

NOU

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

Forenklet folketrygdlov

NOU 1990: 20

NOU
Norges offentlige utredninger
1990

Seriens redaksjon:

**FORVALTNINGSTJENESTENE
STATENS TRYKNINGSKONTOR**

1. Moderne bioteknologi.
Miljøverndepartementet
2. Lov om vern om smittsomme sykdommer
(Smitteloven)
Sosialdepartementet
3. Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1989.
Forbruker- og administrasjonsdepartementet
4. Utviklingen på lotterimarkedet 1984–88.
Finans- og tolldepartementet
5. Strafferettslige utilregnelighetsregler og sær-
reaksjoner.
Justis- og politidepartementet
6. Emisjonsregler og emisjonskontroll.
Finans- og tolldepartementet
7. Forsvarets arkiver.
Forsvarsdepartementet
8. Regulering av Folketrygdens grunnbeløp.
Sosialdepartementet
9. Opphevelse av foreldede lover.
Arbeids- og administrasjonsdepartementet
10. Ny lov om skatt til Svalbard.
Finans- og tolldepartementet
11. Generell merverdiavgift på omsetning av
tjenester.
Finans- og tolldepartementet
12. Landsplan for forvaltning av kystsel.
Fiskeridepartementet
13. Forslag til ny lov om kommuner og fylkes-
kommuner.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
14. Norsk bygdeturisme.
Landbruksdepartementet
15. Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1990.
Arbeids- og administrasjonsdepartementet
16. Økonomisk sosialhjelp.
Sosialdepartementet
17. Uførepensjon.
Sosialdepartementet
18. Beskatning av fiskere.
Finans- og tolldepartementet
19. Norsk selfangst 1982–1988.
Fiskeridepartementet
20. Forenklet folketrygdlov.
Sosialdepartementet

Forsidefoto: Monolitten i Vigelandsparken, Oslo

Fotoet er gjengitt med velvillig tillatelse fra Vigeland-museet.

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

NOU 1990: 20

Forenklet folketrygdlov

**En utredning fra et utvalg oppnevnt ved
kongelig resolusjon 30. april 1981.**

Avgitt til Sosialdepartementet 11. oktober 1990

FORVALTNINGSTJENESTENE
STATENS TRYKNINGSKONTOR

OSLO 1990

ISSN 0333-2306
ISBN 82-583-0215-9

Engers Boktrykkeri A/S, Otta

Til Sosialdepartementet

Folketrygden er en hjørnestein i vår velferdsstat. En fjerdedel av folket lever av trygdeytelser. Folketrygdens budsjett svarer til halvparten av hele det ordinære statsbudsjettet.

Et omfattende lov- og forskriftsverk regulerer forholdet mellom folketrygden og landets borgere. Folketrygdloven er en av de største lovene i vårt land og omfatter ca. 200 paragrafer. Forskriftene inneholder fire ganger så stor regelmengde. Dette regelkomplekset er vanskelig å lese, forstå og praktisere. En slik informasjonsituasjon for folketrygdens medlemmer og trygdeetaten er et stort rettssikkerhetsproblem.

Formålet med denne utredningen er å forenkle folketrygdlovgivningen, slik at den skal bli forståelig for mange flere enn i dag. Arbeidet har tatt sikte på både å gjøre loven enklere for folk flest og å gjøre det lettere for trygdeetaten å praktisere den. Trygdlovutvalget legger fram utkast til en helt ny folketrygdlov. I forhold til den gjeldende lov er antallet ord i utkastet økt med ca. 25 prosent. Økningen skyldes at en stor del av forskriftene er innarbeidet i utkastet. Samlet vil tekstmengden i lov og forskrifter bli vesentlig redusert.

Utvalget har lagt stor vekt på å utarbeide en systematisk oppbygd lov som det skal være lett å finne fram i. I kapittel 1 er det gitt en oversikt over lovens oppbygning. Og i innledningsparagrafen til hvert kapittel er det gitt en oversikt over reglene i kapitlet. Vi har tatt sikte på å gi de enkelte kapitler og paragrafer korte og treffende overskrifter. Dermed kan man lett peile seg fram til de bestemmelser som er av særlig interesse.

De fleste kapitler som inneholder regler om folketrygdens ytelser, har bare én type trygdeytelse. Disse kapitlene er oppbygd slik at først kommer regler om vilkårene for rett til trygdeytelsen, deretter regler om hvordan ytelsen beregnes, og så regler om bortfall av ytelsen.

Vi foreslår en vesentlig reduksjon i bestemmelsene om folketrygdens administrasjon. Lovreglene om Rikstrygdeverket, trygdekontorene og andre administrative organer er av mindre betydning for folketrygdens medlemmer, og det er ikke nødvendig å gi slike regler i lovs form. Derfor er bare hovedprinsippene om trygdeetatens oppbygning tatt med i utkastet til ny folketrygdlov.

Saksbehandlingsreglene er også vesentlig redusert. Den gjeldende lov inneholder en rekke bestemmelser som er helt eller delvis likelydende med tilsvarende bestemmelser i forvaltningsloven. I utkastet til ny folketrygdlov er disse bestemmelsene ikke tatt med, men det er tatt inn en generell bestemmelse om at forvaltningslovens saksbehandlingsregler gjelder for trygdeetaten.

Den gjeldende folketrygdlov er i stor grad en fullmaktslov. Det er vanskelig å finne fram til de forskrifter som er av betydning, å danne seg et bilde av hva de går ut på, og å sammenholde bestemmelsene i loven og bestemmelsene i forskriftene. Utvalget har innarbeidet de viktigste forskriftsbestemmelsene i selve loven. Dette fører likevel ikke til at loven blir vesentlig større. Den samlede tekstmengden blir betydelig mindre, og det blir mye enklere å finne fram til reglene og sette seg inn i dem.

Den gjeldende folketrygdlov har mange henvisninger. I en rekke paragrafer står det at andre bestemmelser i loven gjelder tilsvarende. Dette gjør at loven blir svært vanskelig å lese og anvende. For eksempel står det i kapittel 5 at attføringspenger skal beregnes etter reglene om uførepensjon i kapittel 8. Og reglene om uførepensjon bygger på reglene om alderspensjon i kapittel 7. Disse reglene bygger igjen på reglene i kapit-

tel 6. Det er ikke å vente at den som har hatt sykepenge i ett år og så får rett til attføringspenge, skal kunne finne fram i dette henvisningssystemet. I utkastet til ny lov har utvalget i stedet for slike henvisninger gjentatt bestemmelsene i de enkelte kapitlene. Henvisninger brukes når de kan være til hjelp for leseren, ikke når de er en byrde.

Utvalget har lagt stor vekt på språklig forenkling. Kansellistil og kompliserte utregningsregler er erstattet med så enkel uttrykksmåte og så korte setninger som mulig. Gammeldagse og fremmedartede ord og uttrykk er erstattet med ord som folk flest kan forstå. For eksempel er ordet «erhvervsevne» byttet ut med «inntektsevne».

Utvalget mener det er av stor betydning å få en konsekvent språkbruk i den nye folketrygdloven. Viktige ord og uttrykk som er brukt en rekke steder i loven, er forklart i et eget definisjonskapittel.

Utvalget foreslår ikke store endringer i reglens innhold, altså når det gjelder hvem som kan få trygdeytelser, og hvor store ytelsene skal være. Men for at loven skal bli enklere, er en del unntaksregler og alternative beregningsmåter sløyfet. Totalt sett fører dette verken til ekstra utgifter eller til innsparinger for folketrygden.

Det har ligget utenfor utvalgets mandat å ta standpunkt til om folketrygdens særregler om yrkesskade bør oppheves. Dette kan være aktuelt etter at det nå er innført en tvungen yrkesskadeforsikring. Vi har plassert alle bestemmelsene om ytelse ved yrkesskade i to egne kapitler og som de siste paragrafene i de andre kapitlene. Disse bestemmelsene kan lett tas ut av lovutkastet, og det vil gi en vesentlig forenkling.

Den gjeldende folketrygdlov inneholder meget kompliserte bestemmelser om at folketrygdytelse skal reduseres når medlemmet oppholder seg i helseinstitusjon. Utvalget har lagt stor vekt på å få disse bestemmelsene enklere og klarere i utkastet til ny lov. Men fordi reglens innhold er så komplisert, har dette ikke vært lett. Bestemmelsene er av betydning ved opphold i somatiske og psykiatriske sykehus. Betalingsordningen ved opphold i sykehjem og aldershjem er fastsatt i lov om helsetjenesten i kommunene, lov om sosial omsorg og forskrifter gitt i medhold av disse lovene. Fra 1. januar 1991 vil også helsevernet for psykisk utviklingshemmede komme inn under denne lovgivningen. Utvalget anbefaler at tilsvarende prinsipper blir innført i sykehuslovgivningen, slik at samme regler kan gjelde ved opphold i alle typer av institusjoner. Dette ville føre til en vesentlig forenkling og større rettferdighet. Dessuten kan man da oppheve folketrygdlovens bestemmelser om reduksjon av trygdeytelse ved opphold i helseinstitusjoner. I utkastet til ny lov er disse bestemmelsene plassert i slutten av kapitlene, men foran bestemmelsene om ytelse ved yrkesskade. Hvis begge disse grupper av bestemmelser kan utelates i den nye loven, vil den bli vesentlig kortere og enklere.

Mens Trygdlovutvalget har utført sitt arbeid, er folketrygdloven blitt endret på en rekke punkter. Som eksempler kan nevnes regler om halve barnetillegg, adgang til 80 prosent fødselspenge, eksport av trygdeytelse til utlandet, og opptjening og godskriving av pensjonspoeng for uførepensjonister. Formålet med disse endringene har blant annet vært å spare penge og å oppnå større rettferdighet. Folketrygdloven er som regel blitt atskillig mer komplisert for hver endring. Det er viktig at man for fremtiden legger vesentlig vekt på forenklingshensyn hver gang det blir spørsmål om å endre folketrygdloven. Helst burde man hatt et permanent trygdlovutvalg, på samme måte som man har et straffelovutvalg.

Utvalget satte en grense ved 1. januar 1989 for nye lovbestemmelser som det skulle tas hensyn til i arbeidet. Dette gjorde vi for å kunne konsentrere oppmerksomheten i avslutningsfasen om språklige spørsmål og helheten i lovutkastet. For at lovutkastet skal være mest mulig å jour når det blir overlevert, har vi likevel tatt hensyn til noen viktige bestemmelser som er kommet etter 1. januar 1989.

Fordi Trygdlovutvalget har hatt en så stor tekstmengde å arbeide med, kan det ikke utelukkes at det foreligger enkelte feil og svakheter. Noe er luket ut med bistand fra Sosialdepartementet, Rikstrygdeverket og Trygdekontorenes Landsforening. Vi regner med at det som måtte være igjen, vil bli tatt i høringsrunden.

Utvalget anbefaler sterkt at man i den videre behandling av denne saken konsentrerer all oppmerksomhet om forenklingsarbeidet. Erfaring viser at hvis større endringer i reglens innhold skal drøftes i forbindelse med forenklingsarbeid, vil oppmerksomheten bli konsentrert om realitetsendringene. Dersom mange kontroversielle sosialpolitiske spørsmål blir tatt opp, vil det føre til at arbeidet med å få en enklere lov blir skjøvet i bakgrunnen. Spørsmål om realitetsendringer og spørsmål om redaksjonelle endringer bør behandles uavhengig av hverandre hvis man ønsker en enklere folke-trygdlov.

Det har vært et meget omfattende og krevende arbeid å bearbeide hele den tekstmengden som er folketrygdens juridiske grunnlag. Fortsatt må det til en betydelig innsats: i høringsrunden, når departementet skal utarbeide proposisjon, ved stortingsbehandlingen, og når trygdeetaten skal sette den nye loven i verk.

Forenklingsarbeid har ikke vært tillagt særlig vekt i vår hundreårige trygdehistorie. Samfunnet må derfor betale regningen for at man tidligere ikke har tatt seg tid til å utarbeide en oversiktlig og klar lovtekst. Hvis samfunnet ikke nå tar på seg engangskostningene med å få vedtatt og satt i verk en enklere folketrygdlov, vil omkostningene på lengre sikt bli store. Man må da stadig flikke videre på et innfløkt regelverk som er tungvint og kostbart å praktisere, og som gir borgerne dårlig informasjon og dermed utilfredsstillende rettssikkerhet.

Oslo, den 11. oktober 1990

Asbjørn Kjønstad
formann

Grethe Andersen

Leif Andreassen

Rønnaug Aaberg Andresen

Knut Brofoss

Arild Daleng

Liv Wisnes Haugen

Constance Holtermann

Atle Tellevik

INNHOLD

UTKAST TIL NY FOLKETRYGDLOV	13	0.4	Delutredningen	74
Kapittel 1 Formål og oppbygning	13	0.4.1	Bakgrunn	74
« 2 Medlemskap	14	0.4.2	Trygdefinansieringsutvalgets hovedsynspunkter	74
« 3 Grunnbegreper	16	0.4.3	Trygdelovutvalgets hovedsynspunkter	75
« 4 Sykepenger	20			
« 5 Stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg	28	0.5	Prinsipper for Trygdelovutvalgets arbeid	76
« 6 Dagpenger under arbeidsløshet	31	0.5.1	Det er et sterkt behov for en grundig gjennomgåelse og forenkling av den store tekstmengden i folketrygdsystemet	76
« 7 Overgangsstønad ved sykdom	33	0.5.2	Man bør arbeide med en kodifiserende og konsoliderende lov, ikke en ny sosialreform	76
« 8 Overgangsstønad til enslig mor eller far	36	0.5.3	Loven bør bygges opp systematisk	76
« 9 Overgangsstønad til tidligere familiepleier	37	0.5.4	Man bør skille mellom reglene om trygdeytelsene og andre regler	77
« 10 Uførepensjon	38	0.5.5	Blant reglene om trygdeytelsene bør det skilles mellom ytelser som skal dekke utgifter til livsopphold, og ytelser som skal dekke bestemte utgifter i forbindelse med sykdom, attføring, uføretet o.l.	77
« 11 Etterlattepensjon	41	0.5.6	Man bør skille mellom korttidstyelser, ytelser i omstillingsperioder og langtidstyelser	77
« 12 Alderspensjon	45	0.5.7	Kapitlene i loven bør deles opp etter trygdebehovets årsak. Ytelsene til å dekke bestemte utgifter bør plasseres i egne kapitler	77
« 13 Stønad ved helsetjenester	47	0.5.8	Man bør skille mellom tildelingsregler, utmålingsregler og bortfallsregler	77
« 14 Stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte (attføringsstønad, hjelpestønad og grunnstønad)	51	0.5.9	Grunnvilkårene for rett til trygdeytelser bør komme klart til syne for dem som leser loven, og bør stå i begynnelsen av de enkelte kapitler	78
« 15 Fødselsstønad, stønad til barne-tilsyn og utdanningsstønad	53	0.5.10	Folketrygdloven bør ha et formålkapittel som kan være en slags grunnlov om økonomisk trygghet i samfunnet	78
« 16 Stønad ved gravferd	55	0.5.11	Man bør hindre framveksten av et dobbeltsporet dekningsystem ved yrkesskade	78
« 17 Vilkår for ykesskadedekning	55	0.5.12	Overflytting av bestemmelsene om medisinsk stønad til helselovgivningen?	79
« 18 Menerstatning ved yrkesskade	58	0.5.13	Ansvar for yrkesmessig attføring og arbeidsformidling	79
« 19 Administrasjon	58	0.5.14	Folketrygdlovens forskriftssystem bør stort sett avskaffes	79
« 20 Saksbehandling i trygdesaker	59	0.5.15	Viktige regler som i dag bare finnes i Rikstrygdeverkets rundskriv, bør tas inn i folketrygdloven	80
« 21 Utbetaling	60	0.5.16	Bestemmelsene om kompensasjonstillegget og særtillegget bør tas inn i folketrygdloven	80
« 22 Finansiering	63	0.5.17	Bruken av henvisninger bør reduseres drastisk	80
« 23 Saksbehandling i avgiftssaker m.m.	64	0.5.18	Folketrygdloven bør bestå av korte setninger med enkel setningsbygning	81
« 24 Forskjellige bestemmelser	65	0.5.19	Det bør velges ord som folk kan forstå	81
« 25 Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser	66	0.5.20	Man må være villig til å ta omkostningene ved forenklingene	81
KAPITTEL 0 INNLEDNING	67			
0.1 Trygdelovgivningens framvekst	67			
0.1.1 Innledning	67			
0.1.2 Loven om ulykkesforsikring for fabrikkarbeidere	67			
0.1.3 Fire trygdelover før den første verdenskrigen	67			
0.1.4 Tre trygdelover før den andre verdenskrigen	67			
0.1.5 Etterkrigsårene	67			
0.1.6 Folketrygden	68			
0.2 Bakgrunnen for Trygdelovutvalget	69			
0.2.1 Avbyråkratisering	69			
0.2.2 «Rasjonering av trygdegoder»	69			
0.2.3 Sammenligning mellom trygderett og andre rettsregler	69			
0.2.4 Sosialdepartementets utspill	69			
0.2.5 Rikstrygdeverkets utspill	70			
0.2.6 Walmann-rapporten	70			
0.2.7 Sosialdepartementets og Rikstrygdeverkets arbeidsgruppe	72			
0.3 Trygdelovutvalgets mandat, sammensetning og arbeid	72			
0.3.1 Statsrådsforedraget	72			
0.3.2 Trygdelovutvalgets mandat	73			
0.3.3 Trygdelovutvalgets sammensetning ..	74			
0.3.4 Trygdelovutvalgets arbeid	74			

0.6	Forskjellige synspunkter på regelforenkling	81	0.8.11.6	Inndeling i ledd	102
0.6.1	Innledning	81	0.8.11.7	Inndeling i paragrafer	102
0.6.2	Former for forenkling	81	0.9	Administrative og økonomiske konsekvenser	103
0.6.3	Rettsregler og deres sosiale sammenheng	82	0.9.1	Innledning	103
0.7	Utvalgets hovedsynspunkter på forenkling	84	0.9.2	Administrative konsekvenser	103
0.7.1	Juridisk, språklig og lovteknisk forenkling	84	0.9.3	Økonomiske konsekvenser	103
0.7.2	Informasjon til publikum	84	KAPITTEL 1 FORMÅL OG OPPBYGNING	104	
0.7.3	Forskriftsbestemmelser inn i loven	84	§ 1-1	Innledning	104
0.7.4	Lovtekst og lovkommentarer	85	§ 1-2	Formål	104
0.7.5	Lovens formål	85	§ 1-3	Prinsippet om hjelp til selvhjelp	106
0.7.6	Disponering av den nye folketrygdloven	85	§ 1-4	Forholdet til framtidig lovgivning	106
0.8	Språklig arbeid med lovteksten	86	§ 1-5	Vern mot private avtaler	108
0.8.1	Innledning	86	§ 1-6	Avtaler med andre land om sosial trygghet	109
0.8.2	Noen språklige tendenser i den gjeldende folketrygdlov, med alternative formuleringer	86	§ 1-7	Hvordan folketrygdloven er oppbygd	109
0.8.2.1	Overdreven abstraksjon	86	KAPITTEL 2 MEDLEMSKAP	111	
0.8.2.2	For mye substantivisk uttrykksmåte	86	§ 2-1	Innledning	112
0.8.2.3	For mye passiv	87	§ 2-2	Personer som er bosatt i Norge	112
0.8.2.4	For lang avstand mellom ledd som hører sammen	87	§ 2-3	Arbeidstakere i Norge	114
0.8.2.5	For lange perioder	88	§ 2-4	Unntak for ambassadepersonell o.a. ..	115
0.8.2.6	Omstendelig uttrykksmåte	88	§ 2-5	Medlemmer i utenlandske trygdeordninger	116
0.8.2.7	Nakne substantiv og nakne substantiverte partisipp	88	§ 2-6	Frivillig medlemskap for personer i Norge	117
0.8.2.8	Det mangler et «det»	89	§ 2-7	Medlemskap på Svalbard, på Jan Mayen og i norske biland	118
0.8.3	Språklig inkonsekvens i den gjeldende folketrygdlov	89	§ 2-8	Arbeidstakere på kontinentalsokkeloen	120
0.8.3.1	Ervervs-/arbeids-	89	§ 2-9	Pliktig medlemskap for personer utenfor Norge	121
0.8.3.2	Legemsfeil/lyte	89	§ 2-10	Frivillig medlemskap for personer utenfor Norge	126
0.8.3.3	Loven her, kapitlet her, paragrafen her/denne lov, dette kapittel, denne paragraf	90	§ 2-11	Trygdedekning ved frivillig medlemskap utenfor Norge	129
0.8.3.4	På tilsvarende anvendelse / gjelde tilsvarende	90	§ 2-12	Medlemskap som gir trygdedekning bare ved yrkesskade og dødsfall	129
0.8.3.5	Gi/fastsette forskrifter	90	§ 2-13	Opphør av pliktig medlemskap	132
0.8.3.6	Relative adverb	90	§ 2-14	Fortsatt medlemskap for arbeidstakere som oppholder seg i Norge	133
0.8.3.7	Forkorting / ikke forkorting	91	§ 2-15	Fortsatt medlemskap utenfor Norge etter at tjenesten eller studiene er slutt	133
0.8.3.8	Tallord	91	§ 2-16	Opphør av medlemskap for frivillige medlemmer	135
0.8.3.9	Omtale av eller henvisning til flere paragrafer, kapitler osv.	91		Bestemmelser som ikke er tatt med i utkastet	135
0.8.3.10	Tegnsetting	92	KAPITTEL 3 GRUNNBEGREPER	137	
0.8.4	Noen ordvalgsproblemer	93	§ 3-1	Innledning	138
0.8.4.1	Stønad, sykepenger, dagpenger, pensjon / ytelse	93	§ 3-2	Grunnbeløpet	138
0.8.4.2	Ervervsevne / inntektsevne, arbeidsevne	93	§ 3-3	Pensjonsgivende inntekt - hovedregler	140
0.8.4.3	Full/hel	93	§ 3-4	Beregning av pensjonsgivende næringsinntekt	144
0.8.4.4	Ord brukt i ulike sammenhenger når noe er eller blir redusert	93	§ 3-5	Pensjonspoeng	150
0.8.5	Ord og uttrykk som ikke er brukt i utkastet	94	§ 3-6	Opptjening av pensjonspoeng - hovedregler	151
0.8.6	Kjønnsnøytralitet	95	§ 3-7	Opptjening av pensjonspoeng for medlemmer som mottar uførepensjon	152
0.8.7	Ordformer	95	§ 3-8	Framtidige pensjonspoeng for uførepensjonister - hovedregler	153
0.8.8	Henvisninger	96	§ 3-9	Spesielt om framtidige pensjonspoeng for unge uføre	155
0.8.9	Punkttoppstillinger	96	§ 3-10	Godskriving av pensjonspoeng for uførepensjonister	156
0.8.10	Inndeling i paragrafer	97	§ 3-11	Fastsetting av pensjonspoengtall	157
0.8.11	Eksempler på uttrykksmåten i utkastet til ny folketrygdlov sammenholdt med uttrykksmåten i den gjeldende lov	97	§ 3-12	Sluttpoengtall	158
0.8.11.1	Ord og uttrykk	97	§ 3-13	Poengår	158
0.8.11.2	Setningsbygning	99			
0.8.11.3	Ordrike formuleringer	101			
0.8.11.4	Henvisninger	101			
0.8.11.5	Punkttoppstillinger	102			

§ 3-14	Trygdetid.....	159	§ 4-40	Medlemmer som midlertidig har vært ute av inntektsgivende arbeid	241
§ 3-15	Grunnpensjon	162	VII Medlemmer som har rett til andre ytelser til livsopphold		
§ 3-16	Tilleggspensjon	163	§ 4-41	Forholdet mellom sykepenger og andre folketrygdytelser	244
§ 3-17	Særtilllegg.....	165	§ 4-42	Medlemmer med dagpenger under arbeidsløshet.....	245
§ 3-18	Ektefelle tillegg og barn tillegg.....	168	§ 4-43	Medlemmer med uførepensjon	246
§ 3-19	Sivilstand.....	168	§ 4-44	Medlemmer med alderspensjon	247
§ 3-20	Barn.....	169	VIII Opphold i institusjon		
§ 3-21	Flyktning.....	170	§ 4-45	Sykepenger under opphold i helseinstitusjon o.l.	248
§ 3-22	Arbeidstaker	171	§ 4-46	Opphold i fengsel	250
§ 3-23	Oppdragstaker	174	IX Yrresskade		
§ 3-24	Selvstendig næringsdrivende.....	175	§ 4-47	Sykepenger ved yrresskade	251
KAPITTEL 4 SYKEPENSJON			Bestemmelser som ikke er tatt med i utkastet		
§ 4-1	Innledning.....	183	KAPITTEL 5 STØNAD VED FØDSEL, ADOPSJON OG BARNEOMSORG		
I Generelle bestemmelser			§ 5-1	Innledning.....	258
§ 4-2	Tap av arbeidsinntekt	185	I Stønad ved fødsel		
§ 4-3	Opptjeningstid.....	187	§ 5-2	Generelle bestemmelser om fødselspenger til yrkesaktive	259
§ 4-4	Arbeidsuførhet	189	§ 5-3	Stønadsdager for moren	262
§ 4-5	Dokumentasjon av arbeidsuførhet.....	194	§ 5-4	Stønadsdager for faren	265
§ 4-6	Medlemmets medvirkning	197	§ 5-5	Svangerskapspenger.....	267
§ 4-7	Opphold i Norge / i utlandet	198	§ 5-6	Engangsstønad ved fødsel.....	267
§ 4-8	Sykepenges grunnlag.....	199	II Stønad ved adopsjon		
§ 4-9	Sykepengedager	201	§ 5-7	Adopsjonspenger.....	269
§ 4-10	Antall sykepengedager.....	202	§ 5-8	Engangsstønad ved adopsjon	272
§ 4-11	Graderte sykepenger	203	III Omsorgspenger ved barns sykdom		
§ 4-12	Sykepenger etter fødsel og adopsjon..	203	§ 5-9	Generelle bestemmelser	272
II Arbeidstakere			§ 5-10	Antall dager med omsorgspenger	274
§ 4-13	Sykepengenes størrelse	205	§ 5-11	Omsorgspenger fra arbeidsgiveren	275
§ 4-14	Sykepenger fra trygden.....	205	§ 5-12	Omsorgspenger fra trygden	276
§ 4-15	Sykepenger fra arbeidsgiveren	206	IV Opplæringspenger og pleiepenger		
§ 4-16	Beregning av arbeidsgiverperioder ...	208	§ 5-13	Opplæringspenger ved kurs for foreldre med et funksjonshemmet barn	277
§ 4-17	Langvarig eller kronisk syke	209	§ 5-14	Pleiepenger til foreldre med et alvorlig sykt barn.....	278
§ 4-18	Forsikring mot ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden	211	§ 5-15	Forholdet mellom flere folketrygdytelser til livsopphold	281
§ 4-19	Trygdens ansvar når arbeidsgiveren ikke betaler.....	213	KAPITTEL 6 DAGPENSJON UNDER ARBEIDSLØSHET		
§ 4-20	Egenmelding.....	213	§ 6-1	Innledning.....	285
§ 4-21	Rett til å nytte egenmelding	215	§ 6-2	Tap av arbeidsinntekt	285
§ 4-22	Egenerklæring	216	§ 6-3	Reelle arbeidssøkere	288
§ 4-23	Tap av retten til å nytte egenmelding	217	§ 6-4	Permitterte	289
§ 4-24	Sykepenges grunnlaget i arbeidsgiverperioden	219	§ 6-5	Meldeplikt og møteplikt.....	291
§ 4-25	Arten av inntekt som utgjør den aktuelle ukeinntekten.....	220	§ 6-6	Ventetid	292
§ 4-26	Sykepenges grunnlaget når trygden yter sykepenger	222	§ 6-7	Opphold i Norge	294
§ 4-27	Sykepenger under streik og lockout....	225	§ 6-8	Dagpenges grunnlag.....	295
§ 4-28	Ferietillegg	226	§ 6-9	Dagpengenes størrelse.....	297
III Selvstendig næringsdrivende			§ 6-10	Graderte dagpenger	298
§ 4-29	Sykepengedekning m.m.	227	§ 6-11	Ferietillegg	299
§ 4-30	Sykepenges grunnlag.....	228	§ 6-12	Antall stønadsdager	300
§ 4-31	Forsikring for tilleggssykepenger	230	§ 6-13	Dagpenger til eldre arbeidstakere.....	301
§ 4-32	Opphør av forsikring for tilleggssykepenger	232	§ 6-14	Dagpenger til sjømann som er bosatt i utlandet.....	302
IV Oppdragstakere			§ 6-15	Dagpenger etter avtjent verneplikt	303
§ 4-33	Sykepengedekning og sykepenges grunnlag	233	§ 6-16	Avstengning.....	304
§ 4-34	Forsikring for tilleggssykepenger	234	§ 6-17	Streik og lockout	305
V Medlemmer med kombinerte inntekter			§ 6-18	Bortfall på grunn av alder	306
§ 4-35	Arbeidstaker og oppdragstaker	236			
§ 4-36	Arbeidstaker og selvstendig næringsdrivende.....	238			
§ 4-37	Selvstendig næringsdrivende og oppdragstaker	238			
VI Særskilte grupper					
§ 4-38	Vernepliktige	239			
§ 4-39	Fiskere	240			

§ 6-19	Forholdet til andre ytelser til livsopphold etter folketrygdloven	306	§ 10-7	Nedsatt inntektsevne	380
§ 6-20	Forholdet til ytelser til livsopphold utenfor folketrygdloven	309	§ 10-8	Nedsatt arbeidsevne for hjemmearbeidende ektefelle	382
KAPITTEL 7 OVERGANGSSTØNAD VED SYKDOM			§ 10-9	Grunnpensjon	384
§ 7-1	Innledning	315	§ 10-10	Tilleggspensjon	386
§ 7-2	Forutgående medlemskap	317	§ 10-11	Særtilllegg	387
§ 7-3	Opphold i Norge / i utlandet	319	§ 10-12	Ektefelletillegg	387
§ 7-4	Alder	320	§ 10-13	Barnetillegg	388
§ 7-5	Sykdom, skade eller lyte	321	§ 10-14	Uførepensjon til personer som ikke lenger er medlemmer i trygden	390
§ 7-6	Nedsatt inntektsevne/arbeidsevne	322	§ 10-15	Hel eller gradert uførepensjon	392
§ 7-7	Overgangsstonad ved fortsatt sykdom (langtidssykepenges)	325	§ 10-16	Uførepensjon til gjenlevende ektefelle	393
§ 7-8	Overgangsstonad under yrkesrettet attføring (attføringspenger)	327	§ 10-17	Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold	394
§ 7-9	Overgangsstonad i påvente av uførepensjon	331	§ 10-18	Uførepensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.	394
§ 7-10	Overgangsstonad ved tilbakefall / ny sykdom	333	§ 10-19	Beregning av uførepensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.	401
§ 7-11	Overgangsstonadens størrelse	334	§ 10-20	Uførepensjon under opphold i fengsel	404
§ 7-12	Hel eller gradert overgangsstonad	337	§ 10-21	Uførepensjon ved yrkesskade	404
§ 7-13	Stønadsdager	338	Flytting av bestemmelser fra det någjeldende kapittel 8.		407
§ 7-14	Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold	338	Bestemmelser i den gjeldende lov som ikke er tatt med i utkastet		407
§ 7-15	Overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l.	339	KAPITTEL 11 ETTERLATTEPENSIJON		
§ 7-16	Beregning av overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l.	340	§ 11-1	Innledning	411
§ 7-17	Overgangsstonad under opphold i fengsel	340	I Pensjon til gjenlevende ektefelle		
§ 7-18	Overgangsstonad ved yrkesskade	341	§ 11-2	Forutgående medlemskap	412
KAPITTEL 8 OVERGANGSSTØNAD TIL ENSLIG MOR ELLER FAR ...			§ 11-3	Medlemskap	414
§ 8-1	Innledning	343	§ 11-4	Ekteskapets varighet - barn	415
§ 8-2	Forutgående medlemskap	345	§ 11-5	Grunnpensjon	416
§ 8-3	Opphold i Norge / i utlandet	347	§ 11-6	Tilleggspensjon	418
§ 8-4	Enslig mor eller far	349	§ 11-7	Særtilllegg	419
§ 8-5	Stønadssituasjonene	351	§ 11-8	Arbeidsinntekt m.m.	419
§ 8-6	Overgangsstonadens størrelse	354	§ 11-9	Bortfall av pensjon og ny rett til pensjon	421
§ 8-7	Arbeidsinntekt m.m.	355	§ 11-10	Forholdet mellom pensjon til gjenlevende ektefelle og andre folketrygdytelser	422
§ 8-8	Underholdsbidrag	357	§ 11-11	Pensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i helseinstitusjon o.l.	423
§ 8-9	Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold	359	§ 11-12	Beregning av pensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.	423
KAPITTEL 9 OVERGANGSSTØNAD TIL TIDLIGERE FAMILIE- PLEIER			§ 11-13	Pensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i fengsel	424
§ 9-1	Innledning	360	II Pensjon til gjenlevende skilt person		
§ 9-2	Forutgående medlemskap	361	§ 11-14	Pensjon til gjenlevende skilt person ..	424
§ 9-3	Opphold i Norge / i utlandet	362	III Barnepensjon		
§ 9-4	Enslig person	363	§ 11-15	Hovedvilkår for rett til barnepensjon	425
§ 9-5	Stønadssituasjonen	364	§ 11-16	Forutgående medlemskap	425
§ 9-6	Overgangsstonadens størrelse	366	§ 11-17	Medlemskap	426
§ 9-7	Arbeidsinntekt m.m.	366	§ 11-18	Beregning av barnepensjon	426
§ 9-8	Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold	367	§ 11-19	Bortfall ved adopsjon	427
§ 9-9	Overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l.	368	§ 11-20	Forholdet mellom barnepensjon og andre folketrygdytelser	428
§ 9-10	Beregning av overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l.	369	§ 11-21	Barnepensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.	428
§ 9-11	Overgangsstonad under opphold i fengsel	369	§ 11-22	Beregning av pensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.	429
KAPITTEL 10 UFOREPENSIJON			§ 11-23	Barnepensjon under opphold i fengsel	430
§ 10-1	Innledning	370	IV Pensjon etter dødsfall som skyldes yrkesskade		
§ 10-2	Forutgående medlemskap	371	§ 11-24	Pensjon til gjenlevende ektefelle	430
§ 10-3	Fortsatt medlemskap	372	§ 11-25	Barnepensjon	431
§ 10-4	Alder	374	Bestemmelser i den gjeldende lov som ikke er tatt med i utkastet		432
§ 10-5	Sykdom, skade eller lyte	376			
§ 10-6	Hensiktsmessig behandling og attføring	379			

KAPITTEL 12 ALDERSPENSJON	433
§ 12-1 Innledning	434
§ 12-2 Forutgående medlemskap	435
§ 12-3 Alder	436
§ 12-4 Grunnpensjon	437
§ 12-5 Tilleggspensjon	439
§ 12-6 Særtilllegg	440
§ 12-7 Ektefelletillegg	441
§ 12-8 Barnetillegg	442
§ 12-9 Alderspensjonen til personer mellom 67 og 70 år som har arbeidsinntekt m.m.	444
§ 12-10 Alderspensjon til gjenlevende ektefelle	449
§ 12-11 Forholdet til avtalefestet pensjon	450
§ 12-12 Ventetillegg	452
§ 12-13 Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold	452
§ 12-14 Alderspensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.	453
§ 12-15 Beregning av alderspensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.	453
§ 12-16 Alderspensjon under opphold i fengsel	453
§ 12-17 Alderspensjon ved yrkesskade	453

KAPITTEL 13 STØNAD VED HELSE-TJENESTER	456
§ 13-1 Innledning	459
§ 13-2 Opphold i Norge / i utlandet	461
§ 13-3 Stønadssetser	461
§ 13-4 Egenandeler og egenandelstak	463
§ 13-5 Legehjelp	465
§ 13-6 Tannlegehjelp	469
§ 13-7 Psykologhjelp	471
§ 13-8 Fysikalsk behandling	472
§ 13-9 Behandling hos kiropraktor	474
§ 13-10 Behandling for språk- og taledefekter	476
§ 13-11 Jordmorhjelp	478
§ 13-12 Stønad ved hjemmefødsel	479
§ 13-13 Viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr	479
§ 13-14 Protoser og ortopediske hjelpemidler	482
§ 13-15 Reiseutgifter for medlemmet	484
§ 13-16 Oppholdsutgifter for medlemmet	488
§ 13-17 Utgifter til ledsager	489
§ 13-18 Reiseutgifter for behandlingspersonell	490
§ 13-19 Spesielle institusjoner	492
§ 13-20 Private laboratorier og røntgeninstitutter	493
§ 13-21 Helsetjenester ved poliklinikker	495
§ 13-22 Fastlønnstilskott	496
§ 13-23 Tilskott til arbeidsreiser	498
§ 13-24 Bidrag	499
§ 13-25 Unntak for militærpersoner	501
§ 13-26 Stønad til helsetjenester i utlandet	502
§ 13-27 Stønad ved yrkesskade	512
Bestemmelser som foreslås flyttet til andre kapitler i lovutkastet eller som foreslås opphevet	513

KAPITTEL 14 STØNAD VED LANGVARIG SYKDOM, SKADE ELLER LYTE; (ATTFØRINGSSTØNAD, HJELPESTØNAD OG GRUNNSTØNAD)	517
§ 14-1 Innledning	518
§ 14-2 Forutgående medlemskap	519
§ 14-3 Opphold i Norge / i utlandet	521
§ 14-4 Bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet	523
§ 14-5 Bedring av funksjonsevnen i dagliglivet	525
§ 14-6 Attføringsstønad	526

§ 14-7 Lån av tekniske hjelpemidler	529
§ 14-8 Førerhund	531
§ 14-9 Lån av høreapparat	532
§ 14-10 Hjelpetønad til hjelp i huset	534
§ 14-11 Hjelpetønad til tilsyn og pleie	538
§ 14-12 Forhøyet hjelpetønad	539
§ 14-13 Grunnstønad	541
§ 14-14 Bortfall av stønad under opphold i institusjon	543
§ 14-15 Stønad ved yrkesskade	545

KAPITTEL 15 FØDELSSTØNAD, STØNAD TIL BARNETILSYN OG UTDANNINGSSTØNAD	547
§ 15-1 Innledning	548
§ 15-2 Forutgående medlemskap	548
§ 15-3 Enslig mor eller far	549
§ 15-4 Fødselsstønad til enslig mor	550
§ 15-5 Stønad til barnetilsyn	552
§ 15-6 Utdanningsstønad m.m.	556

KAPITTEL 16 STØNAD VED GRAVFERD	561
§ 16-1 Innledning	562
§ 16-2 Gravferdsstønad	563
§ 16-3 Stønad til bæretransport	564
§ 16-4 Stønad ved dødsfall i utlandet	565
§ 16-5 Stønad ved dødsfall som skyldes yrkesskade	567

KAPITTEL 17 VILKÅR FOR YRKES-SKADEDEKNING	569
§ 17-1 Innledning	573
§ 17-2 Hva som menes med yrkesskade	574
§ 17-3 Arbeidstakere	582
§ 17-4 Fiskere, lottakere, fangstmenn o.a.	586
§ 17-5 Militærpersoner o.a.	589
§ 17-6 Medlemmer som utfører branntjeneste, redningstjeneste e.l.	591
§ 17-7 Elever, studenter o.a.	592
§ 17-8 Medlemmer som oppholder seg i institusjon	597
§ 17-9 Selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere	599
§ 17-10 Melding av yrkesskade	601
§ 17-11 Forholdet til krigspensjonslovgivningen	607
§ 17-12 Forholdet til loven om yrkesskade-trygd og de tidligere lovene om ulykkestrygd	608
Bestemmelser som foreslås flyttet	609
Bestemmelser som foreslås opphevet	609

KAPITTEL 18 MENERSTATNING VED YRKESKADE	611
§ 18-1 Innledning	612
§ 18-2 Vilkår for menerstatning	614
§ 18-3 Invaliditetsgraden	616
§ 18-4 Erstatningsberegningen	618
§ 18-5 Gruppeoppykk	619
§ 18-6 Utbetaling	620
Forskriftsbestemmelser som foreslås opphevet	622

KAPITTEL 19 ADMINISTRASJON	624
§ 19-1 Innledning	625
§ 19-2 Rikstrygdeverket	625
§ 19-3 Fylkestyrgdekontorene	627
§ 19-4 Trygdekontorene	629
§ 19-5 Arbeidsmarkedsetatens organer	631
§ 19-6 Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden	632
§ 19-7 Trygderevisjonen	633
§ 19-8 Forskrifter	635
Bestemmelser som foreslås opphevet	635

KAPITTEL 20 SAKSBEHANDLING I TRYGDESAKER	639
§ 20-1 Innledning	639
§ 20-2 Forholdet til forvaltningsloven	640
§ 20-3 Hvor kravet skal settes fram	648
§ 20-4 Taushetsplikt	649
§ 20-5 Innhenting av opplysninger og uttalelser	652
§ 20-6 Endrede forhold	656
§ 20-7 Vedtak som kan ankes til Trygderetten	658
§ 20-8 Vedtak som ikke kan ankes til Trygderetten	662
§ 20-9 Ankenemnda for sykepengar i arbeidsgiverperioden	663
§ 20-10 Dagpengar under arbeidsløshet	663
§ 20-11 Saksbehandling i avgiftssaker m.m. ..	665
§ 20-12 Forskrifter	665
Bestemmelser som foreslås flyttet	665
Bestemmelser som foreslås opphevet	665
KAPITTEL 21 UTBETALING	669
§ 21-1 Innledning	669
§ 21-2 Hovedregel om hvem ytelsen utbetales til	670
§ 21-3 Utbetaling av barnetillegg	671
§ 21-4 Utbetaling ved direkte oppgjør	672
§ 21-5 Utbetaling til arbeidsgiver	673
§ 21-6 Utbetaling til helseinstitusjon for langtidspasienter	675
§ 21-7 Felles trivselsordningar for langtidspasienter	678
§ 21-8 Utbetaling til sosialkontor o.a.	681
§ 21-9 Utsatt utbetaling	683
§ 21-10 Fradrag ved etterbetaling	684
§ 21-11 Utbetalingsterminar	685
§ 21-12 Avrunding av ytelser	687
§ 21-13 Utbetaling i den måneden rett til en ytelse oppstår eller opphører	687
§ 21-14 Fristar for framsetting av krav	689
§ 21-15 Foreldelse	693
§ 21-16 Tilbakekreving etter feilaktig utbetaling	695
§ 21-17 Renter	698
Bestemmelser som foreslås flyttet	699
Bestemmelser som foreslås opphevet	699

KAPITTEL 22 FINANSIERING	701
§ 22-1 Innledning	705
§ 22-2 Arbeidsgiveravgift	707
§ 22-3 Medlemsavgift	715
§ 22-4 Avgifter for visse grupper	722
§ 22-5 Produktavgift ved fiske m.m.	724
§ 22-6 Premie for forsikring for sykepengar og frivillig yrkesskadetrygd	725
§ 22-7 Tilskott fra kommunene og fylkeskommunene	727
§ 22-8 Tilskott fra staten	728
§ 22-9 Folketrygdfondet	730
KAPITTEL 23 SAKSBEHANDLING I AVGIFTSSAKER M.M.	734
§ 23-1 Innledning	735
§ 23-2 Skatteetatens oppgaver	735
§ 23-3 Trygdeetatens oppgaver	741
§ 23-4 Arbeidsgiverens oppgaver	742
§ 23-5 Fastsetting og innkreving av avgifter	744
§ 23-6 Forskrifter	747
KAPITTEL 24 FORSKJELLIGE BESTEMMELSER	749
§ 24-1 Innledning	749
§ 24-2 Arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret	749
§ 24-3 Tap av retten til å praktisere for trygdens regning	753
§ 24-4 Straff for å gi uriktige opplysninger ...	755
§ 24-5 Straff for ikke å gi nødvendige opplysninger	756
§ 24-6 Forskrifter	757
§ 24-7 Trygdekontorenes Landsforening	757
Bestemmelser som foreslås flyttet	758
Bestemmelser som foreslås opphevet	759
KAPITTEL 25 IKRAFTTREDELSE OG OVERGANGSBESTEMMELSER	760
§ 25-1 Ikrafttredelse	760
§ 25-2 Overgangsbestemmelser for løpende ytelser	761
Bestemmelser som foreslås opphevet	762

UTKAST TIL NY FOLKETRYGDLOV

Kapittel 1 Formål og oppbygning

§ 1-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om folketrygdlovens formål og oppbygning.

Bestemmelser om

- lovens formål står i § 1-2
- prinsippet om hjelp til selvhjelp står i § 1-3
- forholdet til framtidig lovgivning står i § 1-4
- vern mot private avtaler står i § 1-5
- avtaler med andre land om sosial trygghet står i § 1-6.

En oversikt over hvordan folketrygdloven er oppbygd, står i § 1-7.

§ 1-2 Formål

Folketrygdlovens formål er å gi økonomisk trygghet ved sykdom, skade og lyte, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, arbeidsløshet, uførhet, tap av forsørger, alderdom og dødsfall.

§ 1-3 Prinsippet om hjelp til selvhjelp

Folketrygdloven bygger på prinsippet om at medlemmene ved økonomisk stønad skal få hjelp til å greie seg selv i personlige og i yrkesmessige forhold.

§ 1-4 Forholdet til framtidig lovgivning

Rettigheter etter denne loven kan endres eller oppheves ved senere lov.

Opptjente rettigheter kan ikke innskrenkes eller oppheves.

§ 1-5 Vern mot private avtaler

Rettigheter etter denne loven kan ikke fra skrives ved private avtaler.

En arbeidsgiver kan ikke innskrenke arbeidstakernes rettigheter etter loven.

§ 1-6 Avtaler med andre land om sosial trygghet

Kongen kan inngå avtaler med andre land om rettigheter og plikter etter denne loven. Herunder kan det gjøres unntak fra lovens bestemmelser.

§ 1-7 Hvordan folketrygdloven er oppbygd

Innledende bestemmelser:

- lovens formål og oppbygning, kapittel 1

- medlemskap i trygden, kapittel 2
- lovens grunnbegreper, kapittel 3

Korttidsytelser til livsopphold:

- sykepenger, kapittel 4
- stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg, kapittel 5
- dagpenger under arbeidsløshet, kapittel 6

Ytelser til livsopphold i overgangsperioder:

- overgangsstonad ved sykdom, kapittel 7
- overgangsstonad til enslig mor eller far, kapittel 8
- overgangsstonad til tidligere familiepleier, kapittel 9

Langtidsytelser til livsopphold:

- uførepensjon, kapittel 10
- etterlattepensjon, kapittel 11
- alderspensjon, kapittel 12

Ytelser til å dekke bestemte utgifter:

- stønad ved helsetjenester, kapittel 13
- stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte (attføringsstonad, hjelpestønad og grunnstonad), kapittel 14
- fødselsstonad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstonad, kapittel 15
- stønad ved gravferd, kapittel 16

Ytelser ved yrkesskade:

- vilkår for yrkesskadedekning, kapittel 17
- menerstatning ved yrkesskade, kapittel 18

Forvaltningsmessige bestemmelser:

- administrasjon, kapittel 19
- saksbehandling i trygdesaker, kapittel 20
- utbetaling, kapittel 21

Finansielle bestemmelser:

- finansiering, kapittel 22
- saksbehandling i avgiftssaker m.m., kapittel 23

Avsluttende bestemmelser:

- forskjellige bestemmelser, kapittel 24
- ikrafttredelse og overgangsbestemmelser, kapittel 25

Kapittel 2 Medlemskap**§ 2-1 Innledning**

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om hvem som er medlemmer i folketrygden. Medlemmenes rettigheter og plikter følger av de enkelte kapitler i loven.

Bestemmelser om

- medlemskap for personer som er bosatt i Norge eller oppholder seg her, står i §§ 2-2 til 2-6
- medlemskap for personer som er på Svalbard, på Jan Mayen, i norske biland eller på kontinentalsokkelen, står i §§ 2-7 og 2-8
- medlemskap for personer som er bosatt utenfor Norge, står i §§ 2-9 til 2-11
- medlemskap som gir trygdedekning bare ved yrkesskade og dødsfall, står i § 2-12
- opphør av medlemskap står i §§ 2-13 til 2-16.

§ 2-2 Personer som er bosatt i Norge

Alle som er bosatt i Norge, er pliktige medlemmer i trygden.

Bosatt i Norge er den som har oppholdt seg i landet i minst 12 måneder. Også den som har oppholdt seg her i kortere tid, regnes som bosatt dersom det er mest sannsynlig at oppholdet vil vare mer enn 12 måneder. Ved vurderingen skal det legges vekt på hva som er hensikten med oppholdet, og om vedkommende har sitt hjem, sin familie og sine eiendeler i Norge.

Ved midlertidig fravær fra Norge som ikke varer mer enn 12 måneder, regnes vedkommende fortsatt som bosatt her.

§ 2-3 Arbeidstakere i Norge

En arbeidstaker (se § 3-22) er pliktig medlem i trygden dersom han eller hun arbeider i Norge for en arbeidsgiver som har ansvar for å melde vedkommende inn i arbeidstakerregisteret (se § 24-2). Dette gjelder selv om arbeidstakeren ikke er bosatt i Norge.

§ 2-4 Unntak for ambassadepersonell o.a.

En arbeidstaker (se § 3-22) hos en fremmed stat eller i en internasjonal organisasjon er unntatt fra pliktig medlemskap. Det samme gjelder en arbeidstaker hos en slik person. En arbeidstaker som var pliktig medlem før ansettelsen, beholder likevel medlemskapet.

Ektefelle og barn som bor sammen med og forsørges av en person som er unntatt etter første ledd, er også unntatt fra pliktig medlemskap. En ektefelle som var pliktig medlem før ekteskapet ble inngått, beholder likevel medlemskapet.

§ 2-5 Medlemmer i utenlandske trygdeordninger

Den som godtgjør at han eller hun er tilfredsstillende dekket etter en obligatorisk

utenlandsk trygdeordning, kan unntas fra pliktig medlemskap i opptil tre år.

Dersom vedkommende bor sammen med og forsørger ektefelle og/eller barn, skal spørsmålet om unntak fra medlemskap vurderes samlet for hele familien.

§ 2-6 Frivillig medlemskap for personer i Norge

Den som er bosatt i Norge eller oppholder seg her, men som ikke er pliktig medlem i trygden, kan bli tatt opp som frivillig medlem dersom dette etter en samlet vurdering er rimelig.

Ved vurderingen av spørsmålet om en person kan tas opp som frivillig medlem, legges det vekt på

- om søkeren tidligere har vært medlem i trygden,
- om søkeren er medlem i en utenlandsk trygdeordning,
- om ektefellen er medlem i trygden,
- hvor lenge søkeren har oppholdt seg i Norge,
- hvor lenge søkeren skal oppholde seg i Norge,
- hvor sterk tilknytning søkeren ellers har til det norske samfunnet.

Medlemskapet kan

- a) gi full trygdedekning etter loven, eller
- b) omfatte sykepengene etter kapittel 4, stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg etter kapittel 5, og stønad ved helsetjenester etter kapittel 13.

§ 2-7 Medlemskap på Svalbard, på Jan Mayen og i norske biland

Et medlem i trygden som bosetter seg eller tar opphold på Svalbard, på Jan Mayen eller i et norsk biland, beholder medlemskapet.

En person som ikke er med i trygden, blir medlem dersom han eller hun tar arbeid for en arbeidsgiver som har ansvar for å melde vedkommende inn i arbeidstakerregisteret (se § 24-2), og som driver virksomhet på Svalbard, på Jan Mayen eller i et norsk biland.

§ 2-8 Arbeidstakere på kontinentalsokkelen

En arbeidstaker (se § 3-22) er pliktig medlem i trygden dersom han eller hun arbeider med leting etter eller utvinning av olje eller gass på den norske delen av kontinentalsokkelen for en arbeidsgiver som har ansvar for å melde vedkommende inn i arbeidstakerregisteret (se § 24-2). Dette gjelder selv om arbeidstakeren ikke er bosatt i Norge.

§ 2-9 Pliktig medlemskap for personer utenfor Norge

En person som er bosatt utenfor Norge, er

pliktig medlem i trygden dersom han eller hun er

- a) norsk statsborger og arbeidstaker i den norske stats tjeneste,
- b) norsk statsborger og arbeidstaker hos en person som nevnt i bokstav a,
- c) norsk statsborger og arbeidstaker på et norskregistrert skip i utenriksfart,
- d) norsk statsborger og arbeidstaker på en norskregistrert boreplattform utenfor den norske delen av kontinentalsokkelen,
- e) norsk statsborger og arbeidstaker i et norsk sivilt luftfartsselskap,
- f) norsk statsborger og studerer i utlandet med lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning,
- g) i Forsvarets tjeneste i utlandet,
- h) militærperson som er stilt til rådighet for De forente nasjoner, eller som deltar i en humanitær hjelpeaksjon, eller
- i) utsendt av den norske stat som fredskorpsdeltaker eller som ekspert for tjenestegjøring i et utviklingsland.

Det er et vilkår for medlemskap etter bokstav g, h eller i at vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre av de siste fem kalenderårene før tjenesten i utlandet begynte, og at han eller hun har nær tilknytning til det norske samfunnet.

Ektefelle og barn som bor sammen med og forsørgeres av en person som nevnt i første ledd, er pliktige medlemmer i trygden.

§ 2-10 Frivillig medlemskap for personer utenfor Norge

En person som er bosatt utenfor Norge, og som ikke er medlem i trygden etter bestemmelsene i dette kapitlet, har rett til å bli medlem dersom han eller hun

- a) er arbeidstaker i utlandet og er ansatt hos en arbeidsgiver som har ansvar for å melde vedkommende inn i arbeidstakerregisteret (se § 24-2),
- b) studerer ved universitet eller høyskole i utlandet,
- c) har et offentlig oppdrag eller et offentlig stipend i utlandet,
- d) mottar pensjon i utlandet etter denne loven og har minst 30 års trygdetid (se § 3-14),
- e) er ektefelle eller barn til en norsk statsborger som er i den norske stats tjeneste i utlandet, eller
- f) er ektefelle eller barn til en arbeidstaker hos en norsk statsborger som er i den norske stats tjeneste i utlandet.

Også andre personer enn de som går inn under første ledd, kan tas opp i trygden når særlige grunner gjør det rimelig.

Det er et vilkår for medlemskap at vedkommende har vært medlem i trygden i minst

tre av de siste fem kalenderårene før søknadstidspunktet, og at han eller hun har nær tilknytning til det norske samfunnet.

Ektefelle og barn som bor sammen med og forsørgeres av en person som er medlem i trygden etter første eller andre ledd, kan bli medlemmer med samme trygdedekning som forsørgeren.

§ 2-11 Trygdedekning ved frivillig medlemskap utenfor Norge

En person som er frivillig medlem etter bestemmelsene i § 2-10, kan få følgende trygdedekning:

- a) stønad ved helsetjenester etter kapittel 13
- b) pensjon etter kapittel 10, 11 eller 12, eller
- c) full trygdedekning etter loven med unntak av ytelser ved yrkesskade.

§ 2-12 Medlemskap som gir trygdedekning bare ved yrkesskade og dødsfall

En utenlandsk statsborger som ikke er bosatt i Norge, er pliktig medlem i trygden med rett til ytelser ved yrkesskade og dødsfall dersom han eller hun er arbeidstaker

- a) på et norskregistrert skip i utenriksfart
- b) på et norsk fiskefartøy
- c) på en norskregistrert boreplattform utenfor den norske delen av kontinentalsokkelen, eller
- d) i et norsk sivilt luftfartsselskap.

Ved yrkesskade (se kapittel 17) har et medlem som nevnt i første ledd rett til sykepenger etter kapittel 4, overgangsstønad ved sykdom etter kapittel 7, uførepensjon etter kapittel 10, etterlattepensjon etter kapittel 11, stønad ved helsetjenester etter kapittel 13 og menerstatning etter kapittel 18. Ved dødsfall har medlemmet rett til gravferdsstønad etter kapittel 16.

En utenlandsk statsborger som ikke er bosatt i Norge, er likevel unntatt fra medlemskap etter bestemmelsen i første ledd dersom han eller hun er arbeidstaker hos en utenlandsk arbeidsgiver på et norskregistrert cruiseskip.

En utenlandsk statsborger som har vært ansatt på et norskregistrert skip, skal fortsatt være medlem i trygden under en hjemreise som rederen bekoster etter at tjenesten er slutt.

§ 2-13 Opphør av pliktig medlemskap

Pliktig medlemskap i trygden opphører dersom medlemmet

- a) har oppholdt seg i utlandet i 12 måneder, eller
- b) tar opphold i utlandet som skal vare mer enn 12 måneder.

Pliktig medlemskap i trygden opphører

straks når medlemmet kommer i arbeid i utlandet eller på et skip som er registrert i utlandet. Dette gjelder ikke når vedkommende tar arbeid hos en arbeidsgiver som er registrert i Norge.

§ 2-14 Fortsatt medlemskap for arbeidstakere som oppholder seg i Norge

Den som er medlem i trygden etter § 2-3, og som fortsatt oppholder seg i Norge, skal være medlem i opptil én måned etter at tjenesten er slutt.

§ 2-15 Fortsatt medlemskap utenfor Norge etter at tjenesten eller studiene er slutt

En person som nevnt i § 2-9 skal være medlem i trygden i opptil tre måneder etter at tjenesten eller studiene er slutt.

Medlemskapet varer likevel så lenge han eller hun

- a) mottar sykepenger eller fødselspenger eller er under behandling i sykehus
- b) er godtatt som arbeidssøkende hos norsk arbeidsformidling eller mønstringsmyndighet, eller
- c) er ansatt i ny tjeneste som nevnt i § 2-9 uten å ha begynt i tjenesten.

Fortsatt medlemskap i trygden etter denne paragrafen gjelder også ektefelle og/eller barn som bor sammen med og forsørges av vedkommende.

§ 2-16 Opphør av medlemskap for frivillige medlemmer

Medlemskapet for et frivillig medlem i Norge opphører når han eller hun flytter fra Norge.

Medlemskapet opphører for et frivillig medlem som har fått pålegg om å betale avgift til trygden, men ikke betaler avgiften.

Kapittel 3 Grunnbegreper

§ 3-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om noen grunnbegreper i folketrygdloven. Videre inneholder kapitlet hovedprinsippene for beregning av de forskjellige komponentene som utgjør ytelser til livsopphold.

Bestemmelser om

- grunnbeløpet står i § 3-2
- pensjonsgivende inntekt står i §§ 3-3 og 3-4
- pensjonspoeng står i §§ 3-5 til 3-10
- pensjonspoengtall står i § 3-11
- sluttpoengtall står i § 3-12
- poengår står i § 3-13
- trygdetid står i § 3-14
- grunnpensjon står i § 3-15
- tilleggspensjon står i § 3-16
- særtillegg står i § 3-17
- ektefelle tillegg og barn tillegg står i § 3-18
- sivilstand står i § 3-19
- barn står i § 3-20
- flyktning står i § 3-21
- arbeidstaker står i § 3-22
- oppdragstaker står i § 3-23
- selvstendig næringsdrivende står i § 3-24.

§ 3-2 Grunnbeløpet

Grunnbeløpet er en beregningsfaktor som har betydning for retten til ytelser og for størrelsen på ytelser etter denne loven.

Grunnbeløpet fastsettes av Stortinget, og reguleres ved endring i det alminnelige inntektsnivået.

Stortinget gir bestemmelser om regulering av grunnbeløpet.

§ 3-3 Pensjonsgivende inntekt - hovedregler

Som pensjonsgivende inntekt regnes

- a) lønn og annen godtgjørelse for arbeidstaker (se § 3-22)
- b) vederlag for oppdragstaker (se § 3-23)
- c) inntekt for selvstendig næringsdrivende (se § 3-24)
- d) godtgjørelse til medlem av styre, utvalg, råd og lignende
- e) ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6.

Pensjonsgivende inntekt fastsettes for hvert kalenderår fra og med det året medlemmet fyller 17 år, til og med det året medlemmet fyller 69 år.

Naturalytelser og overskudd på godtgjørelse som skal dekke utgifter i forbindelse med utførelse av arbeid, oppdrag eller verv som nevnt i bokstavene a, b og d, regnes som pensjonsgivende inntekt etter den verdi som legges til grunn ved utligningen av inntektsskatten.

Dersom medlemmet ikke betaler avgift til

folketrygden (se § 22-3), reduseres den pensjonsgivende inntekten tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om pensjonsgivende inntekt og om beregningsgrunnlaget for medlemsavgift.

Særbestemmelser om beregning av pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende står i § 3-4.

§ 3-4 Beregning av pensjonsgivende næringsinntekt

Utgangspunktet for beregningen av pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende som personlig deltar i driften, er den skattepliktige næringsinntekten uten fradrag for gjeldsrenter.

Følgende inntektsposter regnes ikke med:

- Inntekt av bankinnskudd, obligasjoner, aksjer og annen finanskapital.
- Inntekt ved bortleie av fast eiendom og av rettigheter til slik eiendom. Inntekt av arbeider- og funksjonærboliger som helt eller delvis tjener næringens behov, skal likevel regnes med. Også inntekt av bruttolignede hus på gårdsbruk som disponeres av gårdens bruker, ansatte eller kårfolk, skal regnes med.
- Gevinst ved avhendelse av aksjer og andre finansobjekter.
- Gevinst ved avhendelse av tomt utenfor næring.
- Gevinst ved avhendelse av ikke-avskrivbare driftsmidler.

Fra inntekten trekkes det et standardfradrag på 10 prosent.

Deretter trekkes netto gjeldsrenter fra, dvs. gjeldsrenter redusert med inntekt som nevnt i andre ledd bokstav a og bokstav b første punktum. Det gjøres likevel ikke fradrag med den del av netto gjeldsrenter som er under 20 prosent av inntekten før standardfradraget, og heller ikke med den del av netto gjeldsrenter som er over 75 prosent av denne inntekten.

Departementet gir forskrifter om pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende.

§ 3-5 Pensjonspoeng

Pensjonspoeng er en beregningsfaktor som brukes ved beregning av tilleggspensjon etter kapitlene 10, 11 og 12.

Ved beregningen av tilleggspensjonen regnes det med

- faktiske pensjonspoeng, som er opptjent ved pensjonsgivende inntekt, se §§ 3-6 og 3-7,
- framtidige pensjonspoeng som benyttes ved beregning av uførepensjon, og som gis for hvert år fra og med det året vedkommende fikk rett til uførepensjon, til og med

det året vedkommende fyller 66 år, se §§ 3-8 og 3-9,

- framtidige pensjonspoeng som benyttes ved beregning av etterlattepensjon, og som gis for hvert år fra og med året for dødsfallet til og med året da vedkommende ville ha fylt 66 år, se § 11-6 andre ledd,
- godskrevne pensjonspoeng, som gis for hvert år vedkommende har mottatt uførepensjon eller etterlattepensjon med tilleggspensjon beregnet på grunnlag av framtidige pensjonspoeng, se bokstavene b og c og § 3-10.

§ 3-6 Opptjening av pensjonspoeng - hovedregler

Et medlem opptjener pensjonspoeng for hvert kalenderår han eller hun har en pensjonsgivende inntekt som overstiger grunnbeløpet.

Pensjonspoengene beregnes ved at den del av den pensjonsgivende inntekten som overstiger grunnbeløpet, divideres med grunnbeløpet.

Er grunnbeløpet blitt endret i løpet av kalenderåret, skal det gjennomsnittlige grunnbeløpet legges til grunn.

Ved beregningen av pensjonspoengene skal det ses bort fra inntekt over tolv ganger grunnbeløpet. Av inntekt mellom åtte og tolv ganger grunnbeløpet skal bare en tredel tas med.

Poengtallet fastsettes med to desimaler.

§ 3-7 Opptjening av pensjonspoeng for medlemmer som mottar uførepensjon

Når et medlem mottar hel uførepensjon (se § 10-15), beregnes pensjonspoengene ved at den pensjonsgivende inntekten divideres med grunnbeløpet. Medlemmet kan opptjene opp til 0,5 pensjonspoeng for hvert år.

Når et medlem mottar gradert uførepensjon (se § 10-15), gjøres det først et fradrag i den pensjonsgivende inntekten med en så stor prosent av grunnbeløpet som svarer til den gjenværende arbeidsevnen. Deretter beregnes pensjonspoengene ved at differansen divideres med grunnbeløpet.

Begrensninger i adgangen til å få medregnet opptjente pensjonspoeng i pensjonspoengtallet går fram av § 3-11.

For det året inntektsevnen/arbeidsevnen ble nedsatt, regnes det med

- opptjente pensjonspoeng på grunnlag av medlemmets pensjonsgivende inntekt, se § 3-6, eller
- framtidige pensjonspoeng, se §§ 3-8 og 3-9. Det alternativet som er gunstigst for medlemmet, legges til grunn.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder

tilsvarende for personer som mottar avtalefestet pensjon med statstilskott.

§ 3-8 Framtidige pensjonspoeng for uførepensjonister - hovedregler

Den som har fått sin inntektsevne/arbeidsevne nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte, har rett til å få framtidige pensjonspoeng etter denne paragrafen. Det er et vilkår at vedkommende da han eller hun ble arbeidsufør,

- hadde en årlig pensjongivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) minst så stor som grunnbeløpet
- hadde opptjent pensjonspoeng i det nærmest foregående året, eller
- hadde opptjent pensjonspoeng i minst to av de nærmest foregående fire årene.

Framtidige pensjonspoeng gis for hvert år fra og med det året vedkommendes inntektsevne/arbeidsevne ble nedsatt, til og med det året vedkommende fyller 66 år.

De framtidige pensjonspoengene beregnes etter det av de to følgende alternativene som er gunstigst for vedkommende:

- De framtidige pensjonspoengene for hvert år settes til gjennomsnittet av pensjonspoengene for de tre siste årene før vedkommendes inntektsevne/arbeidsevne ble nedsatt.
- De framtidige pensjonspoengene for hvert år settes til gjennomsnittet av de pensjonspoengene vedkommende har opptjent i halvparten av alle årene fra og med året da vedkommende fylte 17 år, til og med året før inntektsevnen/arbeidsevnen ble nedsatt. Årene med de høyeste poengtallene legges til grunn. Dersom det samlede antall år blir et ulikt tall, skal tallet avrundes oppover.

§ 3-9 Spesielt om framtidige pensjonspoeng for unge uføre

Et medlem som før fylte 22 år har fått sin inntektsevne/arbeidsevne nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte, får medregnet framtidige pensjonspoeng med minst 3 for hvert år.

Framtidige pensjonspoeng etter denne paragrafen gis for hvert år fra og med det året medlemmets inntektsevne/arbeidsevne ble nedsatt, til og med det året vedkommende fyller 66 år. Det skal likevel ikke regnes med pensjonspoeng for år før medlemmet fyller 20 år.

Tilleggspensjon etter denne paragrafen kan ytes tidligst fra og med den måneden medlemmet fyller 20 år.

§ 3-10 Godskrivning av pensjonspoeng for uførepensjonister

Den som mottar uførepensjon med tilleggspensjon beregnet på grunnlag av framtidige pensjonspoeng (se §§ 3-8 og 3-9), får godskrevet pensjonspoeng etter paragrafen her for hvert år han eller hun mottar slik pensjon.

Dersom pensjonisten mottar hel uførepensjon, skal de godskrevne pensjonspoengene svare til de framtidige pensjonspoengene.

Dersom pensjonisten mottar gradert uførepensjon, skal de godskrevne pensjonspoengene svare til en så stor del av de framtidige pensjonspoengene som den graderte pensjonen utgjør av hel uførepensjon. For det året inntektsevnen/arbeidsevnen ble nedsatt, skal de godskrevne pensjonspoengene svare til de framtidige pensjonspoengene.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder tilsvarende for den som mottar avtalefestet pensjon med statstilskott.

§ 3-11 Fastsetting av pensjonspoengtall

En person får fastsatt et pensjonspoengtall for hvert år han eller hun har opptjent pensjonspoeng i (se §§ 3-6 og 3-7) og/eller er godskrevet pensjonspoeng for (se § 3-10). Pensjonspoengtallet for året utgjør summen av opptjente og godskrevne pensjonspoeng.

For år da vedkommende har mottatt hel uførepensjon, kan han eller hun ikke få medregnet opptjente pensjonspoeng (se § 3-7) hvis de godskrevne pensjonspoengene (se § 3-10) er 4 eller høyere. Hvis de godskrevne pensjonspoengene er mindre enn 4, kan vedkommende få medregnet en så stor del av de opptjente pensjonspoengene at summen av de opptjente pensjonspoengene og de godskrevne pensjonspoengene blir høyst 4.

For år da vedkommende har mottatt gradert uførepensjon, kan summen av de opptjente og de godskrevne pensjonspoengene (se §§ 3-7 og 3-10) ikke overstige de framtidige pensjonspoengene (se §§ 3-8 og 3-9). Summen kan likevel utgjøre opptil 4 pensjonspoeng.

Det regnes bare med pensjonspoengtall opp til 8,33. Se § 3-6.

§ 3-12 Sluttpoengtall

Sluttpoengtallet er gjennomsnittet av de 20 høyeste pensjonspoengtallene (se § 3-11). Har en person pensjonspoengtall for mindre enn 20 år, er sluttpoengtallet gjennomsnittet av alle poengtallene.

§ 3-13 Poengår

Et poengår er et kalenderår etter 1. januar 1967 som en person har opptjent pensjonspoeng i, har framtidige pensjonspoeng for eller

er godskrevet pensjonspoeng for. Se §§ 3-5 til 3-10.

§ 3-14 Trygdetid

Trygdetid er en beregningsfaktor som brukes ved beregning av ytelser til livsopphold etter kapitlene 10, 11 og 12.

Som trygdetid regnes tidsrom etter 1. januar 1967 da en person har vært medlem i trygden mellom fylte 16 år og fylte 67 år.

Et kalenderår som medlemmet har opptjent pensjonspoeng i, regnes som et helt års trygdetid.

Som trygdetid regnes også

- a) kalenderår da medlemmet fyller 67, 68 eller 69 år og opptjener pensjonspoeng,
- b) tidsrom mellom 1. januar 1937 og 1. januar 1967 dersom vedkommende da ville ha fylt vilkårene for medlemskap etter kapittel 2,
- c) framtidig trygdetid for en uførepensjonist etter kapittel 10 for tidsrommet fra vedkommende ble arbeidsufør til han eller hun fyller 67 år,
- d) framtidig trygdetid for en etterlattepensjonist etter kapittel 11 for tidsrommet fra dødsfallet til den avdøde ville ha fylt 67 år,
- e) tidsrom da en person uten å være medlem har mottatt uførepensjon etter kapittel 10 eller etterlattepensjon etter kapittel 11 beregnet på grunnlag av framtidig trygdetid etter bokstav c eller d.

§ 3-15 Grunnpensjon

Grunnpensjonen fastsettes på grunnlag av trygdetid (se § 3-14), og er uavhengig av tidligere inntekt.

Det er et vilkår for rett til grunnpensjon at vedkommende har minst tre års trygdetid.

Full grunnpensjon ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.

§ 3-16 Tilleggspensjon

Tilleggspensjonen beregnes på grunnlag av tidligere pensjongivende inntekt uttrykt ved sluttpoengtallet, og ut fra hvor mange poengår vedkommende har. Se §§ 3-12 og 3-13.

Det er et vilkår for rett til tilleggspensjon at vedkommende har minst tre poengår.

Full tilleggspensjon utgjør 45 prosent av grunnbeløpet multiplisert med sluttpoengtallet.

Full tilleggspensjon ytes til den som har minst 40 poengår. Har vedkommende færre poengår, blir tilleggspensjonen tilsvarende mindre.

For personer som er født før 1937, gjelder følgende særbestemmelser:

a) For dem som er født i et av årene 1898-1917, skal 40 poengår i fjerde ledd erstattes med 20 poengår.

b) For dem som er født i et av årene 1918-1936, skal 40 poengår i fjerde ledd erstattes med 20 poengår pluss 1 poengår for hvert år vedkommende er født senere enn 1917.

Tilleggspensjon etter særbestemmelsene i femte ledd beregnes på grunnlag av opptil 4 pensjonspoeng for det enkelte år. Tilleggspensjon for den del av poengtallet som overstiger 4, beregnes etter de vanlige bestemmelsene i fjerde ledd.

Det er et vilkår for rett til tilleggspensjon etter femte og sjette ledd at vedkommende har minst 10 års trygdetid før 1967 (se § 3-14 fjerde ledd bokstav b). Dette vilkåret gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21).

§ 3-17 Særtillegg

Særtillegg er en ytelse til personer som mottar grunnpensjon og som ikke har rett til tilleggspensjon, eller som har lav tilleggspensjon.

Fullt særtillegg ytes til den som har minst 40 års trygdetid (se § 3-14). Dersom trygdetiden er kortere, blir særtillegget tilsvarende mindre.

Stortinget fastsetter særtilleggets størrelse.

Særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon.

§ 3-18 Ektefelle tillegg og barn tillegg

Det ytes ektefelle tillegg og/eller barn tillegg til den som mottar overgangsstønad ved sykdom, uførepensjon eller alderspensjon, hvis han eller hun forsørger ektefelle og/eller barn.

Bestemmelser om ektefelle tillegg står i §§ 7-11, 10-12 og 12-7.

Bestemmelser om barn tillegg står i §§ 7-11, 10-13 og 12-8.

§ 3-19 Sivilstand

Når en persons rettsstilling etter denne loven er avhengig av om vedkommende er ugift, gift, separert eller skilt, er det avgjørende om ekteskap er inngått eller oppløst etter lov 31. mai 1918 nr. 2 om indgaaelse og opløsning av ekteskap. Likestilt med slikt ekteskap er utenlandsk ekteskap som anerkjennes i Norge.

Ekteskapet består i separasjonstiden, og opphører ved skilsmisse eller død.

§ 3-20 Barn

Med barn menes personer under 18 år.

Når en persons rettsstilling etter denne loven er avhengig av om vedkommende har barn, gjelder bestemmelsene i lov 8. april 1981

nr. 7 om barn og foreldre og i lov 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon.

§ 3-21 Flyktning

Med flyktning menes i denne loven en person som er innvilget asyl i Norge, eller som har fått reisebevis for utlendinger etter § 19 andre ledd i lov 24. juni 1988 nr. 64 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her.

En person med norsk statsborgerskap kan likestilles med en flyktning dersom han eller hun i det vesentlige er i samme stilling som en flyktning.

§ 3-22 Arbeidstaker

Med arbeidstaker menes enhver som arbeider i en annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse.

Ved avgjørelsen av om en person skal regnes som arbeidstaker, legges det vekt på

- om det foreligger en arbeidsavtale,
- om vedkommende har stilt sin arbeidskraft til disposisjon for en annen person (arbeidsgiveren),
- om vedkommende er underlagt en annen persons (arbeidsgiverens) instruksjonsmyndighet og tilsyn,
- om vedkommende har plikt til å utføre arbeidet personlig,
- om vedkommende benytter en annens (arbeidsgiverens) redskaper, materialer og lokaler,

- om det er avtalt at godtgjørelsen skal utbetales med jevne mellomrom.

§ 3-23 Oppdragstaker

Med oppdragstaker menes enhver som utfører arbeid utenfor tjeneste (oppdrag) mot vederlag, men uten å være selvstendig næringsdrivende (se § 3-24).

Utkasteets § 3-24 Selvstendig næringsdrivende

Med selvstendig næringsdrivende menes enhver som for egen regning og risiko driver en vedvarende virksomhet som er egnet til å gi nettoinntekt.

Ved avgjørelsen av om en person skal regnes som selvstendig næringsdrivende, legges det vekt på

- om virksomheten har et visst omfang,
- om vedkommende har ansvaret for resultatet av virksomheten,
- om vedkommende har arbeidstakere i sin tjeneste eller nytter oppdragstakere,
- om vedkommende driver virksomheten fra et fast forretningssted (kontor, verksted e.l.),
- om vedkommende tar den økonomiske risikoen for virksomheten,
- om vedkommende bruker egne driftsmidler.

Som selvstendig næringsdrivende anses en innehaver av et ansvarlig enmannsforetak og et ansvarlig medlem av et selskap med personlig solidarisk ansvar, et kommandittselskap eller et stille selskap.

Kapittel 4 Sykepenger

§ 4-1 Innledning

Formålet med sykepenger er å dekke utgifter til livsopphold for yrkesaktive medlemmer som er midlertidig arbeidsuføre.

Bestemmelser om

- generelle vilkår for rett til sykepenger står i §§ 4-2 til 4-7
- sykepengegrunnlag står i § 4-8
- sykepengedager står i §§ 4-9 og 4-10
- graderte sykepenger står i § 4-11
- sykepenger etter fødsel og adopsjon står i § 4-12
- sykepenger til arbeidstakere står i §§ 4-13 til 4-28
- sykepenger til selvstendig næringsdrivende står i §§ 4-29 til 4-32
- sykepenger til oppdragstakere står i §§ 4-33 og 4-34

- sykepenger til medlemmer med kombinerte inntekter står i §§ 4-35 til 4-37
- sykepenger til særskilte grupper står i §§ 4-38 til 4-40
- forholdet til andre folketrygdytelser står i §§ 4-41 til 4-44
- sykepenger under institusjonsopphold står i §§ 4-45 og 4-46
- sykepenger ved yrkesskade står i § 4-47.

I GENERELLE BESTEMMELSER

§ 4-2 Tap av arbeidsinntekt

Det er et vilkår for rett til sykepenger at medlemmet er yrkesaktiv og har tapt pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) på grunn av arbeidsuførhet som nevnt i § 4-4.

Likevel ytes det sykepenger til et medlem som er for ung til å få fastsatt pensjonsgivende inntekt.

Inntektsgrunnlaget for sykepenger (sykepengegrunnlaget, se § 4-8) må utgjøre minst 50 prosent av grunnbeløpet. Dette gjelder likevel ikke for retten til sykepenger i arbeidsgiverperioden (se §§ 4-15 og 4-16).

§ 4-3 Opptjeningstid

For å få rett til sykepenger må medlemmet ha vært i arbeid i minst to uker umiddelbart før han eller hun ble arbeidsufør (opptjeningstid). Fravær i et arbeidsforhold uten gyldig grunn regnes ikke med i opptjeningstiden.

Likestilt med forutgående arbeid er tidsrom da medlemmet har mottatt en ytelse til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 6.

§ 4-4 Arbeidsuførhet

Sykepenger ytes til den som er arbeidsufør på grunn av sykdom eller skade.

Som arbeidsufør anses også den som må være borte fra arbeidet

- fordi vedkommende er under behandling som vesentlig finansieres av det offentlige, og som varer minst én arbeidsdag,
- fordi vedkommende gjennomgår yrkesrettet attføring (se § 14-4),
- fordi vedkommende er til nødvendig kontrollundersøkelse som krever minst 24 timers fravær, reisetid medregnet,
- fordi helse- og sosialstyret har nedlagt forbud mot at vedkommende arbeider på grunn av smittefare,
- i forbindelse med at vedkommende er donor,
- i forbindelse med svangerskapsavbrudd, eller
- i forbindelse med sterilisering.

Ved arbeidsuførhet i forbindelse med et kosmetisk inngrep ytes det sykepenger bare hvis inngrepet er medisinsk begrunnet.

§ 4-5 Dokumentasjon av arbeidsuførhet

For at medlemmet skal få rett til sykepenger, må arbeidsuførheten dokumenteres med legeerklæring. Dette gjelder ikke i arbeidsgiverperioden når arbeidstakeren har rett til å nytte egenmelding. Se §§ 4-15, 4-16, 4-20 og 4-21.

Legeerklæring kan ikke godtas for tidsrom før medlemmet ble undersøkt av lege (sykmeldingstidspunktet). En legeerklæring for tidsrom før medlemmet søkte lege, kan likevel godtas dersom medlemmet har vært forhindret fra å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidlige tidspunkt.

Når arbeidsuførheten har vart i åtte uker,

må det legges fram en særskilt melding fra lege for at medlemmet skal få utbetalt sykepenger fra trygden. Denne meldingen skal inneholde en vurdering av mulighetene for at vedkommende kan bli arbeidsfør igjen, og en redegjørelse for det videre behandlingsopplegg.

- En slik melding kreves likevel ikke dersom
- medlemmet er innlagt i helseinstitusjon,
 - legen har vært forhindret fra å skrive meldingen på grunn av uforutsette forhold, eller
 - lidelsen er så alvorlig at en ikke kan regne med at medlemmet blir arbeidsfør igjen.

§ 4-6 Medlemmets medvirkning

Retten til sykepenger faller bort dersom medlemmet uten rimelig grunn unnlater å rette seg etter legens råd. Det samme gjelder dersom medlemmet opptrer på en måte som han eller hun bør forstå kan forverre helsetilstanden eller forlenge arbeidsuførheten.

§ 4-7 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til sykepenger at medlemmet oppholder seg i Norge.

- Likevel ytes det sykepenger i utlandet til
- en person som er medlem etter § 2-9, 2-10 eller 2-12,
 - et medlem som er innlagt i helseinstitusjon for norsk offentlig regning, eller som får oppholdet dekket etter avtale med et annet land om sosial trygghet.

Etter søknad før utreisen kan et medlem også ellers få sykepenger i en begrenset periode under opphold i utlandet. Han eller hun må godtgjøre at utenlandsoppholdet ikke vil forverre helsetilstanden eller forlenge arbeidsuførheten.

§ 4-8 Sykepengegrunnlag

Sykepengegrunnlaget er den inntekten som sykepengene skal regnes ut etter.

Årsinntekt over seks ganger grunnbeløpet regnes ikke med i sykepengegrunnlaget.

Når trygden yter sykepenger, utgjør sykepengegrunnlaget pr. dag 1/260 av sykepengegrunnlaget pr. år.

Bestemmelser om fastsetting av sykepengegrunnlaget står i §§ 4-24, 4-25, 4-26 og 4-30, § 4-33 fjerde ledd og § 4-40 fjerde ledd.

§ 4-9 Sykepengedager

Trygden yter sykepenger for alle dagene i uken unntatt lørdag og søndag.

§ 4-10 Antall sykepengedager

Når et medlem har mottatt sykepenger fra trygden i til sammen 250 sykepengedager i

de tre siste årene, opphører retten til sykepenger fra trygden.

Et medlem som i 26 uker ikke har mottatt sykepenger fra trygden, overgangsstønad ved sykdom eller hel uførepensjon, kan igjen få rett til sykepenger fra trygden i 250 sykepengedager.

Til et medlem som mottar gradert alderspensjon, ytes det sykepenger bare i 90 sykepengedager, se § 4-44. Bestemmelsen i andre ledd om ny rett til sykepenger gjelder tilsvarende.

§ 4-11 Graderte sykepenger

Dersom medlemmet er delvis arbeidsufør, kan det ytes graderte sykepenger. Det er et vilkår at evnen til å utføre inntektgivende arbeid er nedsatt med minst 20 prosent. Sykepenger etter denne bestemmelsen kan bare ytes på grunnlag av legeerklæring.

Sykepengenes størrelse skal svare til reduksjonen i arbeidstid. Ved yrkesrettet attføring (se § 14-4) skal sykepengene svare til inntekstapet.

§ 4-12 Sykepenger etter fødsel og adopsjon

Etter en fødsel har et medlem rett til sykepenger i stønadsperioden for fødselspenger (se §§ 5-3 og 5-4) dersom han eller hun er helt ute av stand til å ta seg av barnet på grunn av egen sykdom eller skade.

Det samme gjelder i stønadsperioden for adopsjonspenger (se § 5-7).

Sykepenger i stønadsperioden for fødselspenger eller adopsjonspenger ytes fra trygden. Bestemmelsen i § 4-3 om to ukers opptjeningstid gjelder ikke.

II ARBEIDSTAKERE

§ 4-13 Sykepengenes størrelse

Til arbeidstakere (se § 3-22) ytes det sykepenger med 100 prosent av sykepengegrunnlaget. Se §§ 4-8, 4-24, 4-25 og 4-26.

Det ytes feriepenger av sykepenger fra trygden etter bestemmelsene i § 4-28.

§ 4-14 Sykepenger fra trygden

Trygden yter sykepenger

- etter utløpet av arbeidsgiverperioden (se § 4-16),
- når arbeidsgiveren har vært i arbeid i til sammen to uker umiddelbart før sykefraværet, men ikke hos samme arbeidsgiver,
- når arbeidsgiveren ikke plikter å yte sykepenger fordi arbeidsforholdet er opphørt,
- under streik eller lockout, etter bestemmelsene i § 4-27,

e) under nødvendig kontrollundersøkelse som krever minst 24 timers fravær, se § 4-4 bokstav c,

f) når arbeidstakeren er donor, se § 4-4 bokstav e.

§ 4-15 Sykepenger fra arbeidsgiveren

For å få rett til sykepenger fra arbeidsgiveren må arbeidstakeren ha arbeidet hos arbeidsgiveren i minst to uker (opptjeningstid). Fravær uten gyldig grunn regnes ikke med i opptjeningstiden.

Dersom arbeidstakeren slutter i arbeidet, men igjen begynner å arbeide hos den samme arbeidsgiveren innen to uker, regnes det tidligere arbeidsforholdet med når opptjeningstiden skal beregnes.

Sykepenger fra arbeidsgiveren ytes tidligst fra og med den dag arbeidstakeren har gitt melding om arbeidsuførheten til arbeidsgiveren, såfremt det har vært mulig for arbeidstakeren å gi slik melding. Plikten til å gi melding gjelder også når det foreligger legeerklæring.

Sykepenger fra arbeidsgiveren ytes bare for de dager som det skulle ha vært utbetalt lønn for.

Arbeidstakerens rett til sykepenger fra arbeidsgiveren faller bort når arbeidsforholdet opphører, dersom tidspunktet for opphøret var fastsatt før arbeidsuførheten oppstod.

§ 4-16 Beregning av arbeidsgiverperioder

Arbeidsgiveren skal betale sykepenger i et tidsrom på opptil to uker (arbeidsgiverperioden).

Arbeidsgiverperioden regnes fra og med første fraværsdag som skyldes arbeidsuførhet (sykefraværsdag).

Når det er gått mindre enn to uker siden forrige sykefravær, skal et nytt sykefravær regnes med i samme arbeidsgiverperiode.

Når arbeidstakeren har vært i arbeid sammenhengende i to uker etter et sykefravær, plikter arbeidsgiveren igjen å betale sykepenger for et tidsrom på opptil to uker (en ny arbeidsgiverperiode).

§ 4-17 Langvarig eller kronisk syke

Dersom en arbeidstaker har sykdom, skade eller lyte som medfører risiko for særlig stort sykefravær, kan arbeidstakeren selv eller arbeidsgiveren søke om at trygden dekker utgiftene til sykepenger i arbeidsgiverperioden.

Bli søker søknaden innvilget, får avgjørelsen virkning fra den dag trygdekontoret mottok søknaden.

Arbeidsgiveren utbetaler sykepengene i arbeidsgiverperioden og får refusjon fra trygden.

§ 4-18 Forsikring mot ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden

En arbeidsgiver kan forsikre seg mot ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden

- a) når de samlede lønnsutbetalingene i det foregående året ikke overstiger 40 ganger grunnbeløpet, eller
- b) når arbeidsgiveren ansetter en arbeidstaker for under tre måneder.

Forsikring etter bokstav a omfatter alle ansatte. Forsikring etter bokstav b tegnes for den enkelte arbeidstaker.

Arbeidsgiveren utbetaler sykepengene i arbeidsgiverperioden og får refusjon fra trygden.

Forsikringen dekker arbeidsgiverens utgifter til sykepenger og arbeidsgiveravgift av sykepenger utover tre fraværsdager i hvert tilfelle. Det er et vilkår for refusjon at fraværet i refusjonsperioden er dokumentert med legeerklæring.

Departementet gir forskrifter om forsikringsordningen, herunder hvor stor premien skal være, og hvordan den skal betales.

§ 4-19 Trygdens ansvar når arbeidsgiveren ikke betaler

Dersom en arbeidsgiver ikke betaler sykepenger som han er forpliktet til å yte i arbeidsgiverperioden, skal trygden utbetale sykepengene. Beløpet som er utbetalt, skal trygden kreve tilbake fra arbeidsgiveren.

Beløpet, med renter, kan inndrives etter bestemmelsene som gjelder for inndrivning av skatt, se lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt.

§ 4-20 Egenmelding

Med egenmelding menes det at arbeidstakeren melder fra til arbeidsgiveren om arbeidsuførhet på grunn av sykdom eller skade uten å legge fram legeerklæring.

En arbeidstaker har rett til sykepenger i arbeidsgiverperioden på grunnlag av skriftlig eller muntlig egenmelding etter bestemmelsene i §§ 4-21 og 4-22.

§ 4-21 Rett til å nytte egenmelding

For å få rett til å nytte egenmelding må arbeidstakeren ha arbeidet hos arbeidsgiveren i minst to måneder.

Egenmelding kan nyttes for opptil tre dager i løpet av to uker.

Varer arbeidsuførheten ut over de tre dagene egenmelding er nyttet, kan arbeidsgiveren kreve legeerklæring. Dersom medlemmet ikke legger fram legeerklæring, faller retten til sykepenger bort for egenmeldingsperioden. Dette gjelder likevel ikke hvis medlemmet har vært forhindret fra å søke lege og det er

godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

§ 4-22 Egenerklæring

Arbeidsgiveren kan kreve at arbeidstakeren skriftlig bekrefter en muntlig egenmelding etter at han eller hun har gjenopptatt arbeidet. Dersom en slik erklæring ikke blir lagt fram, kan arbeidsgiveren bestemme at retten til sykepenger skal falle bort.

§ 4-23 Tap av retten til å nytte egenmelding

Når en arbeidstaker i løpet av 12 måneder har hatt minst fire fravær uten å legge fram legeerklæring, kan arbeidsgiveren bestemme at arbeidstakeren skal tape retten til å få sykepenger på grunnlag av egenmelding. En beslutning om å ta fra en arbeidstaker denne retten skal vurderes på nytt etter seks måneder.

En arbeidsgiver kan nekte arbeidstakere retten til å få sykepenger på grunnlag av egenmelding dersom turnusordninger, reiserute eller lignende medfører at det ikke er mulig for arbeidstakerne å møte på arbeid umiddelbart etter et sykefravær.

§ 4-24 Sykepengegrunnlaget i arbeidsgiverperioden

Sykepengegrunnlaget som nevnt i § 4-8 fastsettes i arbeidsgiverperioden etter en beregnet aktuell ukeinntekt, se § 4-25.

Den aktuelle ukeinntekten skal beregnes etter den gjennomsnittlige arbeidsinntekten pr. uke som arbeidstakeren har hatt i arbeidsforholdet i de siste ukene før han eller hun ble arbeidsufør (beregningsperioden). Lovlig fravær uten lønn skal holdes utenfor beregningsperioden.

Beregningsperioden fastsettes slik:

- a) I et arbeidsforhold med fast arbeidstid og timelønn skal de siste fire ukene legges til grunn.
- b) I et arbeidsforhold med fast arbeidstid og månedslønn skal den siste måneden legges til grunn.
- c) I et arbeidsforhold som har vart kortere enn fire uker, skal dette kortere tidsrommet legges til grunn.
- d) I et arbeidsforhold der arbeidstakeren har fått varig lønnsendring i løpet av de siste fire ukene, skal tidsrommet etter lønnsendringen legges til grunn.
- e) I et arbeidsforhold med skiftende arbeidsperioder eller inntekter skal et lengre og mer representativt tidsrom enn fire uker legges til grunn.

Den aktuelle ukeinntekten omgjøres til et sykepengegrunnlag pr. dag i arbeidsgiverperioden ved at inntekten fordeles på det gjen-

nomsnittlige antall arbeidsdager pr. uke i beredningsperioden.

§ 4-25 Arten av inntekt som utgjør den aktuelle ukeinntekten

Lønnsinntekt og andre godtgjørelser som er resultat av arbeidstakerens egen arbeidsinnsats, tas med når den aktuelle ukeinntekten skal beregnes.

Følgende godtgjørelser tas ikke med: diettgodtgjørelse, bilgodtgjørelse, verktøygodtgjørelse, smussgodtgjørelse og andre godtgjørelser som helt eller delvis skal dekke utgifter i forbindelse med utførelsen av arbeidet.

Lønn for overtid tas ikke med. Overtidslønn skal likevel tas med når overtiden er pålagt i arbeidsavtalen som fast overtid og dette ikke er i strid med lovbestemmelser om arbeidstid.

Feriepenger tas ikke med. Det samme gjelder godtgjørelse for 1. og 17. mai og bevegelige helligdager som arbeidstakeren opparbeider som et tillegg pr. arbeidstime.

Naturalytelser tas ikke med dersom arbeidstakeren også mottar ytelsene under arbeidsuførheten. Fra det tidspunkt arbeidstakeren ikke lenger mottar ytelsene, tas de med ved beregningen med den verdi som nyttes ved forskottstrekk av skatt.

§ 4-26 Sykepengegrunnlaget når trygden yter sykepenger

Sykepengegrunnlaget fastsettes på årsbasis etter følgende alternativer:

1. Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den aktuelle ukeinntekten, se § 4-24.
2. Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den pensjonsgivende årsinntekten. Den pensjonsgivende årsinntekten beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av de pensjonspoengtallene (se § 3-11) som er fastsatt for de tre siste årene. Det gjennomsnittlige poengtallet omregnes til pensjonsgivende inntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet.

Inntekten etter alternativ 2 legges til grunn dersom

- a) inntekten etter alternativ 1 avviker mer enn 25 prosent fra inntekten etter alternativ 2, og
- b) inntekten etter alternativ 2 er den mest representative inntekten.

§ 4-27 Sykepenger under streik og lockout

Til en arbeidstaker som er erklært arbeidsufør av lege før en arbeidsstans ved streik eller lockout, yter trygden sykepenger under arbeidsstansen. Arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenger opphører under arbeidsstansen.

For arbeidsuførhet som oppstår etter at en arbeidsstans er satt i verk ved streik eller loc-

kout, ytes det ikke sykepenger så lenge arbeidsstansen varer.

Når arbeidsstansen er over, ytes det sykepenger fra og med den dag arbeidstakeren kunne ha gjenopptatt arbeidet dersom han eller hun hadde vært arbeidsfør. Arbeidsforholdets varighet før arbeidsstansen regnes med ved anvendelsen av bestemmelsene i §§ 4-3 og 4-15 om opptjeningstid. Sykepenger ytes etter sykepengegrunnlaget før arbeidsstansen. Arbeidsgiveren plikter å yte sykepenger etter §§ 4-15 og 4-16. Deretter yter trygden sykepenger, se § 4-14.

§ 4-28 Ferietillegg

Trygden yter ferietillegg til sykepenger som trygden har utbetalt til arbeidstakere etter § 4-14 eller har refundert til arbeidsgivere etter §§ 4-17 og 4-18. Ferietillegget ytes bare for opptil 10 uker (50 sykepengedager) i hvert opptjeningsår (se ferieloven § 4).

Ferietillegget utgjør 10,2 prosent av de sykepengene som gir rett til ferietillegg etter første ledd. For arbeidstakere som har fylt 59 år før 1. september i opptjeningsåret, forhøyes prosentatsen til 12,5.

Ferietillegget utbetales i andre halvdel av mai måned året etter opptjeningsåret.

III SELVSTENDIG NÆRINGSDRIVENDE

§ 4-29 Sykepengedekning m.m.

Til selvstendig næringsdrivende (se § 3-24) yter trygden sykepenger med 65 prosent av sykepengegrunnlaget (se §§ 4-8 og 4-30).

Det ytes ikke sykepenger for de første to ukene regnet fra og med den dag arbeidsuførheten oppstod (ventetid). Ved ny arbeidsuførhet innen to uker etter at trygden har ytt sykepenger, regnes det ikke ny ventetid.

En selvstendig næringsdrivende blir regnet som arbeidsufør tidligst fra det tidspunktet melding om arbeidsuførhet ble gitt til trygdekantoret, eller fra det tidspunktet vedkommende søkte lege. Det kan gjøres unntak fra denne bestemmelsen dersom vedkommende har vært forhindret fra å gi melding til trygdekantoret eller å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

§ 4-30 Sykepengegrunnlag

Sykepengegrunnlaget som nevnt i § 4-8 fastsettes etter en pensjonsgivende årsinntekt som beregnes etter bestemmelsene i denne paragrafen.

Den pensjonsgivende årsinntekten beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av de pensjonspoengtallene (se § 3-11) som er fastsatt

for de tre siste årene. Det gjennomsnittlige poengtallet omregnes til pensjonsgivende inntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet.

Dersom medlemmets arbeidssituasjon eller virksomhet har endret seg vesentlig, og denne endringen medfører at den pensjonsgivende årsinntekten avviker mer enn 25 prosent fra den inntekten som er beregnet etter andre ledd, beregnes den pensjonsgivende årsinntekten etter den årsinntekten som kan godtgjøres på sykmeldingstidspunktet.

Også for et medlem som har for lav årsinntekt til å opptjene pensjonspoeng, beregnes den pensjonsgivende årsinntekten etter den årsinntekten som kan godtgjøres på sykmeldingstidspunktet.

§ 4-31 Forsikring for tilleggssykepenger

En selvstendig næringsdrivende kan mot særskilt premie tegne forsikring som kan omfatte

- a) sykepenger med 65 prosent av sykepengegrunnlaget fra første sykedag
- b) sykepenger med 100 prosent av sykepengegrunnlaget fra 15. sykedag, eller
- c) sykepenger med 100 prosent av sykepengegrunnlaget fra første sykedag.

Medlemmet har ikke rett til sykepenger etter forsikringen når det gjelder arbeidsuførhet som oppstår i de fire første ukene (opptjeningstid), regnet fra den dag trygdekontoret mottok søknaden om forsikring. Vilåret om opptjeningstid gjelder ikke dersom medlemmet umiddelbart før forsikringen ble tegnet var sykepengedeckket som arbeidstaker, eller som oppdragstaker med forsikring etter § 4-34.

Sykepenger fra forsikringen ytes etter de samme bestemmelsene som ordinære sykepenger til selvstendig næringsdrivende, se §§ 4-29 og 4-30. Dette gjelder også når medlemmet har kombinerte inntekter som nevnt i §§ 4-35 til 4-37.

Spesielle yrkesgrupper kan tegne kollektiv forsikring etter denne paragrafen.

§ 4-32 Opphør av forsikring for tilleggssykepenger

Forsikringen opphører

- a) ved utgangen av det halvår da trygdekontoret mottok oppsigelse,
- b) ved utgangen av det halvår som det er betalt premie for, hvis premien for neste halvår ikke blir betalt innen to uker etter skriftlig varsel,
- c) fra den dag den selvstendige næringsvirksomheten opphører, eller
- d) fra den dag retten til sykepenger faller bort etter § 4-10.

Når forsikringen opphører, skal medlemmet ha tilbakebetalt premie som er innbetalt for hele kalenderuker etter det tidspunkt da forsikringen opphørte.

Når forsikringen opphører, kan medlemmet ikke tegne forsikring på nytt før neste termin for premieinnbetaling, dvs. 1. januar eller 1. juli.

IV OPPDRAGSTAKERE

§ 4-33 Sykepengedekning og sykepengegrunnlag

Til oppdragstakere (se § 3-23) yter trygden sykepenger med 100 prosent av sykepengegrunnlaget. Det er et vilkår at oppdragstakeren jevnlig har inntekt av oppdrag utenfor tjeneste.

Det ytes ikke sykepenger for de første to ukene regnet fra og med den dag arbeidsuførheten oppstod (ventetid). Ved ny arbeidsuførhet innen to uker etter at trygden har ytt sykepenger, regnes det ikke ny ventetid.

En oppdragstaker blir regnet som arbeidsufør tidligst fra det tidspunktet melding om arbeidsuførhet ble gitt til trygdekontoret, eller fra det tidspunktet vedkommende søkte lege. Det kan gjøres unntak fra denne bestemmelsen dersom vedkommende har vært forhindret fra å gi melding til trygdekontoret eller å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

Sykepengegrunnlaget for oppdragstakere fastsettes etter den pensjonsgivende årsinntekten på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, se § 4-30.

§ 4-34 Forsikring for tilleggssykepenger

En oppdragstaker kan mot særskilt premie tegne forsikring for tilleggssykepenger for de første 14 sykedagene. Dette gjelder likevel ikke en oppdragstaker som har rett til å tegne forsikring for tilleggssykepenger som selvstendig næringsdrivende ifølge § 4-31.

Medlemmet har ikke rett til sykepenger etter forsikringen når det gjelder arbeidsuførhet som oppstår i de fire første ukene (opptjeningstid), regnet fra den dag trygdekontoret mottok søknaden om forsikring. Vilåret om opptjeningstid gjelder ikke dersom vedkommende umiddelbart før forsikringen ble tegnet var sykepengedeckket som arbeidstaker, eller som selvstendig næringsdrivende med forsikring etter § 4-31 første ledd bokstav c.

Forsikringen omfatter sykepenger med 100 prosent av sykepengegrunnlaget fra første sykedag.

Sykepengene fra forsikringen ytes på grunnlag av den inntekt som oppdragstakeren

har betalt premie etter. Dersom en oppdragstaker samtidig har rett til sykepengesom arbeidstaker fra en arbeidsgiver i de to første ukene, gjelder likevel bestemmelsene i § 4-35 for personer med kombinerte inntekter.

Bestemmelsene om opphør i § 4-32 gjelder tilsvarende for forsikring etter denne paragrafen.

V MEDLEMMER MED KOMBINERTE INNTEKTER

§ 4-35 Arbeidstaker og oppdragstaker

Til et medlem som på sykmeldingstidspunktet har inntekt både som arbeidstaker og som oppdragstaker, ytes det sykepengesom etter bestemmelsene for arbeidstakere. Se §§ 4-13 til 4-28.

Sykepengegrunnlaget fastsettes på årsbasis etter følgende alternativer:

1. Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den aktuelle ukeinntekten, se § 4-24.
2. Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den pensjonsgivende årsinntekten. Den pensjonsgivende årsinntekten beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av de pensjonspoengtallene (se § 3-11) som er fastsatt for de tre siste årene. Det gjennomsnittlige poengtallet omregnes til pensjonsgivende inntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet.

Inntekten etter alternativ 2 legges til grunn dersom inntekten etter alternativ 1 avviker mer enn 25 prosent fra inntekten etter alternativ 2.

For differansen mellom inntekt etter alternativ 2 og inntekt etter alternativ 1 gjelder bestemmelsene for oppdragstakere, se § 4-33.

§ 4-36 Arbeidstaker og selvstendig næringsdrivende

Til et medlem som på sykmeldingstidspunktet har inntekt både som arbeidstaker og som selvstendig næringsdrivende, ytes det sykepengesom etter bestemmelsene for arbeidstakere. Se §§ 4-13 til 4-28.

Sykepengegrunnlaget fastsettes på årsbasis etter følgende alternativer:

1. Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den aktuelle ukeinntekten, se § 4-24.
2. Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den pensjonsgivende årsinntekten. Den pensjonsgivende årsinntekten beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av de pensjonspoengtallene (se § 3-11) som er fastsatt for de tre siste årene. Det gjennomsnittlige poengtallet omregnes til pensjonsgivende inntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet.

Inntekten etter alternativ 2 legges til grunn dersom inntekten etter alternativ 1 avviker mer enn 25 prosent fra inntekten etter alternativ 2.

For differansen mellom inntekt etter alternativ 2 og inntekt etter alternativ 1 gjelder bestemmelsene for selvstendig næringsdrivende, se §§ 4-29 og 4-30.

§ 4-37 Selvstendig næringsdrivende og oppdragstaker

Til et medlem som på sykmeldingstidspunktet har inntekt både som selvstendig næringsdrivende og som oppdragstaker, ytes det sykepengesom etter bestemmelsene for selvstendig næringsdrivende. Se §§ 4-29 og 4-30.

VI SÆRSKILTE GRUPPER

§ 4-38 Vernepliktige

Et medlem som har utført militær- eller siltjeneste, har rett til sykepengesom ved arbeidsuførhet uten hensyn til vilkårene i §§ 4-2 og 4-3 dersom arbeidsuførheten oppstår under tjenesten eller innen første søndag kl. 24.00 etter at tjenesten er slutt.

Sykepengesom ytes etter de samme bestemmelsene som for arbeidstakere, men med følgende særbestemmelser:

- a) Sykepengesom ytes fra og med dagen etter at tjenesten er slutt.
- b) Sykepengegrunnlaget fastsettes etter arbeids- og inntektsforholdene før vedkommende begynte i tjenesten. Dersom tjenesten har vart mer enn 28 dager, skal sykepengegrunnlaget minst svare til en årsinntekt på to ganger grunnbeløpet.

§ 4-39 Fiskere

Fiskere som utelukkende lønnes med hyre, regnes som arbeidstakere og går inn under bestemmelsene i §§ 4-13 til 4-28 om sykepengesom til arbeidstakere.

Fiskere som helt eller delvis får vederlag i form av lott, regnes som selvstendig næringsdrivende og går inn under bestemmelsene i §§ 4-29 til 4-32 om sykepengesom til selvstendig næringsdrivende.

Fiskere som er tatt opp på blad B i fiskermanntallet i medhold av lov 11. juni 1982 nr. 42 om rettledningstjenesten i fiskerinæringen § 8, jf. § 5, er sykepengedeckket i hele det kalenderåret manntallet gjelder for.

§ 4-40 Medlemmer som midlertidig har vært ute av inntektsgivende arbeid

Denne paragrafen gjelder for yrkesaktive medlemmer som på sykmeldingstidspunktet midlertidig har vært ute av inntektsgivende

arbeid i mindre enn tre måneder, og som
a) fremdeles er ute av inntektsgivende arbeid, eller

b) er i arbeid uten å fylle vilkåret i § 4-3 om to ukers opptjeningsstid.

Likestilt med arbeid etter første ledd er tidsrom da medlemmet mottar en ytelse til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 6. Det samme gjelder tidsrom da medlemmet utfører militær- eller siviltjeneste, og tidsrom da sjømenn i utenriksfart avspaserer opparbeidet fritid.

Det er et vilkår for rett til sykepenger etter denne paragrafen at medlemmet kan godtgjøre inntektstap og har et sykepengegrunnlag som minst svarer til grunnbeløpet.

Sykepengene ytes fra 15. dag etter sykmeldingstidspunktet. Sykepengene utgjør 100 prosent av sykepengegrunnlaget. Grunnlaget fastsettes etter den pensjonsgivende årsinntekten på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, se § 4-30.

Medlemmet blir regnet som arbeidsufør tidligst fra det tidspunktet han eller hun søkte lege (sykmeldingstidspunktet). Det kan gjøres unntak fra denne bestemmelsen dersom medlemmet har vært forhindret fra å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

Denne paragrafen gjelder ikke for medlemmer som har rett til sykepenger etter andre bestemmelser i dette kapitlet.

VII MEDLEMMER SOM HAR RETT TIL ANDRE YTELSER TIL LIVSOPPHOLD

§ 4-41 Forholdet mellom sykepenger og andre folketrygdytelser

Dersom et medlem har rett til sykepenger og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom sykepenger og andre folketrygdytelser.

Bestemmelser om forholdet mellom sykepenger på den ene siden og fødselspenger, adopsjonspenger, dagpenger under arbeidsløshet, uførepensjon og alderspensjon på den andre siden står i §§ 4-12, 4-42, 4-43 og 4-44.

§ 4-42 Medlemmer med dagpenger under arbeidsløshet

Til et medlem som mottar dagpenger under arbeidsløshet, eller som opptjener ventetid etter § 6-6, ytes det sykepenger fra og med den dag medlemmet blir arbeidsufør.

Til et medlem som mottar kursstønning under yrkesopplæring, og som fyller vilkårene for rett til dagpenger etter kapittel 6, ytes det sy-

kepenger fra og med dagen etter at kursstøningen opphører.

Sykepengegrunnlaget fastsettes lik dagpengegrunnlaget. Sykepengene utgjør 100 prosent av sykepengegrunnlaget.

Et medlem som er arbeidsløs, blir regnet som arbeidsufør tidligst fra det tidspunktet han eller hun søker lege (sykmeldingstidspunktet). Det kan gjøres unntak fra denne bestemmelsen dersom vedkommende har vært forhindret fra å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

§ 4-43 Medlemmer med uførepensjon

Det ytes ikke sykepenger til et medlem som mottar hel uførepensjon etter kapittel 10.

Til et medlem som mottar gradert uførepensjon, ytes det sykepenger etter bestemmelsene i kapitlet her. Når trygden yter sykepenger, fastsettes sykepengegrunnlaget etter den arbeidsinntekten som medlemmet har ved å utnytte den arbeidsevnen som var i behold etter at han eller hun ble innvilget uførepensjon.

§ 4-44 Medlemmer med alderspensjon

Det ytes ikke sykepenger til et medlem som mottar hel alderspensjon etter kapittel 12.

Til et medlem som mottar gradert alderspensjon, ytes det sykepenger etter bestemmelsene i kapitlet her. Når trygden yter sykepenger, fastsettes sykepengegrunnlaget etter den arbeidsinntekten som medlemmet har i tillegg til pensjonen.

Sykepenger fra trygden ytes i opptil 90 sykepengedager.

VIII OPPHOLD I INSTITUSJON

§ 4-45 Sykepenger under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for medlemmer som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for medlemmer som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Bestemmelsene gjelder ikke for medlemmer som forsørger ektefelle eller barn som selv er medlem i trygden.

Sykepengene ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de tre påfølgende månedene. Deretter blir sykepengene redusert med 50 prosent. Sykepengene skal likevel ikke

være lavere enn tilsvarende et sykepengegrunnlag på 50 prosent av grunnbeløpet.

Dersom medlemmet etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at sykepengene ikke skal reduseres, eller at de skal reduseres mindre.

Når institusjonsoppholdet er slutt, ytes det sykepenger etter lovens vanlige bestemmelser fra og med utskrivingsdagen. Kommer medlemmet innen tre måneder på nytt i institusjon, ytes det reduserte sykepenger etter denne paragrafen fra og med innleggelsesdagen.

§ 4-46 Opphold i fengsel

Til et medlem som sitter i varetekt, ytes det reduserte sykepenger etter bestemmelsene i § 4-45.

Et medlem som soner straff eller er sikret, har ikke rett til sykepenger. Det ytes likevel sykepenger etter de vanlige bestemmelsene i dette kapitlet hvis vedkommende under soningen arbeider for en arbeidsgiver utenfor anstalten (se lov 12. desember 1958 nr. 7 om fengselvesenet § 17 femte ledd).

Dersom medlemmet setter fram krav om sykepenger etter løslatelsen, skal arbeids- og inntektsforholdene på innsettelsestidspunktet legges til grunn.

Kapittel 5 Stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg

§ 5-1 Innledning

Formålet med stønad etter dette kapitlet er å dekke utgifter til livsopphold for foreldre i forbindelse med fødsel, adopsjon, barns sykdom og barns funksjonshemning.

Bestemmelser om

- fødselspenger står i §§ 5-2 til 5-4
- svangerskapspenger står i § 5-5
- engangsstønad ved fødsel står i § 5-6
- adopsjonspenger står i § 5-7
- engangsstønad ved adopsjon står i § 5-8
- omsorgspenger ved barns sykdom står i §§ 5-9 til 5-12
- opplæringspenger ved kurs for foreldre med et funksjonshemmet barn står i § 5-13
- pleiepenger til foreldre med et alvorlig sykt barn står i § 5-14
- forholdet til andre folketrygdtytelser står i § 5-15.

Bestemmelser om stønad til medlemmer som har aleneomsorg for barn, står i kapitlene 8 og 15. Bestemmelser om forhøyet hjelpestønad til funksjonshemmede barn står i § 14-12.

IX YRKESKADE

§ 4-47 Sykepenger ved yrkesskade

Til den som er arbeidsufør på grunn av en skade eller sykdom som går inn under kapitlet 17, ytes det sykepenger etter følgende særbestemmelser:

- a) Vilkåret i §§ 4-3 og 4-15 om opptjeningsstid gjelder ikke.
- b) Sykepenger ytes minst etter det sykepengegrunnlaget vedkommende hadde på skadetidspunktet.
- c) Sykepenger utbetales under opphold utenfor Norge uten hensyn til bestemmelsene i § 4-7.
- d) Ved tilbakefall ytes det sykepenger som minst svarer til uførepensjon etter § 10-21, til en person som mottar eller har mottatt uførepensjon.
- e) Sykepenger fra trygden ytes i opptil 250 dager uten hensyn til bestemmelsene i § 4-10.
- f) Ved arbeidsuførhet som skyldes yrkesskade medlemmet er påført som vernepliktig, ytes det også ved tilbakefall sykepenger etter bestemmelsene i § 4-38.

I STØNAD VED FØDSEL

§ 5-2 Generelle bestemmelser om fødselspenger til yrkesaktive

Ved fødsel ytes det fødselspenger til barnets mor dersom hun har vært yrkesaktiv i minst seks av de siste ti månedene før fødselen. Hun må da ha hatt en pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Likestilt med yrkesaktivitet er tidsrom da det er gitt en ytelse til livsopphold etter kapitlet 4, 5 eller 6.

For å ha rett til fødselspenger må medlemmet være borte fra arbeidet, og dermed tape pensjonsgivende inntekt. Ved delvis fravær fra arbeidet ytes det graderte fødselspenger. Det kan ikke ytes graderte fødselspenger før fødselen.

For at faren skal ha rett til fødselspenger, må både han og moren fylle vilkårene i første ledd. Dessuten må han ha vært i arbeid i minst to uker umiddelbart før permisjonen tar til.

Fødselspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepengeer fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-11, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

Fødselspengene skal ikke ytes med et lavere beløp enn engangsstønaden ved fødsel, se § 5-6.

§ 5-3 Stønadsdager for moren

Fødselspengeer ytes i til sammen 120 stønadsdager. Ved flerbarnsfødsler blir stønadsperioden 10 dager lengre for hvert barn mer enn ett.

Når stønadsperioden begynner, kan moren velge 80 prosent av full dagsats, og får da fødselspengeer i 150 stønadsdager. Ved flerbarnsfødsler blir stønadsperioden 15 dager lengre for hvert barn mer enn ett.

Før fødselen kan det ytes fødselspengeer i opptil 60 stønadsdager.

Det er et vilkår for morens rett til fødselspengeer etter fødselen at hun tar seg av barnet. Dette vilkåret gjelder likevel ikke de første 30 stønadsdagene etter fødselen.

Dersom moren etter fødselen får rett til sykepengeer etter § 4-12, utsettes den gjenværende del av stønadsperioden for fødselspengeer. Stønadsperioden kan utsettes også når barnet er innlagt i en helseinstitusjon e.l. Fødselspengeer ytes ikke etter at barnet har fylt ett år.

§ 5-4 Stønadsdager for faren

Faren har rett til fødselspengeer dersom moren ikke nytter retten til fødselspengeer helt ut og faren tar seg av barnet. Moren må gjenoppta arbeidet eller være forhindret fra å ta seg av barnet på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Dersom moren bare delvis gjenopptar arbeidet og mottar graderte fødselspengeer, kan det ytes graderte fødselspengeer også til faren i samme tidsrom.

Foreldrene kan til sammen ta ut det antall stønadsdager som er nevnt i § 5-3 første og andre ledd. Faren kan ikke ta ut mer enn 90 stønadsdager, eller 120 stønadsdager med 80 prosent av full dagsats.

Dersom moren dør i løpet av de første 24 ukene etter fødselen, har faren rett til fødselspengeer uten de begrensninger som er nevnt i tredje ledd andre punktum. Dette gjelder i den utstrekning moren ikke hadde nyttet sin rett til fødselspengeer. Farens rett til fødselspengeer etter leddet her gjelder selv om moren ikke hadde rett til fødselspengeer.

§ 5-5 Svangerskapspengeer

En kvinne har rett til svangerskapspengeer dersom hun etter bestemmelser i lov eller for-

skrifter må slutte å arbeide fordi hun er gravid, og det ikke er mulig å omplassere henne til annet arbeid.

Fraværet under svangerskapet må medføre tap av arbeidsinntekt. Før fraværet må medlemmet ha hatt en pensjonsgivende inntekt som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet. Hun må ha vært i arbeid i minst to uker (opptjeningstid, se § 4-3) umiddelbart før fraværet.

Svangerskapspengeer beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepengeer fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

§ 5-6 Engangsstønad ved fødsel

Til et medlem som føder barn, men ikke har rett til fødselspengeer, ytes det en engangsstønad for hvert barn.

Stortinget fastsetter engangsstønadens størrelse.

Dersom moren dør i forbindelse med fødselen, får faren rett til engangsstønaden såfremt den ikke allerede er utbetalt til moren. Det er et vilkår for farens rett til engangsstønad at han ikke mottar fødselspengeer etter § 5-4, og at han har den daglige omsorgen for barnet.

Hvis medlemmet mottar sykepengeer, blir engangsstønaden redusert med sykepengeer som er utbetalt etter fødselen.

II STØNAD VED ADOPSJON

§ 5-7 Adopsjonspenget

Ved adopsjon av barn under 15 år ytes det adopsjonspenget. Adopsjon av ektefellens barn gir ikke rett til adopsjonspenget. Det samme gjelder adopsjon av fosterbarn.

For at ektefeller som adopterer sammen skal kunne gis adopsjonspenget, må begge ha vært yrkesaktive i minst seks av de siste ti månedene før permisjonen. Hver av dem må ha hatt en pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Likestilt med yrkesaktivitet er tidsrom da det er gitt en ytelse til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 6.

For å få rett til adopsjonspenget må medlemmet være borte fra arbeidet og dermed tape pensjonsgivende inntekt. Adopsjonspenget ytes til den av ektefellene som er borte fra arbeidet for å ta seg av barnet.

Foreldrene kan dele stønadsperioden mellom seg. De kan også dele stønadsdager mellom seg. Ved delvis fravær fra arbeidet ytes det graderte adopsjonspenget.

Adopsjonspenget ytes i til sammen 95 stønadsdager fra det tidspunktet adoptivforeld-

rene overtar barnet. Er flere barn adoptert samtidig, blir stønadsperioden 10 dager lengre for hvert barn mer enn ett.

Når stønadsperioden begynner, kan foreldrene velge 80 prosent av full dagsats, og får da adopsjonspenger i 120 stønadsdager. Er flere barn adoptert samtidig, blir stønadsperioden 15 dager lengre for hvert barn mer enn ett.

Adopsjonspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepengene fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-11, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

Adopsjonspengene skal ikke ytes med et lavere beløp enn engangsstønaden ved adopsjon, se § 5-8.

Når et medlem adopterer alene, ytes det adopsjonspenger hvis han eller hun fyller vilkårene i denne paragrafen.

Dersom den av adoptivforeldrene som mottar adopsjonspengene, får rett til sykepengene etter § 4-12, kan den gjenværende delen av stønadsperioden utsettes eller benyttes av den andre. Stønadsperioden kan utsettes også når barnet er innlagt i en helseinstitusjon e.l.

Retten til adopsjonspenger må nyttes innen ett år etter at adoptivforeldrene overtok barnet.

§ 5-8 Engangsstønad ved adopsjon

Til medlemmer som adopterer barn under 15 år, men ikke har rett til adopsjonspenger, ytes det en engangsstønad for hvert barn. Adopsjon av ektefellens barn gir ikke rett til engangsstønad. Det samme gjelder adopsjon av fosterbarn:

Stortinget fastsetter engangsstønadens størrelse.

III OMSORGSPENGER VED BARNES SYKDOM

§ 5-9 Generelle bestemmelser

Til en arbeidstaker som har den daglige omsorgen for barn, ytes det omsorgspenger dersom han eller hun er borte fra arbeidet på grunn av nødvendig tilsyn med og stell av et barn som er sykt. Retten til omsorgspenger gjelder til og med det kalenderåret barnet fyller 10 år.

For å få rett til omsorgspenger må medlemmet ha vært i arbeid i minst to uker (opptjeningsstid). Fravær uten gyldig grunn regnes ikke med i opptjeningsstiden.

Arbeidstakeren får rett til omsorgspenger fra den dagen han eller hun gir melding til arbeidsgiveren om barnets sykdom.

Bestemmelsen i § 4-7 om opphold i Norge gjelder tilsvarende.

§ 5-10 Antall dager med omsorgspenger

Omsorgspenger ytes til den enkelte arbeidstaker i opptil 10 stønadsdager for hvert kalenderår. Dersom barnet er kronisk sykt eller funksjonshemmet, ytes det omsorgspenger i opptil 20 stønadsdager. Når arbeidstakeren har aleneomsorg for barnet, økes antallet stønadsdager til henholdsvis 20 og 40.

Arbeidstakeren regnes for å ha aleneomsorg for et barn også hvis den andre av barnets foreldre i lang tid ikke kan ha tilsyn med barnet fordi han eller hun er funksjonshemmet, innlagt i helseinstitusjon e.l.

Departementet gir forskrifter om hvilke sykdommer og funksjonshemninger som skal gi utvidet rett til omsorgspenger etter første ledd. For at arbeidstakeren skal få slik utvidet rett til omsorgspenger, må trygdekontoret ha godtatt at barnet er kronisk sykt eller funksjonshemmet.

§ 5-11 Omsorgspenger fra arbeidsgiveren

Arbeidsgiveren yter omsorgspenger dersom arbeidsforholdet har vart i minst to uker (opptjeningsstid).

Omsorgspengene utgjør 100 prosent av sykepengegrunnlaget (se §§ 4-8 og 4-24). Det ytes omsorgspenger for de dagene arbeidstakeren skulle ha mottatt lønn.

Arbeidstakeren kan gi skriftlig eller muntlig egenmelding for de tre første fraværsdagene. Fra den fjerde fraværsdagen kan arbeidsgiveren kreve at barnets sykdom blir dokumentert med legeerklæring. Bestemmelsen i § 5-4 andre ledd gjelder tilsvarende.

Dersom en arbeidstaker har mottatt omsorgspenger i mer enn 10 stønadsdager i et kalenderår, kan arbeidsgiveren kreve å få refusjon fra trygden for det antall stønadsdager som overstiger 10.

§ 5-12 Omsorgspenger fra trygden

Trygden yter omsorgspengene dersom arbeidstakeren har vært i arbeid i til sammen to uker umiddelbart før fraværet, men ikke hos samme arbeidsgiver. Det er et vilkår at arbeidstakeren har en pensjonsgivende inntekt (se § 3-3) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Barnets sykdom må dokumenteres med legeerklæring. Bestemmelsen i § 5-4 andre ledd gjelder tilsvarende.

Omsorgspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepengene. Se §§ 4-8, 4-9, 4-13, 4-26 og 4-28.

IV OPPLÆRINGSPENGER OG PLEIEPEN- GER

§ 5-13 Opplæringspenger ved kurs for foreldre med et funksjonshemmet barn

For å få rett til opplæringspenger må medlemmet ha et barn med en funksjonshemning eller en langvarig sykdom. Faren eller moren må være fraværende fra arbeidet på grunn av deltakelse i opplæring ved en godkjent helseinstitusjon for å kunne ta seg av barnet.

Fraværet må medføre tap av arbeidsinntekt. Medlemmet må ha en pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Det må dokumenteres med legeerklæring at opplæringen er nødvendig.

Opplæringspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenger fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-11, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

Opplæringspenger ytes i opptil 260 stønadsdager for det enkelte barn.

Det er trygden som yter opplæringspengene.

§ 5-14 Pleiepenger til foreldre med et alvorlig sykt barn

For å få rett til pleiepenger må medlemmet ha et barn under 16 år med en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade. Det er et vilkår at medlemmet av hensyn til barnet må oppholde seg i en helseinstitusjon mens barnet er innlagt, eller må være hjemme for å pleie barnet i kritiske perioder. Også

andre enn barnets foreldre kan få pleiepenger dersom hensynet til barnet gjør det nødvendig at de er til stede.

Det må legges fram legeerklæring fra den helseinstitusjon som har ansvaret for behandlingen av barnet, om at medlemmet må være borte fra arbeidet.

Fraværet må medføre tap av arbeidsinntekt. Medlemmet må ha en pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Pleiepengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenger fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-11, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

Pleiepenger ytes i opptil 260 stønadsdager for det enkelte barn.

Det er trygden som yter pleiepengene.

§ 5-15 Forholdet mellom flere folketrygd- ytelser til livsopphold

Dersom et medlem har rett til flere ytelser til livsopphold etter dette kapitlet som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Dersom et medlem har rett til ytelser til livsopphold etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom ytelser til livsopphold etter dette kapitlet og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Kapittel 6 Dagpenger under arbeidsløshet

§ 6-1 Innledning

Formålet med dagpenger under arbeidsløshet er å dekke utgifter til livsopphold for arbeidstakere som er blitt arbeidsløse.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til dagpenger står i §§ 6-2 til 6-7
- dagpengenes størrelse står i §§ 6-8 til 6-11
- antall stønadsdager står i § 6-12
- dagpenger til spesielle grupper står i §§ 6-13 til 6-15
- avstengning og bortfall står i §§ 6-16 til 6-18
- samordning med andre ytelser står i §§ 6-19 og 6-20.

§ 6-2 Tap av arbeidsinntekt

Det er et vilkår for rett til dagpenger at medlemmet har tapt pensjonsgivende inntekt

(se § 3-3) som arbeidstaker (se § 3-22) på grunn av arbeidsløshet.

Arbeidsinntekten og arbeidstiden må være redusert med minst 20 prosent.

For at medlemmet skal få rett til dagpenger, må han eller hun ha hatt en pensjonsgivende inntekt i det siste kalenderåret på minst 50 prosent av grunnbeløpet.

§ 6-3 Reelle arbeidssøkere

For å få rett til dagpenger må medlemmet være villig til

- a) å ta ethvert arbeid som er lønnet etter tariff eller sedvane,
- b) å ta arbeid hvor som helst i landet,
- c) å ta arbeid uavhengig av om det er på heltid eller deltid.

Det kan gjøres unntak fra vilkårene i første

ledd dersom alder, helse, omsorgsansvar eller andre sosiale forhold gjør det rimelig.

§ 6-4 Permitterte

Det ytes ikke dagpenger til arbeidstakere som er permitterte.

§ 6-5 Meldeplikt og møteplikt

For å få rett til dagpenger må medlemmet melde seg som arbeidssøker på arbeidskontoret.

Medlemmet må melde seg ved personlig fram møte hver fjortende dag. Arbeidskontoret kan bestemme at meldingen skal kunne skje skriftlig.

Arbeidskontoret kan bestemme at medlemmet skal møte utenom de fastsatte meldingsdagene.

§ 6-6 Ventetid

Det kan ytes dagpenger når medlemmet har vært arbeidsløs minst en hel virkedag. Dagpengene løper fra dagen etter at vedkommende har meldt seg som arbeidssøker.

Dagpenger ytes først åtte uker etter at den arbeidsløse har meldt seg som arbeidssøker, dersom han eller hun

- har sagt opp sin stilling uten rimelig grunn, eller
- er avskjediget på grunn av vesentlig mislighold av arbeidsavtalen.

Det skal ses bort fra oppsigelse eller avskjed som ligger mer enn seks måneder tilbake i tiden.

§ 6-7 Opphold i Norge

For å få rett til dagpenger må medlemmet oppholde seg i Norge.

Dette gjelder ikke for et medlem som har vært arbeidstaker på et norsk skip i utenriksfart, se § 6-14.

§ 6-8 Dagpengegrunnlag

Dagpengegrunnlaget er den inntekten som dagpengene skal regnes ut etter.

Dagpengegrunnlaget fastsettes ut fra den pensjonsgivende inntekten medlemmet hadde som arbeidstaker (se § 3-22) i det siste kalenderåret før han eller hun ble arbeidsløs.

Denne inntekten divideres med det gjennomsnittlige grunnbeløpet i det siste kalenderåret før han eller hun ble arbeidsløs, og multipliseres med grunnbeløpet på søknadstidspunktet.

Årsinntekt over seks ganger grunnbeløpet regnes ikke med i dagpengegrunnlaget.

§ 6-9 Dagpengenes størrelse

Dagpengene ytes med en dagsats som svarer til 65 prosent av dagpengegrunnlaget dividert med 260.

Dagpengene ytes for alle dagene i uken unntatt lørdag og søndag.

Når arbeidsløsheten omfatter en del av en uke, skal stønadsdager og arbeidsdager til sammen ikke overstige fem dager.

§ 6-10 Graderte dagpenger

Det ytes graderte dagpenger til

- medlemmer som er delvis arbeidsløse og får mindre arbeidsinntekt fordi arbeidstiden pr. uke er blitt redusert,
- medlemmer som er delvis arbeidsløse fordi de ikke har fått full sysselsetting.

For et medlem som har regelmessig arbeidstid pr. uke, utgjør dagpengene så stor del av fulle dagpenger som svarer til reduksjonen i arbeidstid pr. uke.

For et medlem som har uregelmessig arbeidstid pr. uke, men regelmessig arbeidstid i en periode som er lengre enn én uke, beregnes dagpengene etter reduksjonen i arbeidstid i denne perioden.

§ 6-11 Ferietillegg

Til et medlem som har mottatt dagpenger i mer enn 40 dager i løpet av et kalenderår, ytes det ferietillegg til dagpengene.

Ferietillegget utgjør 9,5 prosent av de dagpengene som er utbetalt i kalenderåret.

Departementet gir forskrifter om ferietillegget.

§ 6-12 Antall stønadsdager

Når et medlem har mottatt dagpenger i til sammen 400 stønadsdager i de siste tre årene, opphører retten til dagpenger.

Et medlem som ikke har mottatt dagpenger i det siste halvåret, kan igjen få rett til dagpenger i opptil 400 stønadsdager.

§ 6-13 Dagpenger til eldre arbeidstakere

Til medlemmer over 64 år kan det ytes dagpenger uavbrutt fram til fylte 67 år.

Dagpengegrunnlaget skal være minst tre ganger grunnbeløpet.

Departementet kan gi forskrifter om antall stønadsdager for medlemmer mellom 50 og 64 år.

§ 6-14 Dagpenger til sjømenn som er bosatt i utlandet

Det ytes dagpenger til et medlem som har vært arbeidstaker på et norsk skip i utenriksfart, dersom medlemmet er bosatt i et område der departementet har opprettet utbetalingssted. Dersom medlemmet er bosatt utenfor et slikt område, kan det likevel ytes dagpenger såfremt formidlings- eller kontrollhensyn ikke er til hinder for det.

Den norske representanten på utbetalings-

stedet bestemmer hvordan medlemmet skal melde seg.

Dagpengene ytes etter satser som departementet fastsetter på grunnlag av levekostnadene i vedkommende land.

§ 6-15 Dagpenger etter avtjent verneplikt

Til et medlem som har utført minst tre måneders militær- eller siviltjeneste i de siste tolv månedene før han eller hun søker dagpenger, ytes det dagpenger uten hensyn til vilkårene i § 6-2 om tap av arbeidsinntekt.

Dagpengegrunnlaget skal være minst tre ganger grunnbeløpet.

§ 6-16 Avstengning

Utbetalingen av dagpenger stanses i åtte uker dersom medlemmet uten rimelig grunn

- nekker å ta tilbudt arbeid, se § 6-3,
- nekker å delta i opplæring eller andre tiltak som arbeidsformidlingen tilbyr, eller
- unnlater å gjøre det nødvendige for å skaffe seg arbeid selv.

Det skal ses bort fra forhold som ligger mer enn seks måneder tilbake i tiden.

For å få rett til dagpenger etter avstengningsperioden på åtte uker må medlemmet stå tilmeldt arbeidsformidlingen i minst fire av de åtte ukene, og må deretter søke om dagpenger på nytt.

§ 6-17 Streik og lockout

Det ytes ikke dagpenger til et medlem som deltar i streik, eller som er omfattet av lockout eller annen arbeidstvist.

§ 6-18 Bortfall på grunn av alder

Retten til dagpenger faller bort når medlemmet fyller 67 år.

§ 6-19 Forholdet til andre ytelser til livsopphold etter folketrygdloven

Dersom et medlem har rett til dagpenger, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Hvis medlemmet mottar en gradert ytelse til livsopphold etter et annet kapittel i folketrygdloven, ytes det dagpenger på grunnlag av den inntekten som er falt bort fordi medlemmet er blitt arbeidsløs.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom dagpenger og andre ytelser til livsopphold etter folketrygdloven.

§ 6-20 Forholdet til ytelser til livsopphold utenfor folketrygdloven

Dagpengene faller bort i den utstrekning medlemmet mottar

- pensjon fra en offentlig tjenstepensjonsordning
- alderspensjon fra en privat tjenstepensjonsordning
- avtalefestet pensjon med statstilskott
- vartpenger
- ventepenger
- etterlønn.

Departementet gir forskrifter om samordning mellom dagpenger og ytelser til livsopphold utenfor folketrygdloven.

Kapittel 7 Overgangsstønad ved sykdom

§ 7-1 Innledning

Formålet med overgangsstønad ved sykdom er å dekke utgifter til livsopphold for medlemmer som er langtidssyke, som gjennomgår yrkesrettet attføring, eller som venter på attføring, arbeid eller uførepensjon.

Bestemmelser om

- generelle vilkår for rett til overgangsstønad står i §§ 7-2 til 7-6
- de forskjellige situasjoner der det kan ytes overgangsstønad, står i §§ 7-7 til 7-10
- beregning av overgangsstønaden står i §§ 7-11 til 7-13
- forholdet til andre folketrygdtytelser står i § 7-14
- overgangsstønad under institusjonsopphold står i §§ 7-15 til 7-17

- overgangsstønad ved yrkesskade står i § 7-18.

§ 7-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom at vedkommende har vært medlem i trygden i minst ett år umiddelbart før han eller hun setter fram krav om stønad.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

§ 7-3 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom at medlemmet oppholder seg i Norge.

Likevel ytes det overgangsstønad i utlandet til

- a) en person som er medlem etter § 2-9, 2-10 eller 2-12,
- b) et medlem som er sendt til utlandet for å få behandling i en helse- eller attføringsinstitusjon.

Etter søknad før utreisen kan et medlem også ellers få overgangsstønad i en begrenset periode under opphold i utlandet. Han eller hun må godtgjøre at utenlandsoppholdet ikke vil forverre helsetilstanden eller forlenge arbeidsuførheten.

§ 7-4 Alder

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom at medlemmet er mellom 16 og 67 år.

§ 7-5 Sykdom, skade eller lyte

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom at medlemmet har sykdom, skade eller lyte.

Når det skal avgjøres om det foreligger sykdom, legges det vekt på om vedkommende er syk i medisinsk forstand. Atferdsavvik, kriminalitet og sosial mistilpasning regnes ikke som sykdom.

§ 7-6 Nedsatt inntektsevne/arbeidsevne

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom at medlemmet har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid eller sin arbeidsevne som hjemmearbeidende ektefelle nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Ved vurderingen av hvor mye inntektsevnen/arbeidsevnen er nedsatt, gjelder bestemmelsene i §§ 10-7 og 10-8 tilsvarende. Det tas også hensyn til om medlemmet har reduserte muligheter til å utføre inntektsgivende arbeid på grunn av attføringen/ventetiden.

§ 7-7 Overgangsstønad ved fortsatt sykdom (langtidssykepenges)

Det ytes overgangsstønad til et medlem som

- a) har mottatt sykepenges fra trygden i til sammen 250 sykepengedager i løpet av de tre siste årene, se § 4-10, og fortsatt er arbeidsufør på grunn av sykdom, skade eller lyte,

- b) har vært sammenhengende arbeidsufør i ett år på grunn av sykdom, skade eller lyte uten å ha hatt rett til sykepenges, se §§ 4-2 og 4-3.

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad etter denne paragrafen at medlemmet får behandling med utsikt til bedring av inntektsevnen/arbeidsevnen.

§ 7-8 Overgangsstønad under yrkesrettet attføring (attføringspenges)

Det ytes overgangsstønad

- a) under yrkesrettet attføring dersom vilkårene i § 14-4 er oppfylt,
- b) i ventetid før attføringen kan settes i verk,
- c) i ventetid under attføringen,
- d) i ventetid etter attføringsperioden før medlemmet får høvelig arbeid.

§ 7-9 Overgangsstønad i påvente av uførepensjon

Når et medlem har satt fram krav om uførepensjon (se kapittel 10) og det er sannsynlig at han eller hun vil få innvilget pensjon, kan det ytes overgangsstønad i ventetiden.

§ 7-10 Overgangsstønad ved tilbakefall / ny sykdom

Et medlem har rett til overgangsstønad dersom han eller hun tidligere har mottatt overgangsstønad, og igjen blir arbeidsufør

- a) på grunn av samme sykdom innen ett år, eller
- b) på grunn av en annen sykdom innen seks måneder mens vedkommende er i arbeid uten å ha opparbeidet seg rett til sykepenges på nytt.

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad etter denne paragrafen at medlemmet får behandling med utsikt til bedring av inntektsevnen/arbeidsevnen.

§ 7-11 Overgangsstønadens størrelse

Overgangsstønaden består av grunnbeløpet, tilleggsstønad, ektefelle tillegg og barn tillegg.

Dersom medlemmet har hatt et sykepengegrunnlag (se § 4-8) som er høyere enn grunnbeløpet, ytes det en tilleggsstønad som svarer til 45 prosent av differansen mellom sykepengegrunnlaget og grunnbeløpet. Ved fastsettingen av sykepengegrunnlaget skal det i denne sammenhengen ses bort fra inntekt over tolv ganger grunnbeløpet, og av inntekt mellom åtte og tolv ganger grunnbeløpet skal bare en tredel tas med. Når grunnbeløpet endres, skal sykepengegrunnlaget justeres.

Til et medlem som blir arbeidsufør før fylte 22 år, skal tilleggsstønaden utgjøre minst 1,35 ganger grunnbeløpet. Dette gjelder tidligst fra det tidspunktet medlemmet fyller 20 år.

Til et medlem som forsørger ektefelle, ytes det ektefelle tillegg med 50 prosent av grunnbeløpet. Det ytes ikke ektefelle tillegg hvis ektefellen selv har eller kan skaffe seg inntekt som er større enn grunnbeløpet.

Til et medlem som forsørger barn, ytes det barn tillegg etter bestemmelsene i § 10-13.

§ 7-12 Hel eller gradert overgangsstonad

Det ytes hel overgangsstonad dersom et medlem har tapt hele sin inntektsevne/arbeidsevne (se § 7-6).

Dersom et medlem har tapt en del av sin inntektsevne/arbeidsevne, ytes det en gradert overgangsstonad som utgjør 50, 60, 70, 80 eller 90 prosent av hel overgangsstonad. Den graderte stonaden svarer til den del av inntekts- evnen/arbeidsevnen som er tapt.

§ 7-13 Stonadsdager

Overgangsstonaden ytes for alle dagene i uken unntatt lørdag og søndag.

Dagsatsen framkommer ved at den årlige stonaden divideres med 260.

§ 7-14 Forholdet til andre folketrygdytelse r til livsopphold

Dersom et medlem har rett til overgangsstonad etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Det ytes ikke overgangsstonad i arbeidsgiverperioden for sykepenger (se § 4-16).

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom overgangsstonad etter dette kapitlet og andre folketrygdytelse r til livsopphold.

§ 7-15 Overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for medlemmer som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for medlemmer som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Overgangsstonaden ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir stonaden redusert etter bestemmelsene i § 7-16.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det overgangsstonad etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 7-16 Beregning av overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert overgangsstonad under opphold i institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggsstonaden etter § 7-11.

Forsørger medlemmet ektefelle, ytes det fra omregningstidspunktet, se § 7-15, et tillegg som svarer til pensjon til gjenlevende ektefelle etter §§ 11-5 til 11-8. Det kan også ytes et tillegg for en tidligere ektefelle som medlemmet forsørger.

Forsørger medlemmet barn, ytes det fra omregningstidspunktet et tillegg som svarer til barnpensjon etter § 11-18.

Dersom medlemmet etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at overgangsstonaden ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første ledd.

Ytelsene etter denne paragrafen må til sammen ikke være større enn overgangsstonad beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.

Departementet gir forskrifter om beregning av overgangsstonad etter denne paragrafen.

§ 7-17 Overgangsstonad under opphold i fengsel

Til en person som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert overgangsstonad etter bestemmelsene i §§ 7-15 og 7-16.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det overgangsstonad etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 7-18 Overgangsstonad ved yrkesskade

Til den som er arbeidsufør på grunn av en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, ytes det overgangsstonad etter følgende særbestemmelser:

- Vilkåret i § 7-2 om ett års forutgående medlemskap gjelder ikke.
- Vilkåret i § 7-3 om opphold i Norge gjelder ikke.
- Overgangsstonad ytes dersom inntektsevnen/arbeidsevnen er nedsatt med minst 30 prosent.

Kapittel 8 Overgangsstønad til enslig mor eller far**§ 8-1 Innledning**

Formålet med overgangsstønaden er å dekke utgifter til livsopphold for medlemmer som har aleneomsorg for barn, og som midlertidig ikke kan forsørge seg selv ved eget arbeid.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til overgangsstønad står i §§ 8-2 til 8-5
- beregning av overgangsstønaden står i §§ 8-6 til 8-8
- forholdet til andre folketrygdytelser står i § 8-9.

§ 8-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad at vedkommende har vært medlem i trygden i minst ett år umiddelbart før hun eller han setter fram krav om stønad.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

§ 8-3 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad at medlemmet oppholder seg i Norge.

Et medlem som oppholder seg mindre enn seks måneder i utlandet, beholder likevel overgangsstønaden.

Etter søknad før utreisen kan et medlem som tar nødvendig utdanning i utlandet, få overgangsstønad i opptil tre år.

§ 8-4 Enslig mor eller far

For å få rett til overgangsstønad må medlemmet være enslig mor eller far.

Medlemmet må være ugift, separert, skilt eller gjenlevende ektefelle. Likestilt med separasjon er faktisk samlivsbrudd når det er reist separasjons- eller skilsmisssak, og

- a) det er gått minst seks måneder siden saken ble reist, eller
- b) det er gått minst ett år siden samlivsbruddet.

Det ytes ikke overgangsstønad dersom medlemmet bor i samme boligenhet som en person som hun eller han har barn med.

En enslig mor kan nektes overgangsstønad hvis farskapet ikke er fastslått og hun bor i samme boligenhet som en mann som ikke kan utelukkes å være faren.

§ 8-5 Stønadssituasjonene

Overgangsstønad ytes til et medlem som har aleneomsorg for barn dersom

- a) medlemmet ikke kan skaffe seg arbeidsinntekt på grunn av tilsyn med et barn som ennå ikke har fullført tredje skoleår,

- b) barnet har fullført tredje skoleår, men trenger vesentlig mer tilsyn enn det som er vanlig for barn i tredje skoleår,
- c) medlemmet ikke kan skaffe seg arbeidsinntekt på grunn av nødvendig utdanning, og barnet ikke har fullført tredje skoleår,
- d) medlemmet fyller vilkårene for rett til utdanningsstønad, se § 15-6, eller
- e) medlemmet er i en omstillingsperiode i det første året etter at hun eller han ble alene med barn under 16 år.

Til en enslig kvinne som skal ha barn, ytes det overgangsstønad i opptil to måneder før fødselen.

§ 8-6 Overgangsstønadens størrelse

Overgangsstønaden pr. år utgjør summen av grunnbeløpet og særtillegg for enslige.

§ 8-7 Arbeidsinntekt m.m.

Overgangsstønaden reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt som medlemmet har.

Likestilt med arbeidsinntekt er ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6.

Overgangsstønaden skal ikke reduseres hvis arbeidsinntekten på årsbasis er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Stønaden reduseres med 40 prosent av inntekt over halvparten av grunnbeløpet.

§ 8-8 Underholdsbidrag

Det kan settes som vilkår for rett til overgangsstønad at medlemmet krever at det blir fastsatt underholdsbidrag, eller at et underholdsbidrag som medlemmet mottar, blir forhøyet.

Folketrygden overtar medlemmets krav på underholdsbidrag fra ektefelle eller tidligere ektefelle. Videre overtar folketrygden barnets krav på underholdsbidrag for den del av bidraget som overstiger bidragsforskottet. Folketrygdens samlede krav er begrenset til det beløpet som medlemmet mottar i overgangsstønad.

§ 8-9 Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold

Dersom et medlem har rett til overgangsstønad etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan hun eller han velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom overgangsstønad etter dette kapitlet og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Kapittel 9 Overgangsstonad til tidligere familiepleier

§ 9-1 Innledning

Formålet med overgangsstonaden er å dekke utgifter til livsopphold for enslige medlemmer som har vært familiepleiere (se § 9-5), og som ikke kan forsørge seg selv ved eget arbeid etter at pleieforholdet er opphørt.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til overgangsstonad står i §§ 9-2 til 9-5
- beregning av overgangsstonaden står i §§ 9-6 og 9-7
- forholdet til andre folketrygdytelse står i § 9-8
- overgangsstonad under institusjonsopphold står i §§ 9-9 til 9-11.

§ 9-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til overgangsstonad at vedkommende var medlem i trygden i minst fem år under pleieforholdet.

§ 9-3 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til overgangsstonad at medlemmet oppholder seg i Norge.

Et medlem som oppholder seg mindre enn seks måneder i utlandet, beholder likevel overgangsstonaden.

Etter søknad før utreisen kan et medlem som tar nødvendig utdanning i utlandet, få overgangsstonad i opptil tre år.

§ 9-4 Enslig person

For å få rett til overgangsstonad må medlemmet

- a) ha vært ugift, separert, skilt eller gjenlevende ektefelle i minst fem år under pleieforholdet, og
- b) være ugift, separert, skilt eller gjenlevende ektefelle når hun eller han setter fram krav om stonad.

Faktisk samlivsbrudd kan likestilles med formell separasjon.

§ 9-5 Stonadssituasjonen

Det er et vilkår for rett til overgangsstonad at medlemmet i minst fem år har hatt nødvendig tilsyn med og pleie av en nærstående, og at pleieforholdet er opphørt.

Pleieforholdet må ha forhindret vedkommende fra å forsørge seg selv ved annet arbeid, og må ha ført til at hun eller han ikke lenger kan forsørge seg selv.

Som nærstående regnes foreldre, besteforeldre, fosterforeldre, søsken, onkler og tanter. I særlige tilfeller kan også andre personer anses som nærstående.

Ved vurderingen av om tilsynet og pleien var nødvendig, legges det blant annet vekt på

alderen, helsetilstanden og bosituasjonen til den som ble pleid.

§ 9-6 Overgangsstonadens størrelse

Overgangsstonaden pr. år utgjør summen av grunnbeløpet og særtilllegg for enslige.

§ 9-7 Arbeidsinntekt m.m.

Overgangsstonaden reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt som medlemmet har eller kan forventes å få. Ved fastsetting av forventet inntekt legges det vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn, arbeidsmuligheter på hjemstedet, og arbeidsmuligheter på andre steder der det er rimelig at vedkommende tar arbeid.

Likestilt med arbeidsinntekt er ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6. Det samme gjelder pensjonsinntekt, føderåd og kapitalinntekt.

Overgangsstonaden skal ikke reduseres hvis den faktiske eller forventede arbeidsinntekten på årsbasis er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Stonaden reduseres med 40 prosent av inntekt over halvparten av grunnbeløpet.

§ 9-8 Forholdet til andre folketrygdytelse til livsopphold

Dersom et medlem har rett til overgangsstonad etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan hun eller han velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom overgangsstonad etter dette kapitlet og andre folketrygdytelse til livsopphold.

§ 9-9 Overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for medlemmer som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for medlemmer som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Overgangsstonaden ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir stonaden redusert etter bestemmelsene i § 9-10.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en

del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det overgangsstonad etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 9-10 Beregning av overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert overgangsstonad under opphold i institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet plus 10 prosent av særtillegget.

Forsørger medlemmet barn, ytes det fra omregningstidspunktet, se § 9-9, et tillegg som svarer til barnepensjon etter § 11-18.

Dersom medlemmet etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig

o.a., kan det bestemmes at stonaden ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første ledd.

Ytelsene etter denne paragrafen må til sammen ikke være større enn overgangsstonad beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.

Departementet gir forskrifter om beregning av overgangsstonad etter denne paragrafen.

§ 9-11 Overgangsstonad under opphold i fengsel

Til en person som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert overgangsstonad etter bestemmelsene i §§ 9-9 og 9-10.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det overgangsstonad etter lovens vanlige bestemmelser.

Kapittel 10 Uførepensjon

§ 10-1 Innledning

Formålet med uførepensjon er å dekke utgifter til livsopphold for personer som har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Uførepensjonen består av grunnpensjon, tilleggspensjon, særtillegg, ektefelle tillegg og barnetillegg.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til uførepensjon står i §§ 10-2 til 10-8
- beregning av uførepensjon står i §§ 10-9 til 10-16
- forholdet til andre folketrygdytelser står i § 10-17
- uførepensjon under institusjonsopphold står i §§ 10-18 til 10-20
- uførepensjon ved yrkesskade står i § 10-21.

§ 10-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre år umiddelbart før han eller hun setter fram krav om pensjon.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

§ 10-3 Fortsatt medlemskap

Det er et vilkår for å beholde retten til uførepensjon at vedkommende fortsatt er medlem i trygden.

Likevel ytes det uførepensjon til den som ikke lenger er medlem i trygden, dersom han eller hun

- a) mottok tilleggspensjon da medlemskapet opphørte, eller
- b) tidligere har vært medlem i trygden i minst 10 år.

Uførepensjon til medlemmer i trygden beregnes etter bestemmelsene i §§ 10-9 til 10-13. Uførepensjon til personer som ikke lenger er medlemmer i trygden, beregnes etter bestemmelsene i § 10-14.

§ 10-4 Alder

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende er mellom 16 og 67 år.

§ 10-5 Sykdom, skade eller lyte

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende har varig sykdom, skade eller lyte.

Når det skal avgjøres om det foreligger sykdom, legges det vekt på om vedkommende er syk i medisinsk forstand. Atferdsavvik, kriminalitet og sosial mistilpasning regnes ikke som sykdom.

§ 10-6 Hensiktsmessig behandling og attføring

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende har gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring for å få høvelig arbeid.

Når det skal avgjøres om et behandlings- eller attføringstiltak er hensiktsmessig, legges det vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn og arbeidsmuligheter. Det legges også vekt på om tiltaket kan medføre skade eller stor påkjenning. Dessuten tas det hensyn til hvordan vedkommende selv vurderer tiltaket.

Når det ikke foreligger muligheter for attføring, kan det gis uførepensjon uten at attføring er forsøkt.

§ 10-7 Nedsatt inntektsevne

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at evnen til å utføre inntektsgivende arbeid (inntektsevnen) er varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Ved vurderingen av hvor mye inntektsevnen er nedsatt (hvor høy uføregraden er), skal de inntektsmulighetene som vedkommende nå har, sammenlignes med de inntektsmulighetene som vedkommende hadde før sykdommen, skaden eller lytet oppstod.

Når inntektsmulighetene skal vurderes, legges det vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn, arbeidsmuligheter på hjemstedet, og arbeidsmuligheter på andre steder der det er rimelig at vedkommende tar arbeid.

§ 10-8 Nedsatt arbeidsevne for hjemmearbeidende ektefelle

Det er et vilkår for at en hjemmearbeidende ektefelle skal få rett til uførepensjon, at evnen til å utføre arbeid i hjemmet (arbeidsevnen) er varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Ved vurderingen av hvor mye arbeidsevnen er nedsatt (hvor høy uføregraden er), skal den evnen til å utføre arbeid i hjemmet som vedkommende nå har, sammenlignes med den tilsvarende evnen som vedkommende hadde før sykdommen, skaden eller lytet oppstod.

Dersom en hjemmearbeidende ektefelle er yrkesaktiv på deltid, skal det tas hensyn både til evnen til å utføre arbeid i hjemmet og til inntektsmulighetene.

En hjemmearbeidende ektefelle skal vurderes etter bestemmelsene i § 10-7 dersom vedkommende ville ha begynt i inntektsgivende arbeid hvis uførheten ikke hadde oppstått. Det samme gjelder dersom den andre ektefellens inntekt er mindre enn to ganger grunnbeløpet.

§ 10-9 Grunnpensjon

Grunnpensjonen utgjør 100 prosent av grunnbeløpet.

Grunnpensjonen utgjør likevel 75 prosent av grunnbeløpet dersom pensjonisten bor sammen med en ektefelle som mottar overgangsstonad ved sykdom, uførepensjon, al-

derspensjon, eller avtalefestet pensjon med statstilskott.

Mottar pensjonistens ektefelle gradert overgangsstonad ved sykdom (se § 7-12) eller gradert uførepensjon (se § 10-15), skal det ytes et tillegg til den grunnpensjonen som er beregnet etter andre ledd. Tillegget utgjør 25 prosent av grunnbeløpet multiplisert med den del av inntektsevnen/arbeidsevnen (se §§ 7-6, 10-7 og 10-8) som ektefellen har i behold.

Full grunnpensjon etter første, andre og tredje ledd ytes til den som har minst 40 års trygdetid (se § 3-14). Dersom trygdetiden er kortere, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.

En flyktning (se § 3-21) som er medlem i trygden, får full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid.

§ 10-10 Tilleggspensjon

Rett til tilleggspensjon har den som har minst tre poengår (se § 3-13).

Tilleggspensjonen utgjør 45 prosent av grunnbeløpet multiplisert med sluttpoengtallet (se § 3-12).

Full tilleggspensjon etter andre ledd ytes til den som har minst 40 poengår. For den som har færre poengår, blir tilleggspensjonen tilsvarende mindre.

For personer som er født før 1937, gjelder det særlige bestemmelser. Se § 3-16 femte til sjuende ledd.

§ 10-11 Særtilllegg

Det er et vilkår for rett til særtilllegg at vedkommende har rett til grunnpensjon etter § 10-9.

Fullt særtilllegg ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir særtillegget tilsvarende mindre.

Stortinget fastsetter særtilleggets størrelse. Særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon etter § 10-10.

§ 10-12 Ektefelletillegg

Til en uførepensjonist som forsørger ektefelle, ytes det ektefelletillegg med 50 prosent av grunnpensjonen.

Det ytes ikke ektefelletillegg hvis ektefellen har eller kan skaffe seg inntekt som er større enn grunnbeløpet.

§ 10-13 Barnetillegg

Til en uførepensjonist som forsørger barn, ytes det barnetillegg som for hvert barn utgjør 12,5 prosent av grunnbeløpet.

Barnetillegget økes til 25 prosent av grunnbeløpet

a) dersom den andre av foreldrene ikke har pensjonsgivende inntekt,

- b) dersom den andre av foreldrene har pensjonsgivende inntekt som er mindre enn fire ganger grunnbeløpet,
- c) for hvert barn pensjonisten har utover tre, dersom bare en av foreldrene har rett til pensjon,
- d) dersom foreldrene bor hver for seg og bare en av dem har rett til pensjon,
- e) dersom den andre av foreldrene er død.

Det ytes ikke barnetillegg hvis barnet har inntekt som er større enn grunnbeløpet.

§ 10-14 Uførepensjon til personer som ikke lenger er medlemmer i trygden

Den som ikke lenger er medlem i trygden, beholder en innvilget uførepensjon uforandret dersom han eller hun

- a) mottar tilleggspensjon, eller
 - b) har vært medlem i trygden i minst 20 år.
- Til den som har vært medlem i trygden i minst 10 år, men i mindre enn 20 år, ytes det grunnpensjon, sært tillegg og ektefelle tillegg etter bestemmelsene i §§ 10-9, 10-11 og 10-12. Det tas ikke hensyn til framtidig trygdetid (se § 3-14 fjerde ledd bokstav c). Pensjonisten beholder et innvilget barnetillegg (se § 10-13) uforandret.

§ 10-15 Hel eller gradert uførepensjon

Det ytes hel uførepensjon dersom vedkommende har tapt hele sin inntektsevne/arbeidsevne (se §§ 10-7 og 10-8).

Dersom vedkommende har tapt en del av sin inntektsevne/arbeidsevne, ytes det en gradert uførepensjon som utgjør 50, 60, 70, 80 eller 90 prosent av hel uførepensjon. Den graderte uførepensjonen svarer til den del av inntektsevnen/arbeidsevnen som er tapt.

§ 10-16 Uførepensjon til gjenlevende ektefelle

Uførepensjonen til en gjenlevende ektefelle som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter §§ 11-2 til 11-4, beregnes etter bestemmelsene i paragrafen her.

Grunnpensjonen beregnes på grunnlag av den avdødes trygdetid (se § 3-14) dersom den er lengre enn den gjenlevendes trygdetid.

Tilleggspensjonen utgjør det største av følgende beløp:

- a) pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 10-10,
- b) 55 prosent av summen av pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 10-10 og den tilleggspensjon som den avdøde ville ha mottatt som uførepensjonist etter § 10-10 eller som alderspensjonist etter § 12-5 basert på sluttpoengtallet på dødsfallstidspunktet.

Paragrafen her gjelder tilsvarende for en skilt person som fyller vilkårene for rett til pensjon etter § 11-14.

Dersom pensjonisten gifter seg igjen, skal grunnpensjonen og tilleggspensjonen omregnes etter bestemmelsene i §§ 10-9 og 10-10.

§ 10-17 Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold

Dersom et medlem har rett til uførepensjon, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom uførepensjon og andre folketrygdytelser til livsopphold.

§ 10-18 Uførepensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for pensjonister som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for pensjonister som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Pensjonen ytes uten reduksjon for innlegelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir pensjonen redusert etter bestemmelsene i § 10-18.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det uførepensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 10-19 Beregning av uførepensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert uførepensjon under opphold i institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggspensjonen etter § 10-10 og/eller 10 prosent av særtillegget etter § 10-11.

Forsørger pensjonisten ektefelle, ytes det fra omregningstidspunktet, se § 10-18, et tillegg som svarer til pensjon til gjenlevende ektefelle etter §§ 11-5 til 11-8. Det kan også ytes et tillegg for en tidligere ektefelle som pensjonisten forsørger.

Forsørger pensjonisten barn, ytes det fra omregningstidspunktet et tillegg som svarer til barnepensjon etter § 11-18.

Dersom pensjonisten etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at pensjonen ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første ledd.

Ytelsene etter denne paragrafen må til sammen ikke overstige uførepensjon beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.

Departementet gir forskrifter om beregning av uførepensjon etter denne paragrafen.

§ 10-20 Uførepensjon under opphold i fengsel

Til en uførepensjonist som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert pensjon etter bestemmelsene i §§ 10-18 og 10-19.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det pensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 10-21 Uførepensjon ved yrkesskade

Til den som er arbeidsufør på grunn av en

skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, ytes det uførepensjon etter følgende særbestemmelser:

- Vilkåret i § 10-2 om minst tre års forutgående medlemskap gjelder ikke.
- Vilkåret i § 10-3 om fortsatt medlemskap gjelder ikke.
- Vilkåret i § 10-10 om minst tre poengår for rett til tilleggspensjon gjelder ikke.
- Grunnpensjon og tilleggspensjon ytes ved uføregrader ned til 30 prosent.

Uførepensjon ved yrkesskade beregnes etter følgende særbestemmelser:

- Grunnpensjonen reduseres ikke selv om vedkommende har mindre enn 40 års trygdetid, se § 10-9.
- Tilleggspensjonen reduseres ikke selv om vedkommende har mindre enn 40 poengår, se § 10-10.

Uførepensjon som er innvilget etter en yrkesskade før fylte 67 år, ytes ut vedkommendes levetid dersom vedkommende ikke har rett til alderspensjon.

Kapittel 11 Etterlattepensjon

§ 11-1 Innledning

Formålet med etterlattepensjon er å dekke utgifter til livsopphold for gjenlevende ektefelle og barn.

Pensjonen til gjenlevende ektefelle består av grunnpensjon, tilleggspensjon og særtillegg.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til pensjon til gjenlevende ektefelle står i §§ 11-2 til 11-4
- beregning av pensjon til gjenlevende ektefelle står i §§ 11-5 til 11-8
- bortfall av pensjon til gjenlevende ektefelle og ny rett til pensjon står i § 11-9
- forholdet mellom pensjon til gjenlevende ektefelle og andre folketrygdytelser står i § 11-10
- pensjon til gjenlevende ektefelle under institusjonsopphold står i §§ 11-11 til 11-13
- pensjon til gjenlevende skilt person står i § 11-14
- vilkår for rett til barnepensjon står i §§ 11-15 til 11-17
- beregning av barnepensjon står i § 11-18
- bortfall av barnepensjon ved adopsjon står i § 11-19
- forholdet mellom barnepensjon og andre folketrygdytelser står i § 11-20

- barnepensjon under institusjonsopphold står i §§ 11-21 til 11-23
- pensjon etter dødsfall som skyldes yrkesskade, står i §§ 11-24 og 11-25.

I PENSJON TIL GJENLEVENDE EKTEFELLE

§ 11-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til pensjon at enten den gjenlevende ektefellen eller den avdøde var medlem i trygden på dødsfallstidspunktet og i minst tre år umiddelbart før dødsfallet.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

§ 11-3 Medlemskap

Det er et vilkår for at den gjenlevende ektefellen skal ha rett til pensjon, at han eller hun er medlem i trygden.

Likevel ytes det pensjon til den som ikke er medlem i trygden, dersom

- den gjenlevende ektefellen hadde vært medlem i minst 20 år før dødsfallet,
- den avdøde ektefellen hadde vært medlem i minst 20 år, eller

- c) den avdøde ektefellen hadde minst tre poengår (se § 3-13).

§ 11-4 Ekteskapets varighet - barn

Det er et vilkår for rett til pensjon at den gjenlevende

- var gift med den avdøde i minst 10 år,
- var gift med den avdøde i minst 5 år, og var over 40 år ved dødsfallet,
- har eller har hatt barn med sin avdøde ektefelle, eller
- hadde omsorgen for den avdødes barn på dødsfalltidspunktet. Ekteskapet og omsorgen for barnet etter dødsfallet må til sammen ha vart i minst 5 år.

§ 11-5 Grunnpensjon

Grunnpensjonen utgjør 100 prosent av grunnbeløpet.

Full grunnpensjon etter første ledd ytes dersom den gjenlevende ektefellen har minst 40 års trygdetid (se § 3-14). Er trygdetiden kortere, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.

Tiden fram til den gjenlevende fyller 67 år, skal regnes med i trygdetiden hvis den gjenlevende var medlem i trygden da ektefellen døde.

Grunnpensjonen beregnes på grunnlag av den avdødes trygdetid dersom den er lengre enn den gjenlevendes trygdetid. Tiden fram til den avdøde ville ha fylt 67 år, skal regnes med i trygdetiden hvis den avdøde var medlem i trygden da han eller hun døde.

Når den gjenlevende har rett til tilleggspensjon, ytes det grunnpensjon etter en trygdetid som svarer til minst det antall poengår som tilleggspensjonen er beregnet etter.

En flyktning (se § 3-21) som er medlem i trygden, får full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid.

§ 11-6 Tilleggspensjon

En gjenlevende ektefelle har rett til tilleggspensjon dersom den avdøde ektefellen hadde minst tre poengår (se § 3-13).

Tilleggspensjonen utgjør 45 prosent av grunnbeløpet multiplisert med 55 prosent av det sluttpoengtallet (se § 3-12) som er fastsatt for den avdøde. Dersom det ikke er fastsatt sluttpoengtall for den avdøde, skal sluttpoengtallet fastsettes som om den avdøde på dødsfalltidspunktet hadde fått rett til uførepensjon eller alderspensjon.

Full tilleggspensjon ytes dersom den avdøde hadde minst 40 poengår. Dersom den avdøde hadde færre poengår, blir tilleggspensjonen tilsvarende mindre.

Hvis den avdøde var født før 1937, gjelder det særlige bestemmelser. Se § 3-16 femte til sjuende ledd.

§ 11-7 Særtilllegg

Det er et vilkår for rett til særtilllegg at vedkommende har rett til grunnpensjon etter § 11-5.

Fullt særtilllegg ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir særtillegget tilsvarende mindre. Bestemmelsene i § 11-5 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

Stortinget fastsetter særtilleggets størrelse.

Særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon etter § 11-6.

§ 11-8 Arbeidsinntekt m.m.

Pensjonen til gjenlevende ektefelle reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt som den gjenlevende har eller kan forventes å få. Ved fastsetting av forventet inntekt legges det vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn, arbeidsmuligheter på hjemstedet, og arbeidsmuligheter på andre steder der det er rimelig at vedkommende tar arbeid. Det legges også vekt på eventuelle barns tilsynsbehov.

Likestilt med arbeidsinntekt er ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6.

Pensjonen skal ikke reduseres hvis den faktiske eller forventede arbeidsinntekten på årsbasis er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Pensjonen reduseres med 40 prosent av inntekt over halvparten av grunnbeløpet.

§ 11-9 Bortfall av pensjon og ny rett til pensjon

En gjenlevende ektefelles rett til pensjon faller bort

- når vedkommende fyller 67 år,
- i tidsrom da den gjenlevende mottar avtalefestet pensjon med statstilskott,
- når den gjenlevende ektefellen gifter seg igjen.

Blir det nye ekteskapet oppløst ved skilsmisse før det er gått to år, får den gjenlevende igjen rett til pensjon.

Dør den nye ektefellen, får den gjenlevende rett til pensjon etter ham eller henne uten hensyn til varigheten av ekteskapet.

§ 11-10 Forholdet mellom pensjon til gjenlevende ektefelle og andre folketrygdtylser

Dersom en gjenlevende ektefelle har rett til pensjon etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom pensjon til gjenlevende ektefelle og andre folketrygdtylser til livsopphold.

§ 11-11 Pensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for pensjonister som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for pensjonister som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Pensjonen ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir pensjonen redusert etter bestemmelsene i § 11-12.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det pensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 11-12 Beregning av pensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert pensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggs-pensjonen etter § 11-6 og/eller 10 prosent av særtillegget etter § 11-7.

Forsørger pensjonisten barn, ytes det fra omregningstidspunktet, se § 11-11, et tillegg som svarer til barnepensjon etter § 11-18.

Dersom den gjenlevende etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at pensjonen ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første ledd.

Ytelsene etter denne paragrafen må til sammen ikke overstige pensjon til gjenlevende ektefelle beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.

Departementet gir forskrifter om beregning av pensjon etter denne paragrafen.

§ 11-13 Pensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i fengsel

Til en gjenlevende ektefelle som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert pensjon etter bestemmelsene i §§ 11-11 og 11-12.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det pensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

II PENSJON TIL GJENLEVENDE SKILT PERSON

§ 11-14 Pensjon til gjenlevende skilt person

En gjenlevende skilt person har rett til pensjon dersom

- a) vilkårene i §§ 11-2 og 11-3 er oppfylt,
- b) vedkommende ikke har giftet seg igjen,
- c) den tidligere ektefellen døde innen 5 år etter skilsmissen, og
- d) ekteskapet varte i minst 25 år, eller i minst 15 år hvis ektefellene hadde barn sammen.

Pensjonen beregnes etter bestemmelsene i §§ 11-5 til 11-8.

Bestemmelsene i §§ 11-9 til 11-13 gjelder tilsvarende.

III BARNEPENSJON

§ 11-15 Hovedvilkår for rett til barnepensjon

Barnepensjon ytes dersom en av foreldrene eller begge er døde.

Pensjon ytes inntil barnet fyller 18 år.

Dersom begge foreldrene er døde og barnet er under utdanning, ytes det pensjon inntil barnet fyller 20 år. Praktikanter og lærlinger har rett til barnepensjon inntil fylte 20 år dersom begge foreldre er døde og arbeidsinntekten etter fradrag for skatt er mindre enn grunnbeløpet pluss særtillegg for enslige.

§ 11-16 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til barnepensjon at enten barnet eller en av barnets foreldre var medlem i trygden i minst tre år umiddelbart før dødsfallet.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for barn som er flyktninger (se § 3-21), og som er medlemmer i trygden.

§ 11-17 Medlemskap

Det er et vilkår for at et barn skal ha rett til pensjon, at det er medlem i trygden.

Likevel ytes det pensjon til et barn som ikke er medlem i trygden, dersom det fikk rett til pensjon på et tidspunkt da en av foreldrene var medlem i trygden.

§ 11-18 Beregning av barnepensjon

Dersom en av foreldrene er død, skal pensjonen for det første barnet utgjøre 40 prosent av grunnbeløpet. Pensjonen for hvert av de øvrige barna utgjør 25 prosent av grunnbeløpet.

Dersom begge foreldrene er døde, skal pensjonen for det første barnet utgjøre samme beløp som pensjon til gjenlevende ektefelle, se §§ 11-5 til 11-7, for den av foreldrene som ville ha fått størst pensjon. Pensjonen for det

neste barnet utgjør 40 prosent av grunnbeløpet, og pensjonen for hvert av de øvrige barna utgjør 25 prosent av grunnbeløpet.

Dersom moren er død og farskapet ikke er fastslått, beregnes pensjonen etter bestemmelsene i andre ledd.

Barnepensjon for to eller flere barn summeres, og gis med like stort beløp til hvert barn.

Etterlater den avdøde seg flere barnekull som blir oppdratt hver for seg, beregnes pensjonen særskilt for hvert barnekull, og gis med like stort beløp til hvert barn i det enkelte barnekullet.

§ 11-19 Bortfall ved adopsjon

Retten til barnepensjon faller bort dersom barnet blir adoptert av et ektepar, eller dersom en ektefelle adopterer den andre ektefelles barn. Ved adopsjon ellers beholder barnet pensjonsretten, men pensjonen beregnes etter bestemmelsene i § 11-18 første ledd.

§ 11-20 Forholdet mellom barnepensjon og andre folketrygdytelser

Dersom et medlem har rett til barnepensjon, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme forsørgelsestap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom barnepensjon og andre folketrygdytelser til livsopphold.

§ 11-21 Barnepensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for barn som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for barn som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Pensjonen ytes uten reduksjon for innleggelsesmåned og de to påfølgende månedene. Deretter blir pensjonen redusert etter bestemmelsene i § 11-22.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett.

Fra og med utskrivingsmåned ytes det barnepensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 11-22 Beregning av pensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert pensjon til et barn som har mistet en av foreldrene, utgjør 10 prosent av grunnbeløpet.

Redusert pensjon til et barn som har mistet begge foreldrene, utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggspensjonen og/eller særtillegget til den av foreldrene som ville ha fått størst pensjon som gjenlevende ektefelle. Redusert pensjon etter disse pro-sentsatsene gis også til et barn som har mistet sin mor, hvis farskapet ikke er fastslått.

Dersom barnet etter innleggelsen har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at pensjonen ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første og andre ledd.

Departementet gir forskrifter om beregning av barnepensjon etter denne paragrafen.

§ 11-23 Barnepensjon under opphold i fengsel

Til en person som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert barnepensjon etter bestemmelsene i §§ 11-21 og 11-22.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det barnepensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

IV PENSJON ETTER DØDSFALL SOM SKYLDES YRKESSKADE

§ 11-24 Pensjon til gjenlevende ektefelle

Ved dødsfall som skyldes en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, ytes det pensjon til gjenlevende ektefelle etter følgende særbestemmelser:

- Vilkåret i § 11-2 om minst tre års forutgående medlemskap gjelder ikke.
- Vilkåret i § 11-3 om medlemskap gjelder ikke.
- Vilkårene i § 11-4 om ekteskapets varighet eller om barn gjelder ikke.

Pensjon etter denne paragrafen beregnes på grunnlag av den uførepensjon eller alderspensjon som den avdøde ville ha hatt som yrkesskadd. Se § 10-21 andre ledd og § 12-17.

§ 11-25 Barnepensjon

Ved dødsfall som skyldes en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, ytes det barnepensjon etter følgende særbestemmelser:

- Vilkåret i § 11-16 om minst tre års forutgående medlemskap gjelder ikke.
- Vilkåret i § 11-17 om medlemskap gjelder ikke.

c) Dersom barnet er under utdanning, ytes det pensjon inntil barnet fyller 21 år.

Når begge foreldrene er døde, skal barnepensjonen utgjøre samme beløp som den pensjonen faren eller moren ville ha hatt som

gjenlevende etter at ektefellen var død på grunn av en yrkesskade. Se § 11-24. Barnepensjonen skal likevel ikke være mindre enn pensjon etter § 11-18.

Kapittel 12 Alderspensjon

§ 12-1 Innledning

Formålet med alderspensjon er å dekke utgifter til livsopphold for personer som har fylt 67 år.

Alderspensjonen består av grunnpensjon, tilleggspensjon, særtillegg, ektefelletillegg og barnetillegg.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til alderspensjon står i §§ 12-2 og 12-3
- beregning av alderspensjon står i §§ 12-4 til 12-12
- forholdet til andre folketrygdytelser står i § 12-13
- alderspensjon under institusjonsopphold står i §§ 12-14 til 12-16
- alderspensjon ved yrkesskade står i § 12-17.

§ 12-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til alderspensjon at vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre år.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

§ 12-3 Alder

Det er et vilkår for rett til alderspensjon at vedkommende har fylt 67 år.

For en person som har fylt 67 år, men ikke 70 år, og som har arbeidsinntekt, reduseres alderspensjonen etter bestemmelsene i § 12-9.

Til en person som har fylt 70 år, ytes det alderspensjon uten hensyn til annen inntekt som pensjonisten har.

§ 12-4 Grunnpensjon

Grunnpensjonen utgjør 100 prosent av grunnbeløpet.

Grunnpensjonen utgjør likevel 75 prosent av grunnbeløpet dersom pensjonisten bor sammen med en ektefelle som mottar overgangsstønad ved sykdom, uførepensjon, alderspensjon eller avtalefestet pensjon med statstilskott.

Mottar pensjonistens ektefelle gradert overgangsstønad ved sykdom (se § 7-12) eller gradert uførepensjon (se § 10-15), skal det ytes

et tillegg til den grunnpensjonen som er beregnet etter andre ledd. Tillegget utgjør 25 prosent av grunnbeløpet multiplisert med den del av inntektsevnen/arbeidsevnen (se §§ 7-6, 10-7 og 10-8) som ektefellen har i behold.

Full grunnpensjon etter første, andre og tredje ledd ytes til den som har minst 40 års trygdetid (se § 3-14). Dersom trygdetiden er kortere, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.

En flyktning (se § 3-21) som er medlem i trygden, får full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid.

§ 12-5 Tilleggspensjon

Rett til tilleggspensjon har den som har minst tre poengår (se § 3-13).

Tilleggspensjonen utgjør 45 prosent av grunnbeløpet multiplisert med sluttpoengtallet (se § 3-12).

Full tilleggspensjon etter andre ledd ytes til den som har minst 40 poengår. For den som har færre poengår, blir tilleggspensjonen tilsvarende mindre.

For personer som er født før 1937, gjelder det særlige bestemmelser. Se § 3-16 femte til sjuende ledd.

§ 12-6 Særtillegg

Det er et vilkår for rett til særtillegg at vedkommende har rett til grunnpensjon etter § 12-4.

Fullt særtillegg ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir særtillegget tilsvarende mindre.

Stortinget fastsetter særtilleggets størrelse. Særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon etter § 12-5.

§ 12-7 Ektefelletillegg

Til en alderspensjonist som forsørger ektefelle, ytes det ektefelletillegg med 50 prosent av grunnpensjonen.

Det ytes ikke ektefelletillegg hvis ektefellen har eller kan skaffe seg inntekt som er større enn grunnbeløpet.

§ 12-8 Barnetillegg

Til en alderspensjonist som forsørger barn, ytes det barnetillegg som for hvert barn utgjør 12,5 prosent av grunnbeløpet.

Barnetillegget økes til 25 prosent av grunnbeløpet

- a) dersom den andre av foreldrene ikke har pensjonsgivende inntekt,
- b) dersom den andre av foreldrene har pensjonsgivende inntekt som er mindre enn fire ganger grunnbeløpet,
- c) for hvert barn pensjonisten har utover tre, dersom bare en av foreldrene har rett til pensjon,
- d) dersom foreldrene bor hver for seg og bare en av dem har rett til pensjon,
- e) dersom den andre av foreldrene er død.

Det ytes ikke barnetillegg hvis barnet har inntekt som er større enn grunnbeløpet.

§ 12-9 Alderspensjon til personer mellom 67 og 70 år som har arbeidsinntekt m.m.

Alderspensjonen (hel alderspensjon) til personer mellom 67 og 70 år reduseres (graderes) på grunnlag av arbeidsinntekt som de har.

Likestilt med arbeidsinntekt er ytelser til livsopphold etter kapitlene 4 og 5.

Alderspensjonen skal ikke reduseres hvis arbeidsinntekten på årsbasis er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Pensjonen reduseres med 40 prosent av inntekt over halvparten av grunnbeløpet.

§ 12-10 Alderspensjon til gjenlevende ektefelle

Alderspensjonen til en gjenlevende ektefelle som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter §§ 11-2 til 11-4, beregnes etter bestemmelsene i paragrafen her. Dette gjelder både for den som fikk rett til pensjon som gjenlevende ektefelle før fylte 67 år, og for den som senere blir enke eller enkemann.

Grunnpensjonen beregnes på grunnlag av den avdødes trygdetid (se § 3-14) dersom den er lengre enn den gjenlevendes trygdetid.

Tilleggspensjonen utgjør det største av følgende beløp:

- a) pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 12-5,
- b) 55 prosent av summen av pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 12-5 og den tilleggspensjon som den avdøde ville ha mottatt som uførepensjonist etter § 10-10 eller som alderspensjonist etter § 12-5 basert på sluttpoengtallet på dødsfallstidspunktet.

Paragrafen her gjelder tilsvarende for en gjenlevende skilt person som fyller vilkårene for rett til pensjon etter § 11-14.

Dersom pensjonisten gifter seg igjen, skal

grunnpensjonen og tilleggspensjonen omregnes etter bestemmelsene i §§ 12-4 og 12-5.

§ 12-11 Forholdet til avtalefestet pensjon

For den som fram til fylte 67 år hadde avtalefestet pensjon med statstilskott, skal tilleggspensjonen mellom fylte 67 og 70 år svare til den tilleggspensjon vedkommende hadde i perioden med avtalefestet pensjon. Likevel skal tilleggspensjonen justeres når grunnbeløpet endres. Tilleggspensjonen kan også fastsettes på grunnlag av pensjonspoeng som en avdød ektefelle hadde opptjent.

Når pensjonisten fyller 70 år, skal tilleggspensjonen beregnes etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 12-12 Ventetillegg

Til den som ikke tok ut full alderspensjon ved fylte 67 år i tiden mellom 1. januar 1973 og 1. april 1984, ytes det ventetillegg.

Departementet gir forskrifter om ventetillegget.

§ 12-13 Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold

Dersom et medlem har rett til alderspensjon, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntekstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom alderspensjon og andre folketrygdytelser til livsopphold.

§ 12-14 Alderspensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for pensjonister som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for pensjonister som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Pensjonen ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir pensjonen redusert etter bestemmelsene i § 12-15.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det alderspensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 12-15 Beregning av alderspensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert alderspensjon under opphold i institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggspensjonen etter § 12-5 og/eller 10 prosent av særtillegget etter § 12-6.

Forsørger pensjonisten ektefelle, ytes det fra omregningstidspunktet, se § 12-14, et tillegg som svarer til pensjon til gjenlevende ektefelle etter §§ 11-5 til 11-8. Det kan også ytes et tillegg for en tidligere ektefelle som pensjonisten forsørger.

Forsørger pensjonisten barn, ytes det fra omregningstidspunktet et tillegg som svarer til barnpensjon etter § 11-18.

Dersom pensjonisten etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at pensjonen ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første ledd.

Ytelsene etter denne paragrafen må til sammen ikke overstige alderspensjon beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.

Departementet gir forskrifter om beregning av alderspensjon etter denne paragrafen.

§ 12-16 Alderspensjon under opphold i fengsel

Til en alderspensjonist som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert pensjon etter bestemmelsene i §§ 12-14 og 12-15.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det pensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

§ 12-17 Alderspensjon ved yrkesskade

Den som ved fylte 67 år mottok uførepensjon på grunn av yrkesskade eller mottok sykepenger eller overgangsstønad ved sykdom på grunn av yrkesskade og var varig ufør, får alderspensjonen beregnet etter bestemmelsene for uførepensjon ved yrkesskade. Se § 10-21.

Dersom vedkommende var mindre enn 100 prosent arbeidsufør på grunn av yrkesskaden, skal en del av alderspensjonen utgjøre et beløp som svarer til den graderte uførepensjonen (se § 10-15). Den andre delen skal utgjøre en så stor prosent av vanlig alderspensjon som svarer til forskjellen mellom hel uførhet og den graderte uførheten.

Den som ved fylte 67 år mottok pensjon som gjenlevende ektefelle etter dødsfall på grunn av yrkesskade, får alderspensjonen beregnet etter bestemmelsene for etterlattepensjon ved yrkesskade. Se § 11-24, jf. § 12-10.

Kapittel 13 Stønad ved helsetjenester

§ 13-1 Innledning

Formålet med stønad etter dette kapitlet er å gi hel eller delvis dekning for medlemmers nødvendige utgifter til helsetjenester ved sykdom, skade, lyte, familieplanlegging, abort, svangerskap og fødsel.

Det ytes ikke stønad til inngrep som vesentlig er begrunnet i kosmetiske hensyn, og heller ikke til behandling av påregnelige følger av slike inngrep.

Bestemmelser om

- opphold i Norge / i utlandet står i § 13-2
- stønadssatser og egenandeler står i §§ 13-3 og 13-4
- dekning av behandlingsutgifter står i §§ 13-5 til 13-11
- stønad ved hjemmefødsel står i § 13-12
- dekning av utgifter til viktige legemidler, spesielt medisinsk utstyr, proteser og ortopediske hjelpemidler står i §§ 13-13 og 13-14
- dekning av utgifter i forbindelse med reiser står i §§ 13-15 til 13-18

- dekning av driftsutgifter ved spesielle institusjoner står i § 13-19
- dekning av utgifter til laboratorie- og røntgenundersøkelser står i § 13-20
- dekning av utgifter til helsetjenester ved poliklinikk står i § 13-21
- fastlønnstilskott står i § 13-22
- tilskott til arbeidsreiser står i § 13-23
- bidrag står i § 13-24
- unntak for militærpersoner står i § 13-25
- stønad til helsetjenester i utlandet står i § 13-26
- stønad ved yrkesskade står i § 13-27.

§ 13-2 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til stønad etter §§ 13-5 til 13-24 at medlemmet oppholder seg i Norge.

Når et medlem oppholder seg i utlandet, ytes det stønad etter § 13-26.

§ 13-3 Stønadsatser

Departementet fastsetter satser for stønad som skal dekke utgifter til helsetjenester.

Det kan fastsettes normalsatser for det ordinære dekningsnivået, og forhøyede satser, som vanligvis dekker de samlede utgifter.

§ 13-4 Egenandeler og egenandelstak

Stortinget fastsetter et egenandelstak, som er det høyeste samlede beløp et medlem skal betale i godkjente egenandeler for visse helsetjenester i løpet av et kalenderår.

Egenandelstaket gjelder følgende helsetjenester:

- a) legehjelp, se § 13-5
- b) psykologhjelp, se § 13-7
- c) viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr (forbindingssaker, kanyler m.m.), se § 13-13
- d) dekning av reiseutgifter, se § 13-15
- e) røntgenundersøkelse, se § 13-20.

For egenbetaling ved helsetjenester etter bokstavene a, b og e utgjør den godkjente egenandelen differansen mellom forhøyet sats og normalsats (se § 13-3).

Departementet fastsetter størrelsen på de godkjente egenandelene ved tjenester etter bokstavene c og d.

Departementet gir forskrifter om egenandelsordningen.

§ 13-5 Legehjelp

Stønad til legehjelp dekker utgifter til undersøkelse og behandling.

Stønad ytes etter normalsatser. Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), ytes det stønad etter forhøyede satser i resten av kalenderåret.

Stønad etter forhøyede satser ytes alltid ved undersøkelse og behandling i forbindelse med svangerskap, fødsel, kjønns sykdom og tuberkulose, og ved psykoterapeutisk behandling av barn.

Stønad utbetales til legen som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

§ 13-6 Tannlegehjelp

Stønad til tannlegehjelp dekker utgifter til

- a) tannuttrekning
- b) operative inngrep
- c) behandling av sykdommer i munnens og kjevens bløtdeler
- d) undersøkelse av tannstatus hos gravide
- e) bakteriologiske, patologiske og biokjemiske prøver

f) røntgenfotografering i forbindelse med behandling som trygden ellers yter stønad til.

Det ytes vanligvis ikke stønad til konserverende tannbehandling eller til proteser.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen. Herunder kan det bestemmes at det skal ytes stønad til tannregulering og til annen undersøkelse og behandling enn som nevnt i første ledd. Det kan også bestemmes at særskilte pasientgrupper skal få stønad til tannbehandling.

§ 13-7 Psykologhjelp

Stønad til psykologhjelp dekker utgifter til undersøkelse og behandling hos en psykolog som er godkjent spesialist i klinisk psykologi eller i psykologisk behandling.

Stønad ytes bare etter henvisning fra lege. Det ytes likevel stønad for opptil tre undersøkelser eller samtaler uten slik henvisning.

Stønad ytes etter normalsatser. Ved undersøkelse og behandling av barn ytes det stønad etter forhøyede satser. Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), ytes det stønad etter forhøyede satser i resten av kalenderåret.

Stønad utbetales til psykologen som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

§ 13-8 Fysikalsk behandling

Stønad til fysikalsk behandling dekker utgifter til behandling hos fysioterapeut og mensendiecksykegymnast.

Stønad ytes bare etter henvisning fra lege. Behandlingen må være av vesentlig betydning for medlemmets helse eller funksjons-evne.

Stønad ytes vanligvis etter normalsatser. I særlige tilfeller kan det ytes stønad etter forhøyede satser.

Stønad utbetales til fysioterapeuten eller mensendiecksykegymnasten som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

§ 13-9 Behandling hos kiropraktor

Stønad til behandling hos kiropraktor dekker utgifter til behandling som består i håndgrep utført på virvelsøylen, bekkenet og tilstøtende ledd. Det gis stønad for opptil ti behandlinger i hvert kalenderår. Det er et vilkår

at kiropraktoren er godkjent av departementet til å gi behandling for trygdens regning.

Stønad ytes bare etter henvisning fra lege.

Stønaden ytes etter en normalsats.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen.

§ 13-10 Behandling for språk- og taledefekter

Stønad til behandling for språk- og taledefekter dekker utgifter til undersøkelse og behandling hos logoped og audiopedagog. Det er et vilkår at logopeden og audiopedagogen har norsk offentlig eksamen eller er godkjent av departementet til å gi behandling for trygdens regning.

Stønad ytes bare etter henvisning fra en lege som er spesialist på vedkommende område. Behandlingen må være av vesentlig betydning for medlemmets helse eller funksjonsevne.

Det ytes ikke stønad fra trygden dersom medlemmet får dekket utgifter til logopedbehandling etter annen lovgivning.

Stønaden ytes etter normalsatser. For utgifter til behandling av hørselshemmede ytes det likevel stønad etter forhøyede satser.

Stønaden utbetales til logopeden eller audiopedagogen som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

§ 13-11 Jordmorhjelp

Stønad til jordmorhjelp dekker utgifter til fødselshjelp utenfor institusjon.

Stønaden utbetales til jordmoren som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

§ 13-12 Stønad ved hjemmefødsel

Ved fødsel utenfor institusjon ytes det en engangsstønad dersom moren tilbringer barseltiden i hjemmet. Stortinget fastsetter stønadens størrelse.

§ 13-13 Viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr

Trygden yter stønad til dekning av utgifter til

- viktige legemidler
- spesielt medisinsk utstyr (forbindingssaker, sprøyter, kanyler m.m.).

Det er et vilkår at legemidlet og det medisinske utstyret er forordnet av lege.

Stønaden utbetales til innehaveren av apoteket som direkte oppgjør fra trygden. Medlemmet skal da bare betale den godkjente egenandelen.

Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), dekker trygden utgiftene til viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr i resten av kalenderåret. Utgifter til viktige legemidler ved kjønns sykdom og tuberkulose dekkes alltid fullt ut.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

§ 13-14 Proteser og ortopediske hjelpemidler

Trygden dekker utgifter til anskaffelse, vedlikehold og fornyelse av nødvendige og hensiktsmessige ortopediske proteser, brystproteser, ansiktsdefektsproteser, øyeprotoser, parykker, ortopediske støttebandasjer og ortopediske sko og støvler.

Det er et vilkår at protesen eller det ortopediske hjelpemidlet blir rekvirert av en lege som er spesialist på vedkommende område, og blir kjøpt fra en forhandler som trygden har inngått avtale med.

Stønaden kan utbetales til forhandleren som direkte oppgjør fra trygden. Medlemmets betalingsplikt reduseres da tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

§ 13-15 Reiseutgifter for medlemmet

Når et medlem må reise i forbindelse med en helsetjeneste som går inn under dette kapitlet, dekker trygden reiseutgiftene. Det samme gjelder når et medlem må reise til en helsestasjon, og når et medlem må reise i forbindelse med en helsetjeneste som inngår i fylkeskommunens helseplan. Se lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. § 2, og lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern § 2.

Stønad ytes bare til dekning av reiseutgifter til det nærmeste stedet der helsetjenesten kan gis.

Ved beregningen av stønaden skal taksten for den billigste reisemåten med rutegående transportmiddel legges til grunn, såfremt medlemmets helsetilstand ikke gjør det nødvendig å nytte et dyrere transportmiddel.

Stønaden utgjør differansen mellom medlemmets utgifter til reisen og den godkjente egenandelen. Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), dekker trygden reiseutgiftene i resten av kalenderåret. Dersom utgiftene til en reise er mindre enn den god-

kjente egenandelen, regnes de ikke med når det skal avgjøres om egenandelstaket er nådd.

Stønad ved bruk av drosje eller rutegående transportmiddel kan utbetales til eieren av transportmidlet som direkte oppgjør fra trygden. Medlemmet skal da bare betale den godkjente egenandelen.

Stønad ved bruk av luftambulansse ytes bare dersom ambulansseieren har avtale med trygden. Stønaden ytes med full dekning av reiseutgiftene og utbetales direkte til ambulansseieren. Utgifter til ambulanssebil eller ambulanssebåt dekkes etter lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

§ 13-16 Oppholdsutgifter for medlemmet

Til et medlem som får reiseutgiftene dekket etter § 13-15, ytes det

- a) kostgodtgjørelse dersom reisen varer mer enn 12 timer,
- b) overnattingsgodtgjørelse dersom det blir nødvendig med overnatting.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen.

§ 13-17 Utgifter til ledsager

Trygden dekker utgifter til nødvendig ledsager for et medlem som får reiseutgiftene dekket etter § 13-15.

Stønaden skal dekke nødvendige reise- og oppholdsutgifter og tap av arbeidsinntekt for ledsageren.

Stønaden kan utbetales til ledsageren som direkte oppgjør fra trygden.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen.

§ 13-18 Reiseutgifter for behandlingspersonell

Trygden refunderer reiseutgifter for behandlingspersonell som gir helsetjenester som går inn under dette kapitlet, se §§ 13-5 til 13-11. Det er et vilkår at medlemmet ikke kan møte fram på det vanlige behandlingsstedet på grunn av sin helsetilstand.

Departementet gir forskrifter om refusjon etter denne paragrafen, og kan herunder gi bestemmelser om fast skyssgodtgjørelse til behandlingspersonell.

§ 13-19 Spesielle institusjoner

Trygden dekker de godkjente driftsutgiftene til enkelte institusjoner som ikke inngår i fylkeskommunenes helseplaner.

Departementet gir forskrifter om hvilke institusjoner som skal omfattes av denne paragrafen, og om hvordan oppgjøret skal foretas.

§ 13-20 Private laboratorier og røntgeninstitutter

Trygden dekker et medlems utgifter til

- a) prøver og undersøkelser ved private medisinske laboratorier som er godkjent etter sykehusloven før 1. juni 1987,
- b) radiologiske undersøkelser ved private røntgenavdelinger eller røntgeninstitutter som er godkjent etter sykehusloven før 1. juni 1987.

Departementet kan bestemme at trygden også skal dekke utgifter som et medlem har ved prøver, undersøkelser m.m. utført ved private laboratorier og røntgeninstitutter som er godkjent etter 1. juni 1987.

Godtgjørelsen for prøvene og undersøkelsene utbetales til laboratoriets eller instituttets eier som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), ytes det stønad med full dekning i resten av kalenderåret.

Departementet gir forskrifter om godtgjørelse etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

§ 13-21 Helsetjenester ved poliklinikker

Det ytes stønad etter denne paragrafen når helsetjenester gis ved en poliklinikk som er knyttet til en godkjent helseinstitusjon. Det er et vilkår at helsetjenestene etter sin art faller inn under dette kapitlet.

Stønaden utbetales til institusjonens eier som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om godtgjørelse etter denne paragrafen.

§ 13-22 Fastlønnstilskott

Trygden yter fastlønnstilskott som delvis skal dekke kommunens utgifter til fast ansatte leger og fysioterapeuter.

Fastlønnstilskott ytes i stedet for stønad etter §§ 13-5 og 13-8, og utbetales til kommunen.

Av medlemmer i trygden kan kommunen kreve den godkjente egenandelen. Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), kan kommunen likevel ikke kreve ham eller henne for egenandel i resten av kalenderåret. deråret.

Departementet gir forskrifter om fastlønnstilskott.

§ 13-23 Tilskott til arbeidsreiser

Det kan ytes reisetilskott i stedet for sykepenger etter kapittel 4 dersom et medlem midlertidig ikke kan reise på sin vanlige måte til og fra arbeidsstedet på grunn av sykdom

eller skade. Reisetilskottet skal dekke nødvendige ekstra transportutgifter.

Reisetilskottet ytes tidligst fra og med 15. dag etter at arbeidsuførheten oppstod.

Reisetilskottet begrenses til det beløp medlemmet ville ha fått utbetalt i sykepenger for samme tidsrom.

§ 13-24 Bidrag

Trygden kan yte bidrag til dekning av utgifter til helsetjenester når utgiftene ikke ellers dekkes etter denne loven.

Departementet gir forskrifter om hvilke utgifter det kan ytes bidrag til, og om bidragenes størrelse.

§ 13-25 Unntak for militærpersoner

En utskreven menig eller korporal som kan få helsetjenester i Forsvaret, har ikke rett til stønad etter dette kapitlet.

§ 13-26 Stønad til helsetjenester i utlandet

Til et medlem som er bosatt i Norge, ytes det stønad bare dersom behovet for helsetjenester oppstår under utenlandsoppholdet. Det ytes ikke stønad dersom et medlem reiser til utlandet for å få behandling.

Til et medlem som er bosatt i utlandet, ytes det stønad ved behandling i det landet der vedkommende bor, såfremt det kan gis forsvarlig behandling der.

Stønad ytes på grunnlag av de alminnelige bestemmelsene i dette kapitlet. Til legehjelp ytes det likevel alltid stønad etter forhøyede satser. Det ytes ikke stønad utover medlemmets faktiske utgifter.

Stønad til dekning av utgifter til ambulansetransport og sykehusopphold ytes etter særlige satser.

transport og sykehusopphold ytes etter særlige satser.

Et medlems egenbetaling i utlandet regnes ikke som egenandeler i forhold til bestemmelsene om egenandelstaket (se § 13-4).

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen. Herunder kan det bestemmes at enkelte persongrupper skal ha rett til utvidet stønad i utlandet. Departementet kan gi forskrifter om at det ikke skal ytes stønad etter denne paragrafen til den som ifølge en avtale med et annet land om sosial trygghet har rett til tilsvarende stønad i avtalelandet.

§ 13-27 Stønad ved yrkesskade

For den som har en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, dekker trygden de utgiftene som er en følge av yrkesskaden, selv om vedkommende ikke lenger er medlem i trygden.

Til legehjelp etter § 13-5 og fysikalsk behandling etter § 13-8 ytes det stønad etter forhøyede satser. Det ytes full dekning for utgiftene til tannleggehjelp, viktige legemidler, spesielt medisinsk utstyr, proteser og ortopediske hjelpemidler.

Etter en yrkesskade ytes det full dekning for utgiftene til hjemtransport.

Andre utgifter som er en direkte og påregnelig følge av yrkesskaden, kan dekkes dersom særlige grunner taler for det.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om stønad til dekning av utgifter til helsetjenester i utlandet.

Kapittel 14 Stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte (attføringsstønad, hjelpestønad og grunnstønad)

§ 14-1 Innledning

Formålet med stønad etter dette kapitlet er å dekke bestemte utgifter som medlemmer har i forbindelse med langvarig sykdom, skade eller lyte.

Bestemmelser om

- generelle vilkår for rett til stønad står i §§ 14-2 og 14-3
- attføringsstønad står i §§ 14-4 til 14-6
- lån av hjelpemidler står i §§ 14-7 til 14-9
- hjelpestønad står i §§ 14-10 til 14-12
- grunnstønad står i § 14-13
- bortfall av stønad under institusjonsopphold står i § 14-14
- stønad ved yrkesskade står i § 14-15.

§ 14-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til stønad etter dette kapitlet at vedkommende har vært medlem i trygden i minst ett år umiddelbart før han eller hun setter fram krav om stønad.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

§ 14-3 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til stønad etter dette kapitlet at medlemmet oppholder seg i Norge.

Et medlem som oppholder seg mindre enn seks måneder i utlandet, beholder likevel stønaden.

Dersom utenlandsoppholdet er et ledd i en godkjent attføringsplan, kan det etter søknad før utreisen gis stønad til bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet (se § 14-4) i lengre tid enn seks måneder.

§ 14-4 Bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet

Når et medlem har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid nedsatt eller sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass vesentlig innskrenket på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte, ytes det stønad etter § 14-6.

Stønad ytes i forbindelse med tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for at medlemmet skal bli i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid (yrkesrettet attføring).

§ 14-5 Bedring av funksjonsevnen i dagliglivet

Når et medlem har fått sin funksjonsevne i dagliglivet vesentlig nedsatt på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte, ytes det stønad etter § 14-6 første ledd.

Stønad kan ytes i forbindelse med tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for å bedre medlemmets funksjonsevne i dagliglivet.

§ 14-6 Attføringsstønad

Et medlem som fyller vilkårene i § 14-4 eller 14-5, kan få stønad i form av tilskott, lån eller garanti for lån til

- a) opplæringstiltak
- b) kjøp av motorkjøretøy eller annet transportmiddel
- c) kjøp av tekniske hjelpemidler
- d) andre formål som har avgjørende betydning for å bedre funksjonsevnen.

Et medlem som fyller vilkårene i § 14-4, kan få stønad i form av tilskott, lån eller garanti for lån til

- a) reise og flytting i forbindelse med attføring og nytt arbeid
- b) igangsetting av egen virksomhet.

Det kan ikke ytes tilskott, lån eller garanti for lån til et hjelpemiddel dersom trygden tilbyr utlån av hjelpemidlet etter § 14-7 eller 14-9.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen.

§ 14-7 Lån av tekniske hjelpemidler

Et medlem som har tapt så mye av funksjonsevnen at tekniske hjelpemidler er av vesentlig betydning i arbeidslivet eller dagliglivet, kan få låne slike hjelpemidler.

Departementet gir forskrifter om lån av tekniske hjelpemidler.

§ 14-8 Førerhund

Et medlem som er blind, eller som er så svaksynt at han eller hun ikke er i stand til å rettlede seg ved synet, kan få en førerhund av trygden.

Departementet gir forskrifter om førerhund, herunder om disposisjonsretten over hunden, og om stønad til dekning av utgifter ved kurs i stell og bruk av hunden.

§ 14-9 Lån av høreapparat

Et medlem som har tapt så mye av hørselen at et høreapparat er av vesentlig betydning for ham eller henne, kan få låne høreapparat med tilleggsutstyr av trygden.

Det er et vilkår for rett til lån av høreapparat at det foreligger rekvisisjon fra en godkjent hørselsentral eller fra en lege som er spesialist i øre-nese-hals-sykdommer.

Departementet gir forskrifter om lån av høreapparat.

§ 14-10 Hjelpstønad til hjelp i huset

Hjelpstønad ytes til et medlem som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte

- a) må ha lønnet hjelp i huset, eller
- b) må ha så mye hjelp i huset fra sin familie at familiens inntektsmuligheter blir redusert.

Hjelpstønad ytes ikke til et medlem som først etter fylte 70 år får langvarig sykdom, skade eller lyte. Hjelpstønad ytes heller ikke til et medlem som har fått innvilget overgangsstønad ved sykdom (se kapittel 7) eller uførepensjon (se kapittel 10) når han eller hun har vært vurdert som hjemmearbeidende, se §§ 7-6 og 10-8.

Stortinget fastsetter hjelpstønadens størrelse.

§ 14-11 Hjelpstønad til tilsyn og pleie

Hjelpstønad ytes til et medlem som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte

- a) må ha lønnet hjelp til tilsyn og pleie, eller
- b) må ha så mye hjelp til tilsyn og pleie fra sin familie at familiens inntektsmuligheter blir redusert.

Stortinget fastsetter hjelpstønadens størrelse.

Dersom et medlem også har rett til hjelpstønad etter § 14-10, ytes det bare én stønad.

§ 14-12 Forhøyet hjelpstønad

Forhøyet hjelpstønad ytes til et medlem under 16 år som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte har vesentlig større behov for tilsyn, pleie og annen hjelp enn det som hjelpstønad etter § 14-11 dekker. Forhøyet hjelpstønad ytes bare dersom denne

stønaden gir medlemmet bedre muligheter til å bli boende hjemme.

Stortinget fastsetter satsene for forhøyet hjelpestønad.

Ved avgjørelsen av om det skal ytes forhøyet hjelpestønad, og i tilfelle hvilken sats stønaden skal ytes etter, legges det vekt på

- hvor mye medlemmets fysiske og psykiske funksjonsevne er nedsatt,
- hvor omfattende pleieoppgaven og tilsynet er,
- hvor stort behov medlemmet har for stimulering, opplæring og trening,
- hvor mye pleieoppgaven binder den som gjør arbeidet.

Det kan ikke gis hjelpestønad til tilsyn og pleie etter § 14-11 dersom det blir gitt forhøyet hjelpestønad etter paragrafen her.

§ 14-13 Grunnstønad

Grunnstønad ytes til et medlem som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte har utgifter som han eller hun ellers ikke ville ha hatt. Grunnstønad ytes blant annet til dekning av utgifter i forbindelse med

- a) drift av tekniske hjelpemidler
- b) særskilt transport, herunder drift av medlemmets bil
- c) hold av førerhund
- d) telefon, herunder mobiltelefon
- e) slitasje på klær ved bruk av proteser, støtbandasje o.a.
- f) fordyret kosthold ved diett.

Grunnstønad ytes etter satser som Stortinget fastsetter. Det ytes ikke grunnstønad for ekstraavgifter som utgjør mindre enn to tredeler av laveste sats.

Grunnstønad til dekning av utgifter til særskilt transport ytes ikke til et medlem som først etter fylte 70 år får langvarig sykdom, skade eller lyte.

Det ytes ikke grunnstønad for utgifter som dekkes etter bestemmelser i denne loven eller andre lover. Likevel kan det tas hensyn til ekstraavgifter som kan gi rett til bidrag etter § 13-24 i denne loven, og til sosialhjelp etter lov 5. juni 1964 nr. 2 om sosial omsorg.

§ 14-14 Bortfall av stønad under opphold i institusjon

Hvis et medlem blir innlagt i en institusjon, faller retten til stønad etter dette kapitlet bort fra og med den tredje kalender måneden etter den måneden oppholdet tok til.

Det ytes likevel stønad under institusjonsoppholdet dersom medlemmet fortsatt har de utgiftene som stønaden skal dekke. Det samme gjelder dersom medlemmet pådrar seg slike utgifter i løpet av institusjonsoppholdet.

Når medlemmet blir skrevet ut fra institusjonen, ytes det igjen stønad fra og med utskrivningsmåneden dersom medlemmet fortsatt fyller vilkårene for rett til stønad.

Denne paragrafen gjelder ikke ved opphold i en godkjent attføringsinstitusjon.

§ 14-15 Stønad ved yrkesskade

For den som har en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, gjelder ikke vilkåret om forutgående medlemskap i § 14-2 når stønaden skal dekke utgifter som er en følge av yrkesskaden.

Kapittel 15 Fødselsstønad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad

§ 15-1 Innledning

Formålet med stønad etter dette kapitlet er å dekke utgifter i forbindelse med fødsel, barnetilsyn og utdanning for medlemmer som har aleneomsorg for barn. Utdanningsstønad kan også ytes til etterlatte uten barn.

- Bestemmelser om
- generelle vilkår for rett til stønad står i §§ 15-2 og 15-3
 - fødselsstønad står i § 15-4
 - stønad til barnetilsyn står i § 15-5
 - utdanningsstønad står i § 15-6.

§ 15-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til stønad etter dette kapitlet at vedkommende har vært medlem i

trygden i minst ett år umiddelbart før han eller hun setter fram krav om stønad.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

§ 15-3 Enslig mor eller far

For å få rett til stønad etter dette kapitlet må medlemmet være enslig mor eller far. Utdanningsstønad etter § 15-6 kan også ytes til etterlatte uten barn.

Medlemmet må være ugift, separert, skilt eller gjenlevende ektefelle. Likestilt med separasjon er faktisk samlivsbrudd når det er reist separasjons- eller skilsmisssak, og

- a) det er gått minst seks måneder siden saken ble reist, eller
- b) det er gått minst ett år siden samlivsbruddet.

Det ytes ikke stønad dersom medlemmet bor i samme boligenhet som en person som hun eller han har barn med.

En enslig mor kan nektes stønad hvis farskapet ikke er fastslått og hun bor i samme boligenhet som en mann som ikke kan utelukkes å være faren.

§ 15-4 Fødselsstønad til enslig mor

Til en enslig kvinne som får barn, ytes det en engangs fødselsstønad.

Stortinget fastsetter stønadens størrelse.

Kvinnen kan kreve å få stønaden utbetalt etter sju måneders svangerskap.

§ 15-5 Stønad til barnetilsyn

Stønad til barnetilsyn ytes til et medlem som har aleneomsorg for et barn, og som må overlate nødvendig tilsyn med barnet til andre i minst 20 timer i måneden på grunn av opplæring/utdanning eller inntektsgivende arbeid utenfor hjemmet.

Det er et vilkår for rett til stønad til barnetilsyn at medlemmet oppholder seg i Norge. Et medlem som oppholder seg i utlandet i mindre enn seks måneder, beholder likevel stønaden. Et medlem som tar nødvendig utdanning i utlandet, kan få stønad i opptil tre år.

Stønad til barnetilsyn ytes inntil barnet har fullført tredje skoleår. Det kan likevel ytes stønad etter tredje skoleår dersom barnet trenger vesentlig mer tilsyn enn det som er vanlig for barn i tredje skoleår. Det samme gjelder dersom medlemmets arbeid eller opplæring/utdanning gjør at fraværet fra hjemmet må være mer langvarig eller uregelmessig enn det en vanlig arbeidsdag medfører.

Stortinget fastsetter satsene for stønad til barnetilsyn.

Hvis de faktiske og nødvendige utgiftene til barnetilsyn er høyere enn de fastsatte satsene, kan stønaden i særlige tilfeller forhøyes, for eksempel

- a) dersom tilsynet gjelder et barn under 18 måneder,
- b) dersom tilsynet gjelder et barn som er sykt eller funksjonshemmet,

- c) dersom tilsynet gjelder flere barn og minst ett av dem er under skolepliktig alder,
- d) dersom medlemmet har mer langvarig eller uregelmessig fravær enn det som er vanlig,
- e) dersom tilsynsutgiftene er særlig tyngende.

Den samlede stønaden kan ikke overstige et beløp som svarer til fire ganger den sats Stortinget har fastsatt for det første barnet.

§ 15-6 Utdanningsstønad m.m.

Stønad etter denne paragrafen ytes til et medlem som har aleneomsorg for barn, og som trenger utdanning eller opplæring for å bli i stand til å forsørge seg selv helt eller delvis.

Stønad ytes også til en gjenlevende ektefelle som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter § 11-4, til en gjenlevende skilt person som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter § 11-14, og til en tidligere familiepleier som fyller vilkårene for rett til overgangsstønad etter kapittel 9.

Det er et vilkår for rett til utdanningsstønad at medlemmet oppholder seg i Norge. Et medlem som oppholder seg i utlandet i mindre enn seks måneder, beholder likevel utdanningsstønaden. Et medlem som tar nødvendig utdanning i utlandet, kan få utdanningsstønad i opptil tre år.

Stønad etter denne paragrafen kan for eksempel ytes i forbindelse med

- a) utdanning i opptil tre år som gir yrkeskompetanse,
- b) utdanning ved videregående skole som ikke gir yrkeskompetanse, men som er et ledd i en utdanningsplan,
- c) påbygging på tidligere utdanning slik at medlemmet får opptil tre års yrkesutdanning.

Utdanningsstønaden skal dekke nødvendige skoleutgifter og reiseutgifter. Det kan også ytes stønad til dekning av boutgifter i forbindelse med utdanning, og til dekning av flytteutgifter når medlemmet må flytte for å skaffe seg hensiktsmessig utdanning eller høvelig arbeid.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om satsene for stønaden.

Kapittel 16 Stønad ved gravferd

§ 16-1 Innledning

Formålet med stønad etter dette kapitlet er å dekke utgifter til gravferd.

Bestemmelser om

- gravferdsstønad står i § 16-2
- stønad til båretransport ved dødsfall i Norge står i § 16-3
- stønad ved dødsfall i utlandet står i § 16-4
- stønad ved dødsfall som skyldes yrkesskade, står i § 16-5.

§ 16-2 Gravferdsstønad

Gravferdsstønad ytes når et medlem i trygden dør. Stortinget fastsetter stønadens størrelse.

Når et medlem nedkommer med et dødfødt barn, ytes det stønad til dekning av nødvendige utgifter til gravlegging av barnet. Stønaden kan likevel ikke overstige det beløpet Stortinget har fastsatt etter første ledd.

§ 16-3 Stønad til båretransport

Stønad til dekning av nødvendige utgifter

til båretransport ytes etter denne paragrafen når et medlem dør i Norge.

Det ytes bare stønad for transport i Norge til en gravplass ved den avdødes bosted.

Stønaden skal dekke de nødvendige utgiftene med et fradrag på 20 prosent av gravferdsstønaden etter § 16-2 første ledd.

§ 16-4 Stønad ved dødsfall i utlandet

Departementet kan gi forskrifter om dekning av utgifter ved dødsfall utenfor Norge.

§ 16-5 Stønad ved dødsfall som skyldes yrkesskade

Når et medlem dør som følge av en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, dekkes utgiftene til båretransport til vedkommendes bosted, selv om bostedet ligger i et annet land.

Stønaden skal dekke de nødvendige utgiftene med et fradrag på 20 prosent av gravferdsstønaden etter § 16-2 første ledd.

Kapittel 17 Vilkår for yrkesskadedekning

§ 17-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om hvilke skader og sykdommer som regnes som yrkesskade, og om hvilke persongrupper som er yrkesskadedekket.

Bestemmelser om

- hva som menes med yrkesskade, står i § 17-2
- hvilke persongrupper som er yrkesskadedekket, og når de er dekket, står i §§ 17-3 til 17-9
- melding av yrkesskade står i § 17-10
- forholdet til krigspensjonslovgivningen står i § 17-11
- forholdet til loven om yrkesskadetrygd og de tidligere lovene om ulykkestrygd står i § 17-12.

Den som blir påført tap på grunn av en yrkesskade som går inn under dette kapitlet, har rett til ytelser etter særskilte bestemmelser.

Bestemmelser om

- sykepenger står i § 4-47
- overgangsstønad ved sykdom står i § 7-18
- uførepensjon står i § 10-21
- pensjon til gjenlevende ektefelle står i § 11-24
- barnpensjon står i § 11-25
- alderspensjon står i § 12-17
- stønad ved helsetjenester står i § 13-27

- attføringsstønad står i § 14-15
- stønad ved gravferd står i § 16-5
- menerstatning står i kapittel 18.

§ 17-2 Hva som menes med yrkesskade

Med yrkesskade menes en personskade eller sykdom som skyldes en arbeidsulykke som skjer mens medlemmet er yrkesskadedekket (se §§ 17-3 til 17-9).

Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet hendelse i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid. Slitasjeldelser i bevegelsesapparatet regnes ikke som arbeidsulykke.

Som personskade regnes også dødsfall og skade på protese og støttebandasje.

Som yrkesskade anses også visse yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer. Departementet gir forskrifter om sykdommer og vilkår etter dette leddet.

§ 17-3 Arbeidstakere

Arbeidstakere (se § 3-22) som er medlemmer i trygden, er yrkesskadedekket.

Yrkesskadedekningen gjelder for yrkesskader som oppstår mens arbeidstakeren er i ar-

beid på arbeidsstedet i arbeidstiden. På reise til og fra arbeidsstedet gjelder yrkesskadedekningen dersom transporten skjer i arbeidsgiverens regi.

Arbeidstakere på skip på 100 bruttoregister tonn eller mer regnes for å være i arbeid i det tidsrommet de er om bord. Det samme gjelder arbeidstakere på anlegg eller innretninger i oljevirkksomheten til havs.

Arbeidstakere på skip på 100 bruttoregister tonn eller mer og arbeidstakere i norske sivile luftfartsselskap er yrkesskadedekket på reise til og fra arbeidsstedet dersom arbeidsgiveren betaler reisen.

§ 17-4 Fiskere, lottakere, fangstmenn o.a.

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- a) fiskere og fangstmenn som er tatt opp i fiskermanntallet, se lov 11. juni 1982 nr. 42 om rettledningstjenesten i fiskerinæringen § 8, jf. § 5,
- b) lottakere som er knyttet til fiske- eller fangstfartøy,
- c) selvstendig næringsdrivende i småskipsfart og lektertransport,
- d) redere som er knyttet til fiske- eller fangstfartøy.

Yrkesskadedekningen gjelder for yrkesskade som oppstår under utøvelse av næringen. Redere som nevnt i første ledd bokstav d er yrkesskadedekket bare mens de arbeider om bord.

§ 17-5 Militærpersoner o.a.

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- a) vernepliktige etter lov 17. juli 1953 nr. 29 om verneplikt,
- b) vernepliktige etter lov 17. juli 1953 nr. 14 om heimevernet,
- c) tjenestepliktige etter lov 17. juli 1953 nr. 9 om sivilforsvaret,
- d) tjenestepliktige etter lov 19. mars 1965 nr. 3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner,
- e) tjenestepliktige etter lov 21. november 1952 nr. 3 om tjenesteplikt i politiet,
- f) militært personell som deltar i humanitære hjelpeaksjoner i utlandet, eller er stilt til rådighet for De forente nasjoner,
- g) yrkesbefal og vervet personell,
- h) medlemmer som deltar i Forsvarets tjeneste som Kvinner i Forsvaret (KIF-personell), sykepleiere i Forsvaret (SIF-personell) og lotter som ikke er mobiliseringsdisponerte.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstavene a til f er yrkesskadedekket ved enhver skade og sykdom som er påført eller oppstått i tidsrommet fra fram møte til dimittering.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav g er yrkesskadedekket etter bestemmelsene som gjelder for arbeidstakere, se § 17-3. Når medlemmene deltar i manøver eller utfører oppdrag under feltmessige forhold, gjelder likevel bestemmelsene i andre ledd i paragrafen her.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav h er yrkesskadedekket under kurs, øvelser og annen tjeneste for Forsvaret.

§ 17-6 Medlemmer som utfører brantjeneste, redningstjeneste e.l.

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- a) de som er utskrevet til tjeneste i brannvesenet etter lov 29. mai 1970 nr. 32 om brannvesen m.v. § 11 andre ledd,
- b) de som på forlangende eller tilsigelse yter hjelp etter lov 29. mai 1970 nr. 32 om brannvesen m.v. § 32 nr. 2,
- c) de som er knyttet til en organisasjon, en forening eller lignende som driver redningstjeneste,
- d) de som søker å redde andre menneskers liv eller avverge store kulturelle eller materielle tap.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstavene a og b er yrkesskadedekket mens de utfører pålagt tjeneste eller hjelp, eller deltar i organiserte øvelser eller vaktjeneste.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav c er yrkesskadedekket mens de deltar i redningsaksjoner, organiserte øvelser, vaktjeneste eller lignende.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav d er yrkesskadedekket mens de deltar i redningsvirksomheten.

§ 17-7 Elever, studenter o.a.

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- a) elever ved offentlige skoler eller kurs,
- b) elever ved private skoler med eksamensrett eller med statlig driftsbidrag,
- c) studenter ved universiteter eller offentlige høyskoler,
- d) elever ved skoler eller kurs som ikke er omfattet av bokstavene a til c, såfremt det er tegnet frivillig yrkesskadetrygd for elevene,
- e) elever ved statsstøttede kurs på skoleskip eller øvelsesfartøy.

Det er et vilkår for yrkesskadedekning etter denne paragrafen at skolen eller kurset har alminnelig undervisning eller høyere utdanning som formål.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstavene a til d er yrkesskadedekket for yrkesskader som de blir påført på undervisningsstedet i undervisningstiden. Ved internatskoler skal

hele det tidsrommet elevene er under skolens eller internatets tilsyn, regnes som undervisningstid. Yrkesskadedekningen gjelder også under transport, skoleturer, idrettsdager o.l. som skjer i skolens regi.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstave e er yrkesskadedekket mens de er om bord, og mens de deltar i undervisning eller arrangementer som skjer i kursets regi i land.

Departementet gir forskrifter om frivillig yrkesskadetrygd for elever ved skoler og kurs som nevnt i første ledd bokstav d.

§ 17-8 Medlemmer som oppholder seg i institusjon

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- a) de som soner straff,
- b) de som utfører samfunnstjeneste etter en betinget dom,
- c) de som sitter i varetekt,
- d) de som er sikret i fengselsvesenets anstalter,
- e) de som er under behandling i offentlig godkjente helseinstitusjoner,
- f) de som er under opplæring i offentlig godkjente attføringsinstitusjoner.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstave a til d er yrkesskadedekket for skader som oppstår under arbeidet på arbeidsteden i arbeidstiden.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstave e og f er yrkesskadedekket mens de får arbeidsterapeutisk behandling eller opplæring.

§ 17-9 Selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere

Følgende grupper av medlemmer under 67 år kan tegne frivillig yrkesskadetrygd dersom den forventede årsinntekten utenfor tjeneste overstiger grunnbeløpet:

- a) selvstendig næringsdrivende (se § 3-24)
- b) oppdragstakere (se § 3-23).

Departementet gir forskrifter om frivillig yrkesskadetrygd, herunder om beregning av den forventede årsinntekten.

§ 17-10 Melding av yrkesskade

Arbeidsgivere, rektorer, forlegningssjefer og andre i tilsvarende stilling plikter snarest å sende skademelding til trygdeetaten når en arbeidstaker, elev, student, militærperson osv. blir påført en skade eller sykdom som kan gi rett til yrkesskadedekning.

Dersom en person som nevnt i første ledd ikke gir slik melding, må medlemmet selv melde skaden for å kunne få rett til yrkesskadedekning. Medlemmer som er oppdragstakere eller selvstendig næringsdrivende, må alltid selv melde skaden.

Det er et vilkår for rett til yrkesskadedekning at yrkesskaden er meldt til trygdeetaten innen ett år etter at yrkesskaden inntraff. En yrkessykdom, klimasykdom eller epidemisk sykdom må være meldt innen ett år etter at medlemmet ble klar over sykdommen.

Selv om skademelding ikke er gitt innen fristen, kan ytelser etter særbestemmelsene om yrkesskade innvilges i særlige tilfeller. Bestemmelsen i § 21-14 om frist for framsetting av krav gjelder også når det er gjort unntak fra meldingsfristen.

§ 17-11 Forholdet til krigspensjonslovgivningen

En skade eller sykdom som går inn under lovgivningen om krigspensjon eller krigsskade-stønad, regnes ikke som yrkesskade etter bestemmelsene i dette kapitlet.

§ 17-12 Forholdet til loven om yrkesskadetrygd og de tidligere lovene om ulykkestrygd

Det ytes ikke stønad etter særbestemmelsene om yrkesskade i denne loven når det gjelder yrkesskade som kommer inn under lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd. Folketrygden dekker likevel utgiftene til ytelser etter yrkesskadetrygdloven og til ytelser etter de tidligere lover om ulykkestrygd som er nevnt i yrkesskadetrygdloven § 53 bokstavene a til c.

Kapittel 18 Menerstatning ved yrkesskade**§ 18-1 Innledning**

Formålet med menerstatning er å gi kompensasjon for de ulempene etter en yrkesskade (se kapittel 17) som er av ikke-økonomisk art.

Bestemmelser om

- vilkår for menerstatning står i § 18-2
- invaliditetsgraden står i § 18-3
- erstatningsberegningen står i § 18-4
- gruppeopprykk står i § 18-5
- utbetaling står i § 18-6.

§ 18-2 Vilkår for menerstatning

Det er et vilkår for rett til menerstatning at det foreligger en varig og betydelig skadefølge av medisinsk art som har sin årsak i en yrkesskade.

Skadefølgen regnes som varig når vedkommende har gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring og tilstanden har stabilisert seg.

Skadefølgen regnes som betydelig dersom invaliditetsgraden er minst 15 prosent.

§ 18-3 Invaliditetsgraden

Departementet gir forskrifter om invaliditetsgraden for et utvalg av skadefølger (invaliditetstabell).

Invaliditetsgraden i det enkelte tilfelle fastsettes på grunnlag av denne tabellen.

For de skadefølger som tabellen ikke omfatter, fastsettes invaliditetsgraden på grunnlag av en skjønnsmessig sammenligning mellom den aktuelle skadefølgen og de skadefølgene som er nevnt i tabellen.

Dersom medlemmet har fått flere skadefølger etter samme yrkesskade eller etter flere yrkesskader, fastsettes invaliditetsgraden ut fra en samlet vurdering.

§ 18-4 Erstatningsberegningen

Skadefølgene klassifiseres i grupper etter den fastsatte invaliditetsgraden. Forholdet mellom gruppe, invaliditetsgrad og den årlige menerstatning er som følger:

Gruppe	Invaliditetsgrad	Menerstatning pr. år
0	Lavere enn 15 %	Ingen erstatning
1	15- 24 %	7 % av G
2	25- 34 %	12 % av G
3	35- 44 %	18 % av G
4	45- 54 %	25 % av G
5	55- 64 %	33 % av G
6	65- 74 %	42 % av G
7	75- 84 %	52 % av G
8	85-100 %	63 % av G
9	Betydelig over 100 pst.	75 % av G

Departementet gir forskrifter om hvordan menerstatningen skal beregnes når det foreligger flere skadefølger.

§ 18-5 Gruppeopprykk

Dersom yrkesskaden har en skadefølge som er mer byrdefull enn det som er forutsatt i invaliditetstabellen, kan den flyttes opp én eller to grupper.

§ 18-6 Utbetaling

Den yrkesskadde kan velge å få menerstatningen utbetalt som løpende ytelse eller som et engangsbeløp. Dette valget kan han eller hun gjøre først når det er vedtatt at det skal gis menerstatning. Etter at den yrkesskadde er død, kan det ikke gjøres vedtak om engangsutbetaling.

Løpende menerstatning utbetales fra tidspunktet for yrkesskaden og så lenge vedkommende lever.

Dersom menerstatningen utbetales som et engangsbeløp, fastsettes kapitalverdien på grunnlag av alderen til den yrkesskadde og grunnbeløpet på tidspunktet for yrkesskaden.

Departementet gir forskrifter om beregning av kapitalverdier.

Kapittel 19 Administrasjon**§ 19-1 Innledning**

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om folketrygdens administrative organer.

Bestemmelser om

- Rikstrygdeverket står i § 19-2
- fylkestrygdekontorene står i § 19-3
- trygdekontorene står i § 19-4

- arbeidsmarkedsetatens organer står i § 19-5
- Ankenemnda for sykepenges i arbeidsgiverperioden står i § 19-6
- trygderevisjonen står i § 19-7
- forskrifter står i § 19-8.

§ 19-2 Rikstrygdeverket

Vedtak etter denne loven gjøres av Rikstrygdeverket, som kan delegere myndighet til de organer som er nevnt i §§ 19-3 og 19-4.

Rikstrygdeverket ledes av et styre, som består av sju medlemmer. Styret oppnevnes av Kongen.

Rikstrygdeverkets daglige leder er trygdedirektøren, som tilsettes av Kongen.

§ 19-3 Fylkestrygdekontorene

I hvert fylke skal det være et fylkestrygdekontor.

§ 19-4 Trygdekontorene

I hver kommune skal det være et trygdekontor.

Departementet kan bestemme at to eller flere kommuner skal ha felles trygdekontor.

Det skal være et eget trygdekontor for saker som gjelder personer som er bosatt i utlandet, eller som arbeider på norske skip i utenriksfart.

§ 19-5 Arbeidsmarkedsetatens organer

Vedtak om dagpenger under arbeidsløshet

etter kapittel 6 gjøres av arbeidsmarkedsetatens organer. Se lov 27. juni 1947 nr. 9 om tiltak til å fremme sysselsetting §§ 1, 2, 3 og 6.

§ 19-6 Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden

Ankenemnda avgjør tvister om rettigheter og plikter i arbeidsgiverperioden (se § 4-16) mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, og mellom arbeidsgiver og trygdekontor.

Ankenemnda skal ha tre medlemmer, som oppnevnes av departementet. Lederen av nemnda skal ha særlig innsikt i trygderettslige spørsmål. Ett medlem oppnevnes etter forslag fra Næringslivets Hovedorganisasjon, og ett medlem etter forslag fra Landsorganisasjonen i Norge.

§ 19-7 Trygderevisjonen

Trygderevisjonen reviderer folketrygdens regnskaper.

§ 19-8 Forskrifter

Departementet gir forskrifter om folketrygdens organer.

Kapittel 20 Saksbehandling i trygdesaker

§ 20-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om behandling av saker etter denne loven.

- Bestemmelser om
- forholdet til forvaltningsloven står i § 20-2
 - hvor kravet skal settes fram, står i § 20-3
 - taushetsplikt står i § 20-4
 - innhenting av opplysninger og uttalelser står i § 20-5
 - endrede forhold står i § 20-6
 - klage står i §§ 20-7 og 20-8
 - Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden står i § 20-9
 - dagpenger under arbeidsløshet står i § 20-10
 - saksbehandling i avgiftssaker m.m. står i § 20-11
 - forskrifter står i § 20-12.

§ 20-2 Forholdet til forvaltningsloven

Forvaltningsloven gjelder med de særlige bestemmelser som er gitt i dette kapitlet.

§ 20-3 Hvor kravet skal settes fram

Krav om ytelse etter denne loven skal vanligvis settes fram for trygdekontoret på vedkommendes bosted.

En person som er bosatt i utlandet, eller som arbeider på et norsk skip i utenriksfart, skal

vanligvis sette fram kravet for Folketrygdkontoret for utenlandssaker. Se § 19-4 tredje ledd.

§ 20-4 Taushetsplikt

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et trygdeorgan etter denne loven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e.

Taushetsplikten gjelder også fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted.

Opplysninger til andre forvaltningsorganer, se forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan bare gis når det er nødvendig for å fremme trygdeetatens oppgaver.

§ 20-5 Innhenting av opplysninger og uttalelser

Det er et vilkår for at en person kan få et krav om trygdeytelse behandlet, at vedkommende gir trygdens organer tillatelse til å innhente nødvendige opplysninger fra arbeidsgiver, behandlingspersonell, offentlig myndighet, forsikringsselskap eller privat pensjonsordning. De som blir pålagt å gi opplysninger, plikter å gjøre dette uten ugrunnet opphold.

Det er også et vilkår for å få kravet behandlet at vedkommende lar seg undersøke eller intervjuet av lege eller annen sakkyndig dersom trygdeetaten finner at det er nødvendig.

§ 20-6 Endrede forhold

Det kan gjøres nytt vedtak dersom det skjer en endring i forhold som er avgjørende for retten til den ytelsen vedkommende mottar. Gjelder denne endringen forhold som har betydning for graderingen av en ytelse til livsopphold, kan det gjøres nytt vedtak bare hvis endringen er vesentlig.

Den som mottar en ytelse, plikter å underrette trygdekontoret om endringer i forhold som kan være avgjørende for om vedkommende fortsatt har rett til ytelsen.

Trygdeetaten kan kreve at en person som mottar en ytelse, gir de opplysninger som er nødvendige for at trygdeetaten skal kunne vurdere om vedkommende fortsatt har rett til ytelsen. Bestemmelsene i § 20-5 gjelder tilsvarende.

§ 20-7 Vedtak som kan ankes til Trygderetten

Et vedtak etter folketrygdloven kan ankes til Trygderetten etter bestemmelsene i lov 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten.

Et vedtak etter kapittel 4 (sykepenger), kapittel 5 (stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg), kapittel 7 (overgangsstønad ved sykdom), kapittel 13 (stønad ved helsetjenester) eller §§ 14-4 til 14-6 (attføringsstønad) kan ikke ankes til Trygderetten før vedtaket er prøvd av Rikstrygdeverket etter forvaltningsloven §§ 28 til 34.

§ 20-8 Vedtak som ikke kan ankes til Trygderetten

Departementet kan bestemme at visse vedtak etter folketrygdloven skal unntas fra anke til Trygderetten. Slike vedtak kan påklages til det overordnede forvaltningsorganet etter forvaltningsloven §§ 28 til 34. Klage over vedtak

etter folketrygdloven §§ 21-5 og 21-6 skal alltid avgjøres av departementet.

§ 20-9 Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden

En tvist mellom arbeidsgiver og arbeidstaker eller mellom arbeidsgiver og trygdekontor om rettigheter og plikter i arbeidsgiverperioden (se § 4-16) kan bringes inn for Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden (se § 19-6).

Ankenemndas vedtak kan ikke påklages til et overordnet forvaltningsorgan eller ankes til Trygderetten, men vedtaket kan bringes inn for domstolene.

§ 20-10 Dagpenger under arbeidsløshet

Søknad om dagpenger under arbeidsløshet etter kapittel 6 behandles etter lov 27. juni 1947 nr. 9 om tiltak til å fremme sysselsetting §§ 29 til 34.

Søknad om dagpenger skal vanligvis settes fram ved arbeidskontoret på søkerens oppholdssted.

Vedtak som er gjort av distriktets arbeids- og tiltaksnemnd, kan påklages til fylkets nærings- og sysselsettingsstyre. Vedtak som er gjort av dette styret, kan påklages til Arbeidsdirektoratet. Vedtak som er gjort av Arbeidsdirektoratet, kan ankes til Trygderetten.

§ 20-11 Saksbehandling i avgiftssaker m.m.

For saker som behandles av ligningsmyndighetene etter kapittel 23, gjelder ikke bestemmelsene i kapitlet her, og heller ikke bestemmelsene i forvaltningsloven.

§ 20-12 Forskrifter

Departementet gir forskrifter om behandling av saker etter denne loven.

Kapittel 21 Utbetaling**§ 21-1 Innledning**

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om utbetaling av ytelser etter denne loven.

- Bestemmelser om
- hvem ytelsen utbetales til (hovedregel), står i § 21-2
 - utbetaling av barnetillegg står i § 21-3
 - utbetaling ved direkte oppgjør står i § 21-4
 - utbetaling til arbeidsgiver står i § 21-5
 - utbetaling til helseinstitusjon for langtidspasienter står i § 21-6
 - felles trivselsordninger for langtidspasienter står i § 21-7

- utbetaling til sosialkontor o.a. står i § 21-8
- utsatt utbetaling står i § 21-9
- fradrag ved etterbetaling står i § 21-10
- utbetalingsterminer står i § 21-11
- avrunding av ytelser står i § 21-12
- utbetaling i den måneden rett til en ytelse oppstår eller opphører, står i § 21-13
- frister for framsetting av krav står i § 21-14
- foreldelse står i § 21-15
- tilbakekreving etter feilaktig utbetaling står i § 21-16
- renter står i § 21-17.

§ 21-2 Hovedregel om hvem ytelsen utbetales til

Ytelsen utbetales til den som har rett til ytelsen.

§ 21-3 Utbetaling av barnetillegg

Dersom den som har rett til barnetillegg etter § 10-13 eller 12-8, ikke har den daglige omsorgen for barnet, utbetales barnetillegget til den som har den daglige omsorgen.

Hvis den som har den daglige omsorgen for barnet, mottar barnebidrag fra den andre av foreldrene gjennom bidragsfogden, kan bidragsfogden kreve å få utbetalt barnetillegget fra trygden. Barnetillegget går da til fradrag i barnebidraget fra den andre av foreldrene.

§ 21-4 Utbetaling ved direkte oppgjør

Stønad ved helsetjenester etter kapittel 13 utbetales til lege, fysioterapeut eller annen behandler, forhandler av medisiner, tekniske hjelpemidler o.a. eller eier av transportmiddel, såfremt vedkommende har rett til direkte oppgjør med trygden.

§ 21-5 Utbetaling til arbeidsgiver

En arbeidsgiver som betaler full lønn for et tidsrom da medlemmet har rett til en ytelse til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 7, kan kreve å få ytelsen utbetalt til seg. Arbeidsgiveren skal også ha refundert innbetalt arbeidsgiveravgift av et beløp som svarer til trygdeytelsen.

§ 21-6 Utbetaling til helseinstitusjon for langtidspasienter

For den som er innlagt i en helseinstitusjon for langtidspasienter, og som ikke er i stand til å disponere ytelsen selv, skal ytelsen utbetales til institusjonen. Helseinstitusjonen skal forvalte midlene til beste for den som har rett til ytelsen. Lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige skal ikke gjelde for trygdemidler som forvaltes av helseinstitusjoner. Denne paragrafen gjelder bare for trygdemidler opptil grunnbeløpet.

Bestemmelsene i paragrafen omfatter langtidspasienter som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal omfatte langtidspasienter som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Departementet gir forskrifter om hvem som skal gjøre vedtak etter denne paragrafen om disponering av trygdemidler på vegne av pasienter, og om forvaltning og regnskap.

§ 21-7 Felles trivselsordninger for langtids-pasienter

Ved helseinstitusjoner for langtidspasienter kan det opprettes felles trivselsordninger som blir betalt med en del av pasientenes trygdemidler. Tilskottet fra den enkelte pasient kan ikke settes høyere enn et beløp som på årsbasis svarer til 6,25 prosent av grunnbeløpet.

Bestemmelsene i denne paragrafen omfatter institusjoner som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for langtidspasienter som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Departementet gir forskrifter om felles trivselsordninger.

§ 21-8 Utbetaling til sosialkontor o.a.

Dersom en person ikke er i stand til å disponere ytelsen selv på grunn av sinnslidelse, psykisk utviklingshemning, alvorlig mental svekkelse, hjerneskade eller misbruk av berusende eller bedøvende midler, kan ytelsen utbetales til en annen person eller til et sosialkontor.

Ytelsen skal disponeres til beste for den som har rett til den.

Departementet gir forskrifter om utbetaling og forvaltning av ytelser etter denne paragrafen.

§ 21-9 Utsatt utbetaling

Er det grunn til å anta at en arbeidsgiver, en pensjonsordning eller en offentlig myndighet har krav på refusjon i en persons ytelser etter denne loven, kan trygdens organer gjøre den som har krav på refusjon, kjent med vedkommendes rettigheter uten hinder av taushetsplikten. Utbetaling av ytelsen kan i tilfelle utsettes i opptil tre uker.

§ 21-10 Fradrag ved etterbetaling

Når en forsørger har fått utbetalt ektefelle-tillegg eller barnetillegg, og den forsørgede selv får rett til overgangsstønad eller pensjon i et tidsrom som tillegget gjelder for, skal det gjøres fradrag i overgangsstønaden eller pensjonen med et beløp som svarer til tillegget som er utbetalt til forsørgeren for samme tidsrom.

§ 21-11 Utbetalingsterminer

Følgende ytelser utbetales som engangsbeløp:

- a) engangsstønad ved fødsel (§ 5-6)
- b) engangsstønad ved adopsjon (§ 5-8)

- c) stønad ved helsetjenester (kapittel 13)
- d) fødselsstønad til enslig mor (§ 15-4)
- e) gravferdsstønad (§ 16-2)
- f) stønad til båretransport (§ 16-3)
- g) stønad ved dødsfall i utlandet (§ 16-4).

Følgende ytelser gis pr. dag og utbetales etterskottvis hver 14. dag:

- a) sykepenger (kapittel 4)
- b) fødselspenger (§§ 5-2 til 5-4)
- c) adopsjonspenger (§ 5-7)
- d) omsorgspenger ved barns sykdom (§§ 5-9, 5-10 og 5-12)
- e) opplæringspenger ved kurs for foreldre med et funksjonshemmet barn (§ 5-13)
- f) dagpenger under arbeidsløshet (kapittel 6).

Følgende ytelser gis pr. måned og utbetales innen utgangen av måneden:

- a) overgangsstønad ved sykdom (kapittel 7)
- b) overgangsstønad til enslig mor eller far (kapittel 8)
- c) overgangsstønad til tidligere familiepleier (kapittel 9)
- d) uførepensjon (kapittel 10)
- e) etterlattepensjon (kapittel 11)
- f) alderspensjon (kapittel 12)
- g) hjelpestønad (§§ 14-4 til 14-12)
- h) grunnstønad (§ 14-13)
- i) stønad til barnetilsyn (§ 15-5).

Følgende ytelser kan utbetales enten som engangsbeløp eller som løpende ytelser:

- a) attføringsstønad (§§ 14-4 til 14-6)
- b) utdanningsstønad m.m. (§ 15-6)
- c) menerstatning ved yrkesskade (kapittel 18).

Dersom stønadmottakeren eller pensjonisten er bosatt i utlandet, kan ytelsen utbetales i andre terminer enn det som følger av denne paragrafen.

§ 21-12 Avrunding av ytelser

Terminbeløp og dagsatser avrundes til nærmeste hele krone.

§ 21-13 Utbetaling i den måneden rett til en ytelse oppstår eller opphører

En ytelse som gis pr. måned, se § 21-11 tredje og fjerde ledd, utbetales for hele måneden selv om stønadmottakeren eller pensjonisten fyller vilkårene bare i en del av måneden.

Likevel skal en ytelse som gis pr. måned, utbetales bare for den del av måneden vedkommende fyller vilkårene, dersom han eller hun for en del av samme måned har fått utbetalt en ytelse som gis pr. dag, se § 21-11 andre ledd.

§ 21-14 Frister for framsetting av krav

For å få en ytelse etter denne loven må den som har rett til ytelsen, sette fram krav.

Krav om en ytelse som utbetales som et engangsbeløp, se § 21-11 første og fjerde ledd, må settes fram innen seks måneder etter at vedkommende fikk rett til ytelsen.

En ytelse som gis pr. dag eller pr. måned, se § 21-11 andre, tredje og fjerde ledd, gis for tidsrom etter at kravet ble satt fram. Dessuten kan ytelsen gis for opptil tre måneder før kravet ble satt fram.

En ytelse kan gis for opptil tre år før kravet ble satt fram, dersom den som har rett til ytelsen, ikke har vært i stand til å sette fram krav tidligere. Det samme gjelder dersom vedkommende ikke har satt fram krav tidligere fordi trygdens organer har gitt misvisende opplysninger.

§ 21-15 Foreldelse

Foreldelsesloven gjelder med de særlige bestemmelser som er gitt i denne paragrafen.

Foreldelsesfristen for rett til ytelser etter folketrygdloven regnes fra tidspunktet da det endelige vedtaket ble gjort.

En fordring som en behandler, en forhandler eller andre har mot trygden på grunnlag av direkte oppgjør, se § 21-4, foreldes seks måneder etter at fordringen oppstod.

Dersom den som har rett til en ytelse, helt eller delvis har fått avslått et krav om ytelsen på grunn av feil som trygdens organer har gjort, skal ytelsen gis fra det tidspunktet den skulle ha vært gitt hvis kravet var blitt godtatt første gang det ble framsatt. Det samme gjelder dersom avslaget skyldes ufullstendige opplysninger fra andre enn den som har rett til ytelsen.

§ 21-16 Tilbakekreving etter feilaktig utbetaling

Dersom noen har mottatt en ytelse etter denne loven fordi vedkommende hadde gitt feilaktige eller mangelfulle opplysninger, og var klar over eller burde ha vært klar over dette, kan trygden kreve beløpet tilbake. Det samme gjelder dersom det etter de opplysninger vedkommende hadde mottatt fra trygdekontoret eller var kjent med ellers, må antas at vedkommende forstod at han eller hun fikk utbetalt for mye. Kravet om tilbakebetaling kan helt eller delvis frafalles dersom helsemessige eller sosiale grunner vil gjøre tilbakebetalingen særlig tyngende.

I andre tilfeller enn nevnt i første ledd kan det som er utbetalt for mye, kreves tilbake bare dersom særlige grunner gjør det rimelig. Ved vurderingen av om det foreligger særlige grunner, skal det blant annet legges vekt på hvor lang tid det er gått siden den feilaktige utbetalingen fant sted, og om vedkommende har innrettet seg i tillit til utbetalingen. Kra-

vet om tilbakebetaling etter dette leddet er begrenset til det beløp som er i behold når vedkommende blir kjent med at utbetalingen var feilaktig.

Et beløp som blir krevd tilbake etter første ledd, kan enten dekkes ved trekk i framtidige trygdeytelser eller inndrives etter bestemmelsene i lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt. Et beløp som blir

krevd tilbake etter andre ledd, skal inndrives etter lov 13. august 1915 nr. 7 om tvangsfuldbyrdelse.

§ 21-17 Renter

Trygden gir ikke renter ved etterbetaling av ytelser.

Trygden kan ikke kreve renter ved tilbakekreving av ytelser etter § 21-16.

Kapittel 22 Finansiering

§ 22-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om avgifter og tilskott som skal dekke utgiftene til ytelsene etter denne loven.

Bestemmelser om

- arbeidsgiveravgift står i § 22-2
- medlemsavgift står i § 22-3
- avgifter for visse grupper står i § 22-4
- produktavgift ved fiske m.m. står i § 22-5
- premie for forsikring for sykepenger og frivillig yrkesskadetrygd står i § 22-6
- tilskott fra kommunene og fylkeskommunene står i § 22-7
- tilskott fra staten står i § 22-8
- folketrygdfondet står i § 22-9.

§ 22-2 Arbeidsgiveravgift

Arbeidsgivere og oppdragsgivere plikter å betale arbeidsgiveravgift av lønn og annen godtgjørelse som de skal levere lønnsoppgave over, se ligningsloven § 6-2, eller som de plikter å innberette på annen måte.

Av naturalytelser og av godtgjørelse som skal dekke utgifter i forbindelse med utførelse av arbeid m.m., skal det betales avgift i den utstrekning naturalytelsene og godtgjørelsen skal tas med ved beregningen av forskottstrekk. Se skattebetalingsloven §§ 5 og 6.

Selv om arbeidsgiveren eller oppdragsgiveren er fritatt for å levere lønnsoppgave på grunn av beløpets størrelse, gjelder plikten til å betale arbeidsgiveravgift.

Det skal betales arbeidsgiveravgift av arbeidsgiveres tilskott til livrente- og pensjonsordninger. Det samme gjelder pensjoner fra arbeidsgivere som har begynt å løpe etter 1. januar 1988.

Det skal betales arbeidsgiveravgift av godtgjørelse til medlemmer i styrer, utvalg, råd og lignende. Dette gjelder selv om vedkommende er selvstendig næringsdrivende.

Stortinget fastsetter størrelsen på arbeidsgiveravgiften. Den kan være geografisk differensiert.

Departementet gir forskrifter om hva som skal regnes som avgiftspliktige ytelser etter denne paragrafen.

§ 22-3 Medlemsavgift

Medlemsavgift betales med:

1. Lav sats av
 - a) pensjon, unntatt barnpensjon til barn som det ytes barnetrygd for,
 - b) føderåd og livrente som er ledd i en pensjonsordning i arbeidsforhold,
 - c) lønn, godtgjørelse og næringsinntekt for personer under 17 år eller over 69 år.
2. Mellomsats av
 - a) lønn og godtgjørelse som nevnt i § 3-3 bokstavene a, b og d,
 - b) næringsinntekt ved fiske m.m. som det betales produktavgift av, se § 22-5,
 - c) inntekt av jordbruk med binæringer og skogbruk,
 - d) næringsinntekt som nevnt i § 3-3 bokstav c, for den del av inntekten som overstiger tolv ganger grunnbeløpet.
3. Høy sats av næringsinntekt som ikke går inn under nr. 1 eller 2.

Av ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6 betales det avgift etter satsene for den inntekten som ytelsene erstatter.

Det skal ikke betales avgift når inntekten er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Avgiften må ikke utgjøre mer enn 25 prosent av den del av inntekten som overstiger halvparten av grunnbeløpet.

Ved beregning av avgift skal skatteloven § 78 anvendes.

Når et medlem har både næringsinntekt og annen inntekt, skal pensjon og lønnsinntekt og deretter næringsinntekt som medlemmet skal betale avgift av etter lav sats, utgjøre den nederste del av inntekten.

For ektefeller som ikke har felles skatteoppgjør, se skatteloven § 16 niende ledd, skal avgiften fastsettes særskilt. Ved fastsetting av avgiften gjelder regler om ligning av ektefel-

ler og barn i skatteloven § 16 femte, sjuende og åttende ledd, og niende ledds tre siste punktum.

Stortinget fastsetter årlig satsene for medlemsavgift.

§ 22-4 Avgifter for visse grupper

Kongen kan gi særlige bestemmelser om avgifter og tilskott for visse grupper, herunder personer som oppholder seg på Svalbard eller Jan Mayen, utenlandske sjømenn som er ansatt på norske skip i utenriksfart, og frivillige medlemmer i utlandet.

§ 22-5 Produktavgift ved fiske m.m.

Lottakere og andre selvstendig næringsdrivende som har fiske, småhvalfangst eller selfangst som næring, plikter å betale en produktavgift til folketrygden.

Produktavgiften skal helt eller delvis erstatte avgifter som nevnt i § 22-2 (arbeidsgiveravgift), § 22-3 (medlemsavgift) og § 22-6 (premie for forsikring for sykepenger og frivillig yrkesskadetrygd).

Produktavgiften fastsettes på grunnlag av prisen ved førstehåndsomsetning av fisk, småhval og sel.

Stortinget fastsetter avgiftssatsene.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om beregning av produktavgiften.

§ 22-6 Premie for forsikring for sykepenger og frivillig yrkesskadetrygd

Departementet gir forskrifter om premie og premiegrunnlag for

- a) arbeidsgiverens forsikring mot ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden etter § 4-18
- b) forsikring for tilleggssykepenger for selvstendig næringsdrivende etter § 4-31
- c) forsikring for tilleggssykepenger for oppdragstakere etter § 4-34
- d) frivillig yrkesskadetrygd for elever ved skoler og kurs etter § 17-7 bokstav d
- e) frivillig yrkesskadetrygd for selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere etter § 17-9.

§ 22-7 Tilskott fra kommunene og fylkeskommunene

Kommunene og fylkeskommunene skal betale tilskott til folketrygden.

Stortinget fastsetter størrelsen på tilskottene.

Tilskottet fra en kommune skal fastsettes i prosent av samlet pensjonsgivende inntekt i kommunen. Tilskottet fra en fylkeskommune skal fastsettes i prosent av samlet pensjonsgivende inntekt i fylkeskommunen.

§ 22-8 Tilskott fra staten

Staten betaler tilskott til folketrygden.

Stortinget fastsetter størrelsen på tilskottet.

§ 22-9 Folketrygdfondet

Dersom folketrygdens inntekter i et kalenderår blir større enn utgiftene, overføres differansen til folketrygdfondet.

Fondet kan nyttes til å dekke folketrygdens utgifter.

Stortinget gir forskrifter om folketrygdfondet.

Kapittel 23 Saksbehandling i avgiftssaker m.m.

§ 23-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om fastsetting av pensjonsgivende inntekt og pensjonspoeng, samt om fastsetting og innkreving av avgifter.

Bestemmelser om

- skatteetatens oppgaver står i § 23-2
- trygdeetatens oppgaver står i § 23-3
- arbeidsgiverens oppgaver står i § 23-4
- fastsetting og innkreving av avgifter står i § 23-5
- forskrifter står i § 23-6.

§ 23-2 Skatteetatens oppgaver

For medlemmer som etter skatteloven anses for å være bosatt i Norge, fastsetter lignings-

myndighetene i vedkommende skattekommune den pensjonsgivende inntekten, medlemsavgiften og pensjonspoengene.

For skattytere som blir lignet sentralt etter ligningsloven § 2-4, er det Oljeskattekontoret som fastsetter den pensjonsgivende inntekten, medlemsavgiften og pensjonspoengene.

Når ligningen er avsluttet, beregner Skattedirektoratet tilskottene fra kommunene og fylkeskommunene. Se skattebetalingsloven § 43 nr. 3.

§ 23-3 Trygdeetatens oppgaver

For medlemmer som ikke anses for å være bosatt i Norge, fastsetter trygdeetaten den pensjonsgivende inntekten, medlemsavgiften og pensjonspoengene.

For uførepensjonister, enten de er bosatt i Norge eller i utlandet, fastsetter trygdeetaten pensjonspoengene, og underretter pensjonistene om vedtaket.

Trygdeetaten beregner premie for forsikring for sykepenger og frivillig yrkesskadetrygd, se § 22-6.

§ 23-4 Arbeidsgiverens oppgaver

Arbeidsgiveren skal av eget tiltak beregne arbeidsgiveravgift etter § 22-2 for hver oppgjørperiode, gi oppgave over beregningen til vedkommende skatteoppkrever, og innbetale avgiften til de tider som er fastsatt i skattebetalingsloven § 12 nr. 1.

Dersom slik oppgave mangler eller er ufullstendig eller uriktig, kan ligningssjefen fastsette avgiften. Beløpet forfaller til betaling tre uker etter at melding om fastsetting er sendt til arbeidsgiveren.

Etter utgangen av kalenderåret skal arbeidsgiveren gi oppgave over grunnlaget for beregningen av arbeidsgiveravgift etter § 22-2.

Arbeidsgiveravgiften skal innbetales til skatteoppkreveren i den kommunen der arbeidsgiveren er bosatt eller har sitt hovedkontor, såfremt departementet ikke har bestemt noe annet.

§ 23-5 Fastsetting og innkreving av avgifter

For fastsetting og innkreving av medlemsavgift gjelder ligningslovens bestemmelser.

Dersom arbeidsgiveren ikke gir oppgave etter § 23-4 første ledd, eller gir en uriktig eller ufullstendig oppgave, kan ligningsmyndighetene fastsette eller endre grunnlaget for arbeidsgiveravgiften. For slike vedtak gjelder ligningsloven: kapittel 9 om saksbehandling, §§ 10-2 til 10-4 om tilleggsskatt, § 11-2 om søksmål fra det offentlige og §§ 12-1, 12-2 og 12-4 om straff.

Bestemmelsene i skattebetalingsloven gjelder for betaling og innkreving av avgifter til folketrygden såfremt ikke noe annet er bestemt. Lovgivningens øvrige bestemmelser om innkreving av skatt, herunder bestemmelsene om tvangsfullbyrdelse, foreldelse, preklusjon m.m., gjelder på tilsvarende måte.

§ 23-6 Forskrifter

Departementet gir forskrifter til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i dette kapitlet.

Departementet gir forskrifter om hvor arbeidsgiveravgiften skal fastsettes og innbetales, og om når og hvor det skal leveres oppgave over arbeidsgiveravgift.

Departementet gir forskrifter om fastsetting av pensjonsgivende inntekt for året før det året da medlemmet får rett til en trygdeytelse.

Departementet gir forskrifter om forenklet oppgjør for arbeidsgiveravgift fra statens forvaltningsvirksomhet.

Kapittel 24 Forskjellige bestemmelser

§ 24-1 Innledning

Bestemmelser om

- arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret står i § 24-2
- tap av retten til å praktisere for trygdens regning står i § 24-3
- straff for å gi uriktige opplysninger står i § 24-4
- straff for ikke å gi nødvendige opplysninger står i § 24-5
- forskrifter står i § 24-6.
- (Trygdekontorenes Landsforening står i § 24-7.)

§ 24-2 Arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret

Den som er arbeidsgiver eller oppdragsgiver, plikter å registrere seg i arbeidsgiverregisteret. Slik registrering skal skje innen én uke etter at vedkommende har tatt en person i sin tjeneste (se § 3-22) eller gitt en person et oppdrag (se § 3-23).

Den som er arbeidsgiver eller oppdragsgiver, plikter innen én uke å sende melding til arbeidstakerregisteret om inntak av arbeidstakere, om opphør av arbeidsforhold og om varigheten av oppdragsforhold. Plikten til å sende melding gjelder bare dersom det er meningen at arbeids- eller oppdragsforholdet skal vare i mer enn én uke og det trolig innebærer mer enn gjennomsnittlig tre timers arbeid pr. uke.

En arbeidsgiver eller oppdragsgiver som har forsømt å sende melding til arbeidstakerregisteret, kan ilegges en løpende tvangsmulkt.

Trygdens organer, Skattedirektoratet, Statistisk Sentralbyrå, kommunekasserere og kemnerkontorer har adgang til opplysninger fra registrene.

Departementet gir forskrifter om arbeidsgiver- og arbeidstakerregistrene, om hvilke andre offentlige myndigheter enn nevnt i fjerde ledd som kan få opplysninger fra registrene, og om tvangsmulkt.

§ 24-3 Tap av retten til å praktisere for trygdens regning

Dersom en person som gir behandling eller yter tjenester som faller inn under denne loven, gjør seg skyldig i misbruk overfor trygden eller ikke oppfyller lovbestemte plikter, kan Rikstrygdeverket bestemme at det ikke skal ytes godtgjørelse for behandling eller tjenester som vedkommende utfører. I slike tilfeller skal trygden heller ikke yte stønad på grunnlag av erklæring fra vedkommende.

§ 24-4 Straff for å gi uriktige opplysninger

De som gir opplysninger som de vet er uriktige, eller som holder tilbake opplysninger som er viktige for rettigheter eller plikter etter denne loven, straffes med bøter.

Rikstrygdeverket begjærer påtale.

§ 24-5 Straff for ikke å gi nødvendige opplysninger

De som er pålagt å gi opplysninger som nevnt i § 20-5, men som forsettlig eller uakt-

somt forsømmer å gjøre dette, straffes med bøter.

Rikstrygdeverket begjærer påtale.

§ 24-6 Forskrifter

Departementet kan gi forskrifter om gjennomføringen av denne loven.

Forslag fra Grethe Andersen:

§ 24-7 Trygdekontorenes Landsforening

Trygdekontorenes Landsforening skal ivareta felles faglige interesser. Landsforeningens vedtekter skal godkjennes av departementet. Landsforeningens og lokalforeningenes utgifter dekkes av trygdens midler. Landsforeningens budsjett skal godkjennes av departementet.

Kapittel 25 Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser**§ 25-1 Ikrafttredelse**

Loven trer i kraft den (dato).

Fra samme dato blir følgende lover opphevet:

- a) lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd
- b) lov 19. juni 1969 nr. 61 om særtilllegg til ytelser fra folketrygden
- c) lov 19. desember 1969 nr. 80 om kompensasjonstillegg til ytelser fra folketrygden.

§ 25-2 Overgangsbestemmelser for løpende ytelser

Den som når denne loven trer i kraft, mottar en løpende ytelse etter lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd, beholder denne ytelsen dersom den er større enn den ytelsen vedkommende har rett til etter den nye loven.

Kapittel 0 Innledning

0.1 TRYGDLOVGIVNINGENS FRAM- VEKST

0.1.1 Innledning

Trygdesystemet i Norge er bygd opp steg for steg i løpet av hundre år. Utviklingen av det norske trygdesystemet er behandlet i historisk, samfunnsvitenskapelig og juridisk litteratur.

Anne-Lise Seip beskriver i boka «Sosialhjelpstaten blir til» (1984) norsk sosialpolitikk fra 1740 til 1920.

Per Arnt Pettersen tar i boka «Linjer i norsk sosialpolitikk» (1982) opp konflikter og politisk strategi i sosialpolitikken fra århundreskiftet fram til den andre verdenskrigen.

Aksel Hatland drøfter folketrygdens bakgrunn i sin bok «Folketrygdens framtid» (1984). Kapittel 3 i boka handler om folketrygdens røtter.

Asbjørn Kjønstad gir en kort oversikt over trygderettens framvekst i boka «Innføring i trygderett» (1989).

Utvalget tar her bare for seg utviklingen av den alminnelige trygdlovgivningen. Særordninger som Statens pensjonskasse, Pensjonstrygden for skogsarbeidere og krigspensjonsordningene blir derfor ikke omtalt.

0.1.2 Loven om ulykkesforsikring for fabrikkarbeidere

I 1885 ble den første offentlige komité som fikk i oppdrag å utrede sosialpolitiske spørsmål, oppnevnt. Det var Arbeiderkommisjonen av 1885. Dens arbeid resulterte i to lover, lov om tilsyn med arbeid i fabrikker m.m. av 1892 og lov om ulykkesforsikring for arbeidere i fabrikker m.v. av 1894. Den sistnevnte loven etablerte en forsikringsordning. Ordningen ble administrert av et offentlig organ, nemlig Riksforsikringsanstalten, og av kommunale tilsynsmenn. Det var en tvungen forsikringsordning, og arbeidsgiverne ble pålagt å betale forsikringspremien.

Omkring århundreskiftet ble det laget mange og store utredninger og lovforslag om alders-, uføre- og syketrygd. Men det ble ikke vedtatt nye trygdlover. Det var da økonomiske nedgangstider, og det ble i stedet vedtatt en ny fattiglov i 1900.

0.1.3 Fire trygdlover før den første verdenskrigen

Etter unionsoppløsningen ble det vedtatt fire viktige trygdlover i løpet av fem år:

- lov om tilskudd til arbeidsløshetskasser av 1906
- lov om ulykkesforsikring for fiskere av 1908
- lov om sykeforsikring av 1909
- lov om ulykkesforsikring for sjømenn av 1911.

0.1.4 Tre trygdlover før den andre verdenskrigen

Fra 1911 til 1936 stoppet utbyggingen av trygdesystemet stort sett opp. Men i siste halvdel av 1930-årene ble følgende lover vedtatt:

- lov om alderstrygd av 1936
- midlertidig lov om hjelp til blinde og vanføre av 1936
- lov om arbeidsløsetrygd av 1938.

0.1.5 Etterkrigsårene

Etter den andre verdenskrigen begynte planleggingen av en videre utbygging av trygdesystemet. I fellesprogrammet for de politiske partiene av 1945 het det:

«Sosiallovgivningen utvikles med sikte på å gjøre forsorgsvesenet overflødig. De sosiale trygder samarbeides så vi får en felles trygdeordning ved sykdom, uførhet, arbeidsløshet og alderdom. Spørsmålet om barnetrygd tas opp til ny behandling. Adgang for sjøfolk til å gå i land med pensjon ved en rimelig alder.»

I St.meld. nr. 58 for 1948 ble det lagt fram en samlet plan for videre utbygging av trygdesystemet til en folketrygdordning som skulle omfatte hele folket, med felles administrasjon og med til dels nye finansieringsprinsipper. Det ble ikke sagt noe i meldingen om at bestemmelsene om de forskjellige stønadsordningene i folketrygden skulle samles i én lov. Det var folketrygden som finansieringsordning som ble framhevet. De ulike trygdeordningene skulle ses som en økonomisk enhet for hele landet. Folketrygdordningen skulle ha fire inntektskilder: folketrygdavgift, arbeidsgiverpremie, statstilskott og kommune-tilskott.

Meldingen beskriver en gjennomføring av folketrygdordningen i flere etapper, se side 83-86. Det ble her foreslått at en ordning med uføretrygd først skulle gjennomføres. Neste etappe skulle være å øke pensjonene i alders-trygden og uføretrygden. I tredje etappe skulle syketrygden, arbeidsløsetrygden og yrkesskadetrygden revideres. I siste etappe skulle en innføre boligtillegg, enketrygd og

forsørgertrygd. Dessuten skulle barnetrygd-satsene revideres.

I de første årene etter den andre verdenskrigen ble det imidlertid ikke vedtatt noen nye trygdelover. Hovedårsaken til dette var at gjenreisningsarbeidet la beslag på landets økonomiske ressurser. I 1946 ble likevel barnetrygdloven vedtatt, men den er ingen ren trygdlov. Barnetrygden finansieres fullt ut over statsbudsjettet og har nær tilknytning til skattesystemet.

Fra midten av 50-årene til midten av 60-årene skjedde det en vesentlig utbygging av trygdesystemet. Tidligere trygdeordninger ble utvidet. Det ble innført obligatorisk syketrygd for alle. Behovsprøvingen av alderstrygden ble opphevet. De tidligere lover om ulykkestrygdforsikring ble samlet i en felles lov om yrkesskadetrygd.

Følgende lover ble vedtatt i denne perioden til erstatning for tilsvarende eldre lover:

- lov om syketrygd av 1956
- lov om alderstrygd av 1957
- lov om yrkesskadetrygd av 1958
- lov om arbeidsløsetrygd av 1959.

I denne perioden ble det dessuten vedtatt lover som innførte nye trygdeordninger. Det gjaldt følgende lover:

- lov om forsørgertrygd for barn av 1957
- lov om attføringshjelp av 1960
- lov om uføretrygd av 1960
- lov om enkje- og morstrygd av 1964.

0.1.6 Folketrygden

I 1964 ble det lagt fram en stortingsmelding om folkepensjon, St.meld. nr. 75 for 1963-64. Denne meldingen tok sikte på å samle bestemmelsene om pensjonering i én lov. Vi viser til side 2 i meldingen. Det var først og fremst pensjonssystemet som ble tatt opp. Bestemmelser om korttidsytelser skulle behandles senere. I vedlegg 2 til meldingen, side 55, står det:

«Departementet tar sikte på å sette fram proposisjon for Stortinget om folkepensjon i løpet av 1965. Proposisjonen vil inneholde forslag om alderspensjon, uførepensjon og familiepensjon (enke- og barnepensjoner) og en inkorporering av enkelte av grunntrygdene i folkepensjonsordningen.»

Med grunntrygder skulle her forstås yrkesskadetrygden, syketrygden og arbeidsløsetrygden.

Departementet kom ikke med noen begrunnelse for hvorfor det var ønskelig å samle bestemmelsene om disse stønadsordningene i en felles lov.

I innledningen til Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 om lov om folketrygd, side 1, står det at det lenge hadde vært en forutsetning at *hele* tryg-

delovgivningen skulle koordineres og kodifiseres i en lov om folketrygd med enhetlig finansiering og administrasjon. Departementet uttalte i denne sammenheng:

«Departementet ser det slik at en vil oppnå en vesentlig forenkling av hele trygdekomplekset om alle trygdene (unntatt barnetrygden og krigspensjoneringsordningene) og folkepensjoneringen kunne samarbeides i en lov om folketrygd med felles finansiering og enhetlig administrasjon.»

Da folketrygdloven ble vedtatt den 17. juni 1966, ble bestemmelsene i følgende lover samlet i den nye loven:

- lov 6. juli 1957 om alderstrygd
- lov 22. januar 1960 om attføringshjelp
- lov 22. januar 1960 om uføretrygd
- lov 26. april 1963 om forsørgertrygd for barn
- lov 20. juni 1964 om enkje- og morstrygd.

Av proposisjonen går det fram at det da ikke var mulig å innarbeide de andre lovene som en også ønsket å samle i folketrygdloven. Dette skyldtes at den nye folkepensjoneringsordningen skulle tre i kraft den 1. januar 1967, og at arbeidet med å innpasse disse lovene i folketrygdloven var meget omfattende og tidkrevende. Dette var et arbeid som ikke kunne fullføres på det daværende tidspunkt.

Oppbyggingen og utformingen av den nye loven skjedde stort sett ved at de bestemmelsene som tidligere utgjorde en særskilt trygdlov, ble et stønadskapittel i den nye folketrygdloven. Gamle formuleringer ble i stor utstrekning flyttet over til folketrygdloven, uten at regelverket ble gjennomgripende bearbeidet og harmonisert. Vedtakelsen av folketrygdloven innebar derfor i realiteten bare en teknisk sammenføyning av eldre lovgivning.

Som tidligere nevnt viser de ulike innstillinger, meldinger og proposisjoner som ligger til grunn for folketrygdloven, at de som forbedret loven, var opptatt av det materielle innholdet i folketrygdens stønadstilbud, og av hvordan folketrygden skulle finansieres. Lovtekniske spørsmål ble ikke drøftet.

Tidsnød førte til at utkastet til folketrygdloven ikke ble sendt på høring til interesserte organisasjoner og institusjoner. Vi viser til Ot.prp. nr. 17 for 1965-66, side 2.

I 1969 fikk folketrygdordningen to nye ytelser, særtillegget og kompensasjonstillegget. Bestemmelsene om disse ytelsene ble imidlertid ikke tatt inn i selve folketrygdloven. Det ble vedtatt to særskilte lover. Vi viser til lov 19. juni 1969 nr. 61 om særtillegg til ytelser fra folketrygden, og lov 19. desember 1969 nr. 80 om kompensasjonstillegg til ytelser fra folketrygden.

Bestemmelsene i loven om syketrygd, loven

om yrkesskadetrygd og loven om arbeidsløysetrygd ble tatt inn i folketrygdloven ved lov 19. juni 1970 nr. 67. Kapitlene 2, 3, 4 og 11 var reservert for bestemmelser fra disse lovene.

Folketrygdloven er senere blitt forandret en rekke ganger. Utvalget vil bare nevne de viktigste lovendringene etter 1970:

Ved lov 16. juni 1972 nr. 60 ble aldersgrensen for rett til alderspensjon senket fra 70 til 67 år.

Ved lov 10. juni 1977 nr. 84 ble det innført en ny sykepengeordning. Den gav arbeidstakere rett til sykepenger tilsvarende full lønn fra første sykefraværsdag.

Ved lov 25. april 1980 nr. 9 ble den midlertidige loven om stønad til skilte og separerte forsørgere av 1971 innpasset i folketrygdloven kapittel 12 om stønad til enslige forsørgere. Samtidig fikk også ugifte fedre med aleneomsorg for barn rett til stønad etter dette kapitlet.

0.2 BAKGRUNNEN FOR TRYGDELOV-UTVALGET

0.2.1 Avbyråkratisering

I siste halvdel av 70-årene ble det satt i gang en avbyråkratiseringsprosess i forvaltningen. I regjeringen Nordlis tiltredelseserklæring het det blant annet: «Regjeringen vil arbeide med å forenkle forholdet mellom den enkelte og offentlig administrasjon.»

I samfunnsvitenskaplig og juridisk litteratur ble det i denne perioden pekt på at trygde- og lovtekniske regler var svært kompliserte og lovteknisk mangelfulle.

0.2.2 «Rasjonering av trygdegoder»

Else Øyen omtaler trygdesystemets informasjonsproblemer i en artikkel i Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 2 for 1978 om «Rasjonering av trygdegoder». Hun peker her på problemet med underforbruk av trygdegoder, og at det blir hevdet at underforbruket skyldes trygdesystemets informasjonsproblemer. I denne sammenheng framhever hun at trygdelovgivningens regelverk er så komplisert at få eller ingen har den fulle oversikt over alle tildelegningsreglene. Rundskriv, avgjørelser og lovfortolkninger er skrevet i et juridisk språk som først og fremst tar sikte på å gjøre dem presise for folk som kjenner dette språket. Men millimeterrettferdigheten er etter Øyens mening ført for langt. Regelverket er laget for å ta hensyn til alle mulige unntak, selv om unntakene kan være hypotetiske og omfatte meget få personer. Hun nevner at det hevdes at en trygdefunksjonær må ha vært minst fire-fem år i jobben før han eller hun har tilstrekkelige kunnskaper til å betjene det vanlige publikum på en tilfredsstillende måte.

Else Øyen sier videre: «Det er på denne bakgrunn en må se de problemer Rikstrygdeverkets informasjonskontor har når det prøver å informere folk om deres rettigheter. Saken er nemlig den at informasjonskontoret arbeider innenfor et system som etterhvert er blitt så komplisert at dets funksjoner rett og slett ikke lar seg formidle i en forenklet form, verken av informasjonskontoret eller noen andre.»

Øyen konkluderer med: «Det synes derfor helt nødvendig at regelverket underkastes en revisjon hvor det tas sikte på å komme fram til regler som også de som sitter utenfor trygdesystemet kan forstå og bruke. Det komplekse regelverk er bygd opp omkring en rettferdighet som i seg selv er dypt urettferdig, fordi det bidrar til at mange aldri får den trygd de har rett på.»

0.2.3 Sammenligning mellom trygderett og andre rettsregler

Asbjørn Kjønstad foretok i slutten av 70-årene en undersøkelse av trygderettslige lovforarbeider og forarbeider fra «den sentrale juss». Vi viser til artikkelen «En sammenligning mellom trygderettslige lovforarbeider og lovforarbeider fra den sentrale juss» i Lov og Rett for 1978 nr. 1. Kjønstad framhever flere forhold som taler for at «sentrale lover» er av langt bedre juridisk kvalitet enn trygdelovene:

- «Elitejurister» sitter som formenn, medlemmer og sekretærer i de «sentrale» utvalg, og de tar seg tid til å arbeide grundig med utredningene.
- Trygdeutvalgene har ofte arbeidet under hardt tidspress, og de lovtekniske spørsmål er i mange tilfeller ofret liten oppmerksomhet.
- De viktigste spørsmål som en trygdelov regulerer, har ikke alltid vært utvalgsbehandlet. Ofte blir lovteksten ikke formulert av trygdeutvalget, men av departementet som første instans.
- I forarbeider til trygdelover vil man ikke så ofte som i forarbeider til «sentrale lover» finne klar veiledning når man står overfor konkrete lovtolkningsspørsmål.
- Store deler av forarbeidene til trygdelover dreier seg om hvordan trygdeordningen skal finansieres, og om lignende politiske spørsmål.
- Sentrale juridiske spørsmål er ofret liten oppmerksomhet, for eksempel hvordan begrepet sykdom i folketrygdloven § 8-3 skal avgrensnes, og hvordan uttrykket «ugift mor» i folketrygdloven kapittel 12 skal tolkes.

0.2.4 Sosialdepartementets utspill

Høsten 1979 satte Sosialdepartementet i gang en forundersøkelse med sikte på en for-

enkling av pensjons- og trygdesystemet. Departementet pekte på at folketrygdloven da hadde virket i over 12 år, og at det i årenes løp hadde vært foretatt en omfattende utbygging av regelverket.

Avdelingsdirektør Bjørn Inge Walmann ble engasjert til å utføre en foranalyse av mulighetene for forenkling av folketrygdloven med tilhørende forskrifter, og av mulighetene for forenkling av folketrygdens ordning med yrkesskadeerstatning.

Departementet tok særlig sikte på:

- En vurdering av folketrygdlovens tekniske oppbygning med sikte på en alternativ og mer fordelaktig systematisering. Det ville også få vurdert spørsmålet om en teknisk redigering for mest mulig å unngå henvisninger i lovteksten.
- En vurdering av i hvilken utstrekning deler av de forskrifter som er gitt med hjemmel i loven kan saneres, og av spørsmålet om å lovfeste bestemmelser som i dag finnes i forskrifter.
- En kartlegging og vurdering av de ulike refusjonsmekanismer i folketrygdordningen.
- En kartlegging og vurdering av særlige problemområder i forholdet mellom folketrygden og andre pensjonsordninger.
- En drøfting av spørsmålet om å senke nyaneringsgraden i regelverket, med særlig vekt på en kritisk gjennomgåelse av folketrygdlovens unntaks- og dispensasjonsbestemmelser.
- En kartlegging og vurdering av folketrygdlovens begrepsdefinisjoner.
- En drøfting av spørsmålet om å sanere visse av folketrygdens ytelser, eventuelt om noen ytelser bør overføres til andre lovsystemer.

Høsten 1979 sa sosialminister Arne Nilsen i et intervju i Sosial Trygd nr 11:

«Det er klart at med ei slik variasjonsbreidd i regelverket er det umogeleg for folk flest å skaffa seg oversyn over dei rettane som gjeld. Når vi så tenkjer på at folketrygda er meint å skulle dekke alle tilhøve for den einskilde frå vogga til grava, må det vera eit særleg ansvar for departementet å gjera dette regelverket så forståeleg og enkelt som mogeleg.»

0.2.5 Rikstrygdeverkets utspill

Rikstrygdeverket anmodet i 1980 Sosialdepartementet om å nedsette en lovkommissjon eller på annen måte å utvirke en snarlig teknisk gjennomgåelse av folketrygdloven. I Sosial Trygd for 1980 nr. 2 sier trygdedirektør Kjell Knutsen at det er grunn til å rope et varsku når kunnskaper om regelverket blir mangelfullt i etaten:

«Lov om folketrygd og de øvrige lover innen sosialforsikringen som trygdeetaten håndhe-

ver fortoner seg for folk flest som et vanskelig og tildels uforståelig saksområde. Når situasjonen er denne har det først og fremst sammenheng med at vi har en av de mest omfattende og beste trygdeordninger i verden. Det er ikke mulig og heller ikke nødvendig at folk skal kjenne stønadsreglene og utregningene i detalj. Jeg ser det således ikke som en belastning på rettssikkerheten at folk går rundt uten å kjenne reglene i folketrygdens kapittel 11-10 som gir stønad ved overfall av sjørøvere på fartøy. Når imidlertid folk p.g.a uvitenhet mister rettigheter og når kunnskap om regelverket etterhvert som omfanget og kompleksiteten stiger, også blir mangelfullt i etaten, er det grunn til å rope ut varsko.

Professor Asbjørn Kjønsdal ga nylig til kjenne at folketrygdloven rent lovteknisk er svært mangelfull og at det er på høy tid med en gjennomgang med sikte på å bringe den teknisk i bedre stand.

Rikstrygdeverket er enig i dette og har bedt Sosialdepartementet nedsette en lovkommissjon eller på annen måte utvirke en snarlig teknisk gjennomgang av folketrygdloven.»

0.2.6 Walmann-rapporten

Da Bjørn Inge Walmann avsluttet sitt engasjement i mai 1980, hadde han levert to delinnstillinger. Det var delrapport nr. 1, «Mulige forenklinger av folketrygdens pensjonsordning», og delrapport nr. 2, «Mulige forenklinger av folketrygdens ordning med yrkesskadeerstatning».

I delrapport nr. 1 beskriver Walmann muligheter for forenkling av det regelverk (lovgivning og forskrifter) som knytter seg til folketrygdens ulike pensjonsordninger og stønadsformene attføringspenger og overgangsstønad. Rapporten inneholder ikke forslag til konkrete endringer, men Walmann peker på visse endringer som vil tjene forenklingshensyn. Han sier innledningsvis i punkt 1.2:

«Det vil være ulike syn på berettigelsen av endringer som medfører begrensning eller utvidelse av de rettigheter som følger av gjeldende lovgivning. Spørsmålet om å gjøre slike endringer må bero på en avveining av ulike hensyn, herunder behov for forenkling ... Et sentralt spørsmål blir *hvilken vekt* forenklingshensyn skal tillegges i konkurranse med andre eventuelle kryssende hensyn. Den hensynsavveining som må gjøres før det eventuelt legges fram *forslag* til slike endringer som det pekes på i rapporten, fordrer nærmere utredning av enkelte sider ved spørsmålene - derunder analyse av de kostnader eller mulige innsparinger som knytter seg til endringene. Denne rapporten inneholder derfor *ikke forslag* til endringer. Den bare peker på bestemte endringer som vil tjene forenklingshensyn.»

Walmann tar opp følgende endringsspørsmål i den første delrapporten:

- Om ordningene med særtillegg og kompensasjonstillegg bør falle bort og erstattes med høyere grunnpensjoner.
- At tilleggspensjoner lavere enn det nåvær-

- ende særtilleggsnivå ikke skal komme til utbetaling.
- Om høyere tilleggspensjoner bør avkortes med et beløp som svarer til særtillegget.
 - At grunnpensjon til pensjonister som er bosatt her i landet, ikke skal reduseres som følge av mangel på trygdetid.
 - Om grunnpensjon til hver av to ektefeller som begge er folketrygdpensjonister, bør bli den samme som grunnpensjon til enslig pensjonist.
 - Om ordningen med spesiell og gunstigere beregning av tilleggspensjon for ektefeller som begge har rett til tilleggspensjon, bør falle bort.
 - Om ordningen med forsørgingstillegg delvis bør falle bort, ved at tillegg ikke ytes når pensjonistens/ektefellens samlede inntekt overstiger et nærmere bestemt nivå.
 - Om ektefelletillegget bør forhøyes slik at pensjonisten sikres en samlet inntekt svarende til minstepensjonen for ektefeller som begge har folketrygdpensjon.
 - Om forsørgingstillegg skal ytes bare til pensjonister som er bosatt i Norge.
 - Om den øvre grense for medregning av pensjongivende inntekt bør senkes, og om hele den inntekten som regnes med, bør ha samme poenggivende verdi.
 - At folketrygdens tilleggspensjon ikke skal overstige et nærmere bestemt beløp, f.eks. svarende til fullt opptjent tilleggspensjon ved poengtallsnivå 4 (dvs. svarende til pensjongivende inntekt på 76 000 kroner i 1979).
 - Om kravet til full opptjeningstid ved beregning av tilleggspensjon bør begrenses slik at det blir aktuelt å yte fullt opptjent tilleggspensjon i form av alderspensjon fra 1987.
 - Om tilleggspensjon i form av alderspensjon ved fylte 67 år bør regnes uten hensyn til størrelsen på poengtallet i pensjonistens 66. år.
 - Om prøving av alderspensjon mot arbeidsinntekt fra fylte 67 år til fylte 70 år bør falle bort.
 - At tilleggspensjonsrettigheter ikke skal oppjenes etter utløpet av det kalenderår da vedkommende fyller 66 år.
 - Om beregningsreglene for attføringspenger bør knyttes til beregningsgrunnlaget for sykepenger, og om koplingen til beregnings-systemet for pensjon bør falle bort.
 - Om attføringspenger bør ytes i form av «langtidssykepenger» på et noe lavere nivå enn sykepenger. Og om «langtidssykepenger» bør ytes til alle som fortsatt er arbeidsuføre ved utløpet av sykepengetiden, eventuelt som har vært arbeidsuføre i mer enn 52 uker uten rett til sykepenger.

Walmann konstaterer at folketrygdens pensjonsordning bygger på lovgivning og forskrifter som gir et mangfoldig, nyansert regelverk. «Mange av reglene er og vil være vanskelige å forstå for de fleste. Det å skaffe seg en tilnærmet fullstendig oversikt over regelverket og over de indre sammenhenger mellom enkeltreglene, vil normalt fordre trygdefaglig bakgrunn.»

Walmann peker på at vi alle før eller siden kommer i den situasjon at våre inntektsforhold bestemmes av folketrygdens pensjonsordning. Den enkelte vil i en slik situasjon ha behov for å kjenne grunnlaget for vedtaket i sin sak. I den utstrekning han ikke forstår de regler som bestemmer resultatet i saken, foreligger det et rettssikkerhetsproblem. Walmann understreker at en pensjonist har det samme behov for å vite at pensjonsvedtaket er riktig, som han tidligere hadde for å vite at hans lønnsavregning var korrekt.

Walmann omtaler også behovet for en forenkling og målsettingen for den. Han mener at det neppe kan være et realistisk mål for utformingen av folketrygdens pensjonsordning at reglene skal være så enkle at enhver pensjonist kan forstå alle regler fullt ut. Målsettingen bør påvirkes av at andre enn pensjonisten selv kan hjelpe ham med å kontrollere vedtaket - eventuelt med å angripe det. I den utstrekning slik bistand bare kan oppnås fra den administrasjonen som står ansvarlig for vedtaket, er rettssikkerhetsproblemet likevel til stede. Men Walmann gjør oppmerksom på at rettssikkerhetsproblemene blir begrenset fordi de trygdede får bistand fra annet hold enn fra trygdeetaten, og har muligheter til å få overprøvd vedtaket.

Videre nevner Walmann at den enkelte kan ha behov for innsikt i regelverket selv om han eller hun ennå ikke er kommet i en situasjon som gir rett til pensjonsytelser. Enhver har et rimelig behov for kunnskap om hvilken pensjon han - eller hans etterlatte - vil ha rett til i en framtidig situasjon.

Walmann ser også forenklingsproblematikken i forhold til administreringen av pensjonsordningene. Han mener at de administrative fordelene ved regelforenkling i første rekke knytter seg til arbeidet med å gi individuell informasjon og orientering. Det administrative arbeidet med selve beregningen av ytelsene er av underordnet betydning i denne sammenhengen, for beregningene gjøres ved hjelp av EDB. Dessuten er det regelverkets innhold som bestemmer hvilke opplysninger som må skaffes til veie for at en trygdesak skal kunne avgjøres og følges opp på en forsvarlig måte. Derfor er det innholdet i reglene som også blir avgjørende for hvilke opplysninger den trygdede selv må gi, for hvordan kravblankettene skal utformes m.m.

Helt til slutt behandler Walmann en del lovtekniske spørsmål. Se punkt 6 i delrapport nr. 1. Han peker her på at gjennomføringen av slike endringer som han har reist spørsmål om i rapporten, kan gi grunnlag for en betydelig sanering av det regelverket som knytter seg til folketrygdens pensjonsordning. Men dessuten nevner han at rent lovtekniske (redaksjonelle) endringer vil gi et enklere og mer oversiktlig lovverk.

Som før nevnt omhandler Walmanns delrapport nr. 2 ordningen med yrkesskadeerstatning. Utredningen inneholder ikke generelle uttalelser om forenklingproblematikken.

0.2.7 Sosialdepartementets og Rikstrygdeverkets arbeidsgruppe

I september 1980 ble det oppnevnt en arbeidsgruppe med representanter fra Sosialdepartementet og Rikstrygdeverket til å viderebehandle forenklinger av folketrygdens pensjonsordning. På grunnlag av Walmanns delrapport nr. 1 skulle arbeidsgruppen utarbeide en begrunnet liste over forslag som innebar forenklinger uten at de rørte ved selve fundamentet i folketrygdens oppbygning, og uten at de hadde nevneverdige økonomiske konsekvenser.

Etter å ha analysert Walmanns rapport fant arbeidsgruppen bare noen ganske få og spredte endringer som kunne være aktuelle som kortsiktige forenklingstiltak. Arbeidsgruppen leverte sin tilråding i januar 1981, og pekte der på at alle de forenklingsmuligheter som var nevnt i rapporten, ville kreve realitetsendringer. Med realitetsendringer menes endringer som innebærer begrensninger eller utvidelser i forhold til de rettigheter som følger av gjeldende lov og forskrifter.

Arbeidsgruppen reiste spørsmålet om det ville være tilstrekkelig grunn for departementet til å ta opp de forslag som var aktuelle, i en samleproposisjon til Stortinget, og viste til planene om å nedsette et lovutvalg som skulle ha til oppgave å forenkle trygdesystemet. Etter det utkast til mandat som var satt opp, ville utvalgets arbeid i hovedsaken ligge på det formelle (juridiske, lovtekniske og redaksjonelle) området. Forslag om begrensede materielle endringer i regelverket ville likevel kunne tas opp dersom slike endringer ville medføre en ønskelig forenkling.

Arbeidsgruppen mente at et utvalg med dette mandatet skulle ha muligheter til å komme fram til et enklere og mer hensiktsmessig regelverk gjennom en kombinasjon av formelle og materielle endringer. Med en slik samlet gjennomgåelse av regelverket ville en oppnå bedre oversikt over mulighetene, og en ville i en videre sammenheng kunne vurdere innskrenkninger (innsparinger) og utvidelser (merutgifter) mot hverandre. Arbeidsgruppen pekte endelig på at et lovutvalg kunne dra nytte både av Walmann-rapporten og av gruppens materiale.

0.3 TRYGDELOVUTVALGETS MANDAT, SAMMENSETNING OG ARBEID

Trygdelovutvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon den 30. april 1981.

0.3.1 Statsrådsforedraget

I statsrådsforedraget heter det:

«Sosialdepartementet legger med dette fram forslag om oppnevning av et utvalg til å foreta en samlet gjennomgåelse av folketrygdloven og tilhørende forskrifter og komme med forslag om en samlet revisjon med sikte på forenkling og klargjøring av regelverket.

Utviklingen av lovgivningen på folketrygdens område.

Loven om folketrygd er av 17. juni 1966, og det er således over 14 år siden den ble vedtatt i sin opprinnelige form.

Loven omfattet fra først av bare alderspensjon, ytelser under attføring, uførepensjon og ytelser til etterlatte og til ugifte mødre. Fra 1. januar 1971 ble kapitler om sykehjelp, sykepenger, yrkesskadetrygd og arbeidsløsetrygd inkorporert i loven. Av andre større reformer nevnes at pensjonsalderen ble satt ned fra 70 år til 67 år 1. januar 1973. 1. juli 1978 ble lovens kapittel om sykepenger fullstendig endret i forbindelse med innføring av arbeidsgiverperiode m.v. Stønadsordningen for skilte og separerte ble ved årsskiftet innlemmet i folketrygden.

I tillegg til selve folketrygdloven har vi fått lov av 19. juni 1969 om særtilllegg til ytelser fra folketrygden og lov av 19. desember 1969 om kompensasjonstillegg til ytelser fra folketrygden.

En lov som har nær tilknytning til folketrygdloven er samordningsloven av 6. juli 1957. Den regulerer forholdet mellom folketrygden og andre trygder og pensjonsordninger.

Foruten de nevnte lover omfatter folketrygdens regelverk et hundretalls forskrifter gitt av Kongen, departementet eller Rikstrygdeverket. Da loven på mange punkter bare gir hovedregler og overlater til de nevnte instanser å gi nærmere bestemmelser, finnes viktige regler i stor utstrekning i slike forskrifter. Det totale regelverk i folketrygden omfatter nå bortimot 1000 paragrafer.

Behovet for oversyn og revisjon.

Det vil av dette gå fram at det i dag er et omfattende kompleks av lover og forskrifter som ligger til grunn for folketrygden. Dette regelverk har vært under konstant utbygging og utvikling.

Stadig oftere og sterkere blir det hevdet at folketrygdens regelverk er blitt så omfattende og komplisert at det er vanskelig å sette å sette seg inn i. For det vanlige publikum er reglene ofte vanskelig å forstå. Dette gjelder selve folketrygdloven med tilhørende forskrifter og vel i enda sterkere grad bestemmelsene om samordning av folketrygdens ytelser med ytelser fra andre trygder og pensjonsordninger.

Folketrygdens regelverk berører hele befolkningen. Det er derfor særlig viktig at dette regelverk blir utformet på en slik måte at det er mest mulig forståelig for det alminnelige publikum og at det dessuten blir lettest mulig å praktisere for trygdeadministrasjonen. Det synes nå å være et klart behov for å foreta en samlet gjennomgåelse og vurdering av lovbestemmelser og forskrifter med sikte på utarbeiding av et forenklet og mest mulig hensiktsmessig regelverk.

Såvel Rikstrygdeverket som departementet har i den senere tid arbeidet med spørsmålet

om forenkling av folketrygdens regelverk. De forundersøkelser som er foretatt har hatt som formål å legge grunnlaget for senere undersøkelser med sikte på slik forenkling. Det materiale som hittil er lagt fram i forbindelse med forundersøkelsene viser imidlertid at behovet for endringer er så omfattende, mangeartet og teknisk komplisert, at hele regelverket bør gjennomgås. Arbeidet vil bli så stort og krevende at oppnevning av et offentlig utvalg må anses som den beste løsning.

Utvalgets sammensetning.

Et lovutvalg bør ledes av en høyt kvalifisert jurist med godt kjennskap til trygderett. Videre bør det være med representanter for Justisdepartementet, Sosialdepartementet og for Rikstrygdeverket, alle jurister med innsikt i trygdelovgivning.

Det vil også være ønskelig å ha med en representant for den ytre trygdeetat. Denne vil kunne tilføre utvalget verdifull innsikt når det gjelder praktiseringen av reglene.

Selv om utvalgets arbeid i hovedsak vil ligge på det juridiske og lovtekniske område, antas det viktig å ha med representanter for de trygdede. Folketrygden angår hele befolkningen. Det er i dag ca. 750 000 personer som mottar en eller annen form for varig stønad fra trygden. Det foreslås derfor to representanter for de trygdede, en fra Norsk Pensjonistforbund og en fra Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon.

Sammensetningen av utvalget har vært drøftet med de berørte institusjoner. Det er lagt vekt på å få en representasjon på minst 40 prosent kvinner i utvalget. Når det gjelder kostnadene ved utvalgets arbeid (herunder sekretærlønn) har saken vært forelagt Finansdepartementet og Forbruker- og administrasjonsdepartementet.»

0.3.2 Trygdelovutvalgets mandat

Det ble gitt følgende mandat for utvalget:

«Utvalget skal foreta en samlet gjennomgåelse av folketrygdloven og andre lover og forskrifter som har tilknytning til folketrygden og legge fram forslag om et forenklet og mest mulig hensiktsmessig regelverk.

Utvalget skal legge særlig vekt på at regelverket blir utformet slik at det blir best mulig forståelig for den enkelte, og at det blir lettest mulig å praktisere for trygdeadministrasjonen.

- Utvalget skal blant annet vurdere:
- Om folketrygdlovens tekniske oppbygging bør endres.
 - Om redigeringen av loven kan forenkles.
 - Om enkelte forskrifter kan saneres eller helt eller delvis overføres til loven.
 - Om lovene om særtillegg og kompensasjonstillegg kan innarbeides i folketrygdloven.
 - Om samordningsloven og tilhørende forskrifter bør omredigeres og forenkles.

De økonomiske og administrative konsekvenser av utvalgets forslag forutsettes klarlagt.

Utvalgets arbeid vil i hovedsaken ligge på det juridiske og lovtekniske område, og skal i prinsippet ikke påvirke trygdens utgiftsnivå. Forslag om begrensede materielle endringer i

regelverket kan likevel tas opp dersom disse vil innebære klare forenklinger eller samlet sett ikke medfører merutgifter for trygden.

Utvalget kan engasjere nødvendig sakkyn-dig bistand i samråd med departementet.

Nødvendig sekretærhjelp stilles til rådighet av departementet. Utvalgets formann og medlemmer får godtgjørelse etter regulativet for utvalg.»

Det går fram av mandatet at det er to hoved-hensyn som skal være ledende for utvalgets arbeid:

- hensynet til trygdens medlemmer, og
- hensynet til trygdestaten (de som skal praktisere bestemmelsene).

Utvalgets mandat er ellers bundet for så vidt som utvalget i første rekke skal beskjefte seg med de formelle (lovtekniske og redaksjo-nelle) sider av regelverket. Forslag om be-grensede materielle endringer skal likevel kunne tas opp dersom de vil medføre klare forenklinger. Hva som ligger i uttrykket «be-grensede materielle endringer», er ikke nær-mere presisert. Utvalget antar uttrykket må forstås slik at utvalget bare kan foreslå mindre vidtrekkende materielle endringer med små økonomiske konsekvenser. Det må anses klart at selve hovedstrukturen og hovedprinsip-pene i folketrygdsystemet ikke skal endres.

Mandatet er særlig restriktivt når det gjel-der utgifter. Det er et klart direktiv at endrin-gene totalt sett ikke må påvirke trygdens sam-lede utgiftsnivå. De nye lovbestemmelsene skal ikke føre til merutgifter. Dersom utvalget vil foreslå endringer som fører til merutgifter på kortere eller lengre sikt, må det altså samti-dig foreslå andre endringer som vil føre med seg minst like store innsparinger.

Tidlig i 1985 anmodet Sosialdepartementet Trygdelovutvalget om å avgi en delutredning om medisinsk stønad. Bakgrunnen for denne anmodningen var at departementet var i ferd med å behandle den innstillingen som Tryg-definansieringsutvalget avgav den 19. mars 1984. Vi viser til NOU 1984:10 om trygdefinansiering. Trygdelovutvalget var på det tids-punktet i ferd med å ta fatt på utkastet til nytt kapittel om medisinsk stønad. Derfor var det ønskelig å få en generell diskusjon om disse ytelsene overhodet burde plasseres i fol-ketrygdloven, og om de burde finansieres over folketrygdens budsjett. Spørsmålet om plasse-ring av reglene om medisinsk stønad ble sær-lig aktuelt etter at Trygdefinansieringsutval-get la fram sin innstilling.

Bakgrunnen for Trygdelovutvalgets delut-redning (NOU 1986:11) er nærmere omtalt på side 11 i delutredningen. I utredningen her er det gjort rede for delutredningen i punkt 0.4 nedenfor.

0.3.3 Trygdelovutvalgets sammensetning

Trygdelovutvalget har hatt følgende medlemmer:

- 1 Professor dr.jur. Asbjørn Kjøenstad, Universitetet i Oslo (formann)
- 2 Byråsjef i Justisdepartementet, nå ekspedisjonssjef i Sosialdepartementet, Knut Brofoss
- 3 Byråsjef i Sosialdepartementet, nå assisterende kommunaldirektør i Drammen kommune, Rønnaug Aaberg Andresen
- 4 Underdirektør, nå avdelingsdirektør, Liv Wisnes Haugen, Rikstrygdeverket
- 5 Trygdesjef Grethe Andersen, Fredrikstad trygdekontor
- 6 Viseformann Sverre Andersen, Sarpsborg (representant for Norsk Pensjonistforbund)
- 7 Generalsekretær, nå spesialrådgiver, Leif Andreassen, Oslo (representant for Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon).

Sverre Andersen bad seg i 1988 fritatt for arbeidet i utvalget på grunn av helsemessige forhold. I hans sted ble sekretariatsleder i Norsk Pensjonistforbund Arild Daleng oppnevnt som medlem.

Sekretariatet har bestått av:

- Førstekonsulent i Rikstrygdeverket, nå rådgiver i Miljøverndepartementet, Constance Holtermann, fra 1981 til 1990
- Konsulent, senere byråsjef i Sosialdepartementet, Ellen Torvø, sekretær for utvalget i flere lengre perioder fram til august 1989
- Førstekonsulent i Sosialdepartementet, Atle Tellevik, fra 1988 til 1990
- Underdirektør i Sosialdepartementet, nå trygdedommer, Per Wahl, fra 1981 til 1986
- Konsulent i Sosialdepartementet, Katrine Stensholt, fra 1983 til 1986.

Per Wahl var sekretariatsleder fram til 1986, og deretter har sekretariatet vært ledet av Constance Holtermann.

Sakkyndige:

Kontorsjef i Arbeidsdirektoratet Måll Kjær-
vik har bistått utvalget med sakkyndig hjelp når det gjelder stønad under arbeidsløshet.

Konsulent i Rikstrygdeverket, nå byråsjef i Sosialdepartementet, Aase Rokvam har bistått utvalget med sakkyndig hjelp når det gjelder sykepenger.

Lovrådgiver i Finansdepartementet, nå ligningssjef ved Bærum ligningskontor, Astri M. Rosenqvist og lovrådgiver i Finansdepartementet, nå underdirektør ved Bærum ligningskontor, Mosken Bergh, har bistått når det gjelder finansieringsbestemmelsene i folketrygdloven.

Språkkonsulent Snorre Benum har deltatt som rådgiver når det gjelder språkføringen i lovtteksten, og i merknadene til og med kapit-

tel 12. Han har også skrevet den delen av dette kapitlet som handler om språklig arbeid med lovtteksten (punkt 0.8).

0.3.4 Trygdelovutvalgets arbeid

Utvalget har i første omgang tatt for seg folketrygdordningens regelverk, dvs. selve folketrygdloven og lovene om særtilllegg og kompensasjonstillegg med tilhørende forskrifter.

Samordningsloven er ikke behandlet i denne omgang. Forenklingsproblematikken i samordningslovens regelverk er av en annen karakter og kan derfor ikke tas opp sammen med en forenkling av folketrygdloven. Da forenklingsarbeidet knyttet til folketrygdloven har vært meget omfattende og tidkrevende, har det vært umulig for utvalget samtidig å utrede samordningsloven.

Utvalget har hatt 122 møtedager. Enkelte av møtene er holdt på hoteller, for at utvalget skulle få arbeide mest mulig effektivt og uforstyrret. I løpet av det siste året har formannen, språkkonsulenten og en fra sekretariatet hatt en rekke møter til avsluttende språkarbeid.

Enkelte av medlemmene i utvalget og sekretariatet har foretatt studieturer til Sverige, Danmark, Finland og Storbritannia.

0.4 DELUTREDNINGEN**0.4.1 Bakgrunn**

I 1986 avgav utvalget en delutredning om folketrygdens forhold til helsetjenestene og andre ordninger, se NOU 1986:11. Denne delutredningen ble gitt etter anmodning fra Sosialdepartementet etter at Trygdefinansieringsutvalget hadde avgitt sin innstilling (NOU 1984:10).

0.4.2 Trygdefinansieringsutvalgets hovedsynspunkter

En hovedtanke i utredningen fra Trygdefinansieringsutvalget er at folketrygden skal gjøres til en selvfinansierende enhet, og at utgiftene fullt ut skal dekkes av medlemsavgift og arbeidsgiveravgift. Utvalget foreslo at folketrygdens budsjett i hovedsaken bare skulle dekke utgifter til livsopphold ved sykdom, arbeidsløshet, uførhet, tap av forsørger og alderdom. Dette ville innebære at trygden fikk mer preg av forsikringsordning enn etter det nåværende systemet.

I denne sammenhengen må det pekes på at Trygdefinansieringsutvalget utredet folketrygden i betydningen folketrygden som finansieringskilde. Dette utvalget tok ikke opp lovtekniske spørsmål.

Trygdefinansieringsutvalget foreslo at følg-

ende ytelser skulle trekkes ut av folketrygden og overføres til statsbudsjettet:

- helsevern (herunder medisinsk stønad)
- gravferdshjelp
- forlenget ferie for arbeidstakere over 60 år
- forskottering av underholdsbidrag til barn.

Dessuten foreslo dette utvalget at statstilskottet til folketrygden skulle falle bort.

Trygdefinansieringsutvalgets forslag reiste lovtekniske spørsmål, bl.a. spørsmålet om medisinsk stønad. Sosialdepartementet gav Trygdelovutvalget i oppdrag å vurdere om bestemmelsene om medisinsk stønad burde tas ut av folketrygdloven. Departementet gav videre uttrykk for et ønske om at utvalget skulle se på alternative lovtekniske løsninger.

0.4.3 Trygdelovutvalgets hovedsynspunkter

I delutredningen (NOU 1986:11) drøfter Trygdelovutvalget prinsipielt hvilke stønadsordninger som naturlig hører hjemme i trygdesystemet. Det var ønskelig å få en politisk avklaring av dette spørsmålet før det avsluttende arbeidet med hovedutredningen kunne fullføres.

Sykepenger, attføringspenger, uførepensjon, alderspensjon, etterlattepensjon og andre ytelser som skal dekke utgifter til livsopphold, utgjør folketrygdens kjerneområde. Folketrygdens grunnleggende oppgave i vårt samfunn er å gi ytelser ved bortfall av arbeidsinntekt, tap av forsørger og mangel på forsørger.

Nær knyttet til disse ytelsene er attføringshjelp, grunnstønad, hjelpestønad, utdanningsstønad, stønad til barnetilsyn og andre ytelser som skal dekke bestemte utgifter ved sykdom, uførhet, tap av forsørger og aleneomsorg for barn. Trygdelovutvalget mener at også disse ytelsene bør beholdes i folketrygdsystemet.

Folketrygden er blitt brukt som finansieringskilde for flere ordninger som ligger på yttergrensen for det som er et naturlig område for et trygdesystem, eller utenfor denne grensen. Som eksempel kan nevnes den femte ferieuken for arbeidstakere over 60 år og statsgarantien for lønnskrav ved konkurs.

Folketrygdens inntekter er blitt svekket fordi en i noen sammenhenger har sett folketrygdens og statens midler som en enhet. Folketrygden er brukt for å få de kombinerte lønnsoppgjør i havn og for å fremme næringsformål og distriktpolitiske formål. Dette har svekket trygdens økonomi og skapt behov for stadig økende statstilskott. Men det har aldri vært meningen at folketrygden skulle være selvfinansierende. Offentlige tilskott har alltid utgjort en del av finansieringen av trygdeordningene.

Flertallet i Trygdelovutvalget foreslo i del-

utredningen at rammetilskottene til fylkeshelsetjenesten skulle overføres fra folketrygdens budsjett til det ordinære statsbudsjettet. Et mindretall - Leif Andreassen - mente at folketrygden fortsatt burde finansiere rammetilskottene til fylkeshelsetjenesten.

Rammetilskottene til kommunehelsetjenesten ble overført til statsbudsjettet fra 1. januar 1986. Fra 1988 utbetales de igjen fra folketrygden. Folketrygdens organer har ikke noe herredømme over disse meget store utbetalinger, og det dreier seg ikke om individuelle rettigheter for samfunnets borgere.

I tillegg til rammefinansieringsordningen dekker folketrygden i dag 37,5 prosent av fylkeskommunenes utgifter til amortisering og renter i forbindelse med bygging av somatiske sykehus. Trygdelovutvalgets flertall foreslo at denne refusjonsordningen skulle overføres fra folketrygdens budsjett til det ordinære statsbudsjettet. Mindretallet - Leif Andreassen - mente at folketrygden fortsatt burde finansiere refusjonsordningen.

Trygdelovutvalget foreslo videre at utbetalinger til fond for leger, tannleger og fysioterapeuter skulle dekkes over statsbudsjettet. Det dreier seg om fond til sykehjelp, til pensjonsordninger, til videre- og etterutdanning og til etablering av praksis. Overføringene til slike fond utgjør i dag bestemte prosenter eller promiller av trygdens refusjoner til disse helsepersonellgruppene. Særlig er overføringene til legefondene betydelige. Det dreier seg ikke om individrettede stønader til trygdens medlemmer, slik som hovedtyngden av folketrygdens stønadstilbud.

Endelig foreslo Trygdelovutvalget at finansieringen av en del eksterne ordninger skulle overføres fra folketrygdens budsjett til det ordinære statsbudsjettet. Det gjaldt krigspensjon for sivilpersoner, ekstra ferieuke for arbeidstakere over 60 år, forskottering av barnebidrag, tilbakebetaling av bidrag når farskap oppheves, arbeidsløsetrygd for fiskere, og statsgaranti for lønnskrav ved konkurs.

Trygdelovutvalget drøftet også i delutredningen om andre stønadsordninger burde tas ut av folketrygdsystemet. Det gjaldt særlig ytelser etter kapittel 2, som skal dekke utgiftene til helsetjenester. Utvalget drøftet om disse ytelsene burde overføres til sykehusloven og loven om helsetjenesten i kommunene. Ved en slik overføring kunne fylkeskommunene og kommunene få et mer samlet ansvar for helsetjenestene overfor befolkningen. Men de mangler et administrativt apparat for å ta seg av alle de stønadsformer (dekning av utgifter til medisiner, skyss til behandler og sykehus m.m.) som trygdekontorene har vel innarbeidede rutiner for å ta seg av. Det

kan også være fare for at ytelsenes preg av rettigheter for borgerne vil svekkes dersom ansvaret blir overført fra folketrygden til fylkeskommunene og kommunene. Utvalget foreslo derfor ikke en slik overføring.

Dessuten drøftet Trygdelovutvalget spørsmålet om å sammenfatte bestemmelsene i folketrygdloven kapittel 2, sykehusloven, kommunehelsetjenesteloven og andre sentrale helsepolitiske prinsipper til en felles helsetjenestelov eller pasientlov. Dette kunne føre til en kraftig forenkling av vanskelig tilgjengelig lovstoff, men det ville kreve et omfattende arbeid. Trygdelovutvalget mente at det lå klart utenfor dets mandat å utarbeide et slikt lovforslag. Utvalgets medlem Leif Andreassen mente at en pasientlov ville være å foretrekke framfor å splitte bestemmelsene om helsetjenester og spre dem på flere lover.

I denne hovedutredningen bygger Trygdelovutvalget videre på forslagene fra delutredningen.

0.5 PRINSIPPER FOR TRYGDELOVUTVALGETS ARBEID

Som det går fram av den historiske framstillingen i punkt 0.1, ligger det hundre års sosialpolitisk og juridisk arbeid bak folketrygdlovgivningen. Den første arbeiderkommisjonen, som ble oppnevnt i 1885, meislet ut de første formuleringer i norsk trygdelovgivning. Senere har en rekke utredninger, stortingsmeldinger, proposisjoner og innstillinger fra stortingskomiteer sett dagens lys.

Folketrygdloven er langt på vei en teknisk sammenføyning av eldre lover. Den nye ordningen som loven skulle regulere, medførte imidlertid enkelte nyheter. Vi tenker her på innføringen av et trygdesystem der pensjonene og andre ytelser beregnes etter et regulerbart grunnbeløp, og der pensjonene regnes ut på grunnlag av tidligere inntekt uttrykt ved pensjonspoeng (opptjente rettigheter). I motsetning til eldre trygdelover er folketrygdloven en utpreget fullmaktslov, som gir trygde-etaten relativt stort spillerom. Til tross for disse nyhetene er folketrygdens regelverk i hovedsaken preget av tidligere trygdelovgivning. Dette innebærer at den strukturering og utforming som folketrygdlovens regelverk har i dag, er mer bestemt ut fra historiske tilfældigheter enn ut fra rasjonelle overveielser.

Da arbeidet i Trygdelovutvalget hadde pågått i om lag ett år, holdt utvalgets formann, professor Asbjørn Kjønstad, et foredrag på landsmøtet for Trygdekontorenes Landsforening i Haugesund i 1982. Han la der fram 20 teser som burde være retningsgivende for Trygdelovutvalget.

Kjønstad satte opp disse tesene før Trygdelovutvalget ble etablert. Men foredraget ble ikke holdt før etter at utvalget hadde vært i stort sett arbeidet etter retningslinjene i disse 20 tesene. Nedenfor gjengir vi tesene kort. Det vil bli påpekt hvilke teser utvalget ikke har fulgt.

0.5.1 Det er et sterkt behov for en grundig gjennomgåelse og forenkling av den store tekstmengden i folketrygdsystemet

Folketrygdlovgivningens historie viser at det er behov for lovtekniske forenklinger på trygderettens område. De lovtekniske løsnings i folketrygdens regelverk har sin bakgrunn i historien, og det har ikke vært vurdert ut fra dagens forhold hvordan lovverket bør utformes. Det er hovedsakelig de politiske, administrative og økonomiske sider av trygdelovgivning som har vært utredet i årenes løp.

0.5.2 Man bør arbeide med en kodifiserende og konsoliderende lov, ikke en ny sosialreform

Forslag om mange og viktige realitetsendringer kan vekke stor politisk debatt. Forenklingshensynene kan dermed bli glemt eller skjøvet helt til side. Erfaringer fra forsøk på forenkling av annen lovgivning viser at det er nesten umulig å kombinere forenklingshensyn med store realitetsendringer.

En konsolidering av folketrygdloven må også ses som et ledd i den historiske utvikling. De enkelte trygdeordninger er blitt til på forskjellig tid og er preget av forskjellige prinsipper. Folketrygdloven er som nevnt blitt kalt en teknisk sammenføyning av gamle ordninger, og det er nå behov for en reell samordning av de forskjellige bestemmelser.

0.5.3 Loven bør bygges opp systematisk

Det er behov for en systematisk oppbygd lov, slik at man lett kan peile seg fram til den relevante bestemmelse uten å måtte bruke mengder av tid til å bla, lese og lete - som etter en nål i en høystakk.

En stor tekstmengde er ikke noe uovervinnelig problem hvis teksten er ordnet etter et logisk mønster. Det er ikke vanskelig å finne fram i et leksikon eller i en telefonkatalog. Nå er forholdet mellom forskjellige rettsregler langt mer komplisert enn mellom nummer og navn. Men vi har flere gode prinsipper for hvordan regler kan ordnes i rekkefølge, og disse prinsippene bør også tas i bruk ved struktureringen av trygdelovgivning.

Når man skal strukturere en tekstmengde, deler man inn teksten i baser der det som er

likt samles, og det som er ulikt skilles. Det blir da viktig å avgjøre etter hvilke kriterier man skal trekke de viktigste skillelinjene.

0.5.4 Man bør skille mellom reglene om trygdeytelsene og andre regler

Folketrygdlovgivningens regler bør først deles i to hovedgrupper, reglene om trygdeytelsene og andre regler. Den gjeldende lov bygger i stor grad på dette skillet. Reglene om trygdeytelsene er stort sett å finne i kapitlene 2 til 12, unntatt kapittel 6. Regler om medlemskap, finansiering, administrasjon, saksbehandling o.l. er å finne i kapitlene 1, 6 og 13 til 19. I forskriftssettene er de to typer av regler ofte smeltet sammen.

I en ny lov bør skillet mellom reglene om trygdeytelsene og andre regler gjennomføres konsekvent, og komme klart fram i loven. Dermed vil den som skal søke etter løsningen på et problem, nesten alltid vite hvilken del av loven søkingen skal rettes mot.

0.5.5 Blant reglene om trygdeytelsene bør det skilles mellom ytelser som skal dekke utgifter til livsopphold, og ytelser som skal dekke bestemte utgifter i forbindelse med sykdom, attføring, uførhet o.l.

Ytelser til livsopphold skal dekke utgifter til mat, klær, husvære, oppvarming, lys, møbler og andre forbruksartikler som vi vanligvis bruker vår arbeidsinntekt til å kjøpe. Vi må alle ha inntekt for å leve, og det er viktig at folketrygdloven inneholder klare regler om når og i hvilken utstrekning inntektsbortfall og forsørgertap skal kompenseres. Det må regnes som den mest sentrale oppgaven for folketrygdordningen å gi befolkningen økonomisk trygghet ved bortfall av inntekt og tap av forsørger.

0.5.6 Man bør skille mellom korttidsytelser, ytelser i omstillingsperioder og langtidsytelser

De forskjellige sosiale ytelser og tjenester kan gis i et lengre eller kortere tidsrom. Folketrygdsystemet skiller mellom korttidsytelser, ytelser i omstillingsperioder og langtidsytelser.

De som har et langvarig forhold til det sosiale hjelpeapparatet, vil som regel bli avhengig av det, og av de ytelser og tjenester det kan tilby. Sosialrettens regler er den del av rettsystemet som angår dem. Regulering av folketrygdens grunnbeløp og av særtillegget er av fundamental betydning for deres livssituasjon.

Etter dette bør man i folketrygdlovgivning

gen også i framtiden skille mellom korttidsytelser, ytelser i omstillingsperioder og langtidsytelser. Disse skillene bør gjennomføres mer konsekvent enn i dagens lovgivning, og bør gå klart fram for dem som skal lese loven.

0.5.7 Kapitlene i loven bør deles opp etter trygdebehovets årsak. Ytelsene til å dekke bestemte utgifter bør plasseres i egne kapitler

De enkelte ytelser til livsopphold har i dag navn etter hva som er årsaken til inntektsbortfallet og forsørgertapet. Det er sykepenger, fødselspenger, dagpenger under arbeidsløse, attføringspenger, uførepensjon, alderspensjon, etterlattepensjon, overgangsstønad til etterlatte og overgangsstønad til dem som har aleneomsorg for barn. Hver av disse ytelsene bør få egne kapitler i den nye loven.

Dessuten bør bestemmelsene om ytelser til dekning av nærmere bestemte utgifter plasseres i særskilte kapitler.

Utvalget har likevel funnet det hensiktsmessig å samle enkelte av disse ytelsene i et felles kapittel. Bestemmelsene som svarer til de gjeldende bestemmelser om attføringshjelp, stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen, hjelpestønad og grunnstønad er for eksempel samlet i utkastets kapittel 14. Bestemmelsene om fødselsstønad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad er samlet i utkastets kapittel 15.

0.5.8 Man bør skille mellom tildelingsregler, utmålingsregler og bortfallsregler

I den gjeldende folketrygdlov er tildelingsregler, utmålingsregler og bortfallsregler ofte vevd sammen på en måte som gjør loven unødig uoversiktlig. Det vil bli mye lettere å finne fram i loven dersom leseren vet i hvilken del av det enkelte kapittel de enkelte regler er å finne. Innenfor hvert kapittel i folketrygdloven bør det skilles mellom tre hovedtyper av regler:

- For det første må det avgjøres hvem som overhodet har rett til vedkommende ytelse. De første paragrafene må altså angi vilkårene for rett til ytelsen. Slike regler kaller vi ofte tildelingsregler.
- For det andre må ytelsens størrelse fastsettes. De neste paragrafene i kapitlet bør derfor omhandle beregning (utmåling) av ytelsen. Slike regler er blitt kalt utmålingsregler.
- For det tredje må loven gi regler om når ytelsen faller bort, og regler om forholdet mellom ytelsen og andre folketrygdytelser. Dette er regler om bortfall og intern samordning.

0.5.9 Grunnvilkårene for rett til trygdeytelser bør komme klart til syne for dem som leser loven, og bør stå i begynnelsen av de enkelte kapitler

I den gjeldende folketrygdlov er grunnleggende prinsipper ofte bortgjemt midt inne i lange og kompliserte paragrafer. Som eksempel på at viktige prinsipper er usynlige eller bortgjemt i loven, kan nevnes prinsippet om at det som regel bare er arbeidstakere som har rett til dagpenger under arbeidsløyse. Dette prinsippet er uttrykt i lovens § 4-3 nr. 2 første og sjette ledd. Her står det at dagpenger bare ytes dersom den trygdede har hatt en inntekt i tjenesteforhold som er minst 75 prosent av grunnbeløpet. Vilkåret deler folketrygdens medlemmer i to hovedgrupper - arbeidstakere som kan få dagpenger, og de andre, som ikke kan få dagpenger under arbeidsløyse. Et slikt grunnvilkår for rett til en trygdeytelse bør komme klart til syne for dem som leser loven, og bør stå i begynnelsen av kapitlet.

0.5.10 Folketrygdloven bør ha et formålskapittel som kan være en slags grunnlov om økonomisk trygghet i samfunnet

Den gjeldende folketrygdlov begynner med et kapittel som inneholder to meget forskjellige typer av regler. Det er § 1-1, som angir folketrygdens formål, og §§ 1-2 til 1-5 som gir regler om folketrygdens medlemmer. Disse to hovedgruppene av regler bør få hver sine kapitler i den nye loven.

Dessuten er det grunner som taler for å utvide formålskapitlet. Som nå bør det gå fram at folketrygdens formål er å gi ytelser ved sykdom, svangerskap og fødsel, arbeidsløshet, alderdom, uførhet, dødsfall og tap av forsørger. Folketrygden har dessuten gitt ytelser til ugifte mødre, og kan nå også gi ytelser til ugifte fedre samt til skilte og separerte forsørgere. Dette har hittil ikke stått i formålsparagrafen. Men for framtiden bør man åpent vedkjenne seg at disse gruppene er med i trygden ved å føye til «aleneomsorg for barn» som en situasjon der det kan gis trygdeytelser.

I et nytt formålskapittel bør man også formulere andre prinsipper som folketrygdloven bygger på. Det gjelder prinsippet om hjelp til selvhjelp og prinsippet om at folketrygden bare gir pengeytelser. Helseetaten og sosial-etaten yter tjenester, naturalier og annen praktisk hjelp.

I formålskapitlet bør det også tas inn bestemmelser om trygdeytelsenes rettslige kvalitet. Det vil si hvilken gjennomslagskraft trygderettens regler har. Medlemmene kan ikke fraskrive seg trygderettigheter ved privat avtale, se folketrygdloven § 18-10. Derimot

kan Stortinget endre loven slik at trygderettighetene innskrenkes, se § 18-11.

Det er tvilsomt om Stortinget kan devaluere verdien av allerede opptjente pensjonspoeng uten å komme i konflikt med Grunnloven § 97 om at lover ikke kan gis med tilbakevirkende kraft, og med § 105 om at ingen kan fratras eiendom uten full erstatning. For befolkningen er det viktig å kunne stole på at man får den tilleggspensjonen som man har regnet med på grunnlag av dagens regler, selv om samfunnets økonomi svikter mer eller mindre.

På denne bakgrunn bør folketrygdloven ha et formålskapittel som kan være en slags grunnlov om økonomisk trygghet i samfunnet.

0.5.11 Man bør hindre framveksten av et dobbeltsporet dekningsystem ved yrkesskade

Den gjeldende folketrygdlov har et eget kapittel 11 om yrkesskade.

Hovedprinsippet i folketrygdloven er at de samme former for ytelser kan gis ved yrkesskade som ellers. Men ved yrkesskade lempes det ofte på vilkårene for rett til ytelser, og ytelsene er vanligvis noe høyere. I tillegg kan de yrkesskadde få rett til en egen ytelse - yrkesskadeerstatning - som andre trygdede ikke har krav på.

At de yrkesskadde har bedre trygdedekning enn andre, skyldes først og fremst at de etter eldre lovgivning på enkelte punkter stod bedre enn de ville ha gjort etter de alminnelige prinsipper som folketrygdloven bygger på. Disse fordelene har lovgiverne ikke villet ta fra dem. Det har også spilt en rolle at en yrkesskade tidligere ikke kunne utløse noe erstatningskrav mot arbeidsgiveren. Dette prinsippet om ansvarsfrihet ble opphevet i 1976. Og i 1989 ble det innført en ordning med yrkesskadeersikring for arbeidstakere.

Etter gjeldende rett skal tre sett av regler anvendes når vilkårene er oppfylt både for rett til yrkesskadedekning og for rett til skadeserstatning. For det første skal den skadelidte ha dekning etter folketrygdens ordinære regler. For det andre kan folketrygdlovens regler om yrkesskade gi bedre økonomisk kompensasjon. For det tredje kan det bli en topperstatning etter yrkesskadeersikringsloven og etter skadeserstatningsloven kapittel 3.

Yrkesskadetrygden er blitt klemte mellom folketrygdens generelle trygdesystem på den ene siden og yrkesskadeersikringen og erstatningsretten på den andre siden. Yrkesskadetrygdens plass er blitt liten, og dens storhetstid er forbi. Men bør den gå mot en fullstendig undergang?

I en offentlig utredning om yrkesbetingede helseskader og folketrygden (NOU 1976:16) er det foreslått en harmonisering av folketrygdens ordinære ytelser og ytelsene ved yrkesskade. Dette innebærer at man bør ta sikte på dels å avskaffe særfordelene ved yrkesskade, dels å bedre folketrygdens ytelser i andre tilfeller. Forslaget er lagt på is i departementet.

Etter vedtakelsen av yrkesskadeforsikringsloven av 1989 er det nå i ferd med å vokse fram et dobbeltsporet system. Saker om yrkesskade blir først behandlet i trygdeetaten, som tar stilling til hvilke særlige ytelser som skal gis. Deretter blir sakene behandlet i forsikringsselskapene, som dekker et eventuelt resttap etter reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3.

Det kunne være hensiktsmessig at yrkesskadetrygden og yrkesskadeforsikringen ble sammenslått til en slags halvoffentlig ordning og regulert av en egen lov, f.eks. etter mønster av loven om ansvar ved bilulykker.

Utvalget har ikke tatt stilling til spørsmålet om folketrygdloven bør ha særregler for yrkesskadetilfellene, da dette ligger utenfor utvalgets mandat. Vi har plassert alle bestemmelsene om yrkesskade i slutten av hvert kapittel og i to egne kapitler (17 og 18). Disse bestemmelsene kan sløyfes hvis det er ønskelig at folketrygden ikke skal ha egne yrkesskaderegler. Dermed vil loven bli vesentlig forenklet.

0.5.12 Overflytting av bestemmelsene om medisinsk stønad til helselovgivningen

Utgiftene til helsetjenester dekkes i vårt samfunn stort sett av kommunene og fylkeskommunene og av staten over folketrygdens budsjett. Hovedstrømmen av de penger som utbetales fra folketrygden til helsetjenester, går til helseinstitusjoner og leger, og går altså ikke direkte til trygdens medlemmer. Folketrygden fungerer her som en finansieringskilde for helseetaten.

Det er således grunn til å sette spørsmålet ved om reglene for medisinsk stønad (folketrygdloven kapittel 2) fortsatt hører hjemme i folketrygdloven. Disse reglene bør kanskje tas inn i helselovgivningen - altså sykehusloven og loven om helsetjenesten i kommunene - slik at staten kan administrere og finansiere helsetjenesten direkte.

Staten yter i dag store tilskott til folketrygdens budsjett, men burde heller dekke utgiftene til helsetjenesten direkte over statsbudsjettet enn via folketrygdordningen.

I delutredningen (NOU 1986:11) drøftet utvalget om bestemmelsene om medisinsk stø-

nad fortsatt bør stå i folketrygdloven. Utvalget kom her til at det ikke ville foreslå endringer når det gjelder plasseringen av disse bestemmelsene. Men utvalget foreslo i delutredningen at fylkeshelsetjenesten burde finansieres direkte over statsbudsjettet. Vi viser til nærmere omtale i delutredningen.

0.5.13 Ansvar for yrkesmessig attføring og arbeidsformidling

Arbeidsdirektoratet og arbeidskontorene har i dag ansvaret for attføringstiltak og arbeidsformidling for alle grupper, både arbeidsløse og andre som har behov for yrkesmessig attføring.

Når det gjelder finansiering av attføringstiltak, er ansvaret fordelt på trygdeetaten og arbeidsmarkedsetaten. Trygdeetaten administrerer stønaden til yrkesmessig attføring for dem som har «sykdom, skade eller lyte». I loven er denne stønadsordningen kalt attføringshjelp. Benevnelsen er misvisende, da den tyder på at det dreier seg om attføringstiltak og ikke finansiering av slike tiltak. Videre administrerer trygdeetaten ordningen med utdanningsstønad til de etterlatte etter dødsfall og til dem som er alene med omsorgen for barn. Arbeidsmarkedsetaten administrerer ordningen med stønad etter folketrygdloven som kan ytes ved arbeidsløshet, og andre ordninger som er finansiert direkte over statsbudsjettet.

Det er behov for å legge hele ansvaret for dette området til ett organ og samle alle bestemmelsene om yrkesmessig attføring i én lov. Ansvaret for slik attføring og arbeidsformidling kunne i sin helhet legges til Arbeidsdirektoratet og arbeidskontorene. Virksomheten kunne da finansieres direkte over statsbudsjettet, og bestemmelsene om yrkesmessig attføring kunne tas inn i sysselsettingsloven.

Utvalget drøftet ovennevnte problemstilling i delutredningen. Vi kom her til at bestemmelsene om stønad til attføring fortsatt bør beholdes i folketrygdloven og administreres av trygdeetaten. Bestemmelsene om attføringshjelp er nær knyttet til bestemmelsene om stønad til livsopphold under attføring (attføringspenger). Men utvalget foreslår at bestemmelsene i lovens § 4-1 bokstavene b til f om ytelser til mobilitetsfremmende tiltak blir overflyttet til sysselsettingsloven. Etter forslaget skal disse ytelsene finansieres direkte over statsbudsjettet. Vi viser til nærmere begrunnelse for forslaget i delutredningen (NOU 1986:11), punkt 8.4.3.

0.5.14 Folketrygdlovens forskriftssystem bør stort sett avskaffes

Forskriftene som er gitt i medhold av folke-

trygdloven, utgjør fire ganger så stor reglemengde som selve loven. Det knytter seg flere problemer til dette. For det første er det for folk flest vanskelig å få tak i disse forskriftene. Et særtrykk av folketrygdloven kan man få kjøpt i bokhandelen, men forskriftene er langt på vei forbeholdt trygdeetaten - nesten på samme måte som lovene i det gamle Roma var forbeholdt Pontifikalkollegiet. For det andre er det vanskelig å lese og tilegne seg de tekster man finner i forskriftene. For det tredje er det ofte vanskelig å se hvordan regler i forskriftene skal kombineres med regler i loven.

Ut fra rettssikkerhetsbetraktninger bør folketrygdordningens forskriftssystem derfor stort sett avskaffes.

Når det gjelder ytelsene til livsopphold, som er av avgjørende betydning for den enkeltes økonomiske trygghet, bør reglene alltid kunne finnes i selve loven. Men når det gjelder takster for legehonorar o.l., er det nok nødvendig med forskrifter. Disse takstene er omfattende og detaljerte, og de endres ofte.

Det er ofte tilfeldig hvem som har fått fullmakt til å gi forskrifter. Noen av de gjeldende forskrifter er gitt av Kongen, andre av departementet og enkelte av Rikstrygdeverket. Man bør her få et enhetlig prinsipp. Det mest hensiktsmessige er at departementet gir alle forskrifter.

For at det overhodet skal gis forskrifter på et område, bør de inneholde en viss mengde regler. Dette er ikke alltid tilfellet i dag, da enkelte forskriftssett inneholder bare en setning eller to av selvstendig betydning. Disse setningene kan like gjerne tas inn i selve loven. Dessuten kan mye av det som i dag står i forskriftene, like gjerne stå i Rikstrygdeverkets rundskriv.

0.5.15 Viktige regler som i dag bare finnes i Rikstrygdeverkets rundskriv, bør tas inn i folketrygdloven

Rikstrygdeverkets rundskriv består stort sett av kommentarer, forklaringer og fortolkninger av lov og forskrifter. Men rundskrivene angir også mange viktige løsninger som ikke er omtalt i loven eller i forskriftene. Det gjelder for eksempel reglene om uførepensjonering av husmødre. Slike viktige regler bør tas inn i den nye folketrygdloven.

0.5.16 Bestemmelsene om kompensasjonstillegget og særtillegget bør tas inn i folketrygdloven

Ved siden av selve folketrygdloven har vi lovene om kompensasjonstillegg og særtillegg. Disse lovene bør innarbeides i folketrygdloven. Det byr ikke på særlige problemer

hvis man bare flytter de to særlovene inn i hovedloven, slik det ble gjort da de gamle trygdlovene ble innpasset i folketrygdloven. Nå må målet imidlertid ikke bare være en teknisk sammenføyning, men en reell integrasjon.

Loven om særtillegg bør innpasses i tilleggspensjonssystemet, slik at særtillegget blir en garantert minste tilleggspensjon fra folketrygden. Loven om kompensasjonstillegg kan oppheves, og pensjonistene må få kompensasjon for sitt tap.

0.5.17 Bruken av henvisninger bør reduseres drastisk

Et særlig problem ved folketrygdloven er alle de interne henvisningene. Flere typer av henvisninger er brukt i den gjeldende lov.

For det første har vi de diffuse henvisningene. Som eksempel kan nevnes at det er et vilkår for rett til fødselspenger at kvinnen har vært arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende «i tilsammen minst seks måneder i de siste ti måneder før fødselen og herunder vært sikret sykepenger».

Uttrykket «herunder vært sikret sykepenger» er ikke i stand til å vekke klare assosiasjoner om hva som er vilkårene for rett til fødselspenger. Antakelig er meningen at det vilkåret for rett til sykepenger som går ut på at inntekten på årsbasis må utgjøre minst halvparten av grunnbeløpet, også skal gjelde som vilkår for rett til fødselspenger. Dette bør heller sies uttrykkelig i loven enn ved en diffus henvisning.

For det andre har vi de presise, men unødige tungvinte henvisningene. Som eksempel kan nevnes folketrygdloven § 3-2 nr. 2: «Det foreligger ikke rett til sykepenger for arbeidsuførhet på grunn av en tilstand eller behandling som etter sin art ikke gir rett til stønad etter kapittel 2, jfr. bestemmelsene i §§ 2-1 og 2-10.» I § 2-10 står det at det ikke ytes stønad «for sykdom inntrådt i tidsrom hvori vedkommende ikke var stønadsberettiget etter bestemmelsene i dette kapittel». Dette prinsippet burde ha gått fram direkte av sykepengekapitlet.

For det tredje har vi henvisninger i tilfeller der et regelsett bygger på store deler av et annet regelsett, og der det ville bli svært mange og lange gjentakelser hvis man ikke skulle henvise. Som eksempel kan nevnes reglene om attføringspenger. For å kunne beregne attføringspengene etter kapittel 5, må man kunne reglene om uførepensjon i kapittel 8. For å kunne reglene om uførepensjon, må man kunne reglene om alderspensjon i kapittel 7. Og for å kunne reglene om alderspensjon, må man beherske reglene om folketryg-

dens beregningsfaktorer i kapittel 6. Dette er umulige krav å stille til dem som har gått ett år på sykepenger, og som deretter skal gå over på attføringspenger. Reglene om attføringspengenes størrelse må utformes slik at man etter nokså enkle regneoperasjoner kan komme fram til et bestemt kronebeløp. Om nødvendig bør reglene løsrives fra pensjons-systemet.

Denne tesen går derfor ut på at den kompliserte aktuarjussen i størst mulig grad bør erstattes av beregningsregler som folk flest kan beherske etter å ha gjennomgått grunnskolen. Det bør derfor foretas en drastisk reduksjon i folketrygdlovens henvisninger, og særlig i de aktuarmessige henvisningskjedene.

0.5.18 Folketrygdloven bør bestå av korte setninger med enkel setningsbygning

Folketrygdloven preges av lange og tunge setninger. Som eksempel kan nevnes § 10-5 nr. 2, som gir hovedregelen for beregning av pensjon til enke og enkemann: «Full pensjon består av en grunnpensjon som svarer til grunnbeløpet, tillagt 55 pst. av den tilleggs-pensjon som avdøde ville fått dersom avdøde på tidspunktet for dødsfallet var blitt berettiget til full uførepensjon, eventuelt 55 pst. av den tilleggspensjon avdøde var berettiget til som uførepensjonist regnet etter full uførhet eller som alderspensjonist.»

0.5.19 Det bør velges ord som folk kan forstå

Det er ikke tilstrekkelig at setningene er korte og enkle hvis det er brukt vanskelige ord. Hva er «erhvervsevne»? Og hvorfor forkortes prosent med de tre uforståelige bokstavene «pst.»? Årsaksskravet «på grunn av» forkortes undertiden med «p.g.a.».

Vanskelige ord og forkortinger bør unngås, eller i alle fall forklares i lovteksten. Ordvalget må nok undertiden være faglig, for presisjon er viktig når det skal angis kriterier for hvem som kan få en ytelse, og når det skal gis regler om beregning av ytelsen. Men ved siden av hensynet til presisjon må hensynet til at budskapet skal nå fram til leserne, tillegges vekt ved valg av ord som kan benyttes i loven.

0.5.20 Man må være villig til å ta omkostningene ved forenklingene

Det er nå i stor grad et spørsmål om å betale åndelige regninger for at man tidligere ikke har tatt seg den tid og tatt på seg det arbeid som kreves for å utarbeide en oversiktlig og klar lovtekst.

Etter at Trygdlovutvalget har fullført sitt arbeid, gjenstår det ennå mye som må gjøres. Utredningen skal sendes til organisasjoner og

institusjoner til uttalelse. Deretter skal departementet utarbeide proposisjon, og saken skal behandles i Stortinget.

Når den nye folketrygdloven er vedtatt, må Rikstrygdeverket utarbeide nye rundskriv, og trygdefunksjonærene må læres opp i en ny lov.

Den avlæring og nylæring som må skje i forbindelse med forenkling av trygdlov-givingen, har også positive sider. Det er behov for en ny gjennomtenking og en forenkling og nyredigering av Rikstrygdeverkets rundskriv. Dessuten kan det være en fordel at trygdeetaten får anledning til en grundig nyopp-læring.

Utvalget vil peke på at det her er snakk om å satse ressurser på kort sikt for å få gjennomført et nytt og forenklet regelverk på trygde-rettens område. Hvis en ikke er villig til å dekke denne engangsutgiften, vil en på lengre sikt få større utgifter på grunn av det inn-fløkte regelverket.

0.6 FORSKJELLIGE SYNSPUNKTER PÅ REGELFORENKLING

0.6.1 Innledning

Regelforenkling er et begrep med forskjellig innhold. Forenklinger kan foretas ved at reglene gjøres enklere, ved at administrasjonsrutinene gjøres enklere, eller ved at regelverket gis en enklere oppbygning eller enklere språkform. Det er hensiktsmessig å skille mellom materielle, administrative og lovtekniske forenklinger.

I de senere år er det skrevet flere utredninger som omhandler regelforenkling. Utvalget vil her gi en kort oversikt over synspunkter som Kristin Kjelland-Mørdre gjør gjeldende i sin bok «Om forenkling av regler» (1983).

Vi vil også gjøre rede for Hans Petter Gravers utredning om forenkling. Den er trykt i NOU 1987:18 Forenkling av rettsregler og rettslig regulering.

0.6.2 Former for forenkling

Kristin Kjelland-Mørdre sier innledningsvis en del om forenklingsproblematikken i sin alminnelighet, og om hva som ligger i forenkling av regelverk generelt.

Forenkling er et begrep med mange forskjellige aspekter. For det første kan en forenkle ved *deregulering*. Det vil si at en opphever regelverk som er overflødig. Kjelland-Mørdre hevder imidlertid at oppheving av et regelverk sjelden fører til et rettsomt rom: «Man oppnår bare å miste den hjelp de lov-festede reglene gir for å bestemme gjeldende rett. Forutsetningene for å innkassere en forenklingsevinst ved deregulering, må derfor

være at det regelverk som gjelder etter opphevelsen, er enklere enn det som ble opphevet.»

En annen form for forenkling kan foretas ved at en utformer en lov i et enkelt språk. Det vil si at en forenkler ved å øke *lesbarheten*. Som eksempel nevner forfatteren nettopp utferdigelse av en ny trygdlov. Hun sier her: «Ett poeng er imidlertid om språket i seg selv kan karakteriseres som enkelt. Et annet poeng er hvordan det språklige uttrykket fungerer som formidler av et norminnhold.»

Kjelland-Mørdre peker på at folketrygdordningen i seg selv er svært innfløkt. Det er satt mange forskjellige vilkår for rett til de ulike ytelsene. Ytelsene til livsopphold består av mange komponenter som utmåles etter forskjellige beregningsregler. Det vil derfor være en vanskelig oppgave å finne enkle uttrykksformer for dette meget innfløkte systemet. Folketrygdsystemet i seg selv vil altså sette grenser for de språklige forenklingmulighetene.

Trygdlovutvalget har søkt veiledning hos en språkkonsulent. Vi har tatt sikte på å nytte et så enkelt språk som mulig for å uttrykke meningsinnholdet i regelverket. En vesentlig del av utvalgets arbeid har nettopp gått på språklig forenkling.

En tredje form for forenkling består i å gjøre reglene lette å administrere. Kjelland-Mørdre nevner at det ofte vil oppstå en interessekonflikt mellom administrasjonen og de øvrige brukere av et regelverk.

For det fjerde går et aspekt av forenkling ut på å skape *harmoni* mellom reglene i den aktuelle loven og tilstøtende regelverk.

For det femte er det et aspekt ved forenkling som dreier seg om å sikre et *oversiktlig regelverk*.

Trygdlovutvalget har lagt stor vekt på å gjøre folketrygdens regelverk så oversiktlig som mulig. Den nye loven er disponert slik at kapitlene kommer etter hverandre i en logisk rekkefølge. Det enkelte kapitlet er disponert slik at bestemmelsene kommer etter hverandre i en systematisk rekkefølge. Hvert kapittel har fått en innledningsbestemmelse som gir en innholdsfortegnelse over kapitlet.

Kjelland-Mørdre konkluderer med at det finnes mange måter å forenkle regelverk på. De forskjellige forenklingaspektene peker ikke alltid mot samme resultat. Dersom man vurderer en form for regelforenkling mot interessene til de ulike brukergruppene, kan man se at en regelreform til fordel for én gruppe, samtidig fører til en forverret situasjon for en annen gruppe.

Det er således svært viktig at man har klart for seg hvilke målgrupper en forenkling skal tjene. Interessekonflikter vil dukke opp ikke

bare når det gjelder prioritering mellom forskjellige former for forenkling. Også med samme forenklingaspekt for øye kan ulike grupper ønske forskjellige resultater.

Målsettingen for et forenklingarbeid vil derfor avhenge av *hvem* en ønsker å lage det enkelt for. Trygdlovutvalget vil nedenfor komme nærmere inn på målene for sitt utredningsarbeid, hvem trygdlovgivningen skal forenkles for, og hvordan forenklingarbeidet er lagt opp.

0.6.3 Rettsregler og deres sosiale sammenheng

Hans Peter Graver har en noe annen vinkling på forenklingproblematikken enn Kristin Kjelland-Mørdre.

Vi skal her først se på hva Graver forstår med begrepet enkel rettsregel. Graver nevner følgende momenter som skal være med og avgjøre om rettsregler skal anses som enkle:

- Hvor lett eller vanskelig det er å sette seg inn i de skrevne rettsreglene. Dette avhenger blant annet av
 - regelverkets samlede oppbygning
 - språket i de enkelte tekster
 - de forutsetninger som borgerne har for å finne fram i og forstå budskapet i de ulike situasjoner
- Hvor lett det er å finne ut av innholdet i gjeldende rett på et område som har betydning for borgeren. Dette avhenger av
 - hvor lett det er å finne ut av de skrevne reglene
 - hvor oversiktig rettskildesituasjonen er
 - om rettskildene byr på vanskelige avveininger
 - hvilke muligheter som foreligger til å få hjelp og veiledning for å skaffe seg oversikt over rettstilstanden. Dette avhenger blant annet av tilgangen på juridisk bistand via
 - advokater
 - andre rettshjelpere
 - forvaltningen
 - interesseorganisasjoner
- Hvor byrdefull og omfattende den rettslige regulering på et område er. Dette avhenger blant annet av
 - mengden og arten av påbud og forbud (vilkår).

Graver understreker at rettsreglene inngår i en sosial sammenheng. Denne sammenheng kan variere avhengig av hva slags regel det er tale om, og det forhold som ulike personer eller grupper har til det aktuelle regelverket. Han skiller her mellom dommere, lovgivere og borgere.

Således framhever han at for dommeren «inngår lovregelen i en meningssammenheng og utgjør en av flere rettskildefaktorer som han bygger på for å komme frem til et resultat». Trygdlovutvalget vil peke på at det samme gjelder for saksbehandlerne i trygdeetaten.

«For lovgiveren er loven resultatet av en prosess som har ledet frem til en beslutning om å fastsette en lov. Loven er videre ofte et virkemiddel for den som har besluttet om den for å fremme et eller annet resultat. Hvilket resultat som skal fremmes er ofte vanskelig å bringe på det rene. ... For borgeren er loven av og til en grensesettende faktor i form av påbud eller forbud. I andre tilfelle er loven en ressurs og danner grunnlag for et krav, f. eks. mot forvaltningen.»

Trygdlovutvalget vil peke på at folketrygdloven nettopp er en slik ressurslov som danner grunnlag for krav mot det offentlige. For at folk skal kunne dra nytte av de ressurser som loven er bærer av, må den selvsagt ha en slik utforming at «tilbudene» når fram til folk.

Graver definerer forenkling slik: «Forenkling av rettsregler og rettslig regulering betyr da en best mulig tilpasning mellom regelverket og den sosiale sammenheng som det inngår i eller skal inngå i.»

Graver tar for seg hva lovgiverne kan gjøre med regelverket for å bedre tilpasningen til de ulike samhandlingssituasjoner. Han forutsetter at de mål som ligger til grunn for reglene, skal ligge fast. Når man skal arbeide med forenklinger, er det viktig å ha klart for seg hva som kan gjøres med et regelverk for at det skal bli enklere. Videre er det nødvendig å slå fast hvilke forutsetninger man bør ha.

Når det gjelder regelforenkling, er det en forutsetning

- at de mål som ligger til grunn for regelverket, ligger fast
- at lovgiveren har kunnskap om den sosiale situasjonen som reglene skal inngå i.

I teorien er det ulike syn på hva et enkelt regelverk innebærer, og på verdien av et slikt regelverk. Kjelland-Mørde forutsetter at enkelhet er en selvstendig egenskap ved et regelverk på linje med for eksempel karakteren av de normer regelverket består av. Graver har et annet perspektiv på hva som karakteriserer et regelverk som enkelt. Han mener at egenskaper ved regelverket kan påvirkes som ledd i en strategi for å oppnå enklere regler i form av bedre tilpasning. For eksempel er lovspråket et virkemiddel for å kommunisere et bestemt informasjonsinnhold til en mottaker.

«Det avgjørende er imidlertid om denne informasjonen når frem og oppfanges av brukeren på en måte som er nyttig for denne. Hvilke kanaler man bruker for kommunikasjon er i denne sammenheng ikke så avgjørende. Generelt må man kunne gå ut fra at lovspråket er et kommunikasjonsmiddel som er dårlig egnet til å formidle informasjon om rettstilstanden, blant annet fordi lovene alltid må tolkes for å finne frem til den norm som de er bærer av.»

Graver omtaler videre en annen indikator på enkelhet som ofte brukes. Det er graden av *nyansering* i regelverket. Men han mener at heller ikke den er noe egentlig mål på om reglene er godt tilpasset eller ikke. I denne sammenhengen nevner han trygdereglene. Hvor nyanserte regler man skal gi for trygdefunksjonærenes beslutninger, er etter Gravers mening avhengig av hvilke arbeidsoppgaver man vil at trygdekontorene skal utføre. «At regelverket er detaljert og omfattende er således ingen automatisk indikator på at reglene ikke er enkle, det er snarere en indikator på at de arbeidsoppgaver man er pålagt er mange og sammensatte.»

Graver mener at erfaringen viser at det ofte kan bære galt av sted å «forenkle» regelverket dersom man bare ser på egenskaper ved rettsreglene, og ikke den sammenheng de skal inngå i. «En kortfattet regel er gjerne enklere å lese enn en som er mer innfløkt, men den gir ikke alltid like god veiledning.»

Utvalget vil peke på at trygdesystemet er så komplisert i seg selv at det er vanskelig å framstille det ved et kortfattet regelverk. Det er nødvendig at de viktigste reglene går fram av selve lovteksten. Vi har derfor foreslått å flytte mange av de gjeldende forskriftsbestemmelser inn i den nye folketrygdloven. Dette medfører at lovteksten blir mer omfattende enn i dag. Men det blir enklere for folk å skaffe seg informasjon om reglene.

Graver omtaler i sin utredning spørsmålet om informasjon utelukkende bør formidles gjennom regelverket. Han mener at informasjon om hovedlinjene i et regelverk ofte vil være tilstrekkelig. Vi viser til NOU 1987:18, side 19:

«Informasjon om hovedlinjer kan (likevel) være nyttig fordi det kan danne grunnlag for en vurdering av om det er berettiget å ha tililit til de avgjørelser som treffes f.eks. av forvaltningen.

Det kan også danne grunnlag for en vurdering av om det er verdt å bruke ressurser på å sette seg nærmere inn i rettstilstanden med sikte på en rettsliggjøring.

Det er visse problemer knyttet til å la de skrevne rettsregler være kilden til informasjon om hovedlinjer i regelverket. Grunnen til dette er at rettsreglene også skal ha andre oppgaver, f.eks. danne grunnlag for avgjørelser truffet av rettsanvendere. ... De skrevne rettsregler må i slike situasjoner utformes slik at de kan være et effektivt beslutningsprogram, og inneholde bl.a. detaljerte anvisninger mht de eventuelle vurderinger som skal foretas, og eventuelle unntak fra hovedreglene.

Informasjon om detaljene i en rettstilstand støter på problemer fordi det ofte er snakk om mye og kompleks informasjon som skal formidles. Dette kan man ikke løse bare ved å minske omfanget og nyanseringsgraden av de

skrevne regler. Mange av de juridiske detalj-spørsmål oppstår fordi det må trekkes grenser mellom ulike rettsreglers anvendelsesområde. Mengden av grensespørsmål er ikke bare avhengig av regeltettheten, men er like betinget av hvor sammensatt og mangfoldig den livssituasjon er som reglene gjelder for. ...

Det ligger videre i måten rettslige avgjørelser treffes på, at vurderinger kommer inn i avgjørelsen av grensespørsmål. Man kan således ikke «deregulere» seg ut av nyansene i regelverket, fordi avgrensningsspørsmålene oppstår enten man har skrevne regler for dem eller ikke. Det man må gjøre for å løse dette problemet, er å se på virkeligheten på en mindre nyansert måte.»

Graver foreslår at det kan utarbeides populærversjoner av lover. En kan da tillate seg å sette pedagogiske hensyn i høysetet.

En viktig målgruppe for forenklingsarbeidet er de ansatte i trygdeetaten og personer som opptrer som rådgivere: advokater, sosialarbeidere, leger o.fl. Folketrygdlovgivningen er i dag vanskelig å sette seg inn i selv for jurister. De aller fleste som arbeider i trygdeetaten og sosialetaten, har ikke juridisk bakgrunn. Folketrygdloven og dens forskriftsjungel må virke uovervinnelig for mange av saksbehandlere.

0.7 UTVALGETS HOVEDSYNSPUNKTER PÅ FORENKLING

0.7.1 Juridisk, språklig og lovteknisk forenkling

Ifølge Trygdlovutvalgets mandat, se punkt 0.3.2, skal utvalgets arbeid hovedsakelig ligge på det juridiske, språklige og lovtekniske området. I prinsippet skal utvalget ikke foreslå materielle endringer og heller ikke påvirke utgiftsnivået i trygdebudsjettet. Utvalget skal legge fram forslag til et forenklet og mest mulig hensiktsmessig regelverk innenfor rammen av det gjeldende folketrygdsystem.

I mandatet er det presisert at utvalget skal legge særlig vekt på å utforme regelverket slik at det blir mest mulig forståelig for den enkelte, og at det blir lettest mulig å praktisere for trygdeetaten. Se punkt 0.3.2. Formålet med arbeidet er å øke rettssikkerheten på trygderettens område og øke effektiviteten i trygdeetaten. Hensynet til den enkeltes forhold til trygdlovgivningen er det helt sentrale i forenklingsarbeidet.

0.7.2 Informasjon til publikum

Trygdlovgivningen bør være utformet på en slik måte at den enkelte borger er sikret tilstrekkelig informasjon til å ivareta sine interesser. Trygdlovutvalget er klar over at det vil være urealistisk å ta sikte på å framstille det gjeldende trygdesystem på en slik måte

at enhver kan forstå hele systemet. Trygdesystemets kompleksitet gjør at denne oppgaven er umulig. Svært mange vil likevel forstå mye mer av den nye loven enn av den gjeldende folketrygdlov.

En lov som er bedre utformet lovteknisk, vil lette trygdeetaten i utarbeidingen av informasjonsmaterieell. Utvalget legger til grunn at en forenkling av regelverket er nødvendig av hensyn til arbeidet med informasjon til publikum. Når viktige bestemmelser som i dag står i forskrifter og rundskriv, blir tatt inn i selve lovteksten, vil det bli lettere for advokater og andre rådgivere å sette seg inn i regelverket. Dersom folketrygdloven får en slik utforming at regelverket blir oversiktlig for disse gruppene, vil det i neste omgang medføre at de vil bli i stand til å gi bedre informasjon til publikum.

Utvalget mener at en også i framtiden bør satse på informasjon via brosjyrer. Selv om en lov blir utformet så lettfattelig som mulig, vil den være vanskelig for folk flest. I Storbritannia har en lagt ned mye arbeid på informasjon ved hjelp av brosjyrematerieell. For det enkelte pensjons- og stønadsområdet er det laget en mappe som inneholder forskjellige informasjonsbrosjyrer. Dette systemet virker svært oversiktlig og greit. Når folk har skaffet seg innsikt i hovedprinsippene via brosjyrer, kan de lettere skaffe seg mer eksakt informasjon ved å lese lovteksten.

Utvalget vil peke på at informasjon til publikum kan gis ved en håndbok i trygderett. I Sverige gis det ut en bok med stikkordregister - en slags katalog på trygderettens område. Men denne boka inneholder utelukkende lovtekster. Det ville være hensiktsmessig å benytte dette prinsippet på en informativ tekst som er mer folkelig enn vanlige lovtekster.

0.7.3 Forskriftsbestemmelser inn i loven

Utvalget foreslår at forskriftsbestemmelser som er av materieell art, blir tatt inn i selve lovteksten. Vi har likevel beholdt forskrifter som inneholder en del bestemmelser om medisinsk stønad og folketrygdens finansiering og noen andre bestemmelser. Det gjelder her forskriftsbestemmelser som er så detaljerte, eller som endres så ofte at de ikke kan tas inn i loven.

De bestemmelser i de gjeldende forskrifter som ikke blir tatt inn i den nye loven, og som heller ikke på nytt må gis i forskrifts form, kan plasseres i Rikstrygdeverkets rundskriv.

Som nevnt i punkt 0.5.14 utgjør forskriftene fire ganger så stor regelmengde som selve loven. Siden en stor del av forskriftene er innarbeidet i utkastet til ny lov, er utkastet noe lengre enn den gjeldende lov. Utkastet har om

lag 25 prosent flere ord enn loven, og inneholder ca. 35 000 ord, mot ca. 28 000 ord i loven. Samlet vil tekstmengden i lov og forskrifter bli vesentlig redusert.

0.7.4 Lovtekst og lovkommentarer

Utvalget har funnet det nødvendig å skaffe seg en fullstendig oversikt over gjeldende regelverk og praksis. Dersom en skal kunne framstille trygdesystemet så enkelt som mulig, må en kjenne det i minste detalj. Da folketrygdens bestemmelser hovedsakelig bygger på bestemmelser i tidligere trygdelovgivning, er det også svært viktig å skaffe seg oversikt over denne lovgivningen og over tidligere praksis.

Utvalget har utarbeidet omfattende merknader til hver paragraf. Merknadene inneholder historikk, en omtale av gjeldende rett og utvalgets forslag. Omfanget av historikken varierer noe fra kapittel til kapittel. Dette skyldes delvis at stoffet er forskjellig på de ulike områder, og delvis at utvalgets arbeidsmetode har variert noe i utvalgsperioden, som har strukket seg over ni år.

Trygdelovutvalget har først og fremst arbeidet med utformingen av lovteksten. Det er ikke lagt like stor vekt på arbeidet med merknadene. De er heller ikke bearbeidet språklig med samme grundighet som lovteksten. Språkkonsulenten har gjennomgått hele lovteksten og de 12 første kapitlene av merknadene (ytelsene til livsopphold).

0.7.5 Lovens formål

På trygderettens område har det ikke vært vanlig å presisere i lovene hvilke formål de ulike ytelser skal dekke. Dessuten finnes det relativt sjelden formålsbetraktninger i forarbeidene til trygdelovene. Ettersom de tidligere trygdelover ble til under andre samfunnsforhold enn dem vi har i dag, er det naturlig at ikke de samme formålsbetraktninger passer for den någjeldende folketrygdlov som for tidligere lovgivning. Likevel bygger folketrygdlovens bestemmelser i stor utstrekning på tidligere bestemmelser og således indirekte på tidligere stilltiende formålsbetraktninger.

Trygdelovutvalget har forsøkt å finne fram til de formålsbetraktninger som er angitt for tidligere og gjeldende bestemmelser. Der det ikke er gitt formålsbetraktninger, har utvalget drøftet hvilke formål som sannsynligvis ligger til grunn for de forskjellige trygdeytelser.

Vi har foreslått å ta med en formålsbestemmelse i de fleste kapitlene. Formålet med den enkelte ytelse er i tilfelle tatt inn i innledningsparagrafen. Dessuten inneholder utkastet til den nye folketrygdlovs kapittel 1 bestemmelser om hovedformålet med trygdeordningen.

0.7.6 Disponering av den nye folketrygdloven

Utvalget har lagt vekt på disponeringen av lovteksten. I utkastet til kapittel 1 er lovens formål og grunnprinsipper angitt. Alle bestemmelser om hvem som er medlemmer i folketrygden (omfang), finnes i utkastets kapittel 2. Alle sentrale begreper er definert i utkastets kapittel 3. Etter disse generelle innledningskapitlene har utvalget samlet alle kapitlene som gir den enkelte rett til trygdeytelser.

Når det gjelder disse kapitlene, har utvalget først foreslått ni kapitler som omhandler ytelser til å dekke utgifter til livsopphold. Disse ytelsene er gruppert etter skillet mellom korttidsytelser, ytelser i overgangsperioder og langtidsytelser. Deretter har utvalget foreslått fire kapitler om ulike ytelser som skal dekke bestemte utgifter. Til slutt i kapitlene om trygdeytelser har utvalget foreslått to kapitler om yrkesskade. Etter disse kapitlene har vi foreslått sju kapitler som omhandler folketrygdordningens administrasjon og finansiering og forskjellige avsluttende bestemmelser.

Med hensyn til saksbehandlingsregler har utvalget bare foreslått å ta med regler som avviker fra forvaltningslovens bestemmelser, fordi vi forutsetter at forvaltningsloven gjelder når ikke noe annet er bestemt. Utvalgets forslag her innebærer en vesentlig forenkling.

I kapitlene om trygdeytelser har utvalget funnet det hensiktsmessig å skille mellom spesielle personkretsregler, regler som regulerer retten til en ytelse (inngangsvilkår), regler som regulerer retten til å motta en ytelse (stønadsvilkår), beregningsregler og opphørsregler.

Forslaget omfatter følgende kapitler:

Kapittel 1	Formål og oppbygning
« 2	Medlemskap
« 3	Grunnbegreper
« 4	Sykepenger
« 5	Stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg
« 6	Dagpenger under arbeidsløshet
« 7	Overgangsstønad ved sykdom
« 8	Overgangsstønad til enslig mor eller far
« 9	Overgangsstønad til tidligere familiepleier
« 10	Uførepensjon
« 11	Etterlattepensjon
« 12	Alderspensjon
« 13	Stønad ved helsetjenester
« 14	Stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte (attføringsstønad, hjelpestønad og grunnstønad)
« 15	Fødselsstønad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad
« 16	Stønad ved gravferd
« 17	Vilkår for yrkesskadedekning
« 18	Menerstatning ved yrkesskade
« 19	Administrasjon

- Kapittel 20 Saksbehandling i trygdesaker
- « 21 Utbetaling
 - « 22 Finansiering
 - « 23 Saksbehandling i avgiftssaker m.m.
 - « 24 Forskjellige bestemmelser
 - « 25 Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser

0.8 SPRÅKLIG ARBEID MED LOVTEKSTEN

0.8.1 Innledning

For språkarbeidet som for redigeringsarbeidet ellers er siktemålet forenkling. Dette gjelder både ordvalg og setningsbygning. Språket skal være klart og presist og samtidig best mulig forståelig for flest mulig.

Språklig forenkling vil si å nærme uttrykksmåten til en språkføring som folk oppfatter som naturlig. Når leserne ikke blir distraheret av språket, kan de konsentrere seg mer om innholdet.

Så langt som mulig bør uttrykksmåten i loven knyttes til allmennspråket. Det vil si en språkform som er felles for de ulike alders- og yrkesgrupper i vårt språksamfunn, og som har et allment kjent ordforråd og en enkel setnings- og periodebygning. (En periode er her teksten mellom to punktum.)

Selv om arbeidet med språket er viktig, må man være oppmerksom på at språklig forenkling ikke kan fjerne vanskene i et innfløkt stønadssystem. Men forenklingen av språket kan gjøre det lettere å se hvor selve systemet er særlig vanskelig.

De prinsippene for god sakprosa som er uttrykt i Finn-Erik Vinjes språkvetregler og i hans bok «Norsk i embets medfør» (2. utgave, 1986), er stort sett gyldige for lovspråket også. Dessuten har Finn-Erik Vinje nylig skrevet en veiledning i arbeidet for et enklere og mer forståelig språk i lover og annet regelverk. Denne veiledningen, som har tittelen «Lovlig språk», er utgitt av Justisdepartementet.

0.8.2 Noen språklige tendenser i den gjeldende folketrygdlov, med alternative formuleringer

0.8.2.1 Overdreven abstraksjon

I folketrygdloven som i mange andre lover finner vi en overdreven abstraksjon. Til vanlig er det subjektet som blir undertrykt. Ettersom subjektet ofte er et menneske, fører abstraksjonen da til at mennesket blir borte i teksten. Det må være nokså stusslig for en arbeidsløs som prøver å orientere seg om «Stønad under arbeidsløse m.v.», å få vite at i en viss situasjon *kan stønadstilfellet gjenopptas*. Her kunne det stått: *kan den trygdede få dagpenger på nytt*. Perspektivet er galt når de men-

nesker som loven skal tjene, oppfattes som administrative tilfeller.

Også visse verb kan føre til abstraksjon, f. eks. *foreligge* og *inntre*:

det foreligger rett til sykepenge - den trygdede har rett til sykepenge

rett til sykepenge inntre - den trygdede får rett til sykepenge

Formuleringene foran tankestreken er tatt fra den gjeldende lov. De alternative formuleringene etter tankestreken svarer til uttrykksmåten i utkastet til ny lov.

0.8.2.2 For mye substantivisk uttrykksmåte

Også en sterkt substantivisk uttrykksmåte fører med seg abstraksjon. I de tre siste av formuleringene nedenfor, der verbet er erstattet med et verbalsubstantiv på *-ing* eller *-else*, er det samtidig undertrykt hva eller hvem ytringen gjelder. (Et verbalsubstantiv er et substantiv som er dannet på grunnlag av et verb.) Dessuten blir teksten ikke bare mindre konkret, men også stivere når de tomme verbene *fant sted* og *skal skje* kommer inn i stedet for *ble utbetalt* og *skal etterbetales*.

hvis rimelighet tilsier det - hvis det er rimelig

utbetaling fant sted - beløpet/stønadens/ytelsene ble utbetalt

etterbetaling skal skje - ytelsen skal etterbetales

ved tiltredelsen av tjenesten - når han eller hun begynner i tjenesten

I de fire formuleringene nedenfor er ordleggingen svært abstrakt, med et verbalsubstantiv som har et substantiv i genitiv knyttet til seg. Når vi gir tanken en naturlig språklig form, blir det substantivet som står i genitiv, oftest subjekt i en leddsetning. Da må vi ta stilling til hvilken grammatisk tid hendingen eller handlingen skal uttrykkes i, og derfor blir ytringen mer konkret.

etter barnets fødsel - etter at barnet blir/ble født

før den tidligere ektefelles død - før den tidligere ektefellen døde

etter tjenestens opphør - etter at tjenesten er slutt

ved lovens ikrafttreden - når loven trer i kraft, da loven trådte i kraft

Det er formuleringene med verbalsubstantiv på *-en* som er mest alderdommelige. Denne avledningsendelsen hører ikke til det levende språk.

0.8.2.3 For mye passiv

Det er mye passiv i lovtekster, og må være det. Men passiv gjør oftest en tekst mer abstrakt. Teksten virker også fjernere og gråere for en vanlig leser, fordi den er så forskjellig fra talespråk og enkelt skriftspråk. Derfor bør vi heller ikke i lovspråket bruke mer passiv enn nødvendig. Der det ikke er spesielle grunner som taler for passiv form, bør vi velge aktiv. Når vi tar med subjektet, slik at setningen får aktiv form, er det ofte mennesket vi slipper til.

En formulering som går igjen i den gjeldende folketrygdlov er *før krav om stønad settes fram* og tilsvarende. Som regel står denne formuleringen i en periode der hovedsetningen har et personsubjekt. Overgang til passiv i tidssetningen er da temmelig umotivert, og kan gi det inntrykk at det er noen annen enn subjektet som skal sette fram kravet. I slike tilfeller skriver vi i utkastet: *før han eller hun setter fram krav om stønad*.

I det danske Justitsministeriets «Vejledning om sproget i love og andre retsfor skrifter» (1969) heter det:

«Når det handlende led er nævnt i sætningen, bør aktivformen normalt foretrækkes.»

Der den gjeldende folketrygdlov har *Sykepenger fra trygden ytes*, står det i utkastet: *Trygden yter sykepenger*. I stedet for *Sykepenger skal ytes av arbeidsgiveren i et tidsrom av inntil to uker* står det: *Arbeidsgiveren skal betale sykepenger i et tidsrom på opptil to uker*.

Om passiv, se ellers kommentarene til eksempel (13a) på side 100.

0.8.2.4 For lang avstand mellom ledd som hører sammen

For at en tekst ikke skal bli for tung å lese, er det viktig at avstanden er så kort som mulig mellom ledd som er deler av samme helhet. Den tyske grammatikeren Otto Behagel skrev (1932): «Den aller viktigste lov er at det som hører sammen for tanken, også skal stå sammen på papiret.» I de eksemplene fra den gjeldende folketrygdlov som følger her, er det ikke tatt hensyn til dette viktige prinsippet for språkforming.

Lovens § 15-5 nr. 3 første punktum:

«Departementet kan bestemme at det ved helseinstitusjon for langtidspasienter, herunder ved avdeling eller annen gruppering innen slik institusjon skal opprettes obligatorisk felles trivselsordning for pasientene.»

I eksemplet ovenfor er det 13 ord mellom det foreløpige subjektet *det* og verbalet (*predi-*

katet) skal opprettes. Alt det som skiller disse leddene, burde vært plassert bak verbalet:

Departementet kan bestemme at det skal opprettes en obligatorisk felles trivselsordning for pasientene ved en helseinstitusjon for langtidspasienter, herunder ved en avdeling eller en annen gruppering i en slik institusjon.

Men det kan bli enda verre. Lovens § 8-7 andre ledd lyder:

«Tillegg som nevnt i første ledd kan også tilstås hvis ektefellen er yngre enn 60 år, så lenge denne på grunn av omsorg for barn, på grunn av tilsyn og pleie av pensjonisten eller av andre grunner ikke med rimelighet kan ventes å skaffe seg arbeidsinntekt.»

De lange leddene som skiller subjektet og verbalet, til sammen 21 ord, burde stått i slutten av setningen:

Tillegg som nevnt i første ledd kan også gis hvis ektefellen er yngre enn 60 år, såfremt ektefellen ikke kan ventes å skaffe seg arbeidsinntekt på grunn av omsorg for barn, på grunn av tilsyn med og pleie av pensjonisten eller av andre årsaker.

Også i eksemplene (3a) på side 98, (10a) på side 99 og (14a) på side 100 er det langt mellom subjektet og verbalet.

Lovens § 15-1 nr. 6 første punktum:

«Er det grunn til å anta at arbeidsgiver, pensjonsordning eller offentlig myndighet har grunnlag for å kreve refusjon i ytelse etter loven her kan trygdekontoet, i den utstrekning Rikstrygdeverket bestemmer, uten hinder av bestemmelsen i § 18-4 nr. 1 første ledd, gjøre vedkommende kjent med den trygdedes rettigheter.»

Mellom hjelpeverbet *kan* og hovedverbet *gjøre* i eksemplet ovenfor er det 18 ord. Her ville det vært lett å bygge opp perioden slik at hovedverbet kom like etter hjelpeverbet og subjektet:

... kan trygdekontoet gjøre vedkommende kjent med den trygdedes rettigheter i den utstrekning Rikstrygdeverket bestemmer, og uten hinder av bestemmelsen i § 18-4 nr. 1 første ledd.

Lovens § 4-3 nr. 5 første ledd nest siste punktum:

«Til trygdet som har hevet dagpenger eller dagpenger og stønad under opplæring etter forskrifter fastsatt med heimel i § 4-1, bokstav c, og § 4-6 når slik stønad gir rett til ferietillegg, i tilsammen mer enn 8 uker hvert kalenderår, ytes et ferietillegg til brutto utbetalte dagpenger (grunnstønad under opplæring) inklusive forsørgertillegg, med 9 1/2 pst.»

I perioden ovenfor er det 40 ord mellom preposisjonsuttrykket *Til trygdet* og verbalet i hovedsetningen, *ytes*, to ledd som hører nær sammen for tanken.

Perioden er svært lang: 58 ord. Dessuten er den svært framtung (venstretung). Foran verbalet i hovedsetningen, som er balansepunktet, står det 42 ord. Det blir lettere å få tak i meningen i en lang periode dersom vi plasserer (verbalet i) hovedsetningen langt framme, slik at leserne blir satt på sporet før de prøver å få med seg resten av innholdet. Denne perioden er ellers så tettpakket med komplisert informasjon at den er praktisk talt ugjennomtrengelig.

0.8.2.5 For lange perioder

Finn-Erik Vinjes språkvettregel nr. 1 lyder: «Det er ingen skam å sette punktum.» I kommentaren skriver han: «En leservennlig periode har sjelden mer enn 22-25 ord.» Det er nok ikke alltid mulig å holde seg innenfor en slik grense i lovspråket. Men også i lovspråket bør en legge vinn på at periodene ikke blir unødvendig lange, at de blir så leservennlige som mulig. I den gjeldende folketrygdlov er dette ikke alltid tatt alvorlig nok. Det finnes perioder i loven som er enda lengre enn den i forrige eksempel. I § 3-19 første ledd, som følger her, er det ikke mye leservennlighet. Leddet har tre perioder (punktum), og både i den første og i den tredje perioden er det 77 ord:

«Til trygdet som er innlagt i helseinstitusjon godkjent i medhold av lov om sykehus eller lov om psykisk helsevern, og får oppholdet godtgjort etter denne lov eller i henhold til overenskomst med annet land, og som ikke forsørger ektefelle eller barn under 18 år som selv er trygdet eller går inn under § 2-1 nr. 2 skal sykepenger ytes med halvparten av fulle sykepenger fra og med den fjerde kalendermåned etter den måned forpleiningen tok til. Sykepengene skal likevel ikke være lavere enn beregnet etter minstegrunnlaget jfr. § 3-4 tredje ledd. Det samme gjelder den som er innlagt i privat forpleiningssted for trygdens regning eller i institusjon med rett til fri forpleining av det offentlige i medhold av andre lover, med unntak av sykehjem m.v. hvor det kan kreves vederlag etter § 2-2 annet ledd i lov om helsetjenesten i kommunene og institusjoner hvor det kan kreves refusjon etter § 7 nr. 2 annet og tredje ledd i lov om fylkeskommunalt ansvar for alkoholistinstitusjoner m.v.»

I den første perioden ville det ha hjulpet noe på lesbarheten om den andre og tredje relativsetningen var tatt ut og presentert som en egen periode (etter den andre perioden), der det for eksempel kunne stått: *Sykepengene skal ikke reduseres dersom den trygdede forsørger ...* I den tredje perioden burde alt det

som gjelder unntaket, vært tatt ut og plassert i en egen periode.

Om lange perioder, se også kommentarene til eksemplene (14a) og (14b) på side 100.

0.8.2.6 Omstendelig uttrykksmåte

De formuleringene nedenfor som står foran tankestreken, gir ikke mer informasjon enn de tilsvarende etter tankestreken. Finn-Erik Vinjes språkvettregel nr. 8 lyder: «Sløs ikke med ord og bokstaver.»

sykepenger etter denne lovs kapittel 3 - sykepenger etter kapittel 3

foreliggende ervervs muligheter - ervervs mulighetene

den resterende del av perioden - resten av perioden

i siste avsluttede kalenderår - i siste kalenderår (Ordet *kalenderår* betyr tiden fra og med 1. januar til og med 31. desember.)

de tre sist foregående år - de tre siste år den til enhver tid gjeldende lovgivning - den gjeldende lovgivning

ved beregningen av tilleggspensjonens størrelse - ved beregningen av tilleggspensjonen når det etter omstendighetene finnes rimelig - når det er rimelig

det ytes ikke dagpenger for den del av inntekten som overstiger 6 ganger grunnbeløpet - det ytes ikke dagpenger for inntekt over seks ganger grunnbeløpet

0.8.2.7 Nakne substantiv og nakne substantiverte partisipp

Det finnes svært mange «nakne substantiv» i den gjeldende folketrygdlov - substantiv i entall uten ubestemt eller bestemt artikkel.

Lovens § 3-7 første ledd andre punktum lyder:

«Til arbeidstaker som er unntatt etter første punktum, yter trygden feriepenger av sykepenger som arbeidsgiver får refundert fra trygden.»

Her svarer det nakne substantivet *arbeidstaker* til allmennspråkets *en arbeidstaker* og det nakne substantivet *arbeidsgiver* til allmennspråkets *arbeidsgiveren*.

I sitatet fra § 15-5 på side 87 er det fem nakne substantiv i én periode. Men oftest finner vi de nakne substantivene foran en relativsetning (her markert med *som*):

Arbeidsgiver som
Enslig kvinne som
Til alderspensjonist som
Til trygdet kvinne som

Denne måten å uttrykke seg på er i strid

med den naturlige uttrykksmåten til alle nordmenn. Men den unaturlige ordleggingen er ikke konsekvent gjennomført. I samme paragraf kan vi finne det kunstige *Kvinne som* og det normalspråklige *En kvinne som*.

Enda mer iøynefallende enn de mange nakne substantivene i folketrygdloven er de substantiverte partisippene som opptrer nakne. Det mest typiske her er perfektum partisipp av verbet *å trygde*, fulgt av en relativsetning: *Trygdet som*. (Jf. konstruksjonene med nakent substantiv på side 88.) Men dette nakne partisippet finner vi også i andre sammenhenger. Se eksempel (6a) på side 98.

Noen steder finner vi dessuten et pronomen som er brukt substantivisk, men nakent:

Til trygdet som arbeider i annens tjeneste

Her burde det stått:

Til en trygdet som arbeider i en annens tjeneste (Eller: i tjeneste hos en annen)

Særlig kuriøse er formuleringer med *trygdede*, som i vanlig norsk er ubestemt flertall, men som i folketrygdloven flere steder er brukt som om det skulle være bestemt entall, altså i betydningen *den trygdede*:

Dersom trygdede har inntekt

Retten til ytelse etter dette kapittel faller bort hvis trygdede inngår ekteskap

I utkastet til ny folketrygdlov bruker utvalget substantivet *medlem* i stedet for det substantiverte partisippet *trygdet*, og i de tilfellene der talespråket og enkelt skriftspråk har med en artikkel, er den også med i utkastet. Altså: *et medlem* eller *medlemmet*, ikke *det nakne medlem*.

I den gjeldende folketrygdlov brukes presens partisipp *gjenlevende* nesten konsekvent nakent, dvs. både i betydningen *en gjenlevende* og i betydningen *den gjenlevende*. Lovens § 10-5 nr. 1 første ledd lyder:

«Gjenlevende ektefelle har rett til pensjon dersom ekteskapet har vart i minst 5 år eller gjenlevende har eller har hatt barn med avdøde.»

I utkastet til ny lov har utvalget kledd på partisippet. Når en artikkel er med (den ubestemte artikkelen *en* eller den foranstilte bestemte artikkelen *den*), blir språket både klarere og mer naturlig.

Gjenlevende er ofte språklig sideordnet med *avdøde*. Det siste ordet kan valgfritt konstrueres med eller uten artikkel når det brukes substantivisk, som i det andre eksemplet ne-

denfor. Men for symmetriens skyld har vi tatt med artikkelen også der.

Utkastets § 11-6 første ledd:

«En gjenlevende ektefelle har rett til tilleggspensjon dersom den avdøde ektefellen hadde minst tre poengår (se § 3-13).»

Utkastets § 10-16 andre ledd:

«Grunnpensjonen beregnes på grunnlag av den avdødes trygdetid (se § 3-14) dersom den er lengre enn den gjenlevendes trygdetid.»

0.8.2.8 *Det mangler et «det»*

I mange passivsetninger står det i allmennspråket *et det* på den vanlige subjektsposisjonen. Dette *det* mangler oftest i folketrygdloven, noe som gjør språket unaturlig:

Til alderspensjonist som forsørger ektefelle, ytes ektefelle tillegg

I tillegg ytes feriepengar

Herunder kan bestemmes at

Allmennspråket har her et *det* etter *ytes* i de to første eksemplene og etter *kan* i det tredje eksemplet. I utkastet til ny lov er dette *det* tatt med i tilsvarende formuleringer.

Se også eksemplene (16a) og (16b) på side 101.

0.8.3 *Språklig inkonsekvens i den gjeldende folketrygdlov*

0.8.3.1 *Ervervs- og arbeids-*

I «Lovteknikk» (2. utgave, 1979) står det at det må stilles strenge krav til en konsekvent terminologi i loven. En vanlig feil er at det blir brukt forskjellige betegnelser for samme forhold. «Blant annet for å unngå tolkingstvil er det ønskelig å bruke *én* og *samme* betegnelse konsekvent i hele utkastet.»

I den gjeldende folketrygdlov er det et sant virvar når det gjelder sammensetninger med *erhvervs-* og *arbeids-*.

Kapitlene 7, 8 og 10 har *erhvervsinntekt*, mens kapitlene 3 og 11 har *arbeidsinntekt*.

Kapittel 6 har *erhvervsufør*, mens kapitlene 3 og 5 har *arbeidsufør* og *arbeidsuførhet*.

I utkastet til ny lov står det overalt *arbeidsinntekt*, *arbeidsufør* og *arbeidsuførhet*.

(Om utvalgets forslag til avløsning av den gjeldende lovs *erhvervsevne*, se side 93. Utvalget har heller ikke brukt ordet *erhvervsmulighet*, se side 94.)

0.8.3.2 *Legemsfeill/lyte*

I § 1-1 i den gjeldende folketrygdlov står det at folketrygdens formål er å gi stønad ved sykdom, *legemsfeil* osv. I kapittel 2 om «Medi-

sinsk stønad m.v.» står det at en trygdet har rett til stønad ved sykdom, skade, *legemsfeil* osv. Men i kapittel 5 om «Ytelser under attføring m.v.» og i kapittel 8 om «Uførepensjon m.v.» er det tale om sykdom, skade eller *lyte*.

I utkastet til ny folketrygdlov er ordet *lyte* brukt i alle de tilsvarende kapitlene. Det gjelder kapitlene 1, 7, 10, 13 og 14.

0.8.3.3 *Loven her, kapitlet her, paragrafen her / denne lov, dette kapittel, denne paragraf*

I den gjeldende folketrygdlov som i en del andre lover fra de senere år står det noen steder *loven her, kapitlet her, paragrafen her*. Dette er en unaturlig uttrykksmåte. Vanligvis bør vi heller skrive: *denne loven* (eller *loven*), *dette kapitlet, denne paragrafen*. Men det hender at det i teksten er nevnt en annen lov, et annet kapittel eller en annen paragraf like ovenfor. Da kan en formulering med *denne* eller *dette* bli tvetydig. Siden kravet til klarhet må gå foran kravet til naturlig uttrykksmåte, er det derfor god grunn til å godta en uttrykksmåte med *her* i slike tilfeller.

Det er imidlertid sjelden i en lovtekst at en annen lov eller et annet kapittel er nevnt like foran en generell henvisning til vedkommende lov eller kapittel. Derfor er formuleringene *loven her* og *kapitlet her* brukt unødvendig i de aller fleste tilfeller, og tjener da bare til å gjøre språket avstikkende og merkelig.

I den gjeldende folketrygdlov forekommer dessuten formuleringen *denne lov* eller *dette kapittel* i noen tilfeller i samme paragraf som *loven her* eller *kapitlet her*, og det er forvirrende med disse to uttrykksmåtene brukt i samme betydning like etter hverandre.

Formuleringen *paragrafen her* er det større behov for enn det er for *loven her* og *kapitlet her*. Det skjer nemlig oftere at en paragraf blir omtalt i lovteksten like etter at en annen er nevnt, enn det tilsvarende skjer når det gjelder lov eller kapittel. Likevel finnes det i den gjeldende folketrygdlov atskillig flere eksempler på bruk av *paragrafen her* uten rimelig grunn enn det finnes eksempler på bruk av denne formuleringen for å unngå tvetydighet. På den andre siden finnes det om lag like mange eksempler på uklar bruk av *denne paragraf* som det finnes på hensiktsløs bruk av *paragrafen her*.

Utvalget har lagt vinn på en bevisst holdning til uttrykksmåten *loven her, kapitlet her, paragrafen her*. Denne uttrykksmåten er unngått der den bare ville være unyttig lov-språksstaffasje, men den er brukt der den kan hjelpe til å gjøre teksten klarere.

(Om bestemt form av substantivet etter *denne, dette, disse*, se side 95.)

0.8.3.4 *Få tilsvarende anvendelse / gjelde tilsvarende*

Disse to uttrykkene er brukt om lag like mye i den gjeldende folketrygdlov. Den gamle juridiske formelen *få tilsvarende anvendelse* bør unngås, ikke bare fordi den er stiv og virker avleggs, men også fordi den kan gi leserne det inntrykk at den betyr noe annet enn uttrykket *gjelde tilsvarende*. Særlig uheldig er det å bruke de to uttrykkene tett sammen, slik det er gjort i folketrygdloven § 15-3 nr. 1:

«Bestemmelsene i § 15-1 nr. 1 og 3, får tilsvarende anvendelse når en ytelse blir satt opp eller ned på grunn av endrede forhold. Blir ytelsene satt opp, gjelder bestemmelsene i § 14-9 tilsvarende.»

Se også side 94.

0.8.3.5 *Giffastsette forskrifter*

I den gjeldende folketrygdlov er to ulike verb brukt i samband med forskrifter: *fastsette* og *gi*. Det første verbet forekommer oftest. Denne synonymvariasjonen virker noe uryddig. I § 3-7 står det at departementet *gir forskrifter*, i § 3-8 at det *fastsetter nærmere forskrifter*, i § 3-9 igjen at det *gir forskrifter*, og i § 3-10 at det *fastsetter forskrifter*. I §§ 8-10 og 10-5 er *fastsette* og *gi* brukt i forskriftshjemler innenfor samme paragraf.

I utkastet til ny folketrygdlov står det overalt at departementet *gir forskrifter*.

I den gjeldende folketrygdlov er det i om lag halvparten av forskriftshjemplene tale om *nærmere forskrifter*. Siden bestemmelsen i lovteksten ikke er en forskrift, er dette en ulogisk uttrykksmåte. Antakelig er adjektivet *nærmere* overført fra uttrykket *nærmere bestemmelser*, der det er grunnlag for å bruke dette adjektivet fordi utgangspunktet er en bestemmelse i teksten.

I den gjeldende folketrygdlov har omtrent tre firedeler av forskriftshjemplene fått aktiv form, mens omkring én firedel av dem er uttrykt i passiv: *forskrifter som fastsettes/gis av* ... I utkastet til ny lov har alle forskriftshjemplene aktiv form. Om aktiv/passiv, se ellers side 87.

0.8.3.6 *Relative adverb*

Det relative adverb om sted i den gjeldende folketrygdlov er *hvor* (f.eks. *sykehjem hvor*), men også *der* forekommer. Om situasjon eller tilfelle brukes *hvor* eller *der*.

Som relativt adverb om tid er det *hvori* som dominerer, med omkring tre firedeler av forekomstene. Resten er jevnt fordelt på *da* og *hvor*. Etter substantivene *tidsrom*, (*kalender*)-*måned* og (*kalender*)-*år* er *hvori* brukt svært ofte i folketrygdloven.

Adverbet *hvori* er oppført som foreldet i «Bokmålsordboka» (1986), og har lenge vært det.

I utkastet til ny folketrygdlov er *der* brukt som relativt adverb om sted, situasjon eller tilfelle, og *da* om tid.

0.8.3.7 Forkorting / ikke forkorting

Ordet *kapittel* er oftest skrevet helt ut i den gjeldende folketrygdlov, men det finnes også mange eksempler i teksten på at det er forkortet til *kap.* Dessuten er det forkortet i kapitteloverskriftene. I flere paragrafer, f.eks. i § 14-9, er både *kapittel* og *kap.* brukt.

Utkastet til ny lov har *kapittel* overalt.

Ordet *prosent* er forkortet til *pst.* de fleste stedene der det forekommer i den gjeldende folketrygdlov. Men i om lag én firedel av tilfellene er det skrevet helt ut. I § 10-5 er de to måtene å skrive ordet på brukt om hverandre. Forkorting *pst.* er for så vidt korrekt, men ordet bør ikke forkortes i løpende tekst, og det er ikke forkortet i lovutkastet.

Heller ikke uttrykket *på grunn av* bør forkortes i løpende tekst. Noen steder i folketrygdloven forekommer forkorting *pga.* (eller *p.g.a.*, som ikke er korrekt) ved siden av den fulle formen av uttrykket. Det gjelder for eksempel § 3-21 A nr. 3.

0.8.3.8 Tallord

Det er mye vakling i den gjeldende folketrygdlov med hensyn til skriving av tall. Der tallene angir måneder eller år, er de omtrent like ofte skrevet med sifre som med bokstaver. I § 3-21, som handler om fødselspenger, står det: «i tilsammen minst seks måneder i de siste ti måneder før fødselen». I § 3-21 A, som handler om omsorgspenger ved adopsjon (i utkastet til ny lov kalt adopsjonspenger), er tallene skrevet med sifre: «i minst 6 av de siste 10 måneder før adopsjonen».

I utkastet til ny lov er tall til og med *ti* skrevet med bokstaver. Der det er brukt både små tall og tall over *ti* om samme forhold, er alle tallene skrevet enten med bokstaver eller med sifre. I tilfeller der det regnes med desimaler (f.eks. ved pensjonspoeng), er også små tall skrevet med sifre.

0.8.3.9 Omtale av eller henvisning til flere paragrafer, kapitler osv.

Når to paragrafer skal nevnes og det skal stå og mellom dem, er det vanlig i juridiske tekster å bruke to paragraftegn foran den første paragrafen: §§ 7-2 og 7-3. Denne praksis er ikke gjennomført i den gjeldende folketrygdlov, men den er fulgt i mer en to tredeler av tilfellene. I de øvrige tilfellene er det brukt bare ett paragraftegn foran den første para-

fen, men paragraftegnet er gjentatt foran den andre paragrafen: § 8-4 og § 8-5.

To paragraftegn foran den første paragrafen viser at det dreier seg om (minst) to paragrafer, og de to tegnene skal leses «paragrafene».

Ut fra dette er det logisk å bruke flertall av substantivet når det er tale om flere kapitler, og også når det er tale om flere bokstaver. Men i den gjeldende folketrygdlov står det like ofte *kapittel* som *kapitlene* når to eller flere kapitler skal nevnes. I § 14-7 nr. 2 står det *kapittel 2 og 3*, og i § 14-7 nr. 3 *kapitlene 2, 3 og 5*. Ved inndeling i bokstaver står det i loven for det aller meste *bokstav*, ikke *bokstavene*, foran den første av to eller flere bokstaver. Enkelte steder brukes entall og flertall om hverandre, som i § 11-9 nr. 3:

«Vilkårene i § 10-1, første ledd, bokstav a og b og § 10-11, nr. 1, bokstavene a og b gjelder ikke.»

Utkastet til ny lov har flertall overalt der det dreier seg om to eller flere av de enhetene som brukes ved inndelingen av lovteksten: *kapitlene 7 og 10*, §§ 3-22 og 3-24, *bokstavene a og c*. (Ledd kommer ikke inn her. Det står ordenstall foran dette substantivet, og spørsmålet om entall/flertall av substantivet blir ikke aktuelt: *andre og tredje ledd.*)

I disse eksemplene gjelder det to kapitler, paragrafer eller bokstaver. Da står det og mellom tallene eller bokstavene. Når det gjelder mer enn to paragrafer eller bokstaver i rekkefølge, nevnes bare den første og den siste. Men ellers er praksis varierende i den gjeldende folketrygdlov med hensyn til paragrafer.

Godt over halvparten av henvisningene til mer enn to paragrafer i rekkefølge er skrevet slik: § 10-2 til § 10-5. De øvrige er skrevet slik: §§ 10-2 til 10-5.

Henvisningene til mer enn to bokstaver i rekkefølge er skrevet etter mønsteret *bokstav b-f*, noe som er lite heldig. Når en henviser til § 4-1 *bokstav b-f*, står den første bindestreken mellom kapittelnummeret og paragrafnummeret, og den andre har betydningen *til*. Siden det som skal uttrykkes med 4-1 og b-f er så ulikt, tar det seg dårlig ut med den symmetrien som de to bindestrekene gir.

Enten henvisningen gjelder to eller mer enn to paragrafer/bokstaver, bør den markere flertall. Slik bør det være enten paragrafene/bokstavene kommer i rekkefølge eller ikke.

Når henvisningen gjelder mer enn to bokstaver som kommer i rekkefølge, bør det stå *til* mellom dem som er nevnt, dvs. den første og den siste, tilsvarende det som er praksis ved henvisning til mer enn to paragrafer i rekkefølge.

I utkastet til ny lov er henvisningene til mer enn to paragrafer eller bokstaver i rekkefølge således skrevet etter dette mønsteret: §§ 10-2 til 10-5 og bokstavene b til f. Når det er henvisning til tre paragrafer i rekkefølge sammen med en eller flere andre paragrafer, er likevel alle de tre paragrafene i rekkefølge nevnt, ikke bare den første og den siste: §§ 4-24, 4-25, 4-26 og 4-30; §§ 4-12, 4-42, 4-43 og 4-44.

Som tidligere nevnt blir spørsmålet om entall/flertall av substantivet ikke aktuelt i henvisninger til flere ledd. Men ellers går henvisningene til mer enn to ledd i rekkefølge vanligvis inn i hovedmønsteret: *første til tredje ledd*. Utvalget har likevel i noen tilfeller nevnt hvert enkelt av tre ledd. Se eksempel (5b) på side 98. Her ville en uttrykksmåte med *første til tredje ledd* lyde mindre bra, for den ville føre med seg at teksten fikk to til like etter hverandre.

Også når det gjelder tre kapitler, har utvalget nevnt alle tre der det er ønskelig å bringe fram for bevisstheten hver enkelt av de ytelsene som gis etter disse kapitlene, som i utkastets § 11-8 andre ledd:

«Likestilt med arbeidsinntekt er ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6.»

Drøftingen av henvisning til to eller flere paragrafer har hittil bygd på at det dreide seg om sideordning av hele paragrafer. Ved en henvisning som gjelder et ledd, en bokstav eller et nummer i én eller flere av paragrafene, bør det ikke stå to paragraftegn foran den første paragrafen, men paragraftegnet bør gjentas foran den andre. Mønsteret bør altså ikke være §§ 3-10 nr. 2 og 11-3, slik det er i én tredel av slike henvisninger i den gjeldende folketrygdlov, men § 3-10 nr. 2 og § 11-3, slik det er i de øvrige to tredeler. Merk at vi her ikke kan si «paragrafene».

Noen ganger kan det også føre til uklarhet at det blir brukt to paragraftegn foran den første paragrafen i den slags henvisninger, og ikke noe tegn foran den andre paragrafen. Hvis nr. i eksemplet ovenfor hadde hørt til § 11-3, slik at det stod §§ 3-10 og 11-3 nr. 2, kunne henvisningen tolkes som om den gjaldt nr. 2 i begge paragrafene.

Når to (eller flere) paragrafer skal nevnes og det skal stå *eller* mellom dem (eller mellom de to siste), er det *ustø* skrivepraksis i den gjeldende folketrygdlov: § 7-4 *eller* § 11-13, §§ 3-6, 3-7 *eller* 3-8.

Her er det ulogisk å bruke to paragraftegn, for vi kan ikke si «paragrafene 3-6, 3-7 eller 3-8». I utkastet til ny lov gjentar vi ikke paragraftegnet foran den andre paragrafen. Når en

skriver § 3-22 *eller* 3-24, blir skriveskikken her parallell med den hevdvunne praksis der det står og mellom paragrafene, bare med den forskjell som følger av at det i det ene tilfellet er tale om en sum og i det andre om et alternativ. Denne måten å skrive på der det står *eller* mellom to paragrafer, er anbefalt i Finn-Erik Vinjes «Skriveregler» (5. utgave, 1990).

Det skrives vel alltid *kapittel 8 eller 11* og bokstav *b eller c*. Etter dette blir det altså samsvar i skrivemåten ved henvisning til kapitler, paragrafer og bokstaver også der det står *eller* mellom dem.

0.8.3.10 Tegnsetting

Det er stort underskudd på komma etter innskutte relativsetninger i den gjeldende folketrygdlov. Gjennomsnittlig mangler det et komma i denne posisjonen i én av fire paragrafer i loven. De lange periodene i § 3-19 første ledd, sitert på side 88, ville ha vært litt mindre vanskelige å lese dersom regelen om komma etter innskutt leddsetning var blitt overholdt (i første punktum komma etter *nr. 2*, og i tredje punktum komma etter *kommune*). I § 15-7 første ledd første punktum, sitert på side 99, ville et komma etter *samme tidsrom* ha spart mange lesere for å måtte lese perioden to ganger. I § 2-7 første ledd andre punktum, sitert på side 101, ville et komma etter *helsepersonell* ha gitt en slik rasjonaliseringsgevinst.

Der en leddsetning er sideordnet med en annen leddsetning, mangler kommaet temmelig ofte foran konjunksjonen (*og/eller*). Leddsetningene kan være vilkårssetninger, tidssetninger eller at-setninger, men for det meste er de relativsetninger. I § 3-6 nr. 1 andre ledd mangler det to komma:

«Ved arbeidsuførhet på grunn av yrkesskade som går inn under lovens kapittel 11 og som inntreffer i vedkommende arbeidsforhold gjelder ikke ventetiden i første ledd.»

I «Lovteknikk» står det at i henvisninger er komma mellom paragrafen, leddet, nummeret osv. overflødig, og bør sløyfes. De fleste av de mange henvisningene i den gjeldende folketrygdlov er skrevet i samsvar med dette, men i om lag en tredel av dem er det satt komma. Se sitatet fra lovens § 11-9 nr. 3 på side 91. Og i om lag en tredel av de paragrafene der det finnes én eller flere henvisninger med komma, finnes det også minst én henvisning uten komma - i tilsynelatende planløs veksling. For eksempel har §§ 1-2 og 11-5 begge tre henvisninger med komma, og henholdsvis fire og tre uten komma.

0.8.4 Noen ordvalgsproblemer

0.8.4.1 *Stønad, sykepenger, dagpenger, pensjon / ytelse*

I den gjeldende folketrygdlov er ordene *stønad* og *ytelse* til dels brukt om hverandre. Kapitlene 2, 3 og 4 har *stønad* i overskriften, men i overskriften til kapitlene 5, 10, 11 og 12 står det *ytelser*. I noen tilfeller er *stønad* og *ytelser* brukt i samme paragraf i samme betydning. Som eksempel kan nevnes § 14-8.

I utkastet til ny lov er ordet *stønad* brukt om ytelsene til livsopphold i overgangsperioder (kapitlene 7 til 9), som har benevnelsen *overgangsstønad*, og om de enkelte ytelser til å dekke bestemte utgifter (kapitlene 13 til 16). I ett av kapitlene om korttidsytelser til livsopphold (kapittel 5) er ytelsene omtalt som *stønad*, men i de to øvrige kapitlene er ytelsene kalt *sykepenger* (kapittel 4) og *dagpenger* (kapittel 6). De dagene et medlem mottar dagpenger under arbeidsløshet, heter likevel *stønadsdager*.

Ordet *stønad* er også brukt som et kollektiv i lovutkastet, nemlig i de kapitlene der de enkelte ytelsene er kalt *stønad*. I utkastet forekommer ikke ordet *stønad* i flertall.

Langtidsytelsene til livsopphold er i lovutkastet kalt *pensjon* (kapitlene 10 til 12). *Etterlattepensjon* er brukt som betegnelse for et overbegrep (kapittel 11). Inn under dette overbegrepet går de pensjonene som er kalt *pensjon til gjenlevende ektefelle*, *pensjon til gjenlevende skilt person* og *barnepensjon*.

I utkastets kapitteloverskrifter er etter dette følgende betegnelser brukt: *stønad*, *sykepenger*, *dagpenger* og *pensjon* (og dessuten *menestyrning ved yrkesskade* - kapittel 18). Ordet *ytelse* finnes ikke i noen kapitteloverskrift.

Men om det som blir gitt etter bestemmelse i flere kapitler, har utvalget brukt *ytelser*. Derfor heter det *ytelser til livsopphold*. Disse ytelsene omfatter jo både *stønad*, *sykepenger*, *dagpenger* og *pensjon*. I de kapitlene der det trengs et ord med et generelt innhold (kapitlene 20 og 21 om saksbehandling og utbetaling), står det overalt *ytelse*. Og siden vi ikke bruker ordet *stønad* i flertall, har vi også enkelte ganger behov for *ytelser* i *stønadskapitlene* for å omtale flere former for *stønad* innenfor det samme kapitlet.

Se ellers utkastets § 1-7 om hvordan lovutkastet er oppbygd.

0.8.4.2 *Ervervsevne/inntektsevne, arbeidsevne*

Ordet *ervert* og sammensetninger med det er ikke brukt i utkastet. Mange har sikkert vanskelig for å finne noen mening i dette ordet. I Kolbjørn Heggstads «Norsk frekvensordbok» (1982), som omfatter de 10 000 vanligste ord fra norske aviser, er det ikke med. Og mange forbinder ventelig ordet *ervert*

med selvstendig næringsvirksomhet. Det er enda verre at et ord blir misforstått enn at det ikke gir noen mening.

I de paragrafene der begrepet bak ordet *ervertsevne* første gang skal innføres i vedkommende kapittel, har utvalget brukt formuleringen *evne til å utføre inntektsgivende arbeid* (§§ 7-6 og 10-7). Deretter er denne evnen omtalt som *inntektsevne*. Dette ordet er nok atskillig mer forståelig enn *ervertsevne* også isolert sett.

Om en hjemmearbeidende ektefelles evne til å utføre arbeid i hjemmet har utvalget brukt ordet *arbeidsevne*.

0.8.4.3 *Full/hel*

I forbindelse med pensjon, dagpenger og overgangsstønad foreslår utvalget at disse adjektivene blir brukt slik:

Full grunnpensjon ytes til dem som har minst 40 års trygdetid.

Full tilleggspensjon ytes til dem som har minst 40 poengår.

Fulle dagpenger under arbeidsløshet ytes til dem som er helt arbeidsløse.

Hel overgangsstønad ved sykdom og hel uførepensjon ytes til dem som har tapt hele sin inntektsevne/arbeidsevne. *Hel alderspensjon* ytes til de pensjonister mellom 67 og 70 år som ikke får pensjonen redusert på grunn av arbeidsinntekt.

0.8.4.4 *Ord brukt i ulike sammenhenger når noe er eller blir redusert*

Om inntektsevnen/arbeidsevnen heter det i utkastet at den er *nedsatt*.

Om overgangsstønad ved sykdom og uførepensjon til dem som har tapt en del av sin inntektsevne/arbeidsevne, står det at ytelsen er *gradert*. Det samme ordet er brukt om sykepenger til dem som er delvis arbeidsuføre, om dagpenger til dem som er delvis arbeidsløse, om fødselspenger og adopsjonspenger til dem som er delvis borte fra arbeidet, og om alderspensjon til personer mellom 67 år og 70 år som får pensjonen redusert på grunn av arbeidsinntekt.

Om pensjonen til dem som har mindre enn 40 års trygdetid/mindre enn 40 poengår, står det i utkastet at grunnpensjonen/tilleggspensjonen *blir tilsvarende mindre*. Jf. formuleringen i den gjeldende lov: *utgjør grunnpensjonen en forholdsmessig del av full grunnpensjon* (§ 7-2) og *ytes forholdsmessig redusert tilleggspensjon* (§ 7-3).

Når ytelsen blir mindre fordi vedkommende har arbeidsinntekt, heter det at den blir *reduert*. Dette gjelder overgangsstønad til enslig mor eller far, overgangsstønad til tidligere familiepleier, pensjon til gjenlevende ektefelle, pensjon til gjenlevende skilt person og alders-

pensjon til den som er mellom 67 og 70 år. (Men når en alderspensjonist har fått pensjonen redusert på dette grunnlaget, omtales den som gradert alderspensjon, se ovenfor.) Også om ytelsene til medlemmer som oppholder seg i institusjon, heter det at ytelsene blir *reduisert*.

alminnelig funksjonsevne
anvendelse

får (kommer til) anvendelse
får (gis) tilsvarende anvendelse

arbeidsløyse

berettigede

bli berettiget til
være berettiget til
være stønadsberettiget
den berettigede

betinge

retten til sykepenger er betinget av at barn som betinger tillegg

dog

ervert

ervertsevne

ervertsinntekt
ervertsmuligheter

etterlatt

fastsette forskrifter

foreligge

det foreligger rett til sykepenger
inntil det foreligger rett til pensjon

forholdsmessig

forpleie

den forpleiede

forpleining

for så vidt angår

fortie (opplysninger)

i henhold til

ikrafttreden

inngå nytt ekteskap

inntil (foran talluttrykk)

inntre

rett til sykepenger inntre
dersom ny arbeidsuførhet inntre

med mindre

ikke med mindre

m.v.

nedkomst

nedkomststønad

oppebære

rike

i riket

her i riket

utenfor riket

samtlig

svare (avgift)

tilstå (en noe)

tilstås

0.8.5 Ord og uttrykk som ikke er brukt i utkastet

Her følger en liste over noen ord og uttrykk fra den gjeldende folketrygdlov som utvalget ikke har brukt i utkastet til ny lov. Etter tankestreken står det eller de ord/uttrykk som utvalget har brukt i stedet.

- funksjonsevne i dagliglivet

- gjelder, skal anvendes

- gjelder tilsvarende, gjelder på tilsvarende måte

- arbeidsløshet

- få rett til

- ha rett til

- ha rett til stønad

- den som har rett til stønaden

- det er et vilkår for rett til sykepenger at

- barn som gir rett til tillegg

- likevel, men

- evne til å utføre inntektsgivende arbeid, inntekts-
evne, arbeidsevne (se side 93)

- arbeidsinntekt

- inntektsmuligheter

- gjenlevende (ektefelle), tidligere (familiepleier).

Men: etterlattepensjon (se side 93)

- gi forskrifter

- medlemmet har rett til sykepenger

- inntil vedkommende får rett til pensjon

- tilsvarende

- pleie

- den som ble pleid

- pleie

- når det gjelder, med hensyn til

- holde tilbake

- etter, ifølge, i samsvar med, på grunnlag av, ut fra

- ikrafttredelse

- gifte seg igjen

- opptil

- medlemmet får rett til sykepenger

- dersom vedkommende blir arbeidsufør på nytt

- dersom ikke, hvis ikke, uten at

- bare når, bare hvis

- o.a., m.m., o.l., e.l., osv.

- fødsel

- fødselsstønad

- motta

- i Norge

- her i landet

- i utlandet

- alle

- betale

- yte, gi, innvilge

- (også:) få

tiltre

før han tiltrer tjenesten

treffe vedtak

trygdet

vilkår

vilkårene foreligger, er til stede

yrkesmessig attføring

utholde straff

- før han eller hun begynner i tjenesten

- gjøre vedtak

- medlem (i trygden)

- vilkårene er oppfylt, medlemmet fyller vilkårene

- yrkesrettet attføring

- sone straff

Tradisjonelt har preposisjonen *inntil* vært mye brukt foran talluttrykk: *inntil* tre år. I den gjeldende folketrygdlov står det oftest *inntil* i slike sammenhenger. Men i talespråket og i talespråksnært skriftspråk er det *opptil* som er det vanlige ordet foran talluttrykk. Derfor har vi valgt dette ordet i utkastet til ny folketrygdlov.

Før fødselen kan det ytes fødselspenger i opptil 60 stønadsdager.

Ordet *inntil* har vi bruk for som tidskonjunksjon:

Stønad til barnetilsyn ytes *inntil* barnet har fullført tredje skoleår.

I den gjeldende folketrygdlov brukes ordet *nedkomst* i kapitlene 1 og 2, både *nedkomst* og *fødsel* i kapittel 12 og bare *fødsel* i kapittel 3. Kapittel 10 har *nedkomststønad* og kapittel 3 *fødselspenger*.

Substantivet *nedkomst* er i dag foreldet i vanlig sakprosa. I «Bokmålsordboka» (1986) og «Tanums store rettskrivningsordbok» (1989) er det ikke ført opp en eneste sammensetning med *nedkomst*, men henholdsvis 16 og 44 sammensetninger med *fødsel*. I utkastet til ny folketrygdlov bruker utvalget *fødsel* og *fødselsstønad*.

Verbet *oppebære* forekommer hyppig i den gjeldende folketrygdlov, men det finnes vel ikke en nordmann som bruker dette ordet i sitt naturlige språk. Som regel kan det avløses av *motta*.

Verbet *tilstå* i betydningen *yte, gi, innvilge* er mye brukt i den gjeldende folketrygdlov, men er et papirord som bør skiftes ut. Ordet er ikke registrert i «Bokmålsordboka» i denne betydningen, og det er grunn til å tro at den er ukjent for de aller fleste nordmenn. Derimot er *tilstå* selvsagt svært vanlig i betydningen *vedgå, bekjenne, avlegge tilståelse*.

Uttrykket *treffe vedtak* er en krysning av *treffe beslutning* og *gjøre vedtak*. I «Bokmålsordboka» er *gjøre vedtak* ført opp, ikke *treffe vedtak*.

0.8.6 Kjønnsnøytralitet

Utkastet til ny folketrygdlov oppfylder kravet i «Lovteknikk» om kjønnsnøytralitet i valg

av ord og uttrykk. Utvalget har brukt *han eller hun*, ikke *han*, i henvisninger til substantiv som omfatter begge kjønn, selv om dette fører til at teksten blir noe lengre og tyngre. For å unngå å gjenta *han eller hun* for ofte har utvalget brukt kjønnsnøytrale substantiv som *medlemmet* og *arbeidstakeren* noe mer enn det ville være naturlig i en sakprosaetekst ellers. Noen ganger står disse substantivene i flertall, slik at det kan vises til dem med *de*. Ordet *vedkommende* er brukt i noen utstrekning i henvisninger, særlig der det ville virke pedantisk å gjenta substantivet eller *han eller hun*. I kapitlene 8, 9 og 15, der de aller fleste av de medlemmene det gjelder er kvinner, står det *hun eller han* i stedet for *han eller hun*.

0.8.7 Ordformer

I moderne bokmål blir det i tale nesten alltid brukt bestemt form av substantivet etter *denne, dette, disse*. For det aller meste er språkbruken slik i skrift også. Men i lovene står det oftest *denne lov* osv. Utvalget har gjennomført bestemt form (bortsett fra i enkelte faste uttrykk). I utkastet heter det altså: *denne loven, denne paragrafen, denne retten; dette kapitlet, dette leddet, dette tidsrommet; disse vilkårene, disse bestemmelsene, disse ytelsene*.

Det er mye vakling mellom *annen* og *andre* (i intetkjønn *annet* og *andre*) som ordenstall i moderne bokmål. I lovene er nok *annen* og *annet* mest brukt, f.eks. i *annet ledd*. Men det heter som regel *for det andre*. Utvalget har brukt *andre* som ordenstall i utkastet til ny folketrygdlov, altså *andre ledd*.

Her følger fire sentrale ord som forekommer i ulike former i den gjeldende lov. I utkastet til ny lov er én form gjennomført.

Loven	Utkastet
tilskott/tilskudd	tilskott
utdannelse/utdanning	utdanning
fastsettelse/fastsetting	fastsetting
tilfelle/tilfeller (ubestemt flertall)	tilfeller

I loven står det like ofte *forøvrig* (sammenkriving) som *for øvrig* (særskriving), og oftere *tilsammen* enn *til sammen*. Særskriving er obligatorisk: *for øvrig* og *til sammen*.

Når folketrygdloven går til sjøs, heter det konsekvent *ombord og utenriks fart*. Det skal være omvendt: *om bord og utenriksfart*.

0.8.8 Henvisninger

I lovutkastet er henvisninger innledet med *se*, ikke med *jf*. Dette er bedre, siden formålet med henvisningene er at leserne skal finne noe som ikke er uttrykt på det stedet en henviser fra; det dreier seg ikke om å jamføre (sammenligne).

Foran *se* står det komma eller punktum dersom henvisningen gjelder et saksforhold eller en bestemmelse. Se sitatet fra utkastet i eksempel (19b) på side 102. Punktum er valgt når enten setningen foran eller selve henvisningen er forholdsvis lang, slik at et punktum vil gjøre det lettere å få med seg innholdet ved første gangs lesing.

Dersom henvisningen skal gi forklaring på et ord/uttrykk eller definisjon av et begrep, står den i parentes. Se sitatene fra utkastet på side 89.

Hvis teksten i en paragraf har karakter av en liste der henvisningene viser hvor i utkastet noe er behandlet, kan de stå i parentes uten at *et se* er tatt med. Se sitatet fra utkastet i eksempel (21b) på side 102.

0.8.9 Punktoppstillinger

Punktoppstillinger hjelper leserne til å få oversikt over stoffet. Slike oppstillinger er mye mer brukt i utkastet til ny folketrygdlov enn i den gjeldende lov. Det gjelder ikke minst oppstillinger der punktene utgjør vilkår, eller omstendigheter som det legges vekt på.

Utkastets § 11-3 andre ledd:

- «Likevel ytes det pensjon til den som ikke er medlem i trygden, dersom
- a) den gjenlevende ektefellen hadde vært medlem i minst 20 år før dødsfallet,
 - b) den avdøde ektefellen hadde vært medlem i minst 20 år, eller
 - c) den avdøde ektefellen hadde minst tre poengår (se § 3-13).

Utkastets § 2-6 andre ledd:

- «Ved vurderingen av spørsmålet om en person kan tas opp som frivillig medlem, legges det vekt på
- om søkeren tidligere har vært medlem i trygden,
 - om søkeren er medlem i en utenlandsk trygdeordning,
 - om ektefellen er medlem i trygden,
 - hvor lenge søkeren har oppholdt seg i Norge,
 - hvor lenge søkeren skal oppholde seg i Norge,
 - hvor sterk tilknytning søkeren ellers har til det norske samfunnet.»

I det første eksemplet ovenfor står konjunksjonen *dersom* i teksten over punktene. Oppstillingen har ett punkt der subjektet er *den gjenlevende ektefellen*, og to punkter der subjektet er *den avdøde ektefellen*. Da kommer innholdsstrukturen best fram ved at punktene begynner med subjektet.

Når punktene har samme subjekt, står både konjunksjonen og subjektet i teksten over punktene, slik at punktene begynner med verbalet.

Utkastets § 2-13 første ledd:

- «Pliktig medlemskap i trygden opphører dersom medlemmet
- a) har oppholdt seg i utlandet i 12 måneder, eller
 - b) tar opphold i utlandet som skal vare mer enn 12 måneder.»

I andre tilfeller blir punktoppstillingen mest lesbar ved at konjunksjonen (*dersom, om, når osv.*) er med i hvert punkt. Ofte kan leserne da raskere se hva oppstillingen går ut på. Dessuten gir det et godt inntrykk at punktene har en symmetrisk form.

Utkastets § 4-18 første ledd:

- «En arbeidsgiver kan forsikre seg mot ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden
- a) når de samlede lønnsutbetalingene i det foregående året ikke overstiger 40 ganger grunnbeløpet, eller
 - b) når arbeidsgiveren ansetter en arbeidstaker for under tre måneder.»

Hvis punktene skal utgjøre alternative vilkår osv., som i det første, tredje og fjerde eksemplet ovenfor, står det *eller* etter det nest siste punktet.

Hvis alle vilkårene må være oppfylt samtidig, står det *og* etter det nest siste punktet. I slike tilfeller bør konjunksjonen plasseres i teksten over punktene, slik at vilkårssetningene får en felles konjunksjon.

Utkastets § 11-14 første ledd:

- «En gjenlevende skilt person har rett til pensjon dersom
- a) vilkårene i §§ 11-2 og 11-3 er oppfylt,
 - b) vedkommende ikke har giftet seg igjen,
 - c) den tidligere ektefellen døde innen 5 år etter skilsmissen, og
 - d) ekteskapet varte i minst 25 år, eller i minst 15 år hvis ektefellene hadde barn sammen.»

Den gjeldende lov er noe uryddig når det gjelder formen i punktoppstillinger. Loven veksler mellom punktum og buestrek (høyreparentes) etter bokstavene, noen ganger til og med i samme paragraf. Ifølge Finn-Erik Vinjes «Skrivereregler», som er anbefalt for offentlig

bruk av Kirke- og kulturdepartementet, skal det stå buestrek, ikke punktum, etter bokstavene i punkttoppstillinger. (Buestreken kan sløyfes.)

I eksemplet nedenfor fra den gjeldende lov og i en del tilsvarende punkttoppstillinger i loven er det brukt kolon etter teksten over punktene. Kolon skal brukes på samme måte i punkttoppstillinger som i løpende tekst, dvs. der det er naturlig med en liten stans i lesingen, f.eks. etter *følgende*. Men kolon skal ikke brukes når hvert enkelt punkt er en fortsettelse av teksten over punktene. Da skal punktene heller ikke åpne med stor forbokstav, som de gjør i dette eksemplet.

Lovens § 10-1 nr. 2:

«Vilkåret i nr. 1 første ledd bokstav a gjelder ikke for:

- a. Tilleggspensjon med grunnpensjon etter en trygdetid som svarer til det antall poengår tilleggspensjonen ytes etter.
- b. Grunnpensjon, dersom enten gjenlevende eller avdøde har minst 20 års botid.»

Utvalget har sløyfet komma etter punktene i oppstillinger med forholdsvis korte punkter. Men i oppstillinger der ett eller flere av punktene inneholder en leddsetning, står det komma etter punktene.

Utkastets § 13-4 andre ledd:

«Egenandelstaket gjelder følgende helsetjenester:

- a) legehjelp, se § 13-5
- b) psykologhjelp, se § 13-7
- c) viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr (forbindingssaker, kanyler m.m.), se § 13-13
- d) dekning av reiseutgifter, se § 13-15
- e) røntgenundersøkelse, se § 13-20.»

Utkastets § 6-3 første ledd:

«For å få rett til dagpenger må medlemmet være villig til

- a) å ta ethvert arbeid som er lønnet etter tariff eller sedvane,
- b) å ta arbeid hvor som helst i landet,
- c) å ta arbeid uavhengig av om det er på heltid eller deltid.»

De fleste punkttoppstillingene i utkastet har bokstavpunkter. Men i tilfeller der oppstillingen skal være en momentliste som ikke nødvendigvis er uttømmende, er det brukt strekpunkter. Se det andre eksemplet på side 96.

0.8.10 Inndeling i paragrafer

Det er omtrent dobbelt så mange paragrafer i lovutkastet som i den gjeldende lov. Forskjellen skyldes dels at mye stoff fra forskriftene er tatt inn i utkastet, dels at paragrafene jevnt over er kortere i utkastet enn i den gjeldende lov.

Noen paragrafer i den gjeldende lov er svært lange. Som eksempel kan nevnes § 4-3, som fyller om lag to og en halv side i særtrykket av loven, og § 3-21, som fyller vel to sider.

Loven mangler paragrafoverskrifter. (Kapittel 3 har likevel undertitler som i noen tilfeller omfatter bare én paragraf.)

Når paragrafene ikke har overskrifter, kan fristelsen bli stor til å putte likt og ulikt inn i dem ved lovrevisjoner. Og for leserne vil en lang paragraf uten overskrift være som en tett tilsnørt forundringspakke.

I utkastet til ny folketrygdlov er det bare én paragraf (§ 5-7) som har mer enn sju ledd, og det er bare fire paragrafer som har så mange ledd. Siden paragrafene fikk en rimelig lengde, var det ikke nødvendig å dele dem inn i nummer. Dette gjør det lettere å henvise. Paragrafoverskriftene gir oversikt over innholdet i de enkelte paragrafer, og første paragraf i hvert kapittel, med overskriften *Innledning*, gir oversikt over hva paragrafene i hele kapitlet handler om.

0.8.11 Eksempler på uttrykksmåten i utkastet til ny folketrygdlov sammenholdt med uttrykksmåten i den gjeldende lov

I de fleste tilfeller er utkastet redigert så mye annerledes enn den gjeldende lov at det ikke er mulig å sammenligne formuleringene. Men noen paragrafer eller deler av paragrafer er så parallelle i innhold at de kan gi et inntrykk av den språklige forskjellen mellom de to versjonene.

Eksemplene fra den gjeldende folketrygdlov er betegnet med a bak nummeret og eksemplene fra utkastet med b bak nummeret.

Vi har prøvd å ordne eksemplene slik at hvert par av eksempler (a og b) hovedsakelig skal illustrere et bestemt språktrekk. Men siden eksemplene er autentiske, kan de også inneholde noe annet som er verdt å merke seg, og som derfor er nevnt i den innledende kommentaren.

0.8.11.1 Ord og uttrykk

I loven er verbet *anse* (i passiv) ofte brukt sammen med et annet ord som uttrykker en vurdering. I eksempel (1a) gjelder det substantivet *bedømmelse*, men det kan også være adjektiv som *nødvendig*, *hensiktsmessig* eller *rimelig*. I slike tilfeller har vi byttet ut *anses* med *er*. Det skjønnsmessige bør ikke angis mer enn én gang i samme setning. Se også eksemplene (14a) og (14b).

Vi har tynnet ut i lovens rikholdige samling av *anses* i andre sammenhenger ved å erstatte mange av dem med *regnes*, som er et mer allmennspråklig ord. Hyppig bruk av *anses* gir teksten et gammeldags preg.

Lovens § 8-3 andre ledd:

- (1a) «Ved bedømmelsen av i hvilken grad ervervsevnen skal anses nedsatt, tas hensyn til den trygdedes reelle muligheter for ervervsinntekt eller innsats i et arbeid som høver for ham, sammenlignet med tilsvarende muligheter før han ble ufør.»

Utkastets § 10-7 andre ledd:

- (1b) «Ved vurderingen av hvor mye inntektsevnen er nedsatt (hvor høy uføregraden er), skal de inntektsmulighetene som vedkommende nå har, sammenlignes med de inntektsmulighetene som vedkommende hadde før sykdommen, skaden eller lytet oppstod.»

Også i eksempel (2a) er *anses* brukt på en overforsiktig måte, men her svarer det til *blir*.

Lovens § 10-11 nr. 2 fjerde ledd:

- (2a) «Barnepensjon som er beregnet for to eller flere barn, anses gitt med like stort beløp til hvert barn.»

Utkastets § 11-18 fjerde ledd:

- (2b) «Barnepensjon for to eller flere barn summeres, og gis med like stort beløp til hvert barn.»

Det sammensatte verbet *medregnes* i eksempel (3a) virker stivt. I eksempel (3a) er det også svært lang avstand mellom subjektet *arbeidstakeren* og verbalet *blir arbeidsufør*, hele 11 ord, og setningen er kronglete.

Lovens § 3-6 nr. 3 første ledd andre punktum:

- (3a) «Dersom arbeidstakeren etter å ha vært fraværende på grunn av sykdom på nytt blir arbeidsufør innen 14 dager, medregnes den tidligere fraværsperioden ved beregningen av arbeidsgiverperioden.»

Utkastets § 4-16 tredje ledd:

- (3b) «Når det er gått mindre enn to uker siden forrige sykefravær, skal et nytt sykefravær regnes med i samme arbeidsgiverperiode.»

Adjektivet *egen* har i allmennspråket normalt tilknytning til et substantiv i genitiv eller et eiendomspronomen. En slik tilknytning mangler i eksempel (4a). Særlig påfallende er andre punktum, der alderspensjonisten ikke er nevnt i det hele tatt.

Utkastets § 12-10 har overskriften *Alderspensjon til gjenlevende ektefelle*, og i eksempel (4b), som er tatt fra denne paragrafen, står det *pensjonistens egen tilleggspensjon* både i bokstav a og i bokstav b. Punkttoppstillingen, der

de to måter å beregne pensjonen på er satt opp parallelt, med den enkleste først, gjør det lettere å få tak i innholdet. Se også sidene 96-97.

Lovens § 7-4 nr. 1 første ledd:

- (4a) «En alderspensjonist får, hvis ektefellen dør og vilkårene i § 10-5 nr. 1 er oppfylt, rett til en tilleggspensjon som utgjør 55 pst. av summen av egen tilleggspensjon og avdødes tilleggspensjon som nevnt i § 10-5 nr 2 første ledd. Gjenlevendes tilleggspensjon skal ikke være mindre enn egen tilleggspensjon etter § 7-3 nr 2.»

Utkastets § 12-10 tredje ledd:

- (4b) «Tilleggspensjonen utgjør det største av følgende beløp:
a) pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 12-5,
b) 55 prosent av summen av pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 12-5 og den tilleggspensjon som den avdøde ville ha mottatt som uførepensjonist etter § 10-10 eller som alderspensjonist etter § 12-5 basert på sluttpoengtallet på dødsfallstidspunktet.»

Ordet *forholdsmessig* er litterært. Ifølge Kolbjørn Heggstads «Norsk frekvensordbok» hører det ikke til de 10 000 vanligste ord fra norske aviser. Ordet *tilsvarende* er nr. 641 på listen over disse ordene.

Bak ordet *trygdetid* i eksempel (5b) står det i parentes en henvisning til utkastets kapittel om grunnbegreper, der ordet er forklart.

Lovens § 7-2 nr. 3 første ledd første og andre punktum:

- (5a) «Full grunnpensjon ytes til den som har vært trygdet i minst 40 år. Har vedkommende vært trygdet i mindre enn 40 år, utgjør grunnpensjonen en forholdsmessig del av full grunnpensjon.»

Utkastets § 12-4 fjerde ledd:

- (5b) «Full grunnpensjon etter første, andre og tredje ledd ytes til den som har minst 40 års trygdetid (se § 3-14). Dersom trygdetiden er kortere, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.»

Om *hvor* som relativt adverb, se sidene 90-91. Om *trygdet* som nakent substantivert partisipp, se side 89.

Lovens § 7-2 nr. 1 andre ledd:

- (6a) «Som trygdetid for rett til grunnpensjon medregnes også kalenderår hvori trygdet fyller 67, 68 eller 69 år og har opptjent pensjonspoeng.»

Utkastets § 3-14 fjerde ledd bokstav a:

- (6b) «Som trygdetid regnes også
a) kalenderår da medlemmet fyller 67,
68 eller 69 år og opptjener pensjonspo-
eng,»

I eksempel (7a) står det at folketrygden *trer inn i forsørgerens og barnas krav på underholdsbidrag*. Denne bruken av *tre inn* er sikkert ukjent for praktisk talt alle som har behov for å vite hva som står i bestemmelsen. De får heller ingen hjelp om de slår opp i ordbøkene.

For øvrig er så mye innhold trengt inn i én periode i eksempel (7a) at det blir vanskelig å få tak i innholdet selv for den som greier å finne ut hva *tre inn* betyr. Det er en fordel å omtale de to slags underholdsbidrag i hver sin periode.

Lovens § 12-3 fjerde ledd første punktum:

- (7a) «Folketrygden *trer inn i forsørgerens og barnas krav på underholdsbidrag* for den del av det samlede bidrag som overstiger høyeste bidragsforskott om måneden for hvert barn etter reglene i lov 26 april 1957 nr 4 om forskuttering av oppfostringsbidrag § 4.»

Utkastets § 8-8 andre ledd:

- (7b) «Folketrygden *overtar medlemmets krav på underholdsbidrag fra ektefelle eller tidligere ektefelle*. Videre *overtar folketrygden barnets krav på underholdsbidrag* for den del av bidraget som overstiger bidragsforskottet. Folketrygdens samlede krav er begrenset til det beløpet som medlemmet mottar i overgangsstonad.»

Bestemmelsene nedenfor er så viktige at en bør være noenlunde sikker på at de blir forstått. Da er nok *mot bedre vitende* i eksempel (8a) en uheldig uttrykksmåte. Verbet *fortie* er også et fjernt ord for mange.

Preposisjonsuttrykket *etter pålegg* i andre ledd knytter seg til verbet *unnlater* etter formen, men ikke etter logikken. En kan ikke regne med at leserne tenker så logisk at de leser ut av teksten noe som ikke står der. Det er tryggere å uttrykke pålegget i en relativsetning, slik det er gjort i eksempel (8b).

Lovens § 18-6 første og andre ledd:

- (8a) «Hvis forholdet ikke går inn under strengere straffebud, straffes med bøter den som *mot bedre vitende gir uriktige opplysninger eller fortier vesentlige opplysninger av betydning for rettigheter eller plikter etter denne lov*.

På samme måte straffes den som *forsettlig eller uaktsomt etter pålegg unnlater å gi slike meldinger og opplysninger som er krevd i eller med hjemmel i loven*.»

Utkastets § 24-4 første ledd og § 24-5 første ledd:

- (8b) «De som gir opplysninger som de vet er uriktige, eller som holder tilbake opplysninger som er viktige for rettigheter eller plikter etter denne loven, straffes med bøter.»

«De som er pålagt å gi opplysninger som nevnt i § 20-5, men som forsettlig eller uaktsomt forsømmer å gjøre dette, straffes med bøter.»

Det første ordet i første og andre punktum i eksempel (9a) er et nakent substantiv. Uttrykksmåten er kunstig og fjern, for alle nordmenn ville her si: *En arbeidsgiver*. Om nakne substantiv, se ellers sidene 88-89.

Utvalget har innført betegnelsen *ytelser til livsopphold* om ytelser etter kapitlene 4 til 12 i utkastet. Dette gir mulighet for en kort og lettvtint formulering når to eller flere av disse ytelsene skal nevnes i en paragraf, slik det er gjort i eksempel (9b).

Lovens § 15-7 første ledd:

- (9a) «Arbeidsgiver som betaler full lønn for et tidsrom hvor arbeidstakeren ikke er i arbeid, kan kreve utbetalt til seg sykepenger som den trygdede har rett til for samme tidsrom eller gjøre tilsvarende fradrag i lønnen. Arbeidsgiver som betaler lønn minst tilsvarende fødselspenger etter § 3-21 nr. 1-5 eller omsorgspenger ved adopsjon etter § 3-21 A nr. 1-4, kan likeledes kreve stonaden for samme tidsrom utbetalt til seg. Arbeidsgiveravgift på grunnlag av et beløp tilsvarende nevnte trygdeytelse refunderes av folketrygden.»

Utkastets § 21-5 første ledd:

- (9b) «En arbeidsgiver som betaler full lønn for et tidsrom da medlemmet har rett til en ytelse til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 7, kan kreve å få ytelsen utbetalt til seg. Arbeidsgiveren skal også ha refundert innbetalt arbeidsgiveravgift av et beløp som svarer til trygdeytelsen.»

0.8.11.2 Setningsbygning

I eksempel (10a) er det unødig langt mellom subjektet *den trygdede* og verbalet *møte fram*. Om lang avstand mellom ledd som hører sammen, se sidene 87-88. Se også den innledende kommentaren til eksempel (3a) og eksempel (14a).

Lovens § 2-6 nr. 3 første ledd første punktum:

- (10a) «Kan den trygdede på grunn av sin helsetilstand ikke møte fram på behandlingsstedet, har den som foretar under-

søkelse og behandling som nevnt i nr. 1, rett til skyssgodtgjørelse.»

Utkastets § 13-18 første ledd:

- (10b) «Trygden refunderer reiseutgifter for behandlingpersonell som gir helsetjenester som går inn under dette kapitlet, se §§ 13-5 til 13-11. Det er et vilkår at medlemmet ikke kan møte fram på det vanlige behandlingsstedet på grunn av sin helsetilstand.»

Om overdreven abstraksjon, se side 86. Leddsetningen i eksempel (11a), *da rett til ytelse inntreder*, er litt kortere enn den tilsvarende mer konkrete leddsetningen i eksempel (11b), *da medlemmet får rett til en trygdeytelse*. Men til gjengjeld har eksempel (11a) en unødvendig omstendelig uttrykksmåte ellers: *for det år som ligger nærmest forut for det år da*. Eksempel (11b) har: *for året før det året da*. Om omstendelig uttrykksmåte, se sidene 88.

Lovens § 17-4 andre ledd:

- (11a) «Kongen kan gi særregler for beregning og fastsettelse av pensjonsgivende inntekt for det år som ligger nærmest forut for det år da rett til ytelse inntreder.»

Utkastets § 23-6 tredje ledd:

- (11b) «Departementet gir forskrifter om fastsettelse av pensjonsgivende inntekt for året før det året da medlemmet får rett til en trygdeytelse.»

Om verbalsubstantiv som har et substantiv i genitiv knyttet til seg, se side 86.

Lovens § 3-1 nr. 2 andre ledd:

- (12a) «Reisetilskott betales tidligst fra og med 15. dag etter arbeidsuførhetens inntreden, jfr. § 3-12 nr. 1.»

Utkastets § 13-23 andre ledd:

- (12b) «Reisetilskottet ytes tidligst fra og med 15. dag etter at arbeidsuførheten oppstod.»

Om passiv, se sidene 87. Vi bør helst ikke bruke to passiver med forskjellig logisk subjekt like etter hverandre. I eksempel (13a) er det trygden som er logisk subjekt for verbalet *settes*, mens det er medlemmet som er logisk subjekt for verbalet *kreves*.

En spesielt problematisk passivkonstruksjon er forbindelsen av et passivt verb og fortidspartisipp, slik som *kreves fastsatt og kreves forhøyet* i eksemplet. Uttrykksmåten fungerer som en slags dobbel passiv. Den er helt

fremmed for naturlig ordlegging, og stundom er den også uklar.

Lovens § 12-3 femte ledd:

- (13a) «Det kan settes som vilkår for rett til overgangsstønad at det kreves fastsatt underholdsbidrag eller at løpende bidrag kreves forhøyet.»

Utkastets § 8-8 første ledd:

- (13b) «Det kan settes som vilkår for rett til overgangsstønad at medlemmet krever at det blir fastsatt underholdsbidrag, eller at et underholdsbidrag som medlemmet mottar, blir forhøyet.»

Når en periode må være lengre enn ønskelig (se sidene 88), er det viktig at den er enkelt konstruert og inneholder så få vanskelige ord som mulig.

Eksempel (14a) er én periode med hele 46 ord. Det står sju ord mellom subjektet *som* og verbalet *har*, som hører nær sammen for tanken. Dessuten inneholder perioden ordet *erhvervsevne*, som har vist seg å være uforståelig for mange.

I eksempel (14b) er innholdet delt på to perioder, som har fått hvert sitt ledd. Perioden i første ledd er lang, 39 ord. Men den har en naturlig oppbygning, med nær kontakt mellom ord som hører sammen for tanken. Og i stedet for *erhvervsevne* står det her *evne til å utføre inntektsgivende arbeid*.

Lovens § 5-2:

- (14a) «Til den som på grunn av sykdom, skade eller lyte har varig nedsatt ervervsevne eller vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass, ytes attføringshjelp hvis slik hjelp anses hensiktsmessig for at han skal være i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid.»

Utkastets § 14-4:

- (14b) «Når et medlem har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid nedsatt eller sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass vesentlig innskrenket på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte, ytes det stønad etter § 14-6. Stønaden ytes i forbindelse med tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for at medlemmet skal bli i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid (yrkesrettet attføring).»

Leddsetninger av typen *Når ikke annet er bestemt* bør plasseres etter hovedsetningen dersom hovedsetningen ikke er for lang. Det er først når vi er ferdig med hovedsetningen at vi kan gi leddsetningen et konkret innhold.

Da vet vi hva *annet* skal stå i forhold til, hva det er *annet* enn.

Det bør hete *ikke noe annet*. Tysk har her *nichts anderes*, dansk *intet andet*. Uttrykksmåten *ikke annet* er en uheldig fornorsking av det danske uttrykket.

Lovens § 17-3 første ledd første punktum:

- (15a) «Når ikke annet er bestemt, gjelder reglene i lov av 21. november 1952 om betaling og innkreving av skatt med utfyllende regler og forskrifter tilsvarende for avgifter til folketrygden.»

Utkastets § 23-5 tredje ledd første punktum:

- (15b) «Bestemmelsene i skattebetalingsloven gjelder for betaling og innkreving av avgifter til folketrygden, såfremt ikke noe annet er bestemt.»

I eksempel (16a) er flere av de språktrekk representert som gjør uttrykksmåten i den gjeldende folketrygdlov stiv, fjern og besynderlig:

- *Til ugift, skilt eller separert kvinne*: nakent substantiv, se sidene 88-89
- *ytes ved nedkomst*: det mangler et *det*, se side 89
- *nedkomst*: foreldet ord, se side 95
- *nedkomst/fødselen*: forskjellige betegnelser for samme forhold, se side 89
- *som fastsettes av Stortinget*: mye passiv, se sidene 87
- *Utbetalingen kan helt eller delvis finne sted*: mye substantivisk uttrykksmåte, se side 86.

Dessuten kan ikke en utbetaling *delvis finne sted*. Når språkføringen er unaturlig, blir risikoen større for at en skriver noe som er ulogisk eller meningsløst. Hvis tanken her skulle uttrykkes upersonlig, måtte det hete: *Hele stønaden eller en del av den kan utbetales før fødselen*.

Lovens § 12-2:

- (16a) «Til ugift, skilt eller separert kvinne som får barn, ytes ved nedkomst en stønad som fastsettes av Stortinget. Utbetalingen kan helt eller delvis finne sted før fødselen dersom det er mest tjenlig for vedkommende.»

Utkastets § 15-4:

- (16b) «Til en enslig kvinne som får barn, ytes det en engangs fødselsstønad. Stortinget fastsetter stønadens størrelse. Kvinnen kan kreve å få stønaden utbetalt etter sju måneders svangerskap.»

0.8.11.3 Ordrike formuleringer

Ikke sjelden er formuleringene i den gjeldende lov temmelig ordrike uten at de har vesentlig mer innhold enn det som kan uttrykkes i en tekst med atskillig færre ord. Det gjelder eksempel (17a) og særlig eksempel (18a). Om omstendelig uttrykksmåte, se også side 88.

Lovens § 2-7 første ledd andre punktum:

- (17a) «Utskreven menig og korporal har ikke rett til godtgjørelse for behandling som kan ytes av militært helsepersonell eller for legemidler og forbindelsessaker som han kan få utlevert av sin militæravdeling.»

Utkastets § 13-25:

- (17b) «En utskreven menig eller korporal som kan få helsetjenester i Forsvaret, har ikke rett til stønad etter dette kapitlet.»

Lovens § 10-9 andre ledd:

- (18a) «For rett til ytelser som nevnt kreves at pleieforholdet i det vesentlige forhindret vedkommende i å forsørge seg selv ved annen virksomhet enn forpleiningen så lenge forholdet besto, og at ervervsevne og ervervsmuligheter på grunn av pleieforholdet er nedsatt så meget at vedkommende ikke lenger kan forsørge seg selv ved eget arbeid.»

Utkastets § 9-5 andre ledd:

- (18b) «Pleieforholdet må ha forhindret vedkommende fra å forsørge seg selv ved annet arbeid, og må ha ført til at hun eller han ikke lenger kan forsørge seg selv.»

0.8.11.4 Henvisninger

Loven har ofte lange henvisninger uten å gi tydelig beskjed om hva de gjelder. I eksempel (19a) står det vagt: *manglende trygdetid og manglende opptjeningstid*. I eksempel (19b) står det presist: *mindre enn 40 års trygdetid og mindre enn 40 poengår*.

Lovens § 11-6 nr. 1 og 2:

- (19a) «Beregning av uførepensjon etter dette kapittel skjer etter følgende regler:
1. Grunnpensjonen reduseres ikke på grunn av manglende trygdetid, jfr. § 7-2, nr. 3 og § 8-4, nr. 2.
 2. Tilleggspensjonen reduseres ikke på grunn av manglende opptjeningstid, jfr. § 7-3, nr. 2, annet ledd og § 8-4, nr. 3, første ledd.»

Utkastets § 10-21 andre ledd:

- (19b) «Uførepensjon ved yrkesskade beregnes etter følgende særbestemmelser:
- Grunnpensjonen reduseres ikke selv om vedkommende har mindre enn 40 års trygdetid, se § 10-9.
 - Tilleggspensjonen reduseres ikke selv om vedkommende har mindre enn 40 poengår, se § 10-10.»

0.8.11.5 Punktoppstillinger

Se sidene 96-97. I eksemplene nedenfor fra utkastet gir teksten over punktene med en gang beskjed om hva det handler om: *har rett til* (20b) og *gis, utbetales* (21b). I eksempel (21a) må leserne streve seg igjennom 25 ord før de kommer til *utbetales*.

Lovens § 5-4 nr. 4 første og andre punktum:

- (20a) «Blir en trygdet som har hevet attføringspenger, på ny arbeidsufør på grunn av samme sykdom innen ett år, tar attføringspengene til å løpe igjen. Det samme gjelder den som blir arbeidsufør på grunn av en annen sykdom innen 26 uker dersom vedkommende er i arbeid uten å ha opptjent ny rett til sykepenger.»

Utkastets § 7-10 første ledd:

- (20b) «Et medlem har rett til overgangsstønad dersom han eller hun tidligere har mottatt overgangsstønad, og igjen blir arbeidsufør
- på grunn av samme sykdom innen ett år, eller
 - på grunn av en annen sykdom innen seks måneder mens vedkommende er i arbeid uten å ha opparbeidet seg rett til sykepenger på nytt.»

Lovens § 15-1 nr. 1:

- (21a) «Sykepenger, fødselspenger, omsorgspenger ved adopsjon, attføringspenger og annen attføringsstønad som er fastsatt med bestemte satser pr. dag, unntatt attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås, utbetales fra og med den dag retten til ytelser oppstår og opphører straks denne rett faller bort. Ytelsen utbetales etterskottsvis etter regler som fastsettes av Rikstrygdeverket.»

Utkastets § 21-11 andre ledd:

- (21b) «Følgende ytelser gis pr. dag og utbetales etterskottsvis hver 14. dag:
- sykepenger (kapittel 4)
 - fødselspenger (§§ 5-2 til 5-4)
 - adopsjonspenger (§ 5-7)
 - omsorgspenger ved barns sykdom (§§ 5-9, 5-10 og 5-12)
 - opplæringspenger ved kurs for foreldre med et funksjonshemmet barn (§ 5-13)
 - dagpenger under arbeidsløshet (kapittel 6).»

0.8.11.6 Inndeling i ledd

I utkastet legger vi ofte fram stoffet delt på flere ledd der det i den gjeldende lov er presentert under ett i samme ledd. Første punktum i eksempel (22a) gjelder alle kategorier av enslige forsørgere, men andre punktum gjelder bare ugifte mødre. Her er det altså godt logisk grunnlag for å dele stoffet på to ledd. Se ellers den innledende kommentaren til eksemplene (17a) og (18a).

Lovens § 12-4 andre ledd:

- (22a) «Rett til ytelser faller videre bort hvis en ugift mor lever sammen med barnefaren, eller en ugift far lever sammen med barnets mor, eller en skilt eller separert forsørger lever sammen med den vedkommende er skilt eller separert fra eller har barn med. Såfremt det ikke er kjent hvem som er far til barn av en ugift mor, kan det bestemmes at retten til ytelser skal falle bort hvis moren lever sammen med en mann som ikke kan utelukkes å være far til barnet.»

Utkastets § 15-3 tredje og fjerde ledd:

- (22b) «Det ytes ikke stønad dersom medlemmet bor i samme boligenhet som en person hun eller han har barn med.
En enslig mor kan nektes stønad hvis farskapet ikke er fastslått og hun bor i samme boligenhet som en mann som ikke kan utelukkes å være faren.»

0.8.11.7 Inndeling i paragrafer

Det er ikke bare inndelingen i ledd, men også inndelingen i paragrafer som gjør stoffet mer oversiktlig og tilgjengelig i utkastet til ny folketrygdlov enn i den gamle loven.

I den gjeldende lov finnes vilkårene for rett til uførepensjon i § 8-3 første ledd, og alle vilkårene er uttrykt i én periode:

«Den som er 16 år eller eldre, har rett til uførepensjon dersom hans ervervsevne etter gjennomgått behandling, arbeidstrening, opplæring eller annen form for attføring som anses hensiktsmessig, fortsatt er varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.»

I utkastet til ny lov er vilkårene presentert i fem særskilte paragrafer med følgende overskrifter:

- § 10-4 Alder
- § 10-5 Sykdom, skade eller lyte
- § 10-6 Hensiktsmessig behandling og attføring
- § 10-7 Nedsatt inntektsevne
- § 10-8 Nedsatt arbeidsevne for hjemmearbeidende ektefelle

De fem paragrafene begynner alle slik: «Det er et vilkår ...»

0.9 ADMINISTRATIVE OG ØKONOMISKE KONSEKVENSER

0.9.1 Innledning

Trygdlovutvalget har foreslått en helt ny folketrygdlov som er mer logisk oppbygd og bedre formulert enn den gjeldende lov.

Utvalgets forslag innebærer i stor utstrekning lovfesting av gjeldende rett. Av forenklingshensyn har vi imidlertid foreslått enkelte mindre materielle endringer. Konsekvensene av disse endringene blir vurdert nedenfor.

0.9.2 Administrative konsekvenser

Den nye folketrygdloven blir lettere å administrere. Ifølge Trygdlovutvalgets mandat er det et sentralt formål med forenklingsarbeidet at folketrygdlovens regelverk skal bli lettest mulig å praktisere for trygdeetaten.

De administrative forenklinger består i:

- Lovteksten blir lettere å forstå for trygdefunksjonærene.
- Rundskrivene blir lettere å finne fram i når loven er mer logisk oppbygd, fordi rundskrivenes oppbygning følger lovens disposisjon.
- Det blir lettere for trygdeetaten å informere publikum. Dette gjelder personlig veiledning og informasjon via brosjyrer.
- Behovet for personlig informasjon til publikum blir mindre når loven og brosjyrene gir god informasjon.
- Det blir lettere for trygdeetaten å begrunne vedtak, fordi lovtteksten i seg selv er informativ.
- Opplæringen av trygdefunksjonærene blir lettere når regelverket er enkelt og logisk oppbygd.
- Faren for at det blir gjort uriktige vedtak blir mindre når trygdeetaten får bedre rettskilder å holde seg til. Det vil dermed bli bedre rettssikkerhet.
- Belastningen på klageapparatet blir mindre, fordi det blir flere riktige og vel begrunnede vedtak og dermed færre klager og anker. Dette gjelder både klager som skal behandles i trygdeetaten, og anker som skal behandles av Trygderetten.

- Belastningen på Sosialdepartementet blir mindre, fordi behovet for å presisere og justere regelverket ikke blir så stort lenger.
- Det blir lettere å tilpasse regelverket til moderne datasystemer. Det blir lettere å finne fram i trygdlovgivningen på Lovdattas systemer, fordi ord og begreper er anvendt på en konsekvent og logisk måte i den nye loven.
- Det blir lettere å utarbeide systemer for utskrivning av standardvedtak på tekstbehandlingssystemer.

En ny folketrygdlov vil først og fremst gi langsiktige forenklingsevner.

Da utvalget foreslår en total omredigering av folketrygdloven og språklig revisjon av lovtteksten, innebærer forslaget

- at trygdefunksjonærene må lære seg den nye loven med tilhørende forskrifter og rundskriv,
- at det må utarbeides nye rundskriv til alle kapitlene i loven,
- at det må utarbeides nye brosjyrer og nytt kursmateriell,
- at det må utarbeides nye skjemaer.

Dette medfører bare engangsomkostninger. På lengre sikt vil de administrative innsparinger bli mye større enn de investeringer som er nødvendige for å oppfylle ønsket om en forenklet folketrygdlov.

0.9.3 Økonomiske konsekvenser

Utvalget har tatt utgangspunkt i at lovforslagene ikke skal føre til merkostnader. Enkelte av forslagene vil imidlertid medføre utgifter, mens andre vil gi innsparinger. Sett under ett vil utvalgets forslag ikke få vesentlige budsjettmessige konsekvenser.

Utvalget har ikke hatt kompetanse og tid til en nærmere vurdering av innsparingene eller omkostningene ved de enkelte endringsforslag i denne utredningen. Vi anbefaler at departementet engasjerer en økonom eller aktuar til å foreta beregninger mens utredningen er ute til høring.

KAPITTEL 1

Formål og oppbygning**OVERSIKT**

Trygdlovutvalget mener at den nye folketrygdloven bør ha et særskilt formålkapittel som kan være en slags grunnlov om økonomisk trygghet for enkeltindividene i samfunnet. Utvalget har derfor foreslått et eget kapittel om folketrygdlovens formål. Kapitlet gir også en oversikt over folketrygdlovens oppbygning.

Den gjeldende folketrygdloven begynner med et kapittel som inneholder to meget forskjellige typer av bestemmelser. Det er § 1-1, som angir folketrygdlovens formål, og §§ 1-2 til 1-5, som har bestemmelser om hvem som er trygdet - folketrygdens medlemmer. Disse to hovedgruppene av bestemmelser bør etter utvalgets mening få hvert sitt kapittel i den nye loven. I et nytt formålkapittel bør en også formulere andre prinsipper som folketrygdloven bygger på. Det gjelder prinsippet om hjelp til selvhjelp og prinsipper om trygdeytelsenes rettslige kvalitet. En person kan ikke ved privat avtale fraskrive seg trygderettigheter, se folketrygdloven § 18-10. Derimot kan Stortinget endre loven slik at trygderettighetene innskrenkes, se lovens § 18-11. Det er tvilsomt om en kan devaluere verdien av allerede opptjente pensjonspoeng uten å komme i konflikt med Grunnloven § 97 om at lover ikke kan gis med tilbakevirkende kraft. For befolkningen er det viktig å vite at man kan stole på at man får den tilleggspensjonen som man på grunnlag av dagens bestemmelser har regnet med, selv om samfunnsøkonomien og prioriteringene i samfunnet kan variere.

Et nytt formålkapittel bør også omhandle prinsippet om at det kan gjøres unntak fra folketrygdlovens bestemmelser med hjemmel i avtaler med andre land om sosial trygghet.

Utvalget foreslår at det i dette kapitlet blir gitt følgende bestemmelser:

- innledning i § 1-1
- lovens formål i § 1-2
- prinsippet om hjelp til selvhjelp i § 1-3
- forholdet til framtidig lovgivning i § 1-4
- vern mot private avtaler i § 1-5
- avtaler med andre land om sosial trygghet i § 1-6
- oppbygningen av folketrygdloven i § 1-7.

Utkastets § 1-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om folketrygdlovens formål og oppbygning.

Bestemmelser om

- lovens formål står i § 1-2
- prinsippet om hjelp til selvhjelp står i § 1-3
- forholdet til framtidig lovgivning står i § 1-4
- vern mot private avtaler står i § 1-5
- avtaler med andre land om sosial trygghet står i § 1-6.

En oversikt over hvordan folketrygdloven er oppbygd, står i § 1-7.

Merknader

Bestemmelsen er ny.

Utvalget har kommet til at innledningskapitlet på samme måte som de øvrige kapitlene bør ha en innledende bestemmelse som sier noe om innholdet i kapitlet.

I utkastets første ledd er det gitt en bestemmelse der det opplyses at kapitlet gjelder folketrygdlovens formål og oppbygning.

Utkastets andre og tredje ledd inneholder en fortegnelse over hva som er behandlet i de enkelte paragrafene.

Utkastets § 1-2 Formål

Folketrygdlovens formål er å gi økonomisk trygghet ved sykdom, skade og lyte, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, arbeidsløshet, uførhet, tap av forsørger, alderdom og dødsfall.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 1-1 og angir kort hva som er formålet med folketrygdloven.

Innledning

Lovens § 1-1 lyder i dag slik:

«Folketrygdens formål er å gi stønad ved sykdom, legemsfeil, svangerskap og nedkomst, arbeidsløyse, alderdom, uførhet, dødsfall og tap av forsørger.»

Utvalget vil peke på at denne formuleringen ikke sier noe om nivået på ytelsene fra trygden, men den forutsetter en viss standard. I denne forbindelse viser utvalget til målsettingen for de sosiale trygder, som ble omtalt så tidlig som i 1960-årene. Se St.meld. nr. 60 for

1960-61 om langtidsprogrammet for 1962-65. Det ble da satt opp som mål at den enkelte skulle sikres trygdeytelser som stod i forhold til tilvant levestandard. Dette målet er også omtalt i Ot.prp. nr. 17 for 1965-66, side 6 f. Sosialreformkomitéen beskrev de sosialpolitiske mål i sin innstilling nr. II (NOU 1972:30, side 31-32) på denne måten:

«Den grunnleggende sosialpolitiske oppgave har til alle tider vært å ta vare på sosialt og økonomisk vanskeligstilte mennesker. Men synet på årsakene til sosiale problemer og på sosiale tiltak har endret seg sterkt. Vi har beveget oss fra det syn på den nødlidende at han var selv årsaken til sine egne problemer og til en vurdering av hvilke krefter i samfunnet som fremkaller økonomisk og sosial nød. Vi har hatt en utvikling fra en sosialpolitikk hvor målsettingen var å lindre ren nød til en sosialpolitikk hvor hovedmålet er å sikre sosial og økonomisk trygghet og en utjevning av livsvilkårene. Vi har fått økt vekt på behandling, forebyggende arbeid og tilbakeføring til arbeidslivet. Samtidig har den privat initierte og finansierte hjelpevirksomhet blitt erstattet av et stadig sterkere offentlig ansvar og større innsats.»

Sosialreformkomitéen mente at en ekspansiv og moderne sosialpolitikk ikke kunne nøye seg med dette målet, men at den skulle ta sikte på ikke bare å heve den materielle levestandarden, men også å bedre den enkeltes livssituasjon (livsstandard). Sosialreformkomitéen uttalte i denne forbindelse:

«Siktemålet for all sosialpolitikk må etter komitéens mening være å legge betingelsene til rette for at den enkelte kan realisere seg selv og fungere som et ansvarsbevisst menneske innenfor en sammenheng som er meningsfylt for den enkelte. Dette er grunnleggende rettigheter for å fremme sosialpolitikken. Dette er samtidig å si at en sosialpolitisk målsetting er å sikre at disse rettigheter ikke blir krenket i dagens samfunn. En slik målsetting betyr også at siktemålet må være - så langt det er mulig innen rammen av gjeldende lover - å gi den enkelte sjansen til å virkeliggjøre og representere seg selv i overensstemmelse med sin legning og sine spesielle forutsetninger, selv om dette skulle skape friksjoner for ham i forholdet til samfunnet. Sosialpolitikens oppgaver er således i slike tilfeller ikke å føre alle inn i et tilpasset og harmonisk forhold til samfunnet, - ingen må tvinges inn i et slikt forhold hvis vedkommende ikke er motivert for det.

En av betingelsene for at et slik utvidet levestandardbegrep skal få noen mening er sosial likhet. Uten likhet får ikke den enkelte sin sjanse, uten likhet blir de sosiale motsetninger store og ødeleggende. Men også likhet er et vanskelig begrep. Det bør ikke bety at alles livsbaner trekkes opp, eller at alle skos over samme lest. Det må snarere være likhet i den forstand at alle - i pakt med hva deres evner og interesser tilsier - har muligheter for å realisere seg selv, selv om dette skulle skape for-

skjeller og et differensiert samfunn. Slik forestiller vi oss sosialpolitikens virkelige målsetting: Så langt vi evner det skal vi skape frie, selvstendige, ansvarsbevisste, deltagende og engasjerte mennesker.»

I den gjeldende folketrygdlov brukes det forskjellige betegnelser på medisinsk uførhet.

I omfangskapitlet brukes uttrykkene «sykdom» og «legemsfeil», se § 1-1.

Kapittel 2 om medisinsk stønad m.m. har begrepene sykdom, skade og legemsfeil, se § 2-1 nr. 1. Begrepet skade ble nylig tilføyd ved lov 3. juni 1988 nr 38. Vi viser til Ot.prp. nr. 50 for 1987-88. Departementet sier her at i praksis har en ansett begrepet skade som omfattet av sykdomsbegrepet. Departementet ville med lovendringen presisere at det foreligger rett til medisinsk stønad også ved skade.

Sykepengekapitlet har bare begrepet sykdom, se § 3-1 nr. 1 første ledd. I praksis tolker en imidlertid dette begrepet så vidt at det også omfatter skade. En medfødt legemsfeil gir i seg selv ikke rett til sykepenger. Men dersom nødvendig behandling av legemsfeilen, attføring e.l. fører til at den trygdede ikke kan arbeide, vil det i praksis bli ytt sykepenger. Ved lovendringen i 1988 ble det presisert i loven at det ikke kan ytes sykepenger ved kosmetiske inngrep som ikke er medisinsk indisert. Se § 3-2 nr. 2, jf. §§ 2-1 og 2-10.

Kapittel 5 om ytelse under attføring m.m. har begrepene «sykdom», «skade» og «lyte», se § 5-2. Det samme gjelder i uførekapitlet, se § 8-3 første ledd.

Utvalget viser for øvrig til merknadene om medisinsk uførhet i utkastene til kapitlene 4, 7, 10 og 13.

Utvalgets forslag

Utkastets § 1-2 angir de stønadssituasjoner som folketrygdloven omhandler. Loven har bestemmelser om ytelse ved sykdom, skade, legemsfeil (lyte), svangerskap og fødsel, alneomsorg for barn, arbeidsløshet, uførhet, tap av forsørger, alderdom og dødsfall. Oppregningen i den gjeldende lov er ikke uttømmende. Utvalget mener det er viktig av informasjonshensyn at oppregningene i den nye loven blir mest mulig fullstendige. Derfor har utvalget presisert at folketrygdloven også skal gi økonomisk trygghet ved skade og ved alneomsorg for barn.

Som det går fram av beskrivelsen av gjeldende rett, brukes begrepene legemsfeil og lyte om hverandre i folketrygdloven i dag. Dette skyldes at de tidligere trygdelover som ble inkorporert i folketrygdloven, hadde forskjellig begrepsbruk.

Utvalget har vurdert om det er nødvendig å

ha med et begrep som legemsfeil eller lyte ved siden av begrepene sykdom og skade. Videre har vi vurdert hvilket av begrepene som bør nyttes dersom ett av dem skal med i den nye lovteksten.

For å kunne vurdere disse spørsmålene er det nødvendig å klargjøre hvilket omfang begrepene har, om de er sammenfallende eller forskjellige.

Ifølge forarbeidene til syketrygdloven av 1956 skal en med «legemsfeil» forstå «medfødte misdannelser». I syketrygdloven ble den sistnevnte betegnelsen brukt. Begrepet legemsfeil omfatter etter denne forståelse bare fysiske feil (handikap) og altså ikke mentale feil. Det innebærer at det ikke omfatter psykisk utviklingshemning og mongolisme.

Begrepet lyte svarer stort sett til legemsfeil, men det omfatter også mentale defekter som psykisk utviklingshemning. Videre er lyte neppe begrenset til medfødte feil, men omfatter antakelig også men etter sykdom eller skade.

Spørsmålet er dernest om legemsfeil eller lyte går inn under begrepene sykdom og skade, og således er unødvendig å ta med i lovteksten. Medfødte misdannelser og medfødte mentale defekter går ikke inn under begrepene sykdom og skade. En person som har klumpfot eller er mongoloid, er ikke syk. Disse tilstandene anses heller ikke for skader. Men visse skader kan medføre lyte; for eksempel kan en fødselsskade medføre cerebral parese.

Utvalget er etter dette kommet til at det er nødvendig å ta inn i loven et begrep ved siden av sykdom og skade, slik at lovteksten blir uttømmende.

Utvalget har drøftet om en her skal bruke legemsfeil eller lyte. Vi vil understreke at da begrepene ikke er sammenfallende, dreier det seg ikke bare om valg av betegnelse. Ordet «lyte» brukes ikke av folk flest, og har derfor antakelig mindre informasjonsverdi. Da legemsfeil ikke omfatter mentale defekter, er utvalget kommet til at vi må nytte «lyte», til tross for at det sjelden brukes av folk flest.

Videre har utvalget tilføyd «aleneomsorg for barn» for å få med de separerte, de skilte og de ugifte mødrene og fedrene som er alene om den daglige omsorgen for barn. Se utkastets kapittel 8. Ofte er disse personene blitt kalt «enslige forsørgere», men utvalget finner denne benevnelsen lite dekkende. Barn av aleneforeldre mottar enten barnebidrag, bidragsforskott eller barnepensjon, og mor eller far er således ikke alene om forsørgelsen. Derimot er de alene om den daglige omsorgen. Utvalget er derfor kommet til at stønads-situasjonen for disse personene best kan betegnes som «aleneomsorg for barn».

Utvalget har endret noe på rekkefølgen av de omstendigheter som gir grunnlag for stønad. Vi har regnet dem opp i den orden som de oftest kommer i, for eksempel slik at alderdom og dødsfall nevnes sist.

Utkastets § 1-3 Prinsippet om hjelp til selvhjelp

Folketrygdloven bygger på prinsippet om at medlemmene ved økonomisk stønad skal få hjelp til å greie seg selv i personlige og i yrkesmessige forhold.

Merknader

Paragrafen er ny.

Gjeldende rett

Prinsippet om hjelp til selvhjelp (attføringsprinsippet) er så grunnleggende i trygdesystemet at utvalget mener det bør formuleres i lovens formålskapittel.

I folketrygdloven kommer attføringstanken til uttrykk i flere bestemmelser. Etter kapittel 2 gis det medisinsk stønad m.v. ved sykdom, skade, legemsfeil, svangerskap og nedkomst, og etter kapittel 3 kan en blant annet få kontantstønad under sykdom og ved fødsel. Etter folketrygdloven kapittel 5 gis det økonomisk stønad til attføringstiltak av forskjellige slag. Og i lovens § 8-3 er det satt som vilkår for rett til uførepensjon at den uføre har gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring.

Etter lovens § 10-3 får en gjenlevende ektefelle dekket nødvendige utgifter til utdanning og opplæring, slik at vedkommende kan bli i stand til å forsørge seg selv. Etter lovens § 10-2 får en gjenlevende ektefelle dekket utgifter til barnetilsyn mens han eller hun er under utdanning eller i arbeid. Det samme gjelder etter lovens § 12-3 for separerte og skilte samt ugifte mødre og fedre som er alene med omsorgen for små barn.

Utvalgets forslag

Den nye bestemmelsen som er forslått i utkastets § 1-3, skal ikke innebære noen endring i lovens innhold. Bestemmelsen tar utelukkende sikte på å framheve at det er folketrygdlovens hovedformål å sette flest mulig i stand til å greie seg selv både i hjemmet og i arbeidslivet.

Utkastets § 1-4 Forholdet til framtidig lovgivning

Rettigheter etter denne loven kan endres eller oppheves ved senere lov.

Opptjente rettigheter kan ikke innskrenkes eller oppheves.

Merknader

Bestemmelser om forholdet til framtidig lovgivning finnes i dag i folketrygdloven § 18-11. Forslaget her svarer til denne bestemmelsen.

Innledning

Folketrygdlovens § 18-11 lyder i dag slik:

«Rettigheter etter denne lov kan endres, innskrenkes eller oppheves ved seinere lov.»

Det var likelydende bestemmelser i de tidligere trygdelover, for eksempel i alderstrygdloven av 1957 § 35 og uføretrygdloven av 1960 § 36.

Bestemmelsen er egentlig bare en lovfesting av det alminnelige rettskild prinsipp som går ut på at nyere bestemmelser går foran eldre bestemmelser, dvs. at nyere lovbestemmelser kan endre eller oppheve eldre lovbestemmelser (lex posterior-prinsippet).

Det er altså adgang til å endre, innskrenke eller oppheve rettigheter etter folketrygdloven. Grunnloven § 97 slår imidlertid fast at lover ikke skal gis tilbakevirkende kraft. Nyere lover kan således ikke pålegge medlemmene høyere avgifter med tilbakevirkende kraft. Dersom en for eksempel finner at en må senke folketrygdens grunnbeløp, kan det ikke gjøres med virkning i fortiden. Opptjente pensjonspoeng kan neppe nedskrives, for eksempel ved en vesentlig endring av prosentatsen for tilleggspensjon. Videre følger det av Grunnloven § 105 at såkalte velervervede rettigheter ikke kan fratras noen uten at det ytes erstatning. Opptjente trygderettigheter som regnes for å være allerede ervervede rettigheter, kan således neppe fratras noen ved lovendring uten at denne endringen kommer i strid med Grunnloven. Asbjørn Kjørstad har skrevet en utredning om trygderettighetenes grunnlovsværn som er trykt som vedlegg 4 til NOU 1984:10 om trygdefinansiering.

Tidligere hadde vi en ordning med behovsprøvd alderspensjon. Behovsprøvingen ble opphevet i 1957, og samtidig fikk vi samordningsloven. Loven resulterte i at visse pensjoner ble redusert, og fra pensjonisthold ble det hevdet at samordningsloven var i strid med Grunnloven §§ 97 og 105. Det foreligger to høyesterettsdommer om samordningsloven og forholdet til Grunnloven.

Den første saken, Rt. 1962, side 332, gjaldt spørsmålet om reduksjon i statspensjoner etter samordningsloven var i strid med Grunnloven § 97. Høyesterett kom til at samordningen ikke var grunnlovsstridig. Høyesterett la til grunn at samordningslovens reduksjonsbestemmelse måtte ses i sammenheng med innføringen av en alderstrygd for alle fra samme tidspunkt. Derfor var statspensjonistene ikke påført noe økonomisk tap ved samordningen. Den reduserte statspensjonen tillagt den nye alderstrygden utgjorde nemlig ikke et mindre beløp enn det statspensjonistene ville ha hatt i statspensjon uten alderstrygden.

Den andre saken, Rt. 1968, side 520, gjaldt en statspensjonist som fikk samordnet bort sin kommunale pensjon etter samordningsloven. Etter å ha nådd aldersgrensen i staten hadde vedkommende arbeidet i en kommune i 10 år og forventet å få en kommunal pensjon i tillegg til sin statspensjon. Den kommunale pensjonen ble imidlertid samordnet bort, etter som statspensjonen hadde steget betydelig. Hovedspørsmålet i saken var om samordningsloven var i strid med Grunnloven §§ 97 og 105. Høyesterett kom også her til at samordningsloven ikke var grunnlovsstridig. Siden vedkommende ikke allerede hadde rett til den kommunale pensjonen da samordningsloven trådte i kraft, innebar loven ikke noe ingrep i en ervervet rettighet. Vedkommende hadde en forventning om kommunal pensjon etter 10 års arbeid, men han hadde ikke noe rettskrav på å få sine forventninger oppfylt.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett, men bestemmelsen er noe omformulert. Vi har sløffet uttrykket «innskrenkes», da det omfattes av «endres» og derfor er overflødig. Lovteksten blir derved heller ikke så bombastisk.

Utvalget har drøftet om vi skal nevne forholdet til Grunnloven i lovutkastet. Det følger imidlertid av de alminnelige rettskild prinsipp (lex superior-prinsippet) at Grunnlovens bestemmelser alltid går foran alminnelige lovbestemmelser. Men det er viktig at hovedprinsippene går fram av selve lovteksten. Vi har derfor foreslått en bestemmelse i utkastets andre ledd om at opparbeidede rettigheter ikke kan innskrenkes eller avskaffes.

Dette innebærer at verdien av de pensjonspoeng og dermed den tilleggspensjon som er opptjent, ikke kan reduseres. Når det gjelder spørsmålet om hvor langt dette rettsvernet går, viser vi til ovennevnte utredning fra Asbjørn Kjørstad. Utvalget nevner også at Vest-Tyskland, Østerrike, Italia og andre land har et grunnlovsværn for trygderettigheter. Se Bernd Schulte: Which guarantees can the systems of Social Security offer, European Institute of Social Security, Yearbook 1987; og Hans F Zacher: Constitutional questions in Social law in Germany and other European countries, stensil 1989.

Det kan hevdes at den foreslåtte bestemmelsen burde vært inntatt i Grunnloven. Men spørsmålet om man bør grunnlovfeste større eller mindre deler av velferdsstatens idé er et stort og omfattende spørsmål, som det faller utenfor utvalgets mandat å ta opp. Av informasjonshensyn overfor trygdens medlemmer har utvalget imidlertid villet ta inn i folke-

trygdloven det som ellers følger av gjeldende rett.

Utkastets § 1-5 Vern mot private avtaler

Rettigheter etter denne loven kan ikke fraskrives ved private avtaler.

En arbeidsgiver kan ikke innskrenke arbeidstakernes rettigheter etter loven.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 18-10, som gir vern mot private avtaler.

Innledning

Syketrygdloven § 121 og yrkesskadetrygdloven § 43 hadde bestemmelser om at en arbeidsgiver ikke kunne utelukke eller innskrenke lovens bestemmelser ved avtale eller reglement.

Da folketrygdloven ble vedtatt i 1966, ble det imidlertid tatt inn en generell bestemmelse om at lovens bestemmelser ikke kan utelukkes eller innskrenkes ved avtale eller reglement. Videre ble det presisert at rettighetene etter loven ikke kan fraskrives.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 18-10 lyder i dag slik:

«Lovens bestemmelser kan ikke ved avtale eller reglement rettsgyldig utelukkes eller innskrenkes.

Rettigheter etter loven kan heller ikke fraskrives.»

Denne bestemmelsen slår fast at rettigheter etter folketrygdloven ikke kan fraskrives ved privatrettslig avtale. Med dette menes det at loven er ufravikelig (preseptorisk). Dette gjelder bare i forhold til privatrettslige avtaler, da Norge etter lovens § 18-12 kan inngå gjensidighetsavtaler med andre land som kan sette folketrygdlovens bestemmelser til side. Se merknadene til utkastets § 1-6.

Etter folketrygdloven § 18-10 første ledd kan folketrygdlovens bestemmelser ikke utelukkes eller innskrenkes ved avtale eller reglement.

Ankenemnda for sykepengar i arbeidsgiverperioden har behandlet et par saker der arbeidsgiveren har hevdet at det har foreligget en avtale med arbeidstakeren om at det ikke skulle utbetales sykepengar under sykdom. Som eksempel viser vi til Ankenemndas kjennelse i ankesak nr. 1 for 1979. Arbeidsgiveren gjorde her gjeldende at det forelå en avtale om at arbeidstakeren skulle slutte på dagen dersom han ikke klarte jobben. Ankenemnda kom til at arbeidsgiveren hadde plikt til å betale sykepengar under arbeidstakerens sykdom uansett hva som måtte være avtalt på

forhånd. Det ble vist til folketrygdloven § 18-10.

Etter arbeidsmiljøloven § 69 skal det ved industriell virksomhet og handels- og kontorvirksomhet som sysselsetter mer enn 10 arbeidstakere, være arbeidsreglement for arbeidstakere som ikke har ledende eller kontrollerende stilling. Reglementet skal inneholde ordensbestemmelser, bestemmelser for arbeidsordning, vilkår for tilsetting, oppsigelse og avskjed, og bestemmelser om utbetaling av lønninger. Ofte inneholder et arbeidsreglement bestemmelser som er vedtatt i tariffavtaler, og bestemmelser som følger av arbeidsmiljøloven. I tillegg inneholder arbeidsreglementet ofte bestemmelser som er gitt i kraft av arbeidsgiverens styringsrett.

Ankenemnda for sykepengar i arbeidsgiverperioden kom i ankesak nr. 18 for 1981 til at arbeidsgiveren kan bestemme at egenmeldinger ved sykdom skal gis skriftlig innen en bestemt tidsfrist. Ved forskrifter var arbeidsgiveren gitt adgang til å krevne skriftlig egenmelding når arbeidstakeren begynte arbeidet igjen etter sykdomsfravær. Derfor kom Ankenemnda til, med støtte i lovforarbeidene, at arbeidsgiveren også kunne sette en rimelig frist for innlevering av erklæringen.

I folketrygdloven § 18-10 andre ledd er det uttrykkelig presisert at rettigheter etter loven ikke kan fraskrives. Dette følger også av paragrafens første ledd.

Uforfalte krav på trygdeytelser kan i utgangspunktet ikke rettsgyldig overdras. Vi viser til lov 14. august 1918 nr. 4 om rettergangsordningens ikrafttræden § 12 første ledd. Etter paragrafens andre ledd er det imidlertid gjort unntak fra hovedregelen når det gjelder overdragelse av visse krav på trygdeytelser fra arbeidstaker til arbeidsgiver. Dette gjelder for eksempel uforfalte krav på uførepensjon. En arbeidstaker som har en gradert uførepensjon, kan i en viss utstrekning overdra sitt krav på pensjon til sin arbeidsgiver mot at arbeidsgiveren betaler ham full lønn. Da slike forhold bare må regnes som overdragelse av krav og ikke fraskrivelse av rettigheter, oppstår det her ikke konflikt mellom lov om rettergangsordningens ikrafttræden § 12 og folketrygdloven § 18-10.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Vi har ikke ment å endre innholdet. Men paragrafens ordlyd er endret, og den er omredigert.

Etter utkastets første ledd kan rettigheter etter folketrygdloven ikke fraskrives ved private avtaler. Forslaget svarer til folketrygdloven § 18-10 andre ledd.

I utkastets andre ledd har utvalget presisert

at en arbeidsgiver ikke kan innskrenke arbeidstakernes rettigheter etter folketrygdloven. Dette følger klart av bestemmelsen i utkastets første ledd. Når en arbeidsavtale ikke kan sette lovens bestemmelser til side, er det en selvfølge at en arbeidsgiver ikke ensidig kan bestemme dette. Men utvalget har likevel funnet det hensiktsmessig å foreslå denne presiseringen av informasjons hensyn. I praksis er det nettopp spørsmål om gyldigheten av arbeidsreglement eller arbeidsavtaler som er aktuelle.

Utkastets § 1-6 Avtaler med andre land om sosial trygghet

Kongen kan inngå avtaler med andre land om rettigheter og plikter etter denne loven. Herunder kan det gjøres unntak fra lovens bestemmelser.

Merknader

Folketrygdloven § 18-12 har bestemmelser om inngåelse av overenskomster med andre land om sosial trygghet.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 18-12 lyder:

«Kongen kan inngå overenskomst med annet land om gjensidighet med omsyn til folketrygd og herunder gjøre unntak fra lovens bestemmelser.»

I de senere år har Norge inngått en rekke sosialtrygdavtaler. Pr. 1. januar 1988 er det i kraft en multilateral avtale mellom de nordiske land, i tillegg til bilaterale avtaler mellom Norge og Canada, Frankrike, Hellas, Italia, Jugoslavia, Portugal, Storbritannia, Sveits, Tyrkia, USA og Østerrike.

Slike sosialtrygdavtaler har som sitt hovedformål og viktigste prinsipp å sikre at det andre avtalelandets statsborgere blir behandlet likt med norske statsborgere i folketrygdordningen, og omvendt at norske statsborgere blir likestilt med det andre avtalelandets statsborgere i forholdet til trygdesystemet i dette landet. Det er for øvrig meget få bestemmelser i folketrygdloven og forskriftene som stiller utenlandske statsborgere dårligere enn norske. Dette skyldes at alle som er bosatt i Norge er trygdet, uten hensyn til statsborgerskap (domisilprinsippet).

Et annet viktig siktemål med slike avtaler er å sikre at de personer som avtalen omfatter, er dekket av et trygdesystem, men slik at dobbelt tryggedekning (og avgiftsplikt) forhindres så langt som mulig.

Dessuten er det viktig å sikre at personer som flytter fra det ene landet til det andre, ikke derved mister opptjente rettigheter.

Dette skjer gjennom bestemmelser om såkalt eksport av pensjoner og andre ytelser. Det vil si at det utbetales ytelser i utlandet til personer som ikke lenger er trygdet. Bestemmelsene om forutgående trygdetid og opptjeningstid i trygdlovgivningen kan føre til at personer som bor eller arbeider i flere land, mister rettigheter eller får rettighetene redusert. Dette kan motvirkes ved at det inngås avtale om sammenlegging av opptjeningstiden i to eller flere land. Gjennomføringen av slike avtaler forutsetter i en viss utstrekning fravikelse av folketrygdlovens bestemmelser.

Videre er det vanlig at avtalene inneholder spesialbestemmelser om retten til de forskjellige former for stønad, for eksempel ytelser ved sykdom og svangerskap, arbeidsløsestønad, pensjoner og stønad ved yrkesskade. Slike bestemmelser varierer en god del fra avtale til avtale, avhengig av bestemmelsene i avtalepartens trygdesystem m.m.

Det pågår nå forhandlinger om avtaler med en rekke andre land, særlig europeiske land. Både i Europarådet og i ILO pågår det også for tiden arbeid med sosialtrygdavtaler som skal dekke flere land (multilaterale avtaler).

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 1-7 Hvordan folketrygdloven er oppbygd

Innledende bestemmelser:

- lovens formål og oppbygning, kapittel 1
- medlemskap i trygden, kapittel 2
- lovens grunnbegreper, kapittel 3

Korttidssytelser til livsopphold:

- sykepenger, kapittel 4
- stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg, kapittel 5
- dagpenger under arbeidsløshet, kapittel 6

Ytelser til livsopphold i overgangsperioder:

- overgangsstønad ved sykdom, kapittel 7
- overgangsstønad til enslig mor eller far, kapittel 8
- overgangsstønad til tidligere familiepleier, kapittel 9

Langtidssytelser til livsopphold:

- uførepensjon, kapittel 10
- etterlattepensjon, kapittel 11
- alderspensjon, kapittel 12

Ytelser til å dekke bestemte utgifter:

- stønad ved helsetjenester, kapittel 13
- stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte (attføringsstønad, hjelpestønad og grunnstønad), kapittel 14

NOU 1990: 20
Forenklet folketrygdlov

- fødselsstønad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad, kapittel 15
- stønad ved gravferd, kapittel 16

Ytelser ved yrkesskade:

- vilkår for yrkesskadedekning, kapittel 17
- menerstatning ved yrkesskade, kapittel 18

Forvaltningsmessige bestemmelser:

- administrasjon, kapittel 19
- saksbehandling i trygdesaker, kapittel 20
- utbetaling, kapittel 21

Finansielle bestemmelser:

- finansiering, kapittel 22
- saksbehandling i avgiftssaker m.m., kapittel 23

Avsluttende bestemmelser:

- forskjellige bestemmelser, kapittel 24

- ikrafttredelse og overgangsbestemmelser, kapittel 25

Merknader

Paragrafen er ny.

Folketrygdloven skal kunne leses av mange som sjelden har behov for å sette seg inn i lovstoff. Derfor mener utvalget det er hensiktsmessig at lovens første kapittel inneholder en oversikt over hele folketrygdloven. Vi foreslår at oversikten blir gitt i stikkords form.

Ut fra § 1-7 kan den enkelte finne fram til det kapitlet i folketrygdloven som vedkommende vil sette seg nærmere inn i. Og i første paragraf i hvert kapittel vil man finne en oversikt over bestemmelsene i dette kapitlet. På denne måten vil det bli lett å peile seg fram til relevante bestemmelser.

KAPITTEL 2

Medlemskap

OVERSIKT

Bestemmelser om folketrygdlovens omfang finnes i dag i lovens §§ 1-2, 1-3 og 1-4. Med hjemmel i disse tre paragrafene er det gitt et stort antall supplerende forskriftssett med detaljerte bestemmelser om hvem som er trygdet.

Etter folketrygdlovens omfangsregler er det to måter å være trygdet på: Man kan være pliktig trygdet eller frivillig trygdet.

Lovens § 1-2 har bestemmelser om hvem som er pliktig trygdet. Som regel er alle som er bosatt i Norge, pliktig trygdet. Også de som arbeider i Norge uten å være bosatt her, er pliktig trygdet. Videre er enkelte personer pliktig trygdet selv om de er bosatt i utlandet. Det gjelder for eksempel norske sjøfolk på norske skip og statens lønnede tjenestemenn i utlandet.

Pliktig trygdet blir man automatisk. Dette innebærer at man ikke behøver å registrere seg på trygdekontoret. Trygdeetaten har på sin side ikke noe register over hvem som er pliktig trygdet. Spørsmålet om en person er trygdet, avgjøres først når et stønadstilfelle inntreffer, ved en vurdering av om lovens vilkår er oppfylt.

De som er pliktig trygdet, har ikke mulighet til å melde seg ut av folketrygden. For å unngå dobbel trygdedekning er det likevel gjort unntak for ambassadepersonell o.a. ved ambassadene i Norge, og for andre personer som er medlemmer av utenlandske trygdeordninger. Se lovens § 1-3.

Norge har dessuten med hjemmel i § 18-12 inngått en rekke sosialtrygdavtaler med andre land. Hensikten med disse avtalene er blant annet å unngå at noen faller utenfor avtalelandenes trygdelovgivning, og å hindre dobbel trygdedekning. Vi viser til utkastets § 1-6 med merknader.

De som er pliktig trygdet, har i utgangspunktet alle de rettigheter og plikter som følger av folketrygdloven. Enkelte spesielle persongrupper er imidlertid bare trygdet med begrenset trygdedekning. Det gjelder blant andre utenlandske sjømenn som er ansatt på norske skip, og som er bosatt i utlandet. Slike personer har bare rett til stønad etter kapitlene 9 og 11 om gravferdshjelp og ytelser ved yrkesskade.

Folketrygdloven § 1-4 med tilhørende forskrifter har bestemmelser om frivillig trygd.

De som ønsker å bli frivillig trygdet, må søke om det. Adgangen til å bli frivillig trygdet er begrenset. Slik adgang er det bare for dem som har en særlig nær tilknytning til det norske samfunnet. I og med at frivillig trygd er avhengig av søknad, har trygdeetaten oversikt over hvem som er frivillig trygdet.

Folketrygdloven bygger i hovedsaken på prinsippet om individuelle, ikke avledede rettigheter. Det er bare unntaksvis at en person som ikke selv er trygdet, har rettigheter etter loven.

Personer som er bosatt i Norge, er trygdet på selvstendig grunnlag. Inngåelse eller oppløsning av ekteskap vil vanligvis ikke ha noen betydning for en persons trygdeforhold. Likevel finnes det tilfeller der trygdeforholdet knyttes til forsørgelse og/eller ekteskap. Det gjelder for eksempel når familiemedlemmer oppholder seg i utlandet sammen med forsørgeren.

Utvalget har drøftet om ekteskap og/eller forsørgelse bør begrunne medlemskap i trygden i de tilfellene der hovedforsørgeren er med i trygden fordi han eller hun er i en bestemt situasjon. Det kan for eksempel gjelde tilfeller der en person har et oppdrag i utlandet, og der tilknytningen til Norge fortsatt er sterk. Utvalget mener at det bare må være helt spesielle situasjoner som skal begrunne at en fraviker prinsippet om individuelle rettigheter. Når ektefelle og barn oppholder seg i utlandet sammen med sin forsørger som fortsatt er medlem i trygden, er dette en situasjon som tilsier at familien bør ses under ett. Familieløst er ofte sterke under opphold i utlandet. Ektefellens og barnas trygdeforhold bør derfor begrunnes i den familierettslige stilling de befinner seg i. Praktiske grunner tilsier også at familien betraktes som en enhet.

De samme hensyn taler for at en forsørger som kommer hit til landet sammen med sin familie, blir behandlet som en enhet såfremt forsørgeren og familiemedlemmene bor sammen.

Omfangsbestemmelsene i folketrygdloven forteller hvem som er trygdet etter loven. Begrepet trygdet gjelder altså den personkretsen som er omfattet av folketrygdens stønads-

system. Etter utvalgets mening er «trygdet» et noe uheldig ord i denne sammenhengen.

I dagligtale brukes gjerne «den trygdede» om en person som har fått en eller annen form for trygdeytelse, for eksempel om en alders- eller uførepensjonist. For folk flest vil muligens «medlemmene» være mer dekkende og gi riktigere assosiasjoner enn «de trygdede» når det gjelder folketrygdordningens personkrets. Da et av hovedmålene med utvalgets arbeid er å gjøre loven best mulig forståelig for den enkelte, foreslår utvalget å innføre «medlem» i stedet for «trygdet».

Til en viss grad er det gjeldende regelverk inkonsekvent. Enkelte personer som er trygdet i medhold av lovens § 1-4 om frivillig trygd, er i realiteten pliktig trygdet, og skulle systematisk vært omfattet av lovens § 1-2. Dette har vi forsøkt å rette på i forslaget til nytt omfangskapittel.

Kombinasjonen av lov og forskrifter har gjort regelverket svært uoversiktlig. Utvalget har her som ellers hatt som mål å ta inn i selve loven flest mulig av de reglene som i dag finnes i forskriftene. Denne systematikken vil gjøre regelverket mer oversiktlig, selv om loven blir større enn i dag.

Folketrygdloven kapittel 1 og forskriftene er ikke noe rent omfangskapittel, men inneholder også visse regler som mest naturlig hører hjemme i stønadskapitlene. Omvendt har enkelte stønadskapitler bestemmelser om hvilke personer som er dekket av lovens stønadsprogram - altså omfangsregler.

Utvalget har så langt som mulig forsøkt å skille ut stønadsreglene og plassere dem i de enkelte stønadskapitlene.

Forskriftene til kapitlet inneholder også bestemmelser om saksbehandling og finansiering. Disse bestemmelsene er ikke omtalt i merknadene her. Vi viser til merknadene til utkastets kapittel 20 om saksbehandling i trygdesaker, utkastets kapittel 22 om finansiering og utkastets kapittel 23 om saksbehandling i avgiftssaker m.m.

Utkastets § 2-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om hvem som er medlemmer i folketrygden. Medlemmenes rettigheter og plikter følger av de enkelte kapitler i loven.

- Bestemmelser om*
- medlemskap for personer som er bosatt i Norge eller oppholder seg her, står i §§ 2-2 til 2-6
 - medlemskap for personer som er på Svalbard, på Jan Mayen, i norske biland eller på kontinentalsokkelen, står i §§ 2-7 og 2-8
 - medlemskap for personer som er bosatt utenfor Norge, står i §§ 2-9 til 2-11

- medlemskap som gir trygdedekning bare ved yrkesskade og dødsfall, står i § 2-12
- opphør av medlemskap står i §§ 2-13 til 2-16. 2-16.

Merknader

Bestemmelsen er delvis ny og svarer delvis til den gjeldende lovs § 1-5 første ledd.

Utkastets første ledd første punktum presiserer at kapitlet inneholder bestemmelser om hvem som er medlemmer i folketrygden. Som det går fram av innledningen til dette kapitlet, har vi foreslått å erstatte betegnelsen «trygdet» med «medlem».

Utkastets første ledd andre punktum svarer til den gjeldende lovs § 1-5 første ledd. Her går det fram at en må undersøke de enkelte kapitlene i loven for å finne hvilke rettigheter og plikter medlemmene har.

Det finnes enkelte persongrupper som har rettigheter etter loven uten at de er medlemmer. Det gjelder for eksempel pensjonister som har flyttet til utlandet, og som har gått ut av trygden ved utflyttingen. Det samme gjelder gjenlevende ektefeller som aldri har vært selvstendige medlemmer, men som har avledede rettigheter etter en person som var medlem i trygden. Flertallet av dem som har rettigheter og plikter etter folketrygdloven, er imidlertid medlemmer i trygden. Hovedprinsippet er altså fastslått her. Vi viser for øvrig til at det er spesifisert i de enkelte stønadskapitlene om det kreves medlemskap eller ikke for rett til en ytelse.

Utkastets andre ledd inneholder en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne. Utvalget har disponert kapitlet slik at de første bestemmelsene gjelder de personer som tallmessig utgjør den største gruppen, dvs. medlemmer som er bosatt i Norge eller oppholder seg her. Deretter følger bestemmelser om medlemmer som oppholder seg på Svalbard, på Jan Mayen eller i et norsk biland, eller på kontinentalsokkelen. Så kommer medlemmer som er bosatt i utlandet. Sist i kapitlet finnes bestemmelser om medlemskap som gir trygdedekning bare ved yrkesskade og dødsfall, og bestemmelser om opphør av medlemskap.

Utkastets § 2-2 Personer som er bosatt i Norge

Alle som er bosatt i Norge, er pliktige medlemmer i trygden.

Bosatt i Norge er den som har oppholdt seg i landet i minst 12 måneder. Også den som har oppholdt seg her i kortere tid, regnes som bosatt dersom det er mest sannsynlig at oppholdet vil vare mer enn 12 måneder. Ved vurderingen skal det legges vekt på hva som er

hensikten med oppholdet, og om vedkommende har sitt hjem, sin familie og sine eiendeler i Norge.

Ved midlertidig fravær fra Norge som ikke varer mer enn 12 måneder, regnes vedkommende fortsatt som bosatt her.

Merknader

Utkastet svarer til § 1-2 nr. 1 første ledd i den gjeldende lov, og til § 1 første ledd i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 24. mai 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav a.

Gjeldende rett

Folketrygdlovens hovedkriterium for pliktig trygd er at en person må være «bosatt i riket». Se den gjeldende lovs § 1-2 nr. 1 første ledd. De aller fleste som er trygdet, er med i trygden etter bestemmelsene om pliktig bostedstrygd. Det er uten betydning for trygdeplikten om vedkommende er norsk eller utenlandsk statsborger, eller om vedkommende er statsløs. Prinsippet bak regelen er at utenlandske statsborgere som er bosatt i Norge, skal likestilles med norske statsborgere. Unntakene fra denne regelen følger av lovens § 1-3 første ledd, som gjelder unntak fra trygden for diplomater m.m.

Folketrygdloven bygger på et system med individuelle rettigheter. Det vil si at alle som er bosatt her i landet, både barn og voksne, er trygdet på selvstendig grunnlag. Dette gjelder også personer som er forsørget av en person som ikke bor i Norge.

Folketrygdloven bruker i dag uttrykket «i riket» om lovens geografiske virkeområde. Se lovens §§ 1-2 og 1-4. Begrepet riket omfatter det norske fastlandet, de indre norske farvann og norsk sjøterritorium.

Vi viser til nærmere omtale av trygdeforhold på Svalbard m.m. i merknadene til utkastets § 2-7 om trygdedekning på Svalbard, på Jan Mayen og i norske biland.

Den norske delen av kontinentalsokkelen er ikke en del av Norge. I utgangspunktet gjelder folketrygdloven derfor ikke på sokkelen. I den gjeldende folketrygdlov § 1-2 nr. 3 fjerde ledd er det hjemmel til å gi regler om anvendelse av loven for petroleumsvirksomheten til havs. Det er foreløpig ikke fastsatt forskrifter her, og det er usikkert når eventuelle forskrifter vil bli gitt. Vi viser til nærmere omtale av trygdeforhold på kontinentalsokkelen i merknadene til utkastets § 2-8.

Folketrygdloven inneholder i dag ingen definisjon av begrepet bosatt. Etter lang og fast praksis har imidlertid Rikstrygdeverket ansett som bosatt den som har oppholdt seg i Norge i minst 12 måneder, eller som har til hensikt å oppholde seg her i minst 12 måneder.

Den som er bosatt i Norge, skal fortsatt være trygdet under midlertidig fravær fra landet som varer opptil 12 måneder. Se § 1 første ledd i de gjeldende forskrifter, som ble fastsatt ved kongelig resolusjon den 24. mai 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav a.

Etter denne bestemmelsen opprettholdes bostedstrygden i opptil 12 måneder ved midlertidig fravær fra landet, såfremt vedkommende ikke kommer i inntektsgivende arbeid i utlandet. Forskriftenes § 1 lyder slik:

«Den som er bosatt i riket og ikke er unntatt fra folketrygden etter folketrygdlovens § 1-3 annet ledd, skal være fortsatt trygdet under midlertidig fravær fra riket. Som midlertidig regnes fravær fra riket som varer i inntil 12 måneder.

Trygden opphører hvis vedkommende kommer i inntektsgivende ervervsvirksomhet i utlandet, eller tiltrer tjeneste på utenlandsk skip, jfr. dog § 2. Hvis særlige grunner taler for det, kan Rikstrygdeverket eller den det bemyndiger dispensere fra denne bestemmelse og kan i tilfelle sette som vilkår at vedkommende betaler medlemsavgift som fastsettes for frivillig trygd etter folketrygdlovens § 1-4.»

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett, men det er gjort enkelte språklige endringer.

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 1-2 nr. 1 første ledd. Vi har foreslått å erstatte betegnelsen «riket» med «Norge».

Betegnelsen «riket» er antakelig en forkorting for «kongeriket Norge», som brukes i lovgivningen om Svalbard, Jan Mayen m.m. Ordet «riket» er etter utvalgets mening noe gammelmodig, og vil antakelig være lite informativt for folk flest. Vi antar at det er bedre å bruke «Norge» i lovteksten. Straffeloven bruker også «Norge» i lovteksten. Se straffeloven 22. mai 1902 nr. 10 § 12 nr. 3 bokstav a, der det er tale om «noen i Norge hjemmehørende person».

Utkastets andre ledd er nytt, og inneholder en presisering av bostedsbegrepet. Regelen som er uttrykt her, har stor betydning, men har hittil ikke vært nedfelt i lov eller forskrift. Utvalget foreslår derfor at praksis på dette området blir lovfestet. Det er både objektive kriterier og vedkommendes subjektive hensikt som skal vurderes når det avgjøres om det er mest sannsynlig at en person kommer til å oppholde seg i Norge i mer enn 12 måneder. Utvalget har ikke funnet det hensiktsmessig å ta med som et moment om vedkommende har meldt seg til et norsk folkeregister. Reglene om folkeregistrering bygger på et seks måneders bostedsbegrep. Den som kommer fra utlandet for å oppholde seg i et norsk folkeregisterdistrikt i minst seks måne-

der, plikter å melde seg. Vi viser til lov 16. januar 1970 nr. 1 om folkeregistrering § 8 andre ledd. En registrering i folkeregisteret vil således ikke være tilstrekkelig til at vedkommende kan regnes som bosatt i folketrygdlovens forstand.

Utkastets tredje ledd følger av forskriftenes § 1 første ledd, og er også en presisering av bostedsbegrepet.

Utkastets § 2-3 Arbeidstakere i Norge

En arbeidstaker (se § 3-22) er pliktig medlem i trygden dersom han eller hun arbeider i Norge for en arbeidsgiver som har ansvar for å melde vedkommende inn i arbeidstakerregisteret (se § 24-2). Dette gjelder selv om arbeidstakeren ikke er bosatt i Norge.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav a.

Gjeldende rett

Denne bestemmelsen presiserer at den som ikke er bosatt i Norge, er trygdet hvis han eller hun «arbeider i annens tjeneste her i riket for lønn eller annen godtgjørelse som nevnt i § 6-4».

Bestemmelsen gjelder for den som bare skal oppholde seg midlertidig i Norge, slik at vedkommende ikke blir trygdet som bosatt.

Det er et vilkår for å bli trygdet etter denne bestemmelsen at vedkommende er arbeidstaker. Selvstendig næringsdrivende går altså ikke inn under bestemmelsen. Arbeidstakeren må dessuten ha pensjonsgivende inntekt som nevnt i lovens § 6-4. Lovens § 6-4 nr. 1 bokstav a lyder:

«Som pensjonsgivende inntekt regnes: Lønn og annen godtgjørelse for arbeid eller oppdrag i og utenfor tjenesteforhold - når arbeidet eller oppdraget ikke er utført som ledd i selvstendig næringsvirksomhet - herunder honorar, tantieme, provisjon, serveringspenger, drikkepenger og lignende ytelser. Departementet gir regler om medregning av verdien av fritt opphold ombord på skip og tariffmessig hyretillegg for egen kost.»

Lovens ordlyd kan være noe uklar når det gjelder formuleringen «arbeider i annens tjeneste her i riket». Spørsmålet er om det er tilstrekkelig for å bli trygdet at arbeidstakeren utfører arbeid i Norge, eller om han eller hun må være ansatt hos en arbeidsgiver her i landet.

I Rikstrygdeverkets rundskriv Kom/sak 01-00 av 28. februar 1988, side 18, heter det:

«For trygd etter bestemmelsen stilles det ikke noen formelle krav til arbeidsgiveren. Arbeidsgiveren kan være utenlandsk og ha

sete - fast driftssted - i utlandet. Det er ikke noe vilkår at arbeidsgiveren faktisk betaler eller plikter å betale arbeidsgiveravgift etter folketrygdlovens § 16-3 (men normalt vil det foreligge slik plikt).

Det er heller ikke noe vilkår at medlemsavgift etter § 16-1 nr. 1 a og b er betalt. Arbeidstakerens statsborgerskap er uten betydning. Det er heller ikke noe krav om skatteplikt til Norge.

Loven har ikke noe vilkår om at arbeidsforholdet må være av en viss lengde. Det antas at også helt kortvarige arbeidsoppdrag i Norge medfører trygd. Trygden inntreder idet vedkommende tiltrer tjenesteforholdet i Norge.»

Arbeidstakere som utfører arbeid her i landet, blir altså i praksis regnet som pliktig trygdet uansett hvor lenge arbeidet varer, uansett hvor lønnen utbetales, og selv om arbeidsgiveren er i utlandet. Det avgjørende er at vedkommende er arbeidstaker, og at arbeidet utføres her i landet. Det kreves videre at vedkommende har pensjonsgivende inntekt. Det vil si at han eller hun får lønn for arbeidet. Dette innebærer etter Rikstrygdeverkets praksis at en person som kommer hit til landet for å utføre arbeid i et par dager, blir trygdet i disse dagene.

Det kan i denne forbindelse være aktuelt å nevne de avtaler om sosial trygghet som Norge har inngått med andre land. I disse avtalene er det spesielle bestemmelser om arbeidstakere fra andre land som skal arbeide her i landet i en forholdsvis kort periode (såkalt utsendte arbeidstakere). Arbeidstakere som går inn under disse avtalene, skal fortsatt være underlagt utsendingslandets lovgivning. De er unntatt fra folketrygdloven, og således ikke trygdet etter § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav a. Det vil altså bare være arbeidstakere fra land som Norge ikke har inngått avtale med, som bestemmelsen i § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav a er aktuell for. Den vil få mindre betydning etter hvert som antallet sosialtrygdavtaler øker.

Ektefelle og barn som forsørges av en person som er trygdet etter folketrygdloven § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav a, blir ikke fullt ut trygdet når de oppholder seg her i landet. Men de har rett til medisinsk stønad etter kapittel 2 og gravferdshjelp etter kapittel 9 under oppholdet. Se § 1 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1970 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 første ledd.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men er noe omformulert.

Utvalget vil peke på at den praksis som er beskrevet i Rikstrygdeverkets rundskriv, om at også helt kortvarige arbeidsoppdrag skal

medføre at en person blir trygdet, synes uhen-
siktssmessig. Det kan neppe være behov for
en slik ordning, da disse personene som regel
vil være trygdet på grunnlag av sitt hjemlands
lovgivning. Etter det utvalget har fått opplyst,
blir det for eksempel ikke gitt ytelse ved yr-
kesskade som oppstår mens en person er her
på noen dagers arbeid. Vi mener at slike helt
korte oppdrag ikke bør omfattes av folke-
trygdlovens bestemmelser. Dette vil også in-
nebære en administrativ forenkling. En vil
dermed unngå at folk oppnår rent midlertidig
trygdedlemskap som er vanskelig å kart-
legge.

Utvalget har brukt begrepet arbeidstaker i
utkastet. Begrepet er definert i utkastets §
3-22. Vi har også funnet det nødvendig å presi-
sere at vedkommende må arbeide for en ar-
beidsgiver som har plikt til å melde ved-
kommende inn i arbeidstakerregistret (se §
24-2). Etter denne bestemmelsen foreligger
det plikt til å melde en person inn i arbeidsta-
kerregistret hvis arbeidsforholdet skal vare
mer enn en uke. Dette er gjort for å utelukke
dem som kommer hit på noen dagers oppdrag
for en arbeidsgiver i utlandet. Utvalget mener
det er hensiktsmessig å angi personkretsen til
arbeidstakere som skal registreres her i lan-
det. Derved antar vi at det også kan bli bedre
samsvar mellom medlemskap og avgiftsinn-
betaling. Vi mener videre at avgrensningen
av personkretsen blir klarere ved å bruke re-
gistrering i stedet for den gjeldende lovtokst
som bruker «arbeider i annens tjeneste her i
riket ...».

Forslaget medfører altså en liten innskrenk-
ning i personkretsen i forhold til gjeldende
rett. Men den vil neppe få nevneverdig prak-
tisk betydning. Etter utvalgets mening er det
liten grunn til at arbeidstakere som ikke skal
registreres i Norge fordi de arbeider her svært
kort tid, skal bli medlemmer i trygden på bak-
grunn av arbeidsforholdet.

Utvalget har ikke tatt med bestemmelsen i
de gjeldende forskrifter om trygdedekning for
forsørget ektefelle og barn som oppholder seg
her i landet sammen med arbeidstakeren. Dette
er også personer som skal være her så kort
tid at de ikke selv vil bli trygdet som bosatt.
Folketrygdloven bygger som nevnt hovedsakelig
på prinsippet om individuelle rettigheter.
Utvalget mener derfor at ekteskap bør gi rett
til trygdeytelser bare når sterke grunner taler
for det. Som oftest vil antakelig disse perso-
nene, som bare skal være her kortere tid enn
12 måneder, være dekket av sitt hjemlands
trygdeordning. Eventuelt kan de tas opp som
frivillige medlemmer, se utkastets § 2-6.

Utkastets § 2-4 Unntak for ambassadeperso- nell o.a.

*En arbeidstaker (se § 3-22) hos en fremmed
stat eller i en internasjonal organisasjon er
unntatt fra pliktig medlemskap. Det samme
gjelder en arbeidstaker hos en slik person. En
arbeidstaker som var pliktig medlem før an-
settelsen, beholder likevel medlemskapet.*

*Ektefelle og barn som bor sammen med og
forsørges av en person som er unntatt etter
første ledd, er også unntatt fra pliktig med-
lemskap. En ektefelle som var pliktig medlem
før ekteskapet ble inngått, beholder likevel
medlemskapet.*

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om trygdedekning for am-
bassadepersonell o.a. står i dag i folketrygdlo-
ven § 1-3. Bestemmelsen lyder:

«Unntatt fra trygden er utenlandsk statsbor-
ger som er lønnet arbeidstaker hos fremmed
stat eller mellomfolkelig organisasjon eller
som er lønnet arbeidstaker hos slik person.
Heller ikke vedkommendes ektefelle og barn
er trygdet med mindre de er norske statsbor-
gere eller forsørger seg selv ved eget arbeid.

Den som er trygdet i henhold til utenlandsk
lov, kan unntas fra trygden etter regler som
gis av departementet.»

Folketrygdloven bygger på territorialprin-
sippet. Den som er bosatt her i landet, eller
som midlertidig arbeider her i en annens tje-
neste, er *pliktig* trygdet. Folketrygdloven §
1-3 er altså et *unntak* fra denne hovedregelen.

Automatisk unntak gjelder for utenlandsk
ambassadepersonell og andre utenlandske
statsborgere som er lønnete arbeidstakere hos
en fremmed stat eller internasjonal organisa-
sjon. Det samme gjelder de som er lønnete
arbeidstakere hos slike personer.

Bestemmelsen om automatisk unntak fra
trygden etter lovens § 1-3 første ledd gjelder
ikke for norske statsborgere. Men unntaket
gjelder for utenlandske statsborgere som er
forsørget ektefelle eller barn til en person som
nevnt i bestemmelsens første ledd første
punktum. Se § 1-3 første ledd andre punktum.

Personer som er unntatt etter § 1-3 første
ledd, kan søke om opptak i trygden etter for-
skriftene som er gitt med hjemmel i lovens §
1-4 bokstav a.

Utvalgets forslag

Utkastet avviker fra gjeldende rett på to
punkter:

For det første gjøres det ikke forskjell på
norske og utenlandske statsborgere når det
gjelder retten til å være unntatt fra pliktig
medlemskap i trygden for ambassadeperso-

nell og andre arbeidstakere i lignende situasjoner. Den någjeldende regelen i lovens § 1-3 er et av de få steder der det ennå er et skille mellom norske og utenlandske statsborgere i folketrygden. Utvalget kan ikke se at det er noen grunn til å opprettholde et skille her, og anser den foreslåtte endring å være i tråd med de synspunkter som har kommet til uttrykk om dette spørsmålet ved tidligere lovendringer. Se Ot.prp. nr. 76 for 1983-84, som blant annet omhandler opphør av kravet til norsk statsborgerskap ved frivillig opptak i trygden etter folketrygdloven § 1-4 bokstav b.

Det andre punktet som avviker fra dagens regler, er bestemmelsen i første ledd tredje punktum om at en arbeidstaker beholder medlemskapet dersom vedkommende var bosatt her og var pliktig medlem før han eller hun tok tjeneste ved en utenlandsk ambassade eller hos utenlandsk ambassadepersonell e.l. I slike tilfeller er det ikke naturlig at et ofte langvarig trygdeforhold skal avbrytes, kanskje bare for begrenset tid. Det vil også være tvilsomt om den utenlandske arbeidsgiveren kan tilby noen tilfredsstillende trygdedekning i slike tilfeller.

Prinsippet om at fast bosatte arbeidstakere hos en utenlandsk representasjon ikke har krav på unntak fra den pliktige trygdeordningen i bostedslandet, er også i samsvar med internasjonale konvensjoner (Wien-konvensjonene) om diplomatisk og konsulært samkvem.

Utkastets § 2-5 Medlemmer i utenlandske trygdeordninger

Den som godtgjør at han eller hun er tilfredsstillende dekket etter en obligatorisk utenlandsk trygdeordning, kan unntas fra pliktig medlemskap i opptil tre år.

Dersom vedkommende bor sammen med og forsørger ektefelle og/eller barn, skal spørsmålet om unntak fra medlemskap vurderes samlet for hele familien.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om unntak fra trygden for personer som er medlemmer i utenlandske trygdeordninger, er i dag å finne i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 23. desember 1970 med hjemmel i folketrygdloven § 1-3 andre ledd.

Forskriftenes § 1 gjelder for den som tar arbeid i en annens tjeneste her i Norge under midlertidig opphold. Bestemmelsen lyder:

«Den som tar opphold og arbeid i annens tjeneste her i riket, skal være unntatt fra folketrygden i inntil 6 måneder, såfremt vedkommende krever det og godtgjør at han er trygdet

i henhold til utenlandsk lov. Dersom vedkommendes trygd etter utenlandsk lov ikke omfatter stønad ved sykdom m.v. som noenlunde svarer til stønad etter folketrygdlovens kapitler 2 og 3, kan vedkommende bli unntatt fra folketrygden for så vidt gjelder trygd for andre ytelser.

I særlige tilfelle kan Rikstrygdeverket etter søknad samtykke i at vedkommende skal være unntatt fra trygden ut over 6 måneder, såfremt det godtgjøres at den utenlandske trygd gjelder ut over dette tidsrom.»

Vilkåret om at en person må ha trygdedekning etter utenlandsk lovgivning for å bli unntatt fra folketrygdloven, er ifølge praksis ikke absolutt. Det er gjort unntak fra pliktig trygd dersom en person har en privat sykeforsikring i kombinasjon med offentlig trygd for pensjonsytelser. Men en helt ut privat forsikring i stedet for offentlig trygd er ikke tilstrekkelig for å oppnå unntak.

Et avgjørende moment ved vurderingen av om delvis privat forsikring kan godtas, er om forsikringen er frivillig. Dersom forsikringen gyldig kan sies opp av arbeidstaker eller arbeidsgiver, kan det ikke gis unntak fra trygden. Det er videre en forutsetning at sykestønadsdelen noenlunde skal svare til stønad etter folketrygdloven kapittel 2 og 3. Når det gjelder pensjonsdelen, er det tilstrekkelig for unntak etter folketrygdloven at det foreligger en eller annen form for pensjonsordning.

Vi viser til omtale i Rikstrygdeverkets rundskriv Kom/sak 01-00 av 28. februar 1988, side 75.

Forskriftenes § 2 gjelder den som skal være i Norge i mer enn ett år. Paragrafen kan gjelde både arbeidstaker og selvstendig næringsdrivende. Bestemmelsen lyder:

«Etter søknad kan Rikstrygdeverket i særlige tilfelle samtykke i at andre personer enn de som er nevnt i § 1 skal være unntatt fra folketrygden. Slikt samtykke kan bare gis dersom det godtgjøres at vedkommende selv, ektefelle og barn under 18 år er tilfredsstillende trygdet etter utenlandsk lov og unntak fra folketrygden vil være nødvendig for å unngå dobbelt trygding. Bestemmelsen i § 1 første ledd annet punktum gjelder tilsvarende.»

Ifølge Rikstrygdeverkets praksis gis det ikke unntak fra trygden når en person skal være i Norge i mer enn tre år.

For at det skal kunne gis unntak for sykestønadsdelen, gjelder de samme kravene som er nevnt i forskriftenes § 1. Det er imidlertid strengere krav til pensjonsdekningen etter forskriftenes § 2 enn etter forskriftenes § 1. Det kreves at en ved opphold her i landet er sikret ytelser fra den utenlandske trygdeordningen som i prinsippet svarer til folketryg-

dens ytelser både i art og i størrelse. For at ektefelle og barn som er med til Norge skal bli unntatt, må de være trygdet i utlandet i samme utstrekning som de ville vært etter folketrygdloven.

Forskriftenes § 3 presiserer at unntak fra trygden også skal omfatte ektefelle og barn som forsørges av vedkommende.

Ektefelle og barn til den som skal være i Norge i mindre enn ett år, er i dag ikke trygdet, da de ikke regnes som bosatt her. Disse familiemedlemmene er imidlertid dekket med rett til medisinsk stønad etter kapittel 2 når de oppholder seg i Norge. Vi viser til § 1 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1970 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 første ledd. Men det er en forutsetning for at ektefelle og barn skal få medisinsk stønad etter disse forskriftene, at arbeidstakeren er trygdet. Blir forsørgeren unntatt fra pliktig trygd, vil heller ikke ektefelle og barn være dekket etter folketrygdloven kapittel 2 om medisinsk stønad.

Ektefelle og barn til den som skal være i Norge i mer enn 12 måneder, regnes som bosatt. De vil derved selv bli trygdet som bosatt. Det er derfor det er gjort unntak for disse personene i forskriftenes § 3. Forutsetningen er at også ektefelle og barn er tilfredsstillende trygdet etter utenlandsk lov.

Utvalgets forslag

Forskriftene er i dag svært uoversiktlige og uklare. Utvalget har forsøkt å klargjøre og forenkle reglene ved å gjøre en del språklige endringer. Vi har også funnet det nødvendig å foreslå noen mindre materielle endringer, og vi har foreslått å lovfeste praksis på området.

Utkastets første ledd angir personkretsen. Det er de som er tilfredsstillende dekket etter utenlandsk lov.

Bestemmelsen gjelder for det første for personer som er arbeidstakere her i landet, men som skal være her så kort tid at de ikke vil bli ansett som bosatt, dvs. at oppholdet skal vare under 12 måneder. Disse personene skulle ellers ha kommet inn under bestemmelsene om pliktig medlemskap i utkastets § 2-3. For det andre gjelder bestemmelsen for personer som er bosatt her i landet og derved skulle ha kommet inn under bestemmelsen om pliktig medlemskap etter utkastets § 2-2. Utvalget har ikke funnet det hensiktsmessig å spesifisere disse persongruppene i lovteksten.

Utvalget har ikke ment å foreslå noen endring i praksis når det gjelder vurderingen av hva som skal anses som tilfredsstillende dekning etter utenlandsk trygdeordning. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett.

Utvalget har ikke funnet det hensiktsmessig å lovfeste hvilke momenter det skal legges vekt på, da en slik liste vanskelig kan bli uttømmende. Vi forutsetter at nærmere presiseringer blir tatt inn i rundskriv.

Utvalget foreslår videre at unntak fra pliktig medlemskap kan gjelde for opptil tre år, uten adgang til dispensasjon. Forslaget er stort sett i samsvar med gjeldende praksis, og innebærer en forenkling i forhold til de gjeldende bestemmelser.

Utkastets andre ledd gjelder unntak fra trygden for forsørget ektefelle og barn, og svarer til forskriftenes § 3. I de situasjoner der familien følger med forsørgeren til Norge for en kortere tid, vil det etter utvalgets syn være naturlig å se på familien som en enhet. Utvalget finner det altså hensiktsmessig og naturlig at familien ses under ett når spørsmålet om unntak fra medlemskap skal vurderes. Utvalget foreslår derfor at dersom forsørgeren blir unntatt fra pliktig medlemskap, skal også ektefellen og barna unntas sammen med forsørgeren. Utvalget har presisert at familien skal vurderes samlet bare når ektefellen og/eller barna bor sammen med og forsørges av søkeren.

Utvalget mener det bør være en naturlig konsekvens at de som søker om unntak fra folketrygden, skal bli unntatt fra alle ytelsene etter loven. Vi har derfor foreslått å oppheve bestemmelsen i § 1 i de någjeldende forskrifter om at de som unntas, likevel skal ha rett til medisinsk stønad og sykepenger dersom den utenlandske trygdedekning ikke er tilfredsstillende på disse områdene. Forslaget er en lovteknisk forenkling, og innebærer en materiell endring i innskrenkende retning.

Utkastets § 2-6 Frivillig medlemskap for personer i Norge

Den som er bosatt i Norge eller oppholder seg her, men som ikke er pliktig medlem i trygden, kan bli tatt opp som frivillig medlem dersom dette etter en samlet vurdering er rimelig.

Ved vurderingen av spørsmålet om en person kan tas opp som frivillig medlem, legges det vekt på

- om søkeren tidligere har vært medlem i trygden,
- om søkeren er medlem i en utenlandsk trygdeordning,
- om ektefellen er medlem i trygden,
- hvor lenge søkeren har oppholdt seg i Norge,
- hvor lenge søkeren skal oppholde seg i Norge,
- hvor sterk tilknytning søkeren ellers har til det norske samfunnet.

Medlemskapet kan

- a) gi full trygdedekning etter loven, eller
- b) omfatte sykepenger etter kapittel 4, stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg etter kapittel 5, og stønad ved helsetjenester etter kapittel 13.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om frivillig trygd for personer som er bosatt eller oppholder seg i Norge, finnes i dag i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 23. desember 1970 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav a.

Forskriftenes § 1 angir personkretsen, og hvilket stønadsprogram det kan søkes om. Bestemmelsen lyder:

«Den som oppholder seg i riket, men som ikke er trygdet etter bestemmelsene i folketrygdlovens § 1-2, jfr. § 1-3, kan etter søknad bli trygdet etter bestemmelsene i disse forskrifter.

Trygden kan gjelde:

- a. medisinsk stønad m.v. og sykepenges m.v. etter lovens kapitler 2 og 3, eller
- b. fulle rettigheter etter loven.

Blir vedkommende trygdet, skal forsørgt ektefelle og barn under 18 år, som oppholder seg i riket sammen med ham, være trygdet i samme utstrekning, dersom det er søkt om det og det ikke foreligger særlige grunner som taler mot at de blir trygdet.»

Hovedgruppen av dem som søker om frivillig medlemskap på grunnlag av denne bestemmelsen, er utenlandske statsborgere som er unntatt fra pliktig medlemskap etter folketrygdloven § 1-3. Denne paragrafen gjelder automatisk unntak fra pliktig trygd for ambassadepersonell o.a. En annen gruppe som søker om frivillig medlemskap, er emigrerte nordmenn som skal være på besøk i Norge i lengre tid, men under ett år. En tredje gruppe som søker om opptak etter denne bestemmelsen, er utenlandske studenter og skoleelever som oppholder seg i Norge under ett år og dermed ikke er pliktig trygdet. Etter praksis gis det opptak i trygden bare når oppholdet varer i minst tre måneder.

Forsørgt ektefelle og barn under 18 år som oppholder seg i Norge sammen med søkeren, kan bli medlemmer med rett til samme trygdedekning som søkeren. Se forskriftenes § 1 tredje ledd. Det er et vilkår at det er søkt om opptak i trygden, og det må ikke foreligge særlige grunner som taler imot at de blir trygdet.

Forskriftenes § 3 angir hvilke momenter det skal legges vekt på ved vurderingen av om en person skal tas opp i trygden. Denne bestemmelsen lyder:

«Søknad om å bli trygdet kan bare innvilges dersom det ut fra en samlet vurdering av søkerens situasjon finnes rimelig at vedkommende kommer inn under folketrygden. Ved vurderingen skal det blant annet tas omsyn til hvorvidt søkeren tidligere har vært med i folketrygden, i hvilken utstrekning søkeren er trygdet i annen trygdeordning, varigheten av opphold i riket og den tilknytning vedkommende har til norsk næringsliv og til det norske samfunn for øvrig.»

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

Utkastets første ledd angir personkretsen. Den omfatter både personer som er bosatt i Norge, og personer som oppholder seg her. Som ellers i utkastet har vi funnet det hensiktsmessig å skille mellom bosetting og opphold. De personer som søker om frivillig medlemskap etter denne bestemmelsen, kan enten være bosatt her, f.eks. ambassadepersonell, eller bare oppholde seg her, f.eks. utenlandske studenter som skal studere i mindre enn ett år i Norge. Det er presisert at opptak i trygden etter denne bestemmelsen bare kan skje dersom det finnes rimelig ut fra en samlet vurdering.

Utkastets andre ledd angir hvilke momenter det skal legges vekt på ved vurderingen av om en person kan tas opp som frivillig medlem. Utvalget antar at bestemmelsen blir mer oversiktlig når momentene blir listet opp slik det er foreslått her. Listen svarer stort sett til de momenter som står i forskriftenes § 3 i dag. Men vi har også tatt med at det skal legges vekt på om ektefellen er medlem i trygden. Et av momentene er hvor lenge søkeren har oppholdt seg i Norge. Vi finner det derfor ikke nødvendig å lovfeste gjeldende praksis som går ut på at det gis opptak i trygden bare når oppholdet varer i minst tre måneder.

Utvalget har for øvrig foreslått at bestemmelsen i forskriftenes § 1 tredje ledd går ut, da vi mener at ektefelle og barn bør vurderes på selvstendig grunnlag når det gjelder spørsmålet om å bli medlem her i Norge. Ektefelles trygdeforhold bør bare komme inn som et moment i en helhetsvurdering. Forslaget innebærer en viss innskrenkning i forhold til gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd omfatter stønadstilbudet, dvs. enten fulle rettigheter etter loven eller bare sykepenges, fødselspenges, adopsjonspenges, stønad ved barneomsorg og stønad ved helsetjenester.

Utkastets § 2-7 Medlemskap på Svalbard, på Jan Mayen og i norske biland

Et medlem i trygden som bosetter seg eller tar opphold på Svalbard, på Jan Mayen eller i et norsk biland, beholder medlemskapet.

En person som ikke er med i trygden, blir medlem dersom han eller hun tar arbeid for en arbeidsgiver som har ansvar for å melde vedkommende inn i arbeidstakerregisteret (se § 24-2), og som driver virksomhet på Svalbard, på Jan Mayen eller i et norsk biland.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om trygdedekning under opphold på Svalbard, på Jan Mayen eller i norske biland finnes i dag i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 3. november 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 andre ledd.

Svalbard er en del av kongeriket Norge, se lov 17 juli 1925 nr. 11 om Svalbard § 1. Av lovens § 2 går det fram at norsk privatrett og strafferett og den norske lovgivning om rettspleien gjelder for Svalbard når ikke noe annet er fastsatt. Andre lovbestemmelser gjelder ikke for Svalbard uten at det er særskilt bestemt. Det følger av dette at norsk forvaltningsrett, som trygdlovgivningen faller inn under, ikke uten videre gjelder på Svalbard.

Jan Mayen er også en del av kongeriket Norge, se lov 27. februar 1930 nr. 2 om Jan Mayen § 1. Ifølge lovens § 2 gjelder norsk privatrett og strafferett og den norske rettspleien for Jan Mayen. Kongen bestemmer i hvilken utstrekning andre lover skal gjelde.

De såkalte bilandene, Bouvetøya, Peter I's øy og Dronning Mauds land m.m., er ikke en del av Norge, men er underlagt norsk stats-høyhet som biland. Se lov 27. februar 1930 nr. 3 om Bouvetøya, Peter I's øy og Dronning Mauds land m.m. Kongen bestemmer i hvilken utstrekning andre lover enn norsk privatrett og strafferett og den norske rettspleien skal gjelde for disse landene.

Etter gjeldende forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 3. november 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 annet ledd, er den som er pliktig eller frivillig trygdet, tilsvarende trygdet under opphold på Svalbard, på Jan Mayen eller i norske biland. Forskriftenes § 1 lyder:

«Den som er trygdet etter lov om folketrygd § 1-2 nr. 1 og § 1-4 bokstav a og b med utfyllende forskrifter, er tilsvarende trygdet under opphold på Svalbard, Jan Mayen eller i norske biland.»

Rettigheter og plikter på Svalbard, på Jan Mayen og i norske biland er de samme som i Norge, selv om vedkommende for øvrig måtte ha andre rettigheter og plikter utenfor Norge. Det er fordi disse områdene ikke regnes for å være i utlandet.

Personer som er trygdet etter lovens § 1-2 nr. 1 eller § 1-4 før de kommer til disse områ-

dene, er tilsvarende trygdet når de tar opphold der. Vi viser til forskriftenes § 1.

Siden Svalbard og Jan Mayen er deler av kongeriket Norge, er en ikke i utlandet når en befinner seg der. For dem som allerede er trygdet, skulle det derfor ikke være nødvendig med særregler når de oppholder seg eller bosetter seg i disse områdene.

Personer som ikke er trygdet, vil imidlertid ikke bli trygdet ved å ta arbeid eller bosette seg på Svalbard eller Jan Mayen, fordi folketrygdloven ikke uten videre gjelder i disse områdene.

Etter forskriftenes § 2 er den trygdet som arbeider for en norsk arbeidsgiver som driver virksomhet på Svalbard, på Jan Mayen eller i et norsk biland. Forskriftene har ikke noe vilkår om at en person må ha norsk statsborgerskap for å bli trygdet i disse områdene.

Kravet om at arbeidsgiveren må være norsk for at en arbeidstaker skal bli trygdet, medfører at den som for eksempel tar arbeid på Svalbard i russisk tjeneste, ikke blir trygdet ved arbeidsforholdet. De som oppfyller vilkårene for å være trygdet etter § 1 i forskriftene, vil imidlertid fortsatt være trygdet selv om de kommer i slikt arbeid.

Det er uklart om en person som blir født på Svalbard av foreldre som er trygdet, blir trygdet. Etter ordlyden i forskriftene faller en slik person utenfor.

Forskriftenes § 2 andre ledd viser til forskrifter om trygdedekning i etterslepstid gitt i medhold av folketrygdloven § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav b. Vi viser til utkastets § 2-15. Dessuten viser vi til forskrifter om adgang til å bli unntatt fra trygden gitt i medhold av folketrygdloven § 1-3 andre ledd. Se utkastets § 2-5.

I forskriftenes § 3 står det at medlemmet har de rettigheter og plikter som er fastsatt i de enkelte kapitlene av folketrygdloven.

Forskriftenes § 4 presiserer at ektefelle og barn som oppholder seg på Svalbard m.v. sammen med forsørgeren, har rett til medisinsk stønad og gravferdshjelp selv om de ikke er trygdet.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett.

Som nevnt ovenfor mener utvalget at det egentlig ikke er nødvendig å ha egne bestemmelser om medlemskap for personer som er medlemmer når de kommer til Svalbard m.m. For å avklare enhver tvil og av informasjons-hensyn har vi likevel tatt med slike bestemmelser i denne paragrafen.

Utkastets første ledd omhandler fortsatt medlemskap under bosetting eller opphold i disse områdene. Denne bestemmelsen svarer til forskriftenes § 1. Vi har imidlertid presisert

at bestemmelsen gjelder både bosetting og opphold.

Utkastets andre ledd har en bestemmelse om medlemskap for dem som arbeider for en norskregistrert arbeidsgiver i disse områdene. Bestemmelsen svarer til forskriftenes § 2 første ledd, men vi har presisert at arbeidsgiveren må ha plikt til å registrere arbeidstakeren i arbeidstakerregisteret. De gjeldende forskrifters § 2 bruker uttrykket «norsk arbeidsgiver». Det er noe uklart hva som menes, men det er ikke slik at arbeidsgiveren må være norsk statsborger. Utvalget mener det er mest hensiktsmessig å angi personkretsen til arbeidstakere som tar arbeid hos en arbeidsgiver som er registrert i arbeidsgiverregisteret, se utkastets § 24-2. Vi viser for øvrig også til utkastets § 2-3 om arbeidstakere i Norge.

Utvalget har vurdert om det bør lovfestes at en person skal bli medlem når han eller hun blir født i disse områdene av foreldre som er medlemmer i trygden. Vi antar imidlertid at en slik regel er unødvendig å lovfeste, da barnas trygdeforhold må regnes som selvsagt i slike tilfeller.

Forskriftenes § 4 om ektefelle og barns rett til medisinsk stønad og gravferdshjelp er tatt ut. Utvalget antar at bestemmelsen har liten praktisk betydning, da de fleste vil være selvstendige medlemmer i trygden. Vi mener at personer som ikke er medlemmer i folketrygden, ikke bør ha slike rettigheter. Det er bare såkalte opptjente og avledede rettigheter som bør gis til personer som selv ikke er medlemmer i trygden, for eksempel etterlattepensjon.

Utkastets § 2-8 Arbeidstakere på kontinentalsokkelen

En arbeidstaker (se § 3-22) er pliktig medlem i trygden dersom han eller hun arbeider med leting etter eller utvinning av olje eller gass på den norske delen av kontinentalsokkelen for en arbeidsgiver som har ansvar for å melde vedkommende inn i arbeidstakerregisteret (se § 24-2). Dette gjelder selv om arbeidstakeren ikke er bosatt i Norge.

Merknader

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 1-2 nr. 3 fjerde ledd gir Kongen fullmakt til å fastsette forskrifter om anvendelse av folketrygdloven for oljevirk-somheten til havs. Bestemmelsen lyder:

«Kongen kan gi regler om denne lovs anvendelse for den som i indre norsk farvann, norsk sjøterritorium og på den del av kontinentalsokkelen som er undergitt norsk stats-høyhet er beskjeftiget i undersøkelse etter og utvinning av undersjøiske naturforekomster eller som er beskjeftiget i slik virksomhet på norske boreplattformer utenfor nevnte om-råde. Med boreplattform forstås enhver inn-

retning, herunder fartøy, som har utstyr for boring etter undersjøiske naturforekomster.»

Bestemmelsen ble tatt inn i folketrygdloven ved lov 8. juni 1973 nr. 39. I Ot.prp. nr. 52 for 1972-73, side 3, gav Sosialdepartementet uttrykk for at det var behov for å gi nærmere regler om anvendelsen av folketrygdloven både for virksomheten på den norske delen av kontinentalsokkelen og for norske boreplattformer utenfor dette området. Etter departementets mening burde forholdet til folketrygden klargjøres etter hvert som en fant løsninger for de forskjellige grupper arbeidstakere. Derfor var det mest hensiktsmessig at de nærmere regler og vilkår ble fastsatt i forskrifter.

Spørsmålet om anvendelse av folketrygdloven for oljevirk-somheten til havs, er nærmere utredet av et utvalg som ble oppnevnt av Sosialdepartementet 6. september 1976. Vi viser til NOU 1980:11 Folketrygd og petroleumsvirk-somhet. Utvalget foreslo egne forskrifter om anvendelse av folketrygdloven for petroleumsvirk-somheten på den norske kontinental-sokkelen, og egne forskrifter for slik virksomhet utenfor sokkelen.

Forslagene gikk i korthet ut på at alle som bor i Norge og arbeider på den norske sokkelen, skal opprettholde sin bostedstrygd uten nærmere vilkår. Arbeidstakere som ikke er bosatt i Norge, skal ha rett til medisinsk stønad etter lovens kapittel 2 ved behandling i Norge, og ha rett til gravferdshjelp etter kapittel 9. Personer som er bosatt i Norge og arbeider på en norsk boreplattform utenfor den norske sokkelen, skal fortsatt være trygdet med fulle rettigheter.

Utvalgets forslag er ikke fulgt opp, og det er i dag ikke gitt forskrifter på området.

I dag praktiseres reglene slik at den som arbeider på anlegg og innretninger på den norske sokkelen, er pliktig trygdet når vedkommende bor i Norge.

Dersom vedkommende bor i utlandet, yter trygden stønad ved yrkesskade som inntreffer på anlegg og innretninger på den norske sokkelen.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag medfører en utvidelse av den personkretsen som får fulle trygderettigheter.

Tanken bak utvalgets forslag er å likestille arbeid på norsk kontinentalsokkel med arbeid på norsk territorium når det gjelder trygdedekning.

Etter utvalgets forslag vil således arbeidstakere på sokkelen som ikke er bosatt i Norge, også være pliktige medlemmer med fulle rettigheter. Utvalget mener at det er naturlig å

likestille arbeidstakere på den norske sokkel med arbeidstakere på land.

Selv om den delen av kontinentalsokkelen som Norge har overhøyhet over, ikke forfatningsmessig er en del av Norges territorium, er den økonomiske virksomheten som drives der i form av olje- og gassutvinning, en meget viktig del av norsk næringsliv og ikke minst av Norges eksport til andre land. Derfor er det ikke logisk å sette noe trygdemessig skille mellom arbeidstakere i oljeindustrien og arbeidstakere i annet norsk næringsliv. Store deler av oljevirksomheten foregår også på landjorden, og det kan være vanskelig å skille mellom virksomheten til havs og virksomheten på land. Ofte gjelder det de samme arbeidstakerne. Registreringsrutinene når det gjelder registrering av arbeidsgivere og arbeidstakere (i AA-registeret), fungerer i dag tilfredsstillende i sokkelvirksomheten. Det skulle således ikke by på større problemer å kreve inn arbeidsgiveravgift og medlemsavgift her enn for virksomhet på land.

Forslaget er en forenkling i forhold til dagens regler, som både byr på tolkningsmessige problemer og er vanskelige å informere om.

Lovteknisk kunne utvalgets forslag til hovedregel om arbeidstakere i Norge bli utvidet slik at den også omfattet arbeid på kontinentalsokkelen, se utkastets § 2-3. Vi har imidlertid funnet det mest hensiktsmessig å ta inn en egen bestemmelse om arbeidstakere på kontinentalsokkelen.

Vi har presisert at arbeidstakeren må arbeide for en arbeidsgiver som er registrert i arbeidsgiverregisteret. Vi viser til utkastets § 24-2.

Vi viser for øvrig til utkastets § 2-9 første ledd bokstav d når det gjelder arbeidstakere på norskregistrerte boreplattformer utenfor den norske kontinentalsokkelen.

Utkastets § 2-9 Pliktig medlemskap for personer utenfor Norge

En person som er bosatt utenfor Norge, er pliktig medlem i trygden dersom han eller hun er

- norsk statsborger og arbeidstaker i den norske stats tjeneste,
- norsk statsborger og arbeidstaker hos en person som nevnt i bokstav a,
- norsk statsborger og arbeidstaker på et norskregistrert skip i utenriksfart,
- norsk statsborger og arbeidstaker på en norskregistrert boreplattform utenfor den norske delen av kontinentalsokkelen,
- norsk statsborger og arbeidstaker i et norsk sivilt luftfartsselskap,
- norsk statsborger og studerer i utlandet

med lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning,

- i Forsvarets tjeneste i utlandet,
- militærperson som er stilt til rådighet for De forente nasjoner, eller som deltar i en humanitær hjelpeaksjon, eller
- utsendt av den norske stat som fredskorpsdeltaker eller som ekspert for tjenestegjøring i et utviklingsland.

Det er et vilkår for medlemskap etter bokstav g, h eller i at vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre av de siste fem kalenderårene før tjenesten i utlandet begynte, og at han eller hun har nær tilknytning til det norske samfunnet.

Ektefelle og barn som bor sammen med og forsørgeres av en person som nevnt i første ledd, er pliktige medlemmer i trygden.

Merknader

Bestemmelser om medlemskap for personer som er bosatt i utlandet, er i dag å finne i folketrygdloven § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav b, c og d og § 1-2 nr. 1 tredje ledd.

Lovens § 1-2 nr. 1 tredje ledd er endret ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide denne endringen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 1-2 nr. 1 lyder slik:

«Enhver som er bosatt i riket er trygdet etter denne lov.

Det samme gjelder den som ikke er bosatt i riket hvis han

- arbeider i annens tjeneste her i riket for lønn eller annen godtgjørelse som nevnt i § 6-4,
- er norsk statsborger og er ansatt på norsk skip, herunder medregnet den tid han oppbærer hyre i medfør av lov eller avtale,
- er norsk statsborger og deltar i norsk fangstpedisjon eller arbeider på norsk fangststasjon eller som flyvende personell eller stasjonsbetjening i norsk sivilt luftfartsselskap,
- er norsk statsborger og er statens lønte tjenstemann i utlandet eller er lønnet arbeidstaker hos slik tjenstemann.

Trygdet etter denne lov med rett til stønad etter kapitlene 2, 4, 5, 7-10 og 12 er norsk statsborger som studerer i utlandet med lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning. Den som har søkt lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning er trygdet til søknaden er endelig avgjort.»

Dessuten har Sosialdepartementet fastsatt to forskriftssett som gir enkelte persongrupper rett til å bli trygdet i utlandet. Disse forskriftssettene er fastsatt den 10. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b.

Det ene forskriftssettet omhandler i hvilken

utstrekning personell i Forsvarets tjeneste skal være trygdet under tjenestegjøring i utlandet.

Det andre forskriftssettet omhandler i hvilken utstrekning personer som er sendt ut av Departementet for utviklingshjelp for tjenestegjøring i utlandet som fredskorpsdeltakere eller eksperter, skal være trygdet.

Opprinnelig var det også et tredje forskriftssett som omhandlet trygd for ansatte på utenlandske skip som en norsk reder har leid i det vesentlige ubemannet (bare-boat). Det var et vilkår at skipet var omfattet av lov 21. mars 1947 om skattlegging av sjømenn. Forskriftene ble opphevet fra 1. januar 1989, i forbindelse med at sjømannsskatteloven ble opphevet.

Det er ikke noe krav om norsk statsborgerskap for at en person skal bli trygdet etter disse forskriftene. Men det er et vilkår at vedkommende har vært trygdet i minst tre av de siste fem årene før utreisen, og har nær tilknytning til det norske samfunnet eller norsk næringsliv.

Ifølge den någjeldende systematikk er det bare de personer som er nevnt i folketrygdloven § 1-2 nr. 1, som regnes som pliktig trygdet. De persongrupper som er nevnt i forskriftene, regnes som frivillig trygdet. Etter ordlyden i forskriftene er også disse gruppene i realiteten pliktig trygdet. Det heter for eksempel i forskriftene at de aktuelle personer «skal være» trygdet eller at de «er» trygdet. Videre er det i begge forskriftssettene bestemmelser om at trygden gjelder fulle rettigheter etter loven. Det går ikke fram av forskriftene at den enkelte må søke om frivillig opptak etter disse forskriftene. Det følger av forskriftene at vedkommende må legge fram opplysninger for registrering. Det kan synes å bero på tilfeldigheter at enkelte personer er pliktig trygdet etter loven, mens andre automatisk er «frivillig» trygdet etter forskriftene.

Utvalgets forslag

Etter utvalgets mening er det så mange felles trekk ved de personer som er trygdet med hjemmel i selve loven, og de som er trygdet etter de nevnte forskriftene, at det vil være hensiktsmessig å samle bestemmelsene i én paragraf. Vi har kalt paragrafen «Pliktig medlemskap for personer utenfor Norge». Utkastet svarer til gjeldende rett.

I *utkastets første ledd* har vi innledningsvis presisert at denne bestemmelsen om pliktig medlemskap gjelder den som er bosatt utenfor Norge. Dette følger i dag av lovens § 1-2 nr. 1 andre ledd.

Personer som er bosatt i Norge, opprettholder medlemskapet i trygden under midlerti-

dige utenlandsopphold. Se utkastets § 2-2 tredje ledd. Disse personene kommer således ikke inn under § 2-9.

Personer som tar arbeid hos en arbeidsgiver i utlandet, mister umiddelbart medlemskapet, (se utkastets § 2-13 andre ledd) og kommer heller ikke inn under bestemmelsen.

I det følgende vil vi kommentere de enkelte bokstavene i utkastets første ledd.

Utkastets første ledd bokstav a svarer til første del av den gjeldende lovs § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav d. I dag omfatter bestemmelsen både statens lønnede tjenestemenn og arbeidstakere hos slike tjenestemenn.

Den gjeldende lov benytter uttrykket «statens lønte tjenestemann». Dette uttrykket har vist seg å ha et uklart innhold. I praksis har det derfor ofte oppstått tvil om hvilken persongrets som skulle regnes med.

Loven selv gir ingen presisering av uttrykket «statens lønte tjenestemann». Heller ikke i forarbeidene til folketrygdloven finner en særlige holdepunkter for forståelsen. Formuleringen er identisk med formuleringen i den tidligere lov av 2. mars 1956 om syketrygd § 1 andre ledd bokstav c. Denne lovens § 145 nr. 1 bokstav b hadde presiseringen «er tilsatt i norsk offentlig tjeneste utenfor riket». I forarbeidene til folketrygdloven er det lagt vekt på det som gjaldt tidligere. Se Ot.prp. nr. 17 for 1965-66, side 18, spalte 2.

Slik syketrygdloven ble fortolket, var det bare personer i utenriktjenesten og i statsforvaltningen for øvrig som ble regnet som statens lønnede tjenestemenn.

Etter at folketrygdloven trådte i kraft, ser det ut til at begrepet er blitt utvidet en del, slik at flere grupper er blitt regnet for å være statens lønnede tjenestemenn. Som eksempel kan nevnes professorer som har forskertermin med full lønn under opphold i utlandet. Det samme gjelder prester som har permisjon med full lønn, fri vikar og plikt til å holde foredrag og delta i møter i utlandet. Ansatte i Televerket som er i utlandet for praksis og studier, er også blitt ansett som statens lønnede tjenestemenn. En har imidlertid ikke gått så langt som til å la forskningsstipendiater som oppholder seg i utlandet, omfattes av begrepet, se Trygderettens kjennelse av 17. april 1980 (ankesak nr. 1232/78). Ifølge Folketrygdkontoret for utenlandssaker regnes likevel fast ansatte stipendiater ved norske universiteter som statens lønnede tjenestemenn når de tilbringer en del av forskningsperioden i utlandet.

Utvalget antar at det naturlige anvendelsesområdet for bestemmelsen om pliktig medlemskap i trygden under arbeid i utlandet først og fremst er persongrupper som er unn-

tatt fra oppholdslandets trygd etter internasjonale avtaler Norge har inngått (Wien-konvensjonene om diplomatisk og konsulært samkvem). Når det gjelder personer som ikke går inn under Wien-konvensjonene, bør en være forsiktig, av hensyn til faren for dobbel trygd. Arbeidstakere som er lønnet av den norske stat, bør imidlertid omfattes av bestemmelsen. Utvalget vil peke på at de personer som faller utenfor bestemmelsen om pliktig medlemskap, ikke risikerer å bli stående uten trygdedekning i utlandet. De vil i tilfelle ha rett til å bli tatt opp som frivillige medlemmer etter bestemmelsene i utkastets § 2-10, jf. § 2-11.

Utkastets første ledd bokstav b svarer til siste del av den gjeldende lovs § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav d. Vi mener det er hensiktsmessig å ha en egen bokstav for arbeidstakere hos statens lønnede tjenestemenn, da disse to persongrupperne er nokså ulike. Eksempler på slike arbeidstakere kan være husgjelder og sjåfører. I gjeldende lov er det presisert at det dreier seg om lønnede arbeidstakere. Utvalget har definert begrepet arbeidstaker i utkastets § 3-22. Begrepet er begrenset til personer som mottar lønn. Det er således ikke nødvendig å presisere dette i § 2-9.

Utkastets første ledd bokstav c om norske statsborgere som er ansatt på norske skip, svarer til lovens § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav b. Sjøfartsloven 20. juli 1893 nr. 1 § 1 har bestemmelser om hva som er norsk skip. Paragrafen lyder:

«Nasjonalitetsvilkår.

Et skip er norsk når det eies av:

1. Norsk statsborger,
2. Partrederi eller annet selskap hvor medlemmene hefter ubegrenset for selskapets forpliktelser, dersom norske statsborgere er medeiere for minst 6/10.
3. Kommandittselskap, dersom norske statsborgere eier minst 6/10 av den ansvarlige kapital og minst 6/10 av kommandittkapitalen.
4. Selskap med begrenset ansvar som ikke går inn under nr. 3-4, dersom selskapets hovedkontor og styrets sete er i Norge og styrets flertall, herunder formannen, består av norske statsborgere som er bosatt i Norge og har bodd her i de to siste år, og norske statsborgere eier aksjer eller andeler svarende til minst 6/10 av selskapets kapital, og kan utøve stemmerett i selskapet med minst 6/10 av stemmene.

Ved anvendelsen av denne paragraf skal like med det som eies av norsk statsborger, regnes det som eies av den norske stat, institusjon eller fond som styres av den norske stat, norsk kommune, selskap som selv fyller vilkårene i første ledd, eller norsk bank, stiftelse eller forening dersom styret har sitt sete i Norge og styrets flertall består av norske statsborgere bosatt i Norge.

Eies et skip av en utenlandsk statsborger

som har fast bosted i Norge, kan departementet i særlig tilfelle godkjenne skipet som norsk. Likeledes kan departementet i særlige tilfelle gjøre unntak fra kravene i første ledd nr. 2-4 jfr. annet ledd, om at norske statsborgere skal eie minst 6/10 av kapitalen og kunne utøve stemmerett med minst 6/10 av stemmene.

Departementet kan i særlige tilfelle gi tillatelse til at et skip ikke skal anses som norsk, selv om det fyller nasjonalitetsvilkårene i første og annet ledd. Det kan settes vilkår for tillatelsen etter første punktum.»

Et norsk skip har rett til å føre norsk flagg. Se sjøfartsloven § 5. Skip som er registrert i medhold av sjøfartsloven, er registrert i det ordinære skipsregisteret.

Skip som er registrert i norsk internasjonalt skipsregister (NIS) i medhold av lov 12. juni 1987 nr. 48 om norsk internasjonalt skipsregister, anses også som norske skip i folketrygdlovens forstand. Lovens § 1 inneholder vilkårene for registrering. Paragrafen lyder:

«Vilkår for registrering.

På begjæring kan maskindrevne passasjerskip, lasteskip og luftputefartøy samt boreplattformer og andre flyttbare innretninger, registreres i norsk internasjonalt skipsregister såfremt:

1. eieren tilfredsstillers nasjonalitetsvilkårene i sjøfartsloven § 1; eller
2. eieren, dersom denne ikke tilfredsstillers nasjonalitetsvilkårene i sjøfartsloven § 1,
 - a) er aksjerselskap eller kommandittselskap med hovedkontor i Norge; eller
 - b) er partrederi, med bestyrende reder som tilfredsstillers bestemmelsene om bestyrende reder i sjøfartslovens kapittel 3.
3. Eieren, dersom denne ikke tilfredsstillers vilkårene i pkt. 1 eller 2 har oppnevnt en representant som har fullmakt til å ta imot søksmål på vegne av eieren. Representanten må fylle de nasjonalitetskrav som stilles til bestyrende reder i sjøfartsloven § 41.

Driften av skip som er registrert i medhold av pkt. 2 eller 3 ovenfor, skal forestås av norsk rederi med hovedkontor i Norge.

Kongen kan ved forskrift gi adgang for registrering av andre fartøyer og innretninger.»

Norske statsborgere som er ansatt på slike skip, er således også trygdet med fulle rettigheter etter folketrygdloven.

Utvalget har presisert i lovteksten at skipet må være norskregistrert. Dermed vil det være klart at det er registreringen i ett av de nevnte registrene som er avgjørende, og ikke om det er norsk eller utenlandsk reder.

Utvalget foreslår videre å erstatte «ansatt» med «arbeidstaker». Begrepet arbeidstaker er definert i utkastets § 3-22. Vi har ikke ment å gjøre noen realitetsendring her.

En person går også inn under bestemmelsen i utkastets første ledd bokstav c i den tid han eller hun mottar hyre etter lov eller avtale,

siden vedkommende fortsatt betraktes som ansatt i dette tidsrommet.

Utkastets første ledd bokstav d er nytt. Utvalget finner det naturlig å likestille arbeid på norske boreplattformer utenfor den norske sokkelen med arbeid på norske skip når det gjelder trygdedekning. Virksomheten som norske boreplattformer driver på andre lands kontinentalsokler, kan best sammenlignes med skipsfart. Boreplattformene er også underlagt tilsvarende registreringsregler som skip.

Dette innebærer at norske statsborgere som arbeider på norskregistrerte boreplattformer utenfor den norske delen av kontinentalsokkelen, blir trygdet etter de samme prinsipper som norske sjømenn på norske skip i utenriksfart. Det vil si at de er trygdet med fulle rettigheter selv om de bor i utlandet. Vi viser til omtalen av utkastets § 2-8. Når det gjelder trygdedekning for utenlandske statsborgere som arbeider på disse boreplattformene, viser vi til utkastets § 2-12.

Utkastets første ledd bokstav e om arbeidstakere i norske sivile luftfartsselskap svarer til den någjeldende lovs § 1-2 bokstav d.

Utvalget foreslår at personkretsen angis som «arbeidstaker i et norsk sivilt luftfartsselskap». Uttrykket «flygende personell», som brukes i dag, virker unødvendig innskrenkende. Utvalgets forslag dekker både flybesetningen og stasjonsbetjeningen.

Det er et vilkår at arbeidstakeren er ansatt i et norsk sivilt luftfartsselskap. Lov 16. desember 1960 nr. 1 om luftfart har bestemmelser om registrering av luftfartøy. For å bli registrert må luftfartøyet ha norsk eier; se lovens § 7. Denne paragrafen har også bestemmelser om hvem som skal regnes som norsk eier. Paragrafen lyder:

«Et luftfartøy kan bare bli registrert når det har norsk eier. Som norsk reknes:

- a. den norske stat og innretninger som styres av staten,
- b. norske kommuner,
- c. norske statsborgere,
- d. stiftelser som har helt norsk styre med sete i Norge,
- e. foreninger og liknende sammenslutninger som har helt norsk styre med sete i Norge, og hvor minst to tredjedeler av medlemmene er norske statsborgere eller likestilt med slike etter denne paragraf,
- f. aksjeselskaper som har helt norsk styre med sete i Norge, og hvor norske statsborgere eller noen dermed likestilt etter denne paragraf eier aksjer svarende til minst to tredjedeler av aksjekapitalen og kan utøve stemmerett i selskapets generalforsamlinger med minst to tredjedeler av alle stemmer,
- g. andre selskaper som utelukkende består av norske statsborgere eller noen dermed likestilt etter denne paragraf.

Når særlige grunner taler for det, kan Kon-

gen tillate at et fartøy blir registrert, selv om eieren ikke oppfyller vilkårene etter første ledd.»

Når et luftfartøy er registrert etter denne loven, har det norsk nasjonalitet. Med norsk sivilt luftfartsselskap skal altså forstås et selskap som har luftfartøy som er registrert etter luftfartsloven. SAS er en sammenslutning av Det norske luftfartsselskap og tilsvarende selskaper i Danmark og Sverige. Den delen av SAS-flåten som eies av Det norske luftfartsselskap er således registrert etter luftfartsloven.

Personell som er ansatt i et norsk luftfartsselskap og gjør tjeneste i utlandet, er pliktig trygdet. Det gjelder både besetning på fly, bakkemannskap og andre ansatte på kontorene til de norske luftfartsselskapene i utlandet. Det følger av utkastet at bestemmelsen bare gjelder dem som er bosatt i utlandet. Personer som er ansatt i et norsk sivilt luftfartsselskap og bor i Norge, er pliktige medlemmer etter utkastets § 2-2.

Utkastets første ledd bokstav f om studenter i utlandet svarer til bestemmelsene i lovens § 1-2 nr. 1 tredje ledd. Bestemmelsene om pliktig trygd for visse studenter i utlandet kom inn i loven ved lov 14. desember 1984. Personkretsen er norske statsborgere som studerer i utlandet med lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning.

Studenter som er utenlandske statsborgere, eller som ikke mottar lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning, er ikke omfattet av den pliktige trygden. Disse studentene må i dag søke om frivillig opptak etter de generelle forskriftene som er fastsatt etter lovens § 1-4 bokstav b.

Trygdedekningen for studentene som er pliktig trygdet omfatter alle lovens kapitler med unntak av kapittel 3 om kontantstønning under sykdom og ved fødsel og kapittel 11 om ytelser ved yrkesskade. Disse personene har også rett til utvidet medisinsk stønning etter lovens § 2-8. Norske studenter som har søkt lån eller stipend, er ifølge loven trygdet til søknaden er endelig avgjort. Dette gjelder selv om de får avslag på søknaden. Se for øvrig Rikstrygdeverkets rundskriv Kom/Sak 01-00 av 28. februar 1988, side 65-66.

Utvalget foreslår én materiell endring, nemlig at studenter som går inn under bestemmelsen, skal ha fulle rettigheter etter loven, på samme måte som de andre personene i utkastet. Utvalget mener det er rimelig at studenter i utlandet også skal være yrkesskadedekket under studiene, i likhet med studenter her i landet. Forslaget medfører en liten utvidelse, men får neppe særlig praktisk betydning. For-

slaget er en lovteknisk forenkling. Det vil ikke få nevneverdige konsekvenser å ta med bestemmelser om rett til sykepenger i utlandet. Dersom en student tar arbeid hos en utenlandsk arbeidsgiver i utlandet, går studenten ut av trygden, se utkastets § 2-13 andre ledd. Dersom en student tar sommerjobb i Norge, vil han eller hun bli trygdet som arbeidstaker her i landet. Det kan imidlertid være praktisk med engangsstønad ved fødsel til studenter i utlandet. Etter forslaget vil studenter i utlandet få rett til engangsstønad ved fødsel etter utkastets § 5-6 og eventuelt fødselspenger etter utkastets §§ 5-2 til 5-4. Forslaget kan således medføre en viss utvidelse i forhold til gjeldende rett.

For øvrig svarer utkastet til gjeldende rett. Men vi har ikke tatt med i lovteksten fra hvilket tidspunkt den pliktige trygden skal gjelde. Det kan eventuelt presiseres i rundskriv.

Utkastets første ledd bokstav g om personer i Forsvarets tjeneste svarer til bestemmelsene i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 10. desember 1985 med hjemmel blant annet i folketrygdloven § 1-4 bokstav b.

Forskriftenes § 2 lyder:

«Personell i Forsvarets tjeneste i utlandet som fyller vilkårene i § 1, skal være trygdet etter lov om folketrygd etter bestemmelsene i disse forskrifter. Dette gjelder også for personell som deltar i humanitære hjelpeaksjoner eller som er stillet til rådighet for De Forente Nasjoner.»

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å dele opp denne bestemmelsen, slik at de personer som går inn under andre punktum, tas inn i en egen bokstav. Se utkastets § 2-9 bokstav h.

De personer som her går inn under utkastets bokstav g, er i hovedsak menig personell som er beordret til tjeneste ved NATO-hovedkvarteret i Brussel. Disse personene får godtgjørelse fra NATO. Av den grunn kommer de ikke inn under bestemmelsen som gjelder personer ansatt i den norske stats tjeneste. Bestemmelsen i utkastets bokstav g gjelder ganske få personer, for de fleste av Forsvarets ansatte går inn under bestemmelsen i utkastets bokstav a om personer i den norske stats tjeneste.

Utvalget har ikke tatt inn bestemmelsen i de gjeldende forskrifters § 3 tredje ledd om at departementet kan bestemme at særskilte grupper skal være helt eller delvis unntatt fra trygden. I utkastets § 2-5 er det foreslått en generell unntakshjemmel for personer som oppholder seg utenfor Norge.

Utkastets første ledd bokstav h om militært personell står i dag i § 2 andre punktum i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den

10. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b. Bestemmelsen er gjengitt i merknadene til utkastets første ledd bokstav b.

Utvalget har vurdert om denne bestemmelsen også skal omfatte sivilt personell som deltar i humanitære hjelpeaksjoner. Teksten i de gjeldende bestemmelser er ikke klar, for det går ikke fram om også sivilt personell ved sivile humanitære hjelpeaksjoner utenlands skal regnes med. Forarbeidene til forskriftene (Sosialdepartementets brev til Rikstrygdeverket av 8. mai 1973) viser at denne gruppen ikke skal omfattes av forskriftene. Utvalget ønsker ikke å gjøre noen realitetsendring her, og foreslår en presisering i teksten ved at «personell» blir erstattet med «militærperson».

Bestemmelsen gjelder først og fremst vervede militærpersoner til for eksempel FNs bataljon i Libanon.

Utkastets første ledd bokstav i om personer utsendt av den norske stat står i dag i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 10. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b. Utkastet svarer til gjeldende rett, men vi har brukt betegnelsen «den norske stat» i stedet for «Departementet for utviklingshjelp». Det er uhensiktsmessig å lovfeste en bestemt etat her. Dersom det skjer organisasjonsmessige endringer, må en da endre loven.

Utkastet her må ses i sammenheng med utkastets § 2-9 første ledd bokstav a om arbeidstakere i den norske stats tjeneste i utlandet. Utvalget har drøftet om formuleringen «som fredskorpsdeltaker eller som ekspert» kunne utelates i lovteksten. Ifølge opplysninger fra Folketrygdkontoret for utenlandssaker er det imidlertid nettopp disse gruppene bestemmelsen er beregnet på. Fredskorpsdeltakere og eksperter blir ikke regnet som arbeidstakere i den norske stats tjeneste. Utvalget har derfor funnet det nødvendig å ta inn en særskilt bestemmelse om disse personene.

Utkastets andre ledd inneholder felles vilkår om forutgående trygdetid og tilknytning til det norske samfunnet for personer som nevnt i utkastets bokstaver g, h og i. Disse er personer i Forsvarets tjeneste, militærpersoner som er stilt til rådighet for De forente nasjoner, og personer som er utsendt av den norske stat. En tilsvarende bestemmelse står i dag i de to forskriftsettene som er nevnt innledningsvis i merknadene til denne paragrafen.

Lovteknisk er det mer hensiktsmessig å ta disse vilkårene inn i et eget ledd, og ikke gjenta dem for hvert av punktene i oppregningen. Utvalget har ikke foreslått materielle endringer, selv om det både lovteknisk og i

praksis ville ha vært en betydelig forenkling å sløyfe disse vilkårene.

Utkastets tredje ledd gjelder pliktig medlemskap for ektefelle og barn som oppholder seg i utlandet sammen med forsørgeren. Bestemmelser om ektefelle og barn står i dag i ulike forskriftssett:

- Bestemmelser om ektefelle og barn til en person som nevnt i utkastets første ledd bokstav a og b står i § 2 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1970 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 første ledd.
- Bestemmelser om ektefelle og barn til en person som nevnt i utkastets første ledd bokstavene g og h står i § 4 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 10. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b.
- Bestemmelser om ektefelle og barn til en person som nevnt i utkastets første ledd bokstav i står i § 4 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 10. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b og § 2-8 nr. 1 tredje ledd.

Ektefelle og barn til personer som nevnt i utkastets bokstav e og f er etter de gjeldende regler ikke pliktig trygdet under opphold i utlandet, men de har rett til medisinsk stønad.

Pliktig medlemskap for de persongrupper som er omhandlet i utkastets første ledd, er begrunnet i at den jobben de gjør i utlandet, har nær tilknytning til det norske samfunnet. I de tilfeller ektefelle og barn reiser til utlandet sammen med forsørgeren, finner utvalget det naturlig at familien ses under ett. Utvalget kan imidlertid ikke se noen grunn til å behandle ektefelle og barn til de ulike grupper forskjellig. Vi foreslår derfor at ektefelle og barn til alle de persongrupper som er nevnt i utkastets første ledd, blir pliktige medlemmer.

I de någjeldende forskrifter er det et vilkår at ektefelle og barn til militærpersoner og til personer utsendt av Direktoratet for utviklingshjelp bor sammen med forsørgeren i utlandet. Når det gjelder ektefelle og barn til arbeidstakere i den norske stats tjeneste, er det imidlertid ikke noe vilkår at de må bo sammen med forsørgeren i utlandet.

Utvalget foreslår at det blir satt som generelt vilkår for pliktig medlemskap at ektefelle og barn bor sammen med den som er pliktig medlem i utlandet og forsørges av vedkommende. For sjøfolks familiemedlemmer må kravet om å bo sammen med forsørgeren anses oppfylt dersom de bor sammen med sjømannen i de perioder han tilbringer hjemme når han er i land. Forutsetningen er at den familie-

rettslige stilling begrunner pliktig medlemskap for ektefelle og barn.

Forslaget innebærer en endring i innskrenkende retning for ektefelle og barn til en arbeidstaker i den norske stats tjeneste, siden forslaget krever at vedkommende må bo sammen med forsørgeren. For øvrig innebærer forslaget en materiell endring i utvidende retning for de ektefeller og barn som i dag ikke kommer inn under bestemmelsen om pliktig medlemskap. Konsekvensen av forslaget er nemlig at disse ektefellene og barna blir selvstendige medlemmer og opparbeider trygdetid og derved rett til grunnpensjon selv om de ikke er bosatt i Norge. I dag har de bare rett til medisinsk stønad.

Vi har ikke foreslått at det skal kreves at ektefelle og barn er norske statsborgere. I dag gjelder vilkåret om norsk statsborgerskap bare ektefeller og barn til statens lønnede tjenestemenn. Utvalget mener det bør være like vilkår for ektefelle og barn til alle personer som nevnt i utkastet. Forslaget kan føre til en liten utvidelse, men får neppe stor praktisk betydning.

Utvalget har drøftet den praktiske betydningen av bestemmelsen i den gjeldende lovs § 1-2 nr. 1 bokstav c om norske statsborgere som deltar i en norsk fangstekspedisjon eller arbeider på en norsk fangststasjon.

Utvalget kjenner ikke til at det finnes noen bemannede fangststasjoner i dag. Vi antar at bestemmelsen kan ha betydning for personer som deltar i selfangst. Som regel vil imidlertid disse personene være bosatt i Norge, og er da pliktig trygdet som bosatt, forutsatt at de ikke har utenlandsk arbeidsgiver. Personer som ikke er bosatt i Norge, regnes som arbeidstakere på norske skip og er omfattet av bestemmelsen i utkastets § 2-9 første ledd bokstav c. Vi er etter dette kommet til at særbestemmelsen om arbeidstakere som driver fangst, er av liten praktisk betydning, og foreslår at den blir opphevet.

Utkastets § 2-10 Frivillig medlemskap for personer utenfor Norge

En person som er bosatt utenfor Norge, og som ikke er medlem i trygden etter bestemmelsene i dette kapitlet, har rett til å bli medlem dersom han eller hun

- a) er arbeidstaker i utlandet og er ansatt hos en arbeidsgiver som har ansvar for å melde vedkommende inn i arbeidstakerregisteret (se § 24-2),
- b) studerer ved universitet eller høyskole i utlandet,
- c) har et offentlig oppdrag eller et offentlig stipend i utlandet,

- d) mottar pensjon i utlandet etter denne loven og har minst 30 års trygdetid (se § 3-14),
- e) er ektefelle eller barn til en norsk statsborger som er i den norske stats tjeneste i utlandet, eller
- f) er ektefelle eller barn til en arbeidstaker hos en norsk statsborger som er i den norske stats tjeneste i utlandet.

Også andre personer enn de som går inn under første ledd, kan tas opp i trygden når særlige grunner gjør det rimelig.

Det er et vilkår for medlemskap at vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre av de siste fem kalenderårene før søknadstidspunktet, og at han eller hun har nær tilknytning til det norske samfunnet.

Ektefelle og barn som bor sammen med og forsørges av en person som er medlem i trygden etter første eller andre ledd, kan bli medlemmer med samme trygdedekning som forsørgeren.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om frivillig trygdedekning under opphold utenfor Norge finnes i dag i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 10. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b.

Etter folketrygdloven § 1-4 bokstav b kan departementet etter søknad bestemme at den som ikke er trygdet etter bestemmelsene i § 1-2, jf. § 1-3, skal være helt eller delvis trygdet etter nærmere regler når vedkommende oppholder seg utenfor riket, har vært trygdet i minst tre av de siste fem kalenderårene før søknadstidspunktet og har nær tilknytning til det norske samfunnet eller til norsk næringsliv.

Sosialdepartementet har fastsatt tre forskriftssett med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b. To av forskriftssettene gjelder medlemskap i trygden for spesielle grupper. Det dreier seg om personell i Forsvaret og om personer som er fredskorpsdeltakere m.v. Disse personene er i realiteten pliktig trygdet, se merknadene til utkastets § 2-9.

Det tredje forskriftssettet regulerer «adgang til å bli frivillig trygdet etter lov om folketrygd under opphold utenfor riket».

Forskriftenes § 1 angir personkretsen. Det er de som har vært trygdet i minst tre av de siste fem kalenderårene før søknadstidspunktet, og som har nær tilknytning til det norske samfunnet eller til norsk næringsliv.

Den som er trygdet og som tar midlertidig opphold i utlandet, vil fortsatt være trygdet som bosatt etter lovens § 1-2 nr. 1. Disse forskriftene er derfor bare aktuelle for trygdede som bosetter seg i utlandet.

Etter forskriftenes § 2 har den som oppholder seg utenfor riket uten å være trygdet etter bestemmelsene i folketrygdloven § 1-2, og som fyller de generelle vilkårene om forutgående trygdetid og tilknytning til riket, rett til å bli trygdet, dersom vedkommende

- «a. er ansatt ved virksomhet med hovedsete i Norge,
- b. studerer ved utenlandsk universitet eller høyskole,
- c. oppholder seg i utlandet i offentlig oppdrag eller med offentlig stipendium, eller
- d. mottar pensjon fra folketrygden og har minst 30 års trygdetid etter fylte 16 år, hvorav minst 10 år umiddelbart forut for søknaden om opptak. Som trygdetid medregnes også tidsrom før 1967 da vedkommende fylte de vilkår som er satt i folketrygdlovens § 1-2, jfr. § 1-3, for å være trygdet.»

Etter forskriftenes § 3 kan andre personer enn de som har rett til å bli tatt opp i trygden etter § 2, også bli trygdet under opphold utenfor Norge dersom de fyller vilkårene i forskriftenes § 1 om nær tilknytning til riket og det ellers finnes rimelig. Etter praksis kan blant andre personer som er ansatt i internasjonale organisasjoner, bli tatt opp i trygden etter forskriftenes § 3.

Etter forskriftenes § 4 skal også søkerens ektefelle og barn under 18 år bli trygdet såfremt det ikke er avgjørende grunner som taler imot at de blir med i trygden. Indirekte går det fram av denne paragrafen at de generelle vilkårene om forutgående trygdetid og tilknytning til Norge også skal gjelde for ektefeller. Det er imidlertid presisert at disse vilkårene ikke skal gjelde for barn.

Forskriftenes § 6 gjelder omfanget av den trygdedekningen som den frivillige trygden gir etter disse forskriftene. Denne trygdedekningen er nærmere omtalt i utkastets § 2-11.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd går i dag fram av forskriftenes § 2. Bestemmelsen gjelder dem som ikke er pliktige medlemmer etter folketrygdloven. Utvalget har presisert at søkeren må være bosatt i utlandet. Hvis utenlandsoppholdet skal vare over ett år, vil vedkommende bli ansett som bosatt i utlandet. Skal oppholdet vare under ett år, vil vedkommende fortsatt bli ansett som bosatt her i landet, og være pliktig medlem etter lovens hovedregel, se utkastets § 2-2. Dette gjelder også dersom et medlem som er bosatt i Norge, tar midlertidig arbeid i utlandet eller på et utenlandsk skip for en arbeidsgiver som plikter å betale arbeidsgiveravgift av lønnen. Men dersom vedkommende ellers tar arbeid hos en arbeidsgiver i utlandet, opphører det automatiske med-

lemskap i trygden ved utreise, selv om oppholdet skal vare under ett år. Dette følger i dag av bestemmelsene i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 24. mai 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav a.

Det følger av det ovenstående at det er aktuelt med frivillig opptak bare for personer som ikke lenger er medlemmer som bosatt. De personer som er nevnt i oppregningen, har rett til å bli tatt opp i trygden hvis de fyller vilkårene i denne paragrafen.

Utkastets første ledd bokstav a omhandler arbeidstakere som er bosatt utenlands, og som er ansatt hos en arbeidsgiver som er registrert i Norge (se § 24-2). Disse arbeidstakerne skal ha rett til å bli tatt opp som frivillige medlemmer i trygden. Forslaget svarer til forskriftenes § 2 bokstav a, men vi har erstattet kravet om at arbeidsgiverens virksomhet må ha hovedsete i Norge, med at arbeidsgiveren må være registrert i arbeidsgiverregisteret. Vi viser i den forbindelse til utkastets § 2-3 og § 24-2.

Utvalget vil peke på at det her dreier seg om arbeidstakere som er stasjonert i utlandet for å arbeide for en norsk arbeidsgiver, dvs. en arbeidsgiver som driver firma i Norge, og som er registrert her. Slike personer omtales ofte som utsendte arbeidstakere. Arbeidstakere som er ansatt hos en arbeidsgiver som befinner seg i Norge, og som vanligvis utfører arbeidet sitt i Norge, er ikke omfattet av utkastet. Slike arbeidstakere er som nevnt foran medlemmer fordi de er bosatt i Norge. De mister ikke sitt medlemskap i trygden selv om de midlertidig befinner seg på et arbeidsoppdrag i utlandet.

Utkastets første ledd bokstav b gjelder studenter som studerer i utlandet og som ikke kommer inn under bestemmelsen om pliktig medlemskap etter utkastets § 2-9 bokstav f. Bokstav b er av betydning for personer som ikke har lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning. Disse personene skal ha rett til å bli tatt opp som frivillige medlemmer. Forslaget svarer til forskriftenes § 2 bokstav b.

Utkastets første ledd bokstav c gjelder rett til frivillig medlemskap for dem som er i utlandet i offentlig oppdrag eller med offentlig stipend. Forslaget svarer til forskriftenes § 2 bokstav c.

Utkastets første ledd bokstav d gjelder rett til frivillig medlemskap for personer som bor i utlandet og mottar folketrygdpensjon. Folketrygdpensjonistene har rett til frivillig medlemskap dersom de tidligere har opptjent 30 års trygdetid. Forslaget svarer for øvrig til forskriftenes § 2 bokstav d. Vi har ikke krevd 10 års umiddelbart forutgående trygdetid. Vi

mener det bør være tilstrekkelig å kreve 30 års trygdetid, i tillegg til kravet om medlemskap i tre av de siste fem årene. Forslaget innebærer en liten utvidelse, men er en administrativ forenkling.

Utkastets første ledd bokstav e og f gjelder rett til frivillig medlemskap for ektefelle og barn til en norsk statsborger som er i den norske stats tjeneste utenfor Norge, og for ektefelle og barn til en som er arbeidstaker hos en norsk statsborger som er i den norske stats tjeneste utenfor Norge. Det er her tale om ektefeller og barn som ikke forsørges av «hovedpersonen», og som derfor ikke kommer inn under utkastets § 2-9 tredje ledd. Forslaget svarer til forskriftenes § 4.

Utkastets andre ledd svarer til de gjeldende forskrifters § 3. Også andre personer enn de som er omhandlet i utkastets første ledd bokstavene a til f kan gis medlemskap i trygden når særlige grunner gjør det rimelig. Utvalget har tatt inn en særlig bestemmelse om dette i andre ledd. Vi har drøftet om det er nødvendig å spesifisere nærmere i lovteksten hvilke personer som kan tas opp som frivillige medlemmer etter andre ledd. Vi er kommet til at det er tilstrekkelig med en generell formulering om særlige grunner, i tillegg til kravet i tredje ledd om en nær tilknytning til det norske samfunnet.

I utkastets tredje ledd er det presisert at det er et vilkår for rett til å tegne frivillig medlemskap etter denne paragrafen at søkeren har vært medlem i trygden i minst tre av de siste fem årene før søknadstidspunktet. Dessuten kreves det nær tilknytning til det norske samfunnet. Forslaget svarer til forskriftenes § 1.

Utvalget har vurdert om vi skulle ta inn en presisering om at botid i et land som Norge har inngått avtale om sosial trygghet med, skal likestilles med medlemskap i trygden i forhold til kravet om forutgående medlemskap.

Utvalget er kjent med at de gjeldende forskrifter har ført til at personer som har studert i land som Norge har inngått avtale med, ikke har søkt om frivillig trygd fordi de hadde rett til medisinsk stønad etter en avtale om sosial trygghet, og derfor ikke hadde behov for frivillig trygd. Men ved søknad om frivillig trygd i forbindelse med arbeid i utlandet senere er de så blitt nektet å tegne frivillig trygd fordi de ikke fyller vilkåret om forutgående trygdetid.

Før 1985 kunne norske statsborgere tegne frivillig trygd uten hensyn til hvor lenge de hadde vært trygdet på forhånd. Da vilkårene for å tegne frivillig trygd ble endret og knyttet til forutgående trygdetid i stedet for til statsborgerskap, var det ikke meningen å inn-

skrenke adgangen til å tegne slik trygd. Rent lovteknisk burde alle avtalene om sosial trygghet ha en bestemmelse om likestilling av botid i et avtaleland med trygdetid etter folketrygdloven når det skal avgjøres om en søker fyller inngangsvilkårene for rett til frivillig trygd. Det er ikke vanlig at lover har bestemmelser om forholdet til avtaler. Utvalget vil derfor ikke foreslå en slik bestemmelse i utkastet. Men vi vil peke på at lovteksten bør kunne tolkes utvidende på dette punktet. Dersom loven blir praktisert strengt etter sin ordlyd vil noe av hensikten med avtalene om sosial trygghet blir svekket.

I utkastets fjerde ledd er det presisert at ektefelle og barn til en person som er tatt opp i trygden etter bestemmelsene i første eller andre ledd, kan få samme trygdedekning som søkeren. Utvalget foreslår at det blir satt som vilkår at vedkommende bor sammen med og forsørges av ektefellen. Utkastet svarer stort sett til forskriftenes § 4.

Utkastets § 2-11 Trygdedekning ved frivillig medlemskap utenfor Norge

En person som er frivillig medlem etter bestemmelsene i § 2-10, kan få følgende trygdedekning:

- a) stønad ved helsetjenester etter kapittel 13
- b) pensjon etter kapittel 10, 11 eller 12, eller
- c) full trygdedekning etter loven med unntak av ytelser ved yrkesskade.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om trygdedekningen ved frivillig trygd står i dag i § 6 i forskrifter om adgang til å bli frivillig trygdet etter lov om folketrygd under opphold utenfor riket, fastsatt av Sosialdepartementet den 10. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b. Forskriftenes § 6 lyder:

«Trygd etter disse forskrifter skal gjelde enten

- a. medisinsk stønad m.v. etter lovens kapittel 2 og gravferdshjelp etter kapittel 9,
- b. stønad og pensjon etter lovens kapitler 4, 5, 7-10 og 12, eller
- c. stønad og pensjon etter lovens kapitler 2, 4, 5, 7-10 og 12.

Hvis særlige grunner taler for det, kan Riks-trygdeverket samtykke i at trygd etter første ledd bokstav a eller c også skal gjelde sykepen-ger m.v. etter lovens kapittel 3 og at trygd etter første ledd bokstav b og c også skal gjelde ytelser ved yrkesskade etter lovens kapittel 11.»

De ulike former for trygdedekning som det etter gjeldende rett kan søkes om, kan systematiseres i følgende åtte alternativer:

- a) medisinsk stønad og gravferdshjelp etter lovens kapitler 2 og 9
- b) medisinsk stønad, gravferdshjelp og sykepen-ger etter lovens kapitler 2, 9 og 3
- c) stønad og pensjon etter lovens kapitler 4, 5, 7 til 10 og 12
- d) stønad og pensjon etter lovens kapitler 4, 5, 7 til 10, 11 og 12
- e) stønad og pensjon etter lovens kapitler 2, 4, 5, 7 til 10 og 12
- f) stønad og pensjon etter lovens kapitler 2, 3, 4, 5, 7 til 10 og 12
- g) stønad og pensjon etter lovens kapitler 2, 4, 5, 7 til 10, 11 og 12, eller
- h) stønad og pensjon etter lovens kapitler 2, 3, 4, 5, 7 til 10, 11 og 12.

Utvalgets forslag

Utvalget mener loven blir mer oversiktlig ved at man tar inn en egen paragraf som omhandler trygdedekningen ved frivillig medlemskap.

Alle alternativene som forskriftene i dag hjemler for trygdedekning ved frivillig trygd, er svært kompliserende. Utvalget finner ikke grunn til å ha så mange alternativer, og foreslår av forenklingsgrunner følgende alternativer for trygdedekning for frivillige medlemmer i utlandet:

- a) stønad ved helsetjenester etter utkastets kapittel 13
- b) pensjon etter utkastets kapitler 10 til 12, eller
- c) full trygdedekning etter loven, men med unntak av ytelser ved yrkesskade etter utkastets kapittel 17.

Ifølge praksis blir det sjelden innvilget frivillig trygd med yrkesskadedekning i utlandet, da det er vanskelig å føre den nødvendige kontroll. Utvalget foreslår å opprettholde denne ordningen.

Utkastets § 2-12 Medlemskap som gir trygdedekning bare ved yrkesskade og dødsfall

En utenlandsk statsborger som ikke er bosatt i Norge, er pliktig medlem i trygden med rett til ytelser ved yrkesskade og dødsfall dersom han eller hun er arbeidstaker

- a) på et norskregistrert skip i utenriksfart
- b) på et norsk fiskefartøy
- c) på en norskregistrert boreplattform utenfor den norske delen av kontinentalsokkelen, eller
- d) i et norsk sivilt luftfartsselskap.

Ved yrkesskade (se kapittel 17) har et medlem som nevnt i første ledd rett til sykepen-ger etter kapittel 4, overgangsstønad ved sykdom etter kapittel 7, uførepensjon etter kapittel 10, etterlattepensjon etter kapitel 11, stønad ved

helsetjenester etter kapittel 13 og menerstatning etter kapittel 18. Ved dødsfall har medlemmet rett til gravferdsstønad etter kapittel 16.

En utenlandsk statsborger som ikke er bosatt i Norge, er likevel unntatt fra medlemskap etter bestemmelsen i første ledd dersom han eller hun er arbeidstaker hos en utenlandsk arbeidsgiver på et norskregistrert cruiseskip.

En utenlandsk statsborger som har vært ansatt på et norskregistrert skip, skal fortsatt være medlem i trygden under en hjemreise som rederen bekoster etter at tjenesten er slutt.

Merknader

Bestemmelser om trygdedekning ved dødsfall og yrkesskade for utenlandske statsborgere på norske skip, norske fiskefartøy og norske luftfartsselskap står i dag folketrygdloven § 1-2 nr. 2.

Bestemmelsen ble endret ved lov 26. mai 1989 nr. 24. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide denne endringen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 1-2 nr. 2 lyder:

«Trygdet etter denne lov med rett til stønad etter kapitlene 9 og 11, er foruten som nevnt i nr. 1 også den som ikke er norsk statsborger og som:

a) er ansatt på norsk skip i utenriksfart,
b) arbeider på norsk fiskefartøy, i norsk fangstekspeidisjon, på norsk fangststasjon eller som flyvende personell eller stasjonsbetjening i norsk sivilt luftfartsselskap.

Ved sykdom som skyldes yrkesskade som går inn under kapittel 11, har trygdet som nevnt også rett til stønad etter bestemmelsene i kapitlene 2, 3 og 5.

Uten hensyn til bestemmelsen i første ledd, bokstav a, kan Kongen bestemme at arbeidstakere som på særlige vilkår gjør tjeneste ombord istedenfor eller i tillegg til vanlig mannskap skal være unntatt fra trygden eller bare skal ha rett til visse former for stønad.

Kongen gir regler om og i hvilken utstrekning personer som nevnt i første ledd skal være trygdet med rett til stønad etter kapittel 4.»

Det er litt uklart etter gjeldende lovtekst hva som menes med ansatt på skip/fartøy. Det mest naturlige er å forstå det som ansatt i norsk rederi, norsk luftfartsselskap osv. Men det er enkelte som tolker dette slik at det avgjørende er om en arbeidstaker faktisk arbeider på et norsk skip, uansett hvem han eller hun er ansatt hos.

Redigeringen av den gjeldende lovs § 1-2 nr. 2 kan virke forvirrende. Første ledd viser at utenlandske sjømenn på norske skip og visse andre grupper har «rett til stønad etter kapitlene 9 og 11». Av andre ledd går det fram at de samme persongruppene har «rett til stønad

etter bestemmelsene i kapitlene 2, 3 og 5». I andre ledd står det dessuten uttrykkelig at det må foreligge yrkesskade for at rett til stønad etter de nevnte kapitler skal oppstå. Av ordlyden i andre ledd kan det synes som om det ikke ytes stønad etter kapittel 8 om uførepensjon og kapittel 10 om ytelser til etterlatte. Men det følger av kapittel 11 at yrkesskade også har rett til disse ytelsene, jf. §§ 11-5 og 11-9.

I første ledd står det ikke uttrykkelig at det må foreligge yrkesskade, men stønad etter kapittel 11 forutsetter et slikt vilkår. I kapittel 11 er det for øvrig bare én særskilt stønadsform, nemlig yrkesskadeerstatningen, se folketrygdloven § 11-8. Dessuten er det særregler i kapittel 11 om stønad etter kapitlene 8 og 10, se §§ 11-5, 11-6 og 11-9. Bestemmelsen i § 1-2 nr. 2 første ledd må forstås slik at det er et vilkår for rett til stønad etter disse kapitlene at det foreligger yrkesskade. En annen tolkning vil føre til en sterk utvidelse av utenlandske sjømenns trygdedekning. Lovgiverne kan ikke ha ment å foreta en slik utvidelse, siden spørsmålet ikke er omtalt i forarbeidene.

Når det gjelder spørsmålet om rett til stønad etter kapittel 9, er det noe mer tvilsomt om det skal kreves at dødsfallet skyldes yrkesskade. Etter bestemmelsens ordlyd er det ikke noe krav om at det skal foreligge en yrkesskade, for rett til stønad etter kapittel 9. Slik praktiserer også trygdeetaten regelen.

Ved kongelig resolusjon den 18. desember 1970 ble det med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 2 tredje ledd gitt bestemmelser om begrenset trygdedekning for visse grupper utenlandske sjømenn som ellers er unntatt fra trygden. Forskriftenes § 1 lyder:

«Den som ikke er norsk statsborger og ikke bosatt i riket, og som i stedet for eller i tillegg til vanlig mannskap

a) er antatt til tjeneste på norsk cruiseskip av utenlandsk arbeidsgiver og lønnet og instruert av denne,
b) driver selvstendig virksomhet på norsk cruiseskip eller
c) på særlige vilkår er antatt til tjeneste på norsk skip spesielt for den tid skipet går i fart på det fjerne østen eller i tropiske farvann

skal være unntatt fra trygd etter folketrygdlovens kapitler 9 og 11.

Personer som nevnt i første ledd bokstav c skal likevel ved yrkesskade ha rett til sykehusbehandling etter folketrygdlovens kapittel 2. Dør vedkommende som følge av skaden, skal rederen ha rett til å få refundert fra trygden eventuelle utgifter til begravelse, som han har bekostet i henhold til sjømannslovens § 31, jf. § 32, etter bestemmelsene om gravferdshjelp i lov om folketrygd § 9-1.

Departementet kan gi nærmere regler om hva som skal anses som særlige vilkår etter bestemmelsen i første ledd bokstav c.»

Forskriftene gjelder unntak fra pliktig trygd for sjøfolk som ikke kan sies å være ansatt på norske skip. Ordlyden i forskriftene er noe misvisende, for det ser ut som om disse personene bare skal være unntatt fra folketrygdloven kapittel 9 og 11. Men det følger av folketrygdlovens regelverk for øvrig at utenlandske sjømenn på norske skip er trygdet med rett til stønad bare etter disse kapitlene.

Personer som nevnt i forskriftenes bokstav a er ansatt i utenlandske selskap, men utfører arbeid på norske skip. De har ikke noe direkte arbeidstakerforhold til andre enn sin utenlandske arbeidsgiver.

Forskriftenes bokstav b gjelder utlendinger som er bosatt i utlandet, og som driver selvstendig næringsvirksomhet på norske cruiseskip. Bestemmelsen om begrenset trygdedekning gjelder bare arbeidstakere. Selvstendig næringsdrivende faller under alle omstendigheter utenfor.

Personer som nevnt i forskriftenes bokstav c hører ikke til det egentlige mannskap om bord. Bestemmelsen er blitt anvendt for østasiatisk mannskap som på særlige vilkår er ansatt på norske skip i den tid skipet går i fart på Det fjerne østen eller tropiske farvann.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd omhandler personkretsen, som er utenlandske statsborgere, som ikke er bosatt i Norge. De er pliktig trygdet med rett til ytelser ved yrkesskade og dødsfall dersom ett av vilkårene i bokstavene a til d er oppfylt. Dette er i samsvar med den gjeldende lov § 1-2 nr. 2 første ledd. Bokstavene a, b og d svarer stort sett til bestemmelsene i folketrygdloven § 1-2 nr. 2. «Norskregistrert skip» som nevnt i utkastets bokstav a, betyr det samme her som i utkastets § 2-9. Det vil si at bestemmelsen både omhandler skip som er registrert i det ordinære skipsregisteret (NOR) og i det norske internasjonale skipsregisteret (NIS). Ved lov 26. mai 1989 nr. 24 ble bestemmelsen endret, slik at den ikke lenger skal omfatte utenlandske sjøfolk på NIS-skip eller utenlandske sjøfolk på NOR-skip som er ansatt hos utenlandske arbeidsgivere. Bestemmelsen vil først tre i kraft når det er etablert en tvungen forsikringsordning for disse personene. Vi viser til Ot.prp. nr. 51 for 1988-89.

Etter den gjeldende lov er også utenlandske statsborgere som arbeider i en norsk fangstekspeidisjon eller på en norsk fangststasjon, pliktige medlemmer med begrenset trygdedekning. Denne bestemmelsen har liten praktisk betydning i dag, og utvalget foreslår at den går ut. De personer det gjelder, kan omfattes av utkastets første ledd bokstav a. For øvrig

viser vi til kommentarene til utkastets § 2-9 første ledd om pliktig medlemskap i utlandet. Der omtaler vi den tilsvarende gruppen som er norske statsborgere.

Utkastets første ledd bokstav c er nytt. Som nevnt i merknadene til utkastets § 2-8 om trygd på kontinentalsokkelen er det i dag ikke gitt særregler om trygdeforholdene i oljevirkosomheten til havs. Etter utvalgets mening er det naturlig at utenlandske arbeidstakere på norske boreplattformer utenfor den norske delen av kontinentalsokkelen, behandles på samme måte som utenlandske arbeidstakere på norske skip i utenriksfart. Vi viser til merknadene til utkastets § 2-9 bokstav d. Forslaget er i samsvar med gjeldende praksis.

Utkastets andre ledd omhandler trygdedekningen og svarer til den gjeldende lovs § 1-2 nr. 2 første og andre ledd. Som nevnt foran er lovtteksten noe uklår i dag når det gjelder retten til gravferdsstønad.

Utvalget foreslår derfor at lovtteksten blir presisert på dette punktet ved en klargjøring av at trygdedekningen gjelder gravferdsstønad generelt. Vi har dessuten listet opp alle de stønadene som kan ytes ved en yrkesskade.

Utkastets tredje ledd svarer til bestemmelsen i § 1 første ledd i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1970 med hjemmel i lovens § 1-2 nr. 2. Bestemmelsene er noe forenklet.

Det er lite hensiktsmessig å ha særbestemmelser om unntak fra trygden for personer som er ansatt på et skip bare i den tid det går på Det fjerne østen eller i tropiske farvann. Det er her tale om østasiatisk mannskap. Tidligere ble slikt mannskap ansatt på særkontrakter som kun gjaldt for en gruppe sjøfolk, ikke for individer. Ordningen er foreldet. Utvalget foreslår at bestemmelsen blir tatt ut av forenklingshensyn. Det innebærer at disse personene kommer inn under bestemmelsen i utkastets § 2-12. Utvalget vil dessuten peke på at bestemmelsen virker lite rimelig overfor utenlandsk arbeidskraft. Bestemmelsen har dessuten vært til hinder for at Norge kan ratifisere ILO-konvensjon nr. 121 om yrkesskade-trygd.

Utkastets fjerde ledd svarer til § 3 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1970 med hjemmel i lovens § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav b. Bestemmelsen gjelder fortsatt medlemskap etter tjenestens opphør. Systematisk burde den egentlig stå i utkastets § 2-15 om fortsatt medlemskap. Utvalget antar imidlertid at det letter oversikten å ha bestemmelsen sammen med de øvrige bestemmelser om medlemskap med begrenset trygdedekning for utenlandske statsborgere som er bosatt i utlandet.

Utkastets § 2-13 Opphør av pliktig medlemskap

Pliklig medlemskap i trygden opphører dersom medlemmet

- a) har oppholdt seg i utlandet i 12 måneder, eller
- b) tar opphold i utlandet som skal vare mer enn 12 måneder.

Pliklig medlemskap i trygden opphører straks når medlemmet kommer i arbeid i utlandet eller på et skip som er registrert i utlandet. Dette gjelder ikke når vedkommende tar arbeid hos en arbeidsgiver som er registrert i Norge.

Merknader**Gjeldende rett**

Bestemmelser om trygdedekning under midlertidig opphold i utlandet står i dag i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 24. mai 1985, med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav a. Forskriftenes § 1 lyder:

«Den som er bosatt i riket og ikke er unntatt fra folketrygden etter folketrygdlovens § 1-3 annet ledd, skal være fortsatt trygdet under midlertidig fravær fra riket. Som midlertidig regnes fravær fra riket som varer i inntil 12 måneder.

Trygden opphører hvis vedkommende kommer i inntektsgivende ervervsvirksomhet i utlandet, jfr. dog § 2, eller tiltrer tjeneste på utenlandsk skip. Hvis særlige grunner taler for det, kan Rikstrygdeverket eller den det bemyndiger dispensere fra denne bestemmelse og kan i tilfelle sette som vilkår at vedkommende betaler medlemsavgift som fastsettes for frivillig trygd etter folketrygdlovens § 1-4.»

Det følger av forskriftenes § 1 første ledd at den som er trygdet som bosatt, fortsatt skal være trygdet under midlertidig fravær fra landet som varer opptil 12 måneder. Denne bestemmelsen kan anses som en definisjon av begrepet bosatt. Man er altså fortsatt trygdet som bosatt i Norge hvis utenlandsoppholdet skal vare mindre enn ett år.

Etter forskriftenes § 1 andre ledd opphører trygdemedlemskapet dersom vedkommende kommer i inntektsgivende ervervsvirksomhet i utlandet. Det er noe uklart hva som menes med inntektsgivende arbeid i utlandet. Hjemmelen til å gi disse forskriftene ble tatt inn i folketrygdloven i forbindelse med inkorporeringen av syketrygdloven i 1970, se lov 19. juni 1970 nr. 67. Det ble imidlertid ikke sagt noe i forarbeidene (Ot.prp. nr. 42 for 1969-70) om opphør av trygdemedlemskap for personer som kommer i inntektsgivende arbeid i utlandet.

Trygdens omfang er omtalt på side 3 i pro-

posisjonen. Personkretsen i folketrygdloven skulle svare til syketrygdlovens personkrets.

Syketrygdloven hadde også som hovedregel at bosatte var medlemmer. Vi viser til syketrygdloven § 1. I denne loven var det ikke noe unntak for personer som tok tjeneste i utlandet. Men etter syketrygdloven § 23 gjaldt medlemskap som bosatt bare i tre måneder under midlertidig opphold i utlandet. Det innebar i realiteten at det ikke var tilstrekkelig å være bosatt her for å være syketrygdet.

I Rikstrygdeverkets rundskriv Kom/sak 01-00 av 28. februar 1988 omtales forskriftene til lovens § 1-2 nr. 3 tredje ledd. Det heter her at både inntekt i og utenfor tjenesteforhold og selvstendig næringsvirksomhet regnes som «inntektsgivende ervervsvirksomhet». Men det omtales ikke nærmere hva som skal forstås med «i utlandet», om det menes fast arbeid i utlandet, eller om det også gjelder midlertidig arbeid. Rikstrygdeverket sier imidlertid: «Næringsdrivende som driver selvstendig næring i Norge antas ikke å gå ut av trygden om de som ledd i virksomheten i Norge utfører noe arbeid i utlandet.» Dette er også rime- lig. Det følger av de samme forskrifters § 2 at «den som under midlertidig tjeneste i utlandet arbeider for arbeidsgiver som plikter å svare arbeidsgiveravgift av vedkommendes lønn etter folketrygdlovens § 16-3, skal fortsatt være trygdet».

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men er omformulert slik at det nå er en ren opphørsbestemmelse. Utvalget har ikke tatt med forskriftenes § 1 første ledd her. Vi mener det er unødvendig å ha særregler for dem som midlertidig oppholder seg i utlandet, uansett om de arbeider eller ikke. Det følger av lovens alminnelige bestemmelser at den som er bosatt, er trygdet. Bosatt er man fortsatt, selv om man midlertidig oppholder seg i utlandet. Det skulle ikke være avgjørende om man utfører arbeid under utenlandsoppholdet, så lenge ikke arbeidsgiveren også befinner seg i utlandet. Av informasjons hensyn har utvalget presisert i utkastets § 2-2 at medlemskap som bosatt opprettholdes under midlertidig opphold i utlandet som ikke skal vare mer enn 12 måneder.

Utkastet bygger på Rikstrygdeverkets praksis.

Utkastets første ledd bokstav a gjelder de personer som tar opphold i utlandet, uten at det på forhånd er klart om oppholdet vil vare mer enn 12 måneder. Dersom oppholdet strekker seg over lengere tid enn 12 måneder, vil medlemskapet i trygden falle bort når det er gått 12 måneder. Medlemskapet faller også

bort når det under utenlandsoppholdet blir klart at oppholdet vil vare utover 12 måneder.

Etter utkastets første ledd bokstav b faller medlemskapet i trygden straks bort når det før utreisen er klart at oppholdet skal vare mer enn 12 måneder. Det samme vil gjelde for de tilfeller som går inn under bokstav a, slik at medlemskapet vil falle bort fra det tidspunkt det blir klart at oppholdet vil vare mer enn 12 måneder.

Utkastets andre ledd finnes i dag i § 1 andre ledd i forskriftene til lovens § 1-2 nr. 3 tredje ledd. Utvalget har presisert at medlemskapet opphører straks når medlemmet tar arbeid i utlandet og arbeidsgiveren ikke er registrert i Norge. Det samme gjelder når en arbeidstaker tar arbeid på et skip som er registrert i utlandet, og arbeidsgiveren ikke er registrert her i landet. Det vil si at trygdeforholdet opphører når en arbeidstaker tar arbeid hos en arbeidsgiver som har sitt driftssted i utlandet og ikke er registrert i det norske arbeidsgiverregisteret.

Som nevnt ovenfor følger det av Rikstrygdeverkets praksis at en selvstendig næringsdrivende som driver selvstendig næring i Norge, ikke går ut av trygden selv om vedkommende driver næringsvirksomhet i utlandet. Det samme må gjelde en som får oppdrag i utlandet.

Denne bestemmelsen gjelder den som er medlem som bosatt i Norge, og som reiser til utlandet for å ta arbeid. Den gjelder også den som er medlem i utlandet og tar arbeid hos en arbeidsgiver i utlandet.

De gjeldende forskrifters § 1 andre ledd andre punktum inneholder bestemmelser om at Rikstrygdeverket eller den det bemyndiger, kan dispensere fra opphørsbestemmelsene. Av forenklingsgrunner foreslår utvalget at denne bestemmelsen går ut. Vi gjør oppmerksom på at de personer det her gjelder, kan søke om frivillig medlemskap i trygden under utenlandsoppholdet.

Etter de gjeldende forskrifters § 2 er «den som under midlertidig tjeneste i utlandet eller på utenlandske skip arbeider for arbeidsgiver som plikter å svare arbeidsgiveravgift av vedkommendes lønn etter folketrygdlovens § 16-3», fortsatt trygdet. Det vil si den som arbeider i utlandet i mindre enn 12 måneder. De som skal arbeide mer enn 12 måneder i utlandet, går ut av trygden etter forskriftenes § 1. Utvalget har foreslått å sløyfe bestemmelsen i forskriftenes § 2, da den er unødvendig. Formuleringen i utkastets § 2-13 andre ledd unnar fra trygden bare arbeidstakere som arbeider for en utenlandsk arbeidsgiver i utlandet eller på et skip som er registrert i utlandet. Arbeidstakere som arbeider i utlandet for arbeidsgivere som er registrert i Norge, dvs. som

har driftssted her, vil ikke falle ut av trygden med hjemmel i § 2-13 andre ledd.

Utkastets § 2-14 Fortsatt medlemskap for arbeidstakere som oppholder seg i Norge

Den som er medlem i trygden etter § 2-3, og som fortsatt oppholder seg i Norge, skal være medlem i opptil én måned etter at tjenesten er slutt.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om hvor lenge trygdedekningen vedvarer etter tjenestens opphør står i dag i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 5. februar 1988 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav b.

Forskriftene omhandler både trygdede som oppholder seg i Norge og trygdede som oppholder seg i utlandet.

Etter forskriftenes § 3 skal personer som nevnt i lovens § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav a etter tjenestens opphør være trygdet i opptil én måned, men bare så lenge de fortsatt oppholder seg i riket. Det dreier seg her om personer som arbeider i en annens tjeneste i Norge, men som ikke er trygdet som bosatt. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 2-3.

Etter forskriftenes § 5 skal den forlengede trygd gjelde også for den trygdedes ektefelle og barn under 18 år i den utstrekning de var trygdet.

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår her en egen bestemmelse om fortsatt medlemskap for arbeidstakere som oppholder seg i Norge. Det er videre i utkastets § 2-15 foreslått en egen bestemmelse om fortsatt medlemskap for personer som oppholder seg utenfor Norge.

Utkastet svarer til § 3 i ovennevnte forskrifter. Det er imidlertid foreslått en innskrenkning slik at ektefelle og barn ikke faller inn under bestemmelsen. Dette er i tråd med den endringen som er foreslått for arbeidstakere her i landet i utkastets § 2-3. Som nevnt bygger folketrygdloven hovedsakelig på individuelle rettigheter. Dersom ektefelle og barn skal oppholde seg i landet i mer enn 12 måneder, vil de bli trygdet på selvstendig grunnlag som bosatt. Hvis de skal være her kortere tid, vil det være adgang til å tegne frivillig trygd for disse persongruppene, se utkastets § 2-6.

Utkastets § 2-15 Fortsatt medlemskap utenfor Norge etter at tjenesten eller studiene er slutt

En person som nevnt i § 2-9 skal være medlem i trygden i opptil tre måneder etter at tjenesten eller studiene er slutt.

Medlemskapet varer likevel så lenge han eller hun

- a) mottar sykepenger eller fødselspenger eller er under behandling i sykehus
- b) er godtatt som arbeidssøkende hos norsk arbeidsformidling eller mønstringsmyndighet, eller
- c) er ansatt i ny tjeneste som nevnt i § 2-9 uten å ha begynt i tjenesten.

Fortsatt medlemskap i trygden etter denne paragrafen gjelder også ektefelle og/eller barn som bor sammen med og forsørges av vedkommende.

Merknader

Gjeldende rett

Utkastet svarer til §§ 1 og 2 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 5. februar 1988 med hjemmel i lovens § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav b, og omhandler forlenget trygd for personer som oppholder seg i utlandet.

Etter forskriftenes § 1 første ledd skal personer som nevnt i lovens § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstavene b, c og d fortsatt være trygdet i opptil tre måneder etter tjenestens opphør.

Dette gjelder norske statsborgere som er ansatt på et norsk skip, norske statsborgere som deltar i en norsk fangstekspeidisjon eller arbeider på en norsk fangststasjon eller som flygende personell i et norsk sivilt flyselskap, og norske statsborgere som er statens lønnete tjenestemenn i utlandet. Vi viser til nærmere omtale av disse persongruppene i merknadene til utkastets § 2-9 første ledd.

Det er presisert i forskriftenes § 1 første ledd siste punktum at «trygd etter lovens kapittel 11 faller bort ved tjenestens opphør». Men dette må forstås slik at yrkesskadedekningen faller bort etter det tidspunktet. Dette er det imidlertid unødvendig å si, da yrkesskadedekning bare gjelder for personer som er i arbeid eller er i en studiesituasjon. Se folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a andre ledd og § 11-1 nr. 1 bokstav f andre ledd.

Etter forskriftenes § 1 andre ledd skal de nevnte persongruppene likevel være trygdet under utenlandsopphold etter tjenestens opphør så lenge de

- har rett til ferie eller fri hjemreise
 - uavbrutt har rett til sykepenger eller fødselspenger eller er under kurativ behandling i sykehus eller lignende
 - avtjener norsk verneplikt
 - er godtatt som arbeidssøkende hos norsk arbeidsformidling eller mønstringsmyndighet, eller
 - er ansatt i ny tjeneste som nevnt i folketrygdloven § 1-2 nr. 1 annet ledd bokstavene b, c og d, men ikke er begynt i tjenesten.
- Etter søknad kan Rikstrygdeverket eller den

det bemyndiger i det enkelte tilfelle, hvis særlige grunner taler for det, bestemme at trygden skal gjelde utover den tid som er fastsatt i forskriftenes første og andre ledd.

Til slutt i forskriftenes § 1 er det presisert at trygdedekningen opphører hvis vedkommende begynner i tjeneste hos en utenlandsk arbeidsgiver.

Forskriftenes § 2 har en særskilt bestemmelse om forlenget trygd i opptil tre måneder etter studiets opphør for studenter som nevnt i lovens § 1-2 nr. 1 tredje ledd.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd angir personkretsen og svarer stor sett til forskriftenes § 1 første ledd og § 2. I utkastets § 2-9 har utvalget foreslått en felles bestemmelse om pliktig medlemskap for personer som er bosatt i utlandet. Ut fra rimelighets- og forenklingshensyn mener utvalget at de samme etterslepsregler bør gjelde for alle persongrupper som er nevnt i utkastets § 2-9. Forslaget innebærer en liten materiell utvidelse.

Som nevnt er det presisert i forskriftene i § 1 at særreglene ved yrkesskade ikke gjelder etter tjenestens opphør. Med dette må en forstå at personene ikke er yrkesskadedekket i denne perioden. Dette skulle det imidlertid være unødvendig å presisere. Disse personene er verken arbeidstakere eller studenter i denne perioden, og er således ikke yrkesskadedekket under noen omstendigheter.

Utkastets andre ledd svarer til forskriftenes § 1 andre ledd, og omhandler tilfeller der etterslepstiden på tre måneder blir forlenget. Utkastet er noe innskrenkende i forhold til de gjeldende forskrifter.

Utkastets andre ledd bokstav a svarer til forskriftenes § 1 bokstav b, og omhandler de tilfellene der medlemmet mottar sykepenger eller fødselspenger, eller er under behandling i sykehus. Etter det vi erfarer, er dette en praktisk regel som bør beholdes. Det er her bare foretatt mindre språklige endringer.

Utkastets andre ledd bokstav b svarer til forskriftenes § 1 bokstav d, og gjelder personer som er godtatt som arbeidssøkende i utlandet.

Utkastets andre ledd bokstav c svarer til forskriftenes § 1 bokstav e. Bestemmelsen tar sikte på personer som nevnt i utkastets § 2-9 som har vært i tjeneste i utlandet og som inngår ny arbeidsavtale under opphold i utlandet. Etter utkastets § 2-9 oppstår medlemskapet først når vedkommende begynner å arbeide. Etter utkastets § 2-15 vil vedkommende imidlertid være medlem fra det tidspunkt arbeidsavtalen blir inngått. Det er således tilstrekkelig for fortsatt medlemskap i utlandet

at en person som nevnt i § 2-9 inngår ny arbeidsavtale innen tre måneder etter at det forrige arbeidsforholdet opphørte.

Utkastets tredje ledd svarer til forskriftenes § 5, og gjelder fortsatt trygdedekning for medlemmets ektefelle og barn som bor sammen med og forsørgeres av vedkommende. Etter utkastets § 2-9 siste ledd er disse personene pliktige medlemmer i utlandet. Det er da naturlig at trygdeforholdet varer like lenge som forsørgerens trygdeforhold i utlandet.

Utvalget foreslår at de gjeldende forskrifters § 1 bokstav a og c blir opphevet.

Etter forskriftenes § 1 bokstav a varer medlemskapet så lenge vedkommende har ferie eller fri hjemreise. Utvalget mener at den generelle etterslepstid på tre måneder er så lang at det ikke er behov for noen forlengelse i disse tilfellene. Derfor foreslår vi at bestemmelsen blir tatt ut.

Forskriftens § 1 bokstav c gjelder personer som avtjener norsk verneplikt. Disse personene dekkes delvis av utkastets § 2-9 første ledd bokstav g. Utvalget antar at tre måneders etterslepstid er tilstrekkelig. Vi foreslår derfor at bestemmelsen om ytterligere forlengelse blir tatt ut.

Forskriftens § 1 tredje ledd gir Rikstrygdeverket hjemmel til å bestemme at trygdeforholdet skal vare utover den tid som er nevnt foran. Av forenklingshensyn foreslår utvalget at denne bestemmelsen går ut. Vi viser til at de personer som har behov for trygdedekning utover den tid som er angitt i utkastets første og andre ledd, kan søke om frivillig medlemskap.

Forskriftens § 1 fjerde ledd sier at medlemskap i trygden opphører hvis medlemmet tiltrer tjeneste hos en utenlandsk arbeidsgiver. Dette følger av forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1970 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 andre ledd. Se forskriftenes § 1 andre ledd. Vi viser til opphørsbestemmelsen i utkastets § 2-13 om opphør av pliktig medlemskap i trygden.

Utkastets § 2-16 Opphør av medlemskap for frivillige medlemmer

Medlemskapet for et frivillig medlem i Norge opphører når han eller hun flytter fra Norge.

Medlemskapet opphører for et frivillig medlem som har fått pålegg om å betale avgift til trygden, men ikke betaler avgiften.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om opphør av frivillig trygd for trygdede her i landet står i dag i § 5 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den

23. desember 1970 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav a. Bestemmelser om opphør av frivillig trygd for trygdede i utlandet står i § 8 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 10. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b.

Etter gjeldende forskrifter opphører trygdedekningen som regel fra det tidspunktet trygdekontoret mottar utmelding fra den trygdede. Men Rikstrygdeverket kan bestemme at trygdemedlemskapet skal opphøre fra et tidligere tidspunkt. Denne unntaksbestemmelsen anvendes i de tilfeller der medlemmet har misligholdt sin betalingsplikt til trygden.

I de gjeldende forskrifter er det også presisert at den som er frivillig medlem, kan melde seg ut av trygden.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

I utkastets første ledd er det presisert at medlemskap for et frivillig medlem her i landet under enhver omstendighet opphører når vedkommende flytter fra Norge. Forslaget svarer til § 5 andre ledd i forskriftene av 23. desember 1970 fastsatt med hjemmel i lovens § 1-4 bokstav a.

Utvalget foreslår at det blir sagt uttrykkelig i loven hvilken situasjon som fører til opphør av frivillig medlemskap på et tidligere tidspunkt enn det medlemmet selv ønsker.

I utkastets andre ledd er det derfor presisert at medlemskapet opphører dersom medlemmet ikke etter å ha fått pålegg om å gjøre det har betalt avgiften. Forslaget følger av § 4 tredje ledd i forskrifter fastsatt med hjemmel i lovens § 1-4 bokstav a og § 7 tredje ledd i forskrifter fastsatt med hjemmel i lovens § 1-4 bokstav b. I forskriftene heter det at «Rikstrygdeverket kan bestemme at den trygdede skal utelukkes fra trygden hvis vedkommende (tross påkrav) ikke oppfylder sine plikter overfor trygden.» Utvalget mener at regelen bør gjøres kategorisk, og at det ikke er nødvendig at Rikstrygdeverket skal vurdere ethvert betalingsmislighold individuelt.

Utvalget foreslår at presiseringen i de gjeldende forskrifter om at frivillig trygdede selv kan melde seg ut av trygden, blir opphevet. Vi mener at det ikke er nødvendig å lovfeste en slik regel, da den må anses som selvsagt, og følger av vanlige rettsprinsipper.

Bestemmelser som ikke er tatt med i utkastet

De gjeldende forskriftene inneholder en mengde bestemmelser om administrasjon, saksbehandling, utbetaling og avgiftsbetaling. Disse bestemmelsene kan gis av Rikstrygdeverket i rundskriv. Ellers viser vi til utkastets

administrative kapitler. (Kapitlene 19 til 21 og 23.)

De bestemmelser fra gjeldende lov og for-

skrifter som ikke er tatt med i utkastet, er omtalt i merknadene til de enkelte paragrafene.

KAPITTEL 3

Grunnbegreper

OVERSIKT

De organer som administrerer trygdeordninger, avgir ofte uttalelser om hvordan lover skal tolkes og hvordan forskjellige ord og uttrykk skal forstås. De viktigste uttalelsene er å finne i Rikstrygdeverkets rundskrivsamling om folketrygden, som er på flere tusen sider. Disse omfattende forklaringene er imidlertid stort sett bare til nytte for trygdeetaten, da de i praksis ikke er tilgjengelige for folk flest.

Det foreligger et problem med den mangfoldighet av begreper som folketrygdloven opererer med, og som ikke er klart nok definert. Fra et forenklingssynspunkt er det derfor viktig at en går kritisk igjennom begrepene med sikte på en skarpere presisering og klargjøring. Etter utvalgets mening er det mest hensiktsmessig å definere de viktigste begrepene i et eget kapittel.

En avgrensning av de begrepene som bør defineres, er vanskelig og skjønnsmessig. I et så omfattende lovverk som folketrygdloven må en begrense seg til å behandle de såkalte grunnbegrepene.

Med grunnbegreper mener utvalget begreper som er gjennomgående i folketrygdloven, dvs. som preger hele trygdesystemet og ikke bare refererer seg til en bestemt stønadsform. De viktigste grunnbegrepene gjelder hovedtypene av yrkeskategorier, de trygdedes sivilstand, pensjonenes forskjellige komponenter, og folketrygdens beregningsfaktorer.

Det finnes også mange andre viktige begreper i folketrygden, men de refererer seg ofte til en bestemt pensjons- eller stønadsform. Slike begreper finner en gjerne i forbindelse med de kriterier som gjelder for tildeling av bestemte ytelser. Sykdom, arbeidsløshet, uførhet, dødsfall, yrkesskade er viktige grunnvilkår for rettigheter etter folketrygdloven. De bør derfor presiseres i stønadskapitlene sammen med de øvrige vilkårene for rett til de enkelte ytelsene fra trygden.

Begreper som betegner en persons sivilstand, har betydning i store deler av trygdesystemet. Det å være ugift, gift, separert, skilt, enke eller enkemann har betydning for retten til ytelser, og for ytelsers størrelse. Det å være barn eller å ha barn har også betydning i en rekke sammenhenger. I dette kapitlet er det derfor tatt inn bestemmelser om sivilstand og

en bestemmelse som definerer hvem som anses som barn etter denne loven.

Yrkesmessige begreper, som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende og oppdragstaker har betydning i en rekke relasjoner. Disse tre begrepene er derfor definert i dette kapitlet.

Pensjonenes deler, som grunnpensjon, tilleggspensjon og sært tillegg, er definert her. Ventetillegg derimot har bare betydning ved alderspensjon. Fra 1. april 1984 er det ikke lenger adgang til å opparbeide seg ventetillegg. Dette begrepet er derfor bare definert i kapitlet om alderspensjon.

Utvalget har lagt vekt på at de enkelte paragrafene skal gi mest mulig informasjon til den som leser loven. Men det ville føre for langt å ta inn i lovens definisjonsskapittel henvisninger til alle de bestemmelser der det enkelte grunnbegrep blir brukt. Utvalget har i merknadene til de enkelte paragrafer utarbeidet henvisninger som angir hvor i folketrygdloven de enkelte begrepene har betydning, og hvor de er å finne. Det er lagt vekt på å få med alle de bestemmelsene som direkte angår den enkeltes rettigheter og plikter, men oppregningen er ikke alltid uttømmende. Utvalget forutsetter at disse henvisningene blir tatt inn som noter i lovsamlingen og i særtrykk av folketrygdloven.

Forslag om å oppheve lov 19. desember 1969 nr. 80 om kompensasjonstillegg til ytelser fra folketrygden

I forbindelse med innføringen av merverdiavgift på vareomsetning og omlegging av skattereglene 1. januar 1970 ble det samme dato innført kompensasjonstillegg til alderspensjon, uførepensjon, pensjon og overgangsstønad til etterlatte samt attføringspenger. Årsaken var at en regnet med at skatteomleggingene ville føre til en prisstigning som burde kompenseres.

Kompensasjonstillegget ble satt til 500 kroner pr. år for enslige og 375 kroner for pensjonister med ektefelle som også mottok pensjon fra folketrygden. Tilleggene er siden ikke blitt endret.

Ved innføringen utgjorde kompensasjonstillegget for enslige minstepensjonister 6,4 prosent av pensjonen. For et ektepar utgjorde det

6,3 prosent når begge ektefellene hadde minstepensjon. Minstepensjonen var da 7 810 kroner pr. år for enslige og 11 970 kroner pr. år for ektepar.

Etter reguleringen av folketrygdens pensjoner 1. april 1989 er minstepensjonen 51 480 kroner pr. år for enslige og 83 976 kroner pr. år for ektepar. Av disse ytelsene utgjør kompensasjonstillegget 1 prosent for enslige og 0,9 prosent for ektepar. Når pensjonene blir høyere reduseres tilleggenes prosentvise betydning.

Folketrygdens pensjonsytelser er oppbygd av flere komponenter, og beregningen av ytelsene for den enkelte kan bli svært komplisert. Kompensasjonstillegget kompliserer beregningen enda mer.

I St.meld. nr. 12 for 1988-89 er følgende uttalt om kompensasjonstillegget:

«Kompensasjonstilleggene, som utgjør kr 500 for enslige og kr 750 for pensjonistektepar pr. år, har ikke vært endret siden de ble innført fra 1. januar 1970 for å gi pensjonistene en kompensasjon for innføringen av merverdiavgift (moms). Kompensasjonstillegget for enslig utgjør nå under 1 % av minstepensjonen og vel 0,3 % av høyeste uførepensjon. Begrunnelsen for kompensasjonstillegget har stadig mindre aktualitet, og det bidrar til å komplisere trygden. Departementet går derfor inn for at ordningen må oppheves, og at dette gjøres i forbindelse med en grunnbeløpsregulering. For å motvirke inntektsnedgang for minstepensjonister forutsettes de å få en tilsvarende justering av særtillegget. Innsparingseffekten anslås til ca 200 mill.kroner.»

I Innst.S. nr. 200 for 1988-89 har Stortingets sosialkomite sluttet seg til dette.

Utvalget er enig i at lov om kompensasjonstillegg oppheves. Pensjonistene må da få kompensert sitt tap.

Utkastets § 3-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om noen grunnbegreper i folketrygdloven. Videre inneholder kapitlet hovedprinsippene for beregning av de forskjellige komponentene som utgjør ytelser til livsopphold.

Bestemmelser om

- grunnbeløpet står i § 3-2
- pensjonsgivende inntekt står i §§ 3-3 og 3-4
- pensjonspoeng står i §§ 3-5 til 3-10
- pensjonspoengtall står i § 3-11
- sluttpoengtall står i § 3-12
- poengår står i § 3-13
- trygdetid står i § 3-14
- grunnpensjon står i § 3-15
- tilleggspensjon står i § 3-16
- særtillegg står i § 3-17
- ektefelle tillegg og barn tillegg står i § 3-18
- sivilstand står i § 3-19

- barn står i § 3-20
- flyktning står i § 3-21
- arbeidstaker står i § 3-22
- oppdragstaker står i § 3-23
- selvstendig næringsdrivende står i § 3-24.

Merknader

Bestemmelsen er ny.

Utkastets første ledd angir at dette kapitlet inneholder bestemmelser om noen grunnbegreper i folketrygdloven og hovedprinsippene for beregning av de forskjellige komponentene som utgjør ytelsene til livsopphold.

I utkastets andre ledd er det en innholdsfortegnelse som viser hvor de enkelte begrepene er å finne.

Kapitlet innledes med en paragraf om grunnbeløpet og to paragrafer om pensjonsgivende inntekt. Grunnbeløpet og den pensjonsgivende inntekten benyttes ved beregning av pensjonspoeng. Disse pensjonspoengene blir senere grunnlaget for beregning av sluttpoengtallet og folketrygdens tilleggspensjon.

Paragrafene 3-5 til 3-11 har bestemmelser om hvordan pensjonspoengene beregnes og fastsettes.

Paragrafene 3-12 til 3-14 inneholder definisjoner av begrepene sluttpoengtall, poengår og trygdetid, som sammen med grunnbeløpet utgjør hovedfaktorene ved beregningen av folketrygdens pensjoner.

De fire neste paragrafene (§§ 3-15 til 3-18) beskriver komponentene som folketrygdpensjonene kan bestå av. Dette er grunnpensjonen, som ytes uavhengig av tidligere inntekt, tilleggspensjonen, som medlemmet opptjener ved inntektsgivende arbeid, særtillegget, som ytes når pensjonisten har liten eller ingen tilleggspensjon, samt ektefelle tillegg og barn tillegg for den som forsørger ektefelle og barn.

De tre neste paragrafene (§§ 3-19 til 3-21) inneholder definisjoner av begrepene ektefelle, barn og flyktning.

De siste tre paragrafene (§§ 3-22 til 3-24) definerer de yrkesmessige begrepene arbeidstaker, oppdragstaker og selvstendig næringsdrivende.

Utkastets § 3-2 Grunnbeløpet

Grunnbeløpet er en beregningsfaktor som har betydning for retten til ytelser og for størrelsen på ytelser etter denne loven.

Grunnbeløpet fastsettes av Stortinget, og reguleres ved endring i det alminnelige inntektsnivået.

Stortinget gir bestemmelser om regulering av grunnbeløpet.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs §§ 6-1 og 6-2, og angir hva som skal forstås med folketrygdens grunnbeløp, og hvordan det skal reguleres.

Gjeldende rett

Folketrygdloven kapittel 6 har i dag bestemmelser om grunnbeløpet, pensjonsgivende inntekt og pensjonspoeng.

Lovens § 6-1 lyder:

«Pensjonsytelser etter denne lov fastsettes i forhold til et grunnbeløp og til den trygdedes pensjonsgivende inntekt.»

Lovens § 6-2 lyder:

«Grunnbeløpet skal ved lovens ikrafttreden utgjøre 5400 kroner og reguleres ved endring i det alminnelige inntektsnivå.

Stortinget fastsetter nærmere bestemmelser om regulering av grunnbeløpet.»

Stortinget har den 17. juni 1966 gitt nærmere bestemmelser om reguleringen av grunnbeløpet:

§ 1

Grunnbeløpet i folketrygden reguleres hver 1. mai.

- I forhold til endring i prisnivået uttrykt ved konsumprisindeksen,
- og med sikte på å gi pensjonistene andel av den alminnelige velstandsøkning.

§ 2

Regulering av grunnbeløpet som nevnt i § 1 a skjer på grunnlag av gjennomsnittlig konsumprisindeks for det siste kalenderår før reguleringen finner sted.

§ 3

Hvert år skal vedkommende departement legge fram for Stortinget forslag om forhøyelse av grunnbeløpet som nevnt i § 1 b. Med forslaget skal følge de opplysninger og beregninger som er nødvendige for at Stortinget skal kunne bestemme hvor stor forhøyelsen skal være.

§ 4

Ved fastsettelse av nytt grunnbeløp som skal gjelde fra 1. mai multipliseres gjeldende grunnbeløp med forholdstallet mellom gjennomsnittlig konsumprisindeks i de to foregående kalenderår. Til det således fremkomne beløp legges tillegg etter bestemmelsene i § 3.

Grunnbeløp avrundes til nærmeste kronebeløp som er delelig med 100.»

Grunnbeløpet er en sentral teknisk beregningsfaktor i folketrygdordningen. Alle pensjoner og mange andre ytelser til livsopphold blir fastsatt i et bestemt forhold til grunnbeløpet. Særtillegget er også fastsatt som en bestemt prosentandel av grunnbeløpet.

Ved opptjening av pensjonspoeng, som senere danner grunnlaget for beregning av pensjonsytelsene, er grunnbeløpet vesentlig. Derfor er det nødvendig at grunnbeløpet følger lønns- og prisnivået i samfunnet. Det kan således bli aktuelt å senke grunnbeløpet dersom inntektsnivået synker. Minsteytelsene kan likevel holdes på et ønsket høyt nivå ved at særtillegget økes eller ved endring av grunnpensjonens forhold til grunnbeløpet.

Tidligere var også flere av stønadene som skal dekke bestemte utgifter, f.eks. grunnstønad og hjelpestønad, fastsatt i forhold til grunnbeløpet. Ved lov 30. april 1981 nr. 12 ble disse ytelsene løst fra grunnbeløpet.

Følgende bestemmelser i folketrygdloven nevner grunnbeløpet:

- Det er et vilkår for rett til sykepenger fra trygden at inntekten pr. år er minst 50 prosent av grunnbeløpet, se lovens § 3-4 tredje ledd.
- Det ytes ikke sykepenger fra trygden for den del av inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet, se lovens § 3-4 fjerde ledd.
- Utskreven menig og korporal har rett til sykepenger beregnet etter en inntekt minst svarende til to ganger grunnbeløpet, se lovens § 3-13 nr. 3 første ledd.
- Befal og vervet personell har rett til sykepenger beregnet etter en inntekt minst svarende til tre ganger grunnbeløpet, se lovens § 3-13 nr. 4.
- Det er et vilkår for rett til fødselspenger at den trygdede har en årlig inntekt på minst 50 prosent av grunnbeløpet, se § 3-21 nr. 1, som indirekte viser til § 3-4 tredje ledd.
- Det ytes ikke fødselspenger for den del av inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet.
- Dagpenger ved arbeidsløse ytes etter hovedregelen bare dersom arbeidsinntekten i det foregående kalenderår utgjør minst 75 prosent av grunnbeløpet på det tidspunktet kravet om dagpenger blir satt fram, se lovens § 4-3 nr. 2 sjette ledd.
- Det ytes ikke dagpenger for den del av inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet, se lovens § 4-3 nr. 2 femte ledd.
- Pensjonsytelser etter folketrygdloven fastsettes i forhold til grunnbeløpet og til den trygdedes pensjonsgivende inntekt, se lovens § 6-1.
- Grunnbeløpet reguleres ved endring i det alminnelige inntektsnivået, se lovens § 6-2 første ledd.
- Stortinget gir nærmere bestemmelser om regulering av grunnbeløpet, se lovens § 6-2 andre ledd.
- Den pensjonsgivende inntekten over tolv ganger grunnbeløpet regnes ikke med ved beregningen av pensjonspoeng, og av den

- del av den pensjonsgivende inntekten som overstiger åtte ganger grunnbeløpet, regnes bare en tredel med, se lovens § 6-4 femte ledd.
- Grunnbeløpet er en beregningsfaktor når den pensjonsgivende inntekten for kalenderåret omregnes til pensjonspoeng, se lovens § 6-5 tredje og fjerde ledd.
 - Full grunnpensjon utgjør grunnbeløpet dersom pensjonisten er ugift eller har ektefelle som ikke mottar alderspensjon, uførepensjon eller attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan innvilges, se lovens § 7-2 nr. 2 bokstav a.
 - Full grunnpensjon utgjør 75 prosent av grunnbeløpet dersom pensjonisten har ektefelle som mottar alderspensjon, full uførepensjon eller fulle attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan innvilges, se § lovens 7-2 nr. 2 bokstav b.
 - Ektefelle tillegg til den som forsørger ektefelle, fastsettes i forhold til grunnpensjonen, som igjen avhenger av grunnbeløpet, se lovens § 7-8 første ledd og § 8-7 første ledd.
 - Barnetillegg til pensjonist som forsørger barn under 18 år, fastsettes i prosent av grunnbeløpet, se lovens § 7-8 første ledd og § 8-8 første ledd.
 - Pensjon under institusjonsopphold fastsettes i prosent av grunnbeløpet, se lovens § 7-9 nr. 2, § 8-10 første ledd og § 10-5 nr. 4.
 - Særtillegget fastsettes i forhold til grunnbeløpet, se særtilleggsloven § 2 første ledd.
 - For uføre regnes framtidige pensjonspoeng med for hvert år fram til det år vedkommende fyller 67 år, når den trygdede på det tidspunktet ervervsevnen ble nedsatt hadde en ervervsinntekt som svarte til en årlig pensjonsgivende inntekt minst så stor som grunnbeløpet, se lovens § 8-4 nr. 3 andre ledd.
 - Barnpensjon fastsettes i prosent av grunnbeløpet, se § 10-11 nr. 1 og 2.
 - Grunnbeløpet har betydning ved beregning av grunnlaget for pensjon ved yrkesskade, se lovens § 11-6 nr. 3 første ledd.
 - Grunnbeløpet har betydning ved beregning av yrkesskadeerstatningen, se lovens § 11-8 tredje og fjerde ledd.
 - Det fastsettes fiktive grunnbeløp for år før loven trådte i kraft den 1. januar 1967, se lovens § 19-6 tredje ledd.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd gir en definisjon av grunnbeløpet. Det sies at grunnbeløpet er en beregningsfaktor som har betydning for retten til ytelse etter loven og for ytelsen størrelse. Den gjeldende lov har ingen tilsvarende bestemmelse.

Etter utkastets andre ledd skal grunnbeløpet fastsettes av Stortinget. Det reguleres ved endring i det alminnelige inntektsnivå. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utvalget har i lovutkastet brukt den nøytrale betegnelsen «reguleres». Selv om regulering av grunnbeløpet hittil har skjedd i form av forhøyelser, kan det tenkes økonomiske situasjoner som gjør at Stortingets vedtak kan gå ut på at grunnbeløpet skal være det samme som foregående år eller settes ned. Lovutkastet dekker alle disse eventualiteter.

Etter utkastets tredje ledd skal Stortinget gi bestemmelser om reguleringen av grunnbeløpet. Dette svarer til den gjeldende lovs § 6-2 andre ledd. Utvalget vil peke på at det her ikke dreier seg om forskrifter i vanlig forstand, men bestemmelser fastsatt av Stortinget, uten at det brukes lovs form. Stortinget gir slike regler ved såkalt plenarvedtak, dvs. at hele Stortinget er samlet når vedtaket blir gjort, på samme måte som i budsjettbehandlingen. Prosedyren ved plenarvedtak er enklere og raskere enn prosedyren ved lovvedtak, som må gjøres både i Odelstinget og i Lagtinget og sanksjoneres av Kongen. Plenarvedtakene tas ikke inn i lovsamlingen.

Utvalget har vurdert om bestemmelsene om regulering av grunnbeløpet i framtiden fortsatt skal gis ved plenarvedtak, eller om detaljerte bestemmelser om reguleringen bør tas inn i selve loven. Ved at reglene fastsettes av Stortinget ved plenarvedtak, står den bevilgende myndighet friere, og en har den fordel at endringene lettere kan tilpasses samfunnsøkonomien som helhet både med hensyn til størrelse og med hensyn til tidspunkt. Borgerne rettsvern vil imidlertid være svakere når Stortinget fastsetter regler ved plenarvedtak enn når det fastsetter regler ved lovvedtak.

Spørsmålet om å lovfeste bestemmelser om regulering av grunnbeløpet ble vurdert i departementet for noen år siden. Det er imidlertid ikke fremmet forslag om slik lovfesting. Utvalget mener det er et politisk spørsmål om disse bestemmelsene skal fastsettes i lov eller ved plenarvedtak.

Av de nevnte grunner vil utvalget ikke foreslå at det blir lovfestet bestemmelser om regulering av grunnbeløpet. Stortinget bør fortsatt gi utfyllende bestemmelser som dette. Utvalget har også lagt vekt på at bestemmelsene ville ta ganske mye plass i loven.

Utkastets § 3-3 Pensjonsgivende inntekt - hovedregler

Som pensjonsgivende inntekt regnes

- a) lønn og annen godtgjørelse for arbeidstaker (se § 3-22)
- b) vederlag for oppdragstaker (se § 3-23)

- c) inntekt for selvstendig næringsdrivende (se § 3-24)
- d) godtgjørelse til medlem av styre, utvalg, råd og lignende
- e) ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6.

Pensjonsgivende inntekt fastsettes for hvert kalenderår fra og med det året medlemmet fyller 17 år, til og med det året medlemmet fyller 69 år.

Naturalytelser og overskudd på godtgjørelse som skal dekke utgifter i forbindelse med utførelse av arbeid, oppdrag eller verv som nevnt i bokstavene a, b og d, regnes som pensjonsgivende inntekt etter den verdi som legges til grunn ved utligningen av inntektsskatten.

Dersom medlemmet ikke betaler avgift til folketrygden (se § 22-3), reduseres den pensjonsgivende inntekten tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om pensjonsgivende inntekt og om beregningsgrunnlaget for medlemsavgift.

Særbestemmelser om beregning av pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende står i § 3-4.

Merknader

Utkastet svarer til de gjeldende bestemmelser i lovens § 6-4 med tilhørende forskrifter, og angir hva som menes med pensjonsgivende inntekt.

Den gjeldende lovs § 6-4 har utførlige bestemmelser om den pensjonsgivende inntekten. I forbindelse med utkastet vil utvalget bare peke på de viktigste bestemmelsene. Vi viser for øvrig til utkastets kapittel 22 om finansiering.

Folketrygdloven § 6-4 er endret ved lov 22. desember 1989 nr. 95. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide denne endringen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 6-4 lyder slik:

«Som pensjonsgivende inntekt regnes:

1. a. Lønn og annen godtgjørelse for arbeid eller oppdrag i og utenfor tjenesteforhold - når arbeidet eller oppdraget ikke er utført som ledd i selvstendig næringsvirksomhet - herunder honorar, tantieme, provisjon, serveringspenger, drikkpenger og lignende ytelser. Departementet gir regler om medregning av verdien av fritt opphold ombord på skip og tariffmessig hyretillegg for egen kost.
 - b. Godtgjørelse som medlem av styre, representantskap, utvalg, råd og lignende.
 - c. Naturalytelser og godtgjørelse til dekning av utgifter i forbindelse med utførelse av arbeid, oppdrag eller verv som nevnt under bokstav a og b, i den utstrekning slike ytelser skal tas med ved beregningen av forskuddstrekk.
2. Inntekt av selvstendig næringsvirksomhet som tilfaller ansvarlig innehaver av en-

mannsforetak eller ansvarlig medlem av selskap med personlig solidarisk ansvar eller kommandittselskap eller stille selskap, forutsatt at innehaveren eller medlemmet personlig deltar i driften. Følgende medregnes ikke:

- a. inntekt av bankinnskudd, obligasjoner, aksjer og lignende,
- b. inntekt ved bortleie av fast eiendom og av rettighet til slik eiendom og
- c. avhendelsesgevinster utenom avskrivbare driftsmidler og næringstomter.

Inntekten reduseres med 10 pst. Deretter fradras gjeldsrenter som, redusert med inntekter nevnt under a. og b., overstiger 20 pst. av inntekten (før 10 pst. fradraget). Fradrag for gjeldsrenter gis likevel ikke med mer enn 75 pst. av inntekten.

3. Sykepenger i henhold til kapittel 3. Det samme gjelder fødselspenger etter § 3-21 nr. 1-5 og omsorgspenger ved adopsjon etter § 3-21 A nr. 1-4, i den utstrekning de overstiger engangsstønad etter § 3-21 nr. 6, jfr. § 3-21 A nr. 5.

4. Dagpenger under arbeidsløyse i medhold av kapittel 4. Kongen kan gjøre unntak for visse grupper trygdede.

Har ektefeller begge pensjonsgivende inntekt, skal denne inntekt fastsettes særskilt for hver av dem, likevel slik at reglene i skatteloven § 16, femte ledd gjelder tilsvarende.

Når inntekt som nevnt i første ledd er oppebåret av barn som ikke har fylt 17 år innen utgangen av inntektsåret, anses den ikke som pensjonsgivende inntekt. Når inntekt som nevnt i første ledd nr. 2 lignede på foreldrenes hånd i medhold av skatteloven § 16 åttende ledd, anses den som pensjonsgivende for foreldrene.

Naturalytelser og overskudd på utgiftsgodtgjørelse, jfr. første ledd nr. 1 c, medregnes i den pensjonsgivende inntekt etter den verdi som legges til grunn ved utligningen av inntektsskatt.

Den pensjonsgivende inntekt begrenses til tolv ganger grunnbeløpet. Den del av den pensjonsgivende inntekt som overstiger åtte ganger grunnbeløpet medregnes bare med 1/3. For ektefeller som begge har pensjonsgivende inntekt, gjelder disse begrensninger særskilt for hver av dem. Lønnsinntekt og deretter inntekt i næring hvor den trygdede etter særskilt bestemmelse skal svare avgift etter lav sats, anses å utgjøre den nederste del av inntekten.

Kongen kan gi forskrifter om hva som skal regnes som pensjonsgivende inntekt og om beregningsgrunnlag for trygdeavgift, om hvilke utgifter som skal komme til fradrag ved beregningen av denne inntekt, avrundingsregler m.v.

For den som blir trygdet etter bestemmelsene i § 1-4 kan det etter regler som fastsettes av departementet bestemmes at den pensjonsgivende inntekt - innenfor den ramme som er fastsatt i denne paragraf - skal settes til et fast beløp eller til et beløp som står i et bestemt forhold til grunnbeløpet, jfr. § 6-2. Den pensjonsgivende inntekt kan fastsettes slik at den bare dekker en del av vedkommendes faktiske ervervsinntekt.»

Pensjonsgivende inntekt er et sentralt begrep i det norske trygde- og skattesystemet. Denne inntekten utgjør grunnlaget for både

trygdeavgiften til folketrygden og toppskatten til staten. Det er vanlig å skille mellom pensjonsgivende inntekt utenfor næring og pensjonsgivende inntekt i næring. Utenfor næring utgjør den pensjonsgivende inntekten *brutto* lønn eller annen godtgjørelse som det skal leveres lønnsoppgave over. For beregning av pensjonsgivende inntekt i næring tas det utgangspunkt i *netto* næringsinntekt. Den pensjonsgivende inntekten i næring deles i pensjonsgivende inntekt i jordbruk, skogbruk og fiske og pensjonsgivende inntekt i annen næring. Denne oppdelingen har sammenheng med blant annet at satsene for trygdeavgiften er differensiert etter inntektens art.

De viktigste bestemmelsene som gjelder pensjonsgivende inntekt i den någjeldende lov er:

- Pensjonsgivende inntekt som vilkår for rett til sykepenger, se lovens § 3-1 første ledd.
- Det ytes ikke sykepenger på grunnlag av den del av den pensjonsgivende inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet, se 3-4 tredje ledd.
- Pensjonsgivende inntekt som vilkår for rett til fødselspenger, se lovens § 3-21, som krever at kvinnen skal ha vært sikret sykepenger, jf. § 3-1 første ledd.
- Det ytes ikke fødselspenger på grunnlag av den del av den pensjonsgivende inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet, se lovens § 3-21 tredje ledd, jf. § 3-4 tredje ledd.
- Pensjonsgivende inntekt som vilkår for rett til omsorgspenger ved adopsjon, se lovens § 3-21 A, som krever at den trygdede skal ha vært sikret sykepenger, jf. § 3-1 første ledd.
- Det ytes ikke omsorgspenger ved adopsjon for den del av inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet, se lovens § 3-21 A andre ledd, jf. § 3-4 tredje ledd.
- Omregning av pensjonsgivende inntekt til pensjonspoeng, se lovens § 6-5.
- Pensjonsgivende inntekt som vilkår for framtidige pensjonspoeng ved uførhet, se lovens § 8-4 nr. 3 første ledd, jf. § 6-5.
- Pensjonsgivende inntekt som vilkår for å være trygdet med rett til stønadsfordeler ved yrkesskade, se lovens § 11-1 nr. 1 bokstav a.
- Pensjonsgivende inntekt som grunnlag for beregning av trygdeavgift, se lovens § 16-1.

Nærmere om innholdet av begrepet pensjonsgivende inntekt

Inntekt som arbeidstaker og oppdragstaker

Bestemmelsen i lovens § 6-4 første ledd nr. 1 bokstav a omfatter godtgjørelse både i og utenfor tjenesteforhold så lenge det er utenfor selvstendig næringsvirksomhet. Lovbestemmelsen foretar en kasuistisk oppregning av

lønn og likestilt arbeidsinntekt utenfor næring.

Selv om det ikke er kommet direkte til uttrykk i lovens ordlyd, er det hevdvunnen tolkning at inntekten skal regnes som pensjonsgivende bare dersom den er skattepliktig. Se S. Fagernæs: «Håndbok i skatterett og ligning», 1986, side 345 og Frederik Zimmer: «Brutto-skatt», 1987, side 30.

Det er imidlertid ingen tvil om at ikke alle fordeler som er skattepliktig inntekt vunnet ved arbeid etter skatteloven § 42 første ledd, er pensjonsgivende inntekt. Som eksempel kan nevnes skattepliktige naturalytelser som det ikke skal foretas forskotstrekk i for eksempel feriereiser for ansatte, fri båt og fri strøm.

Bestemmelsen om pensjonsgivende inntekt omfatter typiske fordeler som en skattyter mottar som arbeidstaker eller oppdragstaker. I visse tilfeller omfattes også fordeler mottatt fra andre enn oppdrags- eller arbeidsgiver, se ordlyden «drikkepenger og lignende ytelser». Slike ytelser har imidlertid en tilknytning til oppdrags- eller arbeidsforholdet.

Som pensjonsgivende inntekt utenfor næring anses i praksis også godtgjørelse som en person mottar for å avstå fra å ta stilling i en konkurrerende bedrift eller fra å etablere en slik bedrift selv (karens godtgjørelse). Se Lignings-ABC, 1987, side 254. Det samme gjelder erstatning for tapt arbeidsinntekt, midlertidig tap i framtidig erverv og såkalt skattepliktig sluttvederlag/avfinnelse sum utbetalt når en arbeidstaker blir oppsagt eller slutter i stillingen.

Når en kommandittist eller stille interessent mottar lønn fra selskapet, skal denne delen av inntekten behandles som vanlig lønnsinntekt.

Pensjonsgivende inntekt utenfor næring er bruttoinntekt. Det er uttrykkelig presisert i § 1-1 første ledd i forskrifter av 10. august 1987 om fastsetting av pensjonsgivende inntekt, gitt av Skattedirektoratet med hjemmel i folketrygdloven § 6-4 sjette ledd, jf. kongelig resolusjon av 12. august 1966 og Finansdepartementets delegasjonsvedtak av 15. august 1966. Det vil si at utgifter pådratt i forbindelse med arbeidsforholdet, f.eks. utgifter til reiser, litteratur og redskap, ikke skal trekkes fra. Utgifter som ikke er knyttet til arbeidsinntekten, f.eks. gjeldsrenter, pensjonspremier og underholdsbidrag, skal heller ikke trekkes fra.

Bestemmelsene i lovens § 6-4 første ledd nr. 1 bokstav b omhandler godtgjørelse som medlem av styre, representantskap, utvalg, råd og lignende. Slike godtgjørelser behandles som inntekt utenfor næring uansett om deltakelsen i vedkommende organ er ledd i en næring. Andre organer enn de som uttrykkelig er nevnt i lovteksten, kan for eksempel

være bedriftsforsamling, kontrollkomité og offentlig utredningsutvalg. Se Frederik Zimmer: «Bruttoskatt», 1987, side 30.

Bestemmelsene i lovens § 6-4 første ledd nr. 1 bokstav c omhandler naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser i forbindelse med utførelse av arbeid eller oppdrag. Slike godtgjørelser skulle tidligere regnes som pensjonsgivende inntekt i den utstrekning slike ytelser tas med ved beregningen av forskottstrekk.

Disse reglene ble endret den 22. desember 1989. Naturalytelser og overskudd på utgiftsgodtgjørelser skal fra og med inntektsåret 1990 inngå i den pensjonsgivende inntekten og dermed i grunnlaget for trygdeavgiften og toppskatten til staten, uavhengig av om ytelsen er trekkpliktig. Grunnlaget for trygdeavgift, pensjonspoeng og toppskatt vil heretter være lønsvet fra trekkplikten.

Bestemmelsene i lovens § 6-4 første ledd nr. 3 og 4 omhandler hvilke folketrygdytelser som skal regnes som pensjonsgivende inntekt.

Lovens § 6-4 andre ledd omhandler fastsetting av den pensjonsgivende inntekt for ektefeller. Den pensjonsgivende inntekten skal fastsettes særskilt for hver av ektefellene. Det er et alminnelig prinsipp i folketrygdordningen at ektefeller behandles som selvstendige rettssubjekter. I skattesammenheng derimot ses de i stor utstrekning som ett skattesubjekt. Det er presisert i folketrygdloven at skatteloven § 16 femte ledd (om fordeling av inntekt fra felles bedrift) gjelder tilsvarende når den pensjonsgivende inntekten skal fastsettes.

Skatteloven § 16 femte ledd lyder:

«Ved inntekt av bedrift som tilhører den ene eller begge ektefeller, kan ektefellene etter nærmere dokumentasjon kreve å bli lignet for en forholdsmessig andel av overskuddet som svarer til arbeidsinnsats og deltagelse i virksomheten. Departementet kan gi forskrifter om dokumentasjon.»

Lovens § 6-4 tredje ledd gjelder fastsetting av pensjonsgivende inntekt for barn. Hovedregelen er at barn ikke får godskrevet pensjonsgivende inntekt.

Dette gjelder inntekt som er opptjent av barn som ikke har fylt 17 år innen utgangen av inntektsåret. Barn får altså først godskrevet pensjonsgivende inntekt for inntekt som er opptjent i det inntektsåret barnet fyller 17 år.

Lovens § 6-4 tredje ledd andre punktum har en særbestemmelse om barns inntekt av selvstendig næringsvirksomhet. Dersom slik inntekt lignes på foreldrenes hånd i medhold av skatteloven § 16 åttende ledd, skal barnets inntekt godskrives foreldrene som pensjonsgivende inntekt.

Lovens § 6-4 fjerde ledd har en særregel om fastsetting av verdien av naturalytelser. Slike

ytelser skal regnes med i den pensjonsgivende inntekten med den verdien som legges til grunn ved utligningen av inntektsskatten. Vi viser til omtalen ovenfor.

Lovens § 6-4 femte ledd har bestemmelser om «tak» for den pensjonsgivende inntekten. Den pensjonsgivende inntekten er i dag begrenset til tolv ganger grunnbeløpet. Av den del av inntekten som overstiger åtte ganger grunnbeløpet, regnes bare en tredel med.

I femte ledd tredje punktum er det presisert at disse begrensningene gjelder særskilt for hver ektefelle.

I femte ledd fjerde punktum er det videre presisert at lønnsinntekt og inntekt i næring som den trygdede skal svare avgift av etter lav sats, skal regnes som den nederste delen av den pensjonsgivende inntekten.

Etter lovens § 6-4 sjette ledd har Kongen hjemmel til å gi forskrifter om hva som skal regnes som pensjonsgivende inntekt og som beregningsgrunnlag for trygdeavgiften, samt om hvilke utgifter som skal komme til fradrag ved beregningen av denne inntekten, om avrundingsregler m.v. Det er disse forskriftene som er nærmere omtalt ovenfor.

Etter lovens § 6-4 sjuende ledd har departementet hjemmel til å gi forskrifter om fastsetting av pensjonsgivende inntekt for den som er trygdet etter lovens § 1-4 om frivillig trygd. Departementet kan bestemme at den pensjonsgivende inntekten for disse trygdede skal settes til et fast beløp som står i et bestemt forhold til grunnbeløpet. Sosialdepartementet har gitt slike forskrifter den 19. september 1969.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag svarer stort sett til gjeldende rett.

Utkastets første ledd handler om hva som skal regnes som pensjonsgivende inntekt i folketrygdlovens forstand.

Når det gjelder inntekt utenfor næring, har utvalget sondret mellom inntekt for arbeidstaker og inntekt for oppdragstaker. Vi viser til utkastets første ledd bokstav a og b. Denne sonderingen har betydning i flere relasjoner. Utvalget har tatt inn definisjoner av begrepene arbeidstaker, oppdragstaker og selvstendig næringsdrivende i utkastets §§ 3-22 til 3-24.

Utkastets første ledd bokstav a og b svarer til folketrygdloven § 6-4 første ledd nr. 1 bokstav a og b.

I utkastets første ledd bokstav a nevnes lønn og godtgjørelse for arbeidstaker. Det er vist til utkastets § 3-22, som definerer arbeidstaker som en person som har lønn og annen godtgjørelse i en annens tjeneste.

I utkastets første ledd bokstav b nevnes vederlag for oppdragstaker. Vi har vist til utkastets § 3-23, som definerer oppdragstaker som en person som mottar vederlag utenfor tjenesteforhold. Utvalget har brukt betegnelsen «vederlag» for oppdragstakere, i stedet for «lønn og annen godtgjørelse», fordi vi legger til grunn at det bare er arbeidstakere som har lønn. Det er hensiktsmessig å ha en egen betegnelse for godtgjørelsen til oppdragstakere.

Utkastets første ledd bokstav c handler om inntekt for selvstendig næringsdrivende, og svarer til den gjeldende lovs § 6-4 første ledd nr. 2. Utvalget har her vist til utkastets § 3-24, som definerer begrepet selvstendig næringsdrivende.

Utkastets første ledd bokstav d svarer stort sett til den gjeldende lovs § 6-4 første ledd nr. 1 bokstavn b, og handler om godtgjørelse til medlem av styre, råd og lignende.

Utkastets første ledd bokstav e handler om de trygdeytelser som er pensjonsgivende inntekt, og svarer i hovedtrekk til den gjeldende lovs § 6-4 første ledd nr. 3 og 4. Sykepenger, fødselspenger, adopsjonspenger, omsorgspenger og dagpenger ved arbeidsløshet er ytelser til livsopphold som erstatter bortfalt inntekt i en kortere periode. Disse ytelsene likestilles derfor med arbeidsinntekt og næringsinntekt og er pensjonsgivende.

Når det gjelder engangsstønad ved fødsel og adopsjon, foreslår utvalget en materiell endring. I utkastets kapittel 5 om stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg foreslår vi at engangsstønad ved fødsel og adopsjon bare skal gis til personer som ikke har vært yrkesaktive. Løpende fødselspenger og adopsjonspenger gis bare til yrkesaktive, og skal etter utvalgets forslag være minst like høye som engangsstønadene. Vi viser til merknadene til utkastets §§ 5-6 og 5-8. Dette forslaget innebærer at beløpene som svarer til engangsstønadene, må bli pensjonsgivende inntekt. Utvalget mener dette er en vesentlig lovteknisk forenkling.

Etter utkastets andre ledd skal den pensjonsgivende inntekten fastsettes for hvert kalenderår fra og med det året medlemmet fyller 17 år, til og med det året medlemmet fyller 69 år. Forslaget svarer stort sett til gjeldende rett, se lovens § 6-3. Vi har ikke tatt med bestemmelsen i lovens § 6-4 tredje ledd om inntekt oppebåret av barn som ikke har fylt 17 år. Dette er gjort av forenklingsgrunner.

Utkastets tredje ledd handler om naturalytelser, og svarer til den gjeldende lovs § 6-4 fjerde ledd.

Etter utkastets fjerde ledd skal den pensjonsgivende inntekten reduseres dersom medlemmet ikke betaler avgift til trygden. Forslaget svarer til lovens § 6-5 andre ledd.

Etter utkastets femte ledd får departementet fullmakt til å gi nærmere forskrifter om pensjonsgivende inntekt.

I utkastets sjette ledd er det tatt inn en henvisning til utkastets § 3-4, som inneholder særlige bestemmelser om beregning av pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende.

Utkastets § 3-4 Beregning av pensjonsgivende næringsinntekt

Utgangspunktet for beregningen av pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende som personlig deltar i driften, er den skattepliktige næringsinntekten uten fradrag for gjeldsrenter.

Følgende inntektsposter regnes ikke med:

- a) Inntekt av bankinnskudd, obligasjoner, aksjer og annen finanskapital.
- b) Inntekt ved bortleie av fast eiendom og av rettigheter til slik eiendom. Inntekt av arbeider- og funksjonærboliger som helt eller delvis tjener næringens behov, skal likevel regnes med. Også inntekt av bruttolignede hus på gårdsbruk som disponeres av gårdens bruker, ansatte eller kårfolk, skal regnes med.
- c) Gevinst ved avhendelse av aksjer og andre finansobjekter.
- d) Gevinst ved avhendelse av tomt utenfor næring.
- e) Gevinst ved avhendelse av ikke-avskrivbare driftsmidler.

Fra inntekten trekkes det et standardfradrag på 10 prosent.

Deretter trekkes netto gjeldsrenter fra, dvs. gjeldsrenter redusert med inntekt som nevnt i andre ledd bokstav a og bokstav b første punktum. Det gjøres likevel ikke fradrag med den del av netto gjeldsrenter som er under 20 prosent av inntekten før standardfradraget, og heller ikke med den del av netto gjeldsrenter som er over 75 prosent av denne inntekten.

Departementet gir forskrifter om pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende.

Merknader

Utkastet svarer til de gjeldende særbestemmelser om beregning av pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende, se lovens § 6-4 første ledd nr. 2 med tilhørende forskrifter.

Gjeldende rett

Bestemmelsene om beregning av pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende i lovens § 6-4 første ledd nr. 2 er gjengitt ovenfor i merknadene til utkastets § 3-3, som inneholder hovedreglene for beregningen av den pensjonsgivende inntekten.

Inntekt som selvstendig næringsdrivende

Bestemmelsene i lovens § 6-4 første ledd nr. 2 fastsetter hva som skal regnes som pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende. Utgangspunktet for beregningen av pensjonsgivende inntekt i næring er etter ordlyden i lovteksten «inntekt av selvstendig næringsvirksomhet».

Bestemmelsene fastslo inntil lovendringen i juni 1987 klart at det er den *skattepliktige* inntekten som er avgjørende. Det var neppe meningen å gjøre noen forandring i dette da loven ble endret. I forskriftene om fastsetting av pensjonsgivende inntekt, gitt av Skattedirektoratet med hjemmel i lovens § 6-4 sjette ledd, jf. kongelig resolusjon av 12. august 1966 og Finansdepartementets delegasjonsvedtak av 15. august 1968, er det imidlertid presisert at det er inntekt beregnet etter skattelovens bestemmelser som danner utgangspunktet. Dette innebærer at skattefrie inntekter og utgifter som det ikke blir gitt fradrag for, skal holdes utenfor. På den annen side innebærer det at all skattepliktig inntekt skal regnes med, selv om den ikke skal regnes som inntekt regnskapsmessig. Dette gjelder for eksempel for skattepliktig inntekt ved uttak av driftsmiddel.

Videre fastslo bestemmelsen i lovens § 6-4 før lovendringen at det var *nettoinntekten* som skulle legges til grunn. Dette går i dag fram av forskriftenes § 2-1. Av dette følger det at næringsinntekten ikke skal bruttobeskattes. Forskriftene gjør et unntak fra regelen om at det er den skattepliktige inntekten som skal legges til grunn. Underskudd fra næring for tidligere år skal ikke komme til fradrag ved beregning av årets pensjonsgivende næringsinntekt.

Bortsett fra visse sjablonregler om gjeldsrenter er det bare inntekter og utgifter i næringsvirksomheten som skal tas i betraktning. Hovedregelen er at det er næringsinntekten etter at alle fradragspostene er trukket fra, herunder avskrivninger og fondsavsetninger, som skal legges til grunn.

Fradragsposter som ikke er knyttet til næringen, kan ikke trekkes fra. Som eksempel kan nevnes underholdsbidrag og premier til egen pensjonsforsikring. Det samme gjelder underskudd utenfor næring, f.eks. ved salg av egen bolig. Etter fast administrativ praksis regnes reiseutgifter mellom hjem og arbeidssted også for privatutgifter, se Lignings-ABC 1987, side 260. Dersom skattyteren er både lønsmottaker og selvstendig næringsdrivende, er det bare utgifter som kan henføres til næringsvirksomheten som skal trekkes fra.

De som regnes som selvstendig næringsdrivende etter bestemmelsen om pensjonsgivende næringsinntekt, er:

- ansvarlige innehavere av enmannsforetak
- ansvarlige medlemmer av selskap med personlig solidarisk ansvar
- ansvarlige medlemmer av kommandittselskap (dvs. komplementaren, men ikke kommandittisten)
- ansvarlige medlemmer av stille selskap (men ikke stille interessent).

Det forutsettes at innehaveren eller medlemmet personlig deltar i driften. Kravet om personlig deltakelse vil i praksis være oppfylt selv om det dreier seg om en beskjeden deltakelse i næringsvirksomheten, for eksempel i forbindelse med administrasjon, planlegging eller regnskapsavslutning. Se Lignings-ABC 1988, side 268.

Kapitalinntekt som ikke skal regnes med i pensjonsgivende næringsinntekt

Det er bare inntekt som er direkte knyttet til næringsvirksomheten som skal gå inn i den pensjonsgivende næringsinntekten. På samme måte som for arbeidstakere og oppdragstakere vil typisk kapitalinntekt falle utenfor. For slik inntekt er det ikke nødvendig å ta stilling til om den har karakter av næringsinntekt. Regelen har sin bakgrunn i prinsippet om at det i utgangspunktet bare er inntekt som kan føres tilbake til skattyterens aktive arbeidsinnsats som skal være pensjonsgivende.

Etter lovens § 6-4 første ledd nr. 2 bokstav a til c og forskriftenes § 2-1 nr. 1 til 5 går det fram at følgende kapitalinntektsposter skal trekkes ut av næringsinntekten:

- Inntekt av bankinnskott, obligasjoner, aksjer, gjeldsbrev, utestående fordringer, kapitalinntekter o.l.
- Inntekt ved bortleie av bygning som ikke for noen del benyttes i den trygdedes næring, og inntekt ved bruk av egen bolig i slik bygning. Se forskrifter av 10. august 1987 om fastsetting av pensjonsgivende inntekt.
- Inntekt av prosentlignet bolig selv om den trygdede benytter en del av boligen i næringsvirksomhet. Fradrag skal ikke gjøres for inntekt av arbeider- og funksjonærboliger som helt eller delvis tjener næringens behov, eller for inntekt av bruttolignet hus på gårdbruk som disponeres av gårdens bruker, ansatte eller kårfolk.
- Inntekt ved bortfeste eller annen bortleie av grunneiendom og av rettighet til slik eiendom.
- Avhendelsesgevinster. Gevinst fra avskrivbare driftsmidler og næringstomter skal likevel regnes med.

Fredrik Zimmer omtaler i sin bok «Bruttoskatt», 1987, side 42 f. nærmere hvilke former for inntekt som ikke skal regnes med når den pensjonsgivende inntekten skal fastsettes:

Finansinntekt

«Etter ftl. § 6-4, 1. ledd nr. 2 bokstav a skal «inntekt av bankinnskudd, obligasjoner, aksjer og lignende» holdes utenfor. Det gjelder altså også når slike finansobjekter har tilknytning til næring (f.eks. utbytte av aksjer i næring). Gevinster på slike objekter er unntatt etter bokstav c; det er derfor ikke i denne relasjon nødvendig å ta standpunkt til hvorvidt de også omfattes av bokstav a.

Forskriftens bestemmelser er noe mer detaljerte. Her nevnes også «gjeldsbrev, utestående fordringer og lignende kapitalinntekter». Dette kan forstås som en presisering av lovtekstens «og lignende». — På ett punkt oppstilles i praksis likevel en begrensning: Rente av fordringer på varedebitorer regnes som pensjonsgivende inntekt, Utv. 1982 s. 602 SD og ABC 1986 s. 256. Begrunnelsen må være at slik inntekt har nær tilknytning til inntekten ved varesalget, som er pensjonsgivende.»

Leieinntekt av fast eiendom

«Etter ftl. § 6-4, 1. ledd nr. 2 bokstav b skal «inntekt ved bortleie av fast eiendom og rettighet til slik eiendom» ikke regnes med til pensjonsgivende inntekt. Denne bestemmelse reiser flere spørsmål. Tatt på ordet rekker den meget langt; også utleie i stor stil omfattes: Eiere av forretningsbygg og boliggårder ville med en slik fortolkning kunne slippe brutto-skatt av sine leieinntekter.

I forskriftens § 2-1 nr. 2 er imidlertid regelen gitt en betydelig snevrere rekkevidde. Den gjelder bare for «inntekt ved bortleie av bygning som ikke for noen del benyttes i den trygdedes næring,». Dette innebærer to ting: For det første at utleie av en del av den bygning der skattyter driver sin næringsvirksomhet er pensjonsgivende inntekt. Og for det annet at det samme gjelder for utleie av annen eiendom i et slikt omfang at de alminnelige vilkår for at det skal foreligge næringsvirksomhet er oppfylt.

Jfr. Utv. 1982 s. 602-03 SD; om de alminnelige krav til at utleie av fast eiendom skal anses som virksomhet, se Aarbakke 1984 s. 174-75.

I Utv. 1982 s. 603 gir SD denne presisering:

«Her må det legges vekt på om den samlede utleievirksomhet har et slikt omfang at det er mer naturlig å karakterisere denne som næringsvirksomhet enn som kapitalplassering. Bl.a. vil det her være av betydning hvilket arbeid med administrasjon, tilsyn og direkte vedlikehold som eieren/eierne selv tar seg av. Det vil kunne være en indikasjon på at det foreligger næringsvirksomhet dersom nettoinntekten av utleievirksomheten år om annet i ikke betydelig grad overstiger hva som kan

anses som en rimelig avkastning av investert kapital.»

Også leieinntektenes absolutte størrelse må antas å ha betydning.

I skatteloven regnes i flere sammenhenger utleie av boligeiendom ikke som virksomhet, se S § 43, 2. ledd g og 5. ledd. I forhold til reglene om hva som er pensjonsgivende inntekt gjelder imidlertid ingen slik særregel, Utv. 1982 s. 603 SD. Bortleie av boligeiendom vil derfor etter forskriften være pensjonsgivende hvis de alminnelige vilkår for næringsvirksomhet er oppfylt.

For bortleie og bortfeste av grunneiendom (i motsetning til bygninger) bestemmer forskriftens § 2-1 nr. 3 at inntekten ikke skal anses som pensjonsgivende; det må gjelde selv om grunneiendommen for en del benyttes i utleiers næringsvirksomhet. Men forskriften bestemmer videre at unntaket ikke gjelder når utleievirksomheten er å anse som egen næring hvor eier personlig deltar i driften. Inntekt av slik virksomhet er altså pensjonsgivende. Inntekt av skattyters egen bolig er som utgangspunkt ikke pensjonsgivende, hva enten boligen prosentlignes eller lignes direkte. Dette synes å gjelde ubetinget for prosentlignet bolig, jfr. forskriften § 2-1 nr. 2, 2. punktum. Derimot synes reglene å innebære at direktelignet bolig i hus som ellers brukes i skatteytters næring, skal regnes som pensjonsgivende. For våningshus på gårdsbruk sies dette uttrykkelig i forskriften § 2-1 nr. 2 siste punktum. Samme sted fremgår det også at inntekt av arbeider- og funksjonærboliger som helt eller delvis tjener næringsens behov, skal regnes som pensjonsgivende.» 3

Avhendelsesgevinster

«Etter ftl. § 6-4, 1. ledd nr. 2 bokstav c skal «avhendelsesgevinster utenom avskrivbare driftsmidler og næringstomter» ikke regnes med til pensjonsgivende inntekt.

Dette omfatter først og fremst alle finansobjekter som faller inn under bokstav a. Gevinst på f.eks. aksjer i næring skal derfor ikke regnes som pensjonsgivende inntekt.

Regelen omfatter også realobjekter, men de mest praktiske tilfellene er unntatt. Gevinst på avskrivbare driftsmidler og næringstomter er altså pensjonsgivende inntekt. - Også andre objekter enn finans- og realobjekter omfattes i prinsippet av unntaket for avhendelsesgevinster. For goodwill - som nå kan avskrives - blir det avgjørende om de faller inn under begrepet «driftsmidler». I andre relasjoner er det antatt av svaret er nei, se Gjems-Onstad i Skatterett 1984 s. 87. Det bør trolig legges til grunn også her. Det leder til at gevinst på goodwill faller inn under de avhendelsesge-

vinster som er unntatt fra pensjonsgivende inntekt; men motsatt Utv. 1982 s. 604 i relasjon til forskriftene av 1982 slik de da lød.

Det er bare gevinster innvunnet ved avhendelse som er unntatt. Tatt på ordet skulle det innebære at gevinster innvunnet ved ødeleggelse er omfattet av begrepet pensjonsgivende inntekt. Et argument for å tolke loven etter ordene, er at gevinster ved ødeleggelse bare er skattepliktige i virksomhet.

I forskriften § 2-1 nr. 4 og 5 er bestemt at tap ved salg av slike objekter ikke skal kunne fradras i grunnlaget for pensjonsgivende inntekt. Det innebærer f.eks. at tap på aksjer i næring ikke kan fradras. Regelen er et naturlig motstykke til at gevinster skal holdes utenfor.»

10-prosentfradrag og gjeldsrentefradrag

Fra den nettoinntekten som framkommer etter at ovennevnte inntekter er trukket ut, skal det trekkes fra gjeldsrenter etter særlige regler som går fram av lovens § 6-4 første ledd nr. 2 andre ledd og forskriftenes § 2-1 andre ledd.

Hovedtrekkene i beregningen av 10-prosentfradraget og gjeldsrentefradraget er følgende:

- Det gis et fast standardfradrag på 10 prosent. Dette fradraget er helt uavhengig av skattyterens reelle renteutgifter.
- Det gis fradrag for gjeldsrenter, som omfatter både «private renter» og «næringsrenter». Gjeldsrentefradraget reduseres med inntekt av bankinnskudd, aksjer og andre finansinntekter. Det beløp som framkommer, kan trekkes fra i den utstrekning det overstiger 20 prosent av netto næringsinntekt. Med netto næringsinntekt i denne forbindelse menes nettoinntekten etter at kapitalinntekt er trukket fra, men før standardfradraget på 10 prosent. Gjeldsrentefradraget kan likevel ikke gis med mer enn 75 prosent av det nevnte beregningsgrunnlaget.

Fredrik Zimmer omtaler 10-prosentfradraget og gjeldsrentefradraget i sin bok på side 45 f.

«Hovedreglene

Det fremgår av fl. § 6-4, 1. ledd nr. 2, 2. avsnitt at gjeldsrenter skal fradras etter særlige regler. Grunnen til dette var opprinnelig at man ønsket en viss likestilling mellom de næringsdrivende som har og de som ikke har gjeld, se Tallag Andersen i LoR 1976 s. 231. En slik begrunnelse har overhodet ingen bærekraft når det gjelder å fastlegge beregningsgrunnlaget for en skatt. Et viktigere synspunkt i dette perspektivet, er utvilsomt at man hittil ikke har funnet en praktisk tilfredsstillende metode til å sondre mellom næringsgjeld og privatgjeld - ideelt skal næringsgjeld men ikke privatgjeld kunne fradras (gitt at man er

ute etter å bruttobeskatte lønnsinntekter og nettobeskatte næringsinntekter). En viktig del av systemet er derfor at man i utgangspunktet skal regne alle skatteytters renter med, men så gjøre visse skjematiske beskjæringer, relatert til næringsinntekten. Man forsøker altså overhodet ikke å gjennomføre noen sondring mellom næringsgjeld og privatgjeld, basert på reelle forhold.

Rettsutviklingen har gått i etapper. Den første tiden frem til 1974, ble det bare gitt et sjablonfradrag på 10% - det som fremdeles gjelder. Erfaringen viste imidlertid at dette ga urealistisk høy avgift - og pensjonsgivende inntekt - for næringsdrivende med mye gjeld. Fra og med inntektsåret 1975 ble det derfor innført en mer omfattende adgang til gjeldsrentefradrag, omtrent den som fremdeles gjelder. - I Ot.prp. nr. 4 1986/87 ble det foreslått en innstramming av rentefradraget. Av forslagene ble bare ett vedtatt, nemlig at visse kapitalinntekter skal redusere renteutgiftene før disse kan fradras.

Beregningen av 10%- og gjeldsrentefradraget foregår i store trekk på denne måten:

Det gis et standard fast fradrag på 10% - helt uavhengig av skatteytters reelle renteutgifter.

Det skal så gis fradrag for gjeldsrenter. Alle renter skal regnes med, private renter såvel som næringsrenter. Men disse skal beskjæres på forskjellige måter. Først skal visse finansinntekter trekkes fra - det er altså netto utgiftsrenter som (delvis) kan fradras. Det beløp som framkommer, kan fradras i den utstrekning det overstiger 20% av netto næringsinntekt («gulvet»). Men fradraget er begrenset til å gjelde renter som ligger innenfor rammen av 75% av inntekten («taket»).

Nærmere om 10%-fradraget

Dette fradraget har skattyter krav på uansett de faktiske gjeldsrenter. Det innebærer at skattyter får fradrag ut over de faktiske gjeldsrenter der disse utgjør et lavere beløp enn de 10%, jfr. Ot. prp. 4 s. 7 der fradraget av den grunn ble foreslått opphevet.

At beregningsgrunnlaget for 10%-fradraget som utgangspunkt er skattepliktig næringsinntekt, synes å være klart. - For øvrig oppstår mht beregningsgrunnlaget to spørsmål. For det første er det spørsmål om fradraget skal beregnes av skattepliktig næringsinntekt før eller etter fradrag for gjeldsrenter. Ordlyden taler nærmest for at fradraget skal beregnes før gjeldsrentefradraget (klarere før lovendringen i juni 1987 enn etter); i samme retning taler det at 10%-fradraget på et vis er en del av gjeldsrentefradraget. Dette er visstnok også fast praksis (jfr. ABC 1986 s. 254), og det fremgår nå klart av forskriften § 2-1.

For det annet er det spørsmål om fradraget skal beregnes før eller etter at netto næringsinntekt er redusert med kapitalinntekter. Før lovendringen i juni 1987 var dette spørsmål atskillig tvilsomt. Et hovedformål med lovendringen var å gjøre det klart at 10%-fradraget skal beregnes etter at kapitalinntektene er trukket ut, jfr. Ot. prp. 67 1986/87 s. 1 og forskriften § 2-1.

At alle næringsutgifter skal fradras ved beregningen av grunnlaget for 10%-fradraget, er helt klart. Det samme gjelder underskudd i annen næring.

Nærmere om gjeldsrentefradraget

a. *Hvilke gjeldsrenter skal medregnes?* Det er allerede sagt at skatteytters nærings- såvel som private renter skal medregnes. Rentene skal altså regnes med selv om de gjelder lån som har finansiert objekter hvis avkastning faller utenfor beregningsgrunnlaget.

I utgangspunktet skulle det ikke være grunnlag for å oppstille noen annen regel for en kommandittists andel av kommandittselskapets gjeldsrenter; at inntekt fra kommandittselskap ikke skal regnes som pensjonsgivende inntekt, kan ikke spille noen rolle i denne relasjon, jfr. at også rent private renter skal regnes med. Men det synes å være fast praksis at kommandittists andel av kommandittselskapets gjeldsrenter ikke kan regnes med, jfr. Utv. 1975 s. 288 SD og Tallag Andersen i LoR 1976 s. 233 (med kritiske bemerkninger). Det er likevel et åpent spørsmål om denne praksis er avgjørende.

Foreldre kan neppe regne med sambeskattede barns gjeldsrenter, jfr. pkt. 3.6 foran om at barnas inntekt ikke skal regnes som pensjonsgivende for foreldrene. Noe annet må kanskje gjelde der foreldrene skal regne «overført inntekt» som pensjonsgivende inntekt for seg, jfr. ftl. § 6-4, 3. ledd, 2. punktum. Gjeldsrenter knyttet til slik inntekt bør vel foreldrene kunne kreve medregnet. - Om ektefeller henvises til pkt. 5.44 nedenfor.

b. *Frdrag for visse kapitalinntekter.* Etter ftl. § 6-4, 1. ledd nr. 2, 2. avsnitt, 2. punktum, skal gjeldsrentene reduseres «med inntekter nevnt under a. og b.». Henvisningen gjelder inntekt av finansobjekter og av utleie av fast eiendom, altså de inntektskategorier som er omtalt under pkt. 5.32 og 5.33 foran. Regelen - som er ny fra 1987 - innebærer at det er et *nettogjeldsrentefradrag* loven gir anvisning på. ...

Når det gjelder spørsmålet om hvilke kapitalinntekter som skal avregnes i renteutgiftene, henvises til fremstillingen under 5.32 og 5.33 foran. Det er grunn til å understreke spesielt at slike inntekter skal avregnes uavhengig av om de har tilknytning til virksomhet eller ikke. Således skal f.eks. renter av private bankinnskudd og prosentinntekt av boligeiendom avregnes. Dette er et motstykke til at både næringsrenter og private renter som utgangspunkt kan fradras. Men avregningsregelen gjelder også der alle renteutgiftene er næringsrenter.

Derimot følger det av lovteksten at de avhendelsesgevinster som skal holdes utenfor begrepet pensjonsgivende inntekt (jfr. pkt. 5.34 foran), ikke skal avregnes i renteutgiftene. Dette er ikke nærmere begrunnet i forarbeidene, men det har sannsynligvis sammenheng med at det her ikke på samme måte ligger til rette for tilpasninger av den type som er beskrevet foran. Regelen innebærer imidlertid at en som låner penger for å kjøpe aksjer og så etter noen tid selger aksjene med gevinst, oppnår fradrag for renteutgiftene samtidig som gevinsten ikke påvirker beregningsgrunnlaget for bruttoskatten. Tilpasningsmuligheter foreligger altså også her.

Regelen innebærer at det i relasjon til avregning av kapitalinntekter må trekkes en grense mellom de former for kapitalavkastning som går inn under bokstav a og b og de gevinster som går inn under bokstav c. I mangel av andre holdepunkter må det antas at

denne grensen skal trekkes på grunnlag av samme prinsipper som i alminnelig skatterett, se Aarbakke 1984 s. 86 flg., 100 flg. og 109. Dette innebærer f.eks. at en rente stipulert som kursstigningsgevit på fordring (f.eks. der lån utbetales med 90 men skal tilbakebetales med 100), må regnes som rente og ikke som gevinst, se ABC 1986 s. 524.

c. *Beregningen av gjeldsrentefradraget.* De netto gjeldsrenter som fremkommer etter dette, kan fradras innen visse rammer. Det gjelder begrensninger i form av både et gulv og et tak.

Gulvet består i at bare netto gjeldsrenter som «overstiger 20 pst. av inntekten (før 10 pst. fradraget)» kan fradras. Sammenholdt med sjablonfradraget på 10% innebærer det at skattyter ikke får noen glede (ved beregningen av pensjonsgivende inntekt) av renter mellom 10% og 20% av inntekten.

20%-begrensningen skal etter lovteksten beregnes av «inntekten». Dette begrep er ikke entydig, og det er ikke nærmere beskrevet i forarbeidene. Det er imidlertid neppe tvil om at det refererer seg til netto næringsinntekt som beskrevet foran under pkt. 5.2, og før fradrag for gjeldsrenter, jfr. nå forskriften § 2-1, 2. ledd. Slik ble regelen dessuten tolket i tidligere rett, jfr. ABC 1986 s. 254.

Videre må det nå, slik loven er redigert, antas at de kapitalinntekter som ikke skal regnes med til pensjonsgivende inntekt, heller ikke skal inngå i beregningsgrunnlaget for 20% gulvet. Dette synes å fremgå av at de oppregnede kapitalinntekter ikke skal inngå i den inntekten som de 20% skal beregnes av; løsningen synes også - på grunnlag av den tidligere ordlyd i loven - forutsatt i ABC 1986 s. 254-55; jfr. nå også Sk.meld. nr. 4/1987 s. 1.

Endelig er det klart sagt i lovteksten at grunnlaget er inntekten før fradrag for 10%-fradraget.

Beregningsgrunnlaget for 20%-begrensningen blir etter dette det samme som for 10%-fradraget, jfr. pkt. 5.42 foran.

Taket består i at fradrag for gjeldsrenter ikke kan gis «med mer enn 75 pst. av inntekten.» Gjeldsrenter ut over dette får altså skattyter ingen glede av under bruttoskatten. Sammenholdt med sjablonfradraget på 10% innebærer dette at næringsdrivende maksimalt får fradrag for gjeldsrenter som utgjør 85% av inntekten.

En slik regel kan forsvares innenfor rammen av en pensjonsavgift, men den er irrasjonell innenfor et skattesystem. Den rammer dem med store gjeldsrenter sammenlignet med inntekter, og den innebærer at omfanget av fradragretten for gjeldsrenter vil kunne variere fra år til år avhengig av inntekten. Det har i den sammenheng vært fremhevet at det nettopp er i tider med lav inntekt at personlig næringsdrivende vil ha behov for å låne og dermed pådra seg gjeldsrenter. Som tiltak for å «skrelle vekk» private gjeldsrenter, virker regelen helt tilfeldig.

Beregningsgrunnlaget for 75%-begrensningen må antas å være det samme som for 10%-fradraget og 20%-gulvet: Netto skattepliktig inntekt før gjeldsrentefradrag, etter at kapitalinntektene er trukket fra og før 10%-fradraget. At det er netto skattepliktig inntekt før gjeldsrentefradrag men etter fradrag for kapitalinntekter som skal legges til grunn, følger av samme betraktninger som for 20%-gulvet fo-

ran. I relasjon til 75% begrensningen nevner riktignok ikke loven - slik den gjør i relasjon til 20%-gulvet - at det er inntekten før 10%-fradraget som skal legges til grunn. Men slik ble reglene praktisert tidligere (jfr. ABC 1986 s. 254-55), og det er intet i forarbeidene til de nye reglene som tyder på at man har tenkt seg noen endring i dette. At parenteser om 10%-fradraget ikke er tatt med her, må antas å skyldes stilistiske hensyn.»

Fredrik Zimmer har i boka laget et eksempel på hvordan en skal beregne den pensjonsgivende inntekten:

«Eksempel. Sett at netto næringsinntekt før gjeldsrentefradrag er 575, kapitalinntekter 75 og gjeldsrenter 300. Pensjonsgivende inntekt beregnes da slik:

Næringsinntekt før gjeldsrentefradrag ...	575	
minus kapitalinntekter	75	
		500
10%-fradrag: $500 \times 0,10 =$		50
		450
Gjeldsrenter	300	
minus kapitalinntekter	75	
Netto gjeldsrenter	225	
minus 20%-gulv: $500 \times 0,20 =$	100	125
Pensjonsgivende inntekt		325
Sett så at gjeldsrentene ikke utgjør 300, men 1 000. Dette berører ikke fradraget for kapitalinntektene og 10%-fradraget. Utregningen blir altså som over frem til	450	
Gjeldsrenter	1 000	
minus kapitalrenter	75	
Netto gjeldsrenter	925	
20%-gulv, som foran	100	
		825
75% tak: $500 \times 0,75 = 375$		375
Pensjonsgivende inntekt		75

I dette tilfellet avskjærer altså «taket» en meget vesentlig del av gjeldsrentene fra fradragrett. Pensjonsgivende inntekt blir positiv til tross for at nettoinntekt er klart negativ.»

Vi kan gi følgende oppsummering: Den historiske begrunnelsen for standardfradraget på 10 prosent synes å være uklar. Det er imidlertid naturlig å ta utgangspunkt i at den pensjonsgivende næringsinntekten i størst mulig grad skal gi uttrykk for den del av næringsinntekten som representerer aktiv arbeidsinntekt. I prinsippet skulle en dele næringsinntekten i arbeidsinntekt og inntekt av den kapitalen som er nedlagt i næringen. Det er imidlertid umulig å foreta en helt riktig deling etter slike retningslinjer. Det kan derfor hevdes at standardfradraget på 10 prosent er en måte å beregne den kapital som er nedlagt i næringen. Det som er igjen etter standardfradraget, er uttrykk for den næringsdrivendes inntekt av arbeid nedlagt i næringen.

De skjematisk begrensningene i gjeldsrentefradraget er det naturlig å oppfatte som en måte til å begrense de næringsdrivendes fradrag i beregningsgrunnlaget for den såkalte bruttoskatten (trygdeavgiften og toppskatten). Begrensningene i rentefradraget oppfattes som en måte til å hindre at næringsdrivende får fradrag i bruttoskattegrunnlaget for «private» gjeldsrenter.

De nevnte sjablonregler om gjeldsrentefradrag for næringsdrivende slår tilfeldig ut og kan føre til resultater som ikke er tilsiktet. Som eksempel kan nevnes en næringsdrivende advokat eller økonom som driver konsulentvirksomhet med liten kapital knyttet til næringsvirksomheten. All gjeld kan være tatt opp i forbindelse med kjøp av vedkommendes egen bolig. Ofte vil den næringsdrivende i slike tilfeller få fradrag ved beregningen av bruttoskatten for den vesentligste del av sine «private» gjeldsrenter. Er derimot advokaten eller økonomien ansatt, men for øvrig driver samme type arbeid, vil han ikke få noe gjeldsrentefradrag ved beregningen av bruttoskatten.

Fordi den pensjonsgivende inntekten inngår i beregningsgrunnlaget for den såkalte bruttoskatten, har det vært pekt på at reglene for beregning av pensjonsgivende inntekt fører til at lønsmottakere blir bruttobeskattet, mens næringsdrivende blir tilnærmet nettobeskattet. Se Frederik Zimmer: «Bruttoskatt», 1987, side 99 og F. Zimmer: «Lov og Rett», 1989, side 166 f.

Utvalgets forslag

Utkastet har særbestemmelser som gjelder beregningen av den pensjonsgivende inntekten for selvstendig næringsdrivende.

Bestemmelsene i den gjeldende lov er kompliserte og tekniske. Beregningen av pensjonsgivende næringsinntekt er svært ressurskrevende for ligningsmyndighetene. De endringene i regelverket som ble innført ved lov den 9. januar 1987 nr. 7, har komplisert beregningsmåten vesentlig og har medført uforholdsmessig merarbeid for ligningsmyndighetene.

Utvalget mener det er svært uheldig at regelverket er blitt ytterligere komplisert i forbindelse med at det skulle legges større vekt på bruttobeskatning. I denne sammenhengen vil utvalget nøye seg med å peke på at reglene om beregningsmåten bør forenkles.

I utkastet har utvalget søkt å framstille bestemmelsene på en enklere måte uten å foreta noen realitetsendringer. Forslaget medfører ingen endringer i beregningsmåten.

Av utkastets første ledd går det fram at en for selvstendig næringsdrivende skal ta ut-

gangspunkt i skattepliktig næringsinntekt, altså nettoinntekten. Det gjøres imidlertid ikke fradrag for gjeldsrenter.

Av utkastet andre ledd går det fram hvilke inntektsposter som ikke skal regnes med ved beregningen av den pensjonsgivende inntekten. Den nærmere presiseringen av hvilke former for kapitalinntekt dette gjelder, må gis i forskrifter. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets tredje ledd skal det framkomne beløp reduseres med et standardfradrag på 10 prosent av inntekten. Forslaget svarer til lovens § 6-4 andre ledd første punktum.

Av utkastets fjerde ledd går det fram at det deretter skal trekkes fra gjeldsrenter med visse begrensninger. Som i den gjeldende lov skal netto gjeldsrenter trekkes fra i den utstrekning de overstiger 20 prosent av inntekten. Fradraget er begrenset til renter som ligger innenfor rammen av 75 prosent av inntekten.

Utkastets § 3-5 Pensjonspoeng

Pensjonspoeng er en beregningsfaktor som brukes ved beregning av tilleggspensjon etter kapitlene 10, 11 og 12.

Ved beregningen av tilleggspensjonen regnes det med

- a) faktiske pensjonspoeng, som er opptjent ved pensjonsgivende inntekt, se §§ 3-6 og 3-7,
- b) framtidige pensjonspoeng som benyttes ved beregning av uførepensjon, og som gis for hvert år fra og med det året vedkommende fikk rett til uførepensjon, til og med det året vedkommende fyller 66 år, se §§ 3-8 og 3-9,
- c) framtidige pensjonspoeng som benyttes ved beregning av etterlattepensjon, og som gis for hvert år fra og med året for dødsfallet til og med året da vedkommende ville ha fylt 66 år, se § 11-6 andre ledd,
- d) godskrevne pensjonspoeng, som gis for hvert år vedkommende har mottatt uførepensjon eller etterlattepensjon med tilleggs pensjon beregnet på grunnlag av framtidige pensjonspoeng, se bokstavene b og c og § 3-10.

Merknader

Paragrafen gir en definisjon av begrepet pensjonspoeng og en oversikt over de forskjellige måter å få pensjonspoeng på. En tilsvarende paragraf finnes ikke i den gjeldende folketrygdlov.

Gjeldende rett

Hovedregelen er at pensjonspoeng fastsettes på grunnlag av den pensjonsgivende inntekt,

dvs. arbeidsinntekt og enkelte folketrygdtytelse til livsopphold, se lovens § 6-4.

En trygdet kan dessuten få fastsatt pensjonspoeng i form av framtidige pensjonspoeng. Det er aktuelt å fastsette/godskrive slike framtidige pensjonspoeng dersom den trygdede blir arbeidsufør og helt eller delvis mister muligheten til å opptjene pensjonspoeng på vanlig måte ved inntektsgivende arbeid. Folketrygdloven kapittel 8 har således bestemmelser om framtidige pensjonspoeng til trygdede som er blitt arbeidsuføre. Vi viser til lovens § 8-4 nr. 3 og merknadene til utkastets § 3-8.

Det gjelder særlige gunstige bestemmelser for medregning av framtidige pensjonspoeng for de såkalt fødte uføre, se lovens § 8-4 andre ledd. Disse bestemmelsene er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 3-9.

Ved dødsfall gjelder det tilsvarende regler for medregning av framtidige pensjonspoeng for avdøde. Se lovens § 10-5 nr. 2, jf. § 8-4 nr. 3 andre ledd. Disse bestemmelsene er også omtalt i merknadene til utkastets § 3-8.

Folketrygdloven § 6-6 har særskilte bestemmelser om fastsetting av pensjonspoeng for den som mottar uførepensjon med tilleggs pensjon beregnet på grunnlag av framtidige pensjonspoeng etter lovens § 8-4 nr. 3 andre eller tredje ledd. Disse bestemmelsene går ut på at de framtidige pensjonspoengene godskrives den trygdede for hvert år fra det året arbeidsevnen ble nedsatt. Det vil si at de senere legges til grunn ved beregning av alderspensjonen, se merknadene til § 3-10.

Utvalgets forslag

Utvalget har samlet alle bestemmelsene om pensjonspoeng i utkastets kapittel 3. Det samme gjelder de særskilte bestemmelsene for beregning av tilleggs pensjon til uførepensjonister. Utvalget mener det er mest praktisk og gir best oversikt å samle alle bestemmelsene i ett kapittel.

Utvalget mener videre det vil gi best oversikt hvis en i loven skiller mellom pensjonspoeng som er opptjent ved inntektsgivende arbeid o.l., og pensjonspoeng som har et annet grunnlag. Utvalget har derfor foreslått særskilte paragrafer om opptjening av pensjonspoeng ved pensjonsgivende inntekt (se utkastets §§ 3-6 og 3-7), om framtidige pensjonspoeng (se §§ 3-8 og 3-9), og om godskriving av framtidige pensjonspoeng (se § 3-10). Dessuten foreslår vi en særskilt paragraf om pensjonspoengtallet, dvs. poengtallet for det enkelte år (se utkastets § 3-11).

I utkastets første ledd beskrives pensjonspoeng som en beregningsfaktor som benyttes ved beregning av tilleggs pensjon etter kapit-

lene 10, 11 og 12. Det vil si at disse poengene bare benyttes når størrelsen på uførepensjon, etterlattepensjon og alderspensjon skal fastsettes.

Utkastets andre ledd inneholder beskrivelser av uttrykkene «faktiske pensjonspoeng», «framtidige pensjonspoeng» og «godskrevne pensjonspoeng».

Utkastets § 3-6 Opptjening av pensjonspoeng - hovedregler

Et medlem opptjener pensjonspoeng for hvert kalenderår han eller hun har en pensjonsgivende inntekt som overstiger grunnbeløpet.

Pensjonspoengene beregnes ved at den del av den pensjonsgivende inntekten som overstiger grunnbeløpet, divideres med grunnbeløpet.

Er grunnbeløpet blitt endret i løpet av kalenderåret, skal det gjennomsnittlige grunnbeløpet legges til grunn.

Ved beregningen av pensjonspoengene skal det ses bort fra inntekt over tolv ganger grunnbeløpet. Av inntekt mellom åtte og tolv ganger grunnbeløpet skal bare en tredel tas med.

Poengtallet fastsettes med to desimaler.

Merknader

Bestemmelser om opptjening av pensjonspoeng er i dag å finne i lovens § 6-5.

En trygdet kan få pensjonspoeng på forskjellig grunnlag. Hovedprinsippet er at man skal opptjene pensjonspoeng ved inntektsgivende arbeid. Dessuten gir enkelte av folketrygdens ytelser grunnlag for opptjening av pensjonspoeng. Dette gjelder sykepenger, fødselspenger, omsorgspenger ved adopsjon og dagpenger under arbeidsløse, se lovens § 6-4 første ledd nr. 3 og 4.

Gjeldende rett

Ordningen med beregning og opptjening av pensjonspoeng ble innført med folketrygdloven. Vi viser til St.meld. nr. 75 for 1963-64 om folkepensjon, side 20-21, og omtalen der av «Det tilviste system for opptjening av pensjon». Videre viser vi til Ot.prp. nr. 17 for 1965-66, side 20, om «Systemet for opptjening av tilleggspensjon».

Den gjeldende folketrygdlov har flere bestemmelser om pensjonspoeng. Pensjonspoeng er en beregningsfaktor som uttrykker hvor stor en inntekt er i forhold til grunnbeløpet.

Pensjonspoengene regnes ut på grunnlag av den pensjonsgivende inntekten som den trygdede har hatt i det enkelte kalenderår. Vi viser til folketrygdloven § 6-5 første ledd, som lyder:

«Den pensjonsgivende inntekt for kalenderåret omregnes til pensjonspoeng som godskrives den trygdede.»

Folketrygdloven § 6-5 tredje og fjerde ledd lyder:

«Årets poengtall beregnes slik:
a. Fra den pensjonsgivende inntekt trekkes grunnbeløpet. ...

b. Den gjenværende inntekt divideres deretter med grunnbeløpet.

Er grunnbeløpets størrelse blitt endret i løpet av kalenderåret, nyttes ved omregningen det gjennomsnittlige grunnbeløp for året, avrundet til nærmeste krone.»

Den pensjonsgivende inntekten (se utkastets §§ 3-3 og 3-4) for hvert kalenderår omregnes altså til pensjonspoeng. Årets poengtall beregnes ved at den pensjonsgivende inntekten reduseres med grunnbeløpet. Differansen divideres med grunnbeløpet. Resultatet blir årets poengtall, som ifølge lovens § 6-5 første ledd godskrives den trygdede.

Når grunnbeløpet er endret i løpet av året, legges det gjennomsnittlige grunnbeløpet til grunn ved beregningen av pensjonspoengene. Inntekt over tolv ganger grunnbeløpet regnes ikke som pensjonsgivende inntekt og tas derfor ikke med ved beregningen. Av inntekt mellom åtte og tolv ganger grunnbeløpet tas bare en tredel med. Dette følger av folketrygdloven § 6-4 første ledd, som lyder:

«Den pensjonsgivende inntekt begrenses til tolv ganger grunnbeløpet. Den del av den pensjonsgivende inntekt som overstiger åtte ganger grunnbeløpet medregnes med bare 1/3. For ektefeller som begge har pensjonsgivende inntekt, gjelder disse begrensninger særskilt for hver av dem. Lønnsinntekt og deretter inntekt i næring hvor den trygdede etter særskilt bestemmelse skal svare avgift etter lav sats, anses å utgjøre den nederste del av inntekten.»

Etter lovens § 6-5 femte ledd fastsettes poengtallet med to desimaler.

Poengtallet har betydning for retten til tilleggspensjon og for størrelsen på den.

Poengtallet gir altså uttrykk for nivået på den pensjonsgivende inntekten i det enkelte år. Grunnbeløpet er den sentrale faktoren i dette regnestykket. Dersom grunnbeløpet reguleres noenlunde i samsvar med lønns- og prisutviklingen i samfunnet, vil en ved å sammenligne poengtallene for de enkelte år få et noenlunde riktig inntrykk av medlemmens inntektsnivå i de enkelte år. Hvis en person har fått godskrevet fem pensjonspoeng for to forskjellige år, vil det si at vedkommendes inntektsnivå i de to årene var noenlunde likt selv om inntekten uttrykt i kroner var svært ulik.

Sluttpoengtallet er en beregningsfaktor som

nyttes når tilleggspensjonen skal regnes ut. Poengtallene er avgjørende når sluttpoengtallet skal fastsettes. Sluttpoengtallet er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 3-12.

Utvalgets forslag

Forslaget svarer til de gjeldende bestemmelser i lovens § 6-5 om fastsetting av pensjonspoeng på grunnlag av pensjongivende inntekt. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett ovenfor.

Utkastets første ledd viser at den pensjongivende inntekten for hvert kalenderår blir omregnet til pensjonspoeng, og at bare inntekt over grunnbeløpet regnes med.

Av utkastets andre ledd går det fram hvordan pensjonspoengene for det enkelte år beregnes.

I utkastets tredje ledd slås det fast at når grunnbeløpet er endret i løpet av kalenderåret, skal en ved beregningen av pensjonspoengene benytte det gjennomsnittlige grunnbeløpet.

Av utkastets fjerde ledd første punktum går det fram at en skal se bort fra inntekt over tolv ganger grunnbeløpet når pensjonspoengene beregnes. Andre punktum har en bestemmelse om at bare en tredel av inntekt mellom åtte og tolv ganger grunnbeløpet skal regnes med. Tilsvarende bestemmelser finnes i dag i lovens § 6-4 femte ledd.

Bestemmelsen i utkastets femte ledd om at årets poengtall fastsettes med to desimaler svarer til lovens § 6-5 femte ledd.

Utkastets § 3-7 Opptjening av pensjonspoeng for medlemmer som mottar uførepensjon

Når et medlem mottar hel uførepensjon (se § 10-15), beregnes pensjonspoengene ved at den pensjongivende inntekten divideres med grunnbeløpet. Medlemmet kan opptjene opptil 0,5 pensjonspoeng for hvert år.

Når et medlem mottar gradert uførepensjon (se § 10-15), gjøres det først et fradrag i den pensjongivende inntekten med en så stor prosent av grunnbeløpet som svarer til den gjenværende arbeidsevnen. Deretter beregnes pensjonspoengene ved at differansen divideres med grunnbeløpet.

Begrensninger i adgangen til å få medregnet opptjente pensjonspoeng i pensjonspoengtallet går fram av § 3-11.

For det året inntektsevnen/arbeidsevnen ble nedsatt, regnes det med

- a) opptjente pensjonspoeng på grunnlag av medlemmets pensjongivende inntekt, se § 3-6, eller
- b) framtidige pensjonspoeng, se §§ 3-8 og 3-9.

Det alternativet som er gunstigst for medlemmet, legges til grunn.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder tilsvarende for personer som mottar avtalefestet pensjon med statstilskott.

Merknader

Bestemmelser om opptjening av pensjonspoeng for trygdede som mottar uførepensjon står i dag i lovens § 6-5 tredje ledd bokstav a og § 6-6 nr. 2. En særbestemmelse som gjelder for personer som mottar avtalefestet pensjon med statstilskott, finnes i § 6-6 nr. 3.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 6-5 tredje ledd bokstav a og b lyder:

- «Årets poengtall beregnes slik:
- a. Fra den pensjongivende inntekt trekkes grunnbeløpet. For den som oppbærer uførepensjon fratrekkes dog, for årene etter det år ervervsevnen ble nedsatt, jfr. § 6-6, bare så stor del av grunnbeløpet som tilsvarende del av den trygdedes ervervsevne som ved pensjonsfastsettelsen er ansett for å være i behold. Reglene for uførepensjonister gjelder tilsvarende for personer som har avtalefestet pensjon med statstilskott.
 - b. Den gjenværende inntekt divideres deretter med grunnbeløpet.»

Hovedregelen, som gjelder for helt arbeidsføre, er at grunnbeløpet trekkes fra den pensjongivende inntekten før den divideres med grunnbeløpet. Hvis denne hovedregelen også skulle gjelde for personer med gradert uførepensjon, måtte disse personene utnytte sin gjenværende arbeidsevne i større grad enn forutsatt ved uførepensjoneringen for å få samme antall pensjonspoeng som de ville fått som helt arbeidsføre. For å unngå dette er det i lovens § 6-5 tredje ledd bokstav a andre punktum bestemt at bare så stor del av grunnbeløpet som svarer til den gjenværende ervervsevnen skal trekkes fra den pensjongivende inntekten før den divideres med grunnbeløpet. Konsekvensen av regelen er dessuten at helt arbeidsuføre, som ikke har noen gjenværende ervervsevne, ikke får inntekten redusert før den divideres med grunnbeløpet.

Etter folketrygdloven § 6-6 nr. 2 andre ledd kan helt arbeidsuføre maksimalt opptjene 0,5 pensjonspoeng for hvert år i tillegg til de poengene som godskrives for uførheten.

Det er nylig innført en maksimumsgrense på 4 pensjonspoeng. Over denne grensen får vedkommende ikke noe tillegg for eget arbeid. Det samme gjelder i prinsippet ved gradert uførepensjon. Dette er kommentert nærmere i merknadene til utkastets § 3-11.

Folketrygdloven § 6-6 nr. 2 fjerde og femte ledd lyder:

«For den som er ansett for å være delvis ervervsufør, skal summen av godskriving for

hvert år etter nr. 1 og 2 ikke overstige det poengtall vedkommende ville fått som helt ervervsufør, likevel slik at det kan godskrives inntil 4 pensjonspoeng samlet etter nr. 1 og 2.

Det samlede poengtall for året etter nr. 1 og 2 må ikke overstige 8,33.»

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd gjelder personer som mottar hel uførepensjon dvs. at de regnes som 100 prosent uføre. Leddet er delt i to. Første punktum viser hvordan pensjonspoengene for arbeid regnes ut. Bestemmelsen skiller seg fra hovedregelen om beregning av pensjonspoeng (se utkastets § 3-6) ved at inntekten ikke reduseres før den divideres med grunnbeløpet. Selv svært små inntekter gir derfor pensjonsopptjening. Andre punktum begrenser muligheten til opptjening til 0,5 poeng. Inntekt over halvparten av det gjennomsnittlige grunnbeløpet for året fører ikke til ekstra pensjonsopptjening. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett.

Utkastets andre ledd gjelder personer med gradert uførepensjon, og er bygd opp på samme måte som første ledd. Regelen om beregning av pensjonspoeng er imidlertid tilpasset at pensjonisten har en gjenværende arbeidsevne. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett. Vi viser derfor til merknadene foran.

Utkastets tredje ledd inneholder en nødvendig henvisning til § 3-11, der det er tatt inn bestemmelser som begrenser adgangen til å opptjene pensjonspoeng ved eget arbeid når man er uførepensjonist.

Utkastets fjerde ledd slår fast at en pensjonist det året vedkommende ble ufør, enten får godskrevet pensjonspoeng for eget arbeid eller får godskrevet de framtidige pensjonspoengene. Det høyeste av disse poengtallene blir godskrevet.

Utkastets femte ledd slår fast at paragrafen også gjelder personer som mottar avtalefestet pensjon med statstilskott. Leddet svarer til lovens § 6-6 nr. 3.

Utkastets § 3-8 Framtidige pensjonspoeng for uførepensjonister - hovedregler

Den som har fått sin inntektsevne/arbeidsevne nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte, har rett til å få framtidige pensjonspoeng etter denne paragrafen. Det er et vilkår at vedkommende da han eller hun ble arbeidsufør,

- a) hadde en årlig pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) minst så stor som grunnbeløpet
- b) hadde opptjent pensjonspoeng i det nærmest foregående året, eller

c) hadde opptjent pensjonspoeng i minst to av de nærmest foregående fire årene.

Framtidige pensjonspoeng gis for hvert år fra og med det året vedkommendes inntektsevne/arbeidsevne ble nedsatt, til og med det året vedkommende fyller 66 år.

De framtidige pensjonspoengene beregnes etter det av de to følgende alternativene som er gunstigst for vedkommende:

- a) De framtidige pensjonspoengene for hvert år settes til gjennomsnittet av pensjonspoengene for de tre siste årene før vedkommendes inntektsevne/arbeidsevne ble nedsatt.
- b) De framtidige pensjonspoengene for hvert år settes til gjennomsnittet av de pensjonspoengene vedkommende har opptjent i halvparten av alle årene fra og med året da vedkommende fylte 17 år, til og med året før inntektsevnen/arbeidsevnen ble nedsatt. Årene med de høyeste poengtallene legges til grunn. Dersom det samlede antall år blir et ulikt tall, skal tallet avrundes oppover.

Merknader

Bestemmelsene om beregning av framtidige pensjonspoeng er i dag å finne i lovens § 8-4 nr. 3 og 4. Lovens § 8-4 nr. 3 er endret ved lov 16. juni 1989 nr. 84. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide denne endringen.

Gjeldende rett

Lovens § 8-4 nr. 3 første og andre ledd og nr. 4 lyder:

«3. Full tilleggs pensjon skal svare til tilleggs pensjon fastsatt etter bestemmelsene i § 7-3.

Hvis den trygdede på det tidspunkt da hans ervervsevne ble nedsatt:

- a) hadde en ervervsinntekt som tilsvarer en årlig pensjonsgivende inntekt minst så stor som grunnbeløpet, eller
- b) var godskrevet pensjonspoeng for det nærmest foregående kalenderår eller i dette kalenderår hadde avtjent militær eller sivil førstegangstjeneste, eller
- c) var godskrevet pensjonspoeng for minst tre av de nærmest foregående fire kalenderår, skal det ved pensjonsberegningen, foruten de faktisk godskrevne pensjonspoeng, regnes med framtidige pensjonspoeng av størrelse som nevnt i nr. 4 for hvert år fra og med det år ervervsevnen ble nedsatt til og med det år vedkommende fyller 66 år. ...

4. Det fremtidige, årlige poengtall som det skal regnes med etter nr. 3 annet ledd settes lik gjennomsnittet av poengtallene fra og med det år vedkommende fylte 17 år til og med året før det år ervervsevnen ble nedsatt.

For kalenderår hvori en trygdet har avtjent militær- eller sivil førstegangstjeneste, skal det regnes med et poengtall på minst 2. Er den trygdede for kalenderåret

før tjenesten tok til, godskrevet et høyere poengtall enn 2, legges imidlertid dette poengtall til grunn for kalenderår som nevnt.

Ved beregningen etter første ledd ses bort fra de år, inntil halvparten av samtlige år, hvori vedkommende ikke er blitt godskrevet pensjonspoeng eller hvor poengtallet er lavest.

Blir det fremtidige årlige poengtall der- ved større, skal det settes lik gjennomsnittet av poengtallene for de tre siste kalenderår før det år ervervsevnen ble ned- satt.»

Rikstrygdeverket har en nærmere omtale av beregningen av framtidige pensjonspoeng i sitt rundskriv Kom 08-03 av 30. juli 1982, side 38 f. Det sies her:

«Pensjonspoeng

Den årlige pensjonsgivende inntekter om- regnes til pensjonspoeng. Angående bere- gningsmåten vises det til § 6-5 og rundskriv 06.01. De pensjonspoengene den trygdede fak- tisk har opptjent, kalles faktiske pensjonspo- eng. Det kan ikke regnes med høyere poeng- tall enn 8,33 for hvert år.

For at tilleggspensjonen skal kunne tilsvare den tilleggspensjonen den trygdede ville ha fått som alderspensjonist, regner man for uten de faktiske pensjonspoengene også med po- eng fra og med det året ervervsevnen ble ned- satt til og med det året pensjonisten fyller 66 år. Vilklårene for å kunne ta med framtidige pensjonspoeng ved beregningen av tilleggsp- ensjonen framgår av § 8-4 nr. 3 annet ledd bokstavene a, b og c. Vilklårene er alternative, dvs. at det er nok at ett av dem er oppfylt. For å kunne få medregnet framtidig pensjons- poeng etter bokstav a, må den trygdede forut for uføreåret være godskrevet pensjonspoeng for minst ett år.

Det er to alternative måter for beregningen av det framtidige poengtallet. Man må alltid beregne etter begge alternativene. Den tryg- dede skal ha lagt til grunn det høyeste poeng- tallet.

Beregningen gjøres slik:

Alternativ 1.

Man tar utgangspunkt i den trygdedes po- engtall fra og med det året han fylte 17 år og til og med året før det året ervervsevnen ble nedsatt. Det ses imidlertid bort fra inntil halv- parten av samtlige år, hvor pensjonspoengene var lavest eller den trygdede ikke var godskre- vet pensjonspoeng. Ved å ta gjennomsnittet av de resterende poengtallene kommer man fram til det framtidige poengtallet.

Alternativ 2.

Det framtidige poengtallet er lik gjennem- snittet av poengtallene for de tre siste kalen- derårene før det året ervervsevnen ble ned- satt.

Eksempel.

En trygdet, født i 1945, blir ufør i 1980. Han har hatt følgende pensjonspoeng:

1967: 2,75	1971: 3,20
1968: 2,91	1972: 3,80
1969: 3,46	1973: 3,45
1970: 3,72	1974: 3,42

1975: 3,70	1978: 3,75
1976: 3,20	1979: 3,70
1977: 3,80	

Beregning av framtidig poengtall:

Alternativ 1.

Man ser bort fra de 6 laveste poengtallene og får følgende beregning:

$$\frac{3,46 + 3,72 + 3,80 + 3,70 + 3,80 + 3,75 + 3,70}{7} = 3,70$$

Alternativ 2.

$$\frac{3,80 + 3,75 + 3,70}{3} = \frac{11,25}{3} = 3,75$$

For den trygdede vil det være en fordel å benytte poengtallet regnet ut etter alternativ 2, og poengtallet 3,75 skal derfor legges til grunn ved beregningen av sluttpoengtallet.»

Beregning av framtidige pensjonspoeng for fødte uføre er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 3-9.

Utvalgets forslag

Paragrafen gjelder primært beregning av framtidige pensjonspoeng for uføre. Den har også betydning for gjenlevende ektefelle som får tilleggspensjon på grunnlag av den avdø- des pensjonspoeng, herunder framtidige po- eng fra dødsfallet til vedkommende ville ha fylt 67 år.

Utkastets første ledd har bestemmelser om hvilke vilkår som må være oppfylt for at en person skal få medregnet framtidige pensjons- poeng. Vilklårene svarer stort sett til den gjeld- ende lovs § 8-4 nr. 3 andre ledd. På ett punkt har imidlertid utvalget foreslått en endring. I utkastets § 3-8 første ledd bokstav c er det foreslått at framtidige pensjonspoeng skal reg- nes med for uføre hvis de har opptjent pen- sjonspoeng i minst to av de nærmest foregå- ende fire årene. Etter den gjeldende lov kre- ves tre av de nærmest foregående fire årene. Forslaget innebærer en fordel for kvinner som er hjemme for å ta seg av barna sine mens de er små. Etter dagens regler kan en kvinne miste retten til å få medregnet framtidige pen- sjonspoeng ca. ett år etter at fødselspengepe- rioden etter lovens § 3-21 er over, dvs. ett og et halvt år etter fødselen. Mange kvinner er hjemme lenger enn dette, bl.a. fordi det ofte er vanskelig å skaffe barnehageplass for små barn. Utvalget har derfor kommet til at kra- vene på dette området bør bli mindre strenge.

Utkastets andre ledd svarer til gjeldende rett, se lovens § 8-4. Bestemmelsen angir hvil- ket tidsrom det beregnes framtidige pensjons- poeng for.

Utkastets tredje ledd har regler om hvordan de framtidige pensjonspoengene regnes ut.

Dette leddet svarer til lovens § 8-4 nr. 4 første, tredje og fjerde ledd. Etter de gjeldende regler beregnes det framtidige årlige poengtall på to forskjellige måter. En av beregningsmåtene går fram av § 8-4 nr. 4 første og tredje ledd, mens den andre følger av fjerde ledd. Man må lese hele nr. 4 for å se at det finnes to alternative beregningsmåter. Dette gir etter utvalgets mening dårlig oversikt, og vi har i stedet valgt å beskrive reglene i to punkter som markeres med bokstavene a og b. Leddet innledes dessuten med en setning som viser at det finnes to alternative beregningsmåter.

Etter lovens § 8-4 nr. 4 andre ledd skal det medregnes et poengtall på minst 2 for hvert år en person har avtjent militær eller sivil førstegangstjeneste. Utvalget antar at denne bestemmelsen først og fremst har betydning for personer som blir uføre forholdsvis kort tid etter at de har fylt 20 år. Vi antar derfor at bestemmelsen har liten selvstendig betydning ved siden av bestemmelsen i lovens § 8-4 nr. 3 tredje ledd som gjelder personer som blir uføre før fylte 22 år. Disse personene får medregnet et framtidig poengtall på minst 3 for hvert år. Forslaget kan føre til at enkelte personer som blir arbeidsuføre kort tid etter fylte 22 år, kommer dårligere ut etter utkastet enn etter den gjeldende lov. Dette må kunne løses ved å heve denne aldersgrensen.

På denne bakgrunn har utvalget ikke tatt inn i forslaget noen særregel om medregning av pensjonspoeng for år da militær eller sivil førstegangstjeneste er avtjent. Dette innebærer også en forenkling av lovteksten.

Utkastets § 3-9 Spesielt om framtidige pensjonspoeng for unge uføre

Et medlem som før fylte 22 år har fått sin inntektsevne/arbeidsevne nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte, får medregnet framtidige pensjonspoeng med minst 3 for hvert år.

Framtidige pensjonspoeng etter denne paragrafen gis for hvert år fra og med det året medlemmets inntektsevne/arbeidsevne ble nedsatt, til og med det året vedkommende fyller 66 år. Det skal likevel ikke regnes med pensjonspoeng for år før medlemmet fyller 20 år.

Tilleggs pensjon etter denne paragrafen kan ytes tidligst fra og med den måneden medlemmet fyller 20 år.

Merknader

Bestemmelser om godskrivning av pensjonspoeng til unge uføre står i dag i lovens § 8-4 nr. 3 tredje ledd.

Gjeldende rett

Lovens § 8-4 nr. 3 tredje ledd lyder:

«Fødte uføre og andre som før fylte 22 år har tapt minst halvparten av ervervsevnen, jfr. § 8-3, får medregnet et framtidig årlig poengtall på minst 3 selv om vilkårene i annet ledd ikke er oppfylt. Slik medregning skjer fra og med det kalenderår ervervsevnen ble nedsatt, men tidligst fra og med det kalenderår den trygdede fyller 20 år. Tilleggs pensjon på grunnlag av slik medregning kan tilstås fra og med den kalendermåned ervervsevnen ble nedsatt, men tidligst fra og med den kalendermåned vedkommende fyller 20 år. Departementet gir nærmere forskrifter om hvem som omfattes av bestemmelsene i leddet her.»

Den gjeldende lov bruker uttrykket «fødte uføre» om personer som har tapt minst halvparten av arbeidsevnen før fylte 22 år. Uttrykket tyder på at personkretsen for denne særbestemmelsen er personer som er født med medisinsk uføre, det vil si med sykdom, skade eller lyte. Det er unaturlig å snakke om at barn er arbeidsuføre. Vi viser til Ot.prp. nr. 42 for 1980-81 der ordningen med minste garanterte tilleggs pensjon er omtalt for første gang. Ordningen ble innført ved lov 30. april 1980 nr. 12. Departementet uttaler på side 5:

«Slik loven lyder i dag vil visse grupper uføre falle helt eller delvis utenfor systemet når det gjelder rett til tilleggs pensjon. De har hatt ingen eller svært liten mulighet til å opp tjene tilleggs pensjonsrettigheter. Det gjelder først og fremst trygdede som er født med en slik sykdom, skade eller lyte at de aldri vil kunne oppnå ervervsinntekt og de som blir uføre før fylte 18 år, jfr. avsnitt 1.2 Videre gjelder det mange av dem som blir uføre i ung alder, blant andre de som blir uføre mens de ennå er under utdanning. Noen unge kan også ha rett til medregning av framtidige pensjonspoeng, men har så liten ervervsinntekt at tilleggs pensjonen selv om den beregnes etter full opptjeningstid, blir svært lav.

Sammenlignet med jevnaldrende som er blitt uføre i en normal arbeidssituasjon vil de unge uførepensjonister som her er nevnt, etter gjeldende regler for all sin framtid bli stående på et vesentlig lavere pensjonsnivå. Sammenlignet med de noe eldre som i dag blir uføre, vil de også bli liggende under i ytelser, idet de eldre normalt vil ha opparbeidet ikke ubetydelige tilleggs pensjonsrettigheter. En står derfor etter departementets oppfatning overfor en meget spesiell og vanskelig stilt gruppe som det er god grunn til å prioritere.»

Av departementets merknader for øvrig går det fram at det ikke skal være tilstrekkelig at en person har fått sykdom, skade eller lyte i ung alder. Vedkommende må også anses som ervervsufør for å få godskrevet pensjonspoeng som «født ufør». Departementet uttaler:

«En gjør forøvrig oppmerksom på at det ikke er et vilkår at den trygdede allerede er tilstått uførepensjon ved fylte 20 år. Ordningen forutsettes å skulle omfatte også den som på dette tidspunktet er minst 50 prosent er-

vervsufør, men fortsatt er under sykebehandling eller attføring på grunn av uførheten ... Trygdede som på grunn av medfødte misdannelser o.l. eller skade de har fått før fylte 20 år, og som senere i livet blir ervervsuføre, vil ikke omfattes av ordningen med minste tilleggspensjon. De ville hatt muligheter for å opptjene tilleggspensjon på vanlig måte.»

Siden ordningen ble innført, er aldersgrensen hevet for personer som kommer inn under bestemmelsen. Minste pensjonspoengtall er også hevet siden ordningen ble innført. I dag gjelder bestemmelsen personer som blir arbeidsuføre før fylte 22 år. Minste pensjonspoengtall er 3.

Utvalgets forslag

Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 8-4 nr. 3 tredje ledd. Utvalget har imidlertid ikke funnet grunn til å ta med noen hjemmel til å gi forskrifter. Det er ikke gitt slike forskrifter og det er heller ikke behov for det.

Utkastets første ledd beskriver personkretsen, som er medlemmer som har fått nedsatt inntektsevne/arbeidsevne før fylte 22 år. Disse personene får medregnet framtidige pensjonspoeng med minst 3 for hvert år. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets andre ledd regnes det med framtidige pensjonspoeng for årene fra og med det året vedkommende fylte 20 år, til og med det året vedkommende fyller 66 år, men tidligst fra det året vedkommende ble ufør. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd har en bestemmelse om at tilleggspensjon etter denne paragrafen tidligst ytes fra den måneden vedkommende fyller 20 år. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 3-10 Godskriving av pensjonspoeng for uførepensjonister

Den som mottar uførepensjon med tilleggspensjon beregnet på grunnlag av framtidige pensjonspoeng (se §§ 3-8 og 3-9), får godskrevet pensjonspoeng etter paragrafen her for hvert år han eller hun mottar slik pensjon.

Dersom pensjonisten mottar hel uførepensjon, skal de godskrevne pensjonspoengene svare til de framtidige pensjonspoengene.

Dersom pensjonisten mottar gradert uførepensjon, skal de godskrevne pensjonspoengene svare til en så stor del av de framtidige pensjonspoengene som den graderte pensjonen utgjør av hel uførepensjon. For det året inntektsevnen/arbeidsevnen ble nedsatt, skal de godskrevne pensjonspoengene svare til de framtidige pensjonspoengene.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder tilsvarende for den som mottar avtalefestet pensjon med statstilskott.

Merknader

Bestemmelser om godskriving av pensjonspoeng for personer som mottar uførepensjon beregnet ut fra framtidige pensjonspoeng, er i dag å finne i lovens § 6-6 nr. 1.

Gjeldende rett

Lovens § 6-6 nr. 1 lyder slik:

«Den som oppbeærer uførepensjon med tilleggspensjon fastsatt etter reglene i § 8-4 nr. 3, annet eller tredje ledd, skal - hvis vedkommende er ansett for å være helt ervervsufør - hvert år fra og med det år ervervsevnen ble nedsatt, godskrives de pensjonspoeng som ved beregningen av uførepensjonen ble forutsatt godskrevet ham for vedkommende år. Tilsvarende gjelder for den som oppbeærer uførepensjon med tilleggspensjon fastsatt etter reglene i § 11-6.

Bestemmelsene i første ledd gjelder tilsvarende for den som er ansett for å være delvis ervervsufør, for det år ervervsevnen ble nedsatt, mens vedkommende for senere år skal godskrives en forholdsmessig del av de nevnte poeng.»

Bestemmelsene gjelder både for ordinær uførepensjon etter lovens kapittel 8 og for uførepensjon med yrkesskadefordeler etter kapittel 11, se siste punktum i første ledd.

Første ledd inneholder hovedregelen om at personer som mottar hel uførepensjon, får de framtidige pensjonspoengene, som er grunnlaget for beregningen av uførepensjonen, godskrevet for hvert år. Det vil si at poengene senere skal legges til grunn ved beregningen av alderspensjonen. Det samme gjelder når en person igjen blir ufør etter å ha vært i arbeid en periode, og i visse tilfeller når uføregraden endres. Bestemmelsen modifiseres noe ved at lovens § 6-6 nr. 2 åpner en viss mulighet til å opptjene pensjonspoeng i tillegg ved eget arbeid. Vi viser til merknadene til utkastets § 3-7 og 3-11.

Personer som mottar gradert uførepensjon, får godskrevet pensjonspoeng i forhold til uføregraden. Når det gjelder reglene for opptjening av pensjonspoeng ved eget arbeid, viser vi til merknadene til § 3-7 og 3-11.

Etter folketrygdloven § 5-5 første ledd skal attføringspengene svare til uførepensjon etter lovens § 8-4. Det må derfor beregnes framtidige pensjonspoeng når en person får rett til attføringspenger. Personer som mottar attføringspenger, får likevel ikke godskrevet pensjonspoeng etter lovens § 6-6, som gjelder for uførepensjonister. Bare hvis vedkommende senere får uførepensjon også for attføringspengeperioden, blir poengene godskrevet. Hvis en person blir yrkesaktiv etter en periode med attføringspenger, blir de framtidige pensjonspoengene ikke godskrevet. Attføringspenger er ikke pensjonsgivende inntekt og omfattes ikke av lovens § 6-6.

Utvalgets forslag

Av utkastets første ledd går det fram at de framtidige pensjonspoengene etter §§ 3-8 og 3-9 godskrives for hvert år. Det innebærer at poengene registreres for bruk ved alderspensjoneringen. Disse årene blir dessuten regnet som poengår, se § 3-13. Begge faktorer har betydning for beregningen av tilleggspensjonen ved alderspensjoneringen. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets andre og tredje ledd svarer til lovens § 6-6 nr. 1, og har bestemmelser om i hvilken grad de framtidige pensjonspoengene godskrives. Andre ledd gjelder hel uførepensjon. Tredje ledd gjelder gradert uførepensjon. Pensjonister med hel uførepensjon får godskrevet de framtidige poengene fullt ut. Når pensjonisten mottar gradert uførepensjon, gjelder det samme for det året uførheten oppstod. For dette året kan vedkommende i stedet få pensjonspoeng for arbeidsinntekt, se utkastets § 3-7 fjerde ledd. For senere år godskrives så stor del av de framtidige pensjonspoengene som svarer til uføregraden. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets fjerde ledd svarer til lovens § 6-6 nr. 3, og slår fast at personer som mottar avtalefestet pensjon med statstilskott skal få godskrevet poeng i samme utstrekning som uførepensjonister. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 3-11 Fastsetting av pensjonspoengtall

En person får fastsatt et pensjonspoengtall for hvert år han eller hun har opptjent pensjonspoeng i (se §§ 3-6 og 3-7) og/eller er godskrevet pensjonspoeng for (se § 3-10). Pensjonspoengtallet for året utgjør summen av opptjente og godskrevne pensjonspoeng.

For år da vedkommende har mottatt hel uførepensjon, kan han eller hun ikke få medregnet opptjente pensjonspoeng (se § 3-7) hvis de godskrevne pensjonspoengene (se § 3-10) er 4 eller høyere. Hvis de godskrevne pensjonspoengene er mindre enn 4, kan vedkommende få medregnet en så stor del av de opptjente pensjonspoengene at summen av de opptjente pensjonspoengene og de godskrevne pensjonspoengene blir høyst 4.

For år da vedkommende har mottatt gradert uførepensjon, kan summen av de opptjente og de godskrevne pensjonspoengene (se §§ 3-7 og 3-10) ikke overstige de framtidige pensjonspoengene (se §§ 3-8 og 3-9). Summen kan likevel utgjøre opptil 4 pensjonspoeng.

Det regnes bare med pensjonspoengtall opp til 8,33. Se § 3-6.

Merknader

Utkastet svarer til hovedbestemmelsene om pensjonspoengtallet i folketrygdloven §§ 6-5 og 6-6.

Gjeldende rett

Etter folketrygdloven § 6-5 første ledd skal den pensjonsgivende inntekten for kalenderåret omregnes til pensjonspoeng som godskrives den trygdede. Resultatet av omregningen omtales i loven som det årlige pensjonspoengtallet.

Lovens § 6-5 tredje til femte ledd beskriver hvordan det årlige pensjonspoengtallet beregnes. Vi viser til omtale i merknadene til utkastets §§ 3-5, 3-6 og 3-9.

Folketrygdloven har også bestemmelser om godskriving av såkalte framtidige pensjonspoeng for den som mottar uførepensjon med tilleggspensjon etter folketrygdloven. Denne godskrivingen er omtalt i merknadene til utkastets § 3-10.

Folketrygdloven § 6-6 nr. 2 første til tredje ledd lyder:

«Pensjonspoeng for egen pensjonsgivende inntekt, jfr. § 6-5 annet ledd, kommer med bestemte begrensninger i tillegg til pensjonspoeng som er godskrevet etter nr. 1.

Den som er ansett for å være helt ervervsufør, kan hvert år godskrives inntil et halvt pensjonspoeng for egen pensjonsgivende inntekt. Slik godskriving kan bare skje i den utstrekning samlet poenggodsskriving etter nr. 1 og 2 ikke overstiger 4 poeng.

For den som er ansett for å være delvis ervervsufør, skal summen av godskriving for hvert år etter nr. 1 og nr. 2 ikke overstige det poengtall vedkommende ville fått som helt ervervsufør, likevel slik at det kan godskrives inntil 4 pensjonspoeng samlet etter nr. 1 og nr. 2.»

Disse tre leddene begrenser mulighetene for personer som mottar uførepensjon fra folketrygden, til å opptjene pensjonspoeng.

Bestemmelsene må ses i sammenheng med hovedbestemmelsen i lovens § 6-6 nr. 1, som er omtalt i merknadene til utkastets § 3-10. Der er det bestemt at en uførepensjonist for hvert år skal godskrives de framtidige pensjonspoengene. Personer med delvis (gradert) uførepensjon godskrives en forholdsmessig del. Det forutsettes at de utnytter den gjenværende arbeidsevnen.

Etter lovens § 6-6 nr. 2 første ledd er utgangspunktet at en ufør får godskrevet framtidige pensjonspoeng og pensjonspoeng opptjent ved arbeid i det enkelte år. I de følgende leddene er imidlertid muligheten til å få pensjonspoeng på grunn av arbeid sterkt begrenset.

Dersom de framtidige pensjonspoengene er 4 eller høyere, får pensjonisten maksimalt like mange pensjonspoeng hvert år som de framtidige pensjonspoengene. Pensjonister med hel uførepensjon opptjener derfor ikke pensjonspoeng for arbeidsinntekt i disse tilfellene.

Dersom de framtidige pensjonspoengene er under 4, kan det godskrives maksimalt 4 po-

eng for hvert år. Dette gjelder selv om summen av framtidige og opptjente poeng er høyere. Pensjonister som mottar hel uførepensjon, kan maksimalt opptjene 0,5 poeng ved eget arbeid.

Pensjonister som mottar hel uførepensjon, vil på grunn av disse bestemmelsene ha liten mulighet til å bedre alderspensjonen ved eget arbeid.

Bestemmelsen innebærer en urimelig forskjellsbehandling av personer som mottar hel uførepensjon i forhold til dem som mottar gradert uførepensjon. Så lenge summen av framtidige og opptjente pensjonspoeng ikke overstiger 4, er det ingen grense for hvor mange poeng personer med gradert uførepensjon kan opptjene ved eget arbeid. En person uten tilleggspensjon kan således opptjene opptil 4 poeng pr. år. Til sammenligning kan det nevnes at den som er 100 prosent arbeidssufør, maksimalt kan opptjene 0,5 poeng.

Utvalgets forslag

Paragrafen svarer til gjeldende rett.

Av utkastets første ledd følger det at en person skal få fastsatt pensjonspoengtall for hvert kalenderår han eller hun har opptjent pensjonspoeng og/eller har fått godskrevet pensjonspoeng. I utkastet viser vi til bestemmelsene om opptjening og godskriving av pensjonspoeng, og sier at det årlige pensjonspoengtallet utgjør summen av opptjente og godskrevne pensjonspoeng.

Utkastets andre og tredje ledd begrenser adgangen til å opptjene pensjonspoeng ved eget arbeid når man mottar uførepensjon. Når en sammenholder disse leddene med utkastets § 3-7 og § 3-10, går det fram at en uførepensjonist alltid kan få opptil samme pensjonspoengtall som det framtidige poengtallet som er beregnet etter utkastets § 3-8.

Det er ellers satt en grense på 4 pensjonspoeng. Over dette nivået får en ikke pensjonspoeng i tillegg til de som er godskrevet på grunnlag av de framtidige pensjonspoengene. Under dette nivået kan en ufør som mottar hel uførepensjon, opptjene opptil 0,5 poeng pr. år ved eget arbeid (se utkastets § 3-7), mens det ikke er noen slik grense for personer som mottar gradert uførepensjon. Bestemmelsene svarer til gjeldende rett, og vi viser derfor til framstillingen ovenfor.

I utkastets fjerde ledd er det presisert at det bare regnes med poengtall opp til 8,33.

Utkastets § 3-12 Sluttpoengtall

Sluttpoengtallet er gjennomsnittet av de 20 høyeste pensjonspoengtallene (se § 3-11). Har en person pensjonspoengtall for mindre enn 20 år, er sluttpoengtallet gjennomsnittet av alle poengtallene.

Merknader

Utkastet svarer stort sett til bestemmelsene i folketrygdloven § 7-3 nr. 2 tredje ledd, og omhandler hva som forstås med begrepet sluttpoengtallet.

Gjeldende rett

Sluttpoengtallet utgjør etter hovedregelen et gjennomsnitt av de 20 høyeste pensjonspoengtallene, og er utgangspunktet for beregningen av tilleggspensjonen. Lovens § 7-3 nr. 2 tredje ledd lyder:

«Sluttpoengtallet er gjennomsnittet av de 20 høyeste poengtall som er godskrevet den trygdede. Er vedkommende godskrevet pensjonspoeng for færre enn 20 år, er sluttpoengtallet gjennomsnittet av samtlige poengtall som er godskrevet vedkommende.»

I lovteksten brukes i dag uttrykket «den trygdede». Men det er ikke noe vilkår at en må være trygdet for å få rett til alderspensjon. Sluttpoengtallet fastsettes først på pensjone-ringstidspunktet i forbindelse med beregningen av pensjonen. Det fastsettes således i praksis også sluttpoengtall for personer som ikke lenger er trygdet. Det samme gjelder ved beregning av tilleggspensjon til etterlatte.

Utvalget vil gjøre oppmerksom på at det gjelder forskjellige prinsipper for fastsetting av sluttpoengtallet og for fastsetting av framtidige pensjonspoeng, se utkastets § 3-8.

Ved fastsettingen av sluttpoengtallet når pensjonspoengtallene er færre enn 20, regnes gjennomsnittet av de faktiske pensjonspoengtallene. År uten pensjonspoeng regnes således ikke med.

Ved fastsetting av framtidige pensjonspoeng er det noe strengere regler, siden en også regner med såkalte 0-år.

Utvalgets forslag

Sluttpoengtallet er etter hovedregelen gjennomsnittet av de 20 høyeste pensjonspoengtallene. Er antallet poengår lavere, er sluttpoengtallet gjennomsnittet av alle poengtallene. Sluttpoengtallet er grunnlaget for beregning av tilleggspensjonen.

Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 7-3 nr. 2 tredje ledd, men ordlyden er noe annerledes.

Denne bestemmelsen er plassert i definisjonskapitlet fordi den er generell og benyttes ved beregningen av alderspensjon, uførepensjon og etterlattepensjon. I den gjeldende lov står bestemmelsen i kapitlet om alderspensjon, med henvisninger til den i kapitlene om uførepensjon, atføringspenger, etterlattepensjon og overgangsstonad til etterlatte.

Utkastets § 3-13 Poengår

Et poengår er et kalenderår etter 1. januar 1967 som en person har opptjent pensjonspo-

eng i, har framtidige pensjonspoeng for eller er godskrevet pensjonspoeng for. Se §§ 3-5 til 3-10.

Merknader

Bestemmelsen er ny, og inneholder en definisjon av begrepet poengår. Dette begrepet finnes ikke i lovteksten i dag, men det nyttes i praksis.

Gjeldende rett

Retten til tilleggspensjon er betinget av at en har minst tre poengår, og størrelsen av tilleggspensjonen avhenger av hvor mange poengår en har. Tilleggspensjon kan inngå som komponent i attføringspenger, uførepensjon, etterlattepensjon og overgangsstonad til etterlatte, samt i alderspensjon.

De viktigste bestemmelser der poengår har betydning, er:

- vilkår for og beregning av attføringspenger, se § 5-5 første ledd
- vilkår for og beregning av alderspensjon, se § 7-3 nr. 2 og 3, jf. § 7-5 og § 19-5
- vilkår for og beregning av uførepensjon, se § 8-4 nr. 3, § 11-5 nr. 2 og § 11-6 nr. 2
- vilkår for og beregning av overgangsstonad og etterlattepensjon, se § 10-5 nr. 2 jf. §§ 10-4 og 11-9.

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår å definere poengår som et kalenderår som en person har opptjent pensjonspoeng i, har framtidige pensjonspoeng for eller er godskrevet pensjonspoeng for. Begrepet poengår i forslaget svarer til dette begrepet slik det brukes i dag.

Utkastets § 3-14 Trygdetid

Trygdetid er en beregningsfaktor som brukes ved beregning av ytelser til livsopphold etter kapitlene 10, 11 og 12.

Som trygdetid regnes tidsrom etter 1. januar 1967 da en person har vært medlem i trygden mellom fylte 16 år og fylte 67 år.

Et kalenderår som medlemmet har opptjent pensjonspoeng i, regnes som et helt års trygdetid.

Som trygdetid regnes også

- a) kalenderår da medlemmet fyller 67, 68 eller 69 år og opptjener pensjonspoeng,
- b) tidsrom mellom 1. januar 1937 og 1. januar 1967 dersom vedkommende da ville ha fylt vilkårene for medlemskap etter kapittel 2,
- c) framtidig trygdetid for en uførepensjonist etter kapittel 10 for tidsrommet fra vedkommende ble arbeidsufør til han eller hun fyller 67 år,
- d) framtidig trygdetid for en etterlattepensjonist etter kapittel 11 for tidsrommet fra dødsfallet til den avdøde ville ha fylt 67 år,

- e) tidsrom da en person uten å være medlem har mottatt uførepensjon etter kapittel 10 eller etterlattepensjon etter kapittel 11 beregnet på grunnlag av framtidig trygdetid etter bokstav c eller d.

Merknader

Utkastet definerer hva som ligger i begrepet trygdetid som beregningsfaktor. Bestemmelser om dette begrepet er i dag å finne i folketrygdloven § 7-2, § 8-4 nr. 2, § 10-5 nr. 2 andre ledd og § 19-3 første ledd. Disse bestemmelsene er endret ved lov 16. juni 1989 nr. 84. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide endringene.

Gjeldende rett

Begrepet trygdetid er ikke klart definert i loven i dag.

I utgangspunktet er trygdetiden den tid vedkommende etter fylte 16 år og før fylte 67 år har vært trygdet etter folketrygdloven. Hvem som er trygdet, går fram av lovens kapittel 1 om formål og omfang. I utgangspunktet er alle de trygdet, som er bosatt i Norge, eller som arbeider i Norge uten å være bosatt her. Barn som ikke har fylt 16 år, er også trygdet. En kan således være trygdet uten å ha trygdetid. Enkelte personer kan også være trygdet og opparbeide trygdetid selv om de er bosatt i utlandet. Vi viser til merknadene til utkastets kapittel 2 om medlemskap i folketrygden, som redegjør for hvem som er trygdet.

Trygdetidens lengde har betydning for beregningen av de fleste ytelser til livsopphold.

I folketrygdloven kapittel 7 om alderspensjon finnes hovedbestemmelsene om hva som ligger i begrepet trygdetid. De sentrale bestemmelsene står i § 7-2 nr. 1, som lyder slik:

«Rett til grunnpensjon har den som har vært trygdet sammenlagt i minst tre år etter fylte 16 år og før fylte 67 år. Kalenderår hvori vedkommende er blitt godskrevet pensjonspoeng, regnes i denne forbindelse som et helt år.

Som trygdetid for rett til grunnpensjon medregnes også kalenderår hvori trygdet fyller 67, 68 eller 69 år og har opptjent pensjonspoeng.»

Lovens § 7-2 nr. 3 lyder:

«Full grunnpensjon ytes til den som har vært trygdet i minst 40 år. Har vedkommende vært trygdet i mindre enn 40 år, utgjør grunnpensjonen en forholdsmessig del av full grunnpensjon. Uten hensyn til bestemmelsene i nr. 2 legges for person som nevnt i nr. 2 bokstav b ektefellens trygdetid til grunn hvis den er lengst. Denne trygdetid beholdes etter ektefellens død, med mindre vedkommende inngår nytt ekteskap.»

Det følger av den siterte bestemmelsen at pensjonister som er gift med hverandre, kan

få lagt til grunn trygdetiden til den av ektefellene som har lengst trygdetid. Vi viser til bestemmelsene i folketrygdloven §§ 7-2 nr. 3, 8-1 andre ledd og 8-4 nr. 2.

Lovens § 7-2 nr. 4 lyder:

«Tidsrom hvori vedkommende under opphold utenfor riket har oppebåret grunnpensjon etter kapittel 8 eller 10 på grunnlag av trygdetid fram til fylte 67 år, kan ved overgang til alderspensjon medregnes som trygdetid etter nærmere forskrifter fastsatt av departementet.»

Slike forskrifter er ikke fastsatt. Men det er en fast praksis at disse tidsrommene regnes med som trygdetid.

For uførepensjonister og etterlattepensjonister gjelder det tilsvarende trygdetidsbestemmelser som for alderspensjonister, og dessuten særlige bestemmelser om beregning av framtidig trygdetid. Vi viser til folketrygdloven § 8-4 nr. 2 og § 10-5 nr. 2 andre ledd.

Lovens § 8-4 nr. 2 lyder:

«Full grunnpensjon skal svare til grunnpensjon fastsatt etter bestemmelsene i § 7-2 nr. 1-3, dog slik at tiden fram til fylte 67 år medregnes ved fastsettelse av trygdetidens lengde.»

Lovens § 10-5 nr. 2 andre ledd lyder:

«Hvis avdøde på grunn av trygdetidens lengde ville ha fått eller hadde redusert grunnpensjon, jfr. § 7-2 nr. 3, reduseres gjenlevendes grunnpensjon tilsvarende, dog slik at gjenlevendes egen trygdetid regnet fram til fylte 67 år legges til grunn hvis den er lenger.»

Bestemmelsene om framtidig trygdetid gjelder også for attføringspenger. Dette følger av henvisningene til kapitlet om uførepensjon i § 5-5.

Bestemmelsene om framtidig trygdetid gjelder dessuten for overgangsstonad til ugift, skilt eller separat forsørger. Dette følger av henvisningene i § 12-3 første ledd.

Folketrygdloven § 19-3 har bestemmelser om at botid i Norge før folketrygdlovens ikrafttredelse skal regnes med når bestemmelsene om beregning av trygdetid skal anvendes. Denne paragrafen lyder:

«For trygdet som er bosatt i riket når krav om ytelse settes fram, medregnes som trygdetid også tidsrom før lovens ikrafttreden hvori vedkommende fylte de vilkår som er satt i § 1-2, jfr. § 1-3, for å være trygdet. Tilsvarende gjelder tidsrom hvori norsk statsborger var ansatt ved virksomhet med hovedsete i Norge.

Departementet kan i særlige tilfelle fravike vilkåret om at vedkommende skal være bosatt i riket når kravet settes fram. Departementet kan i slike tilfelle bestemme at bare en del av den trygdetid som kan godskrives etter bestemmelsen i første ledd, skal legges til grunn

ved beregningen av pensjonen og kan begrense pensjonsretten også i forhold til lovens øvrige bestemmelser.»

Lovens § 19-3 stiller krav om at man må være bosatt i Norge når man setter fram krav om en ytelse, for å få godskrevet trygdetid før folketrygdlovens ikrafttredelse. Sosialdepartementet har den 28. september 1973 fastsatt nærmere forskrifter om dispensasjon fra bostedsvilkåret i § 19-3 første ledd når det gjelder krav om alderspensjon fra personer som er bosatt i utlandet.

Etter disse forskriftene kan personer som er bosatt i utlandet når krav om alderspensjon settes fram, få godskrevet som trygdetid også botid i Norge før 1. januar 1967. Det er et vilkår at vedkommende har vært bosatt i Norge i minst 5 år etter 1. januar 1937. Som botid regnes bare årene mellom fylte 16 og 67 år.

Ifølge forskriftenes § 2 kan de nevnte personer etter hovedregelen bare få godskrevet som trygdetid sin botid i Norge mellom 1. januar 1937 og 1. januar 1967.

Dersom vedkommende har mindre enn 40 års botid i Norge, kan det likevel ikke godskrives en større del av botiden mellom 1937 og 1967 enn svarende til full trygdetid med fradrag for vedkommendes botid i utlandet etter 1. januar 1937 fram til fylte 67 år.

I enkelte tilfeller kan det godskrives botid før 1. januar 1937 blant annet for personer som flytter fra Norge etter fylte 62 år, og som da har minst 40 års botid her. Det samme gjelder for personer som har bosatt seg i utlandet av helsemessige grunner, eller som har mottatt uførepensjon eller annen norsk offentlig pensjon under utenlandsoppholdet.

Bestemmelsene i forskriftene om godskrivning av botid i Norge gjelder tilsvarende for personer som før lovens ikrafttredelse fylte vilkårene i § 1-2 for å være trygdet, eller som var ansatt i en virksomhet med hovedsete i Norge. Det vil si at personer som etter 1. januar 1967 ville ha vært trygdet som bosatt i utlandet, får sin trygdetid regnet som botid i Norge i relasjon til disse forskriftene. Det samme gjelder de som har vært ansatt ved en virksomhet med hovedsete i Norge, og som etter 1. januar 1967 kunne ha blitt frivillig trygdet i utlandet i medhold av lovens § 1-4 bokstav b.

Forskriftenes § 5 har bestemmelser om begrenning av retten til ektefelle tillegg og om fastsetting av trygdetid for ektefeller som begge har alderspensjon. Forskriftenes § 6 har bestemmelser om forholdet til særtillegget. Retten til særtillegg er sterkt begrenset etter forskriftene.

Sosialdepartementet har den 25. mai 1978

gitt tilsvarende forskrifter om dispensasjon fra bostedsvilkåret i § 19-3 ved krav om uførepensjon og etterlattepensjon.

Innholdet av dispensasjonsforskriftene ved krav om uførepensjon og etterlattepensjon kan kort beskrives slik: Dersom uførheten eller dødsfallet inntrådte i tidsrom som kan regnes som trygdetid, får vedkommende medregnet som trygdetid all tid før 1967. Dersom uførheten eller dødsfallet inntrådte i en periode som ikke kan regnes som trygdetid, regnes det med trygdetid og gis det rettigheter for øvrig i samsvar med bestemmelsene i forskriftene av 28. september 1973.

Etter bestemmelsene i lovens § 19-3 første ledd er det tilstrekkelig for rett til full medregning av tidsrom før 1967 at personen er bosatt i Norge når krav om pensjon settes fram. Den godskrevne trygdetiden beholdes selv om vedkommende kort tid etter flytter til utlandet. Likeså blir pensjonen omregnet dersom en pensjonist som var bosatt i utlandet ved pensjonskravet, senere flytter til Norge. Også her beholdes trygdetiden etter ny flytting til utlandet.

Utvalgets forslag

Forslaget går ut på å definere trygdetid som beregningsfaktor. Utvalget mener det er hensiktsmessig å ha en slik definisjon. Når det gjelder såkalt forutgående trygdetid som vilkår for rett til de enkelte ytelser, har utvalget foreslått å bruke formuleringen «forutgående medlemskap». Utvalget mener det er mest naturlig å bruke denne formuleringen når det gjelder inngangsvilkåret for rett til ytelser, i og med at personkretsen etter utkastet er benevnt som «medlemmer». Uttrykket «forutgående trygdetid» er ikke dekkende. Når det skal vurderes om vilkåret er oppfylt, kan en nemlig også ta hensyn til tid vedkommende har vært medlem før fylte 16 år, mens trygdetiden etter definisjonen er tid mellom fylte 16 år og fylte 67 år. Som eksempel viser vi til merknadene til utkastets § 10-2 om forutgående medlemskap som vilkår for rett til uførepensjon. Det er en forenkling å få klarlagt terminologien her. Når det gjelder beregningsfaktoren, har vi valgt å beholde uttrykket trygdetid.

I utkastets første ledd blir det presisert at trygdetiden er en beregningsfaktor som brukes ved beregning av pensjonene. Vi har her vist til de aktuelle kapitlene, som omhandler uførepensjon, etterlattepensjon og alderspensjon.

Utkastets andre ledd gir hovedbestemmelsen om beregning av trygdetiden. Bestemmelsen følger av den gjeldende lovs § 7-2 nr. 1 første ledd. Trygdetiden skal utgjøre det tids-

rom en person har vært medlem i trygden etter fylte 16 år og før fylte 67 år.

Utkastets tredje ledd svarer til lovens § 7-2 nr. 1 første ledd andre punktum. Etter denne bestemmelsen skal et kalenderår da medlemmet har opptjent eller er godskrevet pensjonspoeng, regnes som et helt kalenderår.

Utkastets fjerde ledd inneholder særregler om hvilke tidsrom som regnes som trygdetid.

Utkastets fjerde ledd bokstav a har en bestemmelse om at også de kalenderår da medlemmet fyller 67, 68 og 69 år, regnes som trygdetid dersom vedkommende opptjente pensjonspoeng i disse årene. Bestemmelsen svarer til lovens § 7-2 nr. 1 andre ledd.

Utkastets fjerde ledd bokstav b gjelder medregning av trygdetid før folketrygdloven trådte i kraft. Forslaget svarer til bestemmelsene i lovens § 19-3 første ledd. Forslaget innebærer visse endringer i forhold til gjeldende rett. Utvalget foreslår at bestemmelsen skal gjelde generelt for alle som i det aktuelle tidsrommet ville fylt vilkårene i utkastets kapittel 2 om medlemskap i folketrygden, se det någjeldende kapittel 1. Vi har ikke sondret mellom personer som på søknadstidspunktet var bosatt i Norge, og de som var bosatt i utlandet. Forslaget fører til at alle som fylte vilkåret om pliktig eller frivillig medlemskap skal omfattes.

Vi foreslår videre at bare tidsrom mellom 1. januar 1937 og 1. januar 1967 da vedkommende fylte vilkårene for medlemskap, skal regnes med som trygdetid. Forslaget er i samsvar med forslag i Ot.prp. nr. 65 for 1988-89 om pensjon til personer med utenlandsopphold i yrkesaktiv alder og om utbetaling av pensjoner i utlandet, og er begrunnet i administrative hensyn. Endringene representerer vesentlige lovtekniske forenklinger, men vil få liten betydning for medlemmene. De vil overhodet ikke få betydning for personer som er født i 1921 eller senere. Berørt av endringene blir bare personer som er bosatt i utlandet og først krever pensjon flere år etter fylte 67 år. Vi viser til nevnte proposisjon, side 42.

Av forenklingshensyn har utvalget foreslått at dispensasjonsadgangen etter § 19-3 andre ledd blir opphevet. Disse bestemmelsene er noen av de mest kompliserte i folketrygdloven i dag. I Ot.prp. nr. 65 for 1988-89 er det for øvrig allerede foreslått at de skal oppheves.

Utkastets fjerde ledd bokstav c og d omhandler medregning av framtidig trygdetid for uførepensjonister og etterlattepensjonister, og svarer til den gjeldende lovs § 8-4 nr. 2 og § 10-5 nr. 2. En uførepensjonist vil etter bokstav c ved beregningen av grunnpensjonen få medregnet som trygdetid tidsrommet fra uføretidspunktet til det året vedkommende fyller

67 år. Etter bokstav d gjelder det tilsvarende for en etterlattepensjonist når det gjelder tidsrommet fra dødsfallet til den avdøde ville fylt 67 år. Uten slike regler kunne spesielt de yngre av disse pensjonistene få lav eller ingen grunnpensjon, siden det trengs en trygdetid på 40 år for å få full grunnpensjon. Hvis trygdetiden er kortere, reduseres grunnpensjonen tilsvarende.

Utkastets fjerde ledd bokstav e følger av lovens § 7-2 nr. 4. Etter denne bestemmelsen kan tidsrom da vedkommende under opphold utenfor Norge har mottatt grunnpensjon etter kapittel 8 eller 10 på grunnlag av trygdetid fram til fylte 67 år, regnes med som trygdetid ved overgang til alderspensjon. Paragrafen gir departementet hjemmel til å fastsette nærmere forskrifter. Slike forskrifter er ikke fastsatt, men det er en fast praksis at disse tidsrommene regnes med som trygdetid. Utvalget foreslår derfor at denne praksisen knesettes som en rettighet i loven.

Av forenklingshensyn har utvalget ikke tatt med bestemmelsene om medregning av ektefellens trygdetid etter § 7-2 nr. 3, § 8-1 andre ledd og § 8-4 nr. 2. Dette forslaget er også i samsvar med utvalgets prinsipielle syn om at trygderettighetene i størst mulig grad bør være individuelle.

Utkastets § 3-15 Grunnpensjon

Grunnpensjonen fastsettes på grunnlag av trygdetid (se § 3-14), og er uavhengig av tidligere inntekt.

Det er et vilkår for rett til grunnpensjon at vedkommende har minst tre års trygdetid.

Full grunnpensjon ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.

Merknader

Utkastet gir en kort beskrivelse av hva som skal forstås med begrepet grunnpensjon i folketrygdsystemet.

Mer utførlige bestemmelser om grunnpensjon er tatt inn i de enkelte stønadskapitlene. Vi viser til utkastets §§ 10-9, 11-5 og 12-4.

Gjeldende rett

Lovens § 7-2 bruker betegnelsen «full grunnpensjon» om grunnpensjon ved full trygdetid. Dette går fram av bestemmelsene i § 7-2 nr. 3. Slik brukes også denne betegnelsen i Ot.prp. nr. 17 for 1965-66, side 89. Lovens § 7-2 nr. 3 lyder:

«Full grunnpensjon ytes til den som har vært trygdet i minst 40 år. Har vedkommende vært trygdet i mindre enn 40 år, utgjør grunnpensjonen en forholdsmessig del av full

grunnpensjon. Uten hensyn til bestemmelsene i nr. 1 legges for person som nevnt i nr. 2 bokstav b ektefellens trygdetid til grunn hvis den er lengst. Denne trygdetid beholdes etter ektefellens død, med mindre vedkommende inngår nytt ekteskap.

Hvis særlige grunner gjør det rimelig, kan utenlandsk flyktning som er bosatt i riket, tilstås inntil full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid i første ledd og i nr. 1. Departementet gir nærmere forskrifter og kan herunder bestemme at det samme skal gjelde norsk statsborger som kan anses å stå i lignende stilling som utenlandsk flyktning.»

Her går det altså fram at en person må ha vært trygdet i minst 40 år for å få rett til full grunnpensjon. Den som har vært trygdet i mindre enn 40 år, får en forholdsmessig redusert grunnpensjon. Hva som skal regnes som trygdetid er nærmere omtalt i utkastets § 3-14.

Dersom pensjonisten har en ektefelle som mottar pensjon fra folketrygden eller avtalefestet pensjon med statstilskott, legges ektefellens trygdetid til grunn hvis den er lengst.

Når særlige grunner gjør det rimelig, kan en utenlandsk flyktning som er bosatt i Norge, få full grunnpensjon uten hensyn til vedkommendes trygdetid. Vi viser til lovens § 7-2 nr. 3 andre ledd. Departementet er i loven gitt fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter om dette. Disse forskriftene er omtalt i merknadene til utkastets § 3-21, som har en definisjon av flyktningbegrepet.

I dag gjelder det særlig gunstige regler om beregning av grunnpensjon til personer som er arbeidsuføre på grunn av en godkjent yrkesskade etter folketrygdloven kapittel 11. Vi viser til lovens § 11-6 nr. 1 og § 11-9. Ved yrkesskade skal grunnpensjonen ikke reduseres på grunn av manglende trygdetid. Se nærmere omtale i merknadene til utkastets § 10-21 (uførepensjon ved yrkesskade).

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd presiserer at grunnpensjonens størrelse er avhengig av medlemmets trygdetid. Vi har vist til utkastets § 3-14, som har nærmere bestemmelser om trygdetid. Utkastet slår dessuten fast at grunnpensjonen er uavhengig av inntekt. Grunnpensjonen skal således ikke opptjenes ved inntektsgivende arbeid. Utvalget mener dette leddet inneholder viktig informasjon, som bør gå fram av lovteksten.

Utkastets andre ledd står i den gjeldende lovs § 7-2 nr. 1, og angir minstekravet til trygdetid for rett til grunnpensjon, nemlig tre år.

Utkastets tredje ledd omhandler nærmere betydningen av trygdetidens lengde for pensjonens størrelse, og svarer til bestemmelsene i § 7-2 nr. 3 første og andre punktum.

Utvalget har valgt å beholde betegnelsen full grunnpensjon om grunnpensjon ved trygdetid på 40 år (full trygdetid).

Vi har ikke tatt med bestemmelsen i den gjeldende lov om medregning av ektefellens trygdetid ved fastsetting av grunnpensjonen. Bestemmelsen er sløffet både ut fra forenklingshensyn og ut fra utvalgets generelle syn om at folketrygdens ytelser i størst mulig utstrekning skal bygge på individuelle rettigheter. Se også merknadene til utkastets § 3-14.

Utkastets § 3-16 Tilleggspensjon

Tilleggspensjonen beregnes på grunnlag av tidligere pensjonsgivende inntekt uttrykt ved sluttpoengtallet, og ut fra hvor mange poengår vedkommende har. Se §§ 3-12 og 3-13.

Det er et vilkår for rett til tilleggspensjon at vedkommende har minst tre poengår.

Full tilleggspensjon utgjør 45 prosent av grunnbeløpet multiplisert med sluttpoengtallet.

Full tilleggspensjon ytes til den som har minst 40 poengår. Har vedkommende færre poengår, blir tilleggspensjonen tilsvarende mindre.

For personer som er født før 1937, gjelder følgende særbestemmelser:

- a) *For dem som er født i et av årene 1898-1917, skal 40 poengår i fjerde ledd erstattes med 20 poengår.*
- b) *For dem som er født i et av årene 1918-1936, skal 40 poengår i fjerde ledd erstattes med 20 poengår pluss 1 poengår for hvert år vedkommende er født senere enn 1917.*

Tilleggspensjon etter særbestemmelsene i femte ledd beregnes på grunnlag av opptil 4 pensjonspoeng for det enkelte år. Tilleggspensjon for den del av poengtallet som overstiger 4, beregnes etter de vanlige bestemmelsene i fjerde ledd.

Det er et vilkår for rett til tilleggspensjon etter femte og sjette ledd at vedkommende har minst 10 års trygdetid før 1967 (se § 3-14 fjerde ledd bokstav b). Dette vilkåret gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21).

Merknader

Utkastet omhandler tilleggspensjonen. Bestemmelsene om tilleggspensjon må ses i sammenheng med bestemmelsene om pensjonspoengtall, poengår og sluttpoengtall. Vi viser til utkastets §§ 3-11 til 3-13.

Hovedbestemmelsene om tilleggspensjon er i dag å finne i lovens § 7-3 om tilleggspensjon til alderspensjon. I uførekapitlet henvises det i § 8-4 nr. 3 til bestemmelsene i § 7-3. Attføringspenger etter kapittel 5 og etterlattepensjon etter kapittel 10 beregnes etter bestemmelsene om uførepensjon. Se henvisningene

i § 5-5 første ledd og § 10-5 nr. 2. Bestemmelser om såkalt overkompensasjon finnes i lovens § 7-5. Med unntak av § 5-5 er alle de nevnte paragrafene endret ved lov 16. juni 1989 nr. 84. Utvalget har ikke hatt anledning til å ta hensyn til endringene.

Gjeldende rett

Etter folketrygdloven § 7-3 nr. 1 har den som er blitt godskrevet pensjonspoeng for minst tre år, rett til tilleggspensjon. Det skal regnes med både faktisk opptjente pensjonspoeng og godskrevne framtidige pensjonspoeng. Hvordan en opptjener pensjonspoeng er omtalt i merknadene til utkastets §§ 3-6 og 3-7. Hvordan en får godskrevet pensjonspoeng uten å ha hatt inntekt, er omtalt i merknadene til utkastets §§ 3-8 til 3-10.

Lovens § 7-3 nr. 2 første og andre ledd lyder:

«Til den som er blitt godskrevet pensjonspoeng for minst 40 år, ytes tilleggspensjon med 45 pst. av det beløp som framkommer ved at grunnbeløpet multipliseres med sluttpoengtallet, jfr. tredje ledd.

Til den som er blitt godskrevet pensjonspoeng for færre enn 40 år, ytes forholdsmessig redusert tilleggspensjon.»

Full tilleggspensjon til uføre som har pensjon etter folketrygdloven kapittel 8, svarer i utgangspunktet til full tilleggspensjon til alderspensjonister etter lovens § 7-3, se § 8-4 nr. 3. Men ved beregning av tilleggspensjon til uføre tas også framtidige pensjonspoeng i betraktning. Videre gjelder det særlige regler om beregning av tilleggspensjon til fødte og unge uføre. Vi viser til bestemmelsene i lovens § 8-4 nr. 3 tredje ledd om medregning av minst 3 pensjonspoeng for hvert år. Disse bestemmelsene omtales nærmere i merknadene til utkastets § 3-9.

Lovens § 8-4 om uførepensjon viser til lovens § 7-3 om alderspensjon, fordi bestemmelsene om beregning av alderspensjon blir ansett som hovedbestemmelsen. Men ved beregning av alderspensjon får en beholde allerede godskrevne pensjonspoeng som uføre- eller etterlattepensjonist. En konstruksjon av bestemmelsen med henvisninger til kapittel 7 kan virke noe tungvint.

Tilleggspensjon ytes også til gjenlevende ektefelle, dersom den avdøde på dødsfallstidspunktet mottok alderspensjon, uførepensjon eller attføringspenger med tilleggspensjon. Det samme gjelder dersom den avdøde ville ha hatt rett til tilleggspensjon som uførepensjonist eller alderspensjonist. Tilleggspensjonen til gjenlevende ektefelle utgjør 55 prosent av den tilleggspensjonen den avdøde mottok eller ville ha hatt rett til som uførepensjonist. Vi viser til lovens § 10-5 nr. 2 og til merkna-

dene til utkastets § 11-6 om tilleggspensjon til gjenlevende ektefelle.

Det gjelder særskilte bestemmelser om beregning av tilleggspensjon til personer som var så gamle da folketrygdloven trådte i kraft at de ikke har hatt mulighet til å oppnå 40 poengår. Vi viser til bestemmelsene i lovens § 7-5 om reduksjon av opptjeningstiden på 40 år for rett til full tilleggspensjon. Denne ordningen kalles overkompensasjon. Bestemmelsene om overkompensasjon gjelder ved beregning av attføringspenger, uførepensjon, etterlattepensjon, overgangsstønad til gjenlevende ektefelle og alderspensjon.

Lovens § 7-5 lyder slik:

«For den som er norsk statsborger skal tilleggspensjonen økes ved at tallet 40 i § 7-3 nr. 2 erstattes med:

- a. tallet 20 hvis vedkommende er født i et av årene 1898-1917, og
- b. tallet 20 tillagt 1 for hvert år vedkommende er født senere enn 1917, hvis vedkommende er født i et av årene 1918-1936.

Bestemmelsene i første ledd gjelder bare for den tilleggspensjon som framkommer når det ved beregning av sluttpoengtallet ikke regnes med høyere poengtall enn 4 for det enkelte år. Tilleggspensjon for den del av poengtall som for det enkelte år overstiger 4, beregnes særskilt etter bestemmelsene i § 7-3, nr. 2.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder også for utenlandsk flyktning og statsløs så lenge vedkommende er bosatt i riket, og kan i den utstrekning departementet bestemmer også gjøres gjeldende for andre trygdede som er bosatt i riket.»

Bakgrunnen for bestemmelsene om overkompensasjon i § 7-5 er at personer som er født før 1937 ikke kan oppnå 40 poengår. Pensjonspoeng kan bare opptjenes og godskrives fra 1. januar 1967 (da folketrygdloven trådte i kraft) til og med det år en person fyller 69 år. Personer som er født før 1937, fyller 70 år mindre enn 40 år etter 1. januar 1967, og vil derfor aldri kunne få 40 poengår. I § 7-5 er det gitt særlig gunstige regler for denne aldersgruppen.

For personer som er født i perioden 1898-1917, skal tallet 40 i § 7-3 nr. 2 erstattes med tallet 20. Dette innebærer at tilleggspensjonen for disse personene blir dobbelt så høy som den ville blitt etter vanlige regler, under forutsetning av at den trygdedes pensjonspoengtall ikke for noe år overstiger 4. På den andre side vil personene i denne gruppen (med unntak av de som er født i 1917) alltid få redusert sin tilleggspensjon som følge av manglende poengår. Grunnen er at de maksimalt kan bli godskrevet 1 til 20 poengår, alt etter fødselsår, mens det skal deles på 20 etter § 7-3 nr. 2 og § 7-5 første ledd bokstav a.

For personer som er født i perioden 1918-

1936, skal tallet 40 i § 7-3 nr. 2 erstattes med tallet 20 tillagt 1 for hvert år vedkommende er født etter 1917, jf. § 7-5 første ledd bokstav b. En person som er født i 1918, må således ha 21 poengår for å få full tilleggspensjon. Dette kan vedkommende få ved å fortsette i arbeid fram til og med det året han eller hun fyller 69 år.

I forskrifter fastsatt med hjemmel i lovens § 7-5 tredje ledd er det gitt regler om overkompensasjon for utenlandske statsborgere som ikke er flyktninger eller statsløse. Forskriftenes § 1 stiller som krav at vedkommende

- a. har vært bosatt i Norge i til sammen minst 10 år etter fylte 16 år og før 1. januar 1967, eller
- b. har vært bosatt i Norge i til sammen minst 20 år etter fylte 16 år og før fylte 67 år, eventuelt før sin død hvis han dør før fylte 67 år. Fra fylte 70 år medregnes også kalenderår da den trygdede fylte 67, 68 eller 69 år og opptjente pensjonspoeng.

Retten til overkompensasjon etter forskriftene gjelder bare så lenge den utenlandske statsborgeren er bosatt i Norge.

I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 er forskjellsbehandlingen av norske og utenlandske statsborgere ikke direkte kommentert, men forholdet omtales som følger:

«Videre foreslås at bestemmelsene etter bestemmelse av departementet også skal kunne gjøres gjeldende for andre trygdede som er bosatt her i landet uten å være norske statsborgere eller utenlandske flyktninger. Det tenkes her på personer som har bodd og arbeidet her i landet i en årrekke når folkepensioneringen trer i kraft, og som det derfor kan være rimelig å likestille med norske statsborgere når det gjelder opptjening av pensjon.»

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag er stort sett i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets første ledd gir hoveddefinisjonen av begrepet tilleggspensjon og viser til de to viktigste faktorene i pensjonsberegningen: sluttpoengtallet og antallet poengår.

Utkastets andre ledd angir minstevilkåret om tre poengår for rett til tilleggspensjon, og svarer til lovens § 7-3 nr. 1.

Utkastets tredje ledd viser hvordan tilleggspensjonen beregnes. En tilsvarende bestemmelse finnes i lovens § 7-3 nr. 2 første ledd.

Utkastets fjerde ledd angir betydningen av antall poengår for rett til full tilleggspensjon, og svarer til § 7-3 nr. 2 første og andre ledd.

Utkastets femte ledd har bestemmelser om overkompensasjon. Det er foretatt noen mindre justeringer her i forhold til gjeldende rett.

Vi har for det første foreslått at bestemmelsen ikke bare skal gjelde norske statsborgere, men også utenlandske statsborgere. Videre foreslår vi ikke krav om at medlemmet skal oppholde seg i Norge for å få beregnet tilleggspensjonen etter overkompensasjonsbestemmelsene.

En tilsvarende forslag er fremmet i Ot. prp. nr. 65 for 1988-89. Begrunnelsen for forslaget er blant annet at en ikke bør ha den forskjellsbehandlingen mellom norske og utenlandske statsborgere som vi har i dag. Den trygdemessige tilknytningen bør etter departementets syn være avgjørende for rett til overkompensasjon.

Departementets forslag innebærer at det ikke stilles noe krav til bosted. Det hevdes at personer med så nær tilknytning til Norge som forslaget legger opp til, bør ha rett til overkompensasjon.

Utvalget slutter seg til departementets begrunnelse for endringer i bestemmelsen om overkompensasjon.

I utkastets sjette ledd er det foreslått at bare tilleggspensjon for opptil 4 pensjonspoeng for det enkelte år kan beregnes etter særbestemmelsene i femte ledd. Resten beregnes etter de vanlige regler. Forslaget svarer til lovens § 7-5 andre ledd.

Utkastets sjuende ledd har en bestemmelse om at særbestemmelsene i femte og sjette ledd bare gjelder for personer som har minst 10 års trygdetid før 1967. Det er gjort unntak for flyktninger.

Unntaket fra kravet om 10 års trygdetid for flyktninger som er medlemmer i trygden, følger som en naturlig konsekvens av utvalgets forslag. Forslaget er stort sett i samsvar med forslaget i Ot.prp. nr. 65 for 1988-89.

Utkastets § 3-17 Særtilllegg

Særtilllegg er en ytelse til personer som mottar grunnpensjon og som ikke har rett til tilleggspensjon, eller som har lav tilleggspensjon.

Fullt særtilllegg ytes til den som har minst 40 års trygdetid (se § 3-14). Dersom trygdetiden er kortere, blir særtillegget tilsvarende mindre.

Stortinget fastsetter særtilleggets størrelse.

Særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon.

Merknader

Utkastet omhandler særtillegget i folketrygdordningen. Bestemmelser om særtillegget finnes i lov 19. juni 1969 nr. 61 om særtilllegg til ytelser fra folketrygden. Loven er endret ved lov 26. mai 1989 nr. 24 og lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide disse endringene.

Innledning

Ordningen med særtilllegg trådte i kraft den 1. juli 1969.

Loven om særtilllegg tar sikte på å gi et visst tillegg til folketrygdens grunnpensjon til personer som ikke har kunnet opptjene vanlig tilleggspensjon på grunn av alder eller av andre årsaker

I forbindelse med innføringen av særtillgangsordningen ble personkretsen for rett til denne ytelsen diskutert. Vi viser til Ot.prp. nr. 51 for 1968-69, side 2 og 3. Det sies her:

«Den diskusjon som har vært ført og de forslag som har vært reist i saken, bygger på den forutsetning at en eventuell særordning bare skal omfatte dem som på grunn av sin alder ikke har kunnet opptjene tilleggspensjon, eller bare har kunnet opptjene en meget liten tilleggspensjon. Den som etter sin alder har hatt mulighet for å opptjene tilleggspensjon, men som for eksempel på grunn av lav arbeidsinntekt likevel ikke har opptjent noen slik pensjon, skulle således ikke omfattes av særordningen.

En slik ordning ville i første rekke komme til å omfatte personer som er født før 1. januar 1898. Særordningen ville i tilfelle bare bli en overgangsordning.

Det er imidlertid på det rene at det er andre grupper enn de eldre som av forskjellige årsaker ikke vil tjene opp tilleggspensjon. Det gjelder i første rekke de som er født uføre eller som blir uføre i ungdoms- eller utdannelsesstiden. Det vil videre være en del personer som av en eller annen årsak ikke oppnår en tilstrekkelig inntekt til å få beregnet pensjonspoeng, eller hvis innsats i arbeidslivet er så kortvarig at den ikke kvalifiserer til tilleggspensjon.

Dersom man bare gjennomfører en ordning for dem som er født før 1. januar 1898, vil det selv etter at folketrygden er fullt utbygget, være eldre personer som ikke har greid å opptjene noen tilleggspensjon. Disse vil i så fall stilles dårligere enn overgangstidens tilsvarende gamle. Særlig hardt vil dette virke overfor personer som p.g.a. uførhet i tidlig alder ikke har hatt noen mulighet til å tjene opp tilleggspensjon. En viser til det som Sosialkomiteen har uttalt om dette forhold i Innst.O. VIII (1965-66) og som er sitert foran.

Departementet er enig i de synspunkter som Sosialkomiteen har gitt uttrykk for. En finner det lite rimelig å la uføre- og etterlattepensjonistene bli stående utenfor en ordning med særskilt tillegg til grunnpensjonene.

Konsekvensen av at alle grupper av pensjonister tas med vil være at man får en permanent ordning og ikke utelukkende en overgangsordning.»

Det går fram av proposisjonen at departementet var noe i tvil om det skulle ytes særtilllegg til overgangsstonad til gjenlevende ektefelle. Departementet gikk imidlertid ikke inn for dette. Departementet foreslo at det heller ikke skulle gis særtilllegg til attføringspenger, og begrunnet dette med at denne ytelsen var av rent midlertidig karakter.

Også under behandlingen av saken i sosialkomiteen ble det tatt opp om det skulle ytes særtillegg til overgangsstonad til gjenlevende ektefelle. Det ble pekt på at det i praksis ofte ble gitt overgangsstonad også i tilfeller der den gjenlevende ektefellen oppfylte vilkårene for rett til pensjon. Vi viser til Innst. O. XXIII for 1968-69.

Spørsmålet om å gi særtillegg til personer som hadde attføringspenger, ble ikke omtalt i innstillingen fra sosialkomiteen. Men det ble presisert i innstillingen at det ikke skulle ytes særtillegg til enslige mødre som hadde overgangsstonad, og heller ikke til etterlatte familiepleiere som hadde overgangsstonad eller pensjon. Begrunnelsen var at disse stonadsmottakerne ikke ville ha fått rett til tilleggs-pensjon selv om stonadstilfellet hadde inntruffet etter 1. januar 1967.

Før loven trådte i kraft, ble personkretsen imidlertid utvidet ved lov 19. desember 1969 nr. 83. Særtillegg ble også gitt til etterlatte familiepleiere som hadde overgangsstonad eller pensjon etter folketrygdloven § 10-9, og til foreldreløse barn som hadde barnpensjon etter § 10-11 nr. 2 tredje ledd første punktum, jf. fjerde ledd. Vi viser til Ot.prp. nr. 12 for 1969-70. Departementet uttalte i proposisjonen at en senere var kommet til at det var rimelig at etterlatte familiepleiere fikk særtillegg. «Det dreier seg stort sett om eldre mennesker som gjennom oppofrende arbeide for nære pårørende har mistet sine muligheter for å komme i inntektsgivende erverv og som for de aller flestes vedkommende varig trenger pensjon.»

Da bestemmelsene om stonad til skilte og separerte ble inkorporert i folketrygdloven, ble særtilleggsloven endret slik at det nå også ble gitt særtillegg til enslige forsørgere som hadde overgangsstonad etter folketrygdloven kapittel 12. Vi viser til lov 25. april 1980 nr. 9. Etter dette tidspunktet var det altså bare de som mottok attføringspenger, som ikke hadde særtillegg.

Da ordningen med særtillegg trådte i kraft, utgjorde særtillegget 7,5 prosent av grunnbeløpet. Det gjaldt samme sats for alle stonadsmottakerne. Prosentsatsen for særtillegget gikk fram av loven. Senere er satsen blitt forhøyet.

Satsen ble forhøyet til 12,5 prosent av grunnbeløpet fra 1. januar 1971 og til 14 prosent av grunnbeløpet fra 1. mai 1971. I forbindelse med behandlingen av forslaget om øking av særtillegget fra 1. januar 1971 over-sendte Odelstinget følgende enstemmige vedtak til Regjeringen:

«Regjeringen anmodes om å utrede muligheten for en øking av minsteytelsene i folke-

trygden, slik at pensjonene for dem som ikke har tilleggs-pensjon eller lave tillegg, år etter år blir hevet til et beløp som minst svarer til det som utbetales på grunnlag av regelen om overkompensasjon, basert på en rimelig gjennomsnittsinntekt.»

På denne bakgrunn ble det i St.meld. nr. 14 for 1971-72 om folketrygdens økonomi og finansiering foretatt beregninger av utgiftene ved en opptrapping av særtillegget etter disse retningslinjer fra 14 prosent av grunnbeløpet i 1971 til 52 prosent av grunnbeløpet i 1980. Stortingsmeldingen konkluderte med at Regjeringen ikke fant det mulig å legge en fast plan for heving av særtillegget.

I forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 14 bad imidlertid Stortingets sosialkomite Sosialdepartementet om å foreta beregninger av utgiftene ved en svakere opptrapping av særtillegget, slik at det i 1977 ville utgjøre 30 prosent. Sosialkomiteen bad også om å få beregnet hvilke besparelser det ville innebære dersom det ikke ble gitt fullt særtillegg til to pensjonsberettigede ektefeller. En ordning med en lavere sats for særtillegg til slike pensjonister omtales i Ot.prp. nr. 71 for 1971-72:

«Ektepar som begge har rett til grunnpensjon i folketrygden får i dag to fulle særtillegg. En del utgifter er imidlertid i mange tilfelle like store for en enslig pensjonist som for et ektepar. Departementet er på denne bakgrunn enig i at dette kan være grunnlag for å redusere særtillegget noe for ektepar i forhold til enslige. Departementet foreslår at for ektepar som begge har rett til folketrygd-pensjon forhøyes satsen for det samlede særtillegg fra 28 prosent til 32 prosent av grunnbeløpet, d. v.s. 16 pst. for hver av ektefellene. Dette betyr en liten nedtrapping av det samlede særtillegg for ektepar i forhold til gjeldende regler.»

Ved endringen av særtilleggssatsen i mai 1972 ble det således vedtatt to forskjellige satter for særtillegget. For ektepar som begge hadde rett til særtillegg, ble satsen for den enkelte ektefellen satt én prosent lavere enn den satsen som gjaldt for andre som mottok særtillegg.

Gjeldende rett

Særtilleggsloven § 1 lyder:

«Særtillegg ytes til personer som oppbærer ytelser etter lov om folketrygd i form av:

- a) alderspensjon,
- b) uførepensjon etter kapittel 8,
- c) overgangsstonad og pensjon til gjenlevende ektefeller etter §§ 10-4 og 10-5, jfr. § 10-6, overgangsstonad og pensjon til ugift person etter § 10-9, pensjon til foreldreløst barn etter § 10-11 nr. 2 tredje ledd første punktum, jfr. fjerde ledd, og overgangsstonad til ugift, skilt eller separert mor eller far etter § 12-3.»

Etter særtilleggsloven § 1 ytes det i dag særtillegg til alle ytelser til livsopphold etter folketrygdloven med unntak av attføringspenger.

Særtilleggsloven § 2 lyder:

«Fullt særtillegg utgjør et beløp som fastsettes av Stortinget i prosent av folketrygdens grunnbeløp. For person som har ektefelle som etter lov om folketrygd oppebærer pensjon eller attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås kan fastsettes en lavere proSENTSATS enn for person som er ugift eller har ektefelle som ikke oppebærer pensjon eller attføringspenger som nevnt etter lov om folketrygd.

Er grunnpensjonen satt ned som følge av at trygdetiden er kortere enn 40 år, skal særtillegget settes ned forholdsmessig.

Ytes ikke full uførepensjon på grunn av at ervervsevnen bare er delvis nedsatt, skal særtillegget fastsettes forholdsmessig. Det samme gjelder når det tas ut gradert alderspensjon etter bestemmelsene i lov om folketrygd § 7-10.

Er ytelse satt ned på grunn av ervervsinntekt som nevnt i lov om folketrygd § 10-5, nr. 3, skal særtillegget settes ned etter nærmere regler som fastsettes av departementet.»

Særtillegget ytes etter to forskjellige satser, som fastsettes av Stortinget, se særtilleggsloven § 2. Særtillegg etter laveste sats ytes til personer som har en ektefelle som mottar pensjon etter folketrygdloven, eller attføringspenger i ventetid før det kan innvilges uførepensjon. Utvalget antar at begrunnelsen for at attføringspenger i ventetid før uførepensjon er likestilt med uførepensjon, er at ektefellen i de fleste tilfeller får uførepensjon med tilbakevirkende kraft.

Etter lovens § 2 andre ledd skal særtillegget settes ned forholdsmessig, dersom grunnpensjonen er satt ned som følge av at trygdetiden er kortere enn 40 år.

Dersom det ikke ytes full uførepensjon fordi inntektsevnen bare er delvis nedsatt, skal særtillegget settes ned forholdsmessig. Det samme gjelder når det tas ut gradert alderspensjon etter bestemmelsene i folketrygdloven § 7-10. Dette følger av særtilleggsloven § 2 tredje ledd.

Er en ytelse satt ned på grunn av forventet arbeidsinntekt som nevnt i folketrygdloven § 10-5 nr. 3, skal særtillegget settes ned etter nærmere regler fastsatt av departementet. Se særtilleggsloven § 2 fjerde ledd. Forskrifter om dette er gitt av Sosialdepartementet den 30. desember 1969, og innebærer at særtillegget nedsettes i samme forhold som den reduserte pensjonen/overgangsstønaden er nedsatt etter § 10-5 nr. 3. Forskriftenes § 1 lyder:

«Er pensjon eller overgangsstønad satt ned på grunn av forventet ervervsinntekt, skal

særtillegget etter at det er foretatt eventuell nedsettelse etter bestemmelsene i lovens § 2, andre ledd og dernest bestemmelsene i lovens § 3, settes ned i samme forhold som den reduserte pensjon/overgangsstønad er satt ned i henhold til lov om folketrygd § 10-5 nr. 3.»

Bestemmelsen innebærer at personer med minsteytelser (særtillegg) får stønaden redusert etter strengere regler enn stønadmottakere med tilleggspensjon. For dem med tilleggspensjon reduseres den samlede stønaden med 40 prosent av den inntekten som overstiger 1/2 G. For dem med særtillegg reduseres først grunnpensjonen med 40 prosent av den inntekten som overstiger 1/2 G. Deretter reduseres særtillegget med like stor andel som grunnpensjonen er redusert med. I praksis vil altså stønadmottakere med særtillegg få en prosentvis større reduksjon enn de med tilleggspensjon. Denne skjevheten har departementet nå foreslått å rette opp i St.meld. nr. 12 for 1988-89.

Særtilleggsloven § 3 lyder:

«Særtillegg faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon og ventetillegg til tilleggspensjon fra folketrygden.»

Etter særtilleggsloven § 3 faller særtillegget bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon og ventetillegg til alderspensjon. Ventetilleggsordningen ble opphevet ved lov 9. desember 1983 nr. 71. Bestemmelsen har betydning for personer som har opparbeidet seg rett til ventetillegg.

Utvalgets forslag

Bestemmelser om særtillegg er å finne i de aktuelle stønadskapitlene. Men for oversiktens skyld har vi funnet det hensiktsmessig å ta inn en bestemmelse om særtillegget i kapitlet om folketrygdens grunnbegreper også.

Utkastets første ledd angir personkretsen for rett til særtillegg. Den er ikke helt nøyaktig angitt her, da hvert av stønadskapitlene har utførlige bestemmelser om særtillegg. Personkretsen for særtillegget er i utkastet her angitt som personer som ikke har rett til tilleggspensjon eller som har lav tilleggspensjon.

Etter utkastets andre ledd skal det ytes fullt særtillegg til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom vedkommende har mindre enn 40 års trygdetid, blir særtillegget tilsvarende mindre. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets tredje ledd skal Stortinget fastsette størrelsen på særtillegget. I dag fastsettes det én sats for enslige og én for ektepar der begge ektefellene mottar pensjon fra folketrygden. Utvalget mener det ikke er hensiktsmessig at denne praksis går fram av lovteksten.

I utkastets fjerde ledd er det presisert at særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggs pensjon.

Utkastets § 3-18 Ektefelletillegg og barnetillegg

Det ytes ektefelletillegg og/eller barnetillegg til den som mottar overgangsstonad ved sykdom, uførepensjon eller alderspensjon hvis han eller hun forsørger ektefelle og/eller barn.

Bestemmelser om ektefelletillegg står i §§ 7-11, 10-12 og 12-7.

Bestemmelser om barnetillegg står i §§ 7-11, 10-13 og 12-8.

Merknader

Utkastet angir kort hva som skal forstås med pensjonskomponentene ektefelletillegg og barnetillegg.

Gjeldende rett

Bestemmelser om ektefelletillegg er i dag å finne i §§ 5-5, 7-7 og 8-7. Se merknadene til utkastene om ektefelletillegg i de enkelte stønadskapitlene.

Bestemmelser om barnetillegg er i dag å finne i §§ 5-5, 7-8 og 8-8. Se merknadene til utkastene om barnetillegg i de enkelte stønadskapitlene.

Utvalgets forslag

Utvalget mener det er hensiktsmessig å angi kort i utkastet hva som skal forstås med ektefelletillegg og barnetillegg.

Av utkastets første ledd følger det at ektefelletillegg og barnetillegg er en del av pensjonsytelsen. Det er omtalt hvilke ytelser til livsopphold som kan inneholde komponentene ektefelletillegg og barnetillegg, nemlig overgangsstonad ved sykdom, uførepensjon og alderspensjon.

I utkastets andre og tredje ledd er det vist til de mer utførlige bestemmelser om ektefelletillegg og barnetillegg som er tatt inn i stønadskapitlene.

Utkastets § 3-19 Sivilstand

Når en persons rettsstilling etter denne loven er avhengig av om vedkommende er ugift, gift, separert eller skilt, er det avgjørende om ekteskap er inngått eller oppløst etter lov 31. mai 1918 nr. 2 om indgaaelse og opløsning av egteskap. Likestilt med slikt ekteskap er utenlandsk ekteskap som anerkjennes i Norge.

Ekteskapet består i separasjonstiden, og opphører ved skilsmisse eller død.

Merknader

Bestemmelsen er ny. Det foreligger ingen definisjon av begrepet ekteskap i folketrygdloven i dag.

Gjeldende rett

Ekteskap som sivilstand har betydning både når det gjelder rett til ytelser etter folketrygdloven, når ytelsenes størrelse skal beregnes, og når det gjelder bortfall av rettigheter.

Utvalget gir nedenfor en oversikt over de bestemmelser i folketrygdloven der ekteskap har betydning:

- Etter lovens § 1-2 nr. 3 har Kongen fullmakt til å gi regler om i hvilken utstrekning ektefelle til personer som er trygdet etter § 1-2 nr. 1, skal være trygdet uten selv å være bosatt i Norge.
- Etter lovens § 1-5 tredje ledd kan det ytes stonad til ektefelle til en person som er trygdet.
- Etter lovens § 6-4 andre ledd skal bestemmelsen i skatteloven § 16 femte ledd om felles ligning av ektefeller også gjelde når den pensjonsgivende inntekten fastsettes.
- Lovens § 7-2 nr. 2 og § 8-4 nr. 2 har bestemmelser om beregning av grunnpensjon. Grunnpensjonens størrelse avhenger av om pensjonisten er gift eller ugift.
- Lovens § 7-2 nr. 3 har bestemmelser om grunnpensjon beregnet etter trygdetid, herunder bestemmelser om medregning av ektefellens trygdetid.
- Bestemmelser om beregning av pensjon til ektefeller som lever atskilt, står i § 7-6 og § 8-4 nr. 5.
- Bestemmelser om at ytelser til etterlatte forutsetter at det har foreligget ekteskap, står i kapittel 10.
- Ytelser etter § 10-9 til en tidligere familiepleier, forutsetter at vedkommende er ugift.
- Ytelser etter kapittel 12 gis til personer som ikke er gift (ugifte og skilte), samt til separerte.
- Ytelser til etterlatte etter kapittel 10 og til enslige forsørgere etter kapittel 12 faller bort ved giftemål.
- Bestemmelser om beregning av ektefelletillegg står i
 - lovens § 5-5 om ektefelletillegg til attføringspenger
 - lovens § 8-7, jf. § 11-1 nr. 6 om ektefelletillegg til uførepensjon
 - lovens § 7-7 om ektefelletillegg til alderspensjon.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd slår fast at folketrygdloven bygger på det formelle ekteskap, dvs. at bare ekteskap stiftet av lovlig vigselmann etter ekteskapslovens bestemmelser godtas. Også ekteskap inngått etter utenlandsk lov godtas hvis ekteskapet er anerkjent etter norsk rett. Det vil det være dersom det ikke anses som ugyldig i Norge etter prinsippet i internasjonal privatrett om ordre public (i

strid med norsk rettsoppfatning eller samfunnsorden).

Samliv uten vigsel likestilles ikke med ekteskap i folketrygdloven. Det innebærer for eksempel at to samboere som begge er alderspensjonister, hver har rett til en grunnpensjon som utgjør 100 prosent av grunnbeløpet, ikke 75 prosent av grunnbeløpet som for gifte pensjonister.

På den andre siden gir samboerskap ikke rett til etterlattepensjon når den ene dør. Etter den gjeldende lovs kapittel 12 er samliv bortfallsgrunn for stønad til ugift mor eller far og til skilt eller separert forsørger. Dette gjelder imidlertid bare for samboere som har felles barn.

Det har vært reist kritikk mot at folketrygdens regelverk sonderer mellom formelt ekteskap og samboerskap. I St.meld. nr. 12 for 1988-89 (kapittel 13) går Sosialdepartementet inn for at det bør være et langsiktig mål å foreta en gradvis utjevning av forskjellene i ytelser og skatteregler mellom enslige, gifte og samboere. Departementet går blant annet i prinsippet inn for at det bør bli lik grunnpensjon til gifte og samboere. Spørsmålet om å likestille ektefeller og samboere i folketrygden er et politisk spørsmål, og det ligger utenfor utvalgets mandat å foreslå endringer her.

Utkastets andre ledd er tatt med av informasjonshensyn.

Utkastets § 3-20 Barn

Med barn menes personer under 18 år.

Når en persons rettsstilling etter denne loven er avhengig av om vedkommende har barn, gjelder bestemmelsene i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre og i lov 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon.

Merknader

Bestemmelsen er ny, og slår fast hvem som skal anses som barn i folketrygdlovens forstand.

Gjeldende rett

Folketrygdloven har mange bestemmelser som gjelder for barn. Det er både bestemmelser om at barn er stønadsberettiget, bestemmelser som angir personkretsen for en stønad til personer som har omsorg for barn, og bestemmelser om at det skal ytes særskilt tillegg for barn. Begrepet barn avgrenses ved hjelp av to sett av kriterier, alder og familierettslig stilling.

Etter praksis i dag skal begrepet barn i folketrygdloven forstås som personer under 18 år. Det vil si personer som ikke har nådd myndighetsalderen. I folketrygdloven kapittel 11 om yrkesskade er det imidlertid en særre-

gel om at det kan ytes barnepensjon helt til fylte 21 år dersom dette finnes rimelig av hensyn til barnets utdanning. Hvis begge foreldrene er døde, kan det ytes barnepensjon etter de alminnelige stønadsbestemmelsene til fylte 20 år.

Med barn menes først og fremst foreldrenes egne (biologiske barn). Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre regulerer rettsforholdet mellom barn og foreldre i disse situasjonene.

Hvem som er foreldre til adoptivbarn, følger av lov 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon.

Folketrygdloven har også særskilte bestemmelser om at det kan ytes barnetillegg for fosterbarn. Etter lovens § 7-8 andre ledd og § 8-8 tredje ledd kan det ytes barnetillegg for fosterbarn dersom pensjonisten har forsørgt fosterbarnet i de siste to årene før krav om barnetillegg settes fram.

De viktigste bestemmelsene om barnepensjon står i følgende paragrafer i folketrygdloven:

- Vilkår for og beregning av barnepensjon står i § 10-11 nr. 1.
- Barnepensjon ved flere barnekull står i § 10-11 nr. 2.
- Barnepensjon til søsken av barn som er under offentlig forpleining, står i § 10-11 nr. 4.
- Bortfall av barnepensjon i den utstrekning barnet har rett til uførepensjon, står i § 10-11 nr. 5, se § 8-6 nr. 3.
- Barnepensjon ved yrkesskade står i § 11-9 nr. 2.

De viktigste bestemmelsene om barnetillegg står i følgende paragrafer i loven:

- Barnetillegg til alderspensjon står i § 7-8.
- Barnetillegg til uførepensjon står i § 8-8.
- Barnetillegg til attføringspenger står i § 5-5.
- Barnetillegg til dagpenger ved arbeidsløse står i § 4-3 nr. 5.
- Bestemmelsen om at det skal ytes bare ett tillegg for hvert barn selv om begge foreldrene mottar kontantytelser, står i § 4-3 nr. 5, § 7-8 tredje ledd og § 8-8 tredje ledd.
- Bortfall av barnetillegg når barnet har uførepensjon eller barnepensjon, står i § 7-8 femte ledd og § 8-8 tredje ledd.
- Barnetillegg ved gradert pensjon står i § 7-8 første ledd og § 8-8 andre ledd.
- Fradrag av barnetillegg i underholdsbidrag står i § 15-6 andre ledd.

Barn er også omhandlet i en del andre paragrafer i loven. De viktigste bestemmelsene er:

- Forholdet til lovens omfang står i § 1-2 nr. 3 og § 1-5 siste ledd.
- Medisinsk stønad til barn utlandet står i § 2-8 nr. 3.
- Fødselspenger står i § 3-21.

- Omsorgspenger ved adopsjon av barn under 15 år står i § 3-21 A.
- Sykepenger ved små barns sykdom står i § 3-22.
- Sykepenger til en trygdet som har omsorg for et barn under 16 år og må oppholde seg i helseinstitusjon sammen med barnet, står i § 3-23 nr. 1.
- Sykepenger til en trygdet som har omsorg for et langvarig sykt eller funksjonshemmet barn og må delta i kurs eller opplæring, står i § 3-23 nr. 2.
- Hjelpestønad til tilsyn og pleie av et funksjonshemmet barn står i § 8-2 første ledd bokstav b.
- Gravferdshjelp, herunder for et dødfødt barn, står i § 9-1.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd foreslår utvalget at barn defineres som personer som ikke har nådd myndighetsalderen, dvs. personer som er under 18 år. Forslaget svarer til hovedregelen i lov og praksis i dag.

I utkastets andre ledd gir vi en anvisning om hvilke lovbestemmelser som gjelder når en persons rettsstilling etter folketrygdloven er avhengig av om vedkommende har barn. Barneloven og adopsjonsloven må her være avgjørende. Begge disse lovene har bestemmelser om forholdet til utenlandsk lovgivning. Det trengs derfor ikke noen særskilt bestemmelse om dette i denne paragrafen.

Utvalget har særskilt vurdert fosterbarns rettsstilling i forhold til folketrygdloven. Som nevnt gjelder det i dag enkelte særregler som gir hjemmel for barnetillegg til fosterbarn. Men det er ikke noen generell likestilling av en pensjonists egne barn og fosterbarn.

Utvalget vil ikke foreslå å likestille fosterbarn med medlemmets egne fødte og adopterte barn. Vi har vurdert om det er behov for å opprettholde særreglene som gjelder for fosterbarn i dag. I denne forbindelse viser vi til merknadene til utkastets § 10-13 om barnetillegg.

Utkastets § 3-21 Flyktning

Med flyktning menes i denne loven en person som er innvilget asyl i Norge, eller som har fått reisebevis for utlendinger etter § 19 andre ledd i lov 24. juni 1988 nr. 64 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her.

En person med norsk statsborgerskap kan likestilles med en flyktning dersom han eller hun i det vesentlige er i samme stilling som en flyktning.

Merknader

Paragrafen er ny, og angir hvem som etter folketrygdloven skal regnes som flyktning.

Gjeldende rett

Folketrygdloven har i dag særregler for flyktninger når det gjelder beregningen av grunnpensjonen. Etter folketrygdlovens bestemmelser om alderspensjon i § 7-2 nr. 3 andre ledd kan en flyktning som er bosatt i Norge, få full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid. Det samme gjelder for grunnpensjonen som del av uførepensjon, etterlattepensjon, overgangsstønad til etterlatte og overgangsstønad til enslige forsørgere. Dette følger av § 7-2 nr. 3 andre ledd, § 8-4 nr. 2, § 10-5 nr. 2 andre ledd, jf. § 7-2 nr. 3, § 10-4 fjerde ledd, jf. § 10-5 nr. 2, og § 12-3 første ledd, jf. § 10-4.

Sosialdepartementet har gitt nærmere forskrifter om adgangen til å gi utenlandske flyktninger m.m. opptil full grunnpensjon uten hensyn til trygdetid. Vi viser til forskrifter fastsatt den 29. desember 1971 i medhold av folketrygdloven § 7-2 nr. 3 andre ledd. Disse forskriftene gjelder altså alle de ovennevnte trygdeytelsene.

Forskriftenes § 2 angir momenter som det skal legges vekt på når det vurderes om det foreligger særlige grunner. Ved denne vurderingen skal det legges avgjørende vekt på vedkommendes inntektsforhold. Dersom flyktningen er bosatt sammen med sin ektefelle, kan det også tas hensyn til ektefellens inntekt.

Etter forskriftenes § 4 kan Rikstrygdeverket også gi full grunnpensjon til en norsk statsborger som er bosatt i Norge, dersom vedkommende står i en lignende stilling som en utenlandsk flyktning.

Det er Rikstrygdeverket som avgjør hvem som skal anses som flyktning, se forskriftenes § 3. Rikstrygdeverket har utgitt et særskilt rundskriv om pensjon til utenlandske flyktninger m.m. Se rundskriv 07-02 nr. 3 andre ledd av 5. mai 1972.

Det er to hovedkategorier av flyktninger. For det første er det personer som kommer til Norge på egen hånd, og som søker politisk asyl her. Dersom de får innvilget asyl, er de å anse som flyktninger. Det er Justisdepartementet som innvilger politisk asyl.

Flesteparten av flyktningene i Norge i dag hører imidlertid til den andre kategorien. De er overføringsflyktninger - dvs. personer som er anerkjent som flyktninger av FN's høykommisær for flyktninger, og som er blitt overført til Norge etter søknad fra høykommisæren. Overføringsflyktninger trenger ikke søke om politisk asyl. De får utdelt reisebevis for flyktninger fra Utlendingsdirektoratet. For eksempel er de fleste vietnamesiske flyktninger overføringsflyktninger.

Til slutt vil utvalget nevne en gruppe personer som ikke anerkjennes som flyktninger av Utlendingsdirektoratet. Det er personer som

kommer til Norge for å gjenforenes med flyktninger, men som ikke anerkjennes som flyktninger selv, fordi de ikke tilhører kjernefamilien. De får nemlig ikke utstedt reisebevis for flyktninger, men fremmedpass. Ektefelle og barn som gjenforenes med en flyktning i Norge får selv flyktningstatus. Men foreldre og søsken til flyktninger får ikke denne status. Sosialdepartementet likestiller likevel slike personer med flyktninger når det gjelder støtte til mottakerkommunene. De får imidlertid i dag ikke trygd som flyktninger.

Når det gjelder norske statsborgere som likestilles med flyktninger i folketrygdsammenheng, dreier det seg om norske statsborgere som har bodd og arbeidet i utlandet, og som må reise hjem til Norge på grunn av økonomiske eller politiske omveltninger, krig eller lignende.

Utvalgets forslag

Utvalget mener det er hensiktsmessig å ta inn i loven en definisjon av begrepet flyktning. Denne definisjonen bør være slik at den også omfatter norske statsborgere som står i en lignende stilling som flyktninger. I lovteksten kan en da nøye seg med å bruke betegnelsen flyktning. Dette innebærer en lovteknisk forenkling.

Utkastet svarer til gjeldende praksis. Utvalget har ikke ment å gjøre noen materielle endringer.

Utkastets § 3-22 Arbeidstaker

Med arbeidstaker menes enhver som arbeider i en annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse.

Ved avgjørelsen av om en person skal regnes som arbeidstaker, legges det vekt på

- om det foreligger en arbeidsavtale,
- om vedkommende har stilt sin arbeidskraft til disposisjon for en annen person (arbeidsgiveren),
- om vedkommende er underlagt en annens persons (arbeidsgiverens) instruksjonsmyndighet og tilsyn,
- om vedkommende har plikt til å utføre arbeidet personlig,
- om vedkommende benytter en annens (arbeidsgiverens) redskaper, materialer og lokaler,
- om det er avtalt at godtgjørelsen skal utbetales med jevne mellomrom.

Merknader

Paragrafen er ny, og angir hva som skal forstås med begrepet arbeidstaker.

Gjeldende rett

Begrepet arbeidstaker er ikke definert i den gjeldende lov. Betegnelsen «arbeidstaker»

brukes bare ett sted i loven - i § 11-1 nr. 1 bokstav a der det heter at arbeidstakere med pensjonsgivende inntekt som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 1 har rett til ytelser ved yrkesskade.

Folketrygdloven har imidlertid viktige bestemmelser som spesielt gjelder for arbeidstakere - dvs. trygdede som arbeider i en annens tjeneste. I praksis har således begrepet ofte vært brukt i trygdesammenheng.

Utvalget vil nedenfor gi en oversikt over de bestemmelser som særskilt nevner personer som arbeider i en annens tjeneste:

- Etter folketrygdloven § 1-2 nr. 1 bokstav a vil en som ikke er bosatt i Norge, likevel være medlem i trygden dersom vedkommende arbeider «i annens tjeneste her i riket for lønn eller annen godtgjørelse som nevnt i § 6-4».
- Når det gjelder sykepengedekning, har arbeidstakere som regel rett til full lønn under sykdom fra første fraværsdag og rett til sykepenger på grunnlag av egenmelding, jf. § 2-4. Arbeidsgiveren plikter å betale sykepenger i arbeidsgiverperioden. Loven bruker ikke betegnelsen «arbeidstaker», men i stedet «trygdet som arbeider i annens tjeneste».
- Etter de gjeldende bestemmelser om stønad ved arbeidsløse er det i utgangspunktet bare trygdede som har hatt arbeidsinntekt i offentlig eller privat tjeneste, som har rett til ytelser, se lovens § 4-3 nr. 2.

Arbeidstakerbegrepet står sentralt i arbeidsmiljøloven (se §§ 1 til 3), ferieloven (se § 1) og skadeerstatningsloven (se § 2-1).

Etter § 1 i arbeidsmiljøloven er det denne lovens målsetting å sikre arbeidsmiljøet til arbeidstakerne. Loven gjelder for enhver virksomhet som sysselsetter arbeidstakere, se lovens § 2.

Begrepet arbeidstaker er definert i arbeidsmiljøloven § 3 nr. 1 første ledd: «Med arbeidstaker mener denne lov enhver som utfører arbeid i annens tjeneste.» Denne definisjonen svarer til den formuleringen som brukes i folketrygdloven.

Arbeidstakerbegrepet er nærmere omtalt i Odd Fribergs bok, «Arbeidsmiljøloven», 1978, side 48 f.

«Arbeidstakerbegrepet har dannet seg ut fra den form for sysselsetting som oppsto i forbindelse med industrialiseringen. Et viktig trekk i den rettsdannelse som kalles arbeidsrett, er den avhengige stilling arbeideren står i overfor arbeidsgiveren. Dette gir seg utslag særlig på to måter. Normalt er arbeideren økonomisk avhengig som lønsmottaker. Videre står arbeidstakeren i et organisatorisk avhengighetsforhold som særlig kjennetegnes ved at han må underordne seg arbeidsgiverens ledelse av arbeidet. Etter hvert har det utviklet seg

et tradisjonelt arbeidstakerbegrep som er lagt til grunn i arbeidervern- og sosiallovgivning og tariffrett.

Begrept arbeidstaker forutsetter en motpart, arbeidsgiver. Det er avgjørende for rettsforholdet mellom disse parter om det kommer inn under karakteristikken arbeidsavtale. En arbeidsavtale fører automatisk med seg at en rekke rettsregler kommer til anvendelse selv om det i selve avtalen ikke bestemmes annet enn at en person får ansettelse hos den annen. Derfor er det viktig at man har et noenlunde ensartet arbeidstakerbegrep å bygge på. Noe felles begrep for de forskjellige lover har vi imidlertid ikke, og det er derfor ikke mulig å slutte seg til om en person er arbeidstaker i arbeidsvernlovens forstand ut fra for eksempel om han er det etter trygdlovgivningens bestemmelser om arbeidstakerforhold, jfr. HRD av 20. juni 1968 (Rt 1968 s. 726).

En rekke momenter spiller inn ved vurdering av om det foreligger et arbeidstakerforhold. Av slike momenter som taler for at det er opprettet et arbeidsforhold er:

1. Arbeidstakeren har plikt til å stille sin personlige arbeidskraft til rådighet og kan ikke bruke medhjelpere for egen regning.
2. Arbeidstakeren har plikt til å underordne seg arbeidsgiverens ledelse og kontroll av arbeidet.
3. Arbeidsgiveren stiller til rådighet arbeidsrom, maskiner, redskap, arbeidsmateriale eller andre hjelpemidler som er nødvendige for arbeidets utførelse.
4. Arbeidsgiveren bærer risikoen for arbeidsresultatet.
5. Arbeidstakeren får vederlag i en eller annen form for lønn.
6. Tilknytningsforholdet mellom partene har en noenlunde stabil karakter og er som regel oppsigelig med bestemte frister.

Disse kriterier gir en rettesnor, men ikke absolutte holdepunkter. De kan veksle i betydning og må vurderes skjønnsmessig. Det er heller ikke nødvendig at alle kriteriene foreligger. For eksempel er akkordlønnssystemet i dag utbredt, og punktene 4 og 5 må da delvis settes ut av betraktning. Selv om en arbeidstaker har akkordlønn, behøver ikke det på noen måte endre arbeidsforholdets karakter.

Utenfor arbeidstakerbegrepet faller entrepris og verksleie, dvs. oppdrag som går ut på å prestere et bestemt arbeidsresultat uten at det oppstår noe personlig tilknytnings- eller underordningsforhold. Den som har tatt på seg oppdraget, bærer risikoen for at arbeidsresultatet er i samsvar med avtalen. Eksempel på verksleie er at en skredder tar på seg å sy en dress til en kunde eller at en pianostemmer går rundt og stemmer pianoer.

Et forhold som ofte kan volde tvil om en person har påtatt seg et oppdrag som ledd i arbeidforhold eller som entrepris er når avtalen dreier seg om et begrenset arbeid (jobb), vederlaget består i en fastsatt rund sum (slumpakkord) og den som utfører arbeidet holder maskinelt utstyr (f.eks. kompressor, gravemaskin) uten å ha fast kontor. Er han alene om jobben og den utføres for en bedrift (f.eks. entreprenørfirma), vil forholdet tendere i retning av arbeidstakersituasjon.»

Vi fikk ny ferielov den 28. april 1988. Etter ferieloven § 1 skal denne loven sikre at ar-

beidstakere årlig får ferietid og feriepengar. Lovens § 2 har bestemmelser om hvem loven omfatter:

«Enhver som utfører arbeid i annens tjeneste (arbeidstaker) har rett til ferie etter denne lov.»

Ferieloven har samme definisjon av begrepet arbeidstaker som arbeidsmiljøloven og folketrygdloven. Definisjonen av arbeidstakerbegrepet i den nye ferieloven svarer til definisjonen i den gamle ferieloven.

Skadeserstatningsloven kapittel 2 har bestemmelser om det offentlige og andre arbeidsgiveres erstatningsansvar. Lovens § 2-1 nr. 2 har en definisjon av begrepet arbeidstaker:

«Med arbeidstaker menes enhver som gjør arbeid eller utfører verv i arbeidsgivers tjeneste. Like med arbeidstaker regnes ombudsmann i offentlig virksomhet, befal eller menig under militærtjeneste og andre under pålagt tjenestegjøring for det offentlige samt innsatte pasienter o.l. som deltar i arbeidsvirksomhet i fengselsvesenets anstalter, i helseinstitusjoner e.l.»

Som det går fram av denne lovteksten, har arbeidstakerbegrepet et meget vidt omfang i erstatningsretten.

I skatteretten har arbeidstakerbegrepet ikke noen sentral plass, for den viktigste sondringen går mellom inntekt i og utenfor næring. Selvstendig næringsdrivende har rett til å få forskjellige fradrag i bruttoinntekten. Utgangspunktet for skatteplikten er således netto næringsinntekt. Arbeidstakere og oppdragstakere og andre som har inntekt utenfor næring, må imidlertid betale en bruttoskatt (trygdeavgift og toppskatt) av sin bruttoinntekt.

Arbeidstakerbegrepet har alltid hatt en sentral plass i trygderetten.

I yrkesskadetrygdordningen var det også for inkorporeringen i folketrygdloven av avgjørende betydning om en yrkesaktiv person var arbeidstaker eller ikke, da som utgangspunkt bare «den som arbeidet i annens tjeneste», var pliktig yrkesskadetrygd. Vi viser til yrkesskadetrygdloven § 1 og folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a.

Trygdeetaten har således en lang praksis med hensyn til tolkning av begrepet arbeidstaker.

I sykepengesaker og yrkesskadesaker brukes stort sett det samme arbeidstakerbegrepet, og det er hovedsakelig det samme som i de tidligere lovene om yrkesskadetrygd og syketrygd. Men gruppen oppdragstakere har etterhvert dukket opp som en gruppe mellom arbeidstakere og selvstendig næringsdriv-

ende. Det har resultert i at arbeidstakerbegrepet er blitt noe snevrere.

Etter de undersøkelser som utvalget har gjort av praksis, ser det ut til at «arbeidstaker» blir tolket på samme måte i folketrygdlovens forskjellige kapitler, med unntak av kapittel 4 om stønad ved arbeidsløse. Dette kapitlet administreres ikke av Sosialdepartementet og Rikstrygdeverket, men av Kommunal- og arbeidsdepartementet og Arbeidsdirektoratet.

Kommunal- og arbeidsdepartementet oppnevnte i mars 1976 et utvalg som skulle vurdere visse yrkesgruppers forhold til kapittel 4 (bestemmelser om stønad ved arbeidsløse) og kapittel 16 (avgiftsbestemmelsene). Dette gjaldt bygningshåndverkere, tømmerkjørere, bygdesnekkere o.l. Bakgrunnen for oppnevningen av utvalget var at en etter kapittel 4 vurderte mange personer i disse yrkesgruppene som personer med inntekt fra tjenesteforhold, samtidig som skattemyndighetene anså dem som selvstendig næringsdrivende etter loven om merverdiavgift, og da også etter avgiftsbestemmelsene i folketrygdloven kapittel 16.

Arbeidstakerbegrepet grenser mot begrepet oppdragstaker, se merknadene til utkastets § 3-23. Begge begrepene omfatter personer som mottar lønn eller annen godtgjørelse for arbeid uten å være selvstendig næringsdrivende. En arbeidstaker mottar lønn for sitt arbeid, og noen ganger annen godtgjørelse. En oppdragsmottaker får ikke lønn for sitt arbeid, men vederlag eller godtgjørelse.

En arbeidstaker arbeider i en arbeidsgivers tjeneste. Det foreligger et arbeidsforhold. En oppdragstaker er sin egen sjef (arbeidsherre), og utfører oppdrag for andre.

Om en person skal anses for å utføre arbeid i eller utenfor tjeneste, beror på en helhetsvurdering der det i praksis blant annet legges vekt på:

- om det foreligger en arbeidsavtale,
- om vedkommende har stilt sin arbeidskraft til disposisjon for en annen person (arbeidsgiveren),
- om vedkommende er underlagt en annen persons (arbeidsgiverens) instruksjonsmyndighet og tilsyn,
- om vedkommende har plikt til å utføre arbeidet personlig,
- om vedkommende benytter en annen persons (arbeidsgiverens) redskaper, materialer og lokaler,
- om det er avtalt at godtgjørelsen skal utbetales med jevne mellomrom,
- om en annen person (arbeidsgiveren) har risikoen for arbeidets kvalitet.

Vi viser i denne forbindelse til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom 11-00 nr. 1 (4/86) om praksis i yrkesskadesaker. De momenter som

det legges vekt på i praksis ved avgrensningen mellom arbeidstaker og oppdragstaker, er gjengitt i merknadene til utkastets § 3-23 om oppdragstaker.

I utgangspunktet legges det vekt på de samme momenter i forhold til de forskjellige lovbestemmelsene der arbeidstakerbegrepet er av betydning, men tolkningsresultatet kan likevel bli forskjellig, da hensynene bak de ulike bestemmelsene er forskjellige.

I forhold til folketrygdloven medfører det for eksempel visse særrettigheter dersom en blir ansett som arbeidstaker. I erstatningsretten, derimot, har tolkningsresultatet betydning for om det foreligger erstatningsansvar for en eventuell arbeidsgiver.

Utvalgets forslag

Trygdlovutvalget anser det som hensiktsmessig å ha et ensartet innhold i arbeidstakerbegrepet i alle bestemmelser i folketrygdloven som viser til et arbeidstakerbegrep.

Utvalget foreslår at det innhold i begrepet som har vært lagt til grunn for praksis i sykepenge- og yrkesskadesaker, skal legges til grunn i den nye folketrygdloven. Det gjelder også utkastets kapittel 6 om dagpenger ved arbeidsløshet.

Utkastets første ledd har en definisjon av arbeidstakerbegrepet. Med arbeidstaker skal forstås enhver som arbeider i en annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse. Forslaget tilsvare stort sett formuleringene i folketrygdloven § 1-2 nr. 1 bokstav a, som går ut på at trygdet er den som «arbeider i annens tjeneste her i riket for lønn eller annen godtgjørelse som nevnt i § 6-4».

Utvalget har presisert at det er et vilkår at en får lønn eller annen godtgjørelse for å kunne anses som arbeidstaker i folketrygdlovens forstand. Dette vilkåret gjelder også i dag, og innebærer at frivillige medhjelpere, f.eks. personer i Røde Kors Hjelpekorps, ikke er arbeidstakere i lovens forstand.

Utvalget har vurdert om en skal ta med i definisjonen at det kreves at vedkommende har inntekt som er pensjonsgivende. Dette vilkåret er satt flere steder i folketrygdloven i dag, f.eks. i § 11-1 nr. 1 bokstav a. Her tales det om «arbeidstaker som har pensjonsgivende inntekt som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 1». Utvalget mener imidlertid at vilkåret om pensjonsgivende inntekt ikke bør inngå i definisjonen av arbeidstaker. Bestemmelser om vilkår om pensjonsgivende inntekt for å kunne omfattes av personkretsen for en ytelse eller for å få rett til en bestemt ytelse, bør tas inn i de enkelte stønadskapitlene. Av informasjonshensyn er det viktig at det går klart fram av loven når vilkåret om pensjonsgivende inntekt gjelder.

I utkastets andre ledd har vi nevnt de viktigste momenter som det skal legges vekt på ved vurderingen av om en person er arbeidstaker. Oppregningen er ikke uttømmende. Forslaget svarer til praksis i dag.

Utkastets § 3-23 Oppdragstaker

Med oppdragstaker menes enhver som utfører arbeid utenfor tjeneste (oppdrag) mot vederlag, men uten å være selvstendig næringsdrivende (se § 3-24).

Merknader

Bestemmelsen er ny. Begrepet oppdragstaker er ikke definert i loven i dag. Uttrykket «oppdragstaker» brukes bare ett sted i loven, i § 3-18 A om sykepenger til oppdragstakere.

Gjeldende rett

I det gjeldende regelverk har det å være oppdragstaker betydning i følgende relasjoner:

- Kapittel 1 - omfang. Oppdragstakere er i utgangspunktet medlemmer i trygden bare dersom de er bosatt i Norge. Arbeidstakere er derimot medlemmer som arbeidstakere her, se § 1-2 første ledd bokstav a.
- Kapittel 3 - sykepenger. I § 3-4 bokstav c og § 3-18 A er det særskilte bestemmelser om sykepenger til oppdragstakere.
- Kapittel 6 - pensjospoeng. Bestemmelsene i § 6-4 første ledd nr. 1 omhandler fastsetting av pensjonsgivende inntekt for oppdragstakere og arbeidstakere. Disse reglene er forskjellige fra de reglene som gjelder for selvstendig næringsdrivende.
- Kapittel 11 - yrkesskade. Oppdragstakere faller utenfor arbeidstakerbegrepet og begrepet selvstendig næringsdrivende. Arbeidstakere er pliktig yrkesskadedekket, se lovens § 11-1 nr. 1 bokstav a. Lovens § 11-3 har en bestemmelse om frivillig trygd for selvstendig næringsdrivende. Etter loven har oppdragstakere ikke adgang til å tegne frivillig trygd. Grunnen er at disse personene tidligere ikke utgjorde en særskilt gruppe. Tidligere ble de ansett for å være enten arbeidstakere eller selvstendige næringsdrivende. Etter praksis har trygdeataten vært liberal og gitt mange oppdragstakere adgang til å tegne frivillig trygd på linje med selvstendig næringsdrivende. Se merknaene til utkastets § 17-9 om frivillig yrkesskadetrygd for selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere.
- Kapittel 16 - avgift. Det skal betales arbeidsgiveravgift både for lønn til arbeidstakere og for vederlag til oppdragstakere, men ikke for vederlag til selvstendig næringsdrivende, se folketrygdloven § 16-3. Trygdeavgiften er forskjellig for arbeidstakere og opp-

dragstakere på den ene siden og for selvstendig næringsdrivende på den andre siden.

Nærmere om begrepet oppdragstaker

Oppdragstakere står i en mellomstilling mellom arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende. Oppdragstakere har fellestrekk med begge disse to gruppene.

Både oppdragstakere og arbeidstakere regnes som lønsmottakere av skattemyndighetene - de er ikke selvstendig næringsdrivende. Arbeidstakere og oppdragstakere behandles således likt når det gjelder fastsetting av pensjonsgivende inntekt og trygdeavgift. Skattemyndighetene sonrer mellom inntekt i og utenfor næring. De sonrer ikke mellom lønn og godtgjørelse i tjenesteforhold på den ene siden og vederlag og godtgjørelse utenfor tjenesteforhold på den andre siden.

Både oppdragstakere og selvstendig næringsdrivende utfører oppdrag utenfor tjeneste, dvs. de er sin egen arbeidsher/sjef. De utfører arbeidet for egen regning og risiko, og er ikke underlagt en arbeidsgivers instruksjonsmyndighet.

Forskjellen mellom oppdragstakere og selvstendig næringsdrivende er at den sistnevnte gruppen utøver virksomhet av en noe varig karakter og av et visst omfang. Dette er kriteriene på at det foreligger «næring» i skattelovens forstand. Vi viser for øvrig til merknaene til utkastets § 3-24 om selvstendig næringsdrivende.

Når det avgjøres at en person skal regnes om oppdragstaker og ikke som arbeidstaker, legges det i praksis vekt på

- at arbeidet/oppdraget utføres for egen regning og risiko,
- at vedkommende har påtatt seg å utføre et bestemt oppdrag,
- at vedkommende helt eller delvis kan overlate til andre å utføre arbeid i forbindelse med oppdraget,
- at vedkommende benytter egne redskaper og materialer,
- at vedkommende utfører oppdrag for flere personer,
- at vederlaget skal dekke både fortjeneste og utgifter,
- at vedkommende ikke er underlagt en annens instruksjonsmyndighet.

Når det avgjøres at en person skal regnes som oppdragstaker og ikke som selvstendig næringsdrivende, legges det vekt på

- at vedkommende ikke har til hensikt å drive en vedvarende virksomhet,
- at oppdragene er enkeltstående og kortvarige,
- at oppdragene er tilfeldige,

- at vedkommende anses som lønsmottaker av skattemyndighetene.

Disse momentene er nevnt i Rikstrygdeverkets rundskriv Kom 11-00 nr. 4/86 om yrkes-skader, side 20 og 36.

Utvalgets forslag

Utkastet har en definisjon av begrepet oppdragstaker. Med oppdragstaker skal forstås den som uten å være selvstendig næringsdrivende utfører arbeid eller oppdrag utenfor tjeneste mot vederlag. Bestemmelsen svarer til praksis i dag.

Utvalget har brukt formuleringen «mot vederlag», da vi mener at «vederlag» passer best for å angi de honorarene som en oppdragstaker mottar. Betegnelsen «lønn» bør forbeholdes arbeidstakere. Betegnelsen «godtgjørelse» brukes ofte om lønn som ikke utbetales som pengebeløp. Videre brukes denne betegnelsen ofte om fordeler som utbetales til en arbeidstaker i tillegg til vanlig lønn, f.eks. bilgodtgjørelse. Utvalget mener det er en forenkling å innføre betegnelsen «vederlag» for alle honorarer som en oppdragstaker mottar.

Utvalget har vurdert om det er hensiktsmessig å ta inn i denne paragrafen lister over momenter som det skal legges vekt på ved avgjørelsen av om en person skal regnes som oppdragstaker og ikke som selvstendig næringsdrivende eller arbeidstaker. Slike momenter vil imidlertid bare være antitesene av de momenter som taler for at en person er arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende. I utkastets §§ 3-22 og 3-24 har vi foreslått at slike momenter blir tatt inn i lovteksten. Det skulle derfor være unødvendig å ta inn antitesene i utkastet her.

Begrepet oppdragstaker er omhandlet i en del andre paragrafer i lovutkastet:

- a) i utkastets § 3-3 bokstav b om pensjonsgivende inntekt for oppdragstakere,
- b) i utkastets §§ 4-33 og 4-34 om sykepenger til oppdragstakere,
- c) i utkastets § 4-35 om sykepenger til medlemmer som har inntekt både som arbeidstakere og som oppdragstakere,
- d) i utkastets § 4-37 om sykepenger til medlemmer som har inntekt både som selvstendig næringsdrivende og som oppdragstakere,
- e) i utkastets § 17-9 om frivillig yrkesskade-trygd for oppdragstakere.

Se utkastets § 22-2 om arbeidsgiveravgift for oppdragstakere og § 24-2 om arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret.

Utkastets § 3-24 Selvstendig næringsdrivende

Med selvstendig næringsdrivende menes enhver som for egen regning og risiko driver en

vedvarende virksomhet som er egnet til å gi nettoinntekt.

Ved avgjørelsen av om en person skal regnes som selvstendig næringsdrivende, legges det vekt på

- om virksomheten har et visst omfang,
- om vedkommende har ansvaret for resultatet av virksomheten,
- om vedkommende har arbeidstakere i sin tjeneste eller nytter oppdragstakere,
- om vedkommende driver virksomheten fra et fast forretningssted (kontor, verksted e.l.),
- om vedkommende tar den økonomiske risikoen for virksomheten,
- om vedkommende bruker egne driftsmidler.

Som selvstendig næringsdrivende anses en innehaver av et ansvarlig enmannsforetak og et ansvarlig medlem av et selskap med personlig solidarisk ansvar, et kommandittselskap eller et stille selskap.

Merknader

Paragrafen er ny. Begrepet selvstendig næringsdrivende er ikke definert i den gjeldende lov.

Gjeldende rett

Uttrykkene «selvstendig næringsdrivende» og «selvstendig næringsvirksomhet» brukes flere steder i den gjeldende folketrygdlov. Begrepet selvstendig næringsdrivende er ikke definert i loven. Det har en sentral plass i folketrygdordningen når det gjelder:

- beregning av inntektsgrunnlaget for sykepenger til selvstendig næringsdrivende, se lovens § 3-4 første ledd b,
- fra hvilket tidspunkt rett til sykepenger inntrer, se § 3-10 andre ledd,
- i hvilken utstrekning inntekt for selvstendig næringsdrivende skal kunne gi rett til dagpenger ved arbeidsløshet, se § 4-3 nr. 4,
- pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende, se lovens § 6-4 første ledd nr. 2,
- avgiftsatsen for beregning av trygdeavgift for selvstendig næringsdrivende, se lovens § 16-2 nr. 2 andre ledd,
- arbeidsgiveravgift av utbetalinger til selvstendig næringsdrivende, se § 16-3 første ledd andre punktum.

Av det som er nevnt ovenfor, går det fram at grensdragingen mellom i og utenfor næringsvirksomhet har betydning i flere relasjoner i folketrygdloven.

Når det gjelder finansieringen av folketrygden, har sontringen mellom i og utenfor næringsbetydning for plikten til å svare arbeidsgiveravgift og for beregningsgrunnlaget for trygdeavgiften og avgiftssatsens størrelse.

Begrepet selvstendig næringsdrivende brukes for øvrig som et nøkkelbegrep og en

grunnleggende avgrensning i en rekke bestemmelser i næringslovgivningen. De forskjellige bestemmelsene bruker ulike uttrykk som «næring», «virksomhet», «næringsvirksomhet», «næringsdrivende», uten at det kan påvises noen grunn til forskjellig uttrykksmåte.

Grensedragingen mellom inntekt i og utenfor næring har betydning i en rekke relasjoner i skatteretten. Som eksempler kan nevnes bestemmelsene i skatteloven § 18 om skattestedet, § 44 første ledd bokstav g nr. 1 om det standardiserte minstefradraget for utgifter knyttet til lønnsinntekten og § 44 A-9 om negativ saldo (avskrivningsreglene), ligningsloven § 6-2 nr. 1 bokstav a om lønnsoppgaveplikten, og skattebetalingsloven § 5 nr. 1 om plikten til å foreta forskottstrekk.

Grensen mellom i og utenfor næring har også avgjørende betydning i relasjon til plikten til å betale merverdiavgift. Det er bare selvstendig næringsdrivende som er avgiftspliktige, og som har rett og plikt til å la seg registrere i avgiftsmanntallet. Se lov 19. juni 1969 nr. 66 (merverdiavgiftsloven) §§ 10, 27 og 28.

For øvrig er begrepet nevnt i blant annet lov 8. februar 1980 nr. 2 om pant § 3-5 og lov 21. juni 1985 nr. 78 om registrering av foretak § 2-1 nr. 2, 3 og 4.

Næringsvirksomhet er i juridisk litteratur omtalt som «aktivitet med økonomisk karakter utøvet av den skattepliktige selv eller av andre som må likestilles med ham», se Magnus Aarbakke: «Skatt på inntekt» 1987, side 144 f.

De alminnelige kravene er at det må foreligge en økonomisk aktivitet av et visst omfang og en viss varighet. Disse kriteriene har først og fremst betydning når det gjelder grensen mellom hobby og næringsvirksomhet.

Avgrensningen mot hobby er i skatterettslig teori også beskrevet som skillet mellom inntektsverv og forbruk. Kravet om økonomisk karakter anses oppfylt når aktiviteten objektivt sett er egnet til å gi utøveren en nettoinntekt på sikt.

Det foreligger i dag ingen uttømmende og entydig definisjon av begrepet selvstendig næringsvirksomhet. I skatteretten må spørsmålet avgjøres på grunnlag av en totalvurdering av en rekke momenter.

To høyesterettsdommer som gjelder folketrygdbestemmelsene og bestemmelsene om forskottstrekk, gir visse veiledende momenter, nemlig den såkalte Hybo-dommen gjengitt i Rt. 1973, side 1136, og EMI-dommen gjengitt i Rt. 1985, side 644.

Hybo-dommen gjaldt plikten til å svare arbeidsgiveravgift og til å foreta forskottstrekk

for årene fra 1967 til 1969. Høyesterett opphevet Oslo ligningsnemnds vedtak om at Hybelboernes Forening for årene 1967, 1968 og 1969 var pliktig til å svare arbeidsgiveravgift av sine utbetalinger til orkestre. Videre slo Høyesterett fast at Hybo ikke var pliktig til å foreta forskottstrekk av utbetalinger til orkestre i 1967, 1968 og 1969.

Hybelboernes forening (Hybo) hadde engasjert danseorkestre til å spille på foreningens tilstelninger. Medlemmene av orkestrene hadde sin hovedbeskjeftigelse på annet hold og spilte om kveldene. De kunne ha opp til 100 arrangementer pr. år, herav opptil 40 for Hybo. Musikerne eide selv sine instrumenter, og disse var til dels ganske dyre. Godtgjørelse ble utbetalt i en rund sum pr. tilstelning. Orkesterets medlemmer fordelte selv beløpet seg imellom.

Før en lovendring i 1972 gjaldt plikten til å svare arbeidsgiveravgift bare for lønn utbetalt i tjenesteforhold, dvs. lønn utbetalt til arbeidstakere. Når det dreide seg om plikten til å betale arbeidsgiveravgift, var altså spørsmålet om musikerne som spilte på Hybo skulle anses for å være arbeidstakere (personer i Hybos tjeneste), eller om de skulle anses som enten oppdragstakere eller selvstendig næringsdrivende.

Men når det dreide seg om plikten til å foreta forskottstrekk, var spørsmålet om musikerne kunne anses som selvstendig næringsdrivende, eller om de måtte anses som enten oppdragstakere eller arbeidstakere. Etter Kronprinsregentens resolusjon den 8. juni 1956 forelå det plikt til å trekke forskottsskatt både av lønn til arbeidstakere og av godtgjørelse til oppdragstakere.

Høyesterett kom til at musikerne drev selvstendig næringsvirksomhet. Retten la vekt på (se side 1141) at gruppene som spilte drev en *vedvarende, langvarig og regelmessig virksomhet, rettet mot økonomisk vinning*.

EMI-dommen gjaldt også musikere. Spørsmålet var om et plateselskap (EMI) pliktet å svare arbeidsgiveravgift av godtgjørelse til artister for innspilling av plater, bånd m.m.

Saken gjaldt plikt til å betale arbeidsgiveravgift for årene 1976, 1977 og 1978, altså etter lovendringen i 1972. Denne saken dreide seg altså om sontringen mellom inntekt i næringsvirksomhet og inntekt utenfor næringsvirksomhet (dvs. inntekt som oppdragstaker eller som arbeidstaker.)

Høyesterett stadfestet lagmannsrettens dom, som gikk ut på at godtgjørelsene som ble utbetalt til artistene, var innberetningspliktige etter skatteloven § 65 a, og at det skulle beregnes arbeidsgiveravgift etter folketrygdloven § 16-3.

Plateselskapet hevdet at artistene måtte anses som selvstendig næringsdrivende, fordi de ytte en betydelig innsats forut for og etter selve plateinnspillingen og faktisk hadde en selvstendig stilling i forhold til selskapet. Høyesterett kom imidlertid til at det ikke forelå selvstendig næringsvirksomhet for artistene.

Høyesterett drøftet om det dreide seg om «arbeidsleie» eller næringsvirksomhet. Konklusjonen i dommen er: «Etter en samlet vurdering er jeg kommet til at vederlaget til artisten etter kontrakten er godtgjørelse for utført arbeid.»

I Hybo-dommen går det fram at det ikke er avgjørende at vedkommende har sin hovedbeskjeftigelse på annet hold. Bibeskjeftigelsen kan likevel være næringsvirksomhet. Videre er den økonomiske risiko viktig. I Hybo-dommen ble det lagt vekt på at musikerne selv holdt sine kostbare instrumenter.

Ansvar for resultatet er et sentralt moment. I denne sammenhengen kommer det inn i bildet hvor selvstendig oppdragstakeren står. I Hybo-dommen er det framhevet at orkestrene selv valgte repertoaret. Det er lagt særlig vekt på at orkestrene hadde rett til selv å sette inn vikarer etter behov. Dette gav forholdet et sterkt preg av «kjøp av musikkprestasjoner». I EMI-dommen er det understreket at artisten var underlagt selskapets styringsrett og instruksjonsmyndighet, og at artisten ikke kunne oppfylle avtalen ved å stille vikar.

Betalingsordningen har også betydning. I Hybo-dommen er det tillagt vekt at godtgjørelsen ble betalt i en rund sum pr. tilstelning og deretter fordelt mellom orkestermedlemmene. I EMI-saken hadde plateselskapet framhevet at artistene skulle få sin godtgjørelse i form av royalty av plateselskapet. Dette gav artistene en økonomisk risiko som er typisk for næringsdrivende. Dessuten er dette momentet tillagt stor betydning i regelverket for forfattere. Men Høyesterett uttaler at en ikke kan trekke noen slutning av dette. I EMI-dommen er ikke betalingsordningen noe avgjørende moment i den totale vurderingen.

Antallet oppdragsgivere er et moment av betydning. I Hybo-dommen er det framhevet at selv om orkestrene hadde nokså langsiktige avtaler med Hybo, utgjorde oppdrag for andre oppdragsgivere over halvparten av engasjementene for de orkestre som hadde vært mest benyttet av Hybo.

De momenter som i praksis er tillagt betydning ved vurderingen av spørsmålet om det foreligger næringsvirksomhet, kan oppsummeres slik:

- om virksomheten drives i eget navn,
- om virksomheten drives for egen regning og risiko og med erverv for øye,

- om arbeidet har karakter av *vedvarende virksomhet*,
- om skattyteren har påtatt seg utførelsen av et bestemt *arbeidsresultat*,
- om virksomheten drives fra et *fast forretningssted* eller med annen form for kundeekspedisjon,
- om det nyttes *driftsmidler som er særlig kostbare* i anskaffelse eller drift,
- om skattyteren holder *materialer*,
- om skattyteren nytter *leid hjelp eller egne ansatte*,
- om virksomheten er skatteyterens *eneste erverv eller hovedverv* (eller bierverv),
- om vederlaget er fastsatt ved *anbud eller pr. enhet*,
- om skatteyteren er registrert i fylksskattekontorets *merverdiavgiftsmanntall*.

Ingen av disse momentene er avgjørende i den ene eller den andre retning for spørsmålet om det foreligger selvstendig næringsvirksomhet i *skatterettens forstand*. Men om ingen av disse momentene foreligger, vil det neppe være tale om selvstendig næringsvirksomhet.

På grunnlag av disse hovedsynspunktene har det i administrativ praksis utviklet seg et stort kasuistisk materiale. Det er kommet til uttrykk gjennom en rekke konkrete uttalelser i «Lignings-ABC», 1987, side 262, i Tove Friis-Pettersen, Ketil Harbek, Jan Grønnerud og Petter Lossius: «Skattebetalingsloven med kommentar», 1988, side 58 f. og i S. Fager-næs: «Håndbok i skatterett og ligning», 1989, side 652 f.

I uttalelser fra Skattedirektoratet er det gitt uttrykk for at en i *bygge- og anleggsfagene* legger noe større vekt på spørsmålet om oppdragsmottakeren har sin hovedbeskjeftigelse på annet hold.

Personer som i sitt hovedyrke er arbeidstakere, blir i alminnelighet ikke ansett som selvstendig næringsdrivende når det gjelder arbeid som de påtar seg i fritiden eller i en kortere tid da de ikke har noen fast arbeidsgiver. Dette gjelder særlig når hovedbeskjeftigelsen er i samme bransje. Disse personene blir da ansett for å være oppdragstakere når det ikke foreligger et tjenesteforhold, når tilknytningen til hovedyrket er stor, og når virksomheten er for liten i omfang til å bli godkjent som selvstendig næringsvirksomhet.

Etter folketrygdloven § 6-4 sjette ledd har Kongen fullmakt til å gi forskrifter om hva som skal regnes som pensjonsgivende inntekt. Bestemmelsen oppfattes slik at den også gir hjemmel til å gi forskrifter om grensen mellom inntekt i og inntekt utenfor næring. For tiden er det gitt slike regler for forfattere, for personer som arbeider med transport av skogsvirke, og for lottfiskere.

For forfattere er det gitt to sett forskrifter om beregning av pensjonsgivende inntekt:

Etter forskrifter av 14. desember 1972 skal godtgjørelse til forfattere av avisartikler, kronikker o.l. regnes som lønnsinntekt, dvs. inntekt for arbeidstaker eller oppdragstaker. Forfattere får som regel betaling pr. side. Det er altså uten betydning for forfatternes økonomiske resultat om avisen, tidsskriftet e.l. kommer i stort eller lite opplag.

Etter forskrifter av 16. november 1979 skal inntekt fra forlag til forfatter eller oversetter regnes som næringsinntekt dersom vederlaget gis i form av royalty. Forfatteren får da betaling etter hvor mange bøker han selger, og dermed har han en økonomisk risiko.

Når det gjelder vederlag for transport av skogsvirke, må to vilkår være oppfylt for at inntekten skal anses som næringsinntekt, se forskrifter av 31. juli 1973.

For det første må det dreie seg om transport med egen hest eller traktor. For det andre må det foreligge plikt til å betale merverdiavgift av vederlagene. I slike tilfeller er derfor merverdiavgiftslovens næringsbegrep sentralt. Det er imidlertid avgiftsplikten og ikke registreringen i avgiftsmanntallet som er avgjørende.

Etter forskrifter av 28. mai 1968 skal *fast hyre* som utbetales til deltakere i fiske i tillegg til lott eller part, regnes som næringsinntekt av fiske. I skattereglenes forstand blir derfor de fleste fiskere å anse som selvstendig næringsdrivende selv om de er mer å sammenligne med ordinære lønntakere med hensyn til arbeidsforholdene.

Begrepet næringsvirksomhet har ikke fullt ut samme innhold i de forskjellige lovbestemmelsene. Selv innenfor skatteloven er det antatt at begrepet må tolkes forskjellig de enkelte bestemmelser. Som eksempel kan nevnes virksomhetsbegrepet i § 42 første ledd og begrepet økonomisk virksomhet i samband med bortleie av fast eiendom i § 26 første ledd bokstav k andre avsnitt. Antakelig må ordet «virksomhet» i de to bestemmelsene forstås forskjellig.

Når det gjelder næringsbegrepet i merverdiavgiftsloven, vil det i prinsippet bli lagt stor vekt på hvordan det enkelte tilfellet blir vurdert i forhold til reglene om inntektsskatten og folketrygdavgiften. Se Thor Refsland: «Innføring i merverdiavgiften», 1987, side 20. I kommentarutgaven til merverdiavgiftsloven viser Refsland blant annet til hva Magnus Aarbakke uttaler om næringsbegrepet i «Skatt på inntekt», se Thor Refsland: «Merverdiavgiftsloven med kommentarer, Del I», 1985, side 81.

I merverdiavgiftssystemet har imidlertid

selve næringsbegrepet en noe underordnet betydning. Det er først og fremst visse objektive vilkår som er avgjørende for avgiftsplikten. Det sentrale er at det foreligger omsetning av varer eller avgiftspliktige tjenester, og at omsetningen er på minst 12 000 kroner i løpet av året.

Flere typer tjenester er ikke avgiftspliktige etter merverdiavgiftsloven. Dette gjelder for eksempel advokat-, lege-, og tannlegevirksomhet.

Den som er registrert i merverdiavgiftsmanntallet, har plikt til å oppkreve merverdiavgift for enhver avgiftspliktig tjeneste vedkommende yter. Det er uten betydning om oppdragene er ledd i næringsvirksomhet i skattemessig forstand.

Det er ingen løpende kontroll med om den som står registrert i avgiftsmanntallet, faktisk driver næringsvirksomhet. Man skal ellers ikke slettes av manntallet før omsetningen har vært under 12 000 kroner pr. år i to kalenderår, eller virksomheten er opphørt.

De forskjellige formål bak de ulike reglene kan føre til at begrepet næringsvirksomhet tolkes forskjellig. Siktemålet med merverdiavgiften er å skaffe inntekter til staten. Klassifiseringen av næringsdrivende får her betydning for om det overhodet skal svares avgift. Dette kan føre til at næringsbegrepet favner relativt vidt når det gjelder merverdiavgiften.

På denne bakgrunn kan det ikke uten videre tillegges vekt i forhold til skattereglene om skattyteren er registrert i merverdiavgiftsmanntallet. Se Ole Gjems-Onstad: «Begrepet næringsdrivende i relasjon til merverdiavgiftsloven» i Avgifts-nytt nr. 6-7, side 153, og i Lignings-ABC, 1987, side 262.

For di næringsbegrepet ikke er sammenfallende i skatte- og avgiftsretten, kan den situasjon oppstå at det skal svares både arbeidsgiveravgift og merverdiavgift av samme tjenester. Se artikkel av Ole Gjems-Onstad i «Skatterett» nr. 4, 1988, side 407. Det kan også forekomme at det skal foretas forskottstrekk hos oppdragstakere som etter merverdiavgiftsreglene anses som næringsdrivende. Se Thor Refsland: «Merverdiavgiftsloven med kommentarer, Del I», 1985, side 83 f. Refsland nevner for eksempel at post- og proviantførere anses som selvstendig næringsdrivende i forhold til plikten til å betale merverdiavgift, selv om det trekkes forskottsskatt av deres godtgjørelser. Dette er personer som med egne fartøyer transporterer post og proviant m.m. til fyrene.

Da reglene om fellesinnkreving av skatt og trygdeavgifter ble innført i 1967, var det et siktemål at reglene best mulig skulle tilpasses skattemyndighetenes arbeid i det eksisterende

innfordringssystemet. Fordi det er skatteetaten som administrerer reglene om trygdeavgift, arbeidsgiveravgift og pensjonsgivende inntekt (dvs. kapitlene 6, 16 og 17 i folketrygdloven), tolkes begrepet næringsvirksomhet slik skatteetaten ellers oppfatter begrepet.

Som nevnt ovenfor vil det i forhold til reglene om bruttoskattene være av vesentlig betydning for den enkelte skattyter om vedkommende blir å anse som selvstendig næringsdrivende eller ikke. Ved beregning av pensjonsgivende næringsinntekt gis det nemlig fradrag for utgifter til opptjening av inntekten, mens slike utgifter ikke kommer til fradrag for oppdragstakere og arbeidstakere.

Når det gjelder trygdeavgiften og arbeidsgiveravgiften, kan skatterettens næringsbegrep legges til grunn ved grensdragingen. Folketrygdloven stiller imidlertid et strengere krav til aktivitet enn skatteloven. Dette forhold medfører at næringsbegrepet i folketrygdloven ikke fullt ut er sammenfallende med begrepet i skatteloven. Som eksempel kan nevnes at inntekt fra et kommandittselskap eller et ansvarlig selskap skattemessig betraktes som næringsinntekt for den enkelte deltaker, forutsatt at selskapet driver næringsvirksomhet. Dette innebærer at også passive deltakere i slike selskaper kan få status som næringsdrivende blant annet etter distriktsskatteloven og fondsavsetningsloven av 1962.

I folketrygdloven § 6-4 første ledd nr. 2 første avsnitt om pensjonsgivende næringsinntekt stilles det et krav om at ansvarlige deltakere i ansvarlige selskap, kommandittselskap m.m. «personlig deltar i driften». Dette innebærer at passive deltakere i et slikt selskap ikke kan regne inntekt fra selskapet som pensjonsgivende næringsinntekt og heller ikke kan trekke fra underskudd fra selskapet ved beregningen av den pensjonsgivende inntekten.

Reglene om pensjonsgivende næringsinntekt gjelder bare ansvarlige deltakere i virksomheten. Dette innebærer at det i kommandittselskap bare er komplementarer som personlig deltar i driften, som kan regne inntekten som pensjonsgivende næringsinntekt. I skatteretten derimot har også kommanditister, som har begrenset ansvar, status som næringsdrivende i relasjon til for eksempel reglene om fondsavsetninger.

Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv om stønad ved yrkesskade, Kom 11-00 nr. 1 (4/86), side 36, legges det ved vurderingen av om en person skal anses som selvstendig næringsdrivende, bl.a. vekt på

- om virksomheten har en viss vedvarende karakter,
- om virksomheten har et visst omfang,

- om vedkommende benytter leid hjelp som han selv lønner,
 - om virksomheten drives fra et fast forretningssted (kontor, verksted m.v.),
 - om vedkommende er registrert i merverdiavgiftsregisteret eller for øvrig er pliktig til å betale merverdiavgift, se lov 19. juni 1969 om merverdiavgift § 10,
 - om vedkommende etter skatteloven anses som næringsdrivende, se skatteloven § 45.
- Rikstrygdeverket sier ellers i dette rundskrivet, på side 36, følgende:

«Skattemyndighetenes avgjørelser i enkelt saker er i prinsippet veiledende. Likevel skal en person betraktes som selvstendig næringsdrivende når skattemyndighetene har bestemt at den virksomheten vedkommende driver er selvstendig næring.»

Det sies imidlertid intet om det er begrepet selvstendig næringsdrivende i skattesammenheng eller avgiftssammenheng som skal legges til grunn i trygdesaker. Da næringsbegrepet har forskjellig innhold i skattesammenheng og i avgiftssammenheng, gir rundskrivet en uklar veiledning her.

Etter praksis i sykepengesaker legger trygdeetaten til grunn skattemyndighetenes avgjørelse av om en person er selvstendig næringsdrivende eller ikke. I yrkesskadesaker, derimot, avgjør trygdeetaten dette spørsmålet på selvstendig grunnlag, men følger stort sett skattemyndighetenes vurderinger.

For at trygdeetaten skal anse en person som selvstendig næringsdrivende og ikke som oppdragstaker, kreves det at virksomheten må være av en viss varighet. Det er imidlertid ikke nødvendig at virksomheten faktisk blir drevet i lengre tid, såfremt vedkommende har tatt sikte på en varig virksomhet. Dette gjelder selv om virksomheten av en eller annen grunn opphører etter kort tid. Også sesongbetont virksomhet kan være næringsvirksomhet, f. eks. fiske som foregår i bestemte perioder. Betydningen av kravet om varighet er først og fremst at enkeltstående forretningsforetak og mer tilfeldige og kortvarige foretak ikke kan anses som næring.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd har en definisjon av begrepet selvstendig næringsdrivende. Denne definisjonen bygger på de definisjoner som brukes i praksis. Utvalget har ikke ment å gjøre noen endring i gjeldende rett her, bortsett fra at vi forutsetter at tolkningspraksis etter utkastets kapittel 6 om dagpenger under arbeidsløshet blir endret slik at en får en ensartet praksis i hele folketrygdloven.

I utkastets andre ledd har utvalget satt opp

en del momenter som skal være retningsgivende for avgjørelsen av hvem som faller inn under begrepet selvstendig næringsdrivende i motsetning til begrepet oppdragstaker, se merknadene til utkastets § 3-23. Selvstendig næringsdrivende grenser mot oppdragstakere. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

Utvalget forutsetter at trygdeetaten avgjør alle spørsmål som er av betydning når det skal tas stilling til om det foreligger rett til stønad etter folketrygdloven, herunder etter særbestemmelsene om yrkesskadedekning. Skatteetaten avgjør alle spørsmål som er av betydning for plikten til å betale avgifter til trygden. Arbeidskraftmyndighetene avgjør de spørsmål som er av betydning for retten til dagpenger under arbeidsløshet.

Vi forutsetter at praksis etter den nye folketrygdloven blir ensartet. Dette er nødvendig for å få sammenheng mellom avgiftsplikt og trygderettigheter. Arbeidstakere har bedre rettigheter enn oppdragstakere og især selvstendig næringsdrivende når det gjelder sykepenger, fødselspenger, dagpenger under arbeidsløshet og yrkesskadedekning. På den andre siden er trygdeavgiftene for arbeidstakere sammen med arbeidsgiveravgiften av deres lønn høyere enn trygdeavgiften for selvstendig næringsdrivende.

I utkastets tredje ledd er det presisert at den selvstendig næringsdrivende må være «ansvarlig medlem». Dette er i samsvar med gjeldende rett. På dette punktet avviker tryg-

delovgivningen fra skattelovgivningen, se ovenfor i merknadene til gjeldende rett.

Vilkåret om at den selvstendig næringsdrivende skal delta personlig i driften, går fram av utkastets § 3-4 første ledd. Dette er et vilkår for at vedkommende skal få sin inntekt regnet som pensjonsgivende inntekt. Hvis den selvstendig næringsdrivende ikke deltar personlig i driften, vil inntekten være en kapitalinntekt som ikke bør gi grunnlag for rett til en trygdeytelse som skal erstatte tap av arbeidsinntekt eller tap av forsørger - sykepenge, fødselspenger, dagpenger under arbeidsløshet, overgangsstønad eller pensjon.

Begrepet selvstendig næringsdrivende er omhandlet i en del andre paragrafer i lovutkastet:

- a) i utkastets § 3-3 bokstav c og § 3-4 om pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende,
- b) i utkastets §§ 4-29 til 4-32 om sykepenge til selvstendig næringsdrivende,
- c) i utkastets § 4-36 om sykepenge til medlemmer som har inntekt både som arbeidstakere og som selvstendig næringsdrivende,
- d) i utkastets § 4-37 om sykepenge til medlemmer som har inntekt både som selvstendig næringsdrivende og som oppdragstakere
- e) i utkastets § 17-9 om frivillig yrkesskade-trygd for selvstendig næringsdrivende.

KAPITTEL 4

Sykepenger

OVERSIKT

Bestemmelsene om sykepenger står i dag i folketrygdloven kapittel 3 med tilhørende forskrifter. Kapittel 3 inneholder også bestemmelser om fødselspenge, omsorgspenge ved adopsjon, sykepenge ved små barns sykdom og sykepenge ved barns funksjonshemming samt en bestemmelse om reisetilskott. I utkastet til ny folketrygdlov er bestemmelsene om sykepenge tatt inn i kapittel 4, mens bestemmelsene om fødselspenge og de øvrige ytelsene til barneomsorg er samlet i et eget kapittel. Se utkastets kapittel 5.

Bestemmelsen om reisetilskott er tatt inn i utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester, se § 13-23.

Utvalget mener det er nødvendig med deloverskrifter i sykepengekapitlet. Det er så mange spesialbestemmelser for de ulike grupper sykepengemottakere at kapitlet ville blitt svært uoversiktlig uten disse overskriftene. Overskriftene til hver paragraf måtte bli svært lange og kompliserte hvis vi ikke skulle bruke overskrifter.

Vi foreslår at de generelle bestemmelsene tas inn først i kapitlet og plasseres under overskriften «generelle bestemmelser». Deretter er bestemmelsene gruppert under overskriftene «Arbeidstakere», «Selvstendig næringsdrivende», «Oppdragstakere» og «Medlemmer med kombinerte inntekter». De øvrige bestemmelsene som det ikke er naturlig å plassere under noen av disse overskriftene, er tatt inn under andre deloverskrifter, se merkningene til utkastets § 4-1.

Under hver overskrift har vi så langt det er mulig forsøkt å gruppere bestemmelsene slik at tildelingbestemmelsene kommer først, deretter bestemmelsene om sykepengenes størrelse og til slutt opphørsbestemmelsene.

Med denne inndelingen er det blitt noen gjentakelser. For eksempel gjelder det til dels like bestemmelser for selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere. Vi mener likevel at kapitlet blir mer oversiktlig med den løsningen som er valgt, og vi unngår mange henvisninger.

Enkelte bestemmelser i den någjeldende lov har vi ikke tatt med i utkastet til nytt sykepengekapittel. Det gjelder blant annet bestemmelsene om Ankenemnda for sykepenge i

arbeidsgiverperioden i lovens § 3-9 med tilhørende forskrifter. Utvalget mener at det er mest naturlig å plassere disse bestemmelsene i kapitlene om administrasjon og saksbehandling, og vi foreslår at de blir flyttet til utkastets §§ 19-6 og 20-9.

Av forenklingshensyn foreslår utvalget at enkelte særbestemmelser skal falle bort. Dette gjelder blant annet bestemmelsen om etterslepstid for arbeidstakere som følger av lovens § 3-4 første ledd bokstav a tredje ledd. Se merknadene til utkastets § 4-14. Videre mener utvalget at det ikke lenger er behov for særbestemmelser for befal og vervet personell i forsvaret.

Historikk

Den første loven om sykeforsikring ble vedtatt den 18. september 1909. Den innførte rett til sykepenge for de lavest lønnede arbeidstakerne. Medlemskapet i sykeforsikringen var pliktig. Samtidig ble det gitt adgang for ikke-arbeidstakere med lav inntekt til å bli frivillige medlemmer. Premien til denne ordningen ble fordelt på medlemmene, arbeidsgiverne, kommunene og staten.

Loven av 1909 ble revidert og avløst av en ny lov om sykeforsikring den 6. april 1915.

Ved lov 6. juni 1930 om syketrygd ble det fastsatt trygdeplikt for alle arbeidstakere over 15 år, med visse unntak blant annet for sjømenn i utenriksfart. Ikke-arbeidstakere mellom 15 og 70 år kunne bli frivillige medlemmer. Loven gjaldt kun for personer med inntekt under et bestemt beløp.

En ny lov om syketrygd ble vedtatt den 2. mars 1956. Den innførte en obligatorisk sykepengedekning for alle arbeidstakere og for særgrupper som militærpersoner, fiskere og fangstmenn m.v., sjømenn i utenriksfart og offentlige tjenestemenn utenfor Norge. Andre ikke-arbeidstakere fikk adgang til å bli frivillige medlemmer. Loven sondret mellom medlemmer og familiemedlemmer. Hovedregelen var at den som var fylt 18 år, skulle være medlem. Arbeidstakere under 18 år med inntekt av en viss størrelse kunne også bli medlemmer med rett til sykepenge som arbeidstakere.

Ved lov 15. mars 1957 om tillegg til syketrygdloven fikk Rikstrygdeverket adgang til å

inngå overenskomst med hovedorganisasjonene for arbeidstakere og arbeidsgivere om å administrere en ordning med tilleggssykepenge for arbeidstakere. Tilleggsloven ble noe endret ved lov 9. juni 1961, og ble opphevet fra 1. juli 1978 ved sykepengereformen som er omtalt nedenfor. Før ordningen med tilleggssykepenge falt bort, sikret den en kontantstønad under sykdom som sammen med sykepengene fra folketrygden utgjorde 90 prosent av netto arbeidsinntekt (etter skatt). På dette tidspunkt var det tre karensdager for sykepenge fra folketrygden, og ordningen med tilleggssykepenge sikret rett til sykepenge for andre og tredje sykedag.

Ved lov 19. juni 1970 ble bestemmelsene om sykepenge i syketrygdloven flyttet til folketrygden. De avtalefestede bestemmelsene om tilleggssykepenge ble imidlertid ikke tatt inn i loven. Bestemmelsene om sykepenge ble plassert i lovens kapittel 3. Samtidig ble det innført en obligatorisk sykepengeordning for selvstendig næringsdrivende.

Folketrygdlovens bestemmelser om sykepenge var opprinnelig de samme for alle hovedgruppene av trygdede, bortsett fra at det gjaldt ulike bestemmelser om fastsetting av sykepengegrunnlagene.

Sykepengesatsen pr. 1. januar 1971 utgjorde pr. dag 4 kroner tillagt én promille av sykepengegrunnlaget opp til åtte ganger grunnbeløpet og én promille av 1/3 av sykepengegrunnlaget mellom åtte og tolv ganger grunnbeløpet. Det ble gitt forsørgertillegg med 4 kroner pr. dag for ektefelle og for hvert barn under 18 år. Det gjaldt en karenstid (ventetid for sykepenge kunne begynne å løpe) på tre dager for alle grupper.

Et stort antall arbeidstakere var sikret full lønn under sykdom i et visst tidsrom gjennom arbeidsavtaler om sykkelønn. Dette gjaldt blant andre statlige og kommunale tjenestemenn. Av det samlede antall arbeidstakere på ca. 1 350 000 som hadde rett til sykepenge, hadde ca. 560 000 full lønn under sykdom. Dessuten var 460 000 arbeidstakere omfattet av andre sykkelønnsordninger, bl.a. avtalen mellom LO og N.A.F. som gav en kompensasjon på 90 prosent av netto arbeidsinntekt fra andre sykedag. Av arbeidstakere var det således bare ca. 330 000 som ikke var sikret bedre rettigheter under sykdom enn det folketrygdloven gav.

Gjeldende rett

Folketrygdlovens sykepengeordning ble vesentlig endret ved lov 10. juni 1977 nr. 67, den såkalte sykepengereformen. Den nye ordningen trådte i kraft den 1. juli 1978.

Ved reformen ble sykepengene regnet som

pensjonsgivende inntekt. Sykepenge gav dermed grunnlag for opptjening av pensjonspoeng etter folketrygdloven, og ble skattepliktig inntekt etter skatteloven.

Hensikten med reformen var først og fremst å sikre alle arbeidstakere de samme rettigheter som svært mange allerede var sikret gjennom arbeidsavtaler.

Ved reformen fikk arbeidstakere en sykepengeordning med følgende kjennetegn

- 100 prosent sykepengedekning opp til et visst inntektstak
- ingen ventedager (karensdager)
- rett til sykepenge fra arbeidsgiveren i de første to ukene av et sykefravær (arbeidsgiverperioden)
- rett til å nytte såkalt egenmelding i arbeidsgiverperioden (rett til sykepenge uten legeerklæring).

Selvstendig næringsdrivende fikk en obligatorisk sykepengeordning med en dekningsgrad på 65 prosent etter en ventetid (karens-tid) på to uker. Selvstendig næringsdrivende fikk adgang til å tegne såkalt tilleggstrygd etter ulike alternativer når det gjaldt dekningsgrad og ventetid.

Etter sykepengereformen gjaldt det fortsatt særlige bestemmelser for militærpersoner, sjømenn i utenriksfart, fiskere og arbeidsløse.

Det ble innført en nyordning med rett til sykepenge for yrkesaktive som midlertidig var eller hadde vært ute av arbeidslivet.

Innføringen av et arbeidsgiveransvar for sykepenge i de to første ukene medførte et skarpere skille mellom de som var ansatt i et tjenesteforhold (arbeidstakere) og de som hadde lønnsinntekt av oppdrag utenfor tjeneste (frilansere). Dette medførte at vi fikk en ny gruppe når det gjaldt personkretsen for rett til sykepenge, - nemlig frilansere eller oppdragstakere. Vi viser til utkastets § 3-23, som har en definisjon av begrepet oppdragstaker.

Sykepengeordningen er blitt jevnlig justert siden reformen i 1978. Vi viser spesielt til lovendringene den 17. desember 1982 nr. 95, den 9. desember 1983 nr. 71, den 14. desember 1984 nr. 79 og den 12. desember 1986 nr. 64.

Dagens sykepengeordning er meget komplisert - med forskjellige bestemmelser for ulike situasjoner og for ulike grupper av trygdede som har rett til sykepenge. I den gjeldende folketrygdlovens kapittel 3 er bestemmelsene om vilkår for rett til sykepenge, fastsetting av sykepengenes størrelse og opphør av rett til sykepenge i stor grad blandet sammen.

Det er et alminnelig vilkår for rett til sykepenge fra folketrygden at den sykmeldte har en årsinntekt som utgjør minst 50 prosent av folketrygdens grunnbeløp (minstegrense). Det

ytes ikke sykepenger av inntekt som overstiger seks ganger grunnbeløpet (maksimumsgrense).

Etter hovedregelen må den sykmeldte ha vært i arbeid eller virksomhet i minst 14 dager før arbeidsuførheten oppstod. Det gjelder nærmere bestemte unntak dersom den sykmeldte tidligere har vært trygdet med rett til sykepenger i et tilsvarende tidsrom.

Som regel er det et vilkår for rett til sykepenger at vedkommende er helt arbeidsufør på grunn av sykdom, eller at en pågående behandling gjør det nødvendig at han eller hun ikke arbeider. Ved delvis arbeidsuførhet kan det ytes reduserte sykepenger.

I det tidsrommet arbeidsgiveren plikter å betale sykepenger (arbeidsgiverperioden), har en arbeidstaker en begrenset adgang til å legitimere fraværet med egenmelding om sykdom. Ved krav om sykepenger fra folketrygden kreves det legeerklæring. Etter 1. mars 1988 krever trygdeetaten dessuten en særskilt begrunnet legeerklæring, «Sykmelding II», etter 8 ukers sykmelding. Hensikten er å få langtidssykmeldte tilbake til arbeid så raskt som mulig, bl.a. ved spesielle behandlings- og attføringstiltak.

Stønadstiden for sykepenger fra folketrygden var 52 uker for alle yrkesgrupper, fram til 1. april 1989. Dette gjaldt også ordningen med frivillig tilleggstrygd. Fra 1. april 1989 ble ordningene endret slik at stønadstiden etter hovedregelen nå er 50 uker. I tillegg til dette har arbeidstakere rett til sykepenger i arbeidsgiverperioden, og selvstendig næringsdrivende kan tegne frivillig trygd for de første to ukene.

Utkastets § 4-1 Innledning

Formålet med sykepenger er å dekke utgifter til livsopphold for yrkesaktive medlemmer som er midlertidig arbeidsuføre.

Bestemmelser om

- generelle vilkår for rett til sykepenger står i §§ 4-2 til 4-7
- sykepenges grunnlag står i § 4-8
- sykepengedager står i §§ 4-9 og 4-10
- graderte sykepenger står i § 4-11
- sykepenger etter fødsel og adopsjon står i § 4-12
- sykepenger til arbeidstakere står i §§ 4-13 til 4-28
- sykepenger til selvstendig næringsdrivende står i §§ 4-29 til 4-32
- sykepenger til oppdragstakere står i §§ 4-33 og 4-34
- sykepenger til medlemmer med kombinerte inntekter står i §§ 4-35 til 4-37
- sykepenger til særskilte grupper står i §§ 4-38 til 4-40

- forholdet til andre folketrygdytelse står i §§ 4-41 til 4-44
- sykepenger under institusjonsopphold står i §§ 4-45 og 4-46
- sykepenger ved yrkesskade står i § 4-47.

Merknader

Utkastet svarer i vesentlig grad til den gjeldende lovs § 3-1 nr. 1. Bestemmelsen angir formålet med sykepenger, og personkretsen. Videre har utkastets andre ledd en innholdsfor-tegnelse.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-1 nr. 1 lyder:

«Trygdet som på grunn av sykdom har tapt arbeidsinntekt som nevnt i § 6-4 første ledd, har rett til sykepenger etter bestemmelsene i dette kapittel.

Sykepenger ytes etter særlige regler til:

- a. militærpersoner, jfr. § 3-13
- b. sjømenn i utenriksfart, jfr. § 3-14
- c. fiskere, jfr. § 3-15
- d. personer som mottar dagpenger ved arbeidsløyse, jfr. § 3-16
- e. den som er arbeidsufør som følge av en yrkesskade som går inn under kapittel 11, jfr. § 3-17
- f. yrkesaktive som midlertidig er uten arbeidsinntekt, jfr. § 3-18.»

Formålet med sykepenger

Etter lovens ordlyd er formålet med sykepenger å erstatte pensjonsgivende arbeidsinntekt som faller bort på grunn av sykdom o.l.

I praksis anvendes bestemmelsen i lovens § 3-1 nr. 1 første ledd vesentlig som en formålsbestemmelse. Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 03-00 av 11. juli 1986 skal denne bestemmelsen ikke praktiseres som et selvstendig vilkår for rett til sykepenger. Imidlertid gir bestemmelsen en viss avgrensning av personkretsen i sykepengeordningen til personer som har pensjonsgivende arbeidsinntekt, og som taper slik inntekt på grunn av sykdom. Bestemmelsen angir likevel ikke personkretsen presist, og nevner heller ikke de situasjoner der det ikke foreligger rett til sykepenger. Paragrafen viser til at sykepenger ytes «etter bestemmelsene i dette kapittel».

I de nærmere bestemmelsene om rett til sykepenger er kravet til tapt arbeidsinntekt presisert. Blant annet er det et vilkår at den trygdede må være i en arbeidssituasjon eller utøve en virksomhet, se den gjeldende lovs § 3-3 nr. 1. Bestemmelsene om fastsetting av sykepenges grunnlaget (inntektsgrunnlaget for sykepenger) i lovens § 3-4 begrenser grunnlaget til pensjonsgivende inntekt som nevnt i lovens § 6-4.

Videre har den gjeldende lov bestemmelser som avskjærer retten til sykepenger i visse friperioder. Som eksempel viser vi til § 3-3 nr. 4 om avsluttet yrkesaktivitet og til § 3-5

nr. 1 tredje ledd om ferie og permisjon. Se også merknadene til utkastets § 4-2.

Hvilke krav som stilles om at det skal foreligge sykdom, skade o.l. er nærmere regulert i den gjeldende lovs i § 3-2 nr. 1. Se også merknadene til utkastets § 4-4.

Personkretsen for rett til sykepenger

Lovens § 3-1 nr. 1 andre ledd inneholder en liste over hvilke personer som har rett til sykepenger etter særlige bestemmelser. Dette leddet er antakelig blitt stående uendret etter innføringen av sykepengereformen. Etter denne reformen fikk vi tre hovedgrupper (arbeidstakere, oppdragstakere og selvstendig næringsdrivende) med rett til sykepenger etter ulike ordninger.

Folketrygdloven har særbestemmelser for «militærpersoner» i § 3-13. Paragrafen omfatter alt personell under militær tjenestegjøring, herunder befal og vervet personell. Bestemmelsen gjelder også for personer i heimevernstjeneste og siviltjeneste. Se nærmere omtale av gjeldende rett under merknadene til utkastets § 4-38.

Folketrygdloven § 3-15 med tilhørende forskrifter har særbestemmelser om sjømenn i utenriksfart og hyresøkende i utlandet. Sykepengeordningen for disse persongruppene ble vesentlig endret fra 1. september 1988. Ordningen er nå mer lik den vanlige ordningen for arbeidstakere. Fortsatt gjelder det unntak for opptjeningstiden i § 3-3 nr. 1, og det gjelder særlige regler for fastsetting av sykepengegrunnlaget. Se nærmere omtale til slutt i dette kapitlet, der vi behandler bestemmelser som vi foreslår skal tas ut.

For hyresøkende i utlandet er det ved forskrifter bestemt at sykepengegrunnlaget skal utgjøre tre ganger folketrygdens grunnbeløp. Videre må arbeidsuførheten ha oppstått innen tre måneder etter avsluttet tjeneste om bord. Se nærmere omtale til slutt i dette kapitlet, der vi behandler bestemmelser som vi foreslår skal tas ut.

Bestemmelsene i folketrygdloven § 3-15 sikrer sykepengedekning hele året for fiskere og fangstmenn som er ført på blad B i fiskermanntallet. For øvrig gjelder de vanlige bestemmelsene om innvilgning og beregning av sykepenger. Se merknadene til utkastets § 4-39.

Folketrygdloven § 3-16 har særbestemmelser for personer som mottar dagpenger under arbeidsløshet. Disse bestemmelsene gjør blant annet unntak fra kravet i § 3-3 nr. 1 om tilknytning til et arbeidsforhold eller en virksomhet. Se merknadene til utkastets § 4-42.

Lovens § 3-17 har særbestemmelser om sykepenger til den som blir arbeidsufør som følge av yrkesskade. I yrkesskadetilfellene

gjøres det blant annet unntak fra kravet i § 3-3 nr. 1 om opptjeningstid. Se også merknadene til utkastets § 4-47.

Lovens § 3-18 med tilhørende forskrifter har bestemmelser om en spesiell sykepengeordning for yrkesaktive personer som midlertidig er ute av arbeid, eller har vært ute av arbeid i mindre enn tre måneder. Se merknadene til utkastets § 4-40.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd er nytt og er formulert som en ren formålsbestemmelse. Det sies her at sykepenger skal dekke utgifter til livsopphold for yrkesaktive medlemmer som er midlertidig arbeidsuføre. Utvalget mener det av informasjonshensyn er viktig å få fram tidlig i kapitlet at sykepenger bare ytes til yrkesaktive medlemmer. Videre er det presisert at sykepenger skal ytes ved midlertidig arbeidsuførhet, i motsetning til uførepensjon, som skal ytes ved varig arbeidsuførhet.

I utkastets § 4-4 første ledd presenterer utvalget det grunnleggende vilkåret for rett til sykepenger om arbeidsuførhet på grunn av sykdom eller skade. Likestilt med dette vilkåret er fravær fra arbeidet på grunn av behandling eller andre forhold som er angitt i utkastets § 4-4 andre ledd. Det forutsettes videre at det er årsakssammenheng mellom arbeidsuførheten og sykdommen, skaden eller de øvrige forhold som kan gi rett til sykepenger.

Utvalget har bygd opp bestemmelsene i sykepengekapitlet annerledes enn bestemmelsene i uførekapitlet. I utkastets kapittel 10 om uførepensjon har vi foreslått særskilte paragrafer om «sykdom, skade eller lyte» og om «nedsatt inntektsevne». Se utkastets §§ 10-5 og 10-7.

I sykepengekapitlet har vi samlet vilkårene om arbeidsuførhet og medisinsk uførhet i utkastets § 4-4. Det materielle vilkåret om at arbeidsuførheten må medføre tap av pensjonsgivende inntekt, er tatt inn i utkastets § 4-2. Det er derfor ikke nødvendig å være mer presis i innledningsbestemmelsen. Vi viser til merknadene til disse paragrafene.

I utkastets andre ledd har utvalget tatt inn en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne. Først i kapitlet finnes alminnelige bestemmelser som gjelder for alle grupper sykepengemottakere. Deretter er det tatt inn særbestemmelser som gjelder for arbeidstakere, selvstendig næringsdrivende, oppdragstakere, medlemmer med kombinerte inntekter, og særskilte grupper som vernepliktige, fiskere og yrkesaktive som midlertidig har vært ute av inntektsgivende arbeid. Bestemmelser om sykepenger til disse særskilte gruppene er tatt inn i utkastets §§ 4-38 til 4-40.

For personer som har rett til andre ytelser til livsopphold, gjelder det særlige bestemmelser. De er tatt inn i utkastets §§ 4-41 til 4-44.

Bestemmelser om sykepenger til personer som oppholder seg i helseinstitusjon, sitter i varetekt eller soner dom, er tatt inn i utkastets §§ 4-45 og 4-46.

Til slutt i kapitlet har vi tatt inn de særbestemmelsene som gjelder ved yrkesskade, se utkastets § 4-47.

Utvalget foreslår å sløyfe særbestemmelsene om sykepenger til sjøfolk og hyresøkende i utlandet. Forholdene for sjøfolk har forandret seg vesentlig de siste tiårene. I dag er de fleste sjøfolk fast ansatt i et rederi, og kan således behandles som vanlige arbeidstakere som for kortere eller lengre tid arbeider i utlandet for en norsk arbeidsgiver. Se for øvrig omtale av disse særgruppene bakerst i kapitlet.

Utvalget foreslår at ordningen med reisetilskott i den gjeldende lovs § 3-21 nr. 2 blir flyttet til kapittel 13 om stønad ved helsetjenester, se § 13-23. Dette er ikke en ytelse til livsopphold som hører hjemme i sykepengekapitlet.

I GENERELLE BESTEMMELSER

Utkastets § 4-2 Tap av arbeidsinntekt

Det er et vilkår for rett til sykepenger at medlemmet er yrkesaktiv og har tapt pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) på grunn av arbeidsuførhet som nevnt i § 4-4. Likevel ytes det sykepenger til et medlem som er for ung til å få fastsatt pensjonsgivende inntekt.

Inntektsgrunnlaget for sykepenger (sykepengegrunnlaget, se § 4-8) må utgjøre minst 50 prosent av grunnbeløpet. Dette gjelder likevel ikke for retten til sykepenger i arbeidsgiverperioden (se §§ 4-15 og 4-16).

Merknader

Utkastets første ledd svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs §§ 3-1 nr. 1 første ledd, og skal også erstatte andre bestemmelser i den gjeldende lov som i dag regulerer tidsrom med inntektstap, bl.a. § 3-3 nr. 4 og 3-5 nr. 1.

Utkastets andre ledd svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-4 tredje ledd om minsteinntekt, og bestemmelsene i § 3-6 nr. 2 første punktum om unntak fra minsteinntektsvilkåret i arbeidsgiverperioden.

Gjeldende rett

Vilkåret om tapt arbeidsinntekt

Folketrygdloven § 3-1 nr. 1 første ledd lyder:

«Trygdet som på grunn av sykdom har tapt arbeidsinntekt som nevnt i § 6-4 første ledd, har rett til sykepenger etter bestemmelsene i dette kapittel.»

Videre lyder lovens § 3-3 nr. 4:

«Sykepenger ytes ikke utover det tidspunkt da yrkesaktivitet skulle ha vært avsluttet ved nådd pensjonsalder.

Sykepenger ytes heller ikke fra det tidspunkt da det er godtgjort at yrkesaktivitet skulle vært avsluttet ved selvvalgt tilbakeføring fra yrkeslivet.»

For arbeidstakere er det gitt særskilte bestemmelser i lovens §§ 3-5 nr. 1 tredje ledd og 3-6 nr. 3.

Lovens § 3-5 nr. 1 tredje ledd lyder:

«Det ytes ikke sykepenger fra trygden under ferie og permisjon.»

Lovens § 3-6 nr. 3 inneholder følgende bestemmelser:

«Arbeidsgiverperioden regnes fra og med første hele sykefraværsdag i hvert enkelt tilfelle. ...

Ved sykdom som inntreffer under arbeidstakerens ferie regnes arbeidsgiverperioden fra og med den dag arbeidet skulle vært gjenopptatt. Dersom arbeidstakerens ferie blir utsatt på grunn av sykdom regnes arbeidsgiverperioden fra og med den dag ferien blir utsatt.»

Som nevnt under merknadene til utkastets § 4-1 anvendes den gjeldende lovs § 3-1 nr. 1 første ledd vesentlig som en formålsbestemmelse, men til en viss grad brukes den også til avgrensning av personkretsen som har rett til sykepenger.

Formuleringen «Trygdet som har tapt arbeidsinntekt som nevnt i § 6-4 første ledd», innebærer at sykepengeordningen bare gjelder for personer som har pensjonsgivende inntekt. I lovens § 6-4 første ledd nevnes de inntektsformer som regnes som pensjonsgivende inntekt. Dette er blant annet brutto lønnsinntekt som er opptjent i og utenfor tjenesteforhold, og netto næringsinntekt. Som pensjonsgivende inntekt regnes også sykepenger, fødselspenger, adopsjonspenger og dagpenger under arbeidsløshet. Se for øvrig merknadene til utkastets §§ 3-3 og 3-4.

Etter praksis i dag kreves det ikke at den sykmeldte hører til aldersgruppen 17 til 69 år, som etter lovens § 6-3 får registrert pensjonsgivende inntekt og pensjonspoeng. Som det går fram av § 3-1 nr. 1 første ledd, er det tilstrekkelig at vedkommende har inntekt som nevnt i § 6-4 første ledd. Da det er lovens § 6-3 som har bestemmelsene om aldersgrenser, ser en bort fra disse bestemmelsene når det gjelder rett til sykepenger. Det praktiseres

således ingen nedre aldersgrense i den någjeldende sykepengeordning.

Den øvre aldersgrensen for rett til sykepenger er spesielt regulert i bestemmelsene om samordning av alderspensjon og sykepenger i forskrifter gitt i medhold av lovens § 3-3 nr. 2. Det følger dessuten av lovens § 3-3 nr. 4 at sykepenger ikke ytes utover det tidspunkt da yrkesaktiviteten skulle ha vært avsluttet ved nådd pensjonsalder. Etter denne bestemmelsen vil personer som har lav pensjonsalder etter arbeidsavtalen, miste retten til sykepenger dersom de ikke kan vise til andre arbeidsmuligheter. Dette kan for eksempel gjelde flygere og flyvertinner.

For aldersgruppen fra 17 til 69 år kreves det at vedkommende får inntekten faktisk registrert på seg som pensjongivende inntekt. Dette innebærer at inntekt som ikke oppgis til beskatning (f.eks. inntekt av svart arbeid), heller ikke gir rett til sykepenger.

For ektefeller i felles bedrift er det et vilkår for at begge ektefellene skal ha rett til sykepenger at inntekten blir ligningsmessig fordelt mellom dem. Dette følger for øvrig ikke bare av lovens § 3-1 nr. 1 første ledd, men av bestemmelsene om fastsetting av sykepengegrunnlaget i lovens § 3-4. Etter en endring i skatteloven § 16 femte ledd har ektefeller i felles bedrift fra og med inntektsåret 1987 adgang til å fordele inntekten mellom seg ut fra den faktiske arbeidsfordelingen. Før denne lovendringen var det vanskelig for en kvinne å få fastsatt mer enn 40 000 kroner av fellesinntekten på seg. Etter gjeldende praksis krever Rikstrygdeverket at inntekten skal være faktisk fordelt mellom ektefellene før sykepengetilfellet oppstår, dvs. før arbeidsuførheten inntreffer. Dette begrunnes med at trygden før dette tidspunktet har hatt den forsikringsmessige risikoen for hele inntekten på den av ektefellene som fikk hele inntekten registrert på seg.

Etter praksis kreves det ikke at den sykmeldte til enhver tid skal kunne påvise at sykdommen medfører et faktisk inntektstap. Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 03-00 av 11. juli 1986 kan sykepenger ikke avslås med hjemmel bare i § 3-1 nr. 1 første ledd.

For selvstendig næringsdrivende kan det være vanskelig å dokumentere et konkret tap på grunn av arbeidsuførhet på ethvert tidspunkt. Derfor har en i den obligatoriske sykepengeordningen for selvstendig næringsdrivende lagt til grunn at det vanligvis ikke foreligger et umiddelbart inntektstap. Selvstendig næringsdrivende har følgelig fått en sykepengeordning med en dekningsgrad på 65 prosent av sykepengegrunnlaget og en ventetid på to

uker. Selvstendig næringsdrivende med et umiddelbart inntektstap kan benytte seg av adgangen til å tegne frivillig tilleggstrygd. Slik ordningen er for selvstendig næringsdrivende, vil det for eksempel for en kornbonde gjerne bli underkompensasjon hvis vedkommende blir sykmeldt i innhøstingssesongen, og overkompensasjon hvis vedkommende blir sykmeldt utenom sesongen. Det samme gjelder for en fisker som blir sykmeldt henholdsvis når han skulle vært på fiske og når han skulle vært på land.

Lignende problemer blir det også for skiftarbeidere og andre arbeidstakere med varierende inntektsforhold. Når det gjelder arbeidsuførhet som oppstår i friperioder, innebærer bestemmelsene i lovens § 3-6 nr. 3 om beregning av arbeidsgiverperioden at arbeidsgiverperioden først starter fra den dagen arbeidet skulle ha vært gjenopptatt. Etter denne bestemmelsen er det et krav om «tapt arbeidsinntekt» for å få rett til sykepenger i arbeidsgiverperioden. Fra og med 15. kalenderdag etter at arbeidsgiverperioden er begynt å løpe, yter trygden likevel sykepenger for «alle dager unntatt lørdager og søndager» se lovens § 3-5 nr. 1 første ledd. Dette gjelder uten hensyn til om det den enkelte dag foreligger tapt arbeidsinntekt eller ikke.

Retten til sykepenger fra trygden opphører i dag bare i de situasjoner der loven bestemmer at det ikke foreligger rett til sykepenger. Se for eksempel bestemmelsene i lovens § 3-5 nr. 1 tredje ledd om ferie og permisjon.

For alle grupper sykepengemottakere opphører retten til sykepenger fra det tidspunktet yrkesaktiviteten skulle ha vært avsluttet. Dette følger av bestemmelsene i lovens § 3-3 nr. 4. Opphørsbestemmelsen kommer først og fremst til anvendelse ved planlagt uttrede av yrkeslivet fordi den trygdede har fylt 67 år eller har nådd den pensjonsalder som gjelder for stillingen.

Også i andre tilfeller enn ved planlagt pensjonstilværelse opphører retten til sykepenger hvis det er godtgjort at yrkesaktiviteten skulle ha vært avsluttet ved selvvalgt tilbaketreking fra yrkeslivet. Rikstrygdeverket uttaler i rundskriv Kom. 03-00 av 11. juli 1986 om sistnevnte situasjon at det må være inngått en avtale om opphør av arbeidsforholdet, eller det må være gjort andre disposisjoner som viser at den trygdede har tenkt å slutte i inntektsgivende arbeid. Bestemmelsen skal ikke anvendes ved skifte av arbeid, og heller ikke i tilfeller der opphøret av yrkesaktivitet skyldes sykdom. Yrkesaktiviteten anses som opphørt dersom det foreligger bestemte planer om annen virksomhet enn yrkesaktivitet - f. eks. omsorgsarbeid, utdanning, husbygging,

reisevirksomhet e.l. Bestemmelsen skal imidlertid ikke anvendes i tilfeller der den planlagte virksomheten faller bort eller må utsettes på grunn av sykdom.

Minsteinntekt for rett til sykepenger

Lovens § 3-4 tredje ledd lyder:

«Det ytes ikke sykepenger dersom inntekten pr. år er mindre enn 50 prosent av grunnbeløpet etter § 6-2, jfr. dog § 3-6 nr. 2.»

Lovens § 3-6 nr. 2 første punktum lyder:

«I arbeidsgiverperioden gjelder ikke bestemmelsen i § 3-4 tredje ledd om minimumsinntekt.»

Etter gjeldende rett er den nedre grensen for rett til sykepenger 50 prosent av grunnbeløpet, dvs. 16 350 kroner pr. 1. mai 1989.

Da sykepengereformen i 1978 ble gjennomført ble den nedre grensen satt til 4 000 kroner, slik den var før reformen. Ved lov 17. desember 1982 nr. 95 ble den nedre grensen hevet til 10 000 kroner, og ved lov 14. desember 1984 nr. 79 ble den satt til 50 prosent av grunnbeløpet.

Før sykepengereformen i 1978 ble bestemmelsen om den nedre grensen praktisert slik at en arbeidstaker ble ansett for å være over grensen dersom den aktuelle ukeinntekten på årsbasis oversteg minstebeløpet på 4 000 kroner. Se også merknadene til utkastets § 4-25, som omhandler arten av inntekt som utgjør den aktuelle ukeinntekten.

I den någjeldende sykepengeordning er praksis slik at minsteinntekten blir sammenholdt med sykepengegrunnlaget. Dette er vanligvis den gjennomsnittlige inntekten de fire siste ukene (den aktuelle ukeinntekten). For arbeidstakere skal den pensjonsgivende inntekten likevel legges til grunn dersom den avviker mer enn 25 prosent fra den aktuelle ukeinntekten på årsbasis. I så fall blir minsteinntekten også sammenholdt med den pensjonsgivende årsinntekten. Se for øvrig merknadene til utkastets § 4-26 om sykepengegrunnlaget når trygden yter sykepenger.

Den nedre inntektsgrensen for rett til sykepenger gjelder ikke i arbeidsgiverperioden.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd er det et vilkår for rett til sykepenger at medlemmet er yrkesaktiv og har tapt pensjonsgivende inntekt. Retten til sykepenger er i utkastet knyttet direkte til den pensjonsgivende inntekten. I den någjeldende lov oppnås det samme når det gjelder inntektens art, ved en henvisning til § 6-4 i lovens § 3-1 første ledd. Utkastet er således i samsvar med gjeldende rett. Utvalget ser det

som en fordel at en klart avskjærer all uregistrert inntekt (inntekt av svart arbeid). Kravet om at medlemmet skal være yrkesaktiv er tatt inn av informasjonshensyn og har ingen selvstendig betydning. Men det er viktig å få presisert at personkretsen for rett til sykepenger er begrenset til yrkesaktive.

Etter gjeldende rett er det ikke noen nedre aldersgrense for rett til sykepenger. Når retten til sykepenger knyttes til pensjonsgivende inntekt, vil en person få rett til sykepenger først fra det året han eller hun tidligst kan få fastsatt pensjonsgivende inntekt. Pensjonspeng kan fastsettes fra og med det året en person fyller 17 år. Se merknadene til utkastets §§ 3-3, 3-5 og 3-6.

For at også personer under 17 år skal ha rett til sykepenger, har utvalget derfor sagt dette eksplisitt i utkastets første ledd andre punktum. Bestemmelsen må forstås slik at sykepenger skal ytes til personer under 17 år dersom de øvrige vilkårene for rett til sykepenger er oppfylt og det bare er medlemmets alder som gjør at inntekten ikke er pensjonsgivende.

I utkastets andre ledd har utvalget foreslått at minsteinntekten på årsbasis for rett til sykepenger fra trygden må være minst 50 prosent av grunnbeløpet. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 4-3 Opptjeningstid

For å få rett til sykepenger må medlemmet ha vært i arbeid i minst to uker umiddelbart før han eller hun ble arbeidsufør (opptjeningstid). Fravær i et arbeidsforhold uten gyldig grunn regnes ikke med i opptjeningstiden.

Likestilt med forutgående arbeid er tidsrom da medlemmet har mottatt en ytelse til livsopphold etter kapitlene 4, 5 eller 6.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-3 nr. 1.

Innledning

Folketrygdloven § 3-3 nr. 1 lyder:

«Sykepenger ytes for arbeidsuførhet på grunn av sykdom som inntreffer når arbeidsforholdet eller utøvelsen av selvstendig næring har vart i minst 14 dager (ventetid). Ulovlig fravær i et arbeidsforhold medregnes ikke ved beregning av ventetiden.

Vilkåret om 14 dagers ventetid gjelder ikke dersom vedkommende umiddelbart forut har vært trygdet med rett til sykepenger i tilsvarende tid, jfr. likevel § 3-18.»

Bestemmelsen om 14 dagers ventetid har vært omtrent uendret siden den første loven om sykeforsikring trådte i kraft i 1911. Hensik-

ten med bestemmelsen var opprinnelig å forhindre spekulasjon når det gjaldt personer som ellers ikke var i arbeid. Unntakene fra ventetidsvilkåret for den som var trygdet med rett til sykepenger umiddelbart forut for det arbeidet eller den virksomheten den trygdede hadde da arbeidsuførheten oppstod, muliggjorde en kontinuerlig sykepengedekning blant annet for yrkesaktive som skiftet arbeid.

Helt til slutten av 1960-årene ble bestemmelsen om ventetid fortolket slik at det ikke forelå rett til sykepenger ved sykdom som oppstod på et tidspunkt da vedkommende ikke var sykepengedekket, og heller ikke ved sykdom som oppstod i løpet av de første 14 dagene av et arbeidsforhold.

I slutten av 1960-årene ble imidlertid praksis lagt om slik at en person fikk rett til sykepenger ved arbeidsuførhet som inntreffer etter at arbeidsforholdet hadde vart i 14 dager, selv om arbeidsuførheten skyldtes sykdom oppstått mens vedkommende ikke var sykepengedekket.

Gjeldende rett

Bestemmelsen om ventetid innebærer at det er et alminnelig vilkår for rett til sykepenger at man på sykmeldingstidspunktet har vært i det aktuelle arbeidet eller den aktuelle virksomheten i minst 14 dager.

Ved lov 21. desember 1979 nr. 82 fikk folketrygdloven § 3-3 nr. 1 et nytt andre punktum som presiserer at «ulovlig fravær» ikke skal regnes med når ventetiden skal beregnes. Hensikten med denne lovendringen var vesentlig å hindre at ventetiden skulle kunne opptjenes ved skoft eller ulegitimert sykefravær. Vi viser til Ot.prp. nr. 10 for 1979-80.

Det er gitt tilsvarende bestemmelser om ventetid i lovens § 3-6, nr. 1 når det gjelder rett til sykepenger fra arbeidsgiver. Se merknadene til utkastets § 4-15.

Etter lovens § 3-3 nr. 1 andre ledd må ikke vilkåret om 14 dagers ventetid oppfylles i forhold til det arbeidet eller den virksomheten vedkommende har på sykmeldingstidspunktet, dersom vedkommende var trygdet med rett til sykepenger umiddelbart forut for dette arbeidet eller denne virksomheten. Vilkåret om ventetid gjelder heller ikke for sjømenn i utenriksfart, se den gjeldende lovs § 3-14, for militærpersoner, se § 3-13, eller ved yrkes-skade, se § 3-17.

I tidligere lovbestemmelser om ventetid ble det også gjort unntak ved arbeidsuførhet som skyldtes ulykkestilfeller, og det var ellers adgang til å dispensere fra kravet om ventetid. Disse bestemmelsene om unntak fra ventetidsvilkåret ble opphevet i 1981 som ledd i en forenkling av sykepengeordningen. Vi viser til Ot.prp. nr. 9 for 1981-82.

Personer som mottar dagpenger, fødselspenger eller adopsjonspenger, er sykepengedekket, og oppfyller derfor også ventetidsvilkåret: «umiddelbart forut har vært trygdet med rett til sykepenger i tilsvarende tid». Ventetidsvilkåret må også ses i sammenheng med de gjeldende bestemmelser om etterslepstid. Ifølge disse bestemmelsene er arbeidstakere sykepengedekket inntil første søndag kl. 24 etter at arbeidsforholdet er opphørt. Se den gjeldende lovs § 3-4 første ledd bokstav a tredje ledd. Dette innebærer at ventetidsvilkåret er oppfylt i denne etterslepstiden.

Formuleringen «umiddelbart forut» tolkes slik at unntaket fra ventetidsvilkåret bare gjelder personer som fortløpende har vært sykepengedekket til og med dagen før de begynner i arbeid eller dagen før de blir sykmeldt. Når etterslepstiden går ut søndag kveld, kreves det ikke ny ventetid dersom man begynner i arbeid eller blir sykmeldt allerede mandag. Begynner man i arbeid tirsdag, må man være i arbeid i 14 dager før man igjen fyller ventetidsvilkåret. Dersom vedkommende fyller vilkårene for rett til sykepenger etter inaktive perioder, kan han eller hun ha krav på sykepenger fra 15. sykedag, se § 3-18.

I den tidligere loven om syketrygd av 2. mars 1956 gikk medlemskapet som arbeidstaker ut første søndag kl. 24 etter arbeidsforholdets slutt. Ved inkorporeringen av syketrygdloven i folketrygdloven i 1970 ble bestemmelsene om etterslepstiden utvidet til fjerde søndag kl. 24. Ved sykepengereformen i 1978 ble etterslepstiden igjen begrenset til første søndag kl. 24. Det er bare arbeidstakere som omfattes av bestemmelsene om etterslepstid.

De gjeldende bestemmelser om etterslepstid må ses i sammenheng med innføringen av rett til sykepenger etter såkalte inaktive perioder i lovens § 3-18. Hensikten med disse bestemmelsene var at yrkesaktive som hadde hatt tilfeldige avbrudd i yrkesaktiviteten, ikke skulle være helt avskåret fra å kunne få sykepenger utover etterslepstiden. Se også merknadene til utkastets § 4-40.

Sykepengedekning etter såkalte inaktive perioder i den gjeldende lovs § 3-18 omfatter blant annet yrkesaktive som er i arbeid uten å oppfylle ventetidsvilkåret. Det vil si personer som ikke fyller vilkåret om 14 dagers arbeid på sykmeldingstidspunktet, og som heller ikke var trygdet med rett til sykepenger umiddelbart forut for dette tidspunktet. Slik ordlyden i denne bestemmelsen var utformet i 1978, ble det reist tvil om det for denne gruppen kunne stilles vilkår om ventetid, dvs. tidligere yrkesaktivitet. På denne bakgrunn ble bestemmelsen i lovens § 3-18 endret ved lov 23. desember 1988 nr. 109. Ved denne lovendringen ble personkretsen begrenset til perso-

ner som har vært ute av inntektsgivende arbeid i mindre enn tre måneder. Likt med arbeid anses tidsrom da vedkommende har vært sikret sykepenger eller stønad under arbeidsløshet i mindre enn tre måneder. Departementet begrunnet klargjøringen av lovteksten med at det var lite ønskelig at ordningen med sykepengedekning etter inaktive perioder skulle undergrave det alminnelige vilkåret om ventetid (to ukers arbeid for å få rett til sykepenger). Vi viser til Ot.prp. nr. 7 og Innst.O. nr. 6 for 1988-89.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til de gjeldende bestemmelser om ventetid. Utvalget mener det er behov for å forenkle lovteksten i den gjeldende lovs § 3-3 nr. 1.

I den gjeldende bestemmelse heter det at sykepenger ytes ved arbeidsuførhet på grunn av sykdom som inntreffer når arbeidsforholdet eller virksomheten har vart i 14 dager. Utvalget foreslår en omformulering. Det vesentlige er å få fram kravet om forutgående yrkesaktivitet.

Utvalget foreslår å erstatte betegnelsen «ventetid» med «opptjeningstid». Dette gjør vi fordi det er ønskelig å holde opptjeningstiden atskilt fra den ventetiden (karenstiden) som gjelder for grupper som først får utbetalt sykepenger fra 15. sykedag.

I utkastets andre ledd skal tidsrom da medlemmet mottar ytelser til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 6, likestilles med forutgående arbeid. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 4-4 Arbeidsuførhet

Sykepenger ytes til den som er arbeidsufør på grunn av sykdom eller skade.

Som arbeidsufør anses også den som må være borte fra arbeidet

- a) fordi vedkommende er under behandling som vesentlig finansieres av det offentlige, og som varer minst én arbeidsdag,
- b) fordi vedkommende gjennomgår yrkesrettet attføring (se § 14-4),
- c) fordi vedkommende er til nødvendig kontrollundersøkelse som krever minst 24 timers fravær, reisetid medregnet,
- d) fordi helse- og sosialstyret har nedlagt forbud mot at vedkommende arbeider på grunn av smittefare,
- e) i forbindelse med at vedkommende er donor,
- f) i forbindelse med svangerskapsavbrudd, eller
- g) i forbindelse med sterilisering.

Ved arbeidsuførhet i forbindelse med et kosmetisk inngrep ytes det sykepenger bare hvis inngrepet er medisinsk begrunnet.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-2 nr. 1 første og andre ledd, samt i en viss utstrekning § 3-2 nr. 2, og omhandler vilkåret om arbeidsuførhet og de medisinske vilkårene for rett til sykepenger.

Innledning

Etter den første loven om sykeforsikring som trådte i kraft i 1911 ble det ytt sykepenger når en sykdom medførte arbeidsudyktighet. For å motvirke misbruk og bevirke en mer ensartet bedømmelse fra leger og trygdekasser, ble det i 1928 tatt inn i loven følgende definisjon av begrepet arbeidsudyktighet som gir rett til sykepenger:

«Arbeidsudyktig etter denne lov er en trygdet, når sykdommen har medført at han helt har mistet arbeidsevnen eller legen erklærer at helbredelse gjør det nødvendig at han helt avholder seg fra arbeid.»

En tilsvarende definisjon ble senere tatt inn i sykestrygdlovene av 1930 og 1956.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-2 nr. 1 og 2 lyder i dag slik:

- «1. Retten til sykepenger er betinget av at den trygdede er helt arbeidsufør p.g.a. sykdom. Rett til sykepenger inntreffer også dersom:
- a) legen erklærer at behandlingen gjør det nødvendig at den trygdede ikke arbeider eller
 - b) helse- og sosialstyret erklærer at smittefare gjør det nødvendig at den trygdede ikke arbeider eller
 - c) nødvendig kontrollundersøkelse medfører at den trygdede ikke kan arbeide og fraværet varer minst ett døgn.
 - d) den trygdede gjennomgår attføring som nevnt i § 5-3.
 - e) den trygdede er donor og må være borte fra arbeidet på grunn av forberedende undersøkelser eller transplantasjonsinngrep i helseinstitusjon.

Ved delvis arbeidsuførhet kan det ytes reduserte sykepenger. Rikstrygdeverket kan gi nærmere regler om dette.

2. Det foreligger ikke rett til sykepenger for arbeidsuførhet på grunn av en tilstand eller behandling som etter sin art ikke gir rett til stønad etter kapittel 2, jfr. bestemmelsene i §§ 2-1 og 2-10.»

Arbeidsuførhet på grunn av sykdom

Etter lovens § 3-2 nr. 1 første ledd er det et vilkår for rett til sykepenger at den trygdede er helt arbeidsufør på grunn av sykdom.

Ved inkorporeringen av sykestrygdloven i folketrygdloven ble definisjonen av begrepet arbeidsuførhet utelatt, men man lovfestet rett til sykepenger i tilfeller der legen erklærte at behandlingen gjorde det nødvendig at den trygdede ikke arbeidet. Se også merknadene

nedenfor til lovens § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav a.

Spørsmålet om det foreligger en sykdom eller ikke, vil til enhver tid være avhengig av hvordan den medisinske vitenskapen utformer sykdomsbegrepet, og av den praksis som har utviklet seg på området.

Arbeidsuførhet på grunn av kronisk alkoholisme anses i dag som forårsaket av sykdom. Derimot vil enkeltstående tilfeller av arbeidsuførhet på grunn av beruselse ikke anses som sykdom.

Et normalt svangerskap anses ikke som sykdom i lovens forstand, og gir derfor ikke rett til sykepenger. Hvis det tilstøter komplikasjoner under svangerskapet, anses disse komplikasjonene imidlertid som sykdom som kan gi rett til sykepenger.

De medisinske vilkårene for rett til attføringspenger og uførepensjon er i loven i dag uttrykt som vilkår om at det må foreligge sykdom, skade eller lyte.

Etter ordlyden i sykepengekapitlet er de medisinske vilkårene her begrenset til et vilkår om at det skal foreligge sykdom. Men ifølge Rikstrygdeverkets retningslinjer i rundskriv kom. 03-00 av 11. juli 1986, omfatter i praksis også (legems)skade av sykdomsbegrepet. Videre likestilles skade på protese med legemsskade. Et lyte gir i seg selv ikke rett til sykepenger. Men etter lovens § 3-2 andre ledd kan det ytes sykepenger dersom en person må være borte fra arbeidet fordi lytet skal behandles. Vi viser til nærmere omtale nedenfor.

I den gjeldende lov står det at medlemmet må være «helt» arbeidsufør for å få rett til sykepenger. Vilkåret om å være «helt» arbeidsufør kom inn i loven i forbindelse med innføringen av den nye sykepengeordningen i 1978. Det står ikke noe i motivene om bakgrunnen for denne endringen. Vilkåret om å være «helt arbeidsufør» kan tolkes på flere måter. For det første kan det bety et vilkår om generell arbeidsuførhet i motsetning til et vilkår om at vedkommende bare må være arbeidsufør i den aktuelle jobben (spesiell eller såkalt yrkesmessig arbeidsuførhet). Dernest kan dette vilkåret innebære at man må være 100 prosent arbeidsufør for å få rett til sykepenger. Etter gjeldende rett er det ikke et vilkår om at arbeidsuførheten må være 100 prosent. Det ytes også graderte sykepenger.

Når det gjelder vilkåret om en generell arbeidsuførhet, foretas det en vurdering av vedkommendes evne til å utføre arbeid generelt. Det avgjørende er ikke om vedkommende kan utføre et bestemt yrke, men det tas hensyn til om han eller hun kan utføre andre lønnede arbeidsoppgaver. Det kan eventuelt bli snakk

om å pålegge den trygdede å gjennomgå attføring og/eller skifte yrke.

Når det gjelder vilkåret om en spesiell arbeidsuførhet (yrkesuførhet), foretas det en vurdering av vedkommendes evne til å utføre det arbeid vedkommende hadde på sykmeldingstidspunktet. En tar her sikte på å vurdere den enkeltes evne til å utøve et bestemt yrke.

Av Rikstrygdeverkets rundskriv kom 03-00 av 11. juli 1986 går det fram at retten til sykepenger skal være betinget av at medlemmet ikke er i stand til å utføre noen form for inntektsgivende arbeid. Det blir presisert at sykepenger ikke er ment å være en stønad for uførhet i det yrket vedkommende hadde da sykdommen inntraff, men for en generell arbeidsuførhet. Rikstrygdeverket framhever riktignok at denne regelen må praktiseres med rimelighet, og at det ved kortvarig arbeidsuførhet ikke er aktuelt å kreve at den trygdede tar annet arbeid. I yrker der det av sikkerhetsgrunner stilles store krav til vedkommendes helse, for eksempel i oljevirksomheten, mener Rikstrygdeverket at yrkesuførhet må godtas dersom det er sannsynlig at den trygdede kan gjenoppta arbeidet innen rimelig tid. På den andre siden må den trygdede vurderes forholdsvis raskt mot det vanlige arbeidsliv hvis sykdommen utelukker at vedkommende kan komme tilbake til sitt tidligere yrke.

Folketrygdloven § 3-2 andre ledd regner opp en del situasjoner der det foreligger rett til sykepenger selv om vedkommende ikke er arbeidsufør på grunn av sykdom eller skade.

Sykepenger under behandling

Etter folketrygdloven § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav a foreligger det rett til sykepenger i de tilfellene legen erklærer at behandlingen gjør det nødvendig at den trygdede ikke arbeider. Bestemmelsen tar sikte på behandlingssituasjoner der effekten av behandlingen gjør det nødvendig at pasienten ikke arbeider. Ut fra lovens ordlyd skal det i dag foreligge en spesiell erklæring fra legen om behovet for fravær fra arbeidet. Vanlig sykmelding er altså ikke tilstrekkelig.

Denne bestemmelsen er som nevnt innledningsvis blitt til da man hadde en annen forståelse av sykdomsbegrepet enn i dag. Det ble den gang stilt større krav både til sykdommen og til arbeidsuførhetens omfang for rett til sykepenger. Bestemmelsen var tidligere aktuell blant annet for tuberkuløse pasienter som hadde sanatorieopphold.

I dag er bestemmelsen særlig aktuell for personer som får en rekke fysikalske behandlinger for belastningssykdommer som har tilknytning til arbeidssituasjonen. Trygdeeta-

tens praksis er her godtatt av Ankenemnda for sykepenge i arbeidsgiverperioden, bl.a. i kjennelse nr. 61/81.

Videre anvendes bestemmelsen i dag når en trygdet blir innlagt på sykehus uten å være direkte arbeidsufør ved inneleggelsen eller under oppholdet. Dette kan være tilfellet ved svært mange former for undersøkelse, behandling og inngrep. Dessuten nyttes bestemmelsen når det ytes sykepenge til pasienter som har rekonvalesentopphold.

Etter gjeldende rett ytes det ikke sykepenge bare fordi en trygdet må være borte fra arbeidet fordi arbeidsdagen går med til legesøking, undersøkelse eller behandlings- og reisetid. Ved yrkesskade gis det imidlertid godtgjørelse for tapt arbeidsinntekt i forbindelse med behandling m.v. etter forskrifter gitt i medhold av lovens § 2-6 nr. 1 og 2.

Sykepenge ved smittefare

Etter folketrygdloven § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav b foreligger det rett til sykepenge dersom helserådet erklærer at smittefare gjør det nødvendig at den trygdede ikke arbeider. Det siktes her til de tilfellene der den trygdede selv utgjør en risiko som smittekilde. Det foreligger ikke rett til sykepenge etter denne bestemmelsen for den som må/bør holde seg borte fra arbeidet for selv ikke å bli utsatt for smitte.

Sykepenge ved kontrollundersøkelse

Etter folketrygdloven § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav c ytes det sykepenge dersom nødvendig kontrollundersøkelse medfører at vedkommende ikke arbeider, og fraværet fra hjemstedet varer minst ett døgn. Det er således ikke tilstrekkelig at kontrollundersøkelsen medfører at vedkommende må være borte fra arbeidet en hel dag.

Det kan ikke ytes sykepenge etter denne bestemmelsen dersom vedkommende på eget initiativ søker lege for undersøkelse eller behandling. Det som skiller «kontrollundersøkelse» fra andre undersøkelser hos lege, er at undersøkelsen skal foretas fordi det er nødvendig at den aktuelle lidelsen holdes under stadig medisinsk kontroll. Etterkontroll etter et sykehusopphold anses også som kontrollundersøkelse i denne forbindelse.

Sykepenge ved kontrollundersøkelse ytes av trygden og ikke av arbeidsgiveren, se folketrygdloven § 3-5 nr. 2 siste punktum. Bestemmelsen gjelder også for selvstendig næringsdrivende dersom de har tegnet tilleggstrygd for sykepenge fra første dag.

Sykepenge under kvalifisert attføring

Etter folketrygdloven § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav d kan det ytes sykepenge til den som

gjennomgår attføring som nevnt i lovens § 5-3. Dette medfører at den som gjennomgår yrkesmessig attføring, og som har rett til attføringspenge, får utbetalt sykepenge dersom sykepengene er høyere enn attføringspengene, se lovens § 5-4 nr. 1 andre ledd. Dette gjelder selvsagt bare i den utstrekning vedkommende ikke har fått sykepenge i alle de 260 sykepengedagene. Rett til sykepenge foreligger både når den trygdede går sykmeldt fram til attføringen starter, og når den trygdede går direkte fra et arbeidsforhold over på attføring.

Den som under en sykmelding begynner på skole uten at dette er godkjent som attførings tiltak etter lovens § 5-3, har imidlertid ikke rett til sykepenge etter denne bestemmelsen.

Sykepenge til donor

Etter folketrygdloven § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav e ytes det sykepenge til en trygdet som er donor, både ved de medisinske undersøkelsene m.v. forut for transplantasjonen, ved selve transplantasjonsinngrepet og under den etterfølgende rekonvalesenttiden. Sykepenge ytes fra trygden uten forutgående arbeidsgiverperiode, se lovens § 3-5 nr. 2. Sykepenge ytes både til arbeidstakere og til andre som er sykepengedekket.

Etter lovens § 3-2 nr. 1 tredje ledd kan det ytes reduserte sykepenge ved delvis arbeidsuførhet. Legen gir i tilfelle en såkalt gradert sykemelding. Ifølge Rikstrygdeverkets retningslinjer skal sykepengenes størrelse fastsettes i forhold til graden av arbeidsuførhet. Som hovedregel skal graden av arbeidsuførhet fastsettes i forhold til reduksjonen i arbeidstid og ikke i forhold til reduksjonen i inntekt. Uføregraden fastsettes altså etter et annet prinsipp enn det som anvendes i uførepensjonssakene.

Ved bedriftsintern attføring kan det etter praksis ytes for eksempel 50 prosent sykepenge i tillegg til halv lønn selv om vedkommende arbeider full dag.

For selvstendig næringsdrivende vil det ofte være hensiktsmessig med gradert sykemelding. Dette gjelder særlig i tilfeller der diagnosen og næringens art gjør det mulig for den næringsdrivende å utføre noe arbeid, f.eks. administrasjonsarbeid. Av kontrollhensyn godtas det vanligvis ikke gradert sykemelding på under 50 prosent arbeidsuførhet for selvstendig næringsdrivende.

Også for arbeidstakere vil graden av arbeidsuførhet ofte bli satt til 50 prosent. Ifølge Rikstrygdeverkets retningslinjer godtar en i dag uføregrader helt ned til 20 prosent. Det vil si at en person er borte fra arbeidet én dag i uken på grunn av arbeidsuførheten.

Etter lovens § 3-2 nr. 2 foreligger det ikke

rett til sykepenger ved arbeidsuførhet på grunn av en tilstand eller behandling som etter sin art ikke gir rett til stønad etter lovens kapittel 2, se bestemmelsene i lovens §§ 2-1 og 2-10.

I lovens § 2-10 heter det at stønad ikke ytes for sykdom oppstått i tidsrom da vedkommende ikke var stønadsberettiget etter kapitlet om medisinsk stønad. Bestemmelsen gjelder ikke for sykdom som ikke har gitt symptomer i minst ett år. Det kan dispenseres fra bestemmelsen hvis rimelighet tilsier det.

Når det gjelder medisinsk stønad, er bestemmelsen i § 2-10 særlig aktuell for personer som kommer hit til landet, og som har fått en sykdom i utlandet mens de ikke var trygdet. Folketrygden vil da som regel ikke dekke behandlingsutgiftene.

Når det gjelder sykepenger, er utgangspunktet tilsynelatende det samme. I praksis har imidlertid bestemmelsen i lovens § 2-10 mindre betydning. For å få rett til sykepenger må en person først være i arbeid i 14 dager, se merknadene til utkastets § 4-3. Blir man syk senere, er det sjelden at trygdeetaten stiller spørsmål om når sykdommen oppstod. Bestemmelsen i lovens § 2-10 er imidlertid en klar hjemmel til å avslå sykepenger i slike tilfeller.

Etter lovens § 2-1 nr. 1 har en trygdet rett til stønad etter kapittel 2 ved sykdom, skade, legemsfeil, svangerskap og nedkomst, og ved avbrudd av svangerskap. I en tilføyelse i et nytt andre punktum fra 1 juli 1988 heter det at det ikke ytes stønad til kosmetiske inngrep som ikke er overveiende medisinsk indisert. Det samme gjelder påregnelige følgetilstander etter slike inngrep. Denne bestemmelsen ble tatt inn i loven for å klargjøre at det ikke skal ytes stønad verken til behandlingsutgifter eller som sykepenger når arbeidsuførheten er en følge av et kosmetisk inngrep. Vi viser til Ot.prp. nr. 50 for 1987-88 og lov 3. juni 1988 nr. 38. Bestemmelsen om kosmetiske inngrep er nærmere omtalt i utkastets § 13-1.

Utvalgets forslag

Utkastets § 4-4 omhandler vilkåret om at det må foreligge arbeidsuførhet for rett til sykepenger. Paragrafen presiserer dessuten at arbeidsuførheten må skyldes nærmere bestemte årsaker. I utkastets andre ledd likstilles visse tilstander og situasjoner med arbeidsuførhet. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets første ledd skal sykepenger ytes ved arbeidsuførhet som skyldes sykdom eller skade. Da vilkåret om tapt arbeidsinntekt er tatt inn i utkastets § 4-1, er det ikke tatt med her.

Forslaget medfører en språklig endring i og med at det sies at arbeidsuførheten må skyldes enten sykdom eller skade. Forslaget er i overensstemmelse med språkbruken ellers i folketrygdloven. Utvalgets forslag innebærer derfor ingen materiell utvidelse, i og med at sykdomsbegrepet i sykepengekapitlet i dag tolkes så vidt at det også omfatter begrepet skade. Vi viser til nærmere omtale av gjeldende rett foran.

Utvalget har drøftet hva en skal legge i begrepet arbeidsuførhet i sykepengekapitlet. Utvalget mener det er lite praktisk å operere med et vilkår om generell arbeidsuførhet som grunnlag for rett til sykepenger. Svært mange sykefravær er relativt kortvarige. I disse tilfellene vil det derfor ikke være aktuelt å vurdere om medlemmet kan ta annet arbeid. Utvalget er kommet til at en i de to-tre første månedene av sykefraværet bør ta utgangspunkt i en yrkesmessig vurdering, slik praksis er i dag. Det vil si at dersom vedkommende ikke kan utføre sin aktuelle jobb, skal han eller hun regnes som arbeidsufør i hvert fall i de to-tre første månedene.

Når det gjelder fravær som strekker seg over et lengre tidsrom enn tre måneder, bør det kreves generell arbeidsuførhet for fortsatt rett til sykepenger. Vi viser i denne sammenheng til den nye ordningen med oppfølging av langtidssykmeldte, der det legges opp til at arbeidsuførheten etter åtte ukers sykmelding skal vurderes både i forhold til den trygdedes tidligere arbeid og i forhold til eventuelt annet arbeid. Utvalget foreslår ingen endring her.

Utvalget har drøftet om kravet til arbeidsuførhet bør sløyfes i sykepengekapitlet, og om sykepengerrettighetene bør knyttes bare til tap av pensjonsgivende inntekt. Se utkastets § 4-2. Vi er imidlertid kommet til at begrepet arbeidsuførhet bør beholdes, da det teknisk sett er et greit begrep. Det har også praktisk betydning for selvstendig næringsdrivende. Hos dem kan det ikke alltid konstateres et umiddelbart inntektstap.

Som framstillingen av gjeldende rett viser, er det i dag ikke noe vilkår for rett til sykepenger at man må være «helt arbeidsufør» i den forstand at uføregraden må være 100 prosent. Vanligvis kreves heller ikke at man må være «helt» arbeidsufør i betydningen generelt arbeidsufør. Utvalget har derfor sløyfet ordet «helt» i utkastet.

Utkastets andre ledd gjelder de situasjoner der det ytes sykepenger selv om medlemmet ikke er arbeidsufør på grunn av sykdom eller skade. I disse situasjonene skal medlemmet anses som arbeidsufør fordi vedkommende må være borte fra arbeidet av grunner som

likestilles med sykdom og skade. Utvalget har av lovtekniske grunner likestilt fravær fra arbeidet i slike situasjoner med arbeidsuførhet på grunn av sykdom eller skade. Man kan da ellers i lovteksten bruke begrepet arbeidsufør/arbeidsuførhet og derved også dekke fravær på grunn av behandling m.m. Det ville være lovteknisk tungvint om man i loven stadig måtte nytte uttrykket «arbeidsuførhet på grunn av sykdom eller skade eller fravær fra arbeidet på grunn av tilstander og situasjoner som nevnt i § 4-4 andre ledd».

I omtalen av egenmelding i utkastets § 4-20 første ledd, presiseres det at arbeidstakeren kan gi egenmelding bare ved arbeidsuførhet som skyldes sykdom eller skade. Behovet for å være borte fra arbeidet etter utkastets § 4-4 andre ledd, må således alltid bekreftes ved legeerklæring dersom det skal foreligge rett til sykepenger.

Utkastets andre ledd bokstav a svarer i noen grad til bokstav a i den gjeldende bestemmelse, men er i det vesentlige en nyordning.

Etter utvalgets forslag skal en person anses som arbeidsufør når vedkommende må være borte fra arbeidet fordi han eller hun er under vedvarende behandling der utgiftene dekkes etter utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester.

Bestemmelsen er særlig aktuell ved behandling hos fysioterapeut. Utvalget foreslår at bestemmelsen også skal gjelde for annen behandling som lege henviser til. Utvalget har satt som vilkår for rett til sykepenger at utgiftene til behandlingen dekkes etter utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester. Utvalgets forslag representerer en liberalisering av gjeldende rett, og medfører således en materiellrettslig endring.

Utvalget har presisert i utkastet at fraværet må vare minst én arbeidsdag. Forslaget innebærer i utgangspunktet en viss liberalisering. Etter utvalgets forslag vil en dags fravær gi rett til sykepenger selv om dagen delvis går med til reiser, venting osv. I dag godtas ikke dette, se framstillingen av gjeldende rett foran.

Utvalget mener det er lovteknisk vanskelig å formulere en bestemmelse som svarer til gjeldende praksis. Endringen her er således foreslått ut fra forenklingshensyn.

Utkastets andre ledd bokstav b svarer til bestemmelsen i folketrygdloven § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav d, og regulerer retten til sykepenger under yrkesrettet attføring.

Utkastets andre ledd bokstav c om sykepenger ved nødvendig kontrollundersøkelse svarer til bestemmelsen i den gjeldende lovs § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav c. Forslaget er noe omformulert, men innebærer ingen materiell endring.

Utkastets andre ledd bokstav d svarer til § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav b i den gjeldende lov, men er noe omskrevet. Bestemmelsen omfatter både den situasjon at medlemmet må holde seg borte fra arbeidsplassen fordi det er brutt ut en smittsom sykdom der, og den situasjon at en arbeidstaker selv er smittet og derfor må holde seg hjemme.

Utkastets andre ledd bokstav e svarer til § 3-2 nr. 1 andre ledd bokstav e i den gjeldende lov, som omfatter situasjoner der et medlem må være borte fra arbeidet i forbindelse med at vedkommende er donor. Forslaget skal dekke de tilfellene en donor må være borte fra arbeidet på grunn av forberedende undersøkelser eller transplantasjonsinngrep.

Utkastets andre ledd bokstav f omfatter situasjoner der et medlem må være borte fra arbeidet i forbindelse med svangerskapsavbrudd. Forslaget svarer til praksis i dag, men går ikke fram av loven eller forskriftene. Utvalget mener denne praksis bør lovfestes av informasjonshensyn.

Utkastets andre ledd bokstav g omhandler det tilfellet at medlemmet må være borte fra arbeidet i forbindelse med sterilisering. Forslaget svarer til gjeldende praksis, men går ikke fram av loven eller forskriftene. Utvalget mener denne praksis bør lovfestes av informasjonshensyn.

Som tredje ledd foreslår utvalget en bestemmelse om at det skal ytes sykepenger ved kosmetiske inngrep bare hvis det er medisinsk begrunnet. Forslaget er i samsvar med den gjeldende lovs § 3-2 nr. 2 om at det ikke foreligger rett til sykepenger for arbeidsuførhet på grunn av en tilstand eller behandling som etter sin art ikke gir rett til stønad etter lovens § 2-1. Etter den sistnevnte bestemmelsen ytes det ikke medisinsk stønad ved kosmetiske inngrep som ikke er overveiende medisinsk indisert. Vi viser til merknadene til utkastets § 13-1. Utvalget har ikke henvist til kapitlet om medisinsk stønad i utkastet til ny lov, men foreslår en bestemmelse om at det ikke foreligger rett til sykepenger ved rent kosmetiske inngrep.

I lovens § 3-2 nr. 2 er det henvist til lovens § 2-10. Bestemmelsen kommer til anvendelse på personer som har en sykdom når de kommer hit til landet. Det vil si at de er syke før de er blitt medlemmer i trygden. Denne bestemmelsen blir ifølge Rikstrygdeverket sjelden anvendt i praksis. En vil for eksempel ikke nekte en person sykepenger dersom vedkommende har kreft når han eller hun kommer hit til landet, og blir sykmeldt etter en tid. Utvalget foreslår at bestemmelsen ikke tas inn i den nye loven. Forslaget innebærer en mindre materiell endring, men representerer en forenkling.

Utkastets § 4-5 Dokumentasjon av arbeidsuførhet

For at medlemmet skal få rett til sykepenger, må arbeidsuførheten dokumenteres med legeerklæring. Dette gjelder ikke i arbeidsgiverperioden når arbeidstakeren har rett til å nytte egenmelding. Se §§ 4-15, 4-16, 4-20 og 4-21.

Legeerklæring kan ikke godtas for tidsrom før medlemmet ble undersøkt av lege (sykmeldingstidspunktet). En legeerklæring for tidsrom før medlemmet søkte lege, kan likevel godtas dersom medlemmet har vært forhindret fra å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

Når arbeidsuførheten har vart i åtte uker, må det legges fram en særskilt melding fra lege for at medlemmet skal få utbetalt sykepenger fra trygden. Denne meldingen skal inneholde en vurdering av mulighetene for at vedkommende kan bli arbeidsfør igjen, og en redegjørelse for det videre behandlingsopplegg.

En slik melding kreves likevel ikke dersom

- a) medlemmet er innlagt i helseinstitusjon,
- b) legen har vært forhindret fra å skrive meldingen på grunn av uforutsette forhold, eller
- c) lidelsen er så alvorlig at en ikke kan regne med at medlemmet blir arbeidsfør igjen.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene om krav til legeerklæring/sykmelding som dokumentasjon for arbeidsuførhet i den gjeldende lovs § 3-12 nr. 1. Videre svarer utkastet til bestemmelsene i folketrygdloven § 3-12 nr. 4 og forskrifter gitt av Sosialdepartementet den 18. februar 1988 i medhold av § 3-12 nr. 4.

Lovens § 3-12 inneholder i dag alle bestemmelsene som gjelder dokumentasjon av arbeidsuførhet. Bestemmelsen stiller krav om legesøking og legeerklæring og regulerer tidspunkt for når arbeidsuførheten formelt skal anses som oppstått. Videre regulerer bestemmelsen bruk av egenerklæring for arbeidstakere i arbeidsgiverperioden og for selvstendig næringsdrivende i ventetiden. Bestemmelsene i § 3-12 ble vesentlig omredigert ved lovendring fra 1. januar 1988.

Gjeldende rett**Sykmeldingstidspunktet**

Folketrygdloven § 3-12 nr. 1 første ledd lyder:

«Arbeidsuførheten må dokumenteres ved erklæring fra lege og anses tidligst inntrådt den dag lege søkes med mindre annet er bestemt i denne paragraf.»

Etter hovedregelen i § 3-12 nr. 1 første ledd skal arbeidsuførheten tidligst anses som inntrådt den dagen lege søkes. Dette tidspunktet kalles i praksis «sykmeldingstidspunktet».

Sykmeldingstidspunktet er det tidspunktet det tidligst kan ytes sykepenger fra. For selvstendig næringsdrivende m.fl. som har en ventetid på to uker, regnes ventetiden som nevnt fra dette tidspunktet. Fra hvilket tidspunkt det foreligger rett til sykepenger, reguleres imidlertid også av andre bestemmelser i loven. For arbeidstakere inntre for eksempel retten til sykepenger fra arbeidsgiveren fra den første fraværsdagen som skyldes sykdom (sykefraværsdag). Ved arbeidsuførhet som inntre i friperioder, vil dette tidspunktet være senere enn sykmeldingstidspunktet.

Sykmeldingstidspunktet har betydning for inntektsgrunnlaget for sykepenger (sykpengegrunnlaget), som fastsettes etter inntekten forut for sykmeldingstidspunktet. Se for eksempel merknadene til utkastets § 4-24.

Lovens § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum lyder:

«For trygdet som har rett til sykepenger etter §§ 3-6, 3-7 eller 3-8, likestilles melding om sykdom til arbeidsgiveren med legeerklæring og legesøking som nevnt i nr. 1 første ledd.»

I de tilfellene arbeidstakeren har rett til å bruke egenmelding i arbeidsgiverperioden, likestilles egenmelding med legesøking og legeerklæring. Etter bestemmelsen i lovens § 3-12 nr. 2 første ledd anses arbeidsuførheten som oppstått på det tidspunkt egenmeldingen blir gitt til arbeidsgiveren. For arbeidstakere med rett til å bruke egenmelding blir dermed egenmeldingstidspunktet lik sykmeldingstidspunktet.

Folketrygdloven § 3-12 nr. 2 andre ledd lyder:

«For trygdet som har rett til sykepenger etter § 3-10 nr. 1, likestilles melding om sykdom til trygdekontoret med legeerklæring. Sykepenger kommer dog ikke til utbetaling for tidsrom før lege er søkt.»

Etter bestemmelsene i lovens § 3-12 nr. 2 andre ledd om sykepenger til selvstendig næringsdrivende kan ventetiden begynne å løpe fra det tidspunktet den næringsdrivende har gitt melding om sykdommen til trygdekontoret. Meldingstidspunktet blir dermed sykmeldingstidspunktet. Men vedkommende får ikke rett til sykepenger før det er gått 14 dager og lege søkes, uten at han eller hun har tegnet frivillig trygd.

Etter dette blir altså sykmeldingstidspunktet fastsatt til et tidligere tidspunkt enn da lege ble søkt, når det gjelder arbeidstakere

som har rett til å nytte egenmelding, og når det gjelder selvstendig næringsdrivende som er sykepengedeckret fra 15. sykedag.

Lovens § 3-12 nr. 3 lyder:

«Det kan gjøres unntak fra bestemmelsene i nr. 1 første ledd og nr. 2 første og annet ledd hvis den trygdede har vært forhindret fra å søke lege og/eller gi melding til arbeidsgiver og det på fyldestgjørende måte er godtgjort at sykdommen har medført arbeidsuførhet fra et tidligere tidspunkt.»

Bestemmelsen i lovens § 3-12 nr. 1 første ledd betyr at en lege ikke uten videre kan gi legeerklæring for et tidsrom før lege er søkt. Dette innebærer at legeerklæringen etter hovedregelen ikke gjelder som dokumentasjon for arbeidsuførhet før legesøkingstidspunktet. Etter lovens § 3-12 nr. 3 kan det imidlertid gjøres unntak fra denne hovedregelen dersom pasienten har vært forhindret fra å søke lege i rett tid og det dessuten kan godtgjøres på fyllestgjørende måte at pasienten var arbeidssufør fra et tidligere tidspunkt. En såkalt tilbakevirkende sykmelding fra lege, må følgelig begrunnes særskilt av legen. Dersom en slik tilbakevirkende sykmelding blir godtatt av trygdeetaten, blir sykmeldingstidspunktet satt til det tidspunktet sykmeldingen gjelder fra. For arbeidstakere som har rett til å bruke egenmelding, gjelder unntaksbestemmelsen tilsvarende for tidspunktet for melding til arbeidsgiveren. Trygdeetaten er imidlertid ikke uten videre bundet av det sykmeldingstidspunktet som arbeidsgiveren har godtatt.

Krav til legeerklæring/sykmelding og sykepengeattest

Etter lovens § 3-12 nr. 1 første ledd er det et vilkår for rett til sykepenger at arbeidsuførheten er bekreftet med legeerklæring.

I praksis kalles legeerklæringen enten sykmelding eller sykepengeattest. Når arbeidsgiveren skal yte sykepengene, kalles legeerklæringen sykmelding I. Når trygden skal yte sykepengene, kalles legeerklæringen sykepengeattest. Men når arbeidsuførheten har vart i åtte uker, kalles den særskilte legeerklæringen som kreves for fortsatt rett til sykepenger fra trygden sykmelding II.

Når trygden yter sykepenger, gjelder det et absolutt krav om at arbeidsuførheten skal dokumenteres med legeerklæring.

For arbeidstakere som har rett til sykepenger fra sin arbeidsgiver i arbeidsgiverperioden, likestilles imidlertid såkalt egenmelding etter lovens § 3-12 nr. 2 med legeerklæring. Se merknadene til utkastets § 4-20. Dette gjelder også for kronisk syke m.fl. som omfattes av bestemmelsene i lovens § 3-7, som påleg-

ger trygden å refundere utbetalte sykepenger i arbeidsgiverperioden til arbeidsgiveren. Se merknadene til utkastets § 4-17.

I medhold av folketrygdloven § 18-2 har Rikstrygdeverket gitt retningslinjer til leger som skal skrive legeerklæring.

Ved første legesøking utsteder legen sykmelding I, som legen umiddelbart skal sende til trygdekontoret. Arbeidstakeren får en kopi som skal sendes til arbeidsgiveren så snart som mulig.

Etter at arbeidstakeren har vært arbeidsufør i 14 dager, utsteder legen (vanligvis) en sykepengeattest, som er det dokument som trygdekontoret yter sykepenger på grunnlag av. På sykepengeattesten skal pasienten skrive under på at han eller hun ikke har utført arbeid i det aktuelle tidsrommet eventuelt hvor mye arbeid han eller hun har utført. For arbeidstakere skal også arbeidsgiveren bekrefte på sykepengeattesten at arbeidstakeren ikke har vært i arbeid - eventuelt hvor mye arbeidstakeren har arbeidet hos sin arbeidsgiver. Ved fortsatt arbeidsuførhet skal den dokumenteres med sykepengeattest, vanligvis hver 14. dag. Legen kan skrive ut sykepengeattest for mer enn 14 dager ved enkelte diagnoser der det er klart at pasienten blir arbeidsufør lenger.

Sykmelding II

Folketrygdloven § 3-12 nr. 1 andre ledd lyder:

«Varer arbeidsuførheten utover 8 uker, er fortsatt rett til sykepenger betinget av at det foreligger erklæring fra lege med en vurdering av mulighetene for at vedkommende kan bli arbeidsfær igjen, videre behandlingsopplegg m.v.»

Ifølge denne bestemmelsen er retten til sykepenger etter at arbeidsuførheten har vart utover åtte uker, betinget av at det foreligger en særskilt begrunnet legeerklæring. Denne særskilte legeerklæringen kalles i praksis sykmelding II.

Når en skal regne ut hvor lenge arbeidsuførheten har vart i relasjon til bestemmelsen om sykmelding II, skal en ta utgangspunkt i sykmeldingstidspunktet. Det vil si det tidspunktet da arbeidsuførheten anses som oppstått etter bestemmelsene i lovens § 3-12. En skal ikke legge sammen flere perioder med arbeidsuførhet. Det gjelder nemlig ingen bestemmelse om sammenlegging av slike perioder. Dersom den trygdede gjenopptar arbeidet før det er gått åtte uker, settes varigheten av arbeidsuførheten igjen til null. Dette gjelder selv ved helt kortvarige gjenopptak av arbeidet.

Etter lovens § 3-12 nr. 4 kan departementet

gi forskrifter om ordningen med sykmelding II, og herunder gi bestemmelser om i hvilke tilfeller sykepengene kan utbetales utover åtte uker uten at det foreligger slik legeerklæring som nevnt i nr. 1 andre ledd.

Departementet har gitt forskrifter om sykmelding II den 18. februar 1988. Forskriftens § 1 lyder:

«Sykefravær som varer utover 8 uker, må dokumenteres ved særskilt legeerklæring - sykmelding II. I erklæringen skal legen gi en vurdering av mulighetene for at vedkommende kan bli arbeidsfør igjen og videre behandlingsopplegg, jf. lovens § 3-12 nr. 1 annet ledd. Legen skal herunder gi en begrunnet funksjonsvurdering i forhold til aktuelt arbeid.

Sykmelding II skal være mottatt i trygdekontoen før sykepengene utover 8 uker kan utbetales, jf. likevel bestemmelsene i §§ 2-4.»

Etter forskriftsbestemmelsene ser det ut som om de gjelder utbetaling av sykepengene og ikke vilkårene for fortsatt rett til sykepengene. Dersom sykmelding II ikke blir gitt innen fristen på åtte uker, vil utbetalingen av sykepengene bli stoppet automatisk, bortsett fra i de unntakstilfellene som er nevnt i forskriftens §§ 2 til 4. Se beskrivelsen av disse situasjonene nedenfor i merknadene. Dersom den særskilte sykmeldingen blir levert på et senere tidspunkt og de medisinske vilkårene for rett til sykepengene fortsatt er oppfylt, vil sykepengene bli utbetalt med tilbakevirkning.

I praksis blir således ordningen med sykmelding II ansett for å være en ordning som gir adgang for trygdemyndighetene til å stoppe en løpende utbetaling av sykepengene. Det vil neppe skje i praksis at en trygdet klarer å skaffe seg en vanlig sykmelding, men ikke sykmelding II. I de tilfellene den trygdede ikke får en lege til å fylle ut sykmelding II, vil det skyldes at legen ikke vil dokumentere arbeidsuførheten. I disse tilfellene foreligger det heller ikke rett til sykepengene lenger.

Etter § 2 i forskriftene kan sykepengene utbetales etter åtte uker på grunnlag av vanlig sykepengeattest uten at sykmelding II foreligger, dersom pasienten er innlagt i helseinstitusjon.

Etter § 3 i forskriftene kan sykepengene utbetales også dersom trygdekontoen allerede har kjennskap til at den trygdede har en så alvorlig lidelse at vedkommende antakelig ikke vil bli arbeidsfør igjen.

Sykepengene kan utbetales uten at sykmelding II foreligger også dersom legen er forhindret fra å skrive slik sykmelding «på grunn av uforutsett fravær fra arbeidet eller andre spesielle forhold». Trygdekontoen skal da fastsette en ny frist for innlevering av sykmel-

ding II. Er legen fortsatt forhindret, må pasienten søke en annen lege.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd første punktum presiserer at retten til sykepengene avhenger av at arbeidsuførheten dokumenteres med legeerklæring. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett, se lovens § 3-12 nr. 1 første ledd.

I utkastets første ledd andre punktum er det foreslått et unntak fra kravet om dokumentasjon. Forslaget svarer til gjeldende rett. Se lovens § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum.

Etter utkastets andre ledd første punktum kan ikke en legeerklæring godtas for tidsrom før medlemmet ble undersøkt av lege, det vil si sykmeldingstidspunktet. Forslaget går i dag fram av bestemmelsen i § 3-12 første ledd.

Formålet med formuleringen i utkastet er å få fram at arbeidsuførheten etter hovedregelen må bekreftes med legeerklæring. Unntak fra denne hovedregelen finnes i utkastets første ledd andre punktum og andre ledd andre punktum. Andre unntak fra dokumentasjonsplikten foreslår vi ikke.

Utvalget foreslår at betegnelsen «legeerklæring» skal brukes om alle former for erklæring fra lege. Vi mener språkbruken i dag er noe forvirrende, siden det brukes forskjellig betegnelse på legeerklæring gitt i arbeidsgiverperioden og legeerklæring gitt i den perioden trygden skal yte sykepengene. Videre brukes det forskjellige betegnelser på erklæringer gitt i den perioden trygden skal yte sykepengene. I de første åtte ukene trygden yter sykepengene, kalles legeerklæringen sykepengeattest. Etter at det er gått åtte uker, kalles legeerklæringen sykmelding II.

Utkastets andre ledd andre punktum åpner adgang til å godta legeerklæringer for tidsrom før lege er søkt, dersom medlemmet har vært forhindret fra å søke lege og det godtgjort at vedkommende har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt. I slike tilfeller må legen gi en særskilt begrunnelse for tiden før lege ble søkt. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Etter utkastets tredje ledd er det etter åtte ukers arbeidsuførhet en forutsetning for fortsatt rett til sykepengene at det foreligger en særskilt melding fra lege med en vurdering av situasjonen. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets fjerde ledd har noen bestemmelser der det er gjort unntak fra utkastets tredje ledd. Etter fjerde ledd kreves det ikke særskilt melding fra lege etter åtte ukers arbeidsuførhet dersom medlemmet er innlagt i helseinstitusjon, dersom legen er forhindret fra å skrive meldingen, eller dersom lidelsen er så

alvorlig at en ikke kan regne med at medlemmet blir arbeidsfør igjen.

Unntakene i fjerde ledd er begrenset til tilfeller der det er lett for trygdekontoen å konstatere at medlemmet fortsatt er arbeidsufør, eller at legen er forhindret.

I to av unntakene dreier det seg imidlertid bare om en utsettelse. Det gjelder når medlemmet som er innlagt i helseinstitusjon, og når legen er forhindret fra å skrive melding. I disse tilfellene kan det kreves melding når enten medlemmet er skrevet ut av helseinstitusjonen eller legen ikke lenger er forhindret. Hensikten med unntaksbestemmelsen er da falt bort. Forslaget i fjerde ledd er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets § 4-6 Medlemmets medvirkning

Retten til sykepenger faller bort dersom medlemmet uten rimelig grunn unnlater å rette seg etter legens råd. Det samme gjelder dersom medlemmet opptrer på en måte som han eller hun bør forstå kan forverre helsetilstanden eller forlenge arbeidsuførheten.

Merknader

Utkastet svarer stort sett til bestemmelsene i lovens § 14-8 andre ledd.

Innledning

Syketrygdloven 2. mars 1956 hadde en tilsvarende bestemmelse i § 77. Der het det blant annet at trygdekassen helt eller delvis kunne nekte stønad til trygdede som uten rimelig grunn ikke etterkom legens råd.

Da syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven i 1970, ble bestemmelsen plassert i lovens § 14-8. Folketrygdloven hadde tidligere en tilsvarende bestemmelse i § 15-7. Departementet uttalte at bestemmelsen systematisk passet best i kapittel 14. Samtidig ble kapitteloverskriften endret, og det ble presisert at kapitlet også omhandlet «Begrensning og tap av rettigheter». Paragrafens andre ledd ble dessuten utvidet til også å omfatte stønad etter kapitlene 2, 3 og 11.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 14-8 lyder:

«Krav om ytelser etter denne lov kan avslås og tilkjente ytelser kan tilbakeholdes helt eller delvis dersom den trygdede mot bedre vitende gir uriktige opplysninger eller fortier vesentlige opplysninger av betydning for rettigheter og plikter etter denne lov, eller uten rimelig grunn unnlater å etterkomme påbud som er gitt i eller med hjemmel av denne lov.

Det samme gjelder hvis en trygdet som oppbærer stønad etter kapittel 2, 3, 5, 8 eller 11, uten rimelig grunn unnlater å etterkomme legens råd, nekter å gjennomgå attføring eller gjør seg skyldig i grov skjødesløshet med hensyn til sin helse.»

Etter § 14-8 andre ledd kan ytelser avslås helt eller tilbakeholdes når en person som oppbærer stønad etter kapittel 2, 3, 5, 8 eller 11 «uten rimelig grunn unnlater å etterkomme legens råd, nekter å gjennomgå attføring eller gjør seg skyldig i grov skjødesløshet med hensyn til sin helse».

På bakgrunn av enkelte ankesaker etter den gamle syketrygdloven § 77 drøfter Erling Moss i to artikler i Sosial Trygd for 1974 (side 208 f. og 261 f.) hva som kan anses som «rimelig grunn». Han konkluderer med at den trygdedes egen vurdering av hans eller hennes eget sykdomstilfelle og de tiltak han eller hun mener er adekvat behandling, ikke gir «rimelig grunn» til å unnlate å etterkomme trygdekontoens og legens påbud når disse påbudene går ut på noe annet. Det samme gjelder den trygdedes personlige sympatier og antipatier overfor spesielle leger og helseinstitusjoner. Dernest skal det nok så mye til for at det skal anses som rimelig grunn at det ikke «passer» for den trygdede å bli innlagt på sykehus.

Utvalgets forslag

Utvalget har i utkastets kapittel 20 om saksbehandling drøftet innholdet i folketrygdloven § 14-8 andre ledd og kommet til at paragrafen i hovedsaken er unødvendig. Vi viser til merknadene bakerst i utkastets kapittel 20. Utvalget har der tatt inn en oversikt over en del bestemmelser i blant annet lovens kapittel 14 som vi foreslår skal oppheves.

Når det gjelder retten til sykepenger, må det sondres mellom skjødesløshet før og etter at vedkommende ble syk. Sykepenger bør for eksempel ikke nektes selv om en sykdom eller skade skyldes hasardiøs sportsutøvelse, råkjøring, røyking eller lignende.

Men sykepenger bør nektes en person som ikke retter seg etter legens råd etter at han eller hun er blitt syk. Som eksempel kan nevnes at en sykmeldt person ble nektet sykepenger i én uke fordi vedkommende hadde deltatt i et orienteringsløp til tross for at sykmeldingen skyldtes skade i et kne. På bakgrunn av opplysninger fra Rikstrygdeverket har utvalget imidlertid inntrykk av at trygdekontoene er tilbakeholdne med å nekte stønad i slike tilfeller.

Bestemmelsen i lovens § 14-8 andre ledd har først og fremst selvstendig betydning når det gjelder nekting av framtidige løpende ytelser som et medlem ellers ville ha krav på. Bestemmelsen har således betydning som opphørsbestemmelse.

Selv nekting av sykepenger for kort tid kan få alvorlige konsekvenser for den enkelte. Utvalget har formulert bestemmelsen slik at retten til sykepenger skal falle bort dersom medlemmet «uten rimelig grunn» unnlater å

rette seg etter legens råd. Ved vurderingen av om medlemmet skal anses å ha rimelig grunn til ikke å følge legens råd, må det tas hensyn til sykdommens karakter og behandlingens eventuelle ulemper. Utvalget vil presisere at utkastet først og fremst tar sikte på personer som er klart forsømmelig. Bestemmelsen bør for øvrig brukes forsiktig. Utvalget har dessuten presisert at retten til sykepenger kan falle bort dersom vedkommende er skjodesløs med sin helse.

Utkastets § 4-7 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til sykepenger at medlemmet oppholder seg i Norge.

- Likevel ytes det sykepenger i utlandet til*
- a) en person som er medlem etter § 2-9, 2-10 eller 2-12,*
 - b) et medlem som er innlagt i helseinstitusjon for norsk offentlig regning, eller som får oppholdet dekket etter avtale med et annet land om sosial trygghet.*

Etter søknad før utreisen kan et medlem også ellers få sykepenger i en begrenset periode under opphold i utlandet. Han eller hun må godtgjøre at utenlandsoppholdet ikke vil forverre helsetilstanden eller forlenge arbeidsuførheten.

Merknader

Utkastet svarer i det vesentligste til den gjeldende lovs § 3-3 nr. 3 om sykepenger under opphold utenfor riket.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-3 nr. 3 lyder:

«Sykepenger under opphold utenfor riket ytes bare til trygdet som nevnt i § 2-8 nr. 1 og til trygdet som er innlagt i helseinstitusjon for trygdens regning eller får oppholdet godtgjort etter overenskomst med annet land.

Det kan gjøres unntak fra denne bestemmelse når særlige grunner gjør det rimelig».

Etter gjeldende rett er hovedregelen at det ytes sykepenger bare til personer som oppholder seg i Norge. Etter bestemmelsene i lovens § 3-3 nr. 3 er det gjort unntak for trygdede som nevnt i § 2-8 nr. 1, dvs. for sjøfolk i utenriksfart, hyresøkende i utlandet og offentlige tjenestemenn i utlandet.

Pasienter med revmatisme og psoriasis som deltar i godkjente behandlingsreiser til utlandet, har rett til sykepenger i samme utstrekning som under sykehusopphold i Norge. Dette følger av praksis.

Med hjemmel i lovens § 2-8 nr. 1 tredje ledd kan departementet dessuten bestemme at også andre trygdede som oppholder seg i utlandet skal være trygdet med rett til ytelser

etter folketrygdloven § 2-8. Ved forskrifter 20. februar 1973 nr. 2 er det bestemt at den som midlertidig gjør tjeneste i utlandet, har rett til sykepenger i utlandet dersom tjenesten varer mindre enn seks måneder.

Videre ytes det sykepenger til personer som er innlagt i sykehus i utlandet for trygdens regning, se den gjeldende lovs § 2-9.

Retten til sykepenger har også personer som får sykehusoppholdet dekket etter overenskomst med et annet land. Dette følger av lovens § 3-3 nr. 3. For tiden er det inngått avtaler med de øvrige nordiske land, med Storbritannia, Nord-Irland og Portugal om dekning av utgifter til sykehjelp under midlertidig opphold i disse landene.

Etter den nordiske sykehjelpsoverenskomsten skal det ytes sykepenger under opphold i et av de andre nordiske landene.

Også ved yrkesskade utbetales det sykepenger under opphold i utlandet. Se folketrygdloven § 3-17 bokstav c.

Etter den gjeldende lovs § 3-3 nr. 3 kan det dessuten gis dispensasjon fra bestemmelsen om at sykepenger ikke skal ytes under opphold i utlandet.

Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 03-00 av 11. juli 1986, side 20 og 21, skal unntaksbestemmelsen praktiseres forholdsvis strengt. Rikstrygdeverket presiserer at lovens hovedregel om opphold i riket gjelder både i de tilfellene en trygdet blir arbeidsufør under et utenlandsopphold, og i de tilfellene en trygdet er arbeidsufør når vedkommende reiser til utlandet. Etter Rikstrygdeverkets retningslinjer skal dispensasjon ikke gis dersom den trygdede blir syk under opphold i utlandet.

Videre presiseres det i rundskrivet at det må foreligge en «særlig grunn» som gjør det rimelig med dispensasjon. Det er ikke tilstrekkelig for dispensasjon at det ikke kan betviles at den trygdede er eller vil være arbeidsufør under utenlandsoppholdet. Dispensasjon skal dessuten bare gis for en tidsbegrenset periode.

Etter Rikstrygdeverkets retningslinjer skal dispensasjon vesentlig gis til personer som allerede er sykmeldt i Norge på grunn av en sykdom som klart tilsier en lengre tids sykmelding. Sykdommen må dessuten være av en slik art at et utenlandsopphold ikke kan forverre sykdommen eller forlenge sykmeldingsperioden.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd er nytt og presiserer at sykepenger etter hovedregelen skal ytes til medlemmer som oppholder seg i Norge. Dette går ikke klart fram av lovteksten i dag, og utvalget foreslår at hovedregelen kommer til uttrykk i første ledd.

Det gjelder imidlertid en rekke unntak fra denne hovedregelen. Disse unntakene er omtalt i utkastets andre og tredje ledd.

Utkastets andre ledd bokstav a gjelder personer som befinner seg i utlandet på sykmeldingstidspunktet. Personer som nevnt i utkastets andre ledd bokstav b kan være bosatt enten i utlandet eller i Norge. Utkastets tredje ledd gjelder personer som vanligvis er bosatt eller arbeider i Norge, men som reiser til utlandet mens de er sykmeldte.

I utkastets kapittel 2 om folketrygdens medlemmer har utvalget gjort nærmere rede for hvem som i dag er trygdet i utlandet. I utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester er det videre gjort rede for hvem som i dag har rett til såkalt utvidet stønad til helsetjenester under utenlandsopphold. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett og utvalgets forslag i §§ 2-9, 2-10, 2-12 og 13-26.

Lovteksten ville bli for omfattende hvis hele personkretsen skulle gjengis i utkastet her. I utkastets andre ledd bokstav a har utvalget derfor nøydt seg med å henvise til bestemmelsene i utkastets §§ 2-9, 2-10 og 2-12, der de personer som har sykepengerettigheter i utlandet er omtalt.

Utkastets andre ledd bokstav b står i dag i lovens § 3-3 nr. 3.

Uttrykket «trygdens regning» som er brukt i den gjeldende lov, foreslår vi erstattet med «norsk offentlig regning». Denne betegnelsen passer bedre i dagens situasjon, der det gis rammebevilgninger over trygdebudsjettet til fylkeskommunene. Som regel skal utgiftene til sykehusopphold i utlandet dekkes etter bestemmelsene i utkastets § 13-26. Men hvis en person blir sendt til utlandet for behandling, kommer ikke bare folketrygdlovens bestemmelser til anvendelse. I slike tilfeller dekker fylkeskommunen via rammetilskottet deler av behandlingsutgiftene med et beløp som svarer til det den antar at behandlingen ville ha kostet her i landet, mens merutgiftene dekkes direkte over folketrygdens budsjett. Begrepet offentlig regning som nyttes i utkastet her, skal omfatte alle av de situasjonen som er beskrevet.

Sykepenger i utlandet ytes også til den som er arbeidsufør som følge av en yrkesskade. Vi viser til særbestemmelser om yrkesskade i utkastets § 4-47.

Utkastets tredje ledd svarer til den någjeldende lovs § 3-3 nr. 3 andre ledd, som gir hjemmel til å dispensere fra bestemmelsen om sykepenger i utlandet når særlige grunner gjør det rimelig. Av informasjonshensyn finner utvalget det hensiktsmessig å ta inn kriteriene direkte i loven. Se for øvrig beskrivelsen av gjeldende rett foran.

Utkastets § 4-8 Sykepengegrunnlag

Sykepengegrunnlaget er den inntekten som sykepengene skal regnes ut etter.

Årsinntekt over seks ganger grunnbeløpet regnes ikke med i sykepengegrunnlaget.

Når trygden yter sykepenger, utgjør sykepengegrunnlaget pr. dag 1/260 av sykepengegrunnlaget pr. år.

Bestemmelser om fastsetting av sykepengegrunnlaget står i §§ 4-24, 4-25, 4-26 og 4-30, § 4-33 fjerde ledd og § 4-40 fjerde ledd.

Merknader

Utkastet svarer til de generelle hovedbestemmelsene om inntektsgrunnlaget for beregning av sykepenger (sykepengegrunnlaget) i den gjeldende lovs § 3-4.

Gjeldende rett

Den gjeldende lovs § 3-4 lyder:

«Inntektsgrunnlaget for fastsetting av sykepenger er følgende:

a) Til trygdet som arbeider i annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 1 ytes sykepenger på grunnlag av inntekten i arbeidsforholdet. Ved fastsettelsen av inntekten legges til grunn den gjennomsnittlige arbeidsinntekt i de siste fire uker før arbeidsuførheten inntrådte.

Departementet gir nærmere forskrifter om fastsetting av inntektsgrunnlaget og kan herunder bestemme at sykepenger skal ytes etter den trygdedes antatte faktiske årsinntekt dersom denne avviker vesentlig fra arbeidsinntekten før arbeidsuførhetens inntreden.

Rett til å få sykepenger beregnet etter denne bestemmelse har den trygdede til og med første søndag kl. 24 etter at arbeidsforholdet er opphørt.

b) Til trygdet som har ervervsinntekt som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 2 ytes sykepenger på grunnlag av antatt årlig arbeidsinntekt. Departementet gir nærmere forskrifter om fastsetting av inntekten.

c) Til trygdet som utenfor tjenesteforhold har inntekt som nevnt i § 6-4 første ledd, nr. 1, bokstav a og b, ytes sykepenger på grunnlag av antatt årlig arbeidsinntekt.

Til trygdet som samtidig eller i perioder har inntekt som nevnt i første ledd bokstavene a, b og c, ytes sykepenger på grunnlag av den årlige inntekt etter nærmere forskrifter fastsatt av departementet.

Det ytes ikke sykepenger dersom inntekten pr. år er mindre enn 50 prosent av grunnbeløpet etter § 6-2, jfr. dog § 3-6 nr. 2.

Det ytes ikke sykepenger for den del av inntekten som overstiger 6 ganger grunnbeløpet etter § 6-2, jfr. dog § 3-6 nr. 2.

Hvis det ikke foreligger tilstrekkelige opplysninger om inntekten, fastsettes den ved skjønn.

Departementet kan bestemme at grupper av trygdede i visse distrikter eller i hele riket skal få sykepenger beregnet etter en bestemt normert inntekt, uten hensyn til den enkeltes faktiske arbeidsinntekt.»

Sykepengegrunnlaget er den inntekten som legges til grunn ved beregningen av sykepengene. I loven brukes både betegnelsen «sykepengegrunnlaget» og betegnelsen «inntektsgrunnlaget». I praksis bruker man stort sett betegnelsen «sykepengegrunnlaget».

Lovens § 3-4 første ledd gir i bokstavene a til c hovedregelen og forskriftshjemmel for fastsetting av sykepengegrunnlaget for henholdsvis arbeidstakere, selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere. Disse bestemmelsene har utvalget plassert som spesielle bestemmelser under de nevnte yrkeskategorier. Vi viser til merknadene til utkastets §§ 4-24 til 4-26, 4-30 og 4-33.

For arbeidstakere er lovens hovedregel at den gjennomsnittlige ukeinntekten i de siste fire ukene - i praksis kalt den aktuelle ukeinntekten - skal legges til grunn. Se lovens § 3-4 bokstav a første ledd og forskrifter fastsatt med hjemmel i andre ledd. Den aktuelle ukeinntekten omregner en til årsinntekt ved å multiplisere den med 52. Vi viser til merknadene til utkastets §§ 4-24 til 4-26. Etter lovens § 3-4 bokstav a tredje ledd har arbeidstakere rett til å få sykepenger beregnet på grunnlag av inntekten i arbeidsforholdet dersom de blir sykmeldt innen første søndag kl. 24 etter at arbeidsforholdet er opphørt.

For selvstendig næringsdrivende legges vanligvis «antatt årlig inntekt» til grunn. Se folketrygdloven § 3-4 bokstav b og forskrifter fastsatt i medhold av denne bestemmelsen. Begrepet antatt årlig inntekt svarer til den pensjonsgivende årsinntekten, dvs. netto næringsinntekt som nevnt i lovens § 6-4. Se også merknader til utkastets § 4-30. Det samme som for selvstendig næringsdrivende gjelder for oppdragstakere, se folketrygdloven § 3-4 bokstav c og merknadene til utkastets § 4-33.

Enkelte særgrupper, f.eks. militærpersoner, sjømenn og arbeidsløse, får sykepengegrunnlaget fastsatt etter spesielle bestemmelser.

Etter lovens § 3-4 andre ledd får personer med kombinerte inntekter, f.eks. personer som har både lønnsinntekt og næringsinntekt, fastsatt sykepengegrunnlaget ut fra den samlede årlige inntekten. Se merknader til utkastets §§ 4-35 til 4-37.

Etter lovens § 3-4 tredje ledd ytes det ikke sykepenger dersom inntekten pr. år er mindre enn 50 prosent av grunnbeløpet. Dette følger av folketrygdloven § 3-4 tredje ledd. Se også merknader til utkastets § 4-2.

Etter lovens § 3-4 fjerde ledd ytes det ikke sykepenger for den del av inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet. Pr. 1. mai 1989 utgjør dette såkalte inntektstaket 196 200 kroner. Inntektstaket er det samme uten hensyn til dekningsgraden for sykepenger, dvs.

uten hensyn til om dekningsgraden er 100 prosent som for arbeidstakere eller 65 prosent som for selvstendig næringsdrivende i den obligatoriske sykepengeordningen. Dekningsgraden beregnes i prosent av det fastsatte sykepengegrunnlaget.

Når trygden yter sykepenger, fordeles sykepengegrunnlaget på det antall dager som det kan ytes sykepenger for i løpet av et år (sykepengedager). Sykepenger fra trygden ytes for «alle dager unntatt lørdager og søndager», se den gjeldende lovs § 3-5 nr. 1 og merknader til utkastets § 4-9. Dette vil si at trygden yter sykepenger for fem dager pr. uke. Når trygden yter sykepenger, fordeles sykepengegrunnlaget derfor på 5 sykepengedager x 52 = 260 sykepenge dager.

Etter lovens § 3-4 femte ledd skal inntekten (dvs. sykepengegrunnlaget) fastsettes ved skjønn dersom det ikke foreligger tilstrekkelige opplysninger. Dette er spesielt aktuelt for nyetablerte selvstendig næringsdrivende eller andre som er i en endret arbeidssituasjon.

I paragrafens siste ledd er det hjemmel for departementet til å bestemme at grupper av trygdede i visse distrikter eller i hele riket skal få sykepenger beregnet etter en bestemt normert inntekt, uten hensyn til den enkeltes faktiske arbeidsinntekt. Foreløpig er det bare truffet vedtak om normert inntekt for statsløser. Vi viser til forskriftene om fastsetting av normert inntekt for statsløser, gitt den 15. april 1980.

Utvalgets forslag

Utvalget mener det er hensiktsmessig å ha en generell bestemmelse om sykepengegrunnlaget. Det vil lette oversikten og gi god informasjon.

Utkastets første ledd omtaler hva som skal forstås med uttrykket sykepengegrunnlaget. Det er definert som den inntekten sykepengene skal regnes ut etter. Viktige begreper som stadig går igjen i lovteksten, bør etter utvalgets mening defineres i selve loven. Sykepengegrunnlaget er et sentralt begrep i sykepengekapitlet. Videre er det en forenkling bare å nytte én betegnelse. Utvalget foreslår betegnelsen «sykepengegrunnlaget», da det er den som i praksis brukes i dag. Den gir dessuten god informasjon.

I utkastets andre ledd har utvalget tatt inn bestemmelsen om inntektstaket, som i dag står i lovens § 3-4 fjerde ledd.

Etter utkastets tredje ledd skal sykepengegrunnlaget pr. dag utgjøre 1/260 av sykepengegrunnlaget pr. år når trygden yter sykepengene. Forslaget svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-5 nr. 1 andre ledd, jf. § 3-4 bokstav a.

I utkastets fjerde ledd er det tatt inn henvisninger til hvor i utkastet de forskjellige bestemmelser om fastsetting av sykepengegrunnlaget er plassert. Utvalget mener dette er hensiktsmessig av informasjonshensyn.

Utkastets § 4-9 Sykepengedager

Trygden yter sykepenger for alle dagene i uken unntatt lørdag og søndag.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-5 nr. 1 om sykepenger fra trygden til arbeidstakere og til bestemmelser i lovens § 3-10 nr. 1 om sykepenger fra trygden til selvstendig næringsdrivende.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-5 nr. 1 andre ledd lyder:

«Sykepenger fra trygden ytes for alle dager unntatt lørdager og søndager regnet fra og med den første hele fraværsdag etter at arbeidsuførheten inntre i hvert enkelt tilfelle.»

Bestemmelsen gjelder ikke i arbeidsgiverperioden, der utbetalingsdagene reguleres av den gjeldende lovs § 3-6 nr. 3 andre ledd. Se utkastets § 4-15 fjerde ledd.

Lovens § 3-10 nr. 1 andre ledd lyder:

«Sykepenger utbetales for alle dager unntatt lørdager og søndager, dog ikke for de første 14 dager, lørdager og søndager innbefattet, regnet fra og med den dag arbeidsuførheten inntre, jfr. § 3-12.»

Etter de gjeldende bestemmelser yter trygden sykepenger for alle dager unntatt lørdager og søndager.

Bestemmelsen om fem sykepengedager pr. uke ble endret ved lov 17. desember 1982 nr. 95, som trådte i kraft 1. januar 1983. Før dette var det seks sykepengedager pr. uke. Vi viser til Ot.prp. nr. 12 for 1982-83.

I proposisjonen viser en til at ordningen med seks sykepengedager i uken skriver seg fra den tiden da seks dagers arbeidsuke var det vanlige. Den gang var det samsvar mellom bestemmelsene om sykepengedager når sykepengene skulle ytes fra trygden, og omfanget av arbeidsplikten i arbeidslivet. I forbindelse med arbeidsmarkedstatistikken for 1978 viste det seg at 70 prosent av alle heltidsansatte lønnstakere arbeidet dagtid fra mandag til fredag. Bare 10 prosent hadde seks dagers uke.

Sykepengereformen i 1978, som hadde til formål å yte «full lønn» under sykdom til arbeidstakere, kom ganske snart i konflikt med prinsippet om seks sykepengedager i uken.

I arbeidsgiverperioden plikter arbeidsgiverne bare å betale sykepenger for dager da lønn skulle ha vært utbetalt, se lovens § 3-6 nr. 3 andre ledd. I arbeidsgiverperioden blir det således samsvar mellom lønnsdager og sykepengedager.

I en overgangsperiode rett etter at trygden har begynt å yte sykepenger, kan det imidlertid bli overkompensasjon eller underkompensasjon. Dette vil skje når arbeidstakeren ikke har vanlig arbeidstid. Spesielt for skiftarbeidere med konsentrerte arbeids- og friperioder kan størrelsen på sykepengene fra trygden avvike betydelig fra det faktiske inntektstapet.

Arbeider vedkommende eksempelvis annenhver uke, vil trygden yte sykepenger for alle virkedagene i begge ukene, men størrelsen av sykepengene pr. dag vil bare utgjøre «halv daglønn». Er en person arbeidsufør i tre uker, eller bare delvis arbeidsufør, vil det bli overkompensasjon eller underkompensasjon. Er en person arbeidsufør i fire uker, vil kompensasjonen blir riktig.

For personer som arbeider lørdager og søndager med helligdagstillegg, vil den høyere lønnen disse dagene medføre en høyere dagsats når trygden skal yte sykepenger fra mandag til fredag.

For selvstendig næringsdrivende m.fl. som har varierende inntekter i og utenfor «sesongen», vil kompensasjonsnivået variere som for skiftarbeidere.

Det sies videre i proposisjonen at det ideelle selvsagt ville være en utbetalingsbestemmelse (et beregningssystem) som svarer til måten lønnen blir beregnet på.

Av administrative årsaker er det imidlertid umulig å innføre et beregningssystem for sykepenger fra trygden som svarer til de forskjellige beregningsmåter for lønn.

På denne bakgrunn ble det vedtatt at sykepenger fra trygden skulle ytes for fem sykepengedager pr. uke. Dermed vil sykepengene fra trygden i størst mulig utstrekning svarer til vanlig lønn.

Utvalgets forslag

Forslaget svarer til gjeldende rett, men bestemmelsen er noe omformulert. Utvalgets forslag gjelder generelt for sykepenger som gis fra trygden. Bestemmelsen gjelder ikke for sykepenger i arbeidsgiverperioden. Utkastets § 4-15 fjerde ledd omhandler hvilke dager en arbeidsgiver plikter å betale sykepenger for.

Etter utkastets § 4-9 skal trygden yte sykepenger for alle dagene i uken unntatt lørdag og søndag. De dagene trygden kan yte sykepenger for, kalles sykepengedager. Utvalget har satt denne betegnelsen i parentes i lovteksten. Da kan vi bruke uttrykket «sykepen-

gedager» ellers i lovteksten uten å forklare hva det innebærer.

Utkastets § 4-10 Antall sykepengedager

Når et medlem har mottatt sykepenger fra trygden i til sammen 250 sykepengedager i de tre siste årene, opphører retten til sykepenger fra trygden.

Et medlem som i 26 uker ikke har mottatt sykepenger fra trygden, overgangsstonad ved sykdom eller hel uførepensjon, kan igjen få rett til sykepenger fra trygden i 250 sykepengedager.

Til et medlem som mottar gradert alderspensjon, ytes det sykepenger bare i 90 sykepengedager, se § 4-44. Bestemmelsen i andre ledd om ny rett til sykepenger gjelder tilsvarende.

Merknader

Utkastet svarer i det alt vesentlige til bestemmelsene i den någjeldende lovs § 3-12 A. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å foreslå en særskilt paragraf om hvor mange dager det kan ytes sykepenger fra trygden.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-12 A lyder:

«Sykepenger fra trygden ytes i inntil 250 dager/50 uker. I tilfelle der trygden yter sykepenger i de første to ukene, ytes sykepenger likevel i inntil 52 uker.

Har den trygdede vært helt arbeidsfør i minst 26 uker siden han fikk sykepenger fra trygden, begynner en ny stonadsperiode som nevnt i første ledd å løpe.

Når opptjeningsperioden for ny sykepenge rett beregnes, skal det ses bort fra sykefravær i arbeidsgiverperioden(e) og i ventetiden for selvstendig næringsdrivende, oppdragstakere og inaktive m.fl., jfr. § 3-10, § 3-18 A og § 3-18. Dette gjelder selv om den trygdede har mottatt sykepenger fra tilleggstrygd etter § 3-10 nr. 2 og § 3-18 A.

Lønn under sykdom eller sykepenger som utbetales av militærvesenet, likestilles med sykepenger etter første ledd.»

Med uttrykket «250 dager» menes her antall dager sykepenger kan ytes fra trygden, dvs. sykepengedager. Etter bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-5 nr. 1 og § 3-10, yter trygden sykepenger for de fem første virkedagene i uken. Vi viser til merknadene til utkastets § 4-9 om sykepengedager foran. En periode på 250 dager svarer da til 50 uker.

De 250 sykepengedagene kan løpe sammenhengende eller kan være sammensatt av atskilte sykefravær.

Uttrykket «fra trygden» i lovens § 3-12 A i første og andre ledd viser at man ikke skal ta hensyn til sykepenger som ytes fra arbeidsgiveren. Man skal heller ikke ta hensyn til dager som trygden refunderer sykepenger for til arbeidsgiveren etter bestemmelsene i § 3-7 om kronisk syke m.m. eller bestemmelsene i § 3-8

om forsikring mot arbeidsgiverens ansvar for sykepenger.

For selvstendig næringsdrivende m.fl. ses det bort fra dager med arbeidsuførhet som faller i karenstiden på 14 dager i de tilfellene det ikke skal ytes sykepenger fra trygden, fordi det ikke er tegnet forsikring med sykepengedekning fra første sykedag, og arbeidsuførheten dermed ikke blir vurdert av trygdeetaten. Sykepenger som ytes til selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere som har tegnet tilleggstrygd for de første 14 dagene, regnes som sykepenger «fra trygden», og vil dermed heller ikke bryte opptjeningstiden på 26 uker. Se Ot.prp. nr. 7 for 1988-89 og Ot.prp.nr. 19 for 1989-90.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer i det vesentligste til gjeldende bestemmelser og praksis. Men bestemmelsene er noe omformulert.

Den gjeldende lovs § 3-12 siste ledd inneholder en bestemmelse om at lønn under sykdom eller sykepenger som utbetales av militærvesenet, skal likestilles med sykepenger fra trygden. Denne bestemmelsen foreslår vi sløyfet som unødvendig. Det er ikke nødvendig å nevne personer i Forsvarets tjeneste særskilt, da de er offentlige tjenestemenn på linje med andre statsansatte.

Utvalget har i utkastets § 4-10 samlet bestemmelsene som regulerer omfanget av retten til sykepenger fra trygden.

Etter utkastets første ledd skal retten til sykepenger fra trygden opphøre når et medlem har mottatt sykepenger fra trygden i til sammen 250 sykepengedager i de tre siste årene.

I dag bruker trygdeetaten uttrykk som «sykepengetiden» og «sykepengeperioden». Det er mer informativt å bruke uttrykket «sykepengedager». «Sykepengedager» er definert i utkastets § 4-9. Utvalget mener det er misvisende å snakke om en periode eller perioder som det ytes sykepenger i. Det er antallet stonadsdager som skal legges sammen, og dette antallet er begrenset til 250. Utvalget har formulert bestemmelsen som en opphørsbestemmelse.

Det er i dag ikke gitt noen bestemmelser om hvilket tidsrom det her dreier seg om. Av praktiske hensyn har utvalget foreslått at det bare skal regnes med sykepengedager i de tre siste årene. Denne begrensningen vil lette arbeidet for trygdeetaten, fordi den da slipper å sjekke stonadstilfeller som ligger langt tilbake i tiden. Begrensningen vil dessuten øke rettsikkerheten for medlemmene, i og med at de selv har mulighet til å skaffe seg oversikt over hvor mange sykepengedager de har tatt ut i de tre siste årene.

Utvalget mener det er mest hensiktsmessig

alltid å gå tre år tilbake i tiden, i stedet for å regne med hele kalenderår.

Utkastets andre ledd regulerer når et medlem igjen har rett til sykepenger fra trygden. I dag snakker man om opptjening av en ny sykepengeperiode. I og med at vi ikke ellers i utkastet bruker begrepet sykepengeperiode, har vi her benyttet formuleringen «kan igjen få rett til sykepenger».

Vilkåret for å opptjene rett til en ny sykepengeperiode er i dag at den trygdede har vært helt arbeidsfør i 26 uker. Etter gjeldende rett skal det likevel ses bort fra arbeidsuførhet i arbeidsgiverperioden. Videre kan delvis uførepensjonerte få rett til sykepenger fra trygden dersom de har vært i arbeid i 26 uker. Det gjelder således ikke noe vilkår om at en må være helt arbeidsfør for å få rett til sykepenger fra trygden i nye 250 dager. På denne bakgrunn har utvalget omformulert lovteksten slik at den er mer i samsvar med gjeldende rett. Utvalgets forslag vil gi bedre informasjon enn dagens lovt tekst.

Utkastets tredje ledd omhandler medlemmer som mottar alderspensjon. De som mottar gradert alderspensjon, har rett til sykepenger, men sykepenger fra trygden ytes bare i 90 dager. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 4-11 Graderte sykepenger

Dersom medlemmet er delvis arbeidsufør, kan det ytes graderte sykepenger. Det er et vilkår at evnen til å utføre inntektgivende arbeid er nedsatt med minst 20 prosent. Sykepenger etter denne bestemmelsen kan bare ytes på grunnlag av legeerklæring.

Sykepengenes størrelse skal svare til reduksjonen i arbeidstid. Ved yrkesrettet attføring (se § 14-4) skal sykepengene svare til inntektstapet.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-2 nr. 1 tredje ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-2 nr. 1 tredje ledd lyder:

«Ved delvis arbeidsuførhet kan det ytes reduserte sykepenger. Rikstrygdeverket kan gi nærmere regler om dette».

Etter lovens § 3-2 nr. 1 tredje ledd kan det ytes reduserte sykepenger ved delvis arbeidsuførhet. Legen gir i tilfelle en såkalt gradert sykmelding. Ifølge Rikstrygdeverkets retningslinjer skal sykepengene fastsettes i forhold til graden av arbeidsuførhet. Etter hovedregelen skal graden fastsettes i forhold til reduksjonen i arbeidstid og ikke i forhold til reduksjonen i inntekt. Uføregraden fastsettes

altså etter forskjellige prinsipper ved beregningen av sykepenger og ved beregningen av uførepensjon.

Ved bedriftsintern attføring kan det i dag imidlertid ytes for eksempel 50 prosent sykepenger i tillegg til halv lønn selv om vedkommende arbeider full dag. Dette følger av Rikstrygdeverkets rundskriv Kom 03-00 av 11. juli 1986.

For selvstendig næringsdrivende vil det ofte være hensiktsmessig med en gradert sykmelding. Dette gjelder særlig når diagnosen og næringens art gjør det mulig å utføre noe arbeid, f.eks. administrasjon. For selvstendig næringsdrivende godtas vanligvis ikke en gradert sykmelding på under 50 prosent arbeidsuførhet, bl.a. på grunn av kontrollhensyn.

Også for arbeidstakere blir graden av arbeidsuførhet vanligvis satt til 50 prosent. Ifølge Rikstrygdeverkets retningslinjer godtas i dag arbeidsuførhet ned til 20 prosent. Det innebærer at en person kan være borte fra arbeidet én dag i uken.

Utvalgets forslag

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å ha en særskilt bestemmelse om graderte sykepenger. Utkastet svarer til bestemmelsen i den gjeldende lovs § 3-2 nr. 1 tredje ledd og praktiseringen av den.

Etter utkastets første ledd kan det ved delvis arbeidsuførhet ytes graderte sykepenger. Det er presisert at graderte sykepenger bare kan ytes på grunnlag av legeerklæring. Forslaget følger av den gjeldende lovs § 3-2 tredje ledd nr. 1 og av Rikstrygdeverkets retningslinjer.

Det er stilt som vilkår for rett til graderte sykepenger at evnen til å utføre inntektgivende arbeid er nedsatt med minst 20 prosent. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

Utkastets andre ledd omhandler beregningen av de graderte sykepengene. Sykepengenes størrelse skal svare til reduksjonen i arbeidstid. Men ved yrkesrettet attføring skal sykepengene beregnes i forhold til inntektstapet. Forslaget svarer til Rikstrygdeverkets retningslinjer.

Utkastets § 4-12 Sykepenger etter fødsel og adopsjon

Etter en fødsel har et medlem rett til sykepenger i stønadsperioden for fødselspenger (se §§ 5-3 og 5-4) dersom han eller hun er helt ute av stand til å ta seg av barnet på grunn av egen sykdom eller skade.

Det samme gjelder i stønadsperioden for adopsjonspenger (se § 5-7).

Sykepenger i stønadsperioden for fødselspenger eller adopsjonspenger ytes fra trygden.

Bestemmelsen i § 4-3 om to ukers opptjenings-tid gjelder ikke.

Merknader

Bestemmelser om sykepenger i stedet for fødselspenger og omsorgspenger ved adopsjon finnes i folketrygdloven § 3-21 nr. 3 og § 3-21 A nr. 4.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-21 nr. 3 første til tredje ledd lyder:

«Ved arbeidsuførhet på grunn av sykdom faller retten til fødselspenger bort og erstattes av sykepenger. Tidsrom hvor det utbetales sykepenger går til fradrag i stønadsperioden for fødselspenger, jfr. likevel annet og tredje ledd. Når tidsrom med sykepenger går til fradrag i stønadsperioden for fødselspenger, skal sykepenger for det tidsrom som svarer til den gjenværende del av fødselspengeperioden, ytes med det samme beløp som fødselspengene.

En kvinne som før fødselen blir arbeidsufør på grunn av sykdom mens hun ennå er i arbeid, har rett til sykepenger etter vanlige regler fram til fødselen. Slike tidsrom går ikke til fradrag i fødselspengeperioden.

Dersom kvinnen etter fødselen er helt avskåret fra å dra omsorg for barnet på grunn av egen sykdom, faller retten til fødselspenger bort og erstattes av sykepenger. Fødselspengene tar igjen til å løpe fra og med den dag arbeidsuførheten opphører. Også dersom barnet er innlagt i helseinstitusjon e.l. kan retten til fødselspenger utsettes.»

Etter § 3-21 nr. 3 første ledd erstattes fødselspengene av sykepenger hvis den trygdede blir arbeidsufør i fødselspengeperioden, unntatt når sykepengedagene er brukt opp. Fødselspengeperioden reduseres likevel. Sykepengene ytes med samme beløp som fødselspengene.

Den eneste virkningen av denne bestemmelsen ser ut til å være at fødselspengedager og sykepengedager brukes opp samtidig. Slik situasjonen er, må det være lite interessant for medlemmet å melde fra om arbeidsuførhet, unntatt hvis vedkommende ikke er i stand til å ta seg av barnet. Da utsettes den gjenværende del av fødselspengeperioden. Når det gjelder selve vurderingen av om det foreligger arbeidsuførhet, må en vel gå ut fra at sykdommen eller skaden ville ført til at vedkommende ikke hadde kunnet arbeide dersom det hadde vært aktuelt.

I lovens § 3-21 nr. 3 andre ledd er det presisert at en kvinne som før fødselen blir arbeidsufør mens hun er i arbeid, har rett til sykepenger etter de vanlige reglene. I slike tilfeller blir heller ikke stønadsperioden for fødselspenger forkortet.

Dersom stønadsperioden for fødselspenger

har begynt å løpe, gjelder bestemmelsen i første ledd, dvs. at fødselspengene erstattes av sykepenger. Det samme gjelder dersom kvinnen fortsatt er arbeidsufør etter fødselen.

Etter § 3-21 nr. 3 tredje ledd utsettes den gjenværende del av fødselspengeperioden dersom moren etter fødselen ikke er i stand til å ta seg av barnet fordi hun er syk. Som vanlig faller fødselspengene bort og erstattes av sykepenger.

Lovens § 3-21 A nr. 4 har tilsvarende bestemmelser ved adopsjon. Folketrygdloven § 3-21 A nr. 4 første til tredje ledd lyder:

«Ved arbeidsuførhet på grunn av sykdom faller retten til omsorgspenger bort og erstattes av sykepenger. Tidsrom hvor det utbetales sykepenger går til fradrag i stønadsperioden for omsorgspenger, jfr. likevel annet ledd. Når tidsrom med sykepenger går til fradrag i stønadsperioden for omsorgspenger, skal sykepenger for det tidsrom som svarer til den gjenværende del av perioden med omsorgspenger ytes med det samme beløp som omsorgspengene.

Dersom den trygdede er helt avskåret fra å dra omsorg for barnet på grunn av egen sykdom, utsettes retten til omsorgspenger. Omsorgspengene tar til å løpe fra og med den dag arbeidsuførheten opphører. Også dersom barnet er innlagt i helseinstitusjon e.l. kan retten til omsorgspenger utsettes.

I tilfeller som nevnt i annet ledd første punktum kan den del av omsorgspengene som gjenstår når arbeidsuførheten inntreffer, nyttes av den andre av adoptivforeldrene.»

Første og andre ledd i lovens § 3-21 A nr. 4 svarer til § 3-21 nr. 3. Dette innebærer at hovedbestemmelsene for omsorgspenger ved adopsjon er like de som gjelder for fødselspenger. Også omsorgspengene ved adopsjon erstattes av sykepenger, og stønadsperioden for omsorgspenger brukes opp. Vi viser ellers til merknadene om fødselspenger foran.

På et punkt er det forskjell mellom bestemmelsene for omsorgspenger ved adopsjon og bestemmelsene for fødselspenger. Som nevnt foran utsettes den gjenværende del av fødselspengeperioden når moren er så syk at hun ikke kan ta seg av barnet. Ved adopsjon kan den andre av ektefellene i stedet ta permisjon med omsorgspenger. Dette følger av lovens § 3-21 A nr. 4 tredje ledd.

Utvalgets forslag

Så vidt utvalget kan se, er det ingen grunn til at sykepenger skal erstatte fødselspenger eller adopsjonspenger ved arbeidsuførhet i fødselspengeperioden eller adopsjonspengeperioden, siden den eneste virkning er at sykepengedager og fødselspengedager/adopsjonspengedager brukes opp samtidig. Videre synes det lite rimelig å vurdere en person i

forhold til arbeidslivet når det faktisk ikke er meningen at vedkommende skal arbeide utenfor hjemmet. På denne bakgrunn har utvalget kommet til at det vanligvis ikke bør ytes sykepenger i fødselspengeperioden etter fødselen eller i stønadperioden for adopsjons-penger. Bare når moren på grunn av sykdom eller skade er helt ute av stand til å ta seg av barnet, har utvalget foreslått hun skal ha rett til sykepenger. Bestemmelser om dette er tatt inn i utkastets første og andre ledd.

Utkastets første ledd gjelder retten til sykepenger i fødselspengeperioden.

Etter utkastets andre ledd gjelder første ledd tilsvarende for adopsjons-penger.

Utkastets tredje ledd inneholder bestemmelser om at sykepenger etter utkastets § 4-12 ytes fra trygden uten ventetid, og at fødselspengegrunnlaget eller adopsjonspengegrunnlaget benyttes ved beregningen. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett.

II ARBEIDSTAKERE

Utkastets § 4-13 Sykepengenes størrelse

Til arbeidstakere (se § 3-22) ytes det sykepenger med 100 prosent av sykepengegrunnlaget. Se §§ 4-8, 4-24, 4-25 og 4-26.

Det ytes feriepenger av sykepenger fra trygden etter bestemmelsene i § 4-28.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-5 nr. 1 første ledd, og omhandler dekningsnivået for arbeidstakere.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-5 nr. 1 første ledd lyder:

«Til trygdet som arbeider i annens tjeneste ytes sykepenger med 100 prosent av inntektsgrunnlaget som nevnt i § 3-4 første ledd bokstav a.»

Etter denne bestemmelsen har arbeidstakere rett til sykepenger med 100 prosent dekning fra første fraværsdag.

Når det gjelder den nærmere definisjon av «arbeidstaker», viser vi til merknadene til utkastets § 3-22.

I den gjeldende lov benyttes uttrykksmåten «arbeider i annens tjeneste» i stedet for «arbeidstaker». Dermed er det presisert at det skal foreligge et tjenesteforhold der arbeidstakeren har stilt sin personlige arbeidskraft til disposisjon for arbeidsgiveren til bestemte tider. Når det gjelder retten til sykepenger, anses en person etter gjeldende praksis for å være ute av tjeneste ved et midlertidig opphør av tjenesten som varer lenger enn 14 dager.

Når det gjelder dekningsnivået på 100 pro-

sent, viser bestemmelsen til inntektsgrunnlaget som nevnt i folketrygdloven § 3-4 første ledd bokstav a, dvs. til bestemmelsene som regulerer sykepengegrunnlaget. Se merknadene til utkastets §§ 4-8, 4-24, 4-25 og 4-26.

Bestemmelsene om fastsetting av sykepengegrunnlaget medfører at et dekningsnivå på 100 prosent ikke alltid svarer til «full lønn».

Sykepengegrunnlaget fastsettes etter inntekten i en forutgående periode, og kan også fastsettes etter den pensjonsgivende årsinntekten, som nevnt i merknadene til utkastets § 4-26.

Inntektstaket på seks ganger grunnbeløpet medfører en begrensning for personer med inntekter over dette nivået. Mange arbeidstakere er imidlertid omfattet av arbeidsavtaler som sikrer full lønn under sykdom. Det vil si at arbeidsgiveren er forpliktet til å betale differansen mellom seks ganger grunnbeløpet og den fulle lønnen.

Videre medfører bestemmelsen i lovens § 3-5 nr. 1 andre ledd at det kan bli avvik mellom lønnen og sykepengene for samme tidsrom. Se nærmere merknadene til utkastets § 4-9. Som det går fram av disse merknadene, er det av administrative årsaker nødvendig med faste sykepengedager for alle grupper sykepengemottakere når trygden yter sykepenger.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd omhandler dekningsnivået for arbeidstakere, og svarer til folketrygdloven § 3-5 nr. 1 første ledd. Dessuten har leddet en henvisning til bestemmelsene om sykepengegrunnlaget.

Utkastets andre ledd viser til utkastets § 4-28, som har bestemmelser om feriepenger av sykepenger.

Utkastets § 4-14 Sykepenger fra trygden

Trygden yter sykepenger

- a) etter utløpet av arbeidsgiverperioden (se § 4-16),*
- b) når arbeidsgiveren har vært i arbeid i til sammen to uker umiddelbart før sykefraværet, men ikke hos samme arbeidsgiver,*
- c) når arbeidsgiveren ikke plikter å yte sykepenger fordi arbeidsforholdet er opphørt,*
- d) under streik eller lockout etter bestemmelsene i § 4-27,*
- e) under nødvendig kontrollundersøkelse som krever minst 24 timers fravær. Se § 4-4 bokstav c,*
- f) når arbeidstakeren er donor. Se § 4-4 bokstav e.*

Merknader

Bestemmelsen er ny, og gir en oversikt over når sykepengene skal ytes fra trygden.

Gjeldende rett

- Trygden yter sykepenger til arbeidstakere
- etter utløpet av arbeidsgiverperioden, se merknadene til utkastets § 4-15,
 - når arbeidstakeren oppfyller vilkårene for sykepenger som arbeidstaker fra første fraværsdag uten at arbeidsgiveren plikter å yte sykepenger,
 - under kontrollundersøkelse som varer minst ett døgn, se merknadene til utkastets § 4-4 bokstav c,
 - i forbindelse med undersøkelse og behandling når arbeidstakeren er donor, se merknadene til utkastets § 4-4 bokstav e,
 - på bestemte vilkår under streik og lockout, se merknadene til utkastets § 4-27.

Etter lovens § 3-5 nr. 1 tredje ledd ytes det ikke sykepenger til arbeidstakere under ferie og permisjon. Dette innebærer at en arbeidstaker ikke får rett til sykepenger i slike perioder, og at en arbeidstaker i slike perioder taper retten til sykepenger i en sykepengeperiode.

Folketrygdloven § 3-5 nr. 2 tredje punktum lyder:

«Sykepenger etter § 3-2 nr. 1 annet ledd bokstav c og e og etter § 3-23 ytes likevel av trygden etter bestemmelsene i § 3-5 nr. 1.»

Videre lyder lovens § 3-4 første ledd bokstav a tredje ledd:

«Rett til å få sykepenger beregnet etter denne bestemmelse har den trygdede til og med første søndag kl. 24 etter at arbeidsforholdet er opphørt.»

Ved lov 15. desember 1989 nr. 90 er denne bestemmelsen flyttet til lovens § 3-5 nr. 3. I utkastet er det ikke tatt hensyn til denne endringen.

Arbeidstakere har i dag rett til sykepenger på grunnlag av inntekten i et arbeidsforhold også ved arbeidsuførhet som oppstår innen første søndag kl. 24 etter at arbeidsforholdet er opphørt. Dette kalles sykepenger i etterslepstid. Bestemmelsen om dette er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 4-3. Bestemmelsen innebærer at en arbeidstaker som blir sykmeldt i etterslepstiden, får rett til sykepenger fra trygden fra første sykedag. Sykepenger vil her bli utbetalt uten hensyn til om vedkommende har et inntektstap, bortsett fra når sykepenger ikke skal ytes fordi vedkommende har ferie eller permisjon eller fra det tidspunkt han eller hun har planlagt å tre tilbake fra yrkeslivet. Se merknadene til utkastets § 4-2.

Utvalgets forslag

Paragrafen inneholder en oppregning av de situasjoner der trygden yter sykepenger. En

slik oversikt mangler i den gjeldende folketrygdlov.

Utvalget har sløffet bestemmelsen om etterslepstid i lovens § 3-4 første ledd bokstav a tredje ledd. Dette er gjort av forenklingshensyn. Utvalget mener at trygdeetaten må vurdere i det enkelte tilfelle om en person står i et arbeidstakerforhold. Dersom arbeidsforholdet består, må vedkommende regnes som arbeidstaker. Dersom en person for eksempel tar ferie på slutten av oppsigelsestiden, er han fortsatt arbeidstaker. Hvis vedkommende skal begynne i et nytt arbeid like etter ferien, men blir arbeidsufør i ferien, bør vedkommende ha rett til sykepenger fra det tidspunktet han eller hun skulle ha vært i arbeid. Hvis et medlem blir arbeidsufør i en friperiode mellom to arbeidsforhold, vil vedkommende etter utkastet få rett til sykepenger etter en ventetid på 14 dager ifølge bestemmelsen i utkastets § 4-40 om sykepenger etter inaktive perioder.

Utkastets § 4-15 Sykepenger fra arbeidsgiveren

For å få rett til sykepenger fra arbeidsgiveren må arbeidstakeren ha arbeidet hos arbeidsgiveren i minst to uker (opptjeningstid). Fravær uten gyldig grunn regnes ikke med i opptjeningstiden.

Dersom arbeidstakeren slutter i arbeidet, men igjen begynner å arbeide hos den samme arbeidsgiveren innen to uker, regnes det tidligere arbeidsforholdet med når opptjeningstiden skal beregnes.

Sykepenger fra arbeidsgiveren ytes tidligst fra og med den dag arbeidstakeren har gitt melding om arbeidsuførheten til arbeidsgiveren, såfremt det har vært mulig for arbeidstakeren å gi slik melding. Plikten til å gi melding gjelder også når det foreligger legeerklæring.

Sykepenger fra arbeidsgiveren ytes bare for de dager som det skulle ha vært utbetalt lønn for.

Arbeidstakerens rett til sykepenger fra arbeidsgiveren faller bort når arbeidsforholdet opphører, dersom tidspunktet for opphøret var fastsatt før arbeidsuførheten oppstod.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-5 nr. 2, § 3-6 nr. 1 første og tredje ledd, § 3-6 nr. 3 andre ledd og § 3-6 nr. 4. Lovens § 3-5 er endret ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide denne endringen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-6 nr. 1 lyder:

«For å få rett til sykepenger fra arbeidsgiver, må arbeidstakeren ha vært ansatt hos

vedkommende arbeidsgiver i minst to uker før arbeidsuførheten oppstod (ventetid). Ulovlig fravær medregnes ikke ved beregning av ventetiden. Arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenger faller bort når arbeidsforholdet opphører, dersom tidspunktet for opphøret var fastsatt før arbeidsuførheten oppstod.

Ved arbeidsuførhet på grunn av yrkesskade som går inn under lovens kapittel 11 og som inntreffer i vedkommende arbeidsforhold gjelder ikke ventetiden i første ledd.

Ved gjenansettelse hos samme arbeidsgiver innen 14 dager medregnes tidligere arbeidsforhold ved beregning av ventetidsbestemmelsen i første ledd.»

Den gjeldende lovs § 3-5 nr. 2 første punktum og § 3-6 nr. 3 andre punktum har bestemmelser om arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenger i en arbeidsgiverperiode på to uker.

Folketrygdloven § 3-5 nr. 2 første punktum lyder:

«Sykepengene skal ytes av arbeidsgiveren i et tidsrom av inntil to uker etter bestemmelsene i §§ 3-6 til 3-8.»

Lovens § 3-6 nr. 3 andre ledd første punktum lyder:

«Arbeidsgiveren plikter bare å betale sykepenger for dager hvor lønn skulle vært utbetalt.»

De nærmere bestemmelser om beregning av arbeidsgiverperioden i lovens § 3-4 nr. 3 andre punktum er omtalt under merknadene til utkastets § 4-16.

For å få rett til sykepenger i arbeidsgiverperioden må arbeidstakeren på sykmeldingstidspunktet ha vært ansatt hos arbeidsgiveren i minst to uker.

Etter gjeldende praksis kreves det ikke fast ansettelse. Også vikarer og timelønnet personell er omfattet av bestemmelsene om sykepenger i arbeidsgiverperioden i det tidsrom de faktisk er i arbeid.

Retten til sykepenger inntreffer først ved arbeidsuførhet som oppstår etter at arbeidsavtalen har vært oppfylt i et tidsrom på minst to uker.

Ved arbeidsuførhet som oppstår i løpet av de to første ukene (opptjeningstiden), plikter arbeidsgiveren ikke å yte sykepenger. Unntak gjelder ved arbeidsuførhet som skyldes yrkesskade, se folketrygdloven § 3-6 nr. 1 andre ledd. I de to første månedene av et ansettelsesforhold har arbeidstakeren ikke rett til å bruke egenmelding om sykdom. Uten legeerklæring vil et fravær i opptjeningstiden på to uker følgelig anses som «ulovlig», og vil bryte opptjeningstiden.

Arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenger faller bort fra det tidspunktet det er bestemt

at arbeidsforholdet skal opphøre, dersom dette er bestemt før sykmeldingstidspunktet. Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden har i sin praksis lagt til grunn at et arbeidsforhold anses som opphørt ved et midlertidig ureglementert fravær på over 14 dager. Se for eksempel ankesak nr. 8/78. I tilfelle det er omtvistet om arbeidsforholdet er opphørt, har Ankenemnda pålagt arbeidsgiveren bevisbyrden.

Ved gjenansettelse hos samme arbeidsgiver innen 14 dager regnes tidligere ansettelsestid med når opptjeningstiden på to uker skal beregnes. Hensikten med denne bestemmelsen er å sikre at en arbeidsgiver har ansvaret for å yte sykepenger til arbeidstakere som har en stabil tilknytning til arbeidsgiveren selv om arbeidsforholdet avtales for en kortere tid om gangen. Vi viser til kjennelsene fra Ankenemnda i ankesakene 7/79 og 8/80.

Arbeidsgiverens ansvar for å yte sykepenger er begrenset til de dagene arbeidstakeren skulle ha arbeidet etter arbeidsavtalen, dvs. de dager da lønn skulle ha vært utbetalt. I arbeidsgiverperioden er det følgelig samsvar mellom lønnsdager og sykepengedager.

Lovens § 3-6 nr. 4 lyder:

«Arbeidstakeren plikter første fraværsdag å melde fra til arbeidsgiveren om at fraværet skyldes sykdom. Dette gjelder både når arbeidstakeren nytter egenmelding etter § 3-12 nr. 1, og når arbeidsuførheten er bekreftet av lege. Dersom arbeidstakeren ikke gir slik melding, inntreffer retten til å få utbetalt sykepenger fra arbeidsgiver først fra den dag melding om sykdom blir gitt, med mindre det foreligger særlige grunner til at arbeidstakeren ikke har gitt melding i rett tid, og det er på det rene at sykdommen har ført med seg arbeidsuførhet fra et tidligere tidspunkt.»

Arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenger inntreffer tidligst fra den dagen arbeidsgiveren får melding om at fraværet skyldes arbeidsuførhet. Melding skal være gitt innen arbeidstidens slutt første fraværsdag. Plikten til å gi melding gjelder selv om arbeidstakeren er sykmeldt av lege. Det er således et vilkår for rett til sykepenger at arbeidsgiveren får melding om fraværet.

Lovens § 3-6 har en hjemmel for å gi nærmere forskrifter om gjennomføringen av bestemmelsene om sykepenger i arbeidsgiverperioden. Slike forskrifter er imidlertid ikke gitt.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til de to første punktumene i lovens § 3-6 nr. 1 første og tredje ledd, og omhandler bestemmelser om ventetiden for å få rett til sykepenger fra arbeidsgiveren. Ordlyden og disposisjonen er noe endret.

Utvalget foreslår å erstatte betegnelsen «ventetid» med «opptjeningstid». I den gjeldende lov brukes betegnelsen «ventetid» for å uttrykke to forskjellige begreper: For det første brukes «ventetid» om det tidsrommet et medlem må ha vært i arbeid før den alminnelige retten til sykepenger er opparbeidet. Se den någjeldende lovs § 3-3 nr. 1 og merknader til utvalgets utkast til § 4-3 foran. For det andre brukes «ventetid» om den karenstiden som kreves for rett til sykepenger fra trygden. Se for eksempel den någjeldende lovs § 3-10 nr. 1 og § 3-18.

Betegnelsen «opptjeningstid» foreslår utvalget skal brukes om det tidsrommet en arbeidstaker må ha vært i arbeid for å få rett til sykepenger fra første dag. Betegnelsen «ventetid» foreslår vi skal brukes om den karenstiden som gjelder for de personer som ikke har rett til sykepenger fra første dag.

Utkastets andre ledd svarer til den gjeldende lovs § 3-6 nr. 1 tredje ledd.

Utkastets tredje ledd svarer til den gjeldende lovs § 3-6 nr. 4 om plikten til å gi melding til arbeidsgiveren ved sykefravær.

Utkastets fjerde ledd svarer til lovens § 3-6 nr. 3 andre ledd, som omhandler hvilke dager arbeidsgiveren skal yte sykepenger for.

Bestemmelsen i utkastets femte ledd om at arbeidstakerens rett til sykepenger fra arbeidsgiveren faller bort når arbeidsforholdet opphører, står i dag i lovens § 3-6 nr. 1 første ledd siste punktum.

Bestemmelsen i folketrygdloven § 3-6 nr. 1 andre ledd om sykepenger ved arbeidsuførhet som skyldes yrkesskade, har vi tatt inn i utkastets § 4-47 om yrkesskade. Bestemmelsene i lovens § 3-6 nr. 2 om laveste og høyeste inntektsgrunnlag som gir rett til sykepenger, har vi tatt inn i henholdsvis utkastets § 4-2 og § 4-8. Bestemmelsen i lovens § 3-6 nr. 3 første ledd om beregning av arbeidsgiverperioden, foreslås tatt inn i utkastets § 4-16.

Bestemmelsene i lovens § 3-6 nr. 6 om at departementet kan gi nærmere forskrifter om gjennomføring av bestemmelsene om arbeidsgiverperioden, foreslår vi skal oppheves, da slike forskrifter ikke er gitt.

Utkastets § 4-16 Beregning av arbeidsgiverperioder

Arbeidsgiveren skal betale sykepenger i et tidsrom på opptil to uker (arbeidsgiverperioden).

Arbeidsgiverperioden regnes fra og med første fraværsdag som skyldes arbeidsuførhet (sykefraværsdag).

Når det er gått mindre enn to uker siden forrige sykefravær, skal et nytt sykefravær regnes med i samme arbeidsgiverperiode.

Når arbeidstakeren har vært i arbeid sammenhengende i to uker etter et sykefravær, plikter arbeidsgiveren igjen å betale sykepenger for et tidsrom på opptil to uker (en ny arbeidsgiverperiode).

Merknader

Bestemmelsene er i dag å finne i den gjeldende lovs § 3-5 nr. 2 og § 3-6 nr. 3 første og tredje ledd, og omhandler beregning av arbeidsgiverperiodene.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-5 nr. 2 første og andre punktum lyder:

«Sykepenger skal ytes av arbeidsgiveren i et tidsrom av inntil to uker etter bestemmelsene i §§ 3-6 til 3-8. Dette tidsrom kalles arbeidsgiverperiode.»

Den gjeldende lovs § 3-5 nr. 2 bestemmer at arbeidsgiveren skal yte sykepenger i et tidsrom av inntil to uker. Dette tidsrommet kalles arbeidsgiverperioden.

Lovens § 3-6 nr. 3 regulerer beregningen av arbeidsgiverperioden. Bestemmelsen lyder slik:

«Arbeidsgiverperioden regnes fra og med første hele sykefraværsdag i hvert enkelt tilfelle. Dersom arbeidstakeren etter å ha vært fraværende på grunn av sykdom på nytt blir arbeidsufør innen 14 dager, medregnes den tidligere fraværsperioden ved beregningen av arbeidsgiverperioden. Når arbeidsgiveren har utbetalt sykepenger i en full arbeidsgiverperiode, skal det ikke inntre noen ny arbeidsgiverperiode ved sykdom som inntreffer innen 14 dager etterat vedkommende arbeidstaker har gjenopptatt arbeidet. ...

Ved sykdom som inntreffer under arbeidstakerens ferie regnes arbeidsgiverperioden fra og med den dag arbeidet skulle vært gjenopptatt. Dersom arbeidstakerens ferie blir utsatt på grunn av sykdom regnes arbeidsgiverperioden fra og med den dag ferien blir utsatt.»

Arbeidsgiverperioden skal ifølge lovens ordlyd regnes fra og med den første hele sykefraværsdagen, dvs. den første hele dagen arbeidstakeren er borte fra arbeidet på grunn av arbeidsuførhet. Arbeidstakere har således ikke rett til sykepenger fra arbeidsgiveren dersom de bare er delvis er borte fra arbeidet en dag. Dersom en arbeidstaker er syk om morgenen og må vente noen timer før han klarer å gå på jobben, kan arbeidsgiveren trekke ham i lønn for den tiden han har vært fraværende.

Når arbeidstakeren blir syk i en periode han ikke skal arbeide (friperiode), regnes arbeidsgiverperioden først fra den dagen arbeidet skulle ha vært gjenopptatt. Retten til syke-

penger fra arbeidsgiveren inntreer i tilfelle først fra dette tidspunktet.

Etter at arbeidsgiverperioden har begynt å løpe, regnes den fortløpende i et tidsrom på to uker, uansett om det er fridager eller ikke i perioden.

Arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenger for de enkelte dagene i en (løpende) arbeidsgiverperiode reguleres av bestemmelsene i lovens § 3-6 nr. 3 andre ledd. Denne paragrafen er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 4-15 foran.

Dersom arbeidstakeren blir arbeidsfør igjen før det er gått to uker, opphører selvsagt arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenger. Dersom arbeidstakeren blir sykmeldt på nytt innen to uker, skal de tidligere perioder med sykefravær regnes sammen til én arbeidsgiverperiode på maksimalt to uker.

Det inntreer ingen arbeidsgiverperiode under arbeidstakerens ferie. Dette følger av bestemmelsen om at arbeidsgiverperioden skal regnes fra første hele sykefraværsdag. I praksis medfører imidlertid bestemmelsene i ferieloven om rett til utsetting av ferie at arbeidsgiveren likevel plikter å yte sykepenger ved arbeidsuførhet under utsatt ferie. Den nye ferieloven, som trådte i kraft den 1. januar 1989, gir i § 9 større adgang til utsettelse av ferien enn tidligere. Mange arbeidstakere har også ifølge arbeidsavtalen rett til å kreve ferien utsatt ved sykdom.

For å ha klare bestemmelser om beregningen av arbeidsgiverperioden ved arbeidsuførhet som oppstår under ferie, ble det gitt en ny bestemmelse i folketrygdloven § 3-6 nr. 3 tredje ledd. Vi viser til lov 9. desember 1983 nr. 71, som trådte i kraft den 1. januar 1984. Det følger av denne lovendringen at arbeidsgiverperioden skal regnes fra og med den dag ferien blir utsatt. Vi viser til Ot.prp. nr. 11 for 1983-84.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd om arbeidsgiverperiodens lengde svarer til folketrygdloven § 3-5 nr. 2. Ordlyden i utkastet er noe endret, uten at det innebærer materielle endringer.

Utkastets andre til fjerde ledd svarer til bestemmelsene i folketrygdloven § 3-6 nr. 3, og omhandler beregning av arbeidsgiverperioden. Her er det gjort enkelte språklige endringer.

I utkastets andre ledd har utvalget foreslått en materiell endring. Etter den gjeldende lov har arbeidstakere rett til sykepenger fra første hele sykefraværsdag. Når arbeidstakeren forlater arbeidet på grunn av arbeidsuførhet før arbeidstidens slutt, har han eller hun ikke rett til sykepenger for siste del av første fraværsdag. Resultatet kan bli et udekket inntektstap.

Regelen synes lite rimelig for arbeidstakere som blir syke eller skades i arbeidstiden. Det samme gjelder for dem som må forlate arbeidet i løpet av dagen etter å ha forsøkt å arbeide til tross for at de følte seg syke om morgenen. I slike tilfeller oppfordrer regelen til fravær hele dagen. Da arbeidstakere har rett til å nytte egenerklæring, vil konsekvensen i praksis ofte bli at en arbeidstaker «sykmelder» seg for hele dagen, i stedet for å gå på jobb den delen av dagen han er frisk.

Utvalget foreslår på denne bakgrunn at arbeidstakere får rett til sykepenger på den dag arbeidsuførheten oppstår også når vedkommende bare er fraværende en del av dagen. Det må da ytes sykepenger i forhold til hvor stor del av dagen vedkommende har arbeidet.

I utkastets andre ledd har vi forsøkt å løse problemet ved å utelate ordet «hele». Konsekvensen av forslaget er at arbeidsuførheten i disse tilfellene begynner å løpe en dag tidligere enn etter den gjeldende lov. Det samme gjelder for egenmeldingsperioden og arbeidsgiverperioden.

Etter utkastets tredje ledd skal et nytt sykefravær regnes med i samme arbeidsgiverperiode som det forrige sykefraværet dersom det nye sykefraværet inntreer mindre enn to uker etter det forrige sykefravær. Forslaget svarer til gjeldende rett, men er noe omformulert i forhold til dagens lovtekst, se lovens § 3-6 nr. 3 andre punktum.

Utkastets fjerde ledd omhandler når en ny arbeidsgiverperiode begynner. Regelen følger indirekte av den gjeldende lovs § 3-6 nr. 3.

Utvalget har drøftet spørsmålet om det bør være en begrensingsregel som gjelder sammenlegging av fraværsdager i arbeidsgiverperioden, i likhet med den som gjelder ved beregning av 250 dager med sykepenger fra trygden i løpet av de siste tre årene, se utkastets § 4-10. Ved beregning av 2-ukersperioden kunne en for eksempel bare regne med fraværsdager i løpet av de siste to månedene. Utvalget vil imidlertid ikke foreslå en slik begrensingsregel.

Utvalget foreslår at den gjeldende lovs § 3-6 nr. 3 tredje ledd om beregning av arbeidsgiverperiode i forbindelse med ferie skal utgå. Vi mener at en kan fortolke seg fram til resultatet her, og at bestemmelsen i dag vesentlig er av informativ betydning.

Utkastets § 4-17 Langvarig eller kronisk syke

Dersom en arbeidstaker har sykdom, skade eller lyte som medfører risiko for særlig stort sykefravær, kan arbeidstakeren selv eller arbeidsgiveren søke om at trygden dekker utgiftene til sykepenger i arbeidsgiverperioden.

Blir søknaden innvilget, får avgjørelsen

virkning fra den dag trygdekontoret mottok søknaden.

Arbeidsgiveren utbetaler sykepengene i arbeidsgiverperioden og får refusjon fra trygden.

Merknader

Bestemmelsene i utkastet finnes i dag i folketrygdloven § 3-7 og i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 8. november 1977 med hjemmel i paragrafens andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-7 lyder:

«Dersom en arbeidstaker lider av en langvarig eller kronisk sykdom som medfører risiko for særlig stort samlet sykefravær kan han etter vedtak av trygdekontoret bli unntatt fra bestemmelsene om at sykepengene skal dekkes av arbeidsgiveren i arbeidsgiverperioden.

Departementet gir forskrifter om gjennomføringen av denne bestemmelse.»

Bestemmelsen om kronisk syke har til hensikt å motvirke at arbeidsgiveransvaret for sykepenges skal øke problemene på arbeidsmarkedet for personer med en helsetilstand som medfører større risiko for sykefravær enn det som er vanlig for de fleste arbeidstakere.

Et vilkår for unntak fra arbeidsgiveransvaret er at arbeidstakeren lider av en langvarig eller kronisk sykdom. Videre må denne sykdommen medføre risiko for særlig stort samlet sykefravær.

For at det kan gjøres unntak fra arbeidsgiveransvaret, er det altså ikke tilstrekkelig at den trygdede har en kronisk sykdom eller langvarig sykdom. Sykdommen må i tillegg medføre risiko for et særlig stort sykefravær.

Undertiden kan det være vanskelig for arbeidstakeren å dokumentere at han eller hun har en kronisk eller langvarig sykdom, fordi sykelige forandringer ikke lar seg påvise i tilstrekkelig grad. Også i disse tilfellene kan det være aktuelt å gjøre unntak fra arbeidsgiveransvaret dersom vedkommende i en årrekke har vært sykmeldt for den samme lidelsen.

Det går fram av Rikstrygdeverkets retningslinjer i rundskriv Kom. 03-00 av 11. juli 1986 at det har vært en forutsetning at bare sykefravær som ventes å overstige det normale med minst 50 prosent, skal regnes for å utgjøre et særlig stort samlet sykefravær. På grunnlag av tallene fra NHOs fraværstatistikk anser trygdeataten i dag omkring 35 fravær dager i året som særlig stort sykefravær.

Ved spesielt hyppige og kortvarige sykefravær som bare faller innenfor arbeidsgiverperioden, regnes vilkåret om risiko for et særlig stort sykefravær å være oppfylt selv om antallet fravær dager pr. år er under 35 dager. Sy-

kefraværet i arbeidsgiverperioden bør likevel være på minst 25 dager, fordelt på minst fem fraværstilfeller.

Det er risikoen for særlig stort samlet sykefravær som skal vurderes, herunder ethvert sykefravær - uansett diagnose. Likevel må den alt overveiende delen av sykefraværet formodes å ha sammenheng med den kroniske eller langvarige sykdommen.

Forskriftenes § 3 lyder:

«Vedtak om refusjon kan gjelde inntil videre eller for en tidsbegrenset periode. Den trygdede plikter å melde fra til trygdekontoret om enhver bedring i helsetilstanden som kan medføre at vilkårene for unntak etter disse reglene ikke lenger er til stede.»

Unntak fra arbeidsgiveransvar kan gjelde inntil videre eller for en tidsbegrenset periode. Trygdekontoret skal dermed til enhver tid kunne gjøre vedtak om at et unntak fra arbeidsgiveransvaret ikke lenger skal gjelde, dersom det over en lengre periode har vist seg at vedkommendes sykefravær ikke overstiger fraværet for arbeidstakere for øvrig.

Søknad om unntak fra arbeidsgiveransvar skal fremmes av arbeidstakeren. Dersom arbeidstakeren uten rimelig grunn nekter å fremme søknad, kan arbeidsgiveren ta opp saken direkte med trygdekontoret. Trygdekontoret skal i så fall ta opp saken med arbeidstakeren.

Forskriftenes § 4 tredje ledd lyder:

«Blir søknaden innvilget, får den virkning fra den dag trygdekontoret mottok søknaden. Søknaden kan innvilges med virkning for en tidligere inntrådt sykdomsperiode, dersom arbeidsgiveren ikke ved ansettelsen hadde kjennskap til arbeidstakerens risiko for forhøyet sykdomsfravær.»

Når søknaden blir innvilget skal det sendes melding om vedtak til både arbeidstakeren og arbeidsgiveren.

Blir søknaden innvilget, får den virkning fra den dag trygdekontoret mottok søknaden. Dersom arbeidsgiveren ved ansettelsen ikke hadde kjennskap til arbeidstakerens risiko for forhøyet sykdomsfravær, kan søknaden innvilges med virkning for en tidligere sykdomsperiode.

Arbeidstakere som er unntatt fra arbeidsgiveransvaret for sykepenges, skal likevel ha utbetalt sykepenges på vanlig måte fra arbeidsgiveren. Det beregnes arbeidsgiverperiode, og arbeidstakeren kan bruke egenmelding om sykdom. Men arbeidsgiveren har rett til å få refusjon for de utbetalte sykepenges.

Trygdens refusjon til arbeidsgiveren skal beregnes ut fra de lønnsdagene som gjelder i arbeidsforholdet. Refusjonsdagene regnes

ikke med som sykepengedager fra trygden i relasjon til utkastets § 4-10, se merknadene til § 4-10.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag svarer til den gjeldende lovs § 3-7 pluss de viktigste materielle bestemmelser i forskriftene til denne paragrafen.

Utkastets første ledd dekker § 3-7 i den någjeldende lov. Vilkåret om at arbeidstakere skal ha «en langvarig eller kronisk sykdom» er ikke tatt med i utkastet til ny lovtekst. Det har neppe noen særlig betydning i tillegg til vilkåret om «risiko for særlig stort sykefravær».

Av forskriftenes § 2 andre ledd går det fram at fritaket likevel ikke gjelder ved fravær som skyldes yrkesskade. Utvalget foreslår å sløyfe denne bestemmelsen ut fra forenklingssyn. Ifølge opplysninger fra Rikstrygdeverket er det svært få tilfeller der personer som er kronisk syke blir utsatt for yrkesskade, slik at arbeidsgivers fritak likevel ikke gjelder. Forslaget innebærer en materiell endring som bare vil medføre en minimal utgiftsøkning for trygden.

I den gjeldende lovtekst kommer det ikke klart fram at både arbeidsgiveren og arbeidstakeren kan søke om fritak. I forskriftenes § 4 første ledd heter det imidlertid at søknaden som hovedregel skal fremmes av arbeidstakeren selv. Dersom arbeidstakeren uten rimelig grunn nekter å fremme en slik søknad, kan arbeidsgiveren ta saken opp direkte med trygdekontoret. Utvalget har derfor foreslått en omskriving, og det er presisert at både arbeidstakeren og arbeidsgiveren kan søke om unntak.

Utvalget finner det ikke betenkelig at arbeidsgiveren får en selvstendig rett til å søke, da det dreier seg om unntak fra arbeidsgiverens plikter. Bestemmelsen er dessuten en «kan-regel» som innebærer en skjønnsutøvelse, og trygdeetaten kan da ta med i sin vurdering det forhold at arbeidstakeren ikke ønsker å søke.

Utkastets andre ledd, som angår virknings-tidspunktet, svarer til forskriftenes § 4 tredje ledd første punktum.

Utkastets tredje ledd svarer til bestemmelsene i forskriftenes § 2, og omhandler arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenge og hans rett til å få refusjon fra trygden.

Etter forskriftenes § 4 tredje ledd første punktum ytes det sykepenge fra trygden i arbeidsgiverperioden fra den dag trygdekontoret mottok søknaden. Søknaden kan etter siste punktum innvilges med tilbakevirkning hvis arbeidsgiveren ved ansettelsen ikke kjente til arbeidstakerens risiko for forhøyet

sykefravær. Av forenklingssyn foreslår utvalget at bestemmelsen som hjemler tilbakevirkning tas ut. Endringen innebærer en materiell endring av liten betydning.

Utkastets § 4-18 Forsikring mot ansvar for sykepenge i arbeidsgiverperioden

En arbeidsgiver kan forsikre seg mot ansvar for sykepenge i arbeidsgiverperioden

- a) når de samlede lønnsutbetalingene i det foregående året ikke overstiger 40 ganger grunnbeløpet, eller
- b) når arbeidsgiveren ansetter en arbeidstaker for under tre måneder.

Forsikring etter bokstav a omfatter alle ansatte. Forsikring etter bokstav b tegnes for den enkelte arbeidstaker.

Arbeidsgiveren utbetaler sykepengene i arbeidsgiverperioden og får refusjon fra trygden.

Forsikringen dekker arbeidsgiverens utgifter til sykepenge og arbeidsgiveravgift av sykepenge utover tre fraværsdager i hvert tilfelle. Det er et vilkår for refusjon at fraværet i refusjonsperioden er dokumentert med legeerklæring.

Departementet gir forskrifter om forsikringsordningen, herunder hvor stor premien skal være, og hvordan den skal betales.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-8 nr. 1 og 2, og forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 9. juni 1978 i medhold av de nevnte to bestemmelser. Folketrygdloven § 3-8 nr. 2 er opphevet ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide denne endringen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-8 nr. 1 og 2 lyder:

«1. Arbeidsgiver som har få arbeidstakere i sin tjeneste kan mot særskilt avgift delvis forsikre sitt ansvar for sykepenge etter § 3-5 nr. 2. Departementet fastsetter nærmere forskrifter om forsikringsordningen.

2. Departementet kan fastsette særlige forskrifter om ansvar for sykepenge og om avgift for arbeidsgivere som beskjeftiger arbeidstakere i kortvarige eller tilfældige arbeidsforhold.»

Med hjemmel i denne lovbestemmelsen er det etablert to forskjellige forsikringsordninger:

- en forsikringsordning for arbeidsgivere som har få ansatte i sin tjeneste, se § 3-8 nr. 1
- en forsikringsordning for sykepenge til arbeidstakere i kortvarige arbeidsforhold, se § 3-8 nr. 2.

Begge forsikringsordningene bygger på det prinsipp at arbeidsgiveren selv skal bære risikoen for helt kortvarig arbeidsuførhet hos arbeidstakerne. Forsikringen dekker utgiftene til sykepenger først fra og med den fjerde fraværsdagen, mens arbeidsgiveren selv må bære utgiftene i de første tre fraværsdagene i hvert enkelt sykdomstilfelle. Disse dagene faller gjerne sammen med de dagene arbeidstakeren kan bruke egenmelding.

Dersom en arbeidstaker etter å ha vært fraværende på grunn av sykdom begynner i arbeid igjen og på nytt blir arbeidsufør innen 14 dager, skal likevel den tidligere arbeidsgiverperioden regnes med ved beregningen av arbeidsgiverperioden, se folketrygdloven § 3-6 nr. 3 første ledd. Denne bestemmelsen gjelder tilsvarende når arbeidsgiveren har forsikret sitt sykepengeansvar. Har arbeidsgiveren betalt sykepenger for tre dager, kan arbeidsgiveren kreve refusjon fra første fraværsdag dersom arbeidstakeren etter å ha gjenopptatt arbeidet, blir sykmeldt av lege innen 14 dager.

I arbeidsgiverperioden skal arbeidsgiveren utbetale sykepenger til arbeidstakeren etter de vanlige bestemmelsene. Deretter kan han få refusjon fra trygden for utgiftene til sykepenger og arbeidsgiveravgift fra og med arbeidstakerens fjerde fraværsdag.

Forsikringsordningen for arbeidsgivere som har få ansatte

Denne forsikringsordningen skal omfatte alle ansatte i arbeidsgiverens bedrift uten hensyn til yrke eller avlønningsform, forutsatt at de fyller vilkårene for å være arbeidstakere.

Inn- og utmeldinger av forsikringsordningen kan bare skje ved hvert kvartalsskifte. For å unngå hyppige innmeldinger og utmeldinger er det bestemt at en arbeidsgiver kan forsikre seg på nytt tidligst ett år etter at forsikringen opphørte. Dette gjelder også når forsikringen opphører på grunn av manglende premieinnbetaling.

Forsikringsåret løper fra 1. juli. Vilket for opptak er at arbeidsgiverens samlede lønnsutgifter i det foregående kalenderåret ikke overstiger et bestemt beløp. Dette beløpet fastsettes hvert år av Sosialdepartementet. Som betingelse for opptak i forsikringsåret 1. juli 1988-30. juni 1989 må arbeidsgiverens samlede lønnsutgifter i 1987 ikke ha overstegyet 1 276 000 kroner. Forskottspremien for forsikringsåret beregnes i prosent av lønnsutgiftene i det foregående kalenderåret, regulert med en faktor for forventet lønnsutvikling i det kalenderår som utløper i forsikringsåret.

Den endelige premien beregnes av de faktiske lønnsutgiftene, og avregningen foretas i forbindelse med premieutskrivning for forsikringsårets siste kvartalstermin (april-juni).

Forsikringsordningen for arbeidstakere i kortvarige arbeidsforhold

Etter denne ordningen kan arbeidsgiveren forsikre arbeidstakere som ansettes i arbeidsforhold som ikke skal vare lenger enn tre måneder.

Når det gjelder arbeidsformidlingsfirmaer kan - etter vedtekter fastsatt av Arbeidsdirektoratet - det enkelte arbeidsoppdrag ikke vare lenger enn tre måneder. Bare i unntakstilfeller kan det gis dispensasjon fra dette.

Ved formidling av arbeidsoppdrag vil oppdragets varighet ikke alltid være fastsatt på forhånd. Som eksempel kan nevnes vikariat ved sykefravær. Rikstrygdeverket uttaler i rundskriv Kom. 03-00 av 11. juni 1986 at det kan tegnes forsikring i slike tilfeller dersom det er overveiende sannsynlig at arbeidsoppdraget i sin helhet ikke vil strekke seg ut over tre måneder.

Bestemmelsene om opphør av forsikringen og utbetaling av forsikringsbeløpet svarer stort sett til de tilsvarende bestemmelser for forsikringsordningen for arbeidsgivere med få ansatte. Premien skal innbetales forskottsvis til trygdekontoret. Dersom premien ikke blir betalt etter varsel og purring, opphører forsikringen automatisk ved utgangen av den perioden som det er betalt premie for.

Utvalgets forslag

Bestemmelsene i de gjeldende forskrifter er ganske omfattende. Enkelte av bestemmelsene som er felles for de to forsikringsordningene, er tatt inn i begge forskriftsettene. For at ikke den nye loven skal få et for stort omfang, har utvalget foreslått at bestemmelsene blir slått sammen og regulert i én paragraf.

Utkastets første ledd regulerer hvilke arbeidsgivere som kan forsikre seg.

Utkastets første ledd bokstav a gjelder for arbeidsgivere som har få ansatte i sin tjeneste. Det er foreslått at de samlede lønnsutbetalinger i det foregående året ikke må overstige 40 ganger grunnbeløpet. Det er her enklere med en G-regulering enn med fastsetting av nytt beløp for hvert år.

Etter forskriftene gitt med hjemmel i lovens § 3-8 nr. 1 settes det som vilkår for å komme inn under denne forsikringsordningen at arbeidsgiveren må ha samlede lønnsutgifter eksklusive arbeidsgiveravgift som ikke overstiger et nærmere fastsatt beløp. Dette beløpet er pr. 1. juli 1989 fastsatt til 1 308 000 kroner. Utvalget foreslår at dette beløpet knyttes til grunnbeløpet, og at grensen settes til 40 ganger grunnbeløpet. Dette er noe lavere enn den gjeldende grense. Utvalget foreslår videre å bruke uttrykksmåten «lønnsutbetaling» i stedet for «lønnsutgift eksklusiv arbeidsgiverav-

gift». I «lønsutbetaling» ligger det at arbeidsgiveravgiften ikke er inkludert i beløpet.

Utkastets første ledd bokstav b gjelder for arbeidsgivere som ansetter personer i kortvarige arbeidsforhold. Bestemmelsen svarer til § 1 i forskrifter gitt med hjemmel i folketrygdloven § 3-8 nr. 2.

Etter utkastets andre ledd skal forsikringen etter første ledd bokstav a omfatte alle ansatte, mens forsikringen etter første ledd bokstav b skal gjelde for den enkelte arbeidstaker. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd svarer til § 7 første ledd første punktum i forskrifter gitt med hjemmel i lovens § 3-8 nr. 2. Arbeidsgiveren plikter å utbetale sykepengene mot refusjon fra trygden.

Etter utkastets fjerde ledd skal forsikringen dekke arbeidsgiverens utgifter til sykepengar og arbeidsgiveravgift utover tre fraværsdager i hvert tilfelle. Det kreves legeerklæring. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets femte ledd svarer til den gjeldende lovs § 3-8 nr. 2, og gir departementet hjemmel til å fastsette nærmere forskrifter om forsikringsordningen.

Bestemmelsene i forskriftene om fastsetting av avgiftens størrelse har utvalget flyttet til avgiftskapitlet. Se utkastets § 22-6.

De gjeldende forskrifter inneholder videre en del saksbehandlingsregler. Disse reglene må ses i forbindelse med saksbehandlingskapitlet, kapittel 20.

Utkastets § 4-19 Trygdens ansvar når arbeidsgiveren ikke betaler

Dersom en arbeidsgiver ikke betaler sykepengar som han er forpliktet til å yte i arbeidsgiverperioden, skal trygden utbetale sykepengene. Beløpet som er utbetalt, skal trygden kreve tilbake fra arbeidsgiveren.

Beløpet, med renter, kan inndrives etter bestemmelsene som gjelder for inndrivning av skatt, se lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-6 nr. 5 som har bestemmelser som garanterer at arbeidstakerne får sykepengene utbetalt fra trygden dersom arbeidsgiveren ikke yter de sykepengene som han er forpliktet til.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-6 nr. 5 lyder:

«Dersom en arbeidsgiver ikke utbetaler sykepengar som han er forpliktet til å yte etter bestemmelsene i denne paragraf skal arbeidstakeren ha sykepengene utbetalt fra folketryg-

den. Trygden skal kreve det utbetalte beløp tilbake hos arbeidsgiveren. Beløpet, med renter, kan inndrives etter regler som for skatter bestemt.»

Hvis arbeidsgiveren ikke utbetaler de sykepengene han er forpliktet til å yte i arbeidsgiverperioden, kan arbeidstakeren kreve at trygdekontoret utbetaler sykepengene til ham. Trygdekontoret må i så fall vurdere om arbeidstakeren har rett til sykepengar.

Finner trygdekontoret etter å ha innhentet de nødvendige opplysningene fra arbeidsgiveren og eventuelt legen, at arbeidstakeren har rett til sykepengar, skal trygdekontoret utbetale sykepengene. Trygdekontoret skal kreve det utbetalte beløpet tilbake hos arbeidsgiveren. Beløpet, med renter, kan inndrives etter reglene som for skatter bestemt, se bestemmelsene i lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt (skattebetalingsloven). Rentesatsen svarer til morarenten etter skattebetalingsloven § 31. I praksis pålegger trygden arbeidsgiverne å betale renter bare i mer graverende tilfeller.

Hvis arbeidsgiveren ikke er enig i trygdekontorets vedtak, kan han påanke vedtaket til Ankenemnda for sykepengar i arbeidsgiverperioden etter bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-9 og tilhørende forskrifter gitt av Sosialdepartementet den 14. juni 1978. Anken skal ha utsettende virkning.

Utvalgets forslag

Utkastet er i samsvar med gjeldende rett. Det svarer til § 3-6 nr. 5 i den gjeldende lov, se omtalen av gjeldende rett foran.

Etter den gjeldende lovs § 3-9 kan arbeidsgiveren påanke trygdens vedtak om refusjon. Bestemmelser om dette er tatt inn i utkastets kapittel 20, som gjelder saksbehandlingen. Se utkastets § 20-9 om Ankenemnda for sykepengar i arbeidsgiverperioden.

Utkastets § 4-20 Egenmelding

Med egenmelding menes det at arbeidstakeren melder fra til arbeidsgiveren om arbeidsuførhet på grunn av sykdom eller skade uten å legge fram legeerklæring.

En arbeidstaker har rett til sykepengar i arbeidsgiverperioden på grunnlag av skriftlig eller muntlig egenmelding etter bestemmelsene i §§ 4-21 og 4-22.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum og § 1 i forskrifter om egenmelding fastsatt av Sosialdepartementet den 11. januar 1978 med hjemmel i lovens § 3-12.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum likestiller melding om sykdom til arbeidsgiveren med legesøking og legeerklæring når det gjelder krav om sykepenger i arbeidsgiverperioden. Bestemmelsen inneholder derfor et unntak fra hovedregelen i lovens § 3-12 nr. 1 første ledd. Vi viser til merknadene til utkastets § 4-5.

Folketrygdloven § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum lyder:

«For trygdet som har rett til sykepenger etter §§ 3-6, 3-7 eller 3-8, likestilles melding om sykdom til arbeidsgiveren med legeerklæring og legesøking som nevnt i nr. 1 første ledd.»

Bestemmelsen angir hvem som har rett til å benytte melding om sykdom (egenmelding) i stedet for legeerklæring. Etter bestemmelsen er det tilstrekkelig at en arbeidstaker melder fra til arbeidsgiveren at han eller hun er arbeidsufør på grunn av sykdom eller skade. Arbeidsuførheten behøver i utgangspunktet ikke å dokumenteres ytterligere.

Formuleringen «trygdet som har rett til sykepenger etter §§ 3-6, 3-7 eller 3-8», begrenser retten til å bruke egenmelding til arbeidstakere som har rett til sykepenger fra en arbeidsgiver etter bestemmelsene om *arbeidsgiverperiode*. Videre avgrenses retten til å bruke egenmelding *tidsmessig* til selve arbeidsgiverperioden. Når en arbeidstaker krever sykepenger fra folketrygden, må det foreligge legeerklæring.

Henvisningen til § 3-7 innebærer likevel at også arbeidstakere som omfattes av refusjonsordningen for kronisk syke m.fl., der arbeidsgiveren får refundert fra trygden sykepenger utbetalt i arbeidsgiverperioden, kan bruke egenmelding, se merknadene til utkastets § 4-17. Trygdeetaten kan her ikke kreve legeerklæring, noe som også er presisert i forskriftenes § 3.

I utgangspunktet gjelder det samme ved arbeidsgiverens refusjonskrav etter forsikringsordningene i lovens § 3-8, se merknadene til utkastets § 4-18. Forsikringsordningene gjelder imidlertid ikke for de tre første fraværslagene. Disse dagene vil vanligvis falle sammen med de dagene egenmelding kan nyttes, se utkastets § 4-21. I praksis kan følgende egenmelding her bare benyttes for de tre første dagene som ikke omfattes av forsikringsordningene, og henvisningen har derfor liten praktisk betydning.

Forskriftenes § 1 definerer begrepet egenmelding slik:

«Med egenmelding menes her at en arbeidstaker melder fra til arbeidsgiveren om at han/hun må være borte fra arbeidet på grunn av

sykdom, og får rett til sykepenger på grunnlag av denne meldingen uten å legge fram legeerklæring om at fraværet skyldes sykdom.»

Bestemmelsen gir en definisjon av begrepet egenmelding. Begrepet er brukt, men ikke definert i loven. I loven benyttes vanligvis melding av sykdom. Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig presisert, da melding om sykdom omfatter enhver slik melding enten den gir rett til sykepenger eller ikke. Det er derfor behov for å ha et spesielt navn på den melding om sykdom som er nevnt i lovens § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum. I forskriftenes § 1 er denne meldingen kalt egenmelding.

Det spesielle ved egenmelding er at den anses som tilstrekkelig dokumentasjon for rett til sykepenger. Egenmelding kan bare benyttes av arbeidstakere. Slik egenmelding er definert i forskriftenes § 1, er det klart at det dreier seg om den meldingen som er nevnt i lovens § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum. Denne bestemmelsen er omtalt foran i merknadene til utkastets § 4-5.

Utvalgets forslag

Utvalget mener det er ønskelig å definere begrepet egenmelding i selve loven.

Utkastet svarer i alt vesentlig til forskriftenes § 1. I utkastet er det imidlertid presisert at egenmeldingen bare gir rett til sykepenger i arbeidsgiverperioden. En tilsvarende regel finnes i dag i lovens § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum. Vi viser til merknadene til gjeldende rett.

Utkastets første ledd svarer til gjeldende rett og medfører ingen realitetsendring. Også etter gjeldende rett vil det bare være ved arbeidsuførhet som skyldes sykdom (medregnet skade) som nevnt i lovens § 3-2 nr. 1 første ledd at egenmelding kan nyttes. Ved krav om sykepenger i de situasjoner som er nevnt i andre ledd, vil egenmelding heller ikke i dag være tilstrekkelig som legitimasjon for fraværet. Det gjelder når legen erklærer at behandling gjør det nødvendig at pasienten ikke arbeider, når helserådet erklærer at smittefare gjør det nødvendig å være borte fra arbeidet, ved nødvendig kontrollundersøkelse, under attføring, eller når vedkommende er donor.

Utkastets andre ledd svarer til den gjeldende lovs § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum. Egenmelding kan bare nyttes i arbeidsgiverperioden etter denne bestemmelsen. I utkastet sies dette direkte uten henvisning til bestemmelsene om arbeidsgiverperiode, i motsetning til det som er gjort i de gjeldende bestemmelser ved henvisningen til §§ 3-6 til 3-8.

Siden bestemmelsene om bruk og tap av

retten til å nytte egenmelding skal reguleres nærmere i §§ 4-21 og 4-22, heter det videre at egenmelding nyttes etter bestemmelsene i §§ 4-21 og 4-22.

Utkastets § 4-21 Rett til å nytte egenmelding

For å få rett til å nytte egenmelding må arbeidstakeren ha arbeidet hos arbeidsgiveren i minst to måneder.

Egenmelding kan nyttes for opptil tre dager i løpet av to uker.

Varer arbeidsuførheten ut over de tre dagene egenmelding er nyttet, kan arbeidsgiveren kreve legeerklæring. Dersom medlemmet ikke legger fram legeerklæring, faller retten til sykepengen bort for egenmeldingsperioden. Dette gjelder likevel ikke hvis medlemmet har vært forhindret fra å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

Merknader

Utkastets § 4-21 svarer til den gjeldende lovs § 3-12 nr. 2 første ledd og nr. 3.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-12 nr. 2 første ledd inneholder følgende bestemmelser:

«For trygdet som har rett til sykepengen etter §§ 3-6, 3-7 eller 3-8 likestilles melding om sykdom til arbeidsgiveren med legeerklæring og legesøking som nevnt i nr. 1 første ledd. Trygdede må ha vært ansatt hos vedkommende arbeidsgiver i minst 2 måneder før arbeidsuførheten oppsto. Ved gjenansettelse hos samme arbeidsgiver innen 2 uker medregnes tidligere arbeidsforhold ved beregningen av ventetiden etter foregående punktum. Varer arbeidsuførheten utover tre kalenderdager, kan den kreves bekreftet av lege fjerde dag. Er trygdede arbeidsufør på dager umiddelbart før og umiddelbart etter arbeidsfrie dager, tas og de arbeidsfrie dager med når antall kalenderdager etter foregående punktum beregnes. Hvis perioden på tre kalenderdager løper ut på en arbeidsfri dag, er det tilstrekkelig at bekreftelse fra lege blir lagt fram første dag trygdede skulle ha arbeidet. Dersom bekreftelse fra lege ikke blir lagt fram, faller retten til sykepengen for de tre første kalenderdagene bort.»

Disse bestemmelsene angir personkretsen for hvem som har rett til å bruke egenmelding om sykdom, og i hvilket tidsrom.

Ifølge § 3-12 nr. 2 første ledd andre punktum gjelder retten til å bruke egenmelding først etter at arbeidstakeren har vært ansatt hos arbeidsgiveren i minst to måneder.

Vilkåret om to måneders ansettelsestid/opptjeningsstid for rett til å bruke egenmelding kom inn i lovens § 3-12 ved lov 27. januar

1984 nr. 1, som trådte i kraft 1. mars 1984. I tiden fra juli 1978 til februar 1984 falt opptjeningsstiden for å kunne bruke egenmelding sammen med opptjeningsstiden på to uker for rett til sykepengen fra arbeidsgiveren. Hensikten med lovendringen var å begrense bruken av egenmelding til arbeidstakere som hadde en stabil tilknytning til arbeidsgiveren.

For å unngå at endringen skulle ramme også arbeidstakere som formelt ble ansatt hos samme arbeidsgiver for en kortere periode om gangen, f.eks., ekstravakter ved sykehus og lærervikarer, ble det bestemt i § 3-12 nr. 2 første ledd tredje punktum at ved gjenansettelse innen to uker skulle tidligere ansettelses-tid regnes med.

Folketrygdloven § 3-12 nr. 3 lyder:

«Det kan gjøres unntak fra bestemmelsene i nr. 1 første ledd og nr. 2 første og annet ledd hvis den trygdede har vært forhindret fra å søke lege og/eller gi melding til arbeidsgiver og det på fyldestgjørende måte er godtgjort at sykdommen har medført arbeidsuførhet fra et tidligere tidspunkt.»

I forskrifter gitt i medhold av § 3-12 nr. 4 er det gitt utfyllende bestemmelser om bruk av egenmelding.

Lovens § 3-12 nr. 2 første ledd første punktum likestiller melding om sykdom til arbeidsgiveren med legesøking og legeerklæring når det gjelder krav om sykepengen i arbeidsgiverperioden. Etter fjerde til sjette punktum begrenses retten til tre påfølgende kalenderdager.

Forskriftens § 1 definerer begrepet egenmelding. Se merknadene til utkastets § 4-20.

I forskriftens §§ 2, 3 og 5 gjentas og presiseres lovbestemmelsene.

Paragraf 4 inneholder viktige bestemmelser om hvordan egenmelding skal gis. Paragrafen inneholder dessuten bestemmelser om bortfall av retten til sykepengen ved manglende melding, noe som også følger av loven. Bestemmelsen lyder:

«Melding om sykdom må gis så snart som mulig og senest første fraværstid innen arbeidstidens slutt. Dersom arbeidstakeren ikke melder fra da, faller retten til sykepengen bort og inntreer først fra den dag melding blir gitt. Dette gjelder også om arbeidsuførheten blir bekreftet ved sykmelding fra lege.»

Retten til sykepengen faller likevel ikke bort dersom det foreligger særlige grunner til at arbeidstakeren ikke har gitt melding i rett tid og det er på det rene at sykdommen har ført med seg arbeidsuførhet fra et bestemt tidligere tidspunkt.

Egenmelding kan gis både skriftlig og muntlig, over telefon, ved bud eller på annen måte som er praktisk for den syke.»

Etter hovedregelen inntreer retten til sykepengen fra arbeidsgiveren først fra den dag

arbeidsgiveren har mottatt melding om sykdom. Ved skriftlig melding er det ikke tilstrekkelig at meldingen er postlagt. Vi viser til ankesak nr. 33/84 fra Ankenemnda for sykepenges i arbeidsgiverperioden. Denne meldeplikten, som følger av den gjeldende lovs § 3-6 nr. 4 og utkastets § 4-15, gjelder uansett om fraværet er legitimert med egenerklæring eller legeerklæring.

Når egenerklæring er gitt i rett tid, vil den samtidig oppfylle meldeplikten som er nevnt i utkastets § 4-15 tredje ledd.

Såvel etter lovens § 3-12 nr. 3 som etter forskriftens § 4 kan det gjøres unntak dersom arbeidstakeren har vært forhindret fra å gi melding og det ellers er på det rene at arbeidstakeren har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt. Unntaksregelen praktiseres forholdsvis strengt. Det kreves at arbeidstakeren benytter seg av de muligheter som finnes for å få gitt beskjed, f.eks. ved å be familiemedlemmer eller naboer om bistand. Vi viser til ankesakene nr. 18/78 og nr. 17/81 fra Ankenemnda for sykepenges for arbeidsgiverperioden.

Ved den forannevnte lovendring fra 1. mars 1984 ble bruken av egenmelding begrenset til en maksimumsperiode på tre påfølgende kalenderdager, slik ordningen var før sykepengereformen i juli 1978 for blant andre offentlige ansatte og i den tidligere sykelønnsavtalen mellom Landsorganisasjonen i Norge og Norsk Arbeidsgiverforening. I tiden juli 1978-mars 1984 kunne egenmelding brukes for opptil tre sykefraværsdager. Dermed kunne en arbeidstaker eksempelvis være borte både torsdag, fredag og mandag på grunnlag av egenmelding om sykdom. Endringen i 1984 ble begrunnet med økende korttidsfravær rundt helgedagene der det ble benyttet egenmelding.

Etter lovens § 3-12 nr. 2 slik den nå lyder, og § 2 tredje ledd i de tilhørende forskriftene, skal også arbeidsfrie dager regnes med i den maksimale egenmeldingsperioden på tre påfølgende kalenderdager som kan benyttes om gangen. Som tidligere regnes nye sykefravær innen 14 dager sammen med tidligere fravær, slik at det maksimalt kan benyttes egenmelding for tre dager i løpet av to uker. Bestemmelsen praktiseres slik at dersom man har benyttet en egenmeldingsdag og deretter vil bruke egenmelding for et sykefravær 13 dager senere, har man bare igjen rett til å bruke egenmelding for to dager. Se kjennelse fra Ankenemnda for sykepenges i arbeidsgiverperioden i ankesak nr. 34/81. Man blir følgelig ikke «kvitt» tidligere egenmeldingsdager før man har vært helt uten slike dager i 14 dager.

Ved sammenlegging av enkeltstående egen-

meldingsdager er det spesielt viktig for arbeidstakeren å passe på at han eller hun ikke bruker egenmelding ved fravær som faller utenfor arbeidsgiverperioden. I forskriftenes § 3 andre ledd er det derfor presisert at egenmelding ikke kan nyttes når arbeidstakeren har fått sykepenges fra arbeidstakeren i to uker og så blir syk igjen før han eller hun har vært i arbeid i to sammenhengende uker. Det er da trygden som skal yte sykepenges, og egenmelding kan ikke brukes.

Når egenmeldingsperioden på tre dager er slutt, kan arbeidsgiveren kreve at arbeidstakeren søker lege og at arbeidsuførheten ved fortsatt sykefravær blir bekreftet av lege. Etter lovendringen fra 1. mars 1984 faller også retten til sykepenges for den forutgående egenmeldingsperioden bort hvis det ikke foreligger legeerklæring når den neste egenmeldingsperioden er slutt.

Etter lovens § 3-12 nr. 3 og tilsvarende bestemmelser i forskriftene kan det gjøres unntak fra kravet om at egenmelding skal være gitt til arbeidsgiveren første sykefraværsdag, og fra kravet om legesøking. Det er et vilkår for unntak at arbeidstakeren har vært forhindret fra å søke lege og/eller gi melding til arbeidsgiveren i rett tid. Dessuten må det være godtgjort på fyllestgjørende måte at sykdommen har medført arbeidsuførhet fra et tidligere tidspunkt.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd er det et vilkår for at arbeidstakeren skal få rett til sykepenges på grunnlag av egenmelding at han eller hun har arbeidet hos arbeidsgiveren i minst to måneder. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-12 nr. 2 første ledd andre punktum.

Etter utkastets andre ledd kan arbeidstakeren nytte egenmelding for opptil tre dager i løpet av to uker. Forslaget svarer til gjeldende rett. Se den gjeldende lovs § 3-12 nr. 2 første ledd fjerde punktum.

Utkastets tredje ledd om at arbeidsgiveren kan kreve legeerklæring ved fortsatt arbeidsuførhet utover de tre dagene egenerklæring kan nyttes, finnes i dag i lovens § 3-12 nr. 2 første ledd og i forskriftenes § 2 tredje ledd.

Etter gjeldende rett får en arbeidstaker rett til sykepenges på grunnlag av egenmelding fra og med den dag det blir gitt melding til arbeidsgiveren. Bestemmelser om dette er tatt inn i utkastets § 4-15 tredje ledd.

Utkastets § 4-22 Egenerklæring

Arbeidsgiveren kan kreve at arbeidstakeren skriftlig bekrefter en muntlig egenmelding etter at han eller hun har gjenopptatt arbeidet.

Dersom en slik erklæring ikke blir lagt fram, kan arbeidsgiveren bestemme at retten til sykepenger skal falle bort.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 3-12 nr. 2 tredje ledd og til § 5 i forskrifter om egenmelding, som er fastsatt av Sosialdepartementet 11. januar 1978 i medhold av lovens § 3-12.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-12 nr. 2 tredje ledd lyder:

«Ved egenmelding kan det kreves at den trygdede underskriver en erklæring om at fraværet fra arbeidet skyldes sykdom».

Forskriftenes § 5 lyder:

«Når en arbeidstaker som har fått sykepenger på grunnlag av egenmelding begynner i arbeid igjen, kan arbeidsgiveren kreve en skriftlig erklæring fra vedkommende om at fraværet fra arbeidet skyldtes sykdom.»

Når en arbeidstaker bruker egenmelding, kan arbeidsgiveren altså kreve at arbeidstakeren gir en skriftlig egenerklæring om at fraværet fra arbeidet skyldes sykdom. Ifølge § 5 i forskriftene kan arbeidsgiveren kreve dette når vedkommende har gjenopptatt arbeidet. I ankesak nr. 18/81 kom Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden til at en arbeidsgiver kan kreve en skriftlig egenerklæring innen en bestemt tidsfrist etter at arbeidet er gjenopptatt. En forutsetning for dette er at arbeidstakeren er orientert om kravet på forhånd, og at det er praktisk mulig for vedkommende å oppfylle kravet.

Utvalgets forslag

Utvalget mener at det er hensiktsmessig ut fra informasjonshensyn å ha en særskilt paragraf om den egenerklæringen som skal være en skriftlig bekreftelse på en egenmelding.

Etter utkastets § 4-22 første punktum kan arbeidsgiveren kreve at arbeidstakeren skriftlig bekrefter en muntlig egenmelding etter at han eller hun har gjenopptatt arbeidet. Etter utkastets andre punktum kan arbeidsgiveren bestemme at retten til sykepenger i egenmeldingsperioden skal falle bort dersom arbeidstakeren ikke avgir en slik egenerklæring. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 4-23 Tap av retten til å nytte egenmelding

Når en arbeidstaker i løpet av 12 måneder har hatt minst fire fravær uten å legge fram legeerklæring, kan arbeidsgiveren bestemme at arbeidstakeren skal tape retten til å få sy-

kepenger på grunnlag av egenmelding. En beslutning om å ta fra en arbeidstaker denne retten skal vurderes på nytt etter seks måneder.

En arbeidsgiver kan nekte arbeidstakere retten til å få sykepenger på grunnlag av egenmelding dersom turnusordninger, reiserute eller lignende medfører at det ikke er mulig for arbeidstakerne å møte på arbeid umiddelbart etter et sykefravær.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 3 tredje ledd og til § 6 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 11. januar 1978 i medhold av folketrygdloven § 3-12.

Gjeldende rett

Paragraf 6 i de forannevnte forskrifter lyder:

«Dersom en arbeidstaker i løpet av 12 måneder har hatt fire sykefravær eller flere uten å legge fram legeerklæring om at fraværet skyldes sykdom, kan arbeidsgiveren bestemme at arbeidstakeren for fremtiden skal levere sykmelding fra lege før det er gått tre dager - eventuelt fra og med første fraværsdag for å få rett til sykepenger. Det samme gjelder ved fravær færre enn fire i løpet av 12 måneder, dersom arbeidsgiveren har rimelig grunn til å anta at fraværet ikke skyldes sykdom. Før dette blir bestemt, skal arbeidstakeren gis høve til å gjøre rede for grunnen til at han/hun har hatt slike fravær.

Bestemmelser om å ta fra en arbeidstaker helt eller delvis retten til å nytte egenmelding skal tas opp til ny vurdering når det er gått seks måneder.»

Bestemmelsen i første ledd medfører at en arbeidsgiver kan ta fra en arbeidstaker retten til å nytte egenmelding. Slik bestemmelsen er utformet, gir den ikke noe automatisk tap av denne retten etter fire «egenmeldingsfravær» i løpet av 12 måneder.

Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden uttaler i ankesak nr. 35/81 om bestemmelsen:

«Bestemmelsen innebærer at arbeidstakeren kan kreve en individuell vurdering. Før avgjørelse treffes skal arbeidstakeren varsles og gis adgang til å redegjøre for forholdet. Avgjørelsen får bare virkning for fremtidige fravær.

Hensikten med bestemmelsen er, etter nemndas vurdering, å begrense arbeidsgiverens forpliktelser til å utbetale sykepenger under hyppige fravær som ikke er dokumentert ved legeerklæring. Videre vil det også være av betydning for den trygdede selv at hun søker lege og derved sikres mulig behandling for årsaken(e) til fraværene.»

Etter forskriftenes § 6 andre ledd har en arbeidstaker som er fratatt retten til å bruke

egenmelding, krav på å få forholdet vurdert på nytt etter seks måneder. Det foreligger ingen automatisk rett til å få retten tilbake. Også her legger bestemmelsene opp til en individuell vurdering. Ifølge avgjørelsen i ankesak nr. 4/82 fra Ankenemnda for sykepenges i arbeidsgiverperioden vil saklig grunn for avslag være fortsatte hyppige fravær uten legeerklæring i de forutgående månedene.

Forskrift om egenmelding § 3 tredje ledd lyder:

«Egenmelding kan heller ikke nyttes i arbeidsforhold der turnusordninger, utsatt utreise og lignende forhold hindrer at arbeidstakeren kan begynne i arbeid umiddelbart etter et kortvarig sykefravær. Det er et vilkår at arbeidsgiveren på forhånd har gitt arbeidstakeren skriftlig melding om dette.»

Ved lov 27. januar 1984 nr. 1, som trådte i kraft den 1. mars 1984, fikk departementet hjemmel til å bestemme at det kan kreves legeerklæring fra et tidligere tidspunkt enn bestemt i lovens § 3-12 nr. 2 første ledd, og at egenmelding ikke kan benyttes i arbeidsforhold der sykefravær får til følge at arbeidstakeren må bli borte fra arbeidet etter at han eller hun er blitt arbeidsfør igjen. Lovens § 3-12 nr. 2 første ledd er gjengitt i merknadene til utkastets § 4-21.

Bakgrunnen for endringen var at egenmeldingsordningen medførte spesielle problemer i petroleumsindustrien til havs, der arbeidstakere gjerne arbeider et par uker på oljeplattformen om gangen. Utreisemuligheter og vikarordninger førte til at en arbeidstaker som ikke kunne følge sin ordinære utreiseplan etter et egenmeldingsfravær, gjerne mistet hele arbeidsperioden til havs. Arbeidsrettslig ble arbeidsgiveren her ansett som forpliktet til å yte lønn for hele perioden.

Etter endringen er det mange arbeidsgivere som har utelukket arbeidstakere til havs fra å bruke egenmelding. Som det går fram av forskriftsbestemmelsen, må arbeidstakere være faktisk forhindret fra å gjenoppta arbeidet. I ankesak nr. 21/85 kom Ankenemnda for sykepenges i arbeidsgiverperioden følgelig til at en oljearbeider som hadde mulighet til å reise ut til plattformen og gjenoppta arbeidet etter et kortvarig sykefravær, ikke kunne utelukkes fra å bruke egenmelding.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd første punktum svarer i det vesentlige til forskriftens § 6 første ledd første punktum, men er noe omformulert.

Utvalget finner det lite praktisk at en arbeidsgiver skal velge å begrense retten til å bruke egenmelding til en eller to dager, slik

de gjeldende bestemmelser gir adgang til. Det alternativet som benyttes i praksis, er å ta fra arbeidstakeren retten til å bruke egenmelding helt, og utvalget foreslår at dette blir det eneste alternativet.

Videre foreslår utvalget at arbeidsgiveren ikke lenger får adgang til å ta fra en arbeidstaker retten til å bruke egenmelding ved færre enn fire fravær når arbeidsgiveren har rimelig grunn til å anta at fraværet ikke skyldes sykdom. Utvalget mener det ikke er rimelig at arbeidsgiveren skal ha en slik skjønnsmessig adgang.

Utvalget foreslår også at bestemmelsen om at arbeidstakeren skal ha rett til å uttale seg før han eller hun blir fratatt retten til å bruke egenmelding, skal falle bort, for også denne bestemmelsen har liten praktisk betydning. Det vesentlige er at arbeidstakeren får et klart varsel om at han eller hun er fratatt retten til å bruke egenmelding.

Utkastets første ledd andre punktum svarer til de gjeldende forskrifters § 6 andre ledd.

Utkastets andre ledd svarer til § 3 tredje ledd i forskriftene om egenmelding, som gir en arbeidsgiver rett til å utelukke en arbeidstaker fra å bruke egenmelding dersom turnusordninger, reisemuligheter eller lignende forhold hindrer arbeidstakeren i å møte på arbeid etter et kortvarig sykefravær.

Utvalget har vurdert om en beslutning om å ta fra en arbeidstaker retten til å bruke egenmelding er enkeltvedtak i forvaltningslovens forstand og således er undergitt de strenge krav til saksbehandling i forvaltningsloven av 10. februar 1967. Dette spørsmålet er ikke omtalt i lovforarbeidene, se NOU 1976:23 Omlegging av sykepengeordningen og Ot.prp. nr. 68 for 1976-77.

I utgangspunktet gjelder forvaltningsloven for den virksomhet som drives av forvaltningsorganer. I forvaltningsloven § 1 er det presisert at private rettssubjekter regnes som forvaltningsorganer når de treffer enkeltvedtak eller utferdiger forskrifter på vegne av stat eller kommune.

Etter definisjonen i forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav b er et enkeltvedtak et vedtak som gjelder rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte personer. Forutsatt at en beslutning om å ta fra en arbeidstaker retten til å bruke egenmelding blir fattet av et rettssubjekt som faller inn under forvaltningsloven § 1, vil beslutningen omfattes av definisjonen av enkeltvedtak. En slik beslutning angår utvilsomt arbeidstakerens rettigheter og plikter.

Det avgjørende her er da om en arbeidsgiver kan anses å utøve forvaltningsvirksomhet, dvs. om han treffer enkeltvedtak på vegne av

det offentlige når han nekter en arbeidstaker å bruke egenmelding. Utvalget er tilbøyelig til å mene at en arbeidsgiver ikke kan anses for å treffe vedtak på det offentliges vegne i disse situasjonene.

Folketrygdloven pålegger arbeidsgiveren å yte sykepenger i arbeidsgiverperioden, og arbeidstakerens rett til å benytte egenmelding gjelder bare i arbeidsgiverperioden. En beslutning fra arbeidsgiveren om å ta fra en arbeidstaker retten til å benytte egenmelding får derfor ingen betydning for trygden/det offentlige. Det er derfor ikke naturlig å se det slik at en arbeidsgiver da handler på vegne av trygden. Arbeidsgiveren har fått denne muligheten til å ta fra en arbeidstaker egenmeldingretten for å kunne ivareta sine egne interesser.

Arbeidsgiverens beslutning om å ta fra en arbeidstaker retten til å benytte egenmelding kan bringes inn for Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden. Ankenemnda kjennelse kan ikke ankes til Trygderetten, men domstolene kan prøve Ankenemndas avgjørelse etter de alminnelige prinsipper om domstolskontroll. Vi viser til forskriftene om behandling av tvister i arbeidsgiverperioden av 14. juni 1978 § 14.

På denne måten kan rettsikkerheten ivaretas. Utvalget finner ikke grunn til å foreslå at forvaltningsloven skal gjelde for arbeidsgiverens vedtak om å ta fra arbeidstakeren retten til benytte egenmelding.

Utkastets § 4-24 Sykepengegrunnlaget i arbeidsgiverperioden

Sykepengegrunnlaget som nevnt i § 4-8 fastsettes i arbeidsgiverperioden etter en beregnet aktuell ukeinntekt, se § 4-25.

Den aktuelle ukeinntekten skal beregnes etter den gjennomsnittlige arbeidsinntekten pr. uke som arbeidstakeren har hatt i arbeidsforholdet i de siste ukene før han eller hun ble arbeidsufør (beregningsperioden). Lovlig fravær uten lønn skal holdes utenfor beregningsperioden.

Beregningsperioden fastsettes slik:

- a) *I et arbeidsforhold med fast arbeidstid og timelønn skal de siste fire ukene legges til grunn.*
- b) *I et arbeidsforhold med fast arbeidstid og månedslønn skal den siste måneden legges til grunn.*
- c) *I et arbeidsforhold som har vart kortere enn fire uker, skal dette kortere tidsrommet legges til grunn.*
- d) *I et arbeidsforhold der arbeidstakeren har fått varig lønnsendring i løpet av de siste fire ukene, skal tidsrommet etter lønnsendringen legges til grunn.*
- e) *I et arbeidsforhold med skiftende arbeids-*

perioder eller inntekter skal et lengre og mer representativt tidsrom enn fire uker legges til grunn.

Den aktuelle ukeinntekten omgjøres til et sykepengegrunnlag pr. dag i arbeidsgiverperioden ved at inntekten fordeles på det gjennomsnittlige antall arbeidsdager pr. uke i beregningsperioden.

Merknader

Utkastet svarer i noen grad til den gjeldende lovs § 3-4 bokstav a første og andre ledd. Videre omfatter utkastet bestemmelsene i § 1 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 8. november 1977 med hjemmel i folketrygdloven § 3-4 bokstav a andre ledd.

Gjeldende rett

Sykepengegrunnlaget er den inntekt sykepenger skal beregnes etter. Se nærmere de generelle bestemmelsene i merknadene til utkastets § 4-8.

De spesielle bestemmelsene om fastsetting av sykepengegrunnlaget for arbeidstakere følger av den gjeldende lovs § 3-4 bokstav a første ledd, og forskrifter gitt i medhold av andre ledd. Lovens § 3-4 første ledd bokstav a første og andre ledd lyder:

«Inntektsgrunnlaget for fastsetting av sykepenger er følgende:

- a. Til trygdet som arbeider i annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 1 ytes sykepenger på grunnlag av inntekten i arbeidsforholdet. Ved fastsettelsen av inntekten legges til grunn den gjennomsnittlige arbeidsinntekt i de siste fire uker før arbeidsuførheten inntrådte.

Departementet gir nærmere forskrifter om fastsetting av inntektsgrunnlaget og kan herunder bestemme at sykepenger skal ytes etter den trygdedes antatte faktiske årsinntekt dersom denne avviker vesentlig fra arbeidsinntekten før arbeidsuførhetens inntreden.»

Etter gjeldende rett skal sykepengegrunnlaget for arbeidstakere fastsettes etter den gjennomsnittlige ukeinntekten i tiden umiddelbart før arbeidstakeren ble sykmeldt eller gav egenmelding (før sykmeldingstidspunktet). I praksis kalles denne inntekten «den aktuelle ukeinntekten».

Når trygden yter sykepenger til arbeidstakere etter arbeidsgiverperioden, gjelder det visse særbestemmelser om regulering av sykepengegrunnlaget. Se nærmere merknader til utkastets § 4-26.

Forskriftenes § 1 regulerer beregningsperioden for den aktuelle inntekten. Disse bestemmelsene gjelder uten unntak i arbeidsgiverperioden. Forskriftenes § 1 lyder:

«Inntektsgrunnlaget for sykepenger i arbeidsforhold er den gjennomsnittlige arbeidsinntekt i de siste fire uker før arbeidsuførheten inntrådte.

Dersom arbeidsforholdet har vart kortere enn fire uker, skal den gjennomsnittlige arbeidsinntekt i denne periode legges til grunn. Dersom arbeidstakeren har fått lønnsregulering eller annen varig lønnsendring i løpet av de siste fire uker skal gjennomsnittsinntekten i perioden etter endringen legges til grunn.

I arbeidsforhold med uregelmessig eller skiftende arbeidsperioder eller avlønningsforhold skal den gjennomsnittlige arbeidsinntekt for en lengre periode enn nevnt i første ledd legges til grunn. Perioden kan ikke overstige 12 måneder.

Lovlig fravær uten lønn skal ikke tas med i beregningsperioden etter bestemmelsene ovenfor.»

Som det går fram av forskriftenes § 1 første ledd, er hovedregelen at den aktuelle ukeinntekten skal beregnes etter inntekten i de siste fire ukene. Hensikten er å finne fram til en ukeinntekt som mest mulig svarer til den ukeinntekten arbeidstakeren hadde da han eller hun ble sykmeldt. Dersom inntekten i de siste fire ukene er misvisende for arbeidstakerens normalinntekt, gir forskriftenes § 1 andre til fjerde ledd muligheter til å legge en kortere eller lengre periode til grunn. Perioden kan ikke overstige 12 måneder.

For skiftarbeidere, akkordarbeidere og provisjonslønnede vil det være aktuelt å legge en lengre periode enn fire uker til grunn for beregning av den aktuelle ukeinntekten. Man kommer da nærmere en representativ gjennomsnittsinntekt.

Det kan også være aktuelt å legge kortere perioder til grunn. Har arbeidsforholdet vart kortere enn fire uker, legges ansettelsestiden til grunn. Ved varige lønnsendringer legges bare perioden etter endringen til grunn.

Lovlige fravær i perioder uten lønn skal ikke tas med i beregningsperioden. Dette innebærer at lovlig permisjon og ferie ikke reduserer inntektsgrunnlaget. Derimot vil perioder med skoft redusere størrelsen av den aktuelle ukeinntekten.

Man omregner den aktuelle ukeinntekten til årsinntekt ved å multiplisere den med 52. Inntektstaket for sykepengegrunnlaget som nevnt i de generelle bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-4 fjerde ledd begrenser sykepengegrunnlaget til seks ganger grunnbeløpet. Inntektstaket er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 4-8.

Forskriftenes § 6 lyder:

«For grupper av arbeidstakere i visse distrikter eller i hele riket, kan det etter vedtak av departementet bestemmes at det ved fastsettelse av inntektsgrunnlaget skal legges til grunn den gjennomsnittlige arbeidsinntekt i

en lenger periode enn det som er bestemt i § 1.»

Etter forskriftens § 6 kan departementet bestemme at det skal legges til grunn en lengre periode enn nevnt i forskriftens § 1. Det er hittil ikke gjort noe slik unntak.

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår en egen bestemmelse om fastsetting av sykepengegrunnlaget i arbeidsgiverperioden.

Utkastets første ledd er en rent informativ bestemmelse. Den viser til utkastets § 4-8 om de generelle bestemmelsene om fastsetting av sykepengegrunnlaget, og til utkastets § 4-25, som regulerer arten av inntekt og godtgjørelser som skal regnes med i grunnlaget.

Utkastets andre ledd sier hvordan den aktuelle ukeinntekten skal beregnes. Forslaget svarer til gjeldende praksis. Utvalget nytter uttrykket «beregningsperioden» om den perioden som er utgangspunktet for beregningen av den aktuelle ukeinntekten. Utkastets andre ledd siste punktum om at lovlig fravær uten lønn skal holdes utenfor beregningsperioden, svarer til § 1 fjerde ledd i de gjeldende forskrifter.

Utkastets tredje ledd svarer til de gjeldende forskrifters § 1, første, andre og tredje ledd. Bestemmelsene er noe omformulert og forkortet, og er mer skjematisk framstilt.

Bestemmelsen i forskriftenes § 1 tredje ledd om at beregningsperioden ikke kan overstige 12 måneder, er utelatt. Utvalget mener det er lite praktisk med en periode på over 12 måneder. Bestemmelsen i § 6 i de gjeldende forskrifter om at det etter vedtak av departementet kan legges til grunn en lengre periode enn nevnt i § 1, er av samme grunn utelatt.

Utkastets fjerde ledd er en lovfesting av gjeldende praksis. Utvalget anser det som hensiktsmessig å ta inn i loven en bestemmelse om hvordan sykepengegrunnlaget pr. dag beregnes.

Utkastets § 4-25 Arten av inntekt som utgjør den aktuelle ukeinntekten

Lønnsinntekt og andre godtgjørelser som er resultat av arbeidstakerens egen arbeidsinnsats, tas med når den aktuelle ukeinntekten skal beregnes.

Følgende godtgjørelser tas ikke med: diettgodtgjørelse, bilgodtgjørelse, verktøygodtgjørelse, smussgodtgjørelse og andre godtgjørelser som helt eller delvis skal dekke utgifter i forbindelse med utførelsen av arbeidet.

Lønn for overtid tas ikke med. Overtidslønn skal likevel tas med når overtiden er pålagt i

arbeidsavtalen som fast overtid og dette ikke er i strid med lovbestemmelser om arbeidstid.

Feriepenger tas ikke med. Det samme gjelder godtgjørelse for 1. og 17. mai og bevegelige helligdager som arbeidstakeren opparbeider som et tillegg pr. arbeidstime.

Naturalytelser tas ikke med dersom arbeidstakeren også mottar ytelsene under arbeidsuførheten. Fra det tidspunkt arbeidstakeren ikke lenger mottar ytelsene, tas de med ved beregningen med den verdi som nyttes ved forskottstrekk av skatt.

Merknader

Utkastet svarer til de gjeldende bestemmelser i lovens § 3-4 første ledd bokstav a og i § 2 i Sosialdepartementets forskrifter av 8. november 1977, som er gitt med hjemmel i § 3-4 første ledd bokstav a, og regulerer arten av den inntekt som skal utgjøre den aktuelle ukeinntekten.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-4 første ledd bokstav a og andre ledd, som gir hjemmel for forskriftene, er sitert foran i merknadene til utkastets § 4-24.

Forskriftenes § 2 angir de inntekter som skal regnes med i aktuell inntekt. Bestemmelsen lyder:

«Ved fastsetting av inntektsgrunnlaget medregnes lønnsinntekt og annen godtgjørelse som er vederlag for eller resultatet av den trygdedes egen arbeidsinnsats, herunder provisjon, serveringspenger og lignende ytelser.

Feriegodtgjørelse og godtgjørelse for 1. og 17. mai og bevegelige helligdager som opparbeides som et tillegg pr. arbeidet time, regnes ikke med i inntektsgrunnlaget. Det samme gjelder overtidsgodtgjørelse. Unntatt er likevel godtgjørelse for overtid som er pålagt i arbeidsavtale som fast overtid i samsvar med arbeidsmiljøloven, hvor godtgjørelsen er en del av arbeidstakerens normallønn.

Naturalytelser regnes med i inntektsgrunnlaget med den verdi som er benyttet ved forskuddstrekk av skatt fra det tidspunkt disse ytelser ikke lenger står til disposisjon for arbeidstakeren. For sjømenn i utenriksfart, jfr. folketrygdlovens § 3-14, regnes verdien av fritt opphold og kost ombord med i inntektsgrunnlaget i den utstrekning ytelsene blir regnet som pensjonsgivende inntekt, jfr. regler om hva som skal regnes som pensjonsgivende inntekt for sjømenn fastsatt av Finans- og tolldepartementet med hjemmel i folketrygdlovens § 6-4.

Kontante særgodtgjørelser som helt eller delvis skal dekke utgifter i forbindelse med utførelsen av arbeid skal ikke regnes med i inntektsgrunnlaget. Dette gjelder diettgodtgjørelse, bilgodtgjørelse, smussgodtgjørelse m.v.»

Ved siden av ordinær lønn er det en del spesielle «ulempetillegg» som skal regnes med i sykepengegrunnlaget, f.eks. skifttillegg, høy-

detillegg, tillegg for ubekvem arbeidstid og arbeidsplass som utetillegg, varmetillegg o.l. Man kan si at de tillegg som en arbeidstaker har fordi han har et noe uvanlig arbeidsforhold, skal regnes med i sykepengegrunnlaget dersom disse tilleggene ikke skal dekke utgifter som påløper i den spesielle situasjonen. De tilleggene som ikke skal regnes med i sykepengegrunnlaget, er kontante særgodtgjørelser som helt eller delvis skal dekke utgifter i forbindelse med utførelsen av arbeidet. Dette gjelder blant annet diettgodtgjørelser, bilgodtgjørelser, verktøygodtgjørelser og smussgodtgjørelser.

Godtgjørelse for overtidsarbeid regnes ikke med i sykepengegrunnlaget med mindre det dreier seg om godtgjørelse for fast overtid som er pålagt i arbeidsavtalen, der godtgjørelsen er en del av arbeidstakerens normallønn. Som overtid regnes arbeidstid utover den alminnelige arbeidstiden som følger av de gjeldende lovbestemmelsene om arbeidstid, se særlig arbeidsmiljøloven § 46.

Fast overtidsarbeid er forbudt etter arbeidsmiljøloven § 49 for de arbeidstakergrupper som kommer inn under loven. De arbeidstakere som omfattes av arbeidsmiljølovens bestemmelser om arbeidstid, kan således ikke ha en fast lovlig overtidsordning. De kan derfor heller ikke sies å ha fast overtidsordning i relasjon til bestemmelsene i folketrygdloven.

Overtidsgodtgjørelser skal således bare tas med i sykepengegrunnlaget for arbeidstakere som er unntatt fra arbeidsmiljølovens overtidsbestemmelser. Dette gjelder polititjenestemenn, militærpersoner og sjømenn. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at overtiden lovlig kan pålegges som en fast ordning. Det er bare overtid som faktisk er pålagt som fast overtid gjennom for eksempel arbeidstidsbestemmelser og faste vaktplaner - som skal regnes med.

En naturalytelse skal regnes med i sykepengegrunnlaget med den verdi som benyttes ved forskottstrekk av skatt. Verdien av naturalytelsen skal regnes med bare fra det tidspunkt arbeidstakeren ikke lenger får den.

Feriegodtgjørelse regnes ikke med i sykepengegrunnlaget. Helligdagsgodtgjørelse som opptjenes som et tillegg pr. arbeidet time, regnes heller ikke med. Dersom slike godtgjørelser skulle regnes med i sykepengegrunnlaget, ville sykepengeutbetalingene gi overkompensasjon i forhold til vanlig lønn. Dette henger sammen med at man først ville ta med godtgjørelsen i ukegrunnlaget og deretter multiplisere dette grunnlaget med 52.

Utvalgets forslag

De vesentligste bestemmelsene i forskriftenes § 2 om arten av inntekt som skal tas med i sykepengegrunnlaget, er med i utkastet.

Utvalget har vurdert om man her skulle nøye seg med en henvisning til utkastets § 3-3 om pensjonsgivende inntekt og si «arbeidstakerens pensjonsgivende inntekt etter denne bestemmelsen». Siden arbeidsgiverne må ha kjennskap til bestemmelsene om fastsetting av sykepengegrunnlaget når de skal beregne og utbetale sykepenger i arbeidsgiverperioden, er det hensiktsmessig å ha disse bestemmelsene samlet i sykepengekapitlet. Arbeidsgiverne slipper da å lese andre kapitler av folketrygdloven. Utvalget har derfor foreslått uttømmende bestemmelser om sykepengegrunnlaget i dette kapitlet.

Utkastets første ledd svarer til de gjeldende forskrifters § 2 første ledd. Etter forslaget skal det regnes med lønnsinntekt og annen godtgjørelse som er resultat av arbeidstakerens egen arbeidsinnsats. Utvalget har ikke funnet det nødvendig å ta inn i lovteksten presisering av hva som skal regnes som annen godtgjørelse.

Utkastets andre ledd svarer til forskriftenes § 2 siste ledd om at kontante særgodtgjørelser ikke skal regnes med i sykepengegrunnlaget.

Utkastets tredje ledd svarer til forskriftenes § 2 andre ledd andre og tredje punktum om at godtgjørelse for overtid som regel ikke skal regnes med i sykepengegrunnlaget.

Utkastets fjerde ledd svarer til forskriftenes § 2 andre ledd første punktum om at feriepenge og godtgjørelse for fridager som opparbeides ved et timetillegg, ikke skal regnes med i sykepengegrunnlaget.

Utkastets femte ledd svarer i det vesentlige til forskriftenes § 2 tredje ledd. Etter forslaget skal det ikke regnes med naturalytelser dersom arbeidstakeren også mottar disse ytelsene under arbeidsuførheten. Men de skal medregnes fra det tidspunktet de opphører, og da med den verdien som nyttes ved forskottstrekking.

Utvalget har utelatt særbestemmelsene om sjømenn i utenriksfart. Forslaget vil medføre at dersom en syk sjømann blir om bord, får han ikke medregnet verdien av fri kost og losji i sykepengegrunnlaget. Men dersom han går i land, vil verdien av disse naturalytelsene bli regnet med i den utstrekning det blir trukket skatt av ytelsen.

Utkastets § 4-26 Sykepengegrunnlaget når trygden yter sykepenger

Sykepengegrunnlaget fastsettes på årsbasis etter følgende alternativer:

1. *Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den aktuelle ukeinntekten, se § 4-24.*
2. *Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den pensjonsgivende årsinntekten. Den pensjonsgivende årsinntekten beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av de pen-*

sjonspoengtallene (se § 3-11) som er fastsatt for de tre siste årene. Det gjennomsnittlige poengtallet omregnes til pensjonsgivende inntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet.

Inntekten etter alternativ 2 legges til grunn dersom den

- a) *inntekten etter alternativ 1 avviker mer enn 25 prosent fra inntekten etter alternativ 2, og*
- b) *inntekten etter alternativ 2 er den mest representative inntekten.*

Merknader

Utkastet svarer til §§ 1, 2, 4 og 5 i forskrifter om fastsetting av inntekt i tjeneste som grunnlag for sykepenger, gitt av Sosialdepartementet den 8. november 1977 i medhold av folketrygdloven § 3-4 første ledd bokstav a andre ledd. Videre omfatter utkastet §§ 1 til 3 i forskrifter om fastsetting av inntektsgrunnlaget for selvstendig næringsdrivende, gitt av Sosialdepartementet den 8. november 1977.

Gjeldende rett

Bestemmelser om lengden av den beregningsperioden som skal legges til grunn ved beregning av den aktuelle ukeinntekten, er i dag å finne i § 1 i forskriftene om fastsetting av inntekt i tjeneste som grunnlag for sykepenger. Vi viser til merknadene til utkastets § 4-24.

Bestemmelsene i forskriftenes § 2 regulerer arten av de inntekter som skal regnes med ved fastsettingen av den aktuelle ukeinntekten. Se merknader til utkastets § 4-25.

Forskriftenes § 3 inneholder en bestemmelse om en nedre grense for rett til sykepenger. Denne bestemmelsen har utvalget tatt inn i utkastets § 4-2, som inneholder generelle vilkår for rett til sykepenger. Videre inneholder foreskriftenes § 3 bestemmelser om en øvre grense for inntekter som det beregnes sykepenger av. Disse bestemmelsene har utvalget tatt inn som en generell bestemmelse i utkastets § 4-8.

Utkastets § 4-26 inneholder følgelig bare de spesielle bestemmelser for beregning av den inntekten som sykepengegrunnlaget skal fastsettes etter når trygden skal yte sykepenger til arbeidstakere.

Bestemmelsene i de gjeldende forskrifters §§ 1 og 2 om at sykepengegrunnlaget skal fastsettes etter den aktuelle ukeinntekten, gjelder som regel også når trygden skal yte sykepenger. Når trygden yter sykepenger, omregner en den aktuelle ukeinntekten til årsinntekt ved å multiplisere ukeinntekten med 52.

Sykepenger fra trygden skal i utgangspunktet svare til arbeidstakerens normallønn på årsbasis. Arbeidsgiverne gir i praksis opplys-

ningene om den aktuelle ukeinntekten uten nærmere spesifisering av hvordan inntekten er beregnet. I en del tilfeller kan den oppgitte ukeinntekten medføre vesentlig høyere eller lavere årsinntekt enn den som svarer til arbeidstakerens normale inntekt. Dette kan for eksempel skyldes at arbeidsgiveren har benyttet en fire ukers beregningsperiode i situasjoner der arbeidstakerens inntekt i denne perioden er lite representativ for den gjennomsnittlige ukeinntekten på årsbasis.

Derfor har vi i dag bestemmelser om justering av dette sykepengegrunnlaget når trygden skal yte sykepenger. Forskriftens § 4 lyder:

«Dersom inntektsgrunnlaget etter § 1, jfr. § 2 avviker mer enn 25 prosent fra den trygdedes antatte årlige arbeidsinntekt, skal sykepengene etter utløpet av arbeidsgiverperioden ytes etter et inntektsgrunnlag som fastsettes slik som bestemt etter lovens § 3-4 bokstav b.»

Videre lyder forskriftens § 5:

«Uten hensyn til bestemmelsen i § 4 kan inntektsgrunnlaget etter § 1, jfr. § 2 anvendes for trygdet som blir arbeidsufør i et arbeidsforhold av tidsbegrenset varighet, dog slik at sykepengereetten på dette grunnlag faller bort fra arbeidsforholdets opphør. Fra dette tidspunkt kan det ytes sykepenger etter forskriftene fastsatt med hjemmel i lovens § 3-18.»

I lovens § 3-4 bokstav b, som det er vist til i forskriftens § 4, heter det at sykepengene skal ytes på grunnlag av «antatt årlig arbeidsinntekt». Videre har departementet fått myndighet til å gi nærmere forskrifter om fastsettingen av denne inntekten. Disse forskriftene er som tidligere nevnt gitt den 8. november 1977, og gjelder spesielt fastsetting av sykepengegrunnlaget for selvstendig næringsdrivende. Når det gjelder denne gruppen, skal sykepengegrunnlaget fastsettes direkte etter den pensjonsgivende årsinntekten.

Forskriftens §§ 1 til 3 lyder:

«§ 1.

Antatt årlig arbeidsinntekt fastsettes på grunnlag av gjennomsnittet av den trygdedes siste tre pensjonspoengtall. Poengtallet omregnes til årsinntekt på grunnlag av folketrygdens grunnbeløp på det tidspunkt arbeidsuførheten inntreffer.

§ 2.

Dersom den trygdede har startet opp sin yrkesaktivitet eller hatt avbrudd i yrkesaktiviteten på grunn av militærtjeneste eller lignende, slik at den inntekt som framkommer etter § 1 ikke er representativ for den antatte årlige arbeidsinntekt, fastsettes inntekten ved skjønn.

Dersom den trygdedes ervervsituasjon har endret seg vesentlig og dette medfører at den antatte årlige arbeidsinntekt avviker mer enn

25 prosent fra den inntekt som framkommer etter § 1, skal antatt arbeidsinntekt i den endrede ervervsituasjon legges til grunn.

§ 3.

Trygdet som har for lav årlig inntekt til å få fastsatt pensjonspoeng, men har høyere inntekt pr. år enn 50 prosent av grunnbeløpet etter lov om folketrygd § 6-2, skal ha sykepenger etter den årlige inntekt han godtgjør å ha.»

Den såkalte 25-prosentregelen i § 4 i forskriftene for arbeidstakere medfører at den aktuelle ukeinntekten på årsbasis skal sammenlignes med arbeidstakerens «antatte årlige inntekt». Henvisningen til bestemmelsene som gjelder for selvstendig næringsdrivende, innebærer at den antatte årlige inntekten skal falle sammen med arbeidstakerens pensjonsgivende årsinntekt. Fastsetting av sykepengegrunnlaget for selvstendig næringsdrivende er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 4-30.

Det følger av bestemmelsene om fastsetting av den antatte årlige inntekten for selvstendig næringsdrivende at den antatte årlige inntekten som regel skal beregnes etter gjennomsnittet av den pensjonsgivende inntekten i de tre forutgående årene skatten er utlignet for. Dette innebærer at ved en sykmelding i januar 1988 legges pensjonspoengtallene for 1986, 1985 og 1984 til grunn. Ved en sykmelding i november 1988 legges poengtallene for 1987, 1986 og 1985 til grunn.

Beregningen foretas ved at det gjennomsnittlige poengtallet for de nevnte tre årene omregnes til en årsinntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet. Den gjennomsnittlige inntekten for de siste tre årene blir dermed justert etter inntektsutviklingen i samme grad som endringen av grunnbeløpet.

Arbeidstakere som tjener for lite til å ha pensjonsgivende inntekt, får inntekten fastsatt etter den årsinntekten som kan godtgjøres på sykmeldingstidspunktet, se forskriftens § 3.

Dersom den oppgitte aktuelle ukeinntekten på årsbasis avviker mer enn 25 prosent fra den pensjonsgivende inntekten som beregnes etter pensjonspoengtallene, skal arbeidstakerens inntektsforhold granskes nærmere.

Etter at databehandling av sykepengesaker er gjennomført i trygdeetaten, vil så vel beregningen av den pensjonsgivende inntekten etter poengtallene som beregningen av den aktuelle ukeinntekten ligge ferdig i systemet. Dette letter saksbehandlingen og kontrollmulighetene.

Et avvik som nevnt på 25 prosent medfører likevel ikke at sykepengegrunnlaget uten videre skal fastsettes etter den pensjonsgivende inntekten. Trygdeetaten må først innhente

opplysninger om årsaken til avviket. Ofte vil unntaksbestemmelsene som går ut på at den antatte årlige inntekten skal beregnes etter bestemmelsene i § 2 i forskriftene for selvstendig næringsdrivende, føre til at den aktuelle ukeinntekten likevel skal legges til grunn.

Etter forskriftenes § 2 første ledd kan det gjøres unntak fra hovedregelen dersom arbeidstakeren er ny i arbeidslivet eller har hatt avbrudd på grunn av militærtjeneste eller lignende, f.eks. skolegang. Etter § 2 andre ledd kan det også gjøres unntak dersom arbeidstakeren er i en endret arbeidssituasjon sammenlignet med situasjonen slik den var i de tre beregningsårene. Unntak skal bare gjøres dersom endringen i arbeidssituasjonen også medfører en endret inntekt som avviker mer enn 25 prosent fra den inntekten som poengtallene gir.

Anvendelse av unntaksbestemmelsene innebærer at den antatte årlige inntekten skal fastsettes skjønnsmessig etter den pensjonsgivende årsinntekten som kan godtgjøres på sykmeldingstidspunktet.

Den pensjonsgivende inntekten for arbeidstakere beregnes av brutto lønnsinntekt som nevnt i folketrygdloven § 6-4 første ledd nr. 1, og vil dermed inkludere overtidsgodtgjørelse og feriepenger. Fastsetting av sykepengegrunnlaget etter den pensjonsgivende årsinntekten medfører at arbeidstakere som har en overtidsgodtgjørelse på mer enn 25 prosent av inntekten, kan få denne godtgjørelsen kompensert hvis betingelsene for fastsetting av sykepengegrunnlaget etter den pensjonsgivende årsinntekten er oppfylt.

For arbeidstakere med uregelmessige inntekter i løpet av året, vil 25-prosentregelen gjerne medføre at sykepengegrunnlaget blir fastsatt etter den pensjonsgivende årsinntekten.

For arbeidstakere som arbeider i et tidsbegrenset arbeidsforhold, gir forskriftenes § 5 en mulighet til å få sykepengegrunnlaget fastsatt etter den aktuelle ukeinntekten så lenge arbeidsforholdet skulle ha vart.

Forskriftenes § 5 tar sikte på ferie- og sesongarbeidere, studenter og andre som tar et arbeid av kort varighet, (normalt opptil 3 måneder) og der det er avtalt før de begynner, at arbeidsforholdet skal opphøre på en bestemt dato, ved sesongslutt eller på det tidspunkt den egentlige stillingsinnehaveren er tilbake.

Ved arbeidsuførhet som varer ut over det tidspunktet da det tidsbegrensede arbeidsforholdet skulle ha opphørt, blir retten til sykepenger i dag vurdert på nytt etter de bestemmelsene som gjelder for yrkesaktive som midlertidig ikke er i arbeid. Se den gjeldende lovs § 3-18 og tilhørende forskrifter.

Ifølge Rikstrygdeverkets retningslinjer i Rundskriv Kom. 03-00 av 11. juli 1986, side 36, vil fortsatt rett til sykepenger i disse tilfellene være betinget av at vedkommende kan sannsynliggjøre et inntektstap på grunn av arbeidsuførheten. Hvis vedkommende vanligvis arbeider så mye i løpet av et år at han eller hun må anses for å fylle vilkårene i lovens § 3-18, skal sykepenger ytes uten ventetid også etter det tidspunktet arbeidsforholdet opphørte etter avtalen. Inntektsgrunnlaget blir da fastsatt på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, dvs. som regel på grunnlag av gjennomsnittet av pensjonspoengtallene for de siste tre årene. Utvalget vil peke på at gjeldende praksis her bygger på prinsippet i folketrygdloven § 3-1 om at det skal foreligge inntektstap. Når det gjelder skolelever og andre som ikke kan anses som fortsatt yrkesaktive, opphører etter praksis retten til sykepenger. Her blir følgelig bestemmelsene i lovens § 3-1 noe mer enn en formålsbestemmelse. Se merknadene til utkastets §§ 4-1 og 4-2 foran.

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår her en egen bestemmelse om sykepengegrunnlaget når trygden yter sykepenger.

Utkastets første ledd presiserer at sykepengegrunnlaget skal fastsettes på årsbasis når trygden yter sykepenger, og viser til to alternative beregningsmåter.

Den første beregningsmåten går ut på at sykepengegrunnlaget skal fastsettes etter den aktuelle ukeinntekten, som omregnes til årsinntekt, se utkastets § 4-24. Denne henvisningen svarer til bestemmelsene i §§ 1 og 2 i forskriftene om fastsetting av inntekt i tjeneste som grunnlag for sykepenger, gitt i medhold av den gjeldende lovs § 3-4 første ledd bokstav a og andre ledd.

Den andre beregningsmåten svarer til forskriftenes § 4 og praksis etter forskrifter om fastsetting av sykepengegrunnlaget ut fra antatt årlig inntekt gitt i medhold av lovens § 3-4 første ledd bokstav b. Her opprettholdes hovedregelen om at den pensjonsgivende årsinntekten skal beregnes på grunnlag av tidligere pensjonspoengtall. Forslaget svarer til § 1 i forskrifter gitt i medhold av lovens § 3-4 første ledd bokstav b. Utvalget foreslår imidlertid at unntaksreglene i forskriftenes § 2 blir forenklet. Vi har ikke tatt med bestemmelsen i § 2 første ledd om at årsinntekten fastsettes ved skjønn dersom den pensjonsgivende årsinntekten beregnet etter pensjonspoengtall ikke er representativ for inntekten på sykmeldingstidspunktet.

I stedet for uttrykket «antatt årlig inntekt», benytter utvalget uttrykket «pensjonsgivende

årsinntekt», som vi mener er mer dekkende for den inntekten som skal beregnes.

Etter utkastets andre ledd bokstavene a og b skal utkastets alternativ 2 legges til grunn dersom inntekten etter alternativ 1 avviker mer enn 25 prosent fra inntekten etter alternativ 2 og alternativ 2 er mest representativ. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utvalget opprettholder altså 25-prosentregelen i gjeldende rett. Dette innebærer at det bare er i de tilfeller der aktuelle ukeinntekten på årsbasis avviker mer enn 25 prosent fra den pensjonsgivende årsinntekten, at den pensjonsgivende årsinntekten kan legges til grunn. I utkastet er det oppstilt oversiktlige betingelser for når man skal bygge på aktuell ukeinntekt, og når man skal bygge på pensjonsgivende årsinntekt. De gjeldende forskrifters § 2 er vanskelig å forstå.

Utkastets § 4-27 Sykepenger under streik og lockout

Til en arbeidstaker som er erklært arbeidsufør av lege før en arbeidsstans ved streik eller lockout, yter trygden sykepenger under arbeidsstansen. Arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenger opphører under arbeidsstansen.

For arbeidsuførhet som oppstår etter at en arbeidsstans er satt i verk ved streik eller lockout, ytes det ikke sykepenger så lenge arbeidsstansen varer.

Når arbeidsstansen er over, ytes det sykepenger fra og med den dag arbeidstakeren kunne ha gjenopptatt arbeidet dersom han eller hun hadde vært arbeidsfør. Arbeidsforholdets varighet før arbeidsstansen regnes med ved anvendelsen av bestemmelsene i §§ 4-3 og 4-15 om opptjeningsstid. Sykepenger ytes etter sykepenges grunnlaget før arbeidsstansen. Arbeidsgiveren plikter å yte sykepenger etter §§ 4-15 og 4-16. Deretter yter trygden sykepenger, se § 4-14.

Merknader

Utkastet svarer til forskrifter om rett til sykepenger under streik eller lockout, fastsatt av Sosialdepartementet med hjemmel i folketrygdloven § 3-2 nr. 3.

Gjeldende rett

Bestemmelsene om sykepenger under streik og lockout kom inn i loven i 1978 i forbindelse med den nye sykepengeordningen. Før den tid hadde man ingen lovfestede bestemmelser om sykepenger under streik og lockout.

Bestemmelsene ble endret med virkning fra 1. april 1985. Det ble da presisert i forskriftens § 1 at bestemmelsene bare er aktuelle for

arbeidstakere. De ovennevnte forskrifter lyder:

«§ 1.
Til arbeidstaker som er sykmeldt av lege før arbeidsstans på grunn av streik eller lockout er iverksatt, ytes sykepenger under arbeidsstansen.

Under slik arbeidsstans bortfaller arbeidsgiverens plikt etter lovens § 3-5 nr. 2 til å yte sykepenger. Plikten gjenoppstår når arbeidsstansen opphører.

§ 2.
Arbeidsuførhet som inntreffer etter at streik eller lockout er iverksatt, gir ikke rett til sykepenger så lenge arbeidsstansen varer.

Dersom den trygdede fortsatt er arbeidsufør når arbeidsstansen slutter har han rett til sykepenger fra og med den dag arbeidet blir gjenopptatt, under forutsetning av at han for øvrig fyller vilkårene for rett til sykepenger, jfr. folketrygdlovens § 3-2 § 3-12. Arbeidsforholdets varighet før arbeidsstansen medregnes ved anvendelse av bestemmelsen i § 3-3 nr. 1, jfr. § 3-6 nr. 1 første ledd.

Sykepengene ytes etter det inntektsgrunnlag som den trygdede hadde før arbeidet ble nedlagt.

§ 3.
Gjenopptar den trygdede arbeidet umiddelbart etter at arbeidsstansen er slutt, kommer bestemmelsen i § 2 annet ledd siste punktum tilsvarende til anvendelse.

§ 4.
Dersom den trygdede under streik eller lockout tar annet arbeid, gjelder de vanlige bestemmelsene i folketrygdlovens § 3-2 - § 3-9. Gjeninntreffer han ved arbeidsstansens slutt i arbeidsforholdet hos sin tidligere arbeidsgiver gjelder § 2 annet og tredje ledd tilsvarende. Sykepenger som er utbetalt av arbeidsgiveren etter første ledd går til fradrag ved beregning av arbeidsgiverperioden.»

Etter forskriftenes § 1 har en arbeidstaker som er sykmeldt før en arbeidsstans som skyldes streik eller lock-out, rett til sykepenger fra trygden. Arbeidsgiveren har imidlertid ingen plikt til å yte sykepenger.

Etter forskriftenes § 2 skal det likevel regnes arbeidsgiverperiode dersom arbeidstakeren fortsatt er sykmeldt etter at arbeidsstansen er avsluttet.

Arbeidsuførhet som inntreffer etter at en streik eller lockout er iverksatt, gir ikke rett til sykepenger så lenge streiken eller lockouten varer, se forskriftenes § 2 første ledd. Men dersom den trygdede fortsatt er arbeidsufør når arbeidsstansen er over, har han eller hun etter forskriftenes § 2 andre ledd rett til sykepenger fra den dag arbeidet skulle vært gjenopptatt.

Ved fastsetting av sykepenges grunnlaget etter at arbeidsstansen er slutt, legges inntekten i ukene før stansen til grunn.

Forskriftenes § 4 omhandler retten til sykepenger dersom den trygdede tar seg annet

arbeid under arbeidskonflikten. Vedkommende vil da få rett til sykepenger etter de vanlige besemmelserne.

Utvalgets forslag

Utvalget har tatt inn i utkastet de viktigste av bestemmelsene i forskriftene om sykepenger under streik og lockout.

Utkastets første ledd svarer til forskriftenes § 1 første og andre ledd, og omhandler de situasjoner der arbeidstakeren blir sykmeldt før arbeidsstansen.

Utkastets andre ledd svarer til forskriftenes § 2 første ledd, og omhandler arbeidsuførhet som inntrer under arbeidsstansen.

Utkastets tredje ledd svarer til forskriftenes § 2 andre og tredje ledd samt § 3, og gjelder rett til sykepenger etter en arbeidsstans.

Forskriftenes § 4 første ledd presiserer at dersom en person under streik eller lockout tar annet arbeid, gjelder de vanlige reglene om sykepengerrettigheter. Utvalget har ikke funnet det nødvendig å ta denne bestemmelsen med i utkastet, da det etter utvalgets syn er selvsinnlysende at de vanlige bestemmelsene skal gjelde.

Bestemmelsen i forskriftenes § 4 andre ledd om gjeninntredelse i arbeidsforholdet etter en arbeidsstans er ikke tatt med i lovutkastet. Siste ledd i denne paragrafen er heller ikke tatt med.

Utkastets § 4-28 Ferietillegg

Trygden yter ferietillegg til sykepenger som trygden har utbetalt til arbeidstakere etter § 4-14 eller har refundert til arbeidsgivere etter §§ 4-17 og 4-18. Ferietillegget ytes bare for opptil 10 uker (50 sykepengedager) i hvert opptjeningsår (se ferieloven § 4).

Ferietillegget utgjør 10,2 prosent av de sykepengene som gir rett til ferietillegg etter første ledd. For arbeidstakere som har fylt 59 år før 1. september i opptjeningsåret, forhøyes pro-sentsatsen til 12,5.

Ferietillegget utbetales i andre halvdel av mai måned året etter opptjeningsåret.

Merknader

Utkastet svarer til lovens § 3-5 nr. 4, § 3-7 første ledd andre og tredje punktum og § 15-1 nr. 1 andre ledd første punktum.

Gjeldende rett

Før 1. januar 1990 har trygden ikke ytt ferie-godtgjørelse av sykepenger.

Samtidig med vedtakelsen av den nye ferieloven, se lov 29. april 1988 nr. 21 om ferie, ble det vedtatt endringer i folketrygdloven §§ 3-5, 3-7 og 3-8 som medfører at trygden skal yte

feriepenger av sykepenger den har ytt til arbeidstakere. Endringene i folketrygdloven trådte i kraft den 1. januar 1989. Men i og med at retten til feriepenger forutsetter ett års opp-tjeningsstid, vil ingen få rett til feriepenger av sykepenger før ferieåret 1990.

Som et ledd i de ovennevnte lovendringer ble det vedtatt et nytt nr. 3 i folketrygdloven § 3-5. Bestemmelsen er etter lovendringen 15. desember 1989 nr. 90 flyttet til lovens § 3-5 nr. 4. Etter den ferieloven som gjaldt tidligere (lov 14. november 1947 nr. 3 om ferie § 6) plik-tet arbeidsgiverne å yte feriepenger for perio-der da en arbeidstaker var fraværende på grunn av sykdom eller skade, begrenset til tre måneder i hvert ferieopptjeningsår.

Folketrygdloven § 3-5 nr. 4 lyder fra 1. ja-nuar 1990:

«Fra trygden ytes feriepenger med 10,2 pst. av utbetalte sykepenger for inntil 10 uker (50 sykepengedager) hvert opptjeningsår. For ar-beidstakere som har fylt 59 år innen 1. sep-tember i opptjeningsåret, forhøyes pro-sentsat-sen med 2,3 prosentpoeng.»

Folketrygdloven § 3-7 første ledd andre og tredje punktum lyder fra 1. januar 1990:

«Til arbeidstakere som er unntatt etter første punktum yter trygden feriepenger av syke-penger som arbeidsgiver får refundert av tryg-den. Feriepenger beregnes etter de pro-sentsat-ser som er fastsatt i § 3-5 nr. 3 og kommer i tillegg til ytelser etter bestemmelsene der.»

Folketrygdloven § 15-1 nr. 1 nytt andre ledd lyder fra 1. januar 1990:

«Feriepenger fra trygden av sykepenger, fødselspenger og omsorgspenger ved adop-sjon utbetales samlet for hvert kalenderår (opptjeningsåret) annen halvdel av mai må-ned året etter opptjeningsåret. Rikstrygdever-ke-t kan ved forskrift fastsette en nedre beløps-grense for utbetaling av feriepenger etter dette ledd.»

De nye bestemmelsene innebærer at tryg-den skal yte feriepenger til arbeidstakere for det tidsrom trygden yter sykepenger. Se for øvrig merknadene til utkastets § 4-14. Tryg-den har også ansvaret for å yte feriepenger for tidsrom da trygden har refundert sykepenger til arbeidsgiveren etter refusjonsordningen for kronisk syke i den gjeldende lovs § 3-7 og et-ter forsikringsordningene i lovens § 3-8.

Arbeidsgiveren skal fortsatt ha ansvaret for feriepenger av sykepenger som arbeidsgive-ren har ytt i arbeidsgiverperioden. Se merkna-dene til utkastets § 4-15.

Lovendringen bygger på at den som betaler hovedytelsen også skal betale feriepenger av den. Se Ot.prp. nr. 38 for 1987-88, punkt 5.

Utvalgets forslag

Etter utvalgets oppfatning bør hovedbestemmelsene om feriepenge av sykepenge samles i én paragraf både av hensyn til enkelhet, oversiktighet og informasjon. Vi foreslår ikke materielle endringer.

Utvalget foreslår at betegnelsen «ferietillegg» benyttes om den feriegodtgjørelse som trygden utbetaler. Ferieloven § 10 (4) bør endres, slik at språkbruken på dette området blir konsekvent.

Utkastets første og andre ledd svarer til folketrygdloven § 3-5 nr. 4. Forslaget dekker dessuten innholdet i lovens § 3-7 første ledd andre og tredje punktum og § 3-8 nr. 1 første punktum.

Utkastets tredje ledd svarer til folketrygdloven § 15-1 nr. 1 andre ledd første punktum.

Lovens § 15-1 nr. 1 andre ledd siste punktum har en bestemmelse om at Rikstrygdeverket ved forskrift kan fastsette en nedre beløpsgrense for utbetaling av feriepenge. Denne bestemmelsen er ikke tatt med i utkastet.

III SELVSTENDIG NÆRINGSDRIVENDE

Utkastets § 4-29 Sykepengedekning m.m.

Til selvstendig næringsdrivende (se § 3-24) yter trygden sykepenge med 65 prosent av sykepengegrunnet (se §§ 4-8 og 4-30).

Det ytes ikke sykepenge for de første to ukene regnet fra og med den dag arbeidsuførheten oppstod (ventetid). Ved ny arbeidsuførhet innen to uker etter at trygden har ytt sykepenge, regnes det ikke ny ventetid.

En selvstendig næringsdrivende blir regnet som arbeidsufør tidligst fra det tidspunktet melding om arbeidsuførhet ble gitt til trygdekontoret, eller fra det tidspunktet vedkommende søkte lege. Det kan gjøres unntak fra denne bestemmelsen dersom vedkommende har vært forhindret fra å gi melding til trygdekontoret eller å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-10 nr. 1, § 3-12 nr. 2 tredje ledd og § 3-12 nr. 3.

Gjeldende rett

Utkastet omfatter de spesielle bestemmelsene i folketrygdloven for den obligatoriske sykepengeordningen for selvstendig næringsdrivende. Disse bestemmelsene står i lovens § 3-10 nr. 1, som lyder:

«Til trygdet som har ervervsinntekt som nevnt i § 3-4 første ledd bokstav b, ytes sykepenge med 65 prosent av inntektsgrunnet. Sykepenge utbetales for alle dager unntatt

lørdager og søndager, dog ikke for de første 14 dager, lørdager og søndager innbefattet, regnet fra og med den dag arbeidsuførheten inntreffer, jfr. § 3-12.

Har den trygdede fått sykepenge for en sykdom, regnes ikke ny ventetid dersom vedkommende på ny blir arbeidsufør innen 14 dager.»

Den gjeldende lovs § 3-10 nr. 1 benytter ikke direkte benevnelsen «selvstendig næringsdrivende», men omtaler «trygdet som har ervervsinntekt som nevnt i § 3-4 første ledd bokstav b». Her er det igjen tale om «trygdet som har inntekt som nevnt i lovens § 6-4 første ledd nr. 2», dvs. inntekt av selvstendig næringsvirksomhet. I praksis lar trygdeetaten skatteetaten avgjøre hva som er næringsinntekt, og dermed hvem som er selvstendig næringsdrivende i forhold til sykepengeordningen. Utvalget har en nærmere omtale av begrepet selvstendig næringsdrivende i merknadene til utkastets § 3-24.

De selvstendig næringsdrivende fikk ikke særlig bedre sykepenge rettigheter enn tidligere ved sykepengereformen i 1978. Nivået, som før lå på ca. 50-60 prosent av inntektsgrunnet, ble fastsatt til 65 prosent. Tidligere hadde de selvstendig næringsdrivende en ventetid (karenstid) på tre dager. Nå fikk de en ordning med sykepenge først fra 15. sykedag. Det ble imidlertid innført en adgang til å tegne frivillig tilleggstrygd, se merknadene til utkastets § 4-31.

Jordbrukere er selvstendig næringsdrivende og faller i utgangspunktet inn under de vanlige bestemmelsene som gjelder for selvstendig næringsdrivende. Det samme gjør fiskere som avlønnes helt eller delvis med lott. Disse gruppene har imidlertid i dag kollektive ordninger med frivillig tilleggstrygd etter lovens § 3-10 nr. 2.

Folketrygdloven § 3-12 nr. 2 andre ledd lyder:

«For trygdet som har rett til sykepenge etter § 3-10 nr. 1, likestilles melding om sykdom til trygdekontoret med legeerklæring. Sykepenge kommer dog ikke til utbetaling for tidsrom før lege er søkt.»

For å få rett til sykepenge må en selvstendig næringsdrivende alltid søke lege for å få legeerklæring, se merknadene til utkastets § 4-5.

Tidspunktet for arbeidsuførheten, (sykmeldingstidspunktet) som ventetiden på 14 dager regnes fra, settes til det tidspunkt da egenmelding om sykdom ble gitt til trygdekontoret eller da den selvstendig næringsdrivende ble sykmeldt. Den generelle unntaksbestemmelsen i den gjeldende lovs § 3-12 nr. 3 om at

legen på bestemte vilkår kan gi en sykmelding tilbakevirkende kraft, gjelder også for selvstendig næringsdrivende.

Når en selvstendig næringsdrivende har fått sykepenger, regnes det ikke ny ventetid dersom vedkommende igjen blir sykmeldt innen 14 dager. Se folketrygdloven § 3-10 nr. 1 tredje ledd.

Dersom en sykmelding i ventetiden ikke medfører utbetaling av sykepenger, regnes det ny ventetid også ved ny sykmelding innen 14 dager.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Det er ikke foreslått materielle endringer.

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lov § 3-10 nr. 1 første ledd, og omhandler det normale dekningsnivået for sykepenger til selvstendig næringsdrivende.

Utkastets andre ledd svarer til § 3-10 nr. 1 andre og tredje ledd, og omhandler ventetid for rett til sykepenger. Når det gjelder begrepet ventetid viser vi til merknadene til §§ 4-3 og 4-14.

Utkastets tredje ledd, som svarer til den gjeldende lovs § 3-12 nr. 2 tredje ledd og § 3-12 nr. 3, angir hvilket tidspunkt arbeidsuførheten tidligst kan regnes fra. Noen betydning utover dette har bestemmelsen ikke. For at medlemmet skal få rett til sykepenger fra trygden, må arbeidsuførheten dokumenteres med legeerklæring, se utkastets § 4-5.

Utkastets § 4-30 Sykepengegrunnlag

Sykepengegrunnlaget som nevnt i § 4-8 fastsettes etter en pensjonsgivende årsinntekt som beregnes etter bestemmelsene i denne paragrafen.

Den pensjonsgivende årsinntekten beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av de pensjonspoengtallene (se § 3-11) som er fastsatt for de tre siste årene. Det gjennomsnittlige poengtallet omregnes til pensjonsgivende inntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet.

Dersom medlemmets arbeidssituasjon eller virksomhet har endret seg vesentlig, og denne endringen medfører at den pensjonsgivende årsinntekten avviker mer enn 25 prosent fra den inntekten som er beregnet etter andre ledd, beregnes den pensjonsgivende årsinntekten etter den årsinntekten som kan godtgjøres på sykmeldingstidspunktet.

Også for et medlem som har for lav årsinntekt til å opptjene pensjonspoeng, beregnes den pensjonsgivende årsinntekten etter den årsinntekten som kan godtgjøres på sykmeldingstidspunktet.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-4 første ledd bokstav b og § 3-4 femte ledd.

Videre svarer utkastet til bestemmelser i forskrifter om fastsetting av inntektsgrunnlaget for selvstendig næringsdrivende, gitt den 8. november 1977 av Sosialdepartementet med hjemmel i folketrygdloven § 3-4 bokstav b.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-4 første ledd bokstav b lyder:

«Til trygdet som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 2 ytes sykepenger på grunnlag av antatt årlig arbeidsinntekt. Departementet gir nærmere forskrifter om fastsetting av inntekten.»

Folketrygdloven § 3-4 femte ledd lyder:

«Hvis det ikke foreligger tilstrekkelig opplysninger om inntekten, fastsettes den ved skjønn.»

Forskrifter om fastsetting av sykepengegrunnlaget for næringsdrivende § 1 til 3 lyder:

§ 1.

Antatt årlig arbeidsinntekt fastsettes på grunnlag av gjennomsnittet av den trygdedes siste tre pensjonspoengtall. Poengtallet omregnes til årsinntekt på grunnlag av folketrygdens grunnbeløp på det tidspunkt arbeidsuførheten inntreffer.

§ 2.

Dersom den trygdede har startet opp sin yrkesaktivitet eller hatt avbrudd i yrkesaktiviteten på grunn av militærtjeneste eller lignende, slik at den inntekt som framkommer etter § 1 ikke er representativ for den antatte årlige arbeidsinntekt, fastsettes inntekten ved skjønn.

Dersom den trygdedes ervervsituasjon har endret seg vesentlig og dette medfører at den antatte årlige arbeidsinntekt avviker mer enn 25 prosent fra den inntekt som framkommer etter § 1, skal antatt arbeidsinntekt i den endrede ervervsituasjon legges til grunn.

§ 3.

Trygdet som har for lav årlig inntekt til å få fastsatt pensjonspoeng, men har høyere inntekt pr. år enn 50 prosent av grunnbeløpet etter lov om folketrygd, jfr. § 6-2, skal ha sykepenger etter den årlige inntekt han godtgjør å ha.»

Sykepengegrunnlaget skal fastsettes etter «antatt årlig inntekt». Med dette menes den pensjonsgivende årsinntekten som nevnt i folketrygdloven § 6-4 nr. 2, dvs. netto næringsinntekt. Begrepet netto næringsinntekt er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 3-4 om pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende.

Da de selvstendig næringsdrivende fikk en obligatorisk sykepengeordning i folketrygden i 1971, ble det bestemt at sykepengegrunnlaget skulle fastsettes etter den pensjonsgivende inntekten som var registrert ved pensjospoengtall. Videre ble det forutsatt at det måtte gis særskilte bestemmelser for næringsdrivende som ikke hadde fått fastsatt pensjospoengtall. Se Ot.prp. nr. 42 for 1969-70, side 17.

Forskriftenes § 1 bestemmer at den antatte årlige inntekten skal fastsettes etter gjennomsnittet av poengtallene for de tre forutgående årene. Ved sykmelding i tiden januar til september/oktober før ligningen for det siste året er ferdig, vil det tidligste året ligge nærmere fire år tilbake i tid. Det gjennomsnittlige poengtallet omregnes til årsinntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet. Derved blir inntekten justert i samsvar med utviklingen av grunnbeløpet.

Etter forskriftenes § 3 skal en selvstendig næringsdrivende som har for lav årsinntekt til å få fastsatt pensjospoengtall, men høyere inntekt enn 50 prosent av grunnbeløpet (den nedre grensen for rett til sykepenges), ha sykepenges etter den årsinntekten som han kan godtgjøre å ha.

Forskriftenes § 1 om beregning av den antatte årlige inntekten etter pensjospoengtallene er hovedregelen for fastsetting av sykepengegrunnlaget for selvstendig næringsdrivende.

Etter forskriftenes § 2 første ledd kan det gjøres unntak fra hovedregelen dersom den selvstendig næringsdrivende er ny i yrkeslivet eller har hatt avbrudd på grunn av militærtjeneste eller lignende.

Etter forskriftenes § 2 andre ledd kan det også gjøres unntak fra hovedregelen dersom den selvstendig næringsdrivende i vesentlig grad har endret sin arbeidssituasjon eller virksomhet i forhold til situasjonen i de tre årene som ligger til grunn for den antatte årlige inntekten som er beregnet etter poengtall. Det kreves at denne endringen i arbeidssituasjonen har medført en endring i inntekt på minst 25 prosent. Hvis vilkåret for anvendelse av unntaksregelen er oppfylt, fastsettes inntekten ved skjønn etter den inntekten som kan godtgjøres på sykmeldingstidspunktet.

Selv om medlemmet har fått sin arbeidssituasjon vesentlig endret, f.eks. fra å være arbeidstaker til å være selvstendig næringsdrivende, skal sykepengegrunnlaget følgelig fastsettes etter hovedregelen i forskriftenes § 1 dersom medlemmets nye inntekt som næringsdrivende ikke avviker mer enn 25 prosent fra hans inntekt som arbeidstaker, uttrykt gjennom det gjennomsnittlige poengtallet.

Når inntekten fastsettes ved skjønn, må

trygdekontoen bygge på de opplysningene som foreligger, og som kan godtgjøres på sykmeldingstidspunktet. En innlevert selvangivelse fra siste år som ennå ikke er ferdigbehandlet, kan være et viktig grunnlag. Etter Rikstrygdeverkets retningslinjer i rundskriv Kom. 03-00 av 11. juli 1986, side 55, kreves det at kopien av selvangivelsen er bekreftet av ligningsmyndighetene. For nyetablerte næringsdrivende kan utskrevet forskottsskatt også være et moment av betydning. Ellers vil forventet omsetning, utgifter, avskrivninger m.m. være forhold som må tillegges vekt når inntekten skal fastsettes ved skjønn. Dette er en vanskelig vurdering, og det er derfor forholdsvis strenge vilkår i forskriftens § 2 for å fravike poengtallberegningen.

Etter forskriftenes § 4 skal en næringsdrivende som samtidig fyller vilkårene for rett til sykepenges som arbeidstaker, ha sykepenges fastsatt på grunnlag av den samlede årsinntekten etter forskriftene som er gitt i medhold av folketrygdloven § 3-4 andre ledd.

Etter forskriftenes § 5 kan trygdekontoen kreve at den selvstendig næringsdrivende legger fram opplysninger som gir grunnlag for å fastsette den antatte årlige arbeidsinntekten.

Etter forskriftenes § 6 kan Rikstrygdeverket gi utfyllende bestemmelser om fastsetting av antatt årlig arbeidsinntekt. I rundskriv Kom. 03-00 av 11. juli 1986 er det gitt slike retningslinjer. Blant annet har Rikstrygdeverket gitt retningslinjer for hva trygdeetaten skal legge vekt på når inntekten fastsettes ved skjønn.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer i det alt vesentlige til bestemmelsene i §§ 1 til 3 i forskriftene om fastsetting av sykepengegrunnlaget for selvstendig næringsdrivende, gitt i medhold av den gjeldende lovs § 3-4 første ledd bokstav b. Forslaget er noe omformulert og forenklet.

Utkastets første ledd har først og fremst et informasjonsformål. Utvalget erstatter betegnelsen «antatt årlig inntekt» med «pensjonsgivende årsinntekt», som er et bedre uttrykk for den inntekten som skal beregnes, og som sykepengegrunnlaget skal fastsettes etter.

Utkastet viser innledningsvis til de generelle bestemmelsene om fastsetting av sykepengegrunnlaget i utkastets § 4-8.

Utkastets andre ledd svarer til § 1 i de gjeldende forskrifter. Den pensjonsgivende årsinntekten skal etter denne hovedregelen beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av de pensjospoengtallene som er fastsatt for de tre siste årene. Det er presisert at det gjennomsnittlige poengtallet skal omregnes til pensjonsgivende inntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet.

Utkastets tredje ledd svarer til § 2 andre ledd i de gjeldende forskrifter, og gir adgang til å fravike poengtallene når den trygdedes arbeidssituasjon har endret seg vesentlig. Utvalget foreslår at unntaksregelen i § 2 første ledd om nyetablerte næringsdrivende, personer som har vært ute av yrkesaktivitet m.m. går ut, slik at man bare får én unntaksregel.

Utkastets tredje ledd gir også adgang til å fravike poengtallsberegningen dersom den næringsdrivendes arbeidssituasjon har endret seg vesentlig og dette medfører et avvik på mer enn 25 prosent fra den årsinntekten som er beregnet etter pensjonspoengtall. Forskriftene bruker ordet «erhvervsituasjon». Men da dette ordet er gammeldags, er det erstattet med arbeidssituasjon.

Utkastets fjerde ledd svarer til bestemmelsene i § 3 i de gjeldende forskrifter. Den som har for lav årlig inntekt til å få fastsatt pensjonspoengtall, skal ha rett til sykepenger etter den inntekten vedkommende godtgjør å ha.

Bestemmelsene i forskriftenes § 4, som gjelder grupper med kombinerte inntekter, har utvalget flyttet til §§ 4-35, 4-36 og 4-37.

Ifølge forskriftenes § 6 har Rikstrygdeverket adgang til å gi utfyllende bestemmelser om fastsetting av antatt årlig arbeidsinntekt etter reglene. Det er ikke gitt slike regler. Utvalget foreslår at denne hjemmelen til å gi utfyllende bestemmelser blir sløyfet. Retningslinjer kan fortsatt gis i rundskriv. Ellers viser vi til lovutkastets § 24-6, som gir hjemmel til å gi forskrifter.

I folketrygdloven § 3-4 femte ledd har man i dag en bestemmelse som sier at sykepengegrunnlaget skal fastsettes ved skjønn dersom det ikke foreligger tilstrekkelige opplysninger om inntekten. Utvalget har tatt ut denne generelle skjønnsbestemmelsen, da det er en generell forutsetning at det skal brukes skjønn når den pensjongivende årsinntekten skal beregnes etter hovedregelen.

Utkastets § 4-31 Forsikring for tilleggssykepenger

En selvstendig næringsdrivende kan mot særskilt premie tegne forsikring som kan omfatte

- a) sykepenger med 65 prosent av sykepengegrunnlaget fra første sykedag
- b) sykepenger med 100 prosent av sykepengegrunnlaget fra 15. sykedag, eller
- c) sykepenger med 100 prosent av sykepengegrunnlaget fra første sykedag.

Medlemmet har ikke rett til sykepenger etter forsikringen når det gjelder arbeidsuførhet som oppstår i de fire første ukene (opptjenings tid), regnet fra den dag trygdekontoen

mottok søknaden om forsikring. Vilkåret om opptjenings tid gjelder ikke dersom medlemmet umiddelbart før forsikringen ble tegnet var sykepengedekket som arbeidstaker, eller som oppdragstaker med forsikring etter § 4-34.

Sykepenger fra forsikringen ytes etter de samme bestemmelsene som ordinære sykepenger til selvstendig næringsdrivende, se §§ 4-29 og 4-30. Dette gjelder også når medlemmet har kombinerte inntekter som nevnt i §§ 4-35 til 4-37.

Spesielle yrkesgrupper kan tegne kollektiv forsikring etter denne paragrafen.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-10 nr. 2 og bestemmelser i forskrifter om frivillig tilleggstrygd for sykepenger for selvstendig næringsdrivende. Disse forskriftene er gitt av Sosialdepartementet den 11. januar 1978 i medhold av § 3-10 nr. 2.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-10 nr. 2 lyder:

«Trygdet som nevnt i nr. 1 kan tegne frivillig trygd for sykepenger i de første 14 dager og/eller for sykepenger svarende til 100 prosent av inntektsgrunnlaget. Departementet fastsetter forskrifter om den frivillige trygd.»

De forannevnte forskrifters § 1 lyder:

«Den som er trygdet med rett til sykepenger etter lovens § 3-10 nr. 1 kan tegne frivillig tilleggstrygd for sykepenger på de vilkår som er fastsatt i disse forskrifter.

Tilleggstrygden kan gjelde

- a. sykepenger med 65 prosent av inntektsgrunnlaget fra første sykedag,
- b. sykepenger med 100 prosent av inntektsgrunnlaget etter 14 dager,
- c. sykepenger med 100 prosent av inntektsgrunnlaget fra første sykedag.»

Henvisningen til § 3-10 nr. 1 begrenser tilleggstrygden til personer som har rett til sykepenger som selvstendig næringsdrivende.

Frivillig tilleggstrygd skal være selvfinansierende. Premien fastsettes ved kongelig resolusjon med hjemmel i lovens § 16-5. Vi viser til merknadene til utkastets § 22-6.

Frivillig tilleggstrygd kan også tegnes kollektivt. Fiskere og fangstmenn (ført på blad B i fiskermanntallet) har i dag en kollektiv tilleggstrygd som gir rett til sykepenger med en dekningsgrad på 100 prosent fra 1. sykedag. Jordbrukere og reindriftutøvere har en kollektiv tilleggstrygd som hever dekningsgraden fra 65 til 100 prosent fra 15. dag, og har adgang til å tegne individuell tilleggstrygd for de første 2 ukene. Premien for fiskernes til-

leggstrygd dekkes gjennom produktavgiften. Produktavgiften er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 22-5. Utgiftene til jordbrukernes ordning dekkes over jordbruksavtalen og utgiftene til reindriftsutøverenes ordning over reindriftsavtalen.

I forskriftenes § 2 gis det bestemmelser om søknad i første og andre ledd. Videre lyder tredje ledd:

«Blir søknaden innvilget, gjelder trygden fra den dag trygdekontoret mottok søknaden, dersom trygdede betaler premie som nevnt i § 5 innen 14 dager etter at han har fått melding om vedtaket.»

Forskriftenes § 3 har følgende bestemmelser om opptjeningstid i tilleggstrygden:

«Den trygdede har ikke rett til sykepenger fra tilleggstrygden for arbeidsuførhet på grunn av sykdom som inntreer i de fire første uker (ventetiden) regnet fra den dag trygdekontoret mottok søknaden, jf. § 2, med mindre arbeidsuførheten skyldes en yrkesskade som går inn under lovens kapittel 11.

Den trygdede har ikke rett til fødselspenger fra tilleggstrygden med 100 prosent av inntektsgrunnlaget ved nedkomst som inntreer i de ti første måneder regnet fra den dag trygdekontoret mottok søknaden.

Tidsrom hvori vedkommende har vært trygdet med sykepengerettigheter som bestemt for arbeidstakere likestilles med medlemskap i tilleggstrygden i forhold til ventetidsbestemmelsen i første og annet ledd dersom krav om tilleggstrygd settes fram innen 14 dager. Det samme gjelder tidsrom hvori vedkommende har vært trygdet som oppdragstaker med rett til sykepenger med 100 prosent av inntektsgrunnlaget fra første sykedag.»

I tilleggstrygden stilles det ikke krav om god helse. For å unngå direkte spekulasjon er det derfor bestemt i forskriftenes § 3 at det ikke foreligger rett til sykepenger for arbeidsuførhet som inntreer i de fire første ukene regnet fra den dagen trygdekontoret mottok søknaden. Bestemmelsen om opptjeningstid gjelder også ved overgang til et alternativ med bedre dekning.

Tilleggstrygden kan forbedre dekningsgraden fra 65 til 100 prosent og/eller sikre sykepenger fra første sykedag.

Sykepengegrunnlaget - den inntekten som sykepengene beregnes etter - kan imidlertid ikke forbedres. Ifølge forskriftenes § 4 skal sykepengegrunnlaget fastsettes etter de samme bestemmelsene som i den vanlige obligatoriske sykepengeordningen som omtalt i merknadene til § 4-29 foran. Tilleggstrygden sikrer heller ikke sykepenger utover inntektstaket på seks ganger grunnbeløpet.

Dette gjelder også for en selvstendig næringsdrivende med kombinerte inntekter. Dersom en næringsdrivende for eksempel

også har rett til sykepenger som arbeidstaker på sykmeldingstidspunktet, vil det bli utbetaling gjennom tilleggstrygden bare hvis den samlede pensjonsgivende årsinntekten overstiger den aktuelle ukeinntekten på årsbasis. Se merknader til utkastets § 4-36.

Premiegrunnlaget skal ifølge forskriftenes § 5 fastsettes etter den pensjonsgivende næringsinntekten, men skal være begrenset til seks ganger grunnbeløpet. For personer som bare er selvstendig næringsdrivende, fastsettes premien på samme måte som sykepengegrunnlaget, dvs. som regel etter gjennomsnittet av pensjonspoengtallene for de tre siste årene.

For selvstendig næringsdrivende som samtidig eller i perioder har inntekt av arbeid i tjeneste, må poengtallene splittes. Her kan premiegrunnlaget følgelig kunne bli lavere enn det sykepengegrunnlaget som den næringsdrivende er sikret.

Premiegrunnlaget reguleres hvert år med virkning fra 1. januar. Ifølge hovedregelen fastsettes grunnlaget etter gjennomsnittet av de pensjonspoengtallene som er fastsatt av ligningsetaten om høsten for inntekten året før, og for de to forutgående årene.

Det kan gjøres unntak fra hovedregelen - også i løpet av året - dersom det viser seg at premiegrunnlaget avviker vesentlig fra næringsinntekten. Dette skjer gjerne i forbindelse med et sykepengetilfelle der den selvstendig næringsdrivende oppfyller vilkårene for at poengtallene kan fravikes, ved fastsetting av sykepengegrunnlaget som nevnt i merknadene til § 4-30 foran. Premien reguleres da med tilbakevirkning for den løpende premierterminen på et halvt år.

Den selvstendig næringsdrivende må betale premie under arbeidsuførhet hvis det ytes sykepenger fra tilleggstrygden. Etter forskriftenes § 7 skal det ikke betales premie i tidsrom da vedkommende er arbeidsufør uten å ha rett til sykepenger fra tilleggstrygden.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til § 1 i de gjeldende forskrifter, og gir en selvstendig næringsdrivende rett til å tegne forsikring med tre dekningsalternativer. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets andre ledd om ventetid svarer til forskriftenes § 3 første og siste ledd. Begrepet ventetid er omtalt i merknadene i innledningen til dette kapitlet og i utkastets § 4-3. Også her erstatter vi begrepet ventetid med opptjeningstid.

I utkastets tredje ledd blir det slått fast at sykepenger fra forsikringen ytes etter de samme bestemmelsene som ordinære syke-

penger til selvstendig næringsdrivende. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett og svarer til forskriftenes § 4. Det går fram av forskriftenes § 3 andre ledd at denne forsikringen også omfatter fødselspenger. Dette medfører at hvis det er tegnet forsikring med 100 prosent dekning, vil vedkommende også få rett til fødselspenger med samme dekning. Etter utkastets § 5-2 femte ledd skal fødselspengene beregnes etter de samme bestemmelser som sykepengene.

I utkastets fjerde ledd, som er i samsvar med gjeldende rett, presiseres adgangen til kollektiv tilleggstrygd.

Forskriftenes § 4 andre ledd har bestemmelser som gjelder for grupper med kombinerte inntekter. Disse bestemmelsene har utvalget tatt inn i utkastets §§ 4-35 til 4-37.

Forskriftenes §§ 5, 6 og 7 gjelder premie og premiegrunnlag. Utvalget foreslår at bestemmelsene blir flyttet til avgiftskapitlet, se § 22-6.

Utkastets § 4-32 Opphør av forsikring for tilleggssykepengene

Forsikringen opphører

- ved utgangen av det halvår da trygdekontoet mottok oppsigelse,
- ved utgangen av det halvår som det er betalt premie for, hvis premien for neste halvår ikke blir betalt innen to uker etter skriftlig varsel,
- fra den dag den selvstendige næringsvirksomheten opphører, eller
- fra den dag retten til sykepengene faller bort etter § 4-10.

Når forsikringen opphører, skal medlemmet ha tilbakebetalt premie som er innbetalt for hele kalenderuker etter det tidspunkt da forsikringen opphørte.

Når forsikringen opphører, kan medlemmet ikke tegne forsikring på nytt før neste termin for premieinnbetaling, dvs. 1. januar eller 1. juli.

Merknader

Utkastet svarer til § 8 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 11. januar 1978 med hjemmel i § 3-10 nr. 2. Vi viser til merknader til utkastets § 4-31 foran.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 8 lyder:

«Tilleggstrygden opphører:

- ved utgangen av den termin som det er betalt premie for hvis premie som nevnt i § 5 ikke betales innen 14 dager etter skriftlig varsel fra trygdekontoet,
- fra den dag vedkommende opphører å være trygdet med sykepengerrettigheter etter lovens § 3-10 nr. 1,

- ved utgangen av det halvår/den termin hvor trygdekontoet har mottatt krav om det.

Under en løpende sykmeldingsperiode kan den trygdede ikke si opp tilleggstrygden. Skyldig premie kan motregnes i sykepengene som den trygdede har krav på.

Når tilleggstrygden opphører etter bokstav b, skal den trygdede - eventuelt hans bo - ha tilbakebetalt premie som er innbetalt for hele kalenderuker etter det tidspunkt da tilleggstrygden opphørte.»

Videre lyder forskriftenes § 2 fjerde ledd:

«Når tilleggstrygden opphører etter bestemmelsene i § 8 første ledd bokstav a eller c, kan den trygdede ikke tegne tilleggstrygd på nytt før neste ordinære termin for innbetaling av premie, henholdsvis 1. januar og 1. juli.»

I de tilfellene premien ikke blir betalt etter skriftlig varsel og en purring fra trygdekontoet, faller tilleggstrygden automatisk bort. Se forskriftenes § 8 første ledd bokstav a. Hvis en selvstendig næringsdrivende som mottar sykepengene fra tilleggstrygden, ikke har betalt premien innen den fastsatte fristen, kan trygdekontoet i dag trekke premien fra i sykepengene. Dette følger av forskriftenes § 8 andre ledd siste punktum.

En selvstendig næringsdrivende som har fått sykepengene i maksimal stønadstid og deretter går over på attføringspenger, anses ikke lenger som sykepengedekket etter lovens § 3-10 nr. 1. Tilleggstrygden opphører derfor i disse tilfellene. Se forskriftenes § 8 første ledd bokstav b.

Etter forskriftenes § 8 tredje ledd har en trygdet rett til å få tilbakebetalt premie som er innbetalt for hele kalenderuker etter det tidspunktet da tilleggstrygden opphørte.

Når tilleggstrygden opphører ved manglende premieinnbetaling eller utmelding, kan nytt opptak i trygden først skje ved neste ordinære innbetalingstermin for premie, dvs. 1. januar eller 1. juli. Se forskriftenes § 2 fjerde ledd.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til § 8 første ledd i de gjeldende forskrifter, og omhandler tidspunktet for opphør av forsikringen.

Utkastets andre ledd svarer til § 8 tredje ledd i de gjeldende forskrifter, og gir hjemmel for tilbakebetaling av premie.

Utkastets tredje ledd svarer til forskriftenes § 4 andre ledd om gjenopptak i trygden. Her foreslår utvalget en generell bestemmelse om at gjenopptak først kan skje ved første ordinære termin for innbetaling av premie. I forskriftene gjelder dette bare ved manglende premieinnbetaling og ved oppsigelse, men

ikke når vedkommende opphører å være sykepengedekket som selvstendig næringsdrivende. Dette følger av forskriftenes § 3 fjerde ledd sammenholdt med § 8 bokstavene a og c.

IV OPPDRAGSTAKERE

Utkastets § 4-33 Sykepengedekning og sykepengegrunnlag

Til oppdragstakere (se § 3-23) yter trygden sykepenger med 100 prosent av sykepengegrunnlaget. Det er et vilkår at oppdragstakeren jevnlig har inntekt av oppdrag utenfor tjeneste.

Det ytes ikke sykepenger for de første to ukene regnet fra og med den dag arbeidsuførheten oppstod (ventetid). Ved ny arbeidsuførhet innen to uker etter at trygden har ytt sykepenger, regnes det ikke ny ventetid.

En oppdragstaker blir regnet som arbeidsufør tidligst fra det tidspunktet melding om arbeidsuførhet ble gitt til trygdekontoet, eller fra det tidspunktet vedkommende søkte lege. Det kan gjøres unntak fra denne bestemmelsen dersom vedkommende har vært forhindret fra å gi melding til trygdekontoet eller å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

Sykepengegrunnlaget for oppdragstakere fastsettes etter den pensjonsgivende årsinntekten på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, se § 4-30.

Merknader

Utkastet inneholder de relevante bestemmelser om sykepengedekning for oppdragstakere som i dag står i den gjeldende lovs § 3-18 A og forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 29. april 1987 med hjemmel i folketrygdloven § 3-18 A. Lovteksten er i stor grad gjentatt i forskriftene.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-18 A lyder:

«Oppdragstakere som har inntekt som nevnt i § 3-4 første ledd bokstav c, har rett til sykepenger etter bestemmelsene i dette kapittel på grunnlag av antatt årlig ervervsinntekt. Sykepengegrunnlaget fastsettes på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, jfr. § 3-4 første ledd bokstav b.

Sykepengene utgjør 100 prosent av inntektsgrunnlaget. Det ytes ikke sykepenger for de første 14 dagene etter at arbeidsuførheten er inntrådt.

Oppdragstakere kan tegne frivillig trygd for sykepenger i de første 14 dagene, svarende til 100 prosent av inntektsgrunnlaget.

Departementet gir forskrifter om sykepenger etter første ledd, og om frivillig tilleggs-trygd etter tredje ledd.»

Forskriftenes § 1 nr. 1 første ledd lyder:

«Trygdet som har inntekt av oppdrag utenfor tjenesteforhold som er arbeidsgiveravgiftpliktig, jf. folketrygdlovens § 3-4 bokstav c, har rett til sykepenger etter disse forskrifter. Det er et vilkår at oppdragstakeren jevnlig har slik inntekt, og at denne inntekten er høyere enn 50 prosent av grunnbeløpet etter lovens § 6-2.»

Hvem som er oppdragstaker i folketrygdlovens forstand, omtales i merknadene til utkastets § 3-23. Denne paragrafen har en definisjon av begrepet oppdragstaker. Vi viser til merknadene til denne paragrafen når det gjelder definisjonen av begrepet oppdragstaker og avgrensningen mot begrepene arbeidstaker og selvstendig næringsdrivende.

Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden har avgjort flere saker om avgrensningen av begrepet oppdragstaker i forhold til sykepengeordningen. I flere saker er det blant annet lagt vekt på om arbeidstakeren var forpliktet til å arbeide på bestemte dager, eller om vedkommende stod fritt til å velge når arbeidet skulle utføres. Ankenemnda kom således i ankesak nr. 44/80 til at en hjemmesyrske utførte arbeid utenfor tjenesteforhold i relasjon til sykepengeordningen. Det ble lagt vekt på at oppdragsgiveren ikke hadde noen kontroll med syrsken under utførelsen av arbeidet eller noen innflytelse på når arbeidet ble utført. Ankenemnda kom i ankesak nr. 31/81 til at en lineegner utførte arbeidet utenfor tjeneste fordi egneren i det aktuelle tilfellet fritt kunne velge om, når, og hvor mye han ville arbeide i egnentralen.

Andre typiske oppdragstakere i sykepengeordningen er frilansjournalister, og frittstående kunstnere.

I den gjeldende sykepengeordning er det et vilkår for at en trygdet kan få sykepenger som oppdragstaker, at vedkommende jevnlig har oppdrag utenfor tjeneste.

Videre kreves det at inntekten av oppdragene alene skal utgjøre 50 prosent av grunnbeløpet. Dette kravet er følgelig noe strengere enn det generelle vilkåret om minsteinntekt for rett til sykepenger i utkastets § 4-2.

Etter den gjeldende lovs § 3-18 A første ledd andre punktum skal sykepengegrunnlaget fastsettes på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, se § 3-4 første ledd bokstav b. Dette går for øvrig også fram av den gjeldende lovs § 3-4 første ledd bokstav c, som lyder:

«Til trygdet som utenfor tjenesteforhold har inntekt som nevnt i § 6-4 første ledd, nr. 1, bokstav a og b, ytes sykepenger på grunnlag av antatt årlig arbeidsinntekt.»

Disse bestemmelsene presiseres i § 1 nr. 1 andre ledd i forskriftene som er gitt i medhold av lovens § 3-18 A.

Når det gjelder de vanlige bestemmelsene om fastsetting av sykepengegrunnlaget etter «antatt årlig inntekt» for næringsdrivende, viser vi til merknadene til utkastets § 4-30 foran.

Hovedregelen er at inntekten skal fastsettes etter tidligere pensjonspoengtall. Det kan gjøres unntak fra hovedregelen dersom oppdragstakeren er i en vesentlig endret arbeidssituasjon som dessuten medfører en endring i inntekten på minst 25 prosent i forhold til den pensjongivende inntekten som framkommer ved beregning etter pensjonspoengtallene.

I forskriftenes § 1 nr. 3 presiseres bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-12 nr. 1 første ledd om at arbeidsuførheten tidligst anses som inntrådt den dag lege søkes. Også her gjelder imidlertid den generelle unntaksbestemmelsen i lovens § 3-12 nr. 3 om at det kan gjøres unntak dersom vedkommende har vært forhindret fra å søke lege. Se for øvrig merknadene til utkastets § 4-5 foran.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til lovens § 3-18 A første ledd, andre ledd første punktum og forskriftenes § 1 og § 2 nr. 1 første punktum.

I forskriftenes § 1 heter det at oppdragstakeren «jevnlig» må ha arbeidsgiveravgiftspliktig inntekt utenfor tjeneste, og at denne inntekten alene må være høyere enn 50 prosent av grunnbeløpet. Utvalget gjør her en mindre materiell endring, siden vi lar forholdet reguleres av den generelle nedre grensen i utkastets § 4-2. Etter vårt forslag kan minsteinntekten bestå av kombinerte inntekter.

Utkastets andre ledd svarer til lovens § 3-18 A andre ledd andre punktum og forskriftenes § 2 nr. 1 andre punktum. I utkastets andre ledd første punktum, som svarer til gjeldende rett, heter det at sykepenge ikke ytes de første to ukene av arbeidsuførheten. Andre punktum om at ny arbeidsuførhet innen to uker ikke gir ny ventetid, er en materiell utvidelse. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett for selvstendig næringsdrivende.

Utkastets tredje ledd svarer stort sett til gjeldende rett, som følger av bestemmelsene i forskriftenes § 2 nr. 3 og lovens § 3-12 nr. 1 første ledd. Utvalget foreslår imidlertid at melding om arbeidsuførheten til trygdekontoret skal være tilstrekkelig ved beregningen av ventetiden på samme måte som for selvstendig næringsdrivende. Forslaget er en materiell utvidelse i forhold til gjeldende rett.

I utkastets fjerde ledd finner utvalget det hensiktsmessig å vise til utkastets § 4-30 om fastsetting av sykepengegrunnlaget for selvstendig næringsdrivende, som skal gjelde også for oppdragstakere, slik systemet er i den gjeldende lov. Utkastet svarer følgelig til for-

slaget om sykepengegrunnlaget for selvstendig næringsdrivende.

Etter den gjeldende bestemmelse i § 4 i forskrifter om fastsetting av inntektsgrunnlaget ved kombinerte inntektsformer, gitt i medhold av den någjeldende lovs § 3-4 andre ledd, brukes bestemmelsen i § 3-18 A bare for «rene» oppdragstakere, dvs. personer som ikke har inntekt som arbeidstakere og/eller selvstendig næringsdrivende ved siden av inntekten som oppdragstakere. Dersom medlemmet også har annen inntekt, anvendes i dag bestemmelsene om kombinerte inntektsformer, se merknadene til utkastets §§ 4-35 til 4-37. I likhet med arbeidstakere skal oppdragstakere få sykepengegrunnlaget beregnet etter den inntekten som det betales arbeidsgiveravgift av, dvs. den pensjongivende inntekten av deres inntekt som oppdragstakere.

Utvalget viser for øvrig til merknadene til utkastets § 4-30 om sykepengegrunnlaget for selvstendig næringsdrivende og til merknadene til utkastets §§ 4-25 og 4-26 om sykepengegrunnlaget for arbeidstakere.

Utkastets § 4-34 Forsikring for tilleggssykepenge

En oppdragstaker kan mot særskilt premie tegne forsikring for tilleggssykepenge for de første 14 sykedagene. Dette gjelder likevel ikke en oppdragstaker som har rett til å tegne forsikring for tilleggssykepenge som selvstendig næringsdrivende ifølge § 4-31.

Medlemmet har ikke rett til sykepenge etter forsikringen når det gjelder arbeidsuførhet som oppstår i de fire første ukene (opptjeningsstid), regnet fra den dag trygdekontoret mottok søknaden om forsikring. Villkåret om opptjeningsstid gjelder ikke dersom vedkommende umiddelbart før forsikringen ble tegnet var sykepengedekket som arbeidstaker, eller som selvstendig næringsdrivende med forsikring etter § 4-31 første ledd bokstav c.

Forsikringen omfatter sykepenge med 100 prosent av sykepengegrunnlaget fra første sykedag.

Sykepengene fra forsikringen ytes på grunnlag av den inntekt som oppdragstakeren har betalt premie etter. Dersom en oppdragstaker samtidig har rett til sykepenge som arbeidstaker fra en arbeidsgiver i de to første ukene, gjelder likevel bestemmelsene i § 4-35 for personer med kombinerte inntekter.

Bestemmelsene om opphør i § 4-32 gjelder tilsvarende for forsikring etter denne paragrafen.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs § 3-18 A tredje ledd og de ve-

sentligste bestemmelser om tilleggstrygd i forskrifter om sykepenger og om frivillig tilleggstrygd for oppdragstakere. Disse forskriftene er gitt av Sosialdepartementet den 29. april 1987 i medhold av folketrygdloven § 3-18 A fjerde ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-18 A tredje ledd og forskriftshjemmel i fjerde ledd, er gjengitt i merknadene til utkastets § 4-33 foran.

Bestemmelser om tilleggstrygd er tatt inn i §§ 3 til 10 i de forannevnte forskrifter av 29. april 1987.

Forskriftenes § 3 lyder:

«Den som er trygdet med rett til sykepenger etter lovens § 3-18 A, jf. § 1 i disse forskrifter, kan tegne frivillig tilleggstrygd for sykepenger på de vilkår som er fastsatt i forskriftenes §§ 3 til 10. Dette gjelder likevel ikke oppdragstaker som også er sikret sykepenger som selvstendig næringsdrivende.

Tilleggstrygden gjelder sykepenger med 100 prosent av inntektsgrunnlaget fra første sykedag.»

Forskriftenes § 4 inneholder i første og andre ledd formelle bestemmelser om søknad om å få tegne tilleggstrygd. Videre lyder forskriftenes § 4 tredje ledd:

«Blir søknaden innvilget, gjelder trygden fra den dag trygdekontoret mottok søknaden, dersom oppdragstakeren betaler premie som nevnt i § 7 innen 14 dager etter at vedkommende har fått melding om vedtaket.»

I § 4 fjerde ledd reguleres mulighetene for gjenopptak etter at tilleggstrygden er opphørt. Bestemmelsen er gjengitt lenger nedenfor.

Forskriftenes § 5 lyder:

«Oppdragstakeren har ikke rett til sykepenger fra tilleggstrygden for arbeidsuførhet på grunn av sykdom som inntreffer i de fire første uker (ventetiden) regnet fra den dag trygdekontoret mottok søknaden, jf. § 4, med mindre arbeidsuførheten skyldes en yrkesskade som går inn under lovens kapittel 11.

Tidsrom hvor vedkommende har vært trygdet med sykepengerrettigheter som bestemt for arbeidstakere likestilles med medlemskap i tilleggstrygden i forhold til ventetidsbestemmelser i første ledd dersom krav om tilleggstrygd settes fram innen 14 dager. Det samme gjelder tidsrom hvor vedkommende har vært trygdet som selvstendig næringsdrivende med rett til sykepenger med 100 prosent av inntektsgrunnlaget fra første sykedag.»

Forskriftenes § 6 nr. 1 og 2 lyder:

1. Sykepengene utgjør 100 prosent av inntektsgrunnlaget og ytes fra 1. sykedag.
2. Sykepenger fra tilleggstrygden skal i de første 14 dagene av sykmeldingsperioden ytes på samme grunnlag som det er betalt premie for, jf. § 7.

Fra 15. sykedag fastsettes sykepengegrunnlaget på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, jf. lovens § 3-4 første ledd bokstav b og tilhørende forskrifter.

Dersom den trygdede på sykmeldingstidspunktet også har rett til sykepenger som arbeidstaker, ytes sykepenger fra tilleggstrygden på grunnlag av differansen mellom det sykepengegrunnlaget som er fastsatt etter lovens § 3-4 første ledd bokstav a og sykepengegrunnlaget fastsatt på samme måte som for selvstendig næringsdrivende. Arbeidsgiveren skal yte sykepenger etter de vanlige regler i lovens § 3-5 - § 3-8.»

Bestemmelsene om tilleggstrygd for oppdragstakere er stort sett identiske med ordningen for selvstendig næringsdrivende som omtalt i merknadene til utkastets § 4-31.

Det spesielle er at en oppdragstaker som også er sykepengedekket som selvstendig næringsdrivende, ikke kan tegne tilleggstrygd etter begge ordningene, men bare etter ordningen for næringsdrivende.

Videre gjelder det spesielt for oppdragstakere at sykepenger fra tilleggstrygden i de første 14 dagene ytes på samme grunnlag som det er betalt premie for. Dersom oppdragstakeren samtidig har rett til sykepenger som arbeidstaker, ytes tilleggstrygden ut fra differansen mellom vedkommendes antatte årlige inntekt og vedkommendes sykepengegrunnlag som arbeidstaker. Se forskriftenes § 6 nr. 2 første og tredje ledd som sitert foran.

I forskriftenes § 6 nr. 3 presiseres bestemmelsen i lovens § 3-12 nr. 1 første ledd om at arbeidsuførheten som regel tidligst anses som inntrådt den dagen lege søkes. Også her gjelder den generelle unntaksregelen i § 3-12 nr. 3 dersom vedkommende har vært forhindret fra å søke lege.

I forskriftenes §§ 7 og 8 reguleres premieinnbetalingen. Premien skal fastsettes i prosent av den pensjonsgivende inntekten av oppdragene.

I forskriftenes § 9 gis det bestemmelser om premiefritak for tidsrom da det ikke foreligger rett til sykepenger.

Forskriftenes § 10 har bestemmelser om opphør av tilleggstrygden. Bestemmelsen lyder:

«Tilleggstrygden opphører:

- a. ved utgangen av den termin som det er betalt premie for hvis premie som nevnt i § 7 ikke betales innen 14 dager etter skriftlig varsel fra trygdekontoret.
- b. fra den dag vedkommende opphører å være trygdet med sykepengerrettigheter etter lovens § 3-18 A.
- c. ved utgangen av det halvår/den termin hvor trygdekontoret har mottatt krav om det.

Når tilleggstrygden opphører etter bokstav

b skal den trygdede eventuelt hans bo - ha tilbakebetalt premie som er innbetalt for hele kalenderuker etter det tidspunkt da tilleggstrygden opphørte.»

Forskriftenes § 4 fjerde ledd lyder:

«Når tilleggstrygden opphører etter bestemmelsene i § 10 første ledd bokstav a eller c, kan oppdragstakeren ikke tegne tilleggstrygd på nytt før neste ordinære termin for innbetaling av premie, henholdsvis 1. januar og 1. juli.»

Bestemmelsene i forskriftenes § 10 og § 4 fjerde ledd er identiske med bestemmelsene om opphør av tilleggstrygden for selvstendig næringsdrivende. Vi viser til merknadene i utkastets § 4-32.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag medfører ingen realitetsendringer.

Utkastets første ledd svarer til forskriftenes § 3, og gir oppdragstakere rett til å tegne forsikring for tilleggssykepenges. Utvalget foreslår å angi personkretsen ved å bruke begrepet oppdragstaker. Det er da ikke nødvendig å vise til bestemmelsene om sykepengedekning for oppdragstakere.

I utkastets første ledd siste punktum er det presisert at det ikke kan tegnes forsikring etter denne paragrafen dersom oppdragstakeren allerede har tegnet slik forsikring som selvstendig næringsdrivende. Forslaget svarer til forskriftenes § 3 første ledd siste punktum.

Utkastets andre ledd svarer til forskriftenes § 5, og omhandler vilkåret om opptjenings tid for å kunne få rett til sykepenge ifølge forsikringen.

Utkastets tredje ledd omhandler dekningsnivået, og svarer til forskriftenes § 6 nr. 1.

Utkastets fjerde ledd svarer til forskriftenes § 6 nr. 2 første og tredje ledd. I de to første ukene av forsikringsperioden skal sykepengene fra forsikringen ytes på samme grunnlag som det er betalt premie for. Bestemmelsen i forskriftenes § 6 nr. 2 tredje ledd om kombinerte inntekter har utvalget tatt inn i utkastets § 4-35. Det er derfor vist til denne bestemmelsen.

Utkastets femte ledd viser til utkastets § 4-32, som skal gjelde tilsvarende for opphør av forsikringen for tilleggssykepenge til oppdragstakere.

Utvalget foreslår at bestemmelsene om preieinnbetaling m.m. i forskriftenes §§ 7, 8 og 9 skal flyttes til utkastets § 22-6.

V MEDLEMMER MED KOMBINERTE INNTEKTER

Utkastets § 4-35 Arbeidstaker og oppdragstaker

Til et medlem som på sykmeldingstidspunktet har inntekt både som arbeidstaker og som oppdragstaker, ytes det sykepenge etter bestemmelsene for arbeidstakere. Se §§ 4-13 til 4-28.

Sykepengegrunnlaget fastsettes på årsbasis etter følgende alternativer:

1. Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den aktuelle ukeinntekten, se § 4-24.
2. Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den pensjonsgivende årsinntekten. Den pensjonsgivende årsinntekten beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av de pensjonspoengtallene (se § 3-11) som er fastsatt for de tre siste årene. Det gjennomsnittlige poengttallet omregnes til pensjonsgivende inntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet.

Inntekten etter alternativ 2 legges til grunn dersom inntekten etter alternativ 1 avviker mer enn 25 prosent fra inntekten etter alternativ 2.

For differansen mellom inntekt etter alternativ 2 og inntekt etter alternativ 1 gjelder bestemmelsene for oppdragstakere, se § 4-33.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-4 andre ledd og bestemmelser i forskrifter om fastsetting av inntektsgrunnlag for sykepenge for en trygdet som samtidig har inntekt av arbeid i tjenesteforhold, utenfor tjenesteforhold og som selvstendig næringsdrivende. Forskriftene er gitt av Sosialdepartementet den 8. november 1977 i medhold av folketrygdloven § 3-4 andre ledd.

Gjeldende rett

Den gjeldende lovs § 3-4 andre ledd med tilhørende forskrifter omhandler personer som samtidig eller i perioder har kombinerte inntekter. Det vil si personer som har inntekter enten som arbeidstakere og oppdragstakere, eller som arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende, eller som selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere. Disse personene skal ha sykepenge på grunnlag av «den årlige inntekt» etter nærmere forskrifter.

Folketrygdloven § 3-4 andre ledd lyder:

«Til trygdet som samtidig eller i perioder har inntekt som nevnt i første ledd bokstavene

a, b og c, ytes sykepenger på grunnlag av den årlige inntekt etter nærmere forskrifter fastsatt av departementet.»

Forskriftenes § 1 lyder:

«Til trygdet som samtidig eller i perioder har inntekt som nevnt i folketrygdlovens § 3-4 bokstavene a, b og/eller c ytes sykepenger på grunnlag av den samlede årlige inntekt etter bestemmelsene i disse forskrifter.»

Etter forskriftenes § 1 skal sykepenger ytes på grunnlag av den samlede årlige inntekten etter forskriftenes øvrige bestemmelser.

Forskriftenes §§ 2 og 3 lyder:

«§ 2.

Til trygdet som på sykmeldingstidspunktet har rett til sykepenger på grunnlag av inntekt som nevnt i lovens § 3-4 bokstav a ytes sykepenger med 100 prosent av inntektsgrunnlaget i tjeneste etter forskriftene fastsatt med hjemmel i lovens § 3-4 bokstav a annet ledd.

Dersom den trygdede samtidig fyller vilkårene for rett til sykepenger som selvstendig næringsdrivende og sykepengegrunnlaget fastsatt etter forskriftene gitt med hjemmel i lovens § 3-4 første ledd bokstav b overstiger sykepengegrunnlaget etter første ledd i denne paragraf ytes i tillegg sykepenger med 65 prosent av differansen mellom de to sykepengegrunnlag.

Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder også dersom den trygdede i tillegg har inntekt av arbeid utenfor tjenesteforhold som nevnt i lovens § 3-4 bokstav c.

§ 3.

Dersom den trygdede på sykmeldingstidspunktet ikke har rett til sykepenger som arbeidstaker, men fyller vilkårene for rett til sykepenger som selvstendig næringsdrivende ytes sykepenger etter forskriftene fastsatt med hjemmel i lovens § 3-4 bokstav b.»

Forskriftenes §§ 2 og 3 regulerer ikke bare sykepengegrunnlaget, men fungerer også som «samordningsbestemmelser» for de ulike rettigheter som ellers følger av bestemmelsene for arbeidstakere, oppdragstakere og selvstendig næringsdrivende. Både dekningsgrad og utbetalingstidspunkt for sykepenger fra trygden kan her være forskjellig.

Prinsippet i forskriftene er at inntekten den trygdede har som arbeidstaker, som gir de beste rettighetene, alltid skal ligge «i bunnen» og kompenseres fullt ut. Ellers skal den samlede sykepengegrunnlaget begrenses til den samlede pensjonsgivende årsinntekten.

Rettighetene til personer som har inntekt som arbeidstaker og som oppdragstaker, er regulert i forskriftenes § 2 første og tredje ledd.

Disse bestemmelsene innebærer at en person som har inntekt både som arbeidstaker og som oppdragstaker, skal ha sykepenger

som arbeidstaker, og ikke uten videre ha rett til å få sykepenger etter den samlede pensjonsgivende årsinntekten. Vi viser for øvrig til utkastets §§ 4-24 og 4-25 om sykepengegrunnlaget for arbeidstakere. Etter bestemmelsene som gjelder for arbeidstakere, vil inntekt av oppdrag utenfor tjeneste bli medregnet i sykepengegrunnlaget bare dersom den aktuelle ukeinntekten til den trygdede som arbeidstaker, omregnet til årsinntekt, avviker mer enn 25 prosent fra den pensjonsgivende årsinntekten.

Forskriftenes § 4 lyder:

«Dersom den trygdede på sykmeldingstidspunktet ikke har rett til sykepenger som arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende, men jevnlig har inntekt av arbeid utenfor tjenesteforhold ytes sykepenger etter forskriftene fastsatt med hjemmel i lovens § 3-18 A for oppdragstakere.»

Vi viser til merknadene til utkastets § 4-33.

Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått å dele opp de gjeldende bestemmelser om trygdede med kombinerte inntekter i tre paragrafer. En slik inndeling vil gjøre regelverket mer oversiktlig enn i dag.

Utkastets § 4-35 omhandler medlemmer med inntekt både som arbeidstakere og som oppdragstakere. I utkastets §§ 4-36 og 4-37 er det tatt inn bestemmelser om henholdsvis medlemmer med inntekt både som arbeidstakere og som selvstendig næringsdrivende og medlemmer med inntekt både som selvstendig næringsdrivende og som oppdragstakere.

Utkastets § 4-35 svarer til gjeldende rett.

Utkastets første ledd svarer til de gjeldende forskrifters § 2 første ledd, og presiserer at et medlem som har inntekt både som arbeidstaker og som oppdragstaker skal motta sykepenger etter bestemmelsene for arbeidstakere.

Utkastets andre ledd gjelder fastsetting av sykepengegrunnlaget. Den samme bestemmelsen er tatt inn i utkastets § 4-26. Vi viser til nærmere omtale der.

Kravet i utkastets tredje ledd om at det må være mer enn 25 prosent avvik mellom aktuell inntekt og pensjonsgivende inntekt for at den pensjonsgivende inntekten skal legges til grunn, medfører at det bare er oppdragsinntekt av en viss størrelse som gir medlemmet rett til sykepenger i tillegg til de sykepengene der grunnlaget er hans eller hennes aktuelle inntekt som arbeidstaker.

Utkastets fjerde ledd har en bestemmelse som innebærer at sykepenger på grunnlag av oppdragsinntekt skal beregnes etter utkastets § 4-33, som gjelder sykepengedekning og sykepengegrunnlag for oppdragstakere.

Utkastets § 4-36 Arbeidstaker og selvstendig næringsdrivende

Til et medlem som på sykmeldingstidspunktet har inntekt både som arbeidstaker og som selvstendig næringsdrivende, ytes det sykepenge etter bestemmelsene for arbeidstakere. Se §§ 4-13 til 4-28.

Sykepengegrunnlaget fastsettes på årsbasis etter følgende alternativer:

1. *Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den aktuelle ukeinntekten, se § 4-24.*
2. *Sykepengegrunnlaget fastsettes ut fra den pensjonsgivende årsinntekten. Den pensjonsgivende årsinntekten beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av de pensjospoengtallene (se § 3-11) som er fastsatt for de tre siste årene. Det gjennomsnittlige poengtallet omregnes til pensjonsgivende inntekt ut fra grunnbeløpet på sykmeldingstidspunktet.*

Inntekten etter alternativ 2 legges til grunn dersom inntekten etter alternativ 1 avviker mer enn 25 prosent fra inntekten etter alternativ 2.

For differansen mellom inntekt etter alternativ 2 og inntekt etter alternativ 1 gjelder bestemmelsene for selvstendig næringsdrivende, se §§ 4-29 og 4-30.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelser om fastsetting av inntektsgrunnlaget for personer som har inntekt både som arbeidstakere og som selvstendig næringsdrivende, i § 2 i forskrifter gitt av Sosialdepartementet den 8. november 1977 med hjemmel i folketrygdloven § 3-4 andre ledd.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 2 er sitert foran under merknadene til utkastets § 4-35.

Bestemmelsene i forskriftenes § 2 første og andre ledd innebærer at den aktuelle ukeinntekten til den trygdede som arbeidstaker, omregnet til årsinntekt, ligger «i bunnen» når det gjelder inntekt som gir rett til sykepenge. Bare hvis den samlede pensjonsgivende årsinntekten overstiger den aktuelle ukeinntekten omregnet til årsinntekt, vil næringsinntekten gi en separat rett til sykepenge. Differansen mellom de to grunnlagene gir rett til et tillegg i sykepengene, og tillegget ytes etter bestemmelsene for selvstendig næringsdrivende.

Forskriftenes tredje ledd innebærer at situasjonen blir den samme dersom differansen mellom den pensjonsgivende inntekten og den aktuelle inntekten til den trygdede som arbeidstaker består av både næringsinntekt og oppdragsinntekt. Oppdragsinntekten blir

følgelig ikke skilt ut fra næringsinntekten, og hele differansen blir kompensert med 65 prosent, såfremt det ikke er tegnet frivillig tilleggstrygd.

Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 4-35.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett for personer som har inntekt både som arbeidstakere og som selvstendig næringsdrivende.

Utkastets første ledd har tilsvarende ordlyd som første ledd i § 4-35, og utkastets andre og tredje ledd har samme ordlyd som andre og tredje ledd i § 4-35. Vi viser derfor til merknadene til utkastets § 4-35.

I den utstrekning det blir en differanse mellom pensjonsgivende årsinntekt og aktuell ukeinntekt på årsbasis, vil differansen gi rett til sykepenge etter bestemmelsene for selvstendig næringsdrivende. Det er derfor i utkastets fjerde ledd vist til bestemmelsene om selvstendig næringsdrivende i utkastets §§ 4-29 og 4-30.

Utkastets § 4-37 Selvstendig næringsdrivende og oppdragstaker

Til et medlem som på sykmeldingstidspunktet har inntekt både som selvstendig næringsdrivende og som oppdragstaker, ytes det sykepenge etter bestemmelsene for selvstendig næringsdrivende. Se §§ 4-29 og 4-30.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene om fastsetting av inntektsgrunnlaget for personer som har inntekt både som selvstendig næringsdrivende og som oppdragstaker i § 2 tredje ledd i forskrifter gitt av Sosialdepartementet den 8. november 1977 med hjemmel i lovens § 3-4 andre ledd.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 2 er sitert foran i merknadene til utkastets § 4-35.

Denne bestemmelsen innebærer at oppdragsinntekten ikke skal skilles ut fra næringsinntekten, men inngå som en del av den samlede pensjonsgivende årsinntekten, som blir kompensert med 65 prosent såfremt det ikke er tegnet tilleggstrygd.

Denne samlede behandlingen av oppdragsinntekt og næringsinntekt har som konsekvens at tilleggstrygd bare kan tegnes etter bestemmelsene i § 3-10 nr. 2 for næringsdrivende. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til lovutkastets § 4-34 første ledd om tilleggssykepenge.

Etter praksis henviser Rikstrygdeverket til forskriftenes § 2 tredje ledd når det gjelder

sykepenger til en person som er både oppdragstaker og selvstendig næringsdrivende. At bestemmelsen for selvstendig næringsdrivende da skal legges til grunn, kan imidlertid med stor vanskelighet utledes av bestemmelsen. Regelen følger på en enklere og klarere måte av forskriftenes § 3, som lyder:

«Dersom den trygdede på sykmeldingstidspunktet ikke har rett til sykepenger som arbeidstaker, men fyller vilkårene for rett til sykepenger som selvstendig næringsdrivende ytes sykepenger etter forskriftene fastsatt med hjemmel i lovens § 3-4 bokstav b.»

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett for personer som har inntekt både som selvstendig næringsdrivende og som oppdragstakere.

Det er her presisert at slike personer får sykepenger etter bestemmelsene for selvstendig næringsdrivende. Oppdragsinntekten skilles ikke ut og gir rett til sykepenger bare som en del av næringsinntekten.

VI SÆRSKILTE GRUPPER

Utkastets § 4-38 Vernepliktige

Et medlem som har utført militær- eller siviltjeneste, har rett til sykepenger ved arbeidsuførhet uten hensyn til vilkårene i §§ 4-2 og 4-3 dersom arbeidsuførheten oppstår under tjenesten eller innen første søndag kl. 24.00 etter at tjenesten er slutt.

Sykepenger ytes etter de samme bestemmelsene som for arbeidstakere, men med følgende særbestemmelser:

- a) *Sykepenger ytes fra og med dagen etter at tjenesten er slutt.*
- b) *Sykepengegrunnlaget fastsettes etter arbeids- og inntektsforholdene før vedkommende begynte i tjenesten. Dersom tjenesten har vart mer enn 28 dager, skal sykepengegrunnlaget minst svare til en årsinntekt på to ganger grunnbeløpet.*

Merknader

Utkastet svarer til særbestemmelsene for vernepliktige i den gjeldende lovs § 3-13. Særbestemmelsene for befal og vervet personell er utelatt. De skal følge lovens bestemmelser om arbeidstakere.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-13 lyder:

«1. Norsk militærperson (befal eller menig) som er under militær tjenestegjøring, herunder medregnet reise til og fra tjenestestedet, har rett til kontantstønad etter bestemmelsene om arbeidstakere i dette kapittel, men slik at særbestemmelsene i paragrafen her kommer

til anvendelse. Det samme gjelder elev ved militær skole.

2. Departementet kan bestemme at også andre grupper av trygdede som tar del i Forsvarets tjeneste, skal ha rett til sykepenger etter disse bestemmelser.

3. Utskreven menig eller korporal har rett til sykepenger beregnet slik han hadde rett til da han tiltrådte militærtjenesten, dog minst etter en inntekt svarende til 2 ganger grunnbeløpet, jfr. § 6-2. Bestemmelsen om minste grunnlag gjelder likevel ikke den hvis tjenesteforhold ikke kan få en varighet av minst 28 dager.

Sykepenger ytes fra arbeidsuførhetens første dag, dog tidligst fra og med dagene etter at den trygdede er dimittert.

Inntekt fra sivilt arbeid, jfr. § 6-4 første ledd nr. 1 og 2, under militærtjenesten gir rett til sykepenger etter dette kapitlets alminnelige bestemmelser.

Etter dimittering skal sykepengene beregnes enten etter bestemmelsene i første eller i tredje ledd alt etter hva som er gunstigst for den trygdede.

Bestemmelsene foran gjelder tilsvarende for elev ved militær skole.

4. Befal og vervet personell har rett til sykepenger beregnet etter arbeidsinntekten under militærtjenesten, dog minst etter en inntekt svarende til 3 ganger grunnbeløpet, jfr. § 6-2.

5. Bestemmelsen om ventetid i § 3-3 nr. 1 får ikke anvendelse.»

Med militærperson forstås i forholdet til folketrygdloven § 3-13 alt militært personell - herunder også personell i Heimevernet - som tjenestegjør i det militære forsvar, og som har militær grad, uten hensyn til om vedkommende er vernepliktig eller vervet. Som militært personell regnes også elever ved militære skoler, dvs. personell som har status som korporal eller menig under skolegangen, eller som får utbetalt elevlønn. Også personell i Sivilforsvaret og Reservepolitiet samt sykepleiere i Forsvaret omfattes av bestemmelsene.

Vernepliktige sivilarbeidere går også inn under særbestemmelsene for militærpersoner. Dette er vernepliktige som etter søknad er fritatt for militærtjeneste og er overført til sivilt arbeid, se lov 19. mars 1965 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner.

Etter de gjeldende bestemmelser skal alt militært personell ha rett til sykepenger som arbeidstakere, se lovens § 3-13 nr. 1 første punktum. Det gjelder likevel ingen ventetid på to uker, se lovens § 3-13 nr. 5. Sykepenger ytes også under opphold i utlandet.

For befal og vervet personell gjelder de vanlige bestemmelsene om arbeidsgiverperiode og bruk av egenmelding. Sykepengegrunnlaget fastsettes som for arbeidstakere ellers på grunnlag av arbeidsinntekten under den militære tjenestegjøringen. Grunnlaget skal likevel svare til minst tre ganger folketrygdens grunnbeløp, se lovens § 3-13 nr. 4.

Vernepliktige, medregnet sivilarbeidere, har rett til sykepenger først etter dimittering, se lovens § 3-13 nr. 3 andre ledd. Ved sykdom under tjenesten utbetaler Forsvaret ordinære dagpenger. Etter dimittering ytes det sykepenger på grunnlag av inntekten før militærtjenesten. Grunnlaget skal likevel svare til minst to ganger folketrygdens grunnbeløp, se lovens § 3-13 nr. 3 første ledd. Garantibestemmelsen er særlig aktuell for vernepliktige som går rett ut i tjenesten etter avsluttet skolegang.

Retten til sykepenger som militærperson gjelder ved arbeidsuførhet som inntreffer under tjenesten og innen første søndag kl. 24 etter at tjenesten er opphørt, se lovens § 3-13 nr. 3 andre ledd.

Inntekt fra sivilt arbeid under den militære tjenestegjøringen gir ifølge § 3-13 nr. 3 fjerde ledd likevel rett til sykepenger etter lovens alminnelige bestemmelser også for vernepliktige og sivilarbeidere.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett for vernepliktige, men lovteksten er betydelig forenklet. Særbestemmelsene for yrkesmilitære er utelatt.

Utkastets første ledd omtaler personkretsen som bestemmelsen skal gjelde for, nemlig medlemmer som har avtjent militær eller sivil tjeneste. Utvalget mener det er viktig å presisere at paragrafen ikke skal gjelde for militærpersoner o.a. under tjenesten, men for personer som nettopp er dimittert.

Som nevnt innledningsvis har utvalget ikke tatt med yrkesmilitære i personkretsen. For yrkesmilitære er det i dag satt en minsteinntekt på tre ganger grunnbeløpet for beregning av sykepengegrunnlaget. Denne grensen har liten betydning. Utvalget kan heller ikke se at det er noen rimelig grunn til at det skal gjelde en slik minsteinntekt. Utvalget mener at yrkesmilitære bør få rett til sykepenger etter lovens alminnelige bestemmelser om arbeidstakere.

Utkastets andre ledd sier at sykepenger ytes etter bestemmelsene som gjelder for arbeidstakere, men med visse unntak. I utkastets andre ledd bokstav a er det presisert at det ytes sykepenger først etter dimitteringen. Bakgrunnen for denne bestemmelsen er at dagpengene fortsatt løper under tjenesten, og at det dermed ikke foreligger noe inntektstap før etter dimitteringen.

I utkastets andre ledd bokstav b er det presisert at sykepengegrunnlaget ved tiltredelsen av tjenesten som regel skal legges til grunn. Men utskrevne militære og sivilarbeidere er garantert et minstegrunnlag som svarer til en årlig pensjonsgivende inntekt på to ganger

grunnbeløpet. Utkastet er i samsvar med gjeldende rett.

Utvalget har ikke tatt med bestemmelsen i den gjeldende lovs § 3-13 nr. 3 tredje ledd som gjelder inntekt for arbeid utført under militærtjenesten. Tap av slik inntekt på grunn av sykdom gir rett til sykepenger etter lovens alminnelige bestemmelser. Sykepenger skal altså ytes også under tjenestegjøringen. Bakgrunnen for denne bestemmelsen må antas å være at sykdom under tjenestegjøringen fører til tap av slik inntekt. Utvalget har ikke ment å endre på gjeldende rett, men vi finner det unødvendig med en særbestemmelse om dette.

I den gjeldende lovs § 3-13 nr. 2 finnes det hjemmel for Kongen til å gi forskrifter om at sykepenger skal beregnes etter annen inntekt enn fastsatt i nr. 1. I § 3-13 nr. 3 er departementet gitt hjemmel til å bestemme at også andre grupper av trygdede som tar del i Forsvarets tjeneste, skal ha rett til sykepenger etter disse bestemmelsene. Det er ikke gitt forskrifter etter noen av disse bestemmelsene, og utvalget finner heller ikke grunn til å foreslå dette.

Utkastets § 4-39 Fiskere

Fiskere som utelukkende lønnes med hyre, regnes som arbeidstakere og går inn under bestemmelsene i §§ 4-13 til 4-28 om sykepenger til arbeidstakere.

Fiskere som helt eller delvis får vederlag i form av lott, regnes som selvstendig næringsdrivende og går inn under bestemmelsene i §§ 4-29 til 4-32 om sykepenger til selvstendig næringsdrivende.

Fiskere som er tatt opp på blad B i fiskermanntallet i medhold av lov 11. juni 1982 nr. 42 om rettledningstjenesten i fiskerinæringen § 8, jf. § 5, er sykepengedekket i hele det kalenderåret manntallet gjelder for.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-15, og omhandler særbestemmelser om sykepenger til fiskere.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-15 lyder:

«Fiskere og fangstmenn har rett til sykepenger etter bestemmelsene i dette kapittel, dog slik at den som er tatt opp i det manntall som er opprettet i medhold av lov om rettledningstjenesten i fiskerinæringen i § 8 jfr. § 5 og som driver fiske eller fangst som hovednæring, skal være trygdet med rett til sykepenger for hele det kalenderår som manntallet gjelder for.»

Forskrifter om føring av manntallet for fiskere og fangstmenn er gitt ved kongelig reso-

lusjon 20. august 1982 med hjemmel i lov 11. juni 1982 nr. 42 om rettledningstjenesten i fiskerinæringen § 8, jf. § 5. En rekke ordninger er knyttet til fiskermanntallet. På trygdens område gjelder dette sykepenger, dagpenger under arbeidsløse, yrkesskadeytelser fra folketrygden og pensjon fra pensjonstrygden for fiskere.

Fiskermanntallet settes opp hvert år og gjelder for det følgende kalenderår (trygdeår). Fiskere som er manntallsført på blad B, driver fiske som hovednæring. Etter folketrygdloven § 3-15 er disse fiskerne sykepengedekket i hele det kalenderåret manntallet gjelder for.

Fiskere og fangstmenn som utelukkende lønnes med hyre, har rett til sykepenger etter de vanlige bestemmelsene for arbeidstakere. Bestemmelsen om helårsdekning i den gjeldende lovs § 3-15 sikrer dem rett til sykepenger også i tidsrom de er uten arbeid eller fartøytilknytning.

Fiskere og fangstmenn som avlønnes med lott, eller delvis med lott og delvis med hyre, lignedes som selvstendig næringsdrivende og anses følgelig som næringsdrivende i sykepengeordningen. Bestemmelsen om helårsdekning i lovens § 3-15 får ingen betydning for aktive fiskere, siden de er helårsdekket i sykepengeordningen som selvstendig næringsdrivende. Bestemmelsen har i dag sin vesentligste betydning for fiskere som slutter i yrket. Selv om de slutter blir de på grunn av denne bestemmelsen sykepengedekket ut det kalenderåret manntallet gjelder for.

Selvstendig næringsdrivende fiskere og fangstmenn har i utgangspunktet rett til sykepenger etter lovens § 3-10 nr. 1 om sykepenger til selvstendig næringsdrivende. Etter denne bestemmelsen har disse persongrupper rett til sykepenger med en dekningsgrad på 65 prosent fra 15. sykedag.

Fiskere og fangstmenn ført på blad B i fiskermanntallet har dessuten en kollektiv tilleggstrygd etter den gjeldende lovs § 3-10 nr. 2, som gir rett til sykepenger med en dekningsgrad på 100 prosent fra første sykedag. Vi viser til utkastets § 4-31 og merknadene til denne paragrafen. Utgiftene til tilleggstrygden for fiskere og fangstmenn skal dekkes gjennom produktavgift. Produktavgiften er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 22-5.

Utvalgets forslag

Den gjeldende lov omfatter «fiskere og fangstmenn». Fangstmenn er betegnelsen på dem som driver dyrefangst i havet. Denne gruppen er etter hvert blitt svært liten. Utvalget foreslår derfor å ta betegnelsen «fangstmenn» ut av lovteksten. En antar at personer

som fremdeles driver fangst i havet, kan gå inn under betegnelsen «fisker».

Utkastets første og andre ledd inneholder en presisering av når fiskere regnes som arbeidstakere, og når de regnes som selvstendig næringsdrivende. Dette følger av ligningsmyndighetenes avgjørelser og er nevnt i Rikstrygdeverkets rundskriv. Utvalget mener at det er en viktig informasjon som bør inn i loven.

Innholdet i utkastets tredje ledd er i dag å finne i lovens § 3-15, men er noe omskrevet. Etter dette leddet vil fiskere som er tatt opp på blad B i fiskermanntallet, være sykepengedekket for hele det kalenderåret manntallet gjelder for.

Utkastets § 4-40 Medlemmer som midlertidig har vært ute av inntektsgivende arbeid

Denne paragrafen gjelder for yrkesaktive medlemmer som på sykmeldingstidspunktet midlertidig har vært ute av inntektsgivende arbeid i mindre enn tre måneder, og som

- fremdeles er ute av inntektsgivende arbeid, eller
- er i arbeid uten å fylle vilkåret i § 4-3 om to ukers opptjenings tid.

Likestilt med arbeid etter første ledd er tidsrom da medlemmet mottar ytelse til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 6. Det samme gjelder tidsrom da medlemmet utfører militær- eller siviltjeneste, og tidsrom da sjømenn i utenriksfart avspaserer opparbeidet fritid.

Det er et vilkår for rett til sykepenger etter denne paragrafen at medlemmet kan godtgjøre inntektstap og har et sykepengegrunnlag som minst svarer til grunnbeløpet.

Sykepengene ytes fra 15. dag etter sykmeldingstidspunktet. Sykepengene utgjør 100 prosent av sykepengegrunnlaget. Grunnlaget fastsettes etter den pensjonsgivende årsinntekten på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, se § 4-30.

Medlemmet blir regnet som arbeidsufør tidligst fra det tidspunktet han eller hun søkte lege (sykmeldingstidspunktet). Det kan gjøres unntak fra denne bestemmelsen dersom medlemmet har vært forhindret fra å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

Denne paragrafen gjelder ikke for medlemmer som har rett til sykepenger etter andre bestemmelser i dette kapitlet.

Merknader

Utvalgets utkast svarer i det alt vesentlige til den gjeldende lovs § 3-18 og forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 11. januar

1978 med hjemmel i folketrygdloven § 3-18 tredje ledd.

Gjeldende rett

Denne spesielle ordningen med trygd i inaktive perioder ble innført ved sykepengereformen i 1978. Hensikten var at yrkesaktive ikke skulle være helt uten rett til sykepenger om de fikk et midlertidig avbrudd i yrkesaktiviteten.

Det er senere foretatt enkelte justeringer av bestemmelsene.

Med virkning fra 1. mai 1987 ble oppdrags-takere tatt ut av lovens § 3-18 og behandlet i en ny paragraf, § 3-18 A. Vi viser til utkastets § 4-33 og merknader til den.

Fra 1. april 1985 ble forskriftene endret for den gruppen yrkesaktive som midlertidig er ute av arbeid på sykmeldingstidspunktet. Det ble da bestemt at for å kunne anses som yrkesaktiv må man ha en årsinntekt som minst svarer til grunnbeløpet. Videre skal vedkommende ha vært ute av inntektsgivende arbeid og andre likestilte forhold i mindre enn tre måneder.

Sosialdepartementet fremmet høsten 1988 lovforslag om at en tilsvarende bestemmelse også skal gjelde for den som er i arbeid uten å oppfylle bestemmelsene om opptjenings-tid (ventetid) i den någjeldende lovs § 3-3 nr. 1. Departementet framholdt at det bør stilles samme krav til begge gruppene. Samtidig mente departementet det var hensiktsmessig å få presisert at lovens vilkår om 14 dagers arbeid eller virksomhet (opptjenings-tid/ventetid), må ha vært oppfylt ved tidligere arbeid. Ordningen gjør følgelig ikke unntak fra det alminnelige kravet om ventetid i den gjeldende lovs § 3-18, men det skal gjøres unntak fra kravet om at man har vært trygdet med rett til sykepenger «umiddelbart forut», se den gjeldende lovs § 3-3 nr. 1. Lovens § 3-18 har ikke vært klar nok på dette punktet. Vi viser ellers til merknadene til utkastets § 4-3 foran.

Ved lov 23. desember 1988 nr. 109 ble det etter forslag i Ot.prp. nr. 7 for 1988-89 vedtatt at § 3-18 skal ha følgende ordlyd fra 1. april 1989:

«Trygdet som vanligvis er yrkesaktiv, og som

- a) er i arbeid uten å fylle vilkårene om 14 dagers ventetid m.m. i § 3-3 nr. 1, eller
 - b) midlertidig er ute av arbeid,
- har rett til sykepenger etter bestemmelsene i dette kapittel på grunnlag av antatt årlig arbeidsinntekt. Det er et vilkår at inntekten minst tilsvarende grunnbeløpet etter lovens § 6-2, og at inntektstap kan godtgjøres. Sykepengegrunnlaget fastsettes på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, jfr. § 3-4 første ledd bokstav b.

For trygdet som nevnt i bokstav a er det et

vilkår at forutgående avbrudd i yrkesaktiviteten har vart mindre enn 3 måneder. For trygdet som nevnt i bokstav b er det et vilkår at vedkommende har vært ute av inntektsgivende arbeid i mindre enn 3 måneder. Likt med arbeid anses tidsrom hvori den yrkesaktive har mottatt sykepenger, fødselspenger, omsorgspenger ved adopsjon eller dagpenger under arbeidsløse.

Sykepengene utgjør 100 prosent av inntektsgrunnlaget. Det ytes ikke sykepenger for de første 14 dager etter at arbeidsuførheten er inntrådt.

Departementet gir nærmere forskrifter om sykepenger etter første ledd.»

Lovens § 3-18 gjelder i utgangspunktet for alle kategorier som tidligere har hatt rett til sykepenger, og som midlertidig har vært ute av arbeid i mindre enn tre måneder.

Ifølge praksis skal paragrafen anvendes bare i tilfeller der det ikke foreligger rett til sykepenger etter andre bestemmelser. En arbeidsløs som har rett til sykepenger etter den gjeldende lovs § 3-16, kan følgelig i dag ikke velge mellom utbetaling av sykepenger etter bestemmelsene i lovens § 3-16 eller § 3-18.

Det stilles større krav til yrkesaktivitet for rett til sykepenger etter § 3-18 enn ellers. Blant annet kreves det at man har en pensjonsgivende årsinntekt som minst svarer til folketrygdens grunnbeløp, mens den generelle minsteinntekten for sykepenger er 50 prosent av grunnbeløpet.

Videre stilles det krav til at den trygdede kan godtgjøre inntektstap.

En yrkesaktiv som er i arbeid, men blir arbeidsufør før arbeidsforholdet eller virksomheten har vart i to uker, blir gjerne regnet for å ha inntektstap. Dersom vedkommende er ansatt i et tidsbegrenset arbeidsforhold, følger det av forskriftenes § 2 at inntektstap bare anses som godtgjort i det tidsrommet arbeidsforholdet varer. Senere må inntektstap kunne godtgjøres etter de samme retningslinjene som for gruppen yrkesaktive som midlertidig er ute av arbeid.

De gjeldende forskrifter av 11. januar 1978 inneholder følgende bestemmelser:

«§ 1

Trygdet som nevnt i lovens § 3-18 har rett til sykepenger etter disse forskrifter dersom han godtgjør at han har inntektstap under arbeidsuførhet på grunn av sykdom.

Ved beregning av tremånedersfristen som nevnt i lovens § 3-18 annet ledd ses det bort fra perioder hvor den trygdede avviker lovbestemt ferie eller utøver offentlig pålagte plikter som militærtjeneste o.l. Det samme gjelder ved avspasering av opparbeidet fritid for sjømenn på skip i utenriksfart bosatt her i landet, jfr. lovens § 3-14.

Ved beregning av tremånedersfristen ses det også bort fra perioder hvor den trygdede har lovbestemt permisjon etter arbeidsmiljø-

lovens §§ 31 og 32, dersom den trygdede har avtale om å gjenoppta arbeidet etter permisjon.

§ 2

For trygdet som har begynt i et arbeidsforhold av tidsbegrenset varighet anses inntektstap under arbeidsuførhet bare å foreligge så lenge arbeidsforholdet skulle ha vart. Dette gjelder likevel ikke dersom den trygdede kan sannsynliggjøre at han har inntektstap utover dette tidsrom, jfr. § 3.

§ 3

Ved vurdering av om en yrkesaktiv som midlertidig ikke er i arbeid, har inntektstap under arbeidsuførhet, skal det legges vesentlig vekt på tidligere arbeidsforhold, ervervsvirksomhet og aktive forsøk på å komme i arbeid igjen.

Dersom det er overveiende sannsynlig at den trygdede skulle ha begynt i arbeid på et bestemt tidspunkt, anses inntektstap under arbeidsuførhet først å foreligge fra dette tidspunkt. Dette gjelder bl.a. for trygdet som har tidsbestemt permisjon fra et løpende arbeidsforhold eller som har inngått en arbeidsavtale, men ennå ikke er tiltrådt i arbeidsforholdet.

Trygdet som har sluttet i inntektsgivende arbeid, f.eks. for å begynne eller fortsette en utdanning eller for å dra omsorg for familie-medlemmer eller andre, anses vanligvis ikke å ha inntektstap under arbeidsuførhet.»

Den tidligere § 3 nr. 1 ble opphevet fra 1. april 1989. Den någjeldende § 3 svarer til den tidligere § 3 nr. 2.

Forskriftenes § 3 inneholder retningslinjene for hva som skal tillegges vekt ved vurderingen av om det foreligger inntektstap på grunn av sykdom. Jo sterkere tilknytning den yrkesaktive har hatt til arbeidslivet tidligere, desto mer sannsynlig regnes det for å være at det foreligger inntektstap.

For en person som har en solid yrkesbakgrunn, og som ikke har bestemt seg for å gå ut av yrkeslivet for godt, vil poengtallene i seg selv godtgjøre at det foreligger et inntektstap dersom vedkommende blir syk i løpet av en inaktiv periode som ikke har vart lenger enn tre måneder.

For en person som har uregelmessig tilknytning til arbeidslivet må det stilles krav om at han eller hun har gjort aktive forsøk på å komme i arbeid. Slike forsøk kan være tilmelding til arbeidsformidlingen, søknad på utlyste stillinger o.l.

Ved sykmelding i en avstengningsperiode for dagpenger under arbeidsløyse, se lovens § 4-2 nr. 3 første ledd bokstavene b til e, jf. andre ledd, vil den trygdede ha vanskelig for å dokumentere inntektstap. Inntektstap på grunn av sykdom kan vanligvis ikke godtgjøres før fra det tidspunktet avstengningstiden tidligst ville ha utløpt dersom vedkommende hadde vært arbeidsfør.

For øvrig må det legges vekt på hva som er årsaken til det midlertidige avbrudd i yrkesaktiviteten. Det kan for eksempel tenkes at vedkommende tar en forlenget ferie i forbindelse med skifte av stilling, arbeid på eget hus eller lignende.

Forskriftenes § 4, som gjaldt oppdragstakere, ble opphevet fra 1. mai 1987.

Forskriftenes § 5, som presiserer og gjentar lovbestemmelsen, lyder:

«Sykepenger ytes på grunnlag av antatt årlig arbeidsinntekt, fastsatt etter bestemmelsene i lovens § 3-4 første ledd bokstav b.

Sykepengene utgjør 100 prosent av inntektsgrunnlaget. Det ytes ikke sykepenger for de første 14 dager etter at arbeidsuførheten er inntrådt.

Arbeidsuførheten anses tidligst inntrådt den dag lege søkes. For trygdet som nevnt i § 3 annet ledd, begynner ventetiden å løpe fra det tidspunkt han søker lege. Sykepenger kommer likevel tidligst til utbetaling fra det tidspunkt han skulle ha begynt i arbeidet.»

Sykepengene skal ytes på grunnlag av «antatt årlig inntekt», og fastsettes på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, se lovens § 3-18 og forskriftenes § 5. Som regel innebærer det at sykepengegrunnlaget skal fastsettes etter tidligere års pensjonsgivende inntekt. Se merknadene til § 4-30 foran.

Sykepenger ytes tidligst fra og med 15. sykedag (ventetid), se lovens § 3-18 og forskriftenes § 5.

Arbeidsuførheten anses som tidligst inntrådt (sykmeldingstidspunktet) den dagen lege søkes etter hovedregelen i § 3-12 første ledd, såfremt unntaksregelen i § 3-12 nr. 3 ikke kan anvendes.

Ventetiden regnes fra sykmeldingstidspunktet. En person som har permisjon fra et løpende arbeidsforhold eller har inngått avtale om arbeid, får likevel sykepenger først fra det tidspunktet vedkommende skulle begynne i arbeid og dermed kan godtgjøre inntektstap.

Utvalgets forslag

Utvalget har i sitt utkast bygd på lovens § 3-18 slik den lyder fra 1. april 1989.

Utvalget har for øvrig supplert lovbestemmelsene med de vesentligste forskriftsbestemmelsene.

Omformuleringen av bestemmelsen er således i samsvar med gjeldende lov, forskrifter og praksis, og medfører ingen realitetsendring.

Utkastets første ledd beskriver personkretsen som kan få ytelse etter denne paragrafen. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett, se lovens § 3-18 første og andre ledd.

I utkastets andre ledd beskrives forskjellige tidsrom da medlemmet også kan regnes som

yrkesaktiv. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett, se lovens § 3-18 andre ledd siste punktum og forskriftenes § 1 andre ledd.

Etter utkastets tredje ledd avhenger retten til sykepenger av at inntektstap kan godtgjøres, og at sykepengegrunnlaget minst svarer til grunnbeløpet. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-18 første ledd.

Etter utkastets fjerde ledd ytes sykepengene fra 15. dag etter sykmeldingstidspunktet, dvs. etter at lege er søkt. Egenmelding godtas altså ikke i dette tilfellet. Dette er uttrykt direkte i utkastets femte ledd. Videre har leddet bestemmelser om nivået og grunnlaget for beregningen av sykepengene. Leddet er i samsvar med gjeldende rett, se lovens § 3-18 andre og tredje ledd og forskriftenes § 5.

Utkastets femte ledd har bestemmelser om det tidligste tidspunktet medlemmet kan få sykepenger. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett, se forskriftenes § 5 og merknaene til foregående ledd.

I utkastets sjette ledd er det uttalt at man ikke kan få sykepenger etter denne paragrafen dersom man har rett til sykepenger etter andre bestemmelser. Dette er i samsvar med gjeldende praksis.

VII MEDLEMMER SOM HAR RETT TIL ANDRE YTELSE TIL LIVSOPPHOLD

Utkastets § 4-41 Forholdet mellom sykepenger og andre folketrygdytelser

Dersom et medlem har rett til sykepenger og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom sykepenger og andre folketrygdytelser.

Bestemmelser om forholdet mellom sykepenge på den ene siden og fødselspenger, adopsjonspenger, dagpenger under arbeidsløshet, uførepensjon og alderspensjon på den andre siden står i §§ 4-12, 4-42, 4-43 og 4-44.

Merknader

Forholdet mellom sykepenger på den ene siden og fødselspenger, adopsjonspenger, dagpenger under arbeidsløshet, uførepensjon og alderspensjon på den andre siden er omtalt i merknadene til §§ 4-12, 4-42, 4-43 og 4-44.

Folketrygdloven § 5-4 nr. 1 andre ledd og § 10-5 nr. 3 har bestemmelser om forholdet mellom sykepenger og attføringspenger og mellom sykepenger og ytelse til etterlatte.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 5-4 nr. 1 andre ledd lyder:

«Den som samtidig fyller vilkårene for attføringspenger og for sykepenger, har rett til den høyeste av ytelsene.»

Bestemmelsen er mest aktuell når yrkesmessig attføring som nevnt i lovens § 5-3 settes i gang før sykepengeperioden er utløpt. Vedkommende vil da fylle vilkårene for rett til sykepenger samtidig som vilkårene for rett til attføringspenger er oppfylt. Den høyeste ytelsen, som vanligvis er sykepengene, blir utbetalt.

Selv om en person har brukt opp retten til sykepenger fra trygden, har vedkommende fortsatt rett til sykepenger i arbeidsgiverperioden dersom han eller hun har gjenopptatt arbeidet. Ved tilbakefall kan det tenkes at en person har rett til sykepenger fra arbeidsgiveren samtidig som vedkommende har rett til attføringspenger fra trygden.

I disse tilfellene utbetales alltid sykepengene fra arbeidsgiveren. Dersom attføringspengene er høyest, utbetales differansen fra trygden.

Forholdet mellom sykepenger og ytelse til livsopphold til etterlatte etter lovens kapittel 10 og til ugifte, skilte og separerte forsørgere etter lovens kapittel 12 er regulert i folketrygdloven § 10-5 nr. 3 som lyder:

«Pensjon som nevnt i nr. 2 ytes til gjenlevende ektefelle som ut fra alder og ervervs-evne, foreliggende ervervs muligheter og omstendighetene for øvrig ikke kan ventes å få en årlig ervervsinntekt som overstiger 50 pst. av grunnbeløpet. Hvis den forventede ervervsinntekt overstiger 50 pst. av grunnbeløpet, skal pensjonen utgjøre forskjellen mellom full pensjon og 40 pst. av den overskytende inntekt. Som ervervsinntekt regnes i denne forbindelse også sykepenger etter kapittel 3 og fødselspenger etter § 3-21 nr. 1-5.

Bestemmelsen i § 8-5, tredje ledd, får tilsvarende anvendelse.»

Bestemmelsen gjelder først og fremst for gjenlevende ektefelle som mottar etterlattepensjon etter lovens § 10-5 nr. 1. Ved henvisning i folketrygdloven § 10-4 er den også gjort gjeldende for overgangsstonad til gjenlevende ektefelle etter lovens § 10-4 og overgangsstonad til enslige forsørgere etter lovens kapittel 12.

Som det går fram av lovens § 10-5 nr. 3, reduseres folketrygdens ytelse med 40 prosent av forventet inntekt over 50 prosent av grunnbeløpet. I denne sammenhengen regnes sykepenger som inntekt. Realiteten er altså at en person som har rett til både sykepenger og en av de nevnte ytelse, får utbetalt syke-

pengene fullt ut, og eventuelt det som blir igjen av pensjonen eller overgangsstonaden etter at den er redusert i samsvar med lovens § 10-5 nr. 3.

Utvalgets forslag

Som nevnt foran har dette kapitlet egne bestemmelser om forholdet mellom sykepenge på den ene siden og fødselspenge, adopsjonspenge, dagpenge under arbeidsløshet, uførepensjon og alderspensjon på den andre siden. Når det gjelder overgangsstonad til enslig mor eller far, overgangsstonad til tidligere familiepleier og pensjon til gjenlevende ektefelle, er det i §§ 8-7, 9-7 og 11-8 i utkastet tatt inn bestemmelser om at ytelser skal reduseres på grunn av blant annet sykepenge. Utkastets § 4-41 har således først og fremst betydning for forholdet mellom sykepenge og overgangsstonad ved sykdom, se kapittel 7.

Etter utkastets første ledd kan et medlem som samtidig fyller vilkårene for rett til sykepenge og til en annen folketrygdytelse til livsopphold, velge ytelse. Som det går fram ovenfor, har bestemmelsen betydning bare i forhold til ytelser etter kapittel 7. Etter gjeldende rett skal vedkommende ha den høyeste ytelsen. Forslaget er ikke helt i samsvar med dette, men det er vel grunn til å regne med at den høyeste ytelsen vil bli valgt.

I utkastets andre ledd er det tatt inn en hjemmel for departementet til å gi forskrifter.

Utkastets tredje ledd viser til andre paragrafer i dette kapitlet som gjelder tilsvarende forhold.

Utkastets § 4-42 Medlemmer med dagpenge under arbeidsløshet

Til et medlem som mottar dagpenge under arbeidsløshet, eller som opptjener ventetid etter § 6-6, ytes det sykepenge fra og med den dag medlemmet blir arbeidsufør.

Til et medlem som mottar kursstonad under yrkesopplæring, og som fyller vilkårene for rett til dagpenge etter kapittel 6, ytes det sykepenge fra og med dagen etter at kursstonaden opphører.

Sykepengegrunnlaget fastsettes lik dagpengegrunnlaget. Sykepengene utgjør 100 prosent av sykepengegrunnlaget.

Et medlem som er arbeidsløs, blir regnet som arbeidsufør tidligst fra det tidspunktet han eller hun søker lege (sykmeldingstidspunktet). Det kan gjøres unntak fra denne bestemmelsen dersom vedkommende har vært forhindret fra å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-16.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-16 lyder:

«Den som er arbeidsløs og som blir arbeidsufør i tidsrom hvori han får dagpenge som nevnt i § 4-1 bokstav a, heri medregnet ventetid etter § 4-2 nr. 2 første ledd, har rett til sykepenge som for arbeidstakere bestemt fra og med den dag arbeidsuførheten inntrer. Sykepenge ytes på samme grunnlag som dagpenge, jfr. § 4-3 nr. 2-4.

Trygdet som mottar kontantstonad under yrkesopplæring, jfr. § 4-1 bokstav c og som fyller vilkårene i § 4-3 nr. 2 tredje ledd, har rett til sykepenge etter bestemmelsene i foregående ledd. Sykepenge ytes dog ikke for de første 14 dager, likevel slik at sykepenge ytes fra og med den dag opplæringen avsluttes dersom dette skjer innen det nevnte tidsrom.

Departementet kan fastsette nærmere forskrifter for beregning av sykepenge etter første og annet ledd.»

I dag sier loven at det ytes sykepenge som for arbeidstakere bestemt, med visse unntak. Unntakene er så vesentlige at fellestrekkene med sykepenge til arbeidstakere blir små. Det som er felles, er at sykepengene ytes med en dekningsgrad på 100 prosent fra 1. dag.

Sykepengegrunnlaget for arbeidstakere er forskjellig fra dagpengegrunnlaget. For personer som mottar dagpenge, skal sykepengegrunnlaget settes lik dagpengegrunnlaget, se folketrygdloven § 3-16. Dagpengegrunnlaget fastsettes etter den arbeidsinntekten som vedkommende har hatt i offentlig eller privat tjeneste her i landet eller på norske skip i utenriksfart i det sist avsluttede kalenderår før søknaden om dagpenge settes fram. Dagpenge under arbeidsløshet og sykepenge som vedkommende har mottatt i det samme året, regnes også med i dagpengegrunnlaget. Vi viser til folketrygdloven § 4-3. Dersom gjennomsnittsinntekten for de tre siste kalenderårene gir et høyere dagpengegrunnlag, skal denne gjennomsnittsinntekten legges til grunn.

Arbeidsløse som blir arbeidsuføre, må ha legeerklæring fra første dag for å få rett til sykepenge. Dette henger sammen med at det alltid leveres legeerklæring når trygden skal yte sykepenge.

Ifølge Arbeidsdirektoratets praksis kan selvstendig næringsdrivende etter en konkret vurdering bli ansett som arbeidstakere i relasjon til arbeidsløshetskapitlet. Det gjelder for eksempel lastebileiere som kjører for en enkelt bedrift. Som følge av denne praksis vil de derfor fylle kravene til sykepenge etter lovens § 3-16, og få sykepenge med 100 prosent av sykepengegrunnlaget fra første fraværsdag. Disse personene blir således gunstigere stilt med hensyn til sykepenge enn selvstendig næringsdrivende for øvrig, som etter den obligatoriske sykepengeordningen får sykepenge

med 65 prosent av sykepengegrunnlaget fra 15. sykedag.

Lovens § 3-16 andre ledd gjelder personer som deltar i arbeidsmarkedsetatens yrkesopplæringskurs. Under slike kurs kan kursdeltakerne få enten dagpenger eller kurspenger. Dersom en kursdeltaker får dagpenger, følger retten til sykepenger direkte av bestemmelsene i § 3-16. Dersom han eller hun mottar kurspenger, er retten til sykepenger betinget av at vedkommende fyller kravet om at dagpengegrunnlaget utgjør minst 75 prosent av grunnbeløpet på det tidspunkt kravet om dagpenger settes fram. Sykepenger til denne gruppen ytes imidlertid ikke for de første 14 dagene etter at arbeidsuførheten inntreffer. Grunnen til at det gjelder en ventetid på 14 dager i disse tilfellene, er at det også utbetales kursstønad ved arbeidsuførhet i minst 14 dager under kurstiden. Avsluttes kurset innen utløpet av ventetiden på 14 dager, skal det likevel ytes sykepenger fra det tidspunktet kurset avsluttes.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 3-16 første ledd, og presiserer at arbeidsløse som mottar dagpenger, også er med i personkretsen for rett til sykepenger.

Utkastets andre ledd utvider personkretsen til å gjelde personer som mottar kursstønad under yrkesopplæring, og som også fyller vilkårene for rett til dagpenger. Forslaget svarer til bestemmelsene i lovens § 3-16 andre ledd.

Utkastets tredje ledd omhandler dekningsnivået. Forslaget svarer til gjeldende rett. I lovens § 3-16 første ledd sies det at sykepenger ytes som til arbeidstakere, det vil si at dekningsnivået er 100 prosent.

Utkastets fjerde ledd svarer til den gjeldende lovs § 3-12 nr. 1 første ledd. Denne bestemmelsen går også fram av utkastets § 4-5. Vi viser til merknadene til den paragrafen. Bestemmelsen er tatt inn i utkastets § 4-41 for å understreke at en arbeidsløs ikke har rett til å nytte egenmelding.

Utkastets § 4-43 Medlemmer med uførepensjon

Det ytes ikke sykepenger til et medlem som mottar hel uførepensjon etter kapittel 10.

Til et medlem som mottar gradert uførepensjon, ytes det sykepenger etter bestemmelsene i kapitlet her. Når trygden yter sykepenger, fastsettes sykepengegrunnlaget etter den arbeidsinntekten som medlemmet har ved å utnytte den arbeidsevnen som var i behold etter at han eller hun ble innvilget uførepensjon.

Merknader

Utkastet svarer til de viktigste bestemmelser om sykepenger og uførepensjon i forskrif-

ter fastsatt ved kongelig resolusjon den 7. april 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 3-3 nr. 2.

Gjeldende rett

Forskriftene inneholder følgende bestemmelser om sykepenger og uførepensjon:

«§ 1

En trygdet som er tilstått uførepensjon etter folketrygdlovens kapittel 8 eller kapittel 11 på grunnlag av hel ervervsuførhet har ikke rett til sykepenger etter lovens kapittel 3. Uførepensjon som er tilstått etter lovens § 8-5 annet ledd anses i den forbindelse tilstått på grunnlag av hel ervervsuførhet.

§ 2

Arbeidstaker som er tilstått uførepensjon etter lovens kapittel 8 eller kapittel 11 på grunnlag av delvis bortfalt ervervssevne har i arbeidsgiverperioden rett til sykepenger etter bestemmelsene i lovens § 3-5 til § 3-8. Det samme gjelder arbeidstaker som er tilstått graderte attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås etter lovens § 5-4 nr. 3. Uførepensjon som er tilstått etter lovens § 19-2 bokstav b eller etter unntaksbestemmelsen i lovens § 8-5 første ledd, slik den lød før lovendring 8. juni 1973 anses i den forbindelse tilstått på grunnlag av delvis bortfalt ervervssevne.

Etter utløpet av arbeidsgiverperioden ytes sykepenger fra trygden etter bestemmelsene i §§ 3 og 4 i disse forskrifter. De samme bestemmelser gjelder også for den som er trygdet med rett til sykepenger uten å være omfattet av bestemmelsene om arbeidsgiverperiode.

§ 3

En trygdet som er tilstått slik ytelse som nevnt i § 2 første ledd har rett til sykepenger etter lovens kapittel 3 på grunnlag av den inntekt han oppnår ved utnyttelse av sin gjenværende ervervssevne.

Sykepengegrunnlaget skal være den trygdedes antatte årlige arbeidsinntekt, jfr. forskriftene gitt i medhold av lovens § 3-4 første ledd bokstav b. Grunnlaget begrenses til den del av inntekten som er et resultat av den trygdedes personlige arbeidsinnsats.

§ 4

1. Tilstås uførepensjon til en trygdet som har rett til sykepenger for samme tidsrom, kommer pensjonen først til utbetaling fra og med den kalendermåenden da sykepengeperioden opphører, jfr. lovens § 14-9 fjerde ledd og § 15-1 nr. 3.

Fra og med den måneden uførepensjonen utbetales, ytes sykepenger fra trygden for den løpende sykepengeperioden bare med det beløp sykepenger overstiger uførepensjonen med lovbestemte tillegg.

2. Bestemmelsen om avkorting av sykepenger i nr. 1 gjelder tilsvarende når en trygdet med tidligere gradert uførepensjon, tilstås uførepensjon også for tap av sin resterende arbeidsevne.

3. Ved etterbetaling av uførepensjon for en måned det er utbetalt sykepenger fra trygden uten avkorting etter bestemmelsene foran, foretas avkortningen i etterbetalingsbeløpet for den tilståtte uførepensjonen for samme tidsrom.

4. Tilstås gradert uførepensjon på grunnlag av delvis bortfalt arbeidsevne, har den trygdede likevel rett til både gradert uførepensjon og sykepenge for samme tidsrom, dersom sykepengene bare er beregnet på grunnlag av den arbeidsevnen som var i behold da uføregraden ble fastsatt.»

Bestemmelsene i § 1 innebærer at personer som mottar hel uførepensjon, ikke har rett til sykepenge verken fra arbeidsgiveren eller trygden.

Etter § 2 vil personer som mottar gradert uførepensjon ha rett til sykepenge etter de vanlige bestemmelsene - bortsett fra ved fastsettelse av sykepengegrunnlaget når trygden yter sykepenge.

Etter § 3 skal sykepenge fra trygden - for alle yrkeskategorier - fastsettes etter antatt årlig inntekt, dvs. på grunnlag av den pensjonsgivende årsinntekten som den trygdede har ved utnyttelse av sin gjenværende arbeidsevne. Den pensjonsgivende årsinntekten må i disse tilfellene vanligvis fastsettes ved skjønn. Tidligere pensjonspoengtall vil gjerne være misvisende. Se utkastets §§ 4-25 og 4-29, som gjelder beregning av pensjonsgivende årsinntekt for henholdsvis arbeidstakere og næringsdrivende.

I forskriftenes § 4 er det gitt detaljerte avkortingsregler for sykepenge i det tidsrommet det samtidig foreligger rett til utbetaling av uførepensjon.

Som det går fram av merknadene til utkastets § 4-10 foran, foreligger det rett til sykepenge i ca. ett år. Dersom den trygdede mottar eller har mottatt sykepenge, gis det uførepensjon etter kapittel 8 eller 11 først fra og med den kalendermåneden sykepengeperioden opphører.

Den gjeldende lovs § 14-9 fjerde ledd tredje punktum fikk følgende ordlyd ved lov 11. desember 1987 nr. 87, som trådte i kraft den 1. januar 1988:

«Uførepensjon etter kap. 8 eller 11 gis først fra og med den kalendermåneden sykepengeperioden opphører dersom den trygdede mottar eller har mottatt sykepenge.»

Etter dette vil det bare bli i den måneden stønadstiden for sykepenge utløper, at uførepensjon blir utbetalt samtidig. Ifølge avkortingsbestemmelsene i forskriftenes § 4 ytes sykepenge da bare med det beløp sykepengene overstiger uførepensjonen med lovbestemte tillegg. Bestemmelsen gjelder tilsvarende ved gradert uførepensjon.

Hvis et medlem får innvilget uførepensjon på grunnlag av delvis bortfalt arbeidsevne, har medlemmet likevel rett til begge ytelsene dersom sykepenge bare er beregnet på grunnlag av den gjenværende arbeidsevne.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til forskriftenes § 1. I forskriftenes § 1 er det vist til lovens § 8-5 andre ledd. Denne bestemmelsen går ut på at det etter en samlet vurdering kan ytes full uførepensjon hvis ervervsevnen er satt ned med mer enn tre fjerdedeler. Utvalget foreslår at denne bestemmelsen blir tatt ut. Lovutkastet skulle være uttømmende, siden vi foreslår å bruke begrepet hel uførepensjon.

Utkastets andre ledd svarer til forskriftenes § 2 første ledd. Bestemmelsen regulerer de tilfellene der et medlem mottar gradert uførepensjon på grunnlag av delvis bortfalt arbeidsevne, og der pensjonisten etter å ha utnyttet sin gjenværende arbeidsevne blir arbeidsufør på grunn av sykdom. Andre punktum i forskriftenes § 2 viser til lovens § 19-2 bokstav b og til unntaksbestemmelsen i lovens § 8-5 første ledd slik den lød før lovendringen den 8. juni 1973.

Folketrygdloven § 19-2 bokstav b lyder slik:

«Den som er berettiget til pensjon etter loven om uføretrygd, har rett til full grunnpensjon etter denne lov.»

Folketrygdloven § 8-5 første ledd lød slik før lovendringen 8. juni 1973:

«Uførepensjon skal utgjøre så stor del av full uførepensjon som svarer til graden av nedsettelse i den trygdedes ervervsevne, dog slik at for personer hvis ervervsevne er nedsett med minst to tredjedeler skal pensjonen ikke i noe tilfelle settes lavere enn full grunnpensjon, jfr. § 8-4 nr. 2.»

Uførepensjon som er gitt etter disse to bestemmelsene skal etter gjeldende rett anses som gitt på grunnlag av delvis bortfalt ervervsevne.

Personer som har fått uførepensjon etter disse to bestemmelsene, har således rett til sykepenge etter de samme bestemmelser som de som mottar gradert uførepensjon. Utvalget foreslår at bestemmelsen blir tatt ut, da lovteksten ellers ville bli svært komplisert. Dessuten har denne bestemmelsen nå liten praktisk betydning.

Utvalget har i dette kapitlet ikke foreslått noen avkortingsbestemmelse for sykepenge i den siste stønadsmåneden for sykepenge da også uførepensjon kommer til utbetaling, som forskriftenes § 4 i dag har. Vi viser til utkastets § 21-13.

For øvrig svarer utkastet til de gjeldende bestemmelser.

Utkastets § 4-44 Medlemmer med alderspensjon

Det ytes ikke sykepenge til et medlem som mottar hel alderspensjon etter kapittel 12.

Til et medlem som mottar gradert alderspensjon, ytes det sykepengen etter bestemmelsene i kapitlet her. Når trygden yter sykepenge, fastsettes sykepengegrunnlaget etter den arbeidsinntekten som medlemmet har i tillegg til pensjonen.

Sykepenge fra trygden ytes i opptil 90 sykepengedager.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene om sykepenge og alderspensjon i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 7. april 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 3-3 nr. 2.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 5 lyder:

«En trygdet som mottar hel alderspensjon etter kapittel 7 har ikke rett til sykepenge etter kapittel 3.»

Denne bestemmelsen innebærer at en trygdet som mottar alderspensjon, ikke har rett til sykepenge verken fra arbeidsgiveren eller fra trygden.

Forskriftenes § 6 lyder:

«En arbeidstaker som mottar gradert alderspensjon etter folketrygdlovens kapittel 7, har rett til sykepenge i arbeidsgiverperioden etter bestemmelsene i lovens kapittel 3.

En trygdet som mottar gradert alderspensjon etter kapittel 7, har rett til sykepenge fra trygden i inntil 90 dager. Bestemmelsene i folketrygdlovens § 3-12 nr. 2 annet ledd og tredje ledd kommer tilsvarende til anvendelse.

Ved overgang fra gradert uførepensjon til gradert alderspensjon kommer bestemmelsene i § 4 tilsvarende til anvendelse.»

Etter § 6 første og andre ledd har en trygdet med gradert alderspensjon rett til sykepenge etter de vanlige bestemmelsene i kapittel 3. Antall sykepengedager er likevel begrenset til 90 dager mot ellers 250 dager i lovens § 3-12 A. For øvrig gjelder de vanlige bestemmelsene om opptjening av nye sykepengedager.

Etter § 6 tredje ledd gjelder avkortningsreglene for uførepensjon i forskriftenes § 4 på tilsvarende måte ved overgang fra gradert uførepensjon til gradert alderspensjon. Se merknaene til utkastets § 4-43.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd har et medlem som mottar hel alderspensjon, ikke rett til sykepenge. Forslaget svarer til § 5 i de gjeldende forskrifter.

I utkastets andre ledd presiseres det at et medlem har rett til sykepenge selv om vedkommende har gradert alderspensjon. Syke-

penge skal altså i utgangspunktet ytes etter de vanlige bestemmelsene i disse tilfellene. Et medlem kan ha rett til hele sykepenge samtidig som vedkommende mottar gradert alderspensjon. Da sykepengene skal dekke tapet i den arbeidsinntekten som pensjonisten har ved siden av alderspensjonen, skal det ytes hele sykepenge ved hel arbeidsuførhet.

Utkastets tredje ledd er en begrensingsregel når det gjelder antall sykepengedager for medlemmer som mottar gradert alderspensjon. Bestemmelsen svarer til forskriftenes § 6 første og andre ledd. Sykepengeperiodens lengde er vanligvis 250 sykepengedager, men for personer som mottar gradert alderspensjon, er den 90 sykepengedager. Når det gjelder opptjening av nye sykepengedager, viser vi til utkastets § 4-10, som skal gjelde tilsvarende.

Utvalgets forslag er i samsvar med de gjeldende bestemmelser, og medfører ingen realitetsendring.

VIII OPPHOLD I INSTITUSJON

Utkastets § 4-45 Sykepenge under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for medlemmer som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for medlemmer som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Bestemmelsene gjelder ikke for medlemmer som forsørger ektefelle eller barn som selv er medlem i trygden.

Sykepengene ytes uten reduksjon for innleggesmånedene og de tre påfølgende månedene. Deretter blir sykepengene redusert med 50 prosent. Sykepengene skal likevel ikke være lavere enn tilsvarende et sykepengegrunnlag på 50 prosent av grunnbeløpet.

Dersom medlemmet etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at sykepengene ikke skal reduseres, eller at de skal reduseres mindre.

Når institusjonsoppholdet er slutt, ytes det sykepenge etter lovens vanlige bestemmelser fra og med utskrivingsdagen. Kommer medlemmet innen tre måneder på nytt i institusjon, ytes det reduserte sykepenge etter denne paragrafen fra og med innleggesdagen.

Merknader

Utkastet svarer stort sett til den gjeldende lovs § 3-19 og til forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 8. november 1977 med hjemmel i folketrygdloven § 3-19 andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-19 lyder:

«Til trygdet som er innlagt i helseinstitusjon godkjent i medhold av lov om sykehus eller lov om psykisk helsevern, og får oppholdet godtgjort etter denne lov eller i henhold til overenskomst med annet land, og som ikke forsørger ektefelle eller barn under 18 år som selv er trygdet eller går inn under § 2-1 nr. 2 skal sykepengene ytes med halvparten av fulle sykepenger fra og med den fjerde kalendermåned etter den måned forpleieningen tok til. Sykepengene skal likevel ikke være lavere enn beregnet etter minstegrunnlaget jfr. § 3-4 tredje ledd. Det samme gjelder den som er innlagt i privat forpleiningssted for trygdens regning eller i institusjon med rett til fri forpleining av det offentlige i medhold av andre lover, med unntak av sykehjem m.v. hvor det kan kreves vederlag etter § 2-2 annet ledd i lov om helsetjenesten i kommunene og institusjoner hvor det kan kreves refusjon etter § 7 nr. 2 annet og tredje ledd i lov om fylkeskommunalt ansvar for alkoholistinstitusjoner m.v.

Departementet fastsetter nærmere forskrifter etter første ledd. Herunder kan bestemmes at sykepenger i særlige tilfelle kan ytes utover det tidspunkt som er nevnt i første ledd eller med en større del enn nevnt.»

Pasienter uten forsørgelsesplikt som er innlagt i en helseinstitusjon der oppholdet finansieres av det offentlige eller i medhold av overenskomst med et annet land, får sykepengene redusert fra og med fjerde kalendermåned etter innleggelsesmåneden.

For periodevise opphold er det bestemt i forskriftenes § 2 at det ved beregning av de tre månedene (friperioden) skal regnes med hele kalendermåned da pasienten tidligere har vært i helseinstitusjon dersom han eller hun igjen blir innlagt innen tre måneder.

Forskriftenes § 3 regulerer de tilfellene der det likevel kan ytes fulle sykepenger utover friperioden. Trygdekontoret kan bestemme at det skal ytes fulle sykepenger dersom det må antas at medlemmet blir utskrevet i «nærmeste framtid». Det kan videre ytes fulle sykepenger hvis medlemmet fortsatt har utgifter til faste avgifter og tilsyn med og vedlikehold av bolig og eiendeler og ellers ikke har midler til å dekke utgiftene. Dessuten kan det ytes mer enn halve sykepenger dersom «særlige grunner» gjør det rimelig. I formuleringen «særlige grunner» ligger at det må foreligge en økonomisk vanskelig situasjon. Etter gjeldende praksis skal det i slike tilfeller ikke auto-

matisk ytes fulle sykepenger. I Rikstrygdeverkets rundskriv er det antydnet en sats på 75 prosent. Fulle sykepenger etter forskriftenes § 3 kan etter praksis gis for tre måneder om gangen.

Reduserte sykepenger skal etter lovens § 3-19 første ledd første punktum utgjøre halvparten av fulle sykepenger. Men etter paragrafens første ledd andre punktum skal sykepengene likevel ikke utgjøre et lavere beløp enn beregnet etter den minste inntekten som kan være grunnlag for sykepenger jf. lovens § 3-4 tredje ledd. Dette innebærer at sykepengegrunnlaget i hvert fall skal settes til halvparten av grunnbeløpet.

Etter forskriftenes § 4 skal trygden yte fulle sykepenger igjen fra og med dagen etter utskrivningen.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd omhandler hvilke institusjoner som omfattes av reduksjonsbestemmelsene i denne paragrafen. Forslaget svarer stort sett til gjeldende rett etter lovens § 3-19 første ledd. Men i stedet for å nevne opp de enkelte institusjonstypene har utvalget nøydt seg med å vise til sykehusloven og loven om psykisk helsevern. Ellers er departementet gitt fullmakt til å bestemme hvilke institusjonstyper som avkortningsreglene skal gjelde for.

Etter utkastets andre ledd skal bestemmelsene om reduksjon av sykepenger ikke gjelde for medlemmer som forsørger ektefelle eller barn. Forslaget svarer til lovens § 3-19 første ledd første punktum.

Etter utkastets tredje ledd første punktum skal sykepengene ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de tre påfølgende månedene. Forslaget svarer til lovens § 3-19 første ledd første punktum.

Etter utkastets tredje ledd andre punktum skal sykepengene etter friperioden reduseres med 50 prosent. Forslaget svarer til lovens § 3-19 første ledd første punktum.

Etter utkastets tredje ledd tredje punktum skal sykepengene likevel ikke settes lavere enn tilsvarende et sykepengegrunnlag på 50 prosent av grunnbeløpet. Forslaget svarer til lovens § 3-19 første ledd andre punktum.

Etter utkastets fjerde ledd kan det ytes fulle sykepenger dersom medlemmet har faste bo-utgifter som han eller hun ikke har midler til å dekke. Forslaget svarer til forskriftenes § 3 nr. 2.

Forskriftenes § 3 nr. 1 har en bestemmelse om at det kan ytes fulle sykepenger i opptil 3 måneder etter at sykepenger skulle vært redusert, dersom helseinstitusjonen regner med at den trygdede blir utskrevet i nærmeste fram-

tid. Utvalget foreslår at det ikke tas inn en slik regel. Den regelen som er tatt inn i utkastets fjerde ledd, skulle være tilstrekkelig hvis pasienten har utgifter som må dekkes.

Utkastets femte ledd svarer til forskriftenes § 4 første og andre ledd. Etter de gjeldende regler ytes det fulle sykepengene fra og med utskrivningsdagen.

Vi foreslår at innholdet i forskriftenes § 1 andre ledd, § 2 og § 4 tredje og fjerde ledd blir omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv. Utvalget foreslår således ikke bestemmelser som svarer til disse bestemmelsene.

Utkastets § 4-46 Opphold i fengsel

Til et medlem som sitter i varetekt, ytes det reduserte sykepenge etter bestemmelsene i § 4-45.

Et medlem som soner straff eller er sikret, har ikke rett til sykepenge. Det ytes likevel sykepenge etter de vanlige bestemmelsene i dette kapitlet hvis vedkommende under soningen arbeider for en arbeidsgiver utenfor anstalten (se lov 12. desember 1958 nr. 7 om fengselsvesenet § 17 femte ledd).

Dersom medlemmet setter fram krav om sykepenge etter løslatelsen, skal arbeids- og inntektsforholdene på innsettelsestidspunktet legges til grunn.

Merknader

Utkastet svarer til lovens § 3-20.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-20 lyder:

«I den tid en trygdet utholder straff eller sikring i fengselsanstalter eller i institusjon utenfor fengselsvesenet opprettholdes de rettigheter etter dette kapittel som var opparbeidet ved innsettelsen.

Retten til sykepenge faller bort i det tidsrom den trygdede utholder straff eller sikring i institusjon. Det samme gjelder den som er sikret i privat forpleining.

Ved arbeid for arbeidsgiver utenfor anstalten i henhold til lov om fengselsvesenet av 12. desember 1958 nr. 7 § 17 femte ledd, har den trygdede likevel sykepenge rett etter bestemmelsen i dette kapittel, men slik at § 3-19 gis tilsvarende anvendelse. Det samme gjelder for trygdet som er sikret i institusjon utenfor fengselsvesenet eller i privat forpleining og som arbeider for en utenforstående arbeidsgiver. Bestemmelsen i § 3-6 om arbeidsgiverperiode gjelder ikke.»

Bestemmelsen i lovens første ledd går ut på at opparbeidede rettigheter i forhold til sykepengedekningen beholdes ved innsettelsen. Medlemmet har således samme rett til sykepengedekning ved løslatelsen som ved innsettelsen.

Bestemmelsen i lovens andre ledd inne-

bærer at retten til sykepenge faller bort under soning av straff og sikring. Retten til sykepenge består i dag under varetekt.

Lovens tredje ledd gjelder sykepenge til soningsfanger som er i arbeid hos en arbeidsgiver utenfor anstalten. Disse fangene kalles ofte «frigangere». Etter denne bestemmelsen skal de vanlige reglene om sykepenge rettigheter gjelde, men med visse unntak. Reduksjonsbestemmelsen i lovens § 3-19 gjelder tilsvarende. (Se for øvrig merknadene til utkastets § 4-45). Dette medfører at sykepengene skal reduseres fra og med fjerde kalendermåned. Imidlertid gjelder dette bare dersom vedkommende ikke forsørger ektefelle eller barn. Videre er arbeidsgiverne fritatt fra arbeidsgiveransvaret i arbeidsgiverperioden, og frigangsfangene har dermed heller ikke rett til å bruke egenmelding de tre første fravaersdagene, men må alltid få arbeidsuførheten dokumentert ved legeerklæring.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer i det vesentlige til lovens § 3-20, men er noe omskrevet. Bestemmelsene er i dag for detaljert utformet. Det er ikke nødvendig å nevne i loven de institusjoner der folk soner straff eller er under sikring. Dette får heller nevnes i rundskriv.

I utkastets første ledd foreslår utvalget å presisere at det foreligger rett til sykepenge under varetekt. For øvrig foreslår utvalget en realitetsendring, siden vi foreslår at sykepenge for ikke-forsørgere skal reduseres slik det gjøres under opphold i helseinstitusjon. Vi viser til utkastets § 4-45 og merknadene til den.

Utkastets andre ledd svarer - med enkelte endringer - til den gjeldende lovs § 3-20 andre og tredje ledd. Utvalget foreslår at en bør sløyfe særordningen for frigangsfanger med at arbeidsgiverne skal være fritatt fra arbeidsgiveransvaret i arbeidsgiverperioden. Dette innebærer at frigangsfangene etter forslaget skal ha rett til sykepenge fra arbeidsgiveren etter de vanlige bestemmelsene.

Utvalget mener det er et viktig ledd i de innsattes resosialisering at de behandles likt med andre arbeidstakere når de arbeider utenfor anstalten. Utvalget kan ikke se noen grunn til at en arbeidsgiver skal fritas fra sine arbeidsgiverforpliktelser fordi arbeidstakeren er soningsfange, så lenge vedkommende fyller vilkårene om to ukers opptjeningstid. Utvalget antar at et eventuelt arbeidsgiveransvar for sykepenge ikke vil gjøre det vanskeligere for innsatte å få arbeid utenfor anstalten. Det skulle heller ikke være betenkelig å la de innsatte bruke egenmelding, da sjansene for misbruk må antas å være mindre her enn ellers

i arbeidslivet på grunn av kontroll i fengslene. Utvalget vil heller ikke foreslå reduksjon i sykepengene etter tre måneder, slik som ved opphold i helseinstitusjon. Vi mener det her kan være naturlig å sammenligne innsattes arbeid utenfor anstalten med sivilt arbeid som militærpersoner tar på seg i fritiden. Her gjelder det ikke noen avkortingsregler etter tre måneder.

Utkastets tredje ledd svarer til den gjeldende lovs § 3-20 første ledd, men er noe omskrevet for å lette informasjonen. Arbeids- og inntektsforhold på ansettelsestidspunktet skal legges til grunn dersom medlemmet krever sykepenge etter løslatelsen.

IX YRKESKKADE

Utkastets § 4-47 Sykepenge ved yrkesskade

Til den som er arbeidsufør på grunn av en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, ytes det sykepenge etter følgende særbestemmelser:

- Vilkåret i §§ 4-3 og 4-15 om opptjeningstid gjelder ikke.
- Sykepenge ytes minst etter det sykepengegrunnlaget vedkommende hadde på skadetidspunktet.
- Sykepenge utbetales under opphold utenfor Norge uten hensyn til bestemmelsene i § 4-7.
- Ved tilbakefall ytes det sykepenge som minst svarer til uførepensjon etter § 10-21, til en person som mottar eller har mottatt uførepensjon.
- Sykepenge fra trygden ytes i opptil 250 dager uten hensyn til bestemmelsene i § 4-10.
- Ved arbeidsuførhet som skyldes yrkesskade medlemmet er påført som vernepliktig, ytes det også ved tilbakefall sykepenge etter bestemmelsene i § 4-38.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-17 om sykepenge ved arbeidsuførhet som skyldes yrkesskade.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-17 lyder:

«Den som er arbeidsufør som følge av en yrkesskade som går inn under kapittel 11 har rett til sykepenge etter bestemmelsene i dette kapittel, dog slik at:

- Bestemmelsen om ventetid i § 3-3 nr. 1 får ikke anvendelse.
- Sykepenge ytes minst på grunnlag av den arbeidsinntekten og det sykepengeivået den trygdede hadde på skadetidspunktet, jfr. dog § 3-4, bokstav a, annet ledd.

- Sykepenge utbetales også under opphold utenfor riket.
 - Til den som mottar eller har mottatt uførepensjon i henhold til kapittel 11 ytes ved tilbakefall minst stønad som bestemt i § 11-5.
 - Sykepenge ytes i inntil 250 dager/50 uker uten hensyn til bestemmelsene i § 3-12 A. I tilfelle der trygden yter sykepenge i de første to ukene, ytes sykepenge likevel i inntil 52 uker.
- Trygdet over 18 år som blir ufør som følge av yrkesskade, som går inn under kap. 11, skal uansett inntekt ha rett til sykepenge med minst kr. 10 pr. dag. Sykepengene skal utgjøre minst kr. 45 pr. dag for personer som er ansatt på norsk skip, for flyvende personell og stasjonsbetjening i sivil luftfartsselskap her i landet, for personer som nevnt i § 1-2, nr. 2, bokstav b, for personer som nevnt i § 11-1, nr. 1, bokstav c og g og for personer som er på reise til eller fra norsk fartøy for å tiltre eller fratse tjenesten om bord dersom reisen bekostes av statskassen eller rederen.»

I dag er alle særbestemmelsene om sykepenge ved yrkesskade samlet i folketrygdloven § 3-17.

Sykepenge ytes etter de vanlige bestemmelsene, men med visse særregler.

Som det går fram av lovens § 3-17, gjelder det ingen krav til lengden av forutgående arbeidsforhold eller virksomheten når det gjelder retten til sykepenge ved arbeidsuførhet etter en yrkesskade. Etter lovens § 3-6 nr. 1 andre ledd gjelder det heller ikke noe slikt krav om opptjeningstid/ventetid for rett til sykepenge fra arbeidsgiveren.

Sykepenge skal ytes minst på grunnlag av den arbeidsinntekten og det sykepengeivået den yrkesskade hadde på skadetidspunktet. Bestemmelsen om at sykepengegrunnlaget for arbeidstakere skal reguleres i forhold til den pensjonsgivende årsinntekten, gjelder imidlertid også ved yrkesskade.

Hvis en yrkesskade på nytt blir arbeidsufør på grunn av en tidligere yrkesskade, skal det igjen ytes sykepenge slik vedkommende hadde rett til på skadetidspunktet, dersom dette gir en bedre dekning enn rettighetene på tilbakefallstidspunktet.

Også ved tilbakefall av en yrkesskade på et tidspunkt da vedkommende ikke er i arbeid, foreligger det rett til sykepenge på grunnlag av den inntekten og det sykepengeivået vedkommende hadde på skadetidspunktet.

Sykepenge ytes også under opphold utenfor riket. For en trygdet som reiser til utlandet mens han får sykepenge på grunn av en godkjent yrkesskade, er det således ikke nødvendig å dispensere fra bestemmelsen i § 3-3 nr. 3 om opphold.

Den som mottar eller har mottatt uførepensjon etter kapittel 11 på grunn av en yrkesskade, skal ved tilbakefall minst ha stønad som bestemt i den gjeldende lovs § 11-5.

Ved yrkesskade foreligger det alltid rett til sykepenger i 250 dager, selv om stønadstiden for sykepenger etter den gjeldende lovs § 3-12 A helt eller delvis er brukt opp.

Etter lovens § 3-17 andre ledd første punktum har en trygdet over 18 år som blir arbeidsufør på grunn av en yrkesskade som omfattes av lovens kapittel 11, rett til sykepenger. Dette gjelder selv om vedkommende ikke er yrkesaktiv og derfor ikke er sykepengedeckket. Etter denne bestemmelsen kan altså også skoleelever få rett til sykepenger. Minstebeløpet for sykepenger etter denne særbestemmelsen er 10 kroner.

Videre har lovens § 3-17 andre ledd andre punktum særbestemmelser om et minstebeløp på 45 kroner pr. dag for visse yrkesgrupper.

Utvalgets forslag

Det ytes sykepenger etter særlig gunstige bestemmelser ved arbeidsuførhet som skyldes yrkesskade som går inn under folketrygdloven.

Etter utkastets bokstav a skal ikke de alminnelige bestemmelser om opptjeningstid gjelde for rett til sykepenger. Forslaget svarer til lovens § 3-17 første ledd bokstav a.

Etter utkastets bokstav b skal minstegrunnlaget for sykepenger være sykepengegrunnlaget på skadetidspunktet. Denne bestemmelsen får særlig betydning ved sykdom som oppstår etter skadetidspunktet, for eksempel ved forverrelse av skaden. Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 3-17 første ledd bokstav b.

Etter utkastets bokstav c skal det videre ytes sykepenger under opphold utenfor Norge. Forslaget svarer til lovens § 3-17 første ledd bokstav c.

Etter utkastets bokstav d garanteres yrkesskadde som har eller har hatt uførepensjon med yrkesskadefordeler at de ved tilbakefall skal ha den høyeste ytelse av sykepenger og uførepensjon. Ved yrkesskade gjelder det ikke noe vilkår om at uførheten skal være varig for at det kan gis uførepensjon. Forslaget svarer til lovens § 3-17 første ledd bokstav d.

I utkastets bokstav e gjøres det unntak fra bestemmelsen i utkastets § 4-10 om at retten til sykepenger fra trygden opphører når et medlem har mottatt sykepenger fra trygden i 250 dager i de tre siste årene. Denne bestemmelsen svarer til bokstav e i den gjeldende lovs § 3-17 første ledd.

Utkastets bokstav f omhandler sykepenger ved tilbakefall etter yrkesskade påført under militærtjeneste, og svarer til gjeldende rett.

Utvalget foreslår at den den gjeldende lovs § 3-17 andre ledd blir sløyfet. Dette leddet

inneholder bestemmelser om sykepengedeckning og minstebeløp for sykepenger til personer over 18 år som blir arbeidsuføre på grunn av yrkesskade. Beløpet er satt til 10 kroner pr. dag.

Som tidligere nevnt er bestemmelsen i praksis ikke brukt som en beregningsregel, men tolket slik at den gir disse personene rett til sykepenger etter dette minstebeløpet selv om de ikke har inntektstap på grunn av sykdommen. Skoleelever og studenter som ikke har pensjonsgivende inntekt på skadetidspunktet og derfor ikke har inntektstap på grunn av skaden, får likevel sykepenger etter denne bestemmelsen.

Utvalget synes denne ordningen bryter med lovens prinsipp om at sykepenger skal erstatte inntektstap på grunn av sykdom. Utvalget kan ikke se at det kan være grunn til å yte sykepenger til personer som ikke har pensjonsgivende inntekt. Videre mener utvalget at minstebeløpet er satt så lavt at det ikke får betydning for personer som har inntekt på skadetidspunktet.

Lovens § 3-17 andre ledd inneholder også en bestemmelse om et minstebeløp på 45 kroner til personer som er ansatt på norske skip, til flygende personell og til stasjonsbetjening i sivilt luftfartsselskap her i landet m.m. Dette minstebeløpet er så lavt at det ikke har noen reell betydning. Utvalget foreslår derfor at bestemmelsen blir opphevet.

Bestemmelser som ikke er tatt med i utkastet

Den gjeldende folketrygdlov inneholder særregler om sykepenger til sjømenn i utenriksfart, se § 3-14 og tilhørende forskrifter. Utvalget foreslår at disse bestemmelsene ikke tas inn i den nye loven. Det vil gjøre loven mye enklere. Dessuten er det nå neppe grunn til å ha særregler for sjømenn. For det tilfelle at det likevel skulle være ønskelig å ta inn slike regler, har utvalget utarbeidet utkast til bestemmelser med kommentarer. Disse bestemmelsene bør i så fall plasseres i del VI, mellom utkastets § 4-39 og § 4-40. Vi har her kalt bestemmelsene § 4-39 a og § 4-39 b.

Utkastets § 4-39 a Sjømenn i utenriksfart

Sykepenger til et medlem som er arbeidstaker på et norskregistrert skip i utenriksfart ytes etter bestemmelsene i §§ 4-13 til 4-28 om sykepenger til arbeidstakere. Det gjelder likevel følgende særbestemmelser om beregning av den aktuelle ukeinntekten (se §§ 4-24 og 4-25).

Dersom arbeidsuførheten oppstår under tjeneste om bord, skal den aktuelle inntekten beregnes slik:

- a) For sjømenn som lønnes med skalahyre, beregnes den aktuelle ukeinntekten på grunnlag av vedkommendes avtalte skalahyre pr. måned med tariffbestemte tillegg, og tillagt en nærmere bestemt prosent av skalahyren (normert overtidstillegg).

For sjømenn som går inn under lov 3. juni 1977 nr. 50 om arbeidstid på skip, skal overtidstillegget være 50 prosent av skalahyren. For andre sjømenn skal tillegget være 7 prosent.

- b) For sjømenn og andre personer som er i inntektsgivende arbeid om bord, og som ikke lønnes som nevnt i bokstav a, beregnes den aktuelle ukeinntekten etter de alminnelige bestemmelsene i § 4-24.

Dersom arbeidsuførheten oppstår i en periode da sjømannen mottar ventehyre, skal den aktuelle ukeinntekten beregnes på grunnlag av ventehyren.

Dersom arbeidsuførheten oppstår i en friperiode, skal den aktuelle ukeinntekten beregnes etter bestemmelsene i andre og tredje ledd. Det ytes da sykepenger tidligst fra det tidspunktet sjømannen etter arbeidsavtalen har rett til å begynne i tjeneste om bord igjen eller har rett til ventehyre, se § 4-15 andre ledd.

I arbeidsgiverperioden, (se § 4-16), ytes det sykepenger på grunnlag av den aktuelle ukeinntekten etter bestemmelsene i denne paragrafen.

Når trygden yter sykepenger etter utløpet av arbeidsgiverperioden, fastsettes sykepengegrunnlaget etter bestemmelsene i § 4-26.

Merknader

Bestemmelser om sykepenger til sjømenn i utenriksfart står i dag i lovens § 3-14 og i forskrifter om fastsettelse av inntektsgrunnlaget for sykepenger til sjømenn på skip i utenriksfart, gitt av Sosialdepartementet den 22. juni 1988 med hjemmel i folketrygdloven § 3-14 nr. 2 og 3.

Folketrygdloven § 3-14 nr. 2 om sykepenger for sjømenn på skip i utenriksfart ble endret ved lov 10. mai 1985 nr. 24, slik at «Departementet gir forskrifter om fastsetting av inntektsgrunnlaget». Se Ot.prp. nr. 71 og Innst.O. nr. 55 for 1984-85.

Forutsetningen for lovendringen var at den spesielle etterslepstiden for sjømenn med normalt inntektsgrunnlag for sykepenger skulle falle bort. Det går fram av Ot.prp. nr. 71 at reglene for sykepenger til sjømenn bør utformes med det siktepunkt at sykepenger skal erstatte den enkeltes tapte arbeidsinntekt i den konkrete situasjonen.

Endringen av lovens § 3-14 nr. 2 trådte først i kraft den 1. september 1988. Samtidig ble det gitt nye forskrifter.

Hensikten med endringen var at sjømenn i utenriksfart skulle få en ordning som var mer lik ordningen for arbeidstakere ellers.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-14 lyder:

- «1. Sjømenn på norske skip i utenriksfart som nevnt i § 2-8, nr. 1, bokstav a, har rett til kontantstønad etter bestemmelsene i dette kapittel, dog slik at:
 - a) Sykepenger kan ytes til trygdet som er arbeidsufør som sjømann, selv om han ellers ikke anses som arbeidsufør.
 - b) Bestemmelsene om ventetid i § 3-3 nr. 1, får ikke anvendelse.
2. Kongen kan bestemme at sykepenger skal beregnes på grunnlag av normert arbeidsinntekt og kan herunder inndelegge de trygdede i grupper.
3. Bestemmelsen i § 2-8, nr. 1, andre og tredje ledd, gjelder tilsvarende.»

Særbestemmelsene for sjømenn i utenriksfart avviker således fra de vanlige bestemmelsene for arbeidstakere på følgende områder:

- sykepenger for spesiell arbeidsuførhet, se merknadene til utkastets § 4-4
- ingen opptjeningstid (se utkastets § 4-3)
- særregler for fastsetting av sykepengegrunnlaget i forskrifter.

Forskriftene av 22. juni 1988 som nevnt foran inneholder følgende bestemmelser:

«§ 1

Sjømenn på skip som vesentlig går i utenriksfart og som er trygdet etter folketrygdlovens § 1-2 nr. 1 eller nr. 2, jfr. § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav b, eller § 1-4 bokstav b med rett til sykepenger, får sykepenger beregnet etter reglene i forskriften her.

§ 2

Når arbeidsuførhet inntrer under tjeneste ombord, beregnes sykepenger etter bestemmelsene i denne paragraf, jfr. likevel § 5.

1. For sjømenn som ikke har fast månedslønn, beregnes sykepenger på grunnlag av sjømannens avtalte skalahyre pr. måned med tariffbestemte tillegg og tillagt en nærmere bestemt prosent av skalahyren.

For sjømenn som omfattes av lov av 3. juni 1977 nr. 50 om arbeidstid på skip, skal tillegget være 50 prosent av skalahyren. For andre sjømenn skal tillegget være 7 prosent.
2. For serverings- og lugarpersonale på passasjerskip regnes den gjennomsnittlige prosentinntekt pr. måned i en forutgående periode på seks måneder med i sykepengegrunnlaget. Har sjømannen mindre enn seks måneders tjeneste ombord, skal den gjennomsnittlige prosentinntekt i hele forutgående tjenesteperiode legges til grunn.
3. For sjømenn med fast månedslønn beregnes sykepengene på grunnlag av den faste månedslønnen. Som fast månedslønn regnes lønn som blir utbetalt 12 ganger i året inkludert lønn under ferie, og månedslønn som utbetales 11 ganger i året, eksklusive feriegodtgjørelse.

Verdien av fritt opphold og fri kost ombord regnes med i inntektsgrunnlaget i den utstrekning ytelsen blir regnet som pensjonsgivende og fra det tidspunkt ytelsen ikke lenger står til sjømannens disposisjon.

Inntektsgrunnlaget fastsettes som årsinntekt ved at månedslønnen multipliseres med 12.

§ 3

1. Når arbeidsuførhet inntreer i periode da sjømannen mottar ventehyre, beregnes sykepenger på grunnlag av ventehyre til det tidspunkt det foreligger rett til gjeninntreden i tjeneste ombord, likevel ikke lenger enn til utløpet av den måned arbeidsgiveren har hatt utbetalinger i henhold til folketrygdlovens bestemmelser om arbeidsgiverperiode. Hvis det ikke er avtalt tidspunkt for gjeninntreden, beregnes sykepenger på grunnlag av ventehyre ut den måned arbeidsgiveren har hatt utbetalinger i henhold til folketrygdlovens bestemmelser om arbeidsgiverperiode. Etter utløpet av denne måned beregnes sykepenger etter § 2, jfr. § 4.

2. Når arbeidsuførhet inntreer under avspasering av opparbeidet fritid, under avvikling av avtalt ferie og under permisjon, ytes sykepenger først fra det tidspunkt det foreligger rett til gjeninntreden i tjeneste ombord eller til ventehyre.

Fra det tidspunkt det foreligger rett til gjeninntreden i tjeneste ombord, beregnes sykepenger etter § 2. Foreligger det rett til ventehyre beregnes sykepenger etter nr. 1 i bestemmelsen her.

§ 4

Dersom det beregnede sykepengegrunnlaget etter § 2 eller § 3 avviker mer enn 25 prosent fra sjømannens antatte årlige arbeidsinntekt, skal sykepengegrunnlaget i folketrygden fastsettes etter vedkommendes antatte årlige arbeidsinntekt, jfr. § 9.

Reguleringen av sykepengegrunnlaget skal skje etter utløpet av den måned arbeidsgiveren har hatt utbetalinger i henhold til folketrygdlovens bestemmelser om arbeidsgiverperiode.

§ 5

For personer som er i inntektsgivende virksomhet ombord, og som ikke lønnes etter de regler som ligger til grunn for § 2, beregnes sykepenger etter de alminnelige reglene i folketrygdlovens § 3-4, jfr. likevel § 4.

§ 6

Rett til å få sykepenger beregnet etter §§ 1-6 i forskriftene her, har den trygdede til og med første søndag kl. 24 etter at arbeidsforholdet i rederiet er opphørt. Avspasering av opparbeidet fritid og avvikling av ferie, forlenger ikke et avsluttet tjenesteforhold i rederiet.

Ved arbeidsuførhet som inntreer etter fratredelsen av tjenesten ombord, men innen første søndag kl. 24, ytes sykepenger fra første hele sykefraværsdag. Sykepengegrunnlaget fastsettes på grunnlag av antatt årlig arbeidsinntekt som bestemt i § 9 i forskriftene her.

§ 7.

Når arbeidsuførhet inntreer senere enn første søndag kl. 24 etter at arbeidsforholdet i re-

deriet er opphørt, jfr. § 6, ytes sykepenger etter bestemmelsene i denne paragraf.

1. Til sjømenn som er bosatt i riket og trygdet etter lovens § 1-2 nr. 1 første ledd, ytes sykepenger etter lovens § 3-18 og tilhørende forskrifter. Det er et vilkår at sjømannen kan anses som yrkesaktiv og har vært ute av arbeid i mindre enn tre måneder. Likt med arbeid anses tidsrom hvori den yrkesaktive har mottatt sykepenger, fødselspenger, omsorgspenger ved adopsjon eller dagpenger under arbeidsløyse. Det samme gjelder tidsrom hvori sjømannen avspaserer opparbeidet fritid eller avviker lovbestemt ferie.

Sykepengegrunnlaget fastsettes på samme måte som for selvstendig næringsdrivende, jfr. lovens § 3-4 bokstav b. Sykepenger utgjør 100 prosent av inntektsgrunnlaget. Det ytes ikke sykepenger for de første 14 dager etter at arbeidsuførheten er inntrådt.

Lovens § 3-18 kommer likevel ikke til anvendelse for sjømenn som har rett til sykepenger fra første dag etter lovens § 3-16 som arbeidsløs her i riket.»

I § 7 nr. 2 er det gitt bestemmelser om rett til sykepenger for hyresøkende i utlandet. Disse forhold er regulert i en egen bestemmelse i utkastets § 4-39 b, og vi viser til merknadene der.

I § 8 er det bestemmelser som gir rett til fødselspenger for kvinner ved nedkomst innen seks måneder etter at de sluttet i arbeidet om bord.

I § 9 presiseres gjeldende bestemmelser for fastsetting av sykepengegrunnlaget etter «antatt årlig inntekt», dvs. på grunnlag av en beregnet pensjonsgivende årsinntekt. Se utkastets § 4-26 og merknadene til den.

I § 10 presiseres den gjeldende lovs § 3-4 fjerde ledd om at det ikke ytes sykepenger for den delen av inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet. Se utkastets § 4-8 og merknadene til den.

Et særlig problem i en sykepengeordning for sjømenn er de konsentrerte arbeidsperiodene til sjøs og tilsvarende lange friperioder i land. I tidsrom sjømenn skulle vært i tjeneste om bord, krever sjømannsorganisasjonene å få regnet med et normert overtidsstillegg - som for de fleste er 50 prosent av skalahyren - i sykepengegrunnlaget. Videre medfører tidsrom med ventehyre problemer når sykepengegrunnlaget skal fastsettes.

Ved endringen av sykepengeordningen for sjømenn fra 1. september 1988 ble det således gitt detaljerte forskrifter som i en viss utstrekning følger sjømennenes varierende arbeids- og inntektssituasjon.

Dette har gjort ordningen mer komplisert enn for noen annen yrkesgruppe.

For øvrig gjentar forskriftene de vanlige bestemmelsene i lovens kapittel 3 for sykepenger til arbeidstakere. Det gjelder for eks-

empel bestemmelsene om regulering av sykepengegrunnlaget etter den pensjonsgivende årsinntekten, se merknadene til utkastets § 4-26 om den såkalte «25-prosentregelen». Videre gjelder det bestemmelsene om sykepenger etter inaktive perioder, se merknadene til utkastets § 4-40. De tidligere spesielle bestemmelsene om etterslepstid og normert sykepengegrunnlag er nå erstattet med de vanlige bestemmelsene for arbeidstakere. Av informasjonshensyn ble det ansett som hensiktsmessig at bestemmelsene ble samlet i forskriftene om sykepengeordningen for sjømenn i utenriksfart.

I den nye ordningen for sjømenn i utenriksfart skal sykepenger i samsvar med forskriftenes § 2 ytes etter forskjellig inntektsgrunnlag avhengig av hvilken situasjon sjømannen befinner seg i på sykmeldingstidspunktet, eksempelvis om vedkommende er i tjeneste om bord eller har ventehyre i land.

Som for arbeidstakere ellers inntreffer arbeidsgiverperioden, og dermed retten til sykepenger, først fra det tidspunktet sjømannen skulle vært i arbeid om bord (eller ville hatt krav på ventehyre).

Ordningen er lagt opp slik at arbeidsplanen følges til og med arbeidsgiverperioden og den månedens arbeidsgiverperioden går ut. Dette svarer til den tiden rederiene vanligvis forskotter sykepenger.

Rederiene plikter i dag å forskottere sykepenger hele den månedens arbeidsgiverperioden går ut, etter forskrifter gitt i medhold av folketrygdloven § 18-9 nr. 3. For sjømenn som etter sjømannsloven § 28 har rett til høyere hyre enn sykepenger, kan forskotteringsplikten løpe ut sykepengetiden.

Når trygden skal yte sykepenger etter den månedens arbeidsgiverperioden går ut, skal sykepengegrunnlaget vurderes mot den pensjonsgivende årsinntekten, som for arbeidstakere ellers, se merknadene til utkastets § 4-26.

Utvalgets forslag

De gjeldende bestemmelser for sjømenn i utenriksfart er svært kompliserte og detaljerte. Utvalget har foreslått omfattende forenklinger, slik at de vanlige bestemmelsene for arbeidstakere kan anvendes i størst mulig utstrekning.

I den gjeldende lov er det vist til lovens § 2-8 nr. 1 andre og tredje ledd. Tredje ledd gjelder sykepengedekning i utlandet. Utvalget foreslår en egen bestemmelse om sykepenger i utlandet. Henvisningen kan derfor utgå. Vi viser til utkastets § 4-7.

Etter lovens § 3-14 nr. 1 bokstav a kan sykepenger ytes til et medlem som er arbeidsufør som sjømann, selv om han ellers ikke anses som arbeidsufør.

Det alminnelige vilkåret om arbeidsuførhet for rett til sykepenger er i dag å finne i lovens § 3-2. Retten til sykepenger er i utgangspunktet betinget av at medlemmet er helt arbeidsufør på grunn av sykdom. Dette betyr at medlemmet ikke er i stand til å utføre noen form for inntektsgivende arbeid. Se for øvrig merknader til utkastets § 4-4 foran. Sykepengene skal således ikke være en stønad til den som er arbeidsufør i det yrket vedkommende hadde da sykdommen inntrådte, men til den som er generelt arbeidsufør. Denne regelen blir imidlertid praktisert med rimelighet. Spesielt ved kortvarig arbeidsuførhet vil det ikke være aktuelt å vurdere om medlemmet er i stand til å ta annet arbeid. På bakgrunn av denne liberale praktiseringen av vilkåret om arbeidsuførhet finner utvalget ikke noe behov for særregler for sjømenn på dette punktet.

I lovens § 3-14 bokstav b er det fastsatt at bestemmelsen om to ukers opptjeningstid (ventetid) ikke gjelder for sjømenn. Utvalget foreslår at også denne særregelen tas ut.

Videre mener utvalget at ordningen for sjømenn bør forenkles ytterligere, og i større grad tilpasses den ordningen som gjelder for arbeidstakere generelt. Utvalget vil peke på at andre yrkesgrupper, f.eks. sjømenn i innenriksfart og i petroleumsindustrien til havs, også har spesielle problemer i forhold til sykepengeordningen, men at disse gruppene likevel har måttet akseptere de vanlige bestemmelsene for arbeidstakere. Etter utvalgets oppfatning er det umulig for en offentlig trygdeordning å følge den enkeltes arbeidssituasjon.

Utvalget foreslår derfor en viss materiell endring for sjømenn i utenriksfart, slik at arbeidssituasjonen ikke følges lenger enn til og med arbeidsgiverperioden.

Så vidt utvalget forstår, skyldes rederienes forskotteringsplikt for sykepenger hele den månedens arbeidsgiverperioden går ut vesentlig ordningen med sjømannsskatt, som ble opphevet fra den 1. januar 1989.

Utkastets § 4-39 b Hyresøkende i utlandet

Til et medlem som mottar dagpenger i utlandet etter lovens § 6-14, ytes det sykepenger etter følgende regler:

- a) *Det ytes sykepenger ved arbeidsuførhet som oppstår innen tre måneder etter at medlemmet sluttet i tjenesten om bord.*
- b) *Sykepengegrunnlaget fastsettes til tre ganger grunnbeløpet.*
- c) *Sykepengene utgjør 100 prosent av sykepengegrunnlaget.*

Et medlem som mottar dagpenger i utlandet, blir regnet som arbeidsufør tidligst fra det tidspunktet han eller hun søkte lege (sykmeldingstidspunktet). Det kan gjøres unntak

fra denne bestemmelsen dersom medlemmet har vært forhindret fra å søke lege og det er godtgjort at han eller hun har vært arbeidsufør fra et tidligere tidspunkt.

Merknader

Utkastet svarer til § 7 nr. 2 i forskrifter om fastsetting av inntektsgrunnlaget for sykepenger til sjømenn på skip i utenriksfart, gitt av Sosialdepartementet den 22. juni 1988 med hjemmel i den gjeldende lovs § 3-14 nr. 2 og 3, jf. § 2-8 nr. 1.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 7 nr. 2 lyder:

«Trygdet som i utlandet er godtatt som hyresøkende på norsk konsulat, jf. lovens § 2-8 nr. 1, og som oppebærer dagpenger etter lovens § 4-7, har rett til sykepenger ved arbeidsuførhet som inntreer innen tre måneder etter fratredelsen av tjeneste ombord.

Sykepengegrunnlaget fastsettes til tre ganger folketrygdens grunnbeløp, jf. lovens § 6-2. Sykepengene utgjør 100 prosent av sykepengegrunnlaget. Sykepenger ytes fra og med den dag arbeidsuførheten inntreer.»

Sykepengeordningen for sjømenn i utenriksfart og hyresøkende i utlandet ble vesentlig endret fra 1. september 1988. Se merkna-dene til utkastets § 4-39 a.

Hyresøkende i utlandet ble spesielt berørt

ved opphevelsen av den spesielle etterslepstiden for sjømenn med rett til sykepenger på grunnlag av normerte inntekter.

De vanlige bestemmelsene om rett til sykepenger etter den gjeldende lovs § 3-16 for arbeidsløse, og om sykepenger i inaktive perioder etter lovens § 3-18, ville være vanskelige å administrere i utlandet.

Dagpengene i utlandet - som sykepengene skal erstatte ved arbeidsuførhet - ytes med samme beløp pr. dag for alle hyresøkende på samme sted.

På denne bakgrunn ble det av administrative grunner bestemt i forskriftenes § 7 nr. 2 at sykepengegrunnlaget for hyresøkende i utlandet skulle fastsettes til tre ganger folketrygdens grunnbeløp.

Videre ble det bestemt at en hyresøkende i utlandet ikke skulle være sykepengedekket ved arbeidsuførhet som oppstår mer enn tre måneder etter at vedkommende sluttet i arbeidet om bord.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til forskriftenes § 7 nr. 2, men er noe omformet uten at dette endrer gjeldende rett.

I utkastets andre ledd har vi tatt inn bestemmelsen om når et medlem tidligst blir regnet som arbeidsufør.

KAPITTEL 5

Stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg

OVERSIKT

De fleste bestemmelser om fødsel og barneomsorg er i dag å finne i folketrygdloven kapittel 3. Til yrkesaktive som fyller vilkårene for rett til sykepenge, beregnes og utbetales fødselspengene på samme måte som sykepenge. Dersom medlemmet ikke fyller vilkårene for rett til sykepenge, utgjør fødselspengene en engangsstønad. Beløpets størrelse fastsettes av Stortinget. Omsorgspenget ved adopsjon etter lovens § 3-21 A ytes ved adopsjon av barn under 15 år. På samme måte som fødselspenge ytes omsorgspenget enten som en løpende ytelse tilsvarende vedkommendes sykepenge eller som en engangsstønad.

Bestemmelser om sykepenge ved små barns sykdom står i lovens § 3-22. En arbeidstaker som har omsorg for barn under 10 år, og som må være borte fra arbeidet fordi barnet er sykt, har rett til sykepenge som ved egen sykdom. Lovens § 3-23 nr. 1 har bestemmelser om sykepenge til en trygdet som har omsorg for barn med livstruende eller annen alvorlig sykdom. Etter lovens § 3-23 nr. 2 ytes det sykepenge til en trygdet som har omsorg for et langvarig sykt eller funksjonshemmet barn, og som må være borte fra arbeidet for å delta i kurs eller opplæring slik at han eller hun kan ta seg av og behandle barnet.

Ellers finnes det rundt om i folketrygdloven enkelte bestemmelser som knytter seg til det å ta seg av barn.

I forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 22. oktober 1966 med hjemmel i lovens § 8-2 finnes det bestemmelser om hjelpestønad. Hjelpestønad ytes som et månedlig beløp etter en sats fastsatt av Stortinget. Ordinær hjelpestønad ytes til en person som må ha hjelp på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Ordinær hjelpestønad ytes til et funksjonshemmet barn som må ha tilsyn og pleie som er mer omfattende enn det friske barn i samme alder har behov for. Hvis barnets behov for tilsyn og pleie er vesentlig større enn det som gir rett til ordinær hjelpestønad, kan det ytes forhøyet hjelpestønad.

I lovens kapitler 10 og 12 om ytelser til gjenlevende ektefelle og den som har aleneomsorg for barn, finnes det også bestemmelser om nedkomststønad og stønad til barnetilsyn.

Nedkomststønad ytes til ugift, skilt eller separert kvinne som får barn. Stønad ytes

også til enke som får barn etter mannens død. Nedkomststønaden har til formål å gi økonomisk hjelp til utgifter i forbindelse med fødselen. Stønadens størrelse fastsettes av Stortinget, og ytes i tillegg til fødselspenge eller engangsstønad ved fødsel.

Stønad til barnetilsyn ytes til gjenlevende ektefelle og enslig forsørger som på grunn av opplæring eller arbeid utenfor hjemmet må overlate det nødvendige tilsyn med barnet til andre. Stønaden utgjør et månedlig beløp etter satser fastsatt av Stortinget.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å skille ut de viktigste bestemmelser som gjelder fødsel og barneomsorg og samle dem i et eget kapittel.

Vi foreslår at følgende bestemmelser blir samlet i kapittel 5:

- Stønad ved fødsel, folketrygdloven § 3-21
- Stønad ved adopsjon, folketrygdloven § 3-21 A
- Sykepenge ved små barns sykdom, folketrygdloven § 3-22
- Stønad til foreldre med alvorlig syke barn eller barn med langvarig sykdom/funksjonshemming, folketrygdloven § 3-23.

Bestemmelser som gjelder spesielt for personer med aleneomsorg for barn er i dag å finne i lovens kapitler 10 og 12. Overgangsstønaden til livsopphold er tatt inn i utkastets kapittel 8. Bestemmelser om fødselsstønad, om stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad, som har nær tilknytning til kapitlet her, er tatt inn i utkastets kapittel 15. Utvalget har drøftet om de bestemmelser som har direkte tilknytning til fødsel og barneomsorg bør tas inn i kapitlet her. Vi har imidlertid kommet til at disse særbestemmelsene bør samles i et eget kapittel. Det dreier seg om ytelser som vanligvis gis for lengre tid, og utkastets kapittel 5 bør som kapitlene 4 og 6 forbeholdes korttidstyelser. Utvalget mener at det av informasjonshensyn bør vises til de nevnte bestemmelser i innledningen til kapitlet her. Se utkastets § 5-1 siste ledd.

I forhold til den någjeldende lov foreslår utvalget å endre betegnelsene på flere av ytelsene.

Vi foreslår at betegnelsen «fødselspenge» også skal benyttes i utkastet til ny lov. Men vi foreslår at denne betegnelsen bare skal omfatte de løpende ytelser som skal erstatte

inntektstap ved fødsel. Om løpende ytelser til en gravid kvinne som etter bestemmelser i lov eller forskrift må slutte i arbeid, foreslår utvalget betegnelsen «svangerskapspenger». Om det engangsbeløp som ytes dersom vedkommende ikke har arbeidsinntekt, foreslår vi betegnelsen «engangsstønad ved fødsel». Se utkastets §§ 5-2 til 5-6.

Ved adopsjon foreslår utvalget at ytelsene blir kalt «adopsjonspenger» og «engangsstønad ved adopsjon». Se utkastets §§ 5-7 og 5-8.

Ytelser ved barns sykdom foreslår vi blir kalt «omsorgspenger ved barns sykdom». Se utkastets §§ 5-9 til 5-12.

Ytelser ved kursdeltakelse på grunn av barns funksjonshemming er foreslått kalt «opplæringspenger». Se utkastets § 5-13.

Stønad til foreldre med barn som har livstruende eller annen alvorlig sykdom, foreslår vi blir kalt «pleiepenger». Se utkastets § 5-14.

Bestemmelsene i dette kapitlet er sterkt knyttet til sykepengekapitlet. Utvalget har til en viss grad nøyd seg med å vise til utkastets kapittel 4. Loven ville bli svært omfattende dersom mange av de til dels kompliserte beregningsreglene i utkastets kapittel 4 skulle gjentas i kapittel 5.

Folketrygdloven kapittel 3 regulerer i dag ikke retten til permisjon i de forskjellige stønadssituasjoner. Bestemmelser om rett til permisjon finnes i arbeidsmiljøloven. Denne loven regulerer ikke alle de tilfeller som folketrygdloven omhandler.

Når det gjelder fravær på grunn av arbeidstakerens egen sykdom, finnes det ikke noen klar hjemmel i arbeidsmiljøloven. Men i lovens § 64 omtales oppsigelsesvern ved sykefravær i de første seks måneder. Det følger imidlertid av alminnelige rettsprinsipper at en arbeidstaker ikke begår avtalebrudd dersom vedkommende ikke møter på jobb når han eller hun er syk.

Arbeidsmiljøloven § 31 regulerer retten til permisjon ved svangerskap og fødsel. Retten til permisjon går lenger enn retten til fødselspenger etter folketrygdloven. Etter arbeidsmiljøloven § 31 nr. 1 har en arbeidstaker som er gravid, rett til permisjon i inntil 12 uker under svangerskapet. Dessuten skal kvinnen ha permisjon de første seks uker etter fødselen. Etter arbeidsmiljøloven § 31 nr. 2, jf. nr. 4, har barnets far eller en annen som bistår moren under svangerskapet, rett til to ukers permisjon i forbindelse med fødselen. Dessuten har foreldrene, eller en av foreldrene sammen med en annen som tar omsorg for barnet, rett til ytterligere permisjon i barnets første leveår, se lovens § 31 nr. 3, jf. nr. 4. Den samlede permisjon etter lovens § 31 kan imidlertid ikke overstige ett år. Det totale antall

dager betalt permisjon fra folketrygden er 120, som ved flerbarnsfødsler forlenges med 10 dager for hvert barn over ett. Antallet dager økes til 150 hvis dagsatsen reduseres til 80 prosent. Ved flerbarnsfødsler forlenges da perioden med 15 dager for hvert barn over ett.

Arbeidsmiljøloven § 32 regulerer retten til permisjon ved adopsjon. Også her går retten til permisjon lenger enn retten til ytelser etter folketrygdloven. Etter arbeidsmiljøloven har adoptivforeldre rett til permisjon i inntil 46 uker i barnets første leveår, og i inntil 17 uker dersom barnet er under 15 år. Dessuten har den som tar imot fosterbarn, rett til omsorgspermisjon i inntil tre måneder dersom barnet er under 15 år. Etter folketrygdloven ytes omsorgspenger ved adopsjon i inntil 95 dager når barnet er under 15 år. Antallet dager økes til 120 hvis dagsatsen reduseres til 80 prosent. Adopteres flere barn samtidig, forlenges stønadsperioden like mye som ved flerbarnsfødsler.

Arbeidsmiljøloven § 33 A omhandler retten til permisjon ved barns sykdom. Arbeidsmiljølovens permisjonsrett går lenger enn ytelsene etter folketrygdloven. Ifølge arbeidsmiljøloven har en arbeidstaker rett til fri både når barnet selv er sykt og når den som passer barnet er syk.

Enkelte arbeidstakere er ikke omfattet av arbeidsmiljøloven. Det gjelder for eksempel arbeidstakere som er sysselsatt i sjøfart, fangst, fiske, jordbruk eller luftfart. Se arbeidsmiljøloven § 2. Disse arbeidstakerne har således ikke lovfestet rett til permisjon selv om de fyller vilkårene for rett til ytelser fra folketrygden.

Som det går fram av det ovenstående, er det ikke samsvar mellom arbeidsmiljølovens regler om rett til permisjon og den økonomiske dekningen som ytes fra folketrygden. I de tilfellene arbeidsmiljøloven går lenger enn folketrygdloven, byr ikke dette på problemer. Utvalget finner det rimelig at retten til fri fra arbeidet er mer omfattende enn den økonomiske dekningen.

Utkastets § 5-1 Innledning

Formålet med stønad etter dette kapitlet er å dekke utgifter til livsopphold for foreldre i forbindelse med fødsel, adopsjon, barns sykdom og barns funksjonshemming.

Bestemmelser om

- fødselspenger står i §§ 5-2 til 5-4
- svangerskapspenger står i § 5-5
- engangsstønad ved fødsel står i § 5-6
- adopsjonspenger står i § 5-7
- engangsstønad ved adopsjon står i § 5-8
- omsorgspenger ved barns sykdom står i §§ 5-9 til 5-12

- opplæringspenger ved kurs for foreldre med et funksjonshemmet barn står i § 5-13
- pleiepenger til foreldre med et alvorlig sykt barn står i § 5-14
- forholdet til andre folketrygdytelser står i § 5-15.

Bestemmelser om stønad til medlemmer som har aleneomsorg for barn, står i kapitlene 8 og 15. Bestemmelser om forhøyet hjelpestønad til funksjonshemmede barn står i § 14-12.

Merknader

Bestemmelsen er ny og er i hovedsak en innholdsfortegnelse.

Bestemmelsene om stønad ved fødsel, adopsjon og barns sykdom står i dag i sykepengekapitlet. Vi viser til henholdsvis § 3-21 (fødselspenger og engangsstønad ved fødsel), § 3-21 A (omsorgspenger ved adopsjon og engangsstønad ved adopsjon) samt § 3-22 (sykepenger ved barns sykdom), § 3-23 nr. 1 (sykepenger ved alvorlig sykdom hos barn) og § 3-23 nr. 2 (sykepenger ved deltakelse på kurs for foreldre med langvarig syke eller funksjonshemmede barn).

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår å samle de nevnte stønadene i dette kapitlet. De har alle det til felles at de skal dekke utgifter i forbindelse med fødsel og barneomsorg. Videre er de alle korttidsytelser.

I utkastets første ledd har utvalget foreslått en formålsbestemmelse. Formålet med stønad etter dette kapitlet er å dekke foreldrenes utgifter til livsopphold i forbindelse med fødsel, adopsjon, barns sykdom og barns funksjonshemning. De fleste av stønadene i dette kapitlet har i dag det klare formål å dekke innteksttap. Engangsstønad ved fødsel og adopsjon ytes til personer som ikke har opparbeidet seg rett til ordinære fødselspenger. Det vil i hovedsak si ikke-yrkesaktive personer. Engangsstønadens formål er derfor ikke å dekke inntektsbortfall i forbindelse med fødsel og adopsjon. Men denne stønaden kan sies å være en kompensasjon for tap av muligheten til arbeidsinnsats og arbeidsinntekt. Engangsstønaden brukes til å dekke utgifter til livsopphold i den siste tiden før og den første tiden etter fødselen og i den første omsorgsfasen ved adopsjon. Utvalget mener derfor at også engangsstønaden ved fødsel og adopsjon naturlig hører sammen med stønadene til livsopphold.

I den någjeldende lov er hovedregelen at sykepenger ikke ytes i utlandet. Dette følger av lovens § 3-3 nr. 3. Det gjelder imidlertid en rekke unntak fra denne hovedregelen: Sykepenger ytes for det første til de medlemmer som har sykepengerrettigheter under opphold

i utlandet. Dette er personer med nær tilknytning til det norske samfunn. Se merknadene til utkastets §§ 2-9 til 2-12. Sykepenger ytes videre til personer som er innlagt i helseinstitusjon i utlandet. Dessuten kan det etter søknad ytes sykepenger i utlandet i spesielle tilfeller. Vi viser til merknadene til utkastets § 4-7 om opphold i Norge / i utlandet.

Rikstrygdeverket opplyser at kravet om opphold i Norge i lovens § 3-3 nr. 3 bare knytter seg til de ytelsene som er betegnet «sykepenger» i det någjeldende kapittel 3. For dette kapitlets vedkommende vil det si sykepenger ved små barns sykdom etter lovens § 3-22 og sykepenger til en trygdet med alvorlig syke, langvarig syke eller funksjonshemmede barn etter lovens § 3-23. Begrensningsregelen i § 3-3 nr. 3 gjelder således ikke fødselspenger etter § 3-21 og omsorgspenger ved adopsjon etter § 3-21 A.

Et vilkår om at den trygdede må oppholde seg i Norge for å få rett til stønad ved små barns sykdom/funksjonshemning, har etter utvalgets syn liten praktisk betydning. Rikstrygdeverket opplyser at det i dag ikke finnes godkjente helseinstitusjoner i utlandet, og § 3-23 kan derfor i prinsippet ikke anvendes der. Det ytes likevel sykepenger etter § 3-23 nr. 2 til foreldre som er ledsagere ved behandlingsreiser til Jugoslavia. Når det gjelder sykepenger ved små barns sykdom, kan det tenkes tilfeller der barnet blir sykt under opphold i utlandet, slik at barnets mor eller far ikke kan komme hjem til sitt arbeid til avtalt tid. Det må antas at denne situasjonen neppe vil forekomme særlig ofte.

Utvalget foreslår etter dette at det ikke blir stilt noe generelt krav om opphold i utkastets kapittel 5. I utkastets § 5-9 fjerde ledd er det tatt inn en henvisning til utkastets § 4-7 om opphold i Norge.

I utkastets andre ledd har utvalget funnet det hensiktsmessig å ta inn en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelser er å finne.

I utkastets tredje ledd viser vi til kapitlene 8 og 15, som omhandler stønad til personer med aleneomsorg for barn. Videre viser vi til § 14-12, som inneholder bestemmelser om forhøyet hjelpestønad til funksjonshemmede barn. Disse stønadene har nær tilknytning til stønadene i dette kapitlet.

I STØNAD VED FØDSEL

Utkastets § 5-2 Generelle bestemmelser om fødselspenger til yrkesaktive

Ved fødsel ytes det fødselspenger til barnets mor dersom hun har vært yrkesaktiv i minst

seks av de siste ti månedene før fødselen. Hun må da ha hatt en pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Likestilt med yrkesaktivitet er tidsrom da det er gitt en ytelse til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 6.

For å ha rett til fødselspenger må medlemmet være borte fra arbeidet, og dermed tape pensjonsgivende inntekt. Ved delvis fravær fra arbeidet ytes det graderte fødselspenger. Det kan ikke ytes graderte fødselspenger før fødselen.

For at faren skal ha rett til fødselspenger, må både han og moren fylle vilkårene i første ledd. Dessuten må han ha vært i arbeid i minst to uker umiddelbart før permisjonen tar til.

Fødselspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenge fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-11, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

Fødselspengene skal ikke ytes med et lavere beløp enn engangsstønaden ved fødsel, se § 5-6.

Merknader

Utkastet inneholder generelle bestemmelser som i dag går fram av folketrygdloven § 3-21 nr. 1 første og fjerde ledd og delvis nr. 2 og 4. Bestemmelsen i siste ledd er ny og innebærer en materiell endring. Lovens § 3-21 er endret ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide endringen.

De gjeldende regler om fødselspenger, inkludert engangsstønad ved fødsel, finnes i folketrygdloven § 3-21. Denne paragrafen omhandler fødselspenger, herunder engangsstønad, til både moren og faren. Bestemmelser om fødselspenger er tatt inn i utkastets §§ 5-2 til 5-4. Utkastets § 5-2 har generelle bestemmelser om fødselspenger. Utkastets § 5-3 omhandler morens rett til fødselspenger, mens utkastets § 5-4 omhandler farens rett. Utkastets § 5-5 har bestemmelser om rett til svangerskapspenge for gravide kvinner som etter bestemmelse i lov eller forskrift må slutte i sitt arbeid. Engangsstønaden behandles i utkastets § 5-6.

Gjeldende rett

Etter gjeldende rett omfatter betegnelsen «fødselspenger» også engangsstønad etter folketrygdloven § 3-21 nr. 6. I utkastet blir denne betegnelsen imidlertid bare brukt om ytelse etter lovens § 3-21 nr. 1 til 5.

Folketrygdloven § 3-21 nr. 1 første ledd lyder:

«Ved fødsel ytes fødselspenger til trygdet kvinne som har vært ansatt i offentlig eller

privat tjeneste, har utøvd selvstendig næring eller hatt inntekt utenfor tjenesteforhold som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 1 bokstav a og b i tilsammen minst seks måneder i de siste ti måneder før fødselen og herunder vært sikret sykepenge. Likt med arbeid som nevnt ansees tidsrom hvori vedkommende oppbærer sykepenge, fødselspenge etter nr. 1 til 5 i paragrafen her, omsorgspenge etter § 3-21 A nr. 1 til 4 eller dagpenge som nevnt i § 4-1 bokstav a.»

Bestemmelsen innebærer et krav om yrkesaktivitet og om at vedkommende har pensjonsgivende inntekt. Likt med yrkesaktivitet anses tidsrom da vedkommende mottar folketrygdytelser som er pensjonsgivende inntekt. Det sentrale krav i bestemmelsen er derfor at den trygdede har pensjonsgivende inntekt.

Det er etter gjeldende lovforståelse bare de som fyller de alminnelige vilkårene for rett til sykepenge som er «sikret sykepenge». De alminnelige vilkårene for rett til sykepenge står i lovens §§ 3-1 til 3-3. Vedkommende må ha tapt arbeidsinntekt som nevnt i folketrygdloven § 6-4 første ledd, jf. § 3-3 første ledd, og må ha vært i arbeid i to uker (opptjeningstid), jf. § 3-3 nr. 1.

I folketrygdloven § 3-4 tredje ledd er det i dag en bestemmelse om at den trygdede må ha en minsteinntekt på 50 prosent av grunnbeløpet for å få rett til sykepenge og fødselspenge. Kravet om minsteinntekt regnes etter gjeldende praksis for å komme inn under de alminnelige vilkår for rett til sykepenge. Dette kravet må derfor være oppfylt i hele seks månedersperioden for at den trygdede skal være sikret fødselspenge etter lovens § 3-21 nr. 1.

I folketrygdloven § 3-21 nr. 1 er det ikke noe krav om to ukers forutgående opptjeningstid for moren for at hun skal få rett til fødselspenge. Dersom hun har vært yrkesaktiv med rett til sykepenge i til sammen seks av de siste ti månedene, kan hun slutte så tidlig som fire måneder før fødselen og likevel ha rett til fødselspenge. Slik rett kan hun ha fra 12 uker (60 dager) før fødselen.

For faren er det imidlertid krav om to ukers umiddelbart forutgående opptjeningstid, jf. § 3-21 nr. 4 andre punktum.

I folketrygdloven § 3-21 nr. 1 tredje ledd er det en særbestemmelse for kvinner på norske skip i utenriksfart. Vilket om arbeidsinntekt i minst seks av de siste ti måneder gjelder ikke for disse kvinnene. Bestemmelsen lyder i dag:

«Vilkårene i første ledd for rett til fødselspenge gjelder ikke for trygdet som nevnt i § 3-14.»

Bestemmelsen er uklart formulert. Folketrygdloven § 3-21 første ledd omhandler både

en trygdet kvinnes rett til fødselspenger og vilkåret om inntektsgivende arbeide i en viss periode.

Denne bestemmelsen svarer til lovens § 3-13 nr. 2 fjerde ledd slik den lød ved inkorporeringen av syketrygdbestemmelsene i folketrygdloven i 1970. Av Ot.prp. nr. 42 for 1969-70, side 75, går det fram at bestemmelsen svarer til syketrygdloven § 147 nr. 4 og § 149 tredje ledd. I kommentarutgaven til syketrygdloven (Lov om syketrygd med kommentarer) av F. Ohldieck, I. Litleré og H. Rygh, 1960, side 207 og side 432 f. sies det til disse bestemmelsene at det avgjørende var at kvinner i utenriksfart var trygdet med rett til sykepenger ved nedkomsten. Det gjaldt da altså ikke noe krav om forutgående arbeidsinntekt som for vanlige arbeidstakere, jf. syketrygdloven § 55. I kommentarutgaven heter det: «Kvinnelig medlem som er trygdet etter særreglene i dette kapitlet, (særreglene om sjømenn på norske skip i utenriksfart) har ved nedkomst rett til barselpenger uten omsyn til varigheten av forutgående medlemskap. Det avgjørende er om hun er medlem på det tidspunkt nedkomsten finner sted.»

Folketrygdloven § 3-21 nr. 1 siste ledd lyder:

«Fødselspenger ytes med samme beløp som sykepenger, likevel slik at kvinnen kan velge utbetaling med 80 pst. av full sats. Valget må i tilfelle treffes en gang for alle ved stønadspensjonsbegynnelse. Redusert sats kan ikke velges for fødselspenger etter annet ledd. Fødselspenger ytes for alle dager unntatt lørdager og søndager.»

Etter lovens § 3-21 nr. 1 siste ledd ytes fødselspenger med samme beløp som sykepenger, dvs. 100 prosent av sykepengegrunnlaget for arbeidstaker og 65 prosent av sykepengegrunnlaget for selvstendig næringsdrivende, hvis de sistnevnte ikke har tegnet frivillig tillegstrygd for sykepenger med 100 prosent dekning. Det har imidlertid ingen betydning om det er tegnet trygd for de første fjorten dagene, da fødselspenger alltid ytes fra første fraværsdag uten ventetid.

Folketrygdloven § 3-21 nr. 2 første ledd lyder:

«Fødselspenger ytes i inntil 120 (150 dager med redusert sats) fra det tidspunkt kvinnen slutter i arbeid, men høyst i 60 dager før fødselen. Ved flerbarnsfødsler forlenges stønadspensjonen med 10 dager (15 dager med redusert sats) for hvert barn som fødes utover ett. Retten til fødselspenger etter fødselen er betinget av at kvinnen har omsorg for barnet og ikke er i arbeid. Har kvinnen ikke omsorg for barnet, ytes dog fødselspenger etter fødselen under fraværet fra arbeidet i inntil 30 dager. Under delvis fravær fra arbeidet ytes reduserte fødselspenger.»

Fødselspenger ytes i til sammen 120 dager dvs. 24 uker. Ved flerbarnsfødsler forlenges perioden med 10 dager for hvert barn mer enn ett. Perioden regnes fra det tidspunktet moren slutter i arbeid, likevel tidligst fra 12 uker (60 dager) før fødselen og senest fra fødselstidspunktet. Med visse unntak er det ikke mulig å utsette fødselspengeperioden. Vi viser til merknadene nedenfor.

Kvinnen kan ved stønadspensjonsbegynnelse velge 80 prosent av full dagsats. Dette gjelder ikke fødselspenger som ytes før fødselen, når svangerskapet fører til at kvinnen må slutte i arbeid på grunn av bestemmelser i lov eller forskrifter. Se merknadene til utkastets § 5-5.

Disse kvinnene kan som andre velge redusert sats for de ordinære fødselspenger som ytes etter at barnet er født.

Bestemmelsene om at en kvinne kan velge reduserte fødselspenger, er hjemlet i lovens § 3-21 nr. 2 første ledd om at stønadspensjonen forlenges fra 120 dager til 150 dager når kvinnen velger redusert sats.

Før fødselen er det et ufravikelig krav for rett til fødselspenger at vedkommende ikke er i arbeid. For moren følger dette av lovens § 3-21 nr. 2 første punktum, som er sitert ovenfor. Her kreves det at moren har sluttet i arbeid. Ved delvis fravær etter fødselen ytes det graderte fødselspenger. Dette følger av siste punktum i bestemmelsen.

Barnefarens rett til fødselspenger er en avledet og subsidiær rett. Den er betinget av at moren har rett til fødselspenger. Farens rett til fødselspenger inntreffer bare dersom moren ikke benytter retten fullt ut. Dette følger av lovens § 3-21 nr. 4 første punktum, som lyder:

«Gjenopptar kvinner arbeidet etter fødselen før hun har tatt ut hele stønadspensjonen, skal stønad utbetales til faren for den resterende del av perioden, men ikke for mer enn 90 dager (120 dager med redusert sats), eventuelt med forlengelse som nevnt i nr. 2 annet punktum.»

Bare dersom barnets mor dør etter fødselen, har barnets far en selvstendig rett til fødselspenger, se § 3-21 nr. 5.

Når det for øvrig gjelder farens rett til fødselspenger, viser vi til merknadene til utkastets § 5-4.

Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått å bruke betegnelsen «fødselspenger» bare om de løpende ytelser i forbindelse med en fødsel. Betegnelsen «fødselspenger» brukes i dag både som en fellesbetegnelse på den løpende ytelsen og engangsytelsen ved fødsel, se § 3-21 nr. 6, og som betegnelse på den løpende ytelsen ved fødsel,

se lovens § 3-21 nr. 1. Den løpende ytelsen betegnes også «kontantstønad i form av fødselspenger».

Utvalget mener at «kontantstønad» ikke er en heldig betegnelse på den løpende ytelsen ved fødsel, da de fleste ytelser fra trygden ytes i form av kontantstønad i motsetning til naturalstønad.

I utkastets § 5-2 har utvalget tatt inn generelle bestemmelser om rett til fødselspenger.

Av utkastets første ledd går det fram at retten til fødselspenger avhenger av en viss yrkesaktivitet. Kvinnen må ha vært yrkesaktiv i minst seks av de ti siste månedene før fødselen. Fødselspengene skal således primært erstatte tap av arbeidsinntekt på grunn av fødselen.

Videre er det et vilkår for rett til fødselspenger at medlemmet har hatt en inntekt som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett, se lovens § 3-21 nr. 1 første ledd.

Av utkastets andre ledd går det fram at tidsrom med ytelser etter kapitlene 4 (sykepenge), 5 (fødselspenger osv.) og 6 (dagpenger under arbeidsløshet) likestilles med yrkesaktivitet. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-21 nr. 1 første ledd.

Etter utkastets tredje ledd første punktum er det et vilkår for rett til fødselspenger at medlemmet er borte fra arbeidet og har tapt pensjonsgivende inntekt. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-21 nr. 2 første ledd. Vilkåret om at kvinnen skal ta seg av barnet, er ikke aktuelt før fødselen, og det er derfor ikke tatt inn i utkastet her, som skal omhandle generelle bestemmelser om fødselspenger.

Av utkastets tredje ledd andre og tredje punktum går det fram at det ved delvis fravær fra arbeidet etter fødselen skal ytes graderte fødselspenger. Før fødselen ytes det ikke graderte fødselspenger. Forslaget svarer til gjeldende rett, se folketrygdloven § 3-21 nr. 2 første ledd.

Etter utkastets fjerde ledd avhenger farens rett til fødselspenger av at både han og moren fyller vilkåret etter forslaget første ledd, dvs. at begge må fylle de krav til yrkesaktivitet som er satt i dette leddet. Dessuten må faren være yrkesaktiv på permisjonstidspunktet. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett, se lovens § 3-21 nr. 4, som er gjengitt i merknadene til utkastets § 5-4.

Utkastets femte ledd gjelder beregningen av fødselspengene. Da fødselspengene i dag beregnes etter de samme reglene som sykepenge, har utvalget funnet det hensiktsmessig å vise til sykepengekapitlet. Det er ikke nødvendig å gjenta disse beregningsbestemmelsene her.

I utkastets sjette ledd har utvalget foreslått en ny bestemmelse med et minstenivå for fødselspengene. Fødselspengene skal ikke ytes med et lavere beløp enn engangsstønaden ved fødsel. I dag er bestemmelsene om engangsstønad slik at det ytes engangsstønad i den utstrekning denne stønaden overstiger de løpende fødselspenger, se lovens § 3-21 nr. 6. Utvalget mener det er enklere at alle som er yrkesaktive, får rett til løpende fødselspenger, og at engangsstønaden forbeholdes dem som ikke har rett til fødselspenger.

Utkastets § 5-3 Stønadsdager for moren

Fødselspenger ytes i til sammen 120 stønadsdager. Ved flerbarnsfødsler blir stønadsperioden 10 dager lengre for hvert barn mer enn ett.

Når stønadsperioden begynner, kan moren velge 80 prosent av full dagsats, og får da fødselspenger i 150 stønadsdager. Ved flerbarnsfødsler blir stønadsperioden 15 dager lengre for hvert barn mer enn ett.

Før fødselen kan det ytes fødselspenger i opptil 60 stønadsdager.

Det er et vilkår for morens rett til fødselspenger etter fødselen at hun tar seg av barnet. Dette vilkåret gjelder likevel ikke de første 30 stønadsdagene etter fødselen.

Dersom moren etter fødselen får rett til sykepenge etter § 4-12, utsettes den gjenværende del av stønadsperioden for fødselspenger. Stønadsperioden kan utsettes også når barnet er innlagt i en helseinstitusjon e.l. Fødselspenger ytes ikke etter at barnet har fylt ett år.

Merknader

I utkastets § 5-3 har utvalget samlet de særlige regler som gjelder for fødselspenger til moren. Bestemmelsene svarer til den gjeldende lovs § 3-21 nr. 2.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-21 nr. 2 første ledd er gjengitt i merknadene til utkastets § 5-2.

Etter den nevnte bestemmelse ytes det i forbindelse med en fødsel fødselspenger i 120 dager (24 uker). Ved stønadsperiodens begynnelse kan moren velge 80 prosent av full dagsats. Stønadsperioden forlenges da til 150 dager (30 uker). Ved flerbarnsfødsler forlenges stønadsperioden for hvert barn mer enn ett med 10 dager (2 uker), eller med 15 dager (3 uker), når moren har valgt 80 prosent av full dagsats. Stønadsperioden starter når moren slutter i arbeid, men tidligst 60 dager (12 uker) før fødselen.

For stønadmottakeren har retten til å ta ut reduserte fødselspenger ingen reell betydning. Den totale utbetaling er den samme, og permisjonstiden utvides ikke, siden § 31 nr. 3 i arbeidsmiljøloven gir rett til ett års permi-

sjon ved fødsel. En periode på 150 stønadsdager med redusert sats innebærer dekning i 30 uker.

Fødselspenger ytes for alle dager unntatt lørdag og søndag.

Det er et hovedkrav at stønadsmottakeren tar seg av barnet. For faren er dette kravet ufravikelig, jf. lovens § 3-21 nr. 4. Moren får imidlertid fødselspenger i 30 dager (seks uker) etter fødselen selv om hun ikke tar seg av barnet. Denne bestemmelsen henger sammen med at arbeidsmiljøloven § 31 nr. 1 andre ledd bestemmer at moren skal ha permisjon de første seks ukene etter fødselen.

Folketrygdloven § 3-21 nr. 3 første til tredje ledd har bestemmelser om forholdet mellom fødselspenger og sykepenger i fødselsperioden. Bestemmelsen lyder:

«Ved arbeidsuførhet på grunn av sykdom faller retten til fødselspenger bort og erstattes av sykepenger. Tidsrom hvor det utbetales sykepenger går til fradrag i stønadsperioden for fødselspenger, jf. likevel annet og tredje ledd. Når tidsrom med sykepenger går til fradrag i stønadsperioden for fødselspenger, skal sykepenger for det tidsrom som svarer til den gjenværende del av fødselspengeperioden, ytes med det samme beløp som fødselspengene.

En kvinne som før fødselen blir arbeidsufør på grunn av sykdom mens hun ennå er i arbeid, har rett til sykepenger etter vanlige regler fram til fødselen. Slike tidsrom går ikke til fradrag i fødselspengeperioden.

Dersom kvinnen etter fødselen er helt avskåret fra å dra omsorg for barnet på grunn av egen sykdom, faller retten til fødselspenger bort og erstattes av sykepenger. Fødselspengene tar igjen til å løpe fra og med den dag arbeidsuførheten opphører. Også dersom barnet er innlagt i helseinstitusjon e.l. kan retten til fødselspenger utsettes.»

Etter gjeldende rett faller altså fødselspengene bort ved arbeidsuførhet på grunn av sykdom, og erstattes av sykepenger. Fødselspengeperioden forkortes imidlertid tilsvarende. Som regel kan fødselspengeperioden ikke utsettes. Sykepenege skal utgjøre samme beløp som fødselspengene. I realiteten innebærer dette at dersom kvinnen etter fødselen blir arbeidsufør, får hun utbetalt den samme ytelse som ellers, men hun bruker delvis opp retten til sykepenger fra trygden i 250 stønadsdager. Hver virkedag da hun regnes som arbeidsufør, likestilles med en stønadsdag med sykepenger fra trygden. Sykepengedager og fødselspengedager brukes opp samtidig.

Hjemmelen til å yte sykepenger til en kvinne som har fødselspermisjon, må være lovens § 3-21 nr. 3 første ledd første punktum. Utvalget kan ikke se at lovens alminnelige bestemmelser om rett til sykepenger hjemler sykepenger til en person som har permisjon

og således ikke er yrkesaktiv og ikke har tapt arbeidsinntekt. Bestemmelsen i lovens § 3-18 om sykepenger til såkalte inaktive er i realiteten en bestemmelse om rett til sykepenger etter inaktive perioder, ikke i inaktive perioder.

Spørsmålet er også ut fra hvilke kriterier man skal vurdere om det foreligger arbeidsuførhet. Ikke alle sykdommer og skader medfører automatisk arbeidsuførhet. Arbeidsufør er man i folketrygdlovens forstand når man ikke er i stand til å skaffe seg arbeidsinntekt fordi man har en sykdom eller skade, eller på grunn av nødvendig behandling eller tilstander som nevnt i lovens § 3-2.

Det har neppe vært meningen at spørsmålet om det foreligger arbeidsuførhet, skal vurderes ut fra kvinnens evne til å ta seg av barnet. Dersom hun ikke klarer dette, har hun nemlig rett til å få utsatt fødselspengeperioden. Det må derfor antas at spørsmålet om arbeidsuførhet skal vurderes ut fra kvinnens evne til å utføre et arbeid i en jobb som hun faktisk ikke skal utføre fordi hun har permisjon.

Tidsrom med sykepenger før fødselen trekkes ikke fra fødselspengeperioden dersom moren var i arbeid da arbeidsuførheten oppstod, se § 3-21 nr. 1 andre ledd.

Etter § 3-21 nr. 3 tredje ledd kan fødselspengeperioden som nevnt utsettes hvis kvinnen på grunn av sykdommen er helt avskåret fra å ta seg av barnet. Kvinnen får da rett til sykepenger samtidig som hun kan utsette stønadsperioden for fødselspenger. Sykepengene skal i disse tilfellene beregnes etter de vanlige bestemmelsene for sykepenger. Særregelen i § 3-21 nr. 3 første ledd skal da ikke anvendes.

Også når barnet er innlagt i helseinstitusjon, kan kvinnen også få utsatt stønadsperioden for fødselspenger. Hun har da ikke rett til noen ytelse til livsopphold fra folketrygden, og må enten klare seg uten inntekt eller gå tilbake til jobben.

I Rikstrygdeverkets rundskriv 03-21/03-21 A er forholdet mellom fødselspenger og sykepenger nærmere omtalt på side 6 (10/87):

«Til § 3-21 nr. 3.
Forholdet mellom sykepenger og fødselspenger

Dersom kvinnen er arbeidsufør på grunn av sykdom, faller retten til fødselspenger bort og erstattes av sykepenger.

Det kan tenkes tilfeller hvor kvinnen fyller vilkårene i § 3-21 nr. 1 men ikke har krav på sykepenger - fordi hun allerede har mottatt sykepenger i 250 dager, jf. § 3-12 nr. 2. Fordi fødselspengene i dette tilfelle ikke kan erstattes av sykepenger, noe som etter lovens ordlyd er en forutsetning for at fødselspengene skal falle bort, skal hun ha fødselspenger i lovbestemt utstrekning.

Mottar kvinnen attføringspenger under me-

disinsk behandling og ikke fyller vilkårene i § 3-21 nr. 1, vil hun i tillegg ha rett til engangstønad etter § 3-21 nr. 6, jf. kommentarene nedenfor til denne bestemmelsen.

I henhold til nr. 3 første ledd, annet punktum går tidsrom hvor det utbetales sykepenger til fradrag i fødselsperioden. Fra dette er det gitt unntak i nr. 1 annet og tredje ledd:

Annet ledd

Dersom arbeidsuførheten oppstår «før fødselen» og mens kvinnen «ennå er i arbeid» har hun rett til sykepenger frem til fødselen. Disse sykepengene går ikke til fradrag i fødselspengeperioden.

Tredje ledd

Det gis her to muligheter for å utsette fødselspengeperioden:

- kvinnen må være «helt avskåret fra å dra omsorg for barnet på grunn av egen sykdom», eller
- «barnet er innlagt i helseinstitusjon e.l.».

Ved det første alternativet mottar moren sykepenger i den perioden fødselspengene utsettes.

Ved det andre alternativet kan moren enten være i arbeid mens barnet er innlagt, eller hun kan være hos barnet i institusjonen (e.l.). Hvis hun er hos barnet kan hun evt. ha krav på sykepenger i henhold til § 3-23 nr. 1.

Etter tredje ledd siste punktum «kan retten til fødselspenger også utsettes». Det er altså ikke en skal-bestemmelse. Dersom moren er i arbeid eller har rett til sykepenger etter § 3-23 vil det være fordelaktig å utsette fødselspengene. Dersom moren oppholder seg ved sykehuset uten å ha rett til sykepenger etter § 3-23 kan hun være best tjent med at fødselspengeperioden ikke utsettes.»

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd ytes det fødselspenger i 120 hele stønadsdager. Forslaget er i samsvar med den gjeldende lovs § 3-21 nr. 2 første ledd.

Utkastets første ledd andre punktum handler om flerbarnsfødsler. Ved flerbarnsfødsler forlenges stønadsperioden med 10 stønadsdager for hvert barn mer enn ett. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-21 nr. 2 første ledd andre punktum.

Utkastets andre ledd handler om rett til utvidet stønadsperiode ved 80 prosent stønadsnivå. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets tredje ledd har moren rett til fødselspenger i opptil 60 dager (12 uker) før fødselen. Det er i samsvar med folketrygdloven § 3-21 nr. 2 første ledd første punktum.

Utkastets fjerde ledd inneholder vilkåret om at moren må ta seg av barnet for å få rett til fødselspenger. Unntak gjelder for rett til fødselspenger i de 30 første stønadsdagene etter fødselen. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-21 nr. 2 første ledd tredje og fjerde punktum.

I dag bruker loven uttrykket «omsorg for barnet». Ordet «omsorg» brukes i svært mange forskjellige betydninger i folketrygdloven i dag. Omsorgsbegrepet er nærmere omtalt i merknadene til utkastets kapittel 8 om overgangstønad til enslig mor eller far. Utvalget har bestemt at ordet «omsorg» i den nye loven bare skal brukes i uttrykkene «daglig omsorg» eller «aleneomsorg», som skal bety det å ha barnet boende hos seg til daglig. Utvalget foreslår derfor i utkastets fjerde ledd å nytte formuleringen «tar seg av barnet» i stedet for «har omsorgen for barnet». Det har ikke vært hensikten å gjøre noen materiell endring.

Utkastets femte ledd omhandler de situasjoner da stønadsperioden for fødselspenger kan utsettes. Hovedregelen er at denne perioden ikke kan utsettes når den har begynt. Når moren på grunn av egen sykdom eller skade er helt ute av stand til å ta seg av barnet, kan stønadsperioden likevel utsettes. Dette følger av henvisningen til utkastets § 4-12, som gjelder sykepenger i stønadsperioden for fødselspenger. Også når barnet er i en helseinstitusjon e.l., gis det utsettelse. Utkastet er så langt i samsvar med gjeldende rett, se lovens § 3-21 nr. 3.

Etter lovens § 3-21 nr. 3 første ledd faller fødselspengene bort og erstattes av sykepenger når medlemmet blir syk i stønadsperioden for fødselspenger. Tidsrom med sykepenger går etter gjeldende rett til fradrag når moren blir arbeidsufør i stønadsperioden for fødselspenger, som derfor blir tilsvarende kortere. Etter denne bestemmelsen bruker en trygdet opp både fødselspengedager og sykepengedager. Unntak fra denne regelen har man i § 3-21 nr. 3 andre ledd, der det er bestemt at tidsrom med sykepenger før fødselen ikke fører til redusert antall dager med fødselspenger hvis kvinnen var i arbeid da hun ble arbeidsufør.

Utvalget har kommet til at det etter fødselen er liten grunn til at moren skal kunne få sykepenger fordi hun er arbeidsufør. Hun bør da ikke vurderes i forhold til det arbeidet som hun likevel har permisjon fra. Sykepengene erstatter i dette tilfellet ikke en inntekt som er tatt bort, men fødselspengene, som er på samme nivå som sykepengene. Den eneste virkning ser ut til å være at antallet fødselspengedager og antallet sykepengedager reduseres samtidig. Utvalget har derfor kommet til at moren ikke bør ha rett til sykepenger i stønadsperioden for fødselspenger etter fødselen, unntatt når hun på grunn av sykdom eller skade er helt ute av stand til å ta seg av barnet. Også den gjeldende lov gjør forskjell på tiden før og etter fødselen. Bestemmelser om sykepenger i fødselspengeperioden er tatt inn i utkastets § 4-12.

Utkastets § 5-4 Stønadsdager for faren

Faren har rett til fødselspenger dersom moren ikke nytter retten til fødselspenger helt ut og faren tar seg av barnet. Moren må gjenoppta arbeidet eller være forhindret fra å ta seg av barnet på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Dersom moren bare delvis gjenopptar arbeidet og mottar graderte fødselspenger, kan det ytes graderte fødselspenger også til faren i samme tidsrom.

Foreldrene kan til sammen ta ut det antall stønadsdager som er nevnt i § 5-3 første og andre ledd. Faren kan ikke ta ut mer enn 90 stønadsdager, eller 120 stønadsdager med 80 prosent av full dagsats.

Dersom moren dør i løpet av de første 24 ukene etter fødselen, har faren rett til fødselspenger uten de begrensninger som er nevnt i tredje ledd andre punktum. Dette gjelder i den utstrekning moren ikke hadde nyttet sin rett til fødselspenger. Farens rett til fødselspenger etter leddet her gjelder selv om moren ikke hadde rett til fødselspenger.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 3-21 nr. 4 og 5 om fødselspenger til barnets far.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-21 nr. 4 lyder:

«Gjenopptar kvinnen arbeidet etter fødselen før hun har tatt ut hele stønadsperioden, skal stønad utbetales til faren for den resterende del av perioden, men ikke for mer enn 90 dager (120 dager med redusert sats), eventuelt med forlengelse som nevnt i nr. 2 annet punktum. Dette gjelder bare dersom faren på grunn av omsorg for barnet ikke er i arbeid i denne perioden, og han fyller vilkårene i nr. 1 første ledd og de alminnelige vilkår for rett til sykepenger etter dette kapitlet. Dersom faren har delvis permisjon for å ha omsorgen for barnet, får han reduserte fødselspenger.

Dersom moren har gjenopptatt arbeidet delvis og har reduserte fødselspenger, ytes det reduserte fødselspenger til faren såfremt han fyller vilkårene i foregående ledd. Fødselspenger til faren skal i slike tilfelle ikke utgjøre større del enn det som svarer til reduksjonen i morens fødselspenger.

Bestemmelsen i første ledd kommer tilsvarende til anvendelse dersom kvinnen er helt avskåret fra å dra omsorg for barnet på grunn av egen sykdom, jfr. nr. 3 tredje ledd.»

Som nevnt i merknadene til § 5-2 er farens rett til fødselspenger subsidiær dvs. avhengig av at moren har rett til fødselspenger og ikke helt ut har benyttet sin rett. Dette fører til at faren alltid vil ha 30 dager kortere stønadsperiode enn moren, fordi hun alltid må ta permisjon i 30 dager (seks uker) umiddelbart etter fødselen, se arbeidsmiljøloven § 31 nr. 1 andre ledd. For sikkerhets skyld er det likevel i fol-

ketrygdloven tatt inn en bestemmelse om at stønadsstiden maksimum er 90 dager for faren. Dette er altså 30 dager mindre enn moren har rett til. Forskjellen er den samme ved valg av redusert sats.

Faren får rett til fødselspenger både når moren gjenopptar arbeidet, og hvis hun på grunn av sykdom helt er avskåret fra å ta seg av barnet. I det sistnevnte tilfellet får moren sykepenger (se § 3-21 nr. 3), mens faren altså får fødselspenger hvis han tar fri fra arbeidet for å ta seg av barnet.

Farens rett til fødselspenger er nærmere omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv 03-21/03-21 A av 28. oktober 1987, side 8 f. (10/87):

«Til § 3-21 nr. 4

Farens rett til fødselspenger.
Nr. 4 første ledd:

.....
For at faren skal kunne få fødselspenger må kvinnen gjenoppta «arbeidet». Dersom hun begynner på noe annet enn «arbeidet» (f.eks. skolegang eller ferie), får faren ikke rett til fødselspenger.

I nr. 4 første ledd heter det: «...før hun har tatt ut hele stønadsperioden, ...» og «... for den resterende del av perioden, ...». Det er således et vilkår at moren har rett til fødselspenger etter nr. 1 for at faren skal kunne få fødselspenger. Det er videre forutsatt at kvinnen tar ut fødselspengene i de første 30 dager etter fødselen slik hun har plikt til etter arbeidsmiljølovens § 31 nr. 1 annet ledd. Faren kan derfor bare ta ut fødselspenger i inntil 90 dager (evt. med forlengelse ved flerbarnsfødsel).

For å få fødselspenger må faren være fraværende fra arbeidet for å dra omsorg for barnet.

Nr. 4 tredje ledd

Tredje ledd gir anvisning på at faren kan få fødselspengene utbetalt til seg dersom kvinnen er helt avskåret fra å ta omsorg for barnet på grunn av egen sykdom. Alle de vilkår som er oppstilt i nr. 4 første ledd må være oppfylt for at faren skal kunne få rett til fødselspengene. Dersom disse vilkårene er oppfylt, får moren sykepenger, faren fødselspengene og fødselspengeperioden utsettes ikke.

Også her må begrensningen om at faren bare kan få fødselspenger i inntil 90 dager (evt. med forlengelse ved flerbarnsfødsel) som utgangspunkt gjelde, jf. kommentarene til første ledd ovenfor. Hvis kvinnen er arbeidsufør allerede på fødselstidspunktet slik at hun er helt avskåret fra å dra omsorg for barnet i de første seks uker etter fødselen, må imidlertid barnets far - etter omstendighetene kunne ta ut hele den resterende del av fødselspengeperioden. Dette korresponderer med de rettigheter faren har dersom moren dør, jf. § 3-21 nr. 5.»

Gjenopptar moren arbeidet delvis, kan det ytes reduserte fødselspenger til begge. Farens fødselspenger skal da maksimalt svare til reduksjonen i morens fødselspenger. Loven er noe uklar. Det er her snakk om en reduksjon i tid.

Fødselspengene til faren beregnes alltid av hans eget sykepengegrunnlag. Ytelsene til en far kan således bli høyere eller lavere enn ytelsene til en mor.

Lovens § 3-21 nr. 5 lyder:

«Dersom en kvinne dør i løpet av de første 24 uker etter fødselen, skal barnets far ytes fødselspenger i inntil 120 dager (150 dager med redusert sats), eventuelt med forlengelse som nevnt i nr. 2 annet punktum. Bestemmelsene i nr. 4 første ledd annet og tredje punktum gjelder tilsvarende.

Dersom kvinnen selv hadde rett til fødselspenger, kan ytelse som er utbetalt til henne og ytelse til barnets far til sammen ikke tilstås for lengre tid enn 120 dager (150 dager med redusert sats), eventuelt med forlengelse som nevnt i nr. 2 annet punktum.»

Etter første ledd får barnets far rett til fødselspenger i 120 dager hvis moren dør i løpet av de første 24 ukene etter fødselen. Stønadsperioden er altså den samme som for moren. Det er imidlertid ingen forutsetning at moren hadde rett til fødselspenger. Det er tilstrekkelig at faren fyller vilkårene etter § 3-21 nr. 1. (Se merknadene til utkastets § 5-2.) Hadde moren rett til fødselspenger som hun delvis har benyttet, reduseres farens rett tilsvarende. Samlet antall stønadsdager for moren og faren må ikke overstige på 120 stønadsdager, eller 150 stønadsdager med redusert sats.

Farens rett til fødselspenger hvis kvinnen dør, er nærmere omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv 03-21/03-21 A, side 9.

«Til § 3-21 nr. 5
Utbetaling av fødselspenger hvis kvinnen dør

Til nr. 5 første ledd:

Farens rett til fødselspenger dersom moren dør i løpet av de første 24 uker etter fødselen, forutsetter ikke at moren fylte vilkårene for rett til fødselspenger. Det er således tilstrekkelig at faren fyller de vilkår som er nevnt i nr. 1, ikke er i arbeid i perioden og har omsorg for barnet, jf. nr. 4 annet og tredje punktum.

Paragraf 3-21 nr. 5 inneholder ingen henvisning til § 3-21 nr. 3. En må likevel anta at både nr. 3 første og tredje ledd får anvendelse ved farens rett til fødselspenger. Dette fremgår av forarbeidene til endringer i § 3-21 (Ot. prp. nr. 12 (1985-86)).

Dersom faren blir arbeidsufør faller således retten til fødselspenger bort og erstattes av sykepenger som går til fradrag i stønadsperioden for fødselspenger.

Dersom faren på grunn av sykdom er helt avskåret fra å dra omsorg for barnet, utsettes fødselspengeperioden i samsvar med nr. 3 tredje ledd. Likeledes kan fødselspengeperioden utsettes dersom barnet er innlagt i helseinstitusjon e.l.»

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd sies det at faren har rett til fødselspenger dersom moren ikke nyt-

ter retten til fødselspenger helt ut og gjenopptar arbeidet, eller er forhindret fra å ta seg av barnet på grunn av sykdom, skade eller lyte. Det er satt som vilkår at faren tar seg av barnet. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-21 nr. 4. Vilråene her kommer i tillegg til de generelle vilråene i utkastets § 5-2.

I den gjeldende lovs § 3-21 nr. 4 andre punktum heter det at faren for det første må fylle vilråene i § 3-21 nr. 1 om forutgående arbeidsinntekt i en viss periode for å få rett til fødselspenger. Dette vilrået har utvalget tatt med som et generelt vilkår for rett til fødselspenger i utkastets § 5-2, som gjelder for både moren og faren.

Dessuten heter det i den gjeldende lovs § 3-21 nr. 4 at faren må fylle de alminnelige vilkår for rett til sykepenger etter kapittel 3. Dette siste vilrået gjelder ikke for moren. De alminnelige vilkår for rett til sykepenger finnes i dag i lovens §§ 3-1 til 3-3, og er omtalt i merknadene til § 5-2.

Utkastets andre ledd gjelder graderte fødselspenger, og svarer til lovens § 3-21 nr. 4 andre ledd.

Etter praksis er det et vilkår for farens rett til fulle fødselspenger at barnets mor har hatt heltidsarbeid. Dersom moren har hatt deltidsarbeid, har faren bare rett til graderte fødselspenger. Dette gjelder også dersom moren går over i heltidsarbeid etter fødselen, men hadde deltidsarbeid før fødselen. Faren har bare rett til halve fødselspenger dersom moren har en halvdagsjobb og går tilbake til denne jobben etter fødselen. Det gjelder selv om faren har hel permisjon fra sitt arbeid. Denne praksis er etter utvalgets mening neppe i samsvar med lovens ordlyd og intensjon. Etter utvalgets mening har faren rett til fødselspenger når moren fyller vilråene i § 5-2 om forutgående yrkesaktivitet. Dersom vilråene for rett til fødselspenger først er oppfylt, sondres det ikke mellom heltid og deltid.

Utvalget legger til grunn at dersom moren før fødselen hadde deltidsstilling og går tilbake til den etter fødselen, så har hun «gjenopptatt arbeidet». Faren får dermed retten til fødselspenger overført til seg. Størrelsen på disse fødselspengene vil da bare avhenge av hans sykepengegrunnlag, og av om han er helt eller delvis borte fra arbeidet for å ta seg av barnet.

Også dersom moren har heltidsarbeid etter fødselen, men bare hadde deltid før fødselen, mener utvalget at faren har rett til graderte fødselspenger. Det er bare i de tilfellene der moren delvis gjenopptar sitt tidligere arbeid, at farens stønad blir tilsvarende gradert.

Utkastets tredje ledd presiserer at moren og faren til sammen bare kan ta ut samme antall stønadsdager som moren alene, og at fødsels-

penger til faren kan ytes i 90 stønadsdager. Dette gjelder også i dag og framgår av § 3-21 nr. 4 første ledd første punktum.

Utkastets tredje ledd andre punktum omhandler rett til et utvidet antall stønadsdager dersom moren eller faren har valgt redusert stønadssats pr. dag. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets fjerde ledd gjelder barnefarens rett til fødselspenger dersom barnemoren dør etter fødselen. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-21 nr. 5.

Utkastets § 5-5 Svangerskapspenger

En kvinne har rett til svangerskapspenger dersom hun etter bestemmelser i lov eller forskrifter må slutte å arbeide fordi hun er gravid, og det ikke er mulig å omplassere henne til annet arbeid.

Fraværet under svangerskapet må medføre tap av arbeidsinntekt. Før fraværet må medlemmet ha hatt en pensjonsgivende inntekt som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet. Hun må ha vært i arbeid i minst to uker (opptjenings tid, se § 4-3) umiddelbart før fraværet.

Svangerskapspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenger fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 3-21 nr. 1 andre ledd og nr. 2 andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-21 nr. 1 andre ledd lyder:

«Rett til fødselspenger har også kvinne som etter særskilt bestemmelse i lov eller forskrift må slutte i arbeid pga. svangerskapet før vilkårene i første ledd om yrkesaktivitet m.v. før fødselen er oppfylt. Det er et vilkår at omplassering til annet høvelig arbeid innen samme bedrift ikke har kunne foretas. Videre må de alminnelige vilkår for rett til sykepenger være oppfylt på det tidspunkt kvinnen slutter i arbeid.»

Etter denne bestemmelsen får kvinner som etter gjeldende lovgivning må slutte i arbeid på grunn av svangerskapet, rett til fødselspenger selv om de ikke har vært yrkesaktive i seks av ti siste måneder før fødselen. Det kreves imidlertid yrkesaktivitet i minst to uker før fratreden. Dette følger av at det stilles krav om at kvinnen ved fratreden fyller de alminnelige vilkårene for rett til sykepenger, jf. omtale i merknadene til § 5-2.

Folketrygdloven § 3-21 nr. 2 andre ledd lyder:

«Kvinne som nevnt i nr. 1 annet ledd ytes fødselspenger fra det tidspunkt hun må slutte i arbeid og fram til fødselen. Fødselspenger utbetalt i dette tidsrommet går ikke til fradrag i fødselspenger etter første ledd.»

Etter § 3-21 nr. 2 andre ledd ytes det fødselspenger fra kvinnen slutter i arbeidet til fødselen. Fødselspenger etter disse bestemmelsene fører ikke til reduksjon av fødselspengeperioden eller av ytelsene etter de vanlige reglene for fødselspenger.

Fra fødselen ytes det fødselspenger etter § 3-21 nr. 1 første ledd. Se merknadene til utkastets §§ 5-2 og 5-3.

Tidsrom med fødselspenger etter § 3-21 nr. 1 andre ledd regnes med når yrkesaktivitet etter § 3-21 nr. 1 første ledd skal vurderes.

Utvalgets forslag

Utvalget mener det er hensiktsmessig at stønad til kvinner som må slutte i sitt arbeid fordi de er gravide, får en annen benevnelse enn fødselspenger. Dager med slik stønad kommer i tillegg til antall stønadsdager med fødselspenger etter de alminnelige bestemmelsene om fødselspenger. Det gjelder dessuten lempligere inngangsvilkår for rett til fødselspenger i slike tilfeller. Utvalget foreslår å kalle denne stønaden for svangerskapspenger.

Utkastets første ledd er en personkretsbestemmelse. Den gjelder kvinner som etter lov eller forskrift må slutte i sitt arbeid på grunn av graviditet. Det er dessuten et vilkår at hun ikke kan omplasseres til annet arbeid. Bestemmelsen svarer til den gjeldende lovs § 3-21 nr. 1 andre ledd.

Utkastets andre ledd har vilkår om at inntekten på årsbasis på være minst 50 prosent av grunnbeløpet, og at kvinnen må ha tapt arbeidsinntekt på grunn av svangerskapet. Videre er vilkåret om to ukers opptjenings tid tatt inn. Forslaget svarer til gjeldende rett, se henvisningen i siste punktum i § 3-21 nr. 1 andre ledd om de alminnelige vilkår for rett til sykepenger. Utvalget mener det er praktisk at disse vilkårene går klart fram av lovteksten. Spesielt gjelder dette vilkåret om to ukers yrkesaktivitet.

Utkastets tredje ledd gjelder beregningen av svangerskapspengene. Utvalget foreslår at det blir vist til bestemmelsene om sykepenger, da det er disse bestemmelsene som gjelder i dag ved beregningen av fødselspenger.

Utkastets § 5-6 Engangsstønad ved fødsel

Til et medlem som føder barn, men ikke har rett til fødselspenger, ytes det en engangsstønad for hvert barn.

Stortinget fastsetter engangsstønadens størrelse.

Dersom moren dør i forbindelse med fødselen, får faren rett til engangsstønaden såfremt den ikke allerede er utbetalt til moren. Det er et vilkår for farens rett til engangsstønad at han ikke mottar fødselspenger etter § 5-4, og at han har den daglige omsorgen for barnet.

Hvis medlemmet mottar sykepenger, blir engangsstønaden redusert med sykepenger som er utbetalt etter fødselen.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-21 nr. 6.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-21 nr. 6 lyder i dag:

«Til trygdet kvinne som ikke fyller vilkårene for rett til fødselspenger etter nr. 1, ytes ved fødselen engangsstønad som fastsettes av Stortinget. Ved flerbarnsfødsler utgjør stønaden det fastsatte beløpet multiplisert med antall barn som er født. Dersom kvinnen mottar sykepenger, ytes engangsstønaden bare i den utstrekning den overstiger sykepenger utbetalt etter fødselen.

Til kvinne som fyller vilkårene i nr. 1, ytes engangsstønad etter første ledd i den utstrekning den overstiger utbetalte fødselspenger etter nr. 1 til nr. 5 og sykepenger etter nr. 3 første og tredje ledd.

Dersom kvinnen dør i forbindelse med fødselen, går retten til fødselspenger etter første og annet ledd over på barnets far dersom han har omsorgen for barnet. Slik stønad ytes likevel bare i den utstrekning den overstiger fødselspenger til faren etter nr. 5.»

Engangsstønad ved fødsel tar i dag særlig sikte på å gi økonomisk hjelp til kvinner som ikke har rettigheter som yrkesaktive. Det vil i praksis først og fremst gjelde hjemmearbeidende kvinner og studenter, men også andre kvinner som har hatt en viss tilknytning til yrkeslivet før fødselen, men som likevel faller utenfor ordningen for yrkesaktive. Engangsstønaden skal ikke dekke tap av arbeidsinntekt, men ytes til alle fødende kvinner. Ved flerbarnsfødsler ytes det engangsstønad for alle barna.

Ordningen kom i stand etter innstilling fra Stortingets sosialkomité ved behandlingen av trygdebudsjettet for 1977. I Budsjett-innstilling S nr. 17 for 1976-77 ble det blant annet uttalt at det må ses som et viktig ledd i likestillingsbestrebelsene at alle fødende kvinner får rett til barselpenger uavhengig av om de er i lønnet arbeid.

I dag kan engangsstønaden komme til utbetaling selv om kvinnen fyller vilkårene for rett til fødselspenger, når fødselspengene utgjør et lavere beløp enn engangsstønaden. Engangsstønaden kan således betraktes som en garantert minsteytelse ved fødsel. Den re-

duseres dessuten med sykepenger som utbetales i fødselspengeperioden etter fødselen.

Hvis moren dør i forbindelse med fødselen, får faren rett til engangsstønaden forutsatt at den ikke allerede er utbetalt til moren. Stønaden utbetales selv om faren ikke har fri fra arbeidet. Det kreves imidlertid at han har omsorgen for barnet, dvs. har barnet boende hos seg. Engangsstønad ytes ikke til faren dersom han mottar fødselspenger etter lovens § 3-21 nr. 5 og denne stønaden overstiger engangsstønaden.

I Rikstrygdeverkets rundskriv 03-21/3-21 a er det uttalt følgende om engangsstønaden:

«Engangsstønad utbetales ved alle fødsler hvor kvinnen ikke fyller vilkårene i § 3-21 nr. 1. Det gjelder uansett om kvinnen mottar andre ytelser fra folketrygden (kapitlene 5, 8 eller 12). Ved flerbarnsfødsel multipliseres den fastsatte engangsstønaden med antall barn som er født.

Engangsstønaden utbetales selv om barnet er dødfødt, dersom forløsningen har funnet sted etter utløpet av de første seks måneder av svangerskapet.

Dersom en kvinne som ikke har opptjent rett til fødselspenger etter § 3-21 nr. 1 blir sykmeldt i forbindelse med fødselen, og hun har rett til sykepenger, skal engangsstønaden samordnes med sykepenger som utbetales etter fødselen, jf. bestemmelsens første ledd siste punktum. Slike tilfelle kan forekomme f.eks. hvis en kvinne begynner i arbeid mindre enn seks måneder før fødselen og det inntreffer komplikasjoner ved fødselen slik at hun blir arbeidsufør på grunn av sykdom.

Kvinnen som fyller vilkårene i § 3-21 nr. 1 har bare rett til engangsstønad dersom de løpende fødselspenger samlet for hele perioden er lavere enn engangsstønaden. For å ha rett til sykepenger - og også fødselspenger - må inntekten pr. år være minst 50 prosent av grunnbeløpet. Det vil derfor bare være ved flerbarnsfødsler at engangsstønaden kan være høyere enn løpende fødselspenger.»

Utvalgets forslag

I den gjeldende folketrygdlov brukes betegnelsen «fødselspenger» også om engangsstønaden. Utvalget foreslår at betegnelsen «fødselspenger» for fremtiden bare skal brukes om de løpende ytelser som erstatter inntekt, og at «engangsstønad» skal benyttes som betegnelse på engangsyttelsen ved fødsel.

Utvalget foreslår at engangsstønaden bare skal ytes til personer som ikke har rett til løpende fødselspenger. Det er derfor foreslått en nedre grense for fødselspengenes størrelse, slik at de aldri skal utgjøre et mindre beløp enn det engangsstønaden utgjør. Forslaget innebærer således ingen faktisk endring, men en lovteknisk forenkling. Personkretsen for løpende fødselspenger vil da bli alle yrkesaktive. Personkretsen for engangsstønaden vil bli alle som ikke har fødselspengerrettigheter.

Dessuten unngår en samordningsbestemmelse som svarer til lovens § 3-21 nr. 6 tredje ledd andre punktum.

Utkastets første ledd er en bestemmelse som fastsetter personkretsen til kvinner som føder, men ikke har rett til fødselspenger etter utkastets §§ 5-2 og 5-3. Det vil si kvinner som ikke er yrkesaktive. Som det går fram av det som er uttalt foran, innebærer bestemmelsen en mindre endring.

Etter utkastets andre ledd får faren rett til engangsstønaden når moren dør ved fødselen, såfremt engangsstønaden ikke er utbetalt til moren og faren har den daglige omsorgen for barnet. Videre må han ikke motta ordinære fødselspenger. Dette vil si at han enten ikke har opparbeidet rett til fødselspenger, eller at han er i arbeid. I så fall mottar han ikke fødselspenger. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd har en bestemmelse om at engangsstønaden faller bort i den utstrekning medlemmet etter fødselen mottar sykepenger. Bestemmelsen skal bare gjelde for fødselspengeperioden etter utkastets § 5-3, som svarer til lovens § 3-21 nr. 6 første ledd siste punktum.

II STØNAD VED ADOPSJON

Utkastets § 5-7 Adopsjonspenger

Ved adopsjon av barn under 15 år ytes det adopsjonspenger. Adopsjon av ektefellens barn gir ikke rett til adopsjonspenger. Det samme gjelder adopsjon av fosterbarn.

For at ektefeller som adopterer sammen skal kunne gis adopsjonspenger, må begge ha vært yrkesaktive i minst seks av de siste ti månedene før permisjonen. Hver av dem må ha hatt en pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Likestilt med yrkesaktivitet er tidsrom da det er gitt en ytelse til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 6.

For å få rett til adopsjonspenger må medlemmet være borte fra arbeidet og dermed tape pensjonsgivende inntekt. Adopsjonspengene ytes til den av ektefellene som er borte fra arbeidet for å ta seg av barnet.

Foreldrene kan dele stønadperioden mellom seg. De kan også dele stønadsdager mellom seg. Ved delvis fravær fra arbeidet ytes det graderte adopsjonspenger.

Adopsjonspenger ytes i til sammen 95 stønadsdager fra det tidspunktet adoptivforeldrene overtar barnet. Er flere barn adoptert samtidig, blir stønadperioden 10 dager lengre for hvert barn mer enn ett.

Når stønadperioden begynner, kan foreldrene velge 80 prosent av full dagsats, og får da adopsjonspenger i 120 stønadsdager. Er flere barn adoptert samtidig, blir stønadperioden 15 dager lengre for hvert barn mer enn ett.

Adopsjonspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenger fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-11, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

Adopsjonspengene skal ikke ytes med et lavere beløp enn engangsstønaden ved adopsjon, se § 5-8.

Når et medlem adopterer alene, ytes det adopsjonspenger hvis han eller hun fyller vilkårene i denne paragrafen.

Dersom den av adoptivforeldrene som mottar adopsjonspengene, får rett til sykepenger etter § 4-12, kan den gjenstående delen av stønadperioden utsettes eller benyttes av den andre. Stønadperioden kan utsettes også når barnet er innlagt i en helseinstitusjon e.l.

Retten til adopsjonspenger må nyttes innen ett år etter at adoptivforeldrene overtok barnet.

Merknader

Utkastet svarer til lovens § 3-21 A nr. 1, 2 og 3, som omhandler omsorgspenger ved adopsjon. Lovens § 3-21 A nr. 1 er endret ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide endringen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-21 A nr. 1 lyder:

«Omsorgspenger ved adopsjon ytes ved adopsjon av barn under 15 år, unntatt ved adopsjon av stebarn.

Omsorgspenger ytes med samme beløp som sykepenger, likevel slik at det kan velges utbetaling med 80 pst. av full sats. Valget må i tilfelle treffes en gang for alle ved stønadperiodens begynnelse. Omsorgspenger betales for alle dager unntatt lørdager og søndager.

Omsorgspenger ytes i inntil 95 dager (120 dager med redusert sats) fra det tidspunkt vedkommende overtar omsorgen for barnet. Dersom flere barn adopteres samtidig, forlenges stønadperioden med inntil 10 dager (15 dager med redusert sats) for hvert barn som adopteres utover ett.»

Bestemmelser om rett til permisjon ved adopsjon finnes i lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø m.v. (arbeidsmiljøloven). Se § 32. Bestemmelsen lyder:

- «1. Ved adopsjon har adoptivforeldrene rett til omsorgspermisjon i tilsammen:
 - a) inntil 46 uker i barnets første leveår,
 - b) inntil 24 uker dersom barnet er under 15 år.

Ved adopsjon av flere barn samtidig for-

- lenges omsorgspermisjon etter første ledd bokstav b med tre uker for hvert barn som adopteres utover ett.
2. Retten etter nr. 1 gjelder fra det tidspunkt adoptivforeldrene overtar omsorgen for barnet, selv om det er før adopsjonsbevilling blir gitt.
 3. Reglene i § 31 nr. 5 gjelder tilsvarende.
 4. Den som tar imot fosterbarn har rett til omsorgspermisjon etter reglene i 1 b) fra det tidspunkt omsorg for barn overtas.
 5. Denne paragraf gjelder ikke ved stebarnadopsjon.»

Omsorgspenger ved adopsjon ytes fra trygden. De ytes ved adopsjon av barn under 15 år. Ifølge den någjeldende lov gjelder ikke bestemmelsene ved adopsjon av «stebarn». Dette samsvarer med arbeidsmiljøloven § 32 nr. 5. Arbeidsmiljøloven har bestemmelser om rett til omsorgspermisjon ved overtakelse av fosterbarn. Men folketrygdloven har ingen tilsvarende bestemmelse om omsorgspenger ved overtakelse av fosterbarn.

I Ot.prp. nr. 3 for 1975-76 uttaler Kommunal- og arbeidsdepartementet at det med adopsjon av stebarn forstås at en ektefelle adopterer den andre ektefellens barn. Se lov 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon § 5. Utvalget antar at en må legge samme forståelse av begrepet til grunn i folketrygdloven.

Bestemmelsene om omsorgspenger tar bare sikte på situasjoner der det kommer et nytt barn inn i huset. Adopsjon av barn som allerede bor sammen med vedkommende, omfattes ikke av bestemmelsene. I Ot.prp. nr. 9 for 1981-82 sier Sosialdepartementet at omsorgspenger skal begrensnes til «fremmedadopsjoner», herunder fosterbarn forutsatt at barnet er overtatt med sikte på adopsjon. Fosterbarn vil vanligvis falle utenfor, siden de som regel vil ha vært i hjemmet i mer enn et år før adopsjonen.

Hovedregelen er at omsorgspenger ytes i 95 dager fra omsorgen overtas. Velges det 80 prosent av full dagsats, forlenges perioden til 120 dager. Denne bestemmelsen har liten betydning, da den ikke fører til større utbetaling og medlemmet etter arbeidsmiljøloven allerede har rett til lengre permisjon.

Folketrygdloven § 3-21 A nr. 2 har bestemmelser om personkretsen for rett til adopsjonspenger. Paragrafen lyder slik:

«Rett til omsorgspenger etter nr. 1 har trygdet som har vært ansatt i offentlig eller privat tjeneste, har utøvd selvstendig næringsvirksomhet eller har hatt inntekt utenfor tjenesteforhold som nevnt i § 6-4 første ledd bokstav a og b i minst 6 av de siste 10 måneder før adopsjonen og herunder vært sikret sykepenger. Likt med arbeid som nevnt anses tidsrom med sykepenger, fødselspenger etter § 3-21 nr. 1 til 5, omsorgspenger etter paragrafen her eller dagpenger etter § 4-1 bokstav a.

Adoptivforeldre har rett til omsorgspenger bare dersom begge fyller vilkårene i første ledd.»

For å få rett til omsorgspenger ved adopsjon må altså vedkommende ha vært yrkesaktiv og ha hatt en pensjonsgivende inntekt i minst seks av de siste ti månedene før adopsjonen. Vedkommende må dessuten ha vært «sikret sykepenger» i denne perioden. For å få rett til sykepenger fra trygden må medlemmet ha en pensjonsgivende årsinntekt som svarer til minst 50 prosent av grunnbeløpet. Vi viser til merknadene til utkastets kapittel 4 når det gjelder hvem som er sykepengedekket. De som har brukt opp 250 sykepengedager, men har rett til sykepenger i arbeidsgiverperioden, anses også som sykepengedekket.

Både arbeidsmiljøloven, adopsjonsloven og folketrygdloven bruker i dag begrepet adoptivforeldre. Ofte er adopsjonen formelt sett ikke i orden når barnet kommer til hjemmet. Foreldrene er formelt sett ikke adoptivforeldre før adopsjonen er i orden. Utvalget antar at dette er den vanligste situasjonen når det gjelder fremmedadopsjoner. Når en person adopterer en annen person, får vedkommende foreldreansvaret. Adopsjonsloven er ikke til hinder for at en ugift person adopterer alene, se lovens § 5. Det kan for eksempel være praktisk at en enslig slektning adopterer barnet hvis foreldrene omkommer i en ulykke.

Den gjeldende lov taler om at den trygdede må være borte på grunn av nødvendig «omsorg» for barnet. Begrepet omsorg brukes i lovens § 3-21 A i to forskjellige sammenhenger. I § 3-21 A nr. 1 tredje ledd brukes begrepet om den situasjon at den trygdede faktisk overtar barnet. I nr. 3 første ledd brukes begrepet om den situasjon at vedkommende er hjemme, tar seg av barnet og stiller for det.

En adopsjonsbevilling blir som tidligere nevnt sjelden gitt samtidig med at barnet kommer til sine adoptivforeldre. Ved adopsjon her i landet får som regel de framtidige adoptivforeldrene barnet en tid før adopsjonen er i orden. Formelt sett er da barnet fosterbarn den første tiden. Utvalget er kjent med at praksis varierer noe når det gjelder fosterhjemsgodtgjørelse før adopsjon av norske barn.

Adopsjon av barn fra andre land er i de senere årene blitt stadig vanligere. Det gjelder spesielt adopsjon av barn fra den såkalte tredje verden. I noen land skjer adopsjonene i det landet der barnet er født. Andre land har ingen slik ordning, og adopsjonen kan først skje etter at barnet er kommet hit til landet. Hvis barnet blir adoptert i utlandet, er adopsjonen på forhånd godkjent av norske myndigheter. I disse tilfellene er den formelle

adopsjonen i orden før foreldrene får barnet. Retten til adopsjonspenger inntreer først når barnet kommer til sine adoptivforeldre. Der- som det ikke er skjedd noen adopsjon i utlan- det, vil barnet ha status som fosterbarn inntil adopsjonen er brakt formelt i orden her i lan- det. Ved utenlandsadopsjoner ytes det ikke fosterhjems-godtgjørelse i ventetiden for adop- sjon.

Folketrygdloven § 3-21 A nr. 3 lyder:

«Omsorgspenger etter nr. 1 ytes bare der- som vedkommende er bort fra arbeidet på grunn av nødvendig omsorg for adoptivbarnet og fyller de alminnelige vilkår for rett til syke- penger etter dette kapittel når omsorgspermi- sjonen tar til. Ved delvis fravær fra arbeidet ytes reduserte omsorgspenger.

Adoptivforeldre kan dele stønadperioden mellom seg etter ønske. I tidsrom begge er delvis borte fra arbeidet pga. omsorgen for barnet kan begge ytes omsorgspenger, likevel slik at hver ikke kan oppebære en større del av full ytelse enn svarende til reduksjonen i den andres omsorgspenger.»

Ved innføringen av omsorgspenger ved adopsjon ble det tatt utgangspunkt i ordnin- gen med fødselspenger. Permisjonsretten ved fødsel tar sikte på dels å sikre foreldrene mu- lighet til å være sammen med barnet i den første tiden, dels å dekke inntektstapet som oppstår fordi kvinnen må være borte fra arbei- det etter fødselen av helsemessige grunner. Permisjon med omsorgspenger ved adopsjon vil i sin helhet være permisjon som skal gi foreldrene mulighet til å være sammen med barnet. Denne permisjonen svarer til den del av fødselspermisjonen som ikke er begrunnet i kvinnens helse.

Adoptivforeldre kan dele stønadsretten mel- lom seg, enten ved at de er borte fra arbeidet et visst antall dager hver, eller ved at de begge er delvis borte fra arbeidet.

Omsorgspenger ved adopsjon svarer til sy- kepenger. Se lovens § 3-21 A nr. 1 andre ledd.

Folketrygdloven § 3-21 A nr. 4 lyder:

«Ved arbeidsuførhet på grunn av sykdom faller retten til omsorgspenger bort og erstat- tes av sykepenger. Tidsrom hvor det utbetales sykepenger går til fradrag i stønadperioden for omsorgspenger, jfr. likevel annet ledd. Når tidsrom med sykepenger går til fradrag i stø- nadsperioden for omsorgspenger, skal syke- penger for det tidsrom som svarer til den gjen- værende del av perioden med omsorgspenger ytes med samme beløp som omsorgspengene.

Dersom den trygdede er helt avskåret fra å dra omsorg for barnet på grunn av egen syk- dom, utsettes retten til omsorgspenger. Om- sorgspengene tar til å løpe fra og med den dag arbeidsuførheten opphører. Også dersom bar- net er innlagt i helseinstitusjon e.l. kan retten til omsorgspenger utsettes.

I tilfeller som nevnt i annet ledd første

punktum kan den del av omsorgspengene som gjenstår når arbeidsuførheten inntreer, nyttes av den andre av adoptivforeldrene

Omsorgspengene må tas ut innen ett år etter at omsorgen for barnet ble overtatt.»

Denne bestemmelsen svarer stort sett til § 3-21 nr. 3, som er omtalt i merknadene til utkastet til § 5-3.

Utvalgets forslag

Denne paragrafen kan deles i to eller tre etter mønster av paragrafene om fødselspen- ger, se utkastets §§ 5-2 til 5-4.

Loven bruker betegnelsen «omsorgspenger ved adopsjon». Den omfatter både den løp- ende ytelsen som skal erstatte inntekt, og den engangsstønaden som ytes uansett inntekt. Utvalget har i utkastet foreslått å bruke beteg- nelsen «omsorgspenger» om den ytelsen som gis i forbindelse med små barns sykdom. Ut- valget anser det uheldig å bruke samme be- tegnelse om ytelser som skal dekke ulike si- tuasjoner, og foreslår å erstatte «omsorgspen- ger ved adopsjon» med «adopsjonspenger» og «engangsstønad ved adopsjon». Vi foreslår at betegnelsen «adopsjonspenger» blir brukt om den løpende ytelsen som skal erstatte inn- tektstap ved adopsjon, og at «engangsstønad ved adopsjon» blir brukt om det beløp som ytes uansett inntekt. Se utkastets § 5-8. Beteg- nelsene er parallelle til «fødselspenger» og «engangsstønad ved fødsel», som er foreslått i utkastets §§ 5-2 til 5-4 og 5-6.

Utvalget mener det er uheldig at ordet «om- sorg» brukes i to forskjellige betydninger. Vi foreslår derfor at bruken av ordet begrenses til de situasjoner som går på hvem barnet bor hos, dvs. hvem som har den daglige omsor- gen. Når det gjelder den mer konkrete situa- sjon som stell og pass av barnet, foreslår vi andre uttrykk. I bestemmelsen foreslår utval- get å erstatte «omsorg for barnet» med å «ta seg av barnet».

I utkastets første ledd beskrives stønadssi- tuasjonen, som er at adopsjonspenger ytes ved adopsjon av barn under 15 år. Det er gjort unntak for ektefellens barn og for fosterbarn. Dette er en materiell endring, da den gjeld- ende lov ikke gjør unntak for fosterbarn. For øvrig svarer første ledd til den gjeldende lovs § 3-21 A første ledd.

Utkastets andre ledd svarer til utkastets § 5-2 første ledd, som gjelder fødselspenger. For å få rett til adopsjonspenger må begge ektefellene ha vært yrkesaktive i seks av de ti siste månedene før en av dem tar permisjon for å ta seg av barnet. Bestemmelsen er i sam- svar med gjeldende rett.

Utkastets andre ledd andre punktum har en bestemmelse om at inntekten for hver av ekte-

fellene må svare til minst halvparten av grunnbeløpet på årsbasis. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett.

I utkastets tredje ledd er det tatt inn en bestemmelse om at ytelser til livsopphold etter kapittel 4 (sykepenger), kapittel 5 (fødselspenger m.m.) og kapittel 6 (dagpenger ved arbeidsløshet) er likestilt med arbeidsinntekt.

I utkastets fjerde ledd er det et vilkår om at medlemmet må tape pensjonsgivende inntekt og være borte fra arbeidet for å ta seg av barnet. Kravet om tap av inntekt går ikke fram av den gjeldende lovtekst, men er i samsvar med gjeldende rett.

Når barnet er kommet til hjemmet med henblikk på adopsjon, bør retten til adopsjonspenger inntre selv om adopsjonen formelt sett ikke er i orden. Da adopsjonssøknaden kan ta lang tid, ville retten til adopsjonspenger ellers bli illusorisk. Utvalget forutsetter at det ikke ytes adopsjonspenger og fosterhjemsgodtgjørelse samtidig.

Selv om barnet formelt sett også er fosterbarn i disse tilfellene, er det i realiteten adoptivbarn. Grunnen til at adopsjonen ikke er i orden før barnet kommer hit til landet, er bestemmelser i det landet barnet kommer fra. Som ved innenlandsadopsjoner mener utvalget at retten til adopsjonspenger skal inntre fra det tidspunktet barnet kommer til sine framtidige adoptivforeldre.

Utkastets femte ledd har bestemmelser om at foreldrene kan dele stønadperioden mellom seg. De kan også dele stønadsdager, og det ytes graderte adopsjonspenger ved delvis fravær fra arbeidet. Bestemmelsene svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-21 A nr. 3.

Utkastets sjette og sjuende ledd har bestemmelser om stønadperiodens lengde. Bestemmelsene svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-21 A nr. 1.

Utkastets åttende ledd har bestemmelser om at adopsjonspenger beregnes etter samme regler som sykepenger fra trygden. Utvalget har på samme måte som i § 5-2 begrenset seg til å vise til bestemmelsene som gjelder for sykepenger. Vi viser her også til bestemmelsen om ferietillegg.

Utkastets niende ledd svarer til utkastets § 5-2 sjette ledd. Bestemmelsen tar sikte på de tilfellene der et medlem fyller vilkårene for rett til adopsjonspenger, men der adopsjonspengene utgjør et lavere beløp enn engangsstønad ved adopsjon. Bestemmelsen her garanterer at adopsjonspengene minst svarer til engangsstønad, som ytes til medlemmer som ikke fyller vilkårene for rett til adopsjonspenger. Vi viser til utkastets § 5-8 og til merknadene til § 5-2.

I utkastets tiende ledd ønsker utvalget å pre-

sisere at bestemmelsen også gjelder for enslige personer som adopterer. Denne bestemmelsen har liten betydning, siden det vanligste er at ektefeller adopterer sammen.

Utkastets ellefte ledd har regler om utsettelse av stønadperioden ved sykdom og når barnet er i institusjon. Videre er det foreslått at den andre av ektefellene kan overta resten av stønadperioden når den som mottar adopsjonspenger blir syk. Se merknadene til utkastets § 4-12.

Av utkastets tolvte ledd går det fram at adopsjonspengene må tas ut innen ett år etter at barnet ble overtatt. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets § 5-8 Engangsstønad ved adopsjon

Til medlemmer som adopterer barn under 15 år, men ikke har rett til adopsjonspenger, ytes det engangsstønad for hvert barn. Adopsjon av ektefellens barn gir ikke rett til engangsstønad. Det samme gjelder adopsjon av fosterbarn.

Stortinget fastsetter engangsstønadens størrelse.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i § 3-21 nr. 6 om engangsstønad ved fødsel, som også gjelder ved adopsjon, se § 3-21 A nr. 5.

Gjeldende rett

Engangsstønad i forbindelse med adopsjon ytes etter tilsvarende bestemmelser og med samme beløp som engangsstønad ved fødsel. Engangsstønaden kommer til utbetaling dersom vilkårene for rett til løpende omsorgspenger ved adopsjon etter folketrygdloven § 3-21 A nr. 2 ikke er oppfylt. Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 5-6 om engangsstønad ved fødsel og til merknadene til § 5-7 om adopsjonspenger.

Utvalgets forslag

Engangsstønaden ved adopsjon ytes fra trygden ved adopsjon av barn under 15 år. Det ytes ikke engangsstønad ved adopsjon av ektefellens barn eller av fosterbarn. Med unntak av bestemmelsen som gjelder fosterbarn, svarer forslaget til gjeldende rett.

III OMSORGSPENGER VED BARNES SYKDOM

Utkastets § 5-9 Generelle bestemmelser

Til en arbeidstaker som har den daglige omsorgen for barn, ytes det omsorgspenger dersom han eller hun er borte fra arbeidet på grunn av nødvendig tilsyn med og stell av et

barn som er sykt. Retten til omsorgspenger gjelder til og med det kalenderåret barnet fyller 10 år.

For å få rett til omsorgspenger må medlemmet ha vært i arbeid i minst to uker (opptjeningsstid). Fravær uten gyldig grunn regnes ikke med i opptjeningsstiden.

Arbeidstakeren får rett til omsorgspenger fra den dagen han eller hun gir melding til arbeidsgiveren om barnets sykdom.

Bestemmelsen i § 4-7 om opphold i Norge gjelder tilsvarende.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 3-22 nr. 1 og delvis § 3-6 nr. 4.

Gjeldende rett

Bestemmelser om sykepenger ved små barns sykdom finnes i dag i lovens § 3-22 med tilhørende forskrifter og i de alminnelige bestemmelser om rett til sykepenger etter folketrygdloven kapittel 3.

For å få rett til sykepenger ved små barns sykdom må den trygdede selv være sykepengedekket. Det vil si at vedkommende må ha en pensjonsgivende inntekt og må ha vært i arbeid i minst to uker, se lovens § 3-3 nr. 1 og § 3-4 tredje ledd. Kravet om minsteinntekt gjelder imidlertid ikke, da fraværet som regel alltid vil skje i arbeidsgiverperioden. Se den gjeldende lovs § 3-6 nr. 2.

Folketrygdloven § 3-22 nr. 1 har bestemmelser om personkretsen for rett til sykepenger ved små barns sykdom. Bestemmelsen lyder:

«Arbeidstaker som har omsorg for barn under 10 år, og som er borte fra arbeidet på grunn av nødvendig tilsyn med barnet når det er sykt, har rett til sykepenger under fraværet. Retten gjelder til og med det året barnet fyller 10 år. Vilkårene i § 3-3 nr. 1 gjelder tilsvarende.»

Retten til omsorgspenger er begrenset til arbeidstakere som har omsorgen for barn. Med omsorg for barn menes her det å ha barnet boende hos seg til daglig som et ledd i foreldreansvaret. Det vil si den daglige omsorgen. Det må således være et varig forhold. At barnet blir sykt når det befinner seg hos arbeidstakeren, er ikke tilstrekkelig for at arbeidstakeren skal få rett til omsorgspenger. Bestemmelsen gjelder altså for foreldre og adoptivforeldre som har den daglige omsorgen for barn.

Etter den forståelsen av omsorgsbegrepet som her er lagt til grunn, vil ikke fosterforeldre ha rett til ytelse etter denne bestemmelsen.

Selv om fosterforeldre formelt sett ikke har

noen del av foreldreansvaret, vil de ha like stort behov for omsorgspermisjon som foreldre og adoptivforeldre, siden det er i fosterhjemmet barnet bor til daglig. Utvalget vil her bare peke på forholdet, men vil ikke gå inn for noen endring av loven på dette punktet. Dette ville bety en materiell endring som neppe kan sies å være en forenkling.

Hensikten med bestemmelsen om omsorgspenger er først og fremst å imøtekomme yrkesaktive foreldres behov for et kortvarig fravær fra arbeidet inntil det kan ordnes med annet tilfredsstillende tilsyn med det syke barnet. Ifølge Rikstrykdeverkets rundskriv kan bestemmelsen også anvendes når en hjemmearbeidende ektefelle er avskåret fra å ta seg av det syke barnet på grunn av egen sykdom eller stell av andre barn.

Sosialdepartementet har den 2. april 1979 gitt retningslinjer i forbindelse med små barns opphold i sykehus. Disse retningslinjene er nærmere omtalt i Sosial Trygd for 1979, side 155. Etter retningslinjene bør pårørende ha adgang til å oppholde seg på sykehuset i minst fem dager etter innleggelsen hvis barnet er under seks år. Selv om barnet er over seks år, kan det av medisinske eller behandlingsmessige grunner være nødvendig at en av foreldrene eller begge oppholder seg på sykehuset. Sykehuset vil i så fall vanligvis dekke foreldrenes oppholdsutgifter.

I slike tilfeller anses foreldrenes tilstedeværelse som nødvendig tilsyn i relasjon til folketrygdloven § 3-22. Arbeidsgiveren har da plikt til å utbetale sykepenger for inntil ti dager. Dette gjelder også når den ene av foreldrene er hjemmearbeidende, og ikke kan oppholde seg på sykehuset på grunn av tilsyn med andre barn.

Utvalgets forslag

Utvalget finner det uheldig å bruke betegnelsen «sykepenger» om denne ytelsen. Vi foreslår at den skilles ut fra sykepengekapitlet, og at den kalles «omsorgspenger». Det er barnets behov for stell og omsorg som er årsak til fraværet fra arbeidet.

Ifølge gjeldende rett regnes ikke sykepenger etter lovens § 3-22 med når antallet sykepengedager etter § 3-21 A beregnes. Årsaken er at det er arbeidsgiveren som er forpliktet til å utbetale ytelsen, selv om trygden i spesielle tilfeller refunderer arbeidsgiverens utlegg.

Etter utkastets første ledd ytes det omsorgspenger til en arbeidstaker som må være borte fra arbeidet for å ta seg av et sykt barn. Forutsetningen er at vedkommende har den daglige omsorgen for barnet, dvs. at barnet bor sammen med vedkommende, se utkastets kapittel

8. Retten gjelder til og med det kalenderåret barnet fyller ti år. Forslaget svarer til lovens § 3-22 nr. 1.

Utkastets andre ledd har bestemmelser om minste opptjeningstid for rett til omsorgspenger. Vedkommende må ha vært i arbeid minst 14 dager. Forslaget svarer til lovens § 3-3 nr. 1 første ledd.

Etter utkastets tredje ledd er det nødvendig og tilstrekkelig at arbeidstakeren gir melding til arbeidsgiveren om barnets sykdom for å få rett til omsorgspenger. Omsorgspengene ytes fra den dagen meldingen blir gitt. I utgangspunktet er således erklæring fra lege nødvendig. Utkastets § 5-11 tredje ledd og § 5-12 andre ledd har nærmere bestemmelser om dette. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

I utkastets fjerde ledd er det vist til utkastets § 4-7 om opphold i Norge.

Utkastets § 5-10 Antall dager med omsorgspenger

Omsorgspenger ytes til den enkelte arbeidstaker i opptil 10 stønadsdager for hvert kalenderår. Dersom barnet er kronisk sykt eller funksjonshemmet, ytes det omsorgspenger i opptil 20 stønadsdager. Når arbeidstakeren har aleneomsorg for barnet, økes antallet stønadsdager til henholdsvis 20 og 40.

Arbeidstakeren regnes for å ha aleneomsorg for et barn også hvis den andre av barnets foreldre i lang tid ikke kan ha tilsyn med barnet fordi han eller hun er funksjonshemmet, innlagt i helseinstitusjon e.l.

Departementet gir forskrifter om hvilke sykdommer og funksjonshemninger som skal gi utvidet rett til omsorgspenger etter første ledd. For at arbeidstakeren skal få slik utvidet rett til omsorgspenger, må trygdekontoret ha godtatt at barnet er kronisk sykt eller funksjonshemmet.

Merknader

Utkastet svarer til lovens § 3-22 nr. 2, som gjelder hvor mange stønadsdager det kan ytes sykepenger ved små barns sykdom.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-22 nr. 2 har bestemmelser om antallet stønadsdager. Lovens § 3-22 nr. 2 første og andre ledd lyder slik:

«Den enkelte arbeidstaker ytes sykepenger etter nr. 1 i inntil 10 dager pr. kalenderår, men i inntil 20 dager dersom vedkommende har omsorgen for kronisk syke eller funksjonshemmede barn.

Arbeidstaker som er alene om omsorgen for barn, har rett til ytelse i inntil 20 dager pr. kalenderår, men i inntil 40 dager dersom bar-

net er kronisk sykt eller funksjonshemmet. Det samme gjelder dersom det er to om omsorgen, men en av dem langvarig er avskåret fra tilsynet med barnet på grunn av egen funksjonshemming, innleggelse i helseinstitusjon som langtidspasient eller tilsvarende forhold.»

Etter hovedregelen er retten til sykepenger begrenset til 10 stønadsdager hvert år. Dersom begge foreldrene er yrkesaktive har de rett til sykepenger i 10 stønadsdager hver. Foreldre som er alene om den daglige omsorgen for barn, har rett til 20 stønadsdager hvert år. Hvem som etter praksis anses som såkalt enslig forsørger, er omtalt i merknadene til utkastets kapittel 8 om overgangsstønad til enslig mor eller far.

Den som er alene om omsorgen for barn, har rett til 20 stønadsdager pr. kalenderår. Ved avgjørelsen av om en person er «alene om omsorgen», skal en ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv legge samme forståelse til grunn som ved begrepet enslig forsørger i relasjon til andre stønadsformer etter folketrygdloven. Det vil si etterlatt, ugift, skilt eller separert mor eller far.

Ved separasjon og skilsmisse har foreldrene fortsatt felles foreldreansvar etter bruddet dersom ikke noe annet er bestemt. Selv om foreldrene har felles foreldreansvar, må det avgjøres hvem barnet skal bo hos til daglig. Den andre av foreldrene vil da få vanlig samværsrett med barnet. Den som barnet bor hos til daglig, vil bli ansett for å ha aleneomsorg for barnet, og får dermed rett til 20 stønadsdager pr. år når barnet er sykt. Dersom foreldrene avtaler at barnet skal bo like mye hos hver av foreldrene, har de ikke bare felles foreldreansvar, men også felles omsorg. Ingen av foreldrene er da alene om omsorgen for barnet, og de får rett til opptil 10 stønadsdager hver.

Ved inngåelse av (nytt) ekteskap blir ugift, skilt eller etterlatt forsørger ikke lenger ansett som enslig forsørger i relasjon til kapitlene 10 og 12 i loven. Etter Rikstrygdeverkets praksis skal en legge samme forståelse i uttrykkene «alene om omsorgen» som «enslig forsørger». Det vil si at ved gjengifte blir ikke mor eller far lenger ansett for å ha aleneomsorg. Resultatet blir at vedkommende bare får rett til 10 stønadsdager pr. år. Dermed får også den nye ektefellen rett til 10 stønadsdager.

Bestemmelsene om henholdsvis 10 eller 20 stønadsdager gjelder selv om arbeidstakeren arbeider deltid eller bare deler av året.

I enkelte tilfeller kan den ene av foreldrene få rett til 20 stønadsdager selv om vedkommende ikke kan sies å være alene om omsorgen. Det gjelder hvis den andre av foreldrene

langvarig er avskåret fra tilsynet med barnet på grunn av egen funksjonshemning, innleggelse i helseinstitusjon eller tilsvarende forhold. I slike situasjoner foreligger det ikke noe brudd i forholdet mellom foreldrene. De har fortsatt felles omsorg for barnet. Det skal bare være i helt spesielle tilfeller at den ene av foreldrene får rett til 20 stønadsdager. Med «tilsvarende forhold» tenkes det for eksempel på når den andre av foreldrene avtjener verneplikt eller er innsatt i fengsel.

Likestilt med enslig forsørger etter denne paragrafen er også visse andre som faktisk er alene om den daglige omsorgen for et barn.

For dem som har omsorgen for et kronisk sykt eller funksjonshemmet barn, doubles antallet stønadsdager. Hvilke barn som skal anses som kronisk syke eller funksjonshemmede, er fastsatt i lovens § 3-22 nr. 2 tredje ledd første punktum. Denne bestemmelsen lyder:

«Som kronisk syke eller funksjonshemmede i forhold til bestemmelsene i første og annet ledd regnes barn med sykdom eller funksjonshemming som medfører en markert økning av risikoen for at foreldrene får fravær fra arbeidet for å ta seg av barnet når det er sykt.»

Det er satt som vilkår for rett til et forhøyet antall stønadsdager på grunn av kronisk syke eller funksjonshemmede barn at trygdekontoret har gitt en såkalt forhåndsgodkjenning. Se lovens § 3-22 tredje ledd andre punktum.

Det antall stønadsdager den enkelte har rett til, gjelder uten hensyn til hvor mange barn vedkommende har omsorgen for. For rett til stønad er det tilstrekkelig at ett barn er sykt.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd har bestemmelser om hvor mange stønadsdager med omsorgspenget en arbeidstaker har rett til i løpet av et kalenderår. Forslaget er i samsvar med tilsvarende bestemmelser i lovens § 3-22 nr. 1 og 2.

Etter utkastets andre ledd anses en arbeidstaker for å ha aleneomsorg for et barn også når den andre av foreldrene i lang tid ikke kan ta seg av det fordi han eller hun er funksjonshemmet, innlagt i helseinstitusjon e.l. Forslaget svarer til lovens § 3-22 nr. 2 andre ledd siste punktum.

I utkastets tredje ledd er det tatt inn en bestemmelse som gir departementet fullmakt til å fastsette forskrifter om hvilke sykdommer eller funksjonshemminger som skal gi utvidet rett til omsorgspenget. Utvalget har kommet til at det er liten grunn til å ha omfattende og detaljerte regler om dette i loven. Utkastet har derfor ingen bestemmelse som helt svarer til lovens § 3-22 nr. 2 siste ledd. En lignende full-

maktsbestemmelse finnes i dag i lovens § 3-22 nr. 5.

I utkastets tredje ledd siste punktum er det slått fast at utvidet rett til omsorgspenget er avhengig av trygdekontorets forhåndsgodkjenning. Forslaget svarer til gjeldende rett, se § 3-22 nr. 2 andre ledd.

Sosialdepartementet har den 14. juni 1978 fastsatt forskrifter i medhold av lovens § 3-22. Etter § 2 skal arbeidsgiveren, når arbeidstakeren slutter, gi en bekreftelse på hvor mange stønadsdager som er brukt i løpet av året. Denne bekreftelsen skal arbeidstakeren legge fram for sin nye arbeidsgiver, eller for trygdekontoret dersom stønaden skal utbetales av trygdekontoret. Utvalget mener at dette bør være et forhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker som ikke trenger å reguleres i loven. Dersom dette skulle by på problemer i praksis, kan det gis forskrifter i medhold av utkastets § 20-12, jf. § 20-5.

Utkastets § 5-11 Omsorgspenget fra arbeidsgiveren

Arbeidsgiveren yter omsorgspenget dersom arbeidsforholdet har vart i minst to uker (opp-tjeningstid).

Omsorgspenget utgjør 100 prosent av sykepengegrunnlaget (se §§ 4-8 og 4-24). Det ytes omsorgspenget for de dagene arbeidstakeren skulle ha mottatt lønn.

Arbeidstakeren kan gi skriftlig eller muntlig egenmelding for de tre første fraværsdagene. Fra den fjerde fraværsdagen kan arbeidsgiveren kreve at barnets sykdom blir dokumentert med legeerklæring. Bestemmelsen i § 5-4 andre ledd gjelder tilsvarende.

Dersom en arbeidstaker har mottatt omsorgspenget i mer enn 10 stønadsdager i et kalenderår, kan arbeidsgiveren kreve å få refusjon fra trygden for det antall stønadsdager som overstiger 10.

Merknader

Bestemmelser om arbeidsgiverens plikt til å yte sykepenget ved små barns sykdom står i dag i folketrygdloven § 3-22 nr. 3. Bestemmelser om omsorgspenget fra trygden er tatt inn i utkastets § 5-12.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-22 nr. 3 lyder i dag slik:

«Arbeidsgiveren ytes stønad etter denne paragraf i samsvar med bestemmelsene i §§ 3-5 nr. 1 første ledd og 3-6. Bestemmelsen i § 3-6 nr. 3 første ledd annet punktum skal likevel ikke gjelde. Dersom arbeidsgiveren etter de nevnte bestemmelsene ikke er stønadspliktig, ytes sykepenget av trygden. Sykepenget til den enkelte arbeidstaker ut over

10 dager pr. kalenderår, jfr. nr. 2 kan arbeidsgiveren kreve refundert av trygden. Det samme gjelder sykepenger utbetalt til arbeidstaker som omfattes av § 3-7.»

Det er vanligvis arbeidsgiveren som skal yte stønad ved små barns sykdom. Bare dersom arbeidstakeren fyller vilkårene for rett til sykepenger, men ikke har vært i arbeid hos den nåværende arbeidsgiveren, ytes sykepengene fra trygden. Utkastet har bestemmelser om dette i § 5-12.

Dersom arbeidstakeren får sykepenger på grunn av barns sykdom i mer enn 10 dager i et kalenderår, kan arbeidsgiveren kreve å få dette refundert fra trygden. Forutsetningen er selvsagt at arbeidstakeren har rett til sykepenger i mer enn 10 dager.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd presiserer at arbeidsgiveren har plikt til å yte omsorgspenger når arbeidstakeren har vært i arbeidsforholdet i minst to uker. Dette er det samme vilkåret som for rett til sykepenger fra arbeidsgiveren i arbeidsgiverperioden. Se lovens § 3-6 første ledd. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets andre ledd angir omsorgspengenes størrelse. Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig å vise til bestemmelsen om sykepengegrunnlaget i utkastets kapittel 4 i stedet for å gjenta alle bestemmelsene her. Andre ledd opplyser dessuten om at omsorgspenger utbetales for de dager lønn skulle vært utbetalt. Forslaget svarer til gjeldende rett.

I utkastets tredje ledd er det tatt inn en bestemmelse om at arbeidstakeren på samme måte som ved egen sykdom kan nytte egenmelding. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

I utkastets fjerde ledd har arbeidsgiveren hjemmel til å få omsorgspenger refundert fra trygden utover 10 stønadsdager. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 3-22 nr. 3.

Henvisningen i den gjeldende lov til bestemmelsene om kronisk syke i lovens § 3-7 er tatt ut, da utvalget ikke kan se noen grunn til at arbeidsgivere skal være fritatt fra plikten til å betale omsorgspenger ved små barns sykdom når foreldrene er kronisk syke. Forslaget innebærer en liten materiell endring.

Utkastets § 5-12 Omsorgspenger fra trygden

Trygden yter omsorgspengene dersom arbeidstakeren har vært i arbeid i til sammen to uker umiddelbart før fraværet, men ikke hos samme arbeidsgiver. Det er et vilkår at arbeidstakeren har en pensjonsgivende inn-

tekt (se § 3-3) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Barnets sykdom må dokumenteres med legeerklæring. Bestemmelsen i § 5-4 andre ledd gjelder tilsvarende.

Omsorgspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenger. Se §§ 4-8, 4-9, 4-13, 4-26 og 4-28.

Merknader

Bestemmelser om sykepenger fra trygden ved barns sykdom er i dag å finne i folketrygdloven § 3-22 nr. 3. Bestemmelser om arbeidsgiverens plikt til å yte omsorgspenger ved barns sykdom er tatt inn i utkastets § 5-11.

Gjeldende rett

Lovens § 3-22 nr. 3 er sitert foran i merkna-dene til utkastets § 5-11.

En arbeidstaker har rett til sykepenger fra trygden ved små barns sykdom dersom vilkårene for slik stønad er oppfylt uten at arbeidsgiveren plikter å yte stønad. Sykepenger skal således ytes fra trygden dersom arbeidstakeren fyller vilkåret om to ukers ventetid, men ikke har vært ansatt hos den nåværende arbeidsgiveren i minst to uker.

Utvalgets forslag

Utvalget har sondret mellom de situasjoner der arbeidsgiveren har rett til å få refundert fra trygden sykepenger som er ytt ved små barns sykdom, og de situasjoner der arbeidsgiveren ikke plikter å yte slike sykepenger, og sykepengene skal ytes direkte fra trygden. Det er den siste situasjonen som utkastets § 5-12 regulerer. Den første situasjonen omfattes av utkastets § 5-11 fjerde ledd om arbeidsgiverens rett til refusjon for betalte sykepenger.

Utkastets første ledd angir hvilke vilkår som må være oppfylt for at trygden skal yte omsorgspengene. Omsorgspenger fra trygden ytes til en arbeidstaker som har to ukers opp-tjeningstid, men som likevel ikke har vært hos samme arbeidsgiver i til sammen to uker. For å få omsorgspenger fra trygden må medlemmet dessuten ha en årlig pensjonsgivende inntekt som svarer til minst 50 prosent av grunnbeløpet. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets andre ledd slår fast at det kreves legeerklæring når trygden yter omsorgspengene etter denne paragrafen. Egenmelding aksepteres altså ikke. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd angir omsorgspengenes størrelse. Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig å vise til bestemmelsen om sykepengegrunnlaget i utkastets kapittel 4 i stedet for å gjenta alle bestemmelsene her.

Som det går fram av utkastets §§ 5-11 og 5-12, er utbetalingsreglene avhengige av om det er arbeidsgiveren eller trygden som yter omsorgspengene.

IV OPPLÆRINGSPENGER OG PLEIEPEN- GER

Utkastets § 5-13 Opplæringspenger ved kurs for foreldre med et funksjonshemmet barn

For å få rett til opplæringspenger må medlemmet ha et barn med en funksjonshemming eller en langvarig sykdom. Faren eller moren må være fraværende fra arbeidet på grunn av deltakelse i opplæring ved en godkjent helseinstitusjon for å kunne ta seg av barnet.

Fraværet må medføre tap av arbeidsinntekt. Medlemmet må ha en pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Det må dokumenteres med legeerklæring at opplæringen er nødvendig.

Opplæringspengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenger fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-11, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

Opplæringspenger ytes i opptil 260 stønadsdager for det enkelte barn.

Det er trygden som yter opplæringspengene.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene om sykepenger ved deltakelse på kurs for foreldre, som har langvarig syke eller funksjonshemmede barn, etter lovens § 3-23 nr. 2 og 3.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-23 nr. 2 og 3 lyder i dag:

- «2. Trygdet som har omsorgen for langvarig syke eller funksjonshemmede barn og som må delta i kurs eller i opplæring på annen måte ved godkjent helseinstitusjon for å kunne ta seg av og behandle barnet, har rett til sykepenger under kurs- eller opplæringsfravær.
Trygdekontoret kan kreve at nødvendigheten av at den trygdede må delta i kurs ved helseinstitusjonen er godtgjort ved legeerklæring.
3. Retten til sykepenger etter nr. 1 og 2 er betinget av at lovens alminnelige vilkår er oppfylt. Sykepenger ytes av folketrygden etter samme regler som gjelder ved utbetaling av sykepenger fra trygden ved egen sykdom. Sykepenger ytes i inntil 260 dager for det enkelte barn.»

Etter denne bestemmelsen foreligger det rett til sykepenger for et medlem som har omsorgen for et langvarig sykt eller funksjonshemmet barn, og som må delta i kurs

eller annen opplæring ved en godkjent helseinstitusjon for å kunne ta seg av og behandle barnet. Det ytes i praksis også sykepenger når kurset holdes utenfor helseinstitusjonens lokaler, under forutsetning av at kurset eller opplæringen helt ut skjer i helseinstitusjonens regi. Det vil si at institusjonen må ha hele det faglige og økonomiske ansvaret for kurset og også må dekke de pårørendes oppholdsutgifter. Det foreligger ikke rett til sykepenger under deltakelse i foreldrekurs som arrangeres utenfor helseinstitusjon. Dette gjelder for eksempel kurs som arrangeres av humanitære organisasjoner eller lignende.

Sykepenger etter denne bestemmelsen er ikke begrenset til arbeidstakere, slik tilfellet er for sykepenger ved små barns sykdom etter lovens § 3-22. Det ytes også sykepenger til selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere som må delta i kurs eller opplæring for å ta seg av et langvarig sykt eller funksjonshemmet barn.

Vi viser til nærmere omtale av gjeldende praksis i Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 03-22/03-23, side 13 (3/86).

Det går fram av dette rundskrivet at departementet har bestemt at det i en begrenset utstrekning skal kunne ytes sykepenger etter § 3-23 nr. 2 til foreldre som deltar i de sydenreiser som arrangeres av norske helsemyndigheter for barn med leddgikt eller lungesykdom. Men sykepenger under slike sydenopphold skal bare kunne ytes for en periode på opptil to uker, fordi denne opplæringen ikke er så intens og kontinuerlig som på vanlig kurs.

Etter § 3-23 nr. 2 gjelder det ingen begrensning med hensyn til barnets alder. Dette innebærer at det i dag ytes sykepenger også dersom barnet er over 18 år.

Ifølge bestemmelsen i § 3-23 nr. 3 kan det ytes sykepenger etter § 3-23 for inntil 260 dager for det enkelte barn. Med dager forstås her stønadsdager. Det kan ytes sykepenger ved kursopphold og ved tilsyn med alvorlig syke barn i til sammen 260 stønadsdager for det enkelte barn i løpet av barnets liv. Vi viser her til merknadene til utkastets § 5-14.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-23 nr. 2 og 3.

Utvalget foreslår å kalle ytelsene etter denne paragrafen for opplæringspenger i stedet for sykepenger. Etter utvalgets mening bør sykepenger bare brukes om den ytelsen som utbetales når medlemmet selv er sykt.

I utkastets første ledd angis vilkårene for rett til opplæringspenger. Utvalget har ikke tatt med vilkåret om at medlemmet må ha

omsorg for barnet. Det er noe uklart hva som ligger i dagens formulering. Skal sykepenge bare ytes til foreldre som har den daglige omsorgen for barnet, eller kan det også ytes sykepenge til begge foreldrene selv om den daglige omsorgen bare ligger hos den ene av foreldrene?

Dette spørsmålet er løst når det gjelder sykepenge til foreldre med et alvorlig sykt barn. I Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 03-22/03-23 er det uttalt at i denne sammenheng må det å ha omsorgen for barn ikke tolkes for snevert. Det sies at selv om bare den ene av foreldrene har den daglige omsorgen, bør også den andre av foreldrene få rett til sykepenge i situasjoner der barnet er så alvorlig sykt at hensynet til barnet tilsier at vedkommende bør være til stede.

Utvalget mener at et tilsvarende synspunkt bør gjøre seg gjeldende når det er tale om opplæringspenge til foreldre med et langvarig sykt barn eller et barn med funksjonshemninger, når det er nødvendig at vedkommende deltar på kurs e.l. for å kunne ta seg av barnet. Det kan tenkes at den som ikke har den daglige omsorgen for barnet, men bare har samværsrett, også behøver kurs eller opplæring for å kunne ta seg av barnet under utøvelsen av samværsretten. Utvalget mener derfor at vi i denne paragrafen bør begrense retten til opplæringspenge til den som har den daglige omsorgen. Vi har derfor foreslått at personkretsen skal omfatte medlemmer som har et barn med funksjonshemning eller langvarig sykdom. Det presiseres at det bare er foreldre til barn som skal ha rett til stønaden.

Utkastets andre ledd svarer delvis til den gjeldende lovs § 3-23 nr. 3. I dag vises det til at lovens alminnelige vilkår for rett til sykepenge må være oppfylt. Utvalget har nøydt seg med å ta med de mest sentrale inngangsvilkårene, nemlig at fraværet må ha medført tap av arbeidsinntekt, og at vedkommende må ha pensjonsgivende inntekt på et visst minstenivå.

Utkastets tredje ledd omhandler kravet til dokumentasjon for at opplæring er nødvendig, og svarer til lovens § 3-23 nr. 2 andre ledd. Denne bestemmelsen begrenser retten til opplæringspenge. Den gjør det også mindre betenkelig å utvide personkretsen til å omfatte foreldre som ikke har den daglige omsorgen.

I dag gir loven trygdekontoret hjemmel til å kreve dokumentasjon fra lege. Utvalget mener det er rimelig at slik dokumentasjon alltid bør legges fram av hensyn til trygdens kontrollbehov, spesielt fordi opplæringspenge alltid ytes fra trygden.

Utkastets fjerde ledd svarer til lovens § 3-23 nr. 3, og presiserer at opplæringspen-

gene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenge fra trygden. Vi har nøydt oss med å vise til de aktuelle bestemmelsene i kapittel 4 om sykepenge. Det vil etter utvalgets mening bli uforholdsmessig mange gjentakelser dersom alle de relevante bestemmelsene skal tas inn her.

I utkastets femte ledd har utvalget foreslått at stønadsperioden etter denne paragrafen skal være 260 stønadsdager. En tilsvarende bestemmelse er foreslått i utkastets § 5-14. I dag ytes det sykepenge i til sammen 260 dager for fravær på grunn av et alvorlig sykt barn og opplæring etter § 3-23 nr. 1 og 2. Utvalgets forslag synes å være den mest rettferdige løsning. Dessuten ville det lovteknisk sett bli kompliserende dersom dagens ordning skulle innpasses i utvalgets systematikk. Forslaget vil ikke få nevneverdige økonomiske konsekvenser. Det er bare et fåtall foreldre som fyller vilkårene for rett til stønad både etter § 3-23 nr. 1 og § 3-23 nr. 2.

I utkastets sjette ledd er det slått fast at det er trygden som yter opplæringspengene. En tilsvarende regel finnes i lovens § 3-23 nr. 3.

Utkastets § 5-14 Pleiepenge til foreldre med et alvorlig sykt barn

For å få rett til pleiepenge må medlemmet ha et barn under 16 år med en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade. Det er et vilkår at medlemmet av hensyn til barnet må oppholde seg i en helseinstitusjon mens barnet er innlagt, eller må være hjemme for å pleie barnet i kritiske perioder. Også andre enn barnets foreldre kan få pleiepenge dersom hensynet til barnet gjør det nødvendig at de er til stede.

Det må legges fram legeerklæring fra den helseinstitusjon som har ansvaret for behandlingen av barnet, om at medlemmet må være borte fra arbeidet.

Fraværet må medføre tap av arbeidsinntekt. Medlemmet må ha en pensjonsgivende inntekt (se §§ 3-3 og 3-4) som på årsbasis svarer til minst halvparten av grunnbeløpet.

Pleiepengene beregnes etter de samme bestemmelsene som sykepenge fra trygden. Se §§ 4-8, 4-9, 4-11, 4-13, 4-28 til 4-31, 4-33 og 4-34.

Pleiepenge ytes i opptil 260 stønadsdager for det enkelte barn.

Det er trygden som yter pleiepengene.

Merknader

Bestemmelser om utvidet rett til sykepenge for foreldre med alvorlig syke barn står i dag i folketrygdloven § 3-23 nr. 1 og 3.

Historikk

Bestemmelser om utvidet rett til sykepenge for foreldre med alvorlig syke barn kom

inn i folketrygdloven i 1986. Se Ot.prp. nr. 12 for 1985-86. Den nye ordningen ble i proposisjonen begrunnet med at den dagjeldende ordning med sykepenger ved små barns sykdom ikke var tilfredsstillende for foreldre som hadde barn med stort omsorgsbehov på grunn av kronisk sykdom eller funksjonshemning.

De dagjeldende bestemmelser i folketrygdloven § 3-22 om sykepenger i inntil 10 dager pr. kalenderår ved små barns sykdom var utarbeidet med tanke på barn uten kroniske sykdommer eller funksjonshemninger. Bestemmelsene svarte til bestemmelsene i arbeidsmiljøloven § 33 A. Det ble i proposisjonen vist til at funksjonshemmede barn ofte har sykehusopphold som følge av funksjonshemningen, og at de generelt sett er hyppigere syke enn andre barn. Videre ble det framholdt at funksjonshemmede og kronisk syke ofte vil ha problemer med å klare seg alene ved sykdom, uansett alder.

Utformingen av en ordning med utvidet rett til betalt permisjon for foreldre som hadde alvorlig syke barn, reiste vanskelige avgrensningsspørsmål. Det måtte vurderes hvilke tilfeller ordningen skulle omfatte, i hvilke perioder sykepenger skulle ytes, og hvor en slik ordning skulle innpasses. De aktuelle alternativer var lovens § 3-22 om sykepenger ved små barns sykdom, eller en egen ordning, eventuelt knyttet til § 3-23 om sykepenger under kursfravær for foreldre med funksjonshemmede barn.

Når det gjaldt hvor i loven ordningen skulle plasseres, mente departementet at det var mest hensiktsmessig å ta den nye bestemmelsen inn i § 3-23 om sykepenger ved kursfravær. I likhet med sykepenger ved kursfravær skulle sykepenger til foreldre med alvorlig syke barn også omfatte selvstendig næringsdrivende. Bestemmelsene om sykepenger ved små barns sykdom gjaldt imidlertid bare arbeidstakere.

Når det gjaldt spørsmålet om en øvre grense for barnets alder, ble det foreslått at den skulle settes til 12 år.

Bestemmelsen tok i første rekke sikte på å dekke tapt arbeidsinntekt for foreldre som hadde kreftsyke barn eller andre alvorlig syke barn, når foreldrene ofte gjennom flere år hadde behov for å være til stede ved sykehuset i perioder. Departementet fant det lite hensiktsmessig med en utførlig fastlegging i loven av hvilke forhold som skulle dekkes, og foreslo den generelle formuleringen «livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade».

Det ble foreslått at retten til sykepenger skulle gjelde for tidsrom da barnet var innlagt i helseinstitusjon og foreldrene måtte oppholde seg i institusjonen av hensyn til barnet.

Videre skulle ordningen omfatte tidsrom med pleie av barnet i terminalfasen eller i andre kritiske perioder. For å komme inn under den nye ordningen måtte vedkommende fylle de alminnelige vilkårene for rett til sykepenger. Det ble foreslått at sykepenger etter den nye ordningen skulle legges sammen med sykepenger utbetalt ved vedkommendes egen sykdom. Departementet foreslo at sykepenger etter den nye ordningen skulle dekkes av folketrygden, i motsetning til sykepenger ved små barns sykdom.

Sosialkomitéen sluttet seg i store trekk til departementets forslag. Men det ble foretatt følgende endringer:

- Komitéen mente at det ikke var riktig å knytte retten til sykepenger til en så lav aldersgrense som 12 år. Det ble i stedet vedtatt en aldersgrense på 16 år.
- Komitéen mente videre at det i enkelte tilfeller kunne virke urimelig å legge sammen sykepenger utbetalt etter den nye ordningen med sykepenger utbetalt ved vedkommendes egen sykdom. Komitéen bad derfor om at det ble mulighet til å dispensere fra dette i særlig alvorlige tilfeller, og eventuelt når en hadde vunnet erfaring.

Spørsmålet om endringer i stønadsperioden ble tatt opp til ny vurdering i Ot.prp. nr. 7 for 1986-87. Det ble her pekt på at en etter de dagjeldende regler kunne risikere å stå uten sykepengedekning under barnets sykdom hvis vedkommende foreldre hadde hatt sykepenger ved egen sykdom i ett år. Det ble videre pekt på vanskelighetene ved sammenlegging av perioder med foreldrenes egen sykdom i relasjon til opptjening av rett til ny sykepengeperiode på 260 dager.

Departementet kom til at den enkleste løsningen på dette problemet ville være å etablere en egen stønadsordning med en egen fastlagt stønadsperiode på 260 dager for foreldre med alvorlig syke barn.

Departementet pekte videre på at reglene om sammenlegging av sykepenger ved foreldrenes egen sykdom tok sikte på en begrenning av stønadsretten. Det ble antatt at etablering av en egen stønadsordning på 260 sykepengedager for hvert barn ville dekke behovet for betalt fravær som ble regnet for å være til stede.

Samtidig ble det foreslått at sykepenger etter ordningen for foreldre med funksjonshemmede barn som må gjennomgå kurs ved godkjent helseinstitusjon etter folketrygdloven § 3-23 nr. 2, skulle regnes med i den foreslåtte selvstendige stønadsperioden på 260 dager.

Sosialkomiteen sluttet seg til departementets forslag, og det ble således vedtatt å innføre en egen selvstendig stønadsordning med

rett til sykepenge i inntil 260 dager pr. barn. Komitéen forutsatte at departementet kom tilbake til spørsmålet om å justere antall stønadsdager dersom dette viste seg å være nødvendig.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-23 nr. 1 lyder i dag:

«Trygdet som har omsorg for barn under 16 år med livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade, har rett til sykepenge dersom vedkommende av hensyn til barnet må oppholde seg ved helseinstitusjon mens barnet er innlagt. Det samme gjelder ved fravær fra arbeidet i forbindelse med pleie av barnet i hjemmet i terminalfasen eller i andre kritiske perioder.

Trygdekontoret kan kreve at nødvendigheten av at trygdede oppholder seg ved helseinstitusjon eller pleier barnet i hjemmet er godtgjort ved legeerklæring fra den sykehusavdeling som har ansvaret for barnets behandling.»

Det er et vilkår for rett til sykepenge etter § 3-23 nr. 1 at den trygdede har omsorgen for barnet, og at vedkommende av hensyn til barnet må oppholde seg ved helseinstitusjon eller pleie barnet hjemme.

Den gjeldende lov bruker det noe upresise uttrykket «omsorg». Vanligvis brukes dette ordet om foreldre som har barnet boende hos seg til daglig. Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv Kom 03-22/03-23 av 24. mars 1986 skal imidlertid begrepet ikke tolkes for snevert i denne sammenhengen. Det vises til at dersom barnets foreldre er skilt, bør begge foreldrene ha rett til sykepenge selv om barnet vanligvis bor hos den ene av foreldrene. Det er videre presisert i rundskrivet at også andre enn barnets foreldre skal ha rett til sykepenge hvis de «helt eller delvis» har omsorgen for barnet og hensynet til barnet tilsier at de bør være til stede. Det er altså en annen fortolkning av begrepet omsorg som legges til grunn her enn den som anvendes for sykepenge ved små barns sykdom etter lovens § 3-22. For at medlemmet skal få rett til sykepenge etter § 3-22, er det et vilkår at han eller hun har den daglige omsorgen for barnet. Vi viser til merknadene til utkastets § 5-9 foran.

Det er et vilkår at barnet har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade. Det er presisert i rundskrivet at ordet «livstruende» tilsier at situasjonen må være svært alvorlig for at § 3-23 skal anvendes. Det er videre presisert at stønadsretten er begrenset til den kritiske perioden. Når situasjonen har stabilisert seg, skal det ikke lenger ytes sykepenge etter denne paragrafen.

I rundskrivet er det satt opp en liste over hvilke barn det kan ytes sykepenge for.

Disse er

- kreftsyke barn
- barn med store trafikkskader/andre alvorlige skader
- for tidlig fødte barn, barn med alvorlige medfødte misdannelser og andre kritisk syke nyfødte barn
- barn med hjertefeil
- barn med store funksjonshemninger
- barn med alvorlig astma

Bestemmelsen kan også anvendes ved andre livstruende og alvorlige sykdommer.

Ifølge loven kan nødvendigheten av at pårørende er til stede på sykehuset eller pleier barnet hjemme, kreves dokumentert ved legeerklæring.

Retten til sykepenge etter denne bestemmelsen er betinget av at lovens alminnelige vilkår om rett til sykepenge er oppfylt. Sykepenge ytes fra trygden etter de samme reglene som sykepenge fra trygden ved foreldrenes egen sykdom. Sykepenge ytes i inntil 260 dager for det enkelte barn.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 3-23 nr. 1 og 3.

Vi har foreslått at denne stønaden ikke skal kalles «sykepenge», men «pleiepenge», som er et langt mer dekkende uttrykk. Det dreier seg om en egen stønadsordning som bør ha sin egen betegnelse.

Utkastets første ledd svarer stort sett til den gjeldende lovs § 3-23 nr. 1, men er noe omkrevet.

Vi har unnlatt å bruke formuleringen «har omsorg for barn» som brukes i den gjeldende lov. Som nevnt i merknadene til gjeldende rett foran er det ikke her meningen at vedkommende skal ha den daglige omsorgen for barnet for å få rett til stønad. Vi har derfor brukt formuleringen «ha et barn». I denne formuleringen ligger det at det er barnets foreldre som har rett til stønaden. Etter Rikstrygdeverkets rundskriv kan også andre enn barnets foreldre ha rett til stønaden dersom de «helt eller delvis har omsorg for barnet og hensynet til barnet tilsier at vedkommende bør være til stede». Se Rikstrygdeverkets rundskriv Kom 03-22/03-23 av 24. mars 1986, side 9.

Andre av barnets pårørende enn foreldrene omfattes ikke naturlig av utvalgets formulering. Derfor har vi funnet det nødvendig med en presisering i siste punktum i utkastets første ledd. Vi foreslår at hensynet til barnet skal være avgjørende for stønadsretten i disse tilfellene.

Utkastets andre ledd svarer til den gjeldende lovs § 3-23 nr. 1 andre ledd. I likhet med

det vi har foreslått i utkastets § 5-13, foreslår vi at det stilles som vilkår for å få pleiepengeer at nødvendigheten av fraværet fra arbeidet blir dokumentert.

Utkastets tredje ledd svarer delvis til den gjeldende lovs § 3-23 nr. 3. En tilsvarende bestemmelse er foreslått i utkastets § 5-13. Vi viser til kommentarene til denne bestemmelsen.

Utkastets fjerde ledd svarer også til gjeldende lovs § 3-23 nr. 3. En tilsvarende bestemmelse er foreslått i utkastets § 5-13. Vi viser til merknadene til denne bestemmelsen. Fjerde ledd inneholder også en henvisning til § 4-28 som gjelder ferietillegg til sykepengeer for arbeidstakere.

Utkastets femte og sjette ledd svarer også til bestemmelser i lovens § 3-23 nr. 3. Tilsvarende bestemmelser er tatt inn i forslaget til § 5-13. Vi viser til merknadene til denne bestemmelsen.

Utkastets § 5-15 Forholdet mellom flere folketrygdytelseer til livsopphold

Dersom et medlem har rett til flere ytelseer til livsopphold etter dette kapitlet som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Dersom et medlem har rett til ytelseer til livsopphold etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom ytelseer til livsopphold etter dette kapitlet og andre folketrygdytelseer til livsopphold.

Merknader

Bestemmelser om forholdet mellom fødselspengeer og andre ytelseer til livsopphold etter folketrygdloven finnes i dag i lovens § 3-21 nr. 3, § 4-2 nr. 3 og § 10-5 nr. 3, jf. § 10-4.

Folketrygdloven § 3-21 A nr. 4 har bestemmelser om forholdet mellom adopsjonspengeer og sykepengeer.

De ytelseene som etter utkastet heter omsorgspengeer ved barns sykdom, opplæringspengeer og pleiepengeer, benevnes sykepengeer i §§ 3-22 og 3-23 i folketrygdloven. Forholdet mellom sykepengeer og andre folketrygdytelseer til livsopphold er omtalt i merknadene til utkastets §§ 4-40 til 4-44.

Gjeldende rett

De ytelseer som er behandlet i utkastets kapittel 5, finnes i dag i §§ 3-21, 3-21 A, 3-22 og 3-23 i folketrygdloven. Loven har i dag ingen

bestemmelser om hvordan en skal forholde seg dersom en person fyller vilkårene for rett til to eller flere av disse ytelseene.

Det skjer ikke ofte at en person samtidig fyller vilkårene for rett til fødselspengeer etter lovens § 3-21 og vilkårene for rett til omsorgspengeer ved adopsjon etter § 3-21 A. I lovens § 3-21 A nr. 3 er det et vilkår for rett til omsorgspengeer ved adopsjon at vedkommende er borte fra arbeidet på grunn av nødvendig omsorg for adoptivbarnet. Bestemmelsen lyder:

«Omsorgspengeer etter nr. 1 ytes bare dersom vedkommende er borte fra arbeidet på grunn av nødvendig omsorg for adoptivbarnet...»

Vilkåret etter denne bestemmelsen kan neppe sies å være oppfylt dersom vedkommende likevel er borte fra arbeidet på grunn av en fødsel.

Også når det gjelder sykepengeer ved barns sykdom etter lovens §§ 3-22 og 3-23 er det et vilkår at vedkommende er borte fra arbeidet på grunn av det syke barnet.

Generelt kan en si at omsorgspengeer ved adopsjon og sykepengeer ved barns sykdom utelukker hverandre.

Etter en fødsel skal moren alltid ha permisjon i seks uker, se arbeidsmiljøloven § 31. Fødselen er da hovedårsaken til fraværet fra arbeidet. Man kan da neppe si at hun fyller vilkårene for rett til omsorgspengeer ved barns sykdom. Det samme gjelder før fødselen dersom fødselspermisjonen er begynt.

Hvilken av de nevnte ytelseene som skal utbetales, har liten betydning, da disse ytelseene er på samme nivå. Det vil si at enten er det sykepengeer som utbetales, eller det er andre ytelseer som er på samme nivå som sykepengeer.

Etter folketrygdloven § 4-2 nr. 3 bokstav k og § 2 i forskrifter gitt i medhold av denne bestemmelsen faller retten til dagpengeer ved arbeidsløshet bort når en trygdet mottar fødselspengeer etter lovens § 3-21. Dette er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 6-19. Det er ikke gitt tilsvarende bestemmelser for adopsjonspengeer. Men når vedkommende tar permisjon for å ta seg av barnet, kan man ikke si at vedkommende er til disposisjon for arbeidslivet. Dagpengeene faller derfor bort.

Når det gjelder sykepengeer etter lovens § 3-22 og § 3-23, gjelder de vanlige bestemmelseene om forholdet mellom dagpengeer og sykepengeer. Se merknadene til utkastets § 4-42. Etter lovens § 3-21 nr. 3 erstattes fødselspengeene av sykepengeer dersom kvinnen blir arbeidsufør. Hvis hun ikke har rett til sykepengeer fordi hun har mottatt sykepengeer fra

trygden i 250 dager, får hun fødselspenger som vanlig. Det er ikke aktuelt å erstatte fødselspengene med attføringspenger. Tilsvarende regler gjelder for omsorgspenger ved adopsjon.

Overgangsstønad etter lovens kapitler 10 og 12 og pensjon til gjenlevende ektefelle etter kapittel 10 reduseres når forventet årlig inntekt overstiger 50 prosent av grunnbeløpet. Fødselspenger etter lovens § 3-21 nr. 1 til 5 anses som inntekt. Dette følger av lovens § 10-5 nr. 3, jf. § 10-4. Bestemmelsen gjelder også for sykepenger og dermed for ytelser etter lovens §§ 3-22 og 3-23 om sykepenger ved barns sykdom. Bestemmelsen må dessuten kunne anvendes analogisk for omsorgspenger ved adopsjon etter lovens § 3-21 A.

Personer som mottar hel uførepensjon, hel alderspensjon eller hel avtalefestet pensjon med statstilskott, har ikke rett til sykepenger. Dette følger av forskrifter fastsatt den 7. april 1978 med hjemmel i lovens § 3-3 nr. 3. Disse personene fyller da heller ikke vilkårene for rett til fødselspenger etter lovens § 3-21 og adopsjonspenger etter lovens § 3-21 A.

Personer som har delvis bortfalt ervervs- evne eller mottar gradert alderspensjon, har rett til sykepenger på grunnlag av arbeidsinntekt. Se merknadene til §§ 4-43 og 4-44 i utkastet. Disse personene vil derfor kunne fylle vil-

kårene for rett til fødselspenger på grunnlag av den arbeidsinntekten de har. Noen konflikt vil ikke oppstå.

Utvalgets forslag

Utvalget har som i de andre kapitlene som gjelder ytelser til livsopphold, foreslått at personer som fyller vilkårene for flere ytelser til livsopphold i samme tidsrom, skal kunne velge ytelse.

Utkastets første ledd gjelder forholdet mellom de forskjellige ytelsene i kapittel 5. Bestemmelsen vil vel bare regulere forholdet mellom fødselspenger og adopsjonspenger, som er på samme nivå. Hovedhensikten vil derfor være å slå fast at en person ikke har rett til begge ytelser samtidig.

Når det gjelder de øvrige kombinasjonene av ytelser i kapitlet, vil en person neppe kunne fylle vilkårene for rett til ytelsene samtidig.

Utkastets andre ledd har bestemmelser om forholdet mellom ytelser etter kapittel 5 og andre ytelser til livsopphold.

Utkastets tredje ledd gir departementet fullmakt til å gi forskrifter om forholdet mellom ytelser etter kapittel 5 og andre ytelser til livsopphold. Det er neppe behov for å gi slike forskrifter om forholdet mellom ytelsene i kapittel 5.

KAPITTEL 6

Dagpenger under arbeidsløshet

OVERSIKT

Bestemmelsene om stønad under arbeidsløse m.v. står i dag i folketrygdloven kapittel 4. Kapitlet inneholder bestemmelser om dagpenger ved arbeidsløshet. Dessuten finnes det hjemmel for å gi forskrifter om ulike tilskottsordninger, bl.a. tilskott til dekning av utgifter i forbindelse med reise, flytting og etablering på nytt arbeidssted, tilskott til opplæring med sikte på høvelig arbeid og tilskott i forbindelse med yrkesmessig attføring.

I utkastets kapittel 6 er bare reglene som gjelder stønad til livsopphold tatt inn. Det vil si dagpenger under arbeidsløshet. De ulike tilskottsordningene passer bedre i sysselsettingslovgivningen. Utvalget har foreslått nye bestemmelser om dette i delutredning I i NOU 1986:11 om folketrygdens forhold til helsetjenestene og andre ordninger. Vi viser til punktene 9.3 og 10.3 i delutredningen, der det går fram at utgifter til de ulike tilskottsordningene dekkes over statsbudsjettet. Tilskottsordningene har nær sammenheng med en rekke andre sysselsettingstiltak der utgiftene dekkes over statsbudsjettet. Utvalget mener utgiftene til disse ordninger fortsatt bør dekkes av statskassen. De hører derfor ikke naturlig hjemme i folketrygdloven. Det mest nærliggende er å ta bestemmelsene om tilskottsordningene inn i sysselsettingsloven.

Historikk

Ordningen med stønad under arbeidsløshet har sin opprinnelse i de arbeidsløshetskasser som fagforeningene opprettet mot slutten av forrige århundre.

Det tok mange år fra opprettelsen av de første arbeidsløshetskassene til den første loven om arbeidsløshetstrygd ble vedtatt.

I 1906 ble det gitt en lov om tilskott til fagforeningenes arbeidsløshetskasser. Det ble ikke den gang opprettet noen egen offentlig arbeidsløshetsforsikring. Fra 1908 refunderte staten en tredel av kassenes utbetalinger. Inn til 1920 fungerte ordningen med private arbeidsløshetskasser ganske tilfredsstillende. Arbeidsløsheten var ikke større enn at kassene kunne betale penger til dem som ble arbeidsløse. Da massearbeidsløsheten rammet landet i 1921, brøt enkelte kasser helt sammen. Antallet arbeidsløse som hørte til disse

kassene, var så stort at kassene ikke maktet å betale støtte til alle. Det ble fattigvesenet som måtte overta ansvaret for de arbeidsløse. Fattigloven hadde egentlig ingen bestemmelser om økonomisk støtte til arbeidsløse. Dette skyldtes den alminnelige oppfatning om at arbeidsløshet var selvforskyldt. Fattigloven ble likevel tolket så liberalt at det ble gitt støtte til de arbeidsløse. Hjelpen bestod først og fremst i at de arbeidsløse ble tilvist arbeid. Den økonomiske støtten var meget lav og i tillegg sterkt stigmatiserende.

Fra 1921 til 1937 ble det fremmet flere forslag til en lov om arbeidsløshetstrygd. Men vedtakelsen ble stadig utsatt. Med de knappe økonomiske ressursene som var til rådighet, var det vanskelig å komme til politisk enighet om organiseringen og finansieringen av den offentlige arbeidsløshetstrygden.

De arbeidsløse i 1920- og 30-årene utgjorde en meget uensartet gruppe. Arbeidsløsheten var høy både blant industriarbeidere, landarbeidere, småbrukere, fiskere og skogsarbeidere. Også enkelte funksjonærgrupper ble rammet.

Den første obligatoriske arbeidsløshetstrygd ble innført i 1938. Denne trygdeordningen omfattet alle som var pliktig syketrygdet. Visse grupper arbeidstakere samt selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere falt dermed utenfor arbeidsløshetstrygden.

Hovedvilkårene for rett til dagpenger etter loven av 1938 var at den trygdede måtte være arbeidsfør, arbeidsløs uten egen skyld, og at han måtte ha meldt seg som arbeidssøker. Etter loven måtte den trygdede videre ha betalt premie i en viss tid. Dagpengene ble utmålt i forhold til premien. Den arbeidsløse hadde risikoen for arbeidsløsheten de første 6 dagene. Dagpenger kunne bare ytes i opptil 15 uker i løpet av 12 måneder, og dagpengeperioden var også begrenset i forhold til hvor mange uker den trygdede hadde betalt premie. Ved arbeidsløshet utover 15-ukersperioden fikk de arbeidsløse økonomisk støtte - kalt tilleggstrygd - fra de private arbeidsløshetskassene som fortsatt bestod. Disse kassene måtte godkjennes av det offentlige, og halvparten av utbetalingene fra kassene ble refundert fra staten.

En ny lov om arbeidsløshetstrygd ble ved-

tatt i 1959. Denne loven ble inkorporert i folketrygdloven i 1971. Vi viser til Ot.prp. nr. 42 for 1969-70.

Folketrygdlovens bestemmelser om stønad under arbeidsløshet bygger på hovedprinsippene i loven fra 1938.

Samfunnet har gjennomgått store forandringer i løpet av de siste 20-30 årene. Arbeidslivet er blitt mer fleksibelt, bl.a. er det i dag større mulighet for deltidsarbeid. Mange kombinerer inntektsgivende arbeid med omsorgsarbeid i hjemmet eller med studier.

Da arbeidsløshetsstrygden ble inkorporert i folketrygden i 1971, befant landet seg i en oppgangsperiode. Arbeidsløsheten var lav. Samfunnet var inne i en økonomisk ekspansjon som følge av oljeutvinningen og den optimismen som fulgte den. Fra midten av 1970-årene kom det igjen et omslag, og arbeidsløsheten blir i perioder et av samfunnets store problemer.

Gjennomsnittlig ledighetstid i 1982 var ca. 14 uker. På landsbasis var det imidlertid ca. 5 000 personer som fikk dagpenger i 40 uker, og som dermed hadde brukt opp rettighetene for dette året. Noen av de som hadde brukt opp rettighetene i et kalenderår, fylte heller ikke vilkårene for å få dagpenger neste år.

I 1983 var det registrert 63 549 helt arbeidsløse, og i 1984 var tallet kommet opp i 66 596. Arbeidsløsheten sank i de neste årene. I 1985 var det således 51 479 arbeidsløse, i 1986 var det 36.192 arbeidsløse, og i 1987 var det 32 391 arbeidsløse her i landet. Årsgjennomsnittet for 1988 var 49 336. Senere har arbeidsløsheten steget sterkt.

Gjennomsnittlig ledighetstid økte til 24 uker i 1985, og sank deretter til 20 uker i 1987.

I 1983 ble stønadsperioden forlenget ut året for personer mellom 50 og 64 år. Vi viser til midlertidige forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon 4. og 18. november 1983 med hjemmel i folketrygdloven § 4-4 første og andre ledd. Ved lov 8. juni 1984 nr. 68 ble stønadsperioden forlenget til 80 uker for alle under 64 år. Stønadsperioden for personer mellom 64 og 67 år var uten tidsbegrensning, som tidligere.

Gjeldende rett

Retten til dagpenger under arbeidsløshet er i utgangspunktet begrenset til trygdede som har hatt arbeidsinntekt i offentlig eller privat tjeneste her i landet eller på norske skip i utenriksfart, se folketrygdloven § 4-3 nr. 2 første ledd. Personkretsen er altså i første rekke arbeidstakere. I folketrygdloven § 4-3 nr. 4 er Kongen gitt fullmakt til å bestemme i hvilken utstrekning inntekt av selvstendig næringsvirksomhet skal kunne gi rett til dag-

penger. Etter forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 11. mai 1973 får selvstendig næringsdrivende over 64 år rett til dagpenger når de ellers fyller vilkårene for rett til stønad. Personkretsen er for øvrig omtalt i merknadene til utkastets § 6-1.

For å bli kvalifisert til å få dagpenger må den trygdede etter gjeldende rett ha hatt en viss inntekt som arbeidstaker (kvalifikasjonskravet). Etter folketrygdloven § 4-3 nr. 2 sjette ledd må den arbeidsløse ha tjent mer enn 75 prosent av grunnbeløpet i det siste kalenderåret. Alternativt kan den gjennomsnittlige inntekten i de tre siste kalenderårene legges til grunn. Ved fastsetting av kvalifikasjonskravet regnes bare med arbeidsinntekt, ikke sykepenger, fødselspenger, dagpenger eller andre stønader. Kvalifikasjonskravet omtales nærmere i merknadene til utkastets § 6-2.

Dagpengegrunnlaget er utgangspunktet for beregningen av dagpengenes størrelse. Bestemmelsene om dagpengegrunnlaget finnes i folketrygdloven § 4-3 nr. 2 første til femte ledd. Ved fastsettingen av dagpengegrunnlaget brukes samme tidsperiode som ved fastsettingen av kvalifikasjonskravet, nemlig det siste kalenderåret eller de tre siste kalenderårene. Arten av inntekt som inngår i dagpengegrunnlaget, er imidlertid forskjellig fra den inntekt som legges til grunn ved vurderingen av om kvalifikasjonskravet er oppfylt. I dagpengegrunnlaget inngår også dagpenger under arbeidsløshet, sykepenger for arbeidstaker, fødselspenger og omsorgspenger ved adopsjon. Dagpengegrunnlaget blir nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 6-8.

Hovedvilkårene for rett til dagpenger er at den trygdede er arbeidsfør, er arbeidsløs uten egen skyld og står tilmeldt arbeidsformidlingen som reell arbeidssøker. Se folketrygdloven § 4-2 nr. 1. Disse vilkårene blir nærmere omtalt i merknadene til utkastets §§ 6-2 til 6-6.

Dagpenger kan ytes i opptil 80 uker i løpet av to kalenderår eller i en stønadsperiode på 80 uker som blir regnet som sammenhengende. Dersom arbeidsløsheten varer ut over denne perioden, gjelder det en karenperiode på 26 uker. Vedkommende kan da igjen få rett til dagpenger, forutsatt at kvalifikasjonskravet er oppfylt. Dersom den trygdede har liten eller ingen arbeidsinntekt i tre år, vil vedkommende ikke lenger fylle kvalifikasjonskravet, og faller da ut av systemet. Dagpengeperiodens lengde blir nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 6-12.

Folketrygdloven kapittel 4 bærer i særlig stor grad preg av at loven er en fullmaktlov. Det er gitt et stort antall forskrifter både ved kongelig resolusjon og av Kommunal- og arbeidsdepartementet. De gjeldende regler om

dagpenger er meget kompliserte, og er preget av unødige gjentakelser og mangel på generalisering. Regler om vilkår for rett til dagpenger, om bortfall av rett til dagpenger og om dagpengenes størrelse er vevd sammen.

Utvalget har gått inn for en fullstendig om-disponering av bestemmelsene om dagpenger under arbeidsløshet. Stort sett har utvalget lagt til grunn samme systematikk i disponeringen som i utkastets kapittel 4 om sykepen-ger.

Kommunal- og arbeidsdepartementet har i flere år arbeidet med forenkling av forskrif-tene til kapittel 4 i folketrygdloven. De nye forskriftene ble vedtatt den 21.juni 1989. Si-den disse forskriftene ble vedtatt etter at ut-valget hadde gjort seg ferdig med utkastet til kapittel 6, har utvalget måttet ta utgangspunkt i de forskrifter som gjaldt pr. 1. januar 1989. Dette har imidlertid ingen vesentlig betyd-ning for hovedtrekkene i utvalgets forslag.

Ved lov 28. april 1989 nr. 18 er det foretatt en del endringer i kapittel 4 i folketrygdloven. Utvalget har ikke hatt anledning til å innar-beide disse endringene.

Utkastets § 6-1 Innledning

Formålet med dagpenger under arbeidsløs-het er å dekke utgifter til livsopphold for ar-beidstakere som er blitt arbeidsløse.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til dagpenger står i §§ 6-2 til 6-7
- dagpengenes størrelse står i §§ 6-8 til 6-11
- antall stønad dager står i § 6-12
- dagpenger til spesielle grupper står i §§ 6-13 til 6-15
- avstengning og bortfall står i §§ 6-16 til 6-18
- samordning med andre ytelser står i §§ 6-19 og 6-20.

Merknader

Paragrafen er ny.

Utkastets første ledd angir formålet med dagpenger under arbeidsløshet. Hovedformå-let med denne stønaden er dekke utgifter til livsopphold for arbeidstakere som er blitt ar-beidsløse. Formålsbestemmelsen avgrenser personkretsen mot selvstendig næringsdriv-ende og oppdragstakere. Den avgrenser også personkretsen mot dem som ikke er yrkesak-tive, f.eks. studenter og husmødre som utfører ulønnet omsorgsarbeid. Utvalget mener dette er en så viktig avgrensning av personkretsen at den bør gå fram av formålsparagrafen. Per-sonkretsen er for øvrig nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 6-2.

Utkastets andre ledd har en innholdsforteg-nelse over hvor i kapitlet de forskjellige be-stemmelser er å finne. Utvalget har disponert kapitlet slik at hovedvilkårene for rett til dag-

penger er tatt inn i de første paragrafene. Der-etter kommer bestemmelser om ventetid og dagpengenes størrelse. Det gjelder en del sær-regler for spesielle yrkesgrupper. Disse reg-lene er omtalt i egne paragrafer. Til slutt i kapitlet finnes det bestemmelser om avsteng-ning av dagpengene, om bortfall og om sam-ordning med andre ytelser.

Utkastets § 6-2 Tap av arbeidsinntekt

Det er et vilkår for rett til dagpenger at medlemmet har tapt pensjonsgivende inntekt (se § 3-3) som arbeidstaker (se § 3-22) på grunn av arbeidsløshet.

Arbeidsinntekten og arbeidstiden må være redusert med minst 20 prosent.

For at medlemmet skal få rett til dagpen-ger, må han eller hun ha hatt en pensjonsgiv-ende inntekt i det siste kalenderåret på minst 50 prosent av grunnbeløpet.

Merknader

Bestemmelser om tapt arbeidsinntekt står i dag i den gjeldende lovs § 4-3 nr. 2 første ledd, og i § 4 andre ledd i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 6. desember 1985 med hjemmel i lovens § 4-2 fjerde ledd, § 4-3 nr. 1 andre punktum og § 4-5 bokstavene a og b.

Bestemmelser om minste forutgående inn-tekst står i lovens § 4-3 nr. 2 sjette ledd og i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 24. juni 1983 om dagpenger til frivillig trygdet i utlandet med hjemmel i lovens § 4-3 nr. 4 bokstav b.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 4-3 nr. 2 første ledd ly-der:

«Dagpenger ytes på grunnlag av den ar-beidsinntekt som den trygdede har hatt i of-fentlig eller privat tjeneste her i landet eller på norsk skip i utenriks fart i siste avsluttede kalenderår før søknad om dagpenger settes fram.»

Lovens § 4-3 nr. 2 sjette ledd lyder:

«Dagpenger ytes bare dersom slik inntekt som nevnt i første ledd opptjent i siste avslut-tede kalenderår eller i gjennomsnitt i de tre siste avsluttede kalenderår før søknad om dag-penger settes fram, og før eventuell oppjuste-ring etter fjerde ledd, utgjør minst 75 pst. av grunnbeløpet på det tidspunkt kravet om dag-penger settes fram. ...»

I utgangspunktet er det altså bare arbeidsta-kere som har rett til dagpenger, se den gjeld-ende lovs § 4-3 nr. 2 første ledd.

Begrepet arbeidstaker er definert i utkastets § 3-22. Som nevnt i merknadene til den para-grafen tolker arbeidsmarkedsetaten uttrykket «inntekt i tjeneste» mer liberalt i relasjon til

dagpengekapitlet enn det trygdeetaten gjør i relasjon til andre kapitler i folketrygdloven. For eksempel anser arbeidsmarkedsetaten lastebilsjåfører med egen lastebil for å være stønadsberettigede etter bestemmelsene om dagpenger dersom de kjører for en oppdragsgiver, selv om skattemyndighetene og trygdeetaten vurderer dem som selvstendig næringsdrivende. Se for øvrig merknadene til utkastets §§ 3-22 til 3-24 og merknadene til utkastets § 4-40 om sykepenger under arbeidsløshet.

Oppdragstakere er ikke nevnt i den gjeldende lov. Med oppdragstaker menes en person som har pensjonsgivende inntekt utenfor tjenesteforhold. Begrepet oppdragstaker er definert i utkastets § 3-23. Denne gruppen har mye til felles med selvstendig næringsdrivende, se utkastets § 3-24.

Bestemmelsene om dagpenger til eldre selvstendig næringsdrivende kom inn da arbeidsløsetrygden ble inkorporert i folketrygden i 1970. Etter loven av 1959 var selvstendig næringsdrivende utelukket fra medlemskap i arbeidsløsetrygden. I Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 sies det at en ikke tok sikte på noen endring av dette forhold når det gjaldt dagpenger generelt. Se St.meld. nr. 45 for 1968-69 om arbeidsmarkedspolitikken. I meldingen ble det foreslått at retten til dagpenger for eldre arbeidstakere ikke skulle falle bort etter et bestemt antall uker, men løpe kontinuerlig fra vedkommende ble arbeidsløs til han eller hun ble sysselsatt eller fikk alderspensjon eller på grunn av uførhet fikk annen stønad til livsopphold. Denne utvidede dagpengeordning for arbeidstakere ble gjennomført fra 1. oktober 1969.

I stortingsmeldingen ble det også foreslått en tilsvarende ordning for selvstendig næringsdrivende. En viste til at strukturendringene i arbeidslivet ikke bare rammet arbeidstakere, men også visse grupper selvstendig næringsdrivende som småbrukere, fiskere og handelsmenn. På denne bakgrunn ble det foreslått en hjemmel for Kongen til å fastsette bestemmelser om i hvilken utstrekning inntekt av selvstendig næringsvirksomhet skulle kunne gi rett til dagpenger.

Etter forskrifter som er gitt ved kongelig resolusjon den 11. mai 1973, har selvstendig næringsdrivende over 64 år rett til dagpenger dersom de har sluttet i sin virksomhet fordi det var umulig eller urimelig tyngende å skaffe høvelig underhold ved virksomheten. Det finnes dessuten en særbestemmelse om at dagpengegrunnlaget skal utgjøre minst 2,5 ganger grunnbeløpet for disse personene.

Det er ikke noe vilkår for rett til dagpenger at medlemmet må ha tapt hele arbeidsinntekten. I ovennevnte forskrifter av 6. desember

1985 § 4 andre ledd er det satt en nedre grense for reduksjon av arbeidstid og arbeidsinntekt på minst 20 prosent pr. uke. Disse forskriftene gjelder såkalt «avkortet stønad». Men dette er en generell bestemmelse som avgrenser retten til dagpenger for personer som bare har hatt små reduksjoner i arbeidstid og arbeidsinntekt.

Etter gjeldende rett er det et vilkår for rett til dagpenger at medlemmet har hatt arbeidsinntekt i tjeneste i det siste kalenderåret, eller i gjennomsnittet av de tre siste årene, på minst 75 prosent av grunnbeløpet. Det gjelder selv om vedkommende er gått over til å bli selvstendig næringsdrivende på søknadstidspunktet, såfremt vilkårene for øvrig er oppfylt.

Vilkåret om at en må ha hatt arbeidsinntekt, innebærer at det ikke er all pensjonsgivende inntekt som en arbeidstaker har hatt, som kvalifiserer til rett til dagpenger. Sykepenger, fødselspenger, adopsjonspenger og dagpenger under arbeidsløshet regnes derfor ikke med når det skal avgjøres om inntekten utgjør minst 75 prosent av grunnbeløpet. En person som for eksempel har hatt sykepenger og dagpenger til livsopphold, og som ikke har hatt arbeidsinntekt på 75 prosent av grunnbeløpet i det siste kalenderåret/gjennomsnittet av de tre siste årene, vil dermed falle utenfor dagpengeordningen.

Den pensjonsgivende inntekten kan tjenes opp både her i landet og i utlandet. Etter lovens § 4-3 nr. 2 første ledd ytes det dagpenger på grunnlag av arbeidsinntekt «her i landet eller på norske skip i utenriksfart».

Ved kongelig resolusjon den 24. juni 1983 gitt med hjemmel i folketrygdloven § 4-3 nr. 4 bokstav b er det bestemt at norske statsborgere som er frivillig trygdet i utlandet, kan få dagpenger på grunnlag av inntekt opptjent i utlandet.

Med hjemmel i lovens § 6-4 siste ledd har Sosialdepartementet den 19. september 1969 gitt forskrifter om fastsetting av pensjonsgivende inntekt for frivillig trygdede i utlandet etter lovens § 1-4 bokstav b.

Med hjemmel i lovens § 6-4 sjette ledd har Rikstrygdeverket dessuten den 11. mars 1971 gitt forskrifter om hva som skal regnes som pensjonsgivende inntekt for medlemmer som ikke får pensjonsgivende inntekt fastsatt av ligningsmyndighetene. Vi viser til disse forskriftene.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men det er foreslått noen mindre materielle endringer.

Utkastets første ledd svarer stort sett til den gjeldende lovs § 4-3 nr. 2 første ledd. Når det gjelder personkretsen, innebærer utvalgets

forslag en viss innskrenkning i forhold til gjeldende rett, siden vi foreslår å ta de selvstendig næringsdrivende ut av dagpengeordningen. Det gjelder de som er mellom 64 og 67 år, samt lastebilsjåfører o.l. Det vil følge av utkastets § 6-2 at den arbeidsløse må ha tapt pensjonsgivende inntekt som arbeidstaker for å få rett til dagpenger.

Dagpengeordningen er egentlig en trygd for arbeidstakere. Som nevnt er det avgjørende at den arbeidsløse har hatt pensjonsgivende inntekt fra offentlig eller privat tjeneste. Loven blir svært komplisert når inntekt av næringsvirksomhet for personer over 64 år skal likestilles med inntekt i tjeneste. Av forenklingshensyn foreslår derfor utvalget å begrense personkretsen til arbeidstakere. Dette er en materiell endring. Men endringen vil neppe få store konsekvenser i praksis, da uførepensjonsordningen vil fange opp de fleste næringsdrivende over 64 år som har et stønadsbehov.

Vanligvis kreves det for rett til uførepensjon at nedsettelsen av ervervsevnen har en medisinsk årsak, men for personer over 64 år som har vært yrkesaktive, likestilles alderssvikelse med sykdom, skade eller lyte. Se folketrygdloven § 8-3 andre ledd. Utvalget forutsetter at de fleste eldre næringsdrivende som må avvikle sin næringsvirksomhet, kan få rett til uførepensjon dersom de ikke greier å skaffe seg høvelig arbeid som arbeidstakere. Det gjelder selv om § 8-3 andre ledd blir opphevet.

Ut fra formålet med dagpengeordningen mener utvalget at det ikke er betenkelig at de som har gått over fra et arbeidstakerforhold til selvstendig næringsvirksomhet, faller utenfor dagpengeordningen. Også forenklingshensyn gjør det hensiktsmessig å ha en klart avgrenset personkrets.

Oppdragstakere står i en mellomstilling mellom arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende. De har imidlertid flest likhetstrekk med selvstendig næringsdrivende. I forhold til sykepengerettighetene er oppdragstakere stort sett likestilt med selvstendig næringsdrivende. Utvalget foreslår at disse personene behandles på samme måte i forhold til dagpengerettighetene. Det vil si at det ikke ytes dagpenger til oppdragstakere.

Etter forslaget er det et vilkår at medlemmet har tapt pensjonsgivende inntekt. Dette innebærer at dersom en person «har lønn» som nevnt i lovens § 4-2 nr. 3 bokstav i, vil ikke vedkommende fylle vilkåret om tapt inntekt, og vil dermed falle utenfor personkretsen.

Vilkåret om tapt pensjonsgivende inntekt innebærer at mange personer ikke omfattes av dagpengeordningen. Det gjelder først og fremst alle de som utfører ulønnet omsorgsar-

beid. Heltidsstudenter faller også utenfor personkretsen. Det samme gjør de som utfører såkalt svart arbeid. Spørsmålet om dagpengerettigheter for personer som har hatt omsorg for småbarn, eldre eller funksjonshemmede, og for personer som har gjennomgått utdanning, er drøftet i NOU 1983:19 Dagpenger under arbeidsløse - omsorgsarbeid og utdanning. Denne utredningen er ikke fulgt opp i form av lovendring på området. Spørsmålet om å utvide dagpengerettighetene til slike personer er et politisk spørsmål som ligger utenfor mandatet til Trygdelovutvalget.

Etter utkastets første ledd vil alle medlemmer som har hatt pensjonsgivende inntekt, komme inn under dagpengeordningen.

Forslaget innebærer at alle medlemmer som har hatt pensjonsgivende inntekt under opphold i utlandet, kan få rett til dagpenger på grunnlag av denne inntekten ved arbeidsløshet her i landet. Det gjelder for eksempel sjøfolk på norske skip i utenriksfart. Forslaget innebærer en liten utvidelse i forhold til de gjeldende regler.

Utvalget mener imidlertid dette vil gi en rimelig regel. De som har pensjonsgivende inntekt i utlandet, har vanligvis en sterk tilknytning til Norge. Det synes derfor ikke betenkelig at de får dagpenger dersom de blir arbeidsløse når de kommer tilbake til Norge. Vi viser til at det er et vilkår for rett til dagpenger at den arbeidsløse oppholder seg i Norge, se utkastets § 6-7.

I dag gjelder det ingen aldersgrense for rett til dagpenger. En femtenåring som er avisbud, kan i prinsippet få dagpenger hvis han eller hun blir arbeidsløs. Men i praksis er det få personer under 20 år som er dagpengemottakere. Utvalgets forslag om å knytte dagpengerettighetene til pensjonsgivende inntekt innebærer at det i realiteten settes en aldersgrense på 17-18 år. Vi viser til definisjonen av begrepet pensjonsgivende inntekt i utkastets § 3-3 andre ledd. Forslaget innebærer i praksis ingen nevneverdig innstramming i forhold til gjeldende rett.

Utkastets andre ledd svarer til § 4 andre ledd i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 6. desember 1985 med hjemmel i lovens § 4-2 fjerde ledd m.v. Bestemmelsen står i dag i forskriftene om såkalt avkortet stønad.

Etter utvalgets oppfatning er kravet om den nedre grensen for tap av arbeidstid og arbeidsinntekt et generelt inngangsvilkår for å komme inn i dagpengeordningen. Bestemmelsen passer derfor systematisk best her i utkastets § 6-2. Det er ikke foreslått endringer i forhold til gjeldende rett.

Utvalget har vurdert om det bør være en reduksjon på 25 prosent, men vi er kommet til at dette er upraktisk. Reduksjonen i ar-

beidstiden tas ofte ut i form av en hel arbeidsdag pr. uke. I slike tilfeller er det en viss mulighet for formidling til annet arbeid. Den som er ledig deler av dager, vil ha store problemer med å finne supplerende arbeid. For arbeidsformidlingen vil det også være enklere å beregne stønadperiodens lengde når en opererer med hele dager.

Utvalget foreslår at også beregningen av graderte dagpenger foretas i forhold til reduksjonen i arbeidsinntekten. Etter de gjeldende regler er det tilstrekkelig at inntekten er ubetydelig redusert, f.eks. med 1 krone. Med de store variasjoner i inntekt fra bransje til bransje forekommer det at personer skifter jobb og får kortere arbeidstid med samme lønn som før, eller med en helt uvesentlig reduksjon i inntekten. Disse personene får rett til avkortet stønad etter de gjeldende regler, selv om inntektstapet er ubetydelig.

Hovedformålet med dagpengene er at de skal erstatte inntekt som er falt bort. Utvalget mener derfor det er rimelig å krevne at også inntekten skal være redusert med minst 20 prosent for at det kan ytes dagpenger.

Utkastets tredje ledd svarer til den gjeldende lovs § 4-3 nr. 2 sjette ledd, og omhandler kravet til forutgående minsteinntekt for at medlemmet skal få rett til dagpenger (kvalifikasjonskravet). Denne bestemmelsen er av en litt annen karakter enn bestemmelsene i de to første leddene. Utvalget har vurdert om kvalifikasjonskravet bør plasseres i en egen paragraf. Vi har imidlertid kommet til at dette kravet har så nær tilknytning til vilkåret om tapt arbeidsinntekt at det kan stå i denne paragrafen. En tilsvarende systematikk har vi valgt i sykepengekapitlet.

Utvalgets forslag om å bruke pensjonsgivende inntekt i stedet for arbeidsinntekt når det gjelder kvalifikasjonskravet, innebærer at også sykepenger, fødselspenger, adopsjonspenger, omsorgspenger, pleiepenger, opplæringspenger og dagpenger skal inngå i kvalifikasjonskravet. Dette innebærer en utvidelse i forhold til gjeldende rett, da flere personer kan få rett til dagpenger etter utvalgets forslag. Men det innebærer en forenkling å ha samme inntektsbegrep for dagpengegrunnlaget og kvalifikasjonskravet.

Utvalget har foreslått at inntektsgrensen senkes til 50 prosent av grunnbeløpet. Gjeldende rett har en grense på 75 prosent av grunnbeløpet. Utvalgets forslag innebærer at en får samme inntektsgrense for sykepenger og dagpenger. Dette er en forenkling som letter informasjonen.

Selv om utvalgets forslag i prinsippet innebærer en utvidelse, vil den ikke få noen praktisk betydning. I dag gjelder det nemlig en inntektsgrense på 50 prosent av grunnbeløpet

for deltidsarbeidende. De fleste som har så liten inntekt, er deltidsarbeidende. Forslaget vil således få praktisk betydning bare for heltidsarbeidende. Denne gruppen har så liten inntekt bare hvis de begynner i inntektsgivende arbeid sent på året.

Utvalget har videre foreslått å sløyfe alternativet i den gjeldende lov om at en kan ta i betraktning gjennomsnittet av inntekten i de tre siste kalenderårene. Utvalget mener at det er tilstrekkelig å ta hensyn til inntekten i det siste kalenderåret. Det er tungvint med to forskjellige utregningsmåter. Behovet for å gå hele tre år tilbake blir også mindre når arten av den inntekt som inngår i kvalifikasjonskravet, skal omfatte ikke bare arbeidsinntekt, men også sykepenger, fødselspenger, adopsjonspenger, omsorgspenger, pleiepenger, opplæringspenger og dagpenger. Forslaget er en forenkling. Se for øvrig merknadene til utkastets § 6-8 om dagpengegrunnlaget.

Utkastets § 6-3 Reelle arbeidssøkere

For å få rett til dagpenger må medlemmet være villig til

- a) å ta ethvert arbeid som er lønnet etter tariff eller sedvane,
- b) å ta arbeid hvor som helst i landet,
- c) å ta arbeid uavhengig av om det er på heltid eller deltid.

Det kan gjøres unntak fra vilkårene i første ledd dersom alder, helse, omsorgsansvar eller andre sosiale forhold gjør det rimelig.

Merknader

Bestemmelsen er i dag å finne i lovens § 4-2 nr. 1 bokstav c og nr. 3 bokstav c.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 4-2 nr. 1 bokstav c lyder:

«1. Rett til dagpenger etter bestemmelsene i dette kapittel har trygdet, jfr. kapittel 1, som er

- a) ...
- b) ...
- c) reell arbeidssøker og står tilmeldt arbeidsformidlingen etter regler fastsatt av departementet.»

Folketrygdloven § 4-2 nr. 3 bokstav c lyder:

«3. Retten til dagpenger faller bort når den trygdede

- a) ...
- b) ...
- c) nekter å ta tilbudt arbeid, når den som skal treffe avgjørd om stønad finner at arbeidet var høvelig for ham og det var lønnet etter tariff eller sedvane på stedet...»

Et av hovedvilkårene for rett til dagpenger er at den arbeidsløse er reell arbeidssøker. Det innebærer at vedkommende må være villig til

å ta ethvert høvelig arbeid hvor som helst i landet (være yrkesmessig og geografisk mobil).

En person som blir arbeidsløs i en deltidsjobb, må i utgangspunktet også være villig til å ta heltidsarbeid for å bli ansett som reell arbeidssøker.

Likeledes må en person som blir arbeidsløs i en heltidsjobb, være villig til å ta deltidsarbeid hvis det ikke kan skaffes høvelig arbeid på heltid.

Dersom arbeidet er lønnet etter tariff eller sedvane på stedet, blir det i utgangspunktet ansett som høvelig. Det gjelder selv om det tilbudte arbeidet er i et annet yrke enn det vedkommende hadde, eller om vedkommende må flytte til et annet sted i landet. Kravet om geografisk mobilitet praktiseres imidlertid liberalt. Dette gjelder spesielt for visse grupper, f.eks. svært unge arbeidstakere, eldre personer og personer med hovedansvar for barn eller syke.

Ved vurderingen av om arbeidet er høvelig, skal det legges vekt på om den arbeidsløse er fysisk og psykisk i stand til å ta arbeidet. Tungt fysisk arbeid vil for eksempel ikke kunne anses som høvelig for personer som er fysisk svake. Dersom en person ikke har den faglige bakgrunnen for å utføre det tilbudte arbeidet, vil det heller ikke bli ansett som høvelig. Dersom det er tvil til stede, må den arbeidsløse likevel være villig til å prøve seg i et arbeid som arbeidsformidlingen finner høvelig.

Den trygdedes alder har betydning for om arbeidet kan anses som høvelig. Det gjelder både for eldre og for helt unge arbeidstakere. Etter forskrifter fastsatt av Arbeidsdirektoratet den 14. februar 1973 i medhold av folketrygdloven § 4-2 nr. 4 blir arbeidet ikke uten videre ansett som høvelig for en trygdet over 64 år dersom vedkommende må ta seg arbeid utenfor det lokale arbeidsmarked. Eldre arbeidstakere kan videre etter en konkret vurdering bli betraktet som reelle arbeidssøkere selv om de ikke kan ta arbeid på heltid.

Hvis vedkommende er svært ung, blir arbeidet i praksis heller ikke ansett som høvelig dersom det medfører at vedkommende må pendle eller flytte fra familien.

En arbeidsløs person som har hoved- eller eneansvar for små barn eller pleietrengende, blir ansett som reell arbeidssøker selv om vedkommende ikke kan arbeide full tid eller ikke kan flytte til et annet sted i landet.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. Den gjeldende lov bruker begrepet reell arbeidssøker. Dette begrepet er etter utvalgets

mening svært skjønnspreget og gir liten informasjon. Vi har derfor funnet det mest hensiktsmessig å konkretisere hva som ligger i begrepet. Vi har imidlertid beholdt reell arbeidssøker som et stikkord i overskriften.

Utkastets første ledd angir hovedinnholdet i begrepet reell arbeidssøker. Det vil fortsatt være rom for en del skjønn her. Utvalget forutsetter imidlertid at vilkårene blir nærmere utdypet i rundskriv. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett foran.

Utkastets andre ledd gir hjemmel til å gjøre unntak fra vilkårene i første ledd. Utkastet er en lovfesting av gjeldende rett. Vi viser også her til framstillingen foran.

Utkastets § 6-4 Permitterte

Det ytes ikke dagpenger til arbeidstakere som er permitterte.

Merknader

Bestemmelser om dagpenger under permittering står i dag i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. august 1983 med hjemmel i lovens § 4-5 bokstav a og § 4-2 nr. 2 fjerde ledd. Vi viser videre til forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 6. desember 1985 med hjemmel i lovens § 4-2 nr. 2 fjerde ledd, § 4-3 nr. 1 andre punktum og § 4-5 bokstav b.

Ved lov 28. april 1989 nr. 18 er lovens § 4-2 nr. 2 tredje ledd opphevet og fjerde ledd er blitt nytt tredje ledd. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide disse endringene.

Innledning

Permittering er et forholdsvis nytt virkemiddel i arbeidslivet. I løpet av det siste tiåret har antallet permitterte vært eksplosjonsartet.

Den første loven om arbeidsløsetrygd av 1938 hadde ingen særbestemmelse om permittering. Men lovens § 9 åpnet adgang til å gi delvise dagpenger, bl.a. dersom en trygdet fikk kortere arbeidstid og mindre arbeidsinntekt på grunn av driftsinnskrenkninger.

I praksis ble denne bestemmelsen forstått slik at den ikke omfattet driftinnskrenkning som ble gjennomført ved permittering uten lønn. Om en permittert skulle få stønad, ble avgjort på grunnlag av lovens vanlige regler, og det ble blant annet tatt hensyn til om vedkommende var arbeidsløs uten egen skyld.

Det gjorde seg opprinnelig gjeldende en viss usikkerhet når det gjaldt hvilke retningslinjer som burde legges til grunn for stønad til arbeidstakere som ble permittert uten lønn. Men praksis kom etter hvert i faste former. Dersom permitteringen hadde sin årsak i mangel på råstoff eller drivstoff, ishindringer eller kulde, eller lignende forhold som bedriftene ikke

hadde innflytelse på, skulle den omstendighet at arbeidstakeren var bundet av sin arbeidsavtale, ikke være til hinder for at vedkommende kunne få dagpenger. Forutsetningen var at arbeidstakeren i permitteringsperioden var villig til å ta høvelig arbeid som han ble tilbudt. Se Ot.prp. nr. 6-7 for 1958 side 21 f.

Ordningen med dagpenger til permitterte ble vurdert i forbindelse med arbeidet med den nye loven av 1959. Tidligere praksis ble lagt til grunn for bestemmelsen om permittering i den nye lovs § 10. Ved inkorporeringen av arbeidsløsetrygden i folketrygden i 1971 ble Kongen gitt fullmakt til å fastsette nærmere regler om stønad til permitterte. Det går fram av Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 at disse forskriftene skulle erstatte den dagjeldende lov og praksis.

Begrepet permittering

I arbeidsrettslig teori er permittering definert som et «påbud fra arbeidsgiver som går ut på å han midlertidig løser arbeidstakeren fra retten og plikten til å arbeide, og seg selv fra lønnsplikten». Se Tor Mehl: «Permitteringer», Oslo 1982.

Etter fast oppfatning medfører ikke permittering opphør av arbeidsavtalen. Arbeidstakeren anses således for å ha rett og plikt til å gjenoppta arbeidet ved permitteringstidens utløp, hvis ikke rettsforholdet mellom partene er brakt til opphør ved oppsigelse fra en av partene. Permittering kan noe upresist karakteriseres som «midlertidig opphør» eller «suspensjon» av partenes gjensidige ytelsesplikter.

I praksis forbindes vanligvis permittering med tiltak som blir satt i verk ved driftsinnskrenkning eller driftsstans som følge av arbeidsmangel, arbeidshindringer, økonomiske vanskeligheter osv.

Sykepermisjon, velferdspolisjon, ferie, lock-out og suspensjon fra arbeidet som disiplinærreaksjon holdes utenfor permitteringsbegrepet. Videre faller ikke redusert daglig arbeidstid inn under begrepet. Redusert arbeidstid er også et vanlig virkemiddel ved driftsinnskrenkninger. Man taler gjerne om permisjon hvis arbeidstakere som en ordning over noe lengre tid ikke skal arbeide én, to, tre eller fire dager i uken.

I trygdesammenheng er ordet «permittering» ikke nærmere definert. Loven gir bare Kongen fullmakt til å fastsette nærmere regler om i hvilken utstrekning dagpenger skal kunne utbetales til personer som blir permittert under driftsinnskrenkninger eller driftsstans. Men det synes som om ordet har en videre betydning i trygderetten enn i arbeidsretten.

Arbeidsgiverens rett til å permittere har

aldri vært gjenstand for lovregulering. I teorien har en derfor sondret mellom permittering som har grunnlag i avtale eller avtalelignende regler, og permittering der et slikt særskilt rettsgrunnlag ikke foreligger. Flere tariffavtaler i dag har bestemmelser som gir adgang til å permittere og regulerer gjennomføringen av permittering. Hovedavtalens § 14 er her en sentral bestemmelse, og den er også brukt som mønster for andre avtaler. Permitteringsadgangen kan også være avtalt i den individuelle arbeidsavtalen.

Det ble forutsatt i forarbeidene til arbeidervernloven av 1956 at bestemmelsene om vern mot oppsigelse ikke skulle være til hinder for permittering. Se Ot.prp. nr. 8 for 1956, side 48. Vi antar derfor at det er adgang til å inngå avtaler som gir arbeidsgiveren rett til å permittere.

Gjeldende rett

Etter gjeldende rett kan det ytes dagpenger til helt permitterte etter samme regler som til helt arbeidsløse. Til delvis permitterte kan det ytes redusert stønad i opptil 20 kalenderdager i løpet av en 12-månedersperiode.

I utgangspunktet gjelder altså de samme generelle vilkår for permitterte som for helt arbeidsløse.

I de tilfeller der permitteringen er kommet i stand etter avtale mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, eller der arbeidstakerne tar initiativet til permittering, kan det reises spørsmål om de er arbeidsløse uten egen skyld. I praksis ser en imidlertid liberalt på dette forholdet.

Kravet om å være reell arbeidssøker er som regel vanskelig å praktisere ved permitteringer. Spesielt ved kortvarige og/eller delvise permitteringer foretas det neppe formidling i det hele tatt, for så vel arbeidsformidlingen som partene i arbeidslivet forutsetter at dette ikke er et realistisk alternativ. Det gjelder spesielt når situasjonen på arbeidsmarkedet er vanskelig.

Ved helpemittering over lengre tid eller på ubestemt tid må imidlertid den permitterte være villig til å si opp sin stilling for å få rett til dagpenger, eventuelt med kortere varsel enn avtalt/lovfestet såfremt det kan skaffes annet høvelig arbeid på heltid. Arbeidsformidlingen kan imidlertid ikke kreve at den permitterte går så langt at han mister rettigheter hos arbeidsgiveren (f.eks. sluttvederlag) eller blir erstatningspliktig.

Et hovedvilkår for retten til dagpenger under hel eller delvis permittering er at permitteringen skyldes mangel på arbeid eller andre forhold som arbeidsgiveren ikke kan øve innflytelse på. Det er ingen forskjell på hel og

delvis permittering når det gjelder dette kravet.

For offentlig virksomhet vil permitteringer vanligvis ikke være av en slik art at mangel på arbeid er den aktuelle årsaken til innskrenkningen. Virksomheten innskrenkes i alminnelighet heller ikke på grunn av andre forhold som arbeidsgiveren ikke kan øve innflytelse på. I utgangspunktet må således stønad nektes på dette grunnlaget. Hvert tilfelle må imidlertid vurderes konkret, for en del offentlige virksomheter kan være underlagt vilkår av samme karakter som det private næringsliv.

Ved delvis permittering må ukentlig arbeidstid være redusert med minst 40 prosent, som må utgjøre minst to hele dager. Med ukentlig arbeidstid menes arbeidstiden i den uken det permitteres. Har den permitterte etter arbeidsavtalen regelmessig varierende arbeidstid som strekker seg ut over en uke, kan stønaden beregnes i gjennomsnitt for perioden.

Lønnsplikt under permittering ble regulert ved lov 6. mai 1988 nr. 22. Loven pålegger arbeidsgiveren en lønnsplikt de første 14 dagene etter at permittering er satt i verk (arbeidsgiverperiode). De permitterte skal deretter ha rett til dagpenger i 10 uker innenfor et tidsrom på 12 måneder. Dersom det permitteres utover 10-ukersperioden, har de permitterte krav på permitteringslønn fra arbeidsgiveren. Loven skulle opprinnelig tre i kraft den 1. januar 1989, men ikrafttredelsen er blitt utsatt til 1. januar 1990. I Ot.prp. nr. 11 for 1987-88 uttaler Kommunal- og arbeidsdepartementet følgende om bakgrunnen for forslaget om lønnsplikt under permittering:

«Bakgrunnen for lovutkastet er den praksis som i de siste tiår har utviklet seg gjennom tariffavtaler og sedvane mht bruk av permittering uten lønn i forbindelse med driftsinnskrenkning og driftsstans av kortere og lengre varighet. Antall permitteringer har de siste 10-15 år ligget svært høyt. Dette har flere uheldige sider. Dagens ordning gir bedriftene store muligheter til å overvelte normale lønnskostnader på arbeidsledighetstrygden, og kan derved sies å innebære en indirekte lønns subsidiering. Ordningen virker omstillingshemmende, fordi permitterte arbeidstakere er vanskelige å formidle til annet arbeid selv i en situasjon med stramt arbeidsmarked. Bruk av permittering innebærer derfor at bedriftene opprettholder en arbeidskraftreserve. Permitteringsadgangen svekker arbeidstakernes lønnsvern og kan brukes for å omgå oppsigelsesvernet. Mot disse hensyn står hensynet til de enkelte bedrifter. Disse har begrensede muligheter til å tilpasse seg variasjoner i behovet for arbeidskraft på annen måte. En avveining av de motstridende hensyn tilsier at permitteringsadgangen ikke bør oppheves helt. Det er imidlertid rimelig at bedriftene selv

bærer en del av kostnadene ved de fordeler bedriftene oppnår ved bruk av permittering. Departementets forslag tar først og fremst sikte på å motvirke de nokså kortvarige og svært langvarige permitteringer ved å knytte kostnader til bruken av permitteringer.»

Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått å sløyfe alle bestemmelser om dagpenger til permitterte. Dagpenger ved arbeidsløshet bør etter utvalgets syn bare gjelde personer som ikke lenger står i et arbeidsforhold. Ved permittering består arbeidsforholdet fortsatt. Derfor er det ikke naturlig at de permitterte går inn under dagpengeordningen. Utvalget vil også peke på at det byr på problemer å håndheve et regelverk som tilsynelatende yter stønad til enkeltpersoner, men som indirekte fungerer som en støtteordning til bedrifter som ved permittering velter lønnsplikten over på trygden. Utvalget forslår at bestemmelsene om ytelser under permittering blir tatt ut av folketrygdloven, og at det eventuelt blir etablert en egen støtteordning for bedrifter som må permittere.

Utvalget er klar over at det kan bli en viss fare for flere oppsigelser hvis dagpengerettighetene under permittering skal oppheves. Vi viser imidlertid til at en arbeidstaker som er sagt opp på grunn av arbeidsmangel, har fortrinnsrett til ny tilsetting i samme virksomhet inntil ett år etter oppsigelsen. Se arbeidsmiljøloven § 67.

I utkastet er det presisert at det ikke skal ytes dagpenger under permittering. Dette går egentlig fram av en tolkning av begrepet arbeidsløs, se utkastets § 6-1. Men utvalget mener det bør sies uttrykkelig i loven, siden permitterte i en årrekke har hatt samme rett til dagpenger som arbeidsløse.

Utkastets § 6-5 Meldeplikt og møteplikt

For å få rett til dagpenger må medlemmet melde seg som arbeidssøker på arbeidskontoret.

Medlemmet må melde seg ved personlig fram møte hver fjortende dag. Arbeidskontoret kan bestemme at meldingen skal kunne skje skriftlig.

Arbeidskontoret kan bestemme at medlemmet skal møte utenom de fastsatte meldingsdagene.

Merknader

Bestemmelser om meldeplikten står i dag i lovens § 4-2 nr. 1 bokstav c, og i forskrifter fastsatt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 29. juni 1976 med hjemmel i folketrygdloven § 4-2 nr. 1 bokstav c. I merknadene til utkastets § 6-3 er lovens § 4-2 nr. 1 bokstav c sitert.

Gjeldende rett

Meldeplikten har sentral betydning i dagpengesystemet. I praksis skjer meldingen ved at den arbeidsledige fyller ut et særskilt skjema.

Etter de gjeldende regler har de enkelte arbeidskontorene utstrakt fullmakt til å bestemme skriftlig melding i det enkelte tilfelle. Dette blir brukt når medlemmet har lang reisevei og i perioder med stor arbeidsløshet.

Meldingen har en dobbel funksjon. Den sier noe både om fortiden og om framtiden.

For det første danner meldingen grunnlag for anvisningen av dagpenger. Den arbeidsløse angir på meldingskortet blant annet om han eller hun har vært helt uten arbeid, eller har hatt delvis arbeid i de foregående 14 dagene (meldingsperioden). Dersom vedkommende har vært helt uten arbeid, anvises det full stønad. Dersom vedkommende har hatt delvis arbeid, anvises det redusert stønad. På grunnlag av meldingen anvises dagpengene i etterskott for den foregående 14-dagers perioden (meldingsperioden).

For det andre gir den arbeidsløse ved å fylle ut meldingskortet uttrykk for at vedkommende ønsker å være reell arbeidssøker for neste meldingsperiode. I denne forbindelse sier meldingen noe om situasjonen i framtiden.

I forskriftenes § 2 andre ledd synes det som om begrepet *melding* er brukt i en annen betydning enn i § 2 første ledd. I første ledd siktes det til den melding som skjer i forbindelse med anvisning av dagpenger. Når det i andre ledd sies at arbeidskontoret kan fastsette hyppigere «melding» betyr det i realiteten at vedkommende må møte på arbeidskontoret oftere enn hver 14. dag. Det kan åpenbart ikke være meningen at vedkommende skal «melde seg» oftere i den forstand at anvisningen av dagpenger også skal skje hyppigere enn hver 14. dag. Det dreier seg altså her om en møteplikt som ikke har noe med registreringen som arbeidssøker å gjøre.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd slår fast at det er et vilkår for rett til dagpenger at medlemmet melder seg på arbeidskontoret. Dette følger i dag av lovens § 4-2 første ledd bokstav c.

Det går ikke klart fram av den gjeldende lov at medlemmets plikt til å melde seg er et materielt vilkår. Men det følger av forskriftene at retten faller bort dersom meldereglene ikke overholdes. Vi har derfor funnet det riktig å ta inn denne plikten som et eget vilkår i lovteksten.

Utkastets andre ledd svarer til de gjeldende forskrifters § 2 første ledd og § 5. Det angir

hovedregelen om at melding skal skje ved personlig frammøte hver 14. dag, og at meldingen i visse tilfeller kan være skriftlig.

Utkastets tredje ledd svarer til de gjeldende forskrifters § 2 andre ledd og § 4, og omhandler møteplikt utenom de fastsatte meldingsdagene. Det er først og fremst av formidlingshensyn at arbeidskontoret kan ønske kontakt med medlemmet oftere enn hver 14. dag. Vi foreslår som en generell regel at medlemmet må være villig til å møte på arbeidskontoret utenom de fastsatte meldingsdagene. Denne møteplikten er også et vilkår for å få rett til dagpenger.

Utvalget foreslår at begrepet melding avgrenses til de situasjoner der meldingen har direkte tilknytning til anvisning av dagpenger. Dette gjelder utkastets første og andre ledd. I utkastets tredje ledd brukes formuleringen «møter på arbeidskontoret», da denne situasjonen ikke har tilknytning til anvisning av dagpengene.

Utkastets § 6-6 Ventetid

Det kan ytes dagpenger når medlemmet har vært arbeidsløs minst en hel virkedag. Dagpengene løper fra dagen etter at vedkommende har meldt seg som arbeidssøker.

Dagpenger ytes først åtte uker etter at den arbeidsløse har meldt seg som arbeidssøker, dersom han eller hun

- a) har sagt opp sin stilling uten rimelig grunn, eller
- b) er avskjediget på grunn av vesentlig mislighold av arbeidsavtalen.

Det skal ses bort fra oppsigelse eller avskjed som ligger mer enn seks måneder tilbake i tiden.

Merknader

Bestemmelsen om fra hvilket tidspunkt dagpenger kan ytes, er i dag å finne i lovens § 4-2 nr. 2 første og andre ledd, og i forskrifter om unntak fra ventetid fastsatt ved kongelig resolusjon den 4. mai 1973 med hjemmel i lovens § 4-2 nr. 2 tredje ledd. Videre har loven bortfallsbestemmelser i § 4-2 nr. 1 bokstav b og § 4-2 nr. 3 bokstav b. Det er også gitt bortfallsbestemmelser i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 11. mai 1973 med hjemmel i lovens § 4-2 nr. 3 siste ledd.

Gjeldende rett

Lovens § 4-2 nr. 2 første og andre ledd lyder:

«Dagpenger kan tidligst begynne å løpe når den trygdede i tre av de siste ti dager, søndager medregnet, har vært arbeidsløs og står tilmeldt arbeidsformidlingen som reell arbeidssøker, jfr. nr. 1, bokstav c. Den trygdede har

likevel ikke i noe tilfelle rett til dagpenger før fra det tidspunkt han har søkt om stønad.

Ny opptjening av ventetid etter første ledd kreves ikke når en stønadsperiode er avbrutt av midlertidig arbeid av inntil 26 ukers varighet, eller av arbeidsmarkedstiltak i arbeidsmarkedsetatens regi. ...»

Lovens § 4-2 nr. 1 bokstav b lyder:

«1. Rett til dagpenger etter bestemmelsene i dette kapittel har trygdet, jfr. kapittel 1, som er

- a) ...
- b) arbeidsløs uten egen skyld,
- c) ...»

Lovens § 4-2 nr. 3 bokstav b lyder:

«Retten til dagpenger faller bort når den trygdede er blitt arbeidsløs på grunn av dårlig forhold eller uten rimelig grunn har sagt opp sin plass eller sluttet sitt arbeid.»

Etter gjeldende rett kan dagpenger tidligst ytes når den trygdede har vært arbeidsløs i tre av de siste ti dager, lørdager og søndager medregnet. Da lørdager og søndager regnes med som ventedager, blir det i praksis tilstrekkelig med én ventedag i form av en vanlig virkedag. Den som er blitt arbeidsløs en torsdag og melder seg på arbeidskontoret den påfølgende fredag, får dagpenger allerede fra mandag.

I lovens § 4-2 nr. 2 fjerde ledd er Kongen gitt fullmakt til å fastsette bestemmelser om unntak fra ventetiden og til å forlenge ventetiden. Som nevnt er det den 4. mai 1973 gitt forskrifter om unntak fra ventetid. Etter forskriftene faller ventetiden bort for personer som har avtjent verneplikt, og for personer som har deltatt i tiltak i arbeidsformidlingens regi m.v.

Etter gjeldende rett er det et vilkår for rett til dagpenger at den trygdede er blitt arbeidsløs uten egen skyld. Se folketrygdloven § 4-2 nr. 1 bokstav b og § 4-2 nr. 3 bokstavene b og c, samt forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 11. mai 1973 med hjemmel i lovens § 4-2 nr. 3 siste ledd.

Helt fra fattiglovgivningens tid har skyldmomentet vært sentralt når det gjelder stønad til arbeidsløse. En var den gang ikke villig til å akseptere at det fantes noen reell arbeidsløshet, og arbeidsløse ble ofte mistenkt for å være arbeidssky. Tvangsarbeid ble da også brukt som et virkemiddel mot disse uønskede elementer i samfunnet.

Denne moraliserende holdningen til arbeidsløse har gått igjen i lovgivningen om arbeidsløsetrygd, og vilkåret i dagens lov om at den trygdede må være arbeidsløs uten egen skyld, kan etter vår oppfatning betraktes som et uttrykk for denne holdningen.

Utkastets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men vi har foreslått en omfattende omredigering og presisering. Utvalget har sondret mellom den ventetiden som gjelder før retten til dagpenger inntre, og den ventetiden som egentlig er stans i en løpende stønad. Utkastet her gjelder ventetid før stønaden kan begynne å løpe. Bestemmelser om stans i løpende stønad (avstengning) er tatt inn i utkastets § 6-16.

Utkastets første ledd omhandler en generell ventetidsbestemmelse, og skal erstatte den gjeldende lovs § 4-2 nr. 2 første ledd. Bestemmelsen gjelder den som er oppsagt fra sin stilling - dvs. den som er blitt arbeidsløs uten egen skyld. Utvalget har her foreslått en materiell endring i utvidende forstand ved at det fastsettes bare én ventedag som skal gjelde for alle. Det er presisert i utkastet at medlemmet må ha vært arbeidsløs minst en hel virkedag for å få rett til dagpenger. Det er videre presisert at dagpenger løper fra dagen etter at vedkommende har meldt seg som arbeidssøker. Som nevnt ovenfor innebærer også dagens regler i realiteten bare én ventedag. Utvidelsen får således liten betydning i praksis, men den representerer en viktig forenkling.

Utvalget mener at forskriftene om unntak fra ventetiden av 4. mai 1973 bør kunne oppheves når det bare skal være én ventedag. Forslaget innebærer således en administrativ forenkling, særlig fordi bestemmelser om bortfall av ventetid ikke lenger er nødvendig.

Utkastets andre ledd svarer til bestemmelsene om bortfall i den gjeldende lovs § 4-2 nr. 3 bokstav b, jf. § 4-2 nr. 1 bokstav b. Vi har formulert denne bestemmelsen som en ventetidsbestemmelse. Dette gir et riktigere bilde av de faktiske forhold. Selv om medlemmet for eksempel er blitt arbeidsløs på grunn av avskjedigelse, faller ikke retten til dagpenger bort for alltid, men retten inntre først etter åtte uker.

Utvalget foreslår at dagpengeretten knyttes til mer objektivt konstaterbare kriterier enn egen skyld. Vi foreslår som kriterier at medlemmet enten har sagt opp uten rimelig grunn, eller er avskjediget på grunn av vesentlig mislighold. Utvalget mener det er uheldig at arbeidskontoret må granske om vedkommendes arbeidsløshet kan sies å være selvforstyldt eller ikke. Det sier seg selv at dette kan slå ulikt ut i praksis.

Vilkåret om at den trygdede må være arbeidsløs uten egen skyld, harmonerer dessuten ikke med folketrygdlovens øvrige bestemmelser, f.eks. i sykepengekapitlet. Selv om en person blir syk på grunn av for tynn påkledning, fyllekjøring eller tobakksrøyking, vil vedkommende få rett til sykepenger.

Etter utkastets andre ledd bokstav a ytes det dagpenger etter en ventetid på åtte uker hvis en arbeidstaker sier opp sin stilling uten rimelig grunn. Dette er i samsvar med dagpengeordningens system. En arbeidsløs har plikt til å ta tilvist arbeid. Denne plikten ville ikke ha noe reelt innhold dersom vedkommende kunne si opp selv og likevel få rett til dagpenger. Hvis medlemmet har rimelig grunn til å si opp selv, skal vedkommende imidlertid ikke rammes av åtteukersregelen. Med rimelig grunn tenker vi for eksempel på tilfeller der et medlem må si opp for å flytte med ektefellen til et nytt sted, eller må si opp fordi vedkommende av helsemessige årsaker ikke lenger makter pendling.

Vi er klar over at også dette systemet har sine svakheter. Det er ikke uvanlig at folk som på en eller annen måte misligholder arbeidskontrakten, blir anmodet om å si opp selv i stedet for at arbeidsgiveren går til oppsigelse. Den som kommer i en slik situasjon, må ta hensyn til at valget mellom å si opp selv og å bli oppsagt av arbeidsgiveren kan få betydning for retten til dagpenger.

Selv med den påpekte svakheten mener vi at dette forslaget er bedre enn gjeldende rett, for myndighetene og arbeidsgiverne slipper dermed å utpense grunnen til at vedkommende er arbeidsløs.

Et medlem som er blitt oppsagt eller avskjediget fra sin stilling uten at det foreligger vesentlig mislighold av arbeidsavtalen, skal etter vårt forslag få rett til dagpenger med én ventetid. Det samme gjelder dersom vedkommende har hatt rimelig grunn til å si opp. Vi tenker her for eksempel på situasjoner der en person ikke lenger har helse til nattarbeid eller skiftarbeid.

Etter utkastets andre ledd bokstav b ytes det dagpenger etter en ventetid på åtte uker hvis den arbeidsløse er avskjediget på grunn av vesentlig mislighold av arbeidsavtalen. Utvalget har her brukt begrepet avskjedigelse i samme betydning som i arbeidsmiljøloven 4. februar 1977 nr. 4.

Arbeidsmiljøloven § 66 nr. 1 lyder:

«Arbeidsgiveren kan avskjedige en arbeidstaker med påbud om øyeblikkelig fratreden dersom denne har gjort seg skyldig i grovt pliktbrudd eller annet vesentlig mislighold av arbeidsavtalen. ...»

Vi legger til grunn at utkastets § 6-6 andre ledd bokstav b skal anvendes i tilsvarende situasjoner som beskrevet i arbeidsmiljøloven.

Utkastets tredje ledd er en foreldelsesregel, og står i dag i lovens § 4-2 nr. 3 andre ledd. Denne bestemmelsen innebærer at dersom en person har sagt opp sin stilling eller er blitt

avskjediget, og søker om dagpenger først etter et halvt år, vil vedkommende få dagpenger etter bare én ventetid i medhold av utkastets første ledd.

Utkastets § 6-7 Opphold i Norge

For å få rett til dagpenger må medlemmet oppholde seg i Norge.

Dette gjelder ikke for et medlem som har vært arbeidstaker på et norsk skip i utenriksfart, se § 6-14.

Merknader

Bestemmelser om at en trygdet må oppholde seg i Norge for å få rett til dagpenger, følger i dag av lovens § 4-2 nr. 3 bokstav h.

Gjeldende rett

Lovens § 4-2 nr. 3 bokstav h lyder:

«Retten til dagpenger faller bort når den trygdede

- h) oppholder seg utenfor riket, eller er utlending som arbeider i norsk grensedistrikt, men ikke er bosatt i riket. Kongen kan fastsette regler om avvik fra denne bestemmelse.»

I dag er bestemmelsen konstruert som en bortfallsgrunn for rett til dagpenger. Bestemmelsen omfatter for det første trygdede som oppholder seg utenfor Norge. Det vil i praksis si de personer som i dag er trygdet i utlandet etter lovens § 1-2, og § 1-4 bokstav b. Vi viser til nærmere omtale av disse personene i utkastets kapittel 2 om folketrygdens medlemmer. Videre omfatter bortfallsbestemmelsene i den gjeldende lovs § 4-2 nr. 3 bokstav h utlendinger som arbeider i norske grensedistrikter. Dette er personer som er bosatt i Sverige eller Finland, og som pendler til Norge for å arbeide (såkalte grensearbeidere).

Etter den gjeldende dagpengeordning er det bare arbeidstakere på norske skip i utenriksfart som kan få rett til dagpenger i utlandet. For disse personene er det etablert et eget system. Vi viser til forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. februar 1975 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 fjerde ledd og § 4-7.

Hovedregelen om opphold her i landet har blant annet sammenheng med meldereglene og med kontrollproblemer dersom dagpenger skulle utbetales utenfor Norge. Bestemmelsen har også sammenheng med at retten til dagpenger skal være subsidiær i forhold til formidling av arbeid. Det blir ikke formidlet til nytt arbeid i utlandet.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Utvalget har konstruert bestemmelsen som et vilkår

om at medlemmet må oppholde seg i Norge for å få rett til dagpenger.

Utkastets første ledd presiserer hovedregelen. Vi har ikke tatt med særregelen om grensarbeidere. Dagpengerrettigheter for disse personene er regulert i den nordiske overenskomsten om overføring av dagpengerrettigheter. Det er derfor ikke behov for å ha med en egen lovbestemmelse om grensarbeidere her.

Utkastets andre ledd har en henvisning til særreglene i utkastets § 6-14 om sjømann i utenriksfart. Utvalget har tatt inn henvisningen her av informasjonshensyn.

Utkastets § 6-8 Dagpengegrunnlag

Dagpengegrunnlaget er den inntekten som dagpengene skal regnes ut etter.

Dagpengegrunnlaget fastsettes ut fra den pensjonsgivende inntekten medlemmet hadde som arbeidstaker (se § 3-22) i det siste kalenderåret før han eller hun ble arbeidsløs.

Denne inntekten divideres med det gjennomsnittlige grunnbeløpet i det siste kalenderåret før han eller hun ble arbeidsløs, og multipliseres med grunnbeløpet på søknadstidspunktet.

Årsinntekt over seks ganger grunnbeløpet regnes ikke med i dagpengegrunnlaget.

Merknader

Bestemmelser om dagpengegrunnlaget står i den gjeldende lovs § 4-3 nr. 2 første til femte ledd samt åttende og niende ledd. I tillegg er det i forskrifter gitt særregler om dagpengegrunnlaget for spesielle grupper:

- Forskrifter fastsatt av Kommunal og arbeidsdepartementet den 11. mai 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 4-3 nr. 3 første ledd og § 4-3 nr. 2 sjette ledd (personer mellom 64 og 67 år)
- Forskrifter fastsatt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 13. oktober 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 4-3 nr. 3 første ledd (vernepliktige)
- Forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 21. desember 1979 med hjemmel i folketrygdloven § 4-3 nr. 4 bokstav f (personer som har deltatt i kvalifiseringstiltak)
- Midlertidige forskrifter fastsatt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 19. mars 1975 med hjemmel i folketrygdloven § 4-3 nr. 3 (arbeidstakere i fiskeforedlingsindustrien)

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 4-3 nr. 2 første til femte og de to siste ledd lyder:

«Dagpenger ytes på grunnlag av den arbeidsinntekt som den trygdede har hatt i offentlig eller privat tjeneste her i landet eller

på norsk skip i utenriks fart i siste avsluttede kalenderår før søknad om dagpenger settes fram.

I tillegg til den inntekten som er nevnt i første ledd, skal stønad etter § 4-1 bokstav a og sykepenger, fødselspenger og omsorgspenger ved adopsjon på grunnlag av arbeid i annens tjeneste etter § 3-5, § 3-21 nr. 1-5 og § 3-21 A nr. 1-4, medtas i beregningsgrunnlaget for dagpenger. Departementet kan gi nærmere regler om og i hvilken utstrekning sykepenger, fødselspenger og omsorgspenger ved adopsjon etter denne lovs kapittel 3 for øvrig skal tas med i beregningsgrunnlaget.

Hvis det gir et høyere grunnlag, skal gjennomsnittsinntekten for de tre siste avsluttede kalenderår før søknad om dagpenger settes fram, legges til grunn.

Før fastsettelsen av grunnlaget etter første, annet og tredje ledd, skal inntektene for de aktuelle kalenderår justeres i forhold til endringer som er skjedd i grunnbeløpet, jfr. kap. 6, i tiden fram til kravet om dagpenger er satt fram.

Dagpengegrunnlaget avrundes til nærmeste 1 000 kroner, dog slik at inntekter under 9 000 kroner skal avrundes oppover til nærmeste 1 000 kroner. Det ytes ikke dagpenger for den del av inntekten som overstiger 6 ganger grunnbeløpet etter § 6-2.

... Dersom en trygdet får avbrutt og gjenopptatt stønadstilfellet som nevnt i foregående ledd, kan samme beregningsgrunnlag som før avbruddet legges til grunn, dersom dette er gunstigere for den trygdede enn å fastsette beregningsgrunnlaget på nytt etter reglene i nr 2, første til femte ledd.

Hvis det ikke foreligger tilstrekkelige opplysninger om størrelsen av inntekten etter første, annet og tredje ledd, fastsettes den ved skjønn.»

Det går fram av lovteksten at dagpengegrunnlaget kan fastsettes på tre forskjellige måter:

For det første kan dagpengegrunnlaget fastsettes ut fra arbeidsinntekt, sykepenger, dagpenger osv. i det siste kalenderåret.

For det andre kan dagpengegrunnlaget fastsettes ut fra gjennomsnittsinntekten i de tre siste kalenderårene.

For det tredje kan dagpengegrunnlaget fastsettes etter skjønn hvis det ikke foreligger tilstrekkelige opplysninger om inntektens størrelse.

Forskriftene inneholder flere særregler for fastsetting av dagpengegrunnlaget.

Etter forskriftene om dagpenger til personer mellom 64 og 67 år skal dagpengegrunnlaget være minst 2,5 ganger grunnbeløpet.

Etter forskriftene om dagpenger til personer som har avtjent verneplikt, skal dagpengegrunnlaget være minste 3 ganger grunnbeløpet.

Forskriftene om forhøyet dagpengegrunnlag for deltakere på kvalifiseringstiltak i arbeidsformidlingens regi har relativt kompli-

serte bestemmelser om hvordan tillegget skal fastsettes. Bestemmelsene går i korthet ut på at vedkommendes dagpengegrunnlag divideres med antall uker vedkommende ikke hevet kursstønad i det siste kalenderåret, eller i gjennomsnittet av de tre siste kalenderårene (opptjeningsperioden). Det beløpet som framkommer, multipliseres med antallet uker vedkommende hevet kursstønad i opptjeningsperioden.

Forskriftene om minstegrunnlag for beregning av dagpenger for arbeidstakere i fiskeforedlingsindustrien har følgende særregler: Det tas utgangspunkt i vedkommendes ordinære dagpengegrunnlag. Til det beløpet som da framkommer, legges et beløp tilsvarende 2/3 av grunnbeløpet. Minstegrunnlaget skal likevel ikke overstige fire ganger grunnbeløpet på søknadstidspunktet.

Utvalgets forslag

En må ofte beregne dagpengegrunnlaget etter ulike alternativer for å finne fram til det resultatet som er gunstigst for den arbeidsløse. Regelverket er således både komplisert og tidkrevende å praktisere for administrasjonen. Det er dessuten vanskelig å forklare og begrunne et så infløkt system for publikum.

Utvalget mener det ikke er behov for så mange særregler og alternative beregningsregler som vi har i dag. Derfor vil vi foreslå forenklinger, slik at loven får bestemmelser som kan anvendes på flest mulig personer.

Vi er imidlertid oppmerksom på at det vil være nødvendig med noen særregler, fordi enkelte personer er i en spesiell situasjon. Utvalget foreslår særregler for fastsetting av dagpengegrunnlaget for medlemmer som har fylt 64 år, for sjømenn, og for medlemmer som har avtjent verneplikt. Disse særreglene er tatt inn i utkastets § 6-13 om eldre arbeidstakere, § 6-14 om sjømenn bosatt i utlandet og § 6-15 om dagpenger etter avtjent verneplikt.

Utvalget foreslår å oppheve særreglene for fastsetting av dagpengegrunnlaget for ansatte i fiskeforedlingsindustrien og for medlemmer som har deltatt i kvalifiseringstiltak i arbeidsmarkedsetatens regi. Vi viser til listen bakerst i dette kapitlet, der utvalget har omtalt de viktigste bestemmelsene som vi foreslår skal tas ut av dagpengeordningen.

Utkastets første ledd første punktum presiserer hva dagpengegrunnlaget er. Utvalget mener det vil gi god informasjon til publikum at paragrafen innledes med en slik klargjøring. I dag går denne opplysningen indirekte fram av lovens § 4-3 nr. 2 første ledd.

Utkastets andre ledd svarer til den gjeldende lovs § 4-3 nr. 2 første, andre, tredje og niende ledd.

Vi viser til merknadene til utkastets § 6-2, som omtaler nærmere utvalgets forslag om å legge den pensjonsgivende inntekten til grunn både når det gjelder kvalifikasjonskravet, og når det gjelder beregning av dagpengene.

Ut fra forenklingshensyn foreslår utvalget en materiell endring ved at dagpengegrunnlaget fastsettes etter inntekten i det siste kalenderåret.

Utvalget har drøftet konsekvensene av å sløyfe beregningsalternativet «gjennomsnittsinntekten for de tre siste avsluttede kalenderår ...». Dette kan blant annet gå ut over kvinner som har hatt omsorgsansvar for barn i to-tre år, men ellers må anses som yrkesaktive.

Dersom vedkommende har hatt inntekt bare ett eller to av disse årene, vil gjennomsnittsberegningen under enhver omstendighet føre til lave dagpengesatser. En person som har vært borte fra arbeidslivet i to-tre år, kan dessuten ha helt andre behov enn dagpenger. Arbeidsformidlingen kan tilby kvalifiseringskurs og andre tiltak med stønad eller lønn som vanligvis også vil gi bedre økonomisk uttelling enn lave dagpenger.

Begrensningen til ett år må også ses i sammenheng med forslaget om at all pensjonsgivende inntekt medlemmet hadde som arbeidstaker, skal tas med i kvalifikasjonskravet. Vi viser til utkastets § 6-2 tredje ledd. Det blir derfor lettere enn i dag å komme inn i dagpengeordningen for personer som har vært syke, har født barn eller har vært arbeidsløse. Utvalget viser også til at fødselspengeperioden er blitt utvidet i de senere år, og at det for framtiden antakelig vil bli gitt tre pensjonspoeng for hvert år med omsorg for barn.

Utvalget foreslår at bestemmelsen i den gjeldende lovs § 4-3 nr. 2 niende ledd om at inntekten kan fastsettes ved skjønn, blir tatt ut, både av forenklingshensyn og fordi bestemmelsen ikke har noen praktisk betydning. Ved fastsetting av dagpengegrunnlaget er forutsetningen at en skal bygge på lønnsoppgave fra arbeidsgiveren eller ligningskontoret. Hvis en slik oppgave ikke foreligger, kan inntekten neppe være reell.

Utkastets tredje ledd svarer til lovens § 4-3 nr. 2. Vi foreslår at bestemmelsen om å justere inntekten i forhold til endringer i grunnbeløpet skal opprettholdes, men justeringen skal bare foretas på søknadstidspunktet.

Utkastets fjerde ledd inneholder en bestemmelse om «taket» på den inntekten som skal regnes med i dagpengegrunnlaget. Dette er en meget viktig bestemmelse. I dag er den nokså bortgjemt i lovens § 4-3 nr. 2 femte ledd andre punktum.

Utkastets § 6-9 Dagpengenes størrelse

Dagpengene ytes med en dagsats som svarer til 65 prosent av dagpengegrunnlaget dividert med 260.

Dagpengene ytes for alle dagene i uken unntatt lørdag og søndag.

Når arbeidsløsheten omfatter en del av en uke, skal stønadsdager og arbeidsdager til sammen ikke overstige fem dager.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 4-3 nr. 5 om beregning av dagpenger, med unntak av bestemmelsene om ferietillegg. Utvalget har foreslått en egen paragraf om ferietillegget, se utkastets § 6-11. Når det gjelder utbetaling av dagpenger, viser vi til utkastets § 21-11 om utbetalingsterminer.

Gjeldende rett

Lovens § 4-3 nr. 5 lyder:

«Dagpenger utgjør pr. dag 2 promille av den årlige inntekt fastsatt etter regler i eller med heimel i de foregående punkter 2-4. Stønadssatsene pr. dag avrundes til nærmeste hele krone. For den som forsørger barn under 18 år som selv er trygdet eller går inn under § 2-1 nr. 2, økes dagpengene etter foregående punktum med kr. 6 pr. dag for hver forsørget. Er den arbeidsløse uten ektefelle og bor sammen med barn som betinger tillegg som nevnt i tredje punktum, økes dagpengene med kr. 6 pr. dag til hjelp i huset, dersom den som avgjør søknad om dagpenger etter omstendighetene finner det rimelig. Tillegg til dagpenger faller bort for barn som selv har sykepenger etter kapittel 3, dagpenger etter dette kapittel, attføringspenger etter kapittel 5, uførepensjon etter kapittel 8 eller 11, eller barnepensjon etter kapittel 10 eller 11. Tillegg til dagpenger faller også bort i den utstrekning det for den forsørgede ytes tillegg til stønad som nevnt i foregående punktum...

Kongen kan gjøre avvik fra bestemmelsene i foregående ledd. Kongen kan gi forskrifter om i hvilken utstrekning tillegg til dagpenger skal bortfalle for person som selv har annen kontantstønad til livsopphold etter denne lov enn nevnt i første ledd, eller som det ytes tillegg for til slik stønad.

Dagpengene inklusive forsørgertillegg, men eksklusive ferietillegg, kan ikke utgjøre mer enn 90 pst. av den trygdedes dagpengegrunnlag, jfr. nr. 2.

Departementet eller den det gir fullmakt kan gi nærmere regler for beregning av netto-grunnlaget for dagpengene.»

Som det går fram av lovsitatet, er reglene i dag svært kompliserte. Dagpengesatsen etter gjeldende rett er 2 promille av dagpengegrunnlaget. Det ytes dagpenger for seks dager hver uke. Dessuten ytes det tillegg for forsørget barn under 18 år. Det er videre bestemmelser om når tillegget faller bort. Det ytes ikke tillegg for forsørget ektefelle. Men for den som

ikke har ektefelle og bor sammen med barnet, kan det ytes tillegg på seks kroner pr. dag til hjelp i huset.

En person som for eksempel hadde en arbeidsinntekt på 100 000 kroner i kalenderåret før han eller hun ble arbeidsledig, og i tillegg hadde mottatt 30 000 kroner i sykepenger og 20 000 kroner i dagpenger, vil få et dagpengegrunnlag på 150 000 kroner. Dette grunnlaget oppjusteres hvis det har vært økning i grunnbeløpet. Dagsatsen vil utgjøre 300 kroner og ukesatsen 1 800 kroner. Dersom vedkommende forsørger to barn under 18 år, vil han eller hun dessuten få et tillegg på 12 kroner dagen, altså 72 kroner pr. uke. Den totale ukentlige utbetalingen vil således være 1 872 kroner. (I eksemplet er det ikke tatt hensyn til at dagpengegrunnlaget oppjusteres i samsvar med økningen i grunnbeløpet. Satsene vil således bli noe høyere.) På årsbasis blir dagpengene 97 344 kroner. Dette utgjør 64,896 prosent av dagpengegrunnlaget.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men det er foretatt omfattende lovtekniske forenklinger.

Utkastets første ledd omhandler dekningsnivået. Vi har her foreslått et dekningsnivå på 65 prosent. I andre ledd foreslår vi at dagpenger ikke skal ytes for lørdager og søndager. Det innebærer at dagpenger kan ytes for 260 dager i løpet av et år. En må derfor dividere det årlige dagpengegrunnlag med 260 for å komme fram til dagpengegrunnlag pr. dag.

Det gjennomsnittlige dekningsnivået for dagpenger utgjør etter de gjeldende regler ca. 62 prosent av brutto årsinntekt. Det forutsettes her at bruttoinntekten pr. år er stabil, det vil si at dagpengegrunnlaget gir uttrykk for vedkommendes inntektsnivå med tanke på bruttoinntekten.

Dekningsnivået er imidlertid vesentlig høyere når en tar skattereglene i betraktning.

Barnetillegget er i dag 6 kroner pr. dag for hvert barn. Dersom en regner med 1,4 barn pr. forsørger, utgjør tillegget 0,06 promille pr. dag når en regner med en inntekt på 150 000 kroner.

Samlet dagsats blir dermed 2,06 promille av årsinntekten (2 promille for den arbeidsløse selv pluss 0,06 promille for 1,4 barn). Det gis dagpenger for 6 dager i uken. Omregnet til femdagers uke må dagsatsen være på 2,472 promille for at dekningsnivået skal bli det samme som etter gjeldende rett. Med en inntekt på 150 000 kroner pr. år blir det 370,80 kroner pr. dag. Med 260 arbeidsdager pr. år blir det 96 408 kroner, som svarer til et dekningsnivå på 64,272 prosent.

Utvalget mener det er hensiktsmessig å innarbeide forsørgingsstillegget i dagpengesatsen. Dekningsnivået bør da kunne settes til 65 prosent. Dette innebærer at vi får en viss økning i dekningsnivået i forhold til det gjeldende dagpengenivå med forsørgingstillegg. Utvalget vil peke på at forsørgingstillegget til nå bare har økt med 2 kroner pr. dag siden 1971. I 1971 utgjorde forsørgingstillegget 0,8 promille av grunnbeløpet, som den gang var 7 500 kroner. I 1989 utgjorde tillegget 0,18 promille av grunnbeløpet, som pr. 1. mai 1989 var 32 700 kroner.

Utvalget er klar over at de som ikke har barn, vil tjene på utvalgets forslag. De som har mange barn, vil tape på ordningen. Utvalget mener imidlertid at vi av forenklingssyn bør følge samme systematikk når det gjelder dagpenger under arbeidsløshet som når det gjelder sykepenger og fødselspenger, der det ikke ytes forsørgingstillegg for barn.

Utkastets andre ledd svarer til den gjeldende lovs § 4-3 nr. 1 første punktum, og presiserer at dagpenger ytes for alle ukedager unntatt lørdag og søndag. Det innebærer at dagpengene skal utbetales for fem dager i uken, i likhet med det som gjelder for sykepenger.

Bestemmelsen i den gjeldende lov om at dagpenger utbetales for alle ukedager unntatt søndag, var naturlig den gangen det var vanlig å arbeide på lørdager. Da de aller fleste i dag har fem dagers arbeidsuke, mener vi det er hensiktsmessig at det i utkastet presiseres at dagpenger skal utbetales for alle dager unntatt lørdager og søndager.

I utkastets tredje ledd har vi presisert at stønadsdager og arbeidsdager ikke må overstige fem dager pr. uke når arbeidsløsheten omfatter en del av en uke.

Utvalget har ikke tatt med bestemmelsen i den gjeldende lov om tillegg for hjelp i huset. Denne bestemmelsen blir sjelden brukt i praksis, og den finnes ikke i andre kapitler i folketrygdloven som gjelder stønad til livsopphold. Dessuten har vi foreslått en generell forhøyelse av dagpengene. Forenklingssyn taler for at bestemmelsen tas ut.

Utkastets § 6-10 Graderte dagpenger

Det ytes graderte dagpenger til

- a) medlemmer som er delvis arbeidsløse og får mindre arbeidsinntekt fordi arbeidstiden pr. uke er blitt redusert,
- b) medlemmer som er delvis arbeidsløse fordi de ikke har fått full sysselsetting.

For et medlem som har regelmessig arbeidstid pr. uke, utgjør dagpengene så stor del av fulle dagpenger som svarer til reduksjonen i arbeidstid pr. uke.

For et medlem som har uregelmessig

arbeidstid pr. uke, men regelmessig arbeidstid i en periode som er lengre enn én uke, beregnes dagpengene etter reduksjonen i arbeidstid i denne perioden.

Merknader

Bestemmelsen om reduserte dagpenger (avkortet stønad) finnes i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 6. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 4-2 fjerde ledd, § 4-3 nr. 1 andre punktum og § 4-5 bokstavene a og b.

Gjeldende rett

Etter gjeldende rett ytes det avkortet stønad til en trygdet som har tapt minst 20 prosent av sin vanlige ukentlige arbeidstid eller av gjennomsnittlig arbeidstid dersom det for eksempel dreier seg om skiftarbeid. Se utkastets § 6-2 og merknadene til den.

Bestemmelsen gjelder trygdede som har vært i fullt arbeid, men som får arbeidstiden redusert på grunn av driftsinnskrenkning. Bestemmelsen gjelder også trygdede som tidligere har vært i fullt arbeid, men som bare blir tilbudt deltidsarbeid, selv om de søker arbeid på heltid. Arbeidsinntekten må også være redusert, uten at det er angitt hvor mye.

I dag ytes det redusert stønad også til delvis permitterte som har tapt minst 40 prosent av ukentlig arbeidstid. Se merknadene til utkastets § 6-4.

For personer som har vært arbeidsløse i lengre tid, eller som har hatt kortvarig og/eller tilfeldig sysselsetting, kan det være vanskelig å vite hva som var vedkommendes vanlige arbeidstid. I praksis ser en inntil tre år tilbake i tiden for å finne vanlig arbeidstid for langtidsarbeidsløse. For personer som har hatt tilfeldig sysselsetting, ser en på gjennomsnittlig arbeidstid i løpet av de siste 12 månedene.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

Bestemmelsen i de gjeldende forskrifter om at arbeidstiden må være redusert med minst 20 prosent, har vi foreslått å flytte til utkastets § 6-2 om tap av arbeidsinntekt.

Vi har foreslått å erstatte betegnelsene «reduuerte dagpenger» og «avkortet stønad», som brukes i forskriftene i dag, med «graderte dagpenger». Forslaget er i samsvar med den terminologi utvalget har brukt ellers i utkastet. Vi har brukt ordet «gradert» om de stønader som settes lavere enn en full stønad fordi bare en del av inntekten er falt bort. Vi viser til § 4-11 om graderte sykepenger og § 10-15 om gradert uførepensjon.

Utkastets første ledd angir personkretsen for rett til graderte dagpenger. Forslaget svarer

Forenklet folketrygdlov

til de gjeldende forskrifters § 1, med unntak av delvis permitterte. Utvalget har foreslått at permitterte ikke skal omfattes av dagpengeordningen, se utkastets § 6-4.

Utkastets andre ledd svarer til de gjeldende forskrifters § 5 første ledd og angir hvordan reduksjonen i dagpengene skal foretas for den som har regelmessig ukentlig arbeidstid. En person som får redusert arbeidstiden med 40 prosent, får således dagpenger som utgjør 40 prosent av fullukestønad.

Utkastets tredje ledd svarer til forskriftenes § 5 andre ledd. Denne bestemmelsen gjelder for personer som har helkontinuerlig skiftarbeid i industrien eller turnusarbeid i en institusjon. For å se i hvilken grad arbeidstiden er redusert, tar en her den gjennomsnittlige reduksjonen i hele arbeidsperioden.

Utkastets § 6-11 Ferietillegg

Til et medlem som har mottatt dagpenger i mer enn 40 dager i løpet av et kalenderår, ytes det ferietillegg til dagpengene.

Ferietillegget utgjør 9,5 prosent av de dagpengene som er utbetalt i kalenderåret.

Departementet gir forskrifter om ferietillegget.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 4-3 nr. 5 første ledd nest siste og siste punktum.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 4-3 nr. 5 første ledd nest siste punktum lyder:

«Til trygdet som har hevet dagpenger eller dagpenger og stønad under opplæring etter forskrifter fastsatt med heimel i § 4-1, bokstav c, og § 4-6 når slik stønad gir rett til ferietillegg, i til sammen mer enn 8 uker hvert kalenderår, ytes et ferietillegg til brutto utbetalte dagpenger (grunnstønad under opplæring) inklusive forsørgertillegg, med 9 1/2 pst.»

Det er også fastsatt forskrifter om utbetaling av ferietillegg til dagpenger, ved kongelig resolusjon den 21. april 1978 med hjemmel i lovens § 4-3 nr. 5 andre ledd.

Etter den gjeldende dagpengeordning ytes det et ferietillegg på 9,5 prosent av utbetalte dagpenger. Vilåret for at den trygdede skal få ferietillegg, er at han eller hun i ferieopptjeningsåret har hevet dagpenger og/eller kursstønad i til sammen mer enn åtte uker. Hensikten med ferietillegget er å gi en kompensasjon for tapet av feriepengene etter lov 29. april 1988 nr. 21 om ferie.

Ordningen med ferietillegg til dagpenger kom i stand etter krav fra arbeidstakerorganisasjonene, og har som nevnt sammenheng med feriepengene etter ferieloven. Ferietilleg-

get er penger som stønadmottageren skal kunne legge til side for bruk ved en senere ferie. Dette tillegget skal altså dekke utgifter til livsopphold når den arbeidsløse er på ferie, og derved ikke kan fylle vilkårene om å være reell arbeidssøker.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett, men er noe omformulert.

Utvalget har vurdert å inkorporere ferietillegget i dagsatsen, men har kommet til at dette ikke bør gjøres. Ferietillegget ville på denne måten bli usynliggjort. Etter en tid kunne en da forvente at det igjen ble reist krav om ferietillegg fra arbeidstakerorganisasjonene.

Utvalget har derfor kommet til at ferietillegget bør beholdes som et eget tillegg til dagpengene under arbeidsløshet.

Når det gjelder kompensasjonsnivået for ferietillegget, har utvalget vurdert to modeller:

Den ene modellen bygger på ferielovens satser. Det sondres her mellom personer over og under 60 år. For arbeidstakere under 60 år utgjør feriepengene 9,9 prosent av arbeidsfor tjenesten. For arbeidstakere som har fylt 60 år eller som fyller 60 år innen 1. januar i ferieåret, utgjør feriepengene 12,2 prosent.

Den andre modellen går ut på å operere med samme presentsats for alle medlemmer. Det blir gjort etter gjeldende rett, som benytter presentsatsen 9,5.

Utvalget foreslår at den sistnevnte modell legges til grunn i dagpengekapitlet, og med samme presentsats som i dag. Denne modellen innebærer administrative forenklinger. Dessuten vil bestemmelsen være enkel å forstå. Utvalget er ikke betenkt over å fravike prinsippene i ferieloven. Ordningen med ferietillegg til dagpenger er en del av trygdesystemet, og avviker på flere punkter fra ferielovens bestemmelser om feriepengene fra arbeidsgiveren.

Utvalget har vurdert om bestemmelsene om ferietillegg til dagpengene kan harmoniseres med de tilsvarende bestemmelsene om ferietillegg til sykepengene etter utkastets § 4-28.

Bestemmelsene om ferietillegg til disse to ytelsene bygger imidlertid på helt forskjellige prinsipper. Etter dagpengereglene ytes det ferietillegg til dem som har vært arbeidsløse i lang tid (mer enn åtte uker). Etter sykepengereglene ytes det ferietillegg fra første dag trygden yter sykepenger, men det ytes bare ferietillegg for opptil 10 uker i hvert kalenderår.

Mens det etter dagpengekapitlet er de langtidsarbeidsløse som får ferietillegg, er det etter

sykepengekapitlet bare de som har relativt korte sykefravær som får ferietillegg.

En harmonisering ville være en betydelig lovteknisk forenkling av disse to regelsettene. En slik harmonisering vil imidlertid få så store økonomiske konsekvenser at det ligger utenfor utvalgets mandat å foreslå endringer.

Utkastets første ledd angir personkretsen for retten til ferietillegg, nemlig medlemmer som har mottatt dagpenger i mer enn 40 dager i løpet av kalenderåret. Vi har foreslått å bruke dager i stedet for uker, som brukes i dag. Forslaget svarer til den terminologi vi har brukt ellers i utkastet. Se for eksempel utkastets § 6-12, som angir stønadsperioden i antall dager.

Utkastets andre ledd angir ferietilleggets størrelse.

Utkastets tredje ledd inneholder en fullmakt for departementet til å gi forskrifter om ferietillegget. Det vil for eksempel være aktuelt å gi forskrifter om utbetaling.

Utkastets § 6-12 Antall stønadsdager

Når et medlem har mottatt dagpenger i til sammen 400 stønadsdager i de siste tre årene, opphører retten til dagpenger.

Et medlem som ikke har mottatt dagpenger i det siste halvåret, kan igjen få rett til dagpenger i opptil 400 stønadsdager.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 4-4 første og andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 4-4 første og andre ledd lyder:

«I løpet av to kalenderår som følger etter hverandre, kan dagpenger ytes i inntil 80 uker.

Når stønad er blitt tilstått i tilsammen 80 uker innenfor et tidsrom som nevnt i første ledd, eller i en sammenhengende stønadsperiode på 80 uker, kan stønad på nytt først tilstås etter at det er gått minst 26 uker fra siste stønadsdag ...»

Den gjeldende lov har to alternative bestemmelser om begrensningen av stønadsperiodens lengde.

For det første kan det bare ytes dagpenger i 80 uker i løpet av to kalenderår som følger etter hverandre.

For det andre kan det ikke ytes dagpenger sammenhengende i mer enn 80 uker. Det gjelder infløkte regler om hva som skal anses som en sammenhengende stønadsperiode.

Selv om det er gått lang tid siden vedkommende sist fikk dagpenger, regnes stønadsperioden som sammenhengende i følgende tilfeller:

Dersom medlemmet

- har vært syk i minst tre dager
- har avtjent verneplikt i minst én uke
- har gjennomgått arbeidsmarkedskurs
- har hatt ferie i opptil fire uker
- har hatt midlertidig arbeid i opptil 26 uker, eller
- har deltatt i arbeidsmarkedstiltak.

For at stønadsperioden skal anses som sammenhengende når vedkommende har vært i en av de ovennevnte situasjoner, er det et vilkår at vedkommende melder seg som reell arbeidssøker innen én uke etter at situasjonen har endret seg. Dette følger av forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 4. mai 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 4-2 nr. 2 tredje ledd.

Utvalgets forslag

Det gjeldende system med to alternative bestemmelser for begrensningen av stønadsperiodens lengde er komplisert, og kan by på problemer både for administrasjonen og for den enkelte. For administrasjonen er det et tungrodd system. Det må føres to regnskaper for å finne ut når den enkeltes dagpengeperiode opphører. For den arbeidsløse selv er det nesten umulig å vite når han eller hun faller ut av systemet.

Utvalget mener det vil være hensiktsmessig å ha samme system for dagpenger som for sykepenger, se utkastets § 4-10 med merknader. Denne modellen peker seg ut som den enkleste.

Utkastets første ledd angir den øvre grensen for antall stønadsdager. Etter utvalgets forslag skal stønadsretten ikke lenger knyttes til år eller en sammenhengende periode, men stønadsdager i de siste tre årene skal legges sammen. Dette er i samsvar med det som er foreslått for sykepenger. De fleste arbeidsløshetsperioder er korte. Selv om en person har mange ledighetsperioder, vil vedkommende etter utvalgets forslag fortsatt kunne få dagpenger. Stønadsperioden er satt til 400 dager. Dette svarer til 80 uker i løpet av de tre siste årene. Forslaget vil bety en liten innskrenkning i forhold til gjeldende rett for personer som er langtidsarbeidsløse. Forslaget innebærer imidlertid betydelige administrative forenklinger. Utvalget vil understreke at dagpenger skal være en korttidsytelse. Det bør derfor være tilstrekkelig at dagpenger ytes i 80 uker i løpet av tre år. For personer som har vært arbeidsløse i lengre tid, bør det etter utvalgets mening i stedet vurderes å innføre en langtidsytelse i form av en arbeidsløshetspensjon. En ordning med førtidspensjonering for eldre langtidsledige er innført i for eksempel Sverige og Finland.

Etter utkastets andre ledd begynner en ny dagpengeperiode på 400 dager å løpe når det er gått et halvt år (26 uker) siden vedkommende fikk dagpenger sist. Det kreves ikke at den arbeidsløse skal være i arbeid i denne perioden. Dersom vedkommende har vært ute av dagpengesystemet i 26 uker og fortsatt er arbeidsløs, bør det etter utvalgets mening være mulig å få rett til dagpenger på nytt, såfremt de øvrige vilkår er oppfylt. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets § 6-13 Dagpenger til eldre arbeidstakere

Til medlemmer over 64 år kan det ytes dagpenger uavbrutt fram til fylte 67 år.

Dagpengegrunnlaget skal være minst tre ganger grunnbeløpet.

Departementet kan gi forskrifter om antall stønadsdager for medlemmer mellom 50 og 64 år.

Merknader

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 4-4 tredje ledd gir hjemmel for å fastsette lengre stønadsperiode for visse persongrupper over 50 år. Forskrifter om forlenget stønadsperiode for dagpenger til arbeidsløse over 64 år er fastsatt ved kongelig resolusjon den 7. november 1975 med hjemmel i den nevnte bestemmelse.

Videre har Kommunal- og arbeidsdepartementet fastsatt forskrifter den 11. mai 1973 med hjemmel i lovens § 4-3 nr. 3 første ledd om beregning av minstepennlag for dagpenger til personer mellom 64 og 67 år.

Etter forskriftene om forlenget stønadsperiode av 7. november 1975 kan et medlem som har fylt 64 år, få dagpenger til vedkommende fyller 67 år.

Etter forskriftene av 11. mai 1973 finnes det flere alternative beregningsmåter for fastsettning av dagpengegrunnlaget for personer mellom 64 og 67 år.

- Dagpengegrunnlaget kan fastsettes enten
- på grunnlag av arbeidsinntekten pluss eventuelle sykepenger/dagpenger i det siste kalenderåret før søknaden om dagpenger blir satt fram, eller
 - på grunnlag av den gjennomsnittlige arbeidsinntekten inklusive sykepenger/dagpenger i de tre siste kalenderårene før søknaden blir satt fram, eller
 - på grunnlag av skjønn dersom det ikke foreligger tilstrekkelige opplysninger.

Hvis det gir et gunstigere resultat, kan dagpengegrunnlaget dessuten fastsettes på grunnlag av arbeidsinntekten pluss sykepenger/dagpenger i kalenderåret før vedkommende første gang meldte seg arbeidsløs etter

fylte 64 år, eller på grunnlag av arbeidsinntekten i de tre siste kalenderårene før vedkommende første gang meldte seg som arbeidssøker etter fylte 64 år.

Etter forskriftenes § 6 kan personer over 64 år i visse tilfeller få fastsatt dagpengegrunnlaget etter en minstesats på 2,5 ganger grunnbeløpet. For at denne bestemmelsen skal anvendes må vedkommende ha vært godskrevet pensjonspoeng i minst tre av de siste fem år før fylte 64 år, eller mellom fylte 64 og 67 år.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til de vesentligste bestemmelsene i de gjeldende forskrifter.

Utkastets første ledd svarer til § 1 i forskriftene av 7. november 1975.

Utkastets andre ledd svarer til § 6 i forskriftene av 11. mai 1973, og omhandler normert dagpengegrunnlag for eldre arbeidstakere. Det er her foreslått en utvidelse i forhold til gjeldende rett.

I dag er det bare to persongrupper som har et normert minste dagpengegrunnlag, nemlig personer over 64 år og personer som har avtjent verneplikt. Minste dagpengegrunnlag for eldre arbeidstakere er 2,5 ganger grunnbeløpet, mens det er 3 ganger grunnbeløpet for personer som har avtjent verneplikt.

Utvalget kan ikke se noen saklig begrunnelse for at det skal være to forskjellige nivåer her. Bestemmelser om minste dagpengegrunnlag bryter i seg selv med hovedprinsippet om at dagpenger skal fastsettes etter faktisk inntekt. Utvalget mener at det både ut fra hensynet til likebehandling og ut fra hensynet til et mer enhetlig system bør være samme minstepennlag i de tilfellene der lovens hovedregel fravikes. Et dagpengegrunnlag på 2,5 G svarer omtrent til folketrygdens minstepensjon. Forslaget om et minstepennlag på 3 G fører til at de aktuelle personene får det litt bedre økonomisk enn dagens minstepensjonister.

Utkastets tredje ledd svarer til den gjeldende lovs § 4-4 tredje ledd. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å beholde en hjemmel for å gi forskrifter om forhøyet antall stønadsdager for medlemmer over 50 år. Begrunnelsen er at dagpengeordningen er et ledd i arbeidsmarkedspolitikken, og utviklingen på arbeidsmarkedet kan til tider gjøre det nødvendig å fastsette forlenget stønadsperiode for personer helt ned til 50 år. Dette ble blant annet gjort i 1983 på grunn av sterk økning i arbeidsløsheten. Utvalget har avgrenset personkretsen til medlemmer mellom 50 og 64 år, da personer over 64 år har forlenget stønadsperiode i medhold av utkastets første ledd.

Utkastets § 6-14 Dagpenger til sjømenn som er bosatt i utlandet

Det ytes dagpenger til et medlem som har vært arbeidstaker på et norsk skip i utenriksfart, dersom medlemmet er bosatt i et område der departementet har opprettet utbetalingssted. Dersom medlemmet er bosatt utenfor et slikt område, kan det likevel ytes dagpenger såfremt formidlings- eller kontrollhensyn ikke er til hinder for det.

Den norske representanten på utbetalingsstedet bestemmer hvordan medlemmet skal melde seg.

Dagpengene ytes etter satser som departementet fastsetter på grunnlag av leviekostnadene i vedkommende land.

Merknader

Særregler om arbeidstakere på norske skip i utenriksfart er i dag å finne i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. februar 1975 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 2 fjerde ledd og § 4-7.

Gjeldende rett

Etter forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 24. juni 1983 med hjemmel i folketrygdloven § 4-3 nr. 4 bokstav b kan inntekt opptjent på et utenlandsregistrert skip likestilles med inntekt av arbeid her i landet. Dette gjelder skip som er bareboat-befraktet av en norsk reder, når sjømannen er frivillig trygdet med rett til ytelser etter folketrygdloven kapittel 4.

Bestemmelsene i § 1 i forskriftene av 28. februar 1975 gjelder personkretsen.

Trygdet med rett til stønad etter forskriftene er personer med statsborgerskap i Norge, Danmark, Finland, Island eller Sverige når de er ansatt på et norsk skip som vesentlig går i utenriksfart. Også ikke-nordiske sjøfolk er medlemmer med rett til dagpenger dersom de er bosatt i et av de nordiske land.

Retten til stønad etter disse forskriftene har også norske statsborgere som er ansatt på utenlandsregistrert skip som er bareboat-befraktet av en norsk reder, og i slik virksomhet er trygdet etter Sosialdepartementets forskrifter av 22. november 1978, fastsatt med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b, § 2-8 nr. 1 tredje ledd, § 3-14 nr. 3 og § 1-3 andre ledd.

I forskriftene av 28. februar 1975 § 3 er det en særregel om at ventetidsbestemmelsene ikke gjelder for arbeidsløse sjøfolk i utlandet.

I utlandet kan stønad som regel bare ytes til trygdede som oppholder seg innenfor de områder Kommunal- og arbeidsdepartementet fastsetter. Departementet har opprettet utbetalingssteder i 20 forskjellige land. Det er

konsulatet eller ambassaden på stedet som behandler dagpengesakene i utlandet. En trygdet som er fast bosatt utenfor området, men som etter utbetalingsstedets vurdering formidlingsmessig og kontrollmessig kan likestilles med trygdet som oppholder seg innenfor området, kan få stønad på samme vilkår. Dette innebærer at utbetalingsstedet også kan innvilge dagpenger til en trygdet som er fast bosatt i et land der det ikke er opprettet utbetalingssted, men som kommunikasjonsmessig har god forbindelse med det landet der det er opprettet utbetalingssted. Forutsetningen for utbetaling av dagpenger i slike tilfeller er at sjømannen oppholder seg på sin faste bopel, dvs. der vedkommende har sitt hjem og sin eventuelle familie.

Ved vurderingen av om en trygdet som oppholder seg utenfor et utbetalingssted, formidlingsmessig kan likestilles med arbeidssøkere på utbetalingsstedet, må en blant annet ta hensyn til om den trygdede kan ta hyre på kort varsel. Her legges det stor vekt på de kommunikasjonsmessige forholdene. Videre må en bringe på det rene om søkeren er nektet forhyring eller av andre grunner er avskåret fra å mønstre på.

Representanten på utbetalingsstedet kan bestemme på hvilken måte en trygdet som ikke oppholder seg der, skal melde seg som arbeidssøker. Melding må etter forskriftene gis minst én gang i uken.

Utvalgets forslag

Bestemmelsene i det gjeldende regelverk er meget omfattende. Dette skyldes blant annet at forskriftene inneholder mange administrative regler og bestemmelser om stønad til dekning av bestemte utgifter.

Utvalget har foreslått betydelige lovtekniske og materielle endringer på dette området. Vi foreslår særregler om utbetaling av dagpenger i utlandet. Videre har vi tatt med en særregel om kortere utbetalingstid for sjøfolk som oppholder seg i utlandet uten å være bosatt der, og en særregel om stønadens størrelse.

Bestemmelsene om sjøfolks rett til dagpenger er etter utvalgets syn uforholdsmessig kompliserte. Dette kommer særlig av at det sondres mellom nordiske statsborgere og utenlandske statsborgere for øvrig. Bestemmelsene er dessuten ikke i samsvar med de generelle bestemmelsene om medlemskap i utkastets kapittel 2.

Utvalget foreslår at personkretsen for rett til dagpenger blir den samme som ellers i folketrygdloven. Utvalgets forslag innebærer en liten materiell innskrenkning, siden utenlandske sjøfolk som er bosatt i et annet nor-

disk land, ikke lenger vil være omfattet av dagpengeordningen i folketrygdloven. Utbetaling av dagpenger til personer som er bosatt i et annet nordisk land, er for øvrig regulert i den nordiske konvensjonen om sosial trygghet artikkel 16. Forslaget får således ingen reell betydning for de aktuelle personene.

Utvalget har ikke tatt med noen særbestemmelse om ventetid for sjøfolk i utlandet. Dette har sammenheng med utvalgets forslag om at det skal være bare én ventedag for arbeidsløse her i Norge.

Utkastets første ledd svarer til de gjeldende forskrifters § 6 første ledd, og presiserer at medlemmet for å få rett til dagpenger må bo i et område der departementet har opprettet utbetalingssted. Medlemmet kan også bo utenfor et slikt område dersom det likevel er mulig å formidle vedkommende, og dersom det er mulig å kontrollere at vedkommende fyller vilkårene for rett til dagpenger.

Utkastets andre ledd svarer til melderegelen i forskriftenes § 4. Utvalget mener det er tilstrekkelig å ta inn en bestemmelse i lovteksten om at utbetalingsstedet kan avgjøre hvordan meldingen skal skje.

Utkastets tredje ledd svarer til forskriftenes § 6 andre ledd, og omhandler dagpengenivået i utlandet. Etter denne bestemmelsen kan departementet fastsette satser for dagpenger i utlandet. Når dagpenger utbetales i utlandet, knyttes de ikke til vedkommendes dagpengegrunnlag. Dagpengene utgjør en fast sats som står i forhold til leveomkostningene i vedkommende land.

Utvalget har ikke tatt med bestemmelsen i de gjeldende forskrifters § 7 andre ledd, som fastslår at personer som ikke er bosatt i utlandet, men som oppholder seg der, kan få dagpenger i fire uker. Denne bestemmelsen var praktisk i tidligere tider, da en sjømann for eksempel mønstret av et skip i utlandet og oppholdt seg der til han fikk hyre på en ny båt. I denne perioden kunne han da få dagpenger i medhold av forskriftenes § 7. Utvalget mener at denne bestemmelsen bør kunne sløyfes. Med dagens kommunikasjonsforhold bør en sjømann som ikke er bosatt i utlandet, reise tilbake til Norge dersom han er blitt arbeidsløs og vil søke om dagpenger. Andre trygdede som blir arbeidsløse i utlandet, må også komme tilbake til Norge for å få rett til dagpenger. Forslaget betyr en innskrenkning i forhold til det gjeldende regelverk på området.

De gjeldende forskrifters § 8 inneholder en bestemmelse om reisehjelp til et annet norsk utbetalingssted i utlandet eller til Norge for arbeidsløse sjømenn som ikke får dekket reiseutgifter fra annet hold. Etter utvalgets me-

ning hører ikke reisehjelp til de ytelser som naturlig bør dekkes av folketrygdens midler. Reisehjelp etter forskriftenes § 8 minner mer om de tilskottene som skal dekke utgifter i samband med reise og flytting og etablering på nytt arbeidssted, og som er hjemlet i folketrygdloven § 4-1 bokstav b.

I delutredning I i NOU 1986:11 om folketrygdens forhold til helsetjenestene og andre ordninger har utvalget foreslått at tilskottsordningene som er nevnt i folketrygdloven § 4-1 bokstavene b til f, skal flyttes til sysselsettingsloven. Utvalget begrunner sitt standpunkt med at disse tilskottene har nær sammenheng med andre sysselsettingstiltak som dekkes av statskassen. Vi mener at reisehjelpen til sjømenn eventuelt også bør hjemles i sysselsettingsloven, eller reguleres i arbeidsavtalen. Bestemmelsene er derfor ikke tatt med her.

Utkastets § 6-15 Dagpenger etter avtjent verneplikt

Til et medlem som har utført minst tre måneders militær- eller siviltjeneste i de siste tolv månedene før han eller hun søker dagpenger, ytes det dagpenger uten hensyn til vilkårene i § 6-2 om tap av arbeidsinntekt.

Dagpengegrunnlaget skal være minst tre ganger grunnbeløpet.

Merknader

Bestemmelser om dagpenger til vernepliktige står i dag i forskrifter om i hvilken utstrekning lovbestemt tjensteplikt (verneplikt) skal kunne gi rett til dagpenger under arbeidsløse, fastsatt ved kongelig resolusjon 25. mai 1973 med hjemmel i lovens § 4-3 nr. 4 bokstav d, og i forskrifter fastsatt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 13. oktober 1978 med hjemmel i lovens § 4-3 nr. 3 første ledd.

Gjeldende rett

Forskriftene av 25. mai 1973 presiserer at lovbestemt tjensteplikt skal være likestilt med arbeid i tjensteforhold. Forskriftene har dessuten en presisering av hva som går inn under begrepet lovbestemt tjensteplikt.

Forskriftene av 13. oktober 1978 omhandler dagpengegrunnlaget, og fastsetter det til minst tre ganger folketrygdens grunnbeløp. Det garanterte minstegrunnlaget skal anvendes i tilfeller der vedkommende ikke har hatt arbeidsinntekt og dermed ikke opparbeidet eget dagpengegrunnlag, og i tilfeller der dagpengegrunnlaget er lavere enn tre ganger grunnbeløpet.

Bestemmelsene gjelder for medlemmer som har avtjent verneplikt. Medlemmer som avtjener verneplikt, har ikke rett til dagpenger

under tjenestegjøringen. Dette følger av lovens system, som krever at vedkommende er disponibel for arbeidsmarkedet.

Utkastets forslag

Utvalget har foretatt lovtekniske forenklinger, men det er ikke gjort noen materielle endringer.

Utvalget har vurdert om bestemmelsene om dagpenger etter avtjent verneplikt kan harmoniseres med bestemmelsene om sykepenger etter avtjent verneplikt i utkastets kapittel 4.

Sykepenger ytes selv om vernepliktstjenesten har vært relativt kort, f.eks. ved repetisjonsøvelser. Se utkastets § 4-38. Utvalget mener imidlertid det ikke ville være rimelig å ha særbestemmelser om dagpenger under arbeidsløshet etter kortere vernepliktstjeneste enn tre måneder. Da det er behov for sykepengetrettigheter selv ved kort verneplikt, har vi ikke funnet det hensiktsmessig å harmonisere reglene på dette området.

Utkastets første ledd er i samsvar med hovedinnholdet i forskriftene av 1973. Henvisningen til utkastets § 6-2 innebærer at det for et medlem som har avtjent minst tre måneders lovbestemt verneplikt i løpet av de siste tolv månedene, ikke gjelder noe krav om tap av arbeidsinntekt, og heller ikke noe krav om en minsteinntekt på 50 prosent av grunnbeløpet i det siste kalenderåret.

Utkastets andre ledd svarer til hovedinnholdet i forskriftene av 1978. Det er ikke foreslått endringer i forhold til gjeldende rett.

Utkastes § 6-16 Avstengning

Utbetalingen av dagpenger stanses i åtte uker dersom medlemmet uten rimelig grunn

- nekker å ta tilbudt arbeid, se § 6-3
- nekker å delta i opplæring eller andre tiltak som arbeidsformidlingen tilbyr, eller
- unnlater å gjøre det nødvendige for å skaffe seg arbeid selv.

Det skal ses bort fra forhold som ligger mer enn seks måneder tilbake i tiden.

For å få rett til dagpenger etter avstengningsperioden på åtte uker må medlemmet stå tilmeldt arbeidsformidlingen i minst fire av de åtte ukene, og må deretter søke om dagpenger på nytt.

Merknader

Bestemmelsen om avstengningstid står i dag i den gjeldende lovs § 4-2 nr. 3 bokstavene c til e, og forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 11. mai 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 4-2 nr. 3 siste ledd.

Folketrygdloven § 4-2 nr. 3 bokstav d er endret ved lov 28. april 1989 nr. 18. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide denne endringen.

Gjeldende rett

Lovens § 4-2 nr. 3 bokstavene c til e lyder:

«Retten til dagpenger faller bort når den trygdede

- ...
- nekker å ta tilbudt arbeid, når den som skal treffe avgjørelse om stønad finner at arbeidet var høvelig for ham og det var lønnet etter tariff eller sedvane på stedet. Retten til dagpenger faller ikke bort om den trygdede nekker å ta arbeid som er blitt ledig på grunn av arbeidstvist godkjent av hovedsammenslutninger for de arbeidere tvisten gjelder og ikke kjent ulovlig ved dom,
 - uten rimelig grunn nekker å delta i yrkesopplæring, omskoling eller yrkesmessig attføring som det kan gis offentlig tilskott til, eller andre arbeidsmarkedstiltak i arbeidsmarkedsetatens regi. Det samme gjelder den som uten rimelig grunn nekker å underkaste seg undersøkelse i samband med forsøk på omskoling eller yrkesmessig attføring.
 - uten rimelig grunn har unnlatt å skaffe seg inntekt i stønadsperioden - inklusive ventetid etter § 4-2, nr. 2, første ledd - ved tilgjengelig høvelig arbeid i annens tjeneste eller i selvstendig virksomhet.»

Etter gjeldende rett er det et vilkår for rett til dagpenger at den trygdede er arbeidsløs uten egen skyld, se lovens § 4-2 bokstav b.

Lovens § 4-2 nr. 3 bokstavene c til e utdyper hva som ligger i dette vilkåret. Det går fram av lovsitatet at bestemmelsene er utformet som bortfallsbestemmelser i de situasjoner der den arbeidsløse selv kan anses å være skyld i arbeidsløsheten. Dette er når vedkommende nekker å ta tilbudt arbeid, uten rimelig grunn nekker å delta i yrkesopplæring eller uten rimelig grunn unnlater å skaffe seg arbeid selv.

Etter folketrygdloven § 4-2 nr. 3 andre ledd vil forhold som nevnt ovenfor ikke få betydning for retten til dagpenger dersom forholdet ligger lenger tilbake i tiden enn 6 måneder.

Forskriftene inneholder bestemmelser om avstengningstid. Hovedregelen er åtte ukers avstengning. I fire av disse ukene må den trygdede være tilmeldt arbeidsformidlingen som reell arbeidssøker. Dersom vedkommende ikke har vært tilmeldt i fire uker, forlenges avstengningstiden inntil dette kravet er oppfylt.

Når særlige grunner foreligger, kan avstengningstiden settes ned til fire uker. Den trygdede må da være tilmeldt arbeidsformidlingen hele perioden.

Unntatt fra avstengningstid er:

- En ektefelle som sier opp for å følge den andre ektefellen til et nytt arbeidssted. Den andre ektefellen må fylle vilkårene for å få reise- og flyttehjelp fra arbeidsformidlingen. Ektefellen som sier opp, må ha meldt seg som arbeidssøker ved arbeidskontoret på fraflyttingsstedet.

2. En ektefelle som slutter i arbeidet for å flytte med en ektefelle som er ansatt i Forsvaret og beordret til nytt tjenestested.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men vi har foreslått en omfattende omredigering. Denne paragrafen omhandler de situasjoner der en løpende stønadperiode stanses. Dette er altså en annen situasjon enn der den arbeidsløse må vente før han eller hun får rett til dagpenger, som omtalt i utkastets § 6-6 om ventetid.

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 4-2 nr. 3 bokstavene c til e, men er noe omformulert, slik at det gir et riktigere bilde av de faktiske forhold. Selv om et medlem for eksempel nekter å ta tilbudt arbeid, faller ikke retten til dagpenger bort for alltid, men retten inntreffer først etter åtte uker. Avstengningstiden går i dag fram av forskriftene. Unntakene fra avstengningstiden på åtte uker som står i de gjeldende forskrifter, er sløffet av forenklingshensyn. Det må i hvert tilfelle vurderes om vedkommende hadde rimelig grunn til å innrette seg som han eller hun gjorde. Nærmere utdyping av spørsmålet bør tas inn i rundskriv.

Utkastets andre ledd er en foreldelsesbestemmelse, og svarer til den gjeldende lovs § 4-2 nr. 3 andre ledd.

Utkastets tredje ledd svarer til hovedregelen etter de gjeldende forskrifter om at den arbeidsløse må stå tilmeldt arbeidsformidlingen i minst fire av de åtte ukene avstengningen fra retten til dagpenger varer.

Utvalget har drøftet om det er hensiktsmessig å beholde bestemmelsen om meldeplikt i fire av de åtte ukene. Den gjeldende bestemmelse er både komplisert og tidkrevende å praktisere. Den medfører at etaten må føre nøyaktig kontroll med at meldingen er overholdt i det enkelte tilfelle. Bestemmelsen har dessuten vist seg vanskelig å forstå for publikum. Dersom den arbeidsløse for eksempel får jobb i avstengningsperioden, eller av andre grunner ikke står tilmeldt i fire uker, vil avstengningstiden bli forlenget, og kan ofte løpe ut over de åtte ukene som opprinnelig ble fastsatt. Det er blitt hevdet at det bør være opp til den enkelte om han eller hun ønsker å stå tilmeldt arbeidsformidlingen i avstengningstiden. Derved unngår en den kontroll som er pålagt etaten etter gjeldende regler.

Utvalget vil imidlertid peke på at arbeidsformidlingens viktigste oppgave er å skaffe arbeidsløse personer arbeid eller annen aktivitet. Av hensyn til mulighetene for å skaffe vedkommende arbeid ville det være mest logisk at han eller hun stod tilmeldt arbeidsformidlingen i alle de åtte ukene.

Men en slik bestemmelse vil komplisere praktiseringen ytterligere. Utvalget er derfor kommet til at vi bør beholde gjeldende rett.

Utkastes § 6-17 Streik og lockout

Det ytes ikke dagpenger til et medlem som deltar i streik, eller som er omfattet av lock-out eller annen arbeidstvist.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om bortfall av dagpengerretten ved streik og lock-out står i dag i folketrygdloven § 4-2 nr. 3 bokstav a, som lyder:

«Retten til dagpenger faller bort når den trygdede

- a) direkte tar del i streik eller er omfattet av lockout eller annen arbeidstvist, eller på grunn av slik arbeidstvist, uten å ta del i den, er blitt arbeidsløs ved bedrift eller arbeidsplass som tvisten gjelder, og det må antas at hans lønns- eller arbeidsvilkår vil bli påvirket ved utfallet av tvisten.»

Bestemmelsen om bortfall av retten til dagpenger under streik og lock-out har blant annet til hensikt å sikre at arbeidsformidlingen opptrer nøytralt under en konflikt, og ikke kan tenkes å støtte en av partene gjennom sin virksomhet.

Bestemmelsen gjelder for det første personer som direkte tar del i streik eller er omfattet av lock-out eller annen arbeidstvist. Det avgjørende er om vedkommende hører til den persongruppen som er omfattet av streikevarslet, lock-outen eller arbeidstvisten.

Dernest gjelder bestemmelsen for dem som er blitt arbeidsløse selv om de ikke tar del i streiken osv. dersom det må antas at deres lønns- og arbeidsvilkår blir påvirket av utfallet av tvisten.

Selv om ordlyden i loven bare gjelder arbeidsløse, blir den i praksis også anvendt for dem som blir permittert ved den bedrift eller arbeidsplass som tvisten gjelder. Så vidt utvalget kjenner til, blir det i dag alltid bare permitteringer i slike tilfeller.

Den som på grunn av tvisten er blitt arbeidsløs eller permittert ved den bedrift eller arbeidsplass som tvisten gjelder, har altså rett til dagpenger bare dersom det må antas at vedkommendes lønns- og arbeidsvilkår ikke blir påvirket av utfallet av tvisten. Se AF-melding nr. 7-82 av 12. mai 1982. Her heter det blant annet:

«Det avgjørende her er om det kan påvises interessefellesskap mellom dem som direkte er engasjert i konflikten og dem som indirekte er blitt arbeidsløse på grunn av konflikten. Det må legges vekt på det objektive om deres lønns- eller arbeidsvilkår vil bli påvirket av utfallet av tvisten. Ved denne vurdering må det være avgjørende om det i dette forelig-

gende tilfelle fremstiller seg som sannsynlig at tvisten vil ha virkning som foran nevnt.»

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 4-2 nr. 3 bokstav a første del.

Etter forslaget skal bestemmelsen bare være aktuell for medlemmer som er i streik osv. Disse personene vil få streikebidrag som kompensasjon for lønnstap, og vi har ikke funnet grunn til å foreslå endringer.

Som nevnt er resten av lovens § 4-2 nr. 3 bokstav a i praksis bare aktuell ved permitteringer. Da utvalget har foreslått å ta permitteringsreglene ut av dagpengeordningen, er ikke denne delen med i utkastet, og det er ikke aktuelt å drøfte dette spørsmålet nærmere her.

Utkastets § 6-18 Bortfall på grunn av alder

Retten til dagpenger faller bort når medlemmet fyller 67 år.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om bortfall av retten til dagpenger på grunn av alder står i dag i folketrygdloven § 4-2 nr 3 bokstav j, som lyder:

«Retten til dagpenger faller bort når den trygdede

...
j. fyller 67 år eller får avtalefestet pensjon med statstilskott. Kongen fastsetter regler om avvik fra denne bestemmelse for trygdede som ikke har fylt 70 år.»

Med hjemmel i lovens § 4-2 nr. 3 bokstav j er det ved kongelig resolusjon den 21. april 1978 fastsatt forskrifter om dagpenger til trygdede mellom 67 og 70 år.

Forskriftene gjelder personer som ikke hever hel alderspensjon. Forskriftene går ut på at trygdede som er helt permitterte eller helt eller delvis arbeidsløs, kan få rett til dagpenger i opptil 13 uker i løpet av et kalenderår.

Alle bestemmelser i den gjeldende lovs § 4-2 nr. 3 er konstruert som bortfallsbestemmelser, men de inneholder egentlig en tolkning av vilkårene for rett til dagpenger. Som nevnt i merknadene til utkastets § 6-16 om avstengningstid, er situasjonene som nevnt i bokstavene c til e ikke egentlige bortfallsgrunner, men medfører at retten til dagpenger avstenges i 8 uker. De fleste av de øvrige situasjoner som er regnet opp i lovens § 4-2 nr. 3, innebærer bare at vilkårene for rett til dagpenger ikke er oppfylt.

Det gjelder situasjoner som nevnt i bokstav b, som innebærer at vedkommende ikke fyller vilkåret om å være arbeidsløs uten egen skyld. De situasjoner som er nevnt i bokstavene f, g, h og k, innebærer at vedkommende ikke

kan anses som reell arbeidssøker. Når en person har full lønn, se bokstav i, fyller ikke vedkommende vilkåret om tapt arbeidsinntekt. Men ved delvis lønn kan det foreligge rett til graderte dagpenger.

De egentlige bortfallsgrunner blir da de situasjoner som er nevnt i bokstav a om streik eller lock-out, og i bokstav j om alder.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 4-2 nr. 3 bokstav j. Bestemmelsen om at dagpenger faller bort når medlemmet får avtalefestet pensjon med statstilskott, kom inn i folketrygdloven ved lov 23. desember 1988 nr. 110. Denne bestemmelsen er tatt inn i utkastets § 6-20 om forholdet til andre ytelser til livsopphold utenfor folketrygdloven.

Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig å ha en egen bestemmelse om bortfall på grunn av alder og en egen bestemmelse om streik og lock-out.

Utvalget har ikke tatt med særbestemmelsene i de gjeldende forskrifter om dagpenger til personer mellom 67 og 70 år. Det vanlige prinsipp ellers i folketrygdloven er at retten til andre ytelser til livsopphold faller bort når en person fyller 67 år og får rett til alderspensjon. Utvalget foreslår å følge samme prinsipp når det gjelder dagpenger. Forslaget vil medføre administrative og lovtekniske forenklinger.

Utkastets § 6-19 Forholdet til andre ytelser til livsopphold etter folketrygdloven

Dersom et medlem har rett til dagpenger, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Hvis medlemmet mottar en gradert ytelse til livsopphold etter et annet kapittel i folketrygdloven, ytes det dagpenger på grunnlag av den inntekten som er falt bort fordi medlemmet er blitt arbeidsløs.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom dagpenger og andre ytelser til livsopphold etter folketrygdloven.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om i hvilken utstrekning dagpenger faller bort for personer som har rett til andre ytelser til livsopphold etter folketrygdloven, står i dag i lovens § 4-2 nr. 3 bokstav k, og i forskrifter gitt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 12. juni 1973 med hjemmel i lovens § 4-2 nr. 3 første ledd bokstavene i og k.

Lovens § 4-2 nr. 3 bokstav k lyder:

«Retten til dagpenger faller bort når den trygdede

- k) har fødselspenger etter denne lovs § 3-21, nr. 1 til 5, eller full uførepensjon etter kapittel 8 eller 11. Det samme gjelder når den trygdede har sykepenger etter denne lovs § 3-14, nr. 1, bokstav a. Dersom det finner sted etterbetaling av ytelser som nevnt i første og annet punktum, skal utbetalte dagpenger med eventuelle tillegg for samme tidsrom gå til fradrag i disse ytelsene. Departementet fastsetter i hvilken utstrekning redusert pensjon, reduserte sykepenger, ventepenger etter lov om offentlige tjenestemenn og annen inntekt gjennom pensjons- og trygdeytelser eller garantiordninger skal medføre at retten til dagpenger faller bort. Det kan herunder fastsettes at utbetalte dagpenger med eventuelle tillegg for samme tidsrom skal gå til fradrag ved etterbetaling av ytelsene som nevnt i foregående punktum.»

De gjeldende forskrifter er inndelt i fire avsnitt.

Avsnitt I gjelder forholdet til etterlønn. Disse bestemmelsene blir nærmere omtalt i utkastets § 6-20 om forholdet til ytelsene til livsopphold utenfor folketrygdloven.

Avsnitt II gjelder forholdet til andre folketrygdytelsene, samt særordningen for fiskere og fangstmenn under Garantikassen for fiskere.

Etter forskriftenes § 2 faller retten til dagpenger bort når den trygdede har andre *fulle* ytelsene fra folketrygden. Disse ytelsene er:

- alderspensjon
- fødselspenger
- uførepensjon
- sykepenger
- attføringspenger
- overgangsstonad eller pensjon til gjenlevende ektefelle
- overgangsstonad til ugift, skilt eller separert forsørger
- stonad under arbeidsløshet etter særordningen for fiskere og fangstmenn under Garantiorrdningen for fiskere.

Forskriftenes §§ 3, 3a og 4 gjelder forholdet mellom dagpenger og *reduuerte* ytelsene fra folketrygden. Disse ytelsene er:

- sykepenger
- uførepensjon
- alderspensjon
- overgangsstonad eller pensjon til gjenlevende ektefelle
- overgangsstonad til ugift, skilt eller separert forsørger.

Summen av den reduserte ytelsen og dagpengene må ikke overstige et beløp som sva-

rer til full ytelse (dvs. fulle sykepenger, full uførepensjon osv.).

Det er fastsatt en garantert minimumsyttelse ved samordning mellom reduserte folketrygdytelsene og dagpenger. Summen av den reduserte ytelsen og dagpengene skal minst utgjøre fulle dagpenger. Med *fulle* dagpenger menes det beløp vedkommende ville fått før eventuell samordning. Selv om en person bare har hatt deltidsjobb, anses ytelsen som full. Det samme gjelder en person som har redusert stonad på grunn av delvis arbeidsledighet.

Forskriftene har ingen samordningsbestemmelse for dagpenger og reduserte fødselspenger eller reduserte attføringspenger.

Etter forskriftenes § 5 skal den som mottar barnpensjon, ha reduserte dagpenger med et beløp som svarer til pensjonen. Ytelsene skal likevel ikke til sammen utgjøre mindre enn fulle dagpenger.

Etter forskriftenes § 6 skal dagpengene ikke samordnes med et forsørgertillegg til stonad til livsopphold fra folketrygden som ektefellen eller foreldrene får.

Avsnitt IV har enkelte fellesbestemmelser. Dersom den trygdede får innvilget ytelsene etter folketrygdloven med tilbakevirkende kraft, samordnes ytelsene som om de ble utbetalt samtidig. Dagpenger som er utbetalt for samme tidsrom, går således til fradrag i de etterbetalte ytelsene.

Forskriftenes § 11 har fellesbestemmelser om beregningen av reduksjonen i dagpenger etter forskriftene.

Utvalgets vurdering av samordningsbestemmelsene

De gjeldende forskrifter er svært omfattende og uoversiktlige. Det skyldes både redigeringen og det materielle innholdet. Forskriftene gir dessuten ofte urimelige resultater. Det er således behov for både lovtekniske og materielle forenklinger.

Forskriftene gir anvisning på flere forskjellige prinsipper for samordning, som til dels er svært kompliserte.

Utvalget har gjennomgått bestemmelsene i samordningsforskriftene og har vurdert i hvilke tilfeller det er behov for samordningsregler i dagpengekapitlet.

Vi har foreslått to samordningsbestemmelser. Utkastets § 6-19 gjelder forholdet mellom dagpenger og andre ytelsene til livsopphold etter folketrygdloven, mens utkastets § 6-20 omhandler forholdet til ytelsene til livsopphold utenfor folketrygdloven.

Etter dagens regler samordnes andre fulle ytelsene fra folketrygden med dagpenger. Dersom en person har fulle sykepenger eller attføringspenger eller full uførepensjon, synes

det lite naturlig å si at dagpengene «faller bort». Den som har krav på en av de nevnte ytelsene, er i prinsippet ikke arbeidsfør. Vedkommende har således ikke krav på dagpenger. Unntak gjelder for sjømenn som har rett til sykepenger etter den gjeldende lovs § 3-14 nr. 1 bokstav a, og som kan få sykepenger selv om de er arbeidsuføre som sjømenn, men ellers er arbeidsføre. Men disse personene vil komme inn under bestemmelsen om at de kan velge ytelse hvis de fyller vilkårene for to fulle ytelser. Ytterligere regler om samordning er derfor etter utvalgets mening ikke nødvendig i slike tilfeller.

Forholdet mellom dagpenger og alderspensjon fra folketrygden er ikke noe samordningsproblem, for utvalget har foreslått at dagpenger skal falle bort når medlemmet fyller 67 år. Se utkastets § 6-18.

I enkelte situasjoner kan en person fylle vilkårene både for dagpenger og for andre fulle ytelser. De aktuelle ytelser er:

- fulle attføringspenger i ventetid på arbeid
- full overgangsstønad eller pensjon til etterlatte
- full overgangsstønad til enslige forsørgere
- fulle fødselspenger og adopsjonspenger
- fulle sykepenger til sjømenn på norske skip i utenriksfart som er arbeidsuføre som sjømenn, men som ellers er arbeidsføre, se lovens § 3-14.

Når det gjelder fødselspenger, kan imidlertid den trygdede ikke anses som reell arbeidssøker i de seks første ukene etter fødselen. I denne perioden må hun ifølge arbeidsmiljøloven § 6 nr. 1 ha permisjon. Etter utløpet av seksukersperioden, men før svangerskapspermisjonen er utløpt, kan hun i prinsippet fylle vilkårene både for fødselspenger og for dagpenger.

Utvalget har foreslått som et generelt prinsipp at den som samtidig fyller vilkårene for dagpenger og for andre fulle (hele) ytelser til livsopphold etter folketrygdloven, kan velge ytelse. Se utkastets første ledd.

Etter de gjeldende bestemmelser kan en person ikke fylle vilkårene for rett til *dagpenger eller minstelott fra Garantikassen for fiskere* samtidig som vedkommende fyller vilkårene for rett til dagpenger etter lovens kapittel 4. Dersom det skulle forekomme dobbeltutbetaling her, er det en feilutbetaling, og for mye utbetalt kan kreves tilbake. I praksis kjenner en ikke til slike tilfeller.

Barnepensjon som ytes etter folketrygdloven § 10-11, utgjør 40 prosent av grunnbeløpet dersom en av foreldrene er død. Er begge foreldrene døde, utgjør barnepensjonen samme beløp som etterlattepensjonen til den av foreldrene som ville fått høyest pensjon.

Samordningsbestemmelser som gjelder barnepensjon, er etter utvalgets mening lite praktisk. Barnepensjonen ytes som hovedregel bare til barnet fyller 18 år, men inntil 20 år dersom begge foreldrene er døde og barnet er under utdanning. Bestemmelsen vil omfatte ytterst få dagpengemottakere. I praksis kjenner en ikke til slike tilfeller.

Utvalgets forslag

Utvalget har etter dette kommet til at de fleste samordningsbestemmelser som gjelder forholdet til andre ytelser til livsopphold, kan gå ut av dagpengekapitlet.

Utkastets første ledd er nytt, og fastslår det generelle prinsippet om at en person som både har rett til fulle dagpenger og har rett til en annen full ytelse til livsopphold etter folketrygdloven, skal kunne velge ytelse. Det er en forutsetning at stønadene skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom.

Når det gjelder forholdet mellom dagpenger og reduserte ytelser etter folketrygdloven, kan det være behov for samordning. Med reduserte ytelser fra folketrygden menes ytelser som er redusert på grunn av delvis arbeidsuførhet eller forventet arbeidsinntekt, men ikke ytelser som er redusert på grunn av redusert opptjeningsstid.

Utkastets andre ledd omhandler hovedprinsippene for samordning mellom dagpenger og folketrygdytelse som er gradert. Forslaget er forenklet i forhold til de gjeldende bestemmelser, og vil bety en viss utvidelse av stønaden. Etter vårt syn vil imidlertid forslaget gi et riktigere resultat enn dagens ordning.

De gjeldende forskrifter har bestemmelser om en maksimumsgrense og en minimumsgrense for den som mottar andre reduserte ytelser. Etter utvalgets mening bør ikke ytelsene samordnes i så stor utstrekning som etter de gjeldende regler. Samordningen bør begrenses til de tilfellene der to ytelser etter folketrygdloven dekker samme inntektstap.

Reduserte ytelser etter folketrygdloven blir ofte tildelt på bakgrunn av at den trygdede forutsettes å skulle utnytte sin gjenværende arbeidsevne. Det er derfor ulogisk og urimelig å foreta samordning i de tilfellene en person har hatt deltidsjobb ved siden av en redusert ytelse etter folketrygdloven. Følgende eksempler kan illustrere dette:

En person som har 50 prosent uførepensjon og halv jobb, blir arbeidsløs. Etter utkastets første ledd skal vedkommende ha fulle dagpenger, beregnet på grunnlag av inntekten i den halve jobben. Uførepensjonen dekker bare halve inntektstapet, og dagpengene må dekke den andre halvparten. En ville fått en uforholdsmessig stor reduksjon i dagpengene

ved å samordne ytelsene, dagpengene og den halve uførepensjonen.

Når det blir gitt overgangsstonad eller etterlattepensjon, blir det ved beregningen av stonaden tatt hensyn til den inntekt vedkommende ventes å skaffe seg (forventet arbeidsinntekt). Her er det altså allerede foretatt samordning. Det ville bety en uforholdsmessig stor reduksjon hvis det skulle foretas enda en samordning mellom den reduserte stonaden og dagpengene, som etter de gjeldende regler.

Utkastets tredje ledd inneholder en hjemmel for departementet til å gi forskrifter. Samordning er et teknisk sett nokså komplisert område. Vi antar derfor at det kan bli behov for å gi utfyllende bestemmelser her.

Utkastets § 6-20 Forholdet til ytelser til livsopphold utenfor folketrygdloven

Dagpengene faller bort i den utstrekning medlemmet mottar

- a) pensjon fra en offentlig tjenstepensjonsordning
- b) alderspensjon fra en privat tjenstepensjonsordning
- c) avtalefestet pensjon med statstilskott
- d) vartpenger
- e) ventepenger
- f) etterlønn.

Departementet gir forskrifter om samordning mellom dagpenger og ytelser til livsopphold utenfor folketrygdloven.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om i hvilken utstrekning dagpenger faller bort for personer som har rett til andre ytelser til livsopphold utenfor folketrygdloven, står i dag i forskrifter fastsatt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 12. juni 1973 med hjemmel i lovens § 4-2 nr. 3 første ledd bokstavene i og k.

Avsnitt I i forskriftene gjelder forholdet mellom etterlønn og dagpenger, se forskriftenes § 1. Etterlønn blir definert som «lønn som utbetales for perioder hvor arbeidstakeren ikke omfattes av noen arbeidsavtale».

For en trygdet som har etterlønn, reduseres dagpengene med et beløp som svarer til etterlønnen. Dagpengene skal likevel ikke reduseres i større utstrekning enn at ytelsene pr. uke til sammen utgjør minst 2,5 prosent av grunnbeløpet.

Avsnitt III i forskriftene gjelder forholdet mellom dagpenger og andre pensjons- og trygdeytelser. Det er forskjellige samordningsregler avhengig av om vedkommende mottar offentlig pensjon eller privat pensjon.

Etter forskriftenes § 7 skal den som mottar

pensjon fra en annen offentlig pensjonsordning, ventelønn eller vartpenger, få dagpengene redusert krone for krone med beløp som svarer til pensjonen osv. Dagpengene skal likevel ikke reduseres i større utstrekning enn at summen av ytelsene utgjør minst 2,5 prosent av grunnbeløpet pr. uke.

Det sies ikke noe i forskriftene om hva som menes med «offentlig pensjonsordning». Det er lagt til grunn at bestemmelsene gjelder alle pensjonsordninger som er fastsatt ved lov, eller som er fastsatt av en kommune for kommunale tjenstemenn og arbeidere. Eksempler på offentlige pensjonsordninger er Statens pensjonskasse, Pensjonstrygden for skogsarbeidere, Pensjonstrygden for fiskere og Pensjonstrygden for sjømenn.

Ventepenger er en ytelse fra arbeidsgiveren som etter en konkret vurdering kan ytes til en offentlig tjenstemann som blir oppsagt. Det er et vilkår at vedkommende ikke har krav på pensjon, og at det er vanskelig å skaffe vedkommende arbeid. Ventepenger kan bare ytes for tre år om gangen.

Vartpenger ytes fra Statens pensjonskasse til den som ikke har ventepenger, som ikke har krav på pensjon, og som det er vanskelig å skaffe arbeid. Vartpenger kan gis med et årlig beløp opptil full pensjon. Vartpenger skal gis for minst ett år og høyst tre år om gangen.

Det følger av forskriftenes § 8 at en som mottar minstelott fra Garantikassen, får reduserte dagpenger med et beløp svarende til minstelotten. Minstelott til lottfiskere er en garantert minsteytelse som utbetales etterkonttsvis for hver sesong.

Forskriftenes § 9 gjelder trygdede som har alderspensjon fra en privat pensjonsordning. Her skal samordning skje etter «føresegner fastsatt av Kommunal- og arbeidsdepartementet 8. juni 1964 om utbetaling av dagpenger når trygdet har alderspensjon eller etterlønn». Forskriftene av 1964 gjaldt avkortet stonad, og er forlenget uaktuelle. Da disse forskriftene ble gitt, ble avkortet stonad fastsatt etter tap i arbeidsinntekt. I dag fastsettes avkortet stonad ut fra tap i arbeidstid.

Etter retningslinjene skjer samordning etter § 9 slik: Fra alderspensjonen trekkes den lønn vedkommende hadde før pensjoneringen. Differansen mellom den tidligere lønnen og pensjonen regnes som tap i lønn, som skal kompenseres med dagpenger. Det prosentvise tapet i lønn skal så utgjøre en tilsvarende prosent av fulle dagpenger.

Det er bare alderspensjon fra private tjenstepensjonsordninger som samordnes med dagpenger etter forskriftenes § 9 første ledd. Andre private pensjoner, fører ikke til reduksjon i dagpengene. Det samme gjelder sluttve-

derlag som etter tariffavtale utbetales til arbeidstakere som blir sagt opp etter fylte 50 år, jf. forskriftenes § 9 andre ledd.

Etter lov 23. desember 1988 nr. 110 om statstilskott til ordninger for avtalefestet pensjon ytes det statstilskott til pensjonsordninger opprettet ved avtale mellom landsomfattende organisasjoner av arbeidstakere og arbeidsgivere.

Denne ordningen trådte i kraft 1. januar 1989, og gjelder pensjon som ytes i et nærmere angitt tidsrom fram til arbeidstakeren fyller 67 år og kan få alderspensjon etter folketrygdloven.

Med hjemmel i folketrygdloven § 4-2 nr. 3 første ledd bokstav j ble det ved kongelig resolusjon den 23. desember 1988 fastsatt forskrifter om dagpenger til trygdede mellom 67 og 70 år og til trygdede som får avtalefestet pensjon med statstilskott.

Forskriftene går ut på at personer som får avtalefestet pensjon med statstilskott, likestilles med personer over 67 år som får alderspensjon. Personer som får full avtalefestet pensjon, har ikke rett til dagpenger. Dette følger av lovens § 4-2 nr. 3 første ledd bokstav j. Personer som får gradert pensjon kombinert med deltidsarbeid, kan få dagpenger under arbeidsløshet i maksimalt 13 uker i kalenderåret. En tilsvarende regel gjelder i dag for personer mellom 67 og 70 år.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. De gjeldende samordningsforskrifter er svært omfattende og gir anvisning på teknisk sett kompliserte samordningsprinsipper.

Vi har i lovteksten presisert hvilke ytelser som skal samordnes med dagpenger. Det har ikke vært mulig å komme fram til detaljerte regler for samordningen som samtidig er oversiktlige. Paragrafen ville blitt svært omfattende hvis alle detaljer skulle tas inn i lovteksten. Vi har derfor funnet det hensiktsmessig at departementet gir nærmere forskrifter på området.

Utkastets første ledd bokstav a omhandler forholdet til pensjon fra offentlige tjenestepensjonsordninger.

Pensjon fra en offentlig pensjonsordning samordnes i dag med dagpengene. De gjeldende bestemmelser sonderer ikke mellom fulle og reduserte ytelser. Det kan være store variasjoner i nivået på det som anses som full pensjon. Full pensjon etter loven om Statens pensjonskasse forutsetter minst 30 års opptjeningsstid. Har medlemmet kortere tjenestetid, ytes det en avkortet alderspensjon. Samtidig kan full pensjon fra enkelte særordninger være mye lavere. Dette gjelder blant annet

pensjonsordningene for skogsarbeidere og for sjømenn.

I de tilfellene medlemmet har en gradert pensjon, eller lav full pensjon (eller andre ytelser), kan samordning krone for krone gi urimelige resultater.

Utvalget mener at dersom medlemmet kan ha arbeidsinntekt ved siden av den andre ytelsen uten at pensjonen eller ytelsen blir redusert, bør den logiske konsekvensen være at dagpengene som skal erstatte denne inntekten, også i størst mulig utstrekning utbetales uten reduksjon. Dette er prinsippet i sykepengekapitlet.

Utkastets første ledd bokstav b gjelder forholdet til private tjenestepensjonsordninger.

De gjeldende regler har en komplisert samordningsbestemmelse når det gjelder dagpenger og private tjenestepensjonsordninger. I disse tilfeller skal samordningen skje på en annen måte enn for ytelser fra offentlige pensjonsordninger, og samordningen er ikke så drastisk for de private alderspensjonene.

Private tjenestepensjonsordninger har store likhetstrekk med offentlige tjenestepensjonsordninger. Ut fra forenklingshensyn og hensynet til lik behandling bør samordningen skje etter de samme prinsippene.

Utkastets første ledd bokstav c omhandler forholdet til pensjon etter ordningen med avtalefestet pensjon (AFP). Se framstillingen ovenfor. Som nevnt har en person som får full AFP, ikke rett til dagpenger. Men den som mottar en gradert AFP, må ha rett til dagpenger på grunnlag av hele sin tapte arbeidsinntekt ved arbeidsløshet fram til fylte 67 år.

Utkastets første ledd bokstav d gjelder forholdet til vartpenger. Se framstillingen av gjeldende rett ovenfor.

Utkastets første ledd bokstav e gjelder forholdet til ventepenger. Se framstillingen ovenfor.

Utkastets første ledd bokstav f gjelder forholdet til etterlønn. De gjeldende forskrifters § 1 definerer denne ytelsen som «lønn som utbetales for periode hvor arbeidstakeren ikke er omfattet av noen arbeidsavtale».

Etter utvalgets mening er etterlønn i samordningsforskriftene en form for sluttvederlag som bør betraktes på samme måte som annen pensjonsgivende inntekt. Etter de opplysningene utvalget har fått, blir slik etterlønn betraktet som pensjonsgivende inntekt av skattemyndighetene. Det skulle således strengt tatt ikke være nødvendig å ta med etterlønn i samordningsbestemmelser her. Vi har likevel tatt den med i oppregningen for å avskjære enhver tvil.

I dag baserer mange bedrifter en «førtids-

pensjoneringsordning» på dagpengeordningen. De sier opp eldre arbeidstakere og gir en «gavepensjon» i tillegg til dagpengene fra trygden som ytes fra fylte 64 til fylte 67 år. En slik «gavepensjon» er ikke samordningspliktig etter dagens regler, men Arbeidsdirektoratet føler behov for å lovfeste en samordningsplikt. «Gavepensjonen» bør etter utvalgets syn betraktes som etterlønn og være gjenstand for samordning etter utkastet.

Utkastets andre ledd har en hjemmel for departementet til å gi nærmere regler for samordning mellom dagpenger og ytelser til livsopphold utenfor folketrygdloven.

Bestemmelser som utvalget foreslår skal tas ut av dagpengekapitlet

Utvalget foreslår at en del bestemmelser i gjeldende lov og forskrifter blir tatt ut av dagpengekapitlet av forenklingshensyn. Der det har vært naturlig, er disse bestemmelsene blitt omtalt i tilknytning til utvalgets forslag. Vi viser til framstillingen ovenfor.

Bestemmelser i lovens kapittel 4 som omhandler administrasjon og saksbehandling, er omtalt i utkastets kapitler 19 og 20 om administrasjon og saksbehandling. Se særlig §§ 19-5 og 20-10.

For øvrig kan en rekke av de gjeldende forskrifter bli uaktuelle når denne utredningen skal drøftes. Vi nevner i den forbindelse at Kommunal- og arbeidsdepartementet den 21. juni 1989 gav nye forskrifter.

I det følgende gir vi en oversikt over de øvrige bestemmelser som ikke er tatt med i utvalgets forslag, og som ikke er omtalt ovenfor.

1. Lovens § 4-10 har bestemmelser om frataking av retten til dagpenger og om tilbakekreving. Paragrafen lyder:

«Gir den trygdede uriktige opplysninger om forhold som har noe å si for hans rett til stønad, eller lar han være å gi opplysning om slike forhold, kan de organer som har avgjørelsesmyndigheten, jfr. § 4-8, ta fra ham retten til stønad, helt eller delvis, for et tidsrom av inntil to år og dessuten treffe vedtak om at stønad som trygdede har mottatt på grunn av uriktige eller manglende opplysninger skal kreves tilbakebetalt. Det samme gjelder om den trygdede har brutt forutsetning fastsatt i gjeldende regler for tilståelse av stønad. Renter kan beregnes med 0,5 pst. pr. måned fra utbetalingen fant sted. Beløpet, med renter, kan trekkes i framtidige ytelser etter denne lov eller inndrives etter regler som for skatter bestemt, jfr. § 15-8 som gjelder tilsvarende.

Arbeidsdirektoratet gir nærmere regler om praktiseringen av bestemmelsene i denne paragraf.»

Utvalget foreslår å oppheve den delen av paragrafen som omhandler frataking av retten

til stønad i opptil to år. Dette er en bestemmelse som har et sterkt preg av straff, og som ville få store konsekvenser for medlemmet. Vi mener det er betenkelig at administrasjonen skal kunne gjøre så vidtrekkende vedtak. Vi kan heller ikke se at det er behov for en slik bestemmelse. Dersom den trygdede bevisst har gitt uriktige opplysninger eller har fortiet opplysninger, er dette forhold som kan rammes av straffeloven § 270 om bedrageri. Dersom det foreligger mistanke om slike forhold, mener utvalget at det i stedet for en administrativ reaksjon bør begjæres påtale etter straffeloven.

Når det gjelder den delen av lovens § 4-10 som omhandler tilbakekreving av ytelser, viser vi til den generelle bestemmelsen som er tatt inn i utkastets § 21-16.

2. I medhold av lovens § 4-2 nr. 3 første ledd bokstavene i og k er det gitt forskrifter av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 12. juni 1973. I forskriftenes § 1 er det en bestemmelse om samordning av etterlønn og dagpenger. Utvalget antar at bestemmelsen har liten praktisk betydning, og foreslår derfor at den blir tatt ut av forenklingshensyn. Se merknadene til utkastets § 6-20 første ledd bokstav f.
3. Forskrifter fastsatt ved Kronprinsregentens resolusjon den 27. mars 1981 med hjemmel i folketrygdloven § 4-3 nr. 4 bokstav e om i hvilken utstrekning en gjenlevende ektefelle skal kunne få lagt den avdøde ektefelles inntekt til grunn.

Denne bestemmelsen er særlig aktuell for kvinner, og bygger på forutsetningen om at hustruen skal gå ut i arbeidslivet når mannen dør.

Ifølge de gjeldende forskrifter kan den gjenlevende ektefellen få lagt den avdøde ektefelles inntekt til grunn i stedet for sin egen inntekt både i forhold til beregningsgrunnlaget og i forhold til kvalifikasjonskravet. Det er imidlertid et vilkår etter forskriftenes § 2 at ektefellen ikke for samme tidsrom søker overgangsstonad eller pensjon som gjenlevende ektefelle etter folketrygdloven kapittel 10 (og 11). Hensikten med bestemmelsen er at ektefellen på en annen måte skal sikres stønad til livsopphold dersom ektefellen dør.

Folketrygdloven har et eget kapittel om stønad til livsopphold til gjenlevende ektefelle (kapittel 10). Etter dette kapitlet kan en gjenlevende ektefelle få *overgangsstonad* eller *etterlattepensjon*.

Etterlattepensjon ytes til en gjenlevende ektefelle som har vært gift med den avdøde i minst fem år, eller som har eller har hatt

barn med den avdøde eller har omsorgen for den avdødes barn. Full etterlattepensjon er en varig stønad til den som ikke forventes å kunne gå ut i arbeidslivet.

Overgangstønad ytes til en gjenlevende ektefelle som midlertidig er ute av stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid, enten på grunn av omsorg for barn eller fordi vedkommende først etter en omstillingsperiode og eventuell utdanningstid kan få høvelig arbeid. Det er primært denne gruppen forskriftene kan være aktuelle for, fordi perioden med overgangsstønad skal gi den etterlatte mulighet til å tjene til eget livsopphold på lengre sikt. Selv om overgangsstønaden ikke skal være noen varig ytelse, er den ikke begrenset til et bestemt antall uker, slik som dagpengene.

Full overgangsstønad og full etterlattepensjon til gjenlevende ektefelle ytes til den som ut fra alder, ervervsevne, ervervs-mulighetene og omstendighetene for øvrig ikke kan ventes å få en årlig inntekt som overstiger 50 prosent av grunnbeløpet. Dersom den forventede årlige inntekt overstiger 50 prosent av grunnbeløpet, blir stønaden redusert med 40 prosent av den overskytende inntekten.

I tillegg til overgangsstønad eller etterlattepensjon kan en gjenlevende ektefelle få utdanningsstønad til dekning av utgifter under nødvendig utdanning (kursavgift, skolemateriell, reiseutgifter) etter folketrygdloven § 10-3 og stønad til barnetilsyn dersom hun eller han må overlate det nødvendige tilsyn med barna til andre på grunn av opplæring eller arbeid (§ 10-2).

Som det går fram av det ovenstående, har folketrygden to former for avledede rettigheter til ytelser for gjenlevende ektefelle - dagpenger på grunnlag av den avdøde ektefellens dagpengerettigheter og overgangsstønad/etterlattepensjon på grunnlag av den avdødes inntekt.

Utvalget mener det er lite heldig med to alternative stønadsformer for samme persongruppe. Det er spesielt uheldig siden ordningene administreres av to ulike organer.

De gjeldende ordninger er lite publikumsvennlige. Den etterlatte må oppsøke både arbeidskontoret og trygdekantoret for å få oversikt over sine rettigheter. For administrasjonen medfører det også ekstraarbeid å skulle forklare de forskjellige stønader og deretter vurdere den gunstigste løsning i det enkelte tilfelle.

Det vil etter utvalgets mening være langt mer oversiktlig med én stønadsform til etterlatte. Vi mener overgangsstønaden og

etterlattepensjonen som administreres av trygdekantorene, vil være den beste ordning for den etterlatte. Trygdekantorene administrerer også tilsvarende stønader til andre enslige forsørgere etter folketrygdloven kapittel 12. Trygdekantorene har således bred erfaring på området, og har oversikt over alle tiltak for denne gruppen. Overgangsstønaden sikrer den etterlatte stønad på et visst minimumsnivå over et tidsrom som kan gå langt ut over de 80 ukene hun eller han ville fått dagpenger.

Dersom den gjenlevende først skulle utnytte den avdødes dagpengerettigheter i 80 uker og deretter gå over på overgangsstønad, ville saksbehandlingen bli ytterligere komplisert.

I prinsippet mener vi det er uheldig med en regel som bygger på avledede rettigheter i dagpengekapitlet. Ordningen bryter med et ellers konsekvent prinsipp om at dagpengerettighetene bygger på opptjente, individuelle rettigheter. Den er også av mindre betydning etter at de fleste kvinner har fått egen arbeidsinntekt.

Forslaget innebærer en liten innskrenkning, men så vidt utvalget kjenner til, brukes disse forskriftene sjelden i praksis.

4. I medhold av folketrygdloven § 4-3 nr. 4 bokstav f er det fastsatt midlertidige forskrifter ved kongelig resolusjon den 21. desember 1979 om forhøyet dagpengegrunnlag for personer som har mottatt stønad under opplæring i mer enn åtte uker.

Forskriftene har omfattende og til dels nokså innflokke regler om hvordan det forhøyede dagpengegrunnlaget skal fastsettes. Disse reglene kompliserer systemet, som ellers bygger på faktisk arbeidsinntekt. Bakgrunnen for disse særreglene har blant annet vært at de skulle oppmuntre arbeidsløse til å delta i kvalifiseringstiltak. Videre skulle særreglene hindre at de som går på langvarige kurs, dermed faller ut av dagpengeordningen.

Det har imidlertid vist seg at bestemmelsene kan slå tilfeldig ut. Utvalget mener det er urimelig at et medlem skal få et forhøyet dagpengegrunnlag som en sidevirkning av kvalifiseringstiltak.

Utvalget foreslår å oppheve disse forskriftene av forenklingshensyn.

5. Midlertidige forskrifter fastsatt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 19. mars 1975 med hjemmel i folketrygdloven § 4-3 nr. 3 om et minstegrunnlag for beregning av dagpenger for arbeidstakere i fiskeforedlingsindustrien.

Etter de gjeldende forskrifters § 1 skal disse særbestemmelsene gjelde for perso-

ner som i løpet av de siste 12 månedene før søknaden om dagpenger ble satt fram, har vært sysselsatt i fiskeforedlingsindustrien i minst 1000 timer. I nevnte paragraf er det nærmere presisert hva som i denne forbindelse skal anses som fiskeforedlingsindustri.

Forskriftenes § 2 har beregningsregler for dette minsteprunnlaget:

Det skal tas utgangspunkt i vedkommenes ordinære dagpengegrunnlag etter lovens § 4-3 nr. 2, fratrukket eventuelt utbetalte dagpenger.

Til det beløp som da framkommer, skal det legges et beløp svarende til to tredeler av grunnbeløpet på søknadstidspunktet. Minsteprunnlaget skal ikke overstige fire ganger grunnbeløpet på søknadstidspunktet.

Dersom den arbeidsløse ville fått et gunstigere dagpengegrunnlag etter de ordinære reglene, skal særreglene ikke anvendes.

Generelt kan vi si at særreglene gir seg nokså små utslag på dagpengenes størrelse. Forskriftene fører imidlertid til det resultat at jo høyere inntekten er (opptil 4 G), desto bedre blir kompensasjonen.

Bakgrunnen for særreglene for fiskeforedlingsindustrien er at denne næringen er i en spesiell situasjon i forhold til de fleste andre næringer her i landet. Driften ved fiskeforedlingsfabrikkene er fullt og helt avhengig av råstofftilførselen. Dette fører til at de ansatte ofte må tåle uforholdsmessig mange avbrudd i løpet av året. På det tidspunkt da forskriftene ble fastsatt (1975), førte denne spesielle situasjonen til at de ansatte kom svært uheldig ut med hensyn til dagpengegrunnlagets størrelse. Den gang ble verken dagpenger eller sykepenger tatt med i dagpengegrunnlaget. Med virkning fra 1. januar 1980 ble imidlertid loven endret slik at både dagpenger og sykepenger nå anses som pensjonsgivende inntekt, og tas med i dagpengegrunnlaget. Forskriftene har nå mindre praktisk betydning enn tidligere.

6. Forskrifter fastsatt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 7. mai 1973 med hjemmel i lovens § 4-3 nr. 2 sjette ledd om avvik fra kvalifikasjonskravet ved arbeid på deltid.

Etter disse forskriftene vil en person som har hatt arbeid på deltid, fylle kvalifikasjonskravet dersom han eller hun har hatt arbeidsinntekt i det foregående år på minst 50 prosent av grunnbeløpet. I utkastets § 6-2 har utvalget foreslått å senke kvalifikasjonskravet til 50 prosent av grunnbeløpet

for alle arbeidsledige. Forskriftene er således ikke lenger aktuelle.

7. Forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 21. februar 1986 med hjemmel i lovens § 4-3 nr. 4 bokstav c og § 4-7, om dagpenger under arbeidsløse gjennom arbeidsformidlingen for personer som tidligere har hatt inntekt fra arbeid i fangst og fiske.

For å få rett til dagpenger etter disse forskriftene må den trygdede ha blitt arbeidsløs etter i minst 12 uker å ha hatt arbeid i annet yrke enn fangst og fiske. Dessuten må den trygdede ikke fylle vilkårene for rett til stønad etter den dagpengeordningen som administreres av Garantikassen for fiskere.

Utvalget mener at disse personene bør følge de vanlige reglene for dagpenger under arbeidsløshet etter utkastets kapittel 6.

Det innebærer at dersom de har hatt inntekt som arbeidstakere i fangst eller fiske, vil de komme inn under den ordinære dagpengeordningen. Hvis de derimot har vært selvstendig næringsdrivende under fiske, vil de falle utenfor ordningen, på samme måte som andre selvstendig næringsdrivende. Vi foreslår at særreglene blir opphevet.

8. I folketrygdloven § 4-2 nr. 4 bokstav c er Kongen gitt fullmakt til å fastsette nærmere regler om i hvilken utstrekning inntekt av arbeid i fiske og fangst skal regnes med i dagpengegrunnlaget.

Det ble i 1983 opprettet en spesiell ordning med A-trygd for fiskere og fangstmenn, som administreres av Garantikassen for fiskere.

Fiskeridepartementet har den 20. desember 1979 fastsatt forskrifter «for arbeidsløsetrygd i fiske» i medhold av kongelig resolusjon av 21. desember 1979.

Disse forskriftene trekker opp de prinsipielle hovedlinjer for ordningen med A-trygd for fiskere. Fiskeridepartementet gav den 28. desember 1979 forskrifter om ordningen, men forskriftene ble opphevet. Den 20. desember 1981 fastsatte Kongen ytterligere forskrifter om arbeidsløsetrygd i fiske. Disse forskriftene er gitt med hjemmel i Stortingets vedtak av 17. desember 1979. De sistnevnte forskrifter ble endret ved kongelig resolusjon den 15. oktober 1982.

Da Garantikassens ordning med dagpenger er så spesiell og bryter med flere prinsipper i dagpengeordningen, finner utvalget at A-trygdeordningen for fiskere bør løsrives fra folketrygden. Siden det ikke er nødvendig med hjemmel i lov for å opprettholde en slik trygdeordning, mener utval-

NOU 1990: 20
Forenklet folketrygdlov

get det er tilstrekkelig at hjemmelen finnes i det ovennevnte stortingsvedtaket. I delutredning I i NOU 1986:11 om folketrygdens forhold til helsetjenesten og andre ordnin-

ger, har utvalget gjort nærmere rede for bakgrunnen for at denne ordningen ble opprettet. Vi viser til utredningens punkt 11.6, side 90-91.

KAPITTEL 7

Overgangsstønad ved sykdom

OVERSIKT

Bestemmelser om ytelser under attføring m.v. står i dag i folketrygdloven kapittel 5 med tilhørende forskrifter. Kapitlet inneholder bestemmelser om attføringspenger, som skal dekke utgifter til livsopphold. Dessuten finnes det bestemmelser om dekning av utgifter til yrkesmessig attføring som for eksempel opplæring, trening og arbeidstilvenning ved skole, kurs, bedrift e.l. Endelig finnes det bestemmelser om dekning av utgifter til tiltak for å bedre den alminnelige funksjonsevnen.

Bestemmelsene om ytelser under attføring i folketrygdloven av 1966 bygger stort sett på loven om attføringshjelp av 1960. Før loven av 1960 inneholdt syketrygdloven enkelte bestemmelser om yrkesmessig attføring. Disse bestemmelsene omfattet bare personer som hadde rett til sykepenger. Ved loven av 1960 ble det innført en generell bestemmelse om attføringspenger til alle som var under attføring med utsikt til bedring av arbeidsevnen.

Attføringspenger skal gi stønad til livsopphold i en overgangsperiode når en person på grunn av sykdom, skade eller lyte har nedsatt arbeidsevne. Formålet med attføring er å forsøke å få vedkommende tilbake til yrkeslivet slik at uførepensjonering kan unngås eller utsettes. Det går fram av forarbeidene til attføringsloven at en så det som vesentlig at hvert enkelt individ best mulig blir satt i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Ut fra denne tankegangen ble det gitt regler om attføringspenger til personer som er under medisinsk behandling med utsikt til bedring av arbeidsevnen, og til personer som gjennomgår yrkesmessig attføring.

Utvalgets forslag

I utkastets kapittel 7 er bare de reglene som gjelder stønad til livsopphold tatt inn, dvs. den ytelsen som i dag kalles attføringspenger. De ulike bestemmelsene om stønad til bestemte tiltak som i dag finnes i lovens § 5-3 om yrkesmessig attføring og i § 5-8 om bedring av den alminnelige funksjonsevnen, har utvalget tatt inn i et eget kapittel i utkastet som gjelder stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte. Vi viser til utkastets kapittel 14.

Utvalget foreslår å erstatte betegnelsen «attføringspenger» med «overgangsstønad ved

sykdom». Erfaring har vist at det er vanlig å forbinde uttrykket «attføringspenger» med yrkesmessig attføring. Attføringspenger ytes også i andre overgangssituasjoner, som ved fortsatt sykdom etter at sykepengerrettighetene er brukt opp. Ytelsen kan i slike tilfeller betraktes som forlengede sykepenger. Attføringspenger ytes videre til personer som ikke har sykepengerrettigheter, dersom de har vært arbeidsuføre i 52 uker. Dessuten ytes attføringspenger til personer som venter på at attføringstiltak skal settes i verk, til personer som venter på høvelig arbeid, og til personer som venter på uførepensjon.

Betegnelsen «overgangsstønad ved sykdom» markerer både tilknytning til sykdom og at det dreier seg om en overgangssituasjon. Dessuten markeres en viss parallellitet til bestemmelsene om overgangsstønad til personer med aleneomsorg for barn og overgangsstønad til familiepleiere. Vi viser til utkastets kapitler 8 og 9.

Utvalget foreslår visse endringer når det gjelder beregning av attføringspengene. Beregningen av attføringspengene er i dag sterkt knyttet til bestemmelsene om uførepensjon, se folketrygdloven § 5-5. Beregningsreglene for uførepensjon i kapittel 8 er meget kompliserte på grunn av bestemmelsene om trygdetid, opptjeningsstid, pensjonspoeng og sluttpoengtall. I kapittel 8 er det i stor grad vist til bestemmelsene i kapittel 7, og derfra er det vist til kapittel 6.

Da bestemmelsene om attføring hovedsakelig har som siktemål å få den syke tilbake til arbeidslivet, kan det dessuten ha en uheldig psykologisk virkning å beregne attføringspengene på samme måte som uførepensjon, som skal ytes når attføringen er oppgitt. Utvalget antar at en kan oppnå betydelige forenklinger ved å løsrive beregningen av attføringspengene fra uførepensjonen. Dette vil være av betydning både for administrasjonen og for folketrygdens medlemmer.

De fleste som mottar attføringspenger, har hatt tilknytning til yrkeslivet, og har derfor et sykepenges grunnlag. Utvalget har funnet det praktisk å benytte sykepenges grunnlaget også ved beregning av attføringspengene.

Utvalget har imidlertid valgt å beholde systemet med en grunnutbetaling og en tilleggs-

ytelse. Personer som ikke har sykepengegrunnlag eller har et lavt grunnlag, vil etter forslaget være sikret en grunnytelse som skal svare til folketrygdens grunnbeløp. Den som har et sykepengegrunnlag som overstiger grunnbeløpet, vil få et tillegg på 45 prosent av differansen mellom sykepengegrunnlaget og grunnbeløpet. Dette vil i de fleste tilfeller føre til stort sett samme resultater som de gjeldende regler.

Forslagets forenklingseffekt består i at trygdeadministrasjonen kan benytte vedkommendes sykepengegrunnlag, som på attførings-tidspunktet allerede er fastsatt. Videre er det ikke nødvendig for beregningen å trekke inn trygdetid, opptjeningstid og tidligere og framtidige pensjonspoeng. Den enkelte trygdemottaker kan også lettere beregne attføringspen- genes størrelse når det tas utgangspunkt i sykepengegrunnlaget, som vanligvis utgjør vedkommendes lønn.

Etter utvalgets forslag vil kompensasjonsnivået knytte seg til vedkommendes inntekt umiddelbart før sykdommen oppstod, ikke som ved uførepensjon, der inntekten i vedkommendes hele yrkesaktive liv kan få betydning. Ved beregning av pensjon regnes medlemmets 20 beste år i yrkeslivet med, og det kreves 40 poengår for rett til full tilleggspensjon. Dessuten tas det hensyn til framtidige pensjonspoeng og dette gjøres nesten alltid ved beregning av attføringspenger også.

Dekningsnivået når beregningen knyttes til sykepengegrunnlaget, kan bli høyere eller lavere enn ved beregning etter de gjeldende regler. Utvalget ser imidlertid ikke dette som særlig betenkelig, da attføringspenger bare skal ytes i en overgangsfase. Stort sett vil stønaden bli av samme størrelse som i dag.

Utvalget har drøftet forskjellige modeller når det gjelder ektefelle tillegg og barn tillegg: (1) Tilleggene kan beholdes etter samme mønster som i dag. (2) Tilleggene kan tas inn i stønaden, og kompensasjonsnivået kan heves tilsvarende. (3) Forsørgertilleggene kan beholdes, men de faller bort i den utstrekning forsørgeren får tilleggsytelser.

Den første modellen, som går ut på å beholde ektefelle tillegg og barn tillegg, er i samsvar med det gjeldende system. Utvalget ser det som en fordel at tilleggene synliggjøres, slik at det går klart fram hvilke beløp som er gitt på grunnlag av medlemmets forsørgelsesplikt. Tilleggene kan ha en viss betydning for personer med liten inntekt, siden de ikke kan nyte godt av en forhøyelse av prosent-satsen på tilleggsytelsen. Videre kan det nevnes at dersom en skulle heve dekningsnivået, som i den andre modellen, kunne det gi tilfeldige fordeler for personer som ikke har forsørgelsesbyrde.

Den andre modellen går ut på å inkorporere tilleggene i selve stønaden. Systemet med ektefelle tillegg og barn tillegg ble innført i en tid da de offentlige trygdeytelsene var svært lave. Tilleggene kunne derfor ha stor betydning for den enkelte. I dag er det innført et tilleggspensjonssystem som står i forhold til vedkommendes inntekt. Behovet for andre tillegg er dermed ikke lenger så stort. Tidligere var det dessuten vanlig at den ene ektefellen var hjemmearbeidende, mens den andre skaffet kontantinntektene til familien. Utvalget antar at ektefelle tillegg har mindre betydning i dag, da det stadig blir mer vanlig at begge ektefellene forsørger seg selv ved eget arbeid. Det faktum at arbeidsinntekten ikke varierer etter forsørgelsesbyrde, taler også for at trygdeytelser bør ytes som en viss prosent av tidligere inntekt uavhengig av forsørgelsesbyrde.

Den tredje modellen kan betraktes som en mellomløsning mellom de to forannevnte modellene. Ektefelle tillegg og barn tillegg beholdes, men faller bort i den utstrekning forsørgeren mottar tilleggsytelser. En slik modell vil muligens gi det «riktigste» resultat. Forsørgertilleggene ytes derved bare til dem som har liten inntekt, og en risikerer ikke at personer som ikke har forsørgelsesbyrde får overkompensasjon. Det svenske trygdesystemet har en tilsvarende ordning. På den andre siden vil det neppe være noen forenkling å innføre nye samordningsbestemmelser i trygden. Derfor vil utvalget ikke foreslå denne modellen.

Utvalget har ikke kommet fram til noen tilfredsstillende teknisk løsning på en eventuell inkorporering av barn tillegg og ektefelle tillegg, og foreslår å beholde tilleggene.

Utvalget har drøftet om bestemmelsene om attføringspenger fortsatt bør beholdes samlet i ett kapittel, eller om det ville være mest hensiktsmessig å fordele dem på flere kapitler. De bestemmelser som i dag står i kapittel 5, dekker ulike situasjoner. En kunne tenke seg en oppsplitting på følgende måte: Attføringspenger under fortsatt sykdom flyttes til sykepengekapitlet, eller til et eget kapittel om langtidssykepenger. Attføringspenger i ventetid på høvelig arbeid flyttes til kapitlet om dagpenger under arbeidsløshet. Attføringspenger i ventetid på uførepensjon flyttes til uførekapitlet. Attføringspenger under yrkesmessig attføring eller i ventetid på attførings-tiltak beholdes i et eget attføringskapittel.

Attføringspenger under fortsatt sykdom, jf. § 5-4 nr. 1 bokstav a og nr. 2 bokstav a, har mye til felles med sykepenger. Det kunne derfor være hensiktsmessig at attføringspen- ger i slike tilfeller ble tatt inn i sykepengeka- pitlet eller i et eget kapittel om langtidssyke-

penges. Det er imidlertid flere momenter som taler imot en slik løsning. Vilklårene for rett til sykepenger er forskjellige fra vilklårene for rett til attføringspenger. Det ville derfor virke svært kompliserende om disse ytelsene skulle samles i ett kapittel. Videre er det visse særpreg ved sykepengeordningen for arbeidstakere som etter hvert har festet seg i folks bevissthet. Det gjelder bestemmelsene om egenmelding, arbeidsgiverperiode og et stønadsnivå på 100 prosent. Ingen av disse prinsippene gjelder for attføringspengene. Det bør også pekes på at det kan være uheldig å kalle denne ytelsen sykepenger, siden det under fortsatt sykdom også ytes stønad til dem som ikke har hatt sykepengerettigheter.

En eventuell oppsplitting av bestemmelsene ville ikke være noen forenkling, for en måtte da gjenta inngangs- og beregningsreglene i hvert enkelt kapittel. Dessuten ville et eventuelt attføringskapittel bli svært kort og sykepengekapitlet svært langt og komplisert.

De personer som i dag faller inn under kapittel 5, har det til felles at de er i en overgangssituasjon, enten til arbeidslivet eller til uførepensjonering. Utvalget har kommet til at selv om stønaden dekker ulike situasjoner, vil det likevel være mest hensiktsmessig å beholde den i ett kapittel, slik som i dag.

Utkastets § 7-1 Innledning

Formålet med overgangsstønad ved sykdom er å dekke utgifter til livsopphold for medlemmer som er langtidssyke, som gjennomgår yrkesrettet attføring, eller som venter på attføring, arbeid eller uførepensjon.

Bestemmelser om

- generelle vilkår for rett til overgangsstønad står i §§ 7-2 til 7-6
- de forskjellige situasjoner der det kan ytes overgangsstønad, står i §§ 7-7 til 7-10
- beregning av overgangsstønaden står i §§ 7-11 til 7-13
- forholdet til andre folketrygdytelser står i § 7-14
- overgangsstønad under institusjonsopphold står i §§ 7-15 til 7-17
- overgangsstønad ved yrkesskade står i § 7-18.

Merknader

Bestemmelsen er ny, og angir formålet med overgangsstønad ved sykdom (arbeidsuføret). I utkastets andre ledd er det tatt inn en innholdsfortegnelse over hvor i kapitlet de enkelte paragrafene er å finne.

Gjeldende rett

Hovedformålet med attføringspenger er å dekke utgifter til livsopphold når den tryg-

dede er under medisinsk behandling med utsikt til bedring av arbeidsevnen, når den trygdede er under yrkesmessig attføring der utgiftene dekkes etter folketrygdloven § 5-3, når den trygdede venter på et attføringstiltak, på arbeid eller på uførepensjon, og ved tilbakefall.

Det er to forskjellige persongrupper som har rett til attføringspenger under medisinsk behandling. Den ene gruppen utgjør de trygdede som kommer inn under sykepengekapitlet, men som har brukt opp sykepengeperioden på 250 dager for rett til sykepenger fra trygden. Etter de gjeldende regler må en ha vært i arbeid i seks måneder før ny sykepengeperiode begynner å løpe. Dersom den trygdede blir arbeidsufør før en ny sykepengeperiode er opparbeidet, har vedkommende ikke rett til sykepenger fra trygden. Det ytes da attføringspenger etter lovens § 5-4 dersom den trygdede fortsatt er arbeidsufør etter utløpet av arbeidsgiverperioden. I arbeidsgiverperioden plikter imidlertid arbeidsgiveren å yte sykepenger etter de vanlige reglene. Se merknadene til utkastets § 4-16.

Den andre persongruppen som har rett til attføringspenger under medisinsk behandling, er de som ikke kommer inn under sykepengekapitlet, dvs. de som ikke er yrkesaktive. Vilklåret er at de må ha vært arbeidsuføre sammenhengende i minst ett år.

De to persongruppene har det til felles at de ikke har sykepengerettigheter fra trygden.

Attføringspenger ytes dessuten til en trygdet som er under yrkesmessig attføring som nevnt i § 5-3, eller som venter på at slik attføring skal settes i verk. Det er ikke et vilkår for rett til attføringspenger under yrkesmessig attføring at utgifter til attføringen faktisk dekkes etter § 5-3, men attføringstiltaket må omfattes av ordlyden i § 5-3.

Attføringspenger ytes også til en trygdet som har fullført attføring, og som enten venter på høvelig arbeid eller venter på uførepensjon.

Endelig ytes det attføringspenger ved tilbakefall.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd gjengir stort sett dagens formål. Det er her presisert at stønaden skal dekke utgifter til livsopphold for medlemmer som er langtidssyke. Som nevnt ovenfor kan personkretsen enten være yrkesaktive som har brukt opp sykepengerettighetene, eller personer som ikke har vært yrkesaktive, men som har vært sammenhengende arbeidsuføre i minst ett år. De øvrige situasjonene der det ytes overgangsstønad, er også regnet opp i innledningsbestemmelsen.

Når det gjelder utvalgets forslag om å er-

statte uttrykket «attføringspenger» med «overgangsstønad ved sykdom», viser vi til oversikten over dette kapitlet ovenfor.

I utkastets andre ledd er det tatt inn en fortegnelse over hvor i kapitlet de ulike bestemmelser er å finne. Utvalget har disponert kapitlet slik at de første paragrafene omhandler generelle vilkår for rett til overgangsstønad. Deretter kommer de forskjellige situasjonene der det kan ytes overgangsstønad, beregning av overgangsstønaden og forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold. Sist i kapitlet er det tatt inn bestemmelser om overgangsstønad under opphold i institusjon og særregler om overgangsstønad ved yrkesskade.

Utkastets § 7-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom at vedkommende har vært medlem i trygden i minst ett år umiddelbart før han eller hun setter fram krav om stønad.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

Merknader

Utkastet svarer til de bestemmelsene om forutgående trygdetid som i dag er å finne i lovens § 5-1 første ledd bokstav b og i §§ 2 og 3 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. oktober 1966 med hjemmel i folketrygdloven § 5-1 andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 5-1 første ledd bokstav b lyder:

«Rett til stønad etter bestemmelsene i dette kapittel har trygdet som

- a. ...
- b. har vært trygdet i minst tre år umiddelbart før krav om stønad settes fram, eller som har vært trygdet i minst ett år umiddelbart før kravet settes fram og herunder har vært fysisk og psykisk i stand til å utøve et normalt erverv i minst ett år.»

Etter lovens § 5-1 bokstav b kreves det altså i dag tre års sammenhengende trygdetid før søknad settes fram. Det kreves imidlertid bare ett års trygdetid umiddelbart før søknaden dersom medlemmet har vært fysisk og psykisk i stand til å utøve et normalt erverv i dette året.

Etter lovens § 5-1 andre ledd gjelder ikke kravet om trygdetid ved yrkesskade. Særbestemmelsene om attføringspenger etter yrkesskade er omtalt nærmere i merknadene til utkastets § 7-18.

I forskriftenes § 2 er det bestemt at vilkåret i lovens § 5-1 første ledd bokstav b om forutgående trygdetid kan fravikes for norske statsborgere når det finnes rimelig dersom

a) vedkommende tidligere har vært trygdet sammenlagt i minst tre år, og

b) lidelsen som begrunner kravet, er oppstått mens vedkommende var trygdet, eller innen to år etter at vedkommende gikk ut av trygden.

I forskriftenes § 2 er det videre bestemt at kravet om trygdetid ikke skal gjelde for utenlandske flyktninger i Norge. Hvem som skal anses som flyktning i folketrygdlovens forstand er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 3-21, som inneholder en definisjon av begrepet flyktning.

I forskriftenes § 3 er det bestemt at Rikstrygdeverket kan dispensere fra kravet om forutgående trygdetid dersom særlige grunner gjør det rimelig.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 5-1 første ledd bokstav b andre alternativ. Det skal gjelde et vilkår om at man må ha vært medlem i trygden i minst ett år for å få rett til overgangsstønad ved sykdom. Utvalget foreslår å bruke formuleringen «medlem i trygden». I dag benevnes dette vilkåret i praksis som et vilkår om forutgående trygdetid. Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig å begrense bruken av uttrykket «forutgående trygdetid» til å angi beregningsfaktoren trygdetid. Vi viser til nærmere omtale i utkastets § 3-14, som inneholder en definisjon av begrepet trygdetid.

Bestemmelsene om forutgående trygdetid er kompliserte, og utvalget vil foreslå å forenkle dem. Vi foreslår å sløyfe kravet om tre års forutgående trygdetid for rett til overgangsstønad. Dette er en materiell endring som betyr en utvidelse av trygderettighetene for personer som kommer hit til landet. Utvalget har imidlertid fått opplyst at det ofte dispenseres fra kravet om tre års forutgående trygdetid, så forslaget vil likevel ikke bety noen stor materiell endring.

Utvalget foreslår at det stilles krav om at søkeren har vært medlem i trygden i minst ett år umiddelbart før søknaden. Forslaget innebærer at en person som kommer hit til landet og blir sykmeldt kort tid etter at han eller hun begynte i arbeid, får rett til overgangsstønad umiddelbart etter at sykepengeperioden er brukt opp. Dette er etter utvalgets syn en rimelig regel.

Utvalget foreslår videre at det skal gjelde like regler for norske og utenlandske statsborgere. Vi kan ikke se noen grunn til å behandle utenlandske statsborgere ugunstigere, så sant de fyller lovens øvrige vilkår. Forslaget er for øvrig i samsvar med endringer som er foretatt i folketrygdloven de senere år. Vi

viser særlig til bestemmelsene om frivillig opptak i trygden under utenlandsopphold, der kravet til norsk statsborgerskap ble opphevet ved lov 14. desember 1984 nr. 78.

Utkastets andre ledd svarer til bestemmelsene i forskriftenes § 2 om at kravet om trygdetid ikke skal gjelde for flyktninger. Bestemmelsen vil bare være aktuell for overgangsstønad under yrkesrettet attføring, da det ikke skal gjelde krav om ett års forutgående sykdom (arbeidsuførhet) for rett til denne ytelsen.

Utvalget foreslår at den generelle dispensasjonsbestemmelsen i forskriftenes § 3 går ut. Behovet for dispensasjonsadgangen blir neppe særlig stort etter at kravet om forutgående medlemskap er satt ned fra tre til ett år. Utvalget er imidlertid kjent med at utlendinger fra tid til annen tas hit til landet for å gjennomgå attføring umiddelbart etter ankomsten. Disse personene vil da etter forslaget ikke fylle vilkårene for rett til overgangsstønad før etter ett år. Utvalget mener at det i slike situasjoner må treffes politiske beslutninger dersom det er ønskelig at disse utlendingene skal få ytelser til livsopphold det første året.

Utkastets § 7-3 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom at medlemmet oppholder seg i Norge.

Likevel ytes det overgangsstønad i utlandet til

- a) *en person som er medlem etter § 2-9, 2-10 eller 2-12,*
- b) *et medlem som er sendt til utlandet for å få behandling i en helse- eller attføringsinstitusjon.*

Etter søknad før utreisen kan et medlem også ellers få overgangsstønad i en begrenset periode under opphold i utlandet. Han eller hun må godtgjøre at utenlandsoppholdet ikke vil forverre helsetilstanden eller forlenge arbeidsuførheten.

Merknader

Bestemmelser om opphold i Norge som vilkår for rett til attføringspenger er i dag å finne i lovens § 5-1 og i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. oktober 1966 med hjemmel i lovens § 5-1 andre ledd.

Gjeldende rett

Lovens § 5-1 bokstav a lyder:

«Rett til stønad etter bestemmelsene i dette kapitlet har trygdet som
a. oppholder seg i riket, og»

I forskriftenes § 1 er det bestemt at vilkåret i lovens § 5-1 første ledd bokstav a om opphold i Norge ikke skal gjelde for attførings-

penger til norske statsborgere som er trygdet med rett til sykepenger under opphold utenfor Norge, når de er i tjeneste som nevnt i lovens § 1-2 nr. 1 andre ledd bokstav b, c eller d.

Adgangen til dispensasjon fra kravet om opphold i Norge gjelder således bare norske statsborgere som

- er ansatt på et norsk skip, eller
- deltar i en norsk fangstekspedisjon eller arbeider på en norsk fangststasjon, eller
- er flygende personell eller stasjonsbetjening i et norsk sivilt luftfartsselskap, eller
- er statens lønnede tjenestemenn i utlandet eller er lønnede arbeidstakere hos en slik tjenestemann.

Ifølge forskriftene er det altså i dag bare noen av de gruppene som er sykepengedekket i utlandet som også automatisk er dekket med rett til attføringspenger under opphold i utlandet.

Det går fram av Rikstrygdeverkets rundskriv at andre trygdede enn de som er nevnt i forskriftenes § 1, må søke om dispensasjon fra oppholdskravet etter forskriftenes § 3. I rundskrivet er det vist til folketrygdloven § 3-3 nr. 3 og § 2-8 nr. 1, som gjelder sykepenger og medisinsk stønad under opphold utenfor Norge. Det tyder på at Rikstrygdeverket har ment at det er de personer som er sykepengedekket under opphold i utlandet, og som ikke er nevnt i forskriftenes § 1, som skal kunne søke om dispensasjon etter forskriftenes § 3.

I dag er følgende norske statsborgere som er bosatt i utlandet, trygdet med sykepengerettigheter:

- a) arbeidstakere i den norske stats tjeneste og lønnede arbeidstakere hos slike personer,
- b) arbeidstakere på norske skip,
- c) arbeidstakere på utenlandske skip som er leid i hovedsaken ubemannet av en norsk reder (bare-boat), forutsatt at vedkommende skip er omfattet av lov 21. mars 1947 om skattlegging av sjømenn (loven er opphevet). Arbeidstakerne på disse skipene kan fra 1. januar 1989 søke om frivillig trygdedekning, opptak i trygden med rett til sykepenger, da de ikke lenger er pliktig trygdet,
- d) arbeidstakere i norske sivile luftfartsselskap som besetning på fly eller som stasjonsbetjening,
- e) personer i Forsvarets tjeneste i utlandet,
- f) militært personell som er stilt til rådighet for De Forente Nasjoner, eller som deltar i humanitære hjelpeaksjoner,
- g) personer som er utsendt av Direktoratet for utviklingshjelp som fredskorpsdeltakere eller som eksperter for tjenestegjøring i utviklingsland,

h) ektefeller og barn som forsørges av personer som nevnt i bokstavene a til g.

Personer som blir sendt til utlandet på kortvarige arbeidsoppdrag, er også trygdet med rett til sykepenger i utlandet såfremt arbeidsgiveren plikter å betale arbeidsgiveravgift av lønnen. Dette følger av § 2 i forskriftene om trygd etter folketrygdloven under midlertidig opphold i utlandet, fastsatt ved kongelig resolusjon den 24. mai 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav a.

Personer som er tatt opp i trygden med hjemmel i lovens § 1-4 bokstav b, kan bli sykepengedekket i utlandet når særlige grunner tilsier det. Dette følger av § 6 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 10. desember 1985 med hjemmel i folketrygdloven § 1-4 bokstav b.

Vi viser til nærmere omtale av disse gruppene i merknadene til utkastets § 4-7 om opphold i Norge som vilkår for rett til sykepenger.

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at de personer som i dag er sykepengedekket i utlandet, også skal ha rett til overgangsstonad når de ellers fyller vilkårene. Forslaget innebærer at noen flere grupper kan få rett til overgangsstonad i utlandet enn tilfellet er i dag. Det vil imidlertid medføre administrative forenklinger at en ikke behøver å behandle søknadene om frivillig medlemskap i utlandet etter forskjellige prinsipper når det dreier seg om henholdsvis sykepengedekning og rett til overgangsstonad.

Utkastets første ledd svarer til lovens § 5-1 første ledd bokstav a, og slår fast hovedregelen om opphold i Norge.

Utkastets andre ledd bokstav a gjelder personer som oppholder seg i utlandet når stonadstilfellet inntreffer. Forslaget svarer til § 1 i forskriftene til lovens § 5-1, men personkretsen er utvidet til å gjelde alle i utlandet som er medlemmer i trygden. I merknadene til utkastets §§ 2-9, 2-10 og 2-12 er disse personene nærmere omtalt.

Utkastets § 4-7, som gjelder sykepenger i utlandet, har en egen bestemmelse om sykepenger til personer som er innlagt i helseinstitusjon i utlandet. Se utkastets § 4-7 bokstav b. Denne bestemmelsen får betydning for personer som er bosatte medlemmer i Norge, og som blir syke under opphold i utlandet. Utvalget vil ikke foreslå noen tilsvarende bestemmelse når det gjelder overgangsstonad, for vi kan ikke se at den vil ha noen praktisk betydning.

Utkastets andre ledd bokstav b er nytt. Bestemmelsen gjelder medlemmer som er bosatt i Norge, og som blir sendt til utlandet for å

gjennomgå attføring. I de senere år er det blitt stadig mer aktuelt å sende personer til utlandet i attføringsøyemed, særlig til de andre nordiske land. Norge har nå fått i gang et samarbeid på nordisk plan som går ut på å utnytte attføringstilbudene best mulig over landegrensene. En person som er bosatt i Norge, kan for eksempel bli sendt til Sverige hvis det anses som mest hensiktsmessig at attføringen blir gjennomført der. Etter utvalgets syn bør det ikke ha noen betydning for medlemmets rett til overgangsstonad at attføringen i slike tilfeller foregår i utlandet. Utvalget foreslår derfor en egen bestemmelse om rett til overgangsstonad i disse tilfellene.

Utkastets tredje ledd er nytt i forhold til overgangsstonad. Det er aktuelt for personer som mottar overgangsstonad og som ønsker å reise til utlandet mens de er arbeidsuføre. Utvalget mener det er naturlig å ha en tilsvarende bestemmelse her som i sykepengekapitlet, og foreslår samme dispensasjonsbestemmelse som i utkastets § 4-7 tredje ledd.

Det er presisert i utkastet at det bare er i en begrenset periode det skal kunne gis dispensasjon fra oppholdsvilkåret. Søknaden må sendes før utreisen, og søkeren må godtgjøre at utenlandsoppholdet ikke vil forverre helsestanden eller forlenge arbeidsuførheten. Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 4-7 tredje ledd.

Utvalget antar at det ikke vil være aktuelt med dispensasjon fra oppholdsvilkåret når medlemmet deltar i et attføringstiltak i Norge. Dispensasjon vil imidlertid kunne gis dersom medlemmet mottar overgangsstonad under fortsatt arbeidsuførhet eller fordi vedkommende venter på å få uførepensjon.

Utkastets § 7-4 Alder

Det er et vilkår for rett til overgangsstonad ved sykdom at medlemmet er mellom 16 og 67 år.

Merknader

Bestemmelser om aldersgrenser for rett til attføringspenger står i dag i lovens § 5-4 nr. 2 første ledd og § 5-6 bokstav a.

Gjeldende rett

Lovens § 5-4 nr. 2 første ledd bestemmer at attføringspenger kan ytes til personer som er 16 år eller eldre. Etter andre ledd kan det likevel ytes attføringspenger til personer som er under 16 år, i den tid de gjennomgår attføring som nevnt i § 5-3 (yrkesmessig attføring).

Rikstrygdeverket kan fravike 16-årsgrensen dersom særlige grunner gjør det rimelig. Dette følger av § 1 andre ledd i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 18. desember

1973 med hjemmel i lovens § 5-5 tredje ledd.

I lovens § 5-6 bokstav a sies det blant annet at attføringspenger faller bort når vedkommende får rett til alderspensjon.

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår å ta inn en egen paragraf om aldersgrenser i den delen av kapitlet som handler om generelle vilkår for rett til overgangsstønad. Vi har foreslått en tilsvarende paragraf i utkastets § 10-4 om uførepensjon.

Vi foreslår at det skal gjelde en nedre grense på 16 år for rett til overgangsstønad. Etter utkastet skal denne grensen ikke kunne fravikes. Utvalget mener at personer under 16 år ikke har noe behov av betydning for folketrygdytelse til livsopphold. Derfor foreslår vi at bestemmelsen i folketrygdloven § 5-4 nr. 2 andre ledd blir tatt ut. Likeledes foreslår vi at dispensasjonadgangen i forskriftene blir sløffet ut fra forenklingshensyn. Forslaget innebærer en materiell endring som antakelig vil bety en liten innskrenkning i forhold til den gjeldende lov.

Utvalget har drøftet om grensen på 16 år er for lav når det gjelder rett til overgangsstønad. Vi har vurdert om grensen bør heves til 18 år. Etter det utvalget har fått opplyst, praktiseres bestemmelsene om attføringspenger i dag slik at ungdom i noen utstrekning får attføringspenger som ledd i yrkesrettet attføring under ordinær skolegang i den videregående skolen.

Utvalget har kommet til at 16-årsgrensen bør beholdes, men slik at overgangsstønad under yrkesrettet attføring bare ytes til personer som er under egentlig yrkesrettet attføring. Dersom vedkommende går på videregående skole, noe som er vanlig for ungdom på dette alderstrinnet, bør det ikke anses som yrkesrettet attføring. Men ungdom som er langvarig arbeidsufør, og som er under fortsatt behandling med utsikt til bedring av inntektsevnen, bør ha rett til overgangsstønad også under skolegang i den videregående skolen.

Utvalget foreslår videre som vilkår for rett til overgangsstønad at medlemmet ikke har fylt 67 år. Bestemmelsen svarer til opphørsreglene i den någjeldende lovs § 5-6 bokstav a.

Utkastets § 7-5 Sykdom, skade eller lyte

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom at medlemmet har sykdom, skade eller lyte.

Når det skal avgjøres om det foreligger sykdom, legges det vekt på om vedkommende er syk i medisinsk forstand. Atferdsavvik, kriminalitet og sosial mistilpasning regnes ikke som sykdom.

Merknader

Paragrafen gjelder medisinsk uførhet som vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom, og svarer delvis til den gjeldende lovs § 5-2.

Gjeldende rett

Lovens § 5-2 lyder:

«Til den som på grunn av sykdom, skade eller lyte har varig nedsatt ervervsevne eller vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass, ytes attføringshjelp hvis slik hjelp anses hensiktsmessig for at han skal være i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid.»

Formelt gjelder denne bestemmelsen antakelig ikke for dem som har rett til attføringspenger etter lovens § 5-4 nr. 1 bokstav a og nr. 2 bokstav a. I begge disse tilfellene kreves det at vedkommende er under medisinsk behandling med utsikt til å bedre ervervsevnen. Videre må enten stønadsperioden for rett til sykepenger være utløpt, eller vedkommende må ha vært arbeidsufør i 52 uker. Vanligvis vil årsaken til den opprinnelige arbeidsuførheten og til den medisinske behandlingen falle sammen, men dette kreves ikke. Det er tilstrekkelig at vedkommende er under medisinsk behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen. Dersom disse vilkårene er oppfylt, kan årsaken til den medisinske behandlingen være sykdom, skade eller lyte, slik som nevnt i lovens § 5-2.

Etter bestemmelsen i § 5-2 må ervervsevnen være nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte.

I Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 05-02 punkt 2.1 er følgende uttalt om samlebegrepet sykdom, skade eller lyte:

«Etter § 5-2 kan attføringshjelp bare ytes dersom det er sykdom, skade eller lyte som har redusert ervervsevnen. Det må med andre ord være en medisinsk årsak til at den er redusert. Slik sykdom skade eller lyte kan være medfødt eller oppstått senere. Både kroppslig og psykisk sykdom kommer inn under § 5-2.

Spørsmålet om det foreligger sykdom som gir rett til stønad, vil langt på vei måtte rette seg etter hva den medisinske vitenskapen til enhver tid regner som sykdom. I mange tilfelle vil diagnosen fortelle oss om en har påvist noen sykdom. Formålet med en diagnose er gjerne å finne hva slag terapi som kan ventes å gi best virkning (best hjelp). Dessuten kan diagnosen ofte gi trygden mye verdifull informasjon som f.eks. om fremtidsutsiktene.

Men på visse områder er sykdomsbegrepet uklart og under diskusjon, og kan bli brukt ulikt av legene. Innen kroppslig medisin fører dette sjeldent til problemer for trygden. Problemene kan bli større når det gjelder psykiske og sosiale avvik. I grenseområdet mellom psykopati og adferdsavvik, karakterendring (karakteravvik) og tilpassingsproblemer

vil samme tilstand kunne bli klassifisert ulikt av forskjellige psykiatere, og grensegangen mot nevrose kan i visse tilfelle være vanskelig.

Etter någjeldende praksis går alkoholisme, narkomani og psykopati inn under sykdomsbegrepet i kapittel 5. Sosial feiltilpassing og vanskelige sosiale tilhøve er derimot ikke i seg selv sykdom, skade eller lyte. En må sjeldne mellom sykdom og livsstil som for eksempel kriminalitet som ikke regnes som sykdom i kapittel 5.

Trygden får avgrensingsproblemer mellom sykdom og ikke-sykdom, eller sagt på en annen måte: mellom sykdom og «tilstand med lite eller tvilsomt medisinsk innhold».

Dette problemet har vi ofte hos personer med «psykisk insuffisiensstilstand» (dvs. psykisk utilstrekkelighet), som og kan favne om lettere grader av evnesvikt, milde nevroses og mer diffus og uspesifisert psykisk insuffisiens. Andre kan ha mer kroppslig sykdomsfølelse og kan ha fått diffuse symptomdiagnoser som dorsalggi («vondt i ryggen»), arthralgi («vondt i leddene»), myalgi («muskelsmerter»), med få eller ingen påviselige sykdomstegn.

En tredje vanskelig gruppe for trygden kan være personer som er bitre og mistenksomme (subparanoide) overfor samfunnet, med diffuse kroppslige plager og langvarig yrkespassivitet uten at det er påvist noen sikker psykisk eller kroppslig årsak til dette.

På forhånd lar det seg ikke gjøre å stille opp klare og generelle regler for når disse grensetilfellene skal godkjennes som sykdom. Det som må være avgjørende, men samtidig vanskelig å ta stilling til, er om den usikre eller tvilsomme medisinske tilstanden vi står overfor kan regnes som den vesentligste årsaken til den svikten i ervervsevnen som er påvist.

Sykdom, skade eller lyte må være en viktig årsak til at attføring trengs. Dersom attføring særlig trengs av andre årsaker, og sykdom, skade eller lyte spiller en mindre rolle, kan en ikke yte yrkesmessig attføring med hjemmel i folketrygdlovens kapittel 5. I slike tilfelle kan blant annet stønad etter § 4-1 nr. 1 bokstav e tenkes å være den rette hjelpen.

Ordlyden i § 5-2 krever ikke direkte at menet må være varig. Men bestemmelsen reiser krav om varig nedsatt ervervsevne eller vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass, jf. punkt 2.2 nedenfor.»

Se for øvrig merknadene til utkastets § 10-5, der det gis en fyldig redegjørelse for de medisinske vilkårene for rett til uførepensjon. Stort sett gjelder de samme vilkårene for rett til attføringspenger.

Utvalgets forslag

Forslaget svarer til utkastets § 10-5 første og andre ledd. Vi viser til merknadene til disse bestemmelsene.

Utkastets § 7-6 Nedsatt inntektsevne/arbeidsevne

Det er et vilkår for rett til overgangsstonad ved sykdom at medlemmet har fått sin evne

til å utføre inntektsgivende arbeid eller sin arbeidsevne som hjemmearbeidende ektefelle nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Ved vurderingen av hvor mye inntektsevnen/arbeidsevnen er nedsatt, gjelder bestemmelsene i §§ 10-7 og 10-8 tilsvarende. Det tas også hensyn til om medlemmet har reduserte muligheter til å utføre inntektsgivende arbeid på grunn av attføringen/ventetiden.

Merknader

Utkastet omhandler vilkåret om nedsatt inntektsevne/arbeidsevne for rett til attføringspenger. Bestemmelsen om dette vilkåret er i dag å finne i lovens § 5-4. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

Gjeldende rett

For å få rett til attføringspenger under medisinsk behandling må den trygdede fortsatt være arbeidsufør, se lovens § 5-4 nr. 1 bokstav a. Vilåret om arbeidsuførhet innebærer at inntektsevnen/arbeidsevnen (ervervsevnen) må være nedsatt. Det er ikke tilstrekkelig at vedkommende er medisinsk ufør. Også i lovens § 5-4 nr. 2 om attføringspenger til personer som ikke har vært yrkesaktive, kreves det at det foreligger arbeidsuførhet.

Lovens § 5-4 nr. 3 lyder:

«Den som ikke fyller vilkårene for rett til attføringspenger etter nr. 1 eller 2, men som på grunn av sykdom, skade eller lyte har varig nedsatt ervervsevne eller vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass, kan ytes attføringspenger i ventetid for attføring kan iverksettes, før høvelig arbeid kan skaffes eller før uførepensjon kan tilstås.»

Etter loven i dag gjelder det ikke noe vilkår om varig arbeidsuførhet for rett til attføringspenger. Rikstrygdeverket legger imidlertid til grunn for sin praksis at bestemmelsen i lovens § 5-2 om attføringshjelp også gjelder for rett til attføringspenger.

Den gjeldende lovs § 5-2 fastsetter de nærmere vilkårene for rett til attføringshjelp som nevnt i lovens 5-3 om yrkesmessig attføring. Det sies her blant annet at det kreves varig nedsatt ervervsevne på grunn av sykdom, skade eller lyte for rett til attføringshjelp. I Rikstrygdeverkets rundskriv omtales denne bestemmelsen som en generell regel i folketrygdloven kapittel 5. I praksis er imidlertid bestemmelsen blitt tolket slik at det ikke er krevd varig arbeidsuførhet for rett til attføringspenger under fortsatt sykdom.

Det går klart fram av forarbeidene, se Ot. prp. nr. 17 for 1965-66, side 85, at vilkårene i lovens § 5-2 bare skal gjelde i forhold til yrkes-

messig attføring etter § 5-3. Bakgrunnen for bestemmelsen er trolig at det ikke bør settes i gang attføringstiltak uten at vedkommende er varig arbeidsufør. Dersom vedkommende bare er midlertidig arbeidsufør, har det ingen hensikt med omskolering. Den trygdede kan da gå på attføringspenger til det vanlige arbeid kan gjenopptas.

For rett til attføringspenger etter lovens § 5-4 eller stønad for å bedre den alminnelige funksjonsevnen etter § 5-8 stilles det i loven ikke noe vilkår om varig arbeidsuførhet.

For rett til attføringspenger er det etter den gjeldende lov tilstrekkelig at den trygdede fortsatt er arbeidsufør etter utløpet av sykepengeperioden på 52 uker. Når det gjelder ikke-yrkesaktive, er det et generelt vilkår at vedkommende er under behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen. En arbeidstaker som har hatt en langvarig sykdom og har mottatt sykepenger fra folketrygden i 250 dager, vil etter den gjeldende lov ha rett til attføringspenger dersom han eller hun etterpå får en influensa som varer ut over arbeidsgiverperioden. Attføringspengene vil i dette tilfellet være en form for fortsatte sykepenger.

Dersom det ikke lenger er utsikt til bedring av ervervsevnen, vil vedkommende fylle vilkårene i lovens § 5-2 og ha krav på yrkesmessig attføring etter lovens § 5-3 dersom det anses som hensiktsmessig. Så lenge vedkommende er under yrkesmessig attføring, har han eller hun også krav på attføringspenger. Dersom attføring ikke er hensiktsmessig, fyller vedkommende vilkårene for rett til uførepensjon. Vedkommende vil i tilfelle ha rett til attføringspenger i en overgangstid før uførepensjonen blir innvilget, se § 5-4 nr. 3.

Det gjelder ikke noe krav om at uføregraden skal være på et visst nivå for rett til stønad under yrkesmessig attføring etter § 5-3, jf. § 5-2. En person som for eksempel er 25 prosent arbeidsufør, settes på yrkesmessig attføring der utgiftene dekkes etter § 5-3. På grunn av attføringstiltaket kan vedkommende ikke arbeide mer enn halv tid (selv om vedkommende hadde 75 prosent av arbeidsevnen i behold før attføringstiltaket). I dette tilfellet må loven imidlertid forstås slik at dersom den trygdede er under yrkesmessig attføring som krever minst 50 prosent av arbeidsinnsatsen, så har han eller hun tapt minst 50 prosent av sin arbeidsevne. Den trygdede vil da få rett til halve attføringspenger. Personer som har avsluttet attføringstiltak og venter på hovelig arbeid, må sies å ha tapt hele arbeidsevnen.

I dag har loven ikke noen bestemmelser om hvor høy uføregraden må være for rett til attføringspenger. I § 5-5 første ledd vises det til §§ 8-4 til 8-9. Vilåret om at ervervsevnen

må være nedsatt med minst halvparten, står imidlertid i lovens § 8-3 første ledd, som det altså ikke er vist til. Det er imidlertid forutsatt i lovens § 5-5 fjerde ledd at uføregraderingen i utgangspunktet skal skje på samme måte som ved uførepensjon. Det heter her:

«Departementet gir nærmere regler om ytelse av attføringspenger, og kan herunder fravike beregnings- og graderingsregler som gjelder for uførepensjon.»

Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv 5-4 skal uføregraden fastsettes etter de samme regler som for uførepensjon, og det er vist til § 5-5 første ledd. I rundskrivet sies det:

«Dette innebærer at det ikke kan ytes attføringspenger etter lavere uføregrad enn 50 prosent (jfr. dog om yrkesskadetilfeller nedenfor i punkt 7.8), og at den ervervsmessige vurdering for øvrig skjer som nevnt i § 8-5 første ledd.

Før inkorporeringen av syketrygden og yrkesskadetrygden i folketrygden fra 1. januar 1971 lød § 5-5 første ledd slik: «Attføringspengene skal svare til uførepensjon med tillegg for ektefelle og barn etter reglene i kapittel 8». Ved lovendringen i 1971 bortfalt henvisningen til § 8-3, hvor den nedre grense på 50 prosent ervervsuførhet fremgår. Det fremgår imidlertid av lovforarbeidene at det ikke var meningen å foreta noen endringer på dette punkt. Trygderetten har da også i en rekke kjennelser forutsatt at vilkåret om nedsatt ervervsevne på minst 50 prosent fortsatt gjelder. Etter som det her gjelder en ytelse av mer begrenset varighet enn uførepensjon, kan det imidlertid i grensetilfeller være grunn til å vise noe større liberalitet ved den skjønnsmessige fastsettelse av uføregraden, uten at dette dermed røkkes ved hovedprinsippet.

Hovedprinsippene for fastsettelse av uføregraden fremgår av rundskriv 08 - 03 Kom. punktene 5 og 6. Disse retningslinjene gjelder i utgangspunktet også for attføringspenger. Det er særlig viktig å minne om at retningslinjene for den arbeids- og ervervsmessige vurderingen av kombinerte hjemmearbeidene og yrkesaktive også gjelder for attføringspenger.

Etter punkt 12 i rundskriv 08 - 03 Kom. kan en trygdet som oppbærer full uførepensjon tjene inntil 10 prosent av den inntekten vedkommende ville hatt som frisk, dog minst halvparten av grunnbeløpet, uten at uføregraden settes ned. Disse retningslinjene gjelder i prinsippet også for attføringspenger. I og med at attføringspengene er en korttidsytelse (dagytelse) vil det som regel være rimelig å vurdere inntektsevnen over en kortere periode enn for uførepensjon. Ved attføringspenger er det derfor inntekten i en måned som legges til grunn. Dette innebærer at dersom en trygdet i løpet av en måned har inntekter som er lavere enn 10 prosent av den månedsinntekt vedkommende ville hatt som frisk (dog høyst 1/12 av halve grunnbeløpet), skal uføregraden ikke settes lavere enn 100 prosent i den måneden.

I de etterfølgende punkter gjennomgås noen av hovedlinjene ved fastsettelse av uføregraden for de forskjellige former for attføringspenger.

Attføringspenger under medisinsk behandling

Ved bedømmelsen av i hvilken grad ervervsevnen er nedsatt skal det tas hensyn til den trygdedes reelle muligheter for ervervsinntekt eller innsats i et arbeid som høver for vedkommende, sammenlignet med tilsvarende muligheter før han ble ufør, jfr. § 8-3 siste ledd og § 8-5 første ledd.

I praksis vil det ofte være vanskelig å avgjøre i hvilken grad ervervsevnen er nedsatt og en står her overfor avgjørelser som i vesentlig grad må bygge på skjønn.

Ved vurderingen av hvorvidt den trygdede må anses som helt ervervsufør kan en legge til grunn samme prinsipp som gjelder for sykepenger etter § 3-2 for en trygdet som har arbeidet i fulltidsstilling. Helt arbeidsufør etter § 3-2 vil i disse tilfellene vanligvis svare til helt ervervsufør etter kapittel 5. Dette innebærer at en i en viss utstrekning må ta hensyn til om arbeidsuførheten er av kortere eller lenger varighet og om vedkommende har et ansettelsesforhold det er sannsynlig vedkommende vil vende tilbake til.

Ved vurdering av graden av den tapte ervervsevne i de tilfeller vedkommende ikke er å anse som helt ervervsmessig ufør, kan en ved avgjørelsen bl.a. støtte seg til den arbeidsinntekt trygdede har sammenlignet med inntekten før ervervsevnen ble redusert.

Dersom en ved anvendelse av retningslinjene i punkt 6 i rundskriv 08 - 03 Kom. kommer til at uføregraden for en kombinert hjemmearbeidende/yrikesaktiv er 50 prosent eller høyere, skal det tilstås attføringspenger etter denne uføregraden. Dersom en kommer til at uføregraden er lavere enn 50 prosent gjelder følgende særregel for attføringspenger: I tilfeller hvor en kombinert hjemmearbeidende og yrkesaktiv har oppbåret sykepenger i 260 dager, og fortsatt er helt arbeidsufør og under behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen, skal uføregraden settes til 50 prosent når det fremmes krav om attføringspenger, selv om uføregraden etter de alminnelige retningslinjene i rundskriv 08 03 Kom. blir vurdert til å være under 50 prosent. Et vedtak om 50 prosent attføringspenger binder imidlertid ikke uføregraden dersom det senere blir fremsatt krav om uførepensjon. Uføregradsfastsettelsen i pensjonssaken må fastsettes etter de retningslinjer som gjelder i kapittel 8.

En trygdet som har oppbåret fulle sykepenger i 260 dager har ikke i alle tilfeller rett til attføringspenger etter en uføregrad på 100 prosent ved utløpet av sykepengeperioden. En trygdet som f.eks. har arbeidet halv dag vil ha rett til fulle sykepenger, beregnet etter sin tidligere arbeidsinntekt dersom vedkommende på grunn av sykdom ikke kan utføre sitt inntektsgivende arbeid. Ved tilståelse av attføringspenger skal uføregraden imidlertid fastsettes på grunnlag av vedkommendes tap i ervervsevnen, herunder også til arbeid som ikke er inntektsgivende. Dersom vedkommende i et slikt tilfelle ikke også helt har mistet evnen til å utføre arbeid i hjemmet vil uføregraden normalt måtte settes lavere enn 50 prosent.

Når det gjelder personer som ikke har deltatt i arbeidslivet utenfor hjemmet, så som husmødre, er det evnen til å utføre vanlig husarbeid som blir avgjørende.

Den som mottar lønn fra arbeidsgiveren under fravær fra arbeidet på grunn av sykdom,

anses (som i kapittel 8) likevel som ervervsufør. Dette innebærer at den som mottar lønn under sykdom i mer enn 260 dager, likevel anses for å fylle vilkårene for attføringspenger dersom vedkommende fortsatt er under behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen. I så fall kan arbeidsgiveren i visse tilfeller kreve attføringspengene utbetalt til seg, jfr. rundskriv 15-01 nr. 6.

Attføringspenger under yrkesmessig attføring

Helt ervervsmessig ufør i folketrygdlovens forstand anses som regel den som på grunn av attføringstiltaket ikke har arbeidsinntekt. Dersom den trygdede gjennomgår opplæring eller trening som ikke er basert på vanlig full skoletid eller arbeidstid, skal vedkommende tilstås attføringspenger etter en uføregrad på 100 prosent. Det skal i slike tilfeller ikke vurderes om vedkommende kan ta inntektsgivende arbeid ved siden av attføringen.

I tilfeller hvor den trygdede er under opplæring som ikke er basert på ordinær skole- eller arbeidstid, må det imidlertid foretas en konkret vurdering ved uføregradsfastsettelsen. Dersom den trygdede f.eks. gjennomgår opplæring på kveldskurs eller er på skole enkelte av ukens dager, må det vurderes hvorvidt det er rimelig å forvente at den trygdede - ut fra vedkommendes attføringssituasjon - bør kunne skaffe seg helt eller delvis inntektsgivende arbeid ved siden av selve opplæringen. Uføregraden bør i slike tilfeller fastsettes ut fra de inntekter vedkommende har eller bør forventes å kunne skaffe seg.

Attføringspenger i ventetid

Retningslinjene for den ervervsmessige graderingen av attføringspenger gjelder som hovedregel også for attføringspenger i ventetid. Siden attføringspenger i ventetid ikke er en pliktmessig ytelse, vil det i tillegg til den ervervsmessige gradering, også være anledning til å foreta en viss økonomisk behovsprøving. Ved siden av at det således skal tas hensyn til den trygdedes ervervsinntekt i ventetiden, kan det bli aktuelt å ta hensyn til pensjonsinntekter eller annen løpende stønad vedkommende måtte oppebære. Dette vil stort sett bare ha aktualitet for attføringspenger i ventetid på uførepensjon.

Når det gjelder attføringspenger under planlegging, iverksetting og opparbeiding av egen virksomhet må en vurdere om inntektene ved virksomheten er tilstrekkelig til underhold av den trygdede og eventuell familie. Den trygdede vil som regel ha ingen eller små inntekter under planleggingen, og den første tiden etter oppstartingen av virksomheten.

Det vil derfor kunne være nødvendig å tilstå attføringspenger etter en høy uføregrad i startperioden. Det vil ved fastsettelse av uføregraden være naturlig å basere denne på inntekten fra virksomheten i forhold til den trygdedes inntekt før han ble ufør. Det er imidlertid viktig at trygdekontoret følger opp slike saker slik at uføregraden blir redusert etter hvert som virksomhetens inntjeningssevne øker. Attføringspengene skal stoppes helt når den trygdede tjener mer enn halvparten av den inntekten vedkommende hadde før uførheten inntrådte. Det vises for øvrig til punkt 5.5. foran.

Når det gjelder attføringspenger i ventetid på uførepensjon er det som foran nevnt aktu-

elt å foreta en behovsprøving. Retningslinjene for når behovsprøvingen skal anvendes er behandlet foran under punkt 5.6.»

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. Utvalget har imidlertid ikke foreslått at inntektsevnen/arbeidsevnen må være *varig* ned-satt, slik som etter ordlyden i lovens § 5-4 nr. 3 i dag. Etter utvalgets mening vil det være inkonsekvent å kreve varig arbeidsuførhet her, da det kreves at vedkommende for å få rett til overgangsstønad må være under behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen.

Utvalget har heller ikke tatt med vilkåret om at vedkommende skal ha vesentlig innskrenkede muligheter for valg av yrke eller arbeidsplass. Dette vilkåret knytter seg utelukkende til yrkesmessig attføring, ikke til retten til overgangsstønad ved arbeidsuførhet.

I utkastet har vi brukt uttrykkene «evne til å utføre inntektsgivende arbeid» og «arbeidsevne som hjemmearbeidende ektefelle» i stedet for «ervervsevne». Det siste er et noe gammeldags uttrykk som lett kan lede tankene mot selvstendig næring. I uførekapitlet i dag benyttes uttrykket «ervervsevne», se lovens § 8-3. Det praktiseres imidlertid som om det stod «arbeidsevne», i betydningen evnen til å utføre et hvilket som helst arbeid. Man kan med andre ord få uførepensjon selv om man ikke har inntektsgivende arbeid. Dette gjelder for eksempel husmødre. Når det derimot er tale om sykepenges, har uttrykket «ervervsevne» et mer reelt innhold. Her må det vanligvis dokumenteres et inntektstap.

Etter utkastets første ledd skal det være et vilkår for rett til overgangsstønad ved sykdom at medlemmet har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid eller sin arbeidsevne som hjemmearbeidende ektefelle nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

I utkastets andre ledd første punktum har utvalget tatt inn en henvisning til bestemmelsene i utkastets §§ 10-7 og 10-8 om uføregraderingen. Disse paragrafene har bestemmelser om hva det skal legges vekt på når uføregraden skal fastsettes. Det gjelder her forskjellige prinsipper for yrkesaktive og hjemmearbeidende. Vi viser til merknadene til utkastets §§ 10-7 og 10-8. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets andre ledd andre punktum skal det også tas hensyn til om medlemmet har reduserte muligheter til å utføre inntektsgivende arbeid på grunn av attføringen. En person som har tapt halvparten av sin arbeids-

evne på grunn av sykdom, og som må bruke den gjenværende del av sin arbeidsevne i et attføringstiltak, har rett til full overgangsstønad. Det samme gjelder den som har avsluttet et attføringstiltak og venter på høvelig arbeid.

Utkastets § 7-7 Overgangsstønad ved fortsatt sykdom (langtidssykepenges)

Det ytes overgangsstønad til et medlem som

- a) har mottatt sykepenges fra trygden i til sammen 250 sykepengedager i løpet av de tre siste årene, se § 4-10, og fortsatt er arbeidsufør på grunn av sykdom, skade eller lyte,
- b) har vært sammenhengende arbeidsufør i ett år på grunn av sykdom, skade eller lyte uten å ha hatt rett til sykepenges, se §§ 4-2 og 4-3.

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad etter denne paragrafen at medlemmet får behandling med utsikt til bedring av inntektsevnen/arbeidsevnen.

Merknader

Utkastets § 7-7 svarer til den gjeldende lovs § 5-4 nr. 1 bokstav a og nr. 2 bokstav a om attføringspenges under fortsatt sykdom. De andre stønadssituasjonene er behandlet i de neste paragrafene. Hensikten ved denne oppdelingen er å få mer oversiktlige paragrafer.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 5-4 nr. 1 bokstav a og nr. 2 bokstav a lyder:

- «1. Til den som er trygdet med rett til sykepenges ytes attføringspenges
 - a. under fortsatt arbeidsuførhet etter utløpet av stønadstiden for sykepenges, jfr. § 3-12 A første ledd, dog bare for den tid han får behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen, og
 - b. ...
2. Til den som er 16 år eller eldre og som er trygdet uten rett til sykepenges, ytes attføringspenges
 - a. fra det tidspunkt han har vært arbeidsufør på grunn av sykdom uavbrutt i 52 uker, dog bare for den tid han fortsatt er arbeidsufør og får behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen,»

Folketrygdloven § 5-4 regulerer retten til attføringspenges. Paragrafen omhandler alle de situasjoner der det kan gis attføringspenges, nemlig

- ved arbeidsuførhet under fortsatt medisinsk behandling
- under yrkesmessig attføring
- i ventetid på attføring
- i ventetid på uførepensjon
- i ventetid på høvelig arbeid
- ved arbeidsuførhet som skyldes tilbakefall.

Retten til attføringspenger under medisinsk behandling er nærmere omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv 05-04 av 24. juni 1985, side 7 f.:

«Generelt

Lovens bestemmelser om attføringspenger under medisinsk behandling skiller mellom to grupper:

- attføringspenger til trygdede med rett til sykepenger, jfr. § 5-4 nr. 1 bokstav a
- attføringspenger til trygdede uten rett til sykepenger, jfr. § 5-4 nr. 2 bokstav a.

En trygdet med rett til sykepenger kan tilstås attføringspenger når sykepengereetten opphører etter sammenlagt 250 sykepengedager.

En trygdet uten rett til sykepenger må ha vært uavbrutt arbeidsufør i 52 uker før attføringspenger kan tilstås.

Det er et vilkår at den trygdede fortsatt er arbeidsufør og får behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen. Ervervsevnen må være nedsatt med minst 50 prosent (15 prosent i yrkesskadesaker). Det er ikke en betingelse at vilkårene i § 5-2 er oppfylt.

Trygdet med rett til sykepenger

Retten til sykepenger opphører etter 250 sykepengedager, jfr. lovens § 3-12 nr. 2.

Dersom den trygdede fortsatt er minst 50 prosent ervervsufør og er under medisinsk behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen ved sykepengeperiodens utløp, kan det tilstås attføringspenger. Det er ingen arbeidsgiverperiode eller noen ventetid i attføringspengesaker. Også selvstendig næringsdrivende vil kunne få attføringspenger fra første dag når vilkårene ellers er oppfylt.

Den som blir friskmeldt ved sykepengeperiodens utløp, men blir sykmeldt på nytt innen seks måneder - og derved ikke har opp tjent ny rett til sykepenger - kan tilstås attføringspenger fra og med den dagen vilkårene for øvrig er oppfylt.

Til kvinne som oppebærer attføringspenger etter § 5-4 nr. 1 bokstav a kan det i stedet ytes fødselspenger dersom hun fyller vilkårene i § 3-21 nr. 1. Mottar hun slike attføringspenger uten å fylle vilkårene for fødselspenger, kan hun i tillegg til attføringspengene ha rett til engangstønad etter § 3-21 nr. 6. Attføringspenger skal i sistnevnte tilfellet fortsatt ytes etter fødselen.

Trygdet uten rett til sykepenger

En trygdet som har fylt 16 år og som ikke har rett til sykepenger, kan tilstås attføringspenger under medisinsk behandling dersom vedkommende på grunn av samme eller forskjellige sykdommer har vært arbeidsufør uavbrutt i 52 uker. Det er altså ikke tilstrekkelig at den trygdede i flere perioder har vært arbeidsufør i til sammen 52 uker.

De 52 ukene med arbeidsuførhet kan helt eller delvis ligge forut for den dag den trygdede fylte 16 år.

Loven setter ikke som vilkår at det skal ha foregått medisinsk behandling i de 52 ukene. Vilåret om behandling gjelder imidlertid for den tid utbetalingen skal skje.

Det er tilstrekkelig at den trygdede har vært minst 50 prosent arbeidsufør i de 52 ukene. Begrepet «arbeidsuførhet» er nærmere omtalt nedenfor.

I praksis vil det kunne være vanskelig å vurdere hvorvidt den trygdede har vært minst 50 prosent sammenhengende arbeidsufør i 52 uker. Ved vurderingen må det legges vekt på de medisinske opplysningene (diagnosen og den medisinske vurderingen av sykdomsutviklingen), om den trygdede har vært til behandling med jevnlig kontroll hos lege, om den trygdede har vært avhengig av hjelp i perioden (f.eks. hjemmehjelp og den trygdedes egne opplysninger).

Kravet om at den trygdede skal ha vært arbeidsufør «uavbrutt» i 52 uker, må praktiseres med lempe. Dersom den trygdede har vært friskmeldt/arbeidsfør i en kortere periode kan det være aktuelt å se sykdomsperiodene i sammenheng. Dette vil f.eks. være aktuelt dersom den trygdede etter lengre tids arbeidsuførhet gjør et forsøk på å komme i arbeid, men ikke lykkes på grunn av at vedkommende likevel ikke har gjenvunnet sin arbeidsevne.

Fortsatt arbeidsuførhet

For å få attføringspenger etter § 5-4 nr. 1 bokstav a eller nr. 2 må den trygdede fortsatt være minst 50 prosent arbeidsufør etter utløpet av sykepengeperioden (eventuelt bli sykmeldt på nytt før nye sykepengerettigheter er opp tjent) eller etter 52 ukers sammenhengende arbeidsuførhet.

Ved bedømmelsen av i hvilken grad ervervsevnen skal anses nedsatt, må en ta hensyn til den trygdedes reelle muligheter for ervervsinntekt eller arbeidsinnsats i et høvelig arbeid, sammenlignet med tilsvarende muligheter for uførheten, jfr. lovens § 8-3 siste ledd.

For den som er i fullt inntektsgivende arbeid, men har brukt opp sykepengereetten skal tap av ervervsevne under kortvarig arbeidsuførhet vurderes i forhold til det arbeid vedkommende har. Ved lenger arbeidsuførhet, eller dersom det anses som sannsynlig at vedkommende ikke kan gå tilbake til sitt tidligere arbeid, må ervervsuførheten også vurderes i relasjon til annet inntektsgivende arbeid.

Dersom den trygdede er hjemmearbeidende er det vedkommendes muligheter for å utføre arbeid i hjemmet som skal legges til grunn ved vurderingen av uførheten. Dersom den trygdede dels er hjemmearbeidende og dels yrkesaktiv er det den samlede arbeids- eller ervervsevnen i disse funksjonene som skal legges til grunn.

Dersom den trygdede forut for sykmeldingen har gjennomgått yrkesmessig attføring med rett til attføringspenger etter § 5-4 nr. 1 bokstav b eller nr. 2 bokstav b, medregnes denne perioden ved beregningen av de 52 uker som nevnt i § 5-4 nr. 2 bokstav a.

Behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen

Attføringspenger etter § 5-4 nr. 1 bokstav a og nr. 4 ytes bare dersom den trygdede får behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen.

Behandlingens art og omfang kan variere fra operative inngrep med innleggelse i helseinstitusjon til kortere, mer passive perioder med rekreasjon. Det er således ikke et vilkår at det foregår uavbrutte aktive behandlingstiltak.

Behandlingen kan foretas av andre enn lege, f.eks. av psykolog eller fysioterapeut. Det

er imidlertid en forutsetning at slik behandling foregår i regi av lege og er et ledd i en medisinsk behandlingsplan.

Det avgjørende ved vurderingen blir hva som etter en medisinsk vurdering anses mest formålstjenlig for å bedre ervervsevnen til enhver tid og hvilke ressurser som det ansvarlige behandlingsspersonell har til rådighet.

Dersom den trygdede må vente på innleggelse i helseinstitusjon, bør dette aksepteres som en del av behandlingstiden og attføringspenger tilstås - såfremt de øvrige vilkår er oppfylt - selv om det ikke foregår noen aktiv behandling i denne tiden. Det samme gjelder nødvendig rekreasjonstid etter en operasjon o.l.

Attføringspenger kan ikke uten videre avslås dersom den trygdede vegrer seg for å gjennomgå operative inngrep eller annen behandling som er anbefalt av lege. I slike tilfeller må det vurderes hvorvidt den trygdede har rimelige grunner for å vegre seg. Ved denne vurderingen må det legges vekt på inngrepetts art, mulighetene for at inngrepet vil være vellykket, den trygdedes psykiske tilstand, alder o.l.

Selv om lovens krav om behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen skal tolkes med skjønnsomhet, bør dette ikke føre til at den trygdede passiviseres. Jo lengre tid den trygdede er passiv og borte fra arbeidslivet, jo vanskeligere vil det være å gjennomføre attføring og unngå at vedkommende glir inn i en «trygdekarriere» som ender med uførepensjon. Det er derfor meget viktig at trygdekontoret følger opp slike saker og tar initiativ så snart som mulig.

Det kan forekomme tilfeller hvor det bør tilstås attføringspenger under medisinsk behandling, selv om utsiktene til bedring av ervervsevnen er ytterst små. Dette er særlig aktuelt dersom den trygdede er ung og alternativet er uførepensjon. Selv om uførepensjon ikke nødvendigvis tilstås for alltid, kan tilståelse av pensjon i visse tilfeller medføre en uheldig fastlåsing av den behandlings- og attføringsmessige situasjon. Dersom den trygdede selv er innstilt på at det ytes attføringspenger i stedet for uførepensjon bør det tas hensyn til dette.»

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 5-4 nr. 1 bokstav a og nr. 2 bokstav a om attføringspenger under fortsatt arbeidsuførhet (sykdom). Bestemmelsene er omskrevet, men det er ikke gjort vesentlige materielle endringer.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å kalle denne form for overgangsstonad for «overgangsstonad ved fortsatt sykdom (langtidssykepenger)». I praksis brukes også i dag uttrykket «langtidssykepenger».

I utkastet sonderer vi mellom yrkesaktive personer som har mottatt sykepenger i 250 dager og dermed ikke lenger har rett til sykepenger, og ikke-yrkesaktive personer som ikke har mottatt sykepenger. Da det sentrale ved overgangsstonad ved fortsatt sykdom er at stonaden skal ytes når vedkommende ikke

har rett til sykepenger fra trygden, mener utvalget det er uheldig å snakke om medlemmer som har rett til sykepenger, slik det gjøres i den gjeldende lov. Det avgjørende er nemlig det motsatte - at medlemmet ikke lenger har rett til sykepenger fra trygden.

Utkastets første ledd bokstav a regulerer retten til overgangsstonad for medlemmer som har mottatt sykepenger fra trygden i til sammen 250 sykepengedager og derfor ikke lenger har rett til sykepenger fra trygden. Det vil si at utkastets første ledd bokstav a regulerer retten til sykepenger for medlemmer som er yrkesaktive og således sykepengedeckket. Det ytes da overgangsstonad ved arbeidsuførhet etter utløpet av sykepengeperioden. Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 5-4 nr. 1 bokstav a.

Utkastets første ledd bokstav b regulerer retten til overgangsstonad for medlemmer som ikke er sykepengedeckket, dvs. de ikke-yrkesaktive. Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 5-4 nr. 2 bokstav a.

Folketrygdloven § 5-4 nr. 4 regulerer retten til attføringspenger for ikke-yrkesaktive ved ny arbeidsuførhet. Denne bestemmelsen er tatt inn i utkastets § 7-10.

I utkastets andre ledd har utvalget tatt med det generelle vilkåret som gjelder også i dag om at medlemmet må være under behandling med utsikt til bedring av inntektsevnen/arbeidsevnen. Dette innebærer blant annet at arbeidsuførheten ikke er ansett som varig. Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 5-4 nr. 1 bokstav a siste del og § 5-4 nr. 2 bokstav a siste del.

Utkastets § 7-8 Overgangsstonad under yrkesrettet attføring (attføringspenger)

Det ytes overgangsstonad

- a) under yrkesrettet attføring dersom vilkårene i § 14-4 er oppfylt,*
- b) i ventetid før attføringen kan settes i verk,*
- c) i ventetid under attføringen,*
- d) i ventetid etter attføringsperioden før medlemmet får høvelig arbeid.*

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 5-4 nr. 1 bokstav b første ledd, § 5-4 nr. 2 bokstav b og § 5-4 nr. 3.

Utkastet regulerer retten til overgangsstonad ved yrkesrettet attføring og retten til overgangsstonad i ventetid som oppstår i forbindelse med attføringstiltak. Bestemmelser i lovens § 5-4 nr. 3 om overgangsstonad i ventetid før det er gjort vedtak om uførepensjon, er tatt inn i utkastets § 7-9.

Retten til å få yrkesrettet attføring er ikke

regulert i dette kapitlet, men i utkastets kapittel 14. Utkastets kapittel 7 omhandler bare ytelser til livsopphold.

Gjeldende rett

Rett til attføringspenger under yrkesmessig attføring

Lovens § 5-4 nr. 1 bokstav b lyder:

«Til den som er trygdet med rett til sykepen-
ger ytes attføringspenger

- a. ...
b. i den tid han gjennomgår attføring som
nevnt i § 5-3.»

Lovens § 5-4 nr. 2 bokstav b lyder:

«Til den som er 16 år eller eldre og som er
trygdet uten rett til sykepenger, ytes attf-
øringspenger

- a. ...
b. i den tid han gjennomgår attføring som
nevnt i § 5-3.»

Gjeldende praksis når det gjelder retten til
attføringspenger under yrkesmessig attføring
er omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv 05-04
av 24. juni 1985, side 115 f.:

«ATTFØRINGSPENGER UNDER YRKES- MESSIG ATTFØRING

Trygdet med eller uten rett til sykepenger

Etter § 5-4 nr. 1 bokstav b og nr. 2 bokstav
b kan det tilstås attføringspenger til den som
gjennomgår attføring som nevnt i § 5-3. For å
kunne tilstå stønad til attføring etter § 5-3 må
vilkårene i § 5-2 og § 1 i Regler om attførings-
hjelp være oppfylt.

Også når det gjelder attføringspenger under
yrkesmessig attføring skiller § 5-4 mellom
trygdede med og uten rett til sykepenger. Her
har imidlertid dette skillet ingen praktisk be-
tydning. Attføringspenger kan tilstås med en
gang et attføringstiltak starter, uansett om
vedkommende har sykepengerrettigheter eller
ikke. Etter § 3-2 nr. 1 bokstav d kan en tryg-
det som starter opp et attføringstiltak beholde
sykepengene til sykepengeretten er brukt
opp. I slike tilfelle tilstås attføringspenger
først fra utløpet av sykepengeperioden.

Aldersgrensen for rett til attføringspenger
for den som ikke er trygdet med rett til syke-
penger er 16 år. Denne aldersgrensen kan i
enkelte tilfeller fravikes av Rikstrygdeverket
dersom det finnes rimelig, jfr. § 5-4 nr. 1 siste
ledd.

Under attføring som nevnt i § 5-3

- Attføringspenger kan ytes under:
- opphold, undersøkelse, trening og behand-
ling i sosialmedisinsk avdeling ved sykehus
eller godkjent attføringsinstitusjon (§ 5-3
første ledd bokstav a, jfr. § 2 i Regler om
attføringshjelp),
 - opplæring ved skole, kurs e.l. (§ 5-3 første
ledd bokstav b),
 - opplæring, trening og arbeidstilvenning ved
bedrift e.l. (§ 5-3 første ledd bokstav b).
- Det er et vilkår at oppholdet, treningen eller

opplæringen er godkjent av trygdemyndighe-
tene som kvalifiserende attføringstiltak.

I tillegg til attføringspenger kan det være
aktuelt med stønad etter Regler om attførings-
hjelp, særlig avsnitt II (§§ 3 og 4).

Attføringspenger under yrkesmessig attf-
øring ytes som kompensasjon for bortfalt ar-
beidsevne under attføringen. Det kan imid-
tid forekomme at vilkårene for attføringspen-
ger ikke er oppfylt selv under slike attførings-
tiltak. Som eksempel nevnes den som fortset-
ter i fullt arbeid, samtidig som vedkommende
gjennomgår kveldskurs som er godkjent som
attføringstiltak med sikte på å få mer høvelig
arbeid. Ervervsevnen er da ikke falt helt eller
delvis bort under attføringen.

Hvorvidt det forekommer medisinsk be-
handling eller yrkesmessig attføring kan en-
kelte ganger være noe vanskelig å avgjøre,
spesielt i tilfeller hvor psykiske og/eller sosi-
ale faktorer spiller en stor rolle. Som eksem-
pel kan nevnes at det under kuropphold for
alkoholikere kan være aktuelt å gjennomføre
yrkesrettet opplæring. Dersom den yrkesmes-
sige attføringen er en fremtredende del av
opplegget og ledd i en videre yrkesmessig
plan, kan slik opplæring i spesielle tilfeller
godkjennes som en del av et kvalifiserende
attføringstiltak. Det er en forutsetning at opp-
læringsplanene er vurdert og godkjent av ar-
beidsmarkedsetaten.

Opphold m.v. ved sosialmedisinsk avdeling
ved sykehus eller godkjent attføringsinstitu-
sjon kan godkjennes som kvalifiserende attf-
øringstiltak. Det kan i tilfelle tilstås attførings-
penger under yrkesmessig attføring under
slike opphold m.v.

I tilfeller hvor den trygdede har fått god-
kjent skolegang av mer enn ett års varighet
som et yrkesmessig attføringstiltak, anses
vedkommende for å være under attføring så
lenge attføringen varer, innbefattet ferier.
Dette innebærer at det kan tilstås attførings-
penger etter § 5-4 nr. 1 bokstav b eller nr. 2
bokstav b i skoleferien. Dersom den trygdede
er over 50 år skal det uten videre tilstås attf-
øringspenger i skoleferien såfremt vedkom-
mende ikke selv ønsker å ta seg arbeide. Tryg-
dede under 50 år bør alltid gis rett til inntil
fire ukers ferie med attføringspenger. Utover
dette bør retten til attføringspenger i skolefe-
rien bero på en konkret vurdering av hvorvidt
den trygdede bør kunne skaffe seg inntekts-
givende arbeid i ferien.

Opplæring, trening eller arbeidstilvenning i
bedrift e.l. kan ofte være hensiktsmessig og
nødvendig attføringstiltak. Dersom den tryg-
dede ikke mottar lønn, eventuelt har så lav
lønn for hel eller deltidsarbeide at ervervsev-
nen må anses nedsatt med minst 50 prosent,
kan det tilstås attføringspenger under yrkes-
messig attføring.

I en del tilfeller kan arbeidsformidlingen gi
tilskott til private eller offentlige virksomhe-
ter som ansetter funksjonshemmede med re-
dusert arbeidskapasitet. I disse tilfellene mot-
tar den trygdede ordinær lønn, og en eventu-
ell rett til attføringspenger må vurderes på
grunnlag av den lønn arbeidstakeren nå får,
sammenlignet med den inntekt vedkom-
mende ville ha hatt som frisk. Vilråene for
rett til attføringspenger vil derfor som regel
ikke være oppfylt i disse tilfellene.

Under arbeidstrening ved bedrift er det i

stor grad mulig å kombinere trygdeytelser og arbeidslønn. Trygdeytelsen kan - under nærmere bestemte vilkår - overføres til arbeidsgiveren mot at denne utbetaler lønn.

Også ved bedrifter for vernet arbeid vil en trygdet ha ordinær lønn. Det vil derfor også i disse tilfellene normalt ikke være aktuelt å tilstå attføringspenger.

En trygdet kan tas inn som hospitant ved bedrift for vernet arbeid (maksimalt 16 uker). I denne hospitantperioden utbetales det ikke lønn fra bedriften. Det kan derfor tilstås attføringspenger etter § 5-4 nr. 1 bokstav b eller nr. 2 bokstav b i hospitantperioden.

Dersom attføringen avbrytes for godt faller retten til attføringspenger under yrkesmessig attføring straks bort.

Ved midlertidige avbrudd av attføringen må det foretas en konkret vurdering av hvorvidt attføringspengene skal stoppes eller ikke. Dersom en trygdet som gjennomgår opplæring eller trening ved skole eller kurs får et relativt kort avbrudd på grunn av forbigående sykdom, kan attføringspengene fortsette å løpe i inntil fire uker. Viser det seg at avbruddet blir av lengre varighet enn fire uker, vil det avgjørende for retten til attføringspenger være om skolegangen kan fortsette etter sin opprinnelige plan etter avbruddet. Dette gjelder også dersom oppholdet skyldes svangerskap og nedkomst. Dersom den trygdede f. eks. velger å ta et års studiepermisjon i forbindelse med nedkomsten vil vilkårene for rett til attføringspenger under yrkesmessig attføring ikke lenger være oppfylt.»

Attføringspenger i ventetid i forbindelse med yrkesmessig attføring

Folketrygdloven § 5-4 nr. 3 lyder slik:

«Den som ikke fyller vilkårene for rett til attføringspenger etter nr. 1 eller 2, men som på grunn av sykdom, skade eller lyte har varig nedsatt ervervsevne eller vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass, kan ytes attføringspenger i ventetid før attføring kan iverksettes, før høvelig arbeid kan skaffes eller før uførepensjon kan tilstås.»

Etter lovens ordlyd kreves det at arbeidsuførheten må være varig. Utvalget vil peke på at dette varighetskravet bare kan gjelde i de tilfeller attføringspenger ytes i ventetid før det blir innvilget uførepensjon. Det kreves varig arbeidsuførhet for rett til uførepensjon. Den situasjon det her tenkes på, er når attføringen ikke har lyktes; vedkommende er da varig arbeidsufør og fyller vilkårene for rett til uførepensjon. Etter denne lovbestemmelsen kan det så ytes attføringspenger til pensjonssaken er avgjort.

Arbeidsuførheten er ikke varig før attføring er forsøkt, eller før det er klart at det ikke nytter med attføring. En trygdet fyller derfor ikke varighetskravet i § 5-4 nr. 3 når han venter på at attføringstiltak skal settes i verk.

I de situasjoner en trygdet er blitt attført -

både medisinsk og yrkesmessig - er vedkommende faktisk ikke lenger arbeidsufør. Dersom den trygdede da ikke kan skaffes arbeid, fyller han egentlig ikke det generelle vilkåret om arbeidsuførhet. Det at lovens § 5-4 nr. 3 har hjemmel til å yte attføringspenger i ventetid før høvelig arbeid kan skaffes, er derfor en stønadsordning som er spesiell. I disse situasjonene fyller vedkommende heller ikke varighetskravet i § 5-4.

I § 1 i forskrifter om ytelse av attføringspenger er det gitt utfyllende bestemmelser om hvilke situasjoner som gir grunnlag for å yte attføringspenger i ventetid. Paragrafens første ledd lyder:

«Attføringspenger med hjemmel i lovens § 5-4, nr. 3 kan ytes:

- a. i ventetid som oppstår før attføring kan settes i verk,
- b. i ventetid som oppstår i attføringsperioden,
- c. i ventetid som oppstår før den trygdede har fått eller er anvist arbeid, såfremt vedkommende etter å ha gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring antas å kunne være i stand til å forsørge seg selv helt eller delvis,
- d. under planlegging, iverksetting og opparbeiding av egen virksomhet som den trygdede har fått hjelp til etter lovens § 5-3, første ledds bokstav d,
- e. i ventetid som oppstår før spørsmålet om rett til uførepensjon er avgjort, såfremt vedkommende ikke kan attføres.»

Gjeldende praksis når det gjelder vedtak om attføringspenger i ventetidssituasjonene er omtalt nærmere i Rikstrygdeverkets rundskriv 05-04 av 24. juni 1985 side 15 f.:

«ATTFØRINGSPENGER I VENTETID *Generelt*

Attføringspenger i ventetid før attføring kan iverksettes, før høvelig arbeid kan skaffes eller før uførepensjon kan tilstås, kan etter § 5-4 nr. 3 tilstås den som på grunn av sykdom, skade eller lyte har varig nedsatt ervervsevne eller vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass. De medisinske vilkårene for rett til attføringspenger i ventetid svarer til de medisinske vilkårene i § 5-2. Fyller den trygdede de generelle medisinske vilkår kan han tilstås attføringspenger i ventetid forutsatt at de øvrige vilkår er oppfylt. Attføringspenger i ventetid er imidlertid ingen pliktmessig ytelse.

For at attføringspenger i ventetid skal kunne ytes, må dessuten vilkårene i § 1 i Forskrifter om ytelse av attføringspenger (fastsatt med hjemmel i § 5-5 siste ledd) være oppfylt.

Etter forskriftenes § 1 kan det ytes attføringspenger:

- a) i ventetid som oppstår før attføring kan settes i verk,
- b) i ventetid som oppstår i attføringsperioden,
- c) i ventetid som oppstår før den trygdede har fått eller er anvist arbeide, såfremt vedkommende etter å ha gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring antas å

- kunne være i stand til å forsørge seg selv helt eller delvis,
- d) under planlegging, iverksetting og opparbeiding av egen virksomhet som den trygdede har fått hjelp til etter lovens § 5-3 første ledd bokstav d,
- e) i ventetid som oppstår før spørsmålet om rett til uførepensjon er avgjort, såfremt vedkommende ikke kan attføres.

Ventetid før attføring kan settes i verk

Dersom vilkårene ellers er oppfylt vil det etter forskriftenes § 1 bokstav a kunne tilstås attføringspenger i ventetid før attføring kan settes i verk.

Dette vil kunne skje dersom det er besluttet at den trygdede skal gjennomføre yrkesmessig attføring ved skole, attføringsinstitutt, attføringsinstitusjon, bedrift for vernet arbeid m.v., men det oppstår en ventetid før vedkommende kan begynne.

Bestemmelsen kan også anvendes i tilfeller hvor det ennå ikke er helt avklart om attføring kan settes i verk eller om arbeidsplassering kan finne sted uten spesielle tiltak. Det er imidlertid en klar forutsetning for å tilstå attføringspenger i slike tilfeller at arbeidsformidlingen anser det som mulig at attføringstiltak kan settes i gang eller at vedkommende kan skaffes arbeid. Det er videre en forutsetning at arbeidsformidlingen har disse spørsmål under utredning, men at det er visse forhold som må avklares nærmere før det kan tas endelig stilling til saken.

Dersom den trygdede er tilstått attføringspenger i ventetid før attføring kan settes i verk, skal attføringspenger utbetales inntil det foreligger vedtak i saken, selv om den trygdede i mellomtiden har påbegynt attføringen (skole, kurs e.l. og for så vidt ikke lenger venter på å komme i gang med attføringen).

I tilfeller hvor den trygdede er tilstått attføringspenger i ventetid mens saken er under utredning hos arbeidsformidlingen, skal attføringspengene stoppes øyeblikkelig dersom arbeidsformidlingen ikke tilrår attføringstiltaket, eller dersom trygdekontoret i sin innstilling kommer til at kravet om attføringshjelp bør avslås. Dette gjelder også dersom den trygdede er tilstått attføringspenger i ventetid mellom to attføringstiltak (forskriftenes § 1 bokstav b).

Det er ikke noe vilkår at eventuelle sykepengerrettigheter skal være oppbrukt eller at vedkommende skal ha vært arbeidsufør i minst 52 uker før attføringen skal komme i gang. Attføring bør starte så tidlig som mulig og gjerne i sykepengeperioden dersom dette er hensiktsmessig. En trygdet vil således kunne fylle vilkårene for både sykepenger og attføringspenger i ventetid på å komme i gang med attføring. Bestemmelsen i lovens § 5-4 nr. 1 andre ledd kommer til anvendelse også i disse tilfellene slik at den trygdede kan velge den gunstigste ytelsen.

Dersom attføring blir satt i gang før den medisinske behandlingen er avsluttet, kan det undertiden være uklart om attføringspengene bør tilstås etter § 5-4 nr. 1 bokstav a og nr. 2 bokstav a eller § 5-4 nr. 3, (jfr. forskriftenes § 1 bokstav a) i ventetid som oppstår før attføringen kommer i gang. I praksis vil dette ha liten betydning. Dersom det er gjort beslutning - eller det er konkrete planer - om et bestemt attføringstiltak, bør imidlertid § 5-4 nr. 3 anvendes.

Ventetid i attføringsperioden

Det kan etter forskriftenes § 1 bokstav b ytes attføringspenger i ventetid som oppstår gjennom midlertidig avbrudd i attføringsperioden, f.eks. etter at vedkommende har gjennomgått et godkjent attføringstiltak og inntil nytt godkjent attføringstiltak kan starte opp. Dette kan være aktuelt ved overføring fra sosialmedisinsk avdeling ved sykehus til attføringsinstitusjon, eller utskrivning fra annen attføringsinstitusjon inntil opplæring ved skole, kurs eller bedrift kan settes i gang.

Attføringspenger etter denne bestemmelsen vil også kunne tilstås i tilfeller hvor det foreløpig ikke er truffet endelig vedtak om fortsatt attføring dersom saken er under utredning hos arbeidsformidlingen og dersom trygdekontoret finner det overveiende sannsynlig at positivt vedtak vil bli fattet.

En må imidlertid være oppmerksom på at det også kan ytes attføringspenger etter § 5-4 nr. 1 bokstav b eller nr. 2 bokstav b i kortere perioder hvor det ikke foregår aktiv attføring. Dette gjelder først og fremst under midlertidig sykdomsfravær og sommerferie mellom to skoleår som er godkjent som attføringstiltak. Slike tilfeller går ikke inn under forskriftenes § 1 bokstav b. Den praktiske konsekvens av dette er at det da ikke er nødvendig å fatte nytt vedtak etter annen lovhjemmel.

Ventetid på arbeid

Etter forskriftenes § 1 bokstav c kan det ytes attføringspenger i ventetid på arbeid. Det er et vilkår for å kunne tilstå attføringspenger etter denne bestemmelsen at den trygdede har gjennomgått både hensiktsmessig behandling og attføring.

Det er således ikke tilstrekkelig at den trygdede bare har gjennomgått medisinsk behandling og deretter venter på arbeid. Det kan ikke ytes attføringspenger i ventetid på arbeid etter opphør av attføringspenger under medisinsk behandling og frem til høvelig arbeid kan skaffes selv om dette kan ta tid. I disse tilfellene vil den trygdede kunne fylle vilkårene for rett til dagpenger under arbeidsløse etter lovens kapittel 4. Dersom det viser seg å være betydelige vansker med å skaffe den trygdede arbeid, må det i samarbeid med arbeidsformidlingen og den trygdede vurderes om det er aktuelt å sette igang med yrkesmessig attføring.

Det er av stor betydning at den trygdede så raskt som mulig etter avsluttet attføring skaffes arbeid. Trygdekontoret bør derfor i samråd med den trygdede ta kontakt med arbeidsformidlingen med sikte på arbeidsplassering.

Den trygdede må motiveres til også selv å være aktiv for å skaffe seg arbeid. Det må så vidt mulig unngås at den trygdede kommer inn i lengre perioder med passivitet hvor intet aktivt skjer. Trygdekontoret må derfor så aktivt som mulig følge opp disse sakene, både overfor den trygdede og overfor arbeidsformidlingen.

Attføringspenger i ventetid på arbeid er ingen tidsbegrenset ytelse. Stønaden bør imidlertid ikke tilstås for lengre perioder av gangen. Sakene bør jevnlig vurderes og attføringspenger kan bare tilstås så lenge det er mulighet for at arbeid kan skaffes. Dersom det etter lengre tids forsøk viser seg vanskelig å skaffe vedkommende arbeid, må det vurderes om det er aktuelt å sette i gang ytterligere attføringstiltak eller om spørsmålet om uføre-

pensjon bør tas opp. Attføringspenger i ventetid på arbeid bør normalt ikke tilstås i lengre tid enn tilsammen 6 måneder, med mindre det på det tidspunkt er reelle muligheter for å skaffe den trygdede arbeid.

Det er intet vilkår for rett til attføringspenger i ventetid på arbeid at attføringen skal ha foregått umiddelbart etter - eller i tilslutning til - den medisinske behandlingen. Fødte uføre eller personer som blir uføre i ung alder kan således tilstås attføringspenger i ventetid på arbeid etter gjennomgått yrkesmessig attføring.

Dersom den trygdede etter avsluttet attføring har fått ordinært arbeid, men må slutte f.eks. på grunn av oppsigelse eller bedriftsnedleggelse, kan det ikke tilstås attføringspenger i ventetid på arbeid etter forskriftenes § 1 bokstav c. Ofte vil vedkommende i slike tilfeller fylle vilkårene for dagpenger etter lovens kapittel 4.

Hvis det arbeidet den trygdede har hatt imidlertid er mer tilfeldig arbeid i påvente av at ordinært arbeid skal kunne skaffes, kan det likevel tilstås attføringspenger i ventetid på arbeid etter at det midlertidige arbeidsforholdet er opphørt.

Opparbeiding av egen virksomhet

Etter forskriftenes § 1 bokstav d kan det tilstås attføringspenger under planlegging, iverksetting og opparbeiding av egen virksomhet som den trygdede har fått stønad til etter lovens § 5-3, jfr. § 6 nr. 7 i Regler om attføringshjelp.

Det siktes her til tilfeller hvor den trygdede har fått hjelp til etablering av slik virksomhet som ikke gir avkastning umiddelbart etter etableringen. Som eksempel kan nevnes tiltak innen jordbrukssektoren, innarbeiding av håndverksvirksomhet m.v. Når den trygdede i slike tilfeller ikke har tilstrekkelig inntekt til underhold vil attføringspenger kunne tilstås etter denne bestemmelsen.

Etter sin ordlyd er det et vilkår at den trygdede har fått - eller vil få - stønad etter § 6 nr. 7 i Regler om attføringshjelp. I den forbindelse må en imidlertid ta i betraktning at den trygdede etter § 5 i Regler om attføringshjelp ikke kan få stønad til eget erverv dersom tiltaket kan finansieres gjennom andre finansieringskilder, f.eks. Fiskarbanken, Landbruksbanken m.v. I enkelte tilfeller kan den trygdede dessuten ha egne midler slik at stønad etter § 6 nr. 7 ikke er nødvendig. Attføringspenger kan i slike tilfeller tilstås etter forskriftenes § 1 bokstav d selv om det ikke er tilstått stønad fra folketrygden til etableringen av selve virksomheten. Det er en forutsetning at vilkårene i lovens § 5-2 er oppfylt. Dessuten må de øvrige vilkårene i § 6 nr. 7 i Regler om attføringshjelp være oppfylt. Det må vises varsomhet med tilståelse av attføringspenger over for lange tidsrom etter forskriftenes § 1 bokstav d. Dette kan motvirke den tilskuede effekt av tiltaket og lett få karakter av en varigere stønad.

Attføringspengene skal stoppes når den naturlige etableringsfasen er over. Dersom virksomheten på dette tidspunktet ikke gir tilstrekkelige inntekter til at den trygdede er eller kan bli helt selvforsørget, må spørsmålet om endringer av driften eller andre effektiviserings tiltak tas opp med den trygdede og

eventuelt sakkyndige på området. Dersom slike tiltak ikke medfører økt inntjeningssevne, må det vurderes om den trygdede fyller vilkårene for gradert uførepensjon ved siden av den inntekten som virksomheten gir.»

Bestemmelser om rett til attføringspenger i ventetid på uførepensjon omtales i merkningene til utkastets § 7-9.

Utvalgets forslag

Utkastets § 7-8 omhandler rett til overgangsstønad under yrkesrettet attføring og i ventetidssituasjoner i forbindelse med attføring. Overgangsstønad i ventetid på uførepensjon er regulert i utkastets § 7-9. Etter gjeldende rett er attføringspenger i ventetid ingen pliktmessig ytelse. Forslaget innebærer således en materiell endring.

Utvalget foreslår å erstatte betegnelsen «yrkesmessig attføring» med «yrkesrettet attføring», for den første betegnelsen er svært abstrakt og beskriver situasjonen dårlig.

Utkastets bokstav a omhandler overgangsstønad under yrkesrettet attføring. Det er satt som vilkår for rett til stønad at vilkårene i utkastets § 14-4 for yrkesrettet attføring er oppfylt.

Utkastets § 14-4 første ledd lyder slik:

«Når et medlem har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid nedsatt eller sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass vesentlig innskrenket på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte, ytes det stønad etter § 14-6.»

Utkastets bokstaver b til d svarer til de gjeldende bestemmelser om overgangsstønad i ventetid, med unntak av bestemmelsen om ventetid før uførepensjon er innvilget, som er regulert i utkastets § 7-9. Utkastet har ikke noen egen bestemmelse om overgangsstønad i ventetid før igangsetting av egen virksomhet. Dette dekkes av utkastets bokstav d.

Utvalget har drøftet om stønad i ventetid på høvelig arbeid heller kunne ytes i form av dagpenger under arbeidsløshet. Etter attføringen er jo vedkommende igjen blitt arbeidsfør, og dagpenger ville da være den mest adekvate ytelsen. Men da slike personer som oftest ikke har noe dagpengegrunnlag (pensjonsgivende inntekt i det siste kalenderåret), vil dagpenger ikke være noen aktuell ytelse.

Utkastets § 7-9 Overgangsstønad i påvente av uførepensjon

Når et medlem har satt fram krav om uførepensjon (se kapittel 10) og det er sannsynlig at han eller hun vil få innvilget pensjon, kan det ytes overgangsstønad i ventetiden.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene om rett til attføringspenger i ventetid før krav om uførepensjon er avgjort, i lovens § 5-4 nr. 3 og i § 1 bokstav e i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 18. desember 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 5-5 tredje og fjerde ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 5-4 nr. 3 lyder:

«Den som ikke fyller vilkårene for rett til attføringspenger etter nr. 1 eller 2, men som på grunn av sykdom, skade eller lyte har varig nedsatt ervervsevne eller vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass, kan ytes attføringspenger i ventetid før attføring kan iverksettes, før høvelig arbeid kan skaffes eller før uførepensjon kan tilstås.»

Forskriftenes § 1 bokstav e lyder:

«Attføringspenger med hjemmel i lovens § 5-4, nr. 3 kan ytes:

...
e. i ventetid som oppstår før spørsmålet om rett til uførepensjon er avgjort, såfremt vedkommende ikke kan attføres.»

Gjeldende rett er nærmere omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv 05-04 av 24. juni 1985, side 30 f.:

«Ventetid på uførepensjon

Uførepensjon etter lovens kapittel 8 kan tilstås dersom den trygdedes ervervsevne etter gjennomgått behandling, arbeidstrening, opplæring eller annen form for attføring som anses hensiktsmessig, fortsatt er nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte, jf. lovens § 8-3.

Etter § 1 bokstav e i Forskrifter om ytelse av attføringspenger kan det ytes attføringspenger i ventetid som oppstår før spørsmålet om uførepensjon er avgjort. For at det kan tilstås attføringspenger i ventetid på uførepensjon, må den trygdede ha satt fram krav om uførepensjon og trygdekontoret må ha innhentet de nødvendige opplysningene i uføresaken, vurdert saken og avgitt positiv innstilling til trygdesekretariatet/fylkesnemnda om at uførepensjon skal tilstås.

Retten til attføringspenger oppstår med virkning først fra det tidspunktet trygdekontorets innstilling foreligger. I enkelte tilfeller har den trygdede vært arbeidsufør i lengre tid før krav om uførepensjon settes fram. Vedkommende kan f.eks. ha gått på attføringspenger under medisinsk behandling i lengre tid. Dersom det i slike tilfeller fremgår av sakens opplysninger at den medisinske behandlingen ikke vil bedre ervervsevnen, at det ikke er funnet hensiktsmessig å forsøke attføring, men anses helt klart at trygdede vil bli varig ervervsufør, kan trygdekontoret likevel tilstå attføringspenger i ventetid på uførepensjon, selv om trygdekontoret ikke har rukket å gjøre ferdig sin innstilling i uføresaken. Det presiseres at det i slike tilfeller er av stor be-

tydning at trygdekontoret får behandlet spørsmålet om uførepensjon så raskt som mulig. Det at den trygdede oppbærer attføringspenger må ikke medføre at behandlingen av uføresaken trekker unødig ut.

Attføringspenger i ventetid på uførepensjon er en midlertidig stønad til livsopphold mens vedkommende venter på at kravet om uførepensjon skal bli avgjort. Dersom den trygdede eller ektefellen har tilstrekkelig lønns-, pensjons- eller kapitalinntekter til å dekke familiens livsopphold, skal det som hovedregel ikke ytes attføringspenger i ventetid på uførepensjon. Som hovedregel vil det heller ikke være aktuelt å tilstå attføringspenger til den som ikke har hatt direkte inntektsbortfall og som ikke får vesentlige merutgifter på grunn av uførheten. Dette gjelder f.eks. hjemmearbeidende og studenter.

Selv om attføringspenger kan avslås på grunn av behovsprøving etter retningslinjene foran, skal det ikke skje dersom ektefellen har eller blir innvilget uførepensjon, alderspensjon eller attføringspenger i ventetid på uførepensjon.

Dersom attføringspenger tilstås skal uføregraten settes lik den uføregraten som trygdekontoret har innstilt på i uføresaken. Den trygdede må gjøres oppmerksom på at vedtak om uførepensjon vil bli truffet på fritt grunnlag, og at vedtaket om attføringspenger i ventetid derfor ikke er bindende for avgjørelsen av pensjonssaken. Dersom kravet om uførepensjon blir avslått må attføringspengene stanses øyeblikkelig. Dette gjelder også dersom vedtaket blir påanket, jf. § 14 i lov om anke til Trygderetten. Attføringspenger som allerede er utbetalt i ventetiden skal ikke kreves tilbake.

Attføringspenger i ventetid på uførepensjon beregnes med et månedsbeløp og skal utbetales fra og med den måned vilkårene for rett til ytelsen er oppfylt, jf. lovens § 15-1 nr. 3 og § 4 annet ledd i Forskrifter om ytelse av attføringspenger. Vilårene anses oppfylt fra og med den måned trygdekontoret treffer sitt vedtak om attføringspenger i ventetid på uførepensjon.

Det skal ikke foretas etterbetaling av attføringspenger for tidsrom som ligger forut for trygdekontorets vedtak, f.eks. fra det tidspunkt den trygdede fremsatte krav om uførepensjon. Etterbetaling av ytelser for tidsrom som ligger forut for vedtaket om attføringspenger skal eventuelt foretas først når kravet om uførepensjon er avgjort og uførepensjon eventuelt blir etterbetalt.»

Beregningsregelen for attføringspenger i ventetid er omtalt i merknadene til utkastets § 7-11.

Utvalgets forslag

Etter forslaget kan det ytes attføringspenger i ventetiden fram til krav om uførepensjon er avgjort, dersom det er sannsynlig at vilkårene for rett til uførepensjon er oppfylt. Slik forslaget er utformet, vil det ikke være noe i veien for at Rikstrygdeverket opprettholder nåværende praksis. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets § 7-10 Overgangsstonad ved tilbakefall / ny sykdom

Et medlem har rett til overgangsstonad dersom han eller hun tidligere har mottatt overgangsstonad, og igjen blir arbeidsufør

- a) på grunn av samme sykdom innen ett år, eller
- b) på grunn av en annen sykdom innen seks måneder mens vedkommende er i arbeid uten å ha opparbeidet seg rett til sykepenger på nytt.

Det er et vilkår for rett til overgangsstonad etter denne paragrafen at medlemmet får behandling med utsikt til bedring av inntektsevn/arbeidsevnen.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 5-4 nr. 4 om rett til attføringspenger ved tilbakefall til arbeidsuførhet.

Gjeldende rett

Når det gjelder de yrkesaktive, omfatter lovens § 5-4 nr. 4 både tilbakefall til samme sykdom og ny arbeidsuførhet på grunn av en annen sykdom.

Folketrygdloven § 5-4 nr. 4 lyder slik:

«Blir en trygdet som har hevet attføringspenger, på ny arbeidsufør på grunn av samme sykdom innen ett år, tar attføringspengene til å løpe igjen. Det samme gjelder den som blir arbeidsufør på grunn av en annen sykdom innen 26 uker dersom vedkommende er i arbeid uten å ha opptjent ny rett til sykepenger. Bestemmelsene i nr. 1 annet ledd, får tilsvarende anvendelse på forhold som reguleres av første punktum i leddet her.

Hvor rimelighet tilsier det, kan Rikstrygdeverket bestemme at attføringspengene skal ta til å løpe igjen selv om ny arbeidsuførhet inntrer seinere enn nevnt.»

I Rikstrygdeverkets rundskriv 05-04 av 24. juni 1985 omtales bestemmelsene om attføringspenger ved tilbakefall til arbeidsuførhet på side 13 f.:

«Lovens § 5-4 nr. 4 første ledd gjelder tilfeller hvor den trygdete tidligere har mottatt sykepenger eller attføringspenger under medisinsk behandling etter § 5-4 nr. 1 bokstav a eller nr. 2 bokstav a. Den som tidligere bare har oppebåret attføringspenger etter andre lovbestemmelser, f.eks. under yrkesmessig attføring, vil således ikke komme inn under denne bestemmelsen.

Vilkåret om at det for rett til attføringspenger skal foregå behandling med utsikt til bedring av ervervsevnen må være oppfylt også i disse tilfellene.

Fra 1. januar 1982 ble lovens § 3-12 nr. 2 endret slik at sykepengeperiodene nå blir lagt sammen, uansett diagnose. Samtidig ble opp-tjeningstiden for nye sykepengerettigheter endret til seks måneder. Dersom den trygdete tidligere har vært tilstått sykepenger eller att-

føringspenger, og blir arbeidsufør på nytt innen seks måneder etter sykepengeperiodens opphør eller attføringspengenes utløp, kan det med hjemmel i § 5-4 nr. 4 første ledd andre punktum tilstått attføringspenger. Det har i disse tilfellene ingen betydning om arbeidsuførheten skyldes ny sykdom eller tilbakefall av den tidligere.

Lovens § 5-4 nr. 4 første ledd andre punktum gir ikke hjemmel for å tilstått attføringspenger i ventetid etter lovens kapittel 3, f.eks. den ventetid på 14 dager som følger av § 3-18 annet ledd.

Dersom trygdet som er i inntektsgivende arbeid skal til kontrollundersøkelse hos lege eller ved sykehus, kommer bestemmelsene i § 3-2 nr. 1 annet ledd bokstav c tilsvarende til anvendelse. Det kan tilstått attføringspenger dersom den trygdete på grunn av kontrollundersøkelse ikke kan arbeide, og fraværet fra hjemmet varer minst 24 timer.

Dersom den trygdete blir arbeidsufør på nytt etter å ha vært i arbeid i et halvt år, vil vedkommende ha opptjent ny rett til sykepenger. Attføringspenger vil i dette tilfelle ikke være aktuelt. Men for en trygdet som ikke er sykepengeberettiget, f.eks. en hjemmearbeidende, vil det etter § 5-4 nr. 4 første ledd kunne tilstått attføringspenger ved tilbakefall innen ett år av den samme sykdommen som vedkommende hadde attføringspenger for. Det må her altså være samme sykdom, og tilbakefallet må skje innen ett år.

Med hjemmel i § 5-4 nr. 4 andre ledd kan Rikstrygdeverket - dersom det finnes rimelig - gjøre unntak fra hovedregelen om at tilbakefallet må skje innen ett år ved samme sykdom eller innen seks måneder ved annen sykdom. I praksis vil det også her bare være aktuelt å dispensere fra hovedregelen i tilfeller hvor den trygdete ikke har rett til sykepenger. Eventuelle søknader om dispensasjon må forelegges Rikstrygdeverket med begrunnet innstilling.»

Etter § 5-4 nr. 2 bokstav a må den som ikke har rett til sykepenger vente i 52 uker før han eller hun får rett til attføringspenger.

Når det gjelder beregning av denne ventetiden legger en sammen sykeperioder med forskjellige diagnoser. Dette går fram av Rikstrygdeverkets rundskriv. Denne praksis samsvarer dårlig med lovens § 5-4 nr. 4, som sonderer mellom tilbakefall til samme sykdom og ny arbeidsuførhet på grunn av en annen sykdom.

Utvalgets forslag

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å ta inn en særskilt paragraf om overgangsstonad ved tilbakefall / ny sykdom.

Utkastets første ledd gjelder situasjoner der medlemmet på nytt blir arbeidsufør etter en tidligere arbeidsuførhetsperiode da vedkommende mottok overgangsstonad ved sykdom.

Utkastets første ledd bokstav a gjelder både de som er yrkesaktive og de som ikke er i ar-

beid. Begge gruppene får altså på nytt rett til overgangsstønad ved sykdom hvis det er samme sykdom som tidligere som er årsaken til arbeidsuførheten. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett. Det er et vilkår at den nye arbeidsuførheten oppstår innen ett år.

Utkastets første ledd bokstav b gjelder bare for yrkesaktive som ikke har vært i arbeid lenge nok til å ha ny rett til sykepenges fra trygden. Yrkesaktive som er i arbeid, men som ikke har opparbeidet seg rett til sykepenge på nytt, skal ha rett til overgangsstønad ved sykdom dersom de blir arbeidsuføre på grunn av en annen sykdom innen seks måneder. Overgangsstønad etter denne bestemmelsen ytes også ved kortvarig arbeidsuførhet. Det ytes likevel ikke overgangsstønad de første fjorten dagene. I den tiden er arbeidsgiveren forpliktet til å yte sykepenge. Vi viser til utkastets § 7-14 andre ledd, jf. § 4-16. Årsaken til arbeidsuførheten er uten betydning. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

I utkastets andre ledd er det presisert at det også er et vilkår for rett til stønad etter denne paragrafen at medlemmet får behandling med utsikt til bedring av inntektsevnen/arbeidsevnen. Dette vilkåret går ikke klart fram av loven i dag. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

Bestemmelsen i den gjeldende lovs § 5-4 nr. 4 andre ledd om at Rikstrygdeverket kan bestemme at det kan ytes attføringspenge ved ny arbeidsuførhet selv om det er gått mer enn ett år, er tatt ut av forenklingssyn.

Utkastets § 7-11 Overgangsstønadens størrelse

Overgangsstønaden består av grunnbeløpet, tilleggsstønad, ektefelle tillegg og barnetillegg.

Dersom medlemmet har hatt et sykepengegrunnlag (se § 4-8) som er høyere enn grunnbeløpet, ytes det en tilleggsstønad som svarer til 45 prosent av differansen mellom sykepengegrunnlaget og grunnbeløpet. Ved fastsettingen av sykepengegrunnlaget skal det i denne sammenhengen ses bort fra inntekt over tolv ganger grunnbeløpet, og av inntekt mellom åtte og tolv ganger grunnbeløpet skal bare en tredel tas med. Når grunnbeløpet endres, skal sykepengegrunnlaget justeres.

Til et medlem som blir arbeidsufør før fylte 22 år, skal tilleggsstønaden utgjøre minst 1,35 ganger grunnbeløpet. Dette gjelder tidligst fra det tidspunktet medlemmet fyller 20 år.

Til et medlem som forsørger ektefelle, ytes det ektefelle tillegg med 50 prosent av grunnbeløpet. Det ytes ikke ektefelle tillegg hvis ektefellen selv har eller kan skaffe seg inntekt som er større enn grunnbeløpet.

Til et medlem som forsørger barn, ytes det barnetillegg etter bestemmelsene i § 10-13.

Merknader

Bestemmelser om beregning av attføringspenge står i dag i folketrygdloven § 5-5, der det er vist til lovens §§ 8-4 til 8-9 om uførepensjon. Dessuten er det i forskrifter om ytelse av attføringspenge §§ 2 og 3 gitt bestemmelser om beregning av attføringspenge i ventetid. Forskrifter om attføringspenge til personer som er født uføre, og til andre som blir uføre før fylte 21 år, har slike bestemmelser i §§ 1 og 2.

Utkastet innebærer noen materielle endringer og betydelige forenklinger i forhold til de gjeldende regler.

Gjeldende rett

Lovens § 5-5 bestemmer at attføringspengene skal svare til uførepensjon med tillegg for ektefelle og barn etter reglene i folketrygdloven kapittel 8. Stønadsformen attføringspenge er altså knyttet til pensjonsordningen i folketrygdloven. Beregningsreglene er de samme som for uførepensjon, med enkelte unntak. Det ytes ikke sært tillegg til attføringspenge. Dessuten beregnes attføringspengene etter hovedregelen som pensjon til enslige.

For personer som mottar uførepensjon, reduseres grunnpensjonen (grunntilførsel) til 75 prosent av grunnbeløpet dersom ektefellen mottar alderspensjon, uførepensjon eller attføringspenge i ventetid på uførepensjon. En tilsvarende reduksjon har en vanligvis ikke for attføringspenge. Bare dersom det dreier seg om attføringspenge i ventetid på uførepensjon, reduseres grunntilførsel til 75 prosent av grunnbeløpet. Dette følger av §§ 2 og 3 i forskrifter om ytelse av attføringspenge fastsatt av Sosialdepartementet den 18. desember 1973, som lyder:

«§ 2

Hvis to ektefeller begge har rett til attføringspenge, skal attføringspengene for hver av dem svare til uførepensjon for enslig.

Har den ene ektefelle rett til attføringspenge og den annen rett til uføre- eller alderspensjon, skal attføringspengene for den førstnevnte svare til uførepensjon for enslig og den annens uføre- eller alderspensjon svare til pensjon for enslig.

Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder ikke for attføringspenge i ventetid på uførepensjon, jfr. § 3 i disse forskrifter.

§ 3

Attføringspenge i ventetid på uførepensjon svarer til uførepensjon.

Har den ene ektefelle rett til attføringspenge i ventetid på uførepensjon og den annen rett til uføre- eller alderspensjon, skal ytelsene fastsettes etter bestemmelsene i lovens § 8-4 nr. 2 og 3, jfr. § 7-2 nr. 2 og 3 og § 7-3. Det

samme gjelder dersom begge ektefeller har rett til attføringspenger i ventetid på uførepensjon.»

Det ytes i dag ikke særtillegg til attføringspenger. Kompensasjonstillegg ytes som for enslige. Dette følger av bestemmelsene i lovene om særtillegg og kompensasjonstillegg, se lov 19. juni 1969 nr. 61 om særtillegg til ytelser fra folketrygden og lov 19. desember 1969 nr. 80 om kompensasjonstillegg til ytelser fra folketrygden.

Attføringspengene inneholder også en del som svarer til tilleggspensjon, se lovens § 5-5, § 8-4 nr. 3 og 4, § 7-3 og § 7-5.

Fult tillegg skal svare til den tilleggspensjonen vedkommende ville ha fått som alderspensjonist når en regner pensjonspoeng som faktisk er godskrevet, pluss framtidige pensjonspoeng. Bestemmelsene om beregning av framtidige pensjonspoeng fra og med det året ervervsevnen ble nedsatt, til og med det året den trygdede fyller 66 år, står i folketrygdloven § 8-4 nr. 3 og 4. Disse bestemmelsene er nærmere omtalt i merknadene til utkastets §§ 3-5 til 3-11.

I dag gjelder det særlige bestemmelser om attføringspenger til såkalte fødte uføre. Disse bestemmelsene er fastsatt av Sosialdepartementet den 19. desember 1983 med hjemmel i folketrygdloven § 5-5 tredje ledd, og lyder:

«§ 1

Den som mottar attføringspenger ved fylte 20 år skal få ytelsene beregnet slik som bestemt i folketrygdloven § 8-4 nr. 3 tredje ledd. Det samme gjelder den som tilstås attføringspenger mellom fylte 20 og 21 år.

Den som tilstås attføringspenger etter fylte 21 år og som har vært arbeidsufør på grunn av sykdom uavbrutt fra før han fylte 21 år og inntil retten til attføringspenger inntreffer, skal få ytelsene beregnet slik som bestemt i første ledd.

§ 2

Blir en trygdet som har hevet attføringspenger beregnet etter bestemmelsen i § 8-4 nr. 3 tredje ledd på nytt tilstått attføringspenger innen ett år, skal attføringspengene beregnes på samme måte.»

Bestemmelsene om ektefelletillegg følger av henvisningen i lovens § 5-5 første ledd til blant annet § 8-7 om ektefelletillegg til uførepensjon.

Etter folketrygdloven § 8-7 utgjør ektefelletillegget 50 prosent av den grunnpensjonen medlemmet mottar. Grunnpensjonen beregnes på grunnlag av trygdetiden, se lovens § 7-2 nr. 3. Full grunnpensjon, som svarer til folketrygdens grunnbeløp, ytes etter 40 års trygdetid. For personer som har mindre enn 40 års trygdetid, ytes det en forholdsmessig

redusert grunnpensjon. Vi viser til nærmere omtale av beregningsfaktoren trygdetid i merknadene til utkastets § 3-14.

Folketrygdloven § 8-7 lyder:

«Til uførepensjonist som forsørger ektefelle som har fylt 60 år, ytes ektefelletillegg med 50 prosent av den grunnpensjon pensjonisten oppbærer, hvis ikke ektefellen selv oppbærer uførepensjon eller har rett til alderspensjon etter loven her eller får avtalefestet pensjon med statstilskott.

Tillegg som nevnt i første ledd kan også tilstås hvis ektefellen er yngre enn 60 år, så lenge denne på grunn av omsorg for barn, på grunn av tilsyn og pleie av pensjonisten eller av andre grunner ikke med rimelighet kan ventes å skaffe seg arbeidsinntekt.»

Det kan i dag bare ytes ektefelletillegg til stønadsmottakere som forsørger ektefelle. Det kan ikke gis ektefelletillegg dersom ektefellen mottar alderspensjon eller avtalefestet pensjon med statstilskott. Etter praksis anses ektefellen som selvforsørget dersom han eller hun har egen inntekt pr. år som er lik eller over grunnbeløpet. Det samme gjelder dersom ektefellen mottar andre folketrygdytelser til livsopphold enn de som er nevnt i lovens § 8-7. Det skilles dessuten mellom ektefeller over og under 60 år. For ektefelle over 60 år blir det avgjørende om vedkommende har en inntekt som overstiger folketrygdens grunnbeløp, og for ektefelle under 60 år om vedkommende har eller med rimelighet kan ventes å få en slik inntekt.

Rikstrygdeverket uttaler i rundskriv 05-04 av 24. juni 1985, side 47, at en i attføringssaker bør være varsom med å kreve at ektefellen tar seg arbeid utenfor hjemmet i større utstrekning enn det vedkommende selv er innstilt på. Situasjonen er i disse tilfellene som regel en annen enn i familier der hovedforsørgeren har fått innvilget en varig ytelse som uførepensjon. Det kan også være av attføringsmessig betydning at ektefellen er hjemmenværende i attføringsperioden, eller iallfall ikke tar arbeid i større utstrekning enn før. I praksis bør det derfor vanligvis gis ektefelletillegg også til ektefelle under 60 år hvis ektefellen ikke selv mottar trygdeytelser og heller ikke har andre inntekter som overstiger folketrygdens grunnbeløp.

Folketrygdloven § 8-8, som gjelder barnetillegg, lyder i dag:

«Til uførepensjonist som forsørger barn under 18 år, ytes barnetillegg som for hvert barn utgjør 25 pst. av grunnbeløpet. Barnetillegget skal likevel utgjøre 12,5 pst. av grunnbeløpet for hvert av de første tre forsørgede barn dersom pensjonisten forsørger barna sammen med yrkesaktiv ektefelle som har en pensjonsgivende inntekt som på årsbasis minst svarer

til fire ganger grunnbeløpet, og ektefellene ikke lever atskilt.

Dersom det ikke ytes full uførepensjon, jfr. § 8-5, reduseres barnetillegget tilsvarende.

Bestemmelsene i § 7-8 annet til femte ledd gjelder tilsvarende.»

Gjeldende rett er nærmere omtalt i merkna-
dene til utkastets § 10-13 om barnetillegg ved
uførepensjonering.

Utvalgets forslag

At beregningsreglene for attføringspenger er koblet til beregningsreglene for uførepensjon, må ses på bakgrunn av at svært mange av de som får attføringspenger, går over på uførepensjon. Utvalget mener imidlertid det er psykologisk uheldig at medlemmet blir satt på tanken om uførepensjon allerede når han eller hun får innvilget overgangsstønad ved sykdom (langtidssykepenger). Forenklingshensyn tilsier også at overgangsstønaden beregnes på grunnlag av samme inntekt som *sykepenger*, nemlig etter medlemmets sykepengegrunnlag.

Utvalget har drøftet to alternative måter å beregne overgangsstønaden på. Det første alternativet er at overgangsstønaden beregnes som en viss prosent av sykepengegrunnlaget, for eksempel 65 prosent slik som dagpengene under arbeidsløshet. Det andre alternativet er at den beregnes som en grunnnyttelse tilsvarende grunnbeløpet pluss en eventuell tilleggssstønad som svarer til en viss prosent av sykepengegrunnlaget over grunnbeløpet. Utvalget antar at en som i dag bør ha et system med både en grunnnyttelse og en tilleggssstønad. Samlet vil forslaget stort sett svare til det någjeldende beregningssystem, noe som innebærer at full stønad vil utgjøre ca. 65 prosent av den pensjonsgivende inntekten for den som har en middels inntekt. Dekningsprosenten stiger ved lave inntekter og faller ved høye inntekter.

Av utkastets første ledd går det fram at overgangsstønaden skal bestå av grunnbeløpet, tilleggssstønad, ektefelle tillegg og barnetillegg.

Overgangsstønaden skal altså utgjøre minst 100 prosent av grunnbeløpet. Forslaget svarer til gjeldende rett, og hjemler en garantert minsteytelse som svarer til grunnbeløpet. Dette følger i dag av henvisningen i § 5-5 første ledd til § 8-4, der det igjen er vist til § 7-2 nr. 1 til 3. Det ytes i dag ikke sært tillegg til attføringspenger, da sært tilleggsløven ikke gir hjemmel for det.

Forslaget innebærer en materiell endring i og med at vi har sløffet bestemmelsene om trygdetid. Dette innebærer at overgangsstønaden ikke skal reduseres selv om trygdetiden er mindre enn 40 år. Da det ved beregning av

attføringspenger og uførepensjon i dag regnes med framtidig trygdetid, se merknaden til utkastets § 3-14, vil de fleste uføre få full trygdetid. Utvalgets forslag om å sløyfe trygdetidsfaktoren ved beregning av overgangsstønad, vil således ikke ha noen praktisk betydning. Men det ligger en stor forenkling i å sløyfe trygdetiden.

Av forenklingsgrunner har utvalget ikke foreslått å opprettholde særregler om utregning av overgangsstønad i påvente av uførepensjon. Dette fører til at enkelte vil motta høyere overgangsstønad enn det som følger av de gjeldende regler om attføringspenger.

Utvalget vil for øvrig gjøre oppmerksom på § 2 i Sosialdepartementets forskrifter av 18. desember 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 5-5 tredje og fjerde ledd, som lyder:

«Hvis to ektefeller begge har rett til attføringspenger, skal attføringspengene for hver av dem svare til uførepensjon for enslig.

Har den ene ektefelle rett til attføringspenger og den annen rett til uføre- eller alderspensjon, skal attføringspengene svare til uførepensjon for den førstnevnte enslig og den annens uføre- eller alderspensjon svare til pensjon for enslig.»

Da attføringspengene, dvs. overgangsstønaden, ikke lenger vil bli knyttet til uførepensjonen, er disse bestemmelsene ikke lenger nødvendige.

Etter utkastets andre ledd skal tilleggssstønaden utgjøre 45 prosent av differansen mellom vedkommendes sykepengegrunnlag og grunnbeløpet.

Sykepengegrunnlaget er begrenset til seks ganger grunnbeløpet, se utkastets § 4-8 andre ledd. Ved utregning av tilleggspensjon regnes inntekt opptil åtte ganger grunnbeløpet med fullt ut. Av inntekt mellom åtte og tolv ganger grunnbeløpet regnes bare en tredel med. Utkastet følger her prinsippene fra gjeldende rett.

Utkastets andre ledd er aktuelt for yrkesaktive som har hatt et sykepengegrunnlag som overstiger grunnbeløpet. Bestemmelsen er ny. Dersom et medlem har hatt et sykepengegrunnlag som overstiger grunnbeløpet, skal det etter utkastets andre ledd ytes et tillegg til grunnbeløpet. Dette tillegget har utvalget foreslått å sette til 45 prosent av differansen mellom sykepengegrunnlaget og grunnbeløpet. Forslaget innebærer en materiell endring. For de fleste vil imidlertid forslaget ikke føre til vesentlige forandringer sammenlignet med gjeldende rett. Men dersom inntektsnivået har endret seg i tiden like før arbeidsuførheten oppstod, kan det bli betydelige forskjeller mellom ytelsene etter forslaget og ytelsene etter de gjeldende bestemmelser. Personer

med kort tid i yrkeslivet kan etter forslaget få mer, mens personer som har redusert sin yrkesaktivitet, kan få mindre.

Utkastets andre ledd tredje punktum innfører en reguleringsregel. Dette er nødvendig, da det ikke gjelder noen bestemt tidsramme for hvor lenge overgangsstonaden kan løpe. Etter de någjeldende bestemmelser reguleres attføringspengene automatisk, for de følger reguleringen av uførepensjonen, som igjen er knyttet til grunnbeløpet. Sykepengegrunnlaget er derimot ikke knyttet til grunnbeløpet, og derfor er det behov for en tilsvarende automatisk reguleringsbestemmelse.

Utkastets tredje ledd dreier seg om overgangsstonad til medlemmer som blir arbeidssuføre før fylte 22 år. Disse medlemmene skal ha rett til en tilleggsstonad på minst 1,35 ganger grunnbeløpet. Tillegget kan gis tidligst fra det tidspunkt medlemmet fyller 20 år.

De gjeldende bestemmelser om såkalte fødte og unge uføre synes unødvendig detaljerte, og utvalget har derfor foreslått en forenkling her. Vi har foreslått at personer som blir uføre før fylte 22 år, skal ha en tilleggsstonad som svarer til minst 1,35 ganger folketrygdens grunnbeløp. Minste tilleggsstonad for denne persongruppen vil da svare til en tilleggspensjon som er beregnet på grunnlag av 3 pensjonspoeng pr. år og en tilleggspensjonprosent på 45. Dermed blir stonadsnivået det samme som etter de gjeldende bestemmelser, se lovens § 8-4 nr. 3 tredje ledd.

Utvalget har drøftet om det skal være særregler om såkalt fødte og unge uføre i dette kapitlet. Ifølge Ot.prp. nr. 42 for 1980-81 var det meningen at særreglene om fødte uføre som ble foreslått i kapittel 8 om uførepensjon også skulle gjelde ved beregning av attføringspenger. Se side 6, spalte 2 i proposisjonen.

Dersom bestemmelsene om fødte og unge uføre ble opphevet, ville det innebære at disse uføre ble stilt dårligere enn i dag så lenge de er under attføring. En innstramning av reglene kunne medføre at viljen til attføring ble dempet. Reglene bør være slik at de oppfordrer til attføring - at man ikke taper på attføring. Utvalget mener derfor at bestemmelsene om unge uføre bør opprettholdes.

I utkastets fjerde ledd foreslår utvalget å knytte ektefelletillegget til grunnbeløpet i stedet for til grunnpensjon. Beregningen blir således enklere, da en unngår den kompliserende faktor som trygdetiden utgjør. Forslaget innebærer en materiell endring i utvidende retning. Utvalget har sløffet sondringen mellom ektefeller over og under 60 år, da denne sondringen er av svært liten betydning etter gjeldende praksis. Etter forslaget skal det ikke ytes tillegg dersom ektefellen selv har eller

kan skaffe seg inntekter som er større enn grunnbeløpet.

I utkastets femte ledd foreslår utvalget at det skal ytes barnetillegg etter bestemmelsene i utkastets § 10-13 om barnetillegg til uførepensjon. Vi viser til merknadene til denne paragrafen. Da § 10-13 er ganske omfattende, har vi her nøyd oss med en henvisning.

Utkastets § 7-12 Hel eller gradert overgangsstonad

Det ytes hel overgangsstonad dersom et medlem har tapt hele sin inntektsevne/arbeidsevne (se § 7-6).

Dersom et medlem har tapt en del av sin inntektsevne/arbeidsevne, ytes det en gradert overgangsstonad som utgjør 50, 60, 70, 80 og 90 prosent av hel overgangsstonad. Den graderte stonaden svarer til den del av inntektsevnen/arbeidsevnen som er tapt.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av overgangsstonad følger i dag av henvisningen i lovens § 5-5 første ledd til blant annet § 8-5 første ledd om gradering av uførepensjon.

Gjeldende rett

Lovens § 8-5 første ledd lyder:

«Uførepensjon skal utgjøre så stor del av full uførepensjon som svarer til graden av nedsettelse i den trygdedes ervervsevne.»

Av dette følger det at attføringspengenes størrelse vil avhenge av i hvilken grad ervervsevnen er nedsatt.

Ved bedømmelsen av i hvilken grad ervervsevnen er nedsatt, gjelder prinsippene for fastsetting av uføregraden i uføresaker. Det skal således tas hensyn til den trygdedes nåværende reelle muligheter for ervervsinntekt eller innsats i et arbeid som høver for ham, sammenlignet med de muligheter han hadde før han ble ufør, se den någjeldende folketrygdlov § 8-3 tredje ledd. Fastsetting av uføregraden i attføringstilfellene foregår altså etter andre prinsipper enn i sykepengesakene, der graden av arbeidsuførhet fastsettes ut fra reduksjonen av arbeidstiden.

Ektefelletillegg og barnetillegg skal graderes etter bestemmelsene i folketrygdloven §§ 8-7 og 8-8. Se for øvrig til merknadene til utkastets § 10-15.

Utvalgets forslag

Utkastets § 7-12 svarer til utkastets § 10-15. Vi viser derfor til merknadene til utkastets § 10-15.

Utkastets § 7-13 Stønadsdager

Overgangsstonaden ytes for alle dagene i uken unntatt lørdag og søndag.

Dagsatsen framkommer ved at den årlige stonaden divideres med 260.

Merknader

Bestemmelser om antall stønadsdager for attføringspenger er gitt i § 4 i forskrifter om ytelse av attføringspenger fastsatt av Sosialdepartementet den 18. desember 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 5-5 tredje og fjerde ledd.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 4 lyder:

«Attføringspenger ytes for alle ukedager unntatt søndag, jfr. likevel andre ledd.

Attføringspenger i ventetid på uførepensjon beregnes med et beløp pr. måned etter bestemmelsene i lovens § 15-1 nr. 3.»

Etter forskriftenes § 4 skal attføringspenger ytes for alle ukedagene unntatt søndag. Attføringspenger i ventetid på uførepensjon gis med et månedlig beløp som beregnes etter lovens § 15-1 nr. 3, dvs. at beløpet skal avrundes til nærmeste hele krone. Etter gjeldende rett er hovedregelen altså at attføringspengene skal ytes etter en dagsats. Attføringspenger i ventetid på uførepensjon skal imidlertid ytes etter en månedssats.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd foreslår utvalget at overgangsstonad ved sykdom skal ytes etter de samme prinsipper som sykepenger. Begge disse stonadene skal ytes for de fem første dagene i uken.

Etter utkastets andre ledd skal dagsatsen for overgangsstonaden utgjøre 1/260 av det årlige stønadsbeløpet.

Utkastets § 7-14 Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold

Dersom et medlem har rett til overgangsstonad etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Det ytes ikke overgangsstonad i arbeidsgiverperioden for sykepenger (se § 4-16).

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom overgangsstonad etter dette kapitlet og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Merknader

Utkastet svarer delvis til folketrygdloven § 5-4 nr. 1 andre ledd.

Gjeldende rett

Når en person samtidig fyller vilkårene for rett til attføringspenger og vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold, er hovedregelen at attføringspengene enten faller bort eller blir redusert. Bare i ett tilfelle er det en mulighet for å beholde attføringspengene ureduert. Etter lovens § 5-4 nr. 1 bokstav b andre ledd får en person som samtidig fyller vilkårene for rett til sykepenger og attføringspenger den høyeste av ytelsene. Bestemmelsen lyder:

«Den som samtidig fyller vilkårene for attføringspenger og for sykepenger, har rett til den høyeste av ytelsene.»

Resten av samordningstilfellene reguleres av folketrygdloven § 5-6 bokstavene a og b, som lyder:

«Attføringspenger faller bort

- a) hvis den trygdede får rett til uførepensjon eller alderspensjon etter loven her eller avtalefestet pensjon med statstilskott,
- b) i den utstrekning den trygdede mottar tilsvarende stonad etter kapittel 10, § 11-9 eller kapittel 12. Dette gjelder likevel ikke attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås.»

Etter bokstav a faller attføringspengene bort når vedkommende får rett til uførepensjon, alderspensjon fra folketrygden, eller avtalefestet pensjon med statstilskott. Bestemmelsen innebærer at det er en øvre aldersgrense på 67 år for rett til attføringspenger. Ved fylte 67 år kan alle få rett til alderspensjon fra folketrygden. For store deler av befolkningen er denne grensen senket ved innføringen av ordningen med avtalefestet pensjon med statstilskott. Fra 1. januar 1990 er pensjonsalderen for denne ordningen 65 år.

Når det gjelder uførepensjon, er det bare rett til 100 prosent pensjon som fører til at attføringspengene faller helt bort.

Etter lovens § 5-6 bokstav b reduseres attføringspengene i den utstrekning en person mottar ytelse til livsopphold etter kapittel 10 eller 12 eller § 11-9. Disse ytelsene er pensjon og overgangsstonad til gjenlevende ektefelle samt barnpensjon og overgangsstonad til ugifte, separerte og skilte forsørgere. Bestemmelsen gjelder ikke attføringspenger i ventetid på uførepensjon.

Når det gjelder samordning av attføringspenger og dagpenger under arbeidsløshet, viser vi til merknadene til utkastets § 6-19.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd inneholder hovedprinsippet om intern samordning. Utvalget har gjennomgående foreslått at den som har rett

til flere ytelser til livsopphold som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, skal kunne velge ytelse. Dette er den enkleste bestemmelsen sett fra en lovteknisk synsvinkel. Men i praksis har det vært vanskelig å finne ut hva som er den gunstigste ytelsen. Det er også nødvendig å ta i betraktning skattereglene når en skal finne ut hva som er den gunstigste ytelsen.

I utkastets andre ledd er det tatt inn en bestemmelse som gjør det klart at det ikke ytes attføringspenger i arbeidsgiverperioden for sykepengen. Bestemmelsen som i og for seg ikke er nødvendig, er tatt inn av informasjons-hensyn. Den gjør det klart at det ikke er mulig å velge mellom sykepenge fra arbeidsgiveren og overgangsstønad ved sykdom. Tvil om dette kan bare oppstå når en person har brukt opp retten til sykepenge fra trygden og ennå ikke har opparbeidet seg ny rett til slike sykepenge, se utkastets § 4-10. Bestemmelsene der gjelder bare sykepenge fra trygden. Ifølge utkastets § 4-16 har imidlertid en arbeidstaker rett til sykepenge fra arbeidsgiveren på to uker i en periode (arbeidsgiverperioden) dersom han eller hun har arbeidet i to uker etter et sykefravær. Etter arbeidsgiverperioden får arbeidstakeren ikke sykepenge fra trygden hvis han eller hun ikke har opparbeidet seg ny rett til slike sykepenge. Men vedkommende har da rett til overgangsstønad.

I utkastets tredje ledd er det tatt inn en fullmakt for departementet til å gi forskrifter. I stedet for at det skal tas inn en rekke bestemmelser om samordning av overgangsstønad med andre ytelser til livsopphold, har utvalget funnet det hensiktsmessig at samordningen eventuelt reguleres ved forskrifter.

Utkastets § 7-15 Overgangsstønad under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for medlemmer som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for medlemmer som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Overgangsstønaden ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir stønaden redusert etter bestemmelsene i § 7-16.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under

ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det overgangsstønad etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 5-5, som har en henvisning til lovens kapittel 8 om uførepensjon. Utkastet her omhandler når det skal ytes redusert stønad, mens utkastets § 7-16 omhandler beregningen av den reduserte stønaden.

Gjeldende rett

Bestemmelsene i lovens § 7-9 om beregning av ytelser under opphold i helseinstitusjon o.l. gjelder også for attføringspenger, jf. § 5-5 andre ledd. Det samme gjør Sosialdepartementets forskrifter av 5. juli 1972 om utbetaling av ytelser fra folketrygden til trygdede som får fri kur og pleie i helseinstitusjon m.v. Dette innebærer at attføringspengene skal omregnes fra og med den andre kalendermåneden etter at forpleiningen tok til. Etter nærmere forskrifter og retningslinjer kan det dispenseres både fra omregningstidspunktet og fra omregningsnivået dersom særlige grunner tilsier det.

I de tilfeller der det rent unntaksvis blir gitt attføringspenger under yrkesmessig attføring til en trygdet som er yngre enn 16 år, skal attføringspengene omregnes fra og med den dagen pasienten blir innlagt, jf. § 3 i ovennevnte forskrifter.

Vi viser til nærmere omtale av gjeldende rett i merknadene til utkastets § 10-18.

Folketrygdloven § 5-5 har fra 1. juli 1985 et nytt tredje ledd om reduksjon av stønad under yrkesmessig attføring ved skole o.l. der den trygdede får helt eller delvis fri kost og losji. Med hjemmel i lovens § 5-5 tredje og fjerde ledd har Sosialdepartementet fastsatt en ny § 6 i forskrifter om ytelse av attføringspenger.

Etter § 6 første ledd skal attføringspengene reduseres når elever har fri eller delvis fri kost og losji ved visse skoler. Dette gjelder blant annet fiskerifagskoler, ordinære folkehøgskoler, landbruksskoler, jordskifteskoler, gartner- og hagebruksskoler, hermetikkfagskoler, husflidsskoler, sjøaspirantkurs og verkstedskoler. Også Vårli skole kommer inn under denne bestemmelsen. Dette vil føre til at disse skolene i relasjon til ytelsene fra folketrygden blir likestilt med skoler som er godkjent som attføringsinstitusjoner. Ordningen med reduksjon av attføringspengene til de som får kost og losji ved skolen, er begrenset

til skoler som mottar tilskott fra det offentlige til driften.

I noen tilfeller bor den trygdede ikke på skolen, men på en institusjon der oppholdsutgiftene blir dekket av folketrygden eller av det offentlige på annen måte. Attføringspengene skal reduseres også i disse tilfellene, jf. § 6 andre ledd.

Omrigningsreglene for visse skoler o.l. innebærer at attføringspengene skal omregnes fra og med den første kalendermåned etter at forpleiningen tok til. En trygdet som må betale skolepenger til hel eller delvis dekning av utgifter til kost og losji, kan få utgiftene dekket ved tilskott etter § 4 nr. 3 i regler om attføringshjelp.

Utvalgets forslag

Vi viser til merknadene til utkastets § 10-18, der et tilsvarende forslag er omtalt.

Utkastets første ledd andre punktum gir hjemmel til å bestemme at reduksjonsreglene skal gjelde dem som får helt eller delvis fri kost og losji ved opphold på skoler o.l.

Utkastets § 7-16 Beregning av overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l

Redusert overgangsstonad under opphold i institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggsstonaden etter § 7-11.

Forsørger medlemmet ektefelle, ytes det fra omregningstidspunktet, se § 7-15, et tillegg som svarer til pensjon til gjenlevende ektefelle etter §§ 11-5 til 11-8. Det kan også ytes et tillegg for en tidligere ektefelle som medlemmet forsørger.

Forsørger medlemmet barn, ytes det fra omregningstidspunktet et tillegg som svarer til barnpensjon etter § 11-18.

Dersom medlemmet etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at overgangsstonaden ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første ledd.

Ytelsene etter denne paragrafen må til sammen ikke være større enn overgangsstonad beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.

Departementet gir forskrifter om beregning av overgangsstonad etter denne paragrafen.

Merknader

Bestemmelsene om beregning av reduserte attføringspenger under institusjonsopphold følger i dag de samme prinsipper som bestemmelsene om beregning av redusert uførepensjon under institusjonsopphold. Dette går fram av henvisningen i lovens § 5-5 til kapittel 8 om uførepensjon.

Gjeldende rett

Vi viser til merknadene til utkastets § 10-19.

Utvalgets forslag

Vi viser til merknadene til utkastets § 10-19, der et tilsvarende forslag er omtalt.

Utkastets § 7-17 Overgangsstonad under opphold i fengsel

Til en person som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert overgangsstonad etter bestemmelsene i §§ 7-15 og 7-16.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det overgangsstonad etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om attføringspenger under fengselsopphold står i dag i lovens § 5-6 bokstav d. Forslaget her medfører enkelte endringer i forhold til gjeldende rett.

Gjeldende rett

Lovens § 5-6 bokstav d lyder i dag:

«Attføringspenger faller bort

d. i det tidsrom den trygdede utholder straff eller sikring i institusjon. Det samme gjelder for den som er sikret i privat forpleining. Ved arbeid for arbeidsgiver utenfor anstalten i henhold til lov om fengselsvesenet av 12. desember 1958 nr. 7 § 17 femte ledd, har den trygdede likevel rett til attføringspenger etter § 5-4 nr. 1 bokstav a. Det samme gjelder for trygdet som er sikret i institusjon utenfor fengselsvesenet eller i privat forpleining og som arbeider for utenforstående arbeidsgiver.»

Etter folketrygdloven § 5-6 bokstav d faller retten til attføringspenger bort når den trygdede utholder straff eller er sikret i institusjon. Det samme gjelder den som er sikret i privat forpleining.

Attføringspengene faller etter dette som regel bort dersom den trygdede er dømt til sikring etter:

- straffeloven § 39 nr. 1 bokstav d og er i privat forpleining i sikringstiden
- straffeloven § 39 nr. 1 bokstav e og utholder sikring i psykiatrisk sykehus, kursted, pleieanstalt eller sikringsanstalt
- straffeloven § 39 nr. 1 bokstav f og utholder sikring i fengsel.

En trygdet som utholder sikring etter en av disse bestemmelsene, kan likevel få attføringspenger dersom vedkommende er i arbeid for en arbeidsgiver utenfor anstalten (frigang) etter fengselsloven § 17 femte ledd, blir arbeidsufør og kommer under medisinsk behandling med utsikt til bedring av ervervsev-

nen, slik at han eller hun fyller vilkårene i lovens § 5-4 nr. 1 bokstav a, jf. § 5-6 bokstav d tredje og fjerde punktum.

Denne forståelsen av folketrygdloven § 5-6 bokstav d innebærer at en trygdet som er dømt til sikring etter straffeloven § 37 nr. 1 bokstav a, b eller c, kan få attføringspenger etter de vanlige bestemmelsene.

Utvalgets forslag

Tilsvarende bestemmelser er foreslått i kapittel 10 om uførepensjon, kapittel 11 om etterlattepensjon og kapittel 12 om alderspensjon. Vi viser til merknadene til utkastets §§ 10-20, 11-13 og 12-16.

Utkastets § 7-18 Overgangsstonad ved yrkesskade

Til den som er arbeidsufør på grunn av en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, ytes det overgangsstonad etter følgende særbestemmelser:

- Vilkåret i § 7-2 om ett års forutgående medlemskap gjelder ikke.*
- Vilkåret i § 7-3 om opphold i Norge gjelder ikke.*
- Overgangsstonad ytes dersom inntektsevenen/arbeidsevenen er nedsatt med minst 30 prosent.*

Merknader

Særbestemmelser om attføringspenger etter en yrkesskade står i dag i folketrygdloven § 5-1 siste ledd, § 11-5 nr. 1, § 11-6 nr. 3 samt § 11-5 nr. 4 og 5.

Gjeldende rett

Etter lovens § 5-1 andre ledd og § 11-5 nr. 1 skal vilkårene om minste trygdetid og om opphold i Norge ikke gjelde ved yrkesskade.

Folketrygdloven § 11-6 nr. 3 lyder:

«Hvis den trygdedes antatte årlige arbeidsinntekt på skadetidspunktet, når den omregnes til pensjonspoeng etter reglene i § 6-5, gir et høyere poengtall enn sluttpoengtallet etter § 7-3, nr. 2, jfr. § 8-4, skal det førstnevnte poengtall legges til grunn ved beregningen av tilleggspensjonens størrelse. Det ses herunder bort fra arbeidsinntekt som overstiger tolv ganger grunnbeløpet, og den del av arbeidsinntekten som overstiger åtte ganger grunnbeløpet medregnes bare med 1/3.

Ved ansettelsen av den årlige arbeidsinntekt medregnes ikke godtgjørelse av midlertidig eller tilfeldig art. Består en del av arbeidsinntekten av naturalytelser, skal disse verdsettes etter de regler som er fastsatt i henhold til § 6-4, nr. 2. Departementet kan ellers bestemme hva som skal anses som arbeidsinntekt.»

Som det går fram av bestemmelsen, kan en ved yrkesskade legge til grunn inntektsnivået

på skadetidspunktet når attføringspengene skal beregnes.

Det ytes ikke kompensasjonstillegg eller særtillegg når uføregraden er lavere enn 50 prosent.

Etter lovens § 11-5 nr. 4 er det ved yrkesskade tilstrekkelig at uføregraden er 15 prosent for rett til uførepensjon. Da attføringspenger etter § 5-5 første ledd skal svare til uførepensjon, kan det etter en yrkesskade ytes attføringspenger ved uføregrader helt ned til 15 prosent.

Etter bestemmelsene i lovens § 11-5 nr. 5, jf. § 5-5 første ledd, kan attføringspenger ved yrkesskade dessuten ytes til personer under 16 år. Aldersgrensen på 16 år gjelder likevel for skoleelever og studenter hvis det ikke er særlige grunner som gjør det rimelig å gi attføringspenger fra et tidligere tidspunkt.

Utvalgets forslag

Som i kapitlet om sykepenger, se utkastets § 4-47, har utvalget funnet det hensiktsmessig å samle særbestemmelsene ved yrkesskade i en egen paragraf.

Utkastets bokstaver a og b svarer til lovens § 5-1 andre ledd og § 11-5 nr. 1.

Utkastets bokstav c svarer til lovens § 11-5 nr. 4.

I lovens § 11-5 nr. 5 sies det at ytelser kan gis også når den skadde er under 16 år. For skoleelever og studenter, se § 11-1 nr. 1 bokstav f, gjelder likevel aldersgrensen på 16 år. Utvalget foreslår at denne bestemmelsen blir sløyfet, delvis fordi den er upraktisk, delvis av forenklingshensyn, og delvis på bakgrunn av det som generelt er uttalt om aldersgrensen på 16 år i merknadene til utkastets § 7-4.

Som det går fram av utkastets § 7-11, har utvalget valgt å legge sykepengegrunnlaget til grunn for beregningen av attføringspengene. Dette grunnlaget er vanligvis basert på den arbeidsinntekt vedkommende hadde på det tidspunkt han eller hun ble arbeidsufør. Det er derfor ikke behov for en slik særregel som i dag finnes i lovens § 11-6 nr. 3.

Bestemmelser i den gjeldende lov som ikke er tatt med i utkastet

Forholdet til avtalefestet pensjon

Folketrygdloven § 5-6 bokstav b inneholder en bestemmelse om forholdet mellom attføringspenger og avtalefestet pensjon med statstilskott.

Bestemmelsene om avtalefestet pensjon ble tatt inn i folketrygdloven i forbindelse med vedtakelsen av lov 23. desember 1988 nr. 110 om statstilskott til ordningen for avtalefestet pensjon. Bakgrunnen for denne loven og inn-

holdet i den er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 12-11.

Folketrygdloven § 5-6 bokstav a lyder:

«Attføringspenger faller bort:

- a) hvis den trygdede får rett til uførepensjon eller alderspensjon etter loven her eller avtalefestet pensjon med statstilskott.»

Tilsvarende bestemmelser er tatt inn i folketrygdloven § 8-9 andre ledd og § 10-10 andre ledd.

I Ot.prp. nr. 15 for 1988-89 er disse bestemmelsene omtalt på side 14:

«Etter § 2 første ledd bokstav f i utkastet til

tilskottslov vil det ikke kunne ytes pensjon fra tilskottsberettiget ordning for så vidt gjelder tidsrom hvor det ytes attføringspenger, etterlattepensjon eller uførepensjon fra folketrygden. Denne bestemmelsen vil for så vidt ivareta alle hensyn til samordning når det gjelder disse ytelsene. Det foreslås likevel at man for ordens skyld tar inn i de relevante paragrafer i folketrygdloven bestemmelse om at ytelsene ikke kan gis for tidsrom med avtalefestet pensjon fra pensjonsordning som får statstilskott.

Som det går fram av forarbeidene, er de nye bestemmelsene i § 5-4 bokstav a ikke nødvendige. De er derfor ikke tatt med i utkastet til kapittel 7.

KAPITTEL 8

Overgangsstønad til enslig mor eller far

OVERSIKT

Bestemmelser om ytelser til enslig mor eller far står i dag i folketrygdloven kapittel 10 og 12. Folketrygdloven kapittel 10 omhandler ytelser til etterlatte, og da både etterlatte som bor sammen med barn og etterlatte som er alene. Lovens kapittel 12 omhandler ytelser til ugifte, skilte eller separerte mødre eller fedre som er alene med barn. De nevnte kapitlene regulerer både rett til ytelser til livsopphold og rett til ytelser som skal dekke bestemte utgifter.

Historikk

Opprinnelig var det etterlattesituasjonen som samfunnet anså som stønadsberettigende. Den vanlige arbeidsfordeling i familien var tidligere at kvinnen var hjemmearbeidende, og at mannen var utarbeidende hovedforsørger. Når mannen i familien falt fra, oppstod det et stønadsbehov for den etterlatte kvinnen.

Loven om enkje- og morstrygd av 1964 gjaldt for både enker og ugifte mødre. Denne loven ble inkorporert i folketrygdloven i 1966. Men bestemmelsene om etterlatte og ugifte ble tatt inn i hver sine kapitler i folketrygdloven, og vilkårene for rett til ytelser var forskjellig for de to persongruppene. Årsaken til det var at man betraktet ytelser til etterlatte som opparbeidede rettigheter, mens ytelser til ugifte i stor grad ble ansett som en form for sosialhjelp.

Stønad til skilte og separerte ble innført ved midlertidig lov 17. desember 1971 nr. 119. Tidligere anså man den familierettslige forsørgelse for å være tilstrekkelig. Etter loven om ektefellers formuesforhold har ektefeller fortsatt gjensidig forsørgelsesplikt etter separasjon og etter skilsmisse. Den ene ektefellen kan pålegges å betale underholdsbidrag til den andre. Skilte og separerte forsørgere som ikke fikk tilstrekkelig underholdsbidrag, var tidligere henvist til å søke stønad etter loven om sosial omsorg. Med økningen i antallet separasjoner og skilsmisser ble det behov for en egen stønadslov for separerte og skilte. I 1981 ble stønadsloven inkorporert i folketrygdloven kapittel 12. Samtidig ble det åpnet adgang til også å yte stønad til ugifte fedre.

Gjeldende rett

Til gjenlevende ektefelle og til gjenlevende fraskilt ektefelle kan det etter de gjeldende bestemmelser ytes to former for stønad til livsopphold, nemlig overgangsstønad, som er en midlertidig ytelse i en omstillingsperiode, og pensjon, som er en langtidsytelse. Se folketrygdloven §§ 10-4 og 10-5. Dessuten ytes det etter § 10-11 barnepensjon til etterlatte barn. Etter § 10-9 kan det også ytes overgangsstønad og pensjon til etterlatte familiepleiere.

Til ugifte, skilte og separerte mødre eller fedre kan det bare ytes en midlertidig stønad - overgangsstønad. Se § 12-3 første ledd, som viser til § 10-4.

Utvalgets forslag

Ugifte, skilte og separerte har det til felles med etterlatte at de «mangler forsørger». I dagens samfunn er det stadig mer vanlig at kvinner har arbeid utenfor hjemmet. Når kvinnene er i stand til å forsørge seg selv, vil etterlattesituasjonen ikke lenger være den sentrale årsak som begrunner stønadsbehov. Utvalget mener derfor tiden nå er moden for at en kan flytte oppmerksomheten fra etterlattesituasjonen til omsorgssituasjonen. De som er alene om å ta seg av barn, bør etter utvalgets mening sikres ressurser av samfunnet, slik at de kan ta seg av barna på en forsvarlig måte. Det bør derfor ikke legges vekt på årsaken til at man er alene med barn, og ytelsene bør være de samme for alle enslige mødre og fedre.

Bestemmelsene i utkastets kapittel 8 vil sikre alle aleneforeldre en garantert minsteinntekt. Etterlatte som har rett til pensjon etter utkastets kapittel 11, vil få adgang til å velge ytelse.

Kapittel 8 skal bare omhandle stønad til livsopphold i en omstillingsperiode for personer som har aleneomsorg for barn. Det er derfor bare bestemmelsene om overgangsstønad som blir tatt inn i dette kapitlet. Når det gjelder etterlatte, vil kapitlet bare omfatte overgangsstønad til etterlatte som har barn med den avdøde, etterlatte som har omsorg for den avdødes barn, og gjenlevende som har særkullsbarn. Pensjon til gjenlevende ektefelle og barn vil bli behandlet i utkastets kapittel

11, mens reglene om stønad som skal dekke bestemte utgifter, vil bli tatt inn i utkastets kapittel 15.

Utvalget har begrenset personkretsen i kapittel 8 til å omfatte medlemmer som har aleneomsorg for barn. Det er lagt særlig vekt på at det er ansvar for barn som er årsaken til stønadsbehovet. Bestemmelsene om stønad til enslige mødre og fedre etter folketrygdloven kapittel 12 bygger i hovedsak på reglene om stønad til etterlatte.

Utvalget foreslår et eget kapittel - kapittel 9 - om overgangsstonad til familiepleiere. Overgangsstonad etter utkastets kapittel 9 skal kunne ytes helt fram til pensjonsalderen, og det blir derfor ikke aktuelt med bestemmelser om etterlattepensjon til denne persongruppen. Bestemmelsene om utdanningsstonad til etterlatte familiepleiere er tatt inn i utkastets kapittel 15.

Bestemmelsene om beregning av overgangsstonad er i dag ulike for etterlatte etter kapittel 10 og enslige forsørgere etter kapittel 12. Etterlatte har rett til en tilleggsytelse som svarer til tilleggspensjon på grunnlag av den avdødes pensjonspoeng. Utvalget foreslår å sløyfe denne tilleggsytelsen til overgangsstonad til etterlatte, slik at bestemmelsene om beregning av overgangsstonad blir de samme for hele persongruppen i utkastets kapittel 8. Dette innebærer en vesentlig lovteknisk forenkling. Forslaget vil imidlertid ikke medføre vesentlige materielle endringer, da tilleggspensjonen blir opprettholdt ved etterlattepensjoneringen etter utkastets kapittel 11.

Utvalget foreslår å inkorporere bestemmelsene om særtillegget i folketrygdloven. Vi viser til utkastets §§ 3-17 og 8-6.

I dag ytes det ikke kompensasjonstillegg til overgangsstonad til enslige forsørgere etter kapittel 12. Utvalget vil foreslå at kompensasjonstillegget sløyfes i hele trygdesystemet, og at særtillegget i stedet heves. Vi viser til merknadene til utkastets kapittel 3.

Institusjonsopphold

Det finnes ingen særregler i folketrygdloven kapittel 12 om institusjonsopphold. I lovens § 10-5 nr. 4 er det en henvisning til lovens § 7-9 om institusjonsopphold, som gjelder både ved opphold i helseinstitusjon og ved opphold i fengsel. Bestemmelsene gjelder ved opphold i helseinstitusjon der det offentlige yter fri kur og pleie i medhold av folketrygdloven eller en annen lov. Etter disse bestemmelsene reduseres ytelser til livsopphold fra og med den andre kalendermåneden etter den måneden forpleiningen tok til. Den stønadsberettigede får da utbetalt 25 prosent av grunnbeløpet og 10 prosent av tilleggspensjonen eller særtil-

legget. Dersom den etterlatte forsørger barn, blir barnepensjonen til barnet beregnet som om begge foreldrene var døde.

Det er i dag ikke fastsatt særregler for overgangsstonad til enslige forsørgere som oppholder seg i institusjon. I slike tilfeller må det foretas en konkret vurdering om vilkårene i kapittel 12 er oppfylt.

Det går fram av Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 12-00, side 44, at det i praksis tas utgangspunkt i at en ugift, skilt eller separert forsørger som på innleggelsestidspunktet selv hadde omsorgen for barnet, fortsatt må anses for å ha omsorgen for det selv om andre tar hånd om det mens forsørgeren er på institusjon. Dersom barnevernsnemda overtar omsorgen for barnet, er forsørgeren ikke berettiget til stønad under institusjonsoppholdet. Det samme gjelder dersom den andre av barnets foreldre overtar omsorgen.

Dersom andre overtar omsorgen for barnet, er hovedreglen at stønaden skal falle bort. Det er imidlertid på det rene at vedkommende ofte vil ha faste utgifter, f.eks. til bolig, under institusjonsoppholdet. Om stønaden faller bort, vil det kunne gå ut over barnets tarv dersom vedkommende igjen overtar omsorgen ved utskrivningen.

Utvalget har drøftet om det er nødvendig med en særbestemmelse om opphold i institusjon i utkastets kapittel 8. Det avgjørende for rett til ytelser etter utkastets kapittel 8 under opphold i institusjon blir om vilkårene i loven ellers er oppfylt. Det vil si om vedkommende under institusjonsoppholdet fortsatt kan anses for å ha aleneomsorgen for barnet. Utvalget er derfor kommet til at det ikke er nødvendig å ha en egen bestemmelse om overgangsstonad under institusjonsopphold.

Utkastets § 8-1 Innledning

Formålet med overgangsstonaden er å dekke utgifter til livsopphold for medlemmer som har aleneomsorg for barn, og som midlertidig ikke kan forsørge seg selv ved eget arbeid.

Bestemmelser om

- *vilkår for rett til overgangsstonad står i §§ 8-2 til 8-5*
- *beregning av overgangsstonaden står i §§ 8-6 til 8-8*
- *forholdet til andre folketrygdytelser står i § 8-9.*

Merknader

Bestemmelsen er ny.

Utkastets første ledd angir formålet med stønaden. Hovedformålet med denne form for overgangsstonad er å gi ytelser til medlemmer som er enslige mødre eller fedre, og som mid-

lertidig er ute av stand til å forsørge seg selv ved egen arbeidsinntekt.

Utvalget har vurdert om det i formålsparagrafen bør angis at den manglende evne til å skaffe seg arbeidsinntekt må skyldes tilsyn med barn. Vi har imidlertid kommet til at innledningsbestemmelsen ikke behøver å formuleres så presist, og at den foreslåtte teksten gir god nok informasjon. I utkastets § 8-4 har vi tatt inn en personkretsbestemmelse. I utkastets § 8-5, som omhandler de forskjellige stønadssituasjonene, er det blant annet tatt inn et vilkår om årsakssammenheng mellom manglende inntektsevne og tilsyn med barn.

Utvalget har i stor utstrekning bygd på bestemmelsene og formuleringene fra den gjeldende lovs kapittel 12. I merknadene til utkastets kapittel 8 blir derfor i hovedsak bare gjeldende rett etter folketrygdloven kapittel 12 omtalt. Bestemmelsene i lovens kapittel 10 blir omtalt i merknadene til utkastets kapittel 11 om etterlattepensjon.

Utkastets kapittel 8 skal bare gjelde for medlemmer som er alene om den daglige omsorgen for barn. Visse personer som i dag har rett til overgangsstonad etter lovens kapittel 10, vil således falle utenfor utvalgets forslag. Dette er personer som etter de gjeldende bestemmelser ikke har rett til etterlattepensjon, men utelukkende har rett til overgangsstonad, nemlig etterlatte som hadde vært gift med den avdøde i mindre enn fem år, og som ikke har barn med den avdøde og heller ikke har omsorg for den avdødes barn. Denne persongruppen blir omtalt i utkastets kapittel 11 om etterlattepensjon.

Utvalget har brukt uttrykksmåten «har aleneomsorg for barn», som svarer til formuleringen «er alene om omsorgen for barn» i den gjeldende lovs § 12-1 første ledd. Ofte er disse personene blitt kalt «enslige forsørgere», men utvalget finner denne benevnelsen lite dekkende. Barn av aleneforeldre mottar enten barnebidrag, bidragsforskott eller barnepensjon, og mor eller far er således ikke alene om forsørgelsen. Derimot er de alene om den daglige omsorgen. Utvalget er derfor kommet til at stønadssituasjonen for disse personene best kan betegnes som «aleneomsorg for barn», og at personene bør betegnes enten som «medlem med aleneomsorg for barn» eller som «enslig mor eller far». Den sistnevnte betegnelsen er enklere.

Personer som har aleneomsorg for barn, er separerte, skilte eller ugifte mødre og fedre som er alene om den daglige omsorgen for barn. Ved separasjon eller skilsmisse må det avgjøres hvem av foreldrene barnet skal bo sammen med til daglig, altså hvem som skal ha den daglige omsorgen. Begrepet omsorg

er her ment å ha samme juridiske innhold som uttrykksmåten «bu saman med fast», som nyttes i barneloven §§ 34 og 35.

Utvalget har unngått å bruke formuleringen «omsorg for barn», da ordet «omsorg» er upresist og også brukes om den som har tilsyn med barnet. Omsorgsbegrepet er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 8-5 om stønadssituasjonene.

I utkastets første ledd slås det videre fast at kapitlet bare omfatter medlemmer i trygden. I dag gjelder det ikke et absolutt krav om at vedkommende må være trygdet. Loven bruker riktignok betegnelsen «trygdet» i § 12-1 bokstav a, men det har ikke noen selvstendig betydning. Etter dispensasjonsforskriftene til kapittel 12 kan det gjøres unntak fra bestemmelsene om bosted og opphold i Norge for personer som ikke er trygdet. Se § 3 i forskrifter fastsatt med hjemmel i folketrygdloven § 12-1 tredje ledd. I folketrygdloven § 1-5 presiseres det at ytelser også kan gis til den som ikke er trygdet når vilkårene i § 12-1 fravikes. Utvalgets forslag innebærer således en materiell endring, siden det er et vilkår for ytelser etter utkastets kapittel 8 at vedkommende er medlem i trygden.

Utvalget har brukt begrepet barn som et samlebegrep. I praksis menes det med barn egne barn og adoptivbarn, og i visse tilfeller fosterbarn. Etter den midlertidige stønadsloven av 17. desember 1971 ble det ytt stønad ved omsorg for fosterbarn som forsørgeren varig hadde tatt omsorgen for før separasjonen eller skilsmissen. I forbindelse med inkorporeringen av stønadsloven i folketrygdloven i 1981 uttalte departementet i Ot.prp. nr. 4 for 1979-80 at en antok at stønad fortsatt burde gis for fosterbarn.

Utvalget har definert barn i utkastets § 3-20. Definisjonen omfatter bare egne barn og adoptivbarn. Utvalget foreslår av forenklingssyn at omsorg for fosterbarn ikke skal kvalifisere til stønad. Rikstrygdeverket opplyser at det meget sjelden blir gitt overgangsstonad til personer som har omsorg for fosterbarn. I denne sammenheng vil utvalget peke på adgangen for fosterforeldre til å få fostergodtgjørelse.

Utkastets andre ledd har en innholdsfortegnelse over hvor i kapitlet de ulike bestemmelser er å finne.

Utkastets § 8-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til overgangsstonad at vedkommende har vært medlem i trygden i minst ett år umiddelbart før hun eller han setter fram krav om stønad.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktinger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

Merknader

Bestemmelser om forutgående trygdetid er i dag å finne i lovens § 10-1 første ledd bokstav b, og i § 7 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i lovens § 10-1 tredje ledd. Videre er lovens bestemmelser om forutgående trygdetid å finne i lovens § 12-1 første ledd bokstav b, og i §§ 4 og 5 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1981 med hjemmel i lovens § 12-1 tredje ledd.

Folketrygdloven § 10-1 og § 12-1 er endret ved lov 16. juni 1989 nr. 84 og lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide disse endringene.

Gjeldende rett

Både for gjenlevende ektefelle og for andre enslige forsørgere kreves det i utgangspunktet tre års sammenhengende trygdetid umiddelbart før krav om ytelser settes fram. Dette følger av folketrygdloven § 10-1 første ledd bokstav b og § 12-1 første ledd bokstav b.

Folketrygdloven § 10-1 første ledd lyder:

«Gjenlevende ektefelle som er yngre enn 67 år har rett til ytelser som nevnt i § 10-2 til § 10-5 hvis

- a. ...
- b. vedkommende har vært trygdet minst tre år umiddelbart før krav om ytelser settes fram eller avdøde var trygdet minst tre år umiddelbart før sin død.»

Folketrygdloven § 12-1 første ledd lyder:

«Rett til ytelser etter dette kapittel har ugift, skilt eller separert mor eller far som er alene om omsorgen for barn, dersom

- a. ...
- b. vedkommende har vært trygdet i minst tre år umiddelbart før krav om ytelser settes fram.»

Etter dette kreves det tre års trygdetid før krav om ytelse settes fram. For gjenlevende ektefelle kan også den avdøde ektefellens trygdetid legges til grunn. Vi viser til den gjeldende lovs § 10-1 første ledd bokstav b. Det er altså tilstrekkelig at den avdøde har tre års trygdetid før dødsfallet.

Ved kongelig resolusjon av 18. desember 1981 er det fastsatt forskrifter om blant annet fravikelse av vilkåret om forutgående trygdetid for enslige forsørgere som kommer inn under folketrygdloven kapittel 12. Etter forskriftenes § 4 skal vilkåret om forutgående trygdetid ikke gjøres gjeldende for utenlandske flyktninger i Norge. Det samme gjelder for søkere som tidligere har hatt langvarig tilknytning til Norge av trygdemessig betydning, og som blir trygdet igjen etter et avbrudd på mindre enn 10 år.

Forskriftenes § 4 lyder:

«Vilkåret om forutgående trygdetid skal ikke gjøres gjeldende for utenlandske flyktninger i riket. Det samme gjelder for søkere som tidligere har hatt langvarig tilknytning til riket av trygdemessig betydning og som blir trygdet igjen etter avbrudd kortere enn 10 år.»

Videre kan vilkåret fravikes etter forskriftenes § 5 når særlige grunner gjør det rimelig. Ved vurderingen skal det ifølge forskriftene legges særlig vekt på om stønadstilfellet oppstod mens søkeren var trygdet, og om søkeren tidligere har hatt tilknytning til Norge av trygdemessig betydning. Videre skal det legges vekt på om søkeren hadde spesielle grunner for å komme til Norge utover det å ta arbeid eller utdanning. Dersom søkeren ikke var trygdet da stønadstilfellet oppstod, kan trygdetidsvilkårene bare fravikes dersom vedkommende tidligere har hatt tilknytning til Norge.

Forskriftenes § 5 lyder:

«I tilfelle som ikke er nevnt i § 4 kan vilkåret om forutgående trygdetid fravikes når særlige grunner gjør det rimelig. Ved vurderingen legges det særlig vekt på om stønadstilfellet oppsto mens søkeren var trygdet og om søkeren tidligere har hatt tilknytning til Norge av trygdemessig betydning. Videre legges det vekt på om søkeren hadde spesielle grunner for å komme til Norge utover å ta arbeid eller utdanning. Var søkeren ikke trygdet da stønadstilfellet oppsto, kan trygdetidsvilkåret bare fravikes dersom vedkommende tidligere har hatt tilknytning til Norge som nevnt.»

Med hjemmel i § 10-1 tredje ledd er det gitt lignende forskrifter for gjenlevende ektefelle. Se merknadene til utkastets § 11-2.

Utvalgets forslag

Bestemmelsene om trygdetid er kompliserte. Utvalget vil foreslå å forenkle disse bestemmelsene ved å oppheve dispensasjonsadgangen og begrense kravet om forutgående trygdetid til ett år.

I utkastets første ledd har vi erstattet formuleringen «har vært trygdet» (se lovens §§ 10-1 og 12-1) med «har vært medlem i trygden», slik som ellers i utkastet. Trygdetiden brukes i utkastet bare som en beregningsfaktor ved utregning av ytelser til livsopphold. Vi viser til utkastets § 3-14.

Utkastet svarer til utvalgets forslag om krav til forutgående medlemskap når det gjelder overgangsstonad ved sykdom i kapittel 7. Til gjengjeld for nedkorting av kravet til forutgående medlemskap foreslår utvalget at adgangen til dispensasjon fra kravet faller bort. Forslaget innebærer en materiell endring, men det vil neppe få stor praktisk og økonomisk betydning, da dispensasjonspraksis i dag er meget liberal. Når det gjelder stønad til

enslige mødre og fedre etter lovens kapittel 12, dispenseres det nesten alltid for enslige mødre som kommer hjem som skilte eller separerte etter ekteskap i utlandet.

Det er få land utenom Norge som har en egen stønadsordning for enslige mødre og fedre. Utvalget har derfor vurdert om forslaget om å lempe på kravet til forutgående medlemskap vil medføre økte utgifter for trygden ved at flere utlendinger blir stønadsberettigede. Innvandringsstoppen forhindrer imidlertid at personer som ikke har noen tilknytning til Norge, kommer hit. Videre settes det alltid som vilkår for oppholdstillatelse at søkeren kan forsørge seg selv eller vil bli forsørget under oppholdet i Norge.

Utvalget foreslår at bare søkerens eget medlemskap skal kunne legges til grunn. Dette kapitlet vil da ikke gi avledede rettigheter. Slike rettigheter vil bli behandlet i utkastets kapittel 11 om etterlattepensjon. Utvalget finner ikke dette betenkelig, siden kravet til forutgående medlemskap er satt ned fra tre til ett år.

I utkastets andre ledd er det gjort unntak fra kravet om forutgående medlemskap for flyktninger som er medlemmer i trygden. Bestemmelsen svarer til § 4 i de gjeldende forskrifter, som er fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1981 med hjemmel i lovens § 12-1 tredje ledd.

Utkastets § 8-3 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til overgangsstonad at medlemmet oppholder seg i Norge.

Et medlem som oppholder seg mindre enn seks måneder i utlandet, beholder likevel overgangsstonaden.

Etter søknad før utreisen kan et medlem som tar nødvendig utdanning i utlandet, få overgangsstonad i opptil tre år.

Merknader

Kravet om at den etterlatte eller den enslige mor eller far må oppholde seg i Norge for å få stønad, står i dag i folketrygdloven § 10-1 første ledd bokstav a og § 12-1 første ledd bokstav a. I §§ 2 og 3 i forskrifter fastsatt med hjemmel i folketrygdloven § 12-1 første ledd bokstav a er det gitt bestemmelser om dispensasjon fra kravene om bosted og opphold i Norge.

Folketrygdloven § 10-1 og § 12-1 er endret ved lov 16. juni 1989 nr. 84 og lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide disse endringene.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-1 første ledd lyder:

«Gjenlevende ektefelle som er yngre enn 67 år har rett til ytelser som nevnt i § 10-2 til § 10-5 hvis
a. vedkommende oppholder seg i riket, og
b. ...»

Bestemmelsen er omtalt i merknadene til utkastets § 11-3.

Folketrygdloven § 12-1 første ledd lyder:

«Rett til ytelser etter dette kapittel har ugift, skilt eller separert mor eller far som er alene om omsorgen for barn, dersom
a. trygdede og barnet eller barna er bosatt i riket og oppholder seg her, og
b. ...»

Etter lovens § 12 første ledd bokstav a er det i tillegg til oppholds kravet også krav om bosted i landet. Det kreves at både søkeren og barnet fyller kravene om opphold og bosted.

For rett til ytelser til livsopphold etter folketrygdloven er det etter hovedregelen tilstrekkelig at søkeren oppholder seg i Norge. Det gjelder vanligvis ikke noe krav om at vedkommende også skal ha bosted her i landet. Se folketrygdloven § 5-1 første ledd bokstav a om ytelser under attføring, § 8-1 første ledd bokstav a om uførepensjon og § 10-1 første ledd bokstav a om ytelser til etterlatte. I disse bestemmelsene kreves det bare opphold i Norge.

Opprinnelig hadde kapittel 12 foruten kravet om forutgående trygdetid bare krav om at den ugifte mor skulle være bosatt i Norge. Vi viser til Ot.prp. nr. 17 for 1965-66, side 115, utkast til § 12-1: «Rett til ytelser etter dette kapittel har ugift mor som er bosatt i riket og som har vært trygdet de tre siste årene før krav om ytelser settes fram.» Loven inneholdt intet krav om opphold i Norge. Dette innebar at personer som var utenlands i så kort tid at de fortsatt ble ansett for å være bosatt her, fikk beholde stønaden under utenlandsoppholdet. Loven inneholdt ikke bestemmelser om dispensasjon fra kravet om bosetting. Men det var det neppe behov for, i og med at man kunne oppholde seg en tid i utlandet og fortsatt anses som bosatt i Norge.

Endring kom ved lov 23. juni 1972 nr. 68. Vi viser til Ot.prp. nr. 53 for 1971-72. Kravet om opphold i Norge ble da tatt inn i kapittel 12. Det ble i proposisjonen pekt på at en person ble ansett for å være bosatt her i landet, selv ved langvarige opphold i utlandet, og at det i slike tilfeller som regel ikke var rimelig å yte stønad etter kapittel 12. Videre ble det satt som vilkår for rett til ytelser etter kapittel 12 at også barnet hadde bosted og opphold i Norge.

Kravet om opphold her ble altså bevisst inn-

ført som en innskjerping i tillegg til kravet om bosted i Norge. Begge krav har betydning i og med at en person kan anses som bosatt i Norge uten å oppholde seg her, og omvendt.

Kravet om å være bosatt her i landet bør ses i sammenheng med kravet om å være trygdet. Etter gjeldende rett er i utgangspunktet enhver som er bosatt i Norge medlem av trygden - trygdet. Folketrygdloven § 1-2 nr. 1 første ledd lyder: «Enhver som er bosatt i riket er trygdet etter denne lov.»

For å anses som bosatt i Norge må man ha til hensikt å oppholde seg i landet i mer enn 12 måneder. Dersom man er bosatt her og reiser utenlands, anses man fortsatt som bosatt her dersom utenlandsoppholdet ikke skal vare mer enn ett år.

Det er også mulighet for å være trygdet uten å være bosatt i Norge, enten som arbeidstaker her i landet, se lovens § 1-2 første ledd nr. 1 bokstav a, eller som pliktig trygdet i utlandet etter bestemmelsene i lovens § 1-2 første ledd bokstavene b til d, eller som frivillig trygdet i utlandet etter forskrifter fastsatt med hjemmel i lovens § 1-4 bokstav b. Se for øvrig merknadene til utkastets kapittel 2 om medlemskap.

I folketrygdloven § 12-1 siste ledd er det hjemmel til å fastsette forskrifter om dispensasjon fra vilkårene om bosted og opphold i Norge. Slike forskrifter er gitt ved kongelig resolusjon den 18 desember 1981.

Fravikelse av vilkårene om bosted og opphold i Norge er omtalt i forskriftenes §§ 2 og 3. Bestemmelsene i § 2 gjelder bare for personer som er trygdet med rett til ytelse etter folketrygdloven kapittel 12, mens § 3 også gjelder for personer som ikke er trygdet.

Forskriftenes § 2 lyder:

«For enslig forsørger som er trygdet med rett til ytelse etter folketrygdlovens kapittel 12 (i det følgende bare kalt «trygdet») gjelder følgende unntak fra bosteds- og oppholdsvilkårene:

- a. Oppholdsvilkåret gjelder ikke under utenlandsopphold som ikke varer lenger enn 6 måneder, regnet fra utreisedagen.
- b. Bosteds- og oppholdsvilkårene gjelder ikke ved utenlandsopphold som skyldes søkers arbeid for norsk arbeidsgiver. Det samme gjelder for søker som tar utdanning med betydning for vedkommendes ervervs-muligheter, og utdanningen enten ikke kan gis i Norge eller det er hensiktsmessig at søkeren tar den i utlandet.
- c. ...»

Etter forskriftenes § 2 gjøres det unntak fra oppholdsvilkåret for trygdet enslig forsørger under utenlandsopphold som ikke varer lenger enn 6 måneder regnet fra utreisedagen. Videre gjelder ikke bosteds- og oppholdsvilkårene ved utenlandsopphold som skyldes

søkerens arbeid for en norsk arbeidsgiver. Det samme gjelder for en søker som tar utdanning av betydning for vedkommendes ervervs-muligheter, når utdanningen enten ikke kan gis i Norge eller det er hensiktsmessig at søkeren tar den i utlandet.

Forskriftenes § 3 lyder:

«I tilfeller som ikke er nevnt i § 2 kan vilkårene om bosted og opphold i riket fravikes ved utenlandsopphold av begrenset varighet. Ved vurderingen skal det legges særlig vekt på forsørgerens trygdemessige tilknytning til Norge, om stønadstilfellet oppsto mens vedkommende var trygdet og på hensikten med utenlandsoppholdet, (arbeid, utdanning, helsemessige forhold). Dispensasjon kan bare gis for inntil 3 år om gangen.»

Etter forskriftenes § 3 kan oppholds- og bostedsvilkårene fravikes i andre tilfeller ved utenlandsopphold av begrenset varighet, og selv om søkeren ikke er trygdet under utenlandsoppholdet.

Ved vurderingen av om dispensasjon skal gis, skal det legges vekt på den enslige forsørgerens tilknytning til Norge, på om stønadstilfellet oppstod mens vedkommende var trygdet, og på hensikten med utenlandsoppholdet (arbeid, utdanning, helsemessige forhold). Dispensasjon kan etter forskriftene bare gis for opptil tre år om gangen.

Utvalgets forslag

Utkastet inneholder hovedregelen om opphold i Norge, og presiserer i hvilke situasjoner det gjøres unntak fra oppholds kravet. Vi har derfor kalt bestemmelsen «Opphold i Norge / i utlandet».

Av forenklingshensyn vil utvalget sløyfe kravet om bosted i Norge, slik at inngangsvilkårene for rett til overgangsstønad til enslig mor eller far blir de samme som for rett til ytelse til livsopphold etter de andre kapitlene i folketrygdloven. Utvalget finner det ikke rimelig at det skal gjelde strengere bestemmelser for denne stønadstypen enn for andre stønader.

Utkastets første ledd presiserer at medlemmet må oppholde seg i Norge for å få rett til overgangsstønad. Forslaget innebærer en liten materiell endring ved at bosteds kravet er sløffet. Men vi antar at den neppe vil få stor betydning, da man i dag dispenserer fra bostedsvilkåret, også for personer som ikke er trygdet. Som det går fram av utkastets § 8-1, foreslår utvalget at det skal gjelde et ufravikelig krav om at vedkommende må være medlem i trygden for å få rettigheter som enslig mor eller far.

Utvalgets forslag innebærer at personer som er medlemmer i trygden uten å være bosatt i

Norge, kommer inn under kapitlet. Det gjelder for eksempel personer som er frivillige medlemmer og bosatt i utlandet, og personer som er medlemmer som arbeidstakere i Norge uten å være bosatt her. De sistnevnte personene er ikke av praktisk interesse når det gjelder overgangsstønad, da det kreves forutgående medlemskap for rett til denne stønaden. Utvalget finner det ikke urimelig at også disse personene skal omfattes av dette kapitlet. For å få rett til stønad må de imidlertid enten oppholde seg i Norge eller falle inn under en av unntaksbestemmelsene i utkastets § 8-3 andre ledd.

Utkastets andre og tredje ledd gjør unntak fra oppholdsvilkåret, og bygger i hovedsak på de ovennevnte forskrifters § 2.

Utkastets andre ledd gjelder kortere utenlandsopphold. I disse tilfellene er medlemmet fortsatt bosatt i Norge og beholder stønaden uten å måtte søke om det. Utvalget forutsetter således at den enslige mor eller far fortsatt skal få utbetalt stønad under slike utenlandsopphold. Det dreier seg her om ferieopphold og lignende. Bestemmelsen skal gjelde selv om barnet ikke er med på utlandsturen.

Utkastets tredje ledd omhandler lengre utenlandsopphold. Det skal bare kunne ytes stønad under nødvendig utdanning i utlandet. Dette er stort sett en presisering av gjeldende rett. I dag ytes det stønad under utdanning i utlandet selv om barnet oppholder seg i Norge, f.eks. hos besteforeldre. Utvalget har presisert i utkastets § 8-5 at det skal være et vilkår for rett til stønad at den enslige mor eller far bor sammen med barnet. Det er forutsatt at kravet også skal gjelde under utenlandsopphold. Utvalget ser det slik at overgangsstønaden ikke skal være en stønad til selve forsørgelsen av barnet, men den skal være en kompensasjon for manglende evne til å skaffe seg arbeidsinntekt for personer som har den daglige omsorgen for barnet. Barnetrygd, underholdsbidrag, bidragsforskott og barnepensjon er ytelser som skal brukes til forsørgelsen av barnet. Dersom den enslige mor eller far ikke har barnet hos seg til daglig, vil de ikke være i noen annen situasjon enn andre studenter.

Bestemmelsen i utkastets tredje ledd er formulert som en «kan-regel», og utvalget mener at trygdeetaten her skal ha kompetanse til å utøve skjønn. I motsetning til de situasjonene som dekkes av utkastets andre ledd, må medlemmet søke om å få overgangsstønad etter tredje ledd.

Den videre - mer skjønnsmessige - dispensasjonsadgangen i de gjeldende forskrifters § 3 er ikke tatt med. Bestemmelsen der er i første rekke myntet på ikke-trygdede personer, og

er derfor ikke lenger så aktuell når utvalget har foreslått at det skal gjelde et absolutt krav om medlemskap for rett til stønad etter dette kapitlet.

Utkastets § 8-4 Enslig mor eller far

For å få rett til overgangsstønad må medlemmet være enslig mor eller far.

Medlemmet må være ugift, separert, skilt eller gjenlevende ektefelle. Likestilt med separasjon er faktisk samlivsbrudd når det er reist separasjons- eller skilsmisssak, og

a) det er gått minst seks måneder siden saken ble reist, eller

b) det er gått minst ett år siden samlivsbruddet.

Det ytes ikke overgangsstønad dersom medlemmet bor i samme boligenhet som en person som hun eller han har barn med.

En enslig mor kan nektes overgangsstønad hvis farskapet ikke er fastslått og hun bor i samme boligenhet som en mann som ikke kan utelukkes å være faren.

Merknader

Utkastet svarer til lovens § 12-1 første og andre ledd og til § 1 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 26. august 1982 med hjemmel i lovens § 12-1 andre ledd.

Gjeldende rett

Lovens § 12-1 første og andre ledd lyder:

«Rett til ytelser etter dette kapittel har ugift, skilt eller separert mor eller far som er alene om omsorgen for barn, dersom

- trygdede og barnet eller barna er bosatt i riket og oppholder seg her, og
- vedkommende har vært trygdet i minst tre år umiddelbart før krav om ytelser settes fram.

Når særlige grunner gjør det rimelig, kan faktisk samlivsbrudd likestilles med separasjon. Departementet fastsetter nærmere forskrifter.»

Forskriftenes § 1 lyder:

«Faktisk samlivsbrudd likestilles med separasjon dersom det er tatt opp sak om separasjon/skilsmisse og saken har pågått i minst 6 måneder. Likestillingen gis virkning fra og med måneden etter at dette vilkåret er oppfylt.

Samlivsbrudd likestilles i alle tilfelle med separasjon fra og med måneden etter at bruddet har vart i ett år, forutsatt at sak om separasjon/skilsmisse er tatt opp innen den tid eller det foreligger spesielle forhold som har gjort dette vanskelig. Dersom det ikke foreligger slike spesielle forhold, og sak tas opp senere enn ett år etter samlivsbruddet, skjer likestilling tidligst fra og med måneden etter at sak tas opp.

Sak om separasjon/skilsmisse anses tidligst tatt opp fra det tidspunkt det foreligger stev-

ning for domstolene eller begjæring overfor fylkesmannen.»

For å få stønad etter folketrygdloven kapittel 12 må medlemmet både formelt og faktisk være alenemor eller alenefar.

Den som ikke er eller har vært gift, har status som ugift. For at en søker skal anses som skilt, må det foreligge formell skilsmisse. For at en som er separert skal få rett til stønad etter kapittel 12, må det etter hovedregelen foreligge en formell separasjon, dvs. en separasjon som er gitt ved bevilling av fylkesmannen eller ved dom eller kjennelse av domstolen, eller en midlertidig separasjon etter tvistemålsloven § 426.

Når det gjelder utenlandske separasjoner og skilsmisser, må de som søker stønad etter kapittel 12 i dag få den utenlandske separasjonen eller skilsmissen godkjent av Justisdepartementet før Rikstrygdeverket vil behandle søknaden. Når det gjelder utenlandske separasjoner vurderer Justisdepartementet om separasjonen kan legges til grunn i en skilsmisse sak i Norge. Ved vurderingen legges det vekt på om separasjonen er gitt av en kompetent myndighet etter det aktuelle lands lovgivning. Utenlandske skilsmisser vurderes mot norske bestemmelser om gjengifte.

Etter § 1 i de ovennevnte forskrifter likestilles faktisk samlivsbrudd med separasjon dersom det er reist sak ved domstolene om separasjon/skilsmisse og det er gått minst seks måneder. Videre likestilles samlivsbrudd med separasjon etter at bruddet har vart i ett år, forutsatt at det er reist sak om separasjon/skilsmisse innen den tid, eller det foreligger helt spesielle forhold som har gjort dette vanskelig.

Videre svarer utkastet til de gjeldende bestemmelser om bortfall av retten til overgangsstønad til enslig forsørger på grunn av inngåelse av ekteskap eller samboerforhold som i dag står i lovens § 12-4 første og andre ledd samt i forskrifter vedtatt ved kongelig resolusjon den 26. september 1980 med hjemmel i lovens § 12-4 fjerde ledd.

Lovens § 12-4 første og andre ledd lyder:

«Retten til ytelser etter dette kapittel faller bort hvis trygdede inngår ekteskap. Det samme gjelder i den utstrekning vedkommende mottar stønad - bortsett fra barnpensjon - etter kapitlene 8, 10 eller 11 som svarer til stønad etter dette kapittel, eller mottar atferingspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås.

Rett til ytelser faller videre bort hvis en ugift mor lever sammen med barnefaren, eller en ugift far lever sammen med barnets mor, eller en skilt eller separert forsørger lever sammen med den vedkommende er skilt eller separert fra eller har barn med. Såfremt det

ikke er kjent hvem som er far til barn av en ugift mor, kan det bestemmes at retten til ytelser skal falle bort hvis moren lever sammen med en mann som ikke kan utelukkes å være far til barnet.»

Etter lovens § 12-4 med tilhørende forskrifter faller retten til overgangsstønad bort foruten ved inngåelse av ekteskap også dersom søkeren lever sammen med den andre av barnets foreldre, eller den vedkommende er skilt fra eller har barn sammen med.

Dersom det ikke er kjent hvem som er barnefaren, kan det videre bestemmes at retten til ytelser etter kapittel 12 faller bort hvis barnemoren lever sammen med en mann som ikke kan utelukkes å være far til barnet.

Forskriftenes §§ 2 og 3 har utfyllende bestemmelser om dette. En mann kan utelukkes å være far dersom det er fastslått i rettskraftig dom eller forelegg at en annen er far til barnet, eller at dette er skriftlig vedgått. Såfremt farskapet ikke er fastslått, eller det ikke er kjent hvem som er far til barnet, har ikke moren rett til overgangsstønad med mindre hun sannsynliggjør at den mannen som hun lever sammen med, ikke er faren til barnet.

Forskriftene angir nærmere hva som menes med «å leve sammen med». Vedkommende anses for å leve sammen med den andre av barnets foreldre når

- vedkommende bor i samme leilighet eller hus som den andre parten, selv om de bor i hver sin del av leiligheten eller huset,
- partene vanligvis har felles bolig, selv om de - på samme måte som gifte par - midlertidig kan bo atskilt, f.eks. på grunn av arbeid, utdanning, sykdom eller militærtjeneste.

Det er de faktiske boligforhold som er avgjørende, ikke hvor partene er registrert bostatt.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. Denne paragrafen omhandler i hvilke situasjoner et medlem skal regnes som enslig mor eller far.

I utkastets første ledd er det presisert at medlemmet må være enslig mor eller far. Bestemmelsen følger av den gjeldende lovs § 12-1 første ledd. Som nevnt i merknadene til utkastets § 8-1 har vi erstattet uttrykket mor eller far som er «alene om omsorgen for barn» med mor eller far som har «aleneomsorg for barn», eller «enslig mor eller far». Vi mener at «enslig mor eller far» er det enkleste uttrykket å bruke i paragrafen her.

Utkastets andre ledd svarer til den gjeldende lovs § 12-1 første og andre ledd og til § 1 i de ovennevnte forskrifter.

Utvalget har drøftet om retten til overgangsstønad til enslig mor eller far skal knyttes til sivilstatus. Et alternativ kunne være å ta utgangspunkt i at alle som har aleneomsorg for barn faller inn under personkretsen, og presisere at det for gifte personers vedkommende kreves formell separasjon eller faktisk samlivsbrudd av en viss varighet. Utvalget har ut fra informasjons hensyn beholdt det system en har i dag. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett ovenfor.

Utvalget foreslår videre å likestille faktisk samlivsbrudd med formell separasjon når det er reist sak for en domstol, og det er gått minst seks måneder siden saken ble reist, eller samlivsbruddet har vart i minst ett år. Utvalget har vurdert om denne regelen burde tas bort av forenklingshensyn, men har kommet til at den bør tas med.

Utkastets tredje ledd svarer til den gjeldende lovs § 12-4 andre ledd. Bestemmelsen i den gjeldende lov er konstruert som en bortfallsbestemmelse. Utvalget mener at det rent lovteknisk er mer hensiktsmessig å ta bestemmelsen inn i den paragrafen som avgrenser personkretsen enslig mor eller far. I realiteten er dette en definisjon av enslig mor eller far. Utvalget foreslår en liberalisering av de nå gjeldende regler på to punkter.

For det første foreslår utvalget å sløyfe bestemmelsen i lovens § 12-4 andre ledd om at overgangsstønaden skal falle bort dersom den enslige forsørgeren lever sammen med den vedkommende tidligere er skilt fra. Dette er praktisk når ektefellene ikke har barn sammen, men den ene av dem har barn med en annen person. Utvalget mener det kan føre til urimelige resultater dersom et slikt forhold skal anses som bortfallsgrunn, da en tidligere ektefelle ikke har noen forsørgelsesplikt overfor stønadmottakerens særkullsbarn. Forholdet bør derfor komme i samme stilling som ethvert annet samboerforhold uten fellesbarn.

For det andre mener utvalget at de nå gjeldende forskrifter om når noen anses for «å leve sammen med», kan gi uheldige resultater. Som nevnt ovenfor faller stønaden i dag bort dersom partene bor i samme boligblokk, selv om de bor i hver sin etasje. Denne strenge praksis kan føre til unødige dyre ordninger, og kan også gå ut over barnas tarv. Det vil ofte være enklere og/eller rimeligere for den som flytter, å kjøpe seg leilighet i samme borettslag eller å sørge for at det blir innredet to leiligheter i samme enebolig. Det avgjørende må etter utvalgets mening være om det er tale om to atskilte boligheter med egen inngang og hvert sitt kjøkken og bad. Hvis dette er tilfellet, kan partene ikke sies «å leve sammen», og stønaden bør derfor ikke falle bort.

Utvalget foreslår derfor å bruke formuleringen «bor i samme boligenhet» i stedet for «lever sammen», som er et vagere uttrykk. Med samme boligenhet menes her samme leilighet eller hus. Men dersom de bor i hver sin del av huset med egen inngang og eget kjøkken og bad, eller i hver sin leilighet i samme boligblokk/leiegård, skal de ikke anses for å bo i samme boligenhet.

En nærmere presisering av hva som menes med «boligenhet», bør gis i rundskriv. Husbankens bestemmelser om hva som anses som en boligenhet, vil her være en god veiledning.

Det bør også presiseres i rundskriv i hvilke tilfeller partene skal anses for å bo sammen i folketrygdlovens forstand selv om de rent faktisk ikke bor i samme boligenhet. Dette gjelder i de tilfeller partene bor atskilt på grunn av militærtjeneste, pendling eller lignende.

Utkastets fjerde ledd svarer til lovens § 12-4 andre ledd andre punktum med tilhørende forskrifter. I likhet med ellers i utkastet har vi erstattet «lever sammen med» med «bor i samme boligenhet».

Bestemmelsen i lovens § 12-4 første ledd om at overgangsstønaden faller bort når den trygdede inngår ekteskap, dekkes av utkastets andre ledd, som blant annet stiller krav om at medlemmet må være ugift.

De øvrige bortfallsgrunner som er nevnt i lovens § 12-4, blir behandlet i utkastets § 8-9 om forholdet til andre ytelser til livsopphold etter folketrygdloven.

Utkastets § 8-5 Stønadssituasjonene

Overgangsstønad ytes til et medlem som har aleneomsorg for barn dersom

- a) medlemmet ikke kan skaffe seg arbeidsinntekt på grunn av tilsyn med et barn som ennå ikke har fullført tredje skoleår,*
- b) barnet har fullført tredje skoleår, men trenger vesentlig mer tilsyn enn det som er vanlig for barn i tredje skoleår,*
- c) medlemmet ikke kan skaffe seg arbeidsinntekt på grunn av nødvendig utdanning, og barnet ikke har fullført tredje skoleår,*
- d) medlemmet fyller vilkårene for rett til utdanningsstønad, se § 15-6, eller*
- e) medlemmet er i en omstillingsperiode i det første året etter at hun eller han ble alene med barn under 16 år.*

Til en enslig kvinne som skal ha barn, ytes det overgangsstønad i opptil to måneder før fødselen.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 12-3 første og andre ledd.

Folketrygdloven § 12-3 første og andre ledd er endret ved lov 16. juni 1989 nr. 84. Utval-

get har ikke hatt anledning til å innarbeide disse endringene.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 12-3 første og andre ledd lyder:

«Til ugift, skilt eller separert mor eller far ytes stønad til barnetilsyn, stønad til utdanning m.v. og overgangsstonad etter samme regler og på samme vilkår som gjenlevende ektefelle har etter bestemmelsene i § 10-2 til § 10-4.

Enslig kvinne som er med barn, har rett til overgangsstonad også for tidsrom opp til to måneder før fødselen.»

Bestemmelsene i utkastets kapittel 8 bygger stort sett på reglene om overgangsstonad til enslig mor eller far i folketrygdloven kapittel 12, og utvalget vil i hovedsak nøye seg med å kommentere gjeldende rett etter dette kapitlet. Gjeldende rett etter folketrygdloven kapittel 10 vil bli omtalt i forbindelse med utkastets kapittel 11 om etterlattepensjon.

Overgangsstonad til enslig mor eller far etter folketrygdloven kapittel 12 skal etter henvisningen i § 12-3 første ledd ytes etter samme bestemmelser og på samme vilkår som overgangsstonad til gjenlevende ektefelle. Det er § 10-4 første ledd som er aktuell her. Bestemmelsen lyder:

«Rett til overgangsstonad har gjenlevende ektefelle som midlertidig er ute av stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid, enten på grunn av omsorg for barn eller fordi vedkommende først etter en omstillingstid og eventuelt utdannelsestid kan få høvelig arbeid.»

Kapittel 12 har også en bestemmelse i § 12-4 tredje ledd om stansing av overgangsstonad når barnet når en slik alder at omsorgen for barnet ikke lenger er til hinder for at forsørgeren er yrkesaktiv. Det er videre hjemmel i paragrafens fjerde ledd for Kongen til å fastsette nærmere forskrifter om anvendelsen av bestemmelsen. Forskrifter er fastsatt ved kongelig resolusjon den 29. august 1980. Forskriftenes § 1 omhandler overgangsstonad som gis fordi forsørgeren midlertidig er ute av stand til å forsørge seg selv på grunn av omsorg for barn. Slik stønad stanses når barnet er ferdig med tredje skoleår, med mindre barnet trenger tilsyn utover det som er vanlig for jevnaldrende. Stønad stanses senest når barnet fyller 18 år. Forskriftenes § 1 lyder:

«Overgangsstonad som gis fordi forsørgeren midlertidig er ute av stand til å forsørge seg selv på grunn av omsorg for barn, stanses når barnet er ferdig med det tredje skoleåret, dersom barnet da er blitt tilstrekkelig selvhjulpent med praktiske ting som påkledning, spising

o.l. Barnet må også kunne klare seg på egen hånd utenfor skoletiden både i hjemmet og i miljøet der det må ferdes, innenfor rammen av det som regnes som en vanlig arbeidsdag.

Dersom barnet trenger tilsyn ut over det som er vanlig for jevnaldrende etter det tidspunktet som er nevnt i første ledd, kan overgangsstonad gis også ut over denne aldersgrense, dog ikke ut over barnets fylte 18 år.»

Forskriftenes §§ 2 og 3 omhandler henholdsvis stønad i en omstillingstid og stønad under utdanning. Det sies her at stønaden skal stanses når barnet fyller 18 år. Forskriftenes § 2 og § 3 lyder:

«§ 2

Overgangsstonad som gis fordi forsørgeren først etter en omstillingstid etter separasjon, skilsmisse eller samlivsbrudd kan få høvelig arbeid, skal stanses senest når det yngste barnet forsørgeren har omsorg for, fyller 18 år.

§ 3

Ytelser som gis under utdanning eller opplæring, skal stanses når det yngste barnet forsørgeren har omsorg for, fyller 18 år.»

Etter Rikstrygdeverkets praksis legges hovedvekten på barnets alder. Dersom barnet ikke er ferdig med tredje skoleår, ytes det overgangsstonad, og man undersøker ikke om stønadsmottakeren er hjemmearbeidende og tar seg av barnet, eller om vedkommende studerer. Dersom vedkommende har arbeidsinntekt, blir overgangsstonaden redusert etter reglene om forventet inntekt. Når barnet har nådd «aldersgrensen», ytes det stønad bare i særlige tilfeller. Det er for det første dersom barnet trenger tilsyn utover det som er nødvendig for barn som det automatisk ytes stønad for, dvs. barn i en alder opp til den de vanligvis har ved utgangen av tredje skoleår. Dessuten kan det ytes overgangsstonad i en omstillingsperiode. Etter separasjon eller skilsmisse eller etter samlivsbrudd for samborere kan det ytes overgangsstonad i opptil ett år i en omstillingsperiode.

I helt spesielle tilfeller kan det ytes overgangsstonad i en omstillingsperiode på opptil tre måneder etter at stønadsmottakeren ikke lenger har den daglige omsorgen for barnet, når overføringen av omsorgen kom plutselig og uventet. Dette gjelder for eksempel dersom barnet dør, eller dersom stønadsmottakeren uventet blir innlagt i helseinstitusjon og en annen overtar omsorgen for barnet. Dersom faren overtar den daglige omsorgen for barnet mens moren er i helseinstitusjon og omsorgsperioden ser ut til å vare i minst seks måneder, kan det i visse tilfeller etter praksis ytes stønad til begge foreldrene på grunn av ett og samme barn. Dersom foreldrene i god tid på forhånd vet at det vil skje endring med hen-

syn til omsorgen, skal det ikke kunne ytes overgangsstønad i en slik omstillingsperiode. Det forutsettes da at foreldrene har innrettet seg på endringen og derfor ikke trenger økonomisk støtte i denne forbindelse.

Videre ytes det i visse tilfeller overgangsstønad under utdanning. Men i utgangspunktet er det forutsatt at den enslige mor eller far skal ha fullført utdanningen før barnet har gått ut av tredje klasse. I de tilfeller der vedkommende har rimelig grunn til ikke å ha fullført utdanningen innen dette tidspunktet, ytes det overgangsstønad for opptil tre skoleår. Dette gjelder hvis det var barnets behov for tilsyn som forårsaket at den enslige mor eller far ikke kunne starte utdanningen tidligere, eller hvis barnet allerede hadde gått ut tredje skoleår da bruddet mellom foreldrene oppstod.

Utvalgets forslag

Utvalgets utkast bygger stort sett på gjeldende rett etter folketrygdloven kapittel 12 med forskrifter, og Rikstrygdeverkets praksis.

Utvalget foreslår å lovfeste årsakssammenheng mellom den enslige mors eller fars manglende evne til å skaffe seg arbeidsinntekt og det at vedkommende må ta seg av barnet eller skaffe seg utdanning. I dag er det ikke krav om en slik årsakssammenheng i loven, men den følger av forskriftene og rundskrevet. Utvalget vil peke på at det er et vanlig prinsipp i folketrygden at stønad til livsopphold skal gi den trygdede kompensasjon for en manglende evne til å skaffe seg arbeidsinntekt som skyldes nærmere angitte årsaker, f. eks. sykdom, skade eller lyte i folketrygdloven kapittel 8 om uførepensjon. Vi mener attføringshensynet kommer i bakgrunnen dersom den enslige mor eller far har en ubetinget rett til å være hjemme med barnet til det har nådd tiårsstadiet.

I dag er det vanlig at begge foreldrene er utearbeidene selv om de har barn under 10 år. Mange barn har plass i barnehager. Ellers er det vanlig å nytte private tilsynsordninger for barn mens foreldrene er på arbeid.

Selv om det er viktig at enslige foreldre får anledning til å ta seg av barnet hele dagen mens det er lite, er det også viktig at de blir satt i stand til å delta i arbeidslivet slik at de kan forsørge seg og barnet. Attføringstanken ble framhevet allerede i forarbeidene til loven om enkje- og morstrygd, se Ot.prp. nr. 34 for 1963-64.

I utkastets første ledd har utvalget angitt personkretsen til «medlem som har aleneomsorg for barn». Etter folketrygdloven § 12-1 er personkretsen angitt som «mor eller far som er alene om omsorgen for barn». Bestemmel-

sen er gjengitt i merknadene til utkastets § 8-2.

Ordet «omsorg» er vagt, og brukes i dag i flere betydninger i folketrygdloven. Det brukes om den daglige omsorgen i juridisk forstand, som et ledd i foreldreansvaret. Men det brukes også om den faktiske situasjonen, altså om stell og pass av barnet. Det er særlig i reglene om fødselspenger og om omsorgspenger ved adopsjon i den gjeldende lovs kapittel 3 at ordet «omsorg» brukes i flere betydninger.

Utvalget legger vekt på at det avgjørende for rett til overgangsstønad må være om vedkommende har barn boende hos seg til daglig. Utvalgets forslag om å innføre begrepet aleneomsorg er ment å svare til den situasjon som er beskrevet i barneloven §§ 34 og 35, der det er tale om hvem barnet bor sammen med fast. Aleneomsorg skal ikke brukes om den situasjon at man rent faktisk tar seg av barnet hele tiden. Dette innebærer at en person kan ha aleneomsorg for et barn selv om barnet er hos dagmamma eller i barnehage i løpet av dagen.

Det er i dag nokså vanlig at et barn etter en separasjon eller skilsmisse bor like mye hos begge foreldrene. Det vil si at foreldrene har delt omsorg. I slike tilfeller skal ingen av foreldrene anses som enslige foreldre med barn boende hos seg. En mor eller far skal bare anses for å ha aleneomsorg for barn i de tilfeller barnet bor vesentlig mer hos den ene av foreldrene enn hos den andre. Det må ses bort fra kortvarig atskillelse mellom barn og foreldre. Det tenkes her på ferier, vanlig besøksrett, studieturer, sykehusopphold og lignende.

Utkastets § 8-4 første ledd angir fem stønadssituasjoner som kvalifiserer til overgangsstønad:

Utkastets første ledd bokstav a svarer til lovens § 10-4 første ledd og til § 1 i forskriftene, og inneholder hovedregelen med visse modifikasjoner: Det ytes overgangsstønad dersom vedkommende enslige mor eller far er forhindret fra å skaffe seg arbeidsinntekt på grunn av tilsynet med barnet. Det er et vilkår at barnet ikke har avsluttet tredje skoleår. I praksis vil dette si at barnet som regel må være under ti år. Utvalget har brukt ordet «tilsyn» for å framheve at det dreier seg om å ta seg av barnet.

Utkastets første ledd bokstav b svarer til forskriftenes § 1 andre ledd, og omhandler de særtilfeller der barnet trenger mer tilsyn enn det som er vanlig for barn som ikke har fullført tredje skoleår. Formuleringen i utkastet bygger på Rikstrygdeverkets praksis. Forskriftene som omtaler barnets selvhjulpenhet, har en noen annen ordlyd enn utkastets. I forskriftene brukes formuleringen «barn som

trenger tilsyn ut over det som er vanlig for jevnaldrende». Det avgjørende her må imidlertid være om barnet har nådd et slikt selvhjulpensnivå som er vanlig for barn i den alder som ubetinget medfører stønadsrett. Dersom et barn på 16 år er på samme selvhjulpensnivå som en trettenåring, vil det ikke kvalifisere til stønad, for barnet har da passert det nivå barn vanligvis er på når de går ut av tredje klasse.

Utkastets første ledd bokstav c svarer til lovens § 10-4 første ledd. Her er det presisert at det ytes overgangsstonad dersom medlemmet ikke kan skaffe seg arbeidsinntekt på grunn av nødvendig utdanning. Det kreves årsakssammenheng mellom den manglende inntektsevnen og utdanningen. Det er altså ikke en hvilken som helst utdanning som gir rett til overgangsstonad. Utdanningen må være nødvendig for at medlemmet skal kunne bli selvforsørget. Slik som i utkastets bokstav a er det også her satt som vilkår at barnet ikke har fullført tredje skoleår.

Utkastets første ledd bokstav d omhandler overgangsstonad når medlemmet har rett til utdanningsstonad. Utkastet bygger i hovedsak på gjeldende praksis. Se for øvrig merknadene til utkastets § 15-6 om vilkårene for utdanningsstonad.

Utkastets første ledd bokstav e gjelder overgangsstonad i en omstillingsperiode. Etter de gjeldende forskrifters § 2 skal overgangsstonad som gis fordi forsørgeren først etter en omstillingsperiode etter separasjon, skilsmisse eller samlivsbrudd kan få høvelig arbeid, stanses senest når det yngste barnet fyller 18 år. Utvalget har bygd på gjeldende praksis, som går ut på at det ytes overgangsstonad i opptil ett år i slike omstillingsperioder. Vi foreslår en aldersgrense for barnet på 16 år. Dersom den enslige mor eller far har så store barn, bør det forutsettes at det ikke er omsorgen for barn som i de siste årene har forhindret vedkommende fra å skaffe seg arbeidsinntekt. Utvalget mener denne form for overgangsstonad bør forbeholdes personer som ikke er yrkesaktive. Dersom den enslige mor eller far er yrkesaktiv når hun eller han blir alene om omsorgen for barn, bør en neppe godta at vedkommende slutter å arbeide i ett år, selv om situasjonen kan være vanskelig den første tiden etter samlivsbruddet.

Utkastets andre ledd gjelder overgangsstonad før en fødsel, og svarer til folketrygdloven § 12-3 andre ledd. På grunn av de utbetalingsregler som gjelder i dag, ytes det i praksis overgangsstonad i opptil tre måneder før fødselen. Dette skyldes at det bare regnes med hele utbetalingsmåneder. Utvalget mener det her bare bør ytes stønad i to måneder. Det bør

være et vilkår for stønad etter dette leddet at kvinnen ikke har arbeidsinntekt, eller folketrygdytelser som skal erstatte bortfalt inntekt.

Utkastets § 8-6 Overgangsstonadens størrelse

Overgangsstonaden pr. år utgjør summen av grunnbeløpet og særtilllegg for enslige.

Merknader

Utkastet omhandler overgangsstonadens størrelse, og svarer til den gjeldende lovs § 12-3 tredje ledd og § 10-4 fjerde ledd. Bestemmelsen om særtillegget går fram av § 1 bokstav c i lov om særtilllegg til ytelser fra folketrygden.

Folketrygdloven § 12-3 tredje ledd er endret ved lov 16. juni 1989 nr. 84. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide denne endringen.

Gjeldende rett

Etter gjeldende rett skal full overgangsstonad til ugifte, skilte og separerte forsørgere etter kapittel 12 utgjøre samme beløp som grunnbeløpet. I tillegg ytes det særtilllegg etter lov 19. juni 1969 nr. 61 om særtilllegg til ytelser fra folketrygden. Det ytes ikke kompensasjonstillegg. Til overgangsstonad etter kapittel 12 kan det heller ikke gis noen tilleggssytelse som svarer til tilleggspensjon.

Folketrygdloven § 12-3 tredje ledd lyder:

«Full overgangsstonad skal utgjøre samme beløp som grunnbeløpet.»

Folketrygdloven § 10-4 fjerde ledd lyder:

«Overgangsstonad skal utgjøre samme beløp som pensjon etter bestemmelsene i § 10-5 nr. 2 til nr. 4.»

Overgangsstonad til gjenlevende ektefelle etter kapittel 10 skal altså utgjøre samme beløp som etterlattepensjon etter lovens § 10-5 nr. 2 til 4. Full pensjon etter disse bestemmelsene består av en grunnpensjon som svarer til grunnbeløpet, tillagt 55 prosent av den tilleggspensjon avdøde ville hatt rett til som uføre- eller alderspensjonist.

Det kreves 40 års trygdetid for rett til full grunnpensjon. Dersom den avdødes trygdetid er mindre enn 40 år, reduseres overgangsstonaden tilsvarende. Den gjenlevendes egen trygdetid legges likevel til grunn dersom den er lengre. Se merknadene til utkastets § 11-5.

Overgangsstonad både etter kapittel 10 og etter kapittel 12 reduseres altså på grunn av manglende trygdetid. Dette følger av henvisningene som finnes i §§ 10-4 og 12-3, til § 10-5 om beregning av etterlattepensjon.

Etter lov 19. juni 1969 nr. 61 om særtilllegg

ytes det særtilllegg til overgangsstønad og pensjon etter kapittel 10 og 12. Det ytes også kompensasjonstillegg med 500 kroner til overgangsstønad og pensjon etter kapittel 10, men ikke til overgangsstønad etter kapittel 12. Se lov 19. desember 1969 nr. 80 om kompensasjonstillegg til ytelser fra folketrygden.

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår å sløyfe bestemmelsene om trygdetid ved beregning av overgangsstønad etter dette kapitlet. Da det her særlig dreier seg om forholdsvis unge mennesker, vil de nesten alle etter de gjeldende bestemmelser få full trygdetid ved godskrivning av framtidig trygdetid. Derfor antar utvalget at forslaget ikke innebærer vesentlige materielle endringer, og at merutgiftene ikke vil bli store. En reduksjon av komponentene ved beregning av overgangsstønaden innebærer imidlertid en ikke uvesentlig forenkling.

Utvalget mener at overgangsstønad bør betraktes som en minsteytelse som den enslige mor eller far og barnet skal leve av. Dersom overgangsstønaden ikke kommer opp på et visst nivå, må det ytes sosialhjelp i tillegg. Det er derfor lite hensiktsmessig å redusere overgangsstønaden på grunn av manglende trygdetid.

Utvalget foreslår at overgangsstønaden, som i folketrygdloven kapittel 12 i dag, knyttes til grunnbeløpet. Vi foreslår at bestemmelsene om særtillegget blir tatt inn i folketrygdloven. Overgangsstønaden skal etter forslaget bestå av grunnbeløpet tillagt særtillegget for enslige. Kompensasjonstillegget har vi foreslått å oppheve. Vi viser til nærmere omtale av kompensasjonstillegget i utkastets kapittel 3.

Utkastets § 8-7 Arbeidsinntekt m.m.

Overgangsstønaden reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt som medlemmet har.

Likestilt med arbeidsinntekt er ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6.

Overgangsstønaden skal ikke reduseres hvis arbeidsinntekten på årsbasis er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Stønaden reduseres med 40 prosent av inntekt over halvparten av grunnbeløpet.

Merknader

Bestemmelsene om reduksjon av overgangsstønaden på grunn av forventet ervervsinntekt står i folketrygdloven § 10-5 nr. 3. Kapittel 12 har ingen tilsvarende bestemmelse, men § 10-5 nr. 3 kommer til anvendelse på grunn av henvisningen til § 10-4 i § 12-3 første ledd. Lovens § 10-4 henviser til § 10-5.

Folketrygdloven § 10-5 nr. 3 og § 12-3 tredje

ledd er endret ved lov 15. desember 1989 nr. 90 og lov 16. juni 1989 nr. 84. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide disse endringene.

Gjeldende rett

Lovens § 10-5 nr. 3 lyder:

«Pensjon som nevnt i nr. 2 ytes til gjenlevende ektefelle som ut fra alder og ervervssevne, foreliggende ervervsmuligheter og omstendighetene for øvrig ikke kan ventes å få en årlig ervervsinntekt som overstiger 50 pst. av grunnbeløpet. Hvis den forventede ervervsinntekt overstiger 50 pst. av grunnbeløpet, skal pensjonen utgjøre forskjellen mellom full pensjon og 40 pst. av den overskytende inntekt. Som ervervsinntekt regnes i denne forbindelse også sykepenger etter kapittel 3 og fødselspenger etter § 3-21 nr. 1-5.

Bestemmelsen i § 8-5, tredje ledd, får tilsvarende anvendelse.»

Etter lovens § 10-5 nr. 3 er det et vilkår for ureduisert overgangsstønad at det «ut fra alder og ervervssevne, foreliggende ervervsmuligheter og omstendighetene for øvrig» ikke kan ventes at den gjenlevende ektefellen får en årlig ervervsinntekt som overstiger 50 prosent av grunnbeløpet. Dersom inntekten er større, skal pensjonen utgjøre forskjellen mellom ureduisert overgangsstønad og 40 prosent av den overskytende inntekt.

Loven gir altså en anvisning på en inntektsprøving av overgangsstønaden. Med ervervsinntekt menes inntekt som knytter seg til arbeidsinnsats fra vedkommedes side.

Næringsinntekt er også arbeidsinntekt. Det samme gjelder naturalinntekt som ytes som vederlag for arbeidsinnsats. For eksempel settes fri kost og losji etter någjeldende praksis til en inntekt som svarer til grunnbeløpet. Sykepenger og fødselspenger likestilles etter § 10-5 nr. 3 med ervervsinntekt.

Dersom en mottaker av overgangsstønad også har rett til dagpenger under arbeidsløyse, reguleres forholdet i prinsippet av forskrifter gitt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 12. juni 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 4-2 nr. 3 første ledd bokstavene i og k. Etter disse forskriftenes § 2 har den som mottar ureduisert overgangsstønad, ikke rett til dagpenger. Ytes det redusert overgangsstønad, skal denne stønaden og dagpengene samordnes etter § 4 i forskriftene. Dagpenger kan i utgangspunktet maksimalt ytes med et beløp som svarer til reduksjonen av stønaden. Summen av redusert overgangsstønad og dagpenger skal likevel ikke utgjøre mindre enn de dagpenger vedkommende ville hatt uten samordning. De samlede ytelser kan etter denne bestemmelsen derfor bli høyere enn ureduisert overgangsstønad. Dersom dagpengene er lave,

justeres i praksis vedkommendes forventede ervervsinntekt, og overgangsstønaden heves tilsvarende.

Kapitalinntekt, tjenstepensjonsinntekt og underholdsbidrag regnes derimot ikke med i denne sammenheng. Det kan diskuteres om dette er rimelig, men en slik diskusjon faller utenfor utvalgets mandat.

Med «forventet inntekt» menes den inntekt som den trygdede med rimelighet ventes å kunne skaffe seg i en periode framover i tiden. Det er således ikke bare den faktiske inntekt, men også den hypotetiske inntekt som kan komme til fradrag. Utvalget har imidlertid fått opplyst at Rikstrygdeverket i praksis bare legger til grunn faktisk inntekt som den trygdede har.

Arbeidsinntekten fastsettes som årsinntekt for en tolv månedersperiode. Tjener vedkommende for eksempel 4 000 kroner i januar måned (svarer til en årsinntekt på 48 000 kroner), innebærer dette at overgangsstønaden blir redusert allerede etter en måned. Utvalget har ikke noe å bemerke til denne praksis såfremt det dreier seg om forventet arbeidsinntekt. Gjelder det derimot faktisk inntekt, finner utvalget en slik praksis uheldig for de enslige foreldre som ønsker å skaffe seg en ekstraintekt ved siden av stønaden. En kan her for eksempel tenke på en enslig mor som tar seg sommerjobb i en butikk og tjener noen tusen kroner i året. Overgangsstønaden bør i et slikt tilfelle ikke reduseres når arbeidsinntekten klart er mindre enn halvparten av grunnbeløpet og hun ikke kan ventes å skaffe seg annen inntekt i løpet av året.

Reduksjonsbestemmelsen i lovens § 10-5 nr. 3 gjelder for grunnpensjon og tilleggspensjon. Særtillegget reduseres etter strengere og mer kompliserte bestemmelser. Vi viser til § 2 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet med hjemmel i særtilleggsloven § 2 siste ledd. Etter forskriftenes § 2 skal særtillegget settes ned på grunn av den forventede ervervsinntekt i samme forhold som den ureduserte pensjon/overgangstønad er satt ned sammenlignet med full pensjon i henhold til lov om folketrygd § 10-5 nr. 3.

De ovennevnte bestemmelser innebærer at det først blir gjort fradrag i grunnpensjonen på 40 prosent av den inntekten som overstiger 50 prosent av grunnbeløpet. Deretter gjøres det igjen fradrag for samme inntekt, men denne gangen i særtillegget. Systemet er et annet enn for dem som har rett til tilleggspensjon. For personer som har rett til tilleggspensjon, ses de to komponentene i pensjonen - grunnpensjonen og tilleggspensjonen - under ett, og det gjøres fradrag én gang i den samlede pensjon.

Den beste løsningen må være å se overgangsstønaden under ett og gjøre fradrag i samlet stønad. Det skulle være uten betydning om overgangsstønaden består av flere komponenter, og hvilke komponenter dette er.

I St.meld. nr. 12 for 1988-89 drøfter departementet de gjeldende bestemmelser for reduksjon av overgangsstønaden på grunnlag av arbeidsinntekt. Departementet framhever at dagens regler er meget strenge, og går inn for at særtillegget til enslige forsørgere skal reduseres etter arbeidsinntekt på en gunstigere måte enn nå. Departementet antyder at dette for eksempel kan gjøres ved at samlet stønad blir redusert med 40 prosent av arbeidsinntekt over 1/2 G, slik som for etterlatte med tilleggspensjon. Det kan også gjøres ved en reduksjon på 50 prosent av inntekt over 1 G. Departementet anslår merutgiftene til ca. 100 mill. kroner pr. år. Dersom en regner med at yrkesdeltakingen øker når reglene blir endret, kan merutgiftene bli mindre. Vi viser til St.meld. nr. 12 for 1988-89, side 167 f.

Utvalgets forslag

Ut fra forenklingshensyn har utvalget foreslått en materiell utvidelse i forhold til gjeldende rett.

Utvalget har lagt opp til at overgangsstønaden skal bestå av to komponenter, nemlig grunnbeløpet og særtillegget. Da vi i denne paragrafen har foreslått bare én reduksjonsmåte for arbeidsinntekt, vil dette innebære at den skal brukes på samlet overgangsstønad. Det vil si at reduksjonssystemet blir slik som det er for tilleggspensjon i dag.

Utvalget er klar over at dette forslaget vil innebære en betydelig utgiftsøkning.

Utvalget har drøftet om det har mandat til å foreslå en så betydelig materiell endring, men har tolket mandatet slik at det er den totale sum av utvalgets forslag som ikke må føre til større utgifter for folketrygden. Vi har funnet å ville legge avgjørende vekt på at forslaget innebærer en meget betydelig forenkling av et svært regelverk, samtidig som reglene får en klarere sosial profil.

Utvalget har videre foreslått en omfattende redaksjonell endring av paragrafen.

Utkastets første ledd fastslår hovedregelen om at overgangsstønaden skal reduseres på grunnlag av medlemmets faktiske arbeidsinntekt. Utvalget har her foreslått en endring i forhold til den gjeldende lov, nemlig at reduksjonen i overgangsstønaden bare skal skje på grunnlag av medlemmets faktiske inntekt. Forslaget betyr en forenkling. Trygdeetaten blir spart for vanskelige vurderinger, der det blant annet skal legges vekt på barnets alder

og omsorgsbehov, på aleneforsørgerens alder, utdanning og arbeidsevne og på foreliggende arbeidsmuligheter. Forslaget er i samsvar med Rikstrygdeverkets praksis, se ovenfor. Forslaget medfører således ingen endring i forhold til gjeldende rett. Vi mener det er forsvarlig å foreslå denne endringen i overgangsstonaden, som bare skal ytes i noen år.

Etter utvalgets forslag skal begge komponenter i overgangsstonaden (grunnbeløpet og særtillegget) ses under ett. Vi viser til framstillingen ovenfor.

Utkastets andre ledd regner opp de trygdeytelser til livsopphold som er likestilt med arbeidsinntekt. Disse ytelsene er sykepenger etter kapittel 4, stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg etter kapittel 5 og dagpenger under arbeidsløshet etter kapittel 6.

Ut fra forenklings- og informasjonshensyn har utvalget foreslått at dagpenger under arbeidsløshet likestilles med arbeidsinntekt i lovteksten. Vi antar at det er denne samordningsmåten som fører til det gunstigste samlede resultat for stønadmottakeren i de fleste tilfeller, og at det derfor også er denne måten som i dag vanligvis benyttes.

Utkastets tredje ledd presiserer i hvilke tilfeller overgangsstonaden skal reduseres. Den skal reduseres bare når årsinntekten er høyere enn halvparten av grunnbeløpet. Overgangsstonaden reduseres med 40 prosent av overskytende inntekt.

Utkastets § 8-8 Underholdsbidrag

Det kan settes som vilkår for rett til overgangsstonad at medlemmet krever at det blir fastsatt underholdsbidrag, eller at et underholdsbidrag som medlemmet mottar, blir forhøyet.

Folketrygden overtar medlemmets krav på underholdsbidrag fra ektefelle eller tidligere ektefelle. Videre overtar folketrygden barnets krav på underholdsbidrag for den del av bidraget som overstiger bidragsforskottet. Folketrygdens samlede krav er begrenset til det beløpet som medlemmet mottar i overgangsstonad.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 12-3 fjerde og femte ledd samt bestemmelser i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 4. desember 1980 med hjemmel i folketrygdloven § 12-3 sjettede ledd. Bestemmelsene gjelder i dag bare for enslige forsørgere som kommer inn under folketrygdloven kapittel 12, og er ikke aktuelle for etterlatte.

Folketrygdloven § 12-3 fjerde ledd er endret ved lov 17. februar 1989 nr. 2 og ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide disse endringene.

Lovens § 12-3 fjerde og femte ledd lyder:

«Folketrygden trer inn i forsørgerens og barnas krav på underholdsbidrag for den del av det samlede bidrag som overstiger høyeste bidragsforskott om måneden for hvert barn etter reglene i lov 26. april 1957 nr. 4 om forskuttering av oppfostringsbidrag § 4. Folketrygdens krav er begrenset til det beløp som forsørgeren mottar i overgangsstonad med særtillegg etter lov av 19. juni 1969 nr. 61 § 1 bokstav c. Det folketrygden har til gode, innkreves av bidragsfogden etter reglene i lov 9. desember 1955 nr. 5.

Det kan settes som vilkår for rett til overgangsstonad at det kreves fastsatt underholdsbidrag eller at løpende bidrag kreves forhøyet.»

Den som har aleneomsorg for barn, skal ha overgangsstonaden med særtillegg utbetalt uten fradrag for underholdsbidrag. Men folketrygden overtar forsørgerens krav på underholdsbidrag og den del av barnebidrag som overstiger «minstebidraget» for hvert barn. Trygdens overtakelse av krav er likevel begrenset til det beløp vedkommende mottar i overgangsstonad. Men det er forutsatt i lovforarbeidene at denne framgangsmåten ikke alltid kan benyttes. Det gjelder for eksempel i etterbetalingstilfeller der forsørgeren allerede har mottatt bidrag, og i tilfeller der barnemoren ikke er villig til å oppgi barnefarens navn. Vi viser til Ot.prp. nr. 5 for 1979-80.

Det gjøres i dag ikke fradrag i overgangsstonaden for barnepensjon. Barnepensjonen utgjør 40 prosent av grunnbeløpet for det første barnet, men bare 25 prosent av grunnbeløpet for hvert av de øvrige barna i en familie. Barnepensjon utgjør i mai 1989 13 080 kroner pr. barn når det bare er ett barn i familien, og 8 175 kroner for hvert av de øvrige barna. Bidragsforskottet utgjør for tiden 860 kroner for hvert barn uansett antall barn. På årsbasis blir det 10 320 kroner pr. barn. De forskjellige fradragsreglene for etterlatte og andre enslige forsørgere får derfor ikke så stor økonomisk betydning. Utslaget er størst for enslige forsørgere med bare ett barn, og avtar når de har to barn. Dersom en familie har mer enn to barn, vil barnepensjon til barna utgjøre et mindre beløp enn et eventuelt bidragsforskott.

Vurdering av fradragsregelen

Det kan reises spørsmål om det er rimelig at det gjøres fradrag for bidrag som overstiger minstebidraget. Etter barneloven skal bidrag fra foreldrene fastsettes i forhold til den bidragspliktiges økonomi. Hensikten med bestemmelsen er at barnet skal få del i foreldrenes velstand, og det er barnet som er rettighetshaver til oppfostringsbidraget. Se §§ 51 og 52 i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre.

Inntektsprøvingen innebærer at overgangsstonaden reduseres med den del av underholdsbidraget som overstiger bidragsforskott etter lov om forskuttering av underholdsbidrag. I motsetning til ordningen etter den midlertidige loven om stønad til skilte og separerte forsørgere av 17. desember 1971, er ordningen etter folketrygdloven utformet slik at folketrygden kan kreve refusjon i underholdsbidrag for utbetalt overgangsstonad.

Dagens ordning er begrunnet med at det ofte vil være en risiko for manglende innbetaling fra den bidragspliktige. Dersom folketrygdens ytelser skulle utbetales med fradrag for fastsatt/avtalt underholdsbidrag over bidragsforskottet, ville det være stønadmottakeren som bar risikoen for manglende betaling av bidraget. Etter den gjeldende ordning overtar det offentlige risikoen for manglende bidragsinnbetaling.

Reglene om at overgangsstonaden skal reduseres med underholdsbidrag til barna, betyr at barnas inntekt går til fradrag i en ytelse som er rettet mot forsørgeren. Mange har hevdet at det offentlige «beslaglegger» penger som rettmessig tilkommer barna, og/eller at barna må forsørge sin alenemor eller alenefar.

På denne bakgrunn anla en enslig mor i desember 1985 sak mot staten, med påstand om at barnets midler rettsstridig ble inndratt. Høyesterett fastslo at reglene ikke «reelt sett griper inn i barnets rett til underholdsbidrag, men (er) en regel om utmåling av overgangsstonad i de tilfelle der det er pålagt familierettslige underholdsbidrag», se Rt 1987, side 1004 f.

Høyesterett tok ikke stilling til om det var rimelig å avkorte overgangsstonaden på grunnlag av underholdsbidrag utover minstepensjonen. Stortinget har imidlertid vurdert regelverket ved flere anledninger, senest ved behandlingen av St.meld. nr. 12 for 1988-89. For tiden arbeider departementet med et endringsforslag om delvis avkorting.

Trygdlovutvalget vil bemerke at overgangsstonaden er en stønad til forsørgeren, ikke til barnet. Overgangsstonaden svarer til minstepensjonen, som er det minstepensjonsbeløp man bør ha til livsopphold. Det er naturlig at det gjøres fradrag for bidrag til forsørgeren, men et flertall i utvalget mener det er urimelig at det i dette minstepensjonsbeløpet skal gjøres fradrag for bidrag til barnet. Barnet vil da ikke få del i den bidragspliktiges levestandard. Særlig urimelig virker bestemmelsen dersom den enslige mor har barn med forskjellige fedre og ikke alle barna er i en slik alder at de utløser stønadsrett. Etter praksis i dag overtar trygden krav på bidrag også for barn som ikke er årsak til behovet for stønad fra tryg-

den. Dersom en enslig mor har to barn med forskjellige fedre og bare det ene barnet er under ti år, overtar trygden etter praksis i dag likevel kravet på bidrag også for det barnet som er over ti år, og som ikke er årsak til morens stønadsbehov.

Dette spørsmålet ble behandlet av Trygderetten i en kjennelse av 24. november 1986 (ankesak 1686/85). I denne saken kom Trygderetten til at reduksjonsregelen ikke skal gjelde for bidrag fra en far som ikke har barn som utløser rett til overgangsstonad. Trygderettens kjennelse har imidlertid ikke ført til endring av praksis. Departementet har lagt til grunn at Høyesteretts generelle uttalelser i ovennevnte dom i Rt 1987, side 1004 f., om at en må se på familiens samlede økonomi under ett, også skal ha betydning i saker der det er flere barnekull.

Utvalget vil peke på at man ville oppnå en forenklingsgevinst hvis det bare ble gjort fradrag for bidrag til moren/faren. Dette ville imidlertid føre til stor økning i utgiftene til folketrygden. På den andre siden fører den någjeldende ordning til tap av skatteinntekter, da bidraget ville blitt skattlagt på forsørgerens hånd. Det er også mulig at den gjeldende ordning kan skape behov for ytterligere stønad i form av sosialhjelp. På bakgrunn av utvalgets mandat finner utvalget likevel ikke grunn til å foreslå endringer i gjeldende rett.

De ensliges forsørgers situasjon blir tatt opp til vurdering i St.meld. nr. 12 for 1988-89 om folketrygdens økonomi og pensjonssystem. Her drøfter departementet blant annet forholdet mellom overgangsstonad og underholdsbidrag.

Departementet antyder at følgende endringer i de gjeldende regler kan være aktuelle:

- Loven blir endret, slik at inntektsprøvingen går klart fram av loven.
- Det blir innført en ordning slik at eneforsørgere som ønsker det kan få hele underholdsbidraget utbetalt, mot reduksjon i overgangsstonaden.
- Fradraget i overgangsstonaden blir redusert i forhold til de gjeldende bestemmelser, slik at bare en del av underholdsbidraget utover bidragsforskottet skal reduseres. Den enslige forsørger kan for eksempel få beholde 50 prosent av bidrag utover bidragsforskottet.

Se for øvrig nærmere omtale av disse spørsmålene i den nevnte stortingsmelding, side 172 f.

Utvalget har drøftet om systemet bør legges om slik at bidraget utbetales til foreldrene og det i overgangsstonaden gjøres fradrag for bidrag som overstiger minstepensjonsbidraget. I så fall bør det være adgang for forsørgeren til å kreve

å få utbetalt full stønad mot å overdra deler av kravet på bidrag til trygden. Utvalget har imidlertid brakt på det rene at en slik endring vil medføre betydelige administrative vanskeligheter, og finner derfor ikke å ville ta opp forslag om endring på dette punktet.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett.

Utkastets første ledd svarer til folketrygdloven § 12-3 femte ledd. Formuleringen «underholdsbidrag som medlemmet mottar» omfatter både det bidraget medlemmet mottar for seg selv, og det bidraget som ytes til barnet.

Utkastets andre ledd svarer til den gjeldende lovs § 12-3 fjerde ledd, men er noe omskrevet. Vi viser for øvrig til framstillingen av gjeldende rett ovenfor. Vi vil for ordens skyld nevne at det er gitt en ny lov om bidragsforskott, lov 17. februar 1989 nr. 2.

Utkastets § 8-9 Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold

Dersom et medlem har rett til overgangsstønad etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan hun eller han velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom overgangsstønad etter dette kapitlet og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Merknader

Bestemmelsen svarer til den gjeldende lovs § 12-4 første ledd siste punktum.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 12-4 første ledd lyder:

«Retten til ytelser etter dette kapittel faller bort hvis trygdede inngår ekteskap. Det samme gjelder i den utstrekning vedkommende mottar stønad - bortsett fra barnepensjon - etter kapitlene 8, 10 eller 11 som svarer til stønad etter dette kapittel, eller mottar attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås.»

Folketrygdloven § 12-4 første punktum er omtalt i merknadene til utkastets § 8-4.

Det går fram av lovsitatet at for enslige forsørgere som omfattes av den gjeldende lovs kapittel 12, faller retten til overgangsstønad bort i den utstrekning de mottar tilsvarende stønad etter kapittel 8, 10 eller 11, dvs. uførepensjon, ytelser til etterlatte eller ytelser ved yrkesskade.

Det er i dag slik at personer som mottar ytelser etter kapittel 12, ikke får rett til attføringspenger etter kapittel 5. Det vil si at overgangsstønaden ligger i bunnen. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 12-00, side 42 f. For dem som mottar ytelser etter kapittel 8, 10 eller 11, faller derimot retten til ytelser etter kapittel 12 bort.

Utvalgets forslag

Som i de andre kapitlene som omhandler ytelser til livsopphold, har vi unnlatt å formulere bestemmelsen om forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold som en bortfallsbestemmelse.

I utkastets første ledd har vi i stedet presisert at dersom medlemmet samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold, kan vedkommende velge ytelse. Dette gjelder bare dersom ytelsene skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom.

Dersom ytelsene skal dekke forskjellige inntektstap, vil det ikke oppstå samordningsproblemer, og utkastets § 8-9 kommer ikke til anvendelse. Det gjelder for eksempel hvis en enslig mor eller far har halv jobb og mottar halv overgangsstønad. Dersom vedkommende blir arbeidsufør, ytes det sykepenger/overgangsstønad ved sykdom/uførepensjon på grunnlag av bortfalt inntektsevne, mens hun eller han fortsatt kan ha rett til halv overgangsstønad som enslig mor eller far i tillegg.

Etter utkastets andre ledd har departementet fullmakt til å gi forskrifter.

KAPITTEL 9

Overgangsstønad til tidligere familiepleier**OVERSIKT**

I folketrygdloven § 10-9 er det bestemmelser om stønad til ugifte personer som har vært hjemme og hatt nødvendig tilsyn med og pleie av foreldre eller andre nærstående. Det kan ikke ytes stønad under pleieforholdet, men først etter at pleieforholdet er opphørt.

Personkretsen for stønad etter denne bestemmelsen er ugifte personer som i minst fem år har stelt for nære pårørende. Det er videre krav om forutgående trygdetid og opphold i Norge. Dessuten kreves det at pleieforholdet i det vesentlige har forhindret vedkommende fra å forsørge seg selv ved annen virksomhet enn pleien så lenge pleieforholdet bestod, og at vedkommendes ervervsevne og ervervsmuligheter er nedsatt så mye på grunn av pleieforholdet at hun eller han ikke lenger kan forsørge seg selv ved eget arbeid.

Bestemmelsen er en «kan-regel», og praktiseres slik at selv om lovens vilkår ellers er oppfylt, kan stønad avslås hvis vedkommende har vesentlige kapitalinntekter. Det foretas altså en økonomisk behovsprøving.

De stønader som kan ytes, er overgangsstønad eller pensjon samt stønad til utdanning og stønad til barnetilsyn.

Retten til ytelser etter folketrygdloven § 10-9 faller bort hvis den trygdede gifter seg. Samboerforhold er ikke bortfallsgrunn.

Bestemmelser om stønad til tidligere familiepleiere stod opprinnelig i lov 20. juni 1964 nr. 3 om enke- og morstrygd § 2. Bestemmelsene ble tatt inn i folketrygdloven av 1966. Før loven av 1964 hadde en ingen særordning med stønad til tidligere familiepleiere.

Etter loven av 1964 var det bare kvinner som hadde rett til stønad. Loven brukte formuleringen «ugift kvinne». Ved lov 15. desember 1967 ble bestemmelsen endret til også å gjelde menn, og den kjønnsnøytrale betegnelsen «ugift person» ble innført.

Det har vært foretatt grundige utredninger og vurderinger av reglene om stønad til tidligere familiepleiere. Vi viser til Morten Gunnes' «Rapport fra en spesialundersøkelse om folketrygdens stønadstilbud til etterlatte familiepleiere» fra oktober 1975, og NOU 1976:19 «Om stønad til enslige forsørgere m.v.».

I forarbeidene til lov om enke- og mors-

trygd ble det sagt svært lite om intensjonene bak bestemmelsene om stønad til de såkalte familieenkene. Men bakgrunnen for stønadsordningen var antakelig et ønske om å sikre økonomisk de kvinner som i lengre tid har vært hjemme og utført samfunnsnyttig arbeid ved å stelle og pleie foreldre eller nære pårørende.

Til alle tider har noen i samfunnet måttet stelle syke, funksjonshemmede og gamle. Tidligere tok storfamilien seg av de kvinner som hadde utført dette pleiearbeidet. Få kvinner ble overflødige dersom et pleieforhold opphørte. De fleste ble absorbert av storfamilien.

Dette har endret seg i det moderne industri-samfunnet. Folk flest er avhengig av arbeidsinntekt for å skaffe seg midler til livsopphold. Deltakelse i arbeidslivet i dag forutsetter utdanning og yrkeserfaring. Personer som i lengre tid har gått hjemme og utført pleie- og tilsynsoppgaver, har vanskelig for å skaffe seg inntektsgivende arbeid. Det er derfor behov for en stønadsordning for denne persongruppen.

På neste side gir vi en oversikt over antallet stønadmottakere fra 1967 til 1987, totalt for de enkelte år og fordelt på aldersgrupper fra 1973.

Tallene fra 1967 til 1972 er hentet fra «Oversikt over utgifter og inntekter m.v. i sosiale trygder m.v. 1959-1973», utgitt av Rikstrygdeverket i 1975. Tallene fra 1973 til 1987 er hentet fra Rikstrygdeverkets årsmelding og regnskap. Årsmeldingen for 1977 har ingen statistikk for tidligere familiepleiere.

Som tabellen viser, steg tallet på stønadmottakere fram til 1972, men siden har tallet vært synkende. Det sterke fallet i antallet stønadmottakere fra 1972 til 1973 skyldes først og fremst senkningen av pensjonsalderen fra 70 til 67 år med virkning fra 1. januar 1973.

Det finnes ikke tilgangs- og avgangsstatis-tikk for personer som mottar stønad som tidligere familiepleiere. Den viktigste avgangsgrunnen må imidlertid antas å være overgang til alderspensjon. Andre avgangsgrunner er gjenopptakelse av yrkesaktivitet, inngåelse av ekteskap og overgang til uførepensjon.

En viss liberalisering av uførebegrepet kan ha ført til at en økende andel av de tidligere familiepleierne har fått uførepensjon. Det

	Totalt	Under 40 år	40-49 år	50-59 år	60-64 år	65-66 år
1967.....	2786					
1968.....	2848					
1969.....	2913					
1970.....	3094					
1971.....	3351					
1972.....	3324					
1973.....	2392	7	108	778	1025	474
1974.....	2312	3	79	775	990	465
1975.....	2217	5	71	743	906	492
1976.....	2184	10	77	730	874	493
1977.....	2069					
1978.....	1979	12	66	671	801	429
1979.....	1880	9	79	629	746	417
1980.....	1784	11	73	595	740	365
1981.....	1654	11	74	513	713	343
1982.....	1570	8	71	460	675	356
1983.....	1425	6	60	404	638	317
1984.....	1323	4	59	357	617	286
1985.....	1234	6	56	348	548	276
1986.....	1149	10	67	298	488	286
1987.....	1014	8	53	273	406	274

synkende antall mottakere av stønad til enslig familiepleier må imidlertid først og fremst skyldes at tilgangen på nye tilfeller synker. Stadig færre fortsetter å bli boende i foreldrehjemmet i voksen alder, for de aller fleste tar seg utdanning og arbeid utenfor hjemmet.

Det er et spørsmål om det bør være et eget kapittel for stønad til familiepleiere. Bestemmelsene får stadig mindre betydning etter som antallet stønadstilfeller synker.

Utvalget har vurdert om bestemmelsene om familiepleiere kan tas inn i kapitlet om uføre. Det er da et spørsmål om familiepleierne bør få en lettere inngang til uførepensjon. Det må i tilfelle tas inn en egen bestemmelse i loven om at sosial uførhet likestilles med sykdom for tidligere familiepleiere som har stelt for nære pårørende i minst fem år. Det er imidlertid neppe aktuell politikk å gi uførepensjon på sosialt grunnlag.

En annen mulighet er å ta inn bestemmelsene i kapitlet om etterlattepensjon. Stønadsgrunnen er til en viss grad den samme. Både familiepleieren og den etterlatte har fått sveket sine arbeidsmuligheter ved å ha stelt for nærstående.

Utvalget mener likevel at stønad til tidligere familiepleiere er en særpreget stønadsordning som skiller seg fra andre stønadsordninger i folketrygden. Det bør derfor være et eget kapittel for denne stønaden. Informasjonshensyn taler også for et eget kapittel.

Trygdlovutvalget har søkt å gjøre dette kapitlet så kort og enkelt som mulig. Det er for komplisert å ha to ytelser til livsopphold

for denne lille stønadsgruppen. Vi foreslår at det ikke skal gis varig pensjonsrett, men bare innvilges overgangsstonad.

Utkastets § 9-1 Innledning

Formålet med overgangsstonaden er å dekke utgifter til livsopphold for enslige medlemmer som har vært familiepleiere (se § 9-5), og som ikke kan forsørge seg selv ved eget arbeid etter at pleieforholdet er opphørt.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til overgangsstonad står i §§ 9-2 til 9-5
- beregning av overgangsstonaden står i §§ 9-6 og 9-7
- forholdet til andre folketrygdytelse står i § 9-8
- overgangsstonad under institusjonsopphold står i §§ 9-9 til 9-11.

Merknader

Bestemmelsen er ny.

Gjeldende rett

Etter den gjeldende folketrygdlov § 10-9 kan det gis overgangsstonad etter § 10-4 og pensjon etter § 10-5. Bestemmelsen gir ikke anvisning på når det skal gis overgangsstonad, og når det skal gis pensjon. Det gjelder derfor i prinsippet de samme vilkår. I praksis innvilges det pensjon når arbeidsevnen anses for varig nedsatt. Overgangsstonad er en midlertidig ytelse som kan stanses når lovens vilkår om nedsatt arbeidsevne ikke lenger er oppfylt. Pensjonsytelsen er varig, og tas ikke opp

til ny vurdering av trygdeetaten, bortsett fra at det kan være aktuelt å redusere pensjonen på grunn av arbeidsinntekt. Hvis vedkommende arver en formue, vil ikke stønadsretten bli vurdert på nytt.

Utvalgets forslag

Utvalget mener at det ikke bør gis varig stønadsrett (pensjon) til ugifte familiepleiere. Dette vil innebære en lovteknisk forenkling, og betyr ikke noen nevneverdig innstramning av denne gruppens rettigheter etter folketrygdloven. De ugifte familiepleiere over 60 år utgjør ca. to tredeler av det totale antall, og kan få overgangsstonad etter dette kapitlet til de får rett til alderspensjon. Yngre ugifte familiepleiere bør ikke passiviseres med en varig pensjonsrett. Hvis det viser seg at de ikke er i stand til å ta seg arbeid, kan de ha rett til uførepensjon. I forhold til reglene om uførepensjon vil en enslig kvinne bli betraktet som yrkeskvinne. Det er imidlertid et vilkår om sykdom, skade eller lyte for rett til uførepensjon. Det kan derfor tenkes tilfeller der en yngre tidligere familiepleier må anses for å fylle vilkåret i § 10-9 om nedsatt ervervsevne på grunn av pleieforholdet, men ikke får rett til uførepensjon. De som dette gjelder, bør neppe bli fratatt overgangsstonaden etter en omstillingstid.

Etter de någjeldende bestemmelser er det ikke noe krav om medlemskap i trygden, men krav om forutgående trygdetid og om opphold i Norge. Det dispenseres fra oppholdsvilkåret og fra vilkåret om forutgående trygdetid også for personer som ikke er trygdet under opphold i Norge eller i utlandet. Se merknader til utkastets §§ 9-2 og 9-3. Utvalget mener at det bør være et krav om medlemskap for rett til overgangsstonad for ugift tidligere familiepleier, slik det er foreslått for enslige forsørgere. Se merknader til utkastets §§ 8-2 og 8-3.

Utkastet første ledd angir formålet med og grunnlaget for stonad etter dette kapitlet. Hovedformålet med denne form for overgangsstonad er å dekke utgifter til livsopphold for enslige medlemmer som har vært familiepleiere, og som er ute av stand til å forsørge seg selv ved arbeidsinntekt.

I utkastets andre ledd er det gitt en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelser er å finne.

Utkastets § 9-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til overgangsstonad at vedkommende var medlem i trygden i minst fem år under pleieforholdet.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 10-1,

men kravet om forutgående trygdetid er utvidet til minst fem år under pleieforholdet.

Folketrygdloven § 10-1 er endret ved lov 16. juni 1989 nr. 84 og ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide disse endringene.

Gjeldende rett

Bestemmelser om forutgående trygdetid er i dag å finne i folketrygdloven § 10-1 første ledd bokstav b, jf. § 10-9 siste ledd, og i § 7 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 10-1 tredje ledd.

Folketrygdloven § 10-9 siste ledd lyder:

«For rett til ytelser etter denne paragraf, gjelder bestemmelsene i § 10-1, første ledd på tilsvarende måte.»

Folketrygdloven § 10-1 første ledd lyder:

«Gjenlevende ektefelle som er yngre enn 67 år har rett til ytelser som nevnt i § 10-2 til § 10-5 hvis

- vedkommende oppholder seg i riket, og
- vedkommende har vært trygdet i minst tre år umiddelbart før krav om ytelser settes fram, eller avdøde var trygdet minst tre år umiddelbart før sin død.»

Etter lovens § 10-1 første ledd bokstav b kreves tre års sammenhengende trygdetid umiddelbart før søknad om ytelser settes fram. Vilåret kan fravikes «hvis særlige grunner gjør det rimelig», se forskriftenes § 7, jf. § 3. Vilåret om forutgående trygdetid gjelder ikke for utenlandske flyktninger.

Forskriftenes § 7 lyder:

«Vilåret om å ha vært trygdet skal ikke gjelde for utenlandsk flyktning som er bosatt i riket.

I andre tilfelle fravikes vilåret om å ha vært trygdet når særlige grunner gjør det rimelig.

Under opphold i utlandet omfatter dispensasjon etter annet ledd bare ytelser på grunnlag av faktiske poengår og faktisk botid.»

Utvalgets forslag

Utvalget mener at denne stonaden må reserveres for personer som har nær tilknytning til Norge under pleieforholdet. Vi foreslår at det skal kreves at familiepleieren var medlem i trygden i minst fem år under pleieforholdet. Dispensasjonsadgangen når «særlige grunner gjør det rimelig» er tatt ut. Forslaget vil sannsynligvis i praksis ikke innebære noen innskrenkning i denne gruppens rettigheter. Rikstrygdeverket opplyser at mottakere av stonad som tidligere familiepleier bor i Norge, og har bodd her hele sitt liv. Men i framtiden kan det tenkes tilfeller der en utlending boset-

ter seg i Norge etter tidligere å ha pleid en av sine nærmeste i fem år i hjemlandet. Kontrollhensyn tilsier at det bør kreves minst fem års medlemskap under pleieforholdet før det blir gitt stønad.

Utkastets § 9-3 Opphold i Norge/i utlandet

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad at medlemmet oppholder seg i Norge.

Et medlem som oppholder seg mindre enn seks måneder i utlandet, beholder likevel overgangsstønaden.

Etter søknad før utreisen kan et medlem som tar nødvendig utdanning i utlandet, få overgangsstønad i opptil tre år.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 10-1 første ledd bokstav a og tilhørende forskrifter.

Folketrygdloven § 10-1 er endret ved lov 16. juni 1989 nr. 84 og ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide disse endringene.

Gjeldende rett

Bestemmelsene om opphold i Norge står i dag i folketrygdloven § 10-1 første ledd bokstav a, jf. § 10-9 siste ledd, og i § 5 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 10-1 tredje ledd. Lovens § 10-1 første ledd er gjengitt i merknadene til § 9-2.

Etter lovens § 10-1 første ledd bokstav a er det et vilkår for rett til overgangsstønad at den tidligere familiepleieren oppholder seg i Norge. Etter forskriftene § 5 nr. 1 dispenseres det fra kravet om opphold i Norge «dersom dødsfallet inntraff i et tidsrom som regnes som botid enten for søkeren eller avdøde», vilkåret om tre års forutgående trygdetid er oppfylt, og søkeren eller avdøde har minst 20 års botid i Norge. Hvis den tidligere botiden er mellom 10 og 20 år, eksporteres bare ytelser på grunnlag av denne botiden. Forskriftenes § 5 nr. 1 lyder:

«Dersom dødsfallet inntraff i et tidsrom som regnes som botid enten for søkeren eller avdøde, og vilkåret i folketrygdlovens § 10-1 første ledd bokstav b om å ha vært trygdet er oppfylt, gjelder følgende regler for rett til grunnpensjon eller overgangsstønad:

- a. Vilkåret om opphold i riket skal ikke gjelder dersom enten søkeren eller avdøde har (hadde) minst 20 års botid.
- b. Dersom søkeren eller avdøde har (hadde) minst 10, men ikke 20 års botid, fravikes vilkåret om opphold i riket for så vidt gjelder grunnpensjon fastsatt på grunnlag av denne botiden.
- c. ...»

Hva som regnes som botid i denne sammen-

hengen, er definert i forskriftenes § 2, som lyder:

- «Med botid menes i disse forskrifter
- a. tidsrom hvori vedkommende etter fylte 16 år har vært trygdet etter folketrygdloven med rett til ytelser etter lovens kap. 10, og
 - b. tidsrom før 1. januar 1967 hvori vedkommende etter fylte 16 år ville ha fylt vilkårene i folketrygdlovens § 1-2, jfr. § 1-3, for å være trygdet med rett til ytelser etter lovens kap. 10 eller i utlandet var ansatt ved virksomhet med hovedsete i Norge og var norsk statsborger.»

Bestemmelsene er utformet med henblikk på stønad til gjenlevende ektefelle. Ytelser til tidligere familiepleier er imidlertid ikke en avledet rettighet, og dispensasjon må bygge på vedkommendes egen tilknytning til Norge. Det er litt uklart hva som for en tidligere familiepleier ligger i vilkåret om at «dødsfallet inntraff i et tidsrom som regnes som botid...». Innebærer det at familiepleieren må ha vært trygdet da pleieforholdet opphørte? Dette spørsmålet er imidlertid lite aktuelt. Rikstrygdeverket opplyser at det aldri har vært spørsmål om eksport av ytelser til en familiepleier som har hatt tilsynet og pleien i utlandet.

Etter forskriftenes § 5 nr. 2 kan vilkåret om opphold i Norge fravikes i andre tilfeller hvis «særlige grunner gjør det rimelig». Etter forskriftenes § 3 skal det i vurderingen legges vekt på søkerens økonomi og tilknytning til Norge.

Utvalgets forslag

Det er i dag ikke krav om medlemskap i trygden for rett til overgangsstønad for en enslig tidligere familiepleier. Forskriftenes bestemmelser om fravik fra oppholdsvilkåret har heller ikke noe krav om medlemskap i trygden for rett til stønad under utenlandsopphold. Utvalget har foreslått i § 9-1 at det skal være et absolutt krav om medlemskap. Dette er i samsvar med utkastets § 8-1 om overgangsstønad til enslig mor eller far.

I utkastets første ledd er hovedvilkåret om opphold i Norge slått fast.

Utkastets andre og tredje ledd svarer til de foreslåtte fraviksbestemmelsene i § 8-3 andre og tredje ledd. Utvalget mener at det er hensiktsmessig med samme bestemmelser om fravik fra oppholdsvilkåret for alle som mottar overgangsstønad. De foreslåtte fraviksbestemmelsene svarer i det vesentlige til bestemmelsene i §§ 2 og 3 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1981 med hjemmel i lovens § 12-1 tredje ledd. Se merknader til utkastets § 8-3.

Forslaget innebærer en innstramming i forhold til de gjeldende bestemmelser. Den ty-

piske tidligere familiepleieren er eldre og har bodd i Norge hele sitt liv. En slik person vil derfor som regel ha tilstrekkelig tidligere bopid i Norge til at oppholdsvilkåret skal kunne fravikes. Denne innstramningen vil imidlertid bety svært lite, for etter det Rikstrygdeverket opplyser har det aldri vært spørsmål om eksport av ytelser til en tidligere familiepleier.

Forslaget i utkastets tredje ledd om fravik fra oppholdsvilkåret under nødvendig utdanning i utlandet vil antakelig få liten praktisk betydning. Utvalget mener imidlertid at det er naturlig å gi overgangsstønad i slike tilfeller, og bestemmelsen bør derfor tas med.

Utkastets § 9-4 Enslig person

For å få rett til overgangsstønad må medlemmet

- ha vært ugift, separert, skilt eller gjenlevende ektefelle i minst fem år under pleieforholdet, og*
- være ugift, separert, skilt eller gjenlevende ektefelle når hun eller han setter fram krav om stønad.*

Faktisk samlivsbrudd kan likestilles med formell separasjon.

Merknader

Utkastet gjelder personkretsen. Tilsvarende bestemmelser finnes i folketrygdloven § 10-9 første ledd. Utkastets andre ledd er nytt.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-9 første ledd lyder:

«Hvis det finnes rimelig etter en samlet vurdering, kan ugift person som i minst fem år har vært hjemme og hatt nødvendig tilsyn og pleie av foreldre eller annen nærstående, tilstås ytelser som nevnt i § 10-2 til § 10-5 etter at pleieforholdet er opphørt.»

Uttrykket «ugift person» omfatter etter praksis ugift, skilt og gjenlevende ektefelle som ikke har rett til overgangsstønad/pensjon etter de någjeldende bestemmelser i lovens §§ 10-4 og 10-5. Separert ektefelle regnes ikke som «ugift person», og kommer ikke inn under bestemmelsen i lovens § 10-9.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til gjeldende rett med ett unntak: Utvalget har foreslått at også separerte bør inngå i personkretsen. Hvis en person har vært separert under hele pleieforholdet (minst fem år) og først skilles etter pleieforholdets opphør eller aldri skilles, vil vedkommende som regel være like enslig og økonomisk og sosialt like vanskelig stilt som en person som er skilt eller aldri har vært gift.

I utkastets andre ledd foreslår utvalget at

faktisk samlivsbrudd skal kunne likestilles med formell separasjon. Antakelig bør en legge til grunn samme regel som er foreslått i utkastets § 8-4 andre ledd, dvs. at faktisk samlivsbrudd likestilles med separasjon når samlivsbruddet har vart i minst ett år, eller det er gått minst seks måneder siden sak ble reist. Vedkommende må da ha vært familiepleier i minst fem år fra ett av disse tidspunktene.

Utkastets § 9-5 Stønadssituasjonen

Det er et vilkår for rett til overgangsstønad at medlemmet i minst fem år har hatt nødvendig tilsyn med og pleie av en nærstående, og at pleieforholdet er opphørt.

Pleieforholdet må ha forhindret vedkommende fra å forsørge seg selv ved annet arbeid, og må ha ført til at hun eller han ikke lenger kan forsørge seg selv.

Som nærstående regnes foreldre, besteforeldre, fosterforeldre, søsken, onkler og tanter. I særlige tilfeller kan også andre personer anses som nærstående.

Ved vurderingen av om tilsynet og pleien var nødvendig, legges det blant annet vekt på alderen, helsetilstanden og bosituasjonen til den som ble pleid.

Merknader

Bestemmelsen svarer i det vesentlige til folketrygdloven § 10-9 første og andre ledd, men er omformulert.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-9 første og andre ledd lyder:

«Hvis det finnes rimelig etter en samlet vurdering, kan ugift person som i minst fem år har vært hjemme og hatt nødvendig tilsyn og pleie av foreldre eller annen nærstående, tilstås ytelser som nevnt i § 10-2 til § 10-5 etter at pleieforholdet er opphørt.

For rett til ytelser som nevnt kreves at pleieforholdet i det vesentlige forhindret vedkommende i å forsørge seg selv ved annen virksomhet enn forpleiningen så lenge forholdet besto, og at ervervsevne og ervervsmuligheter på grunn av pleieforholdet er nedsatt så meget at vedkommende ikke lenger kan forsørge seg selv ved eget arbeid.»

Det kreves at tilsyn og pleie har vært nødvendig i minst fem år.

I lov om enkje- og morstrygd ble uttrykket «stell og pleie» brukt. I begynnelsen ble det krevd at arbeidet for en stor del skulle være pleie. Innholdet i pleiebegrepet ble imidlertid etter kort tid myket opp. Morten Gunnes (se ovennevnte utredning, side 118) mener at folketrygdlovens uttrykk «tilsyn» mer er rettet mot pleie og derfor skulle innebære en inn-

stramming. Etter hans vurdering har utviklingen likevel gått i retning av at det stilles mindre krav til pleiearbeid enn da folketrygden kom.

Det kreves at pleie har vært «nødvendig». Det er ikke tilstrekkelig at for eksempel husstell og husarbeid faktisk er blitt utført av søkeren. Tilsyn og pleie er «nødvendig» når det kan påvises at den som ble pleid har hatt behov for hjelp som pleieren har gitt. Momenter i vurderingen er alderen og helsetilstanden til den som ble pleid. Vanskelige boforhold, som dårlig isolert hus eller lang vei til forretning, kan også gjøre at tilsyn og pleie må anses for nødvendig. Som regel vil det godtas at tilsynet var nødvendig etter at den som ble pleid fylte 80 år, dersom det ikke blir lagt fram opplysninger som viser at vedkommende var særlig vital for sin alder.

Det spørres ikke om andre kunne ha utført pleiearbeidet med mindre skadevirkninger for seg selv. Det er pleiebehovet og arbeidsinnholdet i pleien som må vurderes. Det kan gis ytelser til flere pleiere med grunnlag i et pleieforhold hvis pleiearbeidet har vært i særlig grad byrdefullt. Dette kan for eksempel være aktuelt når flere søsken har pleid foreldrene.

Arbeidsoperasjonene som har vært utført under et pleieforhold, kan ha variert. For eksempel kan det stort sett ha dreid seg om tilsyn de første årene, og senere om mer intensiv pleie. For rett til stønad er det ikke tilstrekkelig med pleie i den siste tiden før pleieforholdet opphørte. Hvor lang tids pleie som er nødvendig, beror på en vurdering i den enkelte sak. Blant annet må det legges vekt på hvor anstrengende selve pleietiden har vært.

Det er et vilkår at pleieforholdet i det vesentlige forhindret vedkommende fra å forsørge seg selv ved annen virksomhet enn pleien så lenge forholdet bestod, og dessuten at ervervsevnen og ervervsmulighetene er nedsatt på grunn av pleieforholdet.

I praksis anses pleieforholdet for å ha forhindret vedkommende fra å forsørge seg selv hvis vedkommendes inntekt utenfor pleieforholdet ikke var høyere enn to ganger grunnbeløpet. Det har ingen betydning om pleieren ble forsørget av den hun eller han pleide, eller levde av egne midler.

Ved vurdering av om stønad skal ytes, tas det i praksis utgangspunkt i situasjonen da pleieforholdet opphørte. Men også nedsatt ervervsevne som inntreffer etter pleieforholdets opphør, kan anses for å ha sin årsak i pleieforholdet og gi rett til til stønad.

Overgangsstonad/pensjon til tidligere familiepleiere er ment som en kompensasjon for redusert arbeidsevne eller arbeidsmulighet på grunn av pleieforholdet. Arbeidsevnen vurde-

res ikke i relasjon til «sykdom, skade eller lyte» slik som i uførhetsvurderingen. Det er pleiearbeidet for nærstående med de skadevirkninger det har medført som er utgangspunktet. Medisinske opplysninger har ikke avgjørende betydning, men kan være støtteopplysninger. Det er mer avgjørende om familiepleieren har vært utsatt for slike sosiale belastninger at vedkommende ikke kan forsørge seg selv.

Ervervsevne og ervervsmuligheter anses i praksis for så sterkt nedsatt at vedkommende ikke kan forsørge seg selv ved eget arbeid når forventet årlig arbeidsinntekt er lavere enn tre ganger grunnbeløpet.

De någjeldende bestemmelser definerer ikke nærmere hvem som anses som «annen nærstående». I praksis omfatter begrepet nærstående besteforeldre, fosterforeldre, søsken, onkler og tanter, og en person som har barn med pleieren. Det må avgjøres konkret i hvert enkelt tilfelle om også andre kan anses som nærstående. Det er for eksempel ikke utelukket at lang tids vennskap eller samboerforhold uten barn kan omfattes. I noen tilfeller kan også et voksent barn anses som nærstående. En mor har for eksempel pleid sitt uføre barn i lang tid.

Ifølge Rikstrygdeverkets praksis anses en arbeidsgiver ikke som nærstående i relasjon til pleieren. Det gjelder selv om arbeidsforholdet har utviklet seg til et pleieforhold og utbetalingen av kontant lønn har opphørt. Pleierens tilknytning til den hun eller han har pleid, skal altså være svært nær for at den pleide skal anses som nærstående. Det er først og fremst tenkt på nærmeste familie.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd er det et vilkår for rett til overgangsstonad at medlemmet har pleid en nærstående i minst fem år og at pleieforholdet er opphørt. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett, se folketrygdloven § 10-9 første ledd.

Etter utkastets andre ledd må pleieforholdet ha forhindret vedkommende fra å forsørge seg selv og dessuten ha ført til at vedkommende ikke lenger kan forsørge seg selv. Forslaget svarer til folketrygdloven § 10-9 andre ledd.

I utkastets tredje ledd har utvalget foreslått at det skal gå fram av lovteksten hvilke kategorier personer som i praksis regnes som nærstående. Utvalget mener likevel at oppregningen ikke bør være uttømmende, men at det må åpnes adgang til å vurdere om også andre tilfeller kan komme inn under bestemmelsen, når det var et nært forhold mellom pleieren og den som ble pleid.

Utkastets fjerde ledd nevner momenter som

en skal legge vekt på når en vurderer om tilsynet og pleien var nødvendig. Oppregningen er ikke uttømmende. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

Utkastets § 9-6 Overgangsstonadens størrelse

Overgangsstonaden pr. år utgjør summen av grunnbeløpet og særtillegg for enslige.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 10-9 tredje ledd og til lov om særtillegg til ytelser fra folketrygden § 1 bokstav c.

Gjeldende rett

Bestemmelsen om overgangsstonadens og pensjonens størrelse står i dag i lovens § 10-9 tredje ledd. I tillegg gis det særtillegg etter § 1 bokstav c i lov om særtillegg, og kompensasjonstillegg etter § 1 bokstav c i lov om kompensasjonstillegg. Folketrygdloven § 10-9 tredje ledd lyder:

«Full overgangsstonad eller full pensjon skal utgjøre samme beløp som grunnbeløpet.»

Lov om særtillegg til ytelser fra folketrygden § 1 lyder:

«Særtillegg ytes til personer som oppebærer ytelser etter lov om folketrygd i form av:

- a) ...
- b) ...
- c) overgangsstonad og pensjon til gjenlevende ektefeller etter §§ 10-4 og 10-5, jfr. § 10-6, overgangsstonad og pensjon til ugift person etter § 10-9, ...»

Grunnpensjon og særtillegg beregnes på grunnlag av trygdetid på vanlig måte. Det gis ikke tilleggspensjon på grunnlag av den trygdedes egne eller den avdødes pensjonspoeng.

Utvalgets forslag

Som når det gjelder overgangsstonad til enslige forsørgere, foreslår utvalget at grunnpensjon og særtillegg ikke bør reduseres på dersom vedkommende har mindre enn 40 års trygdetid. Vi viser til merknader til utkastets § 8-6. Overgangsstonad er ment som en midlertidig hjelp i en overgangstid, og det er da hensiktsmessig at vedkommende blir sikret en minsteytelse. Forslaget vil virke forenkling og vil dessuten sannsynligvis ikke føre til utgiftsøkning. Etter Rikstrygdeverkets opplysninger har den vanlige ugifte familiepleier bodd i Norge hele sitt liv, og vil dermed ha full trygdetid.

Utvalget har foreslått at lov om kompensasjonstillegg blir opphevet. Vi viser til omtale av forslaget i merknadene til kapittel 3.

Utvalgets forslag svarer ellers til gjeldende rett.

Utkastets § 9-7 Arbeidsinntekt m.m.

Overgangsstonaden reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt som medlemmet har eller kan forventes å få. Ved fastsetting av forventet inntekt legges det vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn, arbeidsmuligheter på hjemstedet, og arbeidsmuligheter på andre steder der det er rimelig at vedkommende tar arbeid.

Likestilt med arbeidsinntekt er ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6. Det samme gjelder pensjonsinntekt, føderåd og kapitalinntekt.

Overgangsstonaden skal ikke reduseres hvis den faktiske eller forventede arbeidsinntekten på årsbasis er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Stonaden reduseres med 40 prosent av inntekt over halvparten av grunnbeløpet.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 10-5 nr. 3. Bestemmelsen er endret ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Utvalget har ikke hatt anledning til å innarbeide denne endringen.

Gjeldende rett

Bestemmelser om reduksjon av overgangsstonad på grunn av forventet arbeidsinntekt står i folketrygdloven § 10-5 nr. 3. Folketrygdloven § 10-9 viser til denne bestemmelsen. Særtillegget reduseres etter forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet med hjemmel i særtilleggsloven § 2 siste ledd. Folketrygdloven § 10-5 nr. 3 lyder:

«Pensjon som nevnt i nr. 2 ytes til gjenlevende ektefelle som ut fra alder og ervervs- evne, foreliggende ervervs- og omstendighetene for øvrig ikke kan ventes å få en årlig ervervsinntekt som overstiger 50 pst. av grunnbeløpet. Hvis den forventede ervervsinntekt overstiger 50 pst. av grunnbeløpet, skal pensjonen utgjøre forskjellen mellom full pensjon og 40 pst. av den overskytende inntekt. Som ervervsinntekt regnes i denne forbindelse også sykepenger etter kapittel 3 og fødselspenger etter § 3-21 nr. 1-5.

Bestemmelsen i § 8-5, tredje ledd, får tilsvarende anvendelse.»

Ifølge lovens § 10-5 nr. 3 er det et vilkår for rett til full pensjon at det «ut fra alder, ervervs- evne, foreliggende ervervs- og omstendighetene for øvrig» ikke kan ventes at den gjenlevende ektefellen får en årlig ervervsinntekt som overstiger 50 prosent av grunnbeløpet. Dersom inntekten overstiger 50 prosent av grunnbeløpet skal pensjonen/overgangsstonaden utgjøre forskjellen mellom full pensjon/overgangsstonad og 40 prosent av den overskytende inntekt.

Utvalget har brukt uttrykket «arbeidsinn-

tekt» i stedet for «ervertinntekt». Det er ment at uttrykkene skal ha samme innhold. Med ervertinntekt menes i dag inntekt som kan tilbakeføres til den trygdedes personlige arbeidsinnsats som arbeidstaker, som oppdrags-taker eller som selvstendig næringsdrivende. Kapitalinntekt, pensjonsinntekt og underholdsbidrag regnes ikke med i denne sammenheng. Også verdien av naturalinntekt eller arbeid uten noen form for betaling kan settes som forventet ervertinntekt. Forventet ervertinntekt fastsettes da på grunnlag av vanlig betaling for slikt arbeid.

«Forventet ervertinntekt» settes til den faktiske månedslønn multiplisert med 12. I tilfeller der det klart må legges til grunn at den trygdede bare skal arbeide i et begrenset og kortere tidsrom, settes «forventet ervertinntekt» til den arbeidsinntekt som det kan regnes med at vedkommende får i den aktuelle periode. Månedsinntekten multipliseres med antall måneder vedkommende er i arbeid, og reduksjonen i stønaden fordeles over hele tolv månedersperioden.

Forutsetningen for uredusert stønad er at vedkommende på årsbasis ikke kan forventes å få en inntekt over 50 prosent av grunnbeløpet.

Dersom vedkommende ikke har arbeidsinntekt, kan det fastsettes en hypotetisk «forventet ervertinntekt» hvis vedkommendes individuelle forutsetninger og arbeidsmulighetene på stedet tilsier at hun eller han burde kunne ta seg arbeid.

Sykepengene og fødselspengene likestilles etter § 10-5 nr. 3 med arbeidsinntekt.

Dersom en mottaker av overgangsstonad eller pensjon etter kapittel 10 også har rett til dagpenger under arbeidsløse, reguleres forholdet i prinsippet av forskrifter gitt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 12. juni 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 4-2 nr. 3 første ledd bokstavene i og k. Etter forskriftenes § 2 har den som mottar uredusert overgangsstonad eller etterlattepensjon, ikke rett til dagpenger. Ytes det redusert overgangsstonad eller etterlattepensjon, skal denne stønaden og dagpengene samordnes etter § 4 i forskriftene. Dagpenger kan i utgangspunktet maksimalt ytes med et beløp som svarer til reduksjonen av stønaden. Summen av redusert overgangsstonad og dagpenger skal likevel ikke utgjøre mindre enn de dagpenger vedkommende ville hatt uten samordning. De samlede ytelser kan etter denne bestemmelsen derfor bli høyere enn uredusert overgangsstonad eller etterlattepensjon. Dersom dagpengene er lave, justeres i praksis vedkommendes forventede ervertinntekt, og overgangsstonaden heves tilsvarende.

Etter gjeldende rett skal det foretas en «samlet vurdering» av om det er «rimelig» å gi overgangsstonad etter § 10-9. Man har altså intet rettskrav på stønad. Søknaden om overgangsstonad kan avslås, eller stønaden kan reduseres hvis den tidligere familieforpleieren selv har midler til å forsørge seg.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd har bestemmelser om at faktisk eller forventet arbeidsinntekt fører til redusert pensjon. Videre har dette leddet bestemmelser om hva en skal legge vekt på ved fastsettingen av den forventede arbeidsinntekten. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets andre ledd skal ikke bare sykepengene og fødselspengene, men også dagpenger under arbeidsløshet likestilles med arbeidsinntekt. Vi antar at det er denne samordningsmåten som fører til det gunstigste samlede resultat for den arbeidsløse i de fleste tilfeller, og at det derfor også er denne måten som i dag vanligvis benyttes. Forslaget vil derfor ikke føre til merutgifter. Dette er vesentlig enklere enn de gjeldende regler.

Pensjonsinntekter, kapitalinntekter og føderåd kan i dag føre til at pensjon etter § 10-9 ikke blir innvilget. Utvalget har kommet til at det vil være bedre å la disse inntektene føre til at pensjonen blir redusert etter de samme regler som for arbeidsinntekt. Forslaget innebærer en materiell endring på dette punktet.

Utkastets tredje ledd innebærer materielle endringer. Reduksjonsbestemmelsen i lovens § 10-5 nr. 3, som gjelder for grunnpensjon og tilleggspensjon, er benyttet også for særtillegg. Forskjellen på de to reduksjonsmåtene og konsekvensen av forslaget er behandlet i merknadene til utkastets § 8-7.

Utkastets § 9-8 Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold

Dersom et medlem har rett til overgangsstonad etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan hun eller han velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom overgangsstonad etter dette kapitlet og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 10-10, men er omformulert. I tillegg er det inntatt en regel for samordning med øvrige ytelser fra trygden.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-10 første ledd lyder:

«Ytelser etter kapitlet her til gjenlevende ektefelle, skilt ektefelle og ugift person som nevnt i § 10-9, faller bort når vedkommende fyller 67 år eller får rett til uførepensjon eller attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås.»

Etter folketrygdloven § 10-10 faller ytelser til en tidligere familiepleier bort når vedkommende fyller 67 år eller får rett til uførepensjon eller attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan innvilges.

Det er ikke gitt bestemmelser om beregningen av alderspensjon og uførepensjon i slike tilfeller. Overgang til full uførepensjon eller alderspensjon vil aldri føre til nedgang i ytelse og er derfor ikke noe problem. Det er imidlertid uklart hva som skal gjøres hvis en mottaker av stønad som tidligere familiepleier også får rett til gradert uførepensjon. Antakelig skal overgangsstonaden eller pensjonen til tidligere familiepleier reduseres slik at «grunnpensjonsdelene» samordnes for seg og «tilleggspensjons-/særtilleggsdelene» for seg. Se praksis for attføringspenger som er omtalt nedenfor.

Etter folketrygdloven § 5-6 bokstav b faller attføringspenger bort i den utstrekning vedkommende mottar tilsvarende stønad. Ytelsen etter kapittel 10 ligger følgelig i bunnen. Etter Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 10-00, side 70, er det ved avkorting i attføringspengene ikke anledning til å samordne den samlede attføringspengeytelsen med den samlede ytelsen etter kapittel 10. «Grunnpensjonsdelen» av attføringspengene avkortes med «grunnpensjonsdelen» av overgangsstonaden/pensjonen. «Tilleggspensjonsdelen» av attføringspengene avkortes med «tilleggspensjonsdelen» av overgangsstonaden/pensjonen. Særtilllegg likestilles i denne sammenheng med «tilleggspensjonsdel».

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd har utvalget foreslått at den som har rett til flere ytelser til livsopphold som skal dekke samme inntektstap i samme periode, skal kunne velge ytelse. Dette er den enkleste regel lovteknisk sett.

I andre ledd er det tatt inn en bestemmelse som skal gi departementet fullmakt til å fastsette forskrifter om samordning av overgangsstonad etter dette kapitlet og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Utkastets § 9-9 Overgangsstonad under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for medlemmer som er innlagt i en institusjon

som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for medlemmer som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Overgangsstonaden ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir stonaden redusert etter bestemmelsene i § 9-10.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det overgangsstonad etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av overgangsstonad eller pensjon til tidligere familiepleier under opphold i helseinstitusjon er i dag å finne i folketrygdloven § 10-5 nr. 4, jf. § 7-9, og i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 5. juli 1982 med hjemmel blant annet i folketrygdloven § 7-9, § 8-10 og § 10-5 nr. 4.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-5 nr. 4 lyder:

«Til gjenlevende ektefelle som er innlagt i institusjon som nevnt i § 7-9 nr. 1, skal pensjonen fra og med den andre kalendermåned etter den måned da forpleiningen tok til, utgjøre 25 pst. av grunnbeløpet og 10 pst. av tilleggs-pensjonen etter nr. 2, jfr. nr. 3. Bestemmelsene i § 7-9 får for øvrig tilsvarende anvendelse.»

Se merknader til utkastets §§ 10-18, 11-11 og 12-14 der det er gjort rede for disse bestemmelsene.

Bestemmelsen i lovens § 10-5 nr. 4 gjelder for gjenlevende ektefelle, men på grunn av henvisningen fra § 10-9 første ledd til § 10-5 får bestemmelsen anvendelse også for tidligere familiepleier.

Utvalgets forslag

Forslaget svarer til utvalgets forslag i §§ 10-18, 11-11 og 12-14, og vi viser til merkna-dene der.

**Utkastets § 9-10 Beregning av overgangsstøn-
nad under opphold i helse-
institusjon o.l.**

*Redusert overgangsstøn-
nad under opphold i
institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet
pluss 10 prosent av særtillegget.*

*Forsørger medlemmet barn, ytes det fra
omregningstidspunktet, se § 9-9, et tillegg som
svarer til barnepensjon etter § 11-18.*

*Dersom medlemmet etter innleggelsen fort-
satt har faste og nødvendige utgifter til bolig
o.a., kan det bestemmes at stønaden ikke skal
reduseres, eller at den skal reduseres mindre
enn nevnt i første ledd.*

*Ytelsene etter denne paragrafen må til sam-
men ikke være større enn overgangsstøn-
nad beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.*

*Departementet gir forskrifter om beregning
av overgangsstøn-
nad etter denne paragrafen.*

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av etterlatte-
pensjon til gjenlevende ektefelle under opp-
hold i helseinstitusjon er i dag å finne i folke-
trygdloven § 10-5 nr. 4, jf. § 7-9. Dertil kom-
mer forskrifter fastsatt av Sosialdepartemen-
tet den 5. juli 1982 med hjemmel blant annet
i § 7-9 nr. 6, § 8-10 og § 10-5 nr. 4. Bestemmel-
sene gjelder også for tidligere familiepleier.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-5 nr. 4 lyder:

«Til gjenlevende ektefelle som er innlagt i
institusjon som nevnt i § 7-9 nr. 1 skal pensjon-
en fra og med den andre kalendermåned et-
ter den måned da forpleiningen tok til, utgjøre
25 pst. av grunnbeløpet og 10 pst. av tilleggs-
pensjonen etter nr. 2, jfr. nr. 3. Bestemmel-
sene i § 7-9 får for øvrig tilsvarende anvend-
else.

Departementet fastsetter nærmere forskrif-
ter om ytelse av pensjonen.»

Se for øvrig merknader til §§ 10-19, 11-12
og 12-15.

Utvalgets forslag

Bestemmelsene svarer til utkastets §§ 10-19,
11-12 og 12-15 med følgende tillemplinger: I
første ledd nevnes bare særtillegget og ikke
tilleggspensjonen, da den ikke er aktuell for
familiepleiere, se utkastets § 9-6. Ektefelle-
tillegg vil heller ikke være aktuelt for denne
gruppen, se § 9-6.

**Utkastets § 9-11 Overgangsstøn-
nad under
opphold i fengsel**

*Til en person som sitter i varetekt, soner
straff eller er sikret i en av fengselsvesenets
anstalter, ytes det redusert overgangsstøn-
nad etter bestemmelsene i §§ 9-9 og 9-10.*

*Fra og med den kalendermåned vedkom-
mende blir løslatt, ytes det overgangsstøn-
nad etter lovens vanlige bestemmelser.*

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av etterlatte-
pensjon til gjenlevende ektefelle under opp-
hold i fengselsvesenets anstalter er i dag å
finne i folketrygdloven § 10-5 nr. 4, jf. § 7-9.
Dertil kommer forskrifter fastsatt av Sosialde-
partementet den 5. juli 1972 med hjemmel i
blant annet folketrygdloven § 10-5 nr. 4 og §
7-9 nr. 6. Disse bestemmelsene gjelder også
for tidligere familiepleier.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-5 nr. 4 er gjengitt i
merknadene til utkastets §§ 9-9 og 9-10.

Etter gjeldende rett reduseres etterlattepen-
sjonen etter de vanlige regler for institusjons-
opphold når pensjonisten soner straff eller er
sikret i en av fengselsvesenets anstalter. Se
merknadene til utkastets §§ 10-20, 11-13 og
12-16.

Etterlattepensjonen reduseres ikke når en
person sitter i varetekt.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til utkastets §§ 10-20, 11-13
og 12-16, og vi viser derfor til merknadene til
disse paragrafene.

KAPITTEL 10

Uførepensjon

OVERSIKT

Bestemmelsene om uførepensjon står i dag i folketrygdloven kapittel 8. Uførepensjon skal dekke utgifter til livsopphold. Kapitlet inneholder dessuten bestemmelser om grunnstønad og hjelpestønad i § 8-2. Dette er stønader som skal dekke nærmere angitte utgifter i forbindelse med langvarig sykdom, skade eller lyte.

Utkastets kapittel 10 omhandler bare stønad til livsopphold. Bestemmelsene om grunnstønad og hjelpestønad er tatt inn i utkastets kapittel 14 om stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte (attføringsstønad, hjelpestønad og grunnstønad).

Folketrygdloven kapittel 11 om ytelser ved yrkesskade har bestemmelser om uførepensjon ved uførhet som skyldes yrkesskade. Ved yrkesskade ytes det uførepensjon etter folketrygdloven kapittel 8, men etter særlig gunstige regler.

De generelle vilkårene som må være oppfylt for at en skade eller sykdom skal kunne godkjennes som yrkesskade i folketrygdlovens forstand, er samlet i et eget kapittel - kapittel 17 om vilkår for yrkesskadedekning. Bestemmelsene om yrkesskadeerstatning (menerstatning ved yrkesskade) er samlet i utkastets kapittel 18. Særbestemmelsene om de øvrige ytelsene ved yrkesskade er tatt inn til slutt i de enkelte kapitler. Bestemmelsene om uførepensjon ved yrkesskade står i utkastets § 10-21.

Folketrygdlovens bestemmelser om uførepensjon bygger på loven om uføretrygd, som ble vedtatt den 22. januar 1960. Det var den første lov om alminnelig uførepensjon. Tidligere hadde en lover om ulykkestrygd og en midlertidig lov om hjelp til blinde og vanføre.

Mange kommuner hadde egne uføretrygdordninger. Omfanget av disse ordningene varierte fra kommune til kommune. Som oftest var satsene de samme som i alderstrygden.

I de hundre år som lå forut for vedtakelsen av uføretrygdloven, ble det fremmet en rekke forslag til lovgivning om invaliditetsforsikring. Det var tre hovedtyper av forslag:

1. Førstids alderspensjon. De første forslagene gjaldt kombinasjonen uførepensjon og alderspensjon. Uførepensjon ble betraktet som førstids alderspensjon. Den var bereg-

net på personer som hadde nedsatt arbeids-evne før de nådde pensjonsalderen.

2. Fortsatte sykepenger. Ett forslag om uførepensjon ble utformet som et vedheng til syketrygden. Forslaget omfattet personer som gikk sykmeldt i lengre tid enn syketrygdlovens maksimale stønadsperiode, som vanligvis var ett år.
3. Utvidelse av loven om hjelp til blinde og vanføre. I 1936 ble det vedtatt en midlertidig lov om hjelp til blinde og vanføre. Denne loven omfattet bare personer som var høygradig fysisk invalidiserte. Loven av 1960 om alminnelig uføretrygd utvidet uførebegrepet til også å gjelde mindre fysiske sykdommer og alvorlige mentale lidelser.

Da uførepensjonsordningen ble inkorporert i folketrygdloven i 1966, kom også de lettere mentale lidelser med. I dag har praksis utviklet seg slik at også visse psykososiale problemer er i ferd med å bli likestilt med sykdom, skade eller lyte.

Dagens uførepensjonsordning bygger videre på de tidligere tjenstepensjonsordninger og kommunale uføretrygdeordninger samt på yrkesskadetrygden og arbeidsløsetrygden.

Begrepet uførhet står sentralt i folketrygden. Uførebegrepet har to hovedkomponenter. Det er en medisinsk og en ervervsmessig komponent. Begge komponentene har en sentral plass i uførepensjonsordningen.

Den medisinske komponent knytter seg til sykdom, skade eller lyte. Den medisinske komponent er nærmere omtalt i utredningen om folketrygdens uførebegrep, NOU 1977:14.

Med ervervsmessig uførhet menes det tap i den trygdedes evne til å skaffe seg arbeidsinntekt på grunn av sykdom, skade eller lyte. De to komponentene i uførebegrepet er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 10-5 om sykdom, skade eller lyte. Vi viser også til Asbjørn Kjønstad: «Folketrygdens uførepensjon», Oslo 1988.

Uførepensjon skal gi kompensasjon for inntektsbortfall eller mangel på inntekt som skyldes sykdom, skade eller lyte. Dette formålet kommer til uttrykk i forarbeidene til uføretrygdloven av 1960. Vi viser til Ot.prp. nr. 22 for 1959.

Kompensasjonen etter loven av 1960 var

imidlertid begrenset til å sikre alle en minimumsinntekt ved uførhet. Folketrygdordningens pensjonssystem innførte det nye prinsipp at stønaden skulle sikre tilvant levestandard. Folketrygdordningens uførepensjon består derfor av flere komponenter. Alle er sikret en minstepensjon som består av grunnpensjon, sært tillegg og kompensasjonstillegg, eventuelt også ektefelle tillegg og/eller barnetillegg. De som har vært yrkesaktive, er videre sikret en tilleggspensjon, som avhenger av vedkommendes pensjonsgivende inntekt.

Bestemmelsene om sært tillegg er gitt i en egen lov, se lov 19. juni 1969 nr. 6 om sært tillegg til ytelser fra folketrygden. Utvalget foreslår at bestemmelsene om sært tillegg blir tatt inn i folketrygdloven. Sært tillegget er en kompensasjon til personer som ikke har hatt anledning til å tjene opp tilleggspensjon, eller som bare har en liten tilleggspensjon. Sært tillegget er særlig av betydning for personer som ikke kan få full opptjeningstid etter 1967 på grunn av alder, og for personer som ikke har vært yrkesaktive og derfor ikke har opptjent rett til tilleggspensjon.

Bestemmelsene om kompensasjonstillegg er også gitt i en egen lov, se lov 19. desember 1969 nr. 8 om kompensasjonstillegg til ytelser fra folketrygden. Kompensasjonstillegget skulle kompensere for merverdiavgiften, men det har stått uendret siden det ble innført i 1969. Det utgjør 500 kroner for personer som er ugifte, eller som har ektefelle som ikke mottar pensjon, og 375 kroner for personer som er gift med pensjonister. Det har liten betydning i dag, og utvalget foreslår at det skal falle bort.

Tilleggspensjonen beregnes på grunnlag av tidligere arbeidsinntekt. For å få såkalt full tilleggspensjon må man ha vært yrkesaktiv og tjent mer enn grunnbeløpet i 40 år. Tilleggspensjonen skal sikre tilvant levestandard.

I utkastets kapittel 3 om grunnbegreper har utvalget tatt inn bestemmelser om de forskjellige komponentene i pensjonssystemet.

Utvalget foreslår å bygge opp pensjonssystemet slik at grunnpensjon, tilleggspensjon, sært tillegg, ektefelle tillegg og barnetillegg, blir komponenter som til sammen utgjør den enkelte pensjonsytelse. I dag er det litt uklart hva som menes med uførepensjon. Det er usikkert om sært tillegg, kompensasjonstillegg, ektefelle tillegg og barnetillegg skal betraktes som en del av uførepensjonen, eller om disse tilleggene er ytelser som er utenforliggende elementer når loven omtaler uførepensjon. Utvalget mener det er nødvendig å få en klarere språkbruk her. Vi mener at uførepensjon bør være et samlebegrep som omfatter de forskjellige ytelsene (komponentene) i pensjons-

systemet. Når en så skal omtale gradert pensjon, er det tilstrekkelig å nevne uførepensjon generelt, og en slipper å ha bestemmelser om gradering av de enkelte komponentene. Dette innebærer en forenkling.

Når det gjelder ytelser til livsopphold, har utvalget funnet det hensiktsmessig å skille mellom vilkår som må være oppfylt på stønadstidspunktet, dvs. inngangsvilkår, og vilkår som må være oppfylt hele tiden for at uførepensjon skal kunne ytes.

I dag er det noe uklart hvilke vilkår som er inngangsvilkår, og hvilke vilkår som må være oppfylt hele tiden. Vi tenker her på vilkårene om å være trygdet, om forutgående trygdetid og om opphold i Norge.

Utvalget legger til grunn at det i utgangspunktet skal kreves medlemskap i trygden for rett til uførepensjon. Vi viser til utkastets § 10-2 om forutgående medlemskap. De som fyller vilkåret om tre års umiddelbart forutgående trygdetid, vil alltid være medlemmer i trygden. De som går inn under unntaksbestemmelsen for flyktninger vil også alltid være medlemmer i trygden.

Videre legger vi til grunn at en person også fortsatt må være medlem i trygden for å kunne motta uførepensjon. Unntak skal imidlertid kunne gjøres for personer som har opptjent rett til tilleggspensjon, eller som har minst ti års trygdetid. Da uførepensjon altså skal kunne ytes til personer som ikke lenger er medlemmer i trygden, har utvalget ikke brukt ordet «medlem» i lovteksten for å angi stønadsmottakeren. Det ville være villedende. Derfor har vi i stedet brukt ordene «person» og «vedkommende».

Utkastets § 10-1 Innledning

Formålet med uførepensjon er å dekke utgifter til livsopphold for personer som har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Uførepensjonen består av grunnpensjon, tilleggspensjon, sært tillegg, ektefelle tillegg og barnetillegg.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til uførepensjon står i §§ 10-2 til 10-8
- beregning av uførepensjon står i §§ 10-9 til 10-16
- forholdet til andre folketrygdtytelser står i § 10-17
- uførepensjon under institusjonsopphold står i §§ 10-18 til 10-20
- uførepensjon ved yrkesskade står i § 10-21.

Merknader

Paragrafen er ny, og omhandler formålet med uførepensjonsordningen. Det er dessuten

tatt inn en innholdsfortegnelse over bestemmelsene i dette kapitlet.

Gjeldende rett

Den innledende bestemmelsen er ikke ment å være uttømmende når det gjelder alle de vilkår som må være oppfylt for at det skal kunne gis uførepensjon. Bestemmelsen skal bare kort angi det som er det sentrale i uførepensjonsordningen.

For rett til uførepensjon må følgende vilkår være oppfylt:

1. Man må være omfattet av uførepensjonsordningen.
2. Man må være mellom 16 og 67 år.
3. Man må lide av sykdom, skade eller lyte.
4. Arbeidsevnen må være varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.
5. Man må ha gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd angir formålet med uførepensjonen. Uførepensjon er en stønad til livsopphold som skal kompensere for inntektsbortfall eller mangel på arbeidsinntekt for personer som er medisinsk invalidisert, dvs. personer som lider av sykdom, skade eller lyte. Det kreves dessuten at den manglende evne til å skaffe seg arbeidsinntekt er forårsaket av den medisinske invaliditet.

I utkastets andre ledd har utvalget tatt inn en oversikt over komponentene som uførepensjonen skal bestå av. Som nevnt i oversikten over dette kapitlet har utvalget lagt til grunn at de forskjellige komponentene i pensjonssystemet til sammen skal utgjøre den enkelte pensjonsytelse. I dag er det noe uklart om dette prinsippet er lagt til grunn. Etter utkastet vil det gå klart fram av loven at begrepet uførepensjon omfatter alle pensjonskomponentene. Utvalget har foreslått en paragraf for hver av komponentene, se §§ 10-9 til 10-13.

I utkastets tredje ledd er det gitt en innholdsfortegnelse over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne.

Utkastets § 10-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre år umiddelbart før han eller hun setter fram krav om pensjon.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

Merknader

Bestemmelser om forutgående trygdetid er i dag å finne i lovens § 8-1 første ledd bokstav

b og i § 7 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 8-1 andre ledd.

Gjeldende rett

Vilkåret om forutgående trygdetid er nær knyttet til vilkåret om opphold i Norge. Vi viser til merknadene til utkastets § 10-3 om fortsatt medlemskap.

Lovens § 8-1 første ledd bokstav b lyder slik:

«Rett til stønad etter dette kapittel har trygdet som

- a. ...
- b. har vært trygdet i minst tre år umiddelbart før krav om stønad settes fram, eller som har vært trygdet i minst ett år umiddelbart før kravet settes fram og herunder har vært fysisk og psykisk i stand til å utøve et normalt erverv i minst ett år.»

Trygdetidsvilkåret skal oppfylles én gang, på søknadstidspunktet. Det er således et inngangsvilkår. Hvis en person fyller vilkåret om umiddelbart forutgående trygdetid, vil vedkommende også være trygdet på søknadstidspunktet.

Loven setter som vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende har vært trygdet i minst tre år umiddelbart før krav om stønad settes fram. Alternativt må søkeren ha vært trygdet og fysisk og psykisk i stand til å utøve et normalt arbeid i minst ett år umiddelbart før kravet settes fram. Det er ikke noe vilkår at søkeren har vært yrkesaktiv; det er tilstrekkelig at vedkommende har vært arbeidsfør. Men dersom vedkommende er arbeidsufør når han eller hun kommer til landet, kreves det tre års trygdetid før det kan ytes uførepensjon.

Folketrygdloven § 8-1 andre ledd lyder:

«Vilkårene i første ledd kan fravikes etter forskrifter som fastsettes av Kongen. Det kan herunder fastsettes at bestemmelsene om medregning av framtidig trygdetid og framtidige pensjonspoeng, jfr. § 8-4 nr. 2 og 3, ikke eller bare delvis skal komme til anvendelse når disse vilkår fravikes, og at bedømmelsen av ervervsevne og ervervsmuligheter etter § 8-3 tredje ledd skal skje etter særskilte regler. Det kan også fastsettes at bestemmelsen om å legge ektefellens trygdetid til grunn, jfr. § 7-2 nr. 3 tredje punktum, ikke skal komme til anvendelse.»

Etter lovens § 8-1 andre ledd kan altså vilkåret om forutgående trygdetid fravikes når særlige grunner gjør det rimelig. Slike bestemmelser er gitt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978.

Ved avgjørelsen av om vilkåret om forutgående trygdetid kan fravikes, skal det etter forskriftenes § 3 legges vekt på søkerens tilknytning til Norge, søkeren økonomiske forhold, og om tilstanden som kan gi rett til uførepensjon.

sjon, er inntrådt i tidsrom som kan regnes som botid.

I rimelighetsvurderingen legges det følgerig vekt på tidligere trygdetid i Norge, om det er lang tid siden vedkommende gikk ut av trygden, og om han eller hun bor i Norge eller har til hensikt å bosette seg her. Har vedkommende god økonomi, vil det sjelden bli dispensert fra trygdetidsvilkåret. På den andre siden kreves det mindre tidligere tilknytning til Norge dersom vedkommende har svært dårlig økonomi.

For personer som er bosatt i utlandet og ikke fyller vilkåret om umiddelbart forutgående trygdetid, stilles det strengere krav til tidligere tilknytning til Norge. Det kan for eksempel tenkes tilfeller der en sjømann blir syk kort tid etter at han gikk ut av trygden etter å ha hatt hyre på norske skip i utenriksfart i en årrekke.

Etter forskriftenes § 7 gjelder ikke vilkåret om forutgående trygdetid for utenlandske flyktninger som er bosatt her i landet, dvs. flyktninger som er trygdet.

Under opphold i utlandet omfatter dispensasjonen fra trygdetidsvilkåret bare ytelser på grunnlag av søkerens faktiske poengår og søkerens botid. Se forskriftenes § 7 tredje ledd.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd skal det være et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre år umiddelbart før han eller hun setter fram krav om pensjon.

De gjeldende bestemmelsene om forutgående trygdetid er skjønnsmessige og vage, og utvalget har funnet det nødvendig å foreslå visse materielle endringer for å få til en forenkling av regelverket. Vi har sløyfet det andre trygdetidsovergangsalternativet om ett års trygdetid når søkeren er arbeidsfør. Inngangsvilkåret for rett til uførepensjon vil således etter utvalgets forslag begrenses til tre års forutgående medlemskap (trygdetid). Forslaget innebærer en innskrenkning i forhold til gjeldende rett. Men sammen med utvalgets øvrige forslag vil det ikke innebære noen særlig innskrenkning.

Etter utvalgets forslag vil yrkesaktive alltid ha rett til sykepengene det første året, etter at de har vært i arbeid i minst 14 dager. Se utkastets kapittel 4. Deretter vil overgangsstønning under sykdom avløse sykepengene. Utvalget foreslår i § 7-2 at inngangsvilkåret for rett til overgangsstønning senkes til ett års medlemskap. Kravet om tre års medlemskap som vilkår for rett til uførepensjon kan da oppfylles mens vedkommende mottar sykepengene og overgangsstønning.

Ikke yrkesaktive personer som kommer syke til landet, må etter dette vente tre år før de kan få uførepensjon. Men hvis de tidligere fyller vilkårene for rett til overgangsstønning under sykdom, kan de få slik stønning etter ett års medlemskap. Videre foreslår utvalget å gjøre vilkåret om tre års umiddelbart forutgående medlemskap absolutt, med unntak bare etter andre ledd.

Etter utkastets andre ledd skal vilkåret om forutgående medlemskap ikke gjelde for flyktninger som er medlemmer i trygden. Likestilt med flyktninger er norske statsborgere som er i en lignende stilling. I utkastets § 3-21 er begrepet flyktning definert slik at det også omfatter slike personer. Vi viser til merkningene til utkastets § 3-21.

I dag brukes formuleringen «utenlandsk flyktning som er bosatt i riket». Utvalget mener det er riktigere å knytte unntaket fra vilkåret om forutgående trygdetid til medlemskap i folketrygden. De flyktninger som har bosatt seg varig her, blir medlemmer i trygden fra første dag. Flyktninger som bare midlertidig oppholder seg her, bør ikke omfattes av trygden.

Etter de gjeldende dispensasjonsforskrifter og praksis er det trygdetidsvilkåret som er det sentrale. Det er meget sjelden at det gjøres unntak fra dette vilkåret. I praksis gjøres det unntak bare for personer som er bosatt her, altså for personer som er blitt medlemmer i trygden. Det er ytterst sjelden at det dispenseres både fra trygdetidsvilkåret og fra oppholdsvilkåret. Slike dispensasjonssaker gjelder personer som tidligere har vært trygdet.

Adgangen til å fravike vilkåret om forutgående trygdetid når det foreligger «særlige grunner», er tatt ut. Dette er gjort fordi denne dispensasjonsadgangen sjelden brukes. På grunn av dagens restriktive praksis vil utvalgets forslag ikke bety nevneverdige materielle innskrenkninger. De som ikke er medlemmer i trygden på søknadstidspunktet, vil etter forslaget ikke ha mulighet til å få uførepensjon. Etter dagens praksis vil slike personer som regel heller ikke få pensjon. Forslaget vil imidlertid være noe ugunstigere for personer som er medlemmer i trygden på søknadstidspunktet, men som ikke har vært medlemmer i tre år.

Forslaget i utkastets § 10-2 første ledd om et absolutt krav om forutgående medlemskap innebærer at det vil bli mindre aktuelt å ta stilling til dispensasjonssøknader. Forslaget i utkastets § 10-3 om å gi uførepensjon til medlemmer mens de er i utlandet, vil også fange opp tilfeller der det i dag blir dispensert fordi det foreligger «særlige grunner». Det vil derfor ha liten praktisk betydning at dispensasjonsbestemmelsen blir tatt ut.

Utkastets § 10-3 Fortsatt medlemskap

Det er et vilkår for å beholde retten til uførepensjon at vedkommende fortsatt er medlem i trygden.

Likevel ytes det uførepensjon til den som ikke lenger er medlem i trygden, dersom han eller hun

- a) mottok tilleggspensjon da medlemskapet opphørte, eller
- b) tidligere har vært medlem i trygden i minst 10 år.

Uførepensjon til medlemmer i trygden beregnes etter bestemmelsene i §§ 10-9 til 10-13. Uførepensjon til personer som ikke lenger er medlemmer i trygden, beregnes etter bestemmelsene i § 10-14.

Merknader

Folketrygdloven § 8-1 første ledd bokstav a har bestemmelser om opphold i Norge som et vilkår for rett til uførepensjon. Vilkåret kan fravikes etter forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 8-1 andre ledd.

Historikk

Forskriftene om at vilkåret om opphold her i landet kan fravikes, bygger på Norges forpliktelser etter ILO-konvensjonene nr. 118 og 128. Disse konvensjonene medfører plikt for Norge til å eksportere ytelser som gis på grunnlag av innbetalte premier. Dette blir tolket slik at opparbeidet tilleggspensjon pluss grunnpensjon, som utgjør «bunnen» av uførepensjonen, skal utbetales til uførepensjonister som oppholder seg i utlandet. Det kan kreves at vilkåret om forutgående trygdetid er oppfylt.

I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 er oppholdsvilkåret bare omtalt på side 18 f. Der er det pekt på at nyordningen som folketrygdsystemet fører med seg, innebærer at det kan opptjenes delpensjoner her i landet. Det vil si at den enkelte kan få rett til pensjon i forhold til den tid vedkommende har vært trygdet. Det sies her følgende:

«Et slikt system, hvoretter en person skal kunne tjene opp delpensjon i forskjellige land, forutsetter at det blir løst på kravet om at vedkommende må være bosatt i landet for å få utbetalt pensjon. En utlending som arbeider her i landet i noen år og opparbeider rett til en partiell alderspensjon, må få sin delpensjon utbetalt herfra når han blir 70 år selv om han er bosatt i et annet land.»

Deretter står det i proposisjonen at det ikke er foreslått noe vilkår med hensyn til bosted når det gjelder rett til å få utbetalt alderspensjon. Dette innebærer at det heller ikke var foreslått noe krav om at vedkommende måtte være trygdet for å få alderspensjon, men dette

er ikke presisert i proposisjonen. Det tales om unntak fra bostedskravet i stedet for unntak fra oppholdsvilkåret.

Det sies videre i Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 at når det gjelder de øvrige arter av ytelser, stiller spørsmålet om krav til bosted seg noe annerledes. I folketrygdordningen er det en rekke ytelser som det ikke er rimelig å gi til personer som er bosatt utenfor landet. Det er nevnt ytelser som hjelpestønad, attføringshjelp, utdanningsstønad og lignende. Departementet mente at slike ytelser bare i helt spesielle tilfeller skulle gis i utlandet.

I proposisjonen er det videre pekt på at med hensyn til uførepensjon og pensjon til gjenlevende ektefeller og barn, burde det være mer liberale bestemmelser for utbetaling til personer som er bosatt i utlandet, spesielt når det gjaldt personer som har opptjent tilleggspensjon i «den norske folkepensjonering». Kongen fikk myndighet til å gi forskrifter om ytelser til personer i utlandet.

De første forskriftene ble fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. oktober 1966. En skilte her mellom norske og utenlandske statsborgere. Oppholdsvilkåret ble ikke gjort gjeldende for norske statsborgere, mens dispensasjonsadgangen for utenlandske statsborgere var snever. I statsrådsforedraget ble det gjort oppmerksom på at det ville bli kontrollproblemer med hensyn til de ervervsmessige og medisinske vilkår for rett til uførepensjon.

I de senere forskriftene av 26. mai 1978 gikk man bort fra å skille mellom norske og utenlandske statsborgere. Bakgrunnen for endringen av forskriftene var en lovendring i 1974 som gav hjemmel til å fastsette bestemmelser om reduksjon av ytelser som var innvilget ved dispensasjon. Dessuten skulle forskriftene oppfylle de kravene som var stilt i konvensjoner Norge hadde ratifisert.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 8-1 bokstav a lyder slik:

«Rett til stønad etter dette kapittel har trygdet som
a. oppholder seg i riket, og»

Forskriftenes § 4 lyder i dag:

«Vilkåret om opphold i riket skal ikke gjelde for rett til tilleggspensjon.»

Etter forskriftenes § 4 skal vilkåret om opphold i Norge ikke gjelde for tilleggspensjon når vilkåret om forutgående trygdetid er oppfylt.

Forskriftenes § 5 lyder:

«1. Dersom den pensjonsbetingende uførheten er inntrådt i tidsrom som regnes som botid, og søkeren fyller vilkåret i folke-

trygdlovens § 8-1 første ledd bokstav b om å ha vært trygdet gjelder følgende regler for rett til grunnpensjon:

- a. Vilkåret om opphold i riket skal ikke gjelde for søker som har minst 20 års botid.
 - b. For søker som har minst 10, men ikke 20 års botid, fravikes vilkåret om oppholdet i riket for så vidt gjelder grunnpensjon fastsatt på grunnlag av denne botiden.
 - c. Uansett vilkårene i bokstavene a og b, skal søker som har rett til tilleggspensjon alltid ytes grunnpensjon under opphold i utlandet på grunnlag av en trygdetid minst svarende til det antall poengår tilleggspensjonen ytes etter.
2. I tilfelle hvor vilkårene i nr. 1 ikke er oppfylt, kan vilkåret om opphold i riket fravikes for rett til grunnpensjon når særlige grunner gjør det rimelig. Dispensasjon i medhold av første ledd omfatter bare grunnpensjon fastsatt på grunnlag av søkerens egen botid.»

Etter forskriftenes § 5 nr. 1 bokstav c utbetales det grunnpensjon i utlandet på grunnlag av samme trygdetid som antall poengår.

Grunnpensjonen utbetales i utlandet såfremt vilkåret om forutgående trygdetid er oppfylt, dersom «den pensjonsbetingende uførhet» er inntrådt i tidsrom som regnes som botid og vedkommende har minst 20 års botid. Se forskriftenes § 5 nr. 1 bokstav a. Har vedkommende minst 10 års botid, fravikes oppholdsvilkåret når det gjelder grunnpensjon som er fastsatt på grunnlag av denne botiden, dersom den pensjonsbetingende uførheten er inntrådt i tidsrom som regnes som botid. Se § 5 nr. 1 bokstav b.

I fall vilkårene i § 5 nr. 1 ikke er oppfylt, kan det dispenseres fra oppholdsvilkåret for grunnpensjonen hvis særlige grunner gjør det rimelig. Se § 5 nr. 2. Dispensasjonsbestemmelsen er aktuell

- når en person med rett til tilleggspensjon har lengre trygdetid enn antall poengår,
- når vedkommende har mindre enn 10 års trygdetid,
- når uførheten ikke inntrådte i et tidsrom som regnes som botid,
- når vilkåret om forutgående trygdetid i lovens § 8-1 første ledd bokstav b ikke er oppfylt.

I de tilfellene der verken oppholdsvilkåret eller trygdetidsvilkåret er oppfylt, kan det følgelig bare dispenseres etter en rimelighetsvurdering.

Ved vurderingen av om det skal dispenseres, legges det særlig vekt på søkerens tilknytning til Norge og hans eller hennes økonomiske forhold. De momenter som tas i betraktning, er nærmere angitt i forskriftenes § 3. Dispensasjon blir gitt bare dersom vedkommende tidligere hadde en sterk tilknyt-

ning til Norge, og dersom pensjonsbehovet ikke i rimelig grad er dekket gjennom utenlandske ytelser. Videre legges det vekt på om det er kort tid siden vedkommende gikk ut av folketrygdordningen.

Den som er trygdet under et utenlandsopphold, behandles etter gjeldende praksis som om oppholdskravet var oppfylt. Det vil si at når det gjelder trygdede personer, ser man bort fra at de ikke fyller oppholdskravet.

Begrepet botid er definert i forskriftenes § 2. Med botid menes i forskriftene for det første tidsrom da en person har vært trygdet etter folketrygdloven kapittel 8. Dessuten regnes det med tidsrom før folketrygdloven trådte i kraft da vedkommende ville ha fylt vilkårene om å være trygdet med rett til uførepensjon. Det samme gjelder tidsrom før folketrygdloven trådte i kraft da en person var ansatt ved en virksomhet med hovedsete i Norge og var norsk statsborger.

Av det ovenstående følger det at dispensasjon fra oppholdsvilkåret sjelden gis når vilkåret om forutgående trygdetid ikke er oppfylt. Det vil si at det sjelden dispenseres for personer som ikke er trygdet på søknadstidspunktet.

Kontrollhensynet har vært sterkt inne i bildet ved praktiseringen av dispensasjonsforskriftene. Det er vanskelig å undersøke om pensjonistene i utlandet stadig fyller lovens vilkår. Videre er det ofte problemer med å fastsette uføregraden i utlandet. Dette skyldes at arbeidsmarkedet og lønnsforholdene i de enkelte land er svært forskjellige fra norske forhold.

Utvalgets forslag

Lovens utgangspunkt er i dag at stønadsmottakeren må oppholde seg i Norge. Kravet om opphold i Norge må ses i sammenheng med kravet om forutgående medlemskap. Utvalget viser til merknadene til utkastets § 10-2 om forutgående medlemskap. Oppholdsvilkåret må også ses i sammenheng med kravet om å være medlem.

Oppholdsvilkåret har neppe selvstendig betydning som inngangsvilkår ved siden av vilkåret om umiddelbart forutgående trygdetid, siden de aller fleste som er trygdet oppholder seg i Norge. Oppholdsvilkåret må være oppfylt hele tiden for at vedkommende skal opprettholde retten til stønad.

Av forarbeidene til folketrygdloven går det fram at begrepsbruken ikke er klar når det gjelder forholdet mellom oppholdskravet, kravet om å være trygdet og kravet om forutgående trygdetid. I kommentarene tales det stort sett om kravet om å være bosatt, mens det i lovutkastet tales om krav til opphold.

Utvalget mener at hovedvekten må legges

på kravet om å være medlem når det gjelder langtidsytelser til livsopphold - uførepensjon, etterlattepensjon og alderspensjon. Medlemmer er de personer som folketrygdordningen omfatter. Derfor er det mest hensiktsmessig å skille mellom personer som er medlemmer i trygden, og personer som ikke er medlemmer i trygden. Det har liten verdi å ha kompliserte bestemmelser om hvem som er medlemmer i trygden, dersom innvilging av de enkelte ytelseskrav skal avhenge av helt andre bestemmelser, for eksempel krav om opphold eller bosetning. Hvis det skal legges vekt på oppholdsvilkåret som i dag, blir det i realiteten to former for medlemskap i trygden, nemlig medlemskap ved opphold i Norge og medlemskap ved utenlandsopphold. Medlemmer som ikke oppholder seg her, må ha dispensasjon fra oppholdskravet for at det skal kunne gis ytelser. Utvalget har gått bort fra å legge hovedvekten på oppholdskravet når det gjelder langtidsytelser til livsopphold. Vi har i stedet lagt vekt på medlemskap i trygden.

Tanken bak forslaget er at medlemskapet i trygden er det sentrale når det gjelder rett til ytelser til livsopphold. Folketrygdordningen bør omfatte dem som er medlemmer, uansett om de oppholder seg i utlandet eller her. Videre mener utvalget at folketrygdordningen i utgangspunktet ikke bør omfatte personer som ikke lenger er medlemmer. Unntak bør imidlertid gjøres for personer som har oppjent vesentlige «oppsatte» pensjonrettigheter, og som fyller vilkåret om forutgående medlemskap. Forslaget inneholder en forenkling.

Når det utbetales pensjon på grunnlag av såkalte oppsatte pensjonsrettigheter som kommer inn under ILO-konvensjonene, må kontrollhensynet vike. Utvalget mener at kontrollhensynet også ellers bør vike når det dreier seg om personer som fortsatt er medlemmer i trygden under utenlandsopphold. Særlig er dette aktuelt ved midlertidige utenlandsopphold for pensjonister på lengre Syden-ferier. Antakelig ytes det også i dag pensjoner under slike utenlandsopphold, i og med at trygdeetaten sjelden blir oppmerksom på at pensjonistene oppholder seg utenlands. Dersom pensjonistene måtte sende inn søknad om unntak fra oppholdsvilkåret i slike tilfeller, ville det medføre et stort merarbeid for trygdeetaten.

Frivillig medlemskap under utenlandsopphold må likestilles med pliktig medlemskap. Hvis dette ikke blir gjort, vil det bli lovtekniske komplikasjoner.

Spørsmålet om frivillig medlemskap skal avgjøres etter søknad. Ved frivillig medlemskap kan man være medlem i hele folketrygdordningen eller bare i visse deler av ordnin-

gen. Pensjonister er ikke med i pensjonsdelen. Pensjonister betaler derfor ikke avgift til pensjonsdelen.

Utkastets første ledd angir hovedregelen om at man fortsatt må være medlem i trygden for å beholde retten til uførepensjon. Dette er et vilkår som må være oppfylt hele tiden.

Utkastets andre ledd omhandler unntak fra hovedregelen om at man må være medlem i trygden for å opprettholde uførepensjonen. Unntaket skal etter andre ledd bokstav a gjelde for personer som mottar tilleggspensjon når medlemskapet opphører, og etter utkastets andre ledd bokstav b for personer som tidligere har vært medlem i trygden i minst 10 år. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd er tatt med av informasjonshensyn, og har henvisninger til de paragrafene i utvalgets forslag som har bestemmelser om beregning av uførepensjon.

Utkastets § 10-4 Alder

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende er mellom 16 og 67 år.

Merknader

Bestemmelser om alder står i dag i den gjeldende lovs § 8-3 første ledd og § 8-9 tredje ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 8-3 første ledd lyder slik:

«Den som er 16 år eller eldre, har rett til uførepensjon dersom hans ervervsevne etter gjennomgått behandling, arbeidstrening, opplæring eller annen form for attføring som anses hensiktsmessig, fortsatt er varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.»

For å få rett til uførepensjon må søkeren være over 16 år. Uførepensjon skal kompensere inntektsbortfall eller manglende inntektsmuligheter, og personkretsen er derfor begrenset til dem som er i yrkesaktiv alder.

Folketrygdloven § 8-9 tredje ledd lyder:

«Den som blir ufør etter fylte 67 år har ikke rett til uførepensjon etter dette kapittel, og tilstått uførepensjon faller bort når vedkommende blir berettiget til alderspensjon.»

Etter denne bestemmelsen kan det ikke ytes uførepensjon til den som blir arbeidsufør etter fylte 67 år, og innvilget uførepensjon faller bort når vedkommende får rett til alderspensjon.

I den gjeldende lov brukes formuleringen «tilstått uførepensjon faller bort når vedkommende blir berettiget til alderspensjon». Vedkommende får rett til alderspensjon ved fylte 67 år dersom han eller hun har minst tre års trygdetid.

For en yrkesskadd som ikke har rett til alderspensjon, løper imidlertid en innvilget uførepensjon ut vedkommendes levetid, se den gjeldende lovs § 11-13 siste punktum. Denne bestemmelsen er beregnet på yrkesskadede i utlandet som ikke lenger er trygdet.

Når det gjelder uførepensjon som er gitt etter lovens alminnelige regler, er det lite praktisk at en person fyller vilkårene for rett til uførepensjon uten å fylle vilkårene for rett til alderspensjon. På grunn av bestemmelsene om godskrivning av framtidig trygdetid er det vanskelig å tenke seg tilfeller der en uførepensjonist ikke har tre års trygdetid. De som får uførepensjon etter lovens alminnelige regler, vil derfor alltid senere ha rett til alderspensjon.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 10-5 Sykdom, skade eller lyte

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende har varig sykdom, skade eller lyte.

Når det skal avgjøres om det foreligger sykdom, legges det vekt på om vedkommende er syk i medisinsk forstand. Atferdsavvik, kriminalitet og sosial mistilpasning regnes ikke som sykdom.

Merknader

Bestemmelser om de medisinske vilkårene for rett til uførepensjon står i dag i folketrygdloven § 8-3 første ledd. Denne paragrafen inneholder flere sentrale vilkår for rett til uførepensjon. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å la hvert vilkår få sin egen paragraf. Årsakskravet er behandlet sammen med ervervsmessig uførhet. Vi viser til utkastets § 10-7 om nedsatt inntektsevne.

Gjeldende rett

Lovens § 8-3 lyder i sin helhet:

«Den som er 16 år eller eldre, har rett til uførepensjon dersom hans ervervsevne etter gjennomgått behandling, arbeidstrening, opplæring eller annen form for attføring som anses hensiktsmessig, fortsatt er varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Ved bedømmelsen av i hvilken grad ervervsevnen skal anses nedsatt, tas hensyn til den trygdedes reelle muligheter for ervervsinntekt eller innsats i et arbeid som høver for ham, sammenlignet med tilsvarende muligheter før han ble ufør.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om gjennomgått attføring og andre tiltak som vilkår for rett til uførepensjon til personer med rusmiddelproblemer og/eller psykososiale problemer.»

Paragrafen ble sist endret ved lov 15. desember 1989 nr. 90. Det daværende andre ledd, som likestilte aldersvekkelse med sykdom for trygdede som hadde fylt 64 år, ble da opphevet.

Foruten det medisinske vilkår har lovens § 8-3 vilkår om alder, om ervervsmessig uførhet, om hensiktsmessig behandling og attføring, samt om årsakssammenheng mellom det medisinske og det ervervsmessige vilkår.

Folketrygdloven § 8-3 bruker ordene «sykdom, skade eller lyte» for å uttrykke det medisinske vilkåret. En tilsvarende formulering ble også brukt i uføretrygdloven av 1960. I denne lovens § 2 ble det medisinske vilkåret definert slik: «Ufør etter denne lov er den som etter å ha gjennomgått hensiktsmessig behandling, frembyr alvorlig og varig objektiv registrerbare symptomer på sykdom, skade eller lyte.»

I Ot.prp. nr. 22 for 1959, side 12, er ordet «alvorlig» nærmere omtalt: «Alvorlig anses symptomene å være hvis de betyr et vesentlig handikap for vedkommende. Det må være på det rene at vedkommende sammenlignet med friske mennesker har fått en vesentlig ulempe, mangel eller et mén på grunn av sin lidelse.»

Etter uføretrygdlovens ordlyd måtte det foreligge en betydelig uførhet for at vedkommende skulle få rett til uførepensjon. Men det var ikke antydning noe om hvor stor den medisinske uførheten måtte være. Kravet om «alvorlige» symptomer ble sløffet i 1966 da uføretrygden ble tatt inn i folketrygdloven.

Etter dette er det tvilsomt om det i dag kan kreves at den medisinske uførheten skal være av et visst omfang. I NOU 1977:14 om folketrygdens uførebegrep, side 45, er det antatt at enhver medisinsk invaliditet - stor eller liten - kan gi rett til uførepensjon hvis den bare har ført til at vedkommende har tapt halvparten av sin ervervsevne. I praksis har meget beskjedne medisinske lidelser gitt rett til uførepensjon. Når den medisinske invaliditeten er svært liten, vil trygdeetaten imidlertid i mange tilfeller komme til at den ikke kan regnes som årsak til den ervervsmessige uførheten. Se også Kjønstad: «Folketrygdens uførepensjon», Oslo 1988, side 37-38.

Også kravet om «objektivt registrerbare symptomer» ble sløffet ved inkorporeringen i 1966. Departementet begrunnet dette dels med at definisjonen hadde ført til misforståelser, dels med at den hadde ført til en for snever tolkning av loven. Uttrykket «objektivt registrerbare symptomer» medførte tolkningsproblemer fordi trygdeetaten ved praktiseringen av bestemmelsen til dels stilte for store krav til symptomenes ytringsformer. Men departementet gav også uttrykk for at en ikke

hadde til hensikt å foreta «noen reell endring av de nåværende helsemessige vilkår».

Det er imidlertid klart at sløyfingen av dette kravet har hatt betydning. Da loven i dag ikke inneholder noen regler om de beviskrav som må stilles, må en finne fram til hva som er mest sannsynlig. Dette prinsippet følger av de alminnelige bevisreglene. Se framstillingen av bevisreglene i Bratholm og Hov: Sivil rettergang, 1973, side 298 f.

I uføretrygdlovens forarbeider ble det uttalt at lovens sykdomsbegrep skulle være avhengig av hvordan den medisinske vitenskapen til enhver tid utformet sykdomsbegrepet. Se Ot.prp. nr. 22 for 1959, side 11.

Langt på vei er det nokså klart hvilke tilstander som faller inn under uførebegrepet. En rekke tilstander - så som kreft, hjerteinfarkt og psykoser - faller utvilsomt inn under begrepet. Problemer har oppstått når det gjelder sykdommer som befinner seg i grenselandet mellom psykiske sykdommer og sosiale problemer. I forarbeidene til uføretrygdloven ble det nemlig også uttalt at personer som er mer eller mindre uskikket i arbeidslivet på grunn av alkoholisme, avhengighet av narkotika, psykopatisk konstitusjon, kriminelle tilbøyeligheter eller «miljøskader/sosial mistilpasning», ikke hører hjemme i en uføretrygdordning. Begrunnelsen var at en slik trygdeordning ikke kunne gi disse gruppene «skikkelig hjelp». Dessuten ble det lagt til grunn at sosial rehabilitering kunne føre fram.

Det er delvis motstrid mellom denne uttalelsen og den generelle uttalelsen om at sykdomsbegrepet i uføretrygden skal avhenge av den medisinske vitenskaps sykdomsbegrep. En har diskutert om sykdomsbegrepet i den medisinske vitenskap omfatter alkoholisme, narkomani, psykopati og andre atferdsforstyrrelser. Legevitenskapen har ikke utformet noen klar og allmenngyldig definisjon av sykdomsbegrepet. Begrepets innhold har endret seg over tid, og det varierer fra ett sted til et annet.

I Norge er det ulike oppfatninger innenfor legestanden om hvor omfattende sykdomsbegrepet bør være. Verdens helseorganisasjon har utarbeidet et systematisk klassifikasjonssystem for sykdomsdiagnoser. Hovedformålet med dette systemet er å være et hjelpemiddel ved føring av helsestatistikk, å lette internasjonale sammenligninger og å legge grunnlaget for en ensartet diagnostisk praksis. At en tilstand er å finne i dette klassifikasjonssystemet, tyder på at legevitenskapen stort sett regner den som en sykdom. Trygderetten har i sin prinsippkjennelse om psykopati av 8. juni 1972 (ankesak nr. 1167/71) lagt vekt på at denne tilstanden «er godkjent psykiatrisk syk-

domsbetegnelse som er innarbeidet i internasjonal sykdomsklassifikasjon».

I praksis er det medisinske uførebegrepet blitt utvidet. Nevroser likestilles i dag med andre sykdommer. Om lag en femdel av uførepensjonistene har nevrose som hoved- eller bidiagnose.

Det gis i praksis også uførepensjon til personer som har psykopati som hoved- eller bidiagnose. Når det skal avgjøres om det foreligger sykdom i folketrygdlovens forstand i slike saker, legges det vekt på om vedkommende har «en uttalt psykisk lidelse», om vedkommende har vært behandlet ved en psykiatrisk avdeling, om en psykiater har påvist «psykose eller psykonær tilstand», og om det foreligger symptomer eller holdninger som peker i retning av en nevrose.

Trygderetten godtok i sin prinsippkjennelse om alkoholisme av 14. januar 1976 (ankesak nr. 595/75) at alkoholisme i seg selv kunne regnes som sykdom i folketrygdlovens forstand. Før denne kjennelsen hadde enkelte alkoholister fått uførepensjon, men da på grunnlag av at de også led av anerkjente sykdommer. Disse sykdommene kunne være årsaken til alkoholismen, være forårsaket av alkoholismen eller være uavhengig av alkoholismen. Pr. 31. desember 1987 var det 3903 uførepensjonister med «ren alkoholisme» som hoveddiagnose.

Når det gjelder narkomani, er det antatt at medikamentbruk i seg selv ikke kan anerkjennes som sykdom. Trygdeetaten har gitt uførepensjon til narkomane etter de prinsipper som det før alkoholiskjennelsen ble ytt uførepensjon til alkoholikere etter. Det innebærer at det kan ytes uførepensjon dersom den narkomane lider av en anerkjent sykdom som gir rett til pensjon. Trygderetten ser ut til å legge de samme prinsipper til grunn ved narkomani som ved psykopati og alkoholisme, se ankesak 1940/86. Pr. 31. desember 1987 var det 60 uførepensjonister som hadde «ren narkomani» som hoveddiagnose.

Begrepene kriminalitet og miljøskade kan ikke likestilles med sykdomsbegrepet. Men kriminelle og miljøskadde personer kan få uførepensjon hvis de har anerkjente sykdommer som godtas som årsak til en uførhet på minst 50 prosent. Pr. 15. mai 1986 var det 146 uførepensjonister som satt i norske fengsler. Se Dag Ellingsen: Kriminalitet og invaliditet, i Kjønstad (red.) «I uførepensjonens og sosialhjelpens gråsoner», Oslo 1988, side 149.

Begrepet sykdom står sentralt i den medisinske uførheten. Det dekker langt på vei også innholdet i begrepene skade og lyte.

Med skade menes en fysisk plage som oppstår på grunn av en ytre påkjenning eller på-

virkning. Benbrudd, hjernerystelse og sår er eksempler på skader. Mange skader vil føre til sykdom, men det gjelder ikke alle skader. Benbrudd regnes for eksempel ikke som sykdom. Det er derfor nødvendig å ha med begrepet skade i de medisinske vilkår for rett til uførepensjon.

Med lyte menes medfødte feil eller misdannelser som for eksempel klumpfot. Det omfatter også mentale defekter som psykisk utviklingshemning.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd er det presisert at det er et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende har varig sykdom, skade eller lyte. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 8-3 første ledd.

Utvalget har vurdert om det er nødvendig å ha med et begrep som legemsfeil eller lyte ved siden av begrepene sykdom og skade. Videre har vi vurdert hvilket av de to første begrepene som eventuelt bør nyttes. Vi viser til nærmere omtale av de medisinske vilkårene i merknadene til utkastets § 1-2.

Utkastets andre ledd omhandler nærmere begrepet sykdom. Ved avgjørelsen av om det foreligger sykdom, skal det legges vekt på om vedkommende er syk i medisinsk forstand. Av informasjonshensyn er det dessuten presisert at atferdsavvik, kriminalitet og sosial tilpasning ikke skal regnes som sykdom i denne forbindelse. Forslaget svarer til gjeldende praksis og de betraktninger som går fram av Ot.prp. nr. 17 for 1965-66.

Utvalget har vurdert om det bør tas inn særlige bestemmelser om psykopati, alkoholisme og narkomani. Vi har ikke funnet grunn til dette, da disse tilstandene stort sett likestilles med andre sykdommer.

Utkastets § 10-6 Hensiktsmessig behandling og attføring

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende har gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring for å få høvelig arbeid.

Når det skal avgjøres om et behandlings- eller attføringstiltak er hensiktsmessig, legges det vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn og arbeidsmuligheter. Det legges også vekt på om tiltaket kan medføre skade eller stor påkjenning. Dessuten tas det hensyn til hvordan vedkommende selv vurderer tiltaket.

Når det ikke foreligger muligheter for attføring, kan det gis uførepensjon uten at attføring er forsøkt.

Merknader

Utkastet svarer til vilkåret i den gjeldende lovs § 8-3 første ledd om at den trygdede må

ha gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring. Den gjeldende lovs § 8-3 er gjengitt i merknadene til utkastets § 10-5 om sykdom, skade eller lyte.

Gjeldende rett

Kravet om hensiktsmessig behandling og attføring i § 8-3 første ledd gjelder både medisinsk behandling og yrkesmessig attføring.

Folketrygdloven bygger på prinsippet om hjelp til selvhjelp. Vi viser til merknadene til utkastets § 1-3. Uførepensjon skal gis dersom arbeidsuførheten er varig. Det er den bare dersom vedkommende ikke kan skaffe seg arbeidsinntekt ved eget arbeid etter at medisinsk behandling og attføring er forsøkt. De fleste har det best når de klarer seg selv. Det er dessuten billigere for samfunnet å betale attføring enn å yte varige pensjoner.

Attføringskravet i trygderetten kan sammenlignes med prinsippet i erstatningsretten som går ut på at den skadelidte plikter å medvirke til å begrense skadefølgene. Prinsippet er lovfestet i lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning. Vi viser til skadeserstatningsloven § 5-1, som sier at erstatningen for skade kan settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig på grunn av den skadelidtes medvirkning. Som medvirkning regnes det også når vedkommende har latt være å begrense skaden etter evne. Det samme prinsippet gjelder for erstatning ved skade voldt av bil. Vi viser til lov 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvognør gjer (bilansvarslova) § 7. Etter skadeserstatningsloven § 3-1 andre ledd skal erstatning for tap i inntekt og framtidig erverv fastsettes under hensyn til den skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt ved arbeid som med rimelighet kan ventes av ham.

Det kan skilles mellom tre former for attføring, nemlig medisinsk attføring, yrkesmessig attføring og sosial attføring. For rett til uførepensjon kan det neppe kreves at sosial attføring er forsøkt. Det kreves bare slike attføringstiltak som kan føre vedkommende tilbake til arbeidslivet. Vilåret om attføring etter dette kapitlet innebærer derfor bare slik medisinsk behandling og yrkesmessig attføring som kan hjelpe vedkommende å komme i arbeid.

Ved lov 16. desember 1988 nr. 79 ble det vedtatt et nytt ledd i lovens § 8-3 som gir departementet myndighet til å gi nærmere forskrifter om at det skal settes vilkår om gjennomgått attføring og andre tiltak for personer med rusmiddelproblemer og/eller psykososiale problemer. Vi viser til Ot. prp. nr. 8 for 1988-89 og Sosialdepartementets forskrifter av 30. desember 1988. Etter de nye reglene stilles det særlig strenge krav til gjennomgått attf-

ring når det gjelder personer under 35 år som har rusmiddelproblemer og/eller psykososiale problemer.

Etter folketrygdloven kapittel 2 kan det ytes stønad til medisinsk behandling. Dette gjelder blant annet stønad til legehjelp, fysioterapi, psykologhjelp og utlån av tekniske hjelpemidler. Vi viser til nærmere omtale i utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester og i utkastets kapittel 14 om stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte. Det foreligger en utredning om medisinsk attføring, se NOU 1980:47. Denne utredningen omfatter også medisinsk behandling som tar sikte på å få den uføre til å klare seg selv i dagliglivet. Vi viser til nærmere omtale av de forskjellige former for attføring i utkastets kapittel 14.

Etter folketrygdloven § 5-3 kan det ytes stønad til yrkesmessig attføring av forskjellige slag. Dette gjelder for eksempel dekning av utgifter til opphold i godkjent attføringsinstitusjon, tilskott til opplæring ved skole eller kurs og tilskott eller lån til reise, til flytting eller til å komme i gang med et arbeid, samt tilskott eller lån til andre formål som har avgjørende betydning for vedkommendes inntektsmuligheter.

I utgangspunktet er disse attføringstiltakene å anse som tilbud den enkelte kan benytte seg av. Men i praksis innebærer de også en plikt, da attføring er satt som vilkår for rett til uførepensjon.

I enkelte tilfeller lempes det på kravet om attføring. Da det yrkesmessige attføringsapparatet ikke er tilstrekkelig utbygd, hender det ofte at det ikke foreligger attføringstilbud. Det stilles ikke krav om hensiktsmessig attføring i disse tilfellene.

For eldre mennesker lempes det ofte på kravet om at attføring skal være forsøkt. Dette gjelder særlig yrkesmessig attføring. I praksis lempes det på kravet om attføring for personer helt ned til 50 år. Dette har sammenheng med situasjonen på arbeidsmarkedet og attføringsapparatets manglende kapasitet.

Ved visse sykdomstilfeller og skader kan situasjonen være slik at det ikke er rimelig å kreve behandling og attføring. For eksempel kan behandlingen forutsette et så alvorlig medisinsk inngrep at det ikke kan kreves. Fra Trygderettens praksis kan nevnes ankesak 71/69, der retten ikke fant det forsvarlig å sette som vilkår at det skulle foretas en beinamputasjon.

Også ved psykiske lidelser kan det være aktuelt å lempe på behandlingskravet. Etter praksis er det gitt uførepensjon uten at behandling av en psykisk lidelse har vært foretatt, når pasientens behandlingsvegring ble regnet for å være et utslag av sykdommens egenart.

Utkastets forslag

Utkastets forslag bygger stort sett på gjeldende rett. Det er ikke meningen å gjøre materielle endringer.

I utkastets første ledd er det presisert at det bare er tale om slik attføring som kan skaffe vedkommende høvelig arbeid.

I utkastets andre ledd foreslår utvalget at det skal gå fram av lovteksten hvilke momenter det legges vekt på ved avgjørelsen om et tiltak er hensiktsmessig. Etter praksis i dag legges det vekt på vedkommendes egen oppfatning av risikoen for skade eller belastning ved medisinsk behandling og attføring. Utvalget mener dette bør gå fram direkte av lovteksten.

I utkastets tredje ledd er det presisert at dersom det ikke foreligger muligheter for hensiktsmessig attføring, kan det ses bort fra dette vilkåret. Denne bestemmelsen er generell, og er særlig aktuell i de tilfeller der attføringsapparatet ikke er tilfredsstillende utbygd. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

Utvalget har ikke tatt med bestemmelsen i lovens § 8-3 tredje ledd, da vi mener den er unødvendig. Det er helt klart at innholdet av vilkåret om hensiktsmessig behandling avhenger av alder og hva slags medisinsk uføret det er snakk om. Utvalget forutsetter således at gjeldende rett kan opprettholdes uten en presisering tilsvarende § 8-3 tredje ledd med tilhørende forskrifter. Nærmere veiledning kan gis i Rikstrygdeverkets rundskriv.

Utkastets § 10-7 Nedsatt inntektsevne

Det er et vilkår for rett til uførepensjon at evnen til å utføre inntektsgivende arbeid (inntektsevnen) er varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Ved vurderingen av hvor mye inntektsevnen er nedsatt (hvor høy uføregraden er), skal de inntektsmulighetene som vedkommende nå har, sammenlignes med de inntektsmulighetene som vedkommende hadde før sykdommen, skaden eller lytet oppstod.

Når inntektsmulighetene skal vurderes, legges det vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn, arbeidsmuligheter på hjemstedet, og arbeidsmuligheter på andre steder der det er rimelig at vedkommende tar arbeid.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 8-3 første og tredje ledd, og gjelder vilkåret om at inntektsevnen (ervertsevnen) må være nedsatt hvis den trygdede skal ha rett til uførepensjon.

Gjeldende rett

Vilkåret om nedsatt ervertsevne for at ved-

kommende skal få rett til uførepensjon, står i dag i folketrygdloven § 8-3 første ledd. Bestemmelsen om fastsetting av uføregraden står i lovens § 8-3 andre ledd. Kravet om nedsett ervervsevne dreier seg om den såkalte ervervsmessige uførheten. Hele lovteksten til § 8-3 er gjengitt i merknadene til utkastets § 10-5 om sykdom, skade eller lyte.

Da uførepensjonen har som formål å gi kompensasjon for inntektsbortfall eller mangel på inntekt, står kravet om ervervsmessig uførhet sentralt i uførepensjonsordningen. Dette er nærmere omtalt i innledningen til dette kapitlet. Formuleringen «ervervsmessig ufør» benyttes ofte i motsetning til «medisinsk ufør». Det er videre et krav at det skal være årsakssammenheng mellom den medisinske og den ervervsmessige uførheten, se formuleringen «på grunn av sykdom, skade eller lyte» i den gjeldende lovs § 8-3. I praksis har en i den senere tid reservert uttrykket «uførhet» til å betegne den ervervsmessige uførheten, og en benytter i stedet uttrykkene «medisinsk lidelse» eller «medisinsk invaliditet» om det som tidligere ble betegnet som «medisinsk uførhet».

Med «ervervsevne» menes evnen til å skaffe seg inntekt ved eget arbeid. Det gjelder ikke noe krav om at en faktisk skal ha tapt arbeidsinntekt, slik det gjør for retten til sykepenger.

I folketrygdloven brukes begrepet ervervsufør både i attføringskapitlet og i uførekapitlet.

De gjeldende bestemmelser om uførepensjon bygger på loven om uføretrygd av 1960. I forarbeidene til denne loven heter det: «Formålet med uførepensjon er i første rekke å gi en viss kontantstønning til personer som på grunn av uførheten (må leses medisinsk invaliditet) har tapt det vesentligste av sin arbeidsinntekt. På bakgrunn herav kan det reises spørsmål om det bør ytes pensjon til uføre som ikke direkte har vært avhengig av en slik arbeidsinntekt.» Vi viser til Ot.prp. nr. 22 for 1959, side 14.

I proposisjonen regner departementet opp enkelte grupper som ikke er avhengig av arbeidsinntekt, og som derfor ikke kan sies å ha tapt noen inntekt. Departementet nevner husmødre, eldre personer som lever av kapitalinntekt eller underholdsbidrag, og ungdom under opplæring som midlertidig er uten arbeidsinntekt.

Det går fram av proposisjonen at en likevel ønsket at disse gruppene uten arbeidsinntekt skulle omfattes av uførepensjonsordningen. Den skulle altså ikke begrenses til yrkesaktive personer som sykepengeordningen. I loven om uføretrygd ble retten til uførepensjon knyttet til «arbeidsinnsats». Det vil si at det ble lagt vekt på vedkommendes evne til å utføre arbeid. I utgangspunktet var det snakk

om inntektsgivende arbeid, men for personer som ikke hadde vært yrkesaktive, ble det også lagt vekt på evnen til å utføre husarbeid. Hensikten med å bruke begrepet arbeidsinnsats i loven var å få med personer som ikke var yrkesaktive.

Det er et krav at arbeidsuførheten skal være forårsaket av sykdom, skade eller lyte. Det er altså et vilkår om årsakssammenheng mellom den ervervsmessige uførheten og den medisinske lidelsen. Det er imidlertid uklart hva som ligger i dette kravet. Det er ikke sagt noe om årsakskravet i lovforarbeidene. Praksis gir heller ikke klar beskjed om hvilket årsakskrav som stilles.

I boka «Folketrygdens uførepensjon», Oslo 1988, side 39-42, vurderer Kjønstad kravet til årsakssammenheng sett i forhold til de forskjellige årsaksbegreper. Kravet til årsakssammenheng volder sjelden problemer når den medisinske invaliditet er stor. Når den medisinske invaliditet er liten, kan det imidlertid ofte være tvil om det er vedkommendes sykdom eller andre problemer som har brakt vedkommende ut av arbeidslivet. Når graden av ervervsmessig uførhet skal fastsettes, tas det ikke bare hensyn til vedkommendes helsestilstand, men også til andre faktorer som alder, evner, utdanning og yrkesbakgrunn.

Kjønstad gjør i sin bok rede for tre hovedtyper av årsaksbegreper: Etter *hovedårsakslæren* er kravet om årsakssammenheng oppfylt når sykdommen, skaden eller lytet kan karakteriseres som hovedårsak til arbeidsuførheten. Det stilles da krav om at den medisinske invaliditet må være av en viss størrelse.

Etter *betingelsesteorien* vil en sykdom anses som årsak til en ervervsmessig uførhet hvis denne uførheten ikke hadde oppstått hvis sykdommen, skaden eller lytet ikke var der. For en person som er svakt stilt fra før, kan da en mindre sykdom føre til at han eller hun faller ut av arbeidslivet. Etter betingelsesteorien er dette tilstrekkelig til å kunne gi uførepensjon.

Etter *fordelingsprinsippet* skal en fordele den totale ervervsmessige uførheten på medisinske og ikke-medisinske årsaksfaktorer. Uføregraden fastsettes etter hvor stor del av uførheten som kan tilbakeføres til medisinske faktorer.

Ifølge Kjønstad benyttes både hovedårsakslæren og betingelsesteorien. Det er derfor slik i praksis at en liten medisinsk invaliditet kan anses som årsak til en stor ervervsmessig uførhet, og således gi rett til uførepensjon. Fordelingsprinsippet benyttes sjelden.

I folketrygdloven § 8-3 andre ledd står det at det ved fastsetting av uføregraden skal tas hensyn til «den trygdedes reelle muligheter for ervervsinntekt eller innsats i arbeid som

høver for ham, sammenlignet med tilsvarende muligheter før han ble ufør».

Vurderingen av en persons inntektsevne foretas individuelt. Det undersøkes hvilke muligheter vedkommende har til å skaffe seg inntekt ut fra alder, medisinsk tilstand, evner, utdanning og yrkeserfaring. Ethvert egnet arbeid kan komme i betraktning. Spørsmålet om å flytte til et nytt arbeidssted må avgjøres etter en vurdering der det blir lagt vekt på vedkommendes alder, helsesituasjon, familieforhold og stedbundethet. Det er ikke et tilstrekkelig vilkår for rett til uførepensjon at vedkommende er ufør i sitt yrke. Vedkommende skal vurderes i forhold til andre yrker og arbeidsoppgaver enn de vedkommende tidligere hadde. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom 08 - 03 (7/82).

I praksis er utgangspunktet for uførevurderingen forskjellig alt ettersom det dreier seg om arbeidstakere, selvstendig næringsdrivende, unge uføre, eller hjemmearbeidende ektefeller. Se Kjønstads bok «Folketrygdens uførepensjon», side 94-127.

For arbeidstakere tar en utgangspunkt i inntektstapet vedkommende har på grunn av sykdommen, skaden eller lytet. En ser på arbeidstakerens inntekt før vedkommende ble medisinsk invalid, og sammenligner denne inntekten med den inntekten vedkommende kan oppnå etter at han eller hun ble medisinsk invalid.

Ved vurderingen av størrelsen på inntektstapet for selvstendig næringsdrivende tas det bare hensyn til den inntekten som skriver seg fra vedkommendes egen arbeidsinnsats. En del av de selvstendig næringsdrivendes inntekt vil som regel være kapitalinntekt. Ved fastsetting av uføregraden skal en se bort fra slik inntekt. Dette medfører at selvstendig næringsdrivende kan få fastsatt relativt høy uføregrad til tross for at inntekten fra næringsvirksomheten er lite redusert.

For den som er født ufør eller blir ufør før yrkesaktiv alder, regnes i praksis vilkårene for rett til uførepensjon for å være oppfylt når vedkommende etter at hensiktsmessig attføring er prøvd, ikke kan få egnet arbeid. Ved fastsetting av uføregraden må man sammenligne de inntektsmuligheter som den unge har etter å ha blitt ufør, med de inntektsmuligheter som vedkommende ville ha hatt hvis han eller hun ikke var blitt ufør.

Dette gjelder også for personer som av andre grunner ikke har vært yrkesaktive i den nærmeste tiden før de setter fram krav om uførepensjon. For eksempel kan en person som er alkoholiker, få uførepensjon selv om han eller hun ikke har hatt særlig inntekt tidligere.

Når det gjelder uførepensjon til husmødre, viser vi til utkastets § 10-8.

Utvalgets forslag

Utkastet bygger stort sett på gjeldende rett.

Etter utkastets første ledd kreves det at inntektsevnen må være nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte. Det er presisert at inntektsevnen må være varig nedsatt. Utvalget har erstattet betegnelsen «erhvervsevne» med «inntektsevne», som er selvforklarende og derfor mer forståelig. Uttrykket «erhvervsevne» kan misforstås, da det kan forbindes utelukkende med selvstendig næringsvirksomhet. Inntektsevnen er presisert som «evnen til å utføre inntektsgivende arbeid.»

Utkastets andre ledd gjelder fastsetting av uføregraden og svarer til gjeldende rett, men er noe omformulert. Se den gjeldende lovs § 8-3 andre ledd.

Utkastets tredje ledd er en generell bestemmelse om hvilke momenter det skal legges vekt på når en persons muligheter til å skaffe seg inntekt ved eget arbeid blir vurdert. Av informasjonshensyn har utvalget funnet det hensiktsmessig å ta disse momentene inn i selve lovteksten. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

Utkastets § 10-8 Nedsatt arbeidsevne for hjemmearbeidende ektefelle

Det er et vilkår for at en hjemmearbeidende ektefelle skal få rett til uførepensjon, at evnen til å utføre arbeid i hjemmet (arbeidsevnen) er varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Ved vurderingen av hvor mye arbeidsevnen er nedsatt (hvor høy uføregraden er), skal den evnen til å utføre arbeid i hjemmet som vedkommende nå har, sammenlignes med den tilsvarende evnen som vedkommende hadde før sykdommen, skaden eller lytet oppstod.

Dersom en hjemmearbeidende ektefelle er yrkesaktiv på deltid, skal det tas hensyn både til evnen til å utføre arbeid i hjemmet og til inntektsmulighetene.

En hjemmearbeidende ektefelle skal vurderes etter bestemmelsene i § 10-7 dersom vedkommende ville ha begynt i inntektsgivende arbeid hvis uførheten ikke hadde oppstått. Det samme gjelder dersom den andre ektefellens inntekt er mindre enn to ganger grunnbeløpet.

Merknader

Bestemmelsen er ny, men svarer til praksis i dag.

Gjeldende rett

Av forarbeidene til folketrygdloven går det fram at uførepensjonsordningen skulle bygge

på en ervervsmessig vurdering. Men når det gjaldt husmødre, skulle det legges en ikke-ervervsmessig bedømmelse til grunn.

I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66, side 95, heter det:

«Det er den trygdedes *ervervsevne* som er det avgjørende. Det må derfor foretas en sammenligning av den ervervsevne den trygdede hadde før han ble ufør og den ervervsevne han har hatt etter at han ble ufør og har fått behandling og eventuelt er forsøkt utført. Arbeidsinntekten vil være utgangspunktet når det gjelder en person som har vært yrkesaktiv. Gjelder det derimot for eksempel en hjemmeverende husmor som ikke har hatt egen arbeidsinntekt, blir utgangspunktet et annet. En vil da måtte ta utgangspunkt i den trygdedes evne til å utføre sitt vanlige arbeid før og etter at uførheten inntraff. Det kan dog også i disse tilfellene bli aktuelt å ta i betraktning hva den trygdede med sin gjenværende ervervsevne kan make av annet arbeid hvor forholdene ligger til rette for det.»

Husmødre/-fedre står i en særstilling når det gjelder uførhetsvurderingen. Formuleringen i lovens § 8-3 andre ledd «eller innsats i et arbeid som høver for ham» ble tatt inn av hensyn til dem som ikke er yrkesaktive.

Dersom en person regnes som hjemmearbeidende, vil retten til uførepensjon og uføregraderingen etter gjeldende praksis avhenge av i hvilken grad vedkommendes evne til å utføre husarbeid er nedsatt. Da de fleste som er medisinsk uføre, er i stand til å utføre vesentlige deler av husarbeidet, blir uføregraden etter husmor-/husfarvurderingen svært ofte vesentlig lavere enn etter vurderingen av en yrkesaktiv.

Spørsmålet om en hjemmearbeidende skal regnes som husmor/husfar eller som yrkesaktiv, avgjøres etter en vurdering av om vedkommende ville ha fortsatt som hjemmearbeidende eller om vedkommende ville ha skaffet seg arbeidsinntekt i overskuelig framtid. Dersom vedkommende blir ufør i ung alder eller har utdanning eller yrkeserfaring, vil han eller hun lettere bli regnet som potensielt yrkesaktiv. Det samme gjelder dersom familiens økonomi er dårlig. Personer som ikke er gift, regnes alltid som potensielt yrkesaktive.

Noen ganger blir en person vurdert som kombinert hjemmearbeidende og yrkesaktiv. Det er i de tilfellene der vedkommende hadde eller ville hatt en deltidsjobb ved siden av husarbeidet. En kombinert husmor og yrkeskvinne som må slutte i lønnsarbeid, men fortsatt kan utføre det vesentligste av husarbeidet, vil ofte bare bli regnet som 50 prosent arbeidsufør. Dette resulterer i at hun vil få utbetalt halvparten av den uførepensjonen hun ville ha fått som helt arbeidsufør. Hun

vil bare få utbetalt halvparten av den tilleggs-pensjon som hun har opptjent på grunnlag av sitt arbeid i yrkeslivet. Den heltidsansatte vil få kompensert hele sitt inntektstap. Dette gjelder selv om vedkommende fortsatt kan stelle huset.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd er det et vilkår for at en hjemmearbeidende ektefelle skal få rett til uførepensjon, at evnen til å utføre arbeid i hjemmet er varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte. Formuleringen svarer til den som er foreslått i utkastets § 10-7, men det er reduksjonen i evnen til å utføre husarbeid som skal være avgjørende. Utvalget foreslår å bruke uttrykket «arbeidsevne» her, til forskjell fra «inntektsevne», som er evnen til å utføre inntektsgivende arbeid. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets andre ledd gjelder fastsetting av uføregraden for den som er hjemmearbeidende ektefelle. Forslaget svarer til praksis i dag.

Utkastets tredje ledd gjelder fastsetting av uføregraden for den som er kombinert husmor/husfar og yrkesaktiv. Forslaget svarer til praksis i dag.

Etter utkastets fjerde ledd skal en hjemmearbeidende ektefelle vurderes i forhold til yrkeslivet dersom vedkommende ville ha begynt i inntektsgivende arbeid hvis uførheten ikke hadde oppstått. Dette leddet har også en særregel om at en hjemmearbeidende ektefelle skal vurderes som yrkesaktiv dersom den andre ektefellens inntekt er mindre enn to ganger grunnbeløpet. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

Det er ulike oppfatninger i utvalget om det er riktig at noen (som oftest kvinner) skal vurderes som hjemmearbeidende. Utvalgets mandat begrenser våre muligheter til å foreslå materielle endringer i gjeldende rett. Vi vil likevel peke på enkelte forhold.

Det kan synes urettferdig at en hjemmearbeidende ektefelle ofte stilles dårligere enn en som er yrkesaktiv når uførheten oppstår. Det vil som regel være vanskelig å fastslå hvilken yrkeskarriere den hjemmearbeidende ville hatt, eller hvilken yrkeskarriere vedkommende hadde planlagt, dersom uførheten ikke hadde oppstått. Særlig urimelig kan resultatet bli hvis en husmor er delvis yrkesaktiv. Dersom hun blir 100 prosent ufør i yrkeslivet, men fortsatt kan gjøre husarbeid, vil hun normalt bare få en uføregrad på 50 prosent. Når vi samtidig tar i betraktning at hun har opptjent mindre pensjonspoeng enn hun ville ha opptjent i full stilling, får hun i realiteten

en dobbel reduksjon i uførepensjonen, for tilleggspensjonen blir lavere.

Det har vært en gradvis utvikling i retning av bedre rettigheter for hjemmearbeidende ektefeller i uførepensjonsordningen. Utvalget vil derfor peke på den fare som ligger i å lovfeste praksis på området. Dette kan lett føre til at utviklingen sementeres, og at praksis ikke like enkelt kan utvikle seg i takt med gjeldende oppfatninger i samfunnet.

Vi vil også peke på det forhold at den gjeldende praksis, og utvalgets forslag til lovbestemmelse, i formen er kjønnsnøytral, men at det i realiteten først og fremst er kvinner som rammes av lovverket på dette punktet. Riktignok finnes det også menn som mottar pensjon etter disse reglene, men det alt overveiende flertall er kvinner.

Det kan også settes et spørsmålsteget ved det forhold at bestemmelsene bare gjelder for gifte personer. For et samboerpar vil den som er hjemmearbeidende, alltid bli vurdert i forhold til yrkesaktivitet når uføregarden skal fastsettes. Dette er som regel en fordel. Fortsatt er det på mange områder rettslige forskjeller mellom gifte og ugifte par, særlig i skatte- og trygdelovgivningingen. Samfunnsutviklingen viser imidlertid at de to gruppene likestilles i stadig høyere grad. I de senere årene er det fremmet flere forslag til lovendringer som på forskjellige måter medfører større likhet mellom gifte og ugifte par. Vi viser blant annet til NOU 1980:50 Samliv uten vigsel, NOU 1986:2 og 1987:30 Innstilling til ny ekteskapslov og NOU 1988:12 Husstandsfellesskap. I trygdemeldingen, St.meld. nr. 12 for 1988-89, legger regjeringen også opp til større likhet mellom gifte og samboere. Siden det skatterettslig og trygderettslig ofte kan være en fordel å være gift, er det et tankekor at gifte etter uførepensjonsordningen kommer i en dårligere stilling enn samboere.

Dette er imidlertid et politisk spørsmål. Dersom det er ønskelig å endre praksis for husmødre, kan utkastets § 10-8 sløyfes. Alle må da vurderes i forhold til utkastets § 10-7, og gifte og samboere vil bli stilt likt.

Utkastets § 10-9 Grunnpensjon

Grunnpensjonen utgjør 100 prosent av grunnbeløpet.

Grunnpensjonen utgjør likevel 75 prosent av grunnbeløpet dersom pensjonisten bor sammen med en ektefelle som mottar overgangstønad ved sykdom, uførepensjon, alderspensjon, eller avtalefestet pensjon med statstilskott.

Mottar pensjonistens ektefelle gradert overgangstønad ved sykdom (se § 7-12) eller gradert uførepensjon (se § 10-15), skal det ytes et

tillegg til den grunnpensjonen som er beregnet etter andre ledd. Tillegget utgjør 25 prosent av grunnbeløpet multiplisert med den del av inntektsevnen/arbeidsevnen (se §§ 7-6, 10-7 og 10-8) som ektefellen har i behold.

Full grunnpensjon etter første, andre og tredje ledd ytes til den som har minst 40 års trygdetid (se § 3-14). Dersom trygdetiden er kortere, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.

En flyktning (se § 3-21) som er medlem i trygden, får full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 7-2 nr. 2 og 3 om beregning om grunnpensjon til alderspensjon. I lovens kapittel 8 om uførepensjon vises det til bestemmelsene om alderspensjon når det gjelder beregning av grunnpensjon. Se folketrygdloven § 8-4.

I utkastets § 3-15 har utvalget foreslått en generell bestemmelse om grunnpensjon. Men vi har likevel funnet det riktig å ta inn de viktigste bestemmelsene om grunnpensjon i de enkelte stønadskapitlene.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 7-2 nr. 2 og 3 lyder:

- «2. Full grunnpensjon utgjør:
- a) grunnbeløpet, jfr. § 6-2, dersom pensjonisten er ugift eller har ektefelle som ikke oppebærer alderspensjonen, uførepensjon, attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås eller avtalefestet pensjon med statstilskott,
 - b) 75 prosent av grunnbeløpet, dersom pensjonisten har ektefelle som oppebærer ytelse som nevnt i bokstav a. Oppebærer pensjonistens ektefelle uførepensjon eller attføringspenger som nevnt som er nedsatt etter reglene i § 8-5, jfr. § 5-5 første ledd, skal grunnpensjonen være lik grunnbeløpet med fradrag av et beløp som skal utgjøre 25 prosent av grunnbeløpet multiplisert med det tall som angir ektefellens uførepensjon eller attføringspenger i forhold til full ytelse.
3. Full grunnpensjon ytes til den som har vært trygdet i minst 40 år. Har vedkommende vært trygdet i mindre enn 40 år, utgjør grunnpensjonen en forholdsmessig del av full grunnpensjon. Uten hensyn til bestemmelsene i nr. 1 legges for person som nevnt i nr. 2 bokstav b ektefellens trygdetid til grunn hvis den er lengst. Denne trygdetid beholdes etter ektefellens død, med mindre vedkommende inngår nytt ekteskap.
- Hvis særlige grunner gjør det rimelig, kan utenlandsk flyktning som er bosatt i riket, tilstås inntil full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid i første ledd og i nr. 1. Departementet gir nærmere forskrifter og kan herunder bestemme at det samme skal gjelde norsk

statsborger som kan anses å stå i lignende stilling som utenlandsk flyktning.»

Bestemmelsene regulerer hva full grunnpensjon utgjør. Med full grunnpensjon menes her pensjon ved 40 års (full) trygdetid. Vi viser for øvrig til merknadene til § 7-2 i Ot.prp. nr. 17 for 1965-66.

Når bestemmelsene skal anvendes på uførepensjon, er det en forutsetning at det dreier seg om hel arbeidsuførhet. Uttrykket «full pensjon» står ikke i motsetning til «gradert pensjon», som brukes ved delvis arbeidsuførhet.

Folketrygdloven § 7-2 nr. 2 bokstav a gjelder pensjon til en enslig person, eller til en gift person når ektefellen ikke mottar pensjon etter folketrygdloven. Full grunnpensjon skal i disse tilfellene utgjøre grunnbeløpet.

I loven er attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan innvilges, likestilt med alderspensjon og uførepensjon.

Når pensjonisten har en ektefelle som mottar hel (ugradert) folketrygdpensjon, skal pensjonistens grunnpensjon reduseres til 75 prosent av grunnbeløpet. Også dersom ektefellen mottar gradert uførepensjon eller graderte attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan gis, skal pensjonistens grunnpensjon reduseres. Den blir da redusert med et beløp som svarer til 25 prosent av grunnbeløpet multiplisert med det tall som angir ektefellens uførepensjon eller attføringspenger i forhold til hel ytelse. Se folketrygdloven § 7-2 nr. 2 bokstav b. Bestemmelsen gjelder ikke når ektefellen har gradert alderspensjon etter folketrygdloven § 7-10.

I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 er det uttalt følgende:

«Dersom den ene ektefelle har full uførepensjon eller alderspensjon og den annen ektefelle har nedsatt uførepensjon etter § 8-5, er det mange kombinasjonsmuligheter når det gjelder pensjonsbeløp. Hvis bare den ene ektefelle har alderspensjon eller full uførepensjon, blir grunnpensjonen kr. 5 400. Blir deretter den annen ektefelle ufør og f.eks. berettiget til 1/3 av full uførepensjon, ville en uten de supplerende regler som er foreslått i paragrafens nr. 2 bokstav b få det resultat at sistnevnte ektefelle ville få en grunnpensjon på 1/3 av 75 pst. av grunnbeløpet dvs. kr. 1 350, mens den ektefelle som før hadde full grunnpensjon med kr. 5 400 ville få sin pensjon redusert til kr. 4 050, dvs. 75 pst. av grunnbeløpet. Det forhold at den annen ektefelle ble ufør, ville således føre til at familiens pensjon blir uforandret i dette tilfelle. Også i andre kombinasjoner ville ektefellenes samlede pensjon og fordelingen mellom dem bli utilfredsstillende.»

I lovens § 7-2 nr. 3 første ledd første punktum er det presisert at full grunnpensjon ytes til den som har vært trygdet i minst 40 år, dvs. den som har full trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere enn 40 år, utgjør grunnpensjonen en forholdsmessig del av full grunnpensjon. Bestemmelser om trygdetid er omtalt i merknadene til utkastets § 3-14.

Lovens § 7-2 nr. 3 andre ledd gjelder beregning av grunnpensjon til flyktninger som er bosatt i Norge, dvs. flyktninger som er trygdet. Hvis særlige grunner gjør det rimelig, kan trygdede flyktninger få full grunnpensjon. Departementet er i loven gitt fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter om grunnpensjon til flyktninger. Departementet kan bestemme at norske statsborgere som er i en lignende stilling som flyktninger, også skal få full grunnpensjon.

Det er gitt forskrifter om grunnpensjon til flyktninger i medhold av folketrygdloven § 7-2 nr. 3 andre ledd. Forskriftene er fastsatt av Sosialdepartementet den 29. desember 1971.

Etter forskriftenes § 3 er det Rikstrygdeverket som har myndighet til å avgjøre hvem som er flyktninger i folketrygdlovens forstand. Det sies ikke noe verken i lov eller forskrifter om hvilke kriterier som er avgjørende for å regne en person som flyktning. I merknadene til utkastets § 3-21 har vi omtalt hvem som regnes som flyktninger i dag.

Utvalgets forslag

De gjeldende regler om beregning av grunnpensjon er svært kompliserte. Bestemmelsene i utkastet er derfor vesentlig omformulert.

Utkastets første ledd fastslår hovedregelen om at grunnpensjonen utgjør 100 prosent av grunnbeløpet.

Utkastets andre og tredje ledd regulerer grunnpensjonen til en pensjonist med en ektefelle som også er pensjonist.

Etter andre ledd skal grunnpensjonen utgjøre 75 prosent av grunnbeløpet dersom pensjonisten bor sammen med en ektefelle som mottar overgangsstønad ved sykdom, uførepensjon, alderspensjon eller avtalefestet pensjon med statstilskott.

Tredje ledd omhandler den situasjon at pensjonistens ektefelle bare mottar en gradert ytelse. Det skal da ytes et tillegg til pensjonistens uførepensjon. Dette tillegget skal utgjøre 25 prosent av grunnbeløpet multiplisert med den del av inntektsevnen eller arbeidsevnen som ektefellen har i behold.

Utkastet svarer til bestemmelsene i folketrygdloven § 7-2 nr. 2 bokstav b. Utvalget bruker her uttrykkene «gradert overgangsstønad ved sykdom» og «gradert uførepensjon» om

overgangsstonad og pensjon som er redusert fordi arbeidsuførheten er mindre enn 100 prosent.

De gjeldende bestemmelser om beregning av grunnpensjon når begge ektefellene er pensjonister, er kompliserte. Derfor er det svært vanskelig å finne enkle formuleringer. Etter bestemmelsen i § 7-2 nr. 2 bokstav b andre punktum i dagens lovtekst skal grunnpensjonen reduseres i forhold til en pensjon som svarer til 100 prosent av grunnbeløpet. Utvalget mener imidlertid det er mer illustrerende å si at det skal gis et tillegg til grunnpensjonen, som for disse gruppene av pensjonister i utgangspunktet utgjør 75 prosent av grunnbeløpet.

Utkastets fjerde ledd markerer betydningen av trygdetidens lengde. Etter folketrygdloven § 8-4 nr. 2 gjelder bestemmelsene i folketrygdloven § 7-2 nr. 3 tilsvarende for uførepensjon. Dersom trygdetiden er kortere enn 40 år, skal grunnpensjonen utgjøre en forholdsmessig del av full pensjon.

Bestemmelsene om trygdetid er tatt inn i definisjonskapitlet, se utkastets § 3-14. Vi viser til merknader til disse bestemmelsene.

Utvalget foreslår å ta ut bestemmelsen om godskriving av ektefellens trygdetid når begge ektefellene er pensjonister. Prinsippet om individuelle rettigheter bør ha størst mulig gjennomslag i trygdlovgivningen.

Utkastets femte ledd gjelder flyktninger. De kan få full grunnpensjon selv om de ikke har full trygdetid. Forslaget svarer til gjeldende rett. I utkastets § 3-21 har utvalget foreslått å ta inn en definisjon av begrepet flyktning. Vi viser til merknadene til denne paragrafen.

Utkastets § 10-10 Tilleggspensjon

Rett til tilleggspensjon har den som har minst tre poengår (se § 3-13).

Tilleggspensjonen utgjør 45 prosent av grunnbeløpet multiplisert med sluttpoengtallet (se § 3-12).

Full tilleggspensjon etter andre ledd ytes til den som har minst 40 poengår. For den som har færre poengår, blir tilleggspensjonen tilsvarende mindre.

For personer som er født før 1937, gjelder det særlige bestemmelser. Se § 3-16 femte til sjuende ledd.

Merknader

Hovedbestemmelsene om rett til tilleggspensjon står i dag i folketrygdloven § 7-3.

Gjeldende rett

Folketrygdlovens § 7-3 lyder slik:

«1. Rett til tilleggspensjon har den som er blitt godskrevet pensjonspoeng for minst tre år.

2. Til den som er blitt godskrevet pensjonspoeng for minst 40 år, ytes tilleggspensjon med 45 pst. av det beløp som framkommer ved at grunnbeløpet multipliseres med sluttpoengtallet, jfr. tredje ledd.

Til den som er blitt godskrevet pensjonspoeng for færre enn 40 år, ytes forholdsmessig redusert tilleggspensjon.

Sluttpoengtallet er gjennomsnittet av de 20 høyeste poengtall som er godskrevet den trygdede. Er vedkommende godskrevet pensjonspoeng for færre enn 20 år, er sluttpoengtallet gjennomsnittet av samtlige poengtall som er godskrevet vedkommende.»

Tilleggspensjonens størrelse er avhengig av den pensjongivende inntekten og antallet poengår. For å få rett til tilleggspensjon må pensjonisten ha opptjent pensjonspoeng i minst tre år. Hovedbestemmelsene om pensjonspoeng står i folketrygdloven §§ 6-4, 6-5 og 6-6. Se merknadene til utkastets § 3-16.

Full tilleggspensjon ytes til den som er godskrevet pensjonspoeng for 40 år. For den som er godskrevet pensjonspoeng for mindre enn 40 år, reduseres pensjonen tilsvarende. Tilleggspensjonen beregnes ut fra de 20 høyeste poengtallene som er godskrevet den trygdede (sluttpoengtallet).

I utkastets definisjonskapittel er det tatt inn generelle regler om tilleggspensjon i § 3-16. Regler om beregning av sluttpoengtallet er tatt inn i § 3-12.

Det gjelder særlige regler for beregning av tilleggspensjon til personer som er født før 1937 (overkompensasjon). Bestemmelsene står i dag i lovens § 7-5. Bestemmelsene om overkompensasjon går i korthet ut på at tilleggspensjonen beregnes etter særlig gunstige regler for personer som er født før en viss dato. I dag gjelder det forskjellige særregler for to grupper personer, de som er født før 1917, og de som er født mellom 1917 og 1937. Disse reglene er omtalt i merknadene til utkastets § 3-16 om tilleggspensjon.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 8-4 nr. 3, 4 og 5, jf. § 7-3 nr. 1 og nr. 2 første og andre ledd. I utkastets §§ 3-5 til 3-11 har utvalget tatt inn bestemmelser om beregning av pensjonspoeng. Vi viser til merknadene til disse paragrafene.

Utkastets første ledd svarer til folketrygdloven § 7-3 nr. 1. For å få rett til tilleggspensjon må vedkommende ha minst tre poengår, se definisjonen i utkastets § 3-13.

Etter utkastets andre ledd skal tilleggspensjonen utgjøre 45 prosent av grunnbeløpet

multiplisert med sluttpoengtallet. Forslaget svarer til folketrygdloven § 7-3 nr. 2 første ledd. Vi har vist til utkastets § 3-12, som angir hvordan sluttpoengtallet fastsettes.

Etter utkastets tredje ledd skal det ytes full tilleggspensjon til den som har minst 40 poengår. Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 7-3 nr. 2 første ledd. Dersom en person har færre poengår enn 40, skal tilleggspensjonen reduseres tilsvarende. Forslaget svarer til den gjeldende lov § 7-2 nr. 2 andre ledd.

Utkastets fjerde ledd har en henvisning til bestemmelsene i utkastets § 3-16 femte til sjuende ledd om såkalt overkompensasjon. Her finner vi de særlig gunstige beregningsregler for dem som er født før 1937.

Utkastets § 10-11 Særtilllegg

Det er et vilkår for rett til særtilllegg at vedkommende har rett til grunnpensjon etter § 10-9.

Fullt særtilllegg ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir særtillegget tilsvarende mindre.

Stortinget fastsetter særtilleggets størrelse.

Særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon etter § 10-10.

Merknader

Vilkårene for rett til særtilllegg går fram av lov 19. juni 1969 nr. 61 om særtilllegg til ytelser fra folketrygden. Se lovens § 1 bokstav b samt §§ 2 og 3. I medhold av lovens § 6 har Sosialdepartementet den 30. desember 1969 gitt regler om gjennomføring m.m. av loven. Særtillegget er behandlet generelt av utvalget i utkastets kapittel 3 om grunnbegreper, se § 3-17.

Gjeldende rett

Særtillegget fastsettes i likhet med grunnbeløpet av Stortinget ved plenarvedtak. Tidligere ble særtillegget fastsatt ved lov. Dette ble endret ved lov 20. mai 1983 nr. 26. Endringen medførte en forenkling av reguleringsrutinen for fastsetting av særtillegget.

Særtillegget fastsettes i dag i prosent av grunnbeløpet. Det fastsettes én sats for enslige pensjonister og pensjonister som har en ektefelle som ikke mottar stønad til livsopphold fra folketrygden, og én sats for pensjonister som er gift med en annen pensjonist. Se særtilleggsloven § 2.

Særtillegget faller bort i den utstrekning vedkommende har rett til tilleggspensjon. Særtillegget er ment som en kompensasjon til pensjonister som ikke har rett til tilleggspensjon, og til pensjonister som har liten tilleggspensjon. Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 3-17.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd slår fast at det er et vilkår for rett til særtilllegg at vedkommende har rett til grunnpensjon. Forslaget svarer til særtilleggsloven § 1, men er noe omskrevet.

Etter utkastets andre ledd skal fullt særtilllegg ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir særtillegget tilsvarende mindre. Forslaget svarer til gjeldende rett, se særtilleggsloven § 2 andre ledd.

Utkastets tredje ledd svarer til særtilleggsloven § 2 første ledd første punktum. Særtilleggets størrelse fastsettes av Stortinget. Som oftest reguleres særtillegget samtidig med grunnbeløpet.

Særtilleggsloven § 2 første ledd har også bestemmelser om at det kan fastsettes en lavere proSENTSATS for personer som har en ektefelle som mottar pensjon. Utvalget har sløyet denne bestemmelsen. Stortinget vil da stå fritt med hensyn til hvor mange satser som skal fastsettes.

Etter utkastets fjerde ledd faller særtillegget bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon etter § 10-10. Forslaget svarer til gjeldende rett, se særtilleggsloven § 3.

Utkastets § 10-12 Ektefelletillegg

Til en uførepensjonist som forsørger ektefelle, ytes det ektefelletillegg med 50 prosent av grunnpensjonen.

Det ytes ikke ektefelletillegg hvis ektefellen har eller kan skaffe seg inntekt som er større enn grunnbeløpet.

Merknader

Bestemmelser om vilkårene for rett til ektefelletillegg til uførepensjon står i folketrygdloven § 8-7.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 8-7 lyder slik:

«Til uførepensjonist som forsørger ektefelle som har fylt 60 år, ytes ektefelletillegg med 50 prosent av den grunnpensjon pensjonisten oppebærer, hvis ikke ektefellen selv oppebærer uførepensjon eller har rett til alderspensjon etter loven her eller får avtalefestet pensjon med statstilskott.

Tillegg som nevnt i første ledd kan også tilstås hvis ektefellen er yngre enn 60 år, så lenge denne på grunn av omsorg for barn, på grunn av tilsyn og pleie av pensjonisten eller av andre grunner ikke med rimelighet kan ventes å skaffe seg arbeidsinntekt.»

Etter lovens § 8-7 første ledd ytes det ektefelletillegg til en uførepensjonist som forsørger en ektefelle som har fylt 60 år. Det er en forutsetning at ektefellen ikke selv mottar

uførepensjon eller har rett til alderspensjon etter folketrygdloven eller mottar avtalefestet pensjon med statstilskott. Ektefelletillegget utgjør 50 prosent av den grunnpensjonen som pensjonisten får.

Det er et vilkår for rett til ektefelletillegg at det foreligger formelt ekteskap. Lever ektefellene atskilt på grunn av faktisk eller formell separasjon, kan ektefelletillegg ikke uten videre gis. Det må i så fall først avklares om pensjonisten ennå forsørger sin ektefelle. Dette gjelder også dersom det er innvilget ektefelletillegg før separasjonen. Det kan ikke ytes ektefelletillegg for fraskilt ektefelle selv om pensjonisten er pålagt å betale underholdsbidrag til vedkommende. Innvilget ektefelletillegg faller bort når ekteskapet opphører ved skilsmisse.

Det er en forutsetning for rett til ektefelletillegg at ektefellen ikke forsørger seg selv. Etter fast praksis regnes ektefellen som selvforsørgende dersom vedkommende har en inntekt som minst svarer til folketrygdens grunnbeløp. Som inntekt regnes i denne forbindelse all slags inntekt. Det vil si arbeidsinntekt (herunder naturalinntekt), kapitalinntekt og pensjonsinntekt. Sykepenger, fødselspenger og dagpenger under arbeidsløshet regnes også som inntekt i denne forbindelse. Det avgjørende er om ektefellen faktisk har slik inntekt. Ektefeller over 60 år som ikke er yrkesaktive, forventes ikke å gå ut i arbeidslivet.

Etter folketrygdloven § 8-7 andre ledd kan det også gis ektefelletillegg til en uførepensjonist som forsørger en ektefelle som er under 60 år. Det avgjørende er om ektefellen «på grunn av omsorg for barn, på grunn av tilsyn og pleie av pensjonisten eller av andre grunner ikke med rimelighet kan ventes å skaffe seg arbeidsinntekt». I praksis blir det gitt ektefelletillegg hvis ektefellens helsetilstand er svekket, eller hvis vedkommende av andre grunner ikke har muligheter til å skaffe seg inntektsgivende arbeid. Har ektefellen fylt 50 år, og ikke tidligere har vært i inntektsgivende arbeid eller på annen måte aktivt har bidratt økonomisk til å forsørge familien, blir det gitt ektefelletillegg uten videre.

Utvalgets forslag

For å få en enklere og klarere lovtekst har utvalget foreslått noen endringer som ikke vil innebære merutgifter.

Vi foreslår at aldersskillet ved 60 år blir opphevet. En pensjonist vil da ikke automatisk få rett til tillegg for en ektefelle over 60 år. Dette vil få liten betydning i praksis. Det vil bare unntaksvis være aktuelt å vente at ektefeller over 60 år som ikke er i arbeid, skal skaffe seg arbeidsinntekt.

I andre ledd har utvalget brukt uttrykket «inntekt». Uttrykket omfatter både uførepensjon, alderspensjon, avtalefestet pensjon med statstilskott, sykepenger, fødselspenger og dagpenger ved arbeidsløshet, i tillegg til arbeidsinntekt og kapitalinntekt.

I dag er det i praksis satt en grense for hva ektefellen kan ha i inntekt uten å regnes som selvforsørgende. Utvalget foreslår at inntektsgrensen blir tatt inn i lovteksten. Den skal etter forslaget gjelde både for arbeidsinntekt og lignende og for «trygdeinntekt». Det vil følgelig være adgang for den ene ektefellen til å motta uføre- eller alderspensjon som er lavere enn grunnbeløpet uten at den andre ektefellen mister tillegget. Etter gjeldende rett faller ektefelletillegget bort også om den andre ektefellens pensjon er mindre enn grunnbeløpet. En ektefelle kan imidlertid etter praksis velge å frafalle retten til egen pensjon. Det kan gi et gunstigere resultat at den andre ektefellen mottar pensjon med ektefelletillegg. Særtillegget er i dag så høyt at pensjonen i de fleste tilfeller vil overstige grunnbeløpet.

I utkastets kapittel 7 om overgangsstonad ved sykdom har utvalget foreslått å knytte beregningen av ektefelletillegget til grunnbeløpet i stedet for til grunnpensjonen. Beregningen blir enklere, da en unngår den kompliserende faktor som trygdetiden utgjør. Dette forslaget innebærer en materiell endring i utvidende retning. Men når det gjelder uførepensjon, antar utvalget at en tilsvarende endring vil innebære en for stor utvidelse. Utvalget har derfor foreslått å beholde gjeldende rett her.

Etter utkastets første ledd ytes det ektefelletillegg med 50 prosent av grunnpensjonen dersom uførepensjonisten forsørger ektefelle. Forslaget svarer stort sett til gjeldende rett. Aldersskillet på 60 år er sløftet.

Etter utkastets andre ledd skal det ikke ytes ektefelletillegg dersom ektefellen har eller kan skaffe seg inntekt som er større enn grunnbeløpet. Forslaget svarer til gjeldende rett. Men det er ikke angitt hvilke former for inntekt som resulterer i at retten til ektefelletillegg faller bort. Utvalget forutsetter at uttrykket inntekt skal omfatte alle de inntektsformer som er nevnt i den gjeldende lovtekst.

Utkastets § 10-13 Barnetillegg

Til en uførepensjonist som forsørger barn, ytes det barnetillegg som for hvert barn utgjør 12,5 prosent av grunnbeløpet.

Barnetillegget økes til 25 prosent av grunnbeløpet

a) dersom den andre av foreldrene ikke har pensjonsgivende inntekt,

- b) dersom den andre av foreldrene har pensjonsgivende inntekt som er mindre enn fire ganger grunnbeløpet,
 - c) for hvert barn pensjonisten har utover tre, dersom bare en av foreldrene har rett til pensjon,
 - d) dersom foreldrene bor hver for seg og bare en av dem har rett til pensjon,
 - e) dersom den andre av foreldrene er død.
- Det ytes ikke barnetillegg hvis barnet har inntekt som er større enn grunnbeløpet.

Merknader

Bestemmelsene om barnetillegg står i den gjeldende lovs § 8-8, jf. § 7-8. Disse bestemmelsene ble endret ved lov 9. desember 1983 nr. 71, se Ot.prp. nr. 11 for 1983-84.

Gjeldende rett

Tidligere var størrelsen på barnetillegget uavhengig av hvilken situasjon familien var i økonomisk. Det ble gitt fullt barnetillegg uansett om den andre ektefellen var hjemmearbeidende eller i inntektsgivende arbeid.

Folketrygdloven § 8-8 lyder slik:

«Til uførepensjonist som forsørger barn under 18 år, ytes barnetillegg som for hvert barn utgjør 25 pst. av grunnbeløpet. Barnetillegget skal likevel utgjøre 12,5 pst. av grunnbeløpet for hvert av de første tre forsørgede barn dersom pensjonisten forsørger barna sammen med yrkesaktiv ektefelle som har en pensjonsgivende inntekt som på årsbasis minst svarer til fire ganger grunnbeløpet, og ektefellene ikke lever atskilt.

Dersom det ikke ytes full uførepensjon, jfr. § 8-5, reduseres barnetillegget tilsvarende.

Bestemmelsene i § 7-8 annet til femte ledd gjelder tilsvarende.»

Bestemmelsene i § 7-8 om barnetillegg til alderspensjon er sitert i merknadene til utkastets § 12-8.

Etter gjeldende rett har en uførepensjonist som forsørger barn under 18 år, rett til barnetillegg. Fullt barnetillegg pr. barn svarer til 25 prosent av grunnbeløpet. Det ytes bare ett barnetillegg for hvert barn selv om begge foreldrene er pensjonister, se lovens § 7-8 tredje ledd.

Det skal imidlertid bare ytes et halvt barnetillegg (12,5 prosent av grunnbeløpet) i de tilfeller der den andre ektefellen har en pensjonsgivende inntekt som på årsbasis overstiger fire ganger grunnbeløpet. Dette gjelder dersom ektefellene lever sammen. Det ytes barnetillegg med 25 prosent fra og med det fjerde barnet som det kan gis stønad for.

Samboerforhold er ikke likestilt med ekteskap når det gjelder rett til barnetillegg. Dersom den ene parten i et samboerforhold har rett til barnetillegg til uførepensjonen, ytes

det med 25 prosent av grunnbeløpet uansett hva den andre samboeren har i inntekt.

Etter de gjeldende bestemmelser i folketrygdloven § 7-8 femte ledd ytes det ikke barnetillegg for barn som har rett til barnepensjon. Derimot medfører barnebidrag ikke uten videre at barnetillegget faller bort. Barnebidrag og bidragsforskott regnes i praksis som inntekt på barnets hånd, og følgelig faller barnetillegget bort når barnebidraget på årsbasis overstiger grunnbeløpet.

Fra 1. januar 1989 utgjør bidragsforskottet 9 840 kroner i året for hvert barn. Barnepensjonen utgjør 40 prosent av grunnbeløpet for det første barnet. Fra 1. april 1989 blir det 13 080 kroner pr. år. For hvert barn ellers utgjør barnepensjonen 25 prosent av grunnbeløpet. Fra 1. april 1989 blir det 8 175 kroner pr. år. Barnepensjonen blir dermed høyere enn bidragsforskottet til og med det femte barnet. Fra og med det sjette barnet er bidragsforskottet høyere.

Folketrygdloven § 7-8 tredje ledd har bestemmelser om hvem av foreldrene som skal ha utbetalt barnetillegget hvis begge er pensjonister. Barnetillegget ytes til den av forsørgerne som mottar den pensjonen som grunntillegg for det høyeste barnetillegget (høyest pensjonsgrad). Barnetillegget reduseres nemlig for den som har gradert uførepensjon etter § 8-8 andre ledd eller gradert alderspensjon mellom 67 og 70 år etter § 7-10 første ledd. Hvis foreldrene bor atskilt, ytes barnetillegget til den som har omsorgen for barnet.

Etter folketrygdloven § 7-8 fjerde ledd skal det ved etterbetaling av barnetillegg gjøres fradrag for barnetillegg som allerede er utbetalt for samme barn for samme tidsrom. «Frdrag skal likevel ikke gjøres i den utstrekning det tidligere utbetalte barnetillegg er gått til fradrag i underholdsbidrag for barnet, jfr. § 15-6 annet ledd», eller hvis barnetillegget ikke er kommet barnet til gode. Folketrygdloven § 15-6 andre ledd bestemmer at barnetillegget for barn som pensjonisten selv ikke har omsorgen for, skal utbetales direkte til den som har omsorgen for barnet. Underholdsbidraget reduseres da med et tilsvarende beløp.

Det kan også gis barnetillegg for fosterbarn. I lov 17. juli 1953 nr. 14 om barnevern (barnevernloven) § 29 er fosterbarn definert som barn som av et helse- og sosialstyre eller av private, mot eller uten betaling, er anbrakt til oppfostring i privat hjem hos andre enn sine foreldre eller adoptivforeldre.

Helse- og sosialstyret skal alltid godkjenne fosterhjemmet og samtykke i plasseringen. I tilfeller der helse- og sosialstyret har anbrakt barnet i fosterhjem, utbetaler kommunen fos-

terhjemsgodtgjørelse, se barnevernloven § 65 a nr. 2.

Det er ikke fastsatt bindende satser for fosterhjemsgodtgjørelse. Den enkelte kommune kan bestemme størrelsen selv, men Kommunenes Sentralforbund har laget veiledende satser som de fleste kommuner har godkjent, og dermed er bundet av.

Satsene for 1990 er:

- 0-9 år 2 435 kroner pr. måned til dekning av utgifter, 2 236 kroner i arbeidsgodtgjørelse. Det utgjør på årsbasis henholdsvis 29 220 kroner og 26 832 kroner.
- 10-18 år 3 655 kroner pr. måned til dekning av utgifter, 1 313 kroner i arbeidsgodtgjørelse. Det utgjør på årsbasis henholdsvis 43 860 kroner og 15 756 kroner.

I tilfeller der helse- og sosialstyret godkjenner en privat plassering hos besteforeldre eller andre slektninger, ytes det i utgangspunktet ikke fosterhjemsgodtgjørelse. Etter praksis i dag kan det imidlertid ytes slik godtgjørelse fra helse- og sosialstyret dersom fosterforeldre for privat anbrakte barn søker om det. Dersom det ytes godtgjørelse, kan helse- og sosialstyret søke regress hos foreldrene.

Etter gjeldende praksis for innvilgning av barnetillegg regnes barnet for å være selvforørget dersom det har en årsinntekt som minst svarer til grunnbeløpet i folketrygden. Den samlede betaling som fosterforeldrene mottar for fosterbarnet, blir regnet som inntekt på barnets hånd i forhold til folketrygdlovens bestemmelser om barnetillegg. Fosterhjemsgodtgjørelsen på årsbasis vil etter satsene til Kommunenes Sentralforbund overstige grunnbeløpet. I praksis vil det derfor bare være aktuelt å utbetale barnetillegg ved private plasseringer der kommunen ikke utbetaler fosterhjemsgodtgjørelse. I disse tilfellene forutsettes det imidlertid at foreldrene skal dekke utgiftene til barnet. Foreldrenes bidrag regnes etter praksis som inntekt på barnets hånd, og kan medføre at det ikke blir gitt barnetillegg for fosterbarnet. Dersom de biologiske foreldre ikke har økonomisk evne, kan helse- og sosialstyret etter søknad utbetale fosterhjemsgodtgjørelse.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd er det oppstilt en hovedregel om 12,5 prosent av grunnbeløpet som barnetillegg. Forslaget svarer stort sett til gjeldende rett, bortsett fra at 12,5 prosent etter dette blir lovens hovedregel. Etter gjeldende rett er hovedregelen 25 prosent. Det følger av utkastet at dersom begge foreldrene er pensjonister, får de hvert sitt barnetillegg på 12,5 prosent. Dette innebærer en forenkling, ved

at en ikke trenger å samordne ektefellenes pensjon med henblikk på barnetillegget. Den totale utbetaling fra trygden blir den samme, i og med at hver pensjonist får rett til 12,5 prosent av grunnbeløpet, i stedet for at den ene av ektefellene mottar 25 prosent. Dette samsvarer også bedre med prinsippet om at begge foreldrene er ansvarlige for barnets underhold, se barnelova § 51 f.

I utkastets andre ledd sies det at barnetillegget økes til 25 prosent av grunnbeløpet

- dersom den andre av foreldrene ikke har pensjonsgivende inntekt,
- dersom den andre av foreldrene har pensjonsgivende inntekt som er mindre enn fire ganger grunnbeløpet,
- for hvert barn pensjonisten har utover tre, dersom bare en av foreldrene har rett til pensjon,
- dersom foreldrene bor hver for seg og bare en av dem har rett til pensjon,
- dersom den andre av foreldrene er død.

Vi mener at det er gunstig å stille opp reglene på denne måten. Det gir en bedre oversikt over en komplisert regelmengde. Dessuten har det en god psykologisk effekt å si at det ytes et større barnetillegg når visse betingelser er oppfylt, i stedet for å si at ytelsene reduseres når de motsatte betingelser foreligger. Resultatet blir som etter gjeldende rett.

Etter utkastets tredje ledd skal det ikke ytes barnetillegg dersom barnet har en inntekt som er større enn grunnbeløpet. Med inntekt skal her forstås all inntekt, se merknadene til utkastets § 12-8.

Etter utvalgets oppfatning bør barnepensjon likestilles med barnebidrag i vurderingen av retten til barnetillegg, da begge ytelsene skal gå til å forsørge barnet. Begge foreldrene er forpliktet til å bidra til forsørgingen av barnet, og barnepensjonen erstatter den avdødes bidrag. Både barnepensjon og barnebidrag regnes i dag som inntekt for barnet i skattemessig forstand.

Utvalget antar at det er lite aktuelt å betale barnetillegg til fosterforeldre. Utvalget foreslår derfor at bestemmelsen om dette blir sløyfet av forenklingshensyn.

Vi viser for øvrig til framstillingen av gjeldende rett i merknadene til utkastets § 12-8 om barnetillegg til alderspensjon.

Utkastets § 10-14 Uførepensjon til personer som ikke lenger er medlemmer i trygden

Den som ikke lenger er medlem i trygden, beholder en innvilget uførepensjon uforandret dersom han eller hun

- mottar tilleggspensjon, eller
 - har vært medlem i trygden i minst 20 år.
- Til den som har vært medlem i trygden i

minst 10 år, men i mindre enn 20 år, ytes det grunnpensjon, sært tillegg og ektefelle tillegg etter bestemmelsene i §§ 10-9, 10-11 og 10-12. Det tas ikke hensyn til framtidig trygdetid (se § 3-14 fjerde ledd bokstav c). Pensjonisten beholder et innvilget barnetillegg (se § 10-13) uforandret.

Merknader

Forslaget svarer til bestemmelser i forskrifter gitt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 i medhold av folketrygdloven § 8-1 andre ledd.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 5 lyder:

«1. Dersom den pensjonsbetingende uførheten er inntrådt i tidsrom som regnes som botid, og søkeren fyller vilkåret i folketrygdlovens § 8-1 første ledd bokstav b om å ha vært trygdet, gjelder følgende regler for rett til grunnpensjon:

- a) Vilkaåret om opphold i riket skal ikke gjelde for søker som har minst 20 års botid.
 - b) For søker som har minst 10, men ikke 20 års botid, fravikes vilkåret om oppholdet i riket for så vidt gjelder grunnpensjon fastsatt på grunnlag av denne botiden.
 - c) Uansett vilkårene i bokstavene a og b, skal søker som har rett til tilleggspensjon alltid ytes grunnpensjon under opphold i utlandet på grunnlag av en trygdetid minst svarende til det antall poengår tilleggspensjonen ytes etter.
2. I tilfelle hvor vilkårene i nr. 1 ikke er oppfylt, kan vilkåret om opphold i riket fravikes for rett til grunnpensjon når særlige grunner gjør det rimelig.

Dispensasjon i medhold av første ledd omfatter bare grunnpensjon fastsatt på grunnlag av søkerens egen botid.»

Etter § 5 nr. 1 vil den som har minst 20 års botid, beholde uførepensjonen uendret selv om vedkommende bosetter seg i utlandet. Den som har en botid på mellom 10 og 20 år, vil få en redusert grunnpensjon. Denne pensjonen blir fastsatt ut fra vedkommendes botid sett i forhold til full botid, som er 40 år. Etter forskriftenes § 2 er botid «tidsrom hvori søkeren etter fylte 16 år har vært trygdet etter folketrygdloven med rett til ytelser etter lovens kap. 8» og «tidsrom før 1. januar 1967 hvori søkeren etter fylte 16 år ville ha fylt vilkårene i folketrygdloven § 1-2, jfr. § 1-3, for å være trygdet med rett til ytelser etter lovens kapittel 8 eller i utlandet var ansatt ved virksomhet med hovedsete i Norge og var norsk statsborger.» I realiteten er det ingen forskjell på begrepet botid og det mer benyttede trygdetid.

Den som har opparbeidet seg tilleggspensjon, vil etter dagens bestemmelser og praksis beholde uførepensjonen uforandret selv om vedkommende flytter ut av Norge. Dette følger av forskriftenes § 5 nr. 1 bokstav c, som

gjør et unntak fra kravet om botid når det er opparbeidet pensjonspoeng. Bestemmelsen er blitt praktisert slik at det holder med ett poengår for å falle inn under denne bestemmelsen. Framtidige pensjonspoeng, jf. folketrygdloven § 8-4 nr. 3, blir da også medregnet.

I dag er det altså tre kategorier av uførepensjonister som ikke lenger er trygdet:

Den første gruppen er de som enten har minst 20 års faktisk trygdetid (de som har fylt 36 år og som har bodd i Norge hele sitt liv, vil fylle dette kravet), eller som har rett til tilleggspensjon. Hvem som har rett til tilleggspensjon ved uførhet, går fram av folketrygdloven § 8-4 nr. 3. I utgangspunktet fastsettes tilleggspensjonen etter bestemmelsene i lovens § 7-3, som innebærer at så sant man har tjent mer enn grunnbeløpet en eller annen gang i løpet av sin yrkeskarriere, vil man ha rett til tilleggspensjon. Størrelsen på tilleggspensjonen er ikke avgjørende for om man skal falle inn under bestemmelsene som unntar fra kravet om botid.

Den andre gruppen er de som ikke har rett til tilleggspensjon, men som har vært trygdet (dvs. har bodd i landet) i minst 10 år, men i mindre enn 20 år. Denne gruppen vil imidlertid få redusert sin uførepensjon dersom de flytter ut av landet. Grunnen til dette er at de ikke får medregnet framtidig trygdetid fram til fylte 67 år, jf. forskriftenes § 5 nr. 1 bokstav b.

Den tredje gruppen er de som har mindre enn 10 års trygdetid og ikke har opparbeidet seg rett til tilleggspensjon. De vil ikke få beholde noe av uførepensjonen dersom de flytter ut av landet.

Utvalgets forslag

Gjeldende rett synes å ha en del uheldige sider. For eksempel kan en utlending som arbeider i Norge i ett år og som blir ufør, flytte tilbake til sitt hjemland og beholde full uførepensjon. En ung husmor eller en student som blir ufør før vedkommende har rukket å opparbeide seg rett til tilleggspensjon, er derimot stedsbunden til han eller hun har fylt i hvert fall 36 år, og dermed har minst 20 års botid.

Selv om hovedregelen i lovteksten i dag ser ut til å være at en må oppholde seg i Norge for å få uførepensjon, jf. § 8-1, medfører forskriftene at hovedregelen i realiteten er en annen. De aller fleste har på et eller annet tidspunkt opptjent rett til tilleggspensjon, eller har bodd i landet i mer enn 20 år etter fylte 16 år, se lovens § 7-2. Bestemmelsene rammer en liten gruppe mennesker.

Utvalgets forslag svarer stort sett til gjeldende rett, men vi har ikke tatt med bestemmelsen i forskriftenes § 5 nr. 2 om dispensa-

sjon. Dette innebærer en forenkling ved praktiseringen av loven.

Utvalget har beholdt inngangsvilkåret om forutgående trygdetid (forutgående medlemskap, se utkastets § 10-2), men har sløffet oppholdskravet. I stedet har vi foreslått at det skal kreves fortsatt medlemskap i trygden for rett til uførepensjon. Vi viser til merknadene til utkastets § 10-3 om fortsatt medlemskap. Utvalget har foreslått visse unntak fra kravet om fortsatt medlemskap. Uførepensjon skal kunne ytes til personer som ikke lenger er medlemmer i trygden, dersom de mottar tilleggspensjon eller har vært medlemmer i trygden i minst 10 år. Men pensjon til dem som ikke lenger er medlemmer i trygden, skal beregnes etter visse særregler. Det er disse beregningsreglene som er tatt inn i denne paragrafen.

Utkastets første ledd bokstav a og b slår fast hovedregelen at den som mottar tilleggspensjon eller som har vært medlem i trygden i minst 20 år, beholder en innvilget uførepensjon uforandret selv om vedkommende går ut av trygden.

Utkastets andre ledd gjelder beregning av grunnpensjon til den som har vært medlem i trygden i mellom 10 og 20 år, og svarer til forskriftenes § 5 nr. 1 bokstav b.

Utkastets andre ledd omfatter også rett til sært tillegg, ektefelle tillegg og barn tillegg. Se omtale nedenfor. Dette er presisert i leddets første og siste punktum. I andre punktum er det presisert at det ikke tas hensyn til framtidig trygdetid.

Vilkåret i forskriftene om at den pensjonsbetingende uførheten må være inntrådt i tidsrom som regnes som botid, er ikke tatt med. Dette innebærer at en person som ble ufør da han eller hun ikke var medlem i trygden, og som senere er blitt medlem og har «sittet seg til» uførepensjon, kan beholde pensjonen selv om vedkommende deretter flytter fra landet og ikke lenger er medlem i trygden. Men for å beholde pensjonen uten medlemskap i trygden, må han eller hun ha vært medlem i minst 10 år.

Utvalget har foreslått relativt strenge krav om botid i Norge for å kunne få uførepensjon når man ikke lenger er medlem i trygden. Derfor mener vi det ikke er betenkelig å sløffe kravet om at uførheten må ha oppstått i et tidsrom da vedkommende var medlem.

Bestemmelsen i forskriftenes § 5 nr. 2 andre ledd om beregning av grunnpensjon på grunnlag av faktisk trygdetid er ikke tatt med i utkastet, da den ikke har noen praktisk betydning etter utvalgets forslag. Se merkna-dene til utkastets § 10-3 om fortsatt medlemskap. Utkastets andre ledd siste punktum svarer til gjeldende rett.

Utkastets andre ledd omhandler de tilfeller der medlemmet ikke har opparbeidet seg rett til tilleggspensjon eller ikke har vært medlem i trygden i mer enn 20 år. Det er en forutsetning at vedkommende har vært medlem i mer enn 10 år. I disse tilfellene vil grunnpensjonen bli redusert ved at bare den faktiske trygdetiden (og ikke den som er blitt godskrevet etter de særlige godskrivingsregler som gjelder ved uførepensjon) skal legges til grunn. Dette er presisert i utkastets andre ledd andre punktum. Utvalget foreslår at de øvrige komponentene skal beregnes etter de vanlige reglene. Utvalgets forslag svarer til gjeldende rett.

I dag er det ikke gitt særlige regler om beregning av sært tillegg til personer som ikke oppholder seg i landet. Etter sært tilleggsløven § 1 skal det ytes sært tillegg til uførepensjon etter folketrygdloven kapittel 8. Etter sært tilleggsløven § 2 settes tillegget ned forholdsmessig dersom trygdetiden er kortere enn 40 år, og dersom uførepensjonen er gradert. I dag ytes det altså sært tillegg i utlandet etter like mange års trygdetid som for grunnpensjonen. Forslaget svarer til gjeldende rett.

I dag har vi heller ikke særregler om ektefelle tillegg i utlandet. Etter folketrygdloven § 8-7 utgjør ektefelle tillegg 50 prosent av uførepensjonistens grunnpensjon. Utvalgets forslag svarer til gjeldende rett.

Det er heller ikke gitt særlige regler om utbetaling av barn tillegg i utlandet. Etter folketrygdloven § 8-8 beregnes barn tillegg alltid i forhold til grunnbeløpet. Det ytes altså ikke redusert barn tillegg selv om grunnpensjonen er redusert. Barn tillegg ytes etter de vanlige reglene i utlandet. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 10-15 Hel eller gradert uførepensjon

Det ytes hel uførepensjon dersom vedkommende har tapt hele sin inntektsevne/arbeidsevne (se §§ 10-7 og 10-8).

Dersom vedkommende har tapt en del av sin inntektsevne/arbeidsevne, ytes det en gradert uførepensjon som utgjør 50, 60, 70, 80 eller 90 prosent av hel uførepensjon. Den graderte uførepensjonen svarer til den del av inntektsevnen/arbeidsevnen som er tapt.

Merknader

Utkastet svarer stort sett til folketrygdloven § 8-5 første ledd, men ordlyden er noe endret.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 8-5 første ledd lyder slik:

«Uførepensjon skal utgjøre så stor del av full uførepensjon som svarer til graden av nedsettelse i den trygdedes ervervsevne.»

Uførepensjonen graderes etter uføregraden (uførepresenten). Uførepensjonen består av flere komponenter: grunnpensjon, tilleggspensjon, særtillegg, kompensasjonstillegg, ektefelle tillegg og barnetillegg.

Ifølge lovens terminologi i dag består uførepensjonen av grunnpensjon og tilleggspensjon. Se lovens § 8-4 nr. 1. De øvrige komponentene er tillegg som ytes ved siden av uførepensjonen.

Det følger av bestemmelsen i § 8-5 første ledd om beregning av uførepensjon at grunnpensjonen og tilleggspensjonen skal beregnes på grunnlag av uføregraden.

Etter særtilleggsloven § 2 tredje ledd første punktum skal særtillegget fastsettes «forholdsmessig» dersom det ikke ytes full grunnpensjon på grunn av at ervervsevnen bare er delvis tapt.

Etter folketrygdloven § 8-7 første ledd skal ektefelle tillegg ytes med 50 prosent av den grunnpensjonen pensjonisten mottar. Dersom pensjonisten mottar gradert uførepensjon, skal ektefelle tillegg altså utgjøre halvparten av den graderte grunnpensjonen.

Etter lovens § 8-8 andre ledd skal barnetillegget reduseres tilsvarende dersom det ikke ytes full uførepensjon, jf. § 8-5. Dette innebærer at også barnetillegget graderes i forhold til uføregraden.

I dag reduseres altså alle komponenter som pensjonen består av, unntatt kompensasjonstillegget, i samsvar med uføregraden.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd skal det ytes hel uførepensjon dersom vedkommende har tapt hele sin inntektsevne eller arbeidsevne. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å bruke uttrykket «hel pensjon» om ugradert pensjon til forskjell fra «full pensjon», som skal bety pensjon etter full trygdetid.

Utvalget foreslår at reglene om kompensasjonstillegget blir opphevet. Videre foreslår utvalget at ordet «uførepensjon» skal omfatte alle komponenter som den samlede pensjon består av, se § 10-1 andre ledd. Det blir da tilstrekkelig å si at uførepensjonen fastsettes på grunnlag av uføregraden.

Utvalget foreslår å bruke uttrykket «inntektsevne/arbeidsevne», som både skal omfatte personer som faktisk har hatt inntekt, og hjemmearbeidende personer.

I utkastets andre ledd har vi tatt inn de pro-sentsatsene som benyttes i praksis. Det er meget sjelden at 90 prosent blir brukt, men utvalget har ikke villet utelukke dette alternativet.

Utvalget har sløyfet bestemmelsen i den gjeldende lovs § 8-5 andre ledd om at det kan

ytes full uførepensjon når ervervsevnen er nedsatt med mer enn 75 prosent. Denne bestemmelsen brukes meget sjelden, og først og fremst når vedkommende har spesielt dårlig økonomi. Uansett må det være riktigere å vurdere uføregraden til 100 prosent dersom vedkommende ikke får inntekter som øker ervervsevnen, i stedet for å gi full uførepensjon på grunn av vedkommendes økonomi.

Utkastets § 10-16 Uførepensjon til gjenlevende ektefelle

Uførepensjonen til en gjenlevende ektefelle som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter §§ 11-2 til 11-4, beregnes etter bestemmelsene i paragrafen her.

Grunnpensjonen beregnes på grunnlag av den avdødes trygdetid (se § 3-14) dersom den er lengre enn den gjenlevendes trygdetid.

Tilleggspensjonen utgjør det største av følgende beløp:

- a) pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 10-10,*
- b) 55 prosent av summen av pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 10-10 og den tilleggspensjon som den avdøde ville ha mottatt som uførepensjonist etter § 10-10 eller som alderspensjonist etter § 12-5 basert på sluttpoengtallet på dødsfallstidspunktet.*

Paragrafen her gjelder tilsvarende for en skilt person som fyller vilkårene for rett til pensjon etter § 11-14.

Dersom pensjonisten gyter seg igjen, skal grunnpensjonen og tilleggspensjonen omregnes etter bestemmelsene i §§ 10-9 og 10-10.

Merknader

Bestemmelser om beregning av uførepensjon til personer som også fyller vilkårene for etterlattepensjon, står i folketrygdloven §§ 8-6 og 10-7.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 8-6 lyder slik:

«1. For den som har rett til pensjon etter lovens kapittel 10 når rett til uførepensjon inntreffer, skal full uførepensjon være lik full pensjon beregnet etter bestemmelsene i § 10-5 til lagt 55 prosent av egen tilleggspensjon etter § 8-4 og § 8-5. Pensjonen etter første punktum settes ned etter bestemmelsene i § 10-5 nr. 3.

Pensjonen skal likevel ikke være mindre enn pensjon beregnet etter bestemmelsene i § 8-4 og § 8-5.

2. Hvis pensjonisten inngår nytt ekteskap, skal pensjon fastsatt etter nr. 1 første ledd omregnes etter bestemmelsene i § 8-4 og § 8-5.

3. Bestemmelsene i nr. 1 og 2 kommer ikke til anvendelse for den som har rett til pensjon etter § 10-11.»

Folketrygdloven § 10-7 lyder:

«For den som oppbærer uførepensjon eller attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås og som blir berettiget til pensjon etter dette kapittel, får bestemmelsene i § 8-6 tilsvarende anvendelse.»

Etter folketrygdloven § 8-6 skal full uførepensjon til en etterlatt være lik full pensjon til en etterlatt etter § 10-5 eller § 10-6 tillagt 55 prosent av hans eller hennes egen tilleggspensjon etter lovens §§ 8-4 og 8-5. Det vil si at vedkommende skal ha full grunnpensjon, 55 prosent av den avdødes tilleggspensjon og 55 prosent av sin egen tilleggspensjon. Men etter lovens § 8-6 andre ledd skal pensjonen aldri være mindre enn vanlig uførepensjon etter bestemmelsene i lovens §§ 8-4 og 8-5.

Bestemmelsene i lovens § 8-6 går ut på at en etterlatt som har opptjent egne pensjonsrettigheter, skal nyte godt av både sin egen opptjening og den avdøde ektefellens opptjening når uførepensjonen blir beregnet. Videre skal den gjenlevende nyte godt av den avdødes trygdetid. Denne trygdetiden kan legges til grunn dersom den er lengst. Grunnpensjonen og tilleggspensjonen beregnes hver for seg. En etterlatt kan for eksempel velge å bruke den avdødes trygdetid dersom den er lengst, men bruke sin egen tilleggspensjon dersom den er større enn en kombinasjon av den avdødes og hans eller hennes egen tilleggspensjon.

Utvalgets forslag

De någjeldende bestemmelser om uførepensjon til etterlatte er særlig innfløkte. Det er derfor behov for forenklinger. Men det er vanskelig å forenkle uten å gjøre materielle endringer.

Etter utkastets første ledd skal en gjenlevende ektefelle som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter §§ 11-2 til 11-4, få beregnet sin uførepensjon etter paragrafen her.

Utkastets andre ledd gjelder beregningen av grunnpensjonen. Den kan beregnes etter den avdødes trygdetid dersom dette gir et gunstigere resultat enn beregning etter den gjenlevendes trygdetid.

Forslaget innebærer at den som fyller vilkårene både for rett til etterlattepensjon og for rett til uførepensjon, kan velge om han eller hun vil ha grunnpensjonen beregnet etter den avdødes eller sin egen trygdetid.

Når det gjelder alle andre ytelser, har utvalget foreslått å sløyfe godskriving av ektefellens trygdetid.

Utkastets tredje ledd gjelder beregningen av tilleggspensjonen. Pensjonisten kan velge å få tilleggspensjonen beregnet etter de vanlige

bestemmelser for uførepensjonister. Vi har her vist til utkastets § 10-10. Eller pensjonisten kan velge også å få medregnet den avdødes opptjente rettigheter. Tilleggspensjonen vil da utgjøre 55 prosent av summen av pensjonistens egen tilleggspensjon og den tilleggspensjon som den avdøde ville ha hatt som uføre- eller alderspensjonist.

I utkastets fjerde ledd er det opplyst at denne paragrafen skal gjelde tilsvarende for en skilt person som fyller vilkårene for rett til pensjon etter utkastets § 11-14. Forslaget svarer til gjeldende rett. Fraskiltets rett til etterlattepensjon er nærmere omtalt i utkastets § 11-14.

Utkastets femte ledd svarer til den gjeldende lovs § 8-6 nr. 2.

Utkastets § 10-17 Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold

Dersom et medlem har rett til uførepensjon, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom uførepensjon og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Merknader

Bestemmelsen er ny.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd er det foreslått at et medlem som samtidig fyller vilkårene for rett til flere ytelser til livsopphold, skal kunne velge ytelse. Det samme forslaget finnes i de øvrige kapitlene om ytelser til livsopphold.

I utkastets andre ledd gis departementet fullmakt til å fastsette forskrifter.

Utkastets § 10-18 Uførepensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for pensjonister som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for pensjonister som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Pensjonen ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir pensjonen redusert etter bestemmelsene i § 10-18.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en

del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det uførepensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av uførepensjon under opphold i helseinstitusjon er i dag å finne i folketrygdloven § 8-10 og i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 5. juli 1972 med hjemmel i blant annet § 7-9 nr. 6 og § 8-10. Forskriftene ble senest endret den 9. september 1983. Disse bestemmelsene er meget kompliserte, og utvalget har funnet det nødvendig med forenkling her.

I dag står bestemmelsene om uførepensjon under soning av straff og ved sikring sammen med bestemmelsene om reduksjon av uførepensjon under opphold i helseinstitusjon. Utvalget har foreslått en egen paragraf om uførepensjon under fengselsopphold. Vi viser til utkastets § 10-20.

Gjeldende rett

Typer institusjoner som omfattes av reduksjonsreglene

Etter folketrygdloven § 8-10 første ledd skal uførepensjonen reduseres når pensjonisten er innlagt i en helseinstitusjon som nevnt i lovens § 7-9 nr.1.

Folketrygdloven § 7-9 nr. 1 lyder slik:

«1. Til alderspensjonist som er innlagt i helseinstitusjon godkjent i medhold av lov om sykehus m.v. eller lov om psykisk helsevern, herunder privat forpleiningssted, og får oppholdet godtgjort etter denne lov, skal alderspensjonen ytes etter bestemmelsene i denne paragraf fra og med den andre kalendermåned etter den måned forpleiningen tok til. For alderspensjonist som ved innleggelsen hadde opphold i aldershjem eller annen sosial institusjon eller i institusjon som nevnt i annet ledd annet punktum, skal pensjonen omregnes straks hvis ikke annet følger av forskrifter fastsatt av departementet, jfr. nr. 6 første ledd.

Første ledd får tilsvarende anvendelse for pensjonist som er innlagt i institusjon med rett til fri forpleining av det offentlige i medhold av andre lover, og for pensjonist som er innsatt i en av fengselsvesenets anstalter. Unntak gjelder ved innleggelse i sykehjem m.v. hvor det kan kreves vederlag etter § 2-2 annet ledd i lov om helsetjenesten i kommunene eller i institusjon hvor det kan kreves refusjon etter § 7 nr. 2 annet og tredje ledd i lov om fylkeskommunalt ansvar for alkoholstusjoner m.v.»

Omregningsbestemmelsene i lovens § 7-9 gjelder etter lovens ordlyd alderspensjon, men

tilsvarende prinsipper gjelder også for mange andre ytelser i folketrygdloven, som har henvisning til § 7-9.

Følgende ytelser fra folketrygden omfattes av omregningsbestemmelsene i § 7-9:

- alderspensjon etter kapittel 7
- uførepensjon etter kapittel 8
- attføringspenger etter kapittel 5
- etterlattepensjon eller overgangsstønad etter kapittel 10
- barnepensjon etter kapittel 10.
- Følgende løpende ytelser omfattes ikke av omregningsbestemmelsene i § 7-9:
 - sykepenger etter kapittel 3
 - fødselspenger og omsorgspenger ved adopsjon etter kapittel 3
 - overgangsstønad etter kapittel 12
 - ventetillegg etter kapittel 7
 - grunnstønad og hjelpestønad etter kapittel 8
 - utdanningsstønad etter kapitlene 10 og 12
 - stønad til barnetilsyn etter kapitlene 10 og 12
 - yrkesskadeerstatning etter kapittel 11.

For sykepenger har vi egne reduksjonsbestemmelser, se den gjeldende lovs § 3-19 og utkastets § 4-45. Fødselspenger og omsorgspenger ytes for en så kort periode at reduksjon ikke blir aktuelt. Den som har aleneomsorg for barn, vil ikke fylle grunnvilkårene for rett til overgangsstønad etter lengre tids institusjonsopphold. Ventetillegget avtar sterkt i betydning. De fire sistnevnte trygdeytelsene er ikke ytelser til livsopphold.

Etter ordlyden gjelder § 7-9 nr. 1 første ledd opphold i helseinstitusjoner som er godkjent i medhold av sykehusloven eller lov om psykisk helsevern, herunder private forpleiningssteder, når alderspensjonisten får oppholdet dekket etter folketrygdloven.

Folketrygdloven har imidlertid i dag ingen generell bestemmelse om dekning av utgifter til institusjonsopphold. Tidligere var det en bestemmelse om dette i lovens § 2-3. I dag er det bare en bestemmelse i lovens § 2-2 andre ledd om kurpenger fra folketrygden for opphold i visse institusjoner som er godkjent etter sykehusloven.

I forbindelse med vedtakelsen av den nye loven om helsetjenesten i kommunene (lov 19. november 1982 nr. 66) ble det gjort en del endringer i folketrygdloven kapittel 2 om medisinsk stønad. Ifølge § 2-2 første ledd skal det ytes godtgjørelse for medisinsk behandling og pleie under opphold i en godkjent helseinstitusjon som nevnt i sykehusloven § 1 tredje ledd og lov om psykisk helsevern § 2, jf. § 1. Godtgjørelsen ytes etter bestemmelsene i disse lovene. Prinsippet er at det etter sykehusloven og lov om psykisk helsevern ytes særlige rammetilskott over folketrygdens

budsjett til driften. Se sykehusloven § 11 og lov om psykisk helsevern § 15. Rammetilskottene fra folketrygden dekker ca. 50 prosent av fylkeskommunenes utgifter til sykehusdrift. De resterende ca. 50 prosent må fylkeskommunene dekke selv. Som regel betaler ikke pasientene noe for opphold i institusjonene. Det innebærer at de får såkalt fri kur og pleie av fylkeskommunen. Unntak gjelder for personer som oppholder seg i spesialsykehjem eller i institusjoner for psykisk utviklingshemmede eller epileptikere. Etter sykehusloven § 12 sjuende ledd kan fylkesmannen kreve en viss egenbetaling etter forskrifter som departementet fastsetter.

Sykehusloven § 11 gjelder drift av institusjoner, private forpleiningssteder og andre tjenester som inngår i en plan etter lovens § 2. I § 2 er det vist til § 1 første ledd, som sier:

«Denne lov gjelder:

1. sykehus, sykestuer, fødehjem, spesialsykehjem og sykehoteller,
2. kliniske legespesialisttjenester og kliniske psykologspesialisttjenester,
3. medisinske laboratorier og røntgeninstitutt som var i drift før 1. april 1984,
4. ambulansetjeneste.»

Denne paragrafen ble endret ved lov 11. juli 1986 nr. 55, se Ot.prp. nr. 48 for 1985-86. Ved denne lovendringen ble det forvaltningsmessige ansvaret for de somatiske sykehjemmene overført fra fylkeskommunene til kommunene fra 1. januar 1988, som er datoen da loven trådte i kraft. Hensikten med lovendringen var å harmonisere regelverket for alders- og sykehjemmene når det gjelder egenbetalingsreglene og avkortingsreglene for folketrygdytelse. Se St.meld. nr. 68 for 1984-85 om sykehjemmene i en desentralisert helse- og sosialtjeneste, og Innst.S. nr. 223 for 1984-85.

Rammetilskott fra folketrygden skal etter § 15 i lov om psykisk helsevern gå til drift av helseinstitusjoner som inngår i en plan etter § 2 i denne loven, og til drift av private forpleiningssteder. I § 2 er det vist til § 1, som sier:

«Psykisk helsevern etter denne lov omfatter:

1. psykiatrisk forvern som nevnt under § 12.
2. undersøkelse, behandling eller pleie i psykiatrisk sykehus, psykiatrisk klinikk og poliklinikk, psykiatrisk institusjon for barn og ungdom, psykiatrisk daginstitusjon og ettervernshjem, i psykiatrisk sykehjem, annen psykiatrisk institusjon og psykiatrisk vern i privat forpleiningssted,
3. psykiatrisk ettervern som nevnt under § 13.»

Etter lov om psykisk helsevern § 18 kan fylkesmannen kreve at det offentlige utgifter helt eller delvis blir dekket av den sinnslidende dødsbo.

Folketrygdloven § 2-2 andre ledd lyder:

«Godtgjørelse for opphold og behandling i godkjent helseinstitusjon etter lov om sykehus m.v. som ikke går inn under bestemmelsene i første ledd, ytes etter regler og takster som fastsettes av departementet. Godtgjørelse ytes for alle ukedager fra og med innleggelsesdagen.»

Det går ikke klart fram av lovteksten her hvilke institusjoner det dreier seg om. Bestemmelsen omfatter ikke-regionaliserte helseinstitusjoner som er godkjent etter bestemmelsene i sykehusloven § 1 andre ledd. I dag får disse helseinstitusjonene dekning fra folketrygden på 100 prosent av godkjente netto driftsutgifter. Dette gjelder følgende institusjoner: Beitostølen helsesportsenter i Oppland, Frambu helsesenter i Akershus, Hernes Institutt i Hedmark, Institutt for blødere i Oslo, Vårtun skole i Nord-Trøndelag, Valnesfjord helsesportsenter i Nordland, Almegrenda landsby i Buskerud, Vidaråsen landsby i Vestfold, Hogganvik landsby i Rogaland, Jøssåsen landsby i Sør-Trøndelag og Vallersund landsby i Sør-Trøndelag. Bortsett fra Vårtun skole er disse institusjonene i privat eie. Vi viser til St.prp. nr. 1 for 1987-88, Folketrygdens utgifter og inntekter, side 114, kapittel 2711, post 74.

Etter folketrygdloven § 7-9 nr. 1 andre ledd gjelder bestemmelsene om reduksjon også for pensjonister som er innlagt i institusjon med rett til fri forpleining av det offentlige i medhold av «andre lover». Her brukes altså formuleringen fri forpleining. Den er ikke brukt i første ledd, antakelig fordi folketrygden bare dekker ca. halvparten av utgiftene til institusjoner som nevnt i første ledd.

Institusjoner der oppholdsutgiftene dekkes av det offentlige etter andre lover, er spesialskoler, jf. grunnskoleloven § 4 nr. 4, og institusjoner for krigsinvalidere etter lovene om krigspensjonering. Se Rikstrygdeverkets rundskriv 07 - 09, side 6 (11/85).

I dette rundskrivet er det på side 85 gitt en oversikt over institusjoner som er omfattet av § 7-9. De er:

- a. Helseinstitusjoner, herunder private forpleiningssteder hvor utgiftene delvis dekkes ved rammetilskudd fra folketrygden.
- b. Skoler som nevnt i § 4 nr. 4 i lov om grunnskolen av 13. juni 1969 nr. 24. Bestemmelsene har følgende ordlyd:

«For elever med egne skolar for spesialundervisning som bur i elevheim på skolen, skal utgiftene til reiser, opphald m.m. berast av dei som driv skolane i samsvar med utgiftsfordelinga som er fastsett i lov og reglement.»

- c. Tilsvarende kan også gjelde for elever i den videregående skolen. Fengselsvesenets anstalter, jfr. lov om fengselsvesenet

av 12. desember 1958. Opphold i varetektsfengsel anses ikke å omfattes av omregningsreglene i § 7-9. Den trygdede er å anse som i varetekt inntil rettskraftig dom foreligger.»

Folketrygdloven § 7-9 nr. 1 omfatter ikke opphold i aldershjem, somatiske sykehjem, alkoholistinstitusjoner og kommunale pleiehjem. Tidligere gikk dette ikke klart fram av lovteksten. Ved lovendringen den 11. juli 1986 ble det tatt inn en presisering i folketrygdloven § 7-9 nr. 1 andre ledd om at reduksjonsbestemmelsene i første ledd ikke skal gjelde ved innleggelse i sykehjem m.m. der det kan kreves vederlag etter § 2-2 andre ledd i lov om helsetjenesten i kommunene, eller i institusjon der det kan kreves refusjon etter § 7 nr. 2 andre og tredje ledd i lov om fylkeskommunalt ansvar for alkoholistinstitusjoner m.v. Reduksjonsbestemmelsene i folketrygdloven § 7-9 nr. 1 første ledd gjelder heller ikke ved opphold i aldershjem eller pleiehjem. Men departementet fant det ikke nødvendig å presisere dette i lovteksten, da det hadde vært gjeldende rett lenge.

Aldershjem og kommunale pleiehjem går inn under lov om sosial omsorg § 3. Prinsippet i denne loven er at kommunen skal skaffe institusjonsplass til dem som behøver det, men pensjonærene skal betale for seg etter evne. Det utbetales derfor folketrygdpensjon etter de vanlige reglene til personer som oppholder seg i slike institusjoner. Lov om sosial omsorg § 3 nr. 5 gir imidlertid hjemmel for helse- og sosialstyret til å kreve refusjon i pensjonærenes inntekter til dekning av oppholdsutgiftene. Også disse bestemmelsene ble endret ved lov 11. juli 1986 nr. 55. Etter lovendringen er det nå likelydende regler for betaling ved opphold i institusjoner under kommunenes sosialtjeneste som ved opphold i somatiske sykehjem og boform for heldøgns omsorg og pleie. Se omtalen av § 2-2 i lov om helsetjenesten i kommunene nedenfor.

I lov om helsetjenesten i kommunene § 1-3 andre ledd nr. 5 ble det tatt inn en bestemmelse om «sykehjem eller boform for heldøgns omsorg og pleie» som angir noen av de deltjenestene som kommunen skal sørge for.

Lov om helsetjenesten i kommunene § 2-2 andre ledd har fått nye bestemmelser om pasientbetaling for institusjonsopphold. For opphold i sykehjem og boform for heldøgns omsorg og pleie som er godkjent etter denne loven, kan kommunen kreve vederlag av pasienten. Vederlaget fastsettes av kommunen på grunnlag av pasientens inntekter. Av inntekter opptil folketrygdens grunnbeløp (32 700 kroner pr. april 1989) betaler pasienten opptil 75 prosent av inntekten. Av inntekter utover

folketrygdens grunnbeløp betaler pasienten opptil 85 prosent. Det er presisert i loven at kommunene ikke kan kreve vederlag som overstiger oppholdsutgiftene. Vederlag kan tidligst kreves fra og med den andre kalendermåneden etter at pasienten flyttet inn. Kongen kan gi nærmere forskrifter om vederlag for institusjonsopphold. Slike forskrifter er fastsatt av departementet den 21. desember 1988 med hjemmel i blant annet lovens § 6-9, som gir departementet en generell hjemmel til å fastsette forskrifter om utfylling og gjenomføring av loven.

Ved den nevnte endringsloven er også loven om alkoholistinstitusjoner endret slik at reglene for betaling ved institusjoner etter denne loven nå er de samme som ved opphold i sykehjem m.m. etter loven om helsetjenesten i kommunene. Se § 7 nr. 2 andre ledd i loven om alkoholistinstitusjoner. De ovennevnte forskrifter er gitt i medhold av både loven om sosial omsorg, loven om helsetjenesten i kommunene og loven om alkoholistinstitusjoner. Forskriftene gjelder vederlag for opphold i aldershjem, pleiehjem og lignende samt opphold i privat forpleining etter loven om sosial omsorg, opphold i sykehjem og boform for heldøgns omsorg og pleie etter loven om helsetjenesten i kommunene, og endelig opphold i tilsynshjem og vernehjem etter loven om alkoholistinstitusjoner.

Etter folketrygdloven § 8-10 tredje ledd kan departementet ved enkeltvedtak eller ved forskrift bestemme at paragrafen ikke skal gjelde for pasienter i ettervernshjem under helsevernet for psykisk utviklingshemmede, under helsevernet for epileptikere eller under psykisk helsevern når det er inngått avtale med institusjonen om at pasienten skal dekke en del av oppholdsutgiftene selv. Departementet har fått fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter. Slike forskrifter er fastsatt den 18. juli 1986 med hjemmel i § 8-10 tredje ledd og § 15-5 nr. 4. Forskriftene er endret den 13. april 1987.

Hovedhensikten med ordningen med å yte redusert pensjon under institusjonsopphold er å øve pasientene opp til å klare seg selv. Ved at pasientene selv har ansvaret for sin økonomi, dvs. betaler husleie, mat, personlige utgifter osv., vil de få en praktisk trening. Dette trenger slike pasienter for at de senere skal kunne klare seg i sin egen bolig. Dersom det er inngått en avtale som nevnt, vil pasienten ikke få sine oppholdsutgifter i det vesentlige dekket av det offentlige.

Det er nå vedtatt at HVPU-omsorgen skal overføres til kommunene fra 1. januar 1991. Dette vil få betydning for betalingsreglene. HVPU vil da følge de kommunale reglene.

Barnevernsinstitusjoner går sannsynligvis

ikke inn under folketrygdlovens bestemmelser om institusjonsopphold. Etter barnevernloven § 65 a nr. 1 første ledd er fylkeskommunen ansvarlig for utgiftene til drift av barnevernsinstitusjoner som nevnt i lovens § 39 første ledd. Staten yter tilskott til fylkeskommunen til dekning av utgiftene, se § 65 a nr. 1 tredje ledd. Kommunen refunderer en viss sum for hvert barn, se § 65 a nr. 1 andre ledd. Etter § 66 kan helse- og sosialstyret kreve refusjon i barnets midler for å dekke forpleiningsutgiftene. I § 66 første ledd bokstav b nevnes spesielt barnepensjon. Bestemmelsen kan trolig anvendes analogisk på uførepensjon.

Forskriftene til folketrygdloven § 7-9 har nærmere bestemmelser om når reduksjonsbestemmelsene skal anvendes. Forskriftenes § 1 lyder:

«Forskriftene gjelder i tillegg til bestemmelsene i folketrygdlovens § 7-9, jfr. §§ 5-5, 8-10 og 10-5 nr. 4.

Forskriftene og de nevnte bestemmelser kommer til anvendelse i de tilfelle den trygdede i henhold til lov har rett til fri kur og pleie, dog uten omsyn til refusjonsbestemmelsene i lov om sykehus § 12 syvende ledd og lov om psykisk helsevern § 18 og videre uten omsyn til om det for trygdet som forpleies i helseinstitusjon som nevnt i folketrygdlovens § 2-3 annet ledd kan kreves refusjon i den trygdedes midler utenom ytelsen fra folketrygden eller av vedkommendes bostedskommune etter lov om sosial omsorg.

En trygdet anses å ha fri kur og pleie selv om han under opphold i institusjon må benytte egne klær, skotøy o.l. eller har utgifter til andre personlige behov, jfr. dog § 8 nr. 2. Tilsvarende gjelder under permisjonsfravær, hjemmebesøk eller andre organiserte fraværsordninger. Ved vurderingen av om det foreligger fri kur og pleie legges vekt på den lengde og hyppighet fraværet fra institusjonen har.»

Etter forskriftenes § 1 skal reduksjonsbestemmelsene anvendes i de tilfeller der pensjonisten etter lov har «fri kur og pleie». Det skal ses bort fra pasientenes egenbetaling etter sykehusloven § 12 sjuende ledd og etter lov om psykisk helsevern § 18. Det skal ses bort fra refusjon i midler utenom ytelsen fra folketrygden til trygdede som forpleies i helseinstitusjon som nevnt i folketrygdloven § 2-3 andre ledd. Det samme gjelder dersom vedkommende bostedskommune har refusjonskrav etter lov om sosial omsorg. Denne bestemmelsen er foreldet. I dag er opphold i disse helseinstitusjonene gratis.

Omregningstidspunktet

Etter folketrygdloven 7-9 nr. 1 første ledd første punktum skal pensjonen reduseres fra og med den andre kalendermåneden etter den måneden forpleiningen tok til. Hvis for eks-

empel pasienten ble innlagt 20. august, skal pensjonen omregnes fra 1. oktober.

Særlige regler gjelder for pensjonister som ved innleggelsen hadde opphold i aldershjem eller annen sosial institusjon eller i institusjon som nevnt i andre ledd andre punktum (altså i sykehjem eller alkoholistinstitusjon der det kan kreves vederlag/refusjon). For disse pensjonistene skal pensjonen omregnes straks hvis ikke noe annet følger av forskrifter fastsatt av departementet.

Forskriftene av 1972 § 4 lyder slik:

«For pensjonist som bor i aldershjem eller annen sosial institusjon, jfr. folketrygdlovens § 7-9 nr. 1, og som legges inn i helseinstitusjon for behandling, skal omregning etter nevnte paragrafs nr. 2 ikke foretas dersom oppholdet i helseinstitusjonen forutsettes å bli av kortere varighet enn tre kalendermåneder. Viser det seg at oppholdet blir, eller må antas å ville bli, av lengre varighet enn nevnt, skal omregning foretas med virkning fra og med førstkommande kalendermåned.

For pensjonist som umiddelbart før innleggelsen i helseinstitusjon hadde opphold i aldershjem eller annen sosial institusjon, skal pensjonen regnes om fra og med kalendermåneden etter den måned da innleggelsen fant sted, dersom oppholdet i helseinstitusjonen forutsettes å strekke seg ut over tre kalendermåneder.

Omregning som nevnt i første ledds annet punktum og annet ledd, skal likevel ikke foretas før fra og med den andre kalendermåned etter den måned da pensjonisten tok opphold i aldershjem eller annen sosial institusjon.»

En pensjonist som ved innleggelsen i en institusjon som er omfattet av § 7-9, har opphold i aldershjem, sykehjem eller annen institusjon som kommer inn under kommunens helse- og sosialtjenester, får etter forskriftene redusert pensjonen fra og med måneden etter innleggelsen i den nye institusjonen hvis oppholdet trolig kommer til å vare mer enn tre kalendermåneder. Det samme gjelder ved opphold i alkoholistinstitusjoner i fylkeshelse-tjenesten.

Etter forskriftenes § 4 tredje ledd skal folketrygdtytelsene likevel aldri omregnes før fra og med den andre kalendermåneden etter den måneden pensjonisten ble innlagt i aldershjem eller annen sosial institusjon. Dette gjelder altså tilfeller der pensjonisten blir innlagt i helseinstitusjon kort tid etter at han eller hun kom på aldershjem eller annen sosial institusjon.

Forskriftenes § 8 nr. 1 lyder:

«1. Dersom det på grunnlag av helseinstitusjonens opplysninger kan regnes med at den trygdede vil bli utskrevet i løpet av nærmeste fremtid, kan det bestemmes at ytelsen fortsatt skal utbetales etter lovens vanlige bestemmelser i inntil tre måneder etter omregningstidspunktet.»

Etter forskriftenes § 8 nr. 1 skal det altså utbetales ureduisert pensjon i opptil tre måneder fra det vanlige omregningstidspunktet dersom det kan regnes med at pensjonisten vil bli utskrevet fra institusjonen den nærmeste framtid. I tilfeller der pensjonisten blir innlagt i begynnelsen av måneden, kan oppholdet vare nesten fem måneder uten at ytelsen blir omregnet. Hvis det viser seg at oppholdet vil vare lenger, skal ytelsen omregnes fra den fjerde kalendermåneden etter det vanlige omregningstidspunktet. På forespørsel fra trygdekontorene sier institusjonene så å si aldri at pasienten vil bli liggende lenger enn fem måneder. I praksis blir derfor reduksjonsbestemmelsen sjelden benyttet. Unntaktsbestemmelsen blir nærmest hovedregel. De vanlige reduksjonsreglene benyttes bare i de tilfellene der det fra innleggelsen er klart at det dreier seg om langtidspasienter.

Opphør av forpleiningen

Forskriftenes § 10 har bestemmelser om omregning av pensjon når forpleiningen opphører. Bestemmelsene lyder:

«Fra og med den kalendermåned forpleiningsforholdet avsluttes, utbetales ytelse i samsvar med hva som gjelder for trygdet utenfor institusjon. Dette gjelder likevel ikke dersom forpleiningen avsluttes ved at den trygdede dør.

Kommer den trygdede innen tre måneder på nytt under forpleining, omregnes igjen ytelsene etter bestemmelsene i folketrygdlovens § 7-9 og disse forskrifter fra og med den påfølgende kalendermåned.

Utbetaling av ytelse som nevnt i første ledd skal ikke foretas i tilfelle vedkommende - uten å være utskrevet - får midlertidig opphold utenfor institusjonen av inntil 30 dagers varighet.

Feriefavør hvori helseinstitusjonen yter dagpenger regnes ikke som opphør av forpleiningen.»

Folketrygdytelsene utbetales etter lovens vanlige bestemmelser fra og med utskrivningsmåneden, bortsett fra hvis forpleiningen blir avsluttet ved dødsfall, se § 10 første ledd. Hvis vedkommende innen tre måneder på nytt kommer under forpleining, blir ytelsen redusert fra og med den påfølgende måned, se § 10 andre ledd.

For pensjonister som oppholder seg i institusjon periodevis, er det i forskriftenes § 2 bestemt at det ved fastsetting av omregningstidspunktet skal regnes med de hele kalendermåneder pensjonisten har vært under forpleining, dersom innleggelsen skjer innen tre måneder etter at den tidligere forpleiningen opphørte. Dette gjelder ikke bare forutgående opphold i institusjon, men alle tidligere opphold som fyller kravet om innleggelsestid på

minst én måned og utskrivning fra institusjon etter mindre enn tre måneder.

Det skal fortsatt utbetales redusert ytelse under midlertidig opphold utenfor institusjon på under 30 dager, se forskriftenes § 10 tredje ledd. Det samme gjelder dersom helseinstitusjonen yter dagpenger etter forskrifter om ferieordning for langtidspasienter, se forskriftenes § 10 fjerde ledd.

Forskrifter om ferieordning for langtidspasienter ble fastsatt ved kongelig resolusjon den 13. april 1977. I forbindelse med overgang til rammefinansieringssystemet den 1. januar 1980 ble utgifter som institusjonene tidligere hadde fått godkjent som grunnlag for dagpenger, lagt inn i basis for rammetilskottene til den enkelte fylkeskommune.

I brev av 15. oktober 1981 fra Sosialdepartementet til Kommunenes Sentralforbund bad departementet om at Sentralforbundet skulle ta seg av framtidige retningslinjer på dette området. Sentralforbundet har hittil ikke fastsatt retningslinjer, men følger fortsatt forskriftene.

Slik forskriftene er utformet, er feriepengene ikke en ytelse som pasienten har ubetinget krav på. Den enkelte fylkeskommune må dekke kostnadene til feriepenge innenfor sine økonomiske rammer.

Slik praksis er i dag, kan det forekomme at pasienten bare får redusert ytelse fra folketrygden under midlertidig opphold hjemme hos foreldre eller hos andre pårørende. Utbetaling av fulle trygdeytelser er avhengig av at pasienten blir utskrevet fra institusjonen.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag bygger stort sett på gjeldende rett, men det er foreslått vesentlige forklringer. Vi har foreslått to paragrafer om opphold i institusjon. Den første paragrafen, utkastets § 10-18, omhandler hvilke institusjoner som skal omfattes av reduksjonsbestemmelsen, og fra hvilket tidspunkt pensjonen skal reduseres. Videre er det tatt med bestemmelser om unntak fra reduksjonsbestemmelsene. Den andre paragrafen, utkastets § 10-19, omhandler beregning av redusert pensjon, herunder fastsetting av tillegg for ektefelle og barn.

Det skjer stadig endringer i finansieringen av institusjonene. Utviklingen synes å gå i den retning at en går over fra nettoytelser til bruttoyttelser. Det vil si at folketrygdens ytelse utbetales fullt ut til den trygdede, og at institusjonene krever betaling direkte fra pasientene. Dersom denne utviklingen fortsetter, vil antakelig bestemmelsene i folketrygdloven om reduksjon i ytelsene ved institusjonsopp- hold bli overflødige.

Det er i dag altså to forskjellige systemer for betaling ved opphold i institusjon. Vi har på den ene siden det kommunale systemet, der trygdeytelsene betales fullt ut til den trygdede og myndighetene krever deretter klientene for betaling. Dette systemet gjelder for eksempel i alders- og sykehjemmene. På den andre siden har vi folketrygdlovens system, der det utbetales reduserte trygdeytelser til pasientene. Dette systemet gjelder for eksempel i alle institusjoner som går inn under sykehusloven og lov om psykisk helsevern.

Utvalget har brukt ordet «institusjon» i stedet for «helseinstitusjon» i teksten til § 10-18, da bestemmelsene også omfatter institusjoner som det ikke er naturlig å kalle helseinstitusjoner, f.eks. spesialskoler.

Utkastets første ledd omhandler hvilke institusjonstyper som skal omfattes av reduksjonsreglene. Utvalget har drøftet to modeller til utkastets § 10-18. Den ene modellen går ut på å angi institusjonstypene som «visse institusjoner», og å gi departementet hjemmel til å fastsette hvilke institusjoner det skal gjelde. Den andre modellen går ut på å nevne de viktigste institusjonstypene i selve lovteksten. Ut fra informasjonshensyn har utvalget valgt den modellen som angir de viktigste institusjonstypene.

Dette er institusjoner som går inn under sykehusloven og lov om psykisk helsevern. Andre lover som omfattes etter gjeldende rett, er grunnskoleloven og lov om videregående skole. Lovteksten blir imidlertid for omfangsrik dersom den skal være uttømmende. Vi har derfor funnet det mest hensiktsmessig å nevne de viktigste lovene og overlate til departementet å gi forskrifter om at også institusjoner som går inn under andre lover, skal omfattes av paragrafen. Vi foreslår dessuten en hjemmel for departementet til å gi forskrifter om at reduksjonsbestemmelsene ikke skal gjelde for visse institusjoner som går inn under sykehusloven eller lov om psykisk helsevern.

Utkastets andre ledd gjelder omregningstidspunktet. Det er foreslått at pensjonen skal ytes uten reduksjon innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Det innebærer at pensjonen skal reduseres fra og med den tredje kalendermåneden etter innleggelsesmåneden. Etter gjeldende rett skal reduksjonen skje allerede fra og med den andre kalendermåneden etter innleggelsen. Men det gjelder i dag mange unntak fra denne hovedregelen. I praksis kan oppholdet vare nesten fem måneder før pensjonen blir redusert. Utvalget foreslår at reduksjonstidspunktet skal utsettes til den tredje kalendermåneden etter innleggelsen, men at unntaksbestemmelsene skal

sløyfes. I realiteten innebærer forslaget en innskrenkning i forhold til gjeldende rett. Dessuten innebærer forslaget vesentlige lovtekniske og administrative forenklinger.

Utkastets tredje ledd omhandler sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner, og svarer til den gjeldende lovs § 7-9 nr. 1 andre punktum. Vi viser til framstillingen foran. Den foreslåtte bestemmelsen går ut på at «friperioden» ikke skal gjelde ved innleggelse i hver enkelt institusjon dersom oppholdstiden er sammenhengende. I stedet for å nevne «aldershjem eller annen sosial institusjon» som i den gjeldende lov, har utvalget foreslått en mer generell formulering som knytter seg til institusjoner der vedkommende etter lov skal yte egenbetaling.

Etter utkastets fjerde ledd skal pensjonen beregnes etter de vanlige reglene fra og med utskrivningsmåneden. Forslaget svarer til gjeldende rett. Vi viser til § 10 i forskriftene om institusjonsopphold, som er fastsatt med hjemmel i lovens § 7-9 nr. 7.

Av forenklingshensyn foreslår utvalget å sløyfe bestemmelsene i de gjeldende forskrifters § 10 andre ledd om at ytelsen skal reduseres fra måneden etter innleggelsen når oppholdet utenfor institusjon har vart mindre enn tre måneder. Tatt i betraktning den innsparing en oppnår ved å ta ut unntaksbestemmelsen i forskriftenes § 8 nr. 1, antar utvalget at forslaget alt i alt ikke vil øke utgiftene vesentlig.

Bestemmelsen i forskriftenes § 10 tredje ledd om at vedkommende fortsatt skal motta redusert ytelse under midlertidig opphold på under 30 dager utenfor institusjonen, er heller ikke tatt inn i lovteksten. Men en antitetisk tolkning av bestemmelsen i utkastets fjerde ledd fører til at ytelsen skal omregnes til full ytelse bare ved *utskrivning* fra institusjon. Utvalget antar at det er sjelden en pasient har midlertidig opphold utenfor institusjon på over 30 dager.

Feriefravær da helseinstitusjonen yter dagpenger etter forskrifter om ferieordning for langtidspasienter, regnes ikke som opphør av forpleiningen, se forskriftenes § 10 fjerde ledd. Det skal følgelig utbetales redusert ytelse. Bestemmelsen er ikke tatt med i lovforslaget av samme grunn som nevnt i forrige avsnitt. En antitetisk fortolkning av bestemmelsen om at det skal ytes full ytelse først etter utskrivning fra institusjon, medfører at det vil bli utbetalt redusert ytelse under slike ferieopphold.

Utvalget mener det bør stimuleres til ferieopphold i hjemmet o.l. Dette må antas å være bra for pasienten, og innebærer dessuten en avlastning for institusjonen. En mulighet kunne være å utbetale full pensjon i de da-

gene pasienten oppholder seg utenfor institusjonen. Utvalget antar imidlertid at det ligger utenfor mandatet å foreslå en så vidtrekkende materiell endring. Rent administrativt ville den beste løsningen være å gi institusjonene adgang til å utvide bruken av feriepengar.

Utkastets § 10-19 Beregning av uførepensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert uførepensjon under opphold i institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggspensjonen etter § 10-10 og/eller 10 prosent av særtillegget etter § 10-11.

Forsørger pensjonisten ektefelle, ytes det fra omregningstidspunktet, se § 10-18, et tillegg som svarer til pensjon til gjenlevende ektefelle etter §§ 11-5 til 11-8. Det kan også ytes et tillegg for en tidligere ektefelle som pensjonisten forsørger.

Forsørger pensjonisten barn, ytes det fra omregningstidspunktet et tillegg som svarer til barnpensjon etter § 11-18.

Dersom pensjonisten etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at pensjonen ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første ledd.

Ytelsene etter denne paragrafen må til sammen ikke overstige uførepensjon beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.

Departementet gir forskrifter om beregning av uførepensjon etter denne paragrafen.

Merknader

Utkastet svarer til beregningsbestemmelsene i den gjeldende lovs § 7-9, jf. § 8-10, med tilhørende forskrifter. Det er ikke gjort materielle endringer. Men som ellers i utvalgets forslag er kompensasjonstillegget sløyfet.

Gjeldende rett

Beregning av den reduserte pensjonen.

Folketrygdloven § 7-9 nr. 2 til 7 har bestemmelser om beregning av pensjonen under institusjonsoppholdet:

«2. Alderspensjonen skal utgjøre 25 pst. av grunnbeløpet, jfr. § 6-2, og 10 pst. av tilleggspensjonen etter bestemmelsene i § 7-3 til § 7-5.

3. Forsørger pensjonisten ektefelle, ytes tillegg med et beløp som svarer til pensjon til etterlatt ektefelle etter § 10-5.

Har pensjonisten barn under 18 år, ytes tillegg som svarer til barnpensjon etter § 10-11 nr. 2 annet ledd. Er den annen av barnets foreldre død, eller har pensjonisten av annen årsak omsorgen for barnet alene, ytes tillegg som svarer til barnpensjon etter § 10-11 nr. 2 tredje ledd.

Forsørger pensjonisten fraskilt ektefelle,

kan det tilstås tillegg med inntil et beløp som svarer til grunnpensjonen etter § 10-6.

4. Til pensjon etter bestemmelsen i nr. 2 ytes kompensasjonstillegg etter lov av 19 desember 1969 nr. 80 med kr. 125 pr. år og 10 prosent av eventuelt særtillegg etter § 2 første ledd i lov av 19 juni 1969 nr. 61.

Ved fastsettelse av tillegg som nevnt i nr. 3 medregnes kompensasjonstillegg og eventuelt særtillegg. Det skal gjøres fradrag i samlet tillegg som nevnt for pensjon som den forsørgerde selv måtte oppebære etter denne lov og de i foregående ledd nevnte lover.

Ytelser etter denne paragraf må ikke overstige den pensjon med tillegg som den trygdede ellers ville hatt rett til etter denne lov og de i første ledd nevnte lover.

5. Til pensjonist som også har rett til pensjon fra tjenstepensjonsordning som omfattes av lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser eller har rett til pensjon etter lov om yrkesskadetrygd eller en av lovene om krigspensjonering, skal pensjon etter bestemmelsene i nr. 2-4 forhøyes med det tilsvarende beløp, hvis differansen mellom pensjon etter § 7-2 til § 7-8, tillagt kompensasjonstillegg og eventuelt særtillegg, og pensjon med tillegg etter bestemmelsene i denne paragraf overstiger forpleiningsutgiftene.

6. Departementet fastsetter nærmere forskrifter om ytelsene etter denne paragraf. Det kan gis særskilte bestemmelser for trygdet som har fylt 67 år og som ikke oppebærer hel pensjon, jfr. § 7-10. Herunder kan bestemmes at trygdede skal anses å ha valgt å ta ut hel pensjon. Det kan videre bestemmes at pensjon med tillegg i særlige tilfelle kan ytes etter bestemmelsene i § 7-2 til § 7-8 ut over det tidspunkt som er nevnt i nr. 1 og at ytelsene etter nr. 2, jfr. nr. 3 og 4, i særlige tilfelle kan tilstås med høyere beløp.

7. Etter forskrifter som gis av departementet, kan trygdet som er under privat forpleining som godtgjøres etter denne lov, etter anmodning bli unntatt fra lovens betalingsordning dersom forpleiningen skjer hos familien eller hos slektninger eller når særlige grunner taler for det.»

Forskriftene til folketrygdloven § 7-9 har nærmere bestemmelser om når reduksjonsbestemmelsene skal anvendes.

Videre har forskriftene en del paragrafer som gjelder beregning av redusert pensjon. Forskriftenes §§ 5 til 7 og § 8 nr. 2 lyder:

§ 5.

«1. Tillegg som bestemt i folketrygdlovens § 7-9 nr. 3 første ledd for forsørgt ektefelle, skal - før eventuell reduksjon etter bestemmelsene i etterfølgende ledd - svare til pensjon for gjenlevende ektefelle etter § 10-5 nr. 2, likevel slik at det ikke skal settes lavere enn folketrygdens grunnbeløp. Som forsørgt anses ektefelle som ikke har, eller kan ventes å få, egen inntekt av slik størrelse at tillegget i henhold til etterfølgende bestemmelser vil falle bort.

Ved fastsettelse av tillegg for ektefelle etter foregående ledd og nr. 2 nedenfor kommer bestemmelsene i § 10-5 nr. 3 til anvendelse. Oppebærer ektefellen selv pensjon, fra folke-

trygden eller fra annet hold, skal tillegget settes ned med pensjonsbeløpet.

2. Hvis ektefelle som ikke mottar pensjon fra folketrygden, eller barn som det ytes tillegg for etter bestemmelsene i § 7-9 nr. 3 annet ledd, kommer under fri forpleining i helseinstitusjon m.v., skal tillegget omregnes fra og med den andre kalendermåned. Tillegget for ektefelle og for barn som nevnt i § 7-9 nr. 3 annet ledds annet punktum, skal utgjøre 25 prosent av grunnbeløpet. For hvert av øvrige barn som har fri forpleining, skal tillegget utgjøre 10 prosent av grunnbeløpet.

3. Hvis begge ektefeller mottar pensjon fra folketrygden og er under fri forpleining, kommer bestemmelsene i lovens § 7-9 nr. 3 første ledd om tillegg for ektefelle ikke til anvendelse. Tillegg etter § 7-9 nr. 3 andre ledd for eventuelle barn, utbetales til den av ektefellene som har størst pensjon. Er pensjonene like store utbetales tillegget til mannen.

4. I tilfelle som nevnt i nr. 3, skal tillegget for barn beregnes etter bestemmelsene i lovens § 10-11 nr. 2 tredje ledd, jfr. dog bestemmelsene foran i nr. 2 i denne paragraf.

5. Tillegg for fraskilt ektefelle som nevnt i lovens § 7-9 nr. 3 siste ledd, kan tilstås hvis det etter en samlet vurdering finnes rimelig. Ved avgjørelsen legges særlig vekt på de forhold som er nevnt i lovens § 10-6 annet ledd.

Det er et vilkår for rett til tillegg etter denne bestemmelse at det brukes til underhold av den fraskilte ektefelle.

6. Ytes tillegg for ektefelle eller barn som nevnt i lovens § 7-9 nr. 3, skal det også ytes særtillegg og kompensasjonstillegg som for etterlatte bestemt. Slikt tillegg ytes også når forsørgingstillegg beregnes etter bestemmelsen i forskriftens § 5 nr. 2 annet punktum og skal i dette tilfelle utgjøre 10 prosent av særtillegget for enslig pluss kompensasjonstillegg på kr. 125 pr. år.

7. Ved beregning av tillegg som omhandlet i denne paragraf kommer bestemmelsene i lovens §§ 7-4 og 8-6 ikke til anvendelse.

§ 6.

Uførepensjon i form av grunnpensjon ytes i samsvar med de bestemmelser som gjelder for alderspensjon, jfr. folketrygdlovens § 7-9 nr. 2. Det samme gjelder tilleggspensjon som i denne forbindelse ytes som om uføregraden var 100 prosent. Har pensjonisten rett til lønn under sykdom eller sykepenger ytes imidlertid 10 prosent av den tilleggspensjon som svarer til den fastsatte uføregrad.

Ved anvendelsen av begrensingsregelen i lovens § 7-9 nr. 4 brukes den uføregrad som utbetalingen til pensjonisten til enhver tid er beregnet etter.

§ 7.

For trygdet som har stønad som er regulert etter regler gitt med hjemmel i folketrygdlovens § 19-8, skal tilleggspensjonen utbetales med 10 prosent av den tilleggspensjon vedkommende oppbærer etter at regulering etter bestemmelsene i lovens § 19-8 er foretatt.

§ 8 nr. 2.

2. Dersom den trygdede på omregningstidspunktet fortsatt har nødvendige utgifter til faste avgifter og til tilsyn med og vedlikehold av bolig og andre eiendeler som han ellers ikke har tilstrekkelige midler til å dekke, eller

hvis andre særlige grunner taler for det, kan det for inntil tre måneder om gangen bestemmes at det skal utbetales et høyere beløp enn det ellers følger av bestemmelser og forskrifter om utbetaling av ytelser til trygdet som får fri kur og pleie, jfr. dog folketrygdlovens § 7-9 nr. 4 siste ledd.»

Den reduserte pensjonen skal etter dette utgjøre 25 prosent av grunnbeløpet og 10 prosent av tilleggspensjonen. Etter forskriftens § 6 første ledd skal tilleggspensjonen i denne forbindelse ytes som om uføregraden var 100 prosent. Har pensjonisten rett til lønn under sykdom eller sykepenger, ytes det imidlertid 10 prosent av den tilleggspensjonen som svarer til den fastsatte uføregraden.

Et eventuelt særtillegg skal reduseres til 10 prosent av det vedkommende ellers ville hatt rett til i særtillegg. Kompensasjonstillegget skal utgjøre 125 kroner ved institusjonsopphold, altså 25 prosent av vanlig kompensasjonstillegg til enslige.

Ifølge forskriftens § 7 skal tilleggspensjonen utbetales med 10 prosent av den innvilgede tilleggspensjonen etter samordning med en tilsvarende utenlandsk pensjon på grunnlag av bestemmelsene i folketrygdloven § 19-8.

Det skal dessuten ytes tillegg for forsørgt ektefelle og barn under 18 år som svarer til etterlattepensjon og barnpensjon. Har pensjonisten omsorgen for barnet alene, ytes det barnpensjon som om begge foreldrene var døde. Det ytes særtillegg og kompensasjonstillegg som for enslige bestemt, se forskriftens § 5 nr. 6. Tillegget for ektefellen reduseres etter bestemmelsen i lovens § 10-5 nr. 3 dersom ektefellen har eller kan ventes å få egen arbeidsinntekt, se forskriftens § 5 nr. 1. Det skal gjøres fradrag for pensjon som ektefellen eller barnet selv mottar fra folketrygden, se lovens § 7-9 nr. 4 andre ledd.

Dersom ektefelle eller barn som det ytes tillegg for, kommer under fri forpleining i helseinstitusjon m.v., skal tillegget etter forskriftens § 5 nr. 2 omregnes fra og med den andre kalendermåned. Tillegget for ektefelle skal da utgjøre 25 prosent av grunnbeløpet. Tillegget for barn skal utgjøre 10 prosent av grunnbeløpet. Hvis tillegget bygger på at begge foreldrene er døde, skal tillegget utgjøre 25 prosent. Det ytes særtillegg med 10 prosent av det fastsatte særtillegget for enslige og kompensasjonstillegg på 125 kroner pr. år, se forskriftens § 5 nr. 6.

Hvis begge ektefellene mottar pensjon fra folketrygden og er innlagt i institusjon, utbetales det ikke tillegg for ektefelle. Tillegg for barn svarer til barnpensjon som om begge foreldrene var døde, og utbetales til den av ektefellene som har størst pensjon. Se for-

skriftenes § 5 nr. 3 og 4. Er pensjonene like store, utbetales tillegget til mannen.

Etter forskriftenes § 5 nr. 5 kan det gis tillegg for fraskilt ektefelle hvis det etter en samlet vurdering finnes rimelig.

Etter lovens § 7-9 nr. 6 siste punktum kan det bestemmes at det under institusjonsoppholdet skal ytes pensjon med et høyere beløp enn redusert pensjon og tillegg for forsørgede personer. Det er gitt nærmere bestemmelser om dette i forskriftene. Etter § 8 nr. 2 i forskriftene kan det bestemmes for opptil tre måneder om gangen at det skal utbetales et høyere beløp dersom pensjonisten fortsatt har nødvendige faste utgifter til tilsyn med og vedlikehold av bolig og andre eiendeler som han eller hun ellers ikke har tilstrekkelige midler til å dekke. Utgifter til husleie, renter ved lån på fast eiendom, brann- og tyveriforsikring, faste avgifter, nødvendig oppvarming og elektrisitet og fast telefonavgift, kan begrunne høyere utbetaling.

Etter lovens § 7-9 nr. 4 tredje ledd skal den samlede ytelsen ikke overstige den pensjonen med tillegg som den trygdede ville hatt rett til etter lovens vanlige regler.

Forskriftenes § 9 lyder:

«I de tilfelle summen av forpleiningsutgiftene og den omregnede pensjon er mindre enn den fulle pensjon, kan det for trygdet som er i privat pleie hos familie eller slektninger etter sykehuslovens § 1 tredje ledd, etter anmodning fra den trygdede eller hans familie og i samråd med vedkommendes helseinstitusjon, bestemmes at folketrygdlovens betalingsordning for pleien, jfr. folketrygdlovens § 2-3, ikke skal komme til anvendelse. Den trygdede skal da få utbetalt ytelser i samsvar med hva som gjelder for trygdet utenfor institusjon, jfr. folketrygdlovens § 7-9 nr. 7.

I særlige tilfelle kan tilsvarende unntak fra betalingsordningen gjøres selv om forpleiningen skjer hos andre enn familie eller slektninger.»

Ifølge forskriftenes § 9 kan det bestemmes at pensjonisten skal få utbetalt uførepensjon etter lovens vanlige regler i tilfeller der forpleiningsutgiftene i privat forpleining og den omregnede pensjon til sammen er mindre enn full pensjon. Folketrygdlovens betalingsordning ved institusjonsopphold skal da ikke anvendes. Det vil i tilfelle bli utbetalt pensjon etter de vanlige reglene mot at pensjonæren selv betaler for forpleiningen.

Forpleiningsutgiftene ved privat forpleining dekkes etter satser som Kommunenes Sentralforbund har fastsatt. Det er ikke sannsynlig i dag at forpleiningsomkostningene kan bli lavere enn pensjonen. Bestemmelsen må derfor nå anses som uaktuell.

Forholdet til samordningspliktige pensjoner

I folketrygdloven § 7-9 nr. 5 er det gitt en bestemmelse om utbetaling av større folke-

trygdpensjon enn etter reduksjonsreglene i § 7-9 til pensjonister som har rett til samordningspliktig pensjon fra en tjenstepensjonsordning, eller som har rett til pensjon etter lov om yrkesskadetrygd eller lovene om krigspensjonering. Hvis forpleiningsutgiftene er mindre enn den delen av pensjonen som faller bort ved omregningen, skal differansen legges til den trygdedes nettoppensjon fra folketrygden. I dag er forpleiningsutgiftene så høye at bestemmelsen antakelig ikke er aktuell.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag bygger stort sett på gjeldende rett. Men vi har foreslått vesentlige forenklinger.

Av forenklingsgrunner har utvalget bare tatt med de viktigste beregningsreglene i utkastet til lovtekst. Vi foreslår at det blir gitt utfyllende forskrifter på området, se utkastets sjette ledd.

Utkastets første ledd gjelder beregning av grunnpensjon, tilleggspensjon og sært tillegg under institusjonsopphold. Forslaget svarer til folketrygdloven § 7-9 nr. 2 når det gjelder grunnpensjonen og tilleggspensjonen. Reduksjon av sært tillegg er ikke nevnt her. Men det følger av § 7-9 nr. 4 at det skal ytes 10 prosent av eventuelt sært tillegg.

Utkastets andre ledd gjelder fastsetting av et tillegg for dem som forsørger ektefelle. Bestemmelsen svarer til folketrygdloven § 7-9 nr. 3. Tillegget svarer til pensjon til gjenlevende ektefelle. Det er ikke foreslått materielle endringer.

Utkastets tredje ledd handler om tillegg for barn, og svarer til lovens § 7-9 nr. 3 andre ledd. Tillegget utgjør samme beløp som barnepensjon. Utvalget har derfor i lovforslaget vist til utkastets § 11-18 om barnepensjon.

Utkastets fjerde ledd svarer til de gjeldende forskrifters § 8 nr. 2 i en forenklet form. Den som har faste og nødvendige boutgifter, kan få beholde en større del av pensjonen enn det som følger av de ordinære reduksjonsregler. Bestemmelsen kan unntaksvis også benyttes på andre utgifter enn boutgifter, se uttrykket «o.a.».

Utkastets femte ledd svarer til lovens § 7-9 nr. 4 tredje ledd. Samlet pensjon etter reduksjonsbestemmelsene må ikke overstige uførepensjon fastsatt etter de vanlige reglene. Denne bestemmelsen er nødvendig av hensyn til at det under institusjonsopphold ytes tillegg for ektefelle og barn. Dersom pensjonisten har mange barn, kan redusert egenpensjon med alle tilleggene komme til å overstige pensjon etter de vanlige reglene.

Utkastets sjette ledd inneholder en hjemmel for departementet til å gi forskrifter om beregning av uførepensjon under opphold i institu-

sjon. Med hjemmel i denne paragrafen kan det for eksempel fastsettes at et medlem som har fylt 67 år og som ikke mottar hel pensjon, kan gis ytelse med høyere beløp enn angitt i lovteksten, og at ytelse kan gis utover det tidspunkt som er forutsatt i lovteksten. Vi viser for øvrig til en nærmere omtale av gjeldende rett ovenfor.

Utkastets § 10-20 Uførepensjon under opphold i fengsel

Til en uførepensjonist som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert pensjon etter bestemmelsene i §§ 10-18 og 10-19.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det pensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av uførepensjon under opphold i fengselsvesenets anstalter er i dag å finne i folketrygdloven § 8-10, jf. § 7-9, og i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 5. juli 1972 med hjemmel i blant annet § 8-10 og § 7-9 nr. 6. Se merknader til utkastets § 12-16 om alderspensjon under soning av straff og ved sikring og varetekt.

Gjeldende rett

Etter § 7-9 nr. 1 andre ledd første punktum gjelder reglene om reduksjon av pensjon ved innleggelse i helseinstitusjon også for «pensjonist som er innsatt i en av fengselsvesenets anstalter». Reduksjonsreglene gjelder ikke ved varetektsfengsling.

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår en egen bestemmelse om uførepensjon under opphold i fengselsvesenets anstalter. Det virker unaturlig å behandle fengselsopphold og opphold i helseinstitusjon i samme paragraf. Vi foreslår en tilsvarende bestemmelse om overgangsstønad under sykdom og om etterlattepensjon og alderspensjon.

Utkastets første ledd angir at reduksjonsreglene i §§ 10-18 og 10-19 skal gjelde under opphold i fengsel.

Etter gjeldende rett reduseres ikke uførepensjonen under opphold i varetekt. Etter utvalgets mening er det neppe noen grunn til å ha gunstigere regler for personer som sitter i varetekt, enn for personer som er innlagt i helseinstitusjon m.m. Vi foreslår derfor i paragrafens første ledd at uførepensjonen til personer som sitter i varetekt, skal reduseres etter bestemmelsene som gjelder for personer som oppholder seg i helseinstitusjon. Reduksjon vil ikke innebære en tilleggs- eller forhåndsstraff. Uførepensjonen må likestilles med or-

dinær inntekt, som vanligvis vil falle bort når en person sitter i varetekt.

Bakgrunnen for bestemmelsene om reduserte trygdeytelser under institusjonsopphold er at vedkommende da har kost og losji på det offentliges bekostning, og derved får lavere utgifter til livsopphold. Utvalget mener at dette taler for at en ikke sonderer mellom personer som soner straff, og personer som sitter i varetekt. Selv om det strafferettslig sett er en vesentlig forskjell mellom det å sitte i varetekt og det å sone en dom, mener utvalget at det i forhold til reduksjonsbestemmelsen her ikke er naturlig å ha ulike regler ved varetektsopphold og soning av straff. Vi har derfor foreslått endring i gjeldende rett, slik at varetektsopphold blir likestilt med soning av straff.

Etter utkastets andre ledd utbetales pensjonen etter lovens vanlige bestemmelser fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt. Et tilsvarende prinsipp gjelder for andre institusjoner.

Utkastets § 10-21 Uførepensjon ved yrkesskade

Til den som er arbeidsufør på grunn av en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, ytes det uførepensjon etter følgende særbestemmelser:

- Vilkåret i § 10-2 om minst tre års forutgående medlemskap gjelder ikke.*
- Vilkåret i § 10-3 om fortsatt medlemskap gjelder ikke.*
- Vilkåret i § 10-10 om minst tre poengår for rett til tilleggspensjon gjelder ikke.*
- Grunnpensjon og tilleggspensjon ytes ved uføregrader ned til 30 prosent.*

Uførepensjon ved yrkesskade beregnes etter følgende særbestemmelser:

- Grunnpensjonen reduseres ikke selv om vedkommende har mindre enn 40 års trygdetid, se § 10-9.*
- Tilleggspensjonen reduseres ikke selv om vedkommende har mindre enn 40 poengår, se § 10-10.*

Uførepensjon som er innvilget etter en yrkesskade før fylte 67 år, ytes ut vedkommendes levetid dersom vedkommende ikke har rett til alderspensjon.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i folketrygdloven §§ 11-5 og 11-6 og § 11-13 siste punktum. Men det er her gjort vesentlige materielle endringer.

Historikk

Bestemmelsene om ytelse ved yrkesskade ble tatt inn i folketrygdloven den 1. januar 1971, se lov 19. juni 1970 nr. 67. Bestemmel-

sene i syketrygden og arbeidsløysetrygden ble inkorporert ved samme lovendring.

Bestemmelsene om ytelser ved yrkesskade bygger i stor utstrekning på loven om yrkesskadetrygd av 1958. Denne loven bygde på de tidligere lover om ulykkestygnd. Se merknadene til utkastets kapittel 17 om vilkår for yrkesskadedekning og til utkastets kapittel 18 om menerstatning ved yrkesskade.

Etter yrkesskadetrygdloven § 12 hadde en yrkesskadd rett til full uførepensjon tilsvarende 60 prosent av inntekten på skadetidspunktet dersom skaden hadde medført fullstendig tap av ervervsevnen. Det ble bare regnet med inntekt opptil 30 000 kroner. Når ervervsevnen var delvis tapt, ble det ytt en pensjon som var tilsvarende redusert. Ved bedømmelsen av tapet av ervervsevne ble det tatt hensyn til den skaddes muligheter for ervervsmessig inntekt før og etter skaden. Det ble også tatt hensyn til skadens medisinske art og størrelse. Loven om yrkesskadetrygd bygde altså på en bedømmelse av både den ervervsmessige og den medisinske uførheten.

Da bestemmelsene om stønad ved yrkesskade ble tatt inn i folketrygdloven i 1970, forlot en dette kombinerte systemet ved uførhetsvurderingen. Uførepensjon ved yrkesskade skulle da ytes i form av uførepensjon etter folketrygdloven kapittel 8, men pensjonen skulle gis og beregnes etter særlig gunstige regler. I tillegg ble det innført en egen menerstatning, kalt yrkesskadeerstatning, som skulle gi kompensasjon for den medisinske invaliditet som var en følge av yrkesskade. Det var en erstatning som skulle dekke det ikke-økonomiske tap etter en yrkesskade.

Gjeldende rett

I dag er bestemmelsene om yrkesskade samlet i et eget kapittel i folketrygdloven kapittel 11 når det gjelder hva som menes med yrkesskade, og med hensyn til særreglene for beregning av uførepensjon, etterlattepensjon og alderspensjon. Dessuten omhandler folketrygdloven kapittel 11 en egen form for stønad - yrkesskadeerstatning - som skal dekke det ikke-økonomiske tap etter en yrkesskade.

Etter folketrygdloven § 11-5 gjelder det lempeligere inngangsvilkår for rett til uførepensjon når arbeidsuførheten skyldes en yrkesskade. Og etter § 11-6 beregnes uførepensjonen etter visse særregler som ofte gir en høyere uførepensjon enn det som følger av de ordinære reglene i folketrygdloven kapittel 8. Særreglene i §§ 11-5 og 11-6 vil bli nevnt i tilknytning til utvalgets forslag.

Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått at vilkårene for at en skade eller sykdom skal kunne godkjennes

som yrkesskade i folketrygdlovens forstand, blir behandlet i et eget kapittel, utkastets kapittel 17 om vilkår for yrkesskadedekning. Særbestemmelsene for innvilgning og beregning av de forskjellige ytelsene ved yrkesskade er tatt inn i de enkelte stønadskapitlene. I utkastets kapittel 18 om menerstatning ved yrkesskade, har vi tatt inn bestemmelsene om yrkesskadeerstatning.

I utkastet her har utvalget tatt med de særbestemmelsene som skal gjelde for innvilgning og beregning av uførepensjon ved yrkesskade.

Utkastets første ledd omhandler særbestemmelsene om vilkår for rett til uførepensjon ved yrkesskade.

Vi har innledningsvis vist til utkastets kapittel 17, som gir en definisjon av begrepet yrkesskade. Utkastets § 17-2 svarer til den gjeldende lovs § 11-4 nr. 1. Bestemmelsen inneholder flere definisjoner. Det er presisert at begrepet yrkesskade i folketrygdsammenheng er begrenset til skader og sykdommer som oppstår mens medlemmet er yrkesskadedekket. Utkastets §§ 17-3 til 17-9 har bestemmelser om hvilke persongrupper som er yrkesskadedekket.

For det første skal en med yrkesskade forstå skade eller sykdom forårsaket av en arbeidsulykke. Vi har dessuten presisert at skade på proteser og støttebandasjer også regnes som personskade. Visse yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer likestilles med yrkesskader. Departementet gis fullmakt til å fastsette forskrifter om sykdommene og vilkårene for at de skal regnes som yrkesskade i folketrygdlovens forstand. Vi viser til merknadene til utkastets § 17-2.

Etter utkastets første ledd bokstav a gjelder ikke vilkåret om forutgående medlemskap ved yrkesskade. Forslaget svarer til folketrygdloven § 11-5 første ledd nr. 1. Unntaket fra vilkåret om forutgående medlemskap innebærer at en person som blir skadd i arbeidet den første timen han er i arbeid i Norge, kan få rett til uførepensjon. På skadetidspunktet må vedkommende høre til den personkretsen som er dekket ved yrkesskade. Hvem som er yrkesskadedekket, er omtalt i merknadene til utkastets §§ 17-3 til 17-9. Disse paragrafene har bestemmelser om hvilke personer som er yrkesskadedekket, og når de er dekket.

I utkastets første ledd bokstav b har utvalget foreslått at vilkåret om fortsatt medlemskap ikke skal gjelde. Forslaget svarer stort sett til gjeldende rett. I dag er det ikke noe vilkår at en må oppholde seg i Norge for å få rett til uførepensjon eller for å kunne beholde pensjonen etter en yrkesskade. Se folketrygdloven § 11-5 første ledd nr. 1. En utlending som blir yrkesskadd under arbeid i Norge, kan

således få uførepensjonen utbetalt i hjemlandet.

Utvalget har i utkastets § 10-3 foreslått at opphold i Norge som vilkår for rett til uførepensjon blir erstattet med et vilkår om fortsatt medlemskap i trygden. Som en logisk følge av innføringen av et krav om fortsatt medlemskap som vilkår for rett til uførepensjon må det ved yrkesskade gjøres unntak fra dette kravet, slik at uførepensjon fortsatt kan ytes til yrkesskadde i utlandet som ikke lenger er medlemmer i trygden. Utvalgets forslag innebærer imidlertid ingen vesentlig materiell endring.

Etter utkastets første ledd bokstav c skal det ikke gjelde noe vilkår om tre poengår for rett til tilleggspensjon etter en yrkesskade. Utkastet svarer til folketrygdloven § 11-5 første ledd nr. 2. Dette er en nødvendig regel dersom det skal kunne ytes tilleggspensjon til personer som blir yrkesskadd i ung alder, eller som ikke tidligere har vært yrkesaktive, og til utlendinger som ikke tidligere har hatt pensjonsgivende inntekt.

I utkastets første ledd bokstav d er det foreslått at grunnpensjon og tilleggspensjon skal ytes ved uføregrader ned til 30 prosent. Forslaget innebærer en materiell endring. I dag kan det ved yrkesskade ytes uførepensjon ved uføregrader helt ned til 15 prosent. Dersom uføregraden blir endelig fastsatt til mindre enn 30 prosent, løses pensjonen ut med et engangsbeløp. Se folketrygdloven § 11-5 første ledd nr. 4 og § 11-7.

Ved uføregrader fra 25 til 29 prosent skal utløsningsbeløpet utgjøre ni ganger årspensjonen, ved uføregrader fra 20 til 24 prosent seks ganger årspensjonen, og ved uføregrader fra 15 til 19 prosent tre ganger pensjonen. Utløsningsbeløpet må ikke overstige kapitalverdien av pensjonen.

Med årspensjonen menes grunnpensjon og eventuell tilleggspensjon. Det ytes ikke særtillegg til uførepensjon når uføregraden er lavere enn 50 prosent. Ektefelletillegg og barnetillegg ytes heller ikke ved slike uføregrader.

Bestemmelsene om engangsutløsning stammer fra den gamle loven om yrkesskadetrygd. Det foreligger tall som peker på at småpensjoner etter yrkesskadetrygdloven hadde karakter av menerstatninger, se NOU 1976:16, side 78. Yrkesskadeerstatningen i folketrygdloven skal utelukkende kompensere for den medisinske invaliditet. Utvalget mener det er lite hensiktsmessig å gi kompensasjon for uføregrader under 30 prosent. Det er svært vanskelig å fastsette «riktig» uføregrad ved så lav uførhet. Det tar mye tid å behandle saker som gjelder slike småskader. Og det er nå innført en yrkesskadeforsikring som vil dekke hele tapet også for disse skadene.

Utvalget foreslår på denne bakgrunn at det ikke skal ytes uførepensjon ved lavere uføregrader enn 30 prosent. Dette er en materiell endring. Forslaget innebærer både lovtekniske og administrative forenklinger.

Etter folketrygdloven § 11-5 nr. 6 ytes det ektefelletillegg bare i den utstrekning det følger av lovens alminnelige regler. Dette prinsippet gjelder ikke for barnetillegg. Utvalget foreslår at også barnetillegget skal følge de vanlige reglene for uførepensjon. Det følger (antitetisk) av utkastets § 10-21 første ledd bokstav d, der det heter at «grunnpensjon og tilleggspensjon» ytes ved uføregrader ned til 30 prosent. Det er her foreslått en materiell endring når det gjelder barnetillegget.

Utkastets andre ledd omhandler de særlige beregningsregler som gjelder for uførepensjon ved yrkesskade.

Da yrkesskadetrygdordningen er sterkt preget av forsikrings- og erstatningshensyn, beregnes uførepensjon ved yrkesskade etter særlig gunstige bestemmelser. Grunnpensjonen reduseres ikke på grunn av manglende trygdetid, og tilleggspensjonen reduseres ikke på grunn av manglende opptjeningsstid, se folketrygdloven § 11-6 første ledd nr. 1 og 2. Det gjelder dessuten en særregel om at inntekten på skadetidspunktet skal legges til grunn for pensjonsberegningen dersom dette gir gunstigst resultat, se § 11-6 første ledd nr. 3. Denne bestemmelsen vil bli nærmere omtalt nedenfor.

I utkastets andre ledd bokstav a er det foreslått at grunnpensjonen ikke skal reduseres på grunn av manglende trygdetid. Dette går i dag fram av folketrygdloven § 11-6 første ledd nr. 1.

I utkastets andre ledd bokstav b er det presisert at tilleggspensjonen ikke skal reduseres på grunn av manglende opptjeningsstid. Utkastet svarer til lovens § 11-6 første ledd nr. 2.

Utkastets tredje ledd svarer til lovens § 11-13 siste punktum. Bestemmelsen er beregnet på yrkesskadde som ikke har opparbeidet seg rett til alderspensjon. Det vil si personer som ikke har vært medlemmer i trygden i minst tre år. Slike personer får beholde en innvilget uførepensjon livet ut. De ville ellers miste ytelsen til livsopphold fra folketrygden ved fylte 67 år. Utvalget har foreslått at gjeldende rett skal opprettholdes. De øvrige bestemmelsene i § 11-13 er ikke tatt med her, men i utkastets § 12-17.

Utvalget har ikke foreslått å beholde adgangen til å få beregnet pensjonen etter såkalt antatt årlig arbeidsinntekt. Se folketrygdloven § 11-6 første ledd nr. 3. Som nevnt gjelder det i dag en særregel om at inntekten på skadetidspunktet kan legges til grunn for pensjonsberegningen dersom det gir gunstigst resultat.

Mer presist går reglen ut på følgende: Hvis den skaddes antatte årlige arbeidsinntekt på skadetidspunktet omregnet til pensjonspoeng gir et høyere poengtall enn sluttpoengallet, skal den antatte årlige arbeidsinntekten legges til grunn ved pensjonsberegningen. Med antatt årlig arbeidsinntekt menes inntekten på skadetidspunktet omregnet til årsinntekt. Det er den inntekten som er representativ på årsbasis en skal fram til. Det regnes ikke med godtgjørelse eller inntekt som er av midlertidig art. Overtidsgodtgjørelse regnes derfor sjelden med, og heller ikke inntekt fra midlertidige ekstrajobber. Dersom inntekten på skadetidspunktet ikke er representativ på årsbasis, fastsettes den antatte årlige arbeidsinntekt ved skjønn. Det legges da vesentlig vekt på pensjonspoengene for de siste årene før skaden.

Bestemmelsen om at inntekten på skadetidspunktet skal legges til grunn, stammer fra den tidligere yrkesskadetrygdloven. Full uførepensjon etter denne loven utgjorde 60 prosent av den trygdedes arbeidsinntekt på skadetidspunktet, begrenset oppad til 30 000 kroner. Men den gang hadde en ikke det någjeldende pensjonssystemet, der pensjonen beregnes på grunnlag av opptjente pensjonspoeng.

Sluttpoengallet gir i dag uttrykk for inntektsnivået. I praksis er det ofte små forskjeller mellom pensjon beregnet etter sluttpoengallet og pensjon beregnet etter inntekten på skadetidspunktet. Da den antatte årlige inntekten på skadetidspunktet alltid blir justert dersom den ikke er representativ for den skadde, vil den ofte være tilnærmet lik den inntekten sluttpoengallet representerer.

På denne bakgrunn mener utvalget at bestemmelsen om inntekten på skadetidspunktet stort sett er unødvendig i dag. Det er bare behov for særbestemmelser for personer som har vært i arbeidslivet i så kort tid at de ikke kan godskrives framtidige pensjonspoeng. Utvalget har beholdt de generelle bestemmelsene om beregning av pensjon til unge uføre. Vi viser til utkastets § 3-9.

Det gjelder i dag også andre særregler ved yrkesskade. Disse bestemmelsene har utvalget ikke tatt med i den nye loven av forenklingshensyn.

Nedenfor kommer en kort redegjørelse for disse særreglene:

Etter folketrygdloven § 11-5 første ledd nr. 4 ytes det uførepensjon ved yrkesskade selv om uførheten ikke er varig. Det er ikke sagt noe i forarbeidene om hvorfor det ikke bør gjelde noe varighetskrav ved yrkesskade. Antakelig stammer unntaket fra varighetskravet fra yrkesskadetrygdloven. Det var først i 1960 at vi fikk en lov om attføringshjelp. Ettersom

loven om yrkesskadetrygd kom allerede i 1958, har det vært behov for å ha en hjemmel til å yte stønad ved yrkesskade også for arbeidsuførhet av midlertidig karakter.

Med hjemmel i folketrygdloven § 11-14 er det gitt en forskriftsbestemmelse som går ut på at når uførheten ikke er av varig karakter, kan det ikke ytes uførepensjon «så lenge den trygdede har rett til attføringspenger». Unntaket fra varighetskravet har derfor ingen betydning i praksis. Vi viser til § 6 i forskrifter om fastsettelse av pensjon til den som samtidig fyller vilkårene for rett til ytelse etter kapittel 11 og ytelser etter ett av kapitlene 5, 8 eller 10. Forskriftene ble fastsatt ved kongelig resolusjon den 5. mars 1971. Denne forskriftsbestemmelsen innskrenker yrkesskadefordelene. Dette er betenkelig når det gjelder personer som ikke har rett til tilleggspensjon, for eksempel studenter. Det ytes nemlig ikke særtilllegg til attføringspenger.

Det er ikke særbestemmelser i folketrygdloven om attføringspenger ved yrkesskader, men det er gitt noen særregler i forskriftsform, og ellers er bestemmelsene om beregning av uførepensjon brukt på attføringspenger etter henvisning i lovens § 5-5 til beregningen av uførepensjonen. Dette resulterer i at attføringspenger gis og beregnes på samme måte som uførepensjon, med det unntak at det ikke ytes særtilllegg til attføringspenger ved yrkesskade. Av forenklingssgrunner har utvalget foreslått at den gjeldende praksis blir opprettholdt.

I dag kan det ytes uførepensjon ved yrkesskade selv om den skadde er under 16 år, se folketrygdloven § 11-5 første ledd nr. 5. Dette gjelder imidlertid ikke for den viktigste yrkesskadegruppen under 16 år, nemlig skoleelever og studenter. Men hvis rimelige grunner tilsier det, kan også skoleelever og studenter få uførepensjon selv om de er under 16 år. Utvalget har sløffet unntaket fra 16-årsgrensen for rett til uførepensjon. Uførepensjonens formål er å yte stønad til personer som ikke kan forsørge seg selv ved eget arbeid. Barn under 16 år forsørger sjelden seg selv. De blir forsørget av foreldrene. Etter barneloven varer foreldrenes forsørgelsesplikt til barna fyller 18 år. På denne bakgrunn mener utvalget at det ikke er hensiktsmessig å yte uførepensjon til barn under 16 år.

Utvalget har foreslått at bestemmelsen om forhøyet hjelpestønad i folketrygdloven § 11-5 nr. 3 skal oppheves. Vi viser til utkastets §§ 14-10 og 14-11 om hjelpestønad til hjelp i huset og til tilsyn og pleie.

Etter folketrygdloven § 11-11 nr. 1 gjelder det særregler for fastsetting av antatt årlig arbeidsinntekt for fiskere og fangstmenn

m.m., jf. § 11-1 nr. 1 bokstav b. Dette er personer som står i fiskermanntallet som lottakere eller redere i stilling om bord på fiske- eller fangstfartøy, og sysselsatte i småskipsfart eller lektertransport. Det samme gjelder ansatte på fiske- og fangstfartøy selv om de ikke er tatt opp i manntallet. Den antatte årlige arbeidsinntekten settes til gjennomsnittet av vedkommendes pensjonspoeng for de tre siste årene. Bakgrunnen for bestemmelsen er at fiskere og lignende ofte har svært varierende inntektsforhold. Bestemmelsen fører ofte til resultater som ikke avviker vesentlig fra de som følger av de ordinære bestemmelsene om beregning av sluttpoengtallet, se folketrygdloven § 7-3 nr. 2 tredje ledd, jf. § 8-4 nr. 4 fjerde ledd. Som nevnt har utvalget foreslått å sløyfe den generelle bestemmelsen om beregning av uførepensjon på grunnlag av den antatte årlige arbeidsinntekten på skadetidspunktet. Derfor er det naturlig også å sløyfe denne særregelen for fiskere m.m.

Etter den gjeldende lovs § 11-11 nr. 2 skal den antatte årlige arbeidsinntekten for militærpersoner ikke settes lavere enn tre ganger grunnbeløpet. Også ellers i folketrygdloven er det gitt særregler for militærpersoner. Etter lovens § 8-4 nr. 4 andre ledd skal det regnes med poeng tall på minst 2 for militærpersoner. Utvalget har foreslått at denne bestemmelsen ikke skal tas inn i den nye loven, se merknadene til utkastets § 3-8. Dette kan begrunnes med at det er innført en bestemmelse om 3 pensjonspoeng for dem som blir uføre før fylte 22 år, se utkastets § 3-9. Etter utvalgets mening kan også bestemmelsen i § 11-11 nr. 2 sløyfes. Det fører til en liten materiell innskrenkning og en viss forenkling.

I folketrygdloven § 11-11 nr. 3 er det en særregel for ungdom. Ungdom som har liten inntekt på skadetidspunktet på grunn av ufullendt utdanning, manglende praksis eller lignende, skal få godskrevet en årlig arbeidsinntekt på minst to ganger grunnbeløpet. Inntekten skal forhøyes etter hvert i samsvar med den arbeidsinntekten som det må antas at vedkommende ville ha oppnådd dersom yrkesskaden ikke hadde oppstått. Denne bestemmelsen går vesentlig lenger enn den generelle bestemmelsen om født og unge uføre.

Beregning av pensjon etter denne bestemmelsen må nødvendigvis skje på svært skjønnsmessig grunnlag. Det vil alltid være usikkert hvilken inntekt en person ville ha oppnådd i arbeidslivet dersom han ikke var blitt yrkesskadd som ung. Bestemmelsen er derfor vanskelig å administrere. Det er også vanskelig å komme fram til rettfærdige resultater. Utvalget er derfor kommet til at bestemmelsen bør sløyfes.

Flytting av bestemmelser fra det någjeldende kapittel 8

Godskriving av framtidige pensjonspoeng

Folketrygdloven § 8-4 nr. 3 andre ledd og nr. 4 inneholder bestemmelser om godskriving av framtidige pensjonspoeng. Disse bestemmelsene har utvalget tatt inn i utkastets § 3-8 i kapitlet om grunnbegreper.

Det er lovteknisk vanskelig utelukkende å ha bestemmelsene om framtidige pensjonspoeng i kapitlet om uførepensjon. Bestemmelsene om godskriving av framtidige pensjonspoeng får også betydning ved beregning av alderspensjonens tilleggspensjonsdel og tilleggspensjondelen av etterlattepensjonen. Ved beregning av alderspensjon får bestemmelsen bare anvendelse i den utstrekning vedkommende ved nådd pensjonsalder mottar uførepensjon. Når det gjelder beregningen av etterlattepensjon, skal det ofte legges til grunn hva den avdøde ville ha fått i uførepensjon.

Godskriving av framtidige pensjonspoeng for unge uføre

Folketrygdloven § 8-4 nr. 3 tredje ledd inneholder bestemmelser om godskriving av framtidige pensjonspoeng tall til såkalte fødte og unge uføre. Utvalget foreslår at disse bestemmelsene blir tatt inn i utkastets § 3-9.

Utvalget har funnet det uhensiktsmessig å plassere disse bestemmelsene i utkastets kapittel 10 om uførepensjon. Bestemmelsene kan også få betydning for alderspensjonens og etterlattepensjonens størrelse.

Bestemmelser i den gjeldende lov som ikke er tatt med i utkastet

Forholdet til avtalefestet pensjon

Folketrygdloven § 8-9 andre ledd inneholder en bestemmelse om forholdet mellom folketrygdens uførepensjon og avtalefestet pensjon med statstilskott.

Bestemmelsene om avtalefestet pensjon ble tatt inn i folketrygdloven i forbindelse med vedtakelsen av lov 23. desember 1988 nr. 110 om statstilskott til ordningen for avtalefestet pensjon. Bakgrunnen for denne loven og innholdet i den er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 12-11.

Folketrygdloven § 8-9 andre ledd lyder: «Uførepensjon ytes ikke for tidsrom hvori vedkommende får avtalefestet pensjon med statstilskott.» Tilsvarende bestemmelse er tatt inn i § 5-6 bokstav a og § 10-10 andre ledd.

I Ot.prp. nr. 15 for 1988-89 er disse bestemmelsene nærmere omtalt på side 14:

«Etter § 2 første ledd bokstav f i utkastet til tilskottslov vil det ikke kunne ytes pensjon fra tilskottsberettiget ordning for så vidt gjelder

tidsrom hvor det ytes attføringspenger, etterlattepensjon eller uførepensjon fra folketrygden. Denne bestemmelsen vil for så vidt ivareta alle hensyn til samordning når det gjelder disse ytelsene. Det foreslås likevel at man for ordens skyld tar inn i de relevante paragrafer i folketrygdloven bestemmelse om at ytelsene ikke kan gis for tidsrom med avtalefestet pen-

sjon fra pensjonsordning som får statstilskott.»

Som det går fram av forarbeidene, er den nye bestemmelsen i § 8-9 andre ledd ikke nødvendig. Den er derfor ikke tatt med i utkastet til kapittel 10.

KAPITTEL 11

Etterlattepensjon

OVERSIKT

Bestemmelser om pensjon til gjenlevende ektefelle og barn står i dag i folketrygdloven kapittel 10. Kapittel 10 inneholder dessuten bestemmelser om overgangsstonad til gjenlevende ektefelle, overgangsstonad og pensjon til fraskilt gjenlevende ektefelle, pensjon og overgangsstonad til ugift familiepleier, barnepensjon, fødselsstonad, stonad til barnetilsyn og utdanningsstonad.

Historikk

Pensjon til gjenlevende ektefelle: Den første loven om en alminnelig trygdeordning for gjenlevende ektefelle ble vedtatt den 20. juni 1964. Loven var begrenset til bare å gjelde kvinner. Før 1964 gjaldt det forskjellige ordninger for enkelte grupper av enker:

- Tjenestepensjon:

En del enker ble omfattet av forskjellige offentlige og private tjenestepensjonsordninger. Disse ordningene ytte enkepensjon og annen økonomisk hjelp til gjenlevende ektefelle på ulike vilkår og etter forskjellige prinsipper. Ordningene omfattet bare visse deler av befolkningen.

- Personskadetrygd:

Det ble ytt etterlattepensjon ved dødsfall som skyldtes yrkesskade etter loven om yrkesskadetrygd av 12. desember 1958 og tidligere ulykkesstrygder. Etter lovene om krigspensjonering av 13. desember 1946 blir det også ytt etterlattepensjon.

- Arbeidsløsetrygd:

Etter loven om trygd mot arbeidsløse av 28. mai 1959 hadde enker adgang til å tre inn i den avdøde ektefellens rettigheter i arbeidsløsetrygden. Dette innebar at enker kunne få arbeidsløsetrygd selv om de ikke tidligere hadde hatt noen tilknytning til arbeidslivet. Denne ordningen ble opprettholdt ved inkorporeringen av arbeidsløsetrygden i folketrygden i 1971.

- Alminnelige trygdeordninger:

Også etter de andre trygdeordningene var det visse muligheter for stonad til enker. For eksempel ble det etter loven om alderstrygd av 6. juli 1957 ytt grunnpensjon som for enkeltperson til enker som var 60 år eller mer ved mannens død. Det var et vilkår at det var gitt ekteparpensjon i alderstrygden eller forsørgingstillegg for hustruen etter loven om uføretrygd av 1960.

- Kommunale enketrygder:

I enkelte kommuner ble det opprettet enketrygder og/eller morstrygder. Dessuten kunne det gis stonad etter fattigloven, forsørgsloven og loven om sosial omsorg.

- Enkje- og morstrygd:

Spørsmålet om innføringen av en alminnelig enketrygd hadde vært tatt opp flere ganger tidli-

gere, men en hadde vært reservert og i stedet satset på en forsørgertrygd for barn. Loven om enkje- og morstrygd ble vedtatt samtidig som arbeidet med folketrygdordningen pågikk. På dette tidspunktet innså en at det var et påtrengende behov for en alminnelig stonadsordning for enker. Det ble forutsatt at loven senere skulle inkorporeres i folketrygdloven.

Av forarbeidene til loven om enkje- og morstrygd går det fram det at trygden skulle være behovsprøvd i forhold til enkens muligheter til å skaffe seg arbeidsinntekt. Det ble vist til den utvikling som allerede var i gang. Det var stadig flere gifte kvinner som tok seg arbeid utenfor hjemmet. Trygden ble derfor behovsprøvd etter hvor stor inntekt enken kunne forventes å skaffe seg i forhold til en normalinntekt.

Loven om enkje- og morstrygd ble inkorporert i folketrygdloven allerede i 1967. Bestemmelsene i folketrygdloven kapittel 10 og 12 bygde i hovedtrekk på prinsippene i loven om enkje- og morstrygd. Det ble innført likestilling mellom kvinner og menn i kapittel 10 alt i 1967. I kapittel 12 ble det innført likestilling først ved lov 25. april 1980 nr. 9.

Barnepensjon:

Bestemmelser om stonad til etterlatte barn var tidligere å finne i loven om forsørgertrygd for barn av 26. april 1963. Forsørgertrygd ble ytt til barn som hadde mistet en eller begge foreldre, og til barn født utenfor ekteskap når farskapet ikke var rettskraftig fastslått.

Forsørgertrygden utgjorde 1200 kroner i året hvis en av barnets foreldre døde, og det doblet beløp hvis begge foreldrene var døde. Det var et vilkår for rett til stonad at barnet var bosatt her i landet. Stonaden ble ytt til barn under 18 år.

Utvalgets forslag

Utvalget har disponert utkastet til ny lov slik at det sondres helt klart mellom ytelser til livsopphold og ytelser som skal dekke nærmere angitte utgifter.

Utkastets kapittel 11 omhandler langtidsytelser til livsopphold for gjenlevende ektefelle og barn. Bestemmelser om overgangsstonad til gjenlevende ektefelle er tatt inn i utkastets kapittel 8 om overgangsstonad til enslig mor eller far. Bestemmelser om overgangsstonad til gjenlevende familiepleier er tatt inn i utkastets ka-

pittel 9 om overgangsstonad til tidligere familiepleier. Bestemmelser om fødselsstonad til enslig mor, stonad til barnetilsyn og utdanningsstonad er tatt inn i utkastets kapittel 15.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å ha bestemmelser om pensjon til gjenlevende ektefelle og bestemmelser om pensjon til barn i samme kapittel. Grunnen er fordi det er relativt få bestemmelser om barnepensjon, slik at det ville være upraktisk å samle disse bestemmelsene i et eget kapittel.

Utvalget har brukt «etterlattepensjon» som betegnelse for et overbegrep som omfatter pensjon til gjenlevende ektefelle og barnepensjon. Det er nyttig med et overbegrep når kapitlet skal omhandle begge stonadsformer. Bestemmelsene om pensjon til gjenlevende ektefelle er tatt inn først i kapitlet. Deretter følger bestemmelsene om barnepensjon. Det er tatt inn særskilte bestemmelser om institusjonsopphold og yrkesskade for hver av persongruppene.

Utvalget foreslår at pensjon til gjenlevende ektefelle skal ytes dersom den gjenlevende har vært gift i mer enn fem år, eller dersom det er barn i ekteskapet eller den gjenlevende tar seg av den avdødes barn. Personkretsen for rett til overgangsstonad etter utkastets kapittel 8, er begrenset til gjenlevende som har barn. En gjenlevende ektefelle som har vært gift i kortere tid enn fem år, og som ikke har barn med den avdøde eller tar seg av den avdødes barn, vil etter utvalgets forslag således verken få rett til overgangsstonad eller rett til etterlattepensjon. Det dreier seg imidlertid om en meget liten gruppe. Da disse personene neppe kan ha fått arbeidsevenen nedsatt på grunn av ekteskapet, finner utvalget at de ikke bør være med i ordningene for gjenlevende.

Gjenlevende ektefeller som har barn eller tar seg av den avdødes barn, vil etter utvalgets forslag oftest fylle vilkårene både for overgangsstonad etter utkastets kapittel 8 og for etterlattepensjon etter utkastets kapittel 11. De bør da kunne velge den ytelsen som er gunstigst. For de fleste gjenlevende vil etterlattepensjon være den gunstigste ytelsen, da det gis tilleggspensjon til etterlattepensjon beregnet etter den avdødes pensjonspoeng og poengår. Overgangsstonaden består bare av grunnpensjon og særtilllegg. Overgangsstonad vil derfor som regel være den minst gunstige ytelsen. Men da utvalget har foreslått at overgangsstonaden skal være uavhengig av trygdetidens lengde, kan det oppstå tilfeller der overgangsstonaden vil utgjøre et større beløp enn etterlattepensjonen. Hensikten med en generell overgangsstonad til alle enslige mødre og fedre skal være å sikre denne gruppen en garantert minsteinntekt.

Utvalget har vurdert om det i framtiden fortsatt bør være en egen pensjonsordning for gjen-

levende ektefeller. Etterlattepensjon bygger på prinsippet om avledede rettigheter. Den gjenlevendes rettigheter avhenger i stor grad av den avdødes forhold til folketrygden og de rettigheter vedkommende har opparbeidet seg. Når det gjelder stonad til voksne mennesker, kan det stilles spørsmål om det i et moderne samfunn er riktig å bygge på dette prinsippet. Stadig flere kvinner tar seg utdanning, og yrkesfrekvensen er økende. Det blir derfor i framtiden mindre behov for forsørgelsesordninger for kvinner som baserer seg på tidligere ekteskap. Det ville være ønskelig å se ethvert voksent menneske som selvforsørgende. Stonad etter folketrygdloven burde være aktuelt bare når en person ikke kan skaffe seg arbeidsinntekt på grunn av sykdom, skade eller lyte, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, arbeidsløshet, uførhet eller alderdom.

Stadig flere kvinner opparbeider seg egne rettigheter til tilleggspensjon som kommer til utbetaling ved en eventuell yrkesmessig uførhet. Dersom en kvinne ikke er ufør, burde hun forventes å være yrkesaktiv, og behovet for etterlattepensjonering er minimalt. Dette vil likevel ikke gjelde for eldre gjenlevende ektefeller som ikke har vært yrkesaktive. Men det er et overgangsfenomen.

I Danmark og Sverige har en tatt konsekvensen av utviklingen i samfunnet, og ordningene med etterlattepensjon til gjenlevende ektefelle er opphevet, men det er gitt viktige overgangsregler. Utvalget er klar over at det ligger utenfor mandatet å foreslå dyptgripende endringer i etterlattepensjonsordningen. Derfor har utvalget nøyd seg med disse betraktningene.

Utkastets § 11-1 Innledning

Formålet med etterlattepensjon er å dekke utgifter til livsopphold for gjenlevende ektefelle og barn.

Pensjonen til gjenlevende ektefelle består av grunnpensjon, tilleggspensjon og særtilllegg.

Bestemmelser om

- vilkår for rett til pensjon til gjenlevende ektefelle står i §§ 11-2 til 11-4

- beregning av pensjon til gjenlevende ektefelle står i §§ 11-5 til 11-8

- bortfall av pensjon til gjenlevende ektefelle og ny rett til pensjon står i § 11-9

- forholdet mellom pensjon til gjenlevende ektefelle og andre folketrygdytelser står i § 11-10

- pensjon til gjenlevende ektefelle under institusjonsopphold står i §§ 11-11 til 11-13

- pensjon til gjenlevende skilt person står i § 11-14

- vilkår for rett til barnepensjon står i §§ 11-15 til 11-17

- beregning av barnepensjon står i § 11-18

- bortfall av barnepensjon ved adopsjon står i § 11-19
- forholdet mellom barnepensjon og andre folketrygdytelser står i § 11-20
- barnepensjon under institusjonsopphold står i §§ 11-21 til 11-23
- pensjon etter dødsfall som skyldes yrkesskade, står i §§ 11-24 og 11-25.

Merknader

Bestemmelsen er ny, og angir formålet med etterlattepensjon.

Gjeldende rett

Bestemmelser om ytelser til etterlatte (gjenlevende ektefelle og barn) står i dag i lovens kapittel 10 med tilhørende forskrifter.

Hovedvilkåret for rett til etterlattepensjon er at ektefellen er død. Pensjonen er derfor først og fremst en avledet rettighet, selv om den gjenlevendes trygdetid legges til grunn i visse tilfeller.

Etterlattepensjonen er en stønad til livsopphold for den gjenlevende ektefelle. Det innebærer et krav om at den gjenlevende må ha vært gift med den avdøde; samboerforhold likestilles ikke med ekteskap. Trygderetten har ved kjennelse den 5. juli 1972 slått fast at det kreves formelt ekteskap for å få rett til etterlattepensjon (Ankesak nr. 227/1970). Partene hadde levd sammen i 25 år, og de hadde fem barn sammen. Den ankende part viste til at den avdøde hadde vært en meget beskjeden og tilbakeholden mann, og at han hadde lidd av en uheldelig nervesykdom som gjorde ham sky. Trygderetten la utelukkende vekt på at det ikke forelå formelt ekteskap.

Barnepensjon ytes til den avdødes barn. Adoptivbarn likestilles med ens biologiske barn. Derimot kan fosterbarn ikke få barnepensjon når fosterforeldre dør.

Utvalgets forslag

Etterlattepensjon er en stønad til livsopphold. Men det er et vilkår for pensjon til gjenlevende ektefelle at vedkommende ikke greier å forsørge seg selv ved egen arbeidsinntekt. Dette går fram indirekte av bestemmelsene i utkastets § 11-9 om reduksjon av pensjonen på grunn av forventet arbeidsinntekt. Det gjelder ikke en slik reduksjonsregel for barnepensjon. I lovutkastet er det derfor sondret mellom pensjon til gjenlevende ektefelle og pensjon til barn.

I utkastets første ledd er det tatt inn en bestemmelse om formålet med etterlattepensjon. Pensjonens formål går ikke klart fram av den gjeldende lov. Lovens § 10-5 sier bare at rett til pensjon til gjenlevende ektefelle foreligger når visse formelle kriterier er oppfylt, og at pensjonen reduseres på grunn av forventet ervervsinntekt. Utvalget mener det er viktig at lovens formål går fram av lovteksten.

Utvalget har i første ledd brukt betegnelsen «etterlattepensjon» som en fellesbetegnelse på pensjon til gjenlevende ektefelle og pensjon til barn. Utkastets kapittel 11 omfatter også skilt gjenlevende ektefelle. Etterlattepensjon kan altså ytes i form av pensjon til gjenlevende ektefelle, pensjon til skilt gjenlevende ektefelle, og barnepensjon.

Utkastets andre ledd angir hvilke delytelser pensjonen til en gjenlevende ektefelle kan bestå av. Hvilke av disse ytelsene den gjenlevende faktisk får, følger av andre bestemmelser i dette kapitlet.

Utkastets tredje ledd har en innholdsfortegnelse over hvor i kapitlet de ulike bestemmelser er å finne.

Det gjelder ikke noe inngangsvilkår om å være trygdet for å få rett til etterlattepensjon, eller vilkår om å være fortsatt trygdet for å kunne motta pensjon. Utvalget har derfor ikke brukt betegnelsen «medlem» i innledningsbestemmelsen. Også ellers i dette kapitlet har utvalget unngått å bruke betegnelsen «medlem» om den som søker eller mottar pensjon. I stedet har vi brukt betegnelsene «den gjenlevende», «barnet» og «vedkommende».

Denne innledende bestemmelsen er ikke ment å være uttømmende.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å sondre mellom vilkår som må være oppfylt utelukkende på søknadstidspunktet og vilkår som må være oppfylt hele tiden for at etterlattepensjon skal kunne ytes. Det samme er gjort i kapitlet om uførepensjon. Vi viser ellers til merknader til utkastets § 10-1 om uførepensjon, og til §§ 11-2 og 11-3 i kapitlet her.

I PENSJON TIL GJENLEVENDE EKTEFELLE

Utkastets § 11-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til pensjon at enten den gjenlevende ektefellen eller den avdøde var medlem i trygden på dødsfallstidspunktet og i minst tre år umiddelbart før dødsfallet.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

Merknader

Bestemmelsen svarer til folketrygdloven § 10-1 første ledd bokstav b og delvis til § 5 nr. 1 første punktum, samt § 7 første ledd i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 10-1 tredje ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-1 første ledd bokstav b lyder:

«Gjenlevende ektefelle som er yngre enn 67 år har rett til ytelser som nevnt i § 10-2 til § 10-5 hvis

a. ...

b. vedkommende har vært trygdet i minst tre år umiddelbart før krav om ytelser settes fram, eller avdøde var trygdet minst tre år umiddelbart før sin død.»

Som ellers i folketrygden gjelder det også for rett til pensjon for gjenlevende ektefelle et vilkår om umiddelbart forutgående trygdetid. Det er tilstrekkelig enten at den avdøde hadde tre års sammenhengende trygdetid fram til dødsfallstidspunktet eller at den gjenlevende har tre års trygdetid umiddelbart før han eller hun setter fram kravet (søknadstidspunktet).

Det er altså nok at den gjenlevende fyller vilkåret på søknadstidspunktet. Det har da ingen betydning om den avdøde fylte vilkåret eller ikke.

Dette innebærer blant annet at den gjenlevende ved å flytte til Norge etter dødsfallet kan opparbeide seg rett til etterlattepensjon selv om verken den gjenlevende eller den avdøde tidligere hadde noen tilknytning til Norge. Her svikter hovedprinsippet om at etterlattepensjon er en avledet rett.

Vilkåret om forutgående trygdetid er et vilkår som skal være oppfylt bare én gang. Det er derfor et inngangsvilkår.

Ved forskrifter fastsatt den 26. mai 1978 med hjemmel i lovens § 10-1 siste ledd er det i § 7 gjort unntak for flyktninger når det gjelder forutgående trygdetid. Dessuten er det åpnet adgang til å dispensere også i andre tilfeller.

Forskriftenes § 7 lyder:

«Vilkåret om å ha vært trygdet skal ikke gjelde for utenlandsk flyktning som er bosatt i riket.

I andre tilfelle fravikes vilkåret om å ha vært trygdet når særlige grunner gjør det rimelig.

Under opphold i utlandet omfatter dispensasjon etter andre ledd bare ytelser på grunnlag av faktiske poengår og faktisk botid.»

Vilkåret om umiddelbart forutgående trygdetid må ses i sammenheng med spørsmålet om at vedkommende må være trygdet. Da etterlattepensjon i prinsippet er en avledet rettighet, kreves det ikke at den gjenlevende ektefellen er trygdet. Trygdetidsvilkåret må også ses sammen med vilkåret i den gjeldende lovs § 10-1 første ledd bokstav a om opphold i riket. Dette vilkåret er omtalt i merknadene til utkastets § 11-3 om fortsatt medlemskap.

Vilkåret om umiddelbart forutgående trygdetid er et sentralt vilkår for rett til pensjon for en gjenlevende ektefelle.

Etter forskriftenes § 7 første ledd gjelder ikke vilkåret om umiddelbart forutgående trygdetid for utenlandske flyktninger som er bosatt her i Norge. Det vil si flyktninger som er trygdet. Pensjon til gjenlevende ektefelle kan således gis

uten at vilkåret om trygdetid er oppfylt, dersom enten den avdøde var flyktning eller den gjenlevende ektefellen er flyktning og trygdet på søknadstidspunktet.

Hvem som anses som flyktning i folketrygdlovens forstand, er omtalt i utkastets § 3-21, der utvalget har foreslått en definisjon av begrepet flyktning.

Etter forskriftenes § 7 andre ledd kan vilkåret om umiddelbart forutgående trygdetid ellers fravikes når særlige grunner gjør det rimelig. Forskriftenes § 3 angir hva det skal legges vekt på ved denne rimelighetsvurderingen. Det skal legges vekt på søkerens og den avdødes tilknytning til Norge, søkerens økonomiske forhold, og om dødsfallet inntraff i tidsrom som regnes som botid for søkeren eller den avdøde.

Forskriftenes § 3 lyder:

«Hvor en avgjørelse etter disse forskrifter om ytelser til gjenlevende ektefelle skal tas etter en rimelighetsvurdering i den enkelte sak, legges det særlig vekt på søkerens og avdødes tilknytning til Norge, søkerens økonomiske forhold og om dødsfallet inntraff i et tidsrom som regnes som botid enten for søkeren eller avdøde.

Bestemmelsene i første ledd gjelder tilsvarende for avgjørelse vedrørende barnpensjon.»

Forskriftene bruker begrepet botid i stedet for trygdetid, da det også skal regnes med botid før folketrygdloven trådte i kraft den 1. januar 1967. Hva som regnes som botid, er nærmere omtalt i forskriftenes § 2, som lyder:

«Med botid menes i disse forskrifter

- tidsrom hvori vedkommende etter fylte 16 år har vært trygdet etter folketrygdloven med rett til ytelser etter lovens kap. 10, og
- tidsrom før 1. januar 1967 hvori vedkommende etter fylte 16 år ville ha fylt vilkårene i folketrygdlovens § 1-2, jfr. § 1-3, for å være trygdet med rett til ytelser etter lovens kap. 10 eller i utlandet var ansatt ved virksomhet med hovedsete i Norge og var norsk statsborger.»

Dersom dispensasjonen gjelder personer som heller ikke fyller vilkåret om opphold i Norge, skal dispensasjon etter forskriftenes § 7 bare omfatte pensjon på grunnlag av faktiske poengår og faktisk trygdetid og/eller botid.

Utvalgets forslag

De gjeldende bestemmelser om forutgående trygdetid (medlemskap) er innfløkte, og utvalget har funnet det nødvendig å foreslå visse reelle endringer for å få et enklere regelverk.

I utkastets første ledd foreslår utvalget at vilkåret om umiddelbart forutgående medlemskap skal knyttes bare til dødsfallstidspunktet, ikke til søknadstidspunktet. Dermed blir retten til etterlattepensjon avledet av ektefellens død og tidligere trygdetilknytning. Utvalget mener det bør være tilknytningen til Norge på dødsfalls-

tidspunktet som skal være avgjørende. Det er lite rimelig at en ektefelle kan opparbeide seg rett på selvstendig grunnlag etter dødsfallet. Etter dagens regler kan for eksempel en enke med liten eller ingen tidligere tilknytning til Norge «sitte seg til» en etterlattepensjon etter tre års opphold i Norge. Dispensasjonsadgangen etter en rimelighetsvurdering er også tatt ut.

Utkastets andre ledd omhandler unntak fra vilkåret om umiddelbart forutgående medlemskap for flyktninger som er medlemmer i trygden. Utvalget har tatt inn en definisjon av flyktning i utkastets § 3-21. Norske statsborgere som er i en lignende stilling som flyktninger, kan likestilles med flyktninger. Vi viser til merknadene til utkastets § 3-21.

Utkastets § 11-3 Medlemskap

Det er et vilkår for at den gjenlevende ektefellen skal ha rett til pensjon, at han eller hun er medlem i trygden.

Likevel ytes det pensjon til den som ikke er medlem i trygden, dersom

- a) *den gjenlevende ektefellen hadde vært medlem i minst 20 år før dødsfallet,*
- b) *den avdøde ektefellen hadde vært medlem i minst 20 år, eller*
- c) *den avdøde ektefellen hadde minst tre poengår (se § 3-13).*

Merknader

Bestemmelsen svarer til de gjeldende bestemmelser om opphold i Norge i den gjeldende lovs § 10-1 første ledd bokstav a og til §§ 4 og 5 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i folketrygdeloven § 10-1 tredje ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-1 første ledd bokstav a lyder:

«Gjenlevende ektefelle som er yngre enn 67 år har rett til ytelser som nevnt i § 10-2 til § 10-5 hvis
a. vedkommende oppholder seg i riket, og»

Utgangspunktet er at den gjenlevende ektefellen må oppholde seg i Norge for å få rett til pensjon. Men det er dispensasjonsadgang. Da etterlattepensjon først og fremst er en avledet rettighet og det ikke gjelder noe vilkår om at vedkommende skal være trygdet på søknadstidspunktet, forutsettes det at det ofte blir dispensert fra oppholdsvilkåret. Bestemmelser om dette er gitt i §§ 4 og 5 i forskrifter fastsatt med hjemmel i lovens § 10-1 siste ledd.

Forskriftenes § 4 lyder:

«Vilkåret om opphold i riket skal ikke gjelde for rett til tilleggspensjon.»

Det er altså gjort unntak fra kravet om opphold i Norge når det gjelder tilleggspensjon. Opphold i utlandet påvirker heller ikke tilleggspensjonens størrelse. Når den gjenlevende har rett til tilleggspensjon, har vedkommende etter forskriftenes § 5 nr. 1 bokstav c også rett til grunnpensjon under opphold i utlandet selv om vilkårene i paragrafens bokstav a eller b ikke er oppfylt. Grunnpensjonen beregnes da på grunnlag av en trygdetid som minst svarer til det antall poengår tilleggspensjonen ytes etter.

Forskriftenes § 5 lyder:

- «1. Dersom dødsfallet inntraff i et tidsrom som regnes som botid enten for søkeren eller avdøde, og vilkåret i folketrygdlovens § 10-1 første ledd bokstav b om å ha vært trygdet er oppfylt, gjelder følgende regler for rett til grunnpensjon eller overgangsstonad:
 - a. Vilkaåret om opphold i riket skal ikke gjelde dersom enten søkeren eller avdøde har (hadde) minst 20 års botid.
 - b. Dersom søkeren eller avdøde har (hadde) minst 10, men ikke 20 års botid, fravikes vilkåret om opphold i riket for så vidt gjelder grunnbeløpet fastsatt på grunnlag av denne botiden.
 - c. Uansett vilkårene i bokstavene a og b, skal søker som har rett til tilleggspensjon alltid ytes grunnpensjon under opphold i utlandet på grunnlag av en trygdetid minst svarende til det antall poengår tilleggspensjonen ytes etter.»

Kravet om opphold i Norge må ses i sammenheng med vilkåret om forutgående trygdetid. Vi viser til merknadene til utkastets § 11-2.

Vilkåret om umiddelbart forutgående trygdetid er det sentrale. Som regel dispenseres det fra oppholdsvilkåret bare når trygdetidsvilkåret er oppfylt. Dette følger av forskriftenes § 5 nr. 1.

Dispensasjonsforskriftene sonderer mellom tilleggspensjon og grunnpensjon. Etter § 4 skal oppholdsvilkåret ikke gjelde rett til tilleggspensjon, forutsatt at vilkåret om forutgående trygdetid er oppfylt. Dette er i overensstemmelse med ILO-konvensjonene nr. 118 og nr. 128, som fastsetter plikt til å utbetale ytelser som bygger på forutgående innbetaling av avgifter. Norge har ratifisert disse konvensjonene.

Etter forskriftenes § 5 nr. 1 gjøres det unntak fra oppholdsvilkåret med hensyn til grunnpensjon når enten den avdøde eller den gjenlevende har minst 10 års botid. Det kreves dessuten at dødsfallet inntraff i tidsrom som regnes som botid enten for søkeren eller for den avdøde, og at vilkåret om forutgående trygdetid i lovens § 10-1 første ledd bokstav b er oppfylt.

Dersom den gjenlevendes eller den avdødes botid er mellom 10 og 20 år, ytes det grunnpensjon bare på grunnlag av faktisk trygdetid. Dersom botiden er mer enn 20 år, ytes det grunnpensjon etter de vanlige bestemmelsene. Det vil si at grunnpensjonen også ytes på grunnlag av framtidig trygdetid.

Til tilleggspensjon i utlandet ytes det alltid grunnpensjon på grunnlag av minst samme antall trygdeår som antall poengår tilleggspensjonen er beregnet etter. Se forskriftenes § 5 nr. 1 bokstav c.

Når vilkårene i § 5 nr. 1 er oppfylt, har den gjenlevende rett til etterlattepensjon forutsatt at vilkåret om forutgående trygdetid er oppfylt.

Dersom vilkårene i forskriftenes § 5 nr. 1 ikke er oppfylt, kan det likevel dispenseres fra oppholdsvilkåret når særlige grunner gjør det rimelig, se forskriftenes § 5 nr. 2. Dispensasjon etter denne bestemmelsen omfatter bare grunnpensjon fastsatt på grunnlag av søkerens eller den avdødes faktiske botid. Forskriftenes § 5 nr. 2 lyder:

«I tilfelle hvor vilkårene i nr. 1 ikke er oppfylt, kan vilkåret om opphold i riket fravikes for rett til grunnpensjon eller overgangsstønad når særlige grunner gjør det rimelig.

Dispensasjon i medhold av første ledd omfatter bare grunnpensjon eller overgangsstønad fastsatt på grunnlag av søkerens eller avdødes faktiske botid.»

Etter forskriftenes § 3, som er gjengitt i merknadene til utkastets § 11-2, skal det ved rimelighetsvurderingen legges særlig vekt på søkerens og den avdødes tilknytning til Norge, søkerens økonomiske forhold, og om dødsfallet inntraff i tidsrom som regnes som botid enten for søkeren eller for den avdøde.

Utvalgets forslag

Utvalget har i utkastet her sløffet oppholdskravet. I stedet har utvalget foreslått en hovedregel om at den gjenlevende ektefellen må være medlem i trygden for å opprettholde etterlattepensjon. Trygden bør etter utvalgets oppfatning først og fremst ta ansvaret for personer som er medlemmer. Det bør ikke sondres mellom personer som er bosatte medlemmer og personer som er medlemmer under utenlandsopphold når det gjelder stønad til livsopphold.

Etter utkastets første ledd er det satt som vilkår for rett til pensjon at den gjenlevende er medlem i trygden. Dette innebærer at det også skal ytes pensjon til personer som oppholder seg i utlandet, så lenge de fortsatt er medlemmer i trygden.

Medlemmer som er på ferie i utlandet en tid, vil fortsatt ha rett til pensjon. I dag må pensjonister som er på ferie i utlandet i prinsippet søke dispensasjon fra oppholdsvilkåret. Men det gjøres sjelden. Pensjonistene får likevel fortsatt pensjon under slike ferieopphold, da trygdeatten ikke er klar over at de oppholder seg i utlandet. Utvalgets forslag innebærer derfor ingen vesentlige endringer i praksis.

Pensjon til medlemmer under utenlandsopphold skal etter utvalgets forslag beregnes etter vanlige regler.

Etter utkastets andre ledd skal vilkåret om fortsatt medlemskap likevel ikke gjelde hvis den avdøde eller den gjenlevende har hatt minst 20 års medlemskap, eller hvis den avdøde hadde minst tre poengår. Etter forskriftenes § 5 nr. 1 bokstav b har den gjenlevende rett til grunnpensjon beregnet etter faktisk botid for enten den avdøde eller den gjenlevende dersom botiden er mellom 10 og 20 år. Bakgrunnen for forslaget er at det her dreier seg om små ytelser, og et synspunkt om at en først og fremst skal ta seg av gjenlevende som er medlemmer i trygden. Forslaget er ellers i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets § 11-4 Ekteskapets varighet - barn

Det er et vilkår for rett til pensjon at den gjenlevende

- var gift med den avdøde i minst 10 år,
- var gift med den avdøde i minst 5 år, og var over 40 år ved dødsfallet,
- har eller har hatt barn med sin avdøde ektefelle, eller
- hadde omsorgen for den avdødes barn på dødsfalltidspunktet. Ekteskapet og omsorgen for barnet etter dødsfallet må til sammen ha vart i minst 5 år.

Merknader

Med unntak av endringsforslaget i bokstavene a og b om ekteskapets varighet svarer utkastet til lovens § 10-5 nr. 1.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-5 nr. 1 lyder:

«Gjenlevende ektefelle har rett til pensjon dersom ekteskapet har vart i minst 5 år eller gjenlevende har eller har hatt barn med avdøde.

Gjenlevende ektefelle som på tidspunktet for ektefellens død har omsorg for avdødes barn eller adoptivbarn, har rett til pensjon dersom ekteskapet og omsorgen for avdødes barn etter dødsfallet har vart i til sammen minst fem år. Som omsorgsperiode regnes bare tidsrom før barnet fyller 18 år.»

Vilkåret om minst fem års ekteskap er absolutt, unntatt når dødsfallet er en følge av yrkesskade, se lovens § 11-9 nr. 1. Det er ikke adgang til å fravike vilkåret selv om det mangler meget kort tid på at ekteskapet har vart i fem år. Se Trygderettens kjennelse av 4. mars 1971, publ. nr. 10/2. Her manglet det bare noen få dager på at ekteskapet hadde vart i fem år.

Ved fastsettingen av ekteskapets varighet er det bare det ekteskapet som opphørte ved det aktuelle dødsfallet, som legges til grunn. At den gjenlevende også har vært gift med den avdøde eller med andre i tidligere ekteskap, er uten betydning i forhold til femårsregelen.

Hvis den gjenlevende ektefellen har eller har hatt barn med den avdøde, har den gjenlevende rett til pensjon selv om ekteskapets varighet var kortere enn fem år. Dette gjelder uten hensyn til

om den gjenlevende ektefellen har omsorgen for barn etter dødsfallet. Det er således uten betydning at «barnet» har nådd myndighetsalderen. Dessuten har den gjenlevende rett til pensjon selv om barnet er avgått ved døden, eller om det er født før ekteskapet ble inngått.

Det må dokumenteres ved fødselsattest at den gjenlevende ektefellen og den avdøde er barnets foreldre. Hvis barnet er født i løpet av det tidsrommet moren er gift, regnes hennes ektefelle som barnets far med mindre det ved dom eller annen avgjørelse er fastsatt at ektemannen ikke er faren. Blir barnet født etter at ektemannen er død, skal han regnes som far dersom moren kan ha blitt med barn før han døde. Er barnet født før ekteskapet ble inngått, må det være fastslått at ektemannen er barnets far. Se lov av 8. april 1981 om barn og foreldre, kapittel 2.

Hvis den gjenlevende ektefellen har eller har hatt barn med den avdøde, har den gjenlevende rett til pensjon uten hensyn til ekteskapets varighet. Det samme gjelder hvis den gjenlevende ektefellen ved dødsfallet har omsorg for den avdødes barn eller adoptivbarn. I det sistnevnte tilfellet må ekteskapet enten alene eller sammen med omsorgsperioden etter dødsfallet og før barnet fyller 18 år, ha vart i minst fem år. Dette kan føre til at en gjenlevende som på grunn av ekteskapets varighet ikke får rett til etterlattepensjon ved dødsfallet, kan få rett til slik pensjon flere år etter dødsfallet.

For at det skal kunne yte pensjon på det sistnevnte grunnlag, må den gjenlevende dokumentere at barnet er den avdødes barn. Dessuten må det være godtgjort at den gjenlevende har omsorgen for barnet. Men det er ikke noe vilkår at omsorgen for barnet fører til at den gjenlevende ikke kan ta seg arbeid. Det er altså ikke noe vilkår at det er årsakssammenheng mellom omsorgsforholdet og den gjenlevendes ervervsmessige situasjon. Dette er det motsatte prinsipp av det som gjelder for rett til overgangsstønad etter den gjeldende lovs § 10-4 og utkastets § 8-5.

Det er tilstrekkelig at det foreligger et faktisk omsorgsforhold i den forstand at den gjenlevende ektefellen tar hånd om barnet både når det gjelder tilsyn og når det gjelder økonomiske forhold. Har barnet nådd myndighetsalderen (18 år) på dødsfalltidspunktet, kan det ikke gis pensjon på grunnlag av barn. Dersom vedkommende mottar pensjon, opphører likevel ikke pensjonsretten ved at barnet når myndighetsalderen eller dør. Det er på det rene at alle de alternativene som er omtalt i utkastet her er inngangsvilkår, da det er tilstrekkelig at vilkårene blir oppfylt én gang.

Dersom den gjenlevende har barn på dødsfalltidspunktet, har han eller hun rett til pensjon også etter at barnet flytter hjemmefra. Vilråene i loven indikerer hvor fast ekteskapet må være for at det skal kunne gis pensjon.

Utvalgets forslag

I utkastets bokstav a har utvalget foreslått en endring i forhold til gjeldende rett om at ekteskapet må ha vart i minst 5 år. Utvalget mener at et så kortvarig og barnløst ekteskap ikke kan sies å ha påvirket den gjenlevendes inntektsmuligheter i nevneverdig grad. Utvalget foreslår derfor at varighetskravet blir skjerpet til 10 år. Enkelte av utvalgets medlemmer er imidlertid i tvil om kravet til ekteskapets varighet bør skjerpes. Disse medlemmene legger særlig vekt på det vanskelige arbeidsmarked for kvinner i dag. Men også disse medlemmene er enige i at etterlattepensjonsordningen på lengre sikt må innskrenkes, og etter hvert avskaffes.

I utkastets bokstav b foreslår utvalget at kravet om 5 års varighet opprettholdes i tilfeller der den gjenlevende var fylt 40 år på dødsfalltidspunktet.

Utkastets bokstaver c og d gjelder tilfeller der det er barn i bildet. Utvalget har også vært i tvil når det gjelder barn som grunnlag for etterlattepensjon. Spørsmålet er om det skal være tilstrekkelig for rett til pensjon at den gjenlevende har hatt barn med den avdøde, eller at den gjenlevende har den avdødes barn boende hos seg. I disse tilfellene kan det for eksempel settes en aldersgrense for barnet. Dersom barnet nærmer seg 18 år, er barnet ikke lenger noe hinder for at den gjenlevende kan skaffe seg arbeidsinntekt. Vi viser til at overgangsstønad til enslig mor eller far i utgangspunktet bare ytes til barnet går ut av tredje skoleår. Vilråene for rett til etterlattepensjon har imidlertid alltid vært svært liberale. Og da personer som ikke har barn, har rett til pensjon bare på grunnlag av ekteskapets varighet, er det rimelig også å yte pensjon til personer som har store og voksne barn. Disse personene har jo vanligvis også hatt omsorg for barn i en lang periode, og et langt samliv med den avdøde. Utvalget er derfor kommet til at gjeldende rett bør opprettholdes.

Utkastets § 11-5 Grunnpensjon

Grunnpensjonen utgjør 100 prosent av grunnbeløpet.

Full grunnpensjon etter første ledd ytes dersom den gjenlevende ektefellen har minst 40 års trygdetid (se § 3-14). Er trygdetiden kortere, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.

Tiden fram til den gjenlevende fyller 67 år, skal regnes med i trygdetiden hvis den gjenlevende var medlem i trygden da ektefellen døde.

Grunnpensjonen beregnes på grunnlag av den avdødes trygdetid dersom den er lengre enn den gjenlevendes trygdetid. Tiden fram til den avdøde ville ha fylt 67 år, skal regnes med i trygdetiden hvis den avdøde var medlem i trygden da han eller hun døde.

Når den gjenlevende har rett til tilleggspensjon, ytes det grunnpensjon etter en trygdetid

som svarer til minst det antall poengår som tilleggspensjonen er beregnet etter.

En flyktning (se § 3-21) som er medlem i trygden, får full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid.

Merknader

Bestemmelsene svarer til den del av den gjeldende lovs § 10-5 nr. 2 som gjelder grunnpensjonen.

Utvalget har foreslått generelle bestemmelser om beregning av grunnpensjon i definisjonskapitlet, se utkastets § 3-15. Men utvalget har likevel funnet det hensiktsmessig å ta inn hovedreglene om grunnpensjon i de enkelte stønadskapitlene.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-5 nr. 2 lyder:

«Full pensjon består av en grunnpensjon som svarer til grunnbeløpet, tillagt 55 pst. av den tilleggspensjon som avdøde ville fått dersom avdøde på tidspunktet for dødsfallet var blitt berettiget til full uførepensjon, eventuelt 55 pst. av den tilleggspensjon avdøde var berettiget til som uførepensjonist regnet etter full uførhet eller som alderspensjonist.

Hvis avdøde på grunn av trygdetidens lengde ville ha fått eller hadde redusert grunnpensjon, jf. § 7-2 nr. 3, reduseres gjenlevendes grunnpensjon tilsvarende, dog slik at gjenlevendes egen trygdetid regnet fram til fylte 67 år legges til grunn hvis den er lenger.»

I § 10-5 nr. 2 slås det innledningsvis fast at grunnpensjonen svarer til grunnbeløpet. Dette gjelder imidlertid bare dersom enten den gjenlevende eller den avdøde ville fått minst 40 års trygdetid ved fylte 67 år. Dette følger av § 10-5 nr. 2 andre ledd der det går fram at grunnpensjonen beregnes på grunnlag av den avdødes faktiske og framtidige trygdetid. Hvis den gjenlevendes egen trygdetid regnet fram til fylte 67 år er lengst, legges den til grunn for beregningen.

Det går ikke direkte fram av lovteksten at det også beregnes framtidig trygdetid for den avdøde. Sett i sammenheng med § 10-5 nr. 2 første ledd, der dødsfallstidspunktet likestilles med uføretidspunktet, er det en naturlig tolkning at dette gjøres. Rettigheter etter den avdøde blir beregnet som om den avdøde var ufør. Det er imidlertid ikke noe vilkår at avdøde på dødsfallstidspunktet faktisk ville hatt rett til uførepensjon dersom han eller hun var blitt ufør. Det kreves med andre ord ikke at den avdøde ville fylt inngangsvilkårene i den gjeldende lovs § 8-1 om forutgående trygdetid og opphold i Norge. Den gjenlevende «arver» den avdødes trygdetid selv om den avdøde på dødsfallstidspunktet ikke ville fått utbetalt pensjon som ufør.

Det er ikke adgang til å kombinere den avdødes og den gjenlevendes trygdetid.

Folketrygdloven § 7-2 nr. 3 andre ledd som også gjelder gjenlevende, har bestemmelser om grunnpensjon til flyktninger. Bestemmelsen lyder:

«Hvis særlige grunner gjør det rimelig, kan utenlandsk flyktning som er bosatt i riket, tilstås inntil full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid i første ledd og i nr. 1. Departementet gir nærmere forskrifter og kan herunder bestemme at det samme skal gjelde norsk statsborger som kan anses å stå i lignende stilling som utenlandsk flyktning.»

I to kjennelser fra 1981 har Trygderetten uttalt at det er lite aktuelt med behovsprøving når det gjelder grunnpensjon til flyktninger. Dette har ført til at flyktninger nå alltid får full grunnpensjon.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd slås det fast at full grunnpensjon slik som i dag utgjør 100 prosent av grunnbeløpet. Se lovens § 10-5 nr. 2 første ledd.

I utkastets andre ledd foreslår utvalget at pensjon til gjenlevende ektefelle i utgangspunktet skal beregnes på grunnlag av den gjenlevendes trygdetid. I loven i dag er det tatt utgangspunkt i den avdødes trygdetid.

Utkastets tredje ledd gjelder den gjenlevendes framtidige trygdetid, som skal regnes med etter utkastets § 3-14 fjerde ledd bokstav d. I utkastets § 11-5 tredje ledd har utvalget presisert at den gjenlevende får medregnet sin trygdetid fram til fylte 67 år bare dersom vedkommende var medlem i trygden på dødsfallstidspunktet. Den gjeldende bestemmelse om beregning av framtidig trygdetid står i lovens § 8-4 nr. 2. Det gjelder ingen nærmere vilkår for å få medregnet framtidig trygdetid. På grunn av inngangsvilkårene om forutgående trygdetid og opphold i Norge i lovens § 8-1 med tilhørende forskrifter, vil imidlertid uførepensjonister alltid ha en tilknytning til Norge. Pensjon på grunnlag av framtidig trygdetid utbetales i utlandet bare til person som har minst 20 års faktisk trygdetid. Med hensyn til etterlattepensjon er det tilstrekkelig at den avdøde hadde denne tilknytningen. Etter de gjeldende regler vil en enke som aldri har bodd i Norge, men som kommer hit etter dødsfallet, få medregnet framtidig trygdetid på eget grunnlag. Reiser hun senere til utlandet, kan hun få med seg hele grunnpensjonen hvis den avdøde ektefellen fylte vilkåret om 20 års trygdetid. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at den gjenlevende må ha en viss tilknytning til Norge for å få godskrevet mer enn sin egen faktiske trygdetid. Det er flere mulige alternativer når det gjelder hvilken tilknytning som skal

kreves. I utgangspunktet er det en forutsetning for å få utbetalt pensjon på grunnlag av framtidig trygdetid at vedkommende er medlem i trygden. Denne forutsetningen gjenspeiles i at etter de gjeldende regler må vedkommende ha 20 års medlemskap i trygden for å få utbetalt grunnpensjon beregnet etter framtidig trygdetid i utlandet. Utvalget har derfor ansett det naturlig å legge vekt på medlemskap da stønadstilfellet inntraff.

Av utkastets fjerde ledd går det fram at den avdødes trygdetid skal legges til grunn dersom den er lengst. Det er foreslått at framtidig trygdetid skal medregnes bare hvis den avdøde var medlem i trygden på dødsfallstidspunktet. I dag kreves det ikke at den avdøde faktisk ville kunne fått utbetalt en pensjon som ufør på dødsfallstidspunktet. Den gjenlevende «arver» dermed rettigheter etter den avdøde, som den avdøde selv ikke ville fått. Når den gjenlevende selv fyller inngangsvilkårene og den avdøde ikke gjorde dette på dødsfallstidspunktet, er det lite rimelig å beregne pensjonen på grunnlag av en framtidig trygdetid som den avdøde ikke ville fått.

Etter utkastets femte ledd har en gjenlevende ektefelle som har rett til tilleggspensjon, rett til grunnpensjon på grunnlag av minst det antall poengår som tilleggspensjonen er beregnet etter. Dette følger av utkastets § 3-14 tredje ledd, men er av informasjonshensyn også tatt med her. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets sjette ledd er i samsvar med gjeldende rett, og gjelder pensjon til flyktninger og personer som er i en lignende stilling. Slike personer kan få full grunnpensjon selv om de ikke har full trygdetid.

Utvalget har foreslått en egen bestemmelse om flyktninger i definisjonsskapitlet, se utkastets § 3-21. Bestemmelsen angir hvem som faller inn under begrepet flyktning, og hvem som likestilles med flyktning. Utvalget mener at «flyktning» kan brukes som en fellesbetegnelse. Vi viser til merknadene til utkastets § 3-21.

Utkastets § 11-6 Tilleggs pensjon

En gjenlevende ektefelle har rett til tilleggs pensjon dersom den avdøde ektefellen hadde minst tre poengår (se § 3-13).

Tilleggs pensjonen utgjør 45 prosent av grunnbeløpet multiplisert med 55 prosent av det slutt poengtallet (se § 3-12) som er fastsatt for den avdøde. Dersom det ikke er fastsatt slutt poengtall for den avdøde, skal slutt poengtallet fastsettes som om den avdøde på dødsfallstidspunktet hadde fått rett til uførepensjon eller alderspensjon.

Full tilleggs pensjon ytes dersom den avdøde hadde minst 40 poengår. Dersom den avdøde

hadde færre poengår, blir tilleggs pensjonen tilsvarende mindre.

Hvis den avdøde var født før 1937, gjelder det særlige bestemmelser. Se § 3-16 femte til sjuende ledd.

Merknader

Bestemmelsene svarer til den del av folketrygdloven § 10-5 nr. 2 første ledd som gjelder tilleggs pensjonen.

Gjeldende rett

Bestemmelsen om tilleggs pensjon til etterlatte pensjon i lovens § 10-5 nr. 2 første ledd lyder som følger:

«Full pensjon består av grunnpensjon som svarer til grunnbeløpet, tillagt 55 pst. av den tilleggs pensjon som avdøde ville fått dersom avdøde på tidspunktet for dødsfallet var blitt berettiget til full uførepensjon, eventuelt 55 pst. av den tilleggs pensjon avdøde var berettiget til som uførepensjonist regnet etter full uførhet eller som alderspensjonist.»

Etter lovens ordlyd skal tilleggs pensjonen til etterlatte pensjon utgjøre 55 prosent av den tilleggs pensjon som den avdøde ville fått dersom vedkommende på tidspunktet for dødsfallet ville fått rett til uførepensjon etter en uføregrad på 100 prosent. Ved beregningen av pensjonen skal både faktisk opptjente pensjonspoeng og fremtidige pensjonspoeng tas med. Dersom den avdøde ved dødsfallet var uførepensjonist eller alderspensjonist, utgjør den gjenlevendes tilleggs pensjon 55 prosent av den avdødes ugraderte tilleggs pensjon. Etterlatte pensjonen blir oppjustert i takt med reguleringen av grunnbeløpet.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd må den avdøde ha hatt minst tre poengår for at den gjenlevende skal få rett til tilleggs pensjon. År med framtidige poeng regnes med. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett.

Utkastets andre ledd gjelder utregningen av tilleggs pensjonen for gjenlevende ektefelle, se lovens § 10-5 nr. 2 første ledd. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett, men er noe omformulert. Det er viktig at man kan lese direkte ut av lovteksten hvordan tilleggs pensjonen beregnes.

Av utkastets tredje ledd går det fram at den avdøde må ha hatt minst 40 poengår, dvs. år med pensjonspoeng, for at den gjenlevende skal få full tilleggs pensjon. Både opptjente og framtidige pensjonspoeng regnes med. Færre poengår gir tilsvarende mindre tilleggs pensjon. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett.

I utkastets fjerde ledd er det vist til at det gjelder særlige regler når den avdøde var født før 1937, de såkalte regler om overkompensa-

sjon. Bestemmelser om dette er tatt inn i utkastets § 3-16 femte til sjuende ledd.

Utkastets § 11-7 Særtilllegg

Det er et vilkår for rett til særtilllegg at vedkommende har rett til grunnpensjon etter § 11-5.

Fullt særtilllegg ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir særtillegget tilsvarende mindre. Bestemmelsene i § 11-5 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

Stortinget fastsetter særtilleggets størrelse.

Særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggpensjon etter § 11-6.

Merknader

Bestemmelsene er i samsvar med lov om særtilllegg til ytelser fra folketrygden § 1 bokstav c og § 2 første ledd første punktum, § 2 andre ledd og § 3.

Gjeldende rett

Særtilleggsloven § 1 lyder:

«Særtilllegg ytes til personer som oppbeærer ytelser etter lov om folketrygd i form av:

- a) alderspensjon,
- b) uførepensjon etter kapittel 8,
- c) overgangsstonad og pensjon til gjenlevende ektefeller etter §§ 10-4 og 10-5, jfr. § 10-6, overgangsstonad og pensjon til ugift person etter § 10-9, pensjon til foreldrelost barn etter § 10-11 nr. 2 tredje ledd første punktum, jfr. fjerde ledd, og overgangsstonad til ugift, skilt eller separert mor eller far etter § 12-3.»

Bestemmelsens bokstav c hjemler rett til særtilllegg når den gjenlevende har rett til etterlattepensjon.

I likhet med grunnpensjonen er særtillegget en såkalt grunnnyttelse, og fastsettes uavhengig av tidligere inntekt. Særtillegget beregnes etter samme trygdetid som grunnpensjonen er beregnet etter. Hvis den gjenlevendes trygdetid regnet fram til 67 år er lengst, skal følgelig grunnpensjon og særtilllegg beregnes på grunnlag av denne trygdetiden. Men den avdødes faktiske og framtidige trygdetid kan legges til grunn dersom det gir gunstigst resultat. Dette følger av særtilleggsloven § 2 andre ledd, som lyder:

«Er grunnpensjonen satt ned som følge av at trygdetiden er kortere enn 40 år, skal særtillegget settes ned forholdsmessig.»

Særtilleggets størrelse fastsettes av Stortinget i prosent av folketrygdens grunnbeløp, se særtilleggsloven § 2 første ledd.

Særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggpensjon. Dette følger av særtilleggsloven § 3, som lyder:

«Særtilllegg faller bort i den utstrekning det ytes tilleggpensjon og ventetilllegg til tilleggpensjon fra folketrygden.»

Om reduksjon av pensjon til gjenlevende ektefelle på grunn av arbeidsinntekt, se merknadene til utkastets § 11-8.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd er det et vilkår for rett til særtilllegg at vedkommende har rett til grunnpensjon. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets andre ledd har bestemmelser om at 40 års trygdetid er en forutsetning for fullt særtilllegg, og at kortere trygdetid fører til at særtillegget blir tilsvarende mindre. I siste punktum er det vist til utkastets § 11-5 tredje og fjerde ledd, som gjelder beregning av trygdetid. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett, se særtilleggsloven § 2 og merknadene ovenfor.

Utkastets tredje ledd er i samsvar med særtilleggsloven § 2 første ledd første punktum, der det er bestemt at særtilleggets størrelse fastsettes av Stortinget.

Utkastets fjerde ledd inneholder en bestemmelse om at særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggpensjon. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett, se særtilleggsloven § 3.

Utkastets § 11-8 Arbeidsinntekt m.m.

Pensjonen til gjenlevende ektefelle reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt som den gjenlevende har eller kan forventes å få. Ved fastsetting av forventet inntekt legges det vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn, arbeidsmuligheter på hjemstedet, og arbeidsmuligheter på andre steder der det er rimelig at vedkommende tar arbeid. Det legges også vekt på eventuelle barns tilsynsbehov.

Likestilt med arbeidsinntekt er ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6.

Pensjonen skal ikke reduseres hvis den faktiske eller forventede arbeidsinntekten på årsbasis er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Pensjonen reduseres med 40 prosent av inntekt over halvparten av grunnbeløpet.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av pensjon til gjenlevende ektefelle på grunn av forventet arbeidsinntekt står i folketrygdloven § 10-5 nr. 3.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-5 nr. 3 lyder:

«Pensjon som nevnt i nr. 2 ytes til gjenlevende ektefelle som ut fra alder og ervervsevne, foreliggende ervervsmuligheter og omstendighetene for øvrig ikke kan ventes å få en årlig ervervsinntekt som overstiger 50 pst. av grunnbeløpet. Hvis den forventede ervervsinntekt overstiger

50 pst. av grunnbeløpet, skal pensjonen utgjøre forskjellen mellom full pensjon og 40 pst. av den overskytende inntekt. Som ervervsinntekt regnes i denne forbindelse også sykepenger etter kapittel 3 og fødselspenger etter § 3-21 nr. 1-5.

Bestemmelsen i § 8-5 tredje ledd, får tilsvarende anvendelse.»

Reduksjonsbestemmelsene gjelder for grunnpensjon og tilleggspensjon. Særtillegget reduseres etter regler som er mindre gunstige. Vi viser til forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 30. desember 1969 med hjemmel i særtilleggsloven § 2 siste ledd. Disse forskriftene er nærmere omtalt i utkastets kapittel 8 om overgangsstønad til enslige forsørgere, se merkningene til utkastets § 8-7.

Ifølge lovens § 10-5 nr. 3 er det et vilkår for rett til full pensjon at det «ut fra alder og ervervsevne, foreliggende ervervsmuligheter og omstendighetene for øvrig ikke kan ventes» at den gjenlevende ektefellen får en årlig ervervsinntekt som overstiger 50 prosent av grunnbeløpet. Dersom inntekten overstiger dette beløpet, skal pensjonen utgjøre forskjellen mellom full pensjon og 40 prosent av den overskytende inntekt. Utgangspunktet er her brutto arbeidsinntekt før skatt er trukket fra.

Utvalget har brukt betegnelsen «arbeidsinntekt» i stedet for «ervervsinntekt», men uttrykket har samme innhold. Med ervervsinntekt menes inntekt som resultat av arbeidsinnsats. Inntekten kan man ha enten som arbeidstaker, som oppdragstaker eller som selvstendig næringsdrivende. Enhver inntekt som framstår som vederlag for arbeid regnes med, selv om vederlaget betegnes som for eksempel tantieme, provisjon eller honorar. Også verdien av naturalinntekt eller arbeid uten noen form for betaling kan settes som forventet ervervsinntekt. Forventet ervervsinntekt fastsettes da etter hva som er vanlig betaling for slikt arbeid. Kapitalinntekt, pensjonsinntekt, underholdsbidrag og stønad etter lov om sosial omsorg er ikke ervervsinntekt.

Forholdet mellom etterlattepensjon etter lovens kapittel 10 og dagpenger under arbeidsløse etter kapittel 4 reguleres i forskrifter gitt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 12. juni 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 4-2 nr. 3 første ledd bokstavene i og k. Etter forskriftenes § 2 har den som mottar uredusert pensjon, ikke rett til dagpenger. Ytes det redusert pensjon, skal stønaden samordnes etter § 4 i forskriftene. Dagpenger kan da ytes med et beløp som svarer til reduksjonen av stønaden. Samlet ytelse skal likevel ikke utgjøre mindre enn fulle dagpenger. De samlede ytelser kan etter denne bestemmelsen bli høyere enn uredusert pensjon.

Etter gjeldende rett skal det fastsettes en årlig forventet ervervsinntekt. I praksis gjøres det ved at det tas utgangspunkt i den faktiske månedsinntekt som den gjenlevende har. Denne inntekten multipliseres med 12 slik at en får årsinntekten.

I tilfeller der det klart må legges til grunn at den trygdede bare skal arbeide i et begrenset og kortere tidsrom, settes «forventet ervervsinntekt» til den arbeidsinntekt som det kan påregnes at den trygdede vil få i den aktuelle perioden. Dersom denne inntekten ikke kommer til å overstige halvparten av grunnbeløpet, foretas det ingen reduksjon i pensjonen.

Forutsetningen for uredusert pensjon er at vedkommende på årsbasis ikke kan forventes å få inntekt over 50 prosent av grunnbeløpet. Det er ikke adgang til å tjene et beløp tilsvarende fribeløpet før stønaden reduseres. Se Rikstrygdeverkets rundskriv Kom 10 - 00, side 47.

Dersom den gjenlevende ikke har arbeidsinntekt, skal det etter gjeldende rett fastsettes en forventet eller hypotetisk ervervsinntekt. Det er når vedkommendes individuelle forutsetninger og arbeidsmuligheter tilsier at vedkommende burde kunne ta seg arbeid eller tjene mer enn det han eller hun faktisk gjør.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd slås det fast at pensjonen skal reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt som den gjenlevende har eller kan forventes å få. Dessuten nevnes det en del momenter som det skal legges vekt på ved vurderingen av hvor stor inntekt den gjenlevende burde ha. Oppregningen er ikke ment å være uttømmende. Forslaget svarer stort sett til gjeldende rett.

Etter utkastets andre ledd skal sykepenger, fødselspenger o.l. og dagpenger under arbeidsløshet likestilles med arbeidsinntekt. Vi antar at det er denne samordningsmåten som i dag vanligvis benyttes i praksis. Forslaget vil derfor ikke føre til dårligere resultater for pensjonister eller til merutgifter for trygden.

Utkastets tredje ledd inneholder selve reduksjonsbestemmelsen. Det er gjort visse materielle endringer.

Utvalget foreslår at pensjonen ikke skal reduseres dersom den forventede arbeidsinntekt på årsbasis er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Forslaget svarer her til gjeldende rett.

Pensjonen skal reduseres med 40 prosent, slik som i den gjeldende lov. Denne prosentatsatsen skal anvendes på den samlede etterlattepensjonen. I dag gjelder det forskjellige reduksjonsregler for tilleggspensjon og særtillegg. Særtillegget reduseres etter strengere regler enn tilleggspensjonen. Reduksjonsreglene for tilleggspensjon er de samme som for grunnpensjon. Forskjellen på de to reduksjonsmåtene er omtalt

i merknadene til utkastets § 8-7, som gjelder overgangsstonad til enslig mor eller far. Utvalget mener at forslaget om å ha samme reduksjonsprosent for alle pensjonskomponentene vil gi en klarere sosial profil. Det virker urimelig at personer som bare har rett til særtillegget i tillegg til grunnpensjonen, skal ha en betydelig hardere reduksjon av sin pensjon på grunn av arbeidsinntekt enn personer som også har rett til tilleggspensjon.

Etter lovens § 10-5 nr. 3 andre ledd får § 8-5 tredje ledd tilsvarende anvendelse. Dette innebærer at den fastsatte «forventede ervervsinntekt» skal endres hvis arbeidsinntekten endres vesentlig.

I praksis anses arbeidsinntekten for å være endret vesentlig når den fraviker den registrerte «forventede ervervsinntekt» med minst 10 prosent. Den fastsatte forventede ervervsinntekt kan endres uten nærmere vurdering når arbeidsinntekten er steget. Hvis arbeidsinntekten er blitt mindre enn forutsatt, må det vurderes om det er en rimelig grunn til at arbeidsinntekten er redusert.

Utvalget mener at bestemmelsen i lovens § 8-5 tredje ledd er en generell saksbehandlingsregel, og har tatt den inn i utkastets kapittel 20 om saksbehandling. Vi viser til utkastets § 20-6.

Utkastets § 11-9 Bortfall av pensjon og ny rett til pensjon

En gjenlevende ektefelles rett til pensjon faller bort

- a) når vedkommende fyller 67 år,*
- b) i tidsrom da den gjenlevende mottar avtalefestet pensjon med statstilskott,*
- c) når den gjenlevende ektefellen gifter seg igjen.*

Blir det nye ekteskapet oppløst ved skilsmisse før det er gått to år, får den gjenlevende igjen rett til pensjon.

Dør den nye ektefellen, får den gjenlevende rett til pensjon etter ham eller henne uten hensyn til varigheten av ekteskapet.

Merknader

Bestemmelser om bortfall av pensjon ved fylte 67 år og inngåelse av ekteskap står i dag i folketrygdloven §§ 10-8 og 10-10.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-10 lyder:

«Ytelser etter kapitlet her til gjenlevende ektefelle, skilt ektefelle og ugift person som nevnt i § 10-9, faller bort når vedkommende fyller 67 år eller får rett til uførepensjon eller attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås.

Pensjon eller overgangsstonad etter kapitlet her kan ikke ytes for tidsrom hvori vedkommende får avtalefestet pensjon med statstilskott.»

At etterlattepensjon faller bort ved fylte 67 år, følger både av § 10-10 og av § 10-1, der det går fram at 67 år er øvre aldersgrense for rett til etterlattepensjon.

De gjenlevende som har rett til alderspensjon, vil etter denne alderen få rett til alderspensjon med etterlattefordeler. Alderspensjonen beregnes da etter særlig gunstige regler. Se bestemmelsene om særlig gunstig pensjonsberegning for gjenlevende ektefelle i utkastets § 12-10 om alderspensjon til gjenlevende ektefelle.

Etter andre ledd ytes det ikke etterlattepensjon for tidsrom da det ytes avtalefestet pensjon med statstilskott. Den sistnevnte pensjonsytelsen er ny fra 1. januar 1989. Den er ikke en folketrygdytelse. I folketrygdloven er det likevel tatt inn bestemmelser som regulerer rett til ytelser fra folketrygden når den trygdede mottar avtalefestet pensjon. Se merknadene til kapittel 12.

De øvrige bestemmelsene om bortfall av pensjon til gjenlevende ektefelle står i lovens § 10-8, som lyder:

«Ytelser etter bestemmelsene i dette kapittel faller bort når gjenlevende ektefelle eller skilt ektefelle inngår nytt ekteskap.

Dør den nye ektefellen, får vedkommende rett til pensjon etter siste ektefelle uten hensyn til varigheten av det siste ekteskap.

Blir det siste ekteskap oppløst ved skilsmisse før det har vart i 2 år, gjenoppstår retten til ytelser på grunnlag av forrige ekteskap.

Retten til ytelser etter annet eller tredje ledd foreligger bare dersom vilkårene i § 10-5 nr. 1 var oppfylt ved forrige ektefelles død.»

I § 10-8 første ledd er det bestemt at etterlattepensjon faller bort ved inngåelse av nytt ekteskap.

De følgende tre leddene inneholder særregler som gjelder retten til etterlattepensjon hvis det nye ekteskapet blir oppløst enten ved død eller ved skilsmisse. I visse tilfeller har den gjenlevende da rett til etterlattepensjon på grunnlag av enten det første eller det andre ekteskapet. Etter siste ledd er det en forutsetning at vilkårene i lovens § 10-5 nr. 1 var oppfylt da den forrige ektefellen døde. Det vil si at ekteskapet hadde vart i minst fem år, eller at den gjenlevende hadde eller hadde hatt barn med den avdøde, eller at den gjenlevende hadde omsorgen for den avdødes barn og ekteskapet og omsorgen etter dødsfallet til sammen har vart i minst fem år. Se ellers merknadene til utkastets § 11-4.

Dersom vilkårene i lovens § 10-5 nr. 1 var oppfylt da den forrige ektefellen døde, og den siste ektefellen dør, får den gjenlevende rett til etterlattepensjon på grunnlag av det siste ekteskapet uansett hvor lenge det har vart. Blir det siste ekteskapet oppløst ved skilsmisse innen to år, får den gjenlevende under samme forutsetninger rett til etterlattepensjon på grunnlag av det forrige ekteskapet.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd faller etterlattepensjonen til gjenlevende ektefelle bort når vedkommende fyller 67 år og får rett til alderspensjon, i tidsrom da vedkommende mottar avtalefestet pensjon med statstilskott og ved gjengifte. Dette leddet svarer til lovens § 10-8 første ledd og delvis til lovens § 10-10.

Etter den gjeldende lovs § 10-10 faller etterlattepensjonen også bort når den gjenlevende får rett til uførepensjon eller attføringspenger i ventetid. Utvalget har kommet til at den trygdede bør kunne velge ytelse i disse tilfellene. Vi viser til utkastets § 7-14, 10-17 og 11-10.

Utkastets andre ledd har en bestemmelse om at den gjenlevende får rett til pensjon igjen hvis det nye ekteskapet blir oppløst ved skilsmisse innen to år. Utvalget finner det ikke nødvendig å si uttrykkelig at pensjonsytelsene gis på grunnlag av det forrige ekteskapet, som ble oppløst ved dødsfall. Dette burde være selvsagt, siden det dreier seg om en etterlattepensjon. For øvrig svarer bestemmelsen til den gjeldende lovs § 10-8 tredje ledd.

Etter utkastets tredje ledd får den gjenlevende rett til pensjon på grunnlag av det siste ekteskapet dersom den siste ektefellen dør. Det gjelder uten hensyn til varigheten av det siste ekteskapet. Bestemmelsen svarer til lovens § 10-8 andre ledd.

I lovens § 10-8 fjerde ledd er det en bestemmelse om at vilkårene i folketrygdloven § 10-5 nr. 1 måtte være oppfylt da den forrige ektefellen døde, for at man skal få rett til etterlattepensjon etter paragrafens andre og tredje ledd. Slik forslaget er utformet, er denne bestemmelsen overflødig, siden det er klart at den gjenlevende opprinnelig hadde etterlattepensjon på grunnlag av det forrige ekteskapet. Etter forslaget er det dessuten situasjonen på dødsfallstidspunktet som avgjør om den gjenlevende har rett til etterlattepensjon, se utkastets § 11-2.

Utkastets § 11-10 Forholdet mellom pensjon til gjenlevende ektefelle og andre folketrygdytelser

Dersom en gjenlevende ektefelle har rett til pensjon etter dette kapitlet, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom pensjon til gjenlevende ektefelle og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Merknader*Gjeldende rett*

I den gjeldende lovs kapittel 10 om pensjon til etterlatte er det få samordningsregler. I § 10-7

er det en samordningsregel for dem som fyller vilkårene både for etterlattepensjon og for uførepensjon. Men det finnes en del samordningsbestemmelser i de øvrige stønadskapitlene.

Sykepenger etter lovens kapittel 3

Etter folketrygdloven § 10-5 nr. 3 likestilles sykepenger med ervervsinntekt. Bestemmelsen er tatt inn i utvalgets forslag til § 11-8 andre ledd.

Dagpenger etter lovens kapittel 4

Den som mottar redusert pensjon etter lovens kapittel 10, har etter de gjeldende bestemmelser ikke rett til dagpenger. Dette følger av § 2 i forskrifter fastsatt av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 12. juli 1973 med hjemmel i folketrygdloven § 4-2 nr. 3 første ledd bokstavene i og j. Ytes det redusert pensjon, skal ytelsene samordnes etter § 4 i forskriftene.

Blir en person som mottar redusert pensjon etter kapittel 10 arbeidsløs, vil det ofte være gunstigere for vedkommende å få redusert pensjon. Det kan da ikke ytes dagpenger, se ovenfor.

Utvalget har foreslått at dagpenger likestilles med sykepenger og behandles som forventet arbeidsinntekt. Vi viser til utkastets § 11-8 andre ledd.

Attføringspenger etter lovens kapittel 5

Etter den gjeldende lovs § 5-6 bokstav b faller attføringspenger bort i den utstrekning vedkommende mottar pensjon etter kapittel 10. I utkastets kapittel 7 er det foreslått at en skal kunne velge ytelse.

Alderspensjon etter lovens kapittel 7

Etter den gjeldende lovs § 7-4 nr. 1 og 2 ytes det alderspensjon med etterlattefordeler både når en person med etterlattepensjon går over på alderspensjon, og når en alderspensjonist blir etterlatt.

Uførepensjon etter lovens kapittel 8

Når den som har rett til etterlattepensjon, fyller vilkårene for rett til uførepensjon, ytes det uførepensjon med etterlattefordeler etter den gjeldende lovs § 8-6 nr. 1.

Får vedkommende rett til etterlattepensjon på et senere tidspunkt enn virkningstidspunktet for uførepensjon, gjelder også bestemmelsene i lovens § 8-6. Det følger av lovens § 10-7.

Overgangsstonad til enslig mor eller far

Etter den gjeldende lovs § 12-4 første ledd faller retten til overgangsstonad til enslig forsørger bort i den utstrekning vedkommende mottar etterlattepensjon. Se utvalgets merknader til utkastets § 8-9, som også gjelder forholdet til andre ytelser til livsopphold.

Overgangsstonad til etterlatt familiepleier

Det er ingen bestemmelser i dag om samordning av overgangsstonad til etterlatt familiepleier og etterlattepensjon. For å få rett til overgangsstonad til etterlatt familiepleier må vedkommende være ugift eller skilt, og må ha vært det i minst fem år som familiepleier. Det vil følgelig i disse tilfellene bare være aktuelt med etterlattepensjon som skilt. Overgangsstonad til enslig familiepleier gis imidlertid etter en rimelighetsvurdering.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd bestemmer at den som har rett til flere ytelser til livsopphold som skal dekke samme inntektstap i samme periode, skal kunne velge ytelse. Dette er den enkleste bestemmelsen sett fra en lovteknisk synsvinkel. Men i praksis kan det være vanskelig å finne ut hva som er den gunstigste ytelsen. Det er også nødvendig å ta i betraktning skattereglene når en skal finne ut hva som er den gunstigste ytelsen.

I utkastets andre ledd er det tatt inn en fullmakt for departementet til å gi forskrifter. I stedet for å ta inn en rekke bestemmelser om samordning av etterlattepensjon med andre ytelser til livsopphold har utvalget funnet det hensiktsmessig at ytelsene samordnes ved forskrifter.

Utkastets § 11-11 Pensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for pensjonister som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for pensjonister som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Pensjonen ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir pensjonen redusert etter bestemmelsene i § 11-12.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det pensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av etterlattepensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i

helseinstitusjon er i dag å finne i folketrygdloven § 10-5 nr. 4, jf. § 7-9. Dertil kommer forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 5. juli 1982 med hjemmel i blant annet § 7-9 nr. 6, § 8-10 og § 10-5 nr. 4.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-5 nr. 4 lyder:

«Til gjenlevende ektefelle som er innlagt i institusjon som nevnt i § 7-9 nr. 1, skal pensjonen fra og med den andre kalendermåned etter den måned da forpleiningen tok til, utgjøre 25 pst. av grunnbeløpet og 10 pst. av tilleggspensjonen etter nr. 2, jfr. nr. 3. Bestemmelsene i § 7-9 får for øvrig tilsvarende anvendelse.

Departementet fastsetter nærmere forskrifter om ytelse av pensjonen.»

Se merknader til utkastets §§ 10-18 og 12-14, der det er gjort rede for disse bestemmelsene.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til bestemmelsene i utkastets §§ 10-18 og 12-14.

Utkastets § 11-12 Beregning av pensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert pensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggspensjonen etter § 11-6 og/eller 10 prosent av særtillegget etter § 11-7.

Forsørger pensjonisten barn, ytes det fra omregningstidspunktet, se § 11-11, et tillegg som svarer til barnpensjon etter § 11-18.

Dersom den gjenlevende etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at pensjonen ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første ledd.

Ytelsene etter denne paragrafen må til sammen ikke overstige pensjon til gjenlevende ektefelle beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.

Departementet gir forskrifter om beregning av pensjon etter denne paragrafen.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av etterlattepensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i helseinstitusjon er i dag å finne i folketrygdloven § 10-5 nr. 4, jf. § 7-9. Dertil kommer forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 5. juli 1982 med hjemmel i blant annet § 7-9 nr. 6, § 8-10 og § 10-5 nr. 4.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-5 nr. 4 lyder:

«Til gjenlevende ektefelle som er innlagt i institusjon som nevnt i § 7-9 nr. 1 skal pensjonen fra og med den andre kalendermåned etter den måned da forpleiningen tok til, utgjøre 25 pst. av grunnbeløpet og 10 pst. av tilleggspensjonen

etter nr. 2, jfr. nr. 3. Bestemmelsene i § 7-9 får for øvrig tilsvarende anvendelse.

Departementet fastsetter nærmere forskrifter om ytelse av pensjonen.»

For øvrig viser vi til merknadene til utkastets §§ 10-19 og 12-15.

Utvalgets forslag

Utkastet har ingen bestemmelser om forsørgelse av ektefelle. Bortsett fra dette svarer utkastet til tilsvarende bestemmelser i utkastets §§ 10-19 og 12-15.

Utkastets § 11-13 Pensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i fengsel

Til en gjenlevende ektefelle som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert pensjon etter bestemmelsene i §§ 11-11 og 11-12.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det pensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av etterlattepensjon til gjenlevende ektefelle under opphold i en av fengselsvesenets anstalter er i dag å finne i folketrygdloven § 10-5 nr. 4, jf. § 7-9. Dertil kommer forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 5. juli 1972 med hjemmel i blant annet § 10-5 nr. 4 og § 7-9 nr. 6.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-5 nr. 4 er gjengitt i merknadene til utkastets §§ 11-11 og 11-12

Etter gjeldende rett reduseres etterlattepensjonen etter de vanlige regler for institusjonsopphold når pensjonisten soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter. Se merknadene til utkastets § 12-16.

Etterlattepensjonen reduseres ikke når en person sitter i varetekt.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til utkastets § 10-20, og vi viser derfor til merknadene til den paragrafen.

II PENSJON TIL GJENLEVENDE SKILT PERSON

Utkastets § 11-14 Pensjon til gjenlevende skilt person

En gjenlevende skilt person har rett til pensjon dersom

- vilkårene i §§ 11-2 og 11-3 er oppfylt,*
- vedkommende ikke har giftet seg igjen,*
- den tidligere ektefellen døde innen 5 år etter skilsmissen, og*
- ekteskapet varte i minst 25 år, eller i minst 15 år hvis ektefellene hadde barn sammen.*

Pensjonen beregnes etter bestemmelsene i §§ 11-5 til 11-8.

Bestemmelsene i §§ 11-9 til 11-13 gjelder tilsvarende.

Merknader

Bestemmelsene svarer i hovedsak til folketrygdloven § 10-6.

Folketrygdloven § 10-6 lyder:

«Skilt ektefelle som ikke har inngått nytt ekteskap før den tidligere ektefelles død, har rett til ytelser etter bestemmelsene i kapitlet her dersom dødsfallet finner sted innen 5 år etter skilsmissen og

- ekteskapet varte i minst 25 år, eller
- ekteskapet varte i minst 15 år og det var barn i ekteskapet.»

Etter denne bestemmelsen kan også en skilt ektefelle få rett til pensjon når den tidligere ektefellen dør. Kravene til ekteskapets varighet er imidlertid strengere enn for vanlige enker og enkemenn. Dessuten må dødsfallet inntreffe senest 5 år etter skilsmissen.

Begrepet ektefelle innebærer at det må ha foreligget et formelt ekteskap mellom vedkommende og den avdøde. Samboerforhold likestilles ikke med ekteskap.

Det er bare når ektefellene er formelt skilt at denne bestemmelsen skal anvendes. Dersom ektefellene var separert på tidspunktet for dødsfallet, regnes de etter gjeldende rett som fortsatt gift, og etterlattepensjon kan gis etter de vanlige reglene.

Det er et vilkår for rett til pensjon at den skilte ikke har giftet seg på nytt.

Det har imidlertid ingen betydning for den skiltes rett til pensjon om den tidligere ektefellen hadde giftet seg på nytt og ved dødsfallet etterlot seg en ektefelle som også har rett til ytelser som gjenlevende.

Det kreves videre at den gjenlevende fyller de generelle vilkårene i lovens kapittel 10. Det vil si at vilkårene om umiddelbart forutgående trygdetid og opphold i Norge må være oppfylt.

Av bestemmelsen går det fram at en gjenlevende skilt ektefelle har rett til de samme ytelser som en gjenlevende ektefelle når vilkårene i § 10-6 er oppfylt.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd inneholder de vilkårene som må være oppfylt for at en skilt person skal kunne få etterlattepensjon. Dette leddet svarer til gjeldende rett, se lovens § 10-6. I utkastet til § 11-14 er alle vilkårene for rett til pensjon presentert i en punktoppstilling for at man lettere skal få oversikt over dem.

Etter utkastets andre ledd skal pensjonen også for skilte personer beregnes etter §§ 11-5 til 11-8. Pensjonen beregnes altså etter samme

regler som for andre gjenlevende. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett, se lovens § 10-6.

I utkastets tredje ledd er det vist til utkastets §§ 11-9 til 11-13. Det vil si at de vanlige bestemmelsene om bortfall av rett til pensjon, om samordning av flere ytelser til livsopphold og om opphold i institusjon også skal gjelde for skilte gjenlevende. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett, se lovens § 10-6.

III BARNEPENSJON

Utkastets § 11-15 Hovedvilkår for rett til barnepensjon

Barnepensjon ytes dersom en av foreldrene eller begge er døde.

Pensjon ytes inntil barnet fyller 18 år.

Dersom begge foreldrene er døde og barnet er under utdanning, ytes det pensjon inntil barnet fyller 20 år. Praktikanter og lærlinger har rett til barnepensjon inntil fylte 20 år dersom begge foreldre er døde og arbeidsinntekten etter fradrag for skatt er mindre enn grunnbeløpet pluss særtillegg for enslige.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 10-11 nr. 2 første ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-11 nr. 2 første ledd lyder:

«Barnepensjon ytes dersom en av foreldrene eller begge er døde. Bestemmelsen i § 10-1 andre ledd gjelder tilsvarende. Pensjon ytes inntil barnets fylte 18 år, men inntil fylte 20 år dersom begge foreldrene er døde og barnet er under utdanning. Også foreldreløse lærlinger, praktikanter o.l. har rett til barnepensjon etter fylte 18 år, men bare dersom arbeidsinntekt i utdanningsfasen fratrukket skatt utgjør mindre enn full minstepensjon (grunnpensjon med særtillegg og kompensasjonstillegg) etter satsene for enslig.»

Barnepensjon ytes bare etter de biologiske foreldre eller adoptivforeldre. Det er ikke nok at den avdøde forsørget barnet, var en av dets fosterforeldre eller var gift med en av barnets foreldre.

Hovedregelen er at barnepensjon kan ytes inntil barnet fyller 18 år. Hvis vedkommende er under utdanning, kan pensjon ytes til fylte 20 år. Hvis dødsfallet er en følge av yrkesskade, kan barnepensjon ytes til fylte 21 år.

I de sistnevnte tilfellene må utdanningen være vedkommendes hovedbeskjeftigelse. Det er da ikke noe krav om at utdanningen skal være yrkesrettet.

Etter loven anses praktikanter og lærlinger for å være under utdanning. De kan få barne-

pensjon fram til fylte 20 år (21 år) såfremt deres inntekt ikke er for høy.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd angir at en av foreldrene eller begge må være døde for at det skal kunne ytes barnepensjon. Dette er i samsvar med gjeldende rett, se lovens § 10-11 nr. 2.

Utkastets andre ledd gjelder aldersgrensen for barnepensjon, som er 18 år. Dette er hovedregelen etter lovens § 10-11 nr. 2. Forslaget er således i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd inneholder en særlig aldersgrense for barn under utdanning. Barnepensjon kan i dag ytes helt til fylte 20 år dersom barnet har mistet begge foreldrene og barnet er under utdanning. Praktikanter og lærlinger kan få barnepensjon til fylte 20 år hvis inntekten ikke er for høy. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett. Utvalget antar at barn under utdanning har stort behov for økonomisk støtte når de har mistet begge foreldrene.

Utkastets § 11-16 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til barnepensjon at enten barnet eller en av barnets foreldre var medlem i trygden i minst tre år umiddelbart før dødsfallet.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for barn som er flyktninger (se § 3-21), og som er medlemmer i trygden.

Merknader

Bestemmelser om forutgående trygdetid som vilkår for rett til barnepensjon finnes i dag i folketrygdloven § 10-11 nr. 1 første ledd bokstav b. Dertil kommer bestemmelsene i § 10 i forskrifter om fravikelse av vilkårene i folketrygdloven § 10-1 nr. 1 første ledd, fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i lovens § 10-11 nr. 1 andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-11 nr. 1 lyder:

«Rett til barnepensjon etter bestemmelsene i denne paragraf har et trygdet barn dersom

a. barnet er bosatt i riket, og
b. en av foreldrene eller barnet har vært trygdet de siste tre år før krav om pensjon settes fram.

Vilkårene i første ledd kan fravikes etter forskrifter som fastsettes av Kongen. Bestemmelsene i § 8-1 annet ledd annet punktum gjelder tilsvarende.»

For rett til barnepensjon gjelder i dag et vilkår om tre års umiddelbart forutgående trygdetid. Det er enten barnet eller en av foreldrene som må fylle vilkåret om forutgående trygdetid.

Med hjemmel i folketrygdloven § 10-1 tredje ledd, § 10-11 nr. 1 andre ledd og § 14-7 nr. 3

siste ledd, kan vilkåret om forutgående trygdetid i lovens § 10-11 nr. 1 første ledd fravikes når særlige grunner gjør det rimelig.

Forskriftenes § 7 lyder:

«Vilkåret om å ha vært trygdet skal ikke gjelde for utenlandsk flyktning som er bosatt i riket.

I andre tilfelle fravikes vilkåret om å ha vært trygdet når særlige grunner gjør det rimelig.

Under opphold i utlandet omfatter dispensasjon etter annet ledd bare ytelser på grunnlag av faktiske poengår og faktisk botid.»

Forskriftenes § 10 lyder:

«Vilkåret om å ha vært trygdet kan fravikes når særlige grunner gjør det rimelig. Besømmelsen i § 7 tredje ledd gjelder tilsvarende ved beregning av pensjon til første barn etter lovens § 10-11 nr. 2 tredje ledd.»

Det følger her av henvisningen til forskriftenes § 7 at dispensasjon under opphold i utlandet bare omfatter ytelser på grunnlag av faktiske poengår og faktisk botid. Denne bestemmelsen er bare aktuell for pensjon til barn som har mistet begge sine foreldre. Pensjon til barn som bare har mistet en av sine foreldre, beregnes som en viss prosent av grunnbeløpet, og er uavhengig av poengår og trygdetid.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd er oppbygd på samme måte som utkastets § 11-2 om forutgående medlemskap for rett til pensjon til gjenlevende ektefelle. Vilkaåret om umiddelbart forutgående medlemskap som vilkår er gjort absolutt.

Videre er det foreslått i utkastets første ledd at dødsfallstidspunktet settes som skjæringspunkt i stedet for søknadstidspunktet. Vi viser til nærmere drøfting i merknadene til utkastets § 11-2.

Utkastets andre ledd gjør unntak fra kravet om tre års umiddelbart forutgående medlemskap når barnet er flyktning og medlem i trygden. Dette følger i dag av forskriftenes § 10, jf. § 7, og er således i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets § 11-17 Medlemskap

Det er et vilkår for at et barn skal ha rett til pensjon, at det er medlem i trygden.

Likevel ytes det pensjon til et barn som ikke er medlem i trygden, dersom det fikk rett til pensjon på et tidspunkt da en av foreldrene var medlem i trygden.

Merknader

Denne bestemmelsen om fortsatt medlemskap som vilkår for rett til barnpensjon erstatter den gjeldende lovs § 10-11 nr. 1 bokstav a og § 9 i forskrifter gitt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 10-11 nr. 1 andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-11 nr. 1 er gjengitt i merknadene til § 11-16.

I folketrygdloven gjelder det i dag et vilkår om at barnet skal være bosatt i Norge, for å ha rett til barnpensjon. Men det kreves ikke at vedkommende oppholder seg her. Dette er spesielt for barnpensjon. Vanligvis gjelder det et vilkår om opphold i Norge for rett til en ytelse til livsopphold.

I dag gjelder det ikke noe vilkår om at en gjenlevende ektefelle skal være trygdet. Men i lovens § 10-11 brukes betegnelsen «trygdet barn». Dette har neppe selvstendig betydning.

Ved forskriftenes § 9 nr. 1 første ledd er det gjort unntak fra bostedskravet hvis en av foreldrene var bosatt i Norge ved dødsfallet. Forutsetningen er at enten barnet eller en av foreldrene har vært trygdet de siste tre årene før krav om pensjon blir satt fram, se lovens § 10-11 nr. 1 bokstav b. Bestemmelsen lyder:

«Vilkåret om bosted i riket skal ikke gjelde dersom vilkåret om å ha vært trygdet er oppfylt og stønadstilfellet inntraff i et tidsrom som regnes som botid for en av foreldrene.»

Etter § 9 nr. 2 første ledd er det også ellers adgang til å dispensere.

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd må barnet være medlem i trygden for å få barnpensjon.

Etter utkastets andre ledd kan et barn få barnpensjon selv om det ikke er medlem i trygden, dersom en av foreldrene var medlem da barnet fikk rett til pensjonen. Det vil si at inngangsvilkåret i utkastets § 11-16 må være oppfylt.

Bestemmelsen svarer til gjeldende rett, se merknadene til gjeldende rett ovenfor.

Utkastets § 11-18 Beregning av barnpensjon

Dersom en av foreldrene er død, skal pensjonen for det første barnet utgjøre 40 prosent av grunnbeløpet. Pensjonen for hvert av de øvrige barna utgjør 25 prosent av grunnbeløpet.

Dersom begge foreldrene er døde, skal pensjonen for det første barnet utgjøre samme beløp som pensjon til gjenlevende ektefelle, se §§ 11-5 til 11-7, for den av foreldrene som ville ha fått størst pensjon. Pensjonen for det neste barnet utgjør 40 prosent av grunnbeløpet, og pensjonen for hvert av de øvrige barna utgjør 25 prosent av grunnbeløpet.

Dersom moren er død og farskapet ikke er fastslått, beregnes pensjonen etter bestemmelsene i andre ledd.

Barnpensjon for to eller flere barn summeres, og gis med like stort beløp til hvert barn.

Etterlater den avdøde seg flere barnekull som blir oppdratt hver for seg, beregnes pensjonen særskilt for hvert barnekull, og gis med like

stort beløp til hvert barn i det enkelte barnekullet.

Merknader

Bestemmelsen svarer til den gjeldende lovs § 10-11 nr. 2 andre til fjerde ledd, og nr. 3.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-11 nr. 2 andre til fjerde ledd lyder:

«Når en av foreldrene er død, utgjør pensjonen for første barn 40 prosent av grunnbeløpet og pensjonen for hvert av de øvrige barn 25 prosent av grunnbeløpet. Er moren død og farskap ikke fastslått, ytes pensjon etter reglene i tredje ledd.

Er begge foreldrene døde, utgjør pensjonen for første barn samme beløp som full pensjon etter § 10-5 for den av foreldrene som i tilfelle ville fått størst slik pensjon. Dette gjelder selv om barnets foreldre ikke har vært gift med hverandre, eller ekteskapet er blitt oppløst ved skilsmisse. Pensjonen for neste barn utgjør 40 prosent av grunnbeløpet, og pensjonen for hvert av de øvrige barn utgjør 25 prosent av grunnbeløpet.

Barnepensjon som er beregnet for to eller flere barn, anses gitt med like stort beløp til hvert barn.»

Når en av foreldrene er død, utgjør pensjonen 40 prosent av grunnbeløpet for det første barnet og 25 prosent av grunnbeløpet for hvert av de øvrige barna. Pensjonen utregnes i forhold til grunnbeløpet og ikke i forhold til grunnpensjonen. Dette innebærer at barnepensjonens størrelse i disse tilfellene ikke er avhengig av trykdetiden til barnet eller foreldrene.

Når begge foreldre er døde eller moren er død og farskapet ikke fastslått, utgjør pensjonen et beløp som svarer til full etterlattepensjon for den av foreldrene som i tilfelle ville ha fått størst pensjon uten reduksjon for arbeidsinntekt. Se utkastets §§ 11-5 til 11-7. Dette gjelder selv om barnets foreldre ikke har vært gift med hverandre eller ekteskapet er blitt oppløst ved skilsmisse.

Pensjon for neste barn utgjør 40 prosent av grunnbeløpet. For de øvrige barna beregnes en pensjon på 25 prosent av grunnbeløpet.

Selv om barnepensjonen beregnes etter forskjellige regler for første barn, andre barn osv., skal barnepensjonen gis med samme beløp til det enkelte barn. En deler den samlede barnepensjon for barna på antall barn, slik at hvert barn får samme beløp.

Når den avdøde etterlater seg flere barnekull som oppdras hver for seg, beregnes samlet barnepensjon særskilt for hvert kull. Innenfor hvert barnekull skal det enkelte barn ha like stor pensjon. Dette følger av den gjeldende lovs § 10-11 nr. 3, som lyder:

«Etterlater avdøde seg flere barnekull som oppdras hver for seg, beregnes barnepensjonen særskilt for hvert barnekull og anses gitt med like stort beløp til hvert barn innen det enkelte kull.»

Utvalgets forslag

Utkastet første ledd gjelder beregning av barnepensjon når en av foreldrene er død. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 10-11 nr. 2 andre ledd.

Utkastets andre ledd gjelder beregning av barnepensjon når begge foreldrene er døde. Pensjonen for første barn skal utgjøre samme beløp som pensjon til gjenlevende ektefelle for den av foreldrene som ville fått størst pensjon. Det dreier seg her om full pensjon uten reduksjon for arbeidsinntekt. Utvalget har ikke funnet det nødvendig å presisere at slik pensjon gis selv om foreldrene ikke var gift. Pensjonen for neste barn skal utgjøre 40 prosent av grunnbeløpet, og pensjonen for de øvrige barna 25 prosent av grunnbeløpet. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets tredje ledd gjelder bestemmelsene i andre ledd også når moren er død og farskapet ikke er fastslått. Bestemmelsene svarer til gjeldende rett, se lovens § 10-11 nr. 2 andre ledd siste punktum.

Utkastets fjerde ledd har bestemmelser om fordelingen av barnepensjonen mellom flere barn i samme barnekull. Når det er flere barn, skal den samlede barnepensjonen for hele kullet fordeles med like beløp til hvert barn. De forskjellige satsene som er nevnt i utkastets første og andre ledd har i slike tilfeller bare betydning som beregningsregler for å komme fram til den samlede pensjonen for hele barnekullet. Forslaget svarer til gjeldende rett, se lovens § 10-11 nr. 2 siste ledd.

I utkastets femte ledd er det bestemmelser om barnepensjon når den avdøde etterlater seg flere barnekull. Barnepensjonen beregnes da særskilt for hvert kull dersom kullene oppdras hver for seg. Bestemmelsen svarer til lovens § 10-11 nr. 3, og er således i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets § 11-19 Bortfall ved adopsjon

Retten til barnepensjon faller bort dersom barnet blir adoptert av et ektepar, eller dersom en ektefelle adopterer den andre ektefellens barn. Ved adopsjon ellers beholder barnet pensjonsretten, men pensjonen beregnes etter bestemmelsene i § 11-18 første ledd.

Merknader

Bestemmelsen svarer til folketrygdloven § 10-11 nr. 5 andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-11 nr. 5 andre ledd lyder:

«Retten til barnepensjon faller bort dersom barnet blir adoptert av et ektepar, eller dersom en ektefelle adopterer den annen ektefelles barn eller adoptivbarn. Ved adopsjon ellers beholder barnet pensjonsretten, men pensjonene regnes om etter bestemmelsene i nr. 2 annet ledd.»

Bestemmelsen innebærer at barnepensjonen faller bort når adopsjonen fører til at barnet får to foreldre. Dersom en enslig adopterer, ytes det barnepensjon etter de regler som gjelder hvis en av foreldrene er død.

Utvalgets forslag

Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets § 11-20 Forholdet mellom barnepensjon og andre folketrygd- ytelser

Dersom et medlem har rett til barnepensjon, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme forsørgelsestap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom barnepensjon og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Merknader

Bestemmelsen svarer til den gjeldende lovs § 10-11 nr. 5 første ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-11 nr. 5 første ledd lyder:

«Barnepensjon fastsatt etter bestemmelsene i nr 2 annet, tredje og fjerde ledd og nr 4 faller bort i den utstrekning barnet har eller får rett til uførepensjon etter kapittel 8 eller attføringspenger i ventetid før uførepensjon etter kapittel 8 kan tilstås.»

Denne bestemmelsen gjelder bare for forholdet mellom barnepensjon og uførepensjon og mellom barnepensjon og attføringspenger i ventetid før det kan gis uførepensjon. Barnepensjon faller bort i den utstrekning barnet mottar slike ytelser. I folketrygdloven kapittel 10 er det ingen flere samordningsregler som gjelder for barnepensjon.

Utvalgets forslag

I forhold til gjeldende rett har utvalget foreslått visse materielle endringer. Etter loven samordnes barnepensjon med uførepensjon og med attføringspenger i ventetid før det kan gis uførepensjon. Utvalget foreslår i tillegg at barnepensjon skal samordnes med overgangsstønad ved sykdom, overgangsstønad til enslig mor eller far og etterlattepensjon.

I utkastets første ledd har utvalget foreslått at medlemmet skal kunne velge ytelse. I dag er det barnepensjonen som reduseres eller faller bort.

I utkastets andre ledd er det tatt inn en bestemmelse som gir departementet fullmakt til å gi forskrifter om forholdet mellom barnepensjon og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Utkastets § 11-21 Barnepensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for barn som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for barn som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Pensjonen ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir pensjonen redusert etter bestemmelse i § 11-22.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett.

Fra og med utskrivingsmåneden ytes det barnepensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om beregning av barnepensjon ved institusjonsopphold er i dag å finne i lovens § 10-11 nr. 4, jf. § 7-9 nr. 1, og i forskrifter gitt ved kongelig resolusjon med hjemmel i folketrygdloven § 10-11 nr. 4.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-11 nr. 4 lyder:

«Til barn som er innlagt i institusjon som nevnt i § 7-9 nr. 1, ytes barnepensjon etter forskrifter som fastsettes av Kongen. Det kan herunder fastsettes at barnepensjon til søsken av barn i institusjon som nevnt, og til søsken av barn som forpleies i henhold til lov om barnevern, skal omregnes og ytes med inntil det beløp som vedkommende søsken ville få om de alene var berettiget til barnepensjon.»

Hvilke institusjoner dette gjelder, er omtalt i merknadene til utkastets §§ 10-18 og 12-14 om uførepensjon og alderspensjon under institusjonsopphold. Videre er det for barn særlig aktuelt med opphold i elevhjem etter grunnskoleloven § 4 nr. 4. Fylkeskommunene skal dekke oppholdsutgiftene i slike elevhjem. Pensjon fra folketrygden skal derfor reduseres under opphold i elevhjem.

Opphold i barnevernsinstitusjoner er særlig aktuelt i relasjon til barnepensjon. Barnevernsinstitusjoner går inn under barnevernloven. Etter denne lovens § 66 kan helse- og sosialstyret kreve refusjon i barnets midler til dekning av forpleiningsutgiftene i slike institusjoner. Opp-

hold i barnevernsinstitusjoner omfattes derfor ikke av folketrygdlovens reduksjonsbestemmelser, og det utbetales full barnpensjon under opphold i barnehjem o.l.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til tilsvarende bestemmelser i kapittel 10. Det vises til merknadene til utkastets § 10-18.

Utkastets § 11-22 Beregning av pensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert pensjon til et barn som har mistet en av foreldrene, utgjør 10 prosent av grunnbeløpet.

Redusert pensjon til et barn som har mistet begge foreldrene, utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggspensjonen eller særtillegget til den av foreldrene som ville ha fått størst pensjon som gjenlevende ektefelle. Redusert pensjon etter disse prosentsetsatsene gis også til et barn som har mistet sin mor, hvis farskapet ikke er fastslått.

Dersom barnet etter innleggelsen har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at pensjonen ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første og andre ledd.

Departementet gir forskrifter om beregning av barnpensjon etter denne paragrafen.

Merknader

Bestemmelser om beregning av barnpensjon ved institusjonsopphold er i dag å finne i lovens § 10-11 nr. 4, jf. § 7-9 nr. 1. Dertil kommer forskrifter gitt ved kongelig resolusjon den 14. juli 1972 med hjemmel i folketrygdloven § 10-11 nr. 4.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-11 nr. 4 er gjengitt i merknadene til utkastets § 11-21.

Hovedbestemmelsen om beregning av barnpensjon når barnet er innlagt i institusjon, er § 1 i forskrifter gitt ved kongelig resolusjon den 14. juli 1972 med hjemmel i folketrygdloven § 10-11 nr. 4, som lyder:

«Barnpensjon til barn som er innlagt i institusjon som nevnt i folketrygdlovens § 7-9 nr. 1, skal fra og med den andre kalendermåned etter den måned da forpleiningen tok til, omregnes slik:

- a) Til barn med barnpensjon etter lovens § 10-11 nr. 2 annet ledd, ytes pensjon med 10 prosent av grunnbeløpet.
- b) Til barn med barnpensjon etter lovens § 10-11 nr. 2 tredje ledd, ytes pensjon med 25 prosent av grunnbeløpet og av fullt kompensasjonstillegg, og 10 prosent av tilleggspensjonen eller særtillegget.»

Etter bestemmelsen her skal barnpensjonen reduseres fra og med andre kalendermåned etter

den måned barnet ble innlagt i institusjon. Det vil si at det utbetales ureduisert pensjon for innleggelsesmåned og den påfølgende måned. Deretter reduseres pensjonen.

Når den ene av foreldrene er død, ytes det pensjon med 10 prosent av grunnbeløpet. Dette følger av bokstav a og henvisningen til lovens § 10-11 nr. 2 andre ledd. Vanligvis er barnpensjonen etter denne bestemmelsen 40 prosent av grunnbeløpet for første barn og 25 prosent av grunnbeløpet for de øvrige barna.

Når begge foreldrene er døde, ytes det 25 prosent av grunnbeløpet og kompensasjonstillegget pluss 10 prosent av tilleggspensjonen eller særtillegget. Dette følger av bokstav b og av henvisningen til lovens § 10-11 nr. 2 tredje ledd.

Årsaken til at tilleggspensjonen og særtillegget er tatt med når begge foreldrene er døde, er at ytelsene for første barn utenfor institusjon svarer til etterlattepensjon etter lovens § 10-5 for den av foreldrene som ville fått størst pensjon. Pensjonen for neste barn utgjør da 40 prosent av grunnbeløpet. For de øvrige barna utgjør den 25 prosent av grunnbeløpet.

Som det går fram ovenfor, er det ikke bare forskjell i stønadsnivå for barn i og utenfor institusjon. For barn utenfor institusjon er pensjonen størst for første barn og mindre for de øvrige, mens pensjonen er lik for alle barn som oppholder seg i institusjon, enten det dreier seg om den førstefødte eller ikke.

Dersom et barn som oppholder seg i institusjon, har søsken som ikke er i institusjon, ser man helt bort fra den som er i institusjon når barnpensjonen for de øvrige søsknene beregnes. Hvis den eldste i en søskenflokk oppholder seg i institusjon, beregnes pensjonen for den nest eldste som om han eller hun var eldst. Dette følger av forskriftenes § 1 nr. 1 som lyder:

«Hvis barn med pensjon som er omregnet etter § 1, har søsken som ikke er under forpleining i helseinstitusjon m.v., skal barnpensjonen til disse beregnes uten hensyn til den forpleiede.»

Etter § 3 i forskriftene av 14. juli 1972 gjelder forskrifter om fri kur og pleie av 5. juli 1972, som er gitt med hjemmel i folketrygdloven § 7-9, tilsvarende for barnpensjon. Disse forskriftene er gjengitt i merknadene til utkastets § 12-15.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag bygger stort sett på gjeldende rett, men er noe forenklet. Dertil er forskriftene innarbeidet i lovteksten.

Utkastets første ledd gjelder beregning av barnpensjon når barnet har mistet én av foreldrene. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets andre ledd gjelder beregning av barnpensjon når begge foreldrene er døde. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett.

Etter utkastets tredje ledd kan det bestemmes at barnepensjonen ikke skal reduseres eller reduseres mindre dersom barnet har utgifter til bolig og andre nødvendige utgifter. En tilsvarende bestemmelse finnes i dag i § 8 i forskrifter av 5. juli 1972, som er gitt med hjemmel i lovens § 7-9.

Etter utkastets fjerde ledd kan departementet gi forskrifter om beregning av barnepensjon ved institusjonsopphold. Det kan for eksempel med dette som hjemmel gis regler om barnepensjon til søsknene til et barn som oppholder seg i institusjon.

Utkastets § 11-23 Barnepensjon under opphold i fengsel

Til en person som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert barnepensjon etter bestemmelsene i §§ 11-21 og 11-22.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det barnepensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av barnepensjon under fengselsopphold finnes i dag i lovens § 10-11 nr. 4, jf. § 7-9. Dertil er det ved kongelig resolusjon den 14. juli 1972 fastsatt forskrifter med hjemmel i folketrygdloven § 10-11 nr. 4.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-11 nr. 4 er gjengitt i merknadene til utkastets § 11-21.

Barnepensjon under fengselsopphold ytes i dag etter samme regler som under institusjonsopphold ellers. Ved fengselsopphold sondres det mellom varetekt og soning. I praksis reduseres ikke ytelsene etter folketrygdloven når mottakeren sitter i varetekt, mens de reduseres ved soning.

Utvalget foreslår en egen bestemmelse om opphold i fengselsvesenets anstalter. Det samme er foreslått for uførepensjon, alderspensjon, pensjon til gjenlevende ektefelle og overgangsstønad ved sykdom. Vi viser til de mer uførlige merknader til utkastet om alderspensjon og merknadene til utkastets § 11-13, som gjelder gjenlevende ektefelle.

Utvalgets forslag

Se merknadene til § 10-20.

IV PENSJON ETTER DØDSFALL SOM SKYLDES YRKESKADE

Utkastets § 11-24 Pensjon til gjenlevende ektefelle

Ved dødsfall som skyldes en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, ytes det pen-

sjon til gjenlevende ektefelle etter følgende særbestemmelser:

- a) *Vilkåret i § 11-2 om minst tre års forutgående medlemskap gjelder ikke.*
- b) *Vilkåret i § 11-3 om medlemskap gjelder ikke.*
- c) *Vilkårene i § 11-4 om ekteskapets varighet eller om barn gjelder ikke.*

Pensjon etter denne paragrafen beregnes på grunnlag av den uførepensjon eller alderspensjon som den avdøde ville ha hatt som yrkesskadd. Se § 10-21 andre ledd og § 12-17.

Merknader

Bestemmelser om innvilgning og beregning av pensjon til gjenlevende ektefelle etter dødsfall som følge av en yrkesskade står i dag i folketrygdloven § 11-9 nr. 1 og 3.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 11-9 nr. 1 og 3 lyder:

«Ved dødsfall som følge av yrkesskade ytes stønad til etterlatte etter bestemmelsene i kapittel 10, jfr. dog § 11-5 og § 11-6, men med følgende tillegninger:

1.
 - a. Pensjon til gjenlevende ektefelle ytes uten hensyn til ekteskapets varighet, jfr. § 10-5, nr. 1.
 - b. Til person som ikke var gift med avdøde, men som har omsorg for avdødes barn og som var underholdt av avdøde, kan Rikstrygdeverket tilstå hel eller delvis pensjon etter § 10-5, eller annen stønad som nevnt i kapittel 10.
2. ...
3. Vilkårene i § 10-1, første ledd, bokstav a og b og § 10-11, nr. 1, bokstavene a og b gjelder ikke.»

Bestemmelser om hva som skal forstås med yrkesskade, og særreglene for beregning av uførepensjon, etterlattepensjon og alderspensjon etter en yrkesskade er i dag samlet i et eget kapittel i folketrygdloven kapittel 11. Dessuten omhandler folketrygdloven kapittel 11 en egen form for stønad - yrkesskadeerstatning - som skal dekke det ikke-økonomiske tap etter en yrkesskade. Vilkårene for at en skade eller sykdom skal kunne godkjennes som yrkesskade, er behandlet i utkastets kapittel 17. Utkastets kapittel 18 handler om yrkesskadeerstatning. Særbestemmelser for innvilgning og beregning av de andre ytelsene ved yrkesskade er tatt inn til slutt i utkastets stønadskapitler.

Bestemmelsene om yrkesskadetrygd ble inkorporert i folketrygdloven den 1. januar 1971. Dette skjedde samtidig med at syketrygden og arbeidsløsetrygden ble tatt inn.

Yrkesskadetrygdloven av 1958 hadde bestemmelser om ytelsene til gjenlevende ektefelle. Det var først og fremst enker som hadde rett til ytelsene. Men en enkemann hadde rett til pensjon

dersom han var varig ervervsufør og hadde vært forsørget av hustruen.

En enke hadde automatisk rett til pensjon dersom hun hadde omsorg for barn under 18 år som selv hadde rett til barnepensjon. Dersom enken ikke hadde omsorg for barn som nevnt og hun var under 40 år, hadde hun bare rett til en overgangsstonad som svarte til to års pensjon. Hvis hun var mellom 38 år og 40 år, ble overgangsstonaden forholdsmessig avkortet. Fra fylte 40 år hadde enker en ubetinget rett til enkepensjon. Videre kunne det gis hel eller delvis pensjon til en ervervsufør enke som ikke hadde automatisk rett til pensjon. Dette innebar at pensjon for eksempel kunne gis til en enke under 40 år som ikke hadde omsorg for et barn som hadde rett til pensjon. Dessuten kunne det i særlige tilfeller ytes pensjon til en kvinne som hadde vært samboer med den avdøde.

Enkepensjon etter yrkesskadetrygdloven utgjorde 40 prosent av den avdødes «trygdede arbeidsinntekt». Som regel skulle den trygdedes arbeidsinntekt svare til den antatte årlige arbeidsinntekt. Det ble ikke regnet med inntekt utover 30 000 kroner.

Da yrkesskadetrygden ble inkorporert i folketrygden, ble bestemmelsene om etterlattepensjon ved yrkesskade regulert etter de bestemmelser som gjaldt i folketrygdloven kapittel 10 om etterlattepensjon. Se Ot.prp. nr. 42 for 1969-70, side 31. Men ved yrkesskade skulle etterlattepensjon i likhet med uførepensjon alltid beregnes på grunnlag av full trygdetid når det gjaldt grunnpensjon, og full opptjeningsstid når det gjaldt tilleggspensjon. Dessuten ble det ved inkorporeringen lovfestet at etterlattepensjon ved yrkesskade skulle fastsettes på grunnlag av den avdødes antatte årlige arbeidsinntekt på skadetidspunktet dersom det gav et gunstigere resultat enn beregning etter de vanlige regler i folketrygdloven. Ved yrkesskade ble det også gjort unntak fra vilkåret om at ekteskapet måtte ha vart i minst fem år for at den gjenlevende skulle få rett til etterlattepensjon dersom han eller hun ikke hadde omsorg for barn.

Adgangen i yrkesskadetrygdloven til å gi etterlattepensjon til en kvinne som ikke hadde vært gift med den avdøde, ble beholdt ved inkorporeringen.

Etter yrkesskadetrygdloven skulle pensjonen som regel ikke behøvsprøves. Ved inkorporeringen fikk bestemmelsene om inntektsprøving i folketrygdlovens etterlattekapittel også gyldighet ved yrkesskade. Det ble uttalt i Ot. prp. nr. 42 for 1969-70 at det ikke ville få stor betydning, da bestemmelsene i folketrygdloven om inntektsprøving var meget lempelige.

Etter yrkesskadetrygdloven ble det ikke gitt pensjon dersom ekteskapet var inngått etter at yrkesskaden inntraff. Denne begrensningen ble ikke tatt inn i folketrygdloven.

Utkastets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. Men det er gjort visse materielle endringer.

Utkastets første ledd omhandler de gunstigere innvilgningsregler som skal gjelde ved yrkesskade. Det skal ikke gjelde noe inngangsvilkår om forutgående trygdetid, og pensjon skal kunne ytes til gjenlevende som ikke er medlemmer i trygden. Det er tilstrekkelig at den avdøde var trygdet på tidspunktet for yrkesskaden. Videre skal det ikke gjelde noe stonadsvilkår om ekteskapets varighet eller om barn i ekteskapet. Disse unntakene gjelder også i dag, se beskrivelsen av gjeldende rett ovenfor.

Utkastets andre ledd gjelder beregning av pensjon til gjenlevende ektefelle ved yrkesskade. Det angis bare kort at etterlattepensjon skal beregnes på grunnlag av den pensjon som den avdøde ville ha fått etter yrkesskaden. Det vil si at dersom den avdøde var under 67 år på dødsfalltidspunktet, ville han eller hun hatt rett til uførepensjon med yrkesskadefordeler, og senere alderspensjon med de samme fordeler. Derfor er det ikke foreslått egne bestemmelser om beregning av pensjon til gjenlevende ektefelle etter en yrkesskade.

Utkastet har sløffet bestemmelsen i lovens § 11-9 nr. 1 bokstav b om at det i visse tilfeller også kan ytes pensjon til en person som ikke var gift med den avdøde. Bestemmelsen er av liten betydning, og er sløffet av forenklingssyn.

Utkastets § 11-25 Barnepensjon

Ved dødsfall som skyldes en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, ytes det barnepensjon etter følgende særbestemmelser:

- Vilkåret i § 11-16 om minst tre års forutgående medlemskap gjelder ikke.
- Vilkåret i § 11-17 om medlemskap gjelder ikke.
- Dersom barnet er under utdanning, ytes det pensjon inntil barnet fyller 21 år.

Når begge foreldrene er døde, skal barnepensjonen utgjøre samme beløp som den pensjonen faren eller moren ville ha hatt som gjenlevende etter at ektefellen var død på grunn av en yrkesskade, se § 11-24. Barnepensjonen skal likevel ikke være mindre enn pensjon etter § 11-18.

Merknader

Bestemmelser om barnepensjon etter dødsfall som følge av en yrkesskade står i dag i folketrygdloven § 11-9 nr. 2 og 3.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 11-9 nr. 2 og 3 lyder:

«Ved dødsfall som følge av yrkesskade ytes stonad til etterlatte etter bestemmelsene i kapittel 10, jfr. dog § 11-5 og § 11-6, men med følgende tilføyelser:

1. ...

2.

- a. Rikstrygdeverket kan tilstå barnepensjon også etter at et barn er fylt 18 år, men ikke utover den måned da barnet fyller 21 år, dersom det finnes rimelig av hensyn til barnets utdannelse. Det samme gjelder når den trygdede dør etter at barnet er fylt 18 år,
 - b. Pleiebarn som avdøde uten vederlag hadde tatt på seg oppfostringen av før skaden inntraff, har rett til barnepensjon. For slike barn faller retten til barnepensjon etter de virkelige foreldre bort.
3. Vilkårene i § 10-1, første ledd, bokstav a og b og § 10-11 nr. 1, bokstavene a og b gjelder ikke.»

Se merknadene til utkastets § 11-24 om pensjon til gjenlevende ektefelle etter dødsfall som følge av en yrkesskade.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

Utkastets første ledd omhandler de gunstige innvilgningsreglene som gjelder for barnepensjon ved dødsfall som skyldes yrkesskade.

For det første skal det ikke gjelde noe inngangsvilkår om tre års forutgående trygdetid. Det vil si at verken den yrkesskade eller barnet må oppfylle kravet om forutgående trygdetid.

Videre skal det ikke gjelde noe vilkår om fortsatt medlemskap i trygden for rett til pensjon. Barnepensjon kan derfor utbetales til barn som ikke er medlemmer i trygden.

I utkastets § 3-20 er barn definert som personer under 18 år.

Vanligvis ytes barnepensjon til barnet har fylt 18 år. Men ved yrkesskade kan det ytes barnepensjon helt til barnet fyller 21 år dersom barnet holder på med utdanning. Bestemmelser om dette er i dag å finne i lovens § 11-9 nr. 2 bokstav a. Loven gir anvisning på en rimelighetsvurdering. Utvalget foreslår at det er tilstrekkelig for å yte forlenget barnepensjon at barnet er under utdanning.

Utkastets andre ledd presiserer at barnepensjonen skal gis med yrkesskadefordeler når begge foreldrene er døde. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Utvalget har foreslått å sløyfe bestemmelsen i lovens § 11-9 nr. 2 bokstav b om at barnepensjonen også kan gis til pleiebarn som den avdøde hadde påtatt seg oppfostringen av. Med pleiebarn menes det samme som fosterbarn.

Utvalget har kommet til at det ikke er behov for å likestille fosterbarn med egne barn og adoptivbarn. Vi viser til nærmere drøfting i merknadene til utkastets § 3-20. Sløyfingen av regelen om pleiebarn representerer også en forenkling.

Bestemmelser i den gjeldende lov som ikke er tatt med i utkastet

Forholdet til avtalefestet pensjon

Folketrygdloven § 10-10 andre ledd inneholder en bestemmelse om forholdet mellom folketrygdens etterlattepensjon og avtalefestet pensjon med statstilskott.

Bestemmelsene om avtalefestet pensjon ble tatt inn i folketrygdloven i forbindelse med vedtakelsen av lov 23. desember 1988 nr. 110 om statstilskott til ordningen for avtalefestet pensjon. Bakgrunnen for og innholdet i denne loven er omtalt i merknadene til utkastets § 12-11.

Folketrygdloven § 10-10 lyder:

«Ytelser etter kapitlet her til gjenlevende ektefelle, skilt ektefelle og ugift person som nevnt i § 10-9, faller bort når vedkommende fyller 67 år eller får rett til uførepensjon eller attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås.

Pensjon eller overgangsstonad etter kapitlet her kan ikke ytes for tidsrom hvori vedkommende får avtalefestet pensjon med statstilskott.»

Tilsvarende bestemmelser som i andre ledd er tatt inn i folketrygdloven § 5-6 bokstav a og § 8-9 andre ledd.

I Ot.prp. nr. 15 for 1988-89 er disse bestemmelsene nærmere omtalt på side 14:

«Etter § 2 første ledd bokstav f i utkastet til tilskottslov vil det ikke kunne ytes pensjon fra tilskottsberettiget ordning for så vidt gjelder tidsrom hvor det ytes attføringspenger, etterlattepensjon eller uførepensjon fra folketrygden. Denne bestemmelsen vil for så vidt ivareta alle hensyn til samordning når det gjelder disse ytelsene. Det foreslås likevel at man for ordens skyld tar inn i de relevante paragrafer i folketrygdloven bestemmelse om at ytelsene ikke kan gis for tidsrom med avtalefestet pensjon fra pensjonsordning som får statstilskott.»

Som det går fram av forarbeidene, er ikke disse nye bestemmelsene i § 10-10 andre ledd nødvendige. De er derfor ikke tatt med i utkastet til kapittel 11.

KAPITTEL 12

Alderspensjon

OVERSIKT

Bestemmelsene om alderspensjon står i dag i folketrygdloven kapittel 7 med tilhørende forskrifter. Alderspensjon skal dekke utgifter til livsopphold til personer som har nådd pensjonsalderen. Den er i dag 67 år. Alderspensjon mellom 67 og 70 år ytes bare dersom vedkommende reduserer sin tidligere arbeidsinntekt. Dessuten reduseres pensjonen for denne aldersgruppen i forhold til den faktiske arbeidsinntekten.

Alderspensjon er en ytelse som er basert på opparbeidede rettigheter. Alderspensjon ytes til personer som har vært trygdet i til sammen tre år fra de var 16 år til de var 67 år, uansett om de er trygdet ved fylte 67 år. Grunnpensjon og sært tillegg til alderspensjon ytes på grunnlag av opparbeidet trygdetid, mens tilleggspensjon ytes på grunnlag av opptjente pensjospoeng. Det kreves ikke at vedkommende er trygdet eller oppholder seg i Norge ved nådd aldersgrense.

De øvrige ytelsene til livsopphold fra trygden, med unntak for pensjon til gjenlevende ektefelle og ytelser ved yrkesskade, ytes som regel bare til personer som er trygdet, og som oppholder seg i landet.

I lovens kapittel 11 om ytelser ved yrkesskade er det en særbestemmelse om alderspensjon til yrkesskade, se § 11-13. En person som har fått uførepensjon med yrkesskade fordeler, får også alderspensjonen med yrkesskade fordeler, se utkastets § 10-21. Bestemmelser om vilkårene for at en skade eller sykdom skal kunne godkjennes som yrkesskade i folketrygdlovens forstand, har utvalget samlet i et eget kapittel — kapittel 17 om yrkesskade.

Historikk

Den første loven om alderstrygd ble vedtatt allerede i 1923. Men den ble aldri satt i kraft. Det ble foretatt omfattende utredninger og vurderinger før loven ble vedtatt. Vi viser her til Per Arnt Pettersens bok «Linjer i norsk sosialpolitikk» og Anne Lise Seips bok «Om velferdsstatens framvekst».

Før loven ble vedtatt, var det strid i Stortinget om alderstrygdordningen skulle bygges på skatteprinsippet eller forsikringsprinsippet. En lov bygd på skatteprinsippet innebar i korthet av hvert års utgifter til alderspensjoner skulle finansieres via skatteinntektene, og at pensjo-

nens størrelse skulle være helt uavhengig av om den som hadde rett til pensjon, hadde ytt noen form for innbetaling til trygden. Forsikringsprinsippet, eller innskuddsprinsippet som det også ble kalt, bygde derimot på at enhver person i arbeidsdyktig alder hvert år skulle betale en premie til trygden. Pensjonens størrelse skulle fastsettes etter forsikringsmatematiske beregninger. Pensjonen skulle utgjøre et beløp som svarte til den enkeltes innskudd med renter. Dessuten skulle det ytes et tillegg som utgjorde det «overskudd» som oppstod på grunn av dødsfall i vedkommendes aldersklasse. Vi viser til omtalen av 1923-loven i Ot.prp. nr. 59 for 1936.

Den alderstrygdloven som ble vedtatt i 1923, bygde imidlertid på en blanding av skatteprinsippet og forsikringsprinsippet. Trygden skulle omfatte hele folket. Trygdens hovedytelse var alderspensjon ved fylte 70 år. For ektepar var det tilstrekkelig at en av ektefellene hadde fylt 70 år.

Pensjonens størrelse skulle fastsettes etter levekårene på pensjonistens bosted. Videre skulle det tas hensyn til familiens størrelse og familiens påregnelige inntekter. Pensjonen skulle altså være behovsprøvd. Utgiftene til alderstrygden skulle deles likt mellom staten og pensjonistens bostedskommune.

Denne loven ble som nevnt aldri satt i kraft. Dette hadde først og fremst økonomiske årsaker, se Ot.prp. nr. 59 for 1936, side 2. Etter at loven ble vedtatt ble det økonomiske nedgangstider i Norge, som gjorde det vanskelig å skaffe midler til å finansiere trygden. De nærmere årsaker til at loven bare ble en «papirlov» er omtalt i Per Arnt Pettersens bok.

Den første virksomme loven om alderstrygd ble derfor loven om alderstrygd av 16. juli 1936. Loven omfattet i utgangspunktet norske statsborgere og utenlandske flyktninger som hadde oppholdt seg i landet i minst fem år. Utlendinger kunne også få rettigheter på visse vilkår.

Aldersgrensen for rett til pensjon var 70 år. Men for personer som var gift, var det tilstrekkelig at en av ektefellene fylte vilkåret om alder. Loven hadde også visse bestemmelser om enkepensjon.

Loven hadde bestemmelser om minstepensjon til enslige og til ektefeller. Ekteparpensjonen var 50 prosent høyere enn pensjonen for enslige.

Loven hadde også bestemmelser om kommunal tilleggspensjon. Kommunene kunne fastsette høyere pensjonssatser enn minstesatsene. Den pensjon som oversteg lovens minstebeløp, ble kalt kommunal tilleggspensjon. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett i Ot.prp. nr. 59 for 1957.

Alderspensjonen var behovsprøvd. Det ble tatt hensyn til både inntekt og formue. Det gjaldt et fribeløp for inntekt som svarte til lovens minstepensjon. For den inntekt som oversteg dette fribeløpet, skulle 60 prosent gå til fradrag i pensjonen. Dette reduksjonsprinsippet ligner mye på det vi i dag har for etterlattepensjon og overgangsstonad til enslige forsørgere og gjenlevende ektefeller. Se lovens § 10-5 nr. 3, § 10-4 fjerde ledd og § 12-3 første ledd.

Når det gjaldt finansieringen av alderstrygden etter loven av 1936, skulle 7/8 av utgiftene til minstepensjonene dekkes av staten og Alderstrygdfondet og 1/8 av utgiftene skulle dekkes av kommunene. Det var Stortinget som fastsatte fordelingen mellom staten og Alderstrygdfondet. I prinsippet bar staten den del av utgiftene som ikke ble dekket av den årlige alderstrygdavgiften.

Til Alderstrygdfondet ble det innkrevd en alderstrygdavgift. Den ble utlignet med en viss prosent av den antatte inntekt på personlige skattytere og på skattepliktige utenlandske selskaper. Personer under 18 år og over 69 år var unntatt fra plikten til å betale avgift. Likeså var personer med særlig lav inntekt unntatt. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett i Ot.prp. nr. 59 for 1957.

I 1948 kom folketrygdmeldingen (St.meld. nr. 58 for 1948), og i 1952 gav sosialkomitéen sin innstilling om folketrygden (Innstilling nr. 265 for 1952). Folketrygdkomitéens innstilling om alderstrygd ble avgitt i mai 1956. Den 6. juli 1957 ble det så vedtatt en ny alderstrygdlov. Da ble behovsprøvingen i alderstrygden opphevet.

Personkretsen for rett til alderspensjon etter loven av 1957 var tilnærmet den samme som etter loven av 1936. Aldersgrensen var fortsatt 70 år. Alderspensjonen bestod av grunnpensjon med eventuelt tillegg for barn. Dessuten hadde loven bestemmelser om kommunal tilleggspensjon.

Grunnpensjonen var lik for alle uansett tidligere inntekt. Det var som tidligere én sats for ektepar og én for enslige.

I 1963 ble det avgitt en særskilt utredning om alderspensjon (Pensjonsutredningskomitéens innstilling av 25. november 1963). Videre ble det i 1964 lagt fram en melding om folkepensjonen (St.meld. nr. 75 for 1963-64). Bestemmelser om alderspensjon ble gitt ved folketrygdloven i 1966.

Personkretsbestemmelsene i folketrygdloven tilsvarte stort sett omfangsbestemmelsene i de

tidligere alderstrygdlover. Aldersgrensen på 70 år ble overført fra alderstrygdloven av 1957 til folketrygdloven kapittel 7.

En beholdt også betegnelsene grunnpensjon og barnetillegg på to av pensjonskomponentene. Men det ble innført en ny tilleggspensjonsordning basert på opptjening av pensjonspoeng etter inntekt. Formålet med denne tilleggspensjonsordningen var å sikre at pensjonistene kunne opprettholde den tilvante levestandard. Dessuten ble det innført en ordning med ektefelletillegg.

Grunnpensjonen i folketrygden utgjorde folketrygdens grunnbeløp, men bare 75 prosent av grunnbeløpet for den som var gift med en pensjonist. Allerede i 1969 ble imidlertid denne minsteytelsen utvidet ved vedtakelsen av lovene om sært tillegg og kompensasjonstillegg.

Særtillegget skulle være et minste garantert tillegg til pensjonister som ikke hadde opptjent rett til tilleggspensjon, og til dem som hadde særlig lav tilleggspensjon. Kompensasjonstillegget skulle kompensere for de utgifter innføringen av merverdiavgiften medførte.

Fra 1. januar 1973 ble aldersgrensen for rett til alderspensjon senket fra 70 til 67 år. Vi viser til lov 16. juni 1972 nr. 60. Men det ble et vilkår for rett til pensjon mellom 67 og 70 år at yrkesaktiviteten ble nedtrappet. Arbeidsinntekt og alderspensjon fra folketrygden måtte ikke overstige 80 prosent av tidligere arbeidsinntekt. Denne såkalte 80-prosentregelen gjelder fremdeles. Den er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 12-9. Senkningen av aldersgrensen er omtalt i merknadene til utkastets § 12-3.

Samtidig med at 80-prosentregelen ble vedtatt, ble ventetilleggsordningen innført. Ordningen gikk ut på at man opptjente tillegg i alderspensjonen for hver måned man unnlot å ta ut pensjon etter fylte 67 år. Ventetilleggsordningen ble opphevet den 1. april 1984. Vi viser til lov 9. desember 1983 nr. 71.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag bygger stort sett på gjeldende rett. Som i de andre pensjonskapitlene foreslår utvalget at bestemmelsene om sært tillegg blir tatt inn i selve folketrygdloven.

Utvalget foreslår at kompensasjonstillegget skal utgå som egen pensjonskomponent. Vi viser til nærmere omtale i utkastets kapittel 3 om grunnbegreper - se *Oversikt*.

Utkastets § 12-1 Innledning

Formålet med alderspensjon er å dekke utgifter til livsopphold for personer som har fylt 67 år.

Alderspensjonen består av grunnpensjon, tilleggspensjon, sært tillegg, ektefelletillegg og barnetillegg.

- Bestemmelser om*
- vilkår for rett til alderspensjon står i §§ 12-2 og 12-3
 - beregning av alderspensjon står i §§ 12-4 til 12-12
 - forholdet til andre folketrygdytelser står i § 12-13
 - alderspensjon under institusjonsopphold står i §§ 12-14 til 12-16
 - alderspensjon ved yrkesskade står i § 12-17.

Merknader

Paragrafen er ny.

Utkastets første ledd angir formålet med alderspensjon. I den gjeldende lov sies det ikke noe om formålet med alderspensjon. Utvalget har i de øvrige utkast til stønads- og pensjonskapitler foreslått en innledende bestemmelse om formålet med den aktuelle ytelsen. En angivelse av ytelsens formål vil være til nytte både for dem som skal søke om stønad eller pensjon, og for dem som skal forvalte loven.

Alderspensjon bygger på opptjening av rettigheter, og aldersgrensen på 67 år er det eneste vilkår som gjelder. Da vilkårene for å få alderspensjon er så «firkantede», er det ikke så stort behov for noen formålsbestemmelse. Utvalget har likevel foreslått en slik bestemmelse for at kapitlene skal få en så ensartet oppbygning som mulig.

Formålet angis som dekning av utgifter til livsopphold til personer som er over 67 år. Dette er altså den nedre aldersgrensen for rett til alderspensjon. Men det er mange som helt eller delvis har arbeidsinntekt som kilde til livsopphold selv om de er eldre enn 67 år. Formuleringen i innledningsbestemmelsen er således ikke helt presis.

Utkastets andre ledd inneholder en oversikt over komponentene i alderspensjonssystemet. Det er grunnpensjon, tilleggspensjon, særtillegg, ektefelle tillegg og barnetillegg. I §§ 12-4 til 12-8 er det tatt inn egne bestemmelser om beregning av de enkelte komponentene.

Ventetillegget er også en pensjonskomponent. Dette tillegget ble opphevet ved lov 9. desember 1983 nr. 71, med virkning fra 1. april 1984. En vil ikke kunne få nye tilfeller av ventetillegg etter 1. april 1987. Ordningen vil derfor ha så liten betydning i framtiden at vi ikke har funnet grunn til å ta den med i oppregningen her. Vi har imidlertid tatt med en paragraf om ventetillegg i utkastets § 12-12.

I utkastets tredje ledd er det gitt en fortegnelse over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne.

Utkastets § 12-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til alderspensjon at

vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre år.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

Merknader

Bestemmelsen svarer til den gjeldende lovs § 7-2 nr. 1 første ledd og § 7-2 nr. 3 andre ledd.

Gjeldende rett

Etter gjeldende rett kreves det minst tre års trygdetid for rett til alderspensjon. Det følger av den gjeldende lovs § 7-2 nr. 1 første ledd, som omhandler rett til grunnpensjon. Bestemmelsen lyder:

«Rett til grunnpensjon har den som har vært trygdet sammenlagt i minst tre år etter fylte 16 år og før fylte 67 år. Kalenderår hvori vedkommende er blitt godskrevet pensjonspoeng, regnes i denne forbindelse som et helt år.»

Trygdetidskravet gjelder i dag bare for rett til grunnpensjon. For å få rett til tilleggspensjon kreves det etter den gjeldende lovs § 7-3 nr. 1 at vedkommende har vært godskrevet pensjonspoeng for minst tre år.

Det kreves ikke tre års umiddelbart forutgående trygdetid for rett til alderspensjon. Trygdetiden kan være opparbeidet lenge før vedkommende fylte 67 år. Heller ikke kreves det at de tre årene skal være opparbeidet i en sammenhengende periode. Det er tilstrekkelig at vedkommende sammenlagt har tre års trygdetid.

Det er ikke noe vilkår om at vedkommende må være trygdet på søknadstidspunktet for å få rett til alderspensjon. Det er tilstrekkelig at han eller hun tidligere har vært trygdet i tre år til sammen.

Det gjelder heller ikke noe vilkår om opphold i Norge for rett til alderspensjon. Man kan således få rett til norsk alderspensjon selv om man er bosatt i utlandet, og man beholder pensjonen etter en utflytting.

Vilkåret om tre års trygdetid kan fravikes for flyktninger som er bosatt i Norge. Lovens § 7-2 nr. 3 andre ledd lyder:

«Hvis særlige grunner gjør det rimelig, kan utenlandsk flyktning som er bosatt i riket, tilstås inntil full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid i første ledd og i nr. 1. Departementet gir nærmere forskrifter og kan herunder bestemme at det samme skal gjelde norsk statsborger som kan anses å stå i lignende stilling som utenlandsk flyktning.»

Sosialdepartementet har med hjemmel i lovens § 7-2 nr. 3 andre ledd fastsatt forskrifter om adgang til å gi utenlandske flyktninger m.v.

opp til full grunnpensjon uten hensyn til trygdetid.

Ifølge disse forskriftene skal det ved vurderingen legges avgjørende vekt på vedkommendes inntektsforhold. Det skal også tas hensyn til eventuell ektefelles inntektsforhold dersom vedkommende bor sammen med ektefellen.

Etter loven kan også norske statsborgere få opp til full grunnpensjon selv om de ikke fyller vilkårene om trygdetid. Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv 07 - 02 av 5. mai 1977 kan dette gjelde norske statsborgere som på grunn av økonomiske eller politiske omveltninger, krig eller lignende må forlate landet under slike omstendigheter at deres situasjon i det vesentlige kan likestilles med en flyktningssituasjon.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-2 nr. 1 første ledd.

Trygdetidskravet gjelder i dag i utgangspunktet bare for rett til grunnpensjon. For å få rett til tilleggspensjon må vedkommende etter den gjeldende lovs § 7-3 nr. 1 være godskrevet pensjonspoeng for minst tre år. Da kalenderår som en person er godskrevet pensjonspoeng for, regnes som hele trygdetidsår, innebærer ikke utvalgets forslag noen materiell endring.

Utvalgets forslag bygger på gjeldende rett. Utvalget har ikke ment å gjøre materielle endringer. Men rent lovteknisk er det gjort den endring at trygdetidskravet skal gjelde generelt for rett til alderspensjon. Det vil si at kravet skal gjelde for rett til alle pensjonskomponentene som en alderspensjonist kan få.

Begrepet trygdetid er definert i utkastets § 3-14, og gjeldende rett er nærmere omtalt i merknadene ovenfor. Her skal det bare nevnes at som trygdetid regnes tidsrom da vedkommende har vært medlem i folketrygden. Dette innebærer at vedkommende

- a) har vært medlem i folketrygden etter fylte 16 år og før fylte 67 år,
- b) har opptjent pensjonspoeng mellom fylte 17 og 67 år,
- c) er blitt godskrevet pensjonspoeng for kalenderår da han eller hun fylte 67, 68 eller 69 år,
- d) ville ha vært medlem i trygden mellom 1. januar 1937 og 1. januar 1967, eller
- e) fyller vilkåret for rett til beregning av framtidig trygdetid for uføre- eller etterlattepensjonister.

Det er nok at vilkåret for rett til alderspensjon om minst tre års trygdetid er oppfylt på en av de måtene som er angitt ovenfor.

Trygdetiden beregnes i utgangspunktet i dager, men kalenderår som en person er godskrevet pensjonspoeng for, regnes alltid som et helt

år. Se lovens § 7-2 nr. 1 første ledd siste punktum.

I utkastets andre ledd gjøres det unntak fra trygdetidsvilkåret for flyktninger som er medlemmer i trygden. Utvalget har ut fra rimelighets- og forenklingshensyn foreslått at flyktninger skal ha en absolutt rett til unntak fra trygdetidsvilkåret. Dette er en endring i forhold til den gjeldende lovs § 7-2 nr. 3 andre ledd, som gir anvisning på en skjønnsmessig vurdering.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å ta inn en egen paragraf i definisjonskapitlet om hvem som skal anses som flyktning i folketrygdlovens forstand. Utkastet bygger på gjeldende rett. Vi viser til merknadene til utkastets § 3-21.

Utkastets § 12-3 Alder

Det er et vilkår for rett til alderspensjon at vedkommende har fylt 67 år.

For en person som har fylt 67 år, men ikke 70 år, og som har arbeidsinntekt, reduseres alderspensjonen etter bestemmelsene i § 12-9.

Til en person som har fylt 70 år ytes det alderspensjon uten hensyn til annen inntekt som pensjonisten har.

Merknader

Bestemmelsene svarer til den gjeldende lovs § 7-1 første ledd.

Gjeldende rett

Lovens § 7-1 første ledd lyder:

«Rett til alderspensjon inntreder ved fylte 67 år. For trygdet som har fylt 67, men ikke 70 år, begrenses adgangen til å ta ut alderspensjon etter bestemmelsene i § 7-10, og uttatt pensjon beregnes etter bestemmelsene i nevnte paragraf.»

Som det går fram av sitatet, er det et ufravikelig vilkår for rett til alderspensjon at den trygdede har fylt 67 år. En har egentlig to pensjonsaldrer i folketrygdloven. Det er en betinget pensjonsrett ved fylte 67 år og en ubetinget rett ved fylte 70 år. For rett til alderspensjon mellom 67 og 70 år kreves det at man ikke har større arbeidsinntekt enn at denne inntekten sammen med alderspensjonen og eventuelt forsørgingstillegg utgjør maksimum 80 prosent av tidligere arbeidsinntekt. Denne såkalte 80-prosentregelen gjelder ikke etter fylte 70 år. Da har man rett til full pensjon selv om man har store inntekter.

I St.meld. nr. 14 for 1977-78 satte Regjeringen som mål å øke mulighetene for kombinasjon av arbeid og trygd.

Rikstrygdeverket tok i brev av 14. februar 1977 til Sosialdepartementet opp forslag om å sløffe prøvingen av alderspensjon mot fortsatt arbeidsinntekt mellom 67 og 70 år. Forslaget

hadde som forutsetning at ordningen med ventetilllegg skulle opprettholdes. Pensjonsutredningsutvalget (NOU 1978:12) gikk imidlertid inn for å oppheve ventetilleggsordningen, og viste til de uforholdsmessig store fordeler som var forbundet med å vente med å ta ut pensjon. Utvalget pekte på at mange ikke hadde mulighet for å fortsette i inntektsgivende arbeid etter fylte 67 år. De samlede fordeler med å utsette pensjonsuttaket kunne imidlertid begrenses ved oppheving av adgangen til å fortsette opptjeningen av tilleggspensjon etter utløpet av det år man fyller 67 år. Å sløyfe inntektsprøvingen av alderspensjon mellom fylte 67 og 70 år ville innebære en grunnleggende forenkling av alderspensjonsordningen, og ville for øvrig være i samsvar med Regjeringens målsetting om videre muligheter for kombinasjon av arbeid og trygd, se St.meld. nr. 14 for 1977-78. På side 77 i stortingsmeldingen ble det opplyst at Sosialdepartementet - i samsvar med Rikstrygdeverkets forslag - ville foreslå at bestemmelsen om inntektsprøving av alderspensjon skulle oppheves. I meldingen heter det videre:

«En oppheving av regelen skulle ikke føre til økte utgifter for folketrygden - bare en forskyvning av utbetalingene i tid».

Det er på det rene at denne formodningen var bygd på at ventetilleggsordningen skulle opprettholdes. Ventetilleggsordningen ble imidlertid opphevet med virkning fra 1. april 1984. Dette medfører at en eventuell oppheving av 80-prosentregelen vil føre til betydelige merutgifter for trygden. Etter foreløpige beregninger må det antas at merutgiftene vil komme opp i mellom 300 og 400 millioner kroner på årsbasis.

Fra 1. januar 1989 ble det innført en ordning med avtalefestet fortidspensjon med statstilskott for eldre arbeidstakere. Se nærmere om tale i merknadene til utkastets § 12-11.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-1 første ledd første punktum, og fastslår hovedvilkåret for rett til alderspensjon.

Utkastets andre ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-1 første ledd andre punktum. Dette leddet omhandler 80-prosentregelen, og har en henvisning til utkastets § 12-9, som omhandler alderspensjon for dem som er mellom 67 og 70 år.

Utvalget har drøftet spørsmålet om 80-prosentregelen bør oppheves, slik at det kan ytes full alderspensjon fra fylte 67 år uansett størrelsen på den arbeidsinntekten pensjonisten måtte ha.

Det er særlig viktig at pensjonistene forstår de ulike regler som gjelder deres adgang til å ha arbeidsinntekt ved siden av pensjonen. Også ad-

ministrativt er det en fordel at reglene i størst mulig utstrekning tillater arbeidsinntekt ved siden av pensjon, men uten omregning, nytt pensjonsvedtak osv.

Bestemmelsen om inntektsprøving av alderspensjon for dem som er mellom 67 og 70 år, kan være vanskelig å forstå for pensjonistene. Den bygger på gjennomsnittlige inntektstall for årene forut for pensjoneringstidspunktet, og det må gjøres særskilte, individuelle beregninger for å finne ut hvor stor arbeidsinntekt vedkommende pensjonist kan ha ved siden av pensjonen.

Utvalget har etter en samlet vurdering funnet å måtte opprettholde 80-prosentregelen. Hovedårsaken er de betydelige merutgifter som en oppheving eller en omfattende liberalisering av bestemmelsen vil medføre. Det er også på det rene at en oppheving av 80-prosentregelen i realiteten ville innebære en generell nedsetting av pensjonsalderen i Norge. Dette er et så stort sosialpolitisk spørsmål at utvalget antar det må ligge utenfor dets mandat. Utvalget har redegjort nærmere for 80-prosentregelen i merknadene til utkastets § 12-9. Her er også unntakene fra 80-prosentregelen behandlet.

Utkastets tredje ledd står ikke uttrykkelig i loven i dag, men følger antitetisk av § 7-1 første ledd andre punktum. Utvalget mener at prinsippet om at det ytes hel pensjon fra fylte 70 år, uavhengig av inntekt, er et viktig prinsipp, som bør gå klart fram av loven.

Utkastets § 12-4 Grunnpensjon

Grunnpensjonen utgjør 100 prosent av grunnbeløpet.

Grunnpensjonen utgjør likevel 75 prosent av grunnbeløpet dersom pensjonisten bor sammen med en ektefelle som mottar overgangsstønad ved sykdom, uførepensjon, alderspensjon eller avtalefestet pensjon med statstilskott.

Mottar pensjonistens ektefelle gradert overgangsstønad ved sykdom (se § 7-12) eller gradert uførepensjon (se § 10-15), skal det ytes et tillegg til den grunnpensjonen som er beregnet etter andre ledd. Tillegget utgjør 25 prosent av grunnbeløpet multiplisert med den del av inntektsevnen/arbeidsevnen (se §§ 7-6, 10-7 og 10-8) som ektefellen har i behold.

Full grunnpensjon etter første, andre og tredje ledd ytes til den som har minst 40 års trygdetid (se § 3-14). Dersom trygdetiden er kortere, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.

En flyktning (se § 3-21) som er medlem i trygden, får full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelser i den gjeldende lovs § 7-2 nr. 2 og 3 og § 7-6.

Gjeldende rett

Lovens § 7-2 nr. 2 og 3 lyder:

- «2. Full grunnpensjon utgjør:
- grunnbeløpet, jfr. § 6-2, dersom pensjonisten er ugift eller har ektefelle som ikke oppebærer alderspensjon, uførepensjon, attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås eller avtalefeste pensjonen med statstilskott,
 - 75 prosent av grunnbeløpet, dersom pensjonisten har ektefelle som oppebærer ytelser som nevnt i bokstav a. Oppebærer pensjonistens ektefelle uførepensjon eller attføringspenger som nevnt som er nedsatt etter reglene i § 8-5, jfr. § 5-5 første ledd, skal grunnpensjonen være lik grunnbeløpet med fradrag av et beløp som skal utgjøre 25 prosent av grunnbeløpet multiplisert med det tall som angir ektefellens uførepensjon eller attføringspenger i forhold til full ytelse.
3. Full grunnpensjon ytes til den som har vært trygdet i minst 40 år. Har vedkommende vært trygdet i mindre enn 40 år, utgjør grunnpensjonen en forholdsmessig del av full grunnpensjon. Uten hensyn til bestemmelsene i nr. 1 legges for person som nevnt i nr. 2 bokstav b ektefellens trygdetid til grunn hvis den er lengst. Denne trygdetid beholdes etter ektefellens død, med mindre vedkommende inngår nytt ekteskap.

Hvis særlige grunner gjør det rimelig, kan utenlandsk flyktning som er bosatt i riket, tilstås inntil full grunnpensjon uten hensyn til bestemmelsene om trygdetid i første ledd og i nr. 1. Departementet gir nærmere forskrifter og kan herunder bestemme at det samme skal gjelde norsk statsborger som kan anses å stå i lignende stilling som utenlandsk flyktning.»

Lovens § 7-6 lyder:

«Hvis to alderspensjonister som er gift med hverandre, lever atskilt, fastsettes hver ektefelles grunnpensjon og tilleggspensjon som for enslig pensjonist bestemt.

Bestemmelsene i første ledd gjelder også når en alderspensjonist er gift med pensjonist som har avtalefestet pensjon med statstilskott.»

Etter folketrygdloven § 7-2 nr. 2 bokstav a utgjør full grunnpensjon 100 prosent av grunnbeløpet når pensjonisten er ugift eller har en ektefelle som ikke er pensjonist.

Når pensjonisten har en ektefelle som mottar hel (ugradert) pensjon, skal pensjonistens grunnpensjon reduseres til 75 prosent av grunnbeløpet. Også dersom ektefellen mottar gradert uførepensjon, eller graderte attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan innvilges, skal pensjonistens grunnpensjon reduseres. Den blir da redusert med et beløp som svarer til 25 prosent av grunnbeløpet multiplisert med det tall som angir ektefellens uførepensjon eller attføringspenger i forhold til hel ytelse. Se folketrygdloven § 7-2 nr. 2 bokstav b. Bestemmelsen gjelder ikke når ektefellen har gradert alderspensjon etter folketrygdloven § 7-10.

I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 er det uttalt følgende:

«Dersom den ene ektefelle har full uførepensjon eller alderspensjon og den annen ektefelle har nedsatt uførepensjon etter § 8-5, er det mange kombinasjonsmuligheter når det gjelder pensjonsbeløp. Hvis bare den ene ektefelle har alderspensjon eller full uførepensjon, blir grunnpensjonen kr. 5 400. Blir deretter den annen ektefelle ufør og f.eks. berettiget til 1/3 av full uførepensjon, ville en uten desupplerende regler som er foreslått i paragrafens nr. 2 bokstav b få det resultat at sistnevnte ektefelle ville få en grunnpensjon på 1/3 av 75 prosent av grunnbeløpet, dvs. kr. 1 350, mens den ektefelle som før hadde full grunnpensjon med kr. 5 400, dvs. 75 prosent av grunnbeløpet. Det forhold at den annen ektefelle ble ufør, ville således føre til at familiens pensjon blir uforandret i dette tilfelle. Også i andre kombinasjoner ville ektefellens samlede pensjon og fordelingen mellom dem bli utilfredsstillende.»

Flyktninger og norske statsborgere som anses for å være i en lignende stilling som flyktninger, kan få full grunnpensjon selv om de ikke har full trygdetid. Med hjemmel i folketrygdloven § 7-2 nr. 3 har Sosialdepartementet den 29. desember 1971 fastsatt forskrifter om adgang til å innvilge grunnpensjon til flyktninger.

Bestemmelsen om at det kan ytes opp til full grunnpensjon til flyktninger, er en «kanbestemmelse» som hjemler skjønn. Fram til 1. januar 1981 ble det i praksis tatt økonomiske hensyn. Grunnpensjonen ble ikke innvilget i større utstrekning enn at grunnpensjonen sammen med eventuell tilleggspensjon og/eller tjenstepensjon var tilstrekkelig til å gi flyktningen ytelser på minstepensjonsnivå. Men praksis ble endret i 1981 etter at Trygderetten hadde avsagt to kjennelser (anke nr. 1388/76 og 2688/77) De innebar at flyktningen fikk grunnpensjon selv om han eller hun uten godskrivning etter bestemmelsene i § 7-2 nr. 3 andre ledd ville ha fått ytelser som oversteg minstepensjonsnivå. Trygderetten la til grunn for kjennelsene at folketrygden generelt tar sikte på å gi ytelser som står i et visst forhold til den inntekt vedkommende hadde som yrkesaktiv. For at flyktninger skal komme opp på dette nivået, må det gis full grunnpensjon. Retten la også vekt på at ytelser fra trygden vanligvis blir gitt uten økonomisk behovsprøving. Trygderettens forståelse av disse bestemmelsene er blitt lagt til grunn i praksis etter 1. januar 1981.

Retten til grunnpensjon uten hensyn til trygdetid gjelder i utgangspunktet bare så lenge vedkommende er bosatt i Norge. Det kan imidlertid gjøres unntak hvis særlige grunner tilsier det.

Etter forskriftenes § 3 er det Rikstrygdeverket som har myndighet til å avgjøre hvem som skal regnes som flyktning. Utvalget har tatt inn i definisjonsskapitlet en egen paragraf om hvem som er flyktning i folketrygdlovens forstand. Vi viser til utkastets § 3-21, som bygger på gjeldende rett.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men det er foreslått betydelige lovtekniske forenklinger.

I utkastets kapittel 3, definisjonskapitlet, har utvalget også tatt inn en bestemmelse om grunnpensjon. Vi viser til utkastets § 3-15. Bestemmelsen i utkastets § 12-4 er mer utførlig.

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-2 nr. 2 bokstav a, og fastslår hovedregelen om at grunnpensjonen utgjør 100 prosent av grunnbeløpet. Utvalget har ikke tatt med vilkåret i den gjeldende lov om at hovedregelen bare gjelder dersom medlemmet er ugift eller er gift med en person som ikke er pensjonist. Folkestrygdloven bygger på individuelle rettigheter. Dagens lovtekst på dette området er unødvendig, og kompliserer forståelsen av bestemmelsen.

Utkastets andre ledd regulerer grunnpensjonen til en pensjonist med en ektefelle som også er pensjonist eller mottar overgangsstønad ved sykdom. Utvalget har foreslått at særbestemmelsen i den gjeldende lov om attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan innvilges, skal gjelde generelt for overgangsstønad ved sykdom (attføringspenger). Det er komplisert å ha forskjellige regler for de ulike former for overgangsstønad ved sykdom. Når ektefellen mottar slik overgangsstønad, bør det som ellers i folkestrygdsystemet føre til reduksjon i grunnpensjonen. Dette representerer en forenkling og innsparing for folketrygden.

Utkastet svarer for øvrig til bestemmelsene i folkestrygdloven § 7-2 nr. 2 bokstav b og § 7-6. Av forenklingshensyn har utvalget slått de to bestemmelsene sammen i ett ledd, se formuleringen «bor sammen med en ektefelle». Når ektefellene bor atskilt, utgjør grunnpensjonen 100 prosent av grunnbeløpet.

Rikstrygdeverkets rundskriv Kom 07 - 00 av 29. januar 1973 omhandler i hvilke situasjoner ektefellene skal anses for å leve atskilt. Det er presisert at det er den faktiske situasjonen som er avgjørende. Dessuten kreves det varig atskillelse. Det må altså ikke være utsikt til at samlivet blir gjenopptatt. I rundskrivet er det videre presisert at periodevis fravær fra felles hjem ikke vil være tilstrekkelig til at ektefellene skal regnes for å leve atskilt. Et eksempel på å leve atskilt er når en av ektefellene er varig innlagt i alders- eller pleiehjem. Gjelder innleggelsen begge ektefellene, kan de anses for å leve atskilt dersom kurprisen er den samme som for to enslige.

Utkastets tredje ledd har bestemmelser om hvordan grunnpensjonen skal beregnes når den ene ektefellen har alderspensjon mens den andre har gradert overgangsstønad ved sykdom (attføringspenger) eller gradert uførepensjon.

Alderspensjonisten får da et tillegg til grunnpensjonen etter utkastets andre ledd. Ved beregningen tas det utgangspunkt i ektefellens gjenværende inntektsevne/arbeidsevne. Forslaget svarer til en tilsvarende bestemmelse i lovens § 7-2 nr. 2 bokstav b, men er omformulert.

Utkastets fjerde ledd markerer betydningen av trygdetidens lengde, og svarer til den gjeldende lovs § 7-2 nr. 3 første ledd. Pensjonisten må ha 40 års trygdetid for å få full grunnpensjon. Dersom trygdetiden er kortere enn 40 år, blir grunnpensjonen tilsvarende mindre.

Nærmere bestemmelser om trygdetid er tatt inn i utkastets kapittel 3. Se merknadene til utkastets § 3-14.

Da det kreves minst tre års trygdetid for rett til grunnpensjon, blir minste grunnpensjon 3/40 av full grunnpensjon.

Utkastets femte ledd har en særregel for flyktninger. Den gjeldende lovs § 7-2 nr. 3 andre ledd gir anvisning på en skjønnsmessig vurdering. Men etter praksis ytes det i dag alltid full grunnpensjon til disse personene. Se omtalen av gjeldende rett ovenfor. Utvalget foreslår at flyktninger får en ubetinget rett til full grunnpensjon. Forslaget fører således ikke til noen utvidelse av gjeldende rett. Begrepet flyktning er definert i utkastets § 3-21.

Utvalget har ikke tatt med bestemmelsen om at ektefellens trygdetid legges til grunn dersom ektefellen har alders- eller uførepensjon. Dette forslaget er i samsvar med målsettingen i St. meld. nr. 12 for 1988-89 (trygdemeldinga) om mer individbaserte beregningssystemer i folkestrygden. Utvalgets forslag representerer også en forenkling og en viss innsparing for folketrygden.

Utkastets § 12-5 Tilleggspensjon

Retten til tilleggspensjon har den som har minst tre poengår (se § 3-13).

Tilleggspensjonen utgjør 45 prosent av grunnbeløpet multiplisert med sluttpoengtallet (se § 3-12).

Full tilleggspensjon etter andre ledd ytes til den som har minst 40 poengår. For den som har færre poengår, blir tilleggspensjonen tilsvarende mindre.

For personer som er født før 1937, gjelder det særlige bestemmelser. Se § 3-16 femte til sjuende ledd.

Merknader

Gjeldende rett

Utkastet svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs § 7-3, som lyder:

«1. Rett til tilleggspensjon har den som er blitt godskrevet pensjonspoeng for minst tre år.

2. Til den som er blitt godskrevet pensjonspoeng for minst 40 år, ytes tilleggspensjon med 45

pst. av det beløp som framkommer ved at grunnbeløpet multipliseres med sluttpoengtallet, jfr. tredje ledd.

Til den som er blitt godskrevet pensjonspoeng for færre enn 40 år, ytes forholdsmessig redusert tilleggspensjon.

Sluttpoengtallet er gjennomsnittet av de 20 høyeste poengtall som er godskrevet den trygdede. Er vedkommende godskrevet pensjonspoeng for færre enn 20 år, er sluttpoengtallet gjennomsnittet av samtlige poengtall som er godskrevet vedkommende.»

Tilleggspensjonens størrelse er avhengig av den pensjonsgivende inntekten og antallet poengår. For å få rett til tilleggspensjon må pensjonisten ha opptjent pensjonspoeng i minst tre år. Hovedbestemmelsene om pensjonspoeng står i dag i folketrygdloven § § 6-4 til 6-6. Se merknadene til utkastets § § 3-5 til 3-11.

Full tilleggspensjon ytes til den som er godskrevet pensjonspoeng for minst 40 år. For den som er godskrevet pensjonspoeng for færre enn 40 år, reduseres pensjonen tilsvarende. Tilleggspensjonen beregnes ut fra de 20 høyeste poengtallene som er godskrevet den trygdede (sluttpoengtallet).

I utkastets definisjonskapittel er det tatt inn generelle regler om tilleggspensjon i § 3-16. Regler om beregning av sluttpoengtallet er behandlet i utkastets § 3-12. Gjeldende rett om beregning av tilleggspensjon og sluttpoengtall er nærmere omtalt i merknadene til disse bestemmelsene.

Det gjelder særlige regler for beregning av tilleggspensjon til personer som er født før 1937 (overkompensasjon). Bestemmelsene står i dag i lovens § 7-5. Bestemmelsene om overkompensasjon går i korthet ut på at tilleggspensjonen til personer som er født før en viss dato, beregnes etter særlig gunstige regler. I dag gjelder det forskjellige særregler for to grupper personer, de som er født før 1917, og de som er født mellom 1917 og 1937. Disse reglene er omtalt i merknadene til utkastets § 3-16 om tilleggspensjon.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-3 nr. 1, og angir personkretsen for rett til tilleggspensjon: de som har minst tre poengår. Det vil si de som har fått pensjonspoeng for minst tre år. I utkastets § 3-13 er poengår definert. Vi har derfor vist til denne bestemmelsen i utkastet her.

Det gjelder forskjellige vilkår for rett til grunnpensjon og for rett til tilleggspensjon. Vilkåret for rett til grunnpensjon som går ut på tre års trygdetid, har utvalget foreslått som et generelt inngangsvilkår. Dette er omtalt i merknadene til utkastets § 12-2. Når det gjelder til-

leggspensjon, kreves det i lovens § 7-3 at man skal ha blitt godskrevet pensjonspoeng for minst tre år. Da år som det er opptjent pensjonspoeng i, alltid regnes som et helt år, innebærer ikke dette noen materiell endring.

For ordens skyld vil vi presisere at det ikke kreves at man skal ha over 1 i pensjonspoeng. Det er tilstrekkelig at inntekten har overstegyet grunnbeløpet i minst tre år slik at man har 0,01 pensjonspoeng. Men i disse tilfellene blir tilleggspensjonen mindre enn særtillegget.

Utkastets andre ledd angir hvordan tilleggspensjonen beregnes. Utkastet svarer til gjeldende rett. Vi viser til nærmere omtale av tilleggspensjonen i merknadene til utkastets § 3-16.

Utkastets tredje ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-3 nr. 2 andre ledd. Full tilleggspensjon ytes til den som har minst 40 poengår. Dersom vedkommende har færre poengår, blir tilleggspensjonen tilsvarende mindre. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 3-16 om tilleggspensjon.

Utkastets fjerde ledd er en henvisning til særreglene om overkompensasjon. Se framstillingen ovenfor. Disse bestemmelsene er også nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 3-16 om tilleggspensjon.

Utkastets § 12-6 Sært tillegg

Det er et vilkår for rett til sært tillegg at vedkommende har rett til grunnpensjon etter § 12-4.

Fullt sært tillegg ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir sært tillegg tilsvarende mindre.

Stortinget fastsetter sært tilleggets størrelse.

Sært tillegg faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon etter § 12-5.

Merknader

Bestemmelser om sært tillegg er gitt i lov 19. juni 1969 nr. 61 om sært tillegg til ytelser fra folketrygden. Vi viser til denne lovens §§ 1 til 3. I medhold av lovens § 6 har Sosialdepartementet den 30. desember 1969 gitt forskrifter om gjennomføring av loven.

Gjeldende rett

Sært tillegg fastsettes av Stortinget i likhet med grunnbeløpet. Stortinget fastsetter det ved såkalt plenarvedtak. Tidligere ble sært tillegg fastsatt ved lov. Dette ble endret ved lov 20. mai 1983 nr. 26. Endringen medførte en forenkling av reguleringsrutinen for fastsetting av sært tillegg.

Sært tillegg fastsettes i dag i prosent av grunnbeløpet. Det fastsettes én sats for enslige pensjonister og pensjonister med en ektefelle

som ikke mottar stønad til livsopphold fra folketrygden, og én sats for pensjonister som er gift med en pensjonist. Vi viser til særtilleggsloven § 2.

Særtillegget faller bort i den utstrekning vedkommende har rett til tilleggspensjon. Særtillegget er ment som en kompensasjon til pensjonister som ikke har rett til tilleggspensjon, og til pensjonister som har liten tilleggspensjon. Se for øvrig merknadene til utkastets § 3-17.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Særtillegget er også omtalt mer generelt i merknadene til utkastets § 3-17. Vi viser til framstillingen der.

Utkastets første ledd følger av særtilleggsloven § 1. Den gjeldende lov sier at særtillegg ytes til den som har «alderspensjon». Men alderspensjonen består av flere komponenter (grunnpensjon, tilleggspensjon, særtillegg, barnetillegg og ektefelle tillegg). Det er derfor mer presist å knytte retten til særtillegg til rett til grunnpensjon etter utkastets § 12-4.

Utkastets andre ledd slår fast at fullt særtillegg ytes til personer som har minst 40 års trygdetid. Det vil si personer som fyller vilkårene for rett til full grunnpensjon. Særtillegget reduseres forholdsmessig dersom trygdetiden er kortere enn 40 år. Utkastet svarer til gjeldende rett, og følger av særtilleggsloven § 2 andre ledd.

Utkastets tredje ledd gir Stortinget en generell hjemmel til å fastsette særtilleggets størrelse. Størrelsen kan da fremdeles uttrykkes i prosent av grunnbeløpet, og det kan fastsettes forskjellig sats for enslige og gifte pensjonister. Selv om de ulike satsene ikke er tatt inn i loven, kan likevel gjeldende rett opprettholdes.

Utkastets fjerde ledd svarer til den gjeldende lovs § 3. Vi har ikke tatt med ventetillegget, som står i den gjeldende lov. Selv om ventetillegget er opphevet fra 1. april 1984, kan det være aktuelt i flere år framover. Se nærmere om ventetillegget i merknadene til utkastets § 12-12.

Utkastets § 12-7 Ektefelle tillegg

Til en alderspensjonist som forsørger ektefelle, ytes det ektefelle tillegg med 50 prosent av grunnpensjonen.

Det ytes ikke ektefelle tillegg hvis ektefellen har eller kan skaffe seg inntekt som er større enn grunnbeløpet.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om ektefelle tillegg til alderspensjon er i dag å finne i lovens § 7-7, som lyder:

«Til alderspensjonist som forsørger ektefelle, ytes ektefelle tillegg med 50 prosent av den

grunnpensjon uten ventetillegg etter § 7-10 som pensjonisten oppebærer, hvis ikke ektefellen selv oppebærer uførepensjon eller har rett til alderspensjon etter loven her eller får avtalefestet pensjon med statstilskott.»

Som det går fram av lovteksten, har en alderspensjonist som forsørger ektefelle, rett til ektefelle tillegg.

Det er et vilkår for rett til ektefelle tillegg at ektefellene er gift. Det ytes ikke tillegg til skilt ektefelle selv om pensjonisten er pålagt å betale underholdsbidrag, eller faktisk forsørger den tidligere ektefellen.

Det er også et vilkår at pensjonisten forsørger ektefellen.

Ektefellen regnes for å være selvforsørget dersom han eller hun har en inntekt på årsbasis som minst svarer til folketrygdens grunnbeløp. Ved vurderingen av om ektefellen skal regnes som selvforsørget, skal det tas hensyn til alle former for inntekt som kan benyttes til å dekke utgifter til livsopphold, dvs. arbeidsinntekt, formuesinntekt, naturalinntekt og pensjonsinntekt. Derimot ses det bort fra stønad som tar sikte på å dekke bestemte utgifter, for eksempel grunnstønad og hjelpestønad.

Ektefelle tillegg skal være 50 prosent av den grunnpensjon pensjonisten mottar.

Etter loven er det et vilkår for rett til ektefelle tillegg at den forsørgede ektefellen ikke selv mottar uførepensjon eller har rett til alderspensjon etter folketrygdloven. Det ytes således ikke ektefelle tillegg når den forsørgede ektefellen har nådd pensjonsalderen, selv om vedkommende unnlater å ta ut alderspensjon.

Se for øvrig til merknadene til utkastets § 10-12 om ektefelle tillegg til uførepensjon.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag svarer til lovens § 7-7.

Utkastets første ledd angir at det er et vilkår for rett til ektefelle tillegg at pensjonisten forsørger ektefelle. Vi viser til framstillingen ovenfor og til utkastets § 10-12 om ektefelle tillegg til uførepensjon.

Etter utkastets første ledd skal ektefelle tillegg utgjøre 50 prosent av pensjonistens grunnpensjon. Dette innebærer at tillegget blir redusert dersom grunnpensjonen er redusert på grunn av manglende trygdetid eller pensjonsgrad. Forslaget opprettholder gjeldende rett. Vi har ikke nevnt ventetillegget her, da det er unødvendig. Etter § 12-1 andre ledd er ikke ventetillegget en del av alderspensjonen.

Etter utkastets andre ledd skal det ikke ytes ektefelle tillegg dersom ektefellen har eller kan skaffe seg inntekt som er større enn grunnbeløpet. I framstillingen av gjeldende rett ovenfor er det angitt hvilke inntektstyper som skal omfattes. For å få mest mulig like bestemmelser i alle

pensjonskapitlene har utvalget brukt samme formulering som er foreslått i utkastets § 10-12 om ektefelle tillegg til uførepensjon, i stedet for den formulering som er benyttet i den gjeldende lovs § 7-7. Inntekt som nevnt i lovteksten omfatter også pensjonsinntekt.

Når det gjelder vurderingen av hva ektefellen kan skaffe seg av inntekt (forventet inntekt), legges samme vurdering til grunn her som ved uførepensjon. Det vil si at en legger vekt på utdanning, arbeidsmuligheter på stedet m.m.

Utkastets § 12-8 Barnetillegg

Til en alderspensjonist som forsørger barn, ytes det barnetillegg som for hvert barn utgjør 12,5 prosent av grunnbeløpet.

Barnetillegget økes til 25 prosent av grunnbeløpet

- a) *dersom den andre av foreldrene ikke har pensjongivende inntekt,*
- b) *dersom den andre av foreldrene har pensjongivende inntekt som er mindre enn fire ganger grunnbeløpet,*
- c) *for hvert barn pensjonisten har utover tre, dersom bare en av foreldrene har rett til pensjon,*
- d) *dersom foreldrene bor hver for seg og bare en av dem har rett til pensjon,*
- e) *dersom den andre av foreldrene er død.*

Det ytes ikke barnetillegg hvis barnet har inntekt som er større enn grunnbeløpet.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelsene om barnetillegg står i den gjeldende lovs § 7-8, som lyder:

«Til alderspensjonist som forsørger barn under 18 år ytes barnetillegg som for hvert barn utgjør 25 pst. av grunnbeløpet. Barnetillegget skal likevel utgjøre 12,5 pst. av grunnbeløpet for hvert av de første tre forsørgede barn dersom pensjonisten forsørger barna sammen med yrkesaktiv ektefelle som har en pensjongivende inntekt som på årsbasis minst svarer til fire ganger grunnbeløpet, og ektefellene ikke lever atskilt. Dersom det ytes gradert pensjon, jfr. § 7-10, reduseres barnetillegget tilsvarende.

Tillegg for forsterbarn, jfr. lov om barnevern av 17 juli 1953 § 29, ytes dersom pensjonisten har forsørget barnet i de siste to år før krav om tillegg settes fram. Hvis særlige forhold gjør det rimelig, kan Rikstrygdeverket fravike dette vilkår.

Det ytes bare ett barnetillegg for hvert barn. Dersom barnet forsørges av flere pensjonister i fellesskap, ytes tillegget til den av forsørgerne hvis pensjon gir grunnlag for det høyeste tillegget. Dersom forsørgerne ikke bor sammen, og en av dem har omsorgen for barnet, ytes tillegget likevel alltid til denne.

Ved etterbetaling av barnetillegg gjøres det fradrag for barnetillegg som allerede er utbetalt for samme barn for det tidsrom etterbetalingen gjelder. Fradrag skal likevel ikke gjøres i den utstrekning det tidligere utbetalte barnetillegg

er gått til fradrag i underholdsbidrag for barnet, jfr. § 15-6 annet ledd. Det samme gjelder dersom det tidligere utbetalte barnetillegget ikke er kommet barnet til gode.

Det ytes ikke tillegg for barn som har rett til pensjon etter bestemmelsene i kapittel 10.»

En alderspensjonist som forsørger barn under 18 år, har altså rett til barnetillegg. Dersom det ytes gradert pensjon fordi pensjonisten har arbeidsinntekt, graderes barnetillegget tilsvarende. Fullt tillegg for hvert barn utgjør 25 prosent av grunnbeløpet. Barnetillegget reduseres ikke på grunn av manglende trygdetid. Det ytes bare ett barnetillegg for hvert barn selv om begge foreldrene mottar folketrygdpensjon.

Det ytes et mindre barnetillegg i de tilfeller den andre av ektefellene har en pensjongivende inntekt som på årsbasis overstiger fire ganger grunnbeløpet. Dette gjelder likevel bare dersom ektefellene lever sammen. Fullt barnetillegg skal i disse tilfeller utgjøre 12,5 prosent av grunnbeløpet. Det ytes alltid barnetillegg med 25 prosent av grunnbeløpet fra og med fjerde barn.

Samboerforhold er ikke likestilt med ekteskap når det gjelder rett til barnetillegg. Dersom den ene parten i et samboerforhold har rett til barnetillegg til alderspensjonen, ytes det med 25 prosent av grunnbeløpet uansett hva den andre parten har i inntekt.

Bestemmelsene om barnetillegg ble endret ved lov 9. desember 1983 nr. 71. Vi viser til Ot. prp. nr. 11 for 1983-84. Ved denne lovendringen ble ordningen med halvt barnetillegg (12,5 prosent av grunnbeløpet) innført, og samtidig noen kompliserte unntaksbestemmelser. Tidligere var størrelsen på barnetillegget uavhengig av hvilken situasjon familien var i økonomisk. Det ble ytt fullt barnetillegg uansett om den andre ektefellen var hjemmearbeidende eller i inntektsgivende arbeid.

Barnetillegg ytes til alderspensjonister som «forsørger» barn under 18 år. Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv 07 - 08 av 15. november 1983 skal barnet anses som selvforsørget dersom det har en inntekt som på årsbasis minst svarer til grunnbeløpet. Det skal tas hensyn til alle former for inntekt - arbeidsinntekt, formuesinntekt, pensjoner og trygdeytelser. Som inntekt regnes også underholdsbidrag og betaling som fosterforeldre mottar.

Etter de gjeldende bestemmelser i folketrygdloven § 7-8 siste ledd ytes det ikke barnetillegg for barn som har rett til barnpensjon. Barnebidrag medfører imidlertid ikke uten videre at tillegget faller bort. Bidraget regnes som inntekt på barnets hånd, og barnetillegget faller bort først når bidraget, eventuelt sammen med annen inntekt, på årsbasis overstiger grunnbeløpet. Barnebidraget faller altså ikke bort når barnet

mottar minstebidrag som fra 1. januar 1989 utgjør 820 kroner pr. måned.

Etter folketrygdloven § 7-8 andre ledd ytes det barnetillegg for fosterbarn dersom pensjonisten har forsørget barnet i de siste to årene før krav om tillegg blir satt fram. Hvis særlige grunner gjør det rimelig, kan Rikstrygdeverket fravike dette vilkåret.

Fosterbarn er definert i barnevernloven § 29 som barn som av et helse- og sosialstyre eller av private mot eller uten betaling er anbrakt til oppfostring i privat hjem hos andre enn sine foreldre eller adoptivforeldre.

Helse- og sosialstyret skal alltid samtykke, og godkjenne fosterhjemmet. I de tilfeller helse- og sosialstyret har anbrakt barnet i fosterhjem, utbetaler kommunen fosterhjemsgodtgjørelse, se barnevernloven § 65 a nr. 2.

Det er ikke fastsatt bindende satser for fosterhjemsgodtgjørelse. Den enkelte kommune kan bestemme størrelsen selv, men Kommunenes Sentralforbund har laget veiledende satser som de fleste kommunene har godkjent og dermed er bundet av. Satsene for 1989 er:

0-9 år:	2 435 kroner pr. måned til dekning av utgifter og 2 236 kroner i arbeidsgodtgjørelse. Det utgjør på årsbasis henholdsvis 29 220 kroner og 26 832 kroner.
10-18 år:	3 655 kroner pr måned til dekning av utgifter og 1 313 kroner pr måned i arbeidsgodtgjørelse. Det utgjør på årsbasis henholdsvis 43 860 kroner og 15 756 kroner.

I de tilfeller der helse- og sosialstyret godkjenner en privat plassering hos for eksempel besteforeldre eller andre slektninger, ytes det i utgangspunktet ikke godtgjørelse. Etter praksis i dag kan det imidlertid ytes godtgjørelse fra helse- og sosialstyret dersom fosterforeldre for privat anbrakte barn søker om det. Hvis det ytes godtgjørelse, kan helse- og sosialstyret søke regress hos foreldrene.

Etter gjeldende praksis anses barnet som selvforsørget dersom det har en årsinntekt som minst svarer til grunnbeløpet. Den samlede betaling som fosterforeldrene mottar for fosterbarnet, blir regnet som inntekt på barnets hånd. Fosterhjemsgodtgjørelsen vil etter Kommunenes Sentralforbunds satser overstige 1 G i året. I praksis vil det derfor bare være aktuelt å utbetale barnetillegg ved private plasseringer der kommunen ikke utbetaler fosterhjemsgodtgjørelse. I disse tilfellene forutsettes det imidlertid at foreldrene skal dekke utgiftene til barnet. Bidrag fra foreldrene må anses som inntekt på barnets hånd, og kan medføre at tillegget ikke blir utbetalt. Dersom de biologiske foreldrene ikke har økonomisk evne, vil helse- og sosialsty-

ret etter søknad kunne utbetale fosterhjems-godtgjørelse. På denne bakgrunn antar utvalget at det er lite aktuelt å utbetale barnetillegg til fosterforeldre.

Folketrygdloven har ingen bestemmelser om barnetillegg for stebarn. Med stebarn menes de barn som bare en av ektefellene er far eller mor til. En stefar eller stemor har altså ikke rett til barnetillegg for stebarn.

Utvalgets forslag

De gjeldende bestemmelser om barnetillegg er meget kompliserte. Dette skyldes først og fremst en lovendring i 1983 da det ble innført en ordning med halvt barnetillegg, se Ot.prp. nr. 11 for 1983-84.

Utvalget mener at de gjeldende regler må forenkles vesentlig. Dessuten mener vi at det er behov for materielle endringer for å få sammenheng i regelverket.

Utkastet svarer likevel stort sett til gjeldende rett. Men det er foreslått at det skal ytes to tillegg for hvert barn dersom begge foreldrene er pensjonister. Det er uheldig at det bare kan ytes ett barnetillegg for hvert barn. Etter barneloven har begge foreldrene forsørgelsesplikt overfor barna. Forsørgelsesplikten oppfylles ikke bare ved pengebidrag, men også ved arbeid i hjemmet. På denne bakgrunn er det rimelig at det alltid ytes barnetillegg til alderspensjonister som forsørger barn. Det er lagt vesentlig vekt på at begge foreldrene har forsørgelsesplikt overfor barna.

Utkastets første ledd omhandler hovedregelen. Barnetillegget skal utgjøre 12,5 prosent av grunnbeløpet for hvert barn. Det følger av utkastet at dersom begge foreldrene er pensjonister, vil samlet barnetillegg svare til det som kan ytes etter gjeldende rett. Dersom bare en av foreldrene er pensjonist, skal det etter forslaget i utgangspunktet ytes et mindre barnetillegg enn etter gjeldende rett.

Utkastets andre ledd omhandler de situasjoner der det ytes barnetillegg på 25 prosent av grunnbeløpet: Utvalget har her rent lovteknisk vesentlig forenklet den gjeldende lov ved å liste opp de tilfellene der barnetillegget forhøyes. Listen er i samsvar med gjeldende rett, bortsett fra bokstav e, som er et nytt punkt, se nedenfor.

Etter utkastets bokstav a ytes det barnetillegg på 25 prosent av grunnbeløpet når den andre av foreldrene ikke har pensjonsgivende inntekt. Det samme gjelder når inntekten på årsbasis er mindre enn fire ganger grunnbeløpet, se bokstav b. Videre skal det ytes barnetillegg på 25 prosent av grunnbeløpet for hvert barn utover tre, se bokstav c. Det samme gjelder når foreldrene bor hver for seg og bare en av dem har rett til pensjon, se bokstav d.

Bokstav e er som nevnt et nytt punkt. I dag

ytes det ikke barnetillegg dersom barnet har rett til barnepensjon etter den andre av foreldrene. Barnepensjonen utgjør 40 prosent av grunnbeløpet for første barn, og 25 prosent av grunnbeløpet for hvert av de øvrige barn. Se folketrygdloven § 10-11 nr. 2 andre ledd. Barnepensjonen skal erstatte forsørgelsesplikten til den andre av foreldrene.

Etter gjeldende rett ytes det barnetillegg med 25 prosent av grunnbeløpet når foreldrene lever atskilt og bare den ene av foreldrene har rett til pensjon. I disse tilfellene har barnet under enhver omstendighet rett til minstepensjonen fra den andre av foreldrene. Som nevnt ovenfor blir det ikke gjort fradrag i barnetillegget når barnets inntekt (inkludert barnebidrag) på årsbasis er mindre enn folketrygdens grunnbeløp.

Etter dette mener utvalget at det logisk sett bør gjelde samme regler for barnetillegg når foreldrene bor hver for seg som når en av foreldrene er død. Utvalget foreslår derfor at det også skal ytes barnetillegg med 25 prosent av grunnbeløpet når den andre av foreldrene er død. Forslaget vil føre til en viss utvidelse i forhold til de gjeldende regler. Men forslaget gir et enklere og mer konsekvent regelverk. Dersom det er ønskelig å stramme inn reglene, bør konsekvensen bli at det bare skal ytes barnetillegg på 12,5 prosent av grunnbeløpet både når alderspensjonisten bor atskilt fra den andre av foreldrene, og når den andre av foreldrene er død. Utvalget vil ikke foreslå denne løsningen.

Utkastets tredje ledd omhandler barnetillegg når barnet selv har inntekt. Det går ikke klart fram av loven at det i dag ikke ytes barnetillegg når barnet har inntekt, men det følger indirekte av bestemmelsen om at pensjonisten må forsørge barnet. Lovteksten blir enklere når en i stedet for å bruke forsørgerbegrepet klart sier at det ikke ytes barnetillegg når barnets inntekt er større enn grunnbeløpet.

Utvalget mener at all inntekt bør regnes med. Etter utvalgets forslag skal det i prinsippet kunne ytes barnetillegg til alderspensjon både når barnet har barnepensjon, og når det får barnebidrag. Men utvalget er klar over at det kan synes inkonsekvent å ta i betraktning ytelser som barnet får fra den andre av foreldrene. Det gjelder særlig når det skal kunne ytes barnetillegg til begge foreldre dersom de begge er pensjonister. Utvalget har imidlertid funnet at det bør legges vesentlig vekt på at barnetillegg bare skal ytes når barnet ikke er selvforsørget. Da barn skal kunne ha en inntekt opptil grunnbeløpet uten at forsørgeren mister retten til barnetillegg for det, mener utvalget at forslaget ikke får særlig urimelige konsekvenser. Barnebidrag utgjør bare litt over 25 prosent av grunnbeløpet, og barnepensjon utgjør 40 prosent av grunnbeløpet for det første barnet og 25 prosent av

grunnbeløpet for hvert av de øvrige barna. Etter forslaget kan et barn således ha en ikke uvesentlig inntekt uten at den fører til at forsørgeren mister tillegget.

Utvalget har ikke tatt med noen særregler om fosterbarn. Vi mener det ikke er rimelig at det skal kunne ytes barnetillegg for fosterbarn. Tallmessig er det bare ca. 1 000 alderspensjonister som i dag får barnetillegg for fosterbarn. Dette gjelder i hovedsak besteforeldre som tar seg av barnebarn. Utvalget vil peke på at pensjonister i prinsippet kan kreve bidragsforskott for barna. Behovet for å opprettholde bestemmelsen skulle således ikke være stort. Forenklingshensyn taler for at bestemmelsen blir tatt ut. Utvalgets forslag blir således i samsvar med definisjonen av barn i utkastets § 3-20.

Utkastets § 12-9 Alderspensjon til personer mellom 67 og 70 år som har arbeidsinntekt m.m.

Alderspensjonen (hel alderspensjon) til personer mellom 67 og 70 år reduseres (graderes) på grunnlag av arbeidsinntekt som de har.

Likestilt med arbeidsinntekt er ytelser til livsopphold etter kapitlene 4 og 5.

Alderspensjonen skal ikke reduseres hvis arbeidsinntekten på årsbasis er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Pensjonen reduseres med 40 prosent av inntekt over halvparten av grunnbeløpet.

Merknader

Bestemmelser om beregning av pensjon til personer mellom 67 og 70 år står i dag i folketrygdloven § 7-10 og i diverse forskrifter gitt med hjemmel i i lovens § 7-10.

Historikk

Før 1973 var pensjonsalderen i folketrygden 70 år. Det ble da ytt hel alderspensjon uten hensyn til pensjonistens inntekter.

Regjeringen fremmet i 1971 en stortingsmelding om nedsetting av pensjonsalderen i folketrygden (St.meld. nr. 13 for 1971-72). I meldingen ble det drøftet fem alternative ordninger for alderspensjon til personer mellom 67 og 70 år. Blant disse alternativene var det en ordning med en ervervsprøvd rett til alderspensjon mellom 67 og 70 år og den ordningen vi hadde fram til 1. april 1984 med en behovsprøvd rett til alderspensjon kombinert med en ventetillleggsordning.

Forslaget om en ervervsprøvd rett til alderspensjon mellom 67 og 70 år gikk ut på at den som fortsatte i sin stilling etter fylte 67 år med uforandret lønn, ikke skulle få noen pensjon. Den som sluttet i sin stilling, men fortsatte i inntektsgivende arbeid, skulle få 1/3 eller 2/3 av full pensjon eller full pensjon, avhengig av i

hvilken utstrekning erversinntekten ble redusert.

Forslaget om en behovsprøvd rett til alderspensjon kombinert med en ventetilleggsordning innbefattet at det skulle ytes et vederlag for at pensjonene ble redusert. Dette tillegget skulle settes lik den tidligere reduksjonen av pensjonen.

Regjeringen foreslo i stortingsmeldingen en rent behovsprøvd alderspensjonering. Sosialkomitéen gikk imidlertid inn for en kombinasjon av behovsprøving og ventetillegg. Regjeringen fremmet så en proposisjon til Stortinget på grunnlag av sosialkomitéens innstilling. Vi viser til Ot.prp. nr. 67 for 1971-72.

Ved lov 16. juni 1972 ble aldersgrensen senket til 67 år. Men retten til pensjon mellom 67 og 70 år ble inntektsprøvd. Dessuten ble det innført en ordning med ventetillegg.

I loven ble det fastsatt en øvre grense for den pensjon som kunne utbetales til personer mellom 67 og 70 år. Pensjon sammen med ervervsinntekt måtte ikke overstige 80 prosent av den tidligere ervervsinntekt. Dette er den såkalte 80-prosentregelen. Det ble gitt fullmakt til Kongen til å fastsette særregler for personer med liten tidligere inntekt.

Det ble angitt i loven hvilke grader alderspensjonen kunne ytes etter. Det kunne ytes 1/4, 1/2, 3/4 eller 1/1 pensjon.

Ordningen med ventetillegg gikk ut på at det kunne opptjenes tillegg til den pensjonen som ble utbetalt fra fylte 70 år, på grunnlag av den pensjonen som ikke ble tatt ut før denne alderen. Tillegget ble fastsatt ut fra forsikringstekniske beregninger slik at samlet utbetalt alderspensjon gjennomsnittlig sett skulle utgjøre samme beløp uansett når vedkommende begynte å ta ut pensjon. På denne bakgrunn ble ventetillegget fastsatt til 3/4 prosent av den ikke-utbetalte del av pensjonen multiplisert med antallet måneder pensjonisten unnlot å ta ut pensjon. Maksimalt kunne en pensjonist få et tillegg til sin opprinnelige pensjon på 27 prosent ved å vente med å ta ut hele pensjonen til fylte 70 år.

Ventetillegget er blitt kritisert. Vi viser til en artikkel i Lov og Rett for 1983, nr. 3, side 141, av Sten Owe. Det ble påpekt at de som var så gunstig stilt at de fikk fortsette i sitt arbeid etter fylte 67 år, både fikk beholde lønnsinntekt i flere år og fikk en vesentlig større alderspensjon etter fylte 70 år.

Ventetilleggsordningen ble tatt opp til nærmere vurdering i Pensjonsutredningen (NOU 1978:12). I utredningen ble det foreslått at ordningen skulle oppheves. Det ble lagt vesentlig vekt på at ordningen synes å ha liten effekt med hensyn til siktepunktet, som hadde vært å stimulere de eldre til fortsatt deltaking i arbeidsli-

vet etter fylte 67 år. Det ble pekt på i utredningen at svært få er yrkesaktive etter 67 år.

Senere undersøkelser viste at personer i høyere inntektsgrupper i større utstrekning enn personer i lavere inntektsgrupper hadde nytte av ventetilleggsordningen. Vi viser til Ot.prp. nr. 11 for 1983-84.

Ventetilleggsordningen virket altså sosialt urettferdig. Mulighetene for å benytte seg av ordningen var mer avhengig av forholdene på arbeidsmarkedet enn av den enkeltes ønske. På denne bakgrunn ble ordningen opphevet ved lov 9. desember 1983. Men tidligere opptjent ventetillegg skal ytes etter de vanlige regler. Vi viser til utkastets § 12-12, som har en bestemmelse om ventetillegget. Adgangen til å opptjene pensjonspoeng mellom 67 og 70 år ble imidlertid beholdt.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 7-10 lyder:

«1. Trygdet som benytter sin rett til alderspensjon, kan inntil fylte 70 år velge å ta ut 1/4, 1/2, 3/4 eller 1/1 av pensjonen. Dersom trygdede har ervervsinntekt, kan han likevel ikke ta ut så stor del av pensjonen at alderspensjon med forsørgingstillegg for ektefelle og fremtidig ervervsinntekt til sammen overstiger 80 pst. av tidligere ervervsinntekt.

Som ervervsinntekt regnes i denne forbindelse også sykepenger etter kapittel 3.

2. Trygdet som har rett til alderspensjon etter bestemmelsene i § 7-4 eller § 11-13, har uten omsyn til bestemmelsen i nr. 1, annet punktum, rett til å ta ut pensjon minst tilsvarende den pensjon vedkommende ved fylte 67 år hadde krav på.

3. Oppregulering av gradert alderspensjon kan ikke kreves foretatt oftere enn en gang for året, med mindre det inntreffer vesentlige endringer med omsyn til trygdedes ervervsinntekt.

4. For trygdet som tar ut alderspensjon før fylte 70 år, beregnes pensjonen på grunnlag av opparbeidede rettigheter ved fylte 67 år.

Ved fylte 70 år omregnes pensjonen under omsyn til pensjonsrettigheter som er opparbeidet etter det kalenderår vedkommende fylte 66 år.

5. Av alderspensjon eller del av alderspensjon for tidsrom før 1. april 1984 som ikke ble tatt ut eller ikke kunne tas ut etter nr. 1, skal en trygdet ha rett til et ventetillegg som utbetales sammen med pensjonen.

Alderspensjon for tidsrom etter 31. mars 1984 som ikke tas ut eller ikke kan tas ut, gir ikke rett til ventetillegg.

Ventetillegg etter første ledd ytes fra det tidspunkt den trygdede tar ut 1/1 pensjon og senest fra fylte 70 år. Ventetillegget skal utgjøre 3/4 pst. av den til enhver tid løpende egenpensjon multiplisert med det antall hele kalendermåneder den trygdede har ventet med å ta ut pensjon. Ventetillegget reduseres forholdsmessig for antall kalendermåneder hvori den trygdede har tatt ut gradert pensjon. Det ytes ikke ventetillegg av den del av egenpensjonen som vedkommende har opparbeidet rett til etter det kalenderår hvori han fylte 66 år.

Den trygdede kan ikke kreve etterbetaling av pensjon for tidsrom hvori det er opptjent ventetillegg.

6. Kongen gir forskrifter om gjennomføringen av bestemmelsene i denne paragraf, og kan herunder gi bestemmelser om fastsettelse av tidligere ervervsinntekt og om adgang til uttak av pensjon for trygdet med særlig lav tidligere inntekt.»

I dag gjelder det en betinget rett til uttak av alderspensjon for personer mellom 67 og 70 år. Det er et vilkår for å kunne ta ut pensjon før 70 år at arbeidsinntekten blir redusert i forhold til tidligere inntekt. Den såkalte 80-prosentregelen går ut på at uttatt alderspensjon og den ervervsinntekt som pensjonisten har til sammen, ikke må overstige 80 prosent av vedkommendes tidligere ervervsinntekt.

Den alderspensjon som skal tas i betraktning ved anvendelse av 80-prosentregelen er grunnpensjon, tilleggspensjon, ektefelle tillegg og eventuelt sært tillegg. Det skal ses bort fra eventuelle barnetillegg. For at 80-prosentregelen skal kunne anvendes, må tidligere inntekt være kjent. Dertil må en enten kjenne den framtidige inntekt eller den pensjonsdel som vedkommende ønsker å ta ut.

Det er gitt forskrifter om fastsetting av tidligere ervervsinntekt ved kongelig resolusjon den 22. september 1972 med hjemmel i folketrygdloven § 7-10 nr. 6. Tidligere ervervsinntekt skal fastsettes på grunnlag av den pensjonsgivende inntekt som er godskrevet for de kalenderår vedkommende fylte 61, 62, 63, 64 og 65 år. Det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom den fører til et åpenbart urimelig resultat. Dette gjelder for eksempel dersom vedkommende har vært syk eller arbeidsledig i lengre tid, og dersom vedkommende ikke har vært trygdet i de siste årene før pensjonsalderen.

Ved fastsetting av den framtidige ervervsinntekten regnes det med inntekt av samme art som den som legges til grunn ved beregning av pensjonsgivende inntekt etter lovens § 6-4. Det vil si at det regnes med arbeidsinntekt som arbeidstaker, oppdragstaker og selvstendig næringsdrivende. Det ses bort fra pensjonsinntekt og kapitalinntekt m.m.

Ved fastsettingen av den framtidige inntekt tas det utgangspunkt i den faktiske foreliggende ervervsituasjonen. Den framtidige inntekt fastsettes likevel i en viss grad skjønsmessig, for det tas også hensyn til antakelser om den framtidige ervervsituasjonen. I motsetning til når det gjelder inntektsprøving og gradering av andre ytelser til livsopphold i folketrygden, foretas det ved alderspensjon ikke noen form for prøving av pensjonistens evne til å skaffe seg ervervsinntekt. Etter fylte 67 år har en person full rett til å trappe ned sin arbeidsinnsats og

motta pensjon, selv om vedkommende har muligheter til å skaffe seg ervervsinntekt.

Det gjelder gunstigere regler for pensjonister med særlig lav inntekt. Ved kongelig resolusjon den 22. september 1972 er det gitt forskrifter om uttak av pensjon etter lovens § 7-10 for personer med særlig lav tidligere inntekt. Forskriftene gjelder personer med en framtidig ervervsinntekt som er lavere enn to ganger grunnbeløpet.

Forskriftene inneholder en tabell som angir framtidig arbeidsinntekt opp til bestemte nivåer ved siden av alderspensjon. Ifølge denne tabellen kan

- *hel pensjon* tas ut ved siden av arbeidsinntekt opp til *halve grunnbeløpet*
- *3/4 pensjon* tas ut ved siden av arbeidsinntekt opp til *grunnbeløpet*
- *1/2 pensjon* tas ut ved siden av arbeidsinntekt opp til *halvannet grunnbeløp*
- *1/4 pensjon* tas ut ved siden av arbeidsinntekt opp til *to ganger grunnbeløpet*.

Videre gjelder det i dag særlig gunstige regler for personer som ved fylte 67 år har rett til å ta ut pensjon uten hensyn til 80-prosentregelen. Vi viser til forskrifter om overgang fra uførepensjon til alderspensjon når rett til uførepensjon er inntrådt etter 31. desember 1972, fastsatt ved kongelig resolusjon den 16. mai 1974 med hjemmel i folketrygdloven § 7-10 nr. 6. Av disse forskriftene følger det at dersom uføregraden var 50 prosent, kan pensjonisten ta ut minst 50 prosent av hel alderspensjon. Dersom uføregraden var 55-75 prosent, kan pensjonisten ta ut 75 prosent av hel alderspensjon, og dersom uføregraden var 80 prosent eller høyere, kan pensjonisten ta ut hel alderspensjon.

I loven er det gitt særlig gunstige bestemmelser for etterlatte. Vi viser til § 7-10 nr. 2. Personer som har rett til alderspensjon med etterlattefordeler, har alltid rett til å ta ut en pensjon som minst svarer til den etterlattepensjon vedkommende ved fylte 67 år hadde krav på. Videre er det gitt overgangsbestemmelser ved forskrifter 8. desember 1972 for personer som hadde rett til etterlattepensjon eller alderspensjon med etterlattefordeler før 1. januar 1973. Disse forskriftene er gitt av Sosialdepartementet i medhold av en overgangsbestemmelse i lov 8. desember 1973 nr. 60 om endringer i folketrygdloven.

Rikstrygdeverket opplyser at når en etterlatt fyller 67 år, fastsettes det en minimum alderspensjonsdel. Den fastsettes slik at vedkommende ikke får et mindre kronebeløp enn tidligere. Den som ikke hadde ervervsinntekt tidligere, får hel alderspensjon. For den som hadde ervervsinntekt, fastsettes det en gradert alderspensjon. Den fastsettes i firedeler, slik at vedkommende aldri går ned i pensjonsytelser.

Utvalgets forslag

Utvalget har vurdert to alternative modeller. Det ene alternativet bygger i utgangspunktet på gjeldende rett. Det andre alternativet bygger på prinsippet i etterlattepensjoneringen om reduksjon av etterlattepensjon på grunn av (forventet) arbeidsinntekt.

Utvalgets prinsipale forslag bygger på etterlattemodellen, og er tatt inn i utkastets § 12-9. Etter dette forslaget skal alderspensjonen reduseres på samme måte som pensjon til gjenlevende ektefelle, se utkastets § 11-8. Det skal altså som for etterlattepensjon gjelde et fribeløp på et halvt grunnbeløp. For inntekt som overstiger dette fribeløpet, skal alderspensjonen reduseres med 40 prosent. Forslaget svarer til forslaget om reduksjon av pensjon til gjenlevende ektefelle på grunn av forventet arbeidsinntekt. Men når det gjelder alderspensjon, skal pensjonen bare reduseres på grunn av faktisk inntekt. Det er ikke noe krav om at den som har fylt 67 år, skal utnytte sin arbeidsevne.

Utvalgets subsidiære forslag bygger på gjeldende rett, men er lovteknisk forenklet, se nedenfor.

Utvalget har regnet på hvor stor den samlede inntekten for den enkelte vil bli etter de to alternativene. I de tre tabellene nedenfor har vi regnet med at vedkommende har full tilleggspensjon på grunnlag av en arbeidsinntekt som svarer til henholdsvis 3, 6 og 12 G. Vi har regnet med et grunnbeløp på 31 000 kroner.

Kolonne I viser den arbeidsinntekten som vedkommende har som pensjonist.

Kolonne II bygger på gjeldende rett, og refererer seg til utvalgets subsidiære forslag.

Kolonne III bygger på etterlattemodellen, og refererer seg til utvalgets prinsipale forslag.

I hver av disse kolonnene har vi satt opp hvilken samlet inntekt (arbeidsinntekt pluss pensjon) en person vil få ved en gitt arbeidsinntekt som pensjonist.

Kolonne IV viser hvilken betydning det vil få for medlemmet at utvalgets forslag blir lagt til grunn framfor gjeldende rett.

I	II Gjeldende rett	III Utvalgets forslag Trekke 40 prosent Arbeidsinntekt pluss pensjon	IV Differanse
Arbeidsinntekt som pensjonist	Arbeidsinntekt pluss pensjon	Arbeidsinntekt pluss pensjon	
Full tilleggspensjon på grunnlag av en arbeidsinntekt som svarer til 6 G (186 000 kroner)			
0	101 250	101 250	0
10 000	111 250	111 250	0
30 000	131 250	125 450	+ 5.800
90 000	115 438	161 450	+ 46.012
150 000	150 000	197 450	+ 47.450
200 000	200 000	227 450	+ 27.450

I	II Gjeldende rett	III Utvalgets forslag Trekke 40 prosent Arbeidsinntekt pluss pensjon	IV Differanse
Arbeidsinntekt som pensjonist	Arbeidsinntekt pluss pensjon	Arbeidsinntekt pluss pensjon	
Full tilleggspensjon på grunnlag av en arbeidsinntekt som svarer til 12 G (372 000 kroner)			
0	147 750	147 750	0
10 000	157 750	157 750	0
30 000	177 750	171 950	+ 5.800
60 000	207 750	189 950	+ 17.800
90 000	237 750	207 950	+ 16.988
150 000	260 938	243 950	+ 16.887
250 000	287 063	303 950	

Som det går fram av tabellene ovenfor, vil de fleste personer med liten eller middels folketrygdpensjon komme bedre ut økonomisk ved at utvalgets forslag blir lagt til grunn. De to prinsippene for beregning av pensjon er imidlertid vesentlig forskjellige, så det er vanskelig å vurdere hvilke økonomiske konsekvenser det vil få å velge utvalgets forslag. Dette skyldes at en ikke vet hvordan den enkelte vil tilpasse seg et nytt system. Ut fra forenklingshensyn mener utvalget at vårt forslag er å foretrekke.

En inntektsprøving av alderspensjon etter etterlattemodellen er også antydnet i St.meld. nr. 12 for 1988-89 Folketrygdens økonomi og pensjonssystem. Sosialdepartementet uttaler på side 164, spalte 2 at «Fordelene ved en inntektsprøving etter en ny ordning er imidlertid såvidt åpenbare sett i forhold til dagens regler at Sosialdepartementet vil foreslå en videre utredning av dette alternativet».

Utvalget mener at vårt forslag innebærer vesentlige forenklinger. En vil således bare få to forskjellige reduksjonsmodeller i trygden, mot tre i dag, én for gradering av uførepensjon og etterlattemodellen. Ved reduksjon av etterlattepensjon og alderspensjon kan administrasjonen da stort sett legge de samme prinsippene til grunn.

Ved å velge utvalgets forslag vil en dessuten slippe dagens kompliserte regler, som det ikke er mulig å angi nøyaktig nok i lovteksten.

I	II Gjeldende rett	III Utvalgets forslag Trekke 40 prosent Arbeidsinntekt pluss pensjon	IV Differanse
Arbeidsinntekt som pensjonist	Arbeidsinntekt pluss pensjon	Arbeidsinntekt pluss pensjon	
Full tilleggspensjon på grunnlag av en arbeidsinntekt som svarer til 3 G (93 000 kroner)			
0	59 400	59 400	0
10 000	69 400	69 400	0
30 000	74 675	83 600	+ 8.925
90 000	90 000	119 600	+ 29.600
150 000	150 000	155 600	+ 5.600
200 000	200 000	200 000	0

Utvalgets subsidiære forslag bygger som nevnt på gjeldende rett, men er lovteknisk forenklet. Forslaget lyder:

§ 12-9 Alderspensjon til personer mellom 67 og 70 år som har arbeidsinntekt m.m.

Til den som er mellom 67 og 70 år, graderes alderspensjonen etter hvor stor arbeidsinntekt vedkommende kommer til å få. Det kan ytes hel pensjon eller 3/4, 1/2 eller 1/4 av hel pensjon, eller pensjonen kan falle helt bort.

Pensjonsbrøken må være slik at summen av den framtidige arbeidsinntekten og alderspensjonen ikke overstiger 80 prosent av den tidligere arbeidsinntekten. Ellers velger vedkommende selv hvor stor del av hel pensjon som han eller hun vil ta ut.

Den tidligere arbeidsinntekten blir fastsatt på grunnlag av gjennomsnittet av pensjonspoengtallene for de siste fem årene. Hvis disse poengtallene ikke er representative for inntektsforholdene over et lengre tidsrom, kan den tidligere arbeidsinntekten fastsettes ved skjønn.

Det ytes alderspensjon etter bestemmelsene nedenfor, dersom dette gir et gunstigere resultat enn beregning etter bestemmelsene i andre ledd:

- a) Dersom den faktiske arbeidsinntekten etter pensjoneringen er mindre enn halvparten grunnbeløpet, ytes det hel alderspensjon.
- b) Dersom den faktiske arbeidsinntekten etter pensjoneringen er større enn halvparten av grunnbeløpet, men mindre enn grunnbeløpet, ytes det 3/4 av hel alderspensjon.
- c) Dersom den faktiske arbeidsinntekten etter pensjoneringen er større enn grunnbeløpet, men mindre enn en og en halv ganger grunnbeløpet, ytes det halv alderspensjon.
- d) Dersom den faktiske arbeidsinntekten etter pensjoneringen er større enn en og en halv ganger grunnbeløpet, men mindre enn to ganger grunnbeløpet, ytes det 1/4 av hel alderspensjon.

En person som før fylte 67 år hadde rett til uførepensjon etter kapittel 10 eller etterlattepensjon etter kapittel 11, har alltid rett til en alderspensjon som minst svarer til den tidligere pensjonen.

Merknadene nedenfor knytter seg til utvalgets subsidiære forslag.

Utvalget mener det er kunstig å bruke formuleringen «velge å ta ut pensjon», som står i dagens lovtekst, når ventetillegsordningen er opphevet. Når det ikke lenger er adgang til å opptjene ventetillegg til senere pensjon for den del av pensjonen som ikke tas ut, vil antakelig alle pensjonister ta ut så stor alderspensjon som de har adgang til etter 80-prosentregelen. Det vil da altså være arbeidsinntekten til pensjonisten som kommer til å regulere hvor stor alderspensjon vedkommende har rett til. Utvalget mener derfor at 80-prosentregelen nå er blitt en ren graderingsregel, på samme måte som bestemmelsene om gradering av uførepensjon og reduksjon av etterlattepensjon til gjenlevende ektefelle på grunn av forventet arbeidsinntekt.

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-10 nr. 2.

Etter de gjeldende regler graderes alderspensjonen bare i bestemte forholdstall. Det kan ytes ingen, 1/4, 1/2, 3/4 eller hel pensjon. Utvalget har beholdt dette graderingssystemet. Presiseringer i § 7-10 nr. 1 andre ledd om at sykepenge regnes som ervervsinntekt er ikke tatt med. Sykepenge skal erstatte arbeidsinntekt, og er pensjonsgivende inntekt på linje med arbeidsinntekt.

Utkastets andre ledd innfører 80-prosentregelen. Pensjonsbrøken skal fastsettes slik at summen av den framtidige inntekt og utbetalt alderspensjon ikke overstiger 80 prosent av tidligere arbeidsinntekt. Med pensjonsbrøken menes brøkdelen av hel pensjon. De forskjellige brøker er angitt i utkastets første ledd. Det skal, som i dag, kunne ytes 1/4, 1/2, 3/4 eller hel pensjon. Dersom arbeidsinntekten er særlig stor, kan retten til alderspensjon før fylte 70 år falle helt bort på grunn av 80-prosentregelen. Det er presisert at vedkommende ellers bestemmer selv hvor stor del av pensjonen han eller hun vil ta ut.

Utkastets tredje ledd omhandler tidligere arbeidsinntekt. Det er her foreslått en materiell endring. I dag er det gitt særlige forskrifter om fastsetting av tidligere ervervsinntekt. Vi viser til forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 22. september 1972 med hjemmel i folketrygdloven § 7-2 nr. 6. Disse reglene er nærmere omtalt ovenfor i merknadene.

Utvalget har foreslått enklere regler om fastsetting av tidligere arbeidsinntekt. Det er foreslått at det skal tas utgangspunkt i pensjonspoengene i de siste fem årene før pensjonsalderen. Ved å multiplisere gjennomsnittstallet for de siste fem års pensjonspoeng med grunnbeløpet, finner en det gjennomsnittlige inntektsnivå for disse årene. Utvalget mener det er rimelig å legge til grunn dette inntektsnivået når 80-prosentregelen skal anvendes. Men utvalget har tilføyd i lovteksten at den tidligere arbeidsinntekten skal fastsettes ved skjønn, dersom den ovennevnte framgangsmåten ikke er representativ. Det vil være aktuelt dersom pensjonisten ikke har vært medlem i trygden i de siste årene og således ikke har fått godskrevet pensjonspoeng. Videre kan det være aktuelt dersom pensjonisten har vært plaget med langvarig sykdom eller har vært arbeidsløs i lengre tid.

Utvalget har vurdert å anvende sluttpoengtallet ved fastsetting av tidligere arbeidsinntekt. Sluttpoengtallet gir uttrykk for en persons inntektsnivå i den yrkesaktive perioden av livet. Svært mange mennesker har en ujevn yrkesaktivitet over livsløpet. Dette gjelder særlig for kvinner. De fleste har stigende inntekter med stigende alder. Utvalget går derfor inn for å legge inntektsnivået for de siste fem årene før pensjonsalderen til grunn ved fastsetting av den

tidligere arbeidsinntekten. Dette alternativet ligger dessuten nærmest de prinsipper som gjeldende rett bygger på.

Utkastets fjerde ledd omhandler unntakene fra 80-prosentregelen for personer som får særlig liten inntekt etter pensjoneringen. Utkastet svarer til bestemmelser gitt i forskrifter ved kongelig resolusjon den 22. september 1972. Forskriftene er omtalt i merknadene ovenfor. I stedet for tabellene som står i de gjeldende forskrifter, har utvalget skrevet ut de forskjellige alternativene i teksts form.

Utkastets femte ledd gjelder personer som tidligere hadde rett til uførepensjon eller pensjon til gjenlevende ektefelle. Forslaget svarer stort sett til gjeldende rett. Vi viser til folketrygdloven § 7-10 nr. 2 og bestemmelser i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 16. mai 1974, som er omtalt under gjeldende rett ovenfor.

Utkastets § 12-10 Alderspensjon til gjenlevende ektefelle

Alderspensjonen til en gjenlevende ektefelle som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter §§ 11-2 til 11-4, beregnes etter bestemmelsene i paragrafen her. Dette gjelder både for den som fikk rett til pensjon som gjenlevende ektefelle før fylte 67 år, og for den som senere blir enke eller enkemann.

Grunnpensjonen beregnes på grunnlag av den avdødes trygdetid (se § 3-14) dersom den er lengre enn den gjenlevendes trygdetid.

Tilleggspensjonen utgjør det største av følgende beløp:

- a) pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 12-5,
- b) 55 prosent av summen av pensjonistens egen tilleggspensjon beregnet etter § 12-5 og den tilleggspensjon som den avdøde ville ha mottatt som uførepensjonist etter § 10-10 eller som alderspensjonist etter § 12-5 basert på sluttpoengtallet på dødsfallstidspunktet.

Paragrafen her gjelder tilsvarende for en gjenlevende skilt person som fyller vilkårene for rett til pensjon etter § 11-14.

Dersom pensjonisten gifter seg igjen, skal grunnpensjonen og tilleggspensjonen omregnes etter bestemmelsene i §§ 12-4 og 12-5.

Merknader

Gjeldende rett

Bestemmelser om alderspensjon til personer som har mistet sin ektefelle, står i dag i folketrygdloven § 7-4, som lyder:

- «1. En alderspensjonist får, hvis ektefellen dør og vilkårene i § 10-5 nr. 1 er oppfylt, rett til en tilleggspensjon som utgjør 55 pst. av summen av egen tilleggspensjon og avdødes

tilleggspensjon som nevnt i § 10-5 nr. 2 første ledd. Gjenlevendes tilleggspensjon skal ikke være mindre enn egen tilleggspensjon etter § 7-3 nr. 2.

Bestemmelsene i foregående ledd gjelder tilsvarende for skilt ektefelle som er alderspensjonist når den annen ektefelle dør, såfremt vedkommende fyller vilkårene for å få pensjon etter § 10-6.

2. For den som ved fylte 67 år fyller vilkårene for å få pensjon etter kapittel 10, får bestemmelsene i nr. 1 og § 7-2 nr. 3 tilsvarende anvendelse ved overgang til alderspensjon. Det samme gjelder for den som har rett til uførepensjon beregnet bestemmelsene i § 8-6.
3. Hvis pensjonisten inngår nytt ekteskap, skal pensjonen omregnes etter bestemmelsene i §§ 7-2 og 7-3.»

Etter gjeldende rett får en alderspensjonist som er gjenlevende ektefelle, og som fyller vilkårene i lovens § 10-5 om ekteskapets varighet eller om barn, sin pensjon beregnet etter gunstigere regler.

Tilleggspensjonen til en alderspensjonist som mister ektefellen, utgjør en kombinasjon av pensjonistens egen tilleggspensjon og den avdødes tilleggspensjon.

Lovens § 7-4 nr. 1 og 2 omfatter både tilfeller der en person blir enke/enkemann som alderspensjonist, og tilfeller der en person blir enke/enkemann før han eller hun fyller 67 år. Bestemmelsene i nr. 1 og 2 har imidlertid forskjellig ordlyd. Bestemmelsene i nr. 1 gjelder tilfeller der ektefellen dør når den gjenlevende allerede er blitt alderspensjonist. Her sies det at vilkårene i § 10-5 nr. 1 må være oppfylt. I nr. 2 sies det at bestemmelsene skal anvendes «for den som ved fylte 67 år fyller vilkårene for å få pensjon etter kapittel 10». Det virker følgelig som om vilkårene i folketrygdloven § 10-1 om umiddelbart forutgående trygdetid og opphold i Norge bare må oppfylles når vedkommende blir enke/enkemann før fylte 67 år.

Etter praksis fortolkes bestemmelsene i § 7-4 nr. 1 og 2 slik at det bare kreves at vilkårene i lovens § 10-5 nr. 1 om ekteskapets varighet eller om barn er oppfylt. Det kreves ikke at inngangsvilkårene om umiddelbart forutgående trygdetid og opphold i Norge er oppfylt. Dette innebærer at en gjenlevende ektefelle kan få overført rettigheter fra den avdøde i tilfeller der etterlattepensjon ikke ville blitt innvilget. Det er tilstrekkelig at vedkommende har rett til alderspensjon.

Etter folketrygdloven § 7-4 nr. 1 andre ledd beregnes tilleggspensjonen til en skilt gjenlevende ektefelle etter samme regler som om vedkommende var gift på dødsfallstidspunktet. Det er en forutsetning at vedkommende fyller vilkårene for å få pensjon etter lovens § 10-6.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd følger i dag av den gjeldende lovs § 7-4 nr. 1. Men vi har foreslått en materiell endring. Det er foreslått at den gjenlevende får alderspensjon med etterlattefordeler når vedkommende fyller vilkårene i §§ 11-2 til 11-4. Det vil si at vilkåret om umiddelbart forutgående trygdetid før dødsfallet må være oppfylt. Vilkåret om fortsatt medlemskap må også være oppfylt, eller den gjenlevende må omfattes av unntaket i utkastets § 11-3 andre ledd. Endelig må den gjenlevende fylle de særlige vilkårene for rett til etterlattepensjon i utkastets § 11-4. Det vil si at vedkommende må ha vært gift med den avdøde i minst 5 år på dødsfallstidspunktet, eller vedkommende må ha eller ha hatt barn med den avdøde, eller vedkommende må ha den avdødes barn boende hos seg. Utvalget har foreslått denne endringen for å få like regler for personer som blir enke eller enkemann før fylte 67 år, og de som blir det etter fylte 67 år. Forslaget innebærer en lovteknisk forenkling og en viss innsparing for folketrygden.

Utvalget mener det er urimelig å yte etterlattefordeler til alderspensjonister i større utstrekning enn til personer under 67 år. En enke som har bodd i utlandet i mange år uten rett til etterlattepensjon, kan for eksempel i dag få rettigheter etter sin avdøde ektemann ved innvilgning av alderspensjon.

Bestemmelsen i utkastets andre ledd om en gjenlevende ektefelles rett til å få grunnpensjonen beregnet etter den avdødes trygdetid, står i dag i lovens § 10-5 nr. 2 andre ledd. Vi har ikke tatt med bestemmelsen i den gjeldende lov om at trygdetiden regnes fram til fylte 67 år. Det følger av definisjonen av begrepet trygdetid i utkastets § 3-14 at trygdetiden er tidsrom da en person er medlem i folketrygden etter fylte 16 år og før fylte 67 år. Det skulle således ikke være nødvendig med ytterligere presisering her.

Utkastets tredje ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-4 nr. 1 første ledd. Bestemmelsen er noe omskrevet for å gjøre den mer oversiktlig. Tilleggs pensjonen kan utgjøre til alternative beløp, avhengig av hvilket beløp som er størst. Den kan utgjøre den gjenlevendes egen tilleggspensjon, se utkastets bokstav a. Eller den kan utgjøre 55 prosent av summen av den gjenlevendes egen tilleggspensjon og den avdødes tilleggspensjon, se utkastets bokstav b.

Utkastets fjerde ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-4 nr. 1 andre ledd. Det følger av denne bestemmelsen at en gjenlevende skilt ektefelle aldri skal gå ned i ytelse ved overgang til alderspensjon.

Utkastets femte ledd svarer til den gjeldende lovs § 7-4 nr. 3.

Utkastets § 12-11 Forholdet til avtalefestet pensjon

For den som fram til fylte 67 år hadde avtalefestet pensjon med statstilskott, skal tilleggspensjonen mellom fylte 67 og 70 år svare til den tilleggspensjon vedkommende hadde i perioden med avtalefestet pensjon. Likevel skal tilleggspensjonen justeres når grunnbeløpet endres. Tilleggspensjonen kan også fastsettes på grunnlag av pensjonspoeng som en avdød ektefelle hadde opptjent.

Når pensjonisten fyller 70 år, skal tilleggspensjonen beregnes etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelsene om forholdet til avtalefestet pensjon står i dag i folketrygdloven § 7-11.

Innledning

Bestemmelsene i lovens § 7-11 ble tatt inn i folketrygdloven i forbindelse med vedtakelsen av lov 23. desember 1988 nr. 110 om statstilskott til ordninger for avtalefestet pensjon.

Bakgrunnen for denne loven var lønnsoppgjøret i 1988 og avtalen mellom Norsk Arbeidsgiverforening (nå Næringslivets Hovedorganisasjon) og Landsorganisasjonen i Norge om etablering av en ordning for avtalefestet pensjon. For å sikre et moderat oppgjør, gav Regjeringen tilsagn om bidrag fra det offentlige til en slik ordning. Vi viser til nærmere redegjørelse i St. prp. nr. 69 for 1987-88, Innst.S nr. 51 for 1987-88 og Ot.prp. nr. 15 for 1988-89.

Loven om statstilskott til ordninger for avtalefestet pensjon regulerer størrelsen av statstilskottet og rammevilkårene for å yte et slikt tilskott. Loven er ikke begrenset til den ordningen som ble etablert mellom LO og NAF, men er utformet som en generell lov om tilskott til ordninger med et tilsvarende innhold. Men ordningen må være avtalt mellom landsomfattende organisasjoner av arbeidstakere og arbeidsgivere.

Nærmere om loven om statstilskott til ordninger for avtalefestet pensjon

Etter lovens § 1 gjelder den bare for pensjon som ytes i et tidsrom fram til arbeidstakeren fyller 67 år, og kan få alderspensjon etter folketrygdloven § 7-1, jf. § 7-10. Det kan bare ytes tilskott til ordningen med en laveste aldersgrense på 66 år i 1989 og 65 år fra 1. januar 1990.

I Ot.prp. nr. 15 for 1988-89 uttales det at pensjonene som omfattes av ordningen, i prinsippet må betraktes som tjenestepensjoner. Det offentliges engasjement i finansieringen innebærer at av slike pensjoner må innpasses i forhold til folketrygden i en helt annen grad en ordinære tjenestepensjoner.

Forenklet folketrygdlov

I § 2 i lov om statstilskott til ordninger for avtalefestet pensjon omhandles pensjonsvilkårene. Paragrafen lyder:

«Pensjonsvilkår

Tilskott kan bare ytes til ordninger med en laveste aldersgrense på 66 år i 1989 og 65 år fra 1 januar 1990. Ordningen må forøvrig fylle følgende krav:

- a) Ordningens ytelser må bare kunne tilstås personer som er ansatt i annens tjeneste på uttakstidspunktet og som da har en pensjonsgivende inntekt (jfr. folketrygdlovens § 6-4) som omregnet til årsinntekt overstiger grunnbeløpet i folketrygden. Vedkommende må dessuten ha hatt en tilsvarende pensjonsgivende inntekt i året før uttaksåret.
 - b) Pensjonsordningen må stille krav om at pensjonisten er godskrevet pensjonspoeng i folketrygden for minst 10 år i perioden fra og med det år vedkommende fylte 50 år til og året før uttaksåret og sikre pensjon til personer som fyller dette kravet. Det må videre kreves at vedkommende i de 10 beste inntektsår etter 1966 har hatt en pensjonsgivende inntekt på gjennomsnittlig minst to ganger grunnbeløpet i folketrygden.
 - c) Pensjon fra tilskottsberettiget ordning må bestå av grunnpensjon og tilleggspensjon med tillegg av samme størrelse og etter de samme regler som for kompensasjonstillegg og sært tillegg etter lovene av 19 desember 1969 nr 80 og 19 juni 1969 nr 61.
- Grunnpensjon må fastsettes etter bestemmelsene i folketrygdlovens § 7-2, jfr § 7-6. Bestemmelsene som medfører beregning av grunnpensjon på grunnlag av ektefelles trygdetid skal likevel ikke gjelde.
- Tilleggspensjon må fastsettes etter bestemmelsene i folketrygdlovens § 7-3 og 7-5. Det må likevel ikke i noe tilfelle gis poengtillegg etter de tidligere bestemmelser i folketrygdlovens § 7-3 nr. 3.
- Ordningen må gi en pensjon som i det vesentlige svarer til den pensjon vedkommende ville fått som alderspensjonist i folketrygden ved å fortsette i arbeid fram til fylte 67 år. Ved beregningen av grunnpensjon og tilleggspensjon må derfor medregnes antatt framtidig trygdetid og antatte framtidige pensjonspoeng for tiden etter pensjonsuttaket etter regler som for uførepensjon etter folketrygdlovens kapittel 8.
- Økning av pensjonen som følge av forsørging av ektefelle eller barn må begrenses til tillegg for forsørgt ektefelle som er 60 år eller eldre. Tillegget må ellers tilstås og beregnes etter reglene i folketrygdloven.
- d) Dersom pensjonisten har arbeidsinntekt etter uttaket av pensjonen, må ordningen inneholde bestemmelser som medfører avkorting av pensjonen i tilsvarende utstrekning som etter bestemmelsene i folketrygdlovens § 7-10 med forskrifter.
 - e) Pensjonen må kunne utbetales i utlandet i samme utstrekning som alderspensjon etter folketrygdlovens kapittel 7.
 - f) Pensjon fra ordningen må ikke kunne ytes for tidsrom hvor det ytes attføringspenger, etterlattepensjon eller uførepensjon fra folketrygden.

Når den pensjonsgivende inntekt etter bestemmelsene i paragrafen her skal vurderes i forhold til grunnbeløpet i folketrygden, skal vurderingen skje i forhold til grunnbeløpet i det år inntekten falt.»

Ved utformingen av den avtalefestede pensjonen var det et hovedmål å beregne ytelsen etter de samme reglene som i folketrygdloven. I mange tilfeller vil således alderspensjonen fra fylte 67 år utgjøre det samme beløpet som den avtalefestede pensjonen. Det blir da ikke nødvendig å omregne pensjonen ved overgang til alderspensjon fra folketrygden.

Det finnes likevel noen ulikheter mellom den avtalefestede pensjonen og alderspensjonen fra folketrygden. I disse tilfellene blir det nødvendig å foreta omregning. De viktigste ulikhetene er:

- Grunnpensjon til den avtalefestede pensjon skal fastsettes utelukkende ut fra pensjonistens egen opptjeningstid.
- Etter folketrygdloven § 7-2 nr. 3 tredje punktum skal grunnpensjonen beregnes på grunnlag av ektefelles opptjeningstid dersom den er lengst og begge ektefellene er pensjonister. Denne bestemmelsen har utvalget ikke tatt med i utkastet til ny lov, se merknadene til § 12-4.
- Det gis ikke tillegg til den avtalefestede pensjonen for forsørgt barn. Dette er lite aktuelt for personer over 65 år.
- Adgangen til å gi ektefelletillegg til avtalefestet pensjon er noe snevrere enn adgangen til å gi ektefelletillegg etter folketrygdloven.
- Avtalefestet pensjon skal ikke reduseres ved institusjonsopphold.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 7-11 lyder i dag slik:

«Avtalefestet pensjon med statstilskott overføres til alderspensjon når pensjonisten fyller 67 år. Overføringen skjer uten at det må settes fram krav om alderspensjon, men vedkommende kan velge å utsette pensjonsuttaket og gi melding til trygdekontoret om dette.

Ved overføringen til alderspensjon foretas ingen endring i beregningsgrunnlaget for tilleggspensjon, med unntak av endringer som følge av medregning av avdød ektefelles opptjente rettigheter etter § 7-4. Endring av tilleggspensjon som følge av pensjonspoeng godskrevet etter §§ 6-5 og 6-6 i perioden med avtalefestet pensjon foretas først ved fylte 70 år. Forøvrig omregnes pensjonen fra fylte 67 år etter bestemmelsene i kapitlet her.

Departementet kan gi forskrifter om uttak av alderspensjon for personer som har hatt avtalefestet pensjon fram til fylte 67 år.»

Etter § 7-11 første ledd skal avtalefestet pensjon «overføres» til alderspensjon fra folketrygden når pensjonisten fyller 67 år. Overføringen skjer uten at det må settes fram pensjonskrav, men pensjonisten kan melde fra at han eller hun ikke ønsker å ta ut alderspensjon.

I § 7-11 andre ledd er det presisert at det ved overgangen til alderspensjon ikke skal gjøres andre endringer i beregningsgrunnlaget for tilleggspensjon enn at en eventuell avdød ektefel-

les opptjente rettigheter skal trekkes inn. Endring i beregningsgrunnlaget som følge av poengopptjening i perioden med avtalefestet pensjon skal gjøres først ved fylte 70 år.

Etter § 7-11 tredje ledd kan departementet gi forskrifter om pensjonsuttaket for personer som har hatt avtalefestet pensjon. Dette kan være aktuelt når det gjelder administrative og/eller materielle detaljspørsmål.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett, men det er foretatt enkelte lovtekniske forenklinger. Se framstillingen av gjeldende rett ovenfor. Bestemmelsen i den gjeldende lov om at vedkommende ikke må sette fram krav om alderspensjon ved fylte 67 år, mener vi er overflødig. Vi viser til merknadene til utkastets § 21-14.

Bestemmelsen i den gjeldende lov om at vedkommende kan melde fra til trygdekontoret dersom han eller hun velger å utsette pensjonsuttaket, er etter utvalgets mening så selvsagt at det ikke er nødvendig å ta den med i lovteksten.

Utkastets § 12-12 Ventetillegg

Til den som ikke tok ut full alderspensjon ved fylte 67 år i tiden mellom 1. januar 1973 og 1. april 1984, ytes det ventetillegg.

Departementet gir forskrifter om ventetillegget.

Merknader

Bestemmelsen svarer til den gjeldende lovs § 7-10 nr. 5.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 7-10 nr. 5 lyder:

«Av alderspensjon eller del av alderspensjon for tidsrom før 1. april 1984 som ikke ble tatt ut eller ikke kunne tas ut etter nr 1, skal en trygdet ha rett til et ventetillegg som utbetales sammen med pensjonen.

Alderspensjonen for tidsrom etter 31. mars 1984 som ikke tas ut eller ikke kan tas ut, gir ikke rett til ventetillegg.

Ventetillegg etter første ledd ytes fra det tidspunkt den trygdede tar ut 1/1 pensjon og senest fra fylte 70 år. Ventetillegget skal utgjøre 3/4 pst. av den til enhver tid løpende egenpensjon multiplisert med det antall hele kalendermåneder den trygdede har ventet med å ta ut pensjon. Ventetillegget reduseres forholdsmessig for antall kalendermåneder hvori den trygdede har tatt ut gradert pensjon. Det ytes ikke ventetillegg av den del av egenpensjonen som vedkommende har opparbeidet rett til etter det kalenderåret hvori han fylte 66 år.

Den trygdede kan ikke kreve etterbetaling av pensjon for tidsrom hvori det er opptjent ventetillegg.»

Fram til 1. april 1984 kunne den som ikke tok ut full pensjon mellom 67 og 70 år, opptjene et ventetillegg til alderspensjonen. Adgangen til å

opptjene ventetillegg ble opphevet ved lov 9. desember 1983 nr. 71, med virkning fra 1. april 1984.

Vi viser til framstillingen av gjeldende rett under merknadene til utkastets § 12-9 ovenfor.

Bestemmelsene om ventetillegg har i dag stort sett bare historisk interesse, for vi har ikke nye tilfeller av ventetillegg etter 1. april 1987.

I dag er ventetillegget bare en beregningsfaktor for løpende pensjoner. Da ventetillegget beregnes etter løpende pensjoner, vil nemlig omregning av alderspensjon på grunnlag av endringer i grunnbeløpet medføre tilsvarende endringer i ventetillegget.

Også andre endringer i pensjonistens pensjon fører til endringer i ventetillegget. Det gjelder for eksempel reduksjon av grunnpensjonen fra 100 prosent til 75 prosent av grunnbeløpet for pensjonister som gifter seg og flytter sammen, eller tilsvarende økning av grunnpensjon ved skilsmisse eller ved den ene ektefelle's død.

Utvalgets forslag

Betydningen av ventetillegget som beregningsfaktor vil også avta etter som årene går, og det vil stort sett være uaktuelt i løpet av 20-25 år.

Selv om betydningen av ventetillegget vil bli mindre, er det likevel behov for en bestemmelse her.

I utkastets første ledd er det tatt inn en bestemmelse om ventetillegg, som presiserer at det ytes ventetillegg til den som i tiden fra 1. januar 1973 til 1. april 1984 ikke tok ut full alderspensjon.

I utkastets andre ledd er det tatt inn en hjemmel for departementet til å gi forskrifter.

Utkastets § 12-13 Forholdet til andre folketrygdytelser til livsopphold

Dersom et medlem har rett til alderspensjon, og samtidig fyller vilkårene for rett til en annen ytelse til livsopphold etter folketrygdloven som skal dekke samme inntektstap i samme tidsrom, kan han eller hun velge ytelse.

Departementet gir forskrifter om forholdet mellom alderspensjon og andre folketrygdytelser til livsopphold.

Merknader

Bestemmelsen er ny.

Flere av folketrygdens ytelser til livsopphold faller bort når den som mottar ytelsen fyller 67 år. Det gjelder dagpenger under arbeidsløshet, attføringspenger (overgangsstonad ved sykdom), uførepensjon og etterlattepensjon. Se merknadene til utkastets § § 6-18, 7-4, 10-4 og 11-9. Når det gjelder forholdet mellom sykepenge og alderspensjon, er det tatt inn bestemmelser i utkastets § 4-44.

Utkastet til § 12-13 får derfor bare betydning for forholdet til de andre trygdeytelsene til livsopphold. Det er fødselspenger, adopsjonspenger o.l. etter utkastets kapittel 5, overgangsstonad til enslig mor eller far etter utkastets kapittel 8 og overgangsstonad til tidligere familiepleier etter utkastets kapittel 9. Bortsett fra den sistnevnte overgangsstonaden vil disse trygdeytelsene nesten alltid falle bort lenge før vedkommende fyller 67 år.

Utkastet til § 12-13 har samme utforming som de tilsvarende bestemmelser i de øvrige kapitlene om ytelser til livsopphold.

Utkastets § 12-14 Alderspensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for pensjonister som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal gjelde for pensjonister som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Pensjonen ytes uten reduksjon for innleggelsesmåneden og de to påfølgende månedene. Deretter blir pensjonen redusert etter bestemmelsene i § 12-15.

Sammenhengende oppholdstid i ulike institusjoner som omfattes av paragrafen her og institusjoner der pasienten etter lov betaler en del av oppholdsutgiftene selv, skal ses under ett. Med sammenhengende oppholdstid skal også forstås opphold som tar til før det er gått tre måneder etter utskrivningen fra en institusjon.

Fra og med utskrivningsmåneden ytes det alderspensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av alderspensjon under opphold i helseinstitusjon er i dag å finne i folketrygdloven § 7-9 og forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 5. juli 1972 med hjemmel i blant annet § 7-9 nr. 6.

Det er gjort rede for disse bestemmelsene i merknadene til utkastets § 10-18. Utkastets § 12-14 er likelydende med utkastets § 10-18. Derfor viser vi til merknadene til denne paragrafen.

Utkastets § 12-15 Beregning av alderspensjon under opphold i helseinstitusjon o.l.

Redusert alderspensjon under opphold i institusjon utgjør 25 prosent av grunnbeløpet pluss 10 prosent av tilleggspensjonen etter § 12-5 og/eller 10 prosent av særtillegget etter § 12-6.

Forsørger pensjonisten ektefelle, ytes det fra

omregningstidspunktet, se § 12-14, et tillegg som svarer til pensjon til gjenlevende ektefelle etter §§ 11-5 til 11-8. Det kan også ytes et tillegg for en tidligere ektefelle som pensjonisten forsørger.

Forsørger pensjonisten barn, ytes det fra omregningstidspunktet et tillegg som svarer til barnepensjon etter § 11-18.

Dersom pensjonisten etter innleggelsen fortsatt har faste og nødvendige utgifter til bolig o.a., kan det bestemmes at pensjonen ikke skal reduseres, eller at den skal reduseres mindre enn nevnt i første ledd.

Ytelsene etter denne paragrafen må til sammen ikke overstige alderspensjon beregnet etter lovens vanlige bestemmelser.

Departementet gir forskrifter om beregning av alderspensjon etter denne paragrafen.

Merknader

Utkastet svarer til beregningsbestemmelsene i den gjeldende lovs § 7-9 nr. 2 til 7, med tilhørende forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 5. juli 1972 med hjemmel i blant annet lovens § 7-9 nr. 6.

Det er gjort rede for disse bestemmelsene i merknadene til utkastets § 10-19. Utkastets § 12-15 er likelydende med utkastets § 10-19 (bortsett fra noen henvisninger). Derfor viser vi til merknadene til § 10-19.

Utkastets § 12-16 Alderspensjon under opphold i fengsel

Til en alderspensjonist som sitter i varetekt, soner straff eller er sikret i en av fengselsvesenets anstalter, ytes det redusert pensjon etter bestemmelsene i §§ 12-14 og 12-15.

Fra og med den kalendermåned vedkommende blir løslatt, ytes det pensjon etter lovens vanlige bestemmelser.

Merknader

Bestemmelser om reduksjon av alderspensjon under opphold i fengselsvesenets anstalter er i dag å finne i folketrygdloven § 7-9 og forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 5. juli 1972 med hjemmel i blant annet § 7-9 nr. 6.

Utkastets § 12-16 er likelydende med utkastets § 10-20 (bortsett fra noen henvisninger). Derfor viser vi til merknadene til § 10-20.

Utkastets § 12-17 Alderspensjon ved yrkesskade

Den som ved fylte 67 år mottok uførepensjon på grunn av yrkesskade eller mottok sykepenger eller overgangsstonad ved sykdom på grunn av yrkesskade og var varig ufør, får alderspensjonen beregnet etter bestemmelsene for uførepensjon ved yrkesskade. Se § 10-21.

Dersom vedkommende var mindre enn 100 prosent arbeidsufør på grunn av yrkesskaden,

skal en del av alderspensjonen utgjøre et beløp som svarer til den graderte uførepensjonen (se § 10-15). Den andre delen skal utgjøre en så stor prosent av vanlig alderspensjon som svarer til forskjellen mellom hel uførhet og den graderte uførheten.

Den som ved fylte 67 år mottok pensjon som gjenlevende ektefelle etter dødsfall på grunn av yrkesskade, får alderspensjonen beregnet etter bestemmelsene for etterlattepensjon ved yrkesskade. Se § 11-24, jf. § 12-10.

Merknader

Bestemmelser om beregning av alderspensjon etter en yrkesskade står i dag i folketrygdloven § 11-13.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 11-13 lyder:

«Når en trygdet som oppebærer full uførepensjon etter reglene i dette kapittel fyller 67 år, får han rett til alderspensjon som svarer til uførepensjonen. Hvis uførepensjonen er beregnet på grunnlag av delvis nedsatt ervervsevne, ytes alderspensjon av samme størrelse som uførepensjonen tillagt en så stor brøkdel av alderspensjon etter kapittel 7 som svarer til forskjellen mellom hel uførhet og den uføregrad som uførepensjonen var beregnet etter. For trygdet som ikke har rett til alderspensjon, løper uførepensjonen etter dette kapittel ut vedkommendes levetid.»

Bestemmelsene regulerer overgangen fra uførepensjon til alderspensjon. Etter første punktum får en person som har full uførepensjon ved fylte 67 år, rett til alderspensjon på tilsvarende nivå. Dette innebærer at en person som har uførepensjon med yrkesskadefordeler, kan få en høyere alderspensjon enn den som beregnes etter vanlige regler. Bestemmelsen ble tatt inn i loven i forbindelse med inkorporeringen av yrkesskadetrygden i folketrygdloven i 1970, og ble begrunnet med at en ønsket å sikre at en yrkesskadd persons rettigheter ikke ble forringet ved overgangen til alderspensjon. Vi viser til Ot.prp. nr. 42 for 1969-70, side 33.

Andre punktum i § 11-13 omhandler de tilfellene der en person har gradert uførepensjon ved fylte 67 år. Det følger av denne bestemmelsen at de spesielle beregningsreglene ved yrkesskade bare skal gjelde for alderspensjon tilsvarende den uføregrad som uførepensjonen var beregnet etter. For øvrig fastsettes alderspensjonen etter de vanlige reglene.

Siste punktum i § 11-13 omhandler personer som ikke har rett til alderspensjon, dvs. utenlandske sjømenn som bare har vært trygdet etter kapitlene 9 og 11. For disse personene løper uførepensjonen ut vedkommendes levetid.

I dag er bestemmelsene om hva som menes med yrkesskade, og særreglene for beregning av

uførepensjon, etterlattepensjon og alderspensjon etter en yrkesskade samlet i et eget kapittel i folketrygdloven, kapittel 11. Dessuten omhandler folketrygdloven kapittel 11 en egen form for stønad - yrkesskadeerstatning - som skal dekke det ikke-økonomiske tapet etter yrkesskade.

Utvalgets forslag

Vilkårene for at en skade eller sykdom skal kunne godkjennes som yrkesskade, er omtalt i utkastets kapittel 17. Utkastets kapittel 18 inneholder regler om yrkesskadeerstatning (menerstatning ved yrkesskade). Særbestemmelser for innvilgning og beregning av de forskjellige ytelsene ved yrkesskade er tatt inn til slutt i de enkelte stønadskapitlene.

I dette kapitlet har utvalget derfor tatt med de særbestemmelser som skal gjelde for innvilgning og beregning av alderspensjon etter yrkesskade.

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

Utkastets første ledd angir når alderspensjon skal beregnes med yrkesskadefordeler. Det ytes i dag alderspensjon beregnet med yrkesskadefordeler bare i de tilfeller der løpende uførepensjon faktisk er innvilget. Det vi si at § 11-13 bare blir brukt når uførepensjonen settes til 30 prosent eller høyere. Dersom uførepensjonen er under 30 prosent, skal den skadde ha engangsutløsning av pensjonen etter folketrygdloven § 11-7.

Utvalgets forslag bygger på lovteksten i dag, men vi har gjort en tilføyelse. Utvalget har tatt med i oppregningen at bestemmelsen også skal gjelde den som ved fylte 67 år mottok sykepenge eller overgangsstønad ved sykdom med yrkesskadefordeler. Dette er en konsekvens av at man i dag må bruke opp sykepenge rettighetene før det kan innvilges uførepensjon. Se den gjeldende lovs § 14-9 fjerde ledd. For den som mottok sykepenge eller overgangsstønad ved sykdom, skal det være et vilkår at uførheten var varig før fylte 67 år.

Etter folketrygdloven § 11-3 er det bare den som har rett til uførepensjon med yrkesskadefordeler ved fylte 67 år, som har rett til alderspensjon med yrkesskadefordeler. Uførepensjonen faller bort ved fylte 67 år.

For den som var 100 prosent arbeidsufør og mottok ugraderte ytelser med yrkesskadefordel som nevnt i første ledd, beregnes alderspensjonen etter bestemmelsene for uførepensjon ved yrkesskade.

Selv om en yrkesskadd person har fått hel uførepensjon, er det ikke alltid at den er med fulle yrkesskadefordeler. Det fastsettes en egen uføregrad i yrkesskadesaker. Denne uføregraden gir uttrykk for den arbeidsuførheten som skyldes yrkesskaden.

Utkastets andre ledd gjelder de tilfellene der vedkommende var mindre enn 100 prosent arbeidsufør på grunn av yrkesskade og mottok en gradert ytelse med yrkesskadefordeler. Bestemmelsen gjelder både tilfeller der vedkommende mottok en gradert ytelse og denne ytelsen var beregnet med yrkesskadefordeler, og tilfeller der vedkommende mottok en hel ytelse, men der bare deler av den var beregnet med yrkesskadefordeler.

Dersom vedkommende ved fylte 67 år mottok en hel ytelse med yrkesskadefordeler, skal alderspensjonen svare til den ugraderte uførepensjonen med yrkesskadefordeler. Dersom vedkommende mottok en gradert ytelse med yrkesskadefordeler, skal alderspensjonen utgjøre et beløp som svarer til gradert uførepensjon med yrkesskadefordeler tillagt en så stor brøkdel av

vanlig alderspensjon som svarer til forskjellen mellom hel uførhet og den uføregrad som ytelsen med yrkesskadefordeler var beregnet etter. Utkastet svarer til gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd gjelder den som ved fylte 67 år mottok pensjon for gjenlevende ektefelle med yrkesskadefordeler. Utvalget foreslår at vedkommende får beholde disse fordelene etter fylte 67 år.

Utvalget har ikke tatt med bestemmelsen i gjeldende lovs § 11-13 siste punktum om at uførepensjon med yrkesskadefordeler løper ut en persons levetid dersom vedkommende ikke har rett til alderspensjon. Da denne bestemmelsen gjelder uførepensjon, hører den mest naturlig hjemme i utkastets kapittel 10 om uførepensjon. Vi viser til utkastets § 10-21 tredje ledd.

KAPITTEL 13

Stønad ved helsetjenester**OVERSIKT**

Syketrygdloven av 2. mars 1956 inneholdt bestemmelser om medisinsk stønad, det vil si stønad i forbindelse med behandling og undersøkelse hos lege, tannlege, fysioterapeut m.v., innleggelse i sykehus, ved kjøp av viktige legemidler m.v. Disse bestemmelsene ble tatt inn i folketrygdloven ved lov 19. juni 1970 nr. 67 og trådte i kraft fra 1. januar 1971. Det ble ikke foretatt vesentlige materielle endringer. Mange av formuleringene fra den tidligere loven ble beholdt i de nye bestemmelsene om medisinsk stønad m.v. i folketrygdloven og i de nye forskriftene om medisinsk stønad. Det ble bare foretatt endringer på det administrative og finansielle plan.

Utvalget har gitt en omfattende framstilling av syketrygdens historikk i vedlegg til utvalgets delutredning NOU 1986:11 side 49 f.

Gjeldende rett

Bestemmelser om medisinsk stønad m.v. står i dag i folketrygdloven kapittel 2 med tilhørende forskrifter. Kapitlet inneholder bestemmelser om forskjellige stønadsordninger som har til formål å dekke bestemte utgifter i forbindelse med helsetjenester. Disse er:

- Godtgjørelse for opphold i visse helseinstitusjoner som ikke omfattes av fylkeskommunenes helseplaner.
- Godtgjørelse ved poliklinisk behandling.
- Godtgjørelse ved jordmor- og legehjelp i forbindelse med fødsel.
- Engangsstønad ved fødsel.
- Refusjon ved legehjelp.
- Refusjon ved fysikalsk behandling.
- Refusjon ved visse former for tannlegehjelp.
- Refusjon ved behandling hos logoped og audiopedagog.
- Refusjon ved behandling hos psykolog.
- Refusjon ved behandling hos kiropraktor.
- Refusjon ved kjøp av viktige legemidler, bandasjemateriell m.v.
- Stønad til og utlån av høreapparat.
- Stønad ved kjøp av støttebandasjer og proteser, unntatt tannproteser.
- Godtgjørelse ved reiser i forbindelse med behandling.
- Godtgjørelse ved oppholdsutgifter i forbindelse med behandling.
- Skyssgodtgjørelse til behandlingspersonell m.v.

- Bidrag etter lovens § 2-13 til formål som står i samband med sykebehandling, tannbehandling, protese og lignende.

Etter ordlyden i folketrygdloven kapittel 2 er det den trygdede som er stønadsberettiget. Unntak gjelder bare ved skyssgodtgjørelse til behandlingspersonell etter lovens § 2-6 nr. 3. Her går det klart fram av lovteksten at det er behandleren som er stønadsberettiget. I de forskjellige forskriftene som er gitt med hjemmel i de enkelte stønadsbestemmelsene er det imidlertid tatt inn bestemmelser om direkte oppgjør. Det innebærer at trygdekontoret kan inngå avtale med den enkelte behandler og forhandler om at trygdens godtgjørelse/refusjon skal utbetales direkte til disse. De trygdede har ingen innflytelse på slike avtaler om direkte oppgjør. Men ordningen er en klar fordel for de trygdede som slipper å legge ut det beløpet som trygden refunderer og derfor også slipper å gå turen til trygdekontoret. Systemet med direkte refusjonsutbetalinger fra trygden til behandlere og forhandlere innebærer at disse refusjonene i realiteten er en del av den offentlige finansieringen av helsevesenet her i landet på linje med den statlige rammefinansieringsordningen.

I budsjettmessig sammenheng omtales godtgjørelsene/refusjonene etter folketrygdloven kapittel 2 som stykkprisrefusjon til de enkelte behandlere. Størrelsen av refusjonene fastsettes i mange tilfeller på bakgrunn av forhandlinger mellom staten og de enkelte behandleres organisasjoner. Disse forhandlinger kan til en viss grad sammenlignes med andre lønnsforhandlinger. Etter dette går det fram at de såkalte stykkprisrefusjonene etter folketrygdloven kapittel 2 bærer lite preg av å være individuelle rettigheter. Det forhandles om honorarer for legehjelp, fysikalsk behandling og psykologbehandling. Honoraret omfatter den refusjonen behandleren skal ha fra trygden samt den trygdedes egenbetaling.

Helsevesenet finansieres også via rammetilskott til kommunene og fylkeskommunene. Rammetilskottene til kommunene og fylkeskommunene finansieres over folketrygdens budsjett. Med folketrygdens budsjett forstås den del av statsbudsjettet som omhandler folketrygdens utgifter og inntekter.

Bestemmelsene om rammetilskott til fylkeshelsetjenesten står i sykehusloven og lo-

ven om psykisk helsevern, mens bestemmelsene om rammetilskott til kommunehelsetjenesten står i loven om helsetjenesten i kommunene.

Når det gjelder finansieringen av helseinstitusjoner skjer den i dag stort sett via rammefinansiering etter sykehusloven og loven om psykisk helsevern. Alle institusjoner som er omfattet av fylkeskommunenes helseplaner finansieres etter disse lovene.

Folketrygdloven § 2-2 andre ledd har imidlertid en bestemmelse om godtgjørelse ved opphold i visse godkjente helseinstitusjoner. Den gjelder institusjoner som ikke er omfattet av fylkeskommunenes helseplaner. Trygden yter kurprisrefusjon ved opphold i enkelte slike institusjoner. Refusjonen utbetales direkte til institusjonens eier i form av løpende tilskott. Hvilke institusjoner det her dreier seg om er omtalt i vedlegg til utvalgets delutredning NOU 1986:11, side 55. De institusjoner som ikke omfattes av denne oppregningen, finansieres som hovedregel av private midler.

Videre ytes det stykkprisrefusjon ved poliklinisk behandling ved godkjent helseinstitusjon etter folketrygdloven § 2-2 tredje ledd. Denne stykkprisrefusjonen ytes i stedet for refusjon til vanlig behandlingspersonell. Refusjonen utbetales ikke til behandlingspersonell, men til institusjonenes eiere.

Ordningen med tilskott fra trygden til drift av visse institusjoner må også anses som en del av den statlige finansieringen av helsevesenet. Det dreier seg heller ikke her om rettigheter for den enkelte trygdede. Det samme gjelder for fastlønnstilskottene som ytes til kommunene for tjenester utført av fast ansatte behandlingspersonell. Fastlønnstilskott ytes i stedet for refusjon til privatpraktiserende behandlingspersonell. Ordningen med fastlønnstilskott går ikke fram av folketrygdloven i dag.

Det er etter dette følgende ytelser som utbetales til den trygdede og som således er individuelt:

- engangsstønad ved fødsel, som ytes ved hjemmefødsler,
- stønad ved behandling hos tannlege, logoped og kiropraktor,
- stønad ved konsultasjoner hos behandlingspersonell som ikke har avtale med trygden om direkte oppgjør.

Når det gjelder stønader til dekning av oppholds- og reiseutgifter i forbindelse med medisinsk behandling, har disse stønadene mer preg av individuelle rettigheter. Ved stønad til dekning av oppholdsutgifter foretas det ikke direkte oppgjør. Det samme gjelder som hovedregel ved stønad til dekning av utgifter til kollektivtransport. Stønad til dekning av

utgifter til drosje utbetales imidlertid ofte direkte til drosjeeierne. Til slutt nevnes bidrag etter folketrygdloven § 2-13 som må anses som en individrettet stønad.

Utvalgets forslag

Utvalget har arbeidet utfra en målsetting om at folketrygdlovens forskriftsbestemmelser skal innarbeides i selve lovteksten. Hensikten er å bedre informasjonsverdien av loven.

De forskriftsbestemmelsene som gjelder for de stønadene som er omfattet av folketrygdlovens kapittel 2 er meget omfattende og kompliserte, og de endres ofte. Utvalget har derfor funnet det nødvendig fortsatt å benytte seg av fullmaktslovgivning på dette området. Der som alle forskriftsbestemmelsene av materiell art skulle innarbeides i lovutkastet, ville det ikke medføre forenkling. Lovteksten ville da bli helt uoversiktlig.

De bestemmelsene utvalget har foreslått, er imidlertid mer utdypende enn de som gjelder i dag.

Utvalget har i sin delutredning NOU 1986:11 vurdert hvilke stønadsordninger som i framtiden bør omfattes av folketrygdloven, se utredningens kapittel 9 og 10. Det er i den utredningen blant annet foreslått at rammetilskottene til fylkeshelsetjenesten skal dekkes direkte over statsbudsjettet. Det er derfor foreslått at henvisningsbestemmelsen i folketrygdloven § 2-2 første ledd oppheves.

Utvalget har imidlertid gått inn for at bestemmelsene om finansiering av enkelte godkjente helseinstitusjoner og poliklinisk behandling skal beholdes i folketrygdloven. Dessuten mener utvalget at det må tas inn en bestemmelse i folketrygdloven om fastlønnstilskottet. Dette tilskottet gis som tidligere nevnt i stedet for stykkprisrefusjon til behandlingspersonell. Når bestemmelsene om stykkprisrefusjon skal beholdes i den nye folketrygdloven er det også naturlig at lovutkastet bør inneholde bestemmelser om fastlønnstilskott. De øvrige bestemmelsene som i dag omfattes av lovens kapittel 2, bør også beholdes i den nye folketrygdloven, se delutredning NOU 1986:11.

Utvalget har i forbindelse med arbeidet med utkastets kapittel 13 kommet til at bestemmelsene om stønad til høreapparat etter lovens § 2-5 nr. 3 bokstav b bør flyttes til utkastets kapittel 14 som gjelder stønad ved atfføring og ved uførhet. Se utkastets § 14-9 om lån av høreapparat.

Bestemmelsen i den gjeldende lovs § 2-10 om stønad i forbindelse med sykdom som er oppstått før vedkommende ble trygdet, fore-

slås opphevet. Vi viser til nærmere omtale bakerst i merknadene til kapitlet her.

I dag har nesten alle behandlere og forhandlere avtaler med trygdeetaten om direkte oppgjør. Dette innebærer at trygden utbetaler stønaden direkte til den aktuelle behandler eller forhandler. De trygdede kan i praksis ikke forlange slike avtaler satt til side. Dette innebærer at ordningen med direkte oppgjør faktisk er obligatorisk. Utvalget har foreslått denne praksis lovfestet. Utvalget foreslår å ta inn i loven bestemmelser som går ut på en automatisk ordning med direkte utbetaling til behandler eller forhandler, se utkastets §§ 13-5, 13-7, 13-8, 13-10, 13-11, 13-13, 13-14, 13-20 og 13-21. Utvalget har også foreslått bestemmelser som gir en adgang for trygdemyndighetene å inngå avtaler om direkte oppgjør. Det siste vil være praktisk for forhandlere av ortopediske hjelpemidler samt drosjeeiere og busselskaper i forbindelse med skyssutgifter. Se utkastets §§ 13-14, 13-15 og 13-17. Forslaget medfører administrative forenklinger, i og med at trygdeetaten slipper å inngå avtale med den enkelte. Utvalget har foreslått hjemmel for departementet til å gi forskrifter om nekting av direkte oppgjør, da vi mener det er nødvendig å beholde adgangen til å nekte direkte oppgjør i de tilfeller det foreligger mistanke om misligheter eller regnskapsførselen ikke er tilfredsstillende.

Etter gjeldende rett kreves det for enkelte ytelsers vedkommende at trygdeetaten skal ha gitt såkalt forhåndstilsagn før den trygdede pådrar seg de aktuelle utgifter. For eksempel er godtgjørelse av utgifter til tannregulering betinget av at trygdekontoret har gitt sitt tilsagn om godtgjørelse før behandlingen settes i verk. Vilåret om forhåndstilsagn innebærer at trygdekontoret vurderer om stønad skal ytes og treffer vedtak før behandlingen er iverksatt eller reisen er foretatt. Dette vilåret gjelder ved utgifter til behandling, med unntak for behandling hos lege. Det gjelder også for reiseutgifter og utgifter til ortopediske hjelpemidler og proteser. Men vilåret om forhåndstilsagn er modifisert slik at det kan ytes stønad selv om det ikke foreligger slikt tilsagn, dersom det er på det rene at tilsagn ville ha blitt gitt.

Utvalget er derfor kommet til at kravet om forhåndstilsagn ikke er et reelt vilkår for rett til stønad. Ordningen med forhåndstilsagn er ofte begrunnet med informasjonshensyn eller kontrollhensyn. Utvalget mener at disse hensyn kan ivaretas uten en ordning med forhåndsgodkjenning. Kravet om forhåndstilsagn er derfor ikke tatt med i lovutkastet. Men dersom det skulle være behov for å kreve forhåndstilsagn i enkelte tilfeller, mener utvalget

at det kan gis bestemmelser om det i forskriftene. Forskriftshjemplene i utkastet er formulert slik at de gir adgang til dette.

Utvalgets flertall foreslår å lovfeste egenandelsordningen. Den går ikke klart fram av loven i dag. Flertallet mener at det er viktig å synliggjøre gjeldende ordning. Det må understrekes at flertallet dermed ikke tar standpunkt til om egenandelsordningen bør beholdes. Utvalgets mindretall, Leif Andreassen og Arild Daleng, er imot en slik lovfesting.

Lovtekniske spørsmål

Utvalget har drøftet om bestemmelsene om stønad ved helsetjenester burde omformuleres for å bli mer i samsvar med de faktiske forhold. Loven burde i tilfelle formuleres slik at det var den enkelte behandler eller forhandler som skulle være berettiget til refusjon fra trygden, og ikke medlemmet.

For å opprettholde tilknytningen til folketrygden måtte det i loven stilles vilkår om at pasienten måtte være medlem i trygden for at behandleren skulle få rett til stønad. Ved stønad til en forhandler av medisinalvarer måtte det settes som vilkår at kjøperen var medlem, og ved stønad til transport, måtte det kreves at passasjeren var medlem i trygden.

En lovteknisk løsning som ovenfor skissert, ville imidlertid bryte med prinsippet ellers i folketrygdloven om at det er medlemmet som er stønadsberettiget. Utvalget har derfor valgt en mellomløsning. Denne innebærer at medlemmet som hovedregel fortsatt skal være stønadsberettiget. Unntak er likevel gjort for stønad til behandlerens transportutgifter, fastlønnstilskott til kommunene og finansiering av visse institusjoner. For disse stønaders vedkommende er gjeldende praksis foreslått lovfestet. Det vil si at den stønadsberettigede blir henholdsvis en behandler, en kommune eller en institusjon.

Etter utvalgets forslag skal det som hovedregel fortsatt være det enkelte medlemmet som har rett til stønad til dekning av utgifter til de forskjellige helsetjenestene. Men stønaden skal for de fleste helsetjenesters vedkommende utbetales direkte til den som yter medlemmet en slik tjeneste. Det vil si at vi foreslår en ordning med obligatorisk direkte oppgjør. Unntak er gjort for enkelte grupper behandlingspersonell og andre som yter helsetjenester. Men utvalget har foreslått en hjemmel til å inngå avtaler om direkte oppgjør i de tilfeller dette er praktisk. Da det i dag i stor utstrekning foretas direkte oppgjør av medisinsk stønad både til behandlingspersonell, forhandlere og drosjeeiere m.v. vil utvalgets forslag med tildels obligatorisk direkte

oppgjør ikke medføre endringer i forhold til gjeldende rett.

Forslaget om obligatorisk direkte oppgjør ved de fleste behandlinger m.v. vil medføre administrative forenklinger. Trygdekontorene slipper da å inngå avtaler med de enkelte behandlere, forhandlere m.v.

Disposisjon

Utvalget har disponert utkastets kapittel 13 slik at bestemmelsene om stønadssatser og egenandelsordningen kommer rett etter innledningsparagrafen. Deretter er det tatt inn egne paragrafer om hver enkel gruppe behandlingpersonell. Så følger bestemmelser om viktige legemidler, spesielt medisinsk utstyr samt ortopediske hjelpemidler, proteser m.v. Bestemmelser om reise- og oppholdsutgifter er fordelt på fire paragrafer, - en paragraf om reiseutgifter for medlemmet, en om oppholdsutgifter for medlemmet, en om utgifter til ledsager og en om reiseutgifter for behandlingpersonell. Deretter kommer fire paragrafer som gjelder henholdsvis dekning av utgifter til behandling ved spesielle institusjoner, dekning av utgifter til laboratorie- og røntgenundersøkelser, dekning av utgifter til helsetjenester ved poliklinikk, samt fastlønns-tilskott til kommuner. Til slutt i utkastet har utvalget foreslått paragrafer om henholdsvis bidrag, unntak for militærpersoner, stønad til helsetjenester i utlandet og om stønad ved yrkesskade.

Utkastets § 13-1 Innledning

Formålet med stønad etter dette kapitlet er å gi hel eller delvis dekning for medlemmers nødvendige utgifter til helsetjenester ved sykdom, skade, lyte, familieplanlegging, abort, svangerskap og fødsel.

Det ytes ikke stønad til inngrep som vesentlig er begrunnet i kosmetiske hensyn, og heller ikke til behandling av påregnelige følger av slike inngrep.

Bestemmelser om

- opphold i Norge / i utlandet står i § 13-2
- stønadssatser og egenandeler står i §§ 13-3 og 13-4
- dekning av behandlingsutgifter står i §§ 13-5 til 13-11
- stønad ved hjemmefødsel står i § 13-12
- dekning av utgifter til viktige legemidler, spesielt medisinsk utstyr, proteser og ortopediske hjelpemidler står i §§ 13-13 og 13-14
- dekning av utgifter i forbindelse med reiser står i §§ 13-15 til 13-18
- dekning av driftsutgifter ved spesielle institusjoner står i § 13-19
- dekning av utgifter til laboratorie- og røntgenundersøkelser står i § 13-20

- dekning av utgifter til helsetjenester ved poliklinikk står i § 13-21
- fastlønns-tilskott står i § 13-22
- tilskott til arbeidsreiser står i § 13-23
- bidrag står i § 13-24
- unntak for militærpersoner står i § 13-25
- stønad til helsetjenester i utlandet står i § 13-26
- stønad ved yrkesskade står i § 13-27.

Merknader

Bestemmelsen er delvis ny. Den angir for det første formålet med stønadene etter dette kapitlet. Formålet med medisinsk stønad går i dag fram av lovens § 2-1 nr. 1 første ledd. Videre har utkastet en presisering av enkelte tilfeller som faller utenfor loven. Til slutt har paragrafen en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne.

Gjeldende rett

I dag går formålet med medisinsk stønad fram av lovens § 2-1 nr. 1 første ledd. Bestemmelsen lyder:

«Ved sykdom, skade, legemsfeil, svangerskap og nedkomst og ved avbrudd av svangerskap har en trygdet rett til stønad etter bestemmelsene i dette kapittel. Det ytes ikke stønad til kosmetiske inngrep som ikke er overveiende medisinsk indisert. Det samme gjelder behandling av påregnelige følgetilstander etter slike inngrep. Stønad ytes etter særlige regler

- a. Ved sykdom som skyldes yrkesskade som går inn under kap. 11, jfr. § 2-7,
- b. til sjømenn i utenriksfart og tjenestemenn m.v. i utlandet, jfr. § 2-8,
- c. ved sykdom og ved nedkomst som inntreffer utenfor riket, jfr. § 2-9.»

Den gjeldende lovs kapittel 2 bruker betegnelsen «medisinsk stønad m.v.» som en samlebetegnelse på de ytelser som omfattes av kapitlet. Folketrygdloven kapittel 2 har blant annet bestemmelser om stønad ved behandling hos forskjellig behandlingpersonell, kjøp av viktige legemidler, forbindelsessaker, proteser m.v. og stønad ved reise- og oppholdsutgifter i forbindelse med behandling.

Utvalget har drøftet hvilken betegnelse som er mest hensiktsmessig å nytte om ytelsene etter dette kapitlet. Det er særlig tre uttrykk som er aktuelle: stønad, refusjon og godtgjørelse. Det er en viss forskjell mellom de stønader som omtales i folketrygdloven kapittel 2 og andre stønader som skal dekke bestemte utgifter etter folketrygdloven. Når det gjelder medisinsk stønad etter lovens kapittel 2 er det en forutsetning at den trygdede faktisk har hatt utgifter før retten til stønad oppstår. For eksempel er det ikke tilstrekkelig at den trygdede er syk, vedkommende må også ha hatt utgifter til legebehandling. Denne ordningen

er derfor i utgangspunktet en refusjonsordning for påløpte utgifter. Ordet «refusjon» brukes i dag i forbindelse med takstsystemet. Det er dessuten det begrep som brukes mest i praksis. Ordet «refusjon» er likevel ikke helt dekkende for de stønader som ytes i forbindelse med behandling, samt stønad ved kjøp av viktige legemidler. Da det i praksis foretas direkte oppgjør mellom trygden og behandler eller forhandler, er ikke stønad i disse tilfeller refusjon for den trygdedes utgifter. Det er således svært få tilfeller der det dreier seg om en reell refusjonsordning. Det vil si der den trygdede faktisk har hatt utgifter og deretter får disse refundert fra trygden. Som eksempel kan nevnes refusjon for beholders reiseutgifter etter folketrygdloven § 2-6 nr. 3, se utkastets § 13-18.

Etter andre bestemmelser i folketrygdloven som skal dekke nærmere angitte utgifter, f. eks. bestemmelsene i lovens § 8-2 om grunnstønad og hjelpestønad og bestemmelsene i lovens §§ 10-2, 10-3 og 12-3 om stønad til barne-tilsyn og utdanningsstønad, er det som regel ikke nødvendig at den trygdede faktisk har hatt bestemte utgifter.

Da de stønadene som i dag omfattes av lovens kapittel 2 er av en annen karakter enn de øvrige stønadene som skal dekke nærmere angitte utgifter, kunne det vært hensiktsmessig å bruke forskjellige betegnelser på de to former for ytelser. Men da «refusjon» heller ikke er noe godt alternativ, er vi blitt stående ved ordet «stønad.»

Ordet «godtgjørelse» brukes i dag i stor utstrekning i loven og i forskriftene. Utvalget mener dette ordet ikke er dekkende for ytelser etter lovens kapittel 2, da det lett kan lede tanken mot en form for avlønning. Uttrykket er dessuten tungt og gammelmodig. Selv om dette uttrykket brukes i lov og forskrifter, er det lite brukt i praksis, og vi mener at dette ordet ikke er noe godt alternativ.

Utvalget har videre drøftet ulike alternative betegnelser på utkastets kapittel 13. Vi har for eksempel vurdert betegnelsene sykestønad, helsestønad, refusjon ved helsetjenester og stønad ved helsetjenester. Vi er kommet til at betegnelsen stønad ved helsetjenester er det beste alternativet.

Uttrykket «helsetjenester» kan virke noe snevert når det også skal omfatte stønad til legemidler og stønad til dekning av reiseutgifter. Men utvalget antar at det ikke er mulig å finne et ord som naturlig omfatter alle de aktuelle formålene. Uttrykket medisinsk stønad som brukes i dag, henleder oppmerksomheten på stønad til medisiner og kan heller ikke sies å ha et slikt meningsinnhold at det presiserer hvilke ytelser som omfattes av lovens kapittel

2. Det at betegnelsen «helsetjenester» er noe snever og uklar blir avhjulpet ved at utkastet har fått en innledningsbestemmelse som angir de forskjellige situasjoner der det skal kunne ytes stønad.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd angis formålet med stønad etter dette kapitlet. Forslaget svarer stort sett til folketrygdloven § 2-1 nr. 1 første ledd første punktum.

Utvalget har foreslått en presisering av målsettingen i forhold til gjeldende rett. Det gjelder både med hensyn til dekningsnivået og stønadstilbudet. For det første sies det i utkastet at stønadene skal «gi hel eller delvis dekning for medlemmers nødvendige utgifter ...». I dag sies det ikke noe i loven om dekningsnivået. I de enkelte stønadsbestemmelsene sies det at godtgjørelse ytes etter nærmere fastsatte regler og takster. Egenandelsordningen er heller ikke hjemlet i lovteksten. Når en leser selve loven kan det derfor synes som om det ytes stønad med full dekning av de aktuelle utgifter. Men som hovedregel dekker stønadsatsene bare delvis utgiftene. Det er forutsatt at den trygdede yter en viss egenbetaling. Når egenandelstaket er nådd, yter trygden stønad med et høyere beløp for de varer og tjenester som er omfattet av egenandelsordningen. Stønadene skal da også dekke den godkjente egenandel som den trygdede vanligvis må betale selv. Vi viser til nærmere omtale av egenandelsordningen i merknadene til utkastets § 13-4. Ved en yrkesskade som faller inn under særbestemmelsene i lovens kapittel 11 om ytelser ved yrkesskade, ytes det stønad med et beløp som dekker den godkjente egenandelen. I visse andre tilfeller ytes det også forhøyet stønad slik at den trygdede slipper å betale den godkjente egenandelen. Disse tilfellene er omtalt i forskrifter. Det gjelder for eksempel ved legebehandling ved nærmere angitte sykdommer. Forhøyet stønad som nevnt ovenfor dekker ikke alltid de aktuelle utgiftene fullt ut. Selv om det ytes forhøyet stønad må pasienten enkelte ganger betale noe selv. Dette har sammenheng med det såkalte to-pris systemet for behandlingspersonell. Dette to-pris systemet oppstår fordi behandlere av og til tar høyere honorar enn det myndighetene har forutsatt når de forskjellige refusjonssatsene blir fastsatt. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til paragrafene vedrørende de enkelte behandlingspersonell.

Videre har utvalget foretatt en presisering av i hvilke situasjoner det kan ytes stønad. Stønad skal ytes til dekning av «medlemmers nødvendige utgifter til helsetjenester ved syk-

dom, skade, lyte, familieplanlegging, abort, svangerskap og fødsel». Begrepet familieplanlegging er tilføyet i forslaget. Etter praksis ytes det også stønad til dette formålet, selv om det ikke går fram av den gjeldende lovs § 2-1.

I dag er det med hjemmel i folketrygdloven § 2-5 nr. 1 gitt særskilte takster for stønad til undersøkelse ved barnløshet. Utvalget har drøftet om denne stønadssituasjonen også bør presiseres i innledningsparagrafen. Vi er kommet til at lovteksten blir for detaljert, og at behandling for barnløshet kan tolkes som en side av familieplanleggingen, som er nevnt i lovteksten.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å presisere i innledningsbestemmelsen at det er medlemmenes utgifter som skal dekkes. Det innebærer at dersom et medlem har gratis behandling, ytes det heller ikke stønad etter dette kapitlet. Etter lov 3. juni 1983 nr. 54 om tannhelsetjenesten skal det, med unntak for kjeveortopedisk behandling, ytes vederlagsfri tannbehandling til barn og ungdom, psykisk utviklingshemmede, grupper eldre, langtids-syke og uføre. Logopedisk behandling som omfattes av skolelovene ytes også vederlagsfritt, og omfattes således ikke av bestemmelsene i utkastets kapittel 13. Vi viser til lov 13. juni 1969 nr. 24 om grunnskolen, lov 21. juni 1974 nr. 55 om videregående opplæring og lov 28. mai 1976 nr. 35 om voksenopplæring. De nevnte lovene er eksempler på at utgiftene blir dekket i henhold til annen lovgivning. Folketrygdloven er således sekundær i forhold til disse lovene.

Utvalget har videre tatt inn en presisering om at utgiftene skal være nødvendige. Dette vilkåret gjelder også i dag og står enkelte steder i loven og forskriftene. Utvalget mener det er et så sentralt vilkår at det bør stå i innledningsbestemmelsen. Utvalgets mindretall, Leif Andreassen og Arild Daleng, ønsker ikke å lovfeste dette vilkåret.

Etter den gjeldende lovs § 2-1 nr. 1 går det fram at vedkommende som regel må være trygdet for å få rett til medisinsk stønad. Utvalget har derfor brukt begrepet medlem for å angi personkretsen i utkastets innledningsbestemmelse. Da det i utkastets kapittel 2 om folketrygdens omfang er foreslått generelle bestemmelser om personkretsen for å få rett til stønad etter loven, har utvalget ikke funnet det nødvendig å ta inn en egen omfangsbestemmelse i utkastets kapittel 13.

I utkastets andre ledd har vi tatt med en presisering om at det ikke ytes stønad til inngrep som vesentlig er begrunnet i kosmetiske hensyn, og påregnelige følger av slike inngrep. Forslaget svarer til lovens § 2-1 nr. 1

første ledd andre punktum. Denne presiseringen er egentlig ikke nødvendig, da den er en antitese av utkastets første ledd, som blant annet angir stønadssituasjonene som «sykdom, skade, lyte». Omfanget av rent kosmetiske inngrep har økt betraktelig de senere årene. Utvalget er derfor kommet til at det ut fra informasjons hensyn likevel vil være hensiktsmessig å nevne kosmetiske inngrep i innledningsparagrafen.

I utkastets tredje ledd er det tatt inn en innholdsfortegnelse som angir hvor i kapitlet de forskjellige bestemmelsene er å finne.

Utkastets § 13-2 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til stønad etter §§ 13-5 til 13-24 at medlemmet oppholder seg i Norge.

Når et medlem oppholder seg i utlandet, ytes det stønad etter § 13-26.

Merknader

Bestemmelsen er ny og er en presisering av gjeldende rett. Utkastets andre ledd har en henvisning til bestemmelsene om stønad til helsetjenester i utlandet.

Gjeldende rett

Bestemmelsene i folketrygdloven kapittel 2 om medisinsk stønad gjelder stort sett ved behandlinger m.v. som blir foretatt her i landet. Dette går ikke klart fram av loven idag. I lovens § 2-1 nr. 1 bokstav c er det en henvisning om at stønad ytes etter særlige regler til sjømenn i utenriksfart og tjenestemenn m.v. i utlandet, jf. § 2-8 og ved sykdom og ved nedkomst som inntreffer utenfor landet, jf. § 2-9.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd er nytt og presiserer at stønad ved helsetjenester vanligvis skal ytes til medlemmer som oppholder seg i Norge. Dette går ikke klart fram av lovteksten i dag, og utvalget foreslår derfor at denne hovedregelen kommer til uttrykk i utkastets første ledd. Utvalget har foreslått en tilsvarende bestemmelse i utkastets § 4-7 første ledd i sykepengekapitlet.

I utkastets andre ledd viser vi til utkastets § 13-26 som har særskilte bestemmelser om stønad ved helsetjenester i utlandet.

Utkastets § 13-3 Stønadssatser

Departementet fastsetter satser for stønad som skal dekke utgifter til helsetjenester.

Det kan fastsettes normalsatser for det ordinære dekningsnivået, og forhøyede satser, som vanligvis dekker de samlede utgifter.

Merknader

Folketrygdloven har i dag ingen bestemmelser om trygdens dekningsnivå ved medisinsk behandling m.v. etter kapittel 2. Men i medhold av lovens § 2-5 har departementet fastsatt forskrifter om godtgjørelse ved ulike former for behandling m.v. Av disse forskriftene går det som regel fram hva trygden dekker, og hva det forutsettes at den trygdede må betale selv.

Innledning

Visse former for egenbetaling omfattes av den såkalte egenandelsordningen. Denne ordningen går i korthet ut på at visse egenbetalinger omfattes av et utgiftstak - egenandelstaket. Når den trygdede har betalt egenandeler som til sammen utgjør et beløp som svarer til egenandelstaket, yter trygden stønad etter en forhøyet sats. Når det ytes stønad etter forhøyet sats, dekker trygden også det beløp som svarer til egenandelen. Sosialdepartementet har gitt forskrifter om egenandelsordningen. Vi viser til Forskrifter om begrenning av egenandeler fastsatt den 30. mars 1984. Egenandelsordningen og egenbetaling er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 13-4 om egenandeler og egenandelstak.

Gjeldende rett

Stønadene etter lovens kapittel 2 ytes etter forskjellige prinsipper alt ettersom det dreier seg om stønad til behandlingspersonell, viktige medisiner og forbindelsessaker m.v., proteser og ortopediske hjelpemidler samt reiseutgifter.

Utvalget vil i det følgende kort redegjøre for hvilke refusjonsprinsipper som gjelder i dag:

- Refusjonssatsene for behandling hos lege, psykolog og fysioterapeut fastsettes i dag på grunnlag av veiledende honorartakster. Honorartakstene går fram av honorartariffen for det enkelte behandlingspersonell. Honorartaksten er det samlede honorar for den enkelte behandling. Refusjonssatsene for behandling hos kiropraktor, logoped og audiopedagog fastsettes av departementet. Når det gjelder disse behandlingspersonell er det ikke avtalt veiledende honorarsatser. Refusjonssatsene til trygden fastsettes i refusjonstariffen. En honorartariff er en avtale om honorar som inngås mellom staten og de enkelte behandleres organisasjoner. Differansen mellom honorarsatsen og refusjonssatsen utgjør medlemmets egenandel. For leger og psykologer er det denne egenandelen som godkjennes i forhold til egenandelstaket.

Det er i dag fastsatt honorarsatser i særskilte honorartariffer for leger, fysioterapeu-

ter og psykologer. Når det gjelder leger kalles denne honorartariffen for Normaltariffen. Honorarsatsene er i prinsippet bare veiledende, men det forutsettes at de behandlere som har avtale om driftstilskott med en fylkeskommune eller en kommune, ikke skal ta høyere honorar enn denne satsen.

Stønad for behandling hos lege, psykolog, fysioterapeut og logoped/audiopedagog ytes i dag etter to satser, «normalsats» og «forhøyet sats». Med normalsats menes trygdens stønad etter trygdens refusjonssatser som fastsettes i refusjonstariffen. Det er da forutsett at pasienten skal yte en viss egenbetaling i tillegg. Forhøyet sats er det som i honorartariffen omtales som honorartakst. Det vil vanligvis si summen av normalsatsen og pasientens egenbetaling. Forhøyet sats ytes for behandling hos lege eller psykolog når egenandelstaket er nådd og når det i loven eller forskriftene sies at den trygdede har rett til full godtgjørelse. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 13-4 om egenandeler og egenandelstaket. Forhøyet sats for fysikalsk behandling ytes i særlige tilfeller, se nærmere omtale under utkastets § 13-8 om fysikalsk behandling.

Etter den gjeldende lovs § 2-4 første ledd ytes det full godtgjørelse for nødvendige utgifter til jordmorhjelp. Det innebærer at den trygdede i prinsippet ikke skal betale noe selv. Den norske Jordmorforening har fastsatt veiledende takster for de ulike tjenester. I praksis yter trygden refusjon etter disse takstene, som da kan anses som forhøyet sats.

- Stønad ved behandling hos kiropraktor ytes bare etter en sats, normalsatsen. Det forutsettes da at den trygdede som hovedregel skal dekke en egenbetaling for slike tjenester.
- Stønad ved behandling hos logoped/audiopedagog ytes etter to satser. I mange tilfeller ytes det full godtgjørelse, se forskriftenes § 5 andre og tredje ledd.
- Stønad ved kjøp av viktige legemidler, forbindelsessaker m.v. utgjør differansen mellom varens pris og den godkjente egenandelen. Det er Statens legemiddelkontroll som fastsetter prisene på legemidler. Det er i dag ingen kontroll med prisene på forbindelsessaker, og trygden må da refundere differansen mellom den faktiske prisen og egenandelen. Når egenandelstaket er nådd, dekkes utgiftene fullt ut for resten av kalenderåret.
- Stønad ved kjøp av ortopediske hjelpemidler, med unntak av ortopedisk skotøy, ytes med full dekning. Det er et vilkår for stønad at hjelpemidlet er kjøpt hos en forhandler som trygden har inngått avtale med, eller

hos et offentlig verksted. Ved kjøp av ortopedisk skotøy må den trygdede dekke egenbetaling.

- Stønad ved kjøp av brystproteser, ansiktsdefektproteser, øyepoteser og parykker ytes også med full dekning. Men Rikstrygdeverket kan likevel fastsette en maksimumsgrense for stønad til brystprotese og parykk.
- Stønad til dekning av den trygdedes reiseutgifter utgjør differansen mellom utgiftene til billigste forsvarlige reisemåte og den egenandelen som til enhver tid gjelder på området (godkjent egenandel). Når egenandelstaket er nådd, dekkes reiseutgiftene fullt ut for resten av året.
- Stønad til dekning av den trygdedes oppholdsutgifter ytes etter normerte satser.
- Stønad til dekning av ledsagers reise- og oppholdsutgifter, samt tapt arbeidsfortjeneste ytes etter normerte satser.
- Stønad for en behandlers reiseutgifter ytes også etter normerte satser ved bruk av egen bil. Andre reiseutgifter dekkes fullt ut.
- Bidrag i samband med sykebehandling m.v. ytes som hovedregel med to tredeler av utgiftene som overstiger 400 kroner i løpet av et kalenderår.

Utvalgets forslag

Utvalget mener det ville være av stor informasjonsverdi dersom det gikk fram av lovteksten hvilke stønadssatser som nyttes i det enkelte tilfelle. Men som det går fram av oversikten foran, ytes det stønad etter så forskjellige prinsipper at lovteksten ville blitt meget uoversiktlig dersom den skulle være uttømmende.

Utvalget er derfor kommet til at det er mest hensiktsmessig å ta inn en paragraf i loven som gir departementet generell hjemmel til å fastsette nærmere forskrifter om de ulike stønadssatsene.

I utkastets første ledd har utvalget derfor foreslått en generell hjemmel for departementet til å fastsette satser for stønad som skal dekke utgifter til helsetjenester. Utvalget forutsetter at denne hjemmelen ikke begrenses til myndighet til å fastsette særskilte satser. Det må også gis forskrifter om stønad i de tilfeller trygden skal dekke variable utgifter. Det tenkes her for eksempel på dekning av reiseutgifter. Det fastsettes i dag ikke særskilte satser for slik stønad. Utgiftene dekkes fullt ut, med unntak av et nærmere bestemt beløp - egenandelen - som den trygdede som hovedregel må dekke selv.

I utkastets andre ledd er det presisert at det kan fastsettes en normalsats og en forhøyet sats som vanligvis skal dekke de samlede utgiftene. Utvalget mener det er hensiktsmessig

å innføre begrepene normalsats og forhøyet sats allerede i denne paragrafen, altså før de enkelte stønadsbestemmelsene i utkastet.

Utkastets § 13-4 Egenandeler og egenandelstak

Stortinget fastsetter et egenandelstak, som er det høyeste samlede beløp et medlem skal betale i godkjente egenandeler for visse helsetjenester i løpet av et kalenderår.

Egenandelstaket gjelder følgende helsetjenester:

- a) legehjelp, se § 13-5
- b) psykologhjelp, se § 13-7
- c) viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr (forbindingssaker, kanyler m.m.), se § 13-13
- d) dekning av reiseutgifter, se § 13-15
- e) røntgenundersøkelse, se § 13-20.

For egenbetaling ved helsetjenester etter bokstavene a, b og e utgjør den godkjente egenandelen differansen mellom forhøyet sats og normal sats (se § 13-3).

Departementet fastsetter størrelsen på de godkjente egenandelene ved tjenester etter bokstavene c og d.

Departementet gir forskrifter om egenandelsordningen.

Merknader

Bestemmelsen er ny og må ses i sammenheng med utkastets § 13-3 om stønadssatser.

Gjeldende rett

Folketrygdloven har i dag ingen bestemmelser om pasientenes egenbetaling ved helsetjenester. Vanligvis gir trygden bare delvis dekning av pasientenes utgifter til de helsetjenester som omfattes av folketrygdloven kapittel 2. Unntak gjelder blant annet for jordmørhjelp og ved kjøp av høreapparater. I disse tilfellene skal pasientene ikke betale noe selv. Ved yrkesskade som omfattes av folketrygdloven kapittel 11 om yrkesskade skal heller ikke pasienten yte noen egenbetaling. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 13-27 om yrkesskade.

Ordet egenandel er ikke nevnt i folketrygdloven i dag, men det er sentralt i Forskrifter om begrensnings av egenandeler, gitt av Sosialdepartementet den 30. mars 1984 med hjemmel i lovens § 2-5 nr. 1 første ledd, nr. 2 bokstav d og nr. 3 bokstav a og § 2-6 nr. 1 første ledd, (se kongelig resolusjon den 17. februar 1984). Forskriftene angir hvilke beløp som godkjennes som egenandel ved legehjelp, psykologhjelp, kjøp av viktige legemidler og ved reiser som trygden betaler for. Egenandelsforskriftene nevner ikke egenandel ved røntgenundersøkelse. Det henger sammen med at

bestemmelser om slike undersøkelser i dag står i legeforskriftene.

Det er ikke gitt noen klar definisjon av begrepet egenandel i egenandelsforskriftene, men begrepet er gitt en bestemt betydning i forhold til disse forskriftene, se forskriftenes § 3.

Når det gjelder legehjelp brukes begrepet egenandel etter forskriftenes § 3 om det beløp som svarer til differansen mellom den veiledende honorarsatsen som er fastsatt i avtale mellom staten og Den norske lægeforening, og folketrygdens stønad (refusjonssatsen). Når det gjelder røntgenundersøkelser er det imidlertid fastsatt hva egenandelen skal utgjøre. Vi viser til kapittel II bokstav g i legeforskriftene.

For psykologhjelp er det fastsatt forskrifter og takster sist den 21. juni 1989. For enkelte typer psykologbehandling er det fastsatt en bestemt egenandel i forhold til bestemmelsene om egenandelstaket.

Som egenandel ved kjøp av viktige legemidler godtas de beløp som til enhver tid er fastsatt i forskrifter om godtgjørelse av utgifter til viktige legemidler. Forbindingssaker m.v. som er nevnt i forskriftene, regnes i denne forbindelse som viktige legemidler. Dette går ikke klart fram av forskriftene om begrensnings av egenandeler.

Som egenandel ved reiser godtas de beløp som til enhver tid er fastsatt i forskrifter om godtgjørelse av utgifter ved reise for undersøkelse og behandling.

Den som i løpet av et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til et visst beløp - utgiftstaket - skal for resten av kalenderåret være fritatt for å betale egenandeler for nevnte ytelser. Vi viser til § 4 i forskrifter om begrensnings av egenandeler. Fra 1. januar 1990 er utgiftstaket satt til 880 kroner.

Ved behandling hos en lege eller en fysioterapeut som er ansatt i kommunens helsetjeneste, skal pasienten også betale et vederlag. Det beløp pasienten må betale skal svare til forskjellen mellom den honorarsatsen som til enhver tid gjelder etter honorartariffen og folketrygdens refusjonssats. Dette følger av § 1 i forskrifter om vederlag for legehjelp og fysisk behandling ved kommunens helsetjeneste. Disse forskriftene er fastsatt ved kongelig resolusjon den 30. mars 1984 med hjemmel i kommunehelsetjenesteloven § 2-2 andre ledd. Det går ikke fram av disse forskriftene at dette vederlaget skal regnes som en egenandel. Men vederlaget for legebehandling svarer til egenandelen som framkommer i forskrifter om begrensnings av egenandel fastsatt med hjemmel i folketrygdloven § 2-5 nr. 1 første ledd. Vederlaget går følgelig inn under egenandelstaket.

Begrepet egenandel har bare selvstendig betydning i forhold til de egenbetalinger ved behandlinger, viktige medisiner og reiseutgifter som omfattes av utgiftstaket i egenandelsforskriftene. Begrepet sier ikke noe om hva pasienten faktisk må betale. Når det gjelder behandling som ikke omfattes av egenandelsordningen, må pasienten som regel også betale noe selv.

Honorartariffene for leger og andre behandlere er bare veiledende, men det forutsettes at behandlere som har avtale om driftstilskott følger de fastsatte honorarsatsene. Leger, fysioterapeuter og psykologer som ikke har slik avtale, kan ta et høyere honorar. Siden stykkprisrefusjonen fra trygden er lik uten hensyn til om behandleren har avtale eller ikke, vil pasientens egenbetaling kunne bli høyere i de tilfellene vedkommende behandler ikke har avtale om driftstilskott enn i de tilfellene vedkommende har en slik avtale.

Når pasienten i løpet av et kalenderår har nådd «utgiftstaket» skal egenandelen for resten av året i prinsippet bli lik null, fordi det ytes en forhøyet stønad fra trygden. Den forhøyede stonaden utgjør summen av den vanlige stykkprisrefusjonen og den godkjente egenandelen. Den forhøyede stonaden utgjør honorarsatsen i de tilfellene det er inngått avtale om slike satser. Dersom behandleren imidlertid tar et høyere honorar enn normalsatsene, må pasienten betale det overskytende selv. Slik betaling går ikke inn under utgiftstaket/egenandelstaket.

Ordningen med godkjente egenandeler som omfattes av egenandelstaket, gjelder bare ved egenbetaling som ytes for helsetjenester her i landet. Det følger av § 2 siste ledd i forskriftene om begrensnings av egenandeler. Egenbetaling som ytes ved helsetjenester i utlandet som dekkes etter folketrygdloven §§ 2-8 og 2-9, faller således ikke inn under egenandelstaket.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd omhandler egenandelstaket. Vi foreslår lovfestet at Stortinget skal fastsette størrelsen på egenandelstaket. Forslaget svarer til § 4 i forskriftene om begrensnings av egenandeler. Egenandelstaket er foreslått definert som det høyeste samlede beløp som medlemmet skal betale i godkjente egenandeler for visse helsetjenester i løpet av et kalenderår.

I utkastets andre ledd angis hvilke helsetjenester som omfattes av egenandelstaket. Det vil si hvilke former for egenbetalinger som godkjennes som egenandeler. Utkastet svarer til gjeldende rett. Men utvalget har presisert at egenandelsordningen ved kjøp av viktige medisiner også gjelder ved kjøp av spesielt

medisinsk utstyr (forbindingssaker m.v.), se utkastets andre ledd bokstav c. I dag nevner egenandelsforskriftene bare viktige medisiner, slik at det ikke går klart fram at forbindingssaker m.v. som nevnt i § 3 i forskriftene om viktige legemidler også faller inn under egenandelsordningen.

Utvalget mener det er viktig at det kommer klart fram i loven hvilke helsetjenester som omfattes av egenandelsordningen. I utkastets § 13-4 andre ledd har vi derfor presisert hvilke helsetjenester som egenandelstaket omfatter.

Utvalget har av informasjonshensyn funnet det riktig å ta inn i lovteksten et eget punkt om egenandeler ved røntgenundersøkelser, se utkastets andre ledd bokstav e. Det går ikke klart fram av regelverket i dag at pasienten må betale en egenandel ved røntgenundersøkelse i tillegg til eventuell egenandel ved legehjelp. Det er ikke særskilt presisert i egenandelsforskriftene at slik egenandel omfattes av egenandelsordningen.

Utvalget legger til grunn at også egenandeler ved legehjelp hos fast ansatte kommuneleger, skal omfattes av egenandelsordningen, som i dag. Denne ordningen vil omfattes av ordlyden i utkastets andre ledd bokstav a. Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 13-22 om fastlønnsstilskottet.

Utkastets tredje ledd har en definisjon av begrepet godkjent egenandel for så vidt gjelder egenbetalinger ved legehjelp, psykologhjelp og røntgenundersøkelser. Forslaget svarer til gjeldende rett. Egenandelen utgjør her differansen mellom den forhøyede satsen og normalsatsen.

I utkastets fjerde ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette størrelsen på egenandelene ved kjøp av viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr og ved reiser.

I utkastets femte ledd er departementet gitt fullmakt til å gi forskrifter om egenandelsordningen. Det kan blant annet bli aktuelt å gi forskrifter om de egenandelssettsene som skal gjelde for de enkelte tjenester og varer. Videre er det aktuelt å gi forskrifter om at det skal fastsettes spesielle satser for barn og pensjonister og at egenandelene for foreldre og barn skal legges sammen.

Det går ikke fram av utkastets § 13-4 at egenandelsordningen bare skal gjelde ved egenbetaling for helsetjenester i Norge. Utvalget mener denne begrensning følger klart av disponeringen av utkastets kapittel 13. De fleste stønadsbestemmelsene gjelder bare ved helsetjenester i Norge. Utvalget har derfor presisert i utkastets § 13-2 første ledd at det er et vilkår for rett til stønad etter §§ 13-5 til 13-24 at medlemmet oppholder seg i Norge. Når det gjelder medlemmer som oppholder

seg i utlandet er det i utkastets § 13-2 andre ledd vist til at det ytes stønad etter bestemmelsene i § 13-26. Dessuten skal det i helt spesielle tilfeller kunne ytes bidrag etter utkastets § 13-24 ved behandling i utlandet. Men egenbetaling i slike bidragstilfeller anses aldri som egenandel i folketrygdlovens forstand.

Det sies heller ikke noe i utkastets § 13-4 om hva som skjer når egenandelstaket er nådd. Utvalget har valgt å presisere dette i de aktuelle stønadsbestemmelsene. Dette henger sammen med at det skal ytes stønad etter forskjellige prinsipper også når egenandelstaket er nådd. I visse tilfeller ytes det i dag forhøyet refusjon. Ved legebehandling ytes det for eksempel refusjon etter honorarsatsene. I andre tilfeller ytes det refusjon med full dekning av de faktiske utgifter. Det gjelder for eksempel ved kjøp av viktige medisiner. Vi viser for øvrig til merknadene til de paragrafene som omhandler henholdsvis legehjelp, psykologhjelp, viktige legemidler, bandasjemateriell m.v., reiseutgifter og røntgenundersøkelser.

Utkastets § 13-5 Legehjelp

Stønad til legehjelp dekker utgifter til undersøkelse og behandling.

Stønaden ytes etter normalsatser. Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), ytes det stønad etter forhøyede satser i resten av kalenderåret.

Stønad etter forhøyede satser ytes alltid ved undersøkelse og behandling i forbindelse med svangerskap, fødsel, kjønns sykdom og tuberkulose, og ved psykoterapeutisk behandling av barn.

Stønaden utbetales til legen som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

Merknader

Bestemmelser om dekning av utgifter til legehjelp står i dag i folketrygdloven § 2-5 nr. 1 første ledd og forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 15. mai 1987, som trådte i kraft fra 1. mars 1986. (Det er nå fastsatt nye forskrifter den 23. juni 1989, trådt i kraft fra 1. juli 1989.)

Gjeldende rett

Lovens § 2-5 nr. 1 første ledd lyder slik:

«Utgifter til legehjelp, herunder undersøkelse og behandling ved medisinsk laboratorium eller røntgeninstitutt, godtgjøres etter

forskrifter som fastsettes av Kongen. Det er et vilkår for godtgjørelse av utgifter til laboratorie- og røntgenundersøkelse og behandling, at laboratoriet eller instituttet er godkjent etter lov av 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus § 3 før 1. juni 1987. Departementet kan bestemme at det også skal godtgjøres for undersøkelse og behandling ved laboratorium eller institutt som har fått slik godkjenning etter 1. juni 1987.»

Etter forskriftenes § 1 skal det ytes godtgjørelse for utgifter til legehjelp dersom lege er søkt i forbindelse med sykdom eller mistanke om sykdom, i forbindelse med legemsfeil, veiledning i familieplanlegging, svangerskap og ved nedkomst.

Trygdens godtgjørelse ytes etter takster fastsatt i forskriftenes del II. I praksis brukes betegnelsen refusjon eller stykkprisrefusjon om godtgjørelsen fra trygden. Det henger sannsynligvis sammen med at den trygdede må ha fått behandlingen før godtgjørelse ytes. Det dreier seg her om stønad til dekning av allerede pådratte utgifter. Men den trygdede slipper likevel som oftest å betale den del av legens honorar som trygden godtgjør, fordi det i praksis foretas direkte oppgjør mellom trygden og legen. Vi viser til forskriftenes § 2 andre ledd.

Stønad fra trygden ytes enten etter en normalsats som i forskriftene bare betegnes som refusjon, eller etter en forhøyet sats som kalles honorartakst. Refusjonssatsene fastsettes på grunnlag av honorartariffen som for leges vedkomende blir kalt Normaltariffen. Normaltariffen for Den norske lægeforening inneholder honorarsatser for de enkelte former for legehjelp. Honorarsatsene fastsettes ved forhandlinger mellom Staten og Kommunenes Sentralforbund på den ene siden og Den norske lægeforening på den andre siden. Denne tariffen legges vanligvis til grunn for det honorar legen krever i det enkelte tilfellet.

Det er bare stønad etter normalsats som fastsettes i forskrifter. Denne stønaden utgjør et beløp som tillagt den godkjente egenandel utgjør honorarsatsen i Normaltariffen.

Den godkjente egenandelen ved legehjelp fastsettes ikke særskilt, men framkommer som differansen mellom forhøyet refusjon etter honorartariffen og normal refusjon etter refusjonssatsen. Vi viser til § 3 i forskriftene om begrensning av egenandeler. Egenandelsordningen er for øvrig omtalt i merknadene til utkastets § 13-4.

Stønad etter forhøyet sats ytes etter honorarsatsene i Normaltariffen. Disse satsene er veiledende beløp for legens honorarer for de enkelte legetjenester. Det er imidlertid en forutsetning at leger som har avtale om driftstilskott er forpliktet til å følge Normaltariffen.

Når det ytes stønad etter honorarsatsene dekker trygden både stønad etter normalsats samt den godkjente egenandelen. Dette innebærer at den trygdede slipper å betale den godkjente egenandelen i disse tilfeller. Dersom legen følger Normaltariffen vil den trygdede som hovedregel få gratis behandling. Men dersom legen krever et høyere honorar enn det Normaltariffen forutsetter, må den trygdede likevel betale noe selv. Slik egenbetaling går ikke inn under egenandelstaket.

Trygden yter vanligvis stønad etter normalsatsene. Det er bare i visse situasjoner som er nevnt i § 3 i forskriftene om legehjelp og når egenandelstaket er nådd at det ytes refusjon etter forhøyet sats. Det vil si at det ytes stønad etter honorarsatsen. Videre ytes det stønad etter denne satsen ved nødvendig legeundersøkelse i forbindelse med anskaffelse av ortopediske hjelpemidler og proteser. Vi viser til § 9 i forskriftene om ortopediske hjelpemidler, fastsatt med hjemmel i folketrygdloven § 2-5 nr. 3 bokstav d.

I legeforskriftenes § 3 er det listet opp tilfeller der det skal ytes refusjon etter forhøyet sats, selv om ikke egenandelstaket er nådd. Bestemmelsen lyder slik:

«Trygden yter godtgjørelse etter honorartakstene for utgifter til legehjelp:

1. Ved kontrollundersøkelser under svangerskap, ved nedkomst og ved behandling for sykdom i forbindelse med nedkomst, samt for en undersøkelse etter nedkomsten.
2. Ved behandling og kontroll hos lege for tuberkulose.
3. Ved behandling for skader (sykdom) som går inn under kapittel 11, jfr. § 2-7 i lov om folketrygd og under lovene om krigspensjonering. For militærpersoner er det likevel et vilkår at legehjelpen ikke kan gis av militærlege.
4. Ved behandling av trygdet som er innsatt i fengselsvesenets anstalter eller som forpleies privat i medhold av straffelovens § 39 nr. 1 d eller som er anbragt i forpleining etter fengselslovens § 42, dersom legehjelpen gis ved annet personell enn det som er knyttet til fengselsvesenet.
5. Ved undersøkelse og behandling av trygdet for sykdom som går inn under lov av 12. desember 1947 om åtgjerder mot kjønnsykdommer.
6. Ved behandling hvor pasientens tilstand er til hinder for at legen kan innkreve egenandelen, f.eks. ved alvorlige sinnslidelser, akutte større skader, bevisstløshet og dødsfall. Legen må kort begrunne kravet overfor trygdekontoret.
7. Ved psykoterapeutisk behandling av barn og ungdom under 18 år.»

Utenom disse tilfellene må pasienten vanligvis betale noe selv for legehjelp utenfor institusjon. Den egenbetalingen pasienten må dekke utgjør ikke noe fast beløp, men avhenger av flere forhold.

For det første er egenbetalingens størrelse avhengig av sted og tid for konsultasjonen. Egenbetalingen avhenger av om pasienten konsulterer legen på hans kontor eller om legen kommer på sykebesøk. Egenbetalingen er også avhengig av om legebehandlingen skjer på hverdag eller helligdag og om den skjer på dagtid eller kveldstid.

For det andre er egenbetalingens størrelse avhengig av om legen er spesialist.

For det tredje avhenger beløpets størrelse av om legen følger Normaltariffen eller ikke. Siden stønaden fra trygden er lik uten hensyn til om legen har avtale eller ikke, vil pasientens egenbetaling kunne bli høyere hvis legen ikke har avtale om driftstilskott. Det er en forutsetning at leger med avtale om driftstilskott er forpliktet til å følge Normaltariffen. Leger uten avtale om driftstilskott tar ofte et høyere honorar enn det som er fastsatt i Normaltariffen. Det fører til høyere egenbetaling. Dessuten går denne egenbetalingen ikke inn under egenandelstaket.

For det fjerde avhenger egenbetalingens størrelse av om den trygdede har nådd egenandelstaket. Egenandelstaket er det høyeste beløpet som en trygdet skal betale i godkjente egenandeler i løpet av et kalenderår. Vi viser til omtale av egenandelsordningen i merknad til utkastets § 13-4.

Fra 1. januar 1990 er egenandelstaket på 880 kroner pr. år. Egenandel for ordinær konsultasjon hos allmennpraktiserende lege er på 63 kroner. For en vanlig konsultasjon hos spesialist er egenandelen på 80 kroner.

Stønad ved legebehandling utbetales i dag vanligvis til legen etter avtale om direkte oppgjør. Vi viser til § 2 nr. 2 i forskrifter om godtgjørelse av utgifter til legehjelp. Bestemmelsen lyder slik:

- «1. Utgifter til legehjelp godtgjøres av trygden etter takster som er fastsatt i kapittel II. Godtgjørelsen ytes etter de takster som gjelder på behandlingstiden.
2. Med Rikstrygdeverkets samtykke kan trygdekontoret inngå avtale med legen(e) om direkte oppgjør for godtgjørelse av utgifter til legehjelp. Godtgjørelsen utbetales i så fall direkte til legen. Legen har da ikke rett til å kreve trygdede for den del av legehonoraret som trygden godtgjør. De nærmere regler for gjennomføringen av direkte oppgjør fastsettes av trygdekontoret med Rikstrygdeverkets godkjenning.
3. Med Rikstrygdeverkets samtykke kan trygdekontoret inngå avtale med lege om godtgjørelse for legehjelp for de trygdede innenfor et bestemt område/distrikt eller for en bestemt gruppe.
Godtgjørelse som nevnt i punkt 1, jfr. punkt 2 faller da bort. De nærmere regler for gjennomføring av ordningen fastsettes av trygdekontoret med Rikstrygdeverkets godkjenning.»

Etter denne bestemmelsen kan trygdekontoret med Rikstrygdeverkets samtykke inngå avtale med legen om direkte oppgjør. Godtgjørelsen fra trygden utbetales i så fall direkte til legen, som da ikke har rett til å kreve den trygdede for den del av legehonoraret som trygden godtgjør. Trygdekontoret er gitt fullmakt til å fastsette nærmere regler for gjennomføringen av direkte oppgjør, men reglene må godkjennes av Rikstrygdeverket.

Etter praksis i dag kan trygdekontoret, med Rikstrygdeverkets samtykke, dessuten si opp en avtale om direkte oppgjør. Det gjelder dersom legen ikke overholder avtalen eller gjør seg skyldig i forhold som nevnt i folketrygdloven § 18-5. Denne bestemmelse gjelder nekting av å praktisere for trygdens regning. En lege kan dessuten miste retten til å utøve legevirkksomheten etter legeloven dersom vedkommende gjør seg skyldig i grovere misligheter. Hvis denne retten mistes, kan legen selvsagt ikke kreve oppgjør fra trygden. Vi viser til lov 11. juni 1980 nr. 42 om leger, §§ 8 til 11.

Utvalgets forslag

Utkastet gjelder stønad til legehjelp og svarer stort sett til gjeldende rett. Bestemmelsene i den gjeldende lovs § 2-5 nr. 1 om behandling ved medisinske laboratorier og røntgeninstitutter er foreslått tatt inn i utkastets § 13-20.

Utkastets første ledd svarer til første setning i den gjeldende lovs § 2-5 nr. 1, men laboratorier og røntgeninstitutter tas ikke med her. Det presiseres at stønad til legehjelp dekker utgifter til undersøkelse og behandling. Vi har ikke funnet det nødvendig å spesifisere nærmere hvilke stønadssituasjoner som skal omfattes. Det får en vite ved å sammenholde utkastets § 13-1 første og andre ledd med § 13-5.

Utkastets andre ledd er nytt og omhandler stønadsnivået. Denne bestemmelsen synliggjør det faktum at det gjelder ulike stønadssatser, samt egenandelsordningen. Utkastet svarer til gjeldende rett. I dag går ikke egenandelsordningen fram av selve lovteksten. Den går bare fram av forskriftene om begrensnings av egenandeler. Vi viser til forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 30. mars 1984. Egenandelsordningen er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 13-4.

Stønad ved legebehandling skal etter utkastets andre ledd som regel ytes etter normalsatser. Når egenandelstaket er nådd, skal det ytes stønad etter forhøyede satser.

Utkastets tredje ledd svarer delvis til § 3 i legeforskriftene. Her blir det presisert at det alltid ytes stønad etter forhøyede satser ved nærmere angitte sykdommer og ved behandling av visse persongrupper. Vi har tatt de viktigste bestemmelsene inn i selve lovteks-

ten, nemlig at det skal ytes stønad etter forhøyet sats ved undersøkelse og behandling i forbindelse med svangerskap, nedkomst, kjønnsykdommer, tuberkulose og ved psykoterapeutisk behandling av barn. De persongrupper vi har utelatt, er blant annet militærpersoner, fanger o.l. Vi har heller ikke tatt med bestemmelsen om full dekning til legeundersøkelse for medlem som må ha protese eller ortopedisk hjelpemiddel etter § 9 i forskriftene om stønad til ortopediske hjelpemidler og proteser, fastsatt av Sosialdepartementet 19. desember 1984 med hjemmel i § 2-5 nr. 3 bokstav d. Vi forutsetter at departementet kan fastsette forskrifter om forhøyet stønad til andre enn de som er tatt inn i lovutkastet, se bestemmelsen i utkastets femte ledd.

Bestemmelser om forhøyet stønad ved yrkesskader er tatt inn i utkastets § 13-27. Vi viser til merknadene til denne paragrafen.

Når det gjelder bestemmelser om ytelser ved krigsskade er disse å finne i særlovene om krigspensjon for henholdsvis sivilpersoner og militære, samt i krigsskadestønadsloven av 1954. Vi viser til § 3 nr. 2 i lov om krigspensjon for militære og § 5 i lov om krigspensjon for sivile m.v. og bestemmelsene i kapittel 3 i krigsskadestønadsloven.

Det følger av disse lovene at personer som har en krigsbetinget sykdom, har rett til fri sykebehandling. Det vil si at disse personer har rett til full dekning av nødvendige utgifter til legehjelp, medisiner, fri kur og pleie samt dekning av alle nødvendige utgifter til reise til og fra lege, sykehus eller annen kuranstalt. Da ovennevnte utgifter skal dekkes fullt ut, innebærer det at den krigsskadede ikke skal yte noen egenbetaling i disse situasjoner. Det er etter utvalgets mening unødvendig å ta inn bestemmelser om dekning av utgifter til legehjelp for krigsskadede i folketrygdloven, når krigspensjoneringslovene allerede har bestemmelser om slik stønad. Dessuten vil disse personene ikke ha utgifter til legehjelp, og derved ikke komme inn under bestemmelsene i folketrygdloven, se utkastets § 13-1 første ledd.

Utkastets fjerde ledd har hjemmel for en obligatorisk ordning med direkte oppgjør. Dette innebærer en materiell endring da det i dag er opp til den enkelte lege og det enkelte trygdekontor om det skal inngås slik avtale. Men forslaget vil ikke medføre faktiske endringer av betydning, da de aller fleste leger i dag allerede har slike avtaler. Ordningen med direkte oppgjør innebærer en klar fordel for pasientene som dermed ikke behøver å henvende seg til trygdekontoret for å få stønad. Pasienten slipper med å dekke en eventuell egenbetaling.

Utvalgets forslag om en lovfestet obligatorisk ordning med direkte oppgjør innebærer at trygdekontorene ikke lenger behøver å inngå avtale om direkte oppgjør med den enkelte lege. Forslaget innebærer således en vesentlig administrativ forenkling. Utvalget finner det ikke betenkelig at de meget få leger som i dag ikke har avtale om direkte oppgjør, blir påtvunget en slik ordning. Ordningen vil dessuten være til fordel for pasientene som slipper å legge ut pengene og gå til trygdekontoret.

Utvalget er imidlertid innforstått med at trygdemyndighetene kan ha behov for å nekte leger direkte oppgjør dersom ordningen misbrukes. Det gjelder særlig i de tilfeller legen har rot i regnskapene uten at det foreligger bedrageriske hensikter. En ordning med obligatorisk direkte oppgjør kan gjøre det vanskeligere for trygdeetaten å kontrollere om legen misbruker trygdens stønadsordninger, og det kan være behov for å nekte direkte oppgjør. Nekting av direkte oppgjør er en mildere reaksjonsform enn den som følger av folketrygdloven § 18-5. Denne bestemmelsen går ut på at en kan nekte en lege å praktisere for trygdens regning, og brukes i hovedsak når det foreligger økonomiske misligheter. Utvalget mener det er praktisk med en mildere reaksjonsform i tillegg til bestemmelsen i folketrygdloven § 18-5 og er kommet til at adgangen til å nekte leger direkte oppgjør bør opprettholdes.

I utkastets fjerde ledd andre punktum er det presisert at pasientens betalingsplikt til legen skal reduseres tilsvarende stønaden fra trygden. Utvalget mener det er riktig å foreta denne presiseringen, selv om den ikke får særlig praktisk betydning. I prinsippet kan legene regulere sine honorarer innenfor prislovens bestemmelser om rimelig pris, se prisloven § 18. Det vil derfor være vanskelig å kontrollere om honoraret er redusert med et beløp som svarer til stønaden fra trygden. I praksis vil imidlertid legene som oftest følge takstene i Normaltariffen.

I utkastets femte ledd er departementet gitt fullmakt til å gi forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgangen til å nekte slikt oppgjør. Forskriftene kan for øvrig presisere hvilke helsetjenester det skal ytes stønad til og hvilke stønadssatser som skal nyttes. Videre kan det i forskriftene bestemmes at det skal ytes stønad etter forhøyede satser ved undersøkelse og behandling i andre tilfeller enn nevnt i utkastets tredje ledd. Det tenkes her på at det kan gis forskrifter om at det skal ytes stønad etter forhøyede satser til innsatte i fengselsvesenets anstalter og utskrevne menige og korporaler.

Utkastets § 13-6 Tannlegehjelp

Stønad til tannlegehjelp dekker utgifter til

- a) tannuttrekning
- b) operative inngrep
- c) behandling av sykdommer i munnens og kjevens bløtdeler
- d) undersøkelse av tannstatus hos gravide
- e) bakteriologiske, patologiske og biokjemiske prøver
- f) røntgenfotografering i forbindelse med behandling som trygden ellers yter stønad til.

Det ytes vanligvis ikke stønad til konserverende tannbehandling eller til proteser.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen. Herunder kan det bestemmes at det skal ytes stønad til tannregulering og til annen undersøkelse og behandling enn som nevnt i første ledd. Det kan også bestemmes at særskilte pasientgrupper skal få stønad til tannbehandling.

Merknader

Bestemmelser om stønad ved behandling hos tannlege står i dag i folketrygdloven § 2-5 nr. 2 bokstav b. Sosialdepartementet har den 23. mars 1984 fastsatt forskrifter om godtgjørelse av utgifter til tannbehandling.

Gjeldende rett

Av folketrygdloven § 2-5 nr. 2 bokstav b følger det at utgifter til behandling hos tannlege for sykdom, herunder tannuttrekning skal godtgjøres etter forskrifter som fastsettes av departementet. Etter forskriftenes § 1 ytes det refusjon til dekning av utgifter til følgende undersøkelser og behandlinger:

- 1) Tannuttrekninger, operative inngrep.
- 2) Behandling av sykdommer i munnens og kjevens bløtdeler.
- 3) Taking av prøver til bakteriologiske, patologiske og biokjemiske laboratorier.
- 4) Undersøkelse av tannstatus hos gravide.
- 5) Røntgenfotografering.
- 6) Kjeveortopedisk behandling (tannregulering) og behandling av bittanomalier.
- 7) Behandling med obturatorprotese eller retensjonsbro ved ganespalte.
- 8) Kontroll, forebygging og behandling av tannkomplikasjoner og kjevekomplikasjoner hos scoliosepasienter behandlet med Milwaukee korsett (Blount korsett).
- 9) Subgingival scaling med lommecuretteage som innledning til en systematisk periodontittbehandling og gingivektomi.
- 10) Konserverende tannbehandling (tannfyllinger og rotfyllinger) og behandling av tannkjøttsykdommer hos ekte blødere (hemofile gruppe A og B og pasienter med von Willebrands sykdom)
- 11) Narkose ved konserverende tannbehand-

ling av behandlingsvanskelige barn (oligofrene, cerebral parese pasienter o.l.)

- 12) Behandling av traumatiske tannskader hos epileptikere og hos pasienter med cerebral parese.
- 13) Undersøkelse og behandling av temporo-mandibulær smerte/kjeveleddsdisfunksjonssyndrom ved hjelp av bittskinne. ved hjelp av bittskinne.

Rett til refusjon av utgifter ved behandling som nevnt i punktene 6 til 13 er i utgangspunktet betinget av at trygdekontoret har gitt sitt tilsagn om godtgjørelse før behandlingen settes i verk. Vi viser til forskriftenes § 2 første ledd. Dette benevnes som «betinget pliktmessige ytelser».

Selv om trygdekontorets forhåndstilsagn ikke foreligger, kan det ytes godtgjørelse dersom det er på det rene at trygdekontoret ville ha gitt slikt tilsagn dersom saken hadde blitt forelagt trygdekontoret før behandlingen ble påbegynt. Vi viser til § 2 andre ledd i forskriftene.

Godtgjørelse ytes etter regler og takster. For behandling som nevnt i forskriftenes § 1 nr. 1 til 5 ytes godtgjørelse etter takster fastsatt av departementet den 22. desember 1977. Disse takster ble gitt med hjemmel i tidligere forskrifter, men er ment å gjelde fortsatt. Takstene er innarbeidet i gjeldende forskrifter av 23. mars 1984. For behandling som nevnt i § 1 nr. 6 til 13 er Rikstrygdeverket gitt fullmakt til å bestemme når det skal ytes refusjon og fastsette stønadsnivået. Vi viser til forskriftenes § 4 første og siste ledd. Rikstrygdeverket er gitt myndighet til å fastsette regler og takster for de tilfeller det kreves forhåndstilsagn fra trygdekontoret.

Rikstrygdeverket har med hjemmel i nevnte forskrifters § 4 gitt særskilte forskrifter om «takster for betinget pliktmessige ytelser». Forskriftene trådte i kraft fra 1. januar 1978. Vi viser til melding fra Rikstrygdeverket den 22. desember 1977. Når det gjelder stønad ved tannregulering ytes det dekning etter forskjellige prosentsatser, etter hvor stort bittavvik som foreligger i det enkelte tilfellet. Men det er satt tak for de utgifter som dekkes, slik at dekningsnivåene ofte blir lavere enn de angitte prosentsatsene. Ved ekstreme bittavvik av invalidiserende art godtgjøres utgifter med 75 prosent av behandlingens kostnader, men ikke ut over 2 850 kroner. Dette kronebeløpet har stått uendret i flere år.

I § 6 i departementets forskrifter er det tatt inn en bestemmelse om avtaler om direkte oppgjør for tannleger. Men i praksis er det ikke inngått slike avtaler. Dette er begrunnet med at en ikke har greid å forhandle seg fram til en honorartariff for tannleger.

Loven om tannhelsetjenesten ble vedtatt den 3. juni 1983 og trådte i kraft den 1. januar 1984. Loven avløste lov 28. juli 1949 nr. 10 om folketannrøkt. Ved den nye loven ble den kommunale skoletannpleien og den fylkeskommunale folketannrøkta samlet til en offentlig tannhelsetjeneste, som skal være fylkeskommunenes ansvar og kalles den offentlige tannhelsetjenesten.

Tannhelsetjenesteloven omfatter såkalt prioritert klientell. Disse er:

- a) barn og ungdom fra fødsel til og med det året de fyller 18 år
- b) psykisk utviklingshemmede i og utenfor institusjon
- c) grupper av eldre, langtidssyke og uføre i institusjon og hjemmesykepleie
- d) ungdom fra 18 år til og med det året de fyller 20
- e) andre grupper som det er fattet vedtak om i godkjent plan.

Vanligvis skal prioritert klientell yte en viss egenbetaling. Men de som er nevnt i bokstavene a til og med c har rett til gratis tannlegehjelp. Unntak gjelder for kjeveortopedisk behandling (tannregulering) som dekkes etter folketrygdloven.

Loven om tannhelsetjenesten er en spesiallov i forhold til bestemmelsene i folketrygdloven § 2-5 nr. 2 bokstav b om stønad til tannbehandling. Folketrygdloven er altså subsidiær, og behandling som er omfattet av tannhelsetjenesteloven skal ikke dekkes etter folketrygdloven § 2-5 nr. 2 bokstav b. Dette følger av bestemmelsen i folketrygdloven § 2-10 at retten til godtgjørelse etter kapittel 2 faller bort i den utstrekning slik stønad ytes for offentlig regning etter annen lovgivning. Også tannbehandling ved yrkesskade skal dekkes etter tannhelsetjenesteloven dersom det gjelder personer som nevnt i denne lovs § 1-3 bokstavene a til og med c. Det er særlig aktuelt ved tannskader som elever pådrar seg på skolen og som regnes som yrkesskader i folketrygdlovens forstand.

Sosialdepartementet nedsatte den 11. mai 1983 et utvalg som skulle vurdere prinsippene for folketrygdens finansiering av tannhelsearbeidet. Dette utvalget avga sin innstilling i juli 1986. Den er trykket i NOU 1986:25.

Ovennevnte utvalg foreslo en rekke omlegginger av de nåværende trygdeytelser til tannpleie. Utvalgets forslag ble delvis fulgt opp og fremmet i Ot.prp. nr. 46 for 1988-89, se Innst.O. nr. 51 for 1988-89. Dette førte til endringer i tannhelseloven og folketrygdloven. Lovendringene trådte i kraft fra 1. januar 1990. Det får betydning for folketrygdens regelverk her. Bestemmelsene om refusjon ved tannuttrekning ble da tatt ut av folketrygdloven §

2-5 nr. 2 bokstav b. Forskriftsbestemmelsene om refusjon ved tannlegehjelp ble endret slik at bestemmelsene om dekning av utgifter til undersøkelse av tannstatus hos gravide går ut, og forskriftene får nye bestemmelser om dekning av utgifter til kjeveortopedisk behandling.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag bygger på gjeldende rett. Det står nesten ikke noe om dekning av utgifter til tannlegehjelp i gjeldende lov. Vi har foreslått at de viktigste prinsippene i forskriftene tas inn i den nye lovteksten.

Utkastets første ledd dreier seg om behandling/inngrep som det i dag ytes stønad til etter forskriftenes § 1 nr. 1 til 5. Stønad kan i disse tilfellene ytes uten at det kreves forhåndstilsagn fra trygdekontoret. Disse stønadene omtales i dag som «pliktmessige ytelser». Dekning av utgifter til tannuttrekning og undersøkelser av tannstatus hos gravide vil, som nevnt, falle bort fra 1. januar 1990. Men siden det i dag ytes stønad i disse tilfellene, har vi beholdt bestemmelsen i oppregningen.

I utkastets andre ledd har utvalget av informasjonshensyn presisert hovedregelen om at det vanligvis ikke ytes stønad til dekning av utgifter til konserverende tannbehandling og til proteser. Dette innebærer at utgifter til tannbehandling stort sett ikke omfattes av folketrygdens stønadsprogram.

I utkastets tredje ledd er departementet gitt fullmakt til å gi forskrifter om stønad etter denne paragrafen. Vi har presisert at det kan bestemmes at det skal ytes stønad ved tannregulering og ved annen undersøkelse og behandling som nevnt i utkastets andre ledd. Departementet skal videre kunne bestemme at særskilte pasientgrupper skal ha rett til stønad ved tannbehandling. Det er her hjemmel for departementet til å gi bestemmelser om stønad i tilfeller som nevnt i forskriftenes § 1 nr. 6 til 13. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett foran. Utvalget mener at lovteksten ville blitt for komplisert dersom disse stønads-situasjonene skulle omtales i loven. Departementet skal etter denne fullmakten kunne fastsette størrelsen på de enkelte stønadsatser. Utvalget forutsetter at det som i dag vanligvis skal ytes stønad etter normalsats og i enkelte tilfeller etter forhøyet sats. Vi viser til merkene foran.

Med hjemmel i denne fullmaktsbestemmelsen kan departementet også gi forskrifter om direkte oppgjør. I dag foretas det, som tidligere nevnt, ikke direkte oppgjør. Men utvalget mener det kan være praktisk å åpne adgang

til å praktisere direkte oppgjør til tannleger dersom det skulle være ønskelig.

I dag gjelder det et vilkår om såkalt forhåndstilsagn ved behandling som nevnt i forskriftenes § 1 nr 6 til 13. Det innebærer at trygdekontoret må ha gitt sitt tilsagn om godtgjørelse av utgiftene før behandlingen settes i verk. Vi viser til forskriftenes § 2. Men stønad kan etter forskriftene ytes selv om forhåndstilsagn ikke er gitt, dersom det er på det rene at tilsagn ville blitt gitt dersom det var søkt om det. Utvalget mener at det her ikke dreier seg om et reelt vilkår. Etter Rikstrygdeverkets opplysning er det informasjonsmessige hensyn som først og fremst begrunner ordningen med forhåndstilsagn. Ved kjeveortopedisk behandling hevder Rikstrygdeverket at det er behov for trygdemyndighetene å foreta en konkret medisinsk vurdering før behandling foretas. Utvalget mener en slik vurdering må kunne foretas i etterhånd på grunnlag av røntgenbilder og sakkyndig uttalelse fra behandlende tannlege. Det er sjelden at rådgivende tannlege innkaller den trygdede for selv å foreta vurderingen.

Det kreves i dag ikke at det foreligger forhåndstilsagn for å få rett til stønad som omhandles i utkastets § 13-6 første ledd. Slikt forhåndstilsagn er bare aktuelt for de behandlinger som forskriftene skal omhandle. Utvalget viser til at det i forskriftene kan gis bestemmelser om forhåndstilsagn dersom det skulle være behov for å beholde ordningen med forhåndstilsagn.

Utkastets § 13-7 Psykologhjelp

Stønad til psykologhjelp dekker utgifter til undersøkelse og behandling hos en psykolog som er godkjent spesialist i klinisk psykologi eller i psykologisk behandling.

Stønad ytes bare etter henvisning fra lege. Det ytes likevel stønad for opptil tre undersøkelser eller samtaler uten slik henvisning.

Stønaden ytes etter normalsatser. Ved undersøkelse og behandling av barn ytes det stønad etter forhøyede satser. Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), ytes det stønad etter forhøyede satser i resten av kalenderåret.

Stønaden utbetales til psykologen som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

Merknader

Bestemmelser om stønad ved undersøkelse og behandling hos psykolog står i dag i folke-

trygdloven § 2-5 nr. 2 bokstav d. Det følger av denne paragrafen at utgiftene til undersøkelse og behandling hos psykolog godtgjøres etter forskrifter fastsatt av departementet. Sosialdepartementet har den 21. juni 1988 gitt forskrifter og takster for godtgjørelse, undersøkelse og behandling hos psykolog. (Det er nå gitt nye forskrifter den 21. juni 1989.)

Gjeldende rett

Etter forskriftenes § 1 nr. 1 første ledd er godtgjørelse av utgifter ved psykologbehandling betinget av at undersøkelsen og behandlingen skjer i forbindelse med sykdom som trygden ellers er stønadspliktig for. Det er her ikke nevnt skade og lyte, men det antas at disse tilstandene er likestilt med sykdom.

Det gjelder videre et vilkår om at undersøkelsen og behandlingen skjer hos psykolog som er godkjent spesialist i klinisk psykologi eller psykologisk behandling, se forskriftenes § 2 nr. 1 første ledd.

Bestemmelser om godkjenning av psykologer er å finne i lov 9. mars 1973 nr. 13 om godkjenning m.v. av psykologer. Det er Helsedepartementet som i dag gir slike godkjenninger. Godkjenningen av spesialister i klinisk psykologi eller psykologisk behandling er delegert til Norsk Psykologforening. Denne godkjenningen skjer etter et reglement som på forhånd er forelagt Sosialdepartementet.

For å bli ansett som spesialist i psykologisk behandling i folketrygdlovens forstand må en psykolog ifølge forskriftenes § 2 nr. 1 oppfylle følgende tilleggskrav:

- 1) Minst 2 års spesialpraksis fra institusjoner som hører inn under psykisk helsevern eller likeverdig institusjon.
- 2) Ett års praksis med hovedvekt på klinisk metodikk.

Det er et vilkår for stønad at det på forhånd foreligger en henvisning fra lege. Godtgjørelse ytes imidlertid for opp til tre undersøkelser eller samtaler uten en slik henvisning, se forskriftenes § 2 nr. 1 siste ledd.

Det følger av forskriftenes § 2 nr. 2 at trygdekontorets tilsagn om å yte godtgjørelse må være innhentet på forhånd. Det kan likevel ytes godtgjørelse uten forhåndssamtykke dersom det er på det rene at tilsagn ville blitt gitt.

Trygdekontoret kan med Rikstrygdeverkets samtykke inngå avtale med psykolog om direkte oppgjør. Vi viser til forskriftenes § 6. Psykologen har da ikke rett til å kreve pasienten for den del av honoraret som trygden godtgjør.

Trygden yter stønad etter takster fastsatt i ovennevnte forskrifter. Pasienten må som regel yte en egenbetaling ved psykologhjelp. Behandling hos psykolog er omfattet av forskrifter om «begrensning av egenandeler»,

fastsatt av Sosialdepartementet den 30. mars 1984. Når utgiftstaket/egenandelstaket i forskriftene er nådd, dekker trygden også pasientens egenandel for resten av kalenderåret.

Egenandelen ved psykologbehandling framkommer som differensen mellom honorartaksten og refusjonstaksten. I desember 1989 er denne differansen 68 kroner. Det framkommer bare slik egenandel ved takstene 10, 22, 23 og 25. De gjelder utredende undersøkelse/samtale, psykoterapi og nevropsykologisk behandling.

Ved behandling av barn under 18 år dekkes egenandelen av folketrygden. Dette følger av forskriftenes § 1 andre ledd. Det vil si at det ytes en forhøyet stønad for barn. Når det gjelder de øvrige behandlinger og undersøkelser som er regnet opp i forskriftene, er det ingen godkjent egenandel.

Her som ellers vil pasientens egenbetaling avhenge av om psykologen har avtale om driftstilskott. De psykologer som har avtale, krever vanligvis ikke noen egenbetaling av pasientene ut over egenandelen. Psykologens godtgjørelse i disse tilfelle blir da driftstilskottet, trygdens refusjon, samt egenandelen på 68 kroner. Trygdens refusjon er den samme, uten hensyn til om psykologen har avtale om driftstilskott eller ikke. I de tilfellene psykologen ikke har driftstilskott, vil pasienten vanligvis måtte betale mer selv for alle former for behandling.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. En del viktige bestemmelser som i dag er gitt i forskriftene, er foreslått tatt inn i loven.

Utkastets første ledd presiserer at retten til stønad er betinget av at psykologen er godkjent spesialist i klinisk psykologi eller psykologisk behandling. Dette står i dag i forskriftenes § 2 nr. 1, og er et viktig vilkår som bør gå fram av loven. Som nevnt foran er det i dag Norsk Psykologforening som godkjenner psykologspesialister. Først må Helsedirektoratet godkjenne vedkommende som vanlige psykolog etter psykologloven. Det går imidlertid ikke fram av denne loven at Psykologforeningen kan godkjenne spesialistene. Utvalget mener at vilkårene for å bli godkjent som spesialist og hvem som har kompetanse til å foreta slik godkjenning burde framgå av psykologloven. Hovedbestemmelsene om legespesialister er tatt inn i lov 13. juni 1980 nr. 42 om leger. Departementet har delegert myndigheten til å treffe vedtak om godkjenning av legespesialister til Den norske lægeforening.

Utkastets andre ledd første punktum inneholder et vilkår om henvisning fra lege. Kra-

vet følger i dag av forskriftenes § 2 nr. 1 og merknadene til takst 8. Dette er etter utvalgets syn et så viktig vilkår at det bør gå fram av loven. I utkastets andre ledd andre punktum er det presisert at det likevel ytes stønad for opptil tre undersøkelser eller samtaler uten slik henvisning. Forslaget svarer til gjeldende rett, se forskriftenes § 2 nr. 2.

Utkastets tredje ledd gjelder stønadssatsene ved psykologhjelp. Som hovedregel ytes det stønad etter normalsatsene. Men ved behandling av barn gis det stønad etter forhøyede satser. Behandling og undersøkelse hos psykolog omfattes av egenandelstaket. Vi viser til merknadene til utkastets § 13-4. Når medlemmet i løpet av et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket, yter trygden stønad etter en forhøyet sats for resten av året. Den forhøyede satsen utgjør i disse tilfellene normalsatsen pluss den godkjente egenandelen. Vi viser til merknadene til utkastets §§ 13-3 og 13-4.

Utkastets fjerde ledd svarer til prinsippet om direkte oppgjør i forskriftenes § 6. Utvalget har foreslått at ordningen med direkte oppgjør skal være obligatorisk, i stedet for dagens ordning der slikt oppgjør er avhengig av avtale mellom trygdekontoret og den enkelte psykolog. Men det er i utkastets siste ledd åpnet adgang for departementet til å gi forskrifter om nekting av direkte oppgjør. Vi viser til nærmere omtale i innledningen til dette kapitlet. I utkastets fjerde ledd er det også tatt inn en presisering som innebærer at psykologen ikke kan kreve medlemmet for den del av honoraret som trygden refunderer. Vanligvis vil det medføre at medlemmet bare betaler den godkjente egenandel. Vi viser til nærmere omtale av forholdet mellom medlemmets egenbetaling og godkjent egenandel i merknaden til utkastets § 13-4.

Utkastets femte ledd gir departementet fullmakt til å gi forskrifter om stønad ved psykologbehandling. Utvalget forutsetter at det blir gitt forskrifter som svarer til de gjeldende bestemmelser på området. Vi har også foreslått en hjemmel for departementet til å gi forskrifter om direkte oppgjør samt nekting av slikt oppgjør. Vi viser til nærmere merknader til utkastets § 13-5 om legehjelp.

Utvalget har ikke foreslått å ta inn et vilkår om forhåndstilsagn fra trygdekontoret. Vi viser for øvrig til innledningen til dette kapittel og merknadene til utkastets § 13-6 om tannlegehjelp.

Utkastets § 13-8 Fysikalsk behandling

Stønad til fysikalsk behandling dekker utgifter til behandling hos fysioterapeut og mendsiecksykegymnast.

Stønad ytes bare etter henvisning fra lege. Behandlingen må være av vesentlig betydning for medlemmets helse eller funksjonsevne.

Stønaden ytes vanligvis etter normalsatser. I særlige tilfeller kan det ytes stønad etter forhøyede satser.

Stønaden utbetales til fysioterapeuten eller mensendiecksykegymnasten som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

Merknader

Bestemmelser om dekning av utgifter til fysikalsk behandling er i dag å finne i folketrygdloven § 2-5 nr. 2 bokstav a. Det følger av denne paragrafen at utgifter til fysikalsk behandling skal godtgjøres etter forskrifter fastsatt av departementet. Sosialdepartementet har den 27. juni 1988 gitt nærmere forskrifter. (Departementet har gitt nye forskrifter den 21. juni 1989.)

Gjeldende rett

Forskriftene inneholder blant annet følgende prinsipper for stønad til fysikalsk behandling:

- Stønad ytes bare ved behandling av sykdom, skade eller legemsfeil som trygden ellers er stønadspliktig for, se forskriftenes § 2.
- Behandlingen må gis av fysioterapeut eller mensendiecksykegymnast som har rett til å utøve slik virksomhet her i Norge, se lov 13. juli 1956 om fysioterapeuter og mensendiecksykegymnaster og forskriftenes § 7.
- Behandlingen må dessuten være foreskrevet av lege, og være av vesentlig betydning for den trygdedes sykdom og funksjonsevne. Legen må i den forbindelse oppgi nøyaktig diagnose og resultatet av de foretatte undersøkelsene. Videre må legen oppgi hvilken behandlingsform, behandlingstid og hvor mange behandlinger den trygdede skal ha, se forskriftenes § 2.

I forskriftenes § 1 er det angitt hvilke former for fysikalsk behandling det kan gis stønad til. Disse er:

- massasje, sykegymnastikk, mensendieckbehandling
- varmebehandling
- kuldebehandling
- elektroterapi
- histaminbehandling
- medisinske bad og pakninger
- traksjonsbehandling og manuell terapi

I forskriftenes § 3 er det nærmere presisert hvor mange behandlinger det ytes stønad for

ved samme sykdom ved de enkelte behandlingsformene:

- «1. Massasje, sykegymnastikk og mensendieckbehandling - inntil 24 ganger.
2. Varmebehandling som ikke gis sammen med behandling som nevnt i punkt 1 - inntil 12 ganger.
3. Elektroterapi som ikke gis sammen med behandling som nevnt i punkt 1 - inntil 12 ganger.
4. Histaminbehandling - inntil 6 ganger.
5. Medisinske bad og pakninger som ikke gis sammen med behandling som nevnt i punkt 1 - inntil 12 ganger.
6. Traksjonsbehandling og manuell terapi - inntil 6 ganger.»

Forskriftenes § 5 har en liste over de sykdommene som det ikke ytes stønad for. Disse er:

- adipositas nimia (sterk fedme)
- obstipasjon (forstoppelse)
- holdningsfeil hvor disse ikke gir sekundære sykdomstegn
- moderate grader av erythema og ødema pernis (frost)
- moderate grader av acne vulgaris (kviser, finner)
- tilstander med diffuse ukarakteristiske smerter uten objektive funn

Trygdekontoret kan sette som vilkår for stønad at det er innhentet tilsagn om godtgjørelse før behandlingen settes i verk, jf. forskriftenes § 3 fjerde ledd. Selv om slikt forhåndstilsagn fra trygdekontoret ikke er innhentet, kan det likevel ytes godtgjørelse, dersom det er på det rene at det ville blitt gitt tilsagn hvis det var blitt søkt om det.

Vanligvis ytes det stønad etter normalsatser, men i noen tilfeller gir trygden stønad etter honorartakstene (forhøyet sats). Forskriftenes § 4 har bestemmelser om i hvilke tilfeller dette er aktuelt. Stønad etter forhøyede satser ytes blant annet ved behandling for infeksjøs kronisk leddrevmatisme, følgetilstand etter poliomyelitt, cerebral barneparese, multipel sclerose, paralysis agitans og leddlidelser ved hemofili samt behandling av blinde barn under 16 år. Det samme gjelder ved behandling av visse medfødte lidelser og for dobbeltsidig hoftelddsarthrose samt ved behandling med Milwaukee-korsett. Det ytes også stønad etter forhøyede satser for skader som går inn under folketrygdloven kapittel 11 om yrkesskader. I de tilfellene det ytes stønad etter honorarsatsen blir pasientens egenbetaling lik null, forutsatt at fysioterapeutens honorar ikke overstiger den veiledende honorarsatsen.

Egenbetalingen ved behandling hos fysioterapeut regnes ikke som en godkjent egenandel i folketrygdlovens forstand. Det vil si at en slik egenbetaling ikke faller inn under egenandelstaket.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. Utvalget foreslår å ta de viktigste prinsippene i gjeldende forskrifter inn i lovteksten. Oppregningen av hvilke former for fysikalsk behandling det ytes stønad til, hvilke sykdommer det ikke ytes stønad til, og de tilfellene det ytes stønad etter forhøyede satser er for teknisk medisinsk preget til å bli tatt inn i loven. Utvalget foreslår at disse bestemmelsene fortsatt skal stå i forskrifter.

Utkastets første ledd presiserer at det ytes stønad til fysikalsk behandling hos fysioterapeut og mensendiecksykegymnast. Utvalget har ikke funnet grunn til å presisere at vedkommende behandler må være godkjent etter lov 13. juli 1956 om fysioterapeuter og mensendiecksykegymnaster. En slik godkjenning foretas av Helsedirektoratet. Men det er en klar forutsetning for rett til stønad at det aktuelle behandlingspersonell har rett til å praktisere her i Norge. Utvalget har lagt denne forutsetning til grunn forsåvidt gjelder alt behandlingspersonell. Unntak er bare gjort for kiropraktorer, se utkastets § 13-9.

Utkastets andre ledd inneholder hovedvilkårene for å få stønad, og står i dag i forskriftenes § 2.

Etter utkastets andre ledd første punktum skal det bare ytes stønad dersom det foreligger henvisning fra lege. I forskriftene brukes betegnelsen «foreskrevet». Vilkåret om at behandlingen må være foreskrevet av lege innebærer at legen må oppgi nøyaktig diagnose samt resultater av foretatte undersøkelser. Videre må legen oppgi hvilken behandlingsform, hvor mange behandlinger pasienten skal ha, og hensikten med behandlingen. Utvalget foreslår å erstatte ordet «foreskriving» med «henvisning» også når det gjelder fysikalsk behandling, jf. § 13-7 om psykologer, § 13-9 om kiropraktorer og § 13-10 om logoped og audiopedagoger. Det er imidlertid ikke meningen at det skal foretas noen realitetsendring i forhold til gjeldende rett.

I utkastets andre ledd andre punktum har utvalget tatt inn et vilkår om at behandlingen må være av vesentlig betydning for medlemmets helse eller funksjonsevne. I de gjeldende forskrifter brukes ordet «sykdom» i stedet for «helse». Ordet «helse» er mer positivt.

Utvalget har ikke funnet grunn til å ta inn vilkåret i forskriftenes § 2 om at behandlingen må gjelde sykdom, skade eller lyte som trygden er stønadspiktig for. I utkastets § 13-1 første ledd er det imidlertid presisert at det må foreligge sykdom, skade m.v. for å få rett til ytelser etter dette kapitlet.

Utkastets tredje ledd omhandler stønadssatsene. Utgifter ved behandling hos fysioterapeut omfattes ikke av egenandelstaket. Det

innebærer at det som hovedregel bare ytes stønad etter én sats, normalsatsen. I gjeldende forskrifter er den betegnet som godtgjørelse. Denne satsen fastsettes av departementet etter forhandlingene med fysioterapeutenes organisasjoner om honorarsatsene, som er det totale beløp fysioterapeutene kan kreve. Stønad er den samme uansett om behandleren har avtale om driftstilskott eller ikke.

For enkelte behandlinger ytes det stønad etter en forhøyet sats (honorarsatsen). Vi viser til omtalen av gjeldende rett foran. I utkastets tredje ledd andre punktum sies det derfor at det kan ytes stønad etter forhøyede satser i særlige tilfeller.

Utkastets fjerde ledd om direkte oppgjør svarer til prinsippet i forskriftenes § 9 første ledd. Utvalget har foreslått at ordningen med direkte oppgjør skal være obligatorisk, i stedet for dagens ordning der slikt oppgjør er avhengig av avtale mellom trygdeetaten og den enkelte fysioterapeut. I utkastets femte ledd er departementet gitt fullmakt til å gi forskrifter om nekting av direkte oppgjør. Vi viser til merknadene til utkastets § 13-5 om legehjelp.

Forskriftenes § 9 andre ledd gjelder direkte oppgjør til helseinstitusjon for fysikalsk behandling som er underlagt institusjonens administrasjon. Det forutsettes at denne bestemmelsen omfattes av utkastets § 13-21 om helsetjenester ved poliklinikker.

Utkastets femte ledd gir departementet fullmakt til å gi forskrifter om stønad til fysikalsk behandling. Utvalget forutsetter at det herunder fastsettes forskrifter om hvilke behandlinger det skal ytes stønad for og hvilke stønadsatser som skal nyttes, samt hvilke sykdommer det skal ytes forhøyet stønad for, se utkastets tredje ledd. Det presiseres i fullmaktsbestemmelsen at departementet gir nærmere forskrifter om ordningen med direkte oppgjør, herunder om adgangen til å nekte direkte oppgjør.

Utkastets § 13-9 Behandling hos kiropraktor

Stønad til behandling hos kiropraktor dekker utgifter til behandling som består i håndgrep utført på virvelsøylen, bekkenet og tilstøtende ledd. Det gis stønad for opptil ti behandlinger i hvert kalenderår. Det er et vilkår at kiropraktoren er godkjent av departementet til å gi behandling for trygdens regning.

Stønad ytes bare etter henvisning fra lege.

Stønaden ytes etter en normalsats.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen.

Merknader

Bestemmelser om stønad ved behandling hos kiropraktor står i dag i folketrygdloven § 2-5 nr. 2 bokstav e. Det følger av denne para-

grafen at utgifter til behandling hos kiropraktor skal godtgjøres etter forskrifter fastsatt av departementet. Sosialdepartementet har den 19. desember 1984 fastsatt forskrifter om godtgjørelse av utgifter til behandling hos kiropraktor.

Gjeldende rett

Forskriftene omfatter kiropraktorbehandling som består i kiropraktiske håndgrep utført på virvelsøylen, bekkenet eller tilstøtende ledd, se forskriftenes § 1.

Det er et vilkår for å få stønad at behandlingen er av vesentlig betydning for den trygdedes sykdom og funksjonsevne, se forskriftenes § 2 andre ledd. Videre kreves det at at det må foreligge en henvisning fra lege. Ved henvisningen må legen oppgi nøyaktig diagnose samt resultatet av foretatte undersøkelser. Legen trenger ikke angi behandlingsopplegget. Formålet med ordningen med henvisning fra lege ved kiropraktorbehandling er først og fremst av medisinsk art. Det må klargjøres at det ikke foreligger slik sykdom at kiropraktorbehandlingen vil være skadelig eller nytteløs.

Etter forskriftenes § 4 ytes det bare refusjon dersom behandlingen er utført av kiropraktor som har fått «tillatelse til å yte behandling for trygdens regning». Slik tillatelse gis av Sosialdepartementet og er betinget av at vedkommende kiropraktor er utdannet fra anerkjent 4-årig kiropraktorskole i USA, Canada, Storbritannia eller fra likeverdig skole i annet land. Etter forskriftene kan det også kreves at kiropraktoren har gjennomgått etterutdanning her i landet. Endelig kan det i særlige tilfeller gis tillatelse til kiropraktor som har kortvarig utdanning dersom vedkommende har lang praksis.

Det er ikke fastsatt noen veiledende honorarsats for kiropraktorer.

Ifølge forskriftenes § 5 er refusjonstaksten 30 kroner pr. behandling. Det ytes som hovedregel bare godtgjørelse for utgifter til seks behandlinger pr. år, men trygdekontoret kan i særlige tilfeller yte godtgjørelse for ytterligere fire behandlinger.

Behandling hos kiropraktor er ikke omfattet av egenandelsordningen. Trygdedes egenbetaling utgjør differansen mellom det honorar kiropraktoren krever og trygdens stønadssats. Slik egenbetaling kan heller ikke gi rett til frikort. Dersom pasienten har mer enn seks, eventuelt ti, behandlinger i løpet av ett år, må pasienten betale hele honoraret for de overskytende behandlinger selv. På grunn av de lave stønadssatsene må pasientene som regel betale det meste av utgiftene til behandling hos kiropraktor.

Etter gjeldende rett foretas refusjonsoppjø-

ret ved behandling hos kiropraktor etter de vanlige refusjonsprinsipper. Det vil si at den trygdede betaler hele honoraret til kiropraktoren, for deretter selv å gå til trygdekontoret og heve refusjonen mot å vise fram kvittering.

På basis av St.meld.nr. 70 for 1986-87 om autorisasjon av kiropraktorer og Innst.S.nr. 84 for 1987-88, har Stortinget vedtatt:

- a) at kiropraktorer skal autoriseres ved forskrifter gitt med hjemmel i lov 14. juni 1974 nr. 4 om godkjenning m.v. av helsepersonell,
- b) at det skal opprettes et kiropraktorråd,
- c) at kiropraktorer gis adgang til å rekvirere røntgenundersøkelser av aktuelle skjelettområder ved offentlige sykehus eller røntgeninstitutt og at det gis refusjon fra folketrygden når røntgenundersøkelse blir rekvirert på dette grunnlag.»

Et av formålene med innføring av en autorisasjonsordning for kiropraktorer har vært å finne fram til en ordning som sikrer at kiropraktorene har bestemte kvalifikasjoner. Det har også vært et hovedformål å finne fram til en ordning som kan bidra til at samarbeidet mellom kiropraktorer og de øvrige yrkesgrupper i helsetjenesten bedres.

Sosialdepartementet arbeider nå med forskrifter om autorisasjon av kiropraktorer som vil bli gitt med hjemmel i loven om godkjenning av helsepersonell. Departementet arbeider også med endringer i gjeldende forskrifter om stønad ved behandling hos kiropraktor, som er gitt med hjemmel i folketrygdloven § 2-5 nr. 2 bokstav e. Når ordningen med autorisasjon av kiropraktorene trer i kraft, antar vi at gjeldende ordning med tillatelse til å gi behandling for trygdens regning, faller bort. I stedet bør det tas inn forskrifter om stønad ved behandling hos kiropraktorer om at trygden bare yter stønad dersom behandlingen foretas av en autorisert kiropraktor. Da det er usikkert når den nye autorisasjonsordningen vil tre i kraft, har utvalget bygget sitt forslag på gjeldende rett.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. De viktigste bestemmelsene som i dag er gitt i forskriftene, er foreslått tatt inn i lovteksten. Selv om det her dreier seg om refusjon i ordets egentlige betydning, har utvalget likevel brukt stønad for å få en ensartet språkbruk i hele kapitlet.

Utkastets første ledd svarer dels til forskriftenes §§ 1 og 4.

I utkastets første ledd første punktum er det presisert at behandlingen må bestå i håndgrep utført på virvelsøylen, bekkenet og tilstøtende ledd. Det skal ikke kunne ytes stønad for annen behandling som kiropraktoren måtte gi.

I utkastets første ledd andre punktum er det presisert at det kan gis stønad for opp til ti behandlinger hos kiropraktor pr. år. Utvalget foreslår her en utvidelse i forhold til gjeldende rett, idet det fastsettes som en generell regel at det skal kunne gis stønad for opp til ti behandlinger pr. kalenderår. Forslaget betyr en administrativ og lovteknisk forenkling. Etter det utvalget kjenner til, gis det relativt ofte dispensasjon slik at det ytes refusjon for ti behandlinger. Siden stønadssatsene er så lave, vil utgiftsøkningen bli marginal i forhold til den administrative gevinsten forslaget medfører.

I utkastets første ledd tredje punktum foreslår utvalget videre en presisering av at kiropraktoren må være godkjent av departementet til å gi behandling for trygdens regning. Det går ikke fram av forskriftene i dag hvem som har kompetanse til å foreta en slik godkjenning. Utvalget mener det har betydning ut fra informasjonshensyn å presisere i loven hvem som foretar godkjenningen.

Utkastets andre ledd følger av forskriftenes § 2, og presiserer at det er et vilkår for stønad at det foreligger henvisning fra lege.

Etter utkastets tredje ledd skal det ytes stønad etter en normalsats ved kiropraktorbehandling. Forslaget svarer til gjeldende rett.

I utkastets fjerde ledd er det tatt inn hjemmel for departementet til å gi forskrifter om stønad ved kiropraktorbehandling. Utvalget har ikke tatt med i selve lovteksten vilkåret om at det må foreligge forhåndstilsagn fra trygdeetaten før behandlingen settes i verk. Dersom det skulle være behov for å opprettholde ordningen med slikt tilsagn, kan det gis nødvendige bestemmelser i forskriftene. Vi viser for øvrig til innledningen til kapitlet her samt til merknadene til utkastets § 13-8 om fysikalsk behandling.

Utvalget har ikke foreslått å ta inn hjemmel for en ordning med direkte oppgjør for kiropraktorer. Da det dreier seg om lave og få stønadsbeløp, er det mest praktisk at oppgjør foretas etter de alminnelige refusjonsprinsipper.

Utkastets § 13-10 Behandling for språk- og taledefekter

Stønad til behandling for språk- og taledefekter dekker utgifter til undersøkelse og behandling hos logoped og audiopedagog. Det er et vilkår at logopeden og audiopedagogen har norsk offentlig eksamen eller er godkjent av departementet til å gi behandling for trygdens regning.

Stønad ytes bare etter henvisning fra en lege som er spesialist på vedkommende område. Behandlingen må være av vesentlig betydning for medlemmets helse eller funksjonsevne.

Det ytes ikke stønad fra trygden dersom medlemmet får dekket utgifter til logopedbehandling etter annen lovgivning.

Stønaden ytes etter normalsatser. For utgifter til behandling av hørselshemmede ytes det likevel stønad etter forhøyede satser.

Stønaden utbetales til logopeden eller audiopedagogen som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

Merknader

Bestemmelser om stønad ved behandling for språk- og taledefekter står i dag i folketrygdloven § 2-5 nr. 2 bokstav c. Det følger av denne paragrafen at utgifter til behandling for språk- og taledefekter ved logoped/audiopedagog skal godtgjøres etter forskrifter fastsatt av departementet. Sosialdepartementet har den 19. desember 1984 fastsatt forskrifter og takster for godtgjørelse av utgifter til behandling hos språk- og talelærer (logoped/audiopedagog).

Gjeldende rett

Det er et vilkår for trygdens refusjon at logopeden eller audiopedagogen har offentlig norsk eksamen eller er godkjent av Rikstrygdeverket, se forskriftenes § 7.

For å få godtgjort utgifter til logopedisk og audiopedagogisk undersøkelse og behandling, må behandlingen eller undersøkelsen være rekvirert av lege som ledd i behandling eller etterbehandling av sykdom, skade eller funksjonshemming. Behandlingen må være av vesentlig betydning for trygdedes sykdom eller funksjonsevne.

Før behandlingen settes i verk må det som hovedregel foreligge uttalelse fra spesialist i vedkommende sykdom eller spesialavdeling i sykehus. Vi viser til forskriftenes § 1. Trygdekontoret kan sette som vilkår for godtgjørelse at tilsagn er innhentet før behandling startes, se forskriftenes § 3. Selv om forhåndstilsagn ikke er innhentet, kan trygdekontoret likevel yte godtgjørelse dersom det er på det rene at trygdekontoret ville gitt tilsagn dersom spørsmålet var blitt forelagt på forhånd. Tilsagn om refusjon gis i utgangspunktet for opp til 25 behandlinger, på 30 eller 55 minutter.

Det ytes som hovedregel bare stønad ved individuell behandling. Dersom logopeden eller audiopedagogen tilrår gruppebehandling, ytes det også stønad for slik behandling, se forskriftenes § 2.

Trygden yter vanligvis stønad etter satser fastsatt av departementet. Det ytes likevel

«full godtgjørelse» for utgifter til behandling av hørselshemmede. Full godtgjørelse kan ellers ytes ved langvarig behandling, når dette er begrunnet både av behandlende lege samt logoped eller audiopedagog, se forskriftenes § 5. Som eksempel på slike tilstander som gir rett til forhøyet stønad kan nevnes cerebral parese, hjernesvulster, slag, språkforstyrrelser med tilknytning til psykiske problemer, hårdnakket stamming, og sykdommer i taleapparatet som følge av laryngectomi, ganespalte o.l.

I dag er det ingen avtale mellom staten og logopedene om honorarsatser. Logopedene fastsetter selv sine honorarer. Det vil si at når det i forskriftene sies at det skal ytes «full godtgjørelse», betaler trygden det honorar logopeden krever.

Trygdekontoret kan, med Rikstrygdeverkets samtykke, inngå avtale med logoped og audiopedagog om direkte oppgjør. Behandleren har da ikke rett til å kreve trygdede for den del av honoraret som trygden godtgjør. Dette følger av forskriftenes § 9.

Etter forskriftenes § 10 faller trygdens plikt til å betale refusjon bort i den utstrekning det offentlige bekoster behandlingen etter andre lover.

Denne bestemmelsen tolkes slik i praksis at det ikke ytes stønad fra trygden dersom den trygdede har rett til logopedbehandling etter lov 13. juni 1969 nr. 24 om grunnskolen, lov 21. juni 1974 nr. 55 om videregående opplæring og lov 28. mai 1976 nr. 35 om voksenopplæring. Alle disse lovene har bestemmelser om spesialundervisning. Stønad etter folketrygdloven er altså subsidiær i forhold til disse lovene.

Etter grunnskoleloven § 13 første ledd har barn og ungdom rett til å gå i grunnskolen. For elever som ut fra en sakkyndig vurdering trenger særskilt hjelp, skal det organiseres spesialundervisning, i eller utenfor skolen. Det følger av disse bestemmelsene at barn og ungdom har rett til spesialundervisning i form av logopedbehandling. Spesialundervisning skal være gratis, slik som all annen undervisning i grunnskolen.

Loven om videregående skole derimot har ingen bestemmelse om rett til skolegang. Men etter § 7 andre ledd har søkere som har behov for tilrettelagt opplæring fortrinnsrett til opptak. Elever som går i den videregående skole har etter lovens § 1 første ledd rett til spesialundervisning. Det innebærer at elever i den videregående skolen har rett til gratis logopedbehandling.

Etter praksis ytes ikke stønad fra trygden til skoleungdom. Disse henvises til logopedbehandling i skolemyndighetenes regi. En skole-

ungdom som velger å gå til en privatpraktiserende logoped, får altså ikke dekket sine utgifter etter folketrygdloven.

Etter voksenopplæringsloven § 5 andre ledd har voksne rett til slik opplæring som er likeverdig med den som gis etter grunnskoleloven. Voksne som trenger logopedbehandling har altså rett til gratis behandling.

Når det gjelder logopedbehandling av voksne personer, pålegger loven om voksenopplæring kommunene ansvaret for å skaffe gratis behandling. Mange kommuner har fast ansatte logopeder. Personer som oppholder seg i slike kommuner trenger ikke søke om stønad etter folketrygdloven. Det er imidlertid mange kommuner som ikke har organisert logopedbehandling. Personer som oppholder seg i slike kommuner må i praksis skaffe seg logopedhjelp selv. I enkelte tilfeller treffer skolestyret i vedkommende kommune vedtak om å bevilge penger til behandlingen. Men ofte vegrer kommunene seg for å bevilge penger, til tross for at de har en plikt til å yte gratis hjelp etter voksenopplæringsloven § 5 andre ledd. I slike tilfeller yter trygden stønad. Det ytes også stønad etter folketrygdloven selv om den trygdede ikke har søkt kommunen om å få dekket utgiftene. Det gjelder i de tilfellene kommunen ikke har et organisert behandlingstilbud.

Spørsmålet om å avvikle trygdens stønadsordning ved behandling hos logoped og audiopedagog er tatt opp til vurdering. Men det er usikkert når en eventuell opphevelse kan bli vedtatt.

Utvalgets forslag

Utvalget har vurdert om bestemmelsene om stønad ved behandling for språk- og taledefekter i folketrygdloven bør oppheves.

Når det gjelder logopedbehandling av barn og ungdom er det ikke behov for noen særskilt stønadsordning. Disse personer får utgiftene dekket etter skolelovgivningen. Som vist ovenfor, vil det fortsatt være behov for en stønadsordning for voksne talehemmede som ikke får den hjelp de trenger av kommunen. Utvalget er derfor kommet til at bestemmelsene i folketrygdloven bør beholdes. Men stønadsordningen bør begrenses til voksne personer.

Utkastet svarer i hovedsak til gjeldende rett. Utvalget foreslår at de viktigste materielle bestemmelsene i forskriftene blir tatt inn i lovteksten.

Utkastets første ledd første punktum presiserer at trygdens stønad gjelder undersøkelse og behandling for språk- og taledefekter hos logoped og audiopedagog. Formuleringen sva-

rer til den som brukes i gjeldende lov og forskrifter.

I utkastets første ledd andre punktum er det tatt inn vilkåret om at logopeden og audiopedagogen har gjennomført offentlig norsk eksamen eller er godkjent av departementet. Både logopeder og audiopedagoger er lærere som har gjennomgått en to-årig tilleggsutdanning i spesialpedagogikk. Logopeder er spesiallærere for personer med lese-, skrive- og språkproblemer. Audiopedagoger er spesiallærere for hørselshemmede. De fleste spesiallærere innen logopedi og audiopedagogikk blir utdannet ved Statens spesiallærerhøgskole i Oslo. Men det finnes også en tilsvarende utdanning i Bergen. Utvalget foreslår at Sosialdepartementet skal godkjenne behandlere som er utdannet i utlandet. I dag er det Rikstrygdeverket som foretar denne godkjenningen. Det presiseres at trygdens godkjenning bare gjelder retten til å praktisere for trygdens regning.

Utkastets andre ledd første punktum svarer til forskriftenes § 1, og presiserer at det bare ytes stønad ved behandling etter henvisning fra lege som er spesialist på vedkommende område. I de gjeldende forskrifter brukes betegnelsen rekvirert. Det innebærer blant annet at legen må oppgi diagnose og begrunne behandlingen, samt angi hva behandlingen skal bestå i. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å bruke betegnelsen henvisning for alle kategorier av behandlingspersonell der det er aktuelt med en eller annen form for forhåndserklæring fra lege.

I utkastets andre ledd andre punktum presiseres det at behandlingen må være av vesentlig betydning for medlemmets helse- eller funksjonsevne. I gjeldende forskrifter brukes ordet sykdom i stedet for helse. Utvalget vil foreslå å bruke ordet helse, som er mer positivt ladet.

Utkastets tredje ledd begrenser retten til stønad etter folketrygdloven, og svarer til forskriftenes § 10. Utvalget presiserer at det ikke skal ytes stønad dersom medlemmet får dekket logopedbehandling etter annen lovgivning. Det vil i praksis si skolelovgivningen, som er omtalt i merknadene foran. Med den formuleringen vi har valgt vil personer som er omfattet av voksenopplæringsloven, kunne få stønad etter utkastets § 13-10 i de tilfeller vedkommende faktisk har utgifter og ikke får dekket disse etter voksenopplæringsloven. Dersom kommunen oppfyller sin plikt etter voksenopplæringsloven, vil den trygdede ikke pådra seg utgifter. Det vil da ikke være grunnlag for å yte stønad etter folketrygdloven.

Utkastets fjerde ledd omhandler stønadens størrelse. Som regel skal det ytes stønad etter en normalsats som blir fastsatt av departe-

mentet. Utvalget foreslår å bruke begrepet forhøyet sats i de tilfeller det i gjeldende forskrifter sies at det skal ytes full godtgjørelse. Forhøyet sats svarer således til den honorarsats logopeden selv fastsetter.

Utkastets femte ledd omhandler direkte oppgjør mellom trygden og logopeden eller audiopedagogen, og svarer til prinsippet i forskriftenes § 9. Vi viser til innledningen til dette kapitlet for såvidt gjelder utvalgets forslag om at ordningen med direkte oppgjør skal være obligatorisk og ikke avhenge av avtale mellom trygden og den enkelte behandler.

Utkastets sjette ledd gir departementet hjemmel til å gi forskrifter om behandling hos logoped og audiopedagog, herunder forskrifter om direkte oppgjør og adgang til å nekte direkte oppgjør. Det forutsettes at forskriftene for øvrig skal tilsvare gjeldende rett.

Utvalget har ikke tatt med i selve lovteksten at det må foreligge forhåndstilsagn før behandlingen påbegynnes. Utvalget mener at det i utgangspunktet skulle være overflødig med et slikt vilkår i folketrygdloven. Men utvalget er klar over at det for enkelte stønaders vedkommende vil være behov for å stille et slikt vilkår. Det kan i tilfeller tas inn regler om forhåndstilsagn i departementets forskrifter.

Utkastets § 13-11 Jordmorhjelp

Stønad til jordmorhjelp dekker utgifter til fødselshjelp utenfor institusjon.

Stønaden utbetales til jordmoren som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

Merknader

Bestemmelser om dekning av utgifter til jordmorhjelp ved hjemmefødsel står i dag i folketrygdloven § 2-4 første ledd første punktum.

Lovens § 2-4 lyder slik:

«Den trygdede har rett til full godtgjørelse for nødvendige utgifter til jordmorhjelp og legehjelp ved nedkomst og ved sykdom som inntreffer i forbindelse med nedkomst. I tillegg ytes en engangsstønad som fastsettes av Stortinget.

I stedet for stønad etter første ledd ytes full godtgjørelse av utgifter til opphold i godkjent fødehjem, jfr. § 2-2.»

Gjeldende rett

Etter gjeldende rett har en trygdet rett til full godtgjørelse av nødvendige utgifter til legehjelp og jordmorhjelp i forbindelse med

fødsel og sykdom som inntreffer ved fødsel. Vi viser til folketrygdloven § 2-4 første ledd. I denne paragrafs andre ledd er det presisert at det i stedet for stønad etter første ledd, ytes full godtgjørelse av utgifter til opphold i godkjent «fødehjem», se lovens § 2-2. Meningen med teksten i andre ledd er at fødsler på institusjon godtgjøres etter folketrygdloven § 2-2. Dette innebærer at fødsler i fødehjem og på fødeavdeling på sykehus omfattes av rammefinansieringen til fylkeshelsetjenesten og at bestemmelsen i § 2-4 bare dreier seg om stønad utenfor institusjon (hjemmefødsel), jordmor- og legehjelp på reisen til sykehuset.

Det er ikke vedtatt noen honorartariff for jordmødre. Det henger antagelig sammen med at det dreier seg om svært få stønadstilfeller. Det meste av det arbeidet jordmødre utfører, omfattes dessuten ikke av stønadsreglene i folketrygdloven. Den Norske Jordmorforening har imidlertid selv fastsatt veiledende normaltakster for jordmorhjelp.

Trygden yter godtgjørelse etter disse takster, som er trykket i vedlegg nr. 1 til Rikstrygdeverkets rundskriv 02-04 første ledd. Det ytes ikke godtgjørelse ut over disse takstene, selv om jordmoren krever et høyere honorar. I praksis fungerer jordmorforeningens takster som en vanlig honorartariff.

Bestemmelsen om legehjelp ved hjemmefødsel hører naturlig inn under den alminnelige bestemmelsen om legehjelp, og er derfor ikke tatt med i utkastet her. Vi viser til utkastets § 13-5 om legehjelp.

Folketrygdloven § 2-4 første ledd andre punktum omhandler engangsstønad i forbindelse med hjemmefødsel. Den er foreslått tatt inn i en egen paragraf, se utkastets § 13-12.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

Utkastets første ledd presiserer at stønad til jordmorhjelp skal dekke utgifter til fødselshjelp utenfor institusjon. Vi har erstattet ordet «nedkomst» med «fødsel», som er et mer moderne ord. Vi har brukt fødselshjelp i lovteksten i stedet for jordmorhjelp, som står i gjeldende lov. Utvalget har formulert bestemmelsen slik at det ikke er satt noe vilkår for stønad at fødselen faktisk har skjedd utenfor institusjon. Hvis en kvinne for eksempel har jordmor med i transporten til sykehus eller fødehjem, dekkes utgiftene til jordmor selv om fødselen finner sted i institusjon. Forslaget svarer til gjeldende praksis.

Utkastets andre ledd omhandler direkte oppgjør. I dag er det ingen bestemmelser om direkte oppgjør i forbindelse med jordmorhjelp. I praksis skal da oppgjøret skje etter de vanlige refusjonsprinsippene. Det vil si at den

trygdede selv går til trygdekantoret og hever beløpet mot å framvise kvittering. Etter det utvalget erfarer skjer det imidlertid som regel direkte oppgjør mellom trygdekantoret og jordmoren. Denne praksis foreslås lovfestet.

Utkastets tredje ledd er en fullmaktsbestemmelse som gir departementet myndighet til å gi forskrifter om stønad etter denne paragrafen, om ordningen med direkte oppgjør og om adgangen til å nekte direkte oppgjør.

Utkastets § 13-12 Stønad ved hjemmefødsel

Ved fødsel utenfor institusjon ytes det en engangsstønad dersom moren tilbringer barseltiden i hjemmet. Stortinget fastsetter stønadens størrelse.

Merknader

Bestemmelser om engangsstønad ved fødsel står i dag i folketrygdloven § 2-4 første ledd andre punktum.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 2-4 er sitert foran under merknadene til utkastets § 13-11. Det er ikke presisert i loven hva engangsstønaden skal dekke. Denne stønaden må ikke forveksles med fødselspenger i form av engangsstønad som er omtalt i den gjeldende lovs § 3-21.

I delutredningen, NOU 1986:11 side 69, er det redegjort for historikken til bestemmelsen i §2-4 første ledd andre punktum.

Engangsstønad etter folketrygdloven § 2-4 ytes etter gjeldende praksis til alle kvinner som føder utenfor institusjon. Det ytes slik stønad selv om barseltiden likevel tilbringes i institusjon. Størrelsen av engangsstønaden er fra 1. januar 1990 satt til 1 530 kroner.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Utvalget har foreslått å ta bestemmelsen om engangsstønad inn i en egen paragraf, fordi denne stønaden er av en annen karakter enn den stønaden som ytes i forbindelse med fødselshjelp etter utkastets § 13-11. Denne skal dekke nødvendige utgifter til jordmorhjelp. Engangsstønaden ytés selv om kvinnen ikke har hatt utgifter.

Utkastets § 13-13 Viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr

Trygden yter stønad til dekning av utgifter til

- a) viktige legemidler
- b) spesielt medisinsk utstyr (forbindingssaker, sprøyter, kanyler m.m.).

Det er et vilkår at legemidlet og det medisinske utstyret er forordnet av lege.

Stønaden utbetales til innehaveren av apoteket som direkte oppgjør fra trygden. Medlemmet skal da bare betale den godkjente egenandelen.

Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), dekker trygden utgiftene til viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr i resten av kalenderåret. Utgifter til viktige legemidler ved kjønns sykdom og tuberkulose dekkes alltid fullt ut.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

Merknader

Bestemmelser om stønad til dekning av utgifter til viktige legemidler m.v. står i dag i folketrygdloven § 2-5 nr. 3 bokstav a samt i forskrifter fastsatt av departementet den 19. desember 1984.

Gjeldende rett

Viktige legemidler i folketrygdlovens forstand omfatter både legemidler og spesielt medisinsk utstyr som for eksempel bandasjemateriell (forbindingssaker), sprøyter, kanyler og testmateriell. Medisinsk utstyr er omtalt i forskriftens § 3. Disse hjelpemidlene omfattes imidlertid ikke av begrepet legemiddel i lov 20. juni 1964 nr. 5 om legemidler med videre (legemiddelloven), se denne lovens § 1. Den spesielle ordbruken i folketrygdlovens forskrifter vanskeliggjør derfor informasjonen om trygderettighetene på dette området.

I praksis brukes betegnelsen «legemidler på blå resept» om de viktige legemidlene, forbindingssakene, sprøytene, kanylene m.v. som trygden yter refusjon for. Medisinsk utstyr er ikke reseptpliktige varer etter legemiddelloven. I denne loven skilles det bare mellom reseptfrie og reseptpliktige legemidler. Sosialdepartementet har den 19. februar 1965 gitt forskrifter om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek. Ifølge disse forskriftene er det Helsedirektøren som bestemmer hvilke legemidler som skal være reseptpliktige.

I trygdesammenheng inndeles reseptpliktige legemidler i to grupper. Det er legemidler på hvit resept som pasienten fullt ut må betale selv og medisiner på blå resept som trygden yter stønad til. I tillegg brukes som tidligere nevnt blå resept ved kjøp av medisinsk utstyr som ikke er reseptpliktig i medhold av legemiddellovgivningen.

Retten til stønad fra folketrygden når det gjelder legemidler er i utgangspunktet begrenset til legemidler til bruk ved nærmere angitte sykdommer. En liste over de aktuelle

sykdommene er tatt inn i § 9 i forskriftene om viktige legemidler etter folketrygdloven. Denne listen omfatter også de preparatgrupper som det kan ytes stønad til i forbindelse med de enkelte diagnosene. I medhold av forskriftens § 9 er det dessuten satt opp en såkalt preparatliste som inneholder de enkelte preparater som omfattes av stønadsordningen. I medhold av forskriftens § 2 kan det unntaksvis ytes stønad til preparater som ikke står på preparatlisten.

Stønad ved kjøp av viktige legemidler m.v. dekkes vanligvis ikke fullt ut. Det skal betales en egenandel. I forskriftens § 7 nr. 2 er det gitt bestemmelser om egenandeler. Forskriftens § 7 lyder slik:

«Utgifter til legemidler og bandasjemateriell m.v. etter disse forskrifter godtgjøres etter følgende regler:

1. Det ytes full godtgjørelse for utgifter til legemidler foreskrevet for tuberkulose og veneriske sykdommer.
2. I andre tilfelle enn nevnt i nr. 1 skal den trygdede betale en egenandel på 20 prosent av reseptbeløpet, men ikke mer enn 150 kroner pr. resept. Barn under 16 år og personer som har fylt 67 år eller mottar uførepensjon etter folketrygdlovens kapittel 8 skal betale en egenandel på 10 prosent av reseptbeløpet, men ikke mer enn 75 kroner pr. resept. Ved reitererte resepter skal det betales ny egenandel etter utlevering av et kvantum svarende til tre måneders forbruk av legemidlet.
3. Rikstrygdeverket kan bestemme at det ikke skal betales egenandel under opphold i utlandet dersom dette er hensiktsmessig av administrative grunner.»

Videre har egenandelsforskriftene bestemmelser om egenandeler som godkjennes som egenandel i forhold til egenandelstaket/utgiftstaket. Den godkjente egenandelen vil alltid tilsvare den faktiske egenbetaling. Det er ikke fastsatt bestemte stønadssetser for viktige legemidler m.v. Trygdens stønad utgjør alltid differansen mellom varens pris og den godkjente egenandelen. Ved kjøp av medisiner på blå resept må den trygdede derfor aldri betale egenandel som ikke omfattes av egenandelstaket. Vi viser til merknadene til utkastets § 13-4.

Det er Statens legemiddelkontroll som fastsetter priser på legemidler. Det er imidlertid ingen offentlig kontroll med prisene på medisinsk utstyr.

Egenandelen beregnes for hver enkelt resept og ikke for det enkelte legemiddel. Det kan forskrives flere medikamenter på hver resept. Medikamentene kan godt være knyttet til flere diagnoser. En resept kan bestå av flere blanketter. For at flere blanketter slik skal godkjennes som én resept, må disse være ut-

skrevet samtidig. Vi viser til orientering fra Rikstrygdeverket i desember 1980. Forskriftenes § 5 lyder:

«Den enkelte resept må ikke lyde på mer enn tre måneders forbruk av medikamentet, men kan reiteres for inntil ett års forbruk, jfr. dog § 6.

Apoteket må dog ikke utlevere medikamenter som nevnt for mer enn tre måneders forbruk om gangen.

Et legemiddel må for trygdens regning bare utleveres det antall ganger legen har angitt på resepten selv om resepten ifølge de generelle regler om utlevering av legemidler fra apotek kan ekspederes flere ganger.»

Etter forskriftenes § 5 må en resept ikke lyde på mer enn tre måneders forbruk av medikamentet. Men en resept kan brukes ved flere kjøp i en periode på ett år. For visse medikamenter må den enkelte resept ikke lyde på mer enn tre ukers forbruk, men den kan brukes flere ganger, slik at den dekker tre måneders forbruk.

Dersom et medikament på blå resept koster mindre enn egenandelsbeløpet, anses varens pris som egenandel i forhold til egenandelstaket.

Fra 1. januar 1990 er egenandelen for viktige medisiner m.v. satt til 20 prosent av det legemidlene koster, men ikke mer enn 175 kroner for hver resept. Barn under 16 år, personer som har fylt 67 år og personer som har uførepensjon etter folketrygdloven skal bare betale en egenandel på 10 prosent av det legemidlene koster, men ikke mer enn 75 kroner for hver resept. Vi viser til § 7 nr. 2 i forskriftene om viktige legemidler.

Den som i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket, skal for resten av året være fritatt for å betale slik egenandel. Vi viser til § 4 i forskriftene om begrensning av egenandeler av 30. mars 1984. Stortinget fastsetter tak for egenandelene for det enkelte kalenderår. Egenandelstaket omfatter egenandeler ved forskjellige varer og tjenester. Disse er nærmere omtalt under merknadene til utkastets §§ 13-3 og 13-4.

Det er ikke gitt noen særregler om godkjente egenandeler ved kjøp av bandasjemateriell (forbindingssaker), sprøyter og kanyler som omfattes av § 3 i forskriftene om viktige legemidler. Slikt medisinsk utstyr anses som legemiddel i folketrygdlovens forstand og omfattes også av egenandelsordningen. I forskriftenes § 3 er det imidlertid bestemmelser som begrenser antallet av visse varer det kan ytes refusjon for pr. år. Det gjelder for eksempel sprøyter og spisser.

Forskriftene har ingen bestemmelse om direkte oppgjør. Men det er utarbeidet mønster-

avtaler når det gjelder direkte oppgjør til apotek og til bandasjist for så vidt gjelder kjøp av større materiell. Trygdekontoret inngår avtale om direkte oppgjør med det enkelte apotek og den enkelte bandasjist.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Men det foreslås lovfestet en obligatorisk ordning med direkte oppgjør til innehaver av apotek.

Av utkastets første ledd går det fram hvilke utgifter som skal dekkes etter denne paragrafen. Det er her presisert at det foruten viktige legemidler også dreier seg om spesielt medisinsk utstyr. Utvalget har i parentes antydnet hva slags utstyr det dreier seg om, nemlig forbindingssaker, sprøyter, kanyler m.v. Utvalget har brukt betegnelsen forbindingssaker i stedet for bandasjemateriell, for å unngå sammenblanding med bestemmelsene om stønad ved kjøp av støttebandasjer. Vi viser til utkastets § 13-14.

I utkastets andre ledd er det tatt inn et vilkår for å få rett til stønad at legemidlet og det medisinske utstyret skal være «forordnet» av lege. Det kreves i dag at også bandasjemateriell m.v. skal «forskrives» på blå resept. Men slike varer er som tidligere nevnt ikke reseptpliktige etter legemiddellovgivningen. Utvalget har derfor brukt betegnelsen, «forordne.» Utvalget forutsetter at viktige medisiner forordnes i resepts form. Når det gjelder forbindingssaker m.v., forutsetter utvalget at en lege må godtgjøre at medlemmet har behov for den aktuelle varen.

Utkastets tredje ledd første punktum har bestemmelse om direkte oppgjør. Her er det foreslått en materiell endring, i og med at stønaden automatisk skal utbetales direkte til innehaver av apotek. Utvalget mener det er hensiktsmessig å lovfeste en ordning med direkte oppgjør for denne gruppen av forhandlere, da de i dag vanligvis har avtaler om direkte oppgjør.

Det er ikke foreslått en ordning med direkte oppgjør for andre forhandlere. Det henger sammen med at det i praksis har vist seg uhensiktsmessig med direkte oppgjør med enkelte grupper av forhandlere. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett foran. I utkastets siste ledd er det foreslått hjemmel for departementet til å gi forskrifter om inngåelse av avtaler om direkte oppgjør samt forskrifter om nekting av direkte oppgjør. Det forutsettes at det kan gis forskrifter om inngåelse av avtaler om direkte oppgjør med forhandlere av medisinalvarer.

I utkastets tredje ledd andre punktum er det videre presisert at medlemmet bare skal betale den godkjente egenandelen ved kjøp fra

apotek. Da trygdens stønad alltid dekker differensen mellom prisen på legemidlet og den godkjente egenandelen, vil pasienten aldri måtte yte egenbetaling ut over egenandelsbeløpet. Utvalget mener det er viktig av informasjonshensyn å presisere i lovteksten at medlemmet bare skal betale den godkjente egenandelen.

I utkastets fjerde ledd første punktum sies det at trygden dekker fullt ut utgiftene til legemidler og spesielt medisinsk utstyr når den trygdede har nådd egenandelstaket.

I utkastets fjerde ledd andre punktum heter det videre at trygden dekker fullt ut utgiftene til viktige legemidler foreskrevet ved kjønnsykdommer og tuberkulose. Forslaget svarer til gjeldende rett. Denne særbestemmelsen anses så viktig at den bør gå fram av loven.

I utkastets femte ledd er departementet gitt fullmakt til å gi forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om ordningen med direkte oppgjør og om adgangen til å nekte direkte oppgjør. Utvalget forutsetter at forskriftene også skal inneholde en liste over de legemidler m.v. som det skal gis stønad til.

Utkastets § 13-14 Protoser og ortopediske hjelpemidler

Trygden dekker utgifter til anskaffelse, vedlikehold og fornyelse av nødvendige og hensiktsmessige ortopediske protoser, brystprotoser, ansiktsdefektsprotoser, øyeprotoser, parykker, ortopediske støttebandasjer og ortopediske sko og støvler.

Det er et vilkår at protesen eller det ortopediske hjelpemidlet blir rekvirert av en lege som er spesialist på vedkommende område, og blir kjøpt fra en forhandler som trygden har inngått avtale med.

Stønad kan utbetales til forhandleren som direkte oppgjør fra trygden. Medlemmets betalingsplikt reduseres da tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

Merknader

Bestemmelser om stønad til ortopediske hjelpemidler og protoser står i dag i folketrygdloven § 2-5 nr. 3 bokstav d, samt i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 19. desember 1984, sist endret den 6. juni 1989.

Gjeldende rett

Forskriftenes del I gjelder ortopediske hjelpemidler og omfatter protoser, bandasjer og skotøy. En ortopedisk protese er et teknisk hjelpemiddel som festes eller anbringes på kropp eller lemmer for helt eller delvis å er-

statte en tapt lemsdel i bevegelsesorganene. En ortopedisk bandasje er et teknisk hjelpemiddel som festes eller anbringes på kropp eller lemmer for å erstatte eller gjenopprette tapt funksjon i en bevart lemsdel i bevegelsesorganene. Ortopedisk skotøy er et individuelt forarbeidet fottøy til personer med fotdeformiteter, fotlidelser eller asymmetrier i føtter eller underestremiteter.

I henhold til forskriftenes § 1 har trygdet med varig og vesentlige funksjonsforstyrrelser i støtte- og bevegelsesorganene rett til godtgjørelse for utgifter til anskaffelse, fornyelse og vedlikehold av nødvendig og hensiktsmessig protese eller støttebandasje, herunder anskaffelse og tilpassing av ortopedisk skotøy. Det kan dessuten ytes godtgjørelse til dekning av reserveeksemplar dersom den uføre har et særlig behov for å skifte protese eller støttebandasje.

Etter forskriftenes § 2 andre ledd ytes refusjon ved kjøp av opp til to par ortopedisk skotøy pr. år, men det kan dispenseres fra bestemmelsen. Ved kjøp av ortopediske sko må pasienten selv betale 275 kroner pr. par. For barn under 10 år er egenbetalingen 175 kroner pr. par. Begrunnelsen for bestemmelser om egenandel ved kjøp av ortopedisk skotøy er at trygden ikke bør godtgjøre for anskaffelse av ortopedisk skotøy ut over de merutgifter funksjonsforstyrrelsen medfører. Egenbetalingen forutsettes å svare til stipulert gjennomsnittspris på vanlig skotøy. Egenandelen gjelder bare ved anskaffelse av skotøy som er spesialsydd, eller der fabrikkmessig framstilt skotøy erstatter spesiallaget ortopedisk skotøy, jf. forskriftenes § 2 første ledd bokstavene a og c. Egenbetaling ved kjøp av ortopedisk skotøy anses ikke som godkjent egenandel i forhold til bestemmelsene om egenandelstaket, se utkastets § 13-4. Utgifter til endring av fabrikkmessig framstilt skotøy dekkes fullt ut, se forskriftenes § 2 første ledd bokstav b.

Utgifter til vedlikehold av nødvendige ortopediske hjelpemidler dekkes etter gjeldende praksis som regel fullt ut. Såling eller flikking av ortopedisk skotøy dekkes imidlertid ikke.

For å få godtgjørelse for utgifter til anskaffelse, fornyelse og vedlikehold av ortopediske hjelpemidler, må det foreligge rekvisisjon fra spesialist i ortopedisk kirurgi eller annen lege som har fått Helsedirektørens godkjennelse til å utferdige rekvisisjoner. Rekvisisjon for støttebandasje og ortopedisk skotøy kan også utferdiges av spesialist i nevrologi eller revmatologi. Vi viser til forskriftenes § 3 nr. 1.

Etter forskriftenes § 4 kan Rikstrygdeverket inngå avtaler med ortopediske verksteder og forhandlere om levering av og priser på ortopediske hjelpemidler. Det følger videre av

denne bestemmelsen at trygden bare dekker utgiftene til ortopediske hjelpemidler som er levert i henhold til slik avtale. Bestemmelsen gjelder likevel ikke for offentlige verksteder, og for ortopediske hjelpemidler til den som har rett til medisinsk stønad i henhold til lovens §§ 2-8 og 2-9.

Forskriftenes del II gjelder refusjon for utgifter til brystproteser, ansiktsdefektproteser, øyepoteser og pararykker. Det er et vilkår for slik refusjon at det ved legeerklæring er godtgjort at protesen er nødvendig.

Fra 1. juni 1989 ytes det full refusjon for utgifter til brystproteser og reserveeksemplarer fra leverandør som har inngått pris- og leveringsavtale med Rikstrygdeverket. Ved fornyelse av brystprotese som er anskaffet før 1. august 1989 ytes godtgjørelse selv om protesen er levert av leverandør som Rikstrygdeverket ikke har inngått avtale med. Godtgjørelsen ytes med et beløp som fastsettes av Rikstrygdeverket.

Det ytes også full refusjon for utgifter til en ansiktsdefektprotese, og det kan ytes godtgjørelse for utgifter til et reserveeksemplar. Det ytes videre full refusjon for utgifter til øyepoteser, men utgifter til reserveeksemplarer må pasienten betale selv. Fra 1. juli 1989 får trygdede under 18 år støtte til reserveeksemplarer.

Etter forskriftenes § 7 A ytes det godtgjørelse for utgifter til anskaffelse og gjenanskaffelse av parykk. Det ytes godtgjørelse for utgifter til en eller flere parykker i kalenderåret etter den trygdedes behov. Det kan ikke ytes godtgjørelse med mer enn 3000 kroner i hvert kalenderår. Til barn og ungdom under 18 år som trenger særlig kostbare parykker, ytes det alltid full godtgjørelse for opp til to parykker i året.

Forskriftenes del III inneholder fellesbestemmelser for ortopediske hjelpemidler og proteser. Etter forskriftenes § 8 nr. 1 er retten til refusjon betinget av forhåndstilsagn fra trygdekontoret. Men det kan likevel ytes stønad dersom det er på det rene at det ville blitt gitt tilsagn dersom saken var blitt forelagt trygdekontoret før anskaffelsen.

Etter forskriftenes § 8 nr. 2 skal det foretas direkte oppgjør med leverandør av ortopediske hjelpemidler. Det kan dessuten inngås avtale om direkte oppgjør med forhandler av brystprotese, ansiktsdefektprotese og øyepoteser.

Trygden yter full dekning av utgifter til nødvendig legeundersøkelse i forbindelse med anskaffelse av ortopedisk hjelpemiddel eller protese som forskriftene omhandler. Vi viser til forskriftenes § 9. Med full dekning menes her stønad etter honorarsats. Denne bestemmelsen går inn under utkastets § 13-5 om legehjelp.

Etter forskriftenes § 10 dekkes utgiftene i forbindelse med reise til lege, helseinstitusjon, attføringsinstitutt eller forhandler etter forskrifter fastsatt med hjemmel i folketrygdloven § 2-6 nr. 1 og 2 om dekning av reiseutgifter m.v. Denne bestemmelsen går inn under utkastets § 13-15 om reiseutgifter.

Selv om brystproteser dekkes fullt ut, antar utvalget at det i framtiden kan bli nødvendig å fastsette en øvre grense på området. Brystproteser leveres i dag fra følgende firmaer her i landet: Gallus Plesner A/S, Rehband Norge A/S, Brodersen & Co og Sykepleieartikler A/S. Det er fastsatt veiledende utsalgspriser på brystproteser, se vedlegg 2 til tillegg nr. 1 til Rikstrygdeverkets rundskriv 02-05 nr. 3 bokstav d av 10. september 1985.

Stønad til parykker ytes i dag med opp til 3000 kroner hvert kalenderår. Se gjeldende rett ovenfor.

Ansiktsdefektproteser framstilles og leveres fra Rikshospitalet og Institutt for oral kirurgi i Bergen. Øyepoteser leveres enten i standard utgave eller den kan være individuelt tilpasset. Individuelt tilpasset øyeprotese lages i dag av et svensk/tysk firma, og koster omtrent det dobbelte av en standard øyeprotese. Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv skal den trygdede likevel kunne velge protese uavhengig av prisen, se rundskriv 02-05 nr. 3 bokstav a av 21. september 1987.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

Utkastets første ledd omhandler hvilke hjelpemidler og proteser det ytes stønad for. Det er her presisert at trygden dekker utgifter til både anskaffelse, vedlikehold og fornyelse av de aktuelle hjelpemidlene. Utvalget har dessuten presisert at hjelpemidlet må være nødvendig og hensiktsmessig. Det er i praksis legen som dokumenterer nødvendigheten av et hjelpemiddel ved legeerklæring eller rekvisisjon. Vi har erstattet skotøy med sko og støvler ut fra språklige hensyn.

Etter utkastets andre ledd er det satt som vilkår at protesen eller det ortopediske hjelpemidlet er rekvirert av en lege som er spesialist på vedkommende område. Forslaget svarer til forskriftenes § 3 nr. 1.

I utkastets andre ledd presieres dessuten vilkåret om at hjelpemidlet må være kjøpt hos forhandler som trygden har inngått avtale med. Dette vilkåret følger i dag av forskriftenes § 4. Med forhandler menes også offentlig verksted eller privat verksted. Dersom medlemmet kjøper et hjelpemiddel fra annet sted, yter ikke trygden refusjon. Dette vilkåret er derfor av så sentral betydning at det bør gå fram av lovteksten.

Utkastets tredje ledd har bestemmelser om

direkte oppgjør. Etter gjeldende forskrifter er det obligatorisk direkte oppgjør med leverandører av ortopediske hjelpemidler, mens det ellers kan inngås avtale om direkte oppgjør. Forslaget svarer til gjeldende rett. Men det er presisert at medlemmets betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Utkastets fjerde ledd inneholder hjemmel for departementet til å gi nærmere forskrifter etter denne paragrafen. Det forutsettes at forskriftene i hovedsak skal tilsvare gjeldende rett. Det kan herunder gis forskrifter om direkte oppgjør og om adgangen til å nekte slikt oppgjør.

Utvalget har ikke tatt inn i lovteksten noe generelt vilkår om at det må foreligge såkalt forhåndstilsagn for at stønad skal kunne ytes. Vi viser i denne sammenheng til merknadene i innledningen til kapittel 13. Dersom det skulle være behov for å opprettholde ordningen med forhåndstilsagn for rett til stønad etter utkastet, kan det tas inn bestemmelser om dette i forskriftene.

Utkastets § 13-15 Reiseutgifter for medlemmet

Når et medlem må reise i forbindelse med en helsetjeneste som går inn under dette kapitlet, dekker trygden reiseutgiftene. Det samme gjelder når et medlem må reise til en helsestasjon, og når et medlem må reise i forbindelse med en helsetjeneste som inngår i fylkeskommunens helseplan. Se lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. § 2, og lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern § 2.

Stønad ytes bare til dekning av reiseutgifter til det nærmeste stedet der helsetjenesten kan gis.

Ved beregningen av stønaden skal taksten for den billigste reisemåten med rutegående transportmiddel legges til grunn, såfremt medlemmets helsetilstand ikke gjør det nødvendig å nytte et dyrere transportmiddel.

Stønaden utgjør differansen mellom medlemmets utgifter til reisen og den godkjente egenandelen. Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), dekker trygden reiseutgiftene i resten av kalenderåret. Dersom utgiftene til en reise er mindre enn den godkjente egenandelen, regnes de ikke med når det skal avgjøres om egenandelstaket er nådd.

Stønad ved bruk av drosje eller rutegående transportmiddel kan utbetales til eieren av transportmidlet som direkte oppgjør fra trygden. Medlemmet skal da bare betale den godkjente egenandelen.

Stønad ved bruk av luftambulansse ytes bare dersom ambulansseieren har avtale med trygden. Stønaden ytes med full dekning av reiseutgiftene og utbetales direkte til ambulansseieren.

Utgifter til ambulanssebil eller ambulanssebåt dekkes etter lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

Merknader

Bestemmelser om stønad til dekning av reiseutgifter ved reise til lege, sykehus m.v., finnes i dag i folketrygdloven § 2-6 samt i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 22. august 1983 i medhold av lovens § 2-6 nr. 1 og 2 og forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 18. desember 1987.

Gjeldende rett

Lovens § 2-6 nr. 1 lyder:

«Nødvendige skyssutgifter ved reiser for undersøkelse og behandling godtgjøres etter forskrifter som fastsettes av departementet.

Det ytes ikke godtgjørelse for utgifter til ambulanssetransport med bil eller båt. Godtgjørelse for utgifter til luftambulanssetjenesten ytes etter forskrifter som fastsettes av departementet.

I stedet for godtgjørelse som nevnt i første ledd, kan det ytes skyss ved skysskaffer som det sluttet kontrakt med.»

Lovens § 2-6 nr. 1 første ledd gir departementet hjemmel til å fastsette forskrifter om dekning av nødvendige utgifter ved reiser i forbindelse med undersøkelse og behandling. Lovens § 2-6 nr. 1 andre ledd presiserer at det ikke ytes godtgjørelse for ambulanssetransport med båt eller bil. Fra 1. januar 1986 dekkes slik transport av fylkeskommunen gjennom rammefinansieringssystemet. Vi viser til sykehusloven § 1 første ledd nr. 4, § 2 første ledd og § 12 tredje ledd. Utgiftene ved luftambulanssetjenesten dekkes fortsatt etter forskrifter fastsatt i medhold av folketrygdloven § 2-6 nr. 1.

Forskriftenes § 1 første og andre ledd lyder slik:

«Godtgjørelse etter disse forskrifter ytes for den trygdedes utgifter til skyss, til ledsagelse og til opphold utenfor hjemstedet i forbindelse med reise for undersøkelse eller behandling som det ytes stønad for etter lovens §§ 2-2 og 2-5. Det samme gjelder dersom behandling som nevnt i § 2-5 gis av ansatt i kommunens helsetjeneste og ved reise til helsestasjon og familievernkantor. For at det skal ytes slik godtgjørelse må det på en for trygdekontoret tilfredsstillende måte godtgjøres at reisen, ledsagelsen og/eller oppholdet er nødvendig av medisinske eller behandlingmessige grunner.

Det ytes godtgjørelse etter disse forskrifter også når reisen er pålagt av trygdeadministrasjonen.»

Av forskriftenes § 1 går det fram at trygden yter godtgjørelse for reiser i forbindelse med behandling som det ytes stønad for etter folketrygdloven §§ 2-2 og 2-5. Det er et vilkår at reisen er nødvendig av medisinske eller behandlingmessige grunner.

Henvisningen til lovens § 2-2 innebærer at det skal ytes stønad til dekning av reiseutgifter i forbindelse med reise til helseinstitusjon som finansieres enten via rammefinansieringsordningen, eller etter folketrygdloven, samt reise i forbindelse med poliklinisk behandling.

Folketrygdloven § 2-5 omhandler stønad ved behandling hos privatpraktiserende behandlingsspersonell. Henvisningen til denne paragrafen innebærer at det skal ytes stønad til dekning av reiseutgifter i forbindelse med reiser til slikt behandlingsspersonell.

Etter forskriftenes § 1 ytes det også stønad til dekning av skyssutgifter ved behandling som gis av ansatte i kommunehelsetjenesten. Behandlingsspersonell som er ansatt i kommunehelsetjenesten er leger og fysioterapeuter. Videre dekkes skyssutgifter ved reise til helsestasjon og familievernkontor, ved reiser som er pålagt av trygdeetaten, og pårørendes reiseutgifter ved reise til psykiatrisk poliklinikk for barn og ungdom.

Etter gjeldende regler ytes fastlønnstilskott fra folketrygden til kommunene til delvis dekning av utgifter til fastlønte leger og fysioterapeuter. Utgifter til drift av helsestasjoner dekkes via den statlige rammefinansieringsordningen til kommunene. Utgifter til drift av familievernkontor dekkes direkte over statsbudsjettet. Trygden yter således i enkelte tilfeller godtgjørelse for reiseutgifter, selv om utgiftene til selve behandlingen dekkes på annen måte.

For å få dekket reiseutgifter må det etter Rikstrygdeverkets praksis foreligge «en reise i lovens forstand». I Rikstrygdeverkets rundskriv til § 2-6 nr. 1 og 2 er det presisert hva som regnes som reise: Som regel regnes ikke reise med kollektivt transport innen en bys grense som reise. Ved avgjørelsen av om det er foretatt en reise legges det vekt på om det kan nyttes kollektivt transportmiddel med enhetstakst. Det vil si at prisen er uavhengig av kjørelengden. Først når skyssutgiftene overstiger en slik enhetstakst anses det etter praksis å foreligge en reise. Ellers må avstanden til behandlingsstedet være minst 2 til 3 kilometer for at stønad skal kunne ytes.

Forskriftenes § 1 nr. 2 lyder:

«Trygdekontorets tilsagn om å yte godtgjørelse som nevnt i nr. 1 første ledd må være innhentet på forhånd.

Selv om trygdekontorets forhåndstilsagn

ikke er innhentet, kan trygdekontoret likevel yte godtgjørelse dersom det er på det rene at trygdekontoret ville gitt sitt tilsagn om saken hadde blitt forelagt før reisen ble påbegynt.»

Etter forskriftenes § 1 nr. 2 må trygdekontoret som hovedregel gi forhåndstilsagn om stønad til dekning av reiseutgifter. Men stønad kan likevel ytes selv om forhåndstilsagn ikke er gitt, dersom det er på det rene at tilsagn ville blitt gitt dersom det var blitt søkt om det.

Når det gjelder stønadens størrelse, legges i utgangspunktet taksten for billigste reise-måte med rutegående transportmiddel til grunn. Videre regnes det bare med reiseutgifter til nærmeste sted der den nødvendige undersøkelse eller behandling kan foretas. Utgifter til overføring mellom helseinstitusjoner dekkes bare dersom overføringen skjer av medisinske grunner. Vi viser til forskriftenes § 2 nr. 1.

I visse tilfeller kan trygden yte stønad til dyrere transport. Ved bruk av egen bil ytes en godtgjørelse som pr. 1. januar 1989 utgjør 0.85 kroner pr. km. Vi viser til forskriftenes § 2 nr. 2.

Etter forskriftenes § 2 nr. 3 skal den trygdede betale en egenandel for hver enkeltreise. Fra 1. januar 1990 utgjør egenandelen 30 kroner pr. reise (60 kroner tur/retur). Det skal ikke betales egenandel ved ambulansetransport, eller når reisen er pålagt av trygdeetaten. Det innebærer at det i disse tilfellene ytes en forhøyet refusjon med full dekning av de godkjente utgifter.

Egenbetaling ved reiser omfattes i utgangspunktet av bestemmelsene om egenandelstaket/utgiftstaket. Vi viser til forskrifter om begrensning av egenandeler som er fastsatt av Sosialdepartementet den 30. mars 1984. I disse forskrifters § 3 punkt 4 heter det:

«Som egenandel ved reiser godtas de beløp som til enhver tid er fastsatt i Forskrifter om godtgjørelse av utgifter ved reise for undersøkelse og behandling. Reiseutgifter som ikke er større enn egenandelen går ikke inn under forskriftene her.»

Dette innebærer at når de samlede reiseutgifter er 30 kroner eller lavere, omfattes ikke beløpet av egenandelsordningen. Dette er det motsatte prinsippet av det som gjelder for egenandeler ved kjøp av medisiner på blå resept. Dersom en slik medisinalvare koster mindre enn egenandelsbeløpet på 175 kroner, godtas hele varens pris som egenandel i forhold til egenandelstaket.

Begrunnelsen for at det bare er reiseutgifter utover egenandelen på 30 kroner som skal tas med i egenandelstaket, er å unngå at tryg-

dekontoret må kontrollere og kvittere for reiseutgifter i de tilfeller det ikke skal ytes noen stønad fra trygden. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv til § 2-5 nr. 1 første ledd side 4 (3/84).

I stedet for godtgjørelse for reisesutgifter kan det ytes fri skyss med skysskaffer som trygdekontoret har sluttet kontrakt med, f.eks. en drosjeeier. Vi viser til lovens § 2-6 nr. 1 tredje ledd. For slik transport plikter den trygdede bare å betale den godkjente egenandelen. Den trygdedes krav på skyssgodtgjørelsen går over på skysskaffer, som da får et direkte krav på trygden for den utførte skyssen. Skysskafferens krav går imidlertid ikke ut over det krav den trygdede ville hatt dersom det ikke var inngått kontrakt. I praksis er dette en ordning med direkte oppgjør.

Sosialdepartementet har som nevnt fastsatt særskilte forskrifter om dekning av utgifter ved luftambulansetransport. Forskriftenes § 2 har bestemmelse om i hvilke situasjoner trygden dekker utgifter til slik transport. Denne paragrafen lyder slik:

«Godtgjørelse av utgifter til luftambulansetransport ytes dersom det foreligger sykdom eller skade som krever så hurtig og effektiv legehjelp at bruk av ambulansebil/båt eller andre mer tidkrevende transportmidler kan medføre fare for den trygdedes liv eller helse, eller når det er helt nødvendig med en mer skånsom transport til sykehus enn det som kan skje med andre transportmidler, jf. likevel § 8.»

Godtgjørelse ytes bare når ambulansedraget utføres av et selskap som har avtale med Rikstrygdeverket om transport for trygdens regning. Dette følger av forskriftenes § 6 første ledd som lyder:

«Folketrygden yter godtgjørelse i samsvar med inngåtte avtaler for luftambulansetransport rekvirert i samsvar med bestemmelsene her.»

Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått fire paragrafer om stønad i forbindelse med reise. Utkastets § 13-15 gjelder medlemmets egne reiseutgifter. I utkastets § 13-16 er det en bestemmelse om medlemmets oppholdsutgifter. I utkastets § 13-17 er det en bestemmelse om dekning av utgifter til ledsager. I utkastets § 13-18 er det en bestemmelse om reiseutgifter for behandlingsspersonell.

I utkastets § 13-15 første ledd er det angitt hvilke reiseutgifter som skal dekkes. Stønad til dekning av et medlems reiseutgifter skal ytes når medlemmet må reise i forbindelse med en helsetjeneste som går inn under dette

kapitlet, og dessuten når medlemmet må reise til en helsestasjon og når medlemmet må reise i forbindelse med en helsetjeneste som inngår i fylkeskommunens helseplan. Forslaget svarer stort sett til forskriftenes § 1, men med en liten innskrenkning, da vi har foreslått at stønad til dekning av utgifter i forbindelse med reise til familievernkontorer skal oppheves. Etter forslaget skal stønad først og fremst ytes til dekning av medlemmets utgifter til transport i forbindelse med undersøkelse og behandling som dekkes etter dette kapitlet. Her har utvalget samlet de bestemmelser som i dag følger av lovens §§ 2-2 og 2-5, med unntak av stønad til høreapparater etter § 2-5 nr. 3 bokstav b, som er foreslått flyttet til utkastets kapittel 14. Bestemmelser om stønad som dekker utgifter i forbindelse med anskaffelse av høreapparat må derfor gis i medhold av utkastets kapittel 14.

Utvalget har erstattet uttrykket «undersøkelse og behandling» med «helsetjenester» i alle paragrafene som gjelder reise- og oppholdsutgifter. Ordet «helsetjenester» omfatter etter ordlyden også bestemmelsene om viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr etter utkastets § 13-13. Reiseutgifter i forbindelse med henting av medisiner dekkes ikke etter lovens § 2-6 i dag, og utvalget har ikke ment å foreta noen materiell endring her.

Utkastets § 13-15 omfatter dekning av reiseutgifter i forbindelse med undersøkelse og behandling gitt av privatpraktiserende behandlingsspersonell, helsetjenester gitt av ansatte i kommunehelsetjenesten og dessuten til dekning av reiseutgifter i forbindelse med helsetjenester ved poliklinikk. Utkastets §§ 13-5 til 13-11 har bestemmelser om stønad til dekning av utgifter til undersøkelse og behandling hos helsepersonell, mens utkastets § 13-22 har bestemmelser om fastlønnstilskott til kommunene til dekning av utgifter til fastlønte leger. Etter utkastets § 13-21 skal det ytes godtgjørelse til eiere av helseinstitusjoner for poliklinisk behandling gitt ved institusjonen. Alle de ovennevnte helsetjenester dekkes således etter «dette kapitlet» i folketrygdloven, og omfattes således av utkastets § 13-15 om medlemmets reiseutgifter.

Av utkastets første ledd andre punktum går det fram at trygden også yter stønad når medlemmet må reise til en helsestasjon. Dette er i samsvar med gjeldende rett.

Til slutt i utkastets første ledd er det presisert at trygden også dekker utgiftene når medlemmet må reise for å få helsetjenester som dekkes etter sykehusloven og loven om psykisk helsevern. Dette gjelder helseinstitusjoner som omfattes av fylkets helseplaner og som i dag finansieres av folketrygden ved

rammetilskott til fylkeskommunene. Etter utvalgets forslag i NOU 1986:11 side 38 bør disse rammetilskottene i framtiden finansieres direkte over statsbudsjettet.

Utvalget foreslår at bestemmelsen om stønad til dekning av reiseutgifter til familievernkontor oppheves, da den antas å ha liten praktisk betydning. Selve behandlingen ved familievernkontor dekkes i dag direkte over statsbudsjettet. Det er derfor etter utvalgets mening naturlig at eventuelle reiseutgifter ved slik behandling dekkes på samme måte.

Som det går fram av det ovenstående har utvalget likevel beholdt ordningen med stønad til dekning av utgifter i forbindelse med reise til helsestasjon, selv om driften av helsestasjoner i dag finansieres via det statlige rammetilskottet til kommunene. Utvalget har vurdert om det i lovteksten generelt kan vises til loven om helsetjenesten i kommunene, og ikke bare nevne reise til helsestasjon som i gjeldende forskrifter. Kommunehelsetjenesteloven § 1-3 har oversikt over hvilke oppgaver kommunens helsetjeneste skal omfatte. Denne paragraf lyder:

«Kommunens helsetjeneste skal omfatte følgende oppgaver:

1. Fremme helse og forebyggelse av sykdom, skade eller lyte. Tiltak med dette for øye organiseres som
 - a. miljørettet helsevern
 - b. helsestasjonsvirksomhet
 - c. helsetjenester i skoler
 - d. opplysningsvirksomhet
2. Diagnose og behandling av sykdom, skade eller lyte.
3. Medisinsk attføring.
4. Pleie og omsorg. For å løse de oppgaver som er nevnt foran, skal kommunen sørge for disse deltjenestene:
 1. almenlegetjeneste, herunder også legevaktordning.
 2. fysioterapitjeneste.
 3. sykepleie, herunder helsesøstertjeneste og hjemmesykepleie.
 4. lønn og avlastningstiltak for personer som har et særlig tyngende omsorgsarbeid for pleietrengende familiemedlemmer.
 5. sykehjem eller boform for heldøgns omsorg og pleie.

Kommunen kan organisere disse tjenestene ved å ansette personell i kommunale stillinger eller ved å inngå avtaler med personell om privat helsevirksomhet som nevnt i § 4-1. Kommunen kan inngå avtale med andre kommuner, fylkeskommuner eller private om drift av sykehjem eller boform for heldøgns omsorg og pleie.

Der forholdene ligger til rette og det finnes hensiktsmessig, kan kommunen også organisere ergoterapi, jordmortjeneste og bedriftshelsetjeneste.

Departementet kan ved forskrift treffe nærmere bestemmelse om den virksomhet som hører under kommunens helsetjeneste, herun-

der forskrift om godkjenning, planlegging, oppføring, innredning og drift av tilsyn med sykehjem og boform for heldøgns omsorg og pleie.»

Det ville bety en utvidelse dersom trygden skulle dekke reiseutgifter til alle de tjenester som omfattes av kommunehelsetjenesteloven.

I utkastets andre ledd presiseres at stønad bare ytes til transport til nærmeste stedet der helsetjenesten kan gis. Utkastet svarer til forskriftenes § 2 nr. 1.

Utkastets tredje ledd omhandler hovedregelen for beregningen av stønaden. I utgangspunktet skal taksten for den billigste reisemåten med rutegående transportmiddel legges til grunn. Dersom medlemmets helsemessige tilstand gjør det nødvendig med dyrere transport, skal likevel disse utgiftene legges til grunn ved beregningen av stønadens størrelse. Forslaget svarer til gjeldende rett. Vi viser til forskriftenes § 2. Utvalget har av forenklingshensyn ikke tatt med bestemmelsene om stønad ved bruk av egen bil her. Vi forutsetter at departementet skal gi utfyllende forskrifter på området, se utkastets siste ledd.

Utkastets fjerde ledd gjelder beregning av stønaden. Vanligvis skal stønaden utgjøre differansen mellom de faktiske reiseutgiftene ved billigste forsvarlige reisemåte og den godkjente egenandelen. Se utkastets fjerde ledd første punktum. Reiseutgifter omfattes av egenandelstaket. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett ovenfor. Det er derfor tatt inn en bestemmelse om at trygden dekker reiseutgiftene fullt ut når egenandelstaket er nådd, se utkastets fjerde ledd andre punktum. Videre har utvalget presisert i utkastets fjerde ledd tredje punktum at reiseutgifter som er mindre enn den godkjente egenandelen ikke skal regnes med når det skal avgjøres om egenandelstaket er nådd. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Tilsvarende bestemmelse følger i dag av forskriftene om begrensning av egenandeler, fastsatt av Sosialdepartementet den 30. mars 1984.

I utkastets femte ledd foreslår utvalget en ordning med adgang til direkte oppgjør for drosjeeiere og busselskap som trygdeetaten har inngått avtale med. Utvalget antar at det ikke vil være praktisk med obligatorisk direkte oppgjør på dette området.

Forslaget her skal erstatte den gjeldende lovs § 2-6 nr. 1 andre ledd, som har hjemmel til å inngå avtale om skyss med skysskaffer. Etter ordlyden i gjeldende lov synes det som om bestemmelsen hjemler rett til en naturalstønad. Men i praksis har bestemmelsen vært brukt som hjemmel for en ordning med di-

rette oppgjør mellom trygdeetaten og drosje- og ambulanseiere. Generelt har trygdeetaten gode erfaringer med direkte oppgjør for drosje- og ambulansetransport. Det har også vært forsøkt avtaler om direkte oppgjør med bus-selskap. Så vidt utvalget kjenner til har ikke ordningen fungert like tilfredsstillende på dette området.

Uttrykket «skysskaffer» som nyttes i gjeldende lov er et lite dekkende uttrykk etter dagens forhold, da det ikke bare dreier seg om å skaffe til veie skyss, men også å utføre transporten. Det er drosjetransport og busstransport som denne ordningen i hovedsak er aktuell for, men ordningen kan også være praktisk for andre rutegående transportmidler. Utvalget har derfor i stedet for skysskaffer brukt uttrykkene «drosje» og «rutegående transportmidler». Bestemmelsen er for øvrig formulert som ellers i utkastet, slik at det er medlemmet som i utgangspunktet er berettiget til stønaden. Etter de gjeldende bestemmelser blir skysskaffer ansett som den stønadsberettigede. Men utvalget mener det er uheldig å ha et annet prinsipp her enn ellers i kapitlet. Utvalget har videre presisert at medlemmet da bare skal betale den godkjente egenandelen, se utkastets femte ledd andre punktum.

I utkastets sjette ledd gjelder stønad til dekning av utgifter til luftambulansetransport. Etter utkastets sjette ledd første punktum skal stønad ved bruk av luftambulanse bare ytes dersom ambulanseieren har en avtale med trygden. Etter utkastets sjette ledd andre punktum skal stønaden ytes med full dekning av reiseutgiftene og utbetales direkte til ambulanseieren (direkte oppgjør). I utkastets sjette ledd tredje punktum er det presisert at utgifter til bil- og båtambulanse dekkes etter sykehusloven. Dette er tatt inn av informasjonssyn.

Utkastets sjuende ledd gir departementet fullmakt til å fastsette forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og adgangen til å nekte direkte oppgjør. Vi forutsetter at det med hjemmel i denne bestemmelsen også gis forskrifter om dekning av reiseutgifter ved bruk av privat bil.

Utkastets § 13-16 Oppholdsutgifter for medlemmet

Til et medlem som får reiseutgiftene dekket etter § 13-15, ytes det

- a) kostgodtgjørelse dersom reisen varer mer enn 12 timer,
- b) overnattingsgodtgjørelse dersom det blir nødvendig med overnatting.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen.

Merknader

Bestemmelser om godtgjørelse av oppholdsutgifter står i dag i folketrygdloven § 2-6 nr. 2 med tilhørende forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 22. august 1983.

Gjeldende rett

Lovens § 2-6 nr. 2 lyder:

«Oppholdsutgifter under nødvendig fravær fra hjemstedet i forbindelse med undersøkelse eller behandling som nevnt i nr. 1, godtgjøres etter forskrifter som fastsettes av departementet.»

Det ytes godtgjørelse for oppholdsutgifter under nødvendig fravær fra hjemmet i forbindelse med undersøkelse eller behandling. Tidligere var det en forutsetning at oppholdsutgifter bare skulle dekkes ved undersøkelse og behandling som trygden ytet stønad for. I forbindelse med innføringen av kommunehelsetjenesteloven i 1982 ble det i § 1 i forskriftene til folketrygdloven § 2-6 tatt inn en bestemmelse om at stønad også skal ytes for reiser i forbindelse med behandling gitt av ansatte i kommunens helsetjeneste og ved reise til helsetasjon.

Gjeldende forskrifter skiller mellom kostgodtgjørelse og godtgjørelse for utgifter til losji. Vi viser til forskriftenes §§ 3 til 5. Kostgodtgjørelse etter forskriftenes § 3 ytes bare dersom den effektive fraværstid fra hjemmet overstiger 12 timer. Godtgjørelsen er vanligvis 95 kroner pr. døgn (januar 1990). Godtgjørelse for utgifter til losji ytes mot kvittering med opp til 135 kroner pr. døgn. Uten kvittering ytes godtgjørelse med 20 kroner pr. døgn. Vi viser til forskriftenes § 4. Forskriftenes § 5 har bestemmelse om begrensning av godtgjørelsen ved opphold utenfor hjemmet som varer seks døgn eller mer. I disse tilfellene ytes det godtgjørelse for nødvendige utgifter til kost og losji med opp til 165 kroner pr. døgn. I særlige tilfeller kan beløpet forhøyes til 220 kroner pr. døgn.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett, bortsett fra et par mindre justeringer når det gjelder reiser til familievernkontor og helsetasjon. Utkastet omfatter stønad til dekning av utgifter både til kost og losji. Utvalget foreslår å beholde benevnelsene kostgodtgjørelse og overnattingsgodtgjørelse som brukes i dag.

Rett til stønad etter utkastet her er gjort betinget av at medlemmet får dekket sine reiseutgifter etter utkastets § 13-15. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets første ledd bokstav a ytes det kostgodtgjørelse, dersom reisen varer mer enn

12 timer. Forslaget svarer til forskriftenes § 3. Utvalget mener at vilkåret om at fraværet må vare mer enn 12 timer er så viktig at det bør gå fram av lovteksten.

Etter utkastets første ledd bokstav b ytes det overnattingsgodtgjørelse dersom overnattingen er nødvendig. Forslaget svarer til forskriftenes § 4.

I utkastets andre ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter om stønad etter denne paragrafen.

Utvalget har sløyfet gjeldende bestemmelser om dekning av oppholds- og kostutgifter i forbindelse med besøk ved familievernkontor. Utgifter til drift av familievernkontorene dekkes direkte over statsbudsjettet. Utvalget antar det er lite praktisk med oppholdsutgifter i disse tilfellene. Men dersom det skulle påløpe slike utgifter, mener utvalget det er naturlig at de dekkes på samme måte som driften av selve familievernkontoret. Vi viser forøvrig til merknadene til utkastets § 13-15 for så vidt gjelder reiseutgifter ved besøk på familievernkontor.

Utkastets § 13-17 Utgifter til ledsager

Trygden dekker utgifter til nødvendig ledsager for et medlem som får reiseutgiftene dekket etter § 13-15.

Stønaden skal dekke nødvendige reise- og oppholdsutgifter og tap av arbeidsinntekt for ledsageren.

Stønaden kan utbetales til ledsageren som direkte oppgjør fra trygden.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen.

Merknader

Bestemmelser om stønad til dekning av utgifter til ledsager står i § 6 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet 22. august 1983 med hjemmel i folketrygdloven § 2-6 nr. 1 og 2.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 6 lyder:

«GODTGJØRELSE FOR UTGIFTER TIL NØDVENDIG LEDSAGER

1. Skyssgodtgjørelse og oppholdsgodtgjørelse til ledsager ytes etter reglene ovenfor i §§ 2 - 5. Skyss- og oppholdsgodtgjørelse ytes dog etter særskilt regulativ til kvalifiserte ledsagere dersom vedkommende har krav på det.
2. Arbeidsgodtgjørelse ytes til nødvendig ledsager etter følgende retningslinjer:
 - a) Er det av medisinske eller behandlingsmessige grunner påkrevet med kvalifisert ledsager eller billigere forsvarlig ledsagelse ikke kunne ha vært skaffet, ytes arbeidsgodtgjørelse etter særskilt regulativ dersom vedkommende har krav på det.

- b) Utføres ledsagelsen av en person trygdekontoret har inngått avtale med, ytes arbeidsgodtgjørelse med det avtalte beløp.
- c) Utføres ledsagelsen av nære pårørende ytes arbeidsgodtgjørelse i form av erstatning for tapt arbeidsinntekt med inntil 45 kroner pr. time. Kan tapt arbeidsfortjeneste ikke dokumenteres kan det ytes erstatning for legitimerede nødvendige utgifter til leiet hjelp under ledsagerens fravær, dog begrenset til 12 kroner pr. time. Dette gjelder likevel ikke ved hjelp fra nære pårørende.
- d) Utføres ledsagelsen av andre enn nære pårørende, ytes arbeidsgodtgjørelse i form av erstatning for tapt arbeidsinntekt eller utgifter til leiet hjelp slik som nevnt under bokstav c. Hvis tapt arbeidsinntekt eller utgifter til leiet hjelp ikke kan legitimeres, ytes arbeidsgodtgjørelse med 12 kroner pr. time.

Arbeidsgodtgjørelse ytes bare for inntil åtte timer pr. døgn. Det ytes ikke arbeidsgodtgjørelse for fravær innenfor ledsagerens vanlige arbeidstid og som vedkommende ikke blir trukket i lønn for.

Begrensningen i foregående ledd gjelder ikke for ledsager som nevnt under bokstavene a og b.

3. Dersom ledsageren får oppgjør fra kommunen i henhold til «Retningslinjer for godtgjøring m.v. ved følge av pasienter til og fra sykehus o.l.» kan godtgjørelsen etter nr. 1 og 2 utbetales til kommunen.
4. Den samlede godtgjørelse for utgifter til ledsager begrenses i alle tilfelle til hva billigste forsvarlige ledsagelse som kunne ha vært skaffet ved anledningen ville ha kostet.
5. Det ytes ikke arbeidsgodtgjørelse for personer ansatt i hjemmesykepleien.»

Etter forskriftenes § 6 nr. 1 første punktum skal altså skyssgodtgjørelse og oppholdsgodtgjørelse til ledsager ytes etter de samme bestemmelsene som gjelder for den trygdedes egne reise- og oppholdsutgifter. Disse bestemmelsene står i forskriftenes §§ 2 til 5. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett i merknadene til utkastets § 13-15 om medlemmets reiseutgifter og § 13-16 om medlemmets oppholdsutgifter.

Etter forskriftenes § 6 nr. 1 andre punktum ytes det skyss- og oppholdsutgifter etter særskilt regulativ dersom det er nødvendig med kvalifisert ledsager. Dersom ledsageren er offentlig ansatt, vil vedkommende etter forskriftene ha krav på godtgjørelse etter statens regulativ. Som kvalifisert ledsager regnes leger, jordmødre, sykepleiere, hjelpepleiere, og annet helsepersonell. Vi viser til mer utførlig oppregning i Rikstrygdeverkets rundskriv 02-06 nr. 1 og 2 av 28. august 1980 s. 19.

Den trygdede skal ikke betale noen egenandel for ledsager, se forskriftenes § 2 nr. 3. Det innebærer at trygden refunderer ledsagers nødvendige reiseutgifter fullt ut, uten fradrag av egenandelen som i dag (1990) er på 30 kroner for hver reise.

I tillegg til godtgjørelse av ledsagerens reise- og oppholdsutgifter ytes det også arbeidsgodtgjørelse etter nærmere retningslinjer, se forskriftenes § 6 nr. 2. Er det påkrevet med kvalifisert ledsager, ytes det arbeidsgodtgjørelse etter særskilt regulativ. Utføres ledsagelsen av en person trygdekontoret har inngått avtale med, ytes det godtgjørelse med avtalt beløp. Dersom ledsagelsen utføres av nære pårørende eller andre, ytes godtgjørelse for dokumentert tapt arbeidsinntekt med opp til 45 kroner pr. time. Det ytes bare godtgjørelse for opp til 8 timer pr. døgn.

Den samlede godtgjørelsen for utgifter til ledsageren begrenses i alle tilfeller til hva billigste forsvarlige ledsagelse ville ha kostet, se forskriftenes § 6 nr. 4.

I forskriftenes § 6 nr. 3 presiseres det at godtgjørelsen kan utbetales til kommunen dersom ledsageren får oppgjør fra kommunen i henhold til retningslinjer. Arbeidsgodtgjørelse ytes ikke til ansatte i hjemmesykepleien, se forskriftenes § 6 nr. 5. Forskriftene omtaler ikke andre offentlige ansatte helsepersonell.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. Utvalget har formulert bestemmelsen som en rettighet for medlemmet. Dette er i samsvar med det prinsipp som stort sett er fulgt ellers i lovutkastet.

Etter utkastets første ledd skal trygden dekke utgifter til nødvendig ledsager for et medlem. Det er presisert at det bare kan ytes stønad når medlemmet selv får sine reiseutgifter dekket etter lovens § 13-15. Det er videre presisert i utkastet at ledsager må være nødvendig. Formuleringen i denne paragrafen omfatter også undersøkelse og behandling som gis av ansatte i kommunehelsetjenesten. Dette følger av henvisningen til utkastets § 13-15 som omhandler reiser i forbindelse med behandlinger som dekkes etter kapittel 13. I utkastets § 13-22, er det tatt inn en bestemmelse om fastlønnstilskott til kommuner for behandlingsspersonell som er ansatt i kommunen.

Utvalget antar at det er lite aktuelt med ledsager ved reise til helsestasjon. Men utkastet her omfatter likevel slike reiser, se henvisningen til utkastets § 13-15.

Utvalget har sløffet bestemmelsen i gjeldende rett om refusjon til ledsager ved reise til familievernkontor. Utgifter til drift av familievernkontor dekkes i dag direkte over statsbudsjettet. Det antas at det er lite aktuelt med ledsager i slike tilfelle. Men dersom det skulle være nødvendig med ledsager er det naturlig at eventuelle utgifter også dekkes direkte over statsbudsjettet, sammen med utgiftene til drif-

ten av familievernkontorene. Utvalget har foreslått tilsvarende prinsipp for såvidt gjelder reise- og oppholdsutgifter i forbindelse med behandling ved familievernkontor. Vi viser til merknadene til utkastets §§ 13-15 og 13-16.

Utkastets andre ledd presiserer hvilke utgifter til ledsager det skal ytes stønad for. Det er nødvendige reise- og oppholdsutgifter samt tap i arbeidsinntekt. Vi viser nærmere til gjeldende rett foran.

Utkastets tredje ledd er nytt, og lovfester adgangen til direkte oppgjør til ledsageren. Etter gjeldende praksis foretar trygdekontorene ofte direkte oppgjør med ledsageren. Det gjelder særlig når det er helsepersonell som er ledsagere. I andre tilfeller kan det imidlertid være mest praktisk at medlemmet selv får utbetalt stønaden. Utvalget har derfor ikke foreslått en ordning med obligatorisk direkte oppgjør her, men bare åpnet adgang til å inngå avtale om direkte oppgjør der dette er praktisk.

I utkastets fjerde ledd er departementet gitt hjemmel til å fastsette nærmere forskrifter om stønad til dekning av utgifter for ledsager, herunder bestemmelser om direkte oppgjør.

Utkastets § 13-18 Reiseutgifter for behandlingsspersonell

Trygden refunderer reiseutgifter for behandlingsspersonell som gir helsetjenester som går inn under dette kapitlet, se §§ 13-5 til 13-11. Det er et vilkår at medlemmet ikke kan møte fram på det vanlige behandlingsstedet på grunn av sin helsetilstand.

Departementet gir forskrifter om refusjon etter denne paragrafen, og kan herunder gi bestemmelser om fast skyssgodtgjørelse til behandlingsspersonell.

Merknader

En særskilt bestemmelse om skyssgodtgjørelse til behandlere i de tilfellene den trygdede på grunn av sin helsetilstand ikke kan møte fram på behandlingsstedet, er i dag å finne i folketrygdloven § 2-6 nr. 3 og i forskrifter om slik skyssgodtgjørelse, fastsatt av Sosialdepartementet den 22. august 1983. Dessuten har Sosialdepartementet den 1. september 1988 med hjemmel i folketrygdloven § 2-6 nr. 3 siste ledd fastsatt forskrifter om ambulant spesialisttjenester i Nord-Norge.

Gjeldende rett

Lovens § 2-6 nr. 3 lyder:

«Kan den trygdede på grunn av sin helsetilstand ikke møte fram på behandlingsstedet, har den som foretar undersøkelse eller behandling som nevnt i nr. 1, rett til skyssgodtgjørelse. Det samme gjelder for leger ved rei-

ser til og fra faste behandlingssteder (utekontorer) i distriktene når denne tjenesten er organisert av kommunen. Rett til skyssgodtgjørelse ved hjemmebesøk har også helsepersonell ansatt i hjemmesykepleie, helsepersonell knyttet til helsestasjon og helsepersonell ansatt ved familievernkontor. Departementet fastsetter forskrifter om rett til skyssgodtgjørelse.

I særlige tilfelle ytes skyss- og oppholdsgodtgjørelse til legespesialister og kjeveortoped ved reise til og fra faste behandlingssteder i distriktene. Det er et vilkår at en slik ambulant spesialisttjeneste er organisert av fylkeskommunene. Departementet fastsetter nærmere forskrifter om rett til godtgjørelse etter paragrafen her og kan herunder bestemme at ordningen skal begrenses til spesialister fra bestemte områder og til distrikter der det er særlig behov for ambulant spesialisttjeneste.»

Bestemmelsen gjelder den som skal foreta behandling som trygden yter stønad for samt leger som må foreta reiser til og fra faste behandlingssteder i distriktene når deres tjenester er organisert av kommunene. Rett til skyssgodtgjørelse etter folketrygdloven har også helsepersonell ansatt i hjemmesykepleien, helsepersonell knyttet til helsestasjon og helsepersonell ansatt ved familievernkontor.

De generelle forskriftene om dekning av behandleres reiseutgifter

De generelle bestemmelsene om dekning av utgifter i de tilfeller en behandler må reise til sin pasient står i departementets forskrifter fastsatt den 22. august 1983, sist endret den 20. desember 1985. Forskriftenes § 1 lyder:

«Hvis den trygdede på grunn av sin helsetilstand ikke kan møte fram på behandlingsstedet, har den som reiser for å foreta undersøkelse eller behandling rett til skyssgodtgjørelse.

Godtgjørelsen beregnes etter «Regulativ for reiser innenlands for statens regning».

Ved reise som familievernkontorets personale foretar i forbindelse med miljøundersøkelse i tilknytning til undersøkelse, behandling og rådgivning ved familievernkontor yter trygden godtgjørelse for halvparten av utgiftene beregnet i samsvar med statens reiseregulativ dersom familievernkontorets medisinske leder skriftlig har attestert nødvendigheten av reisen.

Skyssgodtgjørelse ytes dog bare hvis veilengden som må reises fra utgangspunktet og til den trygdede er minst en kilometer. Denne grense gjelder ikke ved øyeblikkelig hjelp.

Har den som foretar undersøkelsen eller behandlingen på grunn av særlige forhold hatt større nødvendige skyssutgifter, godtgjøres utgiftene etter regning.

Skyssgodtgjørelse ytes bare for billigste reisemåte.»

I følge forskriftenes § 1 tredje ledd ytes det bare skyssgodtgjørelse hvis veilengden som

behandleren må reise er minst én km. Unntak gjelder for øyeblikkelig hjelp.

Skyssgodtgjørelsen beregnes etter «Regulativ for reiser innenlands for statens regning». Ved reise som personale ved familievernkontor foretar, dekker trygden bare halvparten av utgiftene beregnet etter statens regulativ. Vi viser til forskriftenes § 1 tredje ledd.

Etter forskriftenes § 1 femte og sjette ledd kan reiseutgifter i særlige tilfeller dekkes etter regning. Billigste reisemåte skal da nyttes. Det er ikke nærmere utdypet verken i forskrifter eller rundskriv i hvilke tilfeller disse bestemmelsene kan være aktuelle.

Forskriftene har videre bestemmelser om at det skal ytes et fast skysstillegg fra trygden til behandlere i visse tilfeller. Forskriftenes § 3 lyder slik:

«Har den som foretar undersøkelse eller behandling i det vesentlige sin praksis i by eller innenfor tettbebyggelsen i bymessig bebygde strøk, kan det i stedet for skyssgodtgjørelse som nevnt i § 1, jfr. § 2, ytes et fast skysstillegg. Slikt fast skysstillegg kan bare beregnes hvis befordringsmiddel er brukt.

Dersom vilkårene for å yte et fast skysstillegg foreligger, avtaler den eller de som foretar undersøkelse og behandling og trygdekontoret i distriktet størrelsen av og de nærmere vilkår for skysstillegget. Avtalen skal godkjennes av Rikstrygdeverket. Skysstillegget godtgjøres i sin helhet av trygden.

Det faste skysstillegg bortfaller hvis leiet befordringsmiddel (drosje) er nyttet og trygdekontoret har godtgjort utgiftene herved.»

Særskilte forskrifter om dekning av reise- og oppholdsutgifter for behandlere ved ambulant spesialisttjeneste i Nord-Norge og også andre distrikter

Departementet har gitt særskilte forskrifter for behandlere i Nord-Norge og visse andre steder den 1. september 1988. Forskriftenes § 1 lyder:

«1. I Finnmark, Troms og Nordland fylkeskommuner kan det i særlige tilfelle ytes reise- og oppholdsgodtgjørelse til legespesialist og kjeveortoped ved reise til og fra faste behandlingssteder i distriktene (ambulant spesialisttjeneste).

Godtgjørelse kan bare ytes dersom den ambulante spesialisttjenesten er godkjent og organisert av fylkeskommunen.

Godtgjørelse til ambulant spesialisttjeneste i Nord-Norge, ytes vanligvis kun til legespesialist og kjeveortoped bosatt i Nord-Norge eller Trøndelag. Dersom det er mangel på spesialister her, kan Rikstrygdeverket godkjenne at det ytes godtgjørelse til spesialister bosatt annet sted i Norge.

Det er et vilkår for godtgjørelse fra folketrygden at en ordning med ambulant spesialisttjeneste ikke skal medføre merutgifter for trygden i forhold til pasientenes alternative reiseutgifter til et fjernere land.

2. Departementet kan etter søknad i særlige tilfelle gi andre fylkeskommuner utenom Nord-Norge tilsvarende rett til refusjon for reise- og oppholdsutgifter fra folketrygden som nevnt under punkt 1 foran, der dette er hensiktsmessig.

Godtgjørelse til ambulant spesialisttjeneste i fylkeskommuner utenom Nord-Norge, ytes kun til spesialister bosatt i den aktuelle fylkeskommunen.»

Utvalgets forslag

Bestemmelsene i lovens § 2-6 nr. 3 om skyssgodtgjørelse til behandlingpersonell gir behandlerne en selvstendig rett til godtgjørelser forutsatt at det er en person som er trygdet som blir behandlet. Dette bryter med prinsippet ellers i folketrygdloven om at det er den trygdede selv som skal være stønadsberettiget. Utvalget har vurdert om bestemmelsene om skyssgodtgjørelse til behandlingpersonell kunne tas inn i paragrafene som omhandler stønad til dekning av utgifter ved behandling hos helsepersonell. Da det er forskjellige personer som er berettiget til stønad for selve behandlingen og reiseutgiftene, finner utvalget det likevel mest hensiktsmessig å ha en egen bestemmelse om refusjon av reiseutgifter for behandlingpersonell.

Utvalget har nyttet betegnelsen refusjon her i stedet for stønad, da stønad ikke passer når det er behandlingpersonell som skal være berettiget til ytelsen.

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. Stønad etter utkastet her er begrenset til reiser som behandler foretar til pasienter.

I utkastets første ledd første punktum er personkretsen angitt som behandlingpersonell som gir helsetjenester som går inn under dette kapitlet. Utvalget har ikke funnet det nødvendig å omtale ansatte i kommunehelsetjenesten spesielt. Disse personer vil etter utvalgets forslag omfattes av dette kapitlet. Vi viser til utkastets § 13-22 der utvalget har foreslått en egen paragraf om fastlønnskott til fast ansatte leger og fysioterapeuter i kommunene.

Utvalget har foreslått å sløyfe bestemmelsene i gjeldende lov om dekning av reiseutgifter for helsepersonell knyttet til helsestasjon, til hjemmesykepleien og til familievernkontor. Utvalget mener det er naturlig at reiseutgiftene for helsepersonell som er knyttet til helsestasjon og hjemmesykepleien dekkes gjennom rammefinansieringen til kommunene, da driften av helsestasjon og hjemmesykepleien i sin helhet er kommunenes ansvar, og utgiftene dekkes ved rammetilskott.

Trygdekontoret har dessuten ingen kontroll med reiseutgiftene for slikt helsepersonell. I praksis sender ikke de ansatte regning selv,

men den enkelte kommune sender regning hvert kvartal etter kjørebok. Det øvrige helsepersonell som omfattes av utkastet her, får stønad etter utkastets §§ 13-5 til 13-11 utbetalt direkte til seg (stykkprisrefusjon), slik at det er mulig for trygdekontoret å føre kontroll. Unntak gjelder for fastlønte leger i kommunene, som det utbetales fastlønnskottet til kommunen for. Utvalget forutsetter forøvrig at bevilgningene til kommunene økes tilsvarende, når reiseutgiftene til behandlingpersonell som er knyttet til helsestasjon og hjemmesykepleien tas ut av folketrygdloven og trygdebudsjettet.

Utvalget mener videre at reiseutgifter for helsepersonell ved familievernkontorene bør dekkes direkte over statsbudsjettet, siden driften av familievernkontorene nå finansieres over dette budsjettet.

I utkastets første ledd andre punktum er det satt som vilkår for at behandler skal få dekket reiseutgiftene at medlemmet på grunn av sin helsetilstand ikke kan møte fram på behandlingsstedet.

I utkastets andre ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette forskrifter om refusjon etter denne paragrafen. Det forutsettes at forskriftene blir i samsvar med gjeldende rett. Det kan blant annet gis forskrifter om fast skyssgodtgjørelse.

Utkastets § 13-19 Spesielle institusjoner

Trygden dekker de godkjente driftsutgiftene til enkelte institusjoner som ikke inngår i fylkeskommunenes helseplaner.

Departementet gir forskrifter om hvilke institusjoner som skal omfattes av denne paragrafen, og om hvordan oppjøret skal foretas.

Merknader

Bestemmelser om finansiering av visse godkjente helseinstitusjoner som ikke omfattes av fylkeskommunenes helseplaner står i dag i folketrygdloven § 2-2 andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 2-2 andre ledd lyder:

«Godtgjørelse for opphold og behandling i godkjent helseinstitusjon etter lov om sykehus m.v. som ikke går inn under bestemmelsene i første ledd, ytes etter regler og takster som fastsettes av departementet. Godtgjørelse ytes for alle ukedager fra og med innleggelsesdagen.»

Det går ikke klart fram av loven hva slags institusjoner det her dreier seg om. Et flertall av institusjonene er landsomfattende. Dette er bakgrunnen for at de ikke er med i fylkeskommunenes helseplaner. I dag yter trygden

godtgjørelse etter nevnte bestemmelse for opphold i følgende institusjoner:

- Beitostølen helsesportsenter i Oppland. Medisinsk rehabilitering av pasienter med somatisk (herunder sansetap) og psykiske lidelser.
- Frambu helsesenter i Akershus. Kurs og informasjonssenter for pasienter med pårørende. Gjelder pasienter med sjeldne sykdommer.
- Hernes Institutt i Hedmark. Medisinsk rehabilitering av somatiske lidelser. Særlig folk fra landbruk og skogbruk.
- Institutt for blødere i Oslo. Sentralt behandlings- og informasjonssted for pasienter med de alvorligste blødersykdommer.
- Valnesfjord helsesportsenter i Nordland. Medisinsk rehabilitering.
- HVPU-landsbystiftelsene: Vidaråsen, Hogganvik, Jøssåsen, Vallersund og Almgrenda landsbyer.

Samtlige av de ovennevnte institusjoner er privateide.

Formelt sett fastsetter Sosialdepartementet trygdens dekning som en kurprissats for hver pasient. Men i praksis dekker trygden fullt ut driftsutgiftene etter godkjent budsjett. Kurprissatsen framkommer ved at budsjettet divideres på antall dager, senger og forventet beleggsprosent. Kurprisen er en løpende overføring til institusjonene, som blir justert etter at regnskap foreligger.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Finansiering av opphold i nevnte institusjoner anses som en statlig finansieringsordning i likhet med finansieringen av opphold i andre helseinstitusjoner som omfattes av sykehusloven og som inngår i fylkenes helseplaner. Utvalget har derfor ikke funnet det naturlig å formulere bestemmelsen som en rettighet for medlemmene, i likhet med de fleste andre bestemmelser i dette kapitlet. I stedet har utvalget foreslått at institusjonens eier blir berettiget til ytelsen.

Utkastets første ledd presiserer at trygden dekker godkjente driftsutgifter til enkelte institusjoner. Formuleringen er i samsvar med gjeldende praksis. Vi viser til framstillingen foran for så vidt gjelder fastsettingen av trygdens dekning. Det er videre presisert i lovteksten at paragrafen bare gjelder institusjoner som ikke inngår i fylkeskommunenes helseplaner. Etter sykehusloven plikter fylkeskommunene å finansiere de helseinstitusjoner som inngår i helseplanene. Fylkeskommunene skal finansiere institusjonene med de statlige rammetilskottene.

De institusjonene som ikke blir omfattet av fylkeskommunenes helseplaner, må sørge for

finansiering selv. De kan da søke om å bli støttet av trygden i medhold av utkastets § 13-19. Utvalget har brukt betegnelsen «institusjoner» og ikke «helseinstitusjoner» som brukes i sykehusloven. Dette er fordi det i dag ytes tilskott til enkelte institusjoner etter folketrygdloven § 2-2 andre ledd, til tross for at de ikke anses som helseinstitusjoner i sykehuslovens forstand. Eksempler på slike institusjoner er Beitostølen helsesportsenter og Frambu helsesenter.

I utkastets andre ledd er departementet gitt fullmakt til å gi nærmere forskrifter om hvilke institusjoner som skal omfattes av denne paragrafen, og om hvordan oppgjøret skal foretas.

Utkastets § 13-20 Private laboratorier og røntgeninstitutter

Trygden dekker et medlems utgifter til

- a) prøver og undersøkelser ved private medisinske laboratorier som er godkjent etter sykehusloven før 1. juni 1987,
- b) radiologiske undersøkelser ved private røntgenavdelinger eller røntgeninstitutter som er godkjent etter sykehusloven før 1. juni 1987.

Departementet kan bestemme at trygden også skal dekke utgifter som et medlem har ved prøver, undersøkelser m.m. utført ved private laboratorier og røntgeninstitutter som er godkjent etter 1. juni 1987.

Godtgjørelsen for prøvene og undersøkelsene utbetales til laboratoriets eller instituttets eier som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), ytes det stønad med full dekning i resten av kalenderåret.

Departementet gir forskrifter om godtgjørelse etter denne paragrafen, herunder om direkte oppgjør og om adgang for trygden til å nekte direkte oppgjør.

Merknader

Bestemmelser om finansiering av undersøkelser og prøver som foretas ved private laboratorier og røntgeninstitutter står i dag i folketrygdloven § 2-5 nr. 1 første ledd og i forskrifter om godtgjørelse av legehjelp hos privatpraktiserende leger (herunder private laboratorier og private røntgeninstitutter), fastsatt ved kongelig resolusjon den 15. mai 1987, i medhold av folketrygdloven § 2-5 nr. 1 (Refusjonstakstene). Takstene for laboratorieundersøkelser og prøver står under bokstav F i forskriftene. Takstene for radiologiske undersøkelser står under bokstav G. (Det er fastsatt nye forskrifter den 23. juni 1989.)

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 2-5 nr. 1 første ledd lyder:

«Utgifter til legehjelp, herunder undersøkelse og behandling ved medisinsk laboratorium eller røntgeninstitutt, godtgjøres etter forskrifter som fastsettes av Kongen. Det er et vilkår for godtgjørelse av utgifter til laboratorie- og røntgenundersøkelse og behandling, at laboratoriet eller instituttet er godkjent etter lov av 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus § 3 før 1. juni 1987. Departementet kan bestemme at det også skal godtgjøres for undersøkelse og behandling ved laboratorium eller institutt som har fått slik godkjenning etter 1. juni 1987.»

For at laboratorier og røntgeninstitutter kan kreve inn takstene, må virksomheten være godkjent etter sykehusloven, og derved komme inn under fylkeskommunens helseplaner. Dessuten kreves det en særskilt godkjenning av Sosialdepartementet for at det skal kunne gis refusjon fra trygden ved behandling i institusjoner som er godkjent etter 1. juni 1987.

Takstene for laboratorieundersøkelser og prøver er i forskriftene delt inn i tre grupper. Gruppe 1 gjelder fylkeskommunens godtgjørelse. Gruppe 2 og 3 gjelder folketrygdens refusjon.

I forbindelse med innføringen av det nye rammefinansieringssystemet til fylkeskommunene fra 1. april 1984, ble trygdens stønadsatser redusert. Det var imidlertid en forutsetning at de medisinske laboratoriene totalt sett skulle få samme dekning som tidligere. Men en del av refusjonen ble nå dekket av fylkeskommunen. Summen av takstene i gruppe 1 og 2 i forskriftene svarer således til den tidligere ytelsen fra folketrygden.

Gjennom forhandlingene mellom staten og Den norske lægeförening ble det bestemt at privatpraktiserende leger som utfører laboratorieundersøkelser og prøver på egne pasienter, likevel skal få noe høyere stønad fra trygden enn det beløp som går fram av takstgruppe 2. Det ble derfor innført en takst i gruppe 3 som disse leger får i tillegg til taksten i gruppe 2.

Etter dette kan private medisinske laboratorier som var i drift pr. 1. april 1984 både kreve inn takst 1 fra fylkeskommunen og takst 2 fra folketrygden. Laboratorier som er godkjent etablert mellom 1. april 1984 og 1. juni 1987 kan imidlertid bare kreve inn takst 2 fra folketrygden. Det samme gjelder laboratorier som er godkjent etter 1. juni 1987 dersom Sosialdepartementet har fattet vedtak om det. Privatpraktiserende leger som foretar undersøkelser eller prøver på egne pasienter kan både kreve inn takstene i gruppe 2 og 3 fra trygden.

Takstene som omtales under bokstav G i forskriftene er bare inndelt i to grupper. Takstgruppe 1 gjelder stønad fra fylkeskommunen og takstgruppe 2 er trygdens refusjon.

Private røntgeninstitutter som var i drift pr. 1. april 1984 kan kreve både takstene i gruppe 1 og 2. Røntgeninstitutter som er godkjent etablert etter 1. april 1984, men før 1. juni 1987 kan kreve taksten i kolonne 2. Det samme gjelder røntgeninstitutter som er godkjent senere dersom Sosialdepartementet har fattet vedtak om det. I tillegg til takstene kan det ved røntgenundersøkelse også kreves en egenandel fra pasienten som for tiden er på 60 kroner. Vi viser til merknadene under bokstav «G. Radiologi» i ovennevnte forskrifter.

Prøver og undersøkelser som er nevnt i Normaltariffen, er tradisjonelt blitt definert som legehjelp, og går inn under bestemmelsene om refusjon ved legehjelp. Leger har en ordning med direkte oppgjør fra trygden, se legeforskriftenes § 2 nr. 2. Etter gjeldende praksis får imidlertid medisinske laboratorier og røntgenavdelinger eller røntgeninstitutter som er godkjent etter sykehusloven også direkte oppgjør fra trygden. Denne ordningen er ikke nevnt i forskriftene i dag. Det er ifølge praksis ikke nødvendig med en egen godkjenning fra trygden for å få slik refusjon.

Utvalgets forslag

Siden det i dag er en egen ordning med direkte oppgjør til private laboratorier og røntgeninstitutter i tillegg til den direkte oppgjørordningen som gjelder for privatpraktiserende leger, har utvalget funnet det hensiktsmessig med en egen paragraf om trygdens finansiering av prøver og undersøkelser utført ved disse institusjoner. De prøver som blir tatt av privatpraktiserende leger på egne pasienter omfattes av den vanlige bestemmelsen om stønad til legehjelp i utkastets § 13-5.

Utkastets § 13-20 første ledd bokstav a presiserer at trygden dekker et medlems utgifter til undersøkelser og prøver som foretas ved private medisinske laboratorier.

Utkastets første ledd bokstav b omhandler dekning av utgifter til radiologiske undersøkelser ved private røntgenavdelinger eller røntgeninstitutter.

Utvalget har videre presisert at bestemmelsen bare gjelder private institusjoner. Offentlige medisinske laboratorier og røntgeninstitutter omtales i dag i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 15. mai 1987 med hjemmel i folketrygdloven §§ 2-2 tredje ledd og 2-5 nr. 1. Disse forskriftene gjelder godtgjørelse for utgifter til legehjelp som utføres poliklinisk ved helseinstitusjoner på fylkeskommunal eller kommunal helseplan og ved stat-

lige helseinstitusjoner, og omfattes av utkastets § 13-21 om helsetjenester ved poliklinikker.

Utvalget har presisert at de nevnte institusjonene må være godkjent. Kravet om godkjenning refererer seg til godkjenning etter sykehusloven. Det er et vilkår at institusjonene er godkjent før 1. juni 1987.

Utkastets andre ledd inneholder en særbestemmelse for laboratorier og institutter som er godkjent etter 1. juni 1987.

Utkastets tredje ledd har en bestemmelse om obligatorisk direkte oppgjør, og er i samsvar med gjeldende rett. Utvalget har foreslått en tilsvarende bestemmelse i utkastets § 13-5 om legehjelp.

I utkastets fjerde ledd har utvalget tatt inn en bestemmelse om hva som skjer når medlemmet har nådd egenandelstaket. Bestemmelsen svarer til den som er tatt inn i de andre paragrafene der pasientens egenbetaling godkjennes som egenandel. Det er bare egenandelen på 60 kroner ved røntgenundersøkelser som anses som godkjent egenandel i forhold til egenandelstaket. Eventuell annen egenbetaling for prøver og undersøkelser etter denne paragrafen omfattes ikke. I utkastets § 13-4 andre ledd er det listet opp hvilke behandlinger m.v. som omfattes av egenandelsordningen. Henvisningen til denne paragrafen skulle derfor være tilstrekkelig til å indikere at det bare er egenandelen ved røntgenundersøkelse i utkastets § 13-20 som omfattes av egenandelstaket.

Utkastets femte ledd gir departementet hjemmel til å gi forskrifter. I dag fastsetter en forskrifter om stønad ved legehjelp og undersøkelser m.v. ved laboratorier og røntgeninstitutter samlet, etter forhandlinger mellom staten og Den norske lægeforening. Selv om utvalget foreslår en særskilt lovbestemmelse om stønad for utgifter ved laboratorieprøver m.v. i tillegg til bestemmelsen om stønad ved legehjelp, kan det også i framtiden være mest praktisk at forskriftene på området fastsettes samlet. Meget taler imidlertid for egne forskrifter. Det er ikke alltid leger som eier slike laboratorier. Ofte er det bioingeniører som eier laboratoriene.

Som nevnt innledningsvis har private laboratorier og røntgeninstitutter i praksis obligatorisk direkte oppgjør når de er godkjent etter sykehusloven. Utvalget mener det kan være behov for hjemmel til å nekte direkte oppgjør i enkelte tilfeller dersom ordningen ikke fungerer tilfredsstillende. Utvalget har derfor foreslått en setning om dette i utkastets femte ledd siste punktum. Den svarer til det som er foreslått for leger og andre behandlingspersonell med obligatorisk direkte oppgjør.

Utkastets § 13-21 Helsetjenester ved poliklinikker

Det ytes stønad etter denne paragrafen når helsetjenester gis ved en poliklinikk som er knyttet til en godkjent helseinstitusjon. Det er et vilkår at helsetjenestene etter sin art faller inn under dette kapitlet.

Stønadens utbetales til institusjonens eier som direkte oppgjør fra trygden. Pasientens betalingsplikt reduseres tilsvarende.

Departementet gir forskrifter om godtgjørelse etter denne paragrafen.

Merknader

Bestemmelsen om finansiering av behandling ved poliklinikk for så vidt gjelder legehjelp står i folketrygdloven § 2-2 tredje ledd samt i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 15. mai 1987 med hjemmel i § 2-5 nr. 1, jf. § 2-2 tredje ledd. I § 9 andre ledd i forskriftene om godtgjørelse av utgifter til fysikalsk behandling av 21. juni 1987 er det en bestemmelse om direkte oppgjør ved fysikalsk behandling i poliklinikk.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 2-2 tredje ledd lyder:

«Ved poliklinisk behandling ved godkjent helseinstitusjon ytes godtgjørelse etter forskriftene fastsatt i medhold av § 2-5 med mindre utgiftene godtgjøres etter bestemmelsene i første ledd.»

Etter folketrygdloven § 2-2 tredje ledd skal det ved poliklinisk behandling i en godkjent helseinstitusjon ytes godtgjørelse etter forskriftene fastsatt i medhold av § 2-5 med mindre utgiftene godtgjøres etter § 2-2 første ledd. Det vil si at det skal ytes stønad etter de refusjonssatsene som er fastsatt i medhold av lovens § 2-5 for behandling hos de forskjellige behandlingspersonell, dersom utgiftene ikke dekkes via rammefinansieringsordningen for fylkeshelsetjenesten.

Poliklinisk behandling skulle altså egentlig finansieres etter de samme regler som gjelder ved behandling hos privatpraktiserende lege, psykolog og fysioterapeut m.v. Det er imidlertid fastsatt egne forskrifter om stønad ved poliklinisk behandling når det gjelder legehjelp inklusive laboratorieundersøkelser og røntgenfotografering.

Forskriftenes §§ 1 og 2 lyder slik:

§ 1.

«Godtgjørelse av utgifter til legehjelp ytes dersom lege er søkt for sykdom eller mistanke om sykdom, for legemsfeil, for veiledning i familieplanlegging, ved svangerskap og ved nedkomst.

§ 2.

1. Utgifter til legehjelp godtgjøres av trygden etter takster som er fastsatt i kapittel II. Godtgjørelsen ytes etter de takster som gjelder på behandlingstiden.
2. Godtgjørelse fra trygden utbetales direkte til helseinstitusjon. Helseinstitusjonen kan ikke kreve den trygdede for den del av legehonoraret som trygden godtgjør.
3. Med Rikstrygdeverkets samtykke kan trygdekontoen inngå avtale med helseinstitusjon om godtgjørelse for legehjelp for de trygdede innenfor et bestemt område/distrikt eller for en bestemt gruppe.
Godtgjørelse som nevnt i punkt 1, faller da bort. De nærmere regler for gjennomføring av ordningen fastsettes av trygdekontoen med Rikstrygdeverkets godkjenning.»

Etter forskriftenes § 2 skal godtgjørelsene betales direkte til helseinstitusjonene. Med denne formulering skal forstås institusjonens eier. Dette er et annet prinsipp enn det som gjelder ved behandling hos privatpraktiserende lege. Det inngås ikke avtaler om direkte oppgjør med den enkelte behandler. Behandlerne ved en poliklinikk er fast ansatt hos institusjonens eier. Godtgjørelsene kan med hjemmel i § 2 utbetales direkte til eieren, uten at det foreligger noen avtale.

Poliklinisk behandling er omfattet av egenandelsordningen. Dette går indirekte fram av forskriftenes § 3.

Folketrygdloven § 2-2 tredje ledd nevner ikke hvilke polikliniske behandlinger det dreier seg om. Her er det en generell henvisning til lovens § 2-5 som gjelder alt behandlingspersonell. Men i praksis er det mest aktuelt med poliklinisk behandling når det gjelder legebehandling, psykologbehandling og fysikalsk behandling. De særskilte forskriftene om poliklinisk behandling gjelder bare legebehandling, se forskriftenes § 1. Som nevnt foran er det dessuten fastsatt forskrifter om direkte oppgjør ved fysikalsk behandling ved poliklinikk, se forskriftenes § 9 andre ledd som gir Rikstrygdeverket adgang til å inngå avtale med en helseinstitusjon om en særskilt oppgjørsordning for fysikalsk behandling som utføres ved fysikalske institutt som er underlagt en helseinstitusjon. I de øvrige forskriftene som gjelder behandlingspersonell er det ikke nevnt noe om poliklinisk behandling.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig å formulere bestemmelsen slik at det er medlemmet som er stønadsberettiget, og med en direkte oppgjørsordning til institusjonens eier.

Etter utkastets første ledd skal trygden dekke utgiftene til helsetjenester ved poliklinikk som er knyttet til godkjente helseinstitu-

sjoner. Det er presisert at dette bare gjelder helsetjenester som ville blitt dekket av trygden dersom de var blitt gitt av privatpraktiserende helsepersonell. De mest aktuelle polikliniske behandlinger er behandling hos lege, psykolog og fysioterapeut. Det foretas også laboratorieprøver og røntgenfotografering ved poliklinikker. Da det også kan bli aktuelt å knytte annet behandlingspersonell til poliklinikkene, har utvalget funnet det mest hensiktsmessig å unngå å nevne i lovteksten hvilke former for behandling m.v. det skal ytes godtgjørelse for. Det er videre presisert i utkastets første ledd at det er et vilkår at poliklinikken er knyttet til en godkjent helseinstitusjon. Det er altså tilstrekkelig at institusjonen er godkjent etter sykehusloven. Det kan dreie seg både om kommunale, fylkeskommunale og statlige helseinstitusjoner. Etter ordlyden vil frittstående poliklinikker således ikke omfattes av bestemmelsen. Det vil si poliklinikker som ikke er knyttet til en godkjent helseinstitusjon.

Utkastets andre ledd gjelder direkte oppgjør til helseinstitusjonenes eiere, og svarer til § 2 nr. 2 i forskriftene om legehjelp som utføres poliklinisk, samt § 9 andre ledd i forskriftene om fysikalsk behandling. Det er i dag ingen tilsvarende bestemmelse i forskriftene for psykolog, kiropraktor eller logoped. Utvalget mener det bør gjelde samme prinsipp ved eventuell poliklinisk behandling når det gjelder dette behandlingspersonellet. Vi foreslår derfor en generell regel om direkte oppgjør ved poliklinisk behandling.

I utkastets andre ledd andre punktum har vi presisert at pasientens betalingsplikt skal reduseres med et beløp som svarer til godtgjørelsen fra trygden.

I utkastets tredje ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter om hvilke behandlinger m.v. som det skal ytes godtgjørelse for og hvilke refusjonssatser som skal nyttes.

Utkastets § 13-22 Fastlønnstilskott

Trygden yter fastlønnstilskott som delvis skal dekke kommunens utgifter til fast ansatte leger og fysioterapeuter.

Fastlønnstilskott ytes i stedet for stønad etter §§ 13-5 og 13-8, og utbetales til kommunen.

Av medlemmer i trygden kan kommunen kreve den godkjente egenandelen. Når et medlem i et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket (se § 13-4), kan kommunen likevel ikke kreve ham eller henne for egenandel i resten av kalenderåret.

Departementet gir forskrifter om fastlønnstilskott.

Merknader

Bestemmelsen er ny. Den omhandler fastlønnstilskott som ytes til kommunene til delvis dekning av utgiftene til fastlønnsstillinger for leger og fysioterapeuter.

Gjeldende rett

Fastlønnstilskottet ytes i stedet for stykkprisrefusjon etter folketrygdloven § 2-5 til privatpraktiserende leger og fysioterapeuter. Tilskottet beregnes etter antall leger og fysioterapeuter som er knyttet til kommunen.

Ordningen med fastlønnstilskott går fram av forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 13. januar 1984. Det finnes i dag ingen bestemmelser om fastlønnstilskottet i folketrygdloven eller loven om helsetjenesten i kommunene. Forskriftene heter «Forskrift om fastsetting og utbetaling av folketrygdens tilskott til delvis dekning av kommunenes utgifter til helsetjenesten» og omhandler både rammetilskottsordningen og ordningen med fastlønnstilskott.

Forskriftene er gitt med hjemmel i § 5-2 i loven om helsetjenesten i kommunene. Denne paragrafen inneholder imidlertid ingen bestemmelser om fastlønnstilskott. Paragrafen omhandler rammetilskottsordningen. Videre er det i § 5-2 fjerde ledd en fullmakt for Kongen til å fastsette forskrifter om stykkprisrefusjon til privatpraktiserende helsepersonell innen helsetjenesten i kommunen. Forskrifter om stykkprisrefusjon kan imidlertid også fastsettes med hjemmel i folketrygdloven § 2-5. Fullmaktsbestemmelsene i de to lovene angir forskjellig kompetansenivå for fastsetting av forskrifter. Etter folketrygdloven er det bare forskriftene om legehjelp som skal fastsettes av Kongen, mens forskriftene vedrørende de øvrige behandlingspersonell som er nevnt i folketrygdloven § 2-5, skal fastsettes av Sosialdepartementet. Folketrygdloven § 2-5 inneholder imidlertid en hjemmel til å fastsette forskrifter vedrørende behandlingspersonell som både omfattes av sykehusloven og loven om helsetjenesten i kommunene. Det er dessuten forskjellige rettighetshavere etter de to lovene. Folketrygdlovens fullmaktsbestemmelse er formulert slik at loven gir rettigheter for de trygdede, mens kommunehelsetjenestelovens bestemmelse tyder på at det dreier seg om rettigheter for behandlingspersonell.

Bestemmelsen i § 5-2 fjerde ledd i loven om helsetjenesten i kommunene må etter utvalgets mening anses som en henvisningsbestemmelse og ikke som en selvstendig hjemmel til å fastsette forskrifter om stykkprisrefusjon etter folketrygdloven § 2-5. Utvalget kan ikke se at bestemmelsen i helsetjenesteloven § 5-2 fjerde ledd gir hjemmel til å fastsette

forskrifter om fastlønnstilskott til kommunene for kommuneansatte leger og fysioterapeuter. Utvalget er klar over at slike tilskott ikke trenger hjemmel i lov. Men utvalget har lagt til grunn at alle ytelser som skal finansieres av folketrygdens midler bør omtales i folketrygdloven.

Ovennevnte forskrifter om fastsetting og utbetaling av folketrygdens tilskott til delvis dekning av kommunenes utgifter til helsetjeneste har tre paragrafer som omhandler fastlønnstilskottet.

Etter forskriftenes § 3 yter folketrygden et tilskott til kommunene for fastlønnsstillinger for leger og fysioterapeuter. Tilskottet ytes i stedet for godtgjørelse (refusjon) fra trygden ved legehjelp og fysikalsk behandling, jf. forskrifter fastsatt med hjemmel i folketrygdloven § 2-5 nr. 1 og § 2-5 nr. 2a.

Fastlønnstilskottet skal også dekke tilfeller der trygden yter full godtgjørelse. Det vil si at fastlønnstilskottet dekker de tilfeller det ytes full godtgjørelse på grunn av at det dreier seg om en yrkesskade, at den trygdede har visse sykdommer eller at det er tale om særskilte pasientgrupper. I merknadene til utkastets § 13-5 om legehjelp og § 13-8 om fysikalsk behandling er det gjort nærmere rede for de tilfeller der det skal ytes full godtgjørelse. Fastlønnstilskottet dekker ikke de tilfeller trygden yter full godtgjørelse fordi pasienten har nådd egenandelstaket.

I Sosialdepartementets rundskriv I-34/84 til landets kommuner punkt 3.2 er forholdet til egenandelsordningen omtalt. Det heter her at pasienter som har frikort ikke skal avkreves egenandel. Kommunene kan sende regning til trygdekontoret for slike tapte egenandeler som omfattes av egenandelsordningen.

Fastlønnstilskottene utbetales av Rikstrykdeverket. Krav om tilskott fremmes gjennom fylkeslegen. Det er denne som etter forskriftenes § 3 har myndighet til å godkjenne om slikt tilskott skal ytes og størrelsen av et eventuelt tilskott.

Utvalget vil peke på at ordningen med fastlønnstilskott til kommunene bygger på et annet oppgjørssystem enn det som gjelder ved poliklinisk behandling etter utkastets § 13-21. Fastlønnstilskottet ytes på bakgrunn av det antall fastlønnsstillinger som er i kommunen, mens godtgjørelse ved poliklinisk behandling er en ordinær stykkprisrefusjon.

Utvalgets forslag

Forslaget er formulert i samsvar med gjeldende rett.

Utkastets første ledd gir hjemmel til å yte fastlønnstilskott til kommunene. Tilskottet skal ytes til den enkelte kommune. Det går

fram av forslaget at tilskottet delvis skal dekke kommunenes utgifter til fast ansatte leger og fysioterapeuter.

Etter utkastets andre ledd første punktum skal fastlønnsstilskottet ytes i stedet for stønad etter §§ 13-5 og 13-8.

Utkastets andre ledd andre punktum presiserer at fastlønnsstilskottet utbetales til kommunen.

I utkastets tredje ledd første punktum har utvalget presisert at kommunen bare kan kreve den godkjente egenandel dersom pasienten er medlem i trygden. Det følger antitettisk av denne formulering at det kan kreves et høyere beløp enn den godkjente egenandelen dersom pasienten ikke er medlem i trygden.

Utkastets tredje ledd andre punktum gjelder de tilfellene egenandelstaket er nådd. Utvalget har foreslått at kommunen ikke skal kunne kreve den godkjente egenandelen når egenandelstaket er nådd. Dette innebærer at medlemmet da har rett til gratis behandling. Utvalget vil peke på at den ordningen som praktiseres i dag som går ut på at kommunen kan få refundert fra trygden beløp tilsvarende den godkjente egenandelen er komplisert. Denne ordning vil dessuten være vanskelig å lovfeste av lovtekniske grunner. Utvalget mener det vil være mest hensiktsmessig at myndighetene tar hensyn til at kommunene skal få kompensasjon for manglende betaling av egenandeler ved fastsettingen av fastlønnsstilskottet på samme måte som egenandelene ved yrkesskader, kjønnssykdommer m.v.

I utkastets fjerde ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter om fastlønnsstilskottet.

Utkastets § 13-23 Tilskott til arbeidsreiser

Det kan ytes reisetilskott i stedet for sykepenger etter kapittel 4 dersom et medlem midlertidig ikke kan reise på sin vanlige måte til og fra arbeidsstedet på grunn av sykdom eller skade. Reisetilskottet skal dekke nødvendige ekstra transportutgifter.

Reisetilskottet ytes tidligst fra og med 15. dag etter at arbeidsuførheten oppstod.

Reisetilskottet begrenses til det beløp medlemmet ville ha fått utbetalt i sykepenger for samme tidsrom.

Merknader

Bestemmelsen svarer til folketrygdloven § 3-1 nr. 2.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-1 nr. 2 lyder:

«I stedet for sykepenger kan det ytes reisetilskott til dekning av nødvendige ekstra

transportutgifter til og fra arbeidsstedet. Slikt reisetilskott kan ytes når den trygdede på grunn av sykdom eller skade i støtte- og bevegelsesorganene midlertidig ikke kan nytte sin vanlige reisemåte.

Reisetilskott betales tidligst fra og med 15. dag etter arbeidsuførhetens inntreden, jfr. § 3-12 nr 1.

Reisetilskottet begrenses til det beløp den trygdede ville ha fått utbetalt i sykepenger for samme tidsrom.»

Hensikten med å yte reisetilskott i stedet for sykepenger er å hjelpe personer som kan utføre sitt daglige arbeid, men som på grunn av sykdom eller skade ikke kan reise til og fra arbeidsstedet på ordinær måte.

Etter bestemmelsen kan det i stedet for sykepenger ytes et tilskott til dekning av ekstra reiseutgifter. Reisetilskottet er et alternativ til sykepengene. Det kan derfor bare gis til personer som fyller vilkårene for rett til sykepenger. En person kan for eksempel ikke gis reisetilskott etter bestemmelsen i § 3-1 nr. 2 dersom han eller hun har vært så lenge arbeidsufør at retten til sykepenger etter lovens § 3-12 A er brukt opp.

Reisetilskottet ytes bare til trygdede som er midlertidig bevegelsehemmet på grunn av sykdom eller skade i støtte- og bevegelsesorganene. Det er ikke adgang til å yte reisetilskott når arbeidsuførheten skyldes sykdom eller skade i andre organer.

For at det skal kunne gis reisetilskott må sykdommen eller skaden være midlertidig. Noen annen tidsbegrensning er ikke angitt. Etter praksis medregnes ikke tidsrom med reisetilskott i sykepengeperiodens lengde. Begrensningen på 250 sykepengedager i lovens § 3-12 A første ledd gjelder således ikke for reisetilskottet.

Reisetilskottet skal dekke ekstra transportutgifter dersom de anses som nødvendige. Tilskottet blir altså maksimalt totale reiseutgifter minus de reiseutgiftene vedkommende normalt ville hatt. Maksimalt reisetilskott kan likevel ikke være høyere enn fulle sykepenger.

Reisetilskottet utbetales først fra 15. dag etter at arbeidsuførheten er inntrådt. Dette gjelder også for selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere som har tegnet frivillig tilleggstrygd med rett til sykepenger fra første dag.

Trygdekontoret avgjør om det skal ytes reisetilskott i stedet for sykepenger.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd gjelder når reisetilskott kan gis i stedet for sykepenger. Med ett unntak svarer forslaget til lovens § 3-1 nr. 2 første ledd. Etter denne bestemmelsen kan det ytes reisetilskott bare når arbeidsuførheten skyldes

sykdom eller skade i støtte- og bevegelsesorganene. Etter utvalgets mening er det ikke nødvendig å ha denne begrensningen i lovteksten, da utkastets § 13-23 er en «kan-bestemmelse». Forslaget gir mulighet til å følge dagens praksis, og dessuten ser vi ikke bort fra at det kan være aktuelt å gi reisetilskott i andre tilfeller enn de som gjeldende lov gir hjemmel for.

Etter utkastets andre ledd ytes reisetilskottet tidligst fra 15. dag etter at arbeidsuførheten oppstod. Forslaget svarer til folketrygdloven § 3-1 nr. 2 andre ledd.

Utkastets tredje ledd begrenser reisetilskottet til samme beløp som medlemmet ville fått utbetalt i sykepenger for samme tidsrom. Forslaget svarer til folketrygdloven § 3-1 nr. 2 tredje ledd.

Utkastets § 13-24 Bidrag

Trygden kan yte bidrag til dekning av utgifter til helsetjenester når utgiftene ikke ellers dekkes etter denne loven.

Departementet gir forskrifter om hvilke utgifter det kan ytes bidrag til, og om bidragenes størrelse.

Merknader

Bestemmelsen om bidrag står i dag i folketrygdloven § 2-13.

Gjeldende rett

Lovens § 2-13 lyder:

«Det kan ytes bidrag til formål som står i samband med sykebehandling, til tannbehandling og til proteser og liknende som ikke dekkes etter § 2-5 nr. 3 bokstav d.

Kongen fastsetter nærmere regler for ytelse etter denne paragraf.»

Folketrygdloven § 2-13 er en skjønnsmessig bestemmelse om bidrag. Etter denne paragrafen kan det ytes bidrag til formål som står i samband med sykebehandling, til tannbehandling og til proteser og støttebandasjer som ikke dekkes av lovens § 2-5 nr. 3 bokstav d. Kongen er gitt fullmakt til å fastsette nærmere bestemmelser om bidrag. Det er fastsatt slike forskrifter ved kongelig resolusjon den 1. februar 1985. Rikstrygdeverket har også gitt spesielle retningslinjer om opphold i rekonvalesenthjem og kurbad, datert 12. mars 1985. Videre har Rikstrygdeverket gitt generelle retningslinjer i rundskriv 02-13 nr. 1 første ledd av 23. april 1979 og rundskriv 02-13 av 28. mars 1989.

Prinsippet i lovens § 2-13 er at det i utgangspunktet kan ytes bidrag til tiltak som ikke dekkes etter andre bestemmelser i folketrygdloven eller etter annen lovgivning, f.eks. i henhold til bilansvarsloven, tannhelsetjenes-

teloven eller grunnskoleloven. Det ytes heller ikke bidrag dersom utgiftene dekkes etter en forsikringsavtale, se Rikstrygdeverkets rundskriv til § 2-13 (3/89) side 7. Men det kan ytes bidrag etter folketrygdloven § 2-13 selv om lov om sosial omsorg ellers ville gitt rett til stønad. Dette er fordi lov om sosial omsorg skal være subsidær i forhold til folketrygdloven og andre lover.

Folketrygdloven § 2-13 er en «kan-bestemmelse» som hjemler fritt skjønn. Det innebærer at den ikke direkte hjemler rettigheter, men at bidrag kan ytes etter en hensiktsmessighetsvurdering. Forvaltningens frie skjønn begrenses imidlertid av de ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper om myndighetsmisbruk. Trygdeetaten kan altså ikke ta utenforliggende hensyn, gjøre forskjellsbehandling eller treffe grovt urimelige vedtak.

Som nevnt ovenfor er det fastsatt forskrifter om bidrag ved kongelig resolusjon den 1. februar 1985.

Etter forskriftenes § 1 er det nevnt noen formål som det kan ytes bidrag til, men oppregningen er ikke uttømmende. Bidrag kan blant annet ytes til:

- opphold i rekonvalesenthjem og kurbad,
- tannbehandling,
- medisiner.

Etter forskriftenes § 2 skal Rikstrygdeverket gi nærmere retningslinjer om bidrag etter § 2-13. I medhold av denne bestemmelsen har Rikstrygdeverket den 12. mars 1985 gitt to sett med forskrifter om henholdsvis opphold i rekonvalesenthjem og kurbad. Videre har Rikstrygdeverket fastsatt generelle retningslinjer for bidrag. Disse er omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv.

I forskriftenes § 3 er det gitt meget spesielle regler om vedtaksmyndighet i § 2-13 saker. Det sies her at vedtak skal treffes av trygdekontoret, men at det må godkjennes av Rikstrygdeverket for å være gyldig. Rikstrygdeverket er gitt fullmakt til å bestemme at vedtak vedrørende visse formål ikke trenger slik godkjenning. I praksis brukes betegnelsen forhåndsgodkjente vedtak.

Det kan ytes bidrag til følgende formål etter vedtak av trygdekontoret, (såkalte forhåndsgodkjente bidrag):

- Acnebehandling hos kosmetolog
- Blodtrykksapparat og stetoskop
- Brillor o.l. til barn under 15 år
- Båretransport
- Materiell til hjemmebehandling av pasienter med cystisk fibrose (cystisk pancreas fibrose, mucoviscidose)
- Fysikalsk behandling under midlertidig opphold i utlandet
- Hjemreiseutgifter ved sykdom eller skade som oppstår i utlandet

- Patologisk hårvekst i ansiktet hos kvinner
- Implanterbart høreapparat
- Kompresjonsdrakt (Jobst drakt)
- Smertestillende legemidler
- Sovemidler
- Milde ataraxica
- Legemidler ved behandling av kreft
- Sprøyter og kanyler til kreftpasienter
- Bandasjemateriell til kreftpasienter
- Medisinsk materiell ved intravenøs ernæring
- Roaccutane tabletter ved acnebehandling
- Transport av medisiner og prøver
- Pulsator med mansjett til kreftopererte
- Opphold i rekonvalesenthjem og kurbad
- Sprøytepumpe ved immunsvikt
- Surstoff
- Søvnutstyr (CPAP-behandling)
- Tandemsyssel
- Tannbehandling og tannproteser
- Trykkammerbehandling
- Øvelsesridning
- Fotpleie
- Helsereiser til Syden
- Kjevelås
- Behandling av kosmetolog
- Kuropphold i utlandet
- Nedfrysing av sperma
- Plastisk og kosmetisk kirurgi
- Behandling ved private klinikker og hos legespesialister
- Anskaffelse av solarium og solariumbehandling i solstudio
- Syntetisk sengetøy
- Registreringer i søvnlaboratorium
- Trampoline
- Trening i treningsstudio/helsestudio
- Urtemedisin
- Vannseeng

Rikstrygdeverket treffer vedtak i de øvrige saker om bidrag. Men trygdekontoret har anledning til å treffe vedtak om avslag i saker der det dreier seg om formål som ikke er forhåndsgodkjent.

Det har i den senere tid skjedd en viss innstramning i bidragsordningen etter lovens § 2-13. I følge Rikstrygdeverkets rundskriv 02-13 pkt. 6 kan det ikke lenger ytes bidrag til følgende formål som det tidligere ble bevilget bidrag til:

- Alarmapparat for sengevætere
- Apnoemadrass/overvåkingsutstyr for spedbarn
- Brystpumpe
- Dialysebehandling under ferieopphold i Spania
- Elektrostimulator for behandling av urininkontinens
- Ergometersyssel og andre former for treningsutstyr
- Fellesformål
- Fjerning av sjenerende hårvekst hos kvinner andre steder enn i ansiktet
- Høreapparat
- Kamouflasjekrem
- Nervestimulatur
- Parykk
- Støttebandasje og brokkinde
- Støttekontakt for funksjonshemmede barn
- Telefon til dialysepasienter
- Transport av pasienter for pleie utenfor helseinstitusjon
- Transport ved obduksjon
- Tvillingvogn eller annen spesialvogn til barn ved hofteledds luksasjon
- Øyepåse ved behandling av skjelling

I Rikstrygdeverkets rundskriv er det videre utarbeidet en liste over formål som det som hovedregel ikke kan bevilges bidrag til:

- Akupunktur
- Alarmur
- Boblebad
- Elastiske strømper i forbindelse med lymfødemebehandling

Utgifter til dekning av medisinsk behandling i utlandet ytes som hovedregel bare dersom sykdommen m.v. oppstod mens den trygdede oppholder seg i utlandet, jf. folketrygdloven §§ 2-8 og 2-9. En person som reiser til utlandet i den hensikt å få behandling får således i utgangspunktet ikke dekket sine utgifter av folketrygden.

I noen tilfeller kan likevel trygden yte bidrag til behandling i utlandet i henhold til lovens § 2-13:

- 1) Det kan ytes bidrag til fysikalsk behandling dersom den trygdede deltar i organisert helsereise til utlandet. Reisen må i så fall være i norsk regi, og vedkommende behandlingsinstitusjon må eies og drives av norsk statsborger eller norsk institusjon. Med organisert helsereise menes reiser arrangert av pasientforeninger, humanitære organisasjoner m.v. I dag foretas slike reiser til Casas Heddy på Lanzarote, Det skandinaviske fysikalske institutt på Gran Canaria og Solgården ved Benidorm. Det ytes ikke bidrag til dekning av reiseutgiftene i forbindelse med fysikalsk behandling i utlandet som nevnt foran.
- 2) Det kan ytes bidrag etter § 2-13 ved behandling i utlandet dersom det dreier seg om behandling som ikke kan utføres i Norge. Det er fylkeskommunene som har ansvaret for at behovet for helsetjenester blir dekket for befolkningen innen fylket. Fylkeskommunen får årlig rammetilskott til drift av helseinstitusjoner. Ved innleggelse i sykehus i annet fylke eller statsinstitusjon refunderes forpleiningsutgiftene av bostedsfylket etter en fastsatt «gjestepasientpris». Dersom en pasient ikke får adekvat behandling i Norge, men må behandles på utenlandsk sykehus, er fylkeskommunen medansvarlig for utgiftene i samme utstrekning som om behandlingen har funnet sted i Norge. Det vil si at vedkommende fylkeskommune i disse tilfellene må dekke et beløp svarende til den gjeste-

pasientpris som gjelder ved Rikshospitalet. Bidrag etter § 2-13 skal derfor bare dekke differansen mellom de faktiske utgifter ved behandling i utlandet og det beløp som fylkeskommunen er forpliktet til å dekke. I tillegg dekkes nødvendige reiseutgifter etter § 2-13.

I tillegg til ovennevnte behandlinger i utlandet som dekkes etter folketrygdloven § 2-13, yter staten tilskott til visse former for behandlingsreiser til utlandet. Disse tilskottene dekkes også over folketrygdens budsjett, men er ikke omtalt i folketrygdloven eller i sykehusloven. Vi viser til St.prp. nr. 1 for 1988-89 (Folketrygdens utgifter og inntekter) kap. 2711, post 62. Tilskottene gjelder følgende behandlingsreiser:

- Behandlingsreiser til Lanzarote og Jugoslavia for pasienter med revmatisme eller psoriasis. Helsedirektoratet har inngått avtale om slike reiser, som er ment som et alternativ til sykehusinnleggelse i Norge.
- Sydenopphold for barn med leddgikt, lungesyke, eller som har astmabesvær.

Utgifter til ovennevnte formål dekkes fullt ut av folketrygdens budsjett, og kommer i tillegg til rammetilskottene til fylkeskommunene. Det kan ikke ytes bidrag etter folketrygdloven § 2-13 til helsereiser til Syden ut over det som dekkes av ovennevnte ordninger.

Staten yter også tilskott til behandling av hjertepasienter i utlandet (hjertebroen). For 1989 var det bevilget 7 millioner kroner til dette formål over det ordinære statsbudsjettet.

Vanligvis yter trygden ikke bidrag etter lovens § 2-13 dersom engangsutgiftene eller de samlede utgiftene er mindre enn 400 kroner i et kalenderår. De overskytende utgiftene dekkes som hovedregel med 2/3.

Det kan gjøres unntak for minstepensjonister, slik at det likevel ytes fullt bidrag. For enkelte bidragsformål kan det også ytes full dekning. Det er for eksempel aktuelt ved utgifter til en del legemidler til pasienter med langtkommen kreft.

For de tiltak der det ikke ytes fullt bidrag, må den trygdede alltid betale en «egenandel» på 400 kroner. Bestemmelsen følger verken av loven eller forskriftene, men er tatt inn i Rikstrygdeverkets rundskriv 02-13 av 19. november 1985. Her brukes begrepet «egenandel» på en spesiell måte. Denne «egenandelen» er en egenbetaling som ikke går inn under egenandelstaket, se forskrifter om begrenning av egenandeler fastsatt av Sosialdepartementet 30. april 1984. Egenbetalingen på 400 kroner er knyttet til kalenderåret. Utgiftene som den trygdede har hatt til seg selv samt forsørget ektefelle og barn slås sammen i løpet av året.

Lovens § 2-13 brukes også som hjemmel for utlån av tekniske hjelpemidler m.v. Ved utlån etter § 2-13 må den trygdede deponere 400 kroner. Dette beløp betales tilbake ved tilbakelevering av hjelpemidlet.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

I utkastets første ledd har utvalget beholdt betegnelsen «bidrag», da dette er et innarbeidet begrep når det gjelder denne skjønnsmessige stønadsordningen. Utvalget har presisert at det her dreier seg om en «kan bestemmelse» og at bidrag etter denne paragrafen bare ytes dersom medlemmet ikke har rett til stønad etter andre bestemmelser i folketrygdloven. Utvalget har ikke sagt noe om forholdet til andre lover i utkastet her. Det kan tas inn i forskrifter.

Utvalget har vurdert å ta inn i lovteksten de viktigste formålene som det kan ytes bidrag til etter denne paragrafen. Persongruppen som omfattes av bestemmelsen er imidlertid så heterogen (mangefarget), at det ikke har vært mulig å komme fram til en lovtekst som er dekkende. Bestemmelsen om bidrag skal være et sikkerhetsnett som fanger opp de tilfellene som ellers faller utenfor loven. Den blir også ofte brukt i en periode før det tas stilling til innføring av nye stønadsordninger. Utvalget er derfor kommet til at det er mest hensiktsmessig å omtale de ulike bidragsformålene i forskrifter.

I utkastets andre ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter om hvilke helsetjenester m.v. det kan ytes bidrag til, samt bidragets størrelse. Utvalget mener at departementet, og ikke Rikstrygdeverket, bør fastsette slike forskrifter. Dette er i samsvar med fullmaktsbestemmelsene ellers i utkastet.

Utkastets § 13-25 Unntak for militærpersoner

En utskreven menig eller korporal som kan få helsetjenester i Forsvaret, har ikke rett til stønad etter dette kapitlet.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsen i den gjeldende lovs § 2-7 første ledd andre punktum.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 2-7 første ledd lyder:

«Under sykdom som skyldes yrkesskade som går inn under kapittel 11, ytes godtgjørelse etter bestemmelsene i §§ 2-2, 2-3 og 2-5, likevel slik at det ytes full godtgjørelse for utgifter til legehjelp, fysikalsk behandling, forbindelsessaker og medisiner og for utgifter til hensiktsmessige hjelpemidler som kan bøte

på følgene av skaden. Utskreven menig og korporal har ikke rett til godtgjørelse for behandling som kan ytes av militært helsepersonell eller for legemidler og forbindelsessaker som han kan få utlevert av sin militæravdeling.»

Lovens § 2-7 første ledd første punktum inneholder særbestemmelser om retten til medisinsk stønad ved yrkesskader som går inn under folketrygdloven kapittel 11. Etter gjeldende rett regnes enhver sykdom eller skade som blir påført eller oppstår under den militære tjenestegjøringen som yrkesskade i lovens forstand. Dette følger av lovens § 11-4 nr. 2, se § 11-1 nr. 1 bokstav d. I slike tilfeller foreligger det rett til full dekning.

Lovens § 2-7 første ledd andre punktum innebærer at slike militærpersoner i dag ikke har rett til medisinsk stønad dersom de kunne ha benyttet seg av helsetilbudet i forlegningen.

Utvalgets forslag

Utvalget har tatt inn en generell bestemmelse om rett til stønad ved helsetjenester når det gjelder militærpersoner (menige og korporaler) som pådrar seg yrkesskade, i utkastets § 13-27 om stønad ved yrkesskade. I utkastets § 13-25 har utvalget tatt inn bestemmelsen om at stønad ikke ytes når helsetjenester ytes i Forsvaret. Vi har av informasjonshensyn kalt denne paragrafen for «Unntak for militærpersoner».

Utkastets § 13-26 Stønad til helsetjenester i utlandet

Til et medlem som er bosatt i Norge, ytes det stønad bare dersom behovet for helsetjenester oppstår under utenlandsoppholdet. Det ytes ikke stønad dersom et medlem reiser til utlandet for å få behandling.

Til et medlem som er bosatt i utlandet, ytes det stønad ved behandling i det landet der vedkommende bor, såfremt det kan gis forsvarlig behandling der.

Stønad ytes på grunnlag av de alminnelige bestemmelsene i dette kapitlet. Til legehjelp ytes det likevel alltid stønad etter forhøyede satser. Det ytes ikke stønad utover medlemmets faktiske utgifter.

Stønad til dekning av utgifter til ambulansetransport og sykehusopphold ytes etter særlige satser.

Et medlems egenbetaling i utlandet regnes ikke som egenandeler i forhold til bestemmelsene om egenandelstaket (se § 13-4).

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen. Herunder kan det bestemmes at enkelte persongrupper skal ha rett til utvidet stønad i utlandet. Departementet

kan gi forskrifter om at det ikke skal ytes stønad etter denne paragrafen til den som ifølge en avtale med et annet land om sosial trygghet har rett til tilsvarende stønad i avtalelandet.

Merknader

Medisinsk stønad under opphold i utlandet ytes i dag etter bestemmelsene i folketrygdloven §§ 2-8 og 2-9 med tilhørende forskrifter og retningslinjer.

Innledning

Etter lovens § 2-9 ytes medisinsk stønad i hovedsak etter de samme bestemmelsene og med samme beløp som om behandlingen var foretatt her i landet. Lovens § 2-8 har to regelsett om såkalt utvidet medisinsk stønad i utlandet til visse grupper trygdede. De personer som omfattes av lovens § 2-8 nr. 1 skal etter lovens § 2-8 nr. 2 ha full godtgjørelse for utgifter til medisinsk behandling. Personer som omfattes av lovens § 2-8 nr. 3 får ikke alltid full godtgjørelse, men stønaden er likevel som regel høyere enn i Norge.

Utvalget har disponert merknadene til utkastet slik at det først gjøres rede for historikken til bestemmelsene om utvidet medisinsk stønad. Deretter gis en framstilling av gjeldende rett både når det gjelder utvidet medisinsk stønad etter lovens § 2-8 og ordinær stønad etter § 2-9. Videre behandles merknadene til utvalgets forslag som medfører en forenkling av lovteksten. Til slutt i framstillingen har utvalget tatt inn alternative forslag til lovbestemmelser som illustrerer hvordan lovtekstene ville blitt dersom en la gjeldende rett til grunn.

Historikk

Bestemmelsene om utvidet medisinsk stønad i utlandet gjaldt opprinnelig bare sjømenn på norske skip i utenriksfart og offentlige tjenestemenn m.v. De første bestemmelsene om en særtrygd for norske sjømenn som var under den norske regjerings rådighet, ble gitt ved provisorisk anordning den 28. november 1941. De første bestemmelsene om særtrygd for offentlige tjenestemenn m.v. utenfor riket, ble gitt ved provisorisk anordning den 3. september 1943.

Ved lov 13. desember 1946 ble det foretatt visse endringer i syketrygdloven av 1930. De tidligere bestemmelsene om særtrygd for sjømenn og offentlige tjenestemenn ble opprettholdt med noen endringer og utvidelser. Særtrygden for sjømenn ble tatt inn i et nytt kapittel XVIII i syketrygdloven. I kapittel XIX ble det tatt inn tilsvarende bestemmelser om offentlige tjenestemenn.

Om forholdet mellom særtrygdene for sjømenn og tjenestemenn er det i Ot.prp. nr. 22 for 1948 anført:

«I likhet med hva som gjelder ellers i vanlig syketrygd, bør disse to grupper utgjøre en felles risikogruppe med felles regulerings- og reservefond, dog således at tjenestemennene føres i en egen premieklasse. Når det da føres eget driftsregnskap for tjenestemannstrygden, vil en kunne fastsette premier med sikte på at de i det lange løp vil dekke sine egne utgifter.»

Disse personer skulle altså selv betale for sine særytelser. Særbestemmelsene for sjømenn og utenriktjenestemenn ble begrunnet i disse personers behov for høyere stønad og for andre stønadsformer ved sykebehandling i utlandet.

På den tiden særbestemmelsene ble gitt, var det i hovedsak bare sjøfolk og utenriktjenestemenn som arbeidet for norske interesser i utlandet. Etter hvert som kommunikasjonen økte, ble det vanlig at også andre personer reiste til utlandet i oppdrag for staten eller annen norsk arbeidsgiver. Denne utviklingen har ført til at persongruppen som gis rett til utvidet medisinsk stønad i utlandet, stadig er blitt utvidet.

Gjeldende rett

Lovens § 2-8 lyder:

«1. Rett til stønad etter bestemmelsene i denne paragraf har

- a) trygdet som er ansatt på norsk skip som vesentlig går i utenriks fart eller som i utlandet er godtatt som hyresøkende på vedkommende norske konsulat. Rikstrygdeverket kan gjøre unntak for sjømenn på skip som går i kortvarige ruter til nord- eller vesteuropeiske havner,
- b) trygdet som er norsk statsborger og er statens lønnete tjenestemann i utlandet eller er lønnet arbeidstaker hos slik tjenestemann, jfr. § 1-2, nr. 1, annet ledd, bokstav d.
- c) trygdet som er norsk statsborger og studerer i utlandet med lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning, jfr. § 1-2 nr. 1 tredje ledd.

Departementet gir regler om i hvilken utstrekning den trygdede skal ha rett til stønad etter disse bestemmelser etter arbeidsforholdets opphør.

Departementet kan bestemme at også andre trygdede som oppholder seg utenfor riket, skal være trygdet med rett til stønad etter bestemmelsene i denne paragraf.

2. Trygdet som nevnt i nr. 1 har rett til stønad etter bestemmelsene i §§ 2-2 til 2-6, 2-10 og 2-11. Under opphold utenfor riket gis likevel full godtgjørelse av nødvendige utgifter,

- a) til legebehandling,
- b) til behandling hos tannlege for sykdom (herunder tannuttrekning),
- c) til legemidler forordnet av lege,
- d) til fysikalsk behandling forordnet av lege,
- e) i stedet for legebehandling eller jordmørhjelp, til fri medisinsk behandling og pleie

i helseinstitusjon som er godkjent av Rikstrygdeverket eller den det bemyndiger, hvis det er anledning til det, og forsvarlig behandling ikke kan gis i hjemmet eller annet høvelig oppholdssted.

f) til ambulansetransport.

Ved fravær fra hjemstedet under opphold utenfor riket godtgjøres oppholdsutgifter etter regler og takster som fastsettes av departementet.

Merutgiftene ved i utlandet å søke annen lege, tannlege, helseinstitusjon m.v. enn vedkommende konsulat kan vise til, godtgjøres ikke med mindre øyeblikkelig hjelp er nødvendig og billigere forsvarlig behandling ikke kan skaffes.

3. Dersom person som går inn under nr. 1 er trygdet etter § 1-2, nr. 1 og forsørger ektefelle og barn under 18 år, har disse under opphold utenfor riket rett til stønad etter regler og takster som departementet fastsetter.»

Etter dette har følgende personer i dag rett til utvidet medisinsk stønad i utlandet:

- trygdet som er ansatt på norsk skip som vesentlig går i utenriksfart eller som i utlandet er godtatt som hyresøkende av norsk konsulat, se lovens § 2-8 nr. 1 første ledd bokstav a,
- trygdet som er norsk statsborger og er statens lønnete tjenestemann i utlandet, se lovens § 2-8 nr. 1 bokstav b,
- trygdet som er norsk statsborger og lønnet arbeidstaker hos statens lønnete tjenestemann i utlandet, se lovens § 2-8 nr. 1 bokstav b,
- trygdet som er norsk statsborger og studerer i utlandet med lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning, se lovens § 2-8 nr. 1 bokstav c.

Med hjemmel i § 2-8 nr. 1 tredje ledd og § 1-4 bokstav b har departementet fastsatt forskrifter om stønad etter § 2-8 nr. 2 for:

- en trygdet som er i Forsvarets tjeneste,
- en trygdet som er utsendt av Departementet for utviklingshjelp
- en trygdet som er ansatt på norsk skip, bare-boat befraktet av norsk reder.

Med hjemmel i § 2-8 nr. 1 tredje ledd har departementet truffet vedtak den 17. februar 1971 om at Rikstrygdeverket kan bestemme at også andre persongrupper enn nevnt ovenfor skal ha rett til medisinsk stønad etter § 2-8 i utlandet. Ved vedtak av 15. juni 1981 foretok Rikstrygdeverket en generell delegering av denne myndigheten til Folketrygdkontoret for utenlandssaker.

I henhold til diverse vedtak fattet av Rikstrygdeverket og Folketrygdkontoret for utenlandssaker har følgende personer også rett til utvidet medisinsk stønad i utlandet:

- trygdet som er ansatt som flyvende personell eller stasjonsbetjening i norsk sivil luftfartsselskap,

- pensjonist som i lengre tid har vært statens lønnete tjenestemann i utlandet og som fortsetter å bo utenfor riket etter tjenestens opphør,
- annen pensjonist som i lengre tid har vært pliktig eller frivillig trygdet med rett til stønad etter § 2-8 nr. 2,
- ansatt ved virksomhet med hovedsete i Norge,
- arbeidstaker eller annen person som deltar som fisker, fangstmann m.v. på norsk skip som *ikke* vesentlig går i utenriksfart, eller på norsk fiske- og fangstfartøy,
- den som er på norsk fangststasjon eller er med på norsk fangstekspedisjon,
- person som oppholder seg i utlandet med offentlig stipend,
- ansatt i internasjonal organisasjon,
- deltaker i turné eller ensemble under organisert reise i utlandet for å vise kunst,
- forsørget barn over 18 år til trygdet med rett til stønad etter § 2-8 nr. 2,
- norsk statsborger som arbeider som «au-pair»,
- arbeidstaker som er pliktig trygdet som bosatt her i riket, og som er utsendt fra norsk arbeidsgiver for å utføre midlertidig oppdrag i utlandet (utsendt arbeidstaker).

Andre trygdede kan også få rett til utvidet stønad etter § 2-8 nr. 2 dersom det ut fra mellomfolkelige, samfunnsmessige eller kulturelle grunner finnes rimelig. Følgende personer har etter gjeldende praksis fått utvidet stønad ut fra en rimelighetsvurdering:

- praktikant, kibbutzarbeider, ansatt hos utenlandsk arbeidsgiver med norske eierinteresser eller nær tilknytning til norske forhold,
- kunstner og freelancejournalist med nær tilknytning til norske forhold,
- person som godtas som hyresøkende på norsk skip når etterslepstiden er utløpt.

Etter gjeldende praksis vil også andre personer som tas opp i trygden med hjemmel i § 1-4 bokstav b kunne få utvidet medisinsk stønad etter en rimelighetsvurdering.

En person som er trygdet som bosatt her i riket, men som likevel får utvidet medisinsk stønad etter lovens § 2-8 under midlertidig opphold i utlandet er:

- arbeidstaker på norske skip i utenriksfart,
- arbeidstaker som reiser til utlandet etter oppdrag fra sin arbeidsgiver her i landet.

I lovens § 2-8 nr. 3 finnes en særregel for forsørget ektefelle og barn til person som er trygdet under utenlandsopphold etter lovens § 1-2 nr. 1. Slike personer har rett til stønad etter regler og takster som departementet fastsetter. Departementet har fastsatt slike forskrifter den 17. februar 1971. Forskriftene er gitt med hjemmel i lovens §§ 2-8 nr. 3, jf. §

1-2 nr. 1 og § 1-4. Disse forskrifter gjelder både for ektefelle og barn til den som er pliktig trygdet under utenlandsopphold, og for ektefelle og barn til den som er tatt opp i trygden etter bestemmelsene i § 1-4 om såkalt frivillig trygd.

I lovens § 2-8 nr. 1 andre ledd er departementet gitt fullmakt til å gi forskrifter om i hvilken utstrekning den trygdede skal ha rett til stønad i medhold av lovens § 2-8 etter arbeidsforholdets opphør. Slike forskrifter er gitt av Sosialdepartementet den 18. desember 1970. Etter forskriftenes § 1 ytes det stønad etter lovens § 2-8 for sykdom eller nedkomst som inntreffer innen første søndag kl. 24 i den første måned som følger etter det tidspunkt arbeidsforholdet opphører. Etter forskriftenes § 2 gjelder det gunstigere etterslepsregler for sjømenn som i lengre tid har vært ansatt i samme rederi. Dessuten kan trygdekontoret bestemme at stønad skal gis etter lovens § 2-8 selv om etterslepstiden er ute. Ifølge forskriftenes § 3 kan stønad etter lovens § 2-8 gis så lenge den trygdede uavbrutt har rett til sykepenger eller fødselspenger og/eller er under kurativ behandling i helseinstitusjon.

Stønadsreglene er å finne i lovens § 2-8 nr. 2. Etter disse bestemmelser skal det under utenlandsoppholdet ytes stønad etter de vanlige reglene i §§ 2-2 til 2-6, 2-10 og 2-11, dog slik at det gis full godtgjørelse for nødvendige utgifter til:

- legebehandling,
- behandling hos tannlege for sykdom,
- legemidler forordnet av lege,
- fysikalsk behandling forordnet av lege,
- opphold i helseinstitusjon som er godkjent av Rikstrygdeverket,
- ambulansetransport.

Lovens § 2-8 nr. 2 tredje ledd begrenser trygdens dekningsplikt i visse tilfelle. Trygden dekker ikke merutgifter ved å søke annen lege, tannlege, helseinstitusjon m.v. i utlandet enn vedkommende konsulat kan vise til. Merutgifter dekkes likevel dersom det dreier seg om øyeblikkelig hjelp og billigere forsvarlig behandling ikke kan skaffes.

Etter lovens § 2-8 nr. 2 andre ledd skal oppholdsutgiftene i utlandet i forbindelse med sykdom og nedkomst ved fravær fra hjemstedet dekkes etter regler og takster fastsatt av Sosialdepartementet. Slike regler og takster er fastsatt den 29. januar 1971 med hjemmel i nevnte paragraf. Som hjemsted etter disse forskrifters § 2 anses fast eller midlertidig bosted, fast eller midlertidig oppholdssted i forbindelse med arbeid, studier m.v. og skip den trygdede er eller har vært forhyret på. Det er presisert i forskriftenes § 3 at stønad bare ytes i den utstrekning opphold borte fra

hjemstedet er nødvendig av medisinske eller behandlingsmessige grunner.

Godtgjørelse ytes mot kvittering med et beløp som anses tilstrekkelig til å dekke nødvendige utgifter til forsvarlig opphold. Rikstrygdeverket kan med hjemmel i forskriftenes § 4 fastsette maksimalsatser der dette anses hensiktsmessig. Det er presisert at merutgiftene ved å ta annet opphold enn vedkommende konsulat kan vise til, ikke godtgjøres, med mindre øyeblikkelig hjelp er nødvendig og billigere forsvarlig opphold ikke kan skaffes. Ved krav om godtgjørelse etter disse forskriftene kan det kreves framlagt opplysninger og bevis som begrunner fraværet fra hjemstedet og som viser at utgiftene ikke er større enn nødvendig, se forskriftenes § 6.

Etter særforordningene for forsørget ektefelle og barn, fastsatt av Sosialdepartementet 17. februar 1971 med hjemmel i lovens § 2-8 nr. 3, ytes stønad etter følgende regler:

- Trygden yter full godtgjørelse for nødvendig behandling og pleie i institusjon. Det samme gjelder ved jordmorhjelp og legehjelp ved nedkomst og ved sykdom som inntreffer i forbindelse med nedkomst.
- Trygden yter full godtgjørelse ved behandling hos offentlig lege i utlandet. Forøvrig godtgjøres utgifter til legehjelp med 2/3 av nødvendige utgifter.
- Nødvendige utgifter til fysikalsk behandling, viktige legemidler, behandling hos tannlege for sykdom og behandling hos logoped dekkes som hovedregel etter de samme regler som gjelder ved behandling i Norge.

I tillegg til folketrygdloven § 2-8, har også lovens § 2-9 bestemmelser om stønad ved sykdom og nedkomst som inntreffer utenfor riket. Lovens § 2-9 lyder:

«Ved sykdom og ved nedkomst som inntreffer utenfor riket, begrenses stønaden til det beløp som ville blitt betalt om tilsvarende behandling var blitt gitt her i riket. Rikstrygdeverket kan fastsette regler og takster for slik stønad.

Bestemmelsene i første ledd gjelder ikke for den som omfattes av § 2-8 eller dersom sykdommen skyldes yrkesskade som går inn under kapittel 11.

Dersom en trygdet som har stønad etter kapittel 11 er bosatt i utlandet, refunderes utgifter til nødvendig sykehusbehandling på grunn av skaden og anskaffelse eller reparasjon av proteser, etter norske satser. Når særlige forhold tilsier det, kan det ytes full refusjon.»

Av andre ledd går det fram at bestemmelsen ikke gjelder personer som har rett til utvidet medisinsk stønad etter § 2-8, eller dersom sykdommen skyldes en yrkesskade som går inn under folketrygdloven kapittel 11. Utvalget

har redegjort for hvilke personer som omfattes av lovens § 2-8 ovenfor. For så vidt gjelder yrkesskade, vises det til utkastets § 13-27.

Vanligvis ytes det medisinsk stønad etter § 2-9 når en person som er trygdet som bosatt her i Norge, oppholder seg midlertidig i utlandet. De mest praktiske eksemplene er her turister som er i utlandet noen dager eller uker og pensjonister som oppholder seg i Syden noen måneder i året, samt selvstendig næringsdrivende som er på forretningsreise i utlandet.

Person som blir tatt opp i trygden frivillig (frivillig trygdet) i medhold av lovens § 1-4 bokstav b, skal ha medisinsk stønad i utlandet etter lovens § 2-9. Men det er gjort en rekke unntak fra denne hovedregelen. Vi viser til framstillingen foran om utvidet medisinsk stønad etter § 2-8.

Etter gjeldende rett får følgende personer som er frivillig trygdet etter § 1-4 bokstav b medisinsk stønad etter lovens § 2-9:

- pensjonister som bosetter seg i utlandet,
- sjøfolk på utenlandske skip,
- ansatte på norsk og utenlandsk kontinental-sokkel i friperiodene i utlandet,
- arbeidstakere hos utenlandsk arbeidsgiver.

Rikstrygdeverket er gitt fullmakt til å fastsette regler og takster for medisinsk stønad i utlandet til ovennevnte personer. Forskrifter er fastsatt den 6. juli 1984 med hjemmel i lovens § 2-9 første ledd.

Etter forskriftenes § 1 ytes det godtgjørelse for utgifter ved undersøkelse og behandling til den som blir syk under opphold i utlandet, dersom trygden ville ha godtgjort tilsvarende behandling i Norge. I paragrafens andre ledd er det presisert at det ikke ytes godtgjørelse til den som reiser til utlandet for å få behandling. Men etter § 6 tredje ledd ytes det likevel godtgjørelse til den som reiser til utlandet for å føde.

Det ytes godtgjørelse for følgende behandlinger m.v. i utlandet:

- sykehusopphold,
- legehjelp,
- poliklinisk behandling i helseinstitusjon,
- fysikalsk behandling,
- tannlegebehandling,
- behandling hos kiropraktor,
- viktige legemidler m.v.,
- jordmorhjelp/engangsstønad,
- reiseutgifter i forbindelse med behandling.

Forskriftenes § 2 gjelder sykehusopphold i utlandet. Etter denne bestemmelsen refunderes de faktiske utgifter, begrenset oppad til et nærmere angitt beløp som fastsettes av departementet.

I forskriftenes § 3 er det fastsatt takster for legehjelp. Ved konsultasjon hos almenlege i

utlandet yter trygden refusjon med 30 kroner. Ved konsultasjon hos spesialist er refusjonen 45 kroner. Ved sykebesøk er satsene henholdsvis 45 kroner og 60 kroner. Ved annen legehjelp i utlandet ytes refusjon etter honorartakstene i «Forskrifter for godtgjørelse av utgifter til legehjelp». Honorartaksten i Normaltariffen utgjør summen av trygdens godtgjørelse for behandling her i landet og den godkjente egenandelen som pasienter må betale selv. Ved behandling i utlandet skal den trygdede bare betale den del av honoraret som eventuelt overstiger honorartaksten.

Det ytes også godtgjørelse etter honorartakstene for fysikalsk behandling, se forskriftenes § 4. Ved behandling hos tannlege og kiropraktor ytes det godtgjørelse med samme beløp som ville blitt betalt for tilsvarende behandling her i landet, se forskriftenes § 5 første ledd. Utgifter til viktige legemidler, forbindelsessaker m.v. refunderes tilsvarende med det beløp trygden ville betalt her i landet, se forskriftenes § 5 andre ledd.

Ved nedkomst utenfor institusjon ytes refusjon til nødvendig jordmorhjelp og legehjelp etter samme regler som her i landet. Engangsstønad ytes også med samme beløp. Vi viser til forskriftenes § 6. Reiseutgifter ytes etter samme satser som her i landet, jf. forskriftenes § 7.

Forskriftene om begrensning av egenandeler gjelder ikke for utgifter til legehjelp, legemidler og reiseutgifter i utlandet. Vi viser til § 2 i forskriftene om begrensning av egenandeler. Det innebærer at egenbetaling i utlandet ikke omfattes av egenandelstaket.

De som er trygdet som bosatt i utlandet får i dag i prinsippet dekket utgiftene til behandling selv om de reiser til et annet land for å få behandling. Folketrygdkontoret for utlandssaker opplyser at disse etter praksis skal ha behandling i de landene som de er bosatt i. Likevel dekkes utgifter til behandling dersom de reiser til nærmeste land for å få nødvendig behandling.

Utvalgets forslag

Dagens regelverk vedrørende medisinsk stønad i utlandet er meget komplisert og uoversiktlig. En lovtekst som skal gi uttrykk for gjeldende rett vil derfor bli meget omfattende. Vi viser i denne forbindelse til utvalgets alternative lovtekst nedenfor. Det er således åpenbart behov for forenklinger på området. I dag har hovedtyngden av de som er trygdet i utlandet, rett til utvidet medisinsk stønad. Det er stort sett bare turister og pensjonister som får stønad etter lovens § 2-9. Utvalget har foreslått en felles lovbestemmelse som skal gjelde alle medlemmer i utlandet. Stønads-

dekningen skal stort sett svare til den som gjelder her i landet.

Utvalget mener det er lite hensiktsmessig å foreslå et så omfattende regelverk for å prioritere visse grupper trygdede i forhold til de som oppholder seg her i landet. Forenklingens hensyn taler også sterkt for en endring i bestemmelsene om stønad ved helsehjelp i utlandet. Utvalget mener videre at rimelighets-hensyn taler for at regelverket endres. Den gang særbestemmelsene om utvidet medisinsk stønad ble innført, var det i hovedsak bare sjømenn og utenriktjenestemenn som arbeidet for norske interesser i utlandet. Disse persongrupper befant seg ofte langt fra Norge, og i deler av verden der risikoen for sykdom var særlig stor. Det var derfor naturlig at de hadde en særskilt trygghet når det oppstod behov for medisinsk behandling i et fremmed land. Det var en forutsetning for denne særskilte trygdedekningen at premiene på sikt skulle dekke utgiftene til helsehjelp i utlandet. Vi viser til merknadene ovenfor der det er gitt en kort oversikt over historikken vedrørende de aktuelle bestemmelsene.

De hensyn som opprinnelig lå bak særbestemmelsene om medisinsk stønad i utlandet har ikke lenger så stor vekt. I dag har den økende internasjonaliseringen ført til at folk i langt større grad enn tidligere oppholder seg i utlandet på grunn av arbeid eller studier. Det er grunn til å tro at antallet medlemmer i utlandet vil fortsette å stige slik at særbestemmelsene får enda større betydning i framtiden enn i dag.

Etter utvalgets syn er det lite rimelig at trygdede i utlandet i hovedsak skal ha bedre trygdedekning enn de som bor her i landet. Dessuten synes det til en viss grad å bero på tilfældigheter om en person har rett til utvidet stønad etter § 2-8 eller bare stønad etter § 2-9 i utlandet. Etter gjeldende bestemmelser er det ikke lenger noen sammenheng mellom den trygdedes avgiftsinnbetaling og stønadsnivået ved medisinsk behandling. En trygdet i utlandet med rett til ytelse etter § 2-8 betaler således ikke høyere avgift enn de med rett til ytelse etter § 2-9. Avgiftens størrelse fastsettes etter medlemmets eventuelle inntekt, og for frivillig medlem etter det stønadsprogram vedkommende har i utlandet. Vi viser til folketrygdeloven kapittel 16 med tilhørende forskrifter samt merknadene til utkastets kapittel 22 om finansiering.

Utvalget vil peke på at folketrygdordningen først og fremst skal gi økonomisk trygghet til den som bor eller arbeider her i landet. Vi viser til lovens § 1-2 nr. 1 første ledd, der det heter: «Enhver som er bosatt i riket er trygdet etter denne lov». Ifølge lovens § 1-2 nr. 1 andre

ledd bokstav a skal også den som arbeider i Norge være trygdet, selv om vedkommende ikke er bosatt her. Det er altså tilknytningen til Norge ved bosetting eller arbeidsforhold som er avgjørende. Statsborgerskap har ingen betydning.

Utvalget mener at trygdens primære oppgave er å dekke utgifter til medisinsk behandling som skjer her i landet. Trygdedekningen i utlandet bør etter utvalgets syn bare være et sikkerhetsnett som gir ordinær dekning ved sykdom. Det er naturlig at de som arbeider, studerer eller ferierer i utlandet i tillegg får dekket eventuelle merutgifter til helsehjelp gjennom arbeidsgiver eller egen forsikring. Utvalget vil i denne forbindelse peke på at når det gjelder sjøfolk, pålegger sjømannsloven i stor utstrekning rederiet å dekke deres utgifter til sykehjelp som folketrygden ikke dekker. Vi viser til §§ 28 og 29 i sjømannsloven av 30. mai 1975 nr. 18. Tilsvarende burde også gjelde når staten er arbeidsgiver, og når private bedrifter er arbeidsgivere i utlandet.

Sjømannsloven § 28 nr. 1 presiserer når retten til sykepleie foreligger. Rederiet er for det første forpliktet til å dekke utgifter til sykepleie så lenge sjømannen er i tjeneste ombord. Det samme gjelder opp til 16 uker etter fratreden om bord i den utstrekning noen trygdeinnretning ikke overtar. Ved forpleining i Norge faller rederiets forpleiningsplikt bort i den utstrekning det ytes stønad etter folketrygdloven kapittel 2 og 3. Dette innebærer at rederiet i opp til 16 uker likevel må dekke det folketrygden ikke dekker. Det vil i praksis si egenandeler og kjøp av medisiner på hvit resept. Da dekningsnivået etter folketrygdloven § 2-8 ved behandling i utlandet er høyere enn ved behandling etter lovens vanlige regler, vil rederiets forpliktelser som oftest ikke være så omfattende når sjømannen får behandling i utlandet som når han eller hun får behandling i Norge.

En sjømann som har sitt bosted i utlandet, og som er medlem i en utenlandsk trygdeordning som dekker utgifter ved sykepleie etter hans fratreden, har ikke krav på pleie for rederiets regning lenger enn opp til 2 uker etter at han er kommet til det land han har sitt bosted. Dette gjelder utenlandske sjømenn som bare er trygdet med rett til ytelser etter folketrygdloven kapittel 9 og 11.

Sjømannsloven § 29 bestemmer at staten refunderer rederiets utlegg i forbindelse med en sjømanns sykdom og skade dersom vedkommende er bosatt i Norge, og utgiftene ikke påhviler rederiet ved lov, eller utgiftene skal dekkes av folketrygden. Statens betalingsplikt er altså subsidiær i forhold til rederiets lovbestemte plikt og folketrygdlovens bestemmel-

ser. Det sies ikke noe i sjømannsloven § 29 om forholdet mellom rederiets og folketrygdens dekningsplikt. Men det går fram av forarbeidene til den tidligere sjømannslov og sykestrygdlov at ytelser fra trygden skal ligge i bunnen. Etter ordlyden i sjømannsloven § 29 er det rederiets utgifter til sykebehandling m.v. etter tjenestens opphør ombord som skal refunderes. Rederiets utgifter til sykepleie mens sjømannen er i tjeneste ombord synes således å være helt og holdent rederiets ansvar.

Utvalget er kommet til at både forenklinggrunner og rimelighetsbetraktninger taler for at det innføres en generell bestemmelse om stønad til dekning av utgifter til helsehjelp i utlandet for alle som er medlemmer i trygden.

Utvalget har vurdert hvilket stønadsnivå som bør anvendes i utlandet: utvidet medisinsk stønad tilsvarende det nivå som i dag følger av lovens § 2-8, stønad tilsvarende det som gjelder etter § 2-9, eller stønad med samme dekningsnivå som gjelder her i landet. Som nevnt foran, anser utvalget det lite rimelig at medlemmer i utlandet skal ha bedre trygdedekning enn de som får behandling her i landet. Et stønadsnivå tilsvarende bestemmelsene i folketrygdloven § 2-8 for alle vil dessuten bety en stor materiell utvidelse, og vil ikke være aktuelt. Utvalget mener at det ville vært naturlig å legge seg på samme stønadsnivå som her i landet. Dette ville føre til at trygdens utgifter ble de samme, uansett om behandlingen ble foretatt her i landet eller i utlandet. Utvalget er imidlertid klar over at dette alternativet kan slå urimelig ut for mange medlemmer i utlandet. Det er fordi trygdens stønad til dekning av legehjelp og fysikalsk behandling ble redusert som følge av ordningen med driftstilskottet fra kommunene, som ble etablert i forbindelse med innføringen av kommunehelsetjenesteloven i 1982. Stønaden fra trygden ble da basert på at leger og fysioterapeuter har driftstilskott. Satsene for behandling i utlandet ble fastsatt slik at behandlingen i utlandet ikke skulle bli vesentlig dyrere for folk enn tidligere. Det vil si at de som i dag får behandling i utlandet skal få godtgjort hva samfunnet totalt betaler her i landet i form av trygdens refusjon pluss det statlige driftstilskott.

Utkastets § 13-26 ligger nært opp til den gjeldende lovs § 2-9 og bygger på prinsippet om at trygdens dekning i utlandet i hovedsak skal være den samme som om behandlingen var blitt gitt her i landet. Vi foreslår likevel at det alltid skal ytes stønad etter forhøyet sats ved behandling hos lege. Dette vil også gjelde medlemmer som oppholder seg midlertidig i utlandet og som etter dagens regelverk

har rett til stønad etter folketrygdloven § 2-9. Forslaget innebærer altså en viss utvidelse. Men vi foreslår på den annen side at det ikke lenger skal ytes stønad etter forhøyet sats for dekning av utgifter til fysioterapeut i utlandet. Det er bare legehjelp som må anses som akutt hjelp og som bør dekkes etter forhøyet sats i utlandet.

Forslaget vil for øvrig bety en innstramning for de som i dag mottar utvidet medisinsk stønad i utlandet. Men forslaget er i samsvar med utvalgets prinsipp, om at trygden først og fremst skal sikre trygghet for personer her i landet. Forslaget må dessuten ses i sammenheng med utvalgets forslag om å oppheve gjeldende lovs § 2-10. Denne opphevelsen medfører at trygden påtar seg større forpliktelser enn i dag for den som allerede har en sykdom når vedkommende kommer hit til landet. Vi viser til merknadene vedrørende opphevelsen av folketrygdloven § 2-10 nedenfor.

Utkastet skal erstatte den gjeldende lovs §§ 2-8 og 2-9 med tilhørende forskrifter.

Utkastets første ledd gjelder medlemmer som er bosatt i Norge. Det vil si at dette leddet gjelder personer som midlertidig befinner seg i utlandet.

I utkastets første ledd første punktum er det presisert at for disse medlemmers vedkommende ytes det bare stønad ved helsetjenester som gis i utlandet dersom behovet for slike tjenester oppstod under utenlandsoppholdet.

Utkastets første ledd andre punktum svarer til § 1 andre ledd i forskrifter gitt med hjemmel i lovens § 2-9 og presiserer at det ikke ytes refusjon etter denne paragrafen dersom medlemmet reiser til utlandet for å få behandling. Utvalget mener at det ut fra informasjonshensyn bør sies uttrykkelig i loven at det ikke ytes stønad dersom medlemmet reiser til utlandet for å få behandling.

Etter forslaget vil medlemmer som er bosatt i Norge, ikke få stønad dersom de reiser til utlandet for å få behandling. Men hvis vedkommende blir syk under opphold i utlandet dekker trygden selvsagt utgiftene når vedkommende reiser tilbake til Norge for å få behandling. Utvalget fastslår derfor i lovteksten at det til personer som er bosatt i Norge bare skal ytes stønad i de tilfellene behovet for helsetjenester oppstår under utenlandsopphold.

Utkastets andre ledd omhandler personer som er medlemmer som bosatt i utlandet. Disse personer skal etter utkastet ha rett til stønad ved behandling i det landet de bor, såfremt det kan gis forsvarlig behandling der. Forslaget innebærer en liten materiell innskrenkning, men vil få liten betydning. Som

nevnt tidligere ytes det i praksis bare refusjon ved behandling i vedkommende land, eller ved nødvendig behandling i nabolandet. Utvalget mener det er helt urimelig at loven skal omfatte tilfeller der medlemmer reiser langt avsted for å få behandling. De som er medlemmer som bosatt i Norge har ikke adgang å reise til hvilket land de måtte ønske for å få behandling som dekkes av trygden.

Utkastets tredje ledd svarer til lovens § 2-9 første ledd med tilhørende forskrifter. Her er det presisert at stønad ytes etter de alminnelige bestemmelsene i dette kapitlet. Dessuten skal det alltid ytes stønad etter forhøyede satser ved legebehandling. Forslaget fører til at medlemmet får høyere stønad ved slik behandling i utlandet enn det som vanligvis ytes her hjemme. Utvalget har foreslått en endring her i forhold til gjeldende rett, hvoretter den som er trygdet som bosatt i utlandet også har rett til full dekning av utgifter til fysikalsk behandling.

Her i landet ytes som regel bare godtgjørelse etter den såkalte refusjonssatsen (normalsatsen). Det er bare ved visse angitte sykdommer og når medlemmet i løpet av et kalenderår har betalt godkjente egenandeler opp til egenandelstaket at honorarsatsen nyttes til legebehandling. Honorarsatsen for fysikalsk behandling her i landet ytes bare i helt spesielle tilfeller. Slik behandling omfattes ikke av egenandelstaket.

Vi viser for øvrig til merknadene foran når det gjelder utvalgets forslag om å yte stønad etter honorarsatsene i disse tilfellene.

I utkastets tredje ledd tredje punktum er det presisert at det ikke skal ytes stønad ut over medlemmets faktiske utgifter. Denne presisering er gjort av informasjonshensyn.

Det gjelder i dag ikke noe kvalifikasjonskrav for det aktuelle behandlingspersonell i utlandet. Når det gjelder stønad ved behandling her i landet har utvalget lagt til grunn at det er tilstrekkelig at behandlingspersonellet er godkjent etter lovgivningen som omhandler godkjenning av behandlerne. Samme prinsipp legges også til grunn ved behandling i utlandet. Det vil si at det er tilstrekkelig at behandleren har anledning til å praktisere i vedkommende land.

Utkastets fjerde ledd svarer til §§ 2 og 7 andre ledd i forskriftene til lovens § 2-9 og omhandler stønad til dekning av utgifter til ambulansetransport og sykehusopphold under midlertidig opphold i utlandet. Utgifter til ambulansetransport med unntak av luftambulanse, og utgifter til sykehusopphold her i landet, finansieres i dag i medhold av sykehusloven. Det innebærer at slike utgifter dekkes gjennom rammefinansieringsordningen.

Men sykehusloven har ingen regler om dekning av slike utgifter som påløper under utenlandsopphold. Utvalget mener derfor det er nødvendig at folketrygdloven fortsatt har bestemmelser om stønad ved sykehusopphold og ambulansetransport i utlandet. Det er foreslått et eget ledd om stønad til slike utgifter. Siden utgifter til luftambulansedekkes etter folketrygdloven § 2-6, vil det bare være bil- og båtambulanseløst som er aktuelt her.

I *utkastets femte ledd* er det presisert at egenbetaling i utlandet ikke regnes som egenandel i folketrygdlovens forstand. Det innebærer at egenbetaling i utlandet ikke skal falle inn under egenandelstaket. Bestemmelsen følger i dag av § 2 i forskriftene om begrenning av egenandeler. Utvalget mener dette leddet er nødvendig av hensyn til informasjon om begrenning i egenandelsordningen.

I *utkastets sjette ledd* er departementet gitt fullmakt til å gi nærmere forskrifter om stønad etter denne bestemmelsen. Det er her presisert at det kan bestemmes at enkelte personer som er nevnt i første ledd, skal ha rett til utvidet stønad. Det er fordi enkelte persongrupper, f.eks. sjøfolk, fortsatt kan ha behov for å beholde retten til utvidet stønad i utlandet.

I *utkastets sjette ledd tredje punktum* er departementet gitt fullmakt til å gi forskrifter om at det ikke skal ytes stønad for helsetjenester i utlandet til den som i henhold til avtale med annet land om sosial trygghet har rett til slik stønad i avtalelandet. Denne bestemmelsen ble tatt inn i folketrygdloven ved lov 23. desember 1988 nr. 109.

Norge har inngått avtaler med de nordiske land, Storbritannia og Nord-Irland, Portugal og Nederland som blant annet inneholder bestemmelser om medisinsk stønad under opphold i det andre landet. En tilsvarende avtale med Luxembourg er også ferdig forhandlet. De gjeldende avtaler har ingen bestemmelser som avskjærer retten til medisinsk stønad etter folketrygdloven når avtalen gir slik stønad. Det foreligger derfor i utgangspunktet både rett til stønad etter folketrygdloven og etter avtalene. I Ot.prp. nr. 7 for 1988-89 ble det pekt på at dagens ordning er arbeidskrevende og upraktisk, idet krav om dekning av utgifter til sykehjelp i utlandet behandles både etter folketrygdloven og etter en eventuell avtale. Departementet uttaler på side 4 i proposisjonen:

«Departementet finner det lite rimelig at trygden dekker utgifter til sykehjelp i de tilfellene det er inngått gjensidighetsavtaler. Hensikten med slike avtaler er at det skal være en reell gjensidighet. Det vil si at når en person som er dekket av folketrygden får behov for sykehjelp i et avtaleland, skal han

eller hun få dekket utgifter til slik hjelp på linje med personer som er medlemmer av vedkommende lands trygdesystem. Tilsvarende gjelder hvis en person som er dekket av avtalelandets trygdesystem, får behov for sykehjelp under opphold i Norge.»

På denne bakgrunn ble det tatt inn en fullmaktsbestemmelse i loven. Det er foreløpig ikke fastsatt forskrifter på området.

Utvalget har ikke tatt med noen bestemmelse om at det kan ytes stønad til den som reiser til utlandet for å føde. Som tidligere nevnt finnes det i dag en slik bestemmelse i forskriftenes § 6 tredje ledd. Bestemmelsen er praktisk for utenlandske kvinner bosatt i Norge som ønsker å reise til sitt hjemland for å føde. Utvalget har ikke funnet det nødvendig med en slik bestemmelse.

Utvalgets alternative forslag:

Utvalget har laget forslag til en alternativ løsning til utkastets § 13-26 om stønad i utlandet. Dette alternativet består av to paragrafer, og illustrerer hvordan lovteksten bør utformes hvis den skal bli i samsvar med gjeldende rett. Som nevnt foran, vil ikke utvalget gå inn for dette alternativ.

Bestemmelsen om utvidet stønad er kalt Alternativ § 13-26a og bestemmelsen om ordnær stønad er kalt Alternativ § 13-26b.

Bestemmelsen om utvidet stønad vil se slik ut:

Alternativ § 13-26a (Utvidet stønad i utlandet)

«Stønad til dekning av utgifter til helsetjenester i utlandet ytes etter denne paragraf til:

- pliktig medlem bosatt utenfor Norge, se § 2-9,
 - pliktig medlem bosatt her i Norge, se § 2-2, dersom vedkommende er arbeidstaker på norsk skip i utenriksfart, eller er arbeidstaker utsendt til midlertidig tjeneste i utlandet for norsk arbeidsgiver,
 - frivillig medlem bosatt utenfor Norge, se § 2-10. Dette gjelder likevel ikke pensjonist bosatt i utlandet, se § 2-10 bokstav d.
- Stønad ytes etter de vanlige bestemmelsene i dette kapitlet. Det ytes likevel stønad med full dekning av nødvendige utgifter til:
- a) legebehandling, se § 13-5,
 - b) behandling hos tannlege for sykdom, herunder tannuttrekking, se § 13-6,
 - c) fysikalsk behandling, se § 13-7,
 - d) viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr, se § 13-13,
 - e) jordmorhjelp, se § 13-11.

Stønad til dekning av oppholdsutgifter ved fravær utenfor et medlems bosted i forbindelse med behandling ytes etter særskilte forskrifter.

Det ytes full stønad for nødvendige utgifter til ambulansetransport og sykehusopphold.

Departementet fastsetter nærmere forskrifter om stønad etter denne paragrafen. Det kan herunder bestemmes at også andre personer enn nevnt i første ledd skal ha rett til utvidet stønad.

Merknader til alternativ § 13-26a

Dette alternativet svarer til folketrygdloven § 2-8 med tilhørende forskrifter.

Alternativets første ledd omhandler personkretsen og svarer til gjeldende lovs § 2-8 nr. 1. Utvalget har av forenklingshensyn stort sett nøyet seg med å vise til omfangsbestemmelsene i utkastets kapittel 2. Utkastets § 2-9 omhandler de personer som utvalget har foreslått skal være pliktige medlemmer i utlandet. Denne bestemmelsen har følgende ordlyd:

«§ 2-9 Pliktig medlemskap for personer utenfor Norge

En person som er bosatt utenfor Norge, er pliktig medlem i trygden dersom han eller hun er

- a) norsk statsborger og arbeidstaker i den norske stats tjeneste
- b) norsk statsborger og arbeidstaker hos en person som nevnt i bokstav a
- c) norsk statsborger og arbeidstaker på et norskregistrert skip i utenriksfart
- d) norsk statsborger og arbeidstaker på en norskregistrert boreplattform utenfor den norske delen av kontinentalsokkelen
- e) norsk statsborger og arbeidstaker i et norsk sivilt luftfartsselskap
- f) norsk statsborger og studerer i utlandet med lån eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning
- g) i Forsvarets tjeneste i utlandet
- h) militærperson som er stillt til rådighet for De forente nasjoner, eller som deltar i en humanitær hjelpeaksjon
- i) utsendt av den norske stat som fredskorpsdeltaker eller som ekspert for tjenestegjøring i et utviklingsland.

Det er et vilkår for medlemskap etter bokstavene g, h og i at vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre av de siste fem kalenderårene før tjenesten i utlandet begynte, og at han eller hun har nær tilknytning til det norske samfunnet.

Ektefelle og barn som bor sammen med og forsørges av en person som nevnt i første ledd, er pliktige medlemmer i trygden.»

Utvalget har ikke tatt med presiseringen i lovens § 2-8 nr. 1 bokstav a om utvidet medisinsk stønad til hyresøkende. I utkastets § 2-15 er det tatt inn bestemmelser om at den som er medlem etter § 2-9 skal ha fortsatt medlemskap i trygden i opp til 3 måneder etter at tjenesten eller studiene er slutt. Dessuten varer medlemskapet så lenge vedkommende er godtatt som arbeidssøkende hos norsk arbeidsformidling eller mønstringsmyndighet. Henvisningen til utkastets § 2-9 i første ledd skulle derfor være tilstrekkelig til å fange opp de hyresøkende.

Utvalget har foreslått at forsørget ektefelle og barn som er norsk statsborger og oppholder seg i utlandet sammen med forsørgeren, skal være selvstendige medlemmer av trygden, se

utkastets § 2-9 siste ledd. Konsekvensen av dette blir at tryggedekningen for forsørget ektefelle og barn skal være den samme som for de øvrige personer som er nevnt i utkastets § 2-9. Utvalget har derfor ikke foreslått særregler for disse personene.

I første ledd er videre tatt med de to viktigste persongruppene som er pliktig medlemmer som bosatt her i Norge, og som likevel har rett til utvidet medisinsk stønad ved behandling i utlandet. Disse er utenlandske og norske statsborgere som er ansatt på norske skip i utenriksfart, og personer som bor og arbeider her i landet, som blir sendt til utlandet av sin arbeidsgiver, for å utføre kortere oppdrag. Disse persongruppene er fortsatt trygdet som bosatt her i landet når arbeidsgiveren plikter å betale arbeidsgiveravgift av vedkommendes lønn etter folketrygdloven § 16-3. I utkastets § 2-2 er det presisert hvem som regnes som bosatt i Norge.

Til slutt i utkastets § 13-26a første ledd er det tatt med en henvisning til utkastets § 2-10 bokstav d. Denne bestemmelsen gjelder personer som etter utvalgets forslag skal ha rett til å bli tatt opp som frivillige medlemmer i trygden. Utkastets § 2-10 har denne ordlyd:

«§ 2-10 Frivillig medlemskap for personer utenfor Norge

En person som er bosatt utenfor Norge, og som ikke er medlem i i trygden etter bestemmelsene i dette kapitlet, har rett til å bli medlem dersom han eller hun

- a) er arbeidstaker i utlandet og er ansatt hos en arbeidsgiver som har ansvar for å melde vedkommende inn i arbeidstakerregistret (se § 24-2),
- b) studerer ved universitet eller høyskole i utlandet,
- c) har et offentlig oppdrag eller har et offentlig stipende i utlandet,
- d) mottar pensjon i utlandet etter denne loven og har minst 30 års trygdetid (se § 3-14),
- e) er ektefelle eller barn til en norsk statsborger som er i den norske stats tjeneste i utlandet, eller
- f) er ektefelle eller barn til en arbeidstaker hos en norsk statsborger som er i den norske stats tjeneste i utlandet.

Også andre personer enn de som går inn under første ledd, kan tas opp i trygden når særlige grunner gjør det rimelig.

Det er et vilkår for medlemskap at vedkommende har vært medlem i trygden i minst tre av de siste fem kalenderårene før søknadstidspunktet, og at han eller hun har nær tilknytning til det norske samfunnet.

Ektefelle og barn som bor sammen med og forsørges av en person som er medlem i trygden etter første eller andre ledd, kan bli medlemmer med samme tryggedekning som forsørgeren.»

Etter gjeldende rett skal pensjonister som tas opp i trygden som frivillig trygdet bare ha rett til medisinsk stønad etter de ordinære

regler i folketrygdloven § 2-9. Bestemmelsen er særlig aktuell for alders- og uførepensjonister som bosetter seg i Syden. Selv om det ville bety en lovteknisk forenkling at også disse personer fikk rett til utvidet medisinsk stønad, har ikke utvalget funnet grunn til å foreslå en slik utvidelse. En eventuell utvidelse på dette området vil innebære en såvidt stor materiell endring at det ligger utenfor utvalgets mandat å foreslå dette. Det er derfor tatt inn et unntak for de aktuelle pensjonister i § 13-26 a første ledd.

Utkastets § 13-26 a andre ledd svarer til lovens § 2-8 nr. 2. Her er det presisert at stønad i utgangspunktet ytes etter de vanlige bestemmelsene. Det gis likevel full dekning ved nærmere angitte helsetjenester. Etter forslagene, som er i samsvar med gjeldende rett, skal pasienten da ikke yte noen form for egenbetaling i disse tilfellene. I oppregningen er det bare tatt med legebehandling, visse former for tannlegebehandling, fysikalsk behandling, viktige legemidler, spesielt medisinsk utstyr og jordmorhjelp. Stønad ved opphold i helseinstitusjon og ambulansetjeneste er holdt utenfor her. Dette er gjort fordi utgiftene til disse tjenester, med unntak av luftambulanse, ikke dekkes av trygden i dag. Det er derfor mest naturlig at disse stønader omtales for seg. Se merknadene til utkastets § 13-26a fjerde ledd.

Etter gjeldende praksis ytes det full refusjon ved kjøp av alle typer legemidler i utlandet som er forskrevet av lege. Det gjelder også varer som her i landet skrives på hvit resept, og som pasienten må betale fullt ut. En slik praksis gir trygdede i utlandet uforholdsmessig gunstig dekning i forhold til medlemmer i Norge, som neppe kan være tilsiktet. Utvalget har derfor formulert bestemmelsen i utkastets § 13-26a slik at den svarer til utkastets § 13-13 om viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr. I oppregningen har vi for øvrig vist til de aktuelle bestemmelsene ellers i kapitlet.

Utvalget har ikke tatt inn modifikasjonen i den gjeldende lovs § 2-8 nr. 2 tredje ledd. Bestemmelsen går ut på at full dekning ikke ytes dersom den trygdede oppsøker en annen lege enn den konsulatet viser til, med mindre øyeblikkelig hjelp er nødvendig. Formuleringen i gjeldende lov kan være misvisende, idet det kan se ut som om en må kontakte vedkommende konsulat før legehjelp m.v. søkes. Det er imidlertid i praksis ikke krav om slik forhåndskontakt. Men Folketrygdkontoret for utenlandssaker informerer konsulatene om hvilket dekningsnivå som kan godtas i de enkelte land. Siden forholdene ofte endrer seg raskt i utlandet, og da det er store forskjeller

i prisnivå og faglig standard fra sted til sted, må hvert enkelt krav avgjøres skjønnsmessig. Etter det Folketrygdkontoret for utenlandssaker opplyser er praksis nokså liberal, og det er sjelden at krav reduseres med hjemmel i § 2-8 nr. 2 tredje ledd. I alternativets andre ledd har utvalget brukt begrepet «nødvendige utgifter» for å indikere at det må vurderes hva som skal anses som påkrevet. Dersom utgiftene anses nødvendige i det enkelte tilfelle, ytes full stønad. Ligger utgiftene over det som anses nødvendig, reduseres stønaden tilsvarende.

I utkastets § 13-26a tredje ledd er det presisert at oppholdsutgifter ved fravær utenfor medlemmets bosted ytes etter særskilte bestemmelser. Det er i dag fastsatt forskrifter om dekning av oppholdsutgifter med hjemmel i folketrygdlovens § 2-8 nr. 2 andre ledd. På grunn av de store prisvariasjonene i utlandet, vil det være lite hensiktsmessig å anvende de satsene som gjelder her i landet. Det er derfor fortsatt behov for egne forskrifter på området.

Utkastets § 13-26a fjerde ledd presiserer at utgifter til ambulansetransport og sykehusopphold dekkes fullt ut.

I utkastets § 13-26a femte ledd gis departementet en generell hjemmel til å fastsette nærmere forskrifter. Utvalget har presisert at det kan gis forskrifter som utvider personkretsen i første ledd. Det er etter utvalgets syn nødvendig å gi utfyllende forskrifter på dette området, da lovutkastet ellers ville blitt ytterligere detaljert og uoversiktlig.

Bestemmelsen om ordinær stønad vil se slik ut:

Alternativ § 13-26b *Ordinær stønad i utlandet*

Stønad til dekning av utgifter ved sykdom, skade og nedkomst som inntreffer utenfor landet ytes etter denne paragrafen til:

- et pliktig medlem her i Norge, se §§ 2-2 til 2-5. Den som er arbeidstaker på norsk skip i utenriksfart skal likevel ha rett til utvidet stønad etter § 13-26a selv om vedkommende er bosatt i Norge. Det samme gjelder en arbeidstaker som er utsendt til midlertidig tjeneste i utlandet for norsk arbeidsgiver,
- en pensjonist bosatt i utlandet og som er frivillig medlem etter § 2-10 bokstav d,
- et frivillig medlem som er bosatt i utlandet, se § 2-10.

Stønad ytes etter de alminnelige bestemmelsene i dette kapitlet. Det ytes likevel stønad etter forhøyede satser ved behandling hos lege og fysioterapeut. Det ytes ikke refusjon ut over et medlems faktiske utgifter.

Stønad til dekning av ambulansetransport og sykehusopphold ytes etter særskilte satser.

Et medlems egenbetaling i utlandet regnes ikke som godkjent egenandel i forhold til bestemmelsene om egenandelstaket, se § 13-4.

Det ytes ikke stønad etter denne paragrafen dersom et medlem reiser til utlandet for å få behandling.

Departementet fastsetter nærmere forskrifter om stønad etter denne paragrafen. Det kan herunder bestemmes at enkelte personer som er nevnt i første ledd likevel skal ha utvidet stønad etter § 13-26a.

Merknader til alternativ § 13-26b

Dette alternativet svarer til folketrygdloven § 2-9, samt forskrifter fastsatt av Rikstrygdeverket den 6. juli 1984. Utvalget har brukt betegnelsen «ordinær stønad» om denne stønadsordningen. Det vi si at stønad i hovedsak ytes etter de vanlige bestemmelsene i utkastets kapittel 13, i motsetning til utvidet stønad etter alternativ § 13-26a.

I utkastets § 13-26a første ledd presenteres personkretsen etter dette alternativet. Den utgjør først og fremst personer som er medlemmer i trygden etter utkastets §§ 2-2 til 2-5, og som får behov for helsetjenester under midlertidig opphold i utlandet. Personkretsen etter disse bestemmelsene utgjør i hovedsak medlemmer som er bosatt her i landet eller som arbeider her, uten å være bosatt. Bestemmelsene om medisinsk stønad gjelder også den som ellers er unntatt fra medlemskap etter utkastets § 2-5, fordi vedkommende er medlem i utenlandsk trygdeordning. Videre omfattes frivillige medlemmer under opphold her i landet etter utkastets § 2-6. Utvalget har nøydt seg med å vise til omfangsbestemmelsene i utkastets kapittel 2. Ellers ville lovteksten blitt uforholdsmessig omfattende.

Utvalget har presisert at arbeidstakere på norske skip i utenriksfart og utsendte arbeidstakere likevel skal få utvidet stønad i utlandet. Dette er i samsvar med gjeldende rett.

I utkastets § 13-26b første ledd er det videre presisert at pensjonister bosatt i utlandet og som er frivillige medlemmer i trygden etter utkastets § 2-10 bokstav d og personer som er tatt opp som frivillige medlemmer etter en skjønnsmessig vurdering, se utkastets § 2-10 andre ledd, også skal omfattes av bestemmelsen om ordinær stønad ved behandling i utlandet.

Dette alternativet er for øvrig stort sett i samsvar med utvalgets forslag. Vi viser til merknadene til utkastets § 13-26.

Utkastets § 13-27 Stønad ved yrkesskade

For den som har en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, dekker trygden de utgiftene som er en følge av yrkesskaden, selv om vedkommende ikke lenger er medlem i trygden.

Til legehjelp etter § 13-5 og fysikalsk behandling etter § 13-8 ytes det stønad etter forhøyede satser. Det ytes full dekning for utgiftene til tannlegehjelp, viktige legemidler, spesielt medisinsk utstyr, proteser og ortopediske hjelpemidler.

Etter en yrkesskade ytes det full dekning for utgiftene til hjemtransport.

Andre utgifter som er en direkte og påregnelig følge av yrkesskaden, kan dekkes dersom særlige grunner taler for det.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om stønad til dekning av utgifter til helsetjenester i utlandet.

Merknader

Bestemmelsene om medisinsk stønad ved yrkesskader er i dag samlet i folketrygdloven § 2-7. Videre har forskjellige forskrifter enkelte bestemmelser om medisinsk stønad ved yrkesskade.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 2-7 lyder:

«Under sykdom som skyldes yrkesskade som går inn under kapittel 11, ytes godtgjørelse etter bestemmelsene i §§ 2-2, 2-3 og 2-5, likevel slik at det ytes full godtgjørelse for utgifter til legehjelp, fysikalsk behandling, forbindelsessaker og medisiner og for utgifter til hensiktsmessige hjelpemidler som kan bøte på følgene av skaden. Utskrevet menig og korporal har ikke rett til godtgjørelse for behandling som kan ytes av militært helsepersonell eller for legemidler og forbindelsessaker som han kan få utlevert av sin militæravdeling.

Den trygdede har rett til full godtgjørelse for utgifter til hjemsendelse på grunn av skaden.

Andre påregnelige utgifter som er en direkte følge av yrkesskaden, kan godtgjøres helt eller delvis hvis særlige grunner taler for det etter regler som fastsettes av departementet.»

Folketrygdloven kapittel 11 har bestemmelse om hva som forstås med begrepet yrkesskade. Visse yrkessykdommer er likestilt med yrkesskader. Begrepet yrkesskade omtales nærmere i utkastets kapittel 17 om vilkår for yrkesskadedekning.

Lovens § 2-7 viser til stønadsbestemmelsene i lovens §§ 2-2, 2-3 og 2-5. Men det skal ytes såkalt «full godtgjørelse» for utgifter til legehjelp, fysikalsk behandling, forbindelsessaker, medisiner og for utgifter til hensiktsmessige hjelpemidler som kan bøte på følgene etter en yrkesskade. Det innebærer at det som minimum skal ytes medisinsk stønad etter de vanlige bestemmelsene. Når det gjelder stønad til tannbehandling er det ved forskrifter fastsatt utvidede dekningsbestemmelser for yrkesskadetilfeller. Vi viser til § 4 andre ledd i forskrifter og takster for godtgjørelse av utgifter til tannlegehjelp som er fastsatt av Sosialdepartementet den 23. mars 1984. Det heter her at trygden yter full godtgjørelse for utgifter til tannlegehjelp for yrkesskade (sykdom)

som går inn under kapittel 11 i lov om folketrygd. Det innebærer at det ytes godtgjørelse også ved andre behandlingsformer enn de som er nevnt i forskriftenes § 1 punkt 1 til 13, og det skal ytes såkalt «full godtgjørelse» ved slik behandling. Dette er en utvidelse i forhold til lovens ordlyd som ikke inneholder noen særregel om stønad til tannlegehjelp ved yrkesskade. Begrepet «full godtgjørelse» i forskriftene her blir tolket slik at det gis full dekning av de faktiske utgifter til tannbehandling.

I folketrygdloven § 2-7 første ledd andre punktum er det en særregel om visse militærpersoner. Utskrevet menig og korporal har ikke rett til godtgjørelse for behandling som kan ytes av militært helsepersonell eller for legemidler og forbindelsessaker som han kan få utlevert av sin militæravdeling. Dette innebærer at slike militærpersoner ikke får stønad dersom de kunne ha benyttet seg av helsetilbudet i forlegningen.

Etter lovens § 2-7 andre ledd har den trygdede rett til full godtgjørelse for utgifter til hjemsendelse på grunn av skaden.

Etter § 2-7 siste ledd kan andre påregnelige utgifter som er en direkte følge av yrkesskaden, dekkes helt eller delvis av trygden når særlige grunner taler for det. Departementet er gitt fullmakt til å fastsette nærmere regler her. Slike forskrifter er fastsatt den 22. august 1983. Etter forskriftenes § 1 kan trygden dekke følgende utgifter i forbindelse med:

- skade på briller, høreapparat og liknende hjelpemidler,
- beskadigelse av klær eller fottøy i forbindelse med behandling av den skadede umiddelbart etter arbeidsulykken,
- transport til og fra arbeidssted eller opplæringssted,
- transport av den døde i tilfelle hvor arbeidsulykken har forårsaket dødsfallet, i den utstrekning utgiftene overstiger 20 prosent av gravferdshjelpen etter lovens § 9-1, jfr. § 9-2.

Når det gjelder transport av avdøde er henvisningen til lovens § 9-2 noe misvisende. Folketrygdloven § 9-2 omhandler utgifter til båretransport ved dødsfall her i Norge eller i norske biland. Utgifter til slik båretransport godtgjøres i den utstrekning utgiftene overstiger 20 prosent av gravferdshjelpen etter lovens § 9-1. Det forutsettes at 20 prosent av gravferdshjelpen går til dekning av utgifter til båretransport. I § 1 i forskriftene til lovens § 2-7 vedrørende yrkesskade er det også gitt en slik 20-prosent regel. Det skulle da ikke være nødvendig å henvise til lovens § 9-2. Meningen med henvisningen er antagelig at det ved yrkesskade skal ytes stønad til båretransport også når transporten skjer fra Norge til utlandet.

Etter forskriftenes § 1 andre ledd kan også andre påregnelige utgifter dekkes helt eller delvis når særlige grunner gjør det rimelig. Forskriftene er altså ikke uttømmende.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd gjelder personkretsen for rett til stønad etter denne paragrafen. Personkretsen er angitt til den som har en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17. Vi har presisert at det ikke gjelder noe vilkår om å være medlem av trygden på stønadstidspunktet for å få rett til dekning av utgifter ved helsetjenester etter en yrkesskade. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets andre ledd angir dekningsnivået. Ved legebehandling m.v. og fysikalsk behandling skal det ytes stønad etter forhøyede satser. Forslaget svarer til gjeldende praksis der full godtgjørelse ytes etter honorartakstene der slike takster er fastsatt. Utkastets andre ledd andre punktum gjelder tannlegehjelp, legemidler, spesielt medisinsk utstyr, proteser og ortopediske hjelpemidler. Her er gjeldende praksis foreslått lovfestet. Vi viser til omtalen foran. Utvalget har ikke henvist til bestemmelsen om tannlegehjelp i utkastets § 13-6, da retten til stønad ved tannbehandling er videre i yrkesskadetilfellene enn ellers.

Utkastets tredje ledd om hjemsendelsesutgifter svarer til lovens § 2-7 andre ledd om full dekning av slike utgifter.

Utkastets fjerde ledd om dekning av andre påregnelige utgifter svarer til lovens § 2-7 tredje ledd.

I utkastets femte ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter om stønad etter denne paragrafen. Utvalget har foreslått at det herunder kan gis forskrifter om stønad til personer som oppholder seg eller er bosatt i utlandet.

Særbestemmelser i lovens § 2-7 første ledd andre punktum er foreslått tatt inn i utkastets § 13-25.

Bestemmelser som foreslås flyttet til andre kapitler i lovutkastet eller som foreslås opphevet

I sin delutredning NOU 1986:11 har utvalget foreslått å oppheve folketrygdloven § 2-2, § 2-3 og § 2-5 nr. 1 andre ledd. Se utredningens kapittel 9 og 10.

1. Folketrygdloven § 2-5 nr. 3 bokstav b - godtgjørelse for utgifter til høreapparat.

Bestemmelsene om stønad til høreapparat (lån av høreapparat) står i dag i folketrygdloven § 2-5 nr. 3 bokstav b og i midlertidige forskrifter gitt av Sosialdepartementet den 18. april 1986.

Stønad til høreapparat ble tidligere ytet etter flere bestemmelser i folketrygdloven - lovens §§ 2-5 nr. 3 bokstav b, 2-13, 5-3 og 5-8. De forskriftene som var fastsatt i henhold til disse paragrafene hadde forskjellig personkrets og formål. Etter de nye forskriftene til folketrygdloven § 2-5 nr. 3 bokstav b er alle som er trygdet, omfattet av stønadstilbudet. Utvidelsen av personkretsen for rett til høreapparat etter § 2-5 nr. 2 bokstav b, medførte at det ikke lenger var aktuelt å yte stønad til høreapparat etter lovens §§ 5-3, 5-8 og 2-13.

Utvalget mener at det er mest naturlig å plassere bestemmelsene om høreapparat i utkastets kapittel 14 som gjelder stønad ved utføring og ved uførhet. Dette kapittel har blant annet en egen bestemmelse om stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen. Hovedformålet med bestemmelsene om stønad til høreapparat er også å bedre den alminnelige funksjonsevnen. Utvalget har derfor flyttet bestemmelsen om høreapparat til utkastets kapittel 14. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 14-9 om lån av høreapparat.

2. Folketrygdloven § 2-10 - sykdom som er oppstått før en person ble trygdet.

Folketrygdloven § 2-10 omhandler begrensning av retten til medisinsk stønad ved sykdom som har oppstått før en person blir trygdet. Tilsvarende bestemmelser gjelder for retten til sykepenge, se folketrygdloven § 3-2 nr. 2. Bestemmelsen i sykepengekapitlet er behandlet i utkastets kapittel 4.

Lovens § 2-10 er særlig aktuell for utlendinger som kommer hit til landet for å bosette seg her. Men den har også betydning for utlendinger som er frivillig trygdet under midlertidig opphold her i landet etter folketrygdloven § 1-4 bokstav a, og for nordmenn som kommer syke hjem for å bosette seg her. Bestemmelsen lyder i dag:

- «1. Stønad ytes ikke for sykdom inntrådt i tidsrom hvori vedkommende ikke var stønadsberettiget etter bestemmelsene i dette kapittel. Hvis rimelighet tilsier det, kan det gjøres unntak fra denne bestemmelse. Sykdom anses tidligst inntrådt den dag lege søkes, hvis det ikke på fyldestgjørende måte er godtgjort at sykdommen er inntrådt fra et bestemt tidligere tidspunkt.
2. Bestemmelsen i nr. 1, første ledd, første punktum, gjelder ikke for den som omfattes av § 2-8. Bestemmelsen gjelder heller ikke for sykdom som ikke har gitt symptomer i minst ett år.»

En tilsvarende bestemmelse var tidligere å finne i §§ 70 og 151 i lov 2. mars 1956 om syke-trygd. Folketrygdloven § 2-10 svarer stort sett til den tidligere syketrygdloven.

Etter folketrygdloven § 2-10 nr. 1 første punktum gjelder bestemmelsen bare *sykdom* som er inntrådt i et tidsrom vedkommende ikke var trygdet. Bestemmelsen omfatter ikke medfødte eller pådratte legemsfeil. En utlending med medfødt ganespalte som kommer hit og bosetter seg, vil for eksempel ha rett til medisinsk stønad for nødvendig behandling av legemsfeilen. Bestemmelsen antas heller ikke å få anvendelse ved graviditet, idet graviditet ikke regnes som sykdom i lovens forstand. Trygden plikter således å yte vanlig stønad til kvinner som er trygdet på det tidspunkt nedkomsten finner sted, selv om hun ikke var trygdet da hun ble gravid. Vi viser til Ohldieck, Litleré og Rygh's kommentarutgave til syketrygdloven og folketrygdloven av henholdsvis 1960 side 250 og 251 og 1973 side 247 og 248. Verken loven eller kommentarene til loven omhandler skader. Utvalget antar at skade skal likestilles med sykdom, og således omfattes av begrensningen i § 2-10. Dersom skaden har ført til en legemsfeil, følger det av kommentarutgavene at begrensningen i § 2-10 ikke skal få anvendelse.

Etter lovens § 2-10 nr. 1 andre punktum kan det gjøres unntak fra bestemmelsen dersom rimelighet tilsier det. Det innebærer at det likevel kan ytes stønad for sykdom som har oppstått før vedkommende ble trygdet. Det er de lokale trygdemyndighetene som treffer slike vedtak etter retningslinjer fastsatt av Rikstrygdeverket, se Rikstrygdeverkets rundskriv av 8. september 1980 om § 2-10 nr. 1 første ledd.

Etter lovens § 2-10 nr. 1 andre ledd skal en sykdom som hovedregel anses inntrådt tidligst den dag lege søkes. Unntak gjelder dersom det på fyldestgjørende måte kan godtgjøres at sykdommen er inntrådt fra et tidligere bestemt tidsrom.

I lovens § 2-10 nr 2 finnes unntak fra bestemmelsen om at det ikke ytes stønad for sykdom som er oppstått før vedkommende ble trygdet.

For det første gjelder ikke bestemmelsen for personer som omfattes av lovens § 2-8. Det er personer som har vært trygdet som bosatt i utlandet. I utkastets kapittel 2 om folketrygdens omfang og utkastets § 13-26 om medisinsk stønad i utlandet, er det redegjort for hvem som i dag omfattes av lovens § 2-8. Utvalget vil bemerke at bestemmelsene i lovens § 2-10 nr. 2 første punktum har liten betydning i dag. Personer som er trygdet etter særbestemmelsene i folketrygdloven § 2-8 vil som oftest ha vært trygdet etter lovens vanlige bestemmelser på forhånd. Det vil da ikke være særlig praktisk at en slik person har hatt en sykdom som oppstod før vedkommende overhodet ble trygdet.

For det andre gjelder heller ikke bestemmelsen for sykdom som ikke har gitt symptom i minst ett år. Dersom en person for eksempel har hatt kreft mens vedkommende ikke var trygdet, og den først blusser opp igjen ett år etter at vedkommende ble trygdet, ses det bort fra at sykdommen oppstod på et tidligere tidspunkt.

For det tredje kan det etter lovens § 2-10 nr. 1 første ledd andre punktum gjøres unntak fra bestemmelsen etter en rimelighetsvurdering.

Ifølge fast praksis benyttes ikke § 2-10 nr. 1 for flyktninger eller personer som likestilles med flyktninger. Det samme gjelder utenlandske adoptivbarn. Når det ellers gjelder spørsmålet om når dispensasjon skal gis ut fra en rimelighetsvurdering, har Rikstrygdeverket i kommentarrundskriv til § 2-10 nr. 1 første ledd av 8. september 1980 gitt en nokså detaljert redegjørelse for hvilke kriterier som skal legges til grunn. Det presiseres imidlertid at det må foretas en samlet vurdering i det enkelte tilfelle, at oppregningen bare gjelder de viktigste momentene, og ikke er uttømmende. I rundskrivet heter det blant annet:

«*Trygdedes tilknytning til Norge* vil i de fleste tilfelle være av betydning for vurderingen av om dispensasjon bør gis. Statsborgerskap vil i den forbindelse til en viss grad kunne influere på avgjørelsen i den utstrekning dette styrker eller svekker totalinntrykket for så vidt gjelder tilknytningen til Norge.

Når det gjelder *norske statsborgere* som ikke eller bare for kortere tid har oppgitt sitt bosted i Norge, f.eks. for å ta midertidig arbeid eller opphold i utlandet, vil det vanligvis være rimelig å gi dispensasjon.

Dersom en søker med norsk statsborgerskap derimot har oppholdt seg så vidt lenge i utlandet at tilknytningen bare består i et formelt statsborgerskap vil dette bare kunne tillegges liten selvstendig vekt. For øvrig bør det ved vurderingen tas hensyn til varigheten av og årsaken til fraværet fra riket, tidligere trygdeforhold og hvilken tilknytning til Norge vedkommende har hatt under utenlandsoppholdet.

Jo lengre oppholdet i utlandet har vart, jo svakere vil tilknytningen til Norge vanligvis være.

Også når det gjelder *utenlandske statsborgere* må en ta hensyn til hvilken tilknytning vedkommende har eller vil få til Norge. Det vil for eksempel være rimelig å dispensere dersom den utenlandske statsborger er gift eller kommer til å gifte seg med en nordmann. Det vil også kunne tillegges en viss vekt om vedkommende for eksempel har slektninger i Norge eller tidligere har hatt tilknytning til norsk næringsliv eller det norske samfunn.

For både norske og utenlandske statsborgere vil det måtte legges betydelig vekt på om vedkommende har til hensikt å bli boende i riket. Ved en løser tilknytning til Norge, som f.eks. studieopphold i noen år eller et tidsbe-

grenset arbeidsopphold, vil ikke de samme hensyn tilsi dispensasjon.

Sykdommens art vil kunne influere på avgjørelsen både i positiv og negativ retning. Dersom vedkommende søker lider av en kronisk sykdom som krever langvarig og muligens livsvarig kostbar behandling, må de hensyn som taler for og imot dispensasjon avveies spesielt nøye. Ikke sjelden vil en slik sykdom være årsaken til at en nordmann som har vært bosatt i utlandet over lengre eller kortere tid vender hjem til Norge. En alvorlig sykdom vil - i utgangspunktet - i slike tilfelle tale for dispensasjon. Jo lengre vedkommende har oppholdt seg i utlandet, desto mindre synes det imidlertid rimelig å dispensere.

Når det gjelder utenlandske statsborgere som lider av kronisk sykdom må det spesielt tas hensyn til grunnen for at vedkommende flyttet til Norge.

For begge grupper må det undersøkes om vedkommende har trygdedekning for sykdommen i sitt tidligere oppholdsland/hjemland. For øvrig må det legges vekt på vedkommendes økonomiske stilling, jf. nedenfor.

Vanligvis vil søkerens sosiale og økonomiske situasjon alene ikke kunne tillegges avgjørende vekt for vurderingen om dispensasjon skal innrømmes. Dersom vedkommende selv har økonomisk evne til å dekke utgiftene vil det sjelden være rimelig å dispensere. Dersom vedkommende ikke har økonomisk evne til å dekke utgifter til medisinsk behandling, vil utgiftene kunne dekkes etter lov om sosial omsorg. Sammen med andre forhold kan det dog tas hensyn til søkerens dårlige økonomiske forhold, spesielt dersom sykdommens art betinger et langvarig og kostbart sykehusopphold.»

I rundskrivets punkt 4.3 er det videre nevnt spesielle personer som det bør gis dispensasjon for:

«I de siste årene er et stadig større antall *fremmedarbeidere* fra utviklingsland, spesielt fra Asia, kommet til Norge. Bare i unntakstilfelle har det hittil vært krevd helseattest for å få arbeidstillatelse.

På bakgrunn av dette finner Rikstrygdeverket at rimelighetshensyn taler for at en ser liberalt på søknader om dispensasjon fra denne gruppe trygdede, som vanligvis er økonomisk vanskelig stilt.»

Utvalgets vurdering:

Hensikten med lovens § 2-10 har vært å forhindre en urimelig utnyttelse av trygdens stønadstilbud for personer som ikke har deltatt i finansieringen av trygden eller som ikke har vært knyttet til trygdeordningen gjennom bosetting. Av den grunn har Rikstrygdeverket presisert at dispensasjon i utgangspunktet ikke bør gis til personer som antas å komme til Norge bare for, eller i det vesentligste i den hensikt å få behandling for en sykdom.

Utvalget vil peke på at medisinsk stønad ikke er en opparbeidet rettighet på samme måte som pensjonsrettigheter. Også hjemmearbeidende har rett til medisinsk stønad selv

om de ikke betaler avgift til folketrygden. Dessuten vil det være vanskelig å praktisere en bestemmelse som forutsetter behandlingshensikt.

Det generelle vilkåret om å være trygdet gjelder også i forhold til bestemmelsene om medisinsk stønad. For å bli trygdet må en person vanligvis bosette seg her i landet. Det vil si at vedkommende må ha til hensikt å bli i Norge i mer enn 12 måneder. Folketrygdlovens bestemmelser om å bli trygdet sammenholdt med bestemmelsene i fremmedlovgivningen tilsier at faren for misbruk av norske trygderettigheter ikke er særlig stor.

På bakgrunn av opplysninger innhentet fra Oslo trygdekontor kan det konstateres at medisinsk stønad bare unntaksvis nektes under henvisning til lovens § 2-10. Bakgrunnen for dette antas å være at det er vanskelig for trygdeetaten å oppdage tilfeller som rammes av bestemmelsen. Dessuten er unntakene som er nedfelt i lov, rundskriv og praksis så omfattende at de i realiteten representerer hovedreglene på området. Fra trygdekontorets side er det antydning at bestemmelsen i § 2-10 er mest aktuell for pensjonister som har flyttet til Spania, og som kommer hjem når de blir syke. Etter gjeldende bestemmelser er likevel de fleste av disse pensjonistene fortsatt trygdet selv om de er bosatt i utlandet. De omfattes således ikke av begrensningen i § 2-10. Personer som i dag kan rammes av § 2-10 er i hovedsak de som kommer hit på besøk uten å bosette seg her, f.eks. slektninger til fremmedarbeidere. De vil ikke bli automatisk trygdet. Slike personer kan likevel bli tatt opp som frivillig trygdet i medhold av lovens § 1-4 bokstav a dersom oppholdet skal vare mellom 3 og 12 måneder. Dersom en ønsker å holde disse personer utenfor folketrygdlovens stønadstilbud, kunne kravene for å bli tatt opp som frivillig medlem skjerpes, f.eks. ved å stille strenge krav til legeattest.

Det forekommer av og til at norsk-amerikanere med god økonomi vender tilbake til Norge for å tilbringe sine siste år her. Ofte vil slike personer ha behov for opphold i institusjon. Bestemmelsene om institusjonsopphold er regulert i sykehusloven, og utgiftene dekkes gjennom rammefinansieringsordningen. Utvalget mener det ikke er noen grunn til å opprettholde lovens § 2-10 for å holde disse personer utenfor stønadstilbudet etter kapittel 2 om medisinsk stønad.

Bestemmelsen i § 2-10 legger opp til vanskelige juridiske og faktiske vurderinger. Vurderingene vil avhenge av om vedkommende

har besøkt lege tidligere og om trygden kan dokumentere slikt legebesøk. Hvis en pasient kommer hit med en kronisk sykdom, f.eks. sukkersyke, er det imidlertid forholdsvis enkelt å konstatere om sykdommen er oppstått tidligere. Mer problematisk blir det f.eks. ved psykiske lidelser eller ved kreft som blusser opp kort tid etter at vedkommende bosetter seg her i landet. Utvalget er redd for at bestemmelsen kan føre til ulik behandling av de trygdede avhengig av legens kunnskap om reglene, og legens holdninger til bestemmelsen. I realiteten kan det da bli legen og ikke trygdeetaten som foretar den rimelighetsvurdering loven åpner adgang til. De retningslinjer som er trukket opp for rimelighetsvurderingen, se foran, gir heller ikke særlig veiledning og kan føre til forskjellsbehandling.

Bestemmelsen om at sykdommen som hovedregel anses inntrådt tidligst den dag lege søkes, og at den ikke gjelder sykdom som har vært symptomfri i minst ett år, kan også føre til at pasienter venter med å søke lege til «karens-tiden» er utløpt. Ut fra et helsepolitisk synspunkt bør det unngås å ha regler som styrer pasienters adferd på en slik måte.

Begrensningene i lovens § 2-10 harmonerer dessuten ikke med sykehusloven. I denne loven finnes ingen hjemmel til å kreve betaling av en trygdet som får behandling for sykdom som har oppstått før vedkommende ble trygdet. I sykehusloven § 12 sjette ledd er det tilstrekkelig for gratis behandling at vedkommende er trygdet. Det er uheldig at reglene i sykehusloven og folketrygdloven ikke er sammenfallende på dette området. Et eventuelt vedtak om å nekte refusjon i henhold til folketrygdloven § 2-10, kan ikke binde fylkeskommunen for såvidt gjelder sykehusopphold. Dersom en ønsker å beholde § 2-10 bør således tilsvarende bestemmelse tas inn i sykehusloven, loven om psykisk helsevern og kommunehelsetjenesteloven.

Etter en samlet vurdering er utvalget kommet til at bestemmelsen er av så liten praktisk og økonomisk betydning at den bør oppheves av forenklingshensyn. Det har ikke vært mulig å tallfeste de økonomiske konsekvensene av en eventuell opphevelse. Utvalget har imidlertid grunn til å anta at utgiftsøkningen vil bli marginal. Forslaget må ses i sammenheng med innsparingen ved å endre reglene om stønad ved medisinsk behandling i utlandet, se utkastets § 13-26. Samlet vil begge disse endringer knytte folketrygdens utgiftsdekning nærmere til den behandling som skjer i Norge.

KAPITTEL 14

**Stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte
(attføringsstønad, hjelpestønad og grunnstønad)**

OVERSIKT

I dette kapitlet har utvalget samlet bestemmelsene om stønad til dekning av bestemte utgifter ved langvarig sykdom, skade eller lyte. Utkastet omfatter bestemmelser om stønad i form av utlån av høreapparat etter folketrygdloven § 2-5 nr. 3 bokstav b, stønad under yrkesmessig attføring etter folketrygdloven §§ 5-2 og 5-3, stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen etter lovens § 5-8 samt bestemmelsene om grunnstønad og hjelpestønad i lovens § 8-2.

Utvalget har foreslått å kalle ytelsene etter dette kapitlet for stønad ved langvarig sykdom, skade eller lyte. Det vil si stønad i forbindelse med attføring samt hjelpestønad og grunnstønad. Begrepet attføring er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 14-5. Formuleringen «langvarig sykdom, skade eller lyte» er nærmere omtalt i utkastets § 14-1.

Utvalget har funnet det riktig å plassere bestemmelsen om lån av høreapparat i kapitlet her, og ikke i utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester. Høreapparat må anses som et teknisk hjelpemiddel. Det brukes ikke i den medisinske behandling av pasienten, men tas i bruk når den medisinske behandling ikke resulterer i tilfredsstillende hørselsfunksjon. Høreapparat nyttes altså ved langvarig medisinsk uførhet. Stønad i forbindelse med medisinsk behandling etter utkastets kapittel 13 ytes først og fremst ved midlertidig uførhet. Medisinsk behandling settes i verk for å unngå varig sykdom, skade eller lyte. Stønad etter utkastets kapittel 14 skal derimot ytes ved langvarig medisinsk uførhet. Vi viser til merknadene til utkastets § 14-1. Da høreapparat nyttes ved varig uførhet, mener utvalget at bestemmelsen om lån av høreapparater bør stå i dette kapitlet.

Historikk

Loven om attføringshjelp av 1960 hadde bestemmelser om *yrkesmessig attføring*. Loven om uføretrygd av 1960 hadde dessuten bestemmelser om tilskott og lån til flytting i forbindelse med yrkesmessig attføring. Folketrygdlovens bestemmelser om attføringshjelp bygger på de ovennevnte lover. Da folke-

trygdloven ble vedtatt i 1966 ble disse bestemmelsene tatt inn i kapittel 5. Bestemmelsene om attføring i lovens § 5-8 kom inn i folketrygdloven ved lov 19. mars 1971 nr. 40. Tidligere hadde § 5 i vanføreløven tilsvarende bestemmelser, se St.meld. nr. 88 for 1966-67 om utviklingen av omsorgen for de funksjonshemmede og Ot.prp. nr. 6 for 1970-71. Det ble i stortingsmeldingen pekt på at en tok sikte på større ytelser fra trygden til formål som hjelper funksjonshemmede til å fungere bedre. Hensikten var å redusere den sosiale risikoen som funksjonshemming medfører. Tidligere var all attføringshjelp knyttet til det å skaffe seg inntektsgivende arbeid.

Ordningen med *hjelpestønad* ved uførhet ble innført ved uføretrygdloven av 1960. Vi viser til lovens § 3 nr. 2 og Ot.prp. nr. 22 for 1959. Stønaden var beregnet på personer som på grunn av særlig høygradig uførhet var mer eller mindre hjelpeløse, og som derfor trengte særskilt tilsyn og pleie eller hjelp til forskjellig husarbeid. Bestemmelsene om hjelpestønad ble tatt inn i folketrygdloven som ble vedtatt 17. juni 1966. Ved lov 19. mars 1971 nr. 40 ble det vedtatt en lovbestemmelse om forhøyet hjelpestønad til funksjonshemmede barn. Bestemmelsen er senere blitt opphevet, men ordningen med forhøyet hjelpestønad er likevel beholdt og er nå å finne i forskriftene til § 8-2.

Ordningen med *grunnstønad* ved uførhet ble innført i utføretrygdloven av 1960. Vi viser til Ot.prp. nr. 22 for 1959. Grunnstønad skulle ytes hvis den uføre hadde ekstraavgifter som følge av uførheten, når utgiftene måtte anses å være av betydning. Grunnstønaden skulle dekke ekstraavgifter ved slitasje av klær og utgifter til transport. Bestemmelsene om grunnstønad ble tatt inn i folketrygdloven som § 8-2 bokstav a da loven ble vedtatt 17. juni 1966.

Bestemmelser om stønad til *høreapparater* var tidligere å finne i syketrygdloven § 31 andre ledd bokstav b. Bestemmelsene ble tatt inn i folketrygdloven i 1971. Stønad til høreapparat ble gitt etter flere bestemmelser i folketrygdloven - lovens §§ 2-5 nr. 3 bokstav b, 2-13, 5-3 og 5-8. I dag ytes det bare stønad til høreapparat etter lovens § 2-5 nr. 3 bokstav b.

Utvalgets forslag

Vi har disponert dette kapitlet slik at de generelle vilkårene for rett til de forskjellige ytelsene er samlet i de tre første paragrafene. Det er deretter foreslått en paragraf for hver stønadsform. Selv om høreapparat anses som et teknisk hjelpemiddel til bedring av den alminnelige funksjonsevnen, se utkastets § 14-5, har utvalget av informasjonshensyn funnet det hensiktsmessig å ta med en særskilt paragraf om dette hjelpemiddel. Nåværende hjelpestønad er splittet opp i tre stønadsformer - hjelpestønad til hjelp i huset, hjelpestønad til tilsyn og pleie samt forhøyet hjelpestønad.

Til slutt i kapitlet har vi tatt inn bestemmelser om institusjonsopphold og stønad ved yrkesskade. Når det gjelder stønad ved yrkesskade, har vi bare foreslått ett unntak i forhold til lovens alminnelige bestemmelser, se merknadene til utkastets § 14-15.

Utkastets § 14-1 Innledning

Formålet med stønad etter dette kapitlet er å dekke bestemte utgifter som medlemmer har i forbindelse med langvarig sykdom, skade eller lyte.

Bestemmelser om

- generelle vilkår for rett til stønad står i §§ 14-2 og 14-3
- attføringsstønad står i §§ 14-4 til 14-6
- lån av hjelpemidler står i §§ 14-7 til 14-9
- hjelpestønad står i §§ 14-10 til 14-12
- grunnstønad står i § 14-13
- bortfall av stønad under institusjonsopphold står i § 14-14
- stønad ved yrkesskade står i § 14-15.

Merknader

Bestemmelsen er ny og angir formålet med stønadene etter dette kapitlet.

Stønadene skal dekke bestemte utgifter som medlemmer har i forbindelse med langvarige sykdom, skade eller lyte. Tilsvarende bestemmelser følger i dag i hovedsak av folketrygdloven kapitlene 5 og 8. Bestemmelser om dekning av utgifter til livsopphold for de samme personer står i dag også i folketrygdloven kapitler 5 og 8. Utvalget har foreslått at ytelser til livsopphold tas inn i egne kapitler. Vi viser til utkastets kapittel 7 om overgangsstønad ved sykdom og kapittel 10 om uførepensjon.

I utkastets første ledd er det presisert at stønad ytes til den som er medlem i trygden. Etter dispensasjonsforskriftene til gjeldende lov, kapitlene 5 og 8 kan det gjøres unntak fra bestemmelsene om opphold i riket og forutgående trygdetid. I folketrygdloven § 1-5 presiseres det at ytelser også kan tilstås den som ikke er trygdet når vilkårene i §§ 5-1 og 8-1 fravikes.

Utvalget har foreslått at det alltid skal kreves medlemskap i trygden for å få rett til stønad etter utkastets kapittel 14. Forslaget er i samsvar med utvalgets generelle standpunkt om at folketrygden bare skal omfatte dem som er medlemmer i trygden. Etter utvalgets forslag vil det bare gjøres unntak fra dette vilkåret for såkalte opptjente rettigheter. Vi viser til utkastets kapitlene 10 og 12 om uførepensjon og alderspensjon.

Utvalget har unnlatt å bruke begrepet uførhet i dette kapitlet, da det har flere betydninger. En skiller gjerne mellom medisinsk uførhet (de medisinske vilkårene) og ervervsmessig uførhet. Vanligvis brukes uførebegrepet om ervervsmessig uførhet, se folketrygdloven kapittel 8. De stønadene som omtales i utkastets kapittel 14 ytes først og fremst ved medisinsk uførhet. Det gjelder derfor et vilkår om varig sykdom, skade eller lyte for å få rett til stønad.

Varighetskravet gjelder bare for de medisinske vilkårene. Vi peker på at det ikke gjelder noe vilkår om varig ervervsmessig uførhet for å få rett til stønad etter dette kapitlet. Ofte vil det også foreligge varig ervervsmessig uførhet, for eksempel når det ytes hjelpestønad og/eller grunnstønad ved siden av uførepensjon.

I folketrygdloven § 8-2 første ledd om grunnstønad og hjelpestønad er det et krav om varig sykdom, skade eller lyte. I praksis kreves det også at de utgiftene som kan danne grunnlag for disse stønadene, er varige.

Begrepet varig er ikke definert i folketrygdloven, men det er omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv vedrørende grunnstønad. Vi viser til rundskriv Kom. 08-02 første ledd bokstav a side 14 (10/88). Ifølge rundskrivet og praksis er det ikke bare livsvarige lidelser som anses som varige. Dersom en lidelse antas å vare i 2 til 3 år eller lenger, anses den som varig i folketrygdlovens forstand. Dersom en lidelse antas å medføre at pasienten vil dø før det er gått to år, betraktes den alltid som varig. Varighetsvilkåret i folketrygdloven er således langt lempeligere enn for eksempel i England, der det har vært krevd at sykdommen, skaden eller lytet må ha vart i 7 år før dette vilkåret anses oppfylt.

Utkastets kapittel 14 omfatter ikke bestemmelser om stønad ved medisinsk behandling eller medisinsk attføring. Bestemmelsene om stønad ved medisinsk behandling står i dag i folketrygdloven kapittel 2. Disse bestemmelsene har vi foreslått samlet i utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester. For å få stønad ved medisinsk attføring gjelder det ikke noe krav om at det må foreligge varig sykdom, skade eller lyte. Det er nettopp for å unngå

at en sykdom, en skade eller et lyte skal bli varig, at pasienten gjennomgår medisinsk attføring.

For å få rett til stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen etter folketrygdloven § 5-8 og grunnstønad og hjelpestønad etter lovens § 8-2, gjelder det ikke noe vilkår om ervervsmessig uførhet. Dette vilkåret gjelder bare i forhold til lovens § 5-3, jf. § 5-2. Det er således bare de medisinske vilkårene som er fellesvilkår for stønadene i utkastets kapittel 14.

Stønadordningene som omtales i dette kapitlet er ikke av samme type som stønadene ved medisinsk behandling i utkastets kapittel 13. For å få rett til stønad etter utkastets kapittel 14 må medlemmet ha faktiske utgifter, men utgiftene skal ikke dekkes krone for krone slik som etter utkastets kapittel 13. Det er tilstrekkelig at det foreligger behov for tiltak som kan medføre utgifter. Det er derfor en vesentlig forskjell her i forhold til stønad ved medisinsk behandling etter utkastets kapittel 13.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men utvalget har foreslått noen nye formuleringer. I utkastets første ledd har utvalget erstattet uttrykket «varig» sykdom, skade eller lyte som brukes i dag, med «langvarig» sykdom, skade eller lyte. I vanlig språkbruk forbindes gjerne uttrykket «varig» med «livsvarig». Som nevnt ovenfor, er det etter gjeldende praksis tilstrekkelig at sykdommen m.v. antas å ville vare i 2 til 3 år framover for at retten til stønad skal inntre. I enkelte tilfeller har forventet sykdomsperiode ned til et halvt år vært tilstrekkelig for å få stønad. Uttrykket varig er derfor etter utvalgets syn lite dekkende for praksis på området. Stønad etter dette kapitlet bør ikke ytes før medisinsk behandling etter utkastets kapittel 13 er forsøkt.

Uttrykket «langvarig» er etter utvalgets syn bedre egnet til å indikere at det ikke nødvendigvis må være noen livsvarig lidelse. På den andre siden innebærer uttrykket at helt kortvarige lidelser ikke skal omfattes av kapitlet. Utvalget mener at det fortsatt bør kreves at lidelsen kommer til å vare i minst 2 til 3 år for at rett til stønad skal foreligge.

Utkastets første ledd omhandler foruten formålet også personkretsen for rett til stønad etter dette kapitlet. Utvalget har foreslått et generelt vilkår om medlemskap i trygden for å få rett til ytelser. Vilkåret om medlemskap i trygden følger i dag av folketrygdloven § 5-1 første ledd for rett til stønad under yrkesmessig attføring og stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen og av lovens § 8-1

første ledd for såvidt gjelder grunnstønad og hjelpestønad.

Utvalget forutsetter at en del bestemmelser om attføringshjelp fortsatt gis i form av forskrifter. Det er for at loven ikke skal bli overfylt av detaljregler. Utvalget har foreslått tilsvarende systematikk når det gjelder stønad ved helsetjenester etter kapittel 13.

I utkastets andre ledd er det tatt inn en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelser er å finne.

Utkastets § 14-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til stønad etter dette kapitlet at vedkommende har vært medlem i trygden i minst ett år umiddelbart før han eller hun setter fram krav om stønad.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

Merknader

Bestemmelsene om forutgående trygdetid vedrørende de stønader som dette kapitlet omtaler, står i dag i folketrygdloven §§ 5-1 og 8-1 samt i forskrifter gitt i medhold av andre ledd i de nevnte paragrafene.

Gjeldende rett

Etter gjeldende rett er det to alternative vilkår om forutgående trygdetid. Som utgangspunkt kreves det tre års trygdetid umiddelbart før krav om stønad settes fram. Hvis den trygdede har vært fysisk og psykisk i stand til å utøve et normalt erverv i minst ett år umiddelbart før kravet settes fram, kreves det bare dette ene året.

Folketrygdloven § 5-1 første ledd lyder:

«Rett til stønad etter bestemmelsene i dette kapittel har trygdet som

- oppholder seg i riket, og
- har vært trygdet i minst tre år umiddelbart før krav om stønad settes fram, eller som har vært trygdet i minst ett år umiddelbart før kravet settes fram og herunder har vært fysisk og psykisk i stand til å utøve et normalt erverv i minst ett år.»

Ordlyden i folketrygdloven § 8-1 første ledd er nesten identisk.

Folketrygdloven § 5-1 første ledd og § 8-1 første ledd inneholder også et vilkår om å være trygdet samt vilkår om opphold i riket. Vilkåret om å være trygdet er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 14-1. Oppholdsvilkåret er omtalt i merknadene til utkastets § 14-3. Utvalget har for øvrig gjort nærmere rede for bestemmelsene om å være trygdet, om forutgående trygdetid og opphold i riket i merknadene til utkastets kapittel 7 som gjelder overgangsstønad ved sykdom.

Forskrifter om fravikelse av vilkårene i folketrygdloven § 5-1 første ledd når det gjelder stønad under attføring, er fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. oktober 1966 med hjemmel i paragrafens andre ledd. I forskriftene er det ikke skilt mellom rett til attføringspenge og rett til stønad til dekning av bestemte utgifter. Det synes imidlertid som om bestemmelsene først og fremst er myntet på attføringspenge. Forskriftens § 1 gjelder bare rett til attføringspenge. I de øvrige paragrafene er det ikke sagt noe om hvilke ytelser bestemmelsene skal gjelde for. I praksis anvendes forskriftene på alle former for stønad etter kapitlet 5.

Forskriftene til folketrygdloven § 5-1 har ingen særbestemmelser om stønad under yrkesmessig attføring eller stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen. Vi viser derfor til omtale av dispensasjonsbestemmelsene i utkastets § 7-2 om overgangsstønad ved sykdom.

Utvalget vil her bare kort peke på at forskriftens §§ 2 og 3 gjelder unntak fra vilkåret om forutgående trygdetid. Forskriftens §§ 2 og 3 lyder:

«§ 2.

Vilkåret i lovens § 5-1, første ledds bokstav b, om forutgående trygdetid, kan når det finnes rimelig fravikes av Rikstrygdeverket for norske statsborgere, dersom

- a) vedkommende tidligere har vært trygdet i sammenlagt minst tre år, og
- b) lidelsen som begrunner kravet, er oppstått mens vedkommende var trygdet eller innen to år etter at vedkommende gikk ut av trygden.

Det i første ledd nevnte vilkår om forutgående trygdetid, skal ikke gjøres gjeldende for utenlandsk flyktning her i riket.

§ 3.

Rikstrygdeverket kan i andre tilfelle enn nevnt i §§ 1 og 2 fravike vilkårene i lovens § 5-1, første ledd, hvis særlige grunner gjør det rimelig.»

Etter forskriftens § 2 siste ledd skal vilkåret ikke gjelde for flyktninger i Norge. Paragrafens første ledd gir Rikstrygdeverket fullmakt til å dispensere fra trygdetidsvilkåret for norsk statsborger, dersom vedkommende har vært trygdet sammenlagt i minst tre år og lidelsen som begrunner kravet, er oppstått mens vedkommende var trygdet eller innen to år etter at vedkommende gikk ut av trygden.

Forskriftens § 3 er en generell hjemmel til å fravike vilkårene i § 5-1 første ledd når særlige grunner gjør det rimelig.

Forskrifter om fravikelse av vilkårene i folketrygdloven § 8-1 vedrørende uførepensjon samt grunnstønad og hjelpestønad er fastsatt

ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 8-1 andre ledd. I disse forskriftene skiller en mellom de forskjellige stønadene etter folketrygdloven kapittel 8. De fleste paragrafene i forskriftene gjelder uførepensjon. Det er bare § 8 som gjelder særlig for grunnstønad og hjelpestønad. Det heter her at vilkårene om opphold i riket og om forutgående trygdetid fravikes når særlige grunner gjør det rimelig.

Utvalgets forslag

Bestemmelsene om forutgående trygdetid er i dag meget kompliserte. Utvalget har derfor funnet det nødvendig å foreslå vesentlige forenklinger.

Utkastet svarer til formuleringen i utkastets § 7-2, som gjelder forutgående medlemskap ved overgangsstønad ved sykdom. Vi viser til merknadene til denne paragrafen. Utvalget vil i det følgende kort gjøre rede for de forenklinger som vi har foreslått.

For det første har utvalget foreslått at det ikke skal være alternative vilkår slik som i dag. Vi foreslår i stedet en generell bestemmelse om ett års forutgående medlemskap. For det andre har utvalget sløyfet dispensasjonsadgangen, men vi har gjort unntak for flyktninger som er medlemmer i trygden. Vi har dessuten gjort unntak når det gjelder stønad som ytes på grunn av yrkesskade. Vi viser til utkastets § 14-15 om yrkesskade. Behovet for en generell dispensasjonsadgang blir minimal når kravet om forutgående medlemskap foreslås senket til ett år. Vi viser til framstillingen nedenfor.

Når det gjelder de to ytelsene som ved uføret skal dekke utgifter til livsopphold, overgangsstønad ved sykdom og uførepensjon, har utvalget foreslått ulike vilkår om forutgående trygdetid. I utkastets kapittel 7 om overgangsstønad ved sykdom har utvalget foreslått at det skal være tilstrekkelig med ett års medlemskap umiddelbart før krav om stønad settes fram. Det er ikke foreslått noen dispensasjonsadgang, men unntak er gjort for flyktninger som er medlemmer i trygden. Når det gjelder rett til uførepensjon, har utvalget i utkastets kapittel 10 om uførepensjon foreslått et vilkår om tre års medlemskap i trygden umiddelbart før krav om pensjon settes fram. Heller ikke her har utvalget foreslått noen dispensasjonsadgang, men unntak er gjort for flyktninger. Vi viser til utkastets § 10-2.

Utvalget har foreslått vilkår om ett års forutgående medlemskap for rett til de øvrige korttidsytelser til livsopphold. Det vil si overgangsstønad til enslig forsørger etter utkastets kapittel 8 og overgangsstønad til etterlatt familiepleier etter utkastets kapittel 9. For rett

til stønad til dekning av bestemte utgifter til barnetilsyn, utdanning m.v. etter utkastets kapittel 15, har utvalget også foreslått et vilkår om ett års forutgående medlemskap. Det vil således gjelde samme inngangsvilkår for disse korttidsytelsene til livsopphold og for stønad til dekning av bestemte utgifter. Da dette er ytelser som ofte gis samtidig, er det en fordel at det gjelder samme inngangsvilkår.

Utvalget har vært noe i tvil ved valg av inngangsvilkår for rett til ytelser etter utkastets kapittel 14. Disse ytelsene kan i mange tilfeller gis samtidig med henholdsvis overgangs- stønad ved sykdom og uførepensjon som har forskjellige vilkår om medlemstid. Utvalget mener at det bør gjelde samme vilkår om medlemstid for rett til alle stønadene som går inn under dette kapitlet og som skal dekke nærmere angitte utgifter. Utvalget er kommet til at det bør gjelde samme vilkår i utkastets kapittel 14 som i utkastets kapittel 15. Det er etter dette foreslått at det skal kreves ett års forutgående medlemskap som inngangsvilkår i utkastets § 14-2.

Forslaget om ett års forutgående medlemskap for alle ytelsene etter utkastets kapittel 14 vil i prinsippet bety en liten innskrenkning når det gjelder utlån av høreapparater. I dag står bestemmelsene om høreapparater i lovens kapittel 2. Det er ikke noe vilkår om forutgående medlemskap i kapittel 2, men etter lovens § 2-10 skal det i prinsippet ikke ytes stønad for sykdom som en person allerede har når vedkommende kommer hit til landet. Utvalget har foreslått at lovens § 2-10 oppheves av forenklingshensyn og fordi den brukes sjelden i praksis. Folketrygdloven bør etter utvalgets syn ha stønadstilbud til alle medlemmer som bor her i landet. Forslaget om å oppheve bestemmelsen i lovens § 2-10 vil således modifisere noe den innskrenking som flyttingen av bestemmelsene om høreapparater medfører. Det må dessuten forutsettes at den som har en hørselshemming når han eller hun kommer hit til landet, i de fleste tilfellene allerede har høreapparat, slik at behovet for nytt apparat i løpet av dette året vil være lite.

I utkastets § 14-2 er det foreslått at vilkåret om forutgående medlemskap ikke skal gjelde for flyktninger som er medlemmer i trygden. Likestilt med flyktninger er norske statsborgere som er i en lignende stilling som flyktninger. I utkastets § 3-21 har vi definert begrepet flyktning slik at det også omfatter de sistnevnte personene.

Utkastets § 14-3 Opphold i Norge / i utlandet

Det er et vilkår for rett til stønad etter dette kapitlet at medlemmet oppholder seg i Norge.

Et medlem som oppholder seg mindre enn

seks måneder i utlandet, beholder likevel stønaden.

Dersom utenlandsoppholdet er et ledd i en godkjent attføringsplan, kan det etter søknad før utreisen gis stønad til bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet (se § 14-4) i lengre tid enn seks måneder.

Merknader

Bestemmelser om opphold i Norge som vilkår for rett til de stønader som dette kapitlet omhandler, står i dag i folketrygdloven §§ 5-1 og 8-1 samt i forskrifter gitt i medhold av andre ledd i de nevnte paragrafene.

Etter disse bestemmelsene er det et vilkår at vedkommende oppholder seg her i Norge. Vilkåret om opphold må ses i sammenheng med kravene om forutgående trygdetid og om å være trygdet. Vi viser til merknadene til utkastets innledningsbestemmelse i § 14-1 og § 14-2 når det gjelder kravet til medlemskap.

Gjeldende rett

Etter folketrygdloven § 5-1 første ledd bokstav a og § 8-1 første ledd bokstav a er det et vilkår for rett til ytelser under attføring og for rett til grunnstønad og hjelpestønad at vedkommende oppholder seg i Norge.

Folketrygdloven § 5-1 første ledd bokstav a lyder:

«Rett til stønad etter bestemmelsene i dette kapittel har trygdet som
a. oppholder seg i riket, og»

Folketrygdloven § 8-1 første ledd bokstav a har tilsvarende innhold.

Forskrifter om fravikelse av oppholdsvilkåret i lovens § 5-1 er fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. oktober 1966. I Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 05-01 av 11. oktober 1984 er det gjort nærmere rede for praksis på området. Ifølge denne praksis dispenserer en sjelden fra oppholdsvilkåret for personer som ikke er trygdet når det gjelder stønad etter lovens §§ 5-3 og 5-8.

Forskrifter om fravikelse av oppholdsvilkåret i lovens § 8-1 er fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. mai 1978. Vilkåret om opphold i Norge kan fravikes når særlige grunner gjør det rimelig. I praksis ytes det sjelden grunnstønad og hjelpestønad til personer som flytter utenlands og ikke lenger er trygdet.

Utvalgets forslag

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å beholde et generelt vilkår om opphold i Norge for rett til stønad etter dette kapitlet. Det er fordi disse stønadene er tilpasset norske forhold både når det gjelder stønadstilbud og stø-

nadsnivå. Dessuten er disse stønadene i større grad enn andre stønader i folketrygdloven avhengig av en nær oppfølging fra myndighetenes side. Det gjelder særlig for de ulike attføringstiltakene. Ordningene med gjenbruk av tekniske hjelpemidler gjennom hjelpemiddelcentralene forutsetter også at medlemmet oppholder seg her i landet.

Utvalget vil imidlertid foreslå at vilkåret om opphold i Norge kan fravikes i enkelte tilfeller. Se merknadene til utkastets andre og tredje ledd.

Utvalget foreslår en liten innstramming i forhold til gjeldende praksis. Det skal bare dispenseres fra oppholdsvilkåret i de tilfellene vedkommende fortsatt er medlem i trygden under utenlandsoppholdet. I de tilfeller en person ikke er medlem i trygden under opphold i utlandet, mener utvalget at vedkommende vanligvis har så liten tilknytning til Norge at det ikke foreligger noen grunn til å yte de aktuelle stønader. Tidligere medlemmer i trygden som har fått med seg en «opp-tjent» uføre- eller alderspensjon til utlandet, kan riktignok sies å ha en viss tilknytning til Norge i og med at de mottar pensjonsytelser. Stønad til dekning av bestemte utgifter er ikke såkalte opparbeidede rettigheter. Utvalget mener derfor at slike stønader ikke bør ytes når medlemskap bortfaller.

Utvalget har gått inn på en omfattende analyse og drøfting av vilkårene om medlemskap, forutgående medlemstid og opphold i Norge i forbindelse med utarbeidelsen av utkastets kapittel 10 om uførepensjon. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å sondre mellom inngangsvilkår og vilkår for at stønad skal komme til utbetaling. Med inngangsvilkår forstås vilkår som må være oppfylt utelukkende på søknadstidspunktet/tilståelsestidspunktet. Dette gjelder for eksempel for vilkåret om forutgående medlemskap. Vilkår som må være til stede hele tiden for at stønad skal kunne utbetales, er for eksempel oppholdsvilkåret og vilkåret om medlemskap. Utvalget er kommet til at oppholdsvilkåret ikke har selvstendig betydning som inngangsvilkår ved siden av vilkåret om forutgående medlemskap. Vi viser til merknadene til utkastets § 10-3.

Utvalget har sløffet oppholdskravet for rett til uførepensjon, se utkastets kapittel 10 og for rett til etterlattepensjon, se utkastets kapittel 11. Utvalget har i stedet foreslått et vilkår om fortsatt medlemskap i trygden i hele stønadsperioden. For rett til alderspensjon gjelder det i dag verken noe vilkår om medlemskap i trygden eller opphold i Norge. Utvalget har derfor ikke tatt med noe slikt vilkår i utkastets kapittel 12 om alderspensjon.

Når det imidlertid gjelder korttidsytelser til

livsopphold samt ytelser som skal dekke bestemte utgifter, har utvalget funnet det riktig å beholde oppholdskravet som hovedregel for å få rett til stønad. Det er først og fremst kontrollhensynet som gjør det nødvendig å ha et krav om opphold i Norge. Krav om opphold i Norge gjelder også for rett til sykepenger og dagpenger under arbeidsløshet. Utvalget har således foreslått å beholde oppholdsvilkåret når det gjelder rett til overgangsstønad til enslig mor eller far etter utkastets kapittel 8 og overgangsstønad til tidligere familiepleier etter utkastets kapittel 9. Utvalget har likevel ikke foreslått noe oppholdsvilkår for rett til ytelser til livsopphold ved fødsel og adopsjon etter utkastets kapittel 5. Unntak er imidlertid gjort når det gjelder rett til omsorgspenger ved barns sykdom etter §§ 5-9 til 5-12. Videre har utvalget foreslått å beholde oppholdsvilkåret når det gjelder rett til stønad ved attføring og ved uførhet etter utkastets kapittel 14 samt når det gjelder rett til stønad etter utkastets kapittel 15.

Utkastets første ledd presiserer hovedregelen om at det er et vilkår for rett til stønad etter dette kapitlet at medlemmet oppholder seg her i Norge.

Etter utkastets andre ledd er det gjort unntak fra oppholdsvilkåret ved utenlandsopphold som varer kortere enn seks måneder. Det innebærer at stønad kan gis selv om medlemmet drar på ferie eller tar kortere studieopphold i utlandet. Det er etter utvalgets syn upraktisk at trygdemyndighetene skal stoppe stønader ved slike korte utenlandsopphold. Det er dessuten ofte vanskelig å kontrollere om medlemmet oppholder seg i utlandet i kortere perioder. Forslaget vil medføre en administrativ forenkling. Utvalget antar at seks måneders utenlandsopphold er en passende tid for å fange opp de som er på langtidsferie i utlandet. Denne seksmånedersgrensen er for øvrig i samsvar med bestemmelsene om overgangsstønad i utkastets kapittel 8 og utdanningsstønad og stønad til barnetilsyn i utkastets kapittel 15.

Utkastets tredje ledd er nytt. Her er det gjort unntak fra oppholdskravet for medlemmer som gjennomgår yrkesmessig attføring i utlandet. Vi har ikke foreslått noen tidsbegrensning for utenlandsoppholdet i disse tilfellene, men det er et vilkår at oppholdet er et ledd i en godkjent attføringsplan. Etter det utvalget erfarer er det ikke uvanlig at en person gjennomgår yrkesmessig attføring i utlandet. Slike tiltak kan vare opp til flere år. Vanligvis skjer attføringen i ett av de øvrige nordiske landene, men også andre land kan være aktuelle. Utvalget mener derfor det er hensiktsmessig at denne praksis kommer klart til uttrykk i lovteksten.

Utkastets § 14-4 Bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet

Når et medlem har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid nedsatt eller sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass vesentlig innskrenket på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte, ytes det stønad etter § 14-6.

Stønadens ytes i forbindelse med tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for at medlemmet skal bli i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid (yrkesrettet attføring).

Merknader

Bestemmelser om stønad til dekning av bestemte utgifter under attføring står i dag i folketrygdloven §§ 5-2, 5-3 og 5-8. Lovens § 5-2 inneholder de generelle vilkårene for rett til stønad ved yrkesmessig attføring. Lovens § 5-3 inneholder i hovedsak stønadstilbudet ved slik attføring. I lovens § 5-8 finnes både vilkår for stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen og stønadstilbudet. Stønadstilbudene er i det vesentligste like både ved yrkesmessig attføring og ved attføring til bedring av den alminnelige funksjonsevnen. Utvalget har derfor funnet det hensiktsmessig å disponere bestemmelsene i utkastet slik at vilkårene for rett til stønad ved yrkesmessig attføring og for rett til ytelser til bedring av den alminnelige funksjonsevnen tas inn i hver sin paragraf i utkastets §§ 14-4 og 14-5. Deretter har vi foreslått en felles bestemmelse som gjelder stønadstilbudene i utkastets § 14-6.

Gjeldende rett

Bestemmelser om stønad under yrkesmessig attføring er i dag å finne i folketrygdloven §§ 5-2 og 5-3. Videre er det gitt flere forskriftssett med hjemmel i lovens § 5-3. Enkelte av forskriftssettene omhandler både stønad under yrkesmessig attføring og stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen. Disse forskrifter er gitt med hjemmel i både §§ 5-3 og 5-8. Sosialdepartementet har gitt regler om attføringshjelp den 28. desember 1988 med hjemmel i § 5-3 siste ledd, og forskrifter om lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte under utdanning eller arbeid av 21. mai 1987. Videre har Sosialdepartementet fastsatt særskilte forskrifter om stønad til kjøp av bil m.v. den 16. februar 1983, forskrifter om godtgjørelse av utgifter til tolkehjelp for døde av 14. mai 1981 og forskrifter om tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde den 22. oktober 1985. Disse forskrifter gjelder også for stønad etter § 5-8. Sosialdepartementet har med hjemmel i §§ 5-3 og 5-8 også gitt forskrifter om sakkyndig utvalg ved vurdering av krav

om stønad til anskaffelse og drift av motorkjøretøy av 23. januar 1985.

Lovens § 5-2 inneholder generelle vilkår for rett til stønad under yrkesmessig attføring, mens § 5-3 inneholder stønadstilbudet. Loven bruker betegnelsen attføringshjelp om denne stønadsform. Denne betegnelsen er noe misvisende, da de fleste ytelser etter dette kapitlet er pengeytelser.

Folketrygdloven § 5-2 lyder slik:

«Til den som på grunn av sykdom, skade eller lyte har varig nedsatt ervervsevne eller vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass, ytes attføringshjelp hvis slik hjelp anses hensiktsmessig for at han skal være i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid.»

Det stilles her vilkår både om medisinsk og om ervervsmessig uførhet for å få rett til stønad under yrkesmessig attføring. Videre kreves årsakssammenheng mellom den medisinske og den ervervsmessige uførheten.

Det følger videre av lovens § 5-2 at det er et vilkår for stønad at attføringshjelpen er hensiktsmessig for at den trygdede skal bli i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid. Dette innebærer at det aktuelle attføringsiltak som det skal ytes stønad til, må være hensiktsmessig.

Uttrykket «hensiktsmessig» i lovens § 5-2 må ses i sammenheng med at det bare kan ytes stønad under yrkesmessig attføring dersom attføringen er «nødvendig». Attføring vil for eksempel ikke være nødvendig eller hensiktsmessig dersom den trygdede direkte kan plasseres i høvelig arbeid med normal arbeidsinntekt. Attføring vil heller ikke være nødvendig dersom vedkommende i nærmeste framtid vil oppnå rett til alderspensjon. Det samme gjelder dersom vedkommende til tross for sitt handikap er i stand til helt eller delvis å fortsette i sitt arbeid og en ikke kan regne med noen vesentlig bedring av inntektsmulighetene dersom det settes i verk attføringstiltak. At stønad under attføring skal være nødvendig, innebærer også at den skal være økonomisk nødvendig. Det kan således i spesielle tilfeller foretas en økonomisk behovsprøving. Attføring er bare hensiktsmessig hvis vedkommende til tross for sin funksjonshemming har evner og muligheter til å kunne utføre et arbeid etter attføringen. Vi viser for øvrig til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 05-02 av 10. oktober 1985 side 11 flg.

Lovens § 5-3 første ledd omtaler stønadstilbudene i forbindelse med yrkesmessig attføring. I merknadene til utkastets § 14-6 har utvalget redegjort nærmere for disse stønadstiltakene.

Folketrygdloven kapittel 5 har ingen definisjon av begrepet *attføring*. Utvalget finner det naturlig å ta utgangspunkt i den definisjonen som er utarbeidet av Sentralrådet for yrkesvalghemmede. Sentralrådets definisjon synes å være alment akseptert, og den er også lagt til grunn i NOU 1976:58 om *Attføringsarbeidet* og NOU 1980: 47 om *Medisinsk attføring*. Følgende definisjon er gjengitt i NOU 1980: 47, side 9:

«Med attføring forstår vi det planmessige arbeid for å hjelpe funksjonshemmede personer til i størst mulig grad å klare seg selv og å oppnå høvelig sysselsetting og sosial tilpassing. I det praktiske arbeide vil det ofte være hensiktsmessig å skille mellom:

- a. Medisinsk attføring
- b. Yrkesmessig attføring
- c. Sosial attføring.»

Funksjonshemmet defineres slik:

«Funksjonshemmet er den som på grunn av varig sykdom, skade eller lyte eller på grunn av avvik av sosial art, er vesentlig hemmet i sin praktiske livsførsel i forhold til det samfunn som omgir ham. Dette kan gjelde utdanning, yrkesvalg og yrke, fysisk og kulturell aktivitet.»

Sentralrådet har ikke definert begrepet *attføring* nærmere, men rådet har uttalt at det i praktisk arbeid ofte kan være hensiktsmessig å skille mellom *medisinsk attføring*, *yrkesmessig attføring* og *sosial attføring*. Disse underbegrepene er utdypet nærmere i NOU 1976: 58, side 59:

«Medisinsk behandling: tar sikte på å stanse sykdommer eller bedre funksjoner, herunder opptrening av funksjoner etter passivitet under medisinsk behandling, protesetrening og substituering av defekte funksjoner gjennom fysioterapeutisk behandling.

Sosial attføring: tar sikte på at klienten skal klare seg selv og få best mulig tilpassing i dagliglivet og størst mulig effektivitet i dagliglivets alminnelige funksjoner.

Yrkesmessig attføring: tar sikte på å plassere klienten på arbeidsmarkedet eller skaffe ham arbeid på annen måte bl.a. ved å klarlegge arbeidspotensial, evner, anlegg og interesser, arbeidserfaring og utdanning, samt om nødvendig å trene ham for et arbeid som svarer til hans forutsetninger og skaffe ham nødvendig opplæring.»

Som det går fram av sitatet ovenfor, har en her brukt begrepet *medisinsk behandling* og ikke *medisinsk attføring*. Det synes imidlertid som om disse begreper er ment å være synonyme.

I NOU 1980:47 er det forsøkt å skille mellom *medisinsk attføring* og *medisinsk behandling*. På side 9 i utredningen heter det blant annet:

«I sentralrådets definisjon av *attføring* er det nevnt at det i praktisk arbeid ofte vil være hensiktsmessig å skille mellom *medisinsk att-*

føring, *yrkesmessig attføring* og *sosial attføring*. Dette er en praktisk inndeling av hensyn til samfunnets organisering av de viktigste faglige og økonomiske virkemidler i en *attføringsprosess*. *Attføringens* mål er best mulig fysisk, psykisk og sosial funksjonsevne for den enkelte. Det må understrekes at *medisinsk attføring* som regel bare er ett av flere virkemidler for å nå dette målet.

En vesentlig del av helsevesenets oppgaver er å forebygge og behandle sykdom, hindre utvikling av varig sykdom eller lyte og å avhjelpe følgene av varig sykdom, skade eller lyte ved hjelp av medisinsk viten og teknologi.

Etter *medisinsk behandling* kan de fleste gå tilbake til tidligere eller annen høvelig funksjon. I slike tilfeller dreier det seg om begreper som «*medisinsk behandling*» eller «*medisinsk etterbehandling*». Det er en flytende overgang mellom «*medisinsk behandling/etterbehandling*» og «*medisinsk attføring*». Selv ved vanlige, ufarlige sykdommer eller skader kan det være nødvendig å «tenke *attføring*» og bruke *attføringsmetodikk* for å starte en *attføringsprosess*. Det kan virke ulogisk å skille mellom *medisinsk behandling/etterbehandling* og *medisinsk attføring* fordi *attføring* må være et naturlig ledd i alle helse-tjenester.»

I loven om helsetjenesten i kommunene, se lov 19. november 1982 nr. 66, inngår *medisinsk attføring* som en av de fire hovedoppgavene kommunens helsetjeneste skal omfatte. Vi viser til lovens § 1-3 første ledd nr. 3. I NOU 1980:47 er det presisert at den medisinske *attføring* er helsevesenets bidrag til *attføringsprosess*en. Begrepet *medisinsk attføring* brukes av praktiske årsaker i forbindelse med organiseringen av et apparat i helsevesenet som har ansvar for den medisinske komponenten i samfunnets *attføringsarbeid*. Definisjonen av *medisinsk attføring* må derfor oppfattes som et praktisk arbeidsredskap til bruk ved organisering av denne virksomheten.

Lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. inneholder ingen særskilte bestemmelser om *medisinsk attføring*. En del av den behandlingen som skjer i de institusjonene og av det helsepersonell som omfattes av sykehusloven, kan imidlertid anses som *medisinsk attføring*.

Etter dette er både kommunehelsetjenesten og fylkeshelsetjenesten ansvarlig for den medisinske *attføring*en. Den yrkesmessige *attføring*en er imidlertid et statlig ansvar. Bestemmelsene om yrkesmessig *attføring* i folketrygdloven §§ 5-2 og 5-3 ligger i grenselandet mellom de forskjellige forvaltningsnivåene som nevnt ovenfor. I enkelte *attføringsinstitusjoner*, for eksempel Nøtterøy Røde Kors Treningssinstitutt, drives *medisinsk behandling/attføring* som et ledd i den yrkesmessige *attføring*en, eller for å vurdere om yrkesmessig *attføring* er hensiktsmessig. Når utvalget i utkastets § 14-4 bruker begrepet *yrkesrettet att-*

føring skal det også omfatte slik medisinsk behandling eller attføring som er et ledd i den yrkesmessige attføringen.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til den gjeldende lovs § 5-2 og innledningen til lovens § 5-3 første ledd. Utvalget foreslår at paragrafen deles inn i to ledd. Første ledd avgrensner personkretsen. Andre ledd angir formålet med stønaden.

I overskriften til denne paragrafen har utvalget brukt benevnelsen «bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet», for å få samsvarende språkbruk i bestemmelsen her og i utkastets § 14-5 om stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen.

Etter lovens ordlyd kreves det i dag at evnen til å utføre inntektsgivende arbeid skal være varig nedsatt. Det er ikke satt noe tilsvarende varighetsvilkår for den medisinske uførheten. Utvalget vil peke på at yrkesrettet attføring settes i gang for å unngå at en person med varig medisinsk uførhet skal bli varig ute av stand til å utføre inntektsgivende arbeid. Det er bare praktisk med slike tiltak når det gjelder personer som har en varig sykdom, skade eller lyte. Dersom det er snakk om en midlertidig lidelse, er det ikke nødvendig med yrkesrettet attføring. Det vil da som oftest være tilstrekkelig med medisinsk behandling og/eller attføring. Utvalget mener derfor at varighetskravet i lovens § 5-2 bare bør knyttes til de medisinske vilkårene og ikke til den ervervsmessige uførheten.

I utkastets første ledd har utvalget derfor knyttet varighetskravet til de medisinske vilkårene i stedet for til den ervervsmessige uførheten. Vi viser til omtalen av varighetskravet i merknadene til utkastets § 14-1. Utvalget har dessuten erstattet uttrykket varig i gjeldende lov med langvarig. Dette uttrykket er mer dekkende. Se for øvrig merknadene til utkastets § 14-1.

Utvalget har brukt uttrykket «evne til å utføre inntektsgivende arbeid» i stedet for ervervsevne som er et gammelmodig og fremmedartet uttrykk. Begrepet ervervsevne kan dessuten lett assosieres med selvstendig næringsvirksomhet, mens det her er tale om både arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende. Utvalget har videre presisert at det dreier seg om en stønad (kontantstønad), mens gjeldende lov bruker begrepet attføringshjelp, som lett kan assosieres med naturalstønad. Til slutt i utkastets første ledd har utvalget vist til utkastets § 14-6, som omhandler de ulike stønadsformene.

Av utkastets andre ledd framgår det at stønad kan ytes i forbindelse med attføringstiltak

som anses nødvendig og hensiktsmessig for at medlemmet skal bli i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid. Bestemmelsen følger av gjeldende lovs § 5-2.

Utkastets § 14-5 Bedring av funksjonsevnen i dagliglivet

Når et medlem har fått sin funksjonsevne i dagliglivet vesentlig nedsatt på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte, ytes det stønad etter § 14-6 første ledd.

Stønad kan ytes i forbindelse med tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for å bedre medlemmets funksjonsevne i dagliglivet.

Merknader

Bestemmelsen svarer til folketrygdloven § 5-8 første ledd.

Innledning

Bestemmelser om stønad til dekning av bestemte utgifter ved forskjellige tiltak som bedrer den alminnelige funksjonsevnen, finnes i dag i folketrygdloven § 5-8 samt i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 16. juni 1971 med hjemmel i lovens § 5-8 siste ledd. Dessuten har departementet fastsatt forskrifter om stønad til bil, tolkehjelp for døve, samt tolkehjelp for døvblinde, som er hjemlet både i lovens §§ 5-3 og 5-8. Videre har departementet også gitt bestemmelser om grunnstønad og hjelpestønad av 21. oktober 1966. Disse bestemmelsene omhandler også stønad til dekning av transportutgifter.

Da stønadstilbudene stort sett er de samme når det gjelder stønad til bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet og stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen, har utvalget funnet det hensiktsmessig å disponere bestemmelsene i utkastet slik at vilkårene for rett til stønad tas inn i hver sin paragraf. Vi viser til utkastets § 14-4. I utkastets § 14-6 foreslår vi en fellesbestemmelse som gjelder stønadstilbudene ved attføring.

Gjeldende rett

Formålet med stønad etter folketrygdloven § 5-8 til bedring av den alminnelige funksjonsevnen, er å finansiere tiltak som hjelper funksjonshemmede å fungere bedre i dagliglivet og redusere den sosiale risikoen som funksjonshemmingen medfører.

Folketrygdloven § 5-8 nr. 1 første ledd lyder i dag:

«Til den som på grunn av sykdom, skade eller lyte har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne, kan ytes stønad som er nødvendig og hensiktsmessig for å bedre evnen til å klare dagliglivets situasjoner.»

Det er et vilkår at den medisinske uførheten har medført at den trygdede har vesentlig og varig innskrenket funksjonsevne. Med funksjonsevne forstås i denne sammenheng evne til å fungere i dagliglivet.

Det var tidligere presisert i paragrafens andre ledd at ytelsene skulle gis uten hensyn til om det hadde betydning for den trygdedes ervervsevne. Denne bestemmelsen ble fjernet ved lov 23. desember 1988 nr. 109. Til gjengjeld fikk første ledd den ordlyden som er sitert ovenfor. Der presiseres det at stønaden ytes «for å bedre evnen til å klare dagliglivets situasjoner». Etter lovens § 5-8 er det følgelig ikke relevant hvilke inntektsmuligheter man har, det er funksjonsevnen i dagliglivets situasjoner som er avgjørende.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

I utkastets første ledd er det satt som vilkår for rett til stønad at medlemmet har vesentlig innskrenket funksjonsevne på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte.

Utvalget mener at varighetskravet må knyttes til den medisinske uførheten. Utvalget forutsetter at stønaden skal ytes ved langvarige sykdomstilstander. Vi finner det unødvendig også å knytte varighetskravet til funksjonsevnen. Det er nettopp for å unngå at funksjonsevnen skal være innskrenket over et lengre tidsrom at det ytes stønad til bedring av funksjonsevnen.

Utvalget har som ellers i dette kapitlet, brukt uttrykket «langvarig» for å angi varighetskravet. Vi viser i denne sammenheng til merknadene til innledningsbestemmelsen i utkastets § 14-1 samt til utkastets § 14-10 om hjelpestønad til hjelp i huset. I utkastets første ledd har utvalget vist til utkastets § 14-6 som omhandler de ulike stønadsformene.

I utkastets andre ledd har utvalget presisert at stønad etter denne paragrafen skal ytes til dekning av utgifter i forbindelse med tiltak som anses nødvendig og hensiktsmessig for å bedre medlemmets funksjonsevne i dagliglivet.

Utkastets § 14-6 Attføringsstønad

Et medlem som fyller vilkårene i § 14-4 eller 14-5, kan få stønad i form av tilskott, lån eller garanti for lån til

- a) opplæringstiltak
- b) kjøp av motorkjøretøy eller annet transportmiddel
- c) kjøp av tekniske hjelpemidler
- d) andre formål som har avgjørende betydning for å bedre funksjonsevnen.

Et medlem som fyller vilkårene i § 14-4, kan få stønad i form av tilskott, lån eller garanti for lån til

- a) reise og flytting i forbindelse med attføring og nytt arbeid

- b) igangsetting av egen virksomhet.

Det kan ikke ytes tilskott, lån eller garanti for lån til et hjelpemiddel dersom trygden tilbyr utlån av hjelpemidlet etter § 14-7 eller 14-9.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen.

Merknader

Denne bestemmelsen gjelder stønadstilbudene ved attføring som i dag står i folketrygdloven §§ 5-3 og 5-8. Da det stort sett dreier seg om de samme stønadstilbudene når det gjelder stønad til bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet og stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen, har utvalget funnet det hensiktsmessig å samle disse i en paragraf.

Vilkårene for rett til stønad under attføring er tatt inn i utkastets § 14-4 om bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet og § 14-5 om bedring av den alminnelige funksjonsevnen. Vi viser til merknadene til disse paragrafene.

Gjeldende rett

Det framgår av folketrygdloven § 5-3 første ledd at stønad ved yrkesmessig attføring kan ytes i form av stønad til:

- a. opphold, undersøkelse, trening og behandling i sosialmedisinsk avdeling ved sykehus eller godkjent attføringsinstitusjon,
- b. tilskott til opplæring, trening og arbeidstilvenning ved skole, kurs, bedrift e.l.,
- c. tilskott til dekning av nødvendige utgifter under attføring som nevnt under bokstav a og b,
- d. tilskott eller lån til reise, flytting, til å komme i gang med et erverv eller til annet formål som avgjørende betydning for den trygdedes ervervsmuligheter.»

Lovens § 5-3 første ledd bokstav a gjelder stønad til dekning av utgifter i forbindelse med opphold, undersøkelse, trening og behandling i sosialmedisinsk avdeling ved sykehus eller godkjent attføringsinstitusjon. Bestemmelsen om stønad til dekning av utgifter til opphold i sosialmedisinsk avdeling ved sykehus er ikke lenger aktuell som egen stønadsform etter folketrygdloven kapittel 5. Utgifter til slike institusjonsopphold dekkes i dag gjennom rammefinansieringen av fylkeshelsetjenesten.

Fra 1. januar 1989 finansieres heller ikke opphold i godkjente attføringsinstitusjoner etter folketrygdloven kapittel 5. Fra denne datoen ble de godkjente attføringsinstitusjonene overført fra Sosialdepartementets ansvarsområde til andre departementer. Oppholdsutgiftene dekkes nå over det ordinære statsbud-

sjettet. En av institusjonene ble overført til Nord-Trøndelag og utgiftene dekkes av fylkeskommunenes rammetilskott. (Se St.prp. nr. 1 for 1988-89 Folketrygdens utgifter og inntekter, side 75).

Sosialdepartementet har den 28. desember 1988 med hjemmel i lovens § 5-3 andre ledd gitt forskrifter om attføringshjelp. I forskriftenes § 6 er de institusjoner som går inn under lovens § 5-3 bokstav a regnet opp. Bestemmelsen lyder:

«Med institusjon som nevnt i § 5-3 første ledd bokstav a forstås:

1. Sosialmedisinsk avdeling ved sykehus.
2. Attføringsinstitusjon godkjent av Sosialdepartementet.
3. Bo- og arbeidskollektiver godkjent av Sosialdepartementet.
4. Spesialskoler.

Sosialdepartementet kan fastsette takster for godtgjørelse av utgifter til opphold i institusjoner som nevnt i første ledd.»

Lovens § 5-3 første ledd bokstav b gjelder stønad i form av tilskott til opplæring, trening og arbeidstilvenning ved skole, kurs, bedrift e.l. Etter § 7 nr. 2 bokstav a i forskriftene om attføringshjelp kan det ytes tilskott til dekning av utgifter til skolepenger, skolemateriell, eksamensgebyr o.l. Etter forskriftenes § 7 nr. 2 bokstav b gis det stønad til hjelpemidler til ombygging av maskiner og annet teknisk utstyr. Utgifter til støttekontakt og annen praktisk hjelp kan gis etter forskriftenes § 7 nr. 2 bokstav c. Forskriftenes § 7 nr. 2 lyder:

«Til den som gjennomgår attføringstiltak ved institusjon eller virksomhet som nevnt i nr. 1, kan det gis stønad til dekning av følgende utgifter knyttet til opplæringen:

- a. Skolemateriell, eksamensgebyr og skolepenger.
- b. Hjelpemidler, ombygging av maskiner og annet teknisk utstyr. Hjelpemidler og utstyr gis fortrinnsvis som utlån, jf. § 4 bokstav a annet til fjerde ledd.
- c. Støttekontakt/praktisk hjelp.»

Verken loven eller forskriftene sier noe om dekningsnivået. Det framgår av Rikstrygdeverkets kommentarunderskriv til § 5-3 at slike tilskott tilstås uten økonomisk behovsprøving.

Det ytes i praksis full dekning av alle nødvendige utgifter i forbindelse med skolegang som er godkjent av trygdeetaten. Utgiftene dekkes etter regning. Dette gjelder utgifter til skolepenger, eksamensgebyrer og vanlig skolemateriell. Når det gjelder tekniske hjelpemidler til bruk i skolegangen, låner trygdeetaten ut gjenstandene. Hjelpemidlene lånes ut via hjelpemiddelsentraler, der slike finnes.

Etter lovens § 5-3 første ledd bokstav c, kan stønad ytes i form av tilskott til dekning av nødvendige utgifter under attføring i institusjon eller ved skole, kurs o.l. Forskriftenes §

8 nr. 1 omtaler denne formen for tilskott. Etter paragrafens første ledd kan det ytes tilskott til:

- opphold i tilfelle hvor vedkommende under attføring ikke kan bo i sitt hjem og ikke bor i institusjon
- løpende faste utgifter for den trygdede og dennes familie
- utgifter til kost
- utgifter til klær
- nødvendige og uforutsette utgifter som den trygdede ikke med rimelighet kan dekke selv.

Første ledd har dessuten detaljerte bestemmelser om stønadsnivået.

Etter forskriftenes § 8 nr. 2 kan det ytes stønad til daglig skyss i forbindelse med attføringstiltaket. Videre kan det gis stønad til fire hjemreiser pr. år dersom vedkommende ikke bor hjemme. Dersom vedkommende har barn under 10 år, kan det gis stønad til 8 hjemreiser pr. år.

Etter lovens § 5-3 første ledd bokstav d kan det ytes tilskott eller lån til reise, flytting, til å komme i gang med eget erverv eller til annet formål som har avgjørende betydning for den trygdedes inntektsmuligheter. Bestemmelser om slikt tilskott er også å finne i forskriftenes §§ 4 og 5. I disse tilfeller ytes det ikke alltid stønad, men noen ganger lån. Når det gjelder stønad til igangsetting av egen virksomhet, er hovedregelen at stønaden ytes som lån.

Etter forskriftenes § 5 ytes det vanligvis ikke lån dersom de aktuelle attføringstiltak helt eller delvis gjennomføres ved lån fra alminnelige låneinstitusjoner, for eksempel Husbanken, Fiskarbanken, Distriktenes Utbyggingsfond, osv.

Etter forskriftenes §§ 4 og 5 kan tilskott, utlån, lån eller garanti for lån ytes til følgende formål:

- hjelpemidler
- ombygging av maskiner og annet teknisk utstyr
- arbeidstøy, verktøy etc. når det er nødvendig i arbeidet
- bolig
- flytteutgifter
- anskaffelse av bil
- igangsetting av egen virksomhet.

I praksis låner trygdeetaten ut hjelpemidler i stedet for å yte tilskott, pengelån eller garanti for lån til kjøp av tekniske hjelpemidler. Vi har foreslått en egen paragraf om utlån av tekniske hjelpemidler i utkastets § 14-7. Gjeldende praksis for slik utlånsvirksomhet er omtalt i merknadene til denne paragrafen.

Sosialdepartementet har som tidligere nevnt, gitt egne forskrifter om stønad til kjøp

av bil m.v. den 16. februar 1983. Det ytes ikke tilskott til kjøp av selve bilen, men bare til nødvendig ekstrautstyr. Det kan imidlertid ytes rente- og avdragsfritt lån til bil etter en økonomisk behovsprøving. Trygden kan også garantere for lån for personer som ikke har rett til lån fra trygden. Det sies ikke noe i forskriftene om at lånet bortfaller når den trygdede dør. En person som har flere biler og flere lån i løpet av sin levetid, vil altså opparbeide seg en stor gjeld som dødsboet i prinsippet må dekke. I praksis blir slik gjeld ofte ettergitt.

Stønadsformene til bedring av den alminnelige funksjonsevnen etter lovens § 5-8 er i hovedsak de samme som ved yrkesmessig attføring etter § 5-3. Folketrygdloven § 5-8 nr. 1 lyder:

«Til den som på grunn av sykdom, skade eller lyte har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne, kan ytes stønad som er nødvendig og hensiktsmessig for å bedre evnen til å klare dagliglivets situasjoner.

Det kan ytes stønad i form av
a) utlån av eller tilskott til hjelpemidler,
b) tilskott til opplæringstiltak,
c) tilskott eller lån til annet formål, som tolketjeneste, førerhund, anskaffelse av bil m.v.

Stønad til anskaffelse av bil kan ikke tilstås til den som blir funksjonshemmet etter fylte 70 år.»

I § 5-8 nr. 2 og 3 er departementet gitt fullmakt til å gi forskrifter om stønadene som er nevnt i § 5-8 nr. 1 og om hjelpemiddelsentralenes virksomhet.

Forskrifter om stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen er gitt av Sosialdepartementet 23. desember 1988. Etter § 2 i disse forskriftene ytes det stønad til hjelpemidler, opplæringstiltak, førerhund og grunnmønster for søm av klær.

Det er gitt egne forskrifter om stønad til anskaffelse av bil og tolkehjelp for døve. Forskriftene som gjelder anskaffelse av bil er omtalt foran.

Det følger av § 3 i forskriftene om stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen at det kan ytes stønad både til hjelpemidler som avhjelper funksjonshemninger og til behandlingshjelpemidler og forbruksmateriell som er nødvendig og hensiktsmessig for at den funksjonshemmede skal kunne forpleies i hjemmet. Det kan også gis stønad til opplæring i bruk av hjelpemidler. Vanligvis lånes hjelpemidlene ut slik at pengestøtte blir uaktuell. Se merknadene til utkastets § 14-7.

I tillegg til de stønadene som er nevnt kan reise- og oppholdsutgifter dekkes etter forskriftene.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. Det pågår fortsatt utredninger om finansieringen av yrkesrettet attføring, og Trygdelovutvalget finner det riktig å legge gjeldende rett til grunn. Utvalget har derfor ikke foreslått noen annen endring av bestemmelsene i lovens § 5-3 første ledd bokstav a enn at bestemmelsen om sosialmedisinsk avdeling ved sykehus sløyfes, da slik attføring i dag finansieres via rammefinansieringen av fylkeshelse-tjenesten. Videre har utvalget foreslått at ordningen med lån av tekniske hjelpemidler skal framgå av loven. Men bestemmelsene om slik utlånsvirksomhet er foreslått plassert i en egen paragraf, se utkastets § 14-7. Bestemmelsen om grunnstønad til dekning av transportutgifter er flyttet til utkastets § 14-13.

Utkastets første ledd første punktum presiserer at det her dreier seg om stønadsformer ved attføringstiltak som bedrer funksjonsevnen i arbeidslivet etter § 14-4 og ved attføringstiltak som bedrer den alminnelige funksjonsevnen etter § 14-5. Det er altså et vilkår for å få stønad etter utkastet her, at vilkårene i §§ 14-4 eller 14-5 er oppfylt. Første ledd gjelder stønad i form av tilskott, lån eller garanti for lån.

I utkastets første ledd bokstavene a til d er det angitt de forskjellige tiltak det kan ytes tilskott til. Forslaget dekker stort sett de stønadsformene som det etter gjeldende rett kan gis stønad til både etter folketrygdloven §§ 5-3 og 5-8. Unntatt er lån av tekniske hjelpemidler. Denne stønadsformen er behandlet i forslaget § 14-7. Bestemmelsen om sosialmedisinsk avdeling ved sykehus etter lovens § 5-3 første ledd bokstav a er tatt ut, da den ikke lenger er aktuell. Paragrafen er dessuten delt opp mer, da den någjeldende lovs § 5-3 bokstav d rommer mange forskjelligartede tiltak. Vi viser til merknadene foran vedrørende gjeldende rett.

Når det gjelder utkastets første ledd bokstav c er det nødvendig å understreke at bestemmelsen bare er ment å gjelde tilskott til tekniske hjelpemidler. Gjeldende ordning med utlån av visse tekniske hjelpemidler, vil omfattes av utkastets § 14-7. Utvalget forutsetter at det i forskrifter fastsettes nærmere bestemmelser om hvilke hjelpemidler det skal ytes tilskott til, og hvilke hjelpemidler som skal lånes ut.

Etter utkastets andre ledd kan det ytes stønad til reise og flytting i forbindelse med attføring og nytt arbeid, samt til igangsetting av egen virksomhet. Vi har her vist til utkastets § 14-4, dvs. at bestemmelsen bare gjelder yrkesrettet attføring. Disse stønadsformene ytes

i dag med hjemmel i folketrygdloven § 5-3 bokstav d.

I utkastets tredje ledd sies det at medlemmet ikke kan ytes tilskott, lån eller garanti dersom trygden tilbyr utlån av hjelpemidler. Vi har vist til utkastets §§ 14-7 og 14-9 som gjelder utlån av henholdsvis tekniske hjelpemidler og høreapparater. Utvalget mener det er viktig av informasjonshensyn å gjøre det klart i lovteksten at medlemmet ikke ubetinget har krav på tilskott, lån eller garanti for lån, men i stedet må ta til takke med lån av hjelpemidler.

I utkastets fjerde ledd er departementet gitt hjemmel til å fastsette nærmere forskrifter om stønad etter denne paragrafen. Med begrepet stønad skal i denne sammenheng forstås både tilskott, lån og garanti for lån. Utvalget forutsetter at en del bestemmelser om attføringstiltak fortsatt skal gis i form av forskrifter. Det kan her dreie seg om mange ulike tiltak og formål, som kan endres over tid. Utvalget har derfor bare tatt inn de viktigste stønadsformene i utkastets første ledd bokstavene a til d, samt i utkastets andre ledd bokstavene a og b.

Da dekningsnivået er forskjellig alt etter hvilket tiltak det dreier seg om, mener utvalget at bestemmelser om dekningsnivå bør fastsettes i forskrifter.

Utkastets § 14-7 Lån av tekniske hjelpemidler

Et medlem som har tapt så mye av funksjonsevnen at tekniske hjelpemidler er av vesentlig betydning i arbeidslivet eller dagliglivet, kan få låne slike hjelpemidler.

Departementet gir forskrifter om lån av tekniske hjelpemidler.

Merknader

Bestemmelsene om utlån av hjelpemidler er i dag fastslått i folketrygdloven § 5-8 som gjelder bedring av den alminnelige funksjonsevne. Dessuten lånes det i praksis ut hjelpemidler etter § 5-3, som gjelder bedring av ervervsevnen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven hadde tidligere ingen bestemmelser om utlån av hjelpemidler. Slik stønad ble imidlertid omfattet av lovens § 5-3 bokstav d som nevner stønader til andre formål som har avgjørende betydning for den trygdedes inntektsmuligheter. Inntil en lovendring den 23. desember 1988 hadde § 5-8 om bedring av den alminnelige funksjonsevnen, en generell henvisning til § 5-3. I praksis ble det derfor ytet stønad eller utlån av tekniske hjelpemidler som ledd i bedringen av den alminnelige funksjonsevnen.

Ved lovendringen den 23. desember 1988 nr. 109 ble folketrygdloven § 5-8 endret. Det framgår nå direkte av § 5-8 andre ledd bokstav a at det kan ytes stønad i form av «utlån av/ eller tilskott til hjelpemidler». Bestemmelsen lyder:

«Det kan ytes stønad i form av
a) utlån av eller tilskott til hjelpemidler,»

Sosialdepartementet har gitt forskrifter om attføringshjelp den 8. desember 1988 med hjemmel i lovens § 5-3 siste ledd. Sosialdepartementet har gitt forskrifter om ytelser til bedring av den alminnelige funksjonsevnen den 23. desember 1988. Disse forskriftenes § 3 har bestemmelser om tilskott, lån eller garanti for lån til anskaffelse av tekniske hjelpemidler, se nedenfor. Forskriftenes § 5 har bestemmelser om førerhund. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 14-8 om førerhund.

Sosialdepartementet har dessuten med hjemmel i lovens § 5-8 den 23. desember 1988 fastsatt forskrifter om hjelpemiddelsentralenes virksomhet og ansvar i forhold til trygde-etaten

En hjelpemiddelsentral er en fylkeskommunal serviceinstitusjon som har til oppgave å formidle tekniske hjelpemidler til funksjonshemmede i fylket. Den første hjelpemiddelsentralen her i landet ble opprettet i 1979, som et prøveprosjekt for Telemark. Målet var å vinne erfaring med en ny måte å organisere formidlingen av tekniske hjelpemidler for funksjonshemmede. Fra 1981/82 har det vært ordinær drift ved denne sentralen. I dag skal det være en hjelpemiddelsentral i hvert fylke. I Sosialdepartementets forskrifter av 23. desember 1988 heter det:

«§ 1 Formål og ansvar

Hjelpemiddelsentralen i de enkelte fylkeskommuner har et overordnet og koordinerende ansvar for formidling av hjelpemidler som folketrygden dekker etter lovens §§ 5-3 og 5-8. Hjelpemiddelsentralene kan tillegges samme ansvar for andre hjelpemidler som folketrygden yter stønad til.

Hjelpemiddelsentralen skal påse at folketrygdens midler blir utnyttet mest mulig effektivt og i samsvar med bestemmelsene i folketrygdloven. Hjelpemiddelsentralen skal herunder sørge for at de funksjonelle behov for brukeren avhjelpes på lavest mulig effektive kostnadsnivå.»

Staten yter tilskott direkte over statsbudsjettet til etablering og drift av hjelpemiddelsentralene. I motsetning til selve driften av hjelpemiddelsentralene, finansieres anskaffelsen av hjelpemidler som omfattes av folketrygdlovens stønadsprogram over folketrygdens budsjett. I prinsippet skal trygden yte stønad i samsvar med den enkelte trygdedes

rettigheter etter lovens §§ 5-3 og 5-8. I praksis kjøper imidlertid hjelpemiddelsentralene som oftest inn hjelpemidler, slik at de kan ha et lager av de fleste standard hjelpemidler til utprøving og demonstrasjon for pasientene. Regningene for innkjøp til lagrene sendes til et av trygdekontorene i fylket, som deretter foretar oppgjør. Hjelpemidlene lånes så ut til de trygdede som fyller vilkårene for stønad etter §§ 5-3 eller 5-8.

Hjelpemiddelsentralene forvalter i dag de fleste tekniske hjelpemidler som det kan ytes stønad til etter folketrygdloven kapittel 5. Biler omfattes ikke av virksomheten. Formidling av høreapparater etter lovens kapittel 2 skjer ikke gjennom hjelpemiddelsentralene, men gjennom egne hørselssentraler. I tillegg til hjelpemidler som trygden eier, forvalter hjelpemiddelsentralene også hjelpemidler som er finansiert av kommunene og fylkeskommunene.

I Ot.prp. nr. 48 for 1985-86 er forholdet mellom de fylkeskommunale hjelpemiddelsentralene og lokal formidling omtalt. På side 43 sies det blant annet følgende:

«Fysisk avstand til hjelpemiddelsentralene representerer en hindring for mange av dem som systemet tar sikte på å nå. For å gjøre det lettere for den enkelte å få løst sine praktiske problemer i forbindelse med funksjonshemming, bør det finnes organiserte tilbud i lokalmiljøet. Ressurser som allerede finnes lokalt, bør om mulig fungere som integrerte deler av formidlingssystemet. Av hensyn til bruk av ressurser, til opplæring og informasjonsbehov er det viktig at det ved organiseringen av lokal hjelpemiddelformidling legges vekt på samordning mellom kommunalt og fylkeskommunalt nivå.»

Virksomheten ved de fylkeskommunale hjelpemiddelsentralene foregår på følgende måte: Når en pasient får behov for et teknisk hjelpemiddel, blir vedkommende henvist til hjelpemiddelsentralen av lege eller annet helsepersonell. Her får han eller hun faglig veiledning om aktuelle hjelpemidler og kan få prøve og tilpasse et hensiktsmessig eksemplar. Fagpersonalet ved sentralene vurderer hva slags hjelpemiddel som antas hensiktsmessig i det enkelte tilfellet, og gir en anbefaling til trygdemyndighetene, som gjør det formelle vedtaket. Det vil ofte avhenge av lagerbeholdningen ved den enkelte sentralen om den trygdede skal få utlevert et brukt eller et nytt hjelpemiddel. Rikstrygdeverket opplyser at valget mellom brukt og nytt kommunalt hjelpemiddel kan være problematisk på områder der det skjer stadige forbedringer. Såvidt utvalget kjenner til er praksis relativt restriktiv. Hjelpemiddelsentralen kan låne ut hjelpemidlet til pasienten midlertidig inntil vedtak om stønad til hjelpemidlet er avgjort av tryg-

deetaten. Normalt vil korttidsutlånene gå over til langtidsutlån etter at trygdeetatens vedtak foreligger.

I trygdeetatens standardvedtak forutsettes det at den trygdede skal levere hjelpemidlet tilbake når behovet ikke lenger er til stede. Når det gjelder tekniske hjelpemidler etter lovens § 5-3 tas det i praksis eiendomsforbehold. Trygdemyndighetenes praksis med hensyn til å ta eiendomsforbehold er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 14-9 om lån av høreapparat.

Hjelpemiddelsentralene driver også utlånsvirksomhet av hjelpemidler til personer som åpenbart ikke fyller vilkårene for stønad etter kapittel 5. Som eksempel kan nevnes utlån av rullestol og krykker ved benbrudd. Dette er etter det utvalget har fått opplyst, hjelpemidler som finansieres av kommunene eller fylkeskommunene. Slike hjelpemidler holdes formelt atskilt fra de hjelpemidler trygden eier.

I visse tilfeller må den trygdede kjøpe et teknisk hjelpemiddel fra en vanlig forhandler. Det kan være fordi det ikke finnes en hjelpemiddelsentral i nærheten, at sentralen ikke har det aktuelle hjelpemidlet på lager eller at det foreligger andre grunner som gjør det hensiktsmessig at vedkommende selv skaffer hjelpemidlet. Vanligvis yter trygden i slike tilfeller bare pengelån til anskaffelsen og forbeholder seg eiendomsretten til gjenstanden. Også i slike tilfeller kan trygden anses å låne ut gjenstanden til den trygdede.

I Ot.prp. nr. 48 for 1985-86 om endringer i kommunehelsetjenesteloven og andre lover, uttales det at hjelpemiddelsentralen skal være en ressurs for fylkets samlede servicetilbud. Det ville derfor etter utvalgets mening være naturlig at finansieringen av de tekniske hjelpemidlene ved sentralene i framtiden ble lagt om, slik at også utgiftene som i dag dekkes over folketrygdens budsjett, ble finansiert via rammetilskottene til fylkeskommunene. Utvalget antar at det ville være mest hensiktsmessig om all formidling av hjelpemidler ved sentralene skjedde samlet etter pasientenes behov, uavhengig av eierforholdet til hjelpemidlene og uavhengig av om det dreier seg om kortvarig eller langvarig bruk. De aktuelle bestemmelsene i folketrygdloven måtte da oppheves. Pasientenes rettigheter kunne i stedet sikres ved at bestemmelsene i folketrygdloven §§ 5-3 og 5-8 om tekniske hjelpemidler ble tatt inn i helsetjenesteloven og andre lover. Det er imidlertid kun formelt at hjelpemidlene holdes atskilt i dag. I praksis oppbevares og behandles både trygdens, kommunenes og fylkeskommunenes hjelpemidler sammen.

Da utbyggingen av hjelpemiddelsentralene

ennå ikke er ferdig, og det foreløpig ikke er noen lovbestemt plikt til å drive slike sentraler, vil utvalget likevel ikke foreslå at bestemmelsene om tekniske hjelpemidler tas ut av folketrygdloven på nåværende tidspunkt.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag svarer til den gjeldende lov og praksis når det gjelder formidling og utlån av tekniske hjelpemidler. Paragrafen er ment å gjelde for de tilfeller det i dag ytes full stønad til dekning av utgiftene til anskaffelse av hjelpemidler og trygdeetaten treffer vedtak om såkalt eiendomsforbehold. De tilfellene hvor den trygdede betaler en viss del av kjøpesummen, mens trygden yter lån med eiendomsforbehold, omfattes av utkastets § 14-6. Utvalget forutsetter at det etter utkastets § 14-6 skal kunne ytes lån med salgspant til delvis dekning av kjøpesummen. Trygdens rett etter en slik avtale om salgspant, bør følge de generelle bestemmelsene om salgspant i lovgivningen om pant og kredittkjøp.

Etter utkastets første ledd kan et medlem som har tapt så mye av funksjonsevnen at tekniske hjelpemidler er av vesentlig betydning i arbeidslivet eller dagliglivet, få låne slike hjelpemidler. Utlån av hjelpemidlet skal finne sted dersom trygdeetaten finner det mest hensiktsmessig. Vurderingen av hensiktsmessigheten skal gå på trygdeetatens bedømming av situasjonen. Det skal være opp til trygdeetaten å vurdere om det i det konkrete tilfellet er mest hensiktsmessig med tilskott, lån eller garanti for lån etter utkastets § 14-6 eller faktisk utlån av det aktuelle hjelpemidlet. Dersom medlemmet trenger et hjelpemiddel som ikke egner seg til gjenbruk, kan det for eksempel være mest hensiktsmessig at medlemmet får tilskott eller lån.

I utkastets andre ledd er departementet gitt fullmakt til å gi nærmere forskrifter om utlån av tekniske hjelpemidler. På dette området er det behov for utfyllende forskrifter, da lovteksten ellers ville blitt uforholdsmessig komplisert. Utvalget forutsetter at forskriftene klart gir uttrykk for i hvilke tilfeller et hjelpemiddel skal lånes ut i stedet for tilskott, lån eller garanti for lån.

Utkastets § 14-8 Førerhund

Et medlem som er blind, eller som er så svak-synt at han eller hun ikke er i stand til å rettlede seg ved synet, kan få en førerhund av trygden.

Departementet gir forskrifter om førerhund, herunder om disposisjonsretten over hunden, og om stønad til dekning av utgifter ved kurs i stell og bruk av hunden.

Merknader

Folketrygdloven §§ 5-3 siste ledd og 5-8 nr. 2 gir departementet fullmakt til å fastsette regler om tilskott til anskaffelse av førerhund for blinde og synshemmede. Departementet har fastsatt slike regler i forskrifter av 23. desember 1988 med hjemmel i lovens § 5-8.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 5 lyder:

«Førerhund

Det kan ytes stønad til anskaffelse av førerhund til den som mangler synsevne eller har så dårlig syn at vedkommende ikke kan rettlede seg ved hjelp av synet. Stønad ytes bare for førerhund som leveres i henhold til inngått leveringsavtale mellom Rikstrygdeverket og godkjent førerhundskole, jfr. folketrygdlovens § 13-10.

Det kan ytes stønad til dekning av utgiftene ved kurs i stell og bruk av førerhund som nevnt i første ledd etter nærmere regler som fastsettes av Rikstrygdeverket.»

Etter disse forskriftene kan det ytes stønad til anskaffelse av førerhund til den som mangler synsevnen eller har så dårlig synsevne at han eller hun ikke kan rettlede seg ved hjelp av synet.

Det ytes bare tilskott for førerhund som leveres i henhold til inngått leveringsavtale mellom Rikstrygdeverket og en godkjent førerhundskole, se lovens § 5-8 nr. 2 bokstav b og § 5-3 siste punktum. I tillegg til tilskott til anskaffelse av selve førerhunden, kan det også ytes tilskott til dekning av utgifter ved kurs i stell og bruk av førerhund.

Departementet har også gitt forskrifter om leveringsavtaler for førerhunder den 29. oktober 1985. Disse er gitt i medhold av lovens § 13-10. Denne hjemmelsbestemmelsen ble tatt inn i folketrygdloven i desember 1984. Den går ut på at Rikstrygdeverket kan inngå pris- og leveringsavtaler for tekniske og andre hjelpemidler, herunder førerhunder etter forskrifter fastsatt av departementet.

Som det fremgår av ordlyden i lovens § 5-8 nr. 1 andre ledd ytes det «tilskott» eller lån til anskaffelse av førerhund. Førerhunden blir den trygdedes eiendom. Dette er en forskjell i forhold til de øvrige hjelpemidler trygden yter. I Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 05-08 nr. 4 av 10. februar 1985 med senere endringer sies det at «hunder som ikke lenger egner seg til å gjøre tjeneste som førerhund, er fortsatt folketrygdens eiendom, og kan ikke disponeres av den trygdede eller andre, uten samtykke fra trygdekontoret.» Det må imidlertid være klart at dette forbehold i Rikstrygdeverkets retningslinjer ikke i seg selv kan endre eiendomsforholdet. En hund som for eksempel pga. alder ikke lenger kan gjøre tje-

neste som førerhund, vil fortsatt være den trygdedes eiendom med mindre annet fremgår av avtalen mellom trygdeetaten og den trygdede.

Rikstrygdeverket opplyser at en i praksis anser hunden som trygdens eiendom, og at den trygdede må undertegne en erklæring om at han eller hun har forstått dette. Utvalget kan imidlertid ikke se at trygdeetaten etter gjeldende rett har adgang til å beholde eiendomsretten til førerhunden.

Etter praksis skjer det sjelden at førerhunder tas tilbake av trygdeetaten. De tilfeller der dette gjøres, er først og fremst når den trygdede dør. Hvis hunden er under fem år gammel, forsøker en å trene om hunden til en ny eier. Med eldre hunder er dette meget vanskelig, og det forsøkes derfor ikke. Ofte er omtrening av yngre hunder også vanskelig, fordi hunden har vanskelig for å vende seg til en ny eier. Etter hva Rikstrygdeverket opplyser, er det ikke snakk om omtrening av mer enn 3-4 hunder pr. år.

Det ble tidligere gjort forsøk på å selge eldre førerhunder etter at den trygdedes behov var opphørt. Kostnadene ved salg var imidlertid så store, at det ikke lønte seg. I dag har en derfor gått bort fra dette.

Det forekommer imidlertid tilfeller der en konstaterer at den blinde og førerhunden ikke passer sammen. Dette skjer gjerne når den blinde lider av andre plager, og derfor for eksempel ikke kan holde tritt med førerhunden. I disse tilfellene gir en hunden til en annen.

Utvalgets forslag

Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig med en egen paragraf om førerhunder. Det skyldes at førerhunder skiller seg fra de egentlige tekniske hjelpemidlene ved at det dreier seg om levende vesener. Dessuten formidles ikke førerhunder gjennom hjelpemiddelsentralene, men de leveres fra en godkjent førerhundskole etter avtale mellom Rikstrygdeverket og førerhundskolen.

Utvalget har vurdert om førerhunder også burde «lånes ut» fra trygden. Prinsipielt er det ingen klar forskjell mellom en førerhund og andre hjelpemidler som lånes ut av trygden. Vi tror imidlertid at en formulering i loven om «lån» av førerhund kan medføre uheldige følelsesmessige problemer for dem som er avhengig av førerhund. For de fleste blinde og svaksynte representerer førerhunden en svært viktig del i deres liv, både funksjonelt og emosjonelt. Det ligger i sakens natur at man blir nært knyttet til en hund, i motsetning til andre hjelpemidler som man låner av trygden. Førerhunder stiller heller ikke i

samme kategori som andre hjelpemidler når det gjelder hjelpemiddelsentralene. Det er i dag mangel på førerhunder, og vi har ingen «kennel» der førerhunder oppbevares i påvente av oppdrag. Betydningen av gjenbruk av førerhunder er også minimal. Hjelpemidlene fra trygden vil gjerne bli levert tilbake når medlemmet dør. Det er begrenset hvor mange år en førerhund kan brukes, dens levetid setter grenser. Når vi i tillegg tar hensyn til at en førerhund må gjennom ny trening med en eventuelt ny bruker før den kan brukes, mister argumentene med gjenbruk mye av sin verdi. Dessuten er det naturlig å anta at den stønadsberettigedes nærmeste familie også vil være knyttet til hunden. Vi mener derfor at hensynet til de som trenger førerhund bør veie tyngst. Utvalget går dermed inn for at førerhunder fortsatt blir medlemmets eiendom i stedet for å lånes ut fra trygden.

Utkastet svarer stort sett til gjeldende praksis.

Utkastets første ledd avgrensner personkretsen til medlem som er blind eller som er synshemmet av et viss omfang. Forslaget svarer til forskriftenes § 5 første ledd.

Utkastets andre ledd gir departementet hjemmel til å gi forskrifter om tildeling av førerhund eller stønad til anskaffelse av førerhund. Bestemmelsen gir også departementet adgang til å gi forskrifter om stønad til dekning av utgifter til kurs i stell og bruk av førerhund. Dette er en ordinær pengestønad, som kommer i tillegg til tilskottet for anskaffelse av selve førerhunden etter utkastets første ledd. Tilsvarende bestemmelse står i dag i forskriftenes § 5 andre ledd.

I gjeldende forskrifter er det også en bestemmelse om at tilskott til førerhund bare ytes for førerhund som leveres i henhold til avtale mellom Rikstrygdeverket og godkjent førerhundskole. Det er herunder vist til folketrygdloven § 13-10. Denne bestemmelsen er ikke tatt inn i utkastet her. Utvalget mener at en slik bestemmelse fortsatt vil passe best i forskrifter som departementet kan gi etter utkastets andre ledd.

Utkastets § 14-9 Lån av høreapparat

Et medlem som har tapt så mye av hørselen at et høreapparat er av vesentlig betydning for ham eller henne, kan få låne høreapparat med tilleggsutstyr av trygden.

Det er et vilkår for rett til lån av høreapparat at det foreligger rekvisisjon fra en godkjent hørselsentral eller fra en lege som er spesialist i øre-nese-hals-sykdommer.

Departementet gir forskrifter om lån av høreapparat.

Merknader

Innledning

Bestemmelser om stønad til høreapparat står i dag i folketrygdloven § 2-5 nr. 3 bokstav b og midlertidige forskrifter gitt av Sosialdepartementet den 18. april 1986 med hjemmel i nevnte paragraf.

Stønad til høreapparat ble tidligere ytt etter følgende bestemmelser i folketrygdloven: § 2-5 nr. 3 bokstav b, § 2-13, § 5-3 og § 5-8. De forskriftene som var gitt i henhold til disse paragrafene hadde forskjellig personkrets og formål. Det var bare personer som ikke hadde inntektsgivende arbeid som falt utenfor folketrygdlovens stønadstilbud.

Etter de nye forskriftene til folketrygdloven § 2-5 nr. 3 bokstav b er alle som er trygdet omfattet av stønadstilbudet, uten hensyn til alder eller om vedkommende har inntektsgivende arbeid. Stønad til høreapparat kan heretter ikke ytes med hjemmel i folketrygdloven §§ 5-3 og 5-8. Etter utvidelsen av personkretsen for rett til høreapparat etter § 2-5 nr. 3 bokstav b, vil det heller ikke lenger være aktuelt å yte bidrag til høreapparat etter lovens § 2-13.

Gjeldende rett

Forskriftenes §§ 2 og 3 lyder:

«§ 2.

Stønadsomfang

Trygden yter stønad til anskaffelse av høreapparat med tilbehør og individuelt tilpassede ørepropper etter bestemmelsene i §§ 3-8.

I tillegg yter trygden godtgjørelse av utgifter til

a. 3 batterier eller ladeapparat med 2 akkumulatører til hvert høreapparat. Det ytes ikke godtgjørelse til senere anskaffelse av batterier eller ladeapparat/akkumulatører etter disse forskrifter. Dette gjelder også ved yrkesskade/yrkessykdom.

b. legeundersøkelse etter bestemmelsene i § 9 og

c. reiseutgifter etter bestemmelsen i § 10.

For barn under 18 år dekker trygden også nødvendige utgifter til service og reparasjon av høreapparat som det er ytt stønad til etter disse forskrifter.

§ 3.

Gjenanskaffelse

1. Stønad til gjenanskaffelse av høreapparat ytes når det er gått minst 6 år siden den trygdede fikk stønad til høreapparat, og

a. høreapparatet ikke lenger fungerer tilfredsstillende og det ikke er regningssvarende å reparere det, eller

b. utprøving av nytt høreapparat har vist at dette gir den trygdede en vesentlig bedre hørselsfunksjon.

2. Stønad til gjenanskaffelse kan ytes selv om det ikke er gått 6 år når:

a. hørselstapet har endret seg slik at et nytt høreapparat med andre tekniske egenskaper kan gi en vesentlig bedre hørselsfunksjon, eller

b. det er kommet en ny type høreapparat på markedet som kan avhjelpe hørselstapet på en vesentlig bedre måte.

3. Dersom den trygdede er under 18 år og har mistet eller ødelagt høreapparatet under lek eller annen aktivitet som er normal for alderen, kan det ytes stønad til nytt høreapparat selv om det ikke er gått 6 år siden vedkommende sist fikk stønad til høreapparat.»

Etter de gjeldende forskrifter ytes det stønad til anskaffelse av høreapparat og tilpassede ørepropper. I tillegg yter trygden stønad til dekning av utgifter til blant annet tre batterier eller ladeapparat med to akkumulatører til hvert høreapparat én gang, samt stønad til dekning av nødvendige utgifter til service og reparasjon for barn under 18 år. Det ytes stønad til gjenskaffelse av høreapparat når det er gått 6 år og apparatet ikke lenger fungerer og det heller ikke er lønnsomt å reparere. Det samme gjelder hvis den hørselshemmede ved hjelp av et nytt høreapparat kan oppnå en betydelig forbedring av hørselsfunksjonen. Vanligvis ytes det ikke stønad til gjenskaffelse, dersom høreapparatet er skadet eller mistet ved skjødesløs behandling. Dette gjelder likevel ikke når apparatet er skadet eller mistet under barns normale aktiviteter.

Stønad til gjenanskaffelse av høreapparat kan gis selv om det ikke er gått 6 år

- når hørselstapet har endret seg slik at et nytt høreapparat gir vesentlig bedre hørsel
- når en ny type høreapparat gir vesentlig bedre hørsel
- når barn under 18 år har mistet eller ødelagt apparatet under lek eller annen aktivitet som er normal for alderen.

Det er et vilkår for godtgjørelse av utgifter til høreapparat og ørepropp at det foreligger rekvisisjon fra hørselssentral eller fra øre-, nese- og halslege. Legen må i slike tilfeller som hovedregel ha avtale med fylkeskommunen om driftstilskott. Leger uten avtale kan i særlige tilfeller godkjennes av helsedirektøren til å foreta rekvisisjon for trygdens regning. Vi viser til forskriftenes §§ 4 og 5.

Rekvisisjon skal gis etter forutgående undersøkelse. Hørselssentralen kan dispensere fra kravet til forutgående undersøkelse når det gjelder rekvisisjon av høreapparat til pasienter som er i eller undervises ved en spesialinstitusjon for hørselshemmede. Det må da foreligge tilfredsstillende opplysninger om pasientens hørsel og erklæring fra institusjonens faglige leder om at vedkommende har nytte av høreapparatet.

Det kan som hovedregel bare ytes stønad ved kjøp av apparat og tilbehør fra leverandører eller forhandlere som trygden har inngått

leveringsavtale med. Vi viser til forskriftenes § 4, se § 6. Etter forskriftenes § 4 skal rekvisisjon bare gis for høreapparat som har gjennomgått offentlig leveransekontroll og som omfattes av leverings- og prisavtale som nevnt i § 6. Unntaksvis kan rekvisisjon gis for ny apparattype som det ikke er inngått avtale om, når dette er helt nødvendig for å oppnå et ønskelig resultat. Forskriftenes § 6 har bestemmelser om slike leveringsavtaler som skal inngås mellom Rikstrygdeverket og importør eller hovedleverandør. Avtalene skal omfatte priser på høreapparater samt priser for reparasjoner m.v. ved verksteder. Folketrygdloven § 13-10 har en særskilt hjemmel til å inngå slike avtaler, men det er ikke vist til denne paragrafen i forskriftene om høreapparat.

I forskriftenes § 7 er det gitt bestemmelser om eiendomsforbehold. Forskriftenes § 7 lyder:

«§ 7.
Eiendomsforbehold.

Høreapparat og ladeapparat som det er ytt stønad til etter forskriftene her, er trygdens eiendom og skal leveres tilbake når det ikke lenger er bruk for apparatet.

Departementet kan gi regler om gjenbruk av tilbakeleverte apparater.»

Høreapparater og ladeapparater som det er ytt stønad til, er trygdens eiendom og skal leveres tilbake til hørselssentralen når det ikke lenger er bruk for apparatene. Et apparat skal alltid leveres tilbake til en hørselssentral, selv om den trygdede har fått det gjennom en forhandler. Forskriftene bruker begrepet eiendomsforbehold. Ordningen med eiendomsforbehold ble tidligere brukt ved kjøp på avbetaling og gikk fram av tidligere lov 21. juli 1916 om kjøp på avbetaling. Salg med eiendomsforbehold innebar at selgeren betinget seg eiendomsretten til en vare inntil kjøperen hadde betalt den fullt ut. Selgeren kunne derfor når som helst ta varen tilbake, dersom kjøperen misligholdt sine forpliktelser. I forbindelse med den nye panteloven av 1980 ble bestemmelsene om eiendomsforbehold tatt inn i panteloven og ordningen er nå kalt salgspant. Lov 21. juni 1985 om kredittkjøp som erstatter den tidligere avbetalingsloven bruker også begrepet salgspant. Ved salgspant er det selgeren som tar eiendomsforbehold, mens det ved høreapparat er tilskottsytteren (trygdeataten) som tar eiendomsforbehold.

Hensikten med salgspant (eiendomsforbehold) er at kjøperen med tiden skal bli eier av gjenstanden. Dette er ikke tilfellet med såkalt stønad til høreapparat. Etter forskriftene skal trygden alltid kunne ta apparatet tilbake når den trygdede ikke lenger har bruk for det. Ordningen med eiendomsforbehold

etter forskriftene om høreapparater kan derfor i realiteten anses som en utlånsordning. Det vil si at høreapparatet bare stilles til disposisjon for den trygdede så lenge vedkommende måtte ha bruk for det.

Utvalgets forslag

Bestemmelsene om stønad ved anskaffelse av høreapparat passer etter utvalgets syn mest naturlig sammen med de øvrige stønader i folketrygdloven som skal bedre den alminnelige funksjonsevne. Utvalget har derfor foreslått at bestemmelsen tas inn som en egen paragraf i kapitlet her. Bestemmelsen er kalt «lån av høreapparat» for å synliggjøre hvordan ordningen med høreapparat egentlig er. Siden det allerede finnes egne forskrifter om høreapparater, og fordi høreapparater ikke formidles gjennom de ordinære hjelpemiddelsentralene, men gjennom egne hørselssentraler, har utvalget funnet det hensiktsmessig med en egen paragraf.

Utkastets første ledd avgrensner personkretsen til medlem som har hørseltap av et visst omfang. Denne avgrensning følger i dag av forskriftenes § 1. Vi har videre presisert at dette ikke er en ordinær stønadsordning, men utlån av et hjelpemiddel. Dette følger i dag av forskriftenes § 7. Utvalget mener det er viktig ut fra informasjonshensyn å få dette prinsippet inn i loven.

I utkastets andre ledd har vi presisert at det må foreligge rekvisisjon fra godkjent hørselssentral eller spesialist i øre-, nese- og halssykdommer. Utvalget foreslår at alle spesialister gis kompetanse til å rekvirere høreapparat, og ikke bare de som har avtale om driftstilskott. Det er etter utvalgets syn ingen grunn til å sondre mellom de to gruppene her.

I utkastets tredje ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter om utlån av høreapparater med tilbehør.

Utkastets § 14-10 Hjelpestønad til hjelp i huset

Hjelpestønad ytes til et medlem som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte
a) *må ha lønnet hjelp i huset, eller*
b) *må ha så mye hjelp i huset fra sin familie at familiens inntektsmuligheter blir redusert.*

Hjelpestønad ytes ikke til et medlem som først etter fylte 70 år får langvarig sykdom, skade eller lyte. Hjelpestønad ytes heller ikke til et medlem som har fått innvilget overgangsstønad ved sykdom (se kapittel 7) eller uførepensjon (se kapittel 10) når han eller hun har vært vurdert som hjemmearbeidende, se §§ 7-6 og 10-8.

Stortinget fastsetter hjelpestønadens størrelse.

Merknader

Bestemmelsene om hjelpestønad er i dag å finne i folketrygdloven § 8-2 samt i forskriftene om grunnstønad og hjelpestønad fastsatt av Sosialdepartementet den 21. oktober 1966 med hjemmel i folketrygdloven § 8-2 siste ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 8-2 første ledd bokstav b, andre ledd og fjerde ledd lyder:

«Den som etter å ha gjennomgått hensiktsmessig behandling fortsatt har varig sykdom, skade eller lyte, har rett til

a. ...

b. hjelpestønad, hvis vedkommende på grunn av sykdommen, skaden eller lytet må ha særskilt tilsyn og pleie eller hjelp i huset.

Grunnstønad og hjelpestønad ytes etter sats som fastsettes av Stortinget og kan gis samtidig eller hver for seg og kan komme i tillegg til uførepensjon og til attføringspenger.

... Departementet gir nærmere forskrifter om ytelser etter denne paragrafen og kan herunder bestemme at bestemmelsen i tredje ledd skal kunne fravikes hvis særlige grunner taler for det.»

Etter lovens § 8-2 bokstav b har en trygdet rett til hjelpestønad dersom vedkommende på grunn av varig sykdom, skade eller lyte må ha særskilt tilsyn og pleie eller hjelp i huset. Etter forskriftenes § 7 nr. 2 ytes forhøyet hjelpestønad til barn under 18 år som har behov for særskilt tilsyn og pleie.

Selv om en trygdet har behov for både tilsyn og pleie samt hjelp i huset, kan det etter gjeldende rett bare ytes en hjelpestønad. Det dreier seg her altså ikke om tre forskjellige stønadsordninger, men om tre former for hjelpestønad.

Da hjelpestønad til tilsyn og pleie og til hjelp i huset skal dekke forskjellige behov og det dessuten gjelder forskjellige vilkår for å få rett til ytelsene, har utvalget funnet det riktig å foreslå en særskilt paragraf om hjelpestønad til hjelp i huset i utkastets § 14-10 og en paragraf om hjelpestønad til tilsyn og pleie i utkastets § 14-11. Dessuten foreslår utvalget en egen paragraf om forhøyet hjelpestønad i utkastets § 14-12. Utvalget legger til grunn at de tre formene for hjelpestønad skal anses som forskjellige stønadsordninger. Etter det utvalget erfarer, fyller en trygdet ofte både kravene til hjelpestønad til hjelp i huset og til hjelpestønad til tilsyn og pleie. Utvalgets forslag om å splitte opp hjelpestønnen i to paragrafer, vil ikke føre til utvidelse av gjeldende stønadssystem. I og med at stønadssituasjonene er forskjellige, mener imidlertid utvalget at det gir en bedre oversikt å skille stønadene i tre paragrafer.

Hjelpestønad skal være en løpende stønad. Hvis stønad først er tilstått, stanses den vanligvis ikke før den trygdede dør. Unntak gjelder imidlertid for forhøyet hjelpestønad som bare er beregnet på barn under 18 år.

Folketrygdloven § 8-2 første ledd første punktum inneholder et generelt varighetsvilkår som gjelder både for rett til hjelpestønad og grunnstønad. Det heter her: «Den som etter å ha gjennomgått hensiktsmessig behandling fortsatt har varig sykdom, skade eller lyte, har rett til ...». Det må altså etter lovens ordlyd foreligge en varig medisinsk uførhet. Vanligvis vet en ikke om en sykdom, skade eller lyte er av varig karakter før pasienten har gjennomgått hensiktsmessig behandling. Loven inneholder derfor et vilkår om at slik behandling skal være foretatt. Av og til er det imidlertid klart at uførheten er varig, selv om behandlingen ikke er avsluttet. Ofte kan behandlingen vare over flere år, og den trygdede har i denne perioden behov for hjelp i huset eller tilsyn og pleie. Forskriftenes § 1 har derfor en bestemmelse om at det kan ytes hjelpestønad selv om behandlingen ikke er avsluttet, når det er på det rene at sykdommen, skaden eller lytet ikke vil bli helbredet (reparert) ved fortsatt medisinsk behandling. Men det kreves at behandlingen må være ført så langt fram at det kan avgjøres hvorvidt sykdommen, skaden eller lytet vil etterlate seg varig men. Forskriftenes § 1 lyder:

«Grunnstønad og hjelpestønad kan ytes selv om behandlingen ikke er avsluttet, når det er på det rene at sykdommen, skaden eller lytet ikke vil bli helbredet (reparert) ved fortsatt medisinsk behandling. Behandlingen må være ført så langt fram at det kan avgjøres hvorvidt sykdommen, skaden eller lytet vil etterlate seg varig men.»

Det sies ikke noe i loven om at de aktuelle utgiftene som stønnen skal dekke, må være av varig karakter. Det vil si at loven ikke stiller krav om at den trygdede må ha et varig behov for tilsyn og pleie eller hjelp i huset for rett til hjelpestønad. Det er imidlertid naturlig å innfortolke et slikt krav i og med lovens formulering «må ha særskilt tilsyn og pleie eller hjelp i huset på grunn av varig sykdom, skade eller lyte». I praksis har Rikstrygdeverket tolket inn et slikt varighetskrav. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom 08-02 første ledd bokstav b, punkt 4.3.4 (1/89)

Forskriftenes § 7 lyder:

«1. Ordinær hjelpestønad til tilsyn og pleie eller hjelp i huset.

Ordinær hjelpestønad ytes etter en sats som fastsettes av Stortinget. Stønad ytes bare dersom den trygdede enten må ha lønnet hjelp

eller så omfattende hjelp fra familiemedlemmer at deres ervervsmuligheter blir redusert.

Hjelpestønad til tilsyn og pleie tilstås bare dersom det foreligger et faktisk pleieforhold. Når det skal avgjøres om stønad skal ytes til varig uført barn, er det omfanget av det ekstra tilsyn og den ekstra pleie barnet trenger i forhold til friske barn i samme alder som skal legges til grunn.

2. Forhøyet hjelpestønad.

For trygdet under 18 år som trenger særskilt tilsyn og pleie, kan hjelpestønaden forhøyes dersom dette gir den trygdede økte muligheter til å bli boende i sitt hjem. Det er et vilkår at den trygdede har et vesentlig større behov for tilsyn og pleie enn det som gir rett til ordinær hjelpestønad.

Forhøyet hjelpestønad fastsettes i forhold til omfanget av tilsynet og pleien til 2, 4 eller 5,6 ganger ordinær hjelpestønad. Ved fastsettelsen av stønadssatsen, skal det legges vekt på den faktiske arbeidsinnsatsen pleien medfører, herunder

- graden av nedsatt fysisk og psykisk funksjonsevne
- pleieoppgavens art
- behovet for tilsyn
- behovet for nødvendig behandling, trening, opplæring
- arbeidsoppgavens antall og hyppighet og den bundethet disse medfører.

Forhøyet hjelpestønad kan ikke ytes ved siden av attføringspenger etter folketrygdlovens kapittel 5 eller pensjon etter kapittel 8. Utbetalt forhøyet hjelpestønad går til fradrag i etterbetaling av attføringspenger/pensjon som nevnt for samme tidsrom med et beløp svarende til differansen mellom forhøyet og vanlig hjelpestønad. I helt spesielle tilfelle kan Rikstrygdeverket bestemme at forhøyet hjelpestønad kan ytes ved siden av attføringspenger etter folketrygdlovens kapittel 5 eller pensjon etter kapittel 8, og at utbetalt stønad ikke skal gå til fradrag i etterbetaling av attføringspenger/pensjon for det samme tidsrommet.

Vedtaket om tilståelse av forhøyet hjelpestønad skal tas opp til ny vurdering etter tre år for å klarlegge om vilkårene for rett til ytelsen fortsatt er oppfylt.»

Etter forskriftenes § 7 nr. 1 første ledd andre punktum skal hjelpestønad bare ytes dersom den trygdede må ha lønnet hjelp eller så omfattende hjelp fra familiemedlemmer at deres inntektsmuligheter blir redusert. Denne bestemmelsen gjelder både for hjelpestønad til hjelp i huset og hjelpestønad til tilsyn og pleie. I forskriftenes § 7 nr. 1 andre ledd er det presisert at hjelpestønad til tilsyn og pleie bare ytes dersom det foreligger et faktisk pleieforhold. Denne bestemmelsen gjelder ikke for hjelpestønad til hjelp i huset. Det innebærer at det for denne form for hjelpestønad ikke kreves at den trygdede faktisk har hjelp til husarbeidet. Ifølge Rikstrygdeverkets praksis er det tilstrekkelig at det er påvist et hjelpebehov når det gjelder husarbeid. Dette hjelpebehovet må være av et slikt omfang at det nor-

malt vil medføre en økonomisk belastning for den trygdede å dekke det, men det kreves ikke at det påløper utgifter. Det vises til rundskriv Kom. 08-02 første ledd bokstav b punkt 4.1.1.

Etter folketrygdloven § 8-9 første ledd kan hjelpestønad til hjelp i huset ikke innvilges den som blir ufør etter fylte 70 år. Denne 70-års grensen gjelder i dag bare for rett til hjelpestønad til hjelp i huset etter § 8-2 bokstav b og for grunnstønad til transportutgifter. Bestemmelsen lyder:

«Grunnstønad til dekning av transportutgifter, jfr. § 8-2 første ledd bokstav a og hjelpestønad til hjelp i huset, jfr. § 8-2 første ledd bokstav b, kan ikke tilstås til den som blir ufør etter fylte 70 år.»

Bakgrunnen for 70-års grensen var at en mente at de ulempene som aldersforandringen medførte skulle avhjelpes med andre tiltak enn stønad etter folketrygdloven. Det ble hevdet at eldre mennesker hadde mer behov for faktiske hjelpetiltak enn kontantstønader. En hadde derfor planer om en sterkere utbygging av forskjellige servicetiltak for eldre.

Tidligere gjaldt 70-års grensen også for rett til hjelpestønad til tilsyn og pleie og for rett til grunnstønad. Ved lovendring 21. desember 1979 nr. 81 ble 70-års grensen opphevet for disse stønadene.

Etter lovens ordlyd er det avgjørende om den medisinske uførheten inntreffer før eller etter fylte 70 år. Det er irrelevant når hjelpebehovet oppstår. Det mest naturlige ville være å knytte 70-års grensen til det tidspunktet hjelpebehovet oppstår. Det ble også gjort ved en forskriftsbestemmelse som innstrammet lovens krav. Vi viser til forskriftenes § 2. Det heter her at hjelpestønad til hjelp i huset ikke kan ytes til den som blir ufør før fylte 70 år, dersom vedkommende først etter denne alder fyller vilkårene for stønad. Denne bestemmelsen ble av Rikstrygdeverket tolket slik at også hjelpebehovet måtte foreligge før fylte 70 år. Men Trygderetten har gått imot en slik innskrenkende tolkning av loven. Vi viser til Trygderettens kjennelse av 13. desember 1979 (ankesak 222/79).

Etter § 9 første ledd i forskriftene får en husmor som er tilstått attføringspenger etter lovens kapittel 5 eller uførepensjon etter lovens kapittel 8 ikke hjelpestønad til hjelp i huset. Denne stønaden får hun bare dersom hun trenger tilsyn eller pleie. Bestemmelsen gjelder i prinsippet både for menn og kvinner. Forskriftenes § 9 første ledd lyder:

«Husmor som er tilstått attføringspenger etter folketrygdlovens kapittel 5 eller pensjon etter kapittel 8, kan ikke tilstås hjelpestønad

fordi hun trenger hjelp til husarbeid. Hun kan derimot tilstås hjelpestønad hvis hun trenger tilsyn eller pleie.»

I tillegg til hjelpestønad etter folketrygdloven har også flere kommuner tiltak som skal dekke det samme formålet.

Den kommunale hjemmehjelpsordningen hører inn under de såkalte hjelpeordninger for hjemmene. De går ut på å yte faktisk hjelp til eldre og funksjonshemmede. Hjelpeordningene for hjemmene administreres av kommunene. Følgende tiltak omfattes av hjelpeordningene: husmorvikarvirksomhet, hjemmehjelp for eldre, funksjonshemmede og andre, samt annen hjelpevirksomhet som har til formål å yte hjelp til hjem eller personer som er i en vanskelig situasjon. Hjelpeordningene for hjemmene er ikke lovfestede ordninger. Det er opp til den enkelte kommune om de forskjellige hjelpetiltak skal tilbys. Sosialdepartementet har fastsatt veiledende retningslinjer. Vi viser til rundskriv 1-6/86. Hjelpeordningene for hjemmene finansieres over de statlige rammetilskott til kommunene.

Hjemmehjelpsordningen omfatter hjemmehjelp til daglig rengjøring, innkjøp og matlagning, rengjøringspatruljer, vaktmestertjeneste, matdistribusjon og tilsvarende tiltak. Ordningen skal altså dekke de samme behov som folketrygdlovens hjelpestønad til hjelp i huset. Forskjellen er at hjemmehjelpsordningen er en naturalytelse, mens folketrygdlovens ytelse er en kontantstønad. Videre kan kommunene kreve betaling for hjemmehjelpen. Ved tildeling av hjemmehjelp tas det i praksis bare hensyn til hjelpebehovet. Det tas ikke hensyn til den hjelpetrengendes økonomiske forhold - for eksempel om vedkommende mottar hjelpestønad til hjelp i huset etter folketrygdloven. Vi viser til § 5 i de veiledende retningslinjer. Etter § 6 i retningslinjene bør betalingsplikten graderes i forhold til inntekten til den hjelpetrengende. Dersom vedkommende mottar hjelpestønad skal denne legges til inntekten ved beregning av betalingens størrelse. Betalingen bør for øvrig fastsettes etter de vanlige satser og regler som gjelder i den enkelte kommune.

Lov 18. august 1911 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) har bestemmelser om forskjellige typer særfradrag som kan gis en skattepliktig person i forbindelse med fastsettingen av vedkommendes nettoinntekt. En av formene for særfradrag gis på grunn av visse stønader eller pensjoner. Etter skatteloven § 77 nr. 3 har således en skatteyter rett til særfradrag, dersom vedkommende i noen måneder i inntektsåret har mottatt grunnstønad eller hjelpestønad etter folketrygdloven § 8-2.

Særfradraget godskrives for hver måned vedkommende har mottatt ovennevnte ytelser. Dette særfradraget utgjør for tiden 11 280 kroner pr. år (1989), og kan gis sammen med særfradrag på grunn av forsørgelse, jf. skatteloven § 76, særfradrag på grunn av sykdomsutgifter, jf. skatteloven § 77 nr. 4 og særfradrag på grunn av liten skatteevne, jf. skatteloven § 78.

Ordningene med særfradrag medfører samordningsproblemer i forhold til de nevnte ytelsene etter folketrygdloven.

Særfradrag etter skatteloven og grunnstønad og hjelpestønad etter folketrygdloven er ment å dekke de samme utgiftene, uten at det er gitt samordningsbestemmelser. Det innebærer at en person enten vil få rett til både hjelpestønad og særfradrag, eller vedkommende vil ikke få noen kompensasjon for utgifter. For eksempel medførte disse bestemmelsene at da vesentlige grupper diabetikere mistet sin grunnstønad etter en regelendring i 1988, mistet de samtidig retten til særfradraget. Dessuten mistet disse også retten til et øket fradrag på bakgrunn av sparing med skattefradrag og aksjesparing med skattefradrag, som gis hvis en har særfradrag. For enkelte medførte altså bortfallet av grunnstønad ikke bare en redusert stønad på 2 400 kroner, men i særlige tilfeller flere ganger dette beløp. Dette var forhold Sosialdepartementet ikke tok med i sine vurderinger da grunnstønnen ble fjernet.

Det ligger utenfor utvalgets mandat å vurdere særfradragordningene. Men utvalget finner det likevel riktig å påpeke at det her foreligger samordningsproblemer som bør løses.

Hjelpestønad ytes etter satser fastsatt av Stortinget, se § 8-2 andre ledd. Fra 1. januar 1990 utgjør satsen for hjelpestønad til hjelp i huset 7 980 kroner pr. år.

I § 8-2 andre ledd er det presisert at hjelpestønad kan ytes i tillegg til uførepensjon eller attføringspenger. Etter forskriftenes § 9 kan husmor som mottar attføringspenger eller uførepensjon imidlertid ikke tilstås hjelpestønad til hjelp i huset. Med husmor forstås her person som ikke har vært yrkesaktiv (hjemmearbeidende).

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Utvalget har ikke tatt med vilkåret om at hensiktsmessig behandling må være gjennomført. Dette vilkåret er fraveket i forskriftene i dag. Det er tilstrekkelig å si i loven av det må foreligge langvarig sykdom, skade eller lyte. Dette vilkåret innebærer at hensiktsmessig behandling må være foretatt i de tilfellene dette er nød-

vendig for å konstatere at uførheten er langvarig.

I utkastets første ledd sies det at hjelpestønad til hjelp i huset ytes til et medlem som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte må ha lønnet hjelp i huset eller så omfattende hjelp fra familiemedlemmer at deres inntektsmuligheter blir redusert.

Utvalget har presisert at hjelpestønad kan ytes ved langvarig sykdom, skade eller lyte. I dag brukes formuleringen varig sykdom, skade eller lyte. Som nevnt i merknadene til utkastets § 14-1 tolkes begrepet varig slik at en lidelse anses som varig dersom den antas å vare lengre enn 2 til 3 år. Det er ikke nødvendig at lidelsen skal være livsvarig. Utvalget mener derfor at uttrykket langvarig er mer informativt enn begrepet varig.

Utvalget har videre brukt formuleringen «må ha lønnet hjelp eller ...» både når det gjelder hjelpestønad til hjelp i huset og hjelpestønad til tilsyn og pleie, se utkastets § 14-11. For så vidt gjelder hjelpestønad til hjelp i huset etter utkastets § 14-10 svarer forslaget til gjeldende rett. Utvalget mener at rett til hjelpestønad i utgangspunktet bør være betinget av at medlemmet faktisk har hjelp, men praksis bør ikke være for streng her. Da stønadsnivået er relativt lavt, både når det gjelder hjelpestønad til hjelp i huset og hjelpestønad til tilsyn og pleie, mener utvalget det vil være urimelig å kreve at medlemmet har faktiske utgifter til hjelp.

Begrepet ervervsmuligheter har utvalget erstattet med inntektsmuligheter som er et mer moderne ord. Det kreves årsakssammenheng mellom den medisinske uførhet og hjelpebehovet, hvilket forutsetter at hjelpebehovet også må være langvarig.

Utkastets andre ledd omhandler den såkalte 70-års grensen, og er i samsvar med gjeldende rett. Det avgjørende tidspunktet for anvendelsen av 70-årsgrensen skal være når langvarig sykdom, skade eller lyte oppstår.

Utvalget forutsetter at hjelpebehovet skal vurderes ut fra vedkommendes funksjonsevne, og ikke ut fra ytre forhold. Det innebærer at hjelpebehovet skal vurderes uavhengig av om medlemmet ved fylte 70 år oppholder seg i institusjon, og derfor ikke trenger hjelp i huset før fra et senere tidspunkt.

Videre er det presisert i lovutkastet at hjelpestønad ikke ytes til hjemmearbeidende som oppebærer overgangsstønad ved sykdom etter utkastets kapittel 7 eller uførepensjon etter utkastets kapittel 10. Utvalget har erstattet uttrykket «husmor» i de gjeldende forskrifter med uttrykket «hjemmearbeidende», som er et mer moderne og kjønnsnøytralt ord. Forslaget svarer til forskriftenes § 9 første ledd.

Etter utkastets tredje ledd skal satser for hjelpestønad fastsettes av Stortinget slik som i dag.

Da de forskjellige former for hjelpestønad blir foreslått splittet opp i flere stønadsordninger, er det nødvendig å foreslå samordningsbestemmelser. Det skal ikke kunne ytes hjelpestønad etter denne paragraf og hjelpestønad til tilsyn og pleie samtidig. Utvalget har imidlertid funnet det hensiktsmessig å ta samordningsbestemmelsen inn i utkastets § 14-11 om hjelpestønad til tilsyn og pleie.

Utkastets § 14-11 Hjelpestønad til tilsyn og pleie

Hjelpestønad ytes til et medlem som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte

- a) må ha lønnet hjelp til tilsyn og pleie, eller
- b) må ha så mye hjelp til tilsyn og pleie fra sin familie at familiens inntektsmuligheter blir redusert.

Stortinget fastsetter hjelpestønadens størrelse.

Dersom et medlem også har rett til hjelpestønad etter § 14-10, ytes det bare én stønad.

Merknader

Bestemmelser om hjelpestønad står i dag i folketrygdloven § 8-2 første ledd bokstav b. Hjelpestønad kan enten ytes til dekning av utgifter til hjelp i huset eller til tilsyn og pleie. Vi viser til nærmere omtale av forholdet mellom hjelpestønad til hjelp i huset og hjelpestønad til tilsyn og pleie i merknadene til utkastets § 14-10. Utkastet her omhandler bare hjelpestønad til tilsyn og pleie.

Gjeldende rett

Sosialdepartementet har gitt forskrifter om hjelpestønad den 21. oktober 1966. Disse forskriftene gjelder både grunnstønad og hjelpestønad, og er sist endret den 22. desember 1988.

Det generelle varighetsvilkåret i lovens § 8-2 første ledd første punktum er gjengitt og omtalt i merknadene til utkastets § 14-10 om hjelpestønad til hjelp i huset. Varighetsvilkåret er også omtalt i utkastets § 14-1.

Etter forskriftenes § 7 nr. 1 andre ledd første punktum kan hjelpestønad til tilsyn og pleie bare tilstås dersom det foreligger et faktisk pleieforhold. Det kreves imidlertid ikke at den trygdede skal ha utgifter til tilsyn og pleie. Det gjelder her samme prinsipp som ved hjelpestønad til hjelp i huset. Det kreves enten at den trygdede må ha lønnet hjelp eller så omfattende hjelp fra familiemedlemmer at deres inntektsmuligheter svekkes.

Ofte kan det være vanskelig for den trygdede å etablere et pleieforhold før stønaden

mottas, fordi vedkommende har svak økonomi. Departementet har derfor anmodet om at vilkåret om at det må foreligge et faktisk pleieforhold skal praktiseres liberalt. Det er tilstrekkelig at pleie- og tilsynsforhold vil bli etablert når hjelpestønad tilstås. Forskriftenes § 7 er gjengitt i merknadene til utkastets § 14-10.

Satsen for hjelpestønad til tilsyn og pleie fastsettes av Stortinget. Den utgjør samme beløp som hjelpestønad til hjelp i huset. Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 14-10.

Hjelpestønad til tilsyn og pleie kan ikke ytes i tillegg til hjelpestønad til hjelp i huset. Etter gjeldende rett dreier det seg bare om én stønadsordning. Dette synes imidlertid å være inkonsekvent i og med at de to former for hjelpestønad skal dekke helt forskjellige behov.

Som nevnt ovenfor under § 14-10 er det ikke uvanlig at en trygdet fyller vilkårene både for hjelpestønad til hjelp i huset og til hjelpestønad til tilsyn og pleie.

Forholdet mellom hjelpestønad til tilsyn og pleie og andre støtteordninger er omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 08-02 første ledd bokstav b, punkt 6.5 (1/89). Det sies her at folketrygdens hjelpestønadsordning i utgangspunktet ligger i bunnen i forhold til andre offentlige stønadsordninger. Vi viser i denne sammenheng til den kommunale hjemmehjelpsordning samt bidrag etter sosialomsorgsloven. Unntak gjelder fra prinsippet om at folketrygden ligger i bunnen i de tilfellene den trygdede får dekket sitt ekstraordinære hjelpebehov som følge av «pliktmessige» tiltak fra det offentlige. Etter § 1-3 andre ledd i lov 19. november 1983 nr. 66 om helse-tjenesten i kommunene plikter kommunen å sørge for tilbud om hjemmesykepleie. Sosialdepartementet har den 23. november 1983 fastsatt forskrifter om lovbestemte sykepleietjenester i kommunenes helsetjeneste. Forskriftene er i hovedsak av administrativ art. Det er fylkeslegene/statsfysikus i Oslo som skal føre det overordnede tilsynet med kommunenes sykepleietjenester. Vi viser til forskriftenes § 5. Etter § 4 kan pasienten selv eller andre søke om hjemmesykepleie for pasienten. Forskriftene har ellers ingen bestemmelser om vilkårene for å få rett til hjemmesykepleie, men etter praksis tildeles slike tjenester etter behov, og de er alltid gratis. Det er den kommunale lederen for sykepleietjenesten som avgjør hvem som skal få hjelp. Forholdet til folketrygdlovens ordning med hjelpestønad til tilsyn og pleie er ikke omtalt i forskriftene. Hjemmesykepleieordningen er ikke nevnt i rundskrivet. I og med at hjelp fra hjemmesykepleien er gratis og hjemlet i loven

om kommunehelsetjenesten, bør denne hjelpen anses som «pliktmessig» i folketrygdlovens forstand. Hjelpebehov som dekkes ved hjemmesykepleie bør dermed ikke gi rett til hjelpestønad.

Når det gjelder forholdet mellom retten til særfradrag etter skatteloven og rett til hjelpestønad viser vi til merknadene til utkastets § 14-10 om hjelpestønad til tilsyn og pleie.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

I utkastets første ledd har utvalget brukt samme formulering som i utkastets § 14-10, nemlig at medlemmet enten må ha lønnet hjelp eller så omfattende hjelp fra familiemedlemmer at deres inntektsevne blir redusert. Utvalget mener at denne formulering skal omfatte de situasjoner vedkommende faktisk har hjelp samt de situasjoner vedkommende ikke har skaffet seg hjelp på grunn av penge-mangel. Utvalget mener det er å stille for strenge krav dersom det skal kreves at det faktisk foreligger et pleieforhold. Forslaget er ment å dekke gjeldende praksis.

Etter utkastets andre ledd skal satsen for hjelpestønad fastsettes av Stortinget. Dette er i samsvar med gjeldende rett.

I utkastets tredje ledd har vi foreslått en bestemmelse om at et medlem som har rett til hjelpestønad både etter § 14-10 og § 14-11 bare får utbetalt en av stønadene. Forslaget svarer til gjeldende rett. Mye kan tale for at det skulle være adgang til å yte begge former for stønad samtidig. Dette er imidlertid et sosialpolitisk spørsmål som det ligger utenfor utvalgets mandat å ta opp. En omlegging på dette punktet ville få store utgiftsmessige konsekvenser for folketrygden.

Utkastets § 14-12 Forhøyet hjelpestønad

Forhøyet hjelpestønad ytes til et medlem under 16 år som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte har vesentlig større behov for tilsyn, pleie og annen hjelp enn det som hjelpestønad etter § 14-11 dekker. Forhøyet hjelpestønad ytes bare dersom denne stønaden gir medlemmet bedre muligheter til å bli boende hjemme.

Stortinget fastsetter satsene for forhøyet hjelpestønad.

Ved avgjørelsen av om det skal ytes forhøyet hjelpestønad, og i tilfelle hvilken sats stønaden skal ytes etter, legges det vekt på

- *hvor mye medlemmets fysiske og psykiske funksjonsevne er nedsatt,*
- *hvor omfattende pleieoppgaven og tilsynet er,*
- *hvor stort behov medlemmet har for stimulering, opplæring og trening,*

- *hvor mye pleieoppgaven binder den som gjør arbeidet.*

Det kan ikke gis hjelpestønad til tilsyn og pleie etter § 14-11 dersom det blir gitt forhøyet hjelpestønad etter paragrafen her.

Merknader

Folketrygdloven har i dag ingen bestemmelser om forhøyet hjelpestønad, men i departementets forskrifter om grunnstønad og hjelpestønad av 21. oktober 1966 er det gitt slike bestemmelser i § 7 nr 2.

Gjeldende rett

Forskriftens § 7 nr. 2 er gjengitt i merknadene til § 14-10.

Forhøyet hjelpestønad er ikke en egen stønadsordning etter gjeldende regler, men hjelpestønad til tilsyn og pleie kan ytes etter forhøyede stønadssatser ved pleie av barn under 18 år.

Det heter i forskriftens § 7 nr. 2 første ledd at hjelpestønnen kan forhøyes når det gjelder stønad til trygdet under 18 år som trenger særskilt tilsyn og pleie. Det er et vilkår at den forhøyede stønaden øker barnets muligheter til å bli boende i sitt hjem. Forhøyet stønad ytes bare dersom barnet har vesentlig større behov for tilsyn og pleie enn det som gir rett til ordinær hjelpestønad. Vilåårene for rett til ordinær hjelpestønad til tilsyn og pleie er omtalt i merknadene til § 14-11 i utkastet.

Forhøyet hjelpestønad ytes etter alternative satser som fastsettes av Stortinget. Det er i dag fastsatt tre satser. Disse utgjør 2 ganger, 4 ganger og 5,6 ganger satsen for ordinær hjelpestønad.

Etter forskriftene § 7 nr. 2 andre ledd skal forhøyet hjelpestønad ytes etter en sats som står i forhold til omfanget av tilsynet og pleien. Ved valg av stønadssats skal det legges vekt på den faktiske arbeidsbyrden som pleien medfører, herunder graden av nedsatt fysisk og psykisk funksjonsevne, pleieoppgavens art, behovet for tilsyn, behovet for nødvendig behandling, trening og opplæring, arbeidsoppgavens antall og hyppighet og den bundethet disse medfører.

Etter forskriftens § 7 nr. 2 tredje ledd kan forhøyet hjelpestønad ikke ytes ved siden av attføringspenger etter lovens kapittel 5 eller uførepensjon etter lovens kapittel 8. Denne bestemmelsen har sammenheng med at attføringspenger og uførepensjon kan ytes fra fylte 16 år og at forhøyet hjelpestønad kan ytes til fylte 18 år. I helt spesielle tilfeller kan imidlertid Rikstrygdeverket bestemme at forhøyet hjelpestønad likevel skal kunne ytes ved siden av ytelser som overfor nevnt. Bestemmelsen blir imidlertid sjelden brukt i praksis.

Forskriftene har dessuten bestemmelser om at utbetalt forhøyet hjelpestønad skal gå til fradrag i etterbetaling av attføringspenger eller uførepensjon.

Forholdet mellom folketrygdlovens ordning med hjelpestønad og den kommunale hjemmesykepleien er omtalt i merknadene til utkastets § 14-11 om hjelpestønad til tilsyn og pleie. Forholdet til ordningen med særfradrag etter skatteloven er også omtalt i merknadene til utkastets § 14-10 om hjelpestønad til hjelp i huset.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men forhøyet hjelpestønad er foreslått som en selvstendig stønad. Videre er aldersgrensen for rett til forhøyet hjelpestønad foreslått senket til 16 år.

Etter utkastets første ledd skal forhøyet hjelpestønad ytes til medlem under 16 år som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte har vesentlig større behov for tilsyn og pleie enn det som gir rett til hjelpestønad etter utkastets § 14-11. Aldersgrensen for rett til forhøyet hjelpestønad er foreslått senket fra 18 til 16 år. Dette er gjort for å unngå samordningsproblemer når det gjelder overgangsstønad ved sykdom eller uførepensjon og forhøyet hjelpestønad. Da disse ytelser sjelden tilstås samtidig, vil utvalgets forslag ikke medføre vesentlig endring i gjeldende rett.

Utvalget har brukt formuleringen langvarig i stedet for varig når det gjelder kravet til omfanget av den medisinske uførhet. Vi viser til nærmere omtale av dette kravet i merknadene til utkastets §§ 14-1 og 14-10. Det er videre presisert at det er et vilkår for rett til forhøyet hjelpestønad at stønaden gir medlemmet økte muligheter til å bli boende i sitt hjem.

I utkastets andre ledd er Stortinget gitt fullmakt til å fastsette satsene for forhøyet hjelpestønad. Forslaget svarer til gjeldende rett.

I utkastets tredje ledd er angitt hva det skal legges vekt på når det skal avgjøres om forhøyet hjelpestønad skal ytes og hvilken sats stønaden skal ytes etter. Utkastet svarer til forskriftene § 7 nr. 2 andre ledd. Det er foretatt visse språklige forenklinger i forhold til gjeldende forskrifter.

I utkastets fjerde ledd er det tatt inn en samordningsbestemmelse. Det skal ikke kunne ytes hjelpestønad til tilsyn og pleie etter utkastets § 14-11 dersom det ytes forhøyet hjelpestønad etter utkastet her. Da hjelpestønad til tilsyn og pleie og forhøyet hjelpestønad begge skal dekke utgifter i forbindelse med pleie, er det ikke rimelig at disse stønader skal kunne ytes samtidig. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 14-13 Grunnstønad

Grunnstønad ytes til et medlem som på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte har utgifter som han eller hun ellers ikke ville ha hatt. Grunnstønad ytes blant annet til dekning av utgifter i forbindelse med

- a) drift av tekniske hjelpemidler
- b) særskilt transport, herunder drift av medlemmets bil
- c) hold av førerhund
- d) telefon, herunder mobiltelefon
- e) slitasje på klær ved bruk av proteser, støtbandasje o.a.
- f) fordyret kosthold ved diett.

Grunnstønad ytes etter satser som Stortinget fastsetter. Det ytes ikke grunnstønad for ekstrautgifter som utgjør mindre enn to tredeler av laveste sats.

Grunnstønad til dekning av utgifter til særskilt transport ytes ikke til et medlem som først etter fylte 70 år får langvarig sykdom, skade eller lyte.

Det ytes ikke grunnstønad for utgifter som dekkes etter bestemmelser i denne loven eller andre lover. Likevel kan det tas hensyn til ekstrautgifter som kan gi rett til bidrag etter § 13-24 i denne loven, og til sosialhjelp etter lov 5. juni 1964 nr. 2 om sosial omsorg.

Merknader

Bestemmelser om grunnstønad står i dag i folketrygdloven § 8-2 første ledd bokstav a. Videre er det bestemmelser om grunnstønad i Sosialdepartementets forskrifter om grunnstønad og hjelpestønad av 21. oktober 1966.

Gjeldende rett

Etter lovens § 8-2 første ledd bokstav a skal grunnstønad ytes dersom varig sykdom, skade eller lyte medfører ekstrautgifter av betydning.

Folketrygdloven § 8-2 første ledd bokstav a, andre og fjerde ledd lyder:

«Den som etter å ha gjennomgått hensiktsmessig behandling fortsatt har varig sykdom, skade eller lyte, har rett til

- a. grunnstønad, hvis sykdommen, skaden eller lytet medfører ekstrautgifter av betydning.
- b. ...

Grunnstønad og hjelpestønad ytes etter satser som fastsettes av Stortinget og kan gis samtidig eller hver for seg og kan komme i tillegg til uførepensjon og til attføringspenger.

«... Departementet gir nærmere forskrifter om ytelser etter denne paragraf og kan herunder bestemme at bestemmelsen i tredje ledd skal kunne fravikes hvis særlige grunner taler for det.»

Det generelle varighetsvilkåret i lovens § 8-2 første ledd første punktum er omtalt i

merknadene til utkastets § 14-10 om hjelpestønad til hjelp i huset.

Det sies ikke noe i selve lovteksten om hvilke ekstrautgifter grunnstønad er ment å dekke, men forskriftene har utførlige bestemmelser om dette. Vi viser til nærmere omtale nedenfor. Det er også hjemmel for å dekke ekstrautgifter som skyldes sykdom, skade eller lyte etter andre bestemmelser. Det gjelder både bestemmelser i folketrygdloven og bestemmelser i andre lover.

Det prinsippet som legges til grunn ved slik overlapping er *lex specialis*. Det vil si at mer spesielle bestemmelser går foran de mer generelle bestemmelser. Bestemmelsen i § 8-2 første ledd bokstav b om stønad til dekning av ekstrautgifter i form av utgifter til tilsyn og pleie og hjelp i huset, går foran den mer generelle bestemmelse i § 8-2 første ledd bokstav a om grunnstønad. Dette innebærer at utgifter som etter sin art kan gi rett til hjelpestønad, ikke kan gi rett til grunnstønad.

I folketrygdloven kapittel 2 er det flere bestemmelser om stønad til dekning av utgifter på grunn av sykdom. De gjelder også ved varige sykdommer. Dette er spesielle bestemmelser om medisinsk stønad som går foran bestemmelsen om grunnstønad. Utgifter som dekkes etter folketrygdloven kapittel 2 kan derfor som hovedregel ikke gi rett til grunnstønad. Bidrag etter folketrygdloven § 2-13 står imidlertid i en særstilling. Dette er også en stønadsregel som er generelt formulert. Det er ikke nærmere angitt i lovens § 2-13 hva det skal kunne ytes bidrag til, men etter praksis går lovens § 8-2 vanligvis foran § 2-13. Det vil si at det ytes grunnstønad og ikke bidrag etter § 2-13 når vilkårene i begge lovbestemmelsene er oppfylt. Unntak gjøres imidlertid for stønad til dekning av løpende utgifter som er nødvendige for at apparater som det gis bidrag til etter § 2-13 skal funksjonere etter sin hensikt. Som eksempel kan nevnes utgifter til surstoffbehandling og til dialysebehandling i hjemmet. Når det gjelder forholdet mellom grunnstønad og stønad til yrkesmessig attføring etter folketrygdloven § 5-3, går bestemmelsene om grunnstønad foran § 5-3. Det innebærer at dersom en person i forbindelse med yrkesmessig attføring pådrar seg utgifter som også dekkes etter bestemmelsene om grunnstønad, skal det bare ytes grunnstønad.

Når det gjelder forholdet mellom grunnstønad og stønad etter bestemmelser i andre lover enn folketrygdloven, kommer det an på om de andre lovbestemmelsene er mer spesielle. For eksempel går sykehusloven og grunnskoleloven foran folketrygdloven § 8-2. Stønadsreglene i sosialomsorgsloven § 3 er imidlertid mer generelle enn bestemmelsene

i folketrygdloven § 8-2. Utgifter som kan gi grunnlag for grunnstønad skal dekkes ved denne stønadsformen og ikke ved sosialhjelp.

Det framgår av bestemmelsene i departementets forskrifter om grunnstønad og hjelpestønad hvilke utgifter som kan gi rett til grunnstønad. Vi viser til forskriftenes § 4. Det er for eksempel ekstrautgifter til transport til og fra arbeidssted eller opplæringssted, til transport i forbindelse med utøvelse av eget erverv, ekstrautgifter ved fordyret kosthold og ekstrautgifter ved slitasje av klær og sengetøy. Videre kan ekstrautgifter til transport og til drift av tekniske hjelpemidler som bedrer den alminnelige funksjonsevnen gi rett til grunnstønad. Det er presisert i forskriftenes § 4 tredje ledd at utgiftene til egenandeler ved helsetjenester som omfattes av forskriftene om egenandelstaket, ikke gir rett til grunnstønad. Utvalget antar imidlertid at heller ikke annen egenbetaling ved helsehjelp etter folketrygdloven kapittel 2 gir rett til grunnstønad. Forskriftens § 4 lyder:

«Utgifter som kan gi rett til grunnstønad er f.eks. ekstrautgifter til transport til og fra arbeidssted eller opplæringssted, eller til transport i forbindelse med utøvelse av eget erverv, ekstrautgifter ved fordyret kosthold, eller ekstrautgifter ved slitasje av klær og sengetøy.

Til den som på grunn av sykdom, skade eller lyte har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne, kan det gis grunnstønad til transportutgifter og til drift av tekniske hjelpemidler når transporten og hjelpemidlene er nødvendige og hensiktsmessige for å bedre funksjonsevnen.

Utgifter til egenandeler for helsetjenester som omfattes av forskriftene om begrensning av egenandeler, gir ikke rett til grunnstønad.

Det gis ikke grunnstønad til dekning av utgifter i forbindelse med transport til og fra barnehage eller opphold i barnehage.»

Rikstrygdeverkets kommentarrundskriv Kom 08-02 første ledd bokstav a (10/88) omtaler nærmere en del utgifter som gir rett til grunnstønad. Utvalget vil presisere at en med begrepet utgifter i forbindelse med rett til grunnstønad, mener ekstrautgifter. Det dreier seg for eksempel om utgifter i forbindelse med:

- transport, herunder egen bil,
- telefonhold, herunder mobiltelefon,
- bruk av proteser, støttestokker, støttekorsett,
- drift av andre tekniske hjelpemidler,
- medisintilgifter som ikke dekkes etter § 2-5,
- utlagt tarm eller urinleder,
- strupeløshet,
- sukkersyke (diabetes mellitus),
- cøliaki,
- hudsykdommen dermatitis herpetiformis,

- Føllings sykdom,
- tyrosinemi,
- alvorlig nyresvikt,
- cystisk fibrose,
- mageaffeksjon,
- lungeaffeksjon, og
- blødersykdommer.

Som tidligere nevnt er det bare ekstrautgifter som kan gi rett til grunnstønad. Med ekstrautgifter menes ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv utgifter som den stønadsberettigede har, men som friske mennesker ikke har. Det er etter utvalgets syn mer naturlig å si at det dreier seg om utgifter som den trygdede ellers ikke ville pådratt seg dersom vedkommende hadde vært frisk.

Videre kreves det at utgiftene er nødvendige. Det beror på en konkret skjønnsmessig vurdering hvilke utgifter som er nødvendige. Den ovenstående liste fra Rikstrygdeverket er ikke ment å være uttømmende.

Etter lovens § 8-2 andre ledd skal grunnstønad ytes etter satser fastsatt av Stortinget. Grunnstønad ytes etter fem ordinære satser. Fra 1. januar 1990 gjelder følgende satser:

Ordinære satser:

- 4 800 kroner pr. år (Sats 1)
- 7 320 kroner pr. år (Sats 2)
- 9 600 kroner pr. år (Sats 3)
- 12 780 kroner pr. år (Sats 4)
- 15 960 kroner pr. år (Sats 5)

Forskriftens § 6 har nærmere regler om når de forskjellige satsene skal anvendes. Forskriftens § 6 lyder:

- «1. Grunnstønad ytes etter fem satser som fastsettes av Stortinget, jf. nr. 2.
2. Årlige ekstrautgifter som antas å utgjøre mindre enn 2/3 av laveste sats, gir ikke rett til grunnstønad. Dersom særlige grunner gjør det rimelig, kan det tilstås grunnstønad selv om utgiftene er mindre.

Grunnstønad etter høyere sats gis dersom de årlige ekstrautgiftene antas minst å svare til den aktuelle satsen. De to høyeste satsene kan bare nyttes dersom ekstrautgiftene omfatter både utgifter til nødvendig transport og andre utgifter, jf. § 4.»

Dersom de årlige ekstrautgiftene antas å utgjøre mindre enn 2/3 av laveste sats, gir de som hovedregel ikke rett til grunnstønad. Men det kan ytes grunnstønad etter laveste sats, dersom særlige grunner gjør det rimelig. For øvrig ytes grunnstønad etter den sats som ligger nærmest størrelsen på de årlige ekstrautgiftene. De to høyeste satsene nyttes bare dersom ekstrautgiftene omfatter både utgifter til nødvendig transport og andre utgifter.

Grunnstønad kan ytes i tillegg til atferdsrettigheter eller uførepensjon. Vi viser til § 8-2 andre ledd.

Forholdet mellom grunnstønad og ordningen med særfradrag etter skatteloven er omtalt i merknadene til utkastets § 14-10 om hjelpestønad til hjelp i huset.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets første ledd skal grunnstønad ytes til medlemmer som har utgifter på grunn av langvarig sykdom, skade eller lyte. Utvalget har brukt begrepet langvarig her for å angi kravet til den medisinske uforhøyet. Forslaget svarer på dette punkt til utkastets §§ 14-10 til 14-12 om hjelpestønad. Vi viser til merknadene til utkastets § 14-10 om hjelpestønad til hjelp i huset.

Det skal dreie seg om utgifter som vedkommende ikke ville pådratt seg dersom vedkommende ikke hadde lidd av den aktuelle sykdom, skade eller lyte. Utvalget har her ikke fulgt Rikstrygdeverkets definisjon som går ut på en generell sammenligning med utgifter som friske mennesker har. Det relevante må være en sammenligning mellom faktiske utgifter og de utgifter vedkommende ville hatt dersom han eller hun hadde vært frisk. For friske mennesker kan det ikke angis noe spesielt utgiftsnivå. Utgiftene vil avhenge av vedkommendes levestandard. I utkastet er definisjonen av begrepet ekstrautgifter knyttet til medlemmets livssituasjon. Utvalget har her foreslått at retten til grunnstønad skal være betinget av at medlemmet har utgifter som vedkommende ellers ikke ville hatt. Dette er en definisjon av begrepet ekstrautgifter.

Utvalget har videre i utkastets første ledd angitt visse utgifter som kan gi rett til grunnstønad. Oppregningen er ganske utførlig, men ikke uttømmende. Utkastet svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets andre ledd skal grunnstønad ytes etter satser som fastsettes av Stortinget. Det er videre presisert at det ikke skal ytes stønad dersom ekstrautgiftene utgjør mindre enn 2/3 av laveste sats for grunnstønad.

Etter Rikstrygdeverkets praksis ytes som hovedregel ikke grunnstønad når ekstrautgiftene er lavere enn dette beløp, men det kan dispenseres i særlige tilfeller. Utvalget har av forenklingshensyn ikke tatt med denne dispensasjonsadgangen i lovutkastet her.

I utkastets tredje ledd er det tatt inn bestemmelsen om den såkalte 70-års grensen for rett til stønad til transport. Forslaget svarer til folketrygdloven § 8-9 første ledd. Vi viser til nærmere omtale av denne 70-års grensen i merknadene til utkastets § 14-10 om stønad til hjelp i huset.

I utkastets fjerde ledd er det presisert at

grunnstønad ikke ytes ved utgifter som dekkes etter andre bestemmelser i folketrygdloven eller andre lover. Unntak er gjort når det gjelder bidrag etter utkastets § 13-24. Det er dessuten gjort unntak for rett til sosialhjelp. Utkastet svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 14-14 Bortfall av stønad under opphold i institusjon

Hvis et medlem blir innlagt i en institusjon, faller retten til stønad etter dette kapitlet bort fra og med den tredje kalendermåneden etter den måneden oppholdet tok til.

Det ytes likevel stønad under institusjonsoppholdet dersom medlemmet fortsatt har de utgiftene som stønaden skal dekke. Det samme gjelder dersom medlemmet pådrar seg slike utgifter i løpet av institusjonsoppholdet.

Når medlemmet blir skrevet ut fra institusjonen, ytes det igjen stønad fra og med utskrivningsmåneden dersom medlemmet fortsatt fyller vilkårene for rett til stønad.

Denne paragrafen gjelder ikke ved opphold i en godkjent attføringsinstitusjon.

Merknader

Når det gjelder stønader som omtales i utkastets kapittel 14, er det i dag gitt særbestemmelser om institusjonsopphold for grunnstønad og hjelpestønad etter folketrygdloven § 8-2.

Gjeldende rett

Ifølge lovens § 8-2 tredje ledd faller retten til grunnstønad og hjelpestønad bort dersom den trygdede blir innlagt i helseinstitusjon som nevnt i lovens § 7-9 nr. 1. Retten til stønad faller bort fra og med den andre kalendermåneden etter den måned da forpleinngen tok til. Bestemmelsen lyder:

«Blir den trygdede innlagt i institusjon som nevnt i § 7-9 nr. 1, faller retten til grunnstønad og hjelpestønad bort fra og med den andre kalendermåneden etter den måned da forpleinngen tok til.»

I § 8-2 fjerde ledd er departementet gitt fullmakt til å gi nærmere forskrifter om grunnstønad og hjelpestønad. Det er presisert at departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene i loven om institusjonsopphold skal kunne fravikes når særlige grunner taler for det.

Departementet har gitt særskilte forskrifter om grunnstønad og hjelpestønad under institusjonsopphold i §§ 9, 10 og 11 i forskriftene om grunnstønad og hjelpestønad. Disse forskriftene er fastsatt den 21. oktober 1966 med hjemmel i folketrygdloven § 8-2 siste ledd.

I § 9 siste ledd i disse forskrifter sies det at

retten til hjelpestønad faller bort når den trygdede tar opphold i aldershjem, somatiske sykehjem eller tilsyns- og vernehjem m.v. for alkoholister. Forskriftenes § 9 andre ledd lyder:

«Retten til hjelpestønad faller bort når den trygdede legges inn i aldershjem, somatisk sykehjem eller tilsyns- og vernehjem m.v. etter lov om fylkeskommunalt ansvar for alkoholistinstitutionene m.v.»

Denne bestemmelsen gjelder både rett til hjelpestønad til tilsyn og pleie og hjelpestønad til hjelp i huset.

Etter § 10 i nevnte forskrifter skal bestemmelsene i §§ 1 andre ledd, 2,9 og 10 i Sosialdepartementets forskrifter av 5. juli 1972 gjelde tilsvarende for trygdet som mottar grunnstønad og hjelpestønad. De forskrifter det er vist til her, er de såkalte «§ 7-9 forskriftene» om utbetaling av ytelser fra folketrygden til trygdet som får fri kur og pleie i helseinstitusjon m.v. Lovens § 7-9 har regler om reduksjon av alderspensjon ved innleggelse i helseinstitusjon m.v. Også de øvrige kapitler i folketrygdloven om stønad til livsopphold har bestemmelser om institusjonsopphold. Forskriftene om institusjonsopphold er felles for de forskjellige stønader til livsopphold, med unntak av sykepenger og dagpenger under arbeidsløshet. Forskriftene er gitt med hjemmel i lovens §§ 5-5, 7-9 nr. 6 og 7, 8-10 og 10-5 nr. 4. Disse forskrifter er nærmere omtalt i merknadene til utkastets §§ 10-18 og 10-19.

De bestemmelsene i § 7-9-forskriftene som også gjelder for grunnstønad og hjelpestønad presiserer hva som skal forstås med uttrykket «fri kur og pleie», jf. forskriftenes § 1 andre ledd. De presiserer videre fastsettelse av omregningstidspunktet, jf. forskriftenes §§ 2 og 10. Det er vist til forskriftenes § 9 som hjemler adgang til å unnlate å anvende reduksjonsbestemmelsene i visse tilfeller ved privat forpleining.

Forskriftene om grunnstønad og hjelpestønad har endel særbestemmelser som går ut på at slike stønader likevel kan ytes under institusjonsopphold. Vi viser til forskriftenes § 11.

Etter § 11 første ledd i forskriftene om grunnstønad og hjelpestønad kan det bestemmes at ytelsen fortsatt skal utbetales uendret, dersom det på grunnlag av institusjonens opplysninger kan regnes med at den trygdede vil bli utskrevet i nærmeste framtid. Den aktuelle ytelsen kan i tilfellet utbetales uendret i opp til tre måneder om gangen etter omregningstidspunktet i henhold til paragrafens første ledd.

Dersom den trygdede på omregningstids-

punktet, det vil si under institusjonsoppholdet, fortsatt har ekstraavgifter som er lagt til grunn ved tilståelse av grunnstønad eller hjelpestønad, kan stønaden fortsatt utbetales. Det kan eventuelt bestemmes at stønaden skal ytes med et lavere beløp.

Forskriftenes § 11 andre ledd tar sikte på stønad som ytes på grunnlag av utgifter som ikke faller bort på grunn av institusjonsoppholdet. Det vil særlig være aktuelt for grunnstønad. Grunnstønad til dekning av bilutgifter vil for eksempel fortsatt kunne ytes dersom en trygdet beholder bilen sin etter å ha flyttet til en institusjon.

Etter forskriftenes § 11 andre ledd skal det som hovedregel fattes vedtak om fortsatt utbetaling som skal gjelde for et tidsrom opp til tre måneder om gangen. I paragrafens tredje ledd er det imidlertid hjemmel til å fatte vedtak som gjelder for et lengre tidsrom, eventuelt uten noen bestemt tidsbegrensning. Slik dispensasjon for lengre tidsrom eller for ubegrenset tid kan gis dersom det er på det rene at ekstraavgiftene vil bli av lengre varighet enn tre måneder regnet fra omregningstidspunktet. Den videre dispensasjonsadgangen som følger av tredje ledd i forskriftenes § 11 gjelder bare for rett til grunnstønad, men som tidligere nevnt, vil det neppe være aktuelt å yte hjelpestønad under institusjonsopphold.

Utvalgets forslag

Utvalget har vurdert om det er hensiktsmessig med en særskilt bestemmelse om institusjonsopphold når det gjelder rett til de stønader som omtales i utkastets kapittel 14.

Da stønadene etter kapitlet her er ment å dekke nærmere angitte utgifter, vil det avgjørende være om vedkommende fortsatt har slike utgifter under institusjonsoppholdet eller om vedkommende pådrar seg slike utgifter under oppholdet som disse stønader er ment å dekke. For eksempel vil stønad ved bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet etter utkastets § 14-4 kunne være aktuell under institusjonsopphold. Slik attføring foregår ofte i institusjon. Som tidligere nevnt, vil utgifter som kan gi rett til grunnstønad av og til bestå under institusjonsopphold. Utgifter som kan gi rett til hjelpestønad til tilsyn og pleie eller hjelp i huset vil ikke forekomme under institusjonsopphold, da slikt tilsyn blir dekket gjennom selve oppholdet.

Bakgrunnen for reduksjonsbestemmelsen i folketrygdloven § 7-9, er å unngå dobbeltdekning ved at trygden dekker utgifter til livsopphold både gjennom finansiering av institusjonsopphold og gjennom kontantytelser i form av stønad til livsopphold etter folketrygdloven. Da stønadene til livsopphold all-

tid vil dekke i det alt vesentlige de samme utgifter som dekkes gjennom gratis institusjonsopphold, er det behov for generelle reduksjonsbestemmelser når det gjelder disse stønadene.

Opphold i institusjon medfører ikke alltid bortfall av utgifter som kan gi rett til grunnstønad, hjelpestønad, stønad til bedring av yrkesevnen eller stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen. Det at en person tar opphold i institusjon vil imidlertid som oftest medføre at også slike utgifter endres. Det vil derfor være aktuelt med en ny vurdering av vedkommendes stønadsbehov.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig med en generell bestemmelse om institusjonsopphold også i dette kapitlet. Paragrafen er disponert slik at den ligner mest mulig på bestemmelsene om institusjonsopphold i kapitlene om stønad til livsopphold. Det er anvendt samme omregningstidspunkt. Dette tidspunktet er nærmere omtalt i utkastets § 10-18 om uførepensjon under institusjonsopphold.

Etter utkastets første ledd faller retten til stønad etter dette kapitlet bort når et medlem blir innlagt i institusjon. Stønadene faller bort fra og med tredje kalendermåned etter den måned oppholdet tok til.

Utvalget har ikke begrenset bestemmelsen her til visse institusjoner, slik som i utkastets § 10-18. Det avgjørende vil være at et hvilket som helst institusjonsopphold vil nødvendigvis gjøre en ny vurdering av om vilkårene for stønad foreligger. Bestemmelsen vil derfor også gjelde ved opphold i aldershjem og sykehjem, selv om slike institusjoner ikke finansieres over folketrygdens budsjett.

Etter utkastets andre ledd første punktum skal det likevel ytes stønad under institusjonsopphold, dersom medlemmet fortsatt har de utgifter som stønaden skal dekke.

Etter utkastets andre ledd andre punktum skal det samme gjelde dersom medlemmet i løpet av institusjonsoppholdet pådrar seg slike utgifter.

Etter utkastets tredje ledd skal stønad som er bortfalt i henhold til utkastets første ledd, ytes igjen når medlemmet blir skrevet ut fra institusjonen. Det er presisert at stønad bare ytes dersom medlemmet fortsatt fyller vilkårene for rett til stønad. Stønaden skal i tilfelle ytes fra og med utskrivningsmåneden. Dette tidspunktet svarer til det som er foreslått for utbetaling av stønad til livsopphold etter et institusjonsopphold. Vi viser til merknadene til utkastets § 10-18 om uførepensjon.

I utkastets fjerde ledd er det presisert at denne bestemmelsen ikke skal få anvendelse ved opphold i godkjent attføringsinstitusjon. Utvalget mener at det er viktig å ta med denne opplysning i lovteksten.

Utkastets § 14-15 Stønad ved yrkesskade

For den som har en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, gjelder ikke vilkåret om forutgående medlemskap i § 14-2 når stønaden skal dekke utgifter som er en følge av yrkesskaden.

Merknader

Det gjelder i dag enkelte særbestemmelser for rett til stønad til dekning av visse utgifter som er en følge av en godkjent yrkesskade. Vi viser til folketrygdloven § 5-1 andre ledd som omhandler ytelser under attføring etter lovens kapittel 5, § 11-5 nr. 1 som omhandler grunnstønad og hjelpestønad og § 11-5 nr. 3 som bl.a. har regler om en særskilt forhøyet hjelpestønad ved yrkesskade.

Folketrygdloven § 11-4 har bestemmelser om hva som skal forstås med yrkesskade i folketrygdlovens forstand. Det er bare personer som har en godkjent yrkesskade etter disse bestemmelser som er omfattet av folketrygdlovens regler om yrkesskade.

Utkastets kapittel 17 inneholder bestemmelser om hva som skal forstås med godkjent yrkesskade. Vi viser til dette kapitlet.

Gjeldende rett

I lovens § 5-1 andre ledd sies det at vilkåret i § 5-1 første ledd bokstav b om forutgående trygdetid ikke skal gjelde ved yrkesskade som går inn under lovens kapittel 11. For øvrig er det hjemmel for en generell dispensasjonsadgang for både vilkåret om opphold i Norge i § 5-1 første ledd bokstav a og vilkåret om forutgående trygdetid i bokstav b. Slike generelle dispensasjonsforskrifter er fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. oktober 1966.

Etter § 3 i ovennevnte forskrifter er Rikstrygdeverket gitt myndighet til å dispensere fra oppholdsvilkåret og vilkåret om forutgående trygdetid i de tilfeller særlige grunner gjør det rimelig. Denne generelle dispensasjonsmyndigheten er ikke begrenset til yrkesskadetilfellene. Rikstrygdeverket har en dispensasjonspraksis for så vidt gjelder attføringspenger i utlandet, men ikke når det gjelder ytelser etter lovens §§ 5-3 og 5-8. Vi viser til merknadene i utkastets § 14-3 om opphold i Norge. Utvalget er etter dette kommet til at det ikke er nødvendig med en særbestemmelse om oppholdsvilkåret i yrkesskadetilfellene.

Etter lovens § 11-5 nr. 1 skal vilkårene i § 8-1 om opphold i Norge og forutgående trygdetid ikke gjelde i yrkesskadetilfellene. Det innebærer at disse vilkårene ikke må være oppfylt for å få rett til grunnstønad og hjelpestønad etter en yrkesskade. I praksis ytes det sjelden grunnstønad og hjelpestønad i utlan-

det, med mindre ytelsen er tilstått under opphold i Norge mens vedkommende var trygdet. Den yrkesskadde kan i tilfelle få beholde stønaden dersom vedkommende bosetter seg i utlandet. Likevel ytes det sjelden slike stønader i utlandet til personer som ikke lenger er trygdet. Det henger antagelig sammen med at det er få søknader.

Utvalget vil peke på at det er flere grunner som taler for at en er tilbakeholdende med å yte stønader som skal dekke nærmere angitte utgifter til personer som er bosatt i utlandet. Vi viser til merknadene til utkastets § 14-3. Disse synspunkter gjør seg også gjeldende i yrkesskadetilfellene.

Etter lovens § 11-5 nr. 3 første punktum kan hjelpestønad etter lovens § 8-2 første ledd bokstav b i særlige tilfelle, forhøyes med et beløp som fastsettes av Stortinget. Rikstrygdeverket opplyser at denne bestemmelsen blir anvendt meget sjelden. Det dreier seg bare om tre til fire stønadssaker i året.

Etter lovens § 11-5 nr. 3 andre punktum kan hjelpestønad ytes til den som blir ufør etter fylte 70 år. Denne særbestemmelsen har i dag bare betydning når det gjelder rett til hjelpestønad til hjelp i huset, se folketrygdloven § 8-9 første ledd. 70-års grensen er bare begrenset til denne formen for hjelpestønad.

Utvalgets forslag

Utvalget har vurdert om det er hensiktsmessig å beholde gjeldende særbestemmelser i yrkesskadetilfellene. Som nevnt ovenfor, er det sjelden det gjøres unntak fra vilkåret om opphold i Norge i yrkesskadetilfellene.

Utvalget har ellers i dette kapitlet lagt til grunn at de ytelsene som omtales her er særskilt beregnet på norske forhold. Utvalget er derfor kommet til at det heller ikke bør gjøres unntak fra oppholdsvilkåret i yrkesskadetilfellene. Da praksis er streng i dag når det gjelder dette vilkåret, vil forslaget ikke få særlig betydning i praksis, men det er en fordel å få en lovtekst som er i overensstemmelse med praksis.

Da det i dag svært sjelden ytes hjelpestønad med forhøyet sats etter folketrygdloven § 11-5 nr. 3, mener utvalget at bestemmelsen om slik stønad bør oppheves. Utvalget har dessuten foreslått å oppheve bestemmelsen i § 11-5 nr. 3 andre punktum om unntak fra 70-års grensen.

Utkastets § 14-15 om yrkesskade omtaler derfor bare unntak fra vilkåret om forutgående medlemstid. Det dispensereres i dag alltid fra dette vilkåret i yrkesskadetilfellene.

Forslaget innebærer en lovteknisk forenkling.

KAPITTEL 15

Fødselsstønad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad

OVERSIKT

I dette kapitlet har utvalget samlet de stønadene som skal dekke bestemte utgifter i forbindelse med fødsel, barnetilsyn og utdanning. Stønadene benevnes som nedkomststønad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad. De kan ytes til ugifte, separerte, skilte eller etterlatte mødre og fedre. Utdanningsstønad kan i visse tilfeller også ytes til etterlatte uten barn.

Loven om enke- og morstrygd av 20. juni 1964 hadde bestemmelser om nedkomststønad til ugifte mødre, og stønad til barnetilsyn til enker og ugifte mødre. Loven hadde også bestemmelser om utdanningsstønad til enker, ugifte mødre samt ugifte kvinner som i lengre tid hadde vært hjemme for å pleie foreldre eller andre nærstående. Ved vedtakelsen av folketrygdloven i 1966 ble ovennevnte stønader tatt inn i kapittel 10 for så vidt gjaldt etterlatte, og kapittel 12 som den gang bare gjaldt ugifte mødre. Bestemmelsene om utdanningsstønad ble i den forbindelse utvidet til også å omfatte skilt ektefelle som ikke hadde inngått nytt ekteskap før den fraskilte ektefelles død. Bestemmelsen om nedkomststønad ble utvidet ved lov 10. juni 1977 nr. 84, slik at den også skulle omfatte enker som nedkommer etter ektemannens død.

Den midlertidige lov 17. desember 1971 nr. 119 om skilte og separerte forsørgere hadde også bestemmelser om nedkomststønad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad. Denne loven ble tatt inn i folketrygdloven kapittel 12 ved lov 25. april 1980 nr. 4. Etter dette omfatter folketrygdloven kapittel 12 både ugifte, skilte og separerte forsørgere.

Gjeldende bestemmelser om nedkomststønad står i dag i folketrygdloven §§ 10-2 tredje ledd og 12-2. Bestemmelser om stønad til barnetilsyn står i §§ 10-2 og 12-3 første ledd. Bestemmelser om utdanningsstønad står i §§ 10-3, 10-6, 10-9 og 12-3 første ledd.

Folketrygdloven kapitler 10 og 12 inneholder både bestemmelser om stønad til livsopphold og bestemmelser om stønad til dekning av nærmere angitte utgifter. Den gjeldende lov er meget uoversiktlig. Det skyldes til dels sammenblandingen av de to stønadsformene. Dessuten er det mange krysshenvisninger mellom kapittel 10 og 12.

I forslaget til ny folketrygdlov har utvalget skilt mellom stønader som skal dekke utgifter til livsopphold og stønader som skal dekke nærmere angitte utgifter. Bestemmelsene om stønad til livsopphold etter den gjeldende lovs kapittel 10 og 12 er tatt inn i tre kapitler: Utkastets kapittel 8 gjelder overgangsstønad til enslig mor eller far. Utkastets kapittel 9 handler om overgangsstønad til tidligere familiepleier. Utkastets kapittel 11 har bestemmelser om pensjon til gjenlevende ektefelle og fraskilt gjenlevende ektefelle. Utvalget har foreslått at ordningen med overgangsstønad til gjenlevende barnløs ektefelle oppheves.

Utvalget har foreslått forskjellige krav om forutgående medlemskap for rett til overgangsstønad og pensjon etter utkastets kapitler 8, 9 og 11. Det foreslås ett års forutgående medlemskap for å få rett til overgangsstønad til enslig mor eller far etter utkastets kapittel 8. For å få rett til pensjon etter utkastets kapittel 11, foreslås tre års forutgående medlemskap for den etterlatte eller avdøde. Forslaget er i samsvar med utvalgets generelle synspunkt om å bruke ett års forutgående medlemskap ved stønader som skal ytes i en overgangsfase, og tre år når det dreier seg om varige ytelser i form av pensjon. Overgangsstønad til tidligere familiepleier etter utkastets kapittel 9 står imidlertid i en særstilling. For denne persongruppen er det forelått at pleieforholdet må ha vart i minst fem år mens vedkommende har vært medlem før retten til stønad inntreffer. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets kapittel 9.

Utvalget har samlet bestemmelsene som skal dekke nærmere angitte utgifter til de ovennevnte persongrupper i ett kapittel. Stønadene etter utkastets kapittel 15 skal ytes i en overgangsfase, og har størst praktisk betydning for enslig mødre og fedre. Utvalget har derfor foreslått en generell bestemmelse om ett års forutgående medlemskap for å få rett til stønad etter kapittel 15.

Utvalget har for øvrig stort sett foreslått at de samme generelle vilkårene skal gjelde for rett til stønad til dekning av bestemte utgifter etter kapitlet her som for stønad til livsopphold etter utkastets kapitler 8, 9 og 11. Dette har ført til endel gjentakelser. Utvalget mener imidlertid at en i lovteksten ikke bare kan

henviser til de forskjellige vilkårene for rett til stønad etter disse kapitlene. Vilråene for rett til stonaden etter utkastets kapittel 15 bør gå klart fram av dette kapitlet så langt dette er lovteknisk hensiktsmessig.

Utvalget har redigert kapitlet slik at den første paragrafen angir hovedformålet med de stonadene som dette kapitlet omfatter. I andre ledd finnes en innholdsfortegnelse. Utkastets §§ 15-2 og 15-3 har bestemmelser som stort sett er generelle for alle tre stonadsformene. Det er bestemmelser om personkretsen og forutgående medlemskap. Da det ikke gjelder de samme bestemmelser om opphold i Norge for rett til de forskjellige stonadene som omtales i kapitlet her, har utvalget ikke funnet det hensiktsmessig å ta inn en generell paragraf om oppholdsvilkåret. Vi har i stedet foreslått bestemmelser om opphold i Norge i de enkelte paragrafene. I utkastets §§ 15-4 til 15-6 er de enkelte stonadene omtalt i hver sin paragraf. Her er tatt inn de spesielle vilkårene som gjelder for den enkelte stonad.

Utkastets § 15-1 Innledning

Formålet med stonad etter dette kapitlet er å dekke utgifter i forbindelse med fødsel, barnetilsyn og utdanning for medlemmer som har aleneomsorg for barn. Utdanningsstonad kan også ytes til etterlatte uten barn.

Bestemmelser om

- generelle vilkår for rett til stonad står i §§ 15-2 og 15-3
- fødselsstonad står i § 15-4
- stonad til barnetilsyn står i § 15-5
- utdanningsstonad står i § 15-6.

Merknader

Bestemmelsen er ny og angir formålet med og personkretsen for stonadene som dette kapitlet omfatter. Det er nedkomststonad, stonad til barnetilsyn og utdanningsstonad. I utkastets andre ledd har utvalget foreslått en innholdsfortegnelse.

Formålet med stonad etter dette kapitlet er å dekke nærmere angitte utgifter i forbindelse med nedkomst, barnetilsyn og utdanning. Stonadene er ikke ment å dekke utgifter til livsopphold og kan ytes i tillegg til slike ytelser. Vi viser til utkastets kapitler 8, 9 og 11 som handler om overgangsstonad til enslig mor eller far, overgangsstonad til tidligere familiepleier og etterlattepensjon.

De stonadene som omtales i dette kapitlet, ytes i hovedsak til medlemmer som er alene med den daglige omsorgen for barn. I dette ligger at medlemmet ikke må bo sammen med den andre av barnets foreldre. Dersom barnets foreldre bor sammen, er ingen alene med den daglige omsorgen for barnet, og rett til stonad

etter dette kapitlet foreligger således ikke. Omsorgsbegrepet i folketrygdloven kapittel 12 er nærmere omtalt i merknadene til utkastets kapittel 8 om overgangsstonad til enslig mor eller far.

Utkastet har også bestemmelser om utdanningsstonad til etterlatte. Etter gjeldende rett har etterlatte rett til slik stonad uavhengig om de har barn eller ikke. Utvalget har foreslått bestemmelser om utdanningsstonad til etterlatte i utkastets § 15-6. Av informasjonshensyn er dette også nevnt i utkastets § 15-1 første ledd andre punktum.

Utvalget har definert begrepet barn i utkastets kapittel 3, se § 3-20. Definisjonen omfatter bare egne barn og adoptivbarn opp til 18 år. Utvalget har foreslått at aleneomsorg for fosterbarn ikke skal kvalifisere til overgangsstonad etter utkastets kapittel 8. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets kapittel 8 om overgangsstonad til enslig mor eller far. Begrepet barn skal ha samme betydning her som i utkastets kapittel 8.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd angir formålet med stonadene i dette kapitlet. Disse stonadene skal dekke utgifter i forbindelse med fødsel, barnetilsyn og utdanning. Personkretsen er generelt angitt til medlemmer som har aleneomsorg for barn. Men utdanningsstonaden skal også kunne gis til etterlatte ektefeller og skilte etterlatte ektefeller som er medlemmer i trygden. Se utkastets § 15-1 første ledd andre punktum og merknadene til utkastets § 15-6 om utdanningsstonad m.m.

Utvalget har foreslått at det alltid skal kreves medlemskap i trygden for at en enslig mor eller far skal få rett til overgangsstonad, se utkastets kapittel 8. Siden det er en nær sammenheng mellom bestemmelsene om stonad til livsopphold etter utkastets kapittel 8 og stonader som skal dekke bestemte utgifter i dette kapitlet, mener utvalget at tilsvarende vilkår også bør gjelde her. Forslaget er dessuten i samsvar med utvalgets generelle standpunkt om at folketrydloven bare skal omfatte dem som er medlemmer i trygden.

I utkastets andre ledd er det tatt inn en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne.

Utkastets § 15-2 Forutgående medlemskap

Det er et vilkår for rett til stonad etter dette kapitlet at vedkommende har vært medlem i trygden i minst ett år umiddelbart før han eller hun setter fram krav om stonad.

Vilkåret i første ledd gjelder ikke for flyktninger (se § 3-21) som er medlemmer i trygden.

Merknader

Bestemmelser om forutgående trygdetid står i dag i folketrygdloven §§ 10-1 bokstav b og 12-1 bokstav b.

Gjeldende rett

Etter gjeldende rett må en person som hovedregel ha vært trygdet i minst tre år umiddelbart før krav om stønad settes fram. Det kan dispenseres fra dette vilkåret når særlige grunner gjør det rimelig. Vi viser til forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon henholdsvis den 26. mai 1978 og den 18. desember 1981. Gjeldende rett er nærmere omtalt i merkna- dene til utkastets § 8-2.

Utvalgets forslag

I utkastets kapittel 8 om overgangsstonad til enslig mor eller far har utvalget foreslått en generell regel om ett års forutgående medlemskap i trygden uten adgang til dispensasjon, se utkastets § 8-2. Når det gjelder overgangsstonad til tidligere familiepleier etter utkastets kapittel 9, har vi foreslått at familiepleieren må ha vært medlem av trygden i minst fem år av pleieforholdet, se utkastets § 9-2. For etterlattepensjon til gjenlevende ektefelle etter utkastets kapittel 11, er det foreslått at den gjenlevende ektefellen eller avdøde må ha vært medlem i de siste tre årene før dødsfallet, se utkastets § 11-2. I merkna- dene til utkastets kapitler 8, 9 og 11 har utvalget gjort nærmere rede for gjeldende rett og utvalgets forslag.

Utvalget mener det bør gjelde like regler om forutgående medlemskap for de forskjellige ytelsene som skal dekke bestemte utgifter etter utkastets kapittel 15. Det er da naturlig å ta utgangspunkt i den bestemmelsen som er foreslått for overgangsstonad til enslig mor eller far. Det er fordi stønadene etter utkastets kapittel 15 har størst likhet med overgangsstonad, som ytes i noen måneder eller år, og som tar sikte på å opphøre når vedkommende kommer seg i arbeid. Dessuten utgjør enslige forsørgere tallmessig sett den største gruppen stønadsmottakere som skal omfattes av utkas- tets kapittel 15.

Utkastet her svarer således til bestemmel- sen om forutgående medlemskap i utkastets § 8-2.

Vilkåret om forutgående medlemskap er i utkastet her knyttet til medlemmets eget medlemskap. En gjenlevende ektefelle vil så- ledes etter forslaget ikke lenger kunne bruke avdødes medlemskap.

Forslaget om ett års medlemskap i trygden og forslaget om at medlemskapet bare skal knytte seg til medlemmets eget medlemskap, kan i enkelte tilfeller føre til at vedkommende får rett til utdanningsstonad etter kapittel 15,

men ikke etterlattepensjon etter kapittel 11 og omvendt. En gjenlevende ektefelle som har mindre enn tre års medlemskap, men selv har mer enn ett års trygdetid, vil fylle vilkårene for rett til utdanningsstonad, men likevel ikke få rett til etterlattepensjon. En gjenlevende ektefelle som ikke har ett års trygdetid selv, men som i relasjon til utkastets kapittel 11 benytter avdødes trygdetid, kan på den annen side få rett til etterlattepensjon, men ikke ut- danningsstonad. Totalt sett antar utvalget at disse problemene vil bli marginale. Forenk- lingshensyn taler for de løsninger utvalget har valgt.

I utkastets første ledd er det presisert at vedkommende må ha vært medlem i trygden i minst ett år umiddelbart før krav settes fram. Med dette menes at medlemskapet skal ha vart de siste 12 månedene før ytelsen kan ut- betales. Trygdetiden er ikke knyttet til kalen- deråret.

I utkastets andre ledd er det gjort unntak fra vilkåret om forutgående medlemskap i trygden for flyktninger som er medlemmer i trygden. Forslaget svarer til gjeldende rett. I utkastets § 3-21 har utvalget foreslått en defi- nisjon av begrepet flyktning.

Utkastets § 15-3 Enslig mor eller far

For å få rett til stønad etter dette kapitlet må medlemmet være enslig mor eller far. Ut- danningsstonad etter § 15-6 kan også ytes til etterlatte uten barn.

Medlemmet må være ugift, separert, skilt eller gjenlevende ektefelle. Liketilt med sepa- rasjon er faktisk samlivsbrudd når det er reist separasjons- eller skilsmisesak, og

- a) *det er gått minst seks måneder siden saken ble reist, eller*
- b) *det er gått minst ett år siden samlivsbrud- det.*

Det ytes ikke stønad dersom medlemmet bor i samme boligenhet som en person som hun eller han har barn med.

En enslig mor kan nektes stønad hvis far- skapet ikke er fastslått og hun bor i samme boligenhet som en mann som ikke kan uteluk- kes å være faren.

Merknader

I utkastets § 15-3 har utvalget foreslått at det skal gjelde et hovedvilkår om at medlem- met må være enslig mor eller far for å få rett til stønadene i dette kapitlet. Forslaget svarer til utkastets § 8-4 om overgangsstonad til enslig mor eller far.

Gjeldende rett

Personkretsen for rett til stønad som omfat- tes av utkastet her følger i dag av folketrygdlo- ven § 10-1 første ledd for så vidt gjelder stø-

nad til gjenlevende ektefelle, § 10-6 første ledd for så vidt gjelder gjenlevende fraskilt ektefelle, § 10-9 første ledd for så vidt gjelder stønad til etterlatt familiepleier og § 12-1 når det gjelder stønad til enslig mor eller far. Med hjemmel i lovens § 12-1 andre ledd har departementet gitt forskrifter om i hvilken utstrekning faktisk samlivsbrudd skal likestilles med separasjon når det gjelder rett til ytelser etter lovens kapittel 12 om stønad til ugifte, skilte eller separerte mødre og fedre. Bestemmelsene i de nevnte forskrifter er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 8-4 som angir personkretsen for rett til overgangsstonad.

Bestemmelser om bortfall av retten til stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad til enslig forsørger på grunn av inngåelse av ekteskap eller samboerforhold står i dag i lovens § 12-4 første og andre ledd samt i forskrifter vedtatt ved kongelig resolusjon den 26. september 1980 med hjemmel i lovens § 12-4 fjerde ledd. I lovens § 10-8 er det en bortfallsbestemmelse for gjenlevende eller fraskilt ektefelle som inngår nytt ekteskap.

Lovens § 12-4 første og andre ledd lyder:

«Retten til ytelser etter dette kapittel faller bort hvis trygdede inngår ekteskap. Det samme gjelder i den utstrekning vedkommende mottar stønad - bortsett fra barnepensjon - etter kapitlene 8, 10 eller 11 som svarer til stønad etter dette kapittel, eller mottar atferingspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås.

Rett til ytelser faller videre bort hvis en ugift mor lever sammen med barnefaren, eller en ugift far lever sammen med barnets mor, eller en skilt eller separert forsørger lever sammen med den vedkommende er skilt eller separert fra eller har barn med. Såfremt det ikke er kjent hvem som er far til barn av en ugift mor, kan det bestemmes at retten til ytelser skal falle bort hvis moren lever sammen med en mann som ikke kan utelukkes å være far til barnet.»

Henvisningene til kapitlene 8, 10 og 11 m.v. i første ledd andre punktum gjelder stønad til livsopphold. Denne henvisningen har ingen betydning i forhold til stønadene til å dekke utgifter etter utkastet her.

Etter gjeldende rett faller stønadene bort i følgende tilfeller:

- når medlemmet inngår ekteskap
- når en ugift mor eller far lever sammen med den andre av barnets foreldre
- når en skilt eller separert forsørger lever sammen med den vedkommende har barn med
- når en skilt eller separert forsørger lever sammen med den vedkommende tidligere var gift med, uten hensyn til om disse har barn sammen
- når medlemmet har barn med flere perso-

ner, og lever sammen med en av disse barnas foreldre

- når barnets far er ukjent og barnets mor lever sammen med en mann som ikke kan utelukkes å være far til barnet.

I forskrifter gitt ved kongelig resolusjon den 26. september 1980 med hjemmel i § 12-4 fjerde ledd heter det:

«§ 1

En enslig forsørger som lever sammen med den annen av barnets foreldre, har ikke rett til ytelser etter kapittel 12 i lov om folketrygd. Med enslig forsørger menes her ugift, skilt eller separert mor eller far som er alene om omsorgen for barn.

Forsørgeren anses å leve sammen med den annen av barnets foreldre når

- a) vedkommende bor i samme leilighet eller hus som den annen part, selv om de bor i hver sin del av leiligheten eller huset, eller ordningen skyldes boligproblemer. Der som partene bor i hver sin leilighet i samme boligblokk/leiegård, kan det likevel gjøres unntak fra denne regelen hvis særlige grunner taler for det.
- b) partene vanligvis har felles bolig, jfr. bokstav a, selv om de på samme måte som gifte par - midlertidig kan bo adskilt, f.eks. på grunn av arbeid, utdanning, sykdom eller militærtjeneste.

Det er de faktiske boligforhold som er avgjørende, ikke hvor partene er registrert bostatt.

Samvær mellom mor, far og barn som ligger innenfor rammen av avtalt eller bestemt samværsrett regnes ikke som samliv etter forskriftene her.

§ 2

Såfremt barnets mor lever sammen med en mann som ikke kan utelukkes å være barnets far, faller retten til stønad etter folketrygdlovens kapittel 12 bort.

En mann kan utelukkes å være far dersom det er fastslått ved rettskraftig dom, forelegg eller skriftlig erkjennelse i samsvar med lov om born utanom ekteskap av 21. desember 1956 at en annen er far til barnet.»

Utvalgets forslag

Etter utkastets første ledd første punktum er det et vilkår for rett til stønad etter dette kapitlet at medlemmet er «enslig mor eller far». I stedet for å foreslå en bestemmelse om personkretsen uttrykt som «enslig mor eller far» og deretter foreslå en bestemmelse om bortfallsgrunner, har utvalget både i utkastets kapittel 8 og i kapitlet her foreslått at det skal gjelde et vilkår «om at medlemmet må være enslig mor eller far» for å få rett til stønad. Det blir da unødvendig å ha en særskilt bestemmelse om bortfall av den typen som vi har i den gjeldende lov og forskrifter. Forslaget her innebærer en vesentlig lovteknisk forenkling, men ingen materiell endring.

Utkastets første ledd andre punktum presiserer at utdanningsstønad også kan ytes til

etterlatte uten barn. De fleste personene som omfattes av dette kapitlet har det til felles at de er alene med den daglige omsorgen for barn. Det er bare utdanningsstønad som også ytes til etterlatte ektefeller uten barn under 18 år og tidligere familiepleiere. Disse personene utgjør bare en liten andel av stønadmottakerne. Utvalget har likevel funnet det hensiktsmessig å omtale etterlatte uten barn her i personkretsbestemmelsen.

I utkastets andre ledd andre punktum har utvalget presisert at medlemmet må være ugift, separert, skilt eller gjenlevende ektefelle. Av lovtekniske grunner har det vært nødvendig å finne et kort uttrykk for denne persongruppen. Utvalget har derfor i de øvrige paragrafer i utkastet her brukt betegnelsen enslig mor eller far. Dette er for øvrig i samsvar med ordbruken i utkastets kapittel 8 om overgangsstønad til enslig mor eller far.

I utkastets andre ledd første punktum har utvalget presisert at faktisk samlivsbrudd i visse tilfeller skal likestilles med formell separasjon. Utvalget har i utkastets kapittel 8 foreslått en materiell endring når det gjelder vilkårene for å likestille faktisk samlivsbrudd med formell separasjon. I utkastets § 8-4 andre ledd andre punktum bokstav b, er det foreslått at faktisk samlivsbrudd kan likestilles med separasjon når samlivsbruddet har vart i minst ett år. Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 8-4. Utkastets bokstav a om at faktisk separasjon likestilles med formell separasjon når det har gått minst seks måneder siden sak ble reist, svarer til gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd svarer til bortfallsbestemmelsen i den gjeldende lovs § 12-4 andre ledd og § 2 i forskriftene gitt med hjemmel i § 12-4 fjerde ledd. Det skal ikke ytes stønad dersom medlemmet bor i samme boligenhet som en person hun eller han har barn med. Forslaget svarer til utkastets § 8-4 tredje ledd. Vi viser til merknadene til denne paragrafen.

I utkastets kapittel 8 har utvalget foreslått en liberalisering av de någjeldende bestemmelsene på to punkter.

For det første foreslår utvalget sløyfet bestemmelsen i lovens § 12-4 andre ledd om at overgangsstønaden skal falle bort dersom den enslige forsørgeren lever sammen med den vedkommende tidligere er skilt fra. Utvalget mener det kan føre til urimelige resultater dersom et slikt forhold regnes som bortfallsgrunn, da en tidligere ektefelle ikke har noen forsørgelsesplikt overfor stønadmottakerens særkullsbarn. Forholdet bør derfor komme i samme stilling som ethvert annet samboerforhold uten fellesbarn.

For det andre mener utvalget at någjeldende tolkning og praktisering av uttrykket

«leve sammen med», kan gi rigorøse resultater. Etter gjeldende praksis faller stønaden i dag som hovedregel bort dersom partene bor i samme boligblokk, selv om de bor i hver sin etasje. Denne strenge praksisen kan føre til unødig dyre ordninger for foreldrene, og kan også gå ut over barnas beste. Det vil ofte være rimeligere for den som flytter å skaffe seg leilighet i samme borettslag eller å sørge for at det innredes to leiligheter i samme enebolig. Det avgjørende må etter utvalgets mening være om det er tale om to atskilte boligenheter med egen inngang og hvert sitt kjøkken og bad. Hvis dette er tilfellet, kan ikke partene sies «å leve sammen», og stønaden bør derfor ikke falle bort. Når det gjelder den nærmere presiseringen av uttrykket «boligenhet», bør dette gis i rundskriv. Husbankens regler om bostøtte vil kunne gi veiledning.

Når samlivet kun er midlertidig avbrutt - på samme måte som for gifte par f.eks. på grunn av arbeid, utdanning, sykdom eller militærtjeneste, skal samboere (som har felles barn) behandles likt med ektefeller. Vi viser for øvrig til forskriftenes § 1 bokstav b som er gjengitt foran. Forslaget svarer her til gjeldende rett.

Etter utkastets fjerde ledd kan en enslig mor nektes stønad hvis farskapet ikke er fastslått og hun bor i samme boligenhet som en mann som ikke kan utelukkes å være barnets far. Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 12-4 andre ledd andre punktum og § 2 i forskriftene som er gitt med hjemmel i § 12-4 fjerde ledd. Utkastets § 15-3 fjerde ledd er likelydende med utkastets § 8-4 fjerde ledd. Vi viser for øvrig til merknadene til denne paragrafen.

Utkastets § 15-4 Fødselsstønad til enslig mor

Til en enslig kvinne som får barn, ytes det en engangs fødselsstønad.

Stortinget fastsetter stønadens størrelse.

Kvinnen kan kreve å få stønaden utbetalt etter sju måneders svangerskap.

Merknader

Bestemmelsen om nedkomststønad står i dag i folketrygdloven § 12-2. Denne bestemmelsen gjelder i hovedsak ugift, skilt og separert kvinne. Av folketrygdloven § 10-2 nr. 2 går det fram at det gjelder en tilsvarende bestemmelse også for enke som får barn med sin ektefelle etter dennes død. Videre er det gitt en bestemmelse om nedkomststønad i § 2 bokstav c i forskrifter som er gitt med hjemmel i lovens § 12-1 tredje ledd. Denne bestemmelsen går ut på at nedkomststønad ytes selv om den trygdede ikke er bosatt eller oppholder seg her i landet.

Gjeldende rett

Lovens § 12-2 lyder:

«Til ugift, skilt eller separert kvinne som får barn ytes ved nedkomst en stønad som fastsettes av Stortinget. Utbetalingen kan helt eller delvis finne sted før fødselen dersom det er mest tjenlig for vedkommende.»

Det går ikke fram av lovens ordlyd hvilke utgifter denne stønaden er ment å dekke. Men i praksis er det antatt at stønaden både skal dekke utgifter som kvinnen har i forbindelse med svangerskapet samt utgifter til barnets første utstyr.

Det er et vilkår for rett til nedkomststønad at fødselen har funnet sted, eller forventes å finne sted. Dersom barnet er dødt ved forløsning før utløpet av sjette svangerskapsmåned, regnes det ikke å foreligge noen fødsel. I slike tilfeller skal det ikke ytes nedkomststønad. Hvis barnet fødes levende før utløpet av sjette svangerskapsmåned, men dør kort tid etter, regnes det likevel å ha foreligget en fødsel med rett til nedkomststønad. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 12-00 av 1. desember 1980.

Stønadens størrelse fastsettes av Stortinget. Pr. 1. januar 1990 utgjorde nedkomststønaden 9 680 kroner. Tidligere var nedkomststønaden knyttet til folketrygdens grunnbeløp, men denne ordningen ble avskaffet ved lov 30. april 1981 nr. 12.

Nedkomststønad ytes i dag selv om kvinnen er bosatt eller oppholder seg i utlandet. Se § 2 bokstav c i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1981 med hjemmel i lovens § 12-1 tredje ledd. Denne bestemmelse gjør et unntak fra det generelle vilkåret i lovens § 12-1 første ledd om opphold i Norge.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.

I utkastets første ledd er det presisert at det ytes nedkomststønad til en enslig kvinne som får barn. Av forenklingshensyn har utvalget brukt benevnelsen «en enslig kvinne» som et samlebegrep for kvinner som er utgifte, separerte, skilte eller etterlatte. Av utkastets § 15-3 går det fram hvilke personer som skal anses som enslige i forhold til bestemmelsene her. Utkastets § 15-4 er imidlertid beholdt kvinner.

Utvalget har vurdert om bestemmelsen om nedkomststønad bør være kjønnsnøytral, og videre om den bør være betinget av at medlemmet har omsorgen for barnet etter fødselen. Etter praksis i dag ytes imidlertid slik stønad selv om barnet adopteres bort og selv om barnefaren overtar omsorgen for barnet. Stønaden er altså knyttet til selve det å føde et

barn. Det henger sammen med at stønaden også skal dekke visse utgifter som kvinnen måtte ha i forbindelse med svangerskapet. Utvalget har etter en samlet vurdering kommet til at gjeldende rett bør opprettholdes. I de tilfeller moren dør i barselseng, vil stønaden gå inn i dødsboet.

I utkastets andre ledd sies det at Stortinget fastsetter stønadens størrelse. Forslaget svarer til gjeldende rett.

I utkastets tredje ledd har utvalget foreslått en liten materiell endring. Etter gjeldende rett kan utbetalingen av nedkomststønaden finne sted før fødselen dersom det er mest tjenlig for kvinnen. Det er opp til trygdekontoret å vurdere i hvilke tilfeller utbetalingen kan skje på forhånd. Formålet med bestemmelsen om forhåndsutbetaling er at kvinnen skal kunne kjøpe inn klær og utstyr før fødselen.

Utvalget antar at det i de aller fleste tilfellene vil være mest tjenlig for den enslige kvinnen å få ordnet slike praktiske ting på forhånd. Dersom stønaden også er ment å dekke utgifter til omstendighetsklær og andre utgifter i forbindelse med svangerskapet, er det mest praktisk for kvinnen å få stønaden utbetalt en tid før nedkomsten. Utvalget har derfor foreslått en generell regel om at kvinnen kan kreve at stønaden utbetales etter sju måneders svangerskap uten at trygdekontoret skal vurdere hensiktsmessigheten av en slik utbetaling. Etter utløpet av sjuende svangerskapsmåned vil nedkomsten alltid anses som en fødsel slik at det foreligger rett til nedkomststønad. Rikstrygdeverkets retningslinjer opererer med en to-måneders grense før forventet fødsel. Av praktiske grunner foreslår utvalget at grensen settes ut fra svangerskapets lengde. Forslaget betyr en forenkling i forhold til gjeldende rett.

Som nevnt i innledningen til utkastets kapittel 15, har utvalget ikke funnet det hensiktsmessig med et generelt vilkår om opphold i Norge for rett til stønad. Det henger sammen med at dette vilkåret ikke gjelder for alle stønadene som omhandles i dette kapitlet. Vi foreslår i stedet at bestemmelser om oppholdsvilkår tas inn i de enkelte paragrafene. Etter dette er det ikke nødvendig med noen særbestemmelse for rett til stønad under utenlandsopphold for så vidt gjelder nedkomststønad. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 15-5 Stønad til barnetilsyn

Stønad til barnetilsyn ytes til et medlem som har aleneomsorg for et barn, og som må overlate nødvendig tilsyn med barnet til andre i minst 20 timer i måneden på grunn av opplæring/utdanning eller inntektsgivende arbeid utenfor hjemmet.

Det er et vilkår for rett til stønad til barne-tilsyn at medlemmet oppholder seg i Norge. Et medlem som oppholder seg i utlandet i mindre enn seks måneder, beholder likevel stønaden. Et medlem som tar nødvendig utdanning i utlandet, kan få stønad i opptil tre år.

Stønad til barnetilsyn ytes inntil barnet har fullført tredje skoleår. Det kan likevel ytes stønad etter tredje skoleår dersom barnet trenger vesentlig mer tilsyn enn det som er vanlig for barn i tredje skoleår. Det samme gjelder dersom medlemmets arbeid eller opplæring/utdanning gjør at fraværet fra hjemmet må være mer langvarig eller uregelmessig enn det en vanlig arbeidsdag medfører.

Stortinget fastsetter satsene for stønad til barnetilsyn.

Hvis de faktiske og nødvendige utgiftene til barnetilsyn er høyere enn de fastsatte satsene, kan stønaden i særlige tilfeller forhøyes, for eksempel

- a) dersom tilsynet gjelder et barn under 18 måneder,
- b) dersom tilsynet gjelder et barn som er sykt eller funksjonshemmet,
- c) dersom tilsynet gjelder flere barn og minst ett av dem er under skolepliktig alder,
- d) dersom medlemmet har mer langvarig eller uregelmessig fravær enn det som er vanlig,
- e) dersom tilsynsutgiftene er særlig tyngende.

Den samlede stønaden kan ikke overstige et beløp som svarer til fire ganger den sats Stortinget har fastsatt for det første barnet.

Merknader

Bestemmelsene om stønad til barnetilsyn for gjenlevende ektefelle, står i dag i folketrygdloven § 10-2, for fraskilt gjenlevende ektefelle § 10-6 første ledd, og for ugift, skilt eller separert mor eller far i § 12-3. Videre har departementet fastsatt forskrifter om forhøyet og redusert stønad til barnetilsyn den 21. august 1980. Forskriftene er fastsatt med hjemmel i lovens § 10-2 første ledd.

Gjeldende rett

Lovens § 10-2 om stønad til barnetilsyn lyder:

«Gjenlevende ektefelle som på grunn av opplæring eller arbeid utenfor hjemmet må overlate det nødvendige tilsyn med barna til andre, har rett til stønad til barnetilsyn etter satser som fastsettes av Stortinget. Er de faktiske og nødvendige utgifter større enn de fastsatte satsene, kan stønaden i særlige tilfelle forhøyes. Er opplæringen eller arbeidet av begrenset omfang og de faktiske og nødvendige utgifter til barnetilsyn av den grunn ubetydelige, kan stønaden reduseres. Departementet gir nærmere forskrifter om ytelsene etter dette ledd.

Med barn menes barn som ektefellene for-

sørget i fellesskap, samt fellesbarn som er født seinere, og som gjenlevende ektefelle forsørger. Fosterbarn, jf. lov om barnevern av 17. juli 1953 § 29, tas det bare hensyn til dersom gjenlevende ektefelle har forsørget barnet de siste to år eller oppfostringen er påbegynt før dødsfallet. Til enke som får barn etter sin avdøde ektefelle, ytes nedkomststønad som nevnt i § 12-2.»

Av lovens første ledd går det fram at tilsynsbehovet må skyldes arbeid eller utdanning utenfor hjemmet. Etter gjeldende praksis kan arbeid utført i lokaler tilknyttet eget hjem i visse tilfeller regnes som arbeid utenfor hjemmet. Som eksempel nevnes frisørsalong innredet i egen del av boligen og utearbeid på eget gårdsbruk. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom./Sak. 10-02 av 16. april 1984.

Stønad til barnetilsyn ytes når forsørgeren faktisk er under utdanning. Det kreves ikke at utdanningen er så nødvendig at vedkommende fyller vilkårene for rett til utdanningsstønad etter lovens § 10-3. Det ytes for eksempel stønad til barnetilsyn når forsørgeren tar utdanning ved universitet selv når slik utdanning ikke gir rett til utdanningsstønad. Hvis tilsynsbehovet skyldes arbeid utenfor hjemmet forutsettes det vanligvis at arbeidet gir inntekter.

Det følger ikke uttrykkelig av lovens ordlyd at vedkommende må ha utgifter til barnetilsyn, men det må være en forutsetning. I første ledd andre punktum heter det at det kan ytes forhøyet stønad dersom de faktiske og nødvendige utgiftene er større enn de fastsatte satsene. Etter gjeldende praksis ytes det imidlertid stønad selv om tilsynet er gratis. Det gjelder for eksempel dersom barnet enten er hos besteforeldrene eller barnet har gratis plass i kommunal barnehage. Det er altså tilstrekkelig for å få rett til stønad at det er etablert en tilsynsordning. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom./Sak. 10-02 side 31.

Stønad til tilsyn av barn som er ferdig med tredje skoleår ytes bare når tilsynet er nødvendig av grunner som er nevnt i § 4 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 26. september 1980 med hjemmel i lovens § 12-4 fjerde ledd. Tilsvarende bestemmelser gjelder for retten til overgangsstønad til etterlatte forsørgere. Etter gjeldende rett kan stønad ytes dersom barnet ikke er blitt tilstrekkelig selvhjulpent, eller har behov for ekstra tilsyn på grunn av sykdom, psykiske eller sosiale problemer eller belastning ved foreldrenes død, separasjon, skilsmisse eller samlivsbrudd. Fortsatt stønad kan også gis dersom forsørgerens arbeid eller utdanning medfører et fravær fra hjemmet som er mer langvarig eller uregelmessig enn en normal arbeidsdag. Vi

viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom./Sak. 10-02.

Forskriftenes § 4 lyder:

«Stønad til barnetilsyn skal stanses når barnet er ferdig med det tredje skoleåret, dersom barnet da er blitt tilstrekkelig selvhjulpent med praktiske ting som påkledning, spising o.l. Barnet må også kunne klare seg på egen hånd utenfor skoletiden både i hjemmet og i miljøet der det må ferdes, i den tiden forsørgeren er borte fra hjemmet på grunn av arbeid eller utdanning.

Dersom barnet trenger tilsyn ut over det som er vanlig for jevnaldrende etter det tidspunktet som er nevnt i første ledd, kan stønad til barnetilsyn gis også ut over denne aldersgrense, dog ikke ut over barnets fylte 18 år. Det samme gjelder dersom forsørgerens arbeids- eller utdanningsforhold er slik at forsørgerens fravær fra hjemmet er mer langvarig eller uregelmessig enn det som regnes som en vanlig arbeidsdag.»

Vanligvis vil tilsynsordningen gjelde for den del av dagen moren eller faren er borte på grunn av arbeid eller utdanning. For at stønad til barnetilsyn skal tilstås når barnet er skoleelev, må det foreligge en tilsynsordning under forsørgerens fravær før og/eller etter barnets skoletid.

Det er uten betydning hvem som har tilsynet. Stønad til barnetilsyn ytes selv om tilsynet utføres av nære slektninger, for eksempel besteforeldre. Men det ytes ikke stønad hvis det er den andre av barnets foreldre som tar hånd om barnet. Denne praksis er begrunnet med at begge foreldrene har plikt til å dra omsorg for sine barn.

Det er videre et vilkår at tilsynet må være nødvendig. Så lenge barnet ikke har fullført tredje skoleår regnes dette vilkåret uten videre for oppfylt, forutsatt at det er etablert en tilsynsordning. Det kreves ikke dokumentasjon eller opplysninger om hvorvidt det betales for tilsynet.

Stønad til barnetilsyn ytes som hovedregel etter en fast sats, fastsatt av Stortinget. Fra 1. januar 1990 var stønaden 6 984 kroner pr. år for første barn og 2 796 kroner for hvert av de øvrige barn.

Dersom de faktiske utgiftene til barnetilsyn er høyere enn den satsen Stortinget har fastsatt, kan stønaden i særlige tilfeller forhøyes. Vi viser til § 1 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet 21. august 1980 med hjemmel i folketrygdloven § 10-2 første ledd. Som særlige tilfeller regnes:

- a) Tilsynet gjelder barn under 18 måneder (spedbarn).
- b) Tilsynet gjelder barn som er sykt eller har særlige problemer.
- c) Tilsynet gjelder flere barn hvorav minst ett er under skolepliktig alder.

d) Forsørgeren har mer langvarig eller uregelmessig fravær enn det som er vanlig.

e) Forsørgeren er under utdanning.

f) Tilsynsutgiftene representerer en økonomisk belastning.

Satsen for forhøyet stønad fastsettes skjønnsmessig i det enkelte tilfellet. Etter gjeldende praksis nyttes to former for forhøyet stønad. Forhøyet stønad med 2,25 ganger satsen for det første barnet ytes i de tilfellene det er tale om vanlig dagtilsyn. Dersom tilsynet med barnet må overlates til andre hele døgnet, ytes den forhøyede satsen med 2,75 ganger satsen for det første barnet. Den totale stønaden for en familie kan maksimalt utgjøre fire ganger den satsen Stortinget har fastsatt for det første barnet. Maksimumssatsen ytes bare i helt spesielle tilfeller, for eksempel der det er behov for flere tilsynsordninger.

Dersom behovet for tilsyn er mindre enn 20 timer pr. måned, kan det ytes stønad som utgjør et lavere beløp enn den normerte satsen. Etter forskriftenes § 2 skal stønaden i slike tilfeller reduseres med 40 prosent av den fastsatte satsen for det første barnet. Men det skal likevel ikke foretas reduksjon dersom tilsynsutgiftene svarer til mer enn 40 prosent av ovennevnte sats.

For å ha rett til stønad til barnetilsyn må den enslige moren eller faren oppholde seg i Norge. Det følger av bestemmelsene i lovens §§ 10-1 første ledd bokstav a og 12-1 første ledd bokstav a. I lovens § 10-1 første ledd bokstav a er det dessuten presisert at også barnet må oppholde seg her. Det er gitt nærmere forskrifter om fravikelse av blant annet oppholdskravet. Vi viser til forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. mai 1978 for så vidt gjelder stønad til etterlatte og forskrifter fastsatt den 18. desember 1981 for så vidt gjelder stønad til enslig mor eller far. I § 8 i forskriftene gitt med hjemmel i § 10-1 tredje ledd er det gitt en regel om dispensasjon når det gjelder stønad til barnetilsyn. Vilkårene om opphold i Norge kan fravikes når særlige grunner gjør det rimelig. Det er ikke gitt noen tilsvarende bestemmelse i forskriftene til kapittel 12.

Etter gjeldende praksis ytes det stønad til barnetilsyn til alle som er trygdet under utenlandsopphold. Det ytes stønad både i de tilfellene moren eller faren oppholder seg i utlandet sammen med barnet og i de tilfellene moren eller faren er i utlandet, og barnet for eksempel oppholder seg i Norge sammen med besteforeldre eller andre slektninger. Det er en forutsetning at vedkommende mor eller far fortsatt regnes for å ha omsorgen for barnet. Men det ytes ikke stønad dersom barnet oppholder seg i utlandet alene.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. Utvalget har imidlertid foreslått et par mindre materielle endringer i utkastets første og andre ledd.

Utkastets første ledd svarer til lovens § 10-2 første ledd første punktum. Fosterbarn skal etter forslaget ikke omfattes av bestemmelsen. Dette er i samsvar med utvalgets forslag om overgangsstønad til enslig mor eller far i utkastets kapittel 8. Vi viser dessuten til merknadene til utkastets § 3-20 som har en definisjon av begrepet barn. Utvalget har funnet det nødvendig å presisere at moren eller faren må være borte på grunn av utdanning eller inntektsgivende arbeid for at det kan ytes stønad til barnetilsyn. Denne presisering er i samsvar med praksis. Etter gjeldende rett skal det vanligvis ikke ytes stønad dersom en av foreldrene må ha tilsyn med barnet for å utføre gratis arbeid.

Utkastets første ledd angir videre at behovet for barnetilsyn må ligge på et visst minimumsnivå for å få rett til stønad. Etter gjeldende rett kan stønaden reduseres med 40 prosent av den fastsatte satsen, dersom behovet for tilsyn er mindre enn 20 timer pr. måned og de faktiske utgiftene er lavere enn 40 prosent av stønaden for første barn. Denne bestemmelsen vil i hovedsak være aktuell for en person som har meget kortvarige fravær fra hjemmet, og som av den grunn har ubetydelige utgifter til barnetilsyn. Ifølge Rikstrykdeverket blir denne bestemmelsen sjelden brukt i praksis, fordi behovet for barnetilsyn for enslige foreldre som regel overstiger 20 timer i måneden. Bestemmelsen er dessuten tidkrevende å praktisere. Utvalget foreslår derfor at bestemmelsen om redusert stønad oppheves av forenklingshensyn. Utvalget mener det er naturlig å kreve at behovet for barnetilsyn bør ligge på et visst minimumsnivå før retten til stønad inntreffer. Det er fordi formålet med stønaden antas å være at den enslige mor eller far i størst mulig grad skal settes i stand til å forsørge seg selv ved inntektsgivende arbeid eller gis mulighet til å ta utdanning.

Forslaget vil i prinsippet bety en liten innstramming i forhold til gjeldende rett, idet tilsynsbehov under 20 timer i måneden ikke lenger vil kvalifisere til stønad. Siden bestemmelsen brukes sjelden i praksis, vil forslaget ikke få nevneverdig praktisk eller økonomisk betydning. Forslaget vil imidlertid gi en enklere regel som er lettere å administrere.

Utkastets andre ledd handler om oppholdsvilkåret. Utvalget har foreslått en innstramming her i forhold til gjeldende praksis. Utvalget mener stønad til barnetilsyn i utgangspunktet bør være forbeholdt medlemmer som

oppholder seg sammen med barnet i Norge. Forslaget bygger på samme prinsipp som utkastets §§ 15-6 om rett til utdanningsstønad m.m. og 14-3 om vilkår om opphold i Norge for rett til attføringsstønad og grunn- og hjelpestønad. Dette prinsippet går ut på at de stønadene som skal dekke nærmere angitte utgifter, som regel bare skal ytes til medlemmer som oppholder seg i Norge.

Utvalget har etter dette foreslått at stønad til barnetilsyn bare skal ytes under midlertidig opphold som varer mindre enn seks måneder, eller når medlemmet gjennomfører nødvendig utdanning i utlandet i opptil tre år. Det vil si utdanning som kvalifiserer til overgangsstønad i utlandet. Vi viser til utkastets kapittel 8. Etter forslaget vil således en enslig mor eller far som for eksempel arbeider til sjøs eller er utsendt av NORAD, ikke få rett til stønad til barnetilsyn når oppholdet varer ut over seks måneder.

Utvalget har ikke funnet det nødvendig å presisere i lovteksten at barnet må oppholde seg i Norge sammen med moren eller faren, eller at de må oppholde seg i utlandet sammen. Dersom barnet og moren eller faren oppholder seg i hvert sitt land, må det vurderes i det enkelte tilfellet om moren eller faren fortsatt skal anses å ha aleneomsorgen for barnet.

Utkastets tredje ledd svarer til § 4 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 29. august 1980 med hjemmel i folketrygdloven § 12-4. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett foran.

I gjeldende forskrifter er det presisert at det ikke ytes stønad til barnetilsyn etter at barnet er fylt 18 år. Utvalget har ikke funnet det nødvendig å ta inn denne presiseringen, da barn er definert som personer under 18 år i utkastet § 3-20. Dersom barnet er eldre, vil den enslige moren eller faren ikke lenger fylle vilkåret om aleneomsorg for barn.

Etter utkastets fjerde ledd skal stønad til barnetilsyn ytes etter satser fastsatt av Stortinget. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets femte ledd har bestemmelser om at stønaden til barnetilsyn kan forhøyes i særlige tilfeller, dersom utgifter til barnetilsyn er høyere enn de fastsatte satsene. Tilsvarende bestemmelse står i dag i § 1 i forskrifter fastsatt av departementet den 21. august 1980 med hjemmel i lovens § 10-2 første ledd. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett, som er omtalt foran. Oppregningens eksempler er ikke uttømmende, men skal tjene som veiledende eksempler.

I utkastets sjette ledd er det presisert at den samlede stønaden som kan ytes til barnetilsyn er fire ganger den satsen Stortinget har fast-

satt for det første barnet. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 15-6 Utdanningsstønad m.m.

Stønad etter denne paragrafen ytes til et medlem som har aleneomsorg for barn, og som trenger utdanning eller opplæring for å bli i stand til å forsørge seg selv helt eller delvis.

Stønad ytes også til en gjenlevende ektefelle som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter § 11-4, til en gjenlevende skilt person som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter § 11-14, og til en tidligere familiepleier som fyller vilkårene for rett til overgangsstønad etter kapittel 9.

Det er et vilkår for rett til utdanningsstønad at medlemmet oppholder seg i Norge. Et medlem som oppholder seg i utlandet mindre enn seks måneder, beholder likevel utdanningsstønaden. Et medlem som tar nødvendig utdanning i utlandet, kan få utdanningsstønad i opptil tre år.

Stønad etter denne paragrafen kan for eksempel ytes i forbindelse med

- utdanning i opptil tre år som gir yrkeskompetanse,
- utdanning ved videregående skole som ikke gir yrkeskompetanse, men som er et ledd i en utdanningsplan,
- påbygging på tidligere utdanning slik at medlemmet får opptil tre års yrkesutdanning.

Utdanningsstønaden skal dekke nødvendige skoleutgifter og reiseutgifter. Det kan også ytes stønad til dekning av boutgifter i forbindelse med utdanning, og til dekning av flytteutgifter når medlemmet må flytte for å skaffe seg hensiktsmessig utdanning eller høvelig arbeid.

Departementet gir forskrifter om stønad etter denne paragrafen, herunder om satsene for stønaden.

Merknader

Bestemmelser om utdanningsstønad står i dag i folketrygdloven § 10-3.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 10-3 har stått uendret siden 1967, og har denne ordlyden:

«Gjenlevende ektefelle som trenger utdanning eller opplæring for å bli i stand til helt eller delvis å forsørge seg selv, får i nødvendig utstrekning dekket utgifter til dette. Bestemmelsene i § 5-3 får tilsvarende anvendelse.»

Bestemmelsen gjelder direkte for etterlatte ektefeller. Den får imidlertid tilsvarende anvendelse for fraskilte etterlatte ektefeller etter lovens § 10-6, etterlatte familiepleiere etter §

10-9 og for ugifte, skilte eller separerte fedre eller mødre etter lovens § 12-3.

Personkretsen for utdanningsstønad er etter dette noe videre enn for de øvrige stønadene i utkastet her. Denne stønaden ytes også til barnløse etterlatte, etterlatte med voksne barn og etterlatte familiepleiere.

Det er et vilkår for rett til utdanningsstønad at man fyller de generelle vilkårene for rett til stønad etter kapitlene 10 og 12 i folketrygdloven.

Når det gjelder utdanningsstønad til ugift, skilt eller separert mor eller far, er det etter Rikstrygdeverkets praksis lagt avgjørende vekt på barnets alder. Forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 29. august 1980 med hjemmel i folketrygdloven § 12-4 fjerde ledd gjelder stans av ytelser når barnet når en slik alder at omsorgen for barnet ikke lenger er til hinder for at forsørgeren blir yrkesaktiv.

Forskriftenes § 1 lyder:

«Overgangsstønad som gis fordi forsørgeren midlertidig er ute av stand til å forsørge seg selv på grunn av omsorg for barn, stanses når barnet er ferdig med det tredje skoleåret, dersom barnet da er tilstrekkelig selvhjulpent med praktiske ting som påkledning, spising o.l. Barnet må også kunne klare seg på egen hånd utenfor skoletiden både i hjemmet og miljøet der det må ferdes, innenfor rammen av det som regnes som en vanlig arbeidsdag.»

Forskriftenes § 3 lyder imidlertid slik:

«Ytelser som gis under utdanning eller opplæring skal stanses senest når det yngste barnet forsørgeren har omsorg for, fyller 18 år.»

I Rikstrygdeverkets rundskriv blir det presisert (side 46) at det må forutsettes at en ugift, skilt eller separert forsørger søker å utnytte sin stønadsperiode slik at vedkommende er istand til å forsørge seg selv når den er over. Det innebærer at den trygdede som hovedregel skal ha fullført sin utdanning innen barnet har gått ut av tredje skoleår. Etter Rikstrygdeverkets retningslinjer kan det likevel ytes utdanningsstønad i enkelte tilfeller selv om barnet er eldre. Dersom barnet ikke er tilstrekkelig selvhjulpent ved utgangen av tredje skoleår, kan det ytes utdanningsstønad etter dette tidspunktet. Det samme gjelder dersom separasjonen eller skilsmissen kommer etter at barnet har fullført tredje skoleår. Det kan dessuten ytes utdanningsstønad dersom det foreligger en særlig grunn til at vedkommende ikke har tatt utdanning tidligere. Rikstrygdeverket nevner følgende tilfelle som kan illustrere hva som anses som særlig grunn: En ugift mor ble tatt inn ved en hjelpepleierskole høsten etter at barnet hadde fullført

tredje skoleår. Hun hadde tidligere forgjeves søkt om opptak ved skolen i tre år.

Lovens § 10-3 er en videreføring av stønadsordningen etter den tidligere loven om enkjeg og morstrygd. Denne loven skulle etter forarbeidene bare ta sikte på direkte yrkesrettede tiltak som kunne føre til selvforsørging. Det ble således ikke gitt stønad til almenutdanning eller universitetsutdanning.

Begrunnelsen for utdanningsstønad etter folketrygdloven § 10-3 er at en etterlatt eller enslig forsørger skal kunne få utdanning uten å pådra seg betydelig gjeld eller å måtte arbeide ved siden av utdanningen. Vanligvis antas det at den som får utdanningsstønad fra folketrygden har lite behov for lån fra Statens lånekasse for utdanning. Men muligheten for lån eller stipend fra Lånekassen kan likevel være viktig for den etterlatte eller enslige forsørgeren, som derved kan supplere den utdanning folketrygden gir stønad til.

Retten til utdanningsstønad er betinget av at søkeren trenger utdanning eller opplæring for å kunne bli i stand til helt eller delvis å forsørge seg selv ved eget arbeid. Det følger av lovens ordlyd at det ikke skal gis utdanningsstønad ut over det som sikrer den trygdede selvforsørging. Av Rikstrygdeverkets rundskriv (s. 41) går det imidlertid fram at dette spørsmålet må vurderes på lang sikt. Selv om den trygdede på søknadstidspunktet har tilstrekkelig inntekt til å kunne forsørge seg selv, kan det likevel ytes utdanningsstønad dersom vedkommende ikke har yrkeskompetanse fra før. Ifølge gjeldende praksis kan det gis stønad for inntil tre års yrkesutdanning etter almenfaglig studieretning ved videregående skole, f.eks. tre-årig lærerhøgskole. Dersom søkeren har noe yrkesutdanning fra før, kan det gis stønad til en påbygging slik at vedkommende får opptil tre års yrkesutdanning. Det kan for eksempel være aktuelt dersom den trygdede har ett års grunnkurs i handelsfag på videregående skole. Selv om dette ene året gir yrkeskompetanse, vil en påbygging med andre og tredje år sterkt bedre arbeidsmulighetene. Stønad til utdanning ved almenfaglig studieretning på videregående skole, kan som regel bare ytes dersom denne er et ledd i en nødvendig utdanningsplan. Det er bare dersom den trygdede er under 18 år at slik plan ikke kreves. En ugift kvinne som for eksempel får barn mens hun går i den videregående skole, vil først kunne få stønad til fullføring av den videregående skole, og vil deretter kunne få stønad til tre års yrkesutdanning. Det forekommer også at middelaldrende kvinner må fullføre ni-årig grunnskole før de kan begynne på en yrkesutdanning. Utdanningsstønad

dekker også fullføring av den ni-årige skole i slike tilfeller. Ifølge gjeldende praksis ytes stønad til omskolering bare i helt spesielle tilfeller. Det er når det tidligere yrket er vanskelig å kombinere med aleneomsorgen for barn. Utdanningsstønad ved omskolering har for eksempel vært aktuelt for flyvertinner og radiotelegrafister.

Etter gjeldende praksis ytes utdanningsstønad opp til høgskolenivå, som i dag er tre år. Som eksempel kan nevnes lærerhøgskole, sykepleiehøgskole og ingeniørhøgskole. Men det gis ikke stønad til utdanning på universitet. Norges Tekniske Høgskole anses som universitet i denne sammenhengen. Universitetsutdanning ligger etter Rikstrygdeverkets mening utenfor rammen av hva som er nødvendig for å kunne forsørge seg selv.

Følgende utgiftstyper dekkes gjennom utdanningsstønad:

- skoleutgifter, som for eksempel bøker og skolemateriell, skolepenger, kursavgifter og eksamensgebyr,
- reiseutgifter, som daglige reiser mellom skole og bosted, reiser mellom hjemsted og skolested når søkeren midlertidig bor på skolestedet og eventuelt besøksreiser til barn medlemmet har omsorgen for. Videre dekkes flytteutgifter dersom den trygdede flytter fra hjemstedet for å gjennomføre utdanning,
- tilskott til dekning av boutgifter dersom stønadsmottakeren har tyngende boutgifter.

Det presiseres i rundskrivet at selv om søkeren faktisk har hatt utgifter av den typen som er nevnt ovenfor, kan slike utgifter likevel bare dekkes i nødvendig utstrekning. Det må altså foretas en konkret vurdering av om utgiftene er nødvendige i det enkelte tilfellet.

Etter lovens § 10-3 andre punktum kan det i en viss utstrekning gis stønad til andre tiltak enn utdanning for at de aktuelle personene skal kunne bli helt eller delvis selvforsørget. Dette følger av henvisningen til folketrygdloven § 5-3 om stønad ved yrkesmessig attføring. Denne bestemmelsen handler om attføringstiltak for «den som på grunn av sykdom, skade eller lyte har varig nedsatt ervervssevne eller vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass». Dersom den trygdede omfattes av denne bestemmelsen, må det være på det rene at stønad skal ytes etter § 5-3. Hvis bestemmelsene skal få anvendelse på enslige forsørgere m.v., må det forutsettes at vedkommende er frisk, men at situasjonen som etterlatt eller enslig forsørger medfører vesentlig innskrenkede muligheter ved valg av yrke eller arbeidsplass.

I Rikstrygdeverkets rundskriv Kom/Sak nr. 2 10-03 av 12. juni 1984 er de forskjellige attfø-

ringstiltakene som det kan ytes stønad til behandlet. Disse er:

- Stønad til dekning av utgifter i forbindelse med flytting til nytt arbeidssted eller på grunn av utdanning.
- Stønad til dekning av nødvendige etableringsutgifter i forbindelse med flytting.
- Lån eller tilskott til planlegging og igangsetting av egen virksomhet.
- Stønad til anskaffelse av midlertidig bolig i forbindelse med utdanning. Stønaden skal fortrinnsvis gis som lån.
- Stønad til nødvendige anskaffelser i forbindelse med overtaking av arbeid, f.eks. drøse/bussjåføruniform.

Rikstrygdeverket uttaler i rundskrivet at de ovennevnte stønadene bare unntaksvis vil være aktuelle for etterlatte og enslige forsørgere.

Utvalgets forslag

Lovens ordlyd gir i dag liten informasjon om i hvilke tilfeller det kan ytes utdanningsstønad, og hva slags utdanning det kan ytes stønad til. Som vist ovenfor har imidlertid Rikstrygdeverket gitt utførlige retningslinjer om praktiseringen av bestemmelsen. Utvalget foreslår å ta inn i selve loven de viktigste materielle bestemmelsene som i dag finnes i rundskriv. Utkastet er ment å antyde de viktigste bestemmelsene på området, men utvalget antar at det vil bli nødvendig for departementet å fastsette mer detaljerte forskrifter, se utkastets sjettede ledd.

Utkastets første ledd angir personkretsen for den største gruppen stønadsmottakere etter denne paragrafen. Det er etterlatte og ugifte, skilte og separerte forsørgere med barn under 18 år. Disse utgjør den samme personkretsen som den som har rett til overgangsstønad etter utkastets kapittel 8. Bestemmelsen i utkastets § 15-6 første ledd svarer stort sett til den gjeldende lovs § 10-3. Utvalget har brukt uttrykket «stønad etter denne paragrafen» i stedet for «utdanningsstønad». Det er fordi paragrafen i tillegg til utdanningsstønad også omtaler stønad til dekning av flytteutgifter for medlem som må flytte for å komme i høvelig arbeid. I overskriften til paragrafen har utvalget brukt betegnelsen «utdanningsstønad m.m.», mens denne betegnelsen er uheldig å bruke i selve lovteksten.

I utkastets første ledd første punktum er det tatt inn en begrensning om at stønaden skal ytes til den som trenger utdanning for at vedkommende kan bli selvforsørget. Forslaget er i samsvar med gjeldende praksis. Vi viser i den forbindelse til framstillingen foran. Utvalget legger til grunn at uttrykket selvforsørget innebærer at medlemmet skal kunne forsørge seg selv ved eget arbeid. Selv om medlemmet

kan forsørge seg ved kapitalinntekter eller underholdsbidrag skal vedkommende likevel ha rett til utdanningsstønad.

Rikstrygdeverket praktiserer, som foran nevnt, bestemmelsen om utdanningsstønad slik at den enslige moren eller faren som regel må ha avsluttet utdanningen innen barnet har fullført tredje skoleår. Men det er likevel gjort unntak fra bestemmelsen i flere tilfeller: Dersom omsorgen for barnet tilsier at utdanningen må tas senere, blir det likevel ytt stønad. Det er for eksempel tilfellet dersom barnet trenger mer tilsyn enn det som anses som vanlig, dersom det er flere barn i familien eller dersom det er lang vei til utdanningsstedet. Det samme gjelder når separasjonen eller skilsmissen kommer etter at barnet har fullført tredje skoleår og utdanningen påbegynnes innen to år etter bruddet. I særlige tilfeller kan det ifølge Rikstrygdeverkets praksis ytes utdanningsstønad selv om utdanningen påbegynnes senere enn to år etter separasjonen eller skilsmissen.

Utvalget mener det er naturlig å forstå gjeldende forskrifter slik at det ikke er noe vilkår om at barnet er under en viss alder for at forsørgeren skal ha rett til utdanningsstønad. Det er etter utvalgets syn naturlig å ta utgangspunktet i forsørgerens behov for utdanning, i stedet for barnets alder. Så lenge barnet ikke har fullført tredje skoleår, anses den daglige omsorgen for barnet automatisk å være hovedårsaken til at forsørgeren ikke kan være borte fra hjemmet. Da det er omsorgen for barnet som gir rett til overgangsstønad, synes det noe ulogisk at det samtidig skal forventes at moren eller faren tar utdanning. Utdanningen vil da i mange tilfeller hindre vedkommende i å ta seg av barnet som forutsatt. Det vil ofte være slik at moren eller faren ikke har mulighet til å skaffe seg utdanning før etter at barnet blir tilstrekkelig selvhjulpent. Men i de tilfellene forholdende ligger til rette for så vidt gjelder studieplass, barnehageplass m.m. er det naturlig å forvente at utdanningen påbegynnes tidligere. Utvalget vil ikke foreslå å lovfeste noen begrensning i retten til utdanningsstønad etter barnets alder, tilsvarende den begrensning som gjelder for overgangsstønad etter forskriftens § 1. Da det ifølge Rikstrygdeverkets praksis også i dag tilstås utdanningsstønad i en rekke tilfeller etter at barnet er gått ut av tredje skoleår, vil utvalgets forslag ikke bety noen nevneverdig endring.

Utkastets andre ledd angir også personkretsen og følger av den gjeldende lovs §§ 10-3, 10-6 og 10-9. Personkretsen for utdanningsstønad er som nevnt noe videre enn for nedkomststønad og stønad til barnetilsyn. Etter gjeldende rett ytes det også utdanningsstønad

til gjenlevende barnløse ektefeller samt til barnløse skilte ektefeller som ikke har inngått nytt ekteskap før den tidligere ektefellens død. Det er et vilkår at den etterlatte trenger utdanning for å bli istand til helt eller delvis å forsørge seg selv. Til etterlatt familiepleier ytes det utdanningsstønad på samme vilkår som for gjenlevende ektefelle. Utvalget foreslår at utdanningsstønad til familiepleiere og barnløse etterlatte i hovedsak skal ytes til de samme personene som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon og overgangsstønad. Utvalget har nøydt seg med å vise til de respektive bestemmelsene i utkastets kapittel 9 og 11. Det ville blitt en svært komplisert lovtekst dersom hele personkretsen skulle gjentas her.

Når det gjelder gjenlevende ektefelle har utvalget vist til utkastets § 11-4, da det er vilkårene i denne paragrafen som er av betydning i forhold til utdanningsstønaden. Utkastets § 11-4 lyder:

- «Det er et vilkår for rett til pensjon at den gjenlevende
- a) var gift med den avdøde i minst 10 år,
 - b) var gift med den avdøde i minst 5 år, og var over 40 år ved dødsfallet,
 - c) har eller har hatt barn med sin avdøde ektefelle, eller
 - d) hadde omsorgen for den avdødes barn på dødsfallstidspunktet. Ekteskapet og omsorgen for barnet etter dødsfallet må til sammen ha vart i minst fem år.»

De øvrige vilkårene for rett til etterlattepensjon i utkastets kapittel 11 har ingen betydning for retten til utdanningsstønad. Bestemmelsen om forutgående medlemskap i utkastets § 11-2 skal ikke gjelde for retten til utdanningsstønad. Vi foreslår i stedet en egen paragraf om forutgående medlemskap i utkastets kapittel 15. Forslaget medfører en lovteknisk forenkling. Vi viser til merknadene til utkastets § 15-2. Bestemmelsen om fortsatt medlemskap i utkastets § 11-3 har heller ingen betydning i denne sammenhengen, da det følger av utkastets kapittel 15 at vedkommende må være medlem av trygden for å få rett til utdanningsstønad.

Utvalget har videre vist til utkastets § 11-14 for så vidt gjelder en skilt gjenlevende ektefelle. Det framgår av denne paragrafen at vedkommende ikke må ha inngått nytt ekteskap, og for øvrig fyller de alminnelige vilkårene for rett til etterlattepensjon etter kapittel 11.

For familiepleiere har utvalget funnet det hensiktsmessig å vise til hele kapittel 9. Når det gjelder forholdet mellom vilkåret om forutgående medlemskap i utkastets §§ 9-2 og 15-2, viser vi til merknadene til § 15-2.

Utkastets tredje ledd gjelder kravet om opphold i Norge og svarer til bestemmelsene i folketrygdloven §§ 10-1 bokstav a og 12-1 bok-

stav a. I folketrygdloven kapittel 12 er det i tillegg til kravet om opphold i Norge også et krav om bosted i Norge. Det kreves dessuten at både søkeren og barnet fyller kravene om opphold og bosted.

Kravene om bosted og opphold i Norge kan fravikes etter nærmere forskrifter. Slike forskrifter er fastsatt ved kongelig resolusjon henholdsvis den 26. mai 1978 og den 18. desember 1981.

I merknadene til utkastets kapittel 8 om overgangsstønad til enslig mor eller far har vi gjort nærmere rede for gjeldende rett på området.

Utkastet her svarer til utkastets § 8-3 om opphold i Norge. Tilsvarende bestemmelse er også tatt inn i utkastets § 9-3 for så vidt gjelder tidligere familiepleier.

Utkastets tredje ledd første punktum presiserer at utdanningsstønad som hovedregel bare skal ytes til et medlem som oppholder seg i Norge. Når det gjelder forholdet til barnets oppholdssted, vises til merknadene til utkastets § 15-5 andre ledd.

Utkastets tredje ledd andre punktum gjør unntak fra hovedregelen om opphold i Norge. Utkastet bygger i hovedsak på § 2 i gjeldende forskrifter, fastsatt ved kongelig resolusjon den 18. desember 1981 med hjemmel i folketrygdloven § 12-1 tredje ledd. Det presiseres her at stønad ytes under utenlandsopphold som varer kortere enn seks måneder.

Utkastets tredje ledd tredje punktum er en presisering av gjeldende rett. Denne bestemmelsen er formulert som en «kan-regel.» Trykdebetaten får her kompetanse til å utøve et skjønn. Det presiseres at utdanningsstønaden er begrenset til nødvendig utdanning i utlandet. Som eksempel nevnes utdanning som ikke kan gis her i landet, eller utdanning som krever andre formelle kvalifikasjoner enn det som kreves her hjemme.

Vilkåret om opphold i Norge vil etter forslaget også gjelde for en gjenlevende ektefelle som fyller vilkårene for rett til etterlattepensjon etter § 11-4. Det innebærer at den gjenlevende som hovedregel må oppholde seg i Norge for å få rett til utdanningsstønad. Dessuten følger det av utkastets § 15-1 at vedkommende må være medlem i trygden. Forslaget er ikke helt sammenfallende med utvalgets forslag om etterlattepensjon i utkastets kapittel 11. I utkastets kapittel 11 er det ikke foreslått noe vilkår om opphold i Norge, og i utkastets § 11-3 er det foreslått at den etterlatte skal få pensjon selv om vedkommende ikke er medlem i trygden, dersom den avdøde eller den gjenlevende hadde vært medlem i minst 20 år. Det samme er tilfellet når den avdøde hadde tre poengår. Så vidt utvalget kjenner til, ytes det i praksis sjelden utdanningsstønad

til en gjenlevende ektefelle som oppholder seg i utlandet lengre enn de tidsrom som er nevnt i utkastets andre ledd. Utvalget ser derfor ingen betenkeligheter med å foreslå at det generelle kravet om opphold i Norge for å få rett til utdanningsstønad også skal gjelde for etterlatte. Denne begrensningen får neppe nevneverdig praktisk betydning. Dessuten taler forenklingmessige hensyn for at det skal være ensartede vilkår for rett til stønad etter kapittel 15.

I utkastets fjerde ledd nevnes de mest aktuelle utdanninger som det skal kunne ytes stønad til. Forslaget svarer til gjeldende praksis. Denne oppregningen er ikke uttømmende, men er bare ment som en antydning. Utdanningstilbudene er foreslått delt inn i tre grupper.

Utkastets fjerde ledd bokstav a gjelder stønad til utdanning som direkte gir yrkeskompetanse. Utdanning etter denne bestemmelsen kan være alt fra ett-årig kurs i handel- og kontorlag ved en videregående skole, til tre-årige studier ved en høgskole (lærerhøgskole, sykepleiehøgskole og ingeniørhøgskole).

Utkastets fjerde ledd bokstav b gjelder utdanning ved videregående skole, som ikke gir yrkeskompetanse, dvs. almenfaglig studieretning. Slik utdanning er ofte nødvendig for at medlemmet skal få yrkeskompetanse. Det er presisert at utdanningen må være et ledd i en godkjent utdanningsplan. Et medlem som er under 18 år, kan etter gjeldende praksis likevel få stønad uten slik plan. Utdanningsstønad kan også ytes til skolegang i grunnskolen. Det er dersom medlemmet for eksempel bare har sju-årig folkeskole etter den gamle skoleordningen. Utvalget mener at lovteksten vil bli for komplisert dersom de nevnte særtilfellene skulle tas med i loven. Det er derfor bare tatt inn hovedtilfellene her.

Utkastets fjerde ledd bokstav c presiserer at stønad også kan ytes til påbygging av en tidligere utdanning slik at medlemmet tilsammen kan få inntil tre års yrkesutdanning. Slik påbygging kan for eksempel være aktuelt for en person som har ett års grunnkurs ved yrkesfaglig studieretning på videregående skole, og vil få bedre muligheter på arbeidsmarkedet dersom han eller hun tar ytterligere ett eller to års utdanning.

Utkastets femte ledd gir en oversikt over hvilke typer utgifter det ytes stønad til. Det er her presisert at det bare er nødvendige utgifter som dekkes. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett. I framstillingen foran er det redegjort for gjeldende rett på området.

Utkastets femte ledd gjelder også dekning av flytteutgifter når medlemmet må flytte for å komme i høvelig arbeid. Det er ikke naturlig å kalle denne stønaden for utdanningsstønad,

og utvalget har derfor funnet det mest oversiktlig å ta den inn i en egen bestemmelse. Bestemmelsen følger i dag av folketrygdloven § 5-3 om yrkesmessig attføring, og er den eneste stønaden etter denne paragraf som antas praktisk i forhold til etterlatte og enslige forsørgere. Det er nødvendig å ta med denne stønaden her, for å fange opp flytteutgifter i forbindelse med arbeid som stønadmottakeren har skaffet seg på egen hånd. Slike utgifter dekkes ikke av arbeidsmarkedstiltakene, se folketrygdloven § 4-1. Denne bestemmelsen gjelder bare flytteutgifter i de tilfellene arbeidsmarkedsetaten har formidlet arbeid. Utvalget har for øvrig foreslått at tiltakene etter lovens § 4-1 flyttes til sysselsettingsloven, se NOU 1986:11 side 44.

Utvalget har vurdert om stønaden i § 5-3 til start av egen virksomhet, burde tas med her. Etter det Rikstrygdeverket opplyser er det bare to til tre saker pr. år på området. Bestemmelsen har således så liten praktisk betydning at utvalget mener den ikke bør nevnes særskilt i lovteksten. Utvalget vil for øvrig bemerke at det i dag finnes flere ulike tilskottsordninger til den som vil starte egen virksomhet. Ordningene administreres dels av Distriktenes Utbyggingsfond og dels av Arbeidsdirektoratet. De er fortrinnsvis rettet mot kvinner. Tilskottsordningene kan bestå i etableringsopplæring, etableringsstipend, planleggingstilskott og oppstartingstilskott. Distriktenes Utbyggingsfond og Arbeidsdirektoratet kan dessuten gi faglig hjelp i forbindelse med start av virksomhet. Siden enslige forsørgere i det vesentligste er kvinner, vil arbeidsmarkedsetatens tilbud ofte gjelde samme personer som de som har rett til stønad etter folketrygdloven § 5-3, jf. lovens kapittel 12.

De øvrige stønadene eller låneordningene etter lovens § 5-3 er som nevnt ovenfor lite aktuelle for enslige forsørgere. Utvalget har derfor ikke funnet grunn til å nevne flere av bestemmelsene som står i lovens § 5-3 særskilt i lovteksten. Men det må understrekes at lovteksten ikke er uttømmende.

I utkastets sjette ledd er det foreslått en hjemmel for departementet til å gi forskrifter. Utvalget mener det vil være nødvendig at departementet fastsetter nærmere forskrifter om utdanningsstønad etter denne paragraf. Vi har foreslått at departementet skal kunne fastsette satser for de ulike stønadene. I dag blir hver sak vurdert konkret med hensyn til stønadsnivået. Dette er meget tidkrevende. Rikstrygdeverket opplyser at det ville vært en administrativ forenkling dersom en i stedet kunne ha faste satser. Faste satser er også hensiktsmessig av hensyn til forutberegneligheten, bl.a. når det gjelder samordning med ytelser fra Statens Lånekasse.

KAPITTEL 16

Stønad ved gravferd

OVERSIKT

Historikk

Bestemmelser om gravferdshjelp står i dag i folketrygdloven kapittel 9. Forløperne til disse bestemmelsene var å finne i syketrygdloven, loven om enke- og morstrygd, aldersstrygdloven, uføretrygdloven og loven om forsørgertrygd for barn.

Etter syketrygdloven § 31 punkt 14 hadde den som var trygdet som medlem eller familiemedlem rett til gravferdshjelp på 300 kroner (1966-kroner). Videre hadde syketrygdloven særlige bestemmelser om gravferdshjelp til dem som var trygdet under utenlandsopphold. Etter syketrygdloven var det altså den avdøde som var stønadsberettiget. Etter loven om enke- og morstrygd § 7 hadde en enke rett på 1 500 kroner (1966-kroner) i engangsstønad ved mannens død. Lovene om aldersstrygd, uføretrygd og enke- og morstrygd hadde alle bestemmelser om at når pensjonisten døde, skulle pensjonen (såvel enslig pensjonen som ekteparpensjonen) løpe ut måneden etter den måneden dødsfallet fant sted. Loven om forsørgertrygd for barn hadde også bestemmelser om at ytelsen skulle løpe ut måneden etter den måned dødsfallet fant sted.

I forbindelse med innføringen av folketrygdloven ble det i Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 gitt uttrykk for at de tidligere ytelsene ved dødsfall burde ses under ett. En pekte på at engangsstønaden til enker, gravferdshjelpen og den ekstra månedspensjonen alle dekket noenlunde det samme behovet. Det ble derfor foreslått at de forskjellige stønadsformene skulle slås sammen til én stønadsform.

Bestemmelsen om engangsstønad ble tatt inn i folketrygdloven § 9-1. Personkretsen for stønaden var trygdete personer som var bosatt i Norge. Bestemmelsene i syketrygdloven om gravferdshjelp til den som var trygdet under utenlandsopphold, ble fortsatt beholdt i syketrygdloven. Engangsstønaden ble ytt etter to satser. For enslige utgjorde den 15 prosent av grunnbeløpet (810 kroner i 1967). Dersom den avdøde etterlot seg ektefelle eller hadde foreldremyndigheten over barn, ble det ytt engangsstønad med 40 prosent av grunnbeløpet (2 160 kroner i 1967). Det var et vilkår at de etterlatte var bosatt i Norge.

I 1969 ble satsene øket til henholdsvis 20 prosent og 45 prosent av grunnbeløpet.

Fra 1971 ble bestemmelsene i syketrygdloven tatt inn i folketrygdloven. Da ble bestemmelsen i syketrygdloven om gravferdshjelp til personer som var trygdet under utenlandsopphold tatt inn i folketrygdloven § 9-1 i et nytt andre ledd. Også denne ytelsen ble benevnt engangsstønad.

Ved lov 14. juni 1974 nr. 45 ble det foretatt en formell splittelse av ytelsene i forbindelse med dødsfall og gravferd til en gravferdshjelp og en engangsstønad ved dødsfall. Bakgrunnen for denne lovendringen var at det var blitt rettet kritikk mot ordningen med utvidet engangsstønad i de tilfellene den avdøde etterlot seg ektefelle eller barn. Lovens § 9-1 ble derfor endret slik at den bare kom til å omfatte gravferdshjelpen. Denne utgjorde 20 prosent av grunnbeløpet, og skulle dekke utgifter i forbindelse med begravelsen. Det ble så vedtatt en ny § 9-2 om engangsstønad ved dødsfall. Denne stønaden skulle bare ytes dersom den avdøde etterlot seg ektefelle eller barn som vedkommende hadde hatt foreldremyndigheten over. Engangsstønaden ble satt til 25 prosent av grunnbeløpet. Det ble understreket i lovforarbeidene at denne oppsplittingen av ytelsene ved dødsfall ikke innebar noen reell endring for de trygdete.

Bestemmelsen i folketrygdloven § 9-2 ble opphevet ved lov 9. desember 1977 nr. 88. I forarbeidene til denne lovendringen ble det pekt på at det gjennom årene hadde vært rettet sterk kritikk mot bestemmelsene om stønad ved dødsfall etter folketrygdloven kapittel 9. Det ble gitt uttrykk for at ordningen med økte ytelser når den avdøde etterlot seg ektefelle og barn, virket urimelig i forhold til de tilfellene hvor enslige hadde felleshushold (samboere) og den ene døde. Det ble pekt på at det reelle behovet for stønad ved dødsfall var det samme ved alle dødsfall. Det ble videre uttalt at de mest presserende stønadsbehovene ved dødsfall dekkes opp gjennom ytelsene til de etterlatte etter folketrygdloven kapittel 10. Samtidig som ordningen med engangsstønad ble opphevet, ble satsen for gravferdshjelpen etter § 9-1 hevet til 25 prosent av grunnbeløpet.

Ved lov 21. desember 1979 nr. 82 ble det vedtatt en ny bestemmelse som ble tatt inn i en ny § 9-2 om dekning av utgifter til båretransport ved dødsfall. Før denne lovendrin-

gen ble det ytt bidrag til dekning av båretransportutgifter i medhold av folketrygdloven § 2-13 om bidrag. Det var et vilkår at utgiftene oversteg det man med rimelighet kunne anta ble dekket innenfor rammen av gravferdshjelpen. Bidraget etter § 2-13 ble satt til de faktiske og nødvendige utgiftene som oversteg 20 prosent av gravferdshjelpen.

Ved lov 30. april 1981 nr. 12 ble satsen for gravferdshjelpen løst fra folketrygdens grunnbeløp. Den fastsettes nå av Stortinget til et bestemt kronebeløp. For tiden utgjør stønaden 4 000 kroner. Den har ikke vært endret siden 1. januar 1982.

Bestemmelsene om gravferdshjelp etter folketrygdloven kapittel 9 har til formål å dekke bestemte utgifter i forbindelse med dødsfall og gravferd. Den gjeldende lov er inndelt i to paragrafer. Lovens § 9-1 gjelder gravferdshjelp når en trygdet dør samt stønad når en kvinne nedkommer med et dødfødt barn. Dessuten har paragrafen hjemmel til å fastsette særbestemmelser når den avdøde var trygdet i utlandet med rett til utvidet medisinsk stønad etter lovens § 2-8.

Lovens § 9-2 handler om utgifter til transport av bære når den trygdede dør her i landet, på Svalbard, på Jan Mayen eller i norske biland.

Utvalgets forslag

Utvalget har vurdert om stønadene ved gravferd fortsatt skal beholdes i folketrygdloven. Den normerte satsen på 4 000 kroner for gravferdshjelpen har stått uendret siden 1. januar 1982. Denne stønaden har derfor fått en gradvis redusert betydning. Hvis dette fortsetter vil stønaden i realiteten bli avskaffet.

Utvalget har likevel gått inn for å beholde stønadsordningen ved gravferd. Gravferdsstønad på 4 000 kroner gir fortsatt et visst økonomisk tilskott til begravelsen m.v. Dessuten er stønaden til båretransport av økonomisk betydning i de tilfellene baren må transporteres over lengre avstander innenfor Norge.

Den gjeldende lov bruker begrepet gravferdshjelp. Dette uttrykket kan lett lede tanken mot at det er tale om en naturalstønad. Utvalget har i stedet brukt betegnelsen gravferdsstønad som er i samsvar med den begrepsbruken som ellers er anvendt når det gjelder stønader som skal dekke bestemte utgifter. Vi viser til utkastets kapittel 14 om stønad ved attføring m.v. og kapittel 15 om nedkomststønad, stønad til barnetilsyn og utdanningsstønad.

Utvalget har foreslått to materielle endringer i forhold til gjeldende rett:

For det første vil utvalget begrense stønadsretten etter dette kapitlet til tilfeller hvor en

person selv var medlem i trygden ved dødsfallet. Dette er i samsvar med det prinsippet utvalget har fulgt ellers i lovutkastet. Forsørget ektefelle og barn som ikke er medlemmer, skal således etter forslaget ikke lenger ha rett til stønad ved gravferd. Men bestemmelsene om hvem som er medlemmer i trygden er utvidet, se utkastets kapittel 2. Endringene blir derfor ikke vesentlige.

For det andre foreslår utvalget at særbestemmelsene om gravferdshjelp i utlandet til personer som er trygdet med rett til utvidet medisinsk stønad etter den gjeldende lovs § 2-8 i hovedsak oppheves. Utvalget har foreslått at departementet likevel kan gi forskrifter om utvidet gravferdsstønad til spesielle grupper.

Utvalget har diskutert om det er hensiktsmessig å ha et eget kapittel om stønader ved gravferd, siden dette kapitlet vil inneholde svært få paragrafer. Alternativt kunne bestemmelsene tas inn i utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester, eller i utkastets kapittel 15 som handler om stønad ved nedkomst, barnetilsyn og utdanning. Utvalget mener imidlertid at bestemmelsene om stønad ved gravferd ikke naturlig passer sammen med de stønadene som er omtalt i de nevnte kapitlene. Vi er derfor kommet til at bestemmelsene om stønad ved gravferd fortsatt bør stå i et eget kapittel.

Utkastets § 16-1 Innledning

Formålet med stønad etter dette kapitlet er å dekke utgifter til gravferd.

Bestemmelser om

- *gravferdsstønad står i § 16-2*
- *stønad til båretransport ved dødsfall i Norge står i § 16-3*
- *stønad ved dødsfall i utlandet står i § 16-4*
- *stønad ved dødsfall som skyldes yrkesskade, står i § 16-5.*

Merknader

Bestemmelsen er ny og angir formålet med de stønadene som ytes i forbindelse med dødsfall og gravferd.

Innledning

Folketrygdloven kapittel 9 om gravferdshjelp har i dag bestemmelser om stønader i forbindelse med dødsfall og gravferd. Det dreier seg om to stønadsordninger. Gravferdshjelp etter § 9-1 ytes når en person dør og stønad etter § 9-2 ytes til dekning av utgifter til båretransport. Den sistnevnte stønaden har i dag ikke en særskilt betegnelse.

Stønadene etter folketrygdloven kapittel 9 er engangsstønader som ytes når en person

dør. De skal dekke bestemte utgifter som påløper i forbindelse med en begravelse.

Gravferdshjelp etter folketrygdloven § 9-1 skal dekke utgifter til kiste, transport, gravsetning o.l.

Hovedregelen er at det ytes normert gravferdshjelp etter lovens § 9-1 første ledd. Denne stønaden fastsettes av Stortinget og utgjør i dag 4 000 kroner. Dette beløpet har stått uendret siden 1. januar 1982.

Gravferdshjelp ytes etter satser og regler fastsatt av departementet, når det gjelder stønad til personer som er trygdet med rett til såkalt utvidet medisinsk stønad under utenlandsopphold, jf. folketrygdloven § 2-8. Denne særskilte gravferdshjelpen ytes bare dersom vedkommende dør i utlandet. Vi viser til lovens § 9-1 andre ledd.

Gravferdshjelpen skal ytes med et beløp som dekker de nødvendige utgiftene dersom det er et dødfødt barn som begraves. Vi viser til lovens § 9-1 tredje ledd.

Stønad til båretransport etter folketrygdloven § 9-2 skal dekke utgifter til transport av bære dersom utgiftene overstiger 20 prosent av den normerte gravferdshjelpen.

Utvalgets forslag

Vi har foreslått betegnelsene «gravferdsstønad» og «stønad til båretransport.» Det er hensiktsmessig at hver enkelt stønad har sin egen betegnelse. Betegnelsen «gravferdshjelp» i den gjeldende lov er foreslått erstattet med «gravferdsstønad.» Stønaden etter den gjeldende lov § 9-2 har fått betegnelsen «stønad til båretransport» i utkastet her. Da begge utelsesene er kontantytelser, mener utvalget det er mest korrekt å bruke benevnelsen «stønad.»

Utkastets første ledd angir kort formålet med stønadene etter dette kapitlet.

Utkastets andre ledd har en innholdsfortegnelse over bestemmelsene i kapitlet her. Kapitlet om stønader ved gravferd er kort og oversiktlig sammenlignet med mange av de andre kapitlene i lovutkastet. Utvalget har likevel funnet det hensiktsmessig å bygge kapitlet opp på samme måte som de øvrige kapitlene. Vi har delt kapitlet i fem paragrafer. Utvalget har delt stønadsbestemmelsene inn i fire paragrafer. Den første gjelder ordinær gravferdsstønad og stønad til kvinner som nedkommer med et dødfødt barn. Den andre bestemmelsen gjelder stønad til båretransport ved dødsfall i Norge. I den tredje paragrafen har utvalget tatt inn en hjemmel for departementet til å fastsette forskrifter om utvidet gravferdsstønad for spesielle grupper ved dødsfall i utlandet. Til slutt i utkastet er det tatt inn en egen bestemmelse om dødsfall som skyldes yrkesskade.

Utkastets § 16-2 Gravferdsstønad

Gravferdsstønad ytes når et medlem i trygden dør. Stortinget fastsetter stønadens størrelse.

Når et medlem nedkommer med et dødfødt barn, ytes det stønad til dekning av nødvendige utgifter til gravlegging av barnet. Stønaden kan likevel ikke overstige det beløpet Stortinget har fastsatt etter første ledd.

Merknader

Bestemmelsen svarer til den gjeldende lovs § 9-1 første og tredje ledd.

Gjeldende rett

Lovens § 9-1 har følgende ordlyd:

«Når en trygdet dør, ytes gravferdshjelp etter en sats som fastsettes av Stortinget. Det samme gjelder forsørget ektefelle og barn under 18 år som oppholder seg i riket, selv om de ikke selv er trygdet.

For den som har rett til stønad etter bestemmelsene i § 2-8 og som dør under opphold utenfor riket, ytes gravferdshjelp etter regler og satser som fastsettes av departementet, dog ikke med lavere beløp enn fastsatt etter første ledd.

Når kvinne som selv er trygdet eller som kommer inn under bestemmelsen i første ledd annet punktum nedkommer med dødfødt barn, dekkes nødvendige utgifter til gravlegging av barnet, men ikke med høyere beløp enn den sats som er fastsatt av Stortinget, jfr. første ledd.»

Etter hovedregelen er det et vilkår for rett til gravferdsstønad at den avdøde var trygdet. Folketrygdloven kapittel 1 har bestemmelser om hvem som er trygdet. Den som er trygdet har i utgangspunktet rett til hele folketrygdlovens stønadsprogram. Det gjelder først og fremst enhver som er bosatt eller arbeider her i landet, og norske statsborgere som arbeider for norske interesser i utlandet eller studerer i utlandet.

I tillegg til ovennevnte personer har de som er trygdet etter lovens § 1-2 nr. 2 rett til stønad begrenset til kapittel 9 (gravferdshjelp) og kapittel 11 (yrkesskade). Dette gjelder utenlandske statsborgere som er bosatt i utlandet, og som er ansatt på et norsk skip i utenriksfart, arbeider på et norsk fiskefartøy, i norsk fangstekspedisjon eller er flyvende personell eller stasjonsbetjening i et norsk sivil luftfartsselskap.

Selv om den avdøde ikke var trygdet, kan det likevel ytes gravferdshjelp dersom vedkommende var forsørget ektefelle eller barn under 18 år til en trygdet og dødsfallet skjedde i Norge. Vi viser til lovens § 9-1 første ledd andre punktum.

Gravferdshjelp etter lovens § 9-1 første ledd ytes etter en normert sats som fastsettes av

Stortinget. Stønaden er som nevnt tidligere på 4 000 kroner.

Når en kvinne som selv er trygdet, nedkommer med et dødfødt barn, dekkes nødvendige utgifter til gravlegging av barnet. Det samme gjelder selv om kvinnen ikke er trygdet, dersom hun er forsørget ektefelle eller er forsørget som barn under 18 år, og kvinnen oppholder seg i Norge. I disse tilfellene dekkes de faktiske nødvendige utgifter, men ikke utover den normerte sats på 4 000 kroner.

Det er etter gjeldende rett ikke noe krav om forutgående trygdetid for å få stønad etter lovens kapittel 9. Det er heller ikke noe krav om opphold i Norge for den som er trygdet. For forsørget ektefelle og barn som ikke selv er trygdet, er det likevel krav om opphold her i landet.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 9-1 første ledd. Utvalget foreslår en liten materiell endring, idet retten til gravferdsstønad begrenses til personer som selv var medlemmer i trygden da dødsfallet fant sted. Dette er i samsvar med det prinsippet som utvalget har fulgt ellers i utkastet. Utvalget har foreslått bestemmelser om at de aktuelle ektefeller og barn kan bli selvstendige medlemmer i trygden. Vi viser til utkastets kapittel 2 der det blant annet er foreslått at alle som oppholder seg i Norge og som ikke er pliktig medlem, kan bli tatt opp som frivillig medlem. Denne bestemmelsen vil således få anvendelse på ektefeller og barn som skal oppholde seg i landet i kortere tid enn ett år. Vi viser til utkastets § 2-6. I utkastets § 2-9 har utvalget videre foreslått at ektefelle og barn til pliktig medlem i utlandet skal bli selvstendig medlem i trygden. Likeledes er det i utkastets § 2-10 foreslått at ektefelle og barn til et frivillig medlem i utlandet også kan bli tatt opp i trygden med samme trygdedekning som forsørgeren.

De personer som etter utvalgets forslag ikke lenger vil få rett til gravferdsstønad er forsørget ektefelle og barn som skal oppholde seg her i landet i kortere tid enn ett år, og som ikke søker frivillig opptak i trygden. Det kan for eksempel gjelde familiemedlemmer til arbeidstakere som bare skal være her i kort tid, eller ektefelle og barn til fremmedarbeidere når de er her på kortere besøk. Skal oppholdet vare utover ett år, blir vedkommende ektefelle og barn selv pliktig medlem i trygden allerede ved innreisen. Utvalget antar at det etter forslaget vil være svært få personer som faller utenfor folketrygdordningen. De fleste som er her i landet såvidt kort tid at de ikke selv blir trygdet, vil sannsynligvis være dek-

ket av utenlandsk trygdeordning. Behovet for særregelen om gravferdsstønad til ektefeller og barn som ikke selv er trygdet, er derfor marginalt.

Ett unntak fra kravet om selvstendig medlemskap gjelder for dødfødte barn, se nedenfor.

Retten til gravferdsstønad inntreffer når medlemmet dør, og det må etter gjeldende praksis legges fram visse bevis for at en person er død. Vanligvis blir det lagt fram dødsattest fra lege. Dødsmelding fra folkeregistret anses også som tilstrekkelig. Skifterettens kjennelse om at en forsvunnet person anses å være død utløser også retten til stønad. Det samme gjelder dersom det er avsagt dødsformodningsdom. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom./Sak. 09-00 av 29. desember 1979. Det er ikke noe vilkår for rett til gravferdshjelp etter gjeldende rett at gravleggingen har funnet sted.

Av utkastets første ledd andre punktum går det fram at stønadens størrelse fastsettes av Stortinget. Stønad etter utkastets første ledd ytes uavhengig av de faktiske utgifter i forbindelse med dødsfallet.

Normalt utbetales stønaden etter de satsene som gjaldt på dødsfalltidspunktet. I enkelte tilfeller kan satsen på et senere tidspunkt legges til grunn. Dette gjelder for eksempel når en person forsvinner, og senere blir funnet død. I disse tilfellene anvendes stønadssatsen på det tidspunkt kravet tidligst kan legitimeres.

Utkastets andre ledd svarer til den gjeldende lovs § 9-1 tredje ledd. Også her har utvalget knyttet retten til stønad til medlemskap i trygden. Vi viser til merknadene til utkastets første ledd for så vidt gjelder kravet om medlemskap.

Når en kvinne nedkommer med et dødfødt barn, dekker trygden utgiftene til gravlegging av barnet. Det er ikke noe vilkår om at svangerskapet må ha vart en viss minstetid for å få dekket utgiftene til gravlegging. I praksis dekkes utgiftene når foreldrene ønsker gravlegging. Det er bare de faktiske og nødvendige utgifter som dekkes. Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv skal for eksempel utgifter til kiste og gravmonument, blomster fra foreldre og dødsannonse i én avis anses som nødvendige utgifter. Stønad etter denne bestemmelsen kan likevel ikke overstige det beløpet Stortinget har fastsatt, se utkastets første ledd.

Utkastets § 16-3 Stønad til båretransport

Stønad til dekning av nødvendige utgifter til båretransport ytes etter denne paragrafen når et medlem dør i Norge.

Det ytes bare stønad for transport i Norge til en gravplass ved den avdødes bosted.

Stønaden skal dekke de nødvendige utgiftene med et fradrag på 20 prosent av gravferdsstønaden etter § 16-2 første ledd.

Merknader

Bestemmelser om stønad til båttransport er i dag å finne i folketrygdloven § 9-2.

Gjeldende rett

Paragraf 9-2 har følgende ordlyd:

«For trygdet som dør i riket eller norsk biland, godtgjøres nødvendige utgifter til transport av bære i den utstrekning utgiftene overstiger 20 pst. av gravferdshjelpen etter § 9-1 første ledd. Dette gjelder bare ved transport innen riket og bilandene, og ved fastsettingen av godtgjørelsen tas det bare hensyn til utgifter inntil det beløp transport til avdødes bosted ville koste.»

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men personkretsen er begrenset til medlemmer som dør i Norge. Det er dessuten foretatt en del språklige endringer av lovteksten.

Utkastets første ledd handler om personkretsen for rett til stønad til båttransport. Slik stønad ytes i dag til trygdede som dør «i riket eller norsk biland». Med riket forstås selve Norges territorium, Svalbard samt Jan Mayen. Norske biland er Bouvetøya, Peters I's øy og Dronning Mauds land.

Utvalget har av forenklingshensyn foreslått at stønad til båttransport skal være forbeholdt medlemmer som dør i Norge. Med Norge menes altså fastlands-Norge samt Svalbard og Jan Mayen. Forslaget medfører en liten materiell endring idet vi har utelatt bilandene. Det er svært få personer som oppholder seg i de norske biland. Det dreier seg i hovedsak om personer som deltar i fangstekspedisjoner. Disse er omfattet av særbestemmelsene om stønad ved yrkesskade under hele oppholdet i bilandene. Vi viser til folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a siste ledd. Etter særbestemmelsene om stønad ved yrkesskade dekkes alle utgifter til hjemsendelse. Utvalget viser til folketrygdloven 2-7 andre ledd. For det lite praktiske tilfellet at et medlem som ikke er omfattet av særbestemmelsene skulle dø i et norsk biland, bør stønad kunne tilstås ut fra rimelighetshensyn. Vi viser dessuten til utkastets § 16-4 som gir departementet fullmakt til å gi forskrifter om dekning av utgifter ved dødsfall utenfor Norge. Etter dette vil utvalgets forslag ikke medføre vesentlig endring i den faktiske situasjon.

Det er videre presisert i utkastets første ledd at det bare er *nødvendige* utgifter til bære-

transport som skal dekkes. Forslaget svarer til gjeldende rett.

I utkastets andre ledd sies det at stønad bare ytes for transport innen Norge. Etter gjeldende praksis ytes det stønad ved transport innen riket med biland. Det vil si transport innen de enkelte deler av fastlandet, innen Svalbard og Jan Mayen og innen de enkelte biland. Dessuten ytes det stønad ved transport av bære mellom deler av landet og mellom bilandene og fastlands-Norge.

Da utvalgets forslag er begrenset til transport innen landet, innebærer det at det skal ytes stønad til båttransport her i landet, på Svalbard og Jan Mayen, samt transport mellom disse områder. Vi vil peke på at begrepet riket i den gjeldende lovs kapittel 9 brukes i en utvidende betydning i forhold til omfangskapitlet. I dette kapitlet brukes begrepet riket bare om fastlands-Norge. Det er gitt særskilte omfangsbestemmelser om medlemskap under opphold på Svalbard og Jan Mayen.

Utvalget har videre presisert i utkastets andre ledd at stønad til båttransport skal dekke utgifter til transport til gravplass ved avdødes bosted. I den gjeldende lov står det at det bare skal tas hensyn til utgifter inntil det beløp transport til avdødes bosted ville koste. Ifølge Rikstrygdeverkets praksis anses avdødes bosted som det sted i bostedskommunen (den kommunen der avdøde var folkeregisterført) der avdøde blir - eller kunne ha blitt - gravlagt. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom.sak. 09-00 av 29. desember 1979. Dersom avdøde blir kremert eller gravlagt utenfor bostedskommunen, ytes det likevel stønad som om vedkommende var blitt gravlagt i bostedskommunen.

Utkastets tredje ledd gjelder stønadsnivået. Det skal utgjøre differansen mellom de nødvendige utgifter og 20 prosent av gravferdsstønaden. Forslaget svarer til gjeldende rett. Bakgrunnen for denne bestemmelsen er at utgifter til båttransport skal anses å være dekket av gravferdshjelpen så langt utgiftene ligger på et rimelig nivå. Dersom båren må transporteres over lengre avstander, vil imidlertid utgiftene ofte overstige 20 prosent av gravferdshjelpen. Det er i disse tilfellene det er aktuelt med stønad til båttransport.

Utkastets § 16-4 Stønad ved dødsfall i utlandet

Departementet kan gi forskrifter om dekning av utgifter ved dødsfall utenfor Norge.

Merknader

Bestemmelser om gravferdshjelp ved dødsfall utenfor landet står i folketrygdloven § 9-1 andre ledd samt i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 17. desember 1970.

Gjeldende rett

Lovens § 9-1 andre ledd lyder:

«For den som har rett til stønad etter bestemmelsene i § 2-8 og som dør under opphold utenfor riket, ytes gravferdshjelp etter regler og satser som fastsettes av departementet, dog ikke med lavere beløp enn fastsatt etter første ledd.»

Sosialdepartementet har fastsatt forskrifter med hjemmel i denne bestemmelsen den 17. desember 1970.

Ovennevnte bestemmelse omfatter bare trygdede som har rett til såkalt utvidet medisinsk stønad etter folketrygdloven § 2-8. Andre personer som dør utenfor Norge får bare den ordinære gravferdshjelp etter § 9-1 første ledd. Lovens § 2-8 gjelder først og fremst trygdede som tjenestegjør i utlandet, for eksempel som ansatte på norske skip i utenriksfart, statens lønte tjenestemenn, flyvende personell eller stasjonsbetjening i norsk sivilt luftfartsselskap, personell i Forsvarets tjeneste, utsending fra Departementet for utviklingshjelp og ansatte ombord på skip som er bare-boat befraktet av norsk reder. Bestemmelsen gjelder også forsørget ektefelle og barn til sjøfolk, utenriks tjenestemenn m.v.

I merknadene til utkastets § 13-26 om stønad til helsetjenester i utlandet har utvalget gitt en fullstendig oversikt over hvilke personer som omfattes av den gjeldende lovs § 2-8.

Folketrygdloven § 1-2 nr. 2 har også bestemmelser om gravferdshjelp og stønad ved yrkesskade for utenlandsk statsborger som er bosatt i utlandet og ansatt på norsk skip i utenriksfart, arbeider på norsk fiskerfartøy, deltar i norsk fangstekspedisjon eller arbeider som flyvende personell eller stasjonsbetjening i norsk sivilt luftfartsselskap. Siden disse personene bare er omfattet av lovens kapittel 9 og 11 og ikke av kapittel 2, gjelder særbestemmelsene om gravferdshjelp i utlandet ikke for dem. Den aktuelle ytelse fra folketrygden vil da bare være gravferdsstønad etter lovens § 9-1 første ledd. Men hvis dødsfallet skyldes en yrkesskade, vil utgiftene til hjemsendelse bli dekket etter lovens § 2-7.

Forskriftene til folketrygdloven § 9-1 har nærmere bestemmelser om gravferdsstønad til de personer som er omfattet av lovens § 2-8. Dersom dødsfallet skjer i utlandet og gravferden finner sted der, ytes det full godtgjørelse for nødvendige gravferdsutgifter. Stønadene skal likevel minst svare til gravferdshjelpen som fastsettes av Stortinget i medhold av lovens § 9-1 første ledd.

Hvis gravferden finner sted her i landet, ytes det full godtgjørelse for nødvendige utgifter som påløper utenfor riket som følge av

dødsfallet. I tillegg ytes gravferdshjelp etter lovens § 9-1 første ledd. Utgiftene til transport av bære fra utlandet til det sted i Norge der avdøde skal gravlegges, dekkes i den utstrekning utgiftene overstiger 20 prosent av gravferdsstønaden. Dersom dødsfallet skjer ombord i skip og gravlegging finner sted i sjøen, ytes gravferdsstønad etter det normerte beløp som fastsettes av Stortinget.

Når en arbeidstaker dør i utlandet, sørger som regel arbeidsgiveren for transport av bære og gravsetting. Forskriftenes § 4 har derfor en bestemmelse om direkte oppgjør fra trygden til arbeidsgiver i de tilfellene arbeidsgiveren har dekket gravferdsutgiftene.

Gravferdshjelp til personer som dør i utlandet og som er dekket etter lovens § 2-8 er mer omfattende enn vanlig. En person som dør i utlandet og som ikke omfattes av personkretsen i lovens § 2-8, for eksempel turister, vil bare få den ordinære gravferdshjelp på 4 000 kroner. Utgifter som påløper i utlandet samt utgifter til bæretransport fra utlandet til Norge, dekkes i alminnelighet ikke. I visse tilfeller kan det ytes bidrag til bæretransport i medhold av lovens § 2-13. Det gjelder i hovedsak ved dødsfall som inntreffer i de nordiske land og i Storbritannia og Nord-Irland. Utgifter til hjemsendelse av bære fra andre land dekkes som hovedregel ikke i medhold av lovens § 2-13.

Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått å oppheve særbestemmelser om utvidet medisinsk stønad i utlandet. Vi viser til utkastets § 13-26. Forslaget er blant annet begrunnet ut fra forenklingssyn og hensynet til likebehandling av medlemmer som oppholder seg i Norge og i utlandet. Utvalget kan ikke finne noen saklig begrunnelse for at folketrygden skal ha gunstigere stønadsordninger til medlemmer som befinner seg i utlandet enn til medlemmer her i landet. De fleste personer som er trygdet med rett til utvidet medisinsk stønad i utlandet er i et arbeidstakerforhold. Etter utvalgets syn ville det derfor være mest nærliggende at arbeidsgiveren dekket de utgiftene som overstiger folketrygdens alminnelige stønadsnivå ved medisinsk behandling og dødsfall i utlandet. Etter lov 30. mai 1975 nr. 18 om sjømenn har rederiet en lovbestemt plikt til å dekke visse utgifter ved en sjømanns sykdom og død. Tilsvarende prinsipp bør også gjelde når staten eller et privat selskap er arbeidsgiver. Ellers kan privat forsikring være et naturlig supplement til folketrygdens ytelser i disse tilfellene. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 13-26.

En naturlig konsekvens av forslaget om å

oppheve bestemmelsene om utvidet refusjon ved medisinsk behandling i utkastets kapittel 13, er at den utvidede gravferdsstønaden i utlandet også oppheves. Utvalget mener at det i disse tilfellene også er mest naturlig at arbeidsgiver eller privat forsikring som hovedregel dekker merutgiftene i forbindelse med dødsfall i utlandet og båretransport hjem til Norge.

Sjømannsloven §§ 30 og 31 har bestemmelser om rederiets plikter overfor en sjømann som dør mens han eller hun er i tjeneste ombord eller mens vedkommende har rett til sykepleie eller er på reise for rederiets regning. Innenfor denne tidsrammen har skipsføreren plikt til å underrette pårørende om dødsfall og sørge for hjemsendelse av båren. Videre har rederiet plikt til å dekke alle nødvendige utgifter ved begravelse eller kremasjon og nedsetting av urnen eller hjemsendelse av båren. Hvis sjømannen dør mens han avspaserer ferie og fritid i land, medfører det ingen plikter for rederiet etter denne loven.

Staten betaler utgiftene ved gravferd hvis en sjømann dør mens han eller hun har rett til pleie eller er på reise for statens regning. Dette gjelder sjømenn som er bosatt i Norge og som lider av tuberkulose, sinnslidelser eller kjønnsykdommer.

Etter sjømannsloven § 31 andre ledd har rederiet rett til refusjon fra staten eller folketrygden for utgifter i forbindelse med en sjømanns død. Det er i den forbindelse vist til lovens § 29. Denne bestemmelsen gjelder refusjon fra staten eller folketrygden av rederiets utgifter i forbindelse med en sjømanns sykdom og skade etter tjenestens opphør om bord. Sjømannslovens bestemmelser om dødsfall er altså subsidiære i forhold til statens og folketrygdens ytelser. Rederiets betalingsplikt etter § 31 kan således stort sett bare anses som en plikt til å forskottere utgiftene. Sjømannsloven § 29 er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 13-26 om stønad til helsetjenster i utlandet.

I utkastet til § 16-4 har utvalget foreslått en hjemmel for departementet til å fastsette forskrifter om dekning av utgifter ved dødsfall som inntreffer utenfor Norge. Utvalget er innforstått med at det kan være enkelte personer som fortsatt bør ha særrettigheter under utenlandsopphold. Det tenkes her for eksempel på sjøfolk. Utvalget har brukt formuleringen «utenfor Norge». Dette er gjort for at paragrafen skal kunne åpne for forskrifter som også regulerer forholdene i norske biland. I utkastets § 16-3 har utvalget begrenset stønaden til dødsfall «i Norge». Dette omfatter Svalbard og Jan Mayen, men ikke de norske biland. Selv om det er lite praktisk å tenke seg døds-

fall som ikke gir rett til stønad i bilandene, bør dødsfall der i hvert fall ikke stilles dårligere enn dødsfall i utlandet ellers. Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 16-3.

Utkastets § 16-5 Stønad ved dødsfall som skyldes yrkesskade

Når et medlem dør som følge av en skade eller sykdom som går inn under kapittel 17, dekkes utgiftene til båretransport til vedkommendes bosted, selv om bostedet ligger i et annet land.

Stønaden skal dekke de nødvendige utgiftene med et fradrag på 20 prosent av gravferdsstønaden etter § 16-2 første ledd.

Merknader

Bestemmelser om stønad til dekning av utgifter til båretransport ved dødsfall som er forårsaket av en yrkesskade, er i dag å finne i § 1 første ledd bokstav d i «Forskrifter om godtgjørelse av visse påregnelige utgifter som er en direkte følge av yrkesskade.» Disse forskriftene er fastsatt av Sosialdepartementet den 22. august 1983 med hjemmel i folketrygdloven § 2-7 tredje ledd.

Folketrygdloven kapittel 11 har bestemmelser om hva som skal forstås med begrepet yrkesskade. Det vises også til nærmere omtale i merknadene til utkastets kapittel 17 om yrkesskade.

Gjeldende rett

Lovens § 2-7 gjelder i hovedsak rett til medisinsk stønad ved yrkesskade. Paragrafens andre ledd har en bestemmelse om rett til full godtgjørelse for utgifter til hjemsendelse. Denne bestemmelsen er bare myntet på levende personer. Etter paragrafens tredje ledd kan andre påregnelige utgifter som er en direkte følge av yrkesskade, godtgjøres helt eller delvis, hvis særlige grunner taler for det. Vi viser til ovennevnte forskrifter, fastsatt den 22. august 1983. Etter forskriftenes § 1 første ledd bokstav d kan utgifter som er en direkte følge av yrkesskade, godtgjøres helt eller delvis, når de knytter seg til «transport av den døde i tilfelle hvor arbeidsulykken har forårsaket dødsfallet, i den utstrekning utgiftene overstiger 20 pst. av gravferdshjelpen etter lovens § 9-1, jf. § 9-2.»

Utvalgets forslag

Utkastet er en lovfesting av gjeldende rett. Utvalget finner det mest hensiktsmessig å flytte bestemmelsen om stønad til båretransport ved yrkesskade til det kapittel som gjelder stønader ved dødsfall.

Etter utkastets første ledd skal det ytes stønad til dekning av utgifter til båretransport til

vedkommendes bosted når et medlem dør som følge av en yrkesskade. Det er her vist til utkastets kapittel 17 som gir anvisning på hva som skal forstås med begrepet yrkesskade i folketrygdlovens forstand. Stønaden skal dekke utgifter til transport av bære til vedkommendes bosted, selv om bostedet ligger i et annet land.

Det er ikke aktuelt med stønad etter denne paragrafen når dødsfallet skjer i Norge og når avdøde hadde bosted her. Det skal da ytes stønad til bæretransport etter utkastets § 16-3. Stønad etter denne paragrafen skal bare ytes

for transport innen Norge. Dersom dødsfallet skjer her, men den yrkesskadde hadde bosted i utlandet, skal det ytes stønad etter utkastets § 16-5. Det samme gjelder dersom dødsfallet skjer utenfor Norge.

Utkastets andre ledd handler om stønadsnivået. Stønaden skal utgjøre differansen mellom nødvendige transportutgifter og 20 prosent av gravferdsstønaden som er fastsatt av Stortinget. Vi viser i denne sammenheng til merknadene til utkastets § 16-2 om gravferdsstønad.

KAPITTEL 17

Vilkår for yrkesskadedekning

OVERSIKT

Bestemmelsene om ytelser ved yrkesskade er i dag å finne i folketrygdloven kapittel 11 om ytelser ved yrkesskade, samt i enkelte av de øvrige stønadskapitlene i loven.

Historikk

Den første lov om trygd ved yrkesskader var lov 23. juli 1894 om ulykkesforsikring for arbeidere i fabrikker m.v. Loven tok sikte på å sikre industriarbeiderne rimelig erstatning ved bedriftsulykker og samtidig frita arbeidsgiverne for erstatningsansvar.

Lovgivningen om trygd ved yrkesskader har senere gjennomgått en rekke endringer og revisjoner. Nye grupper trygdede er kommet med, og selve ulykkesbegrepet har fått endret og utvidet innhold.

Ved lov 12. desember 1958 ble dagjeldende lover om ulykkestrygd for industriarbeidere, sjømenn og fiskere samlet i én felles lov om yrkesskadetrygd. Samtidig ble nye store samfunnsgrupper omfattet av trygden. Yrkesskadetrygden kom da til å omfatte alle arbeidstakere, også funksjonærer, manntallsførte fiskere, militærpersoner, skoleelever og visse andre spesielle grupper. Selvstendig næringsdrivende fikk adgang til å tegne frivillig trygd, også i de tilfeller de ikke hadde andre i sin tjeneste. Vi viser for øvrig til framstillingene av ulykkestrygdlovgivningen fram til 1971 i vedlegg A til NOU 1976:16 om yrkesbetingede helseskader og folketrygden og Asbjørn Kjønsstad, Yrkesskadetrygden, Oslo 1979.

Folketrygdloven fikk bestemmelser om ytelser ved yrkesskade i 1970 samtidig med at bestemmelsene i syketrygdloven og loven om arbeidsløysetrygd ble tatt inn i loven. Den tidligere yrkesskadetrygdloven ble imidlertid ikke opphevet, da den fortsatt skulle gjelde for skadetilfeller oppstått før 1. januar 1971, som var ikrafttredelsestidspunktet for bestemmelsene i folketrygdloven kapittel 11.

Gjeldende rett

Kapittel 11 har bestemmelser om personkretsen for yrkesskadedekningen og om hvilke skader og sykdommer som regnes som yrkesskade i folketrygdlovens forstand. Videre inneholder kapitlet visse stønadsbestemmelser og beregningsbestemmelser som skal

gjelde i yrkesskadetilfellene. Det tenkes her på særbestemmelsene om ytelser etter folketrygdloven kapittel 8 om uføreperson m.v. og kapittel 10 om ytelser til etterlatte.

Dessuten inneholder folketrygdloven kapittel 11 bestemmelser om yrkesskadeerstatning, som er en ytelse som skal gi kompensasjon for skadefølger av medisinsk art etter en yrkesskade. I folketrygdlovens øvrige kapitler finnes det videre en del bestemmelser som omhandler yrkesskader. Det gjelder følgende bestemmelser:

- § 1-2 nr. 2 om delvis trygd for utenlandske statsborgere ansatt på skip i utenriksfart, eller som arbeider på norsk fiskefartøy m.v.
- § 2-7 om visse særbestemmelser om medisinsk stønad i yrkesskadetilfellene.
- § 2-9 tredje ledd om refusjon av utgifter til sykehusbehandling i utlandet til personer som har stønad etter kapittel 11.
- § 3-17 om sykepenger ved arbeidsuførhet som skyldes yrkesskade.
- § 5-6 bokstav b som er en samordningsbestemmelse vedrørende rett til attføringspenger og ytelser til etterlatte etter § 11-9 om stønad ved dødsfall som skyldes yrkesskade.
- § 7-10 nr. 2 om rett til uttak av alderspensjon for person som mottar full uførepensjon beregnet etter kapittel 11.

Det er også gitt en del særbestemmelser om stønad ved yrkesskader i de forskjellige forskriftene om medisinsk stønad, gitt i medhold av folketrygdloven kapittel 2.

Da yrkesskadebestemmelsene ble tatt inn i folketrygdloven i 1970, ble det ikke foretatt noen prinsipiell vurdering av yrkesskadetrygdordningen. Det var først og fremst behovet for mer teknisk pregede endringer i stønadsprogrammet som ble vurdert.

Ved kongelig resolusjon den 7. februar 1975 ble det oppnevnt et utvalg «til å utrede visse spørsmål vedrørende ytelser fra folketrygden som følge av skade eller sykdom som har sammenheng med den trygdedes engasjement i arbeidslivet».

Som formann for dette utvalget ble oppnevnt daværende underdirektør i Rikstrygdeverket, Bjørn Inge Walmann. Arbeidet resulterte i utredningen NOU 1976:16 «Yrkesbetingede helseskader og folketrygden». I foredraget som ble lagt til grunn for den kongelige

resolusjonen ble det blant annet pekt på at det var aktuelt å vurdere endringer i selve stønadsprogrammet, endringer av det yrkesskadebegrep som den gang lå til grunn for praksis, og endringer med hensyn til personkretsen for yrkesskadedekningen.

Kapittel 3 i nevnte utredning dreier seg om hvorvidt folketrygden bør gi bedre dekning ved yrkesbetingede helseskader enn ved helseskader ellers. Vi viser til side 15 f i utredningen.

Begrepet «yrkesbetingede helseskader» er videre enn yrkesskadebegrepet. Det sistnevnte begrepet omfatter bare tilstander som etter gjeldende bestemmelser i folketrygdloven skal «godkjennes som yrkesskade», mens en med «yrkesbetinget helseskade» mener enhver helseskade (inklusive sykdomstilstander) som kan føres tilbake til yrkesmessig engasjement. Walmann-utvalget sammenligner her stønadstilbud og dekningsnivå fra yrkesskadetrygdordningen og «normaltrygden», det vil si de alminnelige stønadsbestemmelsene. Normaltrygden vil sjelden gi full kompensasjon for de økonomiske tap som skader av forskjellig art påfører den trygdede. Men det ble understreket at det også i yrkesskadetilfellene vil kunne forekomme såkalte «tapsmarginer», det vil si en differanse mellom full og faktisk kompensasjon.

Utvalget drøfter rimeligheten av at de trygdede har bedre trygdedekning for helseskader i yrket enn i fritiden. Framveksten av yrkesskadetrygdordningene skjedde under forhold hvor generelle trygdeordninger manglet eller var dårlig utviklet. Følgende argumenter blir i utredningen anført mot en ordning med bedre trygdedekning ved yrkesskader:

- Det foreligger skaderisiko både i fritiden og i arbeidstiden.
- Den sosiale trygghet som folketrygden gir må vurderes samlet.
- De yrkesaktive må regne med selv å skulle tilhøre befolkningens yrkespassive del på sikt.
- De fleste yrkespassive har selv vært yrkesaktive.
- Likhetsbetraktninger taler mot at trygden skal gi bedre dekning for helseskader framkalt av bestemte skadeårsaker.
- Trygdens yrkesskadebegrep resulterer i forskjellsbehandling av ulike kategorier helseskader.

Følgende argumenter blir anført for bedre trygdedekning ved yrkesskader:

- Risikonivået er større i enkelte arbeidsmiljøer enn i andre.
- Når samfunnet ser seg tjent med at det pågår yrkesaktivitet som er forbundet med høy risiko for helseskader, må den som utsetter

seg for risikoen kunne regne med at samfunnets trygdesystem sørger for en bedre dekning av de økonomiske skadevirkninger.

Utvalget konkluderer med at «den rent prinsipielle basis for en løsning hvoretter folketrygden også ved framtidige yrkesbetingede helseskader gir bedre dekning enn ved andre helseskader - som rammer yrkesaktive i deres fritid eller som rammer andre enn yrkesaktive - er meget svak».

Utvalget vurderte også innholdet av yrkesskadebegrepet i folketrygdloven. Det pekte på at de begrensninger som knytter seg til trygdens yrkesskadebegrep innebærer avgrensning mot et stort antall helseskader (inklusive sykdomstilstander) som i virkeligheten er yrkesbetingede i den forstand at de kan tilbakeføres til yrkesmessig engasjement. Utvalget mente at det prinsipielt sett ikke foreligger noe grunnlag for å stille enkelte yrkesbetingede helseskader gunstigere med hensyn til trygdedekning enn andre yrkesbetingede helseskader. Dersom en ikke skulle gjennomføre forslaget om en tilnærmet harmonisering mellom folketrygdens dekning i yrkesskadetilfeller med normaltrygdens stønadsprogram, mente utvalget at yrkesskadebegrepet burde utvides slik at færrest mulig yrkesbetingede helseskader falt utenfor.

Et annet utvalg som også har vurdert yrkesskadetrygdordningen er Trygdefinansieringsutvalget. Dette utvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon den 25. november 1982. Utvalget skulle foreta en inngående analyse og vurdering av folketrygdens økonomi. Utvalget avgav sin innstilling i mars 1984. Utredningen er trykt i NOU:1984:10 Trygdefinansiering.

Trygdefinansieringsutvalget sier seg enig med Walmann-utvalget, i det det vanskelig kan se noe rent prinsipielt grunnlag for at folketrygden skal gi spesielle trygdefordeler ved yrkesskader. Trygdefinansieringsutvalget peker på at forutsetningen for å oppheve folketrygdens yrkesskadeordninger må være at disse overføres til andre ordninger. Disse bør da, etter utvalgets mening, inngå som en del av en obligatorisk ansvarsforsikring for arbeidsgivere.

Opprinnelig gjaldt det i yrkesskadetrygdlovgivningen et prinsipp om arbeidsgiverens ansvarsfrihet for yrkesskader. Arbeidsgiveren hadde bare erstatningsplikt dersom det var godtgjort ved straffedom at vedkommende hadde voldt skaden ved forsett eller grov uaktsomhet. Vi viser for eksempel til den tidligere bestemmelsen i yrkesskadetrygdloven § 42 nr. 1.

Ansvarsfriheten gjaldt både uaktsomhetsansvaret, det såkalte husbondansvaret og andre

ansvarsgrunnlag, for eksempel det ulovfestede objektive bedriftsansvaret. Ansvarsfriheten gjaldt ikke bare for arbeidsgiveren, men også hans arbeidstakere i overordnede stillinger. Unntaket fra ansvarsfrihetsprinsippet fikk ikke praktisk betydning.

I forbindelse med vedtakelsen av lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeerstatning i visse forhold, ble vilkåret om at den forsettlige eller grovt uaktsomme skadeforvoldelse skulle være straffbar opphevet.

Det gamle ansvarsfrihetsprinsippet ble helt opphevet ved lov 13. februar 1976 nr. 1. Dette innebærer at arbeidsgivere i dag er erstatningsansvarlige for skader som skyldes at de eller noen av deres ansatte har opptrådt uaktsomt. Videre vil yrkesskader i en viss utregning kunne bli dekket av det ulovfestede objektive erstatningsansvaret. Til grunn for lovendringen lå utredningen fra det såkalte Helgesen-utvalget, NOU 1972:2. Om bakgrunnen for de tidligere ansvarsfrihetsreglene og om begrunnelsen for reformen i 1976 vises til side 9 til 11 og side 23 til 30 i nevnte utredning.

I sin høringsuttalelse om utredningen NOU 1977:33 om endringer i erstatningslovgivningen, foreslo Landsorganisasjonen i Norge å pålegge arbeidsgiverne et objektivt erstatningsansvar for alle arbeidsulykker og yrkessykdommer som de ansatte ble påført i sitt arbeid. Justisdepartementet svarte at slike lovbestemmelser ikke kunne innføres før spørsmålet hadde vært gjenstand for særskilt utredning. Vi viser til Ot.prp. nr. 60 for 1980-81 side 7 til 8 hvor korrespondansen er tatt inn.

Til dette spørsmålet er det kommet fram synspunkter som trekker i forskjellige retninger. På den ene side er det anført at skader og sykdommer som arbeidstakerne påføres i sitt arbeid, bør betraktes som driftskostnader ved virksomheten og derfor dekkes av arbeidsgiverne. På den andre siden er det anført at de som skades i sitt arbeid, på grunn av bestemmelsene om yrkesskadetrygd i folketrygdloven kapittel 11, allerede i dag er en privilegert gruppe sammenholdt med de fleste andre grupper som skades eller blir syke. Situasjonen er trolig en del endret etter innføringen av den nye sykelønnsordningen. Etter at denne ordningen trådte i kraft antas spørsmålet om supplerende erstatninger i de fleste tilfeller bare å bli aktuelt ved skader og sykdommer som medfører et langvarig fravær fra arbeid.

Ved kongelig resolusjon den 11. september 1981 ble det oppnevnt et utvalg som skulle vurdere arbeidstakernes erstatningsrettslige stilling ved arbeidsulykker og yrkessykdommer. Utvalget ble ledet av byrettsjustitiarius

Hans Bendiksbjerg og hadde ellers medlemmer som representerte Landsorganisasjonen i Norge og Norsk Arbeidsgiverforening, trygde-etaten og Norges Forsikringsforbund.

På grunnlag av utvalgets forslag (NOU 1988:6) ble det fremmet en proposisjon (Ot. prp. nr. 44 for 1988-89) til lov om erstatning og forsikring ved yrkesskader. Den nye loven er av 16. juni 1989 nr. 65. Arbeidsgiverne er pålagt plikt til å tegne forsikring, og arbeidstakere som blir skadet, får et rettskrav på erstatning direkte fra forsikringsselskapet. I Ot.prp. nr. 44 for 1988-89 side 54 uttales det følgende om bakgrunnen for lovforslaget:

«Justisdepartementet er enig med Y-utvalget i at tiden nå er inne til å gi full erstatning for yrkesskade og yrkessykdom på objektivt grunnlag. Det er fire hovedhensyn som ligger til grunn for dette standpunktet. Arbeidstakerne bør for det første ut fra et grunnleggende *rettferdssynspunkt* ikke selv bære følgene av arbeidsulykker og skadelig påvirkning i arbeidsforhold. De utsetter seg for en risiko som de bare i liten grad kan kontrollere selv, og bør da holdes skadesløse hvis risikoen gir seg utslag i skade. Ut fra de risikovurderinger som er vanlig i norsk og internasjonal erstatningsrett, er arbeidsgiverne normalt nærmere til å bære risikoen for yrkesskader og yrkessykdommer enn arbeidstakerne. Videre legger Justisdepartementet vekt på at arbeidsgiverne ved forsikringsordninger kan bære de økonomiske følgene av arbeidsulykker og sykdommer som de ansatte ble påført i sitt arbeid. Justisdepartementet svarte at slike lovbestemmelser ikke kunne innføres før spørsmålet hadde vært gjenstand for særskilt utredning. Vi viser til Ot.prp. nr. 60 for 1980-81 side 7 til 8 hvor korrespondansen er tatt inn.

«Justisdepartementet er enig med Y-utvalget i at tiden nå er inne til å gi full erstatning for yrkesskade og yrkessykdom på objektivt grunnlag. Det er fire hovedhensyn som ligger til grunn for dette standpunktet. Arbeidstakerne bør for det første ut fra et grunnleggende *rettferdssynspunkt* ikke selv bære følgene av arbeidsulykker og skadelig påvirkning i arbeidsforhold. De utsetter seg for en risiko som de bare i liten grad kan kontrollere selv, og bør da holdes skadesløse hvis risikoen gir seg utslag i skade. Ut fra de risikovurderinger som er vanlig i norsk og internasjonal erstatningsrett, er arbeidsgiverne normalt nærmere til å bære risikoen for yrkesskader og yrkessykdommer enn arbeidstakerne. Videre legger Justisdepartementet vekt på at arbeidsgiverne ved forsikringsordninger kan bære de økonomiske følgene av arbeidsulykker og sykdommer som de ansatte ble påført i sitt arbeid. Justisdepartementet svarte at slike lovbestemmelser ikke kunne innføres før spørsmålet hadde vært gjenstand for særskilt utredning. Vi viser til Ot.prp. nr. 60 for 1980-81 side 7 til 8 hvor korrespondansen er tatt inn.

Den nye lovfestede objektive erstatningsordningen kommer i tillegg til folketrygdlovens yrkesskadebestemmelser. Definisjonene av de skader og sykdommer som skal gi rett til erstatning etter forsikringsordningen, er noe forskjellig fra folketrygdens yrkesskadebegrep. I tillegg til de ordinære yrkesskader og yrkessykdommer skal yrkesskadeforsikringen dekke annen skade eller sykdom som skyldes påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser på arbeidsplassen.

Erstatningen utmåles etter alminnelige erstatningsrettslige prinsipper. Ved erstatningsutmålingen skal det gjøres fradrag for trygdeytelser, herunder yrkesskadefordelene. Erstatningen fastsettes slik at den sammen med trygdeytelsene gir kompensasjon for den skadelidtes fulle økonomiske tap.

Den nye erstatningsordningen vil gi flere skadelidte topperstatninger enn det som føl-

ger av alminnelig erstatningsrett. Det gjelder i dag ganske strenge vilkår for at arbeidsgiveren skal bli erstatningsansvarlig.

Yrkesskadeforsikringsloven inneholder i § 11 bestemmelser om at skader og sykdommer som er likestilt med yrkesskade (yrkessykdommer), skal anses forårsaket i arbeid på arbeidsplassen i arbeidstiden, hvis ikke forsikringsgiveren kan bevise at dette åpenbart ikke er tilfellet. Denne omvendte bevisbyrderregel vil tjene til å styrke arbeidstakernes stilling ovenfor forsikringsselskapet. Det samme gjør bestemmelsen om at det ved vurderingen av om en skade eller sykdom gir rett til dekning, skal ses bort fra arbeidstakerens særlige mottakelighet for skaden eller sykdommen hvis den ikke særlige mottakelighet må anses som den helt overveiende årsak. I siste omgang vil det være opp til domstolene å sikre at den enkelte arbeidstaker får de rettighetene loven er ment å skulle sikre.

Vurdering av kompensasjonssystemet ved yrkesskader.

Det er snart hundre år siden den første norske trygdelen - lov om ulykkesforsikring for arbeidere i fabrikker m.v. av 1894 - trådte i kraft. I over 60 år inntok denne loven og dens etterfølgere en sentral plass i den norske trygdlovgivningen. I løpet av de siste 30-40 årene har det vært en sterk utbygging av det generelle trygdesystemet, både med hensyn til medlemstall, stønadsformer og stønadsnivå. Yrkesskadetrygden har i stor grad blitt innhentet av dette generelle systemet, men fortsatt har de yrkesskadede visse særrettigheter. Bør disse opprettholdes? Dette er nærmere drøftet av Asbjørn Kjønsstad, Yrkesskadetrygden, Oslo 1979, del IV. Her skal noen hovedsynspunkter nevnes.

Den omstendighet at arbeidsgiveren var fritatt for vanlig erstatningsansvar for yrkesskader, ble ansett som et av de viktigste forhold som det måtte tas hensyn til ved utformingen av yrkesskadedekningens omfang og nivå. Dette ble særlig framhevet i forbindelse med at yrkesskadetrygden ble tatt inn i folketrygdloven i 1970. Det ble ansett nødvendig å utforme bestemmelsene om yrkesskadetrygd slik at de skadede ikke skulle få dårligere dekning etter disse bestemmelsene enn etter yrkesskadetrygdloven av 1958. En rekke av bestemmelsene i folketrygdlovens kapittel 11 bygger derfor på erstatningsrettslige prinsipper. I 1976 ble ansvarsfrihetsprinsippet opphevet. Dette innebærer at en arbeidsgiver kan pålegges å betale erstatning til en yrkesskadd arbeidstaker etter de alminnelige erstatningsrettslige prinsipper. Dette har tatt bort noe av det prinsipielle grunnlaget for å ha en yrkes-

skadedekning som er preget av erstatningsrettslige prinsipper.

Et hensyn som kan anføres for en særskilt yrkesskadedekning i folketrygden, er at yrkesskadetrygden er en gammel trygdeordning som visse grupper (især arbeiderklassen) har kjempet seg til, og som de derfor bør få beholde. Når andre samfunnsgrupper i andre sammenhenger kan påberope seg synspunkter av typen «velervervede rettigheter», bør dette også gjelde de yrkesskadetrygdene.

Hensynet til å forenkle et meget komplisert lovverk taler mot å ha en egen yrkesskadedekning i folketrygdloven. En oppheving eller neddemping av fordelene ved yrkesskader ville føre til store lovtekniske og administrative besparelser.

Innføringen av en topperstatning ved yrkesskader (oppheving av ansvarsfrihetsprinsippet i 1976) bidro til å aktualisere spørsmålet om folketrygdlovens særbestemmelser ved yrkesskader burde oppheves eller modifiseres. I NOU 1976:16 ble det foreslått en «harmonisering» av folketrygdens ordinære stønader og stønadene ved yrkesskader. Dette skulle innebære at man dels tok sikte på å avskaffe særfordeler ved yrkesskader og at man dels tok sikte på å bedre folketrygdens stønader i andre tilfeller. Utvalget understrekte at forslaget bygde på den forutsetningen at det kunne gis «vanlig» erstatning ved yrkesskader. Ved drøftingen av mange enkeltspørsmål brukte utvalget opphevingen av arbeidsgiverens fritakelse for erstatningsansvar som et argument mot at det skulle gis trygdemessige fordeler ved yrkesskader.

Loven om yrkesskadeforsikring av 1989 aktualiserer ennå mer spørsmålet om folketrygdens særbestemmelser ved yrkesskade bør oppheves. Vi viser til at det er meningen at den arbeidsgiverfinansierte ansvarsforsikringen skal gi full kompensasjon ved alle yrkesskader og yrkessykdommer. Hvis man opphever folketrygdens særbestemmelser ved yrkesskader, vil arbeidstakerne måtte få en større del av tapet dekket av forsikringen og en tilsvarende mindre del dekket etter folketrygdloven. Arbeidsgiveren ville midlertid få økt sine utgifter til forsikringspremier. Folketrygdsystemet og hele kompensasjonsordningen ved yrkesskade ville blitt vesentlig forenklet. Endringen ville innebære at trygdestaten ikke lenger behøvde å ta standpunkt til om det foreligger en yrkesskade eller yrkessykdom i den enkelte trygdesak. For hele den delen av tapet som overstiger folketrygdens ytelser etter de ordinære regler, måtte arbeidstakeren gjøre krav gjeldende overfor det forsikringsselskapet der arbeidsgiveren har tegnet forsikring.

Dersom folketrygdlovens bestemmelser om yrkesskade blir opphevet, blir ansvaret for å følge opp erstatningstilbudet ved yrkesskader overlatt de enkelte forsikringsselskaper. Rettssikkerhetsmessig kan det bli et problem at man ikke får ett organ som har ansvaret for praktiseringen og utviklingen av yrkesskadebegrepet. Domstolene vil imidlertid kunne bli et korrektiv, i den grad saker blir bragt inn til rettslig prøving.

Dersom folketrygdlovens yrkesskadebestemmelser oppheves må det tas standpunkt til hvordan det skal forholdes med grupper som i dag dekkes av folketrygdlovens yrkesskadebestemmelser, men som ikke omfattes av begrepet arbeidstaker i yrkesskadeforsikringsloven og som derfor ikke dekkes av denne lov. Det gjelder for eksempel elever og studenter. Videre må det tas standpunkt til hvordan det skal forholdes med løpende pensjoner og opptjente pensjonspoeng med yrkesskade fordeler.

Hvis det fra samfunnets side er ønskelig at alle som blir yrkesskadd, skal ha rett til full erstatning, burde det kunne gjøres enklere enn det flersporede systemet som nå har vokst fram. Det regelkomplekset som knytter seg til folketrygdlovens kapittel 11 og den nye forsikringsordningen kunne smeltes sammen til én ordning med felles finansiering og felles administrasjon. Om administrasjonen av en slik ordning bør legges til den offentlige trygdeetaten eller til private forsikringsselskaper, er et mindre spørsmål. Det viktigste er at det samlede økonomiske kompensasjonssystemet ikke blir for komplisert og saksbehandlingen for langdryg og ressurskrevende.

Utvalgets forslag

Utvalget har ikke tatt standpunkt til spørsmålet om folketrygdloven bør ha særbestemmelser for yrkesskadetilfellene, da dette ligger utenfor mandatet. Utkastet her bygger således på gjeldende rett.

Utvalget har disponert den nye folketrygdloven slik at de særskilte stønadsbestemmelsene som gjelder i yrkesskadetilfellene er foreslått tatt inn i de respektive stønadskapitlene. Utvalget vil peke på at dagens ordning er forvirrende, i og med at noen av stønadsbestemmelsene er plassert i de enkelte stønadskapitlene, mens andre er plassert i kapittel 11 om yrkesskade. Den nye folketrygdloven bør bygges opp slik at alle stønadsbestemmelsene enten tas inn i et eget yrkesskadekapittel, eller i de respektive stønadskapitlene.

Framstillingen av yrkesskadedekningen vil antakelig bli mest enhetlig, dersom alle særbestemmelsene ved yrkesskade samles i et eget kapittel. Men da disse særbestemmelsene

bare er påbygginger på de alminnelige stønadsbestemmelsene i folketrygdloven, må de ses i sammenheng med disse. Utvalget har derfor funnet det mest hensiktsmessig å ta inn de forskjellige stønadsbestemmelsene for yrkesskadetilfellene i de respektive stønadskapitlene. Vi antar at denne oppbyggingen av loven vil gi best mulig informasjon både til publikum og til trygdeetaten.

Yrkesskadebestemmelsene er foreslått tatt inn til slutt i de enkelte stønadskapitlene. Dermed vil en vite hvor en skal lete etter slike bestemmelser.

Utkastets kapittel 17 skal etter dette bare inneholde generelle bestemmelser om når et tilfelle skal gi yrkesskadedekning. Dette kapitlet har dessuten en oversikt over særbestemmelsene om stønader ved yrkesskader i de øvrige kapitlene i folketrygdloven.

Bestemmelsene om den særskilte stønadsformen, yrkesskadeerstatning, foreslås tatt inn i et eget kapittel 18 om menerstatning. Vi viser til innledningen i utkastets kapittel 18.

Utkastets § 17-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om hvilke skader og sykdommer som regnes som yrkesskade, og om hvilke persongrupper som er yrkesskadedekket.

Bestemmelser om

- hva som menes med yrkesskade, står i § 17-2
- hvilke persongrupper som er yrkesskadedekket, og når de er dekket, står i §§ 17-3 til 17-9
- melding av yrkesskade står i § 17-10
- forholdet til krigspensjonslovgivningen står i § 17-11
- forholdet til loven om yrkesskadetrygd og de tidligere lovene om ulykkestrygd står i § 17-12.

Den som blir påført tap på grunn av en yrkesskade som går inn under dette kapitlet, har rett til ytelser etter særskilte bestemmelser. Bestemmelser om

- sykepenger står i § 4-47
- overgangsstonad ved sykdom står i § 7-18
- uførepensjon står i § 10-21
- pensjon til gjenlevende ektefelle står i § 11-24
- barnpensjon står i § 11-25
- alderspensjon står i § 12-17
- stønad ved helsetjenester står i § 13-27
- attføringsstonad står i § 14-15
- stønad ved gravferd står i § 16-5
- menerstatning står i kapittel 18.

Merknader

Bestemmelsen er ny.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd har utvalget antydnet hva dette kapitlet omhandler. Kapitlet omhandler bestemmelser om hvilke skader og sykdommer som omfattes av særbestemmelsene om yrkesskade.

I utkastets andre ledd har utvalget tatt inn en innholdsfortegnelse.

Utvalget har disponert utkastets kapittel 17 slik, at vi først i kapitlet foreslår en paragraf som presiserer hva som skal forstås med begrepet yrkesskade. Vi viser til utkastets § 17-2. Vanligvis har utvalget fulgt det prinsippet at personkretsbestemmelsene skal stå først i kapitlene. Men utvalget mener at yrkesskadebegrepet har en så sentral plass i yrkesskade-trygdordningen at det må presiseres tidligst mulig i kapitlet. I utkastets §§ 17-3 til 17-9 har utvalget tatt inn de forskjellige personkretsbestemmelsene. Vi har foreslått en paragraf for hver kategori av yrkesskadedekkede. Deretter følger en særskilt paragraf om melding av yrkesskader, se utkastets § 17-10, en bestemmelse om forholdet til lovene om krigspensjonering, se utkastets § 17-11, og en bestemmelse om forholdet til loven om yrkesskade-trygd og de tidligere lover om ulykkestrygd.

I utkastets tredje ledd har utvalget tatt med en oversikt over stønadsbestemmelsene ved yrkesskader. Av informasjonshensyn mener utvalget at denne oversikten bør framkomme allerede av innledningsparagrafen i kapitlet.

Utkastets § 17-2 Hva som menes med yrkesskade

Med yrkesskade menes en personskade eller sykdom som skyldes en arbeidsulykke som skjer mens medlemmet er yrkesskadedekket (se §§ 17-3 til 17-9).

Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet hendelse i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid. Slitasjeldelser i bevegelsesapparatet regnes ikke som arbeidsulykke.

Som personskade anses også dødsfall og skade på protese og støttebandasje.

Som yrkesskade regnes også visse yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer. Departementet gir forskrifter om sykdommer og vilkår etter dette leddet.

Merknader

Bestemmelser om hva som skal regnes som yrkesskade i folketrygdlovens forstand er i dag å finne i folketrygdloven § 11-4 nr. 1. Videre er det hjemmel for Kongen til å bestemme at visse sykdommer, herunder yrkessykdommer, skal likestilles med yrkesskade.

Gjeldende rett

Særbestemmelsene i folketrygdloven kapittel 11 gjelder ved yrkesskader. Begrepet yrkesskade er derfor det mest sentrale begrepet i yrkesskadetrygdlovgevingen. Begrepet er gjennom lovgivningen og trygderettslig praksis gitt en nærmere bestemt betydning. Hvorvidt det dreier seg om en yrkesskade i lovens forstand vil avhenge av en skjønnsmessig vurdering. I juridisk teori snakkes det om lovmessighetskjønn i motsetning til forvaltningens frie skjønn, som innebærer en hensiktsmessighetsvurdering. Vurderingen av om det foreligger en yrkesskade ligger innenfor det lovmessige skjønn.

Nærmere om begrepet yrkesskade

Folketrygdloven § 11-4 nr. 1 lyder:

«Med yrkesskade forstås legemsskade eller sykdom forårsaket av arbeidsulykke.

Med legemsskade forstås også skade på proteser, støttebandasjer og lignende.

Kongen kan bestemme at andre skader og sykdommer, herunder yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer skal likestilles med yrkesskade.»

I lovens § 11-4 nr. 1 første ledd er begrepet yrkesskade definert som «legemsskade eller sykdom forårsaket av arbeidsulykke».

Det er altså tre betingelser som må være oppfylt for at det skal foreligge en yrkesskade i lovens forstand:

- det må foreligge en arbeidsulykke,
- den trygdede må ha pådratt seg en legemsskade eller sykdom,
- det må foreligge årsakssammenheng mellom arbeidsulykken og legemsskaden/sykdommen.

I Rikstrygdeverkets rundskriv kom 11-00 nr. 1 (4/86) er begrepet yrkesskade nærmere omtalt. Vi viser til side 46 f. i rundskrivet. Videre har Asbjørn Kjøenstad i sin bok «Yrkesskadetrygden», Oslo 1979, beskrevet hva som skal forstås med begrepet yrkesskade. Vi viser til side 51 f. i boka. Dessuten har Trygderetten i sin omfattende praksis gitt uttrykk for hva som legges i begrepet yrkesskade i folketrygdloven.

Utvalget vil i det følgende gi en nærmere redegjørelse for de betingelser som må være oppfylt for at det skal foreligge en yrkesskade.

Arbeidsulykke

Loven gir ingen definisjon av begrepet arbeidsulykke. Dette begrepet er som yrkesskadebegrepet et skjønnsmessig begrep, som innebærer et lovmessighetskjønn. Kjøenstad, Yrkesskadetrygden, side 51, peker på at begrepet ulykke i dagligtalen brukes i en meget vid betydning:

«Det er en ulykke å være halt og det er en ulykke å stryke til eksamen. Folketrygdlovens ulykkesbegrep er langt snevrere. Man må avgrense mot tilfelle som det er naturlig å betegne som ulykkelige tilstander. Dermed står man tilbake med tilfelle hvor det er naturlig å snakke om at det foreligger en hendelse eller begivenhet (ulykkestilfelle).»

Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv foreligger det i utgangspunktet en arbeidsulykke når det i forbindelse med arbeidet har skjedd en ytre påkjenning eller belastning som har voldt skade. Den skadevoldende hendelsen må ha skjedd uventet eller uforutsett og ha oppstått med en viss plutselighet. Dessuten har en i praksis ansett at det foreligger en arbeidsulykke når det kan påvises at den skadde har vært utsatt for «en usedvanlig påkjenning eller belastning som ligger utenfor arbeidets alminnelige ramme eller har oppstått under spesielt vanskelige arbeidsforhold som i seg selv er forbundet med skaderisiko».

Det presiseres i rundskrivet at det kan sies å foreligge en arbeidsulykke når en skade oppstår som følge av:

- en markert ulykkeshendelse, eller
- en ekstraordinær belastning eller påkjenning, og/eller
- spesielt vanskelige/risikofylte arbeidsforhold.

Trygderetten har dessuten i enkelte tilfeller tatt spesielt hensyn til at den skadde har vært særlig ung og uten erfaring i yrket.

Det er som regel ikke vanskelig å fastslå at det har skjedd en arbeidsulykke når det foreligger et markert ulykkesmoment. Hvis en arbeidstaker kommer til skade ved en eksplosjon, slag eller en fallende gjenstand, er ulykkesmomentet klart til stede. Videre anses ulykke for å foreligge når en arbeidstaker får akutt skade av verktøy eller maskiner, for eksempel fingeramputasjon eller slag mot brystkasse e.l. Ulykkesmomentet anses også for å være til stede hvis den skadde har glidd på is, glatt gulv o.l., eller har snublet i en eller annen hindring. Rene sykdomstilfeller som ikke kan føres tilbake til noen ytre påvirkning, faller derimot klart utenfor.

Det kreves ikke at ulykkeshendelsen er uvanlig i det aktuelle arbeidsforholdet. Avgjørende er om hendelsen kommer uventet slik at den trygdede ikke rekker å avverge skaden.

De tilfellene som volder problemer i praksis, er når det er spørsmål om det foreligger en påkjenning eller belastning som ligger utenfor arbeidets alminnelige rammer. Det er her snakk om påkjenninger som ligger utenfor de som vedkommende må regne med i en for ham eller henne normal arbeidssituasjon. Det vil si en påkjenning som den trygdede ikke er forberedt på. Fra Trygderettens praksis kan

nevnes to saker som fikk forskjellige utfall med hensyn til godkjenning av en hendelse som arbeidsulykke. Disse to sakene er nevnt både i Kjønstads bok og i Rikstrygdeverkets rundskriv.

I den første saken antok Trygderetten at det forelå en arbeidsulykke. En mann som var i ferd med å reise en lysstolpe fikk slitt av muskler i armen fordi han stod i en uheldig arbeidsstilling da han favnet rundt stolpen for å vri den på plass. Mannen stod i et trangt hull, med skrånende vegger i en bøyd, vridd stilling da han skulle vri stolpen på plass. På grunn av den uheldige arbeidsstillingen ble kroppen uventet utsatt for en sterk og usedvanlig belastning som den skadde ikke var forberedt på. Dette tilfellet ble av Trygderetten ansett for å være et grensetilfelle, men det ble likevel ansett som arbeidsulykke. Se ankesak nr. 136/68.

I den andre saken kom Trygderetten til at det ikke forelå noen arbeidsulykke. En mann som sammen med to arbeidskamerater flyttet en kompressor, fikk muskelbrist under løftet. Han påberopte seg at han hadde måttet foreta en kraftanstrengelse i en noe uheldig arbeidsstilling. Trygderetten fant at en slik anstrengelse ikke lå utenfor arbeidets vanlige ramme for hans vedkommende. Se ankesak nr. 773/69.

Loven krever ikke bare at det skal foreligge en «ulykke», men det må foreligge en «arbeidsulykke». Det kan stilles spørsmål om uttrykket «arbeid» her har en selvstendig betydning. Kjønstad peker i sin bok på at det neppe ligger noen selvstendig begrensning i ordet «arbeid» for de persongrupper som bare er yrkesskadedekket, mens de er «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Når det gjelder de som er helkontinuerlig yrkesskadetrygdet, mener Kjønstad at det som utgangspunkt ikke kan kreves at ulykken har tilknytning til arbeidet. Formålet med den såkalte «24 timers-trygden» er at også skader som inntreer utenfor vanlig arbeidstid og arbeidssted skal omfattes av yrkesskadetrygdordningen. Kjønstad peker på at et krav om sammenheng mellom arbeid og ulykke ville føre til at en gjorde «24 timers-trygden» illusorisk.

Etter dette kan man slå fast at begrepet «arbeid» i denne sammenheng ikke har noen selvstendig betydning.

Rikstrygdeverket har i sitt rundskriv Kom. 11-00 nr. 1 (4/86) gitt en beskrivelse av forskjellige skadetilfeller. Vi viser til side 48 f. i rundskrivet.

Kink, forstreknings, forløftninger m.v.

Skader oppstått ved anstrengelser under bæring, løft m.v. godkjennes i alminnelighet

ikke som yrkesskader med mindre det har inntruffet noe ulykkesartet. Det kan være på det rene at løftet vedkommende tok under arbeidsoperasjonen utløste en skade som kink, forstrekning e.l., men skaden gir likevel ikke rett til ytelse etter bestemmelsene om yrkesskade. I en rekke yrker er det nødvendig at en daglig utfører tunge løft. Slike løft anses da ikke for å ligge utenfor arbeidets vanlige ramme. Trygderetten har likevel i enkelte tilfeller godtatt som yrkesskade ett kink som oppstår under løft av en pasient. Vi viser for eksempel til Trygderettens kjennelse i ankesak 276/86:

«Hjelpepleier var alene med en hjertepasient som plutselig ség bevisstløs sammen på en stol. Hun forsøkte å få vedkommende til å sitte bedre i stolen mens hun tilkalte hjelp slik at de kunne få pasienten løftet opp i sengen og starte hjertemassasje. I forbindelse med dette løftet fikk hun akutte ryggsmarter. Trygderetten fant at den plutselige og uberegnelige situasjon som oppsto medførte en ekstraordinær påkjenning for den ankende part, i og med at hun måtte handle raskt uten forbedende manøvrer for løft av «passiv» pasient. På denne bakgrunn fant retten at tilfellet måtte godkjennes som arbeidsulykke.»

Fall på samme plan.

I praksis godkjennes ikke skader som skyldes fall på samme plan med mindre det foreligger en ytre påkjenning, det vil si hvis den trygdede har glidd eller snublet i et appelsinskall eller lignende. «Feiltrakk» på flatt gulv er ikke tilstrekkelig. Fall på gulv som ikke skyldes skliing eller snubling godkjennes imidlertid hvis vedkommende i forbindelse med fallet kommer bort i en gjenstand som frambyr eller medfører økt risiko for skade, f.eks. fall mot en maskin eller en spiss gjenstand.

Fall fra et plan til et annet

Skader som skyldes fall fra et plan til et annet, for eksempel fra en stige, et stillas e.l. blir godkjent som yrkesskader, selv om det ikke foreligger noen ytre påvirkning. Det samme gjelder skader som oppstår etter fall i trapp. Skader som «kink», «vriking», e.l. under vanlig gange i trapp - uten fall - godkjennes bare i den utstrekning det foreligger et ulykkesmoment som årsak til skaden, for eksempel snubling.

Fall som følge av sykdom

Skader ved fall som skyldes besvimelse, epilepsi o.l. godkjennes normalt ikke som yrkesskade fordi sykdommen, dvs. den egentlige årsaken til fallet ikke regnes som ulykke. Hvis vedkommende i fallet skader seg mot en gjenstand som frambyr en økt risiko for skade

på arbeidsstedet, for eksempel en maskin e.l., godkjennes den skaden som er en direkte følge av fallet som yrkesskade. Det samme gjelder hvis vedkommende faller fra et plan til et annet, for eksempel faller ned fra en stige.

Skader ved hopp

Som utgangspunkt kan skader ved frivillig hopp ikke godkjennes med mindre skaden er forårsaket av noe uforutsett, det vil si det foreligger et ulykkesmoment. Vi viser for eksempel til Trygderettens ankesak nr. 832/73 som gjaldt et frivillig hopp på ca. 90 cm. Retten fant at det ikke forelå ulykkesmoment i dette tilfellet. Godkjent ulykkesmoment kan det være hvis en trækker skjevt på en sten, lander på et hull i bakken e.l.

Forfrysninger

Forfrysninger blir i visse tilfeller regnet som følge av arbeidsulykker. Det kan være aktuelt hvis kulden har intruffet plutselig og har vært særlig sterk. Når det gjelder vurderingen av hva som er ekstraordinær sterk kulde er temperaturen alene ikke avgjørende, men også luftfuktigheten og vindstyrkeforholdet. En legger videre vekt på om vedkommende i sitt arbeid hadde mulighet for å beskytte seg mot kulden, for eksempel med hansker e.l. Klare eksempler på hva som må godtas er skogsarbeideren som trækker gjennom isen en kald vinterdag og forfryser bena. En påvirkning som varer utover en dag anses imidlertid ikke som ulykkesmoment, idet en legger til grunn at ulykkesbegrepet innebærer et moment av plutselig realisert risiko. En forfrysning kan i visse tilfeller likestilles med en yrkesskade, jf. forskrifter gitt med hjemmel i § 11-4 nr. 1 tredje ledd om yrkessykdommer og andre sykdommer som likestilles som yrkesskade.

Skoleskader

I utgangspunktet stiller en de samme krav til ulykkesmoment ved en skoleulykke som ved en arbeidsulykke. Ved skoleskader kan det imidlertid ofte være vanskelig å avgjøre om det foreligger ulykkesmoment eller ikke. Det gjelder særlig skader som skjer i skolegården.

Etter praksis godkjennes imidlertid skader som skjer i skolegården uten hensyn til om eleven påberoper seg et markert ulykkesmoment. Når det gjelder yngre skoleelever vil en således godkjenne skader inntruffet under «slåssing» eller «knubbing» i skolegården. Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 17-7 om elever, studenter o.a.

Den trygdedes medvirkning

En vanlig tolkning av begrepet ulykke inne-

bærer at hendelsen må skje uventet og uavhengig av den skadelidtes vilje. Dersom den skadelidte forsettlig har medvirket til hendelsen, skulle den i prinsippet falle utenfor det alminnelige ulykkesbegrepet. Likeledes kunne det være aktuelt å holde utenfor ulykkesbegrepet de hendelser som skyldes den skadelidtes uaktsomhet. I erstatningsretten og forsikringsretten har en således bestemmelser om skadelidtes medvirkning. Se særlig lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeerstatning som har bestemmelser om skadelidtes medvirkning i § 5-1. Erstatningen kan settes ned eller falle helt bort dersom den skadelidte/erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen skyld. Som medvirkning i denne forbindelse regnes også unnlatelse av å fjerne eller minske risikoen for skade.

Når det gjelder forsettlig framkalte hendelser, anses disse vanligvis heller ikke på trygderettens område som ulykker. Det gjelder for eksempel dødsfall ved selvmord eller skader etter selvmordsforsøk som er planlagt og tilsiktet. Vi viser til Trygderettens ankesak 25/1971, som gjaldt en sjømann som hadde forsøkt å begå selvmord ved inntak av en overdose sovetabletter. Da den skadde hadde brakt tabletene med seg om bord og hadde skrevet et brev hvor det klart gikk fram at han ville ta sitt eget liv, fant Trygderetten at hendelsen ikke kunne karakteriseres som ulykke i lovens forstand.

Men dersom selvmordet har sammenheng med arbeidssituasjonen, er hendelsen i praksis ansett som en ulykke.

Når det dreier seg om skadelidtes medvirkning i form av uaktsomhet, er rettstilstanden forskjellig på trygderettens og erstatningsrettens område.

Asbjørn Kjønstad tar opp denne problemstilling i sin bok Yrkesskadetrygden, side 53 f. Han viser til at ulykkesforsikringsloven av 1894 hadde en bestemmelse om skadelidtes medvirkning. Etter denne lovens § 10 hadde den som forsettlig framkalte en ulykke, ikke rett på erstatning. Bestemmelsen ble imidlertid ved senere lovendringer først innskrenket og senere opphevet.

Folketrygdloven har ingen generell regel om at den trygdedes egen medvirkning kan føre til tap av rettigheter. Dette har i første rekke sammenheng med folketrygdordningens sosiale begrunnelse. Kjønstad peker på at behovet for trygdeytelser er like stort uansett foranledningen til skaden/sykdommen, og man skal ikke straffes for sine «misgjerninger». Men han understreker at dette ikke kan være et så tungtveiende argument for yrkesskadetrygdens vedkommende. Dette er fordi den skadelidte alltid har folketrygdlovens ge-

nerelle stønadssystem å falle tilbake på. Kjønstad peker videre på at når forsettsregelen er opphevet på trygderettens område, må det antakelig kreves hensikt eller overlegg for at medvirkning skal føre til at en hendelse ikke anses som ulykke.

I Rikstrygdeverkets rundskriv, Kom. 11-00 nr. 1 (4/86), påpekes det at det ikke «er avgjørende for godkjennelse om vedkommende kan sies å ha medvirket til skaden ved å opptre uaktsomt eller overtre sikkerhetsbestemmelsene. Skader som skjer på grunn av at sikkerhetsutstyr som verneutstyr, øreklokker e.l. ikke blir brukt, godkjennes således.»

Legemsskade eller sykdom

Definisjonen av begrepet yrkesskade i lovens § 11-4 nr. 1 krever videre at det må foreligge en legemsskade eller sykdom. Det er imidlertid ingen definisjon i folketrygdloven av uttrykkene legemsskade eller sykdom. I praksis forstås med legemsskade eller sykdom en slik forstyrrelse av den fysiske eller psykiske helsetilstand at legehjelp anses nødvendig. Begrepene omfatter dessuten dødsfall. Utvalget mener imidlertid at det avgjørende må være om det menneskelige legemet er skadet.

I lovens § 11-4 nr. 1 andre ledd er begrepet legemsskade utvidet til også å omfatte skade på proteser, støttebandasjer og lignende. En protese er definert som en erstatning for manglende eller defekte legemsdeler, for eksempel armprotese, benprotese, tannprotese og øyeprotese. Som protese regnes ikke høreapparat, hørebriller eller vanlige briller, da disse skal avhjelpe sansedefekter, men ikke skal erstatte legemsdeler.

I folketrygdloven kapittel 8 brukes betegnelsen «skade» i stedet for «legemsskade». Det er her bare snakk om forskjellige betegnelser. Innholdet av uttrykkene er det samme. I kapittel 8 brukes for øvrig uttrykket «sykdom, skade eller lyte». Dette uttrykket er videre enn uttrykket «legemsskade og sykdom». Den forskjellige begrepsbruken i de to kapitlene skyldes at lyte anses å være medfødt og kan således ikke være påført på grunn av en arbeidsulykke.

I folketrygdloven kapittel 3 om sykepenger brukes bare uttrykket «sykdom». Denne formuleringen er noe snever, da sykepenger også bør dekke tapt arbeidsinntekt på grunn av skader og antakelig også tapt arbeidsinntekt som skyldes nødvendig behandling av en legemsfeil (lyte). Folketrygdloven kapittel 2 om medisinsk stønad er nettopp blitt endret, slik at det nå går fram av lovens § 2-1 at stønad ytes både ved sykdom, skade og lyte. Tidligere var ikke skade nevnt i loven, men det

var helt klart at det også skulle ytes medisinsk stønad ved skader.

Variasjonene i begrepsbruk skyldes antakelig at det tidligere var gitt forskjellige lover på disse områder. Disse lovene er blitt til på forskjellig tid. Da bestemmelsene i disse lovene ble flyttet til folketrygdloven ble det ikke foretatt noen samordning av begrepsbruken.

Årsakssammenheng

For at det skal foreligge en yrkesskade, må legemsskaden eller sykdommen være forårsaket av en arbeidsulykke. Innholdet av begrepet «forårsaket av» må klarlegges gjennom vanlig juridisk metode. Dette er også hevdet i Kjønstads bok, side 53. «Det kan ikke løses ved en blott og bar henvisning til medisinen eller andre vitenskapers årsaksbegreper.» Et annet forhold er at en ved det juridiske tolkningsspørsmål vil legge stor vekt på andre vitenskapers årsaksbegrep.

Når det gjelder kravet til bevis for årsakssammenheng må det ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv godtgjøres at det foreligger årsakssammenheng mellom arbeidsulykken og legemsskaden eller sykdommen. Dette innebærer at sammenhengen mellom arbeidsulykken og skaden eller sykdommen må framstå som mest sannsynlig eller mest nærliggende. Det er således ikke tilstrekkelig at årsakssammenheng er mulig eller ikke kan utelukkes. Tidligere krevdes det at sannsynligheten måtte være overveiende. Men Trygderetten har brukt uttrykkene «mest sannsynlig» og «mest nærliggende» i sine kjennelser.

Uttrykket «mest sannsynlig» forstås etter praksis slik at det skal foreligge en sannsynlighetsovervekt for at kravet til årsakssammenheng kan anses for å være oppfylt. Det stilles imidlertid ikke noe krav til hvor stor denne sannsynlighetsovervekten skal være. Det kan tenkes tilfeller hvor en ikke har nok holdepunkter for å kunne si at den yrkesbetingede årsaksfaktoren er mer sannsynlig enn andre ikke-yrkesbetingede faktorer. I slike tilfeller velger en det alternativet som ut fra en samlet vurdering av sakens opplysninger framtrer som det mest nærliggende. En yrkesskade eller en sykdom kan derfor godkjennes på dette grunnlag selv om noen eksakt sannsynlighetsvurdering ikke er mulig.

For visse persongrupper kreves det ikke slik årsakssammenheng som ovenfor nevnt. Disse omtales i folketrygdloven § 11-4 nr. 2 og 3. Vi viser til merknadene til utkastets § § 17-3 og 17-4.

Etter folketrygdloven § 11-4 nr. 4 anses ikke som yrkesskade en legemsskade eller sykdom som skyldes en krigshandling. Det gjelder

krigshandlinger som går inn under den til enhver tid gjeldende lovgivning om krigspensjonering. Vi viser til utkastets § 17-11 om forholdet til krigspensjoneringslovene.

Nærmere om begrepet sykdommer, herunder yrkessykdommer

Bestemmelser om sykdommer, herunder yrkessykdommer som likestilles med yrkesskader, er i dag å finne i to forskriftssett fastsatt med hjemmel i folketrygdloven § 11-4 nr. 1 tredje ledd. Vi viser til forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon henholdsvis den 11. desember 1970 og 23. september 1977.

De tidligere ulykkestrygdlovene inneholdt også hjemmel for Kongen til å bestemme at visse yrkessykdommer skulle likestilles med yrkesskader. Dessuten hadde loven om ulykkestrygd for sjømenn en bestemmelse om at klimasykdommer og epidemiske sykdommer skulle likestilles med yrkesskade (lovens § 5).

Etter § 10 nr. 1 andre ledd i yrkesskade-trygdloven av 1958 kunne Kongen bestemme at andre skader og sykdommer enn de som var forårsaket av en arbeidsulykke, skulle likestilles med yrkesskade. Denne bestemmelsen skulle erstatte de ovennevnte bestemmelsene i de tidligere ulykkestrygdlovene. Vi viser til forarbeidene til yrkesskadetrygdloven, Ot.prp. nr. 35 for 1958 side 24.

I henhold til folketrygdloven § 11-4 nr. 1 tredje ledd kan Kongen som nevnt bestemme at andre skader og sykdommer enn de som er forårsaket av arbeidsulykker, skal likestilles med yrkesskade. Loven nevner eksempler på slike sykdommer. Det er klimatsykdommer, yrkessykdommer, og epidemiske sykdommer. Loven unnlater imidlertid å nevne eksempler på skader som skal likestilles med yrkesskader selv om de ikke skyldes arbeidsulykker.

Bakgrunnen for at det er gitt to forskriftssett på dette området er hensynene til de kravene som stilles av ILO. Vi viser til ILO-konvensjon nr. 42 om skadebot for yrkessykdommer. Norge ratifiserte denne konvensjonen den 3. mai 1935.

ILO-konvensjon nr. 42 om skadebot for yrkessykdommer har i artikkel 2 en bestemmelse om å godkjenne nærmere angitte sykdommer som yrkessykdommer. Artikkelen inneholder en liste over sykdommer og skadelige stoffer samt en liste over tilsvarende virksomheter eller prosesser. Artikkel 2 lyder:

«Each Member of the International Labour Organisation which ratifies this Convention undertakes to consider as occupational diseases those diseases and poisonings produced by the substances set forth in the Schedule appended hereto, when such diseases or such

poisonings affect workers engaged in the trades, industries or processes placed opposite in the said Schedule, and result from occupation in an undertaking covered by the said national legislation».

Ved kongelig resolusjon den 3. august 1962 ble det med hjemmel i lov 12. desember 1958 om yrkesskadetrygd § 10 nr. 1 bestemt at visse sykdommer og forgiftninger skulle likestilles med yrkesskader. Det dreide seg om en rekke sykdommer og forgiftninger som rammet arbeidere i nærmere angitte næringsgrener eller industrier, og som var en følge av beskjeftigelse i en virksomhet som gikk inn under yrkesskadetrygdloven. Virkningstidspunktet ble satt til 1. januar 1960. Disse forskriftene ble gitt etter anmodning fra ILO's ekspertkomité i 1960. Vi viser til statsrådsforedraget til den nevnte resolusjonen. Allerede den gangen ble det understreket fra norsk side at våre bestemmelser om erstatning for yrkessykdommer gikk lenger enn nevnte ILO-konvensjon.

Da bestemmelsene i yrkesskadetrygdloven ble tatt inn i folketrygdloven, ble den kongelige resolusjonen av 3. august 1962 erstattet med en kongelig resolusjon den 11. desember 1970 om forskrifter om likestilling av yrkessykdommer, klimatsykdommer og epidemiske sykdommer med yrkesskade, gitt med hjemmel i folketrygdloven § 11-4 nr. 1 tredje ledd. Disse bestemmelsene førte i praksis i alt vesentlig til de samme resultater som den tidligere resolusjonen av 3. august 1962. Forskriftene inneholdt imidlertid ingen liste over angitte sykdommer eller forgiftninger med en motsvarende liste over virksomheter og arbeidsprosesser.

Det internasjonale arbeidsbyrås ekspertkomité for gjennomgåing av rapporter om ratifiserte konvensjoner påpekte i 1975 dette overfor den norske regjering, og bad om at det ble gitt en ny kongelig resolusjon tilsvarende den kongelige resolusjonen av 3. august 1962.

På denne bakgrunnen ble det gitt særskilte forskrifter ved kongelig resolusjon den 23. september 1977. Disse forskrifter inneholder en detaljert liste over visse sykdommer og de korresponderende skadelige påvirkninger.

Det ble presisert i statsrådsforedraget til den nevnte resolusjonen at listen ikke var uttømmende, og måtte ses i sammenheng med forskriftene om likestilling av yrkessykdommer, klimatsykdommer og epidemiske sykdommer med yrkesskade, gitt ved kongelig resolusjon den 11. desember 1970.

Det ble understreket at selv om en person rammes av en sykdom som er nevnt i listen og er ansatt i angitte virksomhet, vil dette ikke uten videre innebære at sykdommen automa-

tisk kan godkjennes som yrkessykdom. Som etter de tidligere bestemmelsene stilles det krav til årsakssammenheng mellom arbeidsforholdet og sykdommen.

Senere har det oppstått problemer når det gjelder kravet til årsakssammenheng mellom arbeidsforhold og yrkessykdommer. Etter ekspertkomitéens oppfatning innebærer konvensjonen at det må forutsettes at sykdommen skyldes arbeidsforholdet. Det må derfor etableres en presumsjon for årsakssammenheng.

Etter folketrygdloven § 11-4 nr. 1 er en yrkesskade definert som en legemsskade eller en sykdom som er forårsaket av en arbeidsulykke. Det må altså foreligge årsakssammenheng mellom arbeidet og sykdommen. Rikstrygdeverket har i brev av 14. februar 1983 gitt en redegjørelse for praktiseringen av kravet til årsakssammenheng. Denne praksis innebærer at:

- 1) Den trygdede må ha vært i så sterk grad utsatt for den skadelige påvirkningen, at det kan sies å være rimelig sammenheng mellom påvirkningen og sykdommen.
- 2) Sykdommen må ha inntrådt i rimelig tid etter påvirkningen.
- 3) Det må ikke foreligge en annen sykdom eller skadelig påvirkning som gir en mer nærliggende forklaring på de aktuelle sykdomssymptomene.

Dersom disse vilkårene er oppfylt, antas det å foreligge årsakssammenheng mellom arbeidet og sykdommen. Det er således ikke nødvendig å påvise konkret og direkte at sykdommen følger av arbeidsforholdet.

Rikstrygdeverkets praksis er nærmere omtalt i rundskriv Kom/Sak 11-04 nr. 1 tredje ledd side 11 og 12:

«For yrkessykdommer har man vanligvis ingen enkeltstående hendelse å knytte årsaksvurderingen til. Vurderingen må skje ut fra det vi vet om den skadelige påvirkningen og om sykdomsbildet. Dette er i forskriftenes del III formulert slik:

- 1) Det skal foreligge et karakteristisk sykdomsbilde i overensstemmelse med hva som kan fremkalles av den aktuelle påvirkning.
- 2) Den trygdede skal i tid og konsentrasjon ha vært tilstrekkelig utsatt for den aktuelle påvirkning, slik at det er rimelig sammenheng mellom faktisk påvirkning og resultat/sykdomsbildet.
- 3) Symptomene skal være oppstått i rimelig tid etter påvirkningen.

Det heter videre at i den utstrekning de tre vilkårene er oppfylt og sykdommen/påvirkningen finnes på listen i forskriftene til folketrygdlovens § 11-4, skal sykdommen godkjennes med mindre det foreligger annen sykdom eller påvirkning som gir et mer nærliggende eller sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer.

Dersom den faktiske påvirkning i tid og

konsentrasjon ikke har vært så stor at den kan anses å ha fremkalt et sykdomsbilde som det foreliggende, må saken bli å avslå - yrkessykdom kan da ikke anses å foreligge.

Hvis imidlertid påvirkningen i tid og konsentrasjon har vært tilstrekkelig, sykdomsbildet er karakteristisk og symptomene er oppstått i rimelig tid etterpå, vil yrkessykdom anses å foreligge med mindre det foreligger annen sykdom eller påvirkning som gir et mer nærliggende eller sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer.

Dersom det på grunnlag av yrkeshistorien, de medisinske opplysninger og forskriftene godtas at det foreligger yrkessykdom, skal tilstanden gi de samme stønadsmessige fordeler som ved yrkesskade.

Det kan også være aktuelt med en tidsbegrenset godkjenning. Ved hudsykdommer som ikke medfører allergi for vedkommende stoff, f.eks. toksiske kontakteksemmer, godkjenningens bare de sykdomsperioder som utløses.»

Rikstrygdeverkets praksis ble i 1983 meddelt ILO, og en viste til at praksis lå innenfor rammene av konvensjonen. I 1985 ble det avgitt formell rapport til ILO om saken, og i den forbindelse også uttalt at en ville regelfeste praksis. ILO har foreløpig erklært seg tilfreds med de norske reglenes materielle innhold, men avventer de nevnte formelle endringer.

Etter dette ble forskriftene om yrkessykdommer m.v. av 11. desember 1970 tilføyet et nytt avsnitt III ved kongelig resolusjon den 6. februar 1987, som lyder:

«Vilkårene for godkjenning.

I den utstrekning vilkårene under punkt 1, 2 og 3 nedenfor er oppfylt, skal en sykdom godkjennes som yrkessykdom, med mindre det foreligger annen sykdom eller påvirkning som gir et mer nærliggende eller sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer:

1. Det skal foreligge et karakteristisk sykdomsbilde i overensstemmelse med hva som kan fremkalles av den aktuelle påvirkning.
2. Den trygdede skal i tid og konsentrasjon ha vært tilstrekkelig utsatt for den aktuelle påvirkning, slik at det er rimelig sammenheng mellom faktisk påvirkning og resultatet/sykdomsbildet.
3. Symptomene skal være oppstått i rimelig tid etter påvirkningen.»

I forskriftene av 1977 med listen over sykdommer og forgiftninger m.v. som skal likestilles med yrkesskade, ble det dessuten foretatt følgende tilføyelse:

«Med hjemmel i § 11-4 nr. 1, tredje ledd i lov om folketrygd bestemmes at de sykdommer eller forgiftninger som er nevnt i listen nedenfor, og som rammer arbeidere som er beskjeftiget i næringsgrener eller industri som nevnt i listen, skal likestilles med yrkesskade, medmindre det foreligger annen sykdom eller påvirkning som gir et mer nærliggende eller sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer.»

Den nye ordlyden i forskriftene er meddelt ILO i forbindelse med rutinerapport om ILO-konvensjon nr. 42. ILO har på nåværende tidspunkt ikke tatt standpunkt til den nye ordlyden.

Det er forskriftene av 11. desember 1970 som blir tillagt størst betydning i praksis. Disse vil derfor bli omtalt nærmere her. Disse vil bli omtalt som «forskiftene» i merkna-dene.

Rikstrygdeverket har utgitt et særskilt rundskriv om sykdommer som likestilles med yrkesskade. Vi viser til Kom/Sak 11-04 nr. 1 tredje ledd av 13. januar 1989.

Rikstrygdeverket presiserer i rundskrivet at også når det gjelder yrkessykdommer m.v. kreves det at disse må være framkalt av påvirkning under slike forhold at vilkårene i lovens § 11-1 nr. 1 er oppfylt. Denne bestemmelse omhandler personkretsen og omfanget av yrkesskadedekningen for de forskjellige persongruppene. Når det gjelder arbeidstakere må sykdommen skyldes påvirkning mens vedkommende var «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden».

Årsakskravet, se folketrygdloven § 11-4 nr. 1, innebærer i utgangspunktet et krav om at sammenhengen mellom påvirkningen i arbeidet og den aktuelle sykdommen må framstå som mest sannsynlig eller mest nærliggende. Når det gjelder yrkessykdommer m.v. anvender en imidlertid et noe annet årsakskrav. Vi viser til nærmere redegjørelse for dette årsakskravet ovenfor.

Forskriftenes del I omhandler yrkessykdommer. Det er bare enkelte av de sykdommer som vanligvis anses som yrkesbetingede sykdommer som likestilles med yrkesskade i folketrygdlovens forstand. Det framgår av forskriftene at følgende sykdommer er likestilt med yrkesskade:

- A. Sykdommer som skyldes forgiftning eller annen kjemisk påvirkning.
 - B. Allergiske og idiosynkratiske hud- og lungesykdommer.
 - C. Sykdommer som skyldes strålingsenergi.
 - D. Nedsatt hørsel som skyldes larm fra maskiner, verktøy, prosesser og annet.
 - E. Lungesykdommer som skyldes påvirkning av finfordelte stoffer.
 - F. Sykdommer i armer og hender, herunder vasospastisk syndrom i hendene samt nevropatier når vedkommende sykdom er framkalt av vibrasjoner overført fra vibrerende maskiner, pressluftverktøy, bankehammere o.l.
 - G. Sykdommer som skyldes endringer i barometertrykket under visse arbeidsforhold som hos dykkere, flygere og andre.
- Herunder medregnes også skader på sentralnervesystemet. Videre medregnes sykdom som skyldes forholdene under opphold i trykkammer.

H. Sykdommer som skyldes smitte

1. under arbeid i laboratorium hvor en arbeider med vedkommende smittestoff.
 2. under arbeid på lege- eller tannlegekontor, sosialkontor, i medisinske institusjoner, sosiale institusjoner og utekontakter, barneheim, aldersheim o.l. eller ved annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare. Dette gjelder følgende sykdommer:
 - a. tuberkulose,
 - b. poliomyelitt med lammelser,
 - c. difteri,
 - d. tyfoidfeber,
 - e. paratyfus A,
 - f. smittsom gulsott,
 - g. mononucleosis infectiosa,
 - h. andre smittsomme sykdommer når den yrkesskadede har fått komplikasjon fra hjerne og/eller ryggmargen, hjertet, nyrer eller ledd,
 - i. serum-hepatitt og sykdommer med liknende infeksjonsmåte, herunder AIDS og HIV-smitte,
 - j. paratyfus B, andre salmonellosier og dysenteri når sykdommen etterfølges av en langvarig eller konstant smittebæretilstand.
 3. under arbeid med dyr eller planter som lider av en infeksjon framkalt av vedkommende smittestoff, eller under arbeid med dyre- eller planteprodukter som er infisert av smittestoffet.
- I. Sykdommer etter vaksinasjon som har samband med yrket.»

Forskriftenes del II gjelder klimatsykdommer og epidemiske sykdommer. Når det gjelder de såkalte klimatsykdommer, dreier det seg egentlig ikke om spesielle sykdommer, men om følger eller skader som skyldes klimaet. Betegnelsen «klimatsykdommer» er oppstått som trygdeterminologi. Den brukes ikke i den medisinske terminologi. Det dreier seg her om følgende lidelser:

- «A. Følger av kulde og lav temperatur under arbeid i ishavsstrøk.
- B. Følger av sterk varme og sol under arbeid i tropiske eller subtropiske strøk.
- C. Karantenesykdommer:
Cholera asiatica (kolera)
Febris flava (gul feber)
Pestis (pest)
Variola (kopper)
- D. Malaria.»

Forskriftenes del III omhandler vilkårene for at yrkessykdommer skal kunne likestilles med yrkesskade. Vi viser til omtale foran.

Etter forskriftenes del IV kan Sosialdepartementet bestemme at andre yrkessykdommer, infeksjonssykdommer, klimatsykdommer og epidemiske sykdommer enn de som er nevnt under forskriftenes del I og II skal likestilles med yrkesskade i lovens forstand.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag svarer til gjeldende lovs § 11-4 nr. 1.

Utkastet inneholder flere definisjoner. Da definisjonen av yrkesskade inneholder begrepet arbeidsulykke, er det også nødvendig å definere dette begrepet. Videre har utvalget funnet det hensiktsmessig å presisere at skader på proteser m.v. også omfattes av yrkesskadebegrepet. Til slutt er det tatt inn en bestemmelse om at visse yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer også regnes som yrkesskade i lovens forstand.

Utkastets to første ledd omhandler definisjonen av folketrygdlovens yrkesskadebegrep.

I utkastets første ledd er yrkesskade definert som en personskade eller sykdom som skyldes en arbeidsulykke som skjer mens medlemmet er yrkesskadedekket. Begrepet arbeidsulykke har ikke et klart og entydig innhold. Det har derfor vært nødvendig å definere dette uttrykket i utkastets andre ledd.

For å unngå misforståelser har utvalget brukt betegnelsen personskade i stedet for skade. En unngår derved at tingsskader omfattes av ordlyden.

Vi har dessuten presisert i utkastets første ledd at begrepet yrkesskade er begrenset til skader og sykdommer som skjer mens medlemmet er yrkesskadedekket. Vi har vist til bestemmelsene i utkastets §§ 17-3 til 17-9 som nevner de situasjoner medlemmene er yrkesskadedekket i.

Utkastets andre ledd har en definisjon av begrepet arbeidsulykke. Dette begrepet er ikke definert i loven i dag. Men gjennom praksis har dette begrepet fått et nokså klart innhold. Utvalget mener at det ut fra informasjonshensyn er viktig å ta inn definisjonen av begrepet arbeidsulykke i selve lovteksten. Forslaget svarer til den definisjon som legges til grunn i praksis i dag.

I utkastets andre ledd siste punktum har vi presisert at slitasjeskader i bevegelsesapparatet ikke omfattes av yrkesskadebegrepet. Denne presiseringen er gjort av informasjonshensyn. Slitasjeskader oppstår ikke på grunn av en plutselig eller uventet hendelse og heller ikke som følge av usedvanlig påkjenning eller belastning. Slitasjeskader oppstår som følge av påkjenninger som er vanlige i arbeidet.

Etter utkastets tredje ledd skal skade på proteser og støttebandasjer også regnes som personskade. Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 11-4 nr. 1 andre ledd.

Utkastets fjerde ledd omhandler yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer.

Utvalget har vurdert om loven skulle ha en

særskilt paragraf om yrkessykdommer m.v. som likestilles med yrkesskader. Men er kommet til at gjeldende forskriftsbestemmelser er så innfløkte at det ikke er hensiktsmessig å ta dem inn i selve loven. Det er nødvendig at bestemmelsene om yrkessykdommer m.v. fortsatt gis i forskrifts form.

I utkastets fjerde ledd første punktum foreslår derfor utvalget at det av informasjonshensyn sies at visse yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer også regnes som yrkesskader. Det dreier seg her ikke om en så vid definisjon av yrkesskadebegrepet at det omfatter visse sykdommer. Det presiseres at visse sykdommer skal regnes som yrkesskade i lovens forstand.

I den gjeldende lov står det at andre skader og sykdommer skal likestilles med yrkesskade. Alle sykdommer og skader som skyldes en arbeidsulykke i folketrygdlovens forstand omfattes av yrkesskadebegrepet. Dersom det dreier seg om frostskaade som oppstår på grunn av plutselig inntruffet kulde, vil skaden omfattes av yrkesskadebegrepet.

I utkastets fjerde ledd andre punktum er departementet gitt fullmakt til å gi forskrifter om hvilke sykdommer som skal regnes som yrkesskade.

Utvalget mener det er tilstrekkelig å gi forskrifter om at visse sykdommer som ikke oppstår som følge av ulykker, likevel skal regnes som yrkesskade. I praksis vil det neppe forekomme skader som ikke skyldes ulykker. Det er derfor bare behov for å gi forskrifter om at visse sykdommer skal likestilles med yrkesskade.

Utvalget legger opp til at forskriftene både skal angi hvilke sykdommer som skal regnes som yrkesskade og vilkårene for at disse sykdommer skal kunne godkjennes som yrkesskade i lovens forstand.

Utkastets § 17-3 Arbeidstakere

Arbeidstakere (se § 3-22) som er medlemmer i trygden, er yrkesskadedekket.

Yrkesskadedekningen gjelder for yrkesskader som oppstår mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden. På reise til og fra arbeidsstedet gjelder yrkesskadedekningen dersom transporten skjer i arbeidsgiverens regi.

Arbeidstakere på skip på 100 bruttoregister tonn eller mer regnes for å være i arbeid i det tidsrommet de er om bord. Det samme gjelder arbeidstakere på anlegg eller innretninger i oljevirkomheten til havs.

Arbeidstakere på skip på 100 bruttoregister tonn eller mer og arbeidstakere i norske sivile luftfartsselskap er yrkesskadedekket på reise til og fra arbeidsstedet dersom arbeidsgiveren betaler reisen.

Merknader

Utkastet svarer til gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav a første til tredje ledd. Det gjelder yrkesskadedekning for arbeidstakere, herunder sjøfolk og oljearbeidere til havs.

Historikk

Arbeidstakere i fabrikker var de første som ble omfattet av en ulykkesforsikring. Lov 23. juli 1894 om ulykkesforsikring for arbeidere i fabrikker m.v. tok sikte på å sikre arbeidstakere i industrien rimelig erstatning ved driftsulykker. En alminnelig ulykkestrygd for sjøfolk ble vedtatt i 1911. Kjønsstad har i sin bok «Yrkesskadestrygden», side 26 f. gjort nærmere rede for forarbeidene til loven om ulykkesforsikring for arbeidere.

Loven om yrkesskadestrygd av 1958 hadde bestemmelser om pliktig trygd for den som her i landet arbeidet i en annens tjeneste for lønn eller godtgjørelse som helt eller delvis bestod i penger. Vi viser til lovens § 1 nr. 1 bokstav a. Det var et vilkår at arbeidet skulle ha en varighet på minst seks dager. Dessuten skulle den aktuelle lønnen eller godtgjørelsen svare til en årlig arbeidsinntekt på over 1000 kroner året. Videre var det et vilkår etter lovens § 9 nr. 1 bokstav a første ledd at yrkesskaden var blitt påført mens vedkommende var i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden.

Andre ledd i nevnte paragraf hadde en særregel om sjøfolk. De som var ansatt ombord på skip på 100 tonnasjeenheter/ brutto registertonn eller mer, skulle anses for å være i arbeid for sin arbeidsgiver sammenhengende i tidsrommet fra tiltredelsen til fratredelsen, samt på reise i forbindelse med tiltredelse eller fratredelse som ble bekostet av statskassen eller rederen.

Det går fram av forarbeidene til yrkesskadestrygdloven at de ovennevnte bestemmelsene i hovedtrekk svarte til den praksis som hadde utviklet seg i henhold til lovene om ulykkestrygd. Vi viser til Ot.prp. nr. 35 for 1958, side 24.

Gjeldende rett

Etter folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a har en trygdet som blir rammet av en yrkesskade, rett til ytelser med yrkesskadedefer, dersom vedkommende på skadetidspunktet var arbeidstaker med pensjonsgivende inntekt som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 1. Hvem som er trygdet etter folketrygdloven omtales i merknadene til utkastets kapittel 2 om folketrygdens medlemmer. Hva som forstås med begrepet yrkesskade etter lovens § 11-4 omtales nærmere i merknadene til utkastets § 17-2. Hvem som skal anses som arbeidstaker i folketrygdlovens forstand er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 3-22.

Ifølge ordlyden i § 11-1 nr. 1 bokstav a dreier det seg om «arbeidstaker med pensjonsgivende inntekt som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 1».

Lovens § 6-4 gjelder hva som skal anses som pensjonsgivende inntekt. Det sondres i dag mellom inntekt i og utenfor næring. Lovens § 6-4 første ledd nr. 1 gjelder inntekt utenfor næring. Det vil si inntekt som arbeidstaker, som oppdragstaker og som medlem i styrer m.v. Henvisningen i § 11-1 nr. 1 er derfor noe misvisende. Det skyldes at lovens § 6-4 første ledd nr. 1 tidligere bare gjaldt inntekt som arbeidstaker. Det vil si «lønn og annen godtgjørelse for arbeid i offentlig eller privat tjeneste». Endringen her ble foretatt ved lov 9. juni 1972 nr. 67 og skjedde altså etter at bestemmelsene om yrkesskadetrygd ble tatt inn i folketrygdloven i 1970.

Lovendringen ble begrunnet med avgiftsmessige hensyn. En ønsket at det skulle betales arbeidsgiveravgift både for utbetalinger til arbeidstakere og oppdragstakere. Konsekvensen av lovendringen når det gjaldt bestemmelsene i folketrygdloven kapittel 11 ble ikke vurdert i denne forbindelse.

Rikstrygdeverket har lagt til grunn for sin praksis at lovendringen ikke medførte endring av omfangsbestemmelsen i lovens § 11-1 nr. 1. Det ble i denne forbindelse lagt avgjørende vekt på at begrepet arbeidstaker har en selvstendig betydning i lovteksten, og derved utelukker oppdragstakere. Denne praksis er stadfestet av Trygderetten.

I boka «Kompendium i Trygderett II» (Universitetsforlaget 1987) hevder Nygaard og Holgersen at det bare er snakk om to kategorier av yrkesaktive hva gjelder personkretsen for yrkesskadedekningen, nemlig arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende. De hevder at begrepet arbeidstaker etter den omtalte lovendringen i 1972 må tolkes videre slik at det også omfatter persongruppen «utenfor tjenesteforhold». De viser til flere saker behandlet av Trygderetten. I ingen av disse sakene har imidlertid Trygderetten omtalt gruppen oppdragstakere. Det opplyses fra Rikstrygdeverket at Trygderetten ikke har hatt noe å bemerke til Rikstrygdeverkets tolkning av begrepet arbeidstaker i folketrygdloven kapittel 11. Men i enkelte saker har Trygderetten vurdert faktum annerledes enn Rikstrygdeverket slik at det konkrete tolkningsresultatet er blitt annerledes.

I den gjeldende lov er det ikke satt noe vilkår om at arbeidsforholdet må ha en viss varighet. Det er tilstrekkelig at arbeidsgiveren plikter å svare arbeidsgiveravgift, se merkna-dene til utkastets § 22-2. Det må han i prinsippet gjøre fra første dag av. Dersom det dreier

seg om for eksempel gratis arbeid (vennetjenester) har Rikstrygdeverket lagt til grunn at arbeidstakeren ikke er yrkesskadedekket.

For arbeidstakere er hovedregelen at yrkesskadedekningen bare gjelder mens vedkommende er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden. Det følger av folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a andre ledd. Uttrykket «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» ble også brukt i yrkesskadetrygdloven av 1958 og er en lovfesting av hovedtrekkene i den praksis som utviklet seg i den tidligere ulykkestrygdlov-givningen. Vi viser til Ot.prp. nr. 35 for 1958 side 24. Det er således en omfattende forvaltningspraksis og trygderettspraksis når det gjelder tolkning av disse vilkårene i yrkesskadetrygden.

Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a tredje ledd har en særbestemmelse for sjøfolk på større skip og flyvende personell. Disse arbeidstakere regnes for å være i arbeid for sin arbeidsgiver sammenhengende fra tiltredelsen til fratredelsen. Disse arbeidstakere omtales nærmere nedenfor i merknadene her.

Utvalget vil i det følgende gå litt nærmere inn på vilkårene «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Vi viser for øvrig til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-00 nr.1 side 22 f.

I arbeid

En arbeidstaker er yrkesskadedekket under utøvelsen av arbeid for sin arbeidsgiver i det arbeid han har i henhold til instruks eller arbeidsordre. Denne hovedregelen praktiseres ikke strengt. En arbeidstaker som blir skadet mens han hjelper en arbeidskamerat med en maskin han selv ikke betjener eller har ansvaret for, vil likevel regnes å være yrkesskadedekket, med mindre handlingen helt åpenbart strider mot arbeidsgiverens interesser. Det kan for eksempel tenkes at andre arbeidstakere enn den som er satt til å betjene maskinen har forbud mot å bruke eller hjelpe til med maskinen.

Begrepet i arbeid omfatter også gjøremål som har tilknytning til det ordinære arbeidet. Som eksempel kan nevnes skifting til arbeidsklær, hvilepauser, vanlige trimaktiviteter og lunsjpauser på arbeidsstedet.

Hvis en arbeidstaker derimot blir skadet under arbeid han utfører hovedsakelig i egen interesse, vil skaden etter praksis falle utenfor yrkesskadedekningen - selv om den inntreffer på arbeidsstedet i arbeidstiden. Vedkommende regnes da ikke for å være «i arbeid» i denne sammenhengen. For eksempel vil en arbeidstaker som blir skadet mens han hogger ved til privat bruk i arbeidstiden, ikke være omfattet av yrkesskadedekningen. Det samme gjelder skader inntruffet under slagsmål. Hvis

en arbeidstaker derimot blir skadet under regelrett overfall/angrep, vil skaden omfattes.

På arbeidsstedet

Når det gjelder avgjørelsen av om en skade er inntruffet på arbeidsstedet skiller en i praksis mellom arbeidstakere som har fast arbeidssted og arbeidstakere med skiftende arbeidssteder. En del arbeidstakere har arbeidsforhold som vekselvis er stasjonære og ambulante.

I stasjonær virksomhet er den trygdedes arbeidssted først og fremst den bygningen hvor arbeidet foregår. Hvis bygningen er omgitt av gjerde og port, gjelder yrkesskadedekningen innenfor porten. Hvis bygningen ikke er inngjerdet, men avgrenset med for eksempel plener og hekk, likestilles dette med et inngjerdet område. Arbeidstakerens arbeidssted er ikke nødvendigvis hele det området som eies eller leies av arbeidsgiveren, men det stedet hvor han arbeider. I særlige tilfeller godkjennes også skader inntruffet utenfor et slikt avgrenset område. Dette gjelder for eksempel når en skade har inntruffet på en parkeringsplass tilhørende bedriften og skaden har skjedd på grunn av manglende belysning eller strøing. I praksis anses da skaden å ha inntruffet innenfor «bedriftens risiko-område». Det gjelder dog en hovedregel om at skader inntruffet på områder som er åpne for alminnelig ferdsel, ikke omfattes.

En del større bedriftsområder som for eksempel militære områder, sykehus o.l. består av mange bygninger og er nærmest som et lite samfunn med servicebygg. Skader inntruffet innenfor slike områder blir etter praksis ikke uten videre godkjent. En kontoransatt som har sitt arbeide i en bestemt bygning på Ullevål sykehus vil for eksempel først og fremst være yrkesskadedekket i den bygningen hvor vedkommende arbeider. Hvis han eller hun skades utenfor bygningen, vil vedkommende bare være yrkesskadedekket dersom skaden har tilknytning til bedriftsrisikoen. Den kontoransatte kan for eksempel være ute i et ærend i tilknytning til sitt arbeide.

Vanligvis gjelder ikke yrkesskadedekningen på veien til og fra arbeidsstedet. Etter fast praksis gjelder likevel yrkesskadedekningen ved transport som skjer i arbeidsgiverens regi med arbeidsgiverens egne eller leide transportmidler. Det anses ikke for å være transport i arbeidsgiverens regi om arbeidsgiveren betaler for reisetiden eller yter kjøregodtgjørelse, hvis det ikke dreier seg om transport organisert med arbeidsgiverens transportmidler.

Ved ambulering virksomhet gjelder yrkes-

skadedekningen der hvor arbeidet til enhver tid foregår. Typisk ambulering virksomhet er skogsarbeid, anleggsarbeid, transport m.v. Arbeidstakere som har skiftende arbeidssteder, må ofte benytte veier til og fra arbeidsstedet som medfører særlig risiko. En skogsarbeider må for eksempel gå gjennom ulendt terreng eller over usikker is for å komme fram til hogststedet. I et slikt tilfelle regnes også veien som arbeidssted i lovens forstand. Det er dog en forutsetning at det er nødvendig å gå den risikofylte veien for å komme fram til arbeidet.

Mange arbeidstakere er i arbeidsforhold hvor virksomheten skifter mellom å være stasjonær og ambulante. En selger vil eksempelvis dele sin arbeidstid mellom arbeid på et fast kontor og kundebesøk. Når han er ute på kundebesøk, er han yrkesskadedekket på vei fra kontoret og til kunden og mellom de forskjellige kundene og tilbake til kontoret. Han vil imidlertid ikke være yrkesskadedekket på vei hjem fra siste arbeidssted. Det samme gjelder på vei fra hjemmet og til første arbeidssted. Han regnes da å være i samme situasjon som arbeidstakere med stasjonært arbeidssted.

I en del tilfeller vil vedkommende regnes for å være på arbeidsstedet allerede på veien hjemmefra. Eksempelvis vil en som påbegynner arbeidet i hjemmet eller avslutter arbeidet i hjemmet kunne omfattes av yrkesskadedekningen på veien mellom hjemmet og det faste arbeidsstedet. En arbeidstaker som kan sies å ha bilen som sitt arbeidssted, som for eksempel yrkessjåfør, vil også omfattes av yrkesskadedekningen hjemmefra hvis vedkommende er pålagt å ha bilen parkert hjemme.

Dersom en arbeidstaker som er på tjenestereise må overnatte utenfor hjemmet eller har en så lang reise at overnatting ville være naturlig, regnes vedkommende å være yrkesskadedekket på den direkte reisen fra hjemmet og til overnattingsstedet og fra overnattingsstedet til hjemmet. Dette gjelder også for arbeidstakere som er utsendt på reiseoppdrag til utlandet. Veien fra hotellet eller annet overnattingssted på oppdragsstedet og til første kunde/arbeidssted omfattes ikke av yrkesskadedekningen. Det samme gjelder veien tilbake til overnattingsstedet fra siste kunde/arbeidssted. Hotel o.l. betraktes som «midlertidig bolig» i denne sammenheng.

I arbeidstiden

Dette begrepet avgrenser den tid arbeidstakeren er yrkesskadedekket. Opphold på arbeidsstedet før og etter den vanlige arbeidstiden vil vanligvis ikke omfattes av yrkesskadedekningen med mindre det dreier seg om på-

lagt overtidsarbeid, bortrydding av arbeidsredskaper, forberedelse til arbeid, skifting av klær o.l. Hvilepauser som inngår som et naturlig ledd i arbeidet, som spisepauser på arbeidsstedet eller i et spiserom, regnes som en del av arbeidstiden i denne forbindelse.

Særlig om sjøfolk og flyvende personell

Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a tredje ledd lyder:

«Den som er ansatt ombord på skip på 100 tonnasjeenheter/registertonn brutto eller mer eller er flyvende personell, anses for å være i arbeid for sin arbeidsgiver sammenhengende i tidsrommet fra tiltredelsen til fratredelsen. For den som er ansatt på skip som nevnt, medregnes i denne forbindelse tid under reise til eller fra fartøyet, dersom reisen bekostes av statskassen eller rederen.»

Disse gruppene regnes for å være i arbeid for sin arbeidsgiver sammenhengende i tidsrommet fra tiltredelse til fratredelse; de har såkalt «24 timers trygd». Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-00 nr. 1 (4/86) omtaler nærmere personkretsen for den såkalte «24 timers trygden». Vi viser til punkt 3.3 side 28 f.

For den som er ansatt på skip som ovenfor nevnt, medregnes i den forbindelse tid under reise til eller fra fartøyet dersom reisen bekostes av statskassen eller rederen. I tilfeller der sjømannen i fratredelseshavnen umiddelbart skal over i tjeneste på en annen båt, regnes han også for å være «24 timers trygdet» inntil han tiltre sin stilling på båt nr. 2 i samme rederi.

For de såkalte rederiansatte gjelder også «24 timers trygden». I praksis regnes disse imidlertid ikke for å være sammenhengende yrkesskadedekket i ansettelsestiden. Rederiansatte sjømenn er i visse perioder ikke knyttet til noe bestemt skip og Rikstrygdeverket har derfor ikke funnet det rimelig at disse skal være sammenhengende yrkesskadedekket i tiden etter at de har fratrudd et skip og til tiltredelsen på et annet skip. Men praksis er liberal dersom vedkommende blir skadet under et kortvarig og nødvendig opphold i en fratredelseshavn for å tiltre tjeneste på en annen båt i samme rederi.

Den utvidede yrkesskadetrygddekningen («24 timers trygden») gjelder også for følgende grupper:

- lottaker (herunder reder) i stilling på skip på 100 brutto registertonn eller mer (også fiske- og fangstfartøy), se § 11-1 nr. 1 bokstav b første ledd siste punktum,
- den som utenfor landet er knyttet til norsk fiskerfartøy, uansett tonnasjeens størrelse, se § 11-1 nr. 1 bokstav a siste ledd, og

- den som utenfor landet er knyttet til norsk fangstekspedisjon eller fangststasjon, se § 11-1 nr. 1 bokstav a siste ledd.

Disse unntaksgrupper omfatter også personer som ikke er arbeidstakere.

Den såkalte 24 timers trygden for flyvende personell og sjøfolk vil bli nærmere omtalt bakerst i utkastet her i forbindelse med omtale av de bestemmelsene som utvalget foreslår opphevet.

Arbeidstakere i oljevirksomheten på kontinentalsokkelen er etter Rikstrygdeverkets praksis yrkesskadedekket sammenhengende så lenge de oppholder seg ombord på oljeboringsplattformer. Vi viser forøvrig til Rikstrygdeverkets rundskriv Sak. 11-00, tillegg nr. 3.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd slår fast at arbeidstakere er omfattet av særbestemmelsene om yrkesskade. Det er vist til utkastets § 3-22 som har en definisjon av begrepet arbeidstaker. Det er presisert at yrkesskadedekningen gjelder for arbeidstakere som er medlem i trygden.

Utvalget legger her opp til at det bare skal være personer som er arbeidstakere som blir automatisk yrkesskadedekket. Oppdragstakere, se definisjonen i utkastets § 3-23, skal etter utvalgets forslag ikke omfattes av yrkesskadedekningen. Disse vil imidlertid etter utkastets § 17-9 få adgang til å tegne frivillig yrkesskadetrygd på linje med selvstendig næringsdrivende. Vi viser til merknadene til utkastets § 17-9.

Utkastets andre ledd første punktum omhandler de vilkårene som i dag står i lovens § 11-1 nr. 1 bokstav a andre ledd. Uttrykket «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» synes å være noe snevrere enn gjeldende praksis. Det kan hevdes at gjeldende formulering i prinsippet ikke legger opp til utvidende fortolkninger, da uttrykkene i seg selv egentlig er nokså presise. En er nødt til å ha inngående kjennskap til praksis på dette området for å kunne slå fast hvilket omfang yrkesskadedekningen har for arbeidstakere. Dette gjør at den rettslige situasjonen for denne gruppen ikke kan leses direkte ut av lovteksten, noe som er uheldig.

Utvalget har drøftet om det finnes andre formuleringer som gir bedre uttrykk for det som anses som gjeldende rett. Alternative formuleringer er «under utøvelse av arbeidet» eller «i forbindelse med arbeidet». Den første formuleringen er snevrere enn den andre og er dessuten for snever i forhold til gjeldende praksis. Da begge formuleringene er vagere enn dagens formulering, kan det hevdes at de

gir et større rom for skjønn. Uttrykket «i forbindelse med arbeidet» vil klart kunne anses å dekke gjeldende praksis. Men denne formuleringen vil medføre mange tolkningsproblemer. Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig å beholde betegnelsen «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Utvalget har lagt avgjørende vekt på at dette er en vel innarbeidet formulering som er presisert gjennom en langvarig forvaltningspraksis, en rekke rundskriv, og Trygderettens kjennelser. Utvalget er klar over at formuleringen ikke er helt dekkende, men det er vanskelig å finne en mer presis formulering, uten at den medfører materielle endringer av stønadsvilkårene.

I utkastets andre ledd andre punktum sies det at arbeidstakere er yrkesskadedekket under transport til og fra arbeidsstedet dersom transporten skjer i arbeidsgiverens regi. Som vist foran, gjelder det i dag svært innfløkte regler om yrkesskadedekningen på reiser. Loven ville bli for uoversiktlig dersom disse bestemmelsene skulle lovfestes. Ut fra informasjonshensyn har utvalget imidlertid valgt å ta med hovedprinsippet.

Utkastets tredje ledd første punktum omhandler arbeidstakere på skip på 100 brutto registertonn eller mer. Utvalget foreslår her en innstramming av ordningen med såkalt «24 timers trygd» for sjøfolk. Den særlige omfattende yrkesskadedekningen for denne persongruppen ble opprinnelig begrunnet med at disse personene hadde en særskilt farefull livssituasjon. Tidligere var det ikke vanlig at folk måtte oppholde seg i utlandet. Utenlandsopphold ble ansett som risikofylte. Tidene har forandret seg. Sjømannsyrket blir i dag stort sett likestilt med andre yrker. Sjøfolkene oppholder seg ikke stort mer i utlandet enn mange andre arbeidstakere.

Ordningen med «24 timers trygd» har medført urimelige resultater. Skader som oppstår i fritiden i utlandet og hjemme i Norge blir regnet som yrkesskader når det gjelder sjøfolk. Det er ingen grunn til å gi yrkesskadefordeler til den som faller ned fra stigen når han maler sitt eget hus i fritiden.

Utvalget har på denne bakgrunnen funnet det riktig å begrense yrkesskadedekningen til opphold ombord. Det er derfor foreslått at sjøfolk skal være «24 timers trygdet» når de er på skipet. Dette innebærer at yrkesskadedekningen skal gjelde i fritiden ombord, men ikke i land. Utvalget forutsetter at forslaget fanger opp de skadetilfellene som skyldes risikoen ved å befinne seg ombord på et skip.

Utkastets tredje ledd andre punktum gjelder arbeidstakere i oljevirkosomhet til havs, og er en lovfesting av gjeldende praksis. Etter utvalgets forslag vil sjøfolk og arbeidstakere i

oljevirkosomheten til havs være likestilt med hensyn til yrkesskadedekningen.

Etter utkastets fjerde ledd skal arbeidstakere på skip på 100 brutto registertonn eller mer samt flyvende personell også være yrkesskadedekket på reise til og fra arbeidsstedet dersom reisen betales av arbeidsgiveren. Utvalget har foreslått å oppheve den såkalte «24 timers trygden» for disse persongrupper, men utvalget finner det rimelig at disse fortsatt er yrkesskadedekket under transport til og fra arbeidsstedet dersom arbeidsgiveren betaler reisen. Utvalget legger her til grunn at hyppige reiser og lange reiser medfører en økt skaderisiko. Det er derfor rimelig å la yrkesskadedekningen også gjelde under slik transport.

Utkastets § 17-4 Fiskere, lottakere, fangstmenn o.a.

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- fiskere og fangstmenn som er tatt opp i fiskermanntallet, se lov 11. juni 1982 nr. 42 om rettledningstjenesten i fiskerinæringen § 8, jf. § 5,
- lottakere som er knyttet til fiske- eller fangstfartøy,
- selvstendig næringsdrivende i småskipsfart og lektertransport,
- redere som er knyttet til fiske- eller fangstfartøy.

Yrkesskadedekningen gjelder for yrkesskade som oppstår under utøvelse av næringen. Redere som nevnt i første ledd bokstav d er yrkesskadedekket bare mens de arbeider ombord.

Merknader

Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav b har særskilte bestemmelser om yrkesskadedekning for fiskere og fangstmenn som er tatt opp i det såkalte fiskermanntallet. Dette manntallet er opprettet i medhold av § 8 i lov 11. juni 1982 nr. 42 om rettledningstjenesten i fiskerinæringen. Videre gjelder folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav b for lottakere og redere i stilling ombord på fiske- eller fangstfartøy samt sysselsatte i småskipsfart.

Innledning

De fleste fiskere og fangstmenn er selvstendige næringsdrivende. De er som regel lottakere. Det vil si at de mottar lott, som er en andel av fangstutbyttet. Alle lottakere regnes som selvstendig næringsdrivende. Bare et fåtall av fiskere og fangstmenn arbeider i en annens tjeneste. Disse har hyre og regnes som arbeidstakere. Redere er også selvstendig næringsdrivende.

Særbestemmelsene om fiskere, fangstmenn,

lottakere og redere i lovens § 11-1 nr. 1 bokstav b medfører at disse gruppene av selvstendig næringsdrivende er pliktig yrkesskadedekket. Det vil si at de er automatisk og obligatorisk trygdet med rett til ytelser ved yrkesskader og behøver ikke tegne frivillig yrkesskadetrygd. Når det gjelder fiskere og fangstmenn er det satt som vilkår for automatisk yrkesskadedekning at de er tatt opp i fiskermanntallet. For lottakere og redere gjelder det ikke noe vilkår om manntallsføring. Bestemmelsene i lovens § 11-1 nr. 1 bokstav b er et unntak fra prinsippet i folketrygdloven om at selvstendig næringsdrivende må tegne frivillig trygd for å være yrkesskadedekket. Dette henger sammen med bestemmelsene om avgiftsbetaling til folketrygden. Disse bestemmelsene omtales nærmere nedenfor og i merknadene til utkastets § 22-5 om produktavgift.

Historikk

De tidligere ulykkestrygdordninger var av generell karakter, og omfattet alle utøvere innen de aktuelle yrkene, uten hensyn til om de var arbeidstakere eller selvstendig næringsdrivende. Disse lovene var altså rettet mot spesielle yrker. Lovene om ulykkestrygd for henholdsvis sjømenn og fiskere omfattet således alle yrkesutøvere som hadde sin næring på sjøen. Sjømannstrygden omfattet både selvstendig næringsdrivende (redere) og arbeidstakere (sjømenn). Men størstedelen av de trygdede var arbeidstakere. Fiskerstrygden omfattet imidlertid stort sett selvstendig næringsdrivende, men den gjaldt også for arbeidstakere. Forarbeidene til yrkesskadetrygdloven tyder på at en tidligere ikke var så opptatt av å skille mellom arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende. Vi viser til Ot. prp. nr. 35 for 1958 side 2 om trygdens omfang. Det framheves her at skillet mellom sjømannstrygden og fiskerstrygden stort sett ble gjennomført ved at personer som var innført i fiskermanntallet gikk inn under fiskerstrygden, med mindre fartøyet som de var knyttet til, var over 50 brutto registertonn. I så fall skulle de omfattes av sjømannstrygden.

Industriarbeiderstrygden omfattet arbeidstakere i visse bestemte yrker samt adgang for arbeidsgivere å tegne frivillig trygd sammen med sine arbeidstakere.

Ved vedtakelsen av yrkesskadetrygdloven i 1958 ble de ulike ulykkestrygdordningene slått sammen i en felles yrkesskadetrygdordning. Den nye felles ordningen opprettholdt skillet mellom pliktig (automatisk) og frivillig trygd. Den pliktige trygd skulle fortsatt omfatte visse grupper selvstendig næringsdrivende. Adgangen til å tegne frivillig trygd for

andre grupper av selvstendig næringsdrivende ble samtidig utvidet.

Allerede den første loven om ulykkestrygd for fiskere av 8. august 1908 hadde bestemmelser om fiskermanntallet. Det gjaldt et generelt vilkår om innføring i manntallet for å bli omfattet av denne fiskerstrygden.

Bestemmelsene om yrkesskadetrygd for fiskere m.v. ble tatt inn i yrkesskadetrygdloven § 1 nr. 1 bokstav f, jf. § 4. Fiskere og fangstmenn som var tatt opp i manntallet var pliktig yrkesskadedekket. Lovens § 4 regulerte opptak i manntallet.

Utvalget antar at de fleste fiskere og fangstmenn var selvstendig næringsdrivende som i dag. Dersom noen var arbeidstakere, ville de også vært omfattet av lovens § 1 nr. 1 bokstav a. Fiskere og fangstmenn er imidlertid ikke nevnt i Ot.prp. nr. 35 for 1958. I merknadene til utkastets § 1 nr. 1 bokstav a nevnes «arbeidstakere som går inn under industriarbeiderstrygden, og dessuten sjømenn m.v. som arbeider i innenlands trafikk, som nå er trygdet under sjømannsloven. Videre kommer her inn det store flertall av nye trygdede yrkesgrupper, så som handel- og kontorfunksjonærer, offentlige tjenestemenn, pleiepersonale ved sykehus osv.»

Da yrkesskadetrygdordningen ble tatt inn i folketrygdloven ble de ovennevnte bestemmelsene stort sett overført til denne loven. Men adgangen til opptak i manntallet ble noe utvidet. Bestemmelsene om manntallet ble tatt inn i lovens § 11-1 nr. 1 bokstav b og § 11-2. Forskrifter om føring av manntall for fiskere, fangstmenn m.v. ble fastsatt av Sosialdepartementet den 29. oktober 1970 i medhold av folketrygdloven § 11-2.

Manntallsføringen hadde ikke bare betydning for yrkesskadetrygddekningen, men også for retten til sykepenger, dagpenger under arbeidsløse og retten til pensjon fra pensjonsstrygden for fiskere.

Etterhvert fikk manntallsføringen også betydning for andre rettigheter som ikke hadde noe med trygddekningen å gjøre. Manntallsføringen hadde betydning i forhold til garantiordningen for fiskere, diverse andre finansieringsordninger innen fiskeriernæringen, reguleringstiltak, pristøttetiltak, retten til avgiftsfri bensin, feriegodtgjørelse for fiskere samt ulykkesforsikring. Garantikassen og garantiordningen for fiskere er nærmere omtalt bakerst i utkastets kapittel 6 om dagpenger under arbeidsløshet.

Da fiskermanntallet etterhvert fikk større betydning i forhold til ordningene som ble administrert av Fiskeridepartementet, ble det i 1981 bestemt at manntallsføringen skulle overføres fra trygdeetaten til fiskerietaten.

Ved lov 29. mai 1981 nr. 40 ble bestemmelsen i § 11-2 om fiskermanntallet opphevet i forbindelse med vedtakingen av loven om rettledningstjenesten i fiskerinæringen.

Denne lovens § 8 har en særskilt bestemmelse om manntall for fiskere og fangstfolk. Ved kongelig resolusjon ble det gitt nærmere forskrifter om manntallet.

Yrkesskadetrygdloven § 4 omfatter også mannskap på fiske- og fangstfartøy samt personer som helt eller delvis ernærer seg ved arbeid i småskipsfart eller transportbedrift med lekter. Disse persongruppene hadde også rett til å bli opptatt i manntallet og var pliktig yrkesskadetrygdet etter lovens § 1 nr. 1 bokstav f. Yrkesskadedekningen var altså betinget av manntallsføring.

Etter lovens § 1 nr. 1 bokstav b var redere og lottakere yrkesskadetrygdet. Det ble stilt nærmere krav til fartøyets størrelse. For disse persongruppene var det ikke noe vilkår om manntallsføring.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav b lyder slik:

«Rett til ytelser etter dette kapittel har trygdet som blir rammet av yrkesskade, jfr. § 11-4, og som på skadetidspunktet var

b. fisker eller fangstmann og tatt opp i det manntall som er opprettet i medhold av lov om rettledningstjenesten i fiskerinæringen § 8 jf. § 5. Det samme gjelder lott-taker og reder i stilling ombord på fiske- eller fangstfartøy, selv om vedkommende ikke er tatt opp i manntallet, samt sysselsatt i småskipsfart og lektertransport.

For fisker og fangstmann samt lott-taker og reder som nevnt i første ledd gjelder bestemmelsene i dette kapittel bare dersom skaden ble påført under utøvelse av slik næring som betinger opptak i fiskermanntallet.

For sysselsatt i småskipsfart eller lektertransport får reglene i dette kapittel anvendelse bare dersom skader ble påført under utøvelse av næringen.»

Forskrifter om føring av manntall for fiskere og fangstmenn m.v. ble fastsatt på nytt av Fiskeridepartementet den 26. september 1983 og ble endret den 18. juli 1985. Etter forskriftenes § 1 er formålet med manntallet:

«Å sikre en registrering av alle som er bosatt i riket og som har saltvannsfiske eller dyrefangst i havet som næring til bruk bl.a. ved tilståelse av rettigheter etter støtteordninger for dem som helt eller delvis har fiske eller fangst som leveveg.»

Fiskermanntallet er organisert i to deler, blad A og blad B. Blad A i manntallslisten gir fortegnelse over personer som har fiske som

binæring, mens blad B har en fortegnelse over fiskere som har fiske som hovednæring. Vi viser til nærmere omtale av manntallsordningen i utkastets § 4-39 om fiskere. Sondringen mellom blad A og B har ingen betydning for yrkesskadedekningen. Fiskere, fangstmenn m.v. som er registrert i manntallet er yrkesskadedekket, uansett hvilket blad i manntallet de er registrert på.

Forskriftene har flere bestemmelser om unntak vedrørende opptak på blad B. Disse unntaksbestemmelsene innebærer at personer som ikke driver fiske, likevel kan opptas på blad B. Forskriftene har imidlertid bestemmelser om at slike personer ikke skal ha rett til sykepenger etter folketrygdlovens særbestemmelser om fiskere eller ytelser etter folketrygdlovens særbestemmelser om yrkesskade. Forskriftsbestemmelsene er således ikke helt i samsvar med folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav b som knytter retten til yrkesskadedekningen til opptak i manntallet.

De som tas opp i manntallet er selvstendig næringsdrivende. De som ikke tas opp, vil likevel være yrkesskadedekket, dersom de er arbeidstakere. Fiskere som avlønnes med hyre regnes som arbeidstakere i folketrygdlovens forstand. Særbestemmelsene om fiskere og fangstmenn kommer ikke til anvendelse her.

Personkretsen i § 11-1 nr. 1 bokstav b er fisker, fangstmann samt lottaker og reder i stilling ombord på fiske- eller fangstfartøy.

Med fangstmann forstås en person som driver ervervsmessig dyrefangst i havet. Lottakere er fiskere som får vederlag i form av lott. Disse regnes som selvstendig næringsdrivende. Dette gjelder selv om vederlaget bare delvis ytes ved lott. Lottakere er ikke alltid fiskere eller fangstmenn. Mannskap på slike fartøyer får ofte lønn i form av lott, uten å være fiskere eller fangstmenn. Dette gjelder for eksempel for kokken.

Med uttrykket «reder i stilling ombord» forstås at yrkesskadedekningen omfatter bare redere som selv arbeider ombord i fartøyet. Dersom rederen driver virksomheten fra et kontor i land, eller utelukkende står som eier, vil han ikke være yrkesskadedekket etter særbestemmelsen i lovens § 11-1 nr. 1 bokstav b.

Når det gjelder lott-takere og redere i stilling ombord i fiske- og fangstfartøy, sysselsatte i småskipsfart og lektertransport, gjelder det ikke noe vilkår om manntallsføring for at de skal være yrkesskadedekket.

For så vidt gjelder omfanget av yrkesskadedekningen er den for fiskere, fangstmenn, redere og lott-takere begrenset til «slik næring som betinger opptak i fiskermanntallet». Dette følger av § 11-1 nr. 1 bokstav b andre ledd. Dette er en noe merkelig formulering, da re-

dere og lott-takere ikke trenger å stå i manntallet for å være yrkesskadedekket.

Etter tredje ledd i ovennevnte paragraf er sysselsatte i småskipsfart eller lektertransport yrkesskadedekket under utøvelse av næringen.

Fiskere betaler en særskilt produktavgift til folketrygden. I stedet for å betale medlemsavgift etter satser som for selvstendig næringsdrivende, betaler de en noe lavere medlemsavgift. Produktavgiften er nærmere omtalt i merknadene til utkastets kapittel 22 om avgifter. Se utkastets § 22-5.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav b. Det er ikke meningen å fore slå materielle endringer når det gjelder personer knyttet til fiske, fangst og småskipsfart.

I utkastets første ledd nevnes de forskjellige persongruppene. Det er:

- a) fiskere eller fangstmenn som er tatt opp i fiskermanntallet,
- b) lottakere som er knyttet til fiske- og fangstfartøy,
- c) selvstendig næringsdrivende i småskipsfart og lektertransport,
- d) redere som er knyttet til fiske- eller fangstfartøy.

I utkastets andre ledd første punktum har utvalget presisert at yrkesskadedekningen gjelder under utøvelse av næringen. Etter utkastets andre ledd andre punktum presiserer utvalget at redere bare er yrkesskadedekket mens de arbeider om bord.

Utkastets § 17-5 Militærpersoner o.a.

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- a) vernepliktige etter lov 17. juli 1953 nr. 29 om verneplikt,
- b) vernepliktige etter lov 17. juli 1953 nr. 14 om heimevernet,
- c) tjenestepliktige etter lov 17. juli 1953 nr. 9 om sivilforsvaret,
- d) tjenestepliktige etter lov 19. mars 1965 nr. 3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner,
- e) tjenestepliktige etter lov 21. november 1952 nr. 3 om tjenesteplikt i politiet,
- f) militært personell som deltar i humanitære hjelpeaksjoner i utlandet, eller er stilt til rådighet for De forente nasjoner,
- g) yrkesbefal og vervet personell,
- h) medlemmer som deltar i Forsvarets tjeneste som Kvinner i Forsvaret (KIF-personell), sykepleiere i Forsvaret (SIF-personell) og lotter som ikke er mobiliseringsdisponerte.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstavene a til f er yrkesskadedekket ved enhver

skade og sykdom som er påført eller oppstått i tidsrommet fra fram møte til dimittering.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav g er yrkesskadedekket etter bestemmelsene som gjelder for arbeidstakere, se § 17-3. Når medlemmene deltar i manøver eller utfører oppdrag under feltmessige forhold, gjelder likevel bestemmelsene i andre ledd i paragrafen her.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav h er yrkesskadedekket under kurs, øvelser og annen tjeneste for Forsvaret.

Merknader

Utkastet svarer til lovens § 11-1 nr. 1 bokstav d samt forskrifter om trygdet som blir skadet i Forsvarets tjeneste, fastsatt ved kongelig resolusjon den 2. april 1971 med hjemmel i folketrygdloven § 11-1 nr. 2 bokstav c.

Historikk

En alminnelig lov om uføretrygd for militærpersoner ble innført ved lov 19. juni 1953. Denne ble tatt inn i yrkesskadetrygdloven ved lov 9. juni 1961. Denne lovendringen opphevet også en del andre bestemmelser om militærpersoner i loven om vernepliktige sivilarbeidere av 17. juni 1937, loven om tjenesteplikt i politiet av 21. november 1952 samt loven om sivilforsvaret av 17. juli 1953. Ved lovendringen ble disse persongruppene overført til yrkesskadetrygden.

Bestemmelser om yrkesskadetrygd for nevnte persongrupper var tidligere å finne i yrkesskadetrygdloven § 1 nr. 1 bokstav k samt § 9 nr. 1 bokstav k. Etter denne lovens § 10 nr. 1 første ledd gjaldt det en særbestemmelse for disse grupper om at enhver legemsskade eller sykdom som ble påført eller oppstod under tjenestegjøringen, skulle anses som yrkesskade.

Gjeldende rett

Folketrygdlovens bestemmelser om stønad ved yrkesskade for militærpersoner bygger på bestemmelsene i den tidligere yrkesskadetrygdloven av 1958.

Særbestemmelsen om militærpersoner i folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav d omfatter både vernepliktige og yrkesmilitære, såvel befal som menige. Videre omfatter bestemmelsen tjenestepliktige sivilarbeidere i henhold til lov 19. mars 1965 nr. 3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner. Det samme gjelder tjenestepliktige i politiet etter lov 21. november 1952 nr. 3 og tjenestepliktige i sivilforsvaret etter lov 17. juli 1953 nr. 9. Etter Rikstrygdeverkets praksis omfattes også personell i heimevernet av særbestemmelsene her. Denne gruppen er imidlertid ikke nevnt i loven.

For ovennevnte grupper gjelder ikke vilkåret om at det må ha skjedd en arbeidsulykke. Hovedregelen er at enhver skade eller sykdom påført eller oppstått under tjenestegjøringen anses som yrkesskade. Begrepet tjenestegjøringen er imidlertid gitt forskjellig innhold for de ulike grupper militærpersoner, se nedenfor.

Yrkesbefal og vervet personell

Fast ansatt militærpersonell (befal og vervet personell) er yrkesskadedekket i den ordinære arbeidstiden. Men da det ikke kreves at det skal foreligge noe ulykkesmoment, godkjennes alle skader og sykdommer som blir påført eller oppstår i arbeidstiden.

Når det gjelder sykdommer som like gjerne kan oppstå i fritiden som i arbeidstiden, godkjennes de bare som yrkesskade hvis det er godtgjort at lidelsen er oppstått eller er blitt påført i arbeidstiden. Se Trygderettens kjennelse i ankesak nr. 921/81. Personell tilhørende disse gruppene som deltar i repetisjonsøvelser eller manøvre under mer feltmessige forhold, vil imidlertid være yrkesskadedekket hele døgnet («24 timers trygd»), så lenge øvelsen eller manøveren varer. Det gjelder likevel ikke under permisjoner i løpet av øvelsen/manøveren. En offiser som skader seg i forbindelse med vedhogging hjemme under en permisjon, er ikke yrkesskadedekket. Vi viser til Trygderettens kjennelse i ankesak nr. 1007/1971.

Vernepliktige militærpersoner (menige og korporaler) og tjenestepliktige sivilarbeidere

Disse gruppene er «24 timers trygdet». Dessuten kreves det heller ikke for disse gruppene at det skal ha skjedd en arbeidsulykke. Vernepliktige og sivilarbeidere regnes å være i tjenesten sammenhengende fra innrykk i tjenesten til dimitteringen. Yrkesskadedekningen gjelder også under permisjoner. Under begrepet tjenestegjøring inngår for disse også den tiden som medgår til den direkte reisen fra hjemmet til møtestedet og fra dimitteringsstedet tilbake til hjemmet. Tilsvarende gjelder under senere repetisjonsøvelser. Elever ved militære skoler og vernepliktig befall er etter praksis også omfattet av den utvidede yrkesskadetrygddekningen i den tiden de avtjener førstegangstjenesten. Det vil i dag si opptil 12 eller 15 måneders tjeneste avhengig av om vedkommende tjenestegjør i hæren eller marinen/flyvåpenet.

Militært personell som i utlandet deltar i humanitære hjelpeaksjoner eller er stilt til rådighet for De forente nasjoner

For disse gruppene gjelder de samme be-

stemmelsene om utvidet yrkesskadetrygddekning som for vernepliktige militærpersoner. Det vil si at det gjelder en «24 timers trygd» så lenge slik tjeneste varer.

Personell i heimevernet og i sivilforsvaret

Slikt personell tjenestegjør bare i kortere perioder, vanligvis fra noen få timer til noen dagers varighet. Disse omfattes av yrkesskadedekningen bare i selve tjenestetiden og under reisene til og fra tjenestestedet. Personell som for eksempel avtjener åtte dager sammenhengende tjeneste, og i denne tiden bor i forlegning, omfattes av yrkesskadedekningen så lenge tjenesten varer.

Også frivillig personell i heimevernet og sivilforsvaret omfattes av yrkesskadedekningen med samme begrensninger som gjelder for utkalt personell.

KIF-personell (Kvinner i Forsvaret), SIF-personell (Sykepleiere i Forsvaret) og ikke-mobiliseringsdisponerte lotter

Ovennevnte personell er yrkesskadedekket under deltakelse på kurs, øvelser og under annen tjeneste. Det gjelder blant annet under ambulanseflyving som Forsvarets Sanitet eller flyvåpenet utfører.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men utvalget foreslår en begrensning i omfanget av yrkesskadedekningen for yrkesmilitære.

I utkastets første ledd nevnes alle gruppene av militært personell m.v. som etter praksis i dag er omfattet av bestemmelsen om militærpersoner. Vi har således presisert i utkastet at vernepliktige etter heimevernsloven også er omfattet av bestemmelsen.

Personkretsen omfatter følgende personer:

- a) vernepliktige i militæret
- b) vernepliktige i heimevernet
- c) tjenestepliktige i sivilforsvaret
- d) tjenestepliktige sivilarbeidere
- e) tjenestepliktige i politiet
- f) militært personell som i utlandet deltar i humanitære hjelpeaksjoner eller er stillet til rådighet for De forente nasjoner
- g) yrkesbefal og vervet personell
- h) KIF- og SIF-personell og ikke mobiliseringsdisponerte lotter.

Utkastets andre ledd omhandler «24 timers trygden». Medlemmer nevnt i bokstavene a til f skal som i dag være yrkesskadedekket i tidsrommet fra tiltredelsen til fratredelsen. Det er videre presisert at disse persongruppene er yrkesskadedekket for enhver skade eller sykdom som blir påført eller oppstår under tje-

nestegjøringen. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd gjelder yrkesbefal og vervet personell. Utvalget foreslår en materiell endring for disse persongruppene. Vi foreslår at de skal likestilles med vanlige arbeidstakere. Det vil si at de bare skal være yrkesskadedekket for skader som oppstår under utførelse av arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden. Vi viser til utkastets § 17-3. I utkastet her er det bare foreslått en særbestemmelse for disse gruppene når det gjelder sykdommer og skader som oppstår under manøvre eller under oppdrag som foregår under feltmessige forhold. Se utkastets tredje ledd andre punktum. Vi har lagt vekt på at det bare er grunn til å la yrkesmilitære være omfattet av særbestemmelsene som gjelder for vernepliktige militærpersoner m.v., når disse er i særlig utsatte situasjoner.

Utkastets fjerde ledd omhandler yrkesskadedekningen for KIFpersonell, SIF-personell og ikke mobiliseringsdisponerte lotter. Bestemmelsen svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 17-6 Medlemmer som utfører branntjeneste, rednings-tjeneste e.l.

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- a) de som er utskrevet til tjeneste i brannvesenet etter lov 29. mai 1970 nr. 32 om brannvesen m.v. § 11 andre ledd,
- b) de som på forlangende eller tilsigelse yter hjelp etter lov 29. mai 1970 nr. 32 om brannvesen m.v. § 32 nr. 2,
- c) de som er knyttet til en organisasjon, en forening eller lignende som driver redningstjeneste,
- d) de som søker å redde andre menneskers liv eller avverge store kulturelle eller materielle tap.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstavene a og b er yrkesskadedekket mens de utfører pålagt tjeneste eller hjelp, eller deltar i organiserte øvelser eller vakttjeneste.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav c er yrkesskadedekket mens de deltar i redningsaksjoner, organiserte øvelser, vakttjeneste eller lignende.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav d er yrkesskadedekket mens de deltar i redningsvirksomheten.

Merknader

Utkastet svarer til lovens § 11-1 nr. 1 bokstavene e og h og omhandler yrkesskadedekning for personer utskrevet til tjenester i brannvesenet og visse andre persongrupper som utfører redningstjeneste. Det dreier seg her ikke

om arbeidstakere som utfører redningsarbeid, men om personer som etter pålegg eller på frivillig basis driver slikt arbeid. Arbeidstakere i brannvesenet er omfattet av lovens § 11-1 nr. 1 bokstav a, som omhandler arbeidstakere generelt.

Den 5. juni 1987 ble det gitt en ny lov om brannvern m.v. I folketrygdlovens § 11-1 nr. 1 bokstav e blir det fortsatt henvist til loven om brannvern m.v. av 29. mai 1970. Utvalget oppdaget dette så sent at det ikke var mulig å ta hensyn til lovendringen.

Historikk

Etter yrkesskadedetrygdloven § 1 nr. 1 bokstavene h og i var personer som ble pålagt å yte hjelp etter brannloven § 34 eller skogbrannloven § 5 yrkesskadedekket. Det samme gjaldt brannmannskap utskrevet i henhold til brannloven § 16 første punktum. Yrkesskadedekningen gjaldt under branntjenesten.

Yrkesskadedetrygdloven § 1 nr. 1 bokstav i, jf. § 9 nr. 1 bokstav g har bestemmelser om yrkesskadedekning for personer som søker å redde menneskeliv eller avverge større kulturelle eller materielle skader.

Gjeldende rett

Ovennevnte bestemmelser ble tatt inn i folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstavene e og h da bestemmelsene om yrkesskader ble tatt inn i folketrygdloven i 1970. Men yrkesskadedekningen ble da utvidet til også å gjelde ulønnet personell i organisert brannvern, samt personell i organisert brannvern som påføres legemsskade under vakttjeneste, øvelser og lignende. Vi viser til Ot.prp. nr. 42 for 1969-70, side 82.

Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav e gir rett til ytelse ved yrkesskade til den som på skadetidspunktet var:

«utskrevet til tjeneste i brannvesenet i medhold av lov av 29. mai 1970 om brannvesen m.v. § 11 annet ledd eller som på forlangende eller tilsigelse var i ferd med å yte hjelp etter samme lovs § 31 første ledd eller § 32 nr. 2.

Stønad gis dog bare dersom skaden ble påført i det tidsrom hvori vedkommende utførte pålagt tjeneste eller hjelp, eller deltok i organisert øvelse, vakttjeneste eller lignende.»

Denne bestemmelsen gjelder som tidligere nevnt ikke de som er ansatt i tjeneste i brannvesenet. Disse er yrkesskadedetrygdte som arbeidstakere. Vi viser til merknadene til utkastets § 17-3.

Brannloven § 11 andre og tredje ledd lyder:

«For å sikre at brannvesenet til enhver tid har tilstrekkelig personell, kan brannstyret foreta utskrivning til tjeneste som befal eller

mannskap i brannvesenet. Enhver mann i alderen mellom 18 og 55 år som er bosatt i kommunen, kan pålegges slik tjenesteplikt.

Utskrevet personell plikter å gjøre tjeneste i branntilfelle, delta i brannvesenets øvelser og vedlikeholdsarbeid og gjennomgå kurs som er nødvendige for dyktiggjøring i tjenesten. Utskrevet befal kan også pålegges plikt til vaktholdstjeneste utenom branntilfelle.»

Brannloven § 31 gjelder plikt til å yte bistand for andre enn dem som er utskrevet til branntjeneste. Plikten påhviler enhver som oppholder seg på eller i nærheten av et brannsted. Lovens § 32 gjelder særlige plikter i tilfelle brann i eller i nærheten av skogsmark.

Etter folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav h første ledd gjelder yrkesskadedekningen dessuten personer som på skadetidspunktet var «i ferd med å søke å redde menneskeliv eller avverge større kulturelle eller materielle tap». Yrkesskadedekningen gjelder skader som påføres under redningsaksjonen. Formålet må være å redde andres liv, ikke sitt eget. Når det gjelder å avverge større kulturelle eller materielle tap gjelder yrkesskadedekningen også når vedkommende selv er eier.

Etter § 11-1 nr. 1 bokstav h andre ledd er medlemmer av organisasjoner, foreninger m.v. som driver redningstjeneste, yrkesskadedekket også for skader påført i tidsrom hvor de er under organisert opplæring, øvelse, transport, vaktjeneste o.l. Som eksempel på foreninger og organisasjoner som har til formål å drive redningstjeneste, vesentlig basert på ulønnet innsats fra medlemmene, nevnes Norges Røde Kors hjelpekorps, Trekkhundklubben og Industriverket.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett.

Utkastets første ledd regner opp de gruppene som er yrkesskadedekket.

Bokstav a omhandler den som er utskrevet til tjeneste i brannvesenet og svarer til den gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav e første del.

Bokstav b omhandler den som er i ferd med å yte hjelp etter brannloven § 32 nr. 2 og svarer til den gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav e siste del.

Bokstav c omhandler den som er knyttet til organisasjon eller lignende som driver redningstjeneste, og svarer til den gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav h andre ledd.

Bokstav d omhandler den som er i ferd med å redde menneskeliv eller avverge større kulturelle eller materielle tap og svarer til den gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav h første ledd. Det er presisert i utkastet at bestemmelsen bare gjelder den som er i ferd med å redde andre menneskers liv, ikke sitt eget liv.

Utkastets andre ledd omhandler omfanget av yrkesskadedekningen for personer nevnt i første ledd bokstavene a og b. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets tredje ledd gjelder omfanget av yrkesskadedekningen for personer som nevnt i første ledd bokstav c. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets fjerde ledd omhandler yrkesskadedekningen for personer som nevnt i første ledd bokstav d og svarer også til gjeldende rett.

Utkastets § 17-7 Elever, studenter o.a.

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- elever ved offentlige skoler eller kurs,
- elever ved private skoler med eksamensrett eller med statlig driftsbidrag,
- studenter ved universiteter eller offentlige høyskoler,
- elever ved skoler eller kurs som ikke er omfattet av bokstavene a til c, såfremt det er tegnet frivillig yrkesskadetrygd for elevene,
- elever ved statsstøttede kurs på skoleskip eller øvelsesfartøy.

Det er et vilkår for yrkesskadedekning etter denne paragrafen at skolen eller kurset har alminnelig undervisning eller høyere utdanning som formål.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstavene a til d er yrkesskadedekket for yrkesskader som de blir påført på undervisningsstedet i undervisningstiden. Ved internatskoler skal hele det tidsrommet elevene er under skolens eller internatets tilsyn, regnes som undervisningstid. Yrkesskadedekningen gjelder også under transport, skoleturer, idrettsdager o.l. som skjer i skolens regi.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav e er yrkesskadedekket mens de er om bord, og mens de deltar i undervisning eller arrangementer som skjer i kursets regi i land.

Departementet gir forskrifter om frivillig yrkesskadetrygd for elever ved skoler og kurs som nevnt i første ledd bokstav d.

Merknader

Utkastet svarer til lovens § 11-1 nr. 1 bokstavene f og g samt lovens § 11-3 nr. 1 bokstav b.

Historikk

Yrkesskadetrygdloven § 1 nr. 1 bokstav g hadde bestemmelser om pliktig yrkesskadetrygd for elever og studenter ved statens, kommunenes og fylkeskommunenes skoler eller kurs. Det var et vilkår at skolen eller kurset hadde til formål å gi alminnelig undervisning eller yrkesopplæring. Videre var det

adgang til å tegne frivillig yrkesskadetrygd etter lovens § 5.

Yrkesskadetrygdloven § 1 nr. 1 bokstav e, jf. § 9 nr. 1 bokstav c hadde dessuten bestemmelser om yrkesskadetrygddekning for skole- og skoleplassgutter.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav f gir rett til ytelse ved yrkesskade til den som på skadetidspunktet var:

«elev eller student ved stats-, kommunal- eller fylkeskommunal skole eller kurs som har alminnelig undervisning eller yrkesopplæring som formål, eller ved privat skole med samme formål hvis skolen har eksamensrett eller får bidrag av staten til driften. Det samme gjelder elev eller student ved annen skole eller kurs som nevnt og som det var tegnet frivillig yrkesskadetrygd for etter § 11-3, nr. 1, bokstav b.

Stønad gis dog bare dersom skaden ble påført på undervisningsstedet i undervisningstiden. Ved internatskole anses som undervisningstid hele det tidsrom hvori eleven er under skolens eller internatets tilsyn.»

Praksis vedrørende elever og studenter og yrkesskadetrygdordningen framgår av Rikstrygdeverkets rundskriv om skoleelever og studenter av 16. februar 1976, samt Kjønsstad, Yrkesskadetrygden, Oslo 1979, Del II.

Personkrets

For å omfattes av den obligatoriske yrkesskadetrygden må vedkommende være elev eller student ved:

- 1) offentlig skole eller kurs,
- 2) privat skole med eksamensrett, eller
- 3) privat skole med bidrag fra staten til driften.

Det er et fellesvilkår at skolen eller kurset har alminnelig undervisning eller yrkesopplæring som formål.

Private skoler med utelukkende kommunal støtte omfattes bare dersom de har eksamensrett. Dette medfører at mange lokale kveldskurs faller utenfor den obligatoriske yrkesskadetrygden.

I henhold til loven om grunnskolen § 8 nr. 1, 2 og 3 skal det gis særskilt hjelpeundervisning for barn og ungdom som ikke kan gå i grunnskolen eller som ikke kan dra nytte av slik undervisning. Særskilt undervisning anses også som «alminnelig undervisning».

Pasienter på sykehus og pleiehjem som får undervisning, kan som regel ikke betraktes som elever ved skole eller kurs med mindre de kommer inn under § 8 nr. 2 i loven om grunnskolen, se ovenfor. Disse vil imidlertid kunne gå inn under forskriftene om rett til ytelse etter folketrygdloven kapittel 11 for personer som er under arbeidsterapeutisk be-

handling i helseinstitusjon, gitt med hjemmel i folketrygdloven § 11-1 nr. 2 bokstav b. Vi viser til utkastets § 17-8, som blant annet har bestemmelser om yrkesskadedekning ved slik behandling i helseinstitusjon.

Barnehager og andre institusjoner for barn i førskolealder faller utenfor loven selv om de er statlige eller det ytes statsbidrag. Det er understreket i Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-01 nr. 1 bokstav f av 16. februar 1976 at det er intet i lovens forarbeider som tyder på at barn i førskolealderen skal omfattes av loven, selv om undervisning som drives i enkelte barneinstitusjoner avviker lite fra undervisning i første grunnskoleklasse.

Trygderetten har godkjent en tannskade oppstått under lek i fritidshjem som yrkesskade i folketrygdlovens forstand. Vi viser til Trygderettens kjennelse av 25. oktober 1984 i ankesak 977/83. Trygderetten la her vekt på at opphold ved fritidshjem er et tilbud fra skolen og at det kan forekomme en viss grad av samarbeid med skolen for at barna skal finne seg til rette på skolen. Fritidshjem for skoleelever er imidlertid noe helt annet enn barnehage. Sosialdepartementet uttalte i brev til Rikstrygdeverket den 30. juli 1985 at barn skal anses å være yrkesskadedekket under opphold i fritidshjem som er knyttet til en skole og hvor skolens rektor har tilsyn med virksomheten.

Personer under opplæring ved en godkjent attføringsinstitusjon anses yrkesskadedekket som elever. Også opplæring utenfor institusjonen, men under dens ledelse, går inn under lovens kapittel 11. Slik opplæring foregår ofte i den form at vedkommende blir plassert i en bedrift i en viss tid. Dersom vedkommende ikke har lønn, og dermed ikke er trygdet som arbeidstaker, anses vedkommende som elev ved attføringsinstituttet i den tiden opplæringen i den private bedriften foregår. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-01 nr. 1 bokstav f.

Også personer som etter vedtak av fylkesnemnda eller annen kompetent offentlig myndighet (for eksempel Rikstrygdeverket) gis opplæring og trening i en bedrift, regnes etter gjeldende praksis for obligatorisk yrkesskadedekket som elever, dersom vedkommende står under tilsyn av arbeidsformidlingens attføringstjeneste.

Generelt om sted og tid for skaden

Det er et vilkår for å få rett til stønad etter særbestemmelsene om yrkesskade at skaden er påført på undervisningsstedet i undervisningstiden. Dette vilkåret svarer til vilkåret for arbeidstakere om at skaden må være påført under arbeid på arbeidsstedet i arbeidsti-

den. Men det er intet krav om at undervisning skal pågå, slik som for arbeidstakere som bare er dekket mens de er «i arbeid».

Begrepene undervisningssted og undervisningstid er ikke nærmere definert i loven. Rikstrygdeverkets mangeårige praksis, Trygderettens kjennelser, juridisk teori og Rikstrygdeverkets rundskriv har i stor grad klarlagt hvilke momenter som kjennetegner og avgrenser begrepene. Som det går fram av det følgende er begrepene tolket ganske sterkt utvidende.

Undervisningsstedet

Med begrepet undervisningssted forstås først og fremst skolens eller universitetets bygninger med tilhørende tomteområde. Ved de fleste skoler vil dette som regel være et klart avgrenset område, for eksempel en skolegård. Ulykker som inntreffer utenfor dette området vil som hovedregel ikke bli godkjent som yrkesskade selv om de skjer i undervisningstiden, for eksempel i friminuttene. Selv om en ulykke inntreffer like utenfor skoleporten vil skaden normalt ikke bli godkjent som yrkesskade. Det kan imidlertid tenkes unntak fra denne hovedregelen i tilfeller hvor elevene har fått tillatelse av skolen til å ferdes utenfor det som kan betegnes som skolegård i tradisjonell forstand. Det foreligger mange kjennelser fra Trygderetten på dette området. I det følgende blir et par av disse kort omtalt:

Trygderetten har i en kjennelse (ankesak nr. 570/72) uttalt at en må godta som undervisningssted avgrensede områder i skolegårdens nærhet hvor elevene har lov av skolen til å oppholde seg i friminuttene eller i enkelte friminutt. At elevene i slike tilfeller ikke alltid er under faktisk tilsyn av skolens folk fant Trygderetten ikke å kunne tillegges avgjørende betydning. Det synes imidlertid å framgå av nevnte kjennelse at ikke enhver skade som en elev pådrar seg ved en ulykke - når vedkommende med tillatelse ferdes utenfor skolens område i undervisningstiden - kan godkjennes som yrkesskade. I overensstemmelse med dette har Trygderetten i en kjennelse (ankesak nr. 943/73) ikke funnet å kunne godkjenne en skade som yrkesskade under henvisning til at ulykken - som skjedde utenfor skolegården - hadde karakter av vanlig slagsmål hvor sammenhengen med elevsituasjonen var fjern.

Med «undervisningssted» forstås i henhold til gjeldende praksis ikke bare skolens eller universitetets område, men også andre steder hvor elevene eller studentene oppholder seg under skolens eller universitetets tilsyn i undervisningsøyemed, for eksempel på idrettsplass, museum, under ekskursjoner eller sko-

leturer. Det avgjørende er om turen eller arrangementet skjer i skolens regi.

En elev eller student vil som regel ikke være yrkesskadedekket på veg til og fra undervisningsstedet. Et unntak fra denne hovedregelen er ved transport som skjer i undervisningsinstitusjonens regi, for eksempel med skolebuss. Spørsmålet om det dreier seg om en skolebuss eller ikke, volder i praksis ofte tvil. Det er ikke tilstrekkelig at skolen betaler reisen, det vil si vedkommende elevs reiseutgifter. Transporten må skje i skolens regi. I denne forbindelse er det ikke tilstrekkelig at et busselskap samarbeider med skolen, for eksempel angående stoppesteder, rutetider eller lignende. Det kreves at skolen har en viss disposisjonsrett over bussen. At bussen også befordrer andre passasjerer enn elevene vil imidlertid ikke ha avgjørende betydning dersom dette ikke skjer til fortregning for elevene. En viser i denne forbindelse til kjennelse avsagt av Trygderetten i ankesak nr. 2493/72.

På veg fra hjemmet til skolen vil eleven være yrkesskadedekket fra og med det tidspunktet han eller hun stiger inn på skolebussen. Vedkommende er ikke dekket på veg til holdeplassen og i den tid han eller hun oppholder seg på holdeplassen i påvente av bussen. Skader som skjer i forbindelse med selve påstigningen, under selve bussturen og avstigningen godkjennes i praksis som yrkesskader. På veg hjem etter endt skoledag anses elevene yrkesskadedekket også på veg fram til bussen når de i dette tidsrom er under skolens tilsyn.

Dersom skolen har skolepatrolje, godkjennes ulykker som inntreffer under elevenes passering av den del av vegen som er avsperrert av patroljen.

Dersom elevene forlater skolens område i undervisningstiden fordi undervisningen må skje i lokaler utenfor skolen, for eksempel en gymnastikktime i en svømmehall i nærheten, godkjennes ulykker som inntreffer i undervisningen og på den direkte veg fram og tilbake til undervisningsstedet.

Ved utførelse av oppdrag pålagt av læreren anses elevene yrkesskadedekket selv om de må forlate skolens område. En elev blir for eksempel i undervisningstiden sendt hjem for å hente en bok.

Undervisningstiden

Undervisningstiden er den tid undervisningen faktisk foregår inklusive friminutter og hvilepauser, samt det tidsrom det skjer organiserte forflytninger mellom to undervisningssteder, for eksempel ved ekskursjoner.

Med undervisning forstås som hovedregel aktiv meddelelse av kunnskaper. Selv om det

ikke pågår slik aktiv meddeling av kunnskaper som nevnt ovenfor, godtas som hovedregel ulykkeshendelser under opphold på undervisningsstedet og i undervisningstiden, dersom undervisningsinstitusjonen har en klar avgrenset undervisningstid, for eksempel slik ungdomsskoler og videregående skoler har. Elever som oppholder seg på undervisningsstedet i en fritime vil således regnes for å være dekket. Det samme gjelder under opphold på skolens område umiddelbart før og etter den ordinære undervisningstiden, men ikke når elevene oppholder seg på skolens område utover den tiden som normalt medgår til å forlate skolens område etter avslutning av undervisningen.

Ved undervisningsinstitusjoner som ikke har en klar avgrenset undervisningstid, men hvor utdannelsen i stor utstrekning baserer seg på selvstudium, vil begrepet «undervisningstiden» gi liten veiledning for avgrensningen. Studenter ved universiteter og høyskoler vil ofte oppholde seg på undervisningsstedet også i tidsrom undervisning ikke foregår. De kan for eksempel drive med selvstudium i institusjonens spesialrom som lesesaler og laboratorier. Som utgangspunkt anses disse studentene å være yrkesskadedekket når det gjelder ulykkeshendelser som inntreffer mens de oppholder seg på undervisningsstedet og deltar i ordinære forelesninger eller driver foreskrevne øvelser i institusjonens spesialrom, for eksempel laboratorieforsøk.

Arrangementer i skolens regi

Som nevnt ovenfor anses som undervisningssted og undervisningstid ikke bare den ordinære skoletiden og det ordinære skolestedet. Elevene vil også være dekket under forskjellige arrangementer som skjer i skolens regi. Det gjelder i alle fall arrangementer som skjer under skolens tilsyn og som tjener undervisningsformål. Dette gjelder selv om arrangementet foregår utenfor skolens område eller utenfor den ordinære undervisningstid. Tid og sted for arrangementet regnes da som undervisningstid og undervisningssted. Det er neppe nødvendig at arrangementet har tilknytning til et bestemt undervisningsfag. Det forutsettes i praksis at arrangementer som skjer i skolens regi har et tilstrekkelig undervisningsformål.

Museumsbesøk, bedriftsbesøk og lignende som arrangeres av skolen og under dens tilsyn, vil således gå inn under yrkesskadetrygddekningen selv om arrangementet foregår utenfor den ordinære undervisningstiden. Dersom reisen skjer i skolens regi og under dens tilsyn, vil elevene også være dekket under selve reisen. Skal imidlertid elevene ta seg

fram på egen hånd, vil reisen som regel måtte likestilles med veien til og fra skolen, og elevene vil da ikke være yrkesskadedekket.

Elever i barne- og ungdomsskolen som deltar i en leirskole arrangert av skolemyndighetene, vil anses kontinuerlig dekket under hele oppholdet på leirskolen. Under reisen vil forholdet være det samme som nevnt ovenfor ved museumsbesøk, bedriftsbesøk o.l.

Opphold på en feriekoloni i sommerferien vil ikke være omfattet av yrkesskadedekningen. Det gjelder selv om virksomheten i større eller mindre grad drives i skolens regi.

Elevene er yrkesskadedekket under deltakelse i idrettsarrangementer som skjer i skolens regi selv om disse foregår utenfor skolens område og utenfor den ordinære undervisningstiden. Det er imidlertid en forutsetning at skolen står som arrangør av arrangementet. Vi viser til Trygderettens kjennelse i ankesak nr. 2842/1972. Det er uten betydning om deltakelsen er obligatorisk, eller om de som ikke deltar får fri eller må være på skolen.

Når det gjelder deltagelse i idrettsarrangementer eller lignende regnes elevene etter gjeldende praksis å være yrkesskadedekket under reise som foregår i skolens regi og under dens tilsyn.

Når det gjelder skoleturer av lengre varighet vil eldre elever enn dem som går i barne- eller ungdomsskolen, ikke være yrkesskadedekket under fritid som de har til egen disposisjon, men bare under de delene av turen som har et mer kvalifisert preg av undervisning. Det sondres altså mellom undervisningstid og fritid på turen, jf. Trygderettens kjennelse i ankesak nr. 566/1972. Elever i barne- og ungdomsskolen vil imidlertid som regel stå under kontinuerlig tilsyn og anses derfor for å være yrkesskadedekket under hele oppholdet. Når det gjelder selve reisen gjelder det samme som nevnt foran angående museumsbesøk, bedriftsbesøk og lignende.

Turer som organiseres av elevene selv, for eksempel russeturer, vil ikke omfattes av yrkesskadedekningen. Det samme gjelder russetog eller lignende opptog hvor skolen ikke står bak arrangementet. Elevene anses imidlertid yrkesskadedekket når de går i skolens 17. mai-tog og under eksamensfest som skolen arrangerer.

Møter og festligheter som elevene selv arrangerer på skolen utenom den ordinære undervisningstiden omfattes ikke av yrkesskadetrygddekningen. Det gjelder for eksempel møter i elevsamfunnlag, studentforeninger, russerevyer, studentrevyer og lignende. Det gjelder selv om skolen til en viss grad har kontroll med arrangementene og en av institusjonens lærere er til stede. Vi viser i denne

forbindelse til kjennelse av Trygderetten i ankesak nr. 9/1969. Denne kjennelsen gjaldt en skade som inntrådte under et møte i et elevlag i skolens aula om kvelden.

Skolekorpsets øvelser, øvelser i teatergrupper og andre fritidsbeskjeftigelser på skolen som foregår utenfor den ordinære undervisningstid, faller utenfor yrkesskadedekningen. Slike arrangementer skjer sjelden i skolens regi. Vi viser i denne forbindelse til Trygderettens kjennelse i ankesak nr. 148/1972. Men i den utstrekning også slike aktiviteter faktisk foregår i skolens regi, vil elevene være yrkesskadedekket. Medlemmene av et skolekorps vil således være dekket når korpset representerer sin skole ved et skolearrangement, for eksempel ved eksamensfester og 17. mai tilstelninger.

Ved avgjørelsen av om et arrangement foregår i skolens regi eller ikke, legger en i praksis avgjørende vekt på om skolen organiserer arrangementet. Dersom dette ikke er tilfelle, vil en vanligvis ikke kunne regne skader oppstått under et arrangement som yrkesskade. At skolen viser positiv interesse for arrangementet og stiller lokaler til disposisjon, samt av disiplinære grunner har funnet det nødvendig å føre en viss kontroll og derfor har forordnet tilsyn av lærer, er ikke uten videre nok til at arrangementet kan anses å skje i skolens regi. Vi viser til Trygderettens kjennelse i ankesak nr. 9/1969.

Utplassering i arbeidslivet

Elevene anses yrkesskadedekket under utplassering i arbeidslivet. Dette gjelder også hvor det foretas utvidet utplassering av elever i det vanlige arbeidsliv for kortere eller lengre tidsrom, noe som er et individuelt alternativ til den vanlige undervisning. Utplasseringen regnes som et ledd i skolens undervisningsopplegg og skolen har et pedagogisk tilsyn med elevene selv om det direkte tilsynet er overlatt til bedriften. Dersom elevene imidlertid mottar lønn for arbeidet, vil de være yrkesskadedekket som vanlige arbeidstakere.

Særlig om internatskoler

Ved internatskole regnes som undervisningstid hele det tidsrom hvori eleven er under skolens eller internatets tilsyn, jf. § 11-1 nr. 1 bokstav f andre ledd siste punktum. Denne bestemmelsen innebærer at elever ved internatskoler er yrkesskadedekket utover den vanlige undervisningstiden når de oppholder seg på skolens område.

Når det gjelder myndige elever regnes de vanligvis ikke for å være yrkesskadedekket utenfor undervisningstiden selv om de oppholder seg på undervisningsstedet.

Etter lovens ordlyd gjelder yrkesskadetrygden ikke utenfor internatskolens område (undervisningsstedet). Ved vurderingen av om en elev er yrkesskadedekket under opphold utenfor undervisningsstedet, må en som utgangspunkt legge den praksis til grunn som anvendes overfor skoleelever ved ordinære skoler, se det som er nevnt foran. Elevene vil således vanligvis ikke anses for å være yrkesskadedekket når de oppholder seg utenfor skolens område uten tilsyn fra skolen. Unntak kan tenkes ved kortvarige opphold i skolens umiddelbare nærhet.

Da bestemmelsen kun tar sikte på rene internatskoler, skiller en i praksis mellom disse og vanlige skoler med internat. Uttrykket «internatskole» er ikke nærmere definert i loven og heller ikke i dens forarbeider. Hvorvidt skolen er en internatskole vil imidlertid som regel gå fram av skolens vedtekter. Dersom skolen tilbyr kost og losji, vil skolen kunne regnes som internatskole. At en skole har vært behjelpelig med å skaffe innkvartering for sine elever og at leien betales gjennom skolen, er ikke nok til at elevene blir omfattet av særbestemmelsen for internatskoler. Disse elevene må likestilles med elever som er bostatt i sitt hjem eller på vanlig hybel. Vi viser til Trygderettens kjennelse i ankesak nr. 1637/72.

Frivillig trygd for elever og studenter

Etter folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav f første ledd siste punktum, har elever og studenter rett til ytelser ved yrkesskade dersom det på skadetidspunktet var tegnet frivillig yrkesskadetrygd for skolen eller kurset. Bestemmelser om frivillig trygd er å finne i § 11-3 nr. 1 bokstav b. Det sies her at skoler og kurs som ikke går inn under lovens § 11-1 nr. 1 bokstav f første punktum, kan tegne frivillig trygd for sine elever. Det er altså skolen eller kurset som skal tegne denne trygden, ikke den enkelte elev eller student. Departementet er gitt fullmakt til å fastsette regler om denne trygden. Regler om slik frivillig trygd for elever ved skoler og kurs er fastsatt av Sosialdepartementet den 13. januar 1971.

Etter forskriftenes § 1 kan skoler og kurs med alminnelig undervisning eller yrkesopplæring som formål og som ikke går inn under lovens § 11-1 nr. 1 bokstav f første punktum, tegne frivillig trygd for sine elever. Dette gjelder likevel ikke dersom virksomheten i det vesentligste har annet formål enn alminnelig undervisning eller yrkesopplæring.

Skolen eller kurset plikter hvert år innen 1. februar å gi trygdekontoret oppgave over virksomheten og antall elever i foregående kalenderår. Vi viser til forskriftenes § 2.

Forskriftenes § 3 bestemmer at de øvrige regler om frivillig trygd skal gjelde når skoler og kurs tegner trygd. Vi viser til Rikstrygdeverkets regler fastsatt i medhold av lovens § 11-3 andre ledd og § 16-5 andre ledd. Disse bestemmelser er nærmere omtalt i merkna-dene til utkastets § 17-8 om frivillig trygd for oppdragstakere og selvstendig næringsdriv-ende.

Rikstrygdeverket opplyser at pr. desember 1986 var det tegnet frivillig yrkesskadetrygd for 5947 elever.

Trygdet som er under opplæring til sjømanns-yrket

Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav g om-handler personer som er under opplæring til sjømannsyrket i statsstøttet kurs på skoleskip eller øvelsesfartøy. Yrkesskadedekningen gjelder etter lovens ordlyd bare for skade som blir påført i den tid vedkommende er om bord.

I følge Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-00 nr. 1 av 30. april 1986, skal vedkom-mende også være yrkesskadedekket når un-dervisningen skjer i skolelokaler i land. Ele-vene vil også være yrkesskadedekket under arrangementer i land som skjer i kursets regi, og som tjener undervisningsformål.

Utvalgets forslag

I utkastet har utvalget samlet bestemmel-sene om obligatorisk yrkesskadedekning for elever, studenter og de som er under opplæ-ning til sjømannsyrket samt bestemmelser om frivillig yrkesskadetrygd. Utkastet svarer til gjeldende rett, men er noe omredigert for at det skal bli mer oversiktlig.

Utkastets første ledd har bestemmelser om hvilke elever og studenter som er yrkesskade-dekket. Utkastets bokstav a til d svarer til den gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav f første ledd. Utkastets bokstav e svarer til den gjeld-ende lovs § 11-1 nr. 1, bokstav g.

I utkastets andre ledd presiserer utvalget at det er et vilkår for yrkesskadedekning etter denne paragrafen at skolen eller kurset har alminnelig undervisning eller høyere utdan-ning som formål. Forslaget svarer til gjeld-ende rett, se lovens § 11-1 nr. 1 bokstav f.

Utkastets tredje ledd omhandler i hvilke si-tuasjoner de aktuelle studenter og elever, unn-tatt elever som er under opplæring til sjø-mannsyrket, er yrkesskadedekket. Bestem-melsen svarer til gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav f andre ledd. Vi har presisert at yrkes-skadedekningen gjelder ved skader som blir påført på undervisningsstedet i undervis-ningstiden. Utvalget har her i likhet med i utkastets § 17-3 om arbeidstakere, funnet det hensiktsmessig å bruke de innarbeidede ut-

trykk «på undervisningsstedet i undervis-ningstiden». Det er videre presisert at med-lemmet også er yrkesskadedekket på reiser som skjer i skolens regi. Denne presiseringen er i samsvar med gjeldende praksis, og er tatt inn av informasjonshensyn.

Utkastets fjerde ledd presiserer i hvilke si-tuasjoner elever som er under opplæring til sjømannsyrket, er yrkesskadedekket. Bestem-melsen svarer til gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav g andre ledd. Utvalget har dessuten foreslått å lovfeste gjeldende praksis om at undervisning og arrangementer i land som skjer i skolens regi, også skal omfattes av yr-kesskadedekningen.

I utkastets femte ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette forskrifter om frivillig yrkesskadetrygd for elever ved skoler og kurs som nevnt i utkastets første ledd bokstav d. Utkastet svarer til gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav f første ledd siste punktum, jf. § 11-3 nr. 1 bokstav b. Det er i dag fastsatt særskilte forskrifter om frivillig trygd for elever. Men de alminnelige forskriftene om frivillig trygd for selvstendig næringsdrivende gjelder også i den utstrekning de passer. Utvalget mener at det av hensyn til informasjonen til publi-kum, bør fastsettes særskilte forskrifter om frivillig yrkesskadetrygd for skoleelever. Disse bør være uttømmende.

Utkastets § 17-8 Medlemmer som oppholder seg i institusjon

Følgende grupper av medlemmer er yrkes-skadedekket:

- a) de som soner straff,
- b) de som utfører samfunnstjeneste etter en betinget dom,
- c) de som sitter i varetekt,
- d) de som er sikret i fengselsvesenets anstal-ter,
- e) de som er under behandling i offentlig god-kjente helseinstitusjoner,
- f) de som er under opplæring i offentlig god-kjente attføringsinstitusjoner.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav-ene a til d er yrkesskadedekket for skader som oppstår under arbeidet på arbeidsstedet i ar-beidstiden.

Medlemmer som nevnt i første ledd boksta-vene e og f er yrkesskadedekket mens de får arbeidsterapeutisk behandling eller opplæ-ning.

Merknader

Utkastet svarer til lovens § 11-1 nr. 2 boksta-vene a og b og forskrifter fastsatt med hjem-mel i disse bestemmelsene. Vi viser til to sett med forskrifter fastsatt ved kongelig resolu-sjon den 19. februar 1971 om rett til ytelser

etter folketrygdloven kapittel 11 for henholdsvis innsatte i fengselsvesenets anstalter m.v. og personer som er under arbeidsterapeutisk behandling i helseinstitusjon.

Historikk

Ifølge § 1 nr. 2 i loven om yrkesskadetrygd av 1958 kunne Kongen bestemme at personer innsatt i fengselsvesenets anstalter skulle omfattes av yrkesskadetrygden. Det samme gjaldt personer som var under arbeidsterapeutisk behandling ved sykehus.

Bestemmelsene i yrkesskadetrygdloven § 1 nr. 2 ble tatt inn i folketrygdloven i 1970. Det ble da foretatt en utvidelse av personkretsen til også å omfatte personer anbragt i privat forpleining i henhold til straffelovens § 39 nr. 1 bokstav d og fengselsloven § 42. Vi viser til Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 side 83.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 11-1 nr. 2 bokstavene a og b lyder i dag:

«Kongen kan bestemme at trygdet som ikke går inn under nr. 1, likevel skal ha rett til ytelse etter dette kapittel etter nærmere fastsatte regler, dersom vedkommende da yrkesskaden ble påført var

a. innsatt i en av fengselsvesenets anstalter eller anbragt i forpleining i henhold til straffelovens § 39 nr. 1 bokstav d.

b. under arbeidsterapeutisk behandling i helseinstitusjon.»

Det er gitt forskrifter om rett til ytelse etter folketrygdloven kapittel 11 for personer som er innsatt i fengselsvesenets anstalter m.v. Forskriftene er gitt ved kongelig resolusjon den 19. februar 1971.

Etter forskriftenes § 1 omfatter personkretsen de som utholder frihetsstraff, sikring, forvaring eller er undergitt varetektsfengsel i en av fengselsvesenets anstalter, samt de som er anbrakt i privat forpleining etter straffeloven § 39 nr. 1 bokstav d. Disse har rett til ytelse etter folketrygdloven kapittel 11 ved yrkesskade, jf. lovens § 11-4, mens de er «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-00 nr. 1 tenkes det her på arbeid i fengselsvesenets verksteder, arbeidsstuer og lignende. Vi viser til rundskrivet Kom. 11-00 av 30. april 1986 side 37. (4/86)

Videre er det gitt forskrifter om rett til ytelse etter folketrygdloven kapittel 11 for personer som er under arbeidsterapeutisk behandling i helseinstitusjon.

Forskriftenes § 1 første ledd lyder:

«Rett til ytelse etter folketrygdlovens kapittel 11 har trygdet som blir påført yrkesskade,

jf. § 11-4, mens vedkommende er under arbeidsterapeutisk behandling i helseinstitusjon som omfattes av lov om sykehus, lov om psykisk helsevern eller lov om vanføre. Stønads gis dog bare dersom skaden inntreffer på behandlingsstedet - innenfor institusjonens område - under utøvelse av virksomhet som er et ledd i arbeidsterapeutisk behandling etter institusjonens opplegg.»

Begrepet arbeidsterapeutisk behandling er i andre ledd her definert som «behandling som ved hjelp av arbeid tar sikte på å oppøve spesielle funksjoner. Dette gjelder så vel ren sysselsetting som arbeidstrening og yrkesopplæring».

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett.

Utvalget har foreslått en egen paragraf om yrkesskadedekning for den som oppholder seg i institusjon, herunder fengselsvesenets anstalter.

Det er i den forbindelse også foreslått å lovfeste yrkesskadedekning for den som oppholder seg i en offentlig godkjent attføringsinstitusjon. Som nevnt i merknadene til utkastets § 17-7 om skoleelever og studenter, blir personer som er under opplæring ved en offentlig godkjent attføringsinstitusjon i dag ansett som elever, og omfattet av gjeldende lovs § 11-1 nr. 1 bokstav f. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-01 nr. 1 bokstav f av 16. februar 1976. Siden vi nå får en egen paragraf om yrkesskadedekning ved institusjonsopphold, passer denne bestemmelsen systematisk bedre her enn i den foreslåtte paragrafen om skoleelever og studenter.

Utvalget har kalt paragrafen «fanger, pasienter o.a.». Som det går fram av det nedenstående er ikke de personer som omfattes av bestemmelsen alltid i institusjon.

Utkastets første ledd omhandler hvilke persongrupper som er yrkesskadedekket under institusjonsopphold.

Bokstavene a til d gjelder personer som soner straff, og svarer til gjeldende lovs § 11-1 nr. 2 bokstav a med tilhørende forskrifter. Bestemmelsen er imidlertid noe omskrevet. I gjeldende forskrifter omtales personkretsen som trygdet som:

- a. utholder frihetsstraff, sikring, forvaring eller er undergitt varetektsfengsel i en av fengselsvesenets anstalter,
- b. er anbragt i forpleining i henhold til straffelovens § 39 nr. 1 bokstav d.

Denne beskrivelsen er ikke dekkende for alle situasjoner en person er straffedømt e.l. For det første kan det i medhold av § 12 i lov 12. desember 1958 nr. 7 (fengselsloven) bestemmes at straffefullbyrdelsen skal skje i sikringsanstalt, pleieanstalt, kursted eller annen

behandlingsinstitusjon, hvis det finnes hensiktsmessig for vedkommende.

En strafferettslig utilregnelig person kan dessuten besluttes anbrakt i privat forpleining, psykiatrisk sykehus, kursted, pleieanstalt eller sikringsanstalt, se straffeloven § 39.

Slike institusjoner er ikke «fengselsvesenets anstalter». Men det må være på det rene at den straffedømte eller sikrede skal være yrkesskadedekket selv om vedkommende soner straff eller sikring i nevnte institusjoner.

For det andre er det i dag ikke uvanlig at en tiltalt blir idømt betinget straff på det særvilkår at vedkommende utfører samfunnstjeneste, se straffeloven § 53. Samfunnstjeneste skal være et alternativ til fengselsstraff. Dersom en straffedømt som utfører slik samfunnstjeneste blir skadet under utførelsen av arbeidet, må det være klart at vedkommende skal være yrkesskadedekket på lik linje med den som blir skadet under utførelse av arbeid innenfor fengselsvesenets anstalter.

Siden straff, sikring og forvaring kan sones i andre institusjoner enn fengselsvesenets anstalter, og i frihet, har utvalget foreslått ikke å si uttrykkelig i lovteksten hvilke institusjoner og arbeidssteder som er omfattet.

Utvalget nevner i utkastets første ledd særskilt de som soner straff, se utkastets bokstav a, de som utfører samfunnstjeneste, se utkastets bokstav b, de som sitter i varetekt, se utkastets bokstav c, og de som er sikret i fengselsvesenets anstalter, se utkastets bokstav d. Varetektsfanger har ikke arbeidsplikt, slik som soningsfanger. Men ved langvarige varetektsopphold kan vedkommende få anledning til å arbeide dersom hensyn til etterforskningen ikke er til hinder for det. Varetektsfanger er således også yrkesskadedekket når de utfører arbeid i fengselet.

Utkastets første ledd bokstav e omhandler dem som er under behandling i offentlig helseinstitusjon og svarer til forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 19. februar 1971 med hjemmel i folketrygdloven § 11-1 nr. 2 bokstav b. Med offentlig helseinstitusjon menes institusjoner som omfattes av sykehusloven og loven om psykisk helsevern.

Utkastets første ledd bokstav f omhandler personer som er under opplæring i godkjent attføringsinstitusjon. Som nevnt ovenfor er ikke denne gruppen omfattet av lov eller forskrift idag, men forslaget er en lovfesting av gjeldende praksis.

Utkastets andre ledd omhandler de situasjoner medlemmer som nevnt i utkastets første ledd bokstavene a til d er yrkesskadedekket. Det vil si når vedkommende er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden. Som regel vil dette være skader som oppstår mens ved-

kommende arbeider i fengselets verksteder, arbeidsstuer og lignende.

Utkastets tredje ledd omhandler de situasjoner medlemmer i helseinstitusjon og attføringsinstitusjon er yrkesskadedekket. Dette gjelder når skaden oppstår under utøvelse av virksomhet som er et ledd i arbeidsterapeutisk behandling eller opplæring. Medlemmet skal anses omfattet av bestemmelsen selv om opplæringen eller behandlingen foregår utenfor vedkommende institusjon, forutsatt at opplæringen skjer i institusjonens regi.

Utkastets § 17-9 Selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere

Følgende grupper av medlemmer under 67 år kan tegne frivillig yrkesskadetrygd dersom den forventede årsinntekten utenfor tjeneste overstiger grunnbeløpet:

- a) selvstendig næringsdrivende (se § 3-24)*
- b) oppdragstakere (se § 3-23).*

Departementet gir forskrifter om frivillig yrkesskadetrygd, herunder om beregning av den forventede årsinntekten.

Merknader

Bestemmelser om frivillig yrkesskadetrygd for selvstendig næringsdrivende er i dag å finne i lovens §§ 11-1 nr. 1 bokstav i, 11-3 nr. 1 bokstav a samt 11-3 nr. 2. Videre er det gitt forskrifter om frivillig trygd i medhold av lovens § 11-3 siste ledd og § 16-5 siste ledd. Disse forskriftene er fastsatt av Rikstrygdeverket den 26. januar 1971.

Historikk

Yrkesskadetrygdloven § 5 hadde bestemmelser om frivillig yrkesskadetrygd. Disse gjaldt for selvstendig næringsdrivende og elever som ikke var omfattet av den «pliktige trygd» etter lovens § 1. Etter § 5 nr. 1 bokstav a kunne selvstendig næringsdrivende tegne frivillig trygd, dersom de i sin ervervsmessige virksomhet hadde en antatt årlig arbeidsinntekt på over 2000 kroner. Oppdragstakere hadde ikke adgang til å tegne frivillig trygd. Med en oppdragstaker menes en person som har inntekt utenfor tjeneste, uten å være selvstendig næringsdrivende.

Før vi fikk yrkesskadetrygdloven var adgangen til å tegne frivillig trygd ved yrkesskade begrenset til selvstendig næringsdrivende som eide bedrifter som beskjeftiget arbeidstakere. Dersom den selvstendig næringsdrivende arbeidet alene, kunne han ikke tegne frivillig trygd etter den tidligere fabrikkarbeiderloven (lov 23. juli 1894). Utvalget antar at dette er bakgrunnen for at oppdragstakere ikke er omfattet av ordningen med frivillig yrkesskadetrygd. Da selvstendig næringsdriv-

ende uten ansatte ble foreslått omfattet av yrkesskadeordningen, ble oppdragstakere ikke nevnt. Vi viser til Ot.prp. nr. 35 for 1958 side 23.

Bestemmelsene i yrkesskadetrygdloven ble tatt inn i folketrygdloven, uten at det ble foretatt vesentlig materielle endringer.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav i gir rett til ytelser ved yrkesskade til den som på skadetidspunktet var:

«selvstendig næringsdrivende som hadde tegnet frivillig trygd etter § 11-3, nr. 1, bokstav a.

Stønad gis dog bare dersom skaden ble påført under utøvelse av den ervervsmessige virksomhet.»

Hvem som er trygdet etter folketrygdloven omtales i merknadene til utkastets kapittel 2 om folketrygdens medlemmer.

Hva som forstås med begrepet yrkesskade etter lovens § 11-4 omtales nærmere i merknadene til utkastets § 17-2.

Hvem som skal regnes som selvstendig næringsdrivende i folketrygdlovens forstand er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 3-24. Begrepet oppdragstaker er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 3-23.

Folketrygdloven § 11-3 nr. 1 bokstav a har nærmere bestemmelser om tegning av frivillig trygd for selvstendig næringsdrivende. Det samme gjelder Rikstrygdeverkets forskrifter av 26. januar 1971 om frivillig trygd.

Selvstendig næringsdrivende som i sin ervervsmessige virksomhet har en antatt årlig arbeidsinntekt som overstiger grunnbeløpet, kan tegne frivillig yrkesskadetrygd etter lovens § 11-3 nr. 1 bokstav a. Begrepet antatt årlig arbeidsinntekt her tolkes på samme måte som etter lovens §§ 3-4 bokstav b og 11-6 nr. 3. Fastsettelsen av antatt årlig arbeidsinntekt beror på en skjønnsmessig vurdering av vedkommendes inntektsevne. I praksis tas det utgangspunkt i pensjonspoengene de tre siste årene. Den antatt årlige inntekten framkommer som den inntekt som svarer til de gjennomsnittlige pensjonspoengene for de tre siste årene. Dersom inntektssituasjonen har endret seg, foretas det en konkret vurdering av hvilken inntekt den næringsdrivende kommer til å skaffe seg i det aktuelle året. Vi viser til merknadene til utkastets § 4-30 om sykepenges grunnlaget for selvstendig næringsdrivende. Videre har utvalget omtalt begrepet antatt årlig arbeidsinntekt i utkastets § 10-21 om uførepensjon ved yrkesskade.

Som ovenfor nevnt tolkes begrepet antatt årlig arbeidsinntekt på samme måten som et-

ter lovens § 11-6 første ledd nr. 3. Etter denne bestemmelsen skal inntekten på skadetidspunktet legges til grunn for pensjonsberegningen, dersom den skadedes antatte årlige arbeidsinntekt på skadetidspunktet, omregnet til pensjonspoengtall, gir et høyere poengtall enn sluttpoengtallet. En skal her komme fram til den inntekten som er representativ på årsbasis. Vi viser til merknadene til utkastets § 10-21.

Det kan ikke tegnes trygd for kortere tidsrom enn ett kalenderår. Trygdedekningen er avhengig av at det betales premie etter gjeldende regler. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 22-6 om premie for forsikring for sykepenge og frivillig yrkesskadetrygd. Trygdedekningen opphører likevel fra det tidsrom den selvstendig næringsdrivendes virksomhet opphører. Vi viser til forskriftenes § 1 nr. 2.

Etter folketrygdloven § 16-5 første ledd skal den trygdede svare særkilt premie for frivillig trygd etter § 11-3. Premien beregnes i henhold til en premietariff som fastsettes av Kongen. Denne vil bli nærmere omtalt i utkastets § 22-6.

Utvalgets forslag

Utvalget har vurdert om endringen med adgang til tegning av frivillig yrkesskadetrygd bør opprettholdes.

Utvalget vil peke på at dersom ordningen med frivillig yrkesskadetrygd opprettholdes, er det svært uheldig at oppdragstakere ikke skal ha mulighet til å tegne slik frivillig trygd.

Rikstrygdeverket har i den senere tid lagt opp til en mer liberal praksis med hensyn til adgangen for oppdragstakere til å tegne frivillig yrkesskadetrygd.

Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. nr. 1 til 11-00 side 42 (4/86) viser til at begrepet selvstendig næringsdrivende i folketrygdloven sammenfaller med ligningsmyndighetenes definisjon av dette begrepet. Rikstrygdeverket sier likevel at dersom en trygdet fyller de generelle vilkår som gjelder for selvstendig næringsdrivendes rett til å tegne frivillig yrkesskadetrygd, bør trygdekontoret innvilge vedkommendes søknad om tegning av slik trygd. Det opplyses fra Rikstrygdeverket at ikke alle oppdragstakere får tegne frivillig yrkesskadetrygd. Den ovennevnte passus i rundskrivet gir anvisning på en liberal praksis i forbindelse med avgrensningen mellom oppdragstaker og selvstendig næringsdrivende. Denne anvisningen innebærer dermed at det i forhold til yrkesskadebestemmelsene vil bli anvendt en noe videre definisjon av begrepet selvstendig næringsdrivende enn hittil.

Utvalget mener det er uheldig at begrepet

selvstendig næringsdrivende gis et annet innhold når det gjelder bestemmelsene om tegning av frivillig yrkesskadetrygd enn ellers i folketrygdloven. Vi peker i denne sammenheng på at vi i definisjonskapitlet har foreslått tatt inn definisjoner av begrepene selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere. Se utkastets §§ 3-23 og 3-24. Disse definisjonene bør ha generell gyldighet i folketrygdloven. Utvalget mener at dersom en oppdragstaker fyller de inntektsmessige vilkårene for tegning av frivillig yrkesskadetrygd, bør vedkommende ha adgang til å tegne slik trygd.

Utvalget vil peke på at praksis i dag er svært uklar, og de berørte personer har vanskelig for å skaffe seg informasjon om frivillig trygd. Dette skaper rettssikkerhetsproblemer.

I de senere årene er gruppen oppdragstakere blitt mer synliggjort i trygdesystemet. Utvalget vil i denne sammenhengen peke på at det er vedtatt endringer i sykepengeordningen slik at oppdragstakere er blitt mer likestilt med selvstendig næringsdrivende hva gjelder sykepenger. Etter den nye § 3-18a i folketrygdloven kan oppdragstakere nå tegne frivillig tilleggstrygd for sykepenger i de første 14 sykefraværsdagene. Vi viser til lovendring den 12. desember 1986. Endringen trådte i kraft fra 1. mai 1987. Utvalget mener at det også bør framgå klart av lovteksten her hvorvidt denne gruppen skal ha adgang til å tegne frivillig yrkesskadetrygd.

Utvalget foreslår etter dette en likestilling av oppdragstakere og selvstendig næringsdrivende med hensyn til adgangen til å tegne frivillig yrkesskadetrygd. Da det må betales premie for frivillig yrkesskadetrygd, vil denne utvidelsen neppe forårsake merutgifter for folketrygden.

Etter utkastets første ledd bokstav a kan et medlem som er selvstendig næringsdrivende tegne frivillig yrkesskadetrygd. Utvalget har vist til definisjonen av begrepet selvstendig næringsdrivende i utkastets § 3-24.

Utkastets første ledd bokstav b er nytt og gjelder oppdragstakeres adgang til å tegne frivillig yrkesskadetrygd. Etter forslaget skal oppdragstakere få adgang til å tegne frivillig trygd på lik linje med selvstendig næringsdrivende.

Det er satt som vilkår for tegning av frivillig trygd at vedkommende er under 67 år og har en forventet årlig inntekt utenfor tjeneste som overstiger folketrygdens grunnbeløp. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utvalget har brukt formuleringen «den forventede årsinntekten» i stedet for «antatt årlig inntekt» som brukes i dag. Utvalget forutsetter at det gis forskrifter om hvordan en fastslår den forventede årsinntekten. I dag tas det som

tidligere nevnt utgangspunkt i pensjonspoengene de tre siste årene. Utvalget legger til grunn at denne praksis opprettholdes. Vi har vurdert å lovfeste denne praksis. Men da pensjonspoengene ikke kan legges til grunn dersom de ikke er representative for medlemmets aktuelle inntektsituasjon, måtte lovteksten her i tilfelle bli svært omfattende og innviklet.

Utvalget har videre presisert i lovutkastet at det bare dreier seg om forventet inntekt utenfor tjeneste. Det vil si inntekt som selvstendig næringsdrivende eller som oppdragstaker. Inntekt som arbeidstaker skal altså ikke komme i betraktning her. Dersom det gjelder en person som både har inntekt i og utenfor tjeneste, vil pensjonspoengene representere begge former for inntekter. Pensjonspoengene vil da ikke kunne danne grunnlag for fastsettelse av den forventede inntekt utenfor tjeneste.

I utkastets andre ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette nærmere forskrifter om tegning av frivillig trygd, herunder beregning av den forventede årsinntekten.

Utkastets § 17-10 Melding av yrkesskade

Arbeidsgivere, rektorer, forlegningssjefer og andre i tilsvarende stilling plikter snarest å sende skademelding til trygdeetaten når en arbeidstaker, elev, student, militærperson osv. blir påført en skade eller sykdom som kan gi rett til yrkesskadedekning.

Dersom en person som nevnt i første ledd ikke gir slik melding, må medlemmet selv melde skaden for å kunne få rett til yrkesskadedekning. Medlemmer som er oppdragstakere eller selvstendig næringsdrivende, må alltid selv melde skaden.

Det er et vilkår for rett til yrkesskadedekning at yrkesskaden er meldt til trygdeetaten innen ett år etter at yrkesskaden inntraff. En yrkessykdom, klimasykdom eller epidemisk sykdom må være meldt innen ett år etter at medlemmet ble klar over sykdommen.

Selv om skademelding ikke er gitt innen fristen, kan ytelser etter særbestemmelsene om yrkesskade innvilges i særlige tilfeller. Bestemmelsen i § 21-14 om frist for framsetting av krav gjelder også når det er gjort unntak fra meldingsfristen.

Merknader

Folketrygdloven § 18-2 andre ledd har bestemmelser om at arbeidsgiver plikter å gi meldinger og opplysninger som det er behov for i forbindelse med gjennomføringen av loven. Rikstrygdeverket har med hjemmel i § 18-2 andre ledd bestemt at den meldeplikt som var påbudt etter § 34 i yrkesskadetrygdlo-

ven, også skal gjelde for skadetilfeller inntruffet etter 31. desember 1970.

Innledning

Bestemmelsen i folketrygdloven § 14-9 andre ledd om at krav på ytelser etter kapittel 11 faller bort dersom det ikke er reist innen ett år etter at yrkesskaden eller dødsfallet er inntruffet, blir i praksis tolket slik at skademelding må sendes trygdeetaten innen denne fristen. Dersom skademelding ikke er sendt innen fristen, bortfaller retten til ytelser etter særreglene som gjelder ved yrkesskade. Men det dispenseres fra fristen dersom det kan godtgjøres at det foreligger en yrkesskade eller dersom trygdeetaten får kjennskap til yrkesskaden innen ettårsfristen.

Historikk

Den tidligere ulykkestrygdlovgivningen hadde både bestemmelser om melding av ulykker og om frister for framsetting av krav. Vi viser til Innst.O. nr. XV for 1911.

Loven om ulykkesforsikring for sjømænd av 18. august 1911 hadde bestemmelser om innsending av opplysninger om ulykker og dødsfall i §§ 17 til 19. Skipsføreren pliktet å utfylle et skadeskjema og nedtegne omstendighetene omkring ulykken i skipsjournalen. Skjemaet samt kopi av skipsjournalen skulle deretter sendes Riksforsikringsanstaltens stedlige tilsynsmann. Dersom ulykken skjedde utenlands, skulle dokumentene sendes konsulen på stedet. Dokumentene med eventuelle legeerklæringer skulle deretter videresendes Riksforsikringsanstalten. Loven hadde en bestemmelse om bøtStraff for skipsførere som ikke overholdt ovennevnte bestemmelser. Det ble imidlertid ikke sagt verken i loven eller forarbeidene at en slik melding var nødvendig for at en trygdet skulle kunne tilstå ytelser etter ulykkesforsikringen.

Etter lovens § 20 hadde Riksforsikringsanstalten plikt til uten grunn opphold å behandle erstatningssaken når alle de nødvendige opplysningene var innkommet. Dette innebar at det ikke var nødvendig at den skadde framsatte krav om erstatning.

Lovens § 21 hadde bestemmelse om frister for framsetting av krav. Erstatningskrav som ikke tidligere var anmeldt, måtte framsettes innen to år etter ulykken. Med tidligere anmeldte krav mentes krav som var blitt behandlet på grunnlag av skipsføreres melding av ulykken. Denne bestemmelsen innebar at en melding fra skipsføreren om ulykke ble likestilt med kravframsettelse.

Endelig hadde lovens § 22 bestemmelser om framsetting av krav om forhøyelse av ytelser.

Endrede stønadsbeløp skulle utbetales fra det tidspunktet den erstatningsberettigede fikk melding om stønadsendringen.

Videre gjaldt det en særskilt foreldelsesfrist for krav på invaliderenter. Slike krav bortfalt dersom det hadde gått tre år etter at ulykken inntraff og den tilskadekomne ikke hadde framstillet seg for legeundersøkelse.

Loven hadde en særskilt frist for framsetting av krav på etterlatteytelser. Fristen var to år etter dødsfallet.

Vedtaket av yrkesskadetrygdloven i 1958 medførte vesentlige endringer i meldebestemmelsene og straffebestemmelsene, uten at disse endringene ble omtalt i lovforarbeidene. Vi viser til Ot.prp. nr. 35 for 1958 side 32. I merknaden til utkastets § 34 om melding om skade, ble det derimot pekt på at utkastet stort sett bygget på dagjeldende bestemmelser i ulykkestrygdlovene. Bestemmelsene var blitt forenklet, i og med at en rekke deltaljbestemmelser blant annet om forholdene til sjøs var sløyfet som overflødige. Yrkesskadetrygdloven § 34 lyder:

«1. Blir en trygdet påført legemsskade eller sykdom som kan medføre stønad etter denne lov, skal arbeidsgiveren eller hans representant straks melde skaden til den trygdekasse som trygdede er medlem av. Skipsfører skal dessuten ta inn i skipsjournalen en beskrivelse av skaden og de nærmere omstendigheter ved den. Utskrift av journalen sendes til trygdekassen sammen med skademeldingen. Skademelding for utenlandsk sjømann som ikke er medlem av norsk trygdekasse, sendes til den særskilte trygdekasse som er nevnt i lov om syketrygd § 154.

2. Har den trygdede ingen arbeidsgiver, skal han selv eller hans pårørende melde skaden til trygdekassen.

3. Trygdekassen skal straks gi det stedlige arbeidstilsyn melding om yrkesskader som vedrører tilsynets arbeidsområde.»

Den ovennevnte bestemmelsen har stått uendret siden vedtaket i 1958. Meldingsplikten ble dengang altså utvidet til også å omfatte den skadde selv og de pårørende. Dette var dog begrenset til de tilfeller der den skadde ikke var arbeidstaker.

Yrkesskadetrygdloven bygget på samme prinsipp som de tidligere ulykkestrygdlovene om at det ikke gjaldt noe formelt vilkår om framsetting av krav. Etter lovens § 35 skulle Rikstrygdeverket så snart som mulig avgjøre om skaden ga rett til stønad etter at skademelding og nødvendige opplysninger forelå. Dette er et annet prinsipp enn det som legges til grunn i folketrygdloven. I dag er det en forutsetning for behandling av en stønadssak at den trygdede selv har framsatt krav. Vi viser i denne sammenheng til merknadene til utkastets § 21-14 om frister for framsetting av krav.

Yrkesskadetrygdloven § 47 har straffebestemmelser for dem som blant annet unnlater å gi melding om yrkesskade. Denne paragrafen har også stått uendret siden 1958. Første og andre ledd lyder:

«Hvis forholdet ikke etter sin art går inn under et strengere straffebed, straffes med bøter arbeidsgiver eller annen som ikke i rett tid etterkommer sine plikter etter denne lov eller gir uriktige opplysninger om forhold som har betydning for trygdeplikt eller premie, eller som gjør nedsettelse eller fradrag i lønnen for premien.

Unnlater vedkommende etter å være ilagt bot fremdeles å etterkomme sine plikter, kan han ilegges ny bot.»

Den ovennevnte straffebestemmelsen medførte at det ble straffbart for den skadde selv ikke å melde yrkesskaden til trygdeetaten, dersom den skadde ikke var arbeidstaker. Det vil si at det ble gjort straffbart for selvstendig næringsdrivende å unnlate å sende inn melding om egen skade.

Det ble ikke satt noen bestemt frist i yrkesskadetrygdloven § 34 for melding av skader. Melding skulle gis straks.

Bestemmelser om meldeplikt ved yrkesskader fantes dengang også i arbeidervernlovgivningen. Den tidligere loven om arbeidervern av 7. desember 1956 hadde en paragraf om meldeplikt. Bedrifters meldeplikt var regulert i § 17 nr. 1. Arbeidsgiveren var pålagt straks å melde dødsfall og alvorlige skader til arbeidstilsynet. Når det gjaldt mindre alvorlige arbeidsulykker, ble det sondret mellom bedrifter som var omfattet av lovgivningen om ulykkestrygd for industriarbeidere og bedrifter som ikke var omfattet av denne lovgivningen. Dersom bedriften ikke var omfattet av denne lovgivningen skulle mindre skadetilfeller meldes innen tre dager, dersom det kunne antas at ulykken ville medføre arbeidsuførhet i minst tre dager.

Legers meldeplikt var regulert i arbeidervernloven § 17 nr. 2. Denne meldeplikten var begrenset til yrkessykdommer som etter trygdlovgivningen var likestilt med yrkesskader.

Vedtaket av yrkesskadetrygdloven medførte også endring av fristen for framsetting av krav på stønad som skyldes yrkesskade. Fristen etter ulykkestrygdlovgivningen hadde opprinnelig vært to år for stønad til den skadde. Når det gjaldt stønad til etterlatte var fristen tre år fra dødsfallstidspunktet.

Fristen for framsetting av krav som følge av yrkesskade ble for alle saker satt ned til ett år i yrkesskadetrygdloven. Fristen ble regnet fra det tidspunktet yrkesskaden eller døden inntraff. Vi viser til yrkesskadetrygdloven § 39 som lyder:

«Krav på stønad etter denne lov faller bort dersom det ikke er reist overfor Rikstrygdeverket innen ett år etter at yrkesskaden eller døden er inntruffet.

Rikstrygdeverket kan se bort fra denne frist dersom særlige grunner foreligger. Stønad kan i tilfelle bare ytes for tiden etter at krav herom er fremsatt.»

Som det går fram hjemler paragrafen adgang for dispensasjon fra ett-årsfristen. Det kan gjøres unntak fra fristen når det foreligger særlige grunner. Men det er presisert at stønad i tilfelle bare kan ytes for tiden etter at det er fremsatt krav.

Innskrenkningen av fristen ble begrunnet med Rikstrygdeverkets dispensasjonspraksis. I merknadene til utkastets § 39 i Ot.prp. nr. 35 for 1958 heter det på side 33:

«I samsvar med Rikstrygdeverkets forslag er foreldelsesfristen forkortet fra 2 til 1 år samtidig som adgangen til å se bort fra oversittelsen av fristen er gjort noe videre.

Når Rikstrygdeverket dispenserer fra den fastsatte frist, hender det ikke sjelden at det reises spørsmål om etterbetaling av ytelse, ofte for mange år tilbake. De gjeldende ulykkestrygdlover har for tiden ingen bestemmelse som regulerer disse forhold. I samråd med Rikstrygdeverket har en tatt inn en bestemmelse i § 39 som fastsetter at stønad i slike tilfelle bare kan ytes for tiden etter at (det forsinkede) krav er fremsatt.»

Uttalelsen ovenfor kan tyde på at Rikstrygdeverket tidligere hadde dispensert fra fristen for framsetting av krav. Som det framgår av det ovenstående var fristen knyttet til framsetting av krav om ytelse, og ikke til melding om yrkesskade. Det ser ut til at denne sondering ble stadig mer utvirket i trygdlovgivningen.

Som nevnt ovenfor gikk det fram av den tidligere ulykkestrygdlovgivningen at rett til en stønad kunne oppstå på et senere tidspunkt enn ulykkestidspunktet. Dette var for eksempel praktisk når det gjaldt retten til etterlatteytelser ved dødsfall som inntrådte etter ulykkestidspunktet. En hadde derfor forskjellige frister for framsetting av de ulike krav.

I praksis er fristen knyttet til meldingen om yrkesskaden fra arbeidsgiveren og ikke framsettingen av krav fra den trygdede selv. I stedet for å anse fristen som en frist for framsetting av krav, ble den ansett som en særskilt foreldelsesfrist knyttet til skademeldingen.

Da yrkesskadetrygden ble inkorporert i folketrygdloven i 1970 ble bestemmelsene i yrkesskadetrygdloven § 34 om melding av yrkesskade helt utelatt fra lovteksten. Dette er ikke nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 42 for 1969-70.

Før bestemmelsene i syketrygdloven og yr-

kesskadetrygdloven ble tatt inn i folketrygdloven i 1970 hadde folketrygdloven § 18-2 bestemmelser om meldeplikt for arbeidsgiver med flere etter krav fra trygdeetaten. I 1970 fikk paragrafen en tilføyelse i første ledd som skulle omfatte meldinger i forbindelse med kapittel 2 og 3. Det sies i merknadene til denne paragraf i Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 på side 91:

«Det er en forutsetning at paragrafen skal gi hjemmel til å opprettholde det meldings-system en nå har i syketrygden, og tilføyelsen er gjort for å unngå uklarhet på dette punkt».

Første ledd i § 18-2 fikk etter denne endring følgende ordlyd:

«Arbeidsgiver og enhver som gir behandling eller yter tjeneste som trygden er stønadspik- tig for, har etter krav fra trygdens organer plikt til å gi meldinger og opplysninger som disse trenger for å kunne avgjøre om vilkårene for rettigheter eller plikter etter denne lov er til stede, eller som er nødvendige av hensyn til trygdens administrasjon.»

Lovens bestemmelser om foreldelse ble endret i forbindelse med inkorporeringen av yrkesskadetrygden. Det ble vedtatt en ny bestemmelse i § 14-9 andre ledd som tilsvarte yrkesskadetrygdloven § 39. Bestemmelsen er ikke nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 42 for 1969-70. Det kunne vært naturlig at folke- trygdloven § 14-9 andre ledd ble nærmere omtalt i proposisjonen, da folketrygdloven har et langt større stønadstilbud enn det yrkessa- detrygdloven hadde. Behovet for de fleste av folketrygdens ytelsler vil oppstå senere enn ett år etter skadetidspunktet. Dessuten har vi yr- kesskadeerstatningen som først kan avgjøres tidligst ett år etter skadetidspunktet. Det vil altså ofte være upraktisk å sette fram krav før foreldelsesfristen i § 14-9 andre ledd er over- sittet.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 18-2 tredje ledd lyder:

«Rikstrygdeverket gir nærmere regler om hvilke meldinger og opplysninger som skal gis og kan bestemme at de skal gis på fastsatt skjema, innen bestemt frist m.v.»

Rikstrygdeverkets rundskriv Sak. 11-00 har en nærmere omtale av melding av yrkes- skade/yrkessykdom. Vi viser til side 9 flg. (3/87). Det framgår av dette rundskrivet at Rikstrygdeverket med hjemmel i lovens § 18-2 har bestemt at den meldeplikt som var påbudt etter yrkesskadetrygdloven § 34 skal opprettholdes også for skadetilfeller inntruffet etter 31. desember 1970.

Meldeplikten som Rikstrygdeverket har vedtatt, innebærer at en arbeidsgiver eller hans representant straks skal melde fra til trygdekonto- ret når en trygdet blir påført le- gemsskade eller sykdom som kan medføre stønad etter folketrygdlovens særregler for yrkesskade. Det er presisert at meldeplikten i prinsippet gjelder uansett lengden av en even- tuell sykmelding.

I praksis vil det vanligvis ikke bli krevet skademelding ved bagatellmessige skader som ikke medfører legesøking eller sykmel- ding. Det vil si skader som ikke kan antas å ville medføre stønad etter folketrygdlovens særregler ved yrkesskade.

I utgangspunktet vil det heller ikke bli kre- vet skademelding av arbeidsgiver dersom en eventuell arbeidsuførhet har vart i mindre enn fire dager, så lenge det ikke har vært nødven- dig med medisinsk behandling. Dette er ut- trykt slik i orienteringen på skademeldingen: «Alle skader eller sykdommer som gjør det nødvendig med medisinsk behandling eller medfører arbeidsuførhet i mer enn tre dager skal meldes.»

Det er videre presisert at selv om arbeidsgi- veren er i tvil eller mener at det ikke forelig- ger noen yrkesskade/yrkessykdom, eller han ikke har noen kjennskap til dette, plikter han å sende inn en skademelding når en arbeidsta- ker ønsker det eller når trygdekonto- ret ber om skademelding. Det er et spørsmål hvordan arbeidsgiveren kan bekrefte en ulykke som han ikke kjenner til. Dette tyder på at ordnin- gen med innsending av skademelding er av formell karakter.

Det har i stor utstrekning vist seg at skade- meldinger ikke blir sendt trygdekonto- ret uten at dette henvender seg til arbeidsgiverne. På- beroper den trygdede seg en yrkesskade over- for bostedets trygdekonto- ret, skal dette trygde- konto- ret henvende seg direkte til arbeidsgive- ren og be om at han utfyller en skademelding og sende den til trygdekonto- ret på den skad- des bosted.

Trygdekonto- ret skal ikke innhente skade- melding i skadetilfeller der sykmeldingsperi- oden får en kortere varighet enn 11 dager. Trygdekonto- ret skal imidlertid også i slike til- feller innhente skademelding dersom det blir aktuelt å utbetale stønad beregnet etter sær- reglene ved yrkesskade.

Det innhentes i praksis alltid skademelding i følgende tilfeller ved:

- tannskader
- hodeskader
- øyeskader
- ryggskader
- brokktilfeller
- yrkessykdommer.

Grunnen er at slike sykdommer eller skader erfaringsmessig vil kunne forverre seg, og således bli påberopt senere, selv om de i første omgang ikke medfører rett til stønad.

En skademelding skal i følge rundskrivet innsendes på særskilt skjema.

Skademeldingens primære formål er ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv å sikre den skades rettigheter i henhold til folketrygdloven dersom det inntreffer en yrkesskade eller oppstår en yrkessykdom.

Skademeldingsblanketten skal tjene disse konkrete formål:

- Gi trygdeetaten grunnlag for å vurdere om personskaden/sykdommen kan godkjennes som yrkesskade eller yrkessykdom slik at folketrygdens særbestemmelser for yrkesskader skal gjelde.
- Gi de offentlige myndigheter opplysninger som kan være til hjelp i arbeidet med vurdering av sikkerhetsspørsmål og vernetiltak m.v. på arbeidsplassen.
- Danne grunnlag for utarbeidelse av skade-/ulykkesstatistikker.

Når en skademelding kommer inn til trygdekontoret, tar trygdekontoret standpunkt til om skaden eller sykdommen kan godkjennes som yrkesskade etter bestemmelsene i folketrygdloven kapittel 11. Det treffes ofte et særskilt vedtak om godkjenning, uavhengig om den skadde selv har påberopt seg skaden eller satt fram krav om ytelse med yrkesskadefordeler. Dette skyldes antakelig bestemmelsene i de tidligere ulykkestrygdlover, hvorefter vedtak om rett til erstatning skulle treffes så snart forsikringens administrasjon hadde fått tilstrekkelig opplysninger om ulykken og dens følger. Vi viser til historikken foran.

Rundskrivet legger opp til at trygdekontoret i tilfelle godkjenning av skaden skal ta standpunkt til hvilke ytelse den skadde har krav på etter kapitlene 2 og 3. Ytelsene skal utbetales den trygdede selv om vedkommende ikke har satt fram krav. I relasjon til ytelse etter disse kapitlene anses nemlig en skademelding som et krav om ytelse etter de nevnte kapitlene.

Arbeidsmiljøloven (lov 4. februar 1977) har et særskilt kapittel om melding av arbeidsulykker og yrkessykdommer. Vi viser til kapittel VI.

Arbeidsmiljøloven § 21 om arbeidsgivers meldeplikt lyder:

«Rammes arbeidstaker av arbeidsulykke som har voldt døden eller alvorlig skade, skal arbeidsgiveren straks, og på hurtigste måte, varsle Arbeidstilsynet og nærmeste politimyndighet. Arbeidsgiveren skal bekrefte varselet skriftlig. Verneombudet skal ha kopi av bekreftelsen.

Direktoratet for arbeidstilsynet kan kreve at slikt varsel skal gis også andre tilfeller.

Direktoratet for arbeidstilsynet kan kreve at arbeidsgiveren skal melde til Arbeidstilsynet:

- a) arbeidsulykke som det ikke skal gis varsel om etter første ledd eller annet ledd, medregnet også akutt forgiftning, og tilløp til slike ulykker,
- b) sykdom som er eller kan være forårsaket av arbeidet eller forholdene på arbeidsplassen.

Direktoratet for arbeidstilsynet gir forskrifter om omfanget og gjennomføringen av varslingsplikten og meldeplikten.»

Arbeidsmiljøloven § 22 gjelder legers meldeplikt:

«Enhver lege som har til behandling en arbeidstaker som lider av yrkessykdom som er likestilt med yrkesskade etter folketrygdlovens § 11-4, eller annen sykdom som legen antar skyldes arbeidstakerens arbeidssituasjon, skal gi skriftlig melding om det til Arbeidstilsynet.

Meldeplikten gjelder også for bedriftslege som under sitt arbeid får kunnskap om sykdom som nevnt i foregående ledd.

Dersom vedkommende arbeidstaker gir sitt samtykke, skal arbeidsgiveren underrettes om sykdommen.

Direktoratet gir nærmere regler om meldeplikten, herunder at meldeplikten skal omfatte spesielt angitte sykdommer som kan antas å skyldes arbeidets art eller forholdene på arbeidsplassen.»

Rikstrygdeverket og Arbeidstilsynet har utarbeidet et felles skjema for arbeidsgivernes melding av yrkesskader både etter arbeidsmiljøloven og folketrygdloven. Det pågår nå et samarbeid mellom de to direktoratene om å utarbeide en blankett for legers melding av yrkessykdommer til Arbeidsdirektoratet. Lege har ingen plikt til å melde fra om yrkesskader til trygdeetaten. Dette henger sammen med legenes taushetsplikt. Trygdeetaten arbeider derfor med en ny rutine for legenes meldinger. Skjemaet skal ha en særskilt gjenspart som legen skal sende til trygdekontoret dersom den trygdede samtykker.

Folketrygdloven § 14-9 andre ledd lyder:

«Krav på ytelse etter kapittel 11 faller bort dersom det ikke er reist innen ett år etter at yrkesskaden eller dødsfallet er inntruffet. Dersom særlige grunner gjør det rimelig, kan Rikstrygdeverket bestemme at stønad skal gis selv om fristen er oversittet.»

Som tidligere nevnt var denne paragrafen ment som en erstatning for bestemmelsene i yrkesskadetrygdloven § 39 om frister for framsetting av krav. Da denne fristen ble satt ned til ett år, var det ikke lenger hensiktsmessig å anvende den som frist for framsetting av krav

etter en yrkesskade. Vi viser til framstillingen foran.

I praksis er bestemmelsen i folketrygdloven § 14-9 andre ledd derfor blitt ansett som en frist for melding av yrkesskader. Det er således satt som vilkår for å få rett til ytelser med yrkesskadefordeler at skaden er meldt innen ett år etter at arbeidsulykken inntraff. Når det gjelder yrkessykdommer m.v. krever Rikstrygdeverket at sykdommen er meldt innen ett år etter at en lege har slått fast at det foreligger en yrkesbetinget sykdom og den trygdede selv er blitt klar over sykdommen.

I praksis dispenseres det imidlertid fra meldefristen dersom det blir godtgjort at det foreligger en yrkesskade eller en yrkesbetinget sykdom. Men stønad ytes ikke med tilbakevirkende kraft, ut over det som følger av de alminnelige fristene i folketrygdloven § 14-9. Fristene regnes ikke fra tidspunktet for kravframsettelsen, men fra det tidspunktet da skademeldingen ble gitt. Dette innebærer at medisinsk stønad ytes for opptil seks måneder før skademeldingen ble mottatt av trygdeetaten. Andre ytelser gis vanligvis opptil tre måneder før slik melding ble mottatt. Vi viser til merknadene til utkastets §§ 21-14 og 21-15 om henholdsvis frister for framsetting av krav og foreldelse.

Når det gjelder yrkesskadeerstatning utbetales denne for opptil tre år før skademeldingstidspunktet. Praksis her skyldes at det er umulig å følge ettårsfristen, i og med at saker om yrkesskadeerstatning etter gjeldende forskrifter ikke kan behandles før det er gått ett år etter ulykken. Rikstrygdeverket har derfor falt tilbake på treårsfristen som tidligere var den alminnelige fristen for framsetting av krav etter folketrygdloven.

Utvalgets forslag

Utvalget mener det er uheldig at fristen for å melde en yrkesskade blandes sammen med fristene for framsetting av krav om stønad.

Fristene for å sette fram krav i yrkesskadetilfellene bør være de samme som ellers for kravframsettelse. Vi viser derfor til utkastets § 21-14 om frister for framsetting av krav med tilhørende merknader.

I utkastets § 17-10 foreslår utvalget lovfestet en frist for melding av yrkesskader. Fristen er satt til ett år, og svarer til gjeldende praksis. Det er presisert at det er et vilkår for rett til yrkesskadedekning at denne fristen er overholdt.

Det kan stilles spørsmål om meldeplikten har noen faktisk betydning for stønadsrettighetene etter en yrkesskade, i og med at det dispenseres dersom det er godtgjort at det foreligger en yrkesskade eller yrkessykdom.

Når det gjelder årsakskravet må det som tidligere nevnt være mest sannsynlig eller mest nærliggende at det foreligger en yrkesskade eller yrkessykdom. Dispensasjonspraksis viser at det stilles et strengere årsakskrav i dispensasjonstilfellene, i og med at det må være godtgjort at det foreligger en yrkesskade eller yrkessykdom. Utvalget mener det er rimelig at det stilles strengere bevis i slike tilfeller.

Utvalget har vurdert om det er behov for særskilte bestemmelser om melding på dette området. Det er et spørsmål om det ikke er tilstrekkelig med rutiner ved melding etter arbeidsmiljøloven som sikrer at trygdeetaten får kopi av meldingene etter sistnevnte lov. Utvalget er imidlertid kommet til at det er behov for et særskilt meldingssystem for trygdeetaten, slik at den får kjennskap til de yrkesskader som kan medføre særskilt stønadsrett. En frist for melding av skader og en formell foreldelse av yrkesskadefordelene vil medføre administrative fordeler. Trygdeetaten vil raskere få kjennskap til yrkesskadetilfellene, og vil lettere kunne avvise skadetilfeller langt tilbake i tid, hvor hendelsesforløpet vanskelig kan bringes på det rene.

I dag oppstår det problemer i praksis dersom bare den skadde selv melder skaden. Trygdesaken blir da forsinket i påvente av at skademelding innhentes fra arbeidsgiver. Dette kan hindres ved at den skadde selv også får anledning til å melde skaden.

Utvalget har vurdert om meldeplikten utelukkende skal påhvile den skadde. Denne kunne i tilfelle sende melding om skaden via arbeidsgiveren. Som regel vil forholdet være slik at arbeidsgiveren får kunnskap om ulykken ved melding fra den skadde selv eller andre.

Utvalget mener imidlertid at det er viktig å lovfeste arbeidsgiverens plikt til å hjelpe ved yrkesskade. Vi har derfor foreslått at arbeidsgivere, rektorer og andre i tilsvarende stilling primært skal melde yrkesskader. Den skadde selv gis imidlertid i loven en oppfordring til å melde skaden selv dersom den ikke er meldt i tide. Dette er for å unngå at en skadet mister retten til yrkesskadefordeler på grunn av for sømmelser fra arbeidsgiverens side.

Utvalget legger etter dette til grunn at någjeldende meldingssystem bør opprettholdes for å sikre trygdeetaten informasjon om yrkesskader og derved sikre rettighetene til de yrkesskadede. Vi foreslår derfor at det settes som vilkår for rett til ytelser med yrkesskadefordeler at yrkesskaden er meldt innen en frist på ett år. Denne fristen svarer til fristen i gjeldende lovs § 14-9 andre ledd.

Utkastets første ledd omhandler meldeplikten for arbeidsgivere, rektorer, forlegningssje-

fer i militæret og andre i tilsvarende stilling. Da det dreier seg om en plikt med tilhørende sanksjon, mener utvalget at lovens ordlyd bør være klar med hensyn til hvem som omfattes av plikten og hva den går ut på. Utkastet her er formulert slik at det klart går fram at meldingen skal gis uoppfordret.

Utvalget har videre presisert i lovteksten at meldeplikten gjelder ved skader som arbeidstakere, skoleelever, studenter, militærpersoner m.v. utsettes for. Meldeplikten skal gjelde alle skader og sykdommer som kan medføre rett til yrkesskadefordeler. Utvalget er klar over at det ofte kan være vanskelig å avgjøre hvorvidt en skade eller sykdom omfattes av yrkesskadebestemmelsene. Vi understreker at selv om det er noe tvilsomt om skaden kan gi rett til yrkesskadefordeler, skal melding innsendes.

Utvalget har ikke foreslått at leger skal ha slik meldeplikt. Det er de heller ikke pålagt i dag. Dette henger sammen med legenes taushetsplikt, og framgår av det felles meldeskjema som brukes for melding av yrkessykdommer til Arbeidstilsynet. En kopi av meldingen skal sendes pasientens trygdekontor «dersom han ønsker det». Dette innebærer imidlertid at legen melder sykdommen til trygdeetaten etter fullmakt fra pasienten.

Utkastets andre ledd første punktum slår fast at den skadde selv må gi skademelding, dersom arbeidsgiveren eller lignende ikke sender slik melding. Vi har presisert at det ikke dreier seg om en plikt for den skadde til å sende skademelding. Men vedkommende må sende melding for å kunne få rett til eventuelle ytelser med yrkesskadefordeler.

I utkastets andre ledd andre punktum nevnes selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere. Slike personer må alltid sende melding selv for å sikre seg yrkesskadefordeler.

I utkastets tredje ledd første punktum er det satt som vilkår for rett til ytelser med yrkesskadefordeler at skaden er meldt til trygdeetaten innen ett år etter at ulykken inntraff.

Etter utkastets tredje ledd andre punktum skal meldingsfristen når det gjelder yrkessykdommer m.v. regnes fra det tidspunktet sykdommen ble påvist av lege og medlemmet ble klar over sykdommen. Forslaget svarer til gjeldende praksis. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett foran.

Utkastets fjerde ledd første punktum gjelder dispensasjon fra meldingsfristen. Dispensasjon skal kunne gis i særlige tilfeller. Utvalget mener at en i disse tilfeller bør stille strengere krav til bevis enn ellers i yrkesskadetilfellene.

I utkastets fjerde ledd andre punktum er det presisert at fristene for framsetting av krav i

henhold til utkastets § 21-14 også skal gjelde i dispensasjonstilfellene.

Utvalget vil påpeke at foreldelsesreglene i foreldelsesloven samt særbestemmelsene om foreldelse i utkastets § 21-15 dessuten gjelder i disse tilfellene. Vi viser i denne sammenheng til merknadene til utkastets § § 21-14 og 21-15.

Utkastets § 17-11 Forholdet til krigspensjonslovgivningen

En skade eller sykdom som går inn under lovgivningen om krigspensjon eller krigsskade-stønad, regnes ikke som yrkesskade etter bestemmelsene i dette kapitlet.

Merknader

Bestemmelsen svarer til gjeldende lovs § 11-4 nr. 4, og regulerer de tilfeller en person både fyller vilkårene i krigspensjoneringslovgivningen og yrkesskadetrygdlovgivningen.

Gjeldende rett

Lovens § 11-4 nr. 4 lyder:

«Legemsskade eller sykdom som skyldes krigshending, og som går inn under den til enhver tid gjeldende lovgivning om krigspensjonering, anses ikke som yrkesskade etter bestemmelsene i dette kapittel.»

Denne bestemmelsen innebærer at det ikke kan ytes stønad etter særbestemmelsene om yrkesskade ved skade som oppstår under krigshandling som faller inn under lovgivningen om norsk krigspensjonering. Tilsvarende bestemmelse var tidligere å finne i § 10 nr.4 i yrkesskadetrygdloven av 1958.

Folketrygdloven § 11-10 har også en bestemmelse om forholdet til krigspensjoneringslovgivningen. Denne bør ses i sammenheng med ovennevnte bestemmelse. Lovens § 11-10 lyder:

«Dersom trygdet får legemsskade eller dør som følge av krigsulykke som ikke går inn under den til enhver tid gjeldende lovgivning om krigspensjonering, eller som følge av overfall av sjørøvere på fartøy, gir folketrygden stønad etter bestemmelsene i nevnte lovgivning.»

Bestemmelsen går ut på at når forholdet ikke går inn under krigspensjoneringslovgivningen, skal folketrygden finansiere ytelsene etter nevnte paragraf. Men ytelsene skal utmåles etter bestemmelsene i krigspensjoneringslovgivningen.

Bestemmelsen var tidligere å finne i § 24 i yrkesskadetrygdloven av 1958. Ifølge forarbeidene til yrkesskadetrygdloven, Ot.prp. nr. 35 for 1958 side 28, tar bestemmelsen særlig sikte på sjøfolk som kommer til skade ved krigsulykke når Norge ikke er innblandet i krig.

Lovgivningen om krigspensjonering gjelder bare skader som følge av krig som Norge deltar i eller har deltatt i. Det ble ikke foretatt noen endringer i bestemmelsen i forbindelse med at bestemmelsene i yrkesskadetrygdloven av 1958 ble tatt inn i folketrygdloven i 1970.

Utvalgets forslag

Utkastet omhandler bare de bestemmelsene som i dag står i folketrygdloven § 11-4 nr. 4. Det er ikke foreslått endringer i forhold til gjeldende lov.

Når det gjelder lovens § 11-10 mener utvalget det er upraktisk å ha en bestemmelse i folketrygdloven om utmåling av stønad etter krigspensjoneringslovene i de aktuelle tilfellene. I realiteten skal folketrygden bare finansiere nevnte ytelser. Det ville etter utvalgets syn være mest hensiktsmessig om det i stedet ble tatt inn en tilsvarende bestemmelse i krigspensjoneringslovene, dersom det er ønskelig å opprettholde en ordning med krigspensjonering selv om skaden oppstår i krig som Norge ikke deltar i. Men utvalget mener at disse personene burde komme inn under de vanlige bestemmelser om yrkesskade i folketrygdloven. Bestemmelsen foreslås derfor opphevet av forenklingsgrunner.

Utkastets § 17-12 Forholdet til loven om yrkesskadetrygd og de tidligere lovene om ulykkestrygd

Det ytes ikke stønad etter særbestemmelsene om yrkesskade i denne loven når det gjelder yrkesskade som kommer inn under lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd. Folketrygden dekker likevel utgiftene til ytelser etter yrkesskadetrygdloven og til ytelser etter de tidligere lover om ulykkestrygd som er nevnt i yrkesskadetrygdloven § 53 bokstaven a til c.

Merknader

Loven om yrkesskadetrygd av 12. desember 1958 omfattet alle arbeidstakere som her i landet hadde lønn eller godtgjørelse som helt eller delvis bestod i penger, og der arbeidsforholdet hadde en viss varighet. Trygden omfattet også visse andre grupper som ikke var arbeidstakere, så som fiskere, fangstmenn, skoleelever, studenter, militærpersoner m.v. Dessuten omfattet den en del arbeidstakere utenfor landet, f.eks. sjøfolk på norske skip. Selvstendig næringsdrivende hadde adgang til å tegne frivillig trygd.

Yrkesskadetrygdloven avløste en rekke såkalte ulykkesforsikringslover for industriarbeidere, fiskere og sjømenn. Den første av disse var ulykkesforsikringsloven for fabrikk-

arbeidere som ble vedtatt allerede 1894, og var Norges første trygdlov. Ved lov 8. august 1908 ble det innført en alminnelig og tvungen ulykkestrygd for fiskere, og ved lov 18. august 1911 ble den første loven om ulykkestrygd for sjømenn vedtatt. En alminnelig uføretrygd for militærpersoner ble vedtatt 19. juni 1953. Ved lov 12. desember 1958 nr. 10 ble de tidligere lover om ulykkestrygd samlet i en felles lov om yrkesskadetrygd. Samtidig ble også nye grupper omfattet av yrkesskadetrygdordningen.

Bestemmelsene om yrkesskadedekning ble tatt inn i folketrygdloven som lovens kapittel 11 ved lov 19. juni 1970 nr. 67. Disse bestemmelsene trådte i kraft fra 1. januar 1971. Den gamle yrkesskadetrygdloven ble imidlertid ikke opphevet.

Ved lov 29. januar 1971 ble det bestemt at yrkesskadetrygdloven av 1958 ikke skulle få anvendelse på skader som inntreffer etter 31. desember 1970. For skadetilfeller før 1. januar 1971 ytes fortsatt stønad etter yrkesskadetrygdlovens bestemmelser, men utgiftene dekkes av folketrygdens budsjett. Vi viser til lov om yrkesskadetrygd § 26. Pensjoner etter lov om yrkesskadetrygd blir samordnet med andre pensjons- og trygdeytelser som pensjonisten oppbærer.

Ved lovendring den 16. mai 1980 ble det bestemt at uførepensjoner, enkepensjoner og barnpensjoner som utbetales etter yrkesskadetrygdloven, skal endres i takt med endringer i grunnbeløpet i folketrygden.

Yrkesskadetrygden kan anses som en «utdøende» trygdeordning. Dette er fordi den bare omfatter tilfeller som inntraff før 1. januar 1971, og det er en betydelig avgang av stønadsmottakere ved død og ved hel utløsning av pensjon. Imidlertid har det også vært en viss tilgang av helt nye tilfeller. Dette har i alt vesentlig vært yrkessykdommer hvor skadelig påvirkning i arbeidet har ligget før 1971, men hvor sykdommen ble påvist på et senere tidspunkt. Som eksempel kan nevnes yrkessykdom på grunn av asbestpåvirkning, der det ikke er uvanlig med latens- eller utviklingstid på 20-40 år.

Ved lov 15. desember 1989 nr. 90 ble yrkesskadetrygdloven § 55 endret. Alle yrkesskader og yrkessykdommer som meldes til trygdeetaten etter 31. desember 1989 skal gå inn under folketrygdloven kapittel 11. Dette vil særlig få betydning for yrkessykdommer, som det har vært en sterk økning av i de senere årene. Yrkesskadetrygdloven § 55 lyder nå:

«Denne lov får ikke anvendelse på skader som inntreffer etter 31. desember 1970.

Loven får heller ikke anvendelse på skader som inntraff før 1. januar 1971 dersom de

meldes etter 31. desember 1989. I slike tilfeller kommer bestemmelsene i folketrygdlovens kapittel 11 til anvendelse. I saker som meldes etter 31. desember 1989 og som gjelder arbeidsulykke som er skjedd eller skadelig påvirkning i arbeidet som er opphørt før 1. januar 1971, skal skadetidspunktet settes til 1. januar 1971. Dersom skadelig påvirkning i arbeidet er skjedd både før og etter 1. januar 1971, skal skadetidspunktet settes til 1. januar 1971 dersom sykdommen er påvist før sistnevnte dato.

Folketrygdlovens kapittel 11 kommer tilsvarende til anvendelse for skader som omfattes av bestemmelsene i lov av 24. juni 1931 om ulykkestrygd for industriarbeidere m.v., lov av 24. juni 1931 om ulykkestrygd for sjømenn og lov av 10. desember 1920 om ulykkestrygd for fiskere dersom de meldes etter 31. desember 1989.»

Etter denne lovendringen vil det ikke bli noen særlig tilvekst av nye stønadstilfeller etter den gamle yrkesskadetrygdlovgivningen. Men alle de eksisterende stønadstilfellene vil neppe være avvirket før omkring år 2030.

I yrkesskadetrygdloven § 26 sies det at utgiftene til stønad etter loven dekkes av folketrygden. Det er ikke sagt noe i folketrygdloven kapittel 16 om at folketrygdens midler skal dekke utgiftene til stønad etter yrkesskadetrygdloven.

Utvalgets forslag

Forslaget svarer til § 26 i lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd. Bestemmelsen er tatt inn her av informasjonshensyn.

Bestemmelser som foreslås flyttet

1) *Folketrygdloven § 11-5*

Paragrafen har bestemmelser om de særvilkårene som gjelder for rett til stønad etter lovens kapittel 8 ved yrkesskade. Bestemmelsene er foreslått flyttet til utkastets § 10-21.

2) *Folketrygdloven § 11-6*

Bestemmelsene omhandler beregning av uførepensjon ved yrkesskade. Bestemmelsene er foreslått flyttet til utkastets § 10-21.

3) *Folketrygdloven § 11-8*

Bestemmelsen gjelder yrkesskadeerstatning. Den er foreslått flyttet til utkastets kapittel 18.

4) *Folketrygdloven § 11-9*

Paragrafen har bestemmelser som gjelder ved dødsfall som skyldes yrkesskade. Bestemmelsene er foreslått flyttet til utkastets §§ 11-24 og 11-25.

5) *Folketrygdloven § 11-13*

Bestemmelsen gjelder rett til alderspensjon for yrkesskadde. Bestemmelsen er omtalt i merknadene til utkastets § 12-17.

6) *Folketrygdloven § 11-14*

Paragrafen gir Kongen fullmakt til å gi samordningsbestemmelser. Bestemmelser om samordning er tatt inn på slutten av de enkelte stønadskapitlene.

Bestemmelser som foreslås opphevet

1) *Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a tredje ledd*

Bestemmelsen gjelder den såkalte «24 timers trygden» for ansatte ombord på skip på 100 brutto registertonn eller mer, samt såkalt flyvende personell. Disse blir regnet for å være i arbeid for sin arbeidsgiver sammenhengende i tidsrommet fra tiltredelsen til fratredelsen. For den som er ansatt på skip, gjelder også yrkesskadedekningen under reisen til og fra fartøyet, dersom reisen bekostes av statskassen eller rederen.

Utvalget foreslår å oppheve ordningen med såkalt «24 timers trygd» for flyvende personell. Etter utkastet vil disse omfattes av de alminnelige bestemmelsene om arbeidstakere, se utkastets § 17-3. De vil da være yrkesskadedekket under arbeid i arbeidstiden på arbeidsstedet, samt på reise til og fra arbeidsstedet, dersom reisen skjer i arbeidsgiverens regi. Når det gjelder sjøfolk, har utvalget foreslått å begrense «24 timers trygden» til det tidsrom sjøfolkene befinner seg ombord. Se utkastets § 17-3.

2) *Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a fjerde ledd*

Bestemmelsen gjelder lottakere på skip på over 100 brutto registertonn eller som utenfor landet er knyttet til norsk fiskefartøy, fangsteksedisjon eller fangststasjon. Disse er også «24 timers trygdet» som nevnt i paragrafens tredje ledd, se ovenfor. Utvalget mener det er naturlig å sløyfe bestemmelser om «24 timers trygd» for disse personene.

3) *Folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav c*

Bestemmelsen gjelder reder i stilling ombord på fartøy på 100 brutto registertonn eller mer eller på 8 meter største lengde eller mer som går vesentlig i passasjerfart. Videre gjelder bestemmelsen trygdet som driver virksomhet for egen næring på skip som nevnt. Disse personene er yrkesskadedekket for skader som blir påført mens de er ombord.

Bestemmelsen her dreier seg om selvsten-

dig næringsdrivende. Utvalget mener det ikke er nødvendig med særbestemmelser for denne gruppen, da de faller inn under utkastets § 17-9 om selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere. Dette innebærer at de må tegne frivillig yrkesskadetrygd for å være dekket for yrkesskader. Yrkesskadedekningen vil etter utkastets § 17-9 gjelde ved yrkesskader og yrkessykdommer som oppstår under virksomheten.

4) *Folketrygdloven § 11-4 nr. 3 første ledd*

Etter denne bestemmelsen regnes ethvert dødsfall som skjer under fangstekspedisjon med overvintring i ishavsstrøk som yrkesskade, uten hensyn til dødsårsaken. Da det ikke lenger er vanlig med slike fangstekspedisjoner, foreslår utvalget at bestemmelsen oppheves av forenklingsgrunner.

5) *Folketrygdloven § 11-4 nr. 3 andre ledd*

Bestemmelsen lyder:

«Dersom trygdet som nevnt i § 11-1 nr. 1 bokstav b dør som følge av skade påført under seilas utenfor slik næring som betinger opptakelse i det manntall som er opprettet i medhold av lov om rettledningstjenesten i fiskerier næringen § 8 jf. § 5 anses dødsfallet forårsaket av yrkesskade. For arbeidstaker ombord på fiske- eller fangstfartøy som ikke er tatt opp i manntallet samt for sysselsatt i småskipsfart eller lektertransport, gjelder det samme for tidsrom hvori han var knyttet til vedkommende fartøy.»

Bestemmelsen er lite praktisk. Utvalget har av forenklingshensyn foreslått å sløyfe ovennevnte bestemmelse om godkjenning av et hvert dødsfall som yrkesskade for disse persongruppene.

6) *Folketrygdloven § 11-7*

Bestemmelsen gjelder engangsutløsning av uførepensjon ved lavere uføregrader. Bestem-

melsen er omtalt i utkastets kapittel 10 om uførepensjon. Den er foreslått opphevet, samtidig som det kreves at uføregraden må være 30 prosent for å få rett til uførepensjon etter en yrkesskade.

7) *Folketrygdloven § 11-10*

Bestemmelsen lyder:

«Dersom trygdet får legemsskade eller dør som følge av krigsulykke som ikke går inn under den til enhver tid gjeldende lovgivning om krigspensjonering, eller som følge av overfall av sjørøvere på fartøy, gir folketrygden stønad etter bestemmelsene i nevnte lovgivning.»

Bestemmelsen gjelder krigsulykke o.l. som ikke går inn under lovgivningen om krigspensjonering. Vi viser til merknadene til utkastets § 17-11, hvor det foreslås at denne bestemmelsen blir opphevet. Dette innebærer at ytelsene i disse tilfellene vil bli ytt etter folketrygdlovens bestemmelser om yrkesskade, og ikke etter bestemmelsene i krigspensjoneringslovgivningen.

8) *Folketrygdloven § 11-11*

Denne bestemmelsen inneholder særbestemmelser om fastsetting av antatt årlig arbeidsinntekt for enkelte persongrupper. Reglene virker kompliserende og er nå av liten betydning for dem som blir yrkesskadd i ung alder. Vi viser til merknadene til utkastets § 3-9.

9) *Folketrygdloven § 11-12*

Det bestemmes her at pensjon etter kapittel 11 ikke ytes for tidsrom der vedkommende får rett til avtalefestet pensjon med statstilskott. Vilkår om dette kan inntas i lovgivningen om avtalefestet pensjon.

KAPITTEL 18

Menerstatning ved yrkesskade

OVERSIKT

Bestemmelsene om yrkesskadeerstatning er i dag å finne i folketrygdloven § 11-8 og i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon den 5. mai 1972 med hjemmel i § 11-8 andre ledd.

Yrkesskadeerstatningen skal gi kompensasjon for skadefølger av medisinsk art etter en yrkesskade. Ordningen med en egen yrkesskadeerstatning ble innført ved lov 19. juni 1970 nr. 67 i forbindelse med at bestemmelsene om yrkesskadeordningen ble tatt inn i folketrygdloven. Yrkesskadeerstatningen skiller seg fra andre folketrygdytelser ved at den tar sikte på å dekke skadefølger av ikke-økonomisk art. Denne ytelsen er altså uavhengig av om den trygdede faktisk er påført utgifter eller inntektstap som følge av skaden. Yrkesskadeerstatningen ytes i tillegg til en eventuell uførepensjon, som skal gi stønad til livsopphold og som tilstås på grunnlag av en ren inntektsmessig vurdering. Det vises til merknadene til utkastets § 10-21 om uførepensjon ved yrkesskade.

Her skal bakgrunnen for yrkesskadeerstatningen kort omtales. Ellers viser vi til Kjønsstad, Yrkesskadetrygden, Oslo 1979, Del III og til innledningen til utkastets kapittel 17.

Etter de gamle ulykkestrygdlovene ble invaliditetsgraden, som gav uttrykk for en medisinsk invaliditet, vanligvis fastsatt på grunnlag av tabeller. Dette systemet fungerte stort sett tilfredsstillende så lenge de skadelidte utgjorde en yrkesmessig ensartet gruppe. Tapet av en hånd hadde for eksempel stort sett de samme økonomiske konsekvensene for alle industriarbeidere. Etter hvert som næringslivet ble mer differensiert og yrkesskadetrygdordningen kom til å omfatte stadig nye grupper, ble imidlertid den tabellariske invaliditetsgraderingen et dårlig mål for fastsetting av erstatning for tap av ervervsevne.

I 1953 ble lovene om ulykkesforsikring endret. Hovedvekten ble fortsatt lagt på en medisinsk/tabellarisk vurdering, men det ble også åpnet adgang til å ta hensyn til den skaddes yrke og hans inntektsmuligheter før og etter skaden. Man bygget altså på en kombinasjon av medisinsk/tabellarisk og en ervervsmessig vurdering. Bakgrunnen for at det ikke ble innført en ren ervervsmessig bedømmelse, var dels at den gamle ordningen var godt kjent

og innarbeidet og dels at en såkalt ervervsmessig gradering forutsatte et vel utbygd omskoleringssystem som man på daværende tidspunkt ikke hadde.

Yrkesskadetrygdloven av 1958 bygde også på et kombinert system. Men nå skulle hovedvekten legges på den ervervsmessige vurderingen. Det vil si at det ble foretatt en vurdering av den skaddes evne til å skaffe seg arbeidsinntekt før og etter skaden. Det skulle heretter bare være en viss adgang til å ta hensyn til den medisinsk/tabellariske invaliditetsgraden. I yrkesskadetrygdloven § 12 nr. 2 siste punktum sies det: «Det kan også tas særskilt omsyn til skadens medisinske art og størrelse».

Et nordisk utvalg med avdelingsdirektør Harry Guldbrandsen som formann, avgav i 1963 en innstilling om yrkesskadetrygdordningen. Flertallet i dette utvalget foreslo at erstatningen ved invaliditet burde bestå av to separate komponenter. Det økonomiske tapet på grunnlag av inntektsreduksjon burde fastsettes etter en ervervsmessig invaliditetsvurdering. Det ikke-økonomiske tapet på grunn av ulemper ved selve menet, burde fastsettes på grunnlag av en medisinsk/tabellarisk vurdering. Bakgrunnen for at flertallet i det nevnte utvalget gikk inn for et todelt system, var at systemet med en kombinert modell hadde vist seg å ha mange svakheter. Det ble særlig pekt på at erstatningen for selve menet varierte etter den arbeidsinntekten den skadde hadde før skadens inntreden. Dette skyldtes at pensjonen utgjorde en viss prosent av inntekten. Videre ville det ikke være plass for noen kompensasjon for selve menet dersom den ervervsmessige invaliditeten var 100 prosent. Erstatningen for menet hadde en tendens til å bli mindre jo større arbeidsuførheten var.

Det norske yrkesskadetrygdlovutvalget som utførte en vesentlig del av utredningsarbeidet i forbindelse med inkorporeringen av yrkesskadetrygden, avgav sin innstilling 14. juni 1967. Dette utvalget gikk inn for prinsippet om et delt system med en egen yrkesskadeerstatning, i samsvar med forslaget fra flertallet i det nordiske utvalget.

Departementet fulgte i første omgang ikke opp yrkesskadetrygdlovutvalgets forslag om

en egen yrkesskadeerstatning. I Ot.prp. nr. 62 for 1968-69 ble det foreslått at det ved uføregraderingen i yrkesskadetilfellene fortsatt bare skulle være adgang til å ta hensyn til skadens medisinske art og omfang. Men departementet foreslo at det skulle fastsettes en høyere uføregrad i yrkesskadetilfellene enn ved uførepensjon ellers. Etter departementets mening var det da ikke noe behov for noen ordning med menerstatning.

Stortinget rakk ikke å behandle proposisjonen i vårsesjonen 1969, og det ble satt fram en ny proposisjon våren 1970. Dette resulterte i at de tidligere forslag ble revidert. I Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 side 26 spalte 1 uttalte departementet blant annet:

«Den samlede uførepensjon ved yrkesskader fremkommer etter gjeldende bestemmelser som et resultat av to komponenter, yrkesskadepensjon og folketrygdpensjon, som samordnes etter bestemte regler. Når yrkesskade-trygden skal inkorporeres i folketrygden, vil det være urasjonelt å opprettholde et slikt pensjonssystem. Ytelsene ved yrkesskade må i størst mulig utstrekning bygge på folketrygdens ordinære ytelser, og de særytelser som er nødvendige på grunn av yrkesskade-trygdens spesielle karakter, må komme som tilleggssytelser til de ytelser som folketrygden gir.»

Departementet uttalte videre på side 26 spalte 2 :

«Etter lov om yrkesskade-trygd § 12 har en yrkesskadet rett til full årlig uførepensjon svarende til 60 prosent av trygdet arbeidsinntekt på skadetidspunktet, når skaden har ført med seg fullstendig tap av ervervsevnen. Ved delvis tap av ervervsevnen - ned til 15 prosent - ytes en tilsvarende avkortet uførepensjon. Ved bedømmelsen av tapet av ervervsevnen tas omsyn til skadedes muligheter for ervervsmessig inntekt før og etter skaden. Det kan også tas særskilt omsyn til skadens medisinske art og størrelse.

Etter lov om folketrygd § 8-3 har en trygdet rett til uførepensjon dersom hans ervervsevne etter gjennomgått behandling, arbeidstrening, opplæring eller annen form for attføring som anses hensiktsmessig, fortsatt er varig nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte. Ved bedømmelsen av i hvilken grad ervervsevnen skal anses nedsatt, tas hensyn til den trygdedes reelle muligheter for ervervsinntekt eller innsats i et arbeid som høver for ham, sammenliknet med tilsvarende muligheter før han ble ufør. Det foreligger således en prinsipiell forskjell i selve uførhetsbedømmelsen etter de to lover, idet folketrygden utelukkende bygger på ervervsmessig uførhet, mens yrkesskade-trygden legger til grunn en blandet ervervsmessig/medisinsk uførhetsbedømmelse. Den medisinske uførhetsgrad ved yrkesskader fastsettes ut fra invaliditetstabeller som generelt angir uførhetsgraden ved en rekke typer av skadetilfelle. Adgangen til å ta omsyn til skadens medisinske art og størrelse nyttes i praksis i stor utstrekning.»

Departementet foreslo etter dette at man skulle bygge på et todelt system. Uføregraden ved yrkesskader skulle beregnes etter de vanlige bestemmelser for uførepensjon i folketrygdloven kapittel 8. Men ved utmåling av uførepensjonens størrelse skulle det gjelde visse særbestemmelser. Erstatningen for de ikke-økonomiske skadefølgene ble foreslått gitt som en særskilt ytelse, som ble kalt yrkesskadeerstatning. Det ble ansett nødvendig å etablere denne ordningen med yrkesskadeerstatning for å hindre at de nye yrkesskadetilfellene skulle få mindre gunstig dekning enn etter den tidligere lovgivningen.

Stortinget vedtok departementets forslag slik det framgikk av Ot.prp. nr. 42 for 1969-70. Bestemmelsene ble tatt inn i folketrygloven kapittel 11. De særskilte bestemmelsene om yrkesskadeerstatning ble tatt inn i lovens § 11-8.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag er i samsvar med gjeldende rett, men utvalget har foreslått å endre benevnelsen på ordningen til «menerstatning».

Utvalget har vurdert om bestemmelsene om yrkesskadeerstatning bør tas inn i et eget kapittel, eller om bestemmelsene heller bør samles under utkastets kapittel 17 om vilkår for yrkesskadedekning. Utkastets kapittel 18 er et relativt lite kapittel, og dette kunne tale for at bestemmelsene ble tatt inn i utkastets kapittel 17. Utvalget har imidlertid systematisert stoffet slik at kapittel 17 bare skal omhandle personkretsen og vilkårene for å få rett til ytelse etter særbestemmelsene om yrkesskade. I de enkelte stønadskapitlene i utkastet finnes særlige stønadsbestemmelser for yrkesskadetilfellene. Utkastets § 17-1 tredje ledd har en henvisning til bestemmelsene om yrkesskade i de enkelte stønadskapitlene. Det ville derfor bryte med systematikken ellers dersom utkastets kapittel 18, som omhandler stønadsbestemmelser, skulle tas inn i utkastets kapittel 17. Utvalget finner det derfor mest naturlig at stønadsbestemmelsene om yrkesskadeerstatningen tas inn i et eget kapittel, og at man viser til dette kapittel i § 17-1 tredje ledd i.f.

Utkastets § 18-1 Innledning

Formålet med menerstatning er å gi kompensasjon for de ulempene etter en yrkesskade (se kapittel 17) som er av ikke-økonomisk art.

Bestemmelser om

- vilkår for menerstatning står i § 18-2
- invaliditetsgraden står i § 18-3
- erstatningsberegningen står i § 18-4
- gruppeopprykk står i § 18-5
- utbetaling står i § 18-6.

Merknader

Bestemmelsen er ny, og angir kort formålet med yrkesskadeerstatningen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 11-8 sier idag ikke noe om hvilket formål yrkesskadeerstatningen skal ha. Men i § 1 i forskrifter fastsatt med hjemmel i lovens § 11-8 andre ledd uttales det at yrkesskadeerstatningen «skal dekke ulemper av ikke-økonomisk art». I lovens forarbeider er det også gjentatte ganger sagt at yrkesskadeerstatningen skal dekke de ikke-økonomiske følger av en yrkesskade. I Ot.prp. nr 42 for 1969-70 side 30 og 31 sies det følgende om hva yrkesskadeerstatningen bør omfatte:

«Yrkesskadeerstatningen bør som hovedregel omfatte alle skadefølger av en viss størrelsesorden av medisinsk art, så vel somatiske som psykiske. Det bør gis erstatning for vansirende arr og andre former for vansirethet, for tap av lukt og smaksans, kroniske smertetilstander og risiko for kortere levetid. Erstatningen bør også gi dekning for ulemper av forskjellig slag, som f.eks. nedsatt mobilitet og andre former for redusert evne til å utnytte tilværelsens muligheter, så som begrenset evne til å dyrke friluftsliv, hobbyer og andre fornøyelser. Likedan bør det gis erstatning ved tilstander som bevirker at skadede må gjøre en ekstra innsats for å klare normal arbeidstid. Erstatningen forutsettes å være uavhengig av om skadede har direkte utgifter på grunn av skaden. Skadefølger som er dekket opp gjennom særordninger, som folketrygdens grunnstønad og hjelpestønad, forutsettes ikke å gi rett til yrkesskadeerstatning. Det samme gjelder ved mer diffuse tilstander, som f.eks. forringede avansementsmuligheter i sin alminnelighet. Bortfall av muligheter for akkord- eller overtidsarbeid bør ikke dekkes av yrkesskadeerstatningen, da dette skyldes nedsettelse av ervervsevnen, og forutsetningsvis skal gi seg utslag i pensjonens størrelse.»

Yrkesskadeerstatningen er altså ment å dekke de skadefølger som ikke omfattes av de øvrige stønadsformene som finnes i folketrygdloven. Inntektstap dekkes i form av sykepenger, attføringspenger, uførepensjon og alderspensjon, mens utgifter på grunn av sykdom og skade dekkes i form av medisinsk stønad, attføringshjelp, grunnstønad og hjelpestønad. Øvrige skadefølger dekkes således gjennom yrkesskadeerstatningen.

I sin bok Yrkesskadetrygden 1979, side 205 til 214 foretar Kjørstad en nærmere avgrensning mellom yrkesskadeerstatningen og stønadene som skal dekke utgifter til livsopphold, og de stønader som skal dekke nærmere angitte utgifter. På grunnlag av de ovennevnte uttalelsene i proposisjonen setter Kjørstad (s. 213) opp følgende liste over de skadefølgene som utvilsomt må falle inn under yrkesskadeerstatningen:

- vansirende arr og annen vansirethet
- tap av luktesans
- tap av smaksans
- kroniske smertetilstander, f.eks. hodepine
- nedsatt mobilitet
- begrenset evne til å dyrke friluftsliv
- begrenset evne til å dyrke hobbyer
- begrenset evne til å dyrke andre fornøyelser
- redusert mulighet til dans og andre atspredelser

Listen kan ikke anses uttømmende, men gir likevel en god indikasjon på hva yrkesskadeerstatningen er ment å dekke.

Innføringen av en særskilt yrkesskadeerstatning i 1970 var en nyskaping i trygdesystemet. Denne erstatningen som utelukkende skal kompensere for ulempe som følge av men, står i motsetning til de tidligere medisinsk/tabellariske erstatningsordningene. Disse skulle hovedsakelig dekke økonomisk tap, men ble likevel utmålt på grunnlag av medisinsk/tabellarisk uførhet. Ordningen med en egen yrkesskadeerstatning kan sies å gi uttrykk for de nye sosialpolitiske målsettingene som har gjort seg gjeldende i etterkrigstiden. I moderne sosialpolitikk har den enkeltes muligheter til selvrealisering fått høy prioritet. Det legges ikke lenger bare vekt på å øke den enkeltes økonomiske levestandard, men det er også viktig å bedre individets totale livssituasjon. Selv om innføringen av yrkesskadeerstatningen i stor grad synes å ha hatt praktiske årsaker, kan man ikke se bort fra at de nye sosialpolitiske strømninger også kan ha hatt en viss innflytelse.

Omtrent samtidig med at vi fikk yrkesskadeerstatningen, ble det innført en stønadsform i folketrygdloven kapittel 5 om ytelser ved attføring som også hadde til målsetting å bedre funksjonshemmedes muligheter til livsutfoldelse. Dette skjedde i 1971, ved vedtakelsen av bestemmelsene i folketrygdloven § 5-8 om stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen. Tidligere kunne det bare ytes slik attføringshjelp til bedring av funksjonsevnen dersom dette hadde et ervervsmessig siktepunkt. Lovens § 5-8 tar langt på vei sikte på å avhjelpe samme skadefølger som lovens § 11-8, men det er også vesentlige forskjeller på de to stønadsformene. Stønad etter lovens § 11-8 kan bare ytes ved yrkesskade, mens stønad etter lovens § 5-8 ytes uavhengig av hvorfor den alminnelige funksjonsevnen er nedsatt. Etter folketrygdloven § 11-8 er det opp til den trygdede hvordan han vil bruke pengene, og stønaden ytes uavhengig av faktiske utgifter. Etter § 5-8 skal stønaden dekke konkrete utgifter etter en forhåndsvurdering av om vedkommende har behov for forskjellige hjelpemidler.

Utvalgets forslag

Utvalget har erstattet uttrykket «yrkesskadeerstatning» med «menerstatning ved yrkesskade», som vi mener er mer dekkende. Som nevnt foran er formålet med yrkesskadeerstatningen at den utelukkende skal kompensere for men. Det har i praksis vist seg at bestemmelsen om yrkesskadeerstatning i folketrygdloven kan bli oppfattet som en ytelse som også skal gi erstatning for økonomisk tap. Det skyldes i stor grad navnet yrkesskadeerstatning. Ved å nytte betegnelsen menerstatning mener utvalget det vil gå klarere fram at denne erstatningen skal gi kompensasjon for ulemper av ikke-økonomisk art. Ordbruken i utkastet her blir således i samsvar med lov 13. juni 1969 nr. 26 (skadeerstatningsloven), som har en tilsvarende bestemmelse om menerstatning i § 3-2. Det går fram av denne paragrafen at det ytes en særskilt menerstatning til den som har fått betydelig skade av medisinsk art. Menerstatningen fastsettes under hensyn til menets medisinske art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutførelsen.

I utkastets første ledd har utvalget forsøkt å angi formålet med yrkesskadeerstatningen. Generelt kan man si at yrkesskadeerstatningen har til formål å gi økonomisk kompensasjon for ikke-økonomisk tap. Det er redusert evne til å utnytte tilværelsens muligheter som skal kompenseres. Menerstatningen er ikke ment som noen ytelse til etterlatte og skal således bare utbetales så lenge den skadelidte lever. Utvalget har stort sett brukt samme formulering som står i gjeldende forskrifters § 1. Det følger av de øvrige bestemmelsene i utkastet hvilke vilkår som må være oppfylt for at det skal foreligge rett til yrkesskadeerstatning.

I utkastets andre ledd finnes en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne. Utvalget har systematisert stoffet slik at en paragraf omhandler vilkårene for rett til menerstatning. Deretter er det foreslått tre paragrafer som har tilknytning til erstatningsberegningen. En bestemmelse gjelder fastsetting av invaliditetsgraden, en gjelder selve erstatningsberegningen og en gjelder gruppeopprykk. Disse paragrafene må ses i sammenheng. Utvalget antar at den foreslåtte inndelingen vil lette oversikten og gi god informasjon om framgangsmåten ved fastsetting av menerstatningen. Til slutt har vi foreslått en bestemmelse om utbetaling av menerstatningen.

Utkastets § 18-2 Vilkår for menerstatning

Det er et vilkår for rett til menerstatning at det foreligger en varig og betydelig skade-

følge av medisinsk art som har sin årsak i en yrkesskade.

Skadefølgen regnes som varig når vedkommende har gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring og tilstanden har stabilisert seg.

Skadefølgen regnes som betydelig dersom invaliditetsgraden er minst 15 prosent.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 11-8 første ledd og § 3 nr. 2 i forskrifter fastsatt ved kongelig resolusjon 5. mai 1972 med hjemmel i folketrygdloven § 11-8 andre ledd.

Gjeldende rett

Lovens § 11-8 første ledd lyder:

«Trygdet som ved yrkesskade blir påført varig og betydelig skadefølger av medisinsk art, har rett til årlig yrkesskadeerstatning som løper så lenge den trygdede lever. Bestemmelsen i § 8-5, siste ledd, gjelder tilsvarende.»

Ifølge lovens § 11-8 første ledd tilstås yrkesskadeerstatning til en trygdet som ved en yrkesskade er påført en varig og betydelig skadefølge av medisinsk art.

Det er et vilkår at det foreligger en «yrkesskade» for at erstatningen skal tilstås. Visse yrkessykdommer og andre sykdommer likestilles med yrkesskade, se lovens § 11-4 nr 1 tredje ledd. Vedkommende må dessuten være trygdet med rett til ytelse ved yrkesskade. Dette innebærer at ordningen med yrkesskadeerstatning bare gjelder for yrkesskader, yrkessykdommene m.v. som omfattes av folketrygdloven kapittel 11. De nevnte vilkårene er generelle og gjelder for alle yrkesskadeytelsene. I merknadene til utkastets kapittel 17 har utvalget gjort nærmere rede for innholdet i yrkesskadebegrepet, samt omtalt hvilke personer som omfattes av særbestemmelsene om stønad ved yrkesskade.

Det gjelder ikke noe generelt vilkår om å være fortsatt trygdet for å få rett til ytelse etter en yrkesskade. Det er tilstrekkelig at den skadde er trygdet etter kapittel 11 på skadetidspunktet. Vilkåret om å være trygdet er således utelukkende et inngangsvilkår.

Det er et vilkår for rett til yrkesskadeerstatning at skaden er av «medisinsk art». Dette viser at det er den medisinsk/tabellariske invaliditeten som skal være avgjørende ved tilståelsen av yrkesskadeerstatning. Det er altså ikke nødvendig at skaden har ført til inntektstap eller faktiske utgifter. Dette er også sagt uttrykkelig i forskriftenes § 1 andre punktum der det uttales: «Erstatningen er uavhengig av eventuelle faktiske utgifter og av inntektstap som skaden fører med seg». I innledningen til kapitlet har utvalget gjort nærmere rede for

forholdet mellom den medisinsk/tabellariske invaliditeten og den ervervsmessige invaliditeten.

Det må videre foreligge en «betydelig» skadefølge for at retten til yrkesskadeerstatning skal inntre. Småskader skal altså ikke gi rett til en slik erstatning. I forskriftenes § 3 nr 2 er den nedre grense for yrkesskadeerstatningen satt ved en invaliditetsgrad på 15 prosent. Vanligvis ble det etter tidligere lovgivning ikke gitt erstatning for men ved lavere medisinsk invaliditet enn 15 prosent. I Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 drøfter ikke departementet spørsmålet om hvilken nedre grense som skulle gjelde. Men det var ikke meningen at de yrkesskaddes rettsstilling skulle forringes da bestemmelsene om yrkesskadetrygd ble tatt inn i folketrygdloven. I Rikstrygdeverkets rundskriv 11-08 av 6. juni 1972 er det vist til at tap av en hel pekefinger for eksempel ikke er en «betydelig» skade som gir rett til erstatning. Invaliditetsgraden for slike skader er ifølge invaliditetstabellen bare 12 prosent.

Yrkesskadeerstatningen tilstås bare dersom skadefølgen er «varig». I forskriftenes § 5 er det bestemt at yrkesskadeerstatningen under ingen omstendigheter kan ytes «før den trygdede har gjennomgått medisinsk behandling som kan begrense eller avklare skadens størrelse eller varighet».

I Rikstrygdeverkets rundskriv uttales det følgende om varighetskravet (se rundskrivets side 6):

«Da lovens § 11-8 setter som vilkår for rett til yrkesskadeerstatning at den trygdede er påført v a r i g skadefølge, kan erstatningen ikke tilstås før det er avklart hvilke (hvor stor del) av de medisinske skadefølger som vil bli varige, jfr. § 5 første ledd. Den trygdede må således ha gjennomgått slik medisinsk behandling og undersøkelse som kan begrense eller avklare skadens størrelse eller varighet før invaliditetsgraden kan fastsettes. Er det foreslått en spesiell behandling eller et spesielt operativt inngrep som ikke er effektivt, må det søkes avklart hvorfor ikke opplegget er gjennomført. Det må således søkes brakt på det rene om dette har sin årsak i at symptomene likevel, etter en nøyere vurdering, ikke er funnet betydelige nok til å rettferdiggjøre den opprinnelige plan, eller om det foreligger risikomomenter som har reist betenkeligheter hos legen eller at pasienten har vegret seg. I sistnevnte tilfelle må det overveies hvorvidt en bør fastsette invaliditetsgraden under henynstagen til den bedring som måtte kunne forventes dersom det forutsatte opplegg var blitt gjennomført. Når det gjelder operative inngrep vil det imidlertid bare unntagelsesvis forholde seg slik at man med rimelighet kan fastsette invaliditetsgraden som om inngrepet var gjennomført med positivt resultat».

I sin bok Yrkesskadetrygden 1979 (side 219 og 220) nevner Kjønstad at forarbeidene til

folketrygdloven § 8-3 kan være av betydning når det gjelder innholdet av varighetskravet. Her går det fram at uførepensjon kan tilstås når det er på det rene at skaden eller sykdommen

«ikke vil bli helbredet (reparert) ved fortsatt medisinsk behandling eller av seg selv går til helbredelse. Det kreves ikke at den kurative behandling skal være avsluttet. Men behandlingen må være ført så langt fram at det kan avgjøres hvorvidt sykdommen (skaden, lytet) vil bli helbredet eller etterlate varig men. Varighetsvilkåret i § 11-8 må antagelig tolkes på samme måte som varighetsvilkåret i § 8-3.»

På side 220 sies det videre:

«Ved vurderingen av om en skadefølge skal anses som «varig» må man i første rekke rette blikket mot fremtiden. Det må være sannsynlig at tilstanden vil vedvare i lang tid fremover. Det kan neppe kreves at skadefølgen er livsvarig, men hvis det kan antas at tilstanden vil endre seg vesentlig i løpet av noen år, kan yrkesskadeerstatning ikke tilstås. Noen bestemt tidsgrense kan ikke angis. I England har 7 år vært oppstilt som grense for varig uførehet».

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende lovs § 11-8 første ledd samt forskriftenes § 3 nr. 2.

Utkastets første ledd stiller opp de hovedvilkårene som må være oppfylt for at en person skal få rett til menerstatning. Vi viser til framstillingen foran. Utvalget har presisert at det må være årsakssammenheng mellom yrkesskaden og den varige og betydelige skadefølgen. Utkastets kapittel 17 har bestemmelser om hvem som omfattes av yrkesskadedekningen og om hvilke skader eller sykdommer som omfattes av begrepet yrkesskade.

Utvalget har ikke funnet det nødvendig å vise til utkastets kapittel 17 i lovteksten. Det går fram av utkastets § 18-1 at man må sammenholde kapitlene 17 og 18 for å få full oversikt over rettstilstanden på området.

Utkastets andre ledd presiserer når skadefølgen anses som varig. Det følger av gjeldende forskrifters § 5 at vedkommende må ha gjennomgått medisinsk behandling før yrkesskadeerstatningen kan tilstås.

I utkastets tredje ledd er det tatt inn en presisering av «betydelig skadefølge» til invaliditetsgrad på minst 15 prosent. Det følger i dag av forskriftenes § 3 nr. 2.

Utvalget har ikke tatt med bestemmelsen i lovens § 11-8 første ledd siste punktum om endrede forhold. I utkastets § 20-6 om endrede forhold har utvalget foreslått en generell bestemmelse om at en sak skal tas opp til ny vurdering dersom det skjer vesentlige endringer i de forhold som har vært avgjørende ved fastsettingen av stønaden. Denne bestemmel-

sen skal også gjelde for menerstatningen. En egen henvisning her skulle således være overflødig.

Utkastets § 18-3 Invaliditetsgraden

Departementet gir forskrifter om invaliditetsgraden for et utvalg av skadefølger (invaliditetstabell).

Invaliditetsgraden i det enkelte tilfelle fastsettes på grunnlag av denne tabellen.

For de skadefølger som tabellen ikke omfatter, fastsettes invaliditetsgraden på grunnlag av en skjønnsmessig sammenligning mellom den aktuelle skadefølgen og de skadefølgene som er nevnt i tabellen.

Dersom medlemmet har fått flere skadefølger etter samme yrkesskade eller etter flere yrkesskader, fastsettes invaliditetsgraden ut fra en samlet vurdering.

Merknader

Utkastet svarer til §§ 2 og 4 i forskrifter gitt ved kongelig resolusjon den 5. mai 1972 med hjemmel i folketrygdloven § 11-8 andre ledd.

Innledning

Det sentrale spørsmålet i saker om yrkesskadeerstatning er å ta stilling til invaliditetsgraden. Prinsippene for fastsetting av invaliditetsgraden ble vurdert både av det nordiske utvalget som avgav innstilling om yrkesskade-trygden i 1963 og av det norske yrkesskade-trygdutvalget som avgav innstilling i 1967.

Det nordiske utvalget foreslo at erstatningen for ikke-økonomisk skade skulle utmåles på grunnlag av en generell og mest mulig tabellarisk bedømmelse av skaden. Yrkesskade-trygdutvalget uttalte også at erstatningen burde «utmåles på grunnlag av en normert medisinsk invaliditetsbedømmelse, i størst mulig utstrekning tabellarisk». Men utvalget understreket at en slik tabell bare skulle være veiledende. Man måtte ha anledning til å ta individuelle hensyn i en viss utstrekning, se Innstilling fra yrkesskade-trygdutvalget 1967 side 57 og 59.

I Ot.prp. nr 42 for 1969-70 framhevet også departementet at graderingen av skadens størrelse burde foretas etter generelle graderingsnormer.

Da bestemmelsene om yrkesskade-trygd ble tatt inn i folketrygdloven i 1970 bygget man på den veiledende invaliditetstabellen som Rikstrygdeverket tidligere hadde nyttet ved praktiseringen av yrkesskade-trygdloven av 1958 og lovene om krigspensjonering. Denne tabellen var stort sett i samsvar med utkastet til den felles nordiske invaliditetstabellen.

Gjeldende rett

Etter gjeldende rett fastsettes invaliditetsgraden i utgangspunktet på grunnlag av en

generell invaliditetstabell. Denne tabellen er fastsatt av departementet den 5. mai 1972 med hjemmel i forskriftenes § 2 andre ledd. Forskriftenes § 2 andre ledd lyder:

«For et utvalg av andre skader og sykdommer fastsetter departementet en generell invaliditetstabell, jfr. § 3 nr. 3. Ved skade eller sykdom som ikke er omfattet av tabellen fastsettes invaliditetsgraden på grunnlag av en skjønnsmessig sammenlikning med skader og sykdommer i den nevnte tabell.»

Invaliditetstabellen inneholder et par hundre beskrivelser av ulike skader, med tilhørende prosentangivelser. Hvis den aktuelle skaden finnes i tabellen, har man dermed en invaliditetsprosent. Det neste skrittet er da å plassere skaden i en av gruppene som er angitt i forskriftenes § 3. Fastsettelse av invaliditetsgraden og plasseringen i grupper skjer ved en objektiv bedømmelse av selve skaden og skadefølgen. Vi viser til merknadene til utkastets § 18-4 som omhandler erstatningsberegningen og § 18-5 om gruppeopprykk.

Den generelle invaliditetstabellen er imidlertid ikke uttømmende. For de skader som ikke er omfattet av tabellen, må invaliditetsgraden fastsettes skjønnsmessig, ut fra sammenlignbare skader og sykdommer. Vi viser til forskriftenes § 2 andre ledd andre punktum.

Utvalget vil understreke at det her dreier seg om et lovmessighets-skjønn, og ikke forvaltningens frie skjønn, som bygger på en vurdering av hensiktsmessigheten. Fastsettelsen skal skje etter en generell vurdering av skadefølgen. Det skal ikke tas hensyn til om den aktuelle skaden gir seg mer eller mindre byrdefulle utslag enn normalt. Det er fordi invaliditetsfastsettelsen er objektiv på samme måte som graderingen i invaliditetstabellen. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-08 av 6. juni 1972. Det kan av og til by på problemer å finne skader i tabellen som kan sammenlignes med den aktuelle skaden. Trygderetten har behandlet flere saker hvor de aktuelle skadene ikke var beskrevet i tabellen. Det blir i slike tilfeller ofte stort rom for skjønnsmessige vurderinger. Eksempler på tilfeller hvor sammenligningsprinsippet har vært benyttet er ankesakene 3244/74, 2447/75, 569/75 og 2062/75. Vi viser til utdrag av de nevnte kjennelsene i Kjønstad, Yrkesskade-trygden 1979, side 230 til 233.

Forskriftenes § 4 lyder:

«Skade eller sykdom som ikke er godkjent som yrkesskade etter § 11-4 i lov om folketrygd settes ut av betraktning ved fastsettelsen av grunnlaget for yrkesskadeerstatning.

Medisinsk uførhet som knytter seg til en eller flere skader (eller sykdommer), som er godkjent som nevnt, vurderes samlet, jfr. § 6, siste ledd.»

Forskriftenes § 4 andre ledd omhandler såkalte flerskader. Det forekommer ganske ofte at en person blir påført to eller flere enkeltskader og/eller sykdommer ved den samme arbeidsulykken. Vedkommende mister for eksempel både en hånd og et øye. I den generelle invaliditetstabellen er invaliditetsgraden for tap av en hånd satt til 50 prosent. Tap av ett øye er 18 prosent. I disse tilfellene skal uførheten vurderes samlet. Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv skal imidlertid ikke invaliditetsgraden fastsettes ved summering av invaliditetsgradene for hver enkelt skade, men vurderes samlet med anvendelse av skjønn som nevnt i forskriftenes § 2. Noen ganger kan man likevel summere invaliditetsgradene, og ofte bør man gjøre dette som første operasjon.

Rikstrygdeverket konstaterer at fastsettelsen av en samlet invaliditetsgrad vil kunne by på problemer. Rundskrivet har imidlertid nokså sparsomme retningslinjer på området. Det er bare presisert at dersom skaden har medført en forverrelse av den tidligere lidelsen, vil bare forverrelsen anses som skadefølge. Videre er det gitt anvisning på et konkret skjønn i de tilfellene skaden fører til at en latent skade utløses. Det er forutsatt i rundskrivet at nærmere retningslinjer vil bli gitt etter at en har sett praksis an. Utvalget er blitt orientert om at Rikstrygdeverket nå arbeider med et nytt rundskriv på området.

I sin bok Yrkesskadetrygden, side 236, setter Kjønstad opp forskjellige prinsipper som kan legges til grunn når samme arbeidsulykke fører til flere skader:

- «a) Addisjonsprinsippet (kumulasjonsprinsippet): Man kommer frem til en samlet invaliditetsgrad ved å summere invaliditetsgradene for hver enkelt skade.
- b) Avkortingsprinsippet: Man går frem som under bokstav a, men man gjør et fradrag fordi hver invaliditetsgrad er fastsatt under den forutsetning at en person bare har den ene skaden.
- c) Absorpsjonsprinsippet: Invaliditetsgraden blir satt lik invaliditetsgraden for den største skade. Man ser bort fra den mindre skade, som anses absorbert (oppslukt) av den større skade.
- d) Overkompensasjonsprinsippet: Den samlede invaliditetsgrad blir fastsatt til en høyere invaliditetsgrad enn summen av invaliditetsgradene for hver skade.»

Kjønstad hevder at ordlyden i forskriftenes § 4 ikke utelukker noen av de fire prinsippene. I utgangspunktet benytter Rikstrygdeverket som regel den såkalte Lindebergs reduksjonsmetode, som tilsvarer punkt b i listen ovenfor.

Sosialdepartementets invaliditetstabell har

enkelte satser for kombinerte skader. Tap av synet på ett øye er satt til 18 prosent, mens tap av synet på begge øynene er satt til 100 prosent. Her har man altså bygget på prinsippet om overkompensasjon, se punkt d i listen ovenfor. Invaliditetstabellen har imidlertid svært få satser for kombinerte skader. I praksis er tabellen blitt supplert med prinsippene i John Nordins tabell, som er den mest omfattende tabellen i Norden. Denne tabellen har egne satser for en rekke forskjellige kombinasjonsskader, og er således mer differensiert enn Sosialdepartementets tabell.

Utvalgets forslag

Utvalget har søkt å samle i en paragraf de bestemmelsene i gjeldende forskrifter som gjelder fastsetting av invaliditetsgraden.

Utkastets første ledd inneholder en fullmakt for departementet til å fastsette en invaliditetstabell for et utvalg av skadefølger.

Utvalget har brukt uttrykket «skadefølger» i lovteksten her i stedet for «skade», som brukes i forskriftene i dag. Etter utvalgets syn må det være den generelle funksjonsreduksjonen de enkelte skadene pleier å føre til som skal vurderes og ikke bare de objektive skadebeskrivelsene. Erstatningens formål er å gi kompensasjon for visse skadefølger. Det må da være i samsvar med ordningens formål at man vurderer de følger den enkelte skade pleier å ha.

Utkastets andre ledd svarer til forskriftenes § 2 andre ledd første punktum og angir hovedregelen om at invaliditetsgraden skal fastsettes etter den generelle invaliditetstabellen. I de tilfellene det dreier seg om bare én skadefølge og den aktuelle skaden er omfattet av tabellen, er fastsetting av invaliditetsgraden enkel. Dersom en person for eksempel har tapt en hånd, følger det direkte av tabellen at invaliditetsprosenten er 50 prosent.

Utkastets tredje ledd gjelder fastsettingen av invaliditetsgraden i de tilfellene den aktuelle skadefølge ikke er tatt med i den generelle tabellen. Bestemmelsen svarer til forskriftenes § 2 andre ledd andre punktum. Utkastet er i samsvar med gjeldende rett, og vi viser til framstillingen foran. Det har ut fra gjeldende praksis og retningslinjer ikke vært mulig å lovfeste hvilke prinsipper som skal legges til grunn ved den skjønnsmessige sammenligning som det her legges opp til. Men vi forutsetter at prinsippene utdypes i rundskriv.

Utkastets fjerde ledd gjelder fastsettingen av invaliditetsgraden når det foreligger flere skader. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å lovfeste det som følger av gjeldende forskrifter og praksis. Invaliditetsgraden skal alltid fastsettes etter en samlet vurdering i slike

tilfeller. Dette gjelder både når det foreligger ett skadetilfelle og når det foreligger flerskader. Når det gjelder selve erstatningsutmålingen i de tilfellene det er utbetalt engangserstatning, er gjeldende praksis som omtalt ovenfor foreslått hjemlet i utkastets § 18-4 om erstatningsberegningen.

Utkastets § 18-4 Erstatningsberegningen

Skadefølgene klassifiseres i grupper etter den fastsatte invaliditetsgraden. Forholdet mellom gruppe, invaliditetsgrad og den årlige menerstatning er som følger:

Gruppe	Invaliditetsgrad	Menerstatning pr. år
0	Lavere enn 15 %	Ingen erstatning
1	15- 24 %	7 % av G
2	25- 34 %	12 % av G
3	35- 44 %	18 % av G
4	45- 54 %	25 % av G
5	55- 64 %	33 % av G
6	65- 74 %	42 % av G
7	75- 84 %	52 % av G
8	85-100 %	63 % av G
9	Betydelig over 100 %	75 % av G

Departementet gir forskrifter om hvordan menerstatningen skal beregnes når det foreligger flere skadefølger.

Merknader

Utkastet svarer til forskriftenes § 3 nr. 1 og 2, samt § 6 tredje ledd.

Gjeldende rett

Forskriftenes § 3 lyder:

«1. Innledning i grupper som nevnt i § 2 foretas på grunnlag av invaliditetsgraden, jfr. § 2, siste ledd. Yrkesskadeerstatningen utmåles etter en og samme prosentsats av grunnbeløpet innen den enkelte gruppe. Forholdet mellom gruppe, invaliditetsgrad og yrkesskadeerstatning er som følger:

Gruppe	Invaliditetsgrad	Yrkesskadeerstatning pr. år
1	15- 24 %	7 % av G
2	25- 34 %	12 % av G
3	35- 44 %	18 % av G
4	45- 54 %	25 % av G
5	55- 64 %	33 % av G
6	65- 74 %	42 % av G
7	75- 84 %	52 % av G
8	85-100 %	63 % av G
9	Ved skade som er betydelig større enn skade som gir grunnlag for invaliditetsgrad på 100 pst.	75 % av G

2. Lavere invaliditetsgrader enn 15 prosent hører inn under gruppe 0 og gir ikke grunnlag for yrkesskadeerstatning.»

Når invaliditetsgraden er fastslått, se merknadene til utkastets § 18-3, blir neste skritt å plassere skaden i en av de gruppene som er angitt i forskriftenes § 3 nr. 1.

De erstatningsbetingende invaliditetsgradene er i dag inndelt i 9 grupper. Erstatningen utgjør det samme beløpet for alle invaliditetsgrader innen samme grupper. Erstatningsgruppe 1 omfatter for eksempel invaliditetsgrader fra 15 til 24 prosent. Det kunne derfor synes å være tilstrekkelig å få avklart gruppeplasseringen. Ifølge Rikstrykdeverkets rundskriv bør likevel invaliditetsgraden søkes fastsatt så nøyaktig som mulig, av hensyn til eventuell revurdering, ny yrkesskade og anke.

Fastsettingen av invaliditetsgrad og gruppeplassering skjer ved en objektiv bedømmelse av selve skaden og de følger den pleier å ha for en skadelidt. Spørsmålet om skaden er mer eller mindre belastende for den enkelte er uten betydning ved disse bedømmelsene.

Forskriftenes § 3 nr. 1 presiserer at yrkesskadeerstatningen utmåles etter én og samme prosentsats av grunnbeløpet innen den enkelte gruppe. Det innebærer at den som er 15 prosent invalid får samme erstatningsbeløp som den som er 24 prosent invalid.

Som det går fram av § 3 nr. 1 er det ikke proposjonalitet mellom invaliditetsgrad (gruppe) og erstatningens størrelse. Erstatning ved 40 prosent invaliditet (gruppe 3) er for eksempel mer enn dobbelt så stor som ved 20 prosent invaliditet (gruppe 1). Bakgrunnen for at erstatningen ble øket progressivt, var at dette ville gi store erstatninger for større skader i forhold til småskader.

Av forskriftenes § 3 nr. 1 går det fram at høyeste erstatning (gruppe 9) er forbeholdt de med skader som er betydelig større enn skader som gir grunnlag for invaliditetsgrad på 100 prosent.

Når skaden er plassert i en bestemt gruppe, blir det neste skrittet å fastsette erstatningens størrelse.

Spørsmålet om yrkesskadeerstatningens størrelse ble vurdert både av det nordiske utvalget av 1963 og av Yrkesskadetrygdutvalget av 1967. Det nordiske utvalget foreslo at det skulle gis en høyere erstatning ved invaliditet som var større enn 100 prosent (overinvaliditet) enn ved 100 prosent invaliditet. Yrkesskadetrygdutvalget foreslo på sin side at høyeste yrkesskadeerstatning burde gis ved invaliditet på 100 prosent. Det burde ikke gis tillegg ut over dette for overinvaliditet. Utvalget mente videre at yrkesskadeerstatningen burde settes lik grunnbeløpet for de som ikke hadde løp-

ende uførepensjon og til halvparten av grunnbeløpet for de med pensjon.

Departementet ville ikke gå inn for en differensiert yrkesskadeerstatning avhengig av om vedkommende hadde uførepensjon. I Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 valgte man en mellomløsning i forhold til Yrkesskadetrygdutvalgets forslag. Det ble foreslått at høyeste yrkesskadeerstatning generelt skulle ligge på tre fire-deler av grunnbeløpet. Det går imidlertid ikke fram av proposisjonen om departementet mente dette nivået skulle gjelde overinvaliditet eller for 100 prosent invaliditet.

Folketrygdloven § 11-8 tredje ledd sier heller ikke noe om ved hvilken invaliditet høyeste erstatning skal ytes.

Forskriftenes § 6 tredje ledd omhandler de tilfellene en trygdet er blitt skadet ved en arbeidsulykke, og senere blir skadet ved en ny arbeidsulykke. Bestemmelsen lyder:

«Inntreffer ny yrkesskade etter at yrkesskadeerstatning er utbetalt som engangsbeløp, skal den nye yrkesskadeerstatningen fastsettes på grunnlag av differansen mellom samlet og tidligere invaliditetsgrad, etter grunnbeløpet på det nye skadetidspunkt.»

Denne bestemmelsen regulerer bare de tilfellene der den skadde har fått erstatning for første skade i form av et engangsbeløp. I disse tilfellene skal det ifølge forskriftenes § 6 ytes erstatning på grunnlag av differansen mellom invaliditetsgradene. Men ifølge Rikstrygdeverket ytes det erstatning på grunnlag av differansen mellom den prosenten av grunnbeløpet som svarer til erstatningsgruppen for den samlede invaliditet og den prosenten av grunnbeløpet som den tidligere engangsutløsningen er utbetalt etter. Dette gir som oftest et gunstigere resultat for den skadde.

Eksempel:

En person har fått en engangsutbetaling etter en yrkesskade på grunnlag av en medisinsk invaliditet på 30 prosent. Denne invaliditet svarer til gruppe 2, hvor den årlige erstatningen utgjør 12 prosent av grunnbeløpet. Vedkommende blir så skadet på nytt. Den samlede invaliditetsgraden for den første og andre yrkesskaden blir satt til 60 prosent. Denne svarer til gruppe 5, hvor den årlige yrkesskadeerstatningen utgjør 33 prosent av grunnbeløpet.

Etter forskriftenes § 6 skulle den nye yrkesskadeerstatningen fastsettes på grunnlag av differansen mellom den samlede og den tidligere invaliditetsgraden. Det vil si 60 prosent - 30 prosent = 30 prosent, som gir erstatning på 12 prosent etter gruppe 2.

Etter Rikstrygdeverkets praksis blir den nye yrkesskadeerstatningen utmålt til differansen

mellom den prosenten av grunnbeløpet som tilsvarer erstatningsgruppen for den samlede invaliditeten, og den prosenten av grunnbeløpet som engangsutbetalingen blir beregnet etter. Det vil si 33 prosent - 12 prosent = 21 prosent av grunnbeløpet. Dette gjøres for at vedkommende skal komme i samme stilling som om skadene hadde skjedd samtidig.

Dersom man tar differansen mellom gruppene, ville resultatet av ovennevnte eksempel bli en erstatning på gruppe 5 - gruppe 2 = gruppe 3 som svarer til 18 prosent av grunnbeløpet.

Forskriftene nevner ikke de situasjonene der vedkommende enten har en løpende yrkesskadeerstatning etter den første arbeidsulykke eller erstatningen etter den første skaden ennå ikke er fastsatt. Ifølge Rikstrygdeverket skal invaliditetsgraden i slike tilfeller alltid fastsettes samlet etter samme prinsipp som ved flerskader, se forskriftenes § 4 andre ledd. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-08 side 7 (6/72).

Etter dette kan man slå fast at invaliditetsgraden ved flerskader alltid fastsettes etter en samlet vurdering. Det bør også bemerkes at dersom det er utbetalt engangserstatning etter det første skadetilfellet, blir ikke skadefølgen etter senere skadetilfeller plassert i grupper isolert. Det er bare de samlede skadefølgene som blir gruppeplassert.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd har utvalget foreslått å ta inn en oversikt over forholdet mellom gruppe, invaliditetsgrad og erstatningsutmålingen. Utkastet svarer stort sett til gjeldende forskrifters § 3 nr 1. Utvalget har for fullstendighetens skyld supplert den gjeldende tabellen med gruppe 0, som gjelder skader som har lavere invaliditetsgrad enn 15 prosent og som ikke skal gi rett til menerstatning. Dette svarer til gjeldende forskrifter § 3 nr. 2.

I utkastets andre ledd har utvalget funnet det hensiktsmessig å ta inn en hjemmel for departementet til å fastsette nærmere forskrifter om erstatningsutmålingen når det foreligger flere skader. Vi viser til omtalen under gjeldende rett om forskriftenes § 6 tredje ledd. Det bør gis nærmere bestemmelser om de spørsmål som her er omtalt.

Utkastets § 18-5 Gruppeopprykk

Dersom yrkesskaden har en skadefølge som er mer byrdefull enn det som er forutsatt i invaliditetstabellen, kan den flyttes opp én eller to grupper.

Merknader

Utkastet svarer til forskriftenes § 3 nr. 3 som lyder:

«Klassifiseringen i § 2, første ledd og den generelle invaliditetstabell, jfr. § 2, siste ledd, kan fravikes dersom den tryggedes alder, kjønn, vekt eller andre individuelle forhold gjør det rimelig å anta at skaden er særlig byrdefull for vedkommende. Skaden kan i så fall flyttes inntil to grupper opp.»

Denne bestemmelsen åpner adgang til å ta hensyn til andre forhold enn selve skaden etter at den objektive gruppeplasseringen er foretatt. En skade kan i visse tilfeller flyttes inntil to grupper opp i tabellen «dersom den tryggedes alder, kjønn, vekt eller andre individuelle forhold gjør det rimelig å anta at skaden er særlig byrdefull for vedkommende».

For at et slikt gruppeopprykk skal gjøres må skaden altså være «særlig byrdefull for vedkommende». De byrder som vanligvis knytter seg til en skade, er det allerede tatt hensyn til ved den tabellariske fastsatte invaliditetsgraden. Gruppeopprykk kan bare gis til den som på grunn av individuelle forhold får byrder som i vesentlig grad går ut over det vanlige.

Når det skal avgjøres om skaden er særlig byrdefull for vedkommende, må man sammenligne den som krever gruppeopprykk med andre som har tilsvarende skade. (Kjønstad, Yrkesskadeerstatningen 1979 side 251).

Hvis en person får amputert et ben, vil vedkommende kunne få gruppeopprykk dersom bruk av protese er særlig vanskelig i forhold til andre som er i samme situasjon, for eksempel fordi vedkommende er overvektig.

Forskriftens § 3 nr. 3 nevner uttrykkelig at «alder, kjønn og vekt» er individuelle forhold som kan danne grunnlag for gruppeopprykk.

Spørsmålet om alderens betydning er verken kommentert i forarbeidene eller i Rikstrygdeverkets rundskriv. Det er således noe uklart hvilke aldersgrupper som kan få gruppeopprykk. Utvalget antar at alderen i seg selv ikke kan begrunne gruppeopprykk. Men ved vurderingen av tilvenningsproblemer kan selvsagt alderen ha betydning.

Det er heller ikke sagt noe i forarbeidene eller i rundskrivet om hva som menes med at tryggedes kjønn kan begrunne gruppeopprykk - om det spesielt er rettet mot kvinner eller menn. Men bestemmelsen tar visstnok sikte på unge kvinner som får synbare arr (Kjønstad, Yrkesskadetrygden 1979 side 257). Et arr i ansiktet skulle altså kunne anses for å være mer byrdefullt for en ung kvinne enn for en ung mann, og derved begrunne gruppeopprykk.

Videre kan det tas hensyn til den skadelidtes vekt. I innstillingen fra Yrkesskadetrygdutvalget, 1967 side 59 nevnes det at «for eks-

empel tap av et ben kan tilsi en noe høyere mengrad enn den normale hvis menet medfører særlig store plager fordi den skadede er overvektig».

Ifølge Rikstrygdeverket er det i prinsippet bare tidligere sykdom eller skade som kan gi grunnlag for gruppeopprykk. Dette synes å være et noe snevert grunnlag for gruppeopprykk. Høy alder bør etter vår mening også gi rett til gruppeopprykk. Det samme gjelder fritidsaktiviteter som er viktig for den skadelidte.

Dersom man kommer til at skaden er særlig byrdefull for vedkommende, kan skaden flyttes inntil to grupper opp. Dette innebærer at den som skulle vært tilstått erstatning etter gruppe 2 kan få erstatning etter satsene i gruppe 3 eller 4. Den som er 25 prosent invalid kan altså få samme erstatning som den som er 54 prosent invalid. Den som blir plassert i gruppe 0, og ikke skulle hatt erstatning, kan flyttes opp i gruppe 1 eller 2 dersom vilkårene for gruppeopprykk foreligger. Men den som er overinvalid kan ikke gis opprykk, da gruppe 9 er den høyeste gruppe i tabellen, og gir det maksimale erstatningsbeløpet.

Vesentlighetskravet er ikke formulert forskjellig etter som det er spørsmål om ett eller to gruppeopprykk. Men det må åpenbart stilles strengere krav til to gruppeopprykk enn til ett.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til forskriftenes § 3 nr. 3, men er noe omformulert. Utvalget har ikke uttrykkelig nevnt eksemplene på individuelle forhold i gjeldende forskrifter som «alder, kjønn og vekt». Eksemplene gir ingen veiledning i hvilken betydning de skal ha ved vurderingen av gruppeopprykk. De anvendes dessuten ikke i praksis.

Utvalget mener at lovteksten ville blitt for komplisert dersom en skulle nevne konkret de individuelle forhold som kan være aktuelle, og hvilken betydning de skal tillegges ved vurderingen. Det man må falle tilbake på er om vedkommendes individuelle forhold etter sin art er slik at skadefølgen blir mer byrdefull enn den generelle invaliditetstabellen forutsetter.

Utkastets § 18-6 Utbetaling

Den yrkesskadde kan velge å få menerstatningen utbetalt som løpende ytelse eller som et engangsbeløp. Dette valget kan han eller hun gjøre først når det er vedtatt at det skal gis menerstatning. Etter at den yrkesskadde er død, kan det ikke gjøres vedtak om engangsutbetaling.

Løpende menerstatning utbetales fra tids-

punktet for yrkesskaden og så lenge vedkommende lever.

Dersom menerstatningen utbetales som et engangsbeløp, fastsettes kapitalverdien på grunnlag av alderen til den yrkesskadde og grunnbeløpet på tidspunktet for yrkesskaden.

Departementet gir forskrifter om beregning av kapitalverdier.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven §§ 11-8 fjerde ledd og 18-8, samt § 6 første og andre ledd i forskrifter om yrkesskadeerstatning, gitt ved kongelig resolusjon den 5. mai 1972 med hjemmel i lovens § 11-8 andre ledd.

Gjeldende rett

Etter gjeldende lovs § 11-8 fjerde ledd første punktum, kan den yrkesskadde velge mellom å få utbetalt yrkesskadeerstatningen i løpende terminbeløp eller som et engangsbeløp. Forskriftenes § 6 første og andre ledd lyder:

«Yrkesskadeerstatningen utbetales i månedlige terminer, med mindre den trygdede krever den utbetalt som engangsbeløp. Et slikt krav må i tilfelle omfatte hele den yrkesskadeerstatning som vedkommende har rett til.

Rett til yrkesskadeerstatning opphører ved utgangen av den kalendermåned hvori den trygdede dør. Er den trygdede avgått ved døden på det tidspunkt da vedtak om betaling av engangsbeløp fattes, skal erstatningen ikke omfatte senere terminer enn den måned hvori dødsfallet inntreffer.»

Etter forskriftenes § 6 første ledd skal yrkesskadeerstatningen utbetales i månedlige terminer, med mindre den trygdede, det vil si den skadde, krever den utbetalt med et engangsbeløp. Det er presisert at kravet om engangsutbetaling må omfatte hele den yrkesskadeerstatningen som vedkommende har rett til. Ifølge Rikstrygdeverkets praksis er imidlertid ikke denne bestemmelsen til hinder for at den yrkesskadde, etter at yrkesskadeerstatningen er utbetalt som løpende ytelse en tid, kan få utbetalt resterstatningen som et engangsbeløp.

Etter forskriftenes § 6 andre ledd opphører retten til yrkesskadeerstatning ved utgangen av den kalendermåned den skadde dør. Det vil si at en løpende yrkesskadeerstatning utbetales til og med den måneden mottakeren dør. Er vedkommende avgått ved døden på det tidspunktet da vedtaket om utbetaling av engangsbeløp fattes, skal erstatningen ikke omfatte senere terminer enn den måneden dødsfallet inntreffer.

Også i tilfellene hvor det er framsatt krav om utbetaling av engangsbeløp, gjelder begrensingsregelen i § 6 andre ledd. Forutsetningen er imidlertid at den yrkesskadde avgår

ved døden før vedtak om utbetaling av engangsbeløp er fattet. Dette innebærer at dersom en person som har framsatt krav om engangsutbetaling dør før vedtak er fattet av trygdeetaten, vil vedkommendes bo få utbetalt terminbeløp til og med døds måneden. Men dersom den yrkesskadde dør etter at vedtaket er truffet, vil dødsboet få utbetalt engangsrestatningen.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag svarer stort sett til gjeldende rett.

Etter utkastets første ledd første punktum kan den yrkesskadde velge menerstatningen utbetalt som løpende ytelse eller som et engangsbeløp. I utkastets § 21-11 fjerde ledd om utbetalingsterminer er det presisert at menerstatningen enten kan utbetales som engangsbeløp eller som løpende ytelse.

I utkastets første ledd andre punktum har utvalget foreslått en liten endring. Etter forslaget kan det ikke treffes vedtak om engangsutbetaling før etter at det er truffet vedtak om menerstatning skal gis.

Utkastets første ledd tredje punktum er i samsvar med gjeldende rett. Det kan ikke treffes vedtak om engangsutbetaling når vedkommende er død. Når den yrkesskadde er død kan det altså bare foretas engangsutbetaling dersom det er truffet vedtak om slik utbetaling mens vedkommende var i live.

Utvalgets forslag innebærer at dersom vedkommende har valgt engangsutbetaling allerede på søknadstidspunktet, så vil han eller hun under ingen omstendighet få rett til menerstatning hvis vedkommende dør før vedtaket er fattet. Utvalgets forslag om at vedtakstidspunktet skal være det avgjørende for når retten oppstår, er i samsvar med forslagene i utkastets kapittel 20 om utbetaling. Vi legger her til grunn at den som fyller lovens vilkår om rett til en trygdeytelse, har en latent rett inntil det er truffet vedtak. Når det gjelder menerstatning, innebærer dette at den som fyller vilkårene for denne ytelsen, men som dør i tidsrommet mellom kravframsettingen og vedtakstidspunktet, ikke får rett til slik erstatning.

Utkastets annet ledd presiserer at løpende menerstatning utbetales fra tidspunktet for yrkesskaden og løper så lenge vedkommende lever. Denne bestemmelsen må sammenholdes med utkastets § 21-13 som gjelder utbetaling av en ytelse i den måneden retten til ytelsen oppstår eller opphører.

Menerstatning utbetales fra yrkesskadens inntreden. For sykdommer som er likestilt med yrkesskade er det tidspunktet da sykdommen ble påvist av lege og medlemmet

fikk kunnskap om sykdommen, som er avgjørende. Dersom sykdommen blir påvist etter at de skadelige påvirkninger er opphørt, vil skadetidspunktet senest kunne settes til den måned de skadelige påvirkninger opphørte.

Utkastets tredje ledd svarer til den gjeldende lovs § 11-8 fjerde ledd. Dersom menerstatningen utbetales som et engangsbeløp, er det grunnbeløpet på skadetidspunktet som skal anvendes. Dersom erstatningen utbetales som løpende ytelse vil erstatningen avhenge av det til enhver tid gjeldende grunnbeløp. Men dette er et alminnelig prinsipp, som det ikke er nødvendig å lovfeste.

Utkastets fjerde ledd gir departementet hjemmel til å fastsette det trygdetekniske grunnlaget for beregning av kapitalverdier. Tilsvarende forskrifter er i dag fastsatt av Sosialdepartementet 14. februar 1980 med hjemmel i folketrygdloven § 18-8.

Disse forskriftene gjelder etter sin ordlyd for samtlige trygdeytelser. Men de er nå bare aktuelle for menerstatningen etter at utvalget har foreslått at uførepensjon ved yrkesskade bare skal ytes ved uføregrad på 30 prosent eller mer. Vi viser til utkastets § 10-21 første ledd bokstav d. Reglene om kapitalutløsning av pensjon ved uføregrader fra 15 til 29 prosent vil da falle bort.

Etter utvalgets mening passer det best å ha disse bestemmelsene i tilknytning til utkastet her. Bestemmelsene i de gjeldende forskrifter er av såvidt teknisk art at det er mest hensiktsmessig at disse fortsatt gis i forskrifts form. Det er derfor tatt med en fullmakt for departementet til å gi forskrifter om det trygdetekniske grunnlaget for beregningen av kapitalverdier i utkastet her.

Forskriftsbestemmelser som foreslås opphevet

1) Forskriftenes § 2 første ledd

I denne bestemmelsen er det tatt inn eksempler på skader innen den enkelte gruppen. De fleste eksemplene er hentet fra invaliditetstabellen og illustrerer middelinvaliditeten innen den enkelte gruppen, bortsett fra gruppe 0, 8 og 9. Eksempelsamlingen ble tatt inn i forskriftene blant annet fordi lovens § 11-8 forutsatte at Kongen skulle fastsette graderingsnormene. Men da det ble ansett uhenktsmessig å autorisere hele tabellen ved kongelig resolusjon, ble det tatt inn en eksemplensamling i forskriftene som skulle vise strukturen i invaliditetstabellen. Utvalget mener at det er unødvendig å beholde denne eksemplensamlingen for å angi rammene for invaliditetstabellen.

2) Forskriftenes § 4 første ledd

Ifølge denne bestemmelsen skal skade eller sykdom som ikke er godkjent som yrkesskade, settes ut av betraktning ved fastsetting av grunnlaget for yrkesskadeerstatningen. Det følger av utkastets § 18-3 første ledd at det bare er skadefølger etter en yrkesskade som skal tas i betraktning ved fastsettingen av invaliditetsgraden. Forskriftenes § 4 første ledd skulle derved være overflødig. Annen uforhet enn den som er forårsaket av yrkesskaden kan likevel få innvirkning på invaliditetsfastsettingen. Men det er da i forbindelse med vurdering av gruppeopprykk på grunn av individuelle forhold. Det vises til utkastets § 18-4.

3) Forskriftenes § 5

Forskriftenes § 5 første ledd ledd lyder:

«Yrkesskadeerstatningen ytes tidligst tolv måneder etter skadetidspunktet og under ingen omstendighet før den trygdede har gjennomgått medisinsk behandling som kan begrense eller avklare skadens størrelse eller varighet. Yrkesskadeerstatningen ytes i samsvar med den varige invaliditet som deretter foreligger, med virkning fra skadetidspunktet, jfr. dog lov om folketrygd § 14-9, fjerde ledd.»

Ifølge forskriftenes § 5 første ledd ledd kan yrkesskadeerstatning ikke ytes før det er gått 12 måneder etter skadetidspunktet, og den trygdede har gjennomgått medisinsk behandling som kan begrense eller avklare skadens størrelse, og skadefølgen er varig.

Etter forskriftenes § 5 andre ledd bortfaller retten til yrkesskadeerstatning i sin helhet dersom den trygdede avgår ved døden før det tidspunktet da erstatning kan tilstås.

I Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-08 av 6. juni 1972 side 6 uttales det:

«Under ingen omstendighet vil erstatning bli tilstått før 12 måneder etter skadetidspunktet, jfr. § 5 første ledd. Det er bare den invaliditet som (fortsatt) foreligger 12 måneder etter skadetidspunktet som skal ligge til grunn for invaliditetsfastsettelsen. Dette gjelder også saker der det allerede før det er gått 12 måneder vil foreligge grunnlag for å bedømme den varige invaliditet.»

I Yrkesskadetrygden 1979 side 287, hevder Kjønsstad at det er tvilsomt om loven gir hjemmel for Kongen til fastsette regler om når vedtak kan treffes. Han viser til at fullmaktsbestemmelsen i § 11-8 bør tolkes slik at «forskrifter og graderingsnormer» bare skal omfatte regler om erstatningsutmålingen. Han viser videre til at krav om ytelser ifølge lovens § 14-7 skal «avgjøres uten ugrunnet opphold». Det vil altså være i strid med lovens saksbehandlingsregler om en sak ligger og venter til tolv månedersfristen er utløpt når det forelig-

ger «grunnlag for å bedømme den varige invaliditet.»

Utvalget vil peke på at en skadefølge som regel ikke vil kunne betegnes som varig før det har gått 12 måneder. I disse tilfellene får denne bestemmelsen således ingen selvstendig betydning ved siden av utkastets § 18-2. Men i enkelte tilfeller kan skadefølgen betegnes som varig umiddelbart etter skadetidspunktet. Det gjelder for eksempel ved tap av syn på begge øyne, som gir en invaliditetsgrad på 100 prosent.

Det vil virke urimelig og direkte i strid med lovens saksbehandlingsregler om vedkommende da må vente i 12 måneder før erstatningen blir utbetalt. Dersom vedkommende tilfeldigvis dør innen ett år etter skadetidspunktet bortfaller retten. Bestemmelsen inneholder i realiteten et vilkår om at vedkommende må holde seg i live ett år etter ulykken. En slik regel kan virke urimelig. Utvalget foreslår etter dette at bestemmelsen oppheves. Forslaget vil neppe medføre noen utvidelse av særlig betydning, da det bare er i de færreste til-

fellene at uførheten kan konstateres som varig før det har gått 12 måneder.

4) Forskriftenes § 6 første og andre ledd

Disse bestemmelsene er gjengitt under merknadene til utkastets § 18-6.

Bestemmelsens første ledd gjelder utbetaling av yrkesskadeerstatningen og fastslår at erstatningen utbetales i terminer eller engangsbetaling. Tilsvarende bestemmelse er tatt inn i utkastets § 21-10 fjerde ledd om utbetalingsterminer, og skulle derfor være overflødig her.

Bestemmelsens andre ledd gjelder opphør av løpende yrkesskadeerstatning og er i samsvar med den generelle bestemmelsen i utkastets § 21-13 om terminer for måneder da rett til stønad oppstår eller opphører. Denne bestemmelsen sier at ytelser som utbetales i terminer, ytes for hele kalendermåneder selv om vedkommende bare fyller vilkårene for deler av en måned.

Forskriftenes § 6 første og andre ledd skulle således være overflødig her.

KAPITTEL 19

Administrasjon

OVERSIKT

Bestemmelser om folketrygdordningens administrasjon er i dag stort sett å finne i folketrygdloven kapittel 13 - «Administrasjon». Det finnes også enkelte bestemmelser om administrasjon andre steder i loven. I lovens kapittel 14 - «Krav om ytelser - melding og behandling. Begrensning og tap av rettigheter.», er det bestemmelser om de forskjellige trygdeorganenes kompetanse. Vi viser til §§ 14-4 til 14-6. Folketrygdloven § 4-8 har bestemmelser om de administrative organer som skal behandle ytelser etter kapittel 4 «Stønad under arbeidsløse m.v.». I lovens § 3-9 finnes dessuten en særskilt bestemmelse om Ankenemnda for sykepengen i arbeidsgiverperioden.

I utkastets kapittel 19 har utvalget samlet de bestemmelsene som gjelder trygdeadministrasjonen.

De någjeldende administrative bestemmelsene er svært omfattende og detaljerte. Utvalget mener lovreguleringen på dette området er unødig omfattende. Etter Grunnloven § 3 er det Kongen som har myndighet til å bestemme hvordan statsforvaltningen skal organiseres. Denne myndighet er i praksis delegert til fagdepartementene. Trygdeetatens administrasjon er en del av statsforvaltningens administrasjon. Det er etter utvalgets syn uhensiktsmessig å binde trygdeetatens administrasjon gjennom lovgivning. Endringer i lovgivningen er en nokså tidkrevende prosess. Gjeldende system har ført til at folketrygdloven ikke alltid gir et riktig bilde av de enkelte trygdeorganers kompetanse. Det gjelder for eksempel for fylkesnemndene som er omtalt i folketrygdloven § 14-4. Ifølge loven skal disse nemndene ikke treffe vedtak i saker, men Rikstrygdeverket har delegert avgjørelsesmyndighet til disse nemndene. Vi viser til omtale i merknadene til utkastets § 19-3.

Utvalget vil videre peke på at det finnes en mengde administrative rutiner som ikke er omtalt i loven. Folketrygdloven kan i alle fall ikke være uttømmende.

Utvalget har drøftet tre alternative løsninger når det gjelder lovregulering av folketrygdordningens administrasjon.

Det ene alternativet er å beholde det omfattende lovverket som finnes i dag. Utvalget vil ikke gå inn for dette alternativ, av de grunner som er nevnt ovenfor.

Det andre alternativet er å ha et helt kort kapittel som bare tar med de lovbestemmelsene som er sterkt ønskelige. Det kan for eksempel være en paragraf som gir departementet fullmakt til å bestemme organiseringen av trygdeetaten, samt en bestemmelse om Ankenemnda for sykepengen i arbeidsgiverperioden. Et slikt alternativ vil etter utvalgets syn virke noe snaut. Da vi antar det er et visst behov for informasjon på området, vil ikke utvalget gå inn for dette alternativet.

Utvalgets prinsipp har vært at publikum og trygdefunksjonærene skal kunne lese mest mulig ut av selve loven. Dette prinsipp har imidlertid ikke så stor aktualitet når det gjelder administrasjonskapitlet. Dette kapitlet er først og fremst rettet mot trygdeetaten, og får i mindre grad betydning for publikum.

Utvalget har etter dette valgt et tredje alternativ, som er en mellomløsning mellom de to foregående alternativene. I utvalgets forslag er det av informasjonshensyn således tatt med noen flere bestemmelser enn det som er antydning i det andre alternativet.

Utkastets kapittel 19 om administrasjon svarer stort sett til den gjeldende lovs kapittel 13, men er vesentlig forenklet. I tillegg har utvalget foreslått å ta inn de administrative bestemmelsene som står i lovens kapittel 3, 4 og 14. Vi viser til omtalen ovenfor.

Utvalget har bygd opp kapitlet slik at Rikstrygdeverket, fylkesttrygdekontorene og trygdekontorene får hver sine paragrafer. Det er tatt inn en egen paragraf om arbeidsmarkedsetatens organer. Deretter er det foreslått en paragraf om Ankenemnda for sykepengen i arbeidsgiverperioden og en paragraf om trygdevisjonen. Til slutt i kapitlet har vi foreslått en generell hjemmel for departementet til å fastsette forskrifter.

Ved lov 23. desember 1988 nr. 109 ble det bestemt at man gradvis skal endre strukturen i trygdeetaten. Dette ble først foreslått av en styringsgruppe under Sosialdepartementet og videre i budsjettforslaget for 1989, se kapittel 2601 Folketrygdens regionale organer. Forslaget til ny struktur går i hovedsak ut på at fylkesnemndene og trygdesekretariatene nedlegges og erstattes med nye fylkesvise organer som både skal ha de administrative og de faglige oppgavene. De nye fylkesorganene skal etableres etappevis i løpet av perioden 1. juli 1989 til 31. desember 1990. I forarbeidene til

den nevnte lovendringen (Ot.prp. nr. 7 for 1988-89 side 30) sies det at folketrygdlovens bestemmelser om de nåværende regionale organer vil bli opphevet med virkning fra 1. januar 1990 og erstattet med tilsvarende bestemmelser om de nye regionale trygdeorganene.

Ved lovendringen den 23. desember 1988 ble det tilføyd et nytt punkt 4 i § 13-3, som gir departementet fullmakt til å omorganisere trygdens regionale organer slik som nevnt. Lovendringen trådte i kraft 1. januar 1989.

Som nevnt skal omorganiseringen skje gradvis. Denne prosessen vil være ferdig før den nye folketrygdloven kan tre i kraft. Utvalget har derfor tatt med bestemmelser om de nye organene.

Gjeldende lovs kapittel 13 har enkelte bestemmelser om saksbehandling. Det gjelder folketrygdloven § 13-2 nr. 2 om Rikstrygdeverkets tilsyn og kontroll med underliggende organer, § 13-6 om trygdesjefens kompetanse og § 13-13 om ugildhet. Disse bestemmelsene svarer enten til forvaltningslovens bestemmelser eller de følger av vanlige ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper. Bestemmelsene foreslås opphevet. De er omtalt bakerst i merknadene til kapitlet her. Bakerst har utvalget også omtalt andre bestemmelser i gjeldende lovs kapittel 13 som utvalget antar er overflødige, og som derfor foreslås opphevet.

Utkastets § 19-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om folketrygdens administrative organer.

Bestemmelser om

- Rikstrygdeverket står i § 19-2
- fylkestrygdekontorene står i § 19-3
- trygdekontorene står i § 19-4
- arbeidsmarkedsetatens organer står i § 19-5
- Ankenemnda for sykepengene i arbeidsgiverperioden står i § 19-6
- trygderevisjonen står i § 19-7
- forskrifter står i § 19-8.

Merknader

Bestemmelsen er ny og angir kort hva kapitlet inneholder. Som ellers i utkastet har utvalget funnet det hensiktsmessig å starte med en innledningsbestemmelse. I utkastene til stønadskapitlene pleier innledningsbestemmelsen å angi formålet med kapitlet. Da det ikke er praktisk å angi noe formål i administrasjonskapitlet, er det i stedet presisert hvilket område bestemmelsene skal gjelde for. Bestemmelsene handler om folketrygdens administrative organer.

I utkastets andre ledd er det som ellers i det

nye lovutkastet foreslått en innholdsfortegnelse over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne. Det er foreslått egne paragrafer om Rikstrygdeverket, fylkestrygdekontorene, trygdekontorene, arbeidsmarkedsetatens organer, Ankenemnda for sykepengene i arbeidsgiverperioden, revisjon og en fullmaktsbestemmelse til å gi forskrifter.

Utkastets § 19-2 Rikstrygdeverket

Vedtatt etter denne loven gjøres av Rikstrygdeverket, som kan delegerer myndighet til de organer som er nevnt i §§ 19-3 og 19-4.

Rikstrygdeverket ledes av et styre, som består av sju medlemmer. Styret oppnevnes av Kongen.

Rikstrygdeverkets daglige leder er trygdedirektøren, som tilsettes av Kongen.

Merknader

Utkastet gjelder Rikstrygdeverkets kompetanse og oppbygging. Det svarer stort sett til den gjeldende lovs §§ 13-2 og 14-6.

Historikk

Forløperen til Rikstrygdeverket var Riksforsikringsanstalten, som ble opprettet i 1895 i forbindelse med gjennomføringen av loven om ulykkesforsikring for industriarbeidere av 1894. Riksforsikringsanstalten ble ledet av et styre som bestod av en administrerende direktør og to andre medlemmer, beskikket av Kongen. Da loven om sykeforsikring av 1909 ble gjennomført i 1911, ble Riksforsikringsanstalten gjort til sentralstyre for sykeforsikringen. Etter som de andre lovene om sosialtrygd ble vedtatt og satt i kraft, fikk Riksforsikringsanstalten større ansvarsområde.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 13-2 gjelder Rikstrygdeverkets organisasjon og lyder:

«1. Rikstrygdeverket ledes av et styre bestående av trygdedirektøren og seks andre medlemmer som med personlige varamenn oppnevnes av Kongen for fire år om gangen. To av medlemmene med varamenn skal representere henholdsvis arbeidstakere og arbeidsgivere, og ett medlem med varamann skal ha tilknytning til den ytre trygdeetat. Kongen oppnevner formann og nestformann blandt de øvrige styremedlemmer.

Trygdedirektøren, som utnevnes av Kongen, er Rikstrygdeverkets daglige leder. Kongen fastsetter nærmere regler om Rikstrygdeverkets oppgaver og organisasjon.

2. Foruten de oppgaver som ved lov, forskrifter og regler særskilt er tillagt Rikstrygdeverket, skal det føre tilsyn og kontroll med de i §§ 13-3 og 13-4 nevnte organer og fastsette nærmere forskrifter og regler om disse organers oppgaver etter denne lov.»

Lovens § 14-6 har en del bestemmelser om Rikstrygdeverkets myndighet. Av paragrafens første ledd går det fram at Rikstrygdeverket skal avgjøre krav etter loven som ikke avgjøres av trygdekontoret.

Etter lovens § 14-6 andre ledd kan Rikstrygdeverket helt eller delvis overlate sin avgjørelsesmyndighet til fylkesnemnda eller trygdekontoret. Etter alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper kreves antagelig hjemmel for at et direktorat skal kunne delegerede vedtaksmyndighet til underordnet organ. Utvalget viser til Torstein Eckhoff Forvaltningsrett, Oslo 1989, side 234-236.

Etter lovens § 14-6 tredje ledd kan Rikstrygdeverket oppheve eller endre vedtak som et lokalt trygdeorgan har truffet. Det følger av alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper at et forvaltningsorgan kan omgjøre eget vedtak, og vedtak som er truffet av underordnet organ, innen de rammer som er gitt i forvaltningsloven § 35. Det skilles her mellom omgjøring til gunst og omgjøring til skade, og det er satt frister for å gi varsel om at vedtaket overprøves samt frist for å gi melding om at vedtaket er omgjort.

Bestemmelsene i lovens § 14-6 tredje ledd om omgjøring inneholder ingen frister. Det sondres heller ikke mellom omgjøring til gunst og omgjøring til skade for den trygdede. Bestemmelsen kom inn i folketrygdloven ved vedtakelsen av loven i 1966. I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 er det ingen merknader til denne bestemmelsen. Det er uklart hvor langt bestemmelsen rekker, og hvordan forholdet til bestemmelsene om omgjøring i forvaltningsloven § 35 er.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag bygger på gjeldende rett. Men som nevnt i innledningen til utkastets kapittel 19 har utvalget kommet til at det ikke er hensiktsmessig å lovfeste administrasjonsordningene i folketrygden i detalj.

Utvalget har drøftet om man burde foreslå å endre navnet Rikstrygdeverket. Rikstrygdeverket er et direktorat. Det kunne derfor være naturlig at Rikstrygdeverket fikk betegnelsen «direktorat», f.eks. Trygdedirektoratet. Dette ville svare til vanlige betegnelser som Helse-direktoratet, Prisdirektoratet, Teledirektoratet m.m. Men da navnet Rikstrygdeverket er vel innarbeidet, vil ikke utvalget gå inn for noen navneendring.

I *utkastets første ledd* slås det fast at vedtak etter loven skal treffes av Rikstrygdeverket. Utvalget finner det lite hensiktsmessig å lovfeste hvilke organer innenfor trygdeetaten som skal treffe vedtak etter de respektive stø-

nadsbestemmelsene. Vedtakskompetansen blir ofte endret over tid. Det arbeides i trygde-etaten med delegering av stadig flere typer stønadsvetakt. På denne bakgrunn vil det være lite praktisk å angi i selve loven hvem som skal ha kompetanse til å treffe de respektive vedtak. Dette ville medføre behov for å endre loven i forbindelse med slike kompetanseendringer, og det kunne utsette eller hindre praktiske administrative ordninger. Dersom delegasjon skjer uten lovendring vil lovens tekst etterhvert bli nokså misvisende. Utvalget har derfor lagt all vedtaksmyndighet til Rikstrygdeverket, samtidig som det presiseres i lovutkastet at denne myndighet kan delegeres til de organer som er nevnt i utkastets §§ 19-3 og 19-4. Dette innebærer at Rikstrygdeverket kan delegeres sin myndighet til fylkestrygdekontorene og trygdekontorene.

Utkastets andre ledd handler om Rikstrygdeverkets organisasjon. Etter utkastets andre ledd skal Rikstrygdeverket ledes av et styre som skal bestå av sju medlemmer. Utvalget har ikke funnet det hensiktsmessig å lovfeste at trygdedirektøren skal være medlem av styret, men vil overlate valget til Kongen. Utvalget vil i denne sammenheng peke på at det kan virke uheldig at en organisasjons daglige leder er medlem av organisasjonens styre, da styret blant annet skal føre kontroll med driften som den daglige leder er ansvarlig for.

Utkastets tredje ledd gjelder Rikstrygdeverkets daglige leder. Det er her bare foreslått lovfestet at trygdedirektøren skal være den daglige leder og at denne skal tilsettes av Kongen.

Loven om statens tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven) av 4. mars 1983 har bestemmelser om tjenestemenn og embetsmenn. Etter lovens § 1 nr. 2 er embetsmann definert som «den som er utnevnt av Kongen og gitt bestalling som embetsmann, eller den som er konstituert av Kongen i et embete».

En embetsmann kan ikke ansettes på åremål. Ifølge tjenestemannsloven § 3 nr. 1 skal en embetsmann utnevnes fast i embetet, men kan konstitueres når:

- a) Embetsmannen bare trengs for et begrenset tidsrom eller for å utføre et bestemt oppdrag.
- b) Embetet ennå ikke er fast organisert, eller arbeidsområdet eller virkekretsen er planlagt endret.
- c) Embetsmannen skal gjøre tjeneste i stedet for en annen (vikar).

En tjenestemann kan imidlertid ansettes på åremål, se tjenestemannsloven § 3 nr. 2 bokstav f. Trygdedirektøren er i dag ansatt på

åremål. Det innebærer at han er tjenestemann og ikke embetsmann.

Utvalget har ikke funnet det riktig å lovfeste om trygdedirektøren i framtiden skal være tjenestemann eller embetsmann. Det bør være opp til Regjeringen å bestemme dette. Etter Grunnloven § 3 er det tillagt Kongen å organisere forvaltningen. Etter utvalgets forslag står Kongen fritt til å bestemme om trygdedirektøren skal «bestalles» som embetsmann eller «beskikkes» som tjenestemann. Utvalget har derfor brukt den nøytrale formulering «tilsettes av Kongen» i lovutkastet her.

Utkastets § 19-3 Fylkestrygdekontorene

I hvert fylke skal det være et fylkestrygdekontor.

Merknader

I den gjeldende folketrygdloven §§ 13-3 og 14-4 er det tatt inn bestemmelser om fylkesnemndene og trygdesekretariatene

Historikk

Ordningen med fylkesnemnder ble innført ved lov 30. november 1956 om endringer i vanføreløven av 19. juni 1936 nr. 1. Nemndene skulle bistå Rikstrygdeverket i saker etter vanføreløven. Uføretrygdloven av 22. januar 1960 hadde særskilte bestemmelser om fylkesnemndene i lovens § 11. Fylkesnemndenes oppgave var å avgi uttalelser om vilkårene for rett til uførepensjon i den enkelte uføresak. Nemndene skulle ellers bistå Rikstrygdeverket i slike saker. Etter uføretrygdloven § 11 siste ledd skulle Rikstrygdeverket treffe bestemmelser om nødvendig kontorhjelpt for nemndene. Det går imidlertid fram av Ot.prp nr. 17 for 1965-66 side 57 at nemndene i praksis nyttet fylkeslegenes kontorapparat, mot refusjon i uføretrygdens midler.

Ordningen med særskilte sekretariater for fylkesnemndene ble innført ved folketrygdloven av 1966. Et utvalg nedsatt i 1965 om administrasjonsordningen for en enhetlig folketrygd hadde foreslått at fylkesnemndene skulle få egne sekretariater. Det forelå ingen forslag om trygdesekretariatene i Ot.prp. nr. 17 for 1965-66. Forslag ble imidlertid fremmet ved brev fra Sosialdepartementet direkte til sosialkomitéen i Stortinget. Vi viser til Innstilling O.VIII for 1965-66 side 34.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 13-3 lyder i dag slik:

- «1. I hvert fylke skal det være en statlig nemnd som skal utføre de oppgaver som er pålagt den i denne lov og i forskrifter og regler gitt med hjemmel i loven. Videre skal det være et trygdesekretariat i fylket.

2. Fylkesnemnda skal bestå av fylkeslegen, i Oslo og Bergen av stadsfysikus eller en av fylkeslegens eller stadsfysikus assisterende leger, og minst to andre medlemmer. Departementet oppnevner medlemmer og personlige varamedlemmer for 4 år.

Departementet gir nærmere regler om nemndas organisasjon og kan bestemme at nemnda skal deles inn i selvstendig arbeidende avdelinger. Departementet fastsetter godtgjørelsen til nemndas medlemmer og kan bestemme at de skal tilstås skyss- og kostgodtgjørelse.

3. Trygdesekretariatet tilrettelegger de saker som etter denne lov skal forelegges nemnda. Sekretariatet kan tillegges andre oppgaver for Rikstrygdeverket og trygdekontorene.

Rikstrygdeverket gir nærmere regler om sekretariatets virksomhet og oppgaver.

4. Departementet kan bestemme at nemndene og trygdesekretariatene som nevnt i § 13-1 annet ledd og i denne paragraf nr. 1 skal erstattes med nye fylkesvise organer som skal utføre administrative og trygdefaglige oppgaver på regionalt plan. Vedtak som fattes av de nye organene, skal være omfattet av de samme formelle og prosessuelle regler som bestemt for vedtak fattet av nemndene og sekretariatene.»

Fylkesnemndene

Etter folketrygdloven § 13-3 nr. 1 skal det i hvert fylke være en nemnd som skal utføre de oppgaver som er pålagt den «i medhold av lov og i forskrifter og regler gitt med hjemmel i loven». I dag er det bare folketrygdloven som har bestemmelser om fylkesnemndene, da vanføreløven er opphevet.

Etter folketrygdloven § 13-3 nr. 2 skal fylkesnemnda bestå av «fylkeslegen, i Oslo og Bergen av stadsfysikus eller av en av fylkeslegens eller stadsfysikus' assisterende leger, og minst to andre medlemmer». I dag er det bare Oslo som har stadsfysikus. Stadsfysikus fyller også de oppgaver som de statlige fylkeslegene har.

Departementet er i § 13-3 nr. 3 siste punktum gitt fullmakt til å oppnevne medlemmene og varamedlemmene i fylkesnemndene. Disse oppnevnes for inntil fire år om gangen.

Departementet har gitt forskrifter om fylkesnemndenes organisasjon den 24. oktober 1966 med hjemmel i folketrygdloven § 13-3 nr. 2.

Etter forskriftenes § 1 skal fylkesnemnda utføre de oppgaver som er pålagt den i folketrygdloven og i forskrifter gitt med hjemmel i loven. Slike bestemmelser er å finne i folketrygdloven § 14-4. Vi viser til omtale nedenfor.

Etter forskriftenes § 2 bestemmer Sosialdepartementet hvem som skal være formann og nestformann i nemnda. Det treffes vedtak for så vidt gjelder sammensetningen av den enkelte nemnd. Vanligvis er det fylkeslegen eller assisterende fylkeslege som er nemndas

formann. Dersom det er flere fylkesnemnder i fylket, blir assisterende fylkeslege ofte gitt vervet som formann i en av nemndene.

Fylkesnemnda er kompetent til å treffe vedtak når minst halvparten av medlemmene er til stede. Formannen, nestformannen eller en av deres varamenn må alltid være til stede. Fylkesnemnda treffer vedtak ved simpelt flertall. Vedtak samt dissenser skal kort grunngis. Vi viser til forskriftenes § 3 nr. 2. Forvaltningslovens bestemmelser om begrunnelse av vedtak gjelder i de stønadsaker nemnda har myndighet til å treffe vedtak i. Dette følger av henvisningen i folketrygdloven § 14-7 til forvaltningsloven §§ 24 og 25.

Folketrygdloven § 14-4 gjelder fylkesnemndenes kompetanse. Paragrafen lyder slik:

«Fylkesnemnda vurderer og avgir innstilling i saker som gjelder

- a. spørsmål om hvorvidt uførhet foreligger og hvor stor uføregraden er,
- b. spørsmål om vilkår for attføring foreligger og hvilke attføringstiltak som bør komme til anvendelse,
- c. krav på utdannelsesstønad.

Dette gjelder dog ikke i saker hvor avgjørelsen er lagt til trygdekontoret.»

Etter denne bestemmelsen er fylkesnemndene ikke tillagt avgjørelsesmyndighet, men skal utelukkende forberede sakene. Tidligere hadde fylkesnemndene bare slike rådgivende og forberedende oppgaver. De var derfor ikke administrative forvaltningsorganer. Etter folketrygdloven § 14-6 andre ledd kan imidlertid Rikstrygdeverket delegerer sin avgjørelsesmyndighet til fylkesnemndene. Denne bestemmelse ble tatt inn i folketrygdloven allerede i 1966. Fra dette tidspunktet fikk fylkesnemndene status som administrative organer. I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 ble det presisert at gjennomføringen av den nye folketrygdordningen gjorde det nødvendig med en utbygging av trygdens administrasjonsapparat. Det ble forutsatt at fylkesnemndene, liksom trygdekontorene, skulle være underlagt Rikstrygdeverkets tilsyn og kontroll. Vi viser til Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 57.

Trygdesekretariatene

Folketrygdloven har få bestemmelser om trygdesekretariatene. Det henger antagelig sammen med at ordningen med sekretariater for fylkesnemndene først ble foreslått etter at sosialkomiteén hadde fått Ot.prp. nr. 17 til behandling.

Det heter i folketrygdloven § 13-3 nr. 3 første ledd at «Trygdesekretariatet tilrettelegger de saker som etter denne lov skal forelegges nemnda. Sekretariatet kan tillegges andre oppgaver for Rikstrygdeverket og trygdekon-

torene.» Rikstrygdeverket er gitt myndighet til å fastsette nærmere forskrifter om sekretariatenes virksomhet. Vi viser til lovens § 13-3 nr. 3 andre ledd. Slike forskrifter er gitt den 12. oktober 1966.

Forskriftene utfyller ikke loven når det gjelder kompetansen til trygdesekretariatene. Det heter i forskriftenes § 1 at trygdesekretariatet skal tilrettelegge de saker som skal forelegges fylkesnemnda samt innhente supplerende opplysninger i samarbeid med trygdekontorene. Videre skal sekretariatet utarbeide en skriftlig framstilling av den enkelte sak og avgi grunngitt innstilling. Det vil si forslag til vedtak. For øvrig skal sekretariatet utføre de oppgaver som Rikstrygdeverket tillegger det. Ellers inneholder forskriftene stort sett bestemmelser av intern administrativ art.

Det opplyses fra Rikstrygdeverket at trygdesekretariatene i praksis utarbeider innstilling i de saker som skal behandles av fylkesnemndene. Videre utarbeider trygdesekretariatene utkast til oversendelsesbrev til Trygderetten i de saker som går direkte fra fylkesnemndene til Trygderetten.

Trygdesekretariatene er også i praksis tillagt avgjørelsesmyndighet i visse saker etter folketrygdloven kapittel 8. Fra 1982 ble det først innført en ordning med såkalt betinget vedtaksmyndighet for trygdekontoret i saker om grunnstønad og hjelpestønad etter folketrygdloven § 8-2. Denne ordningen går ut på at trygdekontoret har fått kompetanse til å treffe vedtak dersom trygdesekretariatet sier seg enig i vedtaket. Dette innebærer i realiteten at det er trygdesekretariatet som treffer beslutningen (delt kompetanse). Men det er ikke hjemmel i folketrygdloven til å delegerer vedtaksmyndighet til trygdesekretariatet. Dette er årsaken til at man i trygdeforvaltningen har konstruert ordningen med såkalte betingede vedtak.

Rikstrygdeverkets melding nr. 5/82 til kapittel 8 av 4. november 1982 omtaler nærmere ordningen med betinget vedtak i saker om grunnstønad og hjelpestønad. I meldingen skiller en mellom ubetinget og betinget avgjørelsesmyndighet. Med ubetinget avgjørelsesmyndighet menes at trygdekontoret har fullmakt til å treffe vedtaket. Det gjelder dersom søkeren har cystisk fibrose eller blødersykdom av en viss karakter og kravet gjelder stønad, men ikke forhøyet hjelpestønad. Det gjelder heller ikke dersom søkeren er under 18 år.

I saker om grunnstønad og hjelpestønad der trygdekontoret ikke har såkalt ubetinget vedtaksmyndighet, kan det likevel treffe vedtak dersom trygdesekretariatet er enig. Dette innebærer at det er trygdesekretariatet som treffer vedtak etter folketrygdloven § 8-2 i de tilfel-

lene trygdekantoret ikke har såkalt ubetinget vedtaksmyndighet. Det går fram av ovennevnte melding at trygdesekretariatet fr saken forberedt av trygdekantoret, som om saken skulle sendes fylkesnemnda. Men dersom trygdesekretariatet er enig i trygdekantorets innstilling, skal saken ikke sendes videre til fylkesnemnda. Saken skal i tilfelle returneres trygdekantoret, som så fatter vedtaket.

Ordningsen med såkalt betinget vedtaksmyndighet for trygdekantoret ble utvidet i 1986. Vi viser til Rikstrygdeverkets melding nr. 3/86 til kapittel 8 av 4. desember 1986. Meldingen omtaler tilståelse av full eller ugradert uførepensjon i de tilfeller det er aktuelt å imøtekomme kravet fra den trygdede. Dessuten gjelder den for enkelte saker om uførepensjon ved yrkesskade.

De nye bestemmelsene i folketrygdloven § 13-3 nr. 4 er omtalt i innledningen til dette kapitlet. Som nevnt skal det gradvis bygges ut fylkestrygdekantorer.

Fylkestrygdekantorene

Folketrygdloven § 13-3 nr. 4 er ny og omhandler fylkesvise organer som kan erstatte fylkesnemndene og trygdesekretariatene. Bestemmelsen gir mulighet til en gradvis overgang til en ny struktur i trygdeataten.

Utvalgets forslag

Utvalget har funnet det hensiktsmessig allerede nå å erstatte bestemmelsene om fylkesnemndene og trygdesekretariatene med en paragraf om fylkestrygdekantorer.

Utkastets § 19-4 Trygdekantorene

I hver kommune skal det være et trygdekantor.

Departementet kan bestemme at to eller flere kommuner skal ha felles trygdekantor.

Det skal være et eget trygdekantor for saker som gjelder personer som er bosatt i utlandet, eller som arbeider på norske skip i utenriksfart.

Merknader

Utkastet svarer til hovedpunktene i den gjeldende lovs §§ 13-4 og 13-5.

Historikk

Sykestrygdordningen ble tidligere administrert av offentlige kretsnykekasser som var å finne i hver kommune. Videre var det en del private nykekasser. Den første sykestrygdloven av 18. september 1909, som trådte i kraft den 3. juli 1911, innførte plikt til medlemskap i en offentlig eller privat nykekasse for de lavest lønnede arbeidstakere. Ikke bare de private, men også de offentlige nykekassene var selv-

stendige enheter. Hver kretsnykekasse var en økonomisk uavhengig enhet. Kommunestyret oppnevnte kassenes styre som bestod av fem medlemmer. Tre av styrets medlemmer skulle representere de trygdede og ett medlem skulle representere arbeidsgiverne.

Riksforsikringsanstalten (i dag Rikstrygdeverket) skulle være sentralstyre for sykeforstyringen.

Kretsnykekassenes forretningsførere og tjestemenn ble ansatt av kommunestyrene etter Riksforsikringsanstaltens godkjennelse.

Som ovenfor nevnt omfattet sykestrygden tidligere også private nykekasser. Etter sykestrygdloven § 166 skulle brukskasser og andre private nykekasser som var i virksomhet ved lovens ikrafttredelse, likestilles med de offentlige trygdekasser, dersom de var godkjent av Rikstrygdeverket. Det samme gjaldt jernbanens nykekasser.

Ved sykestrygdloven av 2. mars 1956 ble adgangen til å etablere nye godkjente nykekasser brakt til opphør. I lovens forarbeider ble det også drøftet  oppløse de nykekassene som allerede var godkjente, men resultatet ble at de fortsatt skulle bestå.

Etter 1956 var antallet godkjente nykekasser stadig synkende. I 1970 da det ble vedtatt å ta loven om sykestrygd inn i folketrygdloven, var det bare 11 private nykekasser samt 8 jernbanekasser som var godkjent etter sykestrygdloven. Jernbanekassene hadde ca. 29 000 medlemmer, mens brukskassene hadde ca. 6 800 medlemmer. I tillegg kom familiemedlemmer, det vil si ektefeller og barn til medlemmer.

Etter sykestrygdlovens bestemmelser var de godkjente nykekassene forpliktet til å gi medlemmene ytelser i minst like stort omfang som etter sykestrygdloven. Jernbanekassene hadde tilbud om en rekke ytelser ut over de obligatoriske. Legehjelp var gratis, og det ble som hovedregel ytt et tilskott på 75 prosent av utgiftene til tannlegehjelp og medisiner. Jernbanekassene ytte imidlertid ikke sykpenger, da Norges Statsbaner betalte full lønn under sykdom.

I forbindelse med at sykestrygdloven ble tatt inn i folketrygdloven ble ordningsen med godkjente nykekasser igjen tatt opp til vurdering. Det går fram av Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 at opphør av ordningsen med godkjente nykekasser ville innebære en nedlegging av disse kassene. Vi viser til side 5 i proposisjonen. Det mtte i tilfelle tas inn i loven et forbud imot private nykekasser dersom disse skulle tvinges til å nedlegge sin virksomhet. Dette ble ikke antydnet.

Rikstrygdeverket gikk sterkt imot at de private nykekassene skulle fortsette sin virksom-

het etter at syketrygden var tatt inn i folketrygdloven. Departementet gav i proposisjonen uttrykk for at de private sykekassene kunne omdannes til såkalte hjelpekasser som kunne gi ytelse i tillegg til folketrygdlovens ytelse.

Da syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven i 1970 ble ikke bestemmelsene om godkjente sykekasser tatt med. Det ble i Ot.pr. nr. 42 for 1969-70 pekt på at opprettholdelsen av lovfestede private sykekasser ville representere et sterkt kompliserende moment. Det ble dessuten hevdet at det ville innebære brudd på den solidaritetstanke som lå til grunn for folketrygdens stønadsordninger.

Enkelte av de private sykekassene fortsatte imidlertid sin virksomhet etter at syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven. NSB's sykekasser er således fortsatt i virksomhet i dag.

Da folketrygdloven ble vedtatt i 1966, ble det i lovens § 13-4 tatt inn bestemmelser om de offentlige trydekassene. De skulle utføre de oppgaver som ble pålagt dem i folketrygdloven. Videre var kassene tillagt myndighet i henhold til syketrygdloven som gjaldt fortsatt.

Trydekassene var egne rettssubjekter til syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven. Syketrygdlovens bestemmelser om trydekassene ble da overført og tilpasset folketrygdlovens administrative system. Trydekassene ble etter dette kalt trygdekontorer.

Syketrygdloven § 145 hadde bestemmelser om en særskilt trydekasse for sjømenn i utenriksfart. Denne trydekassen var også en selvstendig økonomisk enhet og ble kalt trydekassen for sjømenn i utenriksfart. Da syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven, ble særbestemmelsene for sjømenn beholdt. I folketrygdloven § 13-4 nr. 2 ble det da presisert at det skulle være et særskilt trygdekontor for hele Norge for behandling av saker for trygdede som nevnt i lovens § 2-8 nr. 1. Det vil si trygdede som hadde rett til såkalt utvidet medisinsk stønad under utenlandsopphold. Dette trygdekontoret heter i dag Folketrygdekontoret for utenlandssaker.

Til tross for at trygdekontorene ble en del av den offentlige forvaltning, beholdt man ordningen med egne styre for trygdekontorene. Men ved lov 9. desember 1983 nr. 71 ble denne ordningen opphevet, med unntak av Folketrygdekontoret for utenlandssaker. Lovendringen trådte i kraft fra 1. januar 1984.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 13-4 lyder:

«1. I hver kommune skal det være et trygdekontor.

Rikstrygdeverket kan med departementets samtykke bestemme at det skal være felles

trygdekontor for to eller flere kommuner. Før slik bestemmelse treffes, skal vedkommende kommunestyre gis adgang til å uttale seg.

2. Regler om trygdekontorets organisasjon fastsettes av Rikstrygdeverket.»

Etter lovens § 13-4 nr. 1 første ledd skal det være et trygdekontor i hver kommune. Men etter § 13-4 nr. 1 andre ledd kan Rikstrygdeverket med departementets samtykke bestemme at det skal være felles trygdekontor for to eller flere kommuner. Rikstrygdeverket er videre gitt fullmakt til å fastsette nærmere regler om trygdekontorets organisasjon. Vi viser til § 13-4 nr. 2. Slike forskrifter er gitt den 4. desember 1970.

Etter lovens § 13-6 er trygdesjefen trygdekontorets daglige leder. Trygdesjefen har myndighet til å avgjøre saker på trygdekontorets vegne. Etter alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper kan trygdesjefen delegerer myndighet til å treffe avgjørelser til andre ansatte ved trygdekontoret (intern delegasjon).

Folketrygdloven § 13-5 gjelder Folketrygdekontoret for utenlandssaker. Men navnet på dette særskilte kontoret går ikke fram av lovteksten i dag. Det heter i lovens § 13-5 første ledd: «For hele riket skal det være et eget trygdekontor for behandling av saker for trygdede som nevnt i § 2-8 nr. 1.» Lovens § 2-8 handler om såkalt utvidet medisinsk stønad under utenlandsopphold. I § 2-8 nr. 1 nevnes de personer som er trygdet med rett til utvidet stønad. Det dreier seg om personer som er trygdet som bosatt i utlandet, eller som arbeider på norsk skip i utenriksfart, selv om de er bosatt i riket.

Rikstrygdeverket er i lovens § 13-5 første ledd siste punktum gitt myndighet til å gi regler om kontorets organisasjon. Slike forskrifter er imidlertid ikke fastsatt.

Som tidligere nevnt skal Folketrygdekontoret for utenlandssaker fortsatt ha et styre. Dette går fram av lovens § 13-5 andre ledd. Departementet oppnevner styret, som skal være på fem medlemmer med varamenn. Disse oppnevnes for fire år om gangen. Ett av medlemmene skal representere rederne og ett medlem skal representere sjømennene. Departementet bestemmer hvem som skal være styrets formann og nestformann. Styrets sammensetning bærer ennå preg av at dette kontoret opprinnelig var sjømennenes trygdekontor.

Lovens § 13-5 tredje ledd gjelder styrets oppgaver. Styret skal føre tilsyn med trygdekontorets virksomhet og for øvrig utføre de oppgaver som er særskilt lagt til styret. Departementet er gitt fullmakt i § 13-5 tredje ledd siste punktum til å gi regler om styrets virk-

somhet og organisasjon m.v. Slike forskrifter er gitt den 30. desember 1970. Opprinnelig gjaldt disse forskriftene generelt for trygdekontorstyrene.

Etter forskriftenes § 1 andre ledd nevnes de saker som skal behandles av styret:

- 1) Forslag til budsjett for trygdekontoret.
- 2) Trygdekontorets regnskaper.
- 3) Viktigere spørsmål vedrørende trygdekontorets lokaler og utstyr.
- 4) Viktigere personalsaker.
- 5) Fastsetting av arbeidstid og ekspedisjonstid.
- 6) Fastsetting av organisasjonsplan.
- 7) Oppnevning av stedfortreder for trygdesjefen.
- 8) Opprettelse/nedleggelse av avdelingskontorer.
- 9) Revisjonsrapporter og revisjonsantegnelser.
- 10) Retningslinjer og planer for informasjonsvirksomheten.
- 11) Saker som er begjært innbragt for styret.
- 12) Andre saker av vesentlig eller prinsipiell betydning.

Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått å samle alle bestemmelsene om trygdekontorene i en paragraf. I denne paragrafen har vi foreslått å lovfeste enkelte hovedprinsipper. Det er forutsatt at Sosialdepartementet fastsetter nærmere forskrifter om trygdekontorenes organisasjon og virksomhet.

Av utkastets første ledd går det fram at det som hovedregel skal være ett trygdekontor i hver kommune.

Etter utkastets andre ledd kan imidlertid departementet bestemme at det skal være felles trygdekontor for to eller flere kommuner.

Utkastets tredje ledd handler om det særskilte trygdekontoret som i dag heter Folkestrygdekontoret for utenlandssaker. Det er presisert at det skal være et eget trygdekontor for behandling av saker som gjelder medlemmer bosatt i utlandet, samt sjømenn som arbeider på norske skip i utenriksfart. Utvalget har ikke funnet det hensiktsmessig å lovfeste noe navn på dette trygdekontoret.

Utkastets § 19-5 Arbeidsmarkedsetatens organer

Vedtak om dagpenger under arbeidsløshet etter kapittel 6 gjøres av arbeidsmarkedsetatens organer. Se lov 27. juni 1947 nr. 9 om tiltak til å fremme sysselsetting §§ 1, 2, 3 og 6.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende folketrygdlovs § 4-8.

Ifølge denne bestemmelsen skal søknad om ytelser etter kapittel 4 som hovedregel behandles etter sysselsettingsloven av 27. juni 1947.

Sysselsettingsloven har bestemmelser om arbeidsmarkedsetatens organer, deres organisasjon og arbeidsoppgaver i kapitlene I og II. Kapittel III har særlige administrative bestemmelser for sjøfolk.

Det går fram av sysselsettingsloven § 1 andre ledd at det er Arbeidsdirektoratet som skal behandle saker om stønad i henhold til folketrygdloven kapittel 4. For øvrig omhandler sysselsettingsloven § 1 de sysselsettingspolitiske oppgavene som er pålagt Arbeidsdirektoratet.

Sysselsettingsloven § 2 har bestemmelser om Arbeidsdirektoratets organisasjon. Direktoratet ledes av et styre som består av syv medlemmer. Arbeidsdirektøren er den daglige lederen.

Sysselsettingsloven § 3 gjelder den regionale administrasjon. I hvert fylke skal det være et fylkeskommunalt nærings- og sysselsettingsstyre. Medlemmene oppnevnes av fylkestinget for 4 år om gangen.

I hvert fylke skal det dessuten være et fylkesarbeidskontor, som innen fylket skal ha de oppgaver som følger av lovens § 1. Fylkesarbeidskontoret er sekretariat for nærings- og sysselsettingsstyret i saker styret behandler etter lovens § 1.

Sysselsettingsloven § 6 handler om den lokale administrasjonen. Det kan opprettes arbeidskontorer for distrikter som ofte omfatter flere kommuner.

Etter folketrygdloven § 4-8 skal søknad om dagpenger til fiskere og fangstmenn behandles av de organer Kongen bestemmer. I 1980 ble det opprettet en spesiell ordning med arbeidsløshetsstrygd for fiskere og fangstmenn. Denne ordningen administreres av Garantikassen for fiskere etter forskrifter fastsatt av Fiskeridepartementet.

Utvalgets forslag

Utvalget har drøftet om det i utkastet bør tas inn en oversikt over de ulike organer som administrerer dagpenger under arbeidsløshet. Siden det er arbeidsmarkedsetatens organer og ikke trygdeetaten som administrerer denne ytelsen, kunne det være ønskelig med en slik bestemmelse ut fra informasjonshensyn.

Lovteksten vil etter utvalgets mening bli uforholdsmessig omfattende dersom det skulle tas inn uttømmende regler om administrasjon av dagpengesakene i utkastets kapittel 19. Utvalget er dessuten kommet til at det er lite hensiktsmessig å ha bestemmelser om arbeidsmarkedsetatens organer i folketrygdloven. Ved endringer i sysselsettingsloven

måtte det i så fall gjøres tilsvarende endringer i folketrygdloven. Informasjonsbehovet skulle være tilstrekkelig ivaretatt ved at det i utkastet vises til sysselsettingsloven.

Utvalget vil peke på at det bare er saker om dagpenger etter folketrygdloven § 4-1 bokstav a som etter forslaget skal beholdes i folketrygdloven. De ulike tiltak som er nevnt i lovens § 4-1 bokstavene b til f er allerede foreslått tatt ut av folketrygdloven og flyttet til sysselsettingsloven. Vi viser til utvalgets Delutredning 1 i NOU 1986:11 «Folketrygdlovens forhold til helsetjenester og andre ordninger» side 37.

Særordningen med såkalt A-trygd for fiskere og fangstmenn som er omtalt i folketrygdloven § 4-8 administreres som foran nevnt av Garantikassen for fiskere. Det gjelder i dag egne administrasjonsbestemmelser for Garantikassen. Utvalget har foreslått at denne ordningen tas ut av folketrygden, og det er derfor ikke behov for å ha særlige administrasjonsbestemmelser. Vi viser til merknadene til utkastets kapittel 6 om dagpenger under arbeidsløshet, der utvalget har gitt en oversikt over de bestemmelser som foreslås tatt ut av folketrygdloven, eller flyttet til andre steder i loven.

Etter utkastets § 19-5 skal vedtak om dagpenger under arbeidsløshet etter kapittel 6 treffes av arbeidsmarkedsetatens organer. Det er i forslaget vist til bestemmelsene i sysselsettingsloven.

Utkastets § 19-6 Ankenemnda for sykepen-ger i arbeidsgiverperioden

Ankenemnda avgjør tvister om rettigheter og plikter i arbeidsgiverperioden (se § 4-16) mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, og mellom arbeidsgiver og trygdekontor.

Ankenemnda skal ha tre medlemmer, som oppnevnes av departementet. Lederen av nemnda skal ha særlig innsikt i trygderettslige spørsmål. Ett medlem oppnevnes etter forslag fra Næringslivets Hovedorganisasjon, og ett medlem etter forslag fra Landsorganisasjonen i Norge.

Merknader

Bestemmelser om Ankenemnda for sykepen-ger i arbeidsgiverperioden står i dag i folketrygdloven § 3-9. Lovendringen 15. desember 1989 nr. 90 er innarbeidet.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-9 lyder i dag slik:

«Tvist mellom arbeidsgiver og arbeidstaker eller arbeidsgiver og trygdekontor om rettigheter og plikter etter denne lovs bestemmelser om arbeidsgiverperiode, kan bringes inn for en ankenemnd.

Ankemenda skal ha tre medlemmer. Medlemmene med personlige varamenn oppnevnes av departementet for inntil fire år om gangen.

Ett medlem skal ha særlig innsikt i trygderettslige spørsmål, og skal ha vervet som formann for nemnda. Av de to andre medlemmer oppnevnes det ene etter forslag fra Næringslivets Hovedorganisasjon, det andre etter forslag fra Landsorganisasjonen i Norge.

Nemndas vedtak kan ikke bringes inn for Trygderetten eller annet forvaltningsorgan. Domstolene kan prøve lovmessigheten av nemndas vedtak.

Departementet gir forskrifter om hvilke saker som skal behandles av nemnda, om saksbehandlingen og bestemmelser som ellers er nødvendige for nemndas virksomhet.»

Etter folketrygdloven § 3-9 kan tvist mellom arbeidsgiver og arbeidstaker eller arbeidsgiver og trygdekontor om rettigheter og plikter etter folketrygdlovens bestemmelser om arbeidsgiverperioden bringes inn for en egen nemnd (Ankenemnda for sykepen-ger i arbeidsgiverperioden). Med hjemmel i nevnte paragraf har Sosialdepartementet den 14. juni 1978 fastsatt forskrifter om behandling av tvister i arbeidsgiverperioden.

Lovens § 3-9 ble tatt inn i folketrygdloven ved lov 10. juni 1977 nr. 84 i forbindelse med gjennomføringen av en såkalt arbeidsgiverperiode i kapittel 3 om sykepen-ger. Bestemmelsene om sykepen-ger i arbeidsgiverperioden går i korthet ut på at det som hovedregel er arbeidsgiveren som skal yte sykepen-ger til en arbeidstaker i et visst tidsrom. Disse bestemmelsene er å finne i folketrygdloven §§ 3-5 til 3-9. Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets kapittel 4 om sykepen-ger.

Departementet mente det ville være hensiktsmessig å etablere en særskilt ankenemnd som kunne avgjøre tvister i forbindelse med reglene om sykepen-ger i arbeidsgiverperioden. Ankenemnda ble opprettet etter mønster av det danske dagpenge-utvalget. Vi viser til Ot.prp nr. 68 for 1976-77. Det var en forutsetning at nemndas avgjørelser ikke skulle kunne bringes inn for Trygderetten, og dette ble lovfestet i § 3-9 fjerde ledd. Ved lov 9. juni 1978 nr. 54 ble det etter forslag fra Rikstrygdeverket presisert at Ankenemndas vedtak heller ikke kan prøves av et annet forvaltningsorgan. Siden Rikstrygdeverket er ankeinstans etter folketrygdloven kapittel 3, antok man at det burde gå klart fram av lovteksten at Ankenemndas vedtak var endelig i forhold til andre administrative organer. Det ble dessuten tilføyet en bestemmelse om at domstolene kan prøve lovmessigheten av nemndas vedtak. Vi viser til Ot.prp nr. 65 for 1977-78 side 16.

Ankenemnda er som regel ankeinstans for tvister om rettigheter og plikter etter bestem-

melsene om arbeidsgiverperioden i folke-trygdloven kapittel 3. Det er gjort unntak fra denne hovedregel i forskriftene om tvister i arbeidsgiverperioden:

- Nemnda kan ikke avgjøre om en trygdet har rett til sykepenger fra trygden de første 14 dagene i en fraværesperiode.
- Nemnda kan ikke behandle saker dersom både arbeidsgiver og trygdekontor har avslått å utbetale sykepenger i arbeidsgiverperioden, se forskriftenes § 8. Nemnda kan likevel alltid prøve gyldigheten av en egenmelding, se § 8 tredje ledd.
- Nemnda kan ikke avgjøre - heller ikke pre-judisielt - om en skade eller sykdom kan godkjennes som yrkesskade, jf. folketrygdloven § 3-6 nr. 1 andre ledd.
- Nemnda kan ikke overprøve om en arbeidstaker lider av en langvarig eller kronisk sykdom som medfører risiko for særlig stort sykefravær, jf. folketrygdloven § 3-7.

Etter lovens § 3-9 andre ledd skal Ankenemnda ha tre medlemmer. Disse oppnevnes av departementet, som også oppnevner personlige varamenn for nemndas medlemmer. Medlemmene oppnevnes for fire år om gangen, se § 3-9 andre ledd andre punktum.

Lovens § 3-9 tredje ledd setter krav til medlemmene. Ett av medlemmene skal ha særlig innsikt i trygderettslige spørsmål. Dette medlemmet skal være nemndas formann. De to andre medlemmene skal oppnevnes etter forslag fra Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) og Landsorganisasjonen i Norge (LO).

Etter forskriftenes § 6 skal Rikstrygdeverket fungere som sekretariat for nemnda. Sekretariatet forbereder sakene.

Nemnda behandler tvister på grunnlag av skriftlig framstilling som partene har gitt og øvrige opplysninger i saken, se forskriftenes § 12.

Etter forskriftenes § 15 kan nemnda bestemme at den ankende part helt eller delvis skal få dekket nødvendige utgifter i anledning ankesaken. Dette har ikke skjedd ennå.

Hvis nemnda finner det nødvendig, kan den oppnevne prosessfullmektig for den ankende part og kan i tilfelle fastsette prosessfullmektigens godtgjørelse, som senere utredes av nemnda. Vi viser til forskriftenes § 15 andre ledd. Bestemmelsen har ikke vært nyttet ennå.

Behandlingen for nemnda er etter forskriftenes § 17 gebyrfri. Men nemnda kan etter § 16 bestemme at den ankende part helt eller delvis skal bære de utgiftene anken har medført dersom anken er framsatt eller opprettholdt uten rimelig grunn. Dette har ennå ikke skjedd.

Etter lovens § 3-9 fjerde ledd kan nemndas

vedtak ikke bringes inn for Trygderetten eller annet forvaltningsorgan. Det er imidlertid presisert i andre punktum at domstolene kan prøve lovmessigheten av nemndas vedtak. Dette følger for øvrig av de ulovfestede prinsippene om domstolskontroll.

Etter forskriftenes § 14 andre punktum skal søksmål i tilfelle reises mot den som var anke- motpart ved ankens behandling for Ankenemnda. Men dersom ankemotparten var et trygdekontor, skal anken likevel rettes mot Rikstrygdeverket. Dette innebærer at dersom trygdeetaten er ankemotpart, skal anken rettes mot Rikstrygdeverket.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til hovedpunktene i gjeldende rett. Utvalget forutsetter at det gis utfyllende bestemmelser på området. Vi viser til utkastets § 19-8.

Etter utkastets første ledd skal Ankenemnda avgjøre tvister om rettigheter og plikter i arbeidsgiverperioden. Det er presisert at det dreier seg om tvister enten mellom arbeidsgiver og arbeidstaker eller mellom arbeidsgiver og trygdekontor. Tvister mellom arbeidstakere og trygdekontor følger de vanlige trygderettslige klage- og ankereglene.

Utkastets andre ledd gjelder sammensetningen av nemnda. Utkastet her svarer til gjeldende rett, men lovteksten er forkortet.

Utvalget har ikke funnet det nødvendig å lovfeste prinsippet om domstolskontroll, da det følger av de ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper.

Utvalget mener videre at bestemmelser om unntak fra anke til Trygderetten bør omtales i utkastets kapittel 20 om saksbehandlingsregler i trygdesaker. Vi viser til utkastets § 20-8 med tilhørende merknader.

Utkastets § 19-7 Trygderevisjonen

Trygderevisjonen reviderer folketrygdens regnskaper.

Merknader

Bestemmelser om revisjon står i dag i folke-trygdloven § 13-9.

Innledning

Grunnloven § 75 bokstav k har en særstilt bestemmelse om revisjon av statens regnskaper. Etter denne bestemmelsen skal Stortinget utnevne fem revisorer som skal gjennomse statens regnskaper. Det er dessuten gitt en særskilt lov om Statens revisjonsvesen den 8. februar 1918. Etter § 1 i denne loven skal den statsrevisjon som er nevnt i Grunnloven revidere den øverste administrasjon og andre som er regnskapspliktige overfor staten. Men etter

denne lovs § 3 kan statsrevisjonen etter forhandling med vedkommende departement overlate til dette å sørge for revisjon i den utstrekning det finnes hensiktsmessig. Der som det dreier seg om en varig ordning, må Stortingets samtykke innhentes. Stortinget kan etter dette ved lov eller plenarvedtak bestemme at et departement skal besørge revisjon av visse regnskaper. Etter folketrygdloven § 13-9 er slik revisjonsmyndighet tillagt Rikstrygdeverket, som har status som direktorat i forvaltningshierakiet.

Bestemmelsen om at Rikstrygdeverket skal revidere regnskapene til den ytre trygdeetat ble tatt inn i folketrygdloven § 13-5 i 1966. Bestemmelsen ble flyttet til § 13-9 da syke-trygdbestemmelsene ble tatt inn i folketrygdloven. Denne bestemmelsen er ikke nærmere omtalt verken i Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 eller Ot.prp. nr. 42 for 1969-70. En viser i sistnevnte proposisjon bare til at bestemmelsen svarer til syke-trygdlovens regler. Forholdet til Grunnloven § 75, og loven om statens revisjonsvesen er ikke nevnt. Vi viser til Ot.prp. nr. 42 for 1969-70, side 88.

Både trygdekassene og de private sykekassene var egne rettssubjekter, og de var ikke omfattet av bestemmelsene om statens revisjonsvesen. Det var derfor nødvendig med lovhjemmel for at Rikstrygdeverket skulle kunne revidere kassenes regnskaper uten deres samtykke. Men etter at disse ble statlige, var det ikke nødvendig med egen lovhjemmel på området.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 13-9 lyder i dag slik:

«Rikstrygdeverket skal sørge for revisjon ved de i §§ 13-3, 13-4 og 13-8 nevnte organer og institusjoner m.v. og kan fastsette instruks for revisjonen.»

Sentralt ledes trygderevisjonen nå av revisjonskontoret i Rikstrygdeverket, og er direkte underlagt trygdedirektøren. Lokalt er trygderevisjonen inndelt i 54 distrikter. Hvert distrikt ledes av en trygderevisor. Trygderevisjonen har ansvar for revisjon av enhetene i den ytre trygdeetat. Det vil si alle trygdekantorene, trygdesekretariatene og opplæringskontorene. I tillegg har trygderevisjonen fra 1978 hatt ansvar for revisjon av ytre arbeidsmarkedsetat for så vidt gjelder utbetalinger i medhold av folketrygdloven kapittel 4. Etter hvert som det opprettes hjelpemiddelsentraler rundt om i landet har trygderevisjonen også fått revisjonsansvar for disse.

Riksrevisjonen har den konstitusjonelle revisjonen av trygderegnskapet/trygdebudsjettet. Trygderevisjonen har på sin side revisjon

av de regnskaper som blir ført ved trygdekantorene. Det er de regnskaper som man i relasjon til lov om Statens revisjonsvesen kaller spesialregnskaper.

Riksrevisjonen reviderer Rikstrygdeverkets regnskaper.

I praksis erstatter Trygderevisjonen i dag revisjon av Riksrevisjonen. Rikstrygdeverket opplyser at Riksrevisjonen ikke reviderer regnskapene til den ytre trygdeetat og heller ikke regnskapene til arbeidskontorene for så vidt gjelder regnskaper knyttet til ytelser etter folketrygdloven kapittel 4. Denne revisjonen gjøres utelukkende av trygderevisjonen. Man har altså her to revisjonsorganer som skal revidere samme regnskapsområdet, uten at det er etablert noe nærmere samarbeid mellom organene. Men Riksrevisjonen har det konstitusjonelle ansvar overfor Stortinget også for at midler fra stats- og trygdebudsjettet brukes og forvaltes på en forsvarlig måte av den ytre trygdeetat. Trygderevisjonen er en særskilt ordning under trygdeforvaltningen. I andre etater går Riksrevisjonen selv ut i de ytre etater og reviderer også regnskapene der. Trygderevisjonens oppgaver og organisering er nærmere omtalt i en intern utredning framlagt den 31. oktober 1981. Det har vært drøftet om Riksrevisjonen skulle overta revisjon av ytre trygdeetat, men Riksrevisjonen ønsker ikke dette.

Utvalget forslag

Ordningen med egen revisjon for den ytre trygdeetaten er spesiell for trygdeforvaltningen og er antakelig historisk betinget.

Utvalget har ikke funnet det hensiktsmessig å foreslå endringer i gjeldende revisjonsordninger. Vi vil imidlertid peke på at trygderevisjonen i realiteten er en form for intern revisjon, idet den er underlagt trygdedirektøren. Den kan derfor ikke sies å ha samme uavhengige stilling som Riksrevisjonen. Men Riksrevisjonen kan i kraft av sitt konstitusjonelle ansvar gripe inn dersom den finner at ordningen med trygderevisjonen ikke er forsvarlig og hensiktsmessig.

Trygderevisjonen er under omlegging. Utvalget har derfor ikke villet foreslå endringer i gjeldende rett.

Etter utkastet skal Trygderevisjonen revidere folketrygdens regnskaper. Det vil si regnskapene til fylkestygdekantorene og arbeidskontorene. Forslaget er i samsvar med gjeldende ordning. Rikstrygdeverket driver ikke lenger institusjoner, og det er derfor ikke nødvendig å omtale slike. Da Trygderevisjonen har en sentral rolle i folketrygden, har utvalget uttrykkelig nevnt begrepet Trygderevisjonen i lovteksten.

Utvalget antar at det vil være behov for å fastsette nærmere forskrifter om Trygderevisjonens virksomhet. Slike forskrifter kan fastsettes med hjemmel i den generelle forskriftsbestemmelsen i utkastets § 19-8. Utvalget mener det er mest korrekt at Trygderevisjonen står direkte under Sosialdepartementet. Det vil være i samsvar med bestemmelsen i § 3 i loven om statens revisjonsvesen. Rikstrygdeverket kan likevel fortsatt administrere Trygderevisjonen.

Utkastets § 19-8 Forskrifter

Departementet gir forskrifter om folketrygdens organer.

Merknader

Bestemmelsen er ny. Den gir departementet hjemmel til å gi forskrifter. Forskrifter er delegert lovgivning som må ha hjemmel i lov, mens instruksjoner er retningslinjer som kan gis av overordnet forvaltningsorgan i kraft av instruksjonsmyndigheten, uten hjemmel i lov.

Gjeldende rett

I den gjeldende lov finnes det diverse fullmaktsbestemmelser til å gi nærmere bestemmelser om trygdens administrative organer, se folketrygdloven §§ 13-2 til 13-14. Fullmaktene er dels tillagt Kongen, dels departementet og dels Rikstrygdeverket. Etter Grunnloven § 3 er Kongen tillagt myndighet til å organisere statsforvaltningen. Men i praksis blir denne instruksjonsmyndigheten ofte delegert til det aktuelle fagdepartementet.

Utvalgets forslag

Som nevnt innledningsvis har ikke utvalget funnet det hensiktsmessig å ha omfattende lovbestemmelser om folketrygdens administrative organer og deres oppgaver. De enkelte organer kan organisere sin virksomhet uten hjemmel i lov eller forskrift. Etter grunnlovens § 3 kan Kongen gi nærmere bestemmelser. Utvalget har likevel funnet det praktisk å ha en generell fullmakt i utkastet her. Fullmakten kan benyttes når det for eksempel ut fra informasjonshensyn er ønskelig å gi forskrifter på et område.

Etter dette har utvalget foreslått at det skal være departementet som skal ha fullmakt til å gi forskrifter.

Bestemmelser som foreslås opphevet

1) Folketrygdloven § 13-1 andre ledd

Bestemmelsen lyder:

«Fylkesnemndene og trygdesekretariatene utfører regionale administrative oppgaver som nevnt i § 13-3.»

Bestemmelsen går ut på at fylkesnemndene og trygdesekretariatene skal utføre administrative oppgaver som nevnt i § 13-3. I utkastet har utvalget foreslått at fylkesnemndene og trygdesekretariatene skal erstattes av fylkestrygdekontorer.

2) Folketrygdloven § 13-2 nr. 2

Bestemmelsen lyder:

«Foruten de oppgaver som ved lov, forskrifter og regler særskilt er tillagt Rikstrygdeverket, skal det føre tilsyn og kontroll med de i §§ 13-3 og 13-4 nevnte organer og fastsette nærmere forskrifter og regler om disse organers oppgaver etter denne lov.»

Etter denne bestemmelse skal Rikstrygdeverket føre tilsyn og kontroll med fylkesnemndene, trygdesekretariatene og trygdekontorene. Det følger av alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper at overordnet organ skal føre tilsyn med underordnede organer. Dessuten kan departementet fastsette forskrifter om Rikstrygdeverkets oppgaver med hjemmel i fullmaktsbestemmelsen i utkastets § 19-8.

3) Folketrygdloven § 13-3 nr. 3

Bestemmelsen lyder:

«Trygdesekretariatet tilrettelegger de saker som etter denne lov skal forelegges nemnda. Sekretariatet kan tillegges andre oppgaver for Rikstrygdeverket og trygdekontorene. Rikstrygdeverket gir nærmere regler om sekretariatets virksomhet og oppgaver.»

Trygdesekretariatene skal i henhold til denne bestemmelsen tilrettelegge de saker som skal forelegges fylkesnemndene. Videre har trygdesekretariatene andre oppgaver for Rikstrygdeverket og trygdekontorene. I paragrafens andre ledd er Rikstrygdeverket gitt fullmakt til å gi forskrifter om sekretariatenes virksomhet. Utvalget foreslår at disse bestemmelsene blir opphevet, se punkt 1 ovenfor.

4) Folketrygdloven § 13-4 nr. 4

Bestemmelsen lyder:

«Departementet kan bestemme at nemndene og trygdesekretariatene som nevnt i § 13-1 annet ledd og i denne paragraf nr. 1 skal erstattes med nye fylkesvise organer som skal utføre administrative og trygdefaglige oppgaver på regionalt plan. Vedtak som fattes av de nye organene, skal være omfattet av de samme formelle og prosessuelle regler som bestemt for vedtak fattet av nemndene og sekretariatene.»

Vi viser til utkastets § 19-3 der vi har foreslått en bestemmelse om fylkestrygdekontorene.

5) Folketrygdloven § 13-6

Bestemmelsen lyder:

«Trygdesjefen er trygdekontorets daglige leder og avgjør saker på vegne av trygdekontoret.»

Bestemmelsen gjelder trygdesjefenes oppgaver. Disse oppgavene er det ikke nødvendige å lovfeste.

6) Folketrygdloven § 13-7

Bestemmelsen lyder:

«Kongen gir regler om tilsetning av rådgivende leger og tannleger ved trygdekontorene.»

Bestemmelsen gjelder tilsetning av rådgivende leger og tannleger ved trygdekontorene. Det er unødvendig å lovfeste hvem som skal ansettes i trygdeforvaltningen.

7) Folketrygdloven § 13-8 nr. 1

Bestemmelsen lyder:

«Rikstrygdeverket kan med departementets samtykke drive rekonvalesenthjem, kursteder, fysikalske institutter, syketransport o.l. for å gi ytelse etter denne lov.»

Etter denne bestemmelsen kan Rikstrygdeverket med departementets samtykke drive rekonvalesenthjem, kursteder, fysikalske institutter, syketransport og lignende for å gi ytelse etter denne lov. Bestemmelsen ble tatt inn i folketrygdloven ved lov 19. juni 1970 nr. 67 i forbindelse med at syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven. I forarbeidene ble det pekt på at det var nødvendig med en uttrykkelig lovbestemmelse om trygdens adgang til å drive virksomhet i behandlingsøyemed, etter at trygdekassene ikke lenger var egne rettssubjekter. Vi viser til Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 side 88.

Trygdekassene drev tidligere enkelte rekonvalesenthjem og kursteder. Det var ingen særskilt hjemmel i syketrygdloven om dette. Utvalget vil peke på at det ikke er nødvendig med lovhjemmel for at staten skal drive slik virksomhet. Det er intet i veien for at Rikstrygdeverket kan stå for den daglige driften av slik virksomhet som ovenfor nevnt. Men det er ikke naturlig at Rikstrygdeverket eier virksomhetene. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til lovens § 13-8 nr. 2 nedenfor.

Utvalget har imidlertid fått opplyst fra Rikstrygdeverket at det ikke lenger driver rekonvalesenthjem og kursteder.

Utvalget foreslår etter dette at lovens § 13-8 nr. 1 oppheves, da bestemmelsen er unødvendig.

8) Folketrygdloven § 13-8 nr. 2

Bestemmelsen lyder:

«Rikstrygdeverket kan med Stortingets samtykke for trygden erverve fast eiendom som skal nyttes til lokaler for institusjoner som nevnt i nr. 1 eller som administrasjonslokaler for trygdens organer.

Med departementets samtykke kan Rikstrygdeverket gjøre innskudd mot pant i fast eiendom til samme formål.»

Etter denne bestemmelsen kan Rikstrygdeverket med Stortingets samtykke kjøpe fast eiendom som skal nyttes til lokaler for rekonvalesenthjem, kursteder m.v. som nevnt i § 13-8 nr. 1, eller som administrasjonslokaler for trygdens organer. Videre kan Rikstrygdeverket med departementets samtykke gjøre innskott mot pant i fast eiendom til samme formål. Paragrafen har dessuten hjemmel for Rikstrygdeverket til å bestemme at drift av virksomhet som nevnt og forvaltning av eiendommer m.v. helt eller delvis skal legges til lokalt organ.

Denne bestemmelsen kom inn i folketrygdloven da syketrygden ble tatt inn i 1970. Vi viser til punkt 7 ovenfor. Det går fram av Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 side 88, at trygdekassene tidligere eide fast eiendom eller hadde innskott mot pant i fast eiendom der de hadde sine kontorer eller egne fysikalske institutter. Departementet forutsatte at dette skulle forsette. Det ble pekt på at meningen var at Rikstrygdeverket skulle stå som formell ansvarshavende når trygden hadde kjøpt fast eiendom. Det ble understreket at slike kjøp måtte skje med Stortingets samtykke. Utvalget vil peke på at når Stortinget må samtykke i at fast eiendom kjøpes, må det være staten som står for kjøpet og ikke Rikstrygdeverket. Det ble imidlertid ikke sagt noe om salg av fast eiendom i den nevnte proposisjon.

I praksis har Rikstrygdeverket både solgt og kjøpt fast eiendom. Når det gjelder kjøp av statseiendom, må Stortinget av budsjettmessige grunner alltid gi samtykke.

Det er Statens bygge- og eiendomsdirektorat som forvalter statens eiendommer. Dette direktoratet hører under Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Det opplyses fra Statens bygge- og eiendomsdirektorat at dette direktoratet ikke tar seg av forvaltningen av de trygdegårder som Rikstrygdeverket «eier». Men Rikstrygdeverket må forelegge alle saker som dreier seg om leie av lokaler for Statens bygge- og eiendomsdirektorat. Direktoratet er også ofte trukket inn i bildet når Rikstrygdeverket ønsker å leie ut lokaler i egne trygdegårder. Dette skyldes at det ofte er aktuelt å leie ut til andre statsorganer.

Statens bygge- og eiendomsdirektorat opplyser at Rikstrygdeverket er det eneste organ i forvaltningen som står som eier og forvalter av fast eiendom. Arbeidsdirektoratet står for eksempel ikke som eier av arbeidskontorene og Skattedirektoratet står ikke som eier av ligningskontorene.

Det vanlige ved tinglysning av statseiendom er at staten står oppført som hjemmelshaver ved et direktorat eller departement. Statens bygge- og eiendomsdirektorat har alltid forvaltningen av eiendommene.

Etter dette er utvalget kommet til at folketrygdloven § 13-8 nr. 2 bør oppheves. Dette innebærer at det i framtiden bør være staten som skal stå som eier av trygdegårdene.

9) Folketrygdloven § 13-10

Bestemmelsen lyder:

«Etter forskrifter som fastsettes av departementet, kan Rikstrygdeverket inngå pris- og leveringsavtaler for tekniske og andre hjelpemidler som er nevnt i lovens kapittel 2 og 5, herunder førerhunder for synshemmede.»

Denne paragrafen handler om Rikstrygdeverkets adgang til å inngå pris- og leveringsavtaler for tekniske - og andre hjelpemidler etter lovens kapittel 2 og 5. Bestemmelsen ble tatt inn i loven ved lov 14. desember 1984 nr. 79 sammen med en tilføyelse i siste ledd i §§ 5-3 og 5-8 om attføring. Disse tilføyelsene gikk ut på at stønad til førerhund bare skal kunne ytes for anskaffelse av førerhund levert fra en skole som trygden har inngått leveringsavtale med. Det ble i forarbeidene til denne lovendringen forutsatt at forskriftene om stønad til anskaffelse av ortopediske hjelpemidler etter § 2-5 nr. 3 bokstav d skulle få en tilsvarende bestemmelse.

Hensikten med disse lovendringene var å begrense stønadplikten til anskaffelse av hunder og tekniske hjelpemidler som kjøpes fra visse forhandlere. Vi viser til Ot.prp. nr. 7 for 1984-85, punkt 2.2. Det er imidlertid unødvendig med hjemmel i loven for at Rikstrygdeverket skal inngå avtaler som nevnt for å oppnå denne hensikten. Rikstrygdeverket kan inngå avtaler om kjøp av tekniske hjelpemidler uten lovhjemmel, på linje med avtaler om kjøp av kontorutstyr m.v. Bestemmelsen i folketrygdloven § 13-10 er derfor unødvendig.

10) Folketrygdloven § 13-11

Bestemmelsen lyder:

«1. Rikstrygdeverket kan med samtykke av departementet inngå overenskomster med hovedorganisasjoner for arbeidstakere og for arbeidsgivere om sammen med trygdekonto- rene å administrere stønadsordninger og pen-

sjonsordninger som er opprettet av vedkom- mende organisasjoner og kan påta seg admini- strative oppgaver for andre offentlige institu- sjoner.

Det vederlag som Rikstrygdeverket og orga- nisasjonene avtaler for administrasjonsarbei- det, må godkjennes av departementet.

Rikstrygdeverket kan med departementets samtykke si opp en overenskomst med seks måneders varsel når det gjelder en stønads- ordning og med to års varsel når det gjelder en pensjonsordning.

2. Trygdekontor kan med samtykke av Riks- trygdeverket overta administrasjon og utbeta- ling av kontantytelser som kommunestyret har vedtatt å gi i tillegg til ytelser etter denne lov.»

Etter denne paragrafen kan Rikstrygdever- ket med samtykke av departementet, inngå avtaler om at trygdens organer skal admini- strere pensjonsordninger som er opprettet for arbeidstakere eller arbeidsgivere. Det følger imidlertid av alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper at Kongen kan bestemme hvilke oppgaver statsadministrasjonen kan påta seg. Kongen kan derfor gi departementet fullmakt til å inngå avtaler som nevnt uten særskilt lovhjemmel. Departementet kan delegere denne myndigheten videre til Rikstrygdever- ket.

11) Folketrygdloven § 13-12

Bestemmelsen lyder:

«Den som er knyttet til trygdens organer uten å være offentlig tjenestemann, skal i strafferettslig henseende være likestillet med offentlig tjenestemann.»

Den som er knyttet til trygdens organer uten å være offentlig tjenestemann, skal etter denne paragrafen være likestilt med offentlig tjenestemann i strafferettslig henseende. De aktuelle straffebestemmelsene står i straffelo- ven kapittel 11 for så vidt gjelder forbrytelser og i kapittel 33 når det gjelder forseelser.

Bestemmelsen kom inn i folketrygdloven da syketrygden ble tatt inn i 1970. Den omta- les ikke nærmere i forarbeidene. Det sies bare at den erstatter syketrygdloven § 104. Vi viser til Ot.prp. nr. 42 for 1970-71, side 88. Syke- trygdloven § 104 hadde følgende ordlyd:

«Kassens styremedlemmer, forretningsfø- rer, øvrige tjenestemenn og revisorer, samt medlemmer av kassenemndene skal i straffe- rettslig henseende være likestilt med offentlig tjenestemann.»

Bestemmelsen svarte til § 49 i den eldre syketrygdloven av 1930. De ansatte ved tryg- dekassene var i utgangspunktet ikke offent- lige tjenestemenn, da kassene var private og egne rettssubjekter. Men ved kongelig resolu-

sjon av 4. november 1937 ble det bestemt at trygdekassenes faste tjenestemenn i hovedstilling skulle regnes som statstjenestemenn. Ved kongelig resolusjon den 10. mars 1950 ble det videre bestemt at også revisorene i hovedstilling ved trygdekassene skulle regnes som statstjenestemenn. Bestemmelsen i syke-trygdloven § 104 hadde etter dette tidspunktet bare betydning for de som var tilknyttet trygdekassene uten å være statstjenestemenn. Dette gjaldt ansatte i bistilling, f.eks. rådgivende leger og tannleger, styremedlemmene i kassene samt medlemmer i de såkalte kassenemnder.

Etter at syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven i 1970 ble trygdekassene omgjort til statlige trygdekontorer. De som er knyttet til trygdekantorene vil derfor i utgangspunktet være statstjenestemenn etter lov 1983 om statens tjenestemenn m.m.. Dette gjelder alle ansatte ved trygdekantorene inkludert rådgivende leger og tannleger. Etter § 13-7 er disse ansatt ved trygdekantorene.

Personer som er knyttet til trygdens organer uten å være statstjenestemenn vil etter dette være medlemmer av styrene i henholdsvis Rikstrygdeverket og Folketrygdkantoret for utenlandssaker, samt personer som avgir uttalelse til trygdens organer som sakkyndige, uten å være ansatt som rådgivende lege eller tannlege. Leger som avgir legeerklæringer som sakkyndige, utgjør den største gruppen av dem som er knyttet til trygden, uten å være tjenestemenn.

Når det gjelder brudd på taushetsplikten, vil også personer som er knyttet til trygden uten å være tjenestemenn omfattes av bestemmelsene i straffeloven § 121 første ledd, som lyder:

«Den som forsettlig eller grovt uaktsomt krenker taushetsplikt som i henhold til lovbestemmelser eller gyldig instruks følger av hans tjeneste eller arbeid for statlig eller kommunalt organ, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.»

Denne straffebestemmelse er ikke begrenset til tjenestemenn.

Sakkyndige vil ofte være behandlingspersonell som er underlagt særlovene vedrørende

behandlere. Disse har egne straffebestemmelser for brudd på taushetsplikten.

Bestemmelsen i § 13-12 skulle etter dette være overflødig.

12) Folketrygdloven § 13-13

Bestemmelsen lyder:

- «Medlem av Rikstrygdeverkets styre og fylkesnemnda, sakkyndig rådgiver og tjenestemann i trygdeetaten er ugild til å treffe avgjørelser etter denne lov og forskrifter og regler gitt med hjemmel i loven eller til å tilrettelegge grunnlaget for slike avgjørelser,
- a. når han selv er part i saken,
 - b. når han er i slekt eller svogerskap i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som søskenbarn, med person som avgjørelsen gjelder,
 - c. når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller er fosterfar eller fostermor eller fosterbarn til person som avgjørelsen gjelder,
 - d. når han er verge for person som avgjørelsen gjelder eller har vært verge for slik person etter at saken ble reist,
 - e. når han styrer eller er medlem av styret for et selskap som er part i saken og ikke helt ut eies av staten eller for en forening, sparebank eller stiftelse som er part i saken.

Likeledes er han ugild når andre særegne omstendigheter foreligger som er egnet til å svekke tillitten til hans upartiskhet. Særlig gjelder dette når det er reist innvendinger mot hans habilitet.

Er den overordnede tjenestemann ugild, kan avgjørelse i saken heller ikke treffes av en direkte underordnet tjenestemann i samme forvaltningsorgan. Rikstrygdeverket kan gi regler om at en underordnet tjenestemann skal kunne treffe avgjørelser i bestemte grupper av saker, selv om en direkte overordnet tjenestemann er ugild.

En tjenestemann avgjør selv om han er ugild. Dersom en part krever det og det kan gjøres uten vesentlig tidsspille, eller tjenestemannen ellers selv finner grunn til det, skal han legge spørsmålet fram for sin nærmeste overordnede til avgjørelse. I kollegiale organ treffes avgjørelsen av organet selv, men vedkommende medlem deltar ikke ved avgjørelsen. Før spørsmålet avgjøres, bør varamann eller annen stedfortreder innkalles, såfremt dette kan skje uten vesentlig tidsspille eller kostnad.»

Bestemmelsen gjelder ugildhet og svarer stort sett til forvaltningsloven §§ 6 flg. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 20-2.

KAPITTEL 20

Saksbehandling i trygdesaker

OVERSIKT

Bestemmelsene om saksbehandling i folketrygdloven står i dag hovedsakelig i kapittel 14, men det finnes også bestemmelser om saksbehandling i kapittel 13 om administrasjon, i kapittel 15 om utbetaling m.v. og i kapittel 18 om forskjellige bestemmelser. Bestemmelsene i de nevnte kapitlene som naturlig kan regnes som saksbehandlingsregler, foreslås samlet i utkastets kapittel 20. Det finnes også enkelte bestemmelser om saksbehandling i stønadskapitlene, for eksempel i folketrygdloven § 4-8 om ytelser under arbeidsløshet og i lovens § 3-9 om Ankenemnda for sykepengen i arbeidsgiverperioden. Disse er foreslått tatt inn i utkastet her.

Lovens kapittel 14 om saksbehandling har også endel bestemmelser om administrasjon. Det gjelder bestemmelser om trygdeorganenes kompetanse, som står i lovens §§ 14-4 til 14-6. Disse bestemmelsene er foreslått tatt inn i utkastets kapittel 19 om administrasjon.

De fleste av folketrygdlovens bestemmelser om saksbehandling svarer i stor grad til bestemmelsene i lov 10. februar 1967 om behandlingssåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).

Utvalget foreslår at den nye folketrygdloven ikke skal inneholde slike bestemmelser om saksbehandling som er omhandlet i forvaltningsloven. Dette gjelder bestemmelsene i folketrygdloven §§ 13-13 om habilitet, 14-1 om veiledningsplikt, 14-7 nr. 1 om underrettningsplikt, 14-7 nr. 2 om begrunnelse, og 14-10 om partsoffentlighet. Disse bestemmelsene er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 20-2 om forholdet til forvaltningsloven.

De bestemmelsene om saksbehandling som er tatt inn i utkastet her, er derfor begrenset til de særbestemmelser som skal supplere forvaltningsloven.

Utvalget har disponert utkastet slik at vi etter innledningsbestemmelsen (§ 20-1) har foreslått en paragraf om forholdet til forvaltningsloven (§ 20-2). Utkastets § 20-3 handler om framsetting av krav, § 20-4 har særlige bestemmelser om taushetsplikt, § 20-5 gjelder innhenting av opplysninger og uttalelser, § 20-6 gjelder endrede forhold, §§ 20-7 og 20-8 inneholder særskilte bestemmelser om klage,

i § 20-9 er det en bestemmelse om Ankenemnda for sykepenge i arbeidsgiverperioden, i § 20-10 er det vist til de særlige bestemmelsene om saksbehandling i sysselsettingsloven som gjelder for dagpenge under arbeidsløshet, i § 20-11 er forholdet til ligningsetaten omtalt, og i § 20-12 er det tatt med en generell fullmakt til å gi forskrifter.

Bakerst i merknadene til dette kapitlet har utvalget omtalt de bestemmelsene i den gjeldende lovs kapittel 14 som foreslås opphevet eller flyttet til andre kapitler i lovutkastet.

Utkastets § 20-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om behandling av saker etter denne loven.

Bestemmelser om

- forholdet til forvaltningsloven står i § 20-2
- hvor kravet skal settes fram står i § 20-3
- taushetsplikt står i § 20-4
- innhenting av opplysninger og uttalelser står i § 20-5
- endrede forhold står i § 20-6
- klage står i §§ 20-7 og 20-8
- Ankenemnda for sykepenge i arbeidsgiverperioden står i § 20-9
- dagpenge under arbeidsløshet står i § 20-10
- saksbehandling i avgiftssaker m.m. står i § 20-11
- forskrifter står i § 20-12.

Merknader

Bestemmelsen er ny, og angir kort hva kapitlet handler om. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å ha samme oppbygging for de administrative kapitlene, som for stønadskapitlene. Det innebærer at den første paragrafen i kapitlet er en innledningsbestemmelse. Formålet med saksbehandlingsreglene er å fremme rettssikkerheten. Det er neppe grunn til å angi dette i utkastets § 20-1. De viktigste bestemmelsene om saksbehandling vil man finne i forvaltningsloven. Utvalget har derfor bare presisert i utkastets første ledd at kapitlet har bestemmelser om saksbehandlingen.

I utkastets andre ledd er det gitt en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne.

Utkastets § 20-2 Forholdet til forvaltningsloven

Forvaltningsloven gjelder med de særlige bestemmelser som er gitt i dette kapitlet.

Merknader

Bestemmelsen er ny.

Innledning

Utkastets § 20-2 presiserer at forvaltningslovens alminnelige bestemmelser skal gjelde ved behandlingen av saker etter folketrygdloven, med mindre det er fastsatt særlige bestemmelser i dette kapitlet.

Forvaltningsloven har generelle bestemmelser om saksbehandling som kommer til anvendelse med mindre det er gitt særskilte bestemmelser i en spesiallov. Folketrygdloven er en slik spesiallov. Denne inneholder i dag flere sentrale saksbehandlingsregler. Disse bestemmelsene svarer imidlertid stort sett til bestemmelsene i forvaltningsloven. Når det gjelder følgende bestemmelser i folketrygdloven, har forvaltningsloven tilsvarende bestemmelser:

- § 13-13 om ugildhet
- § 14-1 første ledd om veiledningsplikt
- § 14-1 andre ledd om utrednings- og informasjonsplikt
- § 14-6 om omgjøring
- § 14-7 nr. 1 om saksbehandlingstid og underretning om vedtak
- § 14-7 nr. 2 om begrunnelse av vedtak
- § 14-7 nr. 3 om anke
- § 14-10 om partsoffentlighet
- § 18-4 om taushetsplikt

De ovennevnte bestemmelsene er nærmere omtalt senere i merknaden her sammen med en omtale av de tilsvarende bestemmelsene i forvaltningsloven.

En rekke av forvaltningslovens bestemmelser har ikke tilsvarende bestemmelser i folketrygdloven. I disse tilfellene kommer således forvaltningslovens bestemmelser til anvendelse. Det gjelder for eksempel bestemmelsene om bruk av fullmektig i forvaltningsloven § 12, bestemmelsene om forhåndsvarsel i forvaltningsloven § 16, og til en viss grad bestemmelsene om klage og omgjøring i forvaltningsloven §§ 28 til 35.

Det kan stilles spørsmål om det er hensiktsmessig at folketrygdloven inneholder bestemmelser om saksbehandling som svarer til forvaltningslovens bestemmelser.

For de ansatte i trygdeetaten kan det være en fordel at bestemmelsene finnes i folketrygdloven. Utvalget antar at dette er et argument som er generelt for alle etater som har sin egen lovgivning. Folketrygdloven må som ovenfor nevnt likevel suppleres med en del bestemmelser som utelukkende står i forvalt-

ningsloven. Trygdeetatens ansatte må derfor også forholde seg til forvaltningsloven. Utvalget har ikke funnet tungtveiende argumenter som taler for at folketrygdloven skal inneholde bestemmelser som svarer til forvaltningslovens bestemmelser. Derimot er det flere hensyn som taler mot en slik ordning.

For det første strider denne ordningen mot intensjonene med forvaltningsloven om å ha generelle bestemmelser om saksbehandlingen i forvaltningen. Dersom man skulle ta inn de alminnelige forvaltningsrettslige regler i de enkelte særlover, ville det svekke hensikten ved forvaltningsloven. I forslaget til ny sosiallov er det således foreslått at forvaltningslovens bestemmelser skal ligge i bunnen. Det er bare foreslått saksbehandlingsregler i de tilfellene det er ønskelig å fravike forvaltningslovens bestemmelser. Vi viser til NOU 1985:18 side 355.

Tekstmengden i det samlede lovverket vil bli svært omfattende dersom folketrygdloven skal inneholde bestemmelser som svarer til forvaltningslovens generelle bestemmelser. Dersom dette systemet skulle følges i all særlovgivningen, ville tekstmengden i lovverket øke enda mer.

Hensynet til personer utenfor trygdeetaten taler mot å ha bestemmelser om saksbehandling i folketrygdloven som svarer til forvaltningsloven. Bestemmelsene blir derved vanskeligere tilgjengelig. Vi tenker på de som vil kreve ytelse etter folketrygdloven og de som opptre på deres vegne. Advokater og sosialarbeidere og andre som opptre på vegne av søkere vil som oftest ha bedre kunnskap om bestemmelsene i forvaltningsloven enn folketrygdlovens saksbehandlingsregler.

Det blir dessuten vanskeligere å informere om saksbehandlingsreglene som gjelder i den offentlige forvaltning når folketrygdloven har mange særbestemmelser. Trygdeforvaltningen må da legge opp til egen informasjon på trygderettens område, og kan ikke så lett samarbeide med andre etater.

Lovteknisk er det svært komplisert at en har tre sett med lovbestemmelser som gjelder på trygderettens område, nemlig bestemmelser i forvaltningsloven, folketrygdloven og loven om anke til Trygderetten.

Trygdlovutvalget er etter dette kommet til at det er lite hensiktsmessig å ha bestemmelser i folketrygdloven som svarer til forvaltningsloven. Utvalget vil derfor bare foreslå bestemmelser om saksbehandling i folketrygdloven når bestemmelsene fraviker eller supplerer forvaltningsloven.

Historikk

Forvaltningsloven ble vedtatt et halvt år etter folketrygdloven. Da Sosialdepartemen-

tet utarbeidet forslag til saksbehandlingsregler i folketrygdloven, ble i store trekk bestemmelsene i dagjeldende alderstrygdlov av 6. juli 1957 og uføretrygdlov av 22. januar 1960 brukt som mønster. For eksempel hadde alderstrygdloven § 16 en bestemmelse om den trygdedes plikt til å gi de opplysninger som ble ansett nødvendige for å avgjøre om det forelå rett til en ytelse. En tilsvarende bestemmelse ble tatt inn i folketrygdloven § 18-1 nr. 1.

Sosialdepartementet hadde imidlertid også Justisdepartementets forslag til forvaltningslov for øye da forslaget til saksbehandlingsregler ble utarbeidet. Vi viser til Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 58 til 60. Sosialdepartementet foreslo at de bestemmelsene som skulle ta sikte på å skape best mulig rettssikkerhetsgarantier for de trygdede stort sett ble overensstemmende med utkastet til forvaltningsloven. Dette var særlig aktuelt når det gjaldt veiledningsplikten, tjenestemennenes habilitet, grunngivningen av vedtak og partenes adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter.

Spørsmålet om å gi generelle bestemmelser om saksbehandlingen i forvaltningssaker ble forberedt av Forvaltningskomitéen. Denne komitéen ble oppnevnt i 1951 for å utrede spørsmålet om en mer betryggende offentlige forvaltning. Komitéen foreslo to lover: en lov om Stortingets ombudsmann og en lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker. Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker ble sanksjonert den 10. februar 1967 og trådte ikraft 1. januar 1970 ved en særskilt ikrafttredelseslov 19. juni 1969 nr. 54. Forvaltningsloven er senere blitt endret flere ganger, se lov 27. mai 1977 nr. 40, lov 11. juni 1982 nr. 47, lov 16. mai 1986 nr. 21 og lov 6. mai 1988 nr. 26.

Gjeldende rett

Det følger av forvaltningsloven § 1 at loven gjelder for enhver forvaltningssak med mindre annet er bestemt i eller i medhold av lov. Forvaltningsloven er altså den generelle loven på området, mens folketrygdloven er en særlov. Det innebærer at folketrygdlovens bestemmelser skal gjelde enten denne loven har bestemmelser som svarer til eller avviker fra tilsvarende bestemmelser i forvaltningsloven.

Personkretsen er noe forskjellig angitt i folketrygdloven og forvaltningsloven. I folketrygdloven brukes uttrykket «trygdet» både når det gjelder stønadsbestemmelser og saksbehandlingsregler. I forvaltningsloven brukes uttrykket «part». Forvaltningsloven § 2 bokstav e definerer part som «person som en av-

gjørelse retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder».

Det ligger imidlertid ingen realitetsforskjell bak bruken av begrepene «trygdet» og «part» i denne sammenhengen. Uttrykket «trygdet» er et teknisk begrep som brukes i folketrygdloven om den som er medlem i trygden, se lovens §§ 1-2, 1-3 og 1-4. Når det gjelder forholdet til bestemmelsene om saksbehandling i folketrygdloven, må det forutsettes at begrepet trygdet tolkes både utvidende og innskrenkende. Det er naturlig at begrepet trygdet i folketrygdlovens saksbehandlingskapitler på den ene siden begrenses til en trygdet som er part i saken og på den andre siden er det naturlig at begrepet «trygdet» utvides til å omfatte personer som er part i en trygdesak uten å være trygdet.

Utvalget vil i det følgende gi en oversikt over de bestemmelsene om saksbehandling i folketrygdloven som stort sett er i samsvar med forvaltningslovens bestemmelser og de tilsvarende bestemmelser i sistnevnte lov:

1. Ugildhet/inhabilitet

Folketrygdloven § 13-13 har bestemmelser om ugildhet. Paragrafen lyder slik:

«Medlem av Rikstrygdeverkets styre og fylkesnemnda, sakkyndig rådgiver og tjenestemann i trygdeetaten er ugild til å treffe avgjørelser etter denne lov og forskrifter og bestemmelser gitt med hjemmel i loven eller til å tilrettelegge grunnlaget for slike avgjørelser,

- a. når han selv er part i saken,
- b. når han er i slekt eller svogerskap i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som søskenbarn, med person som avgjørelsen gjelder,
- c. når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller er fosterfar eller fostermor eller fosterbarn til person som avgjørelsen gjelder,
- d. når han er verge for person som avgjørelsen gjelder eller har vært verge for slik person etter at saken ble reist,
- e. når han styrer eller er medlem av styret for et selskap som er part i saken og ikke helt ut eies av staten eller for en forening, sparebank eller stiftelse som er part i saken.

Likeledes er han ugild når andre særegne omstendigheter foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet. Særlig gjelder dette når det er reist innvendinger mot hans habilitet.

Er den overordnede tjenestemann ugild, kan avgjørelse i saken heller ikke treffes av en direkte underordnet tjenestemann i samme forvaltningsorgan. Rikstrygdeverket kan gi bestemmelser om at en underordnet tjenestemann skal kunne treffe avgjørelse i bestemte grupper av saker, selv om en direkte overordnet tjenestemann er ugild.

En tjenestemann avgjør selv om han er ugild. Dersom en part krever det og det kan gjøres uten vesentlig tidsspille, eller tjenestemannen ellers selv finner grunn til det, skal han legge spørsmålet fram for sin nærmeste

overordnede til avgjørelse. I kollegiale organ treffes avgjørelsen av organet selv, men vedkommende medlem deltar ikke ved avgjørelsen. Før spørsmålet avgjøres, bør varamann eller annen stedfortreder innkalles, såfremt dette kan skje uten vesentlig tidsspille eller kostnad.»

Forvaltningsloven kapittel II har tilsvarende bestemmelser i lovens §§ 6 til 10. I forvaltningsloven brukes imidlertid betegnelsene habilitetskrav, habilitetsspørsmål og habilitetsbestemmelser. Betegnelsene ugild og inhabil er synonymmer.

Bestemmelsene om ugildhet i forvaltningsloven lyder:

«§ 6 (habilitetskrav)

En offentlig tjenestemann er ugild til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse eller til å treffe avgjørelse i en forvaltningssak

- a) når han selv er part i saken;
- b) når han er i slekt eller svogerskap med en part i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som søsken;
- c) når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller er fosterfar, fostermor eller fosterbarn til en part;
- d) når han er verge eller fullmektig for en part i saken eller har vært verge eller fullmektig for en part etter at saken begynte;
- e) når han leder eller har ledende stilling i, eller er medlem av styret eller bedriftsfor-samling for, et selskap som er part i saken og ikke helt ut eies av stat eller kommune, eller en forening, sparebank eller stiftelse som er part i saken.

Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet; blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har nær personlig tilknytning til. Det skal også legges vekt på om ugildhetsinnsigelse er reist av en part.

Er den overordnede tjenestemann ugild, kan avgjørelse i saken heller ikke treffes av en direkte underordnet tjenestemann i samme forvaltningsorgan.

Ugildhetsreglene får ikke anvendelse dersom det er åpenbart at tjenestemannens tilknytning til saken eller partene ikke vil kunne påvirke hans standpunkt og verken offentlige eller private interesser tilsier at han viker sete.

Rekkevidden av annet og fjerde ledd kan fastlegges nærmere ved forskrifter som gis av Kongen.

§ 7 (foreløpig avgjørelse)

Uansett om en tjenestemann er ugild, kan han behandle eller treffe foreløpig avgjørelse i en sak dersom utsettelse ikke kan skje uten vesentlig ulempe eller skadevirkning.

§ 8 (avgjørelse av habilitetsspørsmålet)

Tjenestemannen avgjør selv om han er ugild. Dersom en part krever det og det kan gjøres uten vesentlig tidsspille, eller tjenestemannen ellers selv finner grunn til det, skal han forelegge spørsmålet for sin nærmeste overordnede til avgjørelse.

I kollegiale organ treffes avgjørelsen av or-

ganet selv, uten at vedkommende medlem deltar. Dersom det i en og samme sak oppstår spørsmål om ugildhet for flere medlemmer, kan ingen av dem delta ved avgjørelsen av sin egen eller et annet medlems habilitet, med mindre organet ellers ikke ville være vedtaksført i spørsmålet. I sistnevnte tilfelle skal alle møtende medlemmer delta.

Medlem skal i god tid si fra om forhold som gjør eller kan gjøre ham ugild. Før spørsmålet avgjøres, bør varamann eller annen stedfortreder innkalles til å møte og delta ved avgjørelsen dersom det kan gjøres uten vesentlig tidsspille eller kostnad.

§ 9 (oppnevning av stedfortreder)

Når en tjenestemann er ugild, skal om nødvendig oppnevnes eller velges stedfortreder for vedkommende.

Dersom det er forbundet med særlig ulempe å få oppnevnt stedfortreder, kan Kongen for det enkelte tilfelle beslutte at saken skal overføres til sideordnet eller overordnet forvaltningsorgan.

§ 10 (hvem habilitetsbestemmelsene gjelder for)

Foruten for offentlige tjenestemenn gjelder bestemmelsene i kapitlet her tilsvarende for andre som handler på vegne av stat eller kommune, og for offentlig oppnevnte sakkyndige. Bestemmelsene gjelder ikke statsråd i egen-skap av regjeringsmedlem.»

Som det går fram av lovtekstene dekker forvaltningslovens bestemmelser stort sett innholdet i folketrygdloven § 13-13. Dette var også tilsiktet da folketrygdloven ble innført. Vi viser i denne forbindelse til Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 58.

Folketrygdlovens bestemmelser går imidlertid noe lengre enn forvaltningsloven når det gjelder ugildhet på grunn av slektskap. Etter folketrygdloven § 13-13 bokstav b er den som handler på trygdens vegne ugild dersom saken dreier seg om en slektning helt ut til vedkommendes søskenbarn. Forvaltningsloven habilitetsbestemmelser er begrenset til søsken samt deres barn og barnebarn. Utvalget finner ikke grunn til å opprettholde denne forskjellen. Dersom en person påstår at det foreligger ugildhet på grunn av slektskap mellom søskenbarn, kan man bruke forvaltningsloven § 6 andre ledd. Etter denne bestemmelsen er en person ugild når det foreligger særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet. Dersom det er et særlig nært personlig forhold mellom søskenbarn kan denne bestemmelsen komme til anvendelse.

2) Veiledningsplikt

Folketrygdloven § 14-1 første ledd inneholder bestemmelser om trygdeetatens veiledningsplikt. Paragrafen lyder slik:

Forenklet folketrygdlov

«Trygdens organer plikter å gi de trygdede veiledning om rettigheter og plikter etter denne lov.»

Forvaltningsloven § 11 inneholder en tilsvarende bestemmelse om veiledningsplikt. Denne lyder slik:

«Forvaltningsorganene har innenfor sitt område en alminnelig veiledningsplikt.

Kongen kan gi nærmere bestemmelse om utstrekningen av denne plikt og om den måte veiledningen skal ytes på.»

Forskrifter om forvaltningsorganenes veiledningsplikt er fastsatt av Justisdepartementet 16. desember 1977 med hjemmel i forvaltningsloven § 11 andre ledd, jf. kongelig resolusjon den 16. desember 1977. Disse forskriftene har detaljerte bestemmelser om innholdet av veiledningsplikten. Her er det blant annet bestemmelser om forvaltningsorganets plikt til å hjelpe til med å fylle ut skjemaer og utarbeide klager og andre dokumenter, se forskriftenes § 5. Videre er det bestemmelser om at forvaltningsorganet skal vise vedkommende til rette myndighet. Skriftlige henvendelser bør i alminnelighet sendes direkte til rette myndighet, se forskriftenes § 6. Forskriftenes § 8 har bestemmelser om at søknads-skjemaer som det offentlige utarbeider til bruk for parter og andre, skal gi nødvendig veiledning om utfylling og om hvilken dokumentasjon som bør være vedlagt.

3) Utrednings- og informasjonsplikt

Folketrygdloven § 14-1 andre ledd inneholder en bestemmelse om trygdeetatens plikt til å påse at en sak blir tilstrekkelig opplyst. Denne lyder slik:

«Trygdens organer skal påse at de forhold som har betydning for behandlingen av vedkommende trygdesak blir klarlagt så godt som mulig.»

Forvaltningsloven § 17 handler om forvaltningsorganets utrednings- og informasjonsplikt. Paragrafen lyder slik:

«Forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes.

Dersom det under saksforberedelsen mottar opplysninger om en part eller den virksomhet han driver eller planlegger, og parten etter § 18 jfr. § 19 har rett til å gjøre seg kjent med disse opplysninger, skal de forelegges ham til uttalelse. Dette gjelder likevel ikke når

- a) opplysningene bekreftes av framstilling som parten selv har gitt eller kontrollert i anledning av saken eller parten ikke har kjent oppholdssted,
- b) rask avgjørelse i saken er påkrevd av hensyn til andre parter eller offentlige interesser,
- c) opplysningene ikke har avgjørende betyd-

ning for vedtaket eller underretning av andre grunner er unødvendig eller uhen-siktsmessig ut fra hensynet til parten selv, for eksempel fordi han vil bli gjort kjent med opplysningene ved melding om vedta- ket.

Partene bør også for øvrig gjøres kjent med opplysninger av vesentlig betydning som det må forutsettes at de har grunnlag og interesse for å uttale seg om, og som parten etter § 18 jfr. § 19 har rett til å gjøre seg kjent med. Ved avveiningen skal legges vekt på om rask avgjørelse er ønskelig og om hensynet til parten er tilstrekkelig varetatt på på annen måte, for eksempel ved at han er gjort kjent med retten etter § 18 jfr. § 19 til å se sakens dokumenter.»

Som det går fram av de ovennevnte bestem-melsene er forvaltningslovens regelverk mer omfattende og detaljerte på området enn det som følger av folketrygdloven § 14-1 andre ledd. Det er derfor ikke behov for bestemmel-ser i folketrygdloven i tillegg til forvaltnings-lovens bestemmelser.

4) Omgjøring

Folketrygdloven § 14-6 tredje ledd lyder:

«Rikstrygdeverket kan oppheve eller endre vedtak som et lokalt trygdeorgan har truffet med hjemmel i denne lov.»

Denne bestemmelsen gjelder både når Riks-trygdeverket er klageinstans og når Rikstryg-deverket opptrer som overordnet organ.

Forvaltningsloven har bestemmelser om klageinstansens kompetanse og et forvalt-ningsorgans kompetanse til å omgjøre vedtak uten klage i henholdsvis lovens §§ 34 og 35. Bestemmelsene lyder slik:

«§ 34 (klageinstansens kompetanse)

Dersom vilkårene for å behandle saken ikke foreligger, skal klageinstansen avvise saken, jfr. dog § 31. Klageinstansen er ikke bundet av at underinstansen har ansett vilkårene for å foreligge.

Tas klagen under behandling, kan klagein-stansen prøve alle sider av saken og herunder ta hensyn til nye omstendigheter. Den skal vurdere de synspunkter som klageren kom-mer med, og kan også ta opp forhold som ikke er berørt av ham. Vedtaket kan ikke endres til skade for klageren, med mindre dennes interesser finnes å måtte vike for omsynet til andre privatpersoner eller offentlige interes-ser. Melding om slik endring må være sendt klageren innen 3 måneder etter at underin-stansen mottok klagen.

Klageinstansen kan selv treffe nytt vedtak i saken eller oppheve det og sende saken til-bake til underinstansen til helt eller delvis ny behandling.

§ 35 (omgjøring av vedtak uten klage)

Et forvaltningsorgan kan omgjøre sitt eget vedtak uten at det er påklaget dersom

- a) endringen ikke er til skade for noen som vedtaket retter seg mot eller direkte tilgo-deser eller

- b) underretning om vedtaket ikke er kommet fram til vedkommende og vedtaket heller ikke er offentlig kunngjort, eller
- c) vedtaket må anses ugyldig.

Foreligger vilkårene etter første ledd, kan vedtaket omgjøres også av klageinstansen, eller av annet overordnet organ.

Dersom hensynet til andre privatpersoner eller offentlige interesser tilsier det, kan klageinstans eller overordnet myndighet omgjøre underordnet organs vedtak til skade for den som vedtaket retter seg mot eller direkte tilgodeser, selv om vilkårene etter første ledd bokstav b eller c ikke foreligger. Melding om at vedtaket vil bli overprøvd, må i så fall sendes ham innen tre uker etter at det ble sendt melding om vedtaket, og melding om at vedtaket er omgjort må sendes ham innen tre måneder etter samme tidspunkt. Gjelder det overprøving av vedtak i klagesak, må melding om at vedtaket er omgjort likevel sendes vedkommende innen tre uker.

De begrensninger i adgangen til å omgjøre et vedtak som er forutsatt i første, annet og tredje ledd, gjelder ikke når endringsadgangen følger av annen lov, av vedtaket selv eller av alminnelige forvaltningsrettslige regler.»

Forvaltningslovens bestemmelser er her mer omfattende og detaljerte enn folketrygdlovens bestemmelser. Forvaltningslovens bestemmelser bør derfor også få anvendelse på folketrygdens område. Utvalget vil for øvrig peke på at når en person ikke lenger fyller vilkårene for rett til en løpende ytelse, skulle det i prinsippet ikke være nødvendig å ha lov hjemmel for å stoppe ytelsen. Men en person som mottar en ytelse, vil som regel oppleve et vedtak om stansing av en ytelse som omgjøring. Dette taler for å ha lovbestemmelser om stansing av løpende ytelser. Vi viser i denne forbindelse til merknadene til utkastets § 20-5 som gjelder endrede forhold.

5) Saksbehandlingstid og underretning om vedtaket

Folketrygdloven § 14-7 nr. 1 inneholder bestemmelser om saksbehandlingstid og underretning om vedtaket, som lyder slik:

«Krav om ytelse skal avgjøres uten ugrunnet opphold, og den trygdede skal gis skriftlig melding om vedtaket.

Krav om ytelse etter kap. 2 og 3 skal så vidt mulig avgjøres straks, og melding om vedtaket kan gis muntlig. Blir kravet helt eller delvis avslått, kan den trygdede kreve å få vedtaket skriftlig bekreftet.»

Forvaltningsloven har tilsvarende bestemmelser i §§ 11 a, 23 og 27 første ledd. Forvaltningsloven § 11 a lyder:

«Når en sak er ferdig forberedt, skal forvaltningsorganet treffe avgjørelse i saken uten ugrunnet opphold. Må det ventes at det vil ta uforholdsmessig lang tid før en henvendelse

kan besvares, skal det snarest råd gis underretning om dette med angivelse av grunnen, og så vidt mulig også meddeles når svar kan ventes.»

Forvaltningsloven § 23 lyder slik:

«Et enkeltvedtak skal være skriftlig om ikke dette av praktiske grunner vil være særlig byrdefullt for forvaltningsorganet.»

Forvaltningsloven § 27 første ledd lyder slik:

«Partene skal underrettes om vedtaket. I regelen gis underretning skriftlig. Er det særlig byrdefullt for forvaltningsorganet å gi skriftlig underretning, eller haster saken, kan underretning gis muntlig eller på annen måte. I så fall kan en part kreve å få vedtaket skriftlig bekreftet. Underretning om vedtaket kan helt unnlates for så vidt underretning må anses åpenbart unødvendig og vedtaket ikke medfører skade eller ulempe for vedkommende part.»

Det går fram av de ovennevnte lovbestemmelsene at folketrygdloven § 14-7 nr. 1 svarer til forvaltningsloven på området. Det er således ikke behov for særskilte bestemmelser i folketrygdloven.

6) Begrunnelse av vedtaket

Folketrygdloven § 14-7 nr. 2 gjelder bestemmelser om grunngivning av vedtak som blir helt eller delvis avslått, og om opplysning om ankeadgangen. Paragrafen lyder slik:

«Blir kravet helt eller delvis avslått, skal det i meldingen til den trygdede gis en begrunnelse for dette og opplysning om ankeadgang, ankefrist og den nærmere framgangsmåte ved anke. I sak om ytelse etter kapittel 2 og 3 skal disse opplysningene gis skriftlig dersom vedtaket meddeles skriftlig. Om grunngivning av vedtak etter loven gjelder forvaltningslovens §§ 24 og 25.»

Forvaltningsloven §§ 24 og 25 som folketrygdloven også viser til, har bestemmelser om grunngivning av vedtak. Bestemmelsene lyder slik:

«§ 24 (når enkeltvedtak skal grunngis)

Enkeltvedtak skal grunngis. Forvaltningsorganet skal gi begrunnelsen samtidig med at vedtaket treffes.

I andre saker enn klagesaker kan forvaltningsorganet la være å gi samtidig begrunnelse dersom det innvilger en søknad og det ikke er grunn til å tro at noen part vil være misnøyd med vedtaket. Det samme gjelder i saker om fordeling av tillatelser eller andre fordeler mellom flere parter. En part kan likevel kreve begrunnelse gitt etter at vedtak er truffet, med mindre vedtaket er i samsvar med bestemte krav eller ønsker som parten har formulert. Krav om begrunnelse må framsettes i løpet av klagefristen eller - om ingen kla-

gefrist løper - senest 3 uker etter at parten mottok underretning om vedtaket. Bestemmelsene i §§ 29, 30 og 31 gjelder tilsvarende.

Grunngiing kan unnlates i den utstrekning begrunnelse ikke kan gis uten å røpe opplysning som parten etter § 19 ikke har krav på å bli kjent med. I tilfelle som går inn under § 19 første ledd bokstav c, skal begrunnelse på anmodning gis en representant for parten når ikke særlige grunner taler mot det, likevel slik at muntlig orientering kan tre istedenfor skriftlig grunngiing.

Kongen kan for særskilte saksområder gi bestemmelser om at grunngiing kan unnlates når særlige forhold gjør det nødvendig. Likeledes kan Kongen bestemme at visse vedtak som går inn under første ledd, skal grunngis etter reglene i andre ledd, eller at visse vedtak som går inn under andre ledd skal grunngis etter reglene i første ledd.

§ 25 (begrunnelsens innhold)

I begrunnelsen skal vises til de regler vedtaket bygger på, med mindre parten kjenner reglene. I den utstrekning det er nødvendig for å sette parten i stand til å forstå vedtaket, skal begrunnelsen også gjengi innholdet av reglene eller den problemstilling vedtaket bygger på.

I begrunnelsen skal dessuten kort nevnes de faktiske forhold som vedtaket bygger på. Er de faktiske forhold beskrevet av parten selv eller i et dokument som er gjort kjent for parten, er en henvisning til den tidligere framstilling tilstrekkelig.

De hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøving av forvaltningsmessig skjønn, bør nevnes. Er det gitt retningslinjer for skjønnsutøvingen, vil i alminnelighet en henvisning til retningslinjene være tilstrekkelig.»

Forvaltningsloven § 27 tredje ledd har bestemmelser om opplysning om klageadgangen. Denne bestemmelsen lyder slik:

«I underretningen skal videre gis opplysning om klageadgang, klagefrist og den nærmere framgangsmåte ved klage, samt om retten etter § 18 jfr. 19 til å se sakens dokumenter. Dersom vedtaket kan tenkes gjennomført til skade for parten før klagesaken er avgjort, skal det også gjøres merksom på adgangen til å be om at gjennomføringen utsettes, jfr. § 42 første ledd. Er det etter tvistemålslovens § 437 første ledd eller annen lovbestemmelse et vilkår for søksmål at klageadgangen er nyttet, eller er det etter § 437 andre ledd eller annen lovbestemmelse et vilkår for overprøving ved domstol at søksmål blir reist innen en viss frist, skal parten også gjøres oppmerksom på dette og på fristens lengde.»

Etter utvalgets mening dekker forvaltningslovens bestemmelser innholdet i folketrygdloven § 14-7. Det skulle således ikke være nødvendig med supplerende bestemmelser i folketrygdloven på dette området.

7) Ankelklage

Folketrygdloven § 14-7 nr. 3 første og andre ledd handler om adgangen til å få overprøvet vedtak som er gjort av trygdeetaten. Overprø-

vingen blir kalt anke som i lov 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten.

Generelle bestemmelser om overprøving av enkeltvedtak er å finne i §§ 28 til 34 i forvaltningsloven. Overprøving etter denne loven blir kalt klagebehandling.

Bestemmelsene om overprøving av enkeltvedtak er nærmere omtalt i merknadene til utkastets §§ 20-7 og 20-8 om klage.

Utvalget er kommet til at forvaltningslovens bestemmelser om klage bør brukes ved overprøving i trygdeetaten. Saksbehandlingsreglene i loven om anke til Trygderetten bør bare gjelde når en sak behandles av Trygderetten. Utvalgets forslag er nærmere begrunnet i merknadene til utkastets §§ 20-7 og 20-8.

8) Partsoffentlighet (aktinnsikt)

Folketrygdloven § 14-10 har bestemmelser om den trygdedes adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter (partsoffentlighet).

Bestemmelsene om partsoffentlighet var en nyskaping i trygdlovgivningen, da de kom inn i folketrygdloven i 1966. Bestemmelsene tilsvarte stort sett forslaget til bestemmelser om partsoffentlighet i utkastet til forvaltningsloven §§ 18 til 20.

Folketrygdloven § 14-10 ble endret ved lov 27. mai 1977 nr. 40 i forbindelse med at forvaltningslovens bestemmelser om partsoffentlighet ble utvidet.

Videre ble det tatt inn en ny bestemmelse i folketrygdloven § 14-10 nr. 6 ved lov 29. mai 1981 nr. 40. Bestemmelsen går ut på at saksdokumenter som trygdekontoret har lånt ut til legen i forbindelse med utarbeidelse av legeerklæringer, kan kreves tilbake gjennom namsmannen.

Folketrygdloven § 14-10 lyder i dag slik:

«1. En trygdet har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter for så vidt ikke annet følger av bestemmelsene i denne paragraf. Dette gjelder også etter at det er truffet vedtak i saken.

2. En trygdet har ikke rett til å gjøre seg kjent med dokument som et trygdeorgan har utarbeidd for sin interne saksforberedelse. Han har heller ikke rett til å gjøre seg kjent med dokument for den interne saksforberedelse som er utarbeidd av et underordnet trygdeorgan eller av særlige rådgivere eller sakkyndige, eller som gjelder innhenting av slikt dokument.

Selv om dokumentet er unntatt etter reglene i annet ledd, har den trygdede rett til å gjøre seg kjent med de deler av det som inneholder faktiske opplysninger eller sammenheng eller annen bearbeidelse av faktum. Dette gjelder likevel ikke faktiske opplysninger uten betydning for avgjørelsen og heller ikke når opplysningen eller bearbeidelsen finnes i et annet dokument som parten har adgang til.

3. Med mindre det er av vesentlig betydning for den trygdede, har han heller ikke krav på

å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument som gjelder en annen persons helseforhold eller andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre.

4. Selv om den trygdede i medhold av bestemmelsene i denne paragraf har rett til å gjøre seg kjent med et dokument, faller denne rett bort i den utstrekning dokumentet inneholder noe som det av hensyn til hans helse eller hans forhold til personer som står ham nær, må anses utilrådelig at han får kjennskap til. Dokument som parten ikke får gjøre seg kjent med etter reglene her, skal på anmodning gjøres kjent for en representant for parten når ikke særlige grunner taler mot.

5. Blir en trygdet gjort kjent med opplysning som nevnt foran i nr. 3 eller en representant for en trygdet gjort kjent med opplysning som nevnt i nr. 3 eller 4, kan han bare bruke opplysningen i den utstrekning det trengs for at han på forsvarlig måte kan ivareta sitt eller den trygdedes tarv i saken. Trygdeorganet skal gjøre ham merksam på dette. Likeledes kan trygdeorganet pålegge taushetsplikt når vitner o.l. får opplysninger undergitt taushetsplikt i forbindelse med at de uttaler seg til organet. Overtreding av taushetsplikt etter dette ledd kan straffes etter straffelovens § 121, dersom vedkommende er gjort merksam på at overtreding kan få slik følge.

6. Rikstrygdeverket bestemmer ut fra hensyn til forsvarlig saksbehandling hvordan dokumentene skal gjøres tilgjengelig for den trygdede. Det skal så langt råd er, på anmodning fra en trygdet, gis avskrift eller utskrift av dokumentet. Advokat som opptrer som fullmektig for en trygdet, skal få utlånt dokumentene når ikke særlige grunner taler mot det. Dersom saksdokumentene ikke blir tilbakelevert trygdeorganet i rett tid, kan forvaltningsorganet kreve namsmannens hjelp til tilbakelevering i samsvar med reglene i tvangsfullbyrdslovens §§ 235 og 236. Det samme gjelder saksdokumenter som er sendt lege for å innhente legeerklæring i saken.

Når praktiske hensyn taler for det, kan Rikstrygdeverket bestemme at dokumentene i bestemte grupper av saker først skal avgjøres kjent for den trygdede etter at vedtak er truffet.»

Forvaltningsloven §§ 18, 19 og 20 lyder slik:

«§ 18 (partenes adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter)

En part har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter for så vidt ikke annet følger av reglene i denne paragraf eller § 19. Dette gjelder også etter at det er truffet vedtak i saken.

En part har ikke krav på å gjøre seg kjent med dokument som et forvaltningsorgan har utarbeidd for sin interne saksforberedelse. Han har heller ikke krav på å gjøre seg kjent med dokument for den interne saksforberedelse som er utarbeidd

- av et underordnet organ,
- av særlige rådgivere eller sakkyndige,
- av et departement til bruk i et annet departement.

Bestemmelsen i foregående punktum omfatter også dokument som gjelder innhenting av dokument som nevnt under bokstavene a, b eller c.

Selv om dokumentet er unntatt etter reglene i annet ledd, har parten rett til å gjøre seg kjent med de deler av det som inneholder faktiske opplysninger eller sammendrag eller annen bearbeidelse av faktum. Dette gjelder likevel ikke faktiske opplysninger uten betydning for avgjørelsen og heller ikke når opplysningene eller bearbeidelsen finnes i et annet dokument som parten har adgang til.

Annet ledd gjelder ikke innstilling som administrasjonen gir når vedtak skal treffes av kommunestyre, formannskap, fylkesting eller fylkesutvalg. Det samme gjelder innstilling til utvalg opprettet i medhold av kommunestyreloven 12. november 1954 nr. 1 eller fylkeskommuneloven 16. juni 1961 nr. 1 eller til kommunale eller fylkeskommunale utvalg opprettet i medhold av særlovgivningen. Bestemmelsene gjelder heller ikke innstilling fra utvalg som nevnt i foregående punktum når vedtak skal treffes av kommunestyre, formannskap, fylkesting eller fylkesutvalg.

§ 19 (innskrenket adgang til visse slags opplysninger)

En part har ikke krav på å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument

- som er av betydning for rikets sikkerhet, forholdet til fremmede stater eller landets forsvar,
- som angår tekniske innretninger, produksjonsmetoder, forretningsmessige analyser og beregninger og forretningshemmeligheter ellers, når de er av en slik art at andre kan utnytte dem i sin egen næringsvirksomhet, eller
- som det av hensyn til hans helse eller hans forhold til personer som står ham nær, må anses utilrådelig at han får kjennskap til; likevel slik at opplysningene på anmodning skal gjøres kjent for en representant for parten når ikke særlige grunner taler mot det.

Med mindre det er av vesentlig betydning for en part, har han heller ikke krav på å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument som gjelder

- en annen persons helseforhold, eller
- andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre.

Kongen kan gi forskrifter som for særskilte saksområder utfyller eller nærmere fastlegger hvordan §§ 18 og 19 skal anvendes. Når tungtveiende grunner taler for det, kan forskriftene også gjøre unntak fra disse paragrafer.

20 (gjennomsyn og utlån av saksdokumenter)

Forvaltningsorganet bestemmer ut fra hensynet til forsvarlig saksbehandling hvordan dokumentene skal gjøres tilgjengelig for partene. Dersom partsinnsyn kan motvirke muligheten for å få saken avklart, kan fastsettes at parten ikke skal ha adgang til dokumentene så lenge undersøkelser pågår. Eksamensbesvarelser og liknende prøver kan den som avlegger eksamen eller prøve, nektes adgang til inntil bedømmelsen er avsluttet.

På anmodning skal en part gis avskrift eller utskrift av dokument. Advokat som opptrer som fullmektig for en part, skal få utlånt dokumentene når ikke særlige grunner taler mot det. Ved utlån bør det settes tidsfrist. Dersom ikke saksdokumentene blir tilbakelevert for-

valtningsorganet i rett tid, kan forvaltningsorganet kreve namsmannens hjelp til tilbakelevering i samsvar med reglene i tvangsfullbyrdslovens §§ 235 og 236.

Har partene krav på å få se deler av et dokument, kan opplysningene gis dem ved utdrag av det dersom forvaltningsorganet finner det hensiktsmessig.

Avskrifter, utskrifter og kopier skal i rimelig utstrekning gis vederlagsfritt. Kongen kan likevel gi forskrifter om betaling for avskrifter, utskrifter eller kopier. Kongen kan også gi forskrift om betaling for dokument som gjøres tilgjengelig i maskinlesbar form.

Når en part har anmodet om å få gjøre seg kjent med dokument som han etter § 18 har adgang til å få se, skal det settes ham en viss frist for mulig uttalelse, såfremt ingen frist er satt i medhold av § 16 eller den fastsatte frist anses utilstrekkelig. Dette gjelder likevel ikke dersom hensynet til vesentlige offentlige eller private interesser taler mot utsettelse.»

Forvaltningsloven § 13 b om begrensning av taushetsplikten ut fra private eller offentlige interesser, har en bestemmelse i andre ledd om parters, partsrepresentanters og vitners taushetsplikt. Forvaltningsloven § 13 b andre ledd lyder slik:

«Part eller partsrepresentant som blir gjort kjent med opplysninger etter første ledd nr. 1, kan bare bruke opplysningene i den utstrekning det er nødvendig for å vareta partens tarv i saken. Forvaltningsorganet skal gjøre ham merksam på dette. Likeledes kan forvaltningsorganet pålegge taushetsplikt når vitner o.l. får opplysninger undergitt taushetsplikt i forbindelse med at de uttaler seg til organet. Overtreding av taushetsplikt etter dette ledd kan straffes etter straffelovens § 121, dersom vedkommende er gjort merksam på at overtreding kan få slik følge.»

Folketrygdloven § 14-10 nr. 1 svarer til bestemmelsen i forvaltningsloven § 18 første ledd.

Folketrygdloven § 14-10 nr. 2 første ledd svarer til forvaltningsloven § 18 andre og tredje ledd.

Forvaltningslovens bestemmelser går litt lenger enn folketrygdlovens, idet det presiseres at en part heller ikke har krav på å gjøre seg kjent med et dokument som er utarbeidet av et departement til bruk i et annet departement.

Folketrygdloven § 14-10 nr. 2 andre ledd svarer til forvaltningsloven § 18 fjerde ledd. Folketrygdloven § 14-10 nr. 3 svarer til forvaltningsloven § 19 andre ledd. Folketrygdloven § 14-10 nr. 4 svarer til forvaltningsloven § 19 første ledd bokstav c. Folketrygdloven § 14-10 nr. 5 handler om taushetsplikt når en trygdet eller dennes representant eller et vitne får opplysninger som er underlagt taushetsplikt fra trygdens organer. Tilsvarende bestemmelse finnes i forvaltningsloven § 13 b andre ledd bokstav c.

Folketrygdloven § 14-10 nr. 6 første ledd svarer stort sett til forvaltningsloven § 20 første ledd første punktum og § 20 andre ledd. Folketrygdloven § 14-10 nr. 6 siste punktum har imidlertid en bestemmelse som ikke dekkes av ordlyden i forvaltningsloven. Det gjelder bestemmelsen om at trygdeetaten kan få namsmannens hjelp til å hente saksdokumenter som er sendt til lege i forbindelse med legeerklæring.

Ifølge forarbeidene er hensikten med denne bestemmelsen å gjøre det enklere for trygdeetaten å få tilbake slike saksdokumenter. Rikstrygdeverket har utarbeidet en utførlig rutine for purring på legeerklæringer og saksdokumenter. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv 14-10 nr. 6 av 9. desember 1981. Rikstrygdeverket opplyser at det først etter gjentatte purringer er aktuelt å bruke namsmannen for å få tilbake dokumenter.

Utvalget vil peke på at leger som utarbeider legeerklæringer for trygdeetaten, må regnes som sakkyndige som påtar seg oppdrag for trygdeetaten. De vil derfor stå i samme stilling som ansatte i etaten.

Utvalgets flertall vil peke på at det er betenkelig at store mengder saksdokumenter leveres ut til sakkyndige leger. Det burde være tilstrekkelig å sende legene det resymé som i de fleste saker blir utarbeidet av trygdekontorene. Gjeldende praksis er betenkelig i forhold til bestemmelsene om taushetsplikt.

Utvalgets flertall mener at trygdeetaten ikke bør oversende alle saksdokumentene til sakkyndige.

Videre bør trygdeetaten unngå å bruke leger som tidligere ikke har returnert dokumenter i tide som sakkyndige. Utvalgets flertall vil dessuten peke på muligheten til å ta kopi av de dokumenter som det er nødvendig å oversende den sakkyndige.

Utlån av saksdokumenter til en parts advokat, skiller seg vesentlig fra utlån av dokumenter til sakkyndige. En advokat opptrer på vegne av parten, og forholdet til taushetsplikten kommer ikke inn i bildet.

Da trygdeetaten ikke har noen innflytelse på hvem som opptrer som advokat, vil det være behov for særbestemmelser som sikrer tilbakelevering av utlånte dokumenter. Utvalgets flertall er imidlertid kommet til at bestemmelsen i folketrygdloven § 14-10 om bruk av namsmannen for å få tilbake utlånte dokumenter bør oppheves.

Dersom det skulle være behov for namsmannens hjelp til å få tilbake dokumenter som er lånt ut til parten selv eller vedkommendes advokat, kan trygdeetaten bruke bestemmelsen i forvaltningsloven § 20 andre ledd tredje punktum. Etter denne bestemmelsen kan et forvaltningsorgan kreve namsmannens hjelp

for å få levert tilbake saksdokumenter som ikke blir returnert i rett tid, og tvangsfullbyrdsloven §§ 235 og 236 skal da kunne brukes.

Når trygdeetaten har problemer med å få tilbake dokumenter fra sakkyndige leger, kan trygdeetaten henvende seg til fylkeslegen. Fylkeslegens oppgaver er lovfestet i lov 30. mars 1984 nr. 15 om statlig tilsyn med helse-tjenester. Etter denne lovens § 2 skal fylkesle-gen blant annet føre tilsyn med alt helsevesen og alt helsepersonell i fylket og medvirke til at lover, forskrifter og retningslinjer for helse-tjenesten blir overholdt. Dersom fylkeslegen får opplysninger om at en lege ikke leverer tilbake utlånte dokumenter, kan fylkeslegen ta forholdet opp med Helsedirektoratet. Denne framgangsmåten forutsettes å være en tilstrekkelig trussel.

Det skal i denne sammeheng understrekes at leger ikke har plikt til å utøve sakkyndig virksomhet for trygdeetaten. Trygdekontoret må derfor før dokumentene sendes til legen, forsikre seg om at oppdraget kan utføres. Trygdeetaten må ikke sende saker til leger, uten at de har påtatt seg oppdrag som sakkyndig. Videre skulle det være tilstrekkelig å oversende kopier av saksdokumentene, ikke originaler.

Utvalgets flertall er av den oppfatning at dersom rutinene legges om som antydnet ovenfor, vil det i praksis neppe bli behov for namsmannens medvirkning.

Utvalgets mindretall (Grete Andersen og Liv Wisnes Haugen) mener at gjeldende rett bør opprettholdes på dette punkt.

Folketrygdloven § 14-10 nr. 6 andre ledd følger av tilsvarende bestemmelse i forvaltningsloven § 20 første ledd andre punktum.

Som vist ovenfor svarer folketrygdloven § 14-10 i det alt vesentlige til forvaltningsloven §§ 18 til 20, samt § 13 b andre ledd. Forvaltningsloven har dessuten noe mer vidtgående bestemmelser som også vil få anvendelse på folketrygdlovens område. Som nevnt innledningsvis i merknadene til dette kapitlet er det utvalgets prinsipielle syn at folketrygdloven bare skal inneholde saksbehandlingsregler som går lenger enn forvaltningslovens bestemmelser. Når det gjelder bestemmelsene om partsoffentlighet, skulle det således ikke være behov for særbestemmelser i folketrygdloven.

Utkastets § 20-3 Hvor kravet skal settes fram

Krav om ytelser etter denne loven skal vanligvis settes fram for trygdekontoret på vedkommendes bosted.

En person som er bosatt i utlandet, eller som arbeider på et norsk skip i utenriksfart, skal

vanligvis sette fram kravet for Folketrygdekontoret for utenlandssaker. Se § 19-4 tredje ledd.

Merknader

Bestemmelser om framsetting av krav står i dag i folketrygdloven § 14-2 nr. 1. første og andre ledd.

Historikk

Bestemmelsen om at krav om trygdeytelser skal settes fram på den trygdedes bosted eller eventuelt oppholdssted ble tatt inn i folketrygdloven § 14-2 da loven ble vedtatt i 1966. Bestemmelsen var i hovedtrekk i samsvar med dagjeldende bestemmelser og praksis på området, se Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 101.

Da syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven i 1970, ble det foretatt noen mindre endringer i § 14-2. For det første ble «trygdekassen» i den opprinnelige lovteksten erstattet med «trygdekontor». Videre ble det åpnet adgang til å fravike den alminnelige regel om at krav i særlig tilfeller skal settes fram for bostedets eller oppholdsstedets trygdekontor. I Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 side 89 ble det pekt på at det i stedet kunne være hensiktsmessig at den trygdede satte fram krav for arbeidsstedets trygdekontor. Etter syketrygdloven var en arbeidstaker medlem av arbeidsstedets trygdekasse.

Trygdekassene var den gang egne rettssubjekter. Det var derfor en naturlig konsekvens at det trygdekontor som vedkommende betalte avgift til, også skulle utbetale eventuelle trygdeytelser. Da syketrygdloven ble tatt inn i folketrygdloven ble syketrygdordningen en del av folketrygdordningen. Folketrygdordningen er felles for hele Norge og har en sentralisert økonomi. Det har derfor ikke lenger noen økonomisk betydning hvor krav blir satt fram. Folketrygdloven § 14-2 nr. 1 har stått uendret siden lovendringen i 1970.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 14-2 nr. 1 første og andre ledd lyder:

«Krav om ytelser etter denne lov, unntatt krav om ytelser etter kapittel 4, jfr. § 4-8, skal settes fram for trygdekontoret på den trygdedes bosted, eventuelt for trygdekontoret på oppholdsstedet. Når særlige forhold tilsier det, kan kravet settes fram for et annet trygdekontor. Rikstrygdeverket gir nærmere regler om dette.

For trygdet som oppholder seg utenfor riket eller er forhyret på norsk skip i utenriks fart, bestemmer Rikstrygdeverket hvor kravet settes fram.»

Hovedregelen er at krav om ytelser fortsatt skal settes fram for trygdekontoret på den trygdedes bosted eller oppholdssted. I særlige

tilfeller kan kravet settes fram for et annet trygdekontor. Rikstrygdeverket har hjemmel til å gi bestemmelser om dette. Slike bestemmelser er ikke gitt. Lovens § 14-2 gjelder ikke for krav om ytelse ved arbeidsløshet etter den gjeldende lovs kapittel 4. Vi viser til nærmere omtale av dette spørsmål i merknadene til utkastets § 20-10.

Når den trygdede oppholder seg utenfor riket eller er forhyret på norsk skip i utenriksfart, kan Rikstrygdeverket etter lovens § 14-2 nr. 1 andre ledd bestemme hvor kravet skal settes fram. Med hjemmel i den nevnte paragrafen har Rikstrygdeverket den 29. august 1979 gitt slike forskrifter. Det følger av disse forskriftene at dersom vedkommende har midlertidig opphold i utlandet, skal kravet settes fram for trygdekontoret på vedkommendes bosted i Norge, eventuelt på siste oppholdssted. Det samme gjelder når vedkommende oppholder seg på Svalbard, Jan Mayen eller norske biland. Men krav om stønad etter folketrygdloven kapittel 2 og 3 (medisinsk stønad og sykepenger) skal settes fram for Harstad trygdekontor. For øvrig skal krav settes fram for Folketrygdkontoret for utenlandssaker.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett, men er noe løsere formulert enn loven i dag.

Etter utkastets første ledd skal krav om ytelse etter denne loven vanligvis settes fram for trygdekontoret på søkerens bosted. Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 19-1 nr. 2 første ledd første punktum.

Utvalget har drøftet om det er nødvendig å ha en slik bestemmelse i loven. Siden ytelsene etter folketrygdloven finansieres av en landsomfattende ordning, og ikke er knyttet til lokale trygdekontorer som er egne rettssubjekter, har det nå ingen materiell betydning hvor kravet settes fram. I de fleste tilfellene er det naturlig for en person å sette fram kravet for trygdekontoret på bostedet. Men et trygdekontor bør ikke kunne avvise et krav selv om det ikke er bostedskontoret. Det kan for eksempel være trygdekontoret på det stedet vedkommende oppholder seg eller arbeider.

Utkastets § 20-3 gir informasjon til folk om hvor det er ønskelig at de henvender seg. Man oppnår derved å få kanalisert hovedstrømmen av henvendelser til bostedets trygdekontor.

Utkastets andre ledd har en særskilt bestemmelse for dem som er bosatt i utlandet eller arbeider på norske skip i utenriksfart. Krav om ytelse skal settes fram for Folketrygdkontoret for utenlandssaker. Forslaget svarer til gjeldende forskrifter.

Utkastets § 20-4 Taushetsplikt

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et trygdeorgan etter denne loven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e.

Taushetsplikten gjelder også fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted.

Opplysninger til andre forvaltningsorganer, se forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan bare gis når det er nødvendig for å fremme trygdeetatens oppgaver.

Merknader

Utkastet skal erstatte den gjeldende lovs § 18-4 om taushetsplikt.

Historikk

Folketrygdloven hadde bestemmelser om taushetsplikt allerede da den ble vedtatt i 1966. Bestemmelsene svarte stort sett til taushetspliktbestemmelsene i tidligere trygdelovgivning. Vi viser til Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 105.

§ 18-4 lød den gang slik:

«1. Enhver som i medhold av denne lov har høve til å bli kjent med noens private forhold eller med en virksomhets innretninger eller forretningsforhold, er pliktig til taushet om det han har fått kjennskap til.

For overtredelse av denne bestemmelse kommer § 121 i den alminnelige borgerlige straffelov av 22. mai 1902 til anvendelse, selv om vedkommende ikke er offentlig tjenestemann.

2. Bestemmelsene i nr. 1 gjelder ikke tilfelle hvor annen offentlig myndighet med hjemmel i lov har krevet opplysninger av trygdens organer eller hvor den som opplysningene gjelder har samtykket i at opplysningene gis eller hvor det foreligger rettslig pålegg om å gi opplysningene.

Det samme gjelder hvis almene interesser tilsier at opplysninger gis og departementet samtykker i det.»

Ved lov 27. mai 1977 nr. 40 ble det vedtatt endel endringer i forvaltningsloven. Det var en forutsetning at de nye bestemmelsene om taushetsplikt skulle ha et generelt virkeområde, og at man samtidig skulle rydde opp i særlovgivningen. Særlovgivningen ble imidlertid ikke endret på dette tidspunktet. Det viste seg vanskelig for fagdepartementene å foreslå konkrete endringer før det var endelig fastlagt hvordan forvaltningslovens generelle bestemmelser ville komme til å lyde.

Justisdepartementet tok i 1980 initiativet til at det ble utarbeidet et høringsnotat om taushetsplikten. I dette høringsnotatet gikk Justisdepartementet blant annet inn for å oppheve bestemmelsene i folketrygdloven § 18-4. Det ble i denne forbindelse anført i Ot.prp. nr. 2 for 1985-86 side 68:

«Det utvalg som i november 1971 avga innstilling om taushets- og opplysningsplikt i den sosiale forvaltning og skoleforvaltningen satte bl.a. frem et forslag om endring av folketrygdlovens § 18-4. Etter Justisdepartementets oppfatning skulle de bestemmelser som nå finnes i fvl i tilstrekkelig grad tilgodese behovet for taushetsbestemmelser for trygdens organer. Dette gjelder også den begrensning i taushetsplikten som følger av § 18-4 nr. 2. Folketrygdloven § 18-4 må derfor kunne oppheves.»

Verken Rikstrygdeverket eller Sosialdepartementet hadde sterke innvendinger mot Justisdepartementets forslag. Det ble pekt på at det på trygderettens område er særlig grunn til å sikre seg mot at opplysninger om de trygdede kommer uvedkommende i hende. For så vidt ville man få en klar bestemmelse om taushetsplikt i forvaltningsloven. Det ble imidlertid framholdt at § 18-4 var vel innarbeidet i trygdeetaten, og at det kunne by på problemer at spørsmålet om taushetsplikt ble omfattet av forvaltningslovens alminnelige bestemmelser. Siden det i trygdeetaten arbeidet mange uten juridisk utdanning kunne det i hvert fall i en overgangsfase by på problemer å praktisere forvaltningslovens bestemmelser på området.

Justisdepartementet mente at spørsmålet om å ha en egen taushetspliktsbestemmelse i folketrygdloven måtte ses i sammenheng med det generelle spørsmålet om forholdet mellom forvaltningsloven og folketrygdloven. Vi viser til nærmere omtale i Ot.prp. nr. 2 for 1985-86 side 68 og 69. Det ble her pekt på at det i forbindelse med forvaltningslovens ikrafttredelse ble foretatt en rekke tilpassinger mellom de to regelsettene. Det vesentligste av forvaltningslovens bestemmelser er å finne i justert form i folketrygdloven. På denne bakgrunn fant Justisdepartementet at man fortsatt burde ha en egen bestemmelse om taushetsplikt i folketrygdloven. Når det gjaldt innholdet av en slik bestemmelse, mente Justisdepartementet at det var rimelig at taushetsplikten innen trygdeforvaltningen burde være temmelig omfattende, slik at også den «nøytrale» bestemmelsen i forvaltningsloven § 13 andre ledd i prinsippet ble omfattet av taushetsplikten.

Justisdepartementet uttrykte dessuten tvil om bestemmelsene i folketrygdloven § 18-4 nr. 2 burde bli stående. Det ble understreket at folketrygdloven bare stiller opp det nokså upresise kriteriet «almene interesser». På den annen side går folketrygdlovens unntaksbestemmelser kortere enn forvaltningsloven, fordi det bare er departementet og ikke det enkelte trygdekontor som kan dispensere.

Justisdepartementet foreslo at bestemmelsene i folketrygdloven om taushetsplikt ble stående, men at det ble tatt inn en uttrykkelig

bestemmelse om at forvaltningslovens bestemmelser om taushetsplikt ikke skal gjelde. Denne presiseringen ble således tatt inn i folketrygdloven ved lov 16. mai 1986 nr. 21 i forbindelse med at det ble vedtatt nye bestemmelser om taushetsplikt i særlovgivningen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 18-4 har en generell bestemmelse om taushetsplikt, som lyder:

«1. Enhver som i medhold av denne lov har høve til å bli kjent med noens private forhold eller med en virksomhets innretninger eller forretningsforhold, er pliktig til taushet om det han har fått kjennskap til. Forvaltningsloven §§ 13 til 13 e gjelder ikke.

For overtredelse av denne bestemmelse kommer § 121 i den alminnelige borgerlige straffelov av 22. mai 1902 til anvendelse, selv om vedkommende ikke er offentlig tjenestemann.

2. Bestemmelsene i nr. 1 gjelder ikke i tilfelle hvor almene interesser tilsier at opplysninger gis og departementet samtykker i dette.»

Forvaltningsloven har omfattende bestemmelser om taushetsplikt i lovens §§ 13 til 13 f. Disse bestemmelser lyder:

«§ 13 (taushetsplikt)

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om:

- 1) noens personlige forhold, eller
- 2) tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være en konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår.

Som personlige forhold regnes ikke fødested, fødselsdato og personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted, med mindre slike opplysninger røper at klientforholdet eller andre forhold som må anses som personlig. Kongen kan ellers gi nærmere forskrifter om hvilke opplysninger som skal reknes som personlige, om hvilke organer som kan gi privatpersoner opplysninger som ment i punktet foran og opplysninger om den enkeltes personlige status for øvrig, samt om vilkårene for å gi slike opplysninger.

Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet tjenesten eller arbeidet. Han kan heller ikke utnytte opplysninger som nevnt i denne paragraf i egen virksomhet eller i tjeneste eller arbeid for andre.

§ 13 a (begrensninger i taushetsplikten når det ikke er behov for beskyttelse)

Taushetsplikt etter § 13 er ikke til hinder for:

1. at opplysninger gjøres kjent for dem som de direkte gjelder, eller for andre i den utstrekning de som har krav på taushet samtykker
2. at opplysningene brukes når behovet for beskyttelse må anses varetatt ved at de gis

i statistisk form eller ved at individualiserende kjennetegn utelates på annen måte, og

3. at opplysningene brukes når ingen berettiget interesse tilsier at de holdes hemmelig, f.eks. når de er alminnelig kjent eller alminnelig tilgjengelig andre steder.

§ 13 b (begrensninger av taushetsplikten ut fra private eller offentlige interesser)

Taushetsplikten etter § 13 er ikke til hinder for:

1. at opplysningene i en sak gjøres kjent for sakens parter eller deres representanter,
2. at opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll,
3. at opplysningene er tilgjengelig for andre tjenestemenn innen organet eller etaten i den utstrekning som trengs for en hensiktsmessig arbeids- og arkivordning, bl.a. til bruk ved vegledning i andre saker,
4. at opplysningene brukes for statistisk bearbeiding, utrednings- og planleggingsoppgaver, eller i forbindelse med revisjon eller annen form for kontroll med forvaltningen,
5. at forvaltningsorganet gir andre forvaltningsorganer opplysninger om en persons forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet og ellers slike opplysninger som det er nødvendig å gi for å fremme avgiverorganets oppgaver etter lov, instruks eller oppnevningssgrunnlag, og
6. at forvaltningsorganet anmelder eller gir opplysninger (jfr. også nr. 5) om lovbrudd til påtalemyndigheten eller vedkommende kontrollmyndighet, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølging av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver.

Part eller partsrepresentant som blir gjort kjent med opplysninger etter første ledd nr. 1, kan bare bruke opplysninger i den utstrekning det er nødvendig for å vareta partens tarv i saken. Forvaltningsorganet skal gjøre ham merksam på dette. Likeledes kan forvaltningsorganet pålegge taushetsplikt når vitner o.l. får opplysninger undergitt taushetsplikt i forbindelse med at de uttaler seg til organet. Overtredning av taushetsplikt etter dette ledd kan straffes etter straffelovens § 121, dersom vedkommende er gjort merksam på at overtredning kan få slik følge.

§ 13 c (informasjon om taushetsplikt, oppbevaring av opplysninger undergitt taushetsplikt)

Vedkommende forvaltningsorgan skal sørge for at taushetsplikten blir kjent for dem den gjelder, og kan kreve skriftlig erklæring om at de kjenner og vil respektere reglene.

Dokumenter og annet materiale som inneholder opplysninger undergitt taushetsplikt, skal forvaltningsorganet oppbevare på betryggende måte.

Kongen kan gi nærmere regler om oppbevaring av dokumenter og annet materiale som er undergitt taushetsplikt, om tilintetgjøring av dokumenter eller materiale og om bortfall av taushetsplikten etter en viss tid. Taushetsplikten bortfaller etter 60 år når ikke annet er bestemt i medhold av foregående punktum.

§ 13 d (opplysninger til bruk for forskning)

Når det finnes rimelig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser, kan departementet bestemme at et forvaltningsorgan kan eller skal gi opplysninger til bruk for forskning, og at dette skal skje uten hinder av organets taushetsplikt etter § 13.

Til vedtak som nevnt i første ledd kan det knyttes vilkår. Disse kan bl.a. gi bestemmelser om hvem som skal ha ansvar for opplysningene og hvem som skal ha adgang til dem, om oppbevaring og tilbakelevering av utlånt materiale, om tilintetgjøring av avskrifter, om hvorvidt forskerne skal ha adgang til å henvende seg til eller innhente nærmere opplysninger om dem det er gitt opplysninger om, og om bruken av opplysninger for øvrig.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om vedtak etter denne paragraf.

§ 13 e (forskeres taushetsplikt)

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid i forbindelse med en forskingsoppgave som et forvaltningsorgan har støttet, godkjent eller gitt opplysninger undergitt taushetsplikt til, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til:

1. opplysninger undergitt taushetsplikt som forskeren får fra et forvaltningsorgan,
2. opplysninger som i forbindelse med forskningsarbeidet er mottar fra private under taushetsløfte, og
3. opplysninger som gjelder personer som står i et avhengighetsforhold til den instans (skole, sykehus, anstalt, bedrift, offentlig myndighet m.m.) som har formidlet deres kontakt med forskeren.

Opplysningene kan bare brukes slik det er nødvendig for forskingsarbeidet og i samsvar med de vilkår som måtte være fastsatt etter § 13 d annet ledd. Skal resultater av forskingsarbeidet publiseres eller brukes på annen måte, gjelder § 13 a nr. 1 og 2 tilsvarende.

Brudd på taushetsplikten eller på vilkår etter § 13 d annet ledd, straffes etter straffelovens § 121. Departementet eller vedkommende forvaltningsorgan skal gjøre forskeren og hans medarbeidere kjent med taushetsplikten og straffebestemmelsen, jfr. også § 13 c første ledd.

§ 13 f (bestemmelser om taushets- og opplysningsplikt m.m. i andre lover)

Dersom noen som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, er pålagt taushetsplikt ved bestemmelse i annen lov, forskrift eller instruks av hensyn til private interesser, gjelder §§ 13 til 13 e som utfyllende regler når ikke annet er bestemt i lov eller i mehold av lov.

Bestemmelse i annen lov om rett eller plikt til å gi opplysninger begrenser ikke lovbestemt taushetsplikt med mindre vedkommende bestemmelse fastsetter eller klart forutsetter at taushetsplikten ikke skal gjelde.»

Utvalgets forslag

Utvalget vil peke på at bestemmelsen i folketrygdloven § 18-4 er nokså vag. I praksis blir bestemmelsen tolket på bakgrunn av de alminnelige prinsippene i forvaltningsloven. Utvalget mener derfor det er unødvendig med

alminnelige bestemmelser om taushetsplikt i folketrygdloven. Forvaltningslovens bestemmelser bør som utgangspunkt legges til grunn på trygderettens område.

Utvalget mener at det kan være behov for å taushetsbelegge såkalte «nøytrale» opplysninger som er unntatt fra taushetsplikten etter forvaltningsloven § 13 andre ledd. Vi viser i denne forbindelse til endringer av bestemmelsene om taushetsplikt i § 19 i lov 5. juni 1964 nr. 2 om sosial omsorg. Denne endringen ble også foretatt ved lov av 16. mai 1986. Sosialomsorgsloven § 19 lyder i dag:

«Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan eller en institusjon i henhold til loven her, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e. Overtredelse straffes etter straffeloven § 121.

Taushetsplikten gjelder også fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted. Opplysning om en klients oppholdssted kan likevel gis når det er klart at det ikke vil skade tilliten til organet eller institusjonen å gi slik opplysning.

Opplysninger til andre forvaltningsorganer, jf forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan bare gis når dette er nødvendig for å fremme avgiverorganets eller institusjonens oppgaver eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse.»

Utvalget mener dette er en hensiktsmessig lovteknisk løsning som også passer i folketrygdloven. Vi har derfor foreslått en bestemmelse i utkastets § 20-4 som i hovedsak svarer til sosialomsorgslovens bestemmelse.

Utkastets første ledd presiserer at de generelle bestemmelsene om taushetsplikt etter forvaltningsloven også skal gjelde for trygde-etaten.

Utkastets andre ledd fastslår at det skal være en generell taushetsplikt også for såkalte nøytrale personopplysninger som fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerskap, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted. Dette er en strengere bestemmelse enn det som følger av forvaltningslovens bestemmelser. Etter forvaltningsloven § 13 andre ledd regnes ikke slike opplysninger som personlige med mindre de røper et klientforhold eller andre forhold som må regnes som personlige. Utvalget mener det er nødvendig at taushetsplikten på folketrygdens område er temmelig omfattende. Utkastets andre ledd har stort sett samme formulering som taushetspliktbestemmelsen i sosialomsorgsloven § 19, men er begrenset til de opplysninger trygdens organer i praksis sitter inne med.

I utkastets tredje ledd foreslår utvalget at opplysninger til andre forvaltningsorganer bare skal gis så langt det er nødvendig for å fremme trygdeetatens oppgaver. Tilsvarende

bestemmelse finnes i sosialomsorgsloven § 19 tredje ledd.

Utkastets § 20-5 Innhentning av opplysninger og uttalelser

Det er et vilkår for at en person kan få et krav om trygdeytelse behandlet, at vedkommende gir trygdens organer tillatelse til å innhente nødvendige opplysninger fra arbeidsgiver, behandlingsspersonell, offentlig myndighet, forsikringsselskap eller privat pensjonsordning. De som blir pålagt å gi opplysninger, plikter å gjøre dette uten ugrunnet opphold.

let at vedkommende lar seg undersøke eller intervju av lege eller annen sakkyndig dersom trygdeetaten finner at det er nødvendig.

Merknader

Utkastet her skal erstatte bestemmelsene i folketrygdloven § 14-2 nr. 2 andre ledd første punktum og tredje ledd, § 14-3, § 18-2 første ledd og § 18-3 nr. 1 første ledd. Bestemmelsene handler om den trygdedes opplysningsplikt og plikt til å la seg undersøke av lege, samt opplysningsplikt og unntak fra taushetsplikten for arbeidsgivere, behandlere og visse offentlige myndigheter.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 14-2 nr. 2 lyder slik:

«Trygdet som blir syk eller skadet, skal så snart råd er gi trygdekontoret melding om dette. Oppholder han seg i riket, skal meldingen gis innen 14 dager.

For øvrig plikter enhver som søker eller mottar ytelser etter denne lov å gi de opplysninger og meldinger som kreves av trygdens organer og som anses nødvendig for å avgjøre om lovens vilkår er oppfylt. Likeså plikter han å underrette trygdekontoret om enhver endring i de forhold som er avgjørende for hans rett til ytelser eller hans forpliktelser.

Er det av betydning for avgjørelse av den trygdedes rettigheter å skaffe nærmere opplysninger om vedkommendes helse, ervervs-evne eller ervervsmuligheter, plikter den trygdede å la seg undersøke eller intervju av den lege eller annen sakkyndig som trygdens organer bestemmer.»

Folketrygdloven § 14-2 nr. 2 andre og tredje ledd gjelder den trygdedes plikt til å gi opplysninger og til å la seg undersøke av lege eller annen sakkyndig. Da folketrygdloven ble vedtatt i 1966 ble denne bestemmelsen tatt inn i lovens § 18-1. Det fantes ingen tilsvarende bestemmelse i de gamle trygdelovene, men § 18-1 var en lovfesting av gjeldende praksis.

I forbindelse med at syketrygdloven ble tatt inn i folketrygdloven i 1970, ble bestemmelsen i dagjeldende folketrygdlov § 18-1 flyttet

til lovens § 14-2 nr. 2 andre og tredje ledd. Man mente at bestemmelsen systematisk hørte sammen med bestemmelsen i § 14-2 om framsetting av krav.

Folketrygdloven § 14-3 lyder i dag slik:

«Helse- og sosialstyre og sosialkontor plikter å innhente opplysninger og gi uttalelse til trygdens organer etter regler som fastsettes av departementet.

Departementet gir forskrifter om samarbeid mellom trygdekontor og sosialkontor når det gjelder ytelser til enslige forsørgere etter kapitlene 10 og 12.»

Etter folketrygdloven § 14-3 plikter helse- og sosialstyrene og sosialkontorene å innhente opplysninger og gi uttalelse til trygdens organer etter bestemmelser som gis av departementet. Sosialdepartementet har gitt slike forskrifter den 21. oktober 1966. Disse forskrifter heter «Bestemmelser om sosialstyrets og sosialkontorets behandling av saker som gjelder krav om ytelser fra folketrygden».

Det går fram av forskriftene at sosialstyret (dvs. helse- og sosialstyret) eller sosialkontoret skal innhente opplysninger, herunder sosialrapport. Sosialetaten pålegges videre å sørge for at de forhold som har betydning for behandling av den enkelte sak, blir klarlagt så godt som mulig. Dette er særlig aktuelt ved behandling av søknader om uførepensjon til husmødre og forhøyet hjelpestønad til funksjonshemmede barn. Vi viser til forskriftenes § 1.

Etter forskriftenes § 3 skal sosialetaten avgi uttalelse som skal grunngis. Dissenser skal også begrunnes og stemmetallet oppgis.

Utvalget vil peke på at det er noe misvisende at forskriftene omtaler sosialstyrets «behandling» av saker vedrørende ytelser etter folketrygdloven. Helse- og sosialstyret har ingen myndighet til å behandle slike saker. Bestemmelsen i folketrygdloven § 14-3 er begrenset til å innhente opplysninger og avgi uttalelser.

Sosialdepartementet har med hjemmel i folketrygdloven § 14-3 andre ledd også gitt forskrifter om samarbeid mellom trygdekontor og sosialkontor. Forskriftene er fastsatt den 10. juli 1980. De er begrenset til samarbeid vedrørende krav om ytelser til enslige forsørgere etter folketrygdloven kapittel 10 og 12.

Disse forskriftene ble fastsatt som følge av at bestemmelsene om stønad til skilte og separerte forsørgere ble tatt inn i folketrygdloven ved lov 25. april 1980 nr. 9. Ytelser til disse personene ble tidligere gitt i medhold av en midlertidig lov om stønad til skilte og separerte forsørgere 17. desember 1971. Denne loven ble administrert av sosialstyrene i kommunene. Da ytelsene til skilte og separerte

forsørgere nå skulle administreres av trygdens organer, fant man det nødvendig å etablere et samarbeid mellom sosialkontor og trygdekontor for å sikre at forsørgere som trengte det ble gitt tilbud om bistand fra begge etatene. I tillegg til ytelser fra trygden kunne den enslige forsørgeren også ha behov for hjelp fra sosialkontoret i forbindelse med anskaffelse av bolig, arbeid eller barnehageplass.

I Ot.prp. nr. 4 for 1979-80 heter det blant annet følgende om samarbeidet mellom sosialkontor og trygdekontor:

«Den ordning departementet nå tar sikte på, innebærer at en vil trekke trygdede mer aktivt med i behandlingen av sin egen sak, samtidig som det opprettes en direkte kontakt mellom trygdekontor og sosialkontor. En mener dette kan skje ved at trygdede selv, en representant for trygdekontoret og en representant for sosialkontoret på et tidlig trinn i saksbehandlingen kommer sammen og drøfter hvilke av de hjelpetiltak de to etater rår over som kan komme på tale i vedkommende tilfelle. Det bør også drøftes om en skal søke bistand fra andre etater, f.eks. arbeidsmarkedsetaten, som vil være aktuell i svært mange tilfelle. En slik fremgangsmåte vil også lette den gjensidige utveksling av informasjon, og trygdede blir spart for å gå fra det ene kontor til det andre med sin sak.

De tjenestemenn som møter fra trygdekontoret/sosialkontoret, bør være de som skal ha saksbehandlingen og eventuelt den fortsatte kontakt med trygdede innenfor sin etat. Det bemerkes at det selvsagt må være en frivillig sak for trygdede å delta i denne formen for saksbehandling.»

Etter § 1 i samarbeidsforskriftene skal det i hver kommune utarbeides en plan for samarbeid mellom trygdekontor og sosialkontor når det gjelder hjelp til enslige forsørgere. Planen skal utformes slik at den passer for forholdene på stedet og omhandle samarbeid etatene imellom, samarbeid i den enkelte sak og taushetsplikten.

Folketrygdloven § 18-2 første ledd lyder:

«Arbeidsgiver og enhver som gir behandling eller yter tjeneste som trygden er stønadspliktig for, har etter krav fra trygdens organer plikt til å gi meldinger og opplysninger som disse trenger for å kunne avgjøre om vilkårene for rettigheter eller plikter etter denne lov er til stede, eller som er nødvendige av hensyn til trygdens administrasjon. Trygdekontoret kan etter nærmere regler fastsatt av departementet pålegge en lege eller andre som gir behandling, plikt til å delta i samarbeidsmøter.»

Med hjemmel i § 18-2 tredje ledd kan Rikstrygdeverket gi nærmere bestemmelser om hvilke meldinger og opplysninger som skal gis og kan bestemme at det skal brukes et fastsatt skjema.

Bestemmelsene om innhenting av opplysninger kom inn i folketrygdloven fra vedtakelsen i 1966. Det er ikke sagt noe vesentlig om disse bestemmelsene i lovforarbeidene. Det er bare vist til at de svarer til dagjeldende bestemmelser. Den tidligere uføretrygdloven og loven om attføringshjelp av 1960 hadde imidlertid ingen bestemmelser som svarte til folketrygdloven § 18-2.

Syketrygdloven av 1956 hadde en bestemmelse i § 27 andre ledd om at «den lege som har undersøkt eller behandlet en trygdet skal på anmodning uten særskilt godtgjørelse også utferdige erklæringer om arbeidsdyktighet etter punkt 2, jfr. § 13, 4 og 5». Man siktet her til sykemelding.

Opplysningsplikten etter bestemmelsene i § 18-2 retter seg mot behandlingsspersonell. Paragrafen har bestemmelser om unntak fra den taushetsplikten som behandlere er pålagt etter særlovene om behandlingsspersonell. Vi viser for eksempel til § 31 i lov 13. juni 1980 nr. 42 om leger og til § 6 i lov 9. mars 1973 nr. 13 om godkjenning m.v. av psykologer.

Utvalget vil peke på at bestemmelsen i folketrygdloven § 18-2 er vagt utformet. Opplysningsplikten er ikke knyttet til behandling av krav fra en person som har vært ansatt hos en bestemt arbeidsgiver eller som har vært pasient hos en bestemt behandler. Dessuten pålegges arbeidsgivere, behandlere og andre å gi opplysninger som er nødvendige av hensyn til trygdens administrasjon. Det er noe uklart hvilke opplysninger det dreier seg om.

I praksis brukes ovennevnte bestemmelse som hjemmel for å kreve at privatpraktiserende leger og sykehus skal være sakkyndige i trygdesaker. De pålegges altså å utføre oppdrag som sakkyndige. En regner med at leger og sykehus har plikt til å gi sakkyndige erklæringer selv om den som skal vurderes ikke har vært pasient hos vedkommende lege eller på sykehuset.

Denne praksis er ikke omtalt i Rikstrygdeverkets rundskriv.

Rikstrygdeverket yter godtgjørelse for legeerklæringer etter honorartakster, som for vanlig legehjelp etter folketrygdloven kapittel 2.

Som et tillegg til forskriftene for godtgjørelse av utgifter til legehjelp, som er fastsatt i medhold av folketrygdloven § 2-3, er det under avsnittet «Honorartakster for legeerklæringer m.v.» listet opp diverse erklæringer m.v. som med hjemmel i lovens § 18-2 kan rekvireres fra leger og sykehus. Det går fram av denne listen at det ytes godtgjørelse etter honorartakstene for blant annet dødsattest, diverse legeerklæringer, spesialisterklæringer, forespørsler til behandlende lege, tilleggsopplysninger samt for uttalelser fra spesialist.

Det går altså fram av dette at utgifter til sakkyndige dekkes som utgifter til legehjelp og ikke som utgifter til administrasjon av folketrygdordningen. Utgifter til sakkyndige likestilles med trygdens utgifter til medisinsk stønad.

Dette går dessuten fram av St.prp. nr. 1 for 1989-90 om folketrygdens budsjett. Vi viser til kapittel 2755, post 70 om refusjon for allmenn legehjelp. Det presiseres i merknadene til denne budsjettposten at den også dekker refusjon for trygdeerklæringer.

Når det gjelder utgifter til godtgjørelse av det sakkyndige arbeid som utføres av kommunale sosialkontorer/sosialstyrer i henhold til folketrygdloven § 14-3, for eksempel utarbeidelse av sosialrapport, regnes imidlertid disse som administrasjonsutgifter. Vi viser til kapittel 2604, post 60. Det går fram av merknadene til denne posten at det ytes en fast godtgjøring pr. sak, mens skyssutgifter dekkes særskilt.

Rikstrygdeverket har lagt til grunn at bestemmelsen i folketrygdloven § 18-5 om å nekte en behandler å yte tjenester for trygdens regning kan brukes, dersom en lege ikke vil være sakkyndig i en trygdesak. Dette gjelder både privatpraktiserende og sykehusansatte leger.

Videre har Rikstrygdeverket tatt med en bestemmelse i mønsteravtalene om direkte oppgjør for leger og helseinstitusjoner om at en avtale kan sies opp dersom legen eller institusjonen gjør seg skyldig i forhold som nevnt i folketrygdloven § 18-5. Dette innebærer at leger kan miste retten til direkte oppgjør dersom de ikke vil påta seg oppdrag som sakkyndige for trygdeetaten.

Endelig legger Rikstrygdeverket til grunn at straffebestemmelsen i folketrygdloven § 18-6 også gjelder for leger som unnlater å fylle ut legeerklæringer.

Trygdesystemet med sine rettigheter til de trygdede forutsetter legenes medvirkning når det gjelder å forberede trygdeavgjørelser. Rikstrygdeverket legger til grunn for sine standpunkter at folketrygdlovens formål ikke kan realiseres uten en slik medvirkning.

Folketrygdloven § 18-3 nr. 1 handler om plikt for kommunal og annen offentlig myndighet, forsikringsselskap m.v. til å gi opplysninger til trygdens organer. Denne bestemmelsen nevner også arbeidsgiver, jfr. § 18-2, som er omtalt ovenfor. Lovens § 18-3 nr. 1 første ledd lyder:

«Kommunal og annen offentlig myndighet, og likeså arbeidsgiver, forsikringsselskap og pensjonsordning, plikter uten godtgjørelse og uten hinder av eventuell taushetsplikt å gi de opplysninger som trygdens organer trenger for å sikre riktig behandling av saker etter denne lov. Rikstrygdeverket og Arbeidsdirek-

toratet kan i fellesskap fastsette regler for behandling av saker etter denne lov i rådgivende samarbeidsorganer.»

Det går fram av Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 at bestemmelsen svarer til tidligere bestemmelser i trygdlovgivningen. Siste punktum i første ledd kom inn ved lov 11. desember 1987 nr. 74.

Arbeidsgivernes opplysningsplikt omtales både i gjeldende lov § 18-2 første ledd og i § 18-3 nr. 1 første ledd.

I folketrygdloven § 18-3 er det presisert at opplysninger skal gis uten hinder av taushetsplikten. Det går fram av sammenhengen at det dreier seg om unntak fra avgiverens eventuelle taushetsplikt. Det er dessuten sagt at opplysninger skal gis uten godtgjørelse.

Utvalgets forslag

Utvalget har drøftet to alternative utforminger til ny lovtekst.

Det ene alternativet ligger nærmest opp til dagens ordning, og bygger på at trygdeetaten skal ha en lovbestemt rett til å innhente nødvendige opplysninger hos behandlingspersonell, arbeidsgivere, offentlige myndigheter m.v. i forbindelse med behandling av et krav. Dette alternativet lyder:

«Ved behandling av krav om trygdeytelser har trygdeetaten rett til å innhente nødvendige opplysninger om søkeren fra arbeidsgiver, behandlingspersonell, offentlig myndighet, forsikringselskap og privat pensjonsordning. Disse plikter å gi opplysningene uten godtgjørelse og uten hinder av eventuell taushetsplikt.

Trygdeetaten har rett til uten hinder av taushetsplikten å innhente nødvendige uttalelser fra sakkyndige.

Trygdeetaten kan videre kreve at søkeren lar seg undersøke av lege eller annen sakkyndig, dersom dette finnes nødvendig.»

Dette alternativet bygger ikke på søkerens samtykke. Det er derfor presisert at opplysninger skal gis uten hensyn til avgiverens taushetsplikt. Ulempen ved en slik ordning er at dersom søkeren ikke er klar over at det vil bli innhentet opplysninger fra andre, vil han eller hun ikke ha noen foranledning til å trekke søknaden tilbake for å unngå at opplysningene innhentes.

Det andre alternativet går ut på at innhenting av opplysninger er betinget av søkerens egen tillatelse og svarer til utvalgets forslag. Det er formulert slik at tillatelse må gis, for at kravet skal tas under behandling.

Utvalget mener at alternativet som bygger på søkerens egen tillatelse er mest hensiktsmessig både for søkeren og for den som skal gi opplysningene. Søkeren vil derved se av søknadsskjemaet at det er en forutsetning at det innhentes opplysninger for at kravet skal

kunne behandles. Dersom søkeren ikke ønsker at slike opplysninger skal innhentes, vil vedkommende ha mulighet til å la være å søke om den aktuelle ytelsen. Den som skal gi opplysninger til trygdeetaten, vil dessuten etter utvalgets forslag kunne gi slike opplysninger under henvisning til at det er gitt samtykke. Vedkommende behøver således ikke vurdere forholdet til taushetsplikten.

Utkastet bygger således på den modell at søkeren må gi samtykke for at trygdens organer skal kunne innhente opplysninger.

Utkastets første ledd er formulert slik at de opplysningene som trygdeetaten innhenter, er knyttet til en konkret søknad. Det kreves uttrykkelig samtykke fra søkeren for at opplysninger skal kunne innhentes. Dersom slikt samtykke ikke gis, kan trygdeetaten nekte å behandle søknaden.

Det har i praksis vist seg at trygdens organer har hatt vanskeligheter med å få inn de ønskede opplysninger i rett tid, slik at søknaden er blitt unødig trenert. Det er derfor presisert i utkastets første ledd andre punktum at opplysningene skal gis uten ugrunnet opphold.

Utvalget har ikke funnet det nødvendig å presisere i loven at opplysningene skal gis uten godtgjørelse. Det er ikke vanlig at forvaltningen betaler for opplysninger som gis etter pålegg. Det er i denne sammenheng viktig å skille mellom opplysninger og vurderinger gitt av sakkyndige. Sakkyndige utfører et oppdrag, og har derfor rett til godtgjørelse som oppdragsmottakere og selvstendig næringsdrivende ellers. Forholdet mellom trygdeetaten og sakkyndige blir omtalt nedenfor under merknadene til utkastets andre ledd.

I utkastets § 24-5 har utvalget foreslått en bestemmelse om straff for unnlattelse av å oppfylle opplysningsplikten etter utkastets § 20-5.

I utkastets andre ledd er det satt som vilkår for å få et krav behandlet at søkeren lar seg undersøke eller intervju av sakkyndige, dersom trygdeetaten finner at det er nødvendig.

Trygdeetaten er nødt til å benytte seg av sakkyndige, for å få trygdesakene tilfredsstillende behandlet. Det er særlig leger som avgir sakkyndige uttalelser. Det kan dreie seg enten om behandlende lege eller en annen lege. Ofte er det hensiktsmessig at legen uttaler seg på bakgrunn av sakens opplysninger ellers, uten at søkeren må framstille seg for denne.

Dersom en lege bare gir trygdeetaten opplysninger som han sitter inne med i egenskap av behandlende lege, dreier det seg om opplysninger. Vi viser til utkastets første ledd.

Dersom legen derimot blir bedt om å komme med nærmere vurderinger og uttalelser, må han regnes som sakkyndig. Han deltar

da i saksbehandlingen etter oppdrag fra trygdeetaten. Utvalget vil peke på at rettssikkerhetsbetraktninger taler sterkt mot at trygdeetaten bruker behandlende lege som sakkyndig i en trygdesak. De sakkyndige skal som saksbehandlerne være objektive og nøytrale ved behandlingen av saken.

Det er nødvendig å sette som vilkår for å få behandlet et krav, at søkeren er villig til å framstille seg for den sakkyndige. Det er derimot ikke nødvendig med lovbestemmelser om unntak fra legens taushetsplikt. Dersom legen deltar i saksbehandlingen, vil han ha taushetsplikt på linje med trygdeetatens tjenestemenn.

Utvalget har i utkastet til ny folketrygdlov skilt mellom legers opplysningsplikt når det gjelder opplysninger som en lege sitter inne med om en pasient og uttalelser som en lege gir i egenskap av sakkyndig.

Utvalget har vurdert om folketrygdloven bør ha bestemmelser om plikt for leger til å være sakkyndige.

Utvalget vil i denne sammenheng vise til at politietaten klarer å skaffe seg sakkyndig hjelp uten slik lovhjæmmel. På den annen side er det helt klart at behandlere har stor nytte av folketrygdordningen. Det er derfor ikke urimelig at de yter visse gjentjenester.

Utvalget mener at det skulle være mulig å organisere trygdeetaten slik at en har sakkyndige knyttet til seg på en slik måte at disse kunne avgi de sakkyndige erklæringer som trengs. Man kunne for eksempel bygge ut ordningen med rådgivende leger og tannleger. Det dreier seg her nettopp om sakkyndig hjelp. Man ville derved heller ikke røre ved behandlernes taushetsplikt.

Utvalget er etter en samlet vurdering kommet til at det ikke er rimelig å pålegge visse yrkesgrupper å påta seg oppdrag for trygdeetaten.

Folketrygdloven bør således ikke ha bestemmelser om sakkyndige, da disse i utgangspunktet må sidestilles med saksbehandlere og andre som er ansatt i trygdeetaten. Folketrygdloven har ellers ingen bestemmelser om hvem som skal ansettes i trygdeetaten. Det må derfor inngås avtaler om oppdrag med sakkyndige på frivillig basis. Godtgjørelsene til sakkyndige leger bør etter utvalgets mening dekkes over folketrygdens administrasjonsbudsjett og ikke i form av stønad til helsetjenester som i dag.

Utvalget har etter dette ikke tatt med noe om godtgjørelse til sakkyndige i utkastet her.

Utkastets § 20-6 Endrede forhold

Det kan gjøres nytt vedtak dersom det skjer en endring i forhold som er avgjørende for retten til den ytelsen vedkommende mottar.

Gjelder denne endringen forhold som har betydning for graderingen av en ytelse til livsopphold, kan det gjøres nytt vedtak bare hvis endringen er vesentlig.

Den som mottar en ytelse, plikter å underrette trygdekontoret om endringer i forhold som kan være avgjørende for om vedkommende fortsatt har rett til ytelsen.

Trygdeetaten kan kreve at en person som mottar en ytelse, gir de opplysninger som er nødvendige for at trygdeetaten skal kunne vurdere om vedkommende fortsatt har rett til ytelsen. Bestemmelsene i § 20-5 gjelder tilsvarende.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs §§ 14-2 nr. 2 andre ledd andre punktum og tredje ledd samt 8-5 tredje ledd.

Gjeldende rett

Etter folketrygdloven § 14-2 nr. 2 andre ledd andre punktum plikter den som søker eller mottar ytelse, å underrette trygdekontoret om enhver endring i de forholdene som er avgjørende for hans rett til ytelse eller for hans forpliktelser.

Denne bestemmelsen ble tatt inn i folketrygdloven allerede i 1966 - den gang i lovens § 18-1 første ledd andre punktum. De tidligere trygdlovene hadde tilsvarende bestemmelser. Vi viser for eksempel til § 16 i alderstrygdloven av 1957.

Folketrygdloven setter som oftest flere vilkår for å få rett til en ytelse. Noen vilkår er bare inngangsvilkår. Det vil si at det er tilstrekkelig at de er oppfylt på søknadstidspunktet. Det gjelder for eksempel vilkåret om å være trygdet etter folketrygdloven § 11-1 om yrkesskadetrygd for rett til såkalte yrkesskadefordeler og vilkåret om umiddelbar forutgående trygdetid for rett til uførepensjon etter folketrygdloven § 8-1. Andre vilkår må være oppfylt hele tiden for at løpende ytelse skal kunne gis. Det gjelder for eksempel vilkåret om minst 50 prosent ervervsmessig uførhet for rett til uførepensjon, se folketrygdloven § 8-3 første ledd.

For å kunne kontrollere at de sistnevnte vilkårene er oppfylt, er pensjonisten eller den som mottar ytelsen etter lovens § 14-2 nr. 2 andre ledd andre punktum pålagt en opplysningsplikt. I praksis har alle stønadsbrev fra trygdeetaten informasjon om opplysningsplikten på brevenes bakside.

Folketrygdloven § 14-2 nr. 2 tredje ledd gjelder den trygdedes plikt til å la seg undersøke av lege eller annen sakkyndig. Bestemmelsen lyder:

«Er det av betydning for avgjørelse av den trygdedes rettigheter å skaffe nærmere opp-

lysninger om vedkommendes helse, ervervs-
evne eller ervervs muligheter, plikter den
trygdede å la seg undersøke eller intervju
av den lege eller annen sakkyndig som trygdens
organer bestemmer.»

Denne bestemmelsen gjelder både undersø-
kelseskrav når krav settes fram og senere i stø-
nadsperioden. Bestemmelsene tar sikte på de
saker der det er av betydning å klarlegge den
trygdedes inntektsevne/arbeidsevne. Foruten
legeundersøkelser vil det ofte være aktuelt å
konsultere en attføringskonsulent, en arbeids-
konsulent, en sosialkurator m.v. Bestemmel-
sen er nærmere omtalt i merknadene til utkas-
tets § 20-5 om innhenting av opplysninger og
uttalelser.

Folketrygdloven § 8-5 tredje ledd lyder:

«Skjer det en vesentlig endring i de forhold
som har vært avgjørende ved fastsettelsen av
uførepensjonen, kan saken prøves på nytt og
pensjonen endres eller falle bort.»

Folketrygdloven § 8-5 tredje ledd har be-
stemmelser om ny vurdering av en uførepens-
jonssak dersom de forholdene som var av-
gjørende da uførepensjonen ble gitt, er vesent-
lig endret. Saken kan i tilfelle prøves på nytt
og pensjonen endres eller falle helt bort.

Denne bestemmelsen var ny da folketrygd-
loven ble vedtatt i 1966. Etter uføretrygdloven
av 1960 var det ikke adgang til å yte delpensjo-
ner. I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 ble det i merk-
naden til § 8-5 pekt på at uførepensjon i prin-
ippet ikke skulle regnes som en permanent
ytelse. Det sies i proposisjonen: «Prinsippet
om at pensjonens størrelse skal være avhengig
av ervervsevnen gjelder også etter at pensjon
er tilstått. For at spørsmålet om pensjonens
størrelse kan tas opp til ny vurdering, kreves
det dog at det er skjedd en vesentlig endring
i ervervsevnen og at denne ikke bare er forbi-
gående.»

Folketrygdloven § 8-5 tredje ledd handler
bare om endringer av uføregraden. Det kan
imidtertid også være aktuelt med andre end-
ringer som har betydning for retten til pen-
sjon. For eksempel kan det tenkes at en per-
son som mottar uførepensjon tar opphold i
utlandet og derfor ikke lenger fyller oppholds-
kravet i lovens § 8-1 første ledd bokstav a.
Slike endringer har ikke bare betydning for
rett til uførepensjon og andre ytelser til livs-
opphold. Endringer av denne art får også be-
tydning for rett til de øvrige ytelser som folke-
trygdloven handler om. For eksempel vil den
som ikke lenger er trygdet, ikke ha rett til
hjelpestønad eller medisinsk stønad.

Bestemmelsen i § 8-5 tredje ledd er også
gjort gjeldende for andre tilfeller. Bestemmel-
sen gjelder ved beregning av etterlattepensjon

etter lovens § 10-5 nr. 2 og ved fastsetting av
yrkesskadeerstatning, se lovens § 10-5 nr. 3
andre ledd og § 11-8 første ledd siste punk-
tum.

Utvalget vil her peke på at bestemmelsen i
§ 8-5 tredje ledd om vesentlige endrede for-
hold bare gjelder endring av ervervsmessige
forhold. Den har altså betydning når det gjel-
der gradering av pensjoner på grunnlag av
inntekt/manglende inntekt. Årsaken til at det
kreves vesentlig endrede forhold er at det ikke
er hensiktsmessig at trygdeetaten stadig må
revurdere pensjonsfastsettelsen fordi stønads-
mottakerens inntekt er noe varierende. Det
er bare ved vesentlige og varige endringer at
saken skal tas opp til ny vurdering.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett.
Men utvalget har funnet det hensiktsmessig å
si noe generelt i loven om endringer som har
betydning for retten til ytelser og dessuten om
endringer som har betydning for gradering av
ytelser til livsopphold.

På trygderettens område gjelder det et ge-
nerelt prinsipp om at de vilkårene som ikke
utelukkende må være oppfylt på søknadstids-
punktet, stadig må være oppfylt for at en per-
son fortsatt skal ha rett til en ytelse. Det føl-
ger av lovens bestemmelser om vilkår for rett
til ytelser, at retten opphører når vilkårene
ikke lenger er oppfylt.

Det er i denne sammenheng hensiktsmessig
å skille mellom rene faktiske endringer, som
for eksempel inntektsendringer, og lovendr-
inger. Da folketrygdordningen til en viss grad
bygger på et system med opptjening av fram-
tidige rettigheter, har lovgiverne vaktet seg
for å gi visse lovendringer betydning for per-
soner som allerede mottar løpende ytelser.
Dette henger sammen med at det er nødven-
dig at befolkningen har tiltro til folketrygd-
ordningen. Dessuten vil «opptjente rettigher»
kunne ha grunnlovsværn. Vi viser til
Asbjørn Kjørstads utredning i vedlegg 4 til
NOU:1984:10 om Trygdefinansiering, side 281.

Etter utkastets første ledd første punktum
kan det gjøres nytt vedtak, dersom det skjer
en endring i forhold som er avgjørende for
retten til den ytelsen en person faktisk mot-
tar. Forslaget svarer til gjeldende rett. Det er
en lovfesting av det alminnelige prinsippet
om at lovens vilkår må være oppfylt hele ti-
den. Dersom det skjer endringer i de forhold
som er avgjørende for retten til en ytelse, kan
den løpende ytelsen stoppes eller endres. For-
slaget er videre enn ordlyden i gjeldende lov
§ 8-5 tredje ledd, som bare er begrenset til
endring av uførepensjon på grunn av endrede
inntektsforhold.

Utvalget vil understreke at utkastets første ledd gjelder endringer i faktiske forhold og ikke regelendringer.

Utvalget finner det hensiktsmessig å la paragrafen her handle om endrede forhold generelt, herunder endrede forhold som har betydning for gradering av ytelse til livsopphold.

Det er bare når det gjelder de sistnevnte forhold at det kreves vesentlige endringer før en sak kan tas opp til ny vurdering, se utkastets første ledd andre punktum. Når det gjelder endringer i andre forhold kan i og for seg en liten faktisk endring føre til at et vilkår for rett til en trygdeytelse ikke lenger er oppfylt. Hvis en person for eksempel oppholder seg så lenge i utlandet at vedkommende ikke kan anses å være bosatt i Norge, vil vedkommende ikke lenger være trygdet.

Utkastets første ledd andre punktum svarer til gjeldende lovs § 8-5 tredje ledd. Vi viser til merknadene ovenfor. I de situasjonene som er nevnt i utkastets andre punktum må det foreligge vesentlige faktiske endringer for at en skal kunne gjøre nytt vedtak.

Etter utkastets andre ledd plikter den som mottar en ytelse å underrette trygdekontoret om endringer i forhold som kan være avgjørende for om vedkommende fortsatt har rett til ytelsen. Dette gjelder først og fremst opplysninger som trygdeetaten ikke har mulighet til å kontrollere, for eksempel om en enslig forsørger flytter sammen med den andre av barnets foreldre. Dersom den som mottar en ytelse unnlater å gi slike opplysninger, kan vedkommende risikere å få krav om tilbakebetaling fra trygden.

Utvalget skiller mellom opplysninger som må gis på søknadstidspunktet og opplysninger som må gis mens vedkommende mottar en ytelse. Når det gjelder opplysninger i forbindelse med avgjørelse av et krav, har vi i utkastets § 20-5 foreslått at det skal være et vilkår for å få kravet behandlet at det er gitt samtykke til at nødvendige opplysninger blir innhentet. Dette er en prinsipiell endring i forhold til gjeldende bestemmelser om opplysningsplikt. Utkastets § 20-6 andre ledd gjelder opplysninger som må gis mens vedkommende mottar en ytelse.

Etter utkastets tredje ledd plikter en person som mottar en ytelse, å skaffe nødvendige opplysninger slik at trygdeetaten kan vurdere om vedkommende fortsatt fyller vilkårene for rett til ytelsen. Dette leddet gjelder når trygdeetaten tar initiativet til å kontrollere om den som mottar en ytelse, fortsatt fyller vilkårene for rett til den aktuelle ytelsen. I utkastets § 20-6 tredje ledd er det vist til utkastets § 20-5. Dette innebærer at de samme prinsippene skal gjelde for innhenting av opplysninger

under et løpende stønadsforhold som på søknadstidspunktet. Det vil si at den som mottar en ytelse må gi trygdeetaten tillatelse til å innhente nødvendige opplysninger.

Utkastets § 20-7 Vedtak som kan ankes til Trygderetten

Et vedtak etter folketrygdloven kan ankes til Trygderetten etter bestemmelsene i lov 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten.

Et vedtak etter kapittel 4 (sykepenges), kapittel 5 (stønad ved fødsel, adopsjon og barneomsorg), kapittel 7 (overgangsstønad ved sykdom), kapittel 13 (stønad ved helsetjenester) eller §§ 14-4 til 14-6 (attføringsstønad) kan ikke ankes til Trygderetten før vedtaket er prøvd av Rikstrygdeverket etter forvaltningsloven §§ 28 til 34.

Merknader

Bestemmelser om anke over vedtak som er gjort i medhold av folketrygdloven står først og fremst i lov 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten (ankeloven). Opprinnelig var det bare denne loven som hadde bestemmelser om overprøving av vedtak i trygdesaker. Men ved lov 14. juni 1974 nr. 43 ble det også tatt inn bestemmelser om klage i folketrygdloven § 14-7 nr. 3. I tillegg gjelder forvaltningslovens bestemmelser for visse vedtak som er gjort i medhold av folketrygdloven.

Innledning

Adgangen til å få overprøvet vedtak som er gjort av trygdeetaten blir vanligvis kalt anke som ved domstolskontroll. Tidligere hadde de forskjellige trygdeordningene særskilte ankenemnder som behandlet klagesaker. Betegnelsen anke ble brukt om denne overprøvingen. Disse er omtalt i Forvaltningskomitens innstilling av 1958, side 411 f. Det blir der vist til at det var betegnende for rettstilstanden at det ikke var fastsatt noen bestemmelser om saksbehandling for disse nemndene.

I innstillingen til loven om anke til Trygderetten av 1965 ble det foreslått at betegnelsen anke opprettholdes når det gjelder saker som skal innbringes for den foreslåtte Trygderetten. Dette utvalget la imidlertid til grunn at Trygderetten skulle være en domstol. Det ble i denne forbindelse uttalt:

«En vil i denne forbindelse også nevne at Forvaltningskomiten har reist spørsmålet om ikke betegnelsen «anke» bør søkes forbeholdt for rettergang, med den betydning det her har, og uttrykket «klage» nyttet konsekvent i forvaltningen, se side 14. Etter utvalgets mening er «klage» et for lite presist uttrykk og lite heldig når det gjelder saker som innbringes for Trygderetten. Det dreier seg i dette tilfelle heller ikke om en forvaltningsklage,

men om prøving ved et rettspleieorgan. Betegnelsen «anke» er dessuten gjennom årtiers bruk blitt meget godt innarbeidet i trygde- og pensjonssektoren.»

Betegnelsene anke og klage er nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 5 for 1966-67 på side 27:

«Begjæring om prøving av det omtvistede vedtak bør ikke betegnes «klage» som Forvaltningskomitéen tilrådet nyttet innen forvaltningen. Etter departementets oppfatning er dette begrep for diffust og passer dårlig på omhandlede område. Anke er heller ikke helt godt på grunn av begrepets betydning i prosessretten, men foreslås likevel nyttet, blant annet fordi det er vel innarbeidet i trygde- og pensjonssektoren.»

Betegnelsen anke ble altså brukt fordi den var innarbeidet i trygdeterminologien. Årsaken til at man mente at betegnelsen klage var diffus, var antakelig at forvaltningsloven ennå ikke var vedtatt. Den ble vedtatt først i 1967 og trådte ikke i kraft før i 1970.

Opprinnelig hadde folketrygdloven ingen bestemmelser om klage. Grunnen var at trygdeetatens vedtak bare kunne ankes til Trygderetten. Det var den gang ikke adgang til å klage til trygdens organer. Men i praksis overprøvet trygdens organer det påankede vedtaket som et ledd i forberedelsen av anken til Trygderetten. Vi viser til framstillingen av gangen i ankesaker i NOU 1976:56 om anke til Trygderetten, side 7 til 10. Det går fram av denne utredningen at sakene ble prøvd på nytt i alle instanser fra trygdekontoret til og med Rikstrygdeverket. Et underliggende organ skulle vurdere saken på nytt og avgi innstilling dersom dette organet ikke selv hadde truffet det påankede vedtaket. Dersom det var Rikstrygdeverket som hadde truffet det påankede vedtaket, ble saken under ankebehandlingen vurdert på nytt både av trygdekontoret, trygdesekretariatet, fylkesnemnda og Rikstrygdeverket før den ble sendt til Trygderetten til behandling. Det trygdeorganet som hadde truffet det påankede vedtaket, hadde etter praksis myndighet til å omgjøre vedtaket til gunst for den trygdede. Det samme gjaldt overordnet organ.

Ved lov 14. juni 1974 nr. 43 ble det gitt bestemmelser om ankebehandling også i folketrygdloven. Disse bestemmelsene ble tatt inn i folketrygdloven § 14-7 nr. 3.

Det går fram av Ot.prp. nr. 59 for 1973-74 at formålet med de ovennevnte lovendringene var å redusere tilgangen på ankesaker til Trygderetten.

Trygderetten fikk tidlig problemer med store restanser. Det samme gjaldt Rikstrygdeverket. Det ble derfor satt i verk forskjellige tiltak for å rette opp situasjonen. For eksem-

pel ble det ved lov 9. juni 1972 nr. 40 gitt bestemmelser om en forenklet ankebehandling i særskilte tilfeller. Vi viser til nærmere omtale i Ot.prp. nr. 59 for 1973-74.

Da lovendringen i 1972 ikke ga de ønskede resultater, startet man på nytt å diskutere måter å begrense ankestrømmen til Trygderetten. Det ble vurdert å innføre ankegebyrer, ilegge saksomkostninger eller gi Trygderetten adgang til å omgjøre vedtak til ugunst for de trygdede. Videre ble det drøftet å unnta visse saksgrupper fra behandling i Trygderetten og å gjøre Rikstrygdeverket til siste ankeinstans i slike saker. Endringen i folketrygdloven § 14-7 var begrunnet med at visse mindre saker skulle unntas fra Trygderettens behandling. Men ingen saker ble helt unntatt fra Trygderettens prøving. Men ved lovendringen ble Trygderettens adgang til å prøve vedtak etter folketrygdloven kapittel 2, 3 og 5, med unntak av § 5-3, begrenset slik at Trygderetten ikke lenger skulle kunne prøve faktum i disse sakene. I realiteten ble derfor disse sakene ikke unntatt fra Trygderettens prøving. Trygderetten kan prøve både lovmessigheten av slike vedtak, forvaltningens frie skjønn og om det foreligger saksbehandlingsfeil. Dersom Trygderetten skulle finne at feil faktum er lagt til grunn for et vedtak, vil retten som regel oppheve vedtaket på grunn av feil i saksbehandlingen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 14-7 nr. 3 første og andre ledd handler om adgangen til å få overprøvet vedtak som er gjort av trygdeetaten. Bestemmelsene lyder:

«Avgjørelser som er truffet av fylkesnemnda eller trygdekontoret vedrørende krav om ytelser etter kapitlene 2, 3 og 5, dog unntatt krav som gjelder yrkesmessig attføring etter § 5-3, kan ankes inn for Rikstrygdeverket. Reglene i lov av 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten §§ 10-12, 13 første og annet ledd og 14 får tilsvarende anvendelse så langt de passer.

Rikstrygdeverkets avgjørelse av ankesak som nevnt i første ledd kan ankes inn for Trygderetten. Trygderetten kan dog ikke prøve det faktiske grunnlag for Rikstrygdeverkets avgjørelse. Fristen for anke til Trygderetten er seks uker, jfr. lov av 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten § 10.»

Videre har ankeloven særbestemmelser om Trygderettens overprøving av vedtak som er gjort av trygdeetaten. Vi viser til bestemmelsene i ankeloven § 1.

Etter ankeloven § 11 skal en anke alltid settes fram for trygdekontoret. Videre har ankeloven § 13 bestemmelser om hvem som skal behandle anken. Det heter her at den institu-

sjon hvis vedtak det ankes over, skal ta vedtaket opp til ny vurdering. Rikstrygdeverket skal dessuten prøve vedtak av underordnet instans, men ikke vedtak av fylkesnemnda. Ankeloven § 13 har ingen uttrykkelig bestemmelse om adgang til å omgjøre vedtak under ankeforberedelsen, men dette følger av alminnelig forvaltningsrettslige prinsipper.

Det går fram av Rikstrygdeverkets rundskriv 90-00 om anke av 20. desember 1983, at trygdekantoret ikke skal behandle anken dersom det påankede vedtaket er truffet av fylkesnemnda eller Rikstrygdeverket. Men trygdekantoret skal hjelpe til med å forklare hvilke rettslige eller faktiske forhold som ligger til grunn for vedtaket.

Dersom det påankede vedtaket er gjort av fylkesnemnda, skal nemnda vurdere saken på nytt. Dersom vedtaket opprettholdes, skal saken sendes direkte til Trygderetten.

Etter folketrygdloven § 14-6 kan Rikstrygdeverket omgjøre vedtak som er gjort av underliggende instans. Rikstrygdeverket kan således omgjøre vedtak som er gjort av trygdekantorene og fylkesnemndene. Dessuten kan Rikstrygdeverket omgjøre eget vedtak når vilkårene for det foreligger.

Vedtak i saker etter folketrygdloven kapittel 2, 3 og 5, dog med unntak av § 5-3, får en særskilt ankebehandling i Rikstrygdeverket. Rikstrygdeverkets vedtak i slike saker kalles kjennelser i stedet for vedtak. Denne begrepsbruken har antakelig en historisk forklaring. Rikstrygdeverkets ankeavgjørelser etter den gamle syketrygdloven ble kalt kjennelser. Men bruken av benevnelsen kjennelse henger også sammen med at Trygderettens vedtak kalles kjennelse, se ankeloven § 21. I folketrygdloven § 14-7 nr. 3 er det vist til visse bestemmelser i ankeloven, men ikke til § 21 om kjennelse.

Det er, som tidligere nevnt, ikke gitt bestemmelser verken i ankeloven eller folketrygdloven om vedtak som er gjort av et overordnet organ i en ankesak. Da ankeloven ellers gjelder, antas det at ankelovens bestemmelser om begrunnelse m.v. får anvendelse ved ankebehandlingen, og ikke forvaltningslovens bestemmelser.

Forvaltningsloven §§ 28 til 34 har bestemmelser om klage over forvaltningsvedtak. Disse bestemmelsene lyder slik:

«§ 28 (vedtak som kan påklages)

Enkeltvedtak kan påklages av en part eller annen med rettslig klageinteresse i saken til det forvaltningsorgan (klageinstansen) som er nærmest overordnet det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket (underinstansen). Med mindre Kongen annerledes bestemmer, kan klageinstansens vedtak i klagesak ikke påklages.

For vedtak truffet av forvaltningsorgan opprettet i medhold av lov 12 november 1954 nr. 1 om styret i kommunene eller lov 16 juni 1961 nr. 1 om fylkeskommuner, gjelder klageretten etter første ledd bare vedtak truffet i henhold til myndighet delegert fra et statlig forvaltningsorgan.

For særskilte saksområder kan Kongen fastsette klageregler som utfyller eller avviker fra reglene i dette kapittel. Forskrift som begrenser klageretten eller som ellers vesentlig endrer reglene til skade for partsinteresser, kan bare gis når tungtveiende grunner taler for det.

§ 29 (klagefrist)

Fristen for å klage er 3 uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet frem til vedkommende part. Skjer underretningen ved offentlig kunngjøring, begynner klagefristen å løpe fra den dag vedtaket første gang ble kunngjort.

For den som ikke har mottatt underretning om vedtaket, løper fristen fra det tidspunkt han har fått eller burde ha skaffet seg kjennskap til vedtaket. Ved vedtak som går ut på å tilstå noen en rettighet, skal klagefristen for andre likevel senest løpe ut når det er gått 3 måneder fra det tidspunkt vedtaket ble truffet.

Har en part krevet å få oppgitt begrunnelsen for vedtaket etter § 24 annet ledd, avbrytes klagefristen. Ny klagefrist tar til å løpe fra det tidspunkt meddelelse om begrunnelse er kommet frem til ham eller han på annen måte er gjort kjent med den.

Vedkommende underinstans eller klageinstans kan i særlige tilfelle forlenge klagefristen før denne er utløpet.

§ 30 (når klagen må være fremsatt)

For at klage skal være fremsatt i tide, er det nok at erklæringen før utløpet av fristen er avgitt til posten eller den telegrafstasjon som skal sørge for å få sendingen frem til forvaltningsorganet, eller til offentlig tjenestemann som har fullmakt til å ta imot erklæringen. Kommer erklæringen ikke frem, må den gjenstas innen en uke etter at vedkommende har fått vite om dette eller burde ha forstått det eller - om den opprinnelige frist er kortere - innen en frist av samme lengde som denne. Fristen regnes overensstemmende med reglene i domstolovens §§ 148 og 149.

§ 31 (oversitting av klagefristen)

Selv om klageren har oversittet klagefristen, kan klagen tas under behandling såfremt

a) parten eller hans fullmektig ikke kan lastes for å ha oversittet fristen eller for å ha drøyd med klage etterpå, eller

b) det av særlige grunner er rimelig at klagen blir prøvd.

Ved vurderingen av om klagen bør tas opp til behandling, skal det også legges vekt på om endring av vedtaket kan medføre skade eller ulempe for andre.

Klagen kan ikke tas under behandling som klagesak dersom det er gått mer enn ett år siden vedtaket ble truffet.

§ 32 (klagens adressat, form og innhold)

Erklæring om klage skal:
a) fremsettes for det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket; dersom muntlig klage er

tillatt, skal erklæringen settes opp skriftlig av vedkommende forvaltningsorgan;

b) være undertegnet av klageren eller hans fullmektig;

c) nevne det vedtak som det klages over, og om påkrevet gi opplysninger til bedømmelse av klagerett og av om klagefrist er overholdt;

d) nevne den endring som ønskes i det vedtak det klages over.

Erklæringene bør også nevne de grunner klagen støtter seg til.

Inneholder en erklæring om klage feil eller mangler, setter forvaltningsorganet en kort frist for rettelse eller utfylling. Telegrafisk klage må uten ugrunnet opphold bekreftes skriftlig.

§ 33 (saksforberedelsen i klagesak)

Om forberedelse m.m. av klagesaker gjelder kapittel IV og V tilsvarende, når ikke annet følger av reglene i denne paragraf.

Underinstansen skal foreta de undersøkelser klagen gir grunn til. Den kan oppheve eller endre vedtaket dersom den finner klagen begrunnet. Dersom vilkårene for å behandle klagen ikke foreligger, skal underinstansen avvise saken, jfr. dog § 31.

Når noen reknes som motpart i saken skal underinstansen varsle vedkommende snarest mulig, jfr. likevel § 16 tredje ledd. Samtidig skal settes frist for å gi uttalelse. Varsles klagemotparten ved brev, skal kopi av klagen vedlegges med mindre parten etter § 19 kan nektes adgang til den.

Blir det ikke truffet avgjørelse om nevnt i annet ledd, skal sakens dokumenter sendes klageinstansen så snart saken er tilrettelagt. Dersom underinstansen gir til klageinstansen uttalelse som partene kan kreve å få se uten hinder av § 19, skal den sende kopi til partene med mindre Kongen er klageinstans.

Klageinstansen skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Den kan pålegge underinstansen å foreta nærmere undersøkelser m.m.»

Utvalget finner det ikke hensiktsmessig å gi en nærmere redegjørelse for innholdet av klagebestemmelsene i forvaltningsloven. Vi vil bare peke på at forvaltningslovens saksbehandlingsregler ikke gir klageren vesentlig dårligere rettssikkerhet enn ankeloven.

Som nevnt skal klager som gjelder ytelser etter folketrygdlovens saksbehandlingsregler, vanligvis behandles etter bestemmelsene i ankeloven.

Visse vedtak behandles likevel etter forvaltningslovens klagebestemmelser. Det gjelder vedtak etter lovens § 15-5 om trivselsordninger på helseinstitusjon. Institusjonen avgjør saker som kan påklages til departementet. Da slike vedtak ikke omfattes av ankeloven § 13, gjelder forvaltningslovens klagebestemmelser.

Visse vedtak er unntatt fra anke til Trygderetten med hjemmel i folketrygdloven § 14-7 nr. 3 siste ledd. Dette gjelder vedtak etter folketrygdloven § 2-13 om bidrag, vedtak om

dispensasjon fra vilkårene om forutgående trygdetid, opphold i Norge m.v. etter lovens §§ 8-1, 10-1 og 12-1. Det samme gjelder vedtak etter folketrygdloven § 12-1 andre ledd om likestilling av samlivsbrudd med separasjon og vedtak om likestilling av botid i Norge før 1967 med trygdetid, se lovens § 19-3.

Sosialdepartementet har forutsatt at vedtak som er unntatt fra anke til Trygderetten skal kunne påklages etter forvaltningslovens bestemmelser. Vedtak gjort av et trygdekontor kan altså påklages til Rikstrygdeverket. Vedtak som er gjort av Rikstrygdeverket kan påklages til Sosialdepartementet. Vedtak gjort av departementet kan påklages til Kongen med mindre vedtaket er unntatt fra klagebehandling etter forvaltningsloven § 28 siste ledd.

Klagebestemmelsene etter folketrygdloven og ankebestemmelsene etter ankeloven er stort sett i samsvar med forvaltningslovens bestemmelser for såvidt gjelder den overprøving som blir gjort i trygdeetaten eller i Sosialdepartementet. Det antas ikke å være noen vesentlig forskjell på kvaliteten av saksbehandlingen når det gjelder ankesaker som trygdeetaten behandler etter ankelovens bestemmelser og de klagesaker som behandles etter forvaltningslovens klagebestemmelser.

Utvalgets forslag

Utvalget mener det er lite praktisk at klagebehandlingen i trygdeetaten reguleres av to regelverk.

Utvalget legger til grunn at bestemmelsene om klage som er gitt i forvaltningsloven, garanterer tilstrekkelig rettssikkerhet.

Utvalget mener det kan være ønskelig at det gjelder forskjellige klage/ankebestemmelser for overprøving av vedtak innen selve trygdeetaten og for prøving i Trygderetten. Dette taler for at klagebehandlingen innen trygdeetaten og i Sosialdepartementet følger forvaltningslovens klagebestemmelser.

Utvalgets forslag vil neppe innebære særlige faktiske endringer. Bestemmelsene vil imidlertid bli vesentlig forenklet.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å skille mellom vedtak som kan bringes inn for Trygderetten, og vedtak som er unntatt fra Trygderettens prøving. Utvalget har lagt til grunn at alle vedtak i utgangspunktet skal kunne overprøves. Vedtak som er omfattet av ankelovens bestemmelser, skal som i dag, også kunne prøves av Trygderetten.

Utvalget foreslår at den overprøving som gjøres i trygdeetaten kalles klage. Det samsvarer med forvaltningslovens terminologi. Betegnelsen anke skal forbeholdes prøvingen i Trygderetten. En unngår dermed den sam-

menblandingen av benevnelsene anke og klage som preger den gjeldende lov. En enklere terminologi på dette området vil gi bedre informasjon til publikum.

Utkastets § 20-7 gjelder overprøving av vedtak som kan ankes til Trygderetten.

I utkastets første ledd er hovedreglen om at vedtak etter folketrygdloven kan ankes til Trygderetten, slått fast. Det er vist til ankebestemmelsene i ankeloven. Dette følger også av ankeloven § 1. Men utvalget mener det av informasjonshensyn er ønskelig med denne presiseringen i utkastet her.

Etter utkastets andre ledd kan vedtak etter lovens kapittel 4, 5, 7 og 13 samt §§ 14-4 og 14-6 ikke ankes til Trygderetten, før Rikstrygdeverket har prøvet vedtaket. Dette innebærer at vedtak i slike saker må påklages til Rikstrygdeverket før Trygderetten kan prøve saken. Overprøvingen i Rikstrygdeverket skal etter forslaget følge forvaltningslovens klagebestemmelser.

Utkastets andre ledd svarer stort sett til bestemmelsene i den gjeldende lovs § 14-7 nr. 3. Men forslaget innebærer likevel tre mindre endringer i forhold til gjeldende rett:

1) Fristen for å klage etter forvaltningsloven er tre uker, mens den er seks uker etter ankeloven. Vi viser til henholdsvis forvaltningsloven § 29 første ledd og ankeloven § 10 første ledd. Utvalgets forslag vil derfor medføre at de vedtak som skal påklages etter forvaltningsloven vil ha kortere klagefrist enn i dag. Utvalget mener dette kan forsvares da det er adgang til å gi oppreisning ved oversittelse av fristen i henhold til forvaltningsloven § 31. Det er naturlig å ha samme klagefrist i folketrygdloven som i forvaltningsloven. Stort sett dreier det seg om løpende ytelser etter folketrygdloven. Dersom klagefristen skulle oversittes, har man alltid mulighet til å sette fram nytt krav om framtidige ytelser.

Utvalget har vurdert om klagefristens lengde av informasjonshensyn bør tas inn i selve lovteksten. Utvalget er imidlertid kommet til at det er viktigere at klagefristen tas inn i selve vedtaket, som meddeles trygdesøkeren.

2) Overprøvingen skal etter utkastet følge forvaltningslovens saksbehandlingsregler i klagesaker i stedet for ankelovens bestemmelser som i dag. I praksis vil dette forslaget ikke medføre noen endring i saksbehandlingen.

3) Etter folketrygdloven § 14-7 nr. 3 andre ledd andre punktum kan Trygderetten i dag ikke prøve det faktiske grunnlaget for Rikstrygdeverkets avgjørelse i de nevnte sakene. Hensikten med denne bestemmelsen var å begrense saksmengden i Trygderetten. Men da Trygderetten kan prøve alle de andre si-

dene ved disse sakene, virker ikke bestemmelsen som noen begrensning. Utvalget vil også peke på at det er uheldig at Trygderetten skal være tvunget til å prøve saker hvor de mener det er lagt feil faktum til grunn. I praksis løser imidlertid Trygderetten ofte dette problemet ved å hjemvise saken til ny behandling på grunn av saksbehandlingsfeil. Trygderetten kan alltid prøve om saksbehandlingen er korrekt. Dersom saken blir brakt inn for de alminnelige domstolene kan de prøve om trygdeetaten har lagt riktig faktum til grunn, og da virker det inkonsekvent at dette ikke kan prøves av Trygderetten. Utvalget mener derfor at det ikke har noen hensikt å begrense Trygderettens prøvingsadgang ved å unnta faktum. Bestemmelsen om at Trygderetten ikke kan prøve faktum er derfor utelatt i utkastet her.

Utkastets § 20-8 Vedtak som ikke kan ankes til Trygderetten

Departementet kan bestemme at visse vedtak etter folketrygdloven skal unntas fra anke til Trygderetten. Slike vedtak kan påklages til det overordnede forvaltningsorganet etter forvaltningsloven §§ 28 til 34. Klage over vedtak etter folketrygdloven §§ 21-5 og 21-6 skal alltid avgjøres av departementet.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i den gjeldende lovs § 14-7 nr. 3 første og fjerde ledd. I merknadene til utkastets § 20-7 er det gitt en samlet framstilling av bestemmelsene om anke/klage i trygderettssaker.

Innledning

Etter lovens § 14-7 nr. 3 siste ledd kan Kongen bestemme at visse vedtak skal kunne unntas fra anke til Trygderetten, eller at Trygderetten bare skal kunne prøve lovmessigheten av vedtaket. Med hjemmel i denne bestemmelsen er en del vedtak helt unntatt fra anke til Trygderetten. Dette gjelder vedtak etter folketrygdloven § 2-13 om bidrag (se kongelig resolusjon den 11. april 1980). Unntatt fra anke er også vedtak om dispensasjon fra vilkårene om forutgående trygdetid og opphold i Norge etter lovens § 8-1 (se kongelig resolusjon den 26. mai 1978), § 10-1 (se kongelig resolusjon den 26. mai 1978) og § 12-1 (se kongelig resolusjon den 19. desember 1980). Det samme gjelder vedtak etter folketrygdloven § 12-1 andre ledd om likestilling av samlivsbrudd med separasjon (se kongelig resolusjon den 3. september 1982) samt vedtak om likestilling av botid i Norge før 1967 med trygdetid etter lovens § 19-3 (se kongelig resolusjon den 19. oktober 1973).

Vedtak som er unntatt fra ankebehandling i Trygderetten kan være gjenstand for klagebehandling etter forvaltningslovens bestemmelser. Det vil si at slike vedtak kan påklages til overordnet forvaltningsorgan. Saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven §§ 23 og 24 gjelder for slike klagesaker.

Utvalgets forslag

Utvalget har i utkastet skilt mellom vedtak som kan prøves av Trygderetten og vedtak som er unntatt fra slik prøving. Vi viser til merknadene til utkastets § 20-7.

Utkastets § 20-8 handler om vedtak som er unntatt fra anke til Trygderetten. Slike vedtak kan påklages til overordnet forvaltningsorgan etter forvaltningslovens bestemmelser.

I utkastets første punktum er departementet gitt myndighet til å bestemme at visse vedtak skal unntas fra anke til Trygderetten. Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 14-7 nr. 3 siste ledd.

Etter utkastets andre punktum kan slike vedtak påklages til det overordnede forvaltningsorganet etter bestemmelsene i forvaltningsloven §§ 28 til 34.

I utkastets tredje punktum er det presisert at klage over vedtak etter utkastets §§ 21-5 og 21-6 alltid skal avgjøres av departementet. Disse bestemmelsene gjelder utbetaling av ytelse til langtidspasienter i helseinstitusjon og etablering av trivselsordninger ved slike institusjoner. Det er nødvendig å presisere hvem som er klageinstans i disse sakene, da det ikke er trygdeetaten selv, men vedkommende helseinstitusjon som avgjør slike saker.

Utkastets § 20-9 Ankenemnda for sykepen-ger i arbeidsgiverperioden

En tvist mellom arbeidsgiver og arbeidstaker eller mellom arbeidsgiver og trygdekontor om rettigheter og plikter i arbeidsgiverperioden (se § 4-16) kan bringes inn for Ankenemnda for sykepen-ger i arbeidsgiverperioden (se § 19-6).

Ankenemndas vedtak kan ikke påklages til et overordnet forvaltningsorgan eller ankes til Trygderetten, men vedtaket kan bringes inn for domstolene.

Merknader

Bestemmelser om Ankenemnda for sykepen-ger i arbeidsgiverperioden står i dag i folketrygdloven § 3-9. Nemnda avgjør tvister mellom arbeidsgiver og arbeidstaker samt tvister mellom arbeidsgiver og trygdekontor for så vidt gjelder rettigheter og plikter etter folketrygdloven i den såkalte arbeidsgiverperioden.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 3-9 har bestemmelser om Ankenemndas oppnevning og sammensetning. Disse bestemmelsene er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 19-6. Denne paragrafen handler om de administrative bestemmelsene om Ankenemnda.

Etter folketrygdloven § 3-9 fjerde ledd kan nemndas vedtak ikke bringes inn for Trygderetten eller et annet forvaltningsorgan. Det er videre presisert i loven at domstolene kan prøve lovmessigheten av nemndas vedtak. Dette er en lovfesting av det ulovfestede forvaltningsrettslige prinsippet om domstolskontroll.

Utvalgets forslag

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å ta inn en særskilt bestemmelse om prøving av saker for Ankenemnda for sykepen-ger i arbeidsgiverperioden etter de foreslåtte bestemmelsene om klage/anke i utkastets §§ 20-7 og 20-8. Da Ankenemnda også avgjør tvister mellom private personer, dreier det seg ikke om et vanlig klageorgan.

I utkastets første ledd er det kort angitt hvilke tvister som kan bringes inn for Ankenemnda for sykepen-ger i arbeidsgiverperioden. I utkastets § 19-6 er det foreslått en nærmere presisering av kompetanseområdet til nemnda.

I utkastets andre ledd er det presisert at nemndas vedtak ikke kan påklages til overordnet forvaltningsorgan og heller ikke ankes til Trygderetten. Vi har funnet det hensiktsmessig av informasjonshensyn å nevne domstolskontrollen. Forslaget svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 20-10 Dagpenger under arbeidsløshet

Søknad om dagpenger under arbeidsløshet etter kapittel 6 behandles etter lov 27. juni 1947 nr. 9 om tiltak til å fremme sysselsetting §§ 29 til 34.

Søknad om dagpenger skal vanligvis settes fram ved arbeidskontoret på søkerens oppholdssted.

Vedtak som er gjort av distriktets arbeids- og tiltaksnemnd, kan påklages til fylkets nærings- og sysselsettingsstyre. Vedtak som er gjort av dette styret, kan påklages til Arbeidsdirektoratet. Vedtak som er gjort av Arbeidsdirektoratet, kan ankes til Trygderetten.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 4-8, som henviser til sysselsettingsloven.

Gjeldende rett

Etter folketrygdloven § 4-8 skal søknad om ytelse under arbeidsløshet fremmes for, behandles av og avgjøres av de organer som er opprettet i medhold av lov 27. juni 1947 nr. 9 om tiltak til å fremme sysselsetting.

Sysselsettingsloven kapittel V har spesielle saksbehandlingsregler vedrørende krav om stønad etter folketrygdloven kapittel 4. Sysselsettingsloven § 29 har bestemmelser om hvor krav om dagpenger skal settes fram. Vanligvis skal det innleveres til arbeidsformidlingen på oppholdsstedet. Sjømenn i utenriksfart som oppholder seg i utlandet, skal vanligvis sette fram kravet overfor vedkommende norske konsulat. Arbeidsdirektoratet har gitt nærmere regler for framgangsmåten ved framsetting og behandling av krav om stønad etter folketrygdloven kapittel 4.

Sysselsettingsloven §§ 30 til 32 har særlige bestemmelser om overprøving av vedtak etter folketrygdloven kapittel 4. Sysselsettingsloven bruker benevnelsen «anke» om slik overprøving og ikke «klage» som brukes i forvaltningsloven. Vedtak om stønad gjort av distriktets arbeids- og tiltaksnemnd kan ankes inn for fylkets nærings- og sysselsettingsstyre. Nærings- og sysselsettingsstyrets vedtak kan ankes videre inn for Arbeidsdirektoratet. I saker som gjelder stønad etter folketrygdloven § 4-1 bokstav b til e (tilskottsordningene) er Arbeidsdirektoratet øverste klageinstans. Krav om dagpenger under arbeidsløshet kan også ankes til Trygderetten.

Det gjelder særlige ankebestemmelser for saker om stønad til sjømenn i utenriksfart. I praksis kan vedtak som er truffet av et konsulat i utlandet, ankes direkte til Arbeidsdirektoratet.

Sysselsettingsloven § 31 har bestemmelser om hvem som kan anke og om ankefristen. Foruten den som direkte berøres av vedtaket, kan også et medlem av distriktets arbeids- og tiltaksnemnd og sekretæren for nemnda anke. Ankefristen er seks uker.

Lovens § 32 har bestemmelser om at gjennomføringen av et vedtak kan utsettes. Det gjelder dersom fylkesarbeidssjefen eller et medlem av fylkets nærings- og sysselsettingsstyre finner at et vedtak som er gjort av distriktets arbeids- og tiltaksnemnd eller av sekretæren, er i strid med sysselsettingsloven eller folketrygdloven kapittel 4.

Sysselsettingsloven §§ 33 og 34 har bestemmelser som i hovedsak svarer til forvaltningslovens bestemmelser. Sysselsettingsloven § 33 presiserer at arbeidsformidlingen har rettledningsplikt og plikt til å sørge for sakens opplysning. Videre bestemmer sysselsettingsloven § 34 at søknad skal avgjøres uten ugrun-

net opphold, at søkeren skal ha skriftlig melding om vedtaket og at arbeidsformidlingen har plikt til å begrunne vedtaket dersom søknaden helt eller delvis avslås.

Utvalget har drøftet om saksbehandlingsreglene i utkastet også bør få anvendelse på saker om dagpenger under arbeidsløshet. Dermed ville en få generelle saksbehandlingsregler for alle ytelser fra folketrygden. Dagpenger under arbeidsløshet står imidlertid i en særstilling i forhold til de andre ytelsene i loven. Det skyldes først og fremst at denne ytelsen henger nær sammen med diverse sysselsettingstiltak, og at den administreres av arbeidsmarkedsetaten. Det er bare selve utbetalingen som skjer gjennom trygdeetaten. Selv om saksbehandlingsreglene for dagpenger under arbeidsløshet skulle omfattes av utkastet, måtte det likevel tas inn særlige bestemmelser om hvor krav skal settes fram og særlige ankebestemmelser. Sysselsettingsloven er arbeidsmarkedsetatens lovgivning. Utvalget antar derfor at det er mest hensiktsmessig at saksbehandlingsreglene fortsatt står i sysselsettingsloven. Utvalget vil peke på at det er behov for å harmonisere sysselsettingslovens saksbehandlingsregler med forvaltningslovens bestemmelser. Dersom dette blir gjennomført, vil også saksbehandlingsreglene for dagpenger stort sett svare til utvalgets forslag til saksbehandlingsregler for de øvrige ytelsene etter folketrygdloven. Det ligger imidlertid utenfor utvalgets mandat å fremme konkrete forslag om revisjon av sysselsettingsloven.

Utvalgets forslag

Utkastets § 20-10 er en henvisningsbestemmelse som er tatt med av informasjonshensyn.

Utkastets første ledd viser bare til sysselsettingslovens bestemmelser. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å nevne de viktigste saksbehandlingsreglene i utkastets andre og tredje ledd. Disse bestemmelsene er ikke uttømmende, men vil være av informasjonsverdi for publikum.

Utkastets andre ledd viser hvor krav om dagpenger vanligvis skal settes fram. Vi viser forøvrig til merknadene til utkastets § 20-3 der utvalget har omtalt den tilsvarende bestemmelsen for de øvrige ytelsene etter folketrygdloven.

Utkastets tredje ledd handler om de spesielle bestemmelsene for overprøving av vedtak om dagpenger under arbeidsløshet. Bestemmelsen er bare ment som en henvisning til sysselsettingsloven, og er for så vidt unødvendig. Den er tatt med her for å gi en oversikt over klageinstansene og saksgangen.

Utkastets § 20-11 Saksbehandling i avgiftssaker m.m.

For saker som behandles av ligningsmyndighetene etter kapittel 23, gjelder ikke bestemmelsene i kapitlet her, og heller ikke bestemmelsene i forvaltningsloven.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 17-5 og presiserer at de alminnelige saksbehandlingsreglene som gjelder i trygdesaker, ikke kommer til anvendelse når ligningsmyndighetene behandler saker etter folketrygdloven.

Folketrygdloven § 17-5 lyder:

«Saksbehandlingsreglene i kapittel 14 eller i forvaltningsloven gjelder ikke saker som behandles av ligningsmyndighetene etter dette kapittel.»

Utvalget finner det mest naturlig at denne bestemmelsen tas inn i utkastet til nytt saksbehandlingskapittel. Det går fram av utkastets kapittel 23 hvilke saksbehandlingsregler som skal gjelde når ligningsmyndighetene behandler saker etter denne loven. Vi viser til dette kapitlet med tilhørende merknader.

Utkastets § 20-12 Forskrifter

Departementet gir forskrifter om behandling av saker etter denne loven.

Merknader

Etter den gjeldende lovs kapittel 14 er det flere bestemmelser om forskriftsfullmakter. Utvalget antar at det fortsatt vil være behov for å fastsette nærmere bestemmelser om saksbehandlingen på enkelte områder. Vi foreslår derfor en generell forskriftshjemmel i utkastets § 20-12. Utvalget forutsetter at det for eksempel gis saksbehandlingsregler for Ankenemnda i sykepengeperioden.

Bestemmelser som foreslås flyttet

Følgende bestemmelser foreslås flyttet til andre kapitler i utkastet. Bestemmelsene er nærmere kommentert under behandlingen av de aktuelle kapitlene:

1) Folketrygdloven § 14-4

Bestemmelsen gjelder fylkesnemndenes kompetanse, og omtales i merknadene til utkastets § 19-3 om de nye fylkestyrdkontorene.

2) Folketrygdloven § 14-5

Bestemmelsen gjelder trygdekontorenes kompetanse, og omtales i merknadene til utkastets § 19-4 om trygdekontorene.

3) Folketrygdloven § 14-6 første og andre ledd

Bestemmelsen gjelder Rikstrygdeverkets

kompetanse, og omtales i merknadene til utkastets § 19-2 om Rikstrygdeverket.

4) Folketrygdloven § 14-9

Bestemmelsen inneholder i hovedsak bestemmelser om foreldelse. Disse passer systematisk bedre i utkastets kapittel 21 om utbetaling, og er foreslått tatt inn i utkastets § 21-15.

Bestemmelsen i lovens § 14-9 andre ledd om meldefrist for yrkesskader foreslås flyttet til utkastets kapittel 17 om stønad ved yrkesskade. Se utkastets § 17-10.

Bestemmelser som foreslås opphevet

1) Folketrygdloven § 13-13 om ugildhet

Bestemmelsen svarer til reglene i forvaltningsloven kapittel II. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 20-2

2) Folketrygdloven § 14-1 om veidnings- og utredningsplikt

Bestemmelsene svarer til forvaltningsloven §§ 11 og 17. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 20-2.

3) Folketrygdloven § 14-2 nr. 1 tredje ledd lyder slik:

«Kravet settes fram skriftlig på skjema fastsatt av Rikstrygdeverket. Krav om stønad etter kapittel 2 og 3 kan dog settes fram muntlig med mindre Rikstrygdeverket bestemmer noe annet. Sammen med kravet skal følge de opplysninger, erklæringer og attester som Rikstrygdeverket eller trygdekontoret krever.»

Etter utvalgets mening er det ikke hensiktsmessig å lovfeste at krav skal settes fram skriftlig på fastsatt skjema. Rikstrygdeverket må fastlegge slike rutiner i sine rundskriv.

Det følger av trygdeetatens veilednings- og utredningsplikt at disse skal sørge for at kravet blir satt fram på riktig måte. I forskriftenes § 5 til forvaltningsloven § 11 er det for eksempel presisert at forvaltningsorganer bør være behjelpelig med å fylle ut skjemaer og andre dokumenter.

Utvalget vil videre peke på at det ikke er nødvendig å lovfeste at opplysninger, erklæringer og attester som trygdeetaten krever, skal følge med kravet. Dersom søkeren ikke gir de opplysninger som kreves, kan det medføre at saken avvises fordi trygdeetaten ikke har tilstrekkelige opplysninger til å avgjøre kravet. På den annen side har trygdeetaten selv plikt til å påse at saken blir tilstrekkelig opplyst i medhold av forvaltningsloven § 17.

Bestemmelsen anses etter dette som overflødig.

4) Folketrygdloven § 14-2 nr. 2 første ledd gjelder trygdedes plikt til å melde fra om sykdom.

Bestemmelsen lyder:

«Trygdet som blir syk eller skadet, skal så snart råd er, gi trygdekontolet melding om dette. Oppholder han seg i riket, skal meldingen gis innen 14 dager.»

Bestemmelsen kom inn i folketrygdloven i forbindelse med at syketrygden i 1970 ble tatt inn i folketrygdloven. Bestemmelsen svarer til syketrygdloven § 74 nr. 1.

Hensikten med meldingsfristen i syketrygdloven var at trygdekassene snarest mulig skulle bli i stand til å avgjøre om rett til stønad forelå. Dessuten skulle trygdekassene treffe nødvendige forføyninger i forbindelse med sykebehandlingen, for eksempel om garanti til sykehus, kursteder og fysikalske institutter. Meldeplikten ble også begrunnet med at trygdekassene skulle kunne føre nødvendig kontroll. Det var etter syketrygdloven et vilkår for stønad at melding forelå. Dersom den trygdede unnlot å sende melding i rett tid, kunne dette føre til tap av rett til stønad, se syketrygdloven § 77 bokstav b. Vi viser for øvrig til Ohldieck, Litleré og R. Rygh: Kommentarer til lov om syketrygd, side 266 og 267. Denne bestemmelsen ble ikke nærmere vurdert i Ot.prp. nr. 42 for 1969-70, i forbindelse med at syketrygdloven ble tatt inn i folketrygdloven.

Det er etter gjeldende rett ikke noe alminnelig vilkår om meldeplikt for å få rett til stønad etter folketrygdloven. Rikstrygdeverket opplyser at bestemmelsen i lovens § 14-2 nr. 2 første ledd ikke er blitt brukt i praksis. Bestemmelsen kan således anses som overflødig, og foreslås opphevet av forenklingsgrunner.

5) *Folketrygdloven § 14-6 tredje ledd* om Rikstrygdeverkets omgjøringsadgang. Bestemmelsen svarer til forvaltningsloven §§ 34 og 35. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 20-2.

6) *Folketrygdloven § 14-7 nr. 1* om vedtak og underretning om vedtak. Bestemmelsen svarer til forvaltningsloven §§ 11 a, 23 og 27. Vi viser til merknadene til utkastets § 20-2.

7) *Folketrygdloven § 14-7 nr. 2* gjelder begrunnelse av vedtak m.v. og svarer til forvaltningsloven §§ 24, 25 og 27 tredje ledd. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 20-2.

8) *Folketrygdloven § 14-8* har bestemmelser om tap eller begrensning av en trygdets rettigheter. Bestemmelsen lyder slik:

«Krav om ytelser etter denne lov kan avslås og tilkjente ytelser kan tilbakeholdes helt eller delvis dersom den trygdede mot bedre vitende gir uriktige opplysninger eller fortier

vesentlige opplysninger av betydning for rettigheter og plikter etter denne lov eller uten rimelig grunn unnlater å etterkomme påbud som er gitt i eller med hjemmel av denne lov.

Det samme gjelder hvis en trygdet som oppbærer stønad etter kapittel 2,3,5,8 eller 11, uten rimelig grunn unnlater å etterkomme legens råd, nekter å gjennomgå attføring eller gjør seg skyldig i grov skjødesløshet med hensyn til sin helse.»

Bestemmelsen var opprinnelig å finne i folketrygdloven § 15-7. Den ble ikke kommentert i forbindelse med at folketrygdloven ble innført. I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 103 heter det:

«Til §§ 15-6, 15-7 og 15-8. Disse bestemmelser er i overensstemmelse med gjeldende bestemmelser og praksis, og en har ikke noe spesielt å bemerke til dem.»

De tidligere bestemmelsene det siktes til, er blant annet § 19 i lov 6. juli 1957 om alderstrygd og § 21 i lov 22. januar 1960 om uføretrygd. Syketrygdloven 2. mars 1956 hadde også en tilsvarende bestemmelse i § 77. I denne bestemmelsen het det at trygdekassen kunne «helt eller delvis nekte stønad til den trygdede i slike tilfelle.»

Da syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven i 1970, ble bestemmelsen flyttet til folketrygdloven § 14-8. Departementet uttalte at bestemmelsen systematisk best passet i folketrygdloven kapittel 14. Kapitteloverskriften ble endret samtidig, og det ble presisert at kapitlet også handler om «begrensning og tap av rettigheter». Videre ble paragrafens andre ledd utvidet til også å omfatte stønad etter folketrygdloven kapitlene 2, 3 og 11.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 14-8 første ledd første alternativ gjelder trygdet som mot bedre vitende gir uriktige opplysninger, eller fortier vesentlige opplysninger. Det er altså et vilkår at den trygdede bevisst har forholdt seg som beskrevet. Videre må de uriktige opplysningene ha vært «av betydning for rettigheter og plikter etter denne lov». Det innebærer at de uriktige opplysningene har ført til, eller kunne ført til et feilaktig vedtak om å tilstå ytelser. I de tilfellene § 14-8 kommer til anvendelse kan ytelsen avslås, eller tilkjente ytelser kan helt eller delvis holdes tilbake.

Begrepet «tilbakehold» er her brukt i en noe annen betydning enn for eksempel i folketrygdloven § 15-1 nr. 6, der det heter at en ytelse etter folketrygdloven kan «holdes tilbake i inntil tre uker» dersom trygdekontolet har grunn til å anta at arbeidsgiver, pensjonsordning eller offentlig myndighet har grunnlag for å kreve refusjon i ytelsen. I denne for-

bindelse er det tale om tilbakehold i betydningen å utsette utbetalingen.

Lovens § 14-8 er blitt tolket slik at dersom den trygdede bevisst har gitt uriktige opplysninger om forhold som har betydning for stønadskravet, kan den trygdede med hjemmel i denne paragrafen nektes ytelse som vedkommende ellers ville hatt krav på. Uttrykket tilbakeholdes brukes altså her i betydningen «tap av rettighet». Denne tolkningen antas å ha støtte både i forarbeidene og praksis etter den gamle sykestrygdloven. Vi viser til en generell drøftelse av folketrygdloven § 14-8 i to artikler av Erling Moss i Sosial Trygd nr. 6 og nr. 7-8 for 1974.

Stønad kan også avslås eller tilbakeholdes dersom den trygdede «uten rimelig grunn» unnlater å etterkomme påbud etter loven. Vi viser til lovens § 14-8 første ledd, andre alternativ.

Etter folketrygdloven § 14-8 andre ledd kan ytelser avslås helt eller holdes tilbake når en person som mottar stønad etter kapitlene 2,3,5, 8 eller 11 «uten rimelig grunn» unnlater å etterkomme legens råd, nekter å gjennomgå attføring eller gjør seg skyldig i grov skjødesløshet med hensyn til sin helse.

På bakgrunn av enkelte ankesaker etter den gamle sykestrygdloven § 77 drøfter Moss i de nevnte artiklene hva som kan anses som «rimelig grunn». Han konkluderer med at trygdedes egen vurdering av sitt eget sykdomstilfelle og de tiltak han eller hun mener er adekvat behandling, ikke gir «rimelig grunn» til å unnlate å etterkomme trygdekontorets og legens påbud når disse går ut på noe annet. Det samme gjelder trygdedes personlige sympatier og antipatier mot spesielle leger og helseinstitusjoner. Dernest skal det nok så mye til for at det skal anses som rimelig grunn at det ikke «passer» for den trygdede å bli innlagt på sykehus.

Utvalgets vurdering

Folketrygdloven § 14-8 har et visst pønalt preg. Loven har også andre bestemmelser som er av samme karakter. Når det gjelder dagpenger under arbeidsløshet, finnes det for eksempel en tilsvarende regel i folketrygdloven § 4-10. Denne bestemmelsen er nærmere kommentert i utkastets kapittel 6 om dagpenger under arbeidsløshet. Lovens § 15-8 ligner på § 14-8. Denne bestemmelsen gjelder tilbakekreving av feilutbetalte ytelser når det er noe å bebreide stønadsmottakeren. Denne bestemmelsen kan brukes i tillegg til lovens § 14-8. Vi viser til nærmere omtale av § 15-8 i utkastets § 21-16.

Folketrygdloven § 14-8 bør ses i sammenheng med § 14-2 nr. 2 og § 18-1, som gjelder

medlemmets plikt til å gi de opplysninger trygdeetaten trenger for å fatte vedtak, herunder plikten til å la seg undersøke av lege eller annen sakkyndig.

Det at kravet kan avslås når en person ikke har rett til en ytelse kan ikke sies å være noen egentlig sanksjon, og har neppe noen selvstendig betydning. Det følger allerede av de øvrige bestemmelsene i folketrygdloven og forvaltningsloven at lovens vilkår må være oppfylt for at ytelser skal kunne tilstås og fortsatt løpe. På den andre siden har trygdeetaten plikt til av eget tiltak å sørge for sakens opplysning. Vi viser til folketrygdloven § 14-1 andre ledd.

Det andre alternativet i første ledd kan ikke sies å ha noen selvstendig betydning. En person som søker stønad, plikter å gi de opplysninger trygdeetaten trenger for å kunne treffe en riktig avgjørelse, herunder å la seg undersøke av lege eller annen sakkyndig. Vi viser til folketrygdloven § 14-2 nr. 2 andre og tredje ledd. Dersom søkeren ikke etterkommer trygdekontorets anmodning om å skaffe fram de nødvendige opplysninger, kan saken avvises. Resultatet blir da at ytelsen ikke gis før saken er så godt opplyst at trygdeetaten kan gjøre vedtak.

Folketrygdloven § 14-8 andre ledd regnes i hovedsak som unødvendig og følger av de enkelte stønadskapitler. For å få stønad etter kapittel 5 om attføring, er det for eksempel et vilkår at vedkommende fortsatt er under behandling eller attføring med sikte på bedring av arbeidsevnen eller funksjonsevnen. For å få rett til uførepensjon etter folketrygdloven kapittel 8 er det et vilkår at vedkommende har gjennomgått behandling, arbeids trening, opplæring eller annen form for attføring. Dersom vedkommende ikke har forholdt seg som beskrevet i disse kapitlene, fyller han eller hun ikke vilkårene for trygdeytelsen.

Når det gjelder retten til medisinsk stønad og sykepenger etter henholdsvis lovens kapittel 2 og 3, må det skilles mellom skjødesløshet før og etter sykdommens inntredelse. Sykepenger og medisinsk stønad kan ikke nektes selv om en sykdom eller skade for eksempel skyldes hasardiøs sportsutøvelse, råkjøring, røyking eller lignende eller det dreier seg om annen selvforskyldt skade eller sykdom.

Men sykepenger kan bli nektet en person som ikke retter seg etter legens råd eller er skjødesløs med sin helse etter at sykdommen har inntrådt. Som eksempel kan nevnes at en sykmeldt person har blitt nektet sykepenger i en uke fordi vedkommende hadde deltatt i et orienteringsløp til tross for at personen var sykmeldt på grunn av et skadet kne. Her

kunne nok sykepengen vært nektet fordi vedkommende ikke var helt arbeidsufør på grunn av sykdom, se § 3-2. På bakgrunn av opplysninger fra Rikstrygdeverket har imidlertid utvalget inntrykk av at trygdekontorene er tilbakeholdne med å nekte stønad under henvisning til at legens råd ikke har vært fulgt, eller at vedkommende har vært skjødesløs med sin helse.

Lovens § 14-8 har først og fremst selvstendig betydning når det gjelder nekting av framtidige løpende ytelser som den trygdede ellers ville ha krav på. Utvalget mener dette er en administrativ sanksjon som er betenkelig. Selv kortvarig nekting kan få alvorlige konsekvenser for den enkelte. Ut fra et rettssikkerhetssynspunkt bør en derfor være tilbakeholden med denne form for reaksjoner.

Utvalget mener det ikke skulle være noe stort behov for gjeldende bestemmelse. Ifølge folketrygdloven § 14-8 første ledd første alternativ, kreves det at den trygdede bevisst har gitt uriktige opplysninger eller fortiet opplys-

ninger. Dette er forhold som kan rammes av straffeloven § 270 om bedrageri. Dersom det foreligger mistanke om slike forhold, mener utvalget at det i stedet for en administrativ reaksjon bør begjæres påtale etter straffeloven.

Utvalget mener at bestemmelsene i gjeldende lovs § 14-8 i det vesentligste bør oppheves både ut fra prinsipielle grunner og av forenklingshensyn. Utvalget er likevel kommet til at gjeldende rett bør opprettholdes når det gjelder tap av retten til sykepenge i visse tilfeller. Det foreslås derfor tatt inn en særskilt bestemmelse i utkastets kapittel 4 om tap av retten til sykepenge dersom en sykmeldt person ikke retter seg etter legens råd, eller viser skjødesløshet med hensyn til sin helse. Se utkastets § 4-6.

9) *Folketrygdloven § 14-10* Bestemmelsen gjelder partsoffentlighet og svarer til forvaltningsloven §§ 18 til 21. Vi viser til merkningene til utkastets § 20-2.

KAPITTEL 21

Utbetaling

OVERSIKT

Bestemmelser om utbetaling av ytelser står i dag hovedsakelig i folketrygdloven kapittel 15.

Utvalget har så langt det har vært mulig forsøkt å utforme kapitlet som et rent utbetalingskapittel. Bestemmelser som direkte gjelder selve utbetalingen samt bestemmelser som har nær sammenheng med utbetalingen er derfor samlet i kapitlet her. Enkelte bestemmelser i lovens kapittel 15 er imidlertid av mer materiellrettslig karakter. Det gjelder for eksempel lovens § 15-5 nr. 2, som gir adgang for visse helseinstitusjoner til å opprette felles trivselsordninger for pasientenes midler. Men da bestemmelsen har nær sammenheng med bestemmelsene om utbetaling til helseinstitusjoner, er det mest hensiktsmessig å ha den her. Det vises til utkastets § 21-6. Bestemmelsene om frister og foreldelse står i dag i lovens kapittel 14 om saksbehandling. Disse er heller ikke utbetalingsregler. Men de har så nær sammenheng med utbetalingsreglene at utvalget har funnet det naturlig å plassere bestemmelsene i utkastets kapittel 21.

Etter hovedregelen skal utbetaling skje til den som etter folketrygdloven har rett til pensjonen eller stønaden. Men i en del tilfeller skal utbetalingen likevel skje til andre. Det gjelder dersom en av foreldrene har rett til barnetillegg til alders- eller uførepensjon, og den andre av foreldrene har den daglige omsorgen for barnet. I disse tilfellene utbetales tillegget direkte til den som har omsorgen, eventuelt til bidragsfogden. Videre skjer utbetaling av trygdens stønader ved helsetjenester direkte til behandler eller forhandler dersom disse har direkte oppgjør med trygden. Når arbeidsgiveren betaler full lønn under sykdom, utbetales sykepengene direkte til arbeidsgiveren. Når pasienter som er innlagt i helseinstitusjon for langtidspasienter ikke er istand til å disponere midlene selv, får helseinstitusjonen utbetalingen. Dessuten kan utbetaling skje til andre enn den som har rett til pensjon eller stønad dersom vedkommende på grunn av sykdom eller rusmiddelmisbruk ikke er istand til å disponere midlene selv.

Utvalget har redigert kapitlet slik at bestemmelsene om hvem betalingen skal skje til, er tatt inn i syv særskilte paragrafer. Denne inndelingen antas å lette oversikten. Deretter føl-

ger bestemmelser om tilbakehold av ytelser, og fradrag for utbetalt ektefelle tillegg og barnetillegg ved etterbetaling. Til slutt er det tatt inn bestemmelser om utbetalingsterminer, avrunding av stønadsbeløp, periodisering, foreldelse, tilbakekreving og renter.

Folketrygdloven kapittel 15 inneholder enkelte bestemmelser som det ikke er naturlig å ha i utbetalingskapitlet. Bakerst i merkningene til dette kapitlet har utvalget foreslått å ta inn en oversikt over de bestemmelser som foreslås flyttet til andre kapitler. Dette gjelder bestemmelser om virkningstidspunktet når den trygdede samtidig fyller vilkårene for rett til sykepenge og uførepensjon, samt særskilte klagebestemmelser for pasienter som er innlagt i helseinstitusjon. Videre har vi tatt inn en oversikt over de bestemmelsene som utvalget mener er overflødige og som foreslås opphevet. Dette gjelder bestemmelser om legitimasjon, om arbeidsgiverens krav på trykdeytelser når den trygdede har delvis uførepensjon, og om avgjørelse av tvist mellom arbeidstaker og arbeidsgiver.

Utkastets § 21-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om utbetaling av ytelser etter denne loven.

Bestemmelser om

- *hvem ytelsen utbetales til (hovedregel), står i § 21-2*
- *utbetaling av barnetillegg står i § 21-3*
- *utbetaling ved direkte oppgjør står i § 21-4*
- *utbetaling til arbeidsgiver står i § 21-5*
- *utbetaling til helseinstitusjon for langtidspasienter står i § 21-6*
- *felles trivselsordninger for langtidspasienter står i § 21-7*
- *utbetaling til sosialkontor o.a. står i § 21-8*
- *utsatt utbetaling står i § 21-9*
- *fradrag ved etterbetaling står i § 21-10*
- *utbetalingsterminer står i § 21-11*
- *avrunding av ytelser står i § 21-12*
- *utbetaling i den måneden rett til en ytelse oppstår eller opphører, står i § 21-13*
- *frister for framsetting av krav står i § 21-14*
- *foreldelse står i § 21-15*
- *tilbakekreving etter feilaktig utbetaling står i § 21-16*
- *renter står i § 21-17.*

Merknader

Bestemmelsen er ny og angir kort hva kapitlet handler om.

Utvalget har fulgt samme prinsipp her som ellers i utkastet, og starter med en innledningsbestemmelse. I stønadskapitlene har utvalget foreslått at innledningsbestemmelsene skal angi formålet med de ulike kapitlene. Det er ikke naturlig med noen formålsangivelse i de administrative kapitlene. Men det er hensiktsmessig at det innledningsvis blir antydnet hva kapitlet inneholder samt at det gis en innholdsfortegnelse.

Utkastets første ledd presiserer at dette kapitlet har bestemmelser om utbetaling av ytelse etter denne loven. Utvalget har brukt begrepet ytelse som en fellesbenevnelse på stønad og pensjon.

I utkastets andre ledd har vi tatt inn en oversikt over hvor i kapitlet de enkelte bestemmelser er å finne. De sju første paragrafene gjelder hvem ytelsene skal utbetales til. Utvalget har drøftet om disse paragrafene kan slås sammen i innholdsfortegnelsen. Men det gir bedre informasjon å ha en detaljert oppregning, som foreslått.

Utkastets § 21-2 Hovedregel om hvem ytelsen utbetales til

Ytelsen utbetales til den som har rett til ytelsen.

Merknader

Bestemmelsen svarer til lovens § 15-6 første ledd.

Gjeldende rett

Som regel skal en trygdeytelse utbetales til den som har rett til ytelsen. Dette følger i dag av folketrygdloven § 15-6 første ledd, som lyder: «Utbetaling av ytelse skjer til den berettigede.»

Vanligvis følger det av folketrygdloven hvem som har rett til en ytelse. Unntak gjelder for stønad i forbindelse med gravferd, se nedenfor. Den som har rett til en ytelse er den som har satt fram krav om ytelsen, som selv fyller vilkårene for rett til ytelsen og som har fått vedtak om at ytelsen skal gis.

Etter vanlige juridiske prinsipper kan en myndig person opptre ved fullmektig. Det kreves ikke at fullmakten skal være skriftlig.

Forvaltningsloven 10. februar 1967 har en særskilt bestemmelse om advokat eller annen fullmektig i § 12. Rikstrygdeverkets praksis når det gjelder utbetaling av trygdeytelser er imidlertid mer restriktiv enn ovennevnte rettsregler tilsier. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv 15-6 av 6. september 1982 om utbetaling av ytelse til den berettigede. Det

går fram av dette rundskrivet at forfalte ytelse vanligvis bare utbetales til fullmektig mot skriftlig fullmakt. Det kreves ikke skriftlig fullmakt når det gjelder advokater som opptrer som fullmektig.

Utvalget vil peke på at det etter de alminnelige rettsregler som gjelder for fullmaktsforhold, ikke skilles mellom utbetaling av forfalte og uforfalte ytelse. Det er her ikke snakk om overdragelse av rettigheter, men utbetaling til en fullmektig. En fullmektig opptrer alltid på fullmaktsgiverens vegne. En utbetaling til en persons fullmektig vil derfor være likestilt med betaling til personen selv. Utbetaling til fullmektig omfattes derfor ikke av bestemmelsene i folketrygdloven § 15-6 tredje ledd om utbetaling til andre enn den som har rett til ytelsen.

Muntlig fullmakt godtas sjelden av trygdeetaten. Ifølge rundskrivet godtas bare muntlig fullmakt til den stønadsberettigedes ektefelle samt barn under 18 år dersom det dreier seg om beløp opp til 200 kroner.

Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven) § 47 har en særskilt bestemmelse om fullmakt for prosessfullmektig til å få utbetalt det parten har krav på etter en eventuell rettsak. Paragrafen handler om hvilken fullmakt en prosessfullmektig har ikraft av en alminnelig prosessfullmakt. En slik fullmakt kan imidlertid begrenses av parten. Det følger av ovennevnte bestemmelse at en trygdeytelse skal utbetales til prosessfullmektigen i en trygdesak, dersom vedkommende har alminnelig prosessfullmakt.

Etter det ulovfestede prinsipp om negotiorum gestio kan en person handle på en annens vegne, for å ivareta dennes interesser når denne selv er avskåret fra det. Dersom den som har rett til en ytelse ikke er i stand til å ivareta sine interesser kan den som ordner opp, kreve å få utbetalt trygdeytelser til seg. Det kan for eksempel være aktuelt for personer som er alderssløve og mottar trygd. Men det gjelder bare dersom den som handler på vegne av den som har rett til ytelsen, trenger den aktuelle trygdeytelse for å ivareta den trygdedes interesser. Dersom den som har rett til ytelsen er i stand til å gi en fullmakt, kan ikke noen handle etter prinsippet om negotiorum gestio. Dette prinsippet er lovfestet når det gjelder ektefeller. Det vises til § 9 første ledd i lov 20. mai 1927 om ektefellers formuesforhold, som lyder slik::

«Er den ene ektefelle under samlivet ved sykdom eller fravær hindret fra å vareta sine anliggender, uten at nogen er satt til å dra omsorg for dem, kan den annen ektefelle på hans vegne foreta sådanne forføyninger, som

ikke uten ulempe kan opsettes, oppebære hans inntekter og, hvis det er uomgjengelig nødvendig for å skaffe midler til familiens underhold, avhende eller pantsette hans eiendeler».

Dersom den som har rett til en ytelse rettsgyldig har inngått *avtale* eller bestemt at retten til ytelsen skal overdras til andre, skal utbetaling skje til den som er berettiget etter avtalen. Dette følger av alminnelige avtalerettslige prinsipper.

Forfalte krav på ytelse kan fritt overdras. Men uforfalte krav kan i utgangspunktet ikke overdras. Dette følger av lov 14. august 1918 om rettergangsordningens ikrafttredelse § 12. Unntak gjelder i særlige tilfeller ved overdragelse til arbeidsgiver. Dette er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 21-5.

Dersom den som har rett til en ytelse er umyndig, gjelder lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige. Det er da vergen som i utgangspunktet handler på vedkommendes vegne. Vi viser til vergemålsloven § 38. Dette gjelder også ved utbetaling av trygdeytelser.

Det er her ikke hensiktsmessig å omtale i detalj bestemmelsene som gjelder ved vergemål. Det skal bare nevnes at umyndige omfatter mindreårige og umyndiggjorte. Mindreårige er personer som ikke har fylt 18 år, se vergemålsloven § 1. Umyndiggjorte er personer som er satt under vergemål i henhold til lov 28. november 1898 om umyndiggjørelse.

Vergemålsloven kapittel 4 har bestemmelser om den umyndiges handleevne. Etter § 33 rår en mindreårig selv over de midler som vedkommende har tjent ved egen virksomhet etter fylte 15 år. Men rådigheten kan i visse tilfeller tas fra vedkommende.

Sykepenger, dagpenger under arbeidsløshet og fødselspenger skal således vanligvis utbetales til den umyndige selv, da disse ytelse skal erstatte egen arbeidsinntekt.

Etter vergemålsloven gjelder det tilsvarende bestemmelser for disponering av lønnsinntekt for umyndiggjorte. Sykepenger, dagpenger under arbeidsløshet og fødselspenger skal derfor utbetales til den umyndiggjorte, dersom vedkommende rår over lønnsinntekten sin. Ellers skal trygdeytelsene utbetales til vergen.

Enkelte lovbestemmelser hjemler utbetaling til andre enn den som har rett til en ytelse. Det gjelder for eksempel:

- lov 26. februar 1932 nr. 1 om edruskapsvern § 6,
- lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt § 4,
- lov 17. juli 1953 nr. 14 om barnevern § 66,
- lov 5. juni 1964 nr. 2 om sosial omsorg § 3,

- lov 8. juni 1984 om fordringshaveres dekningrett § 2-5.

Utvalget finner det ikke hensiktsmessig å omtale disse bestemmelsene nærmere. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv 15-6 av 6. september 1982.

Etter Rikstrygdeverkets praksis utbetales gravferdshjelpen til den gjenlevende ektefelle, til den som besørger begravelsen eller til den som etter attest fra skifteretten er legitimert. Rikstrygdeverket legger til grunn for sin praksis at den som faktisk sørger for og betaler for begravelsen skal ha rett til stønaden. Vi viser til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom/sak 09-00 av 29. desember 1979.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende lovs § 15-6 første ledd, og presiserer at utbetaling av ytelse skal skje til den som har rett til ytelsen. Dette er hovedregelen for utbetaling av folketrygdytelse. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett foran.

Utvalget vil peke på at det ikke er nødvendig med særbestemmelser for gravferdsstønaden. Gravferdsstønaden går inn i boet som andre utestående fordringer og disponeres av gjenlevende ektefelle, arvingene eller skifteretten.

Utkastets § 21-3 Utbetaling av barnetillegg

Dersom den som har rett til barnetillegg etter § 10-13 eller 12-8, ikke har den daglige omsorgen for barnet, utbetales barnetillegget til den som har den daglige omsorgen.

Hvis den som har den daglige omsorgen for barnet, mottar barnebidrag fra den andre av foreldrene gjennom bidragsfogden, kan bidragsfogden kreve å få utbetalt barnetillegget fra trygden. Barnetillegget går da til fradrag i barnebidraget fra den andre av foreldrene.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 15-6 andre ledd.

Gjeldende rett

Ektefelletillegg og barnetillegg er pensjonskomponenter som følger retten til den aktuelle pensjonen. Disse tilleggene blir derfor som regel utbetalt sammen med pensjonen. Se merknadene til utkastets § 21-2.

Folketrygdloven § 15-6 andre ledd har visse særbestemmelser om utbetaling av barnetillegg. Bestemmelsen lyder:

«Barnetillegg etter §§ 7-8 og 8-8 for barn som pensjonisten ikke selv har omsorgen for, utbetales direkte til den som har omsorgen for barnet eller til vergen. I de tilfelle pensjonistens betaling av barnebidrag skjer gjennom bidragsfogden, skal barnetillegg betales til bidragsfogden dersom han krever det. Det utbetalte beløp går til fradrag i underholdsbidrag pensjonisten plikter å betale for barnet.»

Etter folketrygdloven § 15-6 andre ledd første punktum skal barnetillegg etter §§ 7-8 og 8-8 for barn som pensjonisten ikke har omsorgen for, utbetales direkte til den som har omsorgen for barnet eller til vergen. Det utbetalte beløpet skal gå til fradrag i det underholdsbidraget pensjonisten plikter å betale for barnet.

Folketrygdloven § 15-5 omfatter barnetillegg til alders- og uførepensjon.

Det er noe uklart om gjeldende lov også omfatter barnetillegg til attføringspenger. Barnetillegg er nevnt i folketrygdloven § 5-5, men beregningen skjer etter kapittel 8.

Folketrygdloven § 15-6 får ikke anvendelse på barnetillegg til dagpenger under arbeidsløshet. Det følger av folketrygdloven § 4-11 at bestemmelsen i § 15-6 andre ledd ikke gjelder slikt barnetillegg.

Videre er det i § 15-6 andre ledd en særregel om at barnebidraget skal utbetales til bidragsfogden, i de tilfellene betaling av barnebidrag skjer gjennom denne, og bidragsfogden krever det. Bestemmelsen kom inn ved lov 12. desember 1986 nr. 64. Det går fram av Ot.prp. nr. 7 for 1986-87 at bidragsfogdene ønsket barnetillegget utbetalt direkte til seg. Dette ble begrunnet med at det varsløst som trygdekontorene tidligere sendte bidragsfogdene om at utbetaling av barnebidrag skulle skje til den som har omsorgen for barnet, ikke ble ansett tilstrekkelig til å holde regnskapene ajour.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 15-6 andre ledd. Bestemmelsen er bare ment å gjelde når det er en av foreldrene som har den daglige omsorgen for barnet. Den skal således ikke gjelde dersom fosterforeldre eller slektninger har den daglige omsorgen.

Utkastets andre ledd svarer til lovens § 15-6 andre ledd andre og tredje punktum. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett foran.

Utvalget har vurdert om det er nødvendig med en særskilt bestemmelse om utbetaling av barnetillegg. Det er plikten til å betale underholdsbidrag etter barneloven som er det avgjørende. Dersom den bidragspliktige ikke oppfyller sine forpliktelser, kan bidragsfogden med hjemmel i lov 9. desember 1955 nr. 5 om

innkreving av underholdsbidrag m.v. (innkrevingsloven), foreta trekk i lønn, pensjoner, herunder trekk i barnetillegg. Vi viser til innkrevingsloven § 10 nr. 4. Det kan også utbetales bidragsforskott med hjemmel i lov 17. februar 1989 nr. 2 om bidragsforskott. Dersom den bidragspliktige forsømmer å betale barnebidrag i rett tid, kan bidragsfogden med hjemmel i innkrevingsloven § 10 kreve trekk i trygdeytelser. Gjeldende lovs § 15-6 andre ledd skulle således være overflødig. Utvalget har likevel ut fra informasjonshensyn beholdt bestemmelsene i gjeldende lov.

Utvalget har foreslått at bestemmelsen i utkastets andre ledd bare skal gjelde barnetillegg til alderspensjon og uførepensjon etter utkastets kapittel 10 og 12. Utvalget mener at bestemmelsen om utbetaling av barnetillegg av praktiske grunner bør begrenses til langtidsytelser.

Etter utvalgets forslag er det nå klart at bestemmelsen ikke skal gjelde barnetillegg til attføringspenger.

Utkastets § 21-4 Utbetaling ved direkte oppgjør

Stønad ved helsetjenester etter kapittel 13 utbetales til lege, fysioterapeut eller annen behandler, forhandler av medisiner, tekniske hjelpemidler o.a. eller eier av transportmiddel, såfremt vedkommende har rett til direkte oppgjør med trygden.

Merknader

Bestemmelsen er ny. Den lovfester gjeldende praksis med direkte utbetaling av stønad ved helsetjenester (medisinsk stønad) etter folketrygdloven kapittel 2.

Gjeldende rett

Som det går fram av innledningen til utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester, er det etter ordlyden i kapittel 2 i dag den trygdede som har rett til ytelser etter folketrygdloven. Unntak gjelder bare ved skyssgodtgjørelse til behandlingpersonell etter lovens § 2-6 nr. 3. Her går det klart fram av lovteksten at det er behandleren som har rett til ytelsen. I forskrifter som er gitt med hjemmel i de enkelte bestemmelsene om stønad i kapittel 2, er det imidlertid tatt inn regler om direkte oppgjør. Det innebærer at trygdekonto- ret kan inngå avtale med den enkelte behandler og forhandler om at trygdens godtgjørelse/refusjon skal utbetales direkte til disse.

I dag har nesten alle behandlere og apoteker slike avtaler med trygdeetaten. De trygdede kan i praksis ikke forlange en avtale om direkte oppgjør satt til side. Dette innebærer at

ordningen med direkte oppgjør faktisk er obligatorisk. Utvalget har i utkastets kapittel 13 foreslått at denne praksisen blir lovfestet. Vi foreslår tatt inn i kapittel 13 bestemmelser om obligatorisk direkte oppgjør for de fleste kategorier behandlere og forhandlere av medisinere, tekniske hjelpemidler m.v. Det foreslås dessuten en adgang for trygdeetaten til å inngå avtaler om direkte oppgjør der ordningen ikke er obligatorisk.

Utvalgets forslag

Utvalget har vurdert hvor bestemmelsene om direkte oppgjør bør plasseres. Da ordningen har en sentral plass når det gjelder finansieringen av helsetjenester, mener utvalget det er naturlig at utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester har de materielle bestemmelsene om direkte oppgjør. Ordningen med direkte oppgjør er valgt som en mellomløsning, istedet for å gjøre behandlere og forhandlere til stønadsberettigede etter utkastets kapittel 13. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til dette kapittel.

Da utkastets kapittel 21 bare inneholder utbetalingsbestemmelser, mener utvalget det er naturlig å ta inn en særskilt paragraf i dette kapittel om utbetaling til behandlere, forhandlere eller eiere av transportmidler, ved direkte oppgjør. Det vises ellers til omtalen av gjeldende rett foran.

Utkastets § 21-5 Utbetaling til arbeidsgiver

En arbeidsgiver som betaler full lønn for et tidsrom da medlemmet har rett til en ytelse til livsopphold etter kapittel 4, 5 eller 7, kan kreve å få ytelsen utbetalt til seg. Arbeidsgiveren skal også ha refundert innbetalt arbeidsgiveravgift av et beløp som svarer til trygdeytelsen.

Merknader

Utkastet skal erstatte bestemmelsene i folketrygdloven § 15-7.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 15-7 lyder:

«Arbeidsgiver som betaler full lønn for et tidsrom hvor arbeidstakeren ikke er i arbeid, kan enten kreve utbetalt til seg sykepenger, fødselspenger etter § 3-21 nr. 1-5 eller omsorgspenger ved adopsjon etter § 3-21 A nr. 1-4 som den trygdede har rett til for samme tidsrom eller gjøre tilsvarende fradrag i lønnen. Arbeidsgiveravgift på grunnlag av et beløp tilsvarende nevnte trygdeytelser refunderes av folketrygden.

Dersom en trygdet som har rett til delvis uførepensjon i henhold til kapittel 11 får tilbakefall, er arbeidsgiverens rett etter første ledd begrenset til det beløp som kontantstønadene forhøyes med på grunn av tilbakefallet.

Tvist mellom en arbeidstaker og en arbeidsgiver om fradrag i lønn etter første og annet ledd avgjøres av Rikstrygdeverket.»

Hovedregelen i norsk rett er at uforfalte fordringer på lønn eller annen ytelse til livsopphold ikke rettsgyldig kan overdras til andre. Dette følger av lov 14. august 1918 nr. 4 om rettergangsordningens ikrafttredelse § 12 første ledd. Denne bestemmelsen bygger på tilsvarende bestemmelser i eldre lovgivning. Hensynet bak forbudet mot overdragelse av uforfalte fordringer på lønn m.v. er å beskytte innehaverne av slike fordringer mot fristelsen til å disponere på forhånd over midler som utgjør vedkommendes eksistensgrunnlag.

Bestemmelsen i folketrygdloven § 15-7 hjemler adgang for arbeidsgiver som betaler full lønn for et tidsrom hvor arbeidstakeren ikke er i arbeid til å kreve utbetalt til seg visse trygdeytelser eller gjøre tilsvarende fradrag i lønnen. Bestemmelsen gjelder arbeidsgiver som betaler full lønn til en arbeidstaker selv om vedkommende for eksempel fyller vilkårene for rett til sykepenger. Med «full lønn» menes 100 prosent dekning av den lønn vedkommende hadde før han eller hun ble arbeidsufør. Hvis arbeidsgiveren for eksempel bare dekker den del av lønnen som overstiger seks ganger folketrygdens grunnbeløp, er ikke dette full lønn.

Denne bestemmelsen ble tatt inn i folketrygdloven i 1970 da syketrygden ble tatt inn i folketrygdloven. De tidligere syketrygdlovene hadde tilsvarende bestemmelser. Dessuten er det slike bestemmelser i yrkesskadetrygdloven 12. desember 1958 § 11 nr. 2 og i krigspensjoneringslovene 13. desember 1946 nr. 21 og nr. 22 §§ 3 og 6 nr. 1.

Etter innføringen av sykkelønsordningen i folketrygdloven i 1978, har alle arbeidstakere fått en lovfestet rett til sykepenger fra arbeidsgiveren i arbeidsgiverperioden. Det vil si «lønn» fra arbeidsgiveren i de første to sykefraværsukene. Vi viser til folketrygdloven § 3-5 nr. 2. Etter § 3-5 nr. 1 har en trygdet som arbeider i en annens tjeneste rett til sykepenger med 100 prosent av inntektsgrunnlaget som nevnt i lovens § 3-4 første ledd bokstav a. I følge denne bestemmelsen skal den gjennomsnittlige inntekten i de siste fire ukene før arbeidsuførheten inntreder, legges til grunn ved beregningen av sykepengenes størrelse.

Mange arbeidsavtaler har bestemmelser om rett til full lønn under sykdom. Ved sykefravær i arbeidsgiverperioden får slike avtaler bare betydning dersom lønnen overstiger sykepengene i arbeidsgiverperioden. Det er praktisk når medlemmets lønn overstiger seks

ganger folketrygdens grunnbeløp, som utgjør høyeste sykepengegrunnlag i dag. Vi viser til lovens § 3-4.

Arbeidsavtaler om full lønn under sykdom hadde større betydning før 1978. Slike avtaler var også meget utbredt og de var derfor en medvirkende årsak til at vi fikk en lovfestet rett til sykepenger på 100 prosent av inntektsgrunnlaget fra arbeidsgiver i arbeidsgiverperioden.

Da retten til ytelse til livsopphold under sykdom ble gitt uavhengig av om den syke fikk lønn i følge arbeidsavtale, var det behov for en lovhjemmel slik at arbeidsgiverne kunne få trygdeytelsene utbetalt til seg. Forbudet i loven om rettergangsordningens ikrafttredelse og i tilsvarende bestemmelser tidligere, var inntil lovendringen i 1975 til hinder for at det ble inngått avtaler om overdragelse av krav på trygdeytelser mot utbetaling av full lønn. Det var på denne bakgrunnen at det i trygdelovgivningen ble tatt inn en hjemmel til å kreve trygdeytelser utbetalt til arbeidsgiveren. Disse lovbestemmelsene gav arbeidsgiveren direkte hjemmel til å kreve ytelse utbetalt til seg.

Ved lov 13. juni 1975 ble loven om rettergangsordningens ikrafttredelse § 12 endret. Det ble da lovfestet en generell adgang til å overdra uforfalte krav på lønn, trygdeytelser til livsopphold m.v. Disse bestemmelsene ble tatt inn i paragrafens andre og tredje ledd.

Den nevnte lovs § 12 andre ledd gir adgang til å overdra uforfalt fordring på trygd eller annen ytelse som nevnt i lov om fordringshavernes dekningsrett § 2-5 andre ledd bokstavene b, c og e, dersom ytelsen er bestemt til vanlig underhold. Fordringen kan bare overdras til pensjonsinnretning, arbeidsgiver eller offentlig myndighet når disse yter lønn, stønad til vanlig underhold eller lignende ytelse til vedkommende for samme tidsrom.

Av henvisningen til lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett § 2-5 andre ledd bokstavene b, c og e følger det at disse ytelsene kan overdras i de tilfeller som er nevnt ovenfor. Bestemmelsen omfatter:

- a) pensjon eller vartpenger som en arbeidsgiver betaler eller har sikret sine ansatte eller deres etterlatte med eller uten fradrag i lønnen,
- b) annen pensjon, stønad, livrente eller føderåd, ...
- c) ...
- d) pensjon eller annen ytelse etter lovgivningen om offentlig trygd eller lignende.»

Ifølge § 12 tredje ledd i loven om rettergangsordningens ikrafttredelse kan overdragelser som nevnt også skje ved bestemmelse i tariffavtale eller offentlig lønnsregulativ. Det

ble i høringsrunden til endringsforslaget til denne bestemmelsen reist spørsmål om avtaler om overdragelse av uforfalte fordringer på trygdeytelser skulle kunne inngås allerede ved arbeidsforholdets begynnelse. Likeledes ble det reist spørsmål om bestemmelser om slik overdragelse skulle kunne tas inn i tariffavtale eller lignende, idet tariffavtale ses som en del av den individuelle arbeidsavtalen. Presiseringen i tredje ledd ble tatt med for å unngå mulige tvilsspørsmål.

Det er presisert i Ot.prp. nr. 27 for 1974-75 at bestemmelsene i § 12 andre og tredje ledd i loven om rettergangsordningens ikrafttredelse ikke tar sikte på å avgjøre i hvilken utstrekning en trygdet har krav på lønn eller stønad under sykdom. Bestemmelsene tar heller ikke sikte på å avgjøre om den som yter slik lønn eller stønad har krav på refusjon i trygde- eller pensjonsytelser. Det er videre understreket at endringsforslaget legger forholdene til rette for at avtaler om overdragelser (refusjon) kan inngås.

Da folketrygdloven § 15-7 bare hjemler adgang for arbeidsgiver til å kreve sykepenger, fødselspenger og adopsjonspenger utbetalt til seg, må det foreligge avtale om overdragelse for at arbeidsgiver kan kreve andre folketrygdytelse utbetalt. Det vil i praksis si attføringspenger etter kapittel 5 og uførepensjon etter kapittel 8.

Det følger videre av § 15-7 første ledd at arbeidsgiveravgift på grunnlag av et beløp som svarer til trygdeytelsen, blir refundert av trygden.

Etter folketrygdloven § 16-3 første ledd fastsettes arbeidsgiveravgiften «i prosent av det beløp arbeidsgiveren plikter å innberette som lønn og annen godtgjørelse for arbeid eller oppdrag i og utenfor tjenesteforhold for vedkommende år». Den lønnen arbeidsgiveren betaler under en arbeidstakers sykefravær er i realiteten sykepenger, og ikke lønn for arbeid. Det foreligger således ingen lovbestemt plikt til å betale arbeidsgiveravgift av slik lønn. Det følger imidlertid av Rikstrygdeverkets rundskriv 15-07 av 7. august 1978 at det er en forutsetning at en arbeidsgiver som betaler lønn under sykdom, nedkomst eller adopsjon skal trekke skatter og avgifter, og innbetale de trukne beløp til skattemyndighetene, som om det var en vanlig lønnsutbetaling. Så vidt utvalget kjenner til følger arbeidsgiverne alltid denne framgangsmåten. Det skyldes antakelig at det også fra arbeidsgiverens synspunkt er praktisk at de samme trekk/innbetalinger gjøres ved sykdom m.m. som ellers. Det har etterhvert blitt vanlig at lønnsutbetalinger går over EDB. Det vil således være enklere å fortsette de vanlige rutiner, mot refusjon fra

trygden, enn stadig å måtte gå inn i systemet og endre. I de tilfellene lønnen blir utbetalt delvis etterskottsvis og delvis forskottsvis, vil de ordinære trekk allerede være gjort dersom arbeidstakeren skulle bli syk i den perioden det er betalt forskottslønn for. I slike tilfeller må det alltid gis refusjon. Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv skal refusjon av trygdeytelser og arbeidsgiveravgift skje meget raskt. En arbeidsgiver kan kreve å få utbetalt 85 prosent av refusjonskravet straks han har satt fram krav om refusjon. Trygdekontoret skal deretter foreta et endelig oppgjør innen en uke. Tidsfaktoren skulle således ikke ha stor betydning for arbeidsgiveren.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Vi viser til framstillingen foran.

Utvalget har foreslått å sløyfe bestemmelsen om trekk i lønn. Adgangen til å trekke i lønn under sykdom og annet fravær følger av arbeidsavtalen og alminnelige rettsgrunnsetninger. Retten til lønn etter en arbeidsavtale vil alltid være betinget av at arbeidstakeren stiller sin arbeidskraft til disposisjon. Det skulle derfor være unødvendig å lovfeste adgangen til slikt fradrag i lønn. Dette går fram også av merknadene i Ot.prp. nr. 27 for 1974-75 om endringene i § 12 i loven om rettergangsordningens ikrafttredelse.

I utkastets første punktum har utvalget foreslått at § 21-5 skal få anvendelse på alle korttidsytelser til livsopphold. Det vil si sykepenger etter utkastets kapittel 4, ytelser ved fødsel og barneomsorg etter utkastets kapittel 5 og overgangsstønad ved sykdom (attføringspenger) etter utkastets kapittel 7. Attføringspenger er ikke nevnt i loven i dag. Men utvalget mener det er praktisk å ta med denne ytelsen, da den i mange tilfeller kan anses som fortsatte sykepenger. Utvalget har vurdert om også uførepensjon etter utkastets kapittel 10 burde tas med. Det kan være aktuelt for personer som har kombinert arbeid og trygd, for eksempel en halvdagsjobb og halv uførepensjon. I slike tilfeller bør det inngås en avtale om trygde- og lønnsforholdene. Det er således ikke naturlig at uførepensjon tas med i lovteksten. Dersom en arbeidstaker med kombinasjonen arbeid og trygd skal få utbetalt full lønn fra arbeidsgiver, mot at denne får refusjon fra trygden, må det således inngås avtale om en slik ordning.

I utkastets andre punktum har utvalget presisert at det bare er allerede innbetalt arbeidsgiveravgift som skal refunderes. Som nevnt under framstillingen av gjeldende rett foran, foreligger det ingen plikt for arbeidsgiver til å foreta innbetaling av arbeidsgiveravgift ved

utbetaling av lønn under sykdom. Men i praksis foretas alltid slik innbetaling. Dersom arbeidsgiveren likevel ikke har innbetalt avgiften, vil vedkommende etter ordlyden i utkastet heller ikke ha krav på refusjon.

Utvalget har foreslått at bestemmelsene i gjeldende lovs § 15-7 andre og tredje ledd oppheves, da bestemmelsene er uaktuelle. Vi viser til nærmere omtale av bestemmelsene under punktene 2 og 3 bakerst i merknadene til dette kapitlet.

Utkastets § 21-6 Utbetaling til helseinstitusjon for langtidspasienter

For den som er innlagt i en helseinstitusjon for langtidspasienter, og som ikke er i stand til å disponere ytelsen selv, skal ytelsen utbetales til institusjonen. Helseinstitusjonen skal forvalte midlene til beste for den som har rett til ytelsen. Lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige skal ikke gjelde for trygdemidler som forvaltes av helseinstitusjoner. Denne paragrafen gjelder bare for trygdemidler opptil grunnbeløpet.

Bestemmelsene i paragrafen omfatter langtidspasienter som er innlagt i en institusjon som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene også skal omfatte langtidspasienter som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Departementet gir forskrifter om hvem som skal gjøre vedtak etter denne paragrafen om disponering av trygdemidler på vegne av pasienter, og om forvaltning og regnskap.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 15-5 nr. 1, med tilhørende forskrifter. Bestemmelsene gir helseinstitusjoner fullmakt til å disponere kontantytelser for langtidspasienter som ikke er istand til å disponere midlene selv.

Historikk

Da folketrygdloven ble vedtatt i 1966 hadde § 15-5 denne ordlyd:

«Kongen fastsetter regler om utbetaling av ytelser etter denne lov til trygdet som får helt eller delvis fri kur og pleie i sykehus eller som får annen forpleining for offentlig regning, og om hvor stor del av ytelsene som skal gå til dekning av forpleiningsutgiftene.

Det samme gjelder for person som er anbrakt i noen av fengselsvesenets anstalter.»

I medhold av denne paragrafen ble det ved kongelig resolusjon den 9. desember 1966 fastsatt midlertidige bestemmelser om utbetaling

av ytelser fra folketrygden til trygdet som får fri kur og pleie i helseinstitusjon m.v. Disse forskriftene fastsatte hvor stor andel av trygdeytelsen som skulle utbetales til en trygdet som var innlagt i helseinstitusjon over lengre tid.

Ved lov 16. juni 1971 nr. 71 ble § 15-5 opphevet, som følge av at det ble tatt inn bestemmelser om utbetaling av reduserte ytelser under opphold i helseinstitusjon i de enkelte stønadskapitlene i folketrygdloven. Samtidig ble det vedtatt en ny § 15-5. Paragrafen som har stått uendret siden 1971, regulerer disponering av den reduserte ytelsen som utbetales til pasienten. Lovbestemmelsen gjelder to forskjellige forhold. For det første gir den helseinstitusjoner for langtidspasienter adgang til å disponere kontantytelser fra folketrygden på vegne av pasienter som ikke kan disponere midlene selv, se § 15-5 nr. 1. For det andre gjelder lovbestemmelsen etablering av frivillig eller tvungen felles trivselsordning ved helseinstitusjoner for langtidspasienter, se § 15-5 nr. 2 og 3.

Forarbeidene til lovens § 15-5 finnes i Innstilling om kontantytelser fra folketrygden for trygdede som får fri kur og pleie, avgitt 15. oktober 1969 av et utvalg oppnevnt av Sosialdepartementet, i Ot.prp. nr. 20 for 1970-71 og i Innst.O. nr. XV for 1970-71.

Utvalget vil her i hovedsak bare omtale lovens § 15-5 nr. 1. I merknadene til utkastets § 21-7 vil § 15-5 nr. 2 og 3 bli kommentert.

Forarbeidene omtaler i hovedsak spørsmålet om utbetaling av ytelser når en trygdet får fri kur og pleie i sykehus m.v. eller får annen forpleining for offentlig regning. Utvalget har foreslått å ta inn særskilte bestemmelser om reduksjon av ytelser under institusjonsopphold i de enkelte stønadskapitlene. Vi viser til merknadene til de enkelte bestemmelser om institusjonsopphold i stønadskapitlene.

Utvalget, som avga innstilling i 1969, vurderte også spørsmålet om disponering av den trygdedes reduserte ytelse under institusjonsopphold. Departementet uttalte i den forbindelse blant annet:

«For så vidt gjelder utbetaling av trygdemidler til trygdede som er under forpleining, har det meldt seg som et særskilt spørsmål å finne en hensiktsmessig løsning i de tilfelle hvor den forpleiede p.g.a. sin tilstand, vanligvis psykiske lidelser, ikke kan nyttiggjøre seg midlene. Det har her foregått en betydelig oppsamling av midler som på denne måte er mer eller mindre båndlagt, og det er uheldig at midlene ikke kan nyttes etter sin hensikt. Det melder seg her spørsmål om innføring av en ordning hvoretter utbetalingen etter noen tid kan stoppes eller begrenses ytterligere, evt. med rett til tilbakebetaling dersom den trygdede på et senere tidspunkt kan gjøre seg

nytte av midlene, eller en ordning hvoretter slike midler kan nyttes til felles formål for de forpleiede innen vedkommende institusjon. En ber om at utvalget vurderer også disse spørsmål. I denne forbindelse vil en for øvrig peke på bestemmelsen i § 18 i lov om psykisk helsevern, som gir fylkesmannen adgang til, «når noe annet ville være åpenbart urimelig», å kreve det offentliges utgifter helt eller delvis dekket av den sinnslidendes dødsbo».

Ovennevnte utvalg uttalte i sin innstilling at bestemmelser om disponering av pasienters midler under opphold i helseinstitusjon, mest naturlig hører hjemme i helselovgivningen. Utvalget kom likevel til at bestemmelsene skulle tas inn i folketrygdloven, fordi det ikke ble ansett hensiktsmessig å ha slike bestemmelser i sykehusloven. Det fantes dessuten ikke spesiallover som slike bestemmelser kunne tas inn i, bortsett fra lov om psykisk helsevern. Utvalget pekte på at den forpleides helsetilstand og alder vil innvirke på hans reelle behov for kontantytelser under langvarige institusjonsopphold. Dette var særlig aktuelt for pasienter som på grunn av sin psykiske tilstand ikke var istand til å sørge for sine personlige behov på en forsvarlig måte, eller delta i trivselstiltak. Siden disse pasienter også ble tilstått avkortet trygdeytelse, ble beløpene i praksis satt inn på bankkonti og som mer eller mindre ble stående ubrukt. Dette førte igjen til en viss oppsamling av midler, som pasienten selv ikke fikk glede av. Utvalget antok at dette ofte kunne skyldes det forhold at institusjonen ikke i tilstrekkelig grad var blitt satt istand til å disponere midlene til beste for pasienten. Det ble særlig pekt på økonomiske og bemanningsmessige problemer ved institusjonen. Videre var det ofte forbundet med praktiske problemer å innhente samtykke fra pårørende eller verge for pasienter som ikke kunne disponere midlene selv.

Den betydelige oppsamlingen av pensjonsmidler tydet etter utvalgets syn på at pasientene hadde stort behov for bistand fra andre for å nyttiggjøre seg sine trygdeytelser. Det gjaldt særlig de pasientene som selv ikke kunne disponere sine midler og som derfor var avhengig av bistand fra institusjonen, pårørende eller verge. Ansvar for disse pasientenes trivsel burde etter utvalgets mening naturlig ligge hos vedkommende helseinstitusjon. Innhenting av samtykke fra pårørende eller verge for å kunne disponere midler på vegne av pasientene kunne ofte virke som en bremse på institusjonens mulighet til å yte effektiv bistand. Utvalget konkluderte derfor med at det for pasienter som selv ikke kunne disponere sine midler, burde gis en alminnelig fullmakt for institusjonen til å disponere pasi-

entenes pensjonsutbetalinger på vegne av disse.

Utvalget frarådet imidlertid departementets forslag om at utbetaling av den reduserte ytelsen etter en tid kunne stoppes eller begrenses ytterligere. Det ble i den forbindelse vist til at også disse gruppene ville ha aktverdige behov for kontantytelser.

Helseinstitusjoner innen det psykiske helsevern ga i sine høringsuttalelser stort sett tilslutning til utvalgets forslag vedrørende disponering av pasientenes trygdemidler.

Justisdepartementet uttalte blant annet i sin høringsuttalelse at bestemmelsene i vergemålsloven i noen grad skulle kunne imøtekomme de behov som var tilstede når det gjaldt disponering av midler for pasienter som ikke var istand til å disponere midlene selv. Departementet viste i denne forbindelsen særlig til vergemålsloven §§ 16 og 90 a om oppnevning av hjelpeverge i ymse høve. Justisdepartementet hevdet dessuten at det prinsipielt sett kunne reises innvendinger mot at den institusjonen som pasientene stod i et avhengighetsforhold til, skulle forvalte deres egen pensjonsinntekt. Men departementet var likevel innforstått med at sterke praktiske grunner talte for innføringen av slike ordninger.

Sosialdepartementet sluttet seg stort sett til prinsippene som var lagt til grunn for utvalgets forslag til lovregulering på området. Departementet mente det var naturlig og praktisk at institusjonens ledelse som ellers hadde det fulle ansvaret for pasientenes velferd og trivsel, også burde ha bemyndigelse til å disponere midler på vegne av pasienter som ikke var istand til å disponere midlene selv.

I Ot.prp. nr. 20 for 1970-71 side 23 ble det presisert at pasienter som kunne anses kompetente til fullt ut å råde over sine midler, skulle ha rett til det, eventuelt med den begrensning at det var etablert obligatorisk trivselsordning ved institusjonen. Det var departementets oppfatning at institusjonens bemyndigelse til å disponere en pasients midler også skulle gjelde i de tilfellene det var oppnevnt verge eller hjelpeverge for vedkommende.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 15-5 nr. 1 lyder:

«Helseinstitusjon for langtidspasienter, herunder privat forpleiningssted hvor forpleiningsutgifter dekkes etter denne lov, skal ha fullmakt til å disponere kontantytelser etter denne lov for pasient som ikke er i stand til å disponere midlene selv. Midlene skal nyttes slik at de kommer pasienten personlig til gode. Oppsparte midler som overstiger 3/4 av

folketrygdens grunnbeløp, forvaltes ikke av institusjonen. Reglene i loven om vergemål for umyndige får ikke anvendelse på midler som institusjonen forvalter.»

Den nye § 15-5 ble vedtatt ved lov 16. juni 1971 nr. 71. Sosialdepartementet har dessuten fastsatt to forskriftssett den 20. mars 1973 med hjemmel i lovens § 15-5 nr. 4. Forskriftene gjelder disponering av kontantytelser fra folketrygden til trygdede i helseinstitusjoner for langtidspasienter og trygdede i private forpleiningssteder hvor forpleiningsutgiftene dekkes etter lov om psykisk helsevern og lov om sykehus.

Bestemmelsene får anvendelse på «helseinstitusjon for langtidspasienter, herunder privat forpleiningssted hvor forpleiningsutgiftene dekkes etter denne lov». Trygdelovutvalget vil her bemerke at det i dag gis rammetilskott til fylkeskommunene over folketrygdens budsjett til delvis dekning av utgiftene til de aktuelle institusjoner. Det er derfor ikke naturlig å si at utgiftene dekkes etter «denne lov» Utgiftene blir dekket etter lov om psykisk helsevern og etter sykehusloven.

I ovennevnte forskrifter er det presisert hvilke institusjoner som regnes som helseinstitusjoner for langtidspasienter. Disse er:

- psykiatriske institusjoner, unntatt barne- og ungdomspsykiatriske behandlingseinstitusjoner med mindre departementet gir særskilte bestemmelser om dette,
- institusjoner for psykisk utviklingshemmede,
- institusjoner for epileptikere,
- somatiske sykehjem

Departementet kan bestemme at forskriftene også skal omfatte andre internatinstitusjoner for langtidspasienter. Likeledes kan det bestemmes at internatinstitusjoner som nevnt ovenfor skal unntas fra forskriftene.

I forskriftene om private forpleiningssteder er det presisert at bestemmelsene likevel ikke kommer til anvendelse i de tilfeller hvor en pasient forpleies av sine foreldre eller barn eller av verge.

Etter § 15-5 nr. 1 har de aktuelle institusjonene og forpleiningsstedene fullmakt til å disponere kontantytelser for pasienter som ikke er istand til å disponere midlene selv. Hovedgruppene av personer det her gjelder er psykisk utviklingshemmede og sinnslidende. Det er i loven videre presisert at midlene skal komme pasienten personlig til gode. Oppsparte midler som overstiger 3/4 av folketrygdens grunnbeløp skal ikke forvaltes av institusjonen. Bakgrunnen for denne begrensningen

er at helseinstitusjoner ikke skal kunne forvalte og disponere midler utover det som må regnes som en rimelig reserve for pasientens framtidige behov. Ifølge forarbeidene er det ingen grunn til at disposisjoner som ikke har noen tilknytning til institusjonsoppholdet, skal foretas av institusjonen.

Det presiseres i § 15-5 nr. 1 at vergemålsloven ikke får anvendelse på midler som institusjonen forvalter. Det vil si at institusjonen kan disponere det aktuelle beløp uten å måtte innhente samtykke fra eventuell verge eller overformynderi.

Forskriftene har utfyllende og meget omfattende bestemmelser om hvordan pasientens midler skal forvaltes. Her skal kort redegjøres for hovedprinsippene i forskriftene.

Kontantytelser etter folketrygdloven skal innbetales til bank på egen rentebærende konto for hver enkelt pasient. Kontoen skal stilles til pasientens disposisjon. Men helseinstitusjonen skal disponere kontantytelsene for de pasientene som ikke selv er istand til å disponere midlene. Det er som regel den ledende lege ved institusjonen som skal avgjøre hvilke pasienter dette skal gjelde for. Utvalget vil peke på at det rettssikkerhetsmessig er betenkelig med uformelle legeavgjørelser her.

Forskriftene presiserer at midlene skal disponeres slik at de kommer pasienten personlig til gode. Midlene kan ikke nyttes til dekning av driftsutgifter. Det beløp som overstiger tre firedeler av folketrygdens grunnbeløp skal settes på særskilt konto, hvis de ikke kan overføres til overformynderiet. Den særskilte konto for overskytende midler kan imidlertid også ifølge forskriftene disponeres av institusjonen i enkelttilfeller. Det gjelder hvis pasienten har behov for utbetalinger som ikke kan dekkes over vedkommendes ordinære konto. Utvalget vil her bemerke at denne bestemmelsen i forskriftene strider mot loven.

Forskriftene regulerer også forholdet ved pasientens død. Eventuelle bankbøker skal da overlates til lensmannen eller skifteretten. Institusjonen skal føre særskilt regnskap for den enkelte pasient over bruken av de midler som tas ut av de enkelte pasientkonti. Regnskapet skal undergis vanlig revisjon. Utskrift av revidert regnskap og av bankkonto skal sendes nærmeste pårørende eller verge en gang i året.

Utvalget vil bemerke at Sosialdepartementet også har fastsatt forskrifter om disponering av kontantytelser fra folketrygden under opphold i sykehjem og boform for heldøgnsomsorg og pleie. Disse forskriftene er fastsatt med hjemmel i kommunehelsetjenesteloven § 6-8 nr. 3, jfr. § 6-9, og har i hovedsak tilsvarende innhold som ovennevnte forskrifter.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett, men lovteksten er forkortet av forenklingshensyn. Utvalget har delt gjeldende lovs § 15-5 i to paragrafer. Utkastets § 21-6 her gjelder adgang for helseinstitusjon til å forvalte en pasients midler dersom vedkommende ikke er istand til det selv. I utkastets § 21-7 er det tatt inn bestemmelser om felles trivselsordninger.

Utvalget har bare tatt med de viktigste bestemmelsene i utkastet her. Det gjelder hvilke typer institusjoner bestemmelsen gjelder for, personkretsen og hvor stort beløp institusjonen kan disponere over med hjemmel i denne paragrafen.

Utkastets første ledd svarer til lovens § 15-5 nr. 1 og har bestemmelser om personkretsen, hvor stort beløp institusjonen kan disponere, at midlene skal disponeres til beste for pasienten og at vergemålsloven ikke skal gjelde forvaltningen av disse midlene.

Utvalget foreslår at det maksimale beløpet som institusjonen kan disponere heves fra 75 prosent av grunnbeløpet til grunnbeløpet. En slik bestemmelse er lettere å huske, og det fører til at institusjonen kan disponere et noe større beløp. Dermed kan man også avskaffe den uholdbare bestemmelsen i forskriftene om at institusjonen også kan disponere over den særskilte kontoen, se foran.

Utkastets andre ledd gjelder spørsmålet om hvilke institusjoner som er omfattet.

Utkastets tredje ledd inneholder en forskriftsfullmakt. Utvalget antar at det som i dag vil være behov for å gi utfyllende forskrifter.

Utvalget vil peke på at forslaget for så vidt også omfattes av utkastets § 21-8, som gjelder utbetaling til andre enn den stønadsberettigede i de tilfeller vedkommende ikke er i stand til å forvalte stønader selv. Siden det i dag finnes særskilte bestemmelser om utbetaling av ytelser til pasienter i langtidsinstitusjoner, har utvalget ikke funnet det riktig å endre lovens system.

Utkastets § 21-7 Felles trivselsordninger for langtidspasienter

Ved helseinstitusjoner for langtidspasienter kan det opprettes felles trivselsordninger som blir betalt med en del av pasientenes trygdemidler. Tilskottet fra den enkelte pasient kan ikke settes høyere enn et beløp som på årsbasis svarer til 6,25 prosent av grunnbeløpet.

Bestemmelsene i denne paragrafen omfatter institusjoner som går inn under lov 19. juni 1969 nr. 57 om sykehus m.v. eller lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern. Departementet kan gi forskrifter om at bestemmelsene

også skal gjelde for langtidspasienter som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under disse lovene. Departementet kan gjøre unntak for institusjoner som går inn under disse lovene.

Departementet gir forskrifter om felles trivselsordninger.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 15-5 nr. 2 og 3, samt forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet 20. mars 1973 med hjemmel i lovens § 15-5 nr. 4.

Historikk

Bestemmelsene om trivselsordninger ble tatt inn i folketrygdloven § 15-5 ved lov 16. juni 1971 nr. 71. Bakgrunnen for opprettelsen av felles trivselsordninger er hovedsakelig å finne i Innstilling om kontantytelser fra folketrygden for trygdede som får fri kur og pleie, avgitt 15. oktober 1969 av et utvalg oppnevnt av Sosialdepartementet.

Utvalget drøftet i sin innstilling blant annet spørsmålet om pasienters bruk av egne trygdeytelser til felles trivselstiltak for langtidspasienter. Ved en rekke helseinstitusjoner der pasienter var innlagt til varig forpleining eller til forpleining over et forholdsvis langt tidsrom, ville det være behov for særskilte trivselstiltak med sikte på å oppmuntre og aktivisere pasientene. Som eksempel på trivselstiltak nevnte utvalget svømmehall, sportsutstyr, lekeapparater, hobbyrom, radio, fjernsyn, musikkanlegg, feriereiser, leie eller kjøp av feriested og underholdning. Etter utvalgets syn burde trivselsgodter som var av varig karakter naturlig høre inn under det tilbudet som knyttet seg til institusjonen. Men det var vanskelig å trekke noen generell grense. Utvalget mente at «trivselstiltak i prinsippet må begrenses til å gjelde tiltak som ligger utenfor rammen av trivselsgodter som naturlig bør høre med ved vedkommende art institusjon».

Etter utvalgets syn burde bruk av pasienters pensjonsmidler til felles trivselstiltak være en frivillig sak for vedkommende pasient. Prinsipielt sett ville en obligatorisk ordning kunne føles som et overgrep for åndsfriske mennesker, selv om ordningen tok sikte på å legge forholdene best mulig til rette for pasientene. Utvalget mente likevel at praktiske hensyn ville veie så tungt ved den enkelte helseinstitusjon at det likevel burde etableres obligatoriske trivselsordninger.

Uttalelser fra helseinstitusjoner innen det psykiske helsevern gav stort sett full tilslutning til utvalgets forslag om å opprette felles trivselsordninger. Det ble framholdt at det rådde stor usikkerhet på området og at det var

nødvendig å få klare regler. Disse institusjoner gikk imidlertid inn for å gjøre de felles trivselsordningene obligatoriske.

Sosialdepartementet var enig med utvalget i at trivselsordninger i hovedsak burde bygges på frivillig tilslutning, men det burde likevel være anledning til å etablere obligatoriske ordninger hvor særlige grunner talte for det. Departementet framhevet at det vanligvis ville være mest hensiktsmessig at samtlige eller flest mulig pasienter, eventuelt en avdeling, var med i trivselsordningen. Det ville virke urimelig eller uheldig å utelukke en pasient fordi vedkommende ikke hadde ytt bidrag til trivselsordningen. Det ble derfor foreslått at departementet kunne bestemme at det skulle opprettes obligatoriske felles trivselsordninger, men med anledning til å unnta enkelte pasienter fra ordningen hvis særlige grunner tilsa det.

Gjeldende rett

Lovens § 15-5 nr. 2 gjelder opprettelse av frivillige trivselsordninger for pasienter i helseinstitusjoner for langtidspasienter. Trivselsordningene skal finansieres av pasientenes egne midler. I merknadene til utkastets § 21-6 er det gjort rede for hvilke institusjoner det gjelder. Det vises til framstillingen der. Folketrydloven § 15-5 nr. 2 lyder:

«Hvis pasienter i helseinstitusjon for langtidspasienter eller pasientforening, foreldreforening eller lignende som er opprettet ved institusjonen, ønsker opprettet felles trivselsordning finansiert av pasienten selv, skal institusjonens ledelse medvirke til å få etablert en slik ordning. Ledelsen kan også selv ta initiativet til å få opprettet felles trivselsordning som nevnt.

Institusjonenes ledelse skal utarbeide vedtekter for trivselsordningen, herunder om størrelsen av pasientenes tilskott til felles trivselskonto og om disponering av midlene. Er det ved institusjonen opprettet forening som nevnt i foregående ledd, skal utarbeidelsen av vedtekter skje i samarbeid med foreningen.

Tilskott til trivselskonto fra den enkelte pasient kan ikke settes høyere enn et beløp som på årsbasis svarer til 6,25 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

For pasient som nevnt i nr. 1 første punktum kan institusjonens ledelse - etter å ha innhentet uttalelse fra verge eller pårørende - treffe beslutning om at vedkommende skal være med i felles trivselsordning ved institusjonen.

Vedtektene for felles trivselsordning skal godkjennes av departementet.»

Etter § 15-5 nr. 2 første ledd skal institusjonens ledelse medvirke til å få opprettet felles trivselsordning, dersom pasienten selv, pasientforening, foreldreforening eller lignende ønsker det. For pasienter i private forplei-

ningssteder, kan departementet samtykke i at det for to eller flere forpleiningssteder blir opprettet tilsvarende felles trivselsordninger.

Når det ønskes opprettet slike trivselsordninger har institusjonens ledelse plikt til å utarbeide vedtekter for trivselsordningen, herunder størrelsen av den enkelte pasients tilskott. Vedtektene skal godkjennes av departementet. Tilskottet fra den enkelte pasient kan ikke settes høyere enn et beløp som på årsbasis svarer til 6,25 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

Med hjemmel i lovens § 15-5 nr. 2 fjerde ledd kan institusjonen beslutte at en pasient som ikke er istand til å disponere midlene selv, se § 15-5 nr. 1, skal være med i felles trivselsordning ved institusjonen. I disse tilfellene må uttalelse fra verge eller pårørende innhentes før beslutning treffes.

Etter § 15-5 nr. 2 femte ledd skal departementet godkjenne vedtektene for en felles trivselsordning.

Folketrygdloven § 15-5 nr. 3 handler om opprettelse av tvungne felles trivselsordninger for pasienter. Denne bestemmelsen lyder:

«Departementet kan bestemme at det ved helseinstitusjon for langtidspasienter, herunder ved avdeling eller annen gruppering innen slik institusjon, skal opprettes obligatorisk felles trivselsordning for pasientene. Institusjonens ledelse kan likevel bestemme at en pasient skal være fritatt for å være med i fellesordningen, hvis særlige grunner taler for det.

Bestemmelsene i nr. 2 annet, tredje og femte ledd gjelder tilsvarende.»

Av forarbeidene til lovens § 15-5 nr. 3 går det fram at det var behov for å kunne etablere tvungne ordninger i enkelte tilfeller, fordi felles trivselstiltak forutsetningsvis skulle være til glede for flest mulig av pasientene. Det ville derfor være uhensiktsmessig for institusjonen at enkelte pasienter ikke deltok i trivselstiltak fordi de ikke var villige til å yte bidrag til felleskontoen. I loven er det likevel presisert at institusjonens ledelse kan bestemme at en pasient skal være fritatt fra å være med på ordningen, hvis særlige grunner taler for det. Slike særlige grunner kan for eksempel være at pasientens helsemessige tilstand er slik at vedkommende åpenbart ikke kan ha noen glede av ordningen.

Det er gitt felles bestemmelser for frivillige og obligatoriske trivselsordninger for såvidt gjelder maksimumsbeløp for den enkelte pasient, institusjonens plikt til å utarbeide vedtekter og godkjenning av vedtektene.

Forskriftene har utfyllende bestemmelser om felles trivselsordninger som er opprettet i medhold av § 15-5 nr. 2 og 3. Trivselsordningene

skal forvaltes av institusjonene, med bistand av et trivselsråd, se forskriftenes § 4 nr.

1. Forskriftene har også bestemmelser om trivselsrådets sammensetning og funksjon.

Videre er det i forskriftene gitt anvisning på hvordan midlene skal nyttes. Trivselsmidlene skal stå på særskilt bankkonto, og det skal føres regnskap for bruken av midlene. Regnskapet skal undergis vanlig revisjon.

Forskriftene har også en bestemmelse om hva vedtektene for trivselsordningen skal inneholde. I forskriftenes § 4 nr. 5 heter det:

«Vedtektene for trivselsordningen skal alltid angi:

1. Formålet med trivselsordningen.
2. Den institusjon, avdeling eller pasientgruppering som trivselsordningen omfatter.
3. Størrelsen av innskudd, som pr. år ikke må overstige 6,25% av folketrygdens grunnbeløp.
4. Trivselsrådets størrelse og sammensetning, dets oppgaver og regler for dets virksomhet.
5. Regler i tilknytning til opphør av medlemskap i og om opphør av trivselsordningen. Vedtektene skal godkjennes av departementet.»

Institusjonens ledelse skal hvert år sende rapport til fylkeslegen - i Oslo stadsfysikus - om de trivselstiltak som er gjennomført foregående år, samt sende med utdrag av regnskapet for felleskontoen. Vi viser til forskriftenes § 6.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett, men lovteksten er vesentlig forenklet i forhold til den gjeldende lov.

Utvalget mener det er tilstrekkelig å angi i loven hva slags institusjoner trivselsordningene skal gjelde for samt en grense for hvor stort tilskott som kan kreves av hver pasient. Det er derfor behov for å gi utfyllende forskrifter på området.

Etter utkastets første ledd første punktum kan det opprettes felles trivselsordninger som blir betalt med en del av pasientens trygdemidler ved helseinstitusjoner for langtidspasienter.

Utkastets første ledd andre punktum har en bestemmelse om maksimum tilskott fra den enkelte pasient. Det er som etter gjeldende rett 6,25 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

I utkastets andre ledd nevnes de vanligste institusjonene som har langtidspasienter. Departementet er gitt fullmakt til å gi forskrifter om at bestemmelsene i en felles trivselsordning også skal gjelde for langtidspasienter som er innlagt i andre institusjoner enn de som går inn under sykehusloven og loven om psykisk helsevern. Videre er departementet

gitt fullmakt til å gjøre unntak for institusjoner som omfattes av denne loven.

I utkastets tredje ledd gis departementet fullmakt til å gi forskrifter.

Utkastets § 21-8 Utbetaling til sosialkontor o.a.

Dersom en person ikke er i stand til å disponere ytelsen selv på grunn av sinnslidelse, psykisk utviklingshemning, alvorlig mental svekkelse, hjerneskade, eller misbruk av berusende eller bedøvende midler, kan ytelsen utbetales til en annen person eller til et sosialkontor.

Ytelsen skal disponeres til beste for den som har rett til den.

Departementet gir forskrifter om utbetaling og forvaltning av ytelser etter denne paragrafen.

Merknader

Utkastet svarer stort sett til den gjeldende lovs § 15-6 tredje ledd om utbetaling til andre enn den som har rett til ytelsen.

Innledning

Lovens § 15-6 tredje ledd lyder:

«Rikstrygdeverket eller den det bemyndiger kan ellers når særlige grunner tilsier det, bestemme at utbetaling skal skje til en annen person enn den berettigede eller til en institusjon.»

Denne bestemmelsen gir adgang til å utbetale ytelser fra folketrygden til andre enn den som har rett til ytelsen når særlige grunner tilsier det. Bestemmelsen er uklar. Den sier ikke noe om i hvilke situasjoner trygdeytelser skal utbetales til andre. Den sier heller ikke noe om forholdet til vergemålsreglene. I realiteten inneholder § 15-6 tredje ledd en bestemmelse om partiell umyndiggjøring.

Forarbeidene gir ikke svar på hvordan denne bestemmelsen skal anvendes. I merknadene til § 15-6 i Ot.prp.nr. 17 for 1965-66 er det bare henvist til dagjeldende bestemmelser og praksis uten å angi hvilke bestemmelser det dreier seg om. De tidligere lovene om alderstrygd og uføretrygd hadde begge bestemmelser som gikk ut på at betaling skulle skje til den berettigede eller til den trygdekassens styre bestemte. Det ble ikke angitt i de nevnte lovene hva det skulle legges vekt på ved utbetaling til andre enn den som hadde rett til ytelsen. Vi viser til § 18 i loven om alderstrygd av 6. juli 1957 og § 19 i loven om uføretrygd av 22. januar 1960.

Gjeldende rett

Bestemmelsen i folketrygdloven § 15-6 tredje ledd er nærmere omtalt i Rikstrygde-

verkets rundskriv til § 15-6 av 6. september 1982. Det er her skilt mellom to situasjoner:

1. Utbetaling av ytelser når den berettigede er ute av stand til å ivareta sine interesser på grunn av sinnssykdom, psykisk utviklingshemning, senilitet o.l., men ikke er umyndiggjort.
2. Utbetaling av ytelser til personer som ikke er umyndiggjort, men som på grunn av alkoholisme, narkomani e.l. ikke er i stand til å disponere sine ytelser forsvarlig.»

Det er presisert i rundskrivet at det bare er aktuelt å bruke § 15-6 tredje ledd dersom mottakeren av en ytelse ikke er umyndiggjort. Utvalget mener at bestemmelsen i § 15-6 tredje ledd neppe heller kan benyttes dersom det er oppnevnt hjelpeverge for vedkommende etter vergemålsloven § 90 a. Det må i alle fall være tilfelle når hjelpevergen er oppnevnt for å ivareta den trygdedes interesser i sin alminnelighet eller særskilt med hensyn til forvaltning av trygdemidler. Dersom mottakeren av en ytelse har verge eller hjelpeverge, opptrer disse på hans eller hennes vegne, og det er ikke behov for en særskilt hjemmel i folketrygdloven om utbetaling til andre.

Lovens § 15-6 tredje ledd er i utgangspunktet ikke aktuell dersom pensjonisten eller den som mottar ytelsen, er mindreårig og har verge.

En mindreårig rår selv over midler han eller hun har tjent ved egen virksomhet etter fylte 15 år, se vergemålsloven § 33, som lyder:

«En mindreårig rår selv over midler som han har tjent ved egen virksomhet etter det fylte 15de år, eller som vergen eller nogen annen har latt ham få til egen rådighet. Vergen kan ta fra ham rådigheten, dersom hensynet til den mindreåriges tarv krever det. Er den mindreårige over 15 år og sørger for seg selv, trengs samtykke fra overformyndieret.»

Når en mindreårig rår over sin egen arbeidsinntekt, må vedkommende også kunne rå over den trygdeytelse som skal erstatte arbeidsinntekten, f.eks. sykepengene. En 16-åring som er i arbeid og blir sykmeldt, rår således også over sykepengene selv, uten medvirkning av vergen. Dersom den mindreårige ikke anses istand til å ivareta sine interesser når det gjelder disponeringen av trygdeytelsene, kan vergen ta fra vedkommende rådigheten i medhold av vergemålsloven § 33 andre ledd. Men hvis vergen ikke griper inn, legger utvalget til grunn at det kan treffes vedtak om utbetaling til andre enn den mindreårige, for eksempel sosialkontoret, i medhold av lovens § 15-6 tredje ledd.

Nærmere om Rikstrygdeverkets praksis:

Utbetaling ved sinnssykdom, psykisk utviklingshemming, senilitet m.v.

Det går ikke klart fram av Rikstrygdeverkets rundskriv når det er aktuelt med utbetaling til andre. Rundskrivet handler først og fremst om saksbehandlingen i slike saker og hvem ytelsene i tilfelle skal utbetales til.

Ifølge rundskrivet er det trygdesjefen som skal treffe vedtak om at en ytelse skal utbetales til en annen person eller til en institusjon. Slikt vedtak skal treffes hvis den som har rett til en ytelse, må antas å være ute av stand til å ivareta sine interesser på forsvarlig måte på grunn av sinnssykdom, psykisk utviklingshemming, senilitet, alderdomssvekkelse eller andre lignende tilstander. Før det gjøres vedtak skal det foreligge erklæring fra lege, og den som har rett til ytelsen skal ha anledning til å uttale seg dersom dette er mulig.

Dersom den som har rett til ytelsen bor sammen med sin ektefelle, er det vanlig at stønaden utbetales til denne. Bor vedkommende hos et av barna, utbetales ytelsene i alminnelighet til den han eller hun bor hos. De øvrige barna eller eventuelt andre nære slektninger skal da gis anledning til å uttale seg.

Når det gjelder enslige for øvrig, utbetales ytelsene som oftest til den som har omsorgen for stønadsmottakeren. Det innhentes i så fall uttalelse fra nære slektninger.

I rundskrivet nevnes også en ordning med at stønadsbeløpene kan settes inn på bankkonto i den trygdedes navn. Dette er imidlertid ingen utbetaling til andre enn den som har rett til ytelsen.

Når den som har rett til ytelsen er innlagt i pleiehjem e.l. for egen regning, blir ytelsen utbetalt til en slektning.

I medhold av § 15-6 tredje ledd er det også hjemmel til å bestemme at ytelsen skal utbetales til en institusjon. I praksis gjøres det derfor også vedtak om utbetaling til pleiehjem eller lignende, ifølge rundskrivet. Folketrygdloven § 15-5 har en selvstendig hjemmel for at helseinstitusjon for langtidspasienter kan disponere kontantytelser etter denne lov. Det ser ut til at disse to bestemmelsene langt på vei dekker samme situasjon. Men § 15-5 er begrenset til helseinstitusjoner for langtidsinstitusjoner og gjelder også når den som har rett til ytelsen er umyndig. Vi viser til nærmere omtale av § 15-5 i merknadene til utkastets § 21-6 om utbetaling til helseinstitusjon for langtidspasienter.

Det går fram av rundskrivet til § 15-6 at ytelsen også kan utbetales til sosialstyret eller sosialkontoret. Dette gjøres dersom den som har rett til ytelsen erfaringsmessig disponerer sin pensjon på en slik måte at han eller hans familie stadig må ha sosialhjelp i tillegg til pensjonen.

Utbetaling ved alkoholisme, narkomani m.v. Frivillig forvaltning

Når en pensjonist på grunn av alkoholisme, narkomani o.l. antas å være ute av stand til å disponere sine ytelser til beste for seg selv og personer han plikter å forsørge, skal trygdekontoret i følge rundskrivet, først forsøke å komme fram til en frivillig ordning. Pensjonisten blir bedt om å underskrive en erklæring om at han samtykker i at ytelsene blir utbetalt til en annen person eller til en institusjon, vanligvis sosialkontoret. Ved hjelp av en sosialkurator eller lignende blir så ytelsene i tilfelle forvaltet til beste for den trygdede.

Det går fram av rundskrivet at ytelsen i disse tilfellene ikke skal utbetales til ektefelle eller barn. Det vises til at det ved alkoholisme og narkomani vil være et avhengighetsforhold mellom misbrukeren og de nære pårørende som taler mot at ytelsen utbetales til disse.

Utvalget vil peke på at det ikke er nødvendig med hjemmel i lov når den trygdede gir andre fullmakt til å få utbetalt ytelsen. Det kan neppe være meningen at ytelsene skal overdras i disse tilfellene. En slik overdragelse vil dessuten være i strid med § 12 i loven om rettergangsordningens ikrafttredelse. Vi viser til nærmere omtale av denne paragrafen i merknadene til utkastets § 21-5 om utbetaling til arbeidsgiver.

Slike frivillige ordninger omfattes derfor ikke av lovens § 15-6 tredje ledd. Et annet spørsmål er når det i realiteten dreier seg om en frivillig ordning. Av hensynet til rettsikkerheten mener utvalget det er betenkelig at forvaltningen benytter seg av slike såkalte frivillige ordninger.

Tvungen forvaltning

Dersom det ikke er mulig å komme fram til en frivillig ordning, gjør Rikstrygdeverket vedtak om at ytelsen skal utbetales til en annen person enn den berettigede eller til en institusjon, «når særlige grunner tilsier det». Det legges i praksis vekt på følgende forhold:

- om kronisk alkoholisme eller narkomani er diagnostisert av lege,
- om alkoholismen eller narkomanien har medført alvorlige medisinske følger, eller det foreligger overveiende fare for slike følger,
- om alkoholismen eller narkomanien har medført et sikkert sosialt forfall, f.eks. med hensyn til arbeid og bopel,
- om pensjonisten uten effekt har vært innlagt en eller flere ganger i kuranstalt.

Bestemmelsene i trygdlovgivningen om utbetaling av ytelser til andre enn den som har rett til en ytelse, har allerede vært utredet

flere ganger. Vi viser til Fleischer-komiteéns innstilling av 28. februar 1967 om pensjon til uføre sjømenn med fartstid under krigen 1939-1945. I en innstilling av 7. oktober 1970 ble det foreslått en særskilt lov om utbetaling og forvaltning av pensjons- og trygdeytelser i visse tilfeller.

Ved kongelig resolusjon den 22. september 1972 ble det nedsatt et utvalg til å utrede spørsmålet om endring i bestemmelsene om umyndiggjøring m.v. Dette utvalget skulle også vurdere om bestemmelsene i folketrygdloven § 15-6 tredje ledd og tilsvarende bestemmelser burde erstattes med særskilte støttetiltak. Utvalget avgav sin innstilling i desember 1979. Vi viser til NOU:1979:57 om Lov om innskrenkninger i persons råderett m.v. Det forslås her nye bestemmelser om umyndiggjøring. I utkastets kapittel III er det foreslått et særskilt kapittel om rådighetsinnskrenkninger i forbindelse med visse pensjons- og trygdeytelser. Bestemmelsene er ment å erstatte folketrygdlovens § 15-6 tredje ledd og tilsvarende bestemmelser ellers i trygde- og pensjonslovgivningen. I innstillingen foreslås det både frivillig og tvungen rådighetsinnskrenkning. Det angis her klarere kriterier for rådighetsinnskrenkninger enn bestemmelsene i folketrygdloven § 15-6. Det følger av utkastets § 44 første ledd i innstillingen at bestemmelsene om rådighetsinnskrenkning skal brukes dersom «myndig person (som) bruker sine pensjons- eller trygdeytelser til åpenbar skade for seg selv eller person han plikter å forsørge eller faktisk forsørger». Ved tvungen rådighetsinnskrenkning utbetales pensjonen til en tilsynsfører.

Vedtak om tvungen rådighetsinnskrenkning skal etter forslaget treffes av Rikstrygdeverket. Vedtaket skal kunne klages inn for vergemålsretten.

Trygdlovutvalget har fått opplyst at Justisdepartementet arbeider med en lovproposisjon om lov om innskrenkninger i persons råderett m.v. Det er foreløpig uklart hva forslagene vil gå ut på og når de vil foreligge.

Dersom det blir vedtatt generelle lovbestemmelser om rådighetsinnskrenkninger i forbindelse med pensjons- og trygdeutbetalinger, vil det ikke lenger være behov for bestemmelser tilsvarende folketrygdloven § 15-6 tredje ledd.

Da Justisdepartementet i forbindelse med ovennevnte lovarbeider vil vurdere inngående om det er behov for særskilte bestemmelser om rådighetsinnskrenkning med hensyn til trygdeutbetalinger, finner Trygdlovutvalget det ikke hensiktsmessig å drøfte dette spørsmålet nærmere.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag bygger på den gjeldende lovs § 15-6 tredje ledd.

I utkastets første ledd er det regnet opp de tilstander som den stønadsberettigede må være i, for at bestemmelsen skal komme til anvendelse. Denne presiseringen er i samsvar med gjeldende praksis. Bestemmelsen blir dermed mer opplysende enn gjeldende lov. Utvalget har dessuten presisert at ytelsen kan utbetales til et sosialkontor, og ikke til en «institusjon» som det står i loven i dag. Det er fordi utbetalingen ofte skjer til sosialkontoret.

Lovutkastet skal i utgangspunktet ikke komme til anvendelse på personer som er umyndige i henhold til vergemålsloven. Det vil si mindreårige og umyndiggjorte. Dette gjelder likevel ikke dersom en mindreårig mottar trygdeytelser som erstatter arbeidsinntekt vedkommende rår over selv i henhold til vergemålsloven § 33. Vi viser til omtale av dette spørsmålet i framstillingen av gjeldende rett foran.

I utkastets andre ledd er det presisert at ytelsen skal disponeres til beste for den som har rett til ytelsen. Denne bestemmelsen indikerer at det ikke skal skje noen overdragelse av ytelsen i disse tilfellene.

I utkastets tredje ledd er det tatt inn en hjemmel for departementet til å fastsette nærmere forskrifter. Det antas å være behov for utfyllende bestemmelser på området.

Utkastets § 21-9 Utsatt utbetaling

Er det grunn til å anta at en arbeidsgiver, en pensjonsordning eller en offentlig myndighet har krav på refusjon i en persons ytelser etter denne loven, kan trygdens organer gjøre den som har krav på refusjon, kjent med vedkommendes rettigheter uten hinder av taushetsplikten. Utbetaling av ytelsen kan i tilfelle utsettes i opptil tre uker.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 15-1 nr. 6.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 15-1 nr. 6 lyder:

«Er det grunn til å anta at arbeidsgiver, pensjonsordning eller offentlig myndighet har grunnlag for å kreve refusjon i ytelse etter loven her kan trygdekontoret, i den utstrekning Rikstrygdeverket bestemmer, uten hinder av bestemmelsen i § 18-4 nr. 1 første ledd, gjør vedkommende kjent med den trygdedes rettigheter. Ytelsen kan i så fall holdes tilbake i inntil tre uker etter at opplysningen er kommet fram til vedkommende.»

Bestemmelsen i folketrygdloven § 15-1 nr. 6 hjemler adgang til å utsette utbetaling av en trygdeytelse. Bestemmelsen handler også om unntak fra taushetsplikten og er således ikke bare en utbetalingsregel.

Lovens § 15-1 nr. 6 ble vedtatt ved lov 14. juni 1974 nr. 45. Det skjedde samtidig som man forberedte endringer i § 12 i loven om rettergangsordningens ikrafttredelse, som skulle åpne adgang til å overdra uforfalte krav på trygdeytelser i visse situasjoner. Denne lovendringen ble imidlertid ikke vedtatt før året etter. Vi viser til lov 13. juni 1974 nr. 37.

Endringen i folketrygdloven § 15-6 er omtalt i Ot.prp.nr. 51 for 1973-74, se punkt III. Her omtales både arbeidsgivers krav på sykepenger, og krav om refusjon i andre trygdeytelser. Innføringen av bestemmelsene i § 15-1 nr. 6 er begrunnet med hensynet til gjennomføring av denne refusjonsordningen. Det vil si at en arbeidsgiver får overdratt krav på uforfalte trygdeytelser. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 21-5.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Det er stort sett bare gjort språklige forenklinger. Utvalget har erstattet «tilbakehold» med betegnelsen «utsatt utbetaling», som må regnes som mer dekkende. Det er her bare tale om en utsettelse av utbetalingen.

Utvalget har sløffet bestemmelsen om at treukersperioden regnes fra det tidspunktet opplysningene er kommet fram til vedkommende. Av hensyn til den som har rett til ytelsen bør denne perioden være lett å beregne. Ved en slik utsatt utbetaling bør utsettelsen regnes fra det tidspunktet ytelsen skulle vært utbetalt. Det er således uten betydning når trygdens organer sender melding til arbeidsgiveren m.v., og når meldingen kommer fram til denne. Det vil dessuten være upraktisk dersom trygdens organer må undersøke om meldingen er kommet fram før treukersperioden begynner å løpe.

Utkastets § 21-10 Fradrag ved etterbetaling

Når en forsørger har fått utbetalt ektefelle-tillegg eller barnetillegg, og den forsørgede selv får rett til overgangsstønad eller pensjon i et tidsrom som tillegget gjelder for, skal det gjøres fradrag i overgangsstønaden eller pensjonen med et beløp som svarer til tillegget som er utbetalt til forsørgeren for samme tidsrom.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 14-9 sjette ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 14-9 sjette ledd lyder:

«Ved etterbetaling av pensjon, overgangsstønad eller attføringspenger skal det gjøres fradrag for forsørgingstillegg som er utbetalt til forsørging av vedkommende for de samme tidsrom. Det gjelder likevel ikke dersom forsørgingstillegget ikke er kommet vedkommende til gode.»

Bestemmelsen gjelder for de tilfellene den trygdede får etterbetalt pensjon, overgangsstønad eller attføringspenger for et tidsrom det allerede er utbetalt forsørgingstillegg for vedkommende. Etter denne bestemmelsen kan det trekkes for utbetalt forsørgingstillegg ved etterbetaling av slike trygdeytelser til den forsørgede. Bakgrunnen for bestemmelsen er å hindre at trygden dekker den forsørgedes behov for ytelse til livsopphold to ganger.

Følgende eksempel kan tjene som illustrasjon: En alderspensjonist som forsørger sin ektefelle har i medhold av folketrygdloven § 7-7 rett til forsørgertillegg. Alderspensjon med forsørgertillegg ble tilstått vedkommende fra 1. januar 1990. Den 1. april 1990 ble ektefellen tilstått uførepensjon med virkning fra 1. februar 1990. I den etterbetalte uførepensjonen skal det da trekkes fra et beløp som svarer til forsørgertillegget til alderspensjonen som ble utbetalt for februar og mars.

Lovens § 14-9 sjette ledd ble innført ved lov 21. desember 1979 nr. 82. Før man fikk denne bestemmelsen ble det i praksis gjort fradrag for et beløp som svarte til tidligere utbetalt ektefelle-tillegg når den ektefellen som det ble gitt tillegg for, selv fikk etterbetalt en trygdeytelse. Til tross for at den forsørgedes pensjon og ektefelle-tillegget formelt sett var ytelse til to forskjellige personer, ble det antatt at det var naturlig å behandle ektefellene som en enhet i denne sammenheng. Det ble særlig lagt vekt på den gjensidige underholdsplikt ektefeller har etter lov 20. mai 1927 nr. 2 om ektefellers formuesforhold. Det vises til Ot. prp. nr. 10 for 1979-80 side 8.

Tidligere praksis gjaldt ikke trekk i pensjon m.v. til barn, selv om det for samme tidsrom var utbetalt barnetillegg for vedkommende. Dette ble først og fremst begrunnet med at det ikke forelå noen gjensidig forsørgelsesplikt mellom barn og foreldre. Det ble derfor antatt at man ikke kunne trekke uten lov-hjemmel.

Ved loven av 1979 ble det innført en hjemmel til å trekke i etterbetaling av pensjon, overgangsstønad og attføringspenger. Bestemmelsen var ment å gjelde trekk for utbetalt ektefelle-tillegg og barnetillegg.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett. I dag er denne regelen bortgjemt i § 14-9 sjette ledd i folketrygdloven. Denne paragrafen er svært uoversiktlig og gjelder ellers i det vesentligste foreldelse av retten til trygdeytelser. Bestemmelsen om trekk ved etterbetaling av ytelser har ikke særlig tilknytning til de vanlige bestemmelsene om foreldelse, men ligner mer på en samordningsbestemmelse. Det er derfor etter utvalgets mening naturlig at bestemmelsen tas inn i en egen paragraf.

Utvalget har som i dag presisert at bestemmelsen bare gjelder ved etterbetaling av ytelser. Ellers følger det av stønadskapitlene i loven at det ikke ytes ektefelle tillegg dersom den forsørgede får alders- eller uførepensjon, se utkastets § 10-12 andre ledd og § 12-7 andre ledd. Videre ytes det ikke barnetillegg dersom barnet får rett til barnpensjon, se utkastets § 10-13 tredje ledd og § 12-8 tredje ledd, når denne er større enn grunnbeløpet. I disse tilfellene er ikke vilkåret om faktisk forsørgelse oppfylt.

Utvalget har funnet det naturlig å endre rekkefølgen i oppregningen av hvilke ytelser det skal gjøres trekk i. Ytelser som skal utbetales i en overgangsperiode kommer først, mens pensjon, som er en varig ytelse, kommer til slutt. Begrepet overgangsstønad omfatter både overgangsstønad ved sykdom og overgangsstønad til dem som har aleneomsorg for barn. Dessuten har utvalget av informasjons hensyn uttrykkelig nevnt ektefelle tillegg og barnetillegg i utkastet, i stedet for fellesbetegnelsen «forsørgingstillegg» som brukes i dag.

Utvalget foreslår å sløyfe unntaket i siste punktum i gjeldende lov om at trekk ikke skal gjennomføres dersom forsørgingstillegget ikke er kommet den forsørgede til gode. Denne bestemmelsen gir anvisning på en skjønnsmessig vurdering som utvalget mener vil være vanskelig å praktisere. Forarbeidene sier ikke noe om hvilke situasjoner det er tenkt på. I Rikstrygdeverket kjenner man ikke til noe tilfeller der denne bestemmelsen er blitt brukt. Vi regner derfor med at den er av liten praktisk betydning. Bestemmelsen foreslås opphevet av forenklingsgrunner.

Utkastets § 21-11 Utbetalingsterminer

Følgende ytelser utbetales som engangsbeløp:

- a) engangsstønad ved fødsel (§ 5-6)
- b) engangsstønad ved adopsjon (§ 5-8)
- c) stønad ved helsetjenester (kapittel 13)
- d) fødselsstønad til enslig mor (§ 15-4)
- e) gravferdsstønad (§ 16-2)
- f) stønad til båretransport (§ 16-3)
- g) stønad ved dødsfall i utlandet (§ 16-4).

Følgende ytelser gis pr. dag og utbetales etterskottsvis hver 14. dag:

- a) sykepenger (kapittel 4)
- b) fødselspenger (§§ 5-2 til 5-4)
- c) adopsjonspenger (§ 5-7)
- d) omsorgspenger ved barns sykdom (§§ 5-9, 5-10 og 5-12)
- e) opplæringspenger ved kurs for foreldre med et funksjonshemmet barn (§ 5-13)
- f) dagpenger under arbeidsløshet (kapittel 6).

Følgende ytelser gis pr. måned og utbetales innen utgangen av måneden:

- a) overgangsstønad ved sykdom (kapittel 7)
- b) overgangsstønad til enslig mor eller far (kapittel 8)
- c) overgangsstønad til tidligere familiepleier (kapittel 9)
- d) uførepensjon (kapittel 10)
- e) etterlattepensjon (kapittel 11)
- f) alderspensjon (kapittel 12)
- g) hjelpestønad (§§ 14-10 til 14-12)
- h) grunnstønad (§ 14-13)
- i) stønad til barnetilsyn (§ 15-5).

Følgende ytelser kan utbetales enten som engangsbeløp eller som løpende ytelser:

- a) attføringsstønad (§§ 14-4 til 14-6)
- b) utdanningsstønad m.m. (§ 15-6)
- c) menerstatning ved yrkesskade (kapittel 18).

Dersom stønadsmottakeren eller pensjonisten er bosatt i utlandet, kan ytelsen utbetales i andre terminer enn det som følger av denne paragrafen.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 15-1 nr. 1 til 3 og § 15-4.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 15-1 har diverse bestemmelser om utbetalingsterminer, utbetalings-tidspunkter m.v.

Bestemmelsene i § 15-1 om at en stønad ytes pr. dag er utmålingsbestemmelser. Slike bestemmelser går indirekte fram av stønadskapitlene.

Bestemmelser om at ytelser utbetales hver 14. dag, hver måned eller som engangsbeløp, er imidlertid rene utbetalingsbestemmelser.

Folketrygdloven § 15-1 nr. 1 lyder:

«Sykepenger, fødselspenger, omsorgspenger ved adopsjon, attføringspenger og annen attføringsstønad som er fastsatt med bestemte satser pr. dag, unntatt attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås, utbetales fra og med den dag retten til ytelser oppstår og opphører straks denne rett faller bort. Ytelsen utbetales etterskottsvis etter regler som fastsettes av Rikstrygdeverket.»

Etter § 15-1 nr. 1 skal sykepenger, fødselspenger, omsorgspenger ved adopsjon, attføringspenger og annen attføringsstønad som er fastsatt med bestemte satser pr. dag, utbetales fra og med den dagen retten til ytelsen oppstår. Unntak er gjort for attføringspenger i ventetid på uførepensjon. Utbetaling av ovennevnte ytelser opphører straks retten til ytelse faller bort.

Denne bestemmelsen sier bare at en ytelse skal utbetales når retten til ytelsen oppstår og at slik utbetaling skal stoppes når retten til den aktuelle ytelsen faller bort. Det går ikke fram av lovteksten at det gjelder terminvise ytelser. Dette går imidlertid indirekte fram. Etter lovens § 15-1 nr. 1 andre punktum skal disse ytelsene utbetales etterskottsvis etter bestemmelser som fastsettes av Rikstrygdeverket.

Folketrygdloven § 15-1 nr. 2 lyder:

«Medisinsk stønad m.v. etter kapittel 2 og gravferdshjelp og engangsstønad utbetales uten ugrunnet opphold når det er godtgjort at vilkårene for stønad er til stede.»

Folketrygdloven § 15-1 nr. 2 gjelder utbetaling av medisinsk stønad m.v. etter lovens kapittel 2 samt gravferdshjelp og engangsstønad. Med gravferdshjelp skal forstås stønad etter folketrygdloven kapittel 9. Med engangsstønad skal forstås de øvrige stønader som utbetales som engangsbeløp. Dette gjelder følgende stønader:

- engangsstønad ved hjemmefødsel, se lovens § 2-4
- fødselspenger i form av engangsstønad ved fødsel, se lovens § 3-21 nr. 6
- omsorgspenger i form av engangsstønad ved adopsjon, se lovens § 3-21 A nr. 5, jf. § 3-21 nr. 6
- nedkomststønad til enslig mor, se § 12-2, jf. § 10-2
- utdanningsstønad til enslig mor eller far, se § 12-3.

Det sies i § 15-1 nr. 2 at disse stønadene skal «utbetales uten ugrunnet opphold når det er godtgjort at vilkårene for stønad er til stede». Det følger av alminnelige juridiske prinsipper at oppfyllelse av en forpliktelse skal skje ved forfall. Det at forvaltningen skal handle uten ugrunnet opphold følger også av bestemmelsene i folketrygdloven § 14-7 første ledd og forvaltningsloven § 11 a, for så vidt gjelder det å treffe vedtak. Det følger imidlertid indirekte av disse lovbestemmelsene at trygdeetaten ikke kan vente med å utbetale allerede forfalte ytelser. En fordring etter folketrygdloven som skal ytes med et engangs-

beløp, regnes som forfalt når den trygdede har satt fram krav og fått vedtak om ytelse. Når det gjelder fordringer på løpende ytelser må dessuten den enkelte termin være forfalt.

Folketrygdloven § 15-1 nr. 3 første ledd lyder:

«Pensjon, grunnstønad, hjelpestønad, attføringspenger i ventetid før uførepensjon kan tilstås, stønad til barnetilsyn og overgangsstønad gis i alminnelighet fra og med den kalendermåned den trygdede fyller vilkårene for rett til ytelser og utbetales etterskottsvis pr. måned. Uførepensjon etter kapittel 8 eller 11 utbetales likevel først fra og med den kalendermåned pensjonen får virkning, jf. § 14-9. Tilsvarende gjelder når en trygdet med gradert uførepensjon tilstås uførepensjon for tap av restervervsevnen.»

Etter folketrygdloven § 15-1 nr. 3 første punktum skal pensjon, grunnstønad, hjelpestønad, attføringspenger i ventetid på uførepensjon, stønad til barnetilsyn og overgangsstønad i alminnelighet gis fra og med den måned den trygdede fyller vilkårene for rett til ytelsen. Slik ytelse skal utbetales etterskottsvis pr. måned. Det at vilkårene for rett til en ytelse er oppfylt innebærer nettopp at ytelsen skal utbetales. Det sentrale i denne bestemmelsen må derfor være at de nevnte ytelsene skal utbetales etterskottsvis pr. måned. Dette er således en ren utbetalingsbestemmelse. Når det gjelder disse ytelsene, sies det ikke noe i loven om hvilke perioder som de beregnes for.

I § 15-1 nr. 3 andre punktum er det gitt en bestemmelse som gjelder forholdet mellom sykepenger og uførepensjon. Det er i bestemmelsen vist til lovens § 14-9 der det går fram at uførepensjon utbetales først når sykepengeperioden er over. Bestemmelser om forholdet mellom de to ytelsene er foreslått tatt inn i stønadskapitlene i utkastets §§ 4-41 og 4-43 om sykepenger og § 10-17 om uførepensjon.

Folketrygdloven § 15-1 nr. 4 lyder:

«Rikstrygdeverket kan gi regler om at utbetaling i enkelte tilfelle kan foretas på annen måte enn fastsatt i denne paragraf.»

Rikstrygdeverket har med hjemmel i denne bestemmelsen den 22. august 1979 gitt forskrifter. Disse forskriftene inneholder bare mindre endringer i forhold til de øvrige bestemmelsene i loven.

Folketrygdloven § 15-4 første ledd lyder:

«Bor den trygdede i utlandet, kan Rikstrygdeverket bestemme at ytelser som nevnt i § 15-1 nr. 3, skal utbetales i andre terminer eller at den trygdede i stedet for terminvis ytelse skal få et engangsbeløp.»

Når den trygdede bor i utlandet, kan Rikstrygdeverket altså bestemme at pensjon, grunnstønad, hjelpestønad, attføringspenger i ventetid på uførepensjon, stønad til barnetilsyn og overgangsstønad kan utbetales i andre terminer enn vanlig eller at ytelsen skal utbetales som engangsbeløp.

Folketrygdloven § 15-4 andre ledd inneholder en fullmaktsbestemmelse som ikke er brukt.

Utvalgets forslag

Utkastet er ment å erstatte den gjeldende lovs § 15-1 punktene 1 til 3 og § 15-4. Gjeldende bestemmelser er uoversiktlige og uklare. Utvalget har derfor funnet det nødvendig å foreta omfattende redaksjonelle endringer. Det er lagt vekt på at utkastet skal inneholde rene utbetalingsregler.

I utkastet er det gitt en oversikt over hvor i stønadskapitlene de materielle bestemmelser på området er å finne.

Utvalget har inndelt paragrafen her i fem ledd.

Utkastets første ledd handler om stønadene som ytes med et engangsbeløp. Disse stønadene skal etter alminnelige prinsipper utbetales uten ugrunnet opphold ved forfall.

Utkastets andre ledd gjelder korttidsytelser til livsopphold. Disse ytelsene gis pr. dag og skal utbetales etterskottsvis hver 14. dag.

Utkastets tredje ledd gjelder ytelser som gis i en overgangsperiode og langtidsytelser. Utvalget har også tatt med overgangsstønad ved sykdom i oppregningen, da den systematisk passer bedre her enn under første ledd. Disse ytelsene utbetales etterskottsvis hver måned. I dag utbetales slike ytelser i praksis den 20. i hver måned. I realiteten utbetales disse ytelsene delvis etterskottsvis og delvis forskottsvis. For å få rett til en ytelse må det godtgjøres at vedkommende fyller vilkårene for rett til ytelsen. I prinsippet bør derfor ytelsen utbetales etterskottsvis. Utvalget har derfor foreslått at ytelsen skal utbetales etterskottsvis. Utvalget har ikke funnet det hensiktsmessig å lovfeste en bestemt utbetalingsdato, men forutsetter at gjeldende praksis opprettholdes.

Utkastets fjerde ledd handler om ytelser som i enkelte tilfeller ytes som engangsbeløp og i andre tilfeller som løpende ytelse.

Utkastets femte ledd handler om pensjonister som er bosatt i utlandet. Ytelsene til disse kan utbetales i andre terminer enn nevnt i utkastets første, andre, tredje og fjerde ledd.

Utkastets § 21-12 Avrunding av ytelser

Terminbeløp og dagsatser avrundes til nærmeste hele krone.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 15-1 nr. 5 og gjelder avrunding av pensjons- og stønadsbeløp. Lovens § 4-3 nr. 5 har en tilsvarende avrundingsbestemmelse for dagpenger under arbeidsløshet.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 15-1 nr. 5 lyder:

«Terminbeløp avrundes til nærmeste hele krone. For sykepenger og attføringspenger avrundes dog dagsatsen til nærmeste hele krone.»

For ytelser som er fastsatt med en bestemt sats pr. dag, er det dagsatsen som skal avrundes. For ytelser som er fastsatt til bestemte satser pr. termin er det dette terminbeløpet som skal avrundes til hele kroner. Ved avrundingen skal vanlige forhøyningsregler brukes. Det innebærer at 103,49 kroner avrundes til 103 kroner, og 103,50 kroner avrundes til 104 kroner.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer til gjeldende rett. Etter utvalgets mening er avrundingsreglene egentlig utmålingsregler, som systematisk passer i de enkelte stønadskapitlene. Men det er uhen-siktsmessig å ta inn slike regler i hvert av stønadskapitlene. Avrundingsreglene har også nær tilknytning til bestemmelsene om utbetaling og utbetalingsterminer. Det er derfor foreslått tatt inn en egen paragraf om avrunding umiddelbart etter bestemmelsene om utbetalingsterminer.

Utkastets § 21-13 Utbetaling i den måneden rett til en ytelse oppstår eller opphører

En ytelse som gis pr. måned, se § 21-11 tredje og fjerde ledd, utbetales for hele måneden selv om stønadmottakeren eller pensjonisten fyller vilkårene bare i en del av måneden.

Likevel skal en ytelse som gis pr. måned, utbetales bare for den del av måneden vedkommende fyller vilkårene, dersom han eller hun for en del av samme måned har fått utbetalt en ytelse som gis pr. dag, se § 21-11 andre ledd.

Merknader

Bestemmelser om utbetaling av ytelser for den måneden retten til en ytelse oppstår eller opphører, står i dag i den gjeldende lovs §§ 15-1 nr. 3 og 15-3 nr. 1 og 2.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 15-1 nr. 3 første ledd er gjengitt i merknadene til utkastets § 21-11.

Etter folketrygdloven § 15-1 nr. 3 første ledd

blir det i alminnelighet gitt pensjon, overgangsstønad, attføringspenger i ventetid på pensjon, grunnstønad, hjelpestønad og stønad til barnetilsyn fra og med den måneden den trygdede fyller vilkårene for rett til ytelsen. Det utbetales altså full månedstermin selv om vedkommende bare fyller vilkårene for den aktuelle ytelsen i deler av en måned. For eksempel vil en person som fyller 67 år den 20. januar få alderspensjon for hele januar.

Uførepensjon etter kapittel 8 og 11 blir likevel utbetalt først fra og med den måneden en eventuell sykepengeperiode opphører, dersom den trygdedes sykepenge er minst like høye som uførepensjonen med lovbestemte tillegg. Tilsvarende gjelder når en trygdet med gradert uførepensjon får uførepensjon for restarbeidsevnen.

Unntaket som gjelder uførepensjon ble tatt inn i folketrygdloven ved lov 14. desember 1984 nr. 79. Bakgrunnen for endringen var å hindre dobbel dekning i de tilfellene en person for eksempel mottok sykepenge for deler av en måned, og deretter ble tilstått uførepensjon for eksempel fra midten av en måned. Etter de vanlige bestemmelsene skulle uførepensjonen i slike tilfeller utbetales for hele måneden. Endringen kom inn av innsparingshensyn. Vi viser til Ot.prp. nr. 7 for 1984-85.

Etter gjeldende rett utbetales ytelser som er fastsatt som dagsatser, det vil si sykepenge, fødselspenge, attføringspenge og dagpenge ved arbeidsløshet fra og med den dagen retten til ytelsen oppstår og opphører straks denne retten faller bort. Ved at uførepensjon gis for hele kalendermåneder mens sykepenge gis fra første hele fraværsdag, ville vedkommende før nevnte lovendring i 1984 kunne få sykepenge som ikke ble samordnet med uførepensjon. Lovendringen førte til at virkningstidspunktet for uførepensjon ble forskjøvet til den kalendermåneden sykepengene opphørte. Det ble presisert i proposisjonen at bestemmelsen bare skulle gjelde når sykepengene var like store eller større enn uførepensjonen. Det ble videre vist til at det var fastsatt forskrifter om beregning av sykepenge med hjemmel i folketrygdloven § 3-3 nr. 2 for trygdede som har eller får uførepensjon, og at disse forskriftene gir tilstrekkelig hjemmel til å avkorte sykepengene i den første måneden som uførepensjonen kommer til utbetaling. Likeledes hjemler den adgang til samordning av sykepenge og uførepensjon i de tilfellene sykepengene er lavere enn uførepensjon.

Folketrygdloven § 15-1 nr. 3 andre ledd lyder:

«Slik løpende ytelse opphører ved utgangen av den kalendermåned hvori retten til ytelse

faller bort. Hvis en pensjon avløses av en annen pensjon, stopper dog utbetalingen fra det tidspunkt den nye ytelse tar til å løpe.»

Etter § 15-1 nr. 3 andre ledd blir utbetalingen av en ytelse stanset ved utgangen av den kalendermåneden retten til ytelsen faller bort. Hvis en pensjon avløses av en annen pensjon, stopper utbetalingen likevel fra det tidspunktet den nye ytelsen tar til å løpe, for eksempel når en uførepensjonist blir alderspensjonist.

Folketrygdloven § 15-3 lyder:

«1. Bestemmelsene i § 15-1 nr. 1 og 3, får tilsvarende anvendelse når en ytelse blir satt opp eller ned på grunn av endrede forhold. Blir ytelsene satt opp, gjelder bestemmelsene i § 14-9 tilsvarende.

2. Mottar to ektefeller begge alderspensjon eller uførepensjon eller mottar den ene alderspensjon og den annen uførepensjon, og den ene ektefelle dør, skal pensjonen til den gjenlevende ektefelle omregnes fra og med den måned hvori ektefellen dør.»

Den gjeldende lovs § 15-3 nr. 1 presiserer at bestemmelsene om utbetalingsterminer i lovens § 15-1 nr. 1 og 3 får tilsvarende anvendelse når en ytelse blir satt opp eller ned på grunn av endrede forhold. Det presiseres videre at foreldelsesreglene i lovens § 14-9 gjelder tilsvarende når ytelsen blir satt opp.

Lovens § 15-3 nr. 2 regulerer de tilfellene der begge ektefellene mottar pensjon, og den ene dør. Den gjenlevendes pensjon blir da omregnet fra og med den måneden ektefellen dør.

Utvalgets forslag

Utvalget vil peke på at bestemmelsen i lovens § 15-1 nr. 3 følger indirekte av utkastets § 21-11 om utbetalingsterminer. Det er der presisert at overgangsstønad, pensjon m.v. ytes i månedsterminer. Av informasjons hensyn har utvalget imidlertid funnet det hensiktsmessig å ta med en klar regel om dette i loven.

I utkastets første ledd presiseres det at ytelse som utbetales pr. måned gis for hele måneder, selv om vedkommende bare fyller vilkårene i deler av en måned. Utkastet svarer i hovedsak til den utbetalingsregelen som kommer til uttrykk i den gjeldende lovs § 15-1 nr. 3.

Utkastet her handler om hva som skal skje i den terminen da retten til ytelsen oppstår eller opphører, og det er forsøkt utformet som en ren utbetalingsbestemmelse. Bestemmelsen har nær tilknytning til bestemmelsene om utbetalingsterminer i utkastets § 21-11.

I stedet for å regne opp alle aktuelle ytelser i utkastets første ledd, har utvalget funnet det mest hensiktsmessig å vise til utkastets § 21-11 tredje og fjerde ledd. Det følger av

disse bestemmelsene hvilke ytelser det gjelder.

Gjeldende lovbestemmelse er ikke absolutt, idet det heter at utbetaling «i alminnelighet» skal skje som beskrevet. Utvalget mener dette er uheldig lovteknikk, som gir usikker informasjon til publikum.

Utvalget har i utkastets andre ledd foreslått at ytelser i tilståelsesmåneden ytes med forholdsmessig beløp, dersom vedkommende har fått utbetalt andre ytelser fra folketrygden for deler av kalendermåneden. En person som har mottatt sykepenge og blir tilstått uførepensjon fra den 15. i en måned, skal således bare få utbetalt uførepensjon med halvt beløp for denne første måneden.

Etter utvalgets mening er den gjeldende lovs § 15-1 nr. 3 første ledd andre og tredje punktum ikke rene utbetalingsregler. I realiteten gir bestemmelsene anvisning på å forskyve virkningstidspunktet for rett til uførepensjon for den som blir tilstått slik pensjon fra midten av en måned i visse tilfeller. Slik loven er utformet vil en trygdet som for eksempel fyller vilkårene for rett til uførepensjon fra midten av en måned tape retten til denne pensjonen i en halv måned dersom vedkommendes eventuelle sykepenge for den første halvdel av måneden er minst like høy som uførepensjonen for hele måneden.

Bestemmelsen er egentlig en samordningsbestemmelse, som regulerer tilfeller der en person har rett til to eller flere ytelser for samme tidsrom. Bestemmelser om samordning tar først og fremst sikte på situasjoner der en trygdet fyller vilkårene for flere ytelser som skal dekke samme stønadsbehov samtidig. I det nevnte eksemplet fyller vedkommende vilkårene for rett til en ytelse etter ett kapittel (sykepenge) bare for en viss del av måneden, og rett til en annen ytelse (uførepensjon) for resten av måneden. Men vedkommende fyller ikke vilkårene for sykepenge i den siste halvdel av måneden, fordi sykepengeperioden utløper midt i måneden.

Utvalget mener det er uheldig at trygden utbetaler dobbelt i perioder. Dette problemet bør løses ved at det i overgangsterminen gis forholdsmessig ytelse, i stedet for å utsette virkningstidspunktet som i dag.

Andre ledd er mest aktuelt i de tilfellene en person har fått utbetalt sykepenge eller atferingspenge for deler av en måned, og blir tilstått uførepensjon fra samme måned. Bestemmelsen kan imidlertid også være aktuell for alderspensjon og sykepenge eller dagpenge under arbeidsløshet.

Utkastets § 21-14 Frister for framsetting av krav

For å få en ytelse etter denne loven må den som har rett til ytelsen, sette fram krav.

Krav om en ytelse som utbetales som et engangsbetøp, se § 21-11 første og fjerde ledd, må settes fram innen seks måneder etter at vedkommende fikk rett til ytelsen.

En ytelse som gis pr. dag eller pr. måned, se § 21-11 andre, tredje og fjerde ledd, gis for tidsrom etter at kravet ble satt fram. Dessuten kan ytelsen gis for opptil tre måneder før kravet ble satt fram.

En ytelse kan gis for opptil tre år før kravet ble satt fram, dersom den som har rett til ytelsen, ikke har vært i stand til å sette fram krav tidligere. Det samme gjelder dersom vedkommende ikke har satt fram krav tidligere fordi trygdens organer har gitt misvisende opplysninger.

Merknader

Bestemmelser om frister for å sette fram krav om de forskjellige ytelsene etter folketrygdloven, er i dag å finne i folketrygdloven § 14-9 første, tredje og fjerde ledd.

Gjeldende rett

For å få ytelser etter folketrygdloven må vedkommende sette fram krav. Dette går ikke klart fram av lovteksten i dag, men det forutsettes i flere paragrafer i lovens kapittel 14. Dette går også fram av forarbeidene til folketrygdloven, se Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 60. Det heter her: «Forutsetningen for at pensjon m.v. skal utbetales fra og med den kalendermåneden retten til ytelsen oppsto er at den trygdede har meldt sitt krav på ytelse innen en rimelig frist». Disse fristbestemmelsene ble den gang tatt inn i lovens § 15-2, som stort sett svarer til gjeldende bestemmelser i § 14-9. Disse bestemmelsene omtales som foreldelsesregler. Men de er av en annen karakter enn bestemmelsene som finnes i lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven). Foreldelses- eller fristbestemmelsene i folketrygdloven gjelder frist for å kreve rett etter folketrygdloven. Folketrygdlovens stønadsbestemmelser innebærer at de stønadsberettigede har latente stønadsrettigheter. For at disse rettighetene skal føre til utbetalinger, må vedkommende sette fram krav innen fristene i folketrygdloven § 14-9. Rett til utbetaling oppstår først når trygdeetaten har gjort vedtak om at ytelsen skal gis. Det er først ved spørsmålet om foreldelse av denne retten at den alminnelige foreldelseslovens bestemmelser kommer inn i bildet. Folketrygdlovens foreldelses- eller fristbestemmelser erstatter altså ikke bestemmelsene i foreldelsesloven så lenge kravet ikke er satt fram og det ikke er gjort vedtak. De gjelder et tidligere stadium.

En kan sammenligne foreldelses- eller fristbestemmelsene i folketrygdloven med for eksempel reklamasjonsfristene etter kjøpsloven

(lov 13. mai 1988 nr. 27). Kjøpsloven har bestemmelser om kjøpers rettigheter overfor selger når det er mangel ved en salgsgjenstand. Dersom kjøperen skal få et krav mot selgeren i mangelstilfeller, må kjøperen etter kjøpsloven § 32 innen rimelig tid meddele selgeren at han vil påberope seg mangelen, og vanligvis senest innen 2 år. Reklamasjonsfristen gjelder i tillegg til foreldelsesreglene i foreldelsesloven. Dette innebærer at dersom kjøperen har reklamert i tide, vil han ha et krav mot selgeren. Dette kravet kan foreldes etter de alminnelige foreldelsesregler. På samme måte må en stønadsberettiget sette fram krav, innen en viss frist for å få en fordring mot trygden. Det er således bare den fordring som er et resultat av trygdeetatens vedtak som foreldes etter foreldelseslovens bestemmelser.

Historikk

Utvalget vil her gi en kort oversikt over de frist- og foreldelsesbestemmelser som tidligere gjaldt i trygdelovgivningingen i tillegg til de alminnelige foreldelsesreglene.

Syketrygdloven § 74 hadde en særskilt melderegul. Når en trygdet ble syk eller skadet, skulle han gi trygdekassen melding innen 14 dager. Trygdekassen hadde etter lovens § 75 plikt til å vurdere om melderens krav på ytelse. Det ser altså ut til at det ikke var noe vilkår om framsetting av krav; meldingen ble ansett som krav. Etter lovens § 76 kunne krav på stønad ikke gjøres gjeldende hvis det var gått seks måneder etter at det kunne vært satt fram. Det ble den gang ikke skilt mellom løpende ytelse og ytelse som ble gitt som engangsbeløp.

Etter alderstrygdloven av 1957 § 5 andre ledd kunne alderspensjonen ikke ytes for lenger tid tilbake enn de tre siste kalendermånedene før den måneden da kravet ble mottatt av trygdeetaten. Det var adgang til å dispensere fra denne fristen i særlige tilfeller.

Yrkesskadetrygdloven av 1958 har bestemmelser om meldeplikt ved skader i § 34. Men de sier ingen ting om konsekvensene hvis arbeidsgiveren ikke overholder fristen. Videre har lovens § 39 en foreldelsesfrist på ett år for krav på stønad etter loven. Fristen regnes fra skadetidspunktet. Denne bestemmelsen er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 17-10 om melding av yrkesskade.

Uføretrygdloven av 1960 og attføringsloven av 1960 hadde ingen særskilte frister.

Da folketrygdloven ble vedtatt i 1966, ble det tatt inn særskilte «foreldelsesbestemmelser» i § 15-2.

I Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 60 ble det pekt på at de dagjeldende trygdelover hadde meget strenge foreldelsesregler og at ytelse

alminnelighet ikke ble etterbetalt for mer enn tre måneder tilbake. Det ble lagt vekt på at de strenge foreldelsesreglene hang sammen med at trygdesystemet den gang til dels var behovsprøvet og bare sikret de trygdede ytelse på et visst minstestandardnivå. Det ble videre pekt på at den nye folketrygdordningen skulle bygge på opptjening av rettigheter. Dette talte etter departementets mening for at alderspensjon, barnpensjon og engangsstønad skulle kunne ytes for inntil tre år før søknadstidspunktet. Man mente at man av praktiske grunner ikke kunne anvende disse reglene for de øvrige ytelsene etter den foreslåtte folketrygdloven. Kontrollvanskelighetene ble særlig framhevet.

Etter lovens § 15-2 skulle alderspensjon, barnpensjon og engangsstønad ikke ytes for lenger tid tilbake enn tre år før den kalendermånden da kravet ble satt fram. Andre ytelse etter loven skulle ikke kunne gis for lenger tid tilbake enn tre måneder før søknadstidspunktet. Men det var dispensasjonsadgang fra tremånedersfristen, dersom den trygdede kunne godtgjøre at vilkårene for rett til ytelse forelå fra et tidligere tidspunkt. Ytelse kunne i tilfelle gis for inntil tre år tilbake. I praksis innebar denne dispensasjonsregel, at ytelse generelt kunne gis for et tidsrom på inntil tre år før søknadstidspunktet. Det vil si at krav om ytelse måtte gjøres gjeldende innen tre år. Dette svarte til den foreldelsesfristen som gjaldt for slike krav etter den gamle foreldelsesloven, jf. lov 27. juli 1896. Rikstrygdeverkets praksis var så liberal med hensyn til dispensasjon fra tremånedersfristen, at en treårs frist ble hovedregelen for disse ytelsene.

«Foreldelsesreglene» i folketrygdloven § 15-2 som er omtalt her, ble flyttet til lovens § 14-9 i forbindelse med at syketrygdloven og yrkesskadetrygdloven i 1970 ble tatt inn i folketrygdloven.

Som tidligere nevnt var dispensasjonspraksis så liberal at det i realiteten ble anvendt en treårs foreldelsesfrist for alle krav unntatt medisinsk stønad etter kapittel 2 og engangsstønad etter kapittel 5. Dette førte til en lovendring den 21. desember 1979. Det ble da tatt inn en presisering i fjerde ledd i § 14-9 om at dispensasjon fra tremånedersfristen bare kunne gis i de tilfeller det var åpenbart at den som hadde rett til en ytelse hadde vært ute av stand til å ivareta sine interesser eller trygdeetaten hadde gitt misvisende opplysninger. I Ot.prp. nr. 13 for 1979-80 side 12 ble det pekt på at den liberale dispensasjonspraksisen førte til betydelige utgifter. Departementet understreket at de aktuelle ytelsene etter folketrygdloven var ment å dekke den trygdedes løpende utgifter til underhold. De-

partementet fant det derfor lite rimelig å opprettholde den liberale dispensasjonsadgangen.

Utvalget vil peke på at disse uttalelsene i Ot.prp. nr. 13 for 1979-80 står i motsetning til tidligere omtalte uttalelser i Ot.prp. nr. 17 for 1965-66.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 14-9 første ledd lyder:

«Krav om stønad etter kapittel 2 og krav på engangsytelser etter kapittel 5 kan ikke gjøres gjeldende hvis det er gått mer enn seks måneder etter kravet kunne ha vært satt fram.»

Folketrygdloven § 14-9 første ledd handler om fristen for å sette fram krav om medisinsk stønad m.v. etter lovens kapittel 2. Krav på slik stønad kan ikke gjøres gjeldende hvis det er gått mer enn seks måneder etter at kravet kunne ha vært satt fram. Denne bestemmelsen må forstås slik at fristen løper fra det tidspunktet vedkommende hadde rett til å krevde den aktuelle stønaden. Det vil si fra det tidspunktet retten til stønaden oppstod. Når det gjelder medisinsk stønad som har til formål å dekke bestemte utgifter til helsetjenester, inntre retten til slik stønad fra det tidspunktet som vedkommende har pådratt seg utgifter til helsetjeneste.

Når det gjelder direkte oppgjør, må fristen regnes fra det tidspunktet behandlingen ble gitt, reisen foretatt, medisinen kjøpt o.l. Dette er i dag presisert i de forskjellige mønsteravtalene om direkte oppgjør til behandlingspersonell. I mønsteravtalen om direkte oppgjør til apotek sies det imidlertid ikke noe om fristen.

Fristen på seks måneder for å sette fram krav i § 14-9 første ledd gjelder også for krav på engangsyttelse etter kapittel 5. Med engangsyttelser etter kapittel 5 menes stønad til yrkesmessig attføring etter § 5-3 og stønad til bedring av den alminnelige funksjonsevnen etter § 5-8 når stønaden gis med et engangsbeløp. Det gjelder for eksempel stønad til å anskaffe et teknisk hjelpemiddel. Utvalget vil peke på at slik stønad ikke gis så ofte i dag, siden trygden i stedet låner ut hjelpemidlene gjennom hjelpemiddelsentralene, der slike finnes.

Folketrygdloven § 14-9 andre ledd gjelder krav på ytelser etter yrkesskader. Utvalget foreslår at denne bestemmelsen flyttes til yrkesskadekapitlet. Vi viser til merknadene til utkastets § 17-10.

Folketrygdloven § 14-9 tredje ledd lyder:

«Alderspensjon, barnpensjon og gravferdshjelp og engangsstønad etter denne lov ytes ikke for lenger tid tilbake enn tre år før den kalendermåned hvori kravet settes fram.»

Etter folketrygdloven § 14-9 tredje ledd ytes ikke alderspensjon, barnpensjon, gravferdshjelp og engangsstønad for lenger tid tilbake enn tre år før den måneden krav blir satt fram. Som tidligere nevnt ble denne liberale fristregel begrunnet med at folketrygdlovens ytelser bygger på opptjening av pensjonsrettigheter.

Folketrygdloven § 14-9 fjerde ledd første punktum lyder:

«Annen ytelse etter denne lov enn nevnt i første, annet og tredje ledd gis ikke for lenger tid tilbake enn tre måneder før den kalendermåned hvori kravet settes fram.»

Etter bestemmelsen i folketrygdloven § 14-9 fjerde ledd første punktum skal annen stønad enn de som er nevnt i § 14-9 første, andre og tredje ledd ikke ytes for lenger tid tilbake enn tre måneder før den måneden kravet blir satt fram. Etter lovendringen i 1979 er dette hovedregelen når det gjelder virkningstidspunktet for de fleste ytelser som utbetales i løpende terminer. Det er som nevnt ovenfor kontrollensyn som er årsaken til denne regelen.

Folketrygdloven § 14-9 fjerde ledd andre punktum lyder:

«Overgangsstønad før fødselen som nevnt i §12-3 annet ledd gis likevel dersom kravet settes fram innen tre måneder etter barnets fødsel.»

I § 14-9 fjerde ledd andre punktum er det en særregel for overgangsstønad før fødsel etter § 12-3 andre ledd. Slik stønad ytes selv om kravet settes fram innen tre måneder etter barnets fødsel. Etter lovens § 12-3 andre ledd inntre retten til overgangsstønad to måneder før fødselen. I disse tilfellene kan det altså ytes stønad for inntil fem måneder før søknadstidspunktet.

Bestemmelsene i lovens § 14-9 fjerde ledd tredje og fjerde punktum handler om dispensasjon fra fristen på tre måneder. Det heter her:

«Uførepensjon etter kap. 8 eller 11 gis først fra og med den kalendermåned hvori sykepengeperioden opphører dersom den trygdede mottar eller har mottatt sykepenger. Dersom den trygdede godtgjør at vilkårene for rett til ytelsen har foreligget fra et tidligere tidspunkt og det er åpenbart at vedkommende har vært ute av stand til å ivareta sine interesser, kan det bestemmes at etterbetaling skal skje for inntil tre år. Det samme gjelder dersom det er på det rene at forsinkelsen med å sette fram krav skyldes uriktige eller misvisende opplysninger fra trygdens organer.»

Departementet er gitt fullmakt til å fastsette forskrifter om slik etterbetaling som nevnt. Slike forskrifter er imidlertid ikke fastsatt.

Ovennevnte bestemmelse innebærer at fristen for å sette fram krav kan utvides til tre år bare når den trygdede ikke har vært i stand til å ivareta sine interesser eller når han eller hun har unnlatt å sette fram krav på grunn av misvisende opplysninger fra trygdens organer. Bestemmelsene synes å innebære at forvaltningen skal foreta en skjønnsmessig vurdering om ytelse skal gis for inntil tre år tilbake.

Folketrygdloven § 14-9 sjuende ledd lyder:

«Arbeidsgivers refusjonskrav overfor trygden for stønad etter kap 3 (jf §§ 3-7, 3-8, 15-7 og 18-9) dekkes ikke for lenger tid tilbake enn tre måneder før den kalendermåned hvori kravet settes fram. For arbeidsgivers refusjonskrav for stønad etter kap 2, jf § 18-9 nr 1, får bestemmelsen i første ledd tilsvarende anvendelse. Det kan gjøres unntak fra bestemmelsene her dersom arbeidsgiveren har vært forhindret fra å sette fram kravet i rett tid. Dette gjelder likevel ikke krav etter § 15-7.»

Denne bestemmelsen handler om arbeidsgivers refusjonskrav overfor trygden etter kapittel 2 og 3. Krav om refusjon for forskotterte sykepenger eller medisinsk stønad dekkes ikke for lenger tid tilbake enn tre måneder før den måned da kravet blir satt fram. Det kan imidlertid gjøres unntak fra fristen dersom arbeidsgiveren var forhindret fra å sette fram krav i rett tid.

Utvalgets forslag

Den gjeldende lovs § 14-9 er meget omfattende og uoversiktlig. Den inneholder en form for foreldelsesbestemmelser, men de er som tidligere nevnt av en annen karakter enn de bestemmelsene som er gitt i den alminnelige foreldelsesloven. Unntak gjelder imidlertid for bestemmelsen i § 14-9 femte ledd, som omtales under merknadene til utkastets § 21-15. Lovens § 14-9 femte ledd er en utvidelse i forhold til foreldelsesloven.

De fleste bestemmelsene om foreldelse i folketrygdloven er egentlig bestemmelser om frist for å påberope seg rettigheter etter folketrygdloven. Det at man oppfyller vilkårene for rett til en ytelse etter folketrygdloven, gir ikke den trygdede rett til ytelsen, med mindre vedkommende setter fram krav.

I utkastets første ledd er det presisert at det alltid må settes fram krav for at den trygdede skal få rett til en trygdeytelse. Når den trygdede for eksempel får behandling hos en lege som har direkte oppgjør med trygden, har den trygdede rett til «billig» behandling. I slike tilfeller skal vedkommende ikke sette fram krav overfor trygdeetaten for å få slik «billig» behandling. Men den aktuelle behandleren får en fordring på trygden. Denne er gjenstand

for foreldelse. Vi viser til nærmere omtale i merknadene til utkastets § 21-15.

Utkastets andre ledd gjelder stønader som gis som et engangsbeløp. Utvalget har presisert at utgangspunktet for beregningen av fristen for å sette fram krav, er det tidspunktet retten til ytelsen oppstod.

Utvalget har foreslått samme frist for alle former for engangsstønad. Denne frist er satt til seks måneder som er den frist som i dag gjelder for medisinsk stønad.

Forslaget innebærer en viss realitetsendring for enkelte ytelser. Som tidligere nevnt er det i dag bare medisinsk stønad etter kapittel 3 og stønad som ytes med et engangsbeløp etter kapittel 5 som omfattes av seks månedersfristen. De øvrige engangsstønadene, inklusive gravferdshjelp, omfattes av treårsfristen i § 14-9 tredje ledd.

Utvalget mener det er rimelig og hensiktsmessig at det gjelder en felles frist for alle krav om engangsstønader. Vi foreslår derfor at fristen på seks måneder som gjelder for medisinsk stønad gjøres til en generell frist for alle engangsstønader. Forslaget innebærer en lovteknisk forenkling, som vil lette informasjonen til publikum. Dessuten vil den føre til en viss innsparing for folketrygden.

Utkastets tredje ledd gjelder både ytelser som gis pr. dag og pr. måned. For disse ytelsene er det ikke nødvendig at krav settes fram hver gang ytelsen skal utbetales. Det er tilstrekkelig at kravet settes fram i forbindelse med at vedkommende blir arbeidsufør o.l. I utkastets tredje ledd første punktum er det presisert at ytelser som gis pr. dag eller pr. måned ytes for tiden etter at krav er satt fram. Etter utkastets andre punktum kan slike ytelser gis for inntil tre måneder før det tidspunktet kravet blir satt fram.

Forslaget medfører innstramninger i forhold til i dag når det gjelder alderspensjon og barnpensjon. Utvalget mener det er mest hensiktsmessig å ha de samme fristene for å sette fram krav for alle former for løpende ytelser. Utvalget vil framheve at det ikke dreier seg om noen absolutt frist for å kreve den aktuelle ytelsen. Fristen gjelder bare krav på enkelte terminer i fortiden. Utvalget har lagt vekt på at disse ytelsene skal dekke de daglige utgiftene til livsopphold. Det er derfor ikke naturlig at det skal gis slike ytelser for flere år tilbake fra det tidspunktet kravet settes fram.

Utkastets fjerde ledd inneholder bestemmelser om dispensasjon fra fristene ellers i paragrafen. De svarer til bestemmelsene i lovens § 14-9 fjerde ledd. Etter forslaget skal en ytelse kunne gis for et tidsrom på inntil tre år før søknadstidspunktet, dersom den som

har rett til ytelsen ikke tidligere har vært i stand til å sette fram krav, f.eks. på grunn av alvorlig sykdom.

Dessuten skal det som i dag ses bort fra fristene dersom den som har rett til ytelsen har unnlatt å fremme krav fordi trygdeetaten har gitt uriktige eller misvisende opplysninger. Dersom det dispenseres fra fristen for å sette fram krav, skal ytelsen etter forslaget kunne gis for et tidsrom på inntil tre år før søknadstidspunktet.

Utvalget har ikke tatt med i utkastet særbestemmelsene om frister for arbeidsgiverens krav på refusjon, se lovens § 14-9 siste ledd. Arbeidsgiverens krav er betinget av at det er gitt forskott på trygdeytelser. Utvalget legger til grunn at fristen skal være knyttet til arbeidstakerens krav på en ytelse. Det er derfor ikke nødvendig med særbestemmelser her.

Utvalget har ikke foreslått særbestemmelser om frister for å sette fram krav på menerstatning ved yrkesskade. Etter utkastets § 21-11 om utbetalingsterminer, skal slik erstatning enten ytes i terminer eller som et engangsbetrag. Det er da naturlig at de alminnelige bestemmelsene i utkastet her også skal omfatte krav om menerstatning.

Etter folketrygdloven § 7-11 trenger ikke en person å sette fram krav om alderspensjon dersom vedkommende i tiden fram til fylte 67 år har mottatt avtalefestet pensjon med statstilskott. Etter utvalgets mening er det ikke nødvendig å ta inn noen særbestemmelse om dette. I disse tilfellene er det klart at vedkommende er pensjonist og dessuten er det trygdeetaten som administrerer ordningen. Ved å søke avtalefestet pensjon med statstilskott har vedkommende tilkjennegitt overfor trygdeetaten at han eller hun nå starter sin pensjonisttilværelse. Kravet om slik pensjon kan derfor også ses som krav om alderspensjon fra folketrygden.

Utkastets § 21-15 Foreldelse

Foreldelsesloven gjelder med de særlige bestemmelser som er gitt i denne paragrafen.

Foreldelsesfristen for rett til ytelser etter folketrygdloven regnes fra tidspunktet da det endelige vedtaket ble gjort.

En fordring som en behandler, en forhandler eller andre har mot trygden på grunnlag av direkte oppgjør, se § 21-4, foreldes seks måneder etter at fordringen oppstod.

Dersom den som har rett til en ytelse, helt eller delvis har fått avslått et krav om ytelsen på grunn av feil som trygdens organer har gjort, skal ytelsen gis fra det tidspunktet den skulle ha vært gitt hvis kravet var blitt godtatt første gang det ble framsatt. Det samme gjelder dersom avslaget skyldes ufullstendige

opplysninger fra andre enn den som har rett til ytelsen.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i folketrygdloven § 14-9 femte ledd og inneholder unntak fra de alminnelige bestemmelsene om foreldelse, som er å finne i lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven).

Gjeldende rett

Som det går fram av merknadene til utkastets § 21-14 om frister for å sette fram krav, inneholder folketrygdloven § 14-9 i dag to forskjellige typer av foreldelsesregler.

Folketrygdloven § 14-9 femte ledd lyder:

«Begrensningsreglene i denne paragraf gjelder ikke dersom den trygdede tidligere har framsatt krav om vedkommende ytelse og dette krav helt eller delvis er avslått ved en feil fra trygdens organer eller som følge av ufullstendige eller misvisende opplysninger fra noen annen enn den trygdede og som han selv ikke har gitt foranledning til. I slike tilfelle skal etterbetaling skje fra det tidspunkt ytelse skulle ha vært gitt hvis kravet var blitt godkjent første gang det ble satt fram. Renter tilstås ikke.»

Utvalget har skilt mellom foreldelsesregler som gjelder frister for å sette fram krav på trygderettigheter og egentlige foreldelsesregler som gjelder foreldelse av krav på ytelser etter at vedtak er truffet. De foreldelsesbestemmelsene i § 14-7 som gjelder frister for å sette fram krav, herunder etterbetalingsregler, er foreslått tatt inn i en særskilt paragraf i utkastets § 21-14. Bestemmelsen i § 14-9 femte ledd er en foreldelsesregel i foreldelseslovens forstand. Den gjelder når det er satt fram krav som feilaktig er avslått.

Foreldelsesloven har generelle bestemmelser om foreldelse av fordringer. Fordringer på penger eller andre ytelser foreldes etter reglene i denne loven når ikke annet er bestemt ved lov. Vi viser til foreldelsesloven § 1.

Foreldelsesloven § 3 har bestemmelser om utgangspunktet for foreldelseslovens foreldelsesfrist. Denne fristen regnes fra den dag da fordringshaveren tidligst har rett til å kreve å få oppfyllelse. Når det gjelder ytelser etter folketrygdloven har en stønadsberettiget tidligst rett på utbetaling når vedtak er truffet av trygdeetaten. Foreldelseslovens frister tar derfor først til å løpe når folketrygdlovens frist for å sette fram krav er overholdt. Foreldelsesloven § 30 omhandler forholdet til særlovgivningen. Det heter her:

«Når det i annen lov er fastsatt særlige foreldelsesfrister eller andre særlige bestemmelser

om foreldelse for visse fordringer, gjelder reglene i denne lov i den utstrekning ikke annet følger av den annen lov eller forholdets egenart.

Etter denne bestemmelsen er utgangspunktet at foreldelseslovens bestemmelser gjelder når en person har krav på ytelse etter folketrygdloven, men med de særbestemmelser som følger av folketrygdloven § 14-9 femte ledd.

Dette innebærer at en persons krav på ytelse foreldes etter tre år, se foreldelsesloven § 3. Som tidligere nevnt løper fristen fra det tidspunktet den stønadsberettigede tidligst kan kreve oppfyllelse. Når det gjelder engangstønader og refusjoner vil det si at foreldelsesfristen løper fra vedtakstidspunktet. Når det gjelder løpende ytelse regnes fristen etter foreldelsesloven fra det tidspunktet den enkelte stønadsterminen forfaller.

Hvis trygdeetaten ved en feil har avslått et krav, gjelder ikke foreldelseslovens alminnelige bestemmelser, men folketrygdloven § 14-9 femte ledd. Utbetaling skal i tilfelle skje fra det tidspunktet ytelsen skulle vært tilstått dersom kravet var blitt imøtekommet første gang det ble framsatt. Det samme gjelder dersom avslaget skyldes ufullstendige opplysninger fra andre enn den som har rett til ytelsen.

Dersom den pensjons- eller stønadsberettigede ved en feil fra trygdeetatens side ikke får utbetalt en ytelse, til tross for at det er truffet vedtak om at det skal gis en ytelse, vil kravet foreldes etter tre år. Den som har rett til ytelsen må da ta rettslige skritt for å hindre at kravet blir foreldet, se foreldelsesloven § 15. Utvalget vil imidlertid peke på at foreldelsesbestemmelsene ikke har så stor betydning når det offentlige er debitor. Trygdeetaten pleier å følge opp sine egne vedtak.

Bestemmelsene i foreldelsesloven har derimot stor betydning når trygden er kreditor. Det tenkes her på krav om tilbakebetaling etter folketrygdloven § 15-8 og betaling av avgifter. For disse tilfellene gjelder foreldelseslovens bestemmelser. Dette innebærer at slike krav foreldes etter tre år. Det offentlige må altså gå til rettslige skritt før det er gått tre år for å hindre at et slikt krav foreldes.

Foreldelseslovens alminnelige bestemmelser kommer ikke til anvendelse på fordringer som behandlingsspersonell og forhandlere av medisinsk utstyr m.v. har mot trygden når disse har avtale om direkte oppgjør. I disse tilfellene har den trygdede ikke noe krav på trygden, selv om vedkommende formelt har rett til en ytelse. I stedet har de personer som har avtale om direkte oppgjør, et krav når vedkommende har behandlet en trygdet eller

levert medisinsk utstyr til en trygdet. Det følger av mønsteravtalen som er inngått med de ulike behandlere/forhandlere at krav som settes fram mer enn seks måneder etter siste behandling ikke kan gjøres gjeldende mot trygdekontoret. Her er det altså en strengere foreldelsesfrist enn den alminnelige foreldelsesfristen på tre år som følger av foreldelsesloven § 3.

Utvalget finner det ikke hensiktsmessig å gå nærmere inn på de alminnelige foreldelsesbestemmelser som følger av foreldelsesloven. Det vises til Asbjørn Kjønstads og Steinar Tjomslands bok om «Foreldelsesloven», Universitetsforlaget 1983.

Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått å ta inn en særskilt paragraf som handler om forholdet til foreldelsesloven. Det kommer ikke klart fram av folketrygdloven i dag at de alminnelige bestemmelsene om foreldelse i foreldelsesloven også gjelder.

I utkastets første ledd er det derfor presisert at foreldelsesloven kommer til anvendelse med de særlige bestemmelsene som gjelder i paragrafen her. Dette er samme formulering som er brukt i utkastets § 20-2 som gjelder forholdet mellom saksbehandlingsbestemmelsene i forvaltningsloven og folketrygdloven.

I utkastets andre ledd har utvalget presisert når foreldelsesfristen tar til å løpe. Foreldelsesloven § 3 nr. 1 lyder: «Foreldelsesfristen regnes fra den dag da fordringshaveren tidligst har rett til å kreve å få oppfyllelse». Da det er noe usikkert hva bestemmelsen innebærer i trygdesaker, har utvalget funnet det hensiktsmessig med en presisering. Forslaget innebærer at det ikke løper noen foreldelsesfrist fra det tidspunktet medlemmet har satt fram krav og til vedtak blir truffet. Det følger av forslaget at foreldelsesfristen begynner å løpe først når «endelig vedtak» er truffet. Det vil si at foreldelsesfristen ikke starter så lenge det foregår klage- eller ankebehandling i trygdeetaten eller i Trygderetten.

Det er etter utvalgets forslag ikke behov for særbestemmelser om avbrytelse av foreldelsesfristen. På dette punkt vil altså foreldelsesloven gjelde fullt ut.

Utkastets tredje ledd inneholder særlige foreldelsesfrister for behandlere m.v. som har direkte oppgjør med trygden. Vi viser til framstillingen foran.

Etter utkastets fjerde ledd gjelder ikke foreldelseslovens foreldelsesbestemmelser dersom en person som har satt fram krav, har fått helt eller delvis avslag fordi trygdeetaten har begått en feil. Det samme gjelder dersom kra-

vet er avslått på grunn av ufullstendige opplysninger fra andre. Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 14-9 femte ledd. Det antas å foreligge feil fra trygdeetaten når loven eller forskriftene utvilsomt er tolket feil, og dette har ført til helt eller delvis avslag. Det samme gjelder hvis trygdeetaten for eksempel ikke opplyser om mulighetene for attføringspenger etter utløpet av sykepengeperioden, og medlemmet av den grunn har unnlatt å sette fram krav om attføringspenger senere enn tre måneder etter utløpet av sykepengeperioden. «Ufullstendige eller misvisende opplysninger fra andre enn den trygdede», kan for eksempel være opplysninger i sosialrapport, legeerklæring e.l.

Utkastets § 21-16 Tilbakekreving etter feilaktig utbetaling

Dersom noen har mottatt en ytelse etter denne loven fordi vedkommende hadde gitt feilaktige eller mangelfulle opplysninger, og var klar over eller burde ha vært klar over dette, kan trygden kreve beløpet tilbake. Det samme gjelder dersom det etter de opplysninger vedkommende hadde mottatt fra trygdekontoret eller var kjent med ellers, må antas at vedkommende forstod at han eller hun fikk utbetalt for mye. Kravet om tilbakebetaling kan helt eller delvis frafalles dersom helsemessige eller sosiale grunner vil gjøre tilbakebetalingen særlig tyngende.

I andre tilfeller enn nevnt i første ledd kan det som er utbetalt for mye, kreves tilbake bare dersom særlige grunner gjør det rimelig. Ved vurderingen av om det foreligger særlige grunner, skal det blant annet legges vekt på hvor lang tid det er gått siden den feilaktige utbetalingen fant sted, og om vedkommende har innrettet seg i tillit til utbetalingen. Kravet om tilbakebetaling etter dette leddet er begrenset til det beløp som er i behold når vedkommende blir kjent med at utbetalingen var feilaktig.

Et beløp som blir krevd tilbake etter første ledd, kan enten dekkes ved trekk i framtidige trygdeytelser eller inndrives etter bestemmelsene i lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt. Et beløp som blir krevd tilbake etter andre ledd, skal inndrives etter lov 13. august 1915 nr. 7 om tvangsfuldbyrdelse.

Merknader

Utkastet gjelder omfanget av adgangen til å kreve tilbake feilaktig utbetalte trygdeytelser. Forslaget skal erstatte den gjeldende lovs § 15-8.

Historikk

Lov 6. juli 1957 om alderstrygd hadde en bestemmelse om at tap som ble påført trygden

ved feil eller forsømmelse fra pensjonisten eller fra noen som handlet på hans vegne, kunne trekkes i framtidige pensjonsutbetalinger. Vi viser til alderstrygdloven § 19 andre ledd. Tilsvarende bestemmelse var å finne i § 21 andre ledd i lov 22. januar 1960 om uføretrygd. Lov 2. mars 1956 om syketrygd hadde en bestemmelse om tilbakekreving av for meget utbetalt stønad i § 118.

Folketrygloven § 15-8 lød opprinnelig slik:

«Dersom trygden er påført tap ved feil eller forsømmelse av den trygdede eller noen som handler på hans vegne, kan beløpet kreves tilbakebetalt. Det samme gjelder for meget utbetalt stønad som er oppebåret i strid med redelighet og god tro. Renter kan beregnes med 0,5 prosent pr. måned fra utbetaling fant sted. Beløpet, med renter, kan trekkes i fremtidige ytelser eller inndrives etter regler som for skatter bestemt.»

Bestemmelsen er siden blitt endret to ganger. Første gang var 14. desember 1984 da det ble gitt et nytt andre ledd som er nåværende tredje ledd. Andre gangen bestemmelsen ble endret var 3. juni 1988 da det ble gitt et nytt første ledd og et nytt andre ledd.

Lovens § 15-8 ble ikke nærmere kommentert i forarbeidene til folketrygdloven. I Ot. prp. nr. 17 for 1965-66 side 103 heter det:

«Til §§ 15-6, 15-7 og 15-8.

Disse bestemmelser er i overensstemmelse med gjeldende bestemmelser og praksis, og en har ikke noe spesielt å bemerke til dem.»

Lovens § 15-8 ble heller ikke kommentert i Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 da bestemmelsene i syketrygdloven, yrkesskadetrygdloven og arbeidsløshetsstrygdloven ble tatt inn i folketrygdloven.

Før lovendringen i 1984 var hovedregelen at feilutbetalte ytelser skulle kreves tilbake med et «bruttobeløp». Det vil si at man så bort fra den eventuelle merskatt den trygdede hadde betalt på grunn av feilutbetalingen. Det var opp til den trygdede selv å ta opp med ligningsmyndighetene spørsmålet om refusjon av skatt for den feilutbetalte ytelsen. Dersom feilutbetalingen gjaldt inneværende skatteår, ville den trygdede kunne få kompensert for høyt skattetrekk ved lavere trekkprosent resten av året. Men dersom feilutbetalingen lå flere år tilbake og ligningsbehandlingen var ferdig avsluttet, ville ikke den trygdede uten videre ha krav på refusjon. Sosialdepartementet foreslo på denne bakgrunnen at tilbakebetalingskrav fra trygden skulle beregnes etter «nettoprinsippet» i de tilfellene hvor skatten var ferdig utlignet. Vi viser til Ot.prp. nr. 7 for 1984-85 side 10.

Bakgrunnen for lovendringen i 1988 var at en ønsket å regulere tilfellene om tilbakebeta-

ling uttømmende i folketrygdloven § 15-8. Før denne lovendringen ble folketrygdloven § 15-8 supplert med de ulovfestede bestemmelsene om *condictio indebiti*. Disse bestemmelsene går i korthet ut på at tilbakekreving kan skje selv om mottakeren er i god tro. Tilbakekreving skjer etter en rimelighetsvurdering. Rikstrygdeverket la i praksis vekt på - om den trygdede hadde innrettet seg i tillit til at utbetalingen var korrekt, - om bare trygdekontoret, eller også den trygdede i noen grad kunne lastes i forbindelse med feilutbetalingen, - om det var gått kort eller lang tid fra feilutbetalingen skjedde.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 15-8 lyder slik:

«Dersom en trygdet har mottatt stønad i strid med redelighet og god tro, kan beløpet kreves tilbakebetalt. Feil utbetalt stønad kan også ellers kreves tilbakebetalt dersom den trygdede, eller noen som har handlet på vegne av den trygdede, uaktsomt har gitt feilaktige, mangelfulle eller misvisende opplysninger. Det samme gjelder dersom utbetalingen skyldes en feil fra trygdemyndighetenes side, og mottakeren burde ha forstått dette. Beløpet kan trekkes i framtidige ytelser eller inndrives etter regler som for skatter bestemte. I de tilfelle som er nevnt i første punktum, kan det beregnes renter med 0,5 prosent pr. måned fra utbetaling fant sted.

Også i andre tilfelle enn nevnt i første ledd kan feil utbetalt stønad kreves tilbakebetalt når dette ikke ville virke urimelig. Tilbakebetalingskrav i medhold av dette ledd er begrenset til en eventuell berikelse.

Har feilutbetalingen medført høyere utlignet skatt eller trygdeavgift enn om feilutbetalingen ikke var skjedd, kan det gjøres fradrag i tilbakebetalingsbeløpet med et beløp som svarer til den merskatt som skyldes at den feilaktig utbetalte trygdeytelsen var tatt med til beskatning.»

Etter lovendringen i 1988 regner man paragrafen for å være uttømmende og det er derfor ikke lenger aktuelt å supplere den med de ulovfestede reglene om *condictio indebiti*.

Etter § 15-8 første ledd første punktum kan tilbakekreving skje når en trygdet har mottatt stønad «i strid med redelighet og god tro». Denne bestemmelsen er særlig aktuell når det er trygdekontorets forhold som har ført til feilutbetalingen. Som eksempel kan nevnes at det på grunn av en skrivefeil er utbetalt 1.000 kroner i stedet for 100 kroner. I de tilfellene den trygdede vet at beløpet er utbetalt ved en feil fra trygdekontorets side, vil det åpenbart stride mot redelighet og god tro å motta beløpet, og trygdeetaten kan kreve det tilbake med hjemmel i nevnte bestemmelse. Det samme gjelder når feilen er så åpenbar at det er grunn til å regne med at vedkommende var klar over feilen. Første punktum

har neppe selvstendig betydning da andre og tredje punktum vel dekker innholdet i første punktum når det gjelder spørsmålet om et beløp kan kreves tilbakebetalt.

Etter folketrygdloven § 15-8 første ledd andre punktum kan tilbakekreving skje dersom den trygdede eller noen som handlet på den trygdedes vegne har gitt feilaktige, mangelfulle eller misvisende opplysninger. Bestemmelsen vil alltid kunne brukes dersom den trygdede er klar over at opplysningene er feilaktige, eller med vilje unnlater å gi de opplysninger som vedkommende plikter. Situasjoner der den trygdede burde ha forstått at han gav feilaktige opplysninger, eller har unnlatt å gi nødvendige opplysninger, rammes også av bestemmelsen. Tilbakekreving etter § 15-8 kan altså skje både ved forsettelig og uaktsom handling eller unnlattelse av handling fra den trygdedes side.

Etter folketrygdloven § 15-8 første ledd tredje punktum, kan tilbakebetaling også kreves når feilen ligger hos trygdekontoret dersom den trygdede burde ha forstått at det dreier seg om en feilutbetaling. Den trygdede har altså en viss aktsomhetsplikt. Hvis selve utbetalingen gir grunn til mistanke om at det er gjort feil, kan man innenfor rimelighetens grenser også kreve at den trygdede undersøker saken nærmere. Se også merknadene til første ledd første punktum.

Folketrygdloven § 15-8 andre ledd skal etter forutsetningene dekke det området der man før lovendringen i 1988 var henvist til de ulovfestede reglene om *condictio indebiti*.

Etter andre ledd kan en utbetalt ytelse kreves tilbake selv om den trygdede ikke på noen måte kan lastes for feilutbetalingen eller for å ha mottatt og beholdt beløpet. Tilbakebetaling kan ikke kreves dersom det vil virke urimelig. Dessuten kan ikke hele beløpet uten videre kreves tilbake. Det er bare berikelsen som kan kreves tilbakebetalt. Dette innebærer at det kun er den fordelingen som den trygdede har i behold, som kan kreves tilbake. Dette gjelder enten berikelsen består av penger eller den er omgjort til varige verdier.

Når en vurderer om en feilutbetaling skal kreves tilbake etter andre ledd må en regne med at de samme kriterier skal legges til grunn som etter de ulovfestede reglene om *condictio indebiti*.

Når et beløp kreves tilbake med hjemmel i § 15-8 første ledd skal i prinsippet hele beløpet kreves tilbake. Når det gjelder tilbakekreving etter andre ledd, må det foreligge en såkalt berikelse. Det vil si at tilbakekreving bare kan skje i den utstrekning den trygdede har hele eller deler av beløpet i behold på det tidspunktet vedkommende ble kjent med feilutbetalingen.

Folketrygdloven § 15-8 er en kan-regel. Det vil si at selv om vilkårene for tilbakekreving er tilstede, kan spesielle forhold føre til at kravet helt eller delvis ettergis. Det blir imidlertid i Rikstrygdeverkets rundskriv presisert at tilbakebetaling som hovedregel skal kreves dersom vilkårene i loven er oppfylt. Det er bare unntaksvis at det vil være aktuelt å ettergi kravet. Ifølge praksis vil en vanskelig sosial situasjon, eller en psykisk lidelse eller annen sykdom som gjør tilbakebetalingen vanskelig, kunne regnes som særlige forhold, slik at kravet ettergis.

Når feilutbetalingen kreves tilbake etter lovens § 15-8 første ledd første punktum, kan det beregnes renter med 0,5 prosent pr. måned fra utbetalingen fant sted. Renter kan altså bare kreves hvis den trygdede har vært uredlig, se første ledd siste punktum.

Bestemmelsen i § 15-8 første ledd fjerde punktum handler om hvordan tilbakebetalingen kan skje, nemlig ved trekk i framtidige ytelser eller etter reglene om skatteinnkreving. Enhver framtidig ytelse fra folketrygden synes å kunne benyttes i en tilbakekrevingssak. Selv om feilutbetalingen for eksempel gjelder grunnstønad, skulle det da kunne kreves tilbakebetaling i sykepenger. Men det må være en grense for hvor stor del av en løpende ytelse som kan trekkes. Det er behov for å beskytte den trygdedes rett til et eksistensminimum.

Beløpet kan inndrives som for skatter bestemt. Bestemmelser om slik inndrivelse finnes i §§ 32 og 33 i lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt (skattebetalingsloven). Lovens § 32 gjelder inndrivning av skatt ved utpanting. Lovens § 33 har blant annet hjemmel til å kreve trekk i den trygdedes lønn. Skattebetalingsloven § 33 viser til lovens § 5, som handler om hvilke typer inntekter det skal trekkes av. Her er det blant annet nevnt skattepliktige trygdeytelser og pensjoner. Det følger av henvisningen mellom skattebetalingsloven §§ 5 og 33 at det også kan kreves trekk i trygdeytelser med hjemmel i skattebetalingsloven. Men slikt trekk er begrenset til skattepliktige trygdeytelser. Dette innebærer at det stort sett bare kan trekkes av ytelser til livsopphold, da disse er skattepliktige.

Lovens § 15-8 tredje ledd har en bestemmelse om at det kan gjøres fradrag i tilbakebetalingsbeløpet dersom den trygdede på grunn av feilutbetalingen har fått høyere utlignet skatt. Vi viser til framstillingen foran.

Utvalgets forslag

Utkastet svarer stort sett til gjeldende rett, men det er foreslått visse materielle endringer

som vil bli omtalt nedenfor under merkningene til de enkelte ledd i utkastet.

Utkastets første ledd svarer til den gjeldende lovs § 15-8 første ledd første andre og tredje punktum, men er noe omformulert. Forslaget innebærer også en viss materiell endring. Utvalget har brukt begrepet «noen» om personkretsen i stedet for «den trygdede» som i dag. Utvalget har ikke brukt begrepet medlem i de administrative kapitlene, som også gjelder for dem som ikke er medlemmer av trygden.

Utkastet vil også omfatte utbetaling på grunn av feilaktige opplysninger fra behandlingsspersonell, forhandlere, kommuner, poliklinikker, røntgeninstitutt og spesielle institusjoner som får godtgjørelse etter utkastets kapittel 13. Det samme gjelder feilaktig utbetaling til arbeidsgivere, og til personer som ikke er medlemmer i folketrygden, men gir seg ut for å være det.

Utvalget har videre presisert at det er et vilkår at vedkommende var klar over eller burde vært klar over at opplysningene var feilaktige eller mangelfulle, og dermed kan bebreides for å ha mottatt ytelsen. Det er altså et krav om forsett eller uaktsomhet fra mottakerens side.

Uttrykket «i strid med redelighet og god tro» i den gjeldende lovs første ledd første punktum er tatt ut. Personer uten juridisk bakgrunn vil neppe forbinde noe med denne formuleringen.

Utkastet presiserer at beløpet kan kreves tilbake. Det innebærer at det er hele beløpet og ikke bare berikelsen som kan kreves tilbake når det er noe å bebreide mottakeren. Tilsvarende formulering står i loven i dag, og er uttrykk for det samme prinsippet som gjelder på det privatrettslige området.

Utkastets første ledd siste punktum angir når tilbakebetalingskravet helt eller delvis kan ettergis. Det er når tilbakekreving vil være særlig tyngende på grunn av vedkommendes helsetilstand eller vanskelige livssituasjon. Utkastet er en lovfesting av gjeldende praksis på området. Vi viser til framstillingen av gjeldende rett ovenfor.

Utkastets andre ledd svarer til lovens § 15-8 andre ledd. Utvalget har i første punktum foreslått at feilutbetalingen som regel ikke skal kreves tilbake i andre tilfeller enn nevnt i utkastets første ledd unntatt når særlige grunner gjør det rimelig. Vi regner med at forslaget ikke medfører endringer i forhold til dagens ordning. Etter gjeldende praksis blir feilutbetalinger ikke krevd tilbake når mottakeren har vært i god tro, og tilbakebetalingen vil virke urimelig. Utvalget antar at det i mange tilfeller vil være urimelig å kreve trygdeytelser tilbake i slike situasjoner. Ytelser etter folke-

trygdloven skal enten dekke utgifter til livsopphold eller dekke bestemte utgifter. Trygdeytelsene ligger på et slikt nivå at de aller fleste vil bruke opp ytelsene etter hvert som de blir utbetalt.

I utkastets andre ledd andre punktum er det nevnt hva en skal legge vekt på når en vurderer om slike særlige grunner som nevnt i første punktum foreligger. Det skal legges vekt på om det bare er gått kort tid fra utbetalingen skjedde og til feilen oppdages, og om vedkommende ikke har innrettet seg i tillit til feilutbetalingen. Dette prinsippet er i tråd med den såkalte re-integra-regelen i avtaleloven § 39. Jo lengre tid det går før feilen oppdages, desto større sjanse er det for at den trygdede har innrettet seg etter utbetalingen og jo mer urimelig blir det å kreve ytelsen tilbake. Lovteksten er ikke uttømmende her. Også andre momenter kan være aktuelle.

Utkastets andre ledd siste punktum presiserer at tilbakebetalingskravet i godtrotilfellene skal begrenses til berikelsen. Dette er i samsvar med gjeldende rett.

I utkastets tredje ledd har vi foreslått ulike inndrivningsmåter for tilbakebetalingskrav etter utkastets første og andre ledd. I de tilfellene det er noe å bebreide mottakeren, foreslår utvalget at gjeldende rett blir opprettholdt. Trygdeetaten kan således fortsatt benytte den forenklete inndrivningsmåte som gjelder i dag. Det vil si at trygdeetaten kan trekke i framtidige trygdeytelser, eller drive inn beløpet ved lønnstrekk og utpanting. Vi viser til skattebetalingsloven §§ 32 og 33.

Når det er gjort vedtak om utpanting eller lønnstrekk, kan vedkommende påklage vedtaket, se tvangsfullbyrdsloven § 49 femte ledd.

Utvalget mener at bestemmelsen om trekk i framtidige ytelser kan virke særlig hard i de tilfellene stønadsmottakeren har vært i god tro. Det kan også virke uheldig å pålegge en stønadsmottaker den byrde å måtte påklage vedtak om trekk i lønn eller utpanting i alle tilfellene. Utvalget foreslår derfor at trygdeetaten må følge samme framgangsmåte for inndrivning av krav som gjelder ellers i samfunnet når en mottaker av penger har vært i god tro. Det vil si at man først må få dom for kravet før det kan inndrives. Det er derfor vist til tvangsfullbyrdsloven 13. august 1915.

Utvalget har foreslått en egen bestemmelse om renter ved tilbakekreving i utkastets § 21-17 første ledd.

Folketrygdloven § 15-8 tredje ledd har en bestemmelse om at tilbakebetalingsbeløpet kan reduseres med et beløp som svarer til den merskatt feilutbetalingen har ført til. Utvalget

har ikke foreslått noen tilsvarende bestemmelse. Årsaken er at en slik bestemmelse bare ville ha betydning for tilbakekreving etter utkastets første ledd, dvs. de tilfellene da mottakeren har opptrådt klanderverdig. Etter utvalgets mening er det liten grunn til å ha fordelaktige særregler for denne gruppen. I disse tilfellene bør mottakeren av feilutbetalingen selv kunne ta saken opp med ligningskontoret. Trygdeetaten bør fritas for den ekstra arbeidsbelastning som gjeldende lov medfører.

Når det gjelder tilbakekreving etter utkastets andre ledd, er det bare berikelsen som kan kreves tilbake. Det vil derfor bare være aktuelt å kreve tilbake det som er i behold av det utbetalte beløpet. Betalt skatt trekkes fra ved fastsettingen av tilbakebetalingskravet.

Utkastets § 21-17 Renter

Trygden gir ikke renter ved etterbetaling av ytelser.

Trygden kan ikke kreve renter ved tilbakekreving av ytelser etter § 21-16.

Merknader

Folketrygdloven har bestemmelser om renter i §§ 14-9 og 15-8.

Gjeldende rett

Lovens § 14-9 handler i hovedsak om frister for å sette fram krav. Paragrafens femte ledd gjelder når den trygdede tidligere har satt fram krav om ytelse, og dette er avslått ved feil eller forsømmelse fra noen annen enn den trygdede, og som den trygdede selv ikke har gitt foranledning til. Her er det tatt inn en uttrykkelig bestemmelse om at renter ikke tilstås. Det finnes ingen tilsvarende bestemmelse ellers i § 14-9. Folketrygdloven § 14-9 femte ledd er gjengitt i merknadene til utkastets § 21-15.

Bestemmelsen om at renter ikke tilstås ble føyet til under sosialkomitéens behandling av Ot.prp. nr. 17 for 1965-66. Komitéen uttalte om dette i Innst.O. VIII side 52:

«Tilføyelsen av setningen «Renter tilstås ikke» er gjort etter forslag av Rikstrygdeverket med tilslutning av departementet. Tilføyelsen er begrunnet med at spørsmålet om det skal regnes med renter i praksis har medført tvil og prosedyre og at det bør avklares i lovteksten. Departementet har uttalt at det er enig med Rikstrygdeverket i at renter ikke bør ytes ved etterbetaling. Komitéen slutter seg til forslaget.»

Lovens § 15-8 gjelder trygdeetatens tilbakekreving av feilutbetalte ytelser. I henhold til paragrafens første ledd andre punktum kan

renter beregnes med 0,5 prosent pr. måned fra feilutbetalingen fant sted.

Utvalgets forslag

Det forhold at trygden ikke gir renter ved etterbetaling av ytelser, men kan forlange renter av den trygdede når feilutbetalte ytelser kreves tilbake, er etter utvalgets mening noe inkonsekvent. Det bør være samsvarende bestemmelser i disse tilfellene.

Så vidt utvalget kjenner til har det ikke vært noen generell drøftelse her i landet om det bør ytes renter ved etterbetaling av trygdeytelser. I forarbeidene til folketrygdloven er det bare Innst.O. VIII for 1965-66 som nevner rentespørsmålet. Vi viser til sitatet ovenfor. Det er bare Finland blant de nordiske landene som har etablert en ordning med renter ved forsinket utbetaling av trygdeytelser (drøysmålsrente). Denne ordningen ble innført fra 1. april 1985 og gjelder forsinket utbetaling av alderspensjon, invalidepensjon, arbeidsløshetspensjon, familiepensjon, ytelser ved rehabilitering og begravellesstønad. Drøysmålsrenten utgjør 16 prosent p.a., og ytes først etter utløpet av tredje kalendermåned etter den måneden søknaden ble satt fram.

Utvalget mener det bør vurderes å gi renter ved etterbetaling av trygdeytelser også hos oss. På formuesrettens område kan en fordringshaver kreve morarenter når kravet ikke innfris ved forfall. Vi viser til lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling. En tilsvarende ordning på trygderettens område vil imidlertid få store samfunnsøkonomiske konsekvenser, og det ligger utenfor dette utvalgs mandat å foreslå endringer i gjeldende rett på området. Utvalget har derfor bare nøydt seg med å peke på spørsmålet.

Utvalget foreslår en egen paragraf om renter i utkastet her. Utkastet presiserer at renter ikke skal betales verken ved etterbetalingen eller ved tilbakekrevingen. Forslaget innebærer en materiell endring i forhold til gjeldende lovbestemmelser.

Selv om det etter gjeldende rett kan forlanges renter ved tilbakekreving av ytelser, blir det ifølge Rikstrygdeverket som regel ikke krevet renter i slike tilfeller. Utkastet er således i samsvar med gjeldende praksis.

Utvalget vil nevne at det følger av alminnelige obligasjonsrettslige prinsipper at renter bare kan kreves når det foreligger hjemmel i lov, avtale, eller en fast etablert sedvane. Formelt sett skulle det derfor være unødvendig å lovfeste en bestemmelse om at renter ikke tilstås. Utvalget er likevel kommet til at det ut fra informasjonshensyn bør tas inn en utrykkelig lovbestemmelse om renter i utkastet her.

Bestemmelser som foreslås flyttet

Følgende bestemmelser foreslås flyttet til andre kapitler i utkastet. Utvalget har her bare kort angitt hva bestemmelsene går ut på. For øvrig viser vi til omtale i merknadene til de kapitlene bestemmelsene foreslås flyttet til:

1) Folketrygdloven § 15-1 nr. 3 første ledd andre og tredje punktum

Bestemmelsene handler om de tilfellene den trygdede både fyller vilkårene for rett til sykepenges og uførepensjon i samme utbetalingstermin. Dette er både en samordningsregel og en utbetalingsregel. Samordningsregelen bør etter utvalgets mening tas inn i stønadskapitlene, se utkastets §§ 4-41 og 4-43 om sykepenges og utkastets § 10-17 om uførepensjon. Utbetalingsreglen er tatt inn i utkastets § 21-13.

2) Folketrygdloven § 15-5 nr. 4 første ledd

Dette er en særskilt klageregel ved forvaltning av den trygdedes midler når vedkommende er innlagt i helseinstitusjon for langtidspasienter. Dette er en saksbehandlingsbestemmelse. Vi viser til utkastets kapittel 20 om saksbehandling.

Bestemmelser som foreslås opphevet

1) Folketrygdloven § 15-6 fjerde ledd

Bestemmelsen gir Rikstrygdeverket hjemmel til å bestemme hvilke legitimasjoner som skal kreves ved utbetaling av ytelser. Utvalget mener det er unødvendig med lov hjemmel for at Rikstrygdeverket skal kunne bestemme hvilke legitimasjoner som skal kreves. Rikstrygdeverket kan i kraft av sin instruksjonsmyndighet bestemme hvilken legitimasjon trygdekontorene skal kreve. Utvalget vil for øvrig peke på at kontantutbetalinger direkte fra trygdekontorene har avtatt etter innføringen av utbetaling ved bank og postgiro.

Det pågår for tiden forsøk med nye utbetalingsrutiner ved flere trygdekontorer. Kontantytelser som sykepenges, attføringspenges, overgangsstønads, pensjoners, godtgjørelse for skyssutgifter og refusjoners blir utbetalt over postgiro eller bankgiro. Det er grunn til å anta at denne utviklingen vil fortsette. I de tilfellene utbetalinger skjer over giro, må det være opp til postverket og bankene å bestemme hvilke legitimasjoner som skal kreves. I de tilfellene kontantutbetalingene fortsatt skjer fra trygdekontorene, er det etter utvalgets mening naturlig at det i størst mulig grad kreves tilsvarende legitimasjoner som gjelder for postverket og bankene.

2) Folketrygdloven § 15-7 andre ledd

I henhold til lovens § 15-7 første ledd kan en arbeidsgiver som betaler full lønn for et

tidsrom arbeidstakeren ikke er i arbeid, kreve utbetalt til seg sykepenge, fødselspenge eller omsorgspenge ved adopsjon som den trygdede har rett til for samme tidsrom, eller gjøre fradrag i lønnen. Vi viser til nærmere omtale av denne bestemmelsen i merknadene til utkastets § 21-5.

Lovens § 15-7 andre ledd lyder:

«Dersom en trygdet som har rett til delvis uførepensjon i henhold til kapittel 11 får tilbakefall, er arbeidsgiverens rett etter første ledd begrenset til det beløp som kontaktstønadene forhøyes med på grunn av tilbakefallet.»

Før syketrygdloven og yrkesskadetrygdloven ble tatt inn i folketrygdloven, var tilsvarende bestemmelse å finne i yrkesskadetrygdloven § 11. Da man hadde en særskilt yrkesskadetrygdlov og en særskilt syketrygdlov med egne finansieringsordninger, hadde nok denne bestemmelsen en viss betydning. Utvalget mener imidlertid at den ikke lenger har selvstendig betydning i tillegg til lovens § 15-7 første ledd, se utkastets § 21-5. Dersom en person for eksempel har halv uførepensjon på grunn av en yrkesskade og halv jobb i til-

legg, følger det av § 15-7 første ledd at det bare er sykepenge for den halve jobben som arbeidsgiveren kan kreve utbetalt til seg.

3) Folketrygdloven § 15-7 tredje ledd

I henhold til denne bestemmelsen skal tvist mellom arbeidstaker og arbeidsgiver om fradrag i lønn etter første og andre ledd avgjøres av Rikstrygdeverket.

Spørsmål om full lønn i forbindelse med sykdom, nedkomst eller adopsjon reguleres gjennom arbeidsavtale mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Utvalget mener at tvister i arbeidsforhold ikke egner seg til å løses gjennom trygdelovgivingen. Tilsvarende synspunkter kommer til uttrykk i Ot.prp. nr. 51 for 1973-74 i forbindelse med at § 15-1 nr. 6 om trygdeetatens opplysningsplikt overfor arbeidsgiver m.fl. ble vedtatt.

Utvalget har for øvrig foreslått at bestemmelsen i § 15-7 første ledd om arbeidsgiverens adgang til å gjøre fradrag i lønn oppheves. Bestemmelsen i § 15-7 nr. 3 er derfor under enhver omstendighet uaktuell. Vi viser til merknadene til utkastets § 21-5.

KAPITTEL 22

Finansiering

OVERSIKT

Bestemmelsene om finansiering av folketrygden står i dag i folketrygdloven kapittel 16.

Folketrygdlovens ytelser finansieres ved særlige avgifter og offentlige tilskott. Avgiftene betales av arbeidstakere, oppdragstakere og selvstendig næringsdrivende (trygdeavgiften), samt av arbeidsgivere (arbeidsgiveravgiften). De offentlige tilskottene betales av staten, kommunene og fylkeskommunene.

Historikk

Spørsmålet om finansieringssystem før etableringen av folketrygdordningen

Forskjellige systemer for finansiering har vært et sentralt spørsmål i sosialtrygdenes historie. Det har vært mange og store politiske stridigheter om hvem som skulle betale utgiftene til folketrygden. I den politiske debatten var det særlig to prinsipper som var aktuelle; nemlig forsikringsprinsippet og skatteprinsippet.

Det sentrale i forsikringsprinsippet er at det er en nøye sammenheng mellom det den enkelte innbetaler og nivået på de senere utbetalinger. I den mest rendyrkede form finner vi i dag prinsippet gjennomført i individuell pensjonsforsikring, se Aksel Hatland, «Betaler folk sine egne pensjoner?» i Asbjørn Kjørstad (red.): «Folketrygden i støpeskjeen», Oslo 1984 side 58 f.

Premien beregnes forsikringsteknisk ut fra det ønskede nivået på ytelsen, risikoen for at forsikringstilfellet inntreffer, renten selskapet oppnår på den innbetalte premien og de administrasjonskostnader selskapet regner med. Sammenhengen mellom innbetaling og ytelse legger en rekke bindinger på utformingen av en forsikringsordning. Det er lite rom for ytelser som tildeles på sosialt eller skjønnsmessig grunnlag eller for ytelser der omfanget av andre grunner ikke kan forutses statistisk. De viktigste kriterier for tildeling av ytelser er derfor objektive forhold som alder og død. Det følger av systemet med forsikring at den utjevningen eller omfordelingen som kan skje, er meget begrenset. Det særpregede med forsikring er at en får en utjevning gjennom livsløpet og en utjevning av risikoer som knytter seg til forskjeller i dødstidspunkter. Det skjer

derimot ingen utjevning fra medlemmer med høy inntekt til medlemmer med lav eller ingen inntekt.

Et finansieringssystem der det enkelte års utgifter dekkes av det samme års inntekter, er kalt direkteoverføring, se Aksel Hatland: «Folketrygdens framtid», Oslo 1984 side 17. Slik direkteoverføring kan skje gjennom øremerkede avgifter eller som en integrert del av det ordinære skatte- og avgiftssystemet. Skatteprinsippet i sin rendyrkede form får vi når trygdeordningene ikke har noen særskilt finansiering og midlene trekkes inn gjennom den ordinære skatten.

Det har vært politisk strid om hvilket finansieringsprinsipp som skulle legges til grunn ved etableringen av trygdeordningene. I denne striden grupperte partiene seg lenge nokså entydig i en borgerlig og en sosialistisk blokk. Sosialistene var tilhengere av skatteprinsippet og de borgerlige var tilhengere av en mer forsikringspreget ordning med innskott fra dem som skulle ha rett til trygd.

Sosialistene grunn gav sitt syn på finansieringen med omfordelingsargumenter. Omfordelingskravet kom til uttrykk både ved at beskatningen skulle være progressiv og at ytelsene måtte være selektive. Det vil si at ytelsene skulle forbeholdes dem som var økonomisk mest svakstilte.

Prinsipielle begrunnelser for et system med innskott var dels økonomiske og dels moralske hensyn. Fattigbyrdene ville bli mindre. Det ble dessuten hevdet at det lå selvrespekt i at man fikk en ytelse man selv hadde betalt for.

De første lovene innen trygderett kom på slutten av forrige århundre. Ved innføring av loven om ulykkesforsikring for industriarbeidere i 1894, ble det etablert en offentlige forsikringsordning som ble administrert av Riksforsikringsanstalten (senere Rikstrygdeverket).

Forslag om innføring av en alderstrygdordning kom tidlig på den politiske dagsordenen. I 1885 ble det oppnevnt en offentlig arbeiderkommisjon for å utrede spørsmålet. Komitéen klarte imidlertid ikke å samle seg om noe forslag. Komitéen ble etterfulgt av nye komitéutredninger uten at reformen ble gjennomført. Når innføringen av en alderstrygdordning

trakk slik i langdrag, skyldtes det blant annet at regjeringen og stortingsflertallet mente at de forskjellige forslagene ble for dyre. Kampen om finansieringsmåten var en annen hovedårsak til at det tok lang tid å innføre en reform som de politiske partier i prinsippet var for.

Etter innføringen av den første norske trygdeordning gikk det 10-15 år før det ble innført nye trygdeordninger. Omkring århundreskiftet var det stor arbeidsløshet og uår, og unionsoppløsningen la beslag på mye av politikernes krefter, se Asbjørn Kjøenstad: «Folketrygden i støpeskjeen» side 13.

Etter unionsoppløsningen ble det en betydelig utbygging av trygdesystemet. I 1906 ble det vedtatt gitt en lov om tilskott til arbeidsløsekasser. Ulykkesforsikringsloven av 1894 ble et forbilde for en ulykkesforsikringslov for fiskere av 1908 og en tilsvarende lov for sjømenn av 1911. Viktigst var sykeforsikringsloven av 1909.

Etter den utbyggingen av trygdeordninger som skjedde før første verdenskrig, gikk det et kvart århundre før det ble innført nye trygdeordninger. Den lange stagnasjonsperioden hadde sammenheng med at det var økonomiske nedgangstider, arbeidsløshet og ustabile politiske forhold.

I mellomkrigstiden ble de gamle frontlinjene i kampen om byrdefordelingene i trygdene gradvis oppløst. Da loven om alderstrygd ble vedtatt i 1936, var stridighetene om finansieringsmåten sterkt neddempet. Det finansieringssystemet som ble valgt, var et blandet system og kan derfor betegnes som et kompromiss. Utgiftene skulle dels dekkes av staten og kommunene (skatteprinsippet), og dels gjennom en egen avgift til Alderstrygdfondet beregnet på grunnlag av antatt inntekt (et mer forsikringspreget prinsipp).

Av utgiftene til alderstrygden og de barnetilleggene som var fastsatt i kommunene, ble 7/8 dekket av statskassen og Alderstrygdfondet, og 1/8 av kommunene.

Til Alderstrygdfondet ble det krevd inn en alderstrygdavgift, som ble utlignet med en fastsatt prosent av den antatte inntekten for personlige skattytere og for skattepliktige innenlandske selskaper, boer m.v. Skattytere med en antatt årsinntekt under en fastsatt grense ble fritatt for å betale avgift. Videre gjaldt det en nedre og en øvre aldersgrense for plikten til å betale avgift.

Ved lov 6. juli 1957 om alderstrygd, som trådte i kraft 1. januar 1959, ble finansieringen lagt om og basert på medlemspremier fra de trygdede og tilskott fra arbeidsgiverne, kommunene og staten. Medlemspremien ble opprinnelig fastsatt til samme beløp for alle som

hadde en inntekt over 6 000 kroner. Tilsvarende gjaldt uføretrygdpremien som kom i 1960. I 1961 ble det gjennomført en gradering av premien for de høyere inntektsklassene. Fra 1962 ble de premiepliktige inndelt i fem inntektsklasser med et bestemt forhold mellom premiesatsene i de enkelte klassene.

Da folketrygdordningen ble innført var det allerede etablert en innkreving med felles premie for følgende trygder: Alderstrygd, uføretrygd (inklusive attføringshjelp), enke- og morstrygd og forsørgerstrygd for barn. Dessuten dekket fellespremien utgiftene ved krigspensjonering for sivile personer.

Finansieringen av folketrygdordningen etter etableringen i 1966

I 1966 ble de viktigste trygdlovene samlet i én lov - folketrygdloven. Følgende lover ble innpasset i folketrygdloven: alderstrygdloven, loven om attføringshjelp, uføretrygdloven, loven om forsørgerstrygd for barn og loven om enke- og morstrygd. Dermed fikk de forskjellige ordningene en felles administrasjon og finansiering.

Finansieringen utgjør inntektssiden i folketrygdens budsjett, ofte bare omtalt som folketrygden. Fra 1967 til 1982 ble folketrygden presentert i et særskilt budsjett, atskilt fra statsbudsjettet. Fra budsjett-terminen 1983 ble trygdebudsjettet innarbeidet i statsbudsjettet. Dette innebar imidlertid ingen reell endring, og folketrygdordningen har fortsatt en egen økonomi med selvstendige inntekter og utgifter som er atskilt fra statens øvrige midler.

Da folketrygdordningen ble innført, omfattet trygdebudsjettet de stønadsordningene som var hjemlet i folketrygdloven, samt loven om krigspensjonering for sivilpersoner.

Et viktig prinsipp ved etableringen av folketrygdordningen var blant annet at det skulle være en felles finansiering for alle generelle trygdeordninger. Følgende personer og institusjoner ble pålagt å betale avgift til folketrygden: Lønnstakere, selvstendig næringsdrivende, arbeidsgivere, staten og kommunene. Alle hadde samme avgiftsgrunnlag, nemlig lønns- og annen ervervsinntekt som ble kalt pensjonsgivende inntekt. Avgiftssatsene ble i 1967 fastsatt til 4,0 og 5,4 prosent for henholdsvis lønnsinntekt og annen ervervsinntekt (medlemsavgift), 7,0 prosent for arbeidsgiveravgiften og 0,80 prosent for både statstilskottet og for kommunetilskottet.

Ved etableringen av folketrygdordningen var det enighet om at ordningen skulle bygge på prinsippet om direkteoverføringer supplert med en fondsoppbygging. Begrunnelsen for fondsoppbyggingen var blant annet at inntek-

tene fra fondet på sikt skulle utjevne avgiftsbelastningen, samtidig som framtidige pensjonsrettigheter skulle sikres. Den faktiske utviklingen i fondet ble imidlertid en annen enn det som det ble lagt opp til i finansieringsplanen. Når fondet ble mindre enn opprinnelig antatt, skyldes det både den sterke utgiftsveksten og utviklingen i inntektene.

Fra 1974 skjedde det en radikal endring av folketrygdens finansiering. Folketrygden ble gjort til et inntektspolitisk instrument i forbindelse med de kombinerte inntektsoppgjørene (de såkalte Kleppepakkene). I forslaget til folketrygdens budsjett for 1974 (St.prp. nr. 1 for 1973-74), ble det for første gang ikke foreslått avgifts- og premieforhøyelser. I følge regjeringen ville dette bidra til å dempe prisstigningen og samtidig bedre de yrkesaktives realinntekter. Stortinget vedtok uendrede satser, men omgjorde vedtaket under det kombinerte inntektsoppgjøret. Det ble vedtatt lavere medlemsavgifter. I 1975, 1976 og 1977 ble medlemsavgiftene også satt ned. Vi viser i denne forbindelse til Jon Eivind Kolbergs omtale av «Folketrygden og de kombinerte inntektsoppgjørene» i boken «Farvel til velferdsstaten», Oslo 1983 side 82 f. Han viser her at de kombinerte inntektsoppgjørene «kostet» folketrygden 3465 millioner 1981-kroner. Folketrygdens inntektsgrunnlag ble altså svekket med nesten 3,5 milliarder 1981-kroner for å få lønnsoppgjørene i perioden 1974-1977 i havn.

Medlemsavgiftene til folketrygden

Ved lov 19. juni 1970 nr. 67 ble syketrygden, yrkesskadetrygden og arbeidsløshetstrygden innpasset i folketrygden. Trygdebudsjettet skulle dermed fra 1. januar 1971 også finansiere utgiftene til medisinsk stønad (herunder finansiering av opphold i helseinstitusjoner), sykepenger, fødselspenger, dagpenger under arbeidsløshet og stønad ved yrkesskade (herunder også ytelser etter den tidligere yrkesskadetrygdloven). I denne forbindelse ble det innført en ny medlemsavgift som ble kalt sykedelen.

Den tidligere avgiften, også kalt pensjonsdelen, ble beregnet på grunnlag av den pensjonsgivende inntekten, mens avgiften til sykedelen ble beregnet på grunnlag av nettoinntekten ved statsskatteligningen. Dette ble begrunnet med at også kapital- og pensjonsinntekter burde bidra til å dekke utgiftene til syketrygden. Se Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 side 53.

Ved lov 9. januar 1987 nr. 7 ble avgiften til sykedelen erstattet med en helsedelsavgift. Endringen fikk virkning fra og med innteksåret 1987.

Ved lov 23. desember 1988 nr. 86 ble med-

lemsavgiftene til folketrygden (helsedelen og pensjonsdelen), erstattet med en ny samordnet trygdeavgift.

Kommune-, fylkeskommune- og statstilskott til folketrygden

Ved lov 4. juni 1976 nr. 65 ble det fastsatt at kommunetilskottet til folketrygden skulle falle bort med virkning fra 1. januar 1977. Endringen hadde sammenheng med endringer i bestemmelsene om refusjon av utgifter til helseinstitusjoner.

Ved lov 18. desember 1987 nr. 12 ble imidlertid ordningen med kommunetilskott gjeninnført fra og med innteksåret 1987. For 1987 ble tilskottssatsen fastsatt til 0,35 prosent av den samlede pensjonsgivende inntekten i vedkommende kommune.

Et ønske om omfordeling av inntektene kommunene i mellom var bakgrunnen for at Stortinget ved vedtak 12. juni 1987 innførte en ordning med differensierte satser for kommunetilskottet.

Ved lov 18. desember 1987 nr. 77 ble ordningen med kommunetilskott utvidet til å gjelde fylkeskommunene fra og med innteksåret 1988. Tilskottet fra fylkeskommunene skal beregnes av den samlede pensjonsgivende inntekten i vedkommende fylkeskommune. Procentsatsen ble for 1989 satt til 0,3 prosent.

I 1988 var det forskjellige satser for kommunetilskottet kommunene i mellom. For 1989 er kommunetilskottet for alle kommuner fastsatt til 1,25 prosent av den samlede pensjonsgivende inntekten i kommunen.

Med virkning fra 1983 har statstilskottet ikke lenger vært fastsatt som en prosentsats av den pensjonsgivende inntekten, men som et beløp svarende til differansen mellom folketrygdens utgifter og inntekter. Dette er blitt kalt underskottet i folketrygdens budsjett.

Finansieringen av folketrygden som politisk virkemiddel

I dag kan folketrygdens finansiering karakteriseres som et rent direkteoverføringssystem: Årets utgifter finansieres av årets inntekter, og en har gitt avkall på videre fondsopplegg. I denne sammenheng har politiske og økonomiske målsettinger utenfor folketrygden vært avgjørende. Medlemsavgiftene og arbeidsgiveravgiften er blitt betraktet som inntektspolitiske virkemidler og benyttet som ledd i styrkingen av norske bedrifters konkurransevne overfor utlandet. Arbeidsgiveravgiften har i tillegg vært benyttet som distriktspolitisk virkemiddel. Avgiftenes funksjon som virkemiddel for målsettinger utenfor folketrygden kom særlig klart fram i forbindelse

med forberedelsen til en geografisk differensiering av arbeidsgiveravgiften.

I St.prp. nr. 7 for 1973-74 side 2 om fastsetting av avgifter og tilskott til folketrygden for året 1974, ble folketrygdens framtidige finansiering drøftet. I den forbindelse uttales blant annet at:

«Departementet legger avgjørende vekt på behovet for nye virkemidler i distriktspolitikken, og har særlig festet seg ved en regional differensiering av arbeidsgiveravgiften til folketrygden.»

Medlemsavgiften ble fra våren 1974 benyttet som virkemiddel i de kombinerte inntektsoppgjørene. Medlemsavgiften ble redusert for å bedre realinntektsutviklingen for de yrkesaktive og stimulere det private forbruket.

Også i de følgende år ble medlemsavgiften brukt som inntektspolitisk virkemiddel, jf. reduksjonen av medlemsavgiften i årene 1974 til 1977. I den samme perioden ble også arbeidsgiveravgiften redusert for å begrense pris- og kostnadsutviklingen.

Folketrygdavgiftene har også vært benyttet som virkemidler i finanspolitikken. Da regjeringen våren 1978 gikk inn for en tilstramming av finanspolitikken, ble det innført et ekstraordinært kommunetilskott for ett år for å dempe aktiviteten i den kommunale sektoren.

Avgiftenes funksjon som skattepolitisk virkemiddel kommer også fram ved innføringen av helsedelen og opphevelse av sykedelen i forbindelse med omleggingen til økt vekt på bruttobeskatning for inntektsåret 1987. I St. meld. nr. 1 for 1986-87 om nasjonalbudsjettet for 1987 side 71, heter det at et av Regjeringens forslag til endringer i skattereglene for 1987, er en omlegging til økt vekt på bruttobeskatning for å muliggjøre reduserte satser for skatt på nettoinntekt. Videre heter det at omleggingen til økt vekt på bruttobeskatning foreslås gjennomført ved at «det innføres en ny helsedel av medlemsavgiften til folketrygden». Det uttales videre at lettelsene i skatt på nettoinntekt bidrar blant annet til at effekten av fradragene reduseres, og forslaget om lettelse i den progressive statsskatten bidrar til at reduksjonen av fradragenes betydning blir sterkest for de høyeste inntektene.

Utvalgets forslag

Trygdlovutvalget har i sin delinnstilling om folketrygdens forhold til helsetjenestene og andre ordninger (NOU 1986:11) vurdert hvilke utgifter som bør finansieres over folketrygdens budsjett. Det er altså spørsmålet om hvilke utgifter som skal finansieres ved hjelp av de avgifter og tilskott som er hjemlet i folketrygdloven.

Utvalget mener det bør være en sammenheng mellom folketrygdlovens stønadsbestemmelser og omfanget av trygdebudsjettet. Trygdlovutvalget er derfor kommet til at folketrygdens budsjett bare bør finansiere de ytelser som folketrygdloven omhandler. De øvrige ordninger bør finansieres over statsbudsjettet. Dette vil lette informasjonen slik at folk forstår hva trygdebudsjettet dekker og hva folketrygdordningen koster samfunnet. I dag snakker folk lett forbi hverandre, i og med at begrepet folketrygden ikke er et entydig begrep. Trygdefinansieringsutvalget la stor vekt på at folketrygden skulle være selvfinansierende. Det vil være lettere å oppnå denne målsetting dersom trygdebudsjettet i hovedsak begrenses til å omfatte finansiering av de ytelsene som er hjemlet i folketrygdloven.

Finansieringen av ytelsene etter yrkesskadetrygdloven av 1958 står i en noe spesiell stilling. Da bestemmelsene om yrkesskadetrygd ble tatt inn i folketrygdloven, ble den gamle yrkesskadetrygdloven beholdt for skader og sykdommer fra før 1971. Yrkesskadetrygdens fond gikk samtidig inn i folketrygd-systemet. Utvalget antar derfor at det kan være hensiktsmessig at folketrygden fortsatt finansierer den gamle yrkesskadetrygdordningen.

I delutredningen legger Trygdlovutvalget til grunn at folketrygdloven bør omfatte de forskjellige ytelser som skal dekke utgifter til livsopphold, og at disse stønadene fortsatt bør finansieres over trygdebudsjettet. Dette er folketrygdordningens mest sentrale ytelser, og utvalget fant det derfor ikke nødvendig å grunngi dette standpunktet nærmere. Dette gjelder følgende ytelser til livsopphold:

- Sykepenger etter folketrygdloven kapittel 3.
- Fødselspenger etter folketrygdloven § 3-21.
- Omsorgspenger ved adopsjon etter folketrygdloven § 3-21a.
- Dagpenger under arbeidsløshet etter folketrygdloven kapittel 4.
- Attføringspenger etter folketrygdloven kapittel 5.
- Alderspensjon etter folketrygdloven kapittel 7.
- Uførepensjon etter folketrygdloven kapittel 8.
- Etterlattepensjon og overgangsstonad etter folketrygdloven kapittel 10.
- Overgangsstonad til ugifte, skilte og separerte forsørgere etter folketrygdloven kapittel 12.

Når det gjelder folketrygdlovens nåværende ytelser som skal dekke bestemte utgifter, mener utvalget at de fleste bør beholdes i folketrygdloven og finansieres over trygdebudsjettet. Dette gjelder følgende ytelser:

- Medisinsk stønad m.v. etter folketrygdloven kapittel 2.
- Attføringshjelp etter folketrygdloven §§ 5-3 og 5-8.
- Grunnstønad etter folketrygdloven § 8-2 bokstav a.
- Hjelpstønad etter folketrygdloven § 8-2 bokstav b.
- Gravferdshjelp etter folketrygdloven kapittel 9.
- Utdanningsstønad etter folketrygdloven §§ 10-3 og 12-3.
- Stønad til barnetilsyn etter folketrygdloven §§ 10-2 og 12-3.
- Nedkomststønad etter folketrygdloven §§ 10-2 og 12-2.

De fleste av disse stønadene er så nært knyttet til folketrygdlovens ytelser til livsopphold at det er naturlig å beholde dem i loven og finansiere dem over folketrygdens budsjett.

Når det gjelder tilskottsordningene ved arbeidsløshet som er nevnt i folketrygdloven § 4-1 bokstavene b til f, dekkes disse i dag over statsbudsjettet. Tilskottsordningene har nær sammenheng med en rekke andre sysselsetnings tiltak som også dekkes over statsbudsjettet. Utvalget mener utgiftene til disse ordningene fortsatt bør dekkes av statskassen. Vi foreslår derfor at bestemmelsene om disse tilskottsordningene tas ut av folketrygdloven.

Når det gjelder stønader som skal dekke bestemte utgifter, står stønader som omfattes av folketrygdloven kapittel 2 om medisinsk stønad m.v. på mange måter i en særstilling. På den ene side har enkelte av disse stønadene nær tilknytning til folketrygdloven kapittel 3 om sykepenge. På den annen side er administreringen av disse stønadene i dag delvis flyttet til kommunene og fylkeskommunene i forbindelse med rammetilskottsordningene. Videre har en del stønader det særtrekk at de ikke utbetales til pasientene, men til de enkelte behandlere og forhandlere.

I delutredningen viser utvalget til at utgiftene til medisinsk stønad bør dekkes over trygdebudsjettet, dersom bestemmelsene om disse stønadene blir beholdt i folketrygdloven. I delutredningen drøfter utvalget hvilken lovteknisk løsning som er mest hensiktsmessig. Etter en samlet vurdering, kom utvalget til at bestemmelsene om medisinsk stønad fortsatt bør beholdes i folketrygdloven. Slike bestemmelser er nå foreslått tatt inn i utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester.

Utvalgets flertall mener at rammefinansieringen av fylkeshelsetjenesten bør dekkes direkte over statsbudsjettet. Utvalgsmedlem Leif Andreassen mener at denne fortsatt bør finansieres over trygdebudsjettet.

Folketrygdens budsjett har også finansiert

en del andre stønadsordninger. Disse såkalte eksterne ordningene er:

- Krigspensjon for sivilpersoner etter lov 13. desember 1946 nr. 22 om krigspensjon for hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner, samt etter tilleggslovene.
- Ekstra feriuke for arbeidstakere over 60 år etter lov 14. november 1947 nr. 3 om ferie. Refusjonsordningen er ikke tatt inn i den nye ferieloven av 29. april 1988 nr. 21.
- Forskotttering av oppfostringsbidrag til barn etter lov 26. april 1957 nr. 4 om bidragsforskudd.
- Tilbakebetaling av barnebidrag ved oppheving av farskap etter lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre § 62.
- Arbeidsløsetrygd for fiskere.
- Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs etter lov 14. desember 1973 nr. 61 om statsgaranti for lønnskrav ved konkurs.
- Den gamle yrkesskadetrygden etter lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd. I delinnstillingen kom utvalget til at disse eksterne ordningene, med unntak av yrkesskadetrygdordningen, bør finansieres direkte over statsbudsjettet. Vi viser til NOU 1986:11 side 37. Utvalget har lagt til grunn at dette forslaget blir fulgt opp av myndighetene.

Utkastets § 22-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om avgifter og tilskott som skal dekke utgiftene til ytelsene etter denne loven.

Bestemmelser om

- arbeidsgiveravgift står i § 22-2
- medlemsavgift står i § 22-3
- avgifter for visse grupper står i § 22-4
- produktavgift ved fiske m.m. står i § 22-5
- premie for forsikring for sykepenge og frivillig yrkesskadetrygd står i § 22-6
- tilskott fra kommunene og fylkeskommunene står i § 22-7
- tilskott fra staten står i § 22-8
- folketrygdfondet står i § 22-9.

Merknader

Bestemmelsen angir kort hva kapitlet omhandler. Utvalget har funnet det hensiktsmessig å ha samme oppbygning når det gjelder kapitlet om finansiering som når det gjelder stønadskapitlene. Dette innebærer at kapitlets første paragraf må innholde en innledningsbestemmelse. Dette prinsippet har vi også fulgt når det gjelder utkastets kapitler om grunnbegreper, administrasjon, saksbehandling og utbetaling.

Gjeldende rett

Som nevnt i innledningen til kapitlet finansieres i dag også andre ordninger enn de som

er hjemlet i folketrygdloven over folketrygdens budsjett (såkalte eksterne ordninger). Lovens § 16-1 første ledd lyder:

«Utgiftene til trygdens ytelser og administrasjon, til krigspensjoneringen for sivilpersoner, til bidragsforskott etter lov 17. februar 1989 nr. 2 om bidragsforskott (forskotteringsloven) til tilbakebetaling etter barneloven § 62 og til tilskudd til delvis dekning av fylkeskommunenes utgifter til helse- og sosialtjeneste dekkes ved

- a. trygdeavgift,
- b. arbeidsgiveravgift,
- c. tilskott fra kommuner og fylkeskommuner,
- d. tilskott fra staten,
- e. tilskott fra folketrygdfondet,
- f. premie for frivillig trygd, jfr. § 3-10 nr. 2, § 3-18 A og 11-3 og for særordninger, jfr. § 3-8.

Arbeidsgiveravgiften som nevnt i første ledd bokstav b skal også omfatte avgift som nevnt i § 2 i lov om statsgaranti for lønnskrav i konkurs m.v.»

Videre dekker folketrygdens budsjett også utgiftene til:

- Arbeidsløsetrygd for fiskere.
- Den gamle yrkesskadetrygden.

Disse ytelser er ikke nevnt i folketrygdloven kapittel 16.

Utvalgets forslag

Utvalget har vurdert å flytte finansieringskapitlet fra folketrygdloven til skatteloven. Avgiftsbestemmelsene har nær tilknytning til og bygger i stor grad på skattebestemmelsene. Utvalget er imidlertid kommet til at en bør opprettholde dagens system. Utvalget mener det er viktig at det går fram av folketrygdloven at folketrygdordningen har et eget finansieringssystem. Folketrygden har egne inntekter og egne utgifter. Den skal ha sitt eget økonomiske fundament atskilt fra statens øvrige midler. Folketrygden mottar betydelige statstilskott, men kan likevel ikke sies å være skattefinansiert. Folketrygden bygger dels på skatteprinsippet, men først og fremst på forsikringsprinsippet. Folketrygdens finansieringssystem er derfor kalt for et blandingsystem. Det kompromisset som ligger til grunn for dette blandingsystemet, kan oppfattes som en ganske betydningsfull bærebjelke i den sosialpolitiske bevissthet som et langt stykke på vei har karakterisert etterkrigstidens Norge, se Jon Eivind Kolberg: «Farvel til velferdsstaten?» 1983 side 72 f.

Intensjonen bak tilknytningen mellom folketrygdordningen og skatteetaten var først og fremst å etablere et enklere innkrevingssystem. Det er skatteetaten som fastsetter pensjonsgivende inntekt og som administrerer innkrevingen av avgiftene. Derfor brukes det begreper som er knyttet til skattereglene og

som ikke alltid harmonerer med begrepene i trygdelovgivningen. Som eksempel kan nevnes atplikten til å betale arbeidsgiveravgift er knyttet til det som i skatteretten kalles «innberetningsplikten». Trygdeavgiftenes tilknytning til skattebestemmelsene fører for eksempel til atplikten til å svare arbeidsgiveravgift ikke er knyttet til arbeidstakernes medlemskap i folketrygden.

Utkastets første ledd angir hva kapitlet handler om. Utvalget har foreslått vesentlige endringer i forhold til gjeldende rett.

Trygdelovutvalget foreslo i delutredningen om folketrygdens forhold til helsetjenestene og andre ordninger at de eksterne ordningene, bortsett fra yrkesskadetrygden, tas ut av folketrygdssystemet. Se NOU 1986:11 side 37 og nærmere omtale i innledningen til dette kapitlet. Dette er fulgt opp i St.meld. nr. 12 for 1988-89 om Folketrygdens økonomi og pensjonssystem s. 258 f.

I utkastet her legger utvalget forslagene i delutredningen til grunn. Dette innebærer at finansieringsbestemmelsene i folketrygdloven bare skal gjelde finansieringen av ytelsene etter denne loven, administrasjonen av folketrygdordningen, og dessuten finansieringen av ytelsene og administrasjonen av den gamle yrkesskadeordningen etter lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd. Det går fram i dag av § 26 i yrkesskadetrygdloven at utgiftene som påløper etter loven samt etter de gamle ulykkestrygdlovene skal dekkes av folketrygden. I utkastets kapittel 17 om vilkår for yrkesskadedekning har utvalget tatt inn en særskilt bestemmelse om forhold til yrkesskadetrygdlovgivningen. I utkastet § 17-12 er det presisert at det ikke skal ytes stønad etter særbestemmelsene om yrkesskader i folketrygdloven når det gjelder yrkesskader som har inntrådt før 1. januar 1971, og som reguleres av den gamle yrkesskadetrygdloven eller de tidligere ulykkestrygdlovene. Videre sies det i lovutkastet at folketrygden skal dekke utgiftene til ytelser etter denne (disse) lovene.

I utkastets § 22-1 andre ledd er det gitt en oversikt over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne.

Bestemmelser om arbeidsgiveravgift er gitt en sentral plassering i kapitlet. Arbeidsgiveravgiften omtales før medlemsavgiften. Sistnevnte avgift er også gitt en sentral plassering i kapitlet.

Bestemmelsene om produktavgiften er tatt inn i en egen paragraf etter bestemmelsene om arbeidsgiveravgift og medlemsavgift.

I utkastets § 22-6 har utvalget foreslått en paragraf som inneholder hjemmel til å fastsette forskrifter om premier for forsikring for sykepengedekning og frivillig yrkesskade-

trygd. Hjemmelen til å gi slike forskrifter er i dag å finne i lovens kapittel 3 for så vidt gjelder sykepengedekning, og i lovens kapittel 11 for så vidt gjelder yrkesskadedekning. Utvalget mener at alle bestemmelsene om finansiering av folketrygdlovens ytelser bør samles i utkastet her. Dette bør også gjelde bestemmelsene om premier og premiegrunnlag for forsikring.

Bestemmelser om tilskott fra kommunene og staten er tatt inn i to forskjellige bestemmelser. Begge bestemmelsene er på samme måte som i den gjeldende folketrygdloven plassert etter bestemmelsene om avgiftene til folketrygden.

Som i gjeldende folketrygdlov omtales folketrygdfondet til slutt i kapitlet.

Utkastets § 22-2 Arbeidsgiveravgift

Arbeidsgivere og oppdragsgivere plikter å betale arbeidsgiveravgift av lønn og annen godtgjørelse som de skal levere lønnsoppgave over, se ligningsloven § 6-2, eller som de plikter å innberette på annen måte.

Av naturalytelser og av godtgjørelse som skal dekke utgifter i forbindelse med utførelse av arbeid m.m., skal det betales avgift i den utstrekning naturalytelsene og godtgjørelsen skal tas med ved beregningen av forskottstrekk. Se skattebetalingsloven §§ 5 og 6.

Selv om arbeidsgiveren eller oppdragsgiveren er fritatt for å levere lønnsoppgave på grunn av beløpets størrelse, gjelder plikten til å betale arbeidsgiveravgift.

Det skal betales arbeidsgiveravgift av arbeidsgiveres tilskott til livrente- og pensjonsordninger. Det samme gjelder pensjoner fra arbeidsgivere som har begynt å løpe etter 1. januar 1988.

Det skal betales arbeidsgiveravgift av godtgjørelse til medlemmer i styrer, utvalg, råd og lignende. Dette gjelder selv om vedkommende er selvstendig næringsdrivende.

Stortinget fastsetter størrelsen på arbeidsgiveravgiften. Den kan være geografisk differensiert.

Departementet gir forskrifter om hva som skal regnes som avgiftspliktige ytelser etter denne paragrafen.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i folketrygdloven § 16-3.

Historikk

Da folketrygdordningen ble innført i 1967, avløste arbeidsgiveravgiften det såkalte arbeidsgivertilskottet som før 1967 ble fastsatt til en viss prosent av medlemspremien til den enkelte arbeidstaker. Fra og med 1. januar

1967 ble arbeidsgiveravgiften fastsatt til 7 prosent av godtgjørelsen til den enkelte arbeidstaker, uavhengig av arbeidstakerens medlemspremie.

Fra og med 1. januar 1975 har satsene for arbeidsgiveravgiften vært geografisk differensiert. Til og med 1980 var landet delt i tre soner. I 1981 ble det innført en fjerde sone. Fra og med 1. mai 1989 var satsene 16,7 prosent i sone 1, 13,2 prosent i sone 2, 10,0 prosent i sone 3 og 2,2 prosent i sone 4.

Den geografiske differensieringen av arbeidsgiveravgiften ble innført som et virkemiddel i distriktpolitikken. En ønsket å stimulere til ny virksomhet eller hindre en uønsket nedbygging av eksisterende virksomhet i visse områder, og en ønsket å minske presset i andre områder. Samtidig var det ønskelig å skape faste arbeidsplasser til befolkningen som var bosatt i utbyggingsområder. I St.prp. nr. 1 for 1974-75 om avgifter og tilskott til folketrygden side 3, omtales innstillingen fra et embetsmannsutvalg som ble oppnevnt for å slutføre de økonomiske og distriktpolitiske vurderinger som en geografisk differensiering av arbeidsgiveravgiften til folketrygden reiser. Her heter det bl.a:

«Utvalget har vurdert ulike former for geografisk differensiert støtte til arbeidskraft. Utvalgets konklusjon er at en geografisk differensiering av arbeidsgiveravgiften til folketrygden er å foretrekke framfor andre former for støtte som en har hatt under vurdering.»

I samme proposisjon bemerker departementet bl.a.:

«Ut fra de distriktpolitiske vurderinger og ut fra ønsket om å begrense omfanget av pendling, ville det være klart ønskelig å knytte en differensiering til arbeidsplassens lokalisering.»

Avgiftssatsen ble av skattetekniske årsaker likevel knyttet til arbeidstakerens skattekommune og ikke til bedriftens skattekommune. Dette hadde sammenheng med at arbeidsstedet ikke på forhånd kan påføres arbeidstakers skattekort. Det måtte i såfall angis av arbeidsgiveren. Dersom differensieringen skulle knytte seg til bedriftens skattekommune, ville en være avhengig av arbeidsgivers oppfølging av meldeplikten når arbeidstaker flytter arbeidssted og av korrekt avgrensning av lønnsutbetaling. En slik differensiering ville være vanskelig å praktisere når arbeidsgiveren driver virksomhet i flere kommuner. Det ville dessuten være vanskelig og ressurskrevende for ligningsmyndighetene å kontrollere en arbeidstakers arbeidssted til enhver tid og bedriftens reelle skattekommune. Bestemmelsene om differensiering etter bedriftens skat-

tekommune ville derfor kunne åpne for mulighetene for illojal utnyttelse av regelverket.

Gjeldende rett

Lovens § 16-3 lyder:

«Arbeidsgiveravgift fastsettes i prosent av det beløp arbeidsgiveren plikter å innberette som lønn og annen godtgjørelse for arbeid eller oppdrag i og utenfor tjenesteforhold for vedkommende år. Det skal dog ikke beregnes avgift når arbeidet eller oppdraget er utført som ledd i selvstendig næringsvirksomhet. Av godtgjørelser som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 1 bokstav b skal det likevel alltid beregnes avgift. Videre skal arbeidsgiveravgift for året 1989 fastsettes i prosent av arbeidsgivers og det offentliges tilskudd til livrente- og pensjonsordninger. Det samme gjelder pensjon fra arbeidsgiver som begynner å løpe etter 1. januar 1988.

Av godtgjørelser som er nevnt i § 6-4, første ledd, nr. 1, bokstav c, skal avgift bare beregnes i den utstrekning godtgjørelsen skal tas med ved beregningen av forskuddstrekk.

Plikten til å svare arbeidsgiveravgift bortfaller ikke av beløp som etter sin art går inn under første ledd, selv om beløpet fritas for innberetningsplikt på grunn av sin størrelse.

Av godtgjørelse til utenlandsk statsborger for arbeid utført i utlandet betales arbeidsgiveravgift dog bare dersom vedkommende er bosatt i Norge eller er ansatt på norsk skip i utenriksfart.

Kongen fastsetter nærmere regler om beregning, innkreving og innbetaling av arbeidsgiveravgift, samt nærmere regler om hva som skal regnes som avgiftspliktige ytelser etter denne paragraf.»

Hvem som plikter å betale arbeidsgiveravgift

Enhver som har noen ansatt i sin tjeneste (arbeidsgiver), plikter å svare arbeidsgiveravgift av lønn og annen godtgjørelse som utbetales til ansatte. Det samme gjelder den som engasjerer noen til å utføre et oppdrag (oppdragsgiver), når oppdraget ikke er å anse som et ledd i selvstendig næringsvirksomhet for oppdragstakeren. Det skal med andre ord også betales arbeidsgiveravgift av godtgjørelse til oppdragstakere.

Også skattefrie institusjoner, foreninger, milde stiftelser, offentlige etater, private personer m.v. skal svare arbeidsgiveravgift når de er arbeids- eller oppdragsgivere.

Avgiftsplikten gjelder også privatpersoner som utbetaler godtgjørelser i helt kortvarige arbeidsforhold, som f. eks. ved timevikariat, vaskehjelp, serveringshjelp, husvedlikehold, hagearbeid, vedhogging, barnepass o.l.

Avgiftsplikten gjelder også for arbeids- og oppdragstakere som er under 17 år og over 69 år.

Plikten til å svare arbeidsgiveravgift gjelder uavhengig av om arbeidsgiveren driver selvstendig næringsvirksomhet eller ikke.

Plikten til å svare arbeidsgiveravgift er knyttet til lønnsoppgaveplikten. Det er i stor grad også sammenfall mellom avgiftsplikten og plikten til å foreta forskottstrekk.

Lønnsoppgaveplikten går fram av ligningsloven § 6-2 og tilhørende forskrifter. Ligningsloven § 6-2 lyder:

«§ 6-2. Om lønnsoppgave m.v.

1. Den som selv eller gjennom andre har utbetalt eller ytet fordel som nevnt i dette nummer, skal ukrevet levere oppgave over alt som i siste inntektsår er ytet til den enkelte mottaker. Oppgavene skal omfatte

- a. lønn og annen godtgjøring for arbeid,
- b. pensjoner, underholdsbidrag, fødselspenger, omsorgspenger ved adopsjon, dagpenger under arbeidsløshet, sykepenger o.l. ytelser som skal regnes som skattepliktig inntekt for mottakeren,
- c. drikkepenger med det beløp som skal tas med ved beregning av skattetrekk,
- d. gratiale, tantieme og godtgjøring til medlem av styre eller representantskap eller til annen tillitsmann,
- e. provisjon utbetalt til agent eller annen mellommann,
- f. vederlag for tjenester av teknisk, håndverksmessig, juridisk, regnskapsmessig eller annen art,
- g. honorar eller annen godtgjøring som er utbetalt opphavsmann til åndsverk,
- h. reise-, diett- og representasjonsgodtgjøring, samt annen godtgjøring til dekning av utgifter ved utførelse av arbeid, oppdrag eller verv som nevnt under a-g,
- i. lott eller part ved fiske eller fangstvirksomhet og
- j. godtgjøring til medlemmer av faste arbeidslag som utfører arbeid for egen regning.

2. I lønnsoppgaven tas også med vederlag for varer eller andre ytelser som er levert i forbindelse med arbeid som nevnt i nr. 1.

3. Lønnsoppgaven skal inneholde opplysninger om fradrag som er gjort ved lønnsutbetalingene, så som medlemsinnskudd til tjenestepensjonsordning, pliktig underholdsbidrag, og fradragsberettiget fagforeningskontingent m.v. Det samme gjelder fradragsberettiget fagforeningskontingent som lønnstakeren legitimerer å ha betalt direkte til sin fagforening.

4. Kongen kan gi forskrifter om særskilt oppgaveplikt for

- a. ytelse fra skattyter som driver næringsvirksomhet eller utleie av fast eiendom til person som står ham nær gjennom familie, slektskap, økonomisk fellesskap eller på annen måte og
- b. ytelse eller uttak fra selskap til person som har vesentlig innflytelse som aksjonær eller andelseier, eller til noen som står slik person nær.

5. Lønnsoppgaven leveres innen 31. januar i året etter inntektsåret til skatteoppkreveren i den kommune hvor arbeidsgiveren hører hjemme eller har sitt hovedkontor. Dog skal oppgaver fra person bosatt i utlandet og der hjemmehørende selskaper m.v. være innsendt før virksomheten innen riket opphører, medmindre ligningssjefen har gitt tillatelse til at oppgaver leveres på et senere tidspunkt.»

Lønnsoppgaven er en kontrolloppgave som skal sikre rett beskatning av mottakeren av en godtgjørelse. Lønnsoppgaveplikten retter seg mot den som skal svare arbeidsgodtgjørelsen i egenskap av arbeidsgiver eller oppdragsgiver, uten hensyn til om vedkommende er skattepliktig til Norge. Etter folketrygdloven har lønnsoppgaveplikten fått en ekstra funksjon ved å tjene som kriterium for plikt til å svare arbeidsgiveravgift.

Det følger av ligningslovens bestemmelse at enhver som selv eller gjennom andre utbetaler pensjon, lønn og annen godtgjørelse for arbeid, skal levere oppgave over alt som i det siste inntektsåret er ytt til den enkelte mottakeren. Uttrykket «enhver» må ses i sammenheng med ligningslovens virkeområde i § 1-1. Ligningsloven gjelder utligningen av norske skatter. Overfor utlendinger gjelder den i den utstrekning de er skattepliktige til Norge, eller har slik tilknytning til Norge at de enkelte bestemmelsene som f.eks. om opplysningsplikt kan anvendes. Ligningskontoret skal på fritt grunnlag kunne vurdere når det er tilstrekkelig behov for å innhente selvangivelse fra personer eller selskaper som hevder ikke å være skattepliktige til Norge.

Ligningsloven gjelder også når norske myndigheter bistår andre lands skattemyndigheter etter avtaler om forebygging av dobbeltbeskatning m.v. Det følger av lov 28. juli 1949 nr. 15 om adgang for Kongen til å inngå slike avtaler, at norsk lovgivning om opplysningsplikt m.v. også gjelder innhenting av opplysninger til bruk for utenlandske skattemyndigheter.

Oppgaveplikten gjelder også utgiftsgodtgjørelser og fordeler som kjøp til underpris, fri telefon m.v. Naturalytelser som i sin helhet er skattefrie, skal ikke lønnsinnberettes.

I de senere årene er det utviklet nye ordninger for organisering av tilgang og disponering av arbeidskraft. Dette har medført at de typiske arbeidsgiverfunksjonene kan være delt på flere. Det vil derfor kunne oppstå situasjoner hvor flere er ansvarlig for å betale arbeidsgiveravgift. En formidler av arbeidskraft som utelukkende bringer arbeidstaker og arbeidsgiver i kontakt med hverandre uten selv å tre inn i arbeidsforholdet, vil ikke bli ansvarlig for avgift vedrørende den arbeidskraften som er formidlet. Ved arbeidsutleie derimot vil i utgangspunktet både innleier og utleier av arbeidskraft være ansvarlig for lønnsoppgaveplikten og betaling av arbeidsgiveravgift. I praksis vil partene avtale seg i mellom hvem som skal foreta skattetrekk, levere oppgaver m.v. Når alle nødvendige opplysninger gis til myndighetene vil det normalt ikke være behov for å holde både utleier og innleier ansvar-

lige. Se Ot.prp. nr. 84 for 1981-82 side 6 og Tove Friis-Petersen m.fl.: «Skattebetalingsloven med kommentar» side 32.

Lønnsoppgaveplikten ved utbetalinger til personer bosatt i utlandet følger av forskrift av 30. desember 1983, fastsatt av Finansdepartementet med hjemmel i ligningsloven § 6-16.

Forskriftens § 1 lyder:

«Følgende utbetalinger skal innberettes når mottakeren etter norske skatteregler anses bosatt (hjemmehørende) i utlandet og arbeidet ikke er utført i Norge:

1. Ytelser som har karakter av lønn eller annen godtgjørelse for arbeid, pensjon m.v., jfr. ligningsloven § 6-2 nr. 1 a-c. Det forlanges dog ikke oppgave over lønnsutbetalinger til ansatte ved norske bedrifters faste driftssteder i utlandet, såfremt utbetalingene skal belastes regnskapet for vedkommende driftssted. Skipsrederier fritas likeledes for å innberette lønn som vedrører skipenes drift, når utbetalingene ikke er foretatt her i riket.

2. Tantieme, gratiale og godtgjørelse (herunder pensjon) som direktør eller medlem av styre, kontrollkomite e.l. i selskap eller innretning hjemmehørende her i riket, jfr. skatteloven § 15 første ledd c. Oppgaveplikten gjelder uten hensyn til om Norge i skatteavtale med vedkommende land har frafalt beskatningsretten til slike godtgjørelser.

Utbetalinger til personer som bare midlertidig antas oppholde seg i utlandet, skal alltid innberettes når det ikke er på det rene at skatteplikten til Norge er falt bort. Innberetningsplikten har her samme omfang som når det gjelder personer fast bosatt i Norge.»

For en selvstendig næringsdrivende som har gitt noen et oppdrag på kontinentalsokkelen eller oppdrag på plass for bygge- eller monteringsarbeid i Norge gjelder bestemmelsene om utvidet opplysningsplikt i ligningsloven § 6-10. Bestemmelsene svarer til bestemmelsene i tidligere lov 16. desember 1977 om oppdragsgiveres og oppdragstakeres opplysningsplikt overfor skattemyndighetene. Foranledningen til disse bestemmelsene var at det etter hvert var blitt et stort problem for skattemyndighetene å få oversikt over utenlandske foretak og arbeidstakere som opererer i Norge eller på den norske kontinentalsokkelen. Bestemmelsene om utvidet opplysningsplikt gjelder personer som er bosatt i utlandet eller utenlandske selskaper som vedkommende næringsdrivende gir oppdrag på kontinentalsokkelen eller på plass for bygge- eller monteringsarbeid i Norge. Den spesielle oppgaveplikten gjelder også norske oppdragstakere.

Spørsmålet om grensene for norsk forvaltningsmyndighet

I gjeldende rett er det ikke avklart hvor langt avgiftsplikten strekker seg i rommet.

Det er ansett som lite tvilsomt at det foreligger oppgaveplikt og plikt til å svare arbeidsgiveravgift når arbeidsgiveren etter intern norsk rett driver virksomhet som er skattepliktig hit etter skatteloven § 15 c. Det er i prinsippet også hevdet at de såkalte «arbeidsgiverpliktene» (lønnsoppgaveplikten, plikten til å svare arbeidsgiveravgift og trekkplikten) gjelder alle lønnsutbetalinger m.v. for arbeid utført i Norge eller på kontinentalsokkelen selv om lønningene utbetales fra utlandet og arbeidsgiveren ikke er skattepliktig til Norge.

Vi viser til Oceanic-dommen, Gulating lagmannsrett, som er gjengitt i «Dommer, uttalelser m.v. i skattesaker og skattespørsmål» 1983 side 286, utgitt av Ligningsnevndenes Landsforbund (heretter kalt Utv.). Lagmannsretten var her enig med staten i at trekkplikten også omfatter utenlandske arbeidsgivere som utbetaler lønn for arbeidsytelser under oppdrag på norsk kontinentalsokkel. Her var det imidlertid ikke bestridt at selskapet var skattepliktig til Norge selv om det var hjemmehørende i Panama. De ansatte var skattepliktige etter petroleumsskatteloven, men ingen var bosatt i Norge.

Det har vært reist spørsmål om generelle folkerettslige prinsipper om norsk forvaltningsmyndighet og jurisdiksjon kan sette grenser for norske myndigheters muligheter til å håndheve disse bestemmelsene i forhold til arbeidsgivere i utlandet. Se Utv. 1977 side 148-158, side 298 og 491, samt NOU 1979:7 om sjømannsskatt for mannskap på utenlandske skip side 16.

I NOU 1979:7 side 16 f. er det i vedlegg 1 inntatt en uttalelse fra Utenriksdepartementet som bygger på et notat utarbeidet av professor C. A. Fleischer. Det uttales her følgende:

«Generelt gjelder at det er lite avklart i hvilken utstrekning folkeretten har regler og skranker når det gjelder utøvelse av beskatningsmyndighet. Spørsmålet må prinsipielt betraktes som et særspørsmål under det mer vidtgående begrep jurisdiksjon. Spørsmålet om rett til skattlegging kan m.a.o. formuleres som et spørsmål om vedkommende person eller gjenstand faller inn under norsk skatterettslig jurisdiksjon etter folkeretten»

Spørsmålet om det foreligger en rimelig tilknytning til skattejurisdiksjonen er behandlet i O' Connell, International Law, 2. utgave 1970 bind II s. 716. O' Connell uttaler her blant annet at moderne rett på dette området kan føres tilbake til Vattel som baserte beskatningskompetanse på tilstedeværelse («sejour») i beskatningslandet. Det heter videre at et brukbart system er utledet gjennom samvirke av to regelsett, på den ene side folkeretten, på den annen side interlegal rett.

O' Connel uttaler at for det første må det være en stedlig sammenheng mellom skattemyndigheten og den person eller formue som beskattes. Og for det annet gjelder nesten universelt den internrettslige regel at en stat ikke fullbyrder en annen stats skattebestemmelser.

Skattelovens effektivitet og gyldighet beror derfor på tilstedeværelsen av personer eller deres formue innenfor det skattemessige jurisdiksjonsområde. O' Conell nevner tre gyldighetsbetingelser for utøvelse av beskatningsretten (side 717). Disse tre er vedkommende utlendings bosted («residence of the alien»), det sted der eiendom befinner seg («situs of property») og det sted der inntekten oppnås («place of income»).

I NOU 1979:7 uttales det:

«Selv om formuleringen her (O'Connel side 717) kan gi inntrykk av at det er en uttømmende oppregning, kan man neppe etter dagens folkerett regne med noe absolutt forbud mot at også andre tilknytningsmomenter anvendes. I likhet med det som gjelder jurisdiksjon ellers, kan det på den annen side ikke antas at en hvilken som helst løserer tilknytning er tilstrekkelig - f.eks. at man er ansatt hos en person som delvis benytter norsk kapital i sin virksomhet. Tilknytningen til Norge er i så fall temmelig fjern, hvis man tenker seg en bedrift på land. Og det kan umiddelbart fremtre som nokså tvilsomt om en tilsvarende løs tilknytning via den kapital arbeidsgiveren anvender, er tilstrekkelig til å gjøre arbeidstakere på et skip underkastet norsk skatterettslig jurisdiksjon.»

Fleischer har i sin sammenfatning blant annet uttalt:

«Folkeretten har ikke sikre grenser for statenes jurisdiksjon på alle felter, og spesielt ikke når det gjelder hvor langt og hvilket grunnlag den skatterettslige jurisdiksjon kan utstrekkes.»

Han tilføyer at den skatterettslige jurisdiksjon i likhet med annen jurisdiksjon er avhengig av en viss grad av tilknytning. Han påpeker at de synspunkter som er anført ikke berører spørsmålet om norsk skatterettslig jurisdiksjon i samsvar med *avtale* inngått med annen stat. De folkerettslige prinsipper som det er tale om, knytter seg til *statens* rettigheter, som selvsagt kan avgrenses ved *avtale* med annen stat.

Magnus Aarbakke uttaler seg om folkerettslige skranker i sin utredning «Oversikt over intern norsk internasjonal skatterett», gjengitt i Den norske advokatforeningens småskriftserie nr. 36 for 1976 side 11. Han skriver at hvis vi ser bort fra traktatretten, setter den alminnelige folkerett få skranker for en stats beskatningsmyndighet.

Det avgjørende spørsmål er hvorvidt det foreligger en viss tilknytning til Norge. Denne tilknytningen må ikke være for fjern. En slik tilknytning foreligger når arbeidsgiveren driver virksomhet som er skattepliktig til Norge etter intern rett (skatteloven § 15 bokstav c). Den nødvendige tilknytning synes også å foreligge selv om arbeidsgiveren ikke er skattepliktig til Norge, men har arbeidstakere eller oppdragstakere på norsk jord eller kontinentalsokkel, som er skattemessig bosatt her (opphold over 6 måneder).

I praksis har skattemyndighetene ikke innkrevet arbeidsgiveravgift ved andre typer utenlandsk kortidsvirksomhet (under 6 måneder) i Norge når inntekt eller arbeidsgodtgjørelse ikke berører norsk beskatning etter intern rett. Dette gjelder selv om oppdragstaker eller arbeidstaker er trygdet i Norge.

Det er mulig at man i en konkret sak vil kunne bli stående uten tvangsmidler eller sanksjoner. Dette gjelder imidlertid ikke generelt. Skatteavtalene inneholder ofte bestemmelser om bistand for å fremme effektiv beskatning og innfordring av skatter. Manglende tvangsmidler m.v. synes uansett ikke å kunne begrunne et annet prinsipielt syn når det gjelder bestemmelsen materielle innhold.

Spørsmålet om plikten til å svare arbeidsgiveravgift er som hovedregel regulert i trygdeavtaler inngått med annen stat og ikke i skatteavtalene.

I medhold av trygdeavtaler inngått med andre land, kan trygdemyndighetene fatte vedtak som medfører fritak fra plikten til å svare arbeidsgiveravgift av lønn og annen godtgjørelse til nærmere angitte utlendinger (utsendte arbeidstakere), som arbeider i Norge eller på norsk kontinentalsokkel.

Ifølge den nordiske avtalen om sosial trygghet (i kraft 1. januar 1982) skal en norsk arbeidsgiver som sender en arbeidstaker til et annet nordisk land for å utføre arbeid for den norske arbeidsgiverens regning, svare arbeidsgiveravgift til Norge dersom arbeidet påregnes å vare kortere enn 12 måneder (utsendte arbeidstakere). Arbeidstakeren vil være omfattet av utsendingslandets trygdlovgivning.

Dersom arbeidet varer lenger enn forventet slik at 12 månedersgrensen overskrides, kan det søkes om at arbeidstakeren fortsatt skal være omfattet av utsendingslandets trygdlovgivning. Det skal da fortsatt svares arbeidsgiveravgift til Norge. Slike søknader behandles av Folketrygdkontoret for utenlandssaker.

Trygdeavtalen inneholder også bestemmelser om hvor det skal svares arbeidsgiveravgift av godtgjørelse til arbeidstakere som er ansatt for å utføre arbeid i to eller flere nordiske land, og særskilte persongrupper som sjø-

menn, flyvende personell og reisende personell i landtransportvirksomhet.

Norge har også inngått trygdeavtaler med Canada, Frankrike, Hellas, Italia, Jugoslavia, Portugal, Storbritannia, Sveits, Tyrkia og USA.

Arbeidsgiveravgiften og forholdet til medlemskap i folketrygden

Det følger av folketrygdloven § 16-3 at plikten til å svare arbeidsgiveravgift i utgangspunktet verken er avhengig av om mottakeren av godtgjørelsen er skattepliktig til Norge eller trygdet etter folketrygdloven. Dersom arbeidsgiveren er hjemmehørende i Norge foreligger det plikt til å svare arbeidsgiveravgift av utbetalinger for arbeid utført i utlandet uavhengig av om mottakeren er skattepliktig til Norge og uten hensyn til om mottakeren er trygdet i Norge. Som nevnt over er plikten til å svare arbeidsgiveravgift rettet mot den som skal svare arbeidsgodtgjørelsen. Gjeldende bestemmelse inneholder ingen begrensning bortsett fra begrensningen vedrørende arbeid utført i utlandet av utenlandsk statsborger som ikke er bosatt her eller ansatt på norsk skip. Vi viser til folketrygdloven § 16-3 fjerde ledd. Denne begrensningen kom inn ved lovendring den 12. desember 1967. Av forarbeidene i Ot.prp. nr. 12 for 1967-68 side 9, se Innst.O. II for 1967-68 side 4, går det fram at en med denne tilføyelsen tok sikte på å samordne plikten til å svare arbeidsgiveravgift og arbeidstakerens adgang til medlemskap i folketrygden. I Ot.prp. nr. 12 for 1967-68 side 9 er det referert et brev fra Skattedirektøren hvor det blant annet er uttalt:

«Når det gjelder utbetaling av lønn til personer bosatt i utlandet som har adgang til å komme med i folketrygden, antar skattedirektøren at det bør være plikt til å svare arbeidsgiveravgift av slik lønn, i det en i disse tilfeller må gå ut fra at disse arbeidstakere i alminnelighet ønsker å bli medlem mot å svare medlemsavgift etter den relativt lave premie som gjelder for lønnsinntekt. På denne måte vil finansieringen av ytelsene fra folketrygden bli den samme for lønnstakere bosatt i utlandet og for lønnstakere bosatt her i landet.

For utbetaling av lønn til utlendinger for arbeid som er utført i utlandet, antar skattedirektøren at forholdet ligger annerledes an. I disse tilfeller vil det så vidt skjønnes ikke være adgang for arbeidstakeren til å bli medlem, og det synes da riktig at plikten til å svare arbeidsgiveravgift faller bort.»

På denne bakgrunn kan en si at en i folketrygdloven i meget begrenset utstrekning har tilpasset bestemmelsene om plikt til å svare arbeidsgiveravgift og bestemmelsene om hvem som er eller kan bli trygdet etter folketrygdloven kapittel 1.

Beregning, innbetaling og innberetning av avgiften

Arbeidsgiveravgiften skal beregnes av brutto lønn og annen godtgjørelse for arbeid eller oppdrag i og utenfor tjenesteforhold. Grunnlaget for beregning av avgiften svarer som hovedregel til pensjonsgivende inntekt for lønsmottakere. Grunnlaget er stort sett det samme som ved beregning av forskottstrekk.

Når det gjelder grensen mellom lønnsinntekt og godtgjørelse for oppdragstakere, har Skattedirektoratet uttalt at det alltid skal svares arbeidsgiveravgift av godtgjørelse til forfattere av artikler, kronikker, inserater o.l. som er skrevet med sikte på å bli tatt inn i avis, ukeblad, tidsskrift eller annen publikasjon, herunder godtgjørelse for fotografier, tegninger o.l. som leveres sammen med artikkel m.v. Det samme gjelder godtgjørelse for nyhetsmeldinger, fotografier o.l. som leveres til presse- og telegrambyråer, aviser, ukeblad og tidsskrifter av andre byråer. Dette gjelder uten hensyn til om godtgjørelsen tilfaller en leilighetsforfatter, yrkesskribent eller selvstendig næringsdrivende, se Skattedirektoratets melding nr. 38 for 1979, og Utv. 1979 side 650. Uttalelsen fra direktoratet har sammenheng med at forfattere og oversettere fra og med inntektsåret 1979 skal anses som næringsdrivende kun dersom de mottar vederlag i form av royalti. Forlagene har i slike tilfeller ikke plikt til å svare arbeidsgiveravgift. Når vederlaget derimot ikke fastsettes i form av royalti, regnes vederlaget som inntekt utenfor næringsvirksomhet og arbeidsgiveren skal svare arbeidsgiveravgift. Avgiftsplikten er i disse tilfellene m.a.o. avhengig av vederlagets form. Se forskrifter av 14. desember 1972 om beregning av pensjonsgivende inntekt og avgifter til folketrygden vedrørende godtgjørelse for avisartikler m.v. Etter forskriftenes nr. 2 skal det svares arbeidsgiveravgift av godtgjørelse til forfattere av artikler, kronikker, inserater og lignende som er skrevet med sikte på å bli tatt inn i avis, ukeblad o.l. Se også forskrifter av 16. november 1979 om forfatterhonorar m.v.

Arbeidsgiveren plikter av eget tiltak å beregne avgiften og innbetale denne seks ganger årlig, annen hver måned. Det følger av folketrygdloven § 17-2 første ledd, se skattebetalingsloven § 12 første ledd, at avgiften vanligvis skal betales til kommunekassereren i kontorkommunen. Dersom arbeidsgiveren ikke har kontorkommune skal han innbetale avgiften til kommunekassereren i den kommunen han er bosatt. Det vil si til samme tid og sted som vanlig forskottstrekk.

Arbeidsgiveravgiften regnes som en del av lønnskostnadene og kommer derfor i sin hel-

het til fradrag i inntekten for arbeidsgiver som driver næringsvirksomhet.

Som nevnt ovenfor er avgiftens størrelse geografisk differensiert og knyttet til arbeidstakerens skattekommune. Procentsatsene fastsettes av Stortinget for hvert år. Hovedregelen er at det skal svares arbeidsgiveravgift etter høyeste sats. Bare hvis arbeidstakeren er skattepliktig til en kommune i sone 2, 3 eller 4 skal det svares avgift etter den reduserte satsen som gjelder for vedkommende sone.

Avgiftssone 4 (2,2 prosent) gjelder for kommunene i Finnmark og Nord-Troms.

Denne sonen skal også benyttes når avgift skal svares av inntekt som skattlegges etter lov 15. juli 1925 om skatt til Svalbard på formue og inntekt.

Avgiftssone 3 (10,0 prosent) gjelder kommunene i Sør-Troms, Nordland og Namdalen.

Avgiftssone 2 (13,2 prosent) gjelder visse utkantstrøk i Sør-Norge.

For kommuner i sentrale strøk i Sør-Norge gjelder *avgiftssone 1 (16,7 prosent)*.

Det er i stor grad sammenfall mellom avgiftsplikten og trekkplikten. Avgiftsplikten og oppgaveplikten går imidlertid i flere tilfeller lenger enn trekkplikten. Det er gjort en rekke unntak fra trekkplikten som ikke gjelder tilsvarende for lønnsoppgaveplikten. Se bl. a. forskrifter av 10. oktober 1956 om fritaking for forskottstrekk i sportler, visse barnepensjoner og visse ytelser som skal skattlegges i Norge eller i utlandet. Etter disse bestemmelsene skal det ikke gjennomføres forskottstrekk i godtgjørelse fra andre enn staten for arbeid i tjeneste når dette ikke er utført i Norge og mottakeren verken er bosatt eller midlertidig oppholder seg her. Det skal i slike tilfeller heller ikke foretas forskottstrekk i godtgjørelse for arbeid eller oppdrag utenfor tjenesteforhold. Videre skal det ikke foretas trekk i godtgjørelse til medlem av styre, representantskap, utvalg, råd o.l. når mottakeren ikke er skattemessig bosatt eller oppholder seg her.

Når det gjelder naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser følger avgiftsplikten trekkplikten og ikke lønnsoppgaveplikten. Bakgrunnen for dette er først og fremst praktiske årsaker som er knyttet til verdsettelsen av slike godtgjørelser.

Bindingen mellom forskottstrekket og grunnlaget for trygdeavgiften, pensjonspoenegene og toppskatten ble opphevet ved lov 22. desember 1989, med virkning for inntektsåret 1990. I denne forbindelse ble også spørsmålet om forholdet mellom arbeidsgiveravgiften og trekkplikten vurdert. Se Ot.pr. nr. 11 for 1989-90, side 16. Finansdepartementet kom imidlertid til at den spesielle innkrevingsmå-

ten for arbeidsgiveravgiften tilsier at avgiften fortsatt bør knyttes til trekkordningen.

Naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser skal tas med ved avgiftsberegningen i samme utstrekning og med samme verdi som ytelsen skal tas med ved beregning av forskottstrekk. Plikten til å foreta forskottstrekk er omtalt i lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt § 6 nr. 2 for naturalinntekter, og § 5 nr. 1 bokstav c og § 6 nr. 3 for utgiftsgodtgjørelser. Bestemmelsene henviser til at nærmere regulering skal skje i forskrifter. Med hjemmel i disse bestemmelsene er det gitt to forskriftsett: Forskrifter av 14. oktober 1976 om forskuddstrekk i utgiftsgodtgjørelser, og forskrift av 3. august 1987 om forskuddstrekk i naturalytelser og om verdsettelse av naturalytelser ved forskuddstrekket.

Naturalytelser og overskott på utgiftsgodtgjørelser byr på problemer når det gjelder verdsettingen. Dersom det ikke benyttes samme verdiansettelse ved forskottsutskrivningen og den senere utligningen av skatter og avgifter, vil det oppstå restskatter eller overskytende forskottsbeløp. Dette er bakgrunnen for at slike ytelser bare medregnes i pensjonsgivende inntekt i de tilfeller hvor det i forskrifter er gitt bindende bestemmelser om verdiansettelsen. Inntil 1987 var det bare for fri kost og losji og fri bolig (tjenestebolig) det var fastsatt slike satser. Skattedirektoratet fastsetter hvert år slike satser. Disse satsene skal nyttes ved beregning av arbeidsgiveravgiften.

Fra og med 1. september 1987 er det innført plikt til å foreta forskottstrekk og svare arbeidsgiveravgift for privat bruk av arbeidsgivers bil. De nærmere bestemmelsene om dette går fram av forskrift av 3. august 1987 om forskottstrekk i naturalytelser og om verdsetting av naturalytelser ved forskottstrekket. Forskriften erstatter tidligere forskrift av 14. oktober 1976, fastsatt av Skattedirektoratet med hjemmel i lov 21. november 1952 om betaling og innkreving av skatt.

Fra og med inntektsåret 1988 skal rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold inngå i trekkgrunnlaget, se skatteloven § 42 c andre ledd, Ot.prp. nr. 7 for 1987-88, side 9-13 og Innst.O. nr. 5 for 1987-88. Finansdepartementet har med hjemmel i lov 18. august 1911 om skatt av formue og inntekt (skatteloven), fastsatt nærmere bestemmelser om beskatning av rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold ved forskrift av 15. mars 1988. Se også endring ved kongelig resolusjon den 18. mars 1988 i forskrift gitt ved kongelig resolusjon den 2. september 1977 med hjemmel i skatteloven om skattefritak for visse naturalytelser m.v.

Som lån i arbeidsforhold regnes også lån

arbeidsgiveren har formidlet. Det samme gjelder når tilknytningsforholdet mellom arbeidsgiveren og långiveren har vært avgjørende for at det er gitt rimelige lån eller lånet er foranlediget av arbeidsforholdet.

Når arbeidsgiveren ikke er lånets kreditor, plikter arbeidsgiveren å skaffe seg tilstrekkelige opplysninger om låneforholdet slik at hans løpende plikter til å foreta skattetrekk og betale arbeidsgiveravgift kan oppfylles.

Med i trekkgrunnlaget skal også regnes verdi av naturalfordeler som verdsettes individuelt. Etter gjeldende bestemmelser gjelder dette i dag bare ved rimelig leie av bolig i arbeidsforhold.

Utgiftsgodtgjørelser er etter skattebetalingsloven § 5 nr. 1 bokstav c i utgangspunktet trekkpliktig. Med hjemmel i samme lovs § 6 nr. 3 er det gitt hjemmel til å gjøre unntak fra trekkplikten. Bestemmelser om dette er gitt i forskrifter 14. oktober 1976 om forskuddstrekk i utgiftsgodtgjørelser. Etter forskriften er det et vilkår at det dreier seg om godtgjørelse til dekning av utgifter i forbindelse med utførelsen av arbeid, oppdrag eller verv.

Godtgjørelser til dekning av andre utgifter enn de som er pådratt i forbindelse med utførelsen av arbeid eller oppdrag, skal alltid tas med ved avgiftsberegningen. Dette gjelder for eksempel godtgjørelser som skal dekke utgifter til daglig reise mellom hjem og arbeidssted og andre privatutgifter. Etter forskriften kan det være aktuelt med trekkfrihet på forskjellig grunnlag. For det første unntas rene utgiftsrefusjoner. For det annet foreligger trekkfritak når godtgjørelsen er fastsatt i samsvar med tariff eller regulativ. For det tredje kan det foreligge trekkfritak på mer konkret grunnlag når det ikke vil oppstå noe overskudd.

Dersom utgiftsgodtgjørelsen overstiger det trekkfrie beløp, er det adgang til å dele opp godtgjørelsen i en trekkfri del og en trekkpliktig del. Den trekkpliktige delen skal behandles som lønn og vil inngå i den pensjonsgivende inntekten. Se utkastets § 3-3 om pensjonsgivende inntekt.

Ved lov 18. desember 1987 ble det innført arbeidsgiveravgift på premie og tilskott til kollektive pensjonsordninger. Se Ot.prp. nr. 7 for 1987-88, side 19-22 og Innst.O. nr. 5 for 1987-88, side 22-26. Arbeidsgivertilskott til pensjonsordning er en fordel som ikke er blitt beskattet hos arbeidstakeren. Pensjonen kommer imidlertid til beskatning hos arbeidstakeren når den utbetales. Lovendringen har ikke ført til noen endring i skattebestemmelsene. Endringen innebærer derfor en ren arbeidsgiveravgiftsordning som er løsrevet fra de ordinære bestemmelsene om arbeidsgiveravgift som normalt er knyttet til lønnsinnberetningsplikten.

Minstegrenser

Det gjelder visse beløpsmessige begrensninger for lønnsoppgaveplikten. Etter § 1 i forskrift fastsatt av 30. desember 1983 om begrensning av lønnsoppgaveplikten, er det ikke oppgaveplikt når utbetalingene til en person i løpet av inntektsåret ikke overstiger kr 300.

Minstegrensen for plikt til å svare arbeidsgiveravgift er ikke sammenfallende med minstegrensen for lønnsoppgaveplikten. Grensen ved plikt til å svare arbeidsgiveravgift er på kr 100 og refererer seg til samlet avgiftsbeløp for alle arbeids- eller oppdragstakere i oppgjørsperioden som er to måneder. Det gjelder forøvrig ingen minstegrense for selve avgiftsgrunnlaget.

Siden minstegrensene for de to arbeidsgiverpliktene ikke er sammenfallende er det etter folketrygdloven § 16-3 tredje ledd ikke fritak for arbeidsgiveravgift selv om beløpet er fritatt for oppgaveplikt på grunn av minstegrensen.

Utvalgets forslag

I utkastets første ledd har vi valgt å være mer informative enn gjeldende folketrygdlov. I likhet med gjeldende lov er plikten til å svare arbeidsgiveravgift knyttet til innberetningsplikten. I utkastet er det presisert at det med innberetningsplikt i praksis som regel vil si lønnsoppgaveplikten etter ligningsloven § 6-2. I motsetning til gjeldende bestemmelse viser vi også uttrykkelig til bestemmelsen om oppgaveplikten i ligningsloven § 6-2. Innberetningsplikt er imidlertid noe mer omfattende enn den mer konkrete lønnsoppgaveplikten. Utvalget har ikke ment å foreta noen realitetsendring ved som utgangspunkt å knytte avgiftsplikten til lønnsoppgaveplikten. Dette har kommet til uttrykk ved formuleringen i utkastets første ledd «eller som de plikter å innberette på annen måte.» Dersom forskjellen mellom begrepet innberetningsplikt og lønnsoppgaveplikt ikke har noen praktisk betydning, kan denne setningen sløyfes.

Utvalget har drøftet spørsmålet om å knytte avgiftsplikten til inntekt av den art som er pensjonsgivende. En tilknytning til pensjonsgivende inntekt synes imidlertid ikke å være enklere enn gjeldende tilknytning til oppgaveplikten. Vi mener at det kan være en fordel at de typiske arbeidsgiverpliktene (trekkplikten, lønnsoppgaveplikten og plikten til å svare arbeidsgiveravgift) er knyttet sammen. Arbeidsgiveren/oppdragsgiveren må likevel sette seg inn i bestemmelsene om lønnsoppgaveplikten. Vi tror derfor at sammenhengen mellom avgiftsplikt og lønnsoppgaveplikt ikke er noe stort problem for arbeidsgiveren.

Bestemmelsene om avgiftsplikt kan synes å være kompliserte fordi de ikke harmonerer med bestemmelsene om medlemskap i trygden. Utvalget har vurdert hvorvidt avgiftsplikten i større grad bør knyttes til medlemskap i folketrygden. Vi er kommet til at dette ikke er noen god løsning, fordi det er skattemetoden som administrerer arbeidsgiveravgiften. Det er derfor en fordel for skattemetoden at avgiftsplikten er knyttet til et skattemessig begrep. En tilknytning mellom avgiftsplikten og medlemskap i trygden vil dessuten medføre en vesentlig reduksjon av folketrygdens inntekter.

Utvalget mener at grensene for avgiftspliktens utstrekning i rommet bør utredes nærmere. Det er uheldig at bestemmelsene ikke klart angir disse grensene i forhold til for eksempel utenlandske arbeidsgivere. Vi vil også påpeke at det kan være grunn til å vurdere hvorvidt avgiftsplikten bør gå like langt som lønnsoppgaveplikten. Avgiftsplikten er en mer tyngende plikt for arbeidsgiveren enn oppgaveplikten. De hensynene som ligger bak oppgaveplikten tilsier ikke nødvendigvis at avgiftsplikten bør strekke seg like langt som oppgaveplikten. I utgangspunktet legger ligningsloven til grunn et system basert på selvangivelser, d.v.s. på skattyterens egne oppgaver. På grunn av svikt i evnen og viljen til å gi riktige egenoppgaver har det vært nødvendig å etablere et system for supplering og kontroll av disse, blant annet kontrolloppgaver fra arbeidsgivere og forretningsforbindelser. Hensynet bak plikten til å svare arbeidsgiveravgift er derimot begrenset til finansieringen av folketrygden.

Det går fram av utkastets første ledd at arbeidsgiveravgift, i likhet med dagens bestemmelser, skal svares av all lønn og likestilt godtgjørelse for arbeid eller oppdrag både i og utenfor tjenesteforhold, når arbeidet ikke er utført som ledd i selvstendig næringsvirksomhet. Det vesentlige er at mottakeren av godtgjørelsen ikke har utført arbeidet som selvstendig næringsdrivende.

Utkastets andre ledd svarer til folketrygdloven § 16-3 andre ledd. I likhet med folketrygdloven går det fram at plikten til å svare arbeidsgiveravgift i stor grad er sammenfallende med arbeidsgiverens trekkplikt. Av naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser skal det bare svares arbeidsgiveravgift i den utstrekning det skal foretas forskottstrekk. For slike ytelser er det m.a.o. fullstendig samsvar mellom avgiftsplikt og trekkplikt.

Av utkastets tredje ledd framgår det at det skal svares avgift selv om beløpet er fritatt for innberetningsplikt fordi det ikke overstiger minstegrensen for innberetningsplikt. Denne

bestemmelsen er nødvendig fordi minstegrensene for avgiftsplikt og innberetningsplikt beregnes forskjellig. Grensen for innberetningsplikten er knyttet til størrelsen på utbetalingen til hver enkelt arbeidstaker, mens grensen for avgiftsplikten er knyttet til arbeidsgiverens samlede avgiftsbeløp for alle arbeidstakere i oppgjørsperioden.

Utvalget har vurdert å innføre en minstegrense for avgiftsgrunnlaget for de tilfeller hvor utbetalingen er fritatt for lønnsoppgaveplikt på grunn av beløpets størrelse. Etter gjeldende bestemmelser beregnes og innbetales arbeidsgiveravgiften samlet for alle arbeidstakere. Utvalget antar derfor at arbeidsgivere flest har innrettet sitt regnskap slik at spesifikasjon av avgiftsgrunnlaget for den enkelte arbeidstaker ikke framkommer. Minstegrensen for lønnsoppgaveplikten er dessuten knyttet til samlet utbetaling i løpet av året. Mens minstegrensen for avgiftsbeløpet er knyttet til hver oppgjørsperiode på 2 måneder. En generell minstegrense knyttet til den enkelte arbeidstaker vil også kunne misbrukes ved utstrakt bruk av korttidsansatte. På denne bakgrunn mener vi at minstegrensen fortsatt bør utformes med utgangspunkt i samlet avgiftsbeløp, slik at avgiftsplikten ikke faller bort når beløpet er fritatt for innberetningsplikt på grunn av beløpets størrelse.

Utkastets fjerde ledd svarer til folketrygdloven § 16-3 første ledd nest siste og siste punktum. Bestemmelsen pålegger arbeidsgiveravgift av arbeidsgivers tilskott til livrente- og pensjonsordninger. I folketrygdloven er det presisert at dette også gjelder offentlige tilskott til slike pensjonsordninger. Konkrete ansettelsesforhold er derfor ikke nevnt i utkastet. Slike premier og tilskott skal etter gjeldende skattebestemmelser ikke behandles som lønn. Tilskott til pensjonsordning er ikke innberetningspliktig lønn etter ligningsloven § 6-2. Ordningen blir i praksis en ren arbeidsgiveravgiftsordning som er løsrevet fra de ordinære reglene om arbeidsgiveravgift som normalt er knyttet til lønnsinnberetningsplikten. Det er derfor nødvendig at denne bestemmelsen går fram av lovteksten.

I utkastets femte ledd er det innarbeidet ett unntak tilsvarende folketrygdloven § 16-3 første ledd tredje setning, nemlig for godtgjørelse som medlem av styre, representantskap, utvalg, råd og lignende. I slike tilfeller skal det alltid betales arbeidsgiveravgift selv om oppdragsmottaker utfører arbeidet som ledd i selvstendig næringsvirksomhet. Den gjeldende lovs § 16-3 tredje ledd inneholder en begrensning av plikten til å svare arbeidsgiveravgift vedrørende arbeid utført i utlandet av utenlandsk statsborger. Denne bestemmel-

sen er ikke tatt med i lovutkastet. Begrunnelsen for bestemmelsen var som nevnt foran at de arbeidstakere det dreide seg om, ikke hadde mulighet til å være medlemmer i folketrygden. Denne begrunnelsen slår ikke til lenger, da kriteriene for frivillig medlemskap i trygden etter gjeldende regler ikke lenger er knyttet til statsborgerskap, men tilknytningen til det norske samfunnet m.v. Se folketrygdloven § 1-4 b etter lovendring den 14. desember 1984 og forskrifter av 10. desember 1985.

Det vil også forekomme at utenlandske statsborgere som utsendes for å arbeide for norske arbeidsgivere i utlandet skal være medlemmer i folketrygden i medhold av trygdeavtale med andre land. Dette er også et forhold som gjør at begrunnelsen bak folketrygdloven § 16-3 tredje ledd ikke lenger er tilstede.

I utkastets sjette ledd fastslås det at Stortinget fastsetter størrelsen på arbeidsgiveravgiften, og at den kan være forskjellig i ulike deler av landet. Bestemmelsen er i samsvar med gjeldende rett.

I utkastets sjuende ledd er det inntatt en fullmaktsbestemmelse for departementet til å gi forskrifter. Bestemmelsen svarer til gjeldende lovs § 16-3 fjerde ledd.

Utkastets § 22-3 Medlemsavgift

Medlemsavgift betales med:

1. Lav sats av
 - a) pensjon, unntatt barnpensjon til barn som det ytes barnetrygd for,
 - b) føderåd og livrente som er ledd i en pensjonsordning i arbeidsforhold,
 - c) lønn, godtgjørelse og næringsinntekt for personer under 17 år eller over 69 år.
2. Mellomsats av
 - a) lønn og godtgjørelse som nevnt i § 3-3 bokstavene a, b og d,
 - b) næringsinntekt ved fiske m.m. som det betales produktavgift av, se § 22-5,
 - c) inntekt av jordbruk med binæringer og skogbruk,
 - d) næringsinntekt som nevnt i § 3-3 bokstav c, for den del av inntekten som overstiger tolv ganger grunnbeløpet.
3. Høy sats av næringsinntekt som ikke går inn under nr. 1 eller 2.

Av ytelser til livsopphold etter kapitlene 4, 5 og 6 betales det avgift etter satsene for den inntekten som ytelsene erstatter.

Det skal ikke betales avgift når inntekten er mindre enn halvparten av grunnbeløpet. Avgiften må ikke utgjøre mer enn 25 prosent av den del av inntekten som overstiger halvparten av grunnbeløpet.

Ved beregning av avgift skal skatteloven § 78 anvendes.

Når et medlem har både næringsinntekt og

annen inntekt, skal pensjon og lønnsinntekt og deretter næringsinntekt som medlemmet skal betale avgift av etter lav sats, utgjøre den nederste del av inntekten.

For ektefeller som ikke har felles skatteoppgjør, se skatteloven § 16 niende ledd, skal avgiften fastsettes særskilt. Ved fastsetting av avgiften gjelder regler om ligning av ektefeller og barn i skatteloven § 16 femte, sjuende og åttende ledd, og niende ledds tre siste punktum.

Stortinget fastsetter årlig satsene for medlemsavgift.

Merknader

Utkastet svarer til bestemmelsene i folketrygdloven § 16-2 nr. 1.

Historikk

Etter den tidligere alderstrygdloven som gjaldt fra 1. januar 1959, ble en vesentlig del av pensjonsutgiftene dekket av en alderstrygdavgift som ble beregnet i prosent av antatt inntekt ved skatteligningen både for personlige skattytere og for aksjeselskaper m.v. Avgiftssatsen var 1 prosent til å begynne med og steg gradvis til 2,1 prosent i 1958.

Etter andre verdenskrig ble det innført en krigspensjoneringsavgift på 0,1 prosent av antatt inntekt. Denne avgiften ble oppkrevet sammen med alderstrygdavgiften og falt i likhet med denne bort fra 1. januar 1959.

I Ot.prp. nr. 59 for 1957 (proposisjon om lov om alderstrygd), ble det uttalt følgende om finansieringen:

«Alderstrygdavgiften er som kjent i realiteten en proporsjonal skatt. Det kan i og for seg være en rimelig ordning at den enkelte bidrar til finansieringen av alderstrygden i forhold til sin inntekt. Dette innebærer imidlertid at det ikke er noen tydelig sammenheng mellom det en betaler og de rettigheter en erverver seg. Psykologisk synes det fordelaktig å etablere en slik sammenheng ved en ikke behovsprøvet alderstrygd. Det er også en kjent sak at inntekten ved skatteligningen ikke alltid er identisk med den faktiske inntekt. Det er blitt påvist at det hvert år er vesentlige inntektsbeløp som unndras beskatning.

Under disse omstendigheter har departementet funnet at det vil være en bedre løsning av finansieringsspørsmålet å gå over til et system med premiebetaling og tilskudd fra arbeidsgivere, kommuner og staten, på liknende måte som i syketrygden.»

Det ble i proposisjonen foreslått at premien skulle være den samme for alle premiepliktige med inntekt over kr 6 000. Finansierings-systemet bygde på det syn at da alderstrygden gav like ytelser til alle, burde også premien i prinsippet være den samme for alle. Av sosiale grunner fant en det likevel nødvendig å gi de laveste inntektsgruppene visse lettelser,

som kunne anses finansiert ved tilskottene fra arbeidsgiverne, kommunene og staten. Dette syn fikk nesten enstemmig tilslutning i Stortinget.

Premiebetalingen til uføretrygden tok til 4. juli 1960. Gruppeinndelingen var den samme som i alderstrygden, og medlemspremien i de tre gruppene var henholdsvis kr 0,75, kr 1,50 og kr 2,25 pr. uke.

Da grunnpensjonene i alderstrygden og uføretrygden ble forhøyet i 1961, fant man av sosiale grunner ikke å burde foreslå en forholdsmessig forhøyelse av premiesatsene i de tre gruppene. For å kunne dekke utgiftene ble det innført et system med «tilleggspremie» for de høyeste inntektsgruppene, samtidig som premien for de laveste gruppene ble redusert. Samme linje ble fulgt da grunnpensjonene ble forhøyet fra 1. april 1962. Fordelt på 1 330 000 premiepliktige utgjorde belastningen av premier og tilskott i 1962 1 002 kroner på hver, dvs. 20 kroner pr. uke. Dette beløpet var «kostprisen» for de trygder som var omfattet av den felles finansieringsordningen.

Medlemspremien, kommunetilskottet og statstilskottet utgjorde samme beløp for arbeidstakere og ikke-arbeidstakere i samme inntektsgruppe. Men da det for arbeidstakere dessuten skulle betales arbeidsgivertilskott på 100 prosent av medlemspremien, utgjorde samlet premie (dvs. medlemspremie tillagt alle tilskott), for arbeidstakere 243 prosent av medlemspremien og for ikke-arbeidstakere 143 prosent av medlemspremien. Samlet premie lå 70 prosent høyere for arbeidstakere enn for ikke-arbeidstakere.

I St.prp. nr. 102 for 1963-64 ble det foreslått at fellespremien fra 5. oktober 1964 også skulle omfatte premie til enke- og morstrygden og premie til forsørgerstrygden.

I Ot.prp. nr. 34 for 1963-64 ble det foreslått at fellespremien fra 5. oktober 1964 skulle utgjøre 110 prosent for arbeidsgiverne, 25 prosent for kommunene og 20 prosent for staten.

Syketrygdloven bygde på en finansiering ved medlemspremier og følgende tilskott i prosent av medlemspremien:

- fra arbeidsgiverne på 75 prosent,
- fra kommunene på 25 prosent,
- fra staten på 20 prosent.

I Ot.prp. nr. 26 for 1969-70 ble det i samband med gjennomføringen av den nye sykehusloven foreslått at kommunenes og statens tilskott skulle heves til 46 prosent av medlemspremien med virkning fra 1. januar 1970. Kommune- og statstilskottet til premier for frivillig tilleggstrygd ble i proposisjonen foreslått satt lik 25 prosent av medlemspremien fra det samme tidspunktet.

Medlemspremien til syketrygden ble gra-

dert etter den inntektsklassen medlemmet var plassert i. Dessuten varierte premien etter den premietariffen som var fastsatt for trygdekassen. Kongen fastsatte en normaltariff som angav premien i de enkelte inntektsklassene. Rikstrygdeverket fastsatte premietariffen for den enkelte trygdekasse og økte reservefondet.

Også arbeidsløsetrygden ble finansiert ved medlemspremier. Premien varierte etter den inntektsklasse (syketrygdklasse) vedkommende arbeidstaker var ført i. Premiesatsene var ens for hele landet. Arbeidstakerne og arbeidsgiverne betalte halvparten av premien hver.

I St.meld. nr. 58 for 1948 om folketrygden foreslo Sosialdepartementet at det skulle innføres en alminnelig folketrygdavgift som skulle utlignes med en fast prosent av antatt inntekt på samme måte som den dagjeldende alderstrygdavgift. For øvrig skulle utgiftene til folketrygden dekkes ved tilskott fra arbeidsgiverne, kommunene og staten.

Stortingets sosialkomité, som avgav innstilling om folketrygden i 1952, mente at det i stedet for en avgift burde innføres en folketrygdpremie som kunne innkreves på samme måte som syketrygdpremier. Et mindretall på ett medlem sluttet seg til departementets forslag om finansiering ved én avgift.

Etter den folketrygdordningen som ble vedtatt skulle det betales en medlemsavgift med en viss prosent av den trygdedes pensjongivende inntekt. Denne avgiften skulle være med å finansiere de ytelsene som folketrygdordningen den gang omfattet. Se Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 103 f.

Ved inkorporeringen av syke-, yrkesskade- og arbeidsløshetstrygdene ved lov den 19. juni 1970 nr. 67, ble det samtidig innført et tillegg til medlemsavgiften som er blitt kalt sykedelen. Medlemsavgiften bestod etter dette av to deler: pensjonsdelen og sykedelen.

Avgiften til pensjonsdelen ble beregnet på grunnlag av pensjongivende inntekt, mens avgiften til sykedelen ble beregnet på grunnlag av nettoinntekt ved statsskatteligningen.

Ved lov 9. januar 1987 nr. 7 ble helsedelsavgiften innført med virkning fra og med inntektsåret 1987. Samtidig ble sykedelen av medlemsavgiften til folketrygden opphevet. Se Ot.prp. nr. 4 for 1986-87, side 5-9 og Innst.O. nr. 22 for 1986-87, side 1-5. Bestemmelsen om helsedelsavgiften ble inntatt i folketrygdloven § 16-2 nr. 2.

Innføringen av helsedelen i stedet for sykedelen må ses i sammenheng med overgang til økt vekt på bruttobeskatning. Samtidig ble det vedtatt lettelse i den progressive inntektskatten til staten. I forarbeidene til bruttoskatteordningen er det sagt lite om begrunnelsen

for overgangen til helsedelen. Se Ot.prp. nr. 4 for 1986-87 side 5 og Innst.O. nr. 22 for 1986-87 side 1. I nasjonalbudsjettet for 1987 (St.meld. nr. 1 for 1986-87) side 70 - 72, blir det framhevet at en omlegging til økt vekt på bruttobeskatning muliggjør reduserte satser for skatt på nettoinntekt. Det uttales videre at:

«Lettelsene i skatt på nettoinntekt bidrar bl. a. til at effekten av fradragene reduseres, og forslaget om lettelse i den progressive statskatten bidrar til at reduksjonen av fradragenes betydning blir sterkest for de høyeste inntektene.»

Helsedelsavgiften ble, i motsetning til sykedelsavgiften, i utgangspunktet beregnet på samme grunnlag som pensjonsdelsavgiften. I tillegg til inntekt av slik art som er pensjongivende, var grunnlaget for helsedelsavgiften i 1987 også pensjoner og føderåd.

Fra og med inntektsåret 1988 ble grunnlaget utvidet til å gjelde livrenter som er ledd i pensjonsordninger i arbeidsforhold og skattepliktig utbytte av aksjer i norske selskap. Se Ot.prp. nr. 7 for 1987-88 side 7-8 og side 14-16 og Innst.O. nr. 5 for 1987-88 side 10-12 og side 14-16. Når det gjelder livrenter m.m. var begrunnelsen for utvidelsen av grunnlaget at det ikke er grunn til at slike utbetalinger skal komme i en annen skattemessig stilling enn andre pensjons- eller avlønningsformer. Bakgrunnen for å innta skattepliktig aksjeutbytte i grunnlaget synes å være et ønske om å innarbeide visse kapitalinntekter i grunnlaget for helsedelsavgiften. I Ot.prp. nr. 7 for 1987-88 side 7 heter det at aksjeutbytte skiller seg klart fra renter av finanskapital ved at det gjenspeiler de realverdier og den verdiskapning som ligger i selskapene.

Ved lov 23. desember 1988 nr. 86 ble barnepensjoner til barn i barnetrygdalder unntatt fra beregningsgrunnlaget for helsedelsavgiften. Som bakgrunn for forslaget heter det i Ot.prp. nr. 9 for 1988-89 side 5 og 11 at endringen vil bidra til å redusere det manuelle ligningsarbeidet. Det heter videre at for mottakeren av pensjonen vil forslaget samtidig medføre at barnepensjon til barn i barnetrygdalder skattemessig vil bli behandlet på samme måte som underholdsbidrag.

Unntaket for barnepensjon til barn i barnetrygdalder ble gitt med virkning fra og med inntektsåret 1988.

For inntektsåret 1988 ble helsedelsavgiften fastsatt til 2,5 prosent. Reduksjonen av satsen fra 4,7 prosent for 1987 må ses i sammenheng med innføringen av en spesiell skatt til staten på høyere inntekter, den såkalte toppskatten, og forhøyelsen av fellesskattøren til skattefordelingsfondet.

Den tidligere pensjonsdelen av medlemsav-

giftene var en proporsjonal avgift. For 1988 ble satsene for pensjonsdelen fastsatt til 6,7 prosent av pensjongivende inntekt utenfor næring, og til 11,6 prosent av pensjongivende inntekt i næring opp til 12 G, og til 6,7 prosent av overskytende inntekt.

Visse næringsdrivende i primærnæringer som fiske, sel- og småhvalfangst svarte også pensjonsdelsavgift etter lav sats. Differansen mellom høy og lav avgiftsats har vært dekket gjennom en produktavgift på førsteomsetningen. Næringsdrivende i jordbruk med binæringer og skogbruk har også svart pensjonsdelsavgift etter lav sats. Det vil si at når for eksempel jordbruket har vært hovednæringen har også inntekt av skog, pelsdyravl, oppdrettsfisk o.l. vært behandlet på samme måte som jordbruksinntekten. Differansen mellom høy og lav avgiftsats har vært dekket gjennom jordbruksoppjøret. Dette har foregått slik at det i jordbruksoppjøret har vært trukket fra et rundt beløp. Det har ikke vært foretatt noen faktisk overføring fra staten til folketrygden for å dekke denne differansen.

Ved lov 23. desember 1988 nr. 86 ble medlemsavgiftene til folketrygden (helsedelen og pensjonsdelen) erstattet med en ny samordnet trygdeavgift.

Om bakgrunnen for lovforslaget heter det i Ot.prp. nr. 9 for 1988-89 side 11:

«Forslaget om at de eksisterende medlemsavgiftene erstattes med en samordnet trygdeavgift må ses i sammenheng med flere forhold:

- Et system med en trygdeavgift i stedet for to medlemspremier kan gi et mer oversiktelig system både for skattyteren og ligningsmyndighetene. En felles avgift på lønn, og en på næringsvirksomhet, er enklere enn både pensjonsdelsavgift og helsedelsavgift på samme inntekt.
- Det er nødvendig å hindre at fradragene øker i verdi. Særlig gjelder dette gjeldsrentefradrag. Derfor må en reduksjon av det samlede bruttoskattenivå ved avviklingen av helsedelsavgiften unngås.
- Det er nødvendig å styrke folketrygdens økonomi, og avgiftene til folketrygden må sammen med resten av skatte- og avgiftssystemet utformes slik at en ikke svekker tilliten til folketrygdens sentrale plass i vårt pensjonssystem.
- Trygdeavgiften skal ikke bare bidra til å finansiere trygdeutbetalinger, men også til utgifter til helsevern. Det er rimelig at også pensjonister betaler en viss avgift av sin pensjon som bidrag til finansieringen av disse utgiftene. Pensjonister betaler i dag helsedelsavgift.»

Grunnlaget for den nye trygdeavgiften er i hovedtrekk fastsatt etter de samme prinsippene som ble lagt til grunn ved fastsettelsen av helsedelsavgiften. Utbytte av aksjer i norske aksjeselskap skal imidlertid ikke tas med i grunnlaget for trygdeavgiften.

Som et motstykke til dette er grunnlaget for fellesskatten endret slik at personlig skattepliktige betaler fellesskatt også av aksjeutbytte, noe som ikke var tilfellet før medlemsavgiftene ble slått sammen til én avgift.

Ved beregningen av helsedelsavgiften ble det gitt særfradrag for alder og uførhet etter skatteloven § 77 og for liten skatteevne etter skatteloven § 78. Disse fradragene skal ikke gis ved beregningen av trygdeavgiften. I Ot.prp. nr. 9 for 1988-89 side 11 heter det at endringen av reglene på dette punkt må ses i sammenheng med forslaget til endring av regelen om særfradrag for liten skatteevne og økningen av særfradragbeløpene etter skatteloven § 77.

I motsetning til ved beregningen av helsedelsavgiften skal det ikke innrømmes fribeløp i grunnlaget for trygdeavgiften. I Ot.prp. nr. 9 for 1988-89 side 11 er det uttalt at bortfallet av fribeløp må ses i sammenheng med den betydelige økningen i de kommunale klassefradragene og reduksjonen i trygdeavgiftsatsen i forhold til de tidligere medlemsavgiftene (pensjonsdelen og helsedelen).

I Stortingsvedtak av 9. november 1988 er det fastsatt følgende satser for trygdeavgiften for 1989: lav sats: 1,2 prosent, mellomtsats: 7,9 prosent og høy sats: 12,8 prosent. Sammenlignet med summen av satsene for pensjonsdelen og helsedelen av medlemsavgiftene, innebærer satsene for trygdeavgiften en reduksjon på 1,3 prosentenheter. Dette må ses i sammenheng til utformingen av satsstrukturen forøvrig.

Gjeldende rett

Lovens § 16-2 nr. 1 lyder:

«Trygdeavgift fastsettes i prosent av inntekt av slik art som omfattes av § 6-4 første ledd, av pensjoner, føderåd og av livrenter som er ledd i pensjonsordninger i arbeidsforhold. Det skal ikke svares avgift av barnpensjon til barn som det ytes barnetrygd for.

Avgiften fastsettes med:

- a. lav sats for pensjoner, føderåd og livrenter samt for arbeids- og næringsinntekt for personer under 17 år og over 69 år,
- b. mellomtsats for lønn og godtgjørelse av slik art som omfattes av § 6-4 første ledd nr. 1, næringsinntekt som det svares produktavgift av etter § 16-1 nr. 2, næringsinntekt av jordbruk med binæringer og skogbruk og annen næringsinntekt over 12 ganger grunnbeløpet i folketrygden,
- c. høy sats for næringsinntekt som nevnt i § 6-4 første ledd nr. 2 og som ikke går inn under bokstav a eller b.

Av sykepengene og dagpenger under arbeidsløse svares avgift i samsvar med det som er bestemt for den inntekt de erstatter.

Det skal ikke svares avgift når inntekten er under kr. 17 000, og avgiften må ikke utgjøre mer enn 25 pst. av den inntekt som overstiger kr. 17 000. Ved beregning av avgift kommer

skatteberegningsregelen i skatteloven § 78 til anvendelse.

Ektefeller som ikke har felles skatoppgjør skal få fastsatt avgiften særskilt. Ved fastsettelsen av avgift gjelder skatteloven § 16 femte, sjuende, åttende og niende ledd tre siste punktum.»

Grunnlaget for trygdeavgiften er inntekt av slik art som er pensjonsgivende, pensjoner, føderåd og av livrenter som er ledd i pensjonsordninger i arbeidsforhold. Grunnlaget fastsettes i hovedtrekk etter de samme prinsipper som ble lagt til grunn ved fastsettelsen av helsedelsavgiften.

Begrepene pensjonsgivende inntekt og pensjoner er sentrale elementer i avgiftssystemet.

Hva som er pensjonsgivende inntekt går fram av folketrygdloven § 6-4. Det er forskjellige regler for pensjonsgivende inntekt i og utenfor næring.

Utenfor næring omfatter begrepet først og fremst lønn og annen godtgjørelse for arbeid eller oppdrag i og utenfor tjenesteforhold, forutsatt at arbeidet eller oppdraget ikke er utført som ledd i selvstendig næringsvirksomhet. For lønnstakere er pensjonsgivende inntekt brutto lønnsinntekt. Lønnstakere får med andre ord ikke fradrag for gjeldsrenter og andre fradrag ved beregning av trygdeavgift.

Pensjonsgivende inntekt i næring er derimot i utgangspunktet netto næringsinntekt, se § 6-4 første ledd nr. 2. Det er den skattepliktige inntekten som er avgjørende. Av dette følger at næringsinntekt ikke skal bruttobeskattes.

En del kapitalinntekter skal ikke regnes med i den pensjonsgivende næringsinntekten. Etter § 6-4 første ledd nr. 2 bokstavene a, b og c skal inntekt av bankinnskudd, obligasjoner, aksjer, inntekt ved bortleie av fast eiendom og visse avhendelsesgevinster holdes utenfor. Bakgrunnen for denne regelen er prinsippet om at det bare er inntekt som kan føres tilbake til skattyterens aktive arbeidsinnsats som skal være pensjonsgivende. Prinsippet kan imidlertid ikke opprettholdes fullt ut. For eksempel vil avkastning av driftsmidler inngå i pensjonsgivende næringsinntekt. I næringer der det vesentlige av inntekten har karakter av avkastning av realkapital, vil derfor kapitalavkastning i stor grad inngå i den pensjonsgivende inntekten.

Ved beregningen av den pensjonsgivende inntekten i næring gis det et standard fradrag på 10 prosent. Dertil gis det med visse begrensninger fradrag for de faktiske gjeldsrentene. Beregningen foregår i store trekk på denne måten:

- Det gis et fast standard fradrag på 10 prosent, uavhengig av skattyterens reelle renteutgifter.

- Deretter gis det fradrag for både «private» og «nærings»-gjeldsrenter. Gjeldsrentefradraget skal imidlertid reduseres med kapitalinntekter etter folketrygdloven § 6-4 første ledd nr. 2 bokstavene a og b, se første ledd nr. 2 andre ledd. Det er altså netto gjeldsrenter som kan fradras.

- Det beløpet som deretter framkommer kan trekkes fra i den utstrekning det overstiger 20 prosent av netto næringsinntekt. Fradraget er begrenset til renter som ligger innenfor rammen av 75 prosent av inntekten.

Vi viser for øvrig til merknadene til utkastets § 3-4 om beregning av pensjonsgivende næringsinntekt.

Som det går fram av § 16-2 nr. 1 er også pensjoner avgiftspliktige. Denne pensjonsinntekten defineres i hovedsak på samme måte som ved fastlegging av den skattepliktige pensjonsinntekten som inngår i nettoinntekten, se Ot.prp. nr. 9 for 1988-89 side 11. Pensjonsinntekten defineres tilsvarende som ved helsedelen, se Ot.prp. nr. 4 for 1986-87 side 7-8. Pensjonsbegrepet er nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 4 for 1986-87 side 7-8 om helsedelsavgiften. Det heter her at en legger til grunn et såkalt funksjonelt syn på hva som skal anses som pensjoner. Dette belyses nærmere med blant annet følgende sitat i innstillingen fra Skattelovutvalget for pensjonsordninger av 29. mars 1950:

«Uttrykket pensjon har knapt verken i lovgivningen eller i vanlig språkbruk noen helt entydig mening. For utvalgets oppgave synes det å være grunn til i første rekke å legge vekt på hva som kan sies å være pensjonens prinsipale funksjon. En ser det slik at en pensjon skal være noe å leve av når den vanlige inntekten av eget eller av forsørgers arbeid faller bort på grunn av alder eller arbeidsuførhet av annen årsak eller på grunn av forsørgers død. Når det gjelder ytelsens form, har det etter gjeldende skattelov tildels vært lagt vekt på om den er av regelmessig karakter, men arbeidsgiveren har etter vanlig praksis krav på fradrag også for premier til sikring av et engangsbeløp for arbeidere og funksjonærer i sin næring.»

Folketrygdens alders-, uføre- og etterlattepensjoner er hovedeksempler på pensjoner som omfattes av trygdeavgiftens pensjonsbegrep. Det samme gjelder attføringspenger etter folketrygdloven § 5-4 og overgangsstonad etter § 10-4 og § 12-3.

Skatteloven § 42 tredje ledd bokstav c regner opp en lang rekke ytelser fra folketrygden som er fritatt for inntektsskatt. Disse ytelsene er ikke pensjoner og er også fritatt for trygdeavgift.

Pensjoner fra statlige og kommunale pensjonsordninger er også omfattet av trygdeavgiftens pensjonsbegrep.

Følgende ytelser fra private pensjonsord-

ninger er med i grunnlaget for trygdeavgiften:

- Pensjoner som utbetales direkte fra den tidligere arbeidsgiveren til den tidligere ansatte.
- Ytelser fra kollektive pensjonsordninger som er etablert etter regler gitt ved kongelig resolusjon av 28. juni 1968.
- Ytelser fra egen pensjonsforsikring etter kongelig resolusjon av samme dato.

Ved avhendelse av næringsvirksomhet avtales ofte en livsvarig løpende ytelse, benevnt pensjon, i tillegg til et engangsbeløp. Også ved avhendelse av aksjer kan en del av vederlaget være en livsvarig periodisk ytelse. Dette skjer gjerne ved avhendelse av mindre aksjeselskaper hvor avhenderen er hoved- eller eneaksjonær og daglig leder/disponent. I slike tilfeller vil ytelsene kunne delvis være vederlag for de verdiene i selskapet som aksjene representerer, en kapitalinntekt, - og delvis en reell pensjon for det arbeidsforholdet som har bestått. I Ot.prp. nr. 4 for 1986-87 side 8 heter det at slike pensjoner (føderåd i jordbruksforhold) skattemessig som regel skal behandles på linje med pensjoner som har opphav i et arbeidsforhold. Hovedregelen er derfor at disse skal anses som pensjoner.

I likhet med beregningsgrunnlaget for helseavgiften for 1988 er barnepensjon til barn i barnetrygdalder unntatt fra beregningsgrunnlaget til trygdeavgiften.

Pensjonsgivende inntekt fastsettes fra og med det kalenderåret skattyteren fyller 17 år til og med det året vedkommende fyller 69 år. Personer som er eldre eller yngre pliktet tidligere å svare helseavgiften, men ikke pensjonsdelen av medlemsavgiftene.

Beregningsgrunnlaget for trygdeavgiften er inntekt som etter sin art er pensjonsgivende. Dette innebærer at personer under 17 år og over 69 år skal betale trygdeavgift selv om de ikke får beregnet pensjonsgivende inntekt. Av slik inntekt skal avgiften imidlertid beregnes etter laveste sats.

Avgiftsgrunnlag og avgift skal normalt fastlegges for hver enkelt person på tilsvarende måte som ved den tidligere pensjonsdel av medlemsavgiften til folketrygden. For ektefeller som ikke har felles skatteoppgjør skal det foretas særskilt avgiftsberegning. Med felles skatteoppgjør menes at ektefellene lignes under ett for begge formue og inntekt og skatten ikke fordeles mellom ektefellene. Hvis ektefellene sender hver sin selvangivelse kan hver av dem kreve at skatten blir fordelt etter den formue og inntekt som de har. Krav om fordeling må framsettes innen fristen for å levere selvangivelse. Se skatteloven § 16 niende og tiende ledd.

For inntekt fra felles bedrift skal avgiften

beregnes på den ektefelles hånd som etter skatteloven § 16 femte ledd lignes for beløpet. For barn skal det beregnes egen avgift for inntekt som lignes på barnets hånd. Barns inntekt som lignes på foreldrenes hånd etter bestemmelsene i skatteloven § 16, skal også inngå i beregningsgrunnlaget til foreldrene.

Trygdeavgiften er en bruttoskatt på arbeidsinntekt, pensjoner o.l. Det vil si at det i disse inntektstypene ikke kan kreves fradrag som ved beregningsgrunnlaget for nettoskattene (kommuneskatt, fylkeskommuneskatt, fellesskatt til Skattefordelingsfondet og statsskatt), se folketrygdloven § 16-2 nr. 1 første ledd og Stortingets årlige avgiftsvedtak. I motsetning til ved den tidligere helseavgiften skal det verken gis særfradrag eller fribeløp i beregningsgrunnlaget for trygdeavgiften.

I næringsinntekt kan det derimot som utgangspunkt kreves fradrag for utgifter som er fradragsberettiget etter den alminnelige skattelovgivning. For gjeldsrenter gjelder imidlertid visse særregler. Se mer om dette foran under omtalen til utkastets §§ 3-3 og 3-4 om begrepet pensjonsgivende inntekt.

På samme måte som for den tidligere pensjonsgiften til folketrygden, skal det ikke svares trygdeavgift dersom avgiftsgrunnlaget ikke overstiger 17 000 kroner. Avgiften skal heller ikke overstige 25 prosent av den del av avgiftsgrunnlaget som overstiger den nevnte minstegrensen på 17 000 kroner.

For skattytere som tidligere hadde rett til særfradrag for liten skatteevne, gjelder en særskilt skattebegrensningsregel i skatteloven § 78. Denne regelen gjelder også ved utligning av trygdeavgift, se folketrygdloven § 16-2 nr. 1 fjerde ledd. Disse skattytere skal ikke betale skatt av inntekt som ikke overstiger kr 52 500 for enslige (herunder enslige forsørgere) og kr 82 000 for ektepar.

Det er netto inntekt ved statsskatteligningen som er grunnlaget for anvendelsen av den særskilte beregningsregelen. Netto inntekt ved statsskatteligningen er netto skattepliktig inntekt før klassefradrag og særfradrag etter skatteloven §§ 75 til 78. Det skal betales skatt av hele inntekten hvis inntekten overstiger de skattefrie inntektsgrensene, men med den begrensning at skatten ikke skal overstige 50 prosent av inntekten ut over inntektsgrensene.

Avgiftssatsene

Satsene for trygdeavgiften er differensiert etter inntektsart og den skattepliktiges alder. Det er tre satsnivåer: lav sats, mellomtsats og høy sats.

Lav sats skal svares av pensjoner, føderåd, og livrenter som er ledd i pensjonsordninger

i arbeidsforhold. Likeledes skal lav sats svares av arbeids- og næringsinntekt for personer under 17 år eller over 69 år.

Mellomsatsen skal svares av lønn og annen arbeidsinntekt definert som pensjonsgivende inntekt etter folketrygdloven § 6-4 første ledd nr. 1. Det samme gjelder for inntekt i næring der det svares produktavgift og for inntekt i jordbruk med binæringer og skogbruk. I disse tilfellene dekkes differansen mellom denne satsen og høy sats henholdsvis med produktavgift og som ledd i jordbruksoppgjøret. Likeledes skal mellomsatsen benyttes for annen næringsinntekt over 12 ganger folketrygdens grunnbeløp (12 G).

Høy sats skal svares av annen næringsinntekt (inntekt av selvstendig næringsvirksomhet) som nevnt i folketrygdloven § 6-4 første ledd nr. 2 og som det ikke skal svares en lavere sats av etter spesielle regler som nevnt ovenfor.

Avgiftssatsene fastsettes av Stortinget for de enkelte år gjennom de årlige avgiftsvedtakene. I Stortingsvedtak av 9. november 1988 er det fastsatt følgende satser for trygdeavgiften for 1989: lav sats: 1,2 prosent, mellomsats: 7,9 prosent og høy sats: 12,8 prosent.

Grunnlaget for beregningen av trygdeavgiften er ikke begrenset oppad. Pensjonspoeng beregnes derimot bare av inntekt inntil 12 G. Og ved beregning av pensjonspoeng medregnes inntekter mellom 8 og 12 G bare med en tredel.

Folketrygdloven har egne regler om fastsettelse av pensjonsgivende inntekt og avgiftsberegning for ektefeller og forsørgede barn. For ektefeller skjer fastsettelsen særskilt for hver av dem. Inntekt fra felles bedrift anses som pensjonsgivende inntekt på den ektefelles hånd som etter skatteloven § 16 femte ledd lignes for beløpet. Næringsinntekt til forsørgede barn under 20 år som lignes på foreldrenes hånd etter skatteloven § 16 åttende ledd, anses som pensjonsgivende og derved avgiftspliktig for foreldrene.

Utvalgets forslag

Utvalget har valgt å bruke begrepet medlemsavgift istedet for trygdeavgift. Vi mener uttrykket medlemsavgift er mer presist fordi det blant annet gir opplysning om at denne avgiften skal betales av medlemmene, i motsetning til andre avgifter til trygden som f. eks. arbeidsgiveravgiften. Etter utvalgets oppfatning er også uttrykket medlemsavgift mer i overensstemmelse med moderne språkbruk.

I utkastets første ledd har utvalget inndelt grunnlaget for medlemsavgiften i tre grupper etter hvilken sats som skal benyttes. Vi har på denne måten søkt å forenkle lovteksten i forhold til folketrygdloven.

Etter utkastets første ledd nr. 1 bokstav a skal det svares lav sats av pensjon unntatt barnepensjon til barn som det ytes barnetrygd for.

Etter utkastets første ledd nr. 1 bokstav b skal det videre svares lav sats av føderåd og livrenter som er ledd i pensjonsordninger i arbeidsforhold.

Etter utkastets første ledd nr. 1 bokstav c skal det også svares lav sats av lønn, godtgjørelse og næringsinntekt for personer under 17 år eller over 69 år.

Etter utkastets første ledd nr. 2 bokstavene a til d skal det svares mellomsats av lønn og godtgjørelser som pensjonsgivende inntekt, næringsinntekt som det skal svares produktavgift av, inntekt av jordbruk med binæringer og skogbruk, samt næringsinntekt som overstiger 12 ganger grunnbeløpet.

Etter utkastets første ledd nr. 3 skal det svares høy sats av næringsinntekt forøvrig.

Utkastets inndeling i satser og grunnlag er i samsvar med de gjeldende bestemmelser.

I utkastets andre ledd går det fram at det for ytelser til livsopphold som sykepenger, dagpenger og ytelser ved fødsel og adopsjon skal svares medlemsavgift etter samme satser som for den inntekten de erstatter. Disse ytelser er omtalt i utkastets kapitler 4, 5 og 6.

Utkastets tredje ledd begrenser grunnlaget for avgiften til beløp som er høyere enn halvparten av folketrygdens grunnbeløp. Likeledes er avgiftens størrelse begrenset til 25 prosent av den inntekten som overstiger halvparten av folketrygdens grunnbeløp. Etter folketrygdloven § 16-2 nr. 1 fjerde ledd er begrensningene knyttet til beløp som overstiger 17 000 kroner. Utvalget mener det er mer hensiktsmessig å knytte begrensningene til grunnbeløpet. Dette er vanlig i folketrygdsystemet og innebærer at man ikke trenger å foreta lovendringer etterhvert som beløpene trenger revisjon.

I utkastets fjerde ledd er det inntatt en henvisning til skattebegrensningsregelen i skatteloven § 78 for skattytere med liten skatteevne. Bestemmelsen svarer til folketrygdloven § 16-2 nr. 1 fjerde ledd.

Utkastets femte ledd svarer til gjeldende folketrygdlov § 6-4 femte ledd fjerde punktum.

I utkastets sjette ledd går det fram at det skal foretas særskilt avgiftsberegning for ektefeller som ikke har felles skatteoppgjør. Med felles skatteoppgjør menes at ektefellene lignes under ett for begge formue og inntekt og skatten ikke fordeles mellom ektefellene. Hvis ektefellene sender hver sin selvangivelse kan hver av dem kreve at skatten blir fordelt etter den formue og inntekt som de har.

I utkastets sjette ledd går det videre fram at enkelte av skattelovens bestemmelser i

§ 16 om ligning av ektefeller og barn skal gjelde ved fastsetting av medlemsavgiften. Etter tilsvarende bestemmelser i folketrygdloven skal det beregnes egen avgift av inntekt som lignes på barnets hånd. Barns inntekt som lignes på foreldrenes hånd etter bestemmelsene i skatteloven § 16 skal inngå i beregningsgrunnlaget til foreldrene.

Av utkastets sjette ledd går det også fram at det ved inntekt fra felles bedrift skal beregnes avgift på den av ektefellene som etter skatteloven § 16 femte ledd lignes for beløpet.

Etter ukastets sjuende ledd skal Stortinget hvert år fastsette satsene for medlemsavgiften.

Utkastets § 22-4 Avgifter for visse grupper

Kongen kan gi særlige bestemmelser om avgifter og tilskott for visse grupper, herunder personer som oppholder seg på Svalbard eller Jan Mayen, utenlandske sjømenn som er ansatt på norske skip i utenriksfart, og frivillige medlemmer i utlandet.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 16-1 nr. 3 andre ledd.

Historikk

Hjemmelen for Kongen til å fastsette særskilte bestemmelser om avgifter og tilskott for visse grupper ble tatt inn i folketrygdloven ved inkorporeringen av syketrygden i 1970. Se Ot.prp. nr. 42 for 1969-70 side 90. I merkna-dene til denne bestemmelsen sies det at den skulle gjelde for bl. a. sjømenn, personer som ble frivillig trygdet etter lovens § 1-4 og for personer som var delvis trygdet etter lovens § 1-2 nr. 2.

For sjømenn ble det fra og med 1978 innført skattepliktig bruttoinntekt, mot tidligere pensjonsgivende inntekt, som beregningsgrunnlag for avgifter til folketrygden. Pensjonsgivende inntekt omfattet bruttoinntekt *pluss* verdien av fritt opphold om bord og tariffmessig hyretillegg for fri kost. Dette tillegget ble fastsatt til 10 kroner pr. tjenestedag. For å oppveie reduksjonen i avgiftsgrunnlaget ble det fra 1978 vedtatt forhøyede satser både for medlemsavgiftene og arbeidsgiveravgiften.

Sjømannsskatteordningen ble lagt om til en ordning med forskottstrekk og etterfølgende ligning fra og med inntektsåret 1989. Etter omleggingen skal prosentsatsene og beregningsgrunnlaget fastsettes tilsvarende de ordinære regler, se Ot.prp. nr. 62 for 1987-88 side 4 og Innst.O. nr. 93 for 1987-88.

Gjeldende rett

Lovens § 16-1 nr. 3 andre ledd lyder:

«Stortinget kan gi særregler om fastsettelse av avgifter og tilskott for visse grupper av trygdede. Stortinget kan overlate til Kongen å gi slike særregler.»

Etter den gjeldende lovs § 16-1 nr. 3 siste ledd kan det ved stortingsvedtak gis fullmakt til Kongen til å gi særregler om fastsetting av avgifter og tilskott for visse grupper. Ved stortingsvedtak blir det hvert år gitt fullmakt til Kongen til å gi særregler om fastsetting av avgiftsgrunnlag og avgiftssatser for trygdeavgift og arbeidsgiveravgift for visse grupper trygdede, og om fastsetting av avgifter og tilskott for trygdede som går inn under folketrygdloven § 1-2 nr. 2, § 1-3 andre ledd og § 1-4.

Stortinget fastsetter de ordinære satsene, mens de spesielle satsene fastsettes av Kongen. Vanligvis fastsettes slike særregler for følgende grupper:

- Arbeidstakere som går inn under lov 17. juni 1988 nr. 55 om skatt av inntekt for sjømenn bosatt i utlandet (tidligere lov 21. mars 1947 nr. 2 om skattlegging av sjømenn).
- Arbeidstakere som omfattes lov 15. juli 1925 om skatt til Svalbard på formue og inntekt.
- Arbeidstakere som går inn under lov 30. november 1956 nr. 1 om skattlegging av personer på Jan Mayen.
- Personer som er trygdet etter folketrygdloven § 1-2 med inntekt som ikke er skattepliktig til Norge etter de ordinære skattelovene og skattevedtakene, lov om skatt av inntekt for sjømenn bosatt i utlandet eller lov om skatt til Svalbard, samt trygdet etter gjeldede lov § 1-4 og trygdet i medhold av trygdeavtale inngått etter § 18-12.

I tillegg får departementet (Sosialdepartementet), vanligvis fullmakt til å fastsette særskilte bestemmelser for blant andre misjonærer. Vi viser til forskrifter av 9. januar 1989 om avgifter for 1989 til folketrygden for misjonærer m.v.

Norge har inngått avtale om sosial trygd med Canada og USA som innebærer at det må gis særskilte forskrifter om fastsetting og innkreving av avgifter. Vi viser til forskrifter av 9. januar 1989 om avgifter for 1989 for arbeidstakere utsendt til Norge fra USA.

Departementet pleier videre å få fullmakt til å gi supplerende forskrifter. Dette vil spesielt være aktuelt for så vidt gjelder trygdede med lønnsinntekt opptjent på fremmed stats kontinentalsokkel og utsendte arbeidstakere som delvis er omfattet av folketrygden i medhold av gjensidighetsavtaler. Vi viser til forskrifter av 9. januar 1989 om beregning og innkreving av avgifter til folketrygden av lønnsinntekt på britisk kontinentalsokkel for personer bosatt i Norge i 1989.

Sjømenn uten norsk statsborgerskap som er ansatt på norske skip i utenriksfart som er registrert i det ordinære norske skipsregisteret (NOR), er med visse unntak delvis trygdet med rettigheter etter folketrygdloven kapitler 9 (gravferdshjelp) og 11 (ytelser ved yrkesskade), se § 1-2 nr. 2 første ledd. Trygdeforholdet for disse sjømennene er knyttet til det å være «ansatt på norsk skip» i utenriksfart. Trygdeforholdet tar til den dag sjømannen starter reisen for å gå om bord og består så lenge tjenesteforholdet varer.

Etter folketrygdloven § 1-2 nr. 2 tredje ledd kan Kongen bestemme at arbeidstakere som på særlige vilkår gjør tjeneste om bord i stedet for eller i tillegg til vanlig mannskap skal være unntatt fra trygden eller bare ha rett til visse former for stønad. Ved kongelig resolusjon den 18. desember 1970 er det fastsatt forskrifter som unntar visse grupper utenlandske sjømenn fra trygd etter kapittel 9 og 11. Etter forskriftenes § 1 er sjømenn bosatt utenfor Norge med utenlandsk statsborgerskap, unntatt fra denne trygdedekningen dersom de gjør tjeneste om bord istedet for eller i tillegg til vanlig mannskap når de er:

- antatt til tjeneste på norsk cruiseskip av utenlandsk arbeidsgiver og lønnet og instruert av denne,
- driver selvstendig næringsvirksomhet på norsk cruiseskip,
- ansatt på særlige vilkår til tjeneste på norsk skip spesielt for den tid skipet går i fart på det fjerne østen eller i tropiske farvann.

Disse unntakene fra trygdedekning må ses i sammenheng med at ovennevnte grupper sjømenn har vært, og til dels fortsatt er, unntatt fra skatteplikt til Norge. Skattepliktens utstrekning for utenlandske sjømenn var tidligere regulert i sjømannsskatteloven. Skatteplikten for disse sjømenn er nå hjemlet i lov 17. juni 1988 nr. 55 om skatt av inntekt for sjømenn bosatt i utlandet. Personer som er bosatt i utlandet og som driver selvstendig næringsvirksomhet om bord, er ikke skattepliktige til Norge etter lov om skatt av inntekt for sjømenn bosatt i utlandet.

Etter den tidligere sjømannsskatteloven § 1 nr. 3 fjerde ledd hadde departementet fullmakt til å bestemme at utenlandske sjømenn ikke skulle betale skatt under fart i særlige farvann. Departementet bestemte i 1947 at indisk, østasiatisk og annet innfødt mannskap som på særlige hyrevilkår gjorde tjeneste på skip som seiler i regelmessig fart på det fjerne østen eller i tropiske farvann, ikke skulle svare skatt etter sjømannsskatteloven, se departementets sirkulære nr. 1 til rederiene, da-

tert 22. juli 1947. Skattefritaket er ikke videreført etter opphevelsen av sjømannsskatteloven. Bakgrunnen for dette var trolig at bestemmelsen ble ansett som overflødig på grunn av de høye skattefrie bunnfradragene for utenlandske sjømenn på skip registrert i Norsk Internasjonalt Skipsregister (NIS).

I sjømannsskatteloven var det tatt inn en fullmakt for departementet til å bestemme at utenlandske arbeidstakere bosatt utenfor Norden ansatt hos arbeidsgiver som drev næringsvirksomhet om bord skulle være fritatt for å betale sjømannsskatt til Norge. Bestemmelsen skulle etter forarbeidene fortrinnsvis benyttes for utenlandsk cateringpersonale m.v. ansatt hos utenlandsk arbeidsgiver. I forbindelse med omleggingen av sjømannsskatteordningen ble det under stortingsbehandlingen tatt inn en lignende fullmakt for departementet i lov om skatt av inntekt for sjømenn bosatt i utlandet. Fullmaktsbestemmelsen ble opphevet etter at det under stortingsbehandlingen av skatteopplegget for 1989 ble innført bestemmelser om skattefritak for blant andre sjømenn bosatt i utlandet ansatt i tjeneste hos arbeidsgivere som driver næringsvirksomhet om bord på norskregistrerte skip. Se lov 17. juni 1988 nr. 55 om skatt av inntekt for sjømenn bosatt i utlandet § 5. Ved en inkurie er ordet «utenlandsk» foran arbeidsgiver falt bort i lovteksten. Dette vil trolig bli rettet opp i forbindelse med ikrafttredelsen. Se premisene i Innst.O. nr. 13 for 1988-89 side 13 som bare omtaler utenlandske arbeidsgivere.

Ovennevnte unntak fra skatteplikten til Norge har sammenheng med at utenlandsk cateringpersonale ofte vil være ansatt av utenlandsk arbeidsgiver. På bakgrunn av grensene for norsk forvaltningsmyndighet, vil det være praktisk vanskelig å innkreve skatt og avgifter for denne gruppen arbeidstakere.

Skattefritaket skal tre i kraft samtidig som det innføres skattefrihet til Norge for sjømenn bosatt utenfor Norden i tjeneste på skip registrert i Norsk Internasjonalt Skipsregister (NIS). Se lovendring den 23. desember 1988 i lov 17. juni 1988 nr. 55 om skatt av inntekt for sjømenn bosatt i utlandet. I innstillingen er det uttalt at ikrafttredelsen skal skje fra det tidspunktet de trygde- og forsikringsmessige forutsetninger er brakt i orden. Det er forutsatt at disse sjømenns nåværende trygdedekning skal erstattes med en forsikringsordning som skal gi dekning på linje med den folketrygden sikrer disse gruppene i dag.

For den begrensede trygdedekningen for sjømenn etter kapittel 9 og 11 i folketrygdloven, skal arbeidsgiveren betale en månedlig avgift som for 1989 er fastsatt til 144 kroner pr. person. Avgiften blir årlig forhøyet med

utgangspunkt i folketrygdens grunnbeløp. Denne særskilte arbeidsgiveravgiften er opprettholdt etter omleggingen av sjømannsskatteordningen. Det skal imidlertid utarbeides en forsikringsordning for sjømenn i tjeneste på skip i Norsk Internasjonalt Skipsregister (NIS). Denne ordningen er ment å skulle gi tilsvarende trygdedekning som etter folketrygdloven kapitlene 9 og 11.

Ved lov 26. mai 1989 nr. 24 er utenlandske statsborgere på skip i NIS, samt utenlandske statsborgere i tjeneste hos utenlandsk arbeidsgiver som driver næringsvirksomhet ombord på skip i NIS eller NOR (det norske ordinære skipsregisteret), unntatt fra trygdedekning etter kapitlene 9 og 11. Endringen skal tre i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Sjømenn bosatt i et av de andre nordiske land eller i Portugal har etter en avtale inngått med Norge full trygdedekning i likhet med sjømenn bosatt i Norge.

Utvalgets forslag

Oppregningen i utkastet tar ikke sikte på å være uttømmende. Persongruppene kan variere fra år til år. Siden avgiftssatser og beregningsgrunnlag for sjømenn skal fastsettes tilsvarende de ordinære regler etter omleggingen av sjømannsskatteordningen fra og med 1988, har utvalget begrenset fullmakten til å gjelde sjømenn bosatt i utlandet.

Fullmakten til å gi forskrifter her er fortsatt lagt til Kongen. Vi har altså fraveket utvalgets alminnelige prinsipp om at fullmakter legges til departementet. Det er fordi bestemmelsen berører flere departementer. Forskrifter om den særskilte arbeidsgiveravgiften på 144 kroner (for 1989) for sjømenn bosatt i utlandet fremmes av Sosialdepartementet. Finansdepartementet er imidlertid overordnet fagdepartement når det gjelder fastsetting og innkrevingen av avgiften.

Når det gjelder arbeidstakere som omfattes av Svalbardskatteloven, er det Sosialdepartementet som fremmer forskrifter om fastsetting av avgiftsgrunnlag og avgiftssatser. Finansdepartementet er fagdepartement når det gjelder Svalbardskatteloven. Justisdepartementet fremmer hvert år forslag til vedtak om formues- og inntektsskatt vedrørende Svalbard.

Utkastets § 22-5 Produktavgift ved fiske m.m.

Lottakere og andre selvstendig næringsdrivende som har fiske, småhvalfangst eller selvangst som næring, plikter å betale en produktavgift til folketrygden.

Produktavgiften skal helt eller delvis erstatte avgifter som nevnt i § 22-2 (arbeidsgiveravgift), § 22-3 (medlemsavgift) og § 22-6

(premie for forsikring for sykepenger og frivillig yrkesskadetrygd).

Produktavgiften fastsettes på grunnlag av prisen ved førstehåndsomsetning av fisk, småhval og sel.

Stortinget fastsetter avgiftssatsene.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om beregning av produktavgiften.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 16-1 nr. 2 og delvis nr. 3.

Historikk

I St.meld. nr. 75 for 1963-64 om folkepensjonen ble det foreslått at jordbrukere og fiskere skulle betale avgift av pensjonsgivende inntekt etter samme sats som for lønnsinntakere. Differansen mellom avgiftssatsen av selvstendig næringsinntekt og avgiftssatsen for lønnsinntakere, ble foreslått dekket ved avgifter på produksjonen.

Det ble senere nedsatt særskilte utvalg for å utrede spørsmålene knyttet til finansieringen av folkepensjonen for fiskere og jord- og skogbrukere.

Innstillingene fra utvalgene ble drøftet med organisasjonene innen henholdsvis fiskerinæringen og jord- og skogbruksnæringen. Landbrukets organisasjoner gikk inn for at spørsmålet om produktavgift i jordbruket og skogbruket skulle tas opp på et senere stadium når man hadde vunnet mer erfaring. Fiskerinæringen ønsket en ordning med produktavgift ved innføringen av folketrygdordningen. Tekniske problemer med en slik ordning gjorde at produktavgiften ikke ble innført før inntektsåret 1968.

Produktavgifter i fiskerinæringen til delvis dekning av avgift til folketrygden ble foreslått innført i St.prp. nr. 68 for 1967-68.

Opprinnelig dekket produktavgiften kun forskjellen mellom høy og lav sats av inntekt fra fiske som ble behandlet som selvstendig næringsinntekt (lott eller part), samt båt- eller redskapslott. Annen lott eller lønn til arbeidstakere på land - som ikke deltar i selve fisket for eksempel egnere, sløyere, disponenter m.v., skulle ikke regnes som inntekt av fiske.

Utvalget som utredet spørsmålet om finansieringen av folketrygd for fiskere foreslo at også arbeidsgiveravgiften i fiskerinæringen delvis skulle erstattes med produktavgifter. Stortinget sluttet seg til departementets forslag om at produktavgiften ikke skulle dekke noen del av arbeidsgiveravgiften. I St.prp. nr. 68 for 1967-68 side 4 er det uttalt at det i nokså liten utstrekning foretas lønnsutbetalinger til fiskere. Videre uttales:

«Den største delen av hyreutbetalingene skjer til fiskebåtmannskaper som ved siden av hyre har krav på lott eller part. Spørsmålet om arbeidsgiveravgift av disse hyrer faller imidlertid bort når hyre i disse tilfeller likestilles med lott eller part.»

Departementet viser også til at de tilfellene en deltaker i fiske bare har krav på hyre utgjør et meget lite antall, og at den hyre som samlet utbetales utgjør et relativt beskjedent beløp.

Produktavgiften ble satt til 1 prosent av førstehåndsomsetningen av råfisk og produkter derav.

Finansieringsordningen skulle i prinsippet legges opp slik at fiskerinæringen gjennom produktavgifter skulle betale like mye til folketrygden som etter et system med personlige avgifter. Se Innst. S. nr. 138 for 1967-68 side 288.

Omfanget og satsene for produktavgiften er senere endret flere ganger.

Gjeldende rett

Lovens § 16-1 nr. 2 og nr. 3 første punktum lyder:

«2. For enkelte næringer kan Stortinget bestemme at en produktavgift helt eller delvis skal erstatte de avgifter som er nevnt i nr. 1 bokstav a, b og f. Nærmere regler om beregning og innkreving av slik avgift og nødvendige kontrollbestemmelser fastsettes av Kongen.

3. Stortinget fastsetter størrelsen av avgifter og tilskott som nevnt under nr. 1 første ledd bokstav a-b og produktavgift som nevnt under nr. 2.»

Omfanget av ordningen med produktavgift og avgiftssatsene fastsettes ved de årlige skatte- og avgiftsvedtakene i Stortinget.

For 1989 er produktavgiften satt til 3,7 prosent av all førstehåndsomsetning av fisk m.m.. Beregningsgrunnlaget er båtens salg av fisk m.m. i kroner og øre. Produktavgiften er uavhengig av den enkelte reders og lottakers driftsutgifter og fortjenestegrunnlag. Salgslagene trekker inn avgiften ved fiskeoppkjøret (over fiskeseddelen/ sluttседdelen). Store og verdifulle fangster gir på denne måten høy produktavgift mens mindre mengder fisk gir mindre avgift fra næringen.

Produktavgiften skal i dag dekke:

- differansen mellom høy og mellomomsats for trygdeavgift av inntekt av fiske, småhval- og selfangst,
- trygdeavgift av inntekt av fiske, småhval- og selfangst,
- premie til frivillig tilleggstrygd for sykepen- ger til mannskapsføre fiskere, småhval- og selfangere,
- arbeidsløshets- og yrkesskadetrygd for nevnte småhval- og selfangere,

- arbeidsgiveravgift på hyre til mannskap på fiske-, småhval og selfangstfartøy.

Av lott eller lønn til arbeidstaker på land svares medlemsavgift og arbeidsgiveravgift på vanlig måte.

Avgiften oppkreves av godkjente salgslag og tilføres folketrygden.

Avgiftsatsen fastsettes av Stortinget under budsjettbehandlingen på grunnlag av prognoser for samlet pensjonsgivende inntekt for gruppen fiskere.

Utvalgets forslag

Dagens ordlyd er mer generelt utformet enn utkastet, idet Stortinget kan bestemme at det skal svares produktavgift for enkelte næringer. Det har aldri vært gitt bestemmelser om produktavgift for annet enn fiskerinæringen. Utkastet begrenser seg derfor til bestemmelser om dette.

Utkastet tar ikke sikte på noen materiell- rettslige endringer av dagens regler om produktavgift.

Utkastets § 22-6 Premie for forsikring for sykepen- ger og frivillig yrkesskadetrygd

Departementet gir forskrifter om premie og premiegrunnlag for

- a) arbeidsgiverens forsikring mot ansvar for sykepen- ger i arbeidsgiverperioden etter § 4-18
- b) forsikring for tilleggssykepen- ger for selvstendig næringsdrivende etter § 4-31
- c) forsikring for tilleggssykepen- ger for oppdragstakere etter § 4-34
- d) frivillig yrkesskadetrygd for elever ved skoler og kurs etter § 17-7 bokstav d
- e) frivillig yrkesskadetrygd for selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere etter § 17-9.

Merknader

Utkastet svarer til forskjellige forskriftsbestemmelser om premie og premiegrunnlag for forsikring for sykepen- ger og yrkesskadetrygd. Utvalget har i utkastets kapittel 17 foreslått en hjemmel til å fastsette forskrifter om frivillig yrkesskadetrygd for oppdragstakere. Dette forslaget innebærer en materiell endring. Utkastets § 22-6 inneholder derfor også hjemmel til å gi forskrifter om yrkesskadetrygd for oppdragstakere.

Gjeldende rett

Forskrifter om ansvar for sykepen- ger i arbeidsgiverperioden er i dag gitt med hjemmel i folketrygdloven § 3-8 nr. 1 og 2. Det er her gitt to sett med forskrifter. Forskrifter om for-

sikring av ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden for arbeidsgivere som har få arbeidstakere i sin tjeneste er fastsatt av Sosialdepartementet den 9. juni 1978. Det samme gjelder forskrifter om forsikring av ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden for arbeidstakere i kortvarige arbeidsforhold.

Bestemmelser om premie og premiegrunnlag for frivillig tilleggstrygd for sykepenger for selvstendig næringsdrivende er å finne i §§ 5 til 7 i forskrifter fastsatt av Sosialdepartementet den 11. januar 1978.

Bestemmelser om premie og premiegrunnlag for frivillig yrkesskadetrygd for elever ved skoler og for selvstendig næringsdrivende er å finne i premietariff fastsatt av Kongen med hjemmel i folketrygdlovens § 11-5. Ved kongelig resolusjon den 19. mars 1971 er det fastsatt en premietariff som gjelder for begge grupper.

Oppdragstakere har i dag ikke anledning til å tegne frivillig yrkesskadetrygd. Vi viser til merknader til utkastets § 17-9.

Ordningene med frivillig forsikring for sykepenger er omtalt i merknadene til utkastets § 4-18 om forsikring mot ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden, utkastets § 4-31 om forsikring for tilleggssykepenger for selvstendig næringsdrivende og i utkastets § 4-34 om forsikring for tilleggssykepenger for oppdragstakere.

Ordningene med frivillig yrkesskadetrygd er omtalt i merknadene til utkastets § 17-7 om elever og studenter o.a. og § 17-9 om selvstendig næringsdrivende og oppdragstakere.

Forsikring av ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden for arbeidsgivere som har få arbeidstakere i sin tjeneste.

Som nevnt har Sosialdepartementet fastsatt forskrifter om denne forsikringsordningen. Forskriftens §§ 4 og 5 har bestemmelser om premiegrunnlag og premiebetaling.

Etter forskriftens § 4 plikter arbeidsgiveren å betale en særskilt premie for forsikringen. Premien beregnes i prosent av de samlede lønnsutgiftene i det kalenderåret som utløper midt i forsikringsåret. Lønnsutgiftene i denne perioden utgjør premiegrunnlaget for denne forsikringen.

Premien fastsettes i prosent av dette premiegrunnlaget. Procentsatsen fastsettes slik at de beregnede inntektene for forsikringsåret dekker de beregnede utgiftene. Det er Sosialdepartementet som fastsetter premien.

Forsikring av ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden for arbeidstakere i kortvarige arbeidsforhold.

Forskriften om forsikring av ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden for arbeidsta-

kere i kortvarige arbeidsforhold har bestemmelser om premie og premiegrunnlag i § 4. Etter denne paragrafen plikter arbeidsgiveren å betale særskilt premie for denne forsikringen. Premien beregnes i prosent av arbeidstakerens inntektsgrunnlag for sykepenger i arbeidsgiverperioden. Premien fastsettes av Sosialdepartementet.

Frivillig yrkesskadetrygd for elever ved skoler og kurs.

Ifølge premietariffen skal premien for skoler og kurs utgjøre 5 kroner pr. elev pr. år. Det vises til § 1 bokstav b i tariffen.

Frivillig yrkesskadetrygd for selvstendig næringsdrivende.

For selvstendig næringsdrivende skal premien utgjøre 0,4 prosent av den antatte årlige ervervsinntekt utenfor tjenesteforhold. Inntekten skal avrundes til nærmeste hele tusen kroner. Grunnlaget for beregning av premien fastsettes etter samme regler som nyttes ved fastsetting av antatt årlig ervervsinntekt etter folketrygdloven § 3-4 første ledd bokstav b. Det vises i denne forbindelse til merknadene til utkastets § 4-30 om sykepengegrunnlaget for selvstendig næringsdrivende.

Ifølge tariffen skal det ikke svares premie av den del av grunnlaget som overstiger maksimal avgiftspliktig inntekt etter folketrygdloven § 16-2 nr. 2 første ledd første punktum. Denne bestemmelsen er endret siden 1971. Den gang hadde bestemmelsen imidlertid en henvisning til kapittel 6. Henvisningen innebar at det ble satt tak på den pensjonsgivende inntekten på 12 ganger grunnbeløpet. Inntekt mellom 8 og 12 ganger grunnbeløpet ble bare medregnet med en tredel. Vi viser til merknadene til utkastets § 3-3 om pensjonsgivende inntekt.

I dag skal det imidlertid betales medlemsavgift til folketrygden av hele inntekten.

Oppdragstakere har etter lovens ordlyd i dag ikke adgang til å tegne frivillig yrkesskadetrygd. Men Rikstrygdeverket har i de senere årene lagt opp til en mer liberal praksis når det gjelder avgrensningen mellom oppdragstakere og selvstendig næringsdrivende i forhold til bestemmelsene om frivillig yrkesskadetrygd. I Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. nr. 1 11-00 side 42 gir Rikstrygdeverket anvisning på en liberal praksis når det gjelder avgrensningen av personkretsen som har anledning til å tegne frivillig yrkesskadetrygd.

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at departementet gis fullmakt til å fastsette forskrifter om premie og premiegrunnlag for frivillig forsikring for sykependedekning og yrkesskadedekning. En-

kelte av disse bestemmelsene er i dag gitt av Sosialdepartementet, mens noen er gitt ved kongelig resolusjon. Utvalget mener det er mest hensiktsmessig at departementet gir alle bestemmelsene.

Utvalget har i utkastets kapittel 17 om vilkår for yrkesskadetrygd foreslått at oppdrags-takere skal få adgang til å tegne forsikring for yrkesskadetrygd på lik linje med selvstendig næringsdrivende. Vi viser til utkastets § 17-9.

Utkastets § 22-7 Tilskott fra kommunene og fylkeskommunene

Kommunene og fylkeskommunene skal betale tilskott til folketrygden.

Stortinget fastsetter størrelsen på tilskottene.

Tilskottet fra en kommune skal fastsettes i prosent av samlet pensjonsgivende inntekt i kommunen. Tilskottet fra en fylkeskommune skal fastsettes i prosent av samlet pensjonsgivende inntekt i fylkeskommunen.

Merknader

Utkastets § 22-7 svarer til folketrygdloven § 16-4 første ledd.

Historikk

De første årene etter at folketrygdloven ble vedtatt var ordningen med kommunetilskott til folketrygden et ledd i finansieringen av trygdens ytelser m.v. Avgiften ble fastsatt til en viss prosent av total pensjonsgivende inntekt i vedkommende kommune. I 1976 var satsen 2,25 prosent. Ordningen ble opphevet med virkning fra 1. januar 1977, se lov 4. juni 1976 nr. 65.

Opphevelsen av ordningen med kommunetilskott hadde sammenheng med omleggingen av trygdens refusjon av utgifter som fylkeskommunene hadde til bygging og drift av helseinstitusjoner. Folketrygdens refusjons-satser til finansieringen av helseinstitusjoner ble redusert fra 75 til 50 prosent. Bortfallet av kommunetilskottet må ses i sammenheng med at kommunene ble pålagt å redusere folketrygdens utgifter ved at midler fra fylkes-skatten skulle bidra til å dekke en større del av utgiftene til de fylkeskommunale helseinstitusjoner. Det vises til Ot. prp. nr. 32 for 1975-76 og Innst. O. nr. 59 for 1975-76.

Ved endringslov den 9. januar 1987 nr. 12 ble ordningen med kommunetilskott gjeninnført med virkning fra og med inntektsåret 1987. Ifølge forarbeidene (Ot.prp. nr. 4 for 1986-87 side 42), var formålet med gjeninnføringen av kommunetilskottet å skape rom for større statlige overføringer og en bedre utjamning mellom kommunene. For 1987 ble tilskottssatsen fastsatt til 0,35 prosent av samlet

pensjonsgivende inntekt i vedkommende kommune.

I St.meld. nr. 2 for 1986-87 om revidert nasjonalbudsjett for 1987 side 58, er det uttalt at den gjennomgående sterke veksten i skatteinntektene i 1985 og 1986 har ført til en skjev utvikling innad i kommunesektoren. Kommuner og fylkeskommuner med et svakt skattegrunnlag har tjent minst på den sterke veksten. Et ønske om omfordeling av inntektene i 1987 var bakgrunnen for at Stortinget den 12. juni 1987 innførte en høyere tilskottssats for 45 kommuner med skatteinntekt over landsgjennomsnittet. Satsen for disse kommunene ble hevet fra 0,35 til 0,73 prosent. For kommunene Oslo og Stavanger ble det fastsatt særskilte satser på 0,45 prosent og 0,53 prosent. For øvrige kommuner ble satsen hevet fra 0,35 til 0,38 prosent, se Innst.S. nr. 262 for 1986-87 om endring i stortingsvedtak av 16. desember 1986 om fastsetting av avgifter m.m. til folketrygden for året 1987 side 2.

Ved lovendring den 18. desember 1987 nr. 77 ble ordningen med kommunetilskott etter folketrygdloven § 16-4 utvidet til også å gjelde fylkeskommunene fra og med inntektsåret 1988, se Ot.prp. nr. 7 for 1987-88 side 25 og Innst.O. nr. 5 for 1987-88 side 30. Tilskottet fra fylkeskommunene skal beregnes av samlet pensjonsgivende inntekt i vedkommende fylkeskommune.

Ordningen med differensierte satser for kommunetilskottet ble opprettholdt for 1988. Satsene ble fastsatt til 1,0 prosent, 1,1 prosent og 1,2 prosent. Stortingets vedtak av 5. november og 17. desember 1987 om fastsetting av avgifter o.a. til folketrygden for 1988 nr. 4 lyder:

«4. Tilskott frå kommunane og fylkeskommunane som nemnd i folketrygdlova § 16-4 første ledd:

- I kommunane Ski, Oppegård, Bærum, Asker, Lørenskog, Skedsmo, Nittedal, Drammen, Nes, Gol, Hemsedal, Ål, Hol, Sigdal, Nore og Nore og Uvdal, Tønsberg, Porsgrunn, Fyresdal, Tokke, Vinje, Valle, Bykle, Åseral, Sirdal, Stavanger, Sola, Randaberg, Forsand, Hjelmeland, Suldal, Odda, Eidsfjord, Ulvik, Modalen, Masfjorden, Vik, Aurland, Lærdal, Ardal, Norddal, Tydal, Røyrvik og Namsskogen: 1,1 pst.
- I Oslo kommune: 1,2 pst.
- I dei andre kommunane: 1,0 pst.
- I fylkeskommunar: 0,1 pst.»

For 1989 er kommunetilskottet for alle kommuner fastsatt til 1,25 prosent av samlet pensjonsgivende inntekt i kommunen, se Stortingsvedtak 9. november 1988 om fastsetting av avgifter o.a. til folketrygden for 1989. Tilskottet fra fylkeskommunene er fastsatt til 0,3 prosent av samlet pensjonsgivende inntekt i fylket.

I St.prp. nr. 123 for 1988-89 om kommune-økonomien i 1989 m.v. side 21, er det blant annet uttalt at kommunetilskottet inngår som et viktig element i de økonomiske oppleggene for kommunene for å tilpasse de samlede inntekter til en totalramme. Det heter videre:

«Tilskuddet er brukt for å motvirke en høy skattevekst og for å gi rom for vekst i overføringer. Dette virkemidlet er kritisert bl.a. fordi det hevdes å ha uheldige fordelingsvirkninger.»

Det uttales at Regjeringen er klar over at folketrygdtilskottet har visse uheldige sider. Dette henger sammen med at beregningsgrunnlaget for tilskottene er pensjonsgivende inntekt. Dette begrepet gir ikke nødvendigvis et dekkende uttrykk for kommunenes skattegrunnlag. En kommune med store inntekter fra f. eks. bedrifter og kraftverk, kan ha store skatteinntekter uten at pensjonsgivende inntekt i kommunen er spesielt høy. Det heter videre at det skal arbeides videre med å vurdere alternative virkemidler for å tilpasse kommunesektorens inntekter til en fastlagt totalramme.

Kommunetilskottet ble tidligere administrert av Rikstrygdeverket. En svakhet ved ordningen den gang var at det var vanskelig å få innrevet tilskottet og det oppstod store restanser. Ved gjeninnføringen av kommunetilskottet i 1987 ble det derfor bestemt at kommunetilskottet skulle innkreves av skattemyndighetene som en del av forskottsordningen, se Ot. prp. nr. 4 for 1986-87 side 42. I loven ble det også fastsatt at tilskottet skulle administreres av Skattedirektoratet og beregnes endelig når ligningen er avsluttet. Ved den tidligere ordningen skulle endelig avregning ikke foretas før ved avsluttet klagebehandling av ligningen. Bestemmelsen om endelig avregning ble endret med virkning fra og med inntektsåret 1978 for så vidt gjaldt beregning av statstilskottet. Begrunnelsen var at avviket mellom det beløp som forelå når ligningen var avsluttet, og det beløp som forelå etter avsluttet klagebehandling, var bagatellmessig. Bestemmelsen om at kommunetilskottet skal beregnes med endelig virkning når ligningen i første instans er avsluttet, tar sikte på å lette det administrative arbeidet.

Gjeldende rett

Lovens § 16-4 første ledd lyder:

«Tilskott fra kommuner og fylkeskommuner fastsettes i prosent av det beløp som det skal svares trygdeavgift av etter bestemmelsene i § 16-2 nr. 1 bokstav b og c. Tilskottet beregnes av Skattedirektoratet når ligningen er avsluttet, jfr. lov av 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt § 43 nr. 3.»

Stortinget fastsetter tilskottsatsen for kommunene, se folketrygdloven § 16-1 nr. 3.

Stortingets vedtak 9. november 1988 om fastsetting av avgifter o.a. til folketrygden for 1989 nr. 3 lyder:

«3. Tilskot frå kommunane og fylkeskommunane som nemnd i folketrygdlova § 16-4 første ledd:

- a) I kommunar: 1,25 pst.
- b) I fylkeskommunar: 0,3 pst.»

I forbindelse med de månedlige fordelingsoppgjør av inngått forskott på skatt og medlemsavgift til folketrygden skal det i den enkelte kommune foretas en foreløpig (å konto) beregning av kommunenes tilskott til folketrygden. Ved denne beregningen skal det benyttes en på forhånd fastsatt prosentsats fra Skattedirektoratet. Dette å kontobeløp skal redusere kommunens andel av inngått forskott på skatt. Disse å konto beløpene skal igjen korrigeres mot det kommunetilskottet som blir beregnet på grunnlag av pensjonsgivende inntekt når ligningen er avsluttet.

Utvalgets forslag

Av utkastets første ledd går det fram at kommunene og fylkeskommunene skal svare tilskott til folketrygden.

I utkastets andre ledd er det uttrykt at Stortinget fastsetter størrelsen av disse tilskottene, se folketrygdloven § 16-1 nr. 3.

Etter utkastets tredje ledd skal tilskottene beregnes av samlet pensjonsgivende inntekt i henholdsvis vedkommende kommune og fylkeskommune.

Utkastets § 22-8 Tilskott fra staten

Staten betaler tilskott til folketrygden.

Stortinget fastsetter størrelsen på tilskottet.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 16-1 nr. 1 første ledd og § 16-4 andre ledd.

Historikk

De tidligere lovene om syketrygd, alderstrygd og uføretrygd bygget alle på det prinsippet at staten skulle yte tilskott til finansieringen.

Når det gjaldt finansieringen av syketrygdordningen, dekket staten 2/11 av den totale medlemspremien. Vi viser til St.meld. nr. 58 for 1948 side 39. Også arbeidsløshetsstrygden ble finansiert ved hjelp av statstilskott. Statstilskottet til arbeidsløshetsstrygden omtales nærmere på side 45 i nevnte stortingsmelding:

«Reglene om statens tilskudd til trygden bygger på den grunntanke at staten ikke skal skyte til noe når det stedlige fonds inntekter

er høyere enn utgiftene. Først når inntektene er mindre enn utgiftene, skal staten skyte til, og de beløp som skal stilles opp mot hverandre er utgiftene det ene år mot inntektene (premier + kommunetilskudd) året forut. Det stedlige fond kan altså i og for seg ha opplagte midler fra tidligere år til dekning av merutgiftene. Det er ikke først når det stedlige fond er oppbrukt at staten skal skyte til. Hensikten med statstilskuddet er nettopp å bidra til at det stedlige fond ikke blir spist opp ved årlige underskudd gjennom en periode.

Overstiger utgiftene inntektene, skal staten delta i dekningene av merutgiftene etter en oppsatt skala. Er merutgiftene bare ubetydelige i forhold til inntekten, dekker staten bare en mindre del. Er f.eks. merutgiftene bare 20 pst. av inntekten, dekker staten bare 10 pst. Statens del øker etter skalaen i forhold til merutgiftene, slik at når merutgiftene utgjør 100 pst. av inntekten, dekker staten halvparten og kommer merutgiftene over 180 pst. dekker staten det hele.

Er det stedlige fond brukt opp og er riksserverefondet brukt opp, skal staten dekke alle utgiftene som ikke dekkes av premieinntekten. De trygdede er altså av staten sikret sine rettigheter selvom trygdens opplagte midler er uttømt.»

Også alderstrygdordningen og uføretrygdordningen bygde på finansiering ved statstilskott. Statens tilskott til alderstrygden var 3/8 av pensjonene, beregnet etter minstepensjonene.

I St.meld. nr. 75 for 1963-64 foreslo departementet at den nye folketrygdordningen også skulle finansieres ved statstilskott ved siden av en alminnelig folketrygdavgift og tilskott fra arbeidsgivere og kommunene.

I meldingen ble det pekt på at den indirekte belastningen folkepensjonsordningen ville ha på staten og kommunene, ville bli av et så stort omfang at det kunne være grunnlag for å ta opp til vurdering hvorvidt det skulle være direkte statstilskott og kommunetilskott til folkepensjoneringen. Departementet kom imidlertid til at det burde ytes slike tilskott.

Da folketrygdloven ble vedtatt i 1966 lød bestemmelsen om statstilskottet slik:

«Statstilskott fastsettes i prosent av de beløp som det skal svares medlemsavgift av etter bestemmelsene i § 16-1, nr. 1, bokstav a.

Statstilskottet beregnes av Rikstrygdeverket når ligningen er avsluttet. Tilskottet betales til Rikstrygdeverket forskottsvis hver måned.»

Fra det tidspunktet overføringene fra folketrygdfondet stoppet opp, ble statstilskottet til folketrygden fastsatt til et beløp som tilsvarte forskjellen mellom de øvrige inntekter og utgifter i folketrygdordningen. Fordi man opprettholdt den formelle prosedyren for statstilskottet, måtte en regne «bakover» for å finne den prosentsats av pensjongivende inntekt

som akkurat tilsvarte det aktuelle statstilskottet for hvert enkelt år.

Fra 1983 skjedde det imidlertid en formell endring idet denne praksis for fastsettelsen av statstilskottet ble lovfestet. Folketrygdloven § 16-4 andre ledd ble endret ved lov 17. desember 1982 nr. 95. Folketrygdloven § 16-4 andre ledd fikk da følgende ordlyd:

«Statens tilskott til folketrygden fastsettes av Stortinget i forbindelse med den årlige budsjettbehandlingen.»

Denne endringen hadde imidlertid en viktig prinsipiell side. Så lenge statstilskottet formelt ble fastsatt som en prosentsats av den pensjongivende inntekten, kunne satsen alltid fastsettes slik at det også ble penger til overføringer til folketrygdfondet. Etter lovendringen i 1982 ble slike overføringer helt utelukket. I forarbeidene til nevnte lovendring, Ot.prp. nr. 12 for 1982-83 side 4, presiseres det at det ikke vil bli overført overskottsmidler fra trygden til folketrygdfondet så lenge trygden salderes med tilskott fra staten.

Gjeldende rett

Lovens § 16-1 nr. 1 første ledd bokstav d lyder:

«tilskudd fra staten».

Lovens § 16-4 andre ledd lyder:

«Statens tilskott til folketrygden fastsettes av Stortinget i forbindelse med den årlige budsjettbehandlingen.»

Størrelsen av statstilskottet har steget jevnt i hele perioden fra folketrygdordningen ble satt i kraft i 1967. I 1967 stod statstilskottet for 7 prosent av inntektene, mens det i 1987 utgjorde 12 prosent.

Statstilskottet er ofte blitt omtalt som «underskuddet i folketrygden». Jon Eivind Kolberg omtaler dette i boken «Farvel til velferdsstaten?», side 72 fl. Han viser til at mye av det trygdepolitiske ordskiftet dreide seg om statstilskottet til folketrygden.

Mange framstående og innsiktsfulle kommentatorer har omtalt statstilskottet som folketrygdens underskott. Kolberg peker på at disse uttalelsene bygger på at folketrygden skulle være selvfinansierende. Det vil si at medlemsavgiftene og arbeidsgiveravgiften skulle være folketrygdens inntekter. Kolberg mener at folketrygdens forarbeider neppe gir dekning for å hevde at folketrygden skulle være selvfinansierende. Det mest iøynefallende i denne sammenhengen er, ifølge Kolberg, fraværet av prinsipielle drøftelser om finansieringen av folketrygdordningen.

I St.meld. nr. 75 for 1963-64 side 75 pekte regjeringen på at folketrygdens pensjonsordning ville føre til skattetap for stat og kommuner. Grunnen var at arbeidsgiveravgiften etter forslaget ville komme til fradrag ved skattelikningen: «Den indirekte belastning av folkepensjonen (på stat og kommuner) vil være av så stort omfang at det kan være grunnlag for å ta opp til vurdering hvorvidt det skal være stats- og kommunetilskott til folkepensjone- ringen.» Departementet kom likevel til at tilskottene burde etableres, og opprettholdes i alle fall i en overgangsperiode. Det ble fore- slått at både statstilskott og kommunetilskott (hver for seg) skulle utgjøre 0,75 prosent av den pensjonsgivende inntekten. Stortinget sluttet seg til dette, og fattet et vedtak om en finansieringsnøkkel og et finansieringsnivå som lå fast i en fireårsperiode - fra 1967-1970.

Kolberg viser til at regjeringen i St.meld. nr. 86 for 1981-82 understreket behovet for en inngående analyse og vurdering av folketrygdens økonomi. Dette var for å sikre grunnla- get for en høy standard i trygdens ytelser uten at det reelle underskottet og dermed behovet for økt statstilskott skulle få en størrelse som ville gjøre det vanskelig å sikre andre høyt prioriterte mål.

Spørsmålet om finansieringen av folketryg- den ble tatt opp i forbindelse med St.meld. nr. 14 for 1971-72. Kolberg peker på at Stortin- get da faktisk tok til orde for å øke statstilskot- tet. I Innst.S. nr. 217 for 1971-72 pekte Sosial- komitéen på at folketrygden ikke bare omfat- tet ytelser som burde finansieres etter forsik- ringssystemet. Komitéen viste til at bare en del av pensjonene blir gradert etter inntekt. Mange minstepensjonister har aldri hatt inn- tekt. Dessuten er folketrygden mer enn pen- sjoner. Den omfatter i stor grad også finansie- ringen av helsetjenestene. Sosialkomiteen kom således til

«at det kan synes naturlig å søke den fremti- dige økning av sykedelen dekket etter evne- prinsippet, dvs. etter en avgift som utliknes som skatt eller som endel av skattene. Det vil derfor være nødvendig å vurdere om f.eks. statens tilskudd til trygdene bør øke».

Kolberg legger vekt på at den terminologien som anvendes for å beskrive folketrygdens økonomiske situasjon, er viktig.

«Ordrbruken er betydningsfull som politisk konstituerende element: Begrepene vi velger å beskrive situasjonen med, inneholder ret- ningslinjer for den politiske dagsorden. Der- som en feilaktig historieskriving skulle gjøre det alminnelig akseptert at folketrygdens be- kymringsfulle økonomiske situasjon skal kal- les for et underskudd, vil det legge det poli- tiske grunnlag for ytterligere/nye anslag mot

velferdsstaten. Det vil også fjerne oppmerk- somheten fra en høyst påkrevet forståelse av *hvorfor* folketrygden har havnet i et uføre den nå befinner seg i.»

Det offentlige tilskottet til folketrygden holdt seg konstant fra 1973 og fram til 1976. Det utgjorde hvert år mellom 15,5 prosent og 16,5 prosent av folketrygdens samlede inntek- ter. Statstilskottet representerte omtrent halv- parten av dette. Det samlede offentlige bidrag til folketrygdens finansiering sank imidlertid markert i 1977. Kolberg forklarer at dette først og fremst har sammenheng med at kommune- tilskottet da falt bort. Folketrygdens refusjon til drift av helseinstitusjoner som eies og dri- ves av kommuner/fylkeskommuner, ble sam- tidig redusert fra 75 til 50 prosent av god- kjente driftsutgifter, for å motvirke tendenser til å satse på store institusjoner. Dette året skrumpet dermed den offentlige medvirkning til folketrygdens økonomi inn med nesten 5 prosent. Fra dette tidspunkt har statstilskottet økt. Kolberg framhever betydningen av å slå fast at den samlede offentlige medvirkning først ved inngangen til 1980-årene kom opp på samme nivå som i perioden 1973-76. Stats- tilskottet til folketrygden har økt sterkt fra 1976 til i dag. Men betrakter man stigningen i det samlede offentlige tilskottet blir utviklin- gen mindre dramatisk.

Med hensyn til Norges plassering i et inter- nasjonalt bilde, mener Kolberg det kan være på sin plass å trekke fram at det statlige bidra- get til finansieringen av det norske trygdesys- temet er forholdsvis beskjedent. Det er store variasjoner i finansieringsmåte. Mange land finansierer en større andel av sine trygdeutgif- ter via statsbudsjettet, enn det som er tilfellet for Norges vedkommende.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag svarer til gjeldende rett.

Etter utkastets første ledd skal staten betale tilskott til folketrygden.

Etter utkastets andre ledd skal Stortinget fastsette størrelsen på tilskottet.

Utkastets § 22-9 Folketrygdfondet

Dersom folketrygdens inntekter i et kalenderår blir større enn utgiftene, overføres differansen til folketrygdfondet.

Fondet kan nyttes til å dekke folketrygdens utgifter.

Stortinget gir forskrifter om folketrygdfon- det.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 16-6 andre ledd samt § 16-7 første ledd.

Historikk

Tidligere trygdeordninger bygget også på finansiering ved hjelp av fondsopplegg. I sin bok «Linjer i norsk sosialpolitikk» beskriver Per Arnt Pettersen de politiske diskusjoner om finansieringen av den første alderstrygdordningen i Norge. Diskusjonen dreide seg om to forskjellige finansieringsmåter som hadde klart forskjellige ideologiske utgangspunkter. Det var innskuddsordningen og skatteordningen. Innskuddsordningen bygget på at hver enkelt nordmann gjennom et visst årlig bidrag fra sin inntekt i sin arbeidsføre alder skulle bygge opp et alderstrygdfond som igjen skulle finansiere alderstrygden. De viktigste prinsippene som lå bak denne ordningen var prinsippet om universalisme, det at den omfattet alle, og prinsippet om selvforsørgelse. «Det var den enkeltes egeninnsats i yrkesaktiv alder som gav grunnlaget for trygden, den enkelte borger omfordelte en del av sin inntekt fra den yrkesaktive til den yrkespassive perioden av sitt liv. Denne ordningen gav små muligheter for økonomisk utjevning mellom ulike sosiale klasser.»

Skattefinansieringsordningen bygget på at myndighetene hvert år inndro gjennom skatten de midler som var nødvendige for å finansiere de årlige utgiftene til alderstrygdordningen. Gjennom skatteprogresjonen skulle en oppnå at de som hadde best råd skulle bidra relativt mer til finansieringen av alderstrygden enn de som kom fra de lavere sosiale lagene. Skattefinansieringsordningen var ved hjelp av skatteprogresjonen og behovsprøvingen basert på en økonomisk omfordeling mellom de sosiale klassene.

Diskusjonene om finansieringsmåten av alderstrygdordningen bølget fram og tilbake. Den alderstrygdordningen som ble vedtatt i 1936 ble finansiert ved alderstrygdfondet, medlemsavgifter og offentlige tilskott.

Også andre sosialtrygder ble finansiert ved fondsopplegginger. St.meld. nr. 58 for 1948 omtaler fondsopplegging i sosialtrygden på sidene 13 og 14:

«Fondene i våre nåværende sosialtrygdordninger tjener ganske ulike formål. Syketrygdens fonds har rene utjevningsoppgaver, trygdekassenes fonds for utjevning mellom de enkelte år, og Rikstrygdeverkets fonds mellom de enkelte trygdekasser, etter hvorvidt deres økonomiske stilling er slik at de trenger tilskott og lån. Ulykkestrygdens fonds representerer i alt vesentlig premiebeløp til dekning av kapitalverdien av de pensjoner som løper.

I de eldste planene for innføring av alderstrygd spilte fondsoppleggingen en meget vesentlig rolle. Gjennom avsetning av premiereserver skulle de trygdede samle kapital tilstrekkelig til forsikringsteknisk å dekke deres egen pensjon etter at de hadde nådd den fast-

satte aldersgrense, hvilket etter beregningene i samband med Folkeforsikringskomitéens innstilling av 1912 ville føre til at 2/3 av utgiftene etter at den såkalte likevektstilstand var inntrådt, ble dekket av renteavkastningen av opplagte fonds. Invalidefondet ble dannet i 1897 for å gjøre det mulig å få med de aldersklassene som ikke betalte premie til trygden gjennom en stor del av sitt liv, og derfor ikke hadde kunnet legge opp en tilstrekkelig stor premiereserve. I sin innstilling til lov om alderstrygd gav Sosiallovkomitéen i 1936 uttrykk for atskillig tvil om selve grunnlaget for fondsoppleggingen i sosialtrygden. Den pekte på risikoen for svingninger i pengeverdien og vanskeligheten ved å investere store fonds. Sosiallovkomitéen foreslo opplagt et fond som ville kulminere på 300-500 mill. kroner, idet den viste til økningen i antallet av gamle og behovet for reale investeringer i boliger osv. for å lette forsørgelsesbyrden for kommende generasjoner. Imidlertid ble fondsoppleggingen i alt vesentlig sløffet under Stortingets behandling, slik at aldersfondet i 1939 var av ubetydelig størrelse. Men inntektene av alderstrygdavgiften økte sterkt under og etter krigen, slik at fondet pr. 30. juni 1948 utgjorde 119 millioner kroner.»

I innstillingen fra Pensjonsutredningskomitéen av 1962 ble det drøftet om finansieringen av en obligatorisk tilleggspensjonsordning skulle bygge på utligningssystemet (skattefinansiering), på kapitaldekningssystemet (innskuddssystemet), eller på et blandingssystem. Komitéen pekte på at dersom tilleggspensjonsordningen skulle bygge på kapitaldekningssystemet, måtte det fastsettes en forholdsvis meget høy premie til å begynne med for å dekke merutgiftene ved overkompensasjonsordningen. I normaltstanden kunne premien settes forholdsvis lavt, fordi størstedelen av pensjonsutgiftene ville bli dekket av renteinntektene av de fonds som var samlet opp. Komitéen konkluderte med at man burde ta sikte på en vesentlig fondsoppsamling i tilleggspensjoneringen, men uten å binde seg til et rent kapitaldekningssystem.

I St.meld. nr. 75 for 1963-64 om folkepensjoneringen, side 49 f. ble fondsforvaltningen omtalt:

«Fondsoppsamlingen skal på den ene side skape jevn avgiftsbelastning og på den annen side danne grunnlaget for økt økonomisk vekst.

For at fondsoppsamlingen best mulig skal kunne tjene disse formål, er det av avgjørende betydning at man finner fram til den mest hensiktsmessige forvaltning av midlene. En hensiktsmessig forvaltningsordning er i det hele et vilkår for en heldig gjennomføring av det store løft som folkepensjonen innebærer.

Departementet slutter seg helt til det syn komitéen har gitt uttrykk for ved å understreke at det særlig er «to hensyn som bør tillegges avgjørende vekt - for det første at midlene anbringes mot betryggende sikkerhet, og for det annet at plasseringen skjer slik at mid-

lene i størst mulig utstrekning kan bidra til en videre utbygging av landet, ikke minst i de industrifattige og kapitalsvake områder».

Departementet vil understreke at de midler som folkepensjoneringen samler opp, er det norske folks sparemidler. Derfor må midlene forvaltes av samfunnet - ikke av private institusjoner. Midlene må plasseres på en slik måte at de gir en rimelig renteavkastning, dvs. lånes ut mot tilstrekkelig sikkerhet til rentable formål. En vesentlig del av midlene bør disponeres til økonomisk utbygging i distriktene. De bør brukes til å reise industri og annen ny virksomhet, til å modernisere jordbruk, skogbruk og fiske og til boligbygging. På denne måten vil folkepensjoneringen føre til et høyere tempo i distriktsutbyggingen.

Pensjonsutredningskomitéen har foreslått en delvis desentralisert forvaltning av fondsmidlene, og antyder 5-6 distriktsfondsstyrer som skal forvalte f.eks. halvparten av den kapital som tilføres fra distriktet, mens resten forvaltes av et sentralt fondsstyre.»

Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 har ingen interessant omtale av folketrygdfondet. Her vises det til St.meld. nr. 75 for 1963-64.

Gjeldende rett

Lovens § 16-6 andre ledd lyder:

«Den del av inntektene som ikke medgår til dekning av utgifter som nevnt i § 16-1, skal overføres til folketrygdfondet.»

Lovens § 16-7 første ledd lyder:

«Stortinget fastsetter regler om administrasjon av folketrygdens fond og om forvaltning av midlene, revisjon m.v.»

Aksel Hatland omtaler i sin bok «Folketrygdens framtid» 1984 målene med opprettelsen av folketrygdfondet og undersøker om disse målene er blitt virkeliggjort. Det vises til side 135 f. Folketrygdfondets hovedformål var, som tidligere nevnt,

- å bidra til økt offentlig og samfunnsmessig sparing,
- å skape en jevn avgiftsbelastning over tid.

Hatland peker på at det ikke ble vedtatt noe offisielt mål for hvor stor veksten i fondet skulle være. Men det går fram av St.meld. nr. 14 for 1971- 72 om folketrygdens økonomi at regjeringen den gang gikk inn for å øke fondsoppleggingen i takt med brutto nasjonalproduktet i løpende priser. Dette var en langt mer beskjeden fondsopplegging enn den Arbeiderpartiet gikk inn for under planleggingen av folketrygdordningen i 1960-årene.

Overføringene til folketrygdfondet ble imidlertid meget mindre enn forutsatt. Fra 1975 stoppet overføringene nesten helt opp. Fra 1979 har veksten i fondet utelukkende kommet fra renteinntekter.

I regjeringens finansieringsopplegg for 1983 ble det gitt klart uttrykk for at det ikke ville bli overført midler til folketrygdfondet så lenge trygdebudsjettet «salderes» med statstilskott. Se Ot.prp. nr. 12 for 1982- 83. Dette innebærer at det ikke blir aktuelt med overføringer til fondet med mindre avgiftene til trygden økes vesentlig.

Trygdefinansieringsutvalget omtalte folketrygdfondet i sin utredning, se NOU 1984:10 Trygdefinansiering side 113 og 114. Utvalget pekte på at folketrygdens økonomi i utgangspunktet er vanskelig og sier at det er lite aktuelt med en videre oppbygging av fondet. Utvalget sier videre:

«Folketrygdfondet har de siste 10 år fått og vil i framtiden få - en svært begrenset funksjon sammenliknet med intonsjonene i 1967. Etter utvalgets oppfatning bør dette få konsekvenser for organiseringen og forvaltningen av fondets midler.

Utvalget foreslår at det nåværende system med fondsstyrer avvikles og at den videre forvaltningen av fondets midler overføres til Finansdepartementet eller Norges Bank.

Utvalget vil videre foreslå at folketrygdfondet benyttes som likviditetsreserve for å dekke uforutsette endringer i finansieringsbehovet. Dette kan bli aktuelt fordi det er vanskelig å beregne alle utgifter på forhånd (f.eks. til dagpenger ved arbeidsledighet).»

I St.meld. nr. 12 for 1988-89 om Folketrygdens økonomi og pensjonssystem omtales folketrygdfondet på side 28. Det sies her blant annet:

«I et obligatorisk og landsomfattende sosialt trygdesystem som Folketrygden, er det unødvendig med fond. Det er den løpende inntektsskapningen i landet som må sikre befolkningens - yrkesaktives og pensjonisters - inntekter til enhver tid. Fondet kan imidlertid ha betydning for den samlede sparingen.

Ved etableringen av Folketrygden var det meningen at Fondet skulle bidra til å øke landets sparing og å kunne utjevne avgiftsbelastningen ved endringer i alderssammensetningen i befolkningen på lengre sikt.

Fondet har imidlertid ikke hatt den tiltenkte betydning for samfunnsøkonomien og folketrygdens økonomi. I de senere årene er fondet ikke tilført midler utover renteinntektene, og disse plasseres hovedsakelig i statsobligasjoner og statssertifikater. Folketrygden tilføres ikke inntekter fra Fondet direkte. TFU foreslo derfor at fondsforvaltningen ble forenklet og overført til Finansdepartementet eller Norges Bank.

Departementet er enig i at endringer i folketrygdfondets betydning for folketrygden tilsier forenkling av fondsadministrasjonen. En vil derfor gå inn for TFUs forslag om at fondsforvaltningen legges under Finansdepartementet og håndteres administrativt av Norges Bank. Før omleggingen finner sted vil en gjennomgå forvaltningsmessige spørsmål som bl.a. er reist av Hovedstyret for folketrygdfondet.»

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag svarer til gjeldende rett. Det ligger utenfor utvalgets mandat å foreslå endringer her.

Etter utkastets første ledd skal differansen mellom folketrygdens inntekter og utgifter overføres til folketrygdfondet. Det er lite trolig

at ny fondsoppbygging vil finne sted. Dette ledd er derfor holdt i en hypotetisk form.

I utkastets andre ledd sies det at fondet kan nyttes til å dekke folketrygdens utgifter.

I utkastets tredje ledd sies det at Stortinget fastsetter forskrifter om administrasjon, forvaltning, revisjon m.v. av fondet.

KAPITTEL 23

Saksbehandling i avgiftssaker m.m.

OVERSIKT

Fastsetting av pensjonsgivende inntekt og trygdeavgift til folketrygden utgjør en integrert del av ligningsmyndighetenes arbeid.

Trygdeavgiften utlignes på grunnlag av de oppgavene som gis av hensyn til ligningen av skatter og avgifter, og skjer samtidig med utligningen av skatter. For utligning av trygdeavgiften gjelder saksbehandlingsbestemmelsene i ligningsloven.

For arbeidsgiveravgiften gjelder ikke ligningsloven generelt. Etter folketrygdloven skal arbeidsgiverne selv beregne og betale arbeidsgiveravgiften og gi en årsoppgave som skal kontrolleres av ligningsmyndighetene. Uteblir årsoppgaven, eller er den uriktig, kan avgiften fastsettes eller endres av ligningsmyndighetene. Hvilke bestemmelser som da skal gjelde går uttrykkelig fram av folketrygdloven kapittel 17.

Etter folketrygdloven § 17-3 gis lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt (skattebetalingsloven) tilsvarende anvendelse for fastsetting og innkreving av trygdeavgiften til folketrygden. Trygdeavgiften er likestilt med skatt hva angår både utskrivning, trekk, innkreving, avregning og fordeling etter skattebetalingsloven.

Når ikke annet er bestemt får skattebetalingsloven anvendelse også for arbeidsgiveravgift. Se folketrygdloven blant annet §§ 17-2 og 17-3.

Når personer som er pliktig trygdet etter folketrygdloven § 1-2, eller frivillig trygdet etter lovens § 1-4, ikke skal svare skatt til Norge, skal det bare betales trygdeavgift. Det foretas da ingen forskuddsutskriving. Avgiften fastsettes av trygdeetaten. Avgiften innbetales til Folketrygdkontoret for utenlandssaker eller til trygdekontoret i bosteds- eller oppholdskommunen.

Historikk

I forbindelse med innføringen av folketrygdordningen i 1967 ble det innført felles innbetaling, innkreving og utligning av medlemsavgifter til folketrygden, arbeidsgiveravgift og skatter. En slik felles behandling ble i forarbeidene til folketrygdloven ansett både som en vesentlig avlastning for trygdeetaten og som en vesentlig forenkling av det arbeidet

som arbeidsgiverne var pålagt i relasjon til trygdeetaten. Se Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 78.

Da reglene for utligning og innkreving av avgifter til folketrygden ble utformet, var det et siktemål at bestemmelsene skulle tilpasses skattemyndighetenes arbeidsoppgaver og rutiner i det eksisterende utlignings- og innfordringssystemet. Det ble tatt utgangspunkt i at ligningssjefen for alle personlig skattepliktige enten skal fastsette forskuddstrekk eller skrive ut forskuddsskatt som skal trekkes og innbetales i løpet av inntektsåret. Se Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 78. Det ble framhevet at det måtte innkreves avgifter til folketrygden for stort sett de samme personene. Videre uttales:

«Både av hensyn til lignings- og innfordringsmyndighetene og av hensyn til arbeidsgiverne og de trygdede, er det en stor fordel at arbeidet med skatter og avgifter i størst mulig grad er samordnet, slik at merarbeidet med de nye arbeidsoppgaver blir minst mulig.

Når det gjelder forskuddsutskrivingen og innkrevingen av skatter og avgifter vil det bety en fordel for skattemyndighetene, særlig for innkrevingsmyndighetene, at skatter og avgifter kunne fastsettes under ett og innkreves under ett. Reglene for fastsettelse av avgifter er derfor utformet slik at avgiftene til folketrygden kan innpasses i det gjeldende forskudds- og trekkssystem, slik at de blant annet relativt lett kan innarbeides i felles trekktabeller. Det betinger ett og samme trekkgrunnlag for skatter og avgifter. Det byr også på utvilsomme fordeler for arbeidsgiverne at trekk for skatter og avgifter for den enkelte arbeidstaker kan foretas i en operasjon med et felles trekk på et felles trekkgrunnlag, framfor en oppdeling med særskilte trekk på forskjellig grunnlag for trekkene.

Når det gjelder forskuddsutskrivingen vil ligningssjefen kunne foreta fastsettelsen av forskuddstrekk for skatter og avgifter i en proportsats og/eller ved å gi anvisning på trekk etter tabell hvor både skatter og avgifter er inkludert. Videre vil forskuddsskatt og forskudd på avgift kunne utskrives under ett. Skatter og avgifter vil da også bli innbetalt i en sum som må fordeles mellom de skattekreditorer som man etter gjeldende innkrevingsordning må fordele skatteinnbetalinger mellom, og trygdemyndighetene. Denne fordeling som vil kunne skje etter tilsvarende regler som ved fordeling mellom skattekreditorer, vil man eventuelt kunne unngå ved en særskilt innkreving av skatter og avgifter. Dette fordelingsarbeid antas imidlertid ikke å

bli særlig byrdefullt og antas å bli mer enn oppveiet ved den fordel som ligger i felles innkreving med hensyn til å samordne oppgjøret for skatter og avgifter for de enkelte trygdede.»

Utgangspunktet for utligningen skulle være de trygdedes oppgaver over sine inntekter i selvangivelser og andre ligningsdokumenter. Som regel ville det være samsvar mellom de ansettelser som legges til grunn ved inntektsligningen og ansettelsene til bruk ved avgiftsberegningen.

Skattelovens formelle regler om inntektsfastsettelse og om utligning av skatt ble gitt anvendelse ved fastsetting av avgiftsgrunnlagene for folketrygden. Likeledes ble det i folketrygdloven gitt adgang til å påklage ansettelsene for pensjonsgivende inntekt og for avgiftsberegningen til ligningsnemnd og overligningsnemnd. Hvis overordnede ligningsinstanser skulle endre ansettelsene av inntekt som anses som pensjonsgivende, ble det fastslått i loven at ligningsmyndighetene ved sin omberegning av skattene også skulle foreta omberegning av de ansettelser som er foretatt av hensyn til folketrygden.

Ved lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) ble alle de forvaltningsmessige lovbestemmelsene om utligningen av formues- og inntektsskatt og medlemsavgift til folketrygden m.m. skilt ut fra skatteloven.

I ligningsloven ble det inntatt en bestemmelse i § 1-1 bokstav b om at loven også gjelder ved fastsetting av medlemsavgiftene til folketrygden. I denne forbindelse ble en del detaljerte bestemmelser i folketrygdlovens kapittel 17 opphevet.

Ved lov 22. mai 1987 ble kapittel 17 i folketrygdloven omredigert med sikte på å oppnå en bedre systematikk. Blant annet ble hovedregelen om beregning av arbeidsgiveravgiften flyttet fra § 17-6 andre ledd til en mer sentral plassering i § 17-2 første ledd.

Utkastets § 23-1 Innledning

Dette kapitlet inneholder bestemmelser om fastsetting av pensjonsgivende inntekt og pensjonspoeng, samt om fastsetting og innkreving av avgifter.

Bestemmelser om

- skatteetatens oppgaver står i § 23-2
- trygdeetatens oppgaver står i § 23-3
- arbeidsgiverens oppgaver står i § 23-4
- fastsetting og innkreving av avgifter står i § 23-5
- forskrifter står i § 23-6.

Merknader

Bestemmelsen er ny.

Utkastets første ledd angir at kapitlet omhandler saksbehandlingsregler for hvordan

forvaltningen skal gå fram ved fastsetting av pensjonsgivende inntekt og pensjonspoeng samt ved fastsetting og innkreving av avgifter til folketrygden. Videre angis at kapitlet omhandler arbeidsgivers plikter overfor skatteadministrasjonen vedrørende arbeidsgiveravgiften.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å angi trygdeetatens og skatteetatens kompetanse i to forskjellige paragrafer. I likhet med folketrygdloven gis ingen uttømmende angivelse av kompetansedelingen mellom de to etatene. Det er i dag noe uklart hvordan denne kompetansen er å fordele i visse tilfeller. Fellesinnkrevningen for skatt og trygdeavgift (tidligere medlemsavgifter) til folketrygden er basert på utgangspunktet om at alle som er trygdet også er skattepliktige. I disse «normaltilfellene» virker administrasjonen effektivt. De administrative problemene oppstår gjerne når en som er bosatt i Norge, forlater landet for å ta arbeid i et annet land. De samme problemene kan oppstå når en som ikke er bosatt i Norge, kommer hit for å ta arbeid her i kortere tid. I disse tilfellene kan en ikke uten videre forutsette noen generell skatte- og trygdeplikt. Disse problemene er ikke nye. Antallet slike arbeidsforhold har imidlertid økt betydelig i de senere årene.

Vi viser til nærmere beskrivelse av gjeldende rett i merknadene til utkastets §§ 23-2 og 23-3.

I utkastets andre ledd er det en innholdsfortegnelse over hvor i kapitlet de ulike bestemmelsene er å finne.

Bestemmelsene om skatteetatens og trygdeetatens kompetanse er gitt en sentral plassering.

I utkastet er bestemmelsene om arbeidsgiverens plikter overfor skatteadministrasjonen samlet i én paragraf. Bestemmelsene om saksbehandlingen i forvaltningen er også samlet i én paragraf.

I utkastets § 23-6 har vi samlet alle fullmaktsbestemmelsene.

Utkastets § 23-2 Skatteetatens oppgaver

For medlemmer som etter skatteloven anses for å være bosatt i Norge fastsetter ligningsmyndighetene i vedkommende skattekommune den pensjonsgivende inntekten, medlemsavgiften og pensjonspoengene.

For skattytere som blir lignet sentralt etter ligningsloven § 2-4, er det Oljeskattekontoret som fastsetter den pensjonsgivende inntekten, medlemsavgiften og pensjonspoengene.

Når ligningen er avsluttet, beregner Skattedirektoratet tilskottene fra kommunene og fylkeskommunene. Se skattebetalingsloven § 43 nr. 3.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 17-1 første ledd.

Historikk**Fellesinnkreving av skatt og avgifter til folketrygden**

Da det ble innført fellesinnkreving for skatt og medlemsavgifter til folketrygden i 1966, ble det tatt utgangspunkt i at ligningssjefen enten skulle fastsette forskuddstrekk eller skrive ut forskuddsskatt for alle personlige skattepliktige. I forarbeidene synes det i stor grad å være forutsatt at skatteplikt og medlemskap i folketrygden var sammenfallende.

Ved innføringen av folketrygdordningen ble pensjonsgivende inntekt etablert som et sentralt begrep i skattesystemet. Det administrative arbeidet som er knyttet til å fastsette pensjonsgivende inntekt i forbindelse med skatteberegningen, har en søkt å nyttiggjøre innenfor skattesystemet.

Felles fastsetting, innkreving m.v. av skatt og avgifter til folketrygden har med tiden vist seg å være mer komplisert enn opprinnelig forutsatt. Spørsmålet om sammenfall mellom skatteplikt og medlemskap i folketrygden, samt bruk av begrepet pensjonsgivende inntekt, fikk senest aktualitet i forbindelse med innføringen av toppskatt til staten for inntektsåret 1988. I Innst.O. nr. 5 for 1987-88 side 10, uttaler Stortingets finanskomité at det kan være hensiktsmessig med en samlet gjennomgang og systematisering av ulike gruppers forankring i skattelovgivningen og trygdelovgivningen.

Økt bruk av utenlandsk arbeidskraft og inngåelse av en rekke nye sosialkonvensjoner har bidratt til å aktualisere problemene i større grad enn da folketrygden ble innført. Et annet moment er at avgiftene til folketrygden er blitt høyere og i betydelig utstrekning fått karakter av skatt. Forholdet kompliseres ytterligere av at skatteavtalene og sosialkonvensjonene regulerer situasjoner med bruk av utenlandsk arbeidskraft forskjellig. I traktatene er hovedregelen at arbeidsstaten har beskatningsretten, og at arbeidstakeren er trygdet i arbeidsstaten. Se f. eks. den nordiske skatteavtalen artikkel 15 punkt 1 og den nordiske sosialkonvensjonen artikkel 7. I begge traktattypene er det imidlertid unntak for visse tidsbegrensede arbeidere. Etter skatteavtalene beholder gjerne arbeidstakerens bostedsland beskatningsretten dersom oppholdet varer opptil 183 dager (dvs. tilnærmet 6 måneder) i et kalenderår. Forutsetningen er videre at lønnen ikke belastes arbeidsgiver eller fast driftssted i arbeidsstaten. Etter den nordiske sosialkonvensjonen artikkel 8 behol-

der arbeidstakeren status som trygdet i bostedslandet når arbeidet tar sikte på å vare høyst 12 måneder. Dette gjelder selv om lønnen belastes fast driftssted i arbeidslandet. I slike tilfeller vil det lettere inntre skatteplikt enn status som trygdet i arbeidslandet.

Likeledes vil det etter skatteavtalene ikke foreligge skatteplikt til Norge når en person som er bosatt i Norge har næringsinntekt fra utlandet og inntekten er opptjent ved fast driftssted i utlandet, se den nordiske skatteavtalen artikkel 7. Skattyteren vil imidlertid være trygdet i Norge, og hans utenlandsinntekt vil kunne være pensjonsgivende inntekt i Norge.

Skatte- og trygdelovgivningen med tilhørende skatteavtaler og sosialkonvensjoner regulerer forholdet til utlandet forskjellig. Dette kan i praksis gi visse uheldige utslag fordi skatt og avgift til folketrygden utskrives og innkreves på det samme grunnlaget.

Da fellesinnkrevingen ble innført, ble det pekt på fordelene for arbeidsgiveren og ligningsmyndighetene ved at trekket for skatt og avgifter kunne foretas i én operasjon med felles trekk og felles trekkgrunnlag. Etter dagens innkrevingssystem skal skatt og avgifter fremdeles innkreves i én operasjon og på felles grunnlag. Det er imidlertid gjennom årene innført en rekke forskjellige skatter og avgifter til folketrygden som skal beregnes på forskjellige grunnlag. Fram til og med inntektsåret 1986 har det norske personskattesystemet vært ansett som et nettoskattesystem. Det vil si at det har vært innrømmet fradrag i beregningsgrunnlaget for inntektsskattene for utgifter til inntekts ervervelse. Inntil 1987 hadde vi følgende nettoskatter: Kommuneskatt, fylkeskommuneskatt, fellesskatt til Skattefordelingsfondet, statsskatt og sykedelsavgiften til folketrygden. Pensjonsdelen av avgiftene til folketrygden har prinsipielt vært ansett mer som en pensjonspremie enn som en skatt.

Fra og med inntektsåret 1987 ble sykedelsavgiften erstattet med en helsedelsavgift til folketrygden. Helsedelsavgiften ble i motsetning til sykedelsavgiften, hovedsakelig beregnet på samme grunnlag som pensjonsdelen av avgiftene til folketrygden. Fra og med inntektsåret 1988 ble det videre innført en toppskatt til staten på høyere inntekter som skulle beregnes på det samme grunnlaget som helsedelen av medlemsavgiftene til folketrygden. Disse endringene har ført til at det norske personskattesystemet nå består både av netto- og bruttoskatt. Dette henger sammen med at både pensjonsdelen og helsedelen til folketrygden (nå trygdeavgiften) og toppskatten beregnes på grunnlag av brutto lønnsinntekt. Lønnsinntakere får m.a.o. ikke fradrag for f.

eks. gjeldsrenter ved beregningen av disse skattene. For selvstendig næringsdrivende beregnes medlemsavgiftene til folketrygden og toppskatten på grunnlag av netto næringsinntekt med fradrag for gjeldsrenter etter en sjablonregel. Se mer om dette under utvalgets merknader til utkastets § 3-4.

Innføringen av den såkalte «bruttoskatten» har vært sterkt kritisert. Det har blant annet vært påpekt at bruttoskatten forskjellsbehandler næringsdrivende og kapitaleiere i forhold til lønnstakere. Inntekt av aktiv arbeidsinnsats inngår i grunnlaget for bruttoskatten, mens inntekt vunnet ved passiv kapitalavkastning holdes utenfor.

Ole Gjems-Onstad omtaler de siste års skattereformer i Norsk Skattebetalerforenings skriftserie nr. 19 for 1988. På side 21 skriver han at alle manglene ved den nye «bruttoskatten» ikke skyldes bruttoskatten «i seg selv». Han uttaler at problemet er den norske bruttoskattens forankring i folketrygdens pensjonsavgifter. Han skriver at siktemålet med pensjonsavgifter til folketrygden opprinnelig har vært noe helt annet, nemlig å erstatte inntekt fra aktiv arbeidsinnsats.

Fredrik Zimmer skriver om en del av problemene ved tilknytningen mellom skattesystemet og folketrygden i sin bok «Bruttoskatt», Oslo 1987 side 81. Han påpeker at flere av svakhetene ved det bruttoskattesystemet som ble innført i 1987, har sammenheng med at bruttoskatten er knyttet til folketrygdavgiftene. Han skriver blant annet at en ikke kan vente annet enn at effektene blir irrasjonelle når «skatteregler hektes på trygdereglene på denne måten.» På side 82 uttaler han:

«At det sentrale beregningsgrunnlaget er pensjonsgivende inntekt, fører til at et inntektsbegrep som er utformet med sikte på å tjene som grunnlag for en pensjonspremie, uten nærmere overveielser blir lagt til grunn for en skatt.»

Han konkluderer med at bruttoskatten, slik vi kjenner den i det norske systemet i dag, er beheftet med store svakheter. På side 83 uttaler han:

«Om man vil beholde den, synes det nokså klart at den bør utformes uavhengig av trygdereglene. Det er derfor et betydelig fremskritt når et bredt flertall i Stortingets finanskomité i Skatteskissen (Finanskomitéens innstilling til «skattemeldingen», Innst.O. nr. 258 for 1986-87 side 14), bl.a. uttaler: «Beregningsgrunnlaget for toppskatten bindes ikke til dagens grunnlag for helsedelsavgiften.»

Under stortingsbehandlingen av forslaget om å innføre toppskatt for 1988 ble det reist flere spørsmål knyttet til beregningsgrunnla-

get for toppskatten. Toppskatten ble vedtatt, men finanskomitéen ba Regjeringen om å utrede inntektsbegrepet nærmere. Finansdepartementet la fram en redegjørelse i St.meld. nr. 2 for 1987-88 om revidert nasjonalbudsjett for 1988 side 65 fl. I denne utredningen er det blant annet pekt på at pensjonsgivende inntekt er et sentralt inntektsbegrep i vårt skattesystem. På side 67 uttales følgende:

«Det administrative arbeid som er knyttet til å fastsette dette inntektsbegrepet må således utføres for å kunne foreta pensjonsberegningen. Det har vært naturlig å vurdere om dette inntektsbegrepet, som i alle fall må administrativt fastsettes for den enkelte, også kunne utnyttes innenfor skattesystemet ellers.»

Vi viser forøvrig til nærmere omtale av «bruttoskatten» i merknadene til utkastets kapittel 22 om finansieringen av folketrygden.

Ligningsforvaltningen

Ligningskontorene var opprinnelig kommunale kontorer med kommuneansatte funksjonærer som var undergitt de enkelte kommunestyrenes instruksjonsmyndighet. Nivået på lønningene og standarden på utstyret m.v. på ligningskontorene varierte betydelig etter de forskjellige kommuners økonomi.

Ligningskontorene ble overtatt av staten i 1965. I Oslo ble kontoret overtatt i 1968. Formålet var å sikre en mer ensartet ligning av god kvalitet over hele landet. Dette skulle gjennomføres ved mer ensartede standardkrav til utdanning, lønnsfastsettelse, utstyr, standard og bemanning på ligningskontorene. En ønsket også å fjerne det element av ulik behandling kommunene i mellom som fulgte av kommunestyrets instruksjonsmyndighet over ligningskontoret.

Etter at ligningskontorene ble statlige, ble det staten som utredet alle utgifter ved ligningsforvaltningen, herunder lønn til tjenestemennene og godtgjørelse til de folkevalgte nemndsmedlemmene.

Så lenge ligningsforvaltningen var en del av den kommunale administrasjonen var det naturlig og i en viss utstrekning nødvendig å ha bestemmelser om saksbehandlingen i skatteloven. Statsovertakelsen av ligningsforvaltningen gjorde det mulig å overføre en del av disse bestemmelser til tjenestlige instruksjoner.

Ved lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) ble det innført en egen lov om saksbehandlingen i ligningssaker. Ved innføringen av denne loven ble alle de forvaltningsmessige lovbestemmelser om ligningen skilt ut fra skatteloven.

De kommunale myndighetene har i dag in-

gen instruksjonsmyndighet overfor lignings-etaten.

Ordningen med folkevalgte organer er av Stortinget blitt sett på som et viktig prinsipp i ligningsforvaltningen. Da ligningsloven ble innført avviste Stortinget regjeringens forslag om å legge hovedansvaret for ligningen til ligningskontorene. Regjeringens forslag om at departementet skulle gis instruksjonsmyndighet overfor ligningsnemnder i lovtolknings-spørsmål ble også avvist.

Under forhandlinger i Odelstinget uttalte ordføreren for saken at nemndene hittil har hatt det formelle ansvaret for hele ligningen. Se forhandlingene i Odelstinget på møtet 22. mai 1980, side 342 fl, Ot.prp. nr. 29 for 1978-79, Innst.O. nr. 44 og Innst.O. nr. 54 for 1978-79. Saksordføreren uttalte blant annet:

«Ligningsnemndene er og bør være en viktig del av ligningsforvaltningen, og derfor må de beholde sin myndighet og sitt ansvar. Interessant er det å vite at ordningen med folkevalgte organer ble vedtatt av Stortinget etter en lang strid med embetsverket. Et privat lovforslag fra Sverdrup fikk tilslutning i Stortinget allerede i 1879, men ble ikke sanksjonert. Det skjedde først da parlamentarismen ble innført i Norge. Jeg tror det er nødvendig at Stortinget fortsatt står vakt om de prinsipper det kjempet gjennom for 100 år siden. Etter hvert som samfunnet blir mer og mer komplisert, foregår det en klar maktforskyvning fra de folkevalgte over til byråkrati og administrasjon. Stortinget bør iallfall ikke påskynde denne utviklingen.»

Innføringen av sentral ligning

Kommune 2312 Søkkelan ble opprettet som ligningskommune ved ligningen for inntektsåret 1980. Den var ligningskommune for utenlandske selskaper og personer som utelukkende er skattepliktige til Norge etter petroleumsskatteloven.

Ved lov 18. desember 1987 ble det fra og med inntektsåret 1987 innført sentral ligningsbehandling av arbeidstakere som oppholder seg midlertidig i Norge og er ansatt hos utenlandske arbeidsgivere. Det ble bestemt at disse arbeidsgiverne skulle ha kommune 2312 Søkkelan som kontorkommune. Kommune 2312 Søkkelan er ingen virkelig kommune og benyttes kun i skattemessig og trygdemessig sammenheng. Administrasjonen består av Oljeskattekontoret som har funksjon som ligningskontor. Kemneren i Stavanger utøver funksjonen som skatteoppkrever.

For skattytere som ligned sentralt er Oljeskattekontoret, avdeling Sandnes, gitt samme myndighet som ligningsmyndighetene i bostedskommunen når det gjelder fastsettelse av pensjonsgivende inntekt, medlemsavgiftene og de årlige pensjonspoengene. Se lov

13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) § 2-4 og lov 18. desember 1987 nr. 80 om endring i folketrygdloven § 17-1 første ledd andre punktum.

Formålet med en slik administrativ omlegging var blant annet å få en sikrere og raske oppfølging av skattytergrupper med midlertidig tilknytning til Norge, se Ot.prp. nr. 12 for 1987-88 side 1 f. Målet med en slik oppfølging var å bedre mulighetene for en mer effektiv innfordring av skatter og avgifter.

Sentral ligning var tidligere kjent fra petroleumssektoren. Ved lovendring den 13. juni 1980 nr. 29 ble det innført sentral ligning av skattytere som driver utvinning og rørledningstransport av petroleum. Disse skattytere ligned av en særskilt oljeskattenemnd. Se lov 13. juni 1975 nr. 35 om skattlegging av under-sjøiske petroleumforekomster m.v. § 6. Ved lov 14. mai 1982 nr. 15 ble det også innført sentral ligning for skattytere som utelukkende er skattepliktige etter petroleumsskatteloven. For disse skattytere gjelder ligningslovens bestemmelser i § 2-4 om sentral ligning tilsvarende som for andre skattytere som ligned sentralt.

Ved lov 17. juni 1988 nr. 51 ble lov 21. mars 1947 nr. 2 om skattlegging av sjømenn opphevet med virkning fra og med inntektsåret 1989. Under sjømannsskatteordningen har innkrevingen av avgifter til folketrygden vært administrert av Direktoratet for sjømenn. Etter omleggingen av den særskilte skatteordningen skal sjømenn bosatt i Norge behandles etter de samme bestemmelsene og av de samme myndighetene som andre trygdede som er bosatt i Norge.

Ved lov 17. juni 1988 nr. 53 ble det med virkning fra og med inntektsåret 1989 innført sentral ligning for sjømenn bosatt i utlandet som er skattepliktig etter lov om skatt av inntekt for sjømenn bosatt i utlandet, se ligningsloven § 2-4 nr. 1 første ledd. Etter folketrygdloven § 17-1 første ledd andre punktum følger det at fastsetting av pensjonsgivende inntekt og pensjonspoeng, samt utligning av folketrygdavgifter for sjømenn som er bosatt i utlandet, er lagt til Oljeskattekontoret, avdeling Sandnes, fra og med inntektsåret 1989.

Gjeldende rett

Lovens § 17-1 første ledd lyder:

«Den pensjonsgivende inntekt, trygdeavgiften og de årlige pensjonspoeng blir for trygdet som er bosatt i riket, å fastsette av ligningsmyndighetene i den kommune hvor den trygdede anses bosatt ved skatteligningen for vedkommende inntektsår. For skattytere som ligned sentralt etter ligningsloven § 2-4, foretas fastsettelse av Oljeskattekontoret. Fastsettelsen foretas under ligningsbehandlingen for vedkommende inntektsår.»

Etter denne bestemmelsen skal ligningsmyndighetene hvert år fastsette pensjonsgivende inntekt, trygdeavgiften og de årlige pensjospoengene for alle skattytere som er bosatt i Norge. Ansettelsen foretas i den kommunen der den trygdede er bosatt ved skatteligningen for det år ansettelsen gjelder.

Kort om bostedsbegrepet i skatte- og trygdelovgivningen

Bostedsbegrepet i trygdelovgivningen og i skattelovgivningen er ikke alltid helt sammenfallende.

Alminnelig skatteplikt etter skatteloven § 15 første ledd bokstav a er betinget av at personen har en viss tilknytning til Norge. Vedkommende person må enten være bosatt her eller ha en tilknytning til Norge som etter skatteloven er likestilt med bosted. Det bostedsbegrepet som § 15 første ledd bokstav a bygger på, er definert i skatteloven § 17 andre ledd, som lyder:

«En person anses bosatt innen riket når han har tatt opphold her og har til hensikt å bli her ikke bare midlertidig. Opphold av minst 6 måneders varighet anses som bosettelse fra det tidspunkt vedkommende tok opphold innen riket, selv om oppholdet er midlertidig.»

Loven skiller mellom (midlertidig) opphold og bosted i Norge. En person kan oppholde seg i Norge uten å være bosatt her, og han kan anses bosatt i Norge ved midlertidig opphold i utlandet, se skatteloven § 17 tredje ledd.

Spørsmålet om bostedsbegrepet oppstår først og fremst ved inn- og utflytning.

Ved innflytning bestemmer § 17 andre ledd andre punktum at skattemessig bosted i Norge oppstår ved opphold av minst seks måneders varighet.

Ved utflytning er bostedsbegrepet nærmere presisert i § 17 tredje ledd. Etter denne bestemmelse skal bosted under enhver omstendighet opphøre hvis en person faktisk har oppholdt seg i en fremmed stat i fire år eller mer. Etter skatteloven § 17 tredje ledd andre punktum bortfaller skatteplikt etter bosted allerede når han har oppholdt seg i fremmed stat i ett år dersom han er skattepliktig som innenlandsboende i oppholdslandet.

For sjømenn er det gitt en særregel i skatteloven § 17 fjerde ledd som stiller strengere vilkår for å godta en sjømann som utflyttet fra Norge. Etter denne bestemmelsen er sjømenn å anse som bosatt i Norge «uansett om de farer med norske eller utenlandske skip». Sjømenn anses ikke utflyttet ved midlertidig opphold i fremmed stat eller på fremmed skip. Dette gjelder selv om oppholdet er langvarig, f. eks. mer enn fire år, og selv om vedkommende er skattepliktig til oppholdsstaten. Opp-

hør av skatteplikt for sjømenn skjer først når de har «tatt fast opphold» i en fremmed stat, og også kan godtgjøre at de er skattepliktige dit for hele sin hyreinntekt. Formålet med bestemmelsen er å hindre lettvinne nominelle skattemessige utflyttinger av sjømenn.

Hovedregelen om hvem som er trygdet etter folketrygdloven er regulert i folketrygdloven § 1-2 nr. 1 første ledd. Bestemmelsen lyder: «Enhver som er bosatt i riket er trygdet etter denne lov». Folketrygdloven har ingen definisjon av begrepet bosatt. Etter lang praksis regnes enhver som har tatt opphold her og som har til hensikt å bli i landet i mer enn tolv måneder, som bosatt i folketrygdlovens forstand. I slike tilfeller blir vedkommende trygdet som bosatt fra ankomstdagen. Ellers blir man trygdet etter ett års opphold her eller ved at man tar arbeid i Norge.

Etter § 1 i forskrifter fastsatt ved Kgl. res. den 24. mai 1985 med hjemmel i lov om folketrygd § 1-2 nr. 3 tredje ledd bokstav a er en person fortsatt trygdet selv om vedkommende skal oppholde seg midlertidig i utlandet. Som midlertidig anses utenlandsopphold på opptil tolv måneder. Trygdeforholdet opprettholdes selv om vedkommende tar arbeid i utlandet i denne perioden, forutsatt at arbeidsgiveren plikter å betale arbeidsgiveravgift etter lovens § 16-3, se forskriftens § 2.

Dersom vedkommende skal være i utlandet lenger enn tolv måneder, opphører retten til trygd fra utreisetidspunktet. Trygdeforholdet opphører også ved utreisen selv om oppholdet skal være kortere enn tolv måneder hvis vedkommende tar arbeid hos utenlandsk arbeidsgiver.

Ifølge lovens § 1-3 er enkelte personer som er bosatt i Norge unntatt fra bostedstrygden. Det gjelder først og fremst diplomater m.v. Dessuten kan også andre personer bli unntatt dersom de godtgjør at de er tilfredsstillende dekket etter utenlandsk lov.

Når det gjelder spørsmålet om hvilke andre personer som er trygdet under opphold i utlandet, viser vi til utkastets kapittel 2 om medlemskap.

Kort om ligningsbehandlingen

Forskott på trygdeavgiften skrives ut og betales sammen med forskottet på skatten. Den endelige utligningen av avgiften skjer i året etter inntektsåret samtidig med utligningen av de ordinære skattene på grunnlag av oppgavene i selvangivelsen.

Det er ligningskontoret som forbereder alle saker og utarbeider forslag til ligning og klageavgjørelser. Ligningsnemnda har imidlertid selve avgjørelsesmyndigheten vedrørende ligningen. Etter ligningsloven § 8-4 nr. 2 er det adgang for ligningsnemnda til å delegere

myndighet til ligningskontoret etter behov i forbindelse med den ordinære ligningsbehandlingen. I praksis gis som regel kontoret myndighet til å treffe de fleste avgjørelser vedrørende ligningen.

Ligningssjefen er lovbestemt medlem av ligningsnemnda. Både ligningsnemnda og overligningsnemnda er folkevalgte organer. Ligningssjefen er ikke medlem av overligningsnemnda.

Overordnede organer har ingen myndighet til å instruere de folkevalgte kollegiale organene om hvilken lovforståelse som skal legges til grunn for en ligningsavgjørelse.

Fastsetting av trygdeavgift og pensjonsgivende inntekt er gjenstand for klage til ligningsnemnda og overligningsnemnda etter de samme regler som gjelder for klage over skatteligningen.

En skattyter kan klage over ligningsmyndighetenes fastsetting eller manglende fastsetting av pensjonsgivende inntekt og trygdeavgift.

Etter at den ordinære ligningen i første instans er lagt ut, behandles alle realitetsavgjørelser vedrørende ligningen for vedkommende år som endringssaker. Reglene om endring av ligning går fram av ligningsloven kapittel 9.

Klageinstansene er:

- ligningsnemnda, eventuelt ligningskontoret etter fullmakt,
- overligningsnemnda,
- fylkesskattenemnda og
- riksskattenemnda.

En skattyter kan påklage til følgende instanser ved avgjørelser under:

- ordinær ligning, herunder forhåndsligning: til *ligningsnemnda*,
- endringssak hvor vedtaket er fattet av ligningskontoret etter delegasjon eller av ligningsnemnda, herunder avvisningsvedtak: til *overligningsnemnda*,
- endringssak som har ført til høyere skatter og/ eller avgifter, herunder tilleggs-skatt eller til reduksjon av underskott til framføring.

Dette gjelder som hovedregel når vedtaket er fattet av overligningsnemnda eller fylkesskattenemnda: til henholdsvis *fylkesskattenemnd* eller *Riksskattenemnda*,

- avgjørelse som fører til at samme inntekt eller formue blir skattlagt i flere kommuner i samme fylke: til *fylkesskattenemnda*,
- avgjørelser som fører til at samme inntekt blir skattlagt i flere kommuner i forskjellige fylker: til *Riksskattenemnda*,
- endringssak hvor vedtak er fattet av et av

de foran nevnte organer uten påbudt varsel og skattyteren krever saken inn på nytt for vedkommende organ: til *vedkommende organ*.

Fristen for å sende klage på ligningen eller på vedtak i endringssak er tre uker.

Ligningsmyndighetene kan i visse tilfeller endre ligningen uten at det foreligger klage fra skattyteren. Dette gjelder ved avgjørelser under den ordinære ligningen eller forhåndsligning, samt vedtak i endringssak når det faktiske grunnlaget for vedtaket var uriktig eller ufullstendig.

I visse tilfeller har ligningsmyndighetene plikt til å ta ligningen opp til endring. Dette gjelder f. eks. når endring følger av domstolsavgjørelse, endringer i skattelovgivningen m.v.

Fristene for å endre ligningen er ti år fra inntektsåret når vedtaket er bygget på uriktig eller ufullstendige fakta og ellers tre år. Endring til en skattyters ugunst kan bare foretas innen to år etter inntektsåret dersom skattyteren ikke har gitt uriktige eller ufullstendige opplysninger.

Beløpsgrenser for innbetaling av og forfall for restskatt gjelder skatt og trygdeavgift under ett.

Skatteetatens kompetanse ved fastsetting av pensjonsgivende inntekt, avgift til folketrygden m.m.

Av folketrygdloven følger det at ligningsmyndighetenes kompetanse bare gjelder medlemmer i folketrygden som er bosatt i Norge og skattytere som ligned sentralt ved Oljeskattekontoret.

Ligningsmyndighetenes praksis har ført til at trygdede ikke har fått fastsatt pensjonsgivende inntekt og trygdeavgift fordi de ikke skattlegges til Norge.

Disse problemene ble drøftet i forbindelse med det forberedende arbeidet med lov 16. desember 1977 om oppdragsgivers og oppdragstakers opplysningsplikt til skattemyndighetene, se Ot.prp. nr. 23 for 1977-78 side 5. Loven er i det vesentlige erstattet av bestemmelser i lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) og ble opphevet da ligningsloven trådte i kraft.

I proposisjonen uttales det blant annet at reglene om at trygdeetaten skal innkreve medlemsavgift (nå trygdeavgift) m.v. når trygdede ikke er skattepliktig hit, vanskelig lar seg praktisere. Regelverket bygger på forutsetningen om at skatteplikten må være avgjort før trygdeetaten griper inn. I svært mange tilfeller vil en person som faktisk kommer inn under disse bestemmelsene ha forlatt Norge før det kan fastslås at han skal betale trygde-

avgift m.v. gjennom trygdeetaten. En annen hovedinnvending er at trygdeetaten ikke har praktisk mulighet til å finne fram til disse personene. Det føres ikke noe alminnelig medlemsregister i folketrygden.

Sentral ligning

Etter folketrygdloven § 17-1 første ledd andre punktum skal de skattytere som lignes sentralt etter ligningsloven § 2-4 også behandles sentralt når det gjelder folketrygden. Etter den nevnte bestemmelsen i ligningsloven skal skattytere som ikke har varig tilknytning til Norge og sjømenn bosatt i utlandet ha følgende ligningsmyndigheter:

- Oljeskattekontoret skal være ligningskontor.
- En særskilt ligningsnemnd som skal bestå av Oljeskattekontorets direktør eller den han gir fullmakt, og fire andre medlemmer oppnevnt av Kongen.
- En særskilt overligningsnemnd som skal bestå av en leder, en nestleder og tre andre medlemmer som alle skal oppnevnes av Kongen.

Ovennevnte ligningsmyndigheter skal erstatte tilsvarende ligningsmyndigheter i kommunen. Fylkesskattenemndas myndighet tiligger fylkesskattenemnda i Rogaland.

Utvalgets forslag

Utkastet er tilnærmet identisk med ordlyden i folketrygdloven.

Bestemmelsen er sentral og er i likhet med folketrygdloven plassert i begynnelsen av kapitlet.

Ordlyden i utkastets første ledd er noe omformulert uten at dette innebærer noen realitetsendring. Ligningsmyndighetene i skattyterens bostedskommune gis kompetanse til å fastsette medlemmets pensjonsgivende inntekt, medlemsavgift og årlige pensjonspoeng. I likhet med folketrygdloven skal begrepet «bosatt» forstås som bosted etter skattelovens regler. Se nærmere om dette begrepet under beskrivelsen av gjeldende rett ovenfor.

Utkastets andre ledd omfatter en bestemt gruppe skattytere, nemlig de som lignes sentralt etter ligningsloven § 2-4. Kompetansen til å fastsette pensjonsgivende inntekt, avgift m. v. tillegges det sentrale organet som forestår ligningen, dvs. Oljeskattekontoret (avdeling Sandnes).

Av utkastets tredje ledd går det fram at tilskottene fra kommunene og fylkeskommunene beregnes endelig av Skattedirektoratet når ligningen er avsluttet. Forslaget svarer til folketrygdloven § 16-4 første ledd.

Utkastets § 23-3 Trygdeetatens oppgaver

For medlemmer som ikke anses for å være bosatt i Norge, fastsetter trygdeetaten den pensjonsgivende inntekten, medlemsavgiften og pensjonspoengene.

For uførepensjonister, enten de er bosatt i Norge eller i utlandet, fastsetter trygdeetaten pensjonspoengene, og underretter pensjonistene om vedtaket.

Trygdeetaten beregner premie for forsikring for sykepengene og frivillig yrkesskadetrygd, se § 22-6.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 17-1 tredje ledd, samt bestemmelser i forskrifter fastsatt med hjemmel i § 17-1 andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 17-1 andre ledd lyder:

«Kongen gir regler om fastsettelse av pensjonsgivende inntekt og om innkreving av avgifter m.v. for andre trygdede.»

Lovens § 17-1 tredje ledd lyder:

«Fastsettelse av pensjonspoeng for den som oppbærer uførepensjon eller avtale festet pensjon med statstilskott, jfr. § 6-5 andre ledd og § 6-6, foretas av Rikstrygdeverket, som også underretter den trygdede.»

Folketrygdloven § 17-1 første ledd regulerer myndighetenes kompetanse til å fastsette pensjonsgivende inntekt m.m. for personer som er bosatt i Norge og for skattytere som lignes sentralt. Loven legger denne kompetansen til skatteetaten. Lovens § 17-1 tredje ledd innskrenker skatteetatens kompetanse etter første ledd i den samme bestemmelsen. Kompetansen til å fastsette pensjonspoeng for den som mottar uførepensjon og avtalesfestet pensjon med statstilskott er lagt til trygdeetaten. Etter gjeldende bestemmelser er kompetansedelingen mellom skatteetat og trygdeetat forøvrig tillagt Kongen.

Etter folketrygdloven § 17-1 andre ledd kan Kongen gi regler om fastsetting og innkreving for «andre trygdede».

I medhold av denne bestemmelsen er det gitt forskrifter som gir trygdeetaten adgang til slik fastsetting for de av gruppen «andre trygdede» som ikke er skattepliktige etter den ordinære skatteloven, eller loven om skatt til Svalbard. Forskriftene er fastsatt ved kongelig resolusjon 15. desember 1972. Forskriftene gir trygdeetaten myndighet til å innkreve trygdeavgift og registrere rettigheter i trygden når den trygdede ikke er skattepliktig etter de ordinære skattelovene.

Med fullmakt i § 17-1 andre ledd er det også

gitt forskrifter som bestemmer at ligningsmyndighetene i Oslo skal fastsette pensjonsgivende inntekt og trygdeavgift til folketrygden for statens lønnede tjenestemenn i utlandet. Forskriftene er gitt ved kongelig resolusjon den 19. desember 1975.

Det er videre gitt særskilte bestemmelser om fastsetting av pensjonsgivende inntekt og avgifter til folketrygden m.v. for personer som oppholder seg og har inntekt på Svalbard. Se forskrifter av 25. juli 1967 fastsatt av Direktøren for skattevesenet med hjemmel i folketrygdloven § 17-1 andre ledd og ved kongelig resolusjon den 2. desember 1966. Forskriftene bestemmer blant annet at pensjonsgivende inntekt, pensjonspoeng og trygdeavgift til folketrygden skal fastsettes av ligningsrådet for Svalbard. Ligningsmyndighetene for Svalbard innehar de funksjoner som er tillagt de ordinære skattemyndigheter, mens skattefogden i Oslo på tilsvarende måte trer i istedet for de ordinære innfordringsmyndigheter.

Utvalgets forslag

Utkastets §§ 23-2 og 23-3 om skatteetatens og trygdeetatens kompetanse, regulerer følgende grupper medlemmer i folketrygden:

- medlemmer bosatt i Norge (§ 23-2 første ledd),
- medlemmer som lignes sentralt (§ 23-2 andre ledd),
- medlemmer bosatt i utlandet (§ 23-3 første ledd).

Utkastets § 23-3 andre ledd innskrenker ligningsmyndighetenes kompetanse etter utkastets § 23-2 første ledd. Trygdeetaten skal fastsette pensjonspoeng for medlem som mottar uførepensjon. Utkastet svarer til folketrygdloven § 17-1 tredje ledd.

Utvalget mener at det hadde vært en fordel med en nærmere vurdering av reglene om kompetansedelingen mellom skatteetaten og trygdeetaten. I praksis er det slik at skattemyndighetene behandler medlemmer som er skattepliktige til Norge. Mens trygdeetaten stort sett bare behandler medlemmer som ikke er skattepliktige til Norge. Etter folketrygdloven § 17-1 er skatteetatens kompetanse begrenset til medlemmer som er bosatt i Norge eller som lignes sentralt ved Oljeskattekontoret. Utvalget mener at det er uheldig at regelverket ikke stemmer overens med praksis. Når utvalget likevel ikke foreslår noen endring i dette utkastet, er det fordi vi mener spørsmålet må utredes nærmere i et samarbeid mellom skatteetaten og trygdeetaten.

Utkastets § 23-4 Arbeidsgiverens oppgaver

Arbeidsgiveren skal av eget tiltak beregne arbeidsgiveravgift etter § 22-2 for hver opp-

gjørsperiode, gi oppgave over beregningen til vedkommende skatteoppkrever, og innbetale avgiften til de tider som er fastsatt i skattebetalingsloven § 12 nr. 1.

Dersom slik oppgave mangler eller er ufullstendig eller uriktig, kan ligningssjefen fastsette avgiften. Beløpet forfaller til betaling tre uker etter at melding om fastsetting er sendt til arbeidsgiveren.

Etter utgangen av kalenderåret skal arbeidsgiveren gi oppgave over grunnlaget for beregningen av arbeidsgiveravgift etter § 22-2.

Arbeidsgiveravgiften skal innbetales til skatteoppkreveren i den kommunen der arbeidsgiveren er bosatt eller har sitt hovedkontor, såfremt departementet ikke har bestemt noe annet.

Merknader

Utkastet svarer til folketrygdloven § 17-2 første, andre og siste ledd, § 17-3 andre ledd, samt bestemmelser i forskrifter fastsatt med hjemmel i § 17-3 andre ledd.

Innledning

Ved lovendring den 19. desember 1986 nr. 66 ble det innført en ordning med forenklet lønns- og trekkoppgjør (FLT) for alle arbeidsgivere, se skattebetalingsloven § 12 nr. 1. Endringen ble gitt virkning fra og med inntektsåret 1987. Den såkalte FLT - ordningen går ut på at arbeidsgivere skal sende oppgjør for forskottstrekk og oppgaver til kommunekassereren i kontorkommunen. Tidligere var det slik at arbeidsgiveren skulle sende dette til kommunekassereren i den enkelte arbeidstakers skattekommune. Innføringen av forenklet lønnsinnberetning og trekkoppgjør innebar også at arbeidsgivere med EDB-lønssystemer måtte levere lønns- og trekkoppgaver samlet i maskinlesbar form.

I forbindelse med innføringen av forenklet lønns- og trekkoppgjør ble det ved lovendring den 2. mai 1987 tatt inn en ny bestemmelse om levering av årsoppgave over arbeidsgiveravgiften, se folketrygdloven § 17-2 andre ledd. Samtidig fikk departementet myndighet til å bestemme hvor og når slik oppgave skal leveres.

Ved forskrifter av 19. desember 1986 ble det fastsatt nye regler for hvor og når lønnsoppgave skal leveres. Før 1987 skulle arbeidsgiver benytte en blankett for både følgeskriv A (som er en sammenfatning av lønnsoppgaveopplysningene) og for årsoppgave over arbeidsgiveravgift. Følgeskriv A skal i utgangspunktet leveres sammen med lønnsoppgavene. Tidligere var tidspunktet for levering 31. januar. Etter omleggingen av rutinene for innlevering av lønnsoppgavene, ble det nødvendig

å fastsette forskjellige tidspunkter for innlevering av følgeskriv A alt ettersom lønnsoppgavene leveres maskinelt eller på papir.

Gjeldende rett

Lovens § 17-2 første ledd lyder:

«Arbeidsgiveren skal for hver oppgjørsperiode for skattetrekk av eget tiltak beregne arbeidsgiveravgiften etter § 16-3, gi oppgave over beregningen til vedkommende kommunekasserer og innbetale avgiften til de tider som er fastsatt i § 12 nr. 1 i lov om betaling og innkreving av skatt. Ligningssjefen kan fastsette avgiftsbeløpet i de tilfelle slik oppgave mangler eller er ufullstendig eller uriktig.»

Lovens § 17-2 andre ledd første punktum lyder:

«Etter utløpet av året skal arbeidsgiveren gi oppgave over grunnlaget for beregning av arbeidsgiveravgift etter § 16-1 nr. 1 bokstav b og § 16-3 for det foregående kalenderår.»

Lovens § 17-2 siste ledd lyder:

«Arbeidsgiveravgift fastsatt av ligningsmyndighetene etter tredje ledd forfaller til betaling tre uker etter at melding om fastsettelsen er sendt arbeidsgiveren.»

Lovens § 17-3 andre ledd lyder:

«Nærmere regler om i hvilken kommune arbeidsgiveravgiften skal fastsettes og innbetales av Kongen.»

Arbeidsgiverens plikter overfor skatteadministrasjonen i forhold til avgiften består av tre deler: Beregning, innbetaling og innberetning (levering av oppgaver). Det kreves at arbeidsgiveren sender to typer oppgaver til skattemyndighetene: terminoppgaver og årsoppgave.

Plikten til å beregne og innbetale avgiften følger av folketrygdloven § 17-2 første ledd. Arbeidsgiveren skal av eget tiltak beregne og innbetale arbeidsgiveravgiften til kommunekassereren annen hver måned. I prinsippet skal beregningen foretas fortløpende samtidig med avgiftspliktige utbetalinger.

Nærmere regler om beregning og oppgjør av arbeidsgiveravgiften går fram av skattebetalingsloven § 12 nr. 1 og forskrifter av 15. desember 1981 fastsatt av Skattedirektoratet med hjemmel i kongelig resolusjon 12. august 1966, gitt med hjemmel i folketrygdloven § 16-3 siste ledd. Skattebetalingsloven § 12 nr. 1 lyder:

«Arbeidsgiveren, eller i de tilfelle som er nevnt i § 5A, selskapet, skal hver 23. januar, 15. mars, 15. mai, 23. juli, 15. september og 15. november sende oppgjør for forskottstrekk i

de to foregående måneder til skatteoppkreveren i den kommune hvor arbeidsgiveren hører hjemme eller har sitt hovedkontor eller etter aksjonærbeskatningsloven § 5 første ledd skal iliknes skatt. Utenlandsk arbeidsgiver som har arbeidstakere på den norske kontinentalsokkelen, skal sende oppgjøret til skatteoppkreveren i den kommune og til slik tid som Skattedirektoratet bestemmer.

I forbindelse med oppgjør som nevnt skal leveres oppgave over fordelingen av forskottstrekket til den enkelte kommune (kommunevis spesifisering) for hvert terminoppgjør. Skattedirektoratet kan kreve at slik spesifisering skal gis på et tidligere tidspunkt enn forfallstidspunktet for trekkbeløpet etter foregående ledd.

Arbeidsgiver m.v. som benytter maskinelle lønnsrutiner, skal levere spesifiseringene på et maskinlesbart medium (magnetbånd/diskett) og med den standard som Skattedirektoratet bestemmer.»

Arbeidsgiveren skal innbetale avgiften og levere terminoppgave seks ganger i året til vedkommende kommunekasserer. Oppgaven gis på fastsatt innbetalingskort for arbeidsgiveravgift som omfatter alle nødvendige opplysninger i forbindelse med oppgjøret, som f. eks. avgiftssone, avgiftsgrunnlag, avgiftsbeløp m.v.

Etter utløpet av inntektsåret skal arbeidsgiveren levere årsoppgave over grunnlaget for beregningen av arbeidsgiveravgiften for det foregående kalenderåret. Årsoppgaven er en kontrolloppgave som sendes kommunekassereren som et følgeskriv til lønns- og trekkoppgaven.

Etter forskrifter gitt ved kongelig resolusjon den 5. november 1988 om hvor arbeidsgiveravgiften skal fastsettes og innbetales § 1, fastsatt med hjemmel i folketrygdloven § 17-3 andre ledd, skal arbeidsgiveravgiften vanligvis innbetales til kommunekassereren i kontorkommunen. Dersom arbeidsgiveren ikke har kontor, skal avgiften innbetales til kommunekassereren i den kommunen arbeidsgiveren er bosatt. Etter forskriftenes § 2 skal utenlandske arbeidsgivere uten kontor eller fast driftssted i Norge, innbetale arbeidsgiveravgiften til kommunekassereren i kommune 2312 Sökkelen ved kemneren i Stavanger.

Fastsetting av avgift etter folketrygdloven § 17-2 første ledd skal foretas av ligningssjefen i den kommunen avgiften skal innbetales.

Finansdepartementets myndighet etter folketrygdloven § 17-2 andre ledd til å bestemme hvor og når oppgaven over arbeidsgiveravgiftsgrunnlaget skal leveres, er delegert Skattedirektoratet ved brev av 1. juni 1987.

Det er i dag et omfattende regelverk for arbeidsgivernes plikter i forhold til skatteadministrasjonen. Det har fra flere hold vært påpekt at reglene er kompliserte og arbeidskrev-

ende for arbeidsgivere som bare av og til har personer i tjeneste. Problemene er særlig aktuelle for privatpersoner som yter vederlag for hjelp i privat husholdning, barnepass i barnets hjem, reparasjoner og vedlikehold av bolig m.v. Disse spørsmålene er drøftet i Ot.prp. nr. 18 for 1988-89 side 23 til 25. Følgende uttales på side 23:

«Det må i stor utstrekning regnes med at regelverket vedrørende arbeidsgivers plikter i mindre arbeidsforhold ikke etterleves. Oppgaveunntakelse m.v. fra arbeidsgiver kan igjen føre til at beløp unndras fra beskatning.»

Under departementets forslag uttales:

«Omfanget av slike oppgaver bør imidlertid begrenses til det som er nødvendig i mindre, private forhold.

Departementet tar sikte på å gjennomføre enkelte forenklinger vedrørende mindre arbeidsgiveres løpende plikter til å foreta oppgjør av skattetrekk og arbeidsgiveravgift, samt levering av oppgaver. Forenklingene bygger på at de 2-månedlige oppgjørsperioder kan sløyfes for en del små private arbeidsgivere. Hele året blir da en oppgjørsperiode for dem.

Forenklingene skal gjelde arbeidsgivere med mindre lønnsutbetalinger (inntil en fastsatt grense) utenfor næring, og som heller ikke gjelder i forbindelse med utleie av hus. Departementet vil i utgangspunktet begrense forenklingene til å gjelde privatpersoner med utbetalinger som ikke er fradragsberettiget. Arbeidsgivere med fradrag for utgifter til pass og stell av barn skal likevel omfattes, så langt lønnsutbetalingene ligger innenfor den beløpsgrense som fastsettes.»

Departementet foreslår at Kongen gis fullmakt i skattebetalingsloven § 12 nr. 1 nytt fjerde ledd til å fastsette bestemmelser som fraviker gjeldende regler i skattebetalingsloven § 12 og folketrygdloven § 17-2 om oppgjør og innberetning av skattetrekk og arbeidsgiveravgift. Departementet tar sikte på at nærmere regler innarbeides henholdsvis ved kongelig resolusjon den 23. januar 1987 om arbeidsgivers regnskapsføring og oppgjør for skattetrekk m.v., og forskrifter av 15. desember 1981 om beregning og oppgjør av arbeidsgiveravgift til folketrygden fastsatt av Skattedirektoratet. Det forutsettes at departementet eller den departementet bemyndiger gis fullmakt av Kongen til å gi bestemmelser om endringer i forskrifter om beregning og oppgjør av arbeidsgiveravgift til folketrygden.

Det foreslås at det i forskriftene fastsettes en beløpsgrense for fritak fra 2-månedlige oppgjørsperioder. Beløpsgrensen foreslås knyttet til arbeidsgiverens samlede lønnsutbetalinger i året. Det uttales i proposisjonen at departementet i starten vurderer å gå inn for en grense på 10 000 kroner eventuelt 12 000 kroner, med sikte på å vinne erfaringer om

det er forsvarlig å gå lenger på et senere tidspunkt.

I Innst.O. nr. 40 for 1988-89 side 7 anbefaler finanskomiteen at beløpsgrensene settes til i størrelsesorden 30 000 - 40 000 kroner.

Utvalgets forslag

Utkastets tre første ledd er tilnærmet identiske med folketrygdloven § 17-2 første ledd og andre ledd første punktum. Denne bestemmelsen ble nylig omredigert ved lovendring den 22. mai 1987. Utvalget mener at det ikke er behov for å endre disse bestemmelsene i større grad.

Utkastets første ledd nevner arbeidsgiverens mest sentrale plikter overfor skattemyndighetene i forbindelse med arbeidsgiveravgiften: Beregning, innbetaling og innberetning (levering av terminoppgaver), vedrørende avgiften.

For å bedre systematikken foreslår utvalget at bestemmelsen i folketrygdloven § 17-2 siste ledd, om når arbeidsgiver skal innbetale arbeidsgiveravgift fastsatt av ligningsmyndighetene, bør stå i nær sammenheng med arbeidsgiverens plikter ellers i kapitlet. Denne bestemmelsen foreslås derfor inntatt i andre ledd i paragrafen. Folketrygdloven § 17-2 første ledd er i utkastet delt i to ledd.

Utkastets andre ledd omhandler de tilfellene der arbeidsgiveren ikke oppfyller sine forpliktelser. Da skal ligningssjefen fastsette avgiftene.

Utkastets tredje ledd omhandler arbeidsgiverens plikt til å levere årsoppgave over grunnlaget for beregningen av avgiften.

Bestemmelsen i utkastets fjerde ledd om at arbeidsgiveren skal innbetale avgiften til skatteoppkreveren i kontorkommunen eller bostedskommunen, er ny i forhold til gjeldende lov. De nærmere regler om dette går fram i dag av forskrifter, gitt ved kongelig resolusjon den 5. november 1988 med regler om hvor arbeidsgiveravgiften skal fastsettes og innbetales. Utvalget ser det som en fordel at i alle fall hovedregelen også framgår av loven.

Utvalget har valgt å bruke uttrykket «skatteoppkrever» i stedet for kommunekasserer. Gjeldende regelverk anvender uttrykkene «kommunekasserer», «kemner» og «skatteoppkrever» om hverandre. Utvalget mener uttrykket «skatteoppkrever» er mer dekkende enn de benevnelser som i dag brukes: Kommunekasserer (på landet), kemner (i by) og nyere titler som økonomisjef.

Utkastets § 23-5 Fastsetting og innkreving av avgifter

For fastsetting og innkreving av medlemsavgift gjelder ligningslovens bestemmelser.

Dersom arbeidsgiveren ikke gir oppgave et-

ter § 23-4 første ledd, eller gir en uriktig eller ufullstendig oppgave, kan ligningsmyndighetene fastsette eller endre grunnlaget for arbeidsgiveravgiften. For slike vedtak gjelder ligningsloven: kapittel 9 om saksbehandling, §§ 10-2 til 10-4 om tilleggsskatt, § 11-2 om søksmål fra det offentlige og §§ 12-1, 12-2 og 12-4 om straff.

Bestemmelsene i skattebetalingsloven gjelder for betaling og innkreving av avgifter til folketrygden såfremt ikke noe annet er bestemt. Lovgivningens øvrige bestemmelser om innkreving av skatt, herunder bestemmelsene om tvangsfullbyrdelse, foreldelse, preklusjon m.m., gjelder på tilsvarende måte.

Merknader

Utkastet svarer til ligningsloven § 1-1 bokstav b, folketrygdloven §§ 17-2 tredje og fjerde ledd, 17-3 første ledd og 17-5.

Historikk

Ved innføringen av ligningsloven ble de forvaltningsmessige lovbestemmelsene om utligningen av formues- og inntekstskatt og medlemsavgift til folketrygden m.m. skilt ut fra skatteloven. I ligningsloven ble det videre tatt inn en del regler med ligningsprosessuelt innhold som tidligere gikk fram av særlover.

Forvaltningsloven har ikke vært gjort gjeldende ved behandlingen av saker etter skatteloven. Ved innføringen av ligningsloven ble det fastslått i § 1-2 at forvaltningsloven ikke skal gjelde for saker som hører inn under ligningsloven. Det vil si utligning av skatt på formue og inntekt etter skatteloven og utligning av medlemsavgift etter folketrygdloven. De bestemmelser av forvaltningsmessig art som skal gjelde ved ligningen, ble tatt inn i ligningsloven.

Ligningslovens straffebestemmelse i § 12-2 andre punktum om bistand til unndragelse av medlemsavgift til folketrygden kom inn ved lovendring den 23. desember 1983. I Ot.prp. nr. 12 for 1983-84 side 12, ble det pekt på at også medvirkning til avgiftsunndragelse burde være straffbar, på samme måte som medvirkning til skatteunndragelse.

Inntil 22. mai 1987 hadde folketrygdloven ingen straffebestemmelser vedrørende arbeidsgiveravgift, bortsett fra en generell bestemmelse om bøtestraff for den som mot bedre vitende gir uriktige opplysninger eller fortier vesentlige opplysninger av betydning for rettigheter eller plikter etter loven. Rikstrygdeverket var påtaleberettiget, men bestemmelsen ble ikke benyttet mot arbeidsgivere som forsømte sine plikter i forbindelse med arbeidsgiveravgiften.

Ved lovendring den 22. mai 1987 ble det

bestemt at straffebestemmelsene i ligningsloven kapittel 12 skal gjelde også for arbeidsgiveravgiften.

Ligningsloven § 12-3 gjelder vanskeliggjøring av ligningskontroll. Ettersom arbeidsgiveren skal sende terminoppgaver til skatteoppkreveren og denne ikke regnes som ligningsmyndighet, fant en det nødvendig å presisere at uriktige eller ufullstendige opplysninger som gis til kommunekassereren kan medføre straff, se folketrygdloven § 17-2 fjerde ledd.

Det er tvilsomt om ligningsloven § 12-1 rammer ren unnlattelse av å sende inn oppgaver. Av almenpreventive grunner ble det sett på som viktig at unnlattelse av å innsende terminoppgaver straffesanksjoneres. Det ble derfor tatt inn en presisering i lovteksten om dette, se folketrygdloven § 17-2 fjerde ledd.

Lovendringen medførte at unnlattelse av å sende inn pliktige oppgaver ble undergitt samme strafferamme som det å gi uriktige eller ufullstendige opplysninger. I Ot.prp. nr. 24 for 1986-87 side 2 er det uttalt at den rene unnlattelse av å innsende oppgaver likevel normalt må bedømmes mildere enn det å gi uriktige eller ufullstendige oppgaver.

Om bakgrunnen for lovendringen er det i proposisjonen side 1 blant annet uttalt at det i praksis synes stadig oftere å forekomme at lønnsmessige tillegg utbetales under dekke av at det dreier seg om utgiftsgodtgjørelse, som f. eks. diettgodtgjørelse. Det foreligger eksempler på at det kan dreie seg om store beløp så vel for den enkelte lønnstaker som for den enkelte bedrift. Av slike utbetalinger blir det ikke beregnet arbeidsgiveravgift eller trukket skatt. Når beløpet er betegnet som utgiftsgodtgjørelse i lønnsoppgaven, er det dessuten store muligheter for at lønnstakeren slipper å svare inntektsskatt av det. Videre heter det:

«Ligningsmyndighetene har funnet det nødvendig å intensivere arbeidsgiverkontrollen. Det er ikke mulig å gi noe tilnærmet riktig anslag over provenytapet som det offentlige lider på grunn av unndratt arbeidsgiveravgift. En har fått opplyst at det ved Oslo kemnerkontors kontroll i 1985 med en innsats av 26 revisorårsverk ble etterberegnet arbeidsgiveravgift for i alt kr 40 mill. I tillegg til dette beløpet kom skattetrekkansvar med kr 41 mill. På landsbasis antar departementet at omfanget av arbeidsgiveravgiftsunndragelse utgjør flere hundre millioner. Et meget betydelig beløp tapes også i skatte- og medlemsavgiftsinntekter som følge av at lønnsinntekt innberettes som trekkfri utgiftsgodtgjørelse eller naturalytelse.»

I proposisjonen påpekes det at et betydelig antall av de som unndrar seg arbeidsgiveravgift og som oppdages, vil bli ilagt tilleggsav-

gift. Siden unndragelsene ofte skyldes forsettlike eller grovt uaktsomme forhold hos arbeidsgiveren, vil det ofte være behov for strengere sanksjoner. I en rekke tilfeller vil vilkårene for å stille arbeidsgiveren til ansvar for unndratt *skattetrekk* være til stede. I slike situasjoner kan straff ilegges etter skattebetalingsloven §§ 50 og 51. I proposisjonen heter det videre at det er lite konsekvent at en ikke skal kunne gjøre arbeidsgiveren strafferettslig ansvarlig for å unnlate å beregne arbeidsgiveravgift av den samme godtgjørelsen.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 17-2 tredje og fjerde ledd lyder:

«Grunnlaget for arbeidsgiveravgiften kan fastsettes eller endres av ligningsmyndighetene etter ligningslovens kap. 9, jfr. kap. 2 og 3, dersom oppgave etter annet ledd ikke kommer inn eller er uriktig eller ufullstendig. Slikt vedtak kan også endres etter ligningslovens kap. 9. Ligningslovens §§ 10-2 til 10-4 og 11-2 gjelder tilsvarende.

Ligningslovens §§ 12-1, 12-2 og 12-4 gjelder tilsvarende for den som forsettlig eller grovt uaktsomt gir eller medvirker til å gi uriktig eller ufullstendig opplysning - herunder unnlater å innsende pliktig oppgave, til kommunekassereren eller ligningsmyndighetene i forbindelse med beregning av arbeidsgiveravgiften, eller fastsettelse eller endring av denne etter første eller tredje ledd.»

Lovens § 17-3 første ledd lyder:

«Når ikke annet er bestemt, gjelder reglene i lov av 21. november 1952 om betaling og innkreving av skatt med utfyllende regler og forskrifter tilsvarende for avgifter til folketrygden. Det samme gjelder lovgivningens bestemmelser om innfordring av skatt, herunder bestemmelsene om tvangsfullbyrdelse, foreldelse, preklusjon m.m.»

Etter ligningsloven § 1-1 bokstav b gjelder loven for utligning av trygdeavgift etter folketrygdloven. Som tidligere nevnt gjelder ikke forvaltningsloven for saker som behandles etter ligningsloven. Bakgrunnen for dette er at forvaltningslovens bestemmelser ikke passer på de særegne forholdene i ligningsforvaltningen. Generell anvendelse av forvaltningslovens regler ville påført ligningsforvaltningen et merarbeid. Dersom merarbeidet ikke skulle gå ut over kvaliteten av ligningsarbeidet, ville det vært nødvendig med en utbygging av etaten med flere stillinger. Ligningsloven bærer preg av at det har vært nødvendig å søke seg fram til kompromisser.

Skattyterne har gjennom ligningsloven fått enkelte nye rettigheter etter mønster fra forvaltningsloven. Skattyternes stilling og rettssikkerhet er styrket bl. a. ved nye eller utvi-

dete regler om rett til å klage over visse pålegg og saksbehandlingsavgjørelser fra myndighetene. Se blant annet ligningsloven § 3-1 om veiledning, § 3-2 om muntlig konferanse, § 3-4 om dokumentinnsyn, § 3-6 om klage og pålegg og § 8-3 om varsling ved fravik fra selvangivelse.

At forvaltningsloven ikke er direkte anvendelig er ikke til hinder for at reglene gis analogisk anvendelse dersom de gjelder spørsmål som ikke er regulert i ligningsloven. Se Einar Harboe, Truls Leikvang og Ole Kalgaard: «Ligningsloven med kommentarer» 1987 side 24.

Ligningslovens bestemmelser gjelder ikke generelt ved utligning av arbeidsgiveravgift. Etter folketrygdloven § 17-2 første ledd skal arbeidsgiveren selv beregne og betale arbeidsgiveravgiften og gi en årsoppgave som skal kontrolleres av ligningsmyndighetene. Uteblir årsoppgaven eller er den uriktig, kommer enkelte av ligningslovens bestemmelser til anvendelse som i dag er uttrykkelig nevnt i folketrygdloven.

Siden arbeidsgiveren selv skal beregne arbeidsgiveravgiften, er denne beregningen i utgangspunktet endelig. Etter folketrygdloven § 17-2 andre ledd kan imidlertid grunnlaget for arbeidsgiveravgiften fastsettes eller endres etter ligningsloven kapittel 9 dersom årsoppgaven ikke kommer inn eller er uriktig eller ufullstendig. Ligningsloven kapittel 9 inneholder reglene om endring av ligning.

Ved manglende, uriktig eller ufullstendig terminoppgaver kan ligningssjefen fastsette avgiftsbeløpet, se folketrygdloven § 17-2 første ledd.

Arbeidsgiveren er økonomisk ansvarlig for betaling av arbeidsgiveravgiften. Tilleggsskatt kan pålegges etter ligningsloven §§ 10-2 til 10-4. Reglene i § 11-2 om søksmål fra det offentlige får tilsvarende anvendelse ved arbeidsgiveravgift.

Ligningslovens bestemmelser om straff i §§ 12-1, 12-2 og 12-4 kommer til anvendelse ved forsett eller grov uaktsomhet, se folketrygdloven § 17-2 fjerde ledd.

Etter ligningsloven § 10-2 nr. 1 kan det ilegges tilleggsskatt dersom det i forbindelse med trygdeavgift til folketrygden er gitt uriktige eller ufullstendige opplysninger til ligningsmyndighetene. Det er en forutsetning at de uriktige eller ufullstendige opplysningene har ført eller kunne ha ført til fastsettelse av for lav trygdeavgift. I ligningsloven § 10-1 nr. 2 er det gitt særskilte regler om beregning av tilleggsskatt for skattyter som ikke har levert pliktig selvangivelse. Hvis selvangivelse ikke blir levert, skal formue og inntekt fastsettes ved skjønn etter ligningsloven § 8-2. Det skal

i slike tilfeller fastsettes tilleggsskatt av den samlede skatt som fastsettes ved ligningen. Det er antatt at denne tilleggsskatten også omfatter trygdeavgiften til folketrygden.

Straffeansvaret for skatte- og avgiftsunndragelse i ligningsloven § 12-1 og folketrygdloven § 17-2 fjerde ledd er knyttet til sviktende opplysninger m.v. og ikke til sviktende betaling eller beregning. Det er det uredelige forhold ved at et avgiftsgrunnlag søkes skjult, som medfører straffeansvar. En arbeidsgiver i betalingsvansker vil derfor kunne fri seg fra straffeansvar ved å fylle ut fastsatt beregningsoppgave (terminoppgave) og sende denne til kommunekassereren, selv om skyldig arbeidsgiveravgift ikke betales.

Etter ligningsloven § 12-2 andre punktum og folketrygdloven § 17-2 fjerde ledd gjelder ligningslovens bestemmelser om avgrenset medvirkningsansvar i § 12-2 både ved trygdeavgift og arbeidsgiveravgift.

Utvalgets forslag

Utkastet omhandler hvilke saksbehandlingsregler skattemyndighetene skal følge ved fastsetting og innkreving av avgifter til folketrygden. Bestemmelsen gir dels generelle opplysninger om hvor disse reglene er å finne, dels angis de aktuelle reglene konkret. Utkastet har videre bestemmelser om straff. I dag går disse reglene fram av forskjellige bestemmelser i folketrygdloven kapittel 17, samt av ligningsloven.

Utvalget mener det vil være mest oversiktlig å gi en samlet oversikt som angir de aktuelle saksbehandlingsregler og straffebestemmelser i én bestemmelse. Vi mener videre det er en fordel at en i likhet med gjeldende regler ikke tar inn de prosessuelle reglene i samme bestemmelse som beskriver kompetansedelingen mellom skatteetaten og trygdeetaten.

I *utkastets første ledd* presiseres det at ligningsloven gjelder generelt for utligning av medlemsavgift til folketrygden. Utvalget mener det er en fordel at dette ikke bare kommer til uttrykk i ligningsloven § 1-1 bokstav b.

I *utkastets andre ledd* har utvalget i likhet med gjeldende lovs systematikk valgt å uttrykke eksplisitt de tilfellene hvor ligningsloven gjelder i forbindelse med arbeidsgiveravgift. Ligningslovens begreper passer ikke i alle tilfeller for arbeidsgiveravgiften. Denne avgiften innkreves særskilt etter egne satser. I motsetning til ved trygdeavgiften og skattene, er det arbeidsgiveren selv som beregner grunnlaget for avgiften. Det skal også leveres særskilte oppgaver.

Ligningsloven § 12-3 omhandler vanskeligjøring av ligningskontroll. Arbeidsgiveren

skal sende terminoppgaver til kommunekassereren som ikke regnes som ligningsmyndighet. Utvalget har derfor i likhet med gjeldende lov, presisert i utkastets andre ledd at uriktige eller ufullstendige opplysninger som er gitt til kommunekassereren kan medføre straff.

I *utkastet tredje ledd* er det i likhet med folketrygdloven vist til at når ikke annet er bestemt, får skattebetalingsloven med utfyllende bestemmelser tilsvarende anvendelse for avgifter til folketrygden.

Utkastets § 23-6 Forskrifter

Departementet gir forskrifter til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i dette kapitlet.

Departementet gir forskrifter om hvor arbeidsgiveravgiften skal fastsettes og innbetales, og om når og hvor det skal leveres oppgave over arbeidsgiveravgift.

Departementet gir forskrifter om fastsetting av pensjonsgivende inntekt for året før det året da medlemmet får rett til en trygdeytelse.

Departementet gir forskrifter om forenklet oppgjør for arbeidsgiveravgift fra statens forvaltningsvirksomhet.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lov § 17-2 andre ledd andre punktum, § 17-3 andre ledd og § 17-4.

Gjeldende rett

Lovens § 17-2 andre ledd andre punktum lyder:

«Nærmere regler om hvor og når oppgave skal leveres fastsettes av vedkommende departement.»

Lovens § 17-3 andre ledd lyder:

«Nærmere regler om i hvilken kommune arbeidsgiveravgiften skal fastsettes og innbetales gis av Kongen.»

Lovens § 17-4 lyder:

«Kongen gir nærmere regler til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i dette kapittel.

Kongen kan gi særregler for beregning og fastsettelse av pensjonsgivende inntekt for det år som ligger nærmest forut for det år da rett til ytelse inntreffer.

Kongen kan gi regler om at beregning og oppgjør for arbeidsgiveravgiften for statens forvaltningsvirksomhet m.v. skal skje på annen måte enn fastsatt i kapittel 16 og 17. Kongen avgjør hvilke virksomheter som skal omfattes av ordningen.»

Utvalgets forslag

Fullmaktsbestemmelsene i folketrygdloven

kapittel 17 går fram av flere forskjellige paragrafer. Dette er lite oversiktlig.

Utvalget foreslår at alle fullmaktbestemmelsene i folketrygdloven § 17-2 andre ledd andre punktum, § 17-3 andre ledd og § 17-4 samles i én bestemmelse om fullmakter til slutt i utkastets kapittel.

Utkastets første ledd er kapitlets generelle fullmaktbestemmelse.

Utvalget mener det er nødvendig med spesifikke fullmakter i tillegg til den generelle

fordi det i visse tilfeller kan være behov for å gi bestemmelser som fraviker regler som er positivt fastsatt i loven.

Utkastets andre ledd gir hjemmel til å gi nærmere regler om fastsetting og innbetaling av arbeidsgiveravgiften.

Utkastets tredje ledd svarer til gjeldende lovs § 17-4 andre ledd.

Utkastets fjerde ledd svarer til gjeldende lovs § 17-4 tredje ledd.

KAPITTEL 24

Forskjellige bestemmelser

OVERSIKT

Folketrygdloven kapittel 18 har i dag en rekke forskjellige bestemmelser. Kapitlet har blant annet bestemmelser om opplysningsplikt, taushetsplikt og straff. Dessuten har kapitlet bestemmelser om arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret. Mange av disse paragrafene passer etter utvalgets mening enten bedre i andre kapitler i utkastet, eller de er overflødige. Det gjenstår imidlertid noen bestemmelser som ikke systematisk passer inn i de øvrige kapitlene i utkastet til ny folketrygdlov. Disse er samlet i kapitlet her, som kan anses som et oppsamlingskapittel. Bakerst i utkastet er det gitt en oversikt over de bestemmelsene som enten foreslås opphevet eller flyttet.

Som ellers i utkastet har utvalget funnet det hensiktsmessig å ha en innledningsbestemmelse som gir en oversikt over hvor de enkelte paragrafene er å finne.

Utkastets § 24-1 Innledning

Bestemmelser om

- arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret står i § 24-2
- tap av retten til å praktisere for trygdens regning står i § 24-3
- straff for å gi uriktige opplysninger står i § 24-4
- straff for ikke å gi nødvendige opplysninger står i § 24-5
- forskrifter står i § 24-6.
- (- Trygdekontorenes Landsforening står i § 24-7.)

Merknader

Bestemmelsen er ny. Paragrafen har en innholdsfortegnelse over kapitlet som inneholder diverse bestemmelser som ikke systematisk passer inn i de øvrige kapitlene i lovutkastet.

Utkastets § 24-2 Arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret

Den som er arbeidsgiver eller oppdragsgiver, plikter å registrere seg i arbeidsgiverregisteret. Slik registrering skal skje innen én uke etter at vedkommende har tatt en person i sin tjeneste (se § 3-22) eller gitt en person et oppdrag (se § 3-23).

Den som er arbeidsgiver eller oppdragsgiver,

plikter innen én uke å sende melding til arbeidstakerregisteret om inntak av arbeidstakere, om opphør av arbeidsforhold og om varigheten av oppdragsforhold. Plikten til å sende melding gjelder bare dersom det er meningen at arbeids- eller oppdragsforholdet skal vare i mer enn én uke og det trolig innebærer mer enn gjennomsnittlig tre timers arbeid pr. uke.

En arbeidsgiver eller en oppdragsgiver som har forsømt å sende melding til arbeidstakerregisteret, kan ilegges en løpende tvangsmulkt.

Trygdens organer, Skattedirektoratet, Statistisk Sentralbyrå, kommunekasserere og kemnerkontorer har adgang til opplysninger fra registrene.

Departementet gir forskrifter om arbeidsgiver- og arbeidstakerregistrene, om hvilke andre offentlige myndigheter enn nevnt i fjerde ledd som kan få opplysninger fra registrene, og om tvangsmulkt.

Merknader

Utkastet svarer stort sett til bestemmelsene om arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret i den gjeldende lovs § 18-2 andre ledd og i Rikstrygdeverkets forskrifter om arbeidsgivers meldinger til arbeidsgiver/arbeidstakerregisteret fastsatt den 24. april 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 18-2 tredje ledd. Utkastet handler dessuten om tvangsmulkt for å unnlate å sende melding. Med hjemmel i folketrygdloven § 18-7 siste ledd har Sosialdepartementet den 9. juni 1978 gitt forskrifter om slik tvangsmulkt.

Historikk

Syketrygdloven § 14 hadde bestemmelser om arbeidsgiveres plikt til å sende meldinger om arbeidsforhold. Paragrafen lød slik:

«Arbeidsgiveren skal innen 8 dager sende melding til trygdekassen på arbeidsstedet:

- a. når en person trer inn i arbeidsforhold som nevnt i § 8,
- b. når det skjer slik endring i arbeidstakerens inntektsforhold at det kan føre til endring i klasse, jfr. § 26 pkt. 2,
- c. når arbeidsforholdet opphører.

Rikstrygdeverket kan forlenge fristen for å sende meldinger når forholdene tilsider det.

Meldingene skal skrives på skjema fastsatt av Rikstrygdeverket.»

Bestemmelsen påla arbeidsgiverne å sende melding om arbeidstakerforhold. Syketrygdloven hadde imidlertid ikke bestemmelser om registre over arbeidstakere. En arbeidsgiver som forsømte meldeplikten etter § 14 kunne etter § 15 bli pålagt å delvis dekke trygdekassens utgifter til sykepenger til vedkommende arbeidstaker samt å betale medlemmets premie og premietilskudd for en nærmere angitt periode.

Ordningen med særskilte registre for registrering av arbeidsgivere og arbeidstakere ble innført ved lov 10. juni 1977 nr. 84 som trådte i kraft 1. januar 1978. Folketrygdloven § 18-2 andre ledd ble da endret slik at paragrafen uttrykkelig gav hjemmel for å kreve opplysninger om arbeidsforhold til bruk for de registrene som skulle opprettes i forbindelse med innføringen av den nye sykepengeordningen. Se Ot.prp. nr. 68 for 1976-77 side 47 flg. Det ble pekt på at gjennomføringen av den såkalte arbeidsgiverperioden i den nye sykepengeordningen ville gi grunnlag for en tilfredsstillende sysselsettingsstatistikk gjennom det meldingssystem som ville bli en del av ordningen. Det ble videre påpekt at arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret ville være til nytte for trygdeetaten, skatteetaten, arbeidsmarkedsetaten, sosialkontorene og bidragsfogdene.

Trygdeetatens behov for slike registre ble nærmere omtalt i proposisjonen:

«Innføringen av en arbeidsgiverperiode i sykepengeordningen medfører økt behov for registrering av arbeidsgivere og arbeidstakere. For at trygdekontorene skal kunne gjennomføre en forsvarlig kontroll, forutsettes en løpende registrering av arbeidstakerforhold (inn- og utmelding) fra arbeidsgiverne. Et register vil sikre gjennomføringen av sykepengeordningen overfor arbeidsgiverne og gi bedre grunnlag for å vurdere den trygdedes rettigheter overfor trygden i de tilfeller der det ikke foreligger arbeidsgiveransvar. Registeret bør bl.a. kunne gi grunnlag for kontroll med hvorvidt arbeidsgiveren er fritatt for utbetalingsansvar, avhengig av tidspunkt for inntak i tjeneste.

Et arbeidsgiver/arbeidstakerregister vil også være nyttig for trygdeetaten i forbindelse med administrasjonen av andre stønadsordninger. For vurdering av stønadskrav etter folketrygdlovens kapitler om attføring, uførhet, etterlatte og ugifte mødre er det spesielt opplysninger om tidligere arbeidsforhold (historiske data) det er behov for. Ved behandling av krav om stønad etter kapitlene om alderspensjon og ytelser ved yrkesskade og om forsørgingstillegg, kan opplysninger om aktuelle arbeidsforhold være av betydning.

Også når det gjelder kontroll og oppfølging av løpende stønadsutbetalinger, vil et arbeidsgiver/arbeidstakerregister ha åpenbare fordele. Ved hjelp av registeret vil en jevnlig kunne følge med om vilkår for rett til stønad er til stede, og straks ta opp en sak til revurde-

ring dersom en stønadsmottaker eller person som det ytes forsørgingstillegg for, blir meldt inn som arbeidstaker.

Et arbeidsgiver/arbeidstakerregister vil kunne utgjøre en viktig del av et eventuelt terminalorientert informasjonssystem for trygdeetaten (INFOTRYGD), som nå planlegges og utvikles.»

Når det gjaldt skatteetatens behov ble det sagt følgende:

«Opplysningene i et arbeidsgiver/arbeidstakerregister vil være til nytte ved utligning av en differensiert arbeidsgiveravgift. I NOU 1976:36 «Arbeidsgiveravgiften til folketrygden», er det fremmet forslag om at det skal være en geografisk differensiering av arbeidsgiveravgiften, samt differensiering etter arbeidstakernes alder (over og under 60 år). Opplysning om arbeidssted og arbeidstakers alder vil i denne forbindelse være av betydning.

Et arbeidsgiver/arbeidstakerregister vil ha stor betydning for gjennomføring av lønnskatteordningen. Når lønns- og trekkoppgavene skal overføres til maskinlesbar form, vil det være en stor fordel at identifikasjonsdata for arbeidstaker og arbeidsgiver kan forhåndsfyller maskinelt. Dermed kan antall feil i fødselsnr. o.l. reduseres til et minimum, samtidig som antall tegn som må registreres, reduseres vesentlig. De opplysninger som kan forhåndsfyller fra et arbeidsgiver/arbeidstakerregister, er arbeidsgiverens nummer, navn og adresse og arbeidstakerens fødselsnummer, navn og adresse, før blanketter for lønns- og trekkoppgaver sendes ut til arbeidsgiverne.

For kommunekassereren vil arbeidsgiver/arbeidstakerregisteret være nyttig ved innbetaling av skattetrekk og kontroll hos arbeidsgiveren bl.a. gjennom en preutfylling av oppgjørslister. Dessuten vil det nåværende arbeidet med arbeidsgiverregister og innmeldingsplikt på arbeidstakere falle bort.

Ved at en unngår feil i identifikasjonsdata, vil mulighetene for arbeidsgiverne til å foreta innbetaling til kontorkommunen også være til stede. Dermed kan også innbetaling av arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk samordnes, noe som antas å føre til vesentlige fordele såvel for arbeidsgiver som for de fleste kommunekassererkontor.»

I proposisjonen ble det vist til at en rekke andre organer i sin virksomhet anvender de samme opplysningene som arbeidsgiver/arbeidstakerregisteret skulle omfatte:

«Arbeidskontorene avgjør om vilkår for arbeidsledighetstrygd m.v. er til stede. Ut fra opplysningene i et arbeidsgiver/arbeidstakerregister vil arbeidskontorene kunne få et bedre kontrollgrunnlag. Det må også antas at registeret indirekte vil kunne være til hjelp i forbindelse med arbeidsformidlingen, og for planlegging av sysselsettingstiltak.

Sosialkontorenes virksomhet er stort sett knyttet til utbetaling av behovsprøvede ytelser. Opplysningene fra et arbeidsgiver/arbeidstakerregister vil kunne være til vesentlig hjelp bl.a. i forbindelse med innhenting av

inntektsopplysninger m.v. Under nåværende ordning benyttes kommunekasserernes registre.

Bidragstogdene vil kunne nytte et ajourført arbeidstakerregister med angitte arbeidsgivere i forbindelse med innkreving av bidrag. Vesentlige reduksjoner i de offentlige forskutteringsbidrag bør dermed kunne oppnås.»

Til slutt ble det understreket at det foreslåtte arbeidsgiver/arbeidstakerregisteret ville kunne danne grunnlag for en sysselsettingsstatistikk. En slik statistikk skulle nyttes av

- arbeidskraftsmyndighetene for overvåking av forholdene på arbeidsmarkedet
- Arbeidsdirektoratet ved utarbeiding av arbeidsmarkedsavsnittet i Nasjonalbudsjettet, langtidsprogrammene m.v.
- planleggere i forbindelse med distriktsplanlegging og økonomisk planlegging.

Proposisjonen omtaler inngående omfang og innhold av registrene. Når det gjaldt arbeidsgivere, skulle registret inneholde:

- arbeidsgivernummer og bedriftsidentifikasjon
- navn
- kontorkommune
- bedriftskommune
- adresse
- angivelse av oppgjørsform (summarisk - normalt eller skjerpet oppgjør)
- angivelse av sykepengeordning (arbeidsgiverperiode eller reassuranse).

Begrepet arbeidsgiver ble i proposisjonen definert på samme måte som i skatteloven § 65 og skattebetalingsloven § 3. Etter disse definisjonene regnes som arbeidsgiver den som selv eller ved fullmektig utbetaler lønn eller annen godtgjørelse eller ytelse som skal gjøres til gjenstand for forskottstrekk, eller kan gjøres til gjenstand for trekk etter pålegg.

Etter skattebetalingsloven skal det foretas forskottstrekk både for godtgjørelser i arbeidsforhold og godtgjørelser for oppdrag. Unntak er gjort når arbeidet eller oppdraget er utført som ledd i selvstendig næringsvirksomhet. Vi viser til skattebetalingsloven § 5. Dette innebærer at begrepet arbeidsgiver er definert så vidt at det omfatter både den som har en annen person i sin tjeneste og den som lar en annen person som ikke er selvstendig næringsdrivende, utføre et oppdrag for seg.

Begrepet arbeidstaker er ikke definert i proposisjonen. Trygdlovutvalget vil peke på at dette begrepet vanligvis brukes om den som arbeider i en annens tjeneste.

I proposisjonen ble det listet opp følgende informasjon om arbeidstakere som registeret skulle inneholde:

- fødselsnummer og eventuelt løpenummer
- navn
- bosteds- og skattekommune
- arbeidsgivernummer og bedriftsidentifikasjon
- angivelse av hovedarbeids- eller biarbeidsforhold
- dato for ansettelse
- dato for opphør
- ved kortvarige arbeidsforhold angis ventet varighet
- arbeidsintensitet (angivelse av antall arbeidstimer pr. uke)
- skattekorttype

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 18-2 andre ledd lyder:

«Arbeidsgiveren plikter også å sende meldinger om inntak i tjeneste eller opphør av tjenesteforhold og andre meldinger og opplysninger som det ellers er behov for i forbindelse med gjennomføringen av loven. Kongen gir regler om adgangen for andre offentlige myndigheter til opplysninger om arbeidsgiverforhold og arbeidstakerforhold som trygdekontoret innhenter.»

Rikstrygdeverket har gitt forskrifter om arbeidsgivernes meldinger til arbeidsgiver/arbeidstakerregisteret den 24. april 1978 med hjemmel i folketrygdloven § 18-2 tredje ledd.

Forskriftenes § 2 inneholder definisjoner av begrepene arbeidsgiver og arbeidstaker.

Arbeidsgiver er definert i forskriftenes § 2 nr. 1 som lyder:

«Enhver som benytter seg av arbeidstaker i Norge for utførelse av arbeid mot vederlag, er å anse som arbeidsgiver etter disse forskrifter. Det samme gjelder den som benytter seg av arbeidstaker i forbindelse med undersøkelse etter og utnyttelse av undersjøiske petroleumforekomster på den norske kontinentalsokkelen og dertil knyttet virksomhet og arbeid.»

Som arbeidsgiver anses i alle fall den som selv eller ved fullmektig utbetaler vederlag som det skal betales arbeidsgiveravgift av etter folketrygdloven § 16-3. Dette gjelder også for arbeid som utføres på Svalbard, Jan Mayen, norske biland og i utlandet.»

Som det går fram av forskriftenes § 2 regnes den som plikter å betale arbeidsgiveravgift, som arbeidsgiver. Ifølge lovens § 16-3 første ledd skal det betales arbeidsgiveravgift av det beløp arbeidsgiveren plikter å innberette som lønn og annen godtgjørelse for arbeid eller oppdrag i og utenfor tjeneste. Det skal imidlertid ikke betales avgift når arbeidet eller oppdraget er utført som ledd i selvstendig næringsvirksomhet. Dette innebærer at det skal betales arbeidsgiveravgift av utbetalt lønn m.v. som nevnt i folketrygdloven § 6-4 nr. 1. Det vil si at det skal betales avgift både for lønn til arbeidstakere og for godtgjørelse til oppdragstakere, men ikke godtgjørelse til

selvstendig næringsdrivende. Loven bruker altså begrepet arbeidsgiver i en vid betydning, slik at det både omfatter arbeidsgivere og oppdragsgivere.

I utkastets kapittel 3 har utvalget tatt inn definisjoner av henholdsvis arbeidstaker, oppdragstaker og selvstendig næringsdrivende. Vi viser til utkastets §§ 3-22 til 3-24. I merkna-dene til disse paragrafene er grensene mellom arbeidstaker og oppdragstaker og mellom oppdragstaker og selvstendig næringsdrivende trukket opp.

I § 2 nr. 2 i ovennevnte forskrifter er begrepet arbeidstaker definert slik:

«Med arbeidstaker menes enhver som arbeider i annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse.»

I forskriftenes § 2 nr. 3 er det gjort unntak for følgende personer:

«Arbeidstakere registrert i Direktoratet for sjømenn som omfattes av folketrygdlovens bestemmelser om sykepenger og som kommer inn under skatteordningen for sjømenn, er unntatt fra disse forskrifter. Unntatt er også arbeidstakere i internasjonale organisasjoner med sete i Norge.»

Begrepet arbeidstaker er imidlertid ikke brukt i vid betydning. Etter denne definisjonen skal det bare omfatte den som arbeider i en annens tjeneste og ikke den som tar på seg oppdrag for en oppdragsgiver. Etter Rikstrygdeverkets praksis tolkes imidlertid arbeidstakerbegrepet så vidt at det også omfatter oppdragstakere. Rikstrygdeverket opplyser at denne praksisen skyldes skatteetatens behov. Da også oppdragstakere plikter å betale forskottsskatt, er det også behov for å registrere disse personene.

Forskriftenes § 3 gjelder meldeplikten til arbeidsgiverregisteret. Melding skal sendes innen åtte dager etter at det første meldepliktige arbeidsforholdet tar til. Etter forskriftenes § 4 plikter en arbeidsgiver å sende melding om inntak i tjeneste når arbeidsforholdet antas å ville vare i mer enn seks dager. Dette gjelder bare dersom det antas at arbeidet vil innebære mer enn gjennomsnittlig tre timers arbeid pr. uke. Forskriftene har videre bestemmelser om meldeplikt ved opphør av meldepliktig arbeidsforhold. Fristen for å sende meldinger til arbeidstakerregisteret er åtte dager fra arbeidsforholdet tar til. Det samme gjelder når arbeidsforholdet opphører.

Utvalget antar at de ovennevnte bestemmelsene også skal brukes på oppdragsforhold slik at en oppdragstaker bare skal meldes inn av oppdragsgiveren dersom han eller hun antar at oppdraget vil strekke seg over seks da-

ger eller mer. Dette innebærer at enkeltstående oppdrag, som for eksempel en enkel kunstnerisk opptreden ikke skal meldes til registeret.

Folketrygdloven § 18-7 er en særskilt straffebestemmelse som gjelder ved unnlatelse av å sende meldinger til arbeidstakerregisteret. Bestemmelsen lyder:

«Arbeidsgiver som ikke har etterkommet plikten til å sende meldinger om inntak i tjeneste eller opphør av tjenesteforhold som er pålagt i medhold av § 18-2 andre ledd kan ilegges en daglig løpende tvangsmulkt.

Mulkten tilfaller folketrygden.

Departementet gir forskrifter om tvangsmulkt, herunder om tvangsmulktens størrelse.»

I henhold til folketrygdloven § 18-6 kan den som unnlater å gi meldinger og opplysninger som kreves med hjemmel i folketrygdloven, straffes med bøter. Dette er en generell bestemmelse. Likevel fant man det hensiktsmessig å ha en særskilt bestemmelse om tvangsmulkt for å sikre at registeret får de meldinger som er nødvendige. Vi viser til Ot. prp. nr. 68 for 1976-77 punkt II.2.4.5 om kontrolltiltak.

I lovens § 18-7 siste ledd er det hjemmel for departementet til å gi forskrifter om tvangsmulkt. Slike forskrifter er gitt den 9. juni 1978. Forskriftenes § 2 lyder:

«Tvangsmulkten fastsettes til 100 kroner pr. dag for hvert arbeidsforhold som ikke er innberettet.»

Etter ovennevnte forskrifter er det trygdekontoret som treffer vedtak om tvangsmulkt. Vedtaket kan påklages til Rikstrygdeverket. Klage har oppsettende virkning. Det sies imidlertid intet i lov eller forskrifter om hvordan tvangsmulkten skal innkreves. Men i henhold til § 3 nr. 3 i lov 13. august 1915 om tvangsfullbyrdelse, har tvangsmulkt ilagt av offentlig myndighet i henhold til lov direkte tvangsgrunnlag. Dette innebærer at trygde-etaten kan drive inn tvangsmulkt uten dom.

Det er heller ikke sagt noe i loven eller forarbeidene om hvem som skal fastsette tvangsmulkten. I forarbeidene er det vist til at illeggelse av tvangsmulkt er en enklere reaksjon enn bøtleggelse. Dette er imidlertid ikke begrunnet nærmere. Vi viser til Ot.prp. nr. 68 for 1976-77 punkt II.2.4.5.

Utvalgets forslag

Utvalget har foreslått enkelte endringer når det gjelder meldeplikten til disse registrene. I utkastet er det dessuten presisert at både arbeidsgivere og oppdragsgivere har meldeplikt

og at plikten omfatter både registrering av arbeidstakerforhold og oppdragsforhold.

Utvalget har i utkastet tatt med de viktigste bestemmelsene i den gjeldende lov og forskrifter. Det forutsettes at departementet gir utfyllende regler på området.

Utvalget har lagt til grunn at det dreier seg om to registre, ett register som gjelder arbeidsgivere og oppdragsgivere og ett register som gjelder arbeidstakere og oppdragstakere.

Utkastets første ledd handler om arbeidsgiverregisteret. Etter utkastet plikter den som er arbeidsgiver eller oppdragsgiver å la seg registrere i arbeidsgiverregisteret. Utvalget mener det er nødvendig å presisere at meldeplikten gjelder både for arbeidsgivere og oppdragsgivere. Forslaget innebærer ingen endring i forhold til gjeldende rett, men lovteksten er blitt mer informativ.

En slik melding skal etter utkastet gis innen en uke etter at vedkommende arbeidsgiver eller oppdragsgiver har tatt en person i sin tjeneste eller gitt en person et oppdrag. Forslaget innebærer en mindre materiell endring.

Nye arbeidsgivere har etter forskriftenes § 3 plikt til å registrere seg i arbeidsgiverregisteret innen åtte dager etter at det første meldepliktige arbeidsforholdet tar til.

Utkastets andre ledd gjelder arbeidstakerregisteret. Arbeidsgiver og oppdragsgiver plikter å sende melding til dette registeret om arbeidsforhold og oppdragsforhold innen én uke etter at et arbeidsforhold eller oppdragsforhold er inngått eller er oppløst. Det er presisert at meldeplikten bare gjelder for arbeidsforhold og oppdragsforhold som antas å vare mer enn én uke. Forslaget innebærer mindre endringer i forhold til forskriftenes § 4 andre og fjerde ledd. Utvalget har utvidet meldeplikten i forhold til forskriftenes ordlyd i dag. Det er behov for å lovfeste dagens praksis som går på at også oppdragsforhold registreres. Som tidligere nevnt skyldes dette at ligningsstaten har behov for å registrere oppdragsforhold av hensyn til innkrevingen av forskottsskatt.

Utkastets tredje ledd har bestemmelser om tvangsmulkt. Bestemmelser om tvangsmulkt er i dag gitt i § 2 i forskrifter om tvangsmulkt gitt i medhold av folketrygdloven § 18-7 siste ledd. Utvalget mener det bør framgå av loven at overtredelse av meldeplikten kan medføre løpende tvangsmulkt.

Utkastets fjerde ledd omhandler hvilke myndigheter som har adgang til opplysningene i registrene. Forslaget svarer til § 4 i forskriftene om adgang for andre offentlige myndigheter til opplysninger i arbeidsgiver/arbeidstakerregisteret. Disse forskriftene er fastsatt ved kongelig resolusjon den 28. april

1978 med hjemmel i folketrygdloven § 18-2 andre ledd.

I utkastets femte ledd er departementet gitt fullmakt til å fastsette forskrifter om arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret. Videre er departementet gitt fullmakt til å bestemme hvilke andre offentlige etater som skal få adgang til registrene og til å gi bestemmelser om tvangsmulkt.

Utkastets § 24-3 Tap av retten til å praktisere for trygdens regning

Dersom en person som gir behandling eller yter tjenester som faller inn under denne loven, gjør seg skyldig i misbruk overfor trygden eller ikke oppfyller lovbestemte plikter, kan Rikstrygdeverket bestemme at det ikke skal ytes godtgjørelse for behandling eller tjenester som vedkommende utfører. I slike tilfeller skal trygden heller ikke yte stønad på grunnlag av erklæring fra vedkommende.

Merknader

Utkastet svarer til den gjeldende lovs § 18-5, men utvalget har foreslått en viss innsnevring av bestemmelsens rekkevidde. Det forhold at en behandler ikke forsvarlig skjøtter sin gjerning skal etter utvalgets forslag ikke rammes av bestemmelsen her.

Historikk

Syketrygdloven § 123 hadde bestemmelser om at departementet kunne utelukke en lege fra å praktisere for en trygdekasse hvis departementet fant det godtgjort at han hadde gjort seg skyldig i misbruk overfor kassen, at han ikke forsvarlig skjøttet sin legegjerning eller ikke oppfylte sine plikter etter syketrygdloven. Etter en bestemmelse i den samme paragrafen pliktet trygdekassen ikke å godtgjøre for legehjelp fra vedkommende lege og heller ikke yte annen stønad på grunnlag av erklæringer fra ham.

Disse bestemmelsene gjaldt tilsvarende for tannleger og jordmødre.

Bestemmelser som svarte til syketrygdloven § 123 ble tatt inn i folketrygdloven § 18-5 i 1966.

Gjeldende rett

Lovens § 18-5 gjelder tap av behandlingspersonells rett til å praktisere for trygdens regning i nærmere angitte situasjoner. Loven lyder i dag:

«Hvis noen som gir behandling eller yter tjeneste som trygden er stønadspliktig for, gjør seg skyldig i misbruk overfor trygden, ikke forsvarlig skjøtter sin gjerning eller ikke oppfyller sine plikter etter denne lov, kan departementet bestemme at trygden ikke skal

godtgjøre for behandling eller tjeneste utført av ham. I slike tilfelle plikter trygden heller ikke å yte stønad på grunnlag av erklæring fra ham».

Denne bestemmelsen forutsetter at behandlingspersonell som etter helselovgivningen har rett til å praktisere her i landet, kan praktisere for trygdens regning. Det innebærer at trygdeetaten plikter å yte stønad etter de fastsatte refusjonssatsene dersom pasienten fyller vilkårene for rett til stønad etter folketrygdloven kapittel 2. Det er denne ulovfestede retten til å praktisere for trygdens regning, som kan fratras behandlere etter lovens § 18-5.

Som det går fram av paragrafen, er det tre situasjoner loven tar sikte på å ramme:

For det første rammer bestemmelsen behandler som «gjør seg skyldig i misbruk overfor trygden». En lege som for eksempel krever betaling for pasienter vedkommende ikke har hatt, eller tar prøver som ikke er nødvendige, kan bli fratatt retten til å praktisere for trygdens regning under henvisning til denne bestemmelsen. Det samme gjelder dersom en fysioterapeut oppgir å ha gitt flere behandlinger enn det faktiske antall.

For det andre kan en behandler fratras retten til å praktisere for trygdens regning dersom vedkommende «ikke forsvarlig skjører sin gjerning». Denne bestemmelsen må gå på den faglige vurderingen av behandleren.

Legeloven § 25 inneholder en bestemmelse om forsvarlig legevirksomhet. Bestemmelsen lyder slik:

«En lege plikter å utøve sin virksomhet forsvarlig.

Han skal gjøre sitt beste for å gi sine pasienter kyndig og omsorgsfull hjelp.

Han skal gi hver pasient de opplysninger han bør ha om sin helsetilstand og behandling. Såvidt mulig skal legen la pasienten selv medvirke ved behandlingen.»

Legeloven § 27 omhandler plikten til å yte øyeblikkelig hjelp:

«En lege plikter snarest mulig å yte den hjelp han evner når han etter de opplysninger han har må anta at legehjelp er påtrengende nødvendig.

Plikten faller bort dersom legen har gyldig forfall, eller vet at hjelp i tide vil bli ytet av en annen lege».

Dersom behandleren ikke oppfyller de plikter som følger av lovgivningen, kan vedkommende ikke antas å ha skjøttet sin gjerning forsvarlig. Retten til å praktisere for trygdens regning kan da fratras vedkommende i medhold av folketrygdloven § 18-5.

For det tredje kan retten til å praktisere for trygdens regning gå tapt dersom vedkom-

mende «ikke oppfyller sine plikter etter denne lov». Det siktes her først og fremst til unnlatelse av å gi opplysninger og meldinger til trygdens organer i medhold av gjeldende folketrygdlov § 18-2.

Det er i dag tillagt departementet å gjøre vedtak om å ta fra en behandler retten til å praktisere for trygdens regning etter lovens § 18-5.

Dersom en behandler har tapt retten til å praktisere for trygdens regning, plikter trygden heller ikke å yte stønad på grunnlag av erklæringer fra ham. Det vil si at en trygdet i tilfelle må gå til en annen lege for å få ny sykmelding dersom vedkommende har fått sykmelding fra en slik lege.

Utvalgets forslag

Utvalget vil peke på at tap av retten til å praktisere for trygdens regning er en alvorlig sanksjon, som i praksis ofte medfører at vedkommende behandler må slutte sin virksomhet. Vi har vurdert om det er behov for denne bestemmelsen.

Departementet fatter gjennomsnittlig fire til fem vedtak i året som gjelder tap av retten til å praktisere for trygdens regning. Trygdeetaten anvender i dag som oftest andre og mildere sanksjoner. Det er tap av retten til direkte oppgjør. I utkastets kapittel 13 om stønad ved helsetjenester er det flere steder tatt inn bestemmelser som gir departementet fullmakt til å gi forskrifter om direkte oppgjør. Dessuten kan trygdeetaten begjære påtale etter straffeloven i de tilfellene det er mistanke om misbruk av trygdens midler. Behandlerne som ikke skjører sin gjerning forsvarlig kan også miste retten til å utøve virksomheten i henhold til profesjonslovgivningen for behandlingspersonell, se for eksempel legeloven §§ 8 f. Forenklingshensyn kunne således tale for å oppheve gjeldende folketrygdlov § 18-5.

Selv om bestemmelsen i § 18-5 beholdes i folketrygdloven, kan det reises spørsmål om det er riktig å la trygdeetaten vurdere om en behandler «ikke forsvarlig skjører sin gjerning». Det gis her anvisning på svært skjønnsmessige vurderinger. Vi mener det vil være mer naturlig å bruke sanksjoner som er hjemlet i profesjonslovene for behandlingspersonell og at helsemyndighetene foretar slike vurderinger. En kunne for eksempel ta inn bestemmelser i legeloven, psykologloven m.v. om tap av retten til å praktisere for trygdens regning for behandlere som ikke forsvarlig skjører sin gjerning. En slik reaksjon er ikke fullt så alvorlig som fratakelse av autorisasjon, lisens og godkjenning som kan foretas i dag i medhold av disse lovene.

Bestemmelsene om at vedkommende «ikke

oppfyller sine plikter etter denne lov» er aktuelle når det gjelder opplysninger om pasienter som behandlerne sitter inne med. Utvalget har foreslått at behandlingspersonell plikter å gi trygdeetaten slike opplysninger dersom pasienten har gitt sitt samtykke til dette. Det kan dessuten være aktuelt at en behandler misligholder sine plikter i henhold til profesjonslovgivningen om helsepersonell. Det tenkes for eksempel på bestemmelsen i legeloven § 29 om sparsomhet. Etter denne paragrafen skal en lege ved organiseringen av sin virksomhet, ved undersøkelse og behandling av pasienter, ved foreskriving av legemidler og ellers påse at pasienter, folketrygden og andre ikke påføres unødige utgifter og tidsspille.

Så vidt utvalget kjenner til, er det misbruks-tilfellene som i praksis har ført til fratakelse av rett til å praktisere for trygdens regning.

Utvalget er kommet til at det er behov for en bestemmelse om tap av retten til å praktisere for trygdens regning i de tilfellene en behandler gjør seg skyldig i misbruk overfor trygden og i de tilfellene en behandler ikke oppfyller sine lovbestemte plikter. Vi mener at sanksjonen med nekting av å praktisere på trygdens regning ikke skal kunne brukes når det er spørsmål om en behandler ikke skjønner sin gjerning forsvarlig. Det er ikke riktig at trygdeetaten skal vurdere om behandlere skjønner sin gjerning forsvarlig. Det dreier seg om et faglig skjønn og en meget alvorlig beskyldning. Avgjørelsen bør derfor treffes av helsemyndighetene og ikke av trygdeetaten.

Utkastet svarer stort sett til den gjeldende lov. Men utvalget har begrenset bestemmelsen til å gjelde misbruks-tilfellene og de tilfellene behandlerne ikke oppfyller sin lovbestemte plikter.

Utvalget har foreslått at avgjørelsesmyndigheten skal legges til Rikstrygdeverket og ikke til departementet, som i dag. Derved vil en eventuell klage kunne gå til departementet.

Utkastets § 24-4 Straff for å gi uriktige opplysninger

De som gir opplysninger som de vet er uriktige, eller som holder tilbake opplysninger som er viktige for rettigheter eller plikter etter denne loven, straffes med bøter.

Rikstrygdeverket begjærer påtale.

Merknader

Utkastet handler om straff for å gi uriktige opplysninger. Tilsvarende bestemmelser er i dag å finne i folketrygdloven § 18-6 første ledd.

Historikk

Tidligere trygdelover hadde straffebestemmelser som rammet den som gav uriktige opp-

lysninger. Bestemmelsene var beregnet både på de som søkte og mottok trygdeytelser og på andre som for eksempel arbeidsgivere. Vi viser i denne sammenhengen til syketrygdloven § 129, alderstrygdloven § 33 og uføretrygdloven § 34.

Syketrygdloven § 129 rammet blant annet den som forsettlig gav uriktige opplysninger om inntekts-, arbeids- eller forsørgelsesforhold. Straffebestemmelsene skulle bare gjelde dersom forholdet ikke gikk inn under et strengere straffebud. Straffen var bøter.

Det sies lite i forarbeidene til folketrygdloven om behovet for straffebestemmelser av denne art. Det sies bare at hensikten var å få arbeidsgiverne til å oppfylle visse forpliktelser etter loven og sikre mot trygdemisbruk.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 18-6 lyder i dag:

«Hvis forholdet ikke går inn under strengere straffebud, straffes med bøter den som mot bedre vitende gir uriktige opplysninger eller fortier vesentlige opplysninger av betydning for rettigheter eller plikter etter denne lov.

På samme måte straffes den som forsettlig eller uaktsomt etter pålegg unnlater å gi slike meldinger og opplysninger som er krevd i eller med hjemmel i loven.

«Rett til å begjære påtale har Rikstrygdeverket og den det bemyndiger.»

Lovens første ledd gjelder «den som mot bedre vitende gir uriktige opplysninger eller fortier vesentlige opplysninger som har betydning for rettigheter eller plikter etter denne lov». Bestemmelsen gjelder etter sin ordlyd for den trygdede selv, for behandlingspersonell og for arbeidsgivere m.v. Men i praksis er den bare blitt brukt overfor de trygdede. Det kan her dreie seg om forfalskning av dokumenter, heving av sykepenger uten å være syk, heving av dagpenger uten å være arbeidsløs eller unnløstelse av å varsle om endringer i den trygdedes situasjon. Som eksempel kan nevnes enslige mødre som unnlater å melde fra at de flytter sammen med barnefarene. Etter de opplysninger utvalget har fått, er det misbruk av sykepenger og dagpenger under arbeidsløse som det er mest praktisk å begjære påtale for.

Bestemmelsen i andre ledd gjelder den som forsettlig eller uaktsomt unnlater å gi slike meldinger og opplysninger som trygden krever. Denne bestemmelsen blir nærmere omtalt i utkastets § 24-5.

Det er Rikstrygdeverket eller den det bemyndiger som har rett til å begjære påtale. I praksis er det bare Rikstrygdeverket som begjærer påtale, med unntak av Oslo trygdekontor, som har fått delegert denne myndigheten. Når det gjelder dagpenger under arbeidsløse,

er det Arbeidsdirektoratet som begjærer påtale, se lovens § 4-11 andre ledd.

Utvalgets forslag

Utvalget vil bemerke at de saker som går inn under folketrygdloven § 18-6 første ledd som regel er rene bedrageritillfeller eller forfalskninger, som derved også rammes av straffeloven §§ 270 om bedrageri og 183 om dokumentfalsk. Så vidt utvalget kjenner til, har det ikke forekommet at noen utelukkende er blitt dømt etter folketrygdloven § 18-6 første ledd, uten at forholdet samtidig er blitt henført under straffeloven §§ 183 og/eller 270.

Da denne straffebestemmelsen ikke har noen selvstendig betydning, har utvalget vurdert om den bør sløyfes i den nye folketrygdloven. Men utvalget er kommet til at den likevel bør beholdes, da det er greitt for trygdeetaten å ha en særskilt straffebestemmelse å vise til.

Utkastets § 24-5 Straff for ikke å gi nødvendige opplysninger

De som er pålagt å gi opplysninger som nevnt i § 20-5, men som forsettlig eller uaktsomt forsømmer å gjøre dette, straffes med bøter.

Rikstrygdeverket begjærer påtale.

Merknader

Utkastet handler om straff for unnlattelse av å gi opplysninger og svarer til den gjeldende lovs § 18-6 andre ledd.

Historikk

Tidligere trygdelover hadde straffebestemmelser som dels rettet seg mot arbeidsgiverne for å få dem til å oppfylle visse forpliktelser etter loven og dels mot de trygdede for å sikre trygdeordningene mot misbruk. Etter sykestrygdloven § 129 bokstav a var straffen bøter for arbeidsgivere som ikke sendte meldinger om arbeidsforhold. Alderstrygdloven og uføretrygdloven hadde imidlertid ikke straffebestemmelser for unnlattelse av å gi nødvendige opplysninger. Vi viser til Ot.prp. nr. 17 for 1965-66 side 106.

Da folketrygdloven ble vedtatt i 1966 ble det tatt inn en bestemmelse i § 18-6 første ledd om straff for den som «etter pålegg unnlater i rett tid å gi slike meldinger og opplysninger som er krevd i eller med hjemmel i loven». Vi viser til Ot.prp. nr. 54 for 1980-81 side 7. Det ble her pekt på at det var behov for en avklaring med hensyn til skyldkravet i denne paragrafen.

Første alternativ i paragrafens første ledd var klar med hensyn til skyldkravet. Uttrykket «mot bedre vitende» medfører at det kre-

ves forsett. Det hersket imidlertid en viss usikkerhet om forsettskravet også skulle gjelde annet alternativ, eller om det var tilstrekkelig at det forelå uaktsomhet.

Spørsmålet ble forelagt Justisdepartementet som antok at det var tilstrekkelig med uaktsomhet for å rammes av det andre alternativet. Det ble i denne sammenheng pekt på at det i samsvar med straffeloven § 40 andre ledd må presumeres at det her er tilstrekkelig med uaktsomhet. Reelle hensyn talte også for uaktsomhet. Dersom folketrygdloven § 18-6 krevde forsett ved unnlattelse av å gi opplysninger, ville dette straffealternativet få liten praktisk betydning da glemsomhetstilfellene derved ville falle utenfor.

Ved lov 29. mai 1981 nr. 40 ble denne paragrafen omredigert. Det ble da vedtatt et nytt andre ledd som gjelder straff for unnlattelse av å gi slike meldinger og opplysninger. Det ble presisert i loven at denne straffebestemmelsen skulle ramme den som forsettlig eller uaktsomt etter pålegg unnlater å gi nødvendige opplysninger.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 18-6 andre ledd lyder i dag:

«På samme måte straffes den som forsettlig eller uaktsomt etter pålegg unnlater å gi slike meldinger og opplysninger som er krevd i eller med hjemmel i loven».

Paragrafens første ledd gjelder straff for den som gir uriktige opplysninger eller fortier vesentlige opplysninger. Denne bestemmelsen er foreslått tatt inn i utkastets § 24-4. Vi viser til merknadene til dette forslaget.

Lovens § 18-6 første ledd gjelder bare dersom forholdet ikke faller inn under et strengere straffebud. Det er ikke aktuelt når det gjelder unnlattelse av å gi meldinger og opplysninger til trygdeetaten. Det finnes generelle straffebestemmelser om for eksempel falsk forklaring, men ikke om unnlattelse av å gi meldinger og opplysninger til offentlige myndigheter.

Folketrygdloven § 18-6 andre ledd gjelder straff for å unnlate å gi meldinger og opplysninger som er krevd i eller i medhold av loven. Det er imidlertid presisert at bestemmelsen bare gjelder de tilfellene en person har fått pålegg om å gi meldinger eller opplysninger. Denne presiseringen er gjort for at ikke denne straffebestemmelsen skulle være for vidtrekkende.

Folketrygdloven har flere bestemmelser om opplysningsplikt:

Folketrygdloven § 18-1 lyder:

«Enhver trygdet plikter å gi trygdens organer de meldinger og opplysninger som er nødvendig for gjennomføringen av loven.»

Denne bestemmelsen ble tatt inn i folketrygdloven allerede i 1966 og svarte til dagjeldende bestemmelser i trygdlovgivningen, f.eks. i alderstrygdloven § 16. I forarbeidene til folketrygdloven er det ikke sagt noe om innholdet av denne bestemmelsen. Se Ot.prp. nr. 17 for 1965-66.

Folketrygdloven § 18-2 første ledd gjelder melde- og opplysningsplikten for arbeidsgivere og enhver som gir behandling eller yter tjeneste som trygden er stønadspliktig for. Bestemmelsen omtales nærmere i utkastets § 20-5 om innhenting av opplysninger og uttalelser, samt utkastets § 17-10 om melding av yrkesskade. Vi viser til merknadene til de nevnte paragraferne.

Lovens § 18-2 andre ledd handler om arbeidsgiveres plikt til å sende meldinger til arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret. Denne bestemmelsen er tatt inn i utkastets § 24-2 som gjelder disse registrene. Vi viser til merknadene til denne paragrafen.

Rikstrygdeverket har med hjemmel i folketrygdloven § 18-2 bestemt at den meldeplikten som var påbudt etter yrkesskadetrygdloven § 34 skal opprettholdes også for skadetilfeller som inntreffer etter 31. desember 1970. Meldeplikten ved yrkesskader er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 17-10 om melding av yrkesskade.

Rikstrygdeverket legger til grunn at straffebestemmelsen i lovens § 18-6 kan anvendes på arbeidsgivere m.v. som unnlater å melde yrkesskader.

Folketrygdloven § 18-3 nr. 1 første ledd har bestemmelser om opplysningsplikt for kommunale og offentlige myndigheter samt for arbeidsgivere, forsikringsselskaper og pensjonsordninger. Disse bestemmelsene er tatt inn i utkastets § 20-5 om innhenting av opplysninger og uttalelser. Vi viser til merknadene til denne paragrafen.

Lovens § 18-3 nr. 1 andre ledd og nr. 2 er omtalt bakerst i kapitlet her.

Utvalgets forslag

Utvalgets forslag handler om unnlattelse av å gi slike opplysninger som er nevnt i utkastets § 20-5 om innhenting av opplysninger og uttalelser. Etter denne paragrafen plikter arbeidsgivere, behandlingsspersonell, offentlige myndigheter, forsikringsselskaper og private pensjonsordninger å gi trygdeetaten de opplysningene de måtte ha om den som søker om folketrygdytelse. Opplysningsplikten er imidlertid betinget av at søkeren har samtyk-

ket i at opplysningene gis. Vi viser til merknadene til utkastets § 20-5.

Det er videre presisert i utkastet at straffebestemmelsen bare gjelder i de tilfellene trygdeetaten har gitt vedkommende person pålegg om å gi opplysninger. Forslaget svarer til gjeldende rett. Utvalget vil peke på at denne straffebestemmelsen også skal gjelde ved unnlattelse av å melde yrkesskader etter utkastets § 17-10.

Etter utkastets § 24-5 første ledd kan de som forsettlig eller uaktsomt etter pålegg unnlater å gi opplysninger som nevnt i utkastets § 20-5 straffes med bøter.

Utkastets andre ledd gjelder retten til å begjære påtale og svarer til gjeldende rett.

Utkastets § 24-6 Forskrifter

Departementet kan gi forskrifter om gjennomføringen av denne loven.

Merknader

Forslaget svarer til den gjeldende lovs § 18-13.

Utvalget har foreslått særskilte fullmakter til å gi forskrifter i de kapitlene det antas nødvendig med utfyllende bestemmelser. Utvalget antar likevel det er nødvendig og hensiktsmessig med en generell hjemmel til å gi forskrifter om gjennomføringen av loven.

Forslag fra Grethe Andersen:

Utkastets § 24-7 Trygdekontorenes Landsforening

Trygdekontorenes Landsforening skal ivareta felles faglige interesser. Landsforeningens vedtekter skal godkjennes av departementet. Landsforeningens og lokalforeningenes utgifter dekkes av trygdens midler. Landsforeningens budsjett skal godkjennes av departementet.

Merknader

Bestemmelsen svarer til folketrygdloven § 13-14.

Historikk

Trygdekassene, som tidligere var egne rettssubjekter, gikk sammen og dannet foreninger fylkesvis. Disse foreningene sluttet seg igjen sammen i en landsforening (Norges Trygdekasselag). Det var de forskjellige lokale trygdekassene, og ikke den enkelte ansatte, som var medlemmer i disse foreningene. Formålet med foreningene var å ivareta felles interesser og angikk for så vidt de trygdeordningene som ble administrert.

Landsforeningen for fylkeslagene ble stiftet den 19. februar 1912. Syketrygdloven av 1956

hadde en bestemmelse i § 126 om adgang for trygdekassene til å slutte seg sammen i foreninger, for å ivareta felles interesser. Det ble videre lovfestet at foreningens vedtekter skulle godkjennes av departementet. Syke-trygdloven inneholdt dessuten bestemmelser om finansiering av foreningene. De midler som var nødvendige til drift av foreningen, skulle skaffes til veie ved utligning på de tilsluttede kassene, under hensyntagen til medlemstallet til den enkelte kasse. Vedtak om utligning måtte godkjennes av departementet. Anvisningen på finansieringsmåte her gjaldt finansieringen av Landsforeningen.

Bestemmelsen om Trygdekontorenes Landsforening ble tatt inn i folketrygdloven § 13-14 da syketrygden ble inkorporert i folketrygdloven i 1970.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 13-14 lyder i dag:

- «1. Trygdekantorene har adgang til å slutte seg sammen i foreninger med det formål å ivareta felles faglige interesser.
Slike lokale foreninger kan omfatte trygdekantorene i ett eller flere fylker. Disse foreninger kan igjen slutte seg sammen i en landsforening.
2. Hver forening skal ha vedtekter for sin virksomhet. Landsforeningens og lokalforeningens vedtekter skal godkjennes av departementet.
3. Utgiftene til landsforeningens og lokalforeningens virksomhet dekkes av trygdens midler. Landsforeningens budsjett skal godkjennes av departementet.
4. Landsforeningens og fylkeslagene regnskap revideres av Riksrevisjonen.»

Bestemmelsene i folketrygdloven § 13-14 om Landsforeningen svarer stort sett til syketrygdloven § 126. Men etter folketrygdloven skal utgiftene til Landsforeningens og lokalforeningens virksomhet dekkes av folketrygdens midler. Videre skal regnskapene til Landsforeningen og fylkeslagene revideres av Riksrevisjonen.

Utgiftene til driften av Landsforeningen blir dekket under trygdebudsjettets kapittel - 2602 Trygdekantorene m.v.

Utvalgets vurdering

Så vidt utvalget kjenner til finnes det ikke tilsvarende foreninger bestående av forvaltningsorganer på andre områder i den offentlige forvaltningen.

Det er ikke nødvendig med lovhjemmel for at ansatte i visse etater skal kunne danne foreninger.

Bestemmelsene i folketrygdloven § 13-14 får etter dette bare betydning i relasjon til finansieringen av foreningene.

Utvalgets flertall mener at bestemmelsen ikke bør tas inn i folketrygdloven. En vil peke

på at det ikke er noe i veien for at staten yter bidrag til Trygdekantorenes Landsforening selv om folketrygdloven § 13-14 oppheves.

Utvalgets mindretall har følgende dissens:

«Utvalgets medlem, Grethe Andersen, mener at det fremdeles vil være naturlig med en bestemmelse i folketrygdloven om Trygdekantorenes Landsforenings organisasjon og finansiering. En slik bestemmelse bør ha plass i den nye lovens kapittel 24.

Trygdekantorenes Landsforening har siden etableringen i 1912 tatt initiativ til - og selv satt i gang - en rekke tiltak for utvikling av trygden. Landsforeningen har som forening for trygdekantorene arbeidet for å ivareta trygdekantorenes felles faglige interesser, og er et viktig bindeledd mellom lokalforvaltning, sentralforvaltning og de politiske myndigheter.

Virksomheten i Trygdekantorenes Landsforening ble første gang lovfestet i syketrygdloven av 1930. Den gang skulle foreningens statutter godkjennes av Rikstrygdeverket, mens foreningens utgifter ble dekket av de tilsluttede kasser (trygdekantor). For å sikre foreningens uavhengighet fra Rikstrygdeverket ble loven i 1933 endret slik at det var Sosialdepartementet som skulle godkjenne Landsforeningens vedtekter. Som følge av at trygdekantorene opphørte å være selvstendige rettssubjekter, ble det senere foretatt en lovendring slik at Landsforeningen og fylkeslagene utgifter skulle dekkes direkte over folketrygdens budsjett (kap. 2602, post 70).

Utvalgets medlem, Grethe Andersen, mener at Trygdekantorenes Landsforening fortsatt vil utføre et nyttig arbeide for trygdens administrative og faglige utvikling. Det er viktig at foreningen fortsatt beholder sin frie stilling i forhold til trygdens sentraladministrasjon, og at det offentliges ansvar for å dekke foreningens utgifter fastslås i lovs form.»

Bestemmelser som foreslås flyttet

1) Folketrygdloven § 18-4

Bestemmelsene gjelder taushetsplikten og er nærmere omtalt i merknadene til utkastets § 20-4.

2) Folketrygdloven § 18-8

Bestemmelsen gjelder fastsetting av det trygdetekniske grunnlaget for beregningen av kapitalverdier. Den er bare aktuell ved yrkesskadeerstatning, og utvalget foreslår derfor at bestemmelsen blir flyttet til utkastets § 18-6. Bestemmelsen er ikke aktuell ved uførepensjon, da utvalget har foreslått uføregraden satt til minimum 30 prosent, jf. den gjeldende lovs § 11-7.

3) Folketrygdloven § 18-10

Bestemmelsen presiserer at folketrygdlovens bestemmelser ikke kan utelukkes eller innskrenkes ved avtale eller reglement. Bestemmelsen er tatt inn i utkastets kapittel 1, se § 1-5.

4) *Folketrygdloven § 18-11*

Bestemmelsen presiserer at rettigheter etter folketrygdloven ikke kan endres, innskrenkes eller oppheves ved senere lov. Bestemmelsen er tatt inn i utkastets § 1-4.

5) *Folketrygdloven § 18-12*

Bestemmelsen gir Kongen fullmakt til å inngå overenskomst med annet land. Bestemmelsen er tatt inn i utkastets § 1-6.

Bestemmelser som foreslås opphevet

1) *Folketrygdloven § 18-1*

Bestemmelsen gjelder de trygdedes opplysningsplikt. Den har ingen selvstendig betydning. Dersom en person ønsker en ytelse, må vedkommende gi de opplysningene som er nødvendige for at trygdeetaten skal kunne treffe riktig vedtak. (Se også folketrygdloven § 14-2 nr. 2 andre og tredje ledd, som er foreslått sløyfet.) Utvalget har foreslått en bestemmelse om pensjons- og stønadsmottakers opplysningsplikt i løpende pensjons- og stønadsforhold, se utkastets § 20-6.

2) *Folketrygdloven § 18-3 nr. 1 andre ledd*

Bestemmelsen gjelder trygdens adgang til å innhente opplysninger ved bevisopptak. Rikstrygdeverket opplyser at man sjelden ber om bevisopptak, men det kan skje når det har vært mistanke om endringer i forhold som den trygdede har plikt til å gi opplysning om. Bestemmelsen kan for eksempel benyttes når det er mistanke om at en enslig mor bor sammen med barnefaren. Når skattemyndighetene finner uoverensstemmelser mellom trygd og inntekt blir den trygdede bedt om å orientere om forholdet. Dersom vedkommende unnlater å møte, kan det bli aktuelt med bevisopptak. Da bestemmelsen brukes lite i praksis, foreslås den opphevet av forenklingsgrunner.

3) *Folketrygdloven § 18-3 nr. 2*

Bestemmelsen gjelder trygdens opplysningsplikt overfor pensjonsordning og livsfor-

sikringsselskap. Det forutsettes at det organ som trenger opplysningene sørger for å få samtykke fra medlemmet. Derved blir bestemmelsen uaktuell. Et slikt samtykke bør være et vilkår for å få rett til pensjon og andre ytelser etter slike ordninger.

4) *Folketrygdloven § 18-9*

Etter lovens § 18-9 nr. 1, jf. nr. 3, har en arbeidsgiver plikt til å sørge for at en trygdet som arbeider utenfor Norge, får forskottert ytelser etter kapitlene 2 og 3 (medisinsk stønad og sykepenger), mot refusjon fra trygden. Etter lovens § 18-9 nr. 2 har en arbeidsgiver videre plikt til å gi en arbeidstaker som blir syk, forpleining i opptil 4 uker dersom vedkommende har kost og losji hos sin arbeidsgiver.

Bestemmelsens første ledd er først og fremst aktuell for sjøfolk, ansatte i utenrikstjenesten og NORAD, samt arbeidstakere som er sendt ut av private arbeidsgivere. Andre ledd gjelder både her i landet og i utlandet. Bestemmelsen er mest aktuell for sjøfolk og hushjelper.

Etter utvalgets syn passer ikke denne bestemmelsen inn i folketrygdloven. Det finnes i dag andre lovbestemmelser som pålegger arbeidsgiverne omsorgsplikt under arbeidstakernes sykdom. Vi viser til § 27 i lov 31. mai 1975 nr. 18 (sjømannsloven), og til § 16 i lov 31. mai 1963 nr. 3, om arbeidsvilkår for hushjelp (hushjelploven). Det skulle således ikke være noe stort behov for bestemmelsen i folketrygdloven. Utvalget kan heller ikke se noe stort behov for å ha bestemmelsen om forskotteringsplikt av trygdeytelser til arbeidstakere i utlandet. Det hadde muligens vært mer nærliggende å regulere slike forhold i arbeidsavtalen. Dersom en ønsker en generell lovbestemmelse om arbeidsgivernes omsorgsplikt og plikt til å forskottere trygdeytelser ved sykdom, bør det i stedet tas inn en bestemmelse om dette i arbeidsmiljøloven.

KAPITTEL 25

Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser**OVERSIKT**

Bestemmelser om ikrafttredelse og overgangsbestemmelser står i dag i folketrygdloven kapittel 19. Kapitlet har innledningsvis i § 19-1 bestemmelser om når loven trådte i kraft og om hvilke lover som samtidig ble opphevet. Videre har paragrafen overgangsbestemmelser om rettigheter og plikter etter de lovene som ble opphevet samt overføring av formue til folketrygden.

De øvrige paragrafene i kapitlet inneholder en del overgangsbestemmelser. Bestemmelser om

- løpende ytelser etter de lovene som ble opphevet da folketrygdloven trådte i kraft står i § 19-2,
- medregning av trygdetid før folketrygdlovens ikrafttredelse står i § 19-3,
- rett til alderspensjon for personer som fylte vilkårene for rett til alderspensjon etter loven om alderstrygd står i § 19-4,
- rett til tilleggspensjon for alders- og uførepensjonister som er født i 1898 og 1899 står i § 19-5,
- bestemmelser om at tilleggspensjon bare gis til dem som er blitt uføre etter lovens ikrafttredelse står i § 19-6,
- bestemmelser om at gravferdshjelp etter kapittel 9 og om at ytelser til enkemenn og fraskilte menn etter §§ 10-3 til 10-6 bare gis dersom dødsfallet inntreffer etter 1. januar 1967 står i § 19-7.
- bestemmelser om at pensjon kan bortfalle for personer som har rett til tilsvarende ytelser etter utenlandsk lov står i § 19-8.

Utkastets kapittel 25 inneholder bestemmelser om når den nye loven skal tre i kraft og om at de tilsvarende gjeldende lover samtidig oppheves. Se utkastets § 25-1.

Det er videre i utkastets § 25-2 tatt inn overgangsbestemmelser som gjelder løpende ytelser etter den gjeldende folketrygdlov. Bestemmelsene sikrer at disse ytelsene ikke blir redusert.

Utkastets § 25-1 Ikrafttredelse

Loven trer i kraft den (dato).

Fra samme dato blir følgende lover opphevet:

- a) lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd
- b) lov 19. juni 1969 nr. 61 om særtilllegg til ytelser fra folketrygden

- c) lov 19. desember 1969 nr. 80 om kompensasjonstillegg til ytelser fra folketrygden.

Merknader

Bestemmelsen er utformet på samme måte som folketrygdloven § 19-1 første og andre ledd.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 19-1 lyder:

«Denne lov trer i kraft 1. januar 1967.

Fra 1. januar 1967 oppheves

- a) lov av 6. juli 1957 om alderstrygd,
- b) lov av 22. januar 1960 om attføringshjelp,
- c) lov av 22. januar 1960 om uføretrygd,
- d) lov av 26. april 1963 om forsørgertrygd for barn,

e) lov av 20. juni 1964 om enke- og morstrygd. Bestemmelsene i de nevnte lover får anvendelse også etter 1. januar 1967 for så vidt angår rettigheter og plikter som gjelder tiden før lovens ikrafttreden. Det samme gjelder de nevnte lovers bestemmelser om innbetaling og inndrivning av premie og premietilskott.

Fondsmidler og annen formue som tilhører alderstrygden, uføretrygden og attføringshjelpen, forsørgertrygden for barn, enke- og morstrygden og krigspensjoneringen for sivilpersoner, overføres til folketrygden.

Folketrygden er ansvarlig for forpliktelser som påhviler de i foregående ledd nevnte trygder.»

Denne paragrafen har i første ledd en bestemmelse om når folketrygdloven trådte i kraft.

Andre ledd inneholder bestemmelser om hvilke lover som samtidig ble opphevet.

Paragrafens tredje ledd har overgangsbestemmelser om at de opphevede lovene gjelder for rettigheter og plikter som knytter seg til tiden før folketrygdloven trådte i kraft.

Etter § 19-1 fjerde ledd overtok folketrygden fondsmidler og annen formue som tilhørte de tidligere trygdeordningene. Folketrygden overtok samtidig disse trygdenes forpliktelser. Det siste følger av femte ledd.

Utvalgets forslag

Utkastets første ledd fastsetter når den nye folketrygdloven skal tre i kraft. Ikrafttredelsen bør settes til ca. ett år etter stortingsbehandlingen, slik at trygdeetaten får rimelig tid til å utarbeide nye rundskriv og ellers forberede iverksettingen av den nye loven.

Utkastets andre ledd har bestemmelser om hvilke lover som må oppheves når den nye loven trer i kraft. Lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd og lov 19. juni 1909 nr. 61 om særtillegg til ytelser fra folketrygden blir erstattet av den nye loven. Lov 19. desember 1969 nr. 80 om kompensasjonstillegg til ytelser fra folketrygden er foreslått opphevet. Det siste er omtalt i merknadene til kapittel 3 i den delen som er kalt «Oversikt».

Utvalget finner ikke grunn til å ta inn bestemmelser om at rettigheter og plikter etter de lovene som oppheves, skal gjelde for tiden før denne loven trer i kraft. Det samme gjelder også for betaling og innkreving av avgifter, tilskott og premier. Etter utvalgets mening er dette nokså selvsagt og det er derfor ikke behov for å presisere dette i lovteksten.

Utvalget finner heller ikke grunn til å ta inn bestemmelser om overføring av folketrygdens formue etc., da den nye loven må ses som en direkte fortsettelse av den gamle loven.

Utkastets § 25-2 Overgangsbestemmelser for løpende ytelser

Den som når denne loven trer i kraft, mottar en løpende ytelse etter lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd, beholder denne ytelsen dersom den er høyere enn den ytelsen vedkommende har rett til etter den nye loven.

Merknader

Bestemmelsen svarer til folketrygdloven § 19-2 bokstavene a, b og c og lovens § 19-4 første ledd. Etter § 4 i lov 19. juni 1969 nr. 61 om særtillegg til ytelser fra folketrygden gjelder disse bestemmelsene også for rett til særtillegg.

Gjeldende rett

Folketrygdloven § 19-2 bokstavene a, b og c lyder:

«Pensjoner og andre løpende ytelser etter de i § 19-1 annet ledd nevnte lover, omregnes fra 1. januar 1967 til ytelser etter reglene og satsene i denne lov. Ved omregningen gjelder følgende særregler:

- Lovens bestemmelser om trygdetid som vilkår for ytelser gjelder ikke.
- Den som er berettiget til pensjon etter loven om uføretrygd, har rett til full grunnpensjon etter denne lov.
- Den som er berettiget til pensjon eller overgangsstonad etter loven om enkje- og morstrygd, har rett til så stor del av full grunnpensjon etter denne lov som tilsvaret den del av full pensjon eller overgangsstonad som vedkommende har etter loven om enkje- og morstrygd.»

Etter denne bestemmelsen har ganske sikkert en del personer fått høyere ytelser fra

folketrygden enn de ellers ville ha hatt rett til. Blant annet er det i bokstav a gjort unntak for folketrygdlovens bestemmelser om trygdetid. Etter lov 6. juli nr. 57 om alderstrygd, lov 22. januar 1960 om uføretrygd og lov 20. juni 1964 om enkje- og morstrygd var det tilstrekkelig for rett til fulle ytelser at en person hadde bodd i Norge i 5 år umiddelbart før krav om ytelser ble satt fram.

Etter lovens § 19-2 bokstavene b og c fikk uførepensjonister og personer med rett til ytelser etter loven om enkje- og morstrygd, rett til ytelser fra folketrygden i samme utstrekning som etter tidligere lovgivning. Tilsvarende bestemmelse for alderspensjon følger av lovens § 19-4 som lyder:

«1. Den som innen utgangen av året 1971 ville ha fylt vilkårene for å få pensjon etter loven om alderstrygd, har rett til full grunnpensjon etter nærværende lov fra det tidspunkt vedkommende ville blitt berettiget til alderstrygdpensjon.

2. Den som ved lovens ikrafttreden har rett til alderstrygdpensjon, er berettiget til alderspensjon (full grunnpensjon) etter denne lov selv om vedkommende ikke har fylt 70 år.

Hustru som ved lovens ikrafttreden sammen med ektefellen har rett til alderstrygdpensjon for ektepar, får ved mannens død rett til alderspensjon (full grunnpensjon), selv om vedkommende ikke har fylt 70 år. Det samme gjelder hustru som det før 1. januar 1965 var tilstått forsørgingstillegg for etter loven om uføretrygd.

Alderspensjon som nevnt i de to foregående ledd faller bort hvis vedkommende tilstås ytelser etter denne lovs kapittel 10.»

Bestemmelsen i folketrygdloven kapittel 19 gjelder også for særtillegget. Dette følger i § 4 i lov om særtillegg. Bestemmelsen lyder:

«Bestemmelsene i lov om folketrygd kapittel 13, 14, 15, 18 og 19 får tilsvarende anvendelse.»

Utvalgets forslag

Bestemmelsen sikrer at løpende ytelser ikke blir redusert.

Som følge av bestemmelsene i folketrygdloven § 19-2 bokstavene a, b og c må en regne med at en del personer får pensjonsytelser fra folketrygden på grunnlag av full trygdetid selv om de etter gjeldende lov ikke fyller vilkårene. Forslaget viderefører også denne ordningen og svarer således til gjeldende rett.

Begrepet attføringspenger som benyttes i folketrygdloven kapittel 5 er i forslaget erstattet med begrepet overgangsstonad ved sykdom. Utkastets §§ 7-11 til 7-13 har regler om hvordan overgangsstonaden beregnes.

Attføringspenger beregnes ifølge lovens § 5-5 første ledd på samme måte som uførepensjon. Dette vil si at beregningen av tilleggs-

pensjonen er basert på inntekt i årene før en person blir arbeidsufør.

Etter utvalgets forslag skal overgangsstønad ved sykdom baseres på sykepengegrunnlaget (se merknadene til utkastets § 4-8) når tilleggssytelsen skal beregnes. Dette medfører at tilleggssytelsen vanligvis baseres på den inntekten vedkommende hadde like før han eller hun ble arbeidsufør. Som følge av dette kan nivået på ytelsene bli forskjellig etter de nye og etter de gamle bestemmelsene. Etter utkastets § 25-2 vil attføringspenger etter den gjeldende lov fortsatt løpe dersom det gir best resultat for mottakeren. Overgangsbestemmelsene vil ha betydning i et begrenset tidsrom da overgangsstønad ved sykdom vanligvis er av forholdsvis kort varighet.

Bestemmelser som foreslås opphevet

Noen av bestemmelsene i folketrygdlovens kapittel 19 er ikke lenger aktuelle fordi det nå er gått mange år siden loven trådte i kraft.

1) Folketrygdloven § 19-2 bokstav d

I § 19-2 bokstav d er det inntatt overgangsbestemmelser om løpende barnpensjon da loven trådte i kraft. Alle som var barn i 1967 er nå voksne.

2) Folketrygdloven § 19-3

Folketrygdloven § 19-3 har bestemmelser om i hvilken utstrekning botid i Norge før 1. januar 1967 kan regnes som trygdetid. Det er i medhold av paragrafen også gitt forskrifter. I utkastets § 3-14 har utvalget foreslått en bestemmelse om trygdetid som etter utvalgets mening i tilstrekkelig utstrekning dekker tiden før 1967. Vi viser til merknadene til utkastets § 3-14.

3) Folketrygdloven § 19-5

Etter folketrygdloven § 19-5 har pensjonister som er født i 1898 rett til tilleggspensjon dersom de har ett poengår. Det samme gjelder de som har to poengår og er født i 1899. Tilleggspensjonen etter disse bestemmelsene vil ikke overstige særtillegget, og det er derfor ingen grunn til å beholde disse særbestemmelsene.

4) Folketrygdloven § 19-6

Folketrygdloven § 19-6 har bestemmelser som innebærer at tilleggspensjon til uførepensjon bare ytes dersom arbeidsevnen ble redusert med minst halvparten etter 1. januar 1967. Paragrafen har også særbestemmelser for årene 1967 til 1970. Etter forslaget er tilleggspensjonen basert på poengopptjening på grunnlag av inntekt etter 1. januar 1967. Bestemmelsen er derfor overflødig.

5) Folketrygdloven § 19-7

Lovens § 19-7 har bestemmelser om at gravferdshjelp og etterlattepensjon til menn bare ytes på grunnlag av dødsfall etter 1. januar 1967. Denne bestemmelsen er nå lite uaktuell.

Det kan imidlertid tenkes at det finnes menn som ikke har rett til etterlattepensjon fordi ektefellen døde før 1. januar 1967, men som får rett til slik pensjon etter utkastet. Disse bør imidlertid kunne gis pensjon. Det må dreie seg om en meget liten gruppe.

6) Folketrygdloven § 19-8

Ved lov 6. juni 1989 nr. 84 ble folketrygdloven § 19-8 opphevet med virkning fra 1. januar 1991.

NOU

Norges offentlige utredninger

1989 og 1990

Statsministeren:

Departementet for handel og skipsfart:

Departementet for utviklingshjelp:

Finans- og tolldepartementet:

Penger og kreditt i en omstillingstid. NOU 1989: 1.
Bedrifts- og kapitalbeskatningen – en skisse til reform.
NOU 1989: 14.
Utviklingen på lotterimarkedet 1984–88. NOU 1990: 4.
Emisjonsregler og emisjonskontroll. NOU 1990: 6.
Ny lov om skatt til Svalbard. NOU 1990: 10.
Generell merverdiavgift på omsetning av tjenester. NOU 1990: 11.
Beskatning av fiskere. NOU 1990: 18.

Fiskeridepartementet:

Landsplan for forvaltning av kystsel. NOU 1990: 12.
Norsk selfangst 1982–1988. NOU 1990: 19.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

En bedre organisert stat. NOU 1989: 5.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1989. NOU 1990: 3.

Forsvarsdepartementet:

Godtgjøringssystemet for vernepliktige mannskaper. NOU 1989: 3.
Forsvarets arkiver. NOU 1990: 7.

Næringsdepartementet:

Dataregister til distriktene. NOU 1989: 6.

Justis- og politidepartementet:

Kongsberg Våpenfabrikk. NOU 1989: 2.
Straffansvar for foretak. NOU 1989: 11.
Strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner.
NOU 1990: 5.

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Den lokale kirkes ordning. NOU 1989: 7.
Den lokale kirkes ordning. Særtrykk av sammendraget.
NOU 1989: 7B.

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Databaser. NOU 1989: 6.
Arbeidsmiljølovens virkeområde i petroleumsvirksomheten.
NOU 1989: 15.
Kommuneinndelingen for byområdene Sarpsborg, Fredrikstad,
Arendal, Hamar og Hammerfest. NOU 1989: 16.
Forslag til ny lov om kommuner og fylkeskommuner. NOU 1990: 13.

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Grenseløs læring. NOU 1989: 13.

Landbruksdepartementet:

Flersidig skogbruk. NOU 1989: 10.
Norsk bygdeturisme. NOU 1990: 14.

Miljøverndepartementet:

Bioteknologi og patentering. NOU 1989: 8.
Norsk polarforskning. NOU 1989: 9.
Moderne bioteknologi. NOU 1990: 1.

Olje- og energidepartementet:

Elsikkerhet i Norge. NOU 1989: 4.

Samferdselsdepartementet:

Sosialdepartementet:

Pensjonstrygden for sjømenn. NOU 1989: 12.
Tjenestetilbud til autister. NOU 1989: 17.
Lov om vern mot smittsomme sykdommer (Smitteloven).
NOU 1990: 2.
Regulering av Folketrygdens grunnbeløp. NOU 1990: 8.
Økonomisk sosialhjelp. NOU 1990: 16.
Uførepensjon. NOU 1990: 17.
Forenklet folketrygdlov. NOU 1990: 20.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet:

Opphevelse av foredede lover. NOU 1990: 9.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1990. NOU 1990: 15.

ABONNEMENTSPRISER FOR SESJONEN 1990/91

- AKA 9001 Publikasjonsliste fra Storting og Regjering**
Liste over offentlige publikasjoner som foreligger trykt. Kommer ca. hver 14. dag under stortingsseksjonen.
Abonnement: kr. 61,- pr. sesjon, fritt tilsendt.
- AKA 9004 Stortingsproposisjoner**
Forslag til vedtak fra Regjeringen i saker som Stortinget skal ta stilling til.
Abonnement: kr. 364,- pr. sesjon, fritt tilsendt.
- AKA 9005 Stortingsmeldinger**
Inneholder bl.a. Statsregnskapet, meldinger til Stortinget om arbeidet i statens bedrifter, meldinger om planer som Regjeringen vil sette i verk i fremtiden.
Abonnement: kr. 401,50 pr. sesjon, fritt tilsendt.
- AKA 9006 Odelstingsproposisjoner**
Regjeringens lovforslag.
Abonnement: kr. 250,50 pr. sesjon, fritt tilsendt.
- AKA 9007 Dokumenter**
Omfatter bl.a. Riksrevisjonens antegnelser, grunnlovsforslag, private lovforslag, svar fra Regjeringen på forslag om henvendelser oversendt av Stortinget, Sivilombudsmannens og Ombudsmannsnemndas innberetninger m.m.
Abonnement: kr. 34,50 pr. sesjon fritt tilsendt.
- AKA 9008 Innstillinger til Stortinget**
Stortingskomitéens vurderinger av de enkelte proposisjoner, meldinger og komitéens forslag til vedtak i Stortinget. (INNST. S).
Abonnement: kr. 68,50 pr. sesjon, fritt tilsendt.
- AKA 9009 Innstillinger til Odelstinget**
Stortingskomitéens vurderinger av de enkelte proposisjoner, meldinger og komitéens forslag til vedtak i Odelstinget. (INNST. O).
Abonnement: kr. 68,50 pr. sesjon, fritt tilsendt.
- AKA 9010 Stortingstidende**
Stenografiske referater fra møtene i Stortinget, Odelstinget og Lagtinget.
Abonnement: kr. 57,- pr. sesjon, fritt tilsendt.
- AKA 9012 Saksregister**
Omfatter register for alle ovennevnte trykksaker. Utarbeides etter endt sesjon.
Abonnement: kr. 23,50 pr. sesjon, fritt tilsendt.
- AKA 9014 Lover**
Etter endt sesjon blir lovene som er vedtatt i sesjonen samlet i ett hefte.
Abonnement: kr. 27,- pr. sesjon, fritt tilsendt.
- ABONNEMENTSPRISER FOR 1991**
- AKA 9017 NOU – Norges offentlige utredninger**
Publikasjonsserie for utredninger som er foretatt om forskjellige forhold i samfunnet.
Abonnement: 15% avslag på løssalgpris, fritt tilsendt.
- AKA 9018 Meldinger fra Toll og avgiftsdirektoratet**
Meldinger fra Toll og avgiftsdirektoratet med omregningskurser for forskjellige valutaer.
Abonnement: kr. 135,50 pr. år, fritt tilsendt.
- AKA 9019 Sosialdepartementets sammendragsserie**
Om helse og sosialforskning, utredning og forsøk.
Abonnement: kr. 101,50 pr. år, fritt tilsendt.
- AKA 9021 Skattedirektoratets meldinger gruppe 1**
Avgiftavdelingen/Kontroll og Regnskapsavdelingen.
Abonnement: kr. 182,50 pr. år, fritt tilsendt.
- AKA 9022 Skattedirektoratets meldinger gruppe 2**
Skatteavdelingen/Kontroll og Regnskapsavdelingen.
Abonnement: kr. 220,- pr. år, fritt tilsendt.
- AKA 9023 Skattedirektoratets meldinger gruppe 3**
Alle avdelinger som nevnt ovenfor (Gruppe 1 + 2).
Abonnement: kr. 303,- pr. år, fritt tilsendt.

Alle priser er oppgitt med forbehold om endring uten foregående varsel.
Prisene er inklusive merverdiavgift, unntatt Stortingstidende og NOU-serien som er avgiftsfrie.

Akademika as

INTERNASJONAL FAGBOKHANDEL

Møllergt. 17, 0179 Oslo 1, Telf. (02) 45 30 40